
University of Toronto.
King Alfred Library of History
Founded by
Goldwin Smith and Harriet Smith
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS QUARTUSDECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS QUARTUSDECIMUS

820-863

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES.

M DCCC LXVIII

SUMMARIUM

TOMI XIV.

DCCCXX. 1-4. Persecutione invalescente, fides Catholica in Oriente reviviscit. 5-8. Bardæ pœnitentis et relapsi morbus et interitus. 9-18. Tragicus Leonis Armeni exitus, Michaele imperium capessente. 19, 20. In peste et penuria leges annonariæ. 21-33. Translatio corporis S. Marci Venetias.

DCCCXXI. 1-7. Corpus S. Cæciliæ inventum et in Ecclesiam ei dicatam translatum. 8-12. Eidem Ecclesiæ et monasterio collata ornamenta. 13-21. Nova S. Cæciliæ inventio sub Clemente VIII. 22-24. Theodori Epistola post necem Leonis Armeni. 25-27. Theodorus cum aliis ab exilio revocatus scribit ad Michaelem imp. 28-35. Theodori redeuntis Constantinopolim miracula et virtutes. 36-38. Episcopi renuunt conventum cum hæreticis, jubente imperatore. 39-49. Michael imp. se prodit fidei Catholicæ infensum, unde Theodori Epistolæ ad Nicephorum patriarcham et monachos. 50-54. De sanctis Niceta, Joannicio, Theophane et Theodoro. 55-57. Theodori Epistola ad patriarcham Hierosolymarum. 58. Martyres Cordubenses. 59, 60. Fortunatus episcopus Gradensis fugit Constantinopolim.

DCCCXXII. 1-7. In Attiniaco conventu Ludovicus imperator publicæ se subjicit pœnitentiæ. 8. Thomæ insurgentis in Michaelem Acta et exitus. 9, 10. Publicæ calamitates : Sarraceni Cretam insulam invadunt.

DCCCXXIII. 1-3. Lotharius coronatur Romæ a Paschali Pontifice. 4. De occisis in Urbe quæstio et judicium apud Ludovicum. 5-7. Calamitates et prodigia : unde publicæ expiationes. 8-13. Epistola Theodori ad Leonem sacellarium contra consilium imperatoris hæreticos et Catholicos conciliare conantis. 14-16. Apologia orthodoxorum data imperatori super eadem re. 17-21. Mutua inter Theodorum et Nicephorum patriarcham officia. 22. Theodorus visitat Joannicium anachoretam. 23-27. Basilius filius Leonis Armeni mire sanatus et ejus mater Theodosia fidem Catholicam profitentur : ad quos scribit Theodorus.

DCCCXXIV. 1-10. Paschalis papæ obitus ejusque erga Ecclesias munificentia. 11-15. In electione Eugenii II, papæ schisma exortum compexit Lotharius data constitutione. 16-29. Legatio Michaelis imp. ad Ludovicum, et litteræ fraudulentæ. 30. Opera S. Dionysii Areopagitæ. 31-33. Quid legati Michaelis egerint cum Ludovico et papa.

DCCCXXV. 1-45. Collatio Parisiensis, in qua multa subdole molita contra cultum SS. imaginum. 46-51. Legatio et litteræ Ludovici ad Romanum Pontificem. 52, 53. Eugenius papa assertor fidei Catholicæ contra Iconoclastas. 54-57. Constantia Orthodoxorum Orientalium in respuendis Iconoclastarum Gallorum commentis. 58-63. Qui fuerit Claudius Iconoclasta, contra quem Jonas Aurelianensis episcopus et alii scripsere. 64-67. Joannicii miraculum, ad quem scribit Theodorus Studita. 68-71. Ejusdem litteræ gratulatoriæ ad Theoctistum monachum pœnitentem. 72, 73. Epistolarum Theodori mira potentia.

DCCCXXVI. 1-6. Concilium Romanum sub Eugenio papa II, et ejus canones. 7. Translatio corporis S. Sebastiani in Gallias. 8. Legatio summi Pontificis ad imperatorem. 9-35. Translatio corporum SS. Marcellini et Petri ab Eginhardo conscripta. 36-40. Rex Danorum cum conjuge baptizatur : unde S. Ansgarius illas gentes evangelizat. 41-49. Beatissima S. Theodori Studitæ mors. 50-60. Ejusdem testamentum. 61, 62. Michaelis imp. nuptiæ sacrilegæ.

DCCCXXVII. 1-23. Reliquiæ SS. Marcellini et Petri Aquisgranum delatæ coruscant miraculis. 24, 25. Euphemius rebellans Sarracenos infert in Siciliam, et occiditur. 26-32. Eugenio papæ mortuo succedit Valentinus, deinde Gregorius IV. 33-38. Sepulcrum et oratorium S. Gregorii Magni ornatum et SS. reliquiis locupletatum.

DCCCXXVIII. 1-27. Galliæ miraculis illustratæ ex reliquiis SS. Marcellini et Petri. 28-34. Edictum Ludovici imp. de expiatione peccatorum facienda. 35. Nicephori episcopi Constantinopolitani obitus.

DCCCXXIX. 1-3. Miracula ex reliquiis S. Hermetis. 4-6. Ecclesia S. Marci ampliata et muneribus locupletata a Gregorio papa. 7-9. Ostiam civitatem et Basilicam S. Petri mœnibus munit Gregorius. 10-13. Michaeli imp. mortuo succedit filius Theophilus, qui conspiratores in Leonem crudeliter necat. 14-18. Constitutio Ludovici imp. pro monasterio S. Germani Parisiensis. 19-22. Synodus Parisiensis ex qua litteræ synodales ad imp. Ludovicum et Lotharium. 23-27. Appendix Synodi de Ecclesiæ libertate per principes procuranda. 28. Agobardi archiepiscopi Epistola adhortatoria ad Ludovicum.

DCCCXXX. 1-4. Theophilus imp. in suos subditos cultores SS. imaginum debacchatur. 5-7. Quæ causa et exitus rebellionis filiorum in patrem Ludovicum imp. 8, 9. Libros de ecclesiasticis officiis Ludovico dedicat Amalarius.

DCCCXXXI. 1-4. De Theodora Augusta et Theoctiste ejus matre insignibus pietate et cultu SS. imaginum. 5, 6. Amalarius legatus Ludovici imp. ad papam acturus de libris Antiphonarii.

DCCCXXXII. 1-5. Theophilus exterminandas suscipit SS. imagines earumque cultores. 6, 7. Ludovicus filium Pipinum regno privat. Papa ad S. Ansgarium Amaburgensem archiepiscopum pallium mittit.

DCCCXXXIII. 1-4. Theodori et Theophanis fratrum certamina pro fide Catholica. 5-7. Iterum conspirantibus filiis in Ludovicum, Gregorius papa pro pace laborat : Agobardus archiepiscopus Epistolam ad Ludovicum scribit. 8-22. Ludovici afflictio, depositio et publica pœnitentia.

DCCCXXXIV. 1-4. De restitutione Ludovici in imperium. 5-9. Ludovicus S. Dionysii devotione captus jubet Hilduinum ejus Acta colligere. 10-13. Methodius in Oriente a Theophilo excruciatus, monachi a Sarracenis in Hispania occisi.

DCCCXXXV. 1, 2. Conventus in Theodonis villa. 3-25. Theodulphus abbas Floriacensis e carcere ereptus episcopus Aurelianensis factus; ejus Epistola ad clerum. 26-28. Joannes succedit Theodoto in sede Constantinopolitana : qui ambo Iconoclastæ. 29-40. Theophanis et Theodori fratrum certamen, cruciatus et exilium pro fide Catholica. 41-44. Michael syncellus vocatus ad pœnas ; ad quem Epistola Theodori Studitæ. 45. Festum omnium sanctorum in Gallia institutum.

DCCCXXXVI. 1,2. Lotharius in Ecclesiam Romanam insurgit, in contrarium obnitente Ludovico. 3. Ludovici hostes divinitus exstincti. 4. Lotharius universæ Italiæ dominationis cupidus. 5-8. Concilii Aquisgranensis tempus et Acta. 9. Concilium Lugdunense. 10,11. Reliquiæ S. Viti translatæ in Saxoniam. 12-14. Ecclesia Paderbornensis illustratur miraculis per reliquias S. Liborii illuc translatas.

DCCCXXXVII. 1,2. Cometæ apparitio. 3. Carolus coronatur rex Neustriæ.

DCCCXXXVIII. 1,2. Nova partitio imperii inter Lotharium et Carolum, eisque defensio Romanæ Ecclesiæ injuncta. 3-5. Quæ causa martyrii Friderici Trajectensis episcopi. 6,7. Lupus monachus abbas monasterii Ferrariensis.

DCCCXXXIX. 1-10. Ludovici in sedandis rebellionibus studium, et Gregorii papæ Epistola ad universos episcopos ad quædam tollenda dissidia, et multis consulendum.

DCCCXL. 1-10. Ludovicus imperator in filium Ludovicum rebellem movet, ægrotat, sua optime disponit, pie moritur. 11,12. Dira ultio in usurpatores rerum Ecclesiæ S. Remigii. 13. S. Bartholomæi corpus translatum Beneventum.

DCCCXLI. 1,2. De Theophili imp. obitu vaticinia. 3. Martyres per Sarracenos. 4-7. Bellum civile inter Francos; victoria Caroli et Ludovici fratrum.

DCCCXLII. 1-3. A Lothario victo et profugo regnum translatum per episcopos ad Carolum et Ludovicum. 4-7. Theophili imp. obitus, et præsumpta conversio. 8-15. Assumpto in imperium Michaele cum matre Theodora, restituuntur SS. imagines, ejicitur Joannes, eique subrogatur Methodius in patriarchatu Constantinopolitano. 16,17. Circa hæresim Iconoclastarum penitus dissipatam animadversiones. 18-22. Scissa Ecclesia Constantinopolitana, Joannicius et Methodius archiep. pro unitate laborant. 23,24. Theodorus monachus in convivio aulico. 25-28. SS. imagines solemni ritu restitutæ, annuus dies festus indictus cum sacris canticis. 29-40. Sacri sermones de eodem argumento legi soliti quotannis in Ecclesiis. Peroratio cum gratiarum actione.

DCCCXLIII. 1-5. Calumnia in S. Methodium per hæreticos conflata corruit. 6. Impii Joannis justa punitio. 7,8. Pax inter Lotharium et fratres, ac regni partitio. 9-11. Divina in occupantes bona Ecclesiæ ultio. 12-28. S. Gregorii papæ obitus, et dona Ecclesiis Urbis oblata. 29,30. Sarraceni in Campania, monasterium Cassinense exspoliatum.

DCCCXLIV. 1-4. Sergius optimis a pueritia imbutus moribus papa eligitur, compresso tumultu Joannis diaconi. 5-7. Ludovicus Lotharii filius Romam venit et honorifice excipitur. 8-11. Coronatur Romæ Ludovicus. 12. Papiam revertitur cum exercitu. 13. De ornamentis Basilicæ Salvatoris collatis, et scala sancta populis exposita. 14-16. Insignis et divinitus relata a Sarracenis victoria in Hispania. 17-24. Quæ secuta fuerint mala ex nece Bernardi ducis, ex Epistola S. Eulogii. 25. Carmen de S. Cruce a Rabano scriptum. 26. Translatio corporis S. Theodori Studitæ Constantinopolim.

DCCCXLV. 1-4. Corpus S. Nicephori Constantinopolim translatum in templo SS. Apostolorum reconditur. 5-8. Bulgarorum rex cum sua gente ad Christum conversus. 9-10. Manichæorum renascentium compressio. 11-13. Concilium Bellovacense ob electionem Hincmari episcopi Rhemensis. 14-29. Northmannorum irruptio in Gallias, et quæ inde mirabilia secuta. 30-38. Concilium Meldense enumeratis deploratis Ecclesiæ calamitatibus medetur. 39,40. Bona Ecclesiæ Rhemensi restituuntur. 41-43. S. Mauri abbatis translatio et miracula.

ANNALES ECCLESIASTICI.

PASCHALIS I ANNUS 4. — CHRISTI 820.

1. *Persecutione invalescente, fides Catholica in Oriente reviresсit.* — Christi Redemptoris annus agitur octingentesimus vicesimus Indictione decima tertia, idemque persecutionis Leonis Armeni annus septimus, idemque novissimus, sed omnium acerbissimus, ut docent[1] litteræ Theodori Studitæ ad Naucratium, cum ab imperatore mortis rescriptum opperiretur, quæ sic se habent :

« Naucratio filio.

« Serius ad te scripsimus, frater charissime, sed quia fervet etiam persecutio, plagæ, vincula, carceres, sic eo, qui nos detinet, spirante furoris et minarum, et hic et illic inventos pios comprehendente ac divexante. Qui quidem in urbem proficiscens (ibi enim nunc agit) dicere non dubitavit: Rogabo imperatorem, ut mecum ducam regium ministrum, qui aut capite penitus obtruncet, aut linguam abscindat. Nescimus an verba ad exitum pervenerint. Ob hanc vero causam nos omnia disposuimus, conjecturam ex alio etiam capientes, hominis scilicet perversitate, et concursu episcoporum, quandoquidem adsunt, ut fertur, quo tale aliquid perficiatur. Minister vero timore et metu perculsus (graves enim minas antea impius intentarat, morte proposita, si vel levissimi errati reus foret) chartam et atramentum nobis dare omnino reformidavit. Hinc tarditas. Accessit ad impedimentum, quod audieram te ex carcere eductum esse; sed et Sardensem (qualis non definiebatur) ob nefarium aliquod facinus capite plexum fuisse. Utraque itaque ex causa distulimus. Nunc autem concessum est, ut auribus tuis vox nostra rursum insonet, significans nos corpore valere (dicere autem liceat) etiam spiritu, sanctis precibus vestris cum beato patre meo.

2. « Ad ea vero, quæ indicasti, quid dicam aut quid loquar, nisi quod hæreseos atrocitati congruat acerbitas persecutionis ? Quid enim videre velis, quando Christus negatur per sanctæ imaginis suæ contumeliam ? Annon fluentem sanguinem carnesque concisas? non afflictiones et angustias ? non vincula et carceres, et alias omnis generis vexationes ? non vasa iræ præparata in interitum, ex quibus unus est quem dixisti ? Et videbis, frater, etiam graviora, si diutius duret hæresis : sed beati qui sustinent, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Jam chori confessorum et martyrum exultant, lætantur, alios quidem per legitimam mortem suscipientes, alios invisibiliter consolantes et confirmantes. Et quid martyres dico ? Christus ipse, quem martyres confitentur, gaudens et una certans, adest unicuique confitentium. Nisi enim ita res esset, haudquaquam perferrent, qui præsentia perferunt strenue : haudquaquam mulieres virilem animum gererent ad exemplum antiquarum ; haudquaquam laici et senatores ad agones prosilirent : haudquaquam puellæ ipsæ impiorum marium adspectum contemnerent : haudquaquam ostenderentur ubique publicæ custodiæ, nec refertæ essent solitudines et montes, et silvæ et speluncæ iis, qui propter Dominum ejecti sunt : non denique (ut concludam) concuteretur terra, (terræ motus enim magni invaserunt loca, ubi persecutio ipsa vigebat).

3. « Quare manifesto credunt persecutionem pati Christum ; sperandumque simul et audendum ut supplicia quævis, in veritate credens, cum Christo, et adjuvante Christo, quisque sustineat. Hæc sunt quæ narramus. Audiant mansueti et lætentur. Audiat Oriens et Occidens ea quæ apud Byzantium fiunt, et laudem dicat. Ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia. Hic certantium

[1] Theod. l. II. Ep. LXXI. Cod. Columnn.

defensio, hic sanguis fluit irrigans Ecclesiam Christi supra ipsam paradisi Eden irrigationem : Vivo[1] ego, dicit Dominus : quoniam glorificantes me glorificabo, et qui me spernit, erit inglorius. Describe et tu, quisquis es zelum Domini habens, nova, seu potius divina martyria, ut sciant posteri, quia Dominus vere in nobis est, vivitque semen justorum, et Christum gerit aureum genus martyrum, adversus quod portæ inferi non prævaluerunt, nec prævalebunt ; quemadmodum promisit qui verax est. Durum, inquit[2], tibi contra stimulum calcitrare. Et aliter esse nequit. Ego quidem infelix hæc dico. Tu vero, sacer fili, repende mihi tuas preces. Saluta confessores tuos nominatim et condiscipulos; neque hos tantum, sed si possis, alios omnes electos Dei, electos ex millibus, lumina mundi, vasa misericordiæ, Deo utiles, desideratos Trinitati, quorum precibus salvemur et nos indigni. Te cum omnibus, qui mecum est, salutat ». Hucusque Epistola Theodori, urgente magis persecutione, ad Naucratium data eademque novissima hujus Leonis temporis.

4. Cum ita quidem persecutio magis sæviret, ipse Deus ad confitendum atque patiendum auxit numerum, et vires addidit, ut Constantinopoli sponte exsurgerent qui libere palamque fidem Catholicam profitentes damnarent impios Iconomachos, idque non monastici tantum ordinis cultores, sed alii cujusvis conditionis et sexus, adeo ut civitas illa deleret confessione eam, quam ob negationem contraxisset infamiam : ita plane emortua pæne illa et spiritus exsors revixit Ecclesia, ubi (ut ex Theodoro anno superiori audisti) ex Occidente venere legati a Paschali Pontifice missi, et lectæ sunt Apostolico spiritu plenæ litteræ, quibus significatum est, excisos esse ab Ecclesia Iconomachos, et a spe salutis prorsus factos extorres. Tunc enim miraculum velut ostensum est[3] Ezechielis, dum ossibus aridis inhærens spiritus, eadem compage Catholicæ fidei jungens capiti vivere fecit, et confiteri palam adversus rugientem Leonem Catholicam veritatem. Cum diabolus sentiens appropinquare judicium, quo sceptrum auferretur exactoris (secundum illud Joannis[4]) sciens quod modicum tempus habet, venit habens iram magnam, atque acriora adversus Ecclesiam prœlia concitavit : verum ad finem anni hujus quievit tempestas ista, et media hieme, cessante vento, tranquillitas inexspectata est Ecclesiæ restituta. Quomodo autem id acciderit, paulo post dicturi sumus.

5. *Bardæ pœnitentis et relapsi morbus et interitus.* — Modo autem quod accepit judicium maximus persecutor Barda patricius cognatus imperatoris, militari adhuc prælectura conspicuus, dicendum erit ex Michaele in Theodoro, cum res ab eo Smyrnæ gestas enarrat; ait enim : « Eodem tempore Bardas ille imperatoris propinquus, quem et militaribus illis copiis præfecerat, gravi morbo correptus, Smyrnæ in lectulo decumbebat, exiguum spiritum ducens, animamque, ut videbatur, brevi exhalaturus. Is cum remedia undique tentasset, quod in tanto periculo fieri par erat : quidam ex ejus familia, qui Orthodoxorum partium erat, mentionem intulit Theodori, quantamque a Deo gratiam consecutus sit, exposuit. Et vis, inquit, ad eum confugere, eumque advocare, ut tibi opem ferat in extremis laboranti ? Quo mox annuente (flexibiles enim sunt, quos urget necessitas) festinanter abiit ad sanctum, oratque, ut ægro salutem dare velit. At ille de infirmo, ut cognovit quis et qualis esset, curationem quidem tunc differt, graves dudum et atroces viri mores haud ignorans, eique utiliorem adhuc morbum esse. Cæterum ea illi denuntiat, quæ si vel minimum sapiat, plurimum illi ad vitæ emendationem profutura sint.

6. « Vide, inquit, in die obitus quid responsurus sis, vita sic transacta tot malis in Orthodoxos irrogatis. Tu enim ille es, qui inter cætera monachos meos nefandis modis divexans suppliciisque mactans, magnum et admirabili virtute Thadæum sustulisti : quem duplex et vitæ et confessionis corona exornavit : at beatus nunc Thadæus cum sanctis æternis gaudiis fruitur. Te vero instantibus pœnis quis eripiet, cum tot tantisque scelerum notis hinc abeuntem ? Agnosce nunc tandem ultimo in fine teipsum, Deoque responde, cui ante actorum tuorum pœnas daturus es ». Mirabilis Deus in consiliis super filios hominum (legens ista exclamare cogor) illum ipsum dirum persecutorem monachorum Studitarum Smyrnam perduxit, ubi eorum abbas S. Theodorus degebat vinctus in carcere, eumque ipsi supplicem, ut reum judici reddidit, et pro vita impetranda rogare coegit, ut vinctus licet in carcere Theodorus tanquam in regio solio constitutus de ejus salute decernat ; ipse vero licet regia cognatione clarus, magistratu quoque conspicuus et exercitu potens, vinctus tamen jacens, duris vinculis constrictus lethalis morbi, a sancto vitam quibus valuit precibus suppliciter atque humiliter deprecari cogatur. Ita plane Deus ubi vult, hunc humiliat[1] et hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto inclinans ex hoc in hoc, ut bibant omnes peccatores terræ. Pergit vero Michael :

7. « Hæc ægroto sanctus cum significasset, hominis mentem terrore perculit permovitque, ut præteritæ vitæ culpas agnosceret : stringens enim in tempore sermo multo melior est sermone molli. Itaque ad sanctum mittit e vestigio, veniam petens tantorum facinorum, oransque ut se præsenti periculo eripiat. Habebis me, inquit, deinceps obsequentem tibi atque ex legibus tuis vitam moderantem ; tantum hoc mihi beneficium impende. Orantis commiseratione tactus Theodorus, et morbum sanavit, crebris precibus Deum exorans, et

[1] I. Reg. II. — [2] Act. IX. — [3] Ezech. XXXVII. — [4] Apoc. XII.

[1] Psal. LXXIV.

cum corpore ut animæ simul melius esset effecit, missa ad eum Deiparæ imagine, quam totius vitæ custodem haberet. Hanc enim, inquit, si amplectare, colasque, recte ac feliciter ages in omnibus; sin rejeceris, gravissima senties et cuivis abominanda mala.

8. « Verum amens ille ac supra modum stupidus, quasi nihil novi accidisset, repente animum mutat, reditque ad pristinam hæresim et errorem, pessimo consiliario usus Smyrnensium episcopo: a quo olei vasculo donatus, eulogiæ nimirum nomine et valetudinis confirmandæ: simul ac illo se unxit, morbus illico invasit, nefandumque caput lecto iterum affixit. Cui mortem statim prædixit pater, ac perfidiæ præjudicium: Neque enim impune, ait, ferunt, qui malis consociantur. Unde animam infelix subito ejiciens, pessimi consilii pessimum finem invenit. Atque ille quidem hunc temeritatis suæ quæstum cœpit. Christi vero famulus annum integrum ac dimidium Smyrnæ degens in carcere; alacriter omnia cum gratiarum actione perferebat, generosum animum nullis molestiis frangi sinens. Quo tempore ad eum venerunt nonnulli ex antiquis discipulis, in quibus erat virtutem a puero complexus, admirabilis Dorotheus, Bessarion item et Jacobus, Domitianus, ac Tithoes, aliique plerique, vita insignes singuli fideque erga patrem inconcussa ». Subjicit his auctor dicere de impii Leonis imperatoris interitu.

9. *Tragicus Leonis Armeni exitus, Michaele imperium capessente.* — De quo acturi, quæ de eo prædictiones præcesserunt, quibus si compos mentis fuisset, potuisset Deum ulciscentem placare, in medium adducamus. Secundum illum Davidis[1]: Non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum libere pro animo hominis impii agere: cum infelix ad septem annos majoribus in dies progressibus persecutionem propagasset, ulterius etiam producturus eam, si licuisset, in omnium Orthodoxorum interitum; ne id faceret, quam opportune occurrit Deus, licet satis importuno loco et tempore eum ab adversariis miserando modo necari permittens. Ista admodum tragica quomodo se habuerint, a Cedreno rem gestam ex illius temporis scriptore acceptam, in medium adducamus. Is enim a Michaele majestatis reo, qui ei successit in imperium, narrationem auspicatus sic incipit: « Michaelus Amoriensis cum semper ad ulteriora ac majora pergeret, majestatis accusatus, cum se difficulter admodum purgasset, ab imperatore missus est, ut disciplina ordinum exercitus institueret. Fuit is homo non cæteris modo vitiis depravatus, sed et linguam habuit effrenem, arcana cordis identidem effutiens, et quod in buccam veniret proferens. Ita et de imperatore quædam parum honeste dixerat, minans ei imperii privationem, et uxori illicitas nuptias.

10. « Ea cum essent ad se allata, imperator principio statuit, arte eum a maledicentia ac pravis consiliis detrahere (noverat enim eum turpissimo linguæ immoderatæ morbo laborare) dissimulata eorum, quæ in se erant dicta, notitia. Cum autem interminatus, ususque admonitionibus, deprehenderet eum in præsentia maledicta inficiari, rursumque nactum licentiam ab incepto non desistere: submittit occulte auscultatores, qui observent hominem. Hi cum notassent, eum sæpenumero in conviciis atque inter pocula, vino mente alienata, magno conatu propositum suum persequi, rem imperatori exponunt. Plurimum delatoribus Michaelis fidei conciliavit Exabolius, homo prudens regique familiaris, ipsi Michaeli non ignotus. Quem is cum sæpe ab immodica dicendi licentia esset dehortatus, monuissetque ut taceret, neque tam intempestiva libertate oris in præsens periculum se conjiceret: cum non persuaderet, omnia ejus studia imperatori declaravit.

11. « Pridie itaque Natalitiorum Christi imperator præceptis judiciis in archivo pro tribunali considet, ipse de his inquisiturus. Ibi Michaelus, re accurate explorata, affectatæ tyrannidis reus peragitur. Ipse etiam contiteri scelus ob probationum perspicuitatem coactus. Ferturque in eum sententia, ut in caminum lavacri, quod est in palatio, vivus conjectus cremetur, inspiciente imperatore. Cum jam ad supplicium duceretur, idque imperator coram cernere gestiret: interim dum spatium, quo ad locum pœnæ veniret, perambularent, imperatrix Theodosia Arsaberi filia illa, quid agendum esset cognito, celeriter thalamo exit, Bacchæ cujusdam instar motu furioso sese agens, imperatoremque apprehensum, flagitiosum ac Deo adversantem appellat, qui ne sacræ quidem diei parceret, Dominicum corpus percepturus. Ita imperatoris impetum ea cohibuit, ut metuens ne Deum offenderet, in præsentia salute Michaelum donarit, compedibus modo ferreis inclusum, quarum clave sibi retenta, hominem Papiæ custodiendum mandavit. Ad uxorem vero conversus: Feci, inquit, quod jussisti, mulier, tuis persuasus bacchationibus: sed tu mox cernes et proles nostra quid eventurum sit, etiam si me hodie a peccato abstinuisti. Atque hoc quidem ille, quanquam a fatidica inspiratione alienissimus, vere vaticinatus est.

12. « Fertur hoc oraculum Sibyllinum inscriptum libro cuidam Bibliothecæ imperatoriæ, quo non oracula modo continebantur, sed signa imperatorum coloribus depicta. In eo libro depicta erat fera, leo, cui superne in dorso littera X ad ventrem usque erat inscripta: et a tergo vir quidam accurrens leonem hasta per ipsam litteram configebat. Cum æque oraculum obscurum videretur, solus eo tempore quæstor interpretabatur, Leonem dicens, olim imperatorem fore, qui ipso Christi Natali mala morte esset interiturus. Neque minus Leonem perterrebat matri ejus oblata visio: ea enim per visum acceperat, se cum in ædem Deiparæ Blachernen-

[1] Psal. CXXIV.

sem crebro commearet, virgini cuidam occurrere albatis viris stipatæ: porro ædem se videre sanguine repletam, et virginem cuidam albatorum mandare, ut ollam sanguine impleret matrique Leonis bibendam porrigeret: se autem multorum annorum viduitatem prætendere, cujus gratia neque carnes, neque quicquam sanguine præditum gustasset, ideoque olla etiam hac abstineret. Tum virginem iratam dicere: Qui ergo filius tuus non desinet se multo cruore implere, eoque me et filium Deum meum irritare? Atque ab eo tempore mater visionem istam tragice referens, non destiterat crimen dehortari, ut ab Iconomachorum hæresi abstineret.

13. « Perturbabat et alia haud modice visio, Tarasium patriarcham nobilem illum jamdudum mortuum, Michaelem quemdam nominatim exhortari, ut in Leonem impetum faceret, lethalique ictu sterneret ». Sed hæc ab Ignatio in Tarasio paulo fusius ita narrantur: « Leo adhuc imperatoriæ gloriæ sceptra administrans, et Iconomachorum hæresim nefariam amplectens, cum ei appropinquaret vitæ finis, quo erat gladio feriendus (ut ipse adhuc superstes sua voce declaravit) vidit beatum Tarasium in somnis ad eum accedere, et cum gravi ira jubere cuidam nomine Michaeli, ut ensem in eum adigeret. Ille vero jussui morem gerens, gladio transegit imperatorem. Hic autem Leo multus in hoc fuit, eum, qui in somnis sauciaverat, Michaelem omnino conans invenire in sancti Tarasii monasterio, ejus interfectorem esse indicandum, fremens; quem etiam ut eversorem imperii, esse extrema passurum. Hoc enim ei persuasit, vel quod factum erat, narrare monachis; a quibus cum nos quoque miraculum tanquam maturum fructum decerpsissemus, venimus ad vos fideles afferentes craterem lætitiæ. Non enim prætererat tempus sex dierum, cum Michael suscepit sceptra imperii, qui eum interfecit ». Hæc Ignatius res gestas sui temporis prosecutus.

14. « Exagitabat eumdem Leonem monachi apud Philomelium prædictio, et vestis suæ a Michaele indutæ recordatio, quam rem supra posuimus. Prædixit et interitum Leonis magnus ille Joannicius anachoreta, manifestavitque Eustrasio monacho id roganti. His omnibus terroribus actus imperator, metu concutiebatur et animo fluctuabat, eamque noctem insomnem exigens, sapientius quam sibi commodum consilium iniit. Nam perrupta, qua ad Papiam ibatur, portula, domum ejus intravit, speculatum quid ibi gereretur. Ingresso domum eam spectaculum oblatum est, quod eum haud vulgariter perterruit. Vidit namque damnatum alte ac magnifice admodum exstructo thoro jacere, Papia in nudo pavimento recumbente; curiosiusque aggressus, ut deprehenderet, an Michael (quod solent anxii et in vitæ discrimine constituti) somnum ancipitem ac curis plenum, an contra securum atque suavem duceret: sensit eum profundo sopori deditum, adeo ut ne contrectando quidem eum potuerit excitare.

15. « Hoc autem insperato spectaculo ira acrius incensa, discessit, per otium non Michaeli tantum, sed ipsi quoque Papiæ exitium structurus. Neque hæc res Papiam fefellit, quod quidam Michaelis excubitorum ex puniceis cothurnis imperatorem agnoverat; ipsique quid factum esset, perspicue indicaverat. Itaque Papias cum suis animo gravissime perturbatus, ac prope extra se raptus, de periculo effugiendo deliberat. Jamque illucescebat, cum Michael hoc consilii capit: simulat se opera Theoctisti (quem postea ad canielei dignitatem evexit) quasdam animæ suæ mendas quibusdam religiosis hominibus velle aperire. Cumque id imperator permisisset, licentiam nactus, Theoctisto indicat, tempus poscere, ut sociis conjurationis minetur, nisi ipsum celerrime discrimine eriperent, se totam rem imperatori enuntiaturum.

« Hoc mandatum exsequente Theoctisto, conspirationis populares non mediocris incessit sollicitudo: anxieque consultaverunt, quomodo et suam et Michaelis jam in extremo de vita sua periculo versantis salutem conservarent. Tandem consilium componitur, quod et ipsos incolumes reddidit, et Michaeli cum vita imperium paravit. Mos tunc erat (mos is, qui nunc tenetur ab illo tempore receptus) ut qui in palatino templo psallunt clerici, in regia habitent; sed quisque domi suæ degens circa tertiam noctis vigiliam ad portam Elephantinam seu Eburneam conveniebant, indeque in templum progressi, Deo matutina vota nuncupabant. Iis tum conjurati se permiscentes, pugionibus subter alas occultatis, una intrabant, abditique in obscuro templi loco, tesseram exspectabant. Hymno absoluto, venit etiam imperator, ac pro more suo voce grandiore intonavit carmen:

Sprevere summi cuncta amore principis.

16. « Tum conjurati confertim impetum dederunt, qui eos initio per errorem in cleri magistrum tulit; sive quod is corpore imperatori adsimilis erat, sive quod caput simili veste velaverat: erat enim tempore eo magnum gelu, ideoque quis caput suum densiore pileo tectum non denudabat. Sed is quidem pileo detracto, ostensa calvitie, periculo se subtraxit. Imperator insidias sentiens, in penetrale altaris se subduxit, direpta thuribuli catena, aut (ut alii perhibent) sancta Cruce, ictus percussorum excepit. Verum ii non singuli, sed facto cuneo irruentes, alius capiti, ventri alius, alius aliæ corporis parti plagas intentabant. Leo aliquandiu cruce se defendit, ictibus gladiorum repulsis, donec feræ instar undiquaque impetitus succubuit. Tandem quemdam immani corpore gigantis similem inferre ictum cernens, per inhabitans templum illud numen iratum obsecratus est, ut sibi parceret. Fuit nobilis iste Crambonitarum stirpe oriundus, ac dicens, non juramentorum esse hoc, sed cædis tempus, gravi

ictu manum Leonis abscidit clavicula, simulque cornu crucis. Tandem vulneribus victo, et ad terram subsidenti quidam caput amputavit. Hunc finem vitæ sortitus est Leo mense Decembri, octavo kalendas, ejusdem hora noctis prope decima, cum imperium annos septem, menses quinque gessisset, et majori quam ullus antecessorum crudelitate atque impietate usus, diligentiam in republica procuranda, inque rebus bellicis fortitudinem suam obscurasset.

17. « Aiunt vocem quoque statim cælitus editam, quæ lætum de ejus morte nuntium multis patefecerit, ac navicularios quosdam, qui eam audivissent, notato tempore et nocte ea, ratiocinando eam veracem deprehendisse.

« Interfecti Leonis cadaver percussores crudeliter per spolia in circum traxerunt omnis metus vacui, quod suis armis regiam undiquaque cinxissent. Aula quoque Augustam ejecerunt cum quatuor filiis ejus, Sabbatio qui imperator designatus Constantini nomen susceperat, Basilio, Gregorio, et Theodosio, quos omnes in lembum impositos in Protam insulam avexerunt, ibique omnes castrati sunt, et Theodosius vita functus una cum patre est sepultus ». Sed inferius de iisdem agens, Constantinum dicit ob eam exsectionem mutum esse redditum; uxorem vero Leonis in monasterium, quod dicitur Dominorum, inclusam. Subdit vero hæc de ejus coronatione idem auctor his verbis :

« At Michaelus Papiæ custodia liberatus, ita ut pedes adhuc in ferreis habebat compedibus inclusos (earum enim claves in sinu Leonis asservabantur) imperatorio solio consedit; estque ab omnibus, qui tum in palatio aderant, imperator salutatus et adoratus. Sub meridiem vero, fama jam undiquaque dissipata, malleo per vim diffissis compedibus, neque manibus ablutis, neque Dei metu in animum suum inducto, neque ulla re alia, quam decebat fieri, peracta, ad magnum S. Sophiæ templum prodiit, cupiens manu patriarchæ coronari, et ab universo populo imperator salutari, solis fidens conjurationis sociis et Leonis percussoribus.

18. « Utriusque hic miretur aliquis perversitatem, Leonis, quod adeo nullum habuit sui defensorem de tot tantisque assentatoribus, qui tum omnes reptantium bestiarum in morem, in foramina se sua abdiderunt; Michaelis vero impudentiam, qui in ædem intraret, non ut homicida aliquis aut carnifex sanguine pollutis manibus, sed veluti victor, et qui palmam meruisset, eo facinore superbiens; cum quidem civilem sanguinem non quovis loco fudisset, sed ad sacram aram, ubi quotidie Dominicus sanguis pro peccatis nostris expiandis funditur.

« Fuit hic Michael Amorii natus superioris Phrygiæ urbe, in qua ab antiquis temporibus Judæorum, Athinganorum aliorumque impiorum multitudo habitabat, et quædam ibi hæresis ex istorum diuturna atque continenti inter se conflata consuetudine, enata erat nova prorsus, et insolitis constans opinionibus, a qua et ipse erat imperator, traditæ a majoribus superstitioni inhærens. Ea hæresis suos ad divinum ac salutare baptismum admittit quidem, in reliquis autem omnibus, dempta circumcisione, Mosaicam legem tenet. Erat Michaelo præceptor, qui eum iis sacris initiaverat, et quasi præfectus Hebræus quidam (sicut is femina potius Hebraica fuit) quem domi fovebat, ab eoque non ad religionem modo, sed et ad rem domesticam pertinentibus rebus instituebatur. Ab eo præoccupatus nihil integrum servaverat, sed erat pravæ religionis in eo quasi colluvio quædam, cum et Christianæ decreta adulteraret, et Judaicam religionem spuriis opinionibus pollueret. Fuitque omnino quod pietatis professionem attinet, talis in eo varietas et confusio, qualis fertur Libycarum esse bestiarum natura, quæ ex diversis animalibus ob aquæ defectum congressis nascuntur». Hæc de Michaelis omni ex parte collecta impietate : pergit autem dicere de prædictionibus de ipsius imperio : reliqua vero de ipso anno sequenti.

19. *In peste et penuria leges annonariæ.* — Quod ad res spectat Occidentales, laboratum est in Galliis potissimum peste hominum et animalium, ob nimiam pluviarum abundantiam : secuta est et penuria, cum nec a bello cessatum fuerit. Hæc Annales pluribus.

Quod autem ad pestilentiam atque penuriam spectat, quibus hoc anno magnopere est afflictatum regnum Francorum : hic opportune revocanda sunt in memoriam, quæ Carolus Magnus ejusmodi temporibus a sibi subditis populis præstari voluit. Ista enim in Capitularibus ipsius leguntur [1] :

« De fame, clade et pestilentia, si evenerit.

« De hoc, si evenerit fames, clades, pestilentia, et inæqualitas aeris, vel alia qualiscumque tribulatio : ut non exspectetur edictum nostrum, sed statim deprecetur Dei misericordia. Et in præsenti anno de famis inopia, ut suos quisque adjuvet, prout potest, et suam annonam non nimis care vendat, et ne foris imperium nostrum vendatur aliquid alimoniæ ». Et inferius [2] quæ et recitata est superius brevis lex :

« De mendicis, qui per patrias discurrunt, volumus, ut unusquisque fidelium nostrorum suum pauperem de beneficio, aut de propria familia nutriat, et non permittat alibi ire mendicando. Et ubi tales inventi fuerint, qui sibi manibus laborent, nullus eis quicquam tribuere præsumat ». Ac rursum inferius [3] :

20. « Consideravimus itaque quia per plurima loca fames valida esse videtur : ut omnes episcopi, abbates, abbatissæ, optimates, et comites, seu domestici, et cuncti fideles qui beneficia regalia tam de rebus Ecclesiasticis, quamque de reliquis habere videntur, ut unusquisque suo beneficio suam familiam nutricare faciat, et de sua proprietate propriam familiam nutriat». Intelligit per familiam

[1] Capitul. l. I. — [2] Eod. l. c. 124. — [3] Eod. l. c. 132.

rusticos, colonos, agri cultores. Sed et pretium statuit, dicens : « Non carius vendat, nisi modium de avena denarios duos, modium de hordeo denarios quatuor, modium unum de sigele denarios quatuor, modium unum de frumento parato denarios sex ». Ex his intelligas abundantiam Galliarum, cum tempore ingentis penuriæ tam vili pretio ista vendi juberentur.

Sed et hoc ipso anno, qui et tertius incipit Apollinaris Cassinensis abbatis, auctor est[1] Leo Ostiensis in Cassinensi Chronico, Sarracenos invasisse Siciliam, atque potitos esse Panormo nobilissima civitate.

21. *Translatio corporis S. Marci Venetias.* — Jam vero antequam anni hujus claudatur periodus, de translatione S. Marci corporis agendum est.

Sub eodem namque Leone imperatore (quoto autem anno ejus imperii, nescitur) facta reperitur translatio corporis sancti Marci Alexandria Venetias per mercatores. Jam ante diu sedes ejusdem Evangelistæ sub Heraclio imperatore delata fuerat, ab eo dono data reipublicæ, quæ ejusdem Evangelistæ studiosissima esse sciretur, ut quæ gloriaretur, ab eodem sacrum Evangelium accepisse, antequam idem S. Marcus Alexandriam mitteretur a Petro. Accidit plane ex divina dispensatione, secundum illud Dominicum[2] : « Habenti dabitur » : vel illud[3] : « Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelis erit ». Ut qui hactenus quam religiosissime anniversariis ritibus solemniter colere consuevissent ejusdem S. Evangelistæ memoriam, quem et in præcipuum patronum recepissent, cujus et patrocinium præsentaneum adesse in suis ipsorum opportunitatibus sæpe experti fuissent : ejusdem quoque sacras possidere reliquias meruerint. Jacebat etsi non incognitum, tamen inglorium inter perfidos Sarracenos ipsum sancti Evangelistæ corpus, quorum derisioni potius quam venerationi esset expositum. Cum moderator rerum omnium Deus sua providentia ita disposuit, ut quando minus id a Venetis cogitaretur, ejus translatio clandestine fieret per eosdem Venetos mercatores, illuc præter voluntatem, impellentibus ventis, missos.

22. Cujus veritatis cum plures sint testes, nos rerum gestarum seriem petimus e tabulis Vaticanæ bibliothecæ, ubi ejusmodi historia prolixe descripta habetur, accidisseque ponitur sub eodem Leone imperatore atque Justiniano tunc Venetiarum duce. Ex quibus corrigas eos, qui anno Redemptoris octingentesimo vicesimo octavo, vel trigesimo id factum esse dixerunt, annos ducum haud adeo exacta temporis ratione dinumerantes, dum tempus ipsius Justiniani ad Michaelis imperium rejiciunt, quem constat tempore Leonis Armeni reipublicæ præfuisse. Sed reddamus jam historiam ipsam ex Vaticanis (ut diximus) erutam monumentis. Omissis autem quæ auctor, qui scripsit, de rebus Venetis est præfatus, ejus verbis (ut in Codice scripta reperitur) aggredimur historiam enarrare :

« Cum Sarraceni universam Ægyptum et Alexandriam invasissent; Leo deinde Romanum adeptus imperium, per diversas partes regni sui jussit, ut nullus omnino ad terram Ægypti negotii causa pertingeret. Cujus videlicet jussio dum circumquaque pervolitans, Veneticis quoque delata fuisset, Justinianus, qui eo tempore dux Venetiæ erat, imperatoris statuta confirmans, idipsum omnimodo suis præcepit. Sed cum ut solitum erat Veneticis loca mercationis frequenter exquirere, quidam ex eis navibus oneratis, cum trans mare pergere vellent, profundaque pelagi navigantes incederent; divino factum est nutu, ut flante congruo vento, quod sponte agere propter metum principis non audebant, velut inviti ad Alexandriam ducerentur.

23. « In illis autem diebus regulus quidam nefandæ gentis Sarracenorum, dum ad urbem, quæ ex nomine civitatis antiquæ Babylonia vocitatur, palatium sibi construere vellet, Deo sibi contrario, jussit ut ubicumque in terra Ægypti columnæ marmoreæ, sive tabulæ, tam in Ecclesiis, quam in vulgaribus essent repertæ, ob pompam fabricæ, quam parabat, ad eum ducerentur. Unde factum est, ut dato impietatis Decreto, etiam de Alexandrinis Ecclesiis lapides tollerentur. Cumque Venetici apud eamdem urbem negotiis insudarent, moramque aliquandiu facerent; consuetudinem sibi fecerunt, ut beatissimi Marci corpus quotidianis orationibus frequentarent, muneribusque sive oblationibus cum pro suis delictis intercessorem expeterent. Locus enim ipse in proximo erat.

24. « Porro Veneticorum naves, quæ Deo trahente advenerant, decem erant, in quibus erant pariter omnes nobiles viri, inter quos erant clarissimi Bonus tribunus Metamaucensis, et Rusticus Torcellensis. Isti dum causa quotidianæ orationis apud custodes Ecclesiæ beati Marci locum familiaritatis sibi adesse inspicerent : quadam die videntes eos tristes, primum quidem compati, et condolere eis cœperunt de Sarraceni reguli jussu, qui marmoreas tabulas, vel columnas auferri præceperat. Nam et custodes propterea tristes erant, quia timebant, ne ministri illius impii reguli illud B. Marci Ecclesiæ facerent, quod locis cæteris faciebant. Deinde vero inter eadem verba compassionis Domino inspirante, Bonus et Rusticus dixerunt : Quare in tantum tristamini, Christi servi ? quare plus solito animus vester affligitur ? Ecce videmus quod impii reguli persecutio, etiam sacratissimis locis infesta est, quæ non solum vobis, sed cunctis in Christo credentibus magni doloris tristitiam generat. Sed quid contra hæc agere possumus, cum Dominus ipse prædixerit suis fidelibus persecutiones innumeras esse futuras ? Unde si secretum posselis custodire ; aut placeret vobis consilium nostrum, hortaremur utique illud vos

[1] Leo Ostiens. Chron. Cassin. l. I. c. 28. — [2] Marc. XXV. — [3] Luc. XVI.

facere, per quod securi a perfida ista gente essetis, et in honoribus maximis viveretis.

« Erant sane duo custodes isti, cum quibus loquebantur hæc, quorum unus Stauratius nomine monachus erat; alter vero Theodorus sacerdotii fungebatur honore. Porro et alii ejusdem Ecclesiæ erant custodes, sed isti plus cæteris eminebant. Et quia ambo ex Græcorum genere erant, Theodorus presbyter uxorem habebat et filios, quem etiam Bonus tribunus compatrem fecerat, ob eam maxime causam, ut verba, quæ suadebat, in ejus aures facilius intromitteret. Respondentes itaque ambo, Stauratius et Theodorus dixerunt: Secretum erit in corde nostro, tantum dicite quod vultis, et si gratissimum esse probaverimus, plane quia faciemus. Qui dixerunt: Tollite corpus B. Marci, et ascendentes occulte navim, venite nobiscum ad terram nostram.

25. « At illi primum dure accipientes, dixerunt: Quid est quod dicitis? numquid super angustiam, quam habemus, mortem nobis inducere quæritis? Quis etenim ex nobis vel cogitare audeat, ut faciat rem istam grandem, et illud reverendissimum corpus, quod veneratur in terra Ægypti, alienis hominibus tradatur? An forsitan vobis incognitum manet, quod idem B. Marcus Evangelium, quod Petro dictante scripserat, ipso quoque jubente in hac provincia prædicaverit; Alexandrinosque cives, qui idolis serviebant, per fontem baptismi Jesu Christi Domini nostri adoptionis filios fecerit? Unde et merito tanquam revera sanctissimus pater ab omnibus veneratur. Et quomodo fieri poterit, ut urbem Alexandriam, quæ propter eum toto in orbe præclara est, tanto quis audeat privare patrono? Sed etsi faceremus adversus animam nostram audacter, nequaquam hoc plebem latere potuisset, et tunc apprehensi, per multorum generum pœnas occideremur, et essemus in opprobrium omnium earum.

« Bonus et Rusticus dixerunt: Si de prædicatione ejus tractandum est, scimus quia primum Aquileiam civitatem Italiæ duxit ad fidem, quæ sita est in provincia illa, quæ ex antiquo Venetia nuncupatur, de qua nos orti sumus. Ergo nos sumus primogeniti filii ejus, qui primum ab eo per Evangelium geniti sumus. Unde et credi potest, ut filios, quos alios acquisiturus reliquerat, multa post tempora, vel mortuus videns gaudeat, et forsitan, ut speramus, ideo nos Dominus huc velut invitos adduxit, ut nobis eumdem nostrum sanctissimum patrem restituat, nam certe ad aliam regionem ire voluimus.

26. « Stauratius et Theodorus dixerunt: Sufficiat vobis quod sedem ejus habetis. Cæterum autem rem difficilem postulatis. Quis enim sciat si placet Domino istud, quod dicitis? vel quis dicere poterit, quod suum corpus B. Marcus vel tangere dimittat? Unde cessate jam talia dicere, quæ scimus nullo modo fieri posse. Et tamen dicamus, ut fieri potuisset: de nobis quid ageretur? Si dato corpore hic remaneremus, diversis pœnis a plebe occideremur. Sin autem vobiscum in navim ascenderemus, haberemur utique tanquam captivi ad terram, quam ignoramus. Quapropter multo magis nobis melius est hic manere, et persecutionem sufferre, quam novis rursum angustiis subjacere. Nam et Dominus dicit[1]: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Et iterum[2]: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

« Bonus et Rusticus dixerunt: Ista, quæ dicitis, vera sunt, sed tamen in alio loco Dominus item dicit[3]: Cum persecuti fuerint vos in civitate una, fugite in aliam. Quam admonitionem multi sanctorum secuti sunt, etiam sicut audivimus, hic beatissimus Marcus implevit, quando persecutione fervente, ab Alexandria exiit, et secessit Pentapolim. Unde quia Deo omnipotenti, et ipsi beato Evangelistæ hoc credimus complacere; humanus timor vos non terreat, quia ubi Deus adjutor est, humana temeritas nihil potest.

27. « Stauratius et Theodorus dixerunt: Temeritas ista quamvis nobis angustiosa sit propter Ecclesiæ lapides, qui tolluntur, tamen portari potest, quia in nostris membris pagani isti aliquam læsionem non inferunt. Hæc et his similia illis per aliquot dies occulte loquentibus; tandem divina gratia respirante, Stauratius et Theodorus quod verbis audierant animo conceperunt. Cumque ab invicem recessissent, ecce Stauratio nuntiatum est, quod ministri illius pagani reguli, cujus memoriam fecimus, unum ex custodibus ejusdem Ecclesiæ crudeliter flagellassent. Siquidem fuerat in eadem Ecclesia tabula marmoris nimium pretiosa, et timens custos ne tolleretur a Sarracenis, abiit et confregit eam in loco, ubi stabat. Quod cum ministri reguli comperissent, apprehensum custodem flagellis condemnaverunt. Hæc igitur audientes Stauratius et Theodorus, timore perterriti, miserunt et vocaverunt Bonum tribunum et Rusticum, dicentes: Pertractavimus inter nos de causa, quam expetistis, et licet nesciamus ubi Domino placeat, tamen intravit in cor nostrum, ut illud sanctissimum corpus tollentes, egrediamur vobiscum. Nunc ergo volumus scire quid erit nobis, dum ad vestram provinciam venientes tam magnum thesaurum adduxerimus.

« Bonus et Rusticus dixerunt: Cum Deo auxiliante illuc pervenerimus, vita comitante, perducemus vos ad dominum nostrum Justinianum egregium ducem, virum illustrem, sanctorumque amatorem. Cui dum fuerit nuntiatum, protinus mente gavisus venerabile corpus suscipiet, et Ecclesiam construens cum honore dedicabit, vosque eritis in oculis ejus ultra quam credi potest dilecti, et primi in ordine sacerdotum, quemadmodum hic fuistis in ordine ministrorum. Custodes dixerunt: Quomodo credere possumus? Bonus et Rusticus dixerunt: Dominus testis sit. Tunc statuerunt

[1] Matth. v. — [2] Marc. x. — [3] Matth. x.

diem in qua advenientes sanctissimum corpus susciperent.

28. « Cumque statuta dies venisset, euntes prædicti custodes, aperuerunt occulte sepulcrum, quod erat ex marmore, habens veluti incastraturas per latera in modum capsellæ, per quas tabula desuper erat inducta. Jacebat autem beatum corpus undique circumdatum chlamyde serica, et positum resupinum, habens a capite usque ad pedes sigilla imposita per ea loca, quibus ora ejusdem chlamydis desuper jungebantur. Cumque quid agerent ignorarent, tandem præcipuum invenerunt consilium. Vertentes igitur corpus, sciderunt a dorso chlamydem, ut salva signa, quæ fuerant, remanerent, et adducentes B. Claudiæ corpus, quod erat in proximo tumulatum, in loco B. Marci reposuerunt simili modo supinum, et chlamyde circumdantes, sigillorum quoque impressiones in pectore statuerunt, ut si fortuito diceret aliquis, quod corpus B. Marci furatum esset, chlamydis signa, quæ ibi remanserant, verum non esse ostenderent.

« Tanta igitur sublato corpore odoris fragrantia emanavit, ut non solum Ecclesia, vel circuitus ejus, sed etiam tota civitas Alexandria repleretur. Commoti cives Christiani ac pagani dicebant : Quid est hoc? Alii dicebant: Nescimus. Alii vero dicebant : Videamus ne forte a nautis illis Veneticis corpus beati Marci furetur. Concurrentes ergo ex urbe, ad eamdem Ecclesiam pervenerunt ; et aperientes sarcophagum, viderunt corpus beatæ Claudiæ chlamyde involutum signaque salva. Quod cum vidissent creduli facti quod B. Marci corpus ibi jaceret, sedato tumultu ad propria remearunt.

29. « Porro Venetici, quorum jam sæpe memoriam fecimus, cum ibi laterent, tulerunt corpus, et submittentes in sportam, operuerunt illud ex foliis olerum, ac desuper carnes porcinas imposuerunt. Cumque ad navim pergentes incederent, accedebant Sarraceni, qui obviabant, ut cernerent quod portabant. Sed cum viderunt carnem porcinam, quam ipsi abominantur, clamabant dicentes : Canzir, canzir, id est, porcus, porcus, et exspuentes elongabantur; at vero illi pertranseuntes venerunt ad rupem, quæ proxima mari erat, et deponentes cum funiculis sportam, miserunt in scapham, ac perduxerunt ad navim ; quam cum intrassent extrahentes beatum corpus de sporta, absconderunt illud in pannis velorum ; timebant enim ne perscrutata navi ab Alexandrinis inveniretur. Cumque venisset dies egressionis eorum, Stauratius monachus occulte abscedit (ascendit) cum illis. Theodorus vero timebat; timens plebem, quæ stabat ad littus, remansit ibi, habens jam supellectilem suam navi impositam. Erat etiam quidam monachus ibi Dominicus nomine Cumaclensis, qui fultus amore divino eodem tempore fuerat Hierosolymis, qui et ipse ascendit cum illis. Cum ergo ab Alexandria recessissent, tulerunt Venetici sanctum corpus de velis, in quibus eum absconderant, et sub solario navis dignissime locaverunt, accendentes lucernas, ac thymiama assidue inferentes. Dominicus vero monachus cum Stauratio diuturnis officiis jugiter insudabat. Multa inter hæc signa per eum Dominus, dum adducitur, operatus est.

30. « Quadam etenim die dum omnes pariter illorum Veneticorum naves velificantes incederent, et causam reliqui ignorarent, dixerunt nautæ beati Marci ad quosdam, qui erant in alia navi : Nescitis quod est factum ? qui dixerunt : Quid ? aiunt illi : Vere nos corpus beati Marci portamus. At illi dixerunt : Et quomodo istud fieri potuit ? cumque illi exponerent ordinem rei, quidam ex illis irridens ait : Forsitan alicujus Ægyptii corpus vobis datum est, et dicitis quia sanctum Marcum portamus. Quod cum dixisset, protinus navis illa, in qua beatum corpus jacebat, tanta celeritate conversa, quanta nullus hominum vertere potest, insurrexit adversus eam, in qua vir ille erat, partemque lateris ejus confregit, nec prius ab illa recessit, quandiu omnes confiterentur beatum ibidem Marcum jacere.

« Deinde cum nocte quædam tempestas adesset, navesque illæ cursu velocissimo ducerentur, ac nautæ nescirent quo pergerent propter tenebras noctis, venit beatus Marcus in somnis Dominico monacho, dicens : Surge, et dic hominibus istis, ut citius vela deponant, ne patiantur naufragium, quoniam terra non longe est. Quod cum monachus surgens dixisset, illico velis depositis, cum jam auroræ instaret crepusculum, et ecce apparuit insula quædam, Stroatia nomine, quam beatissimus Marcus adesse prædixerat. Tunc omnes pariter fidem dantes, reverentissime ejus corpus solertiori studio venerari cœperunt. Creduli facti et congaudentes, quod Marcum Evangelistam habere meruerunt; erat tamen apud illos occultum, atque decreverant, ne ullus omnino cujuslibet regionis rem istam cognosceret. Timebant enim ne illis beatum corpus per vim tolleretur ab aliquo.

31. « Sed quia Dominus tantum suæ lucernæ lumen lucere voluit : coram hominibus multis per proxima maris loca degentibus, qui causam penitus nesciebant, dignatus est revelare, quod sui martyris intra navim lucіflua membra quiescerent, qui ex diversis locis advenientes, dum navis ad portum, vel littora regionum accederet, postulabant dicentes : Revelatum est nobis a Domino, quod B. Marci Evangelistæ corpus habetis, unde divino amore precamur, ut nos ad eum orare sinatis. Qui cum ingrederentur, fusis ad eum orationibus, positisque muneribus, cum timore revertebantur, dantes gloriam Deo atque dicentes Veneticis : O quam beati estis, qui talem sanctum habere meruistis !

« Sed cum (ut plerique stultorum ex tali re dubitare diutius solent) quidam ex nautis nequaquam beati Marci, sed cujuslibet alius corpus portare se diceret : volens omnipotens Deus ipsius duritiam coarguere, eumque illico credulum facere, digna continuo illum damnavit sententia.

Nam arreptus vir ille dæmonio tamdiu vexatus est, quousque ad sanctum corpus deductus, spumans et stridens dentibus, beatum ibidem Marcum jacere confiteretur, ac munus pro suis delictis offerret. Qui statim a dæmonio liberatus, et Domino gloriam dedit, et nihil se jam de corpore sacro dubitaturum professus est. Verum quia multa sunt, quæ de virtutibus per eum a Domino Deo factis dicuntur, qualiter ad Venetiam venerit, explicemus.

32. « Cum igitur nautæ ad Istriam pervenissent, diverterunt ad urbem quamdam, quæ appellatur Humacus : timebant enim redire ad sua, quia Justinianus dux eorum vehementissime contra illos erat iratus, pro eo quod jussionem suam repudiantes, ad Alexandriam ire præsumpserunt. Qui tamen missa ad eum legatione dixerunt : Confitemur peccatum nostrum et erubescimus, quia sumus tanquam rebelles inventi, sed Dominus testis est, quomodo magis inviti, quam sponte hoc fecimus. Ecce enim habemus corpus beati Marci Evangelistæ. Si Dominus noster gratiam suam nobis reddens, promittat nequaquam inferre molestiam nec in corporibus, nec in rebus nostris, adducimus eum illi : sin autem aliter, divertemus in aliam regionem. Ad hæc Justinianus dux valde gavisus ait : Si istud, quod asserunt, verum est, revertantur in pace, quia si talem thesaurum adducunt, non solum illis malum non inferam, sed etiam filios meos vocabo. Accepto igitur nautæ verbo, Venetiam redeunt, cumque ad portum Olivolensem venissent, egressus cum crucibus Ursus episcopus loci illius, et omnibus ministrorum ordinibus, indutis sacerdotalibus tunicis, reverentissime corpori obviant; suscipientesque illud, duxerunt ad palatium ducis, ubi dum per cœnaculi scalam ascenderent, tanta agilitate pallium, quo corpus erat opertum, cum esset tranquillitas, movebatur, quanta vix aura venti movere poterat : sed et ministris, qui eum portabant, fiebat subito pondus gravissimum et immobile, et iterum subito tantum leve, ut nihil sentire se dicerent. Accepto igitur corpore dux, reposuit illud in cœnaculi loco, qui apud ejus palatium usque ad præsens tempus monstratur; ordinatis cantoribus ac ministris, qui ibidem Deo laudes referrent, inter quos custos ille Stauratius primus erat. Sed et Theodorus presbyter anno sequenti cum suis advenit. Porro Dominicus ille monachus ad propria remeavit.

33. « At vero Justinianus dux cum supra beatum corpus Ecclesiam vellet construere, morte præventus est, cujus germanus Joannes vir Deo dilectus ducatum suscipiens, vicem ejus explevit : construxit namque juxta palatium elegantissimæ formæ Basilicam, ad eam similitudinem, quam supra Domini tumulum Hierosolymis viderat : quam etiam multis ac variis jussit depingi coloribus, ubi et aromatibus venerabile corpus conditum honore dignissimo posuit. In eo florescunt orationes ipsius, et multa beneficia præstantur Christo credentibus, maxime autem et plurimi a dæmoniis liberantur. Cujus gloriosa translatio celebratur pridie kalendas Februarii, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus ibi.

Cum autem ingentem adeo thesaurum Veneti essent adepti, ut caute eum custodirent, omnem adhibuerunt industriam. Sciebant enim Francos, penes quos erat in Occidente summa vis atque potentia, sanctorum corporum cupidissimos venari ea, jamque ex Italia comptura ipsorum in Gallias transtulisse. Ne quid igitur ejusmodi pati cogerentur inviti, ita in sumptuosa recens erecta Basilica eadem sacra pignora collocarunt, ut ubi locorum in ea posita essent, penitus ab aliis fuerit ignoratum. Cum tamen certo ab omnibus ex majorum assertione tradatur, ipsa eadem sancta Basilica contineri.

Anno periodi Græco-Romanæ 6313. — Anno Æræ Hispan. 858. — Anno Hegiræ 205, inchoato die 17 Junii, Fer. 1. — Jesu Christi 820. — Paschalis I papæ 4. — Ludovici imp. 7. Michaelis Balbi imp. 1.

1. *Barda Iconomachus pœnas luit.* — A n. 1 ad 9. Est hic annus *sextus* persecutionis Leonis Armeni, idemque novissimus, non vero *septimus*, ut habet Baronius num. 1, indeque quod num. 5 et seqq. de *Barda* patricio imperatoris cognato et Orthodoxorum hoste infensissimo narrat, contigit anno DCCCXIX. Ignatius enim in Vita sancti Nicephori patriarchæ Constantinop. num. 72 refert,

Leonis imp. ministros, cum sanctum patriarcham e monasterio *Boni* ad insulam Preconnesum transferre vellent, usos esse opera ejusdem Bardæ, aitque : « Bardam itaque Leonis consobrinum et familiarissimum ad Nicephorum destinant, qui conscensa nave ad locum deductus, cum sedisset in cathedra, et magnum antistitem coram eo sui stitissent satellites, ne minima quidem reverentiæ signa ad amabilem viri sacri ostendit adventum ; sed proverbialis illius admonitionis oblitus rationem, qua sapienter jubemur ad cani capitis conspectum assurgere, velut sedi suæ fixus hærebat. Is porro elatos juvenis animos intuens, nihil aliud nisi unum hoc illi acclamavit : O bone Barda ! ex alienis calamitatibus, tuas ipse pro eo ac decet, ferre noveris ; eoque dicto se trahentibus, quo vellent, ducere permisit. O perspicacissimam sanctissimæ mentis munditiem ! quæ longe essent prope admoventem, ac futura præsentibus connectentem. Haud enim actutum juvenem ultio attigit, sed QUADRIENNII FERE SPATIO subsecuta calamitatem invexit ; quam si quis explorate nosse cupiat, virum adeat ; vidensque laborantes oculos, tristem, quo exceptus est, casum palamque deplorandum perspiciet ». Quare cum *sanctus Nicephorus* an. DCCCXV, die XIII mensis Martii, e monasterio *Boni* ad monasterium sancti *Theodori* e regione Bosphori Thracii, seu Steni positum translatus fuerit, casusque *Bardæ* patricii acciderit, cum jam sanctus Theodorus in carcere Smyrnensi ageret, ut scribit Michael in Vita ejusdem Theodori, cujus verba recitat Baronius num. 7. non dubium, quin Bardæ punitio ad annum DCCCXIX, quo mense Maio *Theodorus* Smyrnam perductus, quique quartus erat a prædictione sancti Nicephori, pertineat.

2. *Ignatius diaconus majoris fidei quam Michael Studita.* — Michael tamen Studita in Vita sancti Theodori, Bardæ casum aliter narrat ac Ignatius diaconus, cujus verba mox recitavimus. Ait enim, *Bardam* Smyrnæ gravi morbo correptum fuisse, et cum remedia undique tentasset, quemdam ex ejus familia, qui Orthodoxorum partium erat, ei persuasisse, ut Theodorum advocaret, qui opem ferret. « Itaque ad sanctum mittit e vestigio, veniam petens tantorum facinorum, etc. Orantis commiseratione tactus Theodorus, et morbum sanavit, crebris precibus Deum exorans, et cum corpore, ut animæ simul melius esset, effecit, etc. Verum amens ille, ac supra modum stupidus, quasi nihil novi accidisset, repente animum mutat, reditque ad pristinam hæresim et errorem, pessimo consiliario usus Smyrnensium episcopo, a quo olei vasculo donatus, etc. simul ac illo se unxit, morbo illico invasit, nefandumque caput lecto iterum affixit. Cui mortem statim prædixit pater ac perfidiæ præjudicium : neque enim impune, ait, ferunt qui malis consociantur. Unde animam infelix subito ejiciens, pessimi consilii pessimum finem invenit. Atque ille quidem hunc temeritatis suæ quæstum cœpit », inquit Michael laudatus. Quare quem oculorum amissione Ignatius, Michael morte punitum fuisse dicit, et tamen uterque auctor Theodori æqualis est, Ignatius Nicephori discipulus, Michael vero Theodori. Cum igitur alterutrum male de re gesta edoctum fuisse necesse sit, et Ignatius de Barda tanquam de viro Theodoro superstite et adhuc vivente, cum scriberet, loquatur, existimandum, rem aliter ac contigerat, Michaeli relatam fuisse.

3. *Leo Armenus die natali Christi occisus.* — A num. 9 ad 19. Interitum Leonis Armeni, qui hoc anno, ipso Christi die natali, Orthodoxorum ærumnis finem imposuit, narrat Cedrenus ex aliquo auctore coævo, eodemque modo ac Cedrenus, Theophanis continuatores, nempe Leo Grammaticus, Constantinus Porphyrogennetus, Symeon logotetha et Georgius monachus, quorum vestigia Zonaras premit : « Deus autem (o quam ille non rigidus aut acris, sed patiens mitisque !) gladium quidem vibrabat nec tamen feriebat. Nam modo quidem lues et squalores, solisque nimii ardores ; modo autem terræ motus ac eruptiones, quandoque etiam flammæ similes vasto aere ejaculationes ; alias denique (quæ malorum vis maxima) domesticos tumultus ac seditiones illis intentabat. Cohiberi tamen non poterat, suis agrestis more, in præceps depravatus animus (nempe imperatoris). Tandem igitur tardus ille quidem, ad cujus lethale vulnus, a Deo gladius proficiscitur ; ut interim clavus clavum trudat, malumque malo medeatur. Michael is erat, qui tum fœderatorum præfecturam gerens, majestatis crimine delatus, vix, multoque labore illud a sede pellere potuerat, etc. Porro Michael præcipitis procacisque linguæ vitio assuetus cum esset, feros Leonis mores traducendi (velut cum illo adultus, sibique fortitudinis laude placens) nullum finem faciebat, etc. Interim igitur, cum effrenem illam dicendi ac deridendi licentiam minime reprimeret, ac velut turbulentus fluvius limum omnem importune ebulliens, extremam Leoni perniciem ac interitum comminatus esset, ac si qua malus furor alebat, verbis produxisset ; re ad Leonem delata, confestim rapitur ipsa die. Postremo delatoribus accusationis capita confirmantibus, affectatæ tyrannidis ac majestatis reus decernitur. Pridie Christi Verbi Dei nostri Natalis, isthæc agebantur », inquit Constantinus Porphyrogennetus lib. 1 Chronographiæ, num. 21.

4. *Ejus imperii duratio.* — Scribit postea *Michaelem* convictum ab accusatoribus, condemnatum fuisse, ut igni cremaretur, sed *Theodosiam* imperatricem Leoni persuasisse, ut ob festi Natalis Christi reverentiam, illius interitum differret. Postridie *Michael*, ubi primum dilucescit, litteras ad conscios scribit, quibus minabatur, se omnes imperatori indicaturum, nisi celeriter adessent. Quare ii ad regiam se conferunt, et sese cum clero commiscentes, ubi imperator hymnos, ut consueverat, auspicatus est, strictis ensibus ex angulo prosilierunt, eumque multis vulneribus confecerunt,

« mense Decembri, hora noctis decima, cum annos septem, menses quinque imperium rexisset », inquit Constantinus, quod et alii habent, unanimi consensu scribentes, hæc contigisse die natali Christi. Quamobrem cum anno DCCCXIII, die X mensis Julii imperator salutatus fuerit, præter annos septem et menses quinque, dies quindecim imperavit, ab omnibus historicis neglectos. Subjungit postea Constantinus lib. 2, num. 1 : « Hac Michaelis fautores expleta carnificina, defuncti cadaver crudeliter effrenique licentia trahentes per Scyla, ad circum eduxerunt, nullo jam metu deterriti, quod omnis regia conjuratis, iisque qui Leonis vitæ insidiati essent, foret conferta. Una quoque illius uxorem (Theodosiam nempe) ejiciunt cum quatuor liberis, Symbatio, cui per inaugurationis solemnia inditum Constantini nomen, Basilioque et Gregorio, necnon Theodosio. Hos omnes lembo impositos in Proten insulam duxerunt. Ibi exsecti cum essent, Theodosium mori contigit ».

5. *Michael Amoræus fit imp.* — Antea scripserat Constantinus *Michaelem* circiter meridiem ad templum processisse, ut ex patriarchæ manu coronam consequeretur, ejusque patriam fuisse *Amorium*, Phrygiæ superioris civitatem : « In ea Judæorum, inquit, eorumque quos Athinganos vocant, frequens semper multitudo consedit. Sed et alia quædam hæresis, ex aliorum cum aliis societate jugique consuetudine, nova prorsus exque novis et inauditis decretis conflata emersit, cujus ipse quoque Michael, accepta a majoribus superstitione, particeps fuit. Secta hæc, divinum quidem lavacrum ut salutare, et a suis explorate agnitum probatumque, eos qui initientur, percipere sinit : in reliquo autem omnia, præter unam circumcisionem, ex legis Mosaicæ ritu servat, etc. Eam quæ rationem excolit, scientiam et eruditionem, seu litteras, quibus evertenda essent illius problemata, ac quibus suaderi licebat atque doceri, haud sequendam illam suam hæresim ac superstitionem, tum est aspernatus, tum ex suo dolose animo ablegavit ».

6. *Hic annus lethalis fuit.* — Ad num. 19 et seq. Eginhardus in Annal. ad hunc Christi annum scribit : « Hoc anno, propter juges pluvias et aerem nimio humore solutum, magna incommoda contigerunt. Nam et hominum et boum pestilentia tam immanis longe lateque grassata est, ut vix ulla pars totius regni Francorum, ab hac peste immunis atque intacta posset inveniri : frumenta quoque et legumina imbrium assiduitate corrupta, vel colligi non poterant, vel collecta computrescebant. Vinum etiam, cujus parvus proventus eodem anno fuit, propter caloris inopiam acerbum et insuave fiebat. In quibusdam vero locis, de inundatione fluminum aquis in plano stagnantibus autumnalis satio ita impedita est, ut penitus nihil frugum ante vernam temperiem seminaretur ».

7. *Bera comes Barcinonensis in exilium actus.* — Antea dixerat Eginhardus, *mense Januario* conventum Aquisgrani a Ludovico imp. habitum esse. Subdit : « In eo conventu Bera comes Barcinonæ, qui jamdiu fraudis et infidelitatis a vicinis suis insimulabatur, cum accusatore suo equestri pugna confligere conatus, vincitur. Cumque ut reus majestatis capitali sententia damnaretur, parsum est ei misericordia imperatoris, et Rothomagum in exilium deportatus est ». Sane oportuit, inquit Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 21, dubiam esse criminis probationem, quandoquidem monomachia eis indicta est, ex usu tum recepto, ut in rebus dubiis examina, ignis, aquæ et duelli, quæ vocabant *Judicium Dei*, admitterentur, ut docet inter alios Hincmarus archiepiscopus Rhemensis in tractatu de divortio Lotharii. Comitatum Barcinonensem ab anno DCCCI *Bera* rexerat, cui suffectus est *Bernardus* filius sancti Willelmi, vir solertis ingenii postea variis casibus afflictus.

8. *Ludovicus Aug. Saracenis bellum indicit.* — Post hæc scribit Eginhardus : « Fœdus inter nos et Abulaz regem Hispaniæ constitutum : et neutræ parti satis proficuum, consulto ruptum, bellumque adversus eum susceptum est ». Ejus gerendi cura imposita est comitibus Marcæ Hispanicæ in conventu Aquisgranensi anno sequenti habito, ut docet idem Eginhardus : « Simili modo de Marca Hispanica constitutum, et hoc illius limitis præfectis imperatum est ». Quid eo anno gestum sit, in obscuro latet. At de rebus gestis anno DCCCXXII sic scribit idem Eginhardus : « Comites Marcæ Hispanicæ trans Sicorim fluvium in Hispania profecti, vastatis agris, et incensis compluribus villis, et capta non modica præda, regressi sunt ».

9. *Annus translationis corporis S. Marci Venetias.* — Ad num. 21 et seqq. Sigonius lib. 4 de regno Ital. ad annum DCCCXXVIII scribit : « Eo anno corpus S. Marci Evangelistæ Venetias Alexandria delatum, et magno honore a civitate tota exceptum. Sequenti Justinianus dux est mortuus, atque ei Joannes frater suffectus : quo sedente Basilica ducali prætorio continens in honorem Evangelistæ construi cœpta corpus ejus recepit ». Quare cum Dandulus dux Venetiarum anno MCDXXXVI creatus in suo Chronico testetur, *secundo* ejusdem Justiniani ducis *anno corpus sanctissimi Marci de Alexandria translatum Venetias*, eaque translatio die XXXI mensis Januarii, qui anno DCCCXXIX in Dominicam incidebat, in Tabulis Ecclesiasticis notetur, non dubium, quin Sigonius annum, quo corpus sancti Marci Venetias delatum, ibidemque solemniter translatum, accurate consignarit. Angelo Participatio Venetiarum duce defuncto, « Justinianus filius major natu rempublicam administrare cœpit, statimque gratificaturus Michaeli imp. Constantinopolitano, misit ei in auxilium adversus Saracenos aliquot naves bello aptissimas, sed cum hostis recessisset, naves non multo post incolumes domum redire, translatumque est hoc tempore Venetias beati Marci corpus ex Alexandria », inquit Petrus Justinianus in Historia Veneta ad annum usque Christi MDLXXV perducta. Subdit idem auctor

Justinianum ex humanis decessisse, *cum duos circiter annos ducatum administrasset*, ideoque anno DCCCXXIX, juxta id quod antea scripserat. « Joannes frater ei successit, qui statim, ut fraternam exsequeretur voluntatem, fanum ducario propinquum augustiori forma ædificandum curavit, in quod rite dicatum divi corpus ex minori sacello, ubi jacebat, translatum est, atque arcula ferrea obseratum intra columnam marmoreis lapidibus compactam reconditur », inquit idem Petrus Justinianus. Baronius Historiam integram translationis ex Codice Ms. Vaticano recitat, in qua quoad rem gestam non dissimilia narrantur.

10. *Lotharius fit rex Italiæ.* — Hoc anno *Lotharius* rex Italiæ a *Ludovico* Augusto patre ante diem ultimum mensis Maii renuntiatus, et post mortem Ludovici Aug. anni Lotharii in Italia regnantis ab hac epocha sæpius deducti, ut anno sequenti ostendo.

PASCHALIS I ANNUS 5. — CHRISTI 821.

1. *Corpus S. Cæciliæ inventum et in Ecclesiam ei dicatam translatum.* — Octingentesimus vicesimus primus annus Redemptoris numeratur Indictione decima quarta, quo a Paschali Romano Pontifice [1] corpus S. Cæciliæ virginis et martyris, ipsa relevante, repertum est aureis velatum indumentis sanguine adhuc infusis; quod inventum simul cum corporibus sanctorum martyrum Valeriani ejus sponsi, Tiburtii, Maximi, necnon Urbani atque Lucii Romanorum Pontificum transtulit in Ecclesiam ejusdem S. Cæciliæ nomine nuncupatam, quam et plurimis donis auxit. At quomodo ista se habuerint, ab Anastasio Bibliothecario enarratam audiamus historiam. Continet ista Codex Vaticanus acceptus e Cavensi monasterio ordinis S. Benedicti, in quo sunt nonnulla, quæ in aliis desiderantur, et inter alia ista quæ sequuntur :

2. « Christi omnipotentis Domini famulus Paschalis Pontifex maximam Ecclesiarum Dei curam et sollicitudinem diligenter gerens, quadam die cum orationis studio ad sanctæ Dei Virginis Christique martyris Cæciliæ Ecclesiam adveniret, nimio jam quassatam senio ejusque mœnia a fundamentis ruitura videns, quod per olitana tempora vetustate marcuerant : magno studio et opere eodem in loco novam Ecclesiam in meliorem quam antea fuerat formam struere cœpit. Inter hæc accidit, quod prætereundum minime existimamus. Dum quadam die ad B. Petri principis Apostolorum Ecclesiam pergeret, quatenus apud eumdem B. Apostolum solito more vigilias celebraret, et ante ejusdem Confessionem Dominicas laudes residens decantaret : subito depressus sopore, vidit adsistentem sibi virginali adspectu puellam angelico adspectu decoram ; taliaque ipsam sibi locutionis affamina protulisse : Multas tibi gratias agimus, quod ad incertam famam, quam de me sparsam frustratoriis relationibus pervulgatam aures accommodare reliquisti : quippe qui tanto penes me fuisti, ut proprio loqui invicem ore valeremus. Hæc jam sæpe fatus Pontifex diligenter audiens, studiose requirere cœpit, quæ esset ipsa, quæ talia illi verba diceret, vel quo nomine vocaretur. Cui illa respondit : Si nomen inquiris, Cæcilia famula Christi vocor. Ad quam summus Pontifex : Quomodo hoc credere possum, eo quod olim fama relatum sit, quatenus ejusdem venerabilis Christi martyris Cæciliæ corpus ab Aistulpho Longobardorum rege hostiliter Romam obsidente furto esse per ejus homines sublatum ?

3. « Cui venerabili Pontifici ista intimanti omnipotentis Dei famula Cæcilia dixit : Quod me desiderabant, et ut me invenirent Longobardi quæsiverunt, omnino verum est. Sed Domini mei Jesu Christi opitulatione, et Dominæ meæ sanctæ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ auxilio me neque invenire, neque deportare longius valuerunt. Et ideo sicut quærere me cœpisti, ut invenires, assiduo labore non desinas incumbere, quia Domino Jesu Christo, pro cujus amore et honore passa sum, placuit, ut tu me invenias, et in Ecclesiam, quam noviter instruxisti, recondas. Et hæc dicens, ab oculis adspicientis sublata est.

« Tunc idem venerabilis Pontifex matutina-

[1] Sigeb. in Chron. hoc anno.

libus laudibus absolutis, pro tam certo et indubitabili revelationis indicio cœpit hac illac operosius quærere ubi sacratissimum ejus corpus jaceret humatum. Quod, tribuente Domino, sollicite quærens, reperit in cœmeterio Prætextati situm foris portam Appiam, aureis illud vestitum indumentis una cum corpore venerabilis sponsi sui Valeriani, pariterque linteamina martyris illius sanguine plena, quando ab impio percussa carnifice Christo in cælo regnanti martyr est consecrata. Quibus linteaminibus sanguis sanctæ martyris tertio a carnifice percussæ est abstersus, quæ ad pedes ejus reperta sunt. Ea cuncta suis manibus tractans Paschalis Pontifex collegit, et cum magno honore intra muros hujus Romanæ Urbis, in Ecclesiam ejusdem martyris nomine dedicatam, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, ejusdem virginis corpus cum charissimo Valeriano sponso et Tiburtio et Maximo martyribus, necnon Urbano et Lucio Pontificibus, iisdemque martyribus sub sacrosancto altari collocavit ». Hæc Anastasius hujus sæculi scriptor. Sed unde ista ipse? non aliunde quam ab ejusdem Paschalis papæ litteris Apostolicis, quibus totius rei gestæ seriem prodit. Extant ipsæ in Vaticana bibliotheca [1], quas ne sit quod (desideres licet satis tibi ad rei gestæ cognitionem esse possint, quæ ex ipso Anastasio sunt recitata), hic tibi eas reddendas existimavimus, quamvis mendis obsitas, ut in antiquis accidit: sic enim se habent, omisso exordio præponi solito litteris Apostolicis:

4. « Cum summæ Apostolicæ dignitatis apex in hoc divino perspectus nitore dignoscitur perfulgere, cum in exercendis Dei laudibus impensius studebit exhibere certamen (conamen) : ad hoc et injuncta nobis ejusdem Apostolicæ pastoralis compulit sollicitudinis cura, quæ ad stabilitatem piorum pertinere dignoscitur locorum, ubertim promulgare, et Apostolicæ institutionis censura confirmare. Et quia convenit nostro Apostolico moderamini, ut diversa corpora sanctorum, quæ diu inculta jacuerunt, cum summa vigilantia ob honorem omnipotentis Dei intra hujus almæ Urbis claustra honeste congregare, inter quos et corpus beatæ Cæciliæ martyris, pervigiles omnino inquirere deberemus : et quia jamdudum fama inter quosdam vulgaverat, quod ejusdem beatæ Cæciliæ corpus ab Aistulpho Longobardorum rege furtim fuisset ablatum : idcirco pæne oblivionis obtentu postponere credebamus. Unde tamen, Domini annuente clementia, quadam die dum ante Confessionem beati Petri Apostoli psallentium, matutinali lucescente Dominica, residentes observaremus harmoniam; sopore in aliquo corporis fragilitatem aggravante, adstitit nobis puella pulcherrima, virginali adspectu et habitu decora. Et talia nobis, intuens, ait : Multas tibi gratias referimus, quod cunctamen (certamen), quod in medium apposueras, frustratoriis relationibus pervulgatis sine causa, reliquisti : quia tanto penes me appropinquasti, quod ore proprio loqui communiter valeremus.

5. « Et dum a nobis diligenter interrogata fuisset, Tu quis es, et quod est nomen tuum, quæ talia, me præmonendo (præsumendo), conaris? Respondit : Si de nomine quæris, Cæcilia, inquit, famula Christi vocor. Cui subjungens dixi : Quomodo hoc credere possumus, cum olim fama relatum sit, quod idem sacratissimæ martyris corpus a Longobardis inde fuisset ablatum? Quæ ita respondens dixit : Veritas est, quod me multum desideraverunt et quæsierunt, sed gratia Dominæ meæ semperque Virginis Dei Genitricis Mariæ affuit, quod nec me invenire, nec me deportare, sicut voluerant, hinc longius potuerunt. Sed sicut cœpisti, perge (perage), et sicut operaris, indesinenter operare, quia omnipotenti Deo me tibi placuit revelare. Et corpus meum cum aliis corporibus sanctis, quæ sunt juxta me recondita, in Titulo, quem nuper reparari mandasti, recondere stude intra muros Urbis. Et hæc dicens, abscessit.

« Tunc enim pro hujus revelationis manifestatione, omni postposita difficultate, incunctanter et absque ambiguitate ipsius venerabilis virginis corpus inquirendum decrevimus. Qui et annuente Deo ejusque solito adjuvamine properantes in cœmeterium S. Sixti seu Prætextati, situm foris portam Appiam (sicut in sacratissima illius passione manifeste narratur) inter collegas episcopos in aureis indumentis cum venerabili sponso reperimus. Ubi et linteamina, cum quibus sacratissimus sanguis ejus abstersus est de plagis, in quibus spiculator trina percussione crudeliter se gesserat (incesserat), ad pedes beatissimæ virginis in unum revoluta plenaque cruore invenimus. Quæ omnia nostris manibus attrectantes (pertractantes) cum venerabili corpore honeste intra muros hujus Romanæ Urbis induximus.

6. « Pro cujus desiderabili dilectione (devotione) Titulum, quem piæ devotionis affectu sanctus papa primus Gregorius doctor eximius dicaverat, laxatum existentem, Dei annuente clementia, in meliorem statum a novis fundamentis fecimus restaurari, et ad honorem omnipotentis Dei, ejusdem virginis corpus cum charissimo sponso atque Tiburtio et Maximo martyribus, necnon Urbano et Lucio, utrisque Pontificibus, sub sacro altaro B. Andreæ Apostoli dedicantes collocavimus [1] ». Erat, ut audis, lector, primarium altare Tituli S. Cæciliæ a S. Gregorio, qui Ecclesiam consecravit, in honorem S. Andreæ Apostoli dedicatum : nam erga ipsum S. Apostolum fuisse S. Gregorium amore propensissimum, quæ dicta sunt superiori tomo significant. Pergit vero Paschalis, de monasterio Titulo itidem sanctæ Andreæ et

[1] Bibl. Vatic. plut. 3. n. 153. et alio exempl.

[1] Alia lectio inferius non in suo loco posita : Sub altare supradicti Apostoli corpus prædictæ S. virginis Cæciliæ cum prædictis martyribus et Romanis Pontificibus almis constituentes condidimus.

aliorum sanctorum juxta eamdem Ecclesiam a se erecto, ista subjungens :

« Ibique ad laudem Creatoris instaurato monasterio beatorum Andreæ Apostoli et Gregorii confessoris, necnon in honorem sanctarum virginum et martyrum Agathæ et Cæciliæ infra Ecclesiam, in loco qui dicitur Collis [1] jacentis, in quo monachorum Deo servientium congregationi unanimi consuluimus pro quotidianis laudibus et pro subsidio et luminarium continuatione, seu utilitate et stipendio monachorum die noctuque Domino Deo nostro devotione debita persolvendis, etc. » Quæ sequuntur spectant ad alia Paschalis opera, quibus aliis religiosis locis consuluit, ut hospitali sancti Peregrini posito apud S. Petrum. « Quæ omnia », inquit qui exscripsit, « in episcopali libro plenius continentur ».

7. Hujus autem translationis memoriam testatam etiam reliquit idem Paschalis papa posita ante faciem altaris inferius in Confessione in marmorea tabula hujusmodi inscriptione :

† Hanc fidei zelo Paschalis primus ab imo
Ecclesiam renovans. Dum corpora sacra requirit,
Elevat inventum venerandum martyris almæ
Cæciliæ corpus. Hoc illud marmore condens.
Lucius, Urbanus huic Pontifices sociantur.
Vosque Dei testes Tiburti, Valeriane,
Maxime cum dictis consortia digna tenetis.
Hos colit egregios devote Roma patronos.

Crux inest in eadem tabula inter istos versus sculpta frangens nonnihil ipsos.

8. *Eidem Ecclesiæ et monasterio collata ornamenta.* — Quanto autem decore et munificentia locum illum ipse Paschalis Pontifex exornarit, idem qui supra Anastasius, qui cuncta etiam oculis vidisse potuit, utpote ejusdem sæculi scriptor, narrat. Sed antequam eadem recenseamus, quæ in ejusdem Ecclesiæ abside, sanctorum imaginibus musivo opere exornata, ejusdem Pontificis extant carmina describamus; quamvis (ut conditio ferebat temporis) in culto loco sint ipsa parum exculta, et exarata auro ferrea pæne ipsa, sed pietate decora, quæ sic se habent :

Hæc domus ampla micat, variis fabricata metallis :
Olim quæ fuerat confracta sub tempore prisco,
Condidit in melius Paschalis præsul opimus
Hanc aulam Domini firmans fundamine claro.
Aurea gemmatis resonans hæc Dyndima templis.
Lætus amore Dei hic conjunxit corpora sancta
Cæciliæ et sociis rutilat hic flore juventus.
Quæ prius in cryptis pausabant membra beata.
Roma resultat ovans semper ornata per ævum.

9. In vertice autem ipsius absidis arcus ejusmodi eodem opere habetur signum litteris intextis expressum, quo Paschalis nomen inscribitur $\frac{\text{PS}}{\text{CAL}}$ antea de alio nusquam visum. Primus enim id genus signi mutuatus visus est Paschalis a Carolo et Ludovico impp. qui ejusmodi usi signis repeiruntur. Risimus plane qui Gregorio papæ primo, vel antecessoribus Romanis Pontificibus pro insignibus scuta tribuunt (ut nunc moris est) diversis imaginibus picta, cum eorum usus longe recentior sit.

Quod vero ad ejusdem Ecclesiæ ornamenta pertinet, Anastasius narrat, sed primum de monasterio ista subjicit : « Pro quorum sanctorum honore idem venerabilis Pontifex Paschalis construxit monasterium sub nomine virginum et martyrum Agathæ et Cæciliæ, juxta ipsius Ecclesiam, in loco, qui dicitur Collis jacentis, in quo monachorum Deo servientium congregationem pro quotidianis laudibus in præfato Titulo S. Cæciliæ die noctuque omnipotenti Deo decantandis constituit. Pro quorum subsidio et luminum concinnatione, et utilitate et stipendiis monachorum ab ipso pia devotione adducti sunt reditus, sive ex agris, sive ex vineis, atque domibus, et rustica familia, scripta ejus auctoritatis pagina pro nominata monachorum congregatione factam donationem confirmavit.

10. « Quin etiam idem sanctissimus præsul amore venerandorum sanctorum, ejus Ecclesiæ absidem musivo opere decoravit, et ciborium fecit miræ magnitudinis ex argento pensans libras quingentas et quinque et uncias octo. Propitiatorium denique sacri altaris, seu Confessionem interius exteriusque ex laminis argenteis mirum in modum perficiens compsit, pensantem simul libras sexaginta tres et uncias.... Ad sacrum vero ejusdem virginis corpus obtulit imaginem ex argenteis laminis pensantem libras nonaginta quinque. Fecit etiam ante vestibulum altaris regularem vestitum ex laminis argenteis et columnas duas, ubi et posuit arcum unum et gammadias duas, pensantia omnia hæc simul libras centum et semis. Obtulit super ipsam imagines ex argento deauratas tres, pensantes simul libras quadraginta tres et semis. Fecit sæpefatus præsul super arcus ejusdem Ecclesiæ calices majores ex argento numero viginti sex, pensantes simul libras centum novem et semis. Item ubi supra obtulit canistra ex argento duo pensantia libras duas et uncias novem. Gabatham ex auro purissimo pensantem libras tres, alias gabathas ex argento tres pensantes libras quinque. Thuribulum ex argento deauratum pensans libras..... unam.

11. « Hic item benignissimus Pontifex obtulit vestem de blatthi Byzanteo habentem in medio tabulam de chrysoclavo cum historia, qualiter angelus beatam Cæciliam, Valerianum et Tiburtium coronavit, cum periclysi de chrysoclavo mira pulchritudine exornatam. Fecit ibidem et vestem de fundato alythino, habentem in circuitu periclysin de holoserico. Et ob amorem ejusdem imaginis fecit aliam vestem de fundato purpureo, habentem in medio crucem ex auro textam et compte decoratam : sic in dicto altari obtulit vestem aliam sigillatam cum rosulis, habentem in medio crucem

[1] Proti et Jacinthi locus Titulo proximus, ubi erant corpora dictorum martyrum.

de blatthi cum periclysi de blatthi Byzanteo pulcherrime ornatam. Obtulit et in prænominato altare vestem de quadraplo.

« Idem venerabilis Pontifex fecit ibidem vela alythina, pendentia in circuitu altaris quatuor, habentia cruces et gammadias de fundato et quadraplo. In arcella vero, ubi venerabile caput ejusdem virginis condidit, fecit vestem parvam de Tyrio cum periclysi de blatthi; et obtulit ubi supra vestem de fundato prasino item aliam vestem de stauraci cum periclysi de chrysoclavo, et vestem de blatthi cum periclysi de chrysoclavo ». Quod de capite Cæciliæ in arcella (ut ait) posito habet hic auctor, nescimus quomodo acciderit, ut idem corpori redditum fuerit. Siquidem conjunctum corpori caput ipsum, nuperrime (ut dicetur) inventum est: sed forte loco, caput, legendum corpus. Pergit rursum idem Anastasius:

12. « Fecit et in jam dicta Ecclesia vela Tyria cum periclysi de blatthi Byzanteo numero decem. Item vela prasina cum periclysi de chrysoclavo numero quatuor. Obtulitque vela alythina numero tria, simulque vela de fundato parva cum periclysi de blatthi numero duo; pariter vela Tyria cum periclysi de fundato duo: et super arcus præfatæ Ecclesiæ vela de fundato numero duodecim, et de quadraplo quatuordecim: et inter arcus presbyterii vela parva cum periclysi de blatthi Byzanteo numero duodecim. Fecit et in ingressu ejusdem Ecclesiæ cortinam majorem de quadraplo et stauraci pulcherrime exornatam ». Hactenus ibi.

At quid acciderit his diebus, cum tomum hunc Annalium prælo propediem subjiciendum recognosceremus in Tusculano, morantes apud sanctissimum D. N. Clementem papam VIII, exigit opportunitas ac dignitas argumenti, ut hic describamus.

13. *Nova S. Cæciliæ inventio sub Clemente VIII.* — Cum enim ejusdem Tituli S. Cæciliæ presbyter cardinalis Paulus Sfondratus, nepos sanctæ memoriæ Gregorii XIV Rom. Pont. post exornatam a se eamdem Ecclesiam, adjiceret animum ad Confessionem ipsius nobilius illustrandam atque locupletandam, delectis sanctorum reliquiis summa industria perquisitis, et in urnis argenteis pluribus magni pretii collocatis, ut eas ibi reconderet, sed non caperet locus patens inter altare et Confessionem, necesse habuit spatium dilatare. Quod dum fieret, vetus excavatum foramen detegitur pervium ad corpus S. Cæciliæ, per quod (ut alias superius diximus) soleret fidelium pietas dimittere sudariola, quæ tactu sepulcri martyris haurirent gratiam sanitatum. Sicque per ipsum inventum est pariter venerandum sepulcrum illud, quo claudebatur sacrum corpus insignis virginis atque martyris Cæciliæ, de qua inscriptio foris posita, certam et exploratam in omnibus fidem faciebat.

14. Quid tum ille? exemplo [1] Joannis, qui etsi cucurrit citius Petro, et prius venit ad monumentum, abstinuit tamen ab ingressu sepulcri, deferens Apostolico culmini pervestigationem ipsius: munita mox capsa sigillis, cucurrit festinus in Tusculanum ad summum Pontificem, ut de tanto invento thesauro ipsum præsens redderet certiorem. Laborabat ipse sanctissimus Clemens acrioribus podagræ doloribus, et licet nullum ad audientiam admitteret, ubi tamen ejus adventus causam cognovit, statim præsentem adesse voluit, et audire cuncta, quæ facta essent. Quibus magna animi delectatione perceptis, ex eo tamen doluit et ingemuit, quod eo detineretur ex mala valetudine impedimento, et non valeret (quod maxime optaret) ad invisendam et salutandam tantam martyrem properare. Sed cessit impedimentum istiusmodi meo lucro: etenim me tanto licet munere indignissimum præmisit explorare et adorare venerandum Cæciliæ corpus. Sicque nulla penitus interposita mora, eadem celeritate qua venit, rediens et ipse eadem die Romam, simul ad ipsum Titulum S. Cæciliæ summo vespere læti pervenimus.

15. Vidi, quæ in marmoreo monumento posita erat, arcam cupressinam, qua sacra membra Cæciliæ claudebantur, operculo ductili clausam, eamdemque modice læsam: ut vehementer fuerim admiratus, quomodo post octingentos septuaginta octo annos, potuerit arca lignea, humectante illam marmoreo sui natura sepulcro, subtus terram absque ulla aeris participatione locata, ita integra et illæsa servari, et non penitus tanta humiditate laxata, jam dissoluta marcuerit, sed fortis solidaque perstiterit, ut absque læsione tangere, contrectare, amplexari quiseam pro arbitrio posset et stringere, integrum adhuc usum ipso ejus operculo ductili retinente, ut ad ostensionem duci posset pariter et reduci: quod sæpe sæpius fieri contigit pluribus diebus illis, quibus antequam eodem in loco, in Confessione iterum conderetur, dum idem venerandum corpus intus clausum quamplurimi videre cuperent et venerari.

Cum nos ista de lignea arca non sine magna admiratione vidissemus: ad id quod intus detinebatur sacrum martyris corpus intuendum devenimus. Ac plane, secundum illud Davidicum [1]: « Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri ». Etenim ut a Paschali papa inventum et reconditum fuisse legimus (et superius recitavimus) venerandum Cæciliæ corpus, ita invenimus, nempe ad pedes ejus quæ fuerant madida sanguine vela; et serica fila auro obducta, quæ visebantur, jam vetustate solutæ vestis illius auro textæ, cujus idem Paschalis meminit, indices erant.

16. Alia vero supra martyris corpus serica, levia tamen velamina posita, ipsaque depressa situm ipsum et habitudinem corporis ostendebant. Visebaturque (quod admiratione dignum erat) non

[1] Joan. xx.

[1] Psal. XLVII.

ut assolet, in sepulcro resupinum positum corpus, sed ut in lecto jacens honestissima virgo supra dextrum cubare latus, contractis nonnihil ad modestiam genibus, ut dormientis imaginem redderet potius, quam defunctæ, ipso ita ad insinuandam in omnibus virginalem verecundiam composito situ corporis; adeo ut (quod æque mirandum) nemo quamvis curiosus inspector, ausus omnino fuerit virgineum illud detegere corpus, reverentia quadam inenarrabili repercussus, perinde ac si cælestis sponsus assisteret vigilans custos dormientis sponsæ, monens et minans [1]: « Ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit ». Vidimus, cognovimus et adoravimus. Die vero sequenti illucescente, super eamdem Confessionem obtulimus Deo in memoriam et honorem tantæ virginis et martyris et aliorum conditorum ibi sanctorum sacrificium missæ : inde vero ad summum Pontificem, qui miserat, reversi in Tusculanum, singula visa retulimus.

17. Audivit ipse cuncta magna animi voluptate, simulque de solemni mox cogitare cœpit repositione ejusdem venerandi corporis in Confessione, quam non per alium quempiam quantavis dignitate pollentem, sed ipse celebraturus esset solemnissima pompa. Condicitur certa dies, ipse natalis ejusdem Cæciliæ virginis. Interim de parando pretiosiori loculo cogitans, aureum facere meditatur, sed dissuasus, eo quod impiis effossoribus sepulcrorum illecebræ aurum esse soleret, argenteam prægrandem, quæ ipsam etiam integram cupressinam caperet, arcam fabricari mandavit. In qua elaboranda, instar Beselehelis inspirati divinitus enituit industria excellentis opificis : qui veluti alterum cælum corpori, cujus esset in cælo anima, fabricans, thecam illam stellis auri fulgore micantibus exornavit. Est pretium ejus quatuor millium trecentorum nonaginta duorum aureorum, in qua ejusmodi posita est foris inscriptio :

CORPVS S. CÆCILIÆ VIRGINIS ET MARTYRIS
A CLEMENTE VIII. PONT. MAX. INCLVSVM
ANNO M. D. IC. PONTIF. VIII.

Intus vero in argentea lamina ab ejusdem Tituli dicto sæpe superius Paulo cardinali presbytero totius rei gestæ series ita descripta fuit :

18. « Hic requiescit corpus S. Cæciliæ virginis et martyris, quod a Paschali primo Pont. Max. ipsa revelante, repertum, et in hanc Ecclesiam translatum, et sub hoc altari una cum corporibus SS. martyrum Lucii et Urbani Pontificum, necnon Valeriani, Tiburtii et Maximi reconditum, iterum post annos fere octingentos, Clemente octavo Pontif. Maxim. cum iisdem SS. martyribus lucem adspexit, die vicesimo Octobris, anno Dominicæ Incarnationis M. D. IC. Cujus sanctæ virginis corpus prædictus D. N. papa Clemens veteri lignea capsa, in qua jacebat, argenteæ inclusa, intactum immutatumque hoc eodem loco, in quo fuerat collocatum, post peracta missarum solemnia maxima cum devotione et lacrymis, toto spectante populo, reposuit XXII Novembris, ipso festo virginis die M. D. IC. Ad cujus latus in alia seorsum capsa prædicti tres martyres Valerianus, Tiburtius et Maximus requiescunt. Necnon sub ipso virginis corpore in alia similiter arca prædicti duo martyres ac Pontifices Lucius et Urbanus, prout a Paschali Pontifice omnes in iis conditi sunt.

« Ego Paulus Tituli sanctæ Cæciliæ S. R. E. presbyter cardinalis Sfondratus, cui licet miserrimo peccatori prædicta corpora, quæ diuturnitate temporis fere in tenebris jacebant, et invenire, et videre et venerari a Deo optimo maximo datum est, memoriam hanc hisce litteris consignavi ». Ita inscriptio in sepulcro posita. Cœptam vero jam historiam prosequamur.

19. Interea vero cum idem summus Pontifex incolumis rediisset e Tusculano, adivit una cum S. R. E. cardinalibus ipsam Ecclesiam S. Cæciliæ, ut ejusdem virginis atque martyris inviseret, ac veneraretur sacra pignora : ubi cum adesset, educto operculo cupressinæ illius capsæ, venerandum quoque angelis sanctissimæ ipsius corpus, iis quæ diximus (ut positum fuerat a Paschali Pontifice) opertum velis vidit, et veneratus est, atque ei tunc quam sciret omni auro gemmisque esse gratiorem oblationem, preces obtulit, una cum lacrymis oblationis cordis indicibus ; necnon in honorem martyris incruentum Christi corporis sacrificium : reliqua solemniori ritu impleturus religionis officia, ipso qui proxime adesset die natali martyris. Ista tunc fuere oblata virgini digna tanto Pontifice munera.

Sed ejus plurimum in eo commendata modestia fuit, quod invitatus licet, noluit, reductis velis, nudum virginis corpus quantumlibet exsiccatum inspicere, cui esse videretur loco ruboris custodis verecundiæ virginalis, sanguis aspersus; satis ad fidem esse sciens, membra singula cognovisse per superposita vela, atque vidisse a prædecessore inscripta sepulcro atque descripta diplomate signacula illæsa reperta, atque divinitus conservata. Veneratus est pariter post hæc sanctissimos prædecessores Pontifices Urbanum et Lucium, necnon Valerianum, Tiburtium, atque Maximum martyres in eadem Confessione reconditos, tunc ipsi ad breve temporis spatium, amoto operculo, demonstratos.

20. Ubi autem exoptata advenit dies natalis ejusdem S. Cæciliæ, ipse Pontifex una cum sacro senatu, ipso collegio cardinalium præsto fuit; atque etiam celebri pompa, ritu solemni sacrosanctum missæ sacrificium obtulit. Quo summa religione perfuncto, ministerio diaconorum adjutus, arcam illam argenteam jam antea consecratam detulit in Confessionem, in eaque cupressinam illam, quæ venerandum corpus virginis et mar-

[1] Cant. III.

tyris Cæciliæ continebat, consuetis adhibitis precibus, collocavit atque intra lapideum monumentum utramque ita simul compositam clausit. Dicenda adhuc plurima essent de miraculis his diebus, quibus magno populi concursu eadem frequentabatur Ecclesia, editis : sed quod longiori ea indigeant narratione, nec abutenda nobis est licentia concessæ digressionis : hæc satis sunto.

21. Audiant [1] mansueti et lætentur : Confundantur [2] autem et convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion, impii novatores, apostatæ, hagiomachi consortes Apostatæ Juliani, quem una cum ipsis theologorum antiquorum vertex Gregorius [3] ejusmodi exagitat invectiva : « Non victimas pro Christo cæsas veritus es ? Non magnos pugiles extimuisti, Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, Theclam, eos qui et post illos et ante illos periculis se objecerunt ? qui cum igne et ferro, et belluis, et tyrannis, et præsentibus malis et denuntiatis, veluti in alienis corporibus, imo quasi corporum expertes, dimicarunt. Cur? ne pietatem vel verbo tenus proderent. Quibus præclari honores et festa constituta sunt ; a quibus dæmones propelluntur, et morbi curantur; quorum apparitiones et prædictiones ; quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, sive tangantur, sive honorentur : quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionum signa idem possunt quod corpora ». Ista theologus, et cum eo omnes pariter Patres, Ecclesiastici tractatores, et universa demum cum eis Ecclesia, quibus sicut una eademque inest communicatio fidei, ita et certæ exspectatio spei et cum Deo fruitio, quæ nunquam excidat, charitatis : a quibus seclusi voluntarii extorres apostatæ, apostatis angelis sicut in perfidia socii, ita et in æterno supplicio comites inhærebunt, et secundum propheticum illud [4] : « Introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii (vindicis iræ Dei), et partes vulpium erunt ». Quod Deus ab eis avertat : cupimus enim salutem et non interitum miserorum.

22. *Theodori Epistola post necem Leonis Armeni.* — Quod rursum ad Paschalem pertinet, duas hoc anno misisse ad Ludovicum imperatorem legationes, habent Annales rerum gestarum ejus. Priori legatione functos tradunt Petrum episcopum Centumcellensem, et Leonem nomenclatorem ; posteriori vero Theodorum primicerium et Florum cum muneribus. Quæ autem negotia per eos tractata fuerint, nusquam mentio. Addunt etiam perlatum hoc anno nuntium Ludovico imperatori de nece Leonis imperatoris Constantinopolitani, et subrogatione Michaelis Balbi, de quo modo nobis dicendum erit, simulque de statu Orientalis Ecclesiæ sub eodem Michaele.

Cum igitur innotuisset ubique Leonis imperatoris persecutoris Orthodoxorum interitus, a Catholicis omnibus, qui vel in carcere et vinculis, vel relegati tenerentur in insulis, vel delitescerent in montibus et silvis, sive extorres profugi, huc illucque dispersi essent, Deo redditæ sunt immensæ gratiæ, quod liberati essent de ore leonis, inter quos Theodorus Studitarum præpositus, quo plus cæteris fuerat ærumnis pressus, eo alacrius gratias ingentes Deo, qui tyrannum abstulisset, digne persolvit, et imitatus Gregorium Nazianzenum in Julianum Apostatam scriptis invectum, itidem suis Epistolis eumdem ut apostatam lancinavit, Dei prædicans in his potentiam et fortitudinem. Cum ergo de nece imperatoris audisset, mox ad Naucratium suum discipulum, egregium confessorem ista rescripsit, jam ab eo, qui Constantinopoli detinebatur in carcere, de omnibus, quæ acciderant, certior factus :

23. « Naucratio filio [1].

« Sacrarum litterarum verba sunt [2] : Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus, Rachel plorans filios suos, et noluit consolari. Ego vero infelix voce commutata, jure illud dixerim : Gaudii fausta nuntia nobis audita sunt ex reverentia tua, quorum gratia exultet non civitas hæc aut illa, sed quæ sub cælo sunt fere universæ ; quia sustulit Dominus non Sehon regem Amorrhæorum, neque Og regem Basan, reges parvos, sed nuper exortum magnum draconem, et magnam orbis partem populantem, tortuosum serpentem, et blasphema sibilantem, abominationem desolationis, vas iræ, filium Tabeel, ne dicam Cabalini nepotem, Achab, Juliani exemplar, complementum mali, contumeliosum in Christum, Deiparæ hostem, adversarium sanctorum omnium, quorum enim sacros characteres persecutus est et e medio sustulit, eorum proculdubio hostis penitus et persecutor fuit. Lætentur cæli, et exultet terra, fluant montes dulcedinem, et colles justitiam. Cecidit hostis, contritus est qui nos cædebat ; obstructum est os loquens iniqua ; repressa manus Abessalom, periit durus corde Pharao : et nondum mihi tempus et locus, ut auditu digna eloquar de pessimo dracone.

« Hoc vero adjiciam ad ea, quæ dixi : oportuisse apostatam, eo quo scripsisti modo, vitam abrumpere : oportebat noctu tenebrarum filium occumbere : oportebat eum, qui divina templa devastarat, in Dei templo nudatos in se gladios cernere : oportebat ad divinum altare confugientem non salvari, qui altare ipsum destruxerat : in eam manum, quæ extensa in sancta fuerat, sectionem inferri : in fauces, quæ impia eructarant, gladium distringi ; in humerum ejus, qui contumeliose Christo insultabat, opportunum vulnus infligi ; pro justi sanguinis effusione injustum sanguinem spargi : pro sectione et dilaniatione membrorum atque tergorum invisa Deo membra concidi : pro

[1] Psal. XXXIII. — [2] Psal. CXXVIII. — [3] Greg. Nazian. in Julian. orat. III. — [4] Psal. LXII.

[1] Theod. l. II. Ep. LXXIII. Cod. Column. — [2] Matth. II.

morte sancta impiam mortem exhiberi; et pro purpura panniculis indui semen inglorium.

24. « Nec vero de casu gaudens impii, quin gemens et lugens mortis genus suggillo : sed quia malus male peribit, ut veritatis [1] est sententia, et omnis, qui contra Deum juveniliter insurgit, condigna factis capiet etiam hic, needum enim dico futurum extremum ignem, quo exterminabuntur omnes impii et injusti. Quid vero post hæc? Novo Josia opus est, vel si vis, Joviano quopiam, vel alio ex similibus, qui Domini zelo ardens, dejecta erigere studeat, divulsa coaptare, Deo reddere quæ Dei sunt (ut dicitur) restituere imaginem Christi et Deiparæ ac sancti cujusque; non quod conciderit unquam Christi imago; absit, sed ut nos, qui per impietatem cecidimus, suscitemur. Talis ut sit, optamus peccatores, videaturque piissimus imperator a Deo promotus; et si quidem ita sit, optimum et in perpetuum laudabile. Sin per peccata mea non ita : attamen nos in Christi confessione, non spernentes sacrum ejus carcerem, nec quicquam pro Deo formidantes, ut Deus ipse hortatur. Hæc ostende confessoribus tuis : quos et ex nobis saluta. Frater tuus Nicolaus impense salutat ». Hæc Theodorus, qui ejusdem in omnibus argumenti scripsit Epistolam [2] ad Joannem logothetam, qua et describit totidem ferme verbis Leonis occubitum peccatis condignum. Fuerat et hic unus ex confessoribus.

25. *Theodorus cum aliis ab exilio revocatus scribit ad Michaelem imperatorem.* — Inter hæc autem Michael imperator ubi est potitus imperio, edictum promulgavit, ut omnes exules Orthodoxi liberati carcere, vel exilio libere ad propria redire possent, de quo edicto agens Michaël in Theodoro hæc ait : « Postquam vero qui adversarios aufert Deus (sicut ait Propheta [3]) recordatus est gemitus servorum suorum, et a superbo et arroganti apostata pœnas exigit, impio iisdem in locis, in quibus imaginem Domini despexerat, in visceribus percusso : tum imperium quidem, qui eum necaverat, Michael statim corripuit : patrum vero calamitates finem illico acceperunt, imperatoris edicto reditum omnibus indulgente; etsi enim hæreticarum partium is erat, haudquaquam tamen impudentia similis priori, nec molestus ulli erat, quod ei obsequi nollent, quæ vellet agere sinens unumquemque ». Hæc ipse. Theodorus autem exilio liberatus ex promulgato pro Orthodoxis edicto, existimans imperatorem revera Orthodoxum, ipsum mirum in modum præconiis tollens, hanc ad eum scripsit Epistolam [4] :

26. « Michaeli imperatori.

« Æquum est quam maxime hoc tempore ex ore omnium, qui persecutionem passi sunt, parari laudem, primum quidem Christo universorum regi, deinde vestro a Deo custodito imperio, per quod

[1] Matth. XXI.— [2] Theod. l. II. Ep. LXXX. Cod. Columu. — [3] Isai. LXIII. — [4] Theod. l. II. Ep. LXXIV. Cod. Columm.

adepti sumus relaxationem vincti, dimissionem carcerati, consolationem afflicti, libertatem condemnati, reditum exules. Et quidem recte videor existimare, imitationem Christi imperium vestrum futurum, ut simile simili reddens, dicat et ipsum [1] iis, qui vincti sunt, exite; et iis, qui in tenebris, revelamini. Et benedictus Dominus Deus Israel, quoniam erexit cornu salutis nobis, novum David, alterum Josiam, pacifici imperii regem, qui faciens faciet quæ placita sunt Deo : qui lapsa restituet, dissecta conjunget; percutiet et sanabit, et tertia die (ut prophetice [2] loquar) resurget ». Alludit enim ad edictum tertia die datum pro Orthodoxis restituendis. Sed pergit :

« Quoniam autem, Christi æmule imperator, quos in hæresi mors occupavit, ii in perditionis partem abierunt, Christum negantes, dum ejus imaginem negarunt, quamvis Christiani appellarentur : credere enim in Christum nihil aliud est, quam quod Filius Dei et Patris perfectus homo factus imagine exprimitur secundum similitudinem nostram, ut non sit aliud quippiam, quam sumus nos, manens idem incircumscriptus cum Patre et Spiritu, quatenus est verus Deus. Sic itaque intelligatur mediator Dei et hominum tanquam utriusque utraque habens et in utrovis nulla parte destitutus, sicut omnis sanctorum Patrum chorus vociferatur. Et sicut in imperio vestro expressæ imaginis susceptio, confessio est imperii vestri, et contra : ita et in Christo rege universæ terræ idem sumere licet, ac multo magis, quia regni ejus non erit finis.

27. « Si ergo in negatione imaginis Christi, negare Christum ipsum, omni veritate demonstratum est : perspicuum est, et in adorationis ejus improbatione, Christi quoque ipsius adorationem abrogari. Atque ideo universa, quæ sub cælo est, ab ipsa Apostolica prædicatione, ut testatur et adspectus per picturam, et auditus per scripta monumenta, sanctam imaginem Christi, Deiparæ, angelorum (quandoquidem cum corpore pinguntur et isti divino mandato, licet sint incorporei) et sanctorum, qui diversis temporibus fuerunt in divinis templis sacrisque vasis, gerit et adorat.

« Quamvis nuper Ecclesia nostra a quatuor patriarchis divulsa , nequicquam prævaricata est. Sed nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis, ut reconciliemur nos Christo, auspice et probante pacato imperio tuo. Ut uniamur nos vertici Ecclesiarum Dei Romæ, et per eam tribus patriarchis. Ut unanimiter, uno ore, glorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi cum Filio et Spiritu sancto, magnificantes et vestrum piissimum et optabile imperium ». Hactenus ad Michaelem imperatorem Theodorus, cum eum ex factis iis (ut diximus) crediderit Orthodoxum.

28. *Theodori redeuntis Constantinopolim miracula et virtutes.* — Sic igitur Theodorus solutus

[1] Isai. XLIX. — [2] Ose. VI.

vinculis nihil antiquius habuit, quam iter Constantinopolim versus dirigere, quo dispersos discipulos congregaret, suumque repararet monasterium. Fuit autem reditus ejus, veluti post victoriam adornatus triumphus, longioris viæ spatio circumductus : quem a Michaele descriptum, hic reddere, congruum existimamus, utpote omnium qui in hoc prœlio certaverint præcipui coriphæi; ut cujus vidimus repetita sæpe et summa gloria consummata certamina, ejusdem spectemus quoque triumphum, opus Dei, cui facile [1] est in momento honestare pauperem, et humilem exaltare : sed audiamus :

« Cum igitur, inquit, solutus exilio cum cæteris divinus pater fuisset post septimum annum, quam ejectus fuerat : age qualis ejus reditus, quales omnium quam illustres, quacumque transibat, occursus honoris et gratulationis ergo fuerint, intueamur. Per familias etenim sodalitatesque distributi, certatim omnes contendebant, quis prius cum tecto exciperet, quis ei prius lautia præpararet, probrum ducentes, idque maximum in hoc officio posteriorem videri. Ut vero ad lacus locum pervenit, cui Metata nomen est, ibi multo celeberrimus atque honorificentissimus occursus fuit, Leone illo admirabili, ac finitimis Xerolopsi accolis sua propemodum omnia ad ejus adventum profundentibus ; nihil enim antiquius illis erat, quam patrem magnifice honorare, illiusque preces obtinere, quibus pretiosius nihil ducebant. Postquam vero ibi exceptus habitusque pro dignitate fuit, profectus inde est ad Pteleas, quo in loco dies non paucos egit, tum propter loci situm elegantem, tum quod multorum adventantium capax esset. Ibi cum alios ex discipulis confluentes excepit, tum germanum fratrem suum Josephum Thessalonicæ archiepiscopum, quorum omnium adspectu non mediocriter recreatus, diuturnamque absentiam præsenti congressu compensans, eximio lætitiæ sensu perfundebatur ». Sed quæ a sancto in via edita signa sunt, idem Michael quam fidelissime recenset, atque primum de Leone, apud quem diximus hospitatum, eodem ipso ex Leone testante, atque ista eo dicente post obitum ejus, viro sane fidei sincerissimæ.

29. « Redeunti ab exilio cum iter hac esset, Theodoro contigit, ut paulo post quam domo mea aberat, puellam quamdam e vicinis filio meo quippe jam maturo in nuptiis apto desponderem : quam in nuptiarum celebritate, canticis hymnisque perstrepentibus vehemens repente febris invasit, luctuque omnia complevit, mortem illi ostentans miserrimam. Mœrentibus ergo nobis ob duplicem calamitatem : tum quod nuptialem hilaritatem turbari videbamus; tum propter teneræ atque immaturæ virginis obitum, quem timebamus : ego cum aliud solatium nullum esset, ad sanctum misi festinanter (nondum enim procul admodum ab ædibus nostris processerat), opem implorans puellæ, mihique in primis, qui multo gravius divexabar : at ille confestim oleum abs se benedictum remittit, eoque jacentem ungi jubet. Quod simul ac peregi, puella meliuscule habuit, febrisque ardore liberata est, ita ut, quod curatione ipsa mirabilius est, nunquam amplius illam vel minimum infestarit.

« Alias vero cum solus, re ita poscente, remotum ad vicum proficiscerer, repente obviam, nescio unde advolans, facta est pardalis, quæ terribili adspectu in me conversa, tantum non irruebat, et membra mea misere depascebatur. Ego vero qui in tanto tamque certo discrimine quid agerem non habebam, animum refero ad magnum Theodorum, in illo uno spem omnem collocans salutis : cui minime dubia fide nixus, intrepida voce pardalim compello : Abscede a me, fera bellua, nec me propius attingere aude : quoniam ad Christi famulum Theodorum pergo, cujus ego servus, qui tutor ac custos meus est in omnibus. Mirum dictu, nomine audito, bellua evolans e vestigio, terramque contuens, terga dedit, et viam quasi studio declinans, longissime ab ea recessit ». Subdit his de alio Leone idem Leo, sic rem gestam admirandam valde referens :

30. « Vicus est, Achirao nomine, in quo habitabat Leo ille, infelici conjugio feminæ copulatus, quam immundus spiritus obsederat. Hanc dæmon tam atrociter agitabat, ut suas ipsa carnes laniaret ac devoraret, nullum interim sensum doloris capiens, nec miseræ conditionis. Cum ergo per eas oras transiret sanctus, asello insidens (hoc enim in longioribus itineribus vehi solebat) obviam cum uxore Leo occurrit lacrymis profusus, vultu dejecto ac mœrore prostrato, precibus imis obtestans, ut afflictæ succurreret atque violentum adeo infestumque dæmonem profligaret : cujus misericordia tactus, gravique ærumnæ compatiens sanctus manum illico vertici mulieris imponit, crucis signum imprimens, et notas adversus pravos spiritus preces addens, quibus peractis; finem simul cœpit feminæ calamitas, infesto dæmone fuga penitus elapso, illamque sanam ac sui compotem relinquente. Huic porro miraculo aliud insuper accessit conjunctum. In ipso enim impuri spiritus excessu, avulsi utrique tum manuum, tum pedum mulieris ungues prolapsi sunt, magno spectantium stupore, atque incredibilium obsidentis virium indicio ». Hactenus de Leone Leo. Ita plane cedens imperio viri sancti ab eo sæpe victus perfidus dæmon fugæ signa, Deo sic agente, reliquit, ut scirent omnes, quoniam mirificavit Dominus sanctum suum, coronis plurimis de iteratis sæpe confessionibus redimitum, de prostrata perfidia Iconoclastarum triumphum agentem. Sed audi quod ab eodem bis subjicitur grande in itinere perpetratum miraculum :

31. « Fluvius est, inquit, Ptelearum agrum percurrens, qui agresti vocabulo dicitur Onopnictes : ob eam opinor causam nomen id sortitus, quod multa ejus generis jumenta, nempe asinorum

[1] Ezech. XI.

suis undis absorbeat ac præfocet. Is non raro intumescens, exundantesque fluctus alveo effundens, non solum armenta aliaque animantia rapit, sed totum fere Pteleensium agrum cum incolis nonnunquam obruit ac penitus devastat. Cum igitur eo adventantem aliquando sanctum incolæ vidissent, pari omnes studio preces obtulerunt, uti calamitatem hanc eximere vellet, quam perniciem ruinamque suam appellabant, quaque perseverante, injucundam sibi, nec vitam fore vitam ipsam affirmabant. Quorum vota nullo momento differens, festinat ad fluvium Theodorus : vespertinos hymnos Deo persolvit, crucem ligno efformatam in ripa, quæ exundare solebat, defigit : quam ex eo tempore contuens fluminis cursus, nunquam effluens, suos alveo fluctus compescuit, nec damnum amplius ullum intulit eluvione ». Ista Leo sui temporis res gestas et quæ spectavit oculis prosecutus. Ita plane Deus hisce signis, ceu divinis characteribus illustravit sanctum suum, ut tum Orientalibus, tum universo Christiano innotesceret orbi, nonnisi veritatis Orthodoxæ esse Theodorum prædicatorem, quem tanta miraculorum gratia illustraret, Apostolico more, Deo ipsius prædicationem[1] confirmante sequentibus signis. Omissis autem reliquis quæ ab eodem auctore narrantur miraculis, cœptum Constantinopolim usque iter ipsius prosequamur :

32. « Diversatus ergo in Pteleis aliquo temporis spatio Theodorus, iter inde Prusam versus intendit. Quo simul eum qui Olympum incolunt, venisse cognoverunt, accurrerunt protinus omnes videndi illius cupidi et audiendi : charus enim illis jam pridem erat et acceptus : quos ut congruenti singulos sermone affatus est, multisque charitatis officiis pro viribus impertivit, relicta Prusa, Chalcedonensem viam ingressus est, Theoctistum illum visurus, qui olim magistri dignitate honestatus, nunc vero monasticum institutum ipso institutore ac pastore complexus est : cujus haud parum adspectu recreatus est, tantum in eo virtutis, tantum cernens rectæ vitæ studium et exemplum.

« Pergit deinde ad patriarcham, Nicephorum dico ejus certaminis socium et amicum in cœnobio suo ad fretum sito commorantem, cujus congressum in summa deputans voluptate totus toti inhæresceit, exquisitis verbis suam in illum voluntatem affectumque contestans, pristinæque separationis tædium præsenti nunc conjunctione abstergens. Postquam igitur optatis abunde potitus est, et alios quoque adire virtutis disseminandæ causa suadebat, illo ad breve tempus relicto, Crescentis (uti vocant) loca petiit, in quibus a multis tum monachis tum sæcularibus officii gratia confluentibus salutatus, omnibus utilia et salutaria exundanti divinarum rerum ubertate lingua pandebat.

33. « Adfuit inter cæteros Petrus ille celeberrimus, incomparabili virtute, tum alia plurima cum patre tractaturus, tum de sinistra fama, quam ipsi conflabant æmuli, ejus vitam et acta reprehendentes : erant enim nonnulli qui hominem vellicarent, eo quod vitam illum a communi lege remotam agere et miraculis non exiguis florere cernebant. Quem quidem de singulis accurate interrogans pater, cum in omnibus recta sentire deprehendisset, ac virtutem, gratiæ ope, consecutum esse excellentem : Novum hoc, inquit, si me audis, ac penitus intactum vitæ genus paululum remitte ; malisque similem aliis rationem tenere, quæ prosit simul atque expediat : pane hoc, quo cæteri vescuntur, ad victum utens et vino interdum, cibisque aliis quantumlibet, ut et his vesci videare, fastumque ex inedia cibique abstinentia devites, et iis, qui tibi nunc detrahunt, os claudas, nullaque in re carpi possis. Deinde quoniam tibi inter cætera mos est nudis pedibus ingredi, mea quidem sententia id minime necessarium videtur, quia satius duxerim te integumento aliquo pedes munire, eosque per hiemem illæsos servare. Quæ cum ille in hunc modum suasisset, ejus vicissim accusatores verbis admonuit, ne tantum virum temere proscinderent, nec judicium sibi accerserent, contraria illi sentientes, qui laudare potius admirarique talem virum debeant». Inter hæc autem affuit legatio missa ad Nicephorum patriarcham ab episcopis in Chersone relegatis, cum nondum illi scivissent, vel accepissent de relaxatione exulum edictum novi imperatoris; datumque in mandatis legato (is fuit Agapetus sanctissimus monachus) ut salutaret Theodorum Studitam : qua occasione scripsit tunc Theodorus ad ipsos episcopos hanc Epistolam :

34. « Episcopis propter Dominum Chersonem relegatis[1].

« Veræ charitatis opus est fideique non fictæ demonstratio, quod tanto ex locorum intervallo unum de exulibus fratribus misit paterna sanctitas vestra, Agapetum reverendissimum monachum vel potius beatissimum, juxta id quod a Domino dictum est de iis, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, ad visitandum primum quidem divinum ac supremum caput; deinde nos quoque minimos in fratribus et filiis spiritualibus. O præclarum consilium ! o sinceram dilectionem ! Et quorumnam aliorum quam eorum, qui propter Christum elegerint a domesticis separari et longinquam in oram secedere, tanto maris spatio disjunctam, eaque illic pati, quæ consentaneum est obtingere, clarissimum hoc specimen esse possit? Benedictus Dominus Deus, qui vos erga tenuitatem nostram sic excitavit, et vires ac gratiam misso dedit, ut nota vobis faceret omnia, quæ peregistis, quæque adhuc sustinetis, felicissimi Patres, pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Quæ quidem audientes gavisi sumus, laudavimus, gratias egimus et diximus. Vere in vobis Deum

[1] Marc. XVI.

[1] Theod. l. II, Ep. XCII. Cod. Columm.

esse lætantem et honoratum confessione veritatis.

35. « Ego vero sic existimo, non vestræ tantum incolumitatis gratia, sed incolarum etiam salutis, ab omnium conservatrice providentia constitutum fuisse vestrum in eas oras exitium, sive secessum. Eo siquidem profecti, mox lumina in tenebris, vitæque errore versantibus vos præbuistis duces cæcorum, virtutis magistros, præcones pietatis, doctoresque omnium, quæ hic contra Christum horrendis ausis gesta fuerunt. Ita et ibi et ubique terrarum ac maris veluti faces accendit Dominus confessores ad ostensionem veritatis, aversionem impietatis, quemadmodum sæculis superioribus et magnificatum est nomen ejus, probatus electus populus Christi, Christi osor cœtus reprobatus.

« Denique finem vitæ sortitus est magnus draco, mens Assyria, dignum temeritate sua, quam in Deum exercuit. Quomodo autem nunc se res hic habeant, supervacaneum dicere foret, cum idoneus divina gratia sit tabellarius, ut omnia doceat exacte, cui nos cum Epistola distributionem quamdam commisimus, quam suscipere dignemini, venerandas preces ad animæ stabilimentum nobis largiendo ». His scriptis litteris Theodorus profectus est Constantinopolim, absque tamen patriarcha cum aliis episcopis : non venit patriarcha, eo quod adhuc hæreticus intrusus pseudopatriarcha sederet.

36. *Episcopi renuunt conventum cum hæreticis, jubente imperatore.* — Post hæc autem jubet imperator, ut episcopi omnes tam Orthodoxi, quam etiam hæretici Iconomachi convenirent, atque una simul de dogmatibus agerent. His auditis convenientes inter se episcopi Orthodoxi confirmaverunt non decere in Concilium unum cum hæreticis convenire, id vetantibus Ecclesiasticis regulis ; supplicavere tamen imperatori, ut se audire velit, excusantes interea sibi non licere cum hæreticis habere conventum , nec audire penitus nisi ad correptionem, hasque ad eum litteras omnium nomine conscripsere[1] : extant ipsæ inter Theodori Epistolas, utpote quæ ab eo putentur fuisse conscriptæ, quæ sic se habent hac inscriptione notatæ :

« Epistola ex persona omnium episcoporum et præpositorum ad Michaelem imperatorem.

« Nos qui vestri a Deo coronati imperii jussu in unum convenimus, minimi episcopi ac præpositi primam hanc vocem sub divinitus constituto regno vestro edimus, actiones gratiarum et laudes : quod revocati simus qui fueramus ejecti : quod misericordiam experti, qui ærumnis pressi : quod refocillati fuerimus, qui deficiebamus : ab hieme ad ver, a tempestate ad tranquillitatem, a mœrore ad lætitiam, nova quædam et incredibilia cernentes. Tale enim est justum imperium vestrum, lætum, jucundum, optabile, pacatum, justi amans, multis aliis appellationibus dignum, quod ad Christi veri Dei exemplum dissidentia coaptat , ægra sanat, tristia exhilarat; eximium quoddam revera imperium, et iis quæ beata quondam prædicata fuerunt par; quod laudibus exornare, hominis lingua haud facile possit. Sed quandoquidem hæc ita se habent, oramus et obtestamur indigni, ut sacro ipso conspectu vestro frui nobis liceat, et suavissimam vocem audire venerandi ac sapientissimi oris vestri ; ut quæ auribus accipimus, oculis intuentes , animo exultemus , quasi lugubrem quamdam vestem, mœrorem nostrum hilaritate permutantes.

37. « Et quoniam alterum nobis loquendi argumentum de sincera et inviolata Christianorum fide nostra est : illud cum reverentia referre audemus : quod si humanum quippiam esset, de quo sermo est , et vel in sanctissimi nostri patriarchæ potestate situm, vel in nostra : non solum parum aliquid, sed totum ipsum cedere oporteret, ita jubente mandato. Cum autem de Deo sermo sit et in Deum, cui serviunt omnia , non modo hic aut ille, sed neque si Petrus et Paulus, neque si angelorum quispiam foret, demutare quippiam vel minimum auderet, tanquam everso ea ratione Evangelio universo. Jam vero sermonem refellendi causa cum heterodoxis conferre, Apostolico mandato repugnat, minimeque convenit, nisi ad correptionem tantummodo. Propterea indigni nos imperii vestri famuli ne hiscere quidem contra præceptum audemus.

38. « Quod si quid est hujusmodi, de quo ambigat, aut diffidat divina magnificentia vestra pie a patriarcha dissolvi posse : jubeat magna ipsius et a Deo confirmata manus ad communem utilitatem a vetere Roma suscipi declarationem, prout olim et ab initio paterna traditione transmissus mos fuit: hæc enim, Christi æmule imperator, suprema est Ecclesiarum Dei, in qua Petrus sedem primus tenuit, ad quem Dominus dixit : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Locum hunc recitat[1] Gennadius ad demonstrandam Apostolicæ Sedis auctoritatem semper in Ecclesia cognitam et prædicatam : pergunt vero : « Hæc nostra est indignorum famulorum postulatio, hæc cum Deo humiliatorum exhortatio. Valida ergo Dei manus servet te mundo desiderabilem, piumque imperatorem Christianorum ad multos annos superstitem, et ad filios filiorum imperium transmittentem cum prosperis successibus, hostiumque et inimicorum victoriis. Fiat. Fiat ». Hæc episcopi Orthodoxi ad imperatorem , a quo , ut petierunt , auditi sunt. Quid autem ibi egerint, Michael in Theodoro his verbis significat :

39. *Michael imperator se prodit fidei Catholicæ infensum, unde Theodori Epistolæ ad Nicephorum patriarcham et monachos.* — « Cum autem una cum selectis episcopis Theodorus convenisset, omnes inter se cum patriarcha consilium inierunt

[1] Theod. l. II. Ep. LXXXVI. Cod. Columu.

[1] Gennad. expos. pro Concil. Florent. c. 5. Sect. XVII.

adeundi imperatorem, eique preces offerendi, ut et ipsi proprias Ecclesias reciperent, et qui eas occupaverant hæretici, pellerentur. Sic igitur eum convenientes, omnia commemorantes, quemadmodum ipsi violenter ab ejus decessore ejecti fuissent, ac divinæ imagines, quarum cultus e cælo, turpiter ac contumeliose tractatæ, aliaque id genus, quæ res posceret, diserte planeque repræsentantes : non agnoverunt, se surdo canere, verba fundere non intelligenti : divini enim verbi expers ad eam diem prorsusque rudis, neque intelligere poterat, si quid recti ab eis diceretur, neque animum illis ullo pacto intendere. Qui enim? qui nondum quicquam sacri vel ex seipso viderat, vel ab aliis fuerat edoctus. Quare prolixæ Patrum quam de fide habuerunt, orationi hoc solum absurde stulteque respondit :

« Tametsi, inquit, egregia et honesta sunt quæ dixistis ; at mihi nequaquam amplectenda, qui hactenus imaginem nullam colui vel adoravi. Quocirca et me æquum est eum manere, qui fui, et vos pariter pristinum statum retinere, opininionesque vestras sequi. Per me enim licebit ; nec cuipiam obsistam, nisi quod imagines in regia urbe a vobis erigi prorsus nolo, sed extra eam procul, et ubicumque volueritis. Quo audito, statim exierunt, Theodoro ad Crescentis loca redeunte, ibique cum discipulis vitæ stadium decurrente.

40. « Haud longum tempus intercessit, cum Thomas ille defectionem a Romanis instituit, et populari circum omnia cœpit, atque infestis armis pervagari, transferre ad se nitens imperium. Tum ne in ejus manus veniant qui foris habitabant : regiam urbem omnes ingressi sunt, alii quidem sponte, alii ab aliis impulsi. Rediit cum cæteris divinus pater, in eaque vixit quoad orta seditio reprimeretur, divisæque imperii partes coalescerent». Hæc Michael, quæ hoc anno cuncta accidisse noscuntur : nam liquet ex Epistola ejusdem Michaelis Augusti ad Ludovicum imperatorem, quam inferius suo loco reddituri sumus, tyrannidem Thomæ sumpsisse principium hoc anno mense Decembris, Indictione decima quinta jam inchoata mense Septembris, atque Constantinopolim obsedisse ; ait enim de ipso Thoma agens : « Festinus veniens civitatem nostram obsedit, et navali exercitu circumdedit eam mense Decembri, decima quinta Indictione ». Quod autem ejus obsidio fuit anni unius, et alia, quæ ad eam spectant, dicemus anno sequenti.

41. Post congressum cum imperatore, Theodorus Studitarum præpositus, de omnibus quæ transacta essent cum eo, suis litteris Nicephorum patriarcham reddidit certiorem : jam enim eodem ferme argumento, quo episcopi apud Michaelem imperatorem peroraruut, scripsisse ipsum Nicephorum patriarcham ad eum Epistolam, auctor est Cedrenus, dum ait : « Nicephorus nobilis patriarcha Epistolam mittit, petens ea sacrarum imaginum restaurationem et pietatis revocationem ; respondit Michael se nullum Decretum de fide convellere statuisse, neque quicquam eorum, quæ tradita jam et concessa haberentur, damnaturum vel mutaturum. Quivis secure id sequeretur atque ageret, quod sibi probaretur atque liceret. Non tamen in hoc proposito perseveravit ; quippe qui ne initio quidem verus fuerit Christianus ».

Quo ipso etiam tempore reddidit idem Nicephorus patriarcha ad Theodorum Studitam Epistolam, condolens quod nondum Ecclesia sua revera pacem consecuta esset post necem persecutoris Leonis. Ea accepta Theodorus eumdem sanctissimum patriarcham spe meliorum nisus est consolari, sic ad ipsum rescribens [1] :

42. « Nicephoro sanctissimo patriarchæ.

« Scripsi olim miser, non retributionem litterarum spectans : nec enim servis Domini debent, sed meum ipsius affectum declarare cupiens, amore et opportunitate ita cogentibus non incongrue. Tu vero, o divina et suprema sacrorum capitum summitas, non solum respondere indigno dignatus es (Dei videlicet exemplo ductus) sed ab ipso inscriptionis exordio tantum nobis humilitatis tuæ culmen ostendisti, ut stuporem infelici menti nostræ injeceris. O rem admirandam ! Si tantus ac talis dignitate, et huic quidem parem gerens emicantem virtutem, ut facta ipsa testantur, filium se vilis homuncionis appellavit : vilis ipse ac nullius rei quod sibi nomen imponet? Et si sanctimoniæ lampas peccatorem seipsum subscribit : peccator et inops quid respondebit? Igitur si aliud nihil scriptum fuisset, satis erat hoc unum ad accipientis animum obstupefaciendum, et ad scribentis insuperabilem virtutem extollendam. Postquam autem totum libelli contextum humiliter perlegimus : tum multo magis gavisi sumus, totum orationis corpus suo capiti apte respondere animadvertentes. Scis, Dei sancte, qualia spiritu monente, locutus sis : quomodo infirmam mentem nostram laudum medicamentis confirmasti : quomodo ad patientiam nos constabilieris, ne in afflictionibus despondeamus. Et quæcumque alia divina sapientia pulchre suggessit.

43. « Sed benedictus Deus, qui in tanto impietatis metu et concussione talem propugnatorem simul ac gubernatorem Ecclesiæ suæ largitus est, inconcussum, immobilem, verba vitæ habentem, confessionis lumen universo orbi accendentem. Quod si hiems nondum præteriit, licet parva quædam serenitas affulserit, non animo desperandum, o ter beate : potest enim qui brevem pacis scintillam concessit Dominus, Deum flectentibus precibus tuis, inflexus, etiam totum Orthodoxæ fidei ver pandere ; et tunc nimirum, quando iræ nubes omnino mutabitur, et piorum ac Deum amantium amor probatus clarius fuerit. Hæc ausus sum in præsentia tanquam catulus quispiam mutire optimo meo revera archipastori, et qui venerandum

[1] Theod. l. II. Ep. LXXIX. ex. Cod. Column.

enchiridium cum ingenti exultatione suscepi». Hæc ad Nicephorum Theodorus.

Cum igitur degeret Constantinopoli Theodorus, imperator vero ob motus tyranni totus esset in rebus bellicis, summa fruebatur tranquillitate, beneque usus occasione, nihil prætermisit loquendo, scribendo, vel quidvis agendo quod conducere posse sciret Catholicæ pietati ; cujus rei gratia scripsit eodem tempore Epistolam catecheticam ad suos monachos nondum in unum collectos, sed ob præteritam persecutionem adhuc hinc inde dispersos, cum sicut pastor in medio ovium suarum dissipatarum colligens eas, sic eos litteris est allocutus :

44. « Dilectis spiritualibus filiis et fratribus Laurentio, Simeoni, Dionysio, Pæmeni, Litorio, et reliquis huc et illuc dispersis Theodorus peccator monachus in Domino salutem [1].

Catechetica.

« Gaudere semper licet iis, qui secundum Deum vitam agunt, etiamsi in tristia et lætitiæ contraria devolvantur, quia unum veræ lætitiæ opus est, spes in Deum, et pro ipso et per ipsum vivere et moveri, et aliud quidvis agere. Quod vero ita vos comparati sitis, res ipsæ testantur. Qua enim alia de causa dispersio, labor et vexatio vestra, quam propter ipsum Dominum Deum nostrum, tametsi nunc ejusdem providentia cessavit persecutio, optimi imperii renuntiatione : et libertatis ostium patefactum est iis, qui eam patiebantur, modica illis relaxatione et pace concessa per urbes singulas atque provincias? Quo nomine agere Domino gratias debemus, patres, et precari eum, tum pro abundantiori pace, tum pro confirmatione a Deo electorum imperatorum nostrorum. Hic igitur primus sermo noster. Proximus, ut et vos et nos relaxationem istam, missionemque ad virtutis solutionem minime accipiamus : sed ubicumque singuli simus, idipsum [2] sapiamus, eamdem normam teneamus, in nullo dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in patientia, in tribulatione, in angustiis, in aliis quibus hujus temporis vita obnoxia est. Ita enim et ea, quæ peracta sunt, stabilia confirmabimus, et ea quæ nunc instant, faciliora reddemus et futuris divinitus occurremus.

45. « Nos hic sumus ad urbem habitantes, sciente imperatore, videmus pariter et videmur ab adventantibus fratribus et patribus nostris, et libertas a pio imperatore constituta est. De futuro, ut diriget Dominus, et jubebit imperium, sive hic manere, sive alio secedere, iter faciemus. Tantum vos in opus vestrum intenti insistite et pro humilitate nostra precari, ut sine offensione simus his atque illis et Ecclesiæ Dei. Fratres, qui abrepti antea nolentes fuerant variis modis, congruentibus verbis nobis uniri Deo optimo placuit. Et gavisi sumus indigni gaudio magno, quia quæ non sperabamus, videmus oculis nostris, et cicatricem obduxerunt divisa membra, et festum Domino agimus in uniuscujusque concursu, et confitemur Domino, et gratias agimus imperatoribus; quoniam si aliud nihil, nobis certe magnum est beneficium: et quia mihi hæc nequaquam ita apte cecidissent, nisi e carceribus ita dimissi fuissemus, et in tali loco consedissemus. Omnia nobis belle venerunt, et evenient, sat scio, sanctis precibus vestris.

46. « Et quoniam de revocatione incidit mentio, revocatus est, nobisque cum aliis conjunctus, imo plus quam alii, tabellarius dilectus filius noster Clemens, religiosissimus præpositus, omnia lubenter accipiens, quæ ei loqui decebat, et de omnibus rationem reddens. Quo quidem recreati, toto eum sinu amplexi sumus, sperantes eum etiam salutari nobis gloriæ fore. Hunc ipsum et vos, quæso, admittite fratrem ut fratres, membrum ut membra, consentientem ut consentientes. Sic enim illum reperietis Dei gratia in omnibus recte habentem, et quærentem Deum». Ita pater dispersos uniens, et in unum corpus coagmentare laborans.

Inter alios autem monachorum præpositos lapsos fuit Eustrasius, qui hæreticis manus dederat, occulte tamen : ob quam causam haud se inter lapsos pœnitentes constituit, sed inter sanctos atque justos profitebatur, velut omni macula carens. Quod ergo quam longissime hic a salute esset, nisi ad curandum ulcus aperiretur : Theodorus paterna charitate id minime facere prætermisit, ex multis arguens ipsum lapsum, ita ad ipsum scribens [1] :

47. « Gavisus sum accepta Epistola tua, patrum charissime, ubi de rebus sanctitatis tuæ hæc et illa cognovi. Cæterum quod ex nuntiis tantum licet fide dignis accepi, ægerrime tuli, audiens factam subscriptionem. Et audi me, reverendissime, liberius disserentem. Non sine causa fuit, te cum a regio ministro tenereris, indemnem dimissum fuisse. Hoc enim illud infert, quod vulgo jactatur. Nullum itaque eorum, qui libertate usi sunt, sine carcere, aut minimum sine exilio mansisse constat. Qui vero hæc extra sunt, intra fraudem sunt, ut ne quid asperius dicens offendam. Annon vidisti, oculatissime, gravem belluini nominis Leonis persecutionem? cujus Achabitica manus etiam eos, qui ex alio imperio erant, apprehendit, occidit, interemit, aut (quod humanius fuit) in carcerem trusit post diram flagellationem, nedum eos qui sub ejus manu et potestate.

48. « Quod si tu nihil hujusmodi passus es post comprehensionem : ignosce, abreptus es, sancte. Et ne mihi dixeris, servatas fuisse proprias Ecclesias, et picturas integras permanere et commemorationem sanctissimi patriarchæ nostri. Hoc enim et alii, qui seducti fuerunt, causari solent. Non potuerunt hæc servari, nisi veræ defensionis

[1] Theod. l. II. Ep. XC. Cod. Column. — [2] 2. Cor. VI.

[1] Theod. l. II. Ep. CVI. Cod. Column.

proditio intercederet. Quæ utilitas, si nos, qui Dei templa et sumus et dicimur, inutiles facti sumus, et inanimas domos servamus? » Hæc idcirco quod lapsus ejus et multorum ille prætextus fuerat, ut eo modo communicando cum illis retinerent monasteria, nec invaderentur ab adversariis : sed pergit : « Imago Christi uti nec Deiparæ, nec sancti ullius cecidit : manet enim in eis ut prototypis, cadant vero qui sibi videntur illas e medio tollere. Sed et qui, ut his pareant, libertatem projecerunt, et quæ sequitur ex ea vexationem, Væ. Alii morientes, alii relegati, alii flagellis cæsi, alii carceribus addicti : montes et solitudines, saxa et speluncæ eos, qui persecutionem patiuntur, passim habent, et nos domi hærentes, pie nos manere arbitramur? Nullo modo. Pereat universa mundi materia sic opinantium : certa animæ pernicies : anteponatur quam subiit qui occasionem arripuit.

49. « Hæc amoris ergo et commonefaciens dixi, et ut digni simus ad pœnitentiam venire : et quia fidei Orthodoxæ tempore nihil intactum relinquetur. Præstatque per humilitatem incedere, et sanari quod infirmum est, quam per impunitatem accire sibi majora delicta ». Hactenus Theodorus, atque de ipso hoc anno hactenus. Reliqua autem inferius pro temporis ratione dicturi. Porro diversus ab hoc ille Eustrasius monachus monasterii Agri, qui flagrans studio sacrarum imaginum, adivit S. Joannicium anachoretam, sciscitaturus de fine ejus persecutionis, quando foret ut desineret. A quo de Leonis proximo interitu responsum propheticum accepit, ut ejusdem Joannicii admirandæ res gestæ continent.

Inter hæc vero ille olim lapsus, inde vero ultroneus confessor existens S. Niceta, qui in Glyceriam insulam missus, sex illic in angustiis degerat annos, et ipse edicto imperatoris solutus, exilio libertati redditus, solitariam vitam agens, haud diu multumque superstes, Deo spiritum reddidit : cujus ex hac vita migrationi duo sanctissimi archiepiscopi accurrerunt, Theophilus Ephesi, et Josephus Thessalonicæ nobilissimi confessores. Testatur ista omnia Theosterictus ejus discipulus.

50. *De sanctis Niceta, Joannicio, Theophane et Theodoro.* — Porro de translatione ex loco, ubi decessit, et sepultura idem hæc habet : « Cum consuetas exsequias viro sancto exsolvissent, in loculis eum imposuerunt. Ejus vero discipuli cum ipsum navigio imposuissent, ad sanctum monasterium navigarunt, quod ille propriis laboribus excoluerat. Nos autem in littore ipsum exspectabamus cum religiosissimo Paulo episcopo Prusiadis ; cumque ad nos pervenisset, et e navigio eum extulissemus, sanctas illas reliquias lacrymantes venerati sumus, quas in humeros accipientes congruenti psalmorum cantu omnis fratrum societas ex utrisque monasteriis, ad ipsius patris monasterium deduximus. Tum et dæmones e multis, qui vexabantur, fugati sunt, et ægroti variis morbis liberati : inter quos et mulier sanguinis profluvium patiens cum fide accessisset, et sanctas reliquias solum tetigisset, sanitati restituta est ». Theosterictus ista, etc. Porro dies natalis, qua ad superos transiit tertia Aprilis, in Ecclesia perpetua commemoratione annis singulis repetenda consignata remansit.

51. Translatum et tunc fuit venerandum corpus S. Theophanis confessoris præfecti monasterii Sigriani, de quo dictum est superius suo loco, post biennium carceris in insula Samothrace obdormisse in Domino ; inde delatum sepultum fuit in Ecclesia sancti Procopii martyris, ubi et ipse innumeris fuit miraculis illustratus, quæ recenset qui res ab eo gestas enarrandas suscepit. « Hic vero non prætereundum, quod in rebus gestis magni patris Joannicii, de quo plura superius, enarratur, cum ipse veneraturus sacras reliquias S. Theophanis e monte, in quo habitabat, advenit : hæc enim sic se habent : Navigavit aliquando sanctus adoraturus S. Theophanis tabernaculum, quod est in Sigriana. Illinc revertens, et locum præternavigans, qui est ad borealem partem Apolloniadis, appulit Thaso. Qui autem in illa vitam susceperant monasticam, et omnes accolæ graviter vexabantur a serpentum, qui in ea erant, multitudine : iis enim repleta erat insula non parvum afferens damnum habitatoribus. Cum autem sanctus in ea esset, veniunt ad eum omnes, qui habitabant insulam, et supplices ei procidunt, postulantque et rogant, ut eis opem ferat, ut eos, quoad ejus fieri poterit, liberet a nocumento serpentum. Et ille quidem miseretur eorum calamitatis, et veluti quædam tela, quæ torquerentur in serpentes emittit preces. Illi autem protinus proserpunt e suis cavernis, et relicta insula, se in maris profundum projiciunt. Atque noster quidem Joseph in aquis contrivit capita draconum, illius autem discipulus, et quoad ejus fieri poterat imitator, per illas ipsas eos suffocavit ».

52. Erat autem Joannicius iste decus anachoretarum sæculi hujus et ornamentum, studiosissimus cultor sacrarum imaginum, cujus rei specimina haud vulgaria edidit, cum sæpius experiri accidisset. Inter alia autem illud plane memorabile, quod qui res ab eo gestas fidelissime ejus temporis auctor prosecutus est, ait : « Cuidam senatori ægrotabat una ex suis filiabus, membraque ei erant soluta, cum esset pia, et Christianam servaret religionem. Qui autem sancti sororem duxerat uxorem, adversus Christi imagines graviter furebat, et in eas invehebatur. Accedens autem beatus, illam quidem precibus et signo Crucis a gravi morbo liberavit : hunc vero, cum admonens non posset persuadere, ut a gravi illa abstineret insania, tradidit disciplinæ, et viscerum despecta cognatione, et sui sanguinis oblitus propter veram religionem, precibus eum oculis orbat. Ita zelus pietatis et verus Dei cultus gloriatur etiam contra ipsam naturam, et verum in Deum desiderium est validius necessitate cognationis : nam illam quidem, etiamsi genere ad eum non attineret, quoniam tamen Christianam observabat religionem, a morbo liberavit ;

hunc autem etsi sororem duxisset in matrimonium, quoniam cum divinis pugnabat imaginibus, visu privavit; et æquum censuit, ut mali qui erant manifeste castigarentur pro iis qui non cernebantur oculis ». Sed de Joannicio alia plura ad hæc spectantia dicenda erunt inferius suis locis. Magna autem huic cum sancto Theodoro Studita intercessit familiaritas, et cum aliis præclari meriti confessoribus, qui eum post reditum inviserunt. Quando id acciderit, inferius patebit.

53. Sed agendum jam de duobus egregiis confessoribus in Ponto exulibus, edicto imperatoris jam liberatis, Theodoro videlicet et Theophane fratribus, Palæstinis, S. Sabæ cœnobii professoribus, quorum sub Leone certamina sunt superius recitata. Quid autem egerint sub Michaele, jam explicandum : « Ab exilio et aliis malis relaxati veniunt in regiam novi imperatoris, qui præferebat se ex humanitate permisisse reditum ; nam revera cum impietate præcedenti nihil cederet, ei cedebat in persecutione. Atque illi quidem cum venissent in civitatem, et pietatem libere prædicassent, multos ex reliqua multitudine, et ex ipsis etiam magistratibus in suam adducunt sententiam, partim quidem per expositionem canonum, quos germanus frater Theophanes cecinit versibus ; partim autem per orationum quoque oppositionem, quas magnus hic conscripsit Theodorus. Verum enimvero cum tantam virorum virtutem non ferret Joannes magus Ægyptius et Mambre sodalis (ita sicut Theodorus, Joannem illum antesignanum Iconomachorum auctor appellat) tam aperte resplendere, eos includit in carcere ». Hic igitur, etsi imperator a persecutione quiescere professus esset, tantum sibi sumpsit, ut contra ejusdem imperatoris edictum ambos fratres libere loquentes in carcerem conjecerit.

54. Sed post hæc quæ secuta sint prosequens auctor institutam orationem sic ait : « Et postremo cum eis in sermone congressus, cum non posset adversus illos decertare, sed (ut dicitur) capream pugnam inire cum leonibus : eos vi rursus expellit e civitate, ut qui multum posset apud imperatorem, tum quod esset ejusdem sententiæ, tum quod esset indutus habitu monastico, et quamdam præ se ferret pietatis speciem : per quam et imperatorem et multos ex iis, qui gerebant magistratus, decepit sceleratus, et indigne paulo post ascendit sedem patriarchalem. At illi quidem sic expulsi ex civitate, extraneam regionem tanquam patriam videbant, propter Christum versantes in loco, qui vocatur Sostenium ». Ubi manserunt usque ad obitum imperatoris, consummatum autem eorum certamen sub ejus filio Theophilo, suo loco dicturi sumus.

Contigit et tunc ipsum Theodorum ab urbe ejici atque alios fugari; quod testatur ipse Theodorus in Epistola ad patriarcham Hierosolymitanum. Siquidem hoc eodem anno Thomas patriarcha Hierosolymitanus ubi accepisset, reddita Ecclesiæ pace, detentos exilio confessores esse dimissos, et Theodorum esse profectum Constantinopolim, eidem congratulatus officii et amoris plenas ad eum litteras dedit. Non extant illæ quidem, sed ex iis, quas ad eum reddidit Theodorus, tales fuisse conspiciuntur. Sic enim istæ se habent [1] :

55. *Theodori Epistola ad patriarcham Hierosolymarum.* — « Thomæ patriarchæ Hierosolymorum.

« Quanto humiles affecti fuerimus gaudio ex sapientissima qua nos per Epistolam dignati estis allocutione, perspicere licet supremæ beatitudini vestræ, qui Apostolico gradu supereminentes, et fratris Domini per legitimam successionem personam agentes, vel nudo affatu honorare nos ingloríos poteratis, nedum tantarum laudum fastigiis, a quibus nos tam longe absumus, ut pæne arbitrari non ausimus de nobis dicta hæc a vobis fuisse, sed neque cujuspiam e fortibus viris esse hæc encomia, ut divinissimi archipastoris nostri, cui vel omnis omnium laudationum jure congruat oratio. Enimvero qui aliter divina æmulatio vestra et benignitas poterat declarari? non paterni affectus indiciis patefacta, sicut et solis erumpens lux radiis sparsa diffunditur? qui aliter unanimis et conspirans nobiscum sensus cognosceretur, non ab iis discretus, qui ad adversarios, qualescumque fuerint, sponte confluebant? De quibus etsi temerarium sit, a nobis, æquum est loqui ». His subjicit quæ superius alia occasione recitavimus his verbis :

56. « Quid hoc rei est, quod fervente hæresis persecutione, conveniebat sublimium sedium antistites, tanquam spiritus adjutores, et Apostolicis consiliis plenos, fraterno animo commoveri, manumque pro veritate certantibus compatiendo porrigere. Et si quid patitur, inquit [2], unum membrum, compatiuntur omnia membra, sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra, qui nimirum caput est totius Ecclesiastici corporis Christus verus Dominus et Deus noster. Quod sane Occidentis Apostolicus cum præstitisset, quantum profuerit, quid opus est loqui? partim quidem resistentium mentes summopere confirmans (vel exiguum quippe momentum vim et robur fessis et laborantibus addere solet) partim impiorum insolentiam a spiritu profecta reprehensione profligans. Quo quid esse potuit salutarius? At vero qui idem facere cum possent, minime præstiterunt, sed contrarium : dicere miser nequeo beatitudinis vestræ angeli reverentia, quanta illis debeatur reprehensio.

« Verum hæc (ut omnes audierunt) finem jam cœperunt, Deo bono funestum draconem exterminante, et quidem atroci morte et apostasiæ congruente. Nec tamen eo loco sunt præsentia, quem suspicata est : quoniam hiems quidem transiit, nondum tamen ver exoptatum, nisi quantum serenitas quædam affulget, et hæc per nebulam ab aurora. Sufficit enim, opinor, imagine adumbrari

[1] Theod. l. I. Ep. CXXI. Cod. Columm. — [2] 2. Cor. XII.

orationem: quia nec doceri opus eximiam prudentiam vestram, neque ego, si tempus permitteret, clariora proferrem. Hæc causa fuit, ut sacri apices vestri nihil profecerint. Qui enim proficerent, nobis in hunc locum procul ab urbe projectis, uti aliis quoque alio fugatis.

57. « Itaque nec collectæ, quemadmodum cupiebamus, factæ sunt, præter eam, de qua in pittacio inserto indicatum est, iis qui contulerunt, accepisse potius, quam dedisse gratiam profitentibus, quod digni fuerint, qui sanctissimis locis communicarent, in quibus magnum pietatis mysterium peractum est, Deus in specie nostra apparens. O ineffabile prorsus miraculum! Quem quidem etiam pictura expressum, paterna traditione, seu divino præconio, nos, vel potius terra universa, confitemur et adoramus, ab ipsis prædicationis carceribus et initiis. Aliter enim non confitemur Christum, sicut vos beatissimi docetis. Negant vero Judæorum more diri nominis Iconomachi, tanquam a malo dæmone agitati. Quem tu ipsum Deum flectentibus precibus propitium reddas, o divinum et sacrum caput! ut populi seductricem hæresim avertat, fideique Orthodoxæ solem attollat. Deinde ut nos minimos filios tuos foveat, beatissimi patris et præsulis nostri Nicephori vestigiis adhærentes. Faxit. Deservientes vobis patres, laudatosque fratres nostros, ego et frater meus Thessalonicæ Deo charissimus archiepiscopus plurimum salutamus; ex sancta enim facie tua ante pedes tuos magis benedici ambos et quotquot nobiscum sunt, dicere congruentius ». Hactenus ad Thomam patriarcham Hierosolymorum Theodorus.

58. *Martyres Cordubenses.* — Hic idem pariter annus numeratur primus [1] Habdaraghman regis Sarracenorum in Hispania, cujus primordiis Cordubæ, ubi sedem regni fixerat, coronati sunt martyrio Adulphus et Joannes, quorum gloriosum agonem latissime scripsit Speraindeo abbas. Testatur id quidem S. Eulogius [2] in suo Memoriali sanctorum, ejusdem temporis scriptor; ait enim: « Artemia et ipsa summæ sanctimoniæ femina geminum pignus per martyrialem obitum olim cælo præmiserat, Adulphum scilicet et Joannem, qui in primordio regni principis hujus viriliter de hoste triumpharunt, quorum instar siderum cæli, gesta micantia ad emolumentum Ecclesiæ sanctæ et exemplum debilium senex et magister noster atque illustrissimus doctor, de quo in libro primo meminimus, beatæ recordationis et memoriæ Speraindeo abbas latiori stylo composuit ». Hæc Eulogius. Sed perierunt adeo insignia martyrum monumenta. Fuerunt isti primitiarum manipuli a nobili Ecclesia Cordubensi oblati Domino, quos ingens secuta messis martyrum falce Sarracenorum obtruncatorum, de quibus suo loco dicturi sumus.

59. *Fortunatus episcopus Gradensis fugit Constantinopolim.* — Hoc eodem anno reddunt Annales Francorum in rebus gestis Ludovici imperatoris motus Fortunati Gradensis patriarchæ majestatis rei. Quales isti fuerint, sic accipe ab eorum auctore Ludovici domestico: « Fortunatus patriarcha Gradensis cum a quodam presbytero suo nomine Tiberio apud imperatorem fuisset accusatus, quod Lindeuvitum ad perseverandum in perfidia, qua cœperat, hortaretur, cumque ad castella sua munienda, artifices et murarios mittendo, juvaret, et ob hoc ad palatium ire juberetur. Primo velut jussionem impleturus in Istriam profectus est. Inde simulato reditu ad Gradum civitatem, nullo suorum, præter eos cum quibus tractaverat, suspicante, nactus occasionem, clam navigavit, veniensque Jaderam Dalmatiæ civitatem, Joanni præfecto provinciæ illius fugæ suæ causas aperuit; qui eum navi statim impositum, Constantinopolim misit ». Hæc de patriarcha Gradensi.

60. Quod igitur hic majestatis reus dictus sit Fortunatus apud Ludovicum imperatorem, et ut vitaret, ne in ejus manus incideret, fugerit Constantinopolim; possumus intelligere, ipsam Gradensem civitatem fuisse tunc sub dominio Ludovici imperatoris, perseverasseque eo statu, quo Carolus ejus pater reliquerat. Etenim ut in ejusdem Caroli Magni testamento apparet, quod in fine Vitæ ipsius recitatur ab Eginhardo, inter archiepiscopatus in provinciis positos Carolo subjectis, numerantur Forumjulii et Gradus Ecclesiæ. Per Forumjulium autem intelligendum esse Aquileiensem patriarchatum, satis superque dictum est superius, ubi actum est de Forojulio civitate, deque Paulino patriarcha Forojuliensi. Parebant namque imperatori omnes illæ provinciæ; nam Eginhardus, qui fuit eidem Carolo a secretis, et quæ vidit scripsit, dum describit ejusdem imperatoris dominium et regiones, quas suo subjecit imperio, istas numerat post alias recensitas provincias, Istriam, Liburniam et Dalmatiam, « exceptis, inquit, maritimis civitatibus, quas ob amicitiam et junctum cum eo fœdus, Constantinopolitanum habere permisit ». Hæc ibi. Præteriit ista Sabellicus, vel potius præterierunt ipsum ista.

Quod autem ad eumdem Fortunatum patriarcham spectat, mansit biennio Constantinopoli, usque ad annum Redemptoris octingentesimum vicesimum quartum: tunc vero occasione legationis missæ a Michaele ad eumdem imperatorem Ludovicum, ipse cooptari inter eosdem legatos curans, eo nomine sibi paravit securitatem apud imperatorem, ut suo loco dicturi sumus.

[1] Ambr. Moral. in Schol. ad Eulog. — [2] Eulog. in Memorial. Sanct. l. II. c. 8.

Anno periodi Græco-Romanæ 6314. — Anno Æræ Hispan. 859. — Anno Hegiræ 206, inchoato die 6 Junii, Fer. 5. — Jesu Christi 821. — Paschalis I papæ 5. — Ludovici imp. 8. Michaelis Balbi imp. 2.

1. *Ludovicus Aug. confirmat partitionem regni inter filios.* — A num. 22 ad 40. Eginhardus in Annal. hoc anno scribit: « Iterum conventus mense Maio Noviomagi habendus condictus est, comites qui illuc venirent deputati. Eo dominus imperator, post festi Paschalis expletionem, per Mosam navigavit: ibique constitutam annis superioribus atque conscriptam inter filios suos regni partitionem recensuit, ac juramentis optimatum, qui tunc adesse poterant, confirmavit. Susceptisque ibidem Paschalis Romani Pontificis legatis, Petro videlicet Centumcellensi episcopo et Leone nomenclatore, eisdemque celeriter absolutis, comitibus etiam, qui aderant, ad expeditionem Pannonicam destinatis, ipse paululum ibidem remoratus, Aquisgrani reversus est ». Partitio illa inter filios Ludovici Pii an. DCCCXVII facta fuerat, eaque Lotharius filius natu maximus in consortium imperialis nominis a patre vocatus est, relicta Bajoaria ei antea commissa. *Pippinus* alter filius jam in Aquitanici regni consortium adscitus, in eodem confirmatus est regno, eique præter tres Aquitanias, ut quondam sub Ludovico rege, pagus Tolosanus cum integra Septimania, ditionibusque Francorum in Hispania positis attributus. *Ludovicus* filius natu minimus, in locum Lotharii fratris, a patre rex Bajoariæ constitutus est, ut liquet ex Capitulis XVIII, quæ Baluzius tom. I Capitul. reg. Franc. publicavit.

2. *Epocha a Lothario post patris mortem usurpata.* — Porro valde notanda hæc Eginhardi verba: « Constitutam annis superioribus atque conscriptam inter filios suos regni partitionem recensuit ». Ludovicus enim Aug. Pippinum filium an. DCCCXIV, rursumque anno DCCCXVII Aquitaniæ regem constituerat, et Ludovicum alterum filium an. DCCCXVII Bajoariæ regem renuntiarat; sed *Bernardus* ejus nepos usque ad annum DCCCXVIII, quo misere periit, Longobardiæ rex fuerat. Quare cum anno DCCCXX Lotharium filium, qui jam imperialis nominis consors erat, Longobardiæ regem dixerit, in conventu Noviomagensi quæ *annis superioribus* in filiorum favorem egerat, confirmavit. Neque enim ante annum DCCCXX Lotharium Longobardiæ regem præfecit, quia sc. regni illius conjurati antea comprimendi erant, ut recte conjecit Chiffletius in probationibus Historiæ Trenorciensis pag. 268. Ab anno itaque DCCCXX *Lotharius* post Ludovici patris mortem, annos regni sui Italici de more deduxit, ut ostendunt complura ejus Diplomata, quæ annum imperii sui a morte patris deducti numero vicenario semper excedunt. Mabillonius lib. 2 de re Diplom. cap. 26, num. 15, varia hanc in rem exempla profert, uti confirmationem donationis a Lothario factæ cœnobio Grandisvallis *VIII kal. Septemb. anno imperii domini Lotharii* XII, *pii imperatoris in Italia* XXX, *et in Francia* X, *Indict.* XII, id est, anno DCCCXLIX ante kalendas Septembris Indictione XII notato. Annus Lotharii XII proficiscitur ab anno DCCCXXXVIII, (1) quo Ludovicus Aug. novam partitionem fecit inter Lotharium et Carolum filios, ut eo anno videbimus; annus Lotharii in Italia regnantis XXX petitur ab anno DCCCXX, ut numeranti patet; annus vero Lotharii X in Francia regnantis deducitur ab anno DCCCXL, quo patri in imperium successit. Refert ibidem Mabillonius clausulam præcepti a Lothario pro Ecclesia Æduensi

(1) Lotharium regni sui epocham quamdam ab anno DCCCXXXVIII duxisse, vix credo, cum nullum ex tot ejus Diplomatibus illam exhibeat, et Grandivallense illud Diploma, unde eam Pagius extrusit, corruptam præferre lectionem ipsi pariter Mabillonio creditur. Illud autem non satis fideliter ex Mabillonio Pagius recitat, ita enim apud eumdem effertur *VIII kalendas Septembris*, *anno imperii domini Lotharii* XII, (pro XII, lege *pii*) *imperatoris in Italia* XXX, *et in Francia* X, *Indictione* XII. Illud *pii* correctio est Mabillonii, qui sic legendum suspicatur, loco numeralis notæ XII, quam forte amanuensis aliquis per hallucinationem loco *pii*, quod forte erat in Diplomate, substituit. Hanc Mabillonii lectionem genuinam esse, inde etiam patet, quod tres regni epochas in Diplomatibus nunquam Lotharius expresserit. Hac igitur numerali nota sublata, novam pariter Lotharii epocham huic innitentem ruere necesse est. Vide Muratorium rerum Italicarum tom. II, c. 1, p. 220.

Alteram vero regni sui Italici epocham cœpit quidem Lotharius ab anno DCCCXX, sed citius aliquanto, quam Pagius censuerit; nam invaluisse die XVI Aprilis probat Charta Corbini cujusdam pro monasterio Casauriensi vulgata in Appendice Chronici Casauriensis a Muratorio rerum Italicarum tom. II, part. 2, col. 925. Signatur enim illa *imperantibus domino Lothario, et Ludovico filio ejus, anno imperii eorum trigesimo quarto, et tertio, die* XVI *mensis Aprilis per Indictionem primam.* Is est annus DCCCLIII, quo proinde ea mensis die jam cœperat annus Lotharii XXXIV, ab anno DCCCXX ductus. Denique apud Campi *Istoria Ecclesiastica di Piacenza* tom. I, in Appendice extat Charta signata annis *imperii Ludovici*, et *Lotharii septimo decimo et undecimo, mense Martio, Indictione octava, nempe anno* DCCCXXX, ex quo liquet Lotharii epocham etiam ante Martium anni DCCCXX cœpisse. MANSI.

dati V *nonas Julii, anno imperii domni Lotharii pii imperatoris in Italia* XXXIV, *et in Francia* XIV, *Indict.* I, qui characteres competunt in annum DCCCLIII, quo annus XIV regni Lotharii a die XX Junii currebat per Indictionem I, et annus XXXIV regni Italici ab anno DCCCXX in cursu erat. Neuter enim annus regni Italici Lotharii ab alio Christi anno desumi potest, quam ab anno DCCCXX. Mabillonius loco laudato dicit, se nondum assequi potuisse, cur *Lotharius* exordium Italici imperii mortuo patre ab anno DCCCXX petierit. Sed Chiffletius citatus jam rationem tetigerat, et Cointius anno DCCCXL, n. 60, nuper Chiffletii conjecturæ calculum suum adjecit. Verum Chiffletius et Cointius circa hanc epocham Lotharianam aliqua in medium adducunt, quæ non possum non improbare. Sed hic non est ejus rei locus. Porro hæc Lotharii epocha anno superiori ante diem ultimum mensis Maii inchoata; in parte enim 2 Bullarii Casinensis constitutio XXX a Ramperto episcopo Brixiensi data his verbis clauditur: « Actum anno Dominicæ Incarnat. DCCCXLI, anno imperii Christianissimi Hlotarii imperatoris XXII, Indictione IV, pridie kalendas mensis Junii ». Quare Lotharius eo Christi anno, postremo mensis Maii die, regni Italici annum XXII jam auspicatus erat. Hinc in laudatis exemplis anno DCCCLIII, die tertia Julii jam numerabat annum regni sui Italici XXXIV, et die XXV mensis Augusti anni DCCCXLIX, jam attigerat annum ejusdem imperii XXX. Sed redeo ad Eginhardum.

3. *Gesta in conventu ad Theodonis villam.* — Subjungit Eginhardus: « Medio mense Octobrio, conventus generalis apud Theodonis villam, magna populi Francorum frequentia celebratur: in quo domnus Lotharius, primogenitus domni imperatoris Ludovici Irmingardem, Hugonis comitis filiam, solemni more duxit uxorem. Illuc etiam legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Theodorus primicerius ac Florus super ista cum magnis venere muneribus. Eminuit in hoc Placito piissimi imperatoris misericordia singularis, quam ostendit super eos, qui cum Bernardo nepote suo in Italia contra caput et regnum suum conjuraverunt. Quibus ibi ad præsentiam suam venire jussis, non solum vitam et membra concessit; verum etiam possessiones judicio legis in fiscum redactas, magna liberalitate restituit. Adalhardum quoque de Aquitania, ubi exulabat, evocatum, Corbeiæ monasterii, ut prius fuerat, abbatem ac rectorem esse jussit. Cum quo et Bernardum fratrem ejus reconciliatum eidem monasterio reddidit ». Theganus cap. 28 ad illud conjugium refert originem discordiarum, quæ *Ludovicum* inter et *Lotharium* primogenitum ejus postea exarserunt: Hugonem enim, cujus filiam *Lotharius* duxit, auctorem pravorum consiliorum totiusque mali fuisse dicit.

4. *Varia Capitula in eo condita.* — In conventu apud Theodonis villam habito conditi sunt quatuor canones, quos Labbeus tom. VII Concil. pag. 1519 repræsentat, et recte cum hoc Christi anno alligat. In Præfatione Patres XXXII, qui huic Synodo interfuere, queruntur, quod in Vasconia *noviter* Joannes episcopus occisus fuerit, sed mutilis episcoporum indicibus, qui per hæc tempora Ecclesias Vasconiæ rexere, cui Ecclesiæ Joannes præfuerit, incompertum. Baluzius ad hunc annum aliud Capitulare in quinque Capitula distinctum publicavit cum hoc titulo: « Capitulare anni DCCCXXI, sive Capitula data apud Theodonis villam an. DCCCXX (legendum, an. DCCCXXI), nunc primum edita, etc. » Nec alium annum scripsit idem Baluzius in suis ad Capitularia Notis pag. 1055, ubi laudat Capitulare, *quod a Ludovico Pio editum est anno* DCCCXXI. In postremo Capitulo hujus Capitularis imperator Capitula, quæ *præterito anno* legi Salicæ censuit addenda, non amplius Capitula, sed legem dicit, et pro lege teneri præcipit, talique mentione legis Salicæ non obscure significat, ipsum Capitulare hoc anno consignandum esse; cum anno DCCCXX Salicam legem multis Capitulis auxerit. Deinde Capitulare Triburiense, de quo anno sequenti, eo anno datum est ad petitionem episcoporum hoc anno in Theodonis villa congregatorum, ut in eodem legitur.

5. *In eo exules omnes revocati.* — Eginhardus citatus de duobus exulum generibus, quos hoc anno Ludovicus imp. ab exilio revocavit, intelligendus. Alios enim eodem quo Carolum patrem amiserat anno, alios vero eo relegarat anno, quo *Bernardum* Italiæ regem exauctoravit, priores nempe anno DCCCXIV, posteriores anno DCCCXVIII. Primi generis fuerunt tres fratres, Adelhardus, Wala et Bernarius, eorumque soror Gundrada, quorum pater Bernardus comes, Pippini regis frater, Caroli Magni patruus extitit. Exularunt per septennium, ut testatur Paschasius Ratbertus in Vita sancti Adalhardi num. 45, ubi ait: « Ad Petram, quæ Christus est, fratrum animos solidabat (nempe in monasterio Heriensi, ubi exulabat), quibus paterna ex acie PER SEPTENNIUM ita discretione virtutum vallatis, factum est, Domino annuente, ut sui exulatus jam finem faceret, etc. Quo factum est, ut peracto tempore cum summo tandem revocaretur obsequio, ut pristinam reciperet dignitatem, passim omnibus exultantibus et congratulantibus pæne cunctis, etc. Interea tum eodem cogente principe compellitur recipere suum sanctæ vitæ cœnobium flagitantibus filiis suis, etc. Solvitur itaque sæva multorum captivitas, eorum maxime qui ex regio pollebant semine. Redditur ergo in uno libertas omnibus, quocumque in loco tenerentur, nisi quos vita prius mors privarat. Tum deinde quorumdam tonsura propter furoris sævitiam illata transit ad coronam, et dant Deo sponte, quod dudum inviti quasi ad ignominiam susceperant ». Baronius anno DCCCXVII Adalhardi exilium, anno vero DCCCXXII, num. 5, ejus reditum collocavit. Verum non tantum Eginhardus citatus, sed etiam annalista Bertinianus Adalhardum hoc anno suo monasterio redditum tradunt, ideoque et cum

anno DCCCXIV in exilium missum esse nos edocent.

6. *Theodulphus episc. suæ sedi restituitur.* — Alterius generis exules fuerunt, Anselmus, Wlfoldus et Theodulphus episcopi. Anselmus Mediolanensis et Theodulphus Aurelianensis suas Ecclesias recepere, sed Wlfoldus Cremonensis episcopus in exilio obiit, ut videre est apud Ughellum tom. IV in episc. Cremonensibus. Baronius anno DCCCXXXV, num. 3, arbitratur, *Theodulphum* eo tantum anno e carcere liberatum esse, idque occasione carminis ad diem Palmarum in Ecclesia canendi ab eo compositi. Verum præter auctores citatos auctor Vitæ Ludovici Pii Adalhardi liberationem ad hunc annum refert, et annalista Fuldensis eamdem gratiam cæteris omnibus factam his verbis testatur : « In villa Theodonis omnes, qui suo tempore in exilium missi fuerunt, revocavit, et singulos in statum pristinum restituit, possessiones quoque judicio legis in fiscum redactas magna liberalitate restituit ». Theodulphi mors hoc anno accidisse videtur, ut anno DCCCXXXV, quo ejus obitum Baronius recitat, videbimus.

7. *Michael imp. sancit, ne sermo de imaginibus habeatur.* — Venio nunc ad ea quæ in imperio Orientali peracta. Georgius monachus in Vita Michaelis Balbi de eo scribit: « Is cum parum aliquid superioris malitiam temporis leniisset, hactenus solum, ut qui carcere detenti essent, qui laboribus subacti, qui exilio relegati, libertatem, mitiorisque aliquid tractationis velut in somnis animo cogitaret, cum decessoris, ominosi hominis atque impii exosam Deo sententiam subocculte faveret, parique ac ille ratione, diræ hæreseos unco ex summa rationis absentia ac imperitia, transfixus esset. Quamobrem habito conventu, ait : Sane ii qui nos præcessere accuratam scrutati dogmatum sententiam, de illis quoque rationem reddituri sunt, num bene, an male statuerint. Nos autem in quo Ecclesiam incedentem accepimus, in eo et manere satius ducimus. Erat Balbo filius Theophilus nomine, ex Euphrosyna, quem imperiali corona in magna donavit Ecclesia. Sanxit autem nulli liberum esse de imaginibus sermonem movere, sed ut facesserent ac de medio fierent, tum Constantini Synodus, tum Tarasii, ac quam nudiustertius de hujusmodi quæstionibus Leo habuisset ; altoque silentio imaginum memoriam damnavit ». Ita Georgius, qui tamen Euphrosynam Theophili novercam, ejus matrem perperam appellat. Sed hac de re infra.

8. *Filium imp. coronat et sævit in cultores imaginum.* — Idem habent Leo grammaticus, Constantinus Porphyrogennetus, aliique, tam de coronatione Theophili, qui postea Michaeli successit, quam de imperiali Decreto adversus sacras imagines. Ducangius in familiis Augustis Byzantinis nummum exhibet, in quo legitur, MIXAHL S. ΘEOFILOS. Cernuntur in eo protomæ impp. Michaelis palliati et Theophili cum loro et stemmatibus crucigeris. Et in Epistola utriusque imperatoris ad Ludovicum Pium, recitata a Baronio anno DCCCXXIV, num. 18 legitur : « Michael et Theophilus fideles in Deo imperatores Romanorum, etc. » Constantinus Porphyrogennetus lib. 2, num. 8, Michaelem his verbis depingit : « Cum jam Michael imperio potitus esset, suoque illud nutu moderaretur, scribit per Epistolam beatus Nicephorus, rogans instaurari fidem, et ut denuo sacris imaginibus sua veneratio cultusque adhiberetur. Ad quem Michael : Non veni, inquit, ut in dogmatis ac fide aliquid innovarem, neque ut eorum, quæ jam tradita sunt ac explorata, quidpiam exagitarem ac everterem. Quisque igitur quod visum fuerit, sibique arriserit, secure faciat, nihil inde sibi laborum timens, nihil quod molestiam faciat. Non tamen in finem usque hujus tenax propositi fuit, qui ne a principio quidem verus Christianus extiterit, sed quanto magis compos imperii fiebat, tanto mala indole ac sævissima adversus Christianos genusque suum bellum acrius excitavit : modo quidem monachos despuens omnisque generis diris suppliciis torquens, aliasque ex aliis pœnas excogitans ; modo alios fideles mirosque religiosos in carcerem trudens ac exilio relegans ».

9. *Prava ejus dogmata et constituta.* — Paulo post : « Quantum autem Dei hæreditatem premebat, aprique in morem depascebatur, tanto Judæos vectigalium ac præstationum onere levabat, quos supra omnes mortales præcipue amabat atque colebat. Cumque pictores pulcherrima corpora, quæ penicillo manuque pictis coloribus imitentur, sibi proponant ; hic Copronymi vitam ceu exemplum quoddam, formamque propositam habens, accuratissime eum reddere satagebat ; quamobrem ad summam impietatis arcem evadit. Modo sabbatis jejunandum sanciebat, modo adversus divinos Prophetas linguam acuebat ; ac tum futuræ resurrectionis, tum bonis illam comitantibus, fidem detrahebat. Non esse prorsus diabolum, ut quem Moses non tradiderit, affirmabat. Fornicationem amplexabatur, ac solum, qui est super omnia, Deum juramentis adhibendum statuit. Judam petulca ac effreni lingua beatis accensebat : salutaris Paschæ festum cavillabatur, tanquam male nec legitimo tempore celebraretur. Græcanicam ac sæcularem eruditionem seu disciplinam despuens, nostram quoque ac divinam sic aspernabatur, ut nec pueros illa imbui sineret, ne quis aliquando illius inscitiæ resistere posset, eumque coarguere ; neve rursus disciplina adjuti oculorum linguæque velocitate in legendo, ejus rei palmam ei præriperent. Adeo enim in componendis litteris legendisque syllabis tardus erat, ut librum quis alius facilius percurreret, quam sui nominis elementa præ mentis tarditate is recenseret. Verum hæc missa sunto, ut quæ viri sancti ejus ætatis palam exagitaverint. Extant enim libri ejus notantes ac traducentes dedecora ». Idem narrant Cedrenus et Zonaras.

10. *S. Nicephorus contempto ejus Decreto imagines tuetur.* — Nicephorum patriarcham Constantinopolitanum ad imperatorem scripsisse, his verbis prodit Ignatius diaconus in ejus Vita num. 83 : « Divini Spiritus stylo rectæ fidei doctrinam consignans, ad imperatorem recens purpura auctum ac coronatum scribere destinat : ita scilicet ut ei ob oculos vincula sua ponens, et qui ipsum ex his eruerat Deum, repræsentaret etiam tyranni frustra malignantis probrum pariter atque ruinam, quodque iis in locis, in quibus deliquerat, ultore Deo peremptus sit : tum veram illi atque a Patribus traditam sacrarum imaginum religionem delineabat ac describebat esse ejusmodi, ut non nudiustertius recensque inventa obtinuerit, sed ex quo primum prædicationis majestas, Apostolica tuba clarius insonante, orbem pervasit, venerationi sit habita. Is porro solertem viri animum admiratus, doctrinæque et eloquii vim maximam reputans, etsi talium omnium maxime rudis erat, imperitiam ex paterna inscitia velut sufficientem adeptus substantiam, in hunc fere modum nuntiis, qui Epistolam afferebant, fertur respondisse : Qui nobis priores Ecclesiastica dogmata scrutari instituerunt, non bene an secus sanxerunt, rationem Deo reddituri sunt, et cætera mox recitata. Has absonæ orationis imperatorias nugas, ubi auribus accepit beatus pater, flocci faciens dicta, eaque ad animum subire non patiens, priori veritatis solidissimæ confessioni inhæsit. Dialecticis deinde argumentis ac demonstrationibus adversariorum fabellas confutans, demonstravit unicam, eamque inter Œcumenicas VII Synodum, esse tenendam, ad quam sub Tarasio inclyto pastore celeberrimi Patres convenerunt : scelestasque et inanes ostendens esse opiniones Constantini adversus imagines sacras, dementiaque qua Leo eas confirmare nisus est, ipsumque pariter triumphatum traduxit coram universis, quibus inculpati cultus atque fidei cura adhuc aliqua suppetebat ».

11. *SS. Theodorus et Nicolaus S. Nicephorum conveniunt.* — Anonymus in Vita sancti Nicolai Studitæ de ejus ac Theodori Constantinopolim adventu et congressu cum Nicephoro patriarcha scribit : « Tunc sane, magnæ quoque illæ pietatis columnæ Theodorus ac Nicolaus Smyrna discedentes, solo utique nixi baculo, locum ex loco pedibus iter carpendo mutantes, ad Prusæ partes devenerunt ; atque hinc tandem petentes Chalcedonem, deincepsque a trophæo appellati patriarchæ adspectu recreati, justo satis tempore, læti admodum cum eo commorantur. Tum videns communis ille pastor, toto corpore eos stigmata Jesu circumferentes, honore prosequebatur, habebatque venerationi, ac in omnium conspectu, cum tempus tulisset, sermonum consertis symbolis exornabat. Facessat motu adversus istos invidia, manumque ori dementes imponant, qui sua ipsi nequitia, orbis illa luminaria invicem adversa, effreni hactenus ore calumniantur.

12. *Constantinopoli exire jubentur.* — « Cæterum pontifex hos bene consulentes assumens, una cum præcipuis metropolitis, operæ pretium duxerunt, ut coram imperatorem adirent, sperantes fore ut subingressa in Ecclesiam scandala ac nequam hæreticos dejicerent. Ac vero virum quemdam in dignitate constitutum sequestrum adhibentes, ingressi sunt ad imperatorem, eique pro omnibus, ut quisque valebat, gratias agentes, cum jam Theodorus sermonem de Ecclesiæ sanis dogmatis proposuisset : jusserat enim a victoria appellatus Nicephorus patriarcha, ut is fidem exponeret : perculsus imperator ejus verbis, nolensque, ut rem dicam, dare solutionem Ecclesiæ, quippe qui velut antesignanus Iconomachorum, ejusdemque ac illi sententiæ esset : Tu, inquit ad divinum Theodorum, in more positum habes sceptris resistere ; velut improperans plenam illam libertatis reprehensionem, quam communis illa Ecclesiæ fax, seu Phinees æmulator, sub duobus imperatoribus Constantino (Irenes filio) ac Nicephoro (qui Synodum adversus Theodorum et socios celebrari præceperat, per quam a monasterio et urbe dejecti sunt) fecisset. Sane enim ob animi oculos versantem habebat, quam is quoque miserabilem mortem Nicephoro imperatori ob aliene a ratione, contentiosiusque defensas adulterinas nuptias, spiritu Prophetico prædixisset, metuque percussus, siquidem, inquit, etiam hostes viri virtutem reverentur, hisce eum verbis modeste repellebat. Denique ubi imperator lubentissime sacrum Patrum senatum securitatis sacramento firmasset : quod spectat ad recta dogmata, omni satisfactione vacuos e palatio jussit abire ».

13. *S. Nicephorus Constantinopolim cum illis venit.* — Subdit anonymus, *Theodorum* ac *Nicolaum* vale dicentes *Nicephoro* patriarchæ ad designatum junctum sinui Prusæ locum abeuntes illic demoratos esse, donec iterum vel inviti in regiam urbem reversi sunt, quod *Thomas* rebellis in Romanum orbem rabiem exerceret. Baronius, qui hanc sancti Nicolai Studitæ Vitam non viderat, num. 35 scribit, patriarcham cum aliis episcopis Constantinopolim non venisse, eo quod adhuc hæreticus intrusus sederet, nempe Theodotus. Imo Bollandus in Notis ad Vitam S. Nicephori dicit hanc Vitæ S. Nicolai periocham σφάλμα esse. Verum Michael in Vita sancti Theodori apud Baronium num. 39 idem ac anonymus habet, quando ait : « Cum autem una cum selectis episcopis Theodorus convenisset, omnes inter se cum patriarcha consilium inierunt adeundi imperatorem, eique preces offerendi, etc. Sic igitur eum convenientes, etc. » Baronius num. 41 scribit, post congressum cum imperatore Theodorum de omnibus quæ transacta essent cum eo, litteris Nicephorum reddidisse certiorem. At eæ quidem Theodori litteræ a Baronio num. 42 recitatæ datæ sunt post congressum memoratum, sed in iis nulla plane mentio eorum quæ in illo aut acta aut dicta sunt, ut legenti patet.

Non refert autem quod Nicephorus ad Michaelem ipso ejus imperii initio scripserit; cum postea ad exitii sui locum adventante Theodoro potuerit selectos episcopos congregare, et cum iis Constantinopolim venire. Denique non refert, quod Ignatius de hac Nicephori Constantinopolitana profectione mentionem non faciat; cum ipsemet indicet se sanctissimi patriarchæ litteras ad imperatorem missas non vidisse, et ne verbum quidem habeat de iis, quæ sex aut septem ante mortem annos Nicephorus egit. Cæterum cum obsidionis Constantinopolitanæ mense Decembri hujus Christi anni a *Thoma* rebelli inchoatæ narrationem Baronius in annum sequentem differat, eo etiam anno de illa agemus.

14. *Moritur S. Nicetas Hegumenus Mediciensis.* — A num. 49 ad 52. Theostericlus monachus, et discipulus *sancti Nicetæ* hegumeni Mediciensis in Bithynia, in Vita hujus sancti, intra primos quinque annos ab ejus obitu scripta, et a Bollando ad diem III mensis Aprilis recitata, refert *Nicetam* post edictum imperatoris exiisse e loco, ubi *toto sexennio* afflictus fuerat, et resedisse usque ad mortem in insula loco exilii sui vicina: « Cum vero, inquit, adesset ei tempus dissolutionis suæ extitusque ad Christum, ingruente vehementius morbo, et vires reliquas consumente, circa horam sextam, Dominica die illucescente, etc. comitantibus angelis emigravit, die tertia mensis Xanthici (id est, Aprilis). Ubi vero audita est sancta ejus dormitio, convenit multitudo maxima, etc. venerunt etiam archiepiscopi, sanctissimus Theophilus Ephesi, et S. Joseph Thessalonicæ ». Quare cum an. DCCCXXIV, die III Aprilis in Dominicam inciderit, in eum Christi annum sancti Nicetæ mors conferenda. Josephus archiepiscopus Thessalonicensis frater germanus erat sancti Theodori, qui tum verbis, tum scriptis fidem Catholicam adversus Iconomachos propugnavit, eamque ob rem in exilium missus fuerat, ut videre est apud Baronium anno DCCCXVI, num. 41 et seqq. Papebrocius ad diem III mensis Aprilis, ubi recitat Vitam sancti Josephi hymnographi, disserit de Canonibus ab utroque Josepho compositis, observatque sanctum Josephum, Thessalonicensem episcopum, Menæis inscribi ad diem XIV mensis Julii. Quoad translationem sancti Theophanis Magni Agri monasterii præfecti, de qua loquitur hic Baronius, annus quo ea peracta incertus, quemadmodum et annus ejus emortualis.

15. *SS. Theodorus Graptus et Theophanes Constantinopoli exire jussi.* — Ad num. 53 et seq. *Sanctus Theodorus Graptus* et *sanctus Theophanes* ejus frater, qui a Leone Armeno in exilium missi fuerant, ut suo loco narravimus, eo necato Constantinopolim venere, sed cum veritatem rursus libere prædicarent, opera *Joannis* viri scelestissimi, qui imperante Theophilo pseudo-patriarcha Constantinopolitanus renuntiatus est, civitate rursus pulsi sunt, ut refert auctor Vitæ ejus græce ac latine a Combefisio in originum rerumque Constantinopolitanarum manipulo editæ.

16. *Theodorus Studita testatur se Constantinopoli exire jussum.* — A num. 55 ad 58. *Sanctus Theodorus* Studita ex urbe Constantinopolitana etiam hoc anno ejectus, ut ipsemet testatur in litteris ad *Thomam* patriarcham Hierosolymorum datis, et a Baronio relatis: « Hæc causa fuit », inquit Theodorus, « ut sacri apices vestri nihil profecerint. Qui enim proficerent, nobis in hunc locum procul ab urbe projectis, uti aliis quoque alio fugatis? » Id quidem Michael in sancti Theodori Vita non scribit, sed quando anonymus in Vita sancti Nicolai Studitæ ait, Michaelem imp. audita Theodori oratione eum, et qui cum eo erant, episcopos *e palatio abire* jussisse, subintelligit, eos etiam ex urbe pulsos esse. Baronius ait, has Theodori Studitæ litteras Constantinopoli datas. Verum hæc verba *Theodorum* tunc in exilio egisse, manifeste indicant. *Thomas* non videtur usque ad imperii Theophili initium vitam produxisse; cum *Basilius* sacrarum imaginum propugnator tunc sedem Hierosolymitanam occuparit, ut infra videbimus.

17. *Obitus Abulaz regis Saracenorum in Hispania.* — Ad num. 58. Mortuus est hoc anno *Alhacan* seu *Abulaz*, vel, ut eum Almacinus lib. 2 Hist. Sarac. appellat, *Hakemus*, Saracenorum Hispaniensium rex. Elmacinus enim ejus mortem consignat anno CCVI Hegiræ, quemadmodum et Rodericus in Historia Arabum cap. 26. Elmacinus annos regni XXVI, Rodericus annos XXVII ei attribuit, quia nempe alter annos tantum completos, alter annos etiam incompletos numerat. Post eum regnavit filius ejus *Abderamen* seu *Abdurahman*, qui plurima bella gessit, et Christianorum sanguine manus suas fœdavit, ut infra ostendemus. Fuit *Abderamen IV* Saracenorum Hispaniensium rex.

18. *Fortunatus patriarcha Gradensis Constantinopolim fugit.* — Ad num. 59 et seq. Sigonius in lib. 4 de regno Italiæ ad annum DCCCXVIII scribit: « Fortunatus patriarcha (Gradensis scilicet) veteris privilegii sui confirmatione a Ludovico recepta, et reconciliata cum Venetis gratia, Ecclesiam Gradensem repetiit, ac Joannem abbatem, qui illam invaserat, ad monasterium redire coegit ». Dandulus vero in suo Chronico Joannem illum abbatem sancti Servuli vocat, et duos Joannes distinguit, qui patriarchatum Gradensem invasere. Priori quadriennem pseudo-patriarchatum (ab anno scilicet DCCCVI ad DCCCX) attribuit; posteriori locum quoque concedit inter pseudo-patriarchas: postquam enim de Fortunato *in patriam* reverso locutus est, hæc de eodem Fortunato et altero Joanne pseudo-patriarcha proxime subjungit: « Postquam contra voluntatem Venetorum in Franciam remeavit, in cujus sede Joannes abbas sancti Servuli intrusus est », anno scilicet incerto. Difficillima fuere Fortunati patriarchæ tempora, quia pars Gradensis patriarchatus sub potestate Francorum erat, altera

pars in ditione Venetorum, et *Gradus* ipsius patriarchæ sedes in confiniis Francorum, Græcorum ac Venetorum reperiebatur, dissidiaque inter gentes illas frequenter oriebantur. Ejecto igitur Joanne sancti Servuli abbate, Gradum reversus est *Fortunatus, et reconciliata cum Venetis gratia* munus suum, qua late patriarchatus extendebatur, apud Francos et Venetos exercuit. Porro Fortunatum eo anno, ut vult Sigonius, et cum eo Cointius anno DCCCXVIII, num. 17, vel alio nobis incomperto, Gradum reversum esse, certum facit Eginhardus in Annal. cujus verba recitat Baronius, quibus constat, illum apud Ludovicum imperatorem fuisse accusatum, quod Liwdevitum pannoniæ inferioris ducem res novas molientem, ut in perfidia perseveraret, hortatum esse, et ob hoc ad palatium Fortunatum venire jussum. Verum Fortunatus « nactus occasionem clam navigavit, veniensque Jaderam Dalmatiæ civitatem Joanni præfecto provinciæ illius fugæ suæ causas aperuit. Qui eum statim navi impositum Constantinopolim misit », inquit Eginhardus citatus. Ex fœdere enim inter imperatores Occidentis et Orientis icto *Dalmatia* simul cum Adriatici dominio Orientali imperatori relicta, Occidentali vero ea pars Dalmatiæ, quæ a Croatis occupata Croatia tunc dicebatur, cum cæteris assignata fuit, ut videre est apud Joannem Lucium in Historia Dalmatiæ lib. 1, cap. 15, ubi et observat, laudata Eginhardi verba intelligenda esse de Dalmatia proprie dicta, quæ antiquum nomen retinebat, et ejus præfectum Jadræ commorari solitum fuisse. Quare fallitur Baronius, quando scribit, omnes illas provincias paruisse imperatori Occidentis, per ducem enim Jadræ residentem, Dalmatiam et Adriatici dominium Græci retinuere, ut videre est apud eumdem Lucium, cap. 16.

19. *Moritur Arno archiepisc. Saltzburgensis.* — Mortuus est hoc anno *Arno* primus Salisburgensium archiepiscopus, et quidem die XXIV Januarii, uti de die et anno docent Hundius in metropoli Salisburgensi, et recentes rerum Boicarum scriptores. Aventinus tamen lib. 4 Annal. Bojorum hoc quidem anno mortem ejus consignat, sed eum mense Maio, dum proceres ad Neomagensem conventum confluerent, mortuum tradit, additque : « Adelramus a Pio nonis Junii in eodem oppido ejus sacerdotio donatur », quod ex aliquo veteri monumento excerpsisse videtur. In versibus enim incerti poetæ *de Ordine comprovincialium pontificum*, Adalrammus dicitur successisse Arnoni archiepiscopo, septimumque fuisse antistitem Saltzburgensem. Quare falluntur laudati scriptores, et cum eis Cointius anno DCCCXXII, num. 143, qui *Ammilonem* Arnoni successisse existimant ; fuit enim is tantum abbas monasterii sancti Petri Salisburgensis. Scripsit Arno « Indicem eorum, quæ Ecclesiæ Salisburgensi data sunt a Theodone, Otilone, Tassilone, aliisque Bavaricæ ducibus ac proceribus », qui extat tom. II et tom. VI Antiq. Lect. Canisii.

20. *Moritur S. Benedictus abbas Anianæ.* — *Sanctus Benedictus* Anianæ in Gallia Narbonensi et Indæ in diœcesi Coloniensi abbas, cum Aquisgrani conventus habebatur, ibi ægrotare cœpit VII idus Febr. et ad suum postero die delatus est monasterium, ubi tres easdem idus obiit, sepultusque est in monasterio Indensi, ubi die XI Februarii colitur, ut videre est apud Mabillonium sæc. IV Benedict. part. 1, et Bollandum ad diem XII mensis Februarii, ubi uterque Vitam ejus exhibet et Notis illustrat. Ea ab Ardone seu Smaragdo tanti viri discipulo, Indensium monachorum efflagitatu elucubrata. In litteris, quas Indenses monachi ad Ardonem scripsere, aiunt Benedictum quinta feria (ideoque VII id. Februarii) ægrotasse, in sexta feria misisse imperatorem, qui juberet, ut is in monasterium ferretur, subduntque : « Obiit autem septuagenarius, tertio idus Februarii, anno ab Incarnatione Domini octingentesimo vicesimo primo, Indictione XIV, concurrente I, Epacta XIV, an. IX imperii Ludovici piissimi imperatoris », ubi omnes characteres inter se et cum feriis in Epistola notatis conveniunt, sed annus IX Ludovici Pii mendose descriptus est, sive imperii ejus initium ab anno DCCCXIII, quo in consortium imperatoriæ dignitatis assumptus est, sive ab anno insequenti, quo patri successit, deducatur. Quare loco *anno* IX, legendum *anno* VIII. Ex his porro verbis liquet, hoc tempore in Galliis annos Incarnationis, non a Paschate, vel a die Annuntiationis B. Virginis, sed vel a kalendis Januariis, vel quod verosimilius est, a die natali Christi repetitos fuisse. Auctor censetur *sanctus Benedictus* Capitulorum, quæ pro monasteriis in conventu Aquisgranensi anno DCCCXVII constituta sunt, quod Ardo in ejus Vita manifeste insinuat.

21. *Ejus vitæ synopsis.* — Natus est *Benedictus* in Gothia seu Septimania, cum ea regio sub Saracenorum jugo gemebat, et *ab infantiæ tempore usque in adolescentiam* militavit. Factus monachus in diœcesi Lingonensi, sive in monasterio sancti Sequani, quod adhuc perstat, vitam sanctissimam duxit, et ne abbas fieret, monasterium illud reliquit, rediitque in patriam, id est, in Magalonensem diœcesim, quæ pars erat Septimaniæ. Ibi contra *Felicem* Urgelhitanum episcopum hæreticum acerrime disputavit, indeque arcta Alcuinum inter ac Benedictum conglutinata benevolentia, cum eumdem uterque hostem insectaretur. Ibi ad Anianam rivum cellam primum erexit, ac post aliquot annos monasterium, *Anianense* ab eo rivo denominatum, sancto Salvatori dicatum, ædificavit. Quam vero Anianæ disciplinam instituit, eamdem in varia Franciæ ac Germaniæ monasteria postea propagavit, ut in Gellonense a sancto Willelmo comite constructum, in Masciacense in Biturigibus ab Egone comite conditum, in Indense, aliaque non pauca. Benedicto usus est Ludovicus Augustus, cum disciplinam ordinis Benedictini resarciendam instituit, peractoque Concilio Aquisgranensi anno DCCCXVII celebrato, « constituit idem Deo ama-

bilis imperator Benedictum abbatem, et cum eo monachos strenuæ vitæ, qui per omnia monasteria monachorum euntes redeuntesque uniformem traderent cunctis monasteriis tam viris, quam sanctimonialibus feminis vivendi secundum regulæ S. Benedicti incommutabilem morem », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii. Denique non tantum regularem disciplinam, sed etiam litterarum studia in ordine suo redintegravit : « Instituit cantores, docuit lectores, habuit grammaticos, et scientia Scripturarum peritos, de quibus etiam quidam post fuere episcopi, aggregavit. Librorum multitudinem congregavit, pretiosa vestimenta Ecclesiastica, calices argenteos prægrandes, offertoria argentea, et quidquid operi Dei necessarium esse conspexit, summo cum studio acquisivit », ait Ardo citatus.

22. *Moritur Kenulphus Merciorum rex.* — *Kenulphus* Merciorum rex hoc anno vitam cum morte commutavit, ut tradunt Westmonasteriensis, annalista Mailrosensis, et Ethelwerdus lib. 3, cap. 2, ubi is narrata Caroli Magni morte, quæ an. DCCCXIV contigit, scribit, *biennio impleto* mortuum esse Leonem papam (anno scilicet DCCCXVI), *post quinquennium autem Cynulf* regem Merciorum obiisse, ideoque currenti Christi anno. Quare fallitur Ingulphus pag. 855, ubi ait, *anno Christi Domini octingentesimo decimo nono* Kenulphum *exactis in regno viginti sex annis* e vita migrasse; cum enim exeunte anno DCCXCVI regnare cœperit, anni viginti sex, quibus regnum tenuit, non anno DCCCXIX, sed currenti terminantur. Sed cum Ingulphus ibidem regni ejus exordium, Offæque et Egberti hujus filii mortem cum anno DCCXCIV perperam alligarit, in Kenulphi morte consignanda non potuit non errare. Huntindoniensis lib. 4, pag. 346, Kenulpho an. XXVI etiam assignat, sed pag. 344, regni ejus initium ab an. DCCXCVI desumit. Denique Malmesburiensis lib. 1 de Gest. reg. pag. 33, ei quidem annos tantum XXIV attribuit, sed is nonnisi annos completos in summam confert, et ultimum, qui integer non fuit, prætermittit. Male itaque Alfordus in Annal. Eccles. Angliæ Kenulphum an. DCCCXIX mortuum contendit, qui tamen ejus initium cum an. DCCXCVI recte conjungit.

23. *Ejus virtutes.* — *Kenulphus* inter reges Angliæ pietate, fortitudine et aliis egregiis virtutibus inclytos numeratur. Monasterium *Winchelcombense*, quod fuit olim in Dobunis et Glocestrensi agro celeberrimum, incredibili munificentia construxit, Ecclesiamque a XIII episcopis dedicandam voluit; qua in solemnitate præter illa xenia, quæ magnates susceperunt, erogavit omnibus, qui agros non habebant, libram argenti, presbyteris marcam auri, monachis solidum unum, pluraque toti populo, ut patet ex Charta fundationis tom. I Monastici Anglicani pag. 189 recitata, et veteres historici Anglorum testantur. Chartæ initium est : « Regnante Domino nostro in ævum per sæcula cuncta; anno vero Incarnationis ejusdem Salvatoris mundi Domini nostri Jesu Christi DCCCXI, Indictione autem quarta, imperii vero nostri a Deo dati anno XVI, die vero V idus Novembris ». Diplomati subscribunt præter Kenulphum, *Cuthedrus* Cantuariæ et *Siredus* Orientalium Saxonum reges ac præterea episcopi XIII et proceres XI. Ex eo Diplomate hæc duo obiter colligo : primum, Kenulphum anno DCCXCVI ante diem nonum mensis Novemb. regnum suscepisse; alioquin an. DCCCXI, die nona ejusdem mensis annum regni XVI non numerasset. Secundum, in Anglia jam hoc sæculo a die XXV mensis Septemb. ad diem natalem Christi, a quo Angli a tempore S. Augustini Magnæ Britanniæ apostoli annum exordiebantur, Indictionum initium retroactum fuisse, quod passim aliis exemplis confirmabitur.

24. *S. Kenelmi ejus filii martyrium.* — Reliquit filium *Kenelmum* nomine septem annos natum et duas filias, *Quendredam* et *Brunegildam* Kenelmo natu majores. Quendreda autem, quæ Merciorum olim reginæ nomen acceperat, quæque Merciorum regnum spe feminea devorabat, Kenelmum, cum vix quintum regnaret mensem, insidiis sustulit. Rem narrat Malmesburiensis lib. 2 Reg. pag. 88 : « Quid sancto Kenelmo, teneræ ætatulæ puero, stylus hic comminiscetur dignum? Hunc pater Kenulphus rex Merciorum Quendridæ sororis fidei educandum reliquit. Sed illa falso sibi regnum præsagiens, fraterculum tollendum de medio, satelliti, qui alumnus erat, commendavit. Is insontem causa remittendi animum vel recreandi quasi venatum ducens, inter fruteta obtruncatum occuluit. Et mirum dictu, quod fraus tam celate in Anglia commissa Romæ divinitus innotuit. Siquidem membrana super altare sancti Petri superne columba ferente delapsa, necis et sepulcralis loci per ordinem index. Quæ quia elementis Anglicis erat conscripta, a Romanis et aliarum gentium hominibus qui aderant, frustra legi tentata. Sed salubriter et in tempore adstitit Anglus, et linguæ involucrum latialiter Quiritibus evolvens, effecit, ut Apostolici Epistolæ regibus Anglis compatriotam martyrem indicaret. Quapropter frequenti cœtu innocentis corpus levatum Winchelcumbam vehebatur, etc. Corpusculum sancti celebriter colitur, nec ullus fere locus in Anglia majori ad festum adventantium veneratur frequentia. Exigit hoc et antiquæ sanctitatis persuasio, et miraculorum crebra exhibitio ». Idem habent cæteri scriptores Angliæ, quorum loca in medium adducit Alfordus, et Kenelmum die XVII mensis Julii in Anglia cultum fuisse ostendit. « Post illum regnum Merciorum nutabundum et, ut ita dicam, exsangue, nihil quod littera dignetur meruit comminisci », inquit Malmesburiensis lib. 1 laudato, qui subdit : « Ceowulphus frater Kenulphi uno anno regnans, altero a Bernulpho expulsus est : Bernulphus III regni anno ab Egberto rege Westsaxonum victus et fugatus, mox ab Orientalibus Anglis occisus est, quod ille Orientalem Angliam, ut debitum Merciis regnum, a tempore Offæ invadere tentasset ». Quare Merciorum regnum in occasum tendebat.

PASCHALIS I ANNUS 6. — CHRISTI 822.

1. *In Attiniaco conventu Ludovicus imperator publicæ se subjicit pœnitentiæ.* — Octingentesimus vicesimus secundus annus adest, Indictione decima quinta notatus, quo Ludovicus imperator cum semel inflictum ex morte Bernhardi Italiæ regis, ejus nepotis, et ex aliis quæ peccasset in fratres atque cognatos, conscientiæ vulnus nunquam sanare potuisset, quod ex eorum memoria in dies acerbius recrudesceret, eo quod ejus neci causam dedisse videri posset, dum non indulsisset sponte venienti atque suppliciter veniam deprecanti (sicut est sententia David dicentis [1] : « Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina ») ad remedium consequendum ipse se volens, libensque subjecit publicæ pœnitentiæ, quæ ab Ecclesia quam rarissime, nec nisi magna urgente causa, irrogari privato licet alieni consuevit. Sed quod magis ejus ea in re commendat erga Deum pietatem et adversus peccatum odium implacabile, illud fuit, quod non satis sibi visum præ foribus alicujus Ecclesiæ coram civitatis unius populo eamdem publicam agere pœnitentiam, sed in generali conventu, quem ob eam causam indixit, ad quem episcopi convenirent, principes et magistratus, et alii, qui denso agmine adesse consueverunt, exhibere se voluit. At quæ de re tanta domesticus qui aderat scriptor rerum gestarum ejus habeat, licet breviter quæ sunt acta recenseat, videamus, qui ait :

2. « Anno hunc sequenti (hoc ipso scilicet) imperator conventum generalem coire jussit in loco, cujus vocabulum est Attiniacus. In quo convocatis ad Concilium episcopis, abbatibus, spiritualibusque viris, necnon regni sui proceribus, primo quidem fratribus reconciliari studuit, quos invitos attonderi fecerat : deinde omnibus, quibus aliquid læsuræ intulisse videbatur. Post hæc palam se errasse confessus, et imitatus Theodosii imperatoris exemplum, pœnitentiam spontaneam suscepit tam de his, quam quæ in Bernhardum nepotem proprium gesserat. Et corrigens si quid talium vel a se, vel a patre suo gestum reperiri alicubi potuit, etiam plurimarum eleemosynarum largitione, sed et servorum Christi orationum instantia, necnon propria satisfactione adeo divinitatem sibi placare curabat, quasi hæc, quæ legaliter super unumquemque decurrerant, sua gesta fuerint crudelitate ». Habent eadem veteres Annales, et alii ferme omnes, qui res Francorum scriptis sunt prosecuti.

3. Sed quibus ritibus eadem tum ista publica soleret fieri pœnitentia, in ejusdem imperatoris Capitularibus hæc scripta reperiuntur [1] : « Ut pœnitentes tempore, quo pœnitentiam petunt, impositionem manus super caput et cilicium a sacerdote, sicut ubique constitutum est, consequantur ». Et sequenti capite : « Omni tempore jejunii manus pœnitentibus a sacerdotibus imponuntur ». Et inferius [2] : « Criminalia peccata multis jejuniis et crebris manus sacerdotis impositionibus, eorumque supplicationibus juxta canonum statuta placuit purgari : ita ut nemo sine manus impositione episcopi aut ejus jussu alicujus presbyteri se credat a suis facinoribus absolutum, etc. » Probat hæc enim tam ex veteri lege, quam etiam Evangelica. Et inferius de iisdem sequenti capite [3] : « Ut secundum formam canonum pœnitentibus detur pœnitentia ; ac prius eos a communione suspensos ad officium Ecclesiæ excubare faciant, et inter reliquos pœnitentes ad manus impositionem crebro recurrere. Expleto autem satisfactionis tempore, sacerdotali prece per manus impositionem juxta ordinem sacramentorum et canonum reconcilient pœnitentes, et sacra communione confirment ».

His ipsis canonibus pœnitentialibus, quos aliis servandos proposuit, quis dubitet seipsum adeo contritum dolore cordis subjicere voluisse? Sed et de temporis diuturnitate ejusdem pœnitentiæ publicæ, accipe quod in iisdem Ludovici Capitularibus pariter inditum [4] habetur :

4. « Qui pœnitentiam publice gerunt, debent unum annum esse cum cilicio inter audientes, vel usque ad magnum diem (nempe quintam feriam majoris hebdomadis, qua reconciliantur pœnitentes) : et populo, quando intrat in Ecclesiam,

[1] Psal. XXXI.

[1] Capitul. l. v. c. 58. 59. — [2] Eod. l. c. 62. — [3] Ibid. c. 63. — [4] Eod. l. c. 71.

profusis lacrymis veniam postulare, precarique qualiter septem annorum pœnitentia agatur cum humilitate, ut pro eis dignentur orare. Tribus vero annis subjaceant inter pœnitentes manibus sacerdotum in loco retro ostium Ecclesiæ pœnitentibus constituto, et seorsum, infra ipsam tamen Ecclesiam secluso : populo tamen jam non in terram prostrati, sed vultu et capite humiliato, humiliter et ex corde (ut supra dictum est) veniam postulent, et pro se orare exposcant. Duobus vero annis oblationes modis omnibus non sinentur offerre, sed populo tantummodo in oratione socientur, ut perfectionem septimo in cœna Domini consequantur anno, id est, episcopi, vel ejus jussu, si ipse abest, aliorum sacerdotum manus impositionem, absolutione sacerdotalium precum, communionis Catholicæ gratiam recepturi. In his vero septem annis multipliciter jejuniis et orationibus, fletibus, et eleemosynarum (prout melius potuerint) exhibitionibus et lacrymis persistant. Et ne ulterius eis talia contingant, admodum caveant, dicente Domino [1] : Vade et noli amplius peccare ». Hæc ipse ex antiquis canonibus exscripsit. An autem aliqua ipse dispensatione sit usus, affirmare non audemus, cum præsertim sciamus fuisse sacrarum legum observantissimum, quas et aliis cunctis proposuit observandas.

5. De eodem hoc Attiniacensi conventu idem Ludovicus meminisse visus est, cum postea episcopos admonuit, ut qui ea neglexissent, perficere non prætermitterent : nam ibi post alia hæc ait [2] : « Scholæ sane ad filios et ministros Ecclesiæ instruendos vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Attiniacum promisistis et vobis injunximus : in congruis locis, ubi necdum perfectum est, ad multorum utilitatem et profectum, a vobis ordinari non negligantur ». Absoluto eodem Attiniacensi conventu, tradunt iidem qui supra auctores, Ludovicum imperatorem misisse in Italiam Lotharium suum filium, adjunctis ejus lateri viris religiosis, quorum arbitrio res posset componere ac moderari.

Rursum vero de Attiniacensi conventu meminit Agobardus archiepiscopus Lugdunensis, qui et eidem interfuit, et in eo sermonem habuit. Testatur id ipse, qui ait [3] :

« In illis diebus, quando sacer et religiosus dominus noster imperator evocato conventu in Attiniaco agebat, strenue providens de omnibus utilitatibus commissorum sibi populorum, pervenit ad sublimiorem inquisitionem pernecessarii consilii ; cupiens scilicet invenire, qualiter congruentissimæ profectum doctrinæ, et abolitionem negligentiorem sacerdotibus, et cunctis honoratis suis commendare potuisset : quod utique laudabiliter (inspirante Dei gratia) quæsivit, eleganter invenit, fideliter ore suo annuntiavit. Quæ cuncta nunc replicare nimis prolixum est ; quia et tunc distinctis capitulis comprehensa sunt, et omnibus nota esse debent. Hanc igitur rem, cum miris tunc laudibus adhuc inchoatam magistri nostri efferrent, et præcipue venerandus senex Adalardus, qui etiam dicebat se nunquam sublimius vel gloriosius causam profectus publici moveri, et cogitari vidisse a tempore regis Pipini usque ad diem illum, tantum ne respondentium et obedientium negligentia humiliaretur ; addidit ipse et cæteri primores, dicentes omni Concilio : Quidquid utile potuerit reperire sagacitas vestra ad cavenda peccata, ad vitanda pericula, ad erigendam religionem, ad illustrandam doctrinam, ad corroborandam fidem, ad excolendum studium sanctitatis, confidenter edicite, et ad explenda pariturum Deo dominum imperatorem minime dubitetis. Qui quoniam (ut Scripturæ sacræ docent) peccata contrahunt, infelicitates, perturbationes, clades, et sterilitates in populos, tota sollicitudine curat, ut bona quidem statuendo, mala vero destruendo obtineat una vobiscum apud Dominum, ut remotis adversis casibus, regnum sibi commissum prospere, Deo favente, valeat gubernare. Hæc et his similia cum primores nostri jucundissime loquerentur, ego ut scilicet humillimus omnium, et extremus, cœpi quodammodo pedetentim, utpote magnis viris ita suggerere :

« Ecce omnipotens Deus præparavit animos domini imperatoris, ut sollicite velit agnoscere temporis vices, consonas, vel dissonas æquitati. Expedit vero, ut ea, quæ dissona sunt (si possibilitas suppetit) emendentur. In quantum autem possibilitas non suffragatur, cum timore Dei tolerantur, quatenus dum illicitum quidpiam ex necessitate agitur, quod declinari non potest : timor saltem faciat excusabilem, quem exsecutio non constituit absolutum. Necesse est ergo, ut vestra industria magnanimitati ejus suggerat pericula de rebus Ecclesiasticis, quas contra vetitum, et contra canones tractant, et in usus proprios expendunt homines laici. Postquam enim diffusa est Ecclesia Dei toto orbe terrarum, et cœpit exaltari ac magnificari per omnes regiones et nationes, cœperuntque templa erigi a fidelibus imperatoribus, ac regibus, atque episcopis, vel cæteris potentibus, ditarique rebus, et thesauris ornari ; fuit etiam consequens, ut principum providentia leges promulgarentur, et episcoporum sollicitudine canones statuerentur de rebus sanctificatis, id est, sacris locis deputatis ; qualiter tuerentur ab improbis, tuerentur a gubernatoribus, vel expedirentur. Convenerunt episcopi, viri sancti, quibus tunc abundabat Ecclesia, statuerunt illibatos conservari debere sacros canones, qui firmati sunt Spiritu Dei, consensu totius mundi, obedientia principum, consonantia Scripturarum. Ex quo tempore acceptum et receptum est, non aliud esse agere cuiquam adversus canones, quam adversus Deum, et adversus ejus universalem Ecclesiam ; neque sensum est unquam a quibusque fidelibus, ut talia statuta absque periculo reli-

[1] Joan. v. — [2] Capitul. l. II. c. 5. — [3] Agob. de dispensat. princ. pag. 257.

gionis violarentur. Quod ergo Deo auctore statutum est nova necessitate, quæ tunc temporis non accidit, excusabilem facere non potest violatorem, quia omnipotenti Deo omnia tempora, omniaque volumina sæculorum præsentia sunt et stantia, neque aliquid præteriti potest recordari, nec futurum aliquid exspectare.

« Quamobrem istæ, quas nunc homines prætendunt necessitates, et quarum causa se impune putant res sacras in usus communes vertere : licet tunc hominibus futuræ essent, Deo tamen præsentes erant : quodque Spiritu suo statuit Ecclesia tenendum, cunctis diebus usque in finem sæculi voluit custodiri. Sed quoniam quod de sacris rebus, in laicales usus illicite translatis dicimus, non fecit iste dominus imperator, sed prædecessores ejus, et propterea isti impossibile est omnia emendare, quæ antecedentes male usurpata dimiserunt : saltem admonentibus vobis, cogitare dignetur periculum, quod licet et vitare nequeat, tamen dum pensat, timet ac dolet, apud misericordem Dominum fiat per hæc excusabilis, et vos communicate pondus periculi sublevateque portantem in quantum fieri potest : ut dum vos illi communicantes in periculis, et ille vobis compatiens extiterit in tristibus, ac defensor in persuasionibus : dumque unum sapitis, tantumque periculum communiter toleratis, avertatur ab illo, necnon et a vobis hujuscemodi prævaricationis vindicta. Cum hæc igitur a me dicerentur, responderunt pie reverendissimi viri Adalardus et Helisacar abbates. Utrum vero audita retulerint domino imperatori, nescio ». Pergit dicere de alio conventu habito anno sequenti in Compendio, de quo suo loco dicendum. Interea ut in iisdem immoremur, cur hoc potius anno de admissis culpis pœnitentiam egerit Ludovicus, ex Paschasio [1] Ratberto hujus temporis scriptore, qui res gestas S. Adelhardi scriptis est prosecutus, possumus intelligere. Acciderat enim, ut qui ante septennium S. Adelhardus Corbeiæ in Gallia abbas, idemque consobrinus Caroli Magni (de quo superius dictum est) ab eodem Ludovico quibusdam calumniis circumventus exulare sit jussus : postliminio restitutus, ipsum libere monens, ad id agendum provocaverit imperatorem : qui et ex eo nimio est afflictus dolore, quod in virum sanctissimum adeo enormiter deliquisset. Sed accipe hæc a Paschasio, qui hæc ait de ipso, postquam est in palatium revocatus :

6. « Apparuit autem, inquit, illico nudata insipientia, quæ tegebatur pallio caliginis, et factus est stupor nimius, qui senatum populi ad tantam ineptiam deduxisset. Qui comperto non parum eos invidia fuisse delusos, duxerunt in irritum pæne quicquid per hoc tempus, ut eis visum est, argumentose tractaverant. Solvitur itaque ceu multorum captivitas, eorum maxime qui regio pollebant semine. Redditur in uno libertas omnibus, quocumque in loco tenerentur, nisi quos vita prius mors privarat. Tum deinde quorumdam tonsura propter furoris sævitiam illata, transiit ad coronam, et dant Deo sponte, quod dudum inviti quasi ad ignominiam susceperant. Quid plura ? Ipse gloriosus imperator publicam ex nonnullis suis reatibus pœnitentiam suscipiens, factus est omnium humillimus, qui quasi regali electione sibi pessimus persuasor fuerat, ut quorum oculi offenderant in delicto, satisfactione regia sanarentur, præsertim quod ejus velle cunctos considerare, ejusque nolle conspicere, manifestum non ambigitur. Sed nisi reversus esset veritatis assertor, interea minime patuisset, quo lethargico spiritu premerentur ». Subdit etiam quomodo idem fuerit auctor eidem Ludovico imperatori, ut in expiationem delictorum admissorum Corbeiam in Saxonia erigeret monasterium, a Corbeia Galliæ, cui inservierat abbas, nomen accipiens, cui et idem Adelhardus præficeretur abbas.

7. Hoc namque anno jacta esse fundamenta Corbeiæ Saxoniæ æque Lambertus affirmat, præcedenti vero Adamus, dum ait [1] : Anno trigesimo tertio Villerici Bremensis episcopi novam Corbeiam in Saxonia ædificatam, quem constat sedere cœpisse anno Domini septingentesimo octogesimo octavo, qua ratione præcedenti anno, eamdem cœptam ædificari dicendum erit. Ex quibus redarguendi sunt ii, qui in alia tempora ab iis diversa proponunt. Fuit autem aliquandiu idem monasterium schola sanctissimorum virorum, inter quos primus enituit S. Ansgarius apostolus Suevorum atque Danorum, reliquorumque interiorum Germanorum, de quo inferius plura dicturi sumus.

Porro haud diutius senex sanctissimus supervixit, sed in eodem monasterio spiritum Deo reddidit, cujus sepulcrum ejusmodi exornatum est Epitaphio :

Hic jacet eximius meritis venerabilis abba
  Noster Adelhardus, dignus honore senex.
Regia prosapies, paradisi vere colonus :
  Vir charitate probus, moribus atque fide.
Quem dum sub tumulo recolis tu quisque viator
  Cerne quid es, quid eris, mors quia cuncta rapit.
Nam post octavas Domini, hic carne solutus
  Succedente die, astra petivit ovans.

At de his satis.

8. *Thomæ insurgentis in Michaelem acta et exitus.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc anno obsidione laboravit Constantinopolitana civitas, Thoma tyranno præstringente eam. Quomodo se ista habuerint, ex antiquioribus quos citat historicis exacte Cedrenus descripsit. Quod ad tempus spectat, cœpta est (ut dictum est anno superiori) obsideri civitas mense Decembri decima quinta Indictione ; ipsa autem modo propior, modo longior perseveravit spatio unius anni, ut ex ejusdem Michaelis imperatoris litteris constat datis ad Ludovicum

[1] Apud Sur. die 11. Januar. tom. 1.

[1] Adam. l. 1. c. 15.

imperatorem, ubi et res gestæ ab eodem Thoma cum recenseantur, reddituri sumus eas inferius suo loco : modo satis hic quam brevissime de sceleratissimo homine summatim ista referre.

Hic namque ex obscurissimo homine, famuloque viri senatorii Constantinopoli, ob pœnæ metum, ob invasum thorum ejus, factus est transfuga ad Sarracenos, ubi ad viginti quinque annos, ejurata Christiana fide permansit. Postea vero rediens ad Romanos, se Constantinum finxit esse, filium Irenæ imperatricis, eaque arte comparasse sibi perditissimorum hominum cœtum, quo sub Leone Armeno occupavit Armeniam et alias regiones. Creato vero Michaele imp. majoribus copiis simul collectis, diversarum gentium Romani imperii inimicis, Constantinopolitanam civitatem obsedit, locaque complura munita cepit, comparataque classe, terra marique Constantinopolim strinxit. Verum et adjunxit sibi Gregorium consobrinum Leonis imperatoris, sed diffidentia oborta, eum necavit. Præsto autem in hoc bello fuit Michaeli rex Bulgarorum sponte auxilium impendens, qui Thomam cum suo exercitu profligavit, quem imperator postea fugientem Hadrianopolim a civibus deditum vivum cepit. Similiter et filium ejus adoptivum Anastasium exmonachum, qui in Biziæ præsidium confugerat, quod traditum ab oppidanis in potestatem accepit. Hos mutilatos manibus et pedibus, lento supplicio imperator perire voluit. Finem hunc tandem accepit infausta Thomæ tragœdia.

9. *Publicæ calamitates; Sarraceni Cretam insulam invadunt.* — Fuit hoc item tempore ingens terræ motus, quo dirutis muris castelli cujusdam Parii nominati potitus est imperator, qui tot felicibus successibus elatus, magis magisque in sua se stabilivit impietate, ratus nimirum se recte credere, cum Deus adversus imperii perduellem adeo immanem atque tremendum hominem sibi ita præsto fuisset. Verum tantam cladem per tyrannum in Romanum imperium illatam, et alias cælitus a Deo irato modis diversis immissas, nonnisi in ultionem perfidiæ accidisse, qui sanioris fuere mentis intellexerunt : nam accipe quæ in hanc sententiam in Annalibus a Cedreno dicuntur : « Neque vero malorum impetus hoc modo cessaturus erat : sed cum duæ continentes, Europam dico atque Asiam, veluti caput et cauda, divinitus castigarentur (tametsi id non intelligerent) ira Dei eis cædes, incendia, terræ motus, latrocinia, civiles turbas, urbium inexspectata excidia, signa in cælo et in aere immittente : tandem miseras quoque insulas veluti medium corporis (quo nulla ejus pars plagis careret) mala invaserunt. Sed nimirum corrigi non poterant, qui Dei hominis formam adorandam negarent ». Cognovit et ista magnus Theodorus Studita, qui in Epistola ad Leonem anno sequenti conscripta, antequam penitus bellum confectum esset, de his, quæ a Deo irato immissa sunt mala et ostensa prodigia, agit : scies ea, cum eamdem Epistolam suo loco anno sequenti reddemus.

10. Sic igitur obsidio civitatis anno superiori mense Decembri cœpta, hoc anno eodem tempore desiit, verum haud cessavit bellum, quousque Thomas ipse cum filio periit, atque civitates et castella, quæ ab imperatore desciverant, capta sunt, adeo ut bellum usque ad finem sequentis anni ad secundam Indictionem inchoatam perductum sit, ut patet ex litteris ejusdem imperatoris Michaelis jam bello peracto conscriptis Indictione secunda ad Ludovicum imperatorem.

Quo autem tempore bello civili laboraret Constantinopolitana civitas, Sarracenos, qui erant in Hispania, invasisse ac obtinuisse Cretam insulam, Græcorum Annales testantur, ibique Cyrillum Gortinæ episcopum, quod fidem Christianam negare nollet, gloriosum subiisse martyrium tradunt. Verum cum tam Græcorum Menologia, quam latina Martyrologia Cyrilli martyrium referant ad tempora sive Decii, sive Diocletiani, nihil est quod hoc asseri possit. Cæterum Sarraceni potiti insula, ut eam retinerent, monachi usi consilio, in loco tuto, Candace nominato, urbem munitam erexerunt, ex qua universæ insulæ dominarentur. Factumque ex hoc est, ut loco Cretæ, insula Candax cœperit nominari, atque sic cœpta vulgo Candia dici. Habet ista de loco munito Cedrenus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6315. — Anno Æræ Hispan. 860. — Anno Hegiræ 207, inchoato die 26 Mai, Fer. 2. — Jesu Christi 822. — Paschalis I papæ 6. — Ludovici imp. 9. Michaelis Balbi imp. 3.

1. *Pœnitentia Ludovici Aug. in conventu Attiniacensi.* — A num. 1 ad 8. Hoc anno apud *Attiniacum* (quæ regia villa erat ad lævam Axonæ ripam posita, hodieque oppidulum Rhemensi Ecclesiæ subditum) Ludovicus Pius conventum habuit, uti Baronius ex auctore Vitæ ejus, et Eginhardus in Annal. his verbis narrat: « Dominus imperator consilio cum episcopis et optimatibus suis habito, fratribus suis, quos invitos tonderi jussit, reconciliatus est, et tam de hoc facto, quam et de iis, quæ erga Bernhardum filium fratris sui Pippini, necnon et iis, quæ circa Adelhardum abbatem et fratrem ejus Walachum gesta sunt, publicam confessionem fecit, et pœnitentiam egit. Quod tamen in eo conventu, quem eodem anno mense Augusto Attiniaci habuit, in præsentia totius populi sui peregit. In quo quidquid similium rerum vel a se vel a patre factum invenire potuit, summa devotione emendare curavit ». Tres itaque istius pœnitentiæ causæ ab hoc annalista recitantur, quod sc. imperator in fratres, in nepotem ex fratre, et in agnatos peccasset. Primo *Ludovicus* fratres suos, Drogonem, Hugonem et Theodoricum, quos Carolus pater in tenera ætate reliquerat, post Bernhardi regis mortem, licet invitos tonderi præcepit. Inila autem hoc anno reconciliatione eosdem fratres, ut Theganus cap. 24 scribit, « honorifice constituit. Drogoni episcopatum dedit et Hugoni cœnobialia monasteria ». De Theodorico nec hic auctor, nec quis alius imposterum quidquam scribit, ideoque Cointius hoc anno num. 7 recte conjicit, eum paucis post annis denatum, cum pubertatem vix adeptus esset. *Drogo* anno sequenti Metensis episcopus dictus est, de quo et de Hugone sæpe sermo recurret. Idem Theganus cap. 23, de Bernhardi morte hæc habet: « Imperator magno cum dolore flevit multo tempore, et confessionem dedit coram omnibus episcopis suis, et judicio eorum pœnitentiam suscepit propter hoc tantum, quia non prohibuit consiliarios hanc crudelitatem agere. Ob hanc causam multa dedit pauperibus propter purgationem animæ suæ ». Peccavit denique Ludovicus, quia *Walam* virum innocentem, falsoque perfidiæ insimulatum relegavit; sed gravius, in eo quod *Walæ* fratres, *Adelhardum* et *Bernarium*, illum abbatem, hunc monachum, qui nuntium rebus sæcularibus a multis annis remiserant, eadem affecit calamitate cum sorore etiam *Gundrada*, cujus mores erant sanctissimi.

2. *Querela uxoris de marito ad judices sæculares remissa.* — Hunc Attiniacensem conventum Hincmarus universalem totius imperii Synodum, cui legati Sedis Romanæ interfuerunt, et generale Placitum vocat in libro de Divortio Lotharii regis et Tetbergæ reginæ in Respons. ad Interrog. v, narratque quid ibidem in causa Northildis de Agemberto viro suo conquerentis actum sit : « Quidam nostrum, inquit, tempore sanctæ memoriæ domni Hludovici Pii Augusti, in Attiniaco palatio tunc fuerunt, quando in universali Synodo totius imperii, etiam cum Sedis Romanæ legatis, et in generali Placito, femina quædam non ignobilis genere, nomine Northildis, de quibusdam inhonestis inter se et virum suum vocabulo Agembertum, ad imperatorem publice proclamavit; quam imperator ad Synodum destinavit, ut inde episcopalis auctoritas quid agendum esset, decerneret. Sed episcoporum generalitas ad laicorum ac conjugatorum eam remisit judicium, ut illi inter illam et suum conjugem judicarent, qui de talibus negotiis erant cogniti, et legibus sæculi sufficientissime præditi, eorumque legalibus judiciis eadem femina se subjiceret, et quod de quæstione sua decrevissent, sine repetitione teneret; si vero crimen aliquod esset, inde pœnitentiæ modum, post illorum judicium, ab Apostolica auctoritate deposceret, secundum quod sacri canones præfixerunt, ei imponere non negarent. Nobilibus autem laicis sacerdotalis discretio placuit, quia de suis conjugibus eis non tollebatur judicium, nec a sacerdotali ordine inferebatur legibus civilibus præjudicium, et legem proclamationi feminæ protulerunt, ac legali judicio quæstioni terminum contulerunt ».

3. *Capitulare Attiniacense.* — In eodem Attiniacensi conventu *Ludovicus* Augustus edidit *Capitulare*, cujus mentionem facit Agobardus in lib. de Dispensatione Ecclesiasticarum rerum, cap. 2. Qui deinde cap. 5 scribit : « Sequenti anno cum adessent jussi in Compendio palatio, etc. » Quibus verbis designat conventum Compendii, mense

Novembri anni sequentis coactum. Locum Agobardi integrum recitat Baronius in Appendice ad hunc Christi annum. Sed de Capitulari Attiniaci hoc anno edito magna inter viros eruditos versatur controversia, de qua hic agere brevitas, quam nobis proponimus, non patitur. Legendi itaque Cointius loco laudato, Sirmondus, Baluzius, aliique.

4. *Lotharius imp. a patre mittitur in Italiam.* — Conventu Attiniacensi peracto, *Lotharius* Augustus a Ludovico patre in Italiam missus est, ut regii muneris partes obiret, indeque ab hoc anno initium regni sui Italici in variis Diplomatis *Lotharius* deducit, ut observarunt Cointius hoc anno num. 100, et Mabillonius lib. 2 de re Diplom. cap. 26, num. 14. Idem Mabillonius, qui variis Lotharii Diplomatis hanc epocham adstruit, lib. 6 de re Diplom. pag. 516, exhibet Ludovici Pii et Lotharii præceptum his verbis subscriptum: « Data IV idus Novemb. anno Christo propitio imperii domini Hludovici serenissimi Augusti XIV, domni vero Lotharii VI, Indictione VI », anno nempe Christi DCCCXXVII, quo kalend. Septemb. Indictio illa cœpit, et annus XIV Ludovici Pii in cursu erat, sicuti et sextus Lotharii a currenti anno desumptus. Mabillonius labente memoria hoc Præceptum cum anno DCCCXXVIII conjunxit. *Ludovicus* filio in Italiam abeunti, duos præcipuos dedit administros *Walam* Corbeiensem monachum et *Gerungum* ostiariorum magistrum, qui suo cum in privatis, tum in publicis rebus consilio juvarent. Gerungus *summus sacri palatii ostiarius* appellatur a Frothario episcopo Tullensi lib. 2, Epist. 4, eratque ostiarius palatii primus inter *ministeriales* palatinos, qui majoribus ministris suberant, ut docet Hincmarus de Ordine palatii cap. 7. « Peracto », inquit Eginhardus in Annal., « conventu, qui Attiniaci habebatur, imperator venandi gratia Arduenam petiit, Lotharium vero filium suum in Italiam misit. Cum quo Walachum monachum propinquum suum, fratrem videlicet Adelhardi abbatis et Gerungum ostiariorum magistrum una misit, quorum consilio et in re familiari, et in negotiis ad regni commoda pertinentibus uteretur ». In Epitaphio Arsenii, seu in Vita Walæ abbatis Corbeiensis dialogico modo scripta, et a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 1 publicata, num. 15, Paschasius his verbis interloquitur: « Benedictio perituri super eum (id est, Walam) veniebat, quia profecto a puero justitia sicut vestimento est indutus. Unde et causam quam nesciebat, diligentissime investigabat. Quapropter cum pædagogus esset Augusti Cæsaris (nempe Lotharii) ultra Penninos Alpes, quid egerit in judiciis, quidve in dispositione rerum et justitiæ disciplina Chremem interrogemus, CHREMES (qui unus est ex interlocutoribus). Vereor laudare virum, ne id assentandi magis, quam quod habeam ex illo, et gratum facere existimer. Tamen ex toto ne reticeam, qualis quantusve investigator veritatis fuerit, quam strenuus in sententia, quam fortis contra summos judices iniquitatis, quam efficax ingenio contra eos, qui corrumpuntur muneribus; unum e pluribus pandam, quo facto nihil iniquius hoc in tempore didici, etc. »

5. *Fundatur nova Corbeia.* — Hoc anno novæ Corbeiæ ad Visurgim fluvium fundamenta jacta; de cujus monasterii primordiis hæc leguntur in Chronico Ms. Saxonico: « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXXII, inchoatum est monasterium in nova Corbeia, per Adelhardum antiquæ Corbeiæ in Franciæ abbatem. Ludovicus enim electis probatissimis monachis de Gallia cum venerabili viro Adelhardo, datis reliquiis sancti Stephani, Corbeiense cœnobium in Saxonia construi et dedicari fecit. Ipse Ludowicus imperator ad idem cœnobium tradidit donationes, etc. » Quia vero hoc monasterium primaria utriusque Saxoniæ schola aliquot sæculis fuit, et ex eo prodiere multi archiepiscopi, episcopi, archimandritæ et viri insigniter docti; fusius hæc fundatio ex libello de origine Corbeiæ novæ, seu de translatione sancti viri martyris in Saxoniam, qui extat apud Mabillonium loco laudato, hic explicanda; eo magis quo Baronii tempore libellus iste adhuc tenebris sepultus erat. In eo hæc de Carolo Magno dicuntur: « Cum requiem præstitisset ei Dominus a compluribus inimicis suis, convocavit omnes, qui sub ditione sua erant, majores sacerdotes et principes; atque studiosissime quæsivit, quomodo veram fidem veramque religionem in universo regno suo firmaret. Quæsivit etiam nihilominus sacerdotes bonæ spei, quos in Saxoniam dirigeret, qui ipsos secundum Ecclesiasticam fidem docerent, domos episcoporum atque Ecclesias constituerent. Sed cum omnem ordinem Ecclesiasticum in illa regione tradidisset, qualiter ibidem monasticam religionem instituere potuisset, invenire nequivit: nisi tantum quod illius gentis homines, quos obsides et captivos tempore conflictionis adduxerat, per monasteria Francorum distribuit, legem quoque sanctam atque monasticam disciplinam institui præcepit. Denique quia in Corbeia monasterio laudabilis eo tempore religio monachorum habebatur, multos inibi ejusmodi viros fore constituit ».

6. *Consilio S. Adalhardi et bonis Ludovici Pii.* — Adalhardus, ut hæc in pauca contraham, *cum esset inter primores palatii, atque consiliarios regis,* ut ei voluntas imperatoris innotuit, ab eis qui erant e gente Saxonica, sciscitatus est, si in ea regione posset inveniri locus, ubi monachorum monasterium construi posset. Interim imperatore mortuo et sancto Adalhardo a Ludovico Aug. in exilium misso, alter Adalhardus in prioris locum suffectus est. Is anno DCCCXV, dum conventum in Saxonia Ludovicus Aug. celebraret, ei suasit, « ut ad profectum Christianæ religionis in eadem provincia monasterium monachorum construere juberet ». Quod cum pius imperator gratum habuisset, Adalhardus monasterium cœpit ædificare: sed *cum per sex et eo amplius annos* nihil proficere posset ob

loci sterilitatem, interimque Adalhardus senior in pristinum honorem restitutus fuisset, venit hic in partes Saxoniæ una cum Wala fratre suo. « Venerunt ergo anno octingentesimo vicesimo secundo Dominicæ Incarnationis sub die octavo idus Augusti », et constituerunt quædam habitacula ac petierunt ab episcopo, ut locum sanctificaret, quod factum « octavo kalendas Septemb. Sequenti autem anno venit iterum venerabilis abbas, et plures ex fratribus cum eo », quos instruxit de omnibus, quæ ad cultum divinum et religionem sanctam pertinebant. Hæc auctor anonymus libelli de origine Corbeiæ novæ. Baronius num. 7, ubi de conditu celeberrimi hujus monasterii agit, subdit, *sanctum Adalhardum* haud diu fuisse superstitem. Sed cum nunc constet, ejus mortem contigisse anno DCCCXXVI, de ea eo anno verba faciemus. Porro condita fuit *nova Corbeia* in episcopatu Paderbornensi, cui hoc tempore præerat *Baduradus*, qui ideo successerat *Hathumaro* episcopo primo Paderbornensi. Nomen enim novæ Corbeiæ ab episcopo *Badurado* impositum fuisse, docet Chronicon Corbeiense a Meibomio editum.

7. *Agobardus bona Ecclesiastica a laicis repetenda censet.* — Adalhardus et Wala Attiniacensi Synodo interfuere, ut testatur Agobardus loco citato, qui et ipse in eadem Synodo sedit, et coram Adalhardo aliisque primoribus in hunc modum locutus est : « Ecce omnipotens Deus præparavit animos domini imperatoris, ut sollicite velit agnoscere temporis vires ; consonas vel dissonas æquitati. Expedit vero, ut ea quæ dissona sunt, si possibilitas suppetit, emendentur, in quantum autem possibilitas non suffragatur, cum timore Dei tolerentur ; quatenus dum illicitum quidpiam ex necessitate agitur quod declinari non potest, timor saltem faciat excusabilem, quem exsecutio non constituit absolutum. Necesse est ergo, ut vestra industria magnanimitati ejus (nempe imperatoris) suggerat pericula de rebus Ecclesiasticis, quas contra vetitum et contra canones tractant, et in usus proprios expendunt homines laici. Postquam enim diffusa est Ecclesia Dei toto orbe terrarum, et cœpit exaltari ac magnificari per omnes regiones et nationes, cœperuntque templa erigi a fidelibus imperatoribus ac regibus atque episcopis vel cæteris potentibus, ditarique rebus et thesauris ornari ; fuit etiam consequens, ut principum providentia leges promulgarentur, et episcoporum sollicitudine canones statuerentur de rebus sanctificatis, id est, sacris locis deputatis, qualiter tuerentur ab improbis, tuerentur a gubernatoribus, vel expedirentur. Convenerunt episcopi, viri sancti, quibus tunc abundabat Ecclesia. Statuerunt illibatos conservari debere sacros canones, qui firmati sunt spiritu Dei, consensu totius mundi, obedientia principum, consonantia Scripturarum.

8. *Proceres hortatur, ut id Ludovico Aug. insinuent.* — « Ex quo tempore acceptum et receptum est non aliud esse agere cuiquam adversus canones, quam adversus Deum et adversus ejus universalem Ecclesiam, neque sensum est unquam a quibusve fidelibus, ut alia statuta absque periculo religionis violarentur. Quod ergo Deo auctore statutum est, nova necessitate, quæ tunc temporis non accidit, excusabilem facere non potest violatorem ; quia omnipotenti Deo omnia tempora, omniaque volumina sæculorum præsentia sunt et stantia, neque aliquid præteriti potest recordari, nec futurum aliquid exspectare. Quamobrem istæ, quas nunc homines prætendunt necessitates, et quarum causa se impune putant res sacras in usus communes vertere, licet tunc hominibus futuræ essent, Deo tamen præsentes erant, quodque spiritu suo statuit Ecclesia tenendum, cunctis diebus usque in finem sæculi voluit custodiri. Sed quoniam quod de sacris rebus in laicales usus illicite translatis dicimus, non fecit ista dominus imperator, sed prædecessores ejus, et propterea isti impossibile est omnia emendare, quæ antecedentes male usurpata dimiserunt ; saltem admonentibus vobis cogitare dignetur periculum, quod licet et vitare nequeat, tamen dum pensat, timet ac dolet, apud misericordem Dominum fiat per hæc excusabilis. Et vos communicate pondus periculi sublevateque portantem, in quantum fieri potest, ut dum vos illi communicantes in periculis, et ille vobis compatiens extiterit in tristibus, ac defensor in persuasionibus ; dumque unum sapitis tantumque periculum communiter toleratis, avertatur ab illo, necnon et a vobis hujuscemodi prævaricationis vindicta ».

9. *Incertum an hæc relata fuerint imperatori.* — Hæc dicebat *Agobardus* ea mente, ut imperatori referrentur. Utrum relata fuerint, addit se nescire. Piam tamen nonnullorum abbatum qui audiverant, atque in his *Adalhardi* responsionem commendat hac proxima periodo : « Cum hæc igitur a me dicerentur, responderunt pie reverentissimi viri Adalhardus et Helisacar abbates (ille Corbeiensis, hic monasterii sancti Maximini prope Trevirim) utrum vero audita retulerint Domino imperatori, nescio ». Ex egregio hoc Agobardi archiepiscopi Lugdunensis loco, quem Cointius hoc anno num. 103 etiam recitat, potuit vir eruditissimus intelligere quam immerito ipsemet scripserit, *Carolum Martellum* bona Ecclesiastica laicis possidenda nunquam dedisse.

10. *Thomas ultimo Leonis imp. anno tyrannidem arripit.* — Ad num. 8 et seqq. *Michael* et *Theophilus* Orientis imperatores, anno DCCCXXIV, mense Aprili scripsere ad Ludovicum Aug. litteras a Baronio eo anno num. 18 et seqq. relatas, in quibus licet multa mendacia contineantur, in iis tamen quæ narrat de *Thomæ* rebellione, quam *per annos tres* continuatam fuisse asserunt Leo grammaticus et Symeon logotheta, consentientes habet in plerisque Constantinum Porphyrogennetum, Zonaram et Cedrenum. Ortus erat *Thomas*, inquit Porphyrogennetus lib. 2, num. 10 et seqq., obscuris

tenuibusque parentibus, qui ægre pauperem vitam sustentans Constantinopolim venit. Ibi cum viro cuidam ordinis senatorii adhærens, torum ejus polluere conatus esset, ad Agarenos profugit, a quibus militari cohorti præfectus Romanorum imperium sese illorum ditionis facturum pollicitus est. Ne quis vero apud Romanos illi negotium faceret, dixit se esse *Constantinum* Irenes filium, sociumque sibi assumpsit, cui *Constantii* nomen indidit, filiumque suum appellavit, ac jussit ut ex alia parte Romanam ditionem popularetur. Leo *Armenius* reip. habenas tunc moderabatur, sub imperii sui extrema tempora. « Is parum validis adversus illum conflatis copiis, suis quidem cladis auctor fuit (ut qui primo hostium incursu terga dederint), illum vero audaciorem fecit, ac majora quam pro sui ratione sapere impulit », inquit Porphyrogennetus.

11. *Toto hoc anno Constantinopolis a tyranno obsessa.* — Postquam res ei ex voto successissent, caput diademate regio ornavit, et a *Jobo* patriarcha Antiocheno imperator appellatus est. Cum exercitu Michaelis contra se misso congressus, aliis occisis, aliis fugatis, tyrannidem stabilivit, imo et classe imperatoria potitus est. *Abydo* in Thraciam trajecit, Orientalibus fere omnibus subactis, et in demortui filii locum alium adoptavit nomine *Anastasium*, qui sacro monachi habitu abjecto, civilem sumpserat. Tum ipsam urbem Constantinopolitanam obsidione cinxit, « et navali exercitu circumdedit in mense Decembri, decima quinta Indictione », inquiunt Michael et Theophilus in laudatis litteris, ideoque mense Decembri superioris Christi anni. Addunt Michael et Theophilus : « Hæc obsidio modo propior, modo longior, usque ad unius anni spatium perseveravit », ad finem scilicet præsentis anni. Terra autem crebra prœlia fiebant, *Theophilo* imperatoris filio duce, sed æquo fere marte pugnabatur. Interea aliquid accidit, quo res illius *Thomæ* labefactatæ sunt. Nam rumore defectionis ejus et urbis obsidionis passim sparso, *Martagon* Bulgarorum princeps, qui annorum triginta inducias cum Leone fecerat, ultro suppetias Michaeli venit. Ea res desertorem turbavit ; nam cum e re sua esse non putaret, ut simul et urbem oppugnaret, et cum Bulgaris dimicaret, contra *Bulgaros* cum omni exercitu profectus est, pugnaque commissa victus multos suorum amisit ; qui vero Barbaricum ensem et captivitatem effugerant, exspectatione rerum futurarum suspensi, acquieverunt. Eo rerum statu tyrannus ab obsidione non recedebat, sed cum nihil proficeret, soluta obsidione, suburbana diripuit. Verum *Michaele* eum aggresso, commissaque pugna, tyrannus cum paucissimis *Adrianopolim* abire coactus est, quem Michael non machinis, sed annonæ penuria *per quinque menses*, ut tradit Cedrenus, oppugnavit. Quare cives urgente fame *Thomam* vinctum imperatori tradidere, qui eum morte affecit, *medio mense Octobri*, ut testantur Porphyrogennetus et Cedrenus.

12. *Tyrannus anno sequenti morte affectus.* — *Thoma* morte affecto et seditione compressa, maritimæ Thraciæ civitates, ac præ cæteris *Panium* et *Perinthus*, seu *Heraclea*, motum illum nihilominus urgebant; sed tandem *Panium* mœnibus terræ motu collapsis, captum est, *Heraclea* mari expugnata. Dum Romanæ copiæ *Thomæ* defectione bellisque civilibus occupantur, *Saraceni* Hispaniam incolentes insulas Romanis parentes depopulati sunt, sed *Cretæ* fertilitate cognita indigenas in servitutem redegere, in eaque remansere. « Quo tempore Cyrillus Gortynius episcopus pro Christi defensione martyrii coronam accepit », inquit Zonaras, cui suffragantur Porphyrogennetus, Cedrenus, et Symeon logotheta. « Porro Hispanos adhuc inter curas fluctuantes, monachus quidam ex insulæ montibus digressus, commodiorem alium locum esse monet, ubi urbem condant, uberioreque fruantur annona ac tuti consistant. Tunc simul eos assumens Candacem ostendit, ubi etiamnum illorum urbs condita extat », inquit Porphyrogennetus. Misit quidem Michael imp. qui *Agarenos* seu *Saracenos* inde expellerent, et adversus eos bellum gererent ; sed ii a Cretensibus Saracenis partim cæsi, partim in fugam conjecti. Ex his omnibus colligo primum, rebellionis *Thomæ* annum cum an. Christi DCCCXX concurrisse ; secundo, tyrannum mense Octobri anni DCCCXXIII interiisse ; cum mense Octobri præsentis Christi anni obsidio Constantinopolitana adhuc duraret. Tertio, tumultus continuatos esse usque ad initium anni DCCCXXIV, quibus tandem consopitis, mense Aprili illius anni uterque imperator ad *Ludovicum* Occidentis imperatorem laudatas litteras dedit.

13. *Creta a Saracenis capta.* — Colligo denique *Cretam* anno DCCCXXIII in potestatem Saracenorum venisse. Incertus enim continuator Theophanis in Romano juniori, a quo anno CMLXI ea recuperata, ut ibi videbimus, num. 6 scribit : « Michaele Amoriensi Theophili patre rerum potiente, cum Romanus miles in Morothoma Michaelis quondam sodalis compescenda seditione ac tyrannide occupatus esset (annos enim tres hisque amplius tyranni potestate Thraciæ ac Macedoniæ potitus est) occasionem nacti qui ab Hispania ascenderant Saraceni, cum ingenti Carabiorum bello instructa classe, sibi subjecerant, ac donec a magistro et domestico Nicephoro Phoca recepta est, per annos centum quinquaginta octo tenuerant ». Sed loco, πεντήκοντα ὀκτὼ, id est, LVIII, legendum, τριάκοντα ὀκτὼ, id est, XXXVIII ; cum certum sit, *Nicephorum Phocam* Romani junioris ducem Cretam anno CMLXI accepisse, ut eo anno videbimus. Porphyrogenneta lib. de Administr. imp. cap. 22 hanc in rem scribit : « Cum Michael Balbus Romanis imperaret, Thoma per tres annos rebellante, rerum aliarum negligentior esset, longius se distare comperientes Agareni Hispaniæ incolæ, classe satis magna comparata a Siciliæ partibus initium facientes, Cycladas omnes vastarunt, et in Cretam appellantes, eamque oppor-

tunam invenientes, nemine se opponente ceperunt, atque etiamnum possident ». Librum autem illum absolvit Constantinus ante finem anni CML.

14. *Moritur Winigisus dux Spoleti.* — Eginhardus in Annal. hoc anno scribit : « Winigisus dux Spoletanus jam senio confectus, habito sæculari deposito, monasticæ conversationi se mancipavit. Ac non multo post tactus corporis infirmitate decessit. In cujus locum Suppo, Brixiæ civitatis comes substitutus est », a Ludovico scilicet Pio, cujus duces Spoletani beneficiarii erant.

15. *Moritur Eigil abbas Fuldensis.* — « Eigil abbas Fuldensis cœnobii defunctus Rabanum successorem accepit », inquit annalista Fuldensis, cui adstipulantur Hermannus Contractus et Marianus Scotus in Chronicis. Fuit Eigil abbas Fuldensis quartus, et scripsit libellum de Vita S. Sturmii Fuldensis abbatis primi, quæ adhuc superest. *Eigilis* vero Vitam, Rabano abbate efflagitante, elucubravit Candidus ejus discipulus, prosa et metro, ut ipsemet testatur in sua Præfatione, in qua et asserit se Vitam Baugulfi secundi abbatis Fuldensis edidisse, sed ea ad nos non pervenit.

16. *Moritur Eximinus II Navarræ rex.* — Hoc circiter anno mortuus est etiam *Eximinus Enecconis* Navarræ rex, cujus uxor *Munima* fuit, ut supra ostendimus, eique successit Eneco-Ximenonis ejus filius, qui *Onecam* uxorem duxit. Fuit vero Eneco-Ximenonis tertius Navarræ rex. Oihenartus in Notitia utriusque Vasconiæ cap. 12 existimat, exordium regni Navarrici intra triennium, quod annum DCCCXXIV proxime consecutum est, statuendum. Verum jam sæculo elapso illud initium sumpsisse suo loco ostendimus. Est porro *Eneco II* hujus nominis.

17. *Capitulare Triburiense.* — Hoc anno datum est a Ludovico Aug. Triburiæ Decretum contra clericorum percussores, recitatum a Sirmondo tom. II Concil. Gall. ; in Præfatione enim dicit imperator, se *alio anno apud Theodonis villam* rogatum fuisse, ut illud emitteret, ubi sermonem habet de conventu apud Theodonis villam superiori anno congregato. Capitulare Triburiense legendum apud Baluzium tom. I Capitul. reg. Franc. pag. 626.

PASCHALIS I ANNUS 7. — CHRISTI 823.

1. *Lotharius coronatur Romæ a Paschali Pontifice.* — Sequitur Christi annus octingentesimus vicesimus tertius, prima Indictione signatus, quo Lotharius Cæsar Romam veniens, a Paschali Romano Pontifice coronatus est imperator. De his autem auctor ejus æqualis in Ludovici imperatoris Vita hæc habet : « Interea Lotharius filius domini imperatoris, cum, sicut supra dictum est, a patre in Italiam missus esset, et secundum virorum, qui cum eo missi erant, consilium, opportunitates negotiorum ordinasset, et quibusdam perfectis, quibusdam adhuc infectis, de singulis respondere et ad patrem de reditu cogitaret : rogatu Paschalis papæ Romani, imminente sanctæ Paschæ solemnitate, adiit, atque ab eodem charissima ambitione susceptus, ipso sancto die apud S. Petrum diadema imperiale cum nomine Augusti suscepit : post hæc cum Papiam venisset, aliquantisper necessitatibus semel impedientibus, ibidem moratus est : et sic ad patrem mense Junio pervenit ». Sed quæ interea turbæ secutæ sunt Romæ, ab eodem auctore sic accipe :

2. « Sub hoc tempore, dum videlicet autumnali tempore in Compendio ageretur, perlatum est imperatori, Theodorum primicerium S. R. E. et Leonem nomenclatorem luminibus privatos ac deinde decollatos in domo episcopali Lateranensi. Invidia porro interfectoribus innascebatur, eo quod diceretur ob fidelitatem Lotharii eos, qui interfecti sunt, talia fuisse perpessos. In qua re fama quoque Pontificis lædebatur, dum ejus consensui totum adscriberetur. Imperator autem dum ad hanc rem enucleatissime investigandam, Adalungum abbatem monasterii S. Vedasti, et Humfridum comitem mittere curaret, Paschalis missi supervenerunt Joannes episcopus Silvæ Candidæ, et Benedictus archidiaconus S. R. E. accusationi opponentes excusationem, et super ista imperatori examinationem offerentes.

3. « Quibus auditis et cum congruo responso

remissis, missos destinatos, ut jussum fuerat, Romam ire præcepit, investigaturos de dubiis veritatem. Ipse autem, ut visum est, singulis in locis moratus, constituto tempore, id est, kalendis... ad Compendium venit, (ubi scilicet indixerat hoc anno conventum). In quo Placito legati Romam missi redierunt, nuntiantes quod Paschalis papa ab interfectorum nece se cum plurimis episcoporum sacramento purgaverit, interfectores autem nequaquam exhibere potuerit. Sed et eos, qui interfecti sunt, meritis exigentibus talia perpessos asseveravit. Simulque secum præsentabant missos ab Apostolico directos, similia proferentes. Nomina legatorum sunt Joannes episcopus Silvæ Candidæ, Sergius bibliothecarius, Quirinus subdiaconus et Leo magister militum. Imperator ergo natura misericordissimus, occisorum vindictam ultra prosequi non valens, quanquam multum volens, ab inquisitione hujuscemodi cessandum existimavit, et cum responsis congruis missos Romanos absolvit ». Hactenus auctor in Vita Ludovici. Eadem reliqui ejusdem temporis auctores. Inter quos, qui ad Aimoinum adjecit Appendicem, ait interfectos damnatos esse a Paschali Pontifice reos majestatis, et interfectores fuisse ex familia S. Petri ab ipso Paschali defensos : ob idque ipsum in suspicionem adductum fuisse Paschalem ; verum patuit, fuisse ipsum Pontificem ejus cædis innocentissimum.

4. *De occisis in Urbe quæstio et judicium apud Ludovicum.* — Sane quidem in tanto Pontifice ob insignia merita virtutum electo, et in administratione adeo pio, nefaria ista locum habere potuisse, haud facile quis prudens admiserit, cum præsertim eo sanctitatis culmine esset evectus, ut ingentia quoque miracula palam ediderit, et inter alia celebre illud, quod recitat Anastasius verbis istis : « Sed neque silentio, inquit, prætereundum esse arbitramur, quod eodem tempore, diabolica operante versutia, per quorumdam gentis Anglorum desidiam ita est omnis illorum habitatio, quæ eorum lingua Baxus dicitur, flamma ignis exundante combusta, ut nec etiam vestigia pristinæ habitationis in eodem loco inveniri potuissent, ut et ex iisdem incendiis pæne tota porticus, quæ ducit ad Basilicam principis Apostolorum, devastata sit. Et dum hæc ter beatissimus Pontifex, quasi hora noctis conticinio persensisset : subito propter honorem Ecclesiæ B. Petri Apostoli, atque tantam peregrinorum devastationem, nudis pedibus, discalceatus pedester cucurrit. Cui tanta omnipotentis Dei in ejus adventu misericordia affuit, ut locum, in quo primum idem coangelicus Pontifex constitit, nequaquam ulterius impetus ignis transgredi potuerit, sed ipsam Dei clementiam exorando, et multitudine fidelium, quæ aderat cooperante, flamma ignis Deo miserante exstincta est, sicque peractum est, ut totius noctis spatium usque ad auroram perseverans, in eodem loco perstiterit. Unde postmodum ter beatissimus Pontifex miseratus illorum peregrinorum inopiam, quæ ob desidiam et diabolicam fraudem irrepit, tanta dona tantaque beneficia (sicut semper solitus erat, in eorum necessitatibus) impertivit in auro atque in argento, tam vel indumentis, quam in alimentis omnibus, uberius ministrabat. Sed et lignorum copia eorum domicilia, sicut antea fuerant, restauravit. Porticum etiam, quæ ob eamdem cladem vastata est, decentius quam fuerat, et melius firmissime restauravit ». Hæc de his Anastasius.

5. *Calamitates et prodigia : unde publicæ expiationes.* — Porro hoc eodem anno etiam, sicut in Oriente, in Occidente crebra visa atque audita prodigia, ex terræ motibus inusitatis, ex igne de cælo lapso, ex quo factæ sunt conflagrationes locorum, pluvia lapidum cum grandine admixtorum, inusitatis fulminibus, pestilentiaque hominum et animalium ; habitumque est præterea loco prodigii, quod puella unius ferme anni spatium sine cibo transegerit. His addimus quæ habentur apud Aimoinum et alios : « Quod in territorio Comensi, in vico Grabadona, in Ecclesia sancti Joannis Baptistæ imago S. Mariæ puerum Jesum suo gremio continentis ac magorum munera offerentium in abside ejusdem Ecclesiæ depicta, atque ob nimiam vetustatem jam pæne abolita, tanta claritate per duorum dierum spatia effulsit, ut omnem splendorem novæ picturæ suæ venustatis pulchritudinem cernentibus penitus vincere videretur. Magorum tamen imagines, præter munera, quæ offerebant, minime claritas illa irradiavit ». Hæc ibi. Eadem quoque sæpe citatum Francorum Chronicon.

6. Quæ quidem, quod ad sacram imaginem spectat, haud otiose facta videri potuerunt, sed ad confutandos eos, qui in Galliis etiam adorandas esse sacras imagines minime consenserunt, in quem errorem Ludovicum etiam imperatorem pertrahere, si licuisset, sunt conati, ut inferius suo loco dicetur. Modo autem quæ in tantis prodigiis ad placandum iratum numen sint facta, dicamus. De his agens auctor, qui Vitam scripsit ejusdem imperatoris, hæc addit : « Imperator crebro fieri jejunia, orationumque instantia, atque eleemosynarum largitionibus Divinitatem per sacerdotum officium monebat placandam, certissime dicens, per hæc portendi magnam humano generi futuram cladem ». Hæc in conventu apud Compendium habito, in quo redeuntes Roma legatos excepit.

7. Quæ autem facta fuerit precum indictio, cum subsequens pestis, fames, et alia mala clades vexaret Gallias, ex Capitularibus Francorum accipe ; sic enim se habet[1] :

« Capitulare qualiter institutum est in hoc episcoporum conventu, id est, ut unusquisque episcopus tres missas et tria psalteria, unum pro domno rege, et alium pro exercitu Francorum, tertium pro præsenti tribulatione faciat. Presbyter missas tres, monachi et monachæ et canonici, unusquisque psalleria tria, et biduanas omnes fa-

[1] Capitul. l. v. c. 136.

ciant, tam episcopi, monachi et monachæ atque canonici atque eorum infra casati homines, vel qui potentes sunt. Et unusquisque episcopus, abbas et abbatissa qui facere potest, libram donet de argento, aut eam valente in eleemosyna : mediocres vero dimidiam libram, minores vero sol. quinque : episcopi, abbates et abbatissæ pauperes famelicos quatuor pro ista strictitate nutrire debeant usque tempore messium. Et qui tantum non possunt, juxta quod possibilitas est aut tres, aut duos, aut unum. Comites fortiores libram de argento, aut eam valente donent in eleemosyna, mediocres vero mediam libram. Vassus dominicus de casatis cc mediam libram; de casatis c solid. quinque de quinquaginta unciam unam, et faciant biduanas, atque eorum homines atque eorum casati, qui hoc facere possunt. Et qui redimere ipsam triduanam voluerit, fortiores comites uncias tres, minores denarios triginta, minores solidum unum, et de pauperibus famelicis, sicut supradictum est, ipsi faciant. Hæc omnia (si Domino placuerit) pro domno rege et exercitu Francorum et de præsenti tribulatione Missa S. Joannis sint completa ». Hactenus ibi quæ recensuisse voluimus in exemplum publicarum expiationum, quæ ab ipso imperatore per episcopos indici solebant, cum vexationes populorum ingruerent. Cæterum harum omnium cælitus immissarum cladium meminit Einardus [1].

Rursum vero ad eumdem conventum in Compendio agitatum pertinet quod scribit Agobardus archiepiscopus Lugdunensis his verbis [2] :

« Sequenti autem anno cum adessent jussi in Compendio palatio, et de his inter eos sermo haberetur, ad hunc modum post multa colloquia, in quantum ego intellexi, ratiocinia sunt producta; ut primum quidem intellectibus omnium inculcarentur delicta de rebus sacris illicite usis. Post vero cum Dei timore in illis, quas habent laici, cautiores effecti, etiam in his, quæ remanserunt, Ecclesiis fideliores atque clementiores existerent, ita ut et suis adhiberent pietatem, et Ecclesiis defensionem : fieretque compatienti concordia remediabilis ac veniabilis offensio, quæ comitante pietate de indulgentia quoque esset secura. Hanc rem cum dominus imperator audiret atque propenderet (perpenderet), volens eam ducere ad tranquillitatem pacis, quæ ad modicum turbata fuerat, quantum in se fuit, fecit uniri episcopos et comites consensum, et pacem. Ex hoc itaque putavi ego, quod eodem modo, quo dominus imperator pensavit atque intellexit rationem, sopirique fecit dissensionem, omnes etiam comites vel honorati ejus intellexissent atque voluissent. Sed e contrario (ut audio) isti, de quibus nobis sermo est, inchoatam discordiam magnificant, et de concordia in conspectu domini imperatoris nihil se audisse vel intellexisse dicunt. Verum quia in his neminem illorum aut mitigare possumus, aut exasperare volumus; dimittamus causam Deo, qui omnia dispensat, et ei cui commissa sunt ad regendum, ut faciat, quod Deo inspirante eventus rerum tulerit. Et quod ad nos non pertinet, omittentes, transeamus ad ea, quæ ad omnes fideles qualiter credenda, vel intelligenda sint, pertinent : ac juxta quod exiguitas sensus nostri attingit ex auctoritate Scripturarum, vel canonum, nostris oculis consideranda proponamus, ut petisti. Licet indignum ducatur, nos melioribus insinuare, quod sentiendum sit de dispensatione Ecclesiasticarum rerum, neque a talibus quales nos sumus, id potentes sæculi inquirendum putent : tamen quia inter tales conversamur, ut velimus, nolimus, crebro de hoc audiamus et loquamur, recte, ut puto, tibi, frater charissime, visum est, ut de sacris libris et canonibus auctoritatem sumentes, pariterque exempla sanctorum ad medium deducentes, humanos errores, qui summopere vitandi sunt, caveamus, et veritatem Dei, a qua qui recesserit, in tenebris maneat necesse est, teneamus, etc. » Post hæc autem idem auctor seriam valde tractationem instituit, qua fortissimis confirmat auctoritatibus, laicos in bonis Ecclesiæ nullum sibi vindicare debere jus et rationem, quod si secus faciant, apud Deum se summi criminis, nempe sacrilegii, reos constituant, puniendi perenni inferni pœna, igne inexstinguibili. Consule auctorem, et vide condemnatam sæpius et repressam laicorum audaciam, præter jus fasque erigentium cornua temeritatis adversus Ecclesiam Dei.

Hoc ipso anno concessione Paschalis papæ Ebbo archiepiscopus Rhemensis ad Danorum conversionem profectus est, eique Halitgarius adjunctus. Ita Rhemensis Ecclesiæ canonicus Adam, qui de his hæc habet : « In diebus illis scribitur, quod Ebbo Rhemensis episcopus, cum de salute gentium religionis studio...... legationem ad gentes cum Halitgario suscepit a Paschali papa, quam postea noster Ansgarius divina opitulante gratia feliciter peregit », post biennium scilicet, ut suo loco inferius dicetur.

8. *Epistola Theodori ad Leonem sacellarium contra consilium imperatoris hæreticos et Catholicos conciliare conantis.* — Quod ad res spectat Orientales, hoc ipso anno, cum adhuc etiam bello civili imperium fluctuaret, post obsidionem urbis Constantinopolitanæ, Michael veritus, ne accessione Orthodoxorum partes Thomæ excrescerent in immensum, astuto consilio conciliare in Ecclesia pacem magno studio videri voluit laborare; cujus rei gratia inter se mutuo de his agere Orthodoxos et hæreticos una convenientes suadere conatus est, refragantibus omnino Catholicis, quod id canones prohiberent : qui tamen ad pacem in Ecclesia sanciendam, quid opus sit facto, per Theodorum Studitam litteris scriptis ad Leonem sacellarium docuerunt. Extant ipsæ quidem, quibus

[1] Einard. in Marcellino et Petro l. III. c. 13. apud Sur. tom. VII. die. II Junii. — [2] Agob. l. de disp. p. 260.

primum de statu rerum præsentium agitur; sic enim se habent [1] :

9. « Leoni sacellario.

« Ingenti gratiarum et responsionum, quas debemus, nomine obstricti, parvam quamdam debiti partem reddere nos censemus per litteras ad laudatissimam ac desideratissimam sanctitatem tuam ab humilitate nostra exaratas. Nam et nunc Silvani fratris causa quid respondebimus? Primum quidem, quod cum eum in conspectum suum admiserit Deo chara anima tua, quasi unum ex familiaribus, mellea affabilitate hilarique vultu cum abjecto colloquens ac tractans. Deinde quod de rebus nostris, qui peccatores sumus, ita sciscitata sit, et de utriusque nostrum corporis infirmitate, et aliis modis suæ in nos charitatis affectum ostenderit, adeo ut diceret : Ego in suspicionem apud eos, qui in vos male affecti sunt, venio, quod Studiota sim; et deprecaretur, ne tanti amoris conjunctio unquam labefactaretur. Hæc nos omnia devinxerunt, et magis magisque in sincera dilectione confirmarunt, ut hæc verba usurparemus : Nunquam, o Domine universorum, oblivisci nos sinas egregii benefactoris, fidi, unanimis, probati amatoris, sacri hominis, per omnia et in omnibus tutoris ac patroni, herique et domini nostri, sed hæreat in nobis infixus amor etiam post mortem, unaque in futuro sæculo comitetur, quando nos invicem cogituros speramus, et congratulaturos iis, qui spiritus nutu nos amarint.

10. « Verum hinc egrediens oratio, in duplici, si jubes, argumento versabitur. In priore itaque, qui sensus tuus fuerit, domine, idem et noster erit. Sic igitur ordiamur. Phoniscus postquam victus fuerit, debitas legibus pœnas dabit; nunc autem civile bellum adest, quod sicut alia iræ divinæ signa, terræ motus et fames, eluviones maris atque incendia, ad correptionem nostram a Deo excitatum est, et populi vim, quanta periit, tantam absumpsit. Postquam ergo misertus Dominus plagam repressit, minime vult superstites perire : alioqui communem omnium cladem, quemadmodum diluvii tempore induxisset. Quid igitur? servari vult eos, qui relicti sunt, et venia dignos fieri. Ait enim in Evangeliis [2] : Dimittite et dimittetur vobis, et beati Pauli voce [3] : Nullus malum ulli pro malo reddat, sed quod bonum est, sectamini semper tum invicem, tum in omnes. At non sine mulcta. Nam et Cain cum fratrem occidisset, multiformem et celebratam pœnam merito subiit : pœnam quoque a seipso repetiit Lamech, et Absalom, qui Ammon fratrem necarat, a patre, juxta Thecuitidis [4] problema, nequaquam cæsus est; nec Absalom parricidam suum occidi volebat idem David, sed neque eos, qui cum eodem defecerant, post belli finem perimi jussisse, proditum est. Ac de his hactenus veluti compendio. Misericors enim Deus per castigationes, id est, exilia, carceres et similia, pœnitentiam ab illis tota vita vult observari.

11. « De altero autem capite quid dicemus, cum perspecta sint omnia prudenti ac solerti menti tuæ? Eodem nimirum tendebat Leonis imperatoris conatus, ut nos cum Heterodoxis sermonem conferremus, disceptante illo atque in oppositum judicante, ut arbitrabatur. Quin et ejus, qui nunc imperat, mens eadem fuit, cum ante tres annos nobiscum coram egit : ita tamen, ut nequaquam judicem se futurum diceret, sed hunc atque illum ex iis scilicet, qui nobiscum eadem sentiebant. Sed neque nos, qui præsentes aderamus, neque inclytus pontifex noster id tulit, quippe iniquum et alienum. Non enim de rebus sæculi carnisque sermo est, de quibus judicandi penes imperatores potestas est, et judicium sæculare, sed de divinis ac cælestibus dogmatibus, quæ aliis commissa non sunt, quam iis, quibus Deus Verbum dixit [1] : Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo. Quinam autem hi sunt, quibus hoc jussum fuit? Apostoli, et eorum successores. Quinam porro sunt successores? Qui Romanam nunc primam Sedem tenet. Qui Constantinopolitanam secundam. Qui Alexandrinam, et Antiochenam, et qui Hierosolymitanam. Hæc quini vertex, hoc est, quinque patriarcharum, potestas Ecclesiæ, penes hos divinorum dogmatum judicium. Imperatorum vero et præsidum est opem ferre, et comprobare quæ decreta sunt, et reconciliare qui carnaliter dissident ac discrepant. Haud aliud quicquam illis de divinis dogmatibus neque a Deo traditum est; nec si fiat, stabit.

12. « Propterea explosa et rejecta fuerunt circa divinarum imaginum dogma ea quæ sub Constantino quondam et Leone regia potentia atque audacia in conciliabulo acta, et perperam dicta sunt. Quorum causa divisa hæc nostra Ecclesia fuit a cæteris quatuor, anathematismis affecta perennibus, approbante Spiritu sancto. Post hæc, Deo miserante, erectum est cornu fidei Orthodoxæ, magna Irene imperium obtinente cum surculo suo, quo tempore coaluerunt quæ divulsa erant usque ad proximum Leonem. Sub quo iterum discerpta est Ecclesia nostra, et ab iisdem pariter anathemate damnata. Fieri ergo nulla ratione potest, domine, ut sæculari judicio divinum judicium comparetur, aut ut coalescat hæc Ecclesia, non consentientibus quinque patriarchis.

« Quod si roget quispiam, quo pacto fieri id possit? Si excedant, inquam, Ecclesiis Dei Heterodoxi, et propriam sedem recipiat Nicephorus sacer patriarcha. Qui coacto eorum conventu cum quibus certamen sustinuit, si fieri non possit, ut ab aliis patriarchis adsint vicarii (quod certe fieri potest, si velit imperator, Occidentalem interesse, cui et potestas summa defertur Synodi Œcumenicæ)

[1] Theod. l. II. Ep. CXXIX. Cod. Columu. — [2] Jac. VI. — [3] Rom. XII. — [4] 2. Reg. XIV.

[1] Matth. XVI.

attamen pacem conficiet et conjunctionem, Synodicas suas ad primæ Sedis præsulem mittendo. Quod si hoc minime probet imperator; deflexitque (ut ipse ait) a veritate Nicephorus antistes: mittenda est ad Romanum ex utraque parte legatio, et inde fidei accipienda certitudo. Etenim sic res habet, ut si aberret unus e patriarchis, a cæteris ejusdem ordinis (quemadmodum divinus Dionysius tradit) correctionem admittat, non ab imperatoribus judicetur, exsurgant licet omnes quotquot unquam fuerunt imperatores Orthodoxi ». Aurea plane et digna tanto doctore et confessore sententia, qui subdit :

13. « Atque hoc sane caput despicere minime debet imperator noster; sed ante omnia magni facere, in quo et imperii felicitas et juste regnandi munus positum est. Aliud nos nihil sentimus humiles et indigni, orantes pro optabili vitæ tuæ prosperitate. Si quid denique huic Epistolæ deest, de eo venerandorum vestigiorum tuorum adorator tabellarius respondebit ». Hucusque Theodorus. Quibus plane intelligis, inconsulto primæ Sedis episcopo, ipso Romano Pontifice, impossibile esse, ut scissi ab Ecclesia uniantur, et pax agatur, ad quam componendam primum quidem opus esse, ut Œcumenicum agatur Concilium auctoritate Apostolicæ Sedis, vicarium suum mittendo : vel si provincialem Synodum agat Catholicus patriarcha, scribenda sit inde Synodalis ad ipsum Romanum Pontificem. Si vero impediatur patriarcha, ut Synodus cogi per ipsum non possit, tum esse mittendas legationes ex utraque parte ad ipsum Romanum Pontificem hierarcham totius Ecclesiæ. Sicque in omnibus primæ sint deferendæ Apostolicæ Sedis antistiti.

14. *Apologia Orthodoxorum data imperatori super eadem re.* — At vero quod ad Orthodoxos pertinet, ne cum hæreticis subterfugiendo congressum, quem expeteret imperator, viderentur diffidere justæ causæ, atque errorem fovere, placuit eidem Theodoro Studitæ nomine omnium ubique existentium Orthodoxorum Apologeticam ad ipsum imperatorem et ejus filium Epistolam dare, qua de fide Catholica, quam profiterentur, redderent rationem cuique petenti. Extat ipsa quidem, quæ sic se habet, hujusmodi inscriptione præfixa [1] :

« Regibus piissimis et religiosissimis a Deo Augustis imperatoribus apologia et allocutio omnium ubique dispersorum.

« Perspectum est iis, qui præditi sunt ratione, Deum regem universorum terreni imperii rem, nomenque propterea naturæ humanæ concessisse, ut cœlestium imitatione, terrena etiam pacem atque tranquillitatem obtinentia, pari cum laude et adoratione venerentur. Cujus nunc habenas divino suffragio sortitum Christi æmulum imperium vestrum jure nos minimos advocavit, ut cum eis sermonem conferamus, qui circa fidei doctrinam a nobis dissentiunt; ut hinc nimirum cognoscatis utra pars verum proferat, et huic palmam tribuatis, ne inter nos schismata sint, sed idem omnes Orthodoxe sentiamus. In quo quidem vestrum laudavimus perdiscendæ fidei studium; amplius vero laudavimus ipsum pacis componendæ consilium, quo subditorum utilitati ac saluti consulitis. Et vobis quidem hinc præmium erit in claritate claritas ineffabilis, et in regno regnum interminum.

15. « Verum, o domini optimi et Dei amantissimi, non potest magnum hoc et exoptandum facinus tam facili negotio et sine labore confici, quoniam magnarum rerum magnæ semper sunt difficultates. Quid hoc sibi vult? Primum quidem quoniam adversarii nostri longo tempore, et per synodicos conventus in opinionibus suis obfirmati sunt : nos vero Apostolorum Patrumque sanctionibus sermonem de fide cum iis conferre prohibemur, qui sic occupati sunt. Deinde quoniam hujusce rei judicium non ad alios pertinet, quam ad eos, qui soli hanc a Domino potestatem per Spiritum acceperunt, consentientibus et comprobantibus etiam vobis, qui ad hoc ipsum a Deo præcipue vocati estis. Sincera autem et incorrupta Christianæ religionis nostræ sententia qualis sit, necesse arbitror exponi.

16. « Credimus in unum Deum, qui in Patre et Filio et Spiritu sancto adoratur et conglorificatur, laudatissimam omnium effectricem et principem Trinitatem, juxta nobis traditum a CCCXVIII S. Patribus divinitus inspiratum Symbolum, per quod omnis hæresis explosa est, et a quo omnis S. Synodus pendet tanquam a radice rami, et a fonte fluvius. Hinc enim secunda dominicam Spiritus vocem declaravit. Dein tertia Synodus sanctam Mariam Deiparam, ut quæ ipsum unigenitum Dei Filium enixa esset, pronuntiavit. Tum quarta ex duabus et in duabus naturis singularem secundum hypostasim Dominum nostrum Jesum Christum asseruit. Post quinta Origenem et ejus similes prohyparctitas, id est, præexistentiæ animarum assertores, anathemate damnavit. Tum sexta consequenter ad duas naturas, duas quoque voluntates et operationes in uno Christo esse docuit. Demum septima superiores sequens, quia duplices omnes in uno Christo naturales proprietates, eumdem incircumscriptum juxta id, quod non cernitur, circumscriptum juxta id, quod cernitur, esse sanxit; quatenus ex locis fundatam tenens veritatem ex naturali nimirum doctrina, ex Patrum auctoritatibus, ex Synodicis Decretis, et ex antiqua consuetudine ». Pergit secundum hæc tria probationum capita de sacrarum imaginum veneratione doctrinam firmiter stabilire, de his prolixius agens: quæ cum magna ex parte repetita habeantur in superius recitatis Epistolis, ne nimis ea prolixitate oneremus lectorem, hic ea describere prætermittimus. Demum vero ita claudunt Epistolam : « Hanc fidem amplexæ sunt Synodi sanctæ; et huic suffragantur omnes ubique locorum Ecclesiæ tum

[1] Theod. l. II. Ep. CC. Cod. Columu.

in Oriente, tum in Occidente, tum in Septentrione et mari : quam et nos minimi amplectentes, oramus, jureque supplicamus pro pio imperio vestro ». Hæc Orthodoxi.

17. *Mutua inter Theodorum et Nicephorum patriarcham officia.* — Ad hoc tempus spectat, quod Michael res gestas a Theodoro prosecutus, quæ reliquæ ejus fuerint actiones usque ad obitum, qui anno sexto Michaelis obtigit, narrans, sic incipit : « Thoma vero copiis suis repente destituto, et in potestatem imperatoris redacto, urbem Constantinopolitanam (in quam, ut dictum est, confugerat metu tyranni) mox iterum reliquit. Non tamen amplius ad Crescentis loca profectus est, sed in Acritorum peninsula, S. Tryphoni sacra, sedem fixit : ex qua sæpius ad patriarcham ventitabat (Nicephorum scilicet), et cum eo pro re nata disserens, desiderium magis magisque incendebat : patriarcha vicissim amoris officia reddente, animique studium multis argumentis declarante. Qui aliquando abundantem amoris vim patefacere cupiens, audientibus multis episcopis, tum alias sancti laudes commemorabat, tum ærumnas, quas pertulit, super omnes extollebat, exilia ejus et carceres enumerans, vel alia omnia corporis supplicia. Ut autem convivari simul ambos oportuit unique mensæ accumbere : alios quidem patriarcha infra se sedere jussit, et post illum sedes sortiri, solum autem sanctum in una eademque cathedra epulari. Reverendus enim aiebat mihi omnique honore colendus admirabilis hic, uti cum omnia feceris, nunquam pro ejus merito feceris ob eminentem ejus virtutem, incomparabilemque humilitatem : neque cum vel si omnes mortalium honores proponas, illum unquam ab animi modestia dimoveas, aut abjectum modicumque de se sensum ponere persuadeas. Quo nomine longe a nobis præferendus in honore, longeque in amore præstantior est iis, qui me comitantur. Tanta erat patriarchæ erga magnum Theodorum veneratio, tantus amor et charitas : sic illi omnes primas concedebant, præclare secum agi existimantes, si post illum censerentur.

18. « Procul absit livor, pulchris omnibus succensere solitus, maculasque inurere melioribus : sileat lingua futiles nugas garriens et falsa impudenter deblaterans. Quis enim horum intuens divinorum virorum benevolentiam, concordiam, mutuamque conjunctionem, non calumniatores istos irrideat, in rebus adeo notis cavillari volentes, et veritatem solis luce clariorem obscurare atque confundere, quasi non habeant ubi sua celent, aut unde aliter placere possint, nisi cæteris insidientur? Verum illi suo negotio utantur; nos certe veritatis ubique studiosi, in ea nunc vel maxime consistemus, qua videlicet freti, res Patrum, ut fuerunt, exposuimus, et sinceram ac minime fucatam benevolentiam factis ipsis comprobavimus ». Ista Michael, quod inter alia invidi et calumniatores sparsissent in vulgus, Theodorum non communicare cum Nicephoro ipso Constantinopolitano patriarcha, aliaque contexuissent in eum crimina, de quibus omnibus extat ejusdem Theodori ad Petrum Nicææ episcopum Epistola his verbis conscripta [1] :

19. « Nunc opportune scribimus paternæ sanctitati tuæ, postquam ab exilio reversi sumus. Arabum siquidem incursus cum aliis permultis nos quoque humiles a remotis oris expellens ante urbem, in Principem insulam abegit, in qua quibus ærumnis affecti fuerimus, partim a perfugarum agente nos turba, partim ab æstu et aquis ad potum minime aptis, quid opus est dicere? Deinde vero, ut inde progressi vicina Chalcedoni loca tenuimus, illic ambo in gravissimum incidimus morbum, qui miserum corpus totum septem dies renum doloribus afflixit, atque (ut semel dicam) plane laboriosum iter nostrum fuit. Attamen tria hæc divino munere nobis obtigerunt. Primum ut beatissimum pontificem nostrum adoraremus, sacris ejus precibus fruentes : deinde hos atque illos sacros patres ac fratres : tertio ut objectiones et criminationes diluentes, quas contra nos nescio unde pacis opifices [2] concinnarunt ». Quænam ista fuerint, attende.

« Schismaticos nos confinxere, a divini pontificis nostri consortio aversos, Idionomos appellarunt, id est, privati juris auctores, in eorum pœnis qui hæreticæ communioni adhæserunt. Alia multa, quæ Epistola includere molestius foret ». Ad hanc itaque eluendam calumniam, jam intelligis factum esse, ut ipse adiret S. Nicephorum patriarcham, et cum illo etiam mensa participaret, spectantibus omnibus. Cum et patriarcha hoc sciens, ad istud ipsum refellendum, adeo honorifice voluit excepisse atque præ cæteris coluisse, atque officiis demeruisse Theodorum. Quæ omnia eadem ex causa a Michaele fuisse conscripta vidimus, ut ex his omnibus obstrui posset os loquentium iniqua. Sed et quid ad has et ad alias calumnias respondeat, ipsum audi :

20. « Verum ad singula (ut diximus) apposite precibus tuis respondentes : cum sacro pontifice nostro communicare nos ostendimus, qui et summa humanitate nos excepit et amore tractavit, et dimisit, nullo verbo de his, quæ per dolum composita fuerant, interjecto ». Vide in his modestiam viri silentio involventis tanta illa, quæ ab ipso patriarcha in se collata essent officia summi honoris et gloriæ, fastum vitare satius ducens, quam plenius objectæ calumniæ satisfacere : sed quæ tacuit ipse, per Michaelem Deus voluit nota fieri. Sed pergit ipse de iisdem : « Quin etiam cum mentio fieret de domino ac beato Tarasio (nam et ab eo dixerant Patrum scilicet [3] amatores nos descivisse, et secundam in Nicæa sanctam Synodum localem, id est, non Œcumenicam appellare) probavimus nos et illum in sanctis Patribus habere, et Synodum ver-

[1] Theod. l. II. Ep. CXXVII. Cod. Column. — [2] Per antiphrasin. — [3] Ibid.

bis scriptisque OEcumenicam confiteri, licet uspiam aliquando et aliquo modo quibusdam aliter responderimus, quæ quidem non oportet, sicut nec ea, quæ tum aliter acta fuerant, nunc inquirere et refricare. Id enim tumultus causam præbet, nec emolumentum ullum affert, sed altercationes potius et offendiculum Ecclesiæ Dei.

21. « Hoc et illo modo hi et illi scripserunt, egerunt singuli, verum tenere se arbitrantes. Multis annis, ut nosti, desideratissime, quod vulgo jactatur, peractum est, Orienti et Occidenti patefactum. Quæ gesta, quæ scripta sunt, evertere neutra pars potest. Nunc est tempus concordiæ, nunc tempus in commune decertandi. Auctoris monimenta, siquidem recte habere posteris videbuntur, laude digna ; sin minus, secus. Fidelis sermo, nec aliud hac de re dicere libet, neque in præsens, neque in posterum. Ostendetque, inquit, dies revelationis et novissimus ignis, quo judicantur nostra et purgantur. Hæc simul quidem tanquam unanimo patri et pacis auctori; simul etiam, quia doloris commemoratio solatium dolentibus parere consuevit, necessario a me scripta sunt. Quod si consolatorem te nobis humilibus præbueris : charitatis scopum amplectens, omnino tuos nos reddes in omnibus peculiares. Qui nobiscum sunt sanctitatem tuam plurimum salutant: eos, qui tecum sunt, salutamus et nos plurimum, sanctissime ». Hucusque ad Petrum Theodorus.

22. *Theodorus visitat Joannicium anachoretam.* — Quod vero hac data ad Petrum Epistola idem Theodorus affirmet se post visitationem Nicephori, alios etiam sanctos Patres invisisse : hic opportune agendum est de visitatione magni illius Joannicii anachoretæ, de quo sæpe mentio facta est, quem ipse Theodorus his ferme diebus invisit una cum aliis, inter quos et Petrus, ad quem dictam scripsit Epistolam, Nicææ episcopus unus fuit. Habentur ista in rebus gestis ejusdem Joannicii, quam fidelissime ab auctore ejusdem temporis conscripta verbis istis : « Huic magno Joannicio patri erat studio, si quos ad se audiebat ascendere, e monte descendere, et eis obviam procedere. Cur hoc faciens ? magnam in ascensu resecans vexationem eorum, qui ad ipsum ascendebant : est enim asper et acclivis ad montem ascensus, et non facile, nec expeditum iter præbens ascendentibus. Aliquando itaque is, cui obtigerat Chalcedonensis pontificatus, et cui Nicææ, Petrus, et Theodorus præfectus insignis gregis Studii cum Joseph et Clemente ad ipsum accedebant. Hoc autem cum cognovisset sanctus, volens eorum magnam levare viæ molestiam, ad eos descendit de monte. Cum vero hominis Dei essent partes et facere et dicere ea, quæ essent Deo grata : in sermone quem apud ipsos habuit, censebat humilitatem esse præferendam omnibus virtutibus. Postquam autem ad cibum sumendum jam accessissent : Ne conturberis, inquit fratri Joseph, sed sis paratus ad exitum. Hoc quidem tunc sic dictum, quidnam sibi vellet, dubitabatur ab iis, qui audierant. Cum autem post decem et octo dies Joseph e vita decessisset, recte intellexerunt, quid sibi vellet quod magnus dixerat ». Hæc tantum de his auctor. Quæ vero post hæc idem Theodorus de hoc mutuo congressu ad ipsum magnum Joannicium scripserit, suo loco dicturi sumus.

23. *Basilius filius Leonis Armeni mire sanatus et ejus mater Theodosia fidem Catholicam profitentur, ad quos scribit Theodorus.* — Accidit inter hæc mirandum quippiam, quod filius Leonis Armeni Basilius nomine, qui exsectione castrationis (ut dictum est) facta jussu Michaelis Balbi imperatoris, vocem amiserat, ad statuam sancti Gregorii Nazianzeni vocem receperit, et cum ea Catholicam pariter fidem in cultu sacrarum imaginum fuerit consecutus, necnon mater ejus Theodora sive Theodosia nuncupata in monasterio relegata, pariter se Orthodoxis adjunxerit. Porro de tanto miraculo ista ex antiquioribus Annalibus recitat Cedrenus: « Uxorem Leonis (Theodosiam hanc nominat ipse) in monasterio, quod Dominorum dicitur, inclusit, filios mares in Prota insula. Qui cum ibi castrarentur, Theodorus in fata concessit; Eustathius vero, qui alio nomine Basilius dicitur, vocis usu ab exsectione virilium privatus, ejus restitutionem cum Deum flagitavit, tum Gregorium Theologiæ nomine illustrem, cujus ibi forte quædam statua erat. Exaudivit eum sanctus ille, visaque est ei imago sacra, mane jubens ceram, quam porrigebat, legere. Ac Basilius fidem dicto habens, ingressus Ecclesiam, clara et purissima voce recitavit hæc : RURSUS JESUS MEUS (est exordium panegyricæ orationis Gregorii Nazianzeni in sancta lumina). Voce itaque recepta, traditam a patre sibi impietatem abominatus, gratum se erga sacras imagines præbuit. Verum hæc aliquanto post evenerunt, ab eorum exilio scilicet ».

24. Ista Curopalata, ex quo Cedrenus; qui licet de matre ejus Augusta nihil meminerit, liquet tamen Theodori Studitæ testificatione, ipsam una cum Basilio filio fidem Catholicam esse professam in manibus quorumdam Orthodoxorum monachorum, paratamque fuisse ejus rei gratia, si oporteret, sustinere quoque martyrium. Extat siquidem tanti patris ad Theodoram sive Theodosiam Augustam atque ad Basilium ejus filium ejusmodi Epistola, hac inscriptione notata [1] :

25. « Theodoræ Augustæ et Basilio filio ejus.

« Cum ex variis fide dignis, in primisque ex piissimo Esaia episcopo, et ex reverendissimo Medici antistite sanctis patribus nostris de rerum vestrarum statu accepissemus, quod Domini nostri optimi nutu, ad pietatis rectæque fidei rationem et modum conversi fueritis, pristino errori valedicentes, ut qui a Deo non cœperit, sed ab adversa parte, cum religio tua ex pia sit radice (talem siquidem fuisse fatendum est, virum illum Deo di-

[1] Theod. l. II. Ep. CCIV. Cod. Columm.

lectum, omnique probitate conspicuum, ejus videlicet genitorem) egimus Deo gratias, qui non permisit vos in hæresis caligine permanere, sed mentes vestras felici lumine implevit, ut cognosceretis Jesum Christum Filium Dei in forma nostra per misericordiæ suæ viscera natum, ut figmentum suum ab interitu redimeret, more nostro depingi atque effingi, ne qua illi desit humanarum proprietatum, cum maneat idem, qualenus Deus, incircumscriptus, et qui paternas proprietates sub eadem persona retinet, ex quo mediator Dei et hominum apparuit, medio ipso extrema participans, et per seipsum divinæ nos naturæ participes efficiens. Sicut enim fieri nequit, ut Deus ipse cum sit Patrique æqualis, non extra omnem sit circumscriptionem (infinitus siquidem est Deus et interminus et incomprehensibilis) eodem modo capi non potest; et cum vere homo sit ipse, et nobis similis factus per omnia, intra circumscriptionem non maneat, comprehensibile quippe est ejus corpus tactuque palpabile et colore visibile ». Inculcat ista Theodoræ Augustæ, quod veneno mariti Leonis Armeni potata esset, quo ille diceret, Christi effigiem pingi non posse, quod Deus ipse sit incircumscriptus. Adversus quem adeo manifestum errorem (ut vidimus) sub Leone imperatore idem Theodorus sæpius disputarat, in quem etiam modo ejusdem Theodoræ occasione stylum exeruit. Pergit enim:

26. « Quod non confitentes Iconomachi, Christi negatores manifesto facti sunt, corporatum incorporeum arbitrantes, eumque, qui nobiscum natus est, naturæ nostræ expertem decernentes. Hinc concussus est mundus, negatus est Christus per venerandam imaginem suam, et Deipara, et sancti omnes: per imaginis enim receptionem, recipitur is, cujus est imago, sicut e contra, per rejectionem rejicitur. Hinc ebulliit persecutio, et patriarcha relegatus est, sacerdotes atque episcopi, monachi et sæculares sanctissimi, alii exilio et carceribus addicti, alii verberibus fameque cruciati, nonnulli etiam enecti. Hinc extorres in montibus, in speluncis et cavernis terræ, qui Deo mortale nihil prætulerunt. Hinc diruta templa et sacra profanata, et divina donaria igni tradita, clamoreque (ut paucis dicam) et direptione plena omnia. Tales erant impietatis conatus, ut ex fructu arbor cognoscatur.

« Postquam autem divina vos gratia (sicut dixi) amplexa est per egregiam confessionem, quam Patribus professi estis: nos quoque humiles ista nimirum confessionis fiducia freti, simul etiam dominam cum cæteris inclytis ramis suscipimus, et Orthodoxæ fidei partibus, seu potius Dei Ecclesiæ accensemus, venientesque ad humilitatem nostram vos veneramur, et vobiscum communicamus, gratias agentes Deo, qui magna et investigabilia facit, quorum non est numerus; qui ex tenebris ad lucem deducit, et ex via erroris ad pietatis semitam omnes transfert, qui vero corde salvari cupiunt.

27. « Atque hæc quidem in hunc modum. Cæterum postquam designata nobis fuit a magno imperatore Chalcita insula ad domicilium habitationis: non mediocriter contristavit non solum nos, sed multos etiam ex patribus, quod universus fratrum cœtus cum antistite, vetere suo monasterio ejecti sint, et nunc huc illucque circumagantur, et quod visi simus linguas aperire ad pristina convicia. Verumtamen, quoniam per Clementem spiritualem filium nostrum respondistis, ita atque ita constitutam ex regia auctoritate rem fuisse, tristitiam depulimus. Hoc vero obtestamur, ut quantum conniti vobis licet, egredientium dolorem mitigetis, quia scriptum est [1]: Ne des homini locum, ut maledicat tibi. Et ut quid, ait[2], libertas mea judicatur ab aliena conscientia? » Hucusque Theodori Epistola ad Theodoram Augustam et Basilium.

Porro Clemens iste, cujus hic mentio habetur, præpositus ejusdem erat monasterii, tabellarii tamen munere fungens pietatis causa, ut idem Theodorus affirmat in Epistola [3] ad dispersos fratres.

[1] Prov. xxx. — [2] 1. Cor. x. — [3] Theod. l. ii. Ep. xc. Cod. Column.

Anno periodi Græco-Romanæ 6316. — Anno Æræ Hispan. 861. — Anno Hegiræ 208, inchoato die 16 Maii, Fer. 7. — Jesu Christi 823. — Paschalis I papæ 7. — Ludovici imp. 10. Michaelis Balbi imp. 4.

1. *Lotharius imp. a Paschali PP. coronatur.* — A num. 1 ad 8. Eginhardus in Annal. ait: « Anno DCCCXXIII, Lotharius, cum secundum patris sui jussionem in Italia justitias faceret, et jam se ad revertendum de Italia præpararet, rogante Paschale papa Romam venit, et honorifice ab illo susceptus, in sancto Paschali die apud sanctum Petrum, et regni (nempe Longobardici) coronam et imperatoris Augusti nomen accepit ». A die quinta mensis Aprilis, in quam Pascha hoc anno incidit, in multis Lotharii Diplomatis, imperii ejus initium desumitur. In Epitaphio Arsenii seu in Vita Walæ Corbeiensis abbatis sæculo IV Benedictino publicata pag. 513, dicitur, Lotharium de suo Romam versus et ad Paschalem papam itinere ita locutum esse: « Ad eamdem Sedem (nempe Romanam) clementer me vestra imperialis eximietas misit ad confirmandum in me quidquid pia dignatio vestra decreverat, ut essem socius et consors, non minus sanctificatione, quam potestate et nomine. Unde quia coram sancto altare, et coram sancto corpore B. Petri principis Apostolorum a summo Pontifice vestro ex consensu et voluntate, benedictionem, honorem et nomen suscepi imperialis officii, insuper diademata capitis et gladium ad defensionem ipsius Ecclesiæ et imperii vestri, nemo vobiscum magis, qui eam, quam ego, defendere velit, aut debeat ». In supplemento Hist. Pauli diaconi, quod extat in corpore Francicæ Historiæ veteris et sinceræ, ad hunc annum legitur: « Lotharius imp. primo ad Italiam venit, et diem sanctum Paschæ Romæ fecit. Paschalis quoque Apostolicus potestatem, quam prisci imperatores habuere, ei super populum Romanum concessit ». Quare imperatores Francici præter defensionem et protectionem Ecclesiæ supremo dominio in Urbe potiti sunt ex concessione Pontificum Rom. ad quod quorumdam Romanorum insolentia eos adegit.

2. *Quidam Romani Paschalem PP. calumniantur.* — Eginhardus enim in Annal. postquam superiora de Lothario narravit, subdit: « Inde Papiam regressus mense Junio ad imperatorem venit. Qui cum imperatori de justitiis in Italia a se partim factis, partim inchoatis fecisset indicium, missus est in Italiam Adalhardus comes palatii, jussumque est, ut Mauringum Brixiæ comitem secum assumeret, et inchoatas justitias perficere curaret ». Paulo post: « Nuntiatum est etiam Theodorum S. Romanæ Ecclesiæ primicerium et Leonem nomenclatorem generum ejus in patriarchio Lateranensi primo excæcatos, et deinde fuisse decollatos, et hoc eis ob hoc contigisse, quod se in omnibus fideliter erga partes Lotharii juvenis imperatoris agerent. Erant et qui dicerent, vel jussu, vel consilio Paschalis Pontificis rem fuisse perpetratam: ad quod explorandum ac diligenter investigandum missi sunt Adalungus abbas monasterii S. Vedasti et Hunfridus comes Curiensis. Sed antequam illi fuissent profecti, venerunt legati Paschalis Pontificis, Joannes episcopus Sylvæ Candidæ, et Benedictus archidiaconus Sedis Apostolicæ, rogantes imperatorem, ut illam infamiam a Pontifice auferret, qua ille in memoratorum hominum necem consensisse credebatur. Quibus cum ille juxta quod ratio postulabat, respondisset, eosque dimisisset, prædictos legatos suos ad investigandam rei veritatem (sicut prius disposuit) Romam ire præcepit ». Quo anno sequenti Lotharium profectum esse infra videbimus. Pergit Eginhardus:

3. *Eam ob rem legati Romam ab imperatore missi.* — « Legati Romam venientes rei gestæ certitudinem assequi non potuerunt: quia Paschalis Pontifex et se ab hujus facti communione cum magno episcoporum numero jurejurando purificavit, et interfectores prædictorum hominum, quia de familia S. Petri erant, summopere defendens, mortuos velut majestatis reos condemnavit, jureque cæsos pronuntiavit: atque ob hoc cum prædictis, qui ad eum missi fuerant legatis, Joannem Silvæ Candidæ episcopum, et Sergium bibliothecarium, Quirinum quoque subdiaconum, Leonem magistrum militum ad imperatorem misit, qui cum tam per illos, quam per suos legatos de sacramento Pontificis, et excusatione reorum comperisset, nihil sibi ultra in hoc negotio faciendum ratus, memoratum Joannem episcopum et socios ejus ad Pontificem dato convenienti responso remisit ». Idem habent Theganus in libello de Gest. Ludovici imp. et auctor Vitæ Ludovici Pii imp. cujus verba recitat Baronius, qui et ostendit, sanctum

Pontificem ab illis criminibus immunem fuisse. Quare non mirum si Summi Pontifices, ad similes insolentias reprimendas, supremum Urbis dominium, salva quam Romani sibi promiserant fide, in imperatores transtulerint. Le-Blancus V. C. in Tractatu lingua gallica scripto de antiquis regum Francorum monetis pag. 102, plures Ludovico Pio Aug. imperante percussas exhibet, in quarum antica legitur: LUDOVICUS IMP. In monogrammate ROMA, et in postica SCS PETRUS. Tum. pag. 108, alias Lotharii imp. monetas, in quarum postica habetur SCS PETRUS. Quæ omnes supremi Ludovici Pii et Lotharii in Urbem Romanam juris indicia sunt.

4. *Conventus Francofordiensis.* — Idem Eginhardus refert, hoc anno mense Maio conventum apud Francofurtum habitum fuisse: quo tempore Ludovico Augusto natus est filius, ut testatur Hugo Flaviniacensis in Chronico, ubi ait: « Anno ipsius Ludovici octavo, ab Incarn. Dom. DCCCXXIII, natus est ei filius Carolus in Franconofurth palatio novo ». Sed error irrepsit in annum Ludovici, est enim hic Ludovici Augusti annus X. Porro Carolum, qui postea imperavit et Carolus Calvus appellatus est, Francofurti in lucem prodiisse, docet etiam Hincmarus in litteris ad eumdem Carolum tunc imperatorem datis, ubi ait: « Quando Deo disponente in Franconofurt palatio nati estis, etc. »; diem suum natalem ipsemet Carolus nos edocet in Diplomate an. DCCCLXXII a se emisso, de quo eo anno agemus: in illo enim ait: « In idibus Junii, quando Deus nos nasci in mundo voluit, et VIII idus Junii, quando Rex regum nos ungi in regem sua dignatione disposuit ». Hinc recte scripsit auctor Chronici sancti Benigni Carolum in lucem prodiisse *idibus Junii*, et auctor Vitæ Ludovici Pii eum *mense Junio* natum.

5. *Drogo fit episc. Metensis.* — Dum conventus Francofordiensis celebratur, Lotharius Roma « Papiam regressus, mense Junio ad imperatorem venit. Qui cum imperatori de justitiis in Italia a se partim factis, partim inchoatis fecisset indicium, missus est in Italiam Adalhardus comes palatii, jussumque est, ut Mauringum Brixiæ comitem secum assumeret, et inchoatas justitias perficere curaret ». Idem habet astronomus in Vita Ludovici Pii, qui subdit: « Gundulfo porro Metensi episcopo eodem tempore defuncto, clerus omnis populusque ejusdem Ecclesiæ veluti uno spiritu animati, Drogonem imperatoris fratrem sub canonico habitu nobilissime viventem, sibi poscunt dari sacerdotem, mirumque in modum tam imperatoris, quam procerum ejus, sed et totius populi consensus, quasi quodam coagulo in unum conjuravit, ut omnes id velle, nullus nolle reperiretur. Ideo imperator cum summo gaudio petitioni Ecclesiæ annuit: eisque quem petebant pontificem dedit ». Idem scribunt Eginhardus in Annal. et annalista Bertinianus de Drogone, qui tamen ejus decessoris mentionem non faciunt. *Gundulfus* ordinatus fuerat episcopus Metensis die prima mensis Januarii anni octingentesimi decimi sexti, festo Circumcisionis Christi sacra, et e vivis excesserat die septima Septemb. superioris anni. Marcus enim Dominicius in libro de Ansberti familia rediviva publicavit Catalogum Metensium episcoporum, in quo legitur: « Gundulfus episc. sedit ann. VI, et mens. VIII, et dies VII. Requiescit in Gorzia monasterio. Ob. VII id. Septemb. » Quare error irrepsit in eumdem Catalogum, ubi narrata morte *Angelramni* archiepisc. quæ contigit die XXVI mensis Octob. anni DCCXCI, dicitur: « Cessavit episcopatus ann. XXVII et menses III ». Legendum enim *ann.* XXIV, loco *ann.* XXVII, qui error facile a librariis committitur, dum priores duas lineolas conjungunt, et ex II efformant V. Is librariorum error Cointium in transversum egit impulitque, ut *Gundulfi* mortem in annum DCCCXXV, *Drogonis* vero initium in annum insequentem conferret.

6. *Ejus episcopatus initium ab hoc anno removeri non potest.* — *Drogonem* hoc anno renuntiatum esse episcopum Metensem præter auctores laudatos affirmant Sigebertus in Chronico, Ademarus monachus in suo etiam Chronico, et citatus auctor Chronici sancti Benigni, ubi quæ pertinent ad hunc annum, in sequentem perperam differens, de Drogone scribit: « Drogo pridie idus Junii in Franconofurt presbyter est ordinatus; cui et episcopatus Metensis est datus ». Ad hæc Hugo Flaviniacensis abbas in suo Chronico habet: « Anno ipsius Ludovici VIII ab Incarnat. Dom. DCCCXXIII, natus est ei filius Carolus in Francono-furch palatio novo, et ibi ordinatus est pridie idus Junii Drogo Caroli M. filius, et datus est ei episcopatus Metensis ». Sed cum dies XII mensis Junii hoc anno in feriam sextam incidat, et ordinationes episcoporum ejusmodi diebus non fierent, vel *Drogo* præter ordinem presbyter consecratus est, vel eo in loco vox *ordinatus*, idem est ac destinatus, ut apud Jornandem lib. de Reb. Get. cap. 45 Glycerius imperator dicitur ordinatus episcopus a Nepote, qui eum a regno dejecit: « Quem, inquit, a regno dejiciens in Portu Romano episcopum ordinavit ». Alia exempla in medium adduxi, quando de ordinatione sancti Wilfridi episcopi Eboracensis verba feci. Denique Joannes abbas in Historia Translationis *S. Glodesindis* abbatissæ Metensis, sæculo sequenti scripta, refert, eam translationem peractam esse anno Ludovici imp. XVII, Incarnationis Dominicæ DCCCXXX, subditque: « Hanc autem sanctam sedem Metensem Drogo ejusdem imp. Ludovici frater jam per annum tuebatur octavum », qui ideo hoc anno Metensis episcopus consecratus fuerat. De Drogone infra sæpe sermo erit. His adde Florentinium in fine Martyrologii Hieronymiani referre quædam excerpta ex Martyrologio Ms. anno DCCLXXII exarato, et Viennæ in Austria asservato, in cujus fine inter annotata quædam historica sæculo insequenti scripta habentur: « DCCCXXIII, idus Junii natus est Karolus filius Judith. Eodem die ordinatus est Drugo. DCCCXXIX, Karolus ordinatus

est dux super Alsatiam, Alamanniam et Riciam ». Ubi vox, *ordinatus*, utrobique idem est ac designatus.

7. *Conventus Compendiensis.* — Addit Eginhardus, in conventu Francofordiensi locum et tempus alterius conventus habendi indicta esse, *Novembris videlicet mensis et Compendium palatium.* Actum est autem in conventu Compendiensi de Rerum Ecclesiasticarum dispensatione, ut scribit Agobardus in lib. de Dispens. Eccles. Rer. cap. 5 et seq.: « Sequenti anno (nempe anno post Attiniacensem Synodum proximo) cum adessent jussi in Compendio palatio (Adalhardus abbas Corbeiensis et Helisacar abbas S. Maximini prope Trevirim, de quibus anno superiori locuti sumus) et de his (id est, de rebus Ecclesiasticis) inter eos sermo haberetur, ad hunc modum, post multa colloquia, in quantum ego intellexi, ratiocinia sunt perducta, ut primum quidem intellectibus omnium inculcarentur deficta de rebus sacris illicite usis », et cætera a Baronio in Appendice ad hunc annum recitata. Queritur potissimum Agobardus de incolis Septimaniæ ac Provinciæ; librum enim suum his verbis auspicatur: « Significavit mihi fidelis ac veneranda dilectio tua, quod clari et honorati viri per Septimaniam et Provinciam consistentes de me incessanter obtrectando loquantur ». In eo opere, quod capitibus XXXI constat, multa conglobantur non tantum adversus laicos, sed etiam adversus ipsos clericos, « qui aliud faciunt de sacris rebus, quam quod faciendum est, aut aliter eas, quam a Deo et sanctis Patribus, ac rectoribus constitutum est, tractant ». Hoc Concilium Compendiense a Baluzio in Notis ad Agobardum primum detectum.

8. *Ludovicus Aug. pacem inter Daniæ reges constituere conatur.* — Ad num. 8. Eginhardus referens gesta in conventu Compendiensi, hæc scribit de quatuor filiis Godefridi Danorum regis simul post ejus mortem regnum gubernantibus, quos unus diu oppugnavit Herioltus Godefridi frater: « Venerat, inquit, Harioldus de Normannia (ita hic auctor Daniam appellat) auxilium petens contra filios Godefridi, qui eum patria pellere minabantur. Ob cujus causam diligentius explorandam, ad eosdem filios Godefridi Theotarius et Ruodinandus comites missi fuerunt: qui et causam filiorum Godefridi, et statum totius regni Normannorum diligenter explorantes, adventum Harioldi præcesserunt: et imperatori omnia, quæ in illis partibus comperire potuerunt, patefecerunt. Cum quibus et Ebbo Rhemorum archiepiscopus, qui consilio imperatoris et auctoritate Romani Pontificis prædicandi gratia ad terminos Danorum accesserat, æstate præterita, et multos ex eis ad fidem venientes baptizaverat, regressus est ». De hoc Danorum dissidio rursus post triennium agemus.

9. *Ebbo archiepisc. Rhemensis Nordalbingorum conversionem tentat.* — Porro ex illis Eginhardi verbis liquet, Baronium missionem *Ebbonis* archiepiscopi Rhemensis hoc anno recte consignasse; cum accuratior in temporum notatione sit Eginhardus, quam annalista Fuldensis, qui ad annum DCCCXXII ait: « Ebbo Rhemorum episcopus genti Nordmannorum evangelizavit verbum Dei ». De hac missione, sed sine ullo temporis charactere, Flodoardus lib. 2, cap. 19 hæc habet: « Hic præsul Ebbo cum consilio Ludovici imp. et auctoritate Paschalis Romani Pontificis, prædicandi gratia ad terminos usque Danorum accessit, ac multos ex eis ad fidem venientes baptizavit ». Recitat illud Paschalis Decretum *super missione Ebbonis* Bollandus ad diem III mensis Februarii, quo sanctus Anscharius archiepiscopus Hamburgensis, Danorum et Sueconum Apostolus colitur, sicuti et Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 2, apud quos legi potest Vita sancti Anscharii, post Baronii mortem e tenebris educta. Huic Paschalis Decreto præponitur Epistola ejusdem Anscharii « omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ præsulibus in regno duntaxat Ludovici regis commanentibus data ». In ea ait sanctus præsul: « Nosse vos cupio, quia in hoc libello continetur, qualiter Ebbo Rhemensis archiepiscopus divino afflatus Spiritu, temporibus domini Ludovici imp. cum consensu ipsius ac pæne totius regni ejus Synodi congregatæ, Romam adiit, ibique a venerabili papa Paschali publicam evangelizandi licentiam in partibus Aquilonis accepit ». Ubi de alia Synodo non loquitur Anscharius, quam de Attiniacensi anno superiori mense Augusto coacta, quæ celeberrima fuit, et in qua Sedis Apostolicæ legati adfuere. Ex qua et liquet, *Ebbonis* missionem ante præsentem annum susceptam non esse.

10. *Nordalbingorum conversio sæpe tentata.* — Paschalis papa in suis ad universos coepiscopos, et presbyteros, principes, duces, comites et cunctos Christianos litteris, ita loquitur: « Præsentem reverendissimum fratrem ac coepiscopum nostrum Ebbonem sanctæ Rhemensis Ecclesiæ archiepiscopum, necessarium cum consensu fidelium Dei duximus, illis in partibus pro illuminatione veritatis dirigendum. Quatenus auctoritate beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli nostra fraterna vice informatus, ante corpus et confessionem ipsius principis Apostolorum evangelizandi publica auctoritate liberam tradidimus in omnibus facultatem, ut verbum vitæ, viamque salutis ubique provideat, etc. Collegam namque divinæ huic administrationis legationi providentes, Halidgarium religiosum adjicientes ministrum, constituimus, quatenus ad Sedem Apostolicam opportuno valeat tempore de credito negotio facilius præstante Domino intimare, etc. » Halidgarius fuit postea Cameracensis episcopus, non vero ab anno circiter DCCCXVI in ea dignitate constitutus, ut perperam scribit Cointius anno DCCCXXII, num. 101, innixus recentiorum scriptorum testimonio, qui ex hoc Paschalis decreto emendandi sunt; cum eum non coepiscopum, sed *religiosum ministrum* appellet. Recte tamen observat Cointius hoc anno num. 3 sanctum *Anscha-*

rium præcipuum annumerari debere inter monachos, qui teste libello de Constitutione novæ Corbeiæ, e Corbeia veteri seu Gallicana, in novam seu Saxonicam, hoc anno migrarunt, ut anno superiori diximus. Nam sanctus Rambertus discipulus ejus, et in sedem Hamburgensem successor, in ejus Vita num. 9 veteris Corbeiæ monachos, quibus eam dicavit, sic alloquitur : « Ad hunc ergo locum (nempe novam Corbeiam) Dei famulus una cum aliis fratribus vestris primo directus est, ut inibi officio fungeretur docendi : in qua re ipse per omnia tam probabilis et acceptus inventus est, ut omnium electione publice quoque in Ecclesia verbum Dei populis prædicaret. Sicque factum est, ut ejusdem loci ipse primus et magister scholæ et doctor fieret populi ».

11. *A S. Anschario ad optatum finem perducta.* — Primus Danorum seu Nordalbingorum conversionem aggressus est *sanctus Willibrordus*, ut suo loco diximus, sed « dum obduratum moribus et idololatriæ deditum (Ungendum nempe, qui tunc ibi regnabat) et nullam viæ melioris spem habentem offendit, acceptis tunc triginta ejusdem patriæ pueris ad electos a Deo populos regni Francorum revertere destinavit », inquit Alcuinus. Postea Carolus M. Heridagum presbyterum Nordalbingiæ fide Christi imbuendæ præposuit, curaturus, nisi mors intercessisset, ut episcopus ibidem ordinaretur. « Postea », inquit Rambertus in Vita Anscharii cap. 5, « ipsam parochiam presbytero Heridach nomine, specialiter gubernandam commisit : nec omnino voluit, ut vicini episcopi aliquid potestatis super eum locum haberent. Quem etiam presbyterum consecrari disposuerat episcopum, sed velocior ejus de hac luce transitus, hoc ne fieret, impedivit ». Post Heridagum missus in Daniam Ebbo archiepiscopus Rhemensis, quem jam defunctum Anscharius virum *divino spiritu afflatum* vocat in Epistola sua, cujus verba mox recitavimus. Licet enim Anscharius « divina semper inspiratione roboraretur, ne a cœpto desisteret opere; tamen domini quoque Ebbonis Rhemensis archiepiscopi, qui hanc legationem primo susceperat, non modice cum hac in causa, et devotio mentis et fervor consolabatur animi, siquidem ipso intimo pro vocatione gentium flagrans spiritu, jugiter eum ad fidei gratiam in partes istas promulgandam incitabat, et ut cœpta non desereret, strenue commonebat », inquit Rambertus citatus cap. 14. Verum quod Carolus M. per Heridacum presbyterum, nullo fructu, Ludovicus Pius per Ebbonem Rhemorum archiepiscopum adjutore Hadligario parvis initiis apud Nordalbingos tentaverat, gentium scilicet Septentrionalium conversionem, feliciter perfecit Anscharius, annis fere octo et triginta in id opus expensis. Quæ in antecessum dicta sunto; in Daniam enim *Anscharius* ante annum DCCCXXVI profectus non est.

12. *Alitgarius episc. Camerac. doctrina excultus.* — Flodoardus lib. 2, cap. 19, de Ebbone archiepisc. Rhemensi verba faciens ait : « Hujus præsulis hortatu Alitgarius Cameracensis episcopus sex libellos de Remediis peccatorum, et ordine vel judiciis pœnitentiæ conscripsit ». Refert postea Epistolam Alitgarii ad Ebbonem, et hujus ad Alitgarium. Hic autem in Præfatione ad opus suum, quod extat tom. V antiq. Lect. Canisii testatur, se illud *de scrinio Romanæ Ecclesiæ* adsumpsisse sive exscripsisse, sed sese ignorare a quo editum fuerit. Morinus in Comment. de Administratione sacramenti Pœnitentiæ ostendit, sextum librum, quem sine auctoris nomine nactus est Canisius, alium non esse a Pœnitentiali Romano, neque in alia sententia versatur Baldricus lib. 1, cap. 40, ubi etiam docet Alitgarium *multa et pretiosa sanctorum pignora* ex Oriente adsportasse, cum illuc legatus missus est. Alitgarii seu Hatticharii annus emortualis incertus, cum tamen anno DCCCXXXI adhuc in vivis fuisse, et non multo post obiisse, eo Christi anno existimat Cointius num. 25.

13. *S. Theodorus Studita ad Theodosiam, non ad Theodoram scripsit.* — Ad num. 23 et seqq. Narrat Baronius ex Cedreno, quod et Porphyrogennetus lib. 2, num. 7 etiam habet, *Constantinum* filium Leonis Armeni, qui mutato nomine *Basilius* dictus fuerat, cum excisis viribus, vocis usum amisisset, ejus impedimento solvi opera Gregorii Theologi a Deo impetrasse, indeque quam patre auctore impietatem *Basilius* acceperat, exsecrari, et sacras imagines veneratione amplecti non cessasse. Addit Baronius, in eadem mente fuisse ac filium *Theodoram* ejus matrem, testari Theodorum Studitam in Epistola ad utrumque data, quam integram incitat. Verum Basilii mater non *Theodora*, sed *Theodosia* fuit, ut non tantum Cedrenus pag. 497, sed et Constantinus Porphyrogennetus lib. 1, num. 21, affirmant. Quare loco *Theodoræ*, legendum, *Theodosiæ*. Ad hæc in ea Epistola n. 27 dicit Theodorus, se et multos ex Patribus non mediocriter afflictos, « quod universus fratrum cœtus cum antistite vetere suo monasterio ejecti sint, et nunc huc illucque circumvagantur », subjungitque : « Veruntamen quoniam per Clementem spiritualem filium nostrum respondistis, ita atque ita constitutam ex regia auctoritate rem fuisse, tristitiam depulimus ». Theodosia enim post interitum mariti conjecta fuit in monasterium Despotarum Constantinopoli situm, ideoque quæ Constantinopoli gererentur, scire potuit, eaque per litteras *Theodoro* in Chalcita insula exule, ut ipsemet in Epistola ad Theodosiam citata scribit, significare. Porro *Theodosiam* Leonis Armeni uxorem reclusam fuisse a Michaele Aug. in monasterio Despotarum, illudque intra urbem Constantinop. extitisse, ostendit Ducangius in Constantinopoli Christ. lib. 4, cap. 8, num. 35. Idem Ducangius in familiis Augustis Byzant. pag. 130, cum ad illum librarii errorem animum non advertisset, ait, *Theodosiam* vocatam etiam fuisse *Theodoram*, quam in rem Epistolam CCIV, lib. 2 Epistolarum Theodori Studitæ refert. Sed ex dictis fundamentum illud

corruit. Hæc enim ultima Epistola *ad Mariam* Aug. a Constantino Irenes filio alias repudiatam data, ut anno DCCCXVI vidimus.

14. *Floret Hatto episcopus Basileæ et abbas Augiæ.* — Florebat hoc tempore *Ahyto*, seu *Heito*, vel *Hatto*, episcopus Basileensis, qui scripsit *Hodœpericum* suum, dum Constantinopolim legatus profectus est, *Wetini* monachi visionem, et *Capitulare* XXV *capitibus* constans, quod presbyteris suis ordinavit, quibus monerentur, qualiter « seipsos ac plebem sibi commissam caste et juste regere atque in religione divina confirmare » deberent. Illud tom. VII Concil. hodie legitur. Fuerat *Heito* monachus in Augiensi monasterio prope Constantiam ad Rhenum, in quo abbatiam rexit per annos XIX, teste Valafrido in Carmine *de Visione Wetini monachi;* sed utramque dignitatem currenti anno deposuit, et ad solitudinem reversus, ibi mortuus est anno DCCCXXXVI, ut legitur in brevibus Annalibus Wingarlensibus, Augiensibus ac S. Galli.

15. *Finis regni Cantii.* — Hoc anno *Egbertus* West-Saxonum rex memorabile prœlium commisit adversus *Beornulfum* Merciorum regem, maximo gentis exterminio utrinque peracto. *Egbertus* tamen victor successus suos urgens statim misit *Adelvulfum* filium suum, qui postea regnavit, cum magno exercitu adversus *Balredum* Cantiæ regem, XVIII annum regni agentem, qui prœlio pulsus in exilium concessit, ut tradunt Malmesburiensis lib. 1 de Gest. reg. pag. 11, Huntindoniensis pag. 343, Hovedenus pag. 411, et Ethelwerdus lib. 3, cap. 2. Qui omnes addunt ab ea *Egberti* regis victoria Cantii regnum finem accepisse : « Ita regnum Cantiæ », inquit Malmesburiensis, « quod ab anno Domini CDXLIX steterat (ab ingressu nempe Hengisti in Magnam Britanniam) annis CCCLXXV, alterius potestati accessit ».

EUGENII II ANNUS 1. — CHRISTI 824.

1. *Paschalis papæ obitus ejusque erga Ecclesias munificentia.* — Redemptoris annus agitur octingentesimus vicesimus quartus, Indictione secunda, quo Paschalis papa cum sedisset annos septem, menses tres, dies sexdecim secundum Anastasium, sive decem et septem, moritur pridie idus Maias. Præter illa, quæ dicta sunt, hæc de rebus ab eo gestis leguntur, incerto tamen Pontificatus anno : « Hic (inquit idem Anastasius) beatissimus præsul multa corpora sanctorum requirens invenit; quæ et diligentius intra civitatem in honorem et gloriam Dei honeste recondidit. Rogam etiam omni clero suo in presbyterio multiplicite ampliavit : et captivos non tantum in transmarinis regionibus viros et mulieres auro et argento, sed alios in partibus Hispaniæ et aliis longinquis regionibus, sicut bonus Pastor redemit.

2. « Fecit in sacro altare beati Petri principis Apostolorum vestem miræ magnitudinis, pulchram et decoram nimis ex auro gemmisque contextam, præfigurantem historiam, qualiter idem Apostolus a vinculis per angelum ereptus est. In cujus venerabili Basilica ante aditum, qui ducit ad corpus in loco Ferratæ, altare constituit, in quo et venerandum beati Xysti martyris atque Pontificis corpus honestissime collocavit. In quo et corpora beatissimorum martyrum Processi et Martiniani, ad honorem et gloriam omnipotentis Dei memorialiter honorificeque recondidit. In cujus abside imaginem pulcherrimam de argento inauratam cum diversis historiis inter marmorum concrustationes ordinatas infixit, pensantem libras sexaginta duas et semis, simulque et lilia de argento pensantia libras decem et septem et uncias tres ; necnon et gabathas ex argento purissimo numero septem, pensantes simul libras tredecim et semis. Imagines etiam de argento deauratas fecit in eodem venerabili loco numero tres, unam Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et duas beatorum martyrum Processi et Martiniani pensantes simul libras triginta sex : necnon et aliam imaginem de auro purissimo obtulit ad ornatum præfati oratorii, pensantem libras tredecim et uncias tres : simili modo canistra ex argento purissimo numero octo, pensantia omnia libras quadraginta tres, pariter et concham ad spongiam pro nocturnis diligentiis (vigiliis) ibidem constituit, pensantem libras septem et uncias novem.

3. « Item et claves in modum crucis ex auro purissimo cum gemmis ornatas in eodem loco posuit, pensantes libras..... ubi et regularem ordinavit ex argenteis laminis superinductum, pensantibus libras viginti, super quem constituit arcus duos argenteos et gammadias quatuor, pensantes simul libras sexaginta. Propitiatorium altaris laminis argenteis circumduxit, atque sacram confessionem eorum exterius, interiusque eodem modo cum regulis exornavit. Et super altare eorumdem beatissimorum martyrum vestes duas constituit, ex quibus unam de fundato cum cruce de chrysoclavo, et alteram de quadraplo. Vela quoque majora de fundato numero septem cum periclysi de blatthi circumlata ». Et inferius de his quæ itidem ad ornatum pertinent Ecclesiarum:

« Hic præclarus et venerabilis Pontifex fecit in Ecclesia B. Petri Apostolorum principis nutritoris sui vela de chrysoclavo per arcus presbyterii, habentia historiam de mirabilibus Apostolorum, quæ per eos Dominus operari dignatus est, numero quadraginta sex ». Et inferius :

4. « Obtulit ibidem imaginem ex auro purissimo, habentem vultum S. Dei Genitricis Mariæ, pensantem libras decem et uncias quatuor. Obtulit et alias vestes et vela crucibus ornata.

« Ecclesiam denique sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ appellatur Domnica, jam ruinæ proximam a fundamentis renovavit, absidemque ejus Ecclesiæ musivo mirifice decoravit, ubi et plurima obtulit dona, scilicet ciborium de argento pensans libras..... Propitiatorium sacri altaris ex laminis argenteis comple decoravit, confessionem quoque cum regulis intus et foris ex argento adornavit, pensante libras centum quindecim et uncias tres. Gabatham ex auro pensantem libras duas et uncias octo, arcum ex argento, columnellas duas cum gammadiis duabus pensantes libras..... Fecit super altare vestem de chrysoclavo, habentem historiam Nativitatis Dominicæ. Item fecit sacro altari vestem de stauraci cum periclysi de blatthi. Aliam vestem de blatthi Byzanteo, habentem tabulam de chrysoclavo cum vultu sanctæ Dei Genitricis et angelos stantes in obsequio cum periclysi de stauraci. Aliam pariter vestem de stauraci habentem pavones, et in medio crucem de blatthi. Porro et vestes duas de quadraplo, habentes in medio cruces de blatthi. Item vestem ex auro textam cum periclysi de blatthi, coopertorium rubrum de serico. Fecit et in circuitu altaris vela rubra serica quatuor cum gammadiis, et cruces de quadraplo. Trabem quoque ante vestibulum altaris, vela Tyria tria, et quinque de quadraplo, per arcus majores vela de quadraplo viginti, et per arcus presbyterii vela de stauraci quatuor, in ingressu presbyterii vela Tyria tria, et in ingressu ejusdem Ecclesiæ cortinam majorem de quadraplo, cum periclysi de fundato ». Et post multa superius, cum de sancta Cæcilia egimus, enarrata, hæc habet :

5. « Itemque ob dilectionem, quam habuit erga prædecessorem suum piæ memoriæ domnum Leonem tertium papam, hospitale S. Peregrini positum ad B. Petrum Apostolum in loco qui vocatur Naumachia, quod idem Leo construxerat, quod ob neglectum atque destitutionem præpositorum paupertatis inopia consumi videbatur, fundis, massis et casalibus cum colonis et domibus locupletavit ». Et inferius :

« Monasterium SS. Sergii et Bacchi prope formam aquæductus patriarchii Lateranensis positum, rebus omnibus desolatum, ita ut ancillæ Dei, quæ ibidem erant, paupertatis inopia laborarent, nec Domino laudes decantarent : ad eas sublevandas ditavit facultatibus, familiis, mansis, vineis, domibus, urbanis et rusticis locis, quatenus nulla necessitate impeditæ, Deo laudes in Ecclesia Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, sita juxta Lateranense patriarchium, decantarent.

6. « In Ecclesia beatorum martyrum Cosmæ et Damiani in Via sacra fecit vestem de Tyrio, habentem in medio tabulam cum vultu Domini nostri Jesu Christi, atque beatorum martyrum Cosmæ et Damiani cum aliis tribus fratribus Anthimo, Leontio et Euprepio, et crucem habentem ex auro textam, et periclysin de holoserico, et super altare coopertorium de Tyrio mirifice ornatum, et ante vestibulum ejusdem altaris fecit vela Tyria cum periclysi de blatthi Byzanteo numero tria.

« In monasterio S. Salvatoris in territorio Reatino fecit vestem de chrysoclavo cum historia, qualiter idem Dominus noster Jesus Christus cum angelis et Apostolis in cælo coruscat, diversis ornatam margaritis. Obtulit et aliam vestem de fundato, habentem cruces de blatthi.

« Pari modo in Ecclesia beati Mennæ fecit vestem de quadraplo cum periclysi de blatthi Byzanteo.

« In Ecclesia S. Petri Apostoli ad Centumcellas fecit calicem et patenam de argento deauratam, pensantem libras quatuor et uncias tres.

« Fecit in Ecclesia S. Petri nutritoris sui Evangelia cum blatthi ex argento, pensante libras octo et uncias octo.

7. « In monasterio B. Stephani protomartyris apud S. Petrum vestes albas holosericas quatuor, habentes in medio cruces de auro textas cum diversis margaritis et alias diversi generis.

« In diaconia beati Archangeli obtulit vestem de blatthi Byzanteo, habentem in medio crucem de chrysoclavo et periclysi.

« In Ecclesia B. Quiriaci martyris in Thermis obtulit vela de fundato numero octo, habentia periclysin.

« In oratorio beati Archangeli, quod prædecessor ejus domnus Leo papa construxit, obtulit vestem albam, habentem in medio tabulam de chysoclavo, cum historia Dominicæ Resurrectionis, et aliam vestem de fundato, et periclysin de chrysoclavo, et aliam vestem de quadraplo circumsutam habentem imaginem Dei Genitricis Mariæ.

8. « Præterea idem Pontifex divina inspiratione pulsatus, Ecclesiam sanctæ Mariæ Dominæ nostræ Ad præsepe cernens tali modo constructam, ut post sedem Pontificis mulieres ad sacra missarum solèmnia stantes, prope assistere juxta Pontificem viderentur, ita ut si quid colloqui Pontifex cum sibi assistentibus voluisset, ex propinqua valde mulierum frequentia nequaquam eis sine illarum interventione liceret, largum ibidem locum inesse, in quem sedem mutare valeret, cerneret, dato operis studio sedem inferius positam sursum ponere fecit, ut in eo facilius Domino preces effundere posset; et ornavit marmoribus et scalas fecit, quibus ad eam ascenderetur, et pavimentum pretiosis marmoribus stravit, erexitque sex columnas purpurei coloris ante confessionem sacri altaris, super quas candidi marmoris trabes posuit, purpureis dextra lævaque marmoribus nectens illas cælaturis satis commode decoravit. Presbyterium quoque ipsius Ecclesiæ diversis marmoribus in melius quam fuerat reparavit. Propitiatorium sacri altaris et confessionem exterius interiusque cum virgulis (regulis) ex auro purissimo decoravit, pensante libras centum septuaginta quatuor et uncias sex : similiter et altare ipsius Basilicæ argenteis laminis cum historiis diversis posuit et deauravit, pensantibus libris trecentis octoginta quinque : obtulit et gabathas ex auro purissimo cum diversis gemmis numero sex, pensantes libras viginti et uncias sex. Et constituit, ut semper diebus ac noctibus ante sacrum altare lucernæ ardeant.

9. Fecit etiam ibidem imaginem argenteam deauratam cum vultu Dei Genitricis Mariæ, pensantem libras decem et septem et uncias tres. Obtulit et super altare diversi generis vestes pretiosas de chrysoclavo duas habentes historiam Dominicæ Nativitatis Domini nostri Jesu Christi cum periclysi, diversis ornatas gemmis et margaritis decoratas : aliam vestem de chrysoclavo habentem historiam, qualiter Christus in Jordane baptizatus est : et aliam habentem historiam Dominicæ Resurrectionis : et aliam cum historia Assumptionis ejusdem Dei Genitricis Mariæ, diversis margaritis ornatam : et aliam habentem Ascensionem Christi : et aliam adventus Spiritus sancti, pariter ornatam margaritis : et alias diversi generis, et vela iisdem historiis formata ». Et inferius : « Etiam altare Præsepis, seu venerabilem confessionem ex auro purissimo diversis historiis mirifice compsit et decoravit, pensante libras centum triginta quatuor et uncias quatuor, similiter et ex argento deaurato cum variis historiis, pensante libras... Item gabathas ex auro purissimo quatuor pensantes libras octo et uncias decem, posuit et illic vela de alythino cum periclysi de blatthi Byzanteo, et alia.

10. « Idem vero a Deo protectus venerabilis et præclarus Pontifex fecit propitiatorium in Basilica S. Petri, ubi corpus ejus quiescit, spanoclistum ex auro fulvo cum diversis historiis depictum atque mirifice decoratum, pensante libras ducentas. Item in dicta Ecclesia ob amorem ejusdem Apostoli fautoris sui obtulit vela chrysoclava per arcus presbyterii, habentia historiam Dominicæ Passionis et Resurrectionis Jesu Christi Domini nostri numero quadraginta quatuor ». Et in fine : « Fecit autem ordinationes duas, unam quidem mense Decembri, aliam mense Martii, creavit presbyteros.... diaconos sex, episcopos per diversa loca numero.... cessavit episcopatus ejus dies quatuor ».

11. *In electione Eugenii II papæ schisma exortum compescit Lotharius data Constitutione.* — « Sicque successor ejus creatus est decimo quarto kalendas Junias Eugenius secundus filius Boemundi, ex presbytero cardinali Tit. S. Sabinæ : de quo hæc apud Anastasium : Hic venerabilis et præclarus vir magnæ simplicitatis ac humilitatis fuit, doctus scientia et sermone præcipuus, forma decorus, largus petentibus, mundi contemptor : sola, quæ Christo essent placita, diebus ac noctibus cogitabat ». In rebus autem gestis Ludovici imperatoris per annos singulos ab ejus domestico digestis hæc de Eugenii leguntur electione, hoc anno :

« Legati Romani Pontificis Paschalis Romam regressi, eumdem valida infirmitate detentum, et morti jam proximum invenerunt ; qui etiam paucis post adventum eorum diebus vita decessit : in cujus locum, cum duo per contentionem populi fuissent electi, Eugenius tamen archipresbyter Tituli S. Sabinæ, vincente nobilium parte, subrogatus et ordinatus est ». Hæc ibi.

12. Porro ejusmodi schisma, cujus sic breviter auctor meminit, haud levis fuisse momenti significant ea, quæ post electum probatumque Eugenium remansisse subjiciuntur, nimirum ob Romanorum implacabiles dissensiones ab eo, quibus universa Urbs flagraret, opus fuisse Ludovico imperatori, ad has componendas mittere Lotharium filium suum. Etenim Pontifex ab altera parte populi postulatus, ab altera haud adeo libenter acceptus erat, ut se ipsi in omnibus crederet, ut qui a parte adversariorum stare sibi persuaderet. Ad has igitur sedandas haud levioris momenti discordias, Lotharius, ut dictum est, mittitur a Ludovico in Urbem. Nam audi eumdem auctorem : « Cujus rei nuntium Quirinus subdiaconus unus ex iis, qui priori legatione fungebantur, ad imperatorem detulit circiter VIII kal. Julias. Prænuntiato Placito Compendii habito, ipso ad Britannicam expeditionem per se faciendam animo intento, Lotharium filium imperii socium Romam mittere decrevit, ut vice sua functus ea, quæ rerum necessitas flagitare videbatur, cum novo Pontifice atque Romano populo statueret atque firmaret. Ille ad hæc exsequenda post medium Augustum in Italiam profectus est ». Hæc ibi. Et post multa de rebus gestis Ludovici, hæc de Lothario Romam profecto :

13. « Lotharius vero juxta patris præceptum Romam profectus, ab Eugenio Pontifice honorifice suscipitur. Cui cum injuncta sibi patefaceret, sta-

tum populi Romani jamdudum quorumdam præsulum perversitate depravatum memorati Pontificis benevola assensione ita correxit, ut omnes, qui rerum suarum direptione graviter fuerant desolati, de restitutione bonorum suorum, quæ per illius adventum, Deo donante, provenerant, magnifice essent consolati ».

Intelligis, lector, quam expresse auctor affirmet cuncta a Lothario Romæ gesta, nonnisi ex benevola (ut iisdem utar verbis auctoris) assensione memorati Pontificis acta esse. Sed quæ per ipsum Lotharium in Urbe facta sint, certius intelligemus ex ipsius tunc ibidem edita Constitutione, accedente, ut dictum est, consensu Pontificis, qua idem primum prospexit libertati Romanæ Ecclesiæ in his, quæ spectant ad electionem Pontificis : cui et a Romanis omnem exhiberi debere obedientiam voluit. Sic enim se habet [1] :

14. « Volumus, ut ad electionem Pontificis nemo audeat venire neque liber neque servus, qui aliquod impedimentum inferat, exceptis illis tantum Romanis, quibus antiqua fuit consuetudo concessa per Constitutionem sanctorum Patrum eligendi Pontificem. Quod si quis contra nostram jussionem facere ausus fuerit, exilio afficiatur ». Intelligis, lector, ipso Constitutionis ingressu, ut electiones Pontificum Romanorum fierent ex præscripto sacrorum canonum, decernere imperatorem, atque longe procul abesse, ut ex concessione Romani Pontificis electio delata fuerit ad imperatorem, ut istud asserentem magna impostura mentitum ostendimus et confutavimus Sigibertum. Sed audiamus reliqua : « Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege velit vivere, ut ea, qua professus sit vivere velle, vivat ; eique denuntietur, ut hoc unusquisque sciat, tam duces, quam judices, vel reliquus populus. Quod si in offensionem suam contra eamdem legem fecerint, eidem legi, quam profitentur, ex Constitutione Pontificis et nostra subjacebunt ». Et hic vides in his, quæ ad politicum Urbis statum pertinent, imperatorem primas deferre Pontifici, cum primo loco nominet, cui sit parendum, Constitutionem Pontificis. Cujus pariter consensu factum, ut ablata civibus nomine Pontificum, dominis redderentur. Nam pergit :

15. « De rebus Ecclesiarum injuste occupatis per occasionem, quasi licentia accepta a Pontifice, et de iis, quæ necdum redditæ sunt, et tamen fuerunt a (absque) potestate Pontificum occupatæ, volumus, ut per legatos nostros restituantur. Placet nobis, ut cuncti judices, sive ii, qui cunctis præesse debent, per quos judiciaria potestas in hac Urbe Roma exercetur, aut in cæteris provinciis exerceri debet, in præsentiam nostram veniant : volumus numerum et nomina eorum scire, et singulos de munere sibi credito admonere. Novissime admonemus, ut omnes homines sicut Dei gratiam et nostram habere desiderant, ita præstent in omnibus obedientiam ac reverentiam huic Pontifici ». Hactenus Lotharii Constitutio, ad bonum publicum ta[m] Ecclesiæ ipsiusque Romani Pontificis securitatem, quam Romanorum civium tranquillitatem edita. Sed de legibus ab eo Romanis oblatis, dicitur initio sequentis tomi.

Quo pariter anno Lotharii in via comes Orthigarius episcopus Moguntinus corpora SS. Severi episcopi et uxoris ejus Vincentiæ et filiæ Innocentiæ, Ravenna sublata, in suam Ecclesiam Moguntiam transtulit. Eadem habet Rubeus, qui cæteris locupletius prosecutus est res Ecclesiæ Ravennatis, additque ex Agnello antiquo historico, qui his temporibus vixit, quod Lotharius, dum in Galliam ad Ludovicum patrem rediret, ex S. Apollinaris Ecclesia, in Classe dicta, lapidem porphyreticum abstulit pretiosum admodum et summo præditum splendore, in quo sepultum fuerat Mauri archiepiscopi cadaver sub ædis porticu : quod in Galliam importatum S. Sebastiani altaris usui cessit.

16. *Legatio Michaelis imperatoris ad Ludovicum, et litteræ fraudulentæ.* — Ad postremum hoc anno de missa ad Ludovicum imperatorem legatione a Michaele Orientis Augusto hic agendum, de qua primum in rebus gestis ejusdem Ludovici imperatoris ista habentur : « Rotomagum civitatem, ubi conjugem se opperire jusserat, ad XV kalendas Decembris reversus est. Nam et illuc legatos Michaelis imperatoris sibi occurrere jussit, cum quibus et Fortunatus patriarcha Gradensis regressus, ad ejus præsentiam venit. Sed legati imperatoris litteras, et munera deferentes, pacis confirmandæ causa se missos esse dicentes, pro Fortunato nihil locuti sunt. Inter cætera autem ad legationem suam pertinentia quædam de imaginum veneratione protulerunt, propter quæ se Romam ire atque Apostolicæ Sedis præsulem consulere debere dixerunt. Quos cum legatione eorum audita, ac responso reddito, ut se velle dicebant, Romam ducere jussit. Fortunatum etiam de causa fugæ ipsius percunctatum Romam ire voluit, ut a Pontifice examinaretur ». Hæc de legatis ibi.

17. Michael igitur imperator liberatus penitus tyrannide Thomæ, repressis omnino bellis civilibus una cum Theophilo filio jam imperatore antea creato, mense Aprilis legationem mittit ad Ludovicum imperatorem cui et litteras dedit. Hic autem cum Iconomachus esset, Catholicus tamen volens apparere, adjecit et alias litteras ad Romanum Pontificem una cum oblationibus inferendis in Ecclesiam sancti Petri, ut hujuscemodi pietatis velamento pios falleret. Hæc ex ejusdem Michaelis litteris constant, quæ accepta sunt ex conventu Parisiensi in eadem causa cultus sacrarum imaginum, habito sub eodem imperatore anno sequenti, atque sic se habent :

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti unius soli veri Dei. Michael et Theophilus fideles in ipso Deo imperatores Romanorum dilecto et ho-

[1] Apud. Sigon. de regno Ital. in Ludovico anno 825.

norabili fratri Hludovico glorioso regi Francorum, Longobardorum, et vocato eorum imperatori ». Non Romanum in Occidente imperatorem, sed assertum tantum Francorum et Longobardorum imperatorem Michael in Epistola, esse Ludovicum, ejusmodi inscriptione profitetur : Epistola autem ipsa sic se habet:

18. « Notum esse non ambigimus vestræ spirituali dilectioni, scriptum esse[1] : Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum : item cum ait Spiritus sanctus per sanctissimum Salomonem[2] : Per me reges regnant, et potentes scribunt justitiam : et per quemdam prophetam ait[3] : Ego suscitavi eis cum justitia regem. Nam quidem hæc a Deo data Domini et Salvatoris nostri dona suscepimus : propterea hoc dignum putamus omnibus unius tribus nostræ fidelibus et Orthodoxis Christianis, et maxime vestræ Christo dilectæ et pacificæ gloriæ omnia, si possibile est, subtiliter annuntiare. Attamen, ut non multa loquamur, brevem in sermone hoc rationem vobiscum faciemus. Duo enim capitula magna et præcipua est nobis cordi intimare. Unum, quia dispositor omnium bonarum rerum Dominus noster Jesus Christus verus Deus noster adduxit ad imperii dignitatem. Alterum (quod) permisit propter quædam peccata subjecti populi sui provenire quasdam tribulationes. Sed ut facilius intelligi posset, breviori comprehendi potest. Attamen necessarium videtur, ut initium rei, quam prosecuturi sumus, tractare inchoemus hoc modo.

19. « Igitur tempore Leonis, qui ante nos hoc imperium tenuit, quidam homo Thomas nomine, antiqui diaboli discipulus, et ejus operum promptus perpetrator fuit. Is cum esset cuidam ex maximis patriciis subjectus, tempore quo Irena imperium tenuit, fraudem operatus est in dominum suum, scilicet concubuit cum uxore domini sui. Cum hæc res ad notitiam pervenisset, profugit in Persas, timens legalem subire sententiam. Qui cum illic moras fecisset a diebus præfatæ Irenæ usque ad prædictum Leonem, fidem Christi abnegans, et hoc modo proditor fidei Christianæ fuit, quo facilius potuisset multos infideles Sarracenorum et cæterarum aliarum gentium ad suam perducere voluntatem. Suggerebatque eis, quod ipse esset Constantinus filius sæpe dictæ Irenæ imper. et quod alter pro eo esset oculis privatus, et ipse illæsis oculis, sanus evasisset. Pro qua re prædicti gentiles ei adhæserunt. Primum quidem cœpit cum eis exercere latrocinia, et alios vi sibimet sociare ; quosdam vero perditione pecuniarum, quosdam quidem honorum et dignitatum promissionibus sollicitavit. Et ut hæc compendiosius expediam : idem Thomas exiens de Perside cum Sarracenis et Persis, Hiberis, Armeniis et Avasgis et reliquis gentibus alienigenarum, tempore prædicti Leonis subito cum prædicta manu valida perprœliaretur, direptione sibi subdidit totum Armeniæ ducatum, simul et ducatum Chaldææ, quæ gens montem Caucasum incolit, necnon et ducem Armeniacorum cum manu valida devicit.

20. « His ergo ita gestis, ut plurima prætermittamus propter superfluitatem verborum, quæ in hac tempestate tribulationum contigerunt, hujus tyranni impetum non valens memoratus Leo imperator sustinere, et in his angustiis constitutus, de recuperatione desperans, a quibusdam improbis, conjuratione in eum facta, subito occisus est. Quo interfecto, et cum nemo tunc imperasset, per adjutorium Patris et Filii et Spiritus sancti, unius consubstantialis divinitatis, et per intercessiones Dominatricis et intemeratæ Dei Genitricis et omnium sanctorum, convenit universa multitudo secundum antiquum morem, videlicet beatissimus patriarcha, gloriosi patricii nostri, illustres senatores et principes, qui illic tunc affuerunt diversarum provinciarum, quorum omnium consensu ad hoc imperium elevati sumus, maxime propter imminentes angustias et tribulationes, quas faciebat homicida ille et proditor patriæ. Fuimus enim noti illustribus principibus nostris et chari.

21. « Hoc modo ad imperium provecti, invenimus Christianos divisos et discordantes, et ut verius dicamus, plurimos invenimus illius impii tyranni errorem et impietatem sequentes, et ob hoc non potuimus facile illos fideles nostros Christianos ad hoc adunare, ut eum expugnare valuissemus. Quibus casibus nos impediti, ille hac occasione accepta, sollicitando sibi plurimos sociavit, et ex classibus nostris et dromoniis collectis potestatem habuit veniendi partibus Thraciæ et Macedoniæ. Et sic festinus veniens, civitatem nostram obsedit, et navali exercitu circumdedit eam in mense Decembri decima quinta Indictione. Nos autem, quamvis nobiscum paucitas militum et pugnatorum esset, non prætermisimus, quin semper cum eis congrederemur in certamine, et eos a civitate repelleremus. Sed cum ille (ut superius dictum est) hostium validam manum habuisset, non solum de his, quos supra memoravimus, sed etiam de Asiæ et Europæ partibus, Thraciæ, Macedoniæ, Thessalonicæ, et circumjacentibus Sclaviniis, hac causa prolongavit obsidionem nostram : hæc autem obsidio modo propior, modo longior, usque ad unius anni spatium perseveravit.

22. « Nos autem videntes illius diaboli et homicidæ longam pertinaciam et ignaviam et seductionem Christianorum, qui ab eo seducti sunt, posuimus spem nostram et virtutem in Christum verum Deum nostrum adjutorem et corroboratorem, atque cum sincera fide civitatem nostram egressi sumus adversus illum tyrannum, qui tunc fere triginta millibus ab urbe nostra residebat. Cumque prœlium committeremus, ipse Dominus Deus noster, qui semper adjutor et protector imperii nostri est, misit principem militiæ virtutis

[1] Iac. I. — [2] Prov. VIII. — [3] Isai. XLV.

suæ, sicut legitur fecisse Jesu Nave [1], et dissolvit ac dissipavit virtutem eorum, et prævalere nos fecit adversus eum. Volentes Christianis parcere, receptui canere jussimus, et nostros a cæde coercuimus. Et hac occasione pagani et alienigenæ, qui cum Thoma perditionis eorum auctore fuerant, evaserunt, et in fugam versi sunt, et a nobis persecuti, in quadam civitate provinciæ Thraciæ nomine Arcadiopoli inclusi sunt. Quidam autem eorum dispersi in montibus se occultaverunt: pars autem eorum intraverunt in Panadus civitatem.

23. «Nos autem missis exercitibus nostris, eos obsideri fecimus. Sed ipsa civitas, in qua Deo odibilis et immemorabilis erat cum suis sequacibus, per quinque menses obsessa est, volentes, sicut diximus, populo nostro parcere et civitati, vivum eum cepimus, et omnes, qui cum eo erant, tam contribules quam etiam alienigenas. Et ipsum quidem Thomam amputatis manibus et pedibus, patibulo suspendi jussimus. Duo vero, qui dicebantur ei filii esse adoptivi, alter eorum in Asia a fidelibus nostris interemptus est, et alterum eadem morte, qua pseudopatrem ejus, condemnari jussimus. Et hoc modo deleta est memoria eorum de terra in sæculorum sæcula, juxta quod scriptum est [2] : Inimici defecerunt frameæ in finem. Sarracenos quoque omnes et Armenios, et reliquos, qui de prælio evaserant, omnes vivos cepimus, et secundum Dei dispositionem nos in eis ulti sumus. Deinde profecti pervenimus ad castellum, quod dicitur Panadus, in quo supra memoratam partem inimicorum nostrorum confugisse diximus, quibus nos vitam promisimus, si ad fidem nostram venire voluissent; sed illi nostris jussionibus parere nolentes, quia magis mori, quam in deditionem venire maluerunt : immisit eis Deus terræ motum, qui concussit civitatem, a quo muri ejus diruti sunt, sicut de [3] Hiericho accidisse legitur : et eo modo traditi sunt in manus nostras. Et hoc omnipotentis Dei miraculum in nobis factum est. Quod miraculum nequaquam existimavimus esse celandum, sed ubique gloriam Dei et magnalia ejus annuntiandum. Et hoc modo cum triumpho victoriæ ad palatium nostrum reversi sumus.

24. «Ex eo tempore omnes Christiani imperii nostri ad unitatem pacis et pristinam concordiam redierunt, glorificantes et magnificantes propugnatorem nostrum Dominum Jesum Christum, qui ad unitatem fidei coadunare populum suum dignatus est, in subjectionem, quod ab eo est, imperii nostri. Quocirca dignum existimavimus hæc, quasi pacifico amico et spiritali fratri nostro, et ut credimus, socio gaudii a Deo imperii nostri manifesta facere, quæ nobiscum acta sunt, ut pariter sicut unius ejusdemque fidei et religionis cultoribus facere oportet, laudibus et hymnis collaudemus et glorificemus Salvatorem nostrum Dominum Jesum Christum. Oportuerat enim statim in exordio imperii nostri, sicut spiritali fratri nostro et pacifico amico, per veros apices nostros, quæ erga nos gesta sunt, vobis manifestare; sed sicut supra dictum est, præfati tyranni et rebellis, ac turpi morte condemnati Thomæ seditio nos facere prohibuit.

25. «At vero nunc dedit Deus nobis hoc præsens et opportunum tempus post ejus interfectionem et coadunationem et concordiam populi nostri. Et ideo justum existimavimus mittere ad vestram gloriam Theodorum protospatharium nostrum et Stratigon, Nicetam sanctissimum metropolitanum Myrensem Lyciæ, Fortunatum archiepiscopum Venetiæ, Theodorum reverendissimum diaconum et œconomum istius sanctissimæ Dei Catholicæ et magnæ Ecclesiæ sanctæ Sophiæ, et Leonem nostrum candidatum. Et non tantum per has syllabas, sed et per ipsos viros annuntiamus vestræ gloriæ omnia, quæ proposita sunt, ut tam per eos, quamque et per missos vestros iterum scire possemus vestræ dilectionis sanitatem, simulque fidelium vestrorum incolumitatem, necnon et omnium rerum vestrarum apud vos consistentium prosperitatem. Porro nunc per has nostras veras et fideles syllabas corroboramus et confirmamus priorem pacem et amicitiam inter vos et nos constitutam, deprecantes mediatorem ejusdem pacis Dominum, qui dixit [1] : Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, eamdem pacem et charitatem splendidiorem et robustiorem facere, et ostendere temporibus et potestatibus præteritis, quoniam et nos sic tenemus, et speramus, quod et vestra gloriosissima potestas ita consentiat sicut et nostra. Charitas enim et pax utramque potestatem secundum Dominicam vocem potest et servatrices ejus mandatorum efficere. Dixit enim [2] : Qui diligit me, mandata mea custodit. Et iterum [3] : In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

26. « Sed et hoc vestræ Christo amabili dilectioni manifestamus, quia multi de Ecclesiasticis seu et laicis viris alieni de Apostolicis traditionibus facti, et neque paternos terminos custodientes, facti sunt inventores malarum rerum. Primum quidem honorificas et vivificas cruces de sacris templis expellebant, et ad eadem loca imagines statuebant, ponebantque lucernas coram eis, simul et incensum adolebant, atque eas in tali honore habebant, sicut honorificum et vivificum lignum, in quo Christus verus Deus noster crucifigi dignatus est propter nostram salutem. Psallebant et adorabant, atque ab iisdem imaginibus auxilium petebant : plerique autem linteaminibus easdem imagines circumdabant, et filiorum suorum de baptismatis fonte susceptrices faciebant. Alii vero religiosum habitum monasticum sumere volentes, religiosiores personas postponebant, qui prius comam capitis eorum suscipere solebant, adhibitis imaginibus, quasi in sinum earum decidere capillos illorum sinebant. Quidam

[1] Jos. I. — [2] Psal. IX. — [3] Jos. VI.

[1] Joan. XIV. — [2] Joan. XIV. — [3] Joan. XIII.

vero sacerdotum et clericorum colores de imaginibus radentes immiscuerunt oblationibus et vino, et ex hac oblatione post missarum celebrationem dabant communicare volentibus. Alii autem corpus Domini in manus imaginum ponebant, unde communicare volentes accipere fecerunt. Nonnulli vero spreta Ecclesia in communibus domibus tabulis imaginum pro altaribus utebantur, et super eas sacrum mysterium celebrabant. Et alia multa his similia illicita, et nostræ religioni contraria in Ecclesiis fiebant, quæ a doctioribus et sapientioribus viris satis indigna esse videbantur.

27. « Propterea statuerunt Orthodoxi imperatores et doctissimi sacerdotes locale adunare Concilium, ad inquisitionem super his habendam : qui in idipsum convenerunt, sancto Spiritu inspirante. Talia ubique communi consilio fieri prohibuerunt, et imagines de humilioribus locis efferri fecerunt, et eas, quæ in sublimioribus locis positæ erant, ut ipsa pictura pro scriptura haberetur, in suis locis consistere permiserunt, ne ab indoctioribus et infirmioribus adorarentur, neque eis lucernas accenderent, neque incensum adolerent, prohibuerunt. Quemadmodum et nos nunc sentimus et tenemus, abjicientes de Ecclesia Christi eos, qui hujusmodi malignis inventionibus student.

« Propterea quidam illorum, qui noluerunt suscipere Concilia localia et a veritate redargui, fugerunt hinc, et venerunt ad antiquam Romam a Deo conservatam, injuriam ac calumnias Ecclesiæ inferentes, et veræ religioni detrahentes, quorum pessima verba et blasphemiis plena, postponentes nostra potius Orthodoxa gloriæ tuæ, manifesta facimus, quia nos symbolum sanctarum et universalium sex Synodorum, quod ab omnibus Orthodoxis Christianis tenetur, non tantum prædicamus, sed etiam inviolabiliter corde tenemus.

28. « Trinitatem in tribus personis divisam colimus, unitatem unius divinitatis naturam confitentes, ex Virgine temporalem Verbi nativitatem prædicamus, divinitatis et humanitatis duas voluntates et operationes glorificamus (gloriamur). Postulantes intercessiones et interpellationes inviolatæ Dominatricis nostræ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ, et omnium sanctorum. Gloriosas autem et sanctas reliquias eorum cum fide veneramur, et quicquid aliud a beatissimis Apostolis traditum, et a sanctis Patribus in eisdem sex Synodis cônstitutum est, et confitemur et tenemus.

« Unde honorem Ecclesiæ Christi quærentes, fecimus litteras ad sanctissimum papam antiquæ Romæ, et eas misimus per prædictos missos nostros ad eum, dantes eis Evangelium aureum ex lapidibus pretiosis ornatum, similiter et patenam auream, et ipsam ex lapidibus pretiosis ornatam, et calicem simili modo ornatum, ambobus inscripta imperii nostri nomina, ut Deo jubente, illuc pervenientes offerant ea ad templum sanctissimi ac beatissimi Apostolorum principis Petri, qui intercedat pro nobis et vobis.

29. « De cætero ordinet vestra spiritalis dilectio, ut cum omni honore et illæsione ad eum veniant, auxilium eis ferentes in his, quæ Deo placeant, et ad honorem ejus pertineant in satisfactionem charitatis, quæ inter nos est, jubentes ei, ut si amodo manifesti fuerint quidam seductores pseudochristiani, Ecclesiæ calumniatores, illinc eos expellere, ut quod scriptum est, de his adimpleatur : dicit enim Scriptura[1] : Ejicite malum de medio vestri, ut non tantum in republica ad invicem concordemus, sed etiam et de magna re, quæ ad salutem animæ pertinet, id est, Ecclesiastica et Deo amabili consentiamus.

« Causa memoriæ dilectionis, quæ inter nos est, misimus per prædictos missos nostros Prasinovultim unum, Milinovultim unum, Tyrca duo, blactas veras duas, dirodina (sive dibapha) duo, diventa duo. Absoluta mense Aprili, die decima, Indictione secunda, a Deo consecrata regia urbe ». Hactenus Epistola Iconomachi imperatoris, quæ cum multa mendacia contineat et errores multos in his, quæ ad Catholica dogmata spectant, hominem æque fraudulentum ac impium repræsentat, qui vera multa mendaciis miscens, apparere conatus sit esse Catholicus.

Pervenerunt legati in Gallias mense Octobris, cum Ludovicus imperator adversus Britones in expeditione esset. Quamobrem ejus reditum jussi sunt exspectare, qui non contigit nisi sequenti mense, ut Annales Francorum, quos recitavimus, absque controversia docent. Sic igitur ipsa legatio nonnisi mense Novembris audita est ab ipso Ludovico imperatore Rotomagi. Ubi post auditos legatos, dimisit eos proficisci Romam, ut in mandatis acceperant. Verum Ludovicus adjunxit illis suos legatos ad Romanum Pontificem. Porro legatos Michaelis una cum legatis Ludovici nonnisi anno sequenti contigisse Romam ad ipsum summum Pontificem proficisci, quæ suo loco dicentur, ostendent.

30. *Opera S. Dionysii Areopagitæ.* — Allatos autem tunc in Gallias per œconomum Constantinopolitanæ Ecclesiæ, unum ex legatis superius nominatum Theodorum diaconum, libros sancti Dionysii Areopagitæ, Hilduinus in Epistola reddita ad Ludovicum testatur his verbis[2] : « Authenticos autem eosdem libros græca lingua conscriptos, quando œconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, et cæteri missi Michaelis legatione publica ad vestram gloriam Compendio functi sunt : in ipsa vigilia solemnitatis sancti Dionysii pro munere magno suscepimus. Quod donum devotioni nostræ ac si cælitus allatum, adeo est divina gratia prosecuta, ut in eadem nocte decem et novem nominatissimæ virtutes in ægrotorum sanatione variarum infirmitatum ex notissimis et vicinitati nostræ personis contiguis, ad laudem et gloriam

[1] Deut. XXI. XXII. — [2] Hild. in Areopag. apud Sur. die IX Octob. tom. V.

sui nominis, orationibus et monitis excellentissimi martyris Christus Dominus sit operari dignatus ». Hæc Hilduinus abbas monasterii sancti Dionysii apud Parisios constituti, qui et jussu ejusdem Ludovici imperatoris eadem Dionysii opera ex græco in latinum convertit. Extat de his ejusdem imperatoris ad ipsum Hilduinum Epistola, et alia Hilduini ad ipsum reddita.

31. *Quid legati Michaelis egerint cum Ludovico et papa.* — Interea vero ubi ipse imperator Ludovicus ex legatione Michaelis inter alia ea, quæ ad cultum sanctarum imaginum viderentur spectare, cognovit: ut de omnibus diligentissima posset haberi discussio, legationem quamprimum potuit, misit ad Romanum Pontificem, qua ab eo peteret non Synodi cogendæ dari licentiam, sed tantum colligendi viros doctos, qui ea de re exquirerent ac disputarent. Qui hac perfuncti sunt legatione, fuerunt Freculfus episcopus et Adegarius. Constant hæc omnia ex Epistola scripta ex conventu Parisiensi, ubi de his est actum anno sequenti, in qua inter alia ista leguntur[1]: « Venerabilis namque Freculfus episcopus subtiliter, prudenterque qualiter ipse et Adegarius socius illius hac de re cum domno Apostolico, et cum venerandis episcopis et ministris illius egissent, viva voce parvitati nostræ innotuit ». Et inferius quid per legatos petitum et obtentum fuerit, ita iidem his verbis ostendunt, dicentes[2]: « Aperuit vobis Dominus ostium juxta optatum vobis desiderium, ut licentia vobis ab eadem tribueretur auctoritate tantæ rei cum vestris quærendi familiariter veritatem. Ut quoniam inerat vobis voluntas consulendi, et deerat auctoritas quærendi, ejus auctoritate quæreretis veritatem, cujus auctoritas deviare videbatur ab ipsa veritate ». Ista adversarii ipsius Romanæ Ecclesiæ in cultu sanctarum imaginum, quorum etiam assertione compertum satis habetur, non solum non licere imperatoribus Synodos celebrare inconsulta Apostolica Sede, sed nec inter suos familiariter de his disputare, quæ spectant ad fidem Catholicam et Ecclesiasticam disciplinam, nisi impetrata ab ipso Romano Pontifice licentia, et impertita ab ipso auctoritate.

[1] Synod. Paris. p. 22. — [2] Ibid. p. 23.

32. Profitetur etiam idipsum ipse Ludovicus imperator in litteris datis anno sequenti ad Eugenium Romanum Pontificem, in quibus et ista leguntur[1]: « Et ob hoc a vestra sanctitate petivimus, ut sacerdotibus nostris liceret de libris sanctorum Patrum sententias quærere atque colligere, quæ ad eamdem rem, pro qua iidem legati vos consulturi erant, veraciter definiendam convenire potuissent. Quas cum illi, juxta concessam a vobis licentiam, solerter inquirerent, et divina opitulante gratia, quicquid invenire tam brevi temporis spatio potuerunt, collegissent, nobis ea legenda direxerunt ». Et in Epistola[2], seu commonitione ad legatos Romam missos hæc habet: « Quia enim, ut nostis, nos ab eo petere voluimus licentiam, qualenus has collectiones a sacerdotibus nostris fieri permitteret: et ideo non poterit prætermitti, quin ostendatur, quod ex ipsius permissione collectum est ». Rursus et ex his, quæ habentur intexta Actis Parisiensis conventus ex verbis ejusdem Ludovici imperatoris, hæc in eamdem sententiam[3]: « Nos autem non Synodum congregando, sed quemadmodum a vobis postulavimus, licentiamque agendi percepimus una cum familiaribus nostris, filiis vestris, etc. » Hæc ex Epistola per eosdem legatos ad Romanum Pontificem missa, quam suo loco reddituri sumus.

33. Cum igitur missi a Ludovico legati Romam pervenissent: Romanus Pontifex temeritatis eos redarguit, quod antiquam coalitam per multa sæcula Ecclesiasticam de sacris imaginibus consuetudinem immutare temere conarentur. Cæterum ne videretur rem agere auctoritate potius, quam ratione, petitam ab imperatore licentiam de his agendi ac disputandi concessit. Sicque in Gallias redierunt ad eumdem, qui eos miserat, imperatorem, anno sequenti. Sed et profectionem eorumdem legatorum contigisse potius anno sequenti existimamus, licet hoc anno de eadem Romam mittenda legatione fuerit a Ludovico tractatum. Quid autem post hæc actum sit, cum de reditu ipsorum in Gallias agemus anno sequenti, dicturi sumus.

[1] Ead. Syn. p. 153. — [2] Ibid. p. 156. — [3] Ibid. p. 126.

Anno periodi Græco-Romanæ 6317. — Anno Æræ Hispan. 862. — Anno Hegiræ 209, inchoato die 4 Maii, Fer. 4. — Jesu Christi 824. — Eugenii II papæ 1. — Ludovici imp. 2. Michaelis Balbi imp. 5.

1. *Obitus Paschalis PP.* — A num. 1 ad 16. *Paschalem* papam hoc anno supremum diem obiisse, annalistæ Francorum produnt, neque de hoc ulla potest esse controversia; verum quo die, quove mense mors ejus acciderit, silentibus antiquis vix detegi potest. Ex libro enim Pontificali quaod menses et dies, quibus Pontifices Romani supra annos sedere, nihil certi imposterum erui potest, aliique qui ex occasione de eorum obitu verba faciunt, rarius ad has minutias descendunt. Quare licet in hoc et in præcedenti volumine diem ac mensem, quibus illi Pontificatum iniere, aut vita functi sunt, fere semper certo repræsentaverimus, plurimum nos in plerisque Pontificibus usque ad medium circiter sæculum undecimum facturos existimamus, si in annis eorum consecrationis aut mortis consignandis non offendamus. Certe nullus ex iis, qui de Pontificibus Romanis post hæc tempora sedentibus ante nos scripsere, omnem ea in parte errorem vitavit, quod Monumenta antiqua deficiant, et Pontificum Catalogi, quibus plurimum tribuendum, plerumque in numeris corrupti sint. *Paschalis* itaque, qui die XXV mensis Januarii anni DCCCXVII Pontifex consecratus fuit, vivere desiit hoc anno ante diem XXIV mensis Junii. Eginhardus enim in Annal. scribit: « Interea legati Romani Pontificis Romam regressi, eumdem valida infirmitate detentum, ac morti proximum invenerunt, qui etiam paucis post adventum illorum exactis diebus, vita decessit. In cujus locum cum duo per contentionem populi fuissent electi, Eugenius tamen archipresbyter, tituli sanctæ Sabinæ, vincente nobilium parte, subrogatus atque ordinatus est. Cujus rei nuntium cum Quirinus subdiaconus (unus ex iis qui priori legatione fungebantur) ad imperatorem detulisset, conventu circiter VIII kalend. Julii pronuntiato, atque Compendii habito, ipse ad Britannicam expeditionem per se faciendam animo intento, Lotharium filium imperii socium, Romam mittere decrevit: ut vice sua functus, ea quæ rerum necessitas flagitare videbatur, cum novo Pontifice populoque Romano statueret atque firmaret. Et ille quidem ad hæc exsequenda, post medium Augustum in Italiam profectus est ».

2. *Ei succedit Eugenius II.* — Auctor libri Pontificalis de Paschali scribit: « Sedit annos septem, menses quinque, dies sexdecim ». Tum narrata ejus morte subdit: « Et cessavit episcopatus ejus dies quatuor in mense Januario, Indictione prima », quæ anno antecedenti ante Septembrem in cursu fuit. Quare tam Indictio illa, quam mensis Januarius additilii sunt. Sed quoad durationem interpontificii, non dubito, quin ea ibi exacte descripta sit; et quin accurate Ordericus lib. 2, pag. 454, habeat: « Cessavit episcopatus diebus IV », omisso scilicet illo additamento. Præterea Theganus in lib. de Gestis Ludovici imperatoris num. 30, loquens de reditu legatorum ejusdem imperatoris in Franciam scribit: « Illis missis abeuntibus, statim supradictus papa obiit, cujus funus Romanus populus in Ecclesia B. Petri Apostoli humari noluit, antequam Eugenius papa post eum successit, et ipse jussit sepelire corpus ejus in loco, quem ipse vivens construxerat ». In cujus rei confirmationem in Bibliotheca Pontificia Ludovicus Jacob asserit in Ecclesia S. Praxedis, apud monachos Vallis Umbrosæ legi insequentem Inscriptionem: « Supra magnam tumbam ad ingressum sacelli sacræ Columnæ D. N. Jesu Christi appositam L. PASCHALIS PP. I ». Papebrocius in Conatu Chronico-Historico testatur, post diligens examen eam Inscriptionem inveniri non potuisse, sed huic traditioni fidem adhibendam; cum Anastasius tradat, Paschalem dictam Ecclesiam jam casuram a fundamentis renovasse, multis sanctorum corporibus a se inventis ditasse, fundato ad eam monachorum Græcorum monasterio auxisse, plurimaque ei contulisse prædia et possessionum loca, urbana vel rusticana. Indeque infert Papebrocius, Anastasium vel ejus transcriptores perperam ejus sepulturam adscripsisse Ecclesiæ sancti Petri; qua in sententia magis confirmatus fuisset, si ad prædictum Thegani locum animum advertisset. Mortuus videtur *Paschalis* die decima mensis Februarii, postquam sedisset annos VII et dies XVII, ut scribit Martinus Polonus, nam Hermannus Contractus, cujus tempore liber Pontificalis minus in numeris depravatus erat, scribit, *Paschalem* sedisse *annos* VII, *diebus* XVIII, et in Catalogis in fine hujus operis editis anni etiam septem leguntur, et dies vel XVI, vel XVII, vel XVIII, nulla mensium mentione facta, quæ

verior Anastasii lectio est. *Eugenius* itaque *natione Romanus* die XIV ejusdem mensis in Dominica, post quatriduanum interpontificium ordinatus est. Baronius Paschali *annos* VII, *menses* III, *dies* XVI, secundum Anastasium tribuit, et mortuum *pridie idus Maias* statuit, sed neutrum nonnisi ex conjectura dici potest, licet qui post Baronium scripsere, unanimi fere consensu eumdem diem Paschalis morti assignent, nisi quod Papebrocius citatus asserit eum sedisse *annos* VII, *menses* III, *dies* XVII, et obiisse *die* XI *Maii*. Ad hæc Baronius num. 11 scribit, *Eugenium II* creatum esse die XIX mensis Maii, Papebrocius vero die V mensis Junii, sed uterque nullo teste. Denique Baronius num. 12, usus Codice Eginhardi depravato scribit : « Cujus rei nuntium Quirinus, etc. ad imperatorem detulit circiter VIII kal. Julias. Prænuntiato placito Compendii habito, ipso ad Britannicam expeditionem per se faciendam animo intento, etc. » Quæ ex laudato a nobis Eginhardi loco emendanda sunt.

3. *Constitutio Lotharii imp.* — Eginhardus post laudata verba subjungit : « Lotharius juxta patris mandatum Romam profectus, ab Eugenio Pontifice honorifice suscipitur. Cui cum injuncta sibi patefecisset, statum populi Romani jam dudum quorumdam perversitate præsulum depravatum, memorati Pontificis benevola assensione ita correxit, ut omnes qui rerum suarum direptione graviter fuerant desolati, de receptione bonorum suorum, quæ per illius adventum (Deo donante) provenerat, magnifice sint consolati ». Lotharius Aug. antequam Roma regrederetur, Constitutionem publicavit, cujus partem Baronius num. 13 et seqq. et Sigonius lib. 4 de Regno Italiæ referunt, sed quam integram exhibet Holstenius in Collectione Romana part. 2, pag. 218, desumptam ex Collectione canonum card. Deusdedit lib. 1, cap. 242 et seqq. quæ cum auctior sit apud eum quam apud Baronium, et in novem capitula distinguatur, integra hic ad Annalium Eccles. illustrationem exhibenda.

« Cap. 1. Constituimus, ut omnes qui sub speciali defensione domni Apostolici seu nostra fuerint suscepti, impetrata inviolabiliter utantur defensione. Quod si quis in quocumque violare præsumpserit, sciat se periculum vitæ suæ incursurum. Nam et hoc decernimus, ut domno Apostolico in omnibus justa servetur obedientia, seu ducibus et judicibus suis ad justitiam faciendam ». Abest hoc capitulum ab editione Baronii.

« Cap. 2. Ut deprædationes, quæ hactenus fieri solebant, nullo modo fiant, neque vivente Pontifice, neque defuncto. Si quis vero ulterius hoc fecerit, sciat se legali sententia condemnandum. Quæ vero retro factæ sunt, legaliter emendentur ». Hoc quoque capitulum apud Baronium desideratur.

« Cap. 3. In electione autem Romani Pontificis, nullus sive liber, sive servus præsumat aliquod impedimentum facere. Sed illi solummodo Romani, quibus antiquitus concessum est constitutione sanctorum Patrum, sibi eligant Pontificem. Quod si quis contra hanc nostram Constitutionem facere præsumpserit, exilio tradatur.

« Cap. 4. Volumus etiam, ut missi constituantur a domno Apostolico et a nobis, qui annuatim nobis renuntient, qualiter singuli duces et judices justitiam populo faciant, et quomodo nostra Constitutio servetur. Decernimus itaque, ut primum omnes clamores, qui negligentia ducum aut judicum fuerint, ad notitiam domni Apostolici referantur, ut statim aut ipse per suos nuntios eosdem emendare faciat, aut nobis notificet, ut legatione a nobis directa emendentur.

« Cap. 5. Volumus etiam, ut omnis senatus et populus Romanus interrogetur, quali vult lege vivere, ut sub ea vivat : eisque denuntietur, quod proculdubio si offenderint contra eamdem, eidem legi, quam profitebuntur, dispositione domni Pontificis, et nostra omnimodis subjacebunt.

« Cap. 6. De rebus autem Ecclesiarum injuste retentis sub occasione quasi licentia accepta a Pontifice, volumus ut a legatis nostris in potestatem Pontificis et Romanæ Ecclesiæ celerius redigantur.

« Cap. 7. Præcipimus etiam, ut deprædationes in confinio nostro non fiant; quæ facta sunt, et cæteræ injustitiæ, secundum legem ab utrisque partibus emendentur.

« Cap. 8. Placuit etiam nobis, ut cuncti duces et judices, sive alii, qui cæteris præesse debent, in nostram præsentiam, dum Romæ sumus, conveniant : volumus enim et numerum et nomina scire, et singulis de ministerio sibi credito admonitionem facere.

« Cap. 9. Novissime præcipimus et monemus, ut omnis homo, sicut Dei gratiam et nostram habere desiderat, ita præstet in omnibus obedientiam atque reverentiam Romano Pontifici ».

4. *Supremum jus imp. Franc. in Urbem Romanam.* — Quintum capitulum in quo dicitur : « Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, quali lege vult vivere », ostendit, supremum Urbis dominium penes imperatorem fuisse ; quamvis Cointius et alii quidam id de sola Urbis defensione et protectione interpretentur; neque enim jus protectionis et defensionis ad similem Constitutionem condendam sese extendere potuit. Hinc Pippinus et Carolus M. qui ante annum DCCC Romanæ Urbis patricii et defensores fuere, nihil unquam hujusmodi tentarunt; licet utrique ad id faciendum occasiones non defuerint; auctor Vitæ Ludovici Pii hæc de profectione Romana Lotharii litteris mandavit : « Cum Lotharius a patre missus Romam venisset, libentissime ab Eugenio papa susceptus est, cumque de his quæ accesserant quereretur, quare sc. hi qui imperatori et Francis fideles fuerant, iniqua nece perempti fuerint, et qui superviverent, ludibrio reliquis forent et haberentur, quare etiam tantæ querelæ adversus Romanorum Pontifices judicesque sonarent; repertum est quod quorumdam Pontificum vel ignorantia vel desi-

dia, sed et judicum cæca et inexplebili cupiditate multorum prædia injuste fuerint confiscata. Ideoque reddendo quæ injuste erant sublata, Lotharius magnam populo Romano creavit lætitiam. Statutum etiam juxta antiquum morem, ut ex latere imperatoris mitterentur, qui judiciariam exercentes potestatem, justitiam omni populo facerent, et tempore quo visum foret imperatori, æqua lance penderent. Quæ cum rediens filius patri retulisset, tanquam amator æquitatis et cultor veritatis, magno gaudio perfusus est, eo quod oppressis inique revelatio pietatis occurrerit ».

5. *Judicium missorum imperialium.* — Hoc ipso anno lis de subjectione monasterii Acutiani sive Farfensis in ducatu Spoletano siti, quæ erat inter *Paschalem* Pontificem Romanum et monachos ejusdem monasterii, judicata est a judicibus imperatoris, præsente et non repugnante *Paschali*, qui recognovit nullum dominium se in jure ejusdem monasterii habere, excepta consecratione, uti refert *Lotharius* imp. in Diplomate suo in Excerptis Chronici Farfensis monasterii apud Duchesnium tom. III, pag. 660 (1).

6. *Prima translatio reliquiarum S. Severi archiep. Ravenn.* — Ad num. 16. Baronius cum in Chronico Sigeberti ad annum DCCCXXIV hæc verba legisset: « Corpora SS. Severi Ravennatium episcopi et uxoris ejus Vincentiæ, et filiæ Innocentiæ ab Otgario archiepiscopo Moguntiam translata sunt », hoc anno exponit, qua occasione Ravennam *Otgarius* venire potuerit; cumque Lotharius imp. patris mandato Romam ad Eugenium papam sese contulerit, hujus illi itineris comitem Otgarium Moguntinum antistitem addit. Verum *Otgarius* anno tantum sequenti archiepiscopus Moguntinus renuntiatus, et nonnisi anno DCCCXXXVI, pro pace et amicitia inter Ludovicum Pium et Lotharium ejus filium reparandis Romam missus est, quod utrumque suis annis ostendemus. Bollandus ad diem primam mensis Februarii, quo *SS. Severus* episc. Ravenn. *Vincentia* ejus conjux et *Innocentia* virgo eorum filia coluntur, ejusdem S. Severi Vitam sæculo X aut XI ab auctore anonymo scriptam, aliamque a Luidolpho seu Luidolfo presbytero auctore coætaneo elucubratam repræsentat, et in ista secunda ejus translatio accurate enarratur. Ad majorem autem intelligentiam hæc de ejus Vita præmittenda. Is Ravennæ in lucem prodiit, ubi cum Vincentia, quam sibi casto copularat matrimonio, nonnisi lanificii opere vitam sustentabat. Ravennatensi episcopo demortuo *Constantio IV et Constante ter coss.* anno scilicet CCCXLVI in ejus locum subrogatus est, dum minus cogitaret. Anno insequenti interfuit Concilio Sardicensi, ut ex subscriptionibus liquet, mortuus, sicuti conjicit Bollandus, circa annum CCCXC, uxori ac filiæ superstes, atque in eodem cum illis tumulo sepultus, in Classe oppido, e quo eorum reliquiæ sublatæ sunt, et Papiam primum a Felice clerico, deinde Moguntiam ab Otgario archiepiscopo transportatæ. Felix eas furatus est, et ad Otgarium detulit. « Otgarius vero, peracta legatione, de palatio imperatoris Moguntiacum veniens, sanctorum reliquias cum summa veneratione suscipi a clero et populo præcepit », inquit Luidolphus, qui aperte innuit translationem illam anno DCCCXXXVI factam, cum ait: « Ludovicus imp. Otgarium Moguntiensem episcopum et Hildi Virdunensem antistitem, duosque comites, quorum alter Warinus, alter Adalgisus vocabatur, ad Lotharium filium suum, qui eo tempore Ticini morabatur, destinavit pro pace et amicitiis inter eos reparandis, quæ pravorum hominum machinatione ex aliqua parte erant turbatæ ». Hanc enim legationem supradicto anno obitam ibidem demonstrabimus.

7. *Secunda translatio reliquiarum S. Severi.* — Subdit Liudolphus: « Evoluto autem aliquanto tempore, idem venerandus archipræsul Otgarius, volens sanctas illas reliquias ad majorem sacri cultus venerationem perlucere, ossa S. Severi transtulit in Thuringiam ad locum regalem, qui vocatur Erphesfurt, comitantibus presbyteris et clericis diversi ordinis, turbaque populi non modica ». Paulo post: « Ossa autem ejusdem sancti in Ecclesiam in honore S. Pauli Apostoli dedicatam translata sunt ». In Moguntino Breviario ad diem XXII Octob. quo sanctus Severus in ea civitate colitur, de reliquiis ejus habetur: « Erphordiam ad cœnobium tum D. Paulo dedicatum, magna populi comitante frequentia, translatæ splendidissimam ibidem consecutæ sui nominis Basilicam, eam creberrimis miraculis illustrant ». Bollandus, qui S. Severi translationem ad annum DCCCXXXVI recte refert, observat, in Martyrologiis hujus translationis memoriam XXII Octobris consignari, et in multis nulla translationis facta mentione sanctum Severum memorari. Sed in Martyrologiis sancti diebus, quibus translati fuere, sæpe depositi dicuntur, aut nulla translationis vel Natalis mentione facta inscribuntur. Die autem XXII Octobris priorem translationem peractam esse, ex eo eruitur, quod anno DCCCXXXVI is dies in Dominicam incidat. Denique cum Lambertus Schafnaburgensis scribit: « DCCCXXXVI Otgarius archiepiscopus transtulit S. Severum ad Frankfurt », ibi librariorum potius quam Lamberti errore, loco *Erphesfurt*, scriptum est *Frankfurt*. Est porro *Erfurtum* seu *Erphordia* urbs ampla Germaniæ ad fluvium Jeram, quæ hodie archiepiscopo seu electori Moguntinensi subest.

8. *Ludovicus Aug. Britannos domat.* — Ad num. 17 et seqq. Ludovicus Aug. postquam Lo-

(1) In his quæ hoc numero narrat Pagius diligentiam scriptoris desideres. Primo enim hoc judicium factum est Lothario ipso præsente. « Cum in præsentia domni Apostolici ac nostra etc. » ait idem Lotharius. Secundo, hæc ad superiorem annum pertinent; nam hoc anno Lotharius Romam venit, Paschali jam defuncto, ut Eginhardus apud Pagium hic num. 3 testatur. MANSI.

tharium filium Romam misit, « iter quod in Britanniam facere paraverat, propter famem, quæ adhuc prævalida erat, usque ad initium autumni aggredi distulit. Tum demum adunatis undique omnibus copiis, Redonas civitatem, terminis Britanniæ contiguam (ubi Eginhardus Redonas extra Britanniam accurate locat, juxta ea quæ alibi diximus), venit : et inde diviso in tres partes exercitu suo, duabus scilicet partibus filiis suis Pippino et Ludovico traditis, tertiaque secum retenta, Britanniam ingressus, totam ferro et igni devastavit. Consumptisque in hac expeditione quadraginta, vel eo amplius diebus, acceptis quoque a perfido Britonum populo, quos imperaverat, obsidibus, ad Rotomagensem civitatem, ubi conjugem se opperiri jusserat, ad XV kalend. Decemb. reversus est. Nam et illuc legatos Michaelis imp. qui ad eum mittebantur, sibi occurrere jussit. Cum quibus et Fortunatus patriarcha Veneticorum regressus, ad ejus venit præsentiam. Sed legati imperatoris litteras et munera deferentes, pacis confirmandæ causa se missos esse dicentes, pro Fortunato nihil locuti sunt. Inter cætera tamen ad legationem suam pertinentia, quædam de imaginum veneratione protulerunt : propter quæ se Romam ire, atque Apostolicæ Sedis præsulem consulere debere dixerunt. Quos cum legatione eorum audita ac responso reddito, absolveret, Romam ut se velle dicebant, ducere jussit. Fortunatum etiam de causa fugæ ipsius percontatus, ad examinandum eum Romano Pontifici direxit : ipse Aquisgrani, ubi hyemare statuerat, profectus est », inquit Eginhardus in Annal.

9. *Michael imp. ad eum scribit de imaginibus.* — *Fortunatus* patriarcha Gradensis itinere Romam cum oratoribus imperatoris Constantinopolitani suscepto mortuus est in Francia. Vir fuit inquieti animi, qui tamen multis in rebus laudem meruit, ut videre est apud Sigonium lib. 4 de regno Italiæ, et Ughellum tom. v Italiæ sacræ, in patriarchis Gradensibus. Quoad litteras imperatoris Orientis, eas recitat Baronius, datæque sunt *mense April. die* x, *Indict.* II, *a Deo conservata regia urbe*, id est, Constantinopoli, præsenti anno. Eis præfiguntur nomina *Michaelis* et *Theophili* imperatorum Romanorum, qui se excusant apud Ludovicum, quod propter motus a *Thoma* viro seditioso concitatos, per litteras nondum eum de imperio ante quadriennium sibi collato certiorem fecerint. Aiunt, se ad eum mittere legatos, qui in iis litteris nominantur, inter quos recensetur *Fortunatus archiepiscopus Venetiæ*. Addunt se confirmare priorem pacem et amicitiam inter utrosque constitutam, et postea transeunt ad cultum sacrarum imaginum. Verum eorum litteræ multa falsa continent, ipsique se hæreticos produnt, dum sex universalia tantum laudant Concilia, nec ullam septimæ Synodi Nicænæ adversus Iconoclastarum hæresim celebratæ mentionem faciunt. Necem *Leonis* imp. rejiciunt in conjurationem quorumdam improborum, cum tamen ipse Michael totius conjurationis auctor fuerit. Simili fraude queruntur, Ecclesiam ob dissensiones de cultu imaginum esse divisam, cum tamen Synodum generalem, quæ dissensiones sustulerat, locum habere prohiberent. Præterea Græcos Orthodoxos reprehendunt, quod vivificam Crucem despicerent, imagines ut deos quosdam adorarent, aliasque id genus ineptias in cultu imaginum ostenderent; quæ meræ calumniæ erant. Denique *Ludovicum* Aug. deprecantur, ut legati, quos ad Pontificem Romanum mittunt, ejus auxilio e Francia Romam proficisci possint.

10. *Imperatores Orientis nunquam imperatoris Romanorum nomine Francos appellarunt.* — Baronius num. 17 refert inscriptionem litterarum Michaelis et Theophili filii Orientis imperatorum ad Ludovicum Pium, his verbis expressam : « Michael et Theophilus fideles in ipso Deo imperatores Romanorum dilecto et honorabili fratri Illudovico glorioso regi Francorum, Longobardorum, et vocato eorum imperatori », ubi vides Ludovicum Pium ab eis vocari *imperatorem* Francorum, non vero *imperatorem Romanorum*. Græci enim nec Carolum Magnum, nec ejus in imperium Occidentale successores, quantumcumque eis indignuerint, Augustos et imperatores Romanorum unquam appellarunt. Sed, ut scribit Eginhardus in Caroli M. Vita, dum de ejus coronatione loquitur, « Constantinopolitanis imperatoribus super hoc indignantibus, magna tulit patientia, vicitque eorum invidiam (aliqui Codices habent contumaciam) magnanimitate, qua eis procul dubio longe præstantior erat, mittendo ad eos crebras legationes, et in Epistolis fratres eos appellando ». Cointius quidem anno DCCCXII, num. 6 ait, Carolum M. pace cum Græcis firmata *basileum* ab eis vocatum fuisse, id est, imperatorem. Verum nihil in medium affert quod id evincat, et Theophanis versio, qua innititur, parum accurata. Ait Theophanes pag. 401 : Κάρουλλος ὁ τῶν Φράγγων ῥὴξ ἐστέφθη ὑπὸ Λέοντος τοῦ πάπα, id est, ut recte Goarus vertit, « Francorum rex Carolus a Leone papa coronatus est », non vero, ut male Anastasius habet, *Carolum coronavit imperatorem.*

11. *Sed imperatores Francorum.* — Græci enim *basilei* nomine modo *regem*, modo *imperatorem* et *Augustum* designant, et nunquam imperatores Occidentis Romanorum imperatores vocarunt, sed *imperatores Francorum*, id est, *reges Francorum*; et si eos *basileos* appellassent, ea voce nihil magis quam reges intellexissent. *Basilei* enim nomine Bulgarorum principes exornarunt : sed quia Franci et post eos Germani Augusti et imperatores dici voluere, quod nunquam in Bulgarorum mentem venerat, eos tantum voce barbara ῥῆγες appellarunt, nec unquam eos Romanorum imperatores aut reges nuncupare voluere. Græcos vero Bulgarorum principes basileos appellasse, apparet ex legatione Luitprandi ad Nicephorum Phocam imp. in qua de aulæ Constantinop. optimatibus Luitprandus loquens apud Baronium anno CMLXVIII, num. 29

ait : « Cumque indignans abire vellem, Leo Curopalates, imperatoris frater, et Proto a Secretis Symeon (est is Simeon Metaphraste, qui eo tempore, non vero hoc sæculo vixit, ut putabat Baronius) pone me sequuntur, hæc latrantes : Cum Christophori filiam Petrus Bulgarorum VASILEUS conjugem duceret, symphona, id est, consonantia scripta juramento firmata sunt ». Valisei seu Basilei nomen retinuit Luitprandus, ut ostenderet ita proceres imperii Orientalis locutos esse, et nomen illud ab illis non minus, quam a populo, Bulgarorum principibus datum fuisse, quod tamen Ottoni Magno imp. Occidentis denegabatur. Uno verbo si aliqui scriptores Græci Occidentis imperatores aliquando *basileos* vocarunt, ea voce reges tantum intellexere ; cum ea Græci et imperatores et reges seu principes designarent. Ducangius in suo Glossario Græco-Barbaro voce Ῥὴξ aliqua habet non contemnenda.

12. *Ludovicus Aug. legatos Romam mittit ob imagines.*— Post Orientalium legatorum discessum, suos quoque Ludovicus Aug. ad impetrandam agendæ de imaginibus collationis facultatem Romam direxit oratores, *Freculfum* videlicet, qui Lexoviensis episcopus erat, et *Adegarium* ejus socium, de quibus in suis ad Ludovicum e conventu Parisiensi litteris ita scripserunt, qui collectas Patrum sententias Aquisgranum ad eumdem imp. transmiserunt : « Fecimus, inquiunt, Epistolam nobis relegi, quam vobis legati Græcorum anno præterito detulerunt. Venerabilis namque Freculfus episcopus subtiliter prudenterque, qualiter ipse et Adegarius socius illius de hac re cum domno Apostolico et cum venerandis episcopis et ministris illius egissent, viva voce parvitati nostræ innotuit », et cætera a Baronio num. 30 et seqq. recitata, qui recte observat, legatorum Ludovici profectionem videri ad annum sequentem referendam.

13. *Regnum Navarræ magis firmatur.* —Eginhardus, postquam præcedentia narravit, subjungit : « Aeblus et Asinarius comes cum copiis Vasconum ad Pampilonem missi, cum peracto jam sibi injuncto negotio reverterentur, in ipso Pyrenæi montis jugo, perfidia montanorum in insidias deducti ac circumventi, capti sunt, et copiæ, quas secum habuere, pæne usque ad internecionem deletæ. Et Aeblus quidem Cordubam missus, Asinarius vero eorum misericordia, qui eum ceperant, quasi qui consanguineus eorum esset, domum redire permissus est ». Anno DCCCX Ludovicus Aug. adversus Navarreos exercitum duxit, et aliquanto tempore in Navarra moratus, eos domuit ; sed postea Vascones, tam qui in Gallia, quam qui in Hispania siti erant, adversus eumdem rebellarunt, prioribusque anno DCCCXVIII aut insequenti ad obedientiam redactis, susceptum hoc anno bellum adversus Vascones Ultramontanos aut Navarreos, ac *Aeblus* et *Asinarius* a Ludovico Aug. *Pampelonam* cum copiis missi. Ea urbs facile occupata, quia nuper a Francis mœnibus exuta fuerat ; sed dum in Franciam redeunt, copiæ eorum profligatæ, et *Aeblus* ad Abderamen Cordubensem regem, cum quo ideo Navarri fœdus inierant, ductus, *Asinarius* vero, quod Vasco esset, liber dimissus ; *Vascones* enim tam qui citra, quam qui ultra Pyrenæos positi, eadem gens et natio erant. Oihenartus in Notitia utriusque Vasconiæ cap. 12, plane persuasum habet, circa hæc tempora prima regni Navarrici fundamenta ab Enecone Arista jacta fuisse ; verum tunc regnum illud non inchoatum, sed magis firmatum et stabilitum.

14. *Urolphus fit archiepisc. Laureacensis.* — *Urolphus* Laureacensis archiepiscopus, de quo anno DCCCXVIII mentionem fecimus, ad Eugenium papam hoc vel sequenti anno profectus est, et quæ in Avaria et Moravia a se gesta erant, exposuit, ut colligitur ex ipsius Eugenii litteris, quæ tom. VII Concil. hodie leguntur. Ex iis sequentia excerpsimus, ea prætermittentes quæ ad hujus missionis et institutionis archiepiscopatus *Laureacensis*, seu, ut loquebantur antiqui, Lauriacensis intelligentiam non faciunt. Litteræ Eugenii inscriptæ sunt « Rathfredo Favianensis Ecclesiæ, et Methodio Ecclesiæ Speculi-Juliens. Quæ et Soriguturensis Ecclesiæ, atque Alewino Nitraviensis Ecclesiæ, parique modo Annoni Vetuariensis Ecclesiæ episcopis » ; simul etiam duobus « ducibus et optimatibus, exercitibusque plebis Hunniæ, quæ et Avaria dicitur, et Moravia ». In ipsis litteris Eugenius de Urolpho scribit : « Is ad Apostolorum limina orationis causa veniens, novam Ecclesiam nostris Apostolicis benedictionibus informandam subnixe commendavit, quia Domino auxiliante catholice gubernandam in vestris partibus suscepit. In quibus etiam quondam Romanorum quoque Gepidarumque ætate, ut lectione certum est, in septem episcoporum parochias antecessores sui jure metropolitano obtinuerant diœcesim, etc. quem nos doctissimum divini oraculi ministrum saluti vestræ cognoscentes per omnia necessarium, etc. ab hac sancta Romana matre Ecclesia vobisque rectorem transmisimus, atque in præfatis regionibus Hunniæ, quæ et Avaria appellatur, sed et Moraviæ provinciarum quoque Pannoniæ sive Mœsiæ Apostolicam vicem nostram et diœcesim, atque jus Ecclesiasticum exercendi, et usum ac potestatem antecessorum suorum, videlicet sanctæ Lauriacensis Ecclesiæ archiepiscoporum sibi successoribusque suis canonica auctoritate committimus atque hujus Constitutionis nostræ Decretum subscriptionis privilegio roboramus. Pallium præterea juxta consuetudinem antiquam sanctitati suæ dedimus, sicut prædecessores nostri suis prædecessoribus concessere, etc. propter vestras autem petitiones super hac re flagitantibus ad honorem suum nostram Apostolicam vicem et auctoritatem insuper accumulavimus, quod nunquam suis permissum est prioribus, etc. ad perfectam autem et necessariam eruditionis vestræ salutem, ut comperimus, non sufficiant pauci, qui modo constituti sunt vobis episcopi, quia plures sunt ad-

huc gentilitatis errore ibidem detenti, ad quos propter inopiam præconum divini verbi nondum pervenit notitia Christi. Idcirco enim, ut accrescat turba fidelium, studeat solertia vestra pro mercede et remissione peccatorum vestrorum, adminiculum atque juvamen præbere reverendissimo Urolpho archiepiscopo, quatenus dudum illic constitutorum episcoporum numerus impleatur, etc. » Diploma Pontificium caret omni nota temporaria.

15. *Metropoli Laureacensi olim vii episcopatus subditi.* — Testatur *Eugenius* Laureacensem archiepiscopum septem olim suffraganeos episcopos habuisse, cum Romani vel Gepidæ jus illi regioni dicebant. Porro Jornandes lib. de Reb. Get. cap. 50 prodit, post mortem *Attilæ* Hunnorum regis populos, qui ei subditi fuerant, in mutuum exitium arma sumpsisse, Gepidisque post multos conflictus favisse fortunam, et venientes per legatos suos ad solum Romanorum, a Marciano imperatore distributas sedes, quas incolerent, accepisse, *Hunnorum* scilicet sedes. Symmacho ipso sexti sæculi initio Ecclesiam Romanam gubernante *Theodorus* Laureacensis archiepiscopus erat, ut patet ex ejusdem Symmachi litteris a Lambecio tom. ii Biblioth. Cæs. pag. 650, aliisque recitatis, quibus Theodoro Lauriacensis Ecclesiæ archiepiscopo pallium concedit. Verum ob secuta bella, ab Hunnis seu Avaribus illata, religio Christiana in Norico penitus collapsa est. Eam postea instauravit. *S. Rudbertus* seu *Rutpertus,* qui illuc ex civitate Wormatiensi, ubi episcopus erat, anno secundo Childeberti III Francorum regis profectus est, exeunte scilicet sæculo septimo. Post *Rudbertum S. Bonifacius* Germaniæ legatus Apostolicus aliquot episcopatus in Germania instituit, et sedem Moguntinam in metropolim erexit. Tum regnante Carolo M. *Colonia* eodem honore exornata, tandemque ejusdem Caroli tempore, annoque septingentesimo nonagesimo octavo urbs Saltzburgensis metropolis effecta, eique subjecti episcopatus, qui alias metropoli Laureacensi subditi fuerant.

16. *Supererant hoc tempore tantum tres.* — Verum cum tres illi archiepiscopatus amplissimis Germaniæ et Norici regionibus non sufficerent, visum est Romanis Pontificibus Laureacensem jam a tot annis exstinctum in integrum restituere, eique e septem episcopatibus olim illi subditis quatuor subjicere, donec alii erigi possent, « maxime in illis locis », inquit Eugenius in litteris laudatis, « si opportunitas et utilitas commendaverit, ubi indicia Ecclesiarum et ædificiorum sedes pontificales olim fuisse demonstrant ». Quibus ex verbis intelligimus tres alios episcopatus olim metropoli Laureacensi subjectos jam olim excisos fuisse.

17. *Non Vienna Austriæ, sed Faviana episcopalis fuit.* — In Eugenii papæ litteris primus inter antistites, qui Laureacensi metropolitæ subsunt, nominatur *Rathfredus* episcopus *Favianensis Ecclesiæ, et Fabianam* seu *Favianam* scriptores Germanici, Cointius hoc anno num. 37, aliique passim *Viennam* hodie primariam archiducatus Austriæ civitatem interpretantur. Sed Lambecius tom. ii Biblioth. Cæs. cap. 1, num. 11 et seqq. vulgarem illum errorem evertit, ostenditque *Viennam* in Faviam seu Favianam aut Fabianam ab auctoribus, qui postremis sæculis vixere, transformatam non fuisse, nisi ex prava interpretatione Vitæ sancti Severini Noricorum apostoli ab Eugippio scriptore coævo editæ. Oppidum itaque quod *Flaviana*, scilicet *Castra*, Eugippius vocat, situm fuit inter Comagena, hodie *Lagelenber*, et Cetium montem, hodie *Kalenberg*; ibidemque præcipuum fuit sancti Severini monasterium juxta muros Flavii, seu *Flavianorum Castrorum;* quod oppidum una cum aliis Norici Ripensis civitatibus ac castellis non multo post sancti Severini obitum sævitia hostili funditus periit, ut ipsemet sanctus prædixerat. Cella vero sancti Severini ad Vineas, quæ, ut Eugippius testatur, a Flavianis aliquanto remotior fuit, constructa erat ad ipsam radicem montis Cetii, sive *Kalenberg*, itidem in Norico Ripensi, non autem in Pannonia. Plinius lib. 4, cap. 24, *Flavii* meminit, et inter Norici urbes recenset; illud vero Eugippius *Flaviana*, scilicet *Castra*, appellat. Quare episcopi, quos Bucelinus part. 1 Germaniæ sacræ, aliique passim *Viennæ* sedisse dicunt, episcopi fuere Flavii seu Flavianæ civitatis, et maxima ex parte supposititii sunt; cum eorum nomina in nullo antiquo monumento extent. *Viennam* vero Austriæ *Vindebonam* genuino nomine antiquitus appellatam, ejusque situm fuisse in ripa Danubiana Pannoniæ superioris, sex millibus passuum cis sive infra montem Cetium, ubi nunc *Vienna* Austriæ posita, Lambecius citatus cap. 2, ex tabula Peutingeriana, Itinerario Antonini Augusti, Ptolemæo lib. 2, cap. 15, variisque inscriptionibus ac veterum scriptorum testimoniis certo demonstrat. Jam anno cdliv, num. 11 hunc communem errorem, quod nempe *Vienna* a *Flaviana* non fuerit diversa, confutavi, ideoque hic sufficiat, observare, quod cum Plinius laudatus expresse testetur, *Flavium* situm fuisse in Norico, necessario inde sequi diversum illud a Vienna Austriæ, quæ omnium consensu non ad Noricum, sed ad Pannoniam superiorem pertinet; cum posita sit cis Cetium montem, quo tanquam communi termino Pannonia a Norico separatur.

18. *Metropolis Laureacensis suppressa.* — In eodem Diplomate Eugenii papæ mentio fit trium aliorum episcopatuum Laureacensi metropoli subditorum, sed civitates in quibus sedere, jam a multis sæculis excisæ, et situs earum vix hodie cognitus. Porro *Eugenius* suas quidem litteras quatuor duntaxat Ecclesiarum episcopis sub archiepiscopo Laureacensi constitutis inscribit, quia plures tunc erecti non erant episcopatus, Laureacensi tamen antistiti jus metropolicum per Avariam, per Moraviam, per Pannoniam, et per Mœsiam attribuit. *Pannonia* pro limitibus habet Mœsiam ad ortum, Noricum ad occasum, Danubium amnem ad sep-

tentrionem, Savum fluvium ad meridiem, comprehenditque Vindobonam seu Viennam, Budam, Sirmium, Taurunum, aliasque celebres urbes. *Ager* vero *Noricus* septentrionem versus a Germania per Danubium, meridiem versus ab Italia per Alpes, ortum versus a Pannonia per Cetium montem, occasum versus a Vindelica per Oenum amnem disterminatur. In Norico fuere *Lauriacum*, ut Cluverius cap. 4 Chorographiæ Vindelicii et Norici scribendum censet, seu *Laureacum*, celeberrima tunc Norici Ripensis civitas ad confluentes Danubii et Anisi sita, quam olim mediam amniculus *Lauro*, vulgo *Lorbach*, interfluebat, a quo amniculo seu torrente *Lauriacum* nomen accepit. Hodie vero *Lauriacum* vicus est tantum Austriæ superioris uno milliari ab Aniso oppido ex Aniso fluvio ita appellato dissitus. In Norico erat etiam *Faviana*, urbs episcopalis, ut supra diximus. Urolpho circa annum DCCCXXXVII demortuo, suppressum est Laureacensis archiepiscopi nomen, diœceses Laureacensis ac Pataviensis iterum simul, sicuti ante hanc novam erectionem fuerant, unitæ sunt, et in unam provinciam coaluerunt Salisburgensis et Laureacensis metropoles, usque ad Leonem VII papam.

19. *Bernardus dux Septimaniæ Dodanam uxorem ducit.* — Hoc anno *Dodana* Bernardo comiti filio S. Willelmi nupsit, ut liquet ex Præfatione Manualis libri, quem ipsa Willelmo filio suo postea direxit : « Anno, inquit, feliciter, Christo propitio, XI, domino nostro Ludovico quondam fulgente in imperio, concurrente VIII kalendarum Julii die, in Aquisgrani palatio ad meum dominum tuumque genitorem Bernardum legalis in conjugio accessi uxor ». Bernardus erat dux Septimaniæ, idemque præses Marcæ Hispanicæ, seu comes Barcinonensis, et, ut inquit Theganus cap. 36, « de stirpe regia et domini imperatoris ex sacro fonte baptismatis filius », id est, spiritualis filius Ludovici Pii tunc Aquitaniæ regis, modo imperatoris, quem agnatione contingebat. Dodana vero femina piissima libellum illum a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 1, pag. 350 recitatum, ad filium suum Willelmum, ut eum ad pietatem informaret, direxit. Hæc sororem se Ludovici imperatoris vocat in fine sui Manualis, prout ibidem editus est. Ibi enim legitur : « Inchoatio hujus libelli secundo anno obitus Ludovici quondam mei fratris ». Verum Baluzius lib. 4 Marcæ Hispanicæ pag. 349 testatur, se in Codice ex quo fragmentum istud editum est, vidisse diserte scriptum : « Incoatio hujus libelli secundo anno obitus Ludovici condam imperatoris II kal. Decembris ». Vir autem doctissimus, qui illud vulgavit, non vidit Codicem ipsum, sed excerpta tantum ex eo descripta ; quod hic prætermittendum non fuit, ne quis *Dodanam* sive *Duodenam* inter filias Caroli M. connumeret.

20. *Visio Wetini monachi.* — Hermannus Contractus in Chronico hoc anno scribit : « Augiæ Wetinus monachus, e corpore ductus et reductus, post triduum obiit : cujus visiones Hetto episcopus (nempe Basileensis) prosa, et Walachfridus heroico metro scripsit ». Fuit hæc visio omnium, quæ sæculo hoc contigere, celeberrima, ab Hincmaro Rhemensi archiepiscopo in Epistola de visione Bernardi presbyteri, a Ratperto de Origine et casibus monasterii sancti Galli cap. 9, a Reginone abbate anno DCCXCIX, aliisque memorata. *Heittonis* seu *Hettonis*, et Walafridi Strabonis libellos Baluzius ex duobus Mss. eruit, et Mabillonio communicavit, qui eos loco laudato publicavit. Wetini vero visionem hoc anno die XXX Octobris, in quam Dominica incidebat, contigisse, testatur Walafridus his versibus :

> Hic igitur, postquam Dominus descendit ab alto
> Carnis in hospitium, sexto quater atque peracto
> Octingentesimo rapidis discursibus anno ;
> Undecimoque Pii Ludovici Cæsaris, et dum
> Sexies October decliuat quinque diebus,
> Adfuit illa dies, quæ septima in ordine constat.

Hoc est die XXX Octobris jam instante, et quidem sabbato, quod hoc anno convenit in diem XXIX Octob. Dominica vero in diem XXX ejusdem mensis. Narravit *Wetinus* suis sodalibus, se angelo duce ad Purgatorium, et dein ad Paradisum raptum esse, et quid utroque in loco vidisset, aperuit, et postridie mortuus est.

21. *Moritur Alfonsus II Legionis et Castellæ rex.* — Rerum Hispanicarum scriptores de anno emortuali *Alfonsi Casti* Castellæ et Legionis regis inter se non conveniunt, standum itaque Vasæo in Chronico, donec major lux affulgeat, eaque hoc anno consignanda. Ei successit *Ramirus* hujus nominis I, Veremundi regis diaconi filius, ab Alfonso II Casto appellato ante mortem hæres institutus.

EUGENII II ANNUS 2. — CHRISTI 825.

1. *Collatio Parisiensis in qua multa subdole molita contra cultum SS. imaginum.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus vicesimus quintus, Indictione tertia inchoatus, quo kalendis Novembris prope Parisios complures, qui cæteros doctrina excellere videbantur, jussu Ludovici imperatoris in unum collecti, secundum petitam et acceptam licentiam a Romano Pontifice de imaginum veneratione disseruere. De his acturi, in primis ipse titulus est redarguendus erroris, ex Actis ipsis, dum actio illa Synodus Parisiensis nomine inscribitur; cum ex ipsius imperatoris litteris constet non Synodum esse celebratam, sed ex selectis viris eruditis habitam esse Collationem, singulis in eam suum symbolum conferentibus. Plurimum namque differre inter Synodum et Collationem, majores nostri suis scriptis reliquere testatum.

2. Erubuisse visa sunt posteriora sæcula, quæ in hac, de qua est sermo, Collatione sunt facta scriptisque mandata; ac ea de causa Acta ipsius occuluisse, ut amplius non essent visa. Nullus enim usquam reperitur (quod sciam) inter tot diversorum scriptorum examina, quibus Gallia abundavit, qui ejusmodi Collationis vel levem mentionem habuerit, quæ ante annos quatuor Francofurti cusa in Wecheliana typographia in lucem prodiit absque luce, nempe quod auctoris nomine careat, qui invenit, et edendam curavit, vel ex qua fuerit accepta bibliotheca; nec sit aliquid dictum (ut moris est eorum, qui ingenuo ac animo libero absque fuco et fallaciis rem agentes, omnia ista produnt) quo liberent fidem suam, et lectori aditum non occludant, sed patefaciant, ut si velint, ipsum possint consulere Codicem veterem : num ex eo sint cuncta sincere atque fideliter reddita. Nam secus facere, est tyrannice cogere, et strangulare lectorem, ut ea, prout edita sunt, accipiat, velit, nolit, nec in ambiguis habeat quem consulat, quo se vertat. Ut plane (quod dictum est) non sit istud in lucem edere, sed offundere tenebris omne, quod promitur.

3. Secundum igitur Redemptoris nostri illam sententiam [1] : «Omnis, qui male agit, odit lucem : et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta » ; arguendus est iste filius esse tenebrarum, qui tenebricosum opus, perpetuis tenebris dignum a majoribus habitum et abditum, obscuritate nominis et loci, unde prodierit, totum densa offusum caligine in odium et invidiam Catholici nominis sparserit; ut consultius Pithæus egerit (si verum est quod præfatur anonymus) ut apud se retinuerit, nec prodiderit in dedecus Galliarum quod apud se habebat eorumdem Actorum vetus exemplar.

Sed tantum abest, ut quod voluit, assecutus sit auctor, qui edidit, ut potius contrarium nolens et invitus sit operatus ; cum ex litteris quas recitat Ludovici pii, ipsa pietas in tenebris eluceseat, nimirum quantum sit apud Romanos Pontifices in universa Ecclesia juris et potestatis, et quanta imperatores prosequi eos debeant reverentia et colere observantia.

4. Quod in primis spectat ad ipsos, qui adfuerunt, collatores (ut omnis erroris origo et causa pandatur) sciendum est, quod ex male percepto sensu S. Gregorii papæ in Epistola ad Serenum Massiliensem episcopum, invaluit apud eos error ille, quo dicerent, sacras imagines in Ecclesiis ad docendum tantum, non ad eas adorandum exponi debere. Ex qua falsa suscepta semel assumptione, in illud simul præcipitium sponte ferrentur, ut septimam Œcumenicam Nicænam Synodum eo nomine condemnarent, mentientes, quod in ea latriæ adoratione juberentur imagines adorari. Sic igitur occasione legationis hæretici imperatoris Michaelis cicatricem male obductam refricantes, vulnus periculosius induxerunt, quod antea inflictum in Francofordiensi Concilio, jam fuerat abolitione Actorum illorum plene curatum, sed nunc ob inscitiam collatorum et nequitiam pariter (ut apparebit) dira exulceratione recruduit. Quod cum hic adspicis, tu ad præparatum antea, et eo loco re-

[1] Joan. III.

positum, ubi actum est superius de Francofordiensi Concilio, antidotum festine recurre: nam ibi nos agentes de Francofordiensi Concilio, ipsorum errores confutavimus. Ad eum igitur locum (ne eadem repetere cum labore et tædio teneamur) veri amantem lectorem rejicimus, ubi et quinam fuerint isti ejus sententiæ defensores, ostendimus: ea legat, ut secure mente illæsa percurrat, quæ in hac habita Collatione inveniet offendicula: quæ in primis reperiet in Epistola ab ipsis ad eumdem Ludovicum imperatorem hoc anno data, inscripta falso titulo Synodi, quæ sic se habet:

5. «Synodus Parisiensis, octingentesimo vicesimo quinto anno[1].

«Excellentissimis ac victoriosissimis Deoque amabilibus Augustis dominis Illudovico et Hludhario serenissimis imperatoribus.

«Nos servi et fidelissimi oratores vestri, qualiter proximis kalend. Novembris apud Parisiorum urbem juxta præceptum vestræ magnitudinis in unum convenimus, qualiterque de negotio a vestra pietate nobis injuncto, de causa videlicet imaginum egerimus, ad memoriam vestræ celsitudinis reducimus. Sed ut melius nobis manifestum fieret, ob quam causam vestra pietas, quæ erga Dei sanctæque suæ Ecclesiæ amorem ardentissime flagrat, ad hoc inquirendum primo accensa fuerit: necessarium duximus initium hujusce rei cognoscere. Et ideo primum Epistolam domini Hadriani papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino imperatori et Irenæ matri ejus ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, et quantum nostræ parvitati res patuit, sicut juste reprehendit illos, qui imagines sanctorum temerario ausu in illis partibus confringere et penitus abolere præsumpserunt, sic indiscrete noscitur fecisse, id quod superstitiose eas adorare jussit. Pro quarum etiam causa Synodum congregari præcepit, et sua auctoritate sub jurejurando censuit, ut erigerentur et adorarentur et sanctæ nuncuparentur; cum eas erigere licitum, adorare vero nefas sit. Inseruit etiam in eadem Epistola quædam testimonia sanctorum Patrum, quantum nobis datur intelligi, valde absona, et ad rem, de qua agitur, minime pertinentia». Hæc isti de Hadriano. Ex quibus plane intelligas ejusdem esse farinæ homines cum illis, et fortasse eosdem ipsos, qui sub nomine Caroli Magni ad eumdem Hadrianum scripsere adversus septimam Synodum commentarium, quos satis est confutatos esse superius. In eo autem quod calumniati sunt eumdem Hadrianum Pontificem, jurejurando censuisse, ut imagines erigerentur et adorarentur, cum nihil penitus de juramento, vel levis insit usquam mentio, plane mendaces arguuntur et fraudulenti. Sed pergunt:

6. «Ex hujus namque Epistolæ textu imperator et clerus simulque populus auctoritatem sumentes, Synodum fecerunt, in qua sicut illi multum deviaverunt, qui imagines sanctorum in illa alia Synodo, quæ sub Constantino avo memorati Constantini facta est, penitus abdicandas esse decreverunt; sic isti non mediocriter erraverunt, qui eas non solum coli et adorari et sanctas nuncupari sanxerunt, verum etiam sanctimoniam ab eis se adipisci professi sunt». Et ista quoque quam calumniose ingerantur, æque superius dictum, et de objectionibus in eam Synodum Œcumenicam illatis ab ipsis prolixius tractatum est; cum patenter ostendimus sparsas de eadem Synodo ab eis calumnias et adornata mendacia, quæ, sicut aperuimus, æque repellimus. Pergunt vero: «Et ut id esse verum, quod nitebantur adstruere, demonstrarent, quædam sanctarum Scripturarum testimonia et sanctorum Patrum dicta, ad suum superstitiosum errorem confirmandum, violenter sumpserunt, et eidem suo operi incompetenter aptaverunt, quoniam non eo sensu, quo dicta, nec eo intellectu, quo a sanctis Patribus exposita, ab illis esse produntur prolata, vel intellecta.

7. «Eamdem porro Synodum cum sanctæ memoriæ genitor vester coram se suisque perlegi fecisset, et multis in locis (ut dignum erat) reprehendisset, et quædam capita, quæ reprehensioni patebant, prænotasset: ea per Angilbertum abbatem eidem Hadriano papæ direxisset, ut illius judicio et auctoritate corrigerentur». Mentiri rursus adversarii convincuntur in eo quod aiunt a Carolo ea de Synodo septima loca reprehensa: nam luce clarius ex iisdem reprehensionibus demonstravimus, non ab ipso Carolo eas excogitatas, sed ab aliis eas ipsi oblatas Carolo; ab eo vero missas ad Hadrianum, in quem isti e malo hæc stomacho rursus evomunt, dicentes: «Ipse Hadrianus rursus favendo illis, qui ejus instinctu tam superstitiosa tamque incongrua testimonia memorato operi inseruerant, per singula capitula in illorum excusationem respondere quæ voluit, non tamen quæ decuit, conatus est. Talia quippe quædam sunt, quæ in illorum objectionem opposuit, quæ remota Pontificali auctoritate, veritati et auctoritati refragantur. Sed licet in ipsis objectionibus aliquando absona, aliquando inconvenientia, aliquando etiam reprehensione digna testimonia defensionis gratia proferre nisus sit; in fine tamen ejusdem Apologiæ sic se sentire, et tenere, et prædicare ac præcipere de his, quæ agebantur, professus est, sicut a beato papa Gregorio institutum esse constabat. Quibus verbis liquido colligitur, quod non tantum scienter, quam ignoranter in eodem facto a recto tramite deviaverit. Nisi enim in conclusione objectionum suarum retinaculis veritatis, beati scilicet Gregorii institutis adstrictus iter devium præcavisset, in superstitionis præcipitium omnino labi potuisset».

8. Ista cum ii adeo impudenter effutiant, debemus plurimas Deo gratias, quod ipsa Hadriani scripta integra adhuc extent, quibus sane tanta

[1] Synodus Parisiensis pag. 19.

stoliditas, sive potius insignis pravitas, dolusque malus adversantium arguatur, dum ex eis apparet meridiana luce clarius, quod Hadrianus non deserendo cultum imaginum, Gregorium citat, sed asserendo et profitendo, ipsumque tam scriptis, quam factis ostendit eumdem sanctum Gregorium esse professum. Sed de his latissime citato loco superius dictum est, quæ rursum consulere ne graveris, quo magis horum mendacia detesteris. Qui pergunt, consilium dantes, quid ipse tunc facere debeat Ludovicus :

« His igitur pro captu ingenii animadversis et intellectis, ut plenius etiam nobis cuncta patescerent, fecimus Epistolam nobis relegi, quam nobis legati Græcorum anno præterito detulerunt. Venerabilis namque Freculfus episcopus subtiliter prudenterque, qualiter ipse et Adegarius socius illius de hac re cum domno Apostolico et cum venerandis episcopis et ministris illius egissent, viva voce parvitati nostræ innotuit. Sed cum prudenti relatu illius cuncta cognovissemus, qualiter partim veritatis ignorantia, partim pessimæ consuetudinis usu, hujus superstitionis pestis illis in partibus inolevisset, et priora et posteriora studiosissime considerassemus : intelleximus, quantum nobis res patuit, quo zelo ad hæc consideranda vestra sancta devotio excitata fuerit. Non enim ignoramus animum vestrum magno tædio posse affici, cum illos a recto tramite quoquo modo conspicitis deviare, qui summa auctoritate prædili deviantes quosque debuerant corrigere. Illo nempe zelo accensi estis, de quo B. Paulus Apostolus dicit[1] : Quis scandalizatur, et ego non uror ? Cum enim duos in periculo constitutos conspexistis et a via regia declinantes, unum scilicet ad sinistram in abruptum confringendarum imaginum prolapsum, alterum vero ad dexteram in superstitiosam videlicet earumdem imaginum adorationem proclivem : voluistis vos affectu pietatis medium opponere, et utriusque partis morbo salutiferam medicinam conferre.

9. « Sed quoniam maximum vobis in eo obstaculum erat, eo quod pars illa, quæ debebat errata corrigere, suaque auctoritate hujusce superstitionis errori obniti, ipsa prorsus eidem superstitioni non solum resistere, verum etiam incauta defensione contra auctoritatem divinam et sanctorum Patrum dicta nitebatur suffragari : aperuit vobis Dominus ostium juxta optatum vobis desiderium, ut licentia vobis ab eadem tribueretur auctoritate tantæ rei cum vestris quærendi familiariter veritatem ; ut quoniam inerat vobis voluntas consulendi, et deerat auctoritas quærendi, ejus auctoritate quæreretis veritatem, cujus auctoritas deviare videbatur ab ipsa veritate; quatenus sancto vestro desiderio et vigili studio veritas patefacta, dum se in medium ostenderet, etiam ipsa auctoritas volens, nolensque veritati cederet atque succumberet. Verum quoniam fratrum salus non est negligenda, et eminens auctoritas non est facile reprehendenda : visum est extremitati nostræ, ut omnis vestræ serenitatis sermo ad illos specialiter ex Apostolicarum auctoritate litterarum dirigatur ; quorum primum causa ad hæc quærenda estis excitati ; et quicquid reprehensionis in utrisque partibus dignum cognoscitur, ad illorum personam potius referatur, qui libere admoneri possunt, et quorum scandalum, si pro veritate ortum fuerit, facilius tolerari potest ». Vidisti quid isti Ludovico suadeant, nimirum ut litteræ scribantur ad Michaelem imp. auctoritate (ut aiunt) litterarum Apostolicarum, nempe nomine Romani Pontificis, quod (ut videbimus) factum est; cum longe procul abfuerit, ut vel levis consensus Apostolicæ Sedis accesserit. Cæterum quomodo cum Græcorum imperatore, rursus quomodo se gerat cum Romano Pontifice, ad eos scribendo, sic collatores eumdem Ludovicum imperatorem admonent :

10. « Credimus itaque quod illos reprehendendo, illisque compatiendo, istos vero demulcendo, laudando et præferendo, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ condignam laudem deferendo, veritatem ex testimoniis sanctarum Scripturarum et sententiis sanctorum Patrum in medium proferendo, et veraciter sobrieque exponendo, poterit vestra sanctissima devotio, sicut optat, utrisque consulere. Sic quippe refragator vinculis veritatis modo blandiendo, modo honorando, modo secundum rationem veritatem demonstrando subtiliter adstrictus, non audebit aliter docere, quam quod veritas habet, nec poterit aliter tenere, quam quod veritas habet, nec aliter tentare, quam quod veritatis documento aliis tenendum tradiderit.

11. « Tali nempe modo visum est nostræ mediocritati, ut utriusque partis saluti commodissime prodesse, magnamque vobis a Domino remunerationem hujus rei gratia præparare possitis. Credimus sane quia quanquam aliqua ex parte superstitiosam sibi consuetudinem forte vindicare velint : nullatenus tamen ab eadem Sede aliter quam auctoritas et veritas se habet, mandare in aliquam partem præsumet. Verebitur siquidem potestatem vestram, auctoritatem Sedis et testimonia veritatis. Cum igitur a vestra sancta devotione ita peracta fuerint, licet (quod non optamus) in aliquo aut isti, aut illi deviare voluerint, et vestram saluberrimam admonitionem, quæ tota ex auctoritate veritatis profertur, audire contempserint ; non minor id vobis a Domino recompensatio fiet, quia totum, secundum verba Heliæ[1] prophetæ, quod vestrum fuit, facere studuistis ». Ista viri prudentes; quibus cum tantum data fuerit a Romano Pontifice inquirendi facultas, definierint isti sententiamque protulerint in Epistolam Hadriani, in ipsam Œcumenicam septimam Synodum, et quid de imaginibus sentiendum sit, ipsi primæ Sedi legem perscribere

[1] 2. Cor. XI.

[1] 3. Reg. XIX.

studuerint. Qui et de suo ipsorum labore in his conferendis jam pergunt dicere :

12. « Nos denique servi vestri (sicut superius præmissum est) in unum convenientes, et de nobis injunctis pro captu intelligentiæ nostræ familiariter conferentes, testimonia ex auctoritate divina, et sententias sanctorum Patrum, quas, prout temporis angustia permisit, collegimus, et coram nobis legi fecimus, et quicquid cum his de negotio, de quo agetur, necessarium aptumque judicavimus, et in unum congerere studuimus, vestræque imperiali potentiæ per venerabiles viros Halitgarium et Amalarium dirigere præsumpsimus, ut videlicet vestra a Deo vobis collata sapientia ex his eligat quicquid necessarium, dignumque ad idem negotium pertinens judicaverit. Obsecramus itaque humiliter abundantissimam pietatem vestram, ut non nobis adscribatur quicquid ibi minus, aut indecens, aut.... inventum fuerit. Vere enim fatemur, quia angustia temporis præpediente, nec quanta voluimus, nec quanta potuimus, collegimus ; sed tantum vestris sacris jussionibus, ut decet et oportet, totis nisibus parere cupientes, quæ parvo in tempore ad manus nobis occurrere potuerunt, breviatim collegimus, et huic operi usque ad vestram sagacissimam examinationem inseruimus. Nam quidam nostrorum de longe venientes non habuerunt spatium temporis quærendi ; quidam vero nec causam, pro qua ad hunc conventum venire jussi sunt, donec pervenerunt, veraciter nosse potuerunt. Moduinus namque infirmitate, in qua diutissime laborat, detentus venire nequivit.

13. « Scit itaque plenissime excellentia vestra, quia illud, quod per omnes Catholicorum libros indagari necessitas urget, prolixi temporis spatio ad legendum indiget. Nam si sufficiens spatium temporis nobis tributum fuisset, tanta Domino opitulante, poteramus colligere, quæ huic operi copiose poterant abundare. Tamen in his, quæ collecta sunt, summam hujus negotii, de quo agitur, discrete comprehensam esse, juxta auctoritatem divinam et sanctorum Patrum sententias arbitramur, ita videlicet, ut unusquisque fidelis ea perlegens, animadvertere queat, quod imagines sanctorum stulta præsumptione non sunt confringendæ, et ad injuriam sanctorum abolendæ et penitus despiciendæ : nec assertione superstitiosa colendæ aut adorandæ, sed potius hujuscemodi superstitione remota, juxta veram religionem, memoriæ et amoris causa ob recordationem eorum, quorum imagines habendæ, sicut a beatissimo Gregorio satis Catholice perspicueque dictum declaratur ». At nec ipsis Romanis Pontificibus aliud retinere atque servare, quam quæ a sancto Gregorio de his scripta et facta esse noscuntur, semper in consilio fuit et opere : quæ isti non percipientes, cum pugnant, aerem verberant : demum vero ista perorant :

14. « Quia igitur nos his qui in sacra Sede Petri Apostoli resident, dignam honoris reverentiam jure tribuendam non dubitamus, et illorum erga imagines superstitiosam venerationem quidam visu, omnes vero aliorum relatu cognoscimus : voluimus primum contra illos sententias ponere, qui imagines præsumptuosa temeritate confringere præsumpserunt, quatenus inde isti animati aliorum errata valentius vobiscum corrigerent, et ad suam superstitionem cognoscendam veritatis testimonia suscipienda animum facilius flecterent. Sicut igitur nobis videtur, et superius præmisimus, aperte sermo vestræ correctionis contra illos usquequaque dirigi potest, a quibus vobis illa Epistola, quam relegimus, directa esse cognoscitur : quoniam ejus textu utramque partem reprehensione dignam demonstravit, et illam scilicet, quæ indebito et superstitioso cultu imagines venerabatur, et illam, quæ ab inferioribus locis easdem imagines evertere et delere præcepit : et ideo credimus, quanquam cætera alia secundum auctoritatem veritatis, sicut in suis scriptis continetur, idem imperator fecerit, propter hoc tamen factum quosdam illarum partium infirmos scandalizasse, necnon quosdam nostræ Urbis Romanæ perturbasse ».

15. Vides hos magis excusare Iconoclastas, tanquam veritatis auctoritate, ut aiunt, agentes ? Qui demum hujusmodi salutatione Epistolæ finem imponunt : « Ad exaltationem et pacem sanctæ suæ Ecclesiæ, humillimam Deoque amabilem et Christianæ religioni necessariam dominationem serenitatis vestræ, Dominus Jesus Christus incolumem dextera suæ pietatis tueri ac felici protectione per immensum conservare, et post hujus vitæ cursum supernis civibus consortem dignetur efficere ». Hæc ipsi. Qui et illud amplius præstitere, ut iisdem scriptis et ad Ludovicum missis inseruerint litterarum formam, quas ipse Ludovicus scribere deberet pro ineunda concordia omnium Ecclesiarum ad ipsum Romanum Pontificem. Extant ipsæ, sed carent principio atque fine, quas hic tibi legendas posuimus. Sic enim se habent :

.... [1]. « Quia ergo per charitatem Dei, quæ ipso largiente diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, universæ Ecclesiæ notum esse non dubitatur, quod omnia quæ intra eamdem sanctam Dei Ecclesiam ad perennem capiendam salutem pertinentia aguntur, ita per ejusdem sancti Spiritus gratiam caute agenda sunt, ut illud præcipue charitatis privilegium conservetur, quod ipse auctor et largitor omnium bonorum Dominus de mundo corporaliter abscessurus, pro summo atque altissimo munere fidelibus suis dando pariter et relinquendo, largiri dignatus est, dicens [2] : Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis : illud etiam Apostoli [3] pariter attentissime cogitandum : Pacem sequimini et sanctimoniam, sine qua nemo

[1] Eod. l. p. 120. — [2] Joan. XIV. — [3] Hebr. XII.

videbit Deum. Et idcirco valde necesse est, ut quisquis ad illam patriam desiderat pervenire, ubi nunquam discordia potuit vel poterit introire : illud summopere agere studeat, per quod et ipse illam Deo placitam charitatis pacem cum omnibus habere studeat, et omnes contra illam pacem discordantes ad veram concordiam revocare contendat.

16. « Certum est enim, quia sicut quisquam, si eamdem charitatem, illam Deo placitæ fraternitatis charitatem servare poterit et noluerit : ad palatium charitatis pervenire non poterit. Ita si illos, quos contra eamdem dilectionis unitatem dissidentes cognoverit, et illos ad tantæ beatitudinis viam revocare poterit, et virtute, qua valet, non certaverit : ipse sibi ejusdem beatitudinis januam seris validissimis claudit. Similiter quoque justissimo Dei judicio eamdem calcandi semitam obstaculum sibi opponit, si secundum qualitatis suæ modum omnes in Deo unanimes, ne in barathrum discordiæ corruant, quantum reniti prævalet, viriliter non contendit. Hæc ad hoc non humana argumentatione reperta, sed divina toti orbi terrarum docente auctoritate, diffusa atque notissima ubique valere debent; et ubicumque fuerint discordantes, ad concordiam revocentur; concordes vero ne in discordiam proruant, ab universis, qui prævalent, tueantur.

« His ita summatim præmissis, series hujus dictionis postulat, ut subsequens sermo, cur talia præmissa sint, lucide pandat.

17. « Quia igitur, ut universo Ecclesiastico ordini, revelante Spiritu sancto, notum est, inter cætera pietatis documenta, testante Apostolo, fides, spes, charitas præeminent; ipsæque morum virtutes per prudentiam, temperantiam, fortitudinem atque justitiam, auctore Deo inviolabiliter conservantur : ita rursum illæ quatuor ad humanam derivatæ sobriam conversationem, per rationem, discretionem, honestatem atque humilitatem habentur, atque utuntur, nullusque istis carens, illas perfecte habere potuit, nec eis rite, istis spretis, aliquando uti prævaluit. Et quamvis sint quædam ex eis humanam rationem excedentes, ut sunt nonnulla, quæ sola fide attingi possunt, et ob hoc ineffabilia et incomprehensibilia dicuntur; auctoritate tamen divina in sacris voluminibus, sanctorum etiam Catholicorum Patrum edictis, Deo revelante, qualiter eadem tenenda vel confitenda sint, sufficienter reperiuntur; ideoque pæne ab omnibus desideratur, optatur, quæritur, ut ratione præeunte, comitante, subsequente in omnibus, vel de omnibus, unde certus esse desiderat, salva et anteposita semper et ubique divina auctoritate, non prius qualibet humana adinventione opponatur, quam utili ratione instruatur, et undecumque certus esse desiderat, pleniter imbuatur.

18. « Idcirco ergo summopere cavendum est, ne homini rationali rationem desideranti atque poscenti, ullo modo ratio interdicatur, nisi tantum in his, ut supra commemoratum est, ineffabilis tanta et talis occurrat sublimitas, cui merito universa humana se substernat ratiocinationis humilitas. Quia vero uno pretio, Christi videlicet sanguine, redempti fratres sumus, et ipso miserante, cujus misericordia id simus, cognosci meruimus, cum omni mentis affectu (ut supra commemoratum est) necessitatem fratrum nostrorum, totius scilicet imperii Orientalium Romanorum ad intima cordis nostri viscera admittere debemus, quorum inviolabilem charitatem, ob nullam aliam disceptationis occasionem, nimis duriter, ut multis videtur, irrationabiliter scissam esse cognovimus, nisi quod quidam illorum una cum Michaele et Theophilo imperatoribus fratribus nostris, imagines sanctorum non habere volunt; quidam vero e contra ex eadem sancta plebe non solum habere, sed etiam adorare volunt. Quorum altercationis discordiæ summa talis est, ut nolentes illas habere, volentes nec habere consentiant. Volentes vero, nolentes etiam adorare compellant. Qui hinc et inde in diversa tendentes adversus alterutrum, sive humana argumentatione, vel ratione, sive etiam ex divina auctoritate, vel sanctorum Patrum scriptis voluntati suæ excerpta et coacervata habent, ut utrisque videtur, congrua plurima testimonia, quibus et isti suam, et illi e contra vindicare et obtinere suam putant posse sententiam.

19. « Unde sicut dignum, et vere dignum et justum est, ut præeunte Spiritus sancti virtute, ille inter eos in nomine Domini talia correcturus, et ad viam veritatis sanctissimo moderamine reducturus, primus in hominibus arbiter occurrat, quem Deus omnipotens in Sede Apostolica collocare, eorumque vicarium eidem sanctæ suæ Ecclesiæ dare dignatus est, et ob hoc ei nomen speciale in toto orbe terrarum ab eadem sancta Dei Ecclesia, præ omnibus pontificibus decretum est, ut solus, non sua abusione, sed sanctorum Apostolorum auctoritate, universalis papa dicatur, scribatur et ab omnibus habeatur. Et quia sicut omnibus notum est, dicente[1] Joanne Apostolo : Hora novissima est; et Paulo[2] : Nos in quos fines sæculorum devenerunt. Et ideo tempus instat, dies judicii absque ulla diuturna dilatione appropinquat : nulli dubium est, quin diabolus inter reliqua perditionis suæ argumenta, illud præcipue contendit, ut in novissimo die sanctæ Dei Ecclesiæ charitatem mutuam scindat, unanimitatem per quamlibet occasionem scindat, viscera dilectionis corrumpat, ut eam non in pace superius commemorata, sed discissam et dilaceratam dies ille horrendus inveniat.

20. « Sed nec illud latet, quod ipse infelix infelicium, miserrimusque omnium miserorum, non curat per quamlibet occasionem corporalem, spiritalem, mundanam, Ecclesiasticam, id efficere possit, dum tamen quolibet argumento ejus Deo placitam in diligendo soliditatem scindere valeat.

[1] 1. Joan. II. — [2] 1. Cor. X.

Et cum universus ei Ecclesiasticus ordo merito obviare debeat: nullus tamen sub hac conditione majori constringitur debito, quam ille, qui tanto in Sede Apostolica illorum auctoritate pro eorum reverentia in universali mundo, ac tali honorari meruit privilegio. Qui tamen universalis merito non dicitur, si pro universali Ecclesiæ statu viribus, quibus valet, non agonizatur». Ac si diceret, secundum merita non est dignus dici universalis, qui pro universali Ecclesia non laborat; sed nequaquam indigna merita minuunt auctoritatem. Pergit vero: « Hæc, domine pater, ac toto mundo venerande, atque reverende sanctissime Pontifex, ad insinuandam in tanta re mentis nostræ devotionem, præmittere studuimus.

21. « Abhinc vero, si a Deo conservanda almitas vestra ita elegerit, non insinuando, sed admonendo, qualiter communis legatio nostra ad illam sanctam Dei Ecclesiam corrigendam dirigi possit, subnectere curabimus; non ut sanctæ et a Deo datæ sapientiæ vestræ (quod absit) altius sublimiusque progrediendi terminum ponere præsumpserimus; sed ne id quod exinde nobis omnipotentis Dei omnipotenti misericordia ad obsequium vestrum, salutem nostram conferre dignata est, silentio tegeremus, sicut filium decet, patris in gremio examinis vestri collocavimus, confisi in Domino, quod ipse nobis, exinde quod sibi placitum et acceptabile est, inspirare dignabitur.

22. « Nos tamen non Synodum congregando, sed quemadmodum a vobis postulavimus, licentiamque agendi percepimus, una cum familiaribus nostris, filiis vestris, quantum pro multiplicibus sollicitudinibus regni diversis occupati, per intervalla potuimus, considerare studuimus, quid almitati vestræ de tanta necessitate significare potuissemus, qualiter idem populus a Deo per vestram conservandus Orthodoxam sanctitatem ad veram concordiam revocari potuisset, ut vera pace conglutinati, et in hoc, et in futuro sæculo, omnium Domino placere potuissent. Et quid exinde salubre, Domino inspirante, invenire potuimus, paternitati vestræ per præsentes filios vestros, fratres nostros, quædam dictis, quædam scriptis intimando direximus». Hucusque quæ ibi posita sunt ex Epistola Ludovici imperatoris ad Eugenium Romanum Pontificem.

23. Qui igitur sibi adeo visi sunt esse sapientes, præter hæc formam quoque præscripserunt earum litterarum, quas Ludovicus nomine Pontificis mitteret in Orientem ad Michaelem atque Theophilum imperatores, quas antiquitas nominavit pacificas, quod essent pacis conciliatrices. Sed quod eas absque consensu ejusdem Romani Pontificis mittere non liceret, idem Ludovicus imperator per legatos suos easdem ipsas misit ad eumdem Romanum Pontificem inspiciendas, suadens, ut ad sanciendam concordiam totius Ecclesiæ illis uti deberet, prout significant ejus litteræ ad eumdem Pontificem datæ, quas proxime reddituri sumus.

Ita boni isti imperatorem maxime pium pro arbitrio traducentes, abusi zelo ipsius, quæ pietate ejus indignissima essent, præstare fecerunt, cum illæ tales essent, quæ præter id, quod plura continerent indigna Romano Pontifice, complures admixtos haberent errores, eosdemque gravissimos, ut ex ipsis intelliges. Extant enim ipsæ in eodem libello Parisiensis, quam vocant, Synodi, statim post recitatam ipsorum Epistolam ad Ludovicum positæ. Carent ipsæ inscriptione atque principio, ista tantum habentes:

24. « Oro [1] autem et obsecro in universo mundo (ut beati prædecessoris mei domini Gregorii papæ utar verbis) fratres et domini mei; in quantum peccatores, fratres mei, in quantum justi, domini mei: quantum ex me, humiliter supplico; quantum vero ex tanta auctoritate sublimiter moneo; ut nemo me hoc loco propter me despiciat. Quia etsi ad invitandum nequaquam dignus appareo: magna est tamen virtus charitatis et pacis et unitatis, ad quam vos alta potestate in vice beatorum Apostolorum Petri et Pauli, in nomine Domini nostri Jesu Christi invitare præsumo. Cum enim Paulus veridica voce dicat [2]: Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam; quia sine illa nemo videbit Deum: quid felicius, quam et in hoc sæculo desiderando, et in illo fruendo Deum videre? Quid e diverso infelicius, quam nec in hoc sæculo feliciter optando, nec in illo felicius fruendo videre meruerit Deum? Et cum hujus assertionis vel veritatis in universo mundo tanta sint testimonia, quæ in præsenti tempore nulla evolvere prævaleat lingua, nullusque mortalium præscire valeat, quando vel uniuscujusque, vel (quod majus est) totius mundi occasus terminusve fieri debeat: magna me, ut in omnibus notum est, urget necessitas, ut id, quod ex debito reddere debeo, diutius differre (deferre) non audeam, ne forte tanto charitatis debito subtracto, in conspectu æterni Judicis pro vobis omnibus reus appaream.

25. « Quamobrem oro, vel moneo, ut primi mei (primo me) summi Dei Ecclesiæ filii Michael et Theophilus, gloriosi vere et sublimiter a Deo exaltati imperatores Romanorum, una cum universo Catholico nobilissimo senatu, ac populo vobis a Deo ad gubernandum credito, ut ea, quæ pro salute vestra ex auctoritate beati Petri (cui Dominus noster Jesus Christus claves committere dignatus est regni cælorum, dicens [3]: Quodcumque ligaveris super terram, ligatum erit et in cælis: et quodcumque solveris super terram, solutum erit et in cælis) admonere et exhortari, et insinuare necessarium duximus: patienter audiatis, animumque Deo placitum vestrum non ad contemnendum, sed ad obediendum et conservandum præparare studeatis. Ideo autem ad obediendum nobis hortamur; quia omnia, quæ vobis de hac causa dicturi sumus, tribus hoc capitulis principaliter et ordi-

[1] Eod. l. Synod. Parisiens. p. 126. — [2] Hebr. XII. — [3] Matth. XVI.

nare et confirmare parati sumus, id est, ratione, auctoritate et consilio; videlicet rationem texendo, et eamdem rationem, in quantum rationabilis, discreta, honesta et utilis fuerit, auctoritate firmando; eamdem vero auctoritatem, secundum Catholicæ fidei veritatem et rectitudinem salubriter intelligendo. Ad ultimum vero quid in his ad salutem universalis Ecclesiæ tenendum sit, consilium Deo placitum dando, et idem consilium confirmando. Et quamvis (ut dignum est) divina præcellet auctoritas: primo tamen ad mitigandos atque ad adunandos animos in diversa tendentes, ratiocinando omnibus satisfacere volumus; ut eo facilius et divinam auctoritatem secundum sanum Catholicæ fidei intellectum concordes suscipiant, ac deinde certum nobis consilium suavius amplectantur, amplexumque in futuro custodiant.

26. « Apud omnes igitur hæc sancta Occidentalis Ecclesia, quæ se auctoritate beatorum Apostolorum Petri et Pauli, largiente Domino, fidei, spei et charitatis sumpsisse exordium gloriatur: ita hactenus per eosdem Apostolos, protegente Spiritu sancto, et ipsis intercedentibus ac protegentibus ab omni hæresi illibata nunc usque conservata est; ut non solum ipsa ad quodlibet erroris diverticulum minime declinaret, sed potius omnes a rectæ fidei tramite quoquo modo deviantes per Orthodoxos eorumdem successores, toto orbe terrarum, ad rectitudinem potius revocaret. Testis enim hujus rei non quilibet angulus, sed orbis terrarum universus; quia quoties tales per mundum persecutiones motæ sunt, quæ ad periculum fidei universalis Ecclesiæ imminere putabantur, ob inveniendam inventamque custodiendam Catholicæ fidei veritatem, semper hoc universalis Ecclesia præsente, ob hujus sanctitatem Sedis, Pontifice, aut certe cum consensu illius verbis vel litteris porrecto corrigere, porrectumque ad conservandum, statuere consuevit.

27. « Simili modo etiam et in his, quæ ad conservandum in humanis actibus ejusdem Ecclesiæ incontaminabilem statum, moderante non qualibet dolosa, vel sophistica, necnon duplici calliditate, sed veritate subnixa, simplici ratione, ipsaque discretione, honestate, utilitate, pariter irradiata ratione, non solum noxia vel nociva, verum quoque et ipsa superflua et non necessaria resecare consuevit; et ea (ut prædictum est) quæ ad salutem totius Ecclesiæ pertinere, et insuper merito carere non debuisset: disserendo et ordinando sancire solita fuit. Et hoc non tantummodo causa fidei, vel sicut præmissum est, de statu humani generis, vel cursu rectitudinis; verum quoque de omni dissensione in sancta Dei Ecclesia, quæ pacem illam turbare videbatur (quam Dominus Apostolis et per Apostolos nobis omnibus vicariam præsentiæ suæ dereliquit, dicens[1]: Pacem meam do vobis: pacem meam relinquo vobis) ubicumque per quodlibet pietatis argumentum pertingere potuit: semper hujus sanctæ Sedis vicarii Apostolorum quædam mulcendo, quædam vero (si ita res poposcisset) sublimi ac veneranda auctoritate, ut dignum erat, docendo, pariterque prædicando, ad pacis concordiam revocare studuit ». Ista illi nomine Romani Pontificis prælati, quibus auctoritatem Romanæ Ecclesiæ ac dignitatem digne, ut par erat, insinuarunt: ad causam vero venientes, melle ita jam illitis faucibus venena propinant. Subdunt enim:

28. « Quorum vicem, qualescumque simus, ministerium tamen auctoritate subeuntes, charitate pariter et eadem auctoritate roborati, dissensionem illam, quæ infra (inter) ipsam semper Deo amabilem Romanorum Græcorumque Ecclesiam exortam durius eamdem Ecclesiam, quam saluti illius ullo modo convenire possit, scindentem diuturno tempore cognovimus: non audemus declinare, ut non illam ex auctoritate tantorum Apostolorum ad pacis concordiam, ipsis mediantibus, non debeamus advocare. Maxime vero in eo quod ejusdem miserrimæ dissensionis ea sit materia, sine qua (sicut multis videtur) salva per fidem, spem et charitatem incunctanter et in hoc sæculo, et in futuro salvari potest Ecclesia. Quorum sensus et sententia talis est: Quid fidei, spei et charitati obesse potuisset, si imago nulla toto orbe terrarum picta vel ficta fuisset? Et quanquam iidem filii nostri, qui hæc dicunt, rationabiliter se ostendere posse nullatenus dubitant, melius illud nunquam fuisse, sine cujus cultu, perfecta fide et charitate, universalis sancta Dei Ecclesia salva potuisset consistere, quam sub hac occasione non dubium, sed certissimum illud malum discordiæ debere incurrere, quod nisi correctum fuerit, nullatenus cum hac dissensione, ad Dominum (qui pax est) omnium sibi placitam pacem habentium, nunquam in perpetuum posse pertingere. Et quamvis devotio illorum hoc constanter postulet, ut eis ratiocinando, qualiter de ipsis imaginibus discrete et rationabiliter sentiant, postea disserere liceat. Quod si est, qui suscipere justo moderamine velit, salubre omni homini esse non dubitant; ad comparationem tamen tanti mali eamdem imaginum causam pro nihilo computant, si pax illa, quæ ad æternam vitam, qui est via, veritas et vita, ducit, ad eamdem viam veritatemque perducta non fuerit ».

29. Audisti, lector, quid isti velint Pontificem scribere ad imperatorem, et tantæ Sedis nomine errorem describere, et non confutare, dum futilem et nullius ferme esse momenti in Ecclesia usum sacrarum imaginum, ut absque eo fides, spes et charitas in Ecclesia illæsæ remaneant, asserere conarentur, perinde ac si leve esset, et absque salutis æternæ dispendio, peccare in traditiones Ecclesiæ; et receptos sacros Ecclesiæ ritus labefactare quis possit sine culpa vel crimine hæresis. Cur, dicant velim, proscripti antiquitus sunt ab Ecclesia, et in classem hæreticorum conjecti hæretici Quar-

[1] Joan. XIV.

todecimani, cum in omnibus, quæ sunt Orthodoxæ fidei, saperent, ex eo solum quod non ea die, qua cæteri, Pascha Dominicum celebrarent? Cur Hydroparastæ, ex eo quod aqua tantum, non secundum Ecclesiæ ritum uterentur et vino in sacrificio missæ? et alii innumeri, qui cum in cæteris sacris dogmatibus Ecclesiæ Catholicæ consentirent, sed quod receptis ritibus, moribus, cæterisque traditionibus ejusdem Ecclesiæ non consentirent, ab Ecclesia ejecti, exulare sunt jussi inter hæreticos. Sed quæ his subjecerint insinuanda ab eodem Pontifice Orientis imperatoribus, ex iisdem ipsorum criptis sic accipe :

30. « Et idcirco cunctus chorus sacerdotum, necnon et omnis senatus totius gentis, seu imperii Francorum, et universa Ecclesia per totam Galliam cum cæteris provinciis eidem a Deo conservando imperio subditis, audita fama delendæ dissensionis fratrum suorum, irrevocabiliter postulant, ut prius per istius sanctæ Sedis a Deo conservatam, in futuroque usque ad finem sæculi, sicut ipsi indubitanter et nos omnes per merita Apostolorum confidimus, conservandam auctoritatem, illud summopere quærere festinemus, ut quia auctore Deo, hæc duo regna in toto orbe terrarum principalia mutua sibi Deo placita charitate devincta sunt : illud diaboli telum ab eadem Ecclesia dissipetur, ut pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, in eadem beata plebe pleniter restituatur.

« Vociferantur enim in cælum uno ore et uno corde, omnipotentis Dei judicium inevitabiliter nobis incumbere, si auctoritate summorum in toto orbe terrarum Apostolorum, quorum doctrinis et consilio universus flectitur mundus, discordiam vestram ad veram concordiam non certamus reducere. Dicunt etiam, quid acturi erunt de tam præcipuo coram Deo amisso solatio, si illos, quos post hujus sanctæ Sedis immutabilem tuitionem, illud in tam præcipue charissimis fratribus solatium perdiderint, qui simile in universa Ecclesia nullum habebunt. Si enim cum illis veram fidem, integrumque charitatis ardorem non servaverint : quid in judicio Domini, tanta neglecta charitate, et in nomine Domini certissime confirmata neglexerint? Sed nos diuturnæ lectioni, vestroque fastigio (fastidio) in legendo parcentes, ubi tanta ab eis charitate urgente, de Deo placita mutua dilectione vestra plorando, imo lugendo conquesti sunt; quæ in unum colligi difficile possunt, omissis, ad eamdem seriem detexendam, quam ipsi de imaginum reddenda ratione spoponderant, redeamus : aiunt enim :

31. « Oramus ergo, sanctissime ac beatissime Pontifex, ut nobis antiquorum Patrum nostrorum hac de causa vitæ cursum recitare liceat; simulque prout rationis ordo poposcerit, sensus sui affectum in hac duntaxat re, cur ita, vel ita tenuerint, interserendo adjungere. Nec vobis tædium fiat, si ad ostendendam rationem veritatis, veritatemque rationis, sese paulo longius sermo protraxerit, dummodo linea veritatis, quæ ab antiquis Patribus nostris usque ad nos inflexibiliter ducta est, beato Dionysio scilicet, qui a sancto Clemente beati Petri Apostoli in Apostolatu primus ejus successor extitit, in Gallias cum duodenario numero primus prædicator directus; et post aliquod tempus una cum sociis suis, huc illucque prædicationis gratia dispersis, martyrio coronatus est. Et quanquam plures existant, quidam martyres, quidam etiam confessores, quorum merita qualia apud Deum habeantur, quamvis quotidianis miraculis coruscent; quia tamen propter longitudinem terrarum vobis minus cogniti fortasse existunt, intermissis, sanctum tamen Hilarium, antiquum Ecclesiasticum doctorem, necnon et beatum Martinum toto orbe venerandum, vobis notissimos esse minime dubitantes, ad memoriam reducere necessarium æstimamus; quorum vitæ magisterio edocti, hæc ita tenenda atque servanda suscepimus.

32. « Sed quia apud nos, vel majores nostros, ex quo ulla præsens ætas recordari potest, nunquam ejusmodi quæstio mota, vel ventilata fuit : ideo semper talis exinde mos ex prædictis antiquis temporibus retentus in universa istius regni Ecclesia extitit, ut nullus, ac si ex auctoritate ejusdem sanctæ Dei Ecclesiæ juberet, nullus cuicumque imaginem volenti pingere aut fingere prohiberet. Unde usque hodie eadem apud nos consuetudo tenetur, ut quia hoc auctoritas nulla jubet, nemo jubeat; similiter quia auctoritas nulla prohibet, nemo prohibeat. Quia vero propter præmissam rationem aliter esse non potest, nisi ratio inde habeatur : fortasse eadem ratio tale exordium non inconvenienter habere poterit. Si igitur imago in toto orbe terrarum nulla picta, vel ficta esset : numquid aliquid fidei, spei vel charitati sanctæ Dei Ecclesiæ obesset? Rursum si ita, ut in quibusdam locis, maxime Ecclesiis, seu palatiis principum, ob nullum alium Catholicæ fidei seu religionis cultum, sed tantummodo scientibus pro amoris pii memoria, seu ornamento eorumdem locorum, nescientibus vero pro ejusdem pietatis doctrinæ pictæ, vel fictæ sunt, ita per reliqua eisdem imaginibus congrua domicilia ad eumdem sensum pertinentes pictæ, vel fictæ essent, quid præfatis virtutibus unquam, vel usquam obesse potuisset?

33. « Et ideo quia res ita se habet : quid superest, nisi ut qui nolunt, ita non faciant, ut tamen eis, qui illas eo sensu, ut præmissum est, habere volunt, vel faciunt : in faciendo, vel habendo minime contradicant. Et illi similiter, qui habere volunt, nolentes ad habendum, vel faciendum nullatenus cogant? Atque ita auctore Deo uterque illæse servatur, dum et habere nolens præter (propter) cautelam illiciti cultus; et habere nolens præter cautelam illiciti contemptus, salvus permanere indubitanter poterit. Atque ita, miserante Deo, majorum nostrorum in imaginibus, vel picturis morem imitantes, in jubendo, vel prohi-

bendo, in habendo, vel non habendo, in colendo, vel non colendo, illæsos hactenus hac de causa, Domino opitulante, nos transisse, et ipso gubernante transituros nequaquam dubitamus. Quamobrem monendi sunt omnes, qui eas habere volunt; ne amando, vel quolibet modo orando, vel amplectendo ultra quam oportet, cultum eis illicitum ullatenus impendant. Similiter et illis (nec illi), qui eas habere noluerunt, sicubi eas adspexerint, qualibet ignominiosa, vel probrosa detestatione spernere, contumeliare vel lacerare præsumant.

34. « Hinc ergo indubitanter colligi potest, quæ illum ratio hoc cum periculo quocumque compellat habere, quod illum proculdubio sine ullo periculo licet non habere. Ideo ergo totius hujus rationis talis est summa, ut qui volunt pro pia memoria, vel sana doctrina in locis competentibus, absque ullo illicito cultu pictas, vel fictas habeant imagines : qui autem nolunt, absque ullo illicito contemptu taliter habentes, vel habitas imagines nullatenus spernant. Essent utique plura, quæ hic ratiocinando, his per omnia congrua dici, vel scribi potuissent, si aut brevitas temporis permitteret, aut id aliqua, sic ea confirmando scribi, necessitas poposcisset ». Hactenus illi in libello, quem inseruerunt litteris papæ nomine scribendis ad imperatores Orientis, in ea parte, quæ (ut ipsi diviserunt) spectat ad rationem, quam habes superius confutatam.

35. Sed quam vane glorientur de majorum consuetudine, sat erit, si testificatione sanctissimi viri Martini, et assertione Venantii Fortunati, viri quidem sancti doctique Pictaviensis episcopi, qui ambo Gallicanam Ecclesiam illustrarunt, perspicue demonstremus, receptum antiquitus Deoque gratum esse cultum sanctarum imaginum. Quod enim (ut audisti) de utroque hi magnopere, et jure quidem gloriati sint, de Martini sanctitate Hilariique doctrina : de eodem S. Martino, qui in imagine cultus magna præstitit, et Fortunato Hilarii successore, qui accepit, dicendum exemplum. Si enim piaculum esset imaginem colere, nequaquam utique S. Martinus receptus in cælum, in imagine cultus petita donasset; nec tantus episcopus Fortunatus petere ausus esset, qui ingenue fatetur quod et carmine cecinit, se ægrotantem mirum in modum oculis esse curatum oleo lucernæ ardentis in imagine sancti Martini. Sed audi ipsum [1] :

Expete (et pete) Martini loculum, quo jure sacelli,
Jam desperatum lumen mihi reddidit auctor
Munera qui tribuit, saltem, rogo, verba repende.
Est ibi Basilicæ culmen Pauli atque Joannis :
Hic paries retinet sancti sub imagine formam,
Amplectenda ipso dulci pictura colore.
Sub pedibus justi paries habet ante (arte) fenestram,
Lychnus adest, cujus vitrea natat ignis in urna.
Huc ego dum propero, valido torquente dolore,
Diffugiente gemens oculorum luce fenestræ.
Quo procul ut tetigi benedicto lumen olivo,
Igneus ille vapor marcenti fronte recessit,
Et præsens medicus blando fugat unguine morbos.
Non oblita mihi mea lumina munere (munera) Sancti :
Nam redit ante oculos oculorum cura fidelis.
Et memor illud ero, dum luce et corpore consto.

Hæc ipse Fortunatus, qui de accepto beneficio in S. Martini veneranda imagine, dignas ut rependeret gratias, res ab eo praeclare gestas quatuor libris versibus scriptis est prosecutus.

36. Si legissent hæc isti de S. Martino, quem vindicant sibi proprium peculiaremque sanctum, et audissent ista ipsum adeo clare virtutis voce loquentem, atque pie religioseque coli sanctorum imagines etiam luminum accensione miraculis asserentem, certe erubuissent Martini nomen suis ipsorum scriptis attexere, et ab Hilario abstinuissent, cujus Ecclesiæ episcopus et ejus Vitæ scriptor sanctitate et doctrina conspicuus tam fortis sit testis et assertor, ac prædicator cultus earumdem sanctarum imaginum, cum ea quæ sibi Ravennæ contigerint, versibus scripserit : et sic pudeat eos improbasse quod S. Martinus miraculis comprobavit, et Fortunatus alte cecinit et prædicavit : ut etiamsi alia de his deessent testimonia, satis ista ipsis esse potuissent, ad revocandum, si interceptus ille fuisset, stabiliendumque cultum sanctarum imaginum, Martino id testante de cælo miraculis, imo ipso Deo dante (ut Propheta ait [1]) voci suæ vocem virtutis, signis evidentibus confirmante.

Sed quid insuper isti? absoluta prima parte illa, qua se ratione agere professi sunt, ad secundam deveniunt, qua se dicunt niti auctoritate, loca illa citantes S. Gregorii papæ, quæ de imaginibus agunt, de quibus cum nos prolixius egerimus superius, ubi de Concilio Francofordiensi actum est adversus ipsos : haud per eamdem rursus lineam serra deducenda erit. Sed ad tertiam et ultimam partem deveniemus, qua se rem consilio agere docent, cum prorsus indigna et pudenda scribere ad Orientales imperatores ipsum Romanum Pontificem fingunt, dum ejus nomine ista pertexunt :

37. « Auctoritate ergo [2] (ut proposuimus) secundo loco inserta, non quidem quantum ex thesauro uberrimo Ecclesiastico potuit, sed quantum Epistolaris brevitas rite permisit, monere vos et exhortari, o venerandi mundi principes, cum universa sancta Dei, quam Domino dispensante et committente, gubernatis, Ecclesia, ut ea quæ vobis non quælibet temeritas, sed vera humilitas nostra intimare studuerit, attentius audiatis, et ob illorum reverentiam, qui cum Domino ipso promittente, in die novissimo, totius mundi venturi sunt judices, reverenter suscipiatis, et ad salutem omnium vestrum strenue conservare studeatis. Præmisimus enim paulo superius, ut post redditam rationem, post insertam auctoritatem, propter adunandam, quam Domino Deo ordinante, regitis Ec-

[1] Venant. Fortunat. Vit. S. Martini l. IV. in fin.

[1] Psal. XXXIV. — [2] Ead. Synod. Parisiens. p. 145.

clesiam, consilium vobis non nostra adinventione, sed divina auctoritate illud dare debuissemus, per quod eadem sancta mater Ecclesia ita sibi mutuo in vera pace fœderari debuisset, qualiter et in hoc sæculo et in futuro ei placere potuisset, qui ascensúrus de mundo, suis promisit, dicens[1] : Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis ». At non, rogo te lector, indigna et pudenda sunt ista, quæ loqui inducunt Romanum Pontificem cum hæreticis imperatoribus Michaele atque Theophilo, ut per eos dicat ordinari atque regi, Deo committente et ordinante, sanctam Ecclesiam, et non magis, Deo permittente, dissipari ab ipsis et perverti penitus illam? Sed pergunt :

38. « Et quia, attestante[2] Paulo, inter cætera verum est : Si quis tradiderit corpus suum ut ardeat, charitatem autem non habuerit, nihil est : ideo prædictam sanctam Dei Ecclesiam in veræ pacis concordiam adunari totis viribus optamus. Quia quomodo sine illa charitatem mutuam habere possit, nullo modo intelligimus. Potest enim fieri, ut aliquis cum altero ex parte vel fictam pacem temporaliter habeat : quomodo autem sine vera mutua pace habita cum altero, veram possit habere charitatem, nulla docet auctoritas. Unde magnopere considerandum est, quanta temeritate, quantave audacia ad æternam ille pervenire se posse existimat, qui præsentem in hoc sæculo pacem Domini per quamlibet occasionem scissam restaurare cum proximo non curat, quam primum munus humano generi collatum[3] angeli nuntiant mox nato Domino in mundo, eamdemque novissime fidelibus suis in vice sua idem Dominus relinquit discessurus de mundo. Et quanquam multa et pæne innumerabilia essent, quæ de tanta re subtiliter, sublimiter et nimis terribiliter dici potuissent : cavendum est unicuique, ne hoc quisquam de illa solummodo pace intelligendum putet, quæ habetur in cælis : quia et Dominus recedens ait[4] : Pacem meam relinquo vobis; et angeli præmittentes : Gloria in excelsis Deo : mox non in cælis subjungunt, sed in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Cogita igitur tecum, o plebs et popule Dei, si ad perpetuam vis pervenire salutem, ut in hoc sæculo non fictam, sed veram habere mutuo studeamus pacem.

39. « Sed minus fortasse prodesse poterit, licet merito tanta talisque auctoritas causa consilii sufficere debuisset : necesse erit, ut huic assertioni cætera adjungantur, quæ nequaquam juste adderentur, si a Deo ab initio Catholicæ fidei data nobis sapientia, sicut oportuit, pro nobis sollicita esse studuisset. Dicit Apostolus[5] : Judæi signa petunt, Græci sapientiam quærunt : ubi est ergo sapientia vestra, qui propter quamlibet occasionem illud habere contemnitis, sine quo ad regna cælestia pervenire nullo modo valebitis? Et hæc non arguendo, vel increpando, sed admonendo interim dicimus, ut vos ad interiorem hominem vestrum, in quo Deus per fidem, spem et charitatem inhabitare consuevit, revocemus. Quem si ita secundum, ut supra dictum est, sapientiam vobis a Deo datam cogitare, diligere, vel metuere vultis : mirum est, quomodo cum fratribus invicem tanto jam tempore, scandalum et discordiam habere non metuitis. Ecce etenim, si non amplius, jam annus est, ex quo hanc inter vos miserrimam dissensionem pullulasse audivimus : quam videlicet discordiam a Deo (ut dignum est) semper odibilem omnes antecessores mei ad corrigendum, prout eis possibile fuit, multum laborasse, non ignoratur.

40. « Hæc in paucis ad excitanda Deo amabilia corda vestra ideo præmittere curavimus, ut éa, quæ vobis studiosius pro salute omnium animarum vestrarum dicenda providimus, avidiores (acutiores) vos ad audiendum, et per omnia sollicitos in Domino redderemus. Sed sicut non solum sacra auctoritate discimus; verum quoque et humana quotidiana bene consuetudine agendo cernimus, quia arbor fructus malos faciens, nullo modo salubriter exstirpatur, quam si radicitus evellatur : melius sæpe dictam discordiam vestram, omnipotente Domino opitulante, una vobiscum, qui huic miserrimæ nimiumque infelici conditioni prostrati non succumbitis, sed auctore bonorum omnium Domino Deo, tantæ spurcitiæ celso in cacumine præeminentis corrigere valemus, si quæ sit hujus perditionis origo, vel fomes detegendo pandamus.

« Nullus mente sana sapientum fideliumque in Domino fratrum vestrorum dubitare permittitur esse plures in hac sancta et Deo conservanda Ecclesia, qui tantæ miseriæ succumbere dedignentur, licet eis manus humana validior, ne id quod exinde justum esse non dubitant, restaurare vel perficere valeant, obsistat. Quamobrem amabiliter admonendi estis, ut totis viribus omnipotentem Dominum exorare studeatis, ut tantam ab hoc regno infelicitatem amovere jubeat, et illam, quam mundus dare non potest pacem, sua nobis immensa clementia concedat..

41. « Et quia tantæ àuctoritatis ordo, vel tantæ sublimitatis ratio necdum poscebat, ut priusquam illa omnia, quæ merito præmittenda erant, præponerentur, ut facilius quovis in loco, secundum sui qualitatem haberentur illa, quibus salva fide, spe, vel charitate, totius Ecclesiæ status carere potuisset : propter satisfactionem tamen in hoc opere laborantium, principalis hujus sæpe dictæ discordiæ vestræ, causa imaginum extitisse traditur. Ejusdem quoque origo in eo contigisse fertur, quod imperator considerans quosdam in eadem plebe indiscreto zelo inflammatos ultra quam oportuisset, vel unquam prius actum esset, in imaginum cultura, veneratione vel adoratione ultra progredi, quam ut antea unquam in universa Ecclesia factum esset : volens, ut tunc sibi cum

[1] Joan. xiv. — [2] 1. Cor. xiii. — [3] Luc. ii. — [4] Joan. xiv. Luc. ii. — [5] 1. Cor. i.

illis, qui ei favebant, eamdem superstitionem (qualiscumque esset) ab Ecclesia penitus amoveret : postposita hac in re salubri discretione, sine qua omnis humanæ actionis virtus in vitium vertitur : elegit præmissam superstitionem aliter emendari non posse ; nisi omnes imagines penitus delerentur. Atque (et qui) si ita erat, ut dictum est, illicitum, cultus in hominibus, vel ab hominibus compescendus erat, in (non) imaginum destructione, quæ nihil peccaverunt : imo eo sensu, quo supra præmissum est, scientibus pro pia memoria, nescientibus pro doctrina utiles erant : infringendo, vel dissipando sinistram extendit pro dextera. Et qui ita hac in re incautos reducere debuit (sicut forte quia recens erat causa) facillime potuit, instigante, qui nunc late patet, Ecclesiasticæ pacis vel charitatis inimico.

42. « Hanc ei etsi luculentissimam ostendit semitam : heu ! quam longe ab illa sinistris anfractibus incedentem, quæ de semetipso ait : Ego sum via, veritas et vita : quid putas quam dulcia, quamque religiosissima, imo sanctissima satagebat fingere itinera, ut per illa ad hæc, quæ nunc omnes plangimus, pertrahere potuisset dissidia ? Sed nec hoc ullo modo aliter æstimatur peragere potuisse, nisi ullum prius cum sequacibus suis, illius impiæ dulcedinis, demulcendo cor tangeret, cujus idem diabolus pestifero telo perforatus de cælo merito cecidisset.

« Sed quid agimus ? Quid dicimus ? Ad comparationem namque malorum omnium, quæ hic congruente spatio, quod omnino non deest, non solum de diabolo, sed etiam de ipso imperatore cum fautoribus suis dici poterant : nihil est quod dicamus. Universa denique mala, quæ ex eo usque ad præsentem diem per ejusmodi discordiam in vobis perpetrata sunt, hinc sumpsere principium. Quamvis enim propter singultum plorationis tacere non permittamur, licet propter arctissimum temporis spatium, et propter enormitatem earumdem miseriarum, ut lugentibus mos est, innumera ad dicendum flebilia occurrerint, paucis ad inchoationem hujus infelicitatis agere (redire) placet, ut contueamur diabolum in hujus vitæ excursu in bivio stantem, ubi imperator e duobus unum ad eligendum indeclinabiliter cogitur, aut cultu illicito favendo imaginibus contra jus Ecclesiasticum cervicem flectere ; aut certe hujusmodi cultoribus contradicendo, vel non favendo, ingratus existere. Et qui facilius poterat ad imitationem antiquiorum principum, vel patrum suorum et istos ab illicito cultu revocare, et cum cæteris omnibus morem antiquum sine offensione Dei prosequentibus pacem, vel charitatem leniter retinere : persuasit eum prædictus pacis semper et charitatis inimicus, illud iter in destruendis imaginibus arripere, per quod omnes per discretionem sane sapientes atque servantes perturbando confunderet, et illos, qui sæpe dicta discretione vel temperantia, quæ una de cardinalibus Ecclesiasticis virtutibus esse cognoscitur, spreta, elegit ultra quam unquam Deo placuit, vel placere debeat, imaginum cultui deservire, ut iisdem, qui hoc electum habebant, potuisset placere, non considerans illud, quod terribiliter scriptum [1] est : Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit illos.

43. « Sicque factum est, ut ex die illo ab eodem antiquo semper Deo placente populo fidelium exilia non cessarent, cruces et cruciatus non quiescerent, et ut fertur, membrorum detruncationes, ipsa etiam homicidia causa earumdem imaginum nimia perpetrata sint. Et hæc diu cucurrerunt, quousque humani generis antiquus hostis, quasi in hac parte satiatus, convertit se ad alia perditionis argumenta, ut denuo suscitaret sibi contra, cultores imaginum, Irenam videlicet cum filio, tam pestifera illusione decipiens, ut absque ulla misericordia vel metus superinspicientis omnipotentis Dei majestate, talis ab eis promulgaretur sententia, ut omnis homo eorum ditioni subjectus, imagines adoraret, aut certe exilio, pœnisque diversis cruciaretur ; et si non acquiesceret, ab universali Ecclesia anathematis vinculo sequestratus religaretur ».

44. Audisti tandem, lector, quod nunquam puto vel mente concipere, vel credere potuisses, quomodo sapientes isti litteris Pontificiis mira fallendi arte optaverint infamari, projici, atque exsecrationibus devoveri, ac penitus aboleri sacrosanctum Nicænum secundum Concilium. Vidisti qualem sub tot verborum involucro serpentem clauserint, qui primum omnium ipsum Romanum Pontificem, ac subinde universam Ecclesiam, damnando Œcumenicum Concilium, perdat. At pauca, quæ ex ea scriptione supersunt, reddamus. Ita pergunt :

« Sed quid nunc denuo e diverso agat ? Ad priorem iterum recurrens semitam, præsentem denuo incitans imperatorem, ut eas pictas vel scriptas habere quempiam volendo permittat. Quis igitur tam eloquens sub cælo habetur, qui hanc pestiferam cladem enumerare prævaleat ? Quis tam ferrea habeat præcordia, cui non dico scribendi, verum quoque per defectum lacrymarum vocem non tollat ejulandi ? » Cætera desunt.

45. Jam plene intellexisti (ut cuncta ista lacinioso sermone diffusa et confusa una sententia claudam) nihil aliud istos esse molitos, nisi ut sanctarum imaginum cultum sub specie recti, nempe sub bono pacis damnari per Romanum Pontificem procurarent. In maximum discrimen conjicientes pium imperatorem, ejusque ex pietate concitatam æstimationem et nomen adeptum ita periclitari cogentes. Et certe nisi tantæ pietatis atque probitatis fuisset, ut nec latum unguem recedere ab Apostolicæ Ecclesiæ sanctionibus, semper infixum in animo habuisset, sed falsis doctoribus penitus inhæsisset, immenso quidem schismate

[1] Psal. LII.

fuisset universa Ecclesia conscindenda. Hinc plane causa principibus malorum omnium, dum non (ut divinitus præscriptum est[1] : « Ex Sion exibit lex et verbum Domini de Hierusalem ») ab eo qui præcipuus in Ecclesia Dei constitutus est doctor et pastor, legem Dei requirant, sed aliunde petant ab iis, qui in gratiam ipsorum loquantur ipsis placentia, de quibus est justá lamentatio Hieremiæ, quasi ex his proveniat regnorum perditio atque demolitio civitatum, dicentis[2]: «Prophetæ tui viderunt tibi falsa et stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent : viderunt autem tibi assumptiones falsas et dejectiones ». Ut quicquid reges peccent, inconcessa tentando, invadendo Ecclesiæ jura, excusentur, et quod est deterius, defendantur ab illis, qui ab ipsis sperant aurum, vel ut consequantur honores; ut sæpe contingat, angina aurea laborantem Demosthenem, reddi penitus ineloquentem, sed præstare facundia, si agat pro rege Macedonum. Sed sciant principes, nullos his truculentiores infestos habere hostes, et pati barbaros inimicos; utpote qui cum absque piaculo res Ecclesiæ tentari docent, Deum ab ipsis defensorem avertant et construant inimicum ; roborent e contra vires hostium et faciant fortiores, et penitus insuperabiles.

46. *Legatio et litteræ Ludovici ad Romanum Pontificem.* — At quod pertinet ad ipsum, de quo agimus, Ludovicum imperatorem : etsi visus sit ad breve tempus horum consiliis inhæsisse, ut ad Romanum Pontificem ejus argumenti litteras scriberet : ubi autem ipsum longe ab his discrepare cognovit, a cœptis penitus destitit, nec efferre pedem ullo modo præsumpsit præter ipsius voluntatem, pietate ubique præstans, prout quæ de ipso inferius usque ad obitum dicturi sumus, aperient. Modo autem cœptam prosequentes historiam, et reddamus Epistolam, quam tunc ipse scripsit ad Eugenium papam, cum scriptas ab illis nomine Pontificis litteras ad eum misit, easdem ad imperatores Orientis dandas, cum una simul cum eis legatos Romam ea de causa ad ipsum direxit. Continentur eodem libello, Synodus Parisiensis inscripto. Sic enim se habent[3] :

47. « Sanctissimo, reverendissimo domino in Christo patri Eugenio summo Pontifici, et universali papæ Hludovicus et Hludarius divina ordinante providentia imperatores et Augusti, spiritales filii vestri, sempiternam in Domino nostro Jesu Christo salutem.

« Quia veraciter nos debitores esse cognovimus, ut his quibus regimen Ecclesiarum, et ovium Dominicarum cura commissa est, in omnibus causis ad divinum cultum pertinentibus opem et auxilium pro qualitate virium nostrarum et intellectus nostri capacitate feramus : idcirco prætermittere nequivimus, quin tunc quando legati Græcorum nobis manifestaverunt, qualem ad vos deberent perferre legationem, summa cura ac sollicitudine tractaremus, quale vobis adjutorium in hoc negotio cum Dei auxilio exhibere potuissemus. Et ob hoc a vestra sanctitate petivimus, ut sacerdotibus nostris liceret de libris sanctorum Patrum sententias quærere atque colligere, quæ ad eamdem rem, pro qua iidem legati vos consulturi erant, veraciter definiendam, convenire potuissent.

48. « Quas cum illi juxta concessam etiam a vobis licentiam solerter inquirerent, et divina opitulante gratia, quicquid invenire tam brevi temporis spatio potuerunt, collegissent, nobis ea perlegenda direxerunt. Quibus perlectis, ea vestræ sanctitati legenda atque examinanda per hos legatos nostros Hieremiam, ac Jonam venerabiles episcopos mittere curavimus; cum quibus, si vestra paternitas dignum duxerit, de eadem legatione, quæ in Græciam a vobis mittenda est, non inutilem, sed potius proficuam collationem habere potestis, quia in sacris sunt litteris admodum eruditi, et in rationibus disputatoriis non minimum exercitati. Quos non ob hoc ad vestræ almitatis præsentiam cum memoratis sententiarum collectionibus misimus, ut hic aliquo velut magisterii officio fungerentur, aut huc docendi gratia directi putarentur : quia sicut jam commemorati sumus nos debitores existere, ut huic sacratissimæ Sedi in quibuscumque negotiis auxilium ferre debeamus. Ideo et hos missos, et quas deferunt litteras, si quid vobis adjutorii conferre potuissent, mittere dignum duximus. Hos vestræ sanctitati commendamus, ut et benignam apud vos receptionem, et familiariter vobiscum loquendi locum inveniant.

49. « Novit quippe sanctitas vestra, qualiter populus Græcorum in hac imaginum veneratione divisus sit. Ideo rogamus, ut almitas vestra curam et diligentiam adhibere dignetur, quomodo per vestram saluberrimam doctrinam, atque admonitionem magis ad concordiam et unitatem revocetur, quam propter hoc ad majorem discordiam et dissensionem impellatur. Et ideo cautissime considerare debetis, ut legatio vestra, quam illuc dirigere disponitis, tanta prudentia, tantoque moderamine fulta sit, ut a nemine, neque a Græco, neque a Romano juste valeat reprehendi ; sed talis sit, qualem semper decet in omnibus causis ab ipsa sacratissima Sede proficisci.

« Et si vestræ sanctitati placet, ut pro hac ipsa legatione missi nostri simul cum vestris in illas partes dirigantur : et hoc nos tempore congruo scire permittite. Et non solum hoc, sed etiam si ituri sunt, ubi, et quando cum vestris missis se jungere debeant. Non ideo tamen de nostris missis illuc dirigendis interrogamus, quasi necessarium nobis videatur, aut nos vestros missos hanc legationem per se perficere dubitemus, sed potius propter hoc eos vobis offerimus, ut sciatis nos in omnibus esse paratos, quæ hujus sacratissimæ Sedis necessitas aut voluntas postulaverit. Oramus sanctam et venerabilem paternitatem vestram,

[1] Isa. III. — [2] Thren. II — [3] Synod. Paris. p. 153.

semper in Christo bene valere, et nostri ac nostrorum omnium in sacrosanctis orationibus meminisse, sanctissime ac beatissime pater ». Hucusque ad Eugenium papam Ludovicus ac filius imperatores. Tunc etiam ipsis legatis ejusmodi litteras commonitorias dedit de his, quæ ad functionem muneris injuncti spectarent:

50. « Jeremiæ et Jonæ venerabilibus episcopis in Domino salutem.

« Venerunt ad præsentiam nostram Halitgarius et Amalarius episcopi octavo idus Decembris, deferentes collectiones de libris sanctorum Patrum, quas in conventu apud Parisios habito simul positi collegistis, quas etiam coram nobis perlegi fecimus. Et quia placuerunt, et ad id, propter quod collectæ sunt, necessariæ atque utiles a nobis judicantur, sub omni celeritate censuimus dirigendas. Idcirco admonendo præcipimus solertiæ vestræ, ut priusquam de his aliquid domno Apostolico indicetis, diligenti cura eadem vos recensere curetis; et ea quæ melius et aptius præsenti negotio convenire inveneritis, excerpere atque describere, illique ad legendum offerre studeatis. Quia enim (ut nostis) nos ab eo petere voluimus licentiam, quatenus has collectiones a sacerdotibus nostris fieri permitteret: et ideo non potuit prætermitti, quin ostendatur, quod ex ejus permissione collectum est.

« Illud tamen summopere prævidete, ut ea de his illi ostendatis, quæ rationi de imaginibus habendæ per omnia conveniunt, et quod ipse, vel sui minime rejicere valeant. Sed et vos ipsi tam patienter ac modeste cum eo de hac causa disputationem habeatis, ut summopere caveatis, ne nimis ei resistendo, eum in aliquam irrevocabilem pertinaciam incidere compellatis; sed paulatim verbis ejus, quasi obsequendo magis, quam aperte resistendo, ad mensuram, quæ in habendis imaginibus tenenda est, eum deducere valeatis. Et ideo potius efficere contendatis, ut negotium, de quo agitur, ad meliorem, quam ad pejorem statum, cum Dei adjutorio perducatur.

51. « Postquam vero hanc rationem de earumdem imaginum causa consummaveritis, si tamen hoc ad nihilum Romana pertinacia[1] permiserit, ut ratio inter vos habita aliquo bono et convenienti fine claudatur, et ille vobis indicaverit, quod legatos suos ob eamdem causam in Græciam mittere velit: volumus, ut cum interrogetis, si ei placeat, ut nostri legati pariter cum suis in Græciam pergant. Et si hoc ei melius visum fuerit, seque hoc omnino velle responderit: tunc volumus, ut sub omni festinatione litteris vestris a vobis ad nos directis, nos inde certos faciatis, simulque et de vestro adventu ad nos, ut eo tempore, quo vos ad nostram veneritis præsentiam, Halitgarium et Amalarium nobiscum inveniatis. Vos autem cum domno Apostolico considerate, ubi ille, vel quando velit, ut sui ac nostri legati ad naves conscendendas se jungere debeant. Et hoc nobis per vosmetipsos, cum, Deo volente, veneritis, annuntiare potestis ». Hactenus scripta ad legatos admonitio Ludovici imperatoris, qui quidem suorum consiliariorum imperitia, ne dicam nequitia, ferme in transversum actus, jam labare pedibus visus est, sed Deus eum cadere non permisit.

52. *Eugenius papa assertor fidei Catholicæ contra Iconoclastas.* — Qua in re mali consultores ipsius arguendi sunt magis, ut qui post Œcumenicum Nicænum Concilium, post Romanum illud, ad quod convocati sunt (ut dictum est) doctiores episcopi Gallicani, postque alias itidem Synodos Romæ habitas ea de re adversus Iconoclastas, post tot decretales Epistolas Romanorum Pontificum, post Hadriani papæ adversus eosdem Gallos Apologiam ad Carolum Magnum missam, post rescissa Acta illa Francofordiensis Synodi, quibus ab eis impugnatus esset idem cultus imaginum, post etiam (ne hoc prætermittamus) Orthodoxorum Orientalium doctissima scripta, et per tot confessores effusum sanguinem, atque consummata martyria, post denique consensum quatuor sedium patriarchalium totiusque Catholicæ Ecclesiæ, ipsi adhuc suæ ipsorum pertinaciæ immobiles hactenus inhærerent, et alios ipsamque Apostolicam Sedem, si licuisset, in eumdem secum errorem adducere adeo laborarent.

53. Quod autem ad Eugenium Pontificem spectat, certum est nec minimum quidem deflexisse a majorum suorum confirmata traditione scriptisque sententia. Imo et conjectura est, ea qua par erat severitate, redarguisse legatos illos, cum nunquam post hæc reperiantur ipsi, vel alii Occidentalis Ecclesiæ ea ex causa vel verbum fecisse. Licet enim quæ transacta sint Romæ, cum legati convenere Pontificem, haud scriptis prodita reperiantur: tamen nihil per Eugenium papam innovatum esse certo certius affirmatur. Quomodo enim non toto orbe terrarum vulgatum fuisset, atque ore omnium conclamatum tam in Oriente, quam in Occidente, et a Catholicis et ab hæreticis, si Eugenius papa ex quorumdam Gallorum persuasus scriptis, septimam Œcumenicam Synodum condemnasset, et Hadrianum una cum omnibus successoribus Romanis Pontificibus eam confirmantibus pari sententia affecisset? Quod autem directam legationem sequenti anno ab ipso Romano Pontifice ad Ludovicum imperatorem, Francorum Annales sub eodem Ludovico conscripti testentur, licet quid detulerit, nihil dicant: tamen verisimile valde videtur, ad hoc legationem ab Eugenio in Galliam missam, quo ab assertis erroribus revocaret Pontifex Ludovicum. Nam si illi acquiescere voluisset, in Orientem potius ex ejus sententia una cum suis legationem misisset. Inhæsisse quidem omnium suorum prædecessorum vestigiis Eugenium papam, ex Præfatione ad septimam Synodum

[1] Pertinacia pro constantia hoc sæculo usurpari solita, inter alios S. Eulogius suis docet scriptis.

ab Anastasio Bibliothecario scripta ad Joannem octavum Romanum Pontificem satis certe intelligi potest, dum ab eo asseritur, inconcussam semper mansisse Apostolicæ Sedis eamdem assertionem de cultu sanctarum imaginum : simulque traditur, Gallorum aliquos ad sua tempora in eodem errore perseverasse, et per Romanum Pontificem corrigi hactenus minime valuisse.

54. *Constantia Orthodoxorum Orientalium in respuendis Iconoclastarum Gallorum commentis.*— An autem legati Ludovici profecti sint in Orientem ad Michaelem imperatorem, ut statuerat ipse, et hoc ignoratur quidem. Verum etsi profecti sint, eaque scripta detulerint, vel miserint ab illis congesta in volumen illud : tamen longe procul abfuit, ut Orthodoxi Orientales eam Gallorum reciperent de sacris imaginibus transactionem, quam diximus. Id enim disces ex Theodori Studitæ Epistola ad Nicetam monachum data, a quo librum acceperat ejusmodi doctrinam continentem, sic respondentis ad ipsum [1] :

« Quem sanctitas vestra per religiosissimum metropolitam ad nos librum misit, legimus. Et profecto qui hunc scripsit, in venerandarum imaginum dogmate non recte sentit. Hæc enim ait : Ineffabilem et incomprehensam Dei erga nos humanitatem et sacros sanctorum agones in litteris quidem sacris laudari sancimus, nullo figmento quantum in nobis est, vel pictura quasi latentes : permittimus autem simplicioribus, cum imperfectiores illi sint, ex congenita ipsorum persuasione, etiam adspectu eis commensurato, talia introductionis ergo cognoscere. Quid ergo ad hæc dicemus? Primum quidem unius et absolutæ, nec additionem ullam detractionemve admittentis fidei nostræ divisionem inducere, ut qui sibi quidem informationem ex sacris litteris vindicet, simplicioribus autem videlicet et imperfectioribus ex figmentis et picturis disciplinam attribuat. Deinde sibi quidem perfectionem gratiæ adaptet, aliis vero Judaicam retinquat infantiam, qui congenita et connaturali inductione indigeant. Igitur per ipsum mentitur Apostolus, dicens [2] : Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque femina : omnes enim unum estis in Christo Jesu. Sin autem verum dicit, ut certe dicit, et unus Dominus, una fides, unum baptisma : quænam est hæc inanis divisio in segmenta duo inæqualia gentem sanctam, regale sacerdotium distingui, et alios quidem perfectioris partis esse, alios inferioris? Deinde quoniam unusquisque sensu præditus perfectionem expetit, odio dignum ducit quod imperfectum est, atque hinc necessario supervacuum est dogma picturæ.

55. « Adversatur et quam maxime Magno Basilio, non assentiens, nec eadem faciens, quæ ille ex æquo docuit : Quæ enim, inquit, historiæ sermo per aures repræsentat, hæc pictura silens per imitationem ostendit. Repugnat ergo vir egregius sacris Scripturis, sicut et summo Patri; et dum alium in hoc ipso dogmate corrigere studet, ipse frivola dixisse deprehenditur, et hanc ob causam prorsus quidem tales nugas describimus. Commonefecimus autem diligentiam vestram, ut eamdem sequatur regulam fidei Orthodoxæ, sciens quemadmodum perfectus quisque, licet Apostolica dignitate ornatus sit, Evangelico eget codice, ita et pictura secundum illum expressa; quoniam ejusdem honoris atque adorationis utrumque ». Hactenus Theodorus. Ex quibus vides quam procul abhorrerent Orthodoxi, ut accepturi essent, quæ Galli Romano primum Pontifici, inde per eum et per Ludovicum imp. ipsis suadere voluissent.

56. Cæterum etsi ista haud parvi momenti intercesserunt inter Ludovicum imperatorem ejusque consiliarios cum Romano Pontifice : haud quidem eo progressa sunt, ut vel isti ob eam causam separaverint se a communione Catholicæ Romanæ Ecclesiæ, vel Pontifex eos ipsa privaverit; nec illi quidem contentiosum funem animo adeo obstinato traxere, ut aliquid præter illa quæ dicta sunt adversus cultum sanctarum imaginum scriberent, redarguerent, et more hæreticorum studiis indefessis animo obstinato contenderent, sed magis in eadem Ecclesiæ Catholicæ communione connexi, uno eidemque capiti juncti, bellum adversus Iconemachos converterent. Etenim qui ea legatione functus est Jonas Aurelianensis episcopus contra impium Hagiomachum hominem scelestissimum Claudium Taurinensem episcopum stylum exacuit. Extant quidem Jonæ ipsius, qui a Ludovico missus Romam, functus est dicta nuper legatione ad Eugenium papam, tres libri aculeati vehementer adversus eumdem Claudium scripti, quorum primo impugnat fractionem sacrarum imaginum, secundo eumdem urget impugnantem sanctæ Crucis adorationem, tertio, quo defendit sanctorum cultum et peregrinationem Romam pro venia peccatorum : quæ cuncta adeo feliciter præstitit, ut fortioribus enthymematum spiculis sibilantem lingua trisulca draconem exstinxerit.

57. Sed audi quid de eodem Claudio habeat Walfridus [1] Strabo : « Ipsa, inquit, denique querela Græcorum temporibus bonæ memoriæ Ludovici imperatoris in Franciam perlata, ejusdem principis providentia scriptis synodalibus est confutata. Quam etiam Claudius quidem Taurinensis episcopus, sed in veritatis itinere, nominis sui similitudine nutabundus, inter cæteras vanitatum suarum ineptias, cupiens renovare : antequam diversorum contra eum scribentium telis perfoderetur, suo judicio damnatus interiit. Et forlasse qui imperatoris fidelium, veluti in numero (in nummo) contempsit imaginem, ante tribunal ipsius protervitatis suæ pariter et inquietudinis pœnas exsolvit. Non enim levem injuriam sæculi potentes sibi putant

[1] Theod. l. II. Ep. CLXXII. Cod. Columu. — [2] Gal. III.

[1] Walf. Strab. de reb. Eccl. c. 8.

illatam, si imaginem suam, vel nomen in quolibet numismate a subjectis despici cognoverint et calcari ». Hæc de Claudio Iconoclasta Walfridus his temporibus vivens.

58. *Qui fuerit Claudius Iconoclasta, contra quem Jonas Aurelianensis episcopus et alii scripsere.* — Porro hunc ipsum (ut rem altius repetamus) fuisse discipulum Felicis illius damnati in Concilio Francofordiensi, Jonas affirmat, de quo hæc ait : « Ludovico feliciter imperante, idem Felix in quodam discipulo suo, nomine Claudio, utpote (ut verbis B. Hieronymi utar) Euphorbus in Pythagora renascitur ». Sed quando qualis intus erat, est detectus ter quaterque impius, ut qui Arii et Nestorii, Vigilantii et Eustatii (ut idem Jonas ait) hæreseos sectator esset; de cujus primordiis ex ipso Jona est petenda narratio, qui in Præfatione ad Carolum Ludovici filium scripta trium librorum, quos adversus eum conscripsit, ista de ipso habet : « Is namque (Ludovicus videlicet imperator) dilectissimus princeps inter cætera bonitatis suæ studia erga divinum cultum amplificandum multiplici modo ferventia, quemdam presbyterum natione Hispanum, nomine Claudium, qui aliquid temporis in palatio suo in presbyteratus militaverat honore, cui in explanandis sanctorum Evangeliorum lectionibus, quantulacumque notitia inesse videbatur, ut Italicæ plebis, quæ magna ex parte a sanctorum Evangeliorum sensibus procul aberat, sacræ doctrinæ consultum ferret, Taurinensi præsulem subrogari fecit Ecclesiæ.

59. « Sed quam pestiferum dogma et ab Ecclesiæ auctoritate abhorrens in plebem sibi transfuderit commissam, libellus, quem ad Theodomirum venerabilem abbatem, se charitate imperante, corrigentem, eumque a superstitiosa doctrina avertere volentem, scripsit, eumdem legere et nosse volentibus, patenter demonstrat ». In quo inter alia ista leguntur : « Hæc autem, inquit, idcirco pervenit, quia postquam coactus suscepi sarcinam pastoralis officii, missus a pio principe sanctæ Dei Ecclesiæ filio Ludovico, veni in Italiam, civitatem Taurini, inveni omnes Basilicas, contra ordinem veritatis sordibus anathematum, et imaginibus plenas. Et quia quod homines colebant, ego destruere solus cœpi : idcirco aperuerunt omnes ora sua ad blasphemandum me, et nisi adjuvisset me Dominus, vivum deglutissent me ». Ista impius Iconoclasta docens, quibus indignationem incurrit Paschalis Pontificis, sub quo ista sunt patefacta : quod testatus est suo illo scripto Theodomirus; sed mortuo Paschali papa, Claudius scripsit Apologeticum adversus Theodomirum abbatem. Qua vero occasione ipse Jonas adversus eumdem tres libros illos conscripsit; ab ipso sic accipe :

60. « Memoratus denique libellus (Apologeticus ipse dictus), eidem domino nostro, genitori vestro sincerissime ac religiosissime Orthodoxam fidem colenti, ob defensionem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ ab eodem Claudio (sicut textus suarum litterarum prodit) hostiliter impugnabatur, delatus est. Qui ab eo, suique palatii prudentissimis viris examinatus, justo judicio est repudiatus. Quem licet ego non legerim, nec viderim, quoddam tamen ex eo excerptum, eodem genitore vestro mittente, suscepi; præcipiens, admonens memoratus Deo charus Cæsar, ut ad refellenda et improbanda ejusdem Claudii quæ in eodem excerpto perversissima continebantur dicta, et in blasphemiam vituperationemque sanctæ Dei Ecclesiæ irreverenter erant jaculata, secundum tenuitatem sensus mei (quantum Deus annuisset) nullatenus rescribere omitterem.

61. « Cujus jussioni libentissime parens, prout Deus posse dedit, et facultas temporis sivit, quoddam opusculum dirigere (digerere) cœperam, et magna ex parte digesseram. Sed audiens eumdem Claudium juxta humanam conditionem ultimum clausisse diem, ab eodem opere perficiendo, stylum meum feriandum statui. Rebar enim, quod illo moriente, pariter ejus error non comparuisset secundum Domini sententiam dicentis [1] : Delebo memoriam Amalech de sub cælo : nihilominus memoria illius perversæ doctrinæ deleta fuisset in omnium virorum prudentium pectore. Sed quia, ut relatione viridica didici, non modo error, de quo agitur, in discipulorum suorum mentibus reviviscit, quin potius, eo docente, hæresis Ariana pullulare deprehenditur, de qua fertur quædam monumenta librorum congessisse, et ad simplicitatem puritatemque fidei Catholicæ et Apostolicæ oppugnandam in armario episcopii sui clandestina calliditate reliquisse : non sum ausus, quin monitu et hortatu filiorum sanctæ Dei Ecclesiæ, opus, quod prætermiseram, enucleatim discutiendum repeterem, etc. » Sic igitur jaculis confossus Jonæ Aurelianensis episcopi serpens venenatus interiit.

62. « Verum sic Jonas confecit bestiam, ut tamen ab Ecclesia Catholica præmio dignus minime fuerit judicatus; quippe qui etsi pugnavit adversus Iconoclastas, non tamen e castris Ecclesiæ Orthodoxæ, a qua errore pristino ex parte dissensit, dum ita non confringendas esse prædicavit imagines, ut tamen eas non esse venerandas assereret, ex eorum classe unus ipse, qui ad ornatum duntaxat et ad instruendum de rebus gestis fideles, non autem ad venerationem esse debere imagines in Ecclesia sensit : quem una cum aliis ejusdem sectæ gregalibus superius confutavimus.

Extat Epistola perbrevis Lupi abbatis Ferrariensis ad eumdem Jonam conscripta, cum ille ejusmodi suam lucubrationem ad eum, ut cognosceret atque emendaret, misisset. Qui tamen suspendit judicium suum, sic ad eum scribens [2] :

« Excellentissimo præsuli Jonæ, Lupus æternam in Domino salutem.

« Librum vestrum, sicut rogasti, excurrimus. Sed ut parcissime dicamus, immutare in eo nihil

[1] Exod. XVII. — [2] Lup. Ep. XXVII.

voluimus, ut operis vestri sitis ipsi correctores, cujus estis auctores: siquidem expendenda nobis fuit teneritudinis et tenuitatis nostræ ratio, et ætatis ac ordinis vestri habenda consideratio; nec facilitatem ac delectationem quamdam reprehendi, quam in quibusdam notare solemus, debuimus imitari ». Hæc Lupus, cujus et aliæ extant ad eumdem Jonam Epistolæ.

63. Porro quod pertinet ad ejusdem Jonæ libros adversus Claudium, præter illa, quæ dicta sunt, etiam in eo displicent, quod nimis et plusquam decet Ecclesiasticum tractatorem, subjicit ipsum ferulæ Prisciani, grammaticum magis quam theologum agens. Adversum vero impium Iconoclastam non Theodomirus et Jonas tantum, sed et Dungalus ejusdem temporis non ignobilis scriptor commentarium edidit, quem recondi in Pithæi Bibliotheca percepimus. Quo perstringitur et Agobardus archiepiscopus Lugdunensis, qui etsi hostis acerrimus fuerit Felicis Orgelitani, adversus quem et commentarium scripsit, quem nuncupavit Ludovico imperatori; tamen in eo, quem de picturis et imaginibus scripsit, Iconomachis consensit, in omnibus, præterquam in cultu sacratissimæ Crucis, et quod reliquas sive Christi, sive sanctorum imagines memoriæ causa, non tamen orationis ergo haberi posse concedat: unde merito e cœtu fidelium Orthodoxorum idem proscriptus sit liber editus nuper, eo quod absque antidoto, durum fuit propinatum acceptasse venenum. Eratque satis, si Dungalus pro antidoto cusus una cum illo fuisset, quem speramus quam citius affore. Sed ad hæc pariter spectat, quod idem, qui supra Lupus Ferrariensis in Epistola [1], quam dedit ad Eginhardum, qui Vitam Caroli Magni scripsit, testatur ab ipso elaboratum librum de adoranda Cruce: ait enim: « Libellum de adoranda Cruce, meo judicio, utilissimum, quem meo nomini dedicastis, ut par fuit, amplexus sum ». Occasionem autem illum scribendi, extitisse Claudii impietatem damnantem venerationem sanctæ Crucis, nemini dubium esse potest. Sed omnia tunc in Claudium scripta, nunc verberant ter miseros Novatores inimicos Crucis Christi, perfidos Iconoclastas. Ex his intelligis, lector, cur cum errore suo illi usque ad resipiscentiam tolerati sunt Galli, quod scilicet cultores sanctæ Crucis essent, et in adversarios cultum Crucis damnantes magno impetu insilirent.

Eodem pariter anno factam liquet translationem S. Huberti episcopi Leodiensis ex decreto Synodi Aquisgranensis: ita testantur in fine Acta Vitæ ejus. De qua etiam hæc apud Molanum: « Anno octingentesimo vicesimo quinto prædicto, kal. Octobris Wulcandus episcopus cum magna Ecclesiastici gradus frequentia corpus sanctissimum ad Andianum suæ diœcesis monasterium in Arduennam transtulit. Ubi adhuc miraculorum gloria ejus declarantur merita, et fidelium devotione celebrantur beneficia, qui catervatim tam proximi, quam longinqui eo confluentes, in suis necessitatibus patronum experiuntur ».

64. *Joannicii miraculum, ad quem scribit Theodorus Studita.* — Sed ad res Orientales se convertat oratio. Hoc quidem anno, qui numeratur quintus Michaelis imperatoris, mirandum quippiam per magnum illum anachoretam Joannicium (de quo sæpe superius mentionem fieri contigit) perpetratum, auctor Vitæ ipsius, ejusdem temporis scriptor, sic in lucem prodidit istis verbis: « Jam, inquit, agebatur quidem quintus annus imperii Michaelis, quartus decimus autem, ex quo Bulgari fecerant expeditionem, et decesserat Nicephorus imperator, a quo tempore multi Romanorum cum patria libertate amissa detinebantur captivi in manibus Bulgarorum. Venit itaque in mentem illi benignæ ac clementi animæ, si quomodo eos posset educere e laboriosa illa et afflicta vita. Interrogans autem, accepit carcerem illum, in quem illi erant conjecti, esse obscurum et tenebricosum, adeo ut eis usu veniret, ægre ferre, quod non cum patria vitam quoque amisissent, quod quidem eum magis angebat.

65. « Huic ergo proposito omnibus postpositis, reliquit quidem illam gratam et solitam vivendi rationem. Et via, quæ intercedit, confecta, non curavit custodes, qui eos circumsidebant, sed non visus ad eos accedens, statim pro omnibus copiis usus est figura Crucis, et ea perfractis vinculis et claustris portarum, tanquam ab inferis et umbra mortis, tanquam Jesus meus, revocat eos, qui illic sedebant, et potat non aquis, sed sermonibus salutaribus vivificæ doctrinæ, admonens ne essent, sicut patres eorum generatio prava et exasperans, sed deinceps spem in Deo ponerent, et non obliviscerentur ejus remunerationum, præterea autem filiis quoque notum facerent illius mirabilia. Deinde cum in luce sicut Moses tota nocte eos traduxisset, usque ad nostros fines eos transmisit et conservavit. Cum autem vim afferrent et urgerent ii qui salvati fuerant, et quis es, o homo Dei, sæpe rogarent: non celavit quidem nomen: dixit autem se hanc gratiam soli Deo adscribere. Cum hoc nescio an sit conferendum id quod usu venit iis, qui fugiebant ex Ægypto: nam illorum quidem inimicos aqua obruit: hi autem consecuti quod optabant consequi, nulli fuerunt causa calamitatis. Sed et hi domum redeunt, et sanctum rursus excipit grata illa quies, et silentium in monte Thricalicis ». Hæc de his auctor, prosequens res cæteras ab eodem usque ad obitum præclare gestas.

66. Ad hunc autem, quem ante annum una cum episcopis et aliis invisit, ut diximus, Theodorus Studita, idem reversus, eumdem sanctissimum virum memoria jugiter versans ejusmodi scripsit Epistolam [1]: sed quod ad Joannem eremitam in-

[1] Lup. Ep. IV.

[1] Theod. l. II. Ep. CXVI. Cod. Column.

scripta sit, ne putes hunc alium fuisse a Joannicio, nam in fine Epistolæ ad Theoctistum data eumdem ipsum Joannicium vocat, ut suo loco patebit: Joannes enim proprium erat nomen ejus, Joannicius autem diminutive a pueritia dictus : Epistola sic se habet :

« Joanni eremitæ.

« Postquam jucundum spectaculum viderit quispiam, hoc et post secessum animo semper intueri solet. Sic et nos humiles, a Deo honorate, ex quo te semel vidimus, et locuti tecum sumus, minime obliviscimur, sed expressum mente gerimus, illum ipsum videre gestiens hominem Dei, et vultu et verbis divinam gratiam spirantem, et ad Dei laudes incitantem. Hoc vero adeptus es eremitica solitudine, et orationis frequentatione faciem, Moysis instar, resplendentem gerens ineffabili luce. Unde et iterum intueri te cupimus, et gratiæ donis quæ in te sunt, communicare, juxta secundas pacificæ participationis, qua tu a Deo, et nos a te. Vides quantopere te Deus glorificavit, quoniam tu illum glorificasti. Sed et glorificabit etiamnum in fine vitæ cursum digne consummantem. Tu vero pro nobis ora peccatoribus, ut vel inchoemus salutarem cursum, quippe quia a Deo longe absumus : atque hic primus orationis exorsus.

67. « Quis secundus? de Theoctisto eremita, qui quonam modo per hæreticas quasdam quæstiones ab Ecclesiæ corpore divulsus sit, ipse nosti melius quam nos, reverendissime : attamen et ipsi nuper ad cellulas vestras cum venissemus, de viro didicimus ex iis, qui norant. Quin etiam per litteras commonefecimus hortatique sumus, ut ab obscuris illis et dæmoniacis sermonibus abstineret, et Orthodoxa potius sentiret, tum de sanctissima Deipara, tum aliis modis. Nunc ergo Nicanor frater noster ad nos veniens, ad resipiscentiam venisse virum nuntiavit, velleque cum Ecclesia consentire; negare autem se litteras meas accepisse, sed et illas optare. Quoniam igitur scriptum est, pater sancte : Qui [1] educit dignum ex indigno, sicut os meum erit : Et [2] qui convertit hominem ab errore viæ ipsius, operiet multitudinem peccatorum : sanctitatem tuam exsurgere oportet, et auxilii manum porrigere erranti : in hoc enim cooperaberis Deo. Qui vero id fiet? Ut Theoctistum ad te advoces, eique dicas, et edisseras congruentia. Et si quidem cedere illum videris divino sermoni, de me etiam humili significes, eamdem meam mentem esse, salutis ejus desiderio. Et si probabis, pater, atque ille expetat, scribam ad illum apposite, ut utraque ex parte trahatur, et lucrifiat qui perit. Hæc enim vult Deus, hujus gratia in terram venit, quod perierat quærens reducere ; et amoris erga se argumentum, proximi amorem nobis constituit; omnique conatu excitari nos convenit, pater sancte : in hunc enim finem, ut ad te scriberem, permotus sum. Quod si post talem contentionem detrectans non obsequetur : videbit iniquus. Ait Dominus [1] : Mittite illos, cæci sunt. Ut igitur direxerit Dominus, jubeat, pater, indicare mihi veneranda Epistola tua ». Hucusque Theodorus ad Joannem, sive Joannicium.

68. *Ejusdem litteræ gratulatoriæ ad Theoctistum monachum pœnitentem.* — Extat Epistola illa Theodori ad Theoctistum scripta [2], qua redarguit eum, quod ob suspectam ejus doctrinam complures ab ejus communione divisi sunt, in qua meminit de alia quadam ante triennium a se ad ipsum Epistola scripta, cum Smyrna reversus esset, nec etiam responsum aliquod accepisset. Præstitisse autem S. Joannicium eremitam, quod ab eo precibus Theodorus (ut vidisti) exegit, ex eo certum deducimus argumentum, quod compertum habetur, ipsum Theoctistum eremitam pœnitentem suos condemnasse errores, et ad ipsum Theodorum libellum misisse suæ pœnitentiæ atque rectæ fidei professionem, qua accepta, ut jam promiserat Joannicio, ipse ad eumdem aliam rescripsit Epistolam, quæ extat, et ex qua ista, quæ scripta sunt, comprobantur. Sic enim se habet [3] :

« Theoctisto eremitæ.

« Accepta Epistola tuæ reverentiæ, cum eam legissem, audiente episcopo, et fratre meo, et fratribus, qui una erant ; gratias egi humilis Domino, qui cor tuum implevit, ut fidei symbolum recte perscriberet. Confiteri enim se vetus ac novum Testamentum admittere cum omnibus, quæ a sanctis Patribus tradita sunt Ecclesiæ, id summa est fidei rectitudo. Verum quoniam hoc dicere possunt hæretici, nec tamen juxta id, quod dicunt, veritatis sermonem instituere comperiuntur : propterea et ex missis fratribus, et maxime ex abbate Sosipatro rem indagavimus, quemadmodum ipse tuis litteris postularas, eo quod omnia enuntiare non posset Epistola. Et reperimus, Dei munere, eos referre, Orthodoxa omnia esse, quæ per te illis tradita sunt.

69. « Quænam autem hæc sunt? oportet enim summatim designari. Primum de sancta Deipara. Aiunt enim dicere te, quod ante sæcula sit Virgo : hoc cum neges te dicere, vel sentire, sed confitearis ex viro et femina, Joachim et Anna genitam illam esse : recte se habet. Secundum de Domino, quod crucifixus non sit : quandoquidem ergo confiteris, crucifixum illum fuisse secundum Scripturas : bene habet. Tertium de angelis et dæmonibus, quod post judicium iterum futura sit restauratio, et fiet unum ovile et unus pastor : et quoniam hoc negas, confiterisque sempiternum esse et judicium et regnum cælorum : bene habet. Quartum de monacho uno, quod possit a supplicio liberare centum et quinquaginta damnatos : et quia hoc etiam negas, et asseris nec pœnitentiam esse post mortem, nec quemquam esse, qui possit a constitutis a Deo pœnis eruere : bene habet.

[1] Jerem. xv. — [2] Jac. v.

[1] Matth. xv. — [2] Theod. l. ii. Ep. cxxxviii. — [3] Ibid. Ep. clxvii.

Quintum de libro, qui dicitur Antonii, quod dicas eum recipiendum, in quo sunt multa impia et blasphema, sicut ipsi legentes cognovimus : et hoc quoniam a te rejici confiteris, tanquam alienum ab Ecclesia Dei, neque illum amplius habiturum, neque lecturum, neque eos, qui tecum sunt : bene habet. Et benedictus Deus, qui vos a prædictis scandalis purgavit : et benedictum nomen gloriæ ejus, quod tibi persuasit, ut diceres, te rusticanum esse et imperitum, et cedere in omnibus, et credere verbo humilitatis meæ.

70. « Ego vero nihil præter ea, quæ divinitus revelata sunt sanctis Apostolis, posteris et Patribus, suadebo vel præscribam : sed hoc ipsum, quod scripsisti, credere te in sanctam Trinitatem indivisam quidem secundum substantiam, distinctam autem characteribus in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum, unum Dominum, sicut et una est fides : est porro et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus Deus, non tres Dii, absit, sed unus Deus, quemadmodum et Dominus. Hoc theologiæ dogma. De œconomia autem credere, quod unus e Trinitate, Patris voluntate, et cooperatione S. Spiritus incarnatus est ex sancta Deipara, præingresso in eam Spiritu sancto, et obumbrante altissimi virtute, juxta Evangelium, ex qua et natus est homo perfectus idem et perfectus Deus, unus hypostasi, duplex natura, sicut et divini Patres et sanctæ septem Œcumenicæ Synodi exposuerunt. Confiteri etiam Virginem Deiparam esse, omnibus sublimiorem et honore præstantiorem : quæ et materno more intercedere possit apud Filium suum et Dominum pro mundo. Confiteri etiam angelos sicut angelos, quod et ipsi orent pro omnibus hominibus. Et dæmonum genus impermixtum in sæcula sempiterna. Eosdem proprium domicilium per apostasiam reliquisse, justisque suppliciis a Deo damnatos esse. Confiteri etiam sanctos omnes velut Dei famulos intercedere apud Deum posse ad salutem nostram.

71. « Ad hæc confiteri sanctas imagines, tum ipsius Domini nostri Jesu Christi, tum Matris ejus, angelorumque et omnium sanctorum adorare et recipere juxta quæ sancta Synodus Nicæna sanxit. Anathema dicere omnibus hæreticis, quibus anathema dictum est a Synodis. Prædicare omnes Orthodoxos, qui ab eis laudati sunt. Hæc est vera fides Christianorum. Præter hæc qui sentit, anathema sit a Deo Patre, et Filio, et Spiritu sancto : quoniam [1] licet nos, aut angelus de cælo evangelizet vobis, præter id quod evangelizavimus, anathema sit, ut ante dixi et iterum dico : Si quis vobis annuntiet præter id quod accepistis : anathema sit. Quoniam ergo sigillatim hæc prodidisti in litteris tuis : necesse prorsus est, confitearis te ita sentire. Hoc vero qui fiet? Si ad finem Epistolæ hujus subscribas juxta insertum in eo pictacium, atque ita pax, quæ excedit omnem intelligentiam, custodiet et reget nos et vos in uno spiritu, in uno corde, ut credamus, et adoremus sanctam Trinitatem ad salutem tum propriarum animarum, tum divisi in duas partes populi, coram domino Joannicio spiritali patre nostro, et venerando patre et fratre nostro ». Hactenus Theodori Epistola, et fortasse ultima ab ipso data, siquidem anno sequenti (ut suo loco dicturi sumus) ex hac vita eum migrare contigit.

72. *Epistolarum Theodori mira potentia.* — Cæterum quanti faciendæ sint Epistolæ ejusdem sanctissimi viri, Deus ipse insigni miraculo comprobavit, quod inter alia Michael Studita ejus discipulus scriptor fidelis ita describit : « Narrabat præterea divino Sophronio mulier quædam genere nobilis miraculum quod sibi acciderat, in hunc modum : Invaserat, inquit, domum meam, quæ in Rhabdo est, incendium, quam circum totam complexo igni, propius nihil erat, quam ut omnes meas facultates flammis absumi viderem. Nec injecta vis aquæ, nec machinæ ullæ ad restinguendum aptæ domare flammas poterant, tanto impetu cuncta comprehenderant. In hoc rerum articulo subiit animum, patris Epistolam, quam ad me nuper miserat, e pera tollere atque in ignem injicere, si forte illam reveritus, vehementem illum impetum aliquo modo repelleret. Ut ergo ad rem veni et venerandas litteras flammæ injeci, hoc simul inclamans : Sancte Theodore, adjuva periclitantem famulam tuam : videre mox fuit atrocem illam vim ignis restinctam subito languere, ac cinerem solum fumumque post se relinquere. Quis nostra aut ulla unquam memoria tantum ex prava Epistola miraculum audivit ? Nihil est, si cum hoc conferatur quicquid uspiam miraculorum fingi, aut excogitari potest. Quare æquum non est, ut rei magnitudinem deserat tenuitas orationis : omnem enim dicendi vim atque artem vincit, longeque superat operum dignitas et amplitudo ». Hæc ipse. Pergit alia insignia enarrare miracula, sed hoc modo satis.

73. Ex his tu, lector, intelligas, quot Theodori historicis Epistolis Annales intexti sunt, tot eosdem pretiosissimis, velut contextam coronam micare gemmis. Sed etsi earum vim consideres, totidem esse fulmina cælitus missa dices, quibus omnes Hagiomachi, et Iconomachi stolidi novatores, fæces hæreticorum percussi valide, penitus conterantur. Nam vel unum hunc ostendere Catholici dogmatis defensorem, virum Dei amicum, sapientia et scientia affatim præditum, iteratis crebro confessionibus celebrem, sanguine sæpe fuso decorum, vitaque ab adolescentia optimis moribus instituta fulgentem, ingentibusque miraculis illustratum, ad victoriam satis, cum ab illorum parte nonnisi scelestissimos omnium homines habeant, quos ostendant.

[1] Galat. 1.

Anno periodi Græco-Romanæ 6318. — Anno Æræ Hispan. 863. — Anno Hegiræ 210, inchoato die 23 April., Fer. 1. — Jesu Christi 825. — Eugenii II papæ 2. — Ludovici imp. 12. Michaelis Balbi imp. 6.

1. *Conventus Parisiensis.* — An. 1 ad 4. Conventus Parisiensis de causa imaginum kalend. Novemb. hoc anno habitus, ut recte censuit Baronius, non vero anno superiori, ut tom. VII Conc. legitur. Episcopi enim Galliarum in illo conventu congregati in suis ad Ludovicum Aug. litteris aiunt : « Fecimus Epistolam nobis relegi, quam vobis legati Græcorum ANNO PRÆTERITO detulerunt ». Certum est autem Michaelis et Theophili imperatorum Orientalium litteras anno superiori Ludovico Aug. redditas esse. Porro post Orientalium legatorum discessum, *Freculfum* episcopum Lexoviensem et *Adegarium* legatos Romam misit Ludovicus, ut facultatem ab Eugenio papa obtinerent viros doctos congregandi, quo causa imaginum magis examinaretur; legatos autem Græcorum non audivit Ludovicus, nisi post suum ex Britannia, quo sub *initium autumni* profectus est, reditum. Postquam Freculfus et Adegarius Roma reversi sunt, quod nonnisi hoc anno contingere potuit, conventus habitus est, et quidem mense Novembri currentis Christi anni. In iisdem enim litteris in conventu Parisiensi datis, episcopi scribunt : « Nos servi ac fidelissimi oratores vestri, qualiter proximis kalendis Novembris apud Parisiorum urbem juxta præceptum vestræ magnitudinis in unum convenimus, qualiterque de negotio a vestra pietate nobis injuncto, de causa videlicet imaginum egerimus, ad memoriam vestræ celsitudinis reducimus. » In illo conventu Parisiensi sententiæ Patrum festinato collectæ, cum qui Collectionem Aquisgranum ad imperatorem detulerunt, Halitgarius et Amalarius, se Ludovico steterint die sexta mensis Decembris, ut idem imperator initio sui Commonitorii a Baronio num. 50 recitati testatur his verbis : « Venerunt ad præsentiam nostram Halitgarius et Amalarius episcopi VIII idus Decembris, deferentes Collectiones de libris sanctorum Patrum, quas in conventu apud Parisios habito simul positi collegistis ». Earumdem sententiarum Collectores in litteris ad Ludovicum proxime citatis, quarum partem refert Baronius num. 5 et seqq. de præcipiti festinatione conqueruntur, et si quid *minus* aut *indecens* in ipsa Collectione repertum fuerit, temporis angustiam legitimæ sibi excusationi fore sperant.

2. *Conventus ille bis typis mandatus.* — Anno MDXCVI prodiit Francofurti libellus cum hoc titulo : « Synodus Parisiensis de imaginibus anno Christi DCCCXXIV, ex vetustissimo Codice descripta et nunc primum in lucem edita ». Sed cum careret auctoris nomine, qui invenit et edendam curavit, vel ex qua fuerit accepta Bibliotheca, et manifesto pateret, opus illud in odium Romanæ Ecclesiæ divulgatum esse, Bellarminus statim libellum illum confutavit tanquam falso Synodum Parisiensem inscriptum. Petrus quidem Delalande thesaurarius Ecclesiæ S. Frambaldi Silvanectensis eamdem Synodum postea publicavit ex Codice Bibliothecæ Thuanæ num. 270, sed nec Labbeus in Collectione Conciliorum generalium, nec Sirmondus in Conciliis Gallicanis illam Synodum retulere, quod Gallorum illius temporis ab imaginum adoratione abhorrentium hæresim redoleat. De qua Synodo seu conventu cum accurate disseruerit Mabillonius in Præfatione ad priorem partem sæculi IV Benedictini ex eo hic excerpam quæ ad illustrationem eorum quæ de causa imaginum Baronius scripsit, magis facere videbuntur.

3. *Quid in eo decretum circa imagines.* — A num. 4 ad 64. Ludovicus Aug. petita licentia ab Eugenio papa episcoporum conventum Parisios indixit, in quo conditus est libellus ad probandum retinendas quidem imagines, sed nullatenus adorandas esse, ullove superstitioso cultu honorandas. Sed cum vereretur Augustus, ne lecto integro libello *Eugenius* papa commoveretur, collecta ex eo libello capitula ipsi direxit per Hieremiam Senonensem, et Jonam Aurelianensem antistites, dato mandato, ut hac de re prudenter et moderate cum Pontifice agerent. Quid inde actum sit, incertum. Constat tamen Gallicanam Ecclesiam in eadem sententia perstitisse usque ad finem hujus sæculi, quo fere tempore cum Græcis et Romana Ecclesia in modo colendi imagines convenire cœpit.

4. *Claudius episc. Taurinensis scribit adversus imagines.* — Post conventum Parisiensem *Claudius* Taurinensis episcopus, natione Hispanus, Felicis Urgellitani discipulus, auctoritate qua apud Ludovicum Aug. pollebat, nimis quam elatus, imagines et cruces ex episcopatus sui Basilicis abegit, con-

fregitque. Qua re comperta *Theodemirus* Gallus abbas cujusdam monasterii, in quo *centum quadraginta monachi sub regula S. Benedicti* vivebant, Claudio cæteroquin familiaris admodum et acceptus, adversus eum ob istud factum commotus, conquestusque est scripta Epistola, quæ retinendas imagines non tamen adorandas asserebat, ut videre est apud Baronium num. 59. His litteris ab amico directis superbe ac proterve *Claudius* respondit Apologetico (quod vocat) edito adversus Theodomirum, ut ibidem Baronius num. 60. Hujus defensionem *Dungalus Reclusus* suscepit biennio post Synodum Parisiensem, de quo Baronius n. 63, tum *Jonas* Aurelianensis episcopus, de quo Baronius num. 57, 61 et 63, sub extremum tempus vitæ Ludovici Aug. tribus libris quos iisdem Ludovico et Claudio mortuis perfecit, et Carolo Calvo nuncupavit. Ambo vero in opusculo suo tria moliuntur adversus Claudium. Quippe « de tribus », inquit Dungalus, « causis ille impudens calumniator in sua disputavit Epistola, hoc est primo, de imaginibus confringendis ac projiciendis : secundo, de Cruce non adoranda amplius, quam asinus quilibet, aut spinosa rubus : tertio, memorias (id est, oratoria) sanctorum et specialiter Ecclesiam S. Petri prohibebat adiri ». Hos Claudii errores Dungalus et Jonas libris suis, qui lucem viderunt, confutant (1).

5. *Sententia Gallorum de imaginibus.* — De sanctæ Crucis et imaginum cultu eadem fuit aliorum Galliæ, imo et Germaniæ episcoporum sententia, testante Jona in lib. 1 : « Qui, quæso te, sunt isti, qui agnos pictos velint adorare ? Numquid non Galli aut Germani ? Quicumque picturæ adorationem non solum defendere detrectant, sed et adorantibus libera voce resultant, eosque quantum possunt invectione redarguunt, et ut ad sanam mentem redeant, toto conamine elaborant ». Aperta est hac de re Eginhardi, Agobardi, Annalium Francorum, Bertinianorum atque Fuldensium, Hincmari et Adonis sententia in Synodum Nicænam.

6. *S. Gregorii M. testimonio innitebantur.* — At videndum, in quo sita fuerit Gallorum sententia pro imaginibus sacris, qua in re a Græcis discreparint, ac quomodo tandem in consensionem cum eis venerint. Gallos, uti et alios populos Catholicæ communionis, imaginibus in Basilicis et in privatis ædibus usos antiquitus fuisse constat. Notum est factum Sereni Massiliensis episcopi, qui sub initium sæculi VII, cum populum sibi creditum ad adorandas imagines fervescere animadverteret, eas e templis eliminavit, projectasque confregit. Sereni zelum approbavit Gregorius M. prohibentis ne quid manu factum adoraretur, factum improbavit, quod scilicet easdem imagines confregisset : « Idcirco enim, inquit, pictura in Ecclesiis adhibetur, ut hi qui litteras nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in Codicibus non valent. Tua ergo fraternitas et illa servare, et ab eorum adoratu populum prohibere debuit : quatenus et litterarum nescii haberent, unde scientiam Historiæ colligerent ; et populus in picturæ adoratione minime peccaret ». Qua in Epistola duo tantum exigit sanctissimus Pontifex, nempe imagines in Ecclesiis retinendas esse, non tamen adorandas. Hanc regulam a summo et vere magno antistite Gallicano antistiti præscriptam, tota quanta est Gallicana Ecclesia sibi sequendam esse indubitanter existimavit. Mentem sancti Gregorii fusius explicat Baronius anno DCCXCIV, num. 46 et seqq.

7. *Abhorrebant a nimio studio Græcorum erga imagines.* — In more positum erat apud Græcos aliosque populos Romano subjectos imperio, ut statis diebus imagines et statuæ imperatorum, qui beneficiis rempublicam demeruissent, quotannis colerentur certis ritibus : quos postea imaginibus sacris exhibendos esse religio facile persuasit. Ita ergo res accidisse videtur, ut cum adorationem, odores, aliosque solemnis pompæ ritus imperialibus statuis deferrent Græci ; visum est etiam religiosis quibusque, nihil minus Christi Domini, beatæ Mariæ aliorumque sanctorum imaginibus deferendum. Sicque honoraria illa imperialium statuarum veneratio ad sacras imagines traducta est primum apud Græcos, serius apud Gallos, quibus inauditus inusitatusque fuit, cum prioris, tum posterioris generis cultus. Certe Carolini operis scriptor in lib. 3, cap. 15, imaginum imperialium adorationes magnopere reprehendit. Quamobrem, ubi ejusmodi cultum Synodali auctoritate imaginibus sacris delatum accepere Gallicani præsules, contra obniti cœpere, quasi honor Deo proprius ad simulacra transferretur.

8. *Gallorum sententia magis explicatur.* — Atque ut perspicuum fiat, qua in re versaretur Gallorum discrimen tum a Græcis, tum ab imaginum effractoribus seu Iconoclastis, quidve moliti sint Patres Synodi Francofurtensis et Parisiensis, observandum est Latinos tribus in rebus consensisse cum Græcis. Primo, retinendas et exponendas in ædibus privatis atque sacris Christi et sanctorum imagines ad excitandam eorum memoriam, et ad erudiendos simplices ac illitteratos Christianos. Secundo, colendam et adorandam esse Crucem, non quidem adoratione summa et latreutica, ac secundum fidem, quasi quid divinum aut

(1) Contra hæresim seu blasphemias Claudii Taurinensis, inter primos viva saltem voce insurrexisse puto S. Aldricum inter monachos adhuc tunc agentem, dein ad Senonenses infulas translatum. Ita enim interpretor verba illa auctoris Vitæ ejusdem S. præsulis cap. 4 in Actis Bollandianis ad diem III Junii : « Ad cujus monitum quorumdam incredulorum, qui tunc fidem Christianam impugnabant, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illi, versutias elisit argutas, et ruinam periclitantis fidei propulsata penitus ambiguitate redintegravit ». Quanquam enim ignorare se Mabillo et Henschenius profitentur de quibusnam hæreticis dicta hæc accipienda sint ; tamen ut de hæresi in quam Claudius invehere nitebatur exponantur, nec ratio nec tempus abludit ; nam S. Aldricus anno DCCCXXIX episcopalem cathedram adivit. MANSI.

cultu dignum ei inesse credatur; sed honoraria, id est, illam salutando, aut caput inclinando vel procumbenbo ad illam, mente ad Christum directa. Tertio, etiam reliquias sanctorum congruo cultu venerandas esse. Quæ postrema duo diserte asserunt Jonas et Dungalus in libris suis adversus Claudium episcopum Taurinensem. At unum erat in quo Galli a Græcis dissidebant: nimirum quod cultum etiam honorarium seu externum imagini cuilibet denegabant, non tantum absolutum, sed etiam relativum (ut vocant) et transitorium. Denique ab imaginum effractoribus omnino recedebant, tum in eo, quod illi imagines sacras penitus abjicerent; tum in eo, quod imaginum adoratores vocarent idololatras. Quod convicium Latini, saltem nonnulli, Græcis impingi notebant ob imaginum cultum, tametsi ab eis dissentirent. Hæc paucis explicanda.

9. *Credebant adorationem soli Deo debitam.* — Adorationem et cultum imaginibus sacris detrahebant Galli, hac inducti ratione, quod omnis cultus et adoratio soli Deo debeatur. Hinc Carolinus auctor in lib. 2, cap. 21, probat cultum et adorationem imaginum pæne cunctarum divinarum Scripturarum abdicari eloquio: « Solum namque Dominum, inquit, colere, ipsum adorare, ipsum glorificare debere totius divinæ Scripturæ tuba intonat ». Eodem tendunt Jonæ verba in lib. 1: « Creaturam adorari, eique aliquid divinæ servitutis impendi nefas ducimus; hujusque sceleris patratorem detestandum et anathematizandum libera voce proclamamus ». Et Agobardus: « Soli Domino, inquit, offeramus gloriam et honorem, nec cum simulacris fornicemur ». Et infra: « Nemo se fallat, nemo se seducat, nemo se circumveniat. Quicumque aliquam picturam, vel fusilem, sive ductilem adorat statuam (erant ergo tum in usu, saltem alicubi statuæ sanctorum), non exhibet cultum Deo, non honorat Angelos vel homines sanctos, sed simulacra veneratur ».

10. *Imo et omnem cultum secundarium.* — Neque dixeris hæc intelligi de cultu absoluto, non vero de transitorio, qui ad exemplaria refertur. Tam enim secundarium hunc cultum auctores isti, quam primarium refutabant. Hæc Agobardus in cap. 19: « Dicit forsan aliquis non se putare imagini, quam adorat, aliquid inesse divinum, sed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies est, tali eam veneratione donare. Cui facile respondetur: Quia si imago, quam adorat, Deus non est, nequaquam veneranda est quasi pro honore sanctorum, qui nequaquam divinos sibi arrogant honores ». Et in cap. 35: « Nec iterum ad sua latibula fraudulenta recurrat astutia, ut dicat se non imagines sanctorum adorare, sed sanctos. Clamat enim Deus: Gloriam meam alteri non dabo ». Eadem est sententia Jonæ in lib. 1. Nam relatis ex Claudio eorum, qui colebant imagines, hisce verbis: « Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid inesse divinum, sed tantummodo pro honore cujus effigies est, tali eam veneratione adoramus », hæc subinfert: « Una autem reprehendimus ac detestamur. Quia cum eorum sententiam non subterfugiat imaginibus nihil esse divini; majori digni sunt invectione, eo quod debitum honorem divinitati impenderent infirmo et egeno simulacro ».

11. *Omnem cultum imaginibus abdicabant.* — Ex his manifestum est, Gallos ejus temporis, saltem nonnullos omnem penitus cultum absolutum atque relativum imaginibus abdicasse; ac proinde solam Crucem, cujus cultus ad Christum Dominum refertur, angelos et homines sanctos, hoc secundario cultu esse honorandos; non tamen cultu divinitatis, ut identidem inculcat Jonas. Quapropter dispiciendum est, num tota controversia in adorationis et cultus vocabulis hæserit; ob idque solum ejusmodi officia imaginibus denegarent Galli, quod hæc supremi cultus nomina ab ipsis crederentur. Quod, ut magis exploratum evadat, investigare necesse est, an aliquid observantiæ imaginibus detulerint, quam tamen cultus aut adorationis nomine designandam esse negaverint.

12. *Variæ eorum sententiæ.* — Hac in controversia, ut fere in omnibus aliis, quidam media via, quidam extremis ambulabant. Auctor Carolinus et scriptor libelli editi nomine Synodi Parisiensis, simulque Agobardus (quem istius libelli auctorem agnoscunt nonnulli) aliquanto ferventius rem agunt, et longius progrediuntur. Paulo moderatior est *Jonas*: at *Walafridus Strabus* et *Dungalus* non longe a sententia Nicænæ Synodi recedunt. Hujus discriminis causa petenda est tum ex novitate controversiæ, qua incipiente, contentiones amplius fervere solent: tum ex diverso hominum genio, quorum alii æquiores, alii magis præcipites, in diversa feruntur; alii adversariorum sententiam inique æstimant, exprimuntque.

13. *Sententia auctoris Carolini.* — Carolinus auctor in lib. 2, cap. 24, censet fas esse, hominem *adorare* charitatis et salutationis officio: secus imagines manu factas, quibus nequidem eumdem honorem, qui sacris vasis defertur, concedit in cap. 25, tametsi sanctorum sacrarumque reliquiarum venerationem in lib. 3, cap. 24 et 31 approbat.

14. *Synodi Parisiensis.* — Eodem fertur libellus Synodi Parisiensis, in quo legitur non mediocriter errasse septimæ Synodi Patres, « qui eas (imagines) non solum coli et adorari, et sanctas nuncupari sanxerunt; verum etiam sanctimoniam ab eis se adipisci professi sunt ». Quin etiam *Hadrianum*, qui Synodi Decreta confirmavit, eo nomine reprehendit, quod imaginum superstitiosam (sic appellat venerationem) auctoritate sua probaverit.

15. *Agobardi.* — Agobardus archiepisc. Lugdunensis in cap. 32 ulterius progreditur, scribitque, imagines, vel pictas, vel sculptas, causa historiæ ad recordandum, non ad colendum admitti oportere. Et cap. 33 errorem invalescentem eo evasisse,

« ut idololatriæ vel Anthropomorphytarum hæresi propinquum aut simile sit adorare figmenta, et spem in eis habere ». Ad hæc in cap. 34 imagines sanctas appellari non patitur, quod improbat etiam libellus Synodi Parisiensis. Denique eo progressus est Agobardus in cap. 23, ut dixerit, exemplo Ezechiæ regis, qui serpentem æneum a Deo constitutum magna cum laude contrivit, quoniam errans populus eum tanquam idolum colere cœperat; multo religiosius sanctorum imagines comminuendas esse, et usque ad pulverem eradendas; præsertim « cum non illas fieri Deus jusserit, sed humanus sensus excogitaverit ».

16. *Jonæ.* — Jonas episc. Aurelianensis, etsi omnem imaginibus cultum abjudicare videtur, easque ad memoriam duntaxat et eruditionem exhibendas putat, non tamen cultores *idololatras* vocari sinit, ut ejus verba in lib. 1 testantur : « Nam et illi, inquit, qui nimio et indiscreto amore ob honorem sanctorum eorum imaginibus supplicant, nescio an temere idololatræ sint vocandi. Videntur sane potius ab hac superstitione adhibito rationis moderamine revocandi, quam idololatræ (cum utique sanctæ Trinitatis fidem veraciter credant et prædicent) nuncupandi ». Contendit tamen Jonas, nequaquam venerandas esse imagines. Id nescio an, vel quid aliud improbaverit Lupus abbas Ferrariensis, cui opus suum discutiendum transmiserat. Huc enim referenda Lupi Epistola XXVII, quam *reverentissimo præsuli Jonæ* inscribit cum W. monacho (ut credere par est) suo, respondens in hunc modum : « Librum vestrum, sicut rogastis, excurrimus, sed, ut parcissime dicamus, in eo mutare nihil voluimus : ut operis vestri sitis ipsi correctores, cujus estis auctores. Siquidem expendenda nobis fuit teneritudinis et tenuitatis nostræ ratio, et ætatis ac ordinis vestri habenda consideratio : nec facilitatem ac delectationem quamdam reprehendendi, quam in quibusdam notare solemus, debuimus imitari ». Ita pro modestia sua Lupus, cujus sententiam hoc de argumento inde elicere nobis non licet. Agit de Lupo Baronius num. 61 et seq.

17. *Walafridi.* — *Walafridus Strabus* abbas Augiensis in lib. de Rebus Ecclesiast. cap. 8, tantillo amplius imaginibus indulget, quam *Jonas*, censetque non tantum eas esse retinendas, sed etiam ob amorem eorum, quorum similitudines sunt, animis videntium arctius imprimendas. Et quidem in eo « devotionem et utilitatem, qua commoveri vel instrui appetimus, non esse culpandam : sed in his colendis superstitionem et hebetudinem, qua spiritalem cultum ad corporalia traducere erronei nituntur, esse damnandam ». Itaque tam eos improbat, « qui easdem imagines ultra quam satis est venerantur » ; quam qui illas ut quasdam idololatriæ species penitus respuunt. Unde intelligitur a *Walafrido* non damnari quemlibet imaginum cultum ; sed tantum immodicum, maxime *spiritalem*. Quod omnino consonat Nicænæ Synodi Decreto, quæ *honorarium* duntaxat cultum, id est, externum imaginibus tribuit.

18. *Walafridus recte sentiebat de honore sanctorum.* — Præter ea Walafridus *ne ipsos quidem sanctos homines*, vivos vel mortuos, divinis colendos honoribus vel honorandos ait : quæ certe doctrina sana est, maxime si ad ejus interpretationem extendatur : « Rogamus enim, inquit, sanctos, non ut ipsi præstent per se, quæ saluti nostræ necessaria sunt ; sed ut ab auctore bonorum, utpote illi proximiores meritis, et ideo certius audiendi, impetrent, quæ saluti petentium opportuna non nesciunt. Deum autem oramus, ut sua bonitate gratuita, meritis et intercessionibus sanctorum, qua pro nobis judicat commoda, largiatur. Et huic quidem ut Deo, Domino, Judici, Creatori, omnipotenti et Salvatori supplicamus, illos vero ut Dei amicos, Domini famulos, patronos, vere honoratos, et pleniter salvatos in adjutorium vocamus. Tales esse preces fidelium, qui publicas Ecclesiæ orationes considerare norunt, dubitare non poterunt ». Ex his patet, Walafridum de sanctorum honore et appellatione recte sensisse, eos nempe honorari, precibus interpellari posse ac debere : at nequaquam iis uti Deo, ac judici supplicandum, quasi ab ipsis petita accipere possimus; qua in re divinos honores reponit. Post hæc demum, tam sanctorum, quam sacrarum imaginum cultum ita concludendo exponit : « Cum itaque talis sit Christiani perfecti sensus ; non sunt omnimodis honesti et moderati imaginum honores abjiciendi ». Hæc tam clara sunt pro religioso ac legitimo cultu imaginum, ut mirum sit aliquos dicere, caute hoc in loco legendum esse Walafridum. Nam etsi divinos imaginibus, ipsisque sanctis honores negat, honestos tamen et moderatos concedit.

19. *Ejus mens ab aliquibus male explicata.* — Neque audiendus Petavius in lib. 15 Dogmatum cap. 16, num. 8, scribens, *Walafridum* in hoc tantum illos honores reposuisse, ut minime conculcentur, aut deleantur. Etsi enim id subinde admonet ; tamen aliquid amplius desiderat, cum agit de moderato imaginum cultu, quo aliquam externi honoris significationem omnino designat. Imo non tantum in externo cultu Walafridus reponit hunc honorem ; sed et in affectu interno, ut patet ex ultimis ejusdem capituli verbis : « Sic itaque imagines et picturæ habendæ sunt et amandæ, ut nec despectu utilitas adnulletur, et hæc irreverentia in ipsorum, quorum similitudines sunt, redundet injuriam : nec cultu immoderato fidei sanitas vulneretur, et corporalibus rebus honor nimie impensus arguat nos minus spiritalia contemplari ». Itaque ex Walafridi sententia *amandæ* sunt imagines, non despiciendæ, ita ut amor ille externum a nobis honorem in picturas sacras exigat, et in exemplaria dirigatur internus affectus.

20. *Sententia Dungali.* — Cum Walafrido consentit *Dungalus* reclusus monasterii (ut videtur)

Dionysiani in agro Parisiensi, cujus liber contra Claudium a Papyrio Massono primum editus est. Is enim in fine libri sui de cultu imaginum hæc habet : « His ergo omnibus superius comprehensis certissime et evidentissime patet, picturas sanctas, et sanctam Domini crucem, et sacras electorum Dei reliquias dignis et congruis honoribus a Catholicis et Orthodoxis in Deo et propter Deum venerari oportere, non ut sacrificando eis divinus honor et cultus soli Deo omnium Creatori debitus, sit a quoquam deferendus : sed ut in ejus amore, honore, laude et gloria sua sancta insignia et venerabilia vasa, prout decet, singula eorum a fidelibus et religiosis salva fide et non ficta honorentur et amplectantur ». Ubi nemo non videt, imaginibus a Dungalo tribui religiosum cultum, qualem sanctæ Cruci et reliquiis sacris tunc temporis impendebat Gallicana Ecclesia (1).

21. *Hincmari.* — Eumdem etiam cultum picturis sacris Hincmarus Rhemorum antistes, qui « flagitantibus coepiscopis fratribus suis librum scripsit, qualiter imagines Salvatoris nostri vel sanctorum ipsius venerandæ sint », testante Frodoardo in Historiæ Rhemensis lib. 3, cap. 29, quod Hincmari opus etsi exciderit, tamen ex Frodoardi verbis intelligimus, *Hincmarum* imaginibus non denegasse cultum omnem, sed saltem qualemcumque concessisse. Itaque inter omnes auctores Gallicanos hactenus commemoratos nulli sunt, qui propius ad Nicænæ Synodi Decretum accesserint, quam Hincmarus, Dungalus, et Walafridus Strabus, omnes ex ordine sancti Benedicti.

22. *Sentiebant Galli imagines moderato honore coli posse.* — Ex iis quæ hucusque dicta sunt, intelligimus, quænam fuerit Gallorum sententia de cultu imaginum, et qua ratione explicari debeat honos ille divinus, quem *scriptor Carolinus*, libellus Synodi Parisiensis, Agobardus et Jonas picturis sacris abrogant. Nempe sentiebant Galli imagines honore moderato coli posse, eas sc. decenti in loco collocando, ornando curandoque, ut quam maxime niterent; et ne pulvere sordibusve inficerentur. Sic Servatoris nostri statuam, hominum incuria jam mutilatam deformatamque, et ignoratam, cujus esset; postea agnitam, Christiani *in diaconico*, id est, in sacrario Ecclesiæ collocarunt, teste Philostorgio in Historiæ lib. 7, competentem ei curam atque observantiam deferentes, τὰ πρέποντα ἐτεράπευον. Nequaquam tamen eam colentes aut adorantes, σέβοντες μετὰ ἢ προσκυνοῦντες οὐδαμῶς. Neque enim fas erat, inquit Philostorgius, æneam, aut aliam quamlibet materiam adorare. In hoc, inquam, Gallorum nostrorum religio in imagines eo tempore fere sistebat, eorum scilicet, qui res sacras melius callebant. Nam simpliciores, imo et forte religiosiores Christiani a salutationibus, et capitis saltem inclinationibus abstinuisse non videtur credibile.

23. *Credebant Græcos in eo cultu excedere.* — Quod vero opus Carolinum, libellus Synodi Parisiensis, et Agobardus vehementius in cultum sacrarum imaginum invehuntur; id factum ex præjudicio et præconcepta opinione immoderati cultus, quem Græci imaginibus ita deferre censebantur, ut in eis spem suam ponerent, et internum cultum adorationemque eis adhiberent. Quippe προσκυνήσεως vocabulum, quo usi sunt Patres Nicæni, vehementer Gallos offendit, ratos illam vocem in proposita materia legitimum sensum pati non posse : propterea quod adoratio religiosa qualiscumque sit, aut soli Deo convenire, aut spiritalem internumque cultum, quem picturis exhibere nefas, designare videatur. Et oscula quidem ac thymiamatum suffitus, cereorumque accensiones imaginibus citra superstitionis culpam concedi non posse putabant. Hinc auctor Carolinus ex præconcepto adorationis, aliorumque rituum Græcanicorum odio longius progressus est, ut ne eum quidem honorem, qui sacris vasis conceditur, imaginibus tribui pateretur, nimirum propter periculum superstitionis. Huc referri potest Augustini sententia in Psalmum CXIII, ubi paganos arguens ob cultum simulacrorum, innuere videtur eo tempore non viguisse in Africana Ecclesia imaginum usum, sed sacrorum vasorum : « Quæ quidem ipso ministerio consecrata sancta dicuntur. Verumtamen, inquit, numquid os habent, et non loquuntur ? numquid oculos habent, et non videbunt? Numquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus Deo? » Et hinc forsan Carolinus auctor vasis sacris qualemcumque honorem indulsit, quem imaginibus sacris abjudicavit. Sic etiam affecti erant Galli in libros sacros. Nam, teste Jona in Præfatione lib. 2 contra Claudium, « sacræ religionis usus in sancta Ecclesia tunc servabatur, ut perlecta sacri Evangelii lectione, ab episcopo, vel presbyteris cæterisque sacri ordinis religiosis codex, in quo Evangelii lectio recitata est, multiplicibus osculis veneraretur, (capite inclinato ad Codicem) illius (scilicet) causa, cujus verba esse creduntur. Hinc vero contra Gallos argumentum sumpsit Anastasius in Præfatione ad Versionem Synodi Nicænæ, contendens, ob eamdemmet causam imaginibus sacris cultum non esse denegandum. Hæc ergo Carolinum auctorem movebant adversus Decretum Nicænum.

24. *Patres Francofordienses vocabulo adorationis offensi.* — Simili ratione Patres Synodi Francofurtensis duabus offensi sunt rebus, nempe ado-

(1) Non inani conjectura suspicatur Muratorius in Notis ad additamentum legum Lotharii I, Rerum Italicarum tom. II, pag. 2, fol. 152, auctorem operis de cultu imaginum contra Claudium etc. alium fuisse a Dungalo recluso, cujus metrica oratione scriptum Elogium vulgavit Mabillonius in Annal. Benedict. ad annum DCCCXXVII. Id vero tribuendum censet alteri cuidam Dungalo ab illo diverso, qui per hæc tempora Ticini grammaticam cæterasque sub hoc nomine tunc comprehensas scientias publice docebat, ut ex lege illa Lotharii I, lata anno ejus primo, hoc est anno DCCCXXIII, vel DCCCXXIV constat. Hunc virum librum contra Claudium dedisse ex ejus litteratura, et loco ubi versabatur non immerito suspicaremur. Hæc si vera fuerint, ex ejus utique testimonio, quæ fuerit de imaginibus sententia in Italia, non vero quæ in Gallia deducetur. MANSI.

rationis vocabulo, et prima interpretatione sententiæ Nicænæ, quam Carolinus auctor attulerat. Quippe ipsi adorationis vocem non ferentes, omnino imaginum *adorationem et servitutem* admittere recusarunt; ob id sc. quod ista vocabula cultum uni *Deificæ Trinitati* competentem designarent. Quapropter ubi dicunt: « Allata est in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, de qua scriptum habebatur, ut qui imaginibus sanctorum, ita ut Deificæ Trinitati servitium aut adorationem non impenderent, anathema judicarentur ». Hæc verba, ut *Deificæ Trinitati*, ab ipsis Patribus Francofordiensibus adjecta esse videntur, ut explicarent adorationis vocabulum, non vero quod ea legissent in Decreto Nicæno, in quo hoc additamentum non reperitur, imo contraria omnino sententia.

25. *Patres conventus Parisiensis litteris Michaelis Imp. commoti.* — Ad *Agobardum* quod attinet (idem esto judicium de libello Parisiensi) præter invidiosum *adorationis* vocabulum, accessit etiam ad inflammandum ejus animum Epistola Michaelis et Theophili impp. ad Ludovicum Aug. in qua multa commemorantur de superstitiosa religione Græcorum in imagines, quæ sive vera, sive falsa fuerint, *Agobardum* commoverunt. Quis enim non indigne ferret, audito quod Græci, ejectis crucibus e Basilicis, substituerent imagines, eisque incensum adolerent, lucernis insuper admotis? quod eas psallendo adorarent, et ab eis auxilium peterent? quod plerique linteaminibus easdem imagines circumdarent, et filiorum suorum de baptismatis fonte facerent susceptrices? Quod ab eis alii religiosum habitum susciperent: quod quidam sacerdotum colores de imaginibus eradentes immiscerent sacrificio; alii vero corpus Domini in manus imaginum ponerent, ab illis communionem accepturi; quod denique nonnulli spretis Ecclesiis, in profanis ædibus altarium vice tabulis imaginum uterentur et super ea sacra mysteria celebrarent? Quis, inquam, hæc audiens, non aversetur saltem pleraque ut superstitiosa? Ea porro in litteris ab imperatoribus directis continebantur. Quamobrem his lectis ultra modum exarsit *Agobardus*, idololatriæ et Anthropomorphytarum errori proximum esse existimans, sic adorare simulacra et spem in eis ponere: maxime vero invehitur in eos, qui « sine Basilica, sine altari, absque sanctorum reliquiis, super hujusmodi (ut ipse vocat) tigmenta missam celebrabant »; censetque rectius esse imagines abjicere et comminuere, quam ad hujusmodi superstitiones declinare. Quod quidem dixit, non quod imagines e Basilicis sublatas vellet, ut superstitiosa id genus errata emendanda esse demonstraret; neque hac religionis specie pacem Ecclesiæ Orientalis perturbari licere. Ea res imprimis movit Patres Synodi Parisiensis, quibus persuasum fuit Ecclesiæ tranquillitatem, sine qua charitas et necessitudo Christiana constare nequit, longe præponendam esse huic controversiæ, qua detinebantur Græci « inflammati ultra quam oportuisset, vel unquam prius actum esset in imaginum cultura », ut scribit sub finem libelli sui.

26. *Non vacarunt culpa.* — Culpa tamen non vacarunt Galli, si non in ritu colendi imagines, saltem in modo impugnandi Decretum Nicænæ Synodi, quam universalem esse pernegabant, ut probat caput 28 libri 4 Carolini. Perspectam vero probatamque Romanis Pontificibus Gallorum religionem in imagines sacras satis apparet, tum ex responsis Adriani primi, qui eos nunquam erroris notat, tum ex aliis Pontificibus, qui nullum hac de re negotium Ecclesiæ Gallicanæ facesserunt, inquit Mabillonius citatus, cujus verbis totam hanc de imaginibus litem summarie exposui, quia inter tot auctores, qui de ea egere, nullus mihi occurrit, qui eamdem solidius tractarit, et qui in sensum auctorum eo tempore viventium melius penetrarit. Cointius hoc et sequenti anno pluribus de conventu Parisiensi disserit, sed dum contendit illum in cultu imaginum a Nicæna Synodo non dissensisse, nihil in medium adducit, quod ex dictis non corruat.

27. *Secunda translatio S. Huberti episc. Leodiensis.* — Ad num. 64. Sanctus Hubertus Tungrensis seu Leodiensis episcopus Leodii sepultus fuerat in oratorio sancti Petri a se constructo, annoque DCCXLIII ejus corpus e tumulo levatum, integrum repertum est, sed quia Ecclesia illa humilis et modica erat, *Walcandus* Leodiensis episcopus, qui nuper Andaginense monasterium in saltu Arduennensi et Leodicensi diœcesi situm instaurarat, hoc anno illuc corpus sancti Huberti transtulit, ab eoque tempore monasterium illud non Andaginense, sed *sancti Huberti monasterium* appellatum fuit. Historiam secundæ hujus translationis scripsit Jonas episcopus, qui testatur ea se scripturum, quæ *venerabilis antistitis Walcandi, et quorumdam aliorum religiosorum virorum veraci relatu* didicit. Ait itaque Jonas, *Walcandum* renovasse cellam antiquo nomine vocatam *Andagium*, et olim a canonicis habitatam; quam cum monachis tradidisset, eo plurimi sese recepere, eoque ossa sancti Huberti transferri postularunt. « Anno ordinationis ipsius (nempe Walcandi) sexto decimo, qui est Incarnationis Dominicæ octingentesimus vicesimus quintus, undecimo kalendas Octobris, ad beatissimi confessoris ventum est urnam, et a loco sepulturæ ejus effossa ossa in sancti Lamberti Ecclesiam sunt transvecta, unde pridie kalendas Octobris ad memoratum monasterium perlata. Corpus ejus integrum repertum, quemadmodum tempore Carolomanni Majoris-Domus Franciæ in prima ejus translatione ». Hæc Jonas, qui tamen perperam addit: « Interfluxit spatium temporis a prima usque ad secundam translationem annorum circiter septuaginta quinque ». Ab anno enim DCCXLIII, quo prior peracta est ad posteriorem, anni octoginta tres intercurrere. Eam Jonæ Historiam publicavit Mabillonius sæc. IV Benedictino part. 1, eique suggessit libellum miraculo-

rum post secundam istam translationem factorum ab anonymo, sub finem sæculi XI scriptum, ex quo discimus, primis illis temporibus fideles rabidi canis morsu attrectatos ad S. Hubertum confugere solitos ad rabiem vitandam, quæ devotio etiamnum viget. Porro dies undecimus kalendas Octob. ad hanc secundam translationem electus incidit in festum S. Matthæi Apostoli. Molanus in Natalibus SS. Belgii, *VI nonas* Octobris, de hac secunda translatione agit.

28. *S. Theodorus Studita varios libros scripsit.* — Ad num. 65 et seqq. Ostendit Baronius quantum faciendæ sint Epistolæ sancti *Theodori* Studitæ, ex quibus aliquas in tomum IX Annal. Eccles. inseruit. Verum præter quinque libros Epistolarum scripsit Theodorus librum inscriptum *Parvam catechesim,* sermones, quos monachis suis pronuntiarat, complectentem, alterum librum inscriptum *Magnam catechesim,* in quo cœnobii sui instituta exponit, aliaque quædam, ex quibus paucissima lucem viderunt.

29. *Eugenius II decernit ut Pontifex Rom. coram legatis Cæsareis ordinetur.* — Mortuo *Paschali* a maxima tum cleri tum nobilium parte anno superiori *Eugenius II* electus est Pontifex Romanus, et alter ab aliis, indeque schisma exortum, cujus componendi gratia Romam missus est a Ludovico patre *Lotharius,* qui una cum eo imperabat. Causa utriusque coram eo agitata, et *Eugenius II* legitimus Pontifex agnitus. Ad vitanda autem imposterum comitiorum dissidia, statutum, ut legati Cæsarei consecrationi Pontificis Rom. interessent. In Supplemento enim Longobardicorum Paulo diacono attributo, et in fine libelli ejus de episcopis Metensibus recitato, ad hunc Christi annum legitur : « Anno DCCCXXV Lotharius imp. iterum ad Italiam veniens missam sancti Martini Romæ celebravit. Et hoc est juramentum quod Romano clero et populo ipse et Eugenius papa facere imperavit : *Promitto ego ille* (loco nominis proprii, ut ex veteribus Codicibus patet. Hodie litteram N, qua nomen etiam proprium designatur, ponimus) per Deum omnipotentem, et per ista sacra quatuor Evangelia, et per hanc Crucem Domini nostri Jesu Christi, et per corpus beatissimi Petri principis Apostolorum, quod ab hac die in futurum fidelis ero dominis nostris imperatoribus, Hludovico et Hlothario, diebus vitæ meæ, juxta vires et intellectum meum, sine fraude atque malo ingenio ; salva fide quam repromisi domino Apostolico : et quod non consentiam, ut aliter in hac Sede Romana fiat electio Pontificis, nisi canonice et juste, secundum vires et intellectum meum : et ille qui electus fuerit, me consentiente consecratus Pontifex non fiat, priusquam tale sacramentum faciat in præsentia missi domini imperatoris et populi, cum juramento quale dominus Eugenius papa sponte pro conservatione omnium factum habet perscriptum ». Ita auctor ille.

30. *Ejus Decretum a Stephano VI novo confirmatum.* — Hanc promissionem seu juramentum ab Eugenio II constitutum, *Otto imp.* hujus nominis primus Diplomate suo, nunc Romæ in castello sancti Angeli asservato, et a Baronio anno CMLXII, num. 3 et 8 recitato, locum habere jussit, et post Ottonem I *Henricus* imperator istius etiam nominis primus. Hujus Diploma anno MXIV datum, et a Baronio eo anno num. 7 relatum, in eodem sancti Angeli castello etiam asservatur, et in utroque Diplomate Eugenii Decretum fere integrum legitur. Baronius quidem, dum de *Eugenio* secundo verba facit, Cointius in Annal. Ecclesiast. Franc., Natalis Alexander sæc. IX, Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, aliique passim scriptores Catholici Decreti Eugeniani mentionem non faciunt, quod forsan suspicarentur illud figmentum esse schismaticorum. Verum illud propter tumultus superiores *Eugenio* necessarium visum, et subsequentibus annis, ut infra videbimus, observatum, tandemque anno octingentesimo nonagesimo septimo *Stephanus* papa hujus nominis VI, vulgo VII, illud novo Decreto firmavit, quod anno insequenti *Joannes IX* in Concilio Romano ratum habuit, ut ibidem videbimus. Baronius quidem anno DCCCXVI, num. 101, aliique viri doctissimi tam Catholici quam Protestantes posterius istud Decretum *Stephano IV*, vulgo V, vel attribuunt, vel supposititium esse dicunt ; at utrique sine dubio falluntur ; cum in Concilio Rom. præsente *Lamberto Aug.* habito totidem verbis legatur, ac apud Gratianum, Baronium aliosque. Usus itaque a Justiniano Aug. postquam Italiam imperio Orientali adjecit, inductus, qui desierat in Gregorio papa III, uti anno DCCXXXI, num. 20 indicavimus, præsenti anno in integrum restitutus, non existimante Eugenio II id Lothario imp. denegandum esse ob factiones et clientelas eorum , qui quod Romæ potentiores essent, potiores quoque se esse debere in electione Pontificum Romanorum arbitrabantur. Ad hæc populi Romani libertas magnatum favore innixa, coercenda erat, et quieti Ecclesiæ consulendum, ac acre aliquod frenum injiciendum , ut intestinis illis seditionibus finis tandem imponeretur. Præterquam quod Eugenius videbat, *Lotharium* imp. omnes honores affectare, quibus imperatores græci alias affecti fuissent, et periculosum esse hac in re ejus voluntati refragari.

31. *Novo-antiquum dici potest.* — Neque dubitandum, quin *Eugenius II* ad Decretum illud condendum justis rationibus motus fuerit. Anastasius enim in ejus Vita de eo ait : « Sola quæ Christo erant placita, omnibus diebus ac noctibus cogitabat ». Id autem ab illo eo prudentius peractum, quod alias in usu positum fuisset. Ad antiquam consuetudinem respexit Anastasius in Benedicto III, quando de eo scripsit : « In conspectu omnium imperialibus missis cernentibus, in Apostolica Sede, ut mos est et antiqua traditio dictat, consecratus ordinatusque est Pontifex », sc. idem Benedictus III. Antea dixerat Anastasius : « Clerus

et cuncti proceres Decretum (nempe electionis) componentes, propriis manibus roboraverunt, et, ut consuetudo prisca exposcit, invictissimis Lothario ac Ludovico destinaverunt Augustis ». Is Ludocus filius erat Lotharii, ejusque in imperio collega. Hæc tamen consuetudo non videtur sine cleri aut populi repugnantia restituta; cum *Valentinus* post biennium in locum *Eugenii* demortui subrogatus, non legatur coram legatis Cæsareis ordinatus. *Gregorius* itaque *IV*, qui *Valentino* successit, primus est qui Francis Romæ imperantibus in præsentia legatorum imperialium consecratus fuit. Hic mos, qui Germanis Romæ imperantibus servatus etiam fuit, subinde interruptus, tandemque sæculo undecimo abolitus, ut anno MLXXIII videbimus.

32. *Merciorum regnum in finem vergit.* — *Beornwlfo* et *Ludecano* Merciorum regibus a populo occisis, omnium consensu eligitur *Wilarius*, seu *Wichtalafius*, qui antequam exercitum posset colligere, a ducibus *Ecberti* Occidentalium Saxonum regis per totam Merciam quæsitus, coactus fuit sese in monasterium Croyllandense occultare; neque regnum suum obtinuit ante annum DCCCXXVII, ut testantur annalista Mailrosensis, Ingulphus in Historia monasterii Croylandensis, et alii historici Anglici. Quare Merciorum regnum in finem hoc tempore vergebat.

33. *Moritur Haistulphus archiepisc. Moguntiæ.* — Serarius lib. 4 Monguntiac. Rer. et Cointius hoc anno num. 55 recitant mortem *Haistulphi* Moguntiacensis archiepiscopi, quam asserunt contigisse *V kalend. Januarii.* Verum cum anno DCCCXIII *Haistulphus* sedem inierit, non videtur dubium, quin Lambertus Schafnaburgensis, Marianus Scotus et auctor Chronici Hildensheimensis, mortem ejus præsenti anno recte illigarint, cum in ejus Epitaphio anni tantum XII eidem tribuantur :

Bis senis urbem hanc pastor qui rexerat annis.

EUGENII II ANNUS 3. — CHRISTI 826.

1. *Concilium Romanum sub Eugenio papa II, et ejus canones.* — Christi Redemptoris annus octingentesimus vicesimus sextus Indictione quarta incipit, quo Romæ ab Eugenio papa convocata est Synodus sexaginta trium episcoporum. Quæ quidem cum nondum in lucem prodierit, hic singulorum canonum indicem saltem describendum putavimus, atque primum episcoporum nomina, licet nonnihil depravata, qui eidem Synodo interfuerunt, facta trium exemplarium collatione. Ejus autem sic se habet exordium :

« In nomine Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, imperante D. N. piissimo Augusto Ludovico a Deo coronato imperatore anno XIII, et P. C. ejus an. XIII, et Hlothario imperatore ejus filio anno.... Indictione quarta, mensis Novembris die XV, Eugenius sanctissimus, ac perbeatissimus, et universalis papa, coram universis episcopis, videlicet :

« Petronatio archiepiscopo Ravennate.

« Leopardo episcopo Forofronate (Forosemproniate.

« Passivo Bleranæ.

« Romoaldo Anagniæ.

« Lamperto Aretino.

« Joanne Silvæ Candidæ.

« Stephano Portuense.

« Benedicto Albanense.

« Cæsario Ostiense.

« Georgio Sabinense.

« Gregorio Velitrense.

« Constantino Prænestino.

« Romano Cerense.

« Gruusolpho Fresulene (Fesulense).

« Paulino Senogalliense.

« Guriperto Populense (Populoniense).

« Petro Senense.

« Valeriano Sutriense.

« Stephano Ariminense.

« Germano Auximano.

« Passivo Calliense.

« Stephano Ostense (Ortense).

« Andrea Clusense,

« Stabili Castello Felicitatis.

« Aliperto Orbivetense.

« Bastiano (Sebastiano) Suanense.

« Alfredo Balneoregiens.

« Paulo Tiburense (Tribense).
« Petro Centumcellense.
« Agatho Montis Feretri.
« Agatho Polimartiense.
« Maio Ausiciense.
« Liutardo Nucerense.
« Petro Lucano.
« Petroaldo Luriense (Curiense).
« Aliprando Florentino.
« Lamprando Pistoriense.
« Theodorico Perusino.
« Donato Gallense.
« Godemundo Tuscanense.
« Ramperto (Rauperto) Rosellense.
« Tigrino Ananctano (Anconitano).
« Agriperto...
« Joanne Pisano.
« Benenato Engubiense.
« Lupo Furnense (Firmense).
« Petro Bottutarense (Volaterrense).
« Sebastiano Burense (Barense).
« Dominico Pisauriense.
« Joanne Esinate.
« Leonino e Tribus Tabernis.
« Gratioso Nepesino.
« Joanne Tudertino.
« Eleutherio Privernale.
« Benedicto Amerino.
« Theodosio Manturanense.
« Hadriano Falaritano.
« Samuele...
« Hadriano Signino.
« Cosma Humanæ (Numentanæ).
« Mariano Urbinale ».

2. Atque venerabilibus presbyteris :
« Joanne archipresbytero.
« Donno presbytero.
« Benedicto.
« Simeone.
« Georgio.
« Gregorio.
« Anastasio.
« Benedicto.
« Gregorio (alias Georgio).
« Urso.
« Crescentio.
« Simeone.
« Joviniano.
« Anastasio.
« Benedicto.
« Marino.
« Urso.

3. « Coram sanctissimo corpore beati principis Apostolorum præsidens ipse Apostolicus adstantibus quoque diaconibus, quorum nomina sunt hæc :
« Valentinus archidiaconus.
« Theodorus diaconus.
« Lio.
« Faustus.
« Leontius.

« Dixit : Cum simus Dominicæ plebis superna miseratione rectores, studiose nos convenit Dei præsidio pro eorum semper cogitare sollicite (salute), etc. » Sunt quidem sumpta, paucis immutatis, ex Concilio Gregorii secundi. Sicut et hæc Eugenii a Leone quarto Pontifice sunt repetita in Synodo ab ipso celebrata, aliquibus additis. Porro sub hac Synodo constituti reperiuntur triginta octo canones, quorum hic tibi tituli describuntur, videlicet :

« Ut episcopus bono approbatus opere ordinetur.

« Ut nullus episcopus aliusve sacerdos muneribus ordinetur.

« Qualiter episcopum docere et consistere oportet.

« De indoctis sacerdotibus.

« Ut in eligendis episcopis canonum regulæ serventur. (Ne principes præter jus fasque aliquid sibi sumant.)

« Ut episcopi extra proprias parochias non morentur.

4. « Ubi clerici consistere debeant » : qui quidem canon sic se habet [1] : « Necessaria enim rescripsit, ut juxta Ecclesiam claustra constituantur, in quibus clerici disciplinis Ecclesiasticis vacent. Itaque omnibus unum sit refectorium ac dormitorium, seu cæteræ officinæ ad usus clericorum necessariæ. Ministri vero post episcopum super eos tales eligantur, quorum vita atque doctrina illos potius exornent, quam dehonestent ». Et infra cap. 10, ead. q. 1 prohibentur omnino in domibus sæcularibus sacerdotes habitare.

« De sacerdotibus in subjectis baptismalibus plebibus constitutis.

« Ut clerici non plures, quam sufficiant, ordinentur.

« De sacerdotibus, qui in Ecclesiis vel monasteriis non habitent.

« Ne sacerdos aliquo ludo delectetur.

« Ut sacerdotes fœnoris aliquid, aut rustica ministeria non exerceant.

« Si sacerdotes testimonium dicant, ut coram episcopis tantum pro ea re conveniri possint.

« Ubi sacerdotem post condemnationem esse oporteat.

« De suspectis sacerdotibus, ut admoneantur ab episcopis.

« Ut episcopis de subjectis plebibus aliisque piis locis nihil liceat auferre.

« De presbyteris, qui oblationem alterius recipere nolunt.

« Qua auctoritate dimissoriæ fiant, ut credantur.

« Ut episcopi et universi sacerdotes habeant advocatos.

« De his, qui advocatos invenire nequeunt.

« De monasterio vel oratorio, quod a proprio domino soli ædificatum est.

[1] XII. q. I. Necessaria.

« De invasione quasi pro parte Ecclesiæ facta.

« De xenodochiis et aliis similibus locis.

5. « De piis locis, quæ sine presbyteris existunt, nempe ut teneantur loca pia sæcularia suscipere presbyterum illis ab episcopo præpositum, si ipsi sæculares infra tres menses presbyterum præficere ipsis locis piis neglexerint.

« De destructis Ecclesiis, ut ab iis, qui eas possident, reædificentur, et si non sufficiant, a populo adjuventur.

« Si episcopus a subjectis sacerdotibus et clericis dominationes exigat.

« Quales abbates sint constituendi.

« De monachis, qui solo habitu existunt, et non vita vivunt.

« De religioso habitu feminis consistentibus ne viris sociari permittantur.

« De negotiis et laborationibus die Dominico non faciendis.

« De criminalibus causis et furtis cæterisque similibus die Dominico inventis.

« De his, qui sine ostensione criminis inviti monasterio sunt introducti.

« Ut laici ad missas audiendas in presbyterium non intrent.

« De scholis reparandis pro studio litterarum.

6. « De conviviis festis diebus non faciendis, istis verbis : Sunt quidam, et maxime mulieres, qui festis ac sacris diebus atque Sanctorum natalitiis, non pro eorum, quibus delectantur, desideriis advenire, sed ballando, verba turpia decantando, choros tenendo et ducendo, similitudinem paganorum peragendo, advenire procurant ; tales enim si cum minoribus veniant ad Ecclesiam peccatis, cum majoribus revertuntur, etc. » Adjecit his excommunicationem [1] Leo quartus, si admoniti non cessarent.

« De his, qui adhibitam sibi uxorem reliquerunt, et aliam sociarunt.

« Non licere uno tempore duas habere uxores, sive concubinam cum uxore.

« De incestis et inutilibus contractionibus ». Hucusque canones sub Eugenio indicto, hoc anno, celebrato Romæ Concilio. Sequuntur in Codice scripto quæ Leo postea adjecit ex Romano Concilio suo tempore celebrato.

Porro apud Gratianum extant Eugenii diversis sub titulis collocata decreta, quæ non omnia spectant ad Eugenium secundum, sed aliqua ad tertium sunt referenda. Rursus autem tomo secundo Conciliorum veteris editionis novem præterea capitula recensentur, sub hoc titulo : « Ejusdem Eugenii papæ Decreta ex Concilio Rhemensi » ; sed ea potius pertinere ad Eugenium tertium, suo loco dicturi sumus.

7. *Translatio corporis S. Sebastiani in Gallias.* — Hoc eodem anno factam esse translationem reliquiarum sancti Sebastiani Roma in Gallias, petente id Hilduino, veteres Francorum Annales docent ; et qui res gestas a Ludovico imperatore est prosecutus ejus domesticus, hæc de his habet : « Dum hæc agerentur, Hilduinus abbas S. Dionysii martyris Romam mittens, ossa beatissimi martyris Sebastiani accepit, et ea apud Suessionem civitatem sancti Medardi collocavit, ubi dum adhuc inhumata in loculo, in quo allata fuerant, juxta S. Medardi tumulum jacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum in omni genere sanitatum per divinam gratiam in nomine ejusdem beatissimi martyris emicuit, ut a nullo mortalium eorumdem miraculorum, aut numerus comprehendi, aut varietas valeat enuntiari : quorum quædam tanti stuporis esse narrantur, ut humanæ imbecillitatis fidem excederent, nisi certum esset, Dominum nostrum Jesum Christum, pro quo idem passus est, omnia, quæ vult, per divinam potentiam facere posse, in qua illi omnis creatura in cælo et in terra subjecta est ». Hæc auctor. Eadem veteres Annales Francorum, et in Vita ejusdem Ludovici scripta leguntur iisdem ferme verbis, et sententia prorsus eadem ; cum tamen alii in superiorem annum ista rejiciant, ut Sigebertus.

Sed attende, lector (quod frequentissime accidisse in aliis quoque reperimus), quod cum asseritur corpus sancti Sebastiani translatum in Gallias : haud integrum ipsius corpus intelligas, sed partem tantum ipsius. Id quidem disertis verbis testatur Ado Viennensis episcopus ejusdem sæculi scriptor, his verbis : « Hujus imperatoris tempore pars corporis beati Sebastiani martyris ad Suessonicam urbem delata, ubi multa mira in laudem Dei omnipotentis varia genera sanitatum infirmis collata ». Hæc Ado.

8. *Legatio summi Pontificis ad imperatorem.* — Quo pariter anno circa kalendas Junias habitus a Ludovico conventus ex more, in loco dicto Ingelheim, ubi inter alia auditos esse legatos ab Eugenio papa Roma missos, idem qui supra auctor in rebus gestis Ludovici testatur.

Quinam hac functi fuerint legatione, idem sic narrat : « Inter legationes præcipua cæterisque eminens erat legatio Romani Pontificis, qua fungebatur Leo Centumcellensis episcopus, et Theophylactus nomenclator ». Quæ autem isti attulerint, altum ubique silentium. Addit auctor, tunc ab eodem auditam esse legationem de rebus transmarinis, qua est functus Dominicus abbas de Monte Oliveti. Sed de rebus ab eo gestis nihil penitus proditum reperitur in lucem.

9. *Translatio corporum S. S. Marcellini et Petri ab Eginhardo conscripta.* — Quod autem ad legationem ab Eugenio papa ad imperatorem Ludovicum pertinet, mentio ejus est apud Einhardum, sive Eginhardum in commentariis suis de translatione reliquiarum SS. martyrum Marcellini et Petri in Gallias, occasione historiæ memoria dignæ. Sed antequam de ipsa agamus, quod ad tempus spe-

[1] Apud Ivon. part. II. c. 77.

etat, eamdem translationem alii anno præsenti, sequenti vero alii accidisse testantur : sed utrorumque sententiæ veræ esse reperientur, si diversarum in ea re actionum ratio habeatur. Siquidem verum esse liquet ex his, quæ dicentur inferius, hoc anno ab Urbe furtim eas esse sublatas atque delatas in Gallias, sequenti vero Aquisgranum partem earum esse perlatam. De qua quidem translatione intellexisse videntur, qui sequenti anno id accidisse tradiderunt in Vita Ludovici imperatoris, et veteribus Francorum Annalibus, et apud Aimoinum. Cum alioqui hoc ipso anno eas fuisse Roma deductas, illud est evidens argumentum, quod ipse auctor Einhardus testatur id tunc factum esse, cum legatio ab ipso Romano Pontifice decreta, Gallias versus, jam in itinere esset. Qui autem rem gestam scripsit, fuit Einhardus, qui et Eginhardus dicitur, et floruit hoc tempore summa claritudine nominis. Fuit hic a secretis Carolo Magno, ejusque Vitam conscripsit. Hic igitur extitit auctor ejus scriptionis, cum inter Ludovici imperatoris optimates summa gloria militaret.

10. Sed antequam dignam a tanto auctore scriptam historiam in medium adducamus, illa de eodem Einhardo fabula est confutanda, qua fertur ex scripto quodam edito in apparatu tomi prioris historiarum Germanarum : ipsum scilicet fuisse generum Caroli Magni, duxisseque indulgentia principis ejus filiam, quam adamavit, nomine Immam, olim regi Græcorum desponsatam. Etenim nec ejus nominis constat ipsum Carolum habuisse filiam, et illam, quæ desponsata fuit Constantino Irenæ filio, non Immam esse nuncupatam, sed Rotdrudim. Id quidem ipsomet Eginhardo testante, qui et singulas numerat filias Caroli Magni. Ex quo solum totum illud male fictum commentum dissolvas, cui concinnandi ansam præbuit donationis Diploma factum ipsi et ejus conjugi Immæ a Ludovico imperatore ibidem cusum, ex quo potius idem commentum mendacii redarguitur, dum in eo nunquam cognatus vel affinis nominatur Eginhardus imperatoris, sed fidelis : nec ibidem Imma soror Ludovici ullatenus appellatur, quod minime prætereundum fuisset. Extat autem ejusdem Einhardi Epistola de obitu amatæ conjugis ad [1] Lupum abbatem Ferrariensis monasterii Senonum in Gallia, rursum ejusdem Lupi ad eum scripta consolatio, in quibus cum ex multis honestissima laudetur femina, nusquam quod Caroli filia fuerit mentio habetur, quod fuisset primo loco dicendum.

11. Sed rejectis in angulum figmentis istis, de eodem Einhardo (sive Eginhardo dixerimus) illud constat, ipsum sicuti Carolo ita et ejus filio inhæsisse Ludovico, virum inter primos ejus sæculi eruditos annumeratum. Hic itaque inter alias tanto auctore dignas lucubrationes reliquit quatuor libros conscriptos de inventione, evectione, sive translatione atque miraculis eorumdem sanctorum martyrum Marcellini et Petri, egregium quidem monumentum, quo cum historiæ sincerissima asseratur veritas, Deum plane mirabilem in sanctis suis, novis signis atque prodigiis, omnes qui legunt, intelligant. Repræsentantur enim per quamdam imaginem, saltem ex parte, tempora illa Africanæ Ecclesiæ felicissima, quibus illuc sacra protomartyris pignora sunt allata : sic enim consuevit Deus antiqua novis occasionibus renovare miracula, quo tepescens in Christianorum animis fides incalescat. Quod igitur sit jucunda ejusmodi rei gestæ narratio sui argumento, gratior existat ex fide certa et in omnibus explorata, eorum quæ dicuntur, ejusdem qui spectavit auctoris : hic tibi eadem describenda suscepimus, quæ sic se habent [1], prætermissa brevitatis causa præfatione :

12. « Cum adhuc in palatio positus, ac negotiis sæcularibus occupatus, otium, quo aliquando perfrui cupiebam, multimoda cogitatione meditarer : quemdam locum secretum, atque a populari frequentia valde remotum nactus, atque illius cui tunc militaveram, principis Ludovici liberalitate consecutus sum : is locus est in saltu Germaniæ, qui inter Neccarum et Mœnum fluvios medius interjacet, ac moderno tempore ab incolis et circummanentibus Odanuvald (Odonovald) appellatur. In quo cum pro modo facultatum ac sumptuum, non solum domos et habitacula ad manendum, verum etiam Basilicam divinis officiis congruentem, non indecori operis ædificassem : dubitare cœpi, in cujus potissimum S. martyris nomine atque honore dedicari deberet.

« Cumque in hac animi fluctuatione plurimum temporis esset evolutum; contigit, ut quidam diaconus Romanæ Ecclesiæ, nomine Deusdona, pro suis necessitatibus regis opem imploraturus, ad palatium veniret : ibique aliquandiu moratus, cum peracto, propter quod venerat, negotio, Romam redire pararet, quadam die humanitatis causa, velut peregrinus, ad prandium nostræ parvitatis a nobis est invitatus. Ibique inter prandendum plura locuti, eousque sermocinando pervenimus, ut de translatione corporis beati Sebastiani, ac neglectis martyrum sepulcris, quorum Romæ ingens copia est, mentio fieret ». Haud pridem enim, eodem anno ejusdem martyris Sebastiani, Hilduini opera, translatas esse reliquias Suessionem, dictum est; cujus occasione, ea inter prandendum narratio incidit. Sed pergit auctor :

13. « Inde ad dedicationem novæ Basilicæ nostræ sermone converso, percunctari cœpi, quonam modo ad id pervenire possem, ut aliquid de veris sanctorum reliquiis, qui Romæ requiescunt, mihi adipisci contingeret. Hic ille quidem primo hæsitavit, qualiter id sic fieri posset, se nescire respondit.

« Deinde cum me de hac re sollicitum simul

[1] Lup. Ferrariens. Ep. III. IV.

[1] Eginhard. de Translat. SS. Marcellini et Petri l. I. Sur. tom. VII die II Junii.

et curiosum esse animadverteret, altera die se percunctationi meæ responsurum promisit. Post hæc cum iterum a me fuisset invitatus : protinus e sinu libellum mihi porrexit, rogans, ut cum solus perlegerem, sibique de eis, quæ in eo scripta erant, quid mihi placeret, indicare non dedignarer. Accepi libellum, et ut ille petiit, solus secrete perlegi. Continebatur in eo, esse sibi domi plurimas sanctorum reliquias; easque mihi dare velle, si meo functus adjutorio Romam reverti potuisset: compertum sibi fore, quod duos mulos haberem, quorum si alterum sibi darem, ac secum hominem meum fidelem mitterem, qui illas reliquias ab illo acciperet, mihique deferret, statuit eas mihi esse missurum. Complacuit mihi suadentis consilium, statuitque fidem sponsionis incertæ celeriter experiri. Ac proinde dato, quod petebat, jumento, addita etiam propter viaticum pecunia, notarium meum nomine Ratleicum, quia et ipse orandi causa Romam eundi votum habebat, cum eo pergere jussi.

14. « Igitur de Aquisgrani palatio profecti, nam ibi eo tempore imperator cum suo comitatu erat (ita plane Aquisgrani hiemasse Ludovicum testatur auctor in rebus gestis ejusdem anno superiori) Augustam Suessionem venerunt : ibique cum Hilduino abbate in monasterio S. Medardi locuti sunt, quia memoratus diaconus ei pollicitus est, se efficere posse, ut corpus beati Tiburtii martyris in ejus veniret potestatem. Quibus ille promissionibus illectus, misit cum eis quemdam presbyterum hominem callidum nomine Hunum, jubens, ut acceptum ab eo memorati martyris corpus deferret. Inde iter ingressi, Romam, quanta potuerunt celeritate, perrexerunt.

« Contigit autem, postquam Italiam intraverunt, ut puer notarii mei nomine Reginbaldus, tertiana febre correptus non modicum profectioni eorum suis laboribus faceret impedimentum : quoniam his horis, quibus ille febrium æstibus tenebatur, iter agere non potuerunt : erant enim pauci ac per hoc ab invicem separari nolebant. Cumque hoc incommodo iter illorum non mediocriter fuisset retardatum, illi tamen, prout poterant, illud accelerare contenderent : tribus diebus, priusquam ad Urbem venirent, apparuit in visu illi febricitanti quidam homo in habitu diaconi, perquirens ab eo, quamobrem dominus suus Romam ire festinaret. Cui cum ille et promissa diaconi de reliquiis sanctorum mihi mittendis et de his quæ Hilduino abbati pollicitus est, prout illi comperta erant, exponeret : Non ita erit, inquit, sed longe aliter ac vos existimastis, causarum, propter quas venistis, exitus implebitur. Nam diaconus iste, qui vos Romam venire rogavit, aut parum, aut nihil de his, quæ promisit, facturus est. Ac proinde volo sequaris me, atque ea, quæ tibi ostensurus atque dicturus sum, mente sollicita aures advertere.

15. « Tunc manu comprehensum, ut sibi videbatur, montis præcelsi cacumen secum conscendere fecit, in quo cum simul positi consisterent; convertere, inquit, ad Orientem, et subjectos oculis tuis campos intuere. Quod cum fecisset, et campos de quibus dixerat, fuisset intuitus, vidit in eis molis immensæ fabricas, in modum cujusdam civitatis exstructas. Et interrogatus ab eo, si sciret, quid hoc esset : Se nescire, respondit. Tum ille : Roma est, inquit, quod vides, statimque addidit : Dirige in ulteriora civitatis, et contemplare, si aliqua tibi in his locis appareat Ecclesia. Cumque sibi quamdam Ecclesiam apparere dixisset : Vade, inquit, et Ratleico nuntia, quoniam in Ecclesia, quam modo vidisti, illa res est recondita, quam ille domino suo debet deferre ; et ideo det operam, ut eam, quam celerius fieri potest, accipiat, et ad dominum suum revertatur : dumque ille diceret, quod nemo de his, qui secum venerant, in hujusmodi re fidem dictis suis esset habiturus : respondit et dixit : Tu nosti et omnes, qui tecum hoc iter agunt, tibi conscii sunt, quia complures dies laborasti, et nondum te ab illis ullam habuisse remissionem. Et ille : Ita est quidem, ut tu dicis. Quapropter, ait, volo, ut pro signo tibi sit atque his, quibus verba, quæ dixi, relaturus es, quoniam ex hac hora febre, qua usque modo detinebaris, sic per Dei misericordiam cariturus es, ut te ulterius in hoc itinere non contingat.

16. « His dictis expergefactus, omnia, quæ sibi vidisse vel audisse videbatur, Ratleico referre curavit. Quæ cum Ratleicus presbytero secum pergenti exposuisset : visum est ambobus, ut experimentum somnii ex veritate promissæ sanitatis approbarent. Nam eadem die juxta qualitatem febrium, quibus laborare consueverat, febricitare debebat is, qui somnium viderat, et ut non vana illusio, sed potius revelatio vera fuisse ostenderetur ; neque illa die, neque cæteris quæ illam secutæ sunt, ullum in corpore suo consuetarum febrium sentit indicium. Sic factum, ut visioni crederent, et fidem diaconi promissis non haberent ». Quæ ostensa est divinitus Basilica, ob sui amplitudinem et altitudinem longius etiam perspicua erat, opus Constantini Magni, rotundo schemate concamerato desuper fabricata, sanctorum Marcellini et Petri nomine nuncupata, aliter S. Tiburtii dicta, cujus vestigia, quæ hodie adhuc supersunt extra portam, quam Majorem vocant, retinent venerandas imagines Marcellini et Petri musivo opere nobiles : ibique cœmeterium extat eorumdem sanctorum nomine gloriosum, sed ruina ædificiorum obscurum. Pergit auctor :

17. « Igitur Romam venientes, juxta Basilicam beati Petri Apostoli, qui dicitur ad Vincula, in domo ipsius, cum quo venerunt diaconi, hospitium acceperunt, manseruntque cum eo aliquot dies, opperientes promissionum ejus adimpletionem. Sed ille, qui suas pollicitationes perficere non valebat : ipsum, quod non poterat, quibusdam procrastinationibus palliabat. Tandem locuti cum illo : Cur eis eo modo vellet illudere, percunctati

sunt, rogantes simul, ne se diutius fallendo detineret, et reversionem suam vanis spebus impediret. His ille auditis, cum cerneret se hujusmodi calliditate eis jam amplius non posse imponere: primo notarium meum certum fecit de reliquiis mihi promissis, quod eas habere non posset, eo quod frater suus, cui et domum et cuncta, quæ habebat, inde abiens commendaverat, negotiandi gratia Beneventum esset profectus, ac se penitus ignorare, quando esset reversurus: et quia ei reliquias illas, sicut et cæteram supellectitem ad servandum commiserat; nec omnino se scire posse, quid de his fecisset: quoniam eas in eadem domo nusquam invenisset; proinde videret quid faceret, quia de parte sua nihil restaret, quod sperare posset. Postquam hæc notario meo dixit: et ille se ab eo illusum, ac male sibi impositum quereretur: nescio quibus vanis et frivolis etiam et presbyterum Hilduini allocutus spe simili animatum a se fecit abscedere.

18. « Postridie vero cum valde tristes videret; hortatus, ut simul cum illo ad cœmeteria sanctorum pergerent; videri sibi, quod in eis aliquid tale inveniri posset, quo eorum desideriis satisfieret: nec fore ullam necessitatem, ut in patriam vacui reverterentur. Cumque eis hoc consilium placuisset, vellentque, ut quantocius id, ad quod faciendum eos hortabatur, inchoarent: more solito negotium dissimulavit, et eos, quorum animi tunc paululum erant erecti, in tantam desperationem hac dilatione dejecit, ut omisso illo, statuerent in patriam, quamvis infecto negotio, reverti.

« Sed notarius meus recolens somnium, quod puer suus viderat: cœpit comitem suum hortari, ut sine hospite suo irent ad cœmeteria, ad quæ visenda ille eos se ducere velle promisit. Itaque invento atque conducto duce locorumque monstratore; primo ad Basilicam beati Tiburtii martyris in via Lavicana, tribus ab Urbe passuum millibus distantem, veniunt, martyrisque tumbam, quanta possunt diligentia, contemplantur: et utrum sic, ut alii non sentiant, aperiri posset, cauta circumspectione considerant. Deinde in cryptam eidem Basilicæ contiguam, in qua beatorum Christi martyrum Marcellini et Petri corpora erant tumulata, descendunt, atque explorata etiam illius monumenti qualitate, discedunt, æstimantes hoc factum hospitem suum posse latere. Sed aliter evenit atque arbitrati sunt. Nam licet ipsi nescirent, quibus indiciis, cito tamen ad illum hujus facti notitia pervenit: veritusque, ne sine illo voluntati suæ satisfacere debuissent: statuit consilium eorum festinando prævenire. Et quia ille eorumdem locorum plenariam atque omnimodam notitiam habebat: blande eos alloquitur, hortaturque ut illuc simul veniant, et si Deus votis eorum favere dignaretur, communi consilio facerent, quicquid eis videretur faciendum.

19. « Assensi sunt ejus voluntati, tempusque id aggrediendi, pari consensu constituunt. Tunc peracto jejunio triduano, noctu ad locum, nullo Romanorum civium sentiente, perveniunt; ingressique Basilicam S. Tiburtii, primo altare illud, sub quo sacrum ejus corpus situm credebatur, aperire tentaverunt; sed parum successit eorum voluntati molitio operis inchoati. Nam monumentum durissimo marmore exstructum, inermes id aperire conantium manus facile repellebat.

« Igitur omisso illius martyris sepulcro, ad tumbam beati Marcellini et Petri descendunt, atque ibi invocato Domino nostro Jesu Christo, et adoratis sanctis martyribus, lapidem, quo summitas sepulcri tegebatur, de loco suo levare moliuntur. Quo sublato, vident sacratissimum S. Marcellini corpus in superioribus ejus sepulcri partibus positum, tabulamque marmoream ad caput positam, quæ titulo, quem continebat, evidens indicium dabat, cujus in eo loco martyris membra jacuissent. Quod (ut par erat) cum summa veneratione suscipientes, levant; et munda sindone involutum, diacono ferendum atque servandum tradunt. Ac ne ulla sublati corporis indicia remanerent, lapidem suo loco reponentes, in Urbem ad hospitia sua revertuntur. Diaconus autem corpus beatissimi martyris, quod acceperat, juxta Basilicam beati Petri Apostoli, quæ vocatur Ad vincula, ubi et ipse domum habebat, se servare velle ac posse affirmans, fratri suo, nomine Lunisoni ad custodiendum commisit. Arbitratusque notario meo hoc satisfactum esse, cœpit illum hortari, ut accepto corpore B. Marcellini, rediret in patriam.

20. « Sed ille longe aliud meditabatur ac mente volvebat. Nam, ut mihi postea retulit: videbatur illi, nequaquam sibi licere cum solo B. Marcellini corpore in patriam regredi, quasi nefas esset, ut corpus beati Petri martyris, qui ei socius in passione fuerat, et per quingentos et amplius annos in eodem sepulcro una cum illo requieverat, illo inde transeunte, ibi remaneret. Atque hac cogitatione mente concepta, tanta animi sui parturitione simul ac perturbatione laborabat, ut nec cibum capere, nec somno acquiescere, dulce sibi videretur atque jucundum, nisi martyrum corpora, sicut in passione eo monumento conjuncta fuerant, sic etiam peregre profectura jungerentur. Sed de hoc qualiter fieri posset, vehementer ambigebat. Noverat enim neminem a se Romanorum inveniri posse, qui sibi ad hoc ullum ferret auxilium; sed ne talem quidem, cui hæc animi sui secreta auderet ostendere.

21. « In hac cordis anxietate constitutus, reperit quemdam monachum peregrinum, nomine Basilium, qui ante biennium de Constantinopoli Romam venerat, atque ibi in monte Palatino apud alios Græcos, qui ejusdem professionis erant, cum quatuor discipulis suis hospitium habebat. Hunc adiit, atque ei quam patiebatur sollicitudinem aperuit. Tum consiliis ejus animatus, et orationibus fretus, tantam accepit in corde suo constantiam, ut statueret rem, quamvis cum periculo capitis

sui, celerrime experiri. Vocatoque ad se comite suo Hilduini presbytero, cœpit cum eo tractare, ut iterum ab Basilicam beati Tiburtii, sicut prius fecerant, clanculo pergerent, ac tumbam, qua martyris corpus reconditum credebatur, aperire denuo molirentur. Placuit consilium, assumptisque, quos secum adduxerunt, pueris, hospite eorum penitus ignorante, quo irent, clam noctu profecti sunt.

22. « Cumque ad locum ventum esset, votis pro re prosperanda ante ædis januam factis, ingrediuntur, divisisque sociis inter se, presbyter ad corpus beati Tiburtii quærendum in ipsius Basilica cum aliquibus remansit. Ratleicus in adhærentem eidem Ecclesiæ cryptam, ad beati Petri corpus accessit. Apertoque sine ulla difficultate sepulcro, sacra sancti martyris membra, nullo prohibente, sustulit, et serico pulvino, quem ad hoc portaverat, recepta diligenter inclusit. Interea presbyter, qui corpus beati Tiburtii quærebat, magno labore frustra consumpto, postquam se vidit nihil posse perficere, relicto opere, in cryptam ad Ratleicum descendit, et quid sibi faciendum esset, ab eo quærere cœpit. Cui cum ille arbitrari se diceret, quod sancti Tiburtii reliquiæ essent inventæ, eique id, de quo dicebat, ostenderit (nam paulo ante quam idem presbyter ad eum in cryptam venisset, reperit in eodem sepulcro, in quo SS. Marcellini et Petri sacra corpora jacuerunt, foramen quoddam rotundi schematis, trium ferme pedum longitudine introrsum excavatum, pedali amplitudine patens, et in eo minuti pulveris non modicam portionem repositam), visum est ambobus, quod hic pulvis de corpore beati Tiburtii ossibus inde sublatis remanere potuisset, et ob hoc, ut difficilius inveniretur, medio loco inter beatum Marcellinum et Petrum in eadem tumba fuisset repositus. Convenitque inter eos, ut eum presbyter sumeret, et pro reliquiis beati Tiburtii secum deferret. His ita peractis atque dispositis, cum rebus, quas repererunt, ad hospitia sua reversi sunt.

23. « Post hæc Ratleicus cum hospite suo locutus, ut sibi sacros beati Marcellini cineres, quos ei ad servandum commendaverat, reddat, seque in patriam redire volentem nulla non necessaria dilatione detineat. Cui ille non solum quod repetebat, sine mora restituit, verum etiam de sanctorum reliquiis in una ligatura collectis haud parvam portionem mihi deferendam obtulit, et requisitus de nomine eorum, mihi se illa dicturum, quando ad me venisset, respondit. Monuit tamen, ut eadem veneratione, qua cæteræ sanctorum martyrum reliquiæ colerentur, eo quod non minoris apud Deum essent meriti quam beati Marcellinus et Petrus; et hoc me esse crediturum, cum primum ad me nominum illorum notitia pervenisset. Suscepit ille munus oblatum, atque id, ut sibi persuasum erat, sanctorum martyrum corporibus sociavit. Initoque consilio cum hospite suo, sanctum illum ac desiderabilem thesaurum in scriniis reconditum atque signatum per Lunisonem fratrem ejus, cujus superius fecimus mentionem, necnon et presbyterum Hilduini, qui secum venerat, Papiam usque deportari fecit : ipse cum eodem hospite suo Romæ substitit, opperiens atque auscultans per continuos septem dies, si de ablatis sanctorum corporibus aliquid ad notitiam civium pervenisset.

« Cumque vidisset nullam a quolibet extraneo de hoc facto fieri mentionem, latere illud existimans, post eos, quos præmiserat, sumpto secum hospite suo, profectus est. Quod cum Ticenis (Ticini) apud Basilicam B. Joannis Baptistæ, quæ vulgo Domnanæ vocatur , ac tunc ex beneficio regum ad meam pertinuit potestatem, adventum eorum præstolantes invenissent, statuerunt etiam, ut ipsi aliquot diebus ibi morarentur, et propter jumentorum, in quibus venerant, refectionem, et propter seipsos ad longiorem viam præparandos.

24. « In hoc morarum suarum articulo fama exiit, legatos sanctæ Romanæ Ecclesiæ a Pontifice ad imperatorem directos, illo brevi esse venturos. Itaque veriti de adventu illorum aliquid sibi incommodi, vel etiam impedimenti accidere posse, si se ibi deprehenderent, decreverunt, ut quidam ex eis abeundo, adventum eorum festinando prævertérent, alii in loco remanerent, et re, de qua solliciti erant, diligenter investigata, post eorumdem legatorum abscessum, socios suos, quos præmiserant, sequi properarent. Cum ita inter eos de hac re constitisset, et Augustam Suessorum, ubi Hilduinum esse rebatur, quanta potuit festinatione contendit. Ratleicus vero cum thesauro, quem secum habebat, Papiæ remansit, exspectando, donec legati Sedis Apostolicæ præterirent, ut illis Alpes transgressis, viam suam securius capere potuisset. Veritus itaque, ne presbyter Hilduini, qui cum Deusdona præcesserat, quique omnium, quæ apud eos gesta vel tractata fuerant, plenariam atque integram notitiam habebat, quia vafer et lubricæ fidei videbatur, aliquid impedimenti sibi in via, qua ire dispositum habebat, machinari debuisset, altera sibi eundum judicavit ; missoque ad me procuratoris nostri Ascolfi puero cum litteris, quibus me de reversione sua, et de allatione thesauri, quem divinitus adjutus invenerat, certum efficeret : ipse postquam Romanos ex conjectura mansionum, quæ eis parabantur, Alpes superasse putavit, Papia relicta, sexto die ad S. Mauritium venit. Ibique comparatis, quæ ad hoc necessaria videbantur, sacra illa corpora loculo inclusa feretro imposuit, atque inde promovens, palam et aperte cum adjutorio populi occurrentis portare cœpit.

25. « Ubi autem locum, qui Caputlaci vocatur, prætergressus, bivium, quo itinera in Franciam ducentia dirimuntur, attingit : dexteriorem viam ingressus, per Alamannorum fines usque ad Solodorum (Salodurum) Burgundionum oppidum venit. Ibi obvios habuit, quos ego post indicium adventus illius mihi factum, de Trajecto ei occur-

rere jussi. Nam ego tunc temporis juxta Scaldim fluvium in monasterio S. Bavonis eram, quando litteræ notarii mei per puerum procuratoris nostri, cujus superius mentionem fecimus, mihi redditæ sunt ; ex quarum lectione de adventu sanctorum certior factus, illico unum ex familiaribus nostris Trajectum ire, ibique presbyteros atque alios clericos, necnon et laicos secum sumere, ac sanctis venientibus, ubicumque primum potuisset, obviam festinare præcepi. Et is nihil moratus cum his quos secum duxerat, in loco memorato post paucos dies his, qui sanctos deferebant, obviavit, junctique simul, comitantibus etiam, atque hinc inde concurrentibus hymnidicis populorum turmis, cum ingenti omnium lætitia Argentoratum urbem, quæ nunc Stratburgus appellatur, celeriter veniunt. Inde per Rhenum secunda aqua navigantes, cum ad locum qui Portus vocatur venissent, orientalem fluminis ripam egressi, quinta mansione ad locum Michilunstat nuncupatum cum immodica hominum in Dei laudibus exultantium multitudine perveniunt. Is est locus in eo saltu Germaniæ, qui tempore moderno Odonovuald appellatur, et distat a Mœno flumine circiter leucas sex. In quo cum Basilicam noviter a me constructam, sed nondum dedicatam invenissent, in hanc illos sacros cineres intulerunt, et velut ibi perpetuo permansuros deposuerunt.

26. « Cumque id mihi fuisset allatum : confestim illuc quanta potui celeritate venire festinavi : ubi cum triduo post adventum nostrum exacto, quidam puer Ratleici, jubente eo, officio vespertino completo, cæteris exeuntibus, solus in Ecclesia remansisset, et clausis januis, juxta illa sacra corpora in parva sellula quasi vigilaturus consedisset : subitaneo somno depressus, vidit quasi duas columbas per dexteriorem absidæ fenestram volando intrare, et in culmine tecti supra ipsa sanctorum corpora considere, quarum altera tota alba, altera cani et albi coloris permixta varia videbatur. Cumque in eodem culmine diutius deambularent, et consuetum columbis gemitum vicissim veluti colloquentes ederent, rursus per eamdem fenestram egressæ non comparuerunt, secutaque vox super caput pueri sonuit : Vade, inquit, et dic Ratleico, ut indicet domino suo, quia isti sancti martyres nolunt, ut eorum corpora in hoc loco requiescant, alium enim elegerunt, ad quem celeriter migrare dispositum habent. Hujus vocis auctor ab eo videri non potuit ; qua tamen finita, evigilavit, somnoque excitus, reverso ad Basilicam Ratleico, quid vidisset, indicavit.

27. « At ille in crastinum, ubi me primum convenire potuit, quid sibi puer suus retulisset, mihi nuntiare curavit. Ego autem, licet hujus visionis arcanum spernere non auderem : statui tamen opperiendum alicujus signi certioris indicium, atque interim illos sacros cineres de linteis in quibus ligati venerant, sublatos, sericis ac novis pulvinis insuere feci. Cumque in eorum inspectione reliquias B. Marcellini minoris quantitatis quam S. Petri esse cernerem : arbitratus sum eum statura corporis sui minoris fuisse mensuræ, quam S. Petrum. Sed hoc aliter se habere, furtum postea patefactum approbavit. Quod ubi, vel quando, vel a quo, vel qualiter admissum ac proditum sit, suo loco dicturus sum; nam ordo narrationis inchoatæ texendus atque tenendus est.

« Igitur postquam illum magnum atque mirabilem, omnique auro pretiosiorem inspexi thesaurum : loculus in quo idem continebatur, propter vilitatem materiæ cœpit displicere. Quem emendare cupiens quadam die, post completum vespertinum officium, præcepi uni ex æditiuis, ut mensuram loculi virga collectam mihi afferret. Cumque ille hoc facturus cereum accenderet, et circumtendentia pallia, quibus ille loculus tegebatur, sublevaret : animadvertit loculum mirum in modum humore sanguineo undique distillantem, et rei novitate perterritus, hoc quod viderat, propere mihi nuntiare curavit. Tum ego cum eis, qui aderant, sacerdotibus accessi, et illud stupendum atque omni admiratione dignum miraculum adspexi ; nam ut columnæ atque abaci vel signa marmorea, pluvia instante, sudare ac circumfluere solent ; sic loculus ille, qui sacratissima corpora continebat, vero cruore madens, et ex omni parte perfusus inventus est.

28. « Terruit nos insolita et nunquam prius audita miraculi species : quapropter inito consilio, triduanum jejunium cum supplicationibus facere decrevimus, ut ex revelatione divina scire mereremur quid sibi vellet, quidve faciendum moneret magnum illud et ineffabile prodigium. Itaque peracto illo triduano jejunio, cum jam advesperasceret, humor ille cruoris horrendi subito cœpit arescere, ac mirum in modum qui per continuos septem dies more perennis aquæ sine intermissione distillabat, sic intra paucissimas horas exsiccatus est, ut eo noctis tempore (nam Dominica erat) quo signo dato, ad antelucanum officium celebrandum Ecclesiam intravimus, nullum jam in loculo vestigium illius posset inveniri : lintea vero quæ circa loculum pendebant, ut eodem fuerant humore respersa, ita ut erant sanguineis maculis infecta, servari jussi, in quibus adhuc magnum illius inauditi portenti patet indicium. Constat enim humorem illum saporis fuisse subsalsi ad lacrymarum videlicet qualitatem, et tenuitatem quidem aquæ, colorem autem veri sanguinis habuisse.

29. « Eadem nocte cuidam ex pueris nostris, nomine Ruodlando per quietem visi sunt duo juvenes adstitisse, qui ei, ut ipse testatus est, de transferendis sanctorum corporibus multa mihi dicenda mandaverunt, et ad quem locum, vel qualiter id fieri deberet, ostenderunt ; et ut hoc mihi sine ulla mora fuisset nuntiatum, præceperunt. Qui mox, ut me adire potuit, omnia, quæ jussus fuerat, mihi intimare curavit. Quibus auditis, curis ingentibus æstuare, et quid mihi esset agendum,

animo tractare cœpi, utrum iterum jejunia et supplicationes celebrandæ, ac Deus rursum pro nostra curiositate sollicitandus : an aliquis Deo devote ac perfecte serviens esset quærendus, cui anxietatem cordis nostri et curarum nostrarum querimonias indicare, quemque rogare potuissemus, ut orationibus suis a Deo nobis hujus rei manifestationem impetraret. Sed ubi, vel quando ille talis Christi famulus a nobis posset inveniri, præsertim in illa regione, in qua tametsi quædam cœnobia ab eo loco, in quo eramus, haud longe posita esse constabat, tamen propter rudem in his locis ejus conversationis institutionem, aut rarus, aut nullus erat, de cujus sanctitate tale aliquid vel tenuis fama loqueretur.

30. « Interea dum his anxius curis SS. martyrum suffragium implorassem, atque omnes, qui una nobiscum erant, ut idem facerent, sedulo commonuissem : factum est, ut per continuos dies nulla nox præterierit, in qua vel uni, vel duobus, vel etiam tribus sociorum nostrorum in somnis revelatum non fuisset, quod illa sanctorum corpora de eo loco in alium essent transferenda. Ad extremum autem cuidam presbytero de his, qui ibi nobiscum erant, nomine Hiltfredo, apparuit in visione, ut ipse fatebatur, vir quidam habitu sacerdotali, canitie veneranda conspicuus, candida veste indutus, qui eum talibus verbis compellavit : Cur, inquit, Einhardus tam duri cordis tantæque obstinationis est, ut tot revelationibus non credat, ac tot monita ad se divinitus missa arbitretur esse contemnenda? Vade, et dic ei, quia hoc, quod beati martyres de suis corporibus fieri desiderant, infectum remanere non poterit, quamvis ille hactenus voluntatem eorum facere distulisset. Et jam nunc, si non velit, ut hujus facti meritum ad alium transeat, festinet eorum implere jussionem, et ad locum, quem ipsi elegerunt, corpora illorum deportare non negligat.

31. « Post has aliasque multimodas ad me perlatas admonitiones, visum est mihi, illam sacrorum cinerum translationem non esse diutius differendam : ac proinde inito consilio, decrevimus, ut id quanto celerius fieri potuisset, perficere certaremus. Igitur omnibus, quæ ad hanc devectionem necessaria videbantur, raptim et cum summo studio præparatis, prima luce post completum matutinum officium, sacrum illum et inæstimabilem thesaurum cum ingenti luctu et mœrore illorum, qui in loco erant remansuri, sustulimus, atque iter ingressi portare cœpimus, comitante nos pauperum turba, qui illo per eos dies ad eleemosynam accipiendam undecumque confluxerunt. Nam circa manentes populi, quid apud nos ageretur, penitus ignorabant. Erat cælum grave sordidis nubibus, et quæ in ingentem pluviam cito resolvi possent, nisi id divina virtus fieri prohiberet : nam tota nocte illa in tantum sine intermissione pluebat, ut nobis iter illud ea die inchoari posse minime videretur. Sed illam nostram dubitationem ex infirmitate fidei venientem, superna gratia per suorum merita sanctorum longe aliter, quam existimavimus, habere se fecit, quando viam, per quam incessimus, in aliam, quam sperabamus, qualitatem vidimus fuisse commutatam. Nam et luti parum invenimus, et rivos, qui tam grandi et jugi pluvia, ut ea nocte erat, crescere solebant, pæne nihil crevisse reperimus.

32. « Ubi vero de saltu egressi, proximas villas accessimus, frequentibus obviorum, ac Deo laudes dicentium turbis excipimur, qui nos per octo fere leucarum spatium comitati, nobis ac nostris et in sacro onere ferendo devoti adjutores, et in divinis laudibus dicendis impigri fuere concentores. At ubi vidimus, quod ea die ad locum destinatum pervenire non poteramus : divertimus ad villam Ostheim appellatam, quæ viæ nostræ contigua cernebatur : et inclinante jam vespere, in Basilicam beati Martini, quæ in eadem villa est, sancta illa corpora intulimus, et sociis nostris ad excubias ducendas ibi dimissis, ego cum paucis ad locum, quo tendebamus, festinando præcessi, et ea quæ ad receptionem sanctorum corporum usus postulabat, per noctem paravi.

33. « Ad Basilicam vero, in qua illorum sacrosanctum thesaurum dimisimus, sanctimonialis quædam paralytica, nomine Ruodlang de monasterio Machesbach, quod ab eadem Ecclesia unius leucæ spatio disparatum erat, ab amicis suis ac propinquis in carro adducta, cum juxta feretrum sanctorum inter cæteros vigilans atque orans pernoctaret, recepta omnium membrorum sanitate, propriis pedibus, nullo sustinente, vel quolibet modo adminiculante, ad locum, unde venerat, in crastinum regressa est. At nos, albescente cælo, surgentes, sociis nostris venientibus obviam ire perreximus, habentes nobiscum immodicam vicinorum nostrorum multitudinem, qui fama adventus sanctorum exciti, ab hoc primo diluculo pro foribus nostris constiterunt, ut una nobiscum sanctis obviam procederent. Et occurrimus eis in eo loco, ubi Gaspentia fluviolus Mœno miscetur. Inde pariter incedentes, ac Domini nostri Jesu Christi misericordiam collaudantes, sacras illas beatorum martyrum exuvias ad Mulinheim (Mulhein) superiorem (sic enim moderno tempore locus ille vocatur) cum magna omnium, qui ibi adesse potuerunt, lætitia et exultatione detulimus ; sed præ nimia populi multitudine, quæ præcedens cuncta compleverat, neque Ecclesiam adire, neque feretrum in eam inferre valuimus. Idcirco in campo adjacente, atque in loco editiore altare sub dio ereximus, ac feretro pone altare deposito, missarum solemnia celebravimus.

34. « Quibus expletis, ac multitudine ad sua recedente, in Ecclesiam a beatis martyribus jussam, eorum sacratissima corpora intulimus, ac feretro præter altare collocato, iterum missam celebrare curavimus. Ibique inter celebrandum puer quidam annorum circiter quindecim, nomine

Daniel de pago Portiano, qui illuc inter alios pauperes mendicando venerat, atque ita curvus erat, ut nisi supinus atque jacens cælum adspicere nequivisset, ad feretrum accessit, ac subito veluti ab aliquo impulsus corruit : cumque diu veluti dormienti similis jacuisset, correctis omnibus membris, et recepta firmitate nervorum, coram oculis nostris surrexit incolumis. Facta sunt hæc decimo sexto kalendas Februar. et erat ejus diei tanta et tam clara serenitas, ut æstivi splendorem solis æquaret, atque ipsius aeris tam mitis atque jucunda tranquillitas, ut veris temperiem apricitate blanda præcederet.

35. « Postridie vero sacra beatorum martyrum corpora novo loculo recondita, in absida Basilicæ collocavimus, et sicut in Francia mos est, superposito ligneo culmine, linteis ac sericis palliis ornandi gratia conteximus, apponentes altare ac duo vexilla Dominicæ Passionis, quæ in via feretrum præcedere solebant, hinc atque inde erigentes, locum illum divinis officiis celebrandis pro modulo paupertatis nostræ idoneum atque aptum facere curavimus. Ordinatisque clericis, qui inibi assidue excubias ducerent, ac divinis laudibus dicendis curam solerter impenderent : ipsi non solum nostra sponte, sed etiam regali Diplomate, quod nobis in via obviam venerat, evocati, Domino iter nostrum prosperante, ad palatium sumus cum magna exultatione regressi ». Hic finem accipiunt res gestæ anni hujus et sequentis exordii, nempe usque ad decimum sextum kalend. Februarii. Reliqua pro temporis ratione dicemus suo loco, anno sequenti.

Sed quid ista divinitus prænuntiata inventio SS. martyrum corporum, translatio et circumductio et editio facta miraculorum? nisi ut populis tunc extantibus atque posteris successuris cultus sanctorum martyrum, velut in silice sculptus amplissimis notis remaneret perpetuo consignatus, cum voluerit Deus ab eodem ista scribi, qui Caroli Magni res gestas scriptis mandasset, quo nullus fidelior, nec existeret sententia Lupi docti viri hoc tempore luculentior.

36. *Rex Danorum cum conjuge baptizatur, unde S. Ansgarius illas gentes evangelizat.* — Hoc eodem anno regem Danorum Arialdum, quem alii Arioldum, sive Herialdum dicunt, una cum conjuge cæterisque suis ad fidem Christi conversum, Moguntiæ in Ecclesia S. Albani baptizatum esse, qui res Ludovici prosecuti sunt scriptis, veteresque Francorum Annales tradunt, addit Theganus, ejus uxorem reginam a Judith imperatrice esse de fonte levatam. In Vita etiam ejusdem Ludovici, de his dum agitur, ista paulo latius leguntur : « Herialdus e Northmanniæ partibus cum uxore veniens, Danorumque non parva manu Moguntiaci apud S. Albanum cum suis omnibus sacri baptismatis unda est perfusus, plurimisque muneribus ab imperatore donatus. Verens autem piissimus imperator, ne ob tale factum negaretur ei habitatio soli naturalis, dedit ei quemdam comitatum in Frisia, cujus est vocabulum Rhiustri, quo se suosque, si necessitas exigeret, tuto recipere posset ». Hæc ipse. Quibus reliqui auctores omnes assentiuntur, sed quoad tempus, perperam Sigebertus, dum superiori anno id factum recenset.

37. Sed quibus Apostolis ista Northmannorum, sive Danorum conversio facta sit, inquirendum. Apud Aimoinum [1] cum agit auctor de filiorum Godefredi ad Ludovicum imperatorem adventu, et in patrium solum reversione : « Cum quibus, inquit, Ebbo Rhemorum archiepiscopus, qui consilio imperatoris et auctoritate Romani Pontificis prædicandi gratia ad terminos Danorum accesserat æstate præterita, et multos ex eis ad fidem venientes baptizaverat, regressus est ». Hæc ipse. At quod ad Ebbonem Rhemorum archiepiscopum pertinet, quoniam in eo, quem susceperat, apostolatu ad Danos non perseveravit, quodque molitionibus adversus ipsum Ludovicum imp. infamatus postea fuit, et privatus est episcopatu, penitus priorem gloriam obscuravit, adeo ut nequaquam ipse Danorum apostolus sit appellatus, sed S. Ansgarius, qui non Danorum tantum, sed et Aquilonarium apostolus nominatus invenitur; quique ob exantlatos immensos in Gentilium conversione labores, a Gregorio quarto postea consecratus est primus archiepiscopus Danorum, Suedorum, sive Suenorum, Sabenorum etiam et generatim omnium Aquilonarium illarum partium, sede tamen in Hamburgensi civitate constituta. Porro res gestas S. Ansgarii scriptis mandatas esse a S. Remberto ejus discipulo et in Ecclesia successore, auctor [2], qui res ipsius S. Remberti conscripsit, testatur. Sed quod sciamus non extant : pauca vero tantum de eo in Vita ejusdem S. Remberti scripta reperiuntur : necnon apud eos qui sunt prosecuti res Saxonum : qui et pariter tradunt creditam ei fuisse a Romanis Pontificibus legationem ad omnes Boreales gentes, laboriosamque duxisse apud barbaras nationes vitam affirmant.

38. Sed [3] de exordio et progressu Ansgarii apostolatus hoc anno cœpti, ex Alberto sic accipe : « Haraldus cum uxore ac suis proceribus baptizatus, redire in patriam auxilio fretus Cæsareo cum disponeret, efflagitabat, ut prædicatoribus una missis, populus quoque ad Christi religionem imbueretur. Circumspexit imperator quem tanto parem operi mitteret lucrandis Christo animabus. Jam cum multis compertum erat B. patris Ansgarii Corbeiæ monachi, et inter alios viri doctissimi fervens pro Christo desiderium, sed interpellare eum desuper nemo præsumpsit. Terrificum enim videbatur, tantæ barbariei sese committere, et gentem de crudelitate famosam nova prædicatione adoriri. Ita cunctis mussitantibus, Ansgarius cum sese Domino precibus commendasset, obviam se

[1] Aim. l. IV. c. 3. — [2] Apud Sur. tom. I. die IV Febr. — [3] Crant. in Metrop. l. I. c. 19.

ferebat quærentibus prædicatorem : Ecce, inquit, ego, mitte me. Addebat autem se pariter socium Gaudbertus peregrinari pro Christo et ipse percupiens.

39. « Profecti sunt igitur cum Haraldo rege, et manu militari, quam illi imperator adjunxit; sed armis minime immiscuere se sacerdotes. Dum autem Haraldus in Juliam pervenisset, et cum suis tractaret de gerendi belli ratione, Ansgarius cum consorte ad intima regni penetravit, verbum vitæ annuntians. Prosperatum est opus in manibus eorum, multiplicante Christo semina bonarum frugum, cum plurima plebs Domino per illos credidisset. Quid de Haraldo ageretur, quod interim ille armis extruderetur, ad illos non pertinebat. Inde post aliquos menses reversi Apostolici nuntii narravere fratribus ad cuncta gaudentibus, quantam in nationibus Dominus gratiam ostendisset.

« Nec longum tempus in medio, in idem opus pietatis sancti Evangelistæ iterum præparantur. Cum jam plures accurrerent, qui se similis pietatis studio devincirent, penetrarunt usque in Suediam, et in oppido Birca præfectum ipsum Christo conciliabant, multamque sub eo plebem, et in fide erudiebant, et sacro fonte perfundebant. Haraldus interim expertam semel prœlio fortunam, jam ab imperatore roboratus retentabat, sed idem erat exitus, qui prius : fugatus enim et acie victus, abscessit in Frisiam, ubi ab imperatore manendi locum promeruit. Nec tamen ea res terruit divini verbi prædicatores, quo minus in populo fructificarent. Pervicerunt enim orando et prædicando, ut multus ubique populus Christo subderetur. Post biennium novi apostoli Corbeiam repetunt, duorum regnorum aucti fide. Utinamque tam feliciter perdurassent, quam salutifera fuere primordia, etc. »

40. Cæterum canonicus Bremensis paulo latius ista prosecutus (Adamum aliqui nominant) tradit [1], biennio primum perseverasse in conversione Danorum Ansgarium, inde vero ad Suedorum conversionem esse profectum nova missione. Sunt hæc verba ejus : « Itaque biennium Ansgarius cum Autberto in regno Daniæ commorati, multos ex gentibus ad fidem converterunt Christianam. Inde reversi, cum denuo ab imperatore postulati essent ultimos Suedorum populos Evangelii gratia tentare, intrepidus athleta Christi assumptis secum fratribus Gislemaro et Vithmaro doctoribus, gaudens pervenit in Daniam, ubi relinquens Gislemarum Haraldo, ipse in Suetiam (Suediam) transfretavit cum Vithmaro. Ibi vero a rege Biorn suscepti, verbum Dei publice prædicare permissi sunt. Multos itaque per annum integrum lucrati sunt Domino nostro Jesu Christo. In quibus Herigarius Bircæ oppidi præfectus credidit, quem tradunt etiam miraculis et virtutibus insignem. Hac legationis suæ prosperitate gavisi, Corbeiam novi apostoli cum triumpho duarum gentium regressi sunt. Et, o mira omnipotentis Dei providentia, de vocatione gentium, quam disponit artifex, ut vult, et quando vult et per quem. Ecce quod longo prius tempore Willebrordum, itemque alios et Ebbonem voluisse legimus, nec potuisse : nunc Ansgarium nostrum et voluisse et perfecisse miramur, dicentes cum Apostolo [1] : Non est volentis neque currentis, sed est Dei miserentis. Ergo cui vult, inquit, miseretur, et quem vult indurat. Tunc imperator cum magnatibus S. Ansgario de salute gentium congratulatus, ingentes Christo gratias persolverunt ». Quomodo autem idem Ansgarius præfectus est episcopus Ecclesiæ Hamburgensi, suo loco dicturi sumus. Atque hactenus de conversione Danorum et Suenorum per ipsorum apostolum, quo adhuc gloriantur, Ansgarium, et jure quidem : sed quam a tanti Apostoli doctrina degeneres !

Cæterum quod a Domino Apostolis dictum [2] : « Sedebitis vos super sedes judicantes duodecim tribus Israel ». Apostolos nimirum significans singulos suos judicaturos populos, quibus Evangelium prædicarunt : plane ex eodem throno judicii Danorum et Suenorum apostolus Ansgarius, suos judicaturus est Danos atque Suenos, depositumque primum fidei eisdem fideliter traditum quæsiturus ab ipsis, signaque apostolatus sui ostensurus est illis; nimirum unde progressus, a quo missus, et unde acceperit fidem, quam illis annuntiavit, servandamque in æternum tradidit; nempe quod monachus e monasterio ad illis prædicandum progressus, auctoritate fultus Romani Pontificis, cujus opera primum omnium ad annuntiandum Evangelium ipsi janua Petri clavibus est aperta : quod quidem scriptores omnes tam Franci, quam Germani testantur, et ipsi nec negant ter miseri novatores : nam et haud pridem librum ediderunt paucis notum, veteris scriptoris, Bremensis canonici (aliqui vocant Adamum) suæ Ecclesiæ res gestas quam accurate fideliterque scribentis. Cum igitur ab eodem ipso, a quo accepit apostolatum, æque acceperit Evangelium, atque Romano Pontifici communione Catholica junctus cum esset, pariter adjunxisse capiti membra nulli sit dubium : ab eodem modo capite scissi, æque probantur ab Ansgario defecisse. Qui cum indelebilis fidei characteres non sit visurus in illis, quos præsentis sæculi hæreses a Sede Apostolica diviserunt; alienos hos proclamabit filios esse, non suos, qui erraverunt ab utero et locuti sunt falsa. Sic ergo Danorum et Suenorum apostolum una cum Christo fore judicaturum suos, quibus Evangelium prædicavit, nemo, qui non neget Evangelium, negare poterit. Sed ad res Orientis.

41. *Beatissima S. Theodori Studitæ mors.* — Hoc ipso anno, jam inchoata a mense Septembri Indictione quinta, undecima die Novembris ex hac vita migrat magnus ille Theodorus Studitarum præpositus, confessione crebrius iterata clarissimus,

[1] Adam. l. 1. c. 16. 17.

[1] Rom. IX. — [2] Matth. XIX.

doctrina insignis, vita admirabilis, et miraculis celeberrimus; cujus cum labores immensos pro Catholica Ecclesia adversus hæreticos exantlatos ex ipsius litteris superius narraverimus: præstat ejusdem ex Vita ad Deum migrationem ab ejus discipulo Michaele quam fidelissime scriptam hic recensere: par est enim, ut qui scriptis suis et rebus præclare gestis Annales Ecclesiasticos exornavit, etiam suo ad Deum transitu magis magisque nobilitet illustretque triumphi corona, quos certaminibus decoravit. Amantissimus auctor veri rem sic aggreditur:

42. « Exoptabat igitur omnibus votis resolutionem, ut qui spes suas omnes in ea positas habebat, neque aliud vivens assidue meditabatur. Hoc autem flagrans desiderio, totusque in futurorum cogitatione defixus, nec sic quidem extremis diebus otiari linguam voluit, aut tantillum cessare ab officio; sed iis quidem, qui adventabant, verbis suis proferre conabatur, utilia tradens, supremasque salutationes reddens. Absentibus autem, et procul positis manu et atramento, colloquii vices implebat, Deo illos commendans, animæque salutem precibus exposcens. Curæ enim sancto erat, neminem præterire, sed communem et privatam de omnibus sollicitudinem hinc secum efferre. Quod quidem magni ducebat, et huic curæ studioque immori gestiebat. Gliscente vero ejus obitus fama, innumerabilis fuit undique accurrentium multitudo: quos partim ex regia urbe venientes cerneres, partim ex vicinis circum locis, alios ex aliis finibus congregatos. Nec defuerunt numero episcopi complures, nec cœnobiorum rursus antistites, qui una cum subjectis sibi monachis adesse festinabant, ut vel loquentem partim audirent, ejusque documentum aliquod perciperent, vel abeuntem ipsum conspicerent, ut aliquem demum adventus sui fructum referrent; maximum siquidem emolumentum censebant, vel ad ipsum tantum propius accessisse. Erat enim admirandus Theodorus sermone dulcis, moribus suavior, congressu jucundior, animi habitu honestus, serenus, misericors, lenis, iræ expers, humilis, et si quid aliud est, quod in perfecto, et secundum Deum homine laudari, aut suspici debeat.

43. « Septem igitur ac sexaginta natus annos in gravem morbum incidit, Novembri mense ineunte: qui stomachi dolorem vehementius auxit, ipsumque lectulo alligavit, ac mortui similem reddidit. In hoc tamen mali æstu, cum urgerent undique cruciatus, totus in discipulos ferebatur. Cum autem refocillari nonnihil videretur, dolorisque vim paulatim dimitti, statim ex labris oratio, et consueta rursum doctrina profluere. Sed cum febris ardore adusta lingua officium negaret, ægre submissum quemdam et inconditum edens sonum, accito notario, dictis quæ volebat, ad alios verba transmisit. Ejus autem sermonis hoc fuit initium: Fratres patresque, ægrotavi, et precibus vestris convalui. Scitis autem quam violento morbi æstu, quam acri tenerer, ita ut mei pæne compos non essem. Sed quousque tandem eo venire differimus? Veniet enim mors omnino, quæ a vobis me separet, et ad loca illa perducat. Cætera vero si cui nosse est animus, in utrisque Patris catechesibus reperiet.

44. « Peracto hoc sermone, morbus continuo remisit. Quare viribus confirmatus, suisque pedibus incedens, Dominicum petiit, et sacram in eo mystagogiam peregit, cujus maxime gratia sanitatem illi dederat Deus, ut sacrificium offerre posset in tempore. Unde post habitam ad patres, aliosque, qui convenerant, congruam orationem, et post communem cum illis mensæ participationem, lectulo iterum decubuit, atque œconomum advocavit. Naucratius is erat, qui et præfecturam post eum gessit, quem cum de omnibus perdocuisset, multisque qua ratione fratribus rite præesset, optimis documentis informasset; interrogabat denuo de iis, quæ audire maxime avebat. Numquid, pater, ait, aut frater, aliquid a nobis prætermissum est in officio? Num aliquid remissius aut negligentius quam par erat, actum socordia aut facilitate nostra? Num si quid fuit, quo meliores effici possent qui nobiscum erant, eorum salutem prodidimus, utilitatis tantæ commoda negligentes? Mihi enim æstuat, angiturque animus, recogitans omnium sibi subeundum judicium esse. Et quænam illi ad tantum tribunal oratio sufficiet, cui sisti tantummodo, formidandum est, et penitus intolerabile. Hæc ille Naucratio.

45. « Postero autem die, qui sextus erat Novembris, Pauli confessoris memoriæ sacer, Ecclesiam rursus petit, tum sacris operaturus, tum verba facturus ad fratres. Vespere autem, cum solitos cum illis hymnos Deo persolvisset, solus cellulam ingreditur, et paucula ore, plura mente cum solo collocutus, profunda jam nocte ingravescere morbum sensit, acrioresque quam antea dolores augeri, quorum laborem ferre amplius tacitum non valens, eum, qui pro cellæ foribus dormiebat, accersit; eique vim et acerbitatem explicat dolorum. Illo autem pro magnitudine mœroris flebiliter exclamante, accurrerunt illico discipuli flentes ejulantesque, ut qui patrem jamjam exstinctum iri arbitrabantur. Biduo igitur his doloribus excruciatus, ut sentit instare obitum sibi, perfusus manantium lacrymarum rivulis, excessum suum discipulis annuntiat.

46. « Patres, inquit, et fratres mei, jam adest, ut videtis, vitæ meæ finis, quem semper exspectavi. Commune enim est omnibus hoc poculum, citius alii licet, tardius alii bibant. Ex quo enim in hanc vitam producti sumus, vitæ finem capiamus necesse est, optimo Domino ita statuente, ut qui vita fruuntur, mortem quoque sustineant. Mihi vero eadem cum aliis ineunda est via, eoque abeundum, quo patres mei antecesserunt, ubi vita sempiterna, imo ubi Deus et Dominus meus, quem dilexit anima mea, quem cor concupivit, cujus

famulus dictus fui, quamvis obsequium neglexerim, cui totam vitam meam concredidi. Vos vero, filii, manete in sermonibus nostris, servantes quæ accepistis, vitamque simul et fidem vestram illibatam custodientes. Utrumque enim necessarium vobis est, si in utroque placere, et accepti esse vultis. Scitis quomodo nihil subtraxerim vobis, quo minus annuntiarem veritatem, sed publice et privatim omnibus congruentia indicarim : quæ utinam mentibus vestris fixa et immota hæreant. Spondeo autem vobis, si quam in die Domini fiduciam humilis nanciscar, me pro vobis postulaturum, precaturumque incessanter, ut et ipsi ad meliora provehamini, et cœnobium hoc vestrum majora semper incrementa capiat. Singulos ex vobis, ordine unumquemque Deo viventi oblaturus assumam. His discipulos affatus pater, adjecit ad extremum :

« Absentes patres verbis meis salutate, episcopos presbyterosque quo par est alloquio impertite, omnibus ubique fratribus aliisque omnibus, qui in eadem confessione perseverant, supremam ex me allocutionem reddite. Interrogatus deinde a divino Naucratio de monachis et laicis, qui pœnitentiam agebant, respondit : Ignoscet omnibus Deus : nemini imputentur errata. Duosque alios dies in hunc modum exegit, accedentibus benedicens, crucisque signum imprimens : frequentes enim in horas adventabant hinc inde profecti, adeo ut digredientes alii, semper intervenientes occuparent.

47. « Die autem Dominico, qui undecimus erat mensis, et Menæ martyris memoriæ dicatus, cum sensim deficere se animadverteret, supremumque tempus advenisse, consuetas laudum preces inchoari jubet. Deinde mysteriis divinis, ut animæ viaticum et munimen essent, participat. Mox etiam luminaria succendi, et exordio, qui in funeribus cantantur, hymnos cani innuit. Discipulorumque corona circumstante, ac psalmum [1], Beati immaculati, decantante, in illis verbis : In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me, animam reddidit, infirma hæc deserens, evolansque ad summam illam beatitudinem. Appositusque est ad sanctos sanctus, ad sacerdotes sacerdos, ad martyres martyr, ad divinos præcones vox ingens, totum pæne orbem suo sono pervagata, ad confessores confessione illustris, et nomen hoc præcipuo titulo consecutus. Cujus sacrum corpus ad Principem insulam, quanto cum honore dici queat translatum, vix tandem tradi potuit sepulturæ : inhibente quoad poterat confluentis turbæ multitudine, ac deponi vetante ». Hactenus de obitu et sepultura Theodori Michael, qui perorans hac oratione profectum ad Deum patrem compellat :

48. « At tu, sanctissime pater, tam laudabilis vitæ mortisque præmia in cælo nunc percipis, lumini immenso adstans, beatæque ac sempiternæ Trinitatis radiis clarius sinceriusque collucens, totum tota mente splendorem excipiens Deitatis, atque ipsa ejus conjunctione Deus factus : memento autem et gregis, quem intime adamasti, pro quo animam posuisti, cui subventurum te et pro eo intercessurum promisisti. Te ipso enim freti, opem tuam et tutelam deposcimus (nota nobis est tua in nos cura, patrum optime, ac filiorum amantissime) ut et in omnibus ad meliora nos ducas, et ad portum tandem tranquillissimum appellas, hancve nobis assidui officii mercedem tribuens, ut vitam inoffenso pede claudamus, teque patrono ac duce in Deum omnium evecti, immensa illa claritate perfruamur ». Hactenus auctor unus ex discipulis Theodori atque numero Studitarum monachorum. Ad finem autem ejus testamenti ista apposita leguntur : « Obdormivit sanctissimus pater noster et magnus confessor Theodorus annos natus sexaginta septem, mense Novemb. undecima die, Dominica, hora sexta, Indict. quinta, anni VI. M. CCC. XXXV. ab origine mundi ». Porro dies natalis ejus tam Orientalibus, quam Occidentalibus annua die in Ecclesia memorandus jugiter perseverat in Tabulis Ecclesiasticis adnotatus.

49. Patuit quidem cuique intuenti per Theodorum in cælo et pro Ecclesiæ perfecta pace, proque suis (ut promiserat) juges ad Deum preces oblatas, easque Deo acceptas sua misericordia fuisse. Siquidem insaniens hæresis Iconoclastarum, effervescensque studium Theomachorum, cum magis illud excrevisse persecutione Theophili hujus Michaelis filii visum esset : tunc inopinata tranquillitas facta est, reddita insperata pax, nec brevi temporis spatio, sed perpetua, nec in una civitate, sed ubique locorum Orientali imperio subjectorum, nemine amplius penitus adversante, firmissima statuta ac stabilita. Et ne quis dubitare potuisset totum id Theodori precibus factum : illud satis evidens signum apparuit, quod per unum ex ipsius discipulis Studii monachum, sancti patris hæredem atque alumnum est felicissime consummatum. Ut plane evidens fuerit plus emolumenti attulisse Ecclesiæ Catholicæ Theodorum mortuum, sed regnantem in cælis, quam viventem in terris, licet sanguinis sui rivulis excitatum incendium exstinguere repetitis crebrius confessionibus laborarit. Quomodo autem se ista habuerint, suo loco dicturi sumus.

50. *Ejusdem testamentum.* — Sed age jam ultimum sancti patris elogium proferamus, nempe illud, quod suis a se scriptum tunc tradidit testamentum spiritualium divitiarum depositum ; Latinisque hactenus incognitum ex eodem depromptum Codice Columnensi, quod et græce pariter scriptum extare novimus in Sfortiana bibliotheca, ab eodem Sirmundo Parisiensi societatis Jesu professore in nostrum sermonem conversum in medium afferamus. Qui igitur (ut nuper audisti) nihil remisit studii, quo suis vivens prodesse posset, ut post

[1] Psal. CXVIII.

mortem iisdem profuturus esset, testatam suam publico monumento voluntatem voluit reliquisse. Cum enim gravissima illa, ut audisti, infirmitate detentus, nec loqui præ angustia afflicti spiritus præsentibus cuncta quæ vellet neque longius ipsi, etiamsi vellet, alloquendi facultas esset : divina illa ardens charitate magis quam febre, accepto absque arbitro calamo, conscripsit istiusmodi testamentum, cui a suis hæc inscriptio legitur indita verbis istis :

51. « Sancti ac deiferi patris nostri et confessoris Theodori Studiensis præpositi testamentum. Legitur autem ante dormitionem ejus.

« Davidicam vocem audiens [1] : Paratus sum, et non sum turbatus : et iterum [2] : Paratum cor meum Deus, paratum cor meum : cum assidua miseri corporis infirmitate captus, non possim vos omnes, filii mei et fratres atque patres, sub excessus mei tempus adducere, propterea quod monasteria ista in diversis locis sita sunt, et quidam præterea peregre profecti : velut instante jam migrationis ex hac vita meæ articulo, testamentum hoc vobis prius condere institui ; rem congruam atque utilem me facturum arbitratus, ut cognoscant qui supremam meam vocem audient, quemadmodum credam et sentiam : et qualem post me futurum præpositum relinquam, tum ut concordiam inde, pacemque in Christo servetis, quam ascensurus in cælo Dominus sanctis discipulis suis et apostolis reliquit.

52. « Credo igitur in Patrem, Filium, ac Spiritum sanctum, sanctam consubstantialem Trinitatem, sicut baptizatus fui, regeneratus et consummatus, Deum Patrem confitens, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, unum tres deitate, sicut vice versa, tres unum subsistentiis. Unus enim est Deus Trinitas propter consubstantialitatem, licet distincta sit propter subsistentiarum distinctionem. Confiteor deinde unum e Trinitate Dominum nostrum Jesum Christum per immensam erga homines charitatem suam in carne venisse ad salutem generis nostri, ex sancta et immaculata Deipara sine humano semine carnem sumpsisse, atque ex utero secundum divinum oraculum naturæ lege natum esse, duplicem ipsum existentem, totum perfectum deitate, quatenus non immutatum est, id quod erat; et totum perfectum humanitate, quatenus non dimisit quicquam ex eo, quod assumpsit, eumdem unum juxta hypostasin ; sicut in duabus naturis cognitum, sic in totidem voluntatibus atque operationibus, per quas divina et humana congruenter operatus est ». Ista de sanctissima Trinitate atque Christi Incarnatione præmissa confessione, subjicit professionem eorum, quæ a præsentis temporis hæreticis impugnabantur, dicens :

53. « Ad hæc omnem hæreticæ communionis errorem aversor et abominor, sex sacris Œcumenicis Synodis inhærens, necnon illi, quæ in Nicæa civitate iterum contra Christianorum accusatores coacta nuper fuit, adorans et amplectens venerandas sacrasque imagines Domini nostri Jesu Christi, Deiparæ, Apostolorum, prophetarum, martyrum, et omnium sanctorum atque justorum. Quin etiam sacras illorum intercessiones, quæ propitium Deum reddunt, exposco. Sanctissimas etiam reliquias, ut Dei gratia refertas, cum fide et timore colo et amplector. Omnem quoque divinitus inspiratam veteris et novi Testamenti Scripturam recipio, omniumque item divinorum Patrum, doctorum, et monachorum Vitas et scripta. Hoc vero dixerim propter vesanum illum Pamphilum, qui ex Oriente prodiit, et hos sanctos traduxit, Marcum, inquam, Esaiam, Barsanuphium, Dorotheum et Hesychium, non quidem Barsanuphium et Esaiam et Dorotheum illos, qui cum Acephalis coacephali, id est, sine capite pariter fuerunt, et decacerati, quod dicebatur, seu decem cornuum hæresis participes, et quasi concornes, quique a beato Sophronio in ejus libello anathemate damnantur; cum diversi haud dubium isti fuerint a prædictis, quos ego ex paterna traditione recipio post interrogationem Tarasii patriarchæ sanctissimi, aliorumque fide dignorum hominum, tum indigenarum, tum Orientalium, cum et Barsanuphii imaginem in sacro magnæ Ecclesiæ vestiario una cum Antonio, Ephraim, aliisque sanctis Patribus extare constet, et in eorum doctrina nullum impietatis vestigium offenderim, sed e contra magnum spiritualis animæ compendium, quoad nimirum per Synodicam inquisitionem error quispiam in illis deprehendatur. Nam si illos ipsos esse liquebit, qui anathemate vocati fuerunt, aut ut ab iis diversi sint, hæresi tamen illa infectos; anathema illis, et catathema et pananathema a Patre et Filio et Spiritu sancto.

54. « Confiteor insuper monasticum statum sublimem esse et excelsum, et angelicum, qui et peccata omnia expurget absolutæ vitæ perfectione, tum nimirum si ex divini magnique Basilii asceticorum legibus plene exigatur, et non dimidiata ex parte, ut solent quidam, qui aliqua desumunt, alia (ut placet) omittunt; ita ut extra tres gradus, qui in divina scala ostensi sunt, vitam hanc legitime ducere non liceat; non servum possidere, non jumentum sexus feminei, quorum utrumque ab instituto alienum est, et animæ periculosum. Atque hæc ego cursim paucis perstrinxi, neque enim tempus patitur, ut pluribus exponam; ne quis forte mihi pravam opinionem attribuat, contra quam recte sentio et doceo.

« His autem ita constitutis, proximum est, ut dicam etiam de præposito. Primum igitur dominum et patrem meum ac patrem vestrum relinquo sanctissimum reclusum, eumdem et patrem et lumen et magistrum. Ille mihi et vobis præfuit in Domino, caputque nostrum est, quamvis seipsum subduxerit, ob Christi æmulam humilitatem, degens in silentio; cujus ductu ac precibus confido vos salvos fore, si modo congruentem erga illum

[1] Psal. CXVIII. — [2] Psal. LVI.

fidem obedientiamque præbeatis. Deinde quem ipsi communi calculo divinitus, paterno consilio præeunte, præficietis. In quo enim consenserit fraternitas universa, et huic ego libens volensque suffragor.

55. « Verum ades, pater, ac fili, quicumque futurus es; en fidei tuæ trado in oculis Dei, electorumque angelorum ejus totam in Christo fraternitatem, ut eam suscipias. At quomodo accipies? quo pacto reges? qua ratione custodies? Tanquam agnos Christi, tanquam membra tua charissima, fovens, procurans, et diligens unumquemque juxta æquam charitatis mensuram, quoniam ex æquo membra corporis diligit unusquisque. Aperi viscera tua in commiseratione, introduc omnes in misericordia, lacta illos, reforma illos, perfice illos in Domino. Acue mentem tuam prudentia, excita diligentiam fortitudine, confirma pectus fide ac spe: præcurre illis ad omne opus bonum; propugna adversus spiritales inimicos, defende, dirige, produc illos ad virtutis sedem, divide illis terram tranquillæ affectuum vacuitatis. Propterea mandata hæc tibi do, quæ observare necessario debes. Non igitur immutabis absque urgente necessitate formam et regulam, quam ab humilitate mea in omnibus accepisti. Non possidebis ex mundo hoc quicquam, nec tibi ipsi proprie repones nec unicum argenteum.

56. « Non divides animum et cor tuum aliis curis et sollicitudinibus propter eos, qui tibi a Deo commissi et a me traditi sunt, spiritales filios et fratres tuos. Non erogabis in tuos olim secundum carnem aut propinquos aut amicos aut sodales ex propriis monasterii rebus quicquam nec vivens, nec post mortem, eleemosynæ vel hæreditatis nomine. Neque enim ex sæculo es, ut consortium habeas cum sæcularibus, nisi qui forte ex cœnobio in ordinem nostrum transierint, atque ita eorum curam geras ad exemplum sanctorum Patrum. Non possidebis servum nec tuos in usus, nec proprii monasterii, nec denique ad agros hominem, qui ad Dei imaginem factus est: hoc enim solis sæcularibus concessum est, sicut nuptiæ. Tu vero fratribus tuis teipsum unanimis famulum animo præstare debes, licet externa specie tanquam dominus et magister reputare. Nec habeas jumentum feminei sexus ad ministeria necessaria tu, qui feminis omnino renuntiasti, neque in monasterio, neque in agris, cum nec quisquam sanctorum Patrum nostrorum usus sit, nec natura ipsa permittat. Non superveheris equis aut mulis absque necessitate, sed Christi exemplo, pedibus iter facies. Sin minus, pullus asini erit jumentum tuum.

57. « Curabis omnino, ut inter fratres communia et indivisa sint omnia, et nihil cujusquam proprii jure dominii usque ad acum. Tibi vero et anima et corpus, nec præterea quicquam. Æqua lance charitatis divisa sunto in omnes tuos spiritales filios ac fratres. Non habeas cum sæcularibus adoptiones, aut confiliationes tu, qui mundum fugis ac nuptias. Non enim reperitur in patribus; et si reperitur, raro, neque id lex est. Non epulare cum mulieribus, excepta matre tua secundum carnem, et sorore tua, sive canonicæ fuerint, sive sæculares, nisi vis aliqua et necessitas impellat, sicut admonent S. Patres. Ne frequens sis in aggressibus et circumcursationibus, proprium ovile deserens sine necessitate: melius enim est et optabilius, ut vel otiosus in caula degens, servare possis variabiles et late errantes rationales oves. Observabis prorsus, ut catechesin ter qualibet hebdomada facias vesperi, vel per temetipsum vel alium quempiam e filiis; quoniam a Patribus traditum est, et salutare. Non dabis parvum habitum, quem vocant, postea, veluti magnum: unus enim est habitus, sicuti et baptisma, quemadmodum in more fuit sanctorum Patrum.

58. « Non transilies leges et regulas sanctorum Patrum, præcipue ante omnes divini et magni Basilii: sed quicquid facies aut dices, tanquam testimonium habens ex Scripturis, facies aut ex paterna consuetudine, absque divini mandati prævaricatione. Non derelinques gregem tuum ut ad alium transeas, aut ad dignitatem non revertere, nisi ex consensu et approbatione fraternitatis. Non ineas amicitiam cum canonica, neque ingrediare monasterium feminarum, nec solus colloquare cum monacha vel sæculari, nisi necessitas trahat, idque cum duabus ab utraque parte personis adstantibus; unius enim (ut aiunt) facilis est calumnia. Non aperies ostium monasterii ad intromittendam feminam ullam sine magna necessitate.

« Non statues tibi diversorium, aut spiritualibus filiis sæcularem domum, in qua sint etiam mulieres, crebro accedens; sed apud religiosos viros potius diversare, et transitoria viæ subsidia capere studebis. Non habebis in cella tua discipulum adolescentem, quo afficiare, sed ministeria tua obeant diversi fratres, et minime suspecti. Non uteris vestimento elaborato et pretioso, præterquam sacerdotali, sed humilibus, Patrum exemplo, induere et calceabere. Non eris delicatus ac lautus, neque in privato sumptu tuo, neque in hospitum receptione, tanquam ea cura distraharis: hoc enim proprium est vitæ voluptuariæ. Non recondas aurum in monasterio tuo, sed quicquid in unoquoque genere redundabit, indigentibus largire, adaperto atrio tuo, sicuti sancti Patres. Non servabis locum munitum, nec curam geras œconomicam, sed clavis esto tibi, summa cura animarum, ad solvendum et ligandum juxta divina oracula. Aurum autem et res usui necessarias committes œconomis, cellariis et cæteris, ut cuique convenit ex officio, ita nimirum, ut omnium habeas potestatem; et transferas, prout cum præceperis, in hunc vel in illum, rationem exigens uniuscujusque administrationis.

59. « Non anteponas fratrum utilitati personam cujusque alterius hominis eminentis, ac potentis secundum sæculum. Nec refugies pro divinarum legum ac præceptorum observatione, animam

tuam usque ad sanguinem apponere. Non facies vel ages quicquam ex proprio sensu in re ulla, sive ad animam spectet, sive ad corpus, primum sine consilio ac voto domini ac patris tui, deinde aliorum judicio et pietate præcellentium, prout subjecta res postulat : uno enim forsitan opus est, aut duobus, aut tribus aut pluribus etiam, sicut a Patribus nobis præceptum est. Hæc omnia, et quæcumque alia accepisti, servabis, et custodies, ut bene tibi sit, et recte ambules in Domino. Contrarium enim absit vel dicere vel cogitare.

« Adeste et vos, filii mei ac fratres, et audite miserrimam vocem meam. Suscipite dominum præpositum, sicut elegistis ipsum omnes : nemini enim fas est, ullo modo aliam quampiam vitam eligere, præter quam sortitus est. Et hoc vinculum est a Domino. Amplectimini illum tanquam successorem meum, cum reverentia et honore intuentes in eum, et legitimam obedientiæ regulam erga illum servate, novam ejus in Domino promotionem minime spernentes, nec plus quicquam in eo requirentes, quam ei a Spiritu sancto concessum sit, quandoquidem ei sufficit, ut ea observet, quæ ab humilitate mea præcepta sunt. Quod si diligitis me, filii mei, mandata mea servate, et pacem inter vos habetote. Angelicum promissum vestrum incorruptum custodite. In cælis ambulantes, mundum odio habentes, ad mundi opera ne convertamini. Solutis vinculis carnalium affectuum, ne in eosdem iterum impingatis, qui omnibus caducis hujus vitæ illecebris renuntiastis ; a proposito vestri studio ne resiliatis, risum dæmonibus præbentes. Ad cursum obedientiæ usque ad finem insistite, ut immarcescibilem justitiæ coronam reportetis, humilitatem sectantes, voluntatem propriam abnegate, ad ea solum vos conformantes, quæ a præposito vestro fuerint approbata. Etsi quidem hæc scitis, beati si ad finem usque illa servabitis. Vos enim martyrum chorus excipiet, coronisque in regno cælorum redimiti, sempiternis bonis fruemini.

60. « De cætero, fratres, valete. Iter enim ingredior, unde reditus non patet, quod omnes ab ævo ingressi sunt, quod et vos postmodum, hac vita peracta, ingressuri estis. Ignoro autem, fratres mei, quo pergam, et quale judicium me maneat, aut quisnam me locus excipiet. Opus enim bonum in conspectu Dei nullum egi, ne unum quidem : at contra reus sum omnis peccati ». Ita sanctus ex affectu timoris, seipsum considerans ut hominem. At secundum illud Davidicum[1] : « Ad meipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui » ; statim inter scribendum, divinæ bonitatis consideratione, spe erectus et fiducia exaltatus, longe diversa profert, ista mox subdens :

« Verumtamen lætor et gaudeo, quod ex hoc mundo in cælum abeo, a tenebris in lucem, a servitute in libertatem, ab incolatu in veram habitationem et patriam, a peregrinis et alienis (incola[1] enim sum et peregrinus, sicut omnes patres mei) ad mea et propria : confidentius adhuc dicam, quod ad Dominum meum abeo, ad Dominum et Deum meum, quem dilexit anima mea, quem agnovi patrem, tametsi non colui ut filius, quem possedi præ omnibus, tametsi ut germanus servus non servivi. Hæc ut insipiens dixi, sed propter vos dixi, ut propensiores sitis, et oretis pro salute mea, quam ubi adeptus fuero (ea spondeo in oculis veritatis) non desiturum me confidenter orare Deum ac Dominum meum pro omnibus vobis, ut bene vobis sit, ut salvemini, ut impleamini, exspectans unumquemque sigillatim, cum ex mundo migrabit, ut videam et excipiam et amplectar. Fiduciam enim hanc habeo, quod bonitas ejus in idipsum nos omnes hic servabit, et in futuro sæculo, ejus mandatis obsecutos ad celebrandam ejus summam potentiam. Recordamini humilium sermonum meorum, filii. Depositum custodite in Christo Jesu Domino nostro. Cujus gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus patris sanctissimi testamentum.

61. *Michaelis imperatoris nuptiæ sacrilegæ.*— Defuncto itaque (ut dictum est) magni nominis et meriti apud Deum et homines Theodoro, imperatorum censore gravissimo et imperterrito monitore, atque acerrimo reprehensore principum, perinde ac si cum ipso exstinctæ essent omnes Ecclesiasticæ leges, imperatori inconcessa tentandi aditus est patefactus. Accidit plane Michaeli imperatori, secundum illud Apocalypsis de reprobis dictum[2] : « Qui sordescit, sordescat adhuc ». Etenim cum semel ad mala laxasset habenas, addidit ad alia scelera sacrilegium illud, ut defuncta uxore, desponsatam Christo, veteri Christiano ritu, virginem monialem, a pueritia educatam in monasterio, Constantini, ut ferebatur, imperatoris filiam, nomine Euphrosynam uxorem duxerit, nemine reclamante, uti sæpe fecerat magnus ille Theodorus, Dei tonitrus, regum terror, qui, ut alter Baptista Joannes, reges impios redarguere, scriptisque proscindere consuevit. Sed quod regum facta in subditorum exempla ducuntur, post hæc idem scelus (ut suo loco dicemus) perpetravit in Sicilia militum ductor Euphemius, qui monialem virginem sibi matrimonio junxit. Verum quod ipse impune patravit scelus imperator, in alio magnopere ultum voluit : cujus rei causa tradita est insula Sarracenis, ut pluribus suo loco dicetur.

62. Sed exsecratus parentis scelus filius ejus Theophilus, statim ut potuit, ubi pater ex hac vita decessit, summa rerum ipse potitus, eamdem Euphrosynam novercam Augustam, securitatis juramento firmatam, ex aula pulsam in monasterium, ex quo abducta fuerat, redire coegit.

Secuta sunt Michaelis scelus ingentia mala ; nam omnis exercitus imperatoris in Cretam missus

[1] Ps. XLI.

[1] Psal. CXVIII. — [2] Apocal; XXII.

ad expellendos inde Sarracenos, qui ea potiti fortiter defendebant, ipsorum gladiis penitus cæsus fuit, adeo ut nec unus Constantinopolim redire potuerit. Sed et eodem pariter tempore Dalmatia ab Orientali imperatore defecit. Habet hæc omnia pluribus Joannes Curopalata. Sed quod semel impius imperator magno totius Catholici orbis horrore sacrilegium hujuscemodi perpetravit (proh nefas ! proh dolor ! proh pudor !) patriarchæ hujus sæculi hæreticorum, eorumque sectarii Novatores nefandissime frequentarunt, et absque pudore, imo cum gloria, utpote ex conditarum ab ipsis infamium legum præscripto. Quo delirium mentis præcipitat miseros ?

---

nno periodi Græco-Romanæ 6319. — Anno Æræ Hispan. 864. — Anno Hegiræ 211, inchoato die 13 April., Fer. 6. — Jesu Christi 826. — Eugenii II papæ 3. — Ludovici imp. 13. Michaelis Balbi imp. 7.

1. *Concilium Romanum sub Eugenio II.* — A num. 1 ad 7. Baronius Concilium *Romanum* Eugenio II sedente habitum in Codicibus Mss. reperit, et Præfationem tantum cum episcoporum Indice et canonum titulis edidit. Verum Holstenius in secunda parte Collectionis Romanæ illud integrum publicavit cum hac Præfatione : « In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi imperante Domino nostro piissimo Aug. Hlwdovico a Deo coronato magno imperatore, anno XIII, et regni ejus anno XIII, sed et Hlothario novo imperatore ejus filio anno X, Indictione IV, mensis Novembris die XV, Eugenius, etc. » Sed loco, et *regni ejus anno* XIII, legendum cum editione Baroniana, et *P. C.* (id est, post consulatum) *ejus anno* XIII. Imperatores enim Occidentis, Orientalium imperatorum exemplo, tot consulatus quot imperii annos numerabant. Ex hac similibusque formulis liquet, quantopere decepti fuerint viri doctissimi, qui existimarunt, Zachariam et sequentes Pontifices, qui in litteris suis annos imperii et consulatus imperatoris tunc regnantis usurparunt, Urbis Romanæ supremum imperium non obtinuisse ; cum certum sit, Pontifices Romanos Urbis hoc tempore dominos fuisse, quod ipsimet non inficiantur. Ad hæc, hoc anno Indictio V a kalendis Septemb. inchoata fuit, et Pontifices Romani hoc sæculo, sicuti et præcedentibus, Indictionum initium a kalendis Januarii non desumebant, ut certis exemplis infra liquebit. Quare loco, *Indictione quarta,* legendum, *Indictione quinta.* Adfuere huic Concilio episcopi LXIII, presbyteri XVII, et aliquot diaconi, omnes, ex iis ditionibus, quæ vel Romano Pontifici, vel Ludovico Aug. in Italia parebant. Canones XXXVIII in eo conditi, ut videre est tom. VIII Concil. pag. 103, ubi ex Collectione Romana Holstenii recitantur.

2. *Scholæ in Italia curæ sunt Eugenio PP.* — Hic unum tantum referam, qui ordine est XXXIV : « De quibusdam locis », inquit Eugenius, « ad nos refertur, non magistros, neque curam inveniri pro studio litterarum. Idcirco in universis episcopiis, subjectisque plebibus, et aliis locis, in quibus necessitas occurrerit, omnino cura et diligentia habeatur, ut magistri et doctores constituantur ; qui studia litterarum, liberaliumque artium, ac sancta habentes dogmata, assidue doceant ; quia in his maxime divina manifestantur, atque declarantur mandata ». Vides, ut sacris litteris servire jubentur sæculares. Leo IV, anno DCCCLIII, in alia Synodo Romana hoc Decretum cap. 34 confirmavit, et hæc verba huic addit : Et si liberalium artium præceptores in plebibus, ut assolet, raro inveniuntur : tamen divinæ Scripturæ magistri, et institutores Ecclesiastici officii nullatenus desint, qui et annualiter proprio episcopo de ejusdem actionis opere sollicite inquisiti debeant respondere. Nam qualiter ad divinum utiliter cultum aliquis accedere possit, nisi justa instructione doceatur ? » Præcipit Leo IV, ut vel in ipsis vicorum scholis professores sint, qui Scripturas interpretentur, et officia divina exponant. Quare supponit uterque Pontifex, litteras hoc tempore tam Romæ, quam in aliis civitatibus et parochiis Italiæ vigere, edicitque tantum, ut illic haberentur utriusque litteraturæ, sacræ sc. et sæcularis, quam fieri posset peritissimi. Alios canones explicat Natalis Alexander sæculo nono part. 1, art. 4.

3. *Odilo scripsit Historiam translationis reliquiarum S. Sebastiani.* — Ad num. 7. Translationem reliquiarum *sancti Sebastiani* martyris in Suessionense sancti Medardi monasterium hoc anno peractam esse testatur Eginhardus in Annal. qui hoc tempore vivebat, cujus verba fere descripsit

auctor Vitæ Ludovici Pii, quæ hic non referam, cum legi possint apud Baronium. Illud vero addam, *Odilonem* monachum, qui initio sequentis sæculi floruit, scripsisse librum « de translatione reliquiarum S. Sebastiani martyris et S. Gregorii papæ in Suessionense S. Medardi monasterium », eumque librum extare in Actis sanctorum Bollandianis ad diem XX mensis Januarii, quo S. Sebastianus colitur, et in sæc. IV Benedict. part. 1. *Odilo* opus suum dicat *Ingranno* Medardensis monasterii decano, Carolo Simplice in Gallia regnante, et in Præfatione sua hæc de Eginhardo, qui de hac translatione hoc anno locutus est, scribit : « Agenardus cognomento Sapiens, ea qui tempestate habebatur insignis, hujus reverentissimi cælicolæ mentionem in Gestis Cæsarum Karoli Magni et filii ipsius Hlwdovici faciens, inter alia, quæ annotativo cursu dictabat, non inoperosum duxit, mortalia acta immortali adstipulatione roborare ». Et postea *Eginhardi*, quem *Agenardum* appellat, verba repræsentat ; ex quo liquet, jamdiu Annales, qui sub ejus nomine circumferuntur, ei attributos, ideoque vetustissimos esse ac magnæ auctoritatis.

4. *Corpus S. Sebastiani in Galliam translatum.* — Narrat itaque *Odilo Hilduinum* archicapellanum Ludovici Aug. qui cum Lothario Aug. anno DCCCXXIV legatus Romam profectus fuerat, reversum de sua legatione, *Rodoinum* Medardini apud Suessionem monasterii præpositum eum monuisse, ut aliquas reliquias ab Eugenio papa peteret, et *Hilduinum* Aquisgrani convenisse imperatorem, a quo Romam destinatus est, ut corpus *sancti Sylvestri* papæ ab Eugenio postularet. Rodoinus statim sese viæ commisit, sed ubi Lingones pervenit, cælitus monitus est, ut S. Sebastiani reliquias posceret, quod præstitit, ejusque precibus Pontifex annuit. « Præterea Rodoinus », inquit Odilo, « quem vis amoris et desiderium impatiens pro adipiscendis sanctorum pignoribus affectu piæ devotionis animarat, obæratis affatim ædituis, quorum tunc erat officii sancti Petri servare Basilicam, sub nocte eadem beatissimi Gregorii papæ sacratissimum tumulum, qui ante secretarium fuerat, audacter aggressus, corpus ejus cum summa reverentia sublatum, ac decenter compositum super altare beati Petri perlatum juxta jam dicti martyris venerabile corpus depositum est. Dehinc fidei pactum Rodoinus cum suis rogatus gratanter tulit, superque eosdem martyris atque Pontificis sacratissimos artus jurisjurandi sacramentum libenter exsolvit, scilicet ut nulli unquam mortalium quod gestum erat, proderent aut publicarent ».

5. *Et in Basilica Suessionensi repositæ.* — Reliquiæ Suessiones solemniter acceptæ sunt, et in Medardensi Basilica locatæ. « Præcellentissima Chlwdovici Augusti soror Berta huic interfuit spectaculo spectabilis », inquit Odilo. Hæc uxor fuerat Angilberti, ideoque hoc tempore adhuc superstes erat. Corpus S. Sebastiani *susceptum atque depositum est die* V *iduum Decembrium*, seu die nona ejusdem mensis, quæ hoc anno in Dominicam incidebat. Mitto hic quamplurima miracula, quæ tam in via, quam apud Suessiones Odilo patrata fuisse refert. Ado in suo Chronico ait : « Hujus imperatoris (nempe Ludovici Pii) tempore, pars corporis beati Sebastiani martyris ad Suessionicam urbem delata », ideoque non totum corpus ; præsertim cum in multis Italiæ, Galliæ, Hispaniæ ac Germaniæ locis ostendantur reliquiæ S. Sebastiani, ut probat Bollandus loco citato. De sancti *Gregorii* Magni reliquiis anno sequenti cum Baronio verba faciam.

6. *Legatio Eugenii papæ ad Ludovicum Aug.* — A num. 8 ad 11. Eginhardus in Annal. hoc anno habet : « Imperator (nempe Ludovicus) medio mense Maio Aquisgrano egressus circiter kal. Jul. (legendum, Junii cum melioribus editionibus et cum annalista Bertiniano) ad Ingelheim venit, habitoque conventu non modico multas et ex diversis terrarum partibus missas legationes audivit et absolvit : inter quas præcipua, cæterisque præeminens erat legatio sanctæ Sedis Apostolicæ, Romanæ videlicet Ecclesiæ ». Sed hujus legationis causam non prodit Eginhardus.

7. *Christiani in Marca Hispanica proditi.* — Jam dixerat Eginhardus : « Pippinus rex filius imperatoris (ut jussus erat) cum suis optimatibus et Hispanici limitis custodibus circiter kalend. Febr. Aquisgrani (nam ibi tunc imperator hyemaverat) venit. Cum quibus cum de tuendis contra Saracenos Occidentalium partium finibus esset tractatum, atque dispositum, Pippinus in Aquitaniam regressus, æstatem deputato sibi loco transegit ». Consilia Ludovici Aug. penitus evertit perfidi Aizonis e palatio fuga et irruptio in civitatem Ausonensem, gravisque is ac truculenti belli tum causa et occasio fuit in eo tractu Francos inter et Saracenos. Incertum est quis fuerit hic *Aiso*, nisi quod ex Annalibus Fuldensibus, discimus eum fuisse Gothum, et ex rebus ipsis patet, illum familiaritatem habuisse cum populis Ausonensibus, a quibus, etsi astu veteratorio delusis facile susceptus est. Eginhardus post narratam profectionem imperatoris ad villam *Sels*, sive Saltz supra Salam fluvium trans Rhenum, quo generalem conventum populi Germanici condixerat ad medium Octobris, addit : « Ibi ad ejus notitiam perlatum est de fuga ac perfidia Aisonis, quomodo fraudulenter Ausonam ingressus, et a populo illo, quem dolo deceperat receptus, totam civitatem destruxisset ». Verum loco *totam*, legendum *Rodam*, ut observant Ohyenartus in Notitia Vasconiæ et Marca lib. 3 de Marca Hisp. cap. 22, num. 5, et manifestum est ex verbis Vitæ Ludovici Pii. Roda erat oppidum ad Tezerum flumen 12 M. P. distans ab Ausona. Hæc verba auctoris Vitæ Ludovici Pii : « Ipso interea anno, medio Octobri cœtum populi Germanicum coire jussit trans Rhenum in villa, cujus vocabulum est Saltz. In qua consistenti perfidia atque defectio Aisonis nuntiata est : qui de palatio domini impe-

ratoris fugiens ad civitatem Ausonam venit; ibique receptus Rodam subvertit. Sed et resistere nitentibus non parum incommoditatis intulit: castella, quæ irrumpere potuit fortiter communivit. Sed et misso fratre suo ad regem Saracenorum Abdiraman nomine, validum contra nos robur exercitus accepit. Quæ quidem imperatoris animum commoverunt. Nil tamen propere gerendum ratus, consiliorum suorum sententiam, quid tali facto opus esset, statuit opperiri ». Eadem narrat Eginhardus. Anno sequenti legenda, quæ in ea provincia commissa sunt, narrabimus.

8. *Ludovicus Aug. adversus Saracenos exercitum parat.* — Inter Epistolas Eginhardi abbatis, quæ numero est XXXIX, a Ludovico imp. Cæsaraugustanis hoc anno, ut videtur, scripta, in qua inter alia Ludovicus ait: « Complacuit nobis ad vos has litteras dirigere, vosque consolari atque exhortari, ut in ea qua cœpistis libertatis vestræ defensione contra crudelissimum regem (nempe Abdiraman) perseveretis, et furori atque sævitiæ illius, sicut hactenus fecistis cedere non dignemini. Et quia idem rex certissimus adversarius et inimicus tam noster, quam vester est, communi consilio contra sævitiam ejus dimicemus. Volumus enim cum Dei omnipotentis adjutorio proxima æstate exercitum nostrum ad marcam vestram mittere, ut ibi præparatus sedeat, et exspectet, donec vos mandetis quando promovere debeat, si ita vobis bonum visum fuerit, ut propter vos adjuvandos eumdem exercitum contra communes inimicos nostros, qui in marca nostra resident, dirigamus. Ad hoc ut si Abdiraman vel exercitus ejus in adjutorium contra vos venire voluerit, isti per nostrum exercitum impediantur, ut illi et exercitus ejus in adjutorium contra vos venire non valeant. Nam certos vos facimus, quod si ab illo vos avertere, et ad nos convertere volueritis, antequam libertatem vestram plenissime et sine nulla diminutione, vobis uti concedimus, et absque causa vel tributo immunes vos esse permittimus, et non aliam legem, nisi qua ipsi vivere volueritis, vos tenere jubemus, nec aliter erga vos agere volumus, nisi ut vos amicos et socios in defensione regni nostri honorifice habeamus ». Epistola *omnibus primatibus et cuncto populo Emeritano* inscripta; verum errore librarii; Emerita enim ad Anam fluvium in Lusitania posita, ideoque a Marca Hispanica valde dissita. Quare Cointius hoc anno num. 37, ubi hanc Epistolam recitat, loco *populo Emeritano*, legendum censet, *populo Cæsaraugustano*. Librarios in litterarum inscriptionibus non raro errare identidem observavimus.

9. *Eginhardus primum capellanus postea archicapellanus Caroli M.* — Baronius occasione Historiæ ab Eginhardo de translatione reliquiarum SS. martyrum *Marcellini* et *Petri* in Gallias, de qua mox, elucubratæ, de ejus conjugio cum *Imma*, aliisque ad eum spectantibus agit, meritoque refellit eorum commentum, qui tradidere *Immam* filiam Caroli M. fuisse. Recitat illud ac amplectitur auctor Chronici Laureshamensis monasterii, jamque nos supra illud confutavimus. Recte tamen Eginhardus ibidem pag. 496, ab eo appellatur *archicapellanus notariusque imperatoris Caroli*. Capella enim ea ætate non tantum significabat sacellum Deo consecratum, verum etiam *cancellariam* et *chartophylacium* sive *archivum*, hoc est, locum, in quo mandata et Epistolæ principum, aliæque tabulæ publicæ, vel componuntur et exarantur, vel conduntur et asservantur. Hinc apud mediæ ætatis scriptores per *capellanos* sæpe intelligendi sunt secretarii et scribæ, qui cancellariæ et chartophylacio inserviunt, per *archicapellanum* autem supremus cancellariæ et chartophylacii præfectus, qui nunc appellatur *cancellarius*, vel *archicancellarius*, ut jam insinuavi, cum de sancto Angilberto verba feci. Sic ergo et *Eginhardus* primo quidem fuit Caroli M. capellanus, hoc est, scriba et secretarius; tandem evasit ejusdem archicapellanus, sive cancellarius, ut erudite demonstrat Spelmannus in Glossario suo archaiologico, ubi de significatione vocabulorum *cancellarius*, *capella*, et *capellanus* agitur, et cum eo Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 5, num. 18, ubi refert, in ea Bibliotheca extare exemplar Ms. Vitæ Caroli M. ab Eginhardo scriptæ, cujus ibi hæc est inscriptio: « Incipit Vita Karoli Magni imperatoris Augusti et Saxonum Apostoli ab Enhardo capellano suo composita ». Porro Eginhardus vocatus reperitur Eginhardus, vel Enchardus, vel Einchardus, vel Enhardus.

10. *Dimissa uxore variarum abbatiarum abbas fuit.* — Carolo M. demortuo *Eginhardus* clericus factus uxorem *Immam* ut sororem per complures annos habuit. Unde ea anno octingentesimo trigesimo sexto vita functa, ut eo anno ostendit Cointius num. 94 et seqq. Eginhardus ad Lupum Ferrariensem abbatem scripsit Epistolam inter Lupinas III, in qua ait: « Omnia mihi studia, omnesque curas tam ad meas quam amicorum causas pertinentes exemit et excussit dolor, quem ex morte olim fidissimæ conjugis, jam nunc charissimæ sororis ac sociæ, gravissimum cepi ». Eginhardus *anno imperii domini Ludovici Augusti tertio*, inquit chronographus Fontanellensis cap. 16, renuntiatus est abbas Fontanellensis, et *cœnobium per septem ferme tenuit annos*, hoc est, ab an. DCCCXVI ad DCCCXXIII, quo juxta eumdem chronographum Fontanellensis monasterii administrationem dimisit, eique successit *Ansegisus* abbas Luxoviensis. Porro ex Diplomate Ludovici Aug. dato *idibus Aprilis, anno imperii ejus sexto*, *Indictione* XII, constat Eginhardum jam ab anno DCCCXIX abbatem Gandensem fuisse, et præceptum illud a Cointio eo anno num. 6 recitatum, a Ludovico Aug. in favorem monasterii Gandensis seu Bavoniani impetrasse. Ad hæc anno DCCCXXIX abbas erat monasterii ad Mœnum in archiepiscopatu Moguntino siti, quod *Millinheimium*, *Salegunstadium*, seu *Selgenstadium*, vel *Selingestadium*, necnon et cœnobium

SS. Marcellini et Petri nominatur. Illud occasione translationis reliquiarum eorumdem sanctorum ædificatum, ejusque primus abbas Eginhardus fuit.

11. *Auctor non est Annalium ei adscriptorum.* — Scripsit *Eginhardus* Vitam Caroli M. quæ primum in lucem prodiit Coloniæ Agrippinæ anno MDXXI, studio et cura *Hermanni a Nuenare* sacri imperii comitis, qui eam Carolo V imp. dedicavit, et cum ea Annales publicavit, qui eidem Eginhardo vulgo attribuuntur, sed sub hoc titulo : «Annales regum Francorum Pippini, Caroli, Ludovici, ab anno post Christum natum DCCXLI usque ad DCCCXXVIII collecti per quemdam Benedictinæ religionis monachum, qui ipsas res gestas diligenter accurateque scriptis commendavit».Postea Annales istos *Justus Reuberus* jurisconsultus anno MDLXXXIV in Syntagmate veterum scriptorum rerum Germanicarum Francofurti typis dedit, cum hoc titulo : «Annales regum Francorum Pippini, Caroli Magni et Ludovici, a quodam ejus ætatis astronomo, Ludovici regis domestico conscripti». Tum Marquardus Freherus anno MDCXIII *Corpus Francicæ Historiæ veteris et sinceræ*, Hanoviæ in lucem emisit, et in eo opere Annales illos sub hac inscriptione publicavit: «Adelmi Benedictini, vel secundum alios, Ademari monachi Annales Francorum regum Pippini, Caroli Magni, Hludovici Pii, per annos continuos LXXXVII». Tandem Duchesnius tom. II Collect. Hist. Franc. opus illud Eginhardo adscripsit, aitque, stylum istius annalistæ Vitæ Caroli M. *tam genuine* convenire, «ut utrumque librum ab uno et eodem auctore, sc. Eginhardo, fuisse conscriptum, quivis possit agnoscere». Verum utrumque opus diversissimorum virorum fœtum esse, ex pugnantibus inter se sententiis ostendit Cointius anno DCCLXXIV, num. 128 et seqq. et illud certo demonstrat locus deductus ex ipsismet Annalibus, ubi annalista *Eginhardum* appellat *sui temporis prudentissimum virorum;* illum vero loqui de Eginhardo Vitæ Caroli M. auctore, mox patefaciam. Duchesnius tamen viris eruditis sententiam suam ita persuasit, ut Lambecius loco citato, licet fateatur, in nullo Codice Ms. Biblioth. Cæs. in qua hujus operis non desunt exemplaria, Eginhardi nomen legi, ex eo tamen quod in eodem Codice Ms. extet Vita Caroli M. ab Eginhardo scripta, et uno tenore hujusmodi Annales referantur sine interpositione novi tituli, pro certo habeat, verum eorum Annalium auctorem eumdem illum Eginhardum esse, qui Vitam illam composuit. Hinc quia jam iste error communis est, Annales illos sub Eginhardi nomine semper laudavi (licet Cointius eos *Laureshamenses* vocet, quod a monacho Laureshamensi editos arbitretur); quia si operibus, quorum scriptores incerti, quilibet quem genuinum illorum parentem credit, nomen præfigat, id sine lectorum incommodo non fiet. De aliis Eginhardi Tractatibus legendus Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. Si fides habenda sit auctori Chronici monasterii sancti Bavonis, seu Gandavensis, superstes fuit Ludovico Aug. cui gratiosissimus fuit. Scribit enim : «Anno DCCCXLIII Eynardus XV abbas Gandensis obiit VIII kal. Augusti; cui Henricus, alias Eynkericus de Dacnam successit».

12. *Translatio SS. Marcellini et Petri in Franciam.* — A num. 11 ad 36. Eginhardus in Annal. ad annum DCCCXXVII de reliquiis SS. Marcellini et Petri, qui imperante Diocletiano martyrium fecere, hæc scribit : «Eugenius papa mense Augusto decessit, in cujus locum Valentinus diaconus a Romanis electus et ordinatus, vix in pontificatu unum mensem complevit. Quo defuncto Gregorius presbyter tituli S. Marci electus, sed non prius ordinatus est, quam legatus imperatoris Romam venit, et electionem populi qualis esset, examinavit. Legati Michaelis imp. de Constantinopoli ad imperatorem, quasi propter fœdus confirmandum, missi, Septembrio mense Compendium venerunt. Quos ille ibi benigne receptos et audivit et absolvit. Ipso tempore Heinardus sui temporis prudentissimus virorum, sancto devotionis incitatus ardore, Romam misit : et corpora SS. Marcellini et Petri, annuente papa, in Franciam fecit transvehi : et valde decenter in proprio territorio, propriisque sumptibus, recondidit. Quorum meritis hactenus ibi Dominus multa operatur virtutum miracula». Eadem iisdem fere verbis scribit auctor Vitæ Ludovici Pii, qui de Eginhardo ait : «Ipso anno (nempe DCCCXXVII), Heinardus virorum sui temporis prudentissimus, sancto devotionis ardore incitatus, etc.» Denique annalista Fuldensis ad eumdem Christi annum habet : «Corpora beatorum Christi martyrum Marcellini et Petri mense Novembri in Franciam allata sunt. Eugenio post paucos dies mortuo, Gregorius presbyter tituli S. Marci pontificatum suscepit». Quibus ex verbis colligo primum, Annales Eginhardo attributos, ab eo conditos non esse ; cum ipsemet Historiam translationis utriusque sancti, quorum reliquias in Franciam advehendas curavit, scripserit, et prorsus incredibile sit, eum ita magnifice de semetipso in illis Annalibus locutum esse ; præsertim cum in ea Historia, quæ apud Surium ad diem II mensis Junii extat, tam demisse de se verba faciat.

13. *Anno tantum sequenti facta.* — Secundo, hanc translationem a Baronio perperam cum hoc anno alligari, et quæ de iisdem sanctis, eademque Eginhardi Historia an. sequenti refert, an. DCCCXXVIII peracta esse. Existimavit Baronius Eginhardum in lib. 1, capp. 10 et seqq. ubi loquitur de legatis a *Gregorio papa IV* in Franciam missis, sermonem habere de legatione *Eugenii II*, de qua hoc anno num. 6 mentionem fecimus ; cum tamen hæc translatio facta sit *Septembrio mense*, ut loquitur Eginhardus in Annal., et dum conventus Compendii haberetur ; præsenti vero anno conventus Ingelheimii *mense Junio* coactus fuerit, ibique Ludovicus Aug. legatos Eugenii papæ audierit. Eginhardus in hujus translationis Historia narrat, reliquias SS. Marcellini et Petri, cooperante Deidona

diacono ex Basilica sancti Tiburtii furtim effossas Radleicum suum notarium Roma sustulisse : tum in reditu Ticinum aliquot dies *hospitatum*, *Argentoratum urbem, quæ nunc Stratburgus appellatur*, prætergressum esse, et tandem sacras illas martyrum exuvias ad Mulinheimium superius detulisse. Mulinheimium idem est ac Seliginstad, ut locum illum chronographus Laureshamensis vocat. Porro Eginhardus loquens in ea Historia de legatis, qui anno sequenti Roma in Franciam venere, ait : « Radleicus vero cum thesauro (id est, cum reliquiis SS. Marcellini et Petri) quem secum habebat, Papiæ remansit, spectans donec legati Sedis Apostolicæ (id est, Gregorii IV) præterirent, ut illis Alpes transgressis, viam suam securius carpere potuisset. Veritus itaque ne presbyter Hildoini, qui cum Deidona processerat, etc. » a Baronio num. 24 et seqq. recitata, apud quem hujus translationis Historia legenda, et in annum sequentem conferenda.

14. *Herioldus rex Danorum baptizatur.* — A num. 37 ad 42. Germanorum conversio, auctore S. Bonifacio ejusque sociis, aditum patefecit Aquilonarium gentium conversioni, cui exsequendæ monachi ordinis S. Benedicti non minores quam in illa labores impendere. Cum apud Ingelheimium conventus hoc anno agebatur, « Heriholtus cum uxore et magna Danorum multitudine veniens, Moguntiaci apud sanctum Albanum cum iis, quos secum adduxit, baptizatus est, multisque muneribus ab imperatore donatus, per Frisiam, qua venerat via, reversus est. In qua provincia comitatus, qui Riustri vocatur, eidem datus est, ut in eum se cum rebus suis, si necessitas exigeret, recipere potuisset », inquit Eginhardus in Annal. cui auctor Vitæ Ludovici Pii suffragatur. Theganus cap. 33 addit, levatos de fonte baptismatis *Heriholtum* regem a Ludovico Aug. et illius uxorem a Juditha Augusta. Cointius hoc anno num. 23 putat, superstitem in vivis tunc fuisse *Haistulphum* Moguntiacensem archiepiscopum, et Serarium nonnullosque alios, qui tradunt, *Otgarium* ejus successorem, regem et reginam baptizasse, deceptos esse. Verum cum ex dictis constet, *Otgarium* anno superiori sedem Moguntiacensem iniisse, controversia hæc nunc dirempta.

15. *S. Anscharius in Daniam proficiscitur.* — Sanctus Rembertus, Anscharii successor ac discipulus, in Anscharii Vita, quæ Baronii tempore lucem non viderat, narrat Herioldum, *qui partem regni Danorum tenebat*, postquam baptizatus fuit, et a Ludovico Aug. in filium adoptatus, cœpisse « diligentius quærere, si quem inveniret sanctæ devotionis virum, qui cum eo ire posset, eique continuo adhæreret, fieretque illi et suis ad corroborandam suscipiendamque fidem Domini magister doctrinæ salutaris ». Wala abbas veteris Corbeiæ imperatori dixit, « unum se scire monachum in monasterio suo, qui multo ardore circa divinam religionem ferveret, etc. Deductus itaque ad præsentiam Augusti (monachus ille, seu Anscharius) cum ab ipso interrogaretur, utrum pro Dei nomine, causa in gentibus Danorum Evangelium prædicandi, comes fieri vellet Herioldi ; omnino se velle constanter respondit ». Autbertus monachus nobilis prosapiæ in sæculo offert se comitem hujus profectionis. Suscipientes itaque peregrinationem pervenerunt Coloniam, ubi Hadelbodus civitatis archiepiscopus dedit eis optimam navem, cujus ope « ad confinia pervenerunt Danorum. Præfati itaque servi Dei cum eo positi aliquando inter Christianos, aliquando inter paganos constituti cœperunt verbo Dei insistere et quoslibet ad viam veritatis monere. Multi enim exemplo et doctrina eorum ad fidem convertebantur, et crescebant quotidie qui salvi fierent in Domino. Ipsi quoque divino inspirati amore ad promulgandam devotionis suæ religionem cœperunt curiose pueros quærere, quos emerent, et ad Dei servitium educarent. Præfatus quoque Herioldus ex suis aliquos sub eorum cura erudiendos posuit : sicque factum est, ut scholam inibi parvo tempore statuerint duodecim aut eo amplius puerorum. Alios quoque hinc inde sibi adsciverunt servitores et adjutores : cœpitque eorum fama et religio in Dei nomine fructuosius crescere.

16. *Per biennium ibi fidem Christianam prædicat.* — « Cum itaque in hoc sancto proposito BIENNIO aut eo amplius morarentur, contigit, jam dictum fratrem Autbertum infirmitatis gravari molestia. Qua de causa inde ad novam Corbeiam deductus, languore diutino ingravescente, felici (ut credimus) transitu in tempore Paschæ, sicuti et ipsi antea a Domino revelatum fuerat, diem inibi clausit extremum. Interim vero contigit, legatos Sueonum ad memoratum venisse Ludovicum, qui inter alia legationis suæ mandata, clementissimo Cæsari innotuerunt, esse multos in gente sua, qui Christianæ religionis cultum suscipere desiderarent ». Baronius num. 40 hanc Suecorum legationem ex Adamo Bremensi hoc anno recitat. Verum ea ad annum DCCCXXIX spectat ; cum Rembertus citatus, imo et ipse Adamus prodant, *Anscharium* jam biennio apud Danos moratum esse, cum Suecorum legati ad Ludovicum Aug. venere.

17. *Moritur S. Theodorus Studita.* — A n. 42 ad 61. Recitat Baronius mortem *Theodori* Studitarum præpositi, sacrarum imaginum defensoris acerrimi, quæ juxta Michaelem in ejus Vita contigit *Indictione quinta, undecima die Novembris*, præsenti sc. anno, quod confirmat Naucratius, ejus in regimen monasterii Studitarum successor, in Epistola Encyclica *de obitu sancti Theodori Studitæ*, post Baronii mortem publicata a Combefisio tom. I Supplementi Biblioth. SS. Patrum p. 855. Ea in Epistola de sancti viri transitu pluribus agit, et quam egregiis virtutibus prædilus fuerit, ostendit. Desciverant multi a fide, ut solet in persecutionibus, in quos Theodorus moriens magnam lenitatem exhibuit, et ad spem veniens animavit, ad-

scilo etiam Moyse in testem divinæ misericordiæ.

18. *Ejus ultima verba.* — Hæc suprema ejus juxta Naucratium ad suos verba : « Fratres patresque, poculum hoc commune est, quod biberunt omnes patres nostri. Ipsum ego bibiturus sum, vadoque ad patres meos. Videte Testamentum, quod condidi vobis (recitat illud Baronius num. 51 et seqq.) ; fidem vestram servate inconcussam et vitam immaculatam. Nihil enim ultra habeo dicere, quod jam olim quidquid operæ pretium erat, nuntiaverim vobis, vosque omnia prædocuerim. Præterea istud adjecit, vere filius pacis et dilectionis : Domino nostro episcopo (sc. Nicephoro) salutem et osculum cum reverentia et honore, a me impertimini. Reliquis item patribus, episcopisque et sacerdotibus Christi, confessoribus propter Dominum persecutionem sustinentibus : fratribus universis amicisque et notis, ac iis qui nobiscum laborarunt in certamine fidei, tum parvis tum magnis. Enimvero, beatum illum ac studiosum animum ! Ut neque sub eam horam aliud quid meditaretur aut contenderet, quam ut solum placeret Deo, Deumque glorificaret. Denique percontante mea humilitate, quid de illis juberet, vel fratribus vel laicis, qui pœnis obnoxii essent, ac pœnitentibus : respondit vere compatiens medicus et Christi imitator : *Indulgebit Dominus universis ;* subjungens ad fidem adstruendam, vere is fide dignus, etiam divinam per Moysen ejus famulum ordinationem : seque ipsum tertio consignans adprecatus est, dicens : *Dominus pacis erit cum spiritu vestro* : omnesque, qui aderant, amplexatus, ita remansit ». Tum narrata ejus morte, quæ die Dominica cum die XI Novembris concurrente contigit, subdit : « Porro facta est die illa ac nocte tempestas valida, qualis olim in magni Petri Alexandrini funere. Eratque videre rem mirabilem. Quippe spreverunt omnes, mareque et aerem et inundationem fluminum principumque tentationem, ac si quid aliud est terrorem habens, posthabuerunt. Quin et servi dominorum obsequium ; et agricolæ, culturæ operam ; curatoresque et præfecti, curationem ac præfecturam, nautæ item et mercatores, mercaturam ; ac viatores iter : ut omnes circumfusi essent oculis in eum, seu in pretiosum monile intenti, etc. » Grave profecto Michaeli et Theophilo impp. fuit talibus honoribus affici, quem illi vexassent, aut habuissent ut idololatram aut impium. Sed fideles omnes *spreverunt* tentationem principum. Vita S. Theodori a Michaele Studita ejus discipulo scripta nondum lucem vidit. Urbanus VIII nomen ejus Martyrologio Romano inscribi jussit.

19. *Sacrilegæ Michaelis imp. nuptiæ.* — Ad num. 51 et seq. « Imperator Michael bellis civilibus liberatus (uxore mortua, aliam) ducit jampridem desponsam Christo, et monasticum amplexam vitæ genus, inque Principis dicto monasterio id a pueritia exercentem, nomine Euphrosynam. Ferebatur ea filia esse Constantini imp. ejus, quem mater Irena sua propter scelera juste oculis spoliaverat », ait Cedrenus pag. 511. Idem habent Constantinus Porphyrogennetus et Zonaras. Quare errarunt Symeon logotheta, Leo grammaticus et Georgius monachus, qui scripsere priorem Michaelis imp. conjugem ac matrem Theophili imp. *Euphrosynam* fuisse, hæc enim non mater Theophili, sed noverca. Prima Michaelis uxor *Thecla* fuit, ut docet Zonaras. Hæ nuptiæ ante præsentem annum, quo sanctus Theodorus Studita die XI Novemb. obiit, celebratæ ; cum in Epistola CLXXXI libri 2 Theodori a Baronio anno DCCCXVI, num. 23 recitata idem Theodorus de Euphrosyna Augusta mentionem faciat, ut ibidem vidimus. Quare eæ circa initium anni DCCCXXIV peractæ, postquam nempe imperator medio mense Octobri anni DCCCXXIII Thomam tyrannum morte affecit ; cum Cedrenus citatus de eo scribat, *bellis civilibus liberatus,* etc. Subdit Zonaras : « Patriarcha Theodoto mortuo, qui sex annos Ecclesiæ impie præfuerat, Antonius cognomento Cassimatas in ejus locum est suffectus, perversa et ipse religione præditus ». Theodotus die Paschatis anni DCCCXV patriarcha Constantinop. constitutus fuerat a Leone Armeno. Quare Zonaras mortem ejus tardius differt, recteque Symeon logotheta, narrata inauguratione Theophili anno DCCCXXI peracta, ait : « Eo tempore summi sacerdotii Antonius Sylæi, qui a sacrarum imaginum cultu abhorrebat ». Fuerat antea Antonius metropolita Sylæi seu Pergensis, et Cassimatas cognominabatur.

20. *Creta insula a Michaele imp. frustra tentata.* — His narratis scribit Zonaras : « Imperator missa contra Agarenos in Cretam classe victus est, quique cladi superfuerant, ipsi nuntium attulerunt. Post, aliam ingentem classem contra eosdem mittit, duce Cratero, qui principio rem contra Agarenos bene gessit, multis eorum captis et interfectis. Deinde et ipse et ejus milites victoria freti, quasi adversariis jam enervatis, neque unquam ausuris ipsos aggredi, se voluptati et poculis dediderunt, eaque nocte sine excubiis comessati, otiose dormierunt. Quo hostes intellecto, noctu eos cum maximo clamore adorti, omnes ita ceciderunt, ut vix nuntius cladis superesset. Nam et ipse classis præfectus Craterus, cum in nave mercatoria fugisset, captus atque in crucem actus est. Post hæc alia classis Ooryphæ cuidam est commissa, qui insulas obiens piraticarum navium impetum, iis spoliandis repressit et Cretensium quoque priorem ferociam compescuit ». Has tres in Saracenos Cretam insulam occupantes expeditiones fusius enarrat Constantinus Porphyrogenneta, indicatque priorem aliquot annos ante duas posteriores susceptam esse.

21. *Dalmatia a Michaele imp. amissa.* — Non solum *Creta* insula, verum etiam *Dalmatia*, Michaele et Theophilo filio imperantibus, Orientalium imperatorum jugum excussit, ut idem Constantinus, Zonaras, aliique scriptores Byzantini testantur. Adriatici maris dominium Græcos servasse, et in divisione imperii, tempore Caroli M. simul cum

Dalmatia possedisse, supra retulimus. Sed illud in dies attenuabatur, landemque anno circiter sequenti penitus exstinctum est, Dalmatæque « liberi, suisque non alienis legibus usi fuerunt », inquit Porphyrogenneta lib. de Administratione imperii cap. 21. Ubi tamen Dalmatiæ nomine intelligendum tantum quidquid Orientali imperio in Dalmatia parebat. Recedentibus itaque ex Adriatico Græcorum classibus, ejus accolæ *Dalmatæ* et *Servii* sui juris effecti sunt. Cumque non multo post bella civilia Francorum imperium debilitassent, *Croatæ*, qui eis parebant, spretis pactis inter duo imperia initis, fimbrias dilatare, et Adriaticum infestare cœpere, Venetique primum in Adriatico classem pro Orientali imperio contra Saracenos, qui Siciliam occuparant, misere, *Justiniani Participatii* ducis tempore ; sed non ante annum sequentem. Qua de re legendus Joannes Lucius. Porphyrogenneta in Continuatione Theophanis pag. 52, de hac Dalmatiæ defectione scribit : « Omnis Dalmatiæ sub id tempus a Romano imperio defecit, suique omnes juris ac sibi capita extiterunt, quoadusque inclytus ille Basilius imperium regendum suscepit ; tunc enim Romanæ facti sunt ditionis ». Ubi Porphyrogenneta de ea Dalmatiæ parte, quæ Græcis parebat, interpretandus.

22. *Moritur S. Adalhardus abbas veteris Corbeiæ.* — Sanctus *Adalhardus* abbas Corbeiensis in Gallia, triduo ante Natale Christi valida febri correptus, hoc anno « peracto die octavo Natalis Christi alacrius cœpit insistere, ut jam hinc ei celebratis diebus liceat abire, si quomodo ipse tandem perveniret ad festum, quod nox non intercipit, neque morbo corrumpi potest, etc. Tum mane jam facto accersitis nonnullis ex nobis cœpit idem B. pater urgere, quatenus matutinas ocius prævenirent. Quibus dictis in laude Christi cælestis ejus lingua obmutuit. Tunc vero simul convenientibus omnibus sanctis fratribus communionem sanctam percepit ferme hora diei prima, sicuti mos est, et cœperunt cum hymnidicis laudibus Domino commendare, atque ita perdurantes in ejus exsequiis usque in horam diei nonam. Tum idem, quando et Christus in Cruce emisit spiritum », inquit S. Paschasius Radbertus ejus discipulus in illius Vita a Bollando ad diem II mensis Januarii, et a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. I recitata. Adalhardum hoc anno spiritum Deo reddidisse, colligit Mabillonius, tum ex Chronico novæ Corbeiæ, cui quatuor annis præfuit ab anno DCCCXXII deductis, tum ex Chronico Saxonico Ms. in quo ejus obitus reponitur anno DCCCXXV, quod secundum veterem calculum vir doctissimus interpretatur. Porro ex laudato textu apparet, alias post sacram unctionem datam fuisse Eucharistiam, et ex duobus illis sacramentis Eucharistiam ultimo sumi solitam esse. *Adalhardus*, postquam ab exilio revocatus fuit, Corbeiensibus monachis statuta quædam præscripsit, relata a Dacherio tom. IV Spicilegii, et Mabillonius loco laudato pag. 757, publicavit capitula LII ejusdem Adelhardi *de Admonitionibus in Congregatione*, id est, quas monachis suis inter concionandum inculcare solebat. Extat etiam consultatio et supplicatio Agobardi *patribus sanctis Adalhardo, Walæ et Helisacharo* porrecta de baptismo Judaicorum mancipiorum. Post ejus mortem *Wala* veteris Corbeiæ, *Warinus* novæ abbates renuntiati. Baronius anno DCCCXXII, num. 7, cujus tempore Vita S. Adalhardi lucem nondum viderat, ejus Epitaphium refert.

VALENTINI ANNUS 1. — CHRISTI 827.

1. *Reliquiæ SS. Marcellini et Petri Aquisgranum delatæ coruscant miraculis.* — Annus sequitur Redemptoris octingentesimus vicesimus septimus, Indictionis quintæ, quo Eugenius papa ad consultationem archiepiscopi Viennensis ista respondit [1] :

[1] Bibl. Floriac. edit. a Jo. a Bosco Cælest. part. II. p. 50.

« Eugenius episcopus servus servorum Dei reverendissimo fratri Bernardo archiepiscopo Viennensi.

« Congaudeo valde, quoniam licet ab aliquibus detentus, tamen pro magno Apostoli Petri amore nostroque litteræ vestræ sanctitatis nobis redditæ sunt. Per quas mire cognovimus, qualem erga nos exercere charitatem desideratis. Unde immemor

nostri fore non debet, quia tuæ dilectionis affectus in visceribus nostris resedit. Et ideo quocumque loco fueris profectus, ad rem Ecclesiæ tuæ peragendam : optamus, ut clavigeri te Petri dextera circumtegat atque gubernet. De causa, frater charissime, quam nobis per vestras syllabas intimare curastis, hoc exinde scire vos volumus, quia quantum potuimus, recursu lectionis illam in scriniis nostris investigavimus : et quidquid post auctoritatem Romanam in Justiniana etiam lege comperimus, tuæ sanctitati per nostros apices intimamus. In cap. D. XI. ejusdem legis ita invenimus: Ut præscriptio quadraginta annorum venerabilibus locis competenter aptetur. Neque viginti, vel triginta annorum præscriptio, religiosis domibus opponatur; sed sola quadraginta annorum curricula, non solum in legatis et rebus exterioribus, sed etiam in hæreditatibus sacris valeat, ex quo per auctoritatis nostræ seriem, quam vestræ dirigimus charitati, ut si causa ita est, quemadmodum vestra nobis denuntiavit Epistola, vestræ Ecclesiæ eam concessam non dubitetis. Similiter vestrum plane privilegium vobis redintegratum, quod prædecessores nostri vestræ sedi concesserunt, cognoscatis. Neque enim aliud nos velle debemus, quam quod illi irrefragabilibus regulis firmaverunt. Deus omnipotens vestrum semper, et Ecclesiæ vestræ ab hostibus honorem custodiat. Scriptum per manum Agathonis notarii et scriniarii, in mense Julio, Indict. XV (XIV). Bene valete. Data VIII idus Julii per manum Georgii bibliothecarii sanctæ Sedis Apostolicæ, imperante domno piissimo Augusto Ludovico, imperii ejus IV». Hæc Eugenius papa. Eodem quoque anno venerandæ reliquiæ SS. Marcellini et Petri, de quibus pluribus actum est anno superiori, delatæ Aquisgranum, immensis coruscavere miraculis, adeo ut Ludovicus imperator una cum suis omnibus magna admiratione affectus, propensiori studio sanctos colerent. Sed qua occasione id factum acciderit, audi Eginhardum qui aderat, rem gestam verbis his prosequentem : « Transactis admodum paucis, postquam ad Comitatum veneram, diebus, ego secundum consuetudinem amicorum maturius surgens, primo mane palatium petii. Ibi cum ingressus Hilduinum, cujus libro superiore mentionem feci, ante fores regii cubiculi sedentem, atque egressum principis opperientem invenissem, ex more salutatum surgere, atque ad quamdam fenestram, de qua in inferiora palatii prospectus erat, mecum accedere rogavi. Ad quam pariter stando incumbentes, de translatione SS. martyrum Marcellini et Petri, necnon et de miraculo, quod influxit, cruoris, quo loculum eorum septem diebus sudasse commemoravi, ostensum est, mirando multa sumus locuti. Cumque ad id loci sermocinando venissemus, ut etiam de vestimentis, quæ cum corporibus eorum inventa sunt, mentio fieret, atque ego miræ subtilitatis vestem beati Marcellini fuisse dicerem; ille velut qui rem æque ut ego notam haberet, vera me de vestibus dixisse respondit. Hic ego stupefactus et admirans, percontari cœpi, unde illi hæc vestimentorum, quæ nunquam viderat, notitia contingere potuisset.

2. « At ille me intuitus, paululum siluit, ac deinde : Satius, inquit, esse arbitror, ut per me cognoscas, quod me tacente, tamen per alios celeriter es cogniturus, et ego illius rei sim proditor simplex, quam fortasse alter si prodiderit, non simpliciter enuntiabit : neque enim potest, quia sic natura comparatum est, ut hoc quis veraciter dicere queat, cujus notitiam non per seipsum, sed aliorum relatione fuerit assecutus. Tuæ tantum fidei committo, qualiter inde mecum acturus sis, postquam meo relatu omnem rei gestæ veritatem agnoveris. Cui cum me non aliud acturum, quam quod inter nos conveniret, brevi sermone respondissem : Presbyter, inquit, ille, qui ad ferendas beati Tiburtii reliquias, Romam meo jussu profectus est, cum id propter quod illo venerat, ita ut volebat, perficere nequivisset; jamque notarius tuus acceptis, de quibus loquimur, sanctorum martyrum reliquiis, domum redire statuisset, iniit cum illo consilium, ut illo paululum Romæ moras faciente, ipse cum Lunisone fratre Deusdonæ, et cum hominibus ejus qui illos sacros cineres ferre debebant, Papiam usque præcederet, ibique illius ac Deusdonæ præstolarentur adventum. Placuit ambobus ista conventio, illisque Romæ substantibus, presbyter cum Lunisone ac pueris reliquias ferentibus Papiam proficiscitur.

3. « Quo cum esset perventum, scrinia sacros cineres continentia in Ecclesia tua penes altare sunt posita, atque ab excubantibus clericis ac laicis in eadem Basilica diligenti solertia custodita. Quadam vero nocte, cum et ipse inter cæteros ad easdem excubias in Ecclesia vigilaret : contigit (ut et ipse asserit) circa mediam fere noctem, ut obrepente paulatim somno, universi, qui intra eamdem Basilicam vigilandi gratia convenerant, præter se solum obdormirent. Tum sibi in mentem venisse, visumque fuisse, non sine magna quadam causa factum, ut hominibus tam subitaneus sopor obrepserit : ratusque sibi oblata occasione utendum, surrexit, atque accenso lumine, ad scrinia silenter accessit. Tum filis sigillorum admota cerei flamma crematis, scrinia sine clave celeriter aperuit, ac de utroque corpore portionem, quæ ei videbatur, accipiens, sigilla, ut erant, integra filorum crematorum summitatibus annectit, nulloque id factum sentiente, in loco suo resedit. Post hæc sublatas tali furto sanctorum reliquias, cum ad me fuisset reversus detulit; primoque illas non sancti Marcellini vel Petri, sed sancti Tiburtii esse, asseveravit. Deinde cum nescio quid vereretur, secrete mecum locutus, quorum sanctorum essent reliquiæ, quoque modo eas fuisset adeptus, patenter aperuit. Habemus illas apud sanctum Medardum in loco celebri honorifice collocatas, ubi ab omni populo cum magna veneratione coluntur ; sed utrum

cas nobis habere liceat, in tuo manet arbitrio.

4. « His auditis, recordatus sum quid in itinere, quo proxime ad palatium proficiscebar, a quodam hospite audierim; qui inter cætera, quæ mecum loquebatur : Numquid nosti, ait, qualis de sanctis martyribus Marcellino et Petro per hanc regionem fama dispersa sit? Cumque me id nescire responderem, tum ille : Dicunt, inquit, qui de S. Sebastiano veniunt (ex monasterio et Ecclesia S. Medardi scilicet, ubi reliquiæ S. Sebastiani collocatæ fuerant) quod presbyter quidam Hilduini abbatis, qui cum notario tuo Romam profectus est, cum inde reverterentur, et in quodam loco communi diversorio uterentur, tuis ebrietate ac somno depressis, et id, quod agebatur penitus ignorantibus, scrinia, quibus sanctorum corpora continebantur, aperuisset, eaque inde abstulisset, atque abiens Hilduino detulisset : et modo apud S. Medardum sint. In scriniis vero tuis parum quiddam sacri pulveris remansisse, quod ad te per notarium tuum perlatum sit. Horum reminiscens, eaque cum his, quæ ab Hilduino dicebantur, conferens, non modica mentis perturbatione commotus sum, ob hoc præcipue, quia nondum inventum habebam consilium, quo illam exsecrabilem atque astutam diaboli ubique divulgatam famam exstinguere, ac de cordibus deceptæ multitudinis depellere potuissem. Illud tamen optime judicavi, ut Hilduinum rogarem, id ipsum mihi reddere quod de meis scriniis sublatum, et ad se delatum, atque a se receptum post illam spontaneam confessionem negare non poterat. Quod etiam quanta potui instantia facere curavi : et licet ille paulo durior et difficilior quam optaveram, in assensione fuisset : victus tamen est sedulitate precum mearum, cessitque improbitati meæ, qui se paulo ante nullius jussioni, in hac præsertim causa, cessurum pronuntiaverat.

5. « Interea missis ad Ratleicum et Lunisonem litteris (erant enim in loco, ubi martyrum corpora collocavi) qualis per totam pæne Galliam de iisdem sanctis martyribus fama esset, eis indicare curavi : commonefaciens eos, ut cogitarent si aliquid tale vel simile his, quæ Hilduinus de facto presbyteri sui asserebat, in via eorum advertere, vel reminisci potuissent. Qui statim ad me in palatium venientes, valde disparem his, quæ Hilduinus dicebat, fabulam detulerunt. Nam in primis omnia quæ presbyter ille Hilduino retulerat, falsa esse testati sunt, neque ullam, postquam Roma exierunt, vel illi presbytero, vel cuilibet alteri datam fuisse occasionem, per quam ad hujusmodi facinus perpetrandum aditum habere potuisset. Sed hoc ipsum, quod de sacris martyrum cineribus aliter quam debuerat, accidisse constabat, Romæ in domo Deusdonæ per avaritiam Lunisonis et vafritiem memorati presbyteri contigisse, eo videlicet tempore quo corpus B. Marcellini de tumba sua sublatum, in domo Deusdonæ servabatur, modumque facti talem fuisse dixerunt. Memoratus ille Hilduini presbyter spe quam de S. Tiburtii corpore adipiscendo conceperat, frustratus, ne omnino vacuus ad dominum suum reverteretur, quod fide non poterat, fraude assequi molitus est. Ita Lunisonem aggressus, quia pauperem ac proinde cupidum esse cognoverat, oblatis ei quatuor aureis nummis quinisque argenti solidis, ad proditionem faciendam illexit. Accipiens enim oblatam pecuniam, arcam in qua corpus B. Marcellini erat, a Deusdona depositum atque inclusum aperuit, et illi nequissimo nebuloni auferendi ex ea quod vellet, qualem ipse optaverat, potestatem fecit. Nec ille in ea rapina particeps fuit : nam tantum de sacris B. martyris cineribus sustulit, quantum vas sextarii mensuram habens, capere posse videbatur. Hoc eo modo factum esse, ipse qui id cum commemorato presbytero machinatus est Luniso, pedibus meis devolutus, flendo testatus est. Tum ego, rei veritate comperta, Ratleicum ac Lunisonem eo, unde venerant, redire præcepi.

6. « Ac deinde cum Hilduino locutus, conventione inter nos facta, quando sacræ mihi reliquiæ redderentur, duos clericos de domo nostra Hilfridum videlicet ac Filimarum (alter presbyter, alter subdiaconus [diaconus] erat) ad recipiendas eas Augustam Suessorum pergere jussi, mittens per eosdem ad locum, de quo eædem reliquiæ auferendæ erant, benedictionis gratia nummos aureos numero centum. Qui ubi ad monasterium sancti Medardi in die Palmarum venissent, per triduum ibi morati sunt; et recepto illo, propter quem missi fuerant, incomparabili thesauro, comitantibus secum duobus ex eodem monasterio fratribus, quanta potuerunt celeritate, ad palatium reversi sunt. Reliquias autem non mihi, sed Hilduino detulerunt. Quas ipse recipiens, in oratorio domus suæ fecit custodiri, usque dum transactis Paschalis festi occupationibus, vacuum tempus haberet, quo mihi id, quod reddendum erat, priusquam redderet, ostendere potuisset.

7. « Completis itaque post sanctum Pascha octo, vel eo amplius diebus, cum rex venandi gratia de palatio fuisset egressus, Hilduinus, secundum quod inter nos convenerat, memoratis reliquiis de oratorio suo, ubi servabantur, sublatis, atque Basilicæ sanctæ Dei Genitricis illatis, altarique superpositis, me, ut eas inspicerem, fecit acciri. Tum capsam, in qua reliquiæ continebantur, aperiens ostendit mihi, ut viderem quid esset, quod ille redderet, et ego reciperem. Exinde sublatam de altari eamdem capsam in manibus meis imposuit; dataque oratione competenti, præcentoris etiam officio functus, antiphonam laudi martyrum convenientem clericis ad psallendum paratis imposuit; nosque cum illo inæstimabili thesauro recedentes, usque ad ostium Basilicæ concinendo prosecutus est. Processimus inde paulatim cum crucibus et cereis, laudantes Domini misericordiam usque ad oratorium, quod erat in domo nostra vili opere instructum, eique (quia aliud non habebatur)

illas sacras reliquias intulimus. In illa vero processione nostra, quam de Basilica usque ad oratorium nostrum nos fecisse dixi, quid miraculi acciderit, censeo non esse tacendum.

8. « Egredientibus enim nobis de Ecclesia, laudemque Domino Deo nostro excelsa voce canentibus, tanta vis suavissimi odoris eam partem vici Aquensis, quæ ab Ecclesia ad Occidentem respicit, totam implevit, ut illa fragrantia pæne omnes ejusdem partis habitatores, itemque universi, qui pro quibuslibet causis atque negotiis, eadem in parte fuerant constituti, ita divinitùs commoverentur, ut omissis, quæ in manibus habebantur, operibus, cuncti cursu rapidissimo, primo ad Ecclesiam, deinde quasi per vestigium ad oratorium nostrum, in quod illas reliquias illatas esse audierant, summopere festinarent. Fit immodicus intra septa nostra exultantis simul atque admirantis populi concursus; et cum magna pars eorum, qui confluxerunt, id quod agebatur, quid esset ignoraret; gaudio tamen et exultatione repleti, Dei omnipotentis misericordiam collaudabant.

9. « Postquam fama crebrescente divulgatum est, reliquias S. Marcellini martyris in eum locum esse delatas : non solum de eodem vico Aquensi et vicinis etiam adjacentibus villis; verum etiam de longinquioribus locis ac pagis adeo treqnens atque immanis multitudo congregata est, ut nobis ad officium in eodem oratorio celebrandum præter vespertinas horas atque nocturnas haud facilis pateret introitus. Adducebantur undique debiles, et variis affecti languoribus circa oratorii parietes a propinquis suis atque amicis collocabantur. Videres ibi pæne omnium infirmitatum genera per virtutem Christi Domini, et per meritum beatissimi martyris in omni sexu et ætate curari : cæcis visus, claudis incessus, surdis auditus, mutis sermo redditur; paralyticis etiam et qui totius corporis viribus destituti, alienis manibus apportati sunt, sanitate recepta, propriis pedibus ad sua revertebantur ». Sed singula ibi tum facta miracula idem, qui adspexit, præsens singulis Einhardus scriptis mandans, tertium ex illis librum conscripsit. Sed susceptam ab eo semel modo prosequamur narrationem historiæ. Pergit enim :

10. « Hæc ubi ad regias aures relatione Hilduini prolata sunt : statuit primo, ut ad palatium regressus, ad oratorium nostrum, in quo hæc fiebant, martyrem venerabundus accederet : sed ne id faceret, eodem Hilduino suggerente, prohibitus, ad majorem Basilicam reliquias deferri præcepit : ibique delatas humili supplicatione veneratus est, celebratisque missarum solemniis, obtulit beatis martyribus Marcellino et Petro quoddam prædiolum situm juxta fluvium Aram, vocabulo Ludolvestropf, habens mansos quindecim, et vinearum aripennes novem. Obtulit et regina cingulum suum ex auro et gemmis factum, pensans libras tres. Quibus expletis, relatæ sunt reliquiæ ad locum suum, in oratorium videlicet nostrum, fueruntque ibi diebus quadraginta vel amplius, usque dum imperator palatio egrediens, venandi gratia solemni more silvas peteret.

11. « Quo facto, et nos comparatis, quæ ad profectionem nostram necessaria videbantur, cum iisdem reliquiis de vico Aquensi promovimus. In ipso autem nostræ egressionis articulo, cum missarum solemnia celebrarentur, anus quædam in palatio notissima, annorum circiter octoginta, nervorum contractione laborans, in conspectu nostro curata est. Quæ ut ipsa narrante didicimus, per quinquaginta annos hoc morbo detenta, more quadrupedum genibus manibusque nitendo, officium ambulandi reptando impleverat. Inde iter ingressi, suffragantibus sanctorum meritis, sexto decimo (sexto demum) die Mulinheimum vicum, in quo sacros beatorum martyrum cineres ad Comitatum profecturi dimisimus, Domino adjuvante, pervenimus. In quo itinere quantum gaudii quantumque lætitiæ de illarum adventu reliquiarum populis in eadem via consistentibus accesserit, neque mihi silendum est : nec tamen ita ut fuit, plene dici atque enuntiari potest. Dicendum tamen est, ne res ad Dei laudem maxime pertinens, quasi per desidiam silentio suppressa videatur. At primum quidem gestit animus id referre, quod palatio egressi, in multorum præsentia nos vidisse reminiscimur.

12. « Vurmius dicitur fluviolus, duobus fere passuum millibus ab Aquensi palatio distantem habens pontem; ad quem venientes propter multitudinem, quæ nos eousque de palatio prosequebatur, jamque redire volebat, ut orandi locum haberet, parumper constitimus : ibi quidam de orantibus cum alio ad reliquias accedens, sociumque respiciens : Propter amorem, inquit, atque honorem hujus sancti, ære alieno, propter quod te mihi obnoxium esse non ignoras, absolvo. Debebat ei (ut ipse fatebatur) dimidiam argenti libram. Itemque alter socium suum manu comprehensum ad reliquias trahens : Patrem, ait, meum occidisti, ac proinde inimici eramus ad invicem; nunc autem propter amorem et honorem Dei et hujus sancti, deposita simultate, fœdus tecum jungere atque inire volo, ut abhinc in futurum perpetua inter nos amicitia permaneat : sitque hic sanctus condictæ invicem charitatis testis, et ultor in eum, qui hanc pacem prior irrumpere tentaverit.

13. « Hic illa turba, quæ nobiscum de palatio fuerat egressa, adoratis atque exosculatis sacris reliquiis, cum multis lacrymis, quas præ nimio gaudio continere non poterat, domum revertitur, alia multitudine, quæ ibi nobis obviavit, nos comitante, atque Kyrie eleison, sine intermissione cantante, usque ad eum locum, in quo simili modo ab aliis occurrentibus excipiebamur : quæ tunc similiter, ut prior, supplicatione facta, ad sua reversa est. Hoc modo per singulos dies a prima luce usque ad vesperum comitantibus ac Domino Chri-

sto laudem dicentibus populorum turbis ab Aquensi palatio usque ad memoratum Mulinheim vicum, Domino iter nostrum prosperante, pervenimus, atque ibi illas reliquias super altare, pæne quod loculus sacros martyrum cineres continens positus erat, gemmata capsa reconditas collocavimus, fueruntque ibi repositæ, usque dum nos mense Novembrio ad palatium ire parantes, per revelationem admoniti sumus, ne prius de illo loco proficisceremur, quam eas corpori, de quo sumptæ erant, conjungeremus. Qualiter autem fuerit revelatum, ut hoc fieri deberet, non est silentio transeundum; quia non solum somnio (ut fieri solet) sed etiam signis quibusdam ac terroribus, ad vigilantium curam pertinentibus, ostensum est, beatos martyres omnino voluisse, ut in hac re jussio illorum fuisset adimpleta.

14. « Erat unus de clericis, qui ad excubias Basilicæ deputati fuerant, nomine Landolphus, cui tunc signi tangendi cura commissa fuerat, habens stratum suum juxta australem Basilicæ januam. Qui cum secundum consuetudinem nocturni ac matutinalis officii solemni more surgeret, signumque moveret, completoque ante lucem eodem officio, rursum dormire vellet, clausis Ecclesiæ foribus, coram sanctorum martyrum cineribus supplicandi gratia se prostravit. Ibi cum psalmum quinquagesimum (ut ipse asseruit) dicere incœpisset : audivit juxta se in pavimento velut sonitum pedum hominis huc atque illuc ibidem deambulantis. Consternatusque pavore non minimo, erexit se paululum in genua, et in omnem partem circumspicere cœpit, existimans aliquem de pauperibus clausis Ecclesiæ januis in quolibet angulo delituisse. Cumque nullum alium, quam se solum, intra parietes Basilicæ esse cerneret, iterum se ad orationem inclinavit, ac psalmum, quem prius inchoaverat, repetivit; sed antequam unum ejus versum complere potuisset, capsa, quæ altari imposita sacras beati Marcellini reliquias continebat, repentino crepitu tota vehementer insonuit, ac quasi malleo percussa dissiluisse videretur; duo quoque ostia Basilicæ, quæ jam clausa erant, occidentale videlicet et australe, velut aliquo pulsante simili modo sonuerunt. Quibus territus ac stupefactus, cum quid sibi agendum esset penitus ignoraret, surgit ab altare, et in lectum suum se pavitando projecit.

15. « Subitoque sopore depressus, vidit sibi quemdam ignoti vultus virum assistere, qui se talibus verbis compellaret : Certumne est, ait, Einhardum sic ad palatium properare velle, ut reliquias S. Marcellini, quas huc detulit, prius in locum, de quo sublatæ fuerunt, non reponat? Cum ille hujus rei ignarum esse respondisset : Surge, inquit, primo diluculo, eique ex auctoritate martyrum præcipe, ne hinc abire, vel alicubi pergere præsumat, antequam reliquias illas suo loco restituat. Expergefactus surrexit, et ubi me primum convenire potuit, hoc, quod sibi fuerat imperatum, mihi intimare curavit. Sed neque ego segniter in hujuscemodi negotio aliquid agendum arbitratus, imo id, quod jubebatur, sine ulla morarum interpositione adimplendum esse judicans, ipso quidem die, ea, quæ ad hoc necessaria erant, præparare jussi.

16. « Sequenti vero die, sacras illas reliquias corpori, de quo sumptæ fuerant, cum summa diligentia sociare curavi. Quod factum quam gratissimum beatis martyribus foret, attestatione miraculi subsequentis liquido comprobatur. Nam proxima nocte, cum ad matutinum officium in Basilica solemniter sederemus, senex quidam gressuum officio destitutus, genibus ac manibus nitens, reptando ad orationem intravit. Is coram omnibus nobis, per virtutem Dei et merita beatissimorum martyrum, eadem qua ingressus est hora, ita perfecte curatus est, ut ad incedendum nec baculi quidem sustentatione ulterius indigeret. Qui etiam et surdum se per continuum quinquennium fuisse, simulque cum officio pedum auditum sibi redditum affirmabat. His ita peractis, ad Comitatum, sicut superius me facere voluisse retuli, ibidem hiematurus, multa mecum reputando profectus sum ». Hæc ipse, qui ejus historiæ sic absolvit librum secundum, addens duos alios libros de miraculis per eorumdem sanctorum reliquias diversis in locis editis, sive in palatio, sive in loco, ubi sunt jussæ poni, Deo per sanctos martyres operante, quibus ista præfatur :

17. « Cæterum de his omnibus miraculis ea primum scribenda videntur, quæ in eo loco gesta et a me ipso visa sunt, ad quem suos sacratissimos cineres iidem beatissimi martyres transferri præceperunt. Deinde illa, quæ in Aquensi palatio sub ipsis aulicorum obtutibus facta memorantur. Tum ea, quæ per diversa loca, ad quæ religiosis viris petentibus, ac me tribuente sacræ illorum reliquiæ delatæ sunt, gesta referuntur, censui esse ponenda ». Hæc ipse, qui duobus libris illis posterioribus, triennii spatio facta miracula complexus, non ordine temporis, quo annis singulis ea fieri contigerunt, describens, sed locorum potius servato ordine, ut vidisti, est prosecutus. Nos autem ex illis huc ea tantum inferemus (non enim omnia prosequi est in animo, ne legenti fastidium inferam nimia crebritate) quæ quo potissimum anno sint gesta pro instituti ratione, certa nota temporis distinguuntur.

18. Quæ autem hoc potissimum anno decimo quarto Ludovici imperatoris fieri contigerunt, libellus Georgii Veneti [1] docet, qui ab eodem Einhardo acceptas reliquias in monasterio S. Salvii, cujus rector erat, religiosissime collocavit, de quo Einhardus ista : « Anno quarto decimo, Christo propitio, imperii Ludovici Augusti, cum ad corroborandam Christiani populi fidem, sicut in initio nascentis Ecclesiæ, signa et prodigia in ipso regis palatio per merita sanctorum suorum Dominus

[1] Einhard. l. IV. c. 10.

dignaretur ostendere: petiit et obtinuit Georgius presbyter Aquisgrani palatio ab Einhardo abbate reliquias beatorum Christi martyrum Marcellini et Petri, quorum corpora ipse de Roma per homines suos illata nuper acceperat: easque in capsa, quam auro et gemmis decenter ornaverat, ac conditas per diaconum suum nomine Theothardum, in Basilicam S. Salvii martyris, quam ipse tunc temporis per beneficium regis tenebat, dirigere curavit. Qui diaconus cum ad villam regiam, quæ Wasidium vocatur, venisset, occurrit ei homo gibberosus, et ex dentium dolore ita vexatus atque confectus, ut per dies quindecim nullum alium victum, quam solam aquam posset assumere. Qui cum cohortante diacono coram reliquiis, quas ille ferebat, se ad adorandum prostrasset, et Dominum Christum, ut sui misereretur, devote ac suppliciter invocasset; per intercessionem sanctorum Marcellini et Petri, cuncta corporis incommoditate depulsa, sanus ab oratione surrexit. Factum est hoc miraculum tertio decimo kalend. Julii, quod a me superius plenius est enarratum, quia ego illud juxta relationem memorati Georgii conscribere curavi.

19. « Diaconus [1] autem cum reliquiis tertia die Valentianas veniens, cum eas in Basilicam S. Salvii, sicut ei fuerat imperatum, reverenter et honorifice inferret, quidam juvenis de villa regis quæ Listina vocatur, Dominicus nomine, qui eo morbo, quem Græci spasmum appellant, jam per annum integrum sic vexabatur, ut manus ejus dextera penitus contineri non posset, sed agitatione continua, quasi qui molam verteret, moveret in gyrum: statim in ipso introitu per merita beatorum, coram omni populo ita curatus est, ut post hæc nullum illius horrendæ agitationis pateretur incommodum. Exinde die quarta, in festivitate videlicet B. Joannis Baptistæ, anus quædam, nomine Gerrada, quæ se annum unum cæcam fuisse testata est, dum missarum solemnia celebrarentur, invocatis beatis martyribus, lumen, quod ex fide petierat, cunctis qui aderant videntibus, per illorum merita recepit.

20. « Similiter in festivitate S. Salvii, quæ evenit sexto kalendas Julii, quidam homo surdus et mutus, inter solemnia missarum per suffragia martyrum et auditum et loquelam recipere meruit. Eadem die anus quædam de pago Laudunensi Rodeltrudis nomine, quæ per tres annos lumen cæli non vidit, in eadem celebratione missarum visum recepit. Quinto kalendas Julii puer quidam annorum circiter septem Domitianus nomine, qui fuit cæcus a nativitate, dum divinum celebraretur officium, per merita beatorum martyrum illuminatus est. In Vigilia beatorum Apostolorum Petri et Pauli, id est, quarto kalendas Julii, puella quædam parva, nomine Theotbalda, habens ætatis annos (ut putabatur) novem, quæ tribus annis nihil viderat, tempore salutaris officii in media populi multitudine constituta, martyrum suffragantibus meritis, lumen amissum, ex divina miseratione recepit. Eadem die quidam homo nomine Dado, de villa Ponticuli vocata, qui annis sex curvus erat, et ad cælum se erigere non poterat, itaque brevibus asticulis sustentandi se gratia sub axillis positis curvus incedebat: is eadem hora, eodemque in loco per misericordiam Dei et per merita beatorum martyrum erectus et sanus effectus est.

21 « Die quarto nonarum Juliarum, quædam vidua Adalrada, quæ annis quatuor oculorum lumine privata, nihil videbat, audita virtutum fama, spem visus recipiendi non vana fide concepit, acceptoque baculo, sola sine ductore ad Valentianas ire contendit, cumque vico appropinquare cœpisset, visum est ei, quod velut unum solis radium oculo dextro conspiceret, ac proinde divinam clementiam puro corde deprecata est, ut per intercessionem sanctorum suorum Ecclesiam beati Salvii se videre permitteret. Statim exaudita est, et quod optaverat, Domino miserente, sine mora est consecuta. Ipsa quoque die altera quædam femina de pago Noviomensi, nomine Ruoitla, quinquennio cæca, inter missarum solemnia lumen, quod amiserat, Christo Domino per merita sanctorum suorum donante, recepit.

22. « In octavis Apostolorum, id est, pridie nonas Julii, quidam homo Guntardus nomine, de eodem pago, velut paralysi percussus ad Basilicam sancti Salvii a suis adductus est, qui, ut dicebant, jam unum annum habebat in eadem infirmitate, et tam vehementer in sinistra parte corporis sui debilitatus est, ut nec manum ad os ducere, nec se vel lavare, vel calceare valeret: hic per misericordiam Dei meritaque sanctorum, tempore matutinalis officii in ipsa solemnitate sanus effectus est. Similiter et alius homo, nomine Hildebonus veniens de monasterio, quod Ad duos gemellos appellatur, cum ab infantia cæcus esset, et lumen cæli in tota vita sua non vidisset, in celebratione missarum eadem die in eadem Basilica per eosdem sanctos, eodem Domino miserante et auxiliante, visum recepit, et omnia, quæ prius non vidit, clare videre cœpit. Die vero nonarum Juliarum, puella quædam parvula, nomine Reginlindis, quæ non amplius quam septennis esse videbatur, cum tribus annis oculorum suorum lumine caruisset, et inter cæteros ad Basilicam ad divinum officium audiendum convenisset, intervenientibus sanctorum meritis, coram omni multitudine illuminata est.

« Quarto idus Julii cæca quædam, nomine Alagia, quæ duobus fere annis visu carebat, inter sacra missarum solemnia, suffragantibus sibi sanctorum precibus, a Domino Jesu Christo illuminata est. Eadem die cæcus quidam valde senex de villa Gauliacas, Ermenwardus vocabulo, qui annis quatuordecim videre non potuit: ad vespertinum of-

[1] Eod. l. IV. c. 11. 12.

ficium Ecclesiam ingressus, beatos martyres invocavit, ac statim cæcitate depulsa, diu desideratam lucem, Domino adjuvante, recepit.

23. « Septimo kalendas Augusti, puella quædam, quæ ab immundo spiritu vexabatur, in Basilicam adducta, dum sacræ oblationis officium celebratur, per virtutem Christi et merita beatorum martyrum, fugato dæmone, integerrimam mentis et corporis meruit recipere sanitatem. Hæc sunt miracula et virtutes, quas Dominus noster Jesus Christus per merita sanctorum martyrum suorum Marcellini et Petri in vico Valentianas ad salutem humani generis operari dignatus est. Quæ memoratus Georgius presbyter brevi libello collecta, nobis mittere curavit, et nos huic operi nostro censuimus inserenda. Hic est Georgius Veneticus, qui de patria sua ad imperatorem venit, et in Aquensi palatio organum, quod græce hydraulica vocatur, mirifica arte composuit ». Hæc Einhardus[1]. Porro ejusdem Georgii mentio est in rebus gestis ejusdem Ludovici imperatoris, et in veteribus Francorum Annalibus, apud Aimoinum et alios antiquos historicos, qui res Francorum sunt prosecuti. Hæc autem tunc per Georgium scribi, per Einhardum describi, ad hæcque transmitti tempora Deus voluit, ad Hagiomachorum horum temporum improperium, ad ipsorumque insaniam arguendam, qua non sanctos tantum, sed Deum ipsum impugnant Theomachi iidem, qui Hagiomachi novatores. Sed jam ad cladem Siciliæ se convertat oratio.

24. *Euphemius rebellans Sarracenos infert in Siciliam et occiditur.* — Hoc eodem anno Euphemius dux in Sicilia, ob raptum sacræ virginis quæsitus ad pœnas, rebellans adversus imperatorem fugit in Africam, ubi imperatoris nomen accipiens, Sarracenos intulit in Siciliam : demum vero truncatus capite, meritas pœnas luit. Ista autem quomodo se habuerint, Joannes Curopalata exacte describit, ex quo Cedrenus et alii istis verbis : « Hoc ipso tempore Euphemius quidam turmæ cujusdam dux, amore captus virginis, quæ a tenera ætate monastico habitu velata vivebat, cum nihil antiquius haberet, quam amorem suum exsatiare, neque leges quicquam curaret, sed in solius imperatoris exemplum intueretur, qui et ipse simile facinus perpetraverat : rapit ex monasterio virginem, et invitam ad se traducit. Hujus virginis fratres ad imperatorem se conferunt ac factum narrant. Et imperator præfecto Siciliæ mandat, ut Euphemio, siquidem obscenum crimen detulisse (intulisse) comperiret, nasum amputaret. Hæc sentiens Euphemius, adscitis in conjurationem iis, quibus præerat, aliisque aliarum turmarum ductoribus, præfectum supplicium imponendi causa ad se venientem repellit, atque ad Africæ amiram sive præfectum transfugit, promittitque se, modo ab ipso imperator Romanorum declaretur, omnem ipsi Siciliam subjecturum ac grande tributum soluturum.

25. « Accipit conditionem amiras, et Euphemium magno exercitu instruit, imperatoris Romani titulo insignitum, ejusque opera Sicilia potitur. Verum hic Euphemius imperatoriæ indignationis perbrevem fructum percepit, truncatus capite, quam dignam sui valoris et defensionis mercedem retulit. Et sane operæ pretium videtur referre, quomodo interfectus fuerit. Cum obiret Siciliam imperatorio habitu, ut ab omnibus imperator salutaretur, Syracusas quoque petiit, ubi cum a suis stipatoribus longius provolasset, et ad urbem tanto, quantum sagitta arcu emissa conficit, spatio accessisset, cum oppidanis colloquens, eorumque benevolentiam oratione sua captans, duo Syracusani fratres solum et a suis amotum videntes, de eo interficiendo conspirant. Itaque simulato studio et adulatorio gestu ad hominem accedunt, atque ut imperatorem debito honore afficiant. Euphemius, qui eorum dolum non intelligeret, gratam eorum imperatorii nominis delationem atque salutationem habens, comiter ad se eos vocat, dignis modis eos resalutaturus. Ergo cum capite inclinato alterum salutaret, ab eo crinibus arripitur, ac valide tenetur; alter ei caput amputat; has suæ improbitatis pœnas luit Euphemius. Agareni non Siciliam ex eo cunctam, sed et Calabriam, et plerasque Italiæ partes occupaverunt, omnia incursionibus ac populationibus infestantes ». Hactenus Joannes Curopalata, ex quo Cedrenus, subjiciens his obitum ipsius Michaelis imperatoris. Quibus intelligas ista hoc anno cœpta ad biennium propagata fuisse, siquidem post sequentem annum idem imperator ex hac vita recessit.

Redarguas pariter eos, ex his opus est, qui Sarracenorum, sive dixeris Agarenorum in Siciliam adventum, cum ea potiti sunt, ad aliud tempus referunt, sicut Leo Ostiensis, qui eorum ingressum in Siciliam ad annum Domini octingentesimum et vicesimum refert. His addendum, quod hoc pariter anno Sarraceni, qui potiebantur Hispaniæ compluribus regionibus, Christianos qui reliquas partes tenebant Hispaniarum, aggressos eorum fines, ferro ignique vastasse. Ita Dei occulto judicio datum Sarracenis est robur in Dei populum, haud dubium ad peccata ulciscenda, toto orbe terrarum, ut vix gens aliqua sit reperiri, quæ ab ira furoris Domini fuerit illæsa servata.

26. *Eugenio papæ mortuo succedit Valentinus, deinde Gregorius IV.* — Hoc anno Eugenius papa cum sedisset annos tres, menses duos, et dies viginti tres, moritur undecima die Augusti. Ita apud Anastasium, licet vitiato annorum numero, annos quatuor sedisse in aliquibus Codicibus ponatur, sed omnium hujus temporis scriptorum sententia, qui hoc tempore vixerunt, et res Francorum sunt prosecuti, hoc anno ipsum defunctum esse testantur. Apud[1] Aimoinum enim hæc habentur : « Eugenius papa mense Augusto decessit, in cujus lo-

[1] Einhard. l. IV. c. 10.

[1] Aim. l. IV. c. 115.

cum Valentinus diaconus a Romanis electus et ordinatus, vix in Pontificatu mensem unum complevit, quo defuncto, Gregorius presbyter tituli S. Marci electus est, etc. » Eadem totidemque verbis auctor Vitæ Ludovici imp. et ipse sui temporis historiam prosecutus. Sed et familiaris ejusdem Ludovici, qui per annos singulos res ab eo gestas conscripsit, id ipsum testatur, veteresque Francorum Annales a Pithœo haud pridem in lucem vindicati, hoc pariter anno et Eugenii obitum, et subrogationem Gregorii recensent. Licet iidem auctores ejusdem Eugenii obitum in idus Decembris rejiciant, atque obitum Valentini et creationem Gregorii in annum sequentem.

27. Eugenio igitur papa defuncto, cum una vix die Sedes vacasset, Valentinus natione Romanus ex diacono, sive archidiacono (ut habet Anastasius) Pontifex acclamatur undecima die mensis Augusti, qui ab eo (errore librarii) Valentinianus interdum dictus habetur, sed inferius ab ipso, et reliquis omnibus Valentinus nominatur, de quo hæc ait : « Valentinus, natione Romanus, ex patre Petro de regione via Lata, magnæ sanctitatis magnæque beatitudinis vir iste, repletus gratia Spiritus sancti, etc. » Ostendit eum creatum subdiaconum, diaconum, atque archidiaconum a Paschale Pontifice ob ejus virtutum insignia. De cujus creatione habet ista :

« Collectis igitur in unum venerabilibus episcopis et gloriosis Romanorum proceribus omnique almæ Urbis populo in palatio Lateranensi, ubi quod jam corde cælitus revelatum æque omnes tenebant, ut uno multorum sonitu resonaret, unius voluntatis consensu fortiter acclamatum est : Valentinus sanctissimus archidiaconus Sede Apostolica dignus : Valentinus summi Pontificatus infulis decorandus. His millies dictis, una mox omnes pacis conjunctione manentes, ad Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Dominæ nostræ sacer clericorum cœtus et Romanorum proceres pariter cum populo properantes, multiplices Domino gratias et laudes reddentes, more solito convenere. Quem illico multum ac diutius renitentem, seque tanto regimini fore incongruum voce strenua proferentem, almæ plebis et lætis utriusque militiæ Rom. vocibus elevarunt in Sedem Pontificiam. Ac deinde condignis gloriæ laudibus et honoris amplitudine ad Lateranense patriarchium deductus est, et in Pontificali positus est throno.

28. « Tunc vero et ab omnibus, et Romanorum senatu Valentini recenter electi pedibus osculatis, et omnibus, quæ erant implenda, rite ac reverenter peractis, magna solemnitate, magna in totius sexus et ætatis populo lætitia mansit. Ejusque consecrationis die sereno jam illucescente, cum lumine dictum antistitem ad beati Petri Apostolorum principis Ecclesiam omnes pariter Romani a palatio deducentes, eum, Majestate divina auxiliante, in alto throno summum consecravere Pontificem. Qui mox almificæ Sedis culmina scandens B. Petri Apostoli, et cælestis regni clavigeri, divinis Deo laudibus et sacrificiis oblatis, amplo et magnifico Romanorum cœtu ad palatium cum ingenti gaudio remeavit, atque lautissimis dapibus sumptis amantissimorum multis ac diversis munerum donis sacram plebem ac senatum populumque Romanum opime (optime) ditavit.

29. « Erat quippe dapsilitate inclytus, actione præcipuus, sermone luculentus, omnibus compassione proximus, et inopiam sustinentibus opportunum instanter solatium præbens. Quibus multiplicibus bonis ornatus, ad cælestia Christo vocante, corporis oppressus molestia, exitu pretioso transivit, atque cum desiderabili beatissimi operis fructu, ad conspectum summæ Majestatis lætus ascendit, regnans et exultans cum Domino semper ». Hucusque apud Anastasium, apud quem dies quadraginta sedisse reperitur, licet alii dicant vix unum mensem explesse, vacasse vero Sedem dies tres. Sic igitur in locum ejus hoc eodem anno die vicesima quarta Septembris creatur Gregorius hujus nominis quartus, ex presbytero cardinali tituli S. Marci, de quo Anastasius scribens, ipsum prodit prius virtutum omnium corona decorum, quam infulis Pontificalibus redimitum, dum in hunc modum narrationem aggreditur :

30. « Gregorius quartus, natione Romanus, ex patre Joanne, vir strenuus ac benignissimus, sanctitate ac pietate plenus, ornatus scientia, verbo facundus, modestus præ omnibus, firmissimus fide Catholica, justus operibus semper fuit, et divinarum litterarum solertissimus inquisitor, Ecclesiarum quoque sanctarum infatigabilis visitator, pater pauperum, nutritor viduarum extitit, terrenum nihil appetens, nihil transitorium concupiscens, præsentis hujus vitæ lucra deserens, æterna præmia in cælis dignis sibi meritis acquisivit. Hic beatissimus Pontifex genere clarus, sed magis clarus sanctitate, forma conspicuus, sed pulchrior fide fuit. Quæ ipsius laudum præconia non solum sui Pontificatus tempore, sed etiam ante juvenilibus annis possidens, talia indeficienter peragere satagebat. Quæ res Romanis cunctis non diu permansit occulta [1] : Quia nemo accendit lucernam et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt : cœpit sancta ejus operatio de die in diem magis per totam Romanam Urbem resonare, Evangelico ita sermone testante [2] : Nihil opertum, quod non reveletur, neque occultum, quod non sciatur. Pro quibus animæ ejus innumerabilibus bonis a sanctissimo hujus sacræ Sedis domino Paschali papa non solum subdiaconus, sed etiam sacerdos effectus est, (presbyter scilicet cardinalis). Permansit vero in sacerdotio constitutus castus atque pudicus, redolens illud, quod sacra Scriptura commemorans, ait [3] : Sacerdotes Dei induantur justitia, ut non vacaret nisi orationi, lectioni atque jejunio.

[1] Matth. v. — [2] Matth. x. — [3] Psal. cxxxi.

31. « Cum igitur his totus intentus insisteret, accidit humano more, ut cum dictus Paschalis Pontifex ex hac vita subduceretur, et Eugenius a Deo electus antistes sacri apicis consecutus sit dignitatem, in qua per modicum tempus permanens, vita et ipse pariter functus est. Post quem Valentinus alendorum gregum fidelium præsulatus culmen sortitus, maxima celeritate ex hac vita præsenti subtractus est; cœpere Romani pariter omnes, jam dictis Pontificibus subito perditis, de futuro attentius cogitare, ut quem sancti Spiritus gratia perlustraret, cognoscere potuissent, sub cujus doctrina et imperio cuncta senatorum nobilitas degere potuisset ».

Vigebat adhuc in Ecclesia Romana consuetudo, ut populus postularet, qui præficiendus esset Romanus episcopus, clerus autem simul una secum consuleret, quis esset Pontifex eligendus. Studiis vero postea contrariis sæpe sæpius scissa civitas, ut bellis civilibus consumeretur, frequenter accidit : unde opus fuerit in clerum refundere omnia amore tranquillioris status ; sicque illud evenit, ut diversis occasionibus postulantibus, modus sæpe mutatus inveniatur electionis summi Pontificis, cum tamen apud Romanum clerum semper fuerit summa rerum, adeo ut nunquam legitimus sit Pontifex habitus, quem non clerus elegerit, uti vidimus superius in Constantino per laicos intruso Pontifice.

32. Quod autem ad Gregorii electionem pertinet, plane factum est, ut ejus virtutes egregiæ summa potentia civium omnium animos devincirent, ut in nullum alium, quam in ipsum vota omnium conspirarent, operante id in primis divino Spiritu. Nam Anastasius institutam de his prosequens orationem, rem gestam sic narrat :

« Universorum procerum corda adjutor in opportunitatibus, in tribulatione, Creator omnium Deus inexstinguibili suo sancto lumine succendit, et mentes eorum omnium ad beatissimi Gregorii pia facta convertit. Consenseruntque in eum omnes uno spiritu et una anima ». Unus autem tantum inventus est, qui refragatus est omnibus ipse de se Gregorius, utpote qui divinis imbutus litteris, mente divino lumine illustratus perspicue intelligeret, quantam suis humeris orbis totius molem subiturus esset, quam periculosam provinciam suscepturus : quamque his impares existant humanæ vires, quæ nec satis sufficiant ad sui regimen cuilibet homini. Ista, inquam, considerans, seorsum degens a clero, latebras quærens, ut sese dedit occasio, quomodo licuit consilium (ut dicitur) capere in arena, confugit in Ecclesiam sanctorum martyrum Cosmæ et Damiani. Sciebat esse illic, quorum adhuc visuntur signa, antiqua latibula subtus ipsius Ecclesiæ pavimentum. Sed frustra omnia ista tentavit : siquidem accurrens populus violentus, nolentem apprehendunt, renitentem abstrahunt, reluctantem superant, ac secum ducunt in patriarchium. Hæc enim paucis his Anastasius :

« Electus autem, ab eis in patriarchium Lateranense perductus est, cum extraxissent eum e Basilica SS. martyrum Cosmæ et Damiani per vim. Dicebat enim, se ad tantum ministerium inutilem fore : sed tamen immensæ multitudini resistere non valentem ad locum jam prædictum cum hymnis et canticis spiritualibus deduxerunt ». Ubi et solemnibus ritibus consecratus, regendæ universalis Ecclesiæ clavum sumpsit. Hæc de Gregorii papæ quarti ad Pontificatum electione, quæ contigit hoc ipso anno Redemptoris octingentesimo vicesimo septimo, vicesima quarta Septembris. Quantum autem sederit, in obitu ejus, ex more, dicturi sumus.

33. *Sepulcrum et oratorium S. Gregorii Magni ornatum et SS. reliquiis locupletatum.* — Ubi igitur sublimem thronum conscendit, velut e specula contemplatus universum Christiani orbis ovile sibi a Deo in Petro creditum : ad tantam præfecturam expavens, suis penitus diffidens viribus, divinum auxilium conciliandum sibi per sanctos suos, primum omnium in animum induxit, et inter alios Magnum Gregorium, quem cura pastoralis adeo bene perfuncta et optime scripta commendat, demereri studuit beneficiis, quo ejusdem sanctissimi Patris fultus juvamine precum, susceptum onus Pontificale, ut decet, absque dispendio salutis suæ, vel damno commissi suæ custodiæ gregis, ad finem usque inoffense validis atque robustis humeris ferret. « Quid agit? Sepulcrum ejus, quod pietatis ergo frequentare solebat, videns redditum jam nimia vetustate deforme, nec satis dignum, quod tantum creditum sibi thesaurum includeret, et locum ipsum, in quo esset, vilem et imparem redditum gloriæ tanti Pontificis : inde venerandum transferre corpus in nobiliorem locum consilium iniit, quod et felicissime præstitit hoc ipso primo ipsius Pontificatus anno. At non solum novum sepulcrum construxit, sed eodem in loco egregium oratorium fabricavit, quod plurium sanctorum martyrum reliquiis locupletavit et insigniter illustravit.

34. « Qui autem ista de Gregorio scriptorum monumentis testata reliquerunt, sunt Anastasius Bibliothecarius et Joannes diaconus, qui ambo hoc ipso sæculo claruere. In primis autem habet de his ista Anastasius : Divino ignis amore succensus idem Pontifex, corpus beati Gregorii hujus universalis Ecclesiæ præsulis, per quem spiritus gratia toto orbe terrarum inexstinguibile munus induxit, ex loco sepulturæ, in quo prius fuerat, tulit, et non longe ab eo in alium noviter instructum infra Ecclesiam B. Petri Apostoli summo honore perduxit, ejusque sacrum altare argenteis tabulis undique perornavit, et oratorium ejus sancto nomine titulavit, absidemque ejus desuper aurato musivo depinxit ». Hæc de S. Gregorii corporis translatione, cujus et meminit (ut dictum est) Joannes diaconus, atque de his hujusmodi historiam habet :

35. « Hujus beatissimi Gregorii venerabile corpus a Gregorio quarto Sedis Apostolicæ præside post annos circiter ducentos quinquaginta (ducentos viginti) translatum ante novellum secretarium, constructis absidibus, sicut modo cernitur, sub altare sui nominis collocatur, in quo ejus anniversaria solemnitas, cunctis certatim pernoctantibus, veneratione gratissima celebratur. In qua pallium ejus, et phylacteria et baltheus ejus consuetudinaliter osculantur. Quæ singulatim considerata, et antiquitatem viri, et mediocritatem habitus, et speciem regularis propositi signis perspicuis repræsentant. Nam in eo quod pallium ejus bysso candente contextum, nullis fuisse cernitur acubus perforatum, sic ipsum circa scapulas obvolutum fuisse, non autem confixum dignoscitur, sicut vetustissimis musivis, vel picturis ostenditur. Quod autem reliquiarum phylacteria tenui argento fabricata, vilique pallio de collo suspensa fuisse videntur, habitus ejus mediocritas demonstratur.

36. « Porro exilitate balthei, quæ unius pollicis mensuram nunquam excedit, speciem propositi regularis, olim a S. Benedicto statuti, cujus ipse vitam describens in dialogo, regulam quoque laudaverat, eum servasse, luce clarius manifestat ». Hæc Joannes : qui in his, quæ asserit, ex cingulo cognitum, Gregorium vixisse usque ad vitæ finem observantia monachum, id nulli dubium esse debet. Quod autem asserat ex balthei exilitate (ut ait) convinci fuisse monachum instituti S. Benedicti : id minime ex hoc probari potest, cum Occidentales omnes monachi ejusmodi cinguli genere uterentur. Testatur enim S. Fulgentius episcopus Ruspensis, consuevisse monachos pelliceo uti cingulo etiam in Africa. Sed et tradit Cassianus [1] non monachorum tantum, sed Apostolicorum quoque virorum fuisse consuetudinem ejusmodi uti cinguli genere.

37. Sed ad Anastasium redeamus, qui de aliis sacris reliquiis, quibus auctum et ornatum est idem S. Gregorii oratorium, ista subjicit : « In quo scilicet oratorio corpora beatorum martyrum Sebastiani, Gregorii, et Tiburtii ex cœmeteriis, in quibus ante jacebant, perduxit, et unumquodque eorum separatis altaribus collocavit. Pro quibus denique Pontificatus sui tempore decrevit, ut monachi, qui ad officium persolvendum in Ecclesia beati Petri Apostoli sunt constituti, omnibus diebus ibidem laudes omnipotenti Deo canere non desistant. Obtulit autem in eodem oratorio vela majora, vel modica Syriaca (serica) decem et octo, vestes super altare, sub quo sanctissimi Gregorii papæ corpus quiescit, tres, unam cum chrysoclavo, habentes historias.... et super unum altare prædictorum martyrum vestem de fundato unam : imagines denique desuper argentatas, necnon auro perfusas tres, habentes vultum Domini, et eorum depictos, quorum specialiter ibidem corpora humata miraculis ac virtutibus pollent ». Hæc de his Anastasius.

38. Sed quod audis corpus sancti Sebastiani translatum una cum aliis martyribus in oratorium sancti Gregorii, rursus vero dictum superius illud ipsum, opera Hilduini ab Urbe evectum in Gallias, reconditumque in monasterio sancti Medardi, haud dubiis assertionibus, id testantibus illorum temporum dignis historicis ; quod vero e contra nec fas sit dubitare de Anastasii fide, isthæc oculis ipsis spectantis, quæ scriptis est prosecutus : necessario fatendum erit, quod et nos superius ex Adone prodidimus, nonnisi partem corporis sancti Sebastiani esse delatam in Gallias. Sed et nos sæpe sumus experti, cum sunt factæ in urbe elevationes atque translationes, non ipsa integra esse corpora sanctorum inventa, imo in nonnullis neque dimidiam ipsorum partem, reliquam vero alio deportatam. Verum nequaquam dolo malo, et fallendi animo per imposturam pietas fidelium possidere se sanctorum corpora profiteri consuevit, quorum nonnisi partem acceperit : cum in eis non dimidiatum, vel diminutum aliquo modo se sentiant possidere in operatione virtutum, sed plane integrum atque perfectum ; ut qui reliquias acceperint sancti martyris Sebastiani, non mentirentur, si secum habere ipsum dixerint Sebastianum. Testante præsertim ipso Theologo sua invectiva in Julianum, quælibet passionum signa idem præstare, quod integra ipsorum corpora, et quod corpora idem possint, quod animæ in cælo beatæ ; adeo ut idem martyr in quolibet corporis sui tenui pulvere integer perseveret, oblatrent licet dæmones, et blasphement hæretici Hagiomachi.

Quod insuper ad eumdem Gregorium Pontificem pertinet, hoc pariter anno, sui Pontificatus initio, collapsam Ecclesiam sancti Saturnini martyris in via Salaria, a fundamentis restituisse, atque picturis ornasse, idem qui supra, Anastasius tradit.

[1] Cassian. de habit. monach. c. 2.

Anno periodi Græco-Romanæ 6320. — Anno Æræ Hispan. 865. — Anno Hegiræ 212, inchoato die 2 April., Fer. 3. — Jesu Christi 827. — Gregorii IV papæ 1. — Ludovici imp. 14. Michaelis Balbi imp. 8.

1. *Reliquiæ S. Marcellini Millinheimium delatæ.* — A num. 1 ad 24. Quæ hoc anno Baronius habet de reliquiis SS. Petri et Marcellini ex Eginhardo in Historia de eorum translatione in monasterium Seligenstadiense, ad annum sequentem revocanda, juxta ea, quæ anno superiore diximus, et juxta annalistam Fuldensem, qui ad annum DCCCXXVIII scribit : « Reliquiæ sancti Marcelli martyris post Pascha ad Aquis-Palatium delatæ, et per eas ibi multa signa facta sunt », ubi loco *Marcellini*, perperam legitur *Marcellus*. Eginhardus in aulam vocatus ab Hilduino Medardensis cœnobii abbate partem sancti Marcellini reliquiarum recuperavit, quam presbyter ab eo Romam directus cum Radleico, furtim rapuerat. Eam ob rem ad Suessonicum sancti Medardi monasterium missi clerici duo Eginhardi *Hilfridus* presbyter, et *Filimarus* subdiaconus, qui reliquias sacras Eginhardo Aquisgrani tum moranti restituerunt. Delata postea pars illa S. Marcellini reliquiarum « in Mulinheimum vicum per Wimiolum fluviolum duobus fere passuum millibus ab Aquensi palatio distantem ». Reliquiæ super altare depositæ, postea cum alia ejusdem S. Marcellini parte reliquiarum uno loculo conclusæ sunt. Ita Eginhardus in lib. 2.

2. *Miracula tunc patrata.* — In lib. 3 varia refert sanctorum martyrum miracula : in his gibbo exoneratus Albricus quidam cæcus, qui capitula quædam, suggerentibus sanctis martyribus, describi atque imperatori legenda offerri per Eginhardum curavit. Suscepit is libellum a Radleico scriptum, emendatumque imperatori obtulit. « Sed de his, inquit, quæ per hunc libellum facere jussus, vel admonitus fuerat, perpauca adimplere curavit ». Hæc sunt *capitula duodecim*, de quibus in consequentibus agit Eginhardus ab archangelo Gabriele revelata, de quibus legendi Annales Fuldenses ad annum DCCCXXIV.

3. *Hæ reliquiæ in varia monasteria distributæ.* — In lib. 4 commemorantur miracula in palatio facta in Drogum seu « Drogonem regis (id est, imperatoris) cubicularium, natione Græcum, in Gerlacum de urbe Rhemorum, qui propter ædificia palatii » Aquasgrani venerat, in Gerwardum palatii bibliothecarium, et in alios : tum refert varia miracula variis in locis, quibus reliquias sacras concesserat, patrata. Ex his reliquiis primus omnium « Georgius presbyter et rector monasterii sancti Salvii martyris, quod in pago Fanomartensi in vico Valentianas appellato in ripa Scaldis fluvii situm est », partem accepit per « Theodardum diaconum suum. Hic est Georgius Veneticus, qui de patria sua ad imperatorem venit, et in Aquensi palatio organum, quod græce hydraulica, mirifica arte composuit », anno sc. DCCCXXVI, ut prodit Eginhardus in Annal. ad eum Christi annum. Deinde narrat miracula facta *in monasterio S. Bavonis seu Gandensi*, cujus loci fratribus reliquiæ memoratorum martyrum missæ sunt « anno DCCCXXVIII, V nonas Julii, feria VI, Indictione VI ». Denique alia recitat facta Trajecti ad Mosam in *servum regium, nomine Berohadum ;* in Folchardum *de monasterio, quod Maldradium ;* in Dothium *de monasterio Scottorum, quod Focæ vocatur ;* et in virginem Deo sacratam nomine Saligam, ex *monasterio sanctimonialium Eikæ vocabulo super Mosam fluvium*, quod nunc est collegium canonicarum, ut videre est apud Mabillonium sæc. III Benedict., part. 1 in Vita SS. Harlindis et Reinulæ abbatissarum Eikensium in Belgio ac in diœcesi Leodiensi. Postremo addit Eginhardus quædam miracula facta meritis et ope *SS. Hermetis, Proti et Hyacinthi* martyrum, quorum cineres a Deidona diacono transmissos Roma acceperat. Hæc fere sunt, quæ Eginhardus fusius complexus est tribus ultimis libris, quæque Baronius ex Surio ad diem II Junii refert, partim hoc anno, partim insequenti, num. 2 et seqq.

4. *Sicilia a Saracenis occupata.* — Ad num. 24 et seq. Zonaras narratis expeditionibus a Michaele imp. pro insulæ Cretensis recuperatione susceptis, subjungit : « In Sicilia quoque alia mota est seditio. Nam quidam populi princeps Euphemius monacham quamdam, cujus insano amore flagrabat, rapuit. Qui cum a prætore ad supplicium quæreretur, ad Africæ amiram confugit, eique pollicitus est se Siciliam proditurum et magna tributa pensurum, si Romanorum imperator appellaretur. Ille hominem voti compotem facit, magnis copiis datis : quibus Euphemius acceptis Siciliam ei prodit. Sic illa in potestatem Agarenorum venit : tyrannus

autem non multo post sui sceleris et desperationis dat pœnas, crudelissime interfectus ». Fusius hanc Euphemii defectionem narrat Baronius ex Curopalata, et Porphyrogennetus loco laudato pag. 51, ex Theognosto hujus temporis scriptore, qui præter librum de Orthographia, hujus defectionis Historiam ediderat; sed hic auctor ad tempora nostra non pervenit, et ne quidem memoratur a Vossio in lib. de Historicis græcis.

5. *Inter annum* DCCCXXIV *et* DCCCXXIX. — Baronius num. 26 recte refellit Leonem Ostiensem, qui lib. 1, cap. 23, scribit : « Saraceni de Babylonia et Africa venientes Siciliam ingressi, Panormum ceperunt anno Dominicæ Incarnationis DCCC et vicesimo ». Sicilia enim a Saracenis invasa eo tempore, quo Michael Balbus Orientis imperium administrabat, Curopalate, Cedreno, Zonara, Porphyrogennetæ continuatore, et Logotheta testibus. Michael autem anno DCCCXX, die Christi natali imperium iniit. Laudati scriptores insinuant, id factum post Michaelis cum Euphrosina matrimonium, ac post annum DCCCXXIV, ideoque inter eum Christi annum, annumque DCCCXXIX, quo *Michael* vivere desiit. Annus capti *Panormi* præcipui Siciliæ oppidi incertus, monuitque me vir in lectione librorum Orientalium versatissimus se illum in historicis Arabicis notatum nondum invenisse. Erchempertus, quem apparet Chronicon suum scripsisse ante annum DCCCXCIII, quo nihil in Sicilia reliquum erat quod sub Saracenorum jugo non gemeret, dum generatim verba facit de iis, quæ Ludovico Pio in Occidente imperante contigere, ait tantum : « Circa hæc tempora gens Agarenorum a Babylonia et Africa instar examinis apum manu cum valida egrediens Siciliam properavit, omnia circumquaque devastans, tandem civitatem insignem Panhormum nomine captam, nunc usque commoratur, plurimasque in ea insula urbes et oppida diruens, jam pæne tota illarum gentium ditioni substrata congemiscit ». Remansere tantum in potestate Græcorum, per annos circiter quinquaginta aut sexaginta, *Syracusæ* et *Tauromenium*.

6. *Hujus expeditionis dux secundus Aglabitarum rex*. — Ait Erchempertus laudatus Saracenos, qui Siciliam sibi subjecere, *venisse ex Babylonia et Africa*. Hoc autem tempore Bagdadi seu Babyloniæ *Almamon* califa ex Abasidis septimus dominabatur, et Saraceni ei subditi hujus victoriæ participes fuere, sed expeditionis duces *Aglabitæ* Africæ, ut scite observavit Fasellus Decad. poster. lib. 7, *reges Aglabitarum*, qui Saracenis Africæ minoris et Mauritaniæ præerant, supremi quidem principes, sed cum a califis Bagdadi magna illa terrarum spatia accepissent, eos tanquam dominos reverebantur. Porro fallitur Fasellus laudatus, quando ait, Aglabitam principem, qui hanc expeditionem suscepit, appellatum fuisse *Abrahamum Albi* seu Halbi (legendum, Aglabi); Abrahamus enim seu Ebrahimus Aglabita primus rex Saracenorum Africæ mortuus est anno Hegiræ CXCVI, Christi scilicet DCCCXII, teste Noweirio, qui asserit, eam peractam esse ab ejus filio et hærede.

7. *Moritur Eugenius II PP*. — A num. 26 ad 31. Eginhardus in Annal. hoc anno Eugenii II papæ mortem his verbis recitat : « Eugenius papa mense Augusto decessit : in cujus locum Valentinus diaconus a Romanis electus et ordinatus vix in Pontificatu unum mensem complevit. Quo defuncto, Gregorius presbyter tituli S. Marci electus, sed non prius ordinatus est, quam legatus imperatoris Romam venit et electionem populi qualis esset examinavit ». Idem prorsus habet auctor Vitæ Ludovici Pii, et ex utroque annalista Bertinianus. Auctor libri Pontificalis tradit, Eugenium sedisse *annos quatuor, menses duos, dies viginti tres*, et Catalogi supra annos tres ei menses VII et dies aliquot communiter attribuunt. Sed cum nullibi apud antiquos dies ejus mortis memoretur, quot menses et dies supra annos tres Eugenius II Romanam Ecclesiam administrarit, omnino incompertum, illudque tantum certum, eum *mense Augusto* currentis anni e vivis excessisse, et *tribus annis* sedisse. Auctor enim libri Pontificalis in Vita Sergii II ait : « Eugenius cum in Pontificio tribus perdurasset annis, Valentinus Sedis ipsius Pontifex consecratur ». Duratio etiam interpontificii a nemine antiquorum annotata. Quare *Valentinus natione Romanus*, incertis die ac mense, Pontifex Romanus hoc anno consecratus. *Sedit dies quadraginta* juxta auctorem libri Pontificalis, Luitprandum et Martinum Polonum, a quibus non dissentiunt auctores laudati, sed tantum innuunt, eum vix amplius quam mensem unum Ecclesiæ Romanæ præfuisse. In Ms. Anastasii Colbertino num. 417 legitur : « Sedit mensem unum, dies decem ». *Valentino* successit *Gregorius IV*, *natione* etiam *Romanus*, sed die et mense pariter incertis, cum dies ejus emortualis ignoretur, quemadmodum et duratio cessationis Sedis post Valentini obitum. Cum tamen ad imperatorem in Galliis agentem ante ejus consecrationem litteræ datæ fuerint, et ab eo legatus Romam missus, ea sub hujus anni finem peracta.

8. *Chronotaxis Pontificia ex meris conjecturis non statuenda*. — Baronius scribit *Eugenium* sedisse annos III, menses II, et dies XXIII, ac die XI Augusti supremum diem obiisse, citatque hanc in rem Anastasium, qui tamen diei ejus emortualis non meminit, et apud quem numeri corrupti sunt. Subdit Baronius Sedem vix uno die vacasse; et post mortem *Valentini*, ac post interpontificium dierum trium *Gregorium IV* Pontificem Romanum creatum esse; sed hæc omnia gratis et sine ullo veterum testimonio asserta. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico peculiares dies morti Eugenii II et Valentini, ac ordinationi tam ejusdem *Valentini*, quam *Gregorii IV* attribuit, indeque singulis annos, menses, et dies quibus eos sedisse arbitratur, adscribit, sed ex mera conjectura. Hanc temporum, quibus Romani Pontifices sedere, putandorum ra-

tionem, primus usurpasse videtur Onuphrius in Chronico Ecclesiastico, quem postea alii, in chronologia Pontificia, sequentium præsertim sæculorum, secuti sunt. Verum sicut is in eo quod inscriptiones et veteres auctores, quorum loca depravata arbitratur, lectoribus non monitis, quod aliquid in iisdem immutasset, emendabat, imitandus non est; ita nec in eo quod in chronotaxi Pontificia conjecturas suas ac divinationes tanquam antiquorum dicta, quandoque in medium adducit; satius est enim scire rem aliquam esse ignotam, quam dubiam vel falsam, tanquam certam aut veram amplecti, aut aliis obtrudere.

9. *Gloriantur Romani se habere corpus S. Gregorii M.* — Ad num. 34 et seqq. Baronius Annalibus inserit, translationem corporis *S. Gregorii M.* ab Anastasio et Joanne diacono in ejus Vita recitatam; et tanquam nihil opponi posset, securus progreditur, solum sollicitus circa corpus *S. Sebastiani*, quod in Gallias antiqui scriptores delatum dixere. Verum Bollandus ad diem XII mensis Martii in Commentario prævio ad Vitam Gregorii Magni ostendit, Gallos non minus quam Romanos se sanctissimi hujus Pontificis et Ecclesiæ doctoris corpus habere, gloriari. De Romanis satis demonstrat Baronius, et Paulus de angelis in Declaratione Ichnographiæ novi templi Vaticani testatur, modo in nova Basilica S. Petri, euntibus ad ejus confessionem, ad sinistram esse *altare S. Andreæ, ubi ejus caput asservatur. Altare vero privilegiatum S. Gregorii Magni* esse ad ipsum sacrarium majus, *ubi reconditum est* ejus corpus. Certum itaque et indubitatum apud Romanos est corpus sancti Gregorii M. asservari in Ecclesia S. Petri. Sed Galli sacras ejus reliquias ex Italia in Franciam anno DCCCXXVI delatas esse existimant, ac in Suessionensi sancti Medardi monasterio depositas, ut jam ex auctore coævo monstravimus eodem anno, n. 4. Ad hæc Nithardus lib. 3, pag. 372, narrata pugna inter filios Ludovici Pii anno DCCCXLII habita scribit : « Cum Carolus rex Suessionicam peteret urbem, monachi de sancto Medardo occurrerunt illi deprecantes, ut corpora SS. Medardi, Sebastiani, Gregorii, Tiburtii, Petri et Marcellini, Marii, Marthæ, Audifacis, et Habacuc, Honesini, Marcesinæ, et Leocadiæ, Mariani, Pelagii et Mauri, Floriani cum sex fratribus suis, Gildardi, Sereni et Domni, Remigii Rothomagorum archiepiscopi, in Basilicam, ubi nunc quiescunt, et jam tunc maxima ex parte ædificata fuerat, transferret. Quibus acquiescens, inibi remansit, et uti postulaverant, beatorum corpora propriis humeris cum omni veneratione sustulit ».

10. *Gloriantur et Franci.* — Claudius Darmaius lib. 4 Hist. Suessionis cap. 10, inter munera Ludovici imp. monasterio sancti Medardi oblata, recenset *librum aureis litteris exaratum, et laminis etiam aureis obductum*, quo dein cooperculo sublato curavisse Ingrannum abbatem sancti Medardi laminis argenteis eisque inauratis obduci : in quibus etiamnum hæc verba leguntur : « Hæc tabula facta est a D. Ingranno abbate hujus loci an. MCLXVIII, Alexandri III decimo, regni Ludovici junioris XXXIII. Librum autem ipsum obtulit Ludovicus imperator B. Sebastiano in receptione ejusdem martyris inclyti et papæ Gregorii Urbis Romæ ». Senonenses tamen contendunt caput S. Gregorii ad monasterium sancti Petri-Vivi Senonense translatum fuisse, uti narrat Clarius monachus in Chronico sancti Petri-Vivi apud Dacherium tom. II Spicilegii p. 716, ubi ait : « Postulavit Ansegisus a Joanne papa, dari sibi reliquias Pontificum atque doctorum Gregorii atque Leonis, quod et impetravit: plerumque enim missarum solemnia in Sede Apostolica celebravit. Dedit autem eis Joannes papa caput B. Gregorii papæ universalis, filii Gordiani, plumbo inclusum, et brachium esse Leonis papæ et doctoris. Suscipiens autem hoc munus, idem Ansegisus detulit Senones in Basilicam S. Petri quod usque in hodiernum diem illic cum magno honore servatur ». Idem habet Robertus monachus Autissiodorensis in sua Chronologia. Porro creatus est Ansegisus archiepiscopus Senonensis anno DCCCLXXI, obiitque anno DCCCLXXXIII, cujus tempore Carolus Calvus rex Franciæ coronatus est imperator a Joanne VIII.

11. *Modus litis componendæ.* — Denique in Chronico Constantiensi legitur, an. CMXCII *sanctum Gebhardum* episcopum Constantiensem Ecclesiam in honorem S. Gregorii M. dedicasse, et cum Romam profectus esset, obtinuisse a Joanne papa caput sancti doctoris, aliasque plures reliquias. Obiit autem *sanctus Gebhardus* VI kal. Sept. an. CMXCVI, et auctor Chronici Constantiensis loquitur de Joanne papa hujus nominis XV. Sicut itaque Baronius dicit, non totum corpus S. Sebastiani; sed tantum ejus partem in Galliam translatam esse; ita et de S. Gregorii Magni corpore dicendum videtur.

12. *Christiani a Saracenis in Marca Hispanica male habiti.* — *Aizo* vir genere Gothus bis Saracenorum in Hispania subsidium postulavit. Primo quidem per fratrem, quem anno superiori ad regem Cordubensem misit, iterumque hoc anno, quo ipsemet Cordubam se contulit, et exercitum ab eodem rege obtinuit, quo fretus fines Barcinonensium et Gerundensium vastavit, ut prodit annalista Hildensheimensis. Fuse rem narrat Eginhardus in Annal. : « Imperator Helisacharem presbyterum et abbatem (monasterii sc. sancti Maximini prope Treviros) et cum eo Hildebrandum atque Donatum comites ad motus Hispanicæ Marchæ componendos misit. Ante quorum adventum, Aizo Saracenorum auxilio fretus multa ejusdem limitis custodibus adversa intulit, atque assiduis incursionibus in tantum fatigavit, ut quidam illorum, relictis quæ debuerant castellis, recederent. Defecit ad eum et filius Beræ (qui alias perduellionis convictus fuerat) nomine Willemundus, necnon et alii complures novarum rerum gentilitia levitate cupidi : junctique Saracenis ac Mauris Ceritaniam, et Vallensem rapinis atque incendiis quotidie infesta-

bant. Cumque ad sedandos ac mitigandos Gothorum atque Hispanorum in illis finibus habitantium animos Helisachar abbas cum aliis ab imperatore missus, multa et propria industria et sociorum consilio prudenter administrasset : Bernardus quoque Barcinonæ comes Aizonis insidiis, et eorum qui ad eum defecerant, calliditati ac fraudulentis machinationibus pertinacissime resisteret, atque eorum temerarios conatus irritos efficeret, exercitus a rege Saracenorum Abdiramano ad auxilium Aizoni ferendum missus, Cæsaraugustam venisse nuntiatur : supra quem Abumaruam regis propinquus dux constitutus, ex persuasionibus Aizonis haud dubiam sibi victoriam pollicebatur. Contra quem imperator filium suum Pippinum Aquitaniæ regem cum immodicis Francorum copiis mittens, regni sui terminos tueri præcepit. Quod ita factum esset, nisi ducum desidia, quos Francorum exercitui præfecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is quem ducebant ad Marcham venisset exercitus. Quæ tarditas in tantum noxia fuit, ut Abumaruam vastatis Barcinonensium ac Gerundensium agris, villisque incensis, cunctis etiam quæ extra urbes invenerat direptis, quod incolumi exercitu Cæsaraugustam se reciperet, priusquam a nostro exercitu vel videri potuisset. Hujus cladis præsagia credita sunt visæ multoties in cælo acies, et ille terribilis nocturnæ coruscationis in aere discursus ».

13. *Aliquot comitatus amittunt.* — Porro Ausonensis tantum comitatus discessit ab officio; et reliqua ejus tractus castella et municipia, quæ *Aizo* armis recepit. Ea autem alia esse non possunt, ut notat Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 22, præter isthæc præcipua : Rivumpullum, Bergam, Manresam, Cardonam et Solsonam, in quæ latus patebat aditus ad auxilia Maurorum excipienda. Universa itaque regio illa tunc a ditione Francorum recessit una cum Dertosæ, Ilerdæ, et Taraconæ adjacentibus agris : quæ cuncta in potestatem Christianorum non redierunt nisi post longissimi temporis intervallum, quando Ausona, Rivumpullum et Manresam *Wilfredus* comes Barcinonensis Mauris abstulit circa annum DCCCLXXXVI, et cæteri deinceps comites ultra Sicorim et ripas Iberi Mauros victricibus armis pepulere. Attamen in potestate Francorum semper perstitere Bisuldunenses, Urgellensis, Palliarensis; et Ripacurcienses Christiani nominis comites.

14. *Libri S. Dionysii in Franciam missi.* — Pergit Eginhardus : « Legati Michaelis imp. de Constantinopoli ad imperatorem, quasi propter fœdus confirmandum missi, Septembrio mense Compendium venerunt; quos ille ibi benigne receptos et audivit et absolvit ». In horum legatorum numero fuit œconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Hilduinus enim San-Dionysianus abbas in suo ad Ludovicum imp. rescripto, quod inter Areopagetica reperitur apud Surium ad diem IX Octob. hæc de libris sancti Dionysii scribit : « Authenticos eosdem libros græca lingua conscriptos, quando œconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ et cæteri missi Michaelis legatione publica ad vestram gloriam Compendio functi sunt in ipsa Vigilia solemnitatis sancti Dionysii, pro munere magno suscepimus. Quoad donum devotionis nostræ ac si cælitus allatum adeo divina gratia est prosecuta, ut in eadem nocte decem et novem nominatissimæ virtutes in ægrorum sanationes variarum infirmitatum ex notissimis et vicinitati nostræ personis contiguis ad laudem et gloriam sui nominis orationibus et meritis excellentissimi sui martyris Christus Dominus sit operari dignatus ». Refert hæc Baronius ad primam legationem Michaelis anno DCCCXXIV in Franciam missam : verum tunc Ludovicus imp. non Compendii, sed Rothomagi legatos Michaelis audivit, atque longe post Natalitia sancti Dionysii, XV sc. kal. Decemb., ut eo anno vidimus.

15. *Floret Smaragdus abbas S. Michaelis.* — Florebat hoc tempore *Smaragdus* abbas sancti Michaelis in episcopatu Virodunensi, vir præclaris virtutibus et libris in lucem editis clarissimus, ut prodit chronographus ejusdem monasterii, a Mabillonio tom. II Analect. publicatus. Tria Smaragdi opuscula memorat Honorius Augustodunensis presbyter lib. 4 de Script. Ecclesiast. : « Smaragdus abbas monasterii sancti Michaelis lectiones et Evangelia in divinis officiis legenda per circulum anni exposuit, et librum monasticæ professionis congruum, quem diadema monachorum vocavit, et grammaticam majorem, Donatum exponendo, explicuit ». Ad hæc Dacherius tom. V Spicilegii aliud ejus opus in lucem emisit capitibus XXXII distinctum, cui titulus, *Via regia.* De aliis ejus opusculis legendus Mabillonius loco citato, cavendusque error, in quem Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. aliique quidam incidere, qui *Smaragdum* istum cum Ardone cognomento Smaragdo, scriptore Vitæ sancti Benedicti Anianensis abbatis, perperam confundunt. In ejus Epitaphio in Chronico laudato recitato dicitur *Smaragdus* imperante Ludovico Pio mortuus, sed annus emortualis ejus non memoratur.

16. *Egbertus fit totius Angliæ monarcha.* — Malmesburiensis lib. 2 de Gestis Reg. cap. 1, postquam narravit, *Widlafium* Merciorum regem, quem nuper Egbertus West-Saxonum rex regno expulerat, in fidem tributariam ab eo acceptum esse, subdit : « Eodem anno Northanymbri, qui se solos remansisse, et omnium digito notari cernerent, timentes ne diu conceptam iram in ipsos effunderet, tandem vel sero datis obsidibus favevunt deditioni. Ita tota Britannia potitus, reliquum vitæ per annos novem tranquille cucurrit ». Quod ad temporis rationem spectat, idem auctor lib. 1 de Reg. cap. 3, dum Northumbriæ reges recenset, et eorum ultimum Ethelredum, ait : « Transactis triginta tribus annis, hanc quoque regionem cum cæteris obtinuit rex Egbertus, anno Dominicæ In-

carnationis DCCCXXVII, regni sui XXXIII ». Quare cum Ethelredus ultimus Northumbriæ rex anno DCCXCVI occisus fuerit, ut suo loco ostendimus, anni illi XXXIII, qui a morte Ethelredi fluxere, hoc anno absolvuntur, et Egbertus totius insulæ monarcha factus est. « Recepta », inquit Usserius in Indice ad hunc Christi annum, « post triginta trium annorum ἀναρχίαν, Northumbria, Egbertus Occiduorum Saxonum rex, monarchiam Angliæ, quæ nomen illud eo tempore putatur accepisse, primus sibi vindicavit ». Tunc primum *Egbertus* lata lege edixit, insulam, quæ olim a Britannis, *Britannia*, et nuper a Saxonibus, *Saxonia* dicebatur, ad alterius Britanniæ Saxoniæque discrimen, *Angliam* imposterum appellandam esse. Quidquid a Meridie, quo Galliam prospicit, longe lateque in Septentrionem porrigebatur ad Glottæ Cluidæque æstuaria, Angliæ nomen accepit, ideoque *Edemburgum*, urbs hodie primaria regni Scotiæ, intra Angliæ terminos contenta fuit, ut ostendit Alfordus hoc anno num. 7. Denique chronographus Saxo nuper in Anglia e tenebris eductus ad hunc Christi annum observat Egbertum, quem Ecgbryhtum vocat octavum regem fuisse, qui toti Britanniæ imperavit, primum vero extitisse *Aellam;* secundum *Ceaulinum*, Occidentalium Saxonum regem; tertium *Aethelbryhtum*, Cantuariorum regem; quartum *Redwaldum*, Orientalium Anglorum regem; quintum *Edwinum*, Northumbriæ regem; sextum *Oswaldum*, ejus successorem; septimum *Oswium*, Oswaldi fratrem; octavum *Ecgbryhtum* seu Egbertum Occidentalium Saxonum regem.

GREGORII IV ANNUS 1. — CHRISTI 828.

1. *Galliæ miraculis illustratæ ex reliquiis SS. Marcellini et Petri.* — Sequitur Christi annus octingentesimus vicesimus octavus, Indictione sexta, quo Galliæ mirifice illustratæ sunt ex sacris reliquiis sanctorum martyrum illuc Roma delatis, multiplicibus signis. Non producuntur ista ex apocryphorum insomniis, sed ex nobilissimo temporis hujus scriptore, qui præsens fuit, Einhardo, sive Eginhardo viro clarissimo, qui fuit a secretis Carolo Magno, cujus et Vitam scripsit, et hoc tempore Ludovico Pio fidus consiliarius inhærebat, de quo et plura superius hoc tomo sunt dicta.

De his acturi, primum omnium illud significandum, quod hoc anno celebratus est Aquisgrani conventus, quod veteres Francorum Annales produnt, et in rebus gestis ejusdem principis expressum habetur ab ejusdem temporis scriptore editis, sed meminit ejusdem ipse pariter Einhardus [1], qui se ad eum una cum aliis optimatibus ex more vocatum affirmat, quando et divinitus est admonitus Ludovicus de his quæ agere deberet. Accidit enim, ut dum ipse consultores homines de his, quæ essent agenda, adhibuit, Deus ipsum per angelum commonefecerit. Quomodo autem ista se habuerint, idem rerum gestarum inspector, testis fidelis Einhardus in libris a se scriptis de admirandis rebus gestis SS. Marcellini et Petri, post alia recensita miracula divinitus edita, ubi sunt delata in Gallias eorumdem sanctorum martyrum corpora, perjucundam ejusmodi subjicit narrationem :

2. « Imperator Ludovicus eo tempore Aquisgrani palatio consistens, conventum procerum ibi fieri, media fere hieme præceperat ». Porro iidem, qui supra citati auctores eumdem conventum habitum tradunt mense Februario. Pergit Einhardus : « Ubi et ego inter cæteros adesse jussus; quia de vicinia sanctorum martyrum abesse cogebar, parum jucundas in palatio moras faciebam. Ideoque post unum, ex quo illo veneram, mensem exactum, misi quemdam ex nostris nomine Ellenhardum præcipiens ei, ut ad limina beatorum martyrum, quanta posset celeritate festinaret, visitatisque fratribus nostris, quos inde digrediens ad divinum servitium faciendum ibi dimiseram, atque omnibus, quæ ibidem agerentur, diligenter exploratis, ad nos cito recurreret. Qui cum illuc venisset, tribus ibi mansit diebus. Quarto vero cum jam ad nos reverti disponeret, cæcus ille nomine Albricus, cujus in superioribus fecimus mentionem, detinuit redire parantem, affirmans non prius iter

[1] Einhard. de translat. SS. Marcellini et Petri l. III. c. 11. 12.

suum ingressurum, quam tale signum fieri vidisset, cujus relatione me lætum atque oppido gaudentem efficeret.

3. « Addidit etiam, beatissimos martyres præterita nocte sibi in somnis apparuisse, atque in mandatis dedisse, ut perquireret quemdam pauperem, nomine Gisalbertum immani gibbo depressum, ac proinde curvum, ac brevibus baculis innitentem, atque inventum in cœnaculo, quod supra porticum Basilicæ est, tempore matutini officii juxta reliquias, quæ ibi erant, collocaret, eo quod ibi per merita et virtutem sanctorum, quorum illæ reliquiæ essent, de illa gibbi deformitate atque curvitatis incommodo liberari deberet. Paruit ille suadenti, atque iter quod aggredi paraverat, distulit in crastinum. Ac cæcus ille jussum pauperem perquirens invenit, et ut sibi præceptum erat, in superioribus Ecclesiæ partibus, juxta prædictas reliquias, officii matutini tempore collocavit. Erant autem illæ reliquiæ (quod nondum noveramus) beati Marii martyris, et uxoris ac filiorum ejus, Marthæ videlicet, Audifacis et Habacuc : quæ utique simul cum sanctorum Marcellini et Petri corporibus et eodem loculo ad nos perlatæ sunt; sed is, qui eas detulit, cujus essent reliquiæ, nescivit : nam ille, qui eas mihi miserat, promisit se ad me esse venturum, ac nomina sanctorum, quorum hæ reliquiæ forent, per semetipsum mihi indicaturum, quod postea factum est. Pauper vero, qui juxta illas a memorato cæco fuerat collocatus, cum secunda lectio ad nocturnum officium ex more legeretur, edito ingenti clamore, non modicum pavorem audientibus incussit. Ad quem cum nonnulli clericorum una cum illo, qui hoc ibi opperiri jussus fuerat, accurrissent, invenerunt eum pronum atque extensum propter altare jacentem, pavimentumque quod ori ejus subjectum erat, plurimo sanguine madens. Quem lavantes, et allata aqua refocillantes, sanum et erectum, neque ulla camelinæ illius tortitudinis signa retinentem in inferiores Ecclesiæ partes gratulabundi deduxerunt. Quo miraculo in hunc modum peracto, is, quem illuc miseram, ad me cum summa festinatione regressus, cum ea, quæ viderat, retulisset, magno nos gaudio et exsultatione replevit ».

4. Porro idem qui supra cæcus, carens penitus oculis, curatus infirmitate, qua detinebatur, mentis oculis sic illustratus est, ut etiam prophetiæ donum fuerit consecutus : qui inter alia, angelica revelatione admonitus est de nonnullis, quæ essent Ludovico imperatori significanda, ut ab ipso corrigerentur. At quænam ista fuerint, tacet quidem auctor, verum quæ de ejus curatione eodem libro tertio idem Einhardus ante præmiserat, sunt describenda : sic enim se habent :

« Miraculum [1] autem, quod nunc narraturus sum, ego ipse non vidi, sed verbis eorum, quorum relatione hoc mihi compertum est, non minus quam propriis oculis credere possum. Ideoque non ut auditum, sed potius ut a me visum incunctanter, ac sine ulla dubitatione proferre decrevi. Mercatores quidam de civitate Moguntiaca, qui frumentum in superioribus Germaniæ partibus emere, ac per fluvium Mœnum ad urbem devehere solebant, cæcum quemdam natione Aquitanum, nomine Albricum mercedis a Deo promerendæ gratia, navi suæ impositum, sicut ipse petiverat, ad Basilicam beatorum martyrum deduxerunt. Qui cum ibi egressus, atque in domo custodis Ecclesiæ esset hospitio receptus, septem vel eo amplius dies ibidem moratus est. Habebat enim præter cæcitatem, quæ ei propter quod oculis carebat, et naturalis jam esse videbatur, horribilem et fœdam totius corporis infirmitatem. Erat enim omnium membrorum ingens tremor, qui eumdem tam gravi quatiebat incommodo, ut propriis manibus cibum ori suo porrigere penitus non valeret. Is cum die quadam horis antemeridianis in hospitio jacens obdormisset, vidit per soporem quemdam sibi assistentem, seque monentem, ut cito surgeret, atque ad Ecclesiam festinaret; tempus dicens advenisse, quod de illa miserabili passione per virtutem sanctorum liberari deberet. Expergefactus atque ad Ecclesiam ductus, pro foribus in quodam lapide consedit.

5. « Agebatur tunc in Ecclesia more solemni divinum officium, et expletis orationibus, quæ sacram Evangelii lectionem præcedere solent, ipsum legi cœptum est. Cujus cum vix duo versus fuissent legendo completi, ecce repente, velut vim patiens, tremulosus ille vociferatus est, dicens : Adjuva me, sancte Marcelline. Quo clamore tametsi omnes, qui in Ecclesia erant, haud parva forent perturbatione commoti, majore tamen parte propter reverentiam Evangelicæ lectionis in loco remanente, plures ad videndum, quænam causa hujusce clamoris existeret, accurrerunt. Et ut postea testati sunt, invenerunt eum in eodem, quo consederat, loco, extento ac resupinato corpore jacentem, mentumque ac pectus cruore ex naribus profluente inundatum. Qui cum ab eis erectus, et paululum aquæ frigidæ sumens fuisset recreatus, retulit sibi visum fuisse tunc cum illam vocem emiserat, quod aliquis eum pugno in cervicem percussisset, atque ideo beati martyris auxilium implorasset. Cæterum hunc ictum tam salutarem ei fuisse constat, ut ex illo temporis momento nullum illius fœdæ agitationis vestigium in ejus corpore ulterius appareret. Is postea per duos ferme annos in eodem loco mansit, et (ut ipse testatus est) nulla nox in hoc biennio fuit, in qua per somnium eosdem, qui salvum fecerunt, martyres non vidisset, multa quoque ab eis audisset, quæ aliis dicere jubebatur; ex quibus pleraque nunc impleri cernimus, quæ ille tunc futura esse prædixit ». Hactenus de ejus curatione.

6. De his autem, quæ ad imperatorem referenda essent eidem revelata, idem qui supra Ein-

[1] Einhard. l. III. c. 5. 6.

hardus inferius subjicit narrationem, dicens[1] : « Nec multo post Ratleicus, qui sacros martyrum cineres (sicut in superioribus demonstravimus) Roma detulit, ut ipse asserebat, jussus venit, deferens libellum complura capitula continentem. Cujus rationem talem esse retulit, dicens, cæcum illum, cujus modo fecimus mentionem, ex auctoritate martyrum præcepisse, ut ea capitula describeret, mihique deferret ac diceret, ut ea susciperem, atque imperatori legenda offerrem. Suscepi ab eo libellum, atque perlegi, emendatumque ac noviter scriptum, imperatori (ut jusserat) obtuli. Et ille suscepit atque perlegit. Sed de his, quæ per hunc libellum facere jussus vel admonitus fuerat, perpauca adimplere curavit. Quid autem illa capitula continerent, aut quid ab eo factum, aut dimissum sit, alio potius in loco quam in isto commemorandum est. Illud autem non solum non prætereundum, quinimo aperte ac dilucide censeo conscribendum, qualiter revelatum et jussum sit, ut libellus ille fieri atque regi dari debuerit; quæ Ratleicus hoc modo contigisse retulit :

7. « Ante paucos, inquit, dies, cum in Ecclesiam ad agendum nocturnum officium ex more convenissemus, adiit me cæcus ille, quem nostis, rogans, ut in partem aliquam secretiorem cum illo secederem. Feci ut volebat, et cum eo cellulam, in qua quiescere solebam, ingressus sum. Tunc ille prior, hac, inquit, nocte, paulo antequam sono signorum excitati surgeremus, apparuit mihi per visum quidam vir, canitie venerabilis, veste candida indutus, virgam auream manu tenens, ac talibus me verbis compellavit: Vide, inquit, Albrice, ut cuncta, quæ tibi dixero, bene intelligas, eaque adeo tenaci memoria detineas, ut etiam aliis, qui illa scripturi sunt, exponere valeas. Volo enim, ut scribantur, et Ludovico imperatori ad legendum per seniorem vestrum ostendantur. Sunt quippe valde necessaria non solum ad cognoscendum, verum etiam ad faciendum principi, in cujus regnum isti martyres divina jussione venerunt. Tunc incipiens, duodena, vel eo amplius capitula per ordinem pronuntiavit, mihique præcepit, ut tibi et aliis quatuor, quos tibi dicturus sum, illa commemorem atque exponam. Et post hæc tu libellum facias, eumque seniori tuo, qui nunc in palatio moratur, deferas : eique ex martyrum auctoritate præcipias, ut eum quanto celerius possit, imperatori offerat.

8. « Deinde subjungens: Nosti me, inquit, quis ego sim, qui tibi ista præcipio? Tum ego nihil hæsitans, S. Marcellinum eum esse respondi. Et ille: Non ita est, inquit, ut opinaris, sed Gabriel archangelus ego sum, personamque ac formam Marcellini idcirco assumpsi, quia Dominus Deus rerum atque causarum ad istos martyres pertinentium mihi curam commisit, et nunc veni, ut hæc tibi indicarem, quæ scribere præcepi; quoniam divinæ voluntatis est, ut ea ex auctoritate eorum ad notitiam regis sine morarum interpositione perveniant. Tu vero, sicut tibi præcepi, primo diluculo post completum divinum officium nuntia quæ audisti his, quibus ea nuntiare jussi ». Humanam formam angelos interdum sumere consuevisse, hoc neque ignorarunt qui cum Rhode[1] ancilla locuti, pulsantem ostium inopinato Petrum, qui conjectus erat in carcerem, ejus esse angelum existimarunt. Pergit auctor :

9. « Tum ego : Nemo est, inquam, qui mihi credat, quod angelus mecum locutus sit, aut me ista nuntiare mandavit : Non erit, inquit, ita ; sed dabo signum, quod facias coram eis, quo viso, nullam ultro dubitationem habebunt de his, quæ ad eos mea jussione pertuleris. Proinde volo, dicas Ratleico, ut exhibeat tibi duos cereos novos, qui nondum accensi fuissent, et unum ex eis dextera, alterum sinistra tenens, sta coram altari ; et cum omnia, quæ tibi præcepi, narrando compleveris, dic eis, qui hæc audiunt, ut in hoc credant vera, et ab angelo Dei esse mandata, quæ dixisti, si hi cerei in manibus tuis, sine adhibitione ignis visibilis fuerint videntibus illis illuminati. Quo facto, scriptus est libellus mihique allatus, et per me regi oblatus, ab illoque acceptus atque perlectus est. Idcirco visum est mihi inter cætera miracula libelli hujus facere mentionem, quia per occasionem, qua ille scribi jubebatur, contigit illa mirabilis et inusitata cereorum accensio, quam per merita beatorum martyrum fieri debere, ipse, qui eos illuminavit, angelus prænuntiavit ». Hæc de his Einhardus.

10. Porro autem ejusmodi revelationem per angelum factam, Ludovico imp. significandam, nequaquam otiose contigisse quis dixerit, sed ad antevertenda mala illa, quæ eidem imperatori eventura essent, et quidem maxima, quæ si omnibus divinis monitis paruisset, evitare facile potuisset : sed quod ea magna ex parte facere prætermisit, irruerunt ea in eum, quibus oppressus, vix tandem post multos labores atque dolores ex eis emergere concessum est.

At hic recitandus esset alius libellus, more majorum tunc conscriptus de miraculis eorumdem sanctorum martyrum, qui hoc eodem anno eodemque tempore, quo degebat in palatio apud Ludovicum idem Einhardus, ipsi (ut idem testatur[2]) oblatus est, in quo etiam plura miracula tunc edita describuntur, sed brevitatis causa prætermittimus, quæ tu pro arbitrio consulas ; nos quod ad alia festinemus, quæ præteriri non posse videntur, hic modo reddamus.

11. Ne quis enim putet pro reliquiarum martyrum quantitate a Deo majora vel minora fieri concedi miracula, sed potius secundum illud Gregorii superius recitatum, idem præstare levem pulvisculum et quælibet passionum signa, quod mar-

[1] Einhard. l. III. c. 12.

[1] Act. XII. — [2] Einhard. l. III. c. 14.

tyrum corpora: duo hic sunt summatim conscripti recitandi libelli, quibus breviter agitur de miraculis editis in locis illis, ad quæ ejusdem Einhardi concessione reliquiæ eorumdem martyrum sunt allatæ: qui eosdem libellos in quarto libro describens, ista præfatur[1]: « Alter libellus mihi oblatus est de monasterio S. Bavonis, quod situm est juxta Scaldim in loco Ganda vocato, ubi idem amnis Legiæ flumini conjungitur, a fratribus ibidem Deo servientibus, quorum rogatu reliquias memoratorum Christi martyrum ad idem monasterium misi, in quo hæc per ordinem gesta reperta sunt:

12. « Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi octingentesimo vicesimo octavo, venerunt reliquiæ sanctorum Christi martyrum Marcellini et Petri ad monasterium sancti Bavonis die quarto nonarum Juliarum, feria sexta, Indictione sexta, tertia vero die, id est, Dominica proxima, quæ fuit tertio non. Jul. quædam puella cæca nomine Hartlinda de villa quæ Fursenum (Furserium) appellatur, quam pater et mater testati sunt octo annis oculorum officio caruisse: cum ante altare, super quod reliquiæ erant positæ, fuisset adducta, coram omnibus, qui aderant, visum, Domino miserante, recepit.

« Inde post dies octo, id est, quarto idus Julii adducta est alia puella similiter cæca, nomine Helmrada de villa Magle nuncupata, cujus parentes de ea retulerunt, quod octava die postquam baptizata fuit, subito cæcitate percussa sit: quæ et ipsa statim coram sacris martyrum cineribus lumen, quod jam dudum perdidit, Domino sibi reddente, recepit. Exinde die tertia, quod fuit pridie idus Julii, venit illuc puella quædam curva, nomine Blidrada de villa Boderetio, quæ pertinet ad monasterium S. Vedasti, quæ cum ante memoratas sanctorum reliquias, pro restitutione salutis suæ Dominum Christum invocasset, coram omnibus qui aderant, erecta est, et integrum corporis sui statum in momento temporis recipere meruit.

13. « Postea vero duodecimo die kalendarum Augustarum, femina quædam nomine Eddela, ancilla S. Amandi de villa Baceroda vocata, quæ plurimis annis oculorum lumine caruisse dicebatur, ibidem fideliter orans, visum recepit. Eodem die servus quidam S. Bavonis, Eberaldus vocabulo, de villa Millinio, qui et ipse per plures annos lumen cæli non vidit, cunctis qui aderant cernentibus, eodem loco diu desiderata luce donatus est. Ipsa quoque die duæ viduæ quæ plurimis annis cæcæ fuerant, ibidem illuminatæ sunt, quarum altera, nomine Bliduvara, de villa Alcinio, altera Rieberta vocata de villa Werminio fuisse narratur. Deinde post dies viginti quinque, id est, in festivitate Assumptionis S. Mariæ, femina quædam, vocabulo Angarishilda, de villa Goiaco, coram sacris martyrum reliquiis, omni populo cernente, et id, quod evenerat, admirante, ita incurvata est, ut penitus se ad cælum videndum erigere non posset; eademque sequenti die, id est, decimo septimo kalendas Septembris in Ecclesia cum Evangelium legeretur, eodem populo teste, ita erecta atque in statum pristinum restituta est, ac si nunquam per ullam corporis sui læsionem ad terram fuisset inclinata. Postea vero secunda et vicesima die mensis Septembris, id est, decimo kalendas Octobris, homo quidam de pago Texandria, ex villa quæ Appennia nominatur, vocabulo Liodolphus, qui propter sinistri cruris et pedis imbecillitatem, duobus se baculis ad incedendum sustentabat: ita ibidem in conspectu populi perfecte curatus est, ut ultra jam ad ambulandum baculorum adminiculo non egeret.

14. « Quarta vero die post patrationem hujus miraculi, id est, septimo kalendas Octobris, juvenis quidam surdus et mutus, sinistra quoque manu contractus, nomine Hunuvaldus de villa Cervio nuncupata, cum ante sacras martyrum reliquias venisset, atque ibi suppliciter orasset; statim per virtutem Christi, depulsis universis quæ patiebatur incommodis, ita sanus effectus est, ac si nunquam aut surdus, aut mutus, aut ex contractione nervorum in manu fuisset aliquo modo debilitatus. Sequenti die, hoc est, sexto kalendas Octobris, femina quædam, nomine Engilgarda, quæ per multos annos dira paralysi tenebatur, eadem in Basilica per merita beatorum martyrum coram omni populo est curata; erat eadem ancilla pertinens ad episcopium Tornacense, de villa quæ Werecundia nominatur. In crastinum vero, id est, quinto kalendas Octobris, altera quædam femina nomine Ramburga, de villa Bettingaheim simili passione in inferiore corporis sui parte valde debilitata, cunctis, qui aderant, videntibus coram iisdem sanctorum reliquiis perfectam membrorum suorum firmitatem recepit, atque a morbo, quo per decem annos laborasse ferebatur, Deo volente, in momento temporis liberata est.

15. « Eadem die vir quidam cæcus, nomine Germanus, de villa Schalteum (Schaltheim), quæ juxta ostium Scaldis fluminis in maritima Frisonum regione posita est, cum ibi pro calamitate, quam patiebatur, Domini misericordiam et beatos martyres invocasset, diu negatum lumen cum lætitia accipere meruit. Quarta vero die postquam hoc signum, Domino volente contigit, id est, pridie kalendas Octobris, quædam ancilla S. Bavonis, vocabulo Gundrada, de villa Adingaheim, quæ tribus fere annis solem non viderat, ubi se coram altari ad adorandum prostraverat, lumen, quod amiserat, Christo Domino per merita sanctorum suorum largiente, recipit ». Hucusque libellus ex monasterio S. Bavonis, qui (ut dictum est) ad eumdem Einhardum, qui eas reliquias illuc miserat, redditus est. Sed missis aliis brevitatis causa (obruimur enim copia) ad postremum audiamus libellum illum ex monasterio S. Servatii ad eumdem Einhardum, qui easdem ipsi venerandas reliquias

[1] Einhard. l. IV. c. 17.

fuerat impertitus, æque missum. Sic enim ait[1] :

16. « Tertium quoque libellum detulerunt mihi fratres de monasterio S. Servatii confessoris, quod situm est in ripa Mosæ fluminis, in vico qui hodie Trajectus vocatur, et distat ab Aquensi palatio octo circiter leucas ; estque habitantium, et præcipue negotiatorum multitudine frequentissimus ; cujus textus, si bene recolo, in hunc modum videtur esse compositus :

« Adventus sanctorum Christi martyrum Marcellini et Petri ad vicum Trajectum contigit pridie nonas Junii. Nam ipso die venit ei obviam de eodem vico immanis multitudo populi ad susceptionem illorum congregata, laudans et benedicens Deum super immensa atque inenarrabili misericordia sua, qua per tantos patronos populum in se credentem et confidentem visitare dignatus est. Cumque in his laudibus et lætitia spirituali usque ad Basilicam B. Servatii perventum est, celebratisque cum magna omnium gratulatione missarum solemniis, et universis ad sua reversis, feretrum, quo sacri cineres adducti sunt, a dextris altaris, juxta cancellos collocatum est : totusque ille dies cum ingenti eodem in vico consistentis populi exultatione atque jucunditate consummatus est.

17. « Cumque ad vespertinum officium juxta consuetudinem celebrandum eamdem Basilicam fuissemus ingressi, aderat inter cæteros puer quidam, nomine Berngisus, quem propinqui sui de pago Cundnasio ante paucos dies illuc venientes, adduxerunt cæcum a nativitate. Qui subito coram omnibus in pavimentum cecidit, ibique aliquandiu velut sopore depressus jacuit, moxque apertis oculis lucem, quam nunquam ante vidit, Christo Domino per merita sanctorum suorum donante, conspexit ». Hic tu, novator Hagiomache, longe majori cæcitate percussus, quia videre non vis, audi saltem testimonium illud cæci nati a Christo illuminati, dicentis[2] : « A sæculo non est auditum, quia quis aperuerit oculos cæci nati : nisi esset hic a Deo, non poterat facere quicquam ». An et tu, ut tui compares Judæi, dices : In peccatis natus es totus, et doces nos? An et tu, ut illum Judæi, ejicies hunc foras? sed suscipit eum Christus, et velis, nolis, ob oculos tuos ponet, ut te judicet. Sed reliqua prosequamur :

18. « Exin quinta die, id est, sexto idus Junii, homo quidam, cognomento Hildimarus, qui surdus erat et mutus, coram eisdem sacris sanctorum reliquiis, et auditum pariter et loquelam per virtutem Christi recepit. Eodem quoque die puella quædam de familia S. Lamberti, nomine Adallinda, quæ non solum surda et muta, sed etiam cæca, totoque corpore tam miserabili modo ex nervorum contractione erat complicata, ut genua pectori jungerentur, juxta sacras martyrum reliquias a suis posita, et visum et auditum, loquelam etiam, omniumque membrorum rectitudinem ac salutem coram omnibus, qui aderant, mirabili celeritate, divino munere consecuta est. Postridie vero, id est, quinto idus Junii, quidam servus regius, nomine Berohadus de villa Cresciaco in dextera corporis sui parte per totum ex nervorum contractione debilitatus et inutilis factus, dum ante memoratas sanctorum reliquias venisset, statim erectus, et sanitati, quam desiderabat, sine mora est redditus. Similiter et puella quædam de vico Trajecto, vocabulo Theothildis, cujus dextera manus erat simili contractione in tantum complicata atque distorta, ut ad omnêm usum esset inutilis, hac eadem die ante easdem sanctorum reliquias pari modo curata est.

19. « Quibus visis, populus in Basilica congregatus, cœpit præ nimia exsultatione ac lætitia in hymnis et litaniis, sublatis in altum vocibus, laudes Domino decantare. Cum subito intravit puer quidam surdus, atque in medio plebis multitudine stupefactus, et attonito similis constitit : ac deinde cum ante altare Salvatoris, quod in medio Ecclesiæ positum est, pervenisset, erumpente protinus de naribus ejus sanguine, quo diu privatus fuerat, auditus officio donatus est. In crastinum autem, id est, quarto idus Junii, visum est nobis, ut feretrum, quod sacros cineres martyrum continebat, altius elevari deberet, ad hoc videlicet, ut aliquanto eminentius esset quam altare, cui appositum erat, et facilius ab accedentibus cerni potuisset. Idque nobis facientibus, et inter faciendum litanias cum Dei laude canentibus, puella quædam de familia S. Servatii a nativitate sua pedibus ex contractione distortis, manibus etiam ex nervorum distensione dissolutis, insuper et muta, quam paulo ante in Basilicam detulerant, et coram feretro posuerant, subito sanitati est reddita, ita ut eadem hora, et loqui et incedere et manibus ad omnia necessaria perfecte uti potuerit. Femina quædam de ipso vico Trajecto, cum haberet ancillam cæcam, nomine Adalgardam, ingressa Basilicam, tradidit eam sanctis martyribus Marcellino et Petro, ut per eorum suffragia visum recipere mereretur : quæ cum post peractum vespertinale officium in eadem Ecclesia substitisset, subito velut ab aliquo impulsa, in pavimentum cecidit, atque ibi diu volutata, tandem cum ingenti circumstantis populi stupore atque admiratione, clare videns, surrexit. Contigit hoc idibus Junii ad vesperum, ipso noctis incipiente crepusculo.

20. « Homo quidam de provincia Burgundia ex territorio Gennavensi, nomine Theotgarius ea passione laborans, quam medici græco vocabulo spasmon appellant (latine autem ab assidua membrorum agitatione, tremulosa non incongrue vocari potest), venit in Basilicam, atque in media populi turba, quæ ad audienda missarum solemnia (ut in die Dominico moris est) fuerat congregata, constitit. Cumque post recitatam Evangelii lectionem Christianæ credulitatis Symbolum recitaretur, tremulosus ille subito ad terram corruit, et

[1] Einhard. l. IV. c. 20. — [2] Joan. IX.

dum divinum officium peragitur, pæne immobilis ac mortuo quam viventi similior jacuit, multoque ex naribus ejus sanguine manante, post completum sacrum officium, cum magna inspectantis populi admiratione, sanus ac sine ulla trepidatione surrexit. Factum est hoc miraculum decimo octavo kalendas Julii, die Dominico, sicut superius comprehensum est. Quarta autem feria, id est, decimo quinto kalendas Julii puer quidam, nomine Folcardus de monasterio, quod Meldradium vocatur, qui erat cruribus ac pedibus miserabili contractione distortus, eodem in loco coram omni populo curatus est.

21. « Undecimo kalendas Julii venit quidam homo ad Ecclesiam, et inter cæteros intravit, cujus dextera manus simul cum brachio modo mirabili movebatur in gyrum, ac si molam vertere deberet : idque incessanter agebat. Is dicebat, ob hoc sibi hanc inquietudinem accidisse, quia die Dominica contra vetitum moleret, et jam annum integrum evolutum esse, ex quo hujusmodi pœna mulctatus est : qui cum ad sacras martyrum reliquias appropiasset, ibique fideliter eos invocasset, molaris illa commotio subitanea quiete sopita est. Hic homo de monasterio Scotorum, quod Fossæ vocatur, se venisse, Dothiumque appellari dicebat. In vigilia S. Joannis Baptistæ, quæ est die nono kalendarum Juliarum, venit quidam vir Trajectum ad Basilicam S. Servatii, qui se de civitate Tornaco esse fatebatur. Is, ut ipse aiebat, fuit ab infantia surdus et mutus, ductusque a suis ad S. Sebastianum, cœpit ibi et audire et loqui, sed inefficaciter, quoniam verba vix intelligebantur ; ipse quoque, cum alii ad eum loquerentur, tenuitatem auditus sui dissimulare non poterat. Qui ubi ad matutinum officium venit, coram sacris reliquiis procumbens obdormivit : nec multo post, velut aliquo excitante evigilans, quis os suum pugno percussisset, a circumstantibus perquisivit : cui cum omnes neminem hoc fecisse respondissent, surrexit, eademque hora sanus factus, perfecte sine ullo impedimento et audivit et locutus est. Eadem die, dum sacra missarum solemnia celebrantur, femina quædam, nomine Adallinda, duos cereos ad lumen in Ecclesia faciendum detulit, quorum unum dextera manu cuidam ex custodibus, ut accenderetur, porrexit; alium autem interim, quasi de illo postea illuminandum, manu sinistra retinuit. Sed mirum in modum dum custos sibi datum accendit, ille, qui in manu feminæ remansit, cunctis cernentibus divinitus accensus est.

22. « Monasterium sanctimonialium, Eike vocabulo, situm super Mosam fluvium est, in quo quædam Deo sacrata nomine Saliga toto corpore, excepto dextro brachio, diro paralysis morbo dissoluta jacebat. Huic per quietem quidam ex vicinis suis adstitisse, ac tali sermone eam compellasse visus est, ut diceret : Quid agis? Cui cum illa non aliud, quam se in lecto suo quiescere, respondisset : Audistine, inquit, aliquid de sanctis, qui in Trajecto ad S. Servatium venerunt? Cui cum nihil de his se audisse respondisset : Surge, ait, velociter, atque illuc properanter venire contende : nam ibi es omnium membrorum tuorum receptura sanitatem. Sed cum expergefacta nihil de his facere curasset, iterum sequenti nocte ab eodem simili modo est admonita, ut Trajectum pergeret. Illa autem ut prius spreta monentis voce, quo jubebatur, distulit proficisci. Tertia vero nocte vidit eumdem sibi adstare, et cum quadam severitate, cur monita sua contempsisset, interrogare, baculoque, quem tunc manu tenere videbatur, latus ejus percutere, atque ut Trajectum velociter pergeret, imperare. Nec illa jam ausa trinæ visionis auctoritati resistere, accitis ad se propinquis et amicis, Trajectum, ut sibi jussum erat, deducitur, et in Basilica beati Servatii, juxta sacros martyrum cineres collocatur. Cumque ibi promissæ sanitatis præstolaretur eventum, quinto demum die, postquam illuc venerat, cum magna omnium admiratione, totius corporis sui recipere meruit sanitatem ». Hucusque libellus Trajecto ex S. Servatii monasterio ad Einhardum missus.

23. At rependit Trajectensis Ecclesia Romanæ Ecclesiæ pro sacris pignoribus sanctorum duorum martyrum acceptis ab Einhardo, ad eamdem mittendo S. Servatii mentum, et alias S. Lamberti ejusdem Ecclesiæ episcopi, et martyris sacras reliquias, quæ hactenus in Basilica S. Petri Romæ servantur, atque digno honore coluntur.

Cur autem tanta ista miracula adeo numerosa, tanti ponderis, et quæ videantur omnem mensuram excedere? Haud enim quis dixerit, quod frustra ista Deus, qui omnia in pondere, numero, atque mensura disposuit. Sed sicut olim [1] Joseph ad venturam famem pellendam, horrea implevit Ægypti : ita plane mensuram bonam, confertam, coagitatam, et supereffluentem intulit in Ecclesias Germanorum et signis editis e sanctorum martyrum reliquiis, quod venturas præviderat has, quas modo patiuntur hæreses, quibus sanctorum cultus penitus auferretur, et sacrosanctæ ipsorum reliquiæ contemptui atque despectui haberentur. Petant igitur qui sapiunt antiqua Patrum cellaria, reserent repleta ab eis frugibus horrea, hisque vescantur, quibus alantur cibis ad vitam æternam, abstinentes omnino a venenatis eduliis hæreticorum, Paulo [2] clamante : « Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis : quæ sunt omnia ad interitum ipso usu secundum præcepta et doctrinas hominum ». Sed cœptam prosequamur historiam.

24. Accidit inter hæc mirandum quoddam præter omnem exspectationem, cum Deo extorquente, pessimus dæmon peccatorum suorum redarguit Francos, quorum causa, tot illi mala, Deo ulciscente, jugiter pati solerent, frugum penuriam, pestemque hominum et animalium, et alia multa. Ad quæ avertenda, hoc eodem anno, ut dicitur,

[1] Genes. XLI. — [2] Colos. II.

invigilare cœpit pietas imperatoris, triduanum jejunium in populo indicendo, cujus etiam admonitionem, ubique per Gallias secutum est episcopale studium et vigilantia, in emendatione morum. Sed quæ de dæmone idem qui supra Einhardus habeat [1], videamus : « Sub idem, inquit, ferme tempus, cum Ratleicus a nobis ad Basilicam martyrum regressus est, allatus est nobis inde alter libellus, continens verba et ratiocinationem cujusdam dæmonis, qui se Viggonem nominavit, quæ facta est ab eo coram multis testibus ante altare, juxta quod sacri martyrum cineres repositi sunt, ad interrogationem presbyteri, qui exorcismum super energumenam etiam legerat. Quod hoc modo contigisse narratur :

25. « Prædium est in pago Hitabgouve, vocabulo Heegstar, pertinens ad monasterium sancti Nazarii, de quo puella quædam annorum circiter sexdecim ab eodem erratico spiritu possessa, ad Basilicam martyrum a parentibus suis adducta est. Quæ cum ante tumbam sacra corpora continentem venisset, et presbyter super caput ejus exorcismum secundum consuetudinem perlegisset, ac deinde dæmonem, qualiter et quando in eam fuisset ingressus, percontari cœpisset : non barbarica lingua, quam solam puella noverat, sed Romana locutione presbytero respondit. Cumque presbyter miraretur atque interrogaret, unde illi latinæ linguæ notitia, cum parentes ejus, qui ibi præsentes adstabant, hujuscemodi sermonem penitus ignorarent : Parentes, inquit, meos nunquam vidisti. Tum presbyter : Tu ergo, inquit, unde es, si isti non sunt parentes tui ? Et dæmon per puellam : Ego, ait, sum satelles et discipulus satanæ, et multo jam tempore apud inferos janitor fui. Sed modo per annos aliquot cum sociis meis undecim regnum Francorum vastavi, frumentum et vinum et omnes alias fruges, quæ ad usum hominum de terra nascuntur, juxta quod jussi eramus, enecando delevimus, pecora morbis interfecimus, luem ac pestilentiam in ipsos homines immisimus ; omnes quoque adversitates et cuncta mala, quæ jam diu pro meritis suis patiuntur, nobis facientibus atque ingerentibus, eis acciderunt.

26. « Hic cum presbyter ab eo quæreret, quanam de causa eis fuisset hujusmodi concessa potestas : Propter malitiam, inquit, populi hujus, et multimodas iniquitates eorum, qui super eum constituti sunt, qui munera et non justitiam diligunt ; qui plus hominem, quam Deum metuunt ; qui pauperes opprimunt, viduas et pupillos ad se vociferantes audire nolunt, nulli justitiam nisi mercanti faciunt. Propter hæc sunt et alia multa atque innumerabilia, quæ tam ab ipso populo, quam a rectoribus ejus quotidie committuntur, ut sunt perjuria, ebrietates, adulteria, homicidia, furta, rapinæ, quæ nemo fieri prohibet, et cum facta fuerint, non est qui vindicet ; potentiores quique turpibus lucris inserviunt, et loco superiore, quem propter regendos inferiores acceperunt, ad superbiam et vanam gloriam abutuntur : odium et invidiam non tam inter extraneos, quam inter propinquos et affinitate conjunctos exercent ; amicus amico non credit, frater fratrem odit, pater filium non diligit : rari sunt, qui fideliter ac devote decimas dent, rariores, qui eleemosynas faciant ; et hoc ideo, quia quicquid Deo vel pauperibus dare jubentur, id sibi perire arbitrantur : iniquas mensuras et injusta pondera contra Dei præceptum habere non verentur, fraude se alterutrum circumveniunt, falsa testimonia dicere non erubescunt, dies Dominicos ac feriatos non custodiunt, sed in his, ac si in cæteris prout voluntas eorum tulerit, operantur. Præter hæc alia sunt multa, quæ Deus aut præcepit hominibus, ut facerent, aut prohibuit, ne facerent ; quia populus hic per contumaciam mandatis ejus inobediens effectus est, permissi, imo jussi sumus ea facere in rebus humanis, quæ superius enumeravi, ut perfidiæ suæ pœnas luant : sunt enim perfidi atque mendaces, cum hoc servare non curant, quod in baptismo promiserunt. Hæc omnia dæmon per os barbaræ puellæ latine locutus est.

27. « Et cum presbyter imperando urgere cœpisset, ut exiret : Exibo, inquit, non propter tuum imperium, sed propter sanctorum potestatem, qui me in illa diutius permanere non permittunt. His dictis, puellam in pavimentum projecit, atque ibi aliquantulum velut dormientem, prono corpore jacere fecit. Post paululum vero, illo recedente, quasi de somno evigilans, per virtutem Christi et merita beatorum martyrum puella, cunctis qui aderant cernentibus atque mirantibus, sana surrexit : nec post exactum a se dæmonem latine loqui potuit, ut palam posset intelligi, non illam per se, sed dæmonium per os ejus fuisse locutum. Heu proh dolor ! ad quantas miserias tempora nostra sunt devoluta, in quibus non boni homines, sed mali dæmones doctores sunt, et incentores vitiorum, ac persuasores criminum de nostra nos correctione commonent ». Hactenus de his Einhardus.

28. *Edictum imp. Ludovici imperatoris de expiatione peccatorum facienda.* — Quæ quidem tunc omnium ore vulgata, imperatoris quoque aures penetrarunt. Qui ex serpentis veneno antidotum præparare in salutem totius populi sapienter instituit, scilicet ut ad expianda peccata urgentia totus esset. Primumque omnium (ut dictum est) per universum regnum publicum indixit triduanum jejunium, atque preces, addiditque etiam, ut ad correctionem morum depravatorum, quatuor juberet diversis in locis per Gallias celebrari Concilia. Est de his ejusdem imperatoris edictum, hoc ipso anno pariter promulgatum, quo deplorantur eædem immissæ cælitus clades, quod hic describere operæ pretium existimamus. Sic enim se habet [2] :

[1] Einhard. l. III. c. 13.

[2] Extat ante Conc. Paris. sub Lud. t. III. Conc.

29. « In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus et Lotharius, divina ordinante providentia, imperatores Augusti omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris.

« Recordari vos credimus, qualiter hoc anno, consilio sacerdotum et aliorum fidelium nostrorum, generale jejunium per totum regnum nostrum celebrare jussimus, Deumque tota devotione deposcere, ut nobis propitiari, et in quibus illum maxime offenderimus nobis manifestare, et correctionem nostram necessariam, tranquillum tempus nobis tribuere dignaretur. Volueramus siquidem tempore congruo placitum nostrum generale habere, et in eodem de communi correctione agere; et ita, Deo miserante, fieret, nisi commotio inimicorum, sicut nostis, præpedisset. Sed quia tum fieri non potuit juxta voluntatem nostram, visum nobis fuit præsens placitum cum aliquibus nostris habere, et in eo de his, quæ propter prædictum impedimentum remanserunt, qualiter ad effectum pervenirent, Domino adjuvante, considerare. Quapropter nosse volumus solertiam vestram, quod in isto præsenti placito cum fidelibus nostris consideravimus, ut primo omnium archiepiscopi cum suis suffraganeis in locis congruis tempore opportuno convenirent, et ibi tam de sua, quam de omnium nostrum correctione et emendatione, secundum divinam auctoritatem quærendo invenirent, et nobis atque fidelibus nostris secundum ministerium sibi commissum annuntiarent.

30. « Quis enim non sentiat, Deum nostris pravissimis actibus esse offensum, et ad iracundiam provocatum, cum videat tot annis, multifariisque flagellis iram illius in regno nobis ab eo commisso desævire? videlicet in fame continua, in mortalitate animalium, in pestilentia hominum, in sterilitate pæne omnium frugum, et (ut ita dixerim) diversissimis morborum cladibus, atque ingentibus penuriis populum istius regni miserabiliter vexatum et afflictum, atque omni abundantia rerum quodammodo exinanitum. Nec illud etiam dubitamus, ex justa vindicta illius evenire, quod sæpe scandala per tyrannos in hoc regno exsurgunt, quod pacem populi Christiani, et unitatem imperii sua pravitate nituntur scindere. Nam et illud nihilominus peccatis nostris deputandum est, quod inimici Christi nominis præterito anno in hoc regnum ingressi, deprædationes, incendia Ecclesiarum, et captivationes Christianorum, interfectiones servorum Dei audenter et impune, imo crudeliter fecerunt.

31. « Agitur siquidem justo judicio Dei, ut qui in cunctis delinquimus, interius simul et exterius flagellemur. Beneficiis quippe Dei evidenter existimus ingrati; quoniam his, non ad voluntatem Dei, sed ad libitum nostrum carnalem uti invenimur; et idcirco merito creaturæ Dei nobis divinitus concessæ, pro Deo contra nos ingratos pugnant, juxta illud [1]: Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. Verum quia tot malis vexamur atque percutimur, ad eum, a quo percutimur toto corde, dignum necessariumque est, ut revertamur, quatenus illud propheticum in nobis impleatur, quo dicitur [1]: Sola vexatio intellectum dabit auditui. Sed quia pius et clemens Dominus sic ipsum flagellum moderatur, ut non ad interitum, sed potius ad correctionem nostram inferre videatur: debemus in conspectu ejus veraciter humiliari, et faciem illius in confessione prævenire, ejusque pietatem pronis mentibus exorare; ut qui fecit nos justissima dispensatione flagella sentire, faciat nobis peccata nostra, pro quibus ab eo flagellamur, cognoscere: et in quibus maxime illum offendimus, et iram illius provocavimus, manifestius intelligere: ut post, eo miserante, prava deserendo et corrigendo, bona etiam sectando, et tota cum devotione exsequendo valeamus per spiritum humilitatis et animam contritam, sacrificium Deo debitum offerre, iramque illius indignationis evadere, et per dignam congruamque correctionem et bonorum operum exhibitionem, gratiam ejus propitiationis licet indigni promereri.

32. « At quia nos magis in hoc peccasse cognoscimus, qui forma salutis omnibus esse debuimus, et omnium curam gerere, et per auctoritatem imperialem pravorum acta, ne tantum accrescerent, corrigere: cupimus Domino nobis propitio, in conspectu pietatis illius per dignam satisfactionem veniam adipisci, et per saluberrimam correctionem, et per bonum studium, quod nostra desidia et ignorantia hactenus neglectum est, consultu fidelium, tempore opportuno (quantum in nobis est) studiosissime emendare, et nostram in hoc voluntatem omnibus manifestam facere. Quapropter statuimus atque decrevimus cum consultu sacerdotum cæterorumque fidelium nostrorum hujus rei gratia, ob placandum scilicet contra nos, nobisque subjectos Domini furorem, conventus eorumdem episcoporum in quatuor imperii nostri locis congruentissime fieri.

33. « Primo scilicet in Moguntiacensi urbe, ubi conveniant metropolitani Autgarius, Authbaldus, Hetto, Bernuinus cum suffraganeis suis.

« Secundo quoque in Parisiorum urbe, ubi futurus antistes Senonicus, et Ebbo, Ragnoardus, et Landranus metropolitani cum suffraganeis suis conveniant.

« Tertio vero apud Lugdunum, ubi Agobardus, Bernardus, Andreas, Benedictus, Agericus cum suffraganeis suis similiter conveniant.

« Quarto etiam apud Tolosanam urbem, quo simul conveniant Hotho, Bartholomæus, Adalelmus, Agiulfus cum suffraganeis suis.

« In quibus conventibus tractare, quærere, et cum Dei adjutorio invenire debent de causis ad religionem Christianam et eorum curam pertinen-

[1] Sap. v.

[1] Isa. xxviii.

tibus : quid a principibus, reliquoque populo ; vel ita, ut divina auctoritas docet, aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte, vel toto dimissum sit, ut non teneatur. Deinde quid in ipsorum qui pastores populi constituti sunt, moribus, conversatione et actibus inveniri possit, quod divinæ regulæ atque auctoritati non concordet, simulque inveniant, quæ occasiones in utroque ordine id effecerint, ut a recto tramite deviatum sit. Et quicquid de his causis inventum fuerit, tam solerti cura custodiatur, ut nullatenus ad aliorum notitiam pervenire permittant ante tempus constitutum. Et ideo unus notarius inter omnes eligatur, qui quod ipsi invenerint, describat, et ipse sub juramento constrictus ea, quæ inventa atque digesta fuerint, diligenter fideliterque conservet ». Hucusque Constitutio Ludovici, præfixa Concilio Parisiensi, cujus est admonitione collectum.

34. Quam quidem hoc anno ab eodem imperatore datam esse, Parisiensis Acta Concilii, petitione imperatoris anno sequenti celebrati significant, in quibus hujus edicti mentio habetur expressa. Sed ex his, quæ in eodem scripto leguntur, idipsum æque certum redditur : Dum enim ibi dicitur, anno præterito inimicos fines invasisse Francorum regni, et mala innumerabilia perpetrasse : id quidem factum fuisse per Bulgaros, Francorum Annales significant. Cujus rei causa hoc ipso anno in conventu habito mense Februarii Aquisgrani Baldrevus dux Forojuliensis, quod ejus ignavia Bulgari invasissent, vastassentque regiones ad imperium Orientale spectantes, pulsus est ducatu, cujus potestas inter quatuor fuit divisa consortes. Sed et quod in eodem edicto est querela imperatoris de exsurgentibus in regno Francorum tyrannis, allusisse visus est ad Aizonem, qui haud pridem ab imperatore deficiens cum fratre, Sarracenorum copiis, quibus inhæsit, plurima intulit damna populis sub Francorum dominio constitutis ; hæcque per totum biennium usque ad præsentem diem, cum et hoc ipso anno in eodem publico Aquisgranensi conventu duces, qui adversus eos missi fuerant, quod rem socorditer peregissent, in ordinem ignominiose redacti sunt. Hæ sunt clades hujus temporis, præter penurias et mortalitates, quæ in eadem Constitutione idem Ludovicus deplorans, per pœnitentiam morumque correctionem emendare curavit. Quæ autem acta sint per episcopos, suo loco, anno sequenti dicentur.

35. *Nicephori episcopi Constantinopolitani obitus.* — Hoc eodem anno, Nicephorus Constantinopolitanus episcopus confessor, cum ageret in exilio annum decimum quartum, ex hac vita, post plures ex longa persecutione contextas coronas, ad Deum feliciter migrat. Testatur id Theophanes in oratione de ejus exilio habita, ubi lugens miserandum statum Constantinopolitanæ Ecclesiæ sub imperatoribus Iconoclastis, tribusque patriarchis Constantinopolitanis itidem hæreticis Iconoclastis, hæc subjicit : « Ista quidem mali dominatio gravissimas calamitates invexit, et cuncta permiscuit atque turbavit, non exiguo aut brevi temporis intervallo imperatoris robore munita, sed triginta prope annorum spatio, quorum cum quatuordecim in exilio divinus pater Nicephorus transegisset, ab hac mortali vita migravit ad immortalem, et sepultus est juxta templum sancti martyris Theodori in monasterio, quod ipse a fundamentis construxerat. In hoc enim cum esset mulctatus exilio, piam et sanctam vitam traduxit, et virtutum studio mentem suam excoluit atque expurgavit, seque purum Dei rerumque divinarum exemplum exhibuit, cum similis esset angelorum, et simul tum monasticæ, tum pontificiæ vitæ dignitatem virtutibus suis exornavit ». Hactenus de obitu. De translatione vero facta corporis ejus summo cum honore Constantinopolim per sanctum Methodium patriarcham, suo loco dicturi sumus.

Porro ejus nota omnibus tam Orientalibus, quam Occidentalibus sanctitas effecit, ut ubique locorum Ecclesiæ Catholicæ ejus nomen receptum fuerit in Tabulas Ecclesiasticas inter sanctos confessores, annua die perpetuo celebrandum tertio idus Martii apud Latinos, apud Græcos autem secunda Junii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6321. — Anno Æræ Hispan. 866. — Anno Hegiræ 213, inchoato die 22 Martii, Fer. 1. — Jesu Christi 828. — Gregorii IV papæ 2. — Ludovici imp. 15. Michaelis Balbi imp. 9.

1. *Conventus Aquisgranensis.* — A num. 1 ad 35. Eginhardus in Annalibus, quos hoc anno absolvit, habet: « Conventus Aquisgrani mense Februario factus est: in quo cum de multis et aliis causis, tum præcipue de iis, quæ in Marca Hispanica contigerunt, ratio habita, et legati, qui exercitui præerant, culpabiles inventi juxta merita, bonorum amissione mulctati sunt. Similiter et Baldericus dux Forojuliensis, cum propter ejus ignaviam Bulgari fines Pannoniæ superioris impune vastassent, honoribus, quos habebat, privatus, et Marca, quam solus tenebat, inter quatuor comites divisa est ». Observabis obiter quod et sæpe insinuavimus, auctorem istorum Annalium Eginhardo vulgo attributorum annum a Paschate vel a die Annuntiationis B. Virginis non auspicari; alioquin hæc non hoc anno, sed superiori narrasset. De duobus illis capitibus, de quibus in conventu Aquisgranensi actum, mentionem facit Baronius num. 34.

2. *Legatio Ludovici Aug. ad Michaelem Aug.* — Pergit Eginhardus: « Halitgarius Cameracensis episcopus, et Ansfridus abbas monasterii Nonantulæ Constantinopolim missi, a Michaele imp. (sicut ipsi inde reversi retulerunt) honorifice suscepti sunt ». Auctor Vitæ Ludovicii Pii de hac legatione habet: « Ipso tempore Halitgarius Cameracensis episcopus et Autfridus Nonantulæ monasterii abbas, a transmarinis partibus redeuntes humanissime se susceptos a Michaele retulerunt ». Ubi vides annalistam velle a Ludovico legatos directos, cum Aquisgranensis conventus habebatur, auctorem vero Vitæ Ludovici Pii eos reversos esse eodem conventu nondum soluto, ac supponere missos longe ante illud placitum. Ambos hos auctores ita conciliat annalista Bertinianus, ut cum Francorum conventus apud Aquisgranum congregatus erat, legati Constantinopolim directi sint, et ipsimet post suum ex Oriente reditum sese a Michaele imp. honorifice susceptos esse retulerint. Causa hujus legationis ignota.

3. *Suscipit legatos a Gregorio IV missos.* — Ex Aquisgranensi palatio Ludovicus imp. ad Ingelheimense contendit. Subdit enim Eginhardus: « Imperator Junio mense ad Ingelhein venit (erat olim Ingelhein seu Engilimeconium villa regia vel publica, Moguntiæ proxima), ibique per aliquot dies placitum habuit. In quo cum de filiis suis Lothario et Pippino cum exercitu ad Marcam Hispanicam mittendis consilium iniisset, et id quomodo fieret, ordinasset, missos etiam Romani Pontificis, Quirinum primicerium ac Theophylactum nomenclatorem, qui ad eum illo venerant, audita eorum legatione dimisisset, ad villam Franconofurt profectus est. Ibique aliquandiu moratus, Wormatiam venit, et inde in Theodonis villam perrexit ». His addit auctor Vitæ Ludovici Pii: « Imperator cum in Theonis (seu Theodonis) villam devenisset, famaque venturos in nostros fines Saracenos pervulgasset, misit filium Lotharium ad eamdem Marcam, adjunctis illi Francorum validis multisque copiis. Qui cum præceptis paternis parens Lugdunum devenisset, et nuntium præstolaretur partium Hispanicarum, Pippinus ejus frater collocuturus advenit. Ibidemque illis morantibus missus rediit dicens, movisse quidem Saracenos Maurosque exercitum quam maximum: sed pedem continuisse, nec illo tempore longius in nostros fines processuros. Quibus auditis Pippinus in Aquitaniam, Lotharius autem ad patrem prospere rediit ».

4. *Reliquiæ SS. Marcellini et Petri in Galliam advectæ.* — Eginhardus in libello a se edito de translatione sanctorum Marcellini et Petri martyrum, in monasterium Seligenstadiense, ait se prædicto conventui Aquisgranensi adfuisse, ac quemdam ex suis ad limina beatorum martyrum misisse. Postea narrat miracula, quæ ab illis facta sunt, ad quæ revocanda dicta a nobis anno superiori num. 1.

5. *Narrat Ludovicus Aug. mala, quibus Gallia afflicta fuit.* — In eodem Aquisgranensi placito, a Ludovico et Lothario Augustis encyclica per regnum directa est Epistola, quæ Synodo Parisiensi anno sequenti celebratæ præfixa legitur, inscribiturque de Conciliis episcoporum habendis in quatuor civitatibus Galliarum, Moguntiaci, Parisiis, Lugduni et Tolosæ. Recitat etiam eam Baronius num. 29 et seqq. In ea uterque imperator memorat mala, et calamitates quibus regnum affligebatur, aitque: « Illud nihilominus peccatis nostris deputandum est, quod inimici Christi no-

minis præterito anno in hoc regnum ingressi, deprædationes, incendia Ecclesiarum, et captivationes Christianorum, et interfectiones servorum Dei, audenter et impune, imo crudeliter fecerunt ». Quibus verbis Ludovicus et Lotharius designant tam Saracenos, quibus Aizo se junxit in Marca Hispanica, quam Bulgaros, qui Pannoniam devastarunt *anno præterito*, anno scilicet DCCCXXVII. Clades autem, quas ab aliquot annis passi sunt Franci, non tantum imperatores in ea Epistola recitarunt, sed et diabolus inter exorcismos hoc ipso anno per os cujusdam puellæ obsessæ declaravit, ut videre est apud Eginhardum in lib. 3 de Translatione SS. Marcellini et Petri martyrum cap. 13, cujus verba recitat Baronius num. 25 et duobus seqq.

6. *Ad placandam iram Dei jubet IV Concilia celebrari.* — Ad placandum itaque contra se suosque subjectos Domini furorem, imperatores decernunt in quatuor imperii locis conventus fieri : « Primo scilicet, inquiunt, in Moguntiacensi urbe, ubi conveniant metropolitani Autgarius, Authbaldus, Hetto, Bernuinus cum suffraganeis suis ». Diœcesim Moguntinam regebat Autgarius sive Olgarius, Coloniensem Hadebaldus, sive Hadabaldus, Trevirensem Hethi sive Hetto, et Vesontinam Bernuinus. Addunt imperatores : « Secundo quoque in Parisiorum urbe, ubi futurus antistes Senonicus, et Ebbo, Regnoaldus, et Landranus metropolitani cum suffraganeis suis conveniant ». Ex prioribus verbis intelligimus, hoc anno sedem Senonensem vacasse, ideoque et *Hieremiam*, quem valde laudat auctor Vitæ sancti Aldrici ejus successoris, hoc anno ad Deum migrasse. *Ebbo*, de quo supra egimus, archiepiscopus erat Rhemensis, *Ragnoaldus*, cujus hic prima occurrit mentio, Rotomagensis, *Landranus* vero Turonensis. Tum scribunt imperatores : « Tertio vero apud Lugdunum, ubi Agobardus (Lugdunensis archiepiscopus), Bernardus (Viennensis), Andreas (Darantatiensis), Benedictus, Agericus cum suffraganeis suis similiter conveniant ». Hi duo archiepiscopi alii esse non possunt, quam Aquensis et Ebredunensis. Quare certum est, metropolim Aquensem in pristinum statum restitutam fuisse, sed a quo tempore, plane incompertum. Denique, aiunt imperatores, « quarto etiam apud Tolosanam urbem, quo simul conveniant Notho, Bartholomæus, Adalelmus, Agiulfus, cum suffraganeis suis ». *Notho* archiepiscopus erat Arelatensis, *Bartholomæus* Narbonensis, *Adalelmus* Burdigalensis, *Agiulfus* seu *Aigulfus* Bituricensis. Imperatores metropoleos Salisburgiensis, cui *Adelramus* præerat, et Laureacensis, quam *Urolphus* regebat, nullam mentionem faciunt, sed hujus silentii causa nos latet. Quatuor illa Concilia anno sequenti, uti ab imperatoribus præceptum fuerat, celebrata, sed solius Parisiensis Acta, de quibus infra, supersunt.

7. *Moritur S. Nicephorus patriarcha Constantinop.* — Ad num. 35. Theophanes presbyter et præpositus *in Oratione de exilio sancti Nicephori, et translatione reliquiarum*, apud Surium et Bollandum ad diem XIII Martii, postquam de tribus pseudo-patriarchis, qui durante persecutione adversus sacras imagines Constantinopoli sedere, locutus est, subjungit : « Atque ista quidem mali dominatio gravissimas calamitates invexit, et cuncta permiscuit ac perturbavit, non exiguo aut brevi temporis intervallo imperatoris robore munita, sed triginta prope annorum spatio. Quorum cum quaduordecim in exilio divus pater Nicephorus transegisset, ab hac mortali vita migravit ad immortalem ». Quare cum sanctus Nicephorus die decima tertia mensis Martii anni octingentesimi decimi quinti in exilium missus sit, mors ejus currenti anno contigit, et forte die secundo mensis Junii, quo in Menæis Græcorum primariam ejus solemnitatem peragunt ; dies enim decimus tertius Martii ob ejus translationem Græcis solemnis est, imo et Latinis, qui huic Natale ejus affixere. Neque dici potest annos illos XIV a Theophane memoratos intelligi posse completos, ideoque incertum esse, an Nicephorus hoc vel sequenti anno ad Deum migrarit. Theophanes enim de ejus translatione a Methodio patriarcha Constantinop. anno DCCCXLVI, ut suo loco videbimus, peracta, ait : « Præclarum e tumulo corpus retexit, quod unde viginti annorum spatio integrum omnino purumque manserat ». Quare cum Methodius anno DCCCXLVI vivere desierit, ut infra demonstrabimus, illi anni XIX ab anno DCCCXXIX deduci non possunt, neque eamdem ob rem mors ejus in eum annum differri. Nicetas in Vita S. Ignatii patriarchæ Constantinop. ait, Nicephorum annos XVII in confessione peregisse, sed loco XVII, legendum XIV, isque error librario attribuendus.

8. *Ejus scripta.* — Ignatius diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ Vitam *sancti Nicephori* scripsit, quam post Baronii mortem Bollandus publicavit, in cujus fine cum asserat Ignatius, se in hæresim lapsum sancti antistitis patrocinio atque exemplo ad viam veritatis reductum esse, non mirum si *Nicephori* exilio recitato statim ad mortem ejus et comparationem cum variis sanctis transeat, quia eum latuit quæ in exilio positus egit, cum tunc ipse Iconomachos metu pœnarum sequeretur. Varia opera composuit sanctus Nicephorus, Breviarium scilicet historicum de rebus gestis a Mauritii imp. cæde usque ad Constantini Copronymi annum XXIX, qui Christi fuit DCCLXIX. Edidit et Antirrheticos tres adversus Iconomachos, quorum aliqua tantum fragmenta hactenus in lucem emissa, non levi damno Christianæ rei ac litterariæ, inquit Combefisius in Apparatu ad Biblioth. Concionatoriam pag. 51, qui testatur, se habere quæ justum volumen impleant, licet non integra, quia deerant aliqua folia in Ms. Codice, ex quo cætera descripsit, sibique alia obtulisse Allatium, cum ipse susceptis operam daret. Ad hæc Chronographiam usque ad Michaelis Balbi et Theophili ejus filii tempora perductam, cui a posterioribus adjecti sunt patriar-

chæ, qui ab eodem Nicephoro ad Photium Ecclesiam Constantinop. administrarunt.

9. *Floret S. Fridericus episc. Trajecti ad Mosam.* — *Sancto Rixfrido* hoc circiter anno demortuo die quinta mensis Octobris, *sanctus Fridericus* natione Friso, quem ipse liberalibus et Ecclesiasticis disciplinis instituendum curarat, ei in episcopatum Trajectensem ad Mosam successit. Surius ad diem XVIII mensis Julii Vitam ejus ab auctore anonymo scriptam refert, in qua dicitur, Ludovicum imp. ita allocutum esse Fridericum episcopum : « Elegit te, charissime fili, Dominus in sacerdotem magnum, tanto muneri idoneum sciens. Oro igitur, ut perseveret in te studium adhortandi et verbum Dei prædicandi apud feroces maritimas gentes. Est sane insula Walacrana (id est, Walachria) tibi, ut reor, satis cognita, in qua, proh dolor! quod nuper ad nostras pervenit aures, passim sibi matrimonio jungunt neptes suas, aut etiam, quod est deterius, sorores, vel ipsas quoque matres suas. In illa autem insula, uti satis constat, antecessores tui strenue laborarunt : quod vero ipsi excolere non potuere, tibi proculdubio absolvendum reliquerunt. Adjuro te igitur per Deum vivum et verum, ut si quis sive nobilis sive ignobilis, sive servus, dives vel inops a Christiana religione aberrans, ejusmodi se facinoribus contaminarit, ubi primum id resciveris, corrigas illum. Quod si reprehensus abs te, non se ad meliorem frugem receperit, et te vel Ecclesiam non audierit, a communione fidelium auctoritate tibi tradita illum separes, sitque ceu ethnicus et publicanus, donec vera pœnitentia convertatur ad Dominum, qui semper paratus est misereri ».

10. *Annuntiat Evangelium in Walachria.* — Imperatori morem Fridericus gessit, et in Walachriam profectus est, ubi cum complures illi mortem minarentur, si quid ipsis molestiæ afferret, Synodum omnibus indixit, cui soli seniores adfuere, et eam quam decebat in omnibus obedientiam præstitere. Eos rogavit sanctus præsul, ut refractarios ad culpam fatendam et agnoscendam compellerent. Non recusarunt illi, indeque ex pagis undique ad Fridericum accurrere, quibus eis dixit, non posse illos dignam agere pœnitentiam, nisi fœda prius connubia discinderent, juramentoque confirmarent se ea nunquam repetituros; quod ab omnibus promissum. « Cum autem inde esset abiturus, magnæ sanctitatis presbyteros apud illos reliquit, qui plebem in officio retinerent, atque ita cunctis vale faciens inter eundum suas visitavit parœcias, cunctisque recte constitutis Trajectum venit, et aliquandiu illic moratus est ». Porro Vitam sancti Friderici interpolatam fuisse in ejus morte ostendemus.

11. *Queritur Agobardus de præcepto Ludovici Aug. ne mancipia Judaica baptizentur.* — Cum Hilduinus archicapellanus Ludovici imp. et Wala Corbeiensis abbas eidem Augusto gratiosissimi essent, et ille semper in palatio, hic frequentissime versaretur, ad utrumque scripsit Agobardus Epistolam contra *præceptum impium de baptismo Judaicorum mancipiorum*, ut in operibus pietatis, quæ absque omni errore quærenda sunt, imperatori exhortatores et adjutores essent : « Scripsi », inquit Agobardus, « sinceritati vestræ singulos breves indiculos, significans vobis quamdam feminam ex Judaismo ad Christianismum gratia Christi translatam, graves persecutiones sustinere propter fidem quam suscepit Christi, quas per ipsius feminæ breviculum potestis cognoscere, in qua re tam excellens eleemosyna vobis manet, ut de nulla alia possit esse major. Nunc autem causam hujus persecutionis, quæ et fomes impii erroris esse potest, me vobis significante cognoscere dignamini. Quoddam præceptum Judæi circumferunt, quod sibi datum ab imperatore gloriantur, in quo continetur, ut mancipium Judaicum absque voluntate Domini sui nemo baptizet. Quod a nobis omnino non creditur, ut a facie Christianissimi et piissimi imperatoris tam contraria Ecclesiæ regulæ sit egressa sententia ».

12. *Judæi Christianorum hostes.* — Multa deinde cum ex Evangelio, tum ex Epistolis divi Pauli profert explicatque testimonia, quibus egregie probat, Ecclesiasticæ regulæ contrariam esse quam Judæi circumferunt imperatoris præceptionem, quia Christus in Evangelio apud Matthæum cap. 28, absque ulla discretione personarum, aut conditionum exceptione generaliter Apostolis dixit : « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ». Et Doctor gentium in priore ad Timotheum Epistola cap. 16, servos Christianos duas in classes distinguit; alii enim dominis infidelibus, alii fidelibus serviunt : « Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt, sed magis serviant, quia fideles sunt ». Denique sic Epistolam suam claudit : « Si præceptum illud observamus neglectis Ecclesiasticis regulis Deum offendimus; si has sequimur, imperatoris indignationem veremur, maxime cum magister infidelium Judæorum incessanter nobis comminetur se missos de palatio adducturum, qui pro hujusmodi rebus nos judicent et distringant. Quæ res non solum perturbationem affert, verum etiam eis qui ad fidem facile converti poterant, quantum ingerat impedimentum, vestræ est prudentiæ æstimare. Unde, sanctissimi patres ac Deo amantissimi, hæc nostra pericula quasi vestra piis animis perpendentes intercedite apud christianissimum et clementissimum imperatorem, ut hujusmodi impedimentum de sancta Ecclesia auferatur, et inter multa et maxima quæ piissime ac justissime in tradito et conservato sibi a Christo disponit imperio, etiam huic rei propter amorem ipsius Christi misericordissima et solita bonitate succurrat, ne animæ ex quibus grex fidelium augeri poterat, et

pro quarum salute in diebus Passionis Dominicæ ab universali Ecclesia Deo publice supplicatur, obsistente infidelium et Deo adversantium duritia, etiam dicti præcepti occasione diaboli laqueis remaneant implicatæ. Certe in sacris canonibus constitutum, ut si qui ex eis ad baptismum venerint, si voluerit episcopus vel quilibet fidelium redimendi eos habeat potestatem. Quod nos lubentissime facere cupimus, hoc tantummodo postulantes, ut eis veniendi ad fidem facultas libera tribuatur. Nec hoc dicimus, quod eis filios vel servos eorum violenter auferendos esse censeamus, sed ut venientibus ad fidem ab infidelibus licentia non negetur ». In hoc textu magistrum Judæorum recte Cointius hoc anno num. 40 magistratum interpretatur, cui tutela Judæorum committitur, de quo valde Agobardus queritur.

13. *Agobardus consulit Adalhardum et alios super baptismum Judaicorum mancipiorum.* — In suis ad proceres palatii litteris, *Adalhardum* veteris Corbeiæ abbatem, *Walam* ejus fratrem et *Helisacharum* sancti Maximini apud Treviros abbatem rogat, ut consilium sibi super baptismo Judaicorum mancipiorum præbeant: « Summopere, inquit, mihi necesse est scire, et, ut existimo, etiam omnibus, ut dare dignemini consilium, quod divino congruit operi, quid faciendum sit de mancipiis Judæorum ethnicis, quæ illi comparaverunt, et nutriti apud illos, inter nos discunt linguam nostram. Audiunt de fide, vident celebrationes solemnitatum; et per hæc compunguntur ad amorem Christianitatis, et desiderant fieri in corpore Ecclesiæ membra Christi, et confugiunt ad Ecclesiam baptismum postulantes, utrum videlicet debeamus illis hoc abnegare, an dare ubi possumus ». Paulo post ab exemplo cum Apostolorum tum virorum Apostolicorum, quid faciendum censeat, sic declarat : « Omnes sancti prædicatores socii Apostolorum, docentes omnes gentes, et baptizantes, non exspectaverunt dominorum carnalium licentiam, ut servos baptizarent; quasi non eos oporteret baptizari, nisi eis permittentibus; sed scientes et prædicantes quod servi et domini unum habeant Dominum Deum in cælis, omnes baptizaverunt, omnes in uno corpore redegerunt, omnesque fratres et filios Dei esse docuerunt; ita tamen ut unusquisque in quo vocatus est, in hoc permaneret, non studio, sed necessitate, sed et si qui possent liberi fieri, magis uterentur ». Cointius laudatus ex eo quod hæc Epistola nomen Adalhardi anno DCCCXXVI demortui præfert, colligit eam scriptam esse post Adalhardi reditum ab exilio, sive post annum DCCCXXI.

14. *Eadem de re consulit archiep. Narbonensem.* — Similia scripsit *Agobardus* ad Nibridum Narbonensem archiepisc. in litteris, quæ *De cavendo convictu et societate Judaica* inscribuntur : « Studuimus, inquit, pro viribus lapsis manum porrigere, et errantes animos ad veritatis lineam revocare, æquum credentes, ut quomodo ipsis quondam lex Dei præcipiebat, ne cum gentibus matrimonium copularent, neve cum eis commune convivium celebrarent, ne videlicet per consortia nuptiarum et communionem ciborum a divino quidem cultu deficerent, idololatriæ autem jugo libertatem animi inclinarent ; ita nunc et noster populus inhibeatur, ne cum Judæis infidelibus vescendi participium, habitandi contubernium habere præsumant, ne sub prætextu societatis hujus a simplicitate quidem Christianæ fidei exorbitent, Judaicis vero fabulis attendentes inextricabilibus errorum laqueis implicentur; cumque nos neminem illorum humanitate tanta et benignitate, qua erga eos utimur, ad spiritalem fidei nostræ virtutem valeamus adducere, pars aliqua ex nostris, dum libenter carnalibus eorum victibus communicat, spiritalibus epulis capiatur. Hanc etenim divinæ legis providentiam patres nostri institutis canonicis videntur esse secuti, quorum nos præceptis, in quantum potuimus, devotis animis obsecuti sumus; periculum scilicet animarum, quæ nobis commissæ sunt, pertimescentes, et earum sanguinem de nostris manibus in divino exquirendum judicio formidantes. Tentaverunt autem quidam missi et Eurardus maxime, qui Judæorum nunc magister, religiosum hoc opus nostrum destruere, ac sub obtentu edictorum imperialium labefactare. Quibus nos neque ad horam cessimus, etc. » Hæc lucem afferent Epistolæ de insolentia Judæorum ad Ludovicum imp. ab Agobardo anno sequenti datæ. Recte itaque baptizandi videbantur *Agobardo* servi Judæorum, cum baptismum postulabant, et reddendum ab Ecclesia pretium, quo empti fuerant. Sed renuebant Judæi illud accipere, ipsisque imperatoris magistratus favebant.

15. *Britones ab Occident. Saxonum rege devicti.* — Ethelwerdus lib. 3, cap. 2, *Egbertum* Occidentalium Saxonum regem, qui jam plenum domninium in omnes Saxones atque Anglos obtinuerat, quique Cantium, Merciam et Northumbriam sub jugum miserat, hoc anno veteres Britannos ad obsequium flexisse his verbis testatur : « In ipso tempore (currenti scilicet anno) Egbryht rex duxit exercitum contra Aquilonales Britannos, et subjectis omnibus reversus est in pace ». Idem narrant hoc anno uterque chronographus Saxo et Vigorniensis. Quare Britanni, qui olim Romanis imperatoribus fortissime restiterant ; nec nisi Julii Agricolæ industria domari potuerant, ab *Egberto* rege tandem subacti sunt, et monarchiæ Anglicæ accessere.

GREGORII IV ANNUS 2. — CHRISTI 829.

1. *Miracula ex reliquiis S. Hermetis.* — Anno qui sequitur Christi octingentesimo undetrigesimo, Indictione septima, Gregorius papa ubi structura nobilitasset titulum S. Marci, cujus presbyter fuerat, intulit in eum corpus S. Hermetis martyris. Porro ejusdem martyris articulus translatus in Gallias, insigniter est miraculis illustratus. Rem gestam Einhardus[1], qui præsens fuit, describit, qui ait : « Gregorius Romanæ Urbis episcopus, qui Eugenio simulque Valentino in Pontificatus honore successit, cum titulum S. Marci Evangelistæ, in quo presbyter fuerat, ampliare, et in eo monasterium vellet exstruere, quæsivit per cœmeteria et Ecclesias longe ab Urbe constitutas, sicubi sanctorum martyrum corpora posset invenire, inventaque, titulo, quem opere magnifico exstruxerat, curavit inferre.

2. « Casu igitur factum est, ut eo tempore, quo sepulcrum beatissimi Hermetis erat apertum et sacrum illius corpus inde fuerat sublaturus, unus ex nostris, qui eodem anno supplicandi gratia (ut moris est pœnitentibus) Romam venerat, congregatæ ad Basilicam martyris multitudini cum cæteris peregrinis interesset. Is negotio, quod agebatur, diligenter inspecto, spem adipiscendarum memorati martyris reliquiarum, licet corde simplici, non tamen sine causa concepit. Et Deusdonam diaconum, cujus in primo libro crebram fecimus mentionem, adiens, obnixe rogavit, ut ex his quantulumcumque a custodibus locis acciperet, mihique deferendum sibi præstaret. Qui confestim precibus ejus annuens, id se sine mora facturum pollicetur, datoque custodibus pretio, non solum Hermetis, sed etiam sanctorum Proti et Hyacinthi, quorum in eadem Basilica corpora erant posita, reliquias accepit. Et illas quidem per quemdam familiarem suum, cui Sabbatino cognomen erat, simulque et nostrum, qui ei ut hoc faceret, persuasit, mittere curavit : quod autem de corpore beati Hermetis potuit adipisci, ipse ad nos veniens, pro ingenti munere detulit. Cum autem de adventu reliquiarum sanctorum Proti et Hyacinthi nobis esset indicatum, obviam illis processimus, easque, ut par erat, honorifice suscipientes, atque Basilicæ cum hymnis et orationibus inferentes propter corpora beatorum Marcellini et Petri cum feretro, quo venerant, collocavimus, etc. » Subjicit Einhardus curationem energumenæ factam per sanctos martyres Protum atque Hyacinthum, necnon feminæ Coloniensis claudæ redditam per sanctum martyrem Hermetem sanitatem ; de cujus reliquiarum adventu sic narrare pergit[1] historiam :

3. « Interim circa medium fere mensem Augustum Deusdona diaconus, cujus in primo hujus operis libro fecimus mentionem, Roma veniens, unum articulum digiti B. Hermetis martyris pro magno nobis munere detulit : quem accipientes capsula reconditum, in superiori parte Basilicæ super ipsum occidentalem Ecclesiæ introitum collocavimus. At femina, quæ, ut dixi, visione divinitus monita illuc venerat, et duobus jam exactis mensibus, nihil promissæ opis sibi advenisse cernebat, delusam se vano somnio existimans, reditum in patriam meditari cœpit. Statuitque cum negotiatoribus, qui se reducerent, ut proxima Dominica, quæ quinto kalendarum Septembrium die, simul cum anniversaria sancti Hermetis solemnitate erat futura, navem eorum in regionem suam reversura conscenderet : jamque instante nocte, quæ diem profectionis condictum erat sine dubio præcessura, cum nos secundum consuetudinem, completo nocturnali officio, ad quiescendum fuissemus ingressi, cæteris exeuntibus, femina illa introire volens, in ipso limine cousedit, ibique coram omnibus stupore quodam oppressa parumper obticuit. At deinde erumpente ex omnibus pedum unguibus aliquanto sanguine, ad se reversa, manum circumstantibus porrexit, erectaque in pedes, ad sepulcrum martyrum ambulare cœpit. Quo cum pervenisset, ad orationem coram altari prosternitur, ibique tamdiu jacuit, quoadusque hymnus, quem exultantium simul atque mirantium multitudo

[1] Einhard. l. IV. c. 25.

[1] Eod. l. c. 26.

Deum laudans devotissime canebat, compleretur. Quo finito, sana surrexit, sed in patriam ulterius redire noluit. Merito igitur miraculum beato Hermeti adscribitur, cujus die natalitio, et sub cujus reliquiis gestum esse constat, etc. » Hæc de curatione mulieris, quæ diuturna nervorum solutione a renibus deorsum in tantum erat debilitata, ut negato sibi crurum ac pedum officio, non aliter, quam sedens manibus in terra positis innitens, seque hoc modo promovens, usum ambulandi explere potuerat.

4. *Ecclesia S. Marci ampliata, et muneribus locupletata a Gregorio papa.* — Sed ad Gregorium Pontificem revertamur, qui eumdem titulum S. Marci, in quem transtulit corpus S. Hermetis martyris, ubi eum restituens nobilibus structuris auxisset, etiam ornamentis insigniter locupletavit. De his enim agens Anastasius Bibliothecarius, qui hoc ipso sæculo floruit, eademque videbat, hoc ait : « His igitur perfectis operibus, ad alia repente venerabilis Pontifex animum et mentem convertens, Ecclesiam beati Marci confessoris atque pontificis, quam tempore sacerdotii sui regendam susceperat, et usquequo ad pontificatus pervenit gratiam, in suo jure ac ditione permansit : quæ ob nimiam vetustatem crebro casura esse videbatur, cum omnipotentis Domini opitulatione a fundamentis prius erexit, et postmodum novis fabricis totam ad meliorem cultum atque decorem perduxit : absidemque ipsius prænominatæ Basilicæ musivo aureis superinducto coloribus, cum summa populi gratulatione depinxit. Fecit vero sarta tecta ejus omnia nova, et quicquid in ea ante vile cognoverat, pretiosum postea esse maluit. Igitur consummatis omnibus, pro remedio et futura retributione animæ suæ, obtulit in sæpe nominata Ecclesia futuris temporibus permanenda hæc : regnum aureum unum, quod usque hodie super altare dependet, cum gemmis valde optimis, habens et in medio auream crucem cum gemmis pariter pretiosis. Item gabathas ex auro purissimo tres, pendentes ante prænominatum altare, et gabathas intersatiles de argento, duodecim Angelorum opere constructas, et alias gabathas intextiles quinque cum pedibus suis. Item ubi supra, obtulit thymiamateria aureo colore perfusa tria, canistra de argento duodecim, coronas argenteas majores et minores octo, cruces de argento tres, et unaquæque habet libram unam, cerostrata desuper argentea quatuor.

5. « Fecit et ciborium ad laudem et decorem confessoris jam sæpius dicti de argento purissimo, pensans libras mille, altare quoque ejusdem argenteis similiter tabulis exornavit, cupiens pro rerum temporalium largitione æterna in cælo præmia adipisci. Prædictus vero venerabilis Pontifex obtulit ubi supra vestem de fundato unam, habentem mucrones per circuitum : fecit et aliam vestem de holoserico unam, habentem in medio gemmas et mala aurea, et per circuitum zonam de chrysoclavo. Insuper obtulit idem sanctissimus præsul vestem aliam de holoserico cum gryphis et unicornibus. Vestem quoque aliam cum chrysoclavo per circuitum, habentem in medio Resurrectionem Domini nostri Jesu Christi ; aliam quoque cum gryphis ex chrysoclavo per circuitum, habentem in medio Nativitatem Domini Jesu Christi. Item aliam vestem de chrysoclavo, habentem in medio rosas de chrysoclavo quatuor et Nativitatem atque Baptismum Domini nostri Jesu Christi. Obtulit etiam vestem aliam cum leonibus, habentem Resurrectionem Domini de chrysoclavo, vestes de fundato minores octo, quæ altaribus superponuntur, quæ per circuitum ejusdem Ecclesiæ esse noscuntur.

6. « Obtulit idem sanctissimus Pontifex vela alba serica quatuor, unum habens undique Tyriam in medio crucem, et gammadias de chrysoclavo, aliud de stauraci habens in medio crucem de holoserico, et gammadias de Tyrio, tertium et quartum similiter. Vela etiam de rodino quatuor, quæ sacrum altare circumdant, ex quibus unum habet crucem de chrysoclavo. Vela de fundato viginti sex, et linea similiter, quæ pendent per arcus Ecclesiæ, vela Alexandrina tria ante portas majores pendentia, habentia leones et caballos, cortinam Alexandrinam unam, et vela alia habentia mucrones de fundato, velum de octaplo unum, vela alia de fundato octo, habentia per circuitum periclysin de Tyrio ; vela alia de fundato quoque, habentia leones et periclysin de Tyrio, vela alia Alexandrina, ex quibus unum habens rotas et rosas in medio, et aliud arbores et rosas, pendentia ante valvas ipsius Ecclesiæ, velum modicum de holoserico, habens in medio hominem cum caballo, vela cum argento Hispanico quatuordecim, vela modica ubi supra de holoserico, habens unumquodque eorum annulos.

« Hic divina inspiratione protectus, obtulit jam dictæ Ecclesiæ aquæmanulum de argento unum ». Et inferius : « Fecit ibidem patenam octogonam exauratam, habentem in medio vultum Domini nostri Jesu Christi, atque a duobus lateribus vultum beati Marci atque ejusdem præsulis, pensantem libras tres, simili modo et calicem octogonum fundatum cum foliis exauratum ibidem obtulit, pensantem libras sex, scyphum quoque argenteum illic offerri curavit, pensantem libras sex : obtulit etiam ibi canistra ænea fundata tria, pensantia simul libras quatuordecim ». Hactenus Anastasius de collatis a Gregorio donis Ecclesiæ sancti Marci.

7. *Ostiam civitatem et Basilicam S. Petri mœnibus munit Gregorius.* — Accidit autem, ut cum Sarraceni jam potiti Sicilia (ut superius dictum est) universas Italiæ oras infestarent classe piratica : jamque adjicerent animum, ut universa potirentur Italia : Gregorius papa imminens malum antevertere quibus valuit viribus festinavit. Sicque Ostia Tiberina jam vetustate mœnibus collabentibus, antiquam civitatem novis muris munire aggressus est, et veterem in novam mutare, quam absolutam Gregoriopolim appellavit. Rem gestam

sic Anastasius Bibliothecarius narrat : « Quoniam hujus sanctissimi patris temporibus, impia atque nefaria et Deo odibilis Agarenorum gens a finibus suis consurgens pæne in omnes insulas, et omnium regiones terrarum circumiens, deprædationes hominum et locorum desolationes atrociter faciebat, atque hactenus facere nullatenus cessaret. De his quoque insolitis æque cavendis periculis misericordissimus præsul magnum habens timorem, ne populus a Deo sibi et beato Petro commissus Apostolo, qui in Portuensi vel Ostiensi civitatibus habitabat, a Sarracenis nefandissimis tribulationes ac deprædationis sentiret jacturam, intimo trahens ex corde suspiria, cœpit prudenter inquirere, quomodo civitatem Ostiam adjuvare ac liberare potuisset.

8. « In ejus statim omnipotens Deus hoc dedit corde consilium, ut civitatem, si ibidem populum salvare vellet, a fundamentis construere debuisset : quoniam ea, quæ priori tempore ædificata fuerat, longo quassata senio, nunc videretur esse diruta. Fecit autem juxta quod ei fuerat divinitus inspiratum, in prædicta civitate Ostiensi civitatem aliam a solo valde fortissimam, muris altioribus, portis simul ac seris et cataractis eam undique præmunivit, et desuper ad inimicos, si venirent, expugnandos, petrarias nobili arte composuit, et foris non longe ab iisdem muris ipsam civitatem altiori fossato præcinxit, ne facile muros ipsos conscendere valerent. Quando vero sæpe dicta civitas novæ fabricæ initium meruit, ipse itidem sanctissimus papa per se multis residens diebus partem quamdam murorum non modicam cum suis hominibus, quasi in sortem accipiens, a fundamentis crexit. De qua donec, Deo prosperante, dicta civitas ad legitimum totius fabricæ finem perducta est, multos exinde labores in suo sancto pectore et certamina indesinenter sustinuit. Cui etiam e novo constructæ civitati, hoc etiam statuit in perpetuum permanendum, ut ab omnibus sive Romanis, sive aliis nationibus proprio nomine Gregoriopolis vocaretur, ut qui Dei auxilio et virtute munitus, pro populi et patriæ liberatione opus mirabili decore construxerit ».

9. Verum et eumdem Gregorium eadem ex causa, ut Basilicam S. Petri extra Urbem positam tutam redderet, jecisse fundamenta alterius novæ civitatis, quæ postea a Leone, qui perfecit, Leoniana est appellata, his verbis Sigebertus enarrat : « Gregorius papa dolens crebris Sarracenorum incursionibus vexari et vastari suburbium Urbis Romanæ circa Ecclesiam B. Petri Apostolorum principis; intendit illic urbem novam ædificare, ad quod consilio et auxilio imperatoris animatus, novam fabricam cœpit, sed non perfecit : Leo enim ejus nominis quartus cœptum opus absolvit ». Hæc Sigebertus anno sequenti.

10. *Michaele imperatore mortuo succedit filius Theophilus, qui conspiratores in Leonem crudeliter necat.* — Hoc pariter anno ipsis kalendis Octobris, Michael Balbus cum imperasset annos octo, menses novem et dies septem, dysenteriæ morbo ex hac vita recessit, sepultus in Justiniani monumento ad sanctos Apostolos, maledictionibus omnium pro panegyricis infamatus. Corrigendi autem Curopalata, Cedrenus, et alii (nisi potius sit vitium librariorum) dum apud eos legitur Michaelem imperasse annos novem et menses octo, quod consistere nulla ratione potest ex ipsorum sententia, si ratio annorum prædecessoris et successoris habeatur.

Hic ipse imperator, licet ipsius imperii exordio exules sub Leone in sua quosque loca liberos revocaverit (ut superius dictum est) visusque sit æquiori fuisse in Orthodoxos animo, « haud multo post (inquit Zonaras) animo suo declarato, Orthodoxos oppugnavit, ac præter multos alios crudeliter tractatos, etiam in sanctum Methodium grassatus, Euthymium Sardium archiepiscopum ob sanctarum imaginum cultum in exilium misit : deinde Methodium in Acrita conclusit, inclytum vero Euthymium filius ejus Theophilus crudeliter flagris cæsum, in martyrum numerum retulit. Copronymum in omnibus imitatus, et Judæis addictus sabbata jejunari jubebat, resurrectionem mortuorum non credebat, eoque futura bona suggillabat, et Prophetas irridebat, dæmones esse pernegabat, scortationem peccatum non judicabat, jurandum sese Deum universi moderatorem monebat, Judæ salutem ominabatur, inter beatos eum annumerans. Pascha alieno celebrari tempore affirmabat ». Ista Zonaras et Joannes Curopalates, eademque Cedrenus, qui et adjicit in Theophilo, ipsius imperatoris edicto pariter esse sancitum, ne quis sanctorum alicui imagini titulum, ut sanctus vocaretur, adjiceret, quasi hoc nomen unius esset Dei, ita delirans in omnibus impius.

11. Exosculentur hunc cum aliis novatores suum Apostolum, ejusdem hæredes spiritus sicut dogmatis, et participes cum ipso cruciatus æterni. Sed quid amplius de bruto animali ? Litteraturam (idem inquit) « quoque adeo est aversatus, ut ne pueros quidem ea permiserit erudiri, ne vel vesaniæ ipsius coarguendæ atque refellendæ instrumenta alii inde peterent, vel disciplina adjuti cum oculorum ac linguæ velocitate, in legendo uterentur, ipsi palmam hujus rei præriperent. Adeo enim in litteris componendis tardus erat, et syllabis conficiendis, ut librum alius facilius perlegeret, quam ipse sui nominis elementa recenseret ». Hæc ipse hic recenset veluti dignum nefandissimo homine Epitaphium sepulcrale. De successore autem ejus filio Theophilo subjicit ista Joannes Curopalata :

12. « Post Michaelis mortem filius ejus Theophilus, qui ad virilem jam pervenerat ætatem, patrium excepit imperium Octobri mense, Indictione octava ; verbis, justitiæ vehemens amator vocari studens, legumque civilium perfectus observator ; sed revera seipsum ab externis, qui eum nollent, custodiens, ne forte quis facinus in se aliquod aude-

ret, hæc simulabat. Statim igitur a principio omnes, qui cum patre in Leonis necem conspiraverant, e medio tollendos et cæde afficiendos curavit. Quare edictum proposuit, ut omnes quicumque ab imperatore beneficium aliquod accepissent, et insuper quicumque imperatoriæ cujuscumque dignitatis fuissent participes effecti, in Magnauram, aut Pentapirgium cogerentur. Quod ut factum est, omnibus, ut jusserat, congregatis, quasi antea feritatem, veluti in tenebris occultasset, miti ac submissa voce ad eos, qui simul coacti erant : Volebat, inquit, et in animo habebat parens meus, o popule et hæreditas, eos, qui sibi auxilio fuissent et pro obtinendo imperio propugnationem suscepissent, multis beneficiis afficere, et aliis honoribus honestare ; verum fato occupatus, me imperii successorem, ne ingratus videretur iis, qui de se bene meriti essent, debitorem reliquit. Idcirco quilibet a multitudine separatus, seipsum aperte nobis ostendat, ut nos cognitos amicos, dignis eos præmiis remuneremur. His verbis decepti miseri, et a mente deducti, singuli quicumque Leonis cædi operam navarant, seipsos indicabant.

13. « Statim igitur Theophilus intra sagenam prædam habens, prætori jubet, ut civili lege agat, hæc locutus : Age, o prætor, a Deo et a nostra tranquillitate accepta judicandi facultate, istis debita redde facinoribus præmia, non solum quia manus humano sanguine contaminarunt, sed etiam quia christum Domini intra altare occiderunt. His dictis, admirabile illud primumque consilium dissolvit, ac illi miseri a prætore comprehensi, patricidarum pœnis affecti sunt. Theophilus autem novercam quoque suam e regia domo ejectam in monasterium coegit redire, ubi primum capillos deposuerat ; cum nihil ei jusjurandum profuisset, ad quod senatum Michael adegerat. Hæc initio a Theophilo gesta sunt, haud indigna laudibus : nam profitens ille justitiam, omnibus improbis terrori, bonis vero erat admirationi, illisque improbos odisse et justus videretur, hisque valde gravis et austerus ». Hæc Curopalata. Sed quomodo idem ex parente morbum Iconoclastiæ traxit, quo valde laborans Catholicos est persecutus, inferius suis locis dicendum erit.

14. *Constitutio Ludovici imperatoris pro monasterio S. Germani Parisiensis.* — Quod vero ad res gestas Ludovici imperatoris pertinet : hujus anni exordio, nempe idibus Januarii data reperitur ab eo Constitutio, pro conservatione et augmento rerum monasterii S. Germani Parisiensis, digna memoria, quæ sic se habet :

« In nomine [1] Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi Ludovicus et Lotharius divina ordinante providentia imperatores Augusti.

« Si ea, quæ fideles imperii nostri pro statu et utilitate Ecclesiarum ac servorum Dei, fideliter et devote ob Dei amorem in locis sibi commissis statuerunt, nostris confirmamus edictis : hoc nobis proculdubio ad æternam beatitudinem et totius regni a Deo nobis commissi tutelam, mansurum esse credimus, et retributorem Dominum in futuro habere confidimus. Igitur notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ ac nostris, præsentibus scilicet et futuris, quia vir venerabilis Hilduinus monasterii S. Vincentii ac S. Germani abbas, necnon sacri palatii nostri archicapellanus nostræ suggessit serenitati, quod pro Dei omnipotentis amore, et futuræ ejusdem congregationis cavendo periculo, ne aliqua successorum suorum negligentia aut pravitate ordo futuris temporibus perturbetur monasticus, stipendia eorum, quæ annuatim in cibo et potu accipere debeant, necnon et quasdam villas specialiter necessitatibus illorum deserviendas constituisset ac deputasset, atque per litterarum secretarium, et largitionis suæ chartam, sua aliorumque bonorum hominum manibus roboratum, eis concessisset ac delegasset, quatenus nulla occasione nec reipublicæ servitio quisquam ex successoribus suis impedimentum in futuro inferre posset, pro quo a via rectitudinis et observatione regulari aberrare necesse esset, sed deputatis sibi rebus, et stipendiis contenti, absque necessitate et inopia regularem normam tenere, et sine prævaricatione (quanta humana sinit fragilitas) observare quivissent. Unde humiliter petiit, ac postulavit celsitudinem nostram, ut pro rei firmitate super eamdem constitutionem auctoritatis præceptum nostræ, pro divino intuitu, ac ipsorum sanctorum reverentia, fieri juberemus, per quod deinceps stabilis ac inviolata permaneret.

15. « Nos vero petitioni illius, quia necessaria et rationabilis erat, aurem accommodantes, et qua voluntate ac ratione talia clementiæ nostræ suggerat, perspicue intelligentes, veluti postulaverat, fieri judicavimus. Quapropter statuimus atque jubemus, secundum quod in illius ordinatione continetur, ut dentur eis annis singulis de tritico puro modii mille quadringenti et quadraginta ; et in susceptionem hospitum modii centum octoginta, quæ simul sunt modiorum mille sexcenti et viginti. De vino modiorum duo millia. De legumine modiorum centum octoginta. De caseo pensas centum sexaginta : de pinguedine aut modii viginti, aut porci quinquaginta, quales meliores invenire possunt. De butyro modiorum quatuor. De melle carrada una in modiis octo, sicut ex censu de villa Lecarias persolvitur, et mensale de duodecim villis melle et cera, id est, unoquoque mense sextaria quatuor mellis, et ceræ libras duas. De sale modiorum centum. Volatilia cum ovis de duobus festis, id est, Pascha et Nativitate Domini.

16. « Ad vestimenta etiam et omnes eorum necessitates secundum regularem institutionem procurandas, constituimus eis easdem villas, quas ipse per suam concessionem eis visus est condonasse, id est, Antoniacum cum ipsa capella, vel

[1] Apud Aim. l. v. c. 10. in fin.

quicquid ad suum opus præsentialiter habuit, vel quicquid inde homines per precarias tenent, vel quicquid per beneficium illius aliqui adhuc habent, et illic pertinere videtur, ut post eorum discessum ad usum fratrum revertantur. Alteram, cujus vocabulum est Cella, quæ dicitur Villaris, cum omnibus appendentiis suis, quantum ipse præsenti tempore ad suum opus illic habuit, et quicquid homines per precarias, et per beneficia illius tenent, et illic pertinere videntur. Tertiam, quæ vocatur Matriolas, cum omni integritate sua. Quartam, quæ vocatur Canticantus. Quintam, cujus vocabulum est Novigentus, cum omni integritate. Sextam, cujus vocabulum est Spinogilum, cum ipsa capella, et quicquid inde ad suum opus habuit. Septimam locello, qui vocatur Valcdronis. Octavam, quæ dicitur Agmantus una cum ipsa silva, quæ vocatur Usta. Has igitur villas cum appendentiis et redditibus suis (ut diximus) ad omnes ejus congregationis tam infirmorum, quam senum necessitates faciendas, et sustentacula mortalis vitæ ministranda, imperiali auctoritate et indulgentia per hoc præceptum confirmationis nostræ, sive prædictus venerabilis abbas in sua confirmavit Constitutione, stabili jure ei concedimus ac confirmamus; præcipientes ut nullus abbas per successiones, quod salubri egit consilio, subtrahere aut minuere audeat, aut ad usus suos intorqueat, aut alicui in beneficio tribuat. Sed neque servitia ex eis exactet (exigat), neque paraveredos, aut expensas ad hospitum susceptiones recipiat; neque ullas ex aliqua re exactiones inde exigat absque inevitabili necessitate, præter mensuras in principali Ecclesia beati Germani, et in Ponte Parisiis longo tempore dispositas. Et si augeri adjudicaverit : et numerum monachorum in majus augeri, amplificari pecunia majori licentiam habeat.

17. « Hæc enim (ut putamus) ad usum centum viginti monachorum sufficiunt : distrahendi autem, aut minuendi quas pro Domini statuimus amore, nequaquam præsumat. Sed si facere præsumpserit, et post discessum nostrum hanc nostram confirmationem, quam supradicti venerabilis viri Hilduini rogatu Constitutionem fecimus, violare voluerit : querela ad successores nostros, qui tunc temporis nobis superstites fuerint, deveniat; ipsique agnita auctoritate nostra, statuta nostra defendant, et suæ auctoritatis præcepto confirment, qualiter futuris temporibus fratres in cœnobio supradicto regulam beati Benedicti servantes, absque perturbatione libere Deo deservire queant, nobisque merces exinde in perpetua recompensetur æternitate. Et ut hæc auctoritas, quam ob amorem Dei et animæ nostræ remedium statuimus, firmiorem obtineat vigorem, et deinceps inconvulsa valeat perdurare, manus nostræ subscriptione eam subter firmavimus, et annulo nostro sigillare jussimus. Datum idibus Januarii, anno (Christo propitio) decimo sexto imperii domini Ludovici serenissimi Augusti, Indictione septima. Actum Aquisgrani in Domini nomine feliciter ». His vero ista subjicit auctor [1] :

18. « Hæc erat sancti imperatoris exercitatio, hic quotidianus ludus, hæc palæstrica agonia, spectante Deo, quo ejus vita in sancta doctrina et operatione clarius eniteret : qui in pomparum sublimitate constitutus, imitando Christum, humilitate altius enitebat. Denique tunc cœperunt deponi ab episcopis et clericis cingula baltheis aureis et gemmeis cultris ornata, exquisitæ vestes, sed et calcaria talos onerantia relinqui; monstro enim simile ducebat, si Ecclesiasticæ deputatus familiæ, conaretur adspirare ad sæcularis ornamenta gloriæ, etc. » Hæc auctor, qui subjicit diaboli artes, quibus nisus est imperatorem lacessere, de quibus superius dictum.

Quod rursus ad anni hujus res gestas spectat, hæc habentur in rebus gestis Ludovici imperatoris eodem tempore scriptis : « Hieme transacta cum Quadragesimæ sacrati dies celebrarentur, intempesta nocte terræ motus adeo validus extitit, ut ædificiis cunctis ruinam minaretur. Porro venti violentia subsecuta, non modo minora, sed etiam ipsum palatium Aquense vehementia sui ita agitavit, ut etiam laterculis plumbeis, quibus tecta erat Basilica sanctæ Dei Genitricis Mariæ, maxima ex parte detegeret ». Subditur de conventu Wormatiæ habito, deque conspiratione in ipsum imperatorem exorta, aucta vero cum Bernardus Hispaniarum partium comes tanquam fidissimus imperatoris ab eo præfectus est ejus cubiculo. Porro quod ad conventum spectat, celebratum illum Wormatiæ fuisse mense Augusti, docent veteres Francorum Annales.

19. *Synodus Parisiensis ex qua litteræ synodales ad imperatores Ludovicum et Lotharium.* — Agendum hic modo de Parisiensi Concilio anno superiori (ut vidimus) Ludovico imperatore monente convocato, collecto autem hoc isto anno mense Junii, ut in ejus Præfatione post alia ista [2] leguntur : « Anno Incarnationis Domini octingentesimo vicesimo nono, imperantibus iisdem præcellentissimis ac gloriosissimis ac Deo dilectis Augustis, Ludovico videlicet filioque ejus Lothario, sub die octavo iduum Juniarum, nos indigni episcopi ex diœcesi scilicet Durocortum, necnon diœcesi Senonica, et Turonica, atque Rotomagica apud Parisiorum urbem convenimus, et qualiter de paulo superius præmissis causis juxta admonitionem eorumdem principum egerimus vel tractaverimus, atque statuerimus, in subsequenti breviter capitulatim adnotare curavimus, non ausu temerario sanctorum Patrum terminos transgredientes, sed potius his diligenter perpensis atque perspectis, per eos nostram cæterorumque fidelium vitam corrigere et in melius reformare cupientes, etc. » Hæc de tempore, causa atque studio epi-

[1] Aim. l. v. c. 11. — [2] Concil. Parisien. ex par. tom. III. Concil. Nicol. edit.

scoporum, qui Parisiis coeuntes, duos canonum libellos conscripserunt, in his quæ spectarent ad episcopos, quæ etiam e regibus præstanda essent, cæterisque Christi fidelibus. Quibus adjecerunt synodalem Epistolam, quæ quoniam rerum gestarum exactam cognitionem habet, hic totidem verbis est describenda, quæ sic se habet :

20. « Dominis præstantissimis ac pietatis gratia præditis Ludovico et Lothario Orthodoxis atque invictissimis Augustis, nos famuli vestri, quamvis indigni, tamen episcopi, Deo humiles grates persolvimus, ejusdemque immensam pietatem et benignitatem collaudamus et prædicamus, qui vos adeo in sui amorem devotissimos famulos suos flagrare facit, ut de profectu et exaltatione sanctæ Ecclesiæ suæ indesinenter cogitetis, eamque ut matrem spiritualem, sicut fideles et dilecti spiritales filii ad meliora et potiora semper provehere studeatis. Nam cum mucro divinus imperium vobis divinitus commissum interius exteriusque merito nostræ iniquitatis, multifariis attereret cladibus, prudenter animadvertentes, quod hæc nonnisi justo Dei judicio evenirent : illico scriptis serenitatis vestræ anno præterito, cunctos Ecclesiarum pastores admonuistis ; ut quia constabat eos speculatores Domini existere, et gladium divinum super terram, id est, super peccatores dirum grassari, meminerint speculationis suæ, et jejunio triduano generaliter ab omnibus peracto, unusquisque in quolibet ordine positus, diligenter conscientiam suam conveniret, et ubi se Deum offendisse cognoscebat, maturato per pœnitentiæ satisfactionem corrigere non differret. In quibus etiam apicibus inserere vobis placuit, ut si Deus pacem undique et otium vobis tribueret, in hoc placitum vestrum generale consumere voluissetis, ut primum quicquid in vobis, id est, in persona et ministerio vestro corrigendum inveniretur, Domino auxiliante, corrigeretis : deinde quæcumque in omnibus ordinibus imperii vestri Deo displicerent, inquireretis, et secundum ejus voluntatem cum consensu fidelium vestrorum ad tramitem rectitudinis revocaretis, scilicet cum vobis, populoque vobis commisso propitium faceretis. Sed quia tempus optatum exterioribus incursionibus præpedientibus secundum desiderium vestrum nacti non estis : libuit serenitati vestræ cum quibusdam fidelibus vestris præterita hieme placitum habere, et de his quæ præmissa sunt, diligenter tractare, Deique voluntatem quærere et Ecclesiæ nobis commissæ utilitatem providere.

21. « Quaproter de omnibus, quæ ad tempus emendatione digna visa sunt, congrua capitula serenitas vestra digessit, legatosque strenuos delegavit, ut per eadem capitula et flagitia malorum hominum punirent, et bonorum laudes vestræ celsitudini notescerent. Inter quæ etiam statuistis, in quatuor partibus imperii vestri conventus episcoporum uno eodemque tempore fieri, in quibus tractarent, quærerent, atque cum Dei adjutorio invenirent de causis ad religionem Christianam, eorumque curam pertinentibus; quid a principibus et reliquo populo, vel ita, ut divina auctoritas docet, aut aliter teneretur, vel quid inde ex parte, aut ex toto dimissum esset, ut non teneretur. Deinde quid in ipsorum qui pastores populi constituti sunt, moribus, conversatione, et actibus inveniri posset, quod divinæ regulæ atque auctoritati non concordaret; simulque inveniretur, quæ occasiones in utroque ordine id effecerint, ut a recto tramite deviassent : et quicquid de his inventum fuisset, vestræ celsitudini notum facerent.

22. « Quod ut Deus posse dedit, nos fidelissimi ac devotissimi salutis vestræ procuratores, juxta parvitatem sensus nostri, prout brevitas temporis permisit, secundum sanctam devotionem et ordinationem vestram de causis ad religionem Christianam, nostrumque ministerium atque periculum pertinentibus; necnon et de his, quæ ad nostram correctionem et emendationem pertinere prospeximus, sive de his, quæ populis generaliter annuntianda et admonenda prævidimus, capitulatim in præcedentibus adnotavimus libellis, vestræque serenitati legenda, imo probanda, obtulimus. Et quanquam de his, quæ præmissa sunt, vestro ardentissimo desiderio prius satisfacere elegerimus : nequaquam tamen hæc, quæ specialiter ad vestram personam, ministeriumque pertinere cognovimus, oblivioni tradidimus ; sed potius vestræ saluti prospicientes, nonnulla capitula necessaria in secundo hujus operis libello ad nomen, ministeriumque vestrum pertinentia, periculumque cavendum, solerti studio congessimus, et vobis familiariter admonitionis gratia porrigenda devovimus, ut ea diligenter inspiciendo, legendo, et audiendo, aperte atque distincte vestra cognoscat celsitudo, de quibus et pro quibus in memoratis conventibus nostris, secundum virium nostrorum possibilitatem fideliter salubriterque egerimus ». Hactenus Epistola synodalis ad imperatores Ludovicum et Lotharium.

23. *Appendix Synodi de Ecclesiæ libertate per principes procuranda.* — Sed quid accidit? Cum multa iidem statuissent episcopi, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam, moresque fidelium spectare posse viderentur, et (quod idem expetierat Ludovicus) ex sanctorum Patrum scriptis pariter deprompsissent, quæ ad ipsum imperatorem pertinere possent : sed cum generatim tantum eadem ingessissent, prætermisissent vero specialia, quibus in primis monendus fuisset, timore fortasse, ne ea ipse animo haud æquo tulisset : visum est ipsis eadem quasi per transennam ita illi significare, ut si voluisset, emendare etiam potuisset. Ne igitur apud Deum silentii redargui possent episcopi, quod regi non aperuissent quæ in primis corrigenda essent, neve aperiendo, eum in iram provocassent : ita inter eos deliberatum, ut id facerent per appendicem. Hic in memoriam revocetur quod Einhardus dolens de Ludovico testatus est,

cum, quæ divinitus admonitus esset, nonnisi ex parte servasse, aliis magna jactura imperii prætermissis, ut exitus declaravit. At quænam erant ista, quæ per appendicem apposuerunt episcopi? Læsa nimirum negligentia regum Ecclesiastica jura, et oppressa ab eis libertas Ecclesiæ. Nam audi quæ ad finem appendicis iidem habent episcopi.

24. « Exceptis præmissis capitulis, in quibus sicut diximus, multa negligebantur, specialiter tamen unum obstaculum ex multo tempore jam invaluisse cognovimus, id est, quia principibus (principum) potestas, diversis occasionibus intervenientibus, secus quam auctoritas divina se habeat, in causas Ecclesiasticas prosiluerit; et sacerdotes partim negligentia, partim ignorantia, partim cupiditate in sæcularibus negotiis et sollicitudinibus mundi, ultra quam debuerint, se occupaverint. Et hac occasione aliter quam divina auctoritas doceret, in utraque parte actum extitisse, dubium non est. Sed quia, Deo miserante, a progenitoribus, et genitore vestro, et a vobis nonnulla correcta gratulamur, si ea quæ admonemus, prosperum successum habuerint: credimus quod ad perfectionis statum, vestra intentio, nostraque devotio, Deo cooperante, pervenire poterit.

25. « Veruntamen qui novimus statum regni hujus, sub tali conditione et tenore crevisse atque dilatatum esse, et a prudentissimis sanctisque prædecessoribus nostris, scilicet ab episcopis, sive a principibus hanc causam ex toto correctam non fuisse, propter hæc, quæ suo tempore dici poterunt, et pondus tantæ considerationis parcitatis nostræ vires excessit; quoniam nec otium, nec spatium temporis, nec ad plenitudinem consacerdotum nostrorum, sicut ipsa necessitas exposcebat, habuimus. Et ideo hæc congruentiori tempore, vita comite, si Deus ita annuerit, tractanda et consideranda distulimus: quoniam tantæ considerationis perfectio indiget assensu et adjutorio principum, multitudine atque devotione, necnon et studio sacerdotum, obedientia et concordia populi, et congruentia loci temporisque spatio.

« Porro de episcopali libertate, quam, Deo annuente, vestroque adminiculo suffragante, adipisci ad Dei servitium peragendum cupimus: suo tempore nobis dicenda atque vobiscum conferenda reservavimus; quatenus ita sit, ut et nosmetipsos salvare, populoque nobis subjecto utiliter salubriterque prodesse, atque pro vobis et stabilitate imperii vestri libentius valeamus Domini misericordiam exorare; et de vestris obsequiis et regni adjutorio solatium debitum minime subtrahatur, sed si possibile fuerit, potius augeatur ». Hucusque Patres.

26. Sed quæ jam ex sanctis Patribus generatim antea eidem propinassent, quæ ad Christianum principem spectare posse visa essent, hic describamus: post multa enim divinæ Scripturæ loca, ista ex Fulgentio in primis haurientes, proposuerunt ipsi servanda:

« Clementissimus quoque imperator non ideo est vas misericordiæ præparatum in gloriam, quia apicem terreni principatus accepit, sed si in imperiali culmine recta fide vivat, et vera cordis humilitate præditus, culmen regiæ dignitatis sanctæ religioni subjiciat. Si magis in timore servire Deo, quam in tumore dominari populo delectetur: si in eo lenitas iracundiam mitiget, ornet benignitas potestatem: si se magis diligendum, quam timendum cunctis exhibeat: si subjectis salubriter consulat: si justitiam sic teneat, ut misericordiam non relinquat: si præ omnibus ita se sanctæ matris Ecclesiæ meminerit filium, ut ejus paci atque tranquillitati per universum mundum prodesse suum faciat principatum. Magis enim Christianum regitur atque propagatur imperium, dum Ecclesiastico statui per omnem terram consulitur, quam cum in parte quacumque terrarum pro temporali securitate pugnatur ». Et inferius:

27. « Regale ministerium specialiter est populum Dei gubernare et regere cum æquitate et justitia, et, ut pacem et concordiam habeant, studere. Ipse enim debet primo defensor esse Ecclesiarum et servorum Dei, viduarum, orphanorum, cæterorumque pauperum ». Et post alia multa ex Isidoro: « Principes sæculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævaleat sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cæleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesia exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, et ut venerationem mereatur, virtutem potestas impertiat. Cognoscant principes sæculi Deo debere reddere rationem propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax et disciplina Ecclesiæ per fideles principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit ». Hæc de his, quæ sunt regum ac principum erga sanctam Ecclesiam debita jura spectantia; reliqua tu videas pro arbitrio: consulimus nos quantum fas est brevitati. Quod vero præter Parisiense tria alia (ut diximus) fuerunt a Ludovico imperatore in Galliis eodem tempore celebrari jussa, nimirum, Moguntiæ, Lugduni atque Tolosæ: ipsa non extant: nam quod Moguntiæ constat sub eodem Ludovico celebratum esse Concilium, illud non hoc anno, sed longe post esse habitum liquet: de quo suo loco dicturi sumus.

28. *Agobardi archiepiscopi Epistola adhortatoria ad Ludovicum.* — Præter alios episcopos Agobardus hoc anno, quo terræ motus agitavit, ut dictum est, Gallias, et ipse scripsit acerrimam ad Ludovicum imperatorem admonitionem, quam ex

oblivione in lucem erutam, hic tibi describendam curavimus. Sic se habet[1]:

« Domino gloriosissimo Ludovico imperatori. De divisione imperii Gallicam inter hæredes Ludovici imperatoris, Agobardi flebilis Epistola.

« Cum unusquisque fidelis omni fideli fidei sinceritatem debeat, dubium non est, quod præcipue fidei prælato, cui Respublica ad gubernandum commissa est, fides servanda sit ab omnibus, qui divinæ dispositioni fideliter subjecti sunt, sicut Apostolus docet: Omnis, inquiens, anima potestatibus sublimioribus subdita sit; quanquam circa nullum infideliter agendum sit. Propter quod et alius Apostolus dicit: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum: et docemur orare pro omnibus hominibus, pro regibus, et his, qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate. Et in alio loco dicitur: Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed propter conscientiam. Cum autem hæc ita sint, et omnes vobis fideles esse debeant, quomodo quisquam fidelis vobis esse poterit, si videns, aut intelligens vestrum periculum, non se ingerit quantum potest, ut vobis indicet, et cognitum faciat, si tamen locus, aut facultas penitus illi non denegatur? Testor omnipotentem Deum, qui scrutator est cordium et renum, quia nulla alia extat causa, pro qua hæc scribere præsumo, nisi quia doleo quantum dicere non possum, de periculis, quæ vobis imminere videntur, et maxime animæ. Nam quanto excellentior substantia est anima corpore, tanto excellentiori sollicitudine curam animæ gerere debemus, quam corporis, ita Domino docente in Evangeliis, sicut ipsi optime nostis. Anno itaque præsenti, in attritione et commotione, agitatione et afflictione terræ et habitantium in ea, quanta mala increbuerint, nemo hominum est, qui enumerare possit, nulla exigente causa, nulla compellente necessitate, ut ita fieri oporteret certamina, quæ tenemus: quia si voluissetis, tranquillam et quietam vitam ageretis cum filiis vestris, non minus quam pater vester et avus. Adsit omnipotens et misericors Deus, qui habitator est pectoris vestri; adsit enim patientia vestra, qua cæteros homines præcellitis, ut hæc, quæ suggero, tranquille audire et perpendere dignemini. In illo tempore, quando filium vestrum participem nominis vestri facere curastis; ita in publicum vestrum interrogando hoc inchoastis, dicentes: Quod ad stabilimentum regni pertinet et ad robur regiminis, debet homo differre, an non?

« Cumque omnes respondissent, quod utile et necessarium est, non esse differendum, sed potius accelerandum: statim vos, quod cum paucissimis tractaveratis, omnibus aperuistis; et dixistis vos velle propter fragilitatem vitæ, cui incerta est mors, ut dum valeretis, nomen imperatoris uni ex tribus filiis vestris imponeretis, in quo voluntatem Dei quoquo modo cognoscere potuissetis. Propter quam cognoscendam injunxistis, ut facerent omnes jejunium triduanum, offerrent sacerdotes sacrificia omnipotenti Deo, qui suavis et mitis, et multæ misericordiæ est omnibus invocantibus se: egeret (cogeretur) quoque ab omnibus eleemosyna per illud triduum solito largior, ut omnipotens Deus, qui summa benignitate regit corda in se sperantium, infunderet in corde vestro voluntatem suam, et non sineret super alium inclinari voluntatem vestram, nisi super eum, qui sibi placuisset. Itaque perfecistis omnia, quæ in tali re facienda erant, tali fide et spe, ut hoc a Deo vobis infusum et inspiratum nemo dubitaret. Cæteris filiis vestris designastis partes regni vestri, sed ut unum regnum esset, non tria, prætulistis eum illis, quem participem nominis vestri fecistis, ac deinde gesta scribere mandastis, scripta signare et roborare, et consortem nominis vestri factum, Romam misistis, a summo Pontifice gesta vestra probanda et firmanda, ac deinde jurare omnes jussistis, ut talem electionem et divisionem cuncti sequerentur ac servarent. Quod juramentum nemini visum est spernendum, aut superfluum, sed potius opportunum atque legitimum, eo quod ad pacem et concordiam pertinere videretur. In processu quoque temporis, quotiescumque, aut quocumque imperiales litteræ mitterentur, amborum imperatorum nomina continebant. Postea vero mutata voluntate, convulsa sunt statuta, et de litteris nomen omissum est, et in omnibus contraria attentata sunt. Cum neque per seipsum Deus, neque per angelum, neque per prophetam vobis dixerit: Pœnitet me ita constituisse: sicut de Saule dixit Samueli. Adhuc quoque nescitis, qualiter in secretis Dei consiliis definitum sit. Et ecce sine ulla ratione et consilio, quem cum Deo elegistis, sine Deo repudiatis, et cujus voluntatem in eligendo quæsistis, non exspectato exitu voluntatis ejus, rem probatam reprobatis. Non ignorat prudentia vestra, quod sequendus est Deus, non præcedendus. Nam qui præcedere vult, tentat, quod non est ex fide, dicente ipso Domino[1]: Non tentabis Dominum Deum tuum.

« Oro, domine mi, adsit benignissima pietas vestra, ne aspernanter ista accipiatis, sed potius ingrediamini sacrarium mentis vestræ cum Deo, et loquimini cum illo, mediante fidei pietate, et invenietis vos dixisse Deo non verbis, sed rebus: Domine, rogavimus et deprecati sumus faciem respectus tui suppliciter, ut tua illuminatione et gubernatione eligeremus participem imperii. Sed quia tecum bene non fecimus, sine te melius consilium invenimus. Absit, absit; avertat Deus a vobis, ut inspirationem Dei repudietis, et voluntates hominum carnalia tantum sapientium statuatis, ut in errorem inducamini et seducamini. Obsecro

[1] Apud Agob. Parisiis cusum anno 1605, pag. 349.

[1] Matth. v.

clementiam vestram, ut secundum a Deo vobis collatam prudentiam perpendatis, quomodo beatus Jacobus Apostolus reprehendat eos, qui propriis animorum motibus proponunt aliquas effecturas sine prospectu divinæ permissionis, dicens[1]: Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras ibimus in illam civitatem, et faciemus quidem ibi annum, et mercabimur, et lucrum faciemus, qui ignoratis quid erit in crastinum: quæ enim est vita vestra? Vapor est ad modicum parens, deinceps exterminabitur. Pro eo, ut dicatis: Si Dominus voluerit, et si vixerimus, faciemus hoc, aut illud, et cavete ab hominibus, qui sequuntur spiritum suum, quia non omnium est fides. Cognovit Dominus qui sunt ejus, et quicumque ejus sumus, quantulacumque veritatis luce fruimur, et veritate illuminante sinceriter vos amamus, fideliter vestram sempiternam felicitatem exoptamus: et idcirco tanta mala, tanta scelera isto anno ex hac occasione perpetrata dolemus, et timemus valde, ne in vos furor Dei concitetur. Recordamur namque ardentissimæ religionis vestræ, quam cognovimus semper in assiduitate orationum, in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus cantantem et psallentem Deo in corde puro, in contritione cordis, in compunctione placidæ mentis, in sollicitudine misericordiarum et omnium bonorum strenuitate. Et ideo ut dictum est, timendum nobis videtur, ne tepescat, ne frigescat; optandum vero, ut fervescat, perseverando usque in finem, ut salus sempiterna sequatur. Et quia superius de legitimo et opportuno juramento mentio facta est: videtur mihi non celandum excellentiæ vestræ, quod multa murmuratio est nunc inter homines propter contraria et diversa juramenta, et non sola murmuratio, sed tristitia et detractio adversum vos, quod mihi usquequaque displicet: quorum murmuratio ad illud pertinere eis videtur, quod beatus Hieronymus in expositione Jeremiæ dicit in illo loco, ubi Propheta ait: Et jurabis, vivit Dominus, in veritate, et in judicio, et justitia. Ait ergo prædictus doctor: Simulque animadvertendum, quod jusjurandum hos habeat comites veritatem, judicium atque justitiam: si ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium ». Hucusque in Codice commonitio Agobardi, qui usque ad ejus depositionem est insectatus eumdem Ludovicum imperatorem, ut inferius apparebit.

[1] Jacob. IV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6322. — Anno Æræ Hispan. 867. — Anno Hegiræ 214, inchoato die 11 Martii, Fer. 5. — Jesu Christi 829. — Gregorii IV papæ 3. — Ludovici imp. 16. Theophili imp. 1.

1. *Translatio SS. Proti, Hyacinthi, et Hermetis.* — A num. 1 ad 7. Eginhardus sub finem quatuor librorum, quos inscripsit *de Translatione SS. martyrum Marcellini et Petri*, adjecit et translationem SS. Proti et Hyacinthi martyrum, et Surius, qui ad diem II Junii opus illud publicavit, ad caput 25 libri quarti, quo sermo de posteriori translatione inchoatur, adnotavit an. DCCCXXIX, indeque Baronius hoc anno recitat quæ scripsit Eginhardus de translatione SS. martyrum Proti et Hyacinthi, quorum reliquias prope corpora SS. Marcellini et Petri collocandas curavit, postquam illa Deusdona diaconus Roma ad se transmisisset. Baronius quidem in Notis ad Martyrologium Romanum, ad diem XI Septemb. de sanctorum Proti et Hyacinthi translatione ex una Basilica in aliam facta Romæ scribit: « Eorum sacræ reliquiæ sub Clemente VIII Pont. Max. ab Ecclesia S. Salvatoris, prope montem S. Mariæ trans Tiberim posita, ad Ecclesiam S. Joannis Florentinæ nationis, solemni pompa fuere translatæ anno Domini MDXCII, die XXI Jun. » Verum inde tantum colligendum, illorum corpora, quæ Gregorii IV temporibus in Ecclesia S. Hermetis Romæ quiescebant, in Germaniam, haud translata esse integra; quod et de reliquiis sancti *Hermetis* sentiendum.

2. *Moritur Michael Balbus imp.* — A num. 9 ad 14. Porphyrogenneta in continuatione Theophanis pag. 52, Michaelis Balbi mortem sic narrat: « Michael cum annos novem, menses octo (sed legendum, *annos octo, menses novem*, ut habent Leo grammaticus et Cedrenus) imperium tenuisset, urinæ difficultate ex renum passione orta exstinctus est, cum nec infensissimum in Deum odium posuisset, ea scilicet ratione, quod ejus, qui pro nobis carnem assumpsit, effigiem adorare nollet; quin potius illius cultores abdicaret, Methodium Euthymiumque, de quibus in superioribus sermo

habitus est ». Antea scripserat eum urbe ejecisse Methodium, qui postea patriarcha Constantinopolitanus creatus est, et Euthymium tunc temporis Sardensium antistitem, quod sacrarum imaginum cultum negare nollent, et Euthymium per filium suum Theophilum, taureis dire cæsum occidisse. Subdit Porphyrogenneta : « Ejus filius Theophilus, virilem jam ætatem ingressus, paternum imperium suscepit mense Octobri, Indictione VIII », quod et in Cedreno legitur. Quare cum Michael die natali Christi anni DCCCXX imperium susceperit, annosque VIII et menses IX imperarit, interitus ejus contigit mense quidem Octobri, sed laudati scriptores dies, qui supra annos et menses fluxere, negligunt. Perperam itaque scribit Baronius eum *kalendis Octobris* e vivis excessisse. Quod vero ait, apud Curopalatem et Cedrenum legi eum imperasse *annos* IX, *menses* VIII, librariis attribuendum ; in editione enim Parisiensi Cedreni ejus imperii duratio recte descripta.

3. *Theophilus novus imp. Theodoram uxorem ducit.* — « Is », inquit Porphyrogenneta de Theophilo, « ferventissimum quidem justitiæ studium præ se ferebat, legumque civilium sedulus observator videri voluit : revera tamen simulatorem agebat, seque ab insidiis tutum præstare, ac nulli contra se aliquid moliendi ansam ullam præbere satagebat. Veritus ergo quod impendebat periculum, conjuratos omnes, qui imperium patri detulerant, Leonique manus intulerant, internecioni dare constituit, penitusque delere », quod et præstitit, ut narrat Baronius ex Curopalata. Addit Porphyrogenneta, eum Euphrosynam novercam aula expulisse, ac in monasterium, ubi primum comam posuerat, reverti coegisse. « Uxorem ducturus », inquit Zonaras, « multas formosas puellas undecumque accersivit, inter quas et Icasia virgo fuit, tum forma præstantior cæteris, tum erudita, tum genere illustri nata. Dum igitur eas spectans circuit , aureum pomum manu tenens , quod et quæ placuisset, conjugi pignus daret : cum ad Icasiam venisset, pulchritudinem ejus admiratus : A muliere, inquit, emanarunt mala : cui illa placide et cum honesto rubore solerter respondit : Sed et res meliores e muliere exuberant. At ille virginis oratione velut attonitus, ea prætérita, malum aureum Paphlagoniæ Theodoræ dedit. Icasia vero cum regno excidisset, monasterium de suo nomine condidit, in quo sibi et Deo vixit, eruditione litterarum non neglecta. Unde et scripta ejus reperiuntur, in quibus neque doctrinam, neque gratiam desideres. Et sic illa res suas administravit, et mortali rege frustrata, regi omnium nupsit : pro terreno imperio, cæleste sortita. Imperator vero Theodoram simul et nuptiali corona et regio diademate ornat, nuptiasque celebrat », et quidem anno primo imperii sui, ut testatur Symeon logotheta, qui subdit, ambos coronatos *ab Antonio patriarcha in die Pentecostes*, ideoque die quinta mensis Junii sequentis Christi anni. Perperam tamen Symeon et Leo grammaticus Euphrosynam matrem imperatoris appellant, traduntque ipsam *sponte* e palatio discessisse, et in monasterio vitam quietam egisse ; cum id ex dictis falsum esse constet.

4. *Icasia litteris exculta fuit.* — *Icasiam* editis relictisque scripto ingenii monumentis pluribus in monasterio a se ædificato vitam duxisse, tradunt etiam Leo grammaticus aliique. Agit de Icasiæ monasterio Ducangius in Constantinopoli Christiana cap. 8, num. 48, ostenditque, illud Studiano proximum fuisse. Accensetur autem *Icasia* melodis Græcorum, ut quæ elegantissimos hymnos, quos illi canones et odas vocant, composuit, teste Codino in orig. Constantinop. pag. 61, iique in Ecclesia Græca aliquandiu lecti sunt. Sed cum indignum censerent Græci hymnos a muliere compositos in Ecclesia decantari, *Cosmæ*, qui Melodus vulgo vocitatur, *Marci* episcopi Hydruntini, aliorumque hymnis usi sunt, teste Theodoro Prodromo in canones, cujus verba recitat Ducangius ibidem.

5. *Conventus Wormatiensis.* — A num. 14 ad 19. Eginhardus Annales suos hac narratione claudit : « Post exactam hyemem, in ipso sancto Quadragesimali jejunio, paucis ante sanctum Pascha diebus Aquisgrani terræ motus noctu factus, etc. Imperator vero in diversis occupationibus usque ad kal. Julii Aquisgrani moratus, tandem ad generalem conventum Warmatiæ habendum cum comitatu suo mense Augusto statuit proficisci, etc. Medio mense Augusto Warmatiam venit : ibique habito generali conventu, et oblata sibi annua dona more solemni suscepit, etc. Lotharium quoque filium suum, finito illo conventu, in Italiam direxit : ac Bernardum comitem Barcinonæ, qui catenus in Marca Hispaniæ præsidebat, camerarium in palatio suo constituit ».

6. *Capitulare Wormatiense.* — Hincmarus Rhemensis archiepiscopus in libro de divortio Lotharii et Telbergæ, cum respondet ad interrogationem V, qua quæritur « qualiter vel pro quibus rebus, secundum auctoritatem inita conjugia separari valeant, et sine quibus separari non valeant, et si post disjunctionem vir aut femina uterque vivens ad aliam debeat copulam aspirare, vel si pari judicio quicumque eorum in conjugio peccans debeat judicari », indicat canones, quos Synodi Moguntina, Parisiensis, Lugdunensis ac Tolosana, nuperrime condiderant, in Placito Wormatiensi lectos esse, atque ex eis collectum capitulare, cujus auctoritate sic utitur : « Nostri etiam ævi Augustus piæ memoriæ Hludowicus, in Synodo ac placito generali apud Wormatiam, Apostolicæ Sedis et papæ Gregorii commeante legato cum aliis plurimis, de his, quæ episcopi in Synodis per quatuor loca sui imperii habitis necessario, et utiliter nuper invenerunt, de hac unde agitur causa, omnium tam episcoporum, quam et fidelium laicorum votis convenientibus, ita discernens, quicumque, inquit,

propria uxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam duxerit uxorem, armis depositis publicam agat pœnitentiam, et, si contumax fuerit, comprehendatur a comite, et ferro vinciatur, et in custodiam mittatur, donec res ad nostram notitiam deducatur ». Recitant capitulare istud Wormatiense pluribus capitulis constans Baluzius tom. I Capit. reg. Franc. pag. 662, et Cointius hoc anno num. 123 et seqq.

7. *Clandestina consilia adversus Ludovicum Aug.* — Quoad Bernardum Marcæ Hispanicæ præsidem, seu comitem Barcinonensem ac ducem Septimaniæ, is evectus est ad dignitatem camerarii in palatio imperatoris, simulque datus rector juventæ Caroli filii ejusdem imp. de quo auctor Vitæ Ludovici Pii ait : « In eo conventu (nempe Wormatiensi) comperiens (imperator) clandestinas circa se eorum, quos vitæ reservaverat, machinationes more cancri serpere, et multorum animos quasi per quosdam cuniculos sollicitare, statuit sibi contra eos quoddam propugnaculum erigere. Nam Bernardum, catenus Hispaniarum partium et limitum custodem, cameræ suæ præfecit. Quæ res non seminarium discordiæ exstinxit, sed potius augmentum creavit. Sed cum necdum ii, qui tali peste tabescebant, vulnus suum detegere possent, utpote quibus nulla copia ad peragendum quæ conceperant, suppeteret, in aliud tempus differre statuerunt ».

8. *Eorum origo.* — Aperienda hic occasio, quæ tumultus in aula excitatos per universum regnum dissipavit, audiendusque Nithardus lib. I : « Carolo, inquit, nato, quoniam omne imperium inter reliquos filios pater dimiserat, quid huic faceret, ignorabat. Cumque anxius pater pro filio suo rogaret, tandem Lotharius consensit, ac sacramento testatus est, ut portionem regni, quam vellet, eidem pater daret, tutoremque ac defensorem illius se fore contra inimicos ejus in futuro jurando firmavit. Instigante autem Hugone, cujus filiam in matrimonium Lotharius duxerat, ac Mathfrido cæterisque, sero hoc fecisse pœnituit, et quemadmodum illud, quod fecerat, annullare posset, quærebat. Quod patrem matremque minime latuit, ac per hoc hinc inde quod pater statuerat, Lotharius diruere, etsi non manifeste, occulte studebat. Ad quod Bernardum quemdam ducem Septimaniæ pater in supplementum sibi sumens, camerarium constituit, Carolumque eidem commendavit, ac secundum a se in imperio præfecit. Qui dum inconsulte re publica abuteretur, quam solidare debuit, penitus evertit. Per idem tempus Carolo Alamannia per edictum traditur ». Theganus cap. 35, Alamanniæ seu Sueviæ Rhætiam addit cum parte Burgundiæ, testaturque Carolum illis ditionibus a patre in conventu Wormatiensi donatum fuisse, præsentibus duobus aliis filiis Lothario videlicet et Ludovico, additque : « Et inde illi indignati una cum Pippino germano eorum ». De illa indignatione fratrum, agemus anno sequenti ; post Wormatiensem enim conventum hoc anno res utcumque quieverunt, Lothario in Italiam dimisso. Porro diem et mensem, quibus *Carolus Calvus* rex coronatus, ipsemet nos edocet in Præcepto pro cœnobio sancti Germani Parisiensis anno DCCCLXXII dato, ut eo anno videbimus : « Decrevimus, inquit, ut de villa, etc. VIII idus Junii, quando Rex regum nos ungi in regem sua dignatione disposuit, refectio eis a decano specialiter adhibeatur ». Hoc anno dies sextus Junii in Dominicam incidit, et nonnisi diebus Dominicis aut festis solemnibus reges ungebantur et consecrabantur.

9. *Synodus Parisiensis VI.* — Ad num. 19 et seqq. In Galliis celebrata hoc anno quatuor Concilia, Moguntinum, Parisiense, Lugdunense ac Tolosanum, ut anno superiori ostendimus ex encyclicis Ludovici ac Lotharii Augg. litteris. Ex illis extat tantum Parisiense in tres libros, sive in capitula XCIV distributum. In ejus Præfatione sic episcopi loquuntur : « Cum liquido pateat Ecclesiam, quam Christus, qui eam suo proprio sanguine redemit, suis Orthodoxis famulis Illudowico et Illothario gloriosis Augustis regendam tuendamque committere occulta sua dispensatione voluit, diversorum morborum generibus affici, multifariis cladibus conteri, divinum contra se mucronem interius exteriusque meritis exigentibus grassari, plagasque quas Dominus suis jussis obedire nolentibus, sed potius ad mala, quæ vetuit, labentibus interminatus est, incessanter experiri, iidem Deo pleni principes cælitus inspirati, consulto ad Deum congruam dignamque conversionem judicaverunt esse faciendam ». Sub finem aiunt : « Anno Incarnationis Domini DCCCXXIX, imperantibus eisdem præcellentissimis ac gloriosissimis Deoque dilectis Augustis, Illudowico videlicet filioque ejus Illothario, sub die VIII iduum Juniarum, nos indigni episcopi, ex diœcesi scilicet Durocortorum, necnon et diœcesi Senonica, et Turonica, atque Rotomagica apud Parisiorum urbem convenimus ». Synodus hæc inter Parisienses ordine est *sexta*, ejusque capitula explicat Natalis Alexander in parte prima sæculi noni, cap. 4, art. 9.

10. *Synodus Lugdunensis.* — Ad *Lugdunense* Concilium cum suis suffraganeis vocati sunt *Agobardus* Lugdunensis archiepiscopus, ac archiepiscopi Viennensis, Darantasiensis, Aquensis et Ebredunensis. Canones hujus Concilii desiderantur, sed extant Agobardi ad Ludovicum imp. litteræ *de insolentia Judæorum*, quæ scriptæ videntur post collationem ea de re habitam in Synodo, cujus mentionem Agobardus haud obscure fecisse creditur his verbis : « Quæ omnia cum confratribus contulimus ». Extant et aliæ *de judaicis superstitionibus* litteræ, quas tunc ad eumdem Augustum direxerunt, *Agobardus, Bernardus*, et *Eaof*, ex quibus prior Lugdunensis archiepiscopus, secundus archiepiscopus Viennensis, et tertius Cabillonensis episcopus. Fieri potuit, inquit Cointius hoc anno num. 113, ut hi tres pontifices totius Concilii nomine litteras scripserint, et *Agobardus*, qui Sy-

nodalis illius Epistolæ ad imperatorem mittendæ curam in se receperat, aliam quoque relationem consentiente Synodo conjunxerit, qua privatim de Judæorum insolentia querebatur. Præter Lugdunensem autem Synodum hoc anno habitam, vix aliam reperias, cui Lugdunensis ac Viennensis metropolitæ cum episcopo Cabillonensi præsentes interfuerint. Queritur Agobardus de Eurardo magistro Judæorum, et de missis imperatoris Gesrico ac Frederico, qui « ostenderunt se Christianis terribiles, et Judæis mites, maxime Lugduni, ubi partem persecutionis adversus Ecclesiam depinxerunt », et in quantam exinde Judæi proruperint insolentiam, eidem Augusto exponit, posteaque subdit : « Hæc passi sumus a fautoribus Judæorum, non ob aliud, nisi quia prædicavimus Christianis, ut mancipia eis Christiana non venderent, ut ipsos Judæos Christianos vendere ad Hispaniam non permitterent, nec mercenarios domesticos habere, ne feminæ Christianæ cum eis sabbatizarent, et ne diebus Dominicis operarentur, ne diebus Quadragesimæ cum eis pranderent, et mercenarii eorum iisdem diebus carnes manducarent, ne quilibet Christianus carnes a Judæis immolatas et degublatas emeret, et aliis Christianis venderet, ne vinum illorum biberent, et alia hujusmodi ».

11. *Insolentia Judæorum in Galliis.* — « Est enim Judæorum usus, ut quando quodlibet pecus ad esum mactant, ut subactum pecus tribus incisionibus non fuerit jugulatum; si apertis interaneis jecur læsum apparuerit, si pulmo lateri adhæserit, vel eum insufflatio penetraverit; si fel inventum non fuerit, et alia hujusmodi; hæc tanquam immunda a Judæis repudiata, Christianis venduntur, et insultario vocabulo Christiana pecora appellantur. De vino vero, quod et ipsi immundum fatentur, et non eo utuntur nisi ad vendendum Christianis, si contigerit ut in terram defluat quolibet loco, licet sordido, festinantes hauriunt iterum de terra, ad conservandum in vasa remittunt. Qualiter vero et alia improbanda circa illud agant, non solum de Christianis, sed et de Judæis, multi sunt testes. Quod autem Dominum nostrum Jesum Christum et Christianos in omnibus orationibus suis sub Nazarenorum nomine quotidie maledicant, non solum beatus Hieronymus, qui se scribit novisse illos intrinsecus et in cute, testis est, sed et de ipsis Judæis plerique testantur ». Et infra : « Dum eis contra legem permittitur novas synagogas exstruere, ad hoc pervenitur, ut dicant imperiti Christiani, melius eis prædicare Judæos quam presbyteros nostros, maxime cum et supradicti missi, ne Sabbatismus eorum impediretur, mercata, quæ in Sabbatis solebant fieri, transmutari præceperint, et quibus diebus deinceps frequentari debeant, in illorum optione posuerint, dicens hoc Christianorum utilitati propter diei Dominici vacationem congruere; cum Judæis magis probetur inutile, quia et hi qui prope sunt, sabbato ementes victus necessaria, liberius die Dominico missarum solemnitatibus et prædicationibus vacant; et si qui de longe veniunt, ex occasione mercati tam vespertinis quam matutinis occurrentes officiis, missarum solemnitate peracta, cum ædificatione revertuntur ad propria ».

12. *De ea queritur Agobardus.* — Postrema pars hujus Epistolæ synopsis est alterius *de Judaicis superstitionibus*, quæ tota constat auctoritate divinarum Scripturarum, sententiis Patrum, Conciliorum decretis et edictis regum. Agobardus ad calcem istius Epistolæ hoc embolum adjecit de Judæis, qui Christianos pueros aut furabantur, aut emebant, atque in alias provincias ablegabant procul a Christianorum consortio vitam deinceps acturos : « Et cum præcedens, inquit, schedula dictata fuisset, supervenit quidem homo fugiens ab Hispaniis de Cordoba, qui se dicebat furatum esse a quodam Judæo Lugduno ante annos viginti quatuor, parvum adhuc puerum, et venditum, fugisse autem anno præsenti cum alio, qui similiter furatus fuerat Arelate ab alio Judæo ante annos sex. Cumque hujus, qui Lugdunensis fuerat, notos quæreremus et inveniremus, dictum est a quibusdam et alios ab eodem Judæo furatos, alios vero emptos ac venditos; ab alio quoque Judæo anno præsenti alium puerum furatum et venditum, qua hora inventum est plures Christianos a Christianis vendi et comparari a Judæis, perpetrarique ab eis multa infanda, quæ turpia sunt ad scribendum ».

13. *Epistola Agobardi de divisione imperii.* — Baronius in Appendice ad hunc annum refert aliam *Agobardi* Epistolam, cujus titulus est : « De divisione imperii Francorum inter filios Ludovici imperatoris, Agobardi flebilis Epistola ». Verum ea anno DCCCXXXIII data, quo Agobardus defecit ad partes Lotharii, ut præter librum Apologeticum pro filiis imperatoris indicio est ea Epistola, aliaque de quibus eo anno commodius agemus.

14. *Initium conversionis Suecorum.* — Directa anno tantum sequenti prima *missio* ad conversionem *Suecorum* et *Suedorum*, qui teste Tacito de Moribus Germanorum cap. 44, alias *Suiones*, et teste Remberto in Vita sancti Anscharii, hoc tempore *Suecones* appellabantur, populus Tacito antiquæ Sueviæ, a Germanis mare Suevio, hodie Balthico divisus. Cum enim sanctus Anscharius, postquam in erudiendis Danis biennium posuisset, missa est a Suecis legatio ad Ludovicum Aug. qua sibi sacerdotes concedi petiere. Rem narrat Baronius anno DCCCXXVI, num. 40, ex Adamo Bremensi, quo ea legatio obita, sed quæ ibi refert, ad annum sequentem revocanda; hæc enim legatio a Ludovico Aug. non suscepta nisi postquam Anscharius cum Autberto monacho per biennium et amplius Danis Evangelium annuntiasset, isque diu ægrotasset. Rembertus his verbis rem declarat : « Cum in hoc sancto proposito (id est, in erudiendis Danis) biennio aut eo amplius morarentur (nempe usque ad finem anni DCCCXXVIII, aut præsentis initium) contigit jam dictum fratrem Autbertum infirmitatis

gravari molestia. Qua de causa inde ad novam Corbeiam deductus, languore diutino ingravescente, felici, ut credimus, transitu, in tempore Paschæ, sicuti et ipsi ante a Domino revelatum fuerat, diem inibi clausit extremum. Interim vero contigit legatos Sueonum ad memoratum venisse Ludovicum », imperatorem nempe. Quare post diutinum morbum *Autbertus* tempore Paschali sequentis Christi anni ad Deum migravit, eodemque Christi anno legati Suecorum ad Ludovicum Aug. venere. Cointius quidem hoc anno num. 117, utrumque ad hunc annum refert, quia scilicet existimavit, *Anscharium* anno sequenti ordinatum esse episcopum Hamburgensem, sed hoc infra confutabimus. Causam exitumque legationis his verbis narrat Rembertus : « Interim vero contigit legatos Sueonum ad memoratum venisse Ludovicum, qui inter alia legationis suæ mandata clementissimo Cæsari innotuerunt, esse multos in gente sua, qui Christianæ religionis cultum suscipere desiderarent. Regis quoque sui animum ad hoc satis benevolum, ut ibi sacerdotes Dei esse permitteret : tantum ejus munificentia mererentur, ut eis prædicatores destinaret idoneos. Quos religiosissimus audiens imperator, plurimum exhilaratus, denuo quærere cœpit, quos in illas partes dirigeret, qui probarent, utrum populus ille ad credendum paratus esset, sicuti missi illi intimaverant, et cultum Christianæ religionis illis tradere inciperent. Unde factum est, ut iterum cum memorato abbate vestro (id est, cum Wala Corbeiæ veteris abbate) serenissimus imperator tractare cœperit, si quem forte de suis monachis invenire posset, qui pro Christi nomine in illas partes ire vellet : aut certe qui cum Herioldo moraretur, et is qui cum eo erat, servus Dei Anscharius, illam susciperet legationem ».

15. *S. Anscharius ad eos missus.* — Paulo post refert Rembertus Anscharium duabus visionibus cælitus inspiratum fuisse, ut Sueonibus Verbum Dei nuntiaret, subditque : « Cum itaque ante præsentiam Cæsaris adductus, interrogatus ab eo fuisset, utrum legationem istam suscipere vellet, libera voce respondit, se paratum ad omnia, quæ illi pro Christi nomine sua auctoritate decrevisset injungere. Tunc Dei providentia socium illi ex vestra fraternitate venerabilis abbas invenit nonnum Vitmarum (Nonni vocantur priores in cap. 63 regulæ sancti Benedicti) tanto operi satis condignum et voluntarium. Porro cum Herioldo esse disposuit patrem devotissimum Gislemarum, fide et operibus bonis probatum, atque in zelo Dei ferventissimum. Suscepit itaque legationem sibi a Cæsare injunctam, ut in partes iret Sueonum, et probaret utrum populus ille ad credendum paratus esset, sicuti missi supradicti innotuerant. In qua legatione, quanta quamque gravia perpessus sit mala, melius ipse, qui interfuit, prædictus pater Vitmarus intimare poterit. Nobis hoc tantum narrasse sufficiat, quod dum in medio fere essent itinere, in piratas offenderunt. Et cum negotiatores, qui cum eis ibant, se viriliter defenderint, et primo quidem victoriam ceperint ; in secundo tamen ab iisdem piratis devicti ac superati sunt, ita ut naves et omnia quæ habebant eis tulerint, et ipsi vix pedibus ad terram fugientes evaserint. Ibi itaque et munera regia, quæ illuc deferre debuerant, et omnia quæ habuerant, perdiderunt, excepto parum quid, quod forte prosilientes e navi secum auferre et adsportare poterant. Inter quæ et pæne quadraginta libros, quos ad servitium Dei sibi aggregaverant, illis diripientibus amiserunt. Hoc itaque facto cum quidam reverti, quidam in antea ire disponerent, servus Dei accepto itinere nulla ratione flecti potuit : quin potius in Dei ponens arbitrio quid illis contingeret, nequaquam redire disposuit, antequam nutu Dei dignosceret, utrum in illis partibus licentia prædicandi fieri posset. Cum gravi itaque difficultate pedibus post hoc per longissimam viam incedentes, et, ubi congruebat, interjacentia maria navigio transeuntes, tandem ad portum regni ipsorum, qui Byrca dicitur, pervenerunt : ubi benigne a rege eorum, qui Bern vocabatur, suscepti sunt ».

16. *In regiam Sueciæ venit.* — *Byrca* vel *Birca* regia tunc erat Suecorum, locus emporio nobilissimus inter Telgas et Sictonam seu Sigdunam, oppida etiamnum nota positus ; *Sigduna* vero seu Sictona inter Ubsolam et Stockholmiam urbem nunc regiam sita est, et itinere unius diei distat ab Ubsola sive Ubsalia. *Telgæ* in hodierna Sudermannia conspiciuntur ad Australem Meleri lacus partem mare Balthicum versus. Rex *Bern* Adamo Bremensi est *Biorn*, aliis Biornus, qui a Joanne Magno lib. 7, censetur rex centesimus, diciturque legatos ad Carolum M. misisse, ac postulasse doctores ad se transmitti. Verum hujus legationis nulla apud antiquos mentio, ideoque hac in re Joannes Magnus non audiendus.

17. *Suecis Evangelium annuntiat.* — Pergit Rembertus : « Cognita itaque legatione eorum et cum suis de hujusmodi negotio pertractans fidelibus, omnium pari voto atque consensu dedit licentiam eis ibi manendi et Evangelium Christi prædicandi, concessa libertate, ut quicumque vellent, eorum doctrinam expeterent. Itaque alacri corde servi Dei, videntes prospere ea quæ optaverant, successisse, populis ibi constitutis Verbum Dei annuntiare cœperunt. Plures quoque erant, qui eorum legationi favebant. Multi etiam apud eos captivi habebantur Christiani, qui gaudebant jam tandem se mysteriis posse participari : probatumque est omnia ita veraciter constare, sicuti missi ipsorum serenissimo Cæsari innotuerunt, et baptismi gratiam nonnulli devote expetebant. Inter quos præfectus vici ipsius et consiliarius regis, admodum illi amabilis, Herigarius nomine, sacri baptismatis donum suscepit, atque in fide Catholica firmissimus extitit. Ipse namque in hæreditate sua Ecclesiam fabricavit, et in Dei servitio semetipsum religiosissime exercuit. Hujus viri diversa extant

insignia, et ejus invictæ fidei multa probantur indicia, quæ in sequentibus evidentius exponemus. Peracto itaque apud eos altero dimidio anno, præfati servi Dei cum certo suæ legationis experimento, et cum litteris regia manu more ipsorum deformatis ad serenissimum reversi sunt Augustum ». Per alterum illum dimidium annum intellige posteriores menses anni octingentesimi trigesimi; cum sanctus Anscharius anno octingentesimo trigesimo primo Hamburgensis archiepiscopus ordinatus fuerit, postquam per sex menses illos Evangelium Suecis prædicasset. Neque enim *Anscharius* anno sequenti consecratus fuit; cum anno DCCCLXV, trigesimo quarto episcopatus sui anno e vivis excesserit, ut infra probabitur.

GREGORII IV ANNUS 3. — CHRISTI 830.

1. *Theophilus imperator in suos subditos cultores SS. imaginum debacchatur.* — Trigesimus sequitur annus post octingentesimum, octava Indictione signatus, quo Theophilus imperator adversus Orthodoxos ad stabiliendam hæresim Iconoclastarum violentus insurgit. Didicerat leunculus iste capere prædam, cum vivente patre, S. Euthymium episcopum (ut superius dictum est) quod esset defensor Catholicæ veritatis, jussit occidi. Cum vero factus leo, liberas nactus habenas imperii, pro arbitratu in Orthodoxos insurgens, non quemquam obvium tantum adortus est, sed exquisita arte singulos suo subjectos imperio indagans, de iisdem haberi voluit quæstionem et supplicium sumi, adeo ut hac ex parte cæteris superius nominatis imperatoribus Iconoclastis habitus sit deterior Dolemus non ad hæc tempora Theodorum supervixisse Studitam, qui tantæ persecutionis epistolarem, pro more suo, nobis reliquisset historiam: nam vix paucis ex veteribus fragmentis in lucem vindicatis, quam plurima relinquere sepulta silentio cogimur; verumtamen sic res se habet, ut ex his paucis multa lector sagax satis conjicere possit.

2. Fuit in primis illud novi persecutoris inventum, ut in mandatis daret quæstoribus suis, ut a singulis sub Orientali sibi subjecto imperio constitutis, cum tributum capitationis exigerent, pariter de cujusque ipsorum fide quæstionem haberent, essetne quisquam ex eis cultor imaginum. Quod si quis ejusmodi inventus esset fidei Orthodoxæ confessor, is mox conjiceretur in carcerem, pœnas daturus acerbiores, nisi ipsum cultum sacrarum imaginum publice detestaretur.

Quot fuerunt tunc lapsorum funera præ metu negantium? Et quæ confitentium pœnæ exilia atque mortes? Est de ejusmodi imperatoris edicto mentio in Actis S. Joannicii anachoretæ, de quo sæpe superius actum est, his scilicet verbis: « Sceptra quidem Romanorum tenebat Theophilus. Ille autem congerendo auro totus inhiabat, et ab eo superabatur, et alioqui non ferens esse Christianus, et se impie gerens in divinas imagines, et quomodo potestate, ita etiam Iconomachorum dogmate alios superans, talem laqueum abscondit omnibus Christianis. Scribis et exactoribus omnem simul vicum occupat, volens facere duo, quæ sunt pessima, nempe et avaro suo gratificare animo tributorum exactionibus, et sibi fieri manifestum unumquemque, qui doctrinam sequebatur Orthodoxam, ut eos vi caperet et efficeret, ut vel invite adjungerentur hæresi Iconomachorum ». Hæc de studio perfidi imperatoris. Quid autem tunc contigerit prædicere uni exactorum ipsum Joannicium sæpe confessorem, sub aliis prædecessoribus impp. coronis auctum, idem auctor docet his verbis:

3. « Cum ergo hic vir divinus incidisset in quemdam exactorem: Quid hæc sibi volunt (inquit Joannicius) o frater? Rex te jam accersit, factorum tuorum redditurum rationem. Et nec sic quidem intelligis. Jam enim imminet et urget (ut vides) justitia: et nisi improbam hanc mentem mutaveris, peribis quidem miserabiliter, miserrime autem punieris. Atque ille quidem dicebat eum, qui est in cælis. Exactor autem putabat suum regem eum accersere. Lætus itaque jam erat et spe bona præditus, ut qui sciret quod propter tributa diligenter exacta, esset apud imperatorem magna consecuturus. Ejus autem spem irrisit futurum, et ea, quæ a sancto viro dicta fuerunt, finis est consecutus.

Et statim novacula iræ Dei inebriata exscindit exactorem, ut immortales illæ post mortem pœnæ sumantur ». Hæc de miserando obitu exactoris, quem, sicut multa alia, prophetico lumine prænovit atque prædixit ipse Joannicius, qui eo culminis sanctitatis evectus erat, ut sicut Herodes Joannem, Pharao Moysem, ita metuerent ipsum iidem imperatores persecutores : fama namque notissimus ubique erat, atque omnibus reverendus : quamobrem neque Theophilus ipse Augustus ausus est cum gladio percussoris appetere, sed tentare blanditiis; at frustra penitus : etenim in durissimam inciderunt silicem qui ista tentarunt. Porro rem gestam idem auctor inferius ita describit, dum ejus in dicendo libertatem, et in persecutione constantiam narrat verbis istis :

4. « Duos viros illustres, quos et sciebat esse præditos majori dicendi facultate, quam alios, cum ad ipsum misisset imperator, rogavit, an oporteret Christi honorare figuram. Cum is autem ad hoc divina et non cum mundana respondisset persuasione et sapientia : tantum abfuit, ut qui missi fuerant ab imperatore, aliquid adducerent contra ea quæ ab ipso dicta fuerant, ut relictis iis, quæ prius tenebant, recte, et ut eis exposuerat, pietatem et veram didicerint religionem ». Hæc auctor de Joannicio; qui et quomodo etiam obitum Theophili prædixerit, suo loco dicturi sumus.

Quod ad rerum Orientalium historiam pertinet, prosecutus reperitur res ab eodem imp. gestas Joannes Curopalata, ex quo reliqui recentiores historici accepisse noscuntur, quæ de ipso imperatore scriptis prodidere. Porro idem Joannes, ubi desiit Theophanes in Nicephoro, ab ejus successore Michaele Curopalata suam exorditur historiam, quam et perduxit usque ad Isacium Comnenum, qui imperare cœpit anno Redemptoris millesimo quinquagesimo septimo. In quo tamen historico illud desideratur, quod quæ enarrat, singula singulis, more Theophanis, non reddiderit annis : quod facere prætermittens, nobis haud mediocrem ingessit laborem, ut hoc ex instituto præstare possimus : laborabimus tamen pro viribus, ut certis consignatas annis res gestas Annalibus intexamus. Verum cum audis aliquid non sub certo anno, sed tempore a nobis tantum positum dici : sub eodem id accidisse imperatore, ejus tamen imperii incerto anno, cognosces.

5. *Quæ causa et exitus rebellionis filiorum in patrem Ludovicum imperatorem.* — Sed ad res Francorum convertamus orationem, quæ maximo sunt hoc anno in discrimine constitutæ. Ingentes enim in Ludovicum imperatorem conspirationes detectæ sunt, exortæ illæ a filiis atque a subjectis imperatori principibus regni et compluribus sacerdotibus : peperit siquidem invidiam omnibus, præsertim aulicis, quod Bernhardum Hispanum hominem, Hispaniarumque limitum comitem defensionis suæ causa imperator vocavit in aulam, constituitque præfectum cubiculi. Exinde sparsus rumor, auctaque suspicio, creditumque a pluribus, eumdem Bernhardum adnisceri Judith imperatrici : quæ fama longe lateque calumniis æmulorum increbuit. Id quidem cum filiorum quoque animos haud leviter sauciasset, commovisset vero amplius odium in novercam, auxisset vero magis ingens amor, quo prosequi visus est imperator natos ex ea Carolum atque Rodulphum : his fomitibus admotis, ingens accensa flamma mox erumpere in incendium visa est; adeo ut Pipinus Ludovici ipsius filius contra patrem paraverit exercitum.

6. Hujus timore percitus imperator, mox præcipuam jurgiorum causam dimovere conatus, Bernhardum a se dimisit, Judith vero imperatricem Lauduni in monasterio sanctæ Mariæ morari præcepit. Sed nec satis ista fuere adversariis : qui eductam e monasterio imperatricem, ipsam promittere coegere, persuasuram se imperatori, ut deposito imperio, retruderet se sua sponte in monasterium; idipsumque se esse facturam, comisque præcisis, vitam monasticam profiteri. Hac facta promissione, ad ipsum Ludovicum imperatorem cum custodia missa est; cumque secreto eum allocuta esset, monasticum ipsa sibi velum imposuit : imperator vero ad deliberandum de hoc tempus accepit. Illa vero sic velata, in monasterium sanctæ Radegundis a Pipino detruditur. Cum interea rediens Lotharius rex ex Italia, quæ essent facta probaret, non tamen in patrem quid ulterius peragi passus est; remque geri non armis, sed jure voluit. Sicque conventum publicum indici jussit ex imperatoris sententia Neomagi, ad quem veniret ipse imperator non armata manu, sed simplici comitatu; quod faciendum æque filio persuasit : cujus rei gratia Hilduinus abbas cum armatis veniens, ab imperatore est jussus abire. Sed et Walach abbas idipsum præstans, pariter est jussus ad monasterium redire Corbeiæ.

7. Ibi cum essent, Lotharius a patre vocatus, secreto admonitus, flexus tandem atque suasus est, patri esse debere subjectum, eidemque firma pace conciliatum iri. Sicque factum, ut imperator, qui totam æstatem absque imperii viribus transegisset, Lothario eidem obsequente, pristinum vigorem receperit imperandi; qui solita usus benignitate, criminis reos diversis mulctatos pœnis absolvit, parcens omnibus adeo justo majestatis judicio postulatis. Hicque finis rerum gestarum præsentis anni, quæ hic summatim perstricta, in Vita ipsius Ludovici pluribus enarrantur.

8. *Libros de Ecclesiasticis officiis Ludovico dedicat Amalarius.* — Dum ista geruntur, compositis rebus, Amalarius Fortunatus (ut ex ipsius scriptis colligi posse videtur) misit ad Ludovicum imp. libros de Ecclesiasticis officiis, quos cum accepisset et placuissent illi, misit idem imperator ipsum Romam ad Gregorium papam, ut quod deesse ad opus videretur, illic addisceret, atque scriberet ordinem antiphonarii. Porro ea de causa injuncta legatio sequenti impletur anno, ut suo

loco dicturi sumus. Hic autem de oblatis hoc anno Ludovico libris agamus: nuncupatoria Epistola præposita eis est ad Ludovicum imperatorem, quæ sic exorditur:

« Gloriosissime imperator et magnificentissime ac centies invictissime a Deo coronate, necnon et conservate et conservande, servus ego vester quamvis minimus omnium. Afficiebar olim desiderio, ut scirem rationem aliquam de ordine nostræ missæ, quam consueto more celebramus: et amplius ex diversitate, quæ solet fieri in ea, hoc est, quod aliquoties cum una Epistola legitur, aliquoties duæ, et cætera talia, simulque de cæteris officiis, etc. » Ad finem autem Epistolæ habet loco salutationis, hujusmodi festivas acclamationes, quibus eum in angustiis positum quas audisti, quoquo modo, si fieri posset, exhilararet. « Divo Ludovico vita. Novo David perennitas. Da principi, Domine, vitam. Ipsi novo Salomoni felicitas. Pax mundi vos estis. Pio principi prosperitas. Domine, vitam ipsi concede. Vestra fides vos servet. Christus, quem vos honoratis, ipse vos servet. Potestatem vestram Deus conservet. Deus pacificet regnum vestrum. Judith Orthodoxæ, nobilissimæ atque prudentissimæ Augustæ salus per multos annos. Lumina pacis, Domine, serva. Lumina mundi, Domine, serva. Vita vestra tutela omnium est. Vestra fides Ecclesiarum est gloria. Piissimos dominos nostros imperatoris natos, Lotharium gloriosissimum coronatum et fratres ejus Christus conservet. Ex proavis Orthodoxos, Domine, serva. Custodes Fidei, Domine, serva ». Hucusque Amalarius, qui, ut dictum est, anno sequenti ab eodem Ludovico imperatore missus est Romam eadem ex causa Ecclesiasticorum officiorum. Dicemus de ipso suo loco.

9. Sic igitur Amalarii opera nonnihil illustrata reperiuntur cuncta, quæ ad sacros spectant Ecclesiasticos ritus, imitatus ipse magistrum suum Albinum: usus est enim adhuc puer ipso præceptore, ut ipse idem testatur, eodem libro [1], cum ait: « Studui illo conante in isto ordine, quando videbar puer esse ante Albinum doctissimum magistrum totius regionis nostræ, cujus auctoritate delectatus ac fretus, postquam libertate usus sum canendi, quæ congrua mihi videbantur, cœpi illos canere tempore suprascripto, etc. » Ex quibus etiam apparet tantos viros omnium hujus temporis disertissimos et apud imperatorem primarios non solum theoricam calluisse rerum Ecclesiasticarum, sed et practicam exercuisse, cantumque Ecclesiasticum suis rhythmis publice in Ecclesia modulari solitos. Quod certe nonnihil illos redarguit, qui negligunt antiquo more in Ecclesia canere, dum per alios explent ejusmodi in Ecclesia, quod exercetur in cælo, munus angelicum. Certe quidem et ipsum Theodorum archidiaconum S. R. E. cantare in Ecclesia consuevisse, satis ostendit idem auctor in prologo ad librum de ordine antiphonarii.

[1] Annal. de ord. Antiphon. c. 58.

Anno periodi Græco-Romanæ 6323. — Anno Æræ Hispan. 868. — Anno Hegiræ 215, inchoato die 28 Febr., Fer. 2. — Jesu Christi 830. — Gregorii IV papæ 4. — Ludovici imp. 17. Theophili imp. 2.

1. *Virtutes et vitia Theophili imp.* — A num. 1 ad 5. Baronius num. 4 jure merito queritur, quod nec Curopalata, nec alii qui Theophanis Chronologiam continuarunt, gesta imperatorum, quæ describunt, annis suis reddiderint; sed post Baronii mortem Combefisius Annales Symeonis magistri et logothetæ publicavit, in quibus singula cum imperatorum annis copulantur, quod Chronologiæ Cæsareæ non mediocrem lucem afferret, nisi sæpius falleretur. E græco etiam in latinum vertit Combefisius Historiam Constantini Porphyrogenneti Curopalata sæculo integro antiquioris, sed Constantinus accuratus quidem est, at annos quibus res singulæ gestæ non nisi raro memorat; quia tamen is et cæteris antiquior, et ex quo quæ alii narrant accepisse videntur, ejus testimonio sæpe utemur. Porro Symeon logotheta anno primo Theophili Aug. recitat tantum ejus matrimonium et pœnas, quas sumpsit de iis qui Leonem Armenum interfecerant, de quibus anno superiori egimus. De Theophili virtutibus Constantinus pag. 54 hæc scribit: « Justitiæ severus cultor extitit, cunctisque malis sui terrorem, bonis admirationem injecit; his quidem, quod malis infestus justusque erat; illis, quod gravem atque austerum præferebat. Sed non potuit omnibus vitiis carere. Quamobrem fidei quidem in Deum inque ejus castissimam matrem, uti aiebat, sancte adhærebat; sed et im-

puræ venerabiles imagines impugnantium hæresi a majoribus acceptæ addictus erat, eaque ratione religiosam sanctamque turbavit plebem, variique generis malis afflixit, nec quandiu imperii habenas moderatus est, quiete eam agere permisit. Unde etiam congruentem hanc a Deo mercedem retulit, ut nihil præclari facinoris in bellis ediderit; sed victus semper, nec ut decet imperatorem, exque majestate domum redierit ».

2. *Prima expeditio Theophili Aug. adversus Saracenos.* — Theophilus expeditiones quinque adversus *Saracenos* suscepit, quas scriptores Byzantini cum annis suis non illigarunt. Sed cum ex dicendis anno DCCCXXXII pateat, tertiam in illum Christi annum incidisse, duæ priores nonnisi ad præsentem ac sequentem annum revocari possunt. In iis Theophilus usus est opera Theophobi et Manuelis. Porro « Manuel fortitudine spectabilis, ipsis quoque hostibus universis notus erat », inquit Porphyrogennetus citatus pag. 68, qui addit Theophobum virum Persam fuisse, quem Theophilus tum patricia dignitate auxit, tum suæ sorori matrimonio junxit, quod et Zonaras et Cedrenus habent. Quare fallitur Leo grammaticus, qui scribit *Theophobum* Theodoræ Augustæ sororis nuptiis cohonestatum fuisse. His ergo duobus ducibus fretus *Theophilus*, Ibraimo duce Saracenorum cum multis myriadibus in Romanos expeditionem movente, Theophilus adversus Saracenos proficiscitur, decretumque, ut aperto marte cum hoste congrederentur. Diu utrinque fortiter dimicatum. « Sed tandem legionibus ad fugam inclinatis, ipse etiam imperator captus fuisset, nisi Theophobus cum suo Persico exercitu et manu opem tulisset, et stratagemate Agarenos circumvenisset », inquit Zonaras, quod fusius narrat Porphyrogennetus pag. 70.

3. *Filii Ludovici Aug. adversus eum conjurant.* — A num. 5 ad 8. Gesta hoc anno in Francia annalista Bertinianus sic enarrat : « Conventus ibidem (id est, Aquisgrani) factus est, in quo statuit cum universis Francis (nempe Ludovicus Aug.) hostiliter in partes Britanniæ proficisci, maximeque hoc persuadente Bernardo camerario. Et non multo post Aquis exivit, id est, IV feria, quæ dicitur Caput jejunii valde pedum ægritudine laboriosus, statuit per maritima loca illuc properare, domna imperatrice in Aquis dimissa. Quod iter omnis populus moleste ferens propter difficultatem itineris, eum illuc sequi noluerunt. Nam aliqui ex primoribus murmurationem populi cognoscentes, convocaverunt illum, ut eum a fide, quam domno imperatori promissam habebant, averterent. Ideoque omnis populus, qui in Britanniam ire debebat, ad Parisium se conjunxit; necnon Hlotharium de Italia, et Pippinum de Aquitania hostiliter adversus patrem venire, ut illum e regno ejicerent, et novercam suam perderent, ac Bernardum interficerent, compulerunt. Quod præfatus Bernardus sentiens, fuga lapsus Barcinonam pervenit. Cumque domno imperatori illorum consilium denuntiatum esset, continuo obviam illis ad Compendium perrexit. Ibique veniens Pippinus cum multitudine populi, consensu Hlotharii omnem potestatem regiam uxoremque ejus (nempe Judith在am) tulerunt, ac velantes eam miserunt Pictavis ad monasterium sanctæ Radegundis. Cujus etiam fratres, Conradum videlicet atque Rodulfum tonsurantes, per monasteria retruserunt.

4. *Ludovicus Aug. conjuratos ad obsequium redigit.*— « Post octavas autem Paschæ Hlotharius de Italia perveniens, placitum illic habuit, et Herebertum fratrem Bernardi excæcari jussit, aliquosque fideles domni imperatoris in custodiam misit. His omnibus ita peractis, alium conventum domnus imperator cum filio suo Hlothario circa kalend. Octobris Noviomago condixit, ubi Saxones et Orientales Franci convenire potuissent. Nam illuc ex utraque parte, scilicet domni imperatoris et Hlotharii, multorum congregatus est exercitus : ibique domnus imperator recuperato imperio jussit auctores illius facti, quorum fraus detecta et conspiratio patefacta erat, propter illorum controversiam in custodiam mitti usque ad aliud placitum, quod Aquisgrani erat habiturus. Verum ab omnibus episcopis, abbatibus, comitibus ac cæteris Francis judicatum est, ut conjux ejus, quæ injuste et sine lege et judicio ei ablata fuerat, ad memoratum condictum placitum reduceretur ; et si quislibet aliquod crimen illi objicere vellet, aut se legibus defenderet, aut judicium Francorum subiret. Et inde domnus imperator ad hyemandum Aquis properavit anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXI ».

5. *Judiciorum ordo in Gallia quoad causas communes.*— Marca lib. 3 Marcæ Hispanicæ cap. 23, num. 6, explicans quæ annalista Bertinianus de *Juditha regina* scribit, observat ordinem judiciorum, quem hac ætate sequebantur episcopi et comites in causis communibus et ad invicem nexis, cujusmodi erat divortium propter adulterium. Primum de crimine quærebatur judicio sæculari et mundano, ut tum loquebantur. Tum demum episcopali judicio, si uxor convicta esset, pœna canonum ei indicebatur cum divortio. In hac specie *Juditha* in monasterium detrusa fuerat pœnitentiæ causa, velo quoque imposito absque capillorum detonsione, quam *Ludovicus* exorarat. Sed quia hæc omnia gesta fuerant per vim et summam injuriam, *sine lege ac judicio*, ut inquit Annalista, conventus ex episcopis et comitibus mixtus, qui judicium sæculare exercebat, recte decrevit, ut ante omnia more solito de crimine adulterii cognitio haberetur in proximo conventu, ut ibi regina se a crimine legitimis probationibus purgaret, aut judicio Francorum, id est, monomachia vel sacramentis.

6. *Pippinus rex turbis initium dedit.* — Auctor Vitæ Ludovici Pii hanc adversus Ludovicum imp. conjurationem magis explicat : « Circa tempus Quadragesimale, inquit, cum imperator loca mari

circumjacentia peragraret : factionis iniquæ principes ultra ferre non valentes occultatum diu vulnus detegunt. Nam primum inter se primores fœdere quodam conjurant, deinde minores sibi aggregant. Quorum pars mutationis semper cupida, more canum aviumque rapacium, quæ alienum detrimentum suum quærunt fieri suppletionis augmentum. Freti ergo multitudine et assensu plurimorum, filium imperatoris Pippinum adeunt, prætendentes abjectionem sui, Bernardi insolentiam, et cæterorum despectionem : asserentes etiam eum, quod dictu nefas, thori paterni incestatorem : porro patrem adeo quibusdam præstigiis elusum, ut hæc non modo non vindicare, sed nec avertere posset. Oportere ergo, dicebant, bonum filium indigne ferre dedecus paternum : ablatisque e medio restituere patrem et menti et dignitati ; et hoc agentem non solum fama virtutis prosequeretur ; sed etiam amplificatio regni terrestris, hoc nomine prætexentes culpam. His ergo incitamentis allectus juvenis, cum eis et multis copiis suorum per Aurelianensem urbem, sublato inde Odone, et restituto Matfrido, Werimbriam usque venerunt.

7. *Juditha regina in monasterio retruditur.* — « At vero imperator, ut eorum conspirationem contra se et uxorem, Bernardumque obstinatissime comperit feraliter armatam, Bernardum quidem fugæ præsidio se committere permisit ; uxorem autem Lauduni esse, et in monasterio consistere voluit, ipse autem Compendium petiit. Porro ii, qui cum Pippino Werimbriam venerunt, misso Werino et Lamberto aliisque quamplurimis, Judith reginam ex civitate monasteriique Basilica eductam, ad se perduci fecerunt. Quam usque adeo intentata per diversi generis pœnas morte adegere, ut promitteret se, si sibi copia daretur cum imperatore loquendi, persuasuram quatenus imperator abjectis armis, comisque recisis, monasterio sese conferret, se etiam imposito velo capiti itidem facturam. Quam rem quanto plus cupiebant, tanto facilius crediderunt. Missis enim cum ea aliquibus suorum, ad imperatorem usque deduxerunt. Cui cum ille secretius secum loquendi licentiam præstitisset, permittente illo ut mortem evadere posset, ipsa velum sibi capiti superposuit ; de attonsione porro sua imperator tempus deliberandi poposcit. Tanto enim imperator aliis benigne semper vivens, injusto odio laborabat, ut tæderet eos vitæ ipsius : cujus beneficio nisi illi viverent, juste et legaliter vita caruissent. Redeunte ergo ad se regina, aliis quidem malis temperarunt, acclamatione autem vulgi consentientes, exilio eam deportari, et in monasterio S. Radegundis retrudi jusserunt.

8. *Omnis Germania stat a partibus Ludovici Aug.* — « Circa mensem Maium porro filius imperatoris Lotharius ex Italia venit ; cumque in Compendio reperit. Ad quem venientem se contulit tota illa factio inimica imperatoris, ipse tamen nihil tunc temporis patri intulisse visus est dedecoris, probavit autem quæ gesta erant. Denique Heribertus, Bernardi frater, luminum amissione mulctatus est, contra votum imperatoris : Odo consobrinus illius armis ablatis exilio deportatus, tanquam eorum quæ Bernardo et reginæ acclamabantur, conscii et fautores. In talibus ergo consistens, solo nomine imperator æstatem transegit. Cum autem instaret autumnalis temperies, ii qui imperatori contraria sentiebant, alicubi in Francia conventum generalem fieri volebant. Imperator autem clanculo obnitebatur, diffidens Francis magisque se credens Germanis. Obtinuit tamen sententia imperatoris, ut Neomagum populus conveniret. Verens porro ne multitudo contrariorum superaret paucitatem suorum fidelium, jussit ut unusquisque ad idem placitum veniens, simplici uteretur commeatu. Præcepit etiam comitem Lambertum finium sibi deputatorum custodiam habere. Helisachar abbatem justitias facturum eo quoque direxit. Tandem ergo Niumagum ventum est, omnisque Germania eo confluxit, imperatori auxilio futura. Imperator autem volens adhuc vires adversariorum attenuare, Hilduinum abbatem culpans, interrogavit : cur cum simpliciter venire jussus sit, hostiliter advenerit. Qui cum negare nequiret, continuo ex palatio exire jussus est : et cum paucissimis hominibus juxta Patrisburnam in expeditionali tabernaculo hyemare. Walach abbas jussus est ad monasterium redire Corbeiæ, ibique regulariter obversari.

9. *Nimiæ clementiæ culpatur Ludovicus Aug.* — « Hæc cum ii qui imperatori adversaturi convenerant, providerent : ad desperationem ultimam infracti viribus sese verterunt. Denique per totam noctem coeuntes, atque ad habitaculum Lotharii imperatoris filii convenientes, hortabantur aut bello confligendum, aut aliquo secedendum absque imperatoris voluntate. In qua deliberatione cum totam expendissent noctem, mane imperator filio mandat, ne inimicis communibus credat, sed ad se tanquam ad patrem filius veniat. Quibus ille auditis, licet dehortantibus qui circa illum erant, ad patrem venit, a quo non est aspera increpatione invectus, sed molesta lenitate correctus. Ingresso autem illo intra penita regiæ domus, diaboli instigatione vulgus contra se cœpit furere, processissetque furor usque ad mutuam cædem, nisi imperatoria prudentia prospexisset. Dum enim illi inter se tumultuantes, pæne in vesanum furorem ruerent, imperator ad cunctorum adspectum cum filio processit. Quo facto omnis illa feralis commotio conquievit. Imperatoria enim oratione audita, omnis popularis tumultus facessit. Post hæc imperator omnes illorum hujus impiæ conspirationis principes, sub privata custodia asservari præcepit. Quos postea ad judicium adductos, cum omnes juris censores filiique imperatoris judicio legali, tanquam reos majestatis, decernerent capitali sententia feriri, nullum ex eis permisit occidi : sed usus, ut multis visum est, leniori quam debuit pietate, sibi

tamen consueto benignitatis et clementiæ more, laicos quidem præcipit locis opportunis attonderi : clericos vero in convenientibus itidem monasteriis custodiri ».

10. *Nomina præcipuorum conjuratorum.* — Theganus cap. 36 dicit conjuratos fuisse *Hilduinum* archicapellanum, qui et abbas San-Dionysianus erat, *Jessem* Ambianensem episcopum, *Hugonem* et *Mathfridum*, ex quibus ille Lotharii Augusti socer et Mathfridus Odone pulso comes Aurelianensis. *Conradus* et *Rudolfus*, qui in monasterium missi sunt, fratres erant Judithæ reginæ. « Jesse justo judicio episcoporum depositus est », inquit Theganus cap. 37. Hilduinus non tantum abbatias, quibus antea potiebatur, sed etiam archicapellani munus amisit, quod Fulconi presbytero collatum est, ut eruitur ex Hincmaro, qui ait : « Tempore Hludovici per Hilduinum presbyterum, et post eum per Fulconem item presbyterum, deinde per Drogonem episcopum, extitit hoc ministerium executum ». Hilduinum in exilium abeuntem secutus est *Hincmarus*, ut liquet ex Flodoardo lib. 3, c. 1. *Wala* Corbeiæ veteris abbas, cum Noviomagum, ut interesset conventui, venit, ad suum monasterium, ut procul a sæculi negotiis viveret, secedere jussus est. Auctor anonymus, qui Vitam seu Apologiam Walæ a Mabillonio sæc. IV, part. 1 publicatam scripsit, pluribus eum excusare conatur, sed satis ostendit, se nullam fidem mereri, cum asserat, nihil egisse Walam *contra Cæsarem*, imo omnia fecisse pro « Cæsare et imperio, pro patria et pro omnibus majoribus natu, pro fide et zelo Dei, pro religione Christianitatis et salute civium ». Denique ex libro Apologetico ab Agobardo archiepiscopo Lugdunensi anno DCCCXXXIII conscripto, manifeste patet, eum huic conjurationi immixtum fuisse. Sed hac de re infrà.

11. *Amalarius Metensis distinguendus ab Amalario Trevirensi archiep.* — Ad num. 8 et seq. Sigebertus in Chronico ad annum DCCCXXVII ait : « Amalarius librum de officiis Ecclesiasticis ad imperatorem Ludovicum scribit ». Hunc Amalarium Trithemius suapte conjectura ductus cum Amalario Fortunato Trevirorum archiepiscopo jamdiu ante illum Christi annum demortuo, ut suo loco vidimus, confudit, aliique omnes post eum ante Sirmondum, qui in Epistola quadam a Labbeo in Dissert. de Script. Ecclesiast. in Addendis et Corrigendis recitata, demonstrat hunc *Amalarum* seu *Amelerium* alium a Trevirensi fuisse, eique tam libros 4 *de Officiis Ecclesiasticis*, quam librum *de Ordine Antiphonarii* adscribendos, non vero Amalario Trevirensi. Auctor enim Antiphonarii in sua Præfatione aperte docet, se Metensi Ecclesiæ addictum fuisse. « Ubi, inquit, ordinabilius visum est mihi scriptum haberi in Antiphonario Romano, quam in nostro, ibi scripsi in margine R propter nomen Urbis Romæ : et ubi in nostro M propte Metensem civitatem, etc. » Honorius Augustodunensis lib. 4, cap. 3, Amalarium præfatorum librorum auctorem episcopum Metensem fuisse tradidit, sed Amalarium ex clerico Metensi episcopum Metensem perperam facit. Tandem Mabillonius in Commentario prævio ad ordinem Rom. pag. 3, eum Lugdunensem chorepiscopum fuisse ostendit ex Epistola inedita Flori Lugdunensis Ecclesiæ diaconi adversus Amalarium scripta, in qua hunc durius carpit, « contra falsiloquas », inquit Florus, « adinventiones Amalarii, quondam Lugdunensis chorepiscopi, de Corpore Domini tripartito ». Florus ibidem ejus *Officiali*, ut illud vocat, et *Antiphonario* memoratis, subdit eum composuisse *novissime novum volumen*, *quod Embolim opusculorum suorum* appellavit, *quodque apud Lugdunum ornate induit*, *ac vittis sericeis distingui fecit.* An supersint in Bibliothecis aliqua Mss. exemplaria postremi hujus opusculi me latet.

12. *Varie cognominatus.* — Post mortem Amalarii Trevirensis archiepiscopi alium *Amalarium* episcopum in Galliis vixisse, docent litteræ Ludovici Aug. ad Jeremiam archiepiscopum Senonensem, et Jonam episcopum Aurelianensem datæ, et a Baronio anno DCCCXXV, num. 50 recitatæ, in quibus dicit imperator : « Venerunt ad præsentiam nostram Halitgarius et Amalarius episcopi octavo idus Decemb. », anni scilicet Christi DCCCXX. Imo fuit alius *Amalarius* episcopus in Galliis longe ante *Amalarium* Trevirensem, qui anno circiter DCCCX illam sedem adeptus est. In Diplomate enim Ludovici Pii anno DCCCXXXIV dato pro archiepiscopatu Hamburgensi, de Carolo Magno dicitur : « Ex remotis Galliæ partibus quemdam episcopum Amalarium nomine, direxit, qui primitivam Ecclesiam ibidem (in parochia Hamburgensi) consecraret ». Sed an alteruter idem sit cum auctore libri de Ordine Antiphonarii, in obscuro est. Quidquid de hac conjectura sit, Amalarius noster ab Ademaro monacho in Chronico vocatur *diaconus*, ab aliis *clericus*, et uti observat Baluzius in Notis ad Agobardi librum adversus Amalarium, de quo mox, in nonnullis Codicibus Mss. vocatur *abbas*, imo et *chorepiscopus*. Denique in Supplemento ad librum 4 Amalarii de *Officiis divinis*, a Mabillonio tom. II Analect. pag. 96 publicato legitur : « Explicit liber Symphosii Amalarii presbyteri venerabilis de divinis officiis, quem misit ad Ludovicum et Lotharium reges filios Caroli Magni imperatoris, quem librum in hoc corpore transcribi curavit Ademarus indignus monachus in honorem Dei et sancti Benedicti ». Ubi tamen Lotharius Caroli M. filius perperam vocatur. Quibus ex verbis liquet, errare eos qui Amalarium nostrum *Fortunatum* appellant, quod eo cognomine Amalarius archiepiscopus Trevirensis insigniretur, illumque *Symphosium* dictum fuisse, ut etiam colligitur ex titulo præfixo Amalarii libris quatuor de divinis officiis in membraneo Codice apud Lemovicas asservato, et ante annos DC exarato, in quo Mabillonius laudatus legit : « Incipit Præfatio Symphosii Amalarii clerici, in libros de divinis Officiis ad Ludovicum impera-

torem ». Unus itaque idemque Symphosius Amalarius modo *clericus,* modo *diaconus,* modo *presbyter* dicitur, quod ultimum ex ejus etiam Epistola ad Guntardum in Spicilegii tomo VII vulgata, constat, ac præterea abbas et chorepiscopus, vel episcopus, sed ab antiquis nunquam episcopus aut archiepiscopus Trevirensis appellatus reperitur. Cæterum cum liber 4 officiorum divinorum Amalarii in capite XLVII desinat (ut patet ex libro Agobardi adversus præfatum Amalarium, ubi dum refutat caput ultimum libri quarti, ea refert quæ conveniunt capiti XLVII), et Supplementum ad libros quatuor Amalarii de Officiis divinis a capite XLVIII exordiatur, recte hinc deduxere viri docti non esse ab ipsomet Amalario editum, ut arbitratus est Mabillonius, sed Ademarum monachum illud libro quarto proprio marte adjunxisse; præsertim cum hoc Supplementum non cohæreat cum aliis et ultimis horum librorum capitibus, ut legenti manifestum fit. Baluzius in Appendice ad tomum II Capitularium pag. 1352 et seqq. eruit ex vetustissimo Codice monasterii sancti Galli in Helvetia, opusculum Amalheri abbatis, cui titulus: *Eclogæ de Ordine Romano, et de quatuor orationibus episcoporum sive populi in missa*, quod quatuor librorum ejus *de Officiis divinis* Supplementum quoddam censeri potest.

13. *Adversus eum scripsit Agobardus.* — Libros illos quatuor *Agobardus* Lugdunensis archiepiscopus opere singulari impugnavit, in iisque multa inutilia, absurda et noxia reprehendit, uti verbi gratia, quod *duo Ecclesiæ sacrificia* dixerit : « Sicut enim », inquit Agobardus, « Ecclesia Catholica non habet duas fides aut duo baptismata, sic non habet duo altaria aut duo sacrificia ». De aliis Amalarii propositionibus, quas arguit Agobardus, et de Amalarii doctrina circa Eucharistiam legendus Natalis Alexander sæculo IX, parte secunda, in Dissert. XII. Cum Amalarius Agobardo objecisset, quod ordinem psallendi in Ecclesia Lugdunensi receptum immutasset, is inde sumpsit occasionem scribendi tres libellos, unum *de divina Psalmodia*, secundum *de correctione Antiphonarii*, tertium contra libros IV Amalarii. Verum hoc minime nocuit Amalario, qui post illos libros adversus se scriptos jussu Ludovici Aug. anno sequenti Romam profectus est et ex Italia reversus ordinem Antiphonarii concinnavit. Agobardum refutavit Josephus Maria Thomasius in Notis ad Responsoria et Antiphonia Romana.

14. *Translatio S. Glodesindis abbatissæ Metensis.* — *Sancta Glodesindis* abbatissa Metensis et fundatrix monasterii, quod hactenus in eadem urbe subsistit, post mortem quæ anno circiter sexcentesimo decimo contigit, extra cœnobium sanctimonialium, de illorum temporum more, quo cœmeteria extra urbes locata erant, sepulta fuit. Verum sæculo elapso moniales novam Basilicam in honorem ejus condendam curarunt, in quam ejus corpus, quod integrum inventum fuit, statim translatum. Tum hoc sæculo secunda reliquiarum Glodesindis translatio peracta, in qua *Drogo* Metensis episcopus, religioso in eam fervens officio, sancta virginalia membra, *quæ tota adhuc compage integre tenebantur*, e tumulo sublevavit, et in aliam Basilicam ab ea, dum viveret, constructam intulit. Rem gestam narrat Joannes abbas, qui sæculo sequenti *Adalberone* Metensem Ecclesiam administrante vixit, in libello *de Translationibus et Miraculis ejus*, quem cum altero libello de ejus Vita ab eodem auctore scripta, recitat Labbeus tom. I Biblioth. hujusque secundæ translationis tempus his verbis notat : « Cum Incarnationis Dominicæ octingentesimus trigesimus ageretur annus, et Sedem Apostolicam Romæ Gregorius quidam occuparet, qui duobus Eugenio et Valentino festina tunc recens sese morte consequentibus, quorum prior tantum triennium, sequens vix mensem superfuit, successerat, tuncque tertium Apostolatus sui annum agebat. Hanc autem sanctam sedem Metensem Drogo ejusdem imperatoris Ludovici frater jam per annum tuebatur octavum, qui etiam vices Apostolicas in cunctis Galliarum partibus privilegio ab ipsa Sede Romana cum pallii auctoritate et nomine summi archiepiscopatus accepto, ut amplissimæ dignitatis vir sustinebat, etc. »

15. *Anno* VIII *Drogonis episcopi Metensis facta.* — Narrat Joannes varia miracula, quæ eam translationem secuta sunt, tam sub Drogone, quam sub ejus decessoribus usque ad pontificatum Adalberonis, quo sedente utrumque libellum edidit. Cointius hoc anno num. 36 et seq., ubi de hac translatione disserit, ait hunc auctorem initia *Drogonis* episcopi integro prævertere triennio; et præterea hunc vices Apostolicas non obtinuisse ante annum DCCCXLIV. Verum Joannes, qui monasterii documenta viderat, episcopatus Drogonis initium cum anno DCCCXXIII exacte copulat, indeque vir doctissimus intelligere potuit, illud usque ad annum DCCCXXVI a se differri non debuisse. Quoad legationem *Drogonis*, verum est eam ad annum DCCCXLIV pertinere, sed ipsemet Cointius anno DCCCXL, num. 18 recte scripsit : « Non semel cum sermonem de *Drogone* faceremus, observavimus scriptores coætaneos aut suppares inveniri, quorum auctoritas vel benigne multis in locis est interpretanda, vel omnino respuenda, quia *Drogonem*, prinsquam aut archicapellanus imperatoris aut legatus Sedis Apostolicæ fieret, archicapellanum palatii necnon et legatum Sedis Apostolicæ vocarunt. Quare hac in narratione hæc observatio locum habere debet (1).

(1) Quæ de S. Glodesinde hic Pagius narrat, nonnihil corrigenda sunt. Primo igitur sanctæ illius abbatissæ corpus translatum quidem ad novam Basilicam fuit; sed hæc prima translatio post XXV annos ab ejus obitu, adeoque non octavo, sed septimo sæculo contigit. Secundo,

GREGORII IV ANNUS 4. — CHRISTI 831.

1. *De Theodora Augusta et Theoctiste insignibus pietate et cultu SS. imaginum.* — Sequitur Christi annus octingentesimus trigesimus primus nona Indictione, quo Theodora Augusta et mater ejus Theoctiste, cum occulto colerent sacras imagines, delatæ apud Theophilum imp. in discrimen adductæ, callida tergiversatione ipsum eluserunt imperatorem. Rem gestam petemus ex Joanne Curopalata, ex quo alii accepere, qui de genere ipsius Theodoræ sic auspicatur orationem : « Profecta erat hæc regina Theodora, ex Paphlagonum regione, gloriabaturque se parentes habere Marinum non obscuro loco natum virum, matremque Theoctisten, Floriam cognomento, ambos pietate imbutos, neque venerandarum imaginum cultum repudiantes, ut omnes illius tempestatis alii viri, imo amplexantes, ac velut in sinu egregie foventes. Et quo tempore Theodora diademate coronata fuit, ejus quoque mater Theoctiste cingulo et patriciatus dignitate ornata est.

2. « Ipsa igitur Theoctiste in suam domum, sitam prope monasterium Gastriorum, ad se accersitas Theodoræ puellas (erant autem quinque numero, Thecla, Anastasia, Anna, Pulcheria et Maria) cum aliis donis, quibus feminarum genus allici consuevit, sibi conciliabat, tum privatim eas excipiens obsecrabat, ne mollirentur ; neve (quod erant) feminæ permanerent, sed viros sese præstarent, et materna educatione digna excogitarent et decentia, patriam hæresim exsecrantes. Et sanctarum imaginum formam amplectens, et simul eas in manibus injiciens (servabat autem in arca quadam) et ori et manibus ipsarum admovens, ostendebat, et ad earum amorem illas provocabat. Idque continenter faciens, ac neptibus erga sacras imagines desiderium inflammans , haud latuit Theophilum percontantem, quidnam ipsis ab avia donatum sit, et quid effectum sit gratia dignum.

3. « Aliæ igitur interrogationes ipsius stabili mente ac firmiter veluti occasiones quasdam fortiter superabant : at Pulcheria ætate adhuc infans et blanditias recensuit, et copiam fructuum, adjecitque etiam venerandarum imaginum cultum : ita simplicia tum cogitans, tum dicens, imagunculas videlicet ipsi esse in arca repositas, quas capiti, inquit, et ori nostro admovet post oscula. Hæc imperatorem ad insaniam excitarunt, sed reverentia erga mulierem, tum multo magis ab ea, qua illa utebatur loquendi libertate, coercitus. Etenim aperte ipsum illudebat atque redarguebat propter quotidianas confessorum persecutiones et declaratam hæresim ; et sola fere perspicuum faciens omnium erga illum odium : tantum prohibuit, ne filiæ ad Theoctisten amplius accederent.

« His item similia reginæ Theodoræ acciderunt. Alebatur apud regiam homunculus brevis, Homerico Thersitæ admodum similis, Denderis nomine : qui indecora et turpia loquens, risum movebat, et voluptatis causa apud imperatorem degebat. Hic igitur, cum olim ingressus esset Augustæ cubiculum, sacras imagines ipsam tegentem offendit ; quas conspicatus, quid essent, interrogavit, propiusque accedens, cognovit. At regina calamistricæ respondit, imagunculæ ; et hæc, inquit, amo plurimum. Convivabatur eo tempore imperator, et ad se accedentem turpem istum adolescentem interrogavit : Ubinam fuisset. Qui, apud Manam, respondit : ita enim Theodoram vocabat ; seque conspexisse pulchras imagunculas ab ipsa e pulvinari extractas.

4. « Intellexit igitur imperator, et vehementi ira percitus e mensa surrexit : confestimque ad il-

nova hæc Basilica non quidem in honorem S. Glodesindis, sed B. M. Virginis nomini dedicata fuit. Tertio, auctor Vitæ antiquioris ejusdem S. Glodesindis apud Bollandistas Julii tom. VI, fert quidem sanctum corpus in priori translatione integrum intactumque repertum fuisse ; sed hoc miraculum continuatum pariter in secunda translatione (quanquam id asserit Pagius) non discimus. Denique ex argumentis a Bollandistis deductis constat, sanctam hanc virginem ultra annum DCVIII vitam non prorogasse, cum in lucem prodierit sub Childeberto II, qui anno DLXXV regnum Austrasiæ usque ad A. DXCVI obtinuit. Denique Joannem auctorem Vitæ fusioris S. Glodesindis aliquanto recentiorem Adalberone Metensi fuisse, puto, cum post narratum miraculum aliquod ejusdem S. feminæ, quod contigit anno XXIII pontificatus Adalberonis, dein subdit : « Plura deinde, et usque in præsens tempus Christo operante exhibentur solatia tum corporum, etc. » MANSI.

lam se contulit, aliisque multis probris lacerans, idolorum quoque cultricem incontinenti lingua vocavit; simulque narrabat, quæ sibi dixisset illud monstrum. Ipsa vero tunc iram deliniens imperatoris : Male suspicatus es, ait, o imperator : non ut opinatus es, ita revera se habet; sed in meum speculum intenta defixos oculos habebam una cum meis ancillis, et Denderis intuitus, quæ eo pariebantur formas, inconsiderate tibi hæc renuntiavit; et iram imperatoris mitigavit his verbis : Denderim autem satis decenti instruxit disciplina, persuasitque ne unquam de imagunculis quidpiam alicui narraret. Et idcirco cum aliquando reginæ succensebat, Theophilus a Dendere percontabatur, an rursus pulchras imagunculas Mana amplecteretur. At ille admota labiis dextera manu : Tace de imagunculis respondit, imperator : atque hæc ita evenere ».

Reverebatur plane magnopere uxorem, quam sciret omnium virtutum genere præstantem, a qua et veniam supplex rogavit, cum offendisset, quod ancillæ, quæ reginæ ipsi inserviebat, stuprum intulisset. Ubi enim sensit se lapsum, cognovitque Theodoram totam immutatam, et averso esse erga se animo, aiunt illum jurantem sublatis ad Deum manibus confessum, tunc tantum se lapsum esse, et petiisse sibi ab uxore veniam. Sed de his modo satis.

5. *Amalarius legatus Ludovici imperatoris ad papam acturus de libris Antiphonarii.* — Quod ad res Francorum pertinet, tanquam male obducta cicatrice recrudescit, et rursus erumpit vulnus domestici belli, Pipino filio Ludovici rursum recedente a patre, et in eum alios commovente. Quæ autem hæc secuta sint, suo loco dicenda erunt. Missa fuit hoc anno legatio a Ludovico imp. ad Gregorium Romanum Pontificem; qui ea functus est, fuit Amalarius Fortunatus, de quo superiori anno.

Quod ad tempus ipsius Romam adventus spectat : id ipse testatur in libro, quem scripsit de ordine [1] Antiphonarii, dicens : « Post hoc veniens Romam anno ab Incarnatione Domini octingentesimo trigesimo primo, Indictione nona, sub imperio domini et piissimi imperatoris Ludovici, et Apostolatu gloriosissimi Apostolici Gregorii, interrogavi de ordine responsoriorum a festivitate Pentecostes usque ad adventum Domini. Responsum est mihi a viris eruditis sanctæ matris Ecclesiæ nostræ, etc. » Hæc quoad tempus. Quod autem ad legationis munus pertinet, hæc superius in Præfatione ejusdem commentarii idem habet :

6. « Quando fui missus Romam a sancto et Christianissimo imperatore Ludovico ad sanctum et reverendissimum papam Gregorium, de memoratis voluminibus retulit mihi idem papa : Antiphonarium non habeo, quem possim mittere filio meo domino imperatori : quoniam hos, quos habuimus, Wala, quando functus est sua legatione aliqua, abduxit eos hinc secum in Franciam. Quæ memorata volumina contuli cum nostris Antiphonariis, etc. » Hæc de legatione atque ejus decernendæ causa, nimirum, ut Amalarius ex Romana Ecclesia Gallicanos Antiphonarios corrigeret et emendaret augeretque. In his totus Ludovicus erat, licet multis premeretur molestiis, ut quæ ad sacros Ecclesiæ spectarent ritus, quam decentissime curarentur.

Sic igitur functus est suo munere quam solertissime Amalarius, confecitque tunc commentarium illum, cujus est titulus, De ordine Antiphonarii; cujus instituti sui rationem in eadem Præfatione quærentibus affert. Dedit tunc illi Gregorius papa Theodorum archidiaconum S. R. E. qui eum de omnibus admoneret. Testatur ipse Amalarius in prologi exordio, ubi habet ista : « Interrogavi archidiaconum Theodorum S. R. E. quem rogavit dominus Apostolicus, ut me instrueret juxta interrogationem meam de ordine Romani Officii, etc. » Didicit et ab Apostolica Sede, quæ in posteriori Præfatione apposuit ad libros, quos scripserat de Officio Ecclesiastico, ut idem ipse testatur. Sed et eodem tempore Agobardus archiepiscopus Lugdunensis in restituendo pariter vetere Antiphonario magnopere laboravit : verum ob nimiam suam scrupulositatem, cum præter divinam Scripturam admittere in sacris officiis nihil vellet, haud quam putavit, est gloriam consecutus.

[1] Amal. de ord. Antiph. c. 58.

Anno periodi Græco-Romanæ 6324. — Anno Æræ Hispan. 869. — Anno Hegiræ 216 inchoato die 18 Febr., Fer. 7. — Jesu Christi 831. — Gregorii IV papæ 5. — Ludovici imp. 18. Theophili imp. 3.

1. *Theophilus Aug. a sacris imaginibus semper aversus.* — A num. 1 ad 5. Theophilus imp. *Theodoram* anno superiori uxorem duxit, et ex ea suscepit *Michaelem*, qui post patris mortem cum matre imperavit, *Teclam* quæ una cum matre Theodora et Michaele fratre aliquandiu imperium rexit, Augustæ titulo perinde donatam, ut docent Anastasius in Præfat. ad Synodum VII, et numisma a Baronio anno DCCCLXVI, num. 19 productum, ac præterea Annam, Anastasiam, Pulcheriam et Mariam, quarum quinque filiarum mentionem faciunt Porphyrogenneta in continuatione Theophanis pag. 56, aliique. Quare quod narrat hoc anno Baronius ex Curopalata, *Theoctistam* nempe Theodoræ Augustæ matrem quinque neptes suas in sacrarum imaginum amorem, excitasse, easque earum labiis vultuique admovisse, quod cum *Pulcheria* non magis ætate quam sensu immatura Theophilo retulisset, prohibuit is, ne filiæ ad *Theoctistam* amplius accederent. Hoc, inquam, longe post hunc annum contingere debuit, ut ex tempore matrimonii Theophili cum Theodora certo colligitur. Hinc intelligimus, Symeonem logothetam, qui hæc refert ad annum secundum ejusdem imperatoris, in Chronologia parum securum esse. Quod narrat etiam Baronius de *Dendere*, joci duntaxat causa in regia nutrito, qui retulit imperatori *Theodoram* pulchras puppas habere, incerto tempore accidit.

2. *Secunda expeditio Theophili Aug. adversus Saracenos.* — Porphyrogennetus in continuatione Theophanis pag. 71, postquam narravit priorem Theophili Aug. adversus Saracenos expeditionem, subdit : « Insequenti anno Theophilus rursus copias adversus Ismaelitas educit, ac cum eis ex superiori victoria elatis ac ferocientibus ad Charsianum congressus, multis eorum subjugatis, captivos ad viginti supra quinque millia abducit; illustrique potitus præda ad urbem Augustam redit ». Idem habent Zonaras et Cedrenus, qui omnes hanc expeditionem recitant ante illam, de qua anno sequenti agemus, quæ ideo ad præsentem annum pertinet.

3. *Amalarius Metensis Romam a Ludovico Aug. mittitur.* — Ad num. 5 et seq. Amalarius in libro, quem scripsit *de ordine Antiphonarii*, se hoc anno a Ludovico imp. legatum ad Gregorium IV missum esse, his verbis narrat : « Post hoc veniens Romam, anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXI, Indictione IX, sub imperio domini et piissimi imp. Ludovici et Apostolatu gloriosissimi Apostolici Gregorii, interrogavi de ordine responsorum a festivitate Pentecostes usque ad adventum Domini, etc.» Ita ille cap. 58. Quare cum Amalarius Trevirensis archiepiscopus anno DCCCXIV vivere desierit, ut eo anno ostendimus, liber *de ordine Antiphonarii*, non ab eo, sed ab Amalario diacono Metensi, et postea presbytero ac abbate elucubratus fuit.

4. *Cantum a Metensibus Galli, et Metenses a Romanis discunt.* — Caroli Magni tempore correcti fuerant *Antiphonarii*, et jam a tempore Pippini ejus patris cantus Romanus in Galliarum Ecclesias inductus fuerat, ut ostendit capitulare Aquisgranense anno DCCLXXXIX editum, in cujus capitulo XC legitur : « Monachi, ut cantum Romanum pleniter et ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant, secundum quod beatæ memoriæ genitor noster Pippinus rex decretavit ut fieret, quando Gallicanum cantum tulit ob unanimitatem Apostolicæ Sedis, et sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam ». Imo anno DCCLXXXVII, cum Carolus M. Romæ esset, orta est contentio inter cantores Romanorum et Gallorum, « et cum altercatio de neutra parte finiret, ait domnus piissimus rex Carolus ad suos cantores : Dicite palam : Quis purior est, et quis melior, aut fons vivus, aut rivuli ejus longe decurrentes? Responderunt omnes una voce, fontem, velut caput et originem, puriorem esse : rivulos autem ejus, quanto longius a fonte recesserint, tanto turbulentos et sordibus ac immunditiis corruptos. Et ait domnus rex Carolus : Revertimini vos ad fontem sancti Gregorii, quia manifeste corrupistis cantilenam Ecclesiasticam. Mox petiit domnus rex Carolus ab Hadriano papa cantores, qui Franciam corrigerent de cantu. At ille dedit eis Theodorum et Benedictum Romanæ Ecclesiæ doctissimos cantores, qui a sancto Gregorio eruditi fuerant, tribuitque Antiphonarios sancti Gregorii, quos ipse notaverat nota Romana. Domnus vero rex Carolus revertens in Franciam, misit unum cantorem in Metis civitate, alterum in Suessionis

civitate, præcipiens de omnibus civitatibus Franciæ magistros scholæ Antiphonarios eis ad corrigendum tradere, et ab eis discere cantare. Correcti sunt ergo Antiphonarii Francorum, quos unusquisque pro arbitrio suo vitiaverat, addens vel minuens, et omnes Franciæ cantores didicerunt notam Romanam, quam nunc vocant notam Franciscam, excepto quod tremulas vel tinnulas sive collisibiles vel secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci naturali voce barbarica frangentes in gutture voces potius quam exprimentes. Majus autem magisterium cantandi in Metis civitate remansit. Quantumque magisterium Romanum superat Metense in arte cantilenæ, tanto superat Metensis cantilena cæteras scholas Gallorum », inquit monachus Egolismensis in Vita Caroli M. Quare non mirum si cum Antiphonarii rursus corrigendi augendique fuere, electus ad id fuerit Amalarius Metensis diaconus, et Romam hoc anno missus, ubi ab Apostolica Sede etiam didicit quæ in posteriori Præfatione apposuit ad libros quos scripserat de officio Ecclesiastico, ut ipsemet testatur.

5. *Conventus Aquisgranensis.* — Ludovicus Aug. conventus tres hoc anno celebravit, unum Aquisgrani, alterum Ingelheimii, tertium in Theodonis villa. De priori hæc habet Annalista Bertinianus: « Domnus imperator Aquis an. ab Incarnatione Domini DCCCXXXI, circa kalendas Februarii, sicut condictum fuerat, generale placitum habuit, eosque, qui anno superiori propter seditionem prius in Compendio, et postea in Niumago domnum imperatorem offenderant, venire jussit, ut illorum causa discuteretur et dijudicaretur. Primumque a filiis ejus, ac deinde a cuncto, qui aderat populo, judicatum est, ut capitalem subirent sententiam. Tunc domnus imperator solita pietate vitam et membra illis indulsit, ipsosque per diversa loca ad custodiendum commendavit. Hlotarius, propter quod illis magis consenserat quam debuisset, genitoris pium commovit animum. Ad quod placitum domna imperatrix, sicut jussum fuerat, veniens, et in conspectu domni imperatoris ac filiorum ejus assistens, de cunctis se objicientibus purificare velle aiebat. Percunctatusque est populus si quislibet in eam aliquod crimen objicere vellet. Cumque nullus inventus esset, qui quodlibet illi malum inferret, purificavit se secundum judicium Francorum de omnibus, quibus accusata fuerat ». Addit Theganus cap. 37: « Inde venit dominus imperator Aquis ad sedem suam, et supradicta conjux venit ibi obviam ei, quam honorifice suscepit, jubente Gregorio Romano Pontifice cum aliorum episcoporum justo judicio ».

6. *Pontificis Rom. auctoritas adjuncta in negotio Judithæ.* — Quia enim velo imposito regina projecta fuerat in monasterium ad agendam publicam pœnitentiam, post crimen per sacramenta dilutum necesse erat, ut pœnitentiæ indictio injusta rescinderetur. Id autem fieri non poterat auctoritate regia, ex Decreto conventus publici, sed judicio Ecclesiastico, potestate Ecclesiastica. Quod ita factum Theganus citatus observavit. Romani Pontificis auctoritas, inquit Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 23, num. 9, adjuncta est judicio episcoporum Franciæ solo Augustorum intuitu, quorum dignitas causam istam majorem efficiebat. De majoribus autem causis Sedem Apostolicam consulendam docuit olim Innocentius primus. Ex eadem personarum dignitate profectum, ut de divortio *Lotharii* regis et *Theutbergæ* actum fuerit coram Nicolao primo. Adeo ut quæ hodie fiunt in causis regum Ecclesiasticis ad summum Pontificem relationes non careant suis exemplis; quæ crebriores factæ postquam Pontificum rescriptis a jurisdictione ordinaria principes exempti sunt. Olim tamen perpetuum non erat, ut in causis Ecclesiasticis principum exspectaretur auctoritas summi Pontificis, ut patet ex pœnitentia publica ab aliquot episcopis Ludovico Aug. per vim indicta, quæ ab episcopis aliis soluta est non consulto Romano Pontifice, et postea a Synodo plenaria confirmata, ut infra dicemus.

7. *Gesta in eo magis explicantur.* — Cum Juditha imperatrice libertatem recuperarunt ejus fratres Conradus et Rodulphus, teste auctore Vitæ Ludovici Pii. Nithardus vero lib. 1 scribit: « Lotharium quoque sola Italia contentum, et pactione abire permisit, ut extra patris voluntatem nihil deinceps moliri in regno tentaret. Cumque hæc se ita haberent, et Respublica paululum respirare videretur, confestim Gunbaldus monachus, quia multa in restitutione ejus laboraverat, secundus in imperio esse volebat, quodque Bernardus olim fuerat, summa industria iterum esse certabat. Pippinus quoque Lodhuwicus, quanquam eis regna, sicut promissum fuerat, aucta fuissent, tamen ut imperio post patrem primi essent, uterque laborabat. At illi per quos tunc Respublica tractabatur, voluntati eorum obsistebant ». Sub idem tempus, Wala Corbeiensis abbas, quem anno superiori Ludovicus Aug. ad monasterium suum ablegarat, in exilium mittitur in specum prope Lemanum lacum, ut scribit auctor Vitæ ejus lib. 2, cap. 9.

8. *Conventus Ingelheimensis.* — « Peracto placito », subdit annalista Bertinianus de Aquisgranensi loquens, « Hlotharium in Italiam, Pippinum in Aquitaniam, Hludoicum in Bajoariam ire permisit. Ipse autem circa kalendas Maii ad Ingulehem veniens, Hlotarium illic ad se venientem honorifice suscepit. Hi quoque qui in exilium missi fuerant, adducti et absoluti, gratiamque domni imperatoris adepti sunt ». Quod de cunctis exulibus intelligi non potest; Wala enim, Elisacharus, Mathfridus et alii, qui trusi fuerant in exilium, custodia serius emissi sunt, ut testatur Nithardus, cujus verba loco suo recitabimus. Ut Hilduinus ad palatium e Corbeia Saxonica reverteretur, suis apud Ludovicum postulationibus impetravit Hincmarus. « Cui », ut ait Flodoardus lib. 3, cap. 1,

« pro familiaritatis priore notitia tantam Deus apud imperatorem proceresque contulit gratiam, ut studere pro suo nutritore quiverit, donec ab exilio revocatus, duarum fuerit abbatiarum prælationi restitutus ». Quare nec munus archicapellani, nec abbatiam sancti Medardi prope muros Suessionenses recuperavit. Abbas sancti Medardi mansit *Agobardus*, qui Lugdunensis erat archiepiscopus; mansit et archicapellanus palatii *Fulco*, qui Gemmeticensis erat abbas. Præterea Ludovicus Aug. *Walam*, quem prope lacum Lemanum prius ablegarat, ad Herum insulam transferendum curavit, quod in priori loco nimium vicinus esset Italiæ seu regno Lotharii, cujus rebellionem adversus patrem semper foverat. Id legitur in Vita seu Apologia Walæ lib. 2.

9. *Conventus in Theodonis villa.* — « Tertium vero generale placitum in Theodonis villa habuit (scilicet imperator), ibique ad eum legati Amiralmummin inde perfide venientes, pacem petiverunt. Qua mox impetrata, reversi sunt. Necnon missi Danorum eadem exorantes venerunt, et fœdere firmato ad propria repedarunt. Multæque legationes Sclavorum ad eum venientes, auditæ, dispositæ, et absolutæ sunt. Bernardus comes adveniens, de quibus accusatus fuerat, domno imperatori filiisque suis jurejurando satisfecit. Filii quoque ejus, qui adfuerant, ad sua remearunt. Pippinum inibi diutius exspectans, plures ad eum legatos direxit, ut veniret. Qui se venturum promisit, et venire distulit. Ipse vero ad hyemandum post missam (id est, diem) sancti Martini Aquis venit. Ibi Pippinus paucis diebus ante Natalem Domini ad eum venit. Quem domnus imperator, propter inobedientiam illius, non tam benigne suscepit, quam antea solitus fuerat », inquit annalista Bertinianus.

10. *Paschasius scribit libellum de sacramento Altaris.* — *Paschasius* paulo post initium libelli sui de Eucharistia ait: « Discordiarum anfractibus pæne labi orbem, effusa super magnates contentione imperii », indeque Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 2 in Præfatione cap. 1, recte deducit, opus illud editum esse hoc anno, tempore exilii Walæ abbatis veteris Corbeiæ, cum Ludovici Augusti filii et Francorum magnates de principatu digladiabantur. Hic Paschasii liber varias subinde procellas sustinuit, variosque adversarios. Quidam *Paschasii* ævo extitere, Catholici omnes, aut fere omnes; alii sæculo XI, auctore atque incentore *Berengario*, hæretici : quibus novissimi post longa tempora successerunt nostri temporis itidem Heterodoxi, Lutherani et Calvinistæ. Rem hanc explico verbis ejusdem Mabillonii, qui *Paschasii* doctrinam egregie vindicavit, observavitque Calvinistas, Albertino potissimum duce, adstruere conatos esse, Paschasium in re Eucharistica novatorem fuisse, qui antiquam Ecclesiæ fidem ac traditionem novis commentis infecerit, ut realis præsentiæ ac transsubstantiationis doctrinam æqualibus ac posteris suis propinaret. Mitto hic quæ ad controversiam de fide pertinent, et tantum exhibeo quæ Mabillonius habet de iis, quibus Historia Ecclesiastica illustrari potest.

11. *Rogatu unius ex suis discipulis.* — Opusculum istud aggressus est Paschasius Radbertus rogatu cujusdam discipuli sui, in gratiam juniorum Corbeiensis cœnobii monachorum. Nam in sua Præfatione scribit : « Quod ideo placuit stylo temperare subulco, et ea quæ de sacramento Sanguinis et Corporis tibi exigis necessaria, tui prætextatus amore ita tenus perstringere, ut cæteri quos necdum unda liberalium attigerat litterarum, vitæ pabulum et salutis haustum plenius caperent ad medelam ». In Epistola ad Frudugardum profitetur, se « non temeritatis afflatu talia olim puero cudisse; sed auctoritate divina, et sanctorum Patrum ea petentibus proposuisse ». Ex quo intelligitur, cur auctor etiam in ea Epistola dicat, libellum hunc *cuilibet puero* fuisse dedicatum, id est, cuidam filio seu discipulo suo. Sic enim pronomen *quilibet* pro *quidam* alibi usurpat *Paschasius*, quem Mabillonius existimat auctorem Vitæ Walæ, in cujus lib. 1, cap. 14, Carolus Magnus Walam humiliasse dicitur *instinctu cujuslibet*, id est, cujusdam, seu alicujus.

12. *Is fuit Warinus Novæ Corbeiæ postea abbas.* — Quis fuerit iste Paschasii discipulus, eruitur ex vetusto Codice Aniciensis Ecclesiæ, in quo prædictum Paschasii opus continetur, et non solum *Placidii* nomen reperitur, sed etiam quis fuerit *Placidius* iste, quod omnes hactenus latuerat, designatur. Codex ille in fronte libri de Sacramento Altaris exhibet primo versus Radberti ad Carolum Calvum, tum ejusdem auctoris Epistolam ad eumdem, qua librum pridem a se compositum ipsi transmisit pro munere *ad superventura diei Dominici festa*, pro more illius ætatis : « Decrevi », inquit Paschasius, « non ignavi ponderis metalli vestræ majestati munus offerre ; sed libellum, quamvis exiguum corpore, magnum tamen de sacramentis sacræ Communionis, quem dudum Placidio meo Warino abbati, devoto et fideli vestro, consecrans, ideo sic communius volui stylo temperare subulco, ut ea quæ de sacramento Corporis », et cætera numere superiori recitata. Ex hoc fragmento et ex superioribus intelligitur, primo Placidium, cui liber de Corpore et Sanguine Domini nuncupatus est a Paschasio, esse *Varinum*, qui veteris Corbeiæ primo monachus, dein novæ abbas fuit ab ineunte anno DCCCXXVI. Secundo, *Warinum* jam abbatem fuisse, cum ei dedicatus est liber, qui *Placidio vice Christi præsidenti magistro* inscriptus est : ac proinde librum post an. DCCCXXVI conditum fuisse, et quidem præsenti ex præmissis. Tertio, scriptum fuisse in gratiam juniorum Corbeiæ novæ monachorum, *quos necdum unda liberalium attigerat litterarum*, Corbeiæ, inquam, novæ apud Saxones, qui recens ad fidem perducti fuerant.

13. *Paschasius libellum illum recognovit.* —

Quarto tempus, quo *Paschasius* opus suum denuo recognitum auctumque, ut suo loco dicetur, *Carolo Calvo* transmisit, non contigisse ante annum DCCCXLIV, quo veteris Corbeiæ abbas dictus est : siquidem abbatem se in superiori Epistola designat. Quinto denique nullos super Paschasiano libro motus ante id tempus excitatos, ut ex Epistolæ serie colligere licet. Ex his etiam consequens est, *Paschasium* in Epistola ad *Frudegardum*, ubi ait se *puero* cudisse hunc libellum, *pueri* nomine intelligere juniorem monachum ac discipulum suum, eo modo quo Alcuinus *Maurum* seu Rabanum *puerum* vocat in Epistola LV, qui Rabanus tunc Fuldensibus scholis præfectus erat. Et quidem monachum hunc, cui libellum suum dicavit Paschasius, jam tum promotæ fuisse ætatis, patet ex cap. 21, ubi ait, ipsum habere in sacramento, quo *infantiæ*, id est, adolescentiæ suæ *abluat fœditates* : imo et sacerdotem fuisse satis innuit his verbis : « Quia Deo ordinante jam sacris adsistis altaribus, lava interim nocentes, non cum Pilato manus ». Quid multis? *Placidius* seu *Warinus* abbas erat jam inde ab annis quinque, cum Paschasius librum suum ipsi dedicavit.

14. *Qua occasione libellus editus.* — Hujus libelli causam fuisse, ut exponeretur de Eucharistiæ sacramento Catholica doctrina in gratiam Saxonum puerorum recens ad fidem conversorum, qui in Corbeiæ novæ monasterio educabantur, discimus ex laudata Paschasii Epistola ad Carolum Calvum. Nec obstat, quod quosdam hæreticos notare videtur Paschasius in cap. 21 his verbis : Nos autem Catholice sensum ipsius Domini requirentes, non hæreticorum nænias sequamur, sed ejus qui ait : Accipite et comedite ex hoc omnes ». Quippe ita composita est tota ejus oratio, ut informantis ad pietatem, non decertantis ad refutationem, formam habere videatur. Procedit enim sedato simplicique modo ad erigendum animum in tantum Sacramentum, non contento et concitato illo genere, quod in disputationibus adhiberi solet. Sed quidquid his *hæreticorum næniis* intellexerit *Paschasius;* sive malos Catholicos, sive Nestorianos seu novos hæreticos designaverit, non aliam tradidit suo in libro de Eucharistia doctrinam, quam Ecclesiæ universæ.

15. *Summa ejusdem libelli.* — Tria potissimum docet hoc in opere *Paschasius*, quæ statim ab initio libri exponit : nimirum verum corpus et sanguinem Christi existere in Eucharistia : panis et vini substantiam non superesse facta consecratione : ipsumque corpus non aliud esse quam quod de Maria Virgine natum est. Hæc paucis comprehendit in hunc modum : « Licet figura panis et vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi et sanguis post consecrationem credenda sunt. Unde ipsa veritas ad discipulos hæc inquit : Caro mea est pro mundi vita. Et, ut mirabilius loquar, non alia plane, quam quæ nata est de Maria, et passa in Cruce, et resurrexit de sepulcro ». Tria alia ex his consequentia etiam docet, scilicet Christum *in mysterio quotidie veraciter immolari* in capp. 2, 4 et 9; Eucharistiam *et veritatem esse et figuram* cap. 4; denique *secessui obnoxiam non esse* cap. 20.

16. *Doctrina transsubstantiationis diserte in eo expressa.* — Præsentiam (quam vocamus) realem et transsubstantiationem ita asserit, ut si quis non credat, *impio deteriorem* esse pronuntiet cap. 12, et in Epistola ad Frudugardum *sanctorum fidem* appellet : secus sentientes *contra ipsum Dominum*, et *contra omnem Ecclesiam* agere. Denique in Commentario super Matthæum neminem esse, « qui in aperto hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit et confitetur ». Atqui non ignorabat Paschasius, quid de Eucharistia tum sentiret Ecclesia : neque vero eo impudentiæ prolapsurus fuisset, ut fingeret ita sentire Ecclesiam omnem, si alia tum fuisset Ecclesiæ fides. Pronum quippe et familiare Novatoribus est, sui temporis Ecclesiam arguere, fideles a recepta persuasione revocare, et se primos demum rectæ fidei jactitare auctores, aut certe avitæ religionis instauratores. Ut vero quisquam a recepta fide recedens dicere ausus sit, se cum sui temporis Ecclesia omni convenire, hactenus forsan inventus est nemo, nisi quidam recentiores Calvinistæ, qui Græcos hodiernos, sed longe distantes, secum de Eucharistia consentire ausi sunt affirmare, reclamantibus undique Græcis, et testimonia publica proferentibus in exsecrationem male impacti erroris. At vero *Paschasius* non unum terræ angulum, singularesve Ecclesiæ populos, sed *totum orbem* Christianum, nemine in aperto contradicente, confiteri dicit, quod ipse sentiebat scribebatque. Denique *Paschasium* omnibus sui temporis Gallicanis episcopis venerabilem fuisse constat, cum ex aliis multis, tum ex privilegio, quod Synodi Parisiensis Patres viginti ipsius rogatu Corbeiensi monasterio contulerunt, cum eximio elogio ejus monachorum, qui sine dubio magistri ac præceptoris sui doctrina imbuti erant. Quæ opponit Claudius Carentonensis minister, ut suspectam reddat *Paschasii* fidem, probetque eam cum sui temporis Ecclesia non concordare, solide postea refellit Mabillonius; sed ea non sunt hujus loci.

S. Anscharius fit archiepiscopus Hamburgensis, ut anno sequenti ostendetur.

GREGORII IV ANNUS 5. — CHRISTI 832.

1. *Theophilus exterminandas suscipit SS. imagines earumque cultores.* — Annus adest Redemptoris octingentesimus trigesimus secundus decimæ Indictionis inchoatæ, quo tempore Theophilus imperator semel aggressus movere bellum adversus Orthodoxos ob cultum sanctarum imaginum : quo magis in domesticos sibi conjunctos sanguine exercere vindictam abstinens fuit, eo amplius in alios se exhibuit durum atque severum. De his enim agens Joannes Curopalata, hæc ait : « In eis, qui sanctas et immaculatas colunt imagines, admodum sævus fuit et austerus; quippe qui superiores omnes crudelitate vincere contendebat : superiores enim fuerunt, Leo et Michael Balbus istius pater, quorum alter edicto sanxit, ut in nulla pictarum imaginum, ubicumque pictæ essent, hæc vox, Sanctus, imprimeretur, quasi non alii hæc vox quam Deo soli conveniret, haud recte conjectans. Cum enim Deus, hanc vocem, Deus, hominibus impertitus sit, quæ multo excellentior est hac voce adjectiva, Sanctus (nam longe humilior est sanctus) non utique ipsa nobis interdixisset. Verum hoc ille, ut dixi, lege sanxit. At Leo, qui ante ipsum regnavit, nequaquam ipsas coli consensit. Verum Theophilus ne coloribus quidem formari voluit; abjectum enim et humile talibus affici dicens, sed solam veritatem contemplari.

2. « Igitur detrahebantur eo tempore ab omni templo sacræ imagines; pro quibus feræ et aves insculpebantur, qui illius immanem servilemque dementiam coarguerent. Hinc sacrosanctæ opes repositæ, in forum projectæ contumeliose illudebantur, hinc carceres facinorosorum iis complebantur, qui in honore sacras imagines haberent, monachis, episcopis, pastoribus et his, qui eas depinxissent : pleni jam montes erant, et speluncæ iis, qui ut fures et scelerum patratores fame et siti interfecti fuerunt. Nam cum monachis jussisset ad urbes aditus intercludi, eosque omnino expelli edicto sanxisset : effecit, ut monasteria et solitaria loca multis atque perspicuis hominibus complerentur. Quippe cum sacri viri virtutem prodere et sacrum nollent indumentum, imo mallent fame et calamitatibus oppressi vitam finire. Aliqui negligentes habitum, idcirco perirent : plures autem ex iis, qui per desidiam vitam agerent remissam, ac dissolutam vitam amplexati essent, a sacris hymnis et cantionibus, et ab ipso habitu penitus abstinentes. Etenim ne hos quidem conventus peragi tyrannus concessit, qui persæpe vel soli possunt servare, et veluti frenum quoddam esse iis, qui cupiditatibus dediti temere labuntur.

3. « Verumtamen ne tunc libertas quidem loquendi ex hominibus prorsus recessit, sed quidam audaciores multi per se, aliqui etiam simul coacti, libere ad eum accedentes loquebantur, ostendebantque ex dictis Patrum nostrorum, Dionysii, magni Hierothei, et Irenæi non heri, aut paulo ante monachorum rempublicam adinventam et statum, sed antiquam atque adeo priscam ; quin etiam sanctarum imaginum figuras cum Apostolis viguisse demonstrabant. Siquidem S. Apostolus Lucas Dei Genitricis formam expressit; et ipse Christus Dominus ac Deus noster suam in quodam linteo depictam effigiem non manu confectam nobis reliquit. Isti igitur sacrosancti viri tyranni inscitiam redarguerunt. Cumque ei immanitatem (quod admodum libere loquebantur) objecissent, post multas plagas et verbera atque tormenta ex urbe exterminati fuere. Qui cum ad sacrum Præcursoris templum in Euxino Ponto situm pervenissent, flagellorum plagis confecti, celesti quiete tandem dignati sunt. Quorum veneranda corpora in terram insepulta projecta, integra et salva diutius permansere, quoad fideles quidam ea suscipientes, sepelienda curarunt, varioque honore certatim affecerunt sanctos, qui pro Christo Deo martyrium subiere.

4. « Quos æmulatus, similia et cognita his alius quidam monachus ostendit, qui nuper ad sacerdotii principatum ascenderat. Nam zelo Dei incensus coram tyranno adstitit, aliaque non parva enarravit, et illud Apostoli dictum : Si quis vobis evangelizaverit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Verum isti quoque plagas inflixit multas, sed ubi stabilior visus est in disputando, ad Joannem emisit præceptorem tyranni. Cui impetravit, ut hunc ipsum dialecticis demonstrationibus

in suam sententiam adduceret. At generosus ac strenuus ille decertator non sophisticis aut dialecticis demonstrationibus, sed Apostolicis et Evangelicis dictis magis mutum istum reddidit, quam pisces. Et tunc haud paucis item plagis acceptis, in exilium mittitur. Sed paulo post cum magno Ignatio quoddam tempus commoratus, cum eum de futuris imperatoribus edocuisset (erat enim futura prævidendi munere donatus) ad Dominum migravit.

5. « Tyrannus vero sacris imaginibus infestus, properabat pictores omnes perdere; vel si vivere mallent, jubebat, ut ipsas exspuentes, tanquam profana quædam pedibus in terram projecta conculcarent. Præter alios comprehensus est item Lazarus monachus, qui tunc pingendi arte celebris erat, ac prius ille Theophilus Deo repugnans, obsequiis ipsum devincire tentavit; sed ubi omni adulatione præstantiorem eum vidit, ad insitam sibi vim conversus est, tantisque tormentis ipsum excruciavit, ut nec superesse quidem posse existimaretur. Et ita corpore male habentem concludit in carcere. Sed postquam illum convaluisse audivit, rursumque imagines depingere, laminas ferreas ignitas illius palmis jussit admoveri. Igitur carnes depascebatur ignis, quoad animo tandem defectus athleta jacuit semimortuus. Verum oportebat divina gratia hunc servari, ut posteris esset incitamentum. Quare tyrannus ut extremum jam spirare sanctum didicit, reginæ precibus ille cum quibusdam aliis, qui sibi maxime propinqui erant, e carcere liberatur, et in templo Præcursoris, quod ita vocabatur, Formidabilis, occultatus est, atque ut sese habebat plagis male affectus, Præcursoris expressit imaginem, quæ diu conservata sanat ægrotos. Atque hæc ita tunc gesta sunt ». Superfuit etiam iste post obitum imperatoris, et pingere sacras imagines non cessavit. Hæc de rebus Orientalibus satis, ad Occidentales transeamus.

6. *Ludovicus filium Pipinum regno privat. Papa ad S. Ansgarium Amaburgensem archiepiscopum pallium mittit.* — Fluctuabant in Occidente inter hæc res Ludovici imperatoris, cum ipse in carcerem conjecisset filium Pipinum, qui inde a suis noctu subductus eripitur. Quamobrem ipsum regno privat, quod inter Lotharium atque Carolum divisit; sed res effectum non est consecuta.

Hoc pariter anno ordinato S. Ansgario Sueonum atque Danorum apostolo Amaburgensi archiepiscopo civitatis Transalbianorum primo, Gregorius papa pallium, insigne plenitudinis potestatis ad eum misit. De his enim vetus chronographus, Adam nominatus, verbis istis [1] : « Tunc cum scilicet idem sanctus magnum retulisset ex gentilium prædicatione proventum, imperator Ludovicus cum magistratibus S. Ansgario de salute gentium congratulatus, ingentes Christo gratias persolverunt.

7. « Habito igitur generali sacerdotum Concilio, pius Cæsar votum parentis impleri cupiens, Amaburg civitatem Transalbianorum metropolim statuit omnibus barbaris nationibus, Danorum, Sueonum, itemque Slavorum, et aliis conjacentibus in circuitu populis. Eique cathedræ primum archiepiscopum ordinare fecit Ansgarium. Hoc factum est anno Domini octingentesimo trigesimo secundo, qui est Ludovici imperatoris annus XVIII (XIX), Villerici Bremensis episcopi quadragesimus tertius. Consecratus est autem a Drogone Metensi episcopo, Cæsaris fratre germano, adstantibus atque faventibus Odgario Moguntiensi, Ebbone Rhemensi, Heddi Treverensi et aliis. Consentientibus etiam Villerico Bremensi, et Helingaudo Ferdensi (Werdensi) episcopis, quibus antea diœcesis illa commendata est, roborante id Gregorio quarto Apostolica auctoritate et pallii donatione. Habentur in Ecclesia Bremensi præcepta imperatoris, et privilegia papæ S. Ansgario data ». Hæc auctor. Quæ male apud [2] Crantzium in Ecclesiastica Saxonum historia facta ponuntur anno sequenti Redemptoris : siquidem præfertur dicti auctoris antiquitas, qua ille sibi fidem majorem conciliat. Ludovicus vero anno sequenti ab imperio depositus reperitur.

[1] Adam. l. I. c. 17. — [2] Crant. Eccl. hist. Sax. l. I. c. 10.

Anno periodi Græco-Romanæ 6325.— Anno Æræ Hispan. 870.— Anno Hegiræ 217, inchoato die 6 Febr., Fer. 4. — Jesu Christi 832.
— Gregorii IV papæ 6. — Ludovici imp. 19. Theophili imp. 4.

1. *Tertia expeditio Theophili Aug. adversus Saracenos.* — A num. 1 ad 6. Elmacinus in Hist. Saracenica lib. 2 testatur, *Almamonem* califam Bagadensem annis Christi DCCCXXX et duobus sequentibus bellum gessisse adversus Theophilum Augustum, et ex Constantino Porphyrogenneto in Continuatione Theophanis lib. 3, pag. 72, ordinationem *Jannis* seu *Joannis* pseudo-patriarchæ Constantinop. in diem XXI mensis Aprilis currentis anni conferente, quid in eo bello peractum sit, intelligimus. « Jam vero rursum », inquit Porphyrogennetus, « vere appetente, ac bellatores viros inter se committente, Theophilus ingentibus contractis copiis, contra Saracenos proficiscitur, educto e carcere sibique adjuncto sancto Methodio. Neque vero tunc primum fecit, sed et semper factitabat, penes se virum habens, sive ut ejus sapientiæ vi obscura vulgoque ignota dissolveret, eaque ipsi aperiret (erat enim Theophilus abstrusarum rerum operosus investigator) sive id cavens, ne quasi is turbas, se absente, ob sacrarum imaginum amolitionem, in urbe excitaret. Præcipui enim civium, inque eis viri religiosi, Methodium pluris faciebant, eumque impense colebant. Idcirco una secum adducere, non post se relinquere, ex officii ratione Theophilo videbatur. Itaque commissa utrinque acie, ac Ismaelitis superioribus, contigit circumventum imperatorem in vitæ periculum adduci ». Addit Porphyrogennetus, *Manuelem* exercitus ductorem omni majus dedecore reputantem, si Romanorum imperator ab hostibus caperetur, in medios cuneos Theophilum quæsiturum irrupisse, eumque tandem periculo exemisse; sed cum invidi eum ex calumnia reum egissent, ipseque vereretur, ne ob id ab imperatore oculis orbaretur, sese ad Saracenos transtulisse, a quibus magis honoribus donatus est. « Verum cum ejus percrebrescente fama, Theophilum rei pœniteret, nec levis dolor inde eum incessisset, nullum non funem movendum statuit, ut virum ad se revocaret, ad seque redire compelleret. Unde alii quidem per Jannem monachum, quo tempore missus est ad commutandos captivos, pacis cum fœdera iniisse, ac Manuelem ad se revocasse ferunt.

2. *Joannes fit pseudo-patriarcha Constantinopoleos.* — Paulo post scribit Porphyrogennetus : « Salvus inde receptus, Constantinopolim in sacram Blachernensem ædem venit, erga quam sciret Theophilum non vulgarem habere fidem. Quocirca etiam magistri honore donatur, exindeque Theophili compater audit, et scholarum domesticus præficitur. Non desunt qui dicant, fugisse quidem Manuelem ad Agarenos, ac Theophili opera, uti dictum est, fuisse revocatum : non tamen majestatis accusatum Theophilo imperante fugisse, sed Michaele Traulo ejus patre, sive odio in illum defecerit, sive quod veteres ejus inimicitias suspectas haberet. Interim vero etiam Jannes Constantinopolitanus episcopus ordinatur, Aprilis vicesima prima, die Dominica : impietatis præmium, perversæque fidei, ac sacris imaginibus negati cultus, sacerdotium consecutus ». Cum itaque currenti anno dies XXI mensis Aprilis in diem Dominicam incidat, et Anastasius in Appendice ad Chronologiam Nicephori testetur, *Jannem* seu *Joannem* sedisse annos novem, *Antonium* vero ejus in sede Constantinopolitana decessorem, qui anno DCCCXXI pontificatum iniit, sedisse annos duodecim, apparet, Porphyrogennetum recte *Jannis* ordinationem consignasse, ideoque et expeditiones tres adversus Saracenos, quas tribus continuis annis tam ipse quam alii historici Byzantini susceptas fuisse docent, a nobis suis annis fuisse redditas. In Zonara quidem legitur, *Antonium* sedisse annos XIII, sed id forte librariis in numeris sæpius errantibus imputandum.

3. *S. Methodius per septennium in sepulcro retruditur.* — Ex his etiam liquet primo, Baronium perperam expeditionem *Theophili* mox a nobis narratam distulisse in annum DCCCXXXIV, ut ibidem num. 10 videre est. Liquet secundo, eum anno DCCCXXXIII, num. 1, non bene etiam scripsisse *Joannem* suffectum esse Antonio *anno sexto Theophili imp.*; sic enim nec *Theodotus* per annos VI, nec *Antonius* per annos XII, nec *Joannes* per annos IX, pseudo-patriarchatum Constantinopolitanum gessissent. Liquet tertio, Symeonem logothetam initium patriarchatus Joannis male copulasse cum anno octavo Theophili Aug. qui tamen recte hominem depinxit : « Homo præstigiis, inquit,

divinationibus ex pelvi omnique impietate nominatissimus. Et vero idoneum organum regiæ impietatis inventus, collata cum eo opera, quæ ad interitum existant, propense omnia exsecutus est, ac quem parturiebat (occultabat tamen) impietatis basiliscum, imperator edidit peperitque, promulgato edicto, quo sacras imagines oblini ac aboleri juberet ». In libello Synodico mentio est Pseudo-Synodi Constantinop. in Blachernis ab isto præstigiatore celebratæ : « Theophilus Michaelis filius imperium adeptus, mortuo Antonio, Joannem, qui pelvi inspecta divinare soleret, solio præfecit, et maximam adversus pios persecutionem commovit ; ac impiam in Blachernis Synodum congregans, adoratores sacrarum imaginum anathemati subjecit ». Quæ itaque Baronius hoc anno num. 1 et seqq. ex Curopolata refert, detractas nempe fuisse ab omni templo sacras imagines, et earum loco feras ac aves insculptas, et voluisse imperatorem pictores omnes perdere, et nominatim *Lazarum* monachum graviter afflixisse, ad istum annum spectat ; ad quem etiam reducendum quod Baronius an. DCCCXXXIV, num. 11 et seqq. de sancto *Methodio*, qui postea Constantinopolitanus patriarcha fuit, in medium adducit. Is in *Antigoni* insula in monumento cum duobus latronibus inclusus fuit, ubi per annos septem permansit. Post septennium Theophilus misit ad eum *Joannem* pseudo-patriarcham, qui eum inde extraheret, quod in palatii bibliotheca scriptum libellum invenisset, cujus assequi sensum minime potuit. Symeon logotheta, qui *Methodii* liberationem narrat, subjungit, *Theophilum* voluisse Methodium prope se in cubiculo habitare, et « exterorum quemlibet ad eum accedere, uno duntaxat excepto illius ministro, prohibuit. Ipse vero quotidie ad eum ingrediens, si quæ dubiæ quæstionis erant, ex illo exquirebat. Latro autem in sepulcro relictus, quanquam liber dimissus erat, exire noluit ; sed magnis signis ac prodigiis fulgens, eo ipso loco vitæ finem fecit », inquit Simeon logotheta. Quare cum Theophilus mense Januario anni DCCCXLII interierit, initium persecutionis Methodii ab hoc anno removeri non potest ; alioquin *Methodius* per annos septem in sepulcro, ubi ex latronibus unus mortuus est, et per annos aliquot in palatio moratus non esset.

4. *Domus regia Franciæ turbata.* — Ad num. 6. In domo regia Franciæ pax aliqualiter hoc anno turbata ; scribit enim annalista Bertinianus : « Indignatus Pippinus, quod a patre non fuerat honorifice susceptus, inito consilio, in vigilia Innocentium, prima noctis hora cum paucis suorum fuga lapsus est, et sub omni festinatione Aquitaniam petiit. At domnus imperator graviter inde commotus est, nunquam æstimans filio suo talia debere contingere, aut patris præsentiam fugere. Tunc itaque convocatis undique consiliariis, habitoque cum eis consilio, quid de his agendum esset, statutum est, ut suum generale placitum in Aurelianis civitate habendum denuntiaretur, illucque Hlotharium de Italia, Ludoicum vero de Aquis venire, pariterque cum patre ad condictum placitum pergere ». Ludovicus Aug. ut hyemem sic et Paschalem solemnitatem Aquisgrani transegit, postea Ludovicum quoque filium, qui suis se fratribus socium jungit, adversarium experitur. Pippinus et Ludovicus fratres in administrando Francorum regno præcipuam auctoritatem ambiunt, eamque contendunt sibi jure debitam, qui suppetias antea patri contra Lotharium tulerunt. In ipsa imperatoris aula lis est inter Guntbaldum monachum et Bernardum Septimaniæ ducem, ut indicat Nithardus lib. 1. Scribit vero Theganus cap. 39 : « Post Pascha auditum est, quod æquivocus filius ejus cum consilio Lotharii voluisset visitare patrem inhoneste, et venit usque ad monasterium sancti Nazarii, et modico tempore ibi residens, usque dum pater ejus Moguntiam veniens, et coadunato exercitu secutus est eum ».

5. *Ludovicus Bajoariæ rex redit in gratiam patris.* — Rem fusius refert annalista Bertinianus : « Subito perventum est ad aures piissimi imperatoris Ludoicum cum omnibus Bajoariis liberis et servis, et Sclavis, quos ad se vocare poterat, Alemanniam, quæ fratri suo Carolo a patre jam dudum data fuerat, ingredi velle, eamque vastare et diripere ac suo regno adunare, cunctumque populum regni illius ei fidelitatem promittere, et his peractis in Franciam cum ipso exercitu hostiliter venire, et de regno patris sui quanto plurimum potuisset, invadere, sibique subjicere. Cumque hoc compertum esset, statim domnus imperator mutato placito, omnes Francos Occidentales et Australes, necnon et Saxones, obviam sibi XIV kalend. Maii Moguntiam venire præcepit. Hoc audientes omnes alacriter ad domnum imperatorem venire festinaverunt, ei in omnibus auxilium præbere cupientes ». Rex Bajoariæ, ut Theganus cap. 39 testatur, « exspectavit adventum patris, et voluit se defendere. Pater itaque veniens jussit eum venire ad se, quem benigne suscipiens habuerunt colloquium pacificum, et non post multos dies cum gaudio magno amore diviserunt se ».

6. *Pippinus rex sub custodia detinetur.* — Annalista Bertinianus ait, Moguntiæ denuo annuntiatum esse « Placitum generale kalendas Septembris Aurelianis habendum ibique unumquemque hostem libere advenire. Cumque illic pervenit, dona annuaria more solito suscipiens, mox inde ad Lemodicas (seu Lemovicensem urbem) festinavit. Tunc filium suum Pippinum ad se vocans, inter cætera increpavit eum, cur de ejus præsentia sine licentia aufugisset ; paternoque illum affectu corripere cupiens, in Franciam ire præcepit : ut in loco, quo eum esse injunxit, moram faceret, quousque sua emendatione patris animum mitigaret. Ille vero se facturum simulans, et de incœpto itinere regrediens, paternam jussionem implere contempsit ». Postea captus est a patre, tuncque contigere quæ narrat auctor Vitæ Ludovici Pii : « Imperator

Pippinum ob pravorum morum corruptionem sub custodia privata Treveros perduci jussit. Quo cum duceretur, et indulgentius haberetur, a suis custodiæ noctu subducitur, et usque ad imperatoris reditum ab Aquitania, quaquaversum valuit et volvit, pervagatur. Et tunc quidem imperator inter filios suos Lotharium atque Carolum quamdam divisionem regni constituit ». Ad hanc regni divisionem respicit Nithardus, quando ait : « Aquitania Pippino dempta Carolo datur, et in ejus obsequio primatus populi, qui cum patre sentiebat, jurat ».

7. *S. Anscharius fit primus archiepisc. Hamburg.* — Ad num. 7. *S. Anscharius* non hoc anno, sed anno DCCCXXXI ordinatus est archiepiscopus Hamburgensis. Is et Witmarus Corbeienses monachi, cum Sueonum gentem primis Christianæ fidei rudimentis per sex posteriores menses anni DCCCXXX instruxissent, ad Ludovicum Augustum ante conventum Aquisgrani circa kal. Februarii an. DCCCXXXI habitum redierunt, et Anscharius, antequam conventus solveretur, consecratus est primus Hamburgensis archiepiscopus : « Peracto apud eos (nempe Sueones aut Suecos, inquit Rembertus in hujus sancti præsulis Vita) altero dimidio anno, præfati servi Dei (Anscharius et Witmarus) cum certo suæ legationis experimento, et cum litteris regia manu more ipsorum efformatis, ad serenissimum reversi sunt Augustum. Qui honorifice et cum maxima pietatis benevolentia ab eo suscepti narraverunt, quanta Dominus secum egerit, et quod odium fidei in illis partibus ad vocationem gentium patefactum fuerit. Hoc itaque devotissimus audiens imperator immenso lætificabatur gaudio, pariterque recolens quæ jam olim apud Danos circa Dei cultum concepta fuerant, et laudes et gratias omnipotenti Domino referens, ardore fidei incensus quærere cœpit, quomodo in partibus Aquilonis, in fine videlicet imperii sui sedem constituere posset episcopalem, unde congruum esset episcopo ibi consistenti, causa prædicationis illas frequentius adire partes, et unde etiam omnes illæ Barbaræ nationes facilius uberiusque capere deberent divini mysterii sacramenta ». Paulo post subjungit, cum jam fides Christi in partibus Danorum atque Sueonum fructificare cœperit, Ludovicum Aug. cum consensu episcoporum in ultima Saxoniæ regione trans Albim, in civitate Hamburgensi sedem constituere decrevisse archiepiscopalem, « cui subjaceret universa Nordalbingorum Ecclesia, et ad quam pertineret omnium regionum Aquilonarium potestas », et ad hanc sedem Anscharium consecrari fecisse archiepiscopum per *Drogonem* Metensem præsulem, adstantibus *Ebone* Rhemensi, *Hetti* Trevirensi et *Otgario* Maguntiacensi.

8. *Epocha institutionis archiepisc. Hamburgensis.* — Rembertus num. 68, de morte sancti Anscharii, quæ die III Februarii an. DCCCLXV accidit, locuturus, ait : « Ætatis suæ anno sexagesimo quarto, episcopatus vero trigesimo quarto, gravi cœpit corporis morbo laborare, dysenteria scilicet jugi, qua cum per multos dies, mensibus videlicet quatuor et amplius acriter laboraret, etc. » Quare cum anno DCCCLXIV, mense Novembri, annum XXXIV episcopatus ageret, apparet eum consecratum esse episcopum Hamburgensem anno superiori, non vero anno DCCCXXX, ut perperam Cointius putavit, et cum Baronio ejus ordinationem in præsentem differri non debere. Hamburgensis diœcesis in Actis num. 30, dicitur *admodum parva*, *solum quatuor baptismales Ecclesias habebat*, et commendata fuerat a Ludovico imp. episcopis vicinis Willerico Bremensi et Helingando Ferdensi, ut ibidem num. 19. Terminos dictæ diœceseos sequentibus sæculis extensos describit Helmoldus lib. I Chronici Sclavorum cap. 6 : « Præter honorem, inquit, metropolitanæ sedis, qua omnes nationes, seu regna complectitur Aquilonis, habet utique Hammenburgensis Ecclesia præscriptos terminos suæ parochiæ, ultimam scilicet partem Saxoniæ, quæ est trans Albiam Nordalbingia, continens tres populos, Thetmarsos, Holsatos, Stormarios. Inde extenduntur termini ad Winithos, eos scilicet, qui dicuntur Wagiri, Obotriti, Kicini, Circipani, et usque ad flumen Panim, et urbem Dimin. Ibi est limes Hammenburgensis Ecclesiæ ». Urbs hæc Demminum est hodie ducatus Pomeranici limes, quo cum vicinis lacubus fluvioque Peni dirimitur a Meklemburgica ditione, in cujus Orientali plaga erant Kycini et Circipani, in Occidentali vero Obotriti, Wagirorum regio, seu *Wagria* Holsatiæ hodie annumeratur.

9. *Gregorius IV sedis Hamburgensis institutionem confirmat.* — Ludovicus Aug. sanctum Anscharium recens ordinatum « honorabiliter ad Sedem direxit Apostolicam, et per missos suos venerabiles Bernoldum et Ratoldum episcopos (ille Strasburgensis, hic Suessionensis episcopus erat) ac Geroldum illustrissimum comitem omnem hanc rationem sanctissimo papæ Gregorio intimari fecit confirmandam. Quod etiam ipse tam Decreti sui auctoritate, quam pallii datione more prædecessorum suorum roboravit, atque ipsum in præsentia constitutum legatum in omnibus circumquaque gentibus Sueonum, Danorum, Farriæ, Goulandon, Islandon, Scridelindon, Sclavorum, necnon Septentrionalium atque Orientalium nationum quocumque modo nominatarum, una cum Ebone Rhemensi episcopo, qui ipsam legationem ante susceperat, delegavit, et ante corpus et confessionem sancti Petri Apostoli publicam evangelizandi tribuit auctoritatem, et ne eorum quidquam in futurum irritum fieret, omnem resistentem et contradicentem, vel quolibet his sanctis studiis piissimi imperatoris insidiantem anathematis mucrone percussit, atque perpetua ultione reum diabolica sorte damnavit », inquit Rembertus. Rescriptum Gregorii IV recitant Bollandus ad diem III Februarii, Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 2, aliique.

10. *Amplitudo legationis S. Anscharii.* — Quibus limitibus legatio *Anscharii* Hamburgensis ar-

chiepiscopi circumscriberetur, explicat Cointius ex Adamo Bremensi an. DCCCXXX, num. 7. Ad eam legationem præter nationes Slavorum cis mare Balticum in Germania sitas, pertinuerunt Dania, Suessia, Scrictefinnia, seu Scridivindia, Halsingalandia, sive Helsingia, Nordmannia, seu Norwegia, Farria, Islandia et Groelandia. *Daniæ* nomine Jutiam peninsulam, olim Cimbricam, intellige cum insulis *Fionia* et *Selandia*, necnon et *Sconia*, quæ pars est veteris Scantiæ, seu Scandinaviæ. Ætate *Adalberti* Hamburgensis archiepiscopi, qui præsulatum suscepit anno MXLIII, in Jutia quinque civitates erant episcopales, *Slesuicum*, *Ripa*, *Arhusia*, *Wiberga*, et *Wendila ; Farria et Fionia*, quamvis haud parum dissitæ uni suberant episcopo ; in *Sconia* Dalboia civitas erat episcopalis. Eadem ætate tres in Suecia sedes erant episcopales, Scatæ, Sigdunæ et Byrcæ. *Norwegia*, ut in duas partes, Australem videlicet ac Borealem, sic et in duos distinguebatur episcopatus ; in Norwegia meridionali sedes episcopi non erat fixa, Nidrosiæ verò fixa erat in Norwegia Septentrionali. Adamus auctor Adalberto Hamburgensi archiepiscopo Synchronus *in confinio Sueonum vel Nordmannorum contra Boream* collocat *Scritefinnos*, quorum episcopus Halsinodensis dicebatur, et sedem habebat *Helsingiæ*, quæ primaria civitas erat provinciæ cognominis, sive Halsingalandiæ. Idem auctor Farriam *in ostio fluminis Albiæ* locat, additque monasterium ibi constructum ab Eilberto episcopo Fioniæ, quæ ratio fuisse videtur cur insulæ Fionia et Farria eidem paruerint episcopo. Idem Adamus in Descriptione gentium Septentrionalium non omisit *insulas Island et Gronland*, quibus a prælaudato Adalberto metropolita datus est episcopus ; inter primarias urbes Islandiæ numeratur *Scalholtum*, ibi fixa sedes episcopi, qui inde nuncupatus fuit *Scalholtanus*.

11. *Gautbertus ei adjutor assignatur.* — Porro gesta hoc anno his verbis exponit Rembertus num. 21 : « Post ordinationem domini et patris nostri Anscharii superius comprehensam, visum est illis (sc. Eboni archiepiscopo Rhemensi, qui in illis partibus Evangelium jam prædicarat, et Anschario) de earum legatione inter se conferentibus, necessarium esse, ut aliquis illi ordinaretur adjutor, qui in partibus Sueonum ministerii episcopalis officio fungeretur : quoniam in regione tam longe posita præsens adesse deberet pontifex, et ipse solus ad utrumque locum minime sufficeret. Cum consensu itaque et voluntate prædicti imperatoris, venerabilis Ebo quemdam propinquum suum Gautbertum nomine, ad hoc opus electum, et pontificali insignitum honore ad partes direxit Sueonum : cuique ministeria Ecclesiastica et necessarios sumptus tam ex sua, quam ex datione regia abunde tribuit, eumque quasi vice sua, qui idem prædicandi officium prius auctoritate Apostolica suscepisset, legatum in gentibus Sueonum esse constituit. Cui etiam postea clementissimus Augustus suggerente eodem venerabili præsule Ebone, sellam, quam ipse in loco memorato Welanao (vulgo Wehl, seu *Wedel*, infra Hamburgum) construxerat, quasi locum refrigerii tradidit, ut sc. ad ipsius ministerium officii perpetua stabilitate deserviret. Prædictus itaque Gautbertus, quem ipsi consecrantes honore Apostolici nominis Simonem vocaverunt, ad partem veniens Sueonum, honorifice et a rege et a populo susceptus est, cœpitque cum benevolentia et unanimitate omnium Ecclesiam inibi fabricare, et publice Evangelium fidei prædicare : fiebatque gaudium, salutis Christianis ibi degentibus, et de die in diem numerus credentium augebatur ».

12. *S. Meinulphus condit monasterium virginum canonicarum.* — *Sanctus Meinulphus* Ecclesiæ Paderbornensis diaconus Bodecense « monasterium et ejus Ecclesiam exstruit, et quarto idus Novembris eam curat dedicari ; multaque ex paternis bonis ei loco prædia largitur, instituitque illic congregationem sæcularium, ut vocant, canonicarum », inquit Gobelinus Persona in ejus Vita ; quæ hoc anno contigisse colligit Cointius num. 18, ex eo quod Dominica incidit in diem decimum Novemb. Præterea in ea Vita Meinulphus baptismum prius non suscepit quam Leo III papa Paderbornam venit, anno sc. DCCCIV, tuncque *filiolus* appellatur, et *per ætatem ambulare jam* potest. Quare anno DCCCXVI, quo Baronius hujus monasterii conditum refert, ut eo anno num. 18 vidimus, *Meinulphus* diaconus esse non potuit, ideoque ea fundatio in hunc annum differenda. Dum adhuc puer esset, datus est litteris addiscendis *Badurado* secundo episcopo Paderbornensi, « et cum ætatis accessione tantos habuit in vera pietate progressus, ut episcopus morum ejus gravitate, et haud obscuris virtutum indiciis multivariis permotus, eum sibi peculiariter a secretis esse voluerit ». Subdit Gobelinus : « Deinde sacris initiatus, diaconus ordinatus est, in quo ordine ad supremum usque vitæ diem permansit ».

13. *Irruptio Danorum in Angliam.* — Dani in Northumbriæ regnum anno DCCXCIV primam irruptionem fecere, rursumque hoc anno, qui ab illo est XXXVIII, in insulam rursum descenderunt, ut testatur Huntindoniensis in fine lib. 4, ubi ait : « Hegbrichti regis (Occidentalium nempe Saxonum) an. XXXIII, redierunt Dani in Angliam, XXXVIII anno postquam apud Donmutham victi et fugati sunt. Primum igitur prædaverunt Sepeige ». Est autem Sepeige seu Shpeia insula in agro Cantiano posita. Idem habent Malmesburiensis, Ethelwerdus, Wigorniensis, aliique historici Anglici, qui Danos postea muscarum instar ad insulam deprædandam advolasse scribunt, eamque ducentis triginta annis usque ad adventum nempe Nortmannorum Willelmi regis ductu desolatos esse.

GREGORII IV ANNUS 6. — CHRISTI 833.

1. *Theodori et Theophanis fratrum certamina pro fide Catholica.* — Redemptoris sequitur annus octingentesimus trigesimus tertius Indictionis undecimæ, quo prosequens male cœptam adversus Christianos persecutionem Theophilus, in peregrinos homines Catholicæ fidei professores Theodorum atque Theophanem fratres iram convertit : quos dire plagis affectos exilio tandem multavit, deportari eos jubens in insulam. Quod ad tempus pertinet, non ante præsentem annum hæc accidisse potuerunt, licet ab aliis primo loco persecutionis inconsulte ponantur. Cum enim in eorum Actis narretur, eos jam biennio habitasse in insula, cum Joannes Antonio suffectus fuit in throno Constantinopolitanæ Ecclesiæ ; constetque id non ante sextum annum Theophili imperii factum : utique non ante præsentem annum hæc contigisse potuerunt. Qui horum confessorum res gestas prosecutus auctor, hoc eodem sæculo vixit, et ab exordio persecutionis Theophili velut ab ovo (quod dicunt) rem auspicatus, sic exorditur :

2. « Postquam decessit impius imperator Michael, magis impio filio suo Theophilo reliquit imperium. Qui malum dogma sic est amplexatus, et iis, qui pietatem magis accurate tenebant, extitit tam gravis, ut omnes, qui fuerunt antea malæ opinionis, frigidos ac molles redderet in impietate. Hinc rursus in pios persecutiones, et sacrarum rursus imaginum eversiones, et rursus tormenta, et judicia, et carceres, et omne genus injustitiæ commotum in pietatem. Hinc Theodorus cum fratre Theophane delatus, et quod pius esset, accusatus. Qui pro pietate quidem, quod non sustinuit genus supplicii, vel potius, quam non suscepit coronam martyrii ? Non tolerantiæ ? Non dicendi libertatis ? Non zeli, quo pro Domino concitatus, quotidie decertabat ? martyr inter martyres, et confessor effectus per ipsa pro Christo certamina. Res autem illius magis ostendit multorum dierum carcer, quem sustinuit, et multiplicia supplicia, quæ filii a patre in hodiernum usque diem accipientes, effecerunt, ut et ea superarint oblivionem et scriptis mandata sint.

3. « Ab his suppliciis multi quidem ex iis, qui fuerant comprehensi, victi sunt, etiam si pœnitentia adversus victoriam rebellavit : complures autem propter spem et Christi desiderium generoso et forti animo contempserunt. Cum quibus hic quoque vir divinus, cum hoc quod nihil cessit iis, quæ promittebantur, beneficiis, loris præterea cæsus, dici non potest, quantam ostendit fortitudinem, sociis certaminis effectus exemplar non facile ad imitandum. Ipse certe, cum jam fuisset ei corpus laceratum flagellis, et solum sanguine aspersisset, ut qui rerum gravium et asperarum nullum sensum sustinuisset, nudus stetit in medio tribunali, et de plagis tanquam de aliquo ornamento glorians, et sic (ut ait[1] Paulus) effectus est theatrum angelis et hominibus. Cum autem præfectus ægre tulisset hanc diuturnam tarditatem : Ergo (inquit athleta) ideo sto nudus, ut si aliquem videro athletam defessum doloribus, illius defectum meo corpore alacri animo suppleam. O viri fortitudinem ! o dicendi libertatem ! o ardorem in Dominum ! Rursus ergo relegantur in insulam, quam solent appellare Aphusiam ». Hucusque de his, quæ in primo certamine sub Theophilo contigerunt.

4. Quomodo autem post biennium, iterum revocatus, iterum ad confessionem et supplicia cum fratre sit repetitus, suo loco dicturi sumus. Cæterum quod ad Theophilum spectat, quod plerique dicant hunc superasse impietate prædecessores imperatores, dixerint ista fortasse de his, quæ spectant ad cultum sacrarum imaginum, quas penitus aversabatur : cæterum etsi Iconoclasta fuit, Hagiomachus tamen nequaquam fuit, utpote qui sanctos coleret, Dei Genitricis Ecclesias frequentaret, sed ut (quod majus videri debet) erigeret, ut Joannes Curopalata tradit. Quod vero ad dictos pertinet confessores, alii, qui horum fratrum sunt confessionem scriptis prosecuti, ista, quæ diximus, prætereuntes, ab iis, quæ in posteriori confessione sunt gesta, sumunt dicendi principium, quæ post biennii ipsorum exilii tempus contigerunt, quæ nos suo loco dicturi sumus.

5. *Iterum conspirantibus filiis in Ludovicum, Gregorius papa pro pace laborat : Agobardus archiepiscopus Epistolam ad Ludovicum scribit.* —

[1] I. Cor. IV.

Graviori inter hæc turbine quatitur rursum imperium Occidentale, cum Ludovicus imperator se cogitur abdicare, conspirantibus iterum in eum filiis, simulque episcopis, quorum suasu idem rursus ad publicam peragendam redigitur pœnitentiam. Hæc singula quomodo se habuerint, sunt accuratius exploranda. Quod enim Pipinus a patre privatus est Aquitania, quæ Carolo puero ex Judith nato data fuit : magnam sibi imperator cum odio concitavit invidiam non Pipini tantum, sed aliorum filiorum Lotharii ac Ludovici, quo factum est, ut ad bellandum pararentur utrinque exercitus. Interea vero Gregorius papa pacem inter filios atque parentem conciliaturus, Roma profectus, ad ea, quæ prius obvia habuit, castra filiorum accessit, diutiusque ibidem commoratus, ut ad concordiam filios inducere posset. Quæ res in deteriorem partem accepta est a Ludovico, insusurrantibus nonnullis studere nimirum Pontificem filiis imperatoris : jactantibus insuper fore, ut esset excommunicaturus Pontifex quotquot inhærerent imperatori. Quo factum est, ut veniens ipse Gregorius ad Ludovicum, haud eo sit susceptus honore, quo consueverunt prædecessores reges Francorum ire obviam, et excipere Romanos Pontifices. Contestatus autem ipse Pontifex se non aliam ob causam esse Roma profectum, nisi ut ortum domesticum bellum sedaret, pacemque inter imperatorem atque filios conciliaret : ab eodem Ludovico dimittitur ad filios, rem tractaturus cum ipsis. Sed cum nihil ex sententia eveniret, implacabili odio adversus patrem commotis illis : Gregorius re infecta, mœrens reversus est Romam. Hæc quidem ex Vita ejusdem Ludovici imperatoris, quæ auctor, qui appendice auxit historiam Aimoini, ex eo totidem verbis apposuit.

6. Theganus, Treverensis Ecclesiæ chorepiscopus, qui aderat, partibusque Ludovici favebat, de his, quæ spectant ad Gregorium papam, hæc habet : « Post Pascha Ludovicus audivit, quod iterum filii sui ad eum venire voluissent non pacifice. Qui congregavit exercitum, et perrexit obviam eis usque ad Campum magnum, qui est inter Argentariam et Basileam, qui usque hodie nominatur Campus mendacii, eo quod ibi plurimorum fidelitas exstincta est (transfugientibus illis ad hostes). Filii autem ejus perrexerunt ei obviam cum Gregorio Romano Pontifice. Et quicquid postulabant, nihil erat eis pater consentiens. Non post multos dies venerunt ad colloquium imperator, et jam dictus Pontifex. Qui non diu loquentes, honoravit eum Pontifex in primis magnis et innumeris donis. Postquam uterque rediit in tabernaculum, misit imperator dona regalia per Alungum venerabilem abbatem et presbyterum supradicto Pontifici ». Hactenus de rebus gestis cum Romano Pontifice, qui desperatis rebus (ut dictum est) Romam reversus est.

Cum autem accepisset Agobardus archiepiscopus Lugdunensis, Gregorium papam haud digne (ut par erat) acceptum a Ludovico imperatore, existimante ipsum cum filiis trahere eumdem funem : hæc scripsit ad eumdem imperatorem :

« Jubet [1] vestra prudentissima solertia contra commotiones hujus temporis paratum esse utrumque ordinem militarem videlicet et Ecclesiasticum ; id est, et eos qui sæculari, et illo qui sacris ministeriis inserviunt : et illos quidem ad certandum ferro ; istos autem ad disceptandum verbo, ut similes similibus obsistere valeant. In qua re summopere sciendum est, quod in congressione armorum plus exspectanda est justitia superni regiminis, quam robur brachiorum. In altercatione autem sermonum plus exspectanda est veritas, quam copia verborum. Propter quod orandum est ab omnibus tota intentione mentis, ut ille, de quo vos dicitis [2] : Dominus illuminatio mea, et salus mea, quia illuminatio vestra est [3], illustret faciem suam super vos ; et quia salus vestra est, salvos vos faciat in sua misericordia, ut huic orationi congruenter vos subjugatis : Domine, non confundar, quoniam invocavi te.

« Ego igitur servulus vester cum cognovissem ex vestro sacro præcepto jussum mihi esse ad vestram præsentiam properare ita paratum, ut cum cæteris ecclesiasticis viris contra injustos reprehensores justæ reprehensionis oppositionem adhibere possemus : visum mihi est, ut in Dei et vestro servitio de anteriorum Patrum actibus, et sensibus hæc verba, quæ super annexa sunt, gloriosissimæ excellentiæ vestræ mitterem, quatenus sancta religio vestra pie perpendere dignetur, cujus reverentiæ debitores estis ad vestrum quotidianum profectum erga Sedem Apostolicam. Denique beatus Pelagius papa cum quosdam redargueret episcopos, eo quod nomen ejus reticerent in actione sacri mysterii in solemniis missarum, in principio scilicet, ubi dicere solemus in primis : Quas tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adunare et regere digneris toto orbe terrarum, una cum famulo tuo papa nostro, ait ad eosdem episcopos : Divisionem vestram a generali Ecclesia, quam tolerabiliter ferre non possum, vehementer stupeo. Cum enim beatissimus Augustinus Dominicæ sententiæ memor, quæ fundamentum Ecclesiæ in Apostolicis sedibus collocavit, in schismate esse dicat, quicumque se a præsule earumdem sedium auctoritate, vel communione suspenderit, nec aliam manifestet esse Ecclesiam, nisi quæ in Pontificalibus Apostolicarum sedium est solidata radicibus : quomodo vos ab universi orbis communione separatos esse non creditis, si mei inter sacra mysteria secundum consuetudinem nominis memoriam reticetis, in quo licet indigno, Apostolicæ Sedis per successionem episcopatus præsenti tempore videtis consistere firmitatem ? beatissimus quoque Leo papa ad universos Viennensis provinciæ episcopos

[1] Extant inter alia opera Agobard. cusa Parisiis anno 1605. — [2] Psal. XXVI. — [3] Psal. LXVI.

de auctoritate et privilegio Apostolicæ Sedis ita scribit: Divinæ cultum religionis, quem in omnes gentes omnesque nationes Dei voluit gratia coruscare, ita Dominus noster JESUS Christus humani generis Salvator instituit, ut veritas, quæ antea legis et prophetarum præconio continebatur, post Apostolicam tubam in salutem universitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Sed hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso, quasi quodam capite, dona sua, velut in corpus omne difunderet, ut extorrem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium individuæ unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; ut æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret, hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent. Verum hanc Petræ istius sacratissimam firmitatem Deo, ut diximus, ædificante constructam nimis impia vult præsumptione violare, quisquis ejus potestatem attentat infringere, favendo cupiditatibus suis, et id, quod accepit a veteribus, non sequendo. Hæc beatus Leo, sed et alii multi hujusmodi docentes, ut illius stabilis Petræ sempiterna soliditas, super quam Dominus Salvator noster propriam fundavit Ecclesiam, a solis ortu usque ad occasum primatus sui apicem successorum suorum auctoritate, tam per se, quam per vicarios suos firmiter obtineret. Ex quibus beatus Anastasius papa ad imperatorem scribens, docet quod pro Christo fungatur legatione, qui pro pace precatur Ecclesiæ: et ipsum imperatorem admonet, ut constitutis Apostolicæ Sedis obtemperet.

« Certe, clementissime domine, si nunc Gregorius papa irrationabiliter et ad pugnandum venit, merito et pugnatus et repulsus recedet; si autem pro quiete et pace populi et vestra laborare nititur, bene et rationabiliter obtemperandum est illi, non repugnandum. Si enim quod vestra voluntate et potestate cum consensu totius imperii vestri factum est, et postea in Apostolica Sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis et opportunus est ejus adventus. Quia nullatenus, quod ita est constitutum a vobis, debetis mutare: nec enim sine gravi periculo et reatu animæ fieri potest in his sacratissimis diebus Paschalibus. Perlatæ sunt ad me litteræ istius Apostolici, præcipientes, ut jejunia et orationes cum abstinentia faceremus; si forte omnipotens Dominus effectum conatui ejus præstare dignetur; quatenus apud vos obtineri possit, ut pax et concordia pristina domui et regno vestro restituatur. Quod ego audiens, compunctus, faciem cordis mei quantum valui, ad JESUM Christum Dominum nostrum levavi, vehementer exoptans, ut sine sanguinis effusione tam injustus tumultus per benignissimam omnipotentiam ejus sedaretur. Dignetur sublimis prudentia vestra pie perpendere quod Apostolus dicit: In novissimis diebus instabunt tempora periculosa. Quæ pericula B. papa Gregorius suo jam tempore, quando adhuc status idem multo et incomparabiliter melior erat quam nunc, ita deplorat, dicens: Tantis quippe in hoc loco hujusmodi fluctibus quatior, ut vetustam ac putrescentem navem, quam regendam occulta Dei dispensatione suscepi, ad portum dirigere nullatenus possim. Nunc ex adverso fluctus irruunt; nunc ex latere cumuli spumosi maris intumescunt; nunc a tergo tempestas insequitur; interque hæc omnia turbatus, cogor modo in ipsa clavum adversitate dirigere, modo curvato navis latere minas fluctuum ex obliquo declinare. Ingemisco, quia sentio quod negligente me crescit sentina vitiorum, et tempestate fortiter obviante, jamjamque putridæ naufragium tabulæ sonant.

« Heu, heu, si tunc jam putrescebat navis Ecclesiæ, et si ejus tabulæ jam putridæ erant, quid nunc est? Hæc verba, piissime domine, beatissimi doctoris propterea ad memoriam vestram reducere præsumpsi, ut quia nemo dubitat vos multo et ineffabiliter plus esse amatorem regni cælestis, quam terreni; permansuri, quam transituri; et juxta vestram sanctam fidem, spem et charitatem de nullo alio opere potestis tam care Deum placare, quam de sollicitudine et administratione pacis et unitatis Ecclesiæ: vestra solertissima religio elaboret, ut omnis anima fidelis proficiat in fide et cognitione Dei, quæ res omnibus rebus Deo carior est, hujus rei nisus (nisu) merita vestra appropinquare faciat Apostolicis meritis ». Post hæc autem redarguens eumdem imperatorem, quod scribens ad Romanum Pontificem, modo fratrem, modo patrem appellasset: eum non fratrem, ut alios principes, nominandum esse affirmans, hæc subjicit:

« Romano Pontifici scribentes, contrariis eum in Præfatione nominibus appellastis, fratrem videlicet et papam; dum congruentius esset, solam ei paternam reverentiam exhibere. Adventu quoque ejus comperto, lamentare vos dicitis, credentes omnibus principi scilicet subjectis futurum, et optasse occursum nostrum a nobis non negandum, nisi sacra jussio imperialis prævenirct: quæ verba reprehensibilia sunt, uno quidem modo, quia jussio Apostolicæ Sedis non minus vobis sacra videri debuerat, quam illa, quam dicitis imperialem: deinde quia veritate caret, quod dicitis illam prævenisse: non enim illa prævenit, sed nostra, id est, Pontificalis. Neque ignorare debueratis, majus esse regimen animarum, quod est pontificale, quam imperiale, quod est temporale. Beatus Gregorius Nazianzenus non hoc timuit coram imperatoribus in Ecclesia prædicare: sic enim ipsis impera-

toribus loquitur, dicens : Suscipitisne libertatem verbi, etc. »

7. Cæterum etsi sint qui dicant, in suspicionem ductum Gregorium papam apud Ludovicum, quod diutius apud eos mansisset : tamen eventus hanc penitus suspicionem evacuavit; siquidem ipse, quod eis adversus patrem non faverit, infensos sibi reddidit, cujus rei causa Lotharius, cum reversus est in Italiam, acerbissimum odium adversus eumdem Gregorium, ipsam Romanam Ecclesiam persequendo, manifestis operibus declaravit : quod ipse Ludovicus intelligens, eidem quibus valuit auxiliis præsto fuit, ut suo loco dicturi sumus. At vero tantum abest, ut sceleratis filiorum operibus consensum præstiterit Gregorius Pontifex, ut ab eis factum patris abrogationis decretum resciderit, quod testatur Paulus Æmilius, qui res Francorum est feliciter prosecutus.

Porro eodem, quo supra, libello Ludovico imperatori oblato, Agobardus Lugdunensis archiepiscopus plurimum invectus est in Augustam jam dimissam, sed domi receptam, urgens ut rursum ejiceretur. Hac enim exagitavit ipsam declamatione forensi[1] :

« Audite hæc, omnes gentes, audiat terra et plenitudo ejus a solis ortu et occasu, ab Aquilone et mari, et sciant et recogitent pariter, domini et imperatoris Ludovici filios juste fuisse et esse indignatos, et bene sentire, et intendere ad expurgandum paternum palatium a sordibus facinorum et iniquis factionibus, et regnum ab amarissimis et tumultuosis inquietudinibus : tantum ut inter eos germana fides et fraterna sinceritas Deo digna, et omni fideli populo beneplacita persistat et inviolabiliter perseveret. Igitur cum prædictus dominus et imperator quietus esset in domo, et florens in palatio suo, cum adhuc juvenem conjugem sub sui reverentia custodiret, et secundum Apostolum, uxorium debitum illi persolveret : in processu vero dierum cum cœpissent hæc primum tepescere, deinde frigescere, ac per hoc et mulier resolvi in lasciviam cessantibus licitis conversa, imo adversa, ad illicita adscivit sibimet aptas personas ad perpetranda turpia, et primum latenter, deinde impudenter. Cognoverunt autem hoc initio pauci, deinde plures, ad postremum autem multitudo palatii, et regni ac finium terræ : quam rem irridebant minores , dolebant majores , omnes autem clari viri intolerandam judicantes. Concitati itaque sunt spiritus filiorum imperatoris rationabili zelo, videntes maculatum stratum paternum, sordidatum palatium, confusum regnum et obscuratum nomen Francorum, quod hactenus clarum fuerat in toto orbe ; et surgentes uno et pio consensu in emundatione scelerum convenerunt simul, et aliis comprehensis, aliis effugatis, auctrice vero malorum a palatio exclusa, inclusaque in custodia, mutato habitu regali, induto habitu sanctimoniali, reddiderunt patrem quieti et aliquantulæ honestati.

« Cumque per nimiam filiorum remissionem bene acta dissolverentur per carnalium blandimenta, et cupidorum scelestos favores atque indecoras adulationes : iterum mulier tanquam legitima domina revocata est in palatium, et prælata consiliis et consiliariis. Cujus instigationibus mutata est mens rectoris, et cœpit duris cornibus ventilare filios, et conturbare populos : sicque factum est inauditum antea mortalibus : ut non tam persecuti injuste sustinerent persecutiones, quam persecutores inviti et coacti exercerent, et non solum exercerent, sed et sustinerent, dum violentissime in diversa, et contra juramenta compelluntur. Attendite et videte, si factum est unquam hujusmodi. Juratum est ergo imperatori seniori, et eodem jubente, iidem ipsi juraverunt imperatori juniori, et iterum ipso faciente, aliqui ex ipsis juraverunt regi fratri, et ad postremum pæne omnes compulsi sunt jurare puero : et ne ibi quidem remansit, sed quasi nihil horum fuisset, adhuc extorta sunt juramenta, etc. » Demum vero cuncta mala ex mala conjuge provenisse ostensurus, de ipsa a principio, quo eam duxerat Ludovicus, narrat historiam, sic incipiens :

« Commotio itaque hujus temporis et harum regionum, quæ mira omnipotentis Dei suavitate et dulcedine, sine conflictu armorum sedata est, non segniter memoranda est, sed debet corda fidelium in laudibus Dei et gratiarum actione alacriter succendere, et ad solertiam cautelæ sollicite reddere. Quæ commotio et conturbatio quale habuerit initium, vel originem, non est penitus reticendum. Igitur cum Christianissimus et piissimus imperator dominus Ludovicus, bonæ conjugis fide et moribus sibi congruentis consortium amisisset, necesse fuit, ut aliam sibi acciperet, quæ ei posset esse adjutrix in regimine et gubernatione palatii regni. Sed occulto Dei judicio talis assumpta est, quæ licet in primis annis viri et domini sui virtute et potestate pressa subdita fuerit, tamen in processu temporis talis inventa est, quæ magnorum fluctuum commotionis et conturbationis largus thesaurus esse posset, quæ non solum plebes ac populos, sive principes, verum etiam elegantissimos filios imperatoris etiam conjugatos, et gubernacula regnorum possidentes affligeret, contristaret et conturbaret, et pæne attereret et exterminaret. Cumque talibus incrementis viderent hi, quibus curæ erat de statu et honore regni, ac tranquillitate pacis et quiete populi, dehonestari palatium, obscurari claritatem regni, et ad ignominiam deduci nomen regnantium : cœperunt queri et murmurare, ac dolere et deplorare.

« Inter hæc concitati sunt spiritus virorum honoratorum et filiorum regis, et crescente colludio, accedente etiam consilio, convenerunt singuli de loco suo, et conjuncti ad palatium, effugaverunt ministros sceleris et reginam, quæ totius

[1] Agobard. Epist. ad Ludov. imp. pag. 366.

mali causa erat, et excluserunt de domo et honore regni, et constituerunt in retrusionem exilii. Ac deinceps quasi jam liberatum bonum patrem de laqueo ruinæ, gaudebant se implesse quod inscriptum est : Ejice derisorem, et exibit cum eo jurgium, cessabuntque causæ et contumeliæ. Hoc tam irreprehensibile factum et omni laude dignissimum cum complessent filii, redierunt ad sua, restituto patre honori et gloriæ suæ. His ita transactis, inimicus omnis boni auctorque omnis mali, qui non reliquerat corda possessa, satagit instaurare et redintegrare malum suum, et regina, quæ mutato habitu regali putabatur perdurare in habitu sanctimoniali, sicut ordo poscebat et rectitudo judicii docebat, reducta est in palatium et assumpta in consortium quasi legitima conjux, quod esse jam nullatenus poterat. Collocata itaque turpiter, et indecenter in fastigio regali, prius malum auxit et multiplicavit. Ad quod bonus filius quid agere debuit? numquid dissimulare? numquid silere? numquid quiescere? Non ita placuit illi indormitabili oculo, qui custodit Israel suum, sed suscitavit spiritus filiorum, et convenerunt iterum, ad succidendam recidivam malorum stirpem. Timebant enim, ne patri eveniret illud, quod de quodam rege Scriptura sancta loquitur, dicens : Igitur non fuit alter talis, ut habet (Achab), qui venumdatus est, ut faceret [1] malum in conspectu Domini : concitavit enim eum Jezabel uxor sua, et abominabilis factus est, etc. » Sed hæc de præteritis, in præsentiarum vero quid ageret, eodem libello superius ita paucis multa perstringit, dicens :

« Dicunt etiam aliqui, quod domina palatii seniores extra illa, quæ de ejus occultis et non occultis dicuntur, ludat pueriliter, spectantibus etiam aliquibus de ordine sacerdotali, et plerisque colludentibus, qui secundum formam, quam Apostolus scribit de eligendis episcopis [2], domui suæ bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate, quia si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? prædicare debuerant dominæ ludenti : Si qua regina semetipsam regere non novit, quomodo de honestate palatii curam habebit? aut quomodo gubernacula regni diligenter exercebit, etc. » Pluribus enim urgens, perfecit tandem quod voluit, ut scilicet Augusta rursus palatio ejecta longe longius amandaretur per filios extra Gallias in Italiam, claudenda diligenti custodia in civitate Derthona, ut ex sequentibus patet.

8. *Ludovici afflictio, depositio et publica pœnitentia.* — At quæ in castris imperatoris hæc secuta sint, idem qui supra, Theganus sic narrat : « Tunc consiliati sunt nonnulli, ut imperatorem relinquerent, et ad filios ejus pervenirent, in primisque illi, qui eum antea offendebant (offenderant), cæteris sequentibus. Quadam nocte maxima pars dimisit eum, et tentoria eorum (sua) relinquentes, pervenerunt ad filios. In crastinum vero reliqui, qui remanserunt, venerunt ad imperatorem, quibus præcepit, dicens : Ite ad filios meos, nolo ut ullus propter me vitam aut membra dimittat. Illi infusi lacrymis recedebant ab eo (jam tunc separatam ab eo habebant uxorem suam) juramento confirmans (confirmantes), ut nec ad mortem, nec ad delibilitatem eam habere desiderarent. Quam statim miserunt partibus Italiæ in civitatem Dertonam, ibi eam habentes. Non multo tempore post susceperunt patrem (Ludovicum ipsum imperatorem), et duxerunt cum eum ipsis. Quo facto diviserunt sibi. Pippinus perrexit in Aquitaniam, Ludovicus in Bavariam. Ludovicus vero duxit secum patrem in Compendium palatium, et ibi valde afflixit eum cum episcopis et cæteris nonnullis. Jusserunt enim eum ire in monasterium, et ibi esse omnibus diebus vitæ suæ. Quod ille renuens non consensit voluntati eorum. Omnes enim episcopi molesti fuerunt ei, et maxime hi, quos ex servili conditione honoratos habebat, cum his, qui ex barbaricis nationibus ad hoc fastigium perducti sunt. Elegerunt tunc unum impudicum et crudelissimum, qui dicitur Ebbo Rhemensis episcopus, qui erat ex originalium servorum stirpe, ut eum immaniter afflixisset cum confictionibus cæterorum. Inaudita locuti sunt, inaudita fecerunt, quotidie improperantes ei. Abstulerunt ei gladium de femore suo, judicio servorum suorum, induentes eum cilicio. Tunc impletum est elogium Jeremiæ prophetæ dicentis [1] : Servi dominati sunt nostri, etc. » Plura adversus Ebbonem inculcans, exprobrans ejus ingratitudinem. Extant adhuc ejusdem Ludovici imp. publicæ pœnitentiæ scripta, quibus ejusmodi inscriptio præposita est :

9. « Quæ [2] sequuntur gesta sunt apud Compendium palatium contra Christianissimum imperatorem Ludovicum, postquam regno ad tempus privatus est. Acta sunt autem studio non imitandæ dejectionis ejus ab Ebbone auctore ejus mali et cæteris episcopis, vel errore admittentibus, vel timore consentientibus. Non sunt hæc, ut salubris Concilii Decreta amplectenda, sed ut exitiatis commenti molimina respuenda ». Quæ sic se habent :

« Omnibus in Christiana religione constitutis scire convenit, quale sit ministerium episcoporum, qualisque vigilantia atque sollicitudo eis circa salutem cunctorum adhibenda sit, quos constat esse vicarios Christi, et clavigeros regni cælorum, quibus a Christo tanta collata est potestas, ut quodcumque ligaverint super terram, sit ligatum et in cælo, et quodcumque solverint super terram, sit solutum et in cælo. Et in quantum sint ipsi periculo constituti, si ovibus Christi pabulum vitæ ministrare neglexerint, et errantes ad viam veritatis, arguendo, obsecrando reducere pro viribus non studuerint juxta illud propheticum : Si non annuntiaveris [3], inquit,

[1] 3. Reg. XXI. — [2] 1. Tim. III.

[1] Thren. V. — [2] Extat in Ann. Franc. ex Pithæi Bibl. edit. — [3] Ezech. III.

iniquo iniquitatem suam, et ipse in impietate sua mortuus fuerit, sanguinem ejus de manu tua requiram. Et multa his similia ad magisterium pastorale pertinentia, quæ in divinis sparsim continentur. Quapropter eisdem pastoribus Christi summopere studendum est, ut erga errata delinquentium moderationem disertissimam teneant, ut sint juxta beati Gregorii doctrinam, documentum bene agentibus per humilitatem socii, contra delinquentium vero vitia per zelum justitiæ erecti; quatenus posthabito torpore aut segnitie vel humano favore, aut mundiali timore, sic exerceant ministerium suum, ut et præsentibus salubriter consulant, et futuris sint exemplum salutis.

10. « Verum quia in agro Dei, qui est Ecclesia Christi, noxia quæque instinctu hostis antiqui pullulare non cessant; quæ necesse est, ut adhibito sarculo pastorali, radicitus exstirpentur, et propter malevolos quosque, qui bene acta aut intelligere nolunt, aut malevola intentione potius intelligere, quam ipsam veritatem delectantur amplecti: oportet eosdem pastores, ut quandocumque de generali utilitate vel publica correctione quippiam in conventis suis decreverint, id juxta morem Ecclesiasticum scriptis committant, videlicet ut posteris omnem ambiguitatem et occasionem juste detrahendi, vel reprehendendi penitus amputent.

« Proinde notum esse necessarium duximus omnibus filiis sanctæ Dei Ecclesiæ, præsentibus scilicet et futuris, qualiter nos episcopi super imperio domini et gloriosissimi Lotharii imperatoris constituti, anno Incarnationis Domini Jesu Christi octingentesimo trigesimo tertio, Indictione XVII (XII), anno siquidem ejusdem principis primo, in mense videlicet Octobri, apud Compendium palatium generaliter convenimus, et memoratum principem humiliter audivimus, et hoc quidem illi, sive optimatibus illius, seu omni generalitati populi, quæ undique illuc confluxerat, manifestari juxta injunctum nobis ministerium curavimus, qualis sit vigor et potestas, sive ministerium sacerdotale, et quali mereatur damnationis damnari sententia, qui monitis sacerdotalibus obedire noluerit.

11. « Deinde tam memorato principi, quam cuncto ejus populo denuntiare studuimus, ut Domino devotissime placere studerent, et in quibus eum offenderant, placare non differrent. Examinata quippe sunt mala, quæ per negligentiam in hoc imperio contigerunt, quæ ad scandalum Ecclesiæ et ruinam populi, vel regni interitum manifestis indiciis pertinebant; quæ necesse erant, ut cito corrigerentur, et in futuro omnibus modis vitarentur.

« Inter cætera etiam commemoratum est a nobis, et omnibus in memoriam reductum, qualiter a Deo regnum istud per administrationem bonæ memoriæ Caroli præstantissimi imperatoris, et prædecessorum suorum valorem pacificum et unitum, atque nobiliter dilatatum fuerit, et domino Ludovico imperatori a Deo ad regendum sub magna pace commissum, Dominoque protegente, sub eadem pace, quandiu idem princeps Deo studuit et paternis exemplis uti, ac bonorum hominum consiliis acquiescere curavit, conservatum manserit. Et quomodo in progressu temporis, sicut omnibus manifestum erat, per ejus improvidentiam vel negligentiam in tantam venerit ignominiam et vilitatem, ut non solum amicis in mœstitiam, sed etiam inimicis venerit in derisionem.

12. « Sed quia idem princeps ministerium sibi commissum negligenter tractaverit, et multa, quæ Deo et hominibus displicebant, et fecerit et facere compulerit, vel fieri permiserit, et in multis nefandis consiliis Deum irritaverit, et sanctam Ecclesiam scandalizaverit, et ut cætera, quæ innumera sunt, omittamus, novissime omnem populum sibi subjectum ad generalem interitum contraxerit, et ab eo divino justoque judicio, subito imperialis sit subtracta potestas: nos tamen memores præceptorum Dei, ministeriique nostri atque beneficiorum ejus, dignum duximus, ut per licentiam memorati principis Lotharii legationem ad illum ex auctoritate sacri conventus mitteremus, ut eum de suis reatibus admoneat, quatenus certum consilium suæ salutis caperet. Ut quia potestate privatus terrena, juxta divinum consilium et Ecclesiasticam auctoritatem, ne secundam animam perderet, nempe rationalem, elaborare in extremis potius totis viribus studeret. Quorum legatorum consiliis, et saluberrimis admonitionibus libenter assensum præbuit, spatium posuit, diemque constituit, qua de salubribus eorum monitis certum eis responsum redderet.

13. « Cum autem in præscriptis instaret dies, sacer idem conventus unanimiter ad eumdem venerabilem virum perrexit, eumque diligenter de quibus Deum offenderat, et sanctam Ecclesiam scandalizaverat, ac populum sibi commissum perturbaverat, admonere, et cuncta illi ad memoriam reducere curavit. Ille vere eorum salutiferam admonitionem, et dignam congruamque exaggerationem libenter amplectens, promisit se illis in omnibus acquieturum salutari consilio, et subiturum remediale judicium. Porro de tanta salubri admonitione hilaris, illico dilectum filium suum Lotharium Augustum festinato affuturum supplicavit, ut illis ruptis quibusdam morulis, cum suis primatibus veniret, quatenus primum inter eos mutua reconciliatio secundum Christianam doctrinam fieret, ut si quid in cordibus eorum nævi aut discordiæ inerat, pura humilisque postulatio veniæ expiaret, ac deinde coram omni multitudine judicium sacerdotale more pœnitentis susciperet: quod et non multo post factum est.

14. « Veniens igitur idem dominus Ludovicus in Basilicam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, ubi sanctorum corpora requiescunt, Medardi, videlicet, confessoris Christi atque pontificis, necnon Sebastiani præstantissimi martyris, adstantibus presbyteris, diaconibus, et non parva multitudine clerico-

rum, præsente etiam præfato domino Lothario filio ejus, ejusque proceribus, atque totius populi generalitate, quotquot videlicet intra sui septum eadem continere potuit Ecclesia; et prostratus in terram super cilicium ante sacrosanctum altare confessus est coram omnibus, ministerium sibi commissum satis indigne tractasse, et in eo multis modis Deum offendisse, et Ecclesiam Christi scandalizasse, populumque per suam negligentiam multifarie in perturbationem induxisse. Et ideo ob tantorum reatuum expiationem, publicam et Ecclesiasticam se expetere velle dixit pœnitentiam; quo miserante Domino per eorum ministerium et adjutorium prospere mereretur absolutionem tantorum criminum, quibus Deus ligandi atque solvendi intulerat potestatem.

15. « Quem etiam iidem pontifices, utpote medici spirituales, salubriter admonuerunt, asserentes ei, quod puram et simplicem confessionem sequeretur vera remissio peccatorum : ut aperte confiteretur errata sua, in quibus maxime se Deum offendisse profitebatur, ne forte interius aliquid tegeret, aut in conspectu Dei quippiam dolose ageret, sicut jampridem in Compendio palatio ab alio sacro conventu correptus, coram omni Ecclesia eum fecisse, omnibus notum erat : ne sicut tunc, ita et nunc per simulationem et calliditatem, duplici ad Deum corde accedendo, ad iram potius, quam ad veniam suorum peccatorum provocaret, quoniam Scriptura testatur[1] : Simulatores et callidi provocant iram Dei. Verum post hujusmodi admonitionem professus est se in omnibus iis præcipue deliquisse : unde a memoratis sacerdotibus fuerat familiariter sive verbis, sive scriptis admonitus, ut digna increpatione correptus, super quibus chartulam, summam reatuum suorum, unde illum specialiter redarguerant, continentem ei dederunt, quam ille in manibus gerebat.

16. « Cap. 1. Videlicet sicut in eadem Charta plenius continetur, reatum sacrilegii incurrendo et homicidii, eo quod paternam admonitionem et terribilem contestationem sub divina invocatione ante sacrum altare in præsentia sacerdotum et maxima populi multitudine sibi factam, secundum suam promissionem non conservaverit : eo quod fratribus et propinquis violentiam intulerit, et nepotem suum, quem ipse liberare potuerat, interficere permiserit, et quod immemor voti sui signum sanctæ religionis propter vindictam suæ indignationis fieri postea jusserit.

« Cap. 2. Quod auctor scandali et perturbator pacis ac violator sacramentorum existendo, pactum, quod propter pacem et unanimitatem imperii Ecclesiæque tranquillitatem communi consilio et consensu cunctorum fidelium suorum fuerat inter filios suos factum, et per sacramentum confirmatum, super illicita potestate corruperit ; et in eo quod fideles suos in contrarietatem ejusdem primi pacti et juramenti aliud sacramentum jurare compulerit : in perjurii reatum præstatorum violatione sacramentorum inciderit. Et quantum Deo hoc displicuerit, liquido claret, quia postea nec ipse, nec populus sibi subjectus pacem habere meruit, sed omnes in perturbationem, pœnam peccati sustinendo, de justo Dei judicio postea inducti sunt.

17. « Cap. 3. Quia contra Christianam religionem et contra votum suum sine ulla utilitate publica, aut certa necessitate pravorum consilio delusus, in diebus Quadragesimæ expeditionem generalem fieri jussit, et in extremis imperii sui finibus, in cœna Domini, quando Paschalia sacramenta ab omnibus Christianis rite sunt celebranda, placitum generale se habiturum constituit. In qua expeditione, quantum in ipso fuit, et populum in magnam murmurationem pertraxit, et sacerdotes Domini a suis officiis contra fas amovit, et pauperibus gravissimam oppressionem irrogavit.

« Cap. 4. Quod nonnullis ex suis fidelibus, qui pro ejus, filiorumque suorum fidelitate, et salutatione, regnique nutantis recuperatione humiliter eum adierant, et de insidiis inimicorum sibi præparatis certum reddiderant, violentiam intulerit ; et quod contra omnem legem, divinam videlicet et humanam eos et rebus propriis privaverit, et in exilio tradi jusserit, atque absentes morti adjudicari fecerit, et judicantes procuidubio ad falsum judicium induxerit : et sacerdotibus Domini ac monachis contra divinam et canonicam auctoritatem præjudicium irrogavit et absentes damnavit, et in hoc reatum homicidii incurrendo, divinarum seu humanarum legum violator extitisset.

18. « Cap. 5. De diversis sacramentis sibique contrariis ac perniciosis, a filiis, sive a populo, eo præcipiente et compellente irrationabiliter sæpe factis, pro quibus non modicam in populo sibi commisso peccati maculam induxit : reatum perjurii nihilominus incurrisset, quoniam hæc proculdubio in auctorem, per quem fieri compulsa sunt, jure retorquentur. Sed in mulierum purgatione, in injustis judiciis, in falsis testimoniis atque perjuriis, quæ eo permittente coram se perpetrata sunt, quantum Deum offenderit, ipse novit.

« Cap. 6. De diversis expeditionibus, quas in regno sibi commisso non solum inutiliter, sed etiam noxie sine consilio et utilitate fecit, in quibus nimirum multa et innumerabilia sunt in populo Christiano flagitia perpetrata in homicidiis et perjuriis, in sacrilegiis et adulteriis, in rapinis, in incendiis, sive in Ecclesiis Dei, sive in aliis diversis locis factis, in direptionibus et oppressionibus pauperum, miserabili et pæne apud Christianos inaudito patratu : quæ omnia ad auctorem, sicut præmissum est, reflectuntur.

19. « Cap. 7. In divisionibus imperii ab eo contra communem pacem, et totius imperii salutem ad libitum suum temere factis, et in sacramento etiam, quod jurare compulit omnem populum, ut contra filios suos, sicut inimicos suos age-

[1] Job. XXXVI.

rent, cum ipse eos paterna auctoritate, consultuque fidelium suorum pacificare potuisset.

« Cap. 8. Quod non sufficerint ei tot mala et flagitia, per suam negligentiam et improvidentiam in regno sibi commisso perpetrata, quæ enumerari non possent, pro quibus et regni periclitatio, et dehonestatio evidenter provenerat; sed insuper ad cumulum miseriarum novissime omnem populum suæ potestatis ad communem interitum traxerit, cum debuisset esse eidem populo dux salutis et pacis, cum divina pietas inaudito et invisibili modo, ac nostris sæculis prædicando populo suo misereri decrevisset.

« Igitur pro his, vel in his omnibus, quæ supra memorata sunt, reum se coram Deo, et coram sacerdotibus, vel omni populo cum lacrymis confessus, et in cunctis se deliquisse protestatus est, et pœnitentiam publicam expetiit, quatenus Ecclesiæ, quam peccando scandalizaverat, pœnitendo satisfaceret, et sicut fuerat scandalum, multa negligendo, ita nimirum se velle professus est esse exemplum, dignam pœnitentiam subeundo.

20. « Post hanc vero confessionem, chartulam suorum reatuum et confessionis ob futuram memoriam sacerdotibus tradidit: quam ipsi super altare posuerunt, et deinde cingulum militiæ deposuit, et super altare collocavit, et habitu sæculi se exuens, habitum pœnitentis per impositionem manuum episcoporum suscepit, ut post tantam talemque pœnitentiam nemo ultra ad militiam sæcularem redeat.

« His itaque gestis, placuit ut unusquisque episcoporum, qualiter hæc res acta fuerit, in propriis chartulis insereret, eamque sua scriptione roboraret, et roboratam memorato principi Lothario ob memoriam hujus facti offerret. Ad extremum omnibus nobis, qui interfuimus, visum est omnium chartularum, imo tanti negotii summam in unum breviter, strictimque congerere, et congestam propriis manuum nostrarum subscriptionibus roborare, sicut sequentia factum esse demonstrant....... » (subscriptiones desunt).

Extat Agobardi archiepisc. Lugdunensis, qui cum aliis episcopis sedebat judex contra Ludovicum imperatorem, de publica ejus pœnitentia istiusmodi scripta historia :

« Publica Ludovici imperatoris coram amplissimo episcoporum conventu pœnitentia Agobardo præside.

« In nomine Dei ac Domini nostri JESU Christi, anno Incarnationis ejus octingentesimo trigesimo tertio, ego Agobardus Lugdunensis Ecclesiæ indignus episcopus interfui venerabili conventui apud palatium, quod nuncupatur Compendium, qui utique conventus extitit ex reverendissimis episcopis, et magnificentissimis viris illustribus, collegio quoque abbatum et comitum, promiscuæque ætatis et dignitatis populo : præsidente serenissimo et gloriosissimo Clothario imperatore et Christi Domini amatore. Quo protegente et adjuvante subter annexa disposita sunt, anno imperii primo, mense quarto. Quibus omnibus vehementer incumbebat vera necessitas, ut sollicite tractarent de periculo regni in præsenti, et statu in futuro. Quod regnum, quia jam diu nutabat, et impellebatur ad ruinam per negligentiam, et (ut verius dicam) per ignaviam domini Ludovici venerandi quondam imperatoris, in quibus ille irretitus est per corruptas mentes et corrumpentes, et secundum [1] Apostolicum dictum, quia erant ipsi errantes, et alios in errorem mittentes : a quo conventu, quidquid utiliter et laudabiliter tractando et conferendo inventum est, et necessario statuendum, et judicantibus consensi, et consentiens ipse judicavi. In primis videlicet, quæ ad commoditatem et soliditatem regni et regis pertinere videbantur; deinde quæ ad ereptionem et purgationem animæ domini Ludovici manifestissime noscebantur, quæ in prædicto conventu fideliter quæsita et veraliter (veraciter) inventa, et ordinabiliter exsecuta sunt, in eo scilicet, quod prædictus conventus deliberavit, ut per legatos et missos admoneretur dominus Ludovicus de suis erratibus, et exhortaretur, ut secundum propheticum dictum, rediret ad cor, et recognosceret acta sua quæ adversus Deum, currens per vias pravitatis et injustitiæ, exegerat, ac deinceps susciperet consilium vitæ et salutis suæ; quatenus apud omnipotentem Judicem et Dominum, qui clementissimus indultor est criminum, indulgentiam et remissionem iniquitatum impetrare posset. Ut qui per multiplicatas negligentias regnum terrenum amiserat, per impensas supplices confessiones regnum cæleste adipisceretur per eum, apud quem est misericordia et copiosa redemptio.

« Propter quod et libellus editus est a viris diligentioribus, et ei oblatus de manifestatione criminum suorum, in quo velut in speculo perspicue conspiceret fœditatem actuum suorum, et fieret in illo, quod per pœnitentem perfectum dictum [2] est : Iniquitatem meam ego cognosco : peccatum meum coram me est semper. Pro qua re accesserunt ad eum denuo omnes, qui in prædicto conventu aderant episcopi, condolentes et compatientes infirmitatibus et miseriis ejus, exhortantes atque exoptantes, et postulantes, ut omnipotens Deus manu pietatis suæ educeret eum de lacu miseriæ, et de luto cœni. Quod clementissimus Dominus non solum non abstulit, sed nec distulit, sed mox resuscitata in mente ejus contritione, humilitate cordis prostratus coram eis, non semel, vel iterum, sed tertio, aut amplius crimina cognoscit, veniam poscit, auxilium orationum precatur, consilium recipit, pœnitentiam postulat, injunctam sibi humilitatem libentissime impleturum promittit. Innotescitur ei lex, et ordo publicæ pœnitentiæ, quam non renuit, sed ad omnia annuit, ac demum pervenit in Ecclesiam coram cœtu fidelium, ante altare et sepulcra sanctorum, et prostra-

[1] 2. Tim. III. — [2] Psal. L.

tus super cilicium, bis, terque quaterque confessus in omnibus, clara voce, cum abundanti effusione lacrymarum, depositis armis manu propria, et ad crepidinem altaris projectis, suscepit mente compuncta pœnitentiam publicam per manuum episcopalium impositionem cum psalmis et orationibus: sicque deposito habitu pristino, et assumpto habitu pœnitentis, congratulamus et confidens postulat piissimi Pastoris humeris reduci. His gestis ego Agobardus indignus episcopus interfui, et melioribus consonans et consentiens judicavi, et manu propria signans subscripsi ».

21. Qui res gestas Ludovici tunc temporis conscripsit, facinus detestatus, hæc ait: « Verentes sceleris conspiratores inauditi, ne versa vice retrolapsa ferrentur gesta quæ erant, callido (ut sibi visum est) cum aliquibus episcoporum utuntur argumento: ut pro his, de quibus jam pœnitudinem gesserat imperator (nempe de nece Bernhardi), iterum publica pœnitentia, armis depositis irrevocabiliter, quodammodo Ecclesiæ satisfacere judicaretur. Cum ne forenses quidem leges contra unam culpam semel commissam bis invehant vindictam: et nostra lex habeat: Non judicare Deum bis in idipsum. Cui judicio pauci contradixere, plures assensum præbuere; maxima pars (ut assolet in talibus) ne primores offenderent, verbotenus consensere. Adjudicatum ergo eum absentem et inauditum, nec confitentem, neque convictum, ante corpus S. Medardi confessoris et S. Sebastiani martyris arma deponere, et ante altare ponere cogunt, pullaque indutum veste, adhibita magna custodia, sub tectum quoddam retrudunt ». Sane quidem rem per vim et metum actam, coloratamque falso religionis pigmento, nemo non dixerit ac improbarit. Cum alioqui etiamsi facta digna solemni, sive publica pœnitentia præcessissent, eam tamen iterari non debere, canones clamant, id S. Augustino [1] ad Macedonium testante. Unde merito boni omnes detestati sunt factum, et jure visus est Theganus, quem diximus, in Ebbonem Rhemensem episcopum horum omnium architectum, exprobrans facinus, declamasse.

22. Quæ autem hæc secuta sint, audi ab auctore Vitæ ejusdem imperatoris: « Expleto, inquit, hoc negotio, missa S. Martini, populus licentia accepta pro talibus gestis, mœstus ad propria revertitur. Lotharius autem patrem suum ducens, Aquisgrani hiematum aggreditur. Intra hiemis hujus durationem gregatim populi tam Franciæ, quam Burgundiæ, necnon Aquitaniæ, sed et Germaniæ coeuntes, calamitosis querelis de imperatoris infortunio querebantur. Et quidem in Franciam Eggebardus comes et Wilhelmus comes stabuli, quos poterant sibi in unione voluntatis restituendi imperatoris coadunabant. A Germania vero Hugo abbas a Ludovico filio imp. et ab eis, qui illuc confugerunt, a Drogone scilicet, episcopis et reliquis, Pipinum in hoc ipsum instigabat. Porro Bernhardus et Wasinus in Burgundia consistentem populum suasionibus accendebant, promissionibus alliciebant, juramentis adstringebant, et in unum velle fœderabant ». Hæc ipse. Sed quæ post hæc hieme transacta secuta sint, suo loco dicturi sumus.

Eodem anno, dum hæc in Ludovicum imperatorem aguntur, Compendium venit legatio a Theophilo Constantinopolitano imperatore ad Ludovicum ipsum missa. Qui ea functi sunt, fuere Marcus archiepiscopus Ephesinus et protospatharius ejusdem imperatoris, quam suscepit Lotharius una cum muneribus missis, eosque dimisit, nihil præterea in Orientem reportantes, quam ejus quam viderant tragœdiæ lugubris actionem.

[1] Aug. Ep. LIV. c. quamvis, id est, 50.

Anno periodi Græco-Romanæ 6326. — Anno Æræ Hisp. 871. — Anno Hegiræ 218 inchoato die 26 Januar., Fer. 1. — Jesu Christi 833. — Gregorii IV papæ 7. — Ludovici imp. 20. Theophili imp. 5.

1. *Theodorus Graptus et Theophanes sacras imagines defendunt.* — A num. 1 ad 5. In Vita S. Theodori Grapti a Combefisio in Manipulo originum Constantinopolitanarum græce et latine publicata dicitur, Theodorum cum fratre Theophane, mortuo Leone Armeno, Constantinopolim venisse, cumque multos in suam sententiam adducerent, et quæ Iconomachi scriberent, editis libris confutarent, opera Jannis, qui *brevi post patriarchalem sedem indignus incessit*, civitate pulsos fuisse. Tum imperante Theophilo Theodorum una cum fratre accusatum, *quod pius esset*, diuturnum carcerem

tolerasse, sed nec flagris nec verberibus cessisse : « Rursus itaque », inquit Metaphraste, « exilio relegantur in insulam, quam vulgi usu Aphusiam vocant, etc. Cæterum quod et illa longique ærumnas exilii gaudio ferrent, duobus post annis, soli ex alii imperatoris jussu Constantinopolim veniunt. Majori enim, etsi vano ac inani, imperator desiderio tenebatur, ut scilicet Theodorum ac Theophanem una secum sentientes nancisceretur, quam ut universos suæ ditionis teneret, quibuscum nulla ei opinionum dissensio erat ». Baronius biennii illius exordium cum præsenti anno alligat. Verum nullus character temporis in ea Vita reperitur, ex quo annus quo uterque Theophilo imperante in exilium missus est, deduci possit.

2. *Eas etiam tuentur tres patriarchæ Orientis.* — Combefisius loco laudato refert narratione a diversis ex historiis collectam de divina Christi imagine ad Augarum regem missa, et ex urbe Edessena Constantinopolim translata, quam composuit Constantinus Porphyrogenneta, qui pag. 90 asserit de ea imagine mentionem haberi in Epistola a tribus patriarchis Orientalibus Theophilo imperante scripta. Hæc Porphyrogennetæ verba : « Non hæc aures mulcendi causa, aut veritati fucum faciendi nullis testibus a nobis conficta narratio : quin imo tres simul patriarchæ, Job Alexandrinus, Christophorus Antiochenus et Basilius Hierosolymitanus ipsi scripserunt, atque hæc sic habere datis Theophilo imperatori litteris, qui sacrarum violator imaginum esset, palam fecerunt : tunc nimirum cum longa dissertatione divinas imagines sanctas adstruentes ac veneratione habendas, istud quoque tractarunt; ac licet nosse, si quis in multos versus fusam eam Epistolam ut legat, in animum induxerit». Ea Epistola ad nos non pervenit, sed ex laudatis verbis intelligimus tres illos patriarchas sacras imagines defendisse tanquam certam Orientalium Ecclesiarum traditionem.

3. *Filii Ludovici Aug. adversus eum rebellant.* — Ad num. 5 et seqq. Hoc anno filii Ludovici Aug. in apertum bellum adversus eum erupere, ac hinc et inde ingentes exercitus collecti : « Humano porro generi », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii, « pacique contrarius diabolus nequaquam ab infestatione imperatoris feriebatur, sed per satellitum suorum versutias filios sollicitabat, persuadens illis, quod pater illos ultro perdere vellet. Non considerantes quod qui mitior hominibus externis esset, immanis non poterat effici suis. Sed quia corrumpunt bonos mores colloquia mala, et lapidum etiam duritiam mollis aquæ guttula sæpius illisa terebrare solet, tandem ad id ventum est, ut filios imperatoris (Lotharium, Pippinum ac Ludovicum) in unum cum copiis quibus poterant coire facerent, Gregoriumque papam advocarent, sub ornatu quasi qui patri solus filios reconciliare deberet et posset. Rei tamen veritas post claruit. Imperator porro e contrario mense Maio Wormatiam venit cum valida manu, ibique quid agendum sibi foret diu deliberavit ». Agobardus Lugdunensis archiepiscopus in Epistola *de Comparatione utriusque regiminis Ecclesiastici et politici* inscripta, refert jussisse imprimis imperatorem, ut præter militarem ordinem Ecclesiasticus etiam contra præsentes commotiones paratus esset. Agobardi scopus in ea Epistola est, ut imperatori suadeat pacem concordiamque regni redintegrandam ex legibus a Gregorio papa præscribendis, quem Lotharii, Lotharianæque conjurationis fautorem temere credidit. Partem illius Epistolæ recitat Baronius in Appendice ad hunc annum. Hæc Agobardi in ea Epistola verba : « Certe, inquit, clementissime domine, si nunc Gregorius papa irrationabiliter et ad pugnandum venit, merito et pugnatus et repulsus recedet. Si autem pro quiete et pace populi et vestra laborare nititur, bene et rationabiliter obtemperandum est illi, non repugnandum. Si enim quod vestra voluntate et potestate cum consensu totius imperii vestri factum est, et postea in Apostolica Sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis et opportunus est ejus adventus, quia nullatenus quod ita est constitutum a vobis, debetis mutare. Nec enim sine gravi periculo et reatu animæ fieri potest ».

4. *Consilia sua promovent conjurati.* — Nithardus lib. 1 Agobardi, cæterorumque conjuratorum consilia sic exponit : « Populum quasi ad justum regimen sollicitant, Walanam (id est, Walam veteris Corbeiæ abbatem), Elisachar (seu Helisachar abbatem sancti Maximini in diœcesi Trevirensi), Mathfridum (is Aurelianensem comitatum accepit, Odone rursum expulso) cæterosque, qui in exilium retrusi fuerant, custodia emittunt, Lotharium, ut rem publicam invadat, compellunt; insuper autem et Gregorium Romanæ summæ Sedis Pontificem, ut sua auctoritate liberius quod cupiebant, perficere possent, sub eadem specie magnis precibus in supplementum suæ voluntatis assumunt ». Agobardus Lugdunensis archiepiscopus per litteras ad Francorum conventum a Ludovico Aug. vocatus, non tantum jussionem imperialem neglexit, sed et sacramentum fidelitatis, quod turbulentissimis hisce temporibus cum aliis episcopis Ludovico præstare debuit, irrisit in libro Apologetico pro filiis ejusdem imperatoris. Postquam enim illorum sprevit sacramenta, qui jubente Ludovico imp. idem anno superiori promiserunt Carolo regi tum puero, de juramentis, quæ serius, hoc videlicet anno, facta sunt, per contemptum similiter cap. 3 ita loquitur : « Et ne ibi quidem remansit, sed quasi nihil horum fuisset, adhuc exorta sunt juramenta ». Scripsit librum illum in procinctu belli civilis hoc eodem anno, priusquam Ludovicus in filiorum potestatem veniret, in eoque se passim ejusdem Ludovici infensissimum, Judithæ Augustæ, Caroli que regis hostem, et acerrimum Lotharianarum partium defensorem ostendit. Hanc lucubrationem Cointius an. DCCCXXX et tribus sequentibus passim confutat. Inter alios episcopos Lotharianæ factionis

præcipui memorantur, *Ebo* Rhemensis, *Bernardus* Viennensis, *Bartholomæus* Narbonensis, *Jesse* Ambianensis, *Helias* Tricassinus, et *Herobaldus* Autissiodorensis.

5. *Ludovicus Aug. ad defensionem se accingit.* — Auctor Vitæ Ludovici Pii, postquam narravit eum Wormatiam cum valida manu venisse, subjungit : « Missis destinatis, Bernardo scilicet episcopo (seu Bernhario episcopo Wormatiensi) cum reliquis, filios hortabatur ad se veniendum et redeundum. Sed et papam Romanæ Sedis conveniebat, ut si more prædecessorum suorum aderat, cur tantas necteret moras non sibi occurrendo. Cum vero rumor usquequaque diffusus sereret de cæteris quod verum erat, de papa vero Romano, quod ideo adesset, ut tam imperatorem, quam episcopos excommunicationis vinculis irretire vellet, si qui inobedientes essent suæ filiorumque imperatoris voluntati : parum quid subripuit episcopis imperatoris præsumptio audaciæ, asserentibus nullo modo se velle ejus voluntati succumbere, sed si excommunicaturus adveniret, excommunicatus abiret, cum aliter se habeat antiquorum canonum auctoritas ». Extat Epistola quædam *Gregorii IV papæ ad episcopos regni Francorum* , a Baluzio inter Agobardinas edita, et a Marca lib. 4 de Concordia cap. 11, ipsi juremerito asserta, et pluribus explicata. Cointius hoc anno num. 14 et seqq. frustra contendit, illud Opus Gregorio ab homine factionis Lotharianæ suppositum esse. Illius Epistolæ fragmentum tantum extat, quod Papirius Massonus, eumque secutus Goldastus, sub nomine Agobardi jam ediderant. Magnam partem illius fragmenti sub Agobardi nomine recitat Baronius in Appendice ad hunc annum.

6. *Pax a Gregorio IV frustra tentata.* — Pergit auctor Vitæ Ludovici Pii : « Tandem ergo conventum est festivitate sancti præcursoris Christi Joannis, in loco qui ab eo quod ibi gestum est, perpetua nominis ignominia notatus est, ut vocetur Campus mentitus. Quia enim ii, qui fidem imperatori promittebant, mentiti sunt, locus in quo id contigit, testis nequitiæ in suo nomine remansit. (Theganus cap. 42 campum illum Mendacii inter Argentariam et Basileam locat, ut videre est apud Baronium num. 6). Cum autem haud procul inde aciebus ordinatis consisterent, jamjamque ruendum in arma putaretur, nuntiatum est imperatori advenire papam Romanorum, quem venientem imperator in ipsa acie consistens suscepit, licet indecentius, quam debuit, imputans ei quod ipse sibi talem susceptionem præparaverit, qui inusitato modo ad se venerit. Ductus autem papa in habitationem castrensem, multis assertionibus perdocuit, non se tantum iter ob aliud suscepisse, nisi quia dicebatur, quod inexorabili discordia contra filios laboraret; ideoque pacem in utramque partem serere vellet. Audita vero parte imperatoris, mansit cum eo aliquot diebus. Remissus autem ab imperatore ad filios, ut pacem mutuam necteret, cum pene omnis populus partim donis abstractus, partim promissis illectus, partim minis territus, ad eos populumque cum eis consistentem more torrentis deflueret, nequaquam ut fuerat jussus, est permissus redire ». Theganus cap. 41 indicia mutuæ papam inter et imperatorem amicitiæ non omisit, ex quibus colligitur, nec Gregorium malevolo in Ludovicum Aug. animo fuisse, nec imperatoris filios Gregorio confidisse post ejus e castris Ludovici reditum, quia causæ suæ diffidebant, et piissimi Pontificis æquitatem probe noverant. Thegani verba recitat Baronius num. 6.

Ludovicus Aug. a Lothario filio detinetur. — Postea auctor Vitæ Ludovici Pii narrat quomodo Ludovicus Aug. in potestatem Lotharii venerit : « Tot ergo copiis inibi adductis, et imperatori subductis, adeo defectio in dies invaluit, ut in festivitate sancti Pauli , plebeii contra imperatorem, adulando filiis ejus, irruptionem facere minarentur. Quibus viribus obniti non valens, filiis mandavit, ne se populari direptioni exponerent. Cui remandant, ut castris relictis ad se veniat; se autem maturrime obviam ipsi processuros. Quibus altrinsecus sibimet occurrentibus, imperator filios admonuit, equis desilientes et sibi occurrentes, ut promissionis suæ memores tam sibi quam filio et uxori, illibata, quæ olim promiserant, conservarent. Quos congrue respondentes osculatur, et ad castra eorum est profectus. Quo pervenienti uxor subducitur, et ad Ludovici tabernacula convertitur. Ipsum vero Lotharius ad sua cum Carolo admodum puero deduxit, et cum paucissimis in papilione ad hoc deputato consistere fecit. Post hæc autem jam populo juramentis adstricto, imperium inter fratres terna sectione partitur. Uxor patris a Ludovico rege recepta, exilio iterum deputatur in civitatem Italiæ Tartonam (in ducatu Mediolanensi hodierno sitam). Gregorius papa talia cernens cum maximo mœrore Romam regreditur, et duorum fratrum Pippinus in Aquitaniam, Ludovicus in Bajoariam revertitur ». Idem narrat Theganus, cujus verba refert Baronius, num. 8.

7. *Ludovicus Aug. exauctoratur.* — Narrationem suam his verbis prosequitur auctor Vitæ Ludovici Pii : « Porro Lotharius patre assumpto, et seorsum cum deputatis equitante atque privatim manente, Merlegium villam devenit, ibique prout libuit commorans, et quæ visa sunt ordinans, ac populum absolvens, sed et conventum populo Compendii indicens, Vosagum per Mauri monasterium transiit, et Mediomatricum, quæ altero nomine Metis vocatur, pervenit. Qua relicta civitate Viridunum appulit, et Suessionem urbem adiit. Ibique in monasterio sancti Medardi patrem sub arcta custodia esse præcepit : et Carolo Prumiæ (monasterium est in archiepiscopatu Trevirensi situm) commendato, nec tamen attonso, ipse venationi institit, donec autumni tempore, id est, kalendis Octobris, sicut erat constitutum, patrem secum ducens, Compendium venit ». Paulo post : « In

eodem conventu cum multi insimularentur devotionis in patrem, defectionis in filium, quidam verbis simplicibus, quidam juramentis objecta diluerunt. Miseratio tamen hujuscemodi rei, et talis rerum permutatio, exceptis auctoribus, omnes habebat. Unde verentes sceleris conspiratores inauditi, ne versa vice retrolapsa ferrentur gesta quæ erant, callido, ut sibi visum est cum aliquibus episcoporum, utuntur argumento : ut pro his de quibus pœnitudinem gesserat imperator, iterum publica pœnitentia, armis depositis irrevocabiliter, quodammodo Ecclesiæ satisfacere judicaretur : cum ne forenses quidem leges contra unam culpam semel commissam bis invehant vindictam : et nostra lex habeat non judicare Deum bis in idipsum. Cui judicio pauci contradixere, plures assensum præbuere, maxima pars, ut assolet in talibus, ne primores offenderent, verbo tenus consensere. Adjudicatum ergo eum absentem et inauditum, nec confitentem, neque convictum, ante corpus sancti Medardi confessoris, et sancti Sebastiani martyris, arma deponere, et ante altare ponere cogunt : pullaque indutum veste, adhibita magna custodia, sub tectum quoddam retrudunt. Expleto hoc negotio, missa sancti Martini (id est, die XI mensis Novemb.) populus licentia accepta pro talibus gestis mœstus ad propria revertitur. Lotharius autem patrem suum ducens, Aquisgrani hyematum regreditur ».

8. *Ea exauctoratio in conventu Compendiensi facta.* — Conventus itaque *Compendiensis* finitus est in festivitate sancti Martini. Pithæus exauctorationem Ludovici Aug. publicavit, quam Baronius cum adnotatione, quam ejus Actis Pithæus præmisit, recitat a num. 9 ad 21, et Cointius hoc anno num. 38 et seq. pluribus exponit. Constat libellus capitulis VIII, in eoque episcopi dicunt : Notum esse necessarium duximus, « qualiter nos episcopi super imperio domini et gloriosissimi Lotharii imp. constituti, anno Incarnat. Domini Jesu Christi DCCCXXXIII, Indict. XII, anno siquidem ejusdem principis primo, in mense videlicet Octobri, apud Compendium palatium generaliter convenimus, et memoratum principem humiliter audivimus ». Quare Lotharius postquam monarchiam Francorum *terna sectione* cum Pippino ac Ludovico fratribus suis divisit, sibi soli post patris exauctorationem mense Julio factam nomen *imperatoris* vindicavit. Hinc Agobardus conventum Compendiensem, quem mense Octobri et Indictione XII habitum constat, consignat *anno* imperii Lothariani *primo*, *mense quarto*, eoque calculo docet, Lotharium ineunte Julio, statim ac patrem deposuit, nova in connotandis imperii annis usum esse epocha. Litteras Agobardi refert Baronius in Appendice ad hunc annum sub hoc titulo : « Publica Ludovici imp. coram amplissimo episcoporum conventu pœnitentia, Agobardo præside ». Verum Agobardus in eo libello non dicit, se conventui Compendiensi præfuisse, sed tantum interfuisse. Quare titulus ille a librariis appositus. Dirum hoc facinus sæculis omnibus detestandum erit, et, ut inquit Baronius num. 31, rem per vim et metum actam, coloratamque falso religionis pigmento, nemo non dixerit ac improbarit.

9. *Floret S. Aldricus archiepisc. Senonensis.* — Florebat hoc tempore *sanctus Aldricus* archiepiscopus Senonensis, de quo Clarius monachus in Chronico sancti Petri Vivi ait : « Obeunte Hieremia archiepiscopo VII id. Decemb. et sepulto in Basilica S. Columbæ, nutu divino S. Aldricus pontificalem sedem suscepit abbas S. Petri Ferrariensis, vivente adhuc pio Ludovico. Igitur S. Aldricus monasterium S. Remigii, quod erat ante portam civitatis, in propria villa ejusdem cœnobii, quæ vocatur Vallilias, commutavit ». Mabillonius tamen, qui sæc. IV Benedict. part. 1 Vitam sancti Aldrici auctore anonymo et sæculo incerto scriptam publicavit, in Notis ad eam observat, anno DCCCXXIX, octavo idus Junii Hieremiam archiepiscopum Senonensem jam mortuum fuisse ; cum in Concilio Parisiensi sexto, eo anno dieque habito, extet Epistola Ludovici imp. in qua mandat, ut *futurus antistes Senonicus*, et alii in Parisiorum urbem conveniant, ex quo infert Mabillonius, Hieremiam præcedenti Decembri obiisse, anni scilicet Christi DCCCXXVIII, non vero DCCCXXIX, ut paulo post in eodem Chronico legitur, et recte Odorannum in Chronico, collocare mortem ejus an. DCCCXXVIII, et quidem *VII idus Decemb.*, ut legitur apud Clarium. Verum non solum in anno, sed etiam in die emortuali Hieremiæ Clarius erravit, ut liquet ex iis, quæ anno DCCCXXVIII in medium adduximus. Ostendimus enim conventum Aquisgranensem mense Februario eo anno congregatum esse, eoque habito Ludovicum et Lotharium Augustos litteras encyclicas pro quatuor Conciliorum celebratione scripsisse, quo tempore sedes Senonensis vacabat. Aldricus « prædecessorem suum semper sibi proponebat imitationis exemplum, ut cujus successor extitit in apice, et succederet in humilitate », inquit auctor Vitæ ejus. Monasterium sancti Remigii in suburbio civitatis constructum, ubi propter importunitatem loci regulam sancti Benedicti, quam ipse professus est, observare non poterant, ad Valliculas transtulit, de consilio multorum episcoporum et abbatum a se congregatorum, ut videre est tom. VII Concil. pag. 1678, ubi ejus hac de re Epistola refertur. Monasterium illud a Calvinistis postea eversum, et abbatiæ sancti Petri Vivi Senonensis unitum. De morte ejus agemus anno DCCCXLI.

10. *Translatio S. Balthildis reginæ et monachæ Kalensis.* — *Hegelwicha* Judithæ imperatricis socrus et abbatissa monasterii Kalensis in territorio Parisiensi siti, ubi sanctæ Balthildis Clodovei II Francorum regis uxoris corpus jacebat in Ecclesia sanctæ Crucis, « quam ipsa sancta Baltechildis, sicut et omnem locum, a fundamento construxerat », illud transferendum curavit in aliam, « quam domina Gisla a fundamentis struxerat », inquit auctor anonymus fere æqualis in Historia translationis

sanctæ Balthildis reginæ, ac dein monachæ Kalensis apud Mabillonium loco laudato. « Igitur quarto kalendas Martii, quæ tunc æque in quarta feria evenerat », venerabilis abbatissa veniens cum sacerdotibus et sanctis virginibus in Ecclesiam sanctæ Crucis post missarum solemnitatem tumulum, ubi sancta sepulta fuerat, effodi jussit, corpusque ejus sanum et incolume repertum, *quasi ipsa die sepulturæ traditum fuisset*. Miracula, quæ tunc facta sunt, abbatissa nuntiavit Ludovico Augusto, et Erkanrado episcopo Parisiensi, et ille villam *sitam in pago Meldico eidem in translatione sanctissimi ejus corporis contulit;* Erkanradus vero cum caterva clericorum venit *octavo decimo die, postquam corpus venerandum a terra effossum fuerat*, et peracta oratione venerabile corpus ad novam Ecclesiam deferunt, ubi *cæci recipiunt visum, surdi auditum*, et dæmoniaci curantur *per intercessionem beatissimæ Baltechildis*. Hæc itaque translatio præsenti anno, quo dies XXVI mensis Februarii in feriam quartam, et dies decimus septimus mensis Martii in festum S. Gertrudis incidit, peracta. Præterquam quod in Historia laudata legitur, Ludovicum Aug. *anno vicesimo* imperii sui Kalam venisse, et Hegilwic abbatissæ præcepisse, ut Balthildis corpus transferret. In fine quidem ejusdem Historiæ habetur : « Celebratur autem translationis sanctæ ac venerabilis Baltechildis dies sexto die kalendarum Aprilium, quæ despecto diabolo et pompis ejus, vinxit se Christo et sanctis ejus », sed, ut observat Mabillonius, loco, *sexto*, legendum *sexto decimo*, quia in Mss. Codicibus historia translationis præfert hunc titulum : « Incipit translatio corporis beatissimæ Baltechildis, quæ fuit facta anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXIII, et celebratur XVI kal. Aprilis ». Addit Mabillonius, eo etiam die nunc in monasteriis Corbeiensi et Kalensi sanctæ Balthildis translationem celebrari. His addo, sextum kalendas Aprilis seu diem XXVII mensis Martii hoc anno non concurrere cum Dominica, sicuti nec diem XVI kalendas April. ideoque translationem eo die factam esse ob festum sanctæ Gertrudis, quod solemne erat in ordine Benedictino.

11. *Moritur Sico dux Beneventanus*. — In Chronico Salernitano *Sico* dux seu præfectus Beneventanus sub Ludovico Aug. præfecturam illam exercet *ann.* XV, in Chronico Beneventano *anno* XV, *mens.* II, ideoque ab anno DCCCXVIII ad præsentem. « Mortuo Sicone », inquit Erchempertus num. 12, « Sicardus monarchiam (id est, præfecturam) solus obtinuit, qui jam cum patre sæpius memorato per aliquot feliciter imperaverat annos, cœpitque populum sibi commissum ex levitate animi belluina ferocitate insequi ac crudeliter laniare ». Quæ adversus hanc chronotaxim afferri possunt refellit Cointius hoc anno num. 82.

12. *Dani in Angliam irrumpunt*. — Widlathfius Merciorum rex « anno Incarnationis Salvatoris nostri octingentesimo trigesimo tertio, in festo S. Augustini confessoris, doctoris et Apostoli » gentis Anglorum, insignem donationem fecit monasterio Croylandiæ, in quo quiescebat corpus sancti *Guthlaci*, quæ legitur in descriptione compilata per Ingulphum abbatem ejusdem monasterii, nuper Oxoniæ iterum publicata, in qua dicit rex, memorem se esse « Etheldrithæ sanctissimæ virginis cognatæ meæ, pro sponsi sui agni immaculati amore Croylandiæ reclusæ, et in tempore tribulationis meæ me in cella sua quatuor mensium spatio diligentissime abscondentis a facie inimici et persequentis », ubi loquitur de Egberto Occidentalium Saxonum rege, et de Etheldritha Offæ quondam regis Merciorum filia ac sponsa sancti martyris Ethelberti quondam regis Est-Angliæ, seu Anglorum Orientalium, a qua et a Siwardo abbate Croylandiæ per menses quatuor absconditus fuerat, dum eum Egbertus rex persequeretur. In fine subdit Widlathfius, « quondam promissum in præsentia dominorum meorum Egberti regis Westsaxoniæ, et Athelwlphi filii ejus, coram pontificibus et proceribus majoribus totius Angliæ, in civitate Londonia (ubi omnes congregati fuimus pro consilio capiendo contra Danicos piratas littora Angliæ assidue infestantes) signo sanctæ Crucis confirmavi ». Porro Danos hoc anno in Angliam iterum irrupisse, docet Ethelwerdus lib. 3, cap. 2, ubi ait : « Igitur post quadriennium pagani territoria popularunt loci, qui dicitur Sceapige (anno scilicet superiori). Et post decursum anni unius bellum gessit Ecgbyrcht rex contra paganam classem, cujus numerus erat triginta quinque carinæ, in loco Carrum ». Idem habet Malmesburiensis lib. 2 de Gest. Reg. cap. 1, qui de Egberto Westsaxonum rege ait : « Siquidem cum meliore parte diei victoriam pæne occupasset, jam prono in Oceanum sole palmam amisit : sed tamen beneficio tenebrarum adjutus victi dedecus evasit », quod hoc anno contigisse docent etiam Huntindoniensis et Hovedenus.

13. *Moritur Almamon califa Saracenorum*. — Mortuus est hoc anno die trigesima mensis Julii *Abulabbas Almamon*, califa ordine XXVIII. Elmacinus enim lib. 2 Hist. Sarac. ad annum hegiræ CCXVIII habet : « Eodem anno Tarso egressus, regionem Romanorum ingressus Almamon die Mercurii, XVI Giumadæ posterioris, et substitit Badanduni, ubi et æger factus, obiit die Jovis, XIX mensis Regiebi, circa vesperam, aut, ut alii volunt, post meridiem ». Verum loco XIX, legendum IX. Elmacinus citat ibidem chronologum, qui ait, eum mortuum esse, *elapsis annis hegiræ* CCXVII, *mensibus* VI, *et diebus* IX, ideoque obitus Almamonis contigit anno mundi secundum Alexandrinos 6325, die trigesima Julii *circa vesperam*, scilicet inter noctem diei XXX et XXXI ejusdem mensis, die videlicet nona mensis Arabici Regiebi, qui hoc anno concurrit cum die Mercurii ac die XXX Julii. Imperii ejus *initium fuit dies Lunæ, et finis Mercurii*, inquit idem chronologus, ubi de eodem Mercurii

die, de quo antea Elmacinus. verba facit, subjungitque chronologus, Almamonem e vivis excessisse *elapsis annis solaribus mundi* 6324, *mensibus* XI, *diebus* VI. Quare certa est nostra emendatio, et errarunt qui volunt Almamonem mortuum esse *post meridiem*.

14. *Astronomiæ studium valde promovit.* — Elmacinus Almamonem valde laudat : « Fuit, inquit, omnimode excellens, liberalis, magnæ clementiæ et boni regiminis : neque inter abbasidas (e qua familia septimus califa fuit) quisquam fuit eo eruditior, nec præstantior. Didicerat egregie astronomiam et ventorum stationes : unde et inter peritos hujus scientiæ etiam nunc, notus est ventus Almamonis ». In Almagesto arabico apud Scaligerum legitur, anno hegiræ CCXII, Almagestum Ptolomæi, ejus jussu in linguam arabicam translatum fuisse, quod postea Fridericus secundus imp. circa annum MCCXXX ex arabica lingua in latinum sermonem vertendum curavit; adeo ut priusquam græca lingua Europæis innotesceret, astronomia Ptolomæi apud Arabas communis esset. *Almamoni* successit frater ejus *Muhammed Mutasimus, die sc. Jovis, decimo octavo Regiebi, anni* CCXVIII, inquit Elmacinus : qui locus quoad mensem corruptus est, ut ex dictis manifeste liquet; si enim *Almamon* mortuus sit XIX mensis Regiebi, quomodo eidem succedere potuit Muhammed die XVIII ejusdem mensis Regiebi ? Muhammedem vero die Jovis regnare cœpisse, ideoque tam nostram correctionem, quam explicationem certas esse, in morte ejus videbimus.

GREGORII IV ANNUS 7. — CHRISTI 834.

1. *De restitutione Ludovici in imperium.* — Sequitur annus Christi Redemptoris octingentesimus trigesimus quartus duodecima Indictione, quo Ludovicus imp. in imperium restituitur. Cum enim undique contlati esse scirentur ad liberandum imp. exercitus, Lotharius hoc cernens, se excusans cuncta esse peracta judicio episcoporum, relicto ipso Ludovico in monasterio sancti Dionysii juxta Parisios, cedens iis, qui eum restituere conarentur, Viennam se contulit. Quæ autem hæc sint secuta, ex Vita ipsius Ludovici sic accipe : « At vero ii, qui cum imperatore remanserant, eum ad recipiendas imperatorias infulas hortabantur. Sed imperator quanquam modo, quo prædictum est, Ecclesiæ eliminatus communione, nequaquam præpropere voluit acquiescere sententiæ ; sed Dominica quæ in crastinum advenit, in Ecclesia S. Dionysii episcopali ministerio voluit reconciliari , et per manus episcoporum armis accingi consensit. In qua re tanta exultatio populi excrevit, ut etiam ipsa elementa viderentur injuriam patienti compati, et relevato congratulari. Etenim usque ad illud tempus tanta incubuerat procellarum vis, pluviarumque vehementia, ut extra solitum aquarum superabundantia excresceret, flatusque ventorum imperviabiles fluminum alveos redderet. Sed in illius absolutione ita quodammodo visa sunt conjurasse elementa, ut mox et venti sævientes mitescerent, et cæli facies in antiquam et multo tempore invisam serenitatem rediret.

2. « Imperator ergo ab eo loco iter cœpit, sed nequaquam filium abeuntem persequi, licet multis hortantibus, voluit. Inde ergo Hantogilum, ac postea venit Carisiacum villam regiam, ubi consistens opperiebatur filium Pipinum, et eos, qui trans Matronam residebant; sed et eos, qui trans Rhenum ad Ludovicum filium ejus confugium fecerant, sed et ipsum filium, qui ad ipsum veniebat Ludovicum. Quo consistente, medio Quadragesimæ tempore, arridente etiam lætitia ipsius diei et officii, exhortante cantilena Ecclesiastica ac dicente : Lætare Hierusalem, et diem festum agite omnes, qui diligitis eam : magna multitudo fidelium suorum ibidem occurrit, congratulans communi lætitiæ. Quos imperator benigne suscipiens, et pro fidei integritate gratias agens, Pipinum quidem filium in Aquitaniam cum lætitia dimisit, cæteros autem ad loca sibi congrua lætos præmisit. Ipse autem Aquisgrani pervenit; ibique Judith Augustam ab Italia reducentibus Rathaldo episcopo et Bonifacio recepit, etc. »

3. Quod autem publicam perturbavit lætitiam,

fuit audita miseranda clades, quam perpessa est civitas Cabillonensis tunc temporis a Lothario in via posito, cum ei adversaretur. Tunc enim accidit, ut resistente illi ipsa, quod se ad defendendum parata esset munita civitas, factione eorum, qui rebellarunt ab imperatore et ipsum sequebantur, Lotharius eam expugnans, cuncta ferro ignique tradiderit, una salva miraculo Basilica in memoriam S. Georgii fabricata. Dei Ecclesias per Lotharium exspoliatas, occisosque omnes, qui patri studuissent, et sororem Bernhardi sanctimonialem, nomine Gerbirch in dolio vinacio clausam, in Ararim projecisse, scribit Theganus, nefanda ejus opera detestatus : « Tunc adversus Lotharium tum pater Ludovicus, tum reliqui ejus filii, Ludovicus atque Pipinus castra moventes, coegerunt Lotharium, ut supplex veniam petiturus veniret ad patrem, quibus una cum ejus sectatoribus Ludovicus indulsit, atque accepto ab eis fidelitatis juramento, in Italiam ire præcepit, obstruens transitum, ne quando sine custodum concessione in Gallias redire posset ». Hæc in Vita Ludovici, quæ et apud Theganum leguntur fusius enarrata.

4. His ita dispositis, tempore missæ S. Martini Ludovicus cum suis habuit generalem conventum in Actiniaco palatio, ubi inter alia hæc memoria digna facta leguntur : « Mandavit filio Pipino per Ermoldum abbatem, res Ecclesiasticas quæ in regno ejus erant, quas vel ipse suis attribuerat, vel ipsi sibi perceperant, absque cunctatione Ecclesiis restitui. Missos etiam per civitates et monasteria transmisit, statumque Ecclesiasticum pæne collapsum in antiquum statum erigi jussit ». Hæc de his quæ ad statum rerum Ecclesiasticarum attinent, cum et multa alia salubria ad politicum statum pertinentia illic fuerint constituta.

Cæterum quod spectat ad restitutionem Ludovici in imperium, id factum auctoritate Gregorii papæ, Paulus Æmilius haud obscure significat, dum ait, decretum abrogationis imperii Ludovici ab ipso Gregorio papa fuisse rescissum. Sed ut Marianus Scotus addit, et Judith Augustam pariter voluntate Gregorii papæ restitutam. Porro ipsum Ludovicum indulsisse omnibus, qui in eum peccassent inviti, Theganus affirmat.

5. *Ludovicus S. Dionysii devotione captus jubet Hilduinum ejus Acta colligere.* — Quod autem in Basilica S. Dionysii prope Parisios contigit ipsum Ludovicum restitui in imperium, et ab episcopis corona imperatorum ornari, et armis accingi (quod et Nithardus ejusdem sæculi historicus testatur) fixum menti ipsius imperatoris perpetuo mansit, ut ejusdem S. Dionysii memoriam illustraret : cujus rei causa ejusdem monasterii abbati Hilduino mandavit, ut quæ tum ex græcis, tum ex latinis fontibus de eodem Dionysio scripta reperire potuisset, in unum congerens, stylo historico prosequi vellet. Extat de his ejusdem Ludovici imperatoris ad Hilduinum Epistola istis verbis :

« In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus divina repropitiante clementia imperator Augustus Hilduino venerabili abbati monasterii sanctissimorum martyrum ac specialium protectorum Dionysii pretiosi, sociorumque ejus, æternam in Christo salutem.

« Quantum muneris atque præsidii non modo nobis ac prædecessoribus, seu progenitoribus nostris, verum etiam totius imperii nostri populis, Domini providentia, per beatissimum Dionysium sæpenumero, imo continue in magnis gratiarum ubertatibus contulerit, cunctæ per transacta tempora Gallicæ nationes senserunt, quæ ejus insigni apostolatu fidei rudimenta sumpserunt. Prædecessores autem nostri gloriam hujus eximii testis et amici Dei non inaniter coluerunt : qui dum ejus sacras exuvias in terris ob amorem et honorem Domini nostri Jesu Christi, opibus, quibus poterant, honoraverunt : per ejus preces dignissimas, honoris privilegio potiri, et in terris et cælestibus meruerunt. Ut videlicet unus ex priscis Francorum regibus Dagobertus, qui eumdem pretiosissimum Christi martyrem veneratus non mediocriter fuerat, et immortali est vita sublimatus, et per ejus adjutorium (sicut divina ac cælestis ostensio perhibet) a pœnis est liberatus, inque vita perenni desiderabiliter constitutus.

6. « Progenitores quoque nostri mellifluum nomen domini Dionysii (sic enim verbis ac scriptis suis eum appellare consuevere) non incongrue pia dilectione et dilectissima pietate amplexi sunt. Quia proavus noster Carolus, princeps Francorum inclytus, per orationes ipsius excellentissimi martyris indeptum se fuisse gratulatus est apicem principatus, eidemque decurso mortalitatis tempore, quod charius potuit habere depositum, corpus scilicet proprium in magni die judicii suscitandum, et animam Domino præsentandam fideliter commendavit, ac pro hoc maxime devotionem atque fiduciam cordis sui erga peculiarem patronum patenter ostendit.

« Sanctæ nihilominus recordationis avus noster Pipinus propter altare, quod ante sepulcrum sæpefati sæpiusque dicendi domini Dionysii, per divinam et memorabilem revelationem, jussu ipsius sanctissimi martyris, in honorem Dei et Apostolorum Petri et Pauli, qui præsentes ostendebantur, a beato et angelico viro Stephano summo Pontifice dedicatum est, intra sacra missarum solemnia, una cum duobus filiis, Carolomanno videlicet, et divæ memoriæ domino ac genitore nostro Carolo, jure prænominato Magno, ab eodem Apostolico papa in regem Francorum unctus, superni muneris benedictionem percepit. Quique cum quanta se humilitate ante limina Basilicæ SS. martyrum, defuncto ipsius vitæ curriculo, sepeliri præceperit, titulus etiam ipsius conditorii innotescit.

7. « Sed et nos multis ac frequentibus largitionibus beneficia ejus sumus experti, præcipue tamen in humanæ varietatis eventu, quo Dei (ut semper fatendum est) justo judicio in virga erudi-

tionis suæ visitati, et baculo speciosæ misericordiæ ejus, ante præscriptum altare per merita et solatium domini ac piissimi patris nostri Dionysii, virtute divina erecti et restituti sumus, cingulumque militare judicio atque auctoritate episcopali resumpsimus, et usque ad præsens ipsius gratioso adjutorio sustentamur.

« Idcirco, venerabilis custos ac cultor ipsius provisoris et adjutoris nostri domini Dionysii, monere te volumus, ut quicquid de ejus notitia ex Græcorum historiis per interpretationem sumptum, vel quod ex libris ab eo patrio sermone conscriptis, et auctoritatis nostræ jussione, ac tuo sagaci studio, interpretumque sudore in nostram linguam explicatis, huic negotio inseri fuerit congruum : quodque etiam latinis Codicibus jam inde habes inventum, adjunctis eis, quæ in libello ejus passionis continentur, necnon illis, quæ in tomis, vel chartis vetustissimis armarii Parisiacæ Ecclesiæ, sacræ videlicet sedis suæ prolatis inveneras, et obtutibus nostræ serenitatis ostenderas, secundum quod rerum, causarum etiam et temporum convenientiam noveris : in corpus unum redigas, atque uniformem textum exinde componas ; quatenus devotis compendiosius valeat innotesci, et fastidiosis minusve capacibus, vel studiosis lectionis possit tædium sublevari, pariterque omnibus ædificationis utilitas provideri.

8. « His ita contextis, volumus, ut revelationem ostensam beato papæ Stephano in Ecclesia ejusdem sanctissimi Dionysii, sicut ab eo dictata est, et gesta, quæ eidem subnixa sunt, una cum hymnis, quos de gloriosissimo martyre atque pontifice habes, et officium nocturnale subjungas. Sed et differenter ac cum integritate sua quæcumque ex eo reperta sunt, in altero volumine colligas ; nobisque distincte et correcte transcripta quantocius dirigas, aut præsentes : quoniam maximum, valdeque dulcissimum pignus desiderabilis præsentiæ illius domini et solatiatoris nostri, ubicumque simus, habere nos credimus, si cum eo, vel de eo, aut ab eo dictis, oratione, collatione, lectione colloquimur. Vale in Christo, vir Dei, in sacris orationibus jugiter memor nostri ». Hactenus Epistola Ludovici. Quæ ab ipso, qui accepit, præfixa est Areopagiticis suis, ita nominatis lucubrationibus illis : quæ de rebus gestis ejusdem S. Dionysii scriptis inveniri potuerunt, tractatum continent ; primoque loco posita est Epistola, quam ipse Hilduinus reddidit ad Ludovicum imperatorem, cujus est exordium : « Exultavit cor meum in Domino », eique subjecta Epistola ejusdem Hilduini nuncupatoria ad cunctos Christi fideles, quæ incipit : « Cum nos Scriptura generali definitione admoneat, etc. » quam sequuntur Acta passionis ipsius. Et post illa subjungitur Stephani papæ revelatio una cum Actis coronationis Pipini et filiorum ejus in reges Francorum, quæ tu otiosus consulas, satis nobis quæ de his superius suis locis dicta sunt.

9. Cæterum ipse Hilduinus, præter illa, quæ hactenus ex antiquorum scriptis potuit accepisse : viventes etiam doctissimos viros sanctum Michaelem syncellum Hierosolymitanum, de quo proxime dicturi sumus, necnon sanctum Methodium presbyterum Constantinopolitanum visus est ad eadem præstanda hortatus esse græcos Patres et nobilissimos confessores : siquidem uterque ipsorum hoc eodem tempore in eodem scriptorum genere versatus esse reperitur. Etenim scripsit hoc tempore Michael syncellus encomiasticam orationem de eodem Dionysio, sed et Methodius ejusdem res gestas historico stylo prosecutus est.

10. *Methodius in Oriente a Theophilo excruciatus ; monachi a Sarracenis in Hispania occisi.* — Dum vero ista geruntur in Occidente, in Oriente Theophilus imperator in dies magis adversus Orthodoxos commotus, nova in eosdem in confessione perstantes decrevit supplicia. Siquidem magnus ille Methodius, cujus modo meminimus, multiplicibus coronis illustris, ut qui sub Leone et Michaele pro eodem sanctarum imaginum cultu, sæpe certamen obierat, et sub Leone a patriarcha Nicephoro Orthodoxo Romam legatus fuerat, tam in Oriente quam in Occidente spectatus, rursus in certamen inducitur. Hactenus autem pepercerat ei imperator, veritus ejus insignis sanctitatis nomen, et quod ejus opera uti, ob egregiam, quæ sciebatur in viro esse prudentiam, in negotiis opus erat. Nam audi quid de eo scribat Curopalata in imperatore Theophilo, cum ipse adversus Sarracenos expeditionem pararet : « Jamque apparente vere, coactis rursus copiis Theophilus adversus Sarracenos in aciem prodit, sanctum secum Methodium ducens, quod in bello facere consueverat, sive ut ille obscura, multisque incognita dissolveret, quod eximia sapientia præditus esset, sive ab ipso seditionem aliquam metuerat propter bellum contra sacrosanctas ac venerandas imagines susceptum : neque enim mediocriter colebat et observabat viri in republica moderanda judicium et religionem. Hac de causa visum est imperatori minus expedire, si illum sibi a tergo relinqueret. Verum enimvero cum congressi essent utrinque exercitus, et Ismaelitæ superiores essent, circumdatus est imperator, et parum aberat quin caperetur ». Captus namque fuisset, nisi ipsius imperatoris periculo cognito Mamel dux exercitus, grave nimis ratus bello captum videre imperatorem ; ut eum liberaret, in periculum se immisisset, unde ipse ab hostibus captus est.

11. Reversus ergo Constantinopolim imperator, in Methodium, quod non ejus adjutus precibus hostes vicisset, sed superatus esset ab eis, occasione capta ex offensa religione ob cultum idolorum (sic solitus appellare sacras imagines) furorem convertit. Quem ad se vocatum post diram verberibus de ipso habitam quæstionem, in exilium deportandum tradit ; nec quidem ut cæteris in insulam, vel alia loca relegatis luce solis saltem frui concessit, sed illud plane pavendum atque tremendum exco-

gilat, ut eum vivum in sepulcrum unum cum duobus latronibus includi fecerit, ut sic vivus esset lucis usura privatus, et esset veluti mortuus inter mortuos collocatus, piscatori in curam datus, ut ei tantum cibi subministraret, quantum ad vitam in miseriis illis trahendam suppeteret; sicque mansit velut alter Jonas ceti utero clausus, donec Theophilus vixit; quo mortuo, ipsum mortuorum sepulcrum evomuit, cicatricibus ex plagis acceptis insignem, dignissimumque habitum, qui sublimem thronum tot stigmatibus decoratus Constantinopolitanæ sedis ascenderet. Quando autem id contigerit, et quæ tunc acciderint, suo loco dicturi sumus.

12. Verum sunt qui dicunt ipsum, vivente adhuc Theophilo, ab eodem revocatum fuisse Constantinopolim : id tradunt Constantinus Manasses atque Glicas, qui ait : « Hunc Methodium novo et admirabili quodam modo Deus ex eo specu eduxit. Nam cum Theophilus doctrinæ litterarum studiosus in scripta quædam intellectu difficilia incidisset, nec quomodo se de illis explicaret, invenire posset; intellecto de quodam, neminem mortalium esse, qui felicius ea declarare posset, quam inclusus ille sepulcro Methodius : hominem inde statim revocavit, magnoque in pretio deinceps habuit ». Sed ad res Occidentales.

13. Hoc anno, qui Æra Hispanica notatur octingentesima septuagesima secunda, in Hispania apud Caradignam ducenti monachi interfecti a Sarracenis, consecuti sunt coronam martyrii, octavo idus Augusti, feria quarta, qua celebratur natalis sanctorum martyrum Justi atque Pastoris. De tempore est id expressum in lapide pervetustis his notis :

ÆRA DCCCXXII. IIII. F. VIII. ID. AUG. ADLISA. EST. KARADIGNA. ET. INTERFECTI. SUNT. IBI. PER. REGEM. ZAFNAM. CC. MONACHI. DE GREGE. DNI. IN DIE. SANCTORUM. MRM. JUSTI. ET PASTORIS.

Sepulti hi in claustro ejusdem monasterii fuerunt, ubi Deus locum, sanctosque suos jugiter annua die illustrat admirabili signo, ut qua die sunt trucidati, pavimentum ejusdem claustri appareat sanguineo colore respersum, ubi et ejusmodi vetustissima legitur inscriptio in lapide sepulturæ superposito latina lingua, sed gothicis characteribus, ita latinis reddita :

VENITE AD IVDICIVM OMNES
IN ISTA PARTE CLAVSTRI SVNT DVCENTI MONACHI HVIVS COENOBII. QVI MORTEM SVSTINVERVNT PRO FIDE D. N. SALVATORIS ET REDEMPTORIS IESV CHRISTI ET DECOLLATI FVERVNT.... FERIA QVARTA.... SALVS A.... EIA MILITES CHRISTI..... SEMPER VIVET.... SI MONACHVS COR VESTRVM ET OSSA VESTRA VT HERBA GERMINABVNT.

Cætera legi nequeunt. Ita quidem ad hunc ista annum referenda sunt, si Æræ Hispanicæ tantum, ut diximus, ratio habetur : cæterum, quod legitur in eadem inscriptione, sextam Augusti diem incidisse in quartam feriam, prætermissa Hispanica Æra, in qua ejusmodi supputationis ratio locum habere non potest, recurrendum ad Christi Æram, secundum quam nonnisi anno octingentesimo septuagesimo secundo eodemque bissextili, quo litteræ dominicales fuerunt F, E, idem impletur annorum numerus, et dies. Ita plane dicendum, nisi mendosa sit ipsa inscriptio : nam secundum Hispanicam Æram, quæ usitatior est, dicta dies octava idus Augusti incideret in feriam quintam vel tertiam, sed hoc inscriptioni repugnat : quod novissime observasse visus est Alfonsus Ciacconus, qui de iisdem martyribus commentariolum nuper edidit, quem tu consulas.

Anno periodi Græco-Romanæ 6327. — Anno Æræ Hispan. 872. — Anno Hegiræ 219, inchoato die 15 Januar., Fer. 6. — Jesu Christi 834. — Gregorii IV papæ 8. — Ludovici imp. 21. Theophili imp. 6.

1. *Agitur de Ludovico Aug. in libertatem asserendo.* — A num. 1 ad 5. Anno elapso ubi audivit Ludovicus Bajoariæ rex Compendio Aquisgranum Ludovicum patrem ductum esse, « recessit a Bawaria magno dolore compulsus ob injuriam patris. Qui veniens ad palatium Franconofurt, statim inde direxit legatos suos (ad Lotharium scilicet) Gozbardum abbatem et Morhardum palatinum comitem, postulans et imperans, ut erga patrem humaniorem exhiberet sententiam. Quod

frater ejus Lotharius benigne non suscepit. Postquam illi legati reversi sunt, statim alios destinavit ad patrem, qui prohibiti sunt, ne eum viderent. Postea perrexit Lotharius de Aquisgrani palatio, et pervenit Moguntiam, ubi obviam venit ei frater, et colloquium inæquale habuerunt ibi propter hoc, quia omnes, quos Lotharius habebat secum, adversarii erant patris sui injuste, quos autem Lodewicus habebat secum fideles erant patri suo ac sibi. Inde revertens Lotharius venit Aquis-Palatium, celebravitque ibi Natalem Domini adhuc clauso patre », inquit Theganus capp. 45 et seq. Ludovicus communicato consilio cum nonnullis proceribus, qui a partibus Ludovici Aug. stabant, et in Bajoariam ad se confugerant, nihil utilius esse duxit, quam ut mutuum cum Pippino fratre contra Lotharium fratrem fœdus iniretur. Itaque, ut habet auctor Vitæ Ludovici Pii, a « Germania Hugo abbas (San-quitiniensis nempe, et frater Drogonis) in Aquitaniam missus a Ludovico (nempe rege), et ab eis qui illuc confugerant, a Drogone scilicet episcopo et reliquis ». Erat autem Drogo episcopus Metensis, et filius Caroli M. (1)

2. *In regnum restituitur.* — « Post sanctum diem Epiphaniæ iterum Lodewicus (Bajoariæ rex) misit legatos ad patrem, Grimoldum venerabilem abbatem atque presbyterum (erat is abbas Weissemburgensis) et Gebehardum nobilissimum atque fidelissimum ducem. Qui venientes Aquis, consensit Lotharius, ut viderent patrem cum insidiatoribus, quorum unus vocabatur Otgarus episcopus (nempe Moguntiæ, qui ideo stabat a partibus Lotharii) alter vero Richardus perfidus. Venientes legati ad conspectum principis, et humiliter prosternentes se pedibus suis, salutaverunt eum ab æquivoco filio suo. Secreta vero noluerunt ei indicare propter insidiatores præsentes, sed aliquo motu signorum fecerunt eum intelligere, quod æquivocus ejus hos consentire noluisset, scilicet supplicium patris. Illis missis abeuntibus statim Lotharius compulit patrem, ut cum eo veniret ad Compendium. Qui consentiens filio perrexit cum eo. Hoc audiens Lodewicus, coadunata multitudine, secutus est eos. Qui cum non longe abesset ab eis, Lotharius dimisit patrem, et recessit ab eo cum consiliariis suis impiis. Lodewicus vero filius ejus pervenit ad eum, et honeste suscepit, et reduxit iterum ad Aquis sedem suam, et Deo jubente restituit eum in regnum et locum suum. Et ibi simul sanctum Pascha Domini celebrarunt », inquit Theganus cap. 47 et seq.

3. *Lotharius Aug. fugam capessit.* — Annalista Bertinianus quodnam fuerit Lotharii consilium, quove die fugam arripuerit, his verbis enarrat : « Domnus quidem imperator in Aquis servabatur, nihilque humanum erga illum fiebat, sed multo crudelius adversarii ejus in illum sæviebant, diu noctuque satagentes tantis afflictionibus illius animum emollire, ut sponte sæculum reliquisset, et se in monasterium contulisset. At ille nunquam se facturum aiebat, quandiu de se nullam potestatem haberet, aliquod votum. Verum cum Ludovicus comperisset, quod nihil ejus petitio apud germanum prævaleret, ut mitius apud patrem egisset, misit legatos ad fratrem suum Pippinum, eique innotuit omnia quæ erga patrem gesta fuerant, deprecans illum, ut reminiscens paterni amoris ac reverentiæ, una cum illo patrem de illa tribulatione eriperet. At ille statim convocavit exercitum Aquitanorum et Ultra-Sequanensium, Ludovicus Bajoarios, Austrasios, Saxones, Alemannos, necnon et Francos, qui citra Carbonariam consistebant, cum quibus etiam ad Aquis properare cœperunt. Cumque hoc Lotharius cognovisset, de Aquis abscessit et patrem suum usque ad Parisios sub memorata custodia deduxit, ibique jam Pippinum cum exercitu reperit Sequanæ insolita exuberatione transire prohibitum. Nam nimium

(1) Ad hunc annum Ludovici *Germaniæ*, seu *Franciæ Orientalis* regis epocha figitur a Mabillonio in Annalibus Benedictinis lib. 31, § 82, ubi ejusdem *Ludovici* Diploma profert : « Dat. IX idus Januarii, anno quarto Ludovici regis, in Orientali Francia, Indictione quinta decima », ubi animadvertit, hanc epocham iniri ab an. Christi DCCCXXXIV, quo a *Ludovico* ejus parente *Ludovici* regnum amplificari cœptum est, et lib. 34, § 67, aliud datum « XII kal. Augusti, anno Christo propitio XX, regni domni Hludovici serenissimi regis in Orientali Francia, Indictione prima ». Id a Mabillonio ad an. DCCCLIII refertur. Deinde lib. 35, n. 79 aliud : Datum X kal. Martii, anno Christo propitio XXVIII regni domni Ludovici serenissimi regis in Orientali Francia regnantis, Indictione VIII ». Hoc autem anno Christi DCCCLX alligat Mabillonius, et monet in quibusdam aliis Diplomatibus ejusdem Ludovici regni initium desumi ab an. DCCCXL, quo Ludovicus Pius ejus pater decessit, in aliis ab anno DCCCXXXIX. Denique lib. 37, § 56, ex Conringio refert aliud Diploma : « Dat. IV nonas Maias, anno Christo propitio XXXVII, regni domni Hludovici serenissimi regis in Orientali Francia regnantis, Indictione VII ». Si bene expressa est Indictio, inquit Mabillonius, hoc præceptum an. DCCCLXXIV convenit ; at annus XXXVIII regni Ludovici non congruit cum anno DCCCLXXIV, si teneatur calculus initus et constitutus lib. 33, § 30 Annal. Benedictinorum, ubi tres epochæ regni Ludovici, præter Bajoricam distinguuntur ; altera incipit ab an. DCCCXXXIII aut DCCCXXXIV, altera ab an. DCCCXXXIX, tertia vero ab an. DCCCXL post patris obitum. Variæ hujus epochæ in Diplomatibus a Martenio in Collectione amplissima Anecdotorum vulgatis habentur. Etenim tom. I, pag. 188, Ludovici Diploma pro monasterio Prumiensi edidit : « Dat. VII idus Martias anno XXXVI regni domni Hludovici serenissimi regis in Orientali Francia regnantis, Indictione VI, actum Francofurt ». Hæc epocha convenit cum Diplomate ex Conringio accepto ; et *Indictio sexta*, annum Christi DCCCLXXIII indigitat, non DCCCLXVII, ut habet Martenius ; nam anno DCCCLXVIII, *Indictio prima* in cursu erat. Itaque hæc epocha initium sumeret ab an. DCCCXXXVII. Rursum alia *Ludovici* epocha ab obitu patris adnotatur ibidem pag. 190, in charta pro monasterio Prumiensi : « Actum in Wimundarsheim publice XII kalendas Septembres, etc. anno Incarnationis Domini Salvatoris DCCCLXVIII, Indictione I, regnante et glorioso Hlodowico cum fratre Karolo XXVIII, Lothario vero nepote ipsorum ». Ab anno Christi DCCCLXVIII si XXVIII detrahas, ad an. DCCCXL pervenitur. Ibid. pag. 191 extat aliud Ludovici præceptum pro eodem monasterio : « Data II idus Aprilis anno XXXVII regni domni Hludovici serenissimi regis in Orientali Francia regnante, Indictione III, actum Triburias in villa regia ». Hæc epocha ab an. DCCCXXXIII desumitur. Item tom. II, pag. 28, ejusdem Diploma pro monasterio Stabulensi datum legitur « IV non. Martii, anno Christo propitio XXXV regni domni Ludovici serenissimi regis in Orientali plaga Franciæ regnantis, Indictione VII ». Ibidem pag. 30, aliud ejusdem pro eodem monasterio : « Dat. IV idus Junii, anno regni XXXVI, Indict. VII ». In duobus hisce diplomatibus est epocha ab anno DCCCXXXIX inchoata, inter mensem *Martium et Junium*, nam, quum mense *Martio* anni DCCCLXXIV, quo fuit VII *Indictio*, annus XXXV *Ludovici* decurreret, et mense *Junio* annus XXXVI sequitur inter hos menses hujusmodi epocham inchoandam esse. Forte mendum est in annis regni in Diplomate, de quo supra apud Mabillonium, dato *IV nonas Maias*, hac *Indictione* VII, et loco anni XXXVII legendum XXXVI. Vide Eccardum rer. Francic. lib. 29, n. 101 ; lib. 31, n. 59 et 175. GEORGIUS.

cæterorum quoque fluminum inundatio, et ultra alveos insueta progressio multis non parvum intulit impedimentum. Verum cum firmiter cognovisset, Ludovicum etiam cum tanta populi multitudine in easdem partes properare, inde perterritus, in eodem loco patre dimisso, primo kalendarum Martiarum die cum suis aufugit ». Sed loco *primo kalendarum*, legendum, *pridie kalendas*; eo enim die Lotharium fugam arripuisse mox videbimus.

4. *Injusta pœnitentiæ indictio episcopali a ministerio rescinditur.* — Nonnullos episcopos, qui fugæ cum Lothario se commisere, ex longe majori numero sic arguit Flodoardus lib. 2, cap. 20 : « In anno Incarnationis Dominicæ DCCCXXXIV, Lotharius territus conventu fratrum suorum, plurimorum fidelium patris imperatoris, fuga lapsus patrem suum adhuc ab ingressu Ecclesiæ sequestratum dimisit. Cum quo inter alios etiam quidam episcopi, fautores ipsius in adversitate patris sui perrexerunt, Jesse videlicet Ambianensis, et Hereboldus Autissiodorensis, Agobardus Lugdunensis, et Bartholomæus Narbonensis episcopus ». Et paulo post : « Sed et Hildemannus Belvacensis episcopus insimulatus quod sicut præfati episcopi fugam ad Lotharium moliretur, in monasterio sancti Vedasti detentus Synodum exspectavit », id est, Synodum anno postero in Theodonis villa celebratam. « At vero », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii, « ii qui cum imperatore remanserant, eum ad recipiendas imperatorias infulas hortabantur. Sed imperator quanquam modo, quo prædictum est, Ecclesiæ eliminatus communione, nequaquam tamen præpropere voluit acquiescere sententiæ, sed Dominica, quæ in crastinum advenit (ideoque Lotharius fugit pridie kalendas, non vero kalendis Martii, in quem diem hoc anno Dominica incidit) in Ecclesia sancti Dionysii, episcopali ministerio voluit reconciliari, et per manus episcoporum armis accingi consensit. In qua re tanta exultatio populi excrevit, ut etiam ipsa elementa viderentur injuriam patienti compati, et relevato congratulari. Etenim usque ad illud tempus tanta incubuerat procellarum vis pluviarumque vehementia, ut extra solitum aquarum abundantia excresceret, flatusque ventorum imperviabiles fluminum alveos redderet. Sed in illius absolutione ita quodammodo visa sunt conjurasse elementa, ut mox et venti sævientes mitescerent, et cæli facies in antiquam et multo tempore invisam serenitatem rediret ».

5. *Ebbo archiepisc. Rhemensis detinetur.* — *Ebbo* Rhemensis archiepiscopus, audito quod *Lotharius* patrem dimisisset et ab eo cum suis recessisset consiliariis, fugæ pariter se commisit, sed exitu minus prospero, quem paucis Theganus cap. 48 ita perstringit : « Hoc audiens Hebo statim fugam iniit, sed comprehensus coactus perductus est ad præsentiam principis, qui commendavit eum ad custodiendum ». Mabillonius in Observationibus præviis ad Vitam sancti Rabani Mauri notat, Ludovici Pii filiis in patrem conjurantibus, tam prudenter et religiose sese Rabanum tunc abbatem Fuldensem gessisse, ut et patris et filiorum benevolentiam sibi retinuerit, fueritque apud eos sequester concordiæ et pacis, edito libro, cui titulus : « De reverentia filiorum erga patres et subditorum erga reges ». Hanc lucubrationem primum publicavit Baluzius, et quarto libro de Concordia subjunxit. In fine illius libri Rabanus Ludovicum imp. ad indulgendum Lothario filio et aliis hortatur.

6. *Lotharius in Galliis tumultus ciet.* — Annalista Bertinianus quæ post restitutionem Ludovici Aug. in Galliis gesta sunt, his verbis exponit : « Lotharius cum de Parisio proficisceretur, in Provinciæ urbem Viennam pervenit, ibique commorans multa incommoda illarum partium hominibus intulit. Domnus autem imperator ut eum illic esse comperit, misit legatos qui ei nuntiarent, quod omnia quæ contra patrem egerat, illi concessisset, et ut cum pace ad eum reverteretur. Quod spernens, venire distulit, sed in eadem pertinacia perduravit. Factum est autem, cum sentirent qui fideles erant domno imperatori in Italia, Rathboldus videlicet episcopus (nempe Suessionensis) Bonifacius comes, Pippinus consanguineus imperatoris, aliique quamplures, quod conjugem ejus quidam inimicorum morti tradere vellent, miserunt sub omni celeritate, qui illam criperent, ereptamque usque ad præsentiam domni imperatoris in Aquis, incolumem perduxerunt. Eo etiam tempore in expeditione, quæ contra Landbertum et Mathfridum aliosque Lotharii complices directa fuerat, interfecti sunt Odo (comes Aurelianensis) et Willelmus frater ejus (comes Blescensis) ac Fulbertus, comites, et Eoto monasterii sancti Martini abbas, et alii quamplures.

7. *Ludovicus Aug. Lothario et ejus complicibus parcit.* — « Interim etiam classis de Danis veniens in Frisiam, aliquam partem ex illa devastavit, et inde per vetus Trajectum ad emporium, quod vocatur Dorestadus, venientes, omnia diripuerunt : homines autem quosdam occiderunt, quosdam captivatos abduxerunt, partemque ejus igni cremaverunt. Lotharius vero cum suis Cavillonem (id est, Cabillonem) veniens, eam expugnavit, ignique succendit, et comites qui ibi aderant comprehendit, ex quibus tres interfecit. Alios autem secum inde sub custodiam duxit, ac sororem Bernardi sanctimonialem (Gerbergam appellatam, filiam sancti Willelmi comitis) in cupa positam in Ararim fluvium demergi fecit, et deinde Aurelianis venit. Quibus domnus imperator auditis, convocavit exercitum Lingonis medio mense Augusto, ibique annualia dona suscipiens, continuo ad liberandum populum contra invasores regni iter per Tricassinorum et Carnotum ac Dunensium regiones juxta Blisum castellum una cum filio suo Ludoico pervenit, illicque castra metatus est. Ibi

etiam Pippinus filius ejus cum exercitu in auxilium patri occurrit. Nam Lotharius haud procul in castris residens cum suis, minitabatur : quod tamen minime efficere potuit. Tunc domnus imperator solita clementia motus, misit ad illum ut pacifice ad se veniret : quia universa quæ contra illum dicta habuerat, ei suisque omnibus concederet. Et Lothario quidem Italiam, sicut tempore domni Caroli Pippinus germanus domni imperatoris habuerat, concessit. Cæteris vero vitam, membra, hæreditatem et multis beneficia perdonavit. Quem pater ad se cum suis venientem fortiter juramento constrinxit, ne talia facere, aut alicui sentire in postmodum tam ipse quam sui deberent. Quibus confirmatis eum in Italiam regredi fecit cum his, qui eum sequi maluerunt. Ipse vero circa Aurelianis perveniens, Pippino et Ludoico, cunctoque exercitui redeundi licentiam tribuit, et per Parisios ad Attiniacum veniens, ibi Placitum cum suis consiliariis circa missam sancti Martini habuit. Ibique negotiis regni dispositis, ad Theodonis villam ad hyemandum profectus est ». Hæc omnia fusius narravit Cointius collatis inter se synchronis auctoribus, qui litteris prodiderunt, quomodo Ludovicus imperium ac regnum amisit, recuperavitque, et confutatis iis quæ Paulus Æmilius in Historia Francorum de utroque capite perperam scripsit.

8. *Vita S. Dionysii ab Hilduino litteris mandatur.* — A num. 5 ad 10. Ludovicus Aug. qui in Basilica sancti Dionysii pristinam auctoritatem recuperarat, per litteras a Baronio recitatas *Hilduino* illius loci abbati mandavit, « ut quidquid de ejus notitia ex Græcorum Historiis per interpretationem sumptum, quodque etiam in latinis Codicibus jam haberet inventum, adjunctis eis, quæ in libello ejus passionis continentur, necnon et illis, quæ in tomis vel chartis vetustissimis armarii Parisiacæ Ecclesiæ prolatis invenisset », in corpus unum redigeret, *atque uniformem textum exinde* componeret; eodemque volumine *revelationem ostensam Stephano* papæ in Basilica San-Dionysiana, necnon et hymnos gloriosissimi martyris cum officio nocturnali complecteretur; deinde altero volumine quæcumque de eodem primo Parisiorum episcopo scripta sunt, integre transcripta comprehenderet. Hoc posterius volumen non extat, et litteræ Ludovici Aug. nullo temporis charactere insignitæ sunt. *Hilduinus* statim operi manum admovit, et postquam illud elucubravit, mox imperatori transmisit cum rescripto, in quo asserit, se reperta quæque *tam in græcis, quam in latinis Codicibus* in unum collegisse, et ad ejus imperialem dominationem mittere. His litteris Hilduinus adjecit lucubrationem satis prolixam, quæ tota spectat ad Vitam S. Dionysii.

9. *Hujus Vitæ occasione inter eruditos exortæ controversiæ.* — Quæ de Dionysio Parisiorum episcopo scripsit Hilduinus abbas monasterii San-Dionysiani graves nostro sæculo inter viros eruditos excitarunt controversias; ait enim Hilduinus, *Dionysium* Athenis primum fuisse episcopum, ipsumque subrogato sibi episcopo Romam profectum esse, indeque a Clemente in Gallias directum, ubi postquam aliquot annos Parisiensem Ecclesiam rexit, martyrium consummavit. Ad hæc libros Dionysii Areopagitæ nomine inscriptos genuinum ejus fœtum esse contendit. Antequam hæc *Hilduinus* litteris mandaret, jam inter Gallos initium episcopatus sancti Dionysii Parisiensium Apostoli in controversiam vocatum fuerat, aliis illud in Clementis papæ, aliis cum *Gregorio Turonensi*, in *Decii* imperatoris tempora conferentibus. Verum cum tunc criticorum natio nondum exorta esset, facile plerosque Hilduinus in suam sententiam pertraxit, eo magis, quo Græcis eamdem persuaserit, sibique gloriosius esse putarint Latini, quod Dionysium Areopagitam Evangelii præconem habuerint. Verum nostro sæculo, quo quæ certiora antea videbantur, in dubium quandoque revocata sunt, et falsa sæpe feliciter explosa, varii libri de opinionibus *Hilduini* circa sanctum Dionysium Areopagitam, ejusque scripta a viris doctissimis de hac controversia inter se discordibus in lucem emissi sunt.

10. *S. Dionysius a Clemente PP. in Franciam missus.* — Ut meam hac in re sententiam paucis aperiam, mihi culpandus non videtur *Hilduinus*, quod suam conquisitis undequaque argumentis probare conatus fuerit, quodque in aliquibus erraverit; cum ejus ætate res historicæ ac criticæ densioribus, quam nunc tenebris obvolutæ essent, ipseque bonam fidem in omnibus ostendat. Et primo quidem non dubito, quin verum sit, quod is persuasum habuit, *Dionysium* nempe primum Parisiorum episcopum illuc a Clemente papa missum; communis enim hæc ejus tempore opinio erat, nec Gregorius Turonensis contrariam inducere potuerat, uti elicio ex præcepto Theodorici Calensis Francorum regis anno Christi DCCXXIII dato, et a Mabillonio lib. 6 de Re Diplom. pag. 488 recitato. In eo Theodoricus anteriora regum ac pontificum privilegia Dionysianis concessa confirmans ait : « Aergo dum et omnipotens Pater, qui dixit de tenebris lumen expendiscire, per Incarnationis mystheriæ Unigeniti Filii sui Domini nostri Jesu Christi, vel illustratione Spiritus sancti illuxit in corda sanctorum Christianorum, pro cujus amore et desiderium inter citerus gloriosus triumphus martyrum beatus Dionysius cum sociis suis Rustico et Eleotherio, qui primi post Apostolos SUB ORDINATIONE BEATI CLIMENTI, Petri Apostoli successoris, in hanc Galliarum provinciam advenerunt ». In fine legitur : « Data ipsa die kal. Martias anno III rigni nostri ». Quare sæculo integro post Gregorii Turonensis mortem, et ante nativitatem Hilduini, in monasterio Dionysiano, cujus ipsemet abbas erat, quando *Areopagetica* scripsit, communis opinio fuit, *sanctum Dionysium* a sancto *Clemente* in Gallias directum, opinionis Gregorii Turonensis nulla habita ratione.

11. *Communis hæc Ecclesiæ Gallicanæ olim sententia fuit.* — Præter Acta primaria de Vita sancti Dionysii, in quorum exemplaribus nonnullis *Clementis* nomen legitur, missionem Dionysii per *Clementem* agnovisse Gallos, ante *Areopageticorum* editionem, demonstrat luculentum testimonium Pippini regis, qui in charta anno DCCLXVIII paulo ante mortem data ait : « Dionysius et sæpe jam dictus Rusticus et Eleutherius, qui primi post Apostolos, sub ordinatione B. Clementis, Petri Apostoli successoris, in hanc Galliarum provinciam advenerunt, etc. » in fine legitur : « Data IX kal. Octob. anno XVII regni nostri. Actum in ipso monasterio sancti Dionysii ». Refertur integra in Antiquit. San-Dionysianis lib. 3, cap. 5. His adde verba Galliæ episcoporum in frequenti conventu apud Parisios de cultu sacrarum imaginum anno DCCCXXV habito. Sic enim sub finem Actionis VII loquuntur : « Nec vobis tædium fiat : si ad ostendendam rationem veritatis veritatemque rationis, sese paulo longius sermo protraxerit, dummodo linea veritatis, quæ ab antiquis Patribus nostris usque ad nos inflexibiliter ducta est, beato Dionysio scilicet, qui a sancto Clemente beati Petri Apostoli in Apostolatu primus ejus successor extitit, in Gallias cum duodenario numero primus prædicator directus, et post aliquod tempus una cum sociis hinc illucque prædicationis gratia per idem regnum dispersis martyrio coronatus est », ut habent libri a Jacobo Bongarsio editi, ubi tamen Mabillonius tom. I Analect. pag. 63 legendum putat, « qui a sancto Clemente beati Petri Apostoli primo successore extitit in Gallias, etc. »

12. *Gregorii Turonensis testimonii ratio hac in re non habenda.* — Hæc itaque antiqua Gallicanorum antistitum de sancti Dionysii Parisiorum episcopi primi missione sententia ; quam verissimam esse existimo, ideoque non male respondit Hilduinus, cum sibi Gregorii Turonensis auctoritas opponeretur : « Parcendum est simplicitati viri religiosi Gregorii Turonensis episcopi, qui multa aliter, quam se veritas habeat, æstimans, non calliditatis astu, sed benignitatis ac simplicitatis voto, litteris commendavit. Patenter et quidem noscere possumus, non adeo quædam solerter eum investigasse ; cum ei contemporalis existens vir prudens et scholastissimus Fortunatus, qui plura et frequenter ad eum scripserat, hymnum rythmicæ compositionis pulcherrimum de isto gloriosissimo martyre composuerit, in quo commemorat eum a beato Clemente destinatum ; sicut in latinorum paginis didicit ». Hymnum illum publicavit Dubletius in Antiquitatibus San-Dionysianis, cujus principio legitur :

Fortem fidelem militem
Cæli secutum principem
Dionysium martyrem
Plebs corde voce personet.
Clemente Roma præsule
Ab Urbe missus adfuit
Verbi superni seminis
Ut fructus esset Galliæ.

Nec satisfaciunt viri doctissimi, qui respondent, hymnum illum sub Fortunati nomine male a Dubletio productum esse ; cum incredibile sit, *Hilduinum* illud in Areopageticis ausum fuisse asserere, nisi is tunc hymnus Fortunato adscriptus fuisset. Quam parum edoctus fuerit Turonensis de rebus primis Ecclesiæ sæculis in Galliis gestis, alibi ostendimus.

13. *Hilduinus Dionysium Parisiensem male cum Areopagita confudit.* — In eo itaque peccavit *Hilduinus*, quod Vitam sancti *Dionysii* Parisiensis episcopi, mandante Ludovico Aug. componens, eum cum *Dionysio Areopagita* Atheniensi episcopo confuderit, crediderit que *Dionysium Areopagitam*, postquam per aliquod tempus Atheniensibus Evangelium annuntiavit, Athenis sibi alium episcopum subrogasse, Romamque profectum esse, unde a Clemente papa in Galliam missus sit, ibique Ecclesiam Parisiensem rexerit, et cum *Rustico* et *Eleutherio* sociis mortem pro Christo oppetierit. Neque enim *Fortunatus*, neque alius scriptor latinus id ante eum in litteras miserat, neque ullus græcus ante Tarasium patriarcham Constantinop. anno DCCLXXXIV ad eam dignitatem evectum. Conscriptio *Visbii* et missales libri antiquissimi ab Hilduino in Epistola ad Ludovicum Pium data memorati, pio abbati sine dubio errandi causa fuere ; cum enim, quod ipse asserit, in iis legeret, divum *Dionysium* a *Clemente* papa ad Gallorum gentem directum esse, et *Dionysius* Areopagita, Clemente Romanam Ecclesiam regente, vixerit, facile sibi persuasit, *Dionysium* in Gallias missum alium non esse a Dionysio Areopagita, deceptumque *Gregorium Turonensem*, qui Dionysii Parisiensis Apostolatum ad tempora Deciana detrusit. Ad eumdem lapidem offenderunt *Anastasius Bibliothecarius* in versione Vitæ sancti Dionysii Areopagitæ, a *Methodio* græce compositæ, et *Hincmarus* archiepiscopus Rhemensis, qui post annum DCCCLXXV scripsit ad Carolum Calvum se id legisse in Vita *sancti Sanctini* Carnotensis primum, ac dein Meldensis episcopi.

14. *Idem ab Hincmaro præstitum.* — Ita sæpe abbreviatores et interpolatores auctoribus quæ nunquam ipsis in mentem venere, attribuunt, licet profiteantur se nihil de suo eisdem addidisse, quia nempe illos ea dicere voluisse persuasissimum habuere, ut illustri exemplo anno DVIII, num. 11 et seqq. demonstravi. Hincmarum et Anastasium id in more positum habuisse, facile est ostendere. Ille sancti Remigii Rhemorum archiepiscopi Vitam, a Surio ad diem XIII mensis Januarii recitatam, componens asserit in Præfatione se « fideli relatione *didicisse* a senibus et jam ætate provectis viris religiosis, *eos* a suis majoribus *audiisse* narrari, *se* vidisse librum maximæ quantitatis, manu antiquaria conscriptum, de ortu ac vita ac virtutibus atque obitu beati Remigii, sanctissimi patroni nostri. Qui hac occasione deperiit, etc. » seque traditurum quæ in historiis a majoribus editis invenit. Tum in Vita ejusdem sancti ait, *Clodoveum* et populum

ejus baptismi gratiam percepisse in die Paschalis. Et tamen nec ipse, nec ejus majores id in eo libro legerant, sed tantum id accidisse in festo solemni Christi, quod ab illis perperam de die resurrectionis Christi interpretatum; cum nunc certo constet, id die natali Christi factum fuisse. Quare non major fides *Hincmaro* adhibenda, quando in Epistola laudata ad conciliandam fidem latinæ versioni, quam ediderat Anastasius Vitæ sancti Dionysii Areopagitæ, a Methodio græce elucubratæ, ait : « Recognovi his, quæ ibi scripta sunt, ea quæ in adolescentia legeram, consonare », luneque Wandelmarum in abbatiola sancti Quintini sibi commissa reperisse « quaterniunculos valde contritos, et quæ in eis scripta fuerant pæne deleta, de Vita et Actibus B. Sanctini » : Wandelmarum quidem mortuum esse, et in eo loco quædam a Normannis incensa, et quædam direpta, sed Vitæ Sanctini se exemplar retinuisse, seque majestati ejus offerre, « ut si quæ sunt illorum reliquiæ, qui negabant dominum et patrem nostrum Dionysium esse Areopagiten, et a B. Paulo Apostolo baptizatum, ac Atheniensium ordinatum episcopum, et in Gallias a sancto Clemente directum ; ex his, quæ græca testificatio, et Romanæ Sedis assertio, et Gallicana intimat contestatio, ratum et in hac recognoscant, quod inde ante nos dictum est ». Verum non magis legerat Hincmarus in Vita Sanctini Dionysium a Clemente in Gallias missum esse Areopagiten, quam in citato libro Vitæ sancti Remigii *Clodoveum* in die Paschatis baptizatum fuisse. Sed non videtur, Carolum Calvum Hincmarus in novam suam opinionem pertraxisse : cum Mabillonius tom. I Vet. Analect. pag. 59, Hincmari Epistolam ad Carolum Calvum referens scribat extare adhuc Antiphonale Gregorianum, jussu ejusdem Caroli Calvi pro Ecclesia Compendiensi litteris partim aureis exaratum, et his in eo legi sanctum Dionysium a beato Clemente in Gallias missum, nulla Areopagitæ mentione facta. Quare illud officium quod diu ante in Ecclesia Gallicana receptum fuerat, Caroli Calvi tempore non derelictum.

15. *Ea opinio neque Romæ.* — *Anastasius* etiam opinionem suam *Romanis* persuadere non potuit. Duchesnius enim tom. III, pag. 546 et seq. refert Historiam fundationis monasterii Casauriensis a Ludovico II imperatore anno DCCCLXXII conditi, qui cum Romæ eo anno fuisset, et reliquias ad perenne subsidium illuc undecumque adventantium postularet, ab Hadriano II et cardinalibus corpus sancti Clementis papæ, « qui Romanæ præsidens Ecclesiæ Apostolum totius Galliæ Dionysium delegavit », ut in ea Historia dicitur, obtinuit, et illud « recondi fecit in alabastro, et in ipso die Translationis locari in altaris medio, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo.... secundo, Indictione quinta, VI kalendas Junii », ubi injuria temporum vox *septuagesimo* deleta. Apposite Sirmondus in Dissert. de duobus Dionysiis cap. 6 asserit, opinioni unius Dionysii Romanos non favisse. « Cui enim, inquit, Romanorum Pontificum venit unquam in mentem, ut Dionysium Parisiensem Areopagitam appellaret, aut Areopagitam alio quam Atheniensi episcopatu functum significaret? *Stephanus II*, inquiunt, a Dionysio Parisiensi morbo liberatus est; quis negat? Idem beneficii memor ædem sacram Romæ in Dionysii gratiam condere instituit, conditam *Paulus* Stephani frater et successor dedicavit. Quid tum vero? An Dionysium hunc vel *Stephanus* vel *Paulus* Areopagitam nominarunt : aut difficilius fortasse *Stephano* erat, cum a Dionysio martyre se sanatum scriberet, Areopagitæ nomen addere, si eumdem credidisset, quam Paulo fratri postea fuit, qui cum Dionysii Atheniensis libros ad *Pippinum* regem mitteret, Areopagitæ opera se mittere nuntiavit (Concil. Gall. tom. II, pag. 62)? Evolvant scrinia sua vindices Dionysiani, et Pontificum Diplomata quotquot habent a Zacharia, unde ordiri solent, ad Innocentium usque tertium excutiant, nusquam in his aliter, quam *sanctum Dionysium martyrem, et cœnobium sancti Dionysii martyris, et abbates beati martyris Dionysii* nuncupatos reperient. Evolvant et Romana, quodque in Græcis scriptoribus proxime observabamus, idipsum in *Martino*, *Agathone*, *Hadriano* Romanis Pontificibus animadvertent, quandocumque Dionysii Areopagitæ opera laudant, Atheniensem episcopum perpetuo ab his dici, nunquam Parisiensem : quod fieri sane par erat, si relictis Athenis Parisios immigrasset.

16. *Neque in Galliis facile recepta.* — Neque etiam *Hilduinus* suam de unico Dionysio opinionem in Gallia omnibus persuadere potuit. *Usuardus* enim, qui regnante Carolo Calvo Martyrologium suum condidit, antiquam Gallorum traditionem secutus, duos Dionysios recte distinxit, et utriusque natali diversum diem assignavit. Nam ad diem III mensis Octobris scribit : « Natale beati Dionysii episcopi et martyris, qui post clarissimam confessionem fidei, post gravissima tormentorum genera glorioso martyrio coronatus est, ut testatur Aristides Atheniensis, vir fide sapientiaque mirabilis, in eo opere quod de Christiana religione composuit ». Idem totidem verbis scribit Ado in suo Martyrologio ad eumdem diem. Liber quidem Aristidis, quem pro Christiana religione imperante Hadriano scripsit, ad nos non pervenit, sed memorant illum Eusebius, tam in Chronico, quam in Historia Ecclesiastica, sanctus Hieronymus in lib. de Script. Ecclesiast. et in litteris ad Magnum oratorem Romanum, ac Prosper in Fastis consularibus. At Usuardus et Ado Dionysium Parisiorum episcopum ad diem IX mensis Octob. inscribunt. Hæc Usuardi verba : « VII idus Octob. apud Parisium Natalis sanctorum martyrum, Dionysii episcopi, Rustici presbyteri, et Eleutherii diaconi. Qui beatus episcopus a Pontifice, ad præfatam urbem devenit, ubi per aliquot annos commissum sibi opus fideliter prosequens, tandem a præfecto Fescennino una cum sociis gladio animadversus martyrium complevit ». Idem iisdem fere

verbis habet Ado ad eumdem diem. Quod uterque sine dubio ab antiquioribus martyrologis accepere, licet quorumdam tantum sacri Fasti hodie extent, memorati a Launoio in Discussione Responsionis ad Dissert. *de duobus Dionysiis* cap. 19.

17. *Martyrologi duos Dionysios distinguunt.* — *Usuardus* vero antiquam Parisiensium et monachorum San-Dionysianorum traditionem ignorare non potuit; cum ipsemet fuerit monachus Parisiensis, ut Mabillonius sæc. IV Benedict. in Præfatione partis secundæ numero 173 eruit ex Ms. Codice monasterii sancti Germani, in quo post Prologum hæc clausula legitur: « Explicit Prologus Usuardi monachi S. Germani Parisiensis ». Præterea *Usuardus* in suo Martyrologio conticiendo a martyrologis, qui ante eum scripserant, in re ubi agebatur de patrono primariæ regni urbis recessisse, parum verosimile. Hinc in genuino Bedæ Martyrologio ad VII idus Octobris scriptum est: « In Parisiis Natale sanctorum martyrum Dionysii episcopi, Rustici et Eleutherii ». Denique Martyrologium Usuardi non modo per omnes Gallicanas; verum etiam per aliarum provinciarum Ecclesias auctoritatem passim obtinuit, imo ipsomet aucto Romana usa est Ecclesia ante recentius Romanum, ut testatur Molanus in Præfatione ad Martyrologium Usuardi cap. 4. Procedente tamen tempore, *Hilduini* utrumque *Dionysium* in unum confundentis opinio ita prævaluit, ut Parisienses, San-Dionysiani monachi, et universa Gallia in eam concesserint. Sic in diœcesi Leodiensi ex duobus Servatiis Ecclesiæ Tungrensis seu Leodiensis præsulibus, qui diversis sæculis vixere, unus conflatus, et quæ a priori gesta, secundo attributa. Mitto hujus generis plurima commenta, quæ nominum similitudo peperit. Sirmondus et Launoius opinionem de *unico Dionysio* Atheniensi, et deinde Parisiensi episcopo jure merito refellerunt; cum nonnisi debilibus conjecturis innitatur, et ante sæculum octavum audita non fuerit. Verum suam illi sententiam falso fulciere fundamento, statuentes Evangelium primo Ecclesiæ sæculo Gallis annuntiatum non fuisse, et *Dionysium Decio* tantum imperante in Gallias missum. Hoc enim non solum ab unici Dionysii assertoribus, sed etiam a nobis plane negatur, nullaque probabilitate nixum videtur. Uno verbo media via in hac quæstione gradiendum censemus, et *Dionysium* quidem Parisiensem ab Atheniensi diversum esse, sed a sancto Clemente in Galliam missum. Sic, quod tot antiquitatis vestigia insinuant, certum remanet, videlicet Evangelium primo Ecclesiæ sæculo in variis Galliæ partibus susceptum.

18. *Libri Dionysio Areopagitæ attributi ejus non sunt.* — Nec majori fundamento *Hilduinus* librum de cælesti Hierarchia, aliosque Dionysio Areopagitæ adscriptos genuinum ejus fœtum esse nec Gennadius, nec ullus eorum, qui quinque primis Ecclesiæ sæculis vixere, mentionem illorum fecerint, ut Anastasius Bibliothecarius in Epistola ad Carolum Calvum fatetur, et anno tantum DXXXII in Collatione Constantinopoli Catholicos inter et Severianos habita, hæretici aliquid ex Dionysio Areopagita Catholicis objecerint, hique librorum illorum auctoritatem flocci fecerint. Eam Collationem eo anno num. 30 et seqq. recitat Baronius. Insuper eorum librorum auctor magnifice loquitur tum de templis instar Hierosolymitani adyta habentibus, adeo sacra, ut nefas esset non plebi modo, sed et monachis eo ingredi, tum de catechumenorum, energumenorum, et pœnitentium ab iis exclusione; et extra fores collatione dum Eucharistia celebraretur, tum de aliis a Dionysii Areopagitæ ævo prorsus alienis. Capite secundo de hierarchia Ecclesiastica hujusmodi ritus publici solemnisque baptismi explicantur, et capite insequenti proferuntur indicia religionis per plura sæcula jam dilatatæ, pacisque cœtibus fidelium sub Christianis imperatoribus jam concessæ. « Pontifex quidem », inquit auctor illius libri, « perfecto precum sacro ad Dei altare, cum ab eo incendendi sunt odores, initium facit, sacrum obit locum. Reversus autem ad divinam aram, sacros psalmos canere incipit, canuntque cum eo omnes Ecclesiastici ordines. Deinceps a ministris sanctorum librorum lectio ordine recitatur. Ea recitata extra templi ambitum collocantur catechumeni, et una cum eis energumeni, atque ii, quos superioris vitæ pœnitet, manent autem ii, qui divinarum rerum et adspectu digni sunt et communione. Ministrorum vero alii stant pro templi foribus, quæ occlusæ sunt; alii autem aliquid aliud eorum, quæ illum ordinem attingunt». Quare libri illi post pacem Ecclesiæ a Constantino Magno redditam, imo et post Concilium Chalcedonense elucubrati ab aliquo Dionysio juniore, et a posterioribus Dionysio Areopagitæ perperam attributi, ut fusius legere est in variis opusculis de duobus Dionysiis nostra ætate conscriptis.

19. *S. Methodius vexatur.* — A num. 10 ad 13. Quæ refert hic Baronius de *sancto Methodio* rebusque in Oriente gestis, retrahenda ad annum DCCCXXXII, quo num. 1 et seqq. ea fuse narravimus.

20. *Hamburgum fit sedes archiepiscopalis.* — Ludovicus Aug. videns in partibus Aquilonaribus complures paganos ad fidem Christi conversos Ecclesiastica subsidia expetere, locum in ditionibus suis elegit, ubi sedem archiepiscopalem statuit, « unde omnes illæ barbaræ nationes æternæ vitæ pabulum facilius uberiusque capere valerent, et sitientes salutis gratiam præ manibus vel oculis haberent incessanter, insuper et magnorum progenitorum (Caroli scilicet Magni, de quo statim loquitur) sacra lucrandi studia nostris in diebus nunquam deficerent », inquit idem imperator in suo Diplomate, in cujus fine legitur: « Data idus Maii, anno Christo propitio XXI imperii Hludewici piissimi Augusti, Indictione XII. Actum Aquisgrani palatio regio ». In eo Diplomate narrat quæ a Carolo Magno pro conversione Saxonum facta fuerint,

et legationem a se Anschario commissam *pro convocatione gentilium vel redemptione captivorum.* Diploma illud cum quatuor editionibus contulit Cointius, et quibusdam in locis interpolatum fuisse ostendit hoc anno num. 25 et seqq.

21. *Monasterium S. Philiberti vastatur.* — Auctor Chronici Engolismensis a Labbeo tom. I Biblioth. publicati ad hunc annum scribit : « DCCCXXXIV, mense Junio, Herus insula a generali monachorum habitatione destituitur. Odo comes cum Lamberto congreditur et occiditur ». Insula illa in episcopatu Pictaviensi sita, ubi sanctus Philibertus abbas Gemmeticensis sæculo septimo cœnobium condidit; in ejus Ecclesia corpus ejus hoc tempore adhuc jacebat. De irruptione Danonorum et nece Odonis comitis supra locuti sumus. Hanc desolationem monasterii Heriensis quadriennio antevertit Chifletius in Historia Trenorciensi cap. 13, innixus Chronico Lemovicensi hac in parte ab Amanuensi corrupto, et Chronico Ademari, qui tamen uno tenore diversis annis gesta recitat.

22. *Obitus S. Deusdedit abbatis Casinensis.* — Obiit hoc anno *Deusdedit* Casinensis abbas, de quo Leo lib. 1, cap. 24, ait : « Deusdedit XV abbas sedit annis VI », additque de Sicardo duce Beneventano : « Hic prædictum venerabilem abbatem, virum sanctitate perspicuum causa pecuniæ cepit, atque custodiæ mancipavit. Qui sanctus vir, cum depositus fuisset VII idus Octob. in loco ubi reconditus est, multos febre detentos diversisque languoribus oppressos, ex fide poscentes ad suos cineres, pristinæ saluti restituit ». Ei successit *Hildericus* abbas, qui post dies XVII moritur, et post eum *Authpertus* regimen monasterii suscipit.

23. *Dani et Britones ab Egberto rege victi.* — Hun Ldoniensis in fine libri 4, et Hovedenus pag. 412, postquam narrarunt, Egbertum Occidentalium Saxonum regem a Danis in Angliam irruentibus, ad Carrum oppidum victum fuisse, scribunt : « Anno vero sequenti, venit exercitus Danorum navalis in Westuvales et Wallenses (id est, Britones), cum Dacis coadunati sunt, et contra regem Egbriethum insurrexerunt. Rex vero secunda usus fortuna, eos gloriose contrivit, et fortissimos fortiter effugavit apud Hengistendune ». Quare appulerant Dani ad Tamaræ fluminis ostium, et Britannis juncti in Occidentales Angliæ provincias irruperant. Westmonasteriensis et Vigorniensis hoc prœlium in annum sequentem perperam differunt, quod annalista Mailrosensis accurate cum hoc anno etiam illigavit.

24. *Moritur Eanbaldus II archiepisc. Eborac.* — Moritur hoc circiter anno *Eanbaldus* junior Eboracensis archiepiscopus, Eanbaldi primi successor et Alcuini discipulus, qui ab anno DCCXCVI sedem tenuerat. De eo Pitsius : « Prædecessori similis in eruditione, omnisque litterariæ supellectilis meritissimus hæres. Erat enim vir pietate, prudentia, doctrina celebris ».

GREGORII IV ANNUS 8. — CHRISTI 835.

1. *Conventus in Theodonis villa.* — Sequitur Redemptoris annus octingentesimus trigesimus quintus, Indictione decima tertia, quo in Theodonis villa magnus habitus est conventus episcoporum et aliorum, ubi Ebbo Rhemensis episcopus, qui auctor fuerat, ut imperator Ludovicus privaretur imperio, suasione coepiscoporum, seipsum judicans episcopatu indignum, eo se abdicavit; reliqui autem, qui ei consentientes fuissent, seipsos excusaverunt ob necessitatem, qua coacti fuerant, ut exauctorationi imperatoris interessent, quibus venia data est. Condemnatus est autem Agobardus archiepiscopus Lugdunensis, qui vocatus ad Synodum, venire distulisset. De his autem, qui in Italiam confugissent, nihil est actum, quod scilicet visi essent ad Sedis Apostolicæ judicium convolasse.

2. Facta sunt ista ante Quadragesimæ tempus. « Sequenti vero Dominica, quæ sacræ Quadragesimæ initium præcedebat (addit auctor in Vita Ludovici) in Metis civitatem dominus imperator, sed et episcopi, et populus universalis illius conventus venit, et inter missarum celebrationem septem archiepiscopi septem reconciliationis Ecclesiasticæ

orationes super eumdem imperatorem cecinerunt. Atque omnes populi hoc viso, pro plenaria restitutione imperatoris multas Deo gratias reddiderunt ». Hæc sunt, quæ spectant ad res gestas anni hujus ejusdem Ludovici imperatoris. Addunt vero his, quod ad politicas res pertinet, eumdem in Wormatia alium hoc eodem anno habuisse conventum.

3. *Theodulphus abbas Floriacensis e carcere ereptus episcopus Aurelianensis factus : ejus Epistola ad clerum.* — Eodem tempore, cum Theodulphus abbas Floriacensis una cum aliis, in illa conjuratione Bernhardi, de qua supra, adversus Ludovicum imperatorem fuisset inventus implicitus, ob eamque causam Andegavi detrusus esset in carcerem : cum poeticæ facultatis litteris præ cæteris hujus temporis esset excultus, ibidem detentus scripsit Ecclesiasticum carmen, ad diem Palmarum in Ecclesia canendum accommodatum ; observansque tempus cum ea die Ludovicus inde transiret, e fenestra carceris, uti licuit, illud cecinit in aures ejus : quod cum eidem imperatori mirifice placuisset, eo permotus, ipsum jussit quamprimum e carcere liberari ; quin etiam prærogativa non solum ipsius scientiæ, sed pietatis, permotus, postea ad episcopatum [1] Aurelianensem promovendum curavit. Ecclesiasticum autem melos sic se habet :

4. Theodulphi hymnus in die Palmarum.

Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe Redemptor,
  Cui puerile decus prompsit hosanna pium.
Israel es tu rex, Davidis et inclyta proles,
  Nomine qui Domini, rex benedicte, venis.
Cœtus in excelsis te laudat cœlitus omnis,
  Et mortalis homo, cuncta creata simul.
Plebs Hebræa tibi cum palmis obvia venit ;
  Cum prece, voto, hymnis adsumus ecce tibi.
Hi tibi passuro solvebant munia laudis ;
  Nos tibi regnanti pangimus ecce melos.
Hi placuere tibi : placeat devotio nostra,
  Rex pie, rex clemens, cui bona cuncta placent, etc.

Post hæc edita in lucem, invenimus prodiisse ejusdem Epistolam, carmine scriptam ad Moduinum episcopum, in carcere datam, ubi inter alias querelas, de miseriis, quas injuste se passum ingemisceret, hæc vehementius observatione digna declamat [2] :

Cumque suis egeant mundana negotia rebus,
  Causa quibus justum possit habere modum :
Nostra eguit justo rationis pondere causa,
  Sævitia excepta, nullum habet ista modum.
Non ibi testis inest, judex nec idoneus ullus,
  Non aliquod crimen ipse ego fassus eram.
Esto fore fassus, cujus censura valeret
  Dedere judicii congrua frena mihi ;
SOLIUS ILLUD OPUS ROMANI PRÆSULIS EXTAT
  Cujus ego accepi pallia sancta manu.

Scripsit et alia plura carmina, quorum aliqua adhuc extant nobilis ingenii monumenta, et propediem edenda fore, jucundum fuit, audisse.

Extat præterea Epistola ipsius ad clerum suæ diœcesis scripta, cum factus fuit Aurelianensis episcopus, qua munus sacerdotale, et animarum cura qualis esse debet, insinuat ; quæ cum hactenus latuerit in bibliotheca Vaticana, nec usquam cusa, hic eam tibi typis reddere, operæ pretium existimamus. Multa quidem habet notatu dignissima, ut ipsa tibi ejus prolixitas minime debeat esse fastidio, sed voluptati, si studiosus es Ecclesiasticæ antiquitatis et cupidus disciplinæ. Sic enim se habet :

5. « Theodulphus fratribus et compresbyteris nostris Aurelianensis parochiæ sacerdotibus in Domino salutem.

« 1° Obsecro vos, fratres dilectissimi, ut erga subditarum plebium profectum et emendationem vigilantissima cura laboretis. Quatenus illis viam salutis ostendentes, et eos et verbis et exemplis instruentes, et vos de eorum profectu, et nos de vestro, Domino nostro Jesu Christo auxiliante, fructuosos illi manipulos reportemus. Obsecro etiam fraternitatem vestram, ut hæc capitula, quæ ad emendationem vitæ breviter digessi, assidue legatis, et memoriæ commendetis. Et eorum, sive sanctarum Scripturarum lectione mores componatis, vitam emendetis, et cum subditis plebibus, opitulante Domino, ad regna cælestia pergere certetis. Veraciter nosse debetis et semper meminisse, quia nos, quibus regendarum animarum cura commissa est, pro his, qui nostra negligentia pereunt, rationem reddituri sumus. Pro his vero, quos verbis et exemplis lucrati fuerimus, præmium æternæ vitæ percipiemus. Nobis enim a Domino dictum est [1] : Vos estis sal terræ. Quod si populus fidelis cibus est Dei, ejus cibi condimentum nos sumus. Scitote vestrum gradum nostro gradui secundum et pæne conjunctum esse. Sicut enim episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum presbyteri cæterorum discipulorum Domini vicem tenent : et illi tenent gradum summi Pontificis Aaron ; isti vero filiorum ejus. Unde oportet vos semper memores esse tantæ dignitatis, memores vestræ consecrationis, memores sacræ, quam in manibus suscepistis, unctionis, ut nec ab eadem dignitate degeneretis, nec vestram consecrationem irritam faciatis, nec manus sacro unguine delibutas peccando polluatis, sed cordis et corporis munditiam conservantes, plebibus exemplum bene vivendi præbentes his, quibus præestis, ducatum ad cœlestia regna præbeatis.

6. « 2° Oportet vos assiduitatem habere legendi, et instantiam orandi ; quia vita viri justi lectione instruitur, ornatur et assiduitate lectionis munitur homo a peccato juxta illum, qui dicebat [2] : In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Hæc sunt enim arma, lectio videlicet, et oratio, quibus diabolus expugnatur. Hæc sunt instru-

[1] Sigebert. in chron. ann. 843. Alb. Crant. Eccl. hist. Sax. lib. I. c. 27. in fine. — [2] Antiq. lect. Canis. tom. V. pag. 880.

[1] Matth. V. — [2] Psal. CXVIII.

menta, quibus æterna beatitudo acquiritur. His armis vitia comprimantur. His alimentis virtutes nutriuntur.

« 3° Sed et si quando a lectione cessatur, debet manuum operatio subsequi; quia otiositas inimica est animæ, et antiquus hostis, quem a lectione, sive ab oratione vacantem invenerit, facile ad vitia rapit. Per usum namque lectionis discetis, qualiter et vos vivatis, et alios doceatis. Per usum orationis, et vobis et his, quibus in charitate conjuncti estis, prodesse valebitis. Per manuum operationem et corporis macerationem et vitiis alimenta negabitis, et vestris necessitatibus subvenietis, et habebitis, quod necessitatem patientibus porrigatis.

7. « 4° Quando more solito ad Synodum convenitis, vestimenta et libros et vasa sancta, cum quibus vestrum ministerium, et injunctum officium peragatis, vobiscum deferte. Necnon duos, aut tres clericos, cum quibus missarum solemnia celebratis, vobiscum adducite, ut probetur quam diligenter, quam studiose Dei servitium peragatis.

5° « Panes, quos Deo in sacrificium offertis, aut a vobis ipsis, aut a vestris pueris coram vobis nitide ac studiose fiant. Et diligenter observetur, ut panis, et vinum, et aqua, sine quibus missæ nequeunt celebrari, mundissime atque studiose tractentur, et nihil in his vile, nihil non probatum inveniatur. Juxta illud, quod ait Scriptura [1] : Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite.

« 6° Feminæ, missam sacerdote celebrante, nequaquam ad altare accedant, sed locis suis stent, et ibi sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat. Memores enim esse debent feminæ infirmitatis suæ et sexus imbecillitatis : et idcirco sancta quælibet in ministerio Ecclesiæ contingere pertimescant. Quæ etiam laici viri pertimescere debent, ne Ozæ [2] pœnam subeant, qui dum Arcam Domini extraordinarie contingere voluit, Domino percutiente interiit.

8. « 7° Sacerdos missam solus nequaquam celebret, quia sicut illa celebrari non potest sine salutatione sacerdotis, responsione plebis, admonitione sacerdotis, responsione nihilominus plebis; ita nimirum nequaquam ab uno debet celebrari. Esse enim debent, qui ei circumstent, quos ille salutet, a quibus ei respondeatur, et ad memoriam illi reducendum est illud Dominicum [3] : Ubicumque fuerint duo, vel tres in nomine meo congregati, et ego in medio eorum.

« 8° Videmus crebro in Ecclesiis messes et fœnum congeri, unde volumus et hoc penitus observetur, ut nihil in Ecclesia, præter vestimenta Ecclesiastica, et vasa sancta et libros, recondatur. Ne forte, si alia ibi quam oportet negotia exerceantur, a Domino audiamus : Domus mea, domus orationis vocabitur. Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

[1] 2. Par. XIX. — [2] 2. Reg. VI. — [3] Matth. XVIII.

9. « 9° Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit, et plerumque loca divino cultui mancipata, et ad offerendas Deo hostias præparata, cœmeteria sive polyandria facta sunt. Unde volumus, ut ab hac re deinceps abstineatur, et nemo in Ecclesia sepeliatur. Nisi forte talis sit persona sacerdotis, aut cujuslibet justi hominis, quæ per vitæ meritum talem vivendo suo corpori defuncto locum acquisivit. Corpora vero, quæ antiquitus in Ecclesiis sepulta sunt, nequaquam projiciantur, sed tumuli, qui apparent, profundius in terram mittantur, et pavimento desuper facto, nullo tumulorum vestigio apparente, Ecclesiæ reverentia conservetur. Ubi vero tanta est multitudo cadaverum, ut hoc facere difficile sit, locus ille pro cœmeterio habeatur, ablato inde altari et in eo loco constructo, ubi religiose et pure Deo sacrificium offerri valeat.

« 10° Non debetis ad Ecclesiam ob aliam causam convenire, nisi ad laudem Domini et ejus servitium faciendum. Disceptationes vero, et tumultus, et vaniloquia, et cæteræ actiones ab eodem sancto loco penitus prohibendæ sunt. Ubi enim Dei nomen invocatur, Deo sacrificium offertur, angelorum frequentia inesse non dubitatur : periculosum est tale aliquid dicere, vel agere, quod loco non convenit. Si enim Dominus illos de templo ejecit, qui victimas, quæ sibi offerrentur [1], emebant, vel vendebant : quanto magis illos iratus inde abjiciet, qui mendaciis, vaniloquiis, risibus, et hujuscemodi nugis locum divino cultui mancipatum fœdant ?

10. « 11° Missarum solemnia nequaquam alibi nisi in Ecclesia celebranda sunt, non in quibuslibet domibus, et in vilibus locis, sed in loco, quem elegerit Dominus, juxta illud, quod scriptum est [2] : Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco, quem elegerit Dominus, ut ponat nomen suum ibi.

« 12° Nulla femina cum presbytero in una domo habitet. Quamvis enim canones matrem, et sororem, et hujuscemodi personas, in quibus nulla sit suspicio, cum illo habitare concedant. Hoc nos modis omnibus idcirco amputamus, quia in obsequio sive occasione illarum veniunt aliæ feminæ, quæ non sunt ei affinitate conjunctæ, et eum ad peccandum illiciunt.

« 13° Observandum vobis est, ut et vos ab ebrietate abstineatis, et ut plebes subditæ abstineant, prædicetis, et neque per tabernas eatis bibendo aut comedendo, neque domos, aut vicos curiositate qualibet peragretis, neque cum feminis, aut cum quibuslibet impuris personis convivia exerceatis. Nisi forte paterfamilias quilibet vos ad domum suam invitaverit, et cum conjuge sua et prole velit vobiscum spiritali gaudio lætari, et verborum vestrorum refectionem accipere et vobis refectionem carnalem charitatis officio exhibere.

[1] Matth. XXI. — [2] Deut. XII.

Oportet enim, ut si quando quilibet fidelium carnalibus vos reficit epulis : a vobis reficiatur epulis spiritalibus.

11. « 14° Nullus presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius presbyteri parochia persuadeat, ut ad suam Ecclesiam concurrant, relicta propria Ecclesia, et suas decimas sibi dent. Sed unusquisque sua Ecclesia et populo contentus, quod sibi non vult fieri, alteri nequaquam faciat, juxta illud Evangelicum : Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, hæc eadem facite illis. Quisquis autem contra hæc constituta venerit, aut his monitis nostris reniti tentaverit, aut gradum se sciat amissurum, aut in carcere longo tempore detinendum.

« 15° Hoc quoque modis omnibus prohibemus, ut nullus vestrum alterius clericum sollicitet, aut recipiat, quia gravis de hac re in sacris canonibus sententia est.

« 16° Si quis presbyter inventus fuerit alicui clerico, aut laico munera dare, aut dedisse, ut Ecclesiam alterius presbyteri subripiat : sciat se pro hac rapina, et sæva cupiditate, aut gradum amissurum, aut in carceris ærumna longo tempore pœnitentiam agendo detinendum.

« 17° Si parvulus ægrotans ad quemlibet presbyterum baptismi gratia de cujuslibet parochia allatus fuerit, ei baptismi sacramentum nullo modo negetur. Si quis hoc munus petenti concedere detrectaverit, et ille parvulus absque baptismatis gratia mortuus fuerit : noverit se ille, qui eum non baptizavit, pro ejus anima rationem redditurum.

12. « 18° Nullus presbyter, seu laicus præsumat calicem, aut patenam, aut quælibet vasa sacra, et divino cultui mancipata ad alios usus retorquere. Nam quicumque de calice sacrato aliud bibit præter Christi sanguinem, qui in sacramento accipitur, et patenam ad aliud officium habet quam ad altaris ministerium, deterrendus est exemplo Balthasar, qui dum vasa Domini in usus communes assumpsit, vitam pariter cum regno amisit.

« 19° Si quis ex presbyteris voluerit nepotem suum, aut aliquem consanguineum ad scholam mittere in Ecclesia sanctæ Crucis, aut in monasterio sancti Aniani, aut S. Benedicti, aut S. Lifardi, aut in cæteris de his cœnobiis, quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam id faciendi concedimus.

« 20° Presbyteri per villas et vicos scholas habeant. Et si quilibet fidelium suos parvulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere et docere non renuant, sed cum summa charitate eos doceant, attendentes illud, quod scriptum est [1] : Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Cum ergo eos docent, nihil ab eis pretii pro hac re exigant, nec aliquid ab eis accipiant, excepto quod eis parentes charitatis studio sua voluntate obtulerint.

13. « 21° Cum ergo omnium sanctarum Scripturarum paginæ instrumentis bonorum operum refertæ sint, et per sanctarum Scripturarum campos possint inveniri arma, quibus vitia comprimantur et virtutes nutriantur : libuit nobis huic nostro Capitulari inserere sententiam cujusdam Patris de instrumentis bonorum operum, in qua magna brevitate quid agi, quidve vitari debeat, continetur. In primis Dominum Deum tuum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute. Deinde proximum tanquam te ipsum. Deinde non occidere, non adulterare, non facere furtum, non concupiscere, non falsum testimonium dicere, honorare omnes homines, et quod sibi quis fieri non vult, alii ne faciat. Abnegare semetipsum sibi, ut sequatur Christum. Corpus castigare, delicias non amplecti, jejunium amare, pauperes recreare, nudum vestire, infirmum visitare, mortuum sepelire, in tribulatione subvenire, dolentem consolari. A sæculi actibus se facere alienum. Nihil amori Christi præponere, iram non perficere, iracundiæ tempus non reservare, dolum in corde non tenere, pacem falsam non dare, charitatem non derelinquere : non jurare, ne forte perjures. Veritatem ex corde et ore proferre : malum pro malo non reddere, injuriam non facere, sed et factam patienter sufferre. Inimicos diligere, maledicentes non maledicere, sed magis benedicere. Persecutionem pro justitia sustinere. Non esse superbum, non vinolentum, non multum edacem, non somnolentum, non pigrum, non murmurosum, non detractorem, spem suam Deo committere. Bonum aliquid in se cum viderit, Deo applicet, non sibi. Malum vero semper a se factum sciat, et sibi reputet. Diem judicii timere, gehennam expavescere, vitam æternam omni concupiscentia spiritali desiderare, mortem quotidie ante oculos suspectam habere. Actus vitæ suæ omni hora custodire. In omni loco Deum se respicere pro certo scire. Cogitationes malas cordi suo advenientes mox ad Christum allidere, et seniori spiritali patefacere. Os suum a malo, vel pravo eloquio custodire, multum loqui non amare, verba vana aut risui apta non loqui, risum multum aut excussum non amare. Lectiones sanctas libenter audire, orationi frequenter incumbere, mala sua præterita cum lacrymis, vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri. De ipsis malis de cætero emendare, desideria carnis non perficere. Voluntatem propriam odisse, præceptis sacerdotis et præceptoris in omnibus obedire, etiam si ipse aliter, quod absit, agat. Memores illud Dominicum præceptum [1] : Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Non velle dici sanctum, antequam sit, sed prius esse, quod verius dicatur. Præcepta Dei factis quotidie adimplere, castitatem amare, nullum odisse,

[1] Dan. XII.

[1] Matth. XXIII.

zelum et invidiam non habere, contentionem non amare, elationem fugere, et seniores venerari, juniores diligere. In Christi amore pro inimicis orare. Cum discordantibus ante solis occasum in pacem redire, et de Dei misericordia nunquam desperare. Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritalis, quæ cum fuerit a nobis die noctuque incessabiliter adimpleta, et in die Judicii reconsignata, illa merces nobis a Domino recompensabitur, quam ipse promisit [1] : Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his, qui diligunt eum.

14. « 22° Commonendi sunt fideles, ut generaliter omnes a minimo usque ad maximum orationem Dominicam, et Symbolum discant, et dicendum eis, quod in his duabus sententiis omne fidei Christianæ fundamentum incumbit, et nisi quis has duas sententias et memoriter tenuerit, et ex toto corde crediderit, et in oratione sæpissime frequentaverit, Catholicus esse non poterit. Constitutum namque est, ut nullus chrismetur, neque baptizetur, neque a lavacro fontis illius suscipiatur, neque coram episcopo ad confirmandum quemlibet teneat, nisi Symbolum et orationem Dominicam memoriter tenuerit, exceptis his, quos ad loquendum ætas minime perduxit.

« 23° Dicendum illis, ut singulis diebus, qui amplius non potest, saltem duabus vicibus oret, mane scilicet, et vespere, dicens Symbolum, vel orationem Dominicam, vel : Qui plasmasti me, miserere mei, vel etiam : Deus propitius esto mihi peccatori, et Deo gratias pro quotidianæ vitæ commeatibus, et quia se ad imaginem suam creare dignatus sit, et a pecudibus segregare. His actis, et solo Deo Creatore suo adorato, sanctos invocet, ut pro se intercedere ad Majestatem divinam dignentur. Hæc faciant, quibus Basilicæ locus prope est in Basilica. Qui vero in itinere, aut pro qualibet occasione in silvis, aut in agris est, ubicumque eum ipsa hora matutina vel vespertina invenerit, sic faciat, sciens Deum ubique præsentem esse, dicente Psalmista [2] : In omni loco dominationis ejus. Et [3] : Si ascendero in cælum, tu ubi es, etc.

15. « 24° Dici vero Dominici, quia in eo Deus lucem condidit, in eo manna in eremo pluit, in eo Redemptor humani generis sponte pro salute nostra a mortuis resurrexit, in eo Spiritum sanctum super discipulos infudit, tanta esse debet observantia, ut præter orationes et missarum solemnia, et ea, quæ ad vescendum pertinent, nihil aliud fiat. Nam et si necessitas fuerit navigandi, sive iterandi, licentia datur, ita duntaxat, ut harum occasione missa et orationes non prætermittantur. Conveniendum est sabbato die cum luminaribus cuilibet Christiano ad Ecclesiam. Conveniendum est ad vigilias, sive ad matutinum officium : concurrendum est etiam cum oblationibus ad missarum solemnia, et dum ad Ecclesiam convenitur, nulla causa dici debet, vel audiri, nulla jurgia sunt habenda, sed tantummodo Deo vacandum est, in celebratione videlicet sacrorum officiorum, et exhibitione eleemosynarum, et in Dei laudibus cum amicis proximis, et peregrinis spiritualiter epulandum.

« 25° Admonendi sunt, ut hospitalitatem diligant, et nulli hospitium præbere detrectent, et si cui forte hospitium præstiterint, nullam ab eo mercedem accipiant, nisi forte ille, qui a te recipitur, sponte sua aliquid det. Dicendumque illis, qualiter multi per hospitalitatis officium Deo placuerunt, dicente Apostolo [1] : Per hanc enim placuerunt quidam Deo, angelis hospitio susceptis. Et iterum [2] : Hospitales sine murmuratione. Et ipse Dominus ad Judicium dicturus est [3] : Hospes eram, et collegistis me. Sciant sane quicumque hospitalitatem amant, Christum se in hospitibus recipere. Nam ille modus hospitalitatis non solum inhumanus, sed etiam crudelis est, quo nunquam hospes in domum ante recipitur, nisi prius dandi hospitii merces compensetur, et quod Dominus agere jussit pro perceptione regni cælestis, pro acquisitione terrenarum rerum agatur.

16. « 26° Prædicandum est etiam ut perjurium fideles caveant, et ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse, et in Lege, et Prophetis, sive Evangelio prohibitum. Audivimus enim quosdam parvipendere hoc scelus, et levem quodammodo perjuris pœnitentiæ modum imponere. Qui nosse debent, talem de perjurio, qualem et de adulterio, de fornicatione, de homicidio et de cæteris criminalibus vitiis pœnitentiam imponendam. Si quis vero perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiæ longam ærumnam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus est : sive a communione et consortio fidelium, ut nullus cum eo comedat, neque bibat, neque oret, neque in suam eum domum recipiat.

« 27° Dicendum est eis, ut a falso etiam testimonio abstineant, scientes et hoc gravissimum scelus esse, et ab ipso Domino in monte Sinai prohibitum, dicente eodem Domino [4] : Non falsum testimonium dixeris ; sive [5] : Testis falsus non erit impunitus. Sciat se etiam quisquis hoc perpetraverit, aut tali pœnitentia purgandum, ut superius dictum est de perjurio, aut tali damnatione et excommunicatione damnandum, sicut superius insertum est. Dicendumque illis est, quod summa ne dicam stultitia, sed nequitia est pro cupiditate argenti et auri, aut vestimentorum, aut cujuslibet rei, aut quod creberrime contingere solet, propter ebrietatem in tam grande scelus corruere, ut aut septem annis in arcta ærumna sit, aut ab Ecclesia sit repulsus, dicente Domino [6] : Quid prodest homini, si lucretur totum mundum, et animæ

[1] Isa. LXIV. — [2] Psal. CI. — [3] Psal. CXXXVIII.

[1] Heb. XIII. — [2] 1. Pet. IV. — [3] Matth. XXV. — [4] Exod. XX. — [5] Prov. XIX. — [6] Matth. XVI.

suæ detrimentum faciat? Quippe cum aliis videatur pius existere, sibimet crudelis existat.

17. « 28° Hortamur vos paratos esse ad docendas plebes. Qui Scripturas scit, prædicet Scripturas. Qui vero nescit, saltem hoc, quod notissimum est, plebibus dicat[1] : Ut declinent a malo, et faciant bonum. Inquirant pacem, et sequantur eam : quia oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum, etc. Nullus ergo se excusare poterit, quod non habeat linguam, unde possit aliquem ædificare. Mox enim ut quemlibet errantem viderit, prout potest et valet, aut arguendo, aut obsecrando, aut increpando ab errore retrahat, et ad peragendum bonum opus hortetur. Cum vero Domino opitulante, ad Synodum in unum convenerimus: sciat nobis unusquisque dicere quantum Domino adjuvante laboraverit, aut quem fructum acquisierit. Et si quis forte nostro indiget adjutorio, nos cum charitate admoneat, et nos cum charitate nihilominus ei pro viribus adjutorium ferre non differemus.

« 29° Admonere debet is fideles, ut assiduitatem et studium habeant orandi. Ipse autem orandi modus talis esse debet, ut primum dicto Symbolo, quasi fidei suæ recensito fundamento, dicat quisquis est, tribus vicibus : Qui plasmasti me, miserere mei ; et tribus vicibus : Deus, propitius esto mihi peccatori, et compleat orationem Dominicam. Si ergo locus, aut tempus exegerit, deprecetur sanctos Apostolos et martyres, ut pro eo intercedant. Et armata fronte signo Crucis, elevatis cum corde et manibus et oculis, Deo gratias agat. Si vero tempus ad hæc omnia peragenda minus sufficiens fuerit, sufficiat tantum : Qui plasmasti me, miserere mei. Et : Deus, propitius esto mihi peccatori, et oratio Dominica tantum cum gemitu et contritione cordis.

18. « 30° Omni etenim die Deo, in oratione nostra, aut semel, aut bis, aut quanto amplius possumus, confiteri debemus peccata nostra, dicente propheta[2] : Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitias meas non abscondi. Dixi, confitebor adversus me injustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Facta etenim confessione cum gemitu et lacrymis Domino in oratione, recitandus est psalmus quinquagesimus, sive XXIV, sive XXXI atque alii ad rem pertinentes, et sic complenda est oratio. Quia confessio, quam sacerdotibus facimus, hoc etiam nobis adminiculum affert, quia accepto ab eis salutari consilio, saluberrimis pœnitentiæ observationibus, sive mutuis orationibus peccatorum maculas diluimus. Confessio vero, quam soli Deo facimus, in hoc juvat, quia quanto nos memores sumus peccatorum nostrorum, tanto horum Dominus obliviscitur : et e contrario quanto nos horum obliviscimur, tanto Dominus reminiscitur, dicente propheta[3] : Et peccatorum tuorum non memorabor. Tu autem memor esto, quod David propheta se fecisse testatur, cum dicit[1] : Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.

« 31° Confessiones dandæ sunt de omnibus peccatis, quæ sive in opere, sive in cogitatione perpetrantur. Octo sunt principalia vitia, sine quibus vix ullus inveniri potest. Est enim gastrimargia, hoc est, ventris ingluvies; secundo, fornicatio ; tertio, accidia, sive tristitia ; quarto, avaritia ; quinto, vana gloria ; sexto, invidia ; septimo, ira ; octavo, superbia. Quando ergo quis ad confessionem venit, diligenter debet inquiri, quomodo, aut qua occasione peccatum perpetraverit, quod peregisse se confitetur, et juxta modum facti, debet ei pœnitentia indicari. Debet ei persuaderi, ut et de perversis cogitationibus faciat confessionem. Debet ei etiam injungi, ut de octo principalibus vitiis faciat suam confessionem, et nominatim ei debet sacerdos unumquodque vitium dicere, et suam de eo confessionem accipere.

19. « 32° Esurientes satiandi sunt, sitientes potandi, nudi operiendi, infirmi, et qui in carcere sunt, visitandi, et hospites colligendi, dicente Domino[2] : Esurivi enim, et dedistis mihi manducare : sitivi, et dedistis mihi bibere, etc. Nam hæc omnia, et in se quisque debet spiritaliter agere, et in aliis corporaliter adimplere : quia pæne nihil prosunt hæc omnia ad vitam æternam compensandam, si luxuriose, superbe, invide, et (ne singula replicem) si vitiose et inordinate quis vivat, et a cæteris bonis operibus vacet. Qui ergo videt se Christum non habere, qui dixit[3] : Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi; et charitatem, quæ est pastus animæ, non habet, esurit quidem; sed si per bona opera Christo adjungit se, et charitatis dulcedine replet, esurientem omnino se pavit. Qui doctrina Spiritus sancti et Scripturarum sanctarum fluentis caret, sitiens est; sed si se fluentis verbi Dei irriget, et mentem suam spiritalis poculi dulcedine ebriet, iste se sitientem potat. Qui videt se justitia, sive cæteris bonorum operum exhibitionibus nudatum, et induit se justitia, sive cæteris virtutibus : nudum se proculdubio vestit. Si in lecto vitiorum suorum jacet, et morbo iniquitatis suæ laborat, et funibus peccatorum suorum constrictus est, et vitiorum suorum (sordibus)..... obsitus pariter in tenebris iniquitatis suæ, est infirmus quidem; sed si de luto vitiorum per confessionem egreditur, et per pœnitentiæ lamenta vinculis peccatorum absolvitur, et ad lucem bonorum operum egreditur, infirmum, et in carcere positum se proculdubio visitat. Si in hujus vitæ via videt se laborare, et vitiorum procella, quasi quadam aeris intemperie inquietari, et receptaculum bonorum operum non habere, sciat se in itinere positum, hospitio egere; at si se ad virtutum domum deducat, et sese in earum tutamine reci-

[1] Psal. XXXVI. — [2] Psal. XXXI. — [3] Jer. XXXIV.

[1] Psal. L. — [2] Matth. XXV. — [3] Joan. VI.

piat, hospitem quidem suscipit. Quæ omnia cum sibi spiritaliter exhibet, Christum in se, cujus ipse membrum est, pascit, potat, vestit, visitat ac suscipit.

20. « 33° Admonendi sunt fideles sanctæ Dei Ecclesiæ, ut filios suos et filias suas doceant parentibus obedientiam exhibere, dicente Domino [1] : Fili, honorifica patrem tuum. Nam et ipsi parentes erga filios suos, ac filias suas modeste debent agere, dicente Apostolo [2] : Et vos, parentes, nolite ad iracundiam provocare filios vestros. Nam et hoc dicendum est eis, ut si illi genitali affectu parcere velint injuriis filiorum, non has impune Dominus sinit, nisi forte digna pœnitentia exhibeatur : et quia levius est filiis parentum quælibet flagella suscipere, quam Dei iram incurrere.

« 34° Admonendus est populus, quod hæc sit vera charitas, quæ Deum diligit plus quam se, et proximum tanquam se, et quæ nihil vult alii facere, nisi quod sibi vult fieri. Et plura, quæ recensere longum est. Nam et quicumque in potu et cibo, et dandis atque accipiendis rebus charitatem tantum putant, non mediocriter errant, dicente [3] Apostolo : Regnum Dei non est cibus et potus. Nam et ipsa quando cum charitate faciunt, bona sunt et inter virtutes computanda.

« 35° Admonendi sunt qui negotiis ac mercationibus rerum invigilant, ut non plus terrena lucra, quam vitam cupiant sempiternam. Nam qui plus de rebus terrenis, quam de animæ suæ salute cogitat, valde a via veritatis aberrat; et juxta quemdam sapientem, in vita sua perdidit intima sua. Sequendus est enim in hac parte, sicut et in cæteris, Apostolicus sermo [5], qui ait : Et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio proximum suum : vindex est enim Deus de his omnibus. Sicut enim ab his, qui labori agrorum et cæteris laboribus victum atque vestitum, et necessaria usibus humanis acquirere inhiantes stant, decimæ et eleemosynæ dandæ sunt : ita his quoque, qui pro necessitatibus suis negotiis insistunt, faciendum est. Unicuique enim homini Deus dedit artem, qua pascatur, et unusquisque de arte sua, de qua corporis necessaria subsidia habet, animæ quoque (quod magis necessarium est) subsidium administrare debet.

21. « 36° Hebdomada una ante initium Quadragesimæ confessiones sacerdotibus dandæ sunt, pœnitentia accipienda, discordantes reconciliandi, et omnia jurgia sedanda, et dimittere debent debita invicem de cordibus suis, ut liberius dicant : Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et sic ingredientes in beatæ Quadragesimæ tempus mundis et purificatis mentibus ad sanctum Pascha peraccedant, et per pœnitentiam se renovent, quæ est secundus baptismus. Sicut enim baptismus peccata, ita pœnitentia purgat. Et quia post baptismum peccator denuo non potest baptizari, hoc medicamentum a Domino pœnitentiæ datum est, ut per eam vice baptismi peccata post baptismum diluantur. Septem enim modis peccata dimitti, Scripturæ sanctæ demonstrant. Primo in baptismate, qui propter remissionem peccatorum datus est. Secundo per martyrium, juxta illud, quod ait Psalmista [1] : Beatus, cui non imputavit Dominus peccatum. Quia juxta ejusdem David sententiam [2] : Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Remittuntur peccata per baptismum, teguntur per pœnitentiam, non imputantur per martyrium. Tertio per eleemosynam, juxta Danielem, qui profano Nabuchodonosor regi ait [3] : Peccata tua eleemosynis redime in misericordiis pauperum. Et illud [4] : Ignem ardentem exstinguit aqua, et eleemosyna exstinguit peccatum. Et Dominus in Evangelio : Verumtamen date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Quarto si remittat quis peccanti in se peccata sua juxta illud [5] : Dimittite, et dimittetur vobis. Date, et dabitur vobis. Et illud [6] : Sic et pater vester dimittet vobis peccata vestra, si remiseritis unicuique de cordibus vestris. Quinto per prædicationem suam quis, et per bonorum exercitium alios ab errore suo convertat, juxta illud quod ait Apostolus [7] : Quoniam si converti fecerit quis peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et cooperit multitudinem peccatorum. Sexto per charitatem, juxta illud [8] : Charitas Dei cooperit multitudinem peccatorum per Jesum Christum Dominum nostrum. Septimo per pœnitentiam, juxta illud quod ait David [9] : Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.

22. « 37° Ipsa autem Quadragesima cum summa observatione custodiri debet, ut jejunium in ea, præter dies Dominicos, qui abstinentiæ subtracti sunt, nullatenus resolvatur, quia ipsi dies decimæ sunt anni nostri, quos cum omni religione et sanctitate transigere debemus. Nulla in his occasio sit resolvendi jejunii, quia alio tempore solet jejunium charitatis causa dissolvi; isto vero nullatenus debet. Quia in alio jejunare in voluntate et arbitrio cujuslibet positum est : in hoc vero non jejunare, præceptum Dei transcendere est. Et in alio tempore jejunare, præmium abstinenti acquirere est : in hoc vero, præter infirmos ac parvulos, quisquis non jejunaverit, pœnam sibi acquirit, quia eosdem dies Dominus, et per Mosen, et per Eliam, et per semetipsum sacro jejunio consecravit.

« 38° Diebus vero jejunii eleemosyna facienda est, et cibum, vel potum, quo quisque uti debuit, si non jejunaret, pauperibus eroget : quia jejunare, et cibos prandii ad cœnam reservare, non mercedis, sed ciborum est incrementum.

« 39° Solent plures, qui se jejunare putant, mox ut signum audiunt ad Nonam, manducare, qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante

[1] Eccli. III. — [2] Ephes. I. — [3] Rom. XIV. — [4] I. Thes. IV.

[1] Psal. XXXI. — [2] Ibid. — [3] Dan. IV. — [4] Eccli. III. — [5] Luc. VI. — [6] Marc. XI. — [7] Jacob. V. — [8] I. Pet. IV. — [9] Psal. XXXI.

manducaverint, antequam vespertinum celebretur officium: concurrendum est enim ad missas, et auditis missarum solemnibus, sive vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad missam convenire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, jejunium absolvere debet.

23. « 40° Abstinentia vero in his diebus omnium deliciarum esse debet, et sobrie et caste vivendum. Qui vero ovis, caseo, piscibus et vino abstinere potest, magnæ virtutis est[1]. Qui autem his, aut infirmitate interveniente, aut quolibet opere, abstinere non potest, utatur. Tantum ut jejunium usque ad vesperum solenniter celebret: et vinum non ad ebrietatem, sed ad refectionem corporis sui sumat. A caseo vero, lacte, butyro et ovis abstinere, et non jejunare, dementissimum est et omni ratione semotum. Vini enim ebrietas et luxuria prohibita sunt, non lac et ova. Non ait Apostolus[2]: Nolite comedere lac et ova, sed, nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

« 41° Singulis diebus Dominicis in Quadragesima, præter hos, qui excommunicati sunt, sacramenta corporis et sanguinis Christi sumenda sunt, et in Cœna Domini, et in Parasceve, in vigilia Paschæ, et in die Resurrectionis Domini penitus ab omnibus communicandum, et ipsi dies Paschalis hebdomadæ omnes æquali religione colendi sunt.

« 42° In his jejuniorum diebus, nullæ lites, nullæ contentiones esse debent, sed in Dei laudibus, et in opere necessario persistendum. Arguit enim eos, qui contentiones et lites Quadragesimæ tempore exercent, et qui debita a debitoribus exigunt, Dominus per prophetam, dicens[3]: Ecce in die jejunii vestri inveniuntur voluntates vestræ, et omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percutitis pugno impie.

« 43° Abstinendum est enim in his sacratissimis diebus a conjugibus, et caste et pie vivendum, ut sanctificato corde et corpore isti sancti dies transigantur, et sic perveniatur ad diem sanctum Paschæ: quia pæne nihil valet jejunium, quod conjugali opere polluitur, et quod orationes, vigiliæ et eleemosynæ non commendant.

24. « 44° Admonendus est populus, ut ad sacrosanctum sacramentum corporis et sanguinis Domini nequaquam indifferenter accedat, nec ab hoc nimium abstineat; sed cum omni diligentia eligat tempus, quando aliquandiu ab opere conjugali abstineat et vitiis se purget, virtutibus exornet, eleemosynis et orationibus insistat: et sic ad tantum sacramentum accedat. Quia sicut periculosum est, impurum quemque ad tantum sacramentum accedere, ita etiam periculosum est ab hoc prolixo tempore abstinere, salva ratione eorum, qui excommunicati non quando eis libet, sed certis temporibus communicant, et religiosis quibuscumque sancte viventibus, qui pæne omni die id faciunt.

« 45° Ut missæ, quæ per dies Dominicos peculiares a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis missarum solemnibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur, quia pessimus usus est apud quosdam, qui in diebus Dominicis, sive in quibuslibet festivitatibus mox ubi missam celebrare, etiamsi pro defunctis sit, audierint, abscedunt, ut per totum diem a primo mane ebrietati, et comessationi potius quam Deo deserviant.

25. « 46° Admonendus est populus, ut ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, et omnes ad sanctam matrem Ecclesiam missarum solemnia, et prædicationem audituri conveniant; et sacerdotes per oratoria nequaquam missas, nisi tam caute ante secundam horam celebrent, ut populus a publicis solemnitatibus non abstrahatur. Sed sive sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt, sive populus, ut prædiximus, in unum ad publicam missarum celebrationem conveniant, exceptis Deo sacratis feminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris monasterii contineri ». Hucusque Theodulphi Aurelianensis episcopi ad suos Epistola.

26. *Joannes succedit Theodoto in sede Constantinopolitana: qui ambo Iconoclastæ.* — Quod pertinet ad res Orientalis Ecclesiæ, hoc anno, mortuo Theodoto Melisseno, cognomento Cassitera, id est, Stanneo (ut habet Joannes Curopalata) episcopo Constantinopolitano hæretico Iconoclasta, Joannes sextus hujus nominis, ejusdemque hæresis propugnator acerrimus eidem per Theophilum imperatorem substituitur; de quo ista ipse: « Cum Theodotus Melissenus diutius Constantinopolitanum thronum obtinuisset, ac vita functus nuper esset, Joannes Theophili pædagogus illius excipit thronum, accepto sacerdotio velut impietatis atque perfidiæ præmio ».

Quod ad tempus pertinet, cum auctore Zonara, certum sit ipsum sedisse annos sex usque ad obitum ipsius promotoris imperatoris Theophili, et ejus imperii nonnisi sex anni supersint: plane concedendum est, hoc ipso anno sedere hunc cœpisse, prædecessore longe scelestiorem: tales quidem meruit ea secta habere patronos antistites. Iste quidem (ut auctor est idem Curopalata) antea syncellus ex magiæ peritia magnam apud ipsos hæreticos concitarat existimationem. De ipsius enim primordiis habet ista: « Tulit hunc Joannem hæc magna urbs aliarum omnium urbium princeps a Morochazariorum stirpe oriundum, quem senili jam ætate monasterium gloriossimorum martyrum Sergii et Bacchi, quasi draconem quemdam in Ecclesia delitescentem recepit. In qua ipsa per dignitatis gradus ad summum eventum, et Iconomachorum sectæ egregie adductum, præstigiis incumbentem, et pelvium divinationibus in omni

[1] Hæc, ubi desunt pisces et oleum, ex antiqua consuetudine concessa. — [2] Ephes. v. — [3] Isai. LVIII.

vita, præcipueque dilectum Michaeli Balbo, Theophili patri, sive quod ejusdem hæresis particeps esset, sive quod eloquentia præstare videretur, et magister Theophili fuisset, postquam habenas imperii suscepit, syncellum ipsum declarandum, et hoc honore afficiendum curavit; deinde quoque patriarcham Constantinopolis instituit, quod ei quædam per pelvium vaticinia et præstigias prædixisset ». At quænam fuerint ista, ita declarat :

27. « Excursiones olim fecit in Romanorum regionem natio perfida et dura, sub tribus ducibus militans. Quo, ut verisimile erat, dolente ac se excruciante Theophilo, Joannes hortabatur, ut omnem animi metum deponeret, et fiducia compleretur, si suo tantum consilio obtemperaret. Fuit autem consilium tale : In illis æreis statuis, quæ ad Euripum Hippici positæ sunt, etiam statua quædam stare videbatur tribus capitibus ornata. Jubet igitur Joannes totidem numero, quot capita, malleos ex ære conflari, eosdemque viris manu præstantibus committi ; qui constituta quadam hora nocturna, secum ad illam statuam, quam dixerat, accederent : et quando ipsis imperaret, malleis capita valide percuterent, quoad in terram dejicerentur, quasi uno impulsu et una plaga. Imperator igitur his verbis oblectatus, ita fieri imperavit : cumque eo profecti essent viri illi cum Joanne nocte intempesta (erat autem Joannes laica veste, ne deprehenderetur indutus) dixissetque magica quædam verba, quibus omnem vim statuæ ademit : jussit viros viriliter ac fortiter percutere, et duobus validissimis ictibus duo statuæ capita dejecerunt, tertius remissiore plaga illata, parum quidem inclinavit, non tamen totum præcidit caput. Quibus similia in ducibus illius nationis consecuta sunt. Exorta enim quadam ingenti seditione in exercitu, insecutaque ipsa intestina pugna duo duces cadunt, et tertius percussus est, non tamen lethali plaga. Doluit tamen ob vulnus acceptum, atque ita gens illa debilitata domum reversa est. Et quæ ad ipsius magicam artem pertinent, hæc fuere ». Sed de ejus germano idem auctor ista subjungit :

28. « Mago isti frater germanus erat, nomine Arsaber, fortuna patricius; huic ager suburbanus erat, ad sinistram freti partem prope monasterium S. Phocæ, quod sumptuosa habebat ædificia, porticusque et balnea, et alia ad commorandum jucunda loca. Ibi magus frequentans hospitia, subterraneam quamdam construxit domum, a tergo portis ædificatis, quibus volentes intromitteret.

« Admittebat igitur ad illam improbam officinam quicumque vellent ; et modo servabantur nuptæ, monachæ, et aliæ mulieres forma decoræ, quibuscum stupra committebat : modo extispicia, et pelvium divinationes et incantationes, et necromantiæ exercebantur, quibus sæpenumero vi dæmonum futura quædam prædicebat. Verum hæc domus, cum postea ad regii cubiculi præfectum pervenisset, solo æquata est, et monasterium constructum Phocæ martyri dedicatum ». Sed ista post mortem Theophili imperatoris. Eademque de Joanne habent reliqui Græcorum recentiores, qui ex ipso ista scripsere.

29. *Theophanis et Theodori fratrum certamen, cruciatus et exilium pro fide Catholica.* — Agebat interea Theodorus una cum Theophane fratre suo in insula relegatus biennium ; cum iterum inde ambo jussu imperatoris Constantinopolim ad certamen fidei revocantur. Qualiter autem isti in hoc posteriori certamine se gesserint, ex Actis eorum celebri oratione tractatis dicemus. Sic enim se habent :

« Duobus post annis in exilio consumptis, soli ex aliis jussu imperatoris veniunt Constantinopolim. Majori enim, etsi plane inani, desiderio tenebatur imperator habendi Theodorum et Theophanem eadem quæ ille sentientes, quam imperandi omnibus, qui nullo jure ab eo dissentiebant. Verum enimvero operæ pretium est ea, quæ deinceps sequuntur, declarare, per illa ipsa verba Epistolæ, quæ hic sanctus Theodorus communem simul cum fratre componens Epistolam, mittit ad Joannem, qui tunc erat antistes Cyzicenæ Ecclesiæ, et ad reliquam Orthodoxorum multitudinem, enumerans quæcumque eos pati accidit ab illo Dei inimico Theophilo, dum decertarent pro divinis imaginibus : et quemadmodum post multa tormenta eis crudeliter compuncti fuerunt oculi. Si autem in Epistola sunt quædam simplicia et rudia, non ideo apud eos, qui recte judicant, et sunt eruditi, dabunt ea testimonium, quod qui scripsit, esset ineruditus. Sed primum quidem quod ipse uteretur indifferenter dictione et nominibus, et non hoc magnum putaret neque dignum in quo elaboraret ; deinde autem quod etiam vellet ipsa plane verba, sicut dicta sunt in interrogationibus et responsionibus simpliciter et inornate adduci. Sic autem habet ad verbum Epistola :

30. « Magnam facerem injuriam, si silentio traderem ea, quæ in nos facta sunt, cum multi desiderarent audire et discere ; et maxime possunt esse ad Dei gloriam et multorum utilitatem, si dicantur et audiantur : neque parum conferunt ad confutandos impios, et ad refellendum eorum dogmatum imbecillitatem, et telæ aranearum similem ». Deinde hæc quoque dicit paulo post : « Cum ergo tunc venisset, qui jussis inserviebat imperatoriis, et ascendisset in insulam Aphusiam, nos magna celeritate abreptos ducit in civitatem : causam cur traheremur, affirmans se ignorare, nisi quod cum magna festinatione et celeritate dicebat se esse missum. Venimus itaque in civitatem, cum esset octavus dies Julii. Cum autem imperatori apparuisset solus is, qui nos duxerat, jussus est nos statim includere in prætorio. Post sex vero dies, nempe quarto decimo ejusdem mensis, accersimur ad imperatorem. Nostro adductu jam in omnium animis præcognito et exspectato, quod scilicet ad imperatorem deducendi essemus, ut pœnas lueremus : neque licebat aliud videre et

audire, nisi terrores et minas, aliis quidem crudeliter dicentibus : Cedite quamprimum et absque omni cunctatione jussis imperatoris ; aliis vero nos acerbissima passuros, si non pareremus, protestantibus ; aliis vero dicentibus : Tenentur dæmonum spiritu, et alia hujusmodi, et his deteriora, quæ nostris auribus accipiebamus. Et hæc quidem audiebamus priusquam ad Aureum, quod dicitur, adduceremur triclinium.

31. « Adductis autem, et ostium ingressis, nos præfecto præcedente, visus est a nobis imperator valde terribilis et iram spirans, multis hinc et illinc nos circumsistentibus. Erat hora circiter decima, et præfectus, qui eo usque venerat, discessit, solos nos relinquens in conspectu imperatoris. Is autem, cum nos adorassemus, asperiore et acerbiore voce jussit accedere propius. Cum ad eum ergo usque venissemus, interrogavit dicens : In quanam regione nati estis ? Cum nos respondissemus : In Moabitide. Ille rursus iis verbis : Et cur huc venistis, inquit ? Et priusquam responderemus, jussit nobis verberari vultum. Multas vero plagas et graves inflixerunt, qui percutiebant, adeo ut nos impleremur vertigine, et humi caderemus. Etenim nisi ejus, qui percutiebat, tunicam in pectore apprehendissem, ad scabellum imperatoris statim essem dejectus ; tenens autem vestem, plagas accepi immotus, donec imperator jussit eum cessare percutere.

32. « Cum cessarent qui percutiebant, rursus rogavit imperator : Quanam de causa huc venistis? hoc vero sibi volebat id quod dicebat : Quanam de causa nolentes eamdem quam nos amplecti fidem vestra sponte ingressi estis in eamdem quam nos habitationem ? Cum nos autem tacuissemus, et oculos humi dejecissemus : ad præfectum, qui prope adstabat, impudenti oratione et torvo adspectu conversus, cum magna ira ac voce aspera hæc locutus est : Tolle eos, et in eorum facie inscribe et insculpe hos iambos, et trade eos duobus Sarracenis, et abducant eos in terram suam. Prope vero adfuit, qui eos habebat iambos, qui eos etiam fuerat meditatus, nomine Christodulus, cui etiam jussit eos legere, hoc etiam adjiciens : Etsi non sint pulchri, ne sit tibi curæ. Is autem dixit : In componendis versibus tam accurate sumus exercitati, ut satis sit ad eos deridendos. Et ideo quidam, qui aderat, ad gratiam loquens, ei dixit : Ne digni quidem sunt isti, o domine, ut sint iambi pulchriores. Satis est autem illos ipsos ita ut se habebant inferre narrationi ». Fuit namque illorum argumentum, vitam ipsorum duplici calumnia infamare, prima videlicet, quod cum iidem perrexerint Hierosolymam, ibique adeo turpia perpetrasse, ut illinc, exigentibus pravis operibus, expulsi fuerint : et quod pergentes Constantinopolim, eam de suis sceleribus pœnam acceperint, ut vultibus eo modo inscriberentur. Sed audi iambos :

Cunctis ad urbem eam adire volentibus,
Stetere ubi Verbi Dei casti pedes,
Terrarum orbis ut per id queat consistere,
Apparuerunt isti honorando in loco
Erroris impii mala vasa et reproba.
Cum multa fecissent ibique perturpia
Graviaque, quod deesset eis recta fides,
Illinc abacti sunt sicut apostatæ ;
Confugientes autem ad urbem imperii,
Stultitiam haud reliquerunt nefariam.
Quare notati et inscripti ut malefici,
Damnantur, exiguntur que improbi iterum.

Hactenus iambi numero duodenario conditi, ut mirum sit tot versus potuisse in hominis exarari vultu. Sed pergit idem Theodorus confessor ex dicta ad Joannem Cyzicenum Epistola :

33. « His lectis, jussit nos abduci in prætorium. Et postquam ingressi essemus, et ad eam, quæ dicitur Thermastram, jam venissemus : accedens quidam jussit nos reverti. Et cum maxima celeritate sistit nos ante imperatorem. Qui cum nos vidisset : Sic, inquit, verisimile est vos, cum recesseritis, esse dicturos : Imperatorem illusimus : sed ego, cum vos prius illusero, dimittam. Cum sic dixisset, jussit nos exui. Cum ambo autem exuti essemus, verberabar ego, sic assidue clamante imperatore, et eos, qui flagellabant, adjurante : Sic te in me geris ? Da pulchre. Verberabatur itaque et tergum et pectus absque ulla clementia et misericordia. Ego cum diu flagris cæderer, vociferabar : Nihil peccavimus in tuum imperium. Et rursum : Domine, miserere. Et : Sancta Deipara, veni ad nostrum auxilium. Deinde etiam verberarunt fratrem similiter clamantem et dicentem : Sancta Deipara, ipsa quoque fugisti in Ægyptum, portans Filium tuum : respice in me, qui propter similem tibi fugam punior : Domine, Domine, qui liberas pauperem a potente, et a manu eorum, qui sunt eo fortiores, ne diu differas tuum nobis dare auxilium. Et cum sic ambos concidisset, quantum volebat, jussit nos exire.

34. « Alius etiam rursus egressus ad nos, accurrit, jubens reverti. Quidam vero missus ab imperatore rogavit : Quanam de causa morte Leonis imp. lætati estis ? Et cur, cum ad eum accessissetis, non amplexi estis eamdem cum illo fidem ? Ad hæc nos : Neque morte Leonis lætati sumus ; sed neque ad eum accessimus : neque fidem propter vos, qui cum tempore mutamini, omnino abolere, aut etiam innovare sustinemus. Cum is autem subjunxisset : Non venistis imperante Leone ? Nequaquam, diximus, sed eo imperante, qui te præcessit. Ille vero : Recte, recte, inquit, erat vero is exactor vectigalium cursus. Tunc venimus in prætorium, cum jam essent tenebræ. Cum autem quatuor dies præteriissent : coram præfecto præsidente sistimur. Is vero cum nos multis minis tormentorum terruisset, et dixisset, se prius nos esse castigaturum, ac deinde etiam vultus inscripturum, et Sarracenis traditurum : jussit, ut id faceremus, quod esset gratum imperatori. Erat autem cum eo etiam Christodulus et ejus pater. Nobis vero fortiter recusantibus, et dicentibus nobis esse paratos subire vel mille mortes, et nunquam nos esse pol-

luendos vel solo assensu communi ne eorum, qui contempserunt et despicatui habuerunt Christianam fidem et confessionem, etiam si oculos effoderint, etiam si corpus igni tradiderint. Cum hæc diceremus, pater Christoduli loquens adversariis, quasi nobis gratificans : Nunquam (dixit præfecto) isti adoraverunt imaginem ; neque scio quid fecerint, quod huc venerunt. Cui ego aspere : Recede a me, inquam, nescis quid dicas, neque de quibus affirmes.

35. « Præfectus autem rursus utens blanditiis : Semel, inquit, semel solum communicate : nec aliud exigimus : et ego ibo vobiscum in Ecclesiam, et deinde ite quo vobis placuerit. Ego vero ei dixi, subridens : Simile quid dicis, o domine præfecte, ut si quis alium rogans dicat : Nihil aliud peto, nisi semel tuum caput amputare, et tum postea vade quo velis. Scias ergo hoc quoque nobis esse pudori, quod audeat nos aliquis exhortari ad communionem, ad quam nescio quomodo suades, ut accedamus, et non potius, ut qui procul est remotus, persuadeatur. Est enim facilius facere, ut terra sit sursum et cælum deorsum, quam nos traducere a pietate. Tunc jussit inscribi nostros vultus. Et cum adhuc in nobis inflammatæ essent plagæ, quas ex flagellis acceperamus, et graves afferrent dolores, extendentes super scamna, vultus nostros insculpebant. Cum vero longo tempore vultus pingerent, occidente sole, tenebræ factæ sunt ; quod quidem effecit, ut vel inviti cessarent inscribere.

36. « Egressuri vero diximus præfecto, et iis, qui aderant : Sciatis, Cherubim, quæ has viderint litteras, esse cessura, et flammeam rhomphæam versis tergis concessuram nobis ingressum in Paradisum, ut quæ sit reveritura nostros vultus pro communi Domino tam ignominiose insculptos. Hoc enim a vobis solis factum est a sæculo, et est hoc novum inventum, et reddidistis omnes benignos ac clementes, qui adversus divinum nostrum dogma insanierunt. In facie Christi omnino agnoscemini, et vobis exhibebuntur legendæ hæ litteræ : ipse enim dixit[1] : Quæcumque fecistis uni horum minimorum, mihi fecistis. Hæc verba postquam audivit imperator per præfectum, visus est dicere attonitus, ut arbitror, a verborum operatione : Si scirem hoc esse verum, eas toti meo populo inscriberem. Atque nos quidem hæc, cum multa sint alia, brevius declaravimus, eorum, quæ gesta sunt, habentes multos testes, quos scio plura his et apertius narraturos ea, quæ tunc facta et dicta sunt, ut qui ea melius observaverint quam nos : neque enim in angulo, neque in occulto hæc facta sunt, sed et in theatro et medio orbis terrarum ». Et sic quidem Epistola.

37. Jure quidem appellat Theodorus præsentes testes, qui viderint, eo quod non omnia ipse, quæ gesta essent, ea una inclusisset Epistola, multaque præteriisse sciens, quæ ii, qui ea spectassent oculis, omnibus nota facere potuissent : nam Joannes Curopalata his ista addit tunc accidisse, quæ hisce describit verbis : « Sed improbus tyrannus Theophanem, Theodorumque fratrem ejus, cum sapientia illos multis præstare nosset, ad Lausiaci Triclinium sibi eos præsto esse jussit, ut de fide publice dissererent. Agite, inquit, vos, o exsecrabiles, quibus adductis Scripturæ verbis idola (sanctas imagines incontinenti mente et lingua ita vocant) sic colitis, multosque et integros viros idem facere persuadetis ? adjecitque alia quæpiam maledicta et absona impudentiori voce contra Christi Dei nostri imaginem. Beati illi : Obstruatur (dixere) os loquens contra Deum iniquitatem. At ille tunc occultata leonina pelle, vulpinam præ se fert, prophetarumque oracula et testimonia requirebat, quæ imagines coli permitterent. Cumque alter fratrum beatus Theophanes dictum quoddam ex Isaiæ prophetia protulisset : non ita se habere, Theophilus contradicebat. Et simul illius librum volvens, ostendit cito verba fidelia. At ubi adulteratum ab ipso non modo verbum hoc, sanctus exclamavit, verum etiam omnia quæcumque ad ejus manum pervenissent : illum sibi adduci librum jussit, qui in patriarchæ bibliotheca, in Thomaite, ad hanc partem situs esset, ad sua dicta confirmanda.

38. « Postquam igitur missus fuit ac dicto citius librum adduxit, ultro imperator ipsum volvens, a dicto aberravit, et pudore perfusus, dictum, quod quærebatur, et præteribat, et aliis atque aliis in locis inquirebat. Sed ubi a beato Theophane docebatur, digito demonstrante, si adhuc tria folia præteriret, fore ut statim, quod quærebatur, deprehenderet : tunc non amplius æquo animo ferens judicia, quibus libere arguebatur, sibique conscius, ita se habere rei veritatem, abjecta sua animi diuturna lenitate, qua usque tunc fuerat usus, et patefacta immanitate : Haud justum est, inquit, imperatorem Romanorum a talibus viris haberi ludibrio ; et quod reliquum erat, imperavit, in Lausiaci mesocepio ipsos adductos, flagris cædi, et gravissimas illis infligi usque ad ducentas plagas ». Hæc ex prætermissis. Post vero dictam recitatam Epistolam (ut quæ secuta sunt, prosequamur) idem subdit hæc auctor, qui eorumdem res gestas conscripsit :

39. « Post tam inhumanum et tam novum supplicium, quod propter divinarum imaginum adorationem isti beati subierant, eorum vultu adhuc stillante sanguine, traduntur in carcerem. Deinde Jannæ improbis suggestionibus, qui tunc cum esset ejusdem sententiæ, cujus imperator, tenebat Ecclesiam Constantinopolitanam, damnantur exilio. Eos autem suscipit Apamea Bithyniæ ; cum jussum esset ab imperatore, ut ne sepulturam quidem eorum corpora consequerentur, partim quidem eos afficiente contumelia, partim vero communiter invidente Orthodoxis possessionem tam bonam et tam desiderabilem ». Hæc ipse. At quæ in itinere,

[1] Matth. xxv.

cum in exilium deportarentur, illis acciderint, sic accipe ex Cedreno :

40. « Ante hos etiam sanctus Methodius in quadam insula relegatus, vivus cum duobus latronibus in sepulcro clausus fuerat, in eoque a piscatore quodam nutriebatur. In quem piscatorem cum incidissent Theophanes et Theodorus, et Methodii rerum quis esset status, ex eo cognovissent : per eumdem in hanc sententiam scribunt ad eum :

Qui vivus inter vivos esse desiit
Vitamque præbet mortuus, terram incolens
Polumque obit ; vincto gravati vinculis,
Frontes, ei scribuntque, inscripti litteris.

Rescripsit Methodius opera ejusdem piscatoris :

Quorum libris inscripta sunt cælestibus
Nomina, piæque frontes inscriptæ notis,
Hos qui sepultus ante funus est suum
Vinctos salutat, et ipse vinculis gravis.

Hæc tunc mutua salutatio summæ gloriæ confessorum, de quibus suis locis inferius rursus dicendum erit.

41. *Michael syncellus vocatus ad pœnas : ad quem Epistola Theodori Studitæ.* — « Ad hæc autem », subdit his Joannes Curopalata, « beatum quoque Michaelem syncellum Ecclesiæ, quæ est in sancta civitate, multis cum aliis monachis Theophilus imp. in carcerem conjecit, diuturnis cruciationibus eos adducere sperans. Talia erant ipsius contra sanctos nefaria facinora. Et ita illum, qui propter nos homo factus est, verum Deum contumeliis afficiebat, ejusque veros cultores non brevi ac definito tempore, sed in omni sua vita vexabat, et in hujusmodi calamitates conjiciebat, quibus multum possit adhiberi remedium ». Desunt Acta tot insignium confessorum, ut pæne jejunos transire opus sit innumera, eademque peregregia facta sanctorum.

Sed reddamus hic quæ extat Epistola ad eumdem Michaelem syncellum conscripta a Theodoro Studita ante aliquot annos, cum in humanis esset Nicephorus Constantinopolitanus episcopus, quando ipse Michael alio pergens, Dei voluntate, actus maris tempestate, Constantinopolim venire compulsus est. Ita quidem Deo bene consulente rebus Orthodoxorum, ut e Palæstina proficiscentem illuc coegerit abire, virum doctrina et vitæ moribus insignem. Sic se habet [1] :

42. « Michaeli syncello Hagiopoleos.

« Scribo nunc ad reverentiam tuam, quando mihi Dei nutu obtigit, ut Epistolæ ministrum nanciscerer, alioquin ex ipsa custodia nostra idipsum facturus eram, nec semel modo, sed bis etiam, ac sæpius fortasse. Neque enim quia extranei vos estis, idcirco nos vestri specie dissimiles ; sed quia ex una adoptionis matre geniti, et eodem sinceræ fidei charactere formati, et fratres et concives, caput habentes Christum, cujus cum corpus simus et membrum de membro, congaudere inter nos debemus in prosperis, angique pariter in adversis. Verum quomodo vos, cum alio profecti essetis, impulit temporum violentia, ut in eorum, qui rerum hic potiuntur, retia incideretis ? Quid autem ad hoc dicemus aliud, quam quod Scriptura sancta dicit [1] : Et certamen duxit Jehu ? Sed illic quidem ad regnum Israel, hic vero ad testimonium veritatis : ut nunc etiam impleatur quod scriptum est [2] : De Sion exibit lex, et verbum Domini de Hierusalem.

43. « Age, mens beatissima, sta fortiter, monemus : glorifica Deum in corpore tuo et in spiritu. Dic et ipse cum divino Apostolo [3] : Scio quod hoc mihi proveniet ad salutem per vestram orationem et subministrationem spiritus Jesu Christi, secundum exspectationem et spem meam, quia in nullo confundar, sed in omni fiducia, sicut semper et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum. En dulce certamen ! En felicem commutationem ! per breves tribulationes et angustias, seu plagas, et sanguinis guttas, Deum fieri, et Deo, qui vere est, potiri. Solus ergo factus es (ut accepimus) ab iis sensu divisus, qui sæculum hoc amant : sed cum iis conjunctus, qui veritatis sustinent defensionem. Hinc te martyrum chorus integrum suscipere desiderat. Hinc confessorum cuneus manum porrigit, ut in locum suum recipiat.

44. « Haudquaquam desciscamus ab hac præclara chorea, o venerande, neque omnium spes confundamus, desideratissime. Quanta pertulisti ? adeo ut nomen tuum passim ab his et illis auditum sit. Nunc autem tanquam in montem virtutum per confessionem subvectus, conspicuus mundo factus es, et faciem geris sole lucidiorem cum sermone vitam, ad gloriam Patris nostri, qui in cælis est. In locum deductus es sublimiorem, linguæ objectus maledicæ, quid non vellicanti ? quid non mentienti ? dum te ab excelso et divino sensu flectere conatur. Sed auditione accepimus, quantus et ipse sis gratia Dei, qui vitæ sermonem geras, sapientiæ fluctum ex ore promas, vanis propositionibus congruentia opponendo. Nos vero humiles illud dicimus et testamur, selectos et olim et nunc hierarchicæ huic sedi præfuisse, qui dogmatum peritia totam de sacris imaginibus speculationem et doctrinam descripserunt et tradiderunt. Et si Apostolicis verbis dicendum est [4] : Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia. Hinc enim progressa tanquam ex portis inferi hæresis Iconomachica : hic quoque repressa est, quin reprimetur etiamnum magis Spiritus sancti afflatu, quando increpabit Christus perversum hoc revera mare, in quo multa circa fidem naufragia, non tam mentis per-

[1] Theod. l. II. Ep. CCXIII.

[1] 4. Reg. XIII. — [2] Isai. II. — [3] Phil. I. — [4] Rom. V.

versitate, quam imperantium formidine. Attamen emerserunt multi e procella, Spiritus sancti clavo nixi, et multa martyria, et pietatis scripta monumenta universum errorem expellentia, et veritatis pulchritudinem omnibus fidelibus mentibus demonstrantia. Quibus cum servetur et reverentia tua, bonum certans certamen, cursum consummans, ut justitiæ coronam accipiat. Ita sit ». Hactenus Theodori ad Michaelem syncellum Epistola scripta, ut diximus, cum adhuc viveret Nicephorus patriarcha confessor. Sed jam ad res Occidentalis Ecclesiæ.

45. *Festum omnium Sanctorum in Gallia institutum.* — Hoc anno Gregorius Romanus Pontifex (ut auctor est Sigebertus et alii) monuit Ludovicum imperatorem, ut in Gallia atque Germania festivitas omnium Sanctorum kalendis Novembris celebraretur, quam hactenus Romani ex Bonifacii papæ instituto celebrare consueverunt. Quod tum ab ipso, tum ab episcopis omnibus Franciæ atque Germaniæ mira consensione acceptum fuit, et ingenti gratulatione peractum.

De his agens Albinus sive Alcuinus in commentario de divinis officiis, hæc ait : « Constitutum est, ut plebs universa per totum orbem in kalendis Novembribus, sicut in die Natalis Domini ad Ecclesiam in honorem omnium Sanctorum ad missarum solemnia convenire studeat, ut quicquid fragilitas humana per ignorantiam aut negligentiam in solemnitatibus Sanctorum minus plene peregisset, in hac sancta observatione solveretur ». Hæc cum scribit Albinus, quem claruisse diximus temporibus Caroli Magni, ad hæc etiam tempora fuisse superstitem, opus est affirmare.

Porro ante hæc tempora in Galliis atque Germaniis, ejusmodi sacram omnium Sanctorum solemnitatem minime celebratam fuisse, docent diversorum Conciliorum canones de feriis servandis sanciti, in quibus cum de aliis festis in Ecclesia celebrare solitis mentio habeatur, de hac solemnitate nullum prorsus habetur verbum, sicut nec apud eos, qui de Officiis Ecclesiasticis in hanc diem commentarios conscripsere.

Anno periodi Græco-Romanæ 6328.— Anno Æræ Hispan. 873.— Anno Hegiræ 220, inchoato die 4 Januarii, Fer. 3.— Anno Hegiræ 221, inchoato die 25 Decemb., Fer. 7. — Jesu Christi 835. — Gregorii IV papæ 9. — Ludovici imp. 22. Theophili imp. 7.

1. *Conventus in Theodonis villa habitus.* — Ad num. 1 et seq. Conventus apud Theodonis villam hoc anno habitus, in quo Ludovicus Aug. « contra quosdam episcopos de sui dejectione conquerebatur. Sed cum quidam in Italiam confugissent, quidam vocati obedire noluissent, solus Ebbo eorum, qui impetebantur, adfuit », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii, qui in hoc textu tres episcoporum classes distinguit, quorum prima est eorum, qui confugium in Italiam ad Lotharium fecerunt; altera eorum qui vocati ad Placitum venire noluerunt; et tertia eorum, qui conventui interfuere. Adversus primos nihil in hoc conventu pronuntiatum, « quod scilicet visi essent ad Sedis Apostolicæ judicium convolasse », inquit Baronius, vel, uti existimat Cointius hoc anno num. 4, quod Ludovicus Aug. Lotharii animum exulcerare noluit, rebus suis satis consultum ratus, si procul ab Ecclesiis suis exularent in Italia, nec ullum eis Alpes in Gallia tumultum cierent. Ex episcopis, qui vocati se Placito sistere noluere, auctor Vitæ Ludovici Pii unum recenset Agobardum, « qui cum ter esset evocatus, ab Ecclesiæ præsulatu semotus est ». Ex episcopis, quos imperator accusavit, idem auctor refert solum *Ebbonem* Rhemensem archiepiscopum adfuisse, qui, ut inquiunt clerici Rhemenses, *post biennium* e monasterio Fuldensi, ubi sub custodia detinebatur, ad Placitum in Theodonis villa habitum adductus est; quod biennium utrinque incompletum explicandum.

2. *In eo Ludovicus Aug. in regnum restituitur.* — Flodoardus lib. 2, cap. 20, hanc in rem habet : « Ad Synodum anno Incarnat. Dominicæ DCCCXXXV, venientes omnes episcopi qui convenerant, sigillatim libellos de restitutione imperatoris communi consilio atque consensu ediderunt, et propriis manibus subscripserunt. Cum quibus et Ebo, ut re vera in statu suo adhuc manens, libellum manu sua cum additamento archiepiscopi scriptum edidit. In quo libello professus est, quidquid in ipsius imperatoris dehonoratione gestum fuerat, injuste factum fuisse ». Duo sunt in hoc textu plurimum observanda, inquit Cointius num. 7. Ebbo manet adhuc Rhemensis archiepiscopus, et in suo loco cum archiepiscopis cæterisque præsulibus sedet. Hi vero pontifices per suos libellos id curæ sibi po-

tissimum esse significant, ut omnes exauctorationem *Ludovici* damnatam et pristinam eidem dignitatem in publico conventu plenissime restituam sciant. Quoniam autem Theodonis villa pertinet ad diœcesim Metensem, et a Metis haud longe distat, omnibus placet proficisci Metas, ut Ludovicus in cathedrali Basilica sancti Stephani coronetur, et majori cum pompa suo redditus imperio videatur. Auctor Vitæ Ludovici Pii docet id honorificentissime factum die Dominica, « quæ sacræ Quadragesimæ initium præcedebat (id est, Dominica Quinquagesimæ, seu pridie kalendas Martias) : post datos (apud Theodonis villam) libellos (de Restitutione imperatoris) venientes episcopi cum imperatore, et quamplurimis ejus fidelibus ac regni primoribus, in urbem Metensium in Basilica B. Stephani publice a Drogone episcopo relecta sunt, quæ de restitutione imperatoris omnium unanimitate inventa fuere. Post hanc pronuntiationem Ebbo Rhemorum episcopus, qui ejusdem factionis velut signifer fuerat, condescendens eumdem locum, ubi Drogo steterat, coram omnibus professus est eumdem Augustum injuste depositum, et omnia, quæ adversus eum patrata fuerant, inique et contra totius auctoritatis tramitem fuisse machinata, merito justeque proprio imperii solio reformatum. Et sic omnibus laudes Deo canentibus, et quæ tunc ibi fuerant agenda peractis, ad Theodonis villæ palatium regressi sunt », inquit Flodoardus citatus.

3. *Ebbo archiepisc. Rhemensis deponitur.* — Paulo post idem historicus ait : « Ebo post hanc depositionem suam in Cisalpinis fertur regionibus conversatus usque ad obitum Ludovici imperatoris ». Per illud tempus successor ei datus non est, ut patet ex litteris Caroli Calvi ad Nicolaum papam datis. Sub custodia tamen detentus fuit tribus in locis, ut testantur clerici Rhemenses : « Finito, inquiunt, Concilio, reductus est sub arcta custodia ad idem sancti, scilicet Bonifacii, monasterium (Fuldense nempe, quod eo nomine appellatum fuit). Post aliquantum vero temporis commendatus est similiter ad custodiendum Freculfo Luxoviensi episcopo, inde etiam Bosoni abbati in monasterium sancti Benedicti (seu Floriacense ad Ligerim) sub cujus manu exulabat, quando dominus imperator viam totius ingressus est carnis ». Interim *Fulco* mansit chorepiscopus Rhemensis et abbas San-Remigianus.

4. *Ludovicus Aug. conventum Lugduni celebrat.* — Annalista Bertinianus eadem fere, quæ auctor Vitæ Ludovici Pii, de conventu ad Theodonis villam, et de Ebbonis depositione refert, additque, Ludovicum Aug. festivitatem Paschæ in urbe Metensi *apud Drogonem archiepiscopum* celebrasse. Tum insignem errorem, in quem lapsus est auctor Vitæ Ludovici Pii, emendat. Ait hic auctor imperatorem anno superiori post Placitum generale in Attiniaco palatio congregatum indixisse Wormatiam aliud pro anno DCCCXXXV, « quod futurum transacta hyeme, et suadente vernali gratia indixit ». Nam non Wormatiam, sed Lugdunum conventum generalem convocavit, et conventus Wormatiensis anno tantum octingentesimo trigesimo sexto congregatus : (conventus enim ad Theodonis villam extraordinarius, et conventus Aquisgranensis anno sequenti coactus episcoporum tantum fuit). Quare annalista Bertinianus post narrata, quæ gesta sunt in conventu ad Theodonis villam, accurate scribit : « Deinde ad Placitum suum generale, quod in Stremiaco prope Lugdunum civitatem (non vero Wormatiam, ut male auctor Vitæ Ludovici Pii) se habiturum indixerat, profectus est. Quo in mense Junio habito, et donis annualibus receptis dispositisque markis Hispaniæ, Septimaniæ, sive Provinciæ, ad Aquisgrani reversus est ». De conventu tamen Lugdunensi nonnisi anno sequenti agemus, quia Baronius ad errorem prædictum auctoris Vitæ Ludovici Pii animum non adverterat, sicuti nec Sirmondus ac Labbeus, qui Concilium Lugdunense ad annum sequentem differunt. Errorem illum vidit Cointius, sed in alium incidit, statuitque tam conventum Lugdunensem, quam Wormatiensem hoc anno habitos esse, quod tamen fieri non potuit, cum festum Pentecostes hoc anno in diem sextum mensis Junii conveniat, et annalista Bertinianus conventum Lugdunensem mense Junio coactum fuisse testetur; auctor vero Vitæ Ludovici Pii *tempore æstivo* (quod unum et idem est), et hic de conventu Wormatiensi scribat : « Post solemnitatem Paschalem, atque Pentecostes venerabilem diem, civitatem Vangionum, quæ nunc Wormacia vocatur, secundum condictum ad celebrandum conventum generalem abiit, ubi ei etiam filius Pippinus occurrit, nec Ludovicus alter filius defuit ». Non ergo duo conventus generales mense Junio præsentis anni habiti, sed aut auctor Vitæ Ludovici Pii, aut annalista Bertinianus hallucinatus est, et alteruter ex duobus his conventibus ad annum sequentem pertinet. Quod cum de Lugdunensi dici non possit, ut anno sequenti invictis argumentis ostendam, id de Concilio Wormatiensi necessario asserendum, ideoque non annalistam Bertinianum, sed auctorem Vitæ Ludovici Pii hac in re lapsum esse.

5. *Lotharium ad reconciliationem sollicitat.* — Quæ tamen statim post conventum Lugdunensem Ludovicus Aug. gessit, auctor Vitæ Ludovici Pii diligenter his verbis narrat : « Cumque ab hoc Placito (Lugdunensi, non vero Wormatiensi, ut ipse habet) populum dimitteret, et sequens in Theodonis villam post Pascha constituisset, ad hyemandum Aquisgrani se contulit filioque suo Lothario mandavit, ut nobiles quosque suorum ad eumdem locum dirigeret, quatenus reconciliationis mutuæ inter se et illum ratio investigaretur. Augusta Judith cum consiliariis imperatoris consilio inito, eo quod valentia, ut videbatur, imperatoris corpus mox destitueret, et mors ingrueret, et sibi et Carolo (filio nempe) periculum immineret, nisi aliquem fratrum sibi adsciscerent, conjectantesque

nullum filiorum imperatoris tam convenientem huic rei, sicut Lotharium, hortati sunt imperatorem, ut ad eum missos pacificos mitteret, et ad hoc ipsum invitaret. Qui, ut paci semper studens, semperque dilector pacis atque amator firmitatis, quærebat non modo filios; sed et inimicos sibi charitate uniri, libenter assensus est », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii.

6. *Theodulfus in Franciam a Carolo M. ducitur.* — A numero 3 ad 26. *Theodulfus* abbas Floriacensis et episcopus Aurelianensis Capitulare condidit, sex et quadraginta capitulis constans, « in quo saluberrima, tum presbyterorum propria, tum communia, quibus subditas sibi plebes informare debeant, vitæ Christianæ documenta describuntur ». Hoc Capitulare Baronius primum in lucem emisit, integrumque hoc anno, ad quem Theodulfum pervenisse arbitratur, publicavit. Verum Jonas ejus in Aurelianensem episcopatum successor jam anno DCCCXXV eumdem episcopatum regebat, ut liquet ex iis, quæ Baronius habet eo anno num. 50 et alibi. Quare cum sub episcopatus initium Capitulare illud a Theodulfo videatur editum, quo tempore ad eam dignitatem evectus fuerit, hic nobis examinandum. Duchesnius tom. I, pag. 36, vetus Chronicon publicavit, in quo legitur : « Floruit etiam his temporibus apud urbem Aurelianensem Theodulfus episcopus, qui propter scientiæ prærogativam qua pollebat, a memorato imperatore Karolo Magno ab Italia in Gallias adductus, et Floriacensem ab eo abbatiam et Aurelianensem simul meruit episcopatum ». Recessit ab Italia Theodulfus, susceptis prius liberis amissaque conjuge, indeque *Gislæ* filiæ suæ Carmen IV libri tertii inscribit, sed hoc contingere non potuit in ultima profectione Romana Caroli M., cum anno DCCXCVI jam Aurelianensis episcopus prolixum carmen eidem Carolo dicarit, in quo victoriam adversus Hunnos, et eorumdem Hunnorum conversionem ad Christianam fidem gratulatus est. Cum itaque Carolus M. anno DCCLXXXI Romam iterum, annoque DCCLXXXVII tertium perrexerit, in alterutra profectione Romana *Theodulfus* a Carolo in Galliam adductus *propter scientiæ prærogativam, qua pollebat*, ut dicitur in laudato Chronico, et paucos post annos Capitulare illud promulgatum.

7. *Capitulare Theodulfi episc. Aurelianensis.* — In capitulo XIX Theodulfus scholas præscribit, ad quas presbyteri suos nepotes, aut consanguineos mittere possint, si velint : « Si quis, inquit, ex presbyteris voluerit nepotem suum, aut aliquem consanguineum, ad scholam mittere, in Ecclesia sanctæ Crucis, aut in monasterio sancti Aniani, aut sancti Benedicti, aut sancti Lifardi, aut in cæteris de his cœnobiis, quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam id faciendi concedimus ». Quare Theodulphus præerat celeberrimis monasteriis in Aurelianensi diœcesi sitis, Aurelianensi nempe sancti Aniani, Floriacensi sancti Benedicti, et Magdunensi sancti Lifardi, et præterea in Ecclesia cathedrali sanctæ Cruci dicata episcopales scholæ, et cœnobiales in præfatis monasteriis institutæ erant, ita tamen ut privatæ essent utræque, nec publice cuilibet paterent; cum presbyteri nepotibus ac consanguineis, ut eas adire possent, loco privilegii a Theodulfo episcopo diœcesano concedatur. Porro magni habita sunt hæc Capitularia. Mabillonius enim tom. I Analect. pag. 387, refert ex veteri Ms. Gemblacensi Hildegarium Meldensem episcopum in frequenti Synodo subjectis sibi clericis præcepisse, ut Capitularis Theodulfi decreta accurate observarentur. Ibi enim legitur : « Anno Dominicæ Incarnat. octingentesimo sexagesimo octavo, regni vero gloriosi regis Caroli vicesimo octavo, Indictione secunda, sub die quinto decimo kalendarum Novembrium, convocavit Hildegarius episcopus Concilium sacerdotum suæ diœcesis apud Ecclesiam sanctæ Celiniæ, in suburbio civitatis sitam : quibus post multa salutiferæ admonitionis exhortamenta etiam hæc capitula contulit observanda ». Describitur ibidem postea integrum Capitulare Theodulfi.

8. *Carmen Theodulfi in die Palmarum cani solitum.* — Anno DCCCXVIII *Theodulfus* et aliqui alii episcopi conjurationis in Ludovicum Aug. accusati depositi sunt, et monasteriis mancipati, ut eo anno diximus. Tum anno DCCCXXXI in conventu apud Theodonis villam mense Octobri habito *Theodulfus* aliique exules in pristinum statum restituti. Baronius num. 3 existimat, *Theodulfum* illius conjurationis tempore abbatem fuisse Floriacensem, et post suam e carcere liberationem episcopum Aurelianensem renuntiatum. Quam in rem citat Sigebertum in Chronico ad annum DCCCXLIII. Verum hæc ex dictis subsistere non posse constat. Præterea Baronius ibidem refert ex eodem Sigeberto, *Theodulfum*, dum Andegavi in carcere esset, scripsisse Ecclesiasticum carmen in die Palmarum in Ecclesia canendum, et cum ea die Ludovicus Aug. inde transiret, illum e fenestra carceris illud cecinisse, eoque permotum imperatorem ipsum statim e carcere liberasse. Illud carmen apud Andegavos scriptum fuisse in eodem diserte legitur, ut videre est lib. 2 Theodulfi Carm. 3, ubi integrum recitatur, et Lupus Ferrariensis abbas, qui hoc tempore vivebat, illud Epistola XX Theodulfo his verbis adscribit : « Nundinas in Theodulfi carmine legi producta penultima ». Alludit ad hunc versum carminis in die Palmarum concinendi :

Fruge, ope, nundinis, pulchris et rebus abundans.

Verum est itaque *Theodulfum*, cum Andegavis exularet, carmen illud composuisse, sed fabulosum, illud in aures Ludovici Aug. cecinisse, et tali cantilena libertatem in die Palmarum recuperasse; cum proximis annis ante Theodulfi liberationem procul a civitate Andegavensi imperator abfuerit. Cum itaque carmen illud citatum reperiatur in libro *de Divinis Officiis*, manifeste apparet, male

librum illum Alcuino, quem certum est an. DCCCIV vivere desiisse, attribui. Quare etiam si cætera argumenta deficerent, quod ex carmine illo deducitur, demonstrat, operis illius auctorem post annum DCCCXVIII, quo Theodulfus in carcerem Andegavensem trusus, vixisse.

9. *Annus emortualis Theodulfi.* — Letaldus monachus Miciacensis, qui sub finem sæculi X florere cœpit, in libro Miraculorum sancti Maximi abbatis Miciacensis sæc. I Benedictino recitato, num. 13, de morte Theodulfi habet : « Regis gratiam consecutus cathedram pristinæ dignitatis non diu victurus recepit. Fertur enim vi veneni ab his exstinctus, qui dum exularet, libertate potiti bona ejus invadendi jam hauserant cupiditatem ». Idem tradit auctor Chronici supra laudati, qui ait id contigisse anno DCCCXXI in suo Aurelianos reditu. Mabillonius tom. I Analect. ejus Epitaphium recitat :

Illius cineres saxo servantur in isto,
Qui quondam populis præsul et abba fuit.
Non noster genitus, noster habeatur alumnus :
Protulit hunc Speria, Gallia sed nutriit.
Urbs populosa satis Ligerim super Aurelianis,
Quæ olim læta fuit hoc residente patre.
Proh dolor ! hunc pepulit propria de sede malignus,
Mœnibus his traditur exul, et exul erat.

10. *Ejus patria.* — Sirmondus ex hoc Epitaphio deducit, *Theodulfum* fuisse natione Italum, hoc est, ex Gallia Cisalpina. Sed *Speria* seu *Hesperia* æquivocum nomen est, quod aliquando Italiam, aliquando Hispaniam significat, et ut observat Mabillonius laudatus, ipsemet Theodulfus se ex Hispania ortum non obscure innuit in Parænesi ad judices :

Mox sedes, Narbona, tuas urbemque decoram
Tangimus, occurrit quo mihi læta cohors.
Relliquiæ Getici populi, simul Hespera turba,
Me consanguineo fit duce læta sibi.

Ubi *Theodulfus* consanguineos vocat *Hesperiæ* populos in Septimania degentes, qui ex Hispania eo confluxerant. Nisi, inquit Mabillonius, consanguineos dicit hoc nomine, quod ex eadem gente tam Gothi illi Septimaniæ populi, quam Ostrogothi in Italia degentes, ex quibus procreatus esset *Theodulfus*, processissent. Sed hæc explicatio non videtur admittenda ; cum jam a ducentis et amplius annis, antequam hæc scriberet Theodulfus, Ostrogothorum in Italia regnum exstinctum esset, Theodulfi opuscula a Sirmondo collecta notisque illustrata.

11. *Durante hæresi Iconomachorum tres pseudo-patriarchæ Constantinopoli sederunt.* — A n. 26 ad 29. Theophanes presbyter in oratione *de exilio sancti Nicephori et translatione ejus reliquiarum*, de tribus pseudo-patriarchis Constantinopolitanis, qui Nicephoro in exilium pulso Ecclesiam Constantinopolitanam rexere, ait : « In sacra regiæ civitatis sede tres veri pastoris adversarii, ordine unus post alium, impie consederunt, Theodotus, Antonius et Joannes », prior nempe per annos sex, alter per annos duodecim, et Joannes per annos novem, idque ab anno Christi DCCCXV, quo in festo Resurrectionis Christi *Theodotus* ordinatus est, usque ad initium anni DCCCXLII, quo *Joannes* depositus, et cultus sacrarum imaginum restitutus ; quod de singulis seorsim suis locis ostendimus. Quare Curopalata et Cedrenus summopere errarunt, qui Joannem *Theodoto* successisse scribunt, et *Antonii* nullam mentionem faciunt. Hunc errorem, cum Baronius non animadvertisset, initium pontificatus *Joannis* hoc anno consignat, et memoriæ lapsu Zonaram ei annos sex assignare asserit ; cum tamen Zonaras annos ei novem diserte attribuat, eumque *Antonio* successisse, quod certum est, testetur. Eos tres pseudo-patriarchas Constantinopolitanos memorat etiam Nicetas in Vita S. Ignatii patriarchæ Constantinop., aitque *Antonium* cognominatum fuisse *Byrsodepsam*, et jam Pergæ metropolitam extitisse.

12. *SS. Theodorus et Theophanes Grapti ob sacras imagines vultus inscripti.* — A num. 29 ad 41. Symeon logotheta ad annum Theophili XI narrat, hunc imperatorem jussisse sibi sisti *Theophanem* Ecclesiasticorum canonum ac canticorum auctorem, cum *Theodoro* fratre, qui ejus impietatem suggillabant ac arguebant, et eorum non solum vultibus, sed et pectori versus inscribi jussisse, tanquam si viri seditiosi essent, eosque in exilium egisse : *Theodorum* in exilio diem obiisse, sed *Theophanem* Theophilo superstitem fuisse, et a sancto Methodio patriarcha Constantinopolitano Nicææ metropolitam ordinatum. Quo pacto Theophanes et Theodorus post quadriennium tantum inscriptis vultibus atque compunctis in exilium missi essent. Verum Symeon logotheta parum in Chronologia securus, et aliunde in Vita sancti Theodori Grapti a Surio latine et a Combefisio græce et latine edita nullus character temporis habetur ex quo rei gestæ annus erui possit. Idem Combefisius in Notis ad eam Vitam recte censet, eam non esse fœtum Metaphrastis. Methodius ex hoc uno capite Theophanem episcopatu dignum censuit, quod confessionis notas has ac stigmata vultu præferret. « Cum enim quidam », inquit Symeon logotheta, « eam ægre ferrent ordinationem, atque dicerent : Homo Syrus est ; et quis novit an sit Orthodoxus, cum nemo ei testimonium deferat? Ad quos Methodius : Ego nullum aliud melius testimonium desidero, quam quod ille præfert ; ostendens iambis inscriptum vultum ». Baronius anno DCCCXXXIV hunc Theodorum Graptum cum alio Theodoro, qui Leone Isauro imperante pro cultu sacrarum imaginum vexatus est, confundit, ut eo anno vidimus. Surius versionem Vitæ sancti Theodori Grapti recitat ad diem XXVI Decemb. sed Menæa Græcorum ad diem XXVII Decemb. ejus et Theophanis mentionem faciunt.

13. *Institutio festi omnium Sanctorum in*

Ecclesiis Galliæ et Germaniæ. — Ad num. 45. *Bonifacius IV* festivitatem omnium Sanctorum in Urbe Romana kalend. Novemb. celebrandam instituit, ut suo loco ostendimus, sed ubi Romæ celebrata fuit, paulatim ad alias regiones transiit. Beda enim, qui anno DCCXXXV e vivis excessit, in suo genuino Martyrologio ad kalendas Novemb. habet : « Festivitas omnium Sanctorum ». Quare ante hæc tempora festum illud in Anglia solemne erat. Verum in Galliis paucis ante Caroli Magni mortem mensibus illud non celebrabatur, ut liquet ex Concilio Moguntino, in quo festa celebranda memorantur, quod et ex Capitularibus Carolo Magno regnante editis etiam intelligimus. Quare nonnisi a tempore Ludovici Pii et Gregorii IV, omnes sancti die prima Novembris solemni veneratione in Gallia et Germania coli cœpti, ut recte Sigebertus hoc anno, et ex eo Baronius, qui tamen perperam verba libri *de Divinis Officiis* Alcuino attributi cum Sigeberti verbis de hac solemnitate conjungit. Alcuinus enim jam ab anno DCCCIV ad Deum migravit, et liber ille *de Divinis Officiis* illi male suppositus est, cum in eo agatur de solemnitate triginta post ejus mortem annos pro universa Ecclesia instituta. Præterquam quod non desunt aliæ rationes, quæ eum illius scriptionis auctorem non esse evincunt. Cæterum Ado, qui hoc sæculo vixit, testatur in suo Martyrologio Ludovicum Aug. monente Gregorio IV statuisse, ut in suis ditionibus festivitas omnium Sanctorum « perpetuo ageretur. Quam sanctam Constitutionem reverenti amore suscepit omnis Ecclesia », inquit idem Ado.

14. *Normanni in insula Herensi victi.* — In Chronico Engolismensi ad hunc Christi annum legitur : « Hero insula Rainaldus XIII kal. Sept. cum Normannis congreditur », quod totidem fere verbis in Chronico Lemovicensi habetur. Hoc prælium Ermentarius monachus testis oculatus lib. 2 de Translationibus et Miraculis sancti Filiberti abbatis sic describit : « Ipsa festivitatis ejus die (id est, XIII kalend. Septemb. quo die festum S. Filiberti celebratur) de novem navibus, hora etiam nona pugna inchoatur, quæ vespere finitur, in qua quadringenti octoginta et quatuor ceciderunt Nortmanni, uno tantum ex nostris corruente; equis quampluribus interfectis, equitibus nonnullis vulneratis. Hæc ita esse, qui interfuit, narratum mihi censuit ». Ermentarius initio prædicti capitis scribit : « Nec inconveniens esse reor, si narrem, qualiter duobus, antequam ab Hero insula sanctissimum transferretur corpus, annis, a nostratibus contra Nortmannos in ipsa pugnatum est insula », ubi duo illi anni incompleti intelligendi, ita ut prior cum anno prœlii, et posterior cum anno Translationis S. Filiberti annoque Christi insequenti coincidat. Delatum est anno sequenti sacrum corpus in *Deense* monasterium, quod paucis ante annis constructum fuerat in pago Herbadilico, loco, *Deas*, appellato ad Bedoniam fluvium, decem circiter leucis ab Herio insula, totidemque Nanneto Britanniæ minoris urbe. Condendi monasterii occasio fuit infestatio Barbarorum, præsertimque Normannorum. De hac Translatione anno sequenti agemus.

GREGORII IV ANNUS 9. — CHRISTI 836.

1. *Lotharius in Ecclesiam Romanam insurgit, in contrarium obnitente Ludovico.* — Anni qui sequitur octingentesimi trigesimi sexti, Indictione decima quarta notatur ingressus, quo Lotharius Italiæ rex in Gregorium papam infensus, Romanam Ecclesiam haud leviter perturbavit, pro qua Ludovicus imp. laborare non destitit. Res gesta ab ejusdem temporis scriptore aulico Ludovici ita describitur : « Nuntiatum est imperatori, quod Lotharius conditiones sacramentorum dudum promissas irrumperet, maximeque Ecclesiam sancti Petri, quam tam avus ejus Pipinus, quam pater ejus Carolus, necnon ipse in tutelam susceperat, homines ejus crudelissima clade vexarent. Quæ res animum illius, Ludovici imp. scilicet, mitissimum adeo exasperavit, ut quodammodo extraordinarie (ut videbatur) missos dirigeret : nullum pæne ad tantum iter conficiendum spatium tribuens ; misit legatos ad Lotharium, commonens, ne talia fieri permitteret, monens, ut memor esset, quia quando ei regnum Italiæ donavit, etiam curam sanctæ Romanæ Ecclesiæ simul commisit ; et quam ab ad-

versariis defendendam susceperat, nequaquam a suis diripi permitteret : commonens etiam sacramentorum nuper ab eo sibi promissorum, ne forte obliviscens atque parvipendens ea, divinitatem offenderet : quod sibi impune non futurum, non ignoraret ; simul etiam jubens parare sibi stipendiarias annonas, stativasque congruas per omne iter, quod Romam transmittit. Dicebat enim se limina beatorum Apostolorum visere velle. Quod ne fieret, irruptio Normandorum in Frisiam impedivit. Ad quorum insolentiam comprimendam pergens, misit missos ad Lotharium, Fulconem scilicet abbatem et Richardum comitem, necnon Adrebaldum abbatem, quorum Fulco et Richardus responsum sibi a Lothario referrent, Adrebaldus porro Romam pergeret, Gregorium papam de necessariis consulturus, et voluntatem imperatoris cæteraque sibi injuncta perlaturus.

2. « Sed Lotharius de his conventus, necnon de rebus quarumdam Ecclesiarum ablatis, quæ in Italia sunt, quibusdam annuit ; quædam se non posse servare, respondit ». Hæc legati retulerunt Ludovico, cum fugatis Normandis, est reversus. De misso autem legato Romam, ista idem auctor subdit : « At vero Adrebaldus Romam, ut jussum sibi fuerat, pervenit : dominum Gregorium papam ægrotantem reperit, et maxime fluxu sanguinis, qui licet sensim, continue tamen ex naribus defluebat. Sed tanta alacritate et gaudio ad verba imperatoris, et compassiones ejus recreatus est, ut profiteretur pæne se incommoditatis propriæ oblitum. Itaque admissum ad se opulentissime curavit apud se consistentem, et ditissime muneravit recedentem, mittens cum eo duos episcopos Petrum Centumcellensis urbis et Georgium regionarium Romanæ Urbis, simul episcopum.

« Lotharius prout audivit memoratorum episcoporum ad dominum imperatorem adventum, misit Leonem, qui tunc apud illum magni loci habebatur, Bononiam, qui magno intentato terrore, ultra progredi episcopos prohibuit. Adrebaldus tamen Epistolam imperatori destinatam ab eis occulte suscepit, et cuidam suorum sub obtentu mendici, quousque Alpes transiret, ferendam commisit, ac post imperatori porrexit ». Hactenus de rebus Ecclesiæ Romanæ anni hujus.

3. *Ludovici hostes divinitus exstincti.* — Sed mirandum illud accidit, ut Ludovicum imperatorem pro Ecclesia Romana sollicitum, plura et inexspectata consecuta fuerint bona : etenim Deus expetiit ultionem de adversariis ejus, quibus ipse pepercerat, siquidem lues ingruens, eos, qui principes seditionis fuisse visi essent, exstinxit, et Normandos grassantes in Frisios absque ulla hominum cæde in fugam convertit. Sed quomodo commotus fuit imperatoris animus audita morte adversariorum, ab eodem auctore sic accipe : « Sed et imperatoris animum quis miretur digne, quanta temperantia divina gubernarit clementia. Etenim hoc suscepto nuntio, nihil in se exultavit, nec morti inimicorum insultavit, sed pugno pectore tacto, lacrymisque oculis oppletis, Deum illis propitium fieri cum ingenti gemitu precatus est. Hoc tempore Britonum impetus emotus est, sed tam facile conquievit, quam imperator in eum spem posuit, cui veracissime dicitur : Sit testimonium tibi, Domine, cum volueris posse ». Ista ibi. Quibus perspicue est demonstratum, pugnare Deum pro imperatoribus adversus hostes, cum ipsi sunt solliciti pro defensione Ecclesiæ jurium.

4. *Lotharius universæ Italiæ dominationis cupidus.* — Quod rursum ad Lotharium spectat (quantum colligere fas est ex rebus gestis Sergii papæ, hujus Gregorii successoris, cum Ludovico ejusdem Lotharii filio) cæca dominandi libido mentem ipsius invasit. Etenim qui adversus patrem ea de causa moverat arma, ut eum imperii potestate privaret : cum ea spe penitus se frustratum esse vidisset, in matrem eadem ex causa furorem convertit, in ipsam, inquam, Romanam Ecclesiam, a qua fuerat coronatus. Molesto quidem ferebat animo, se titulo nominatum Italiæ regem, et nonnisi Longobardiæ, earum scilicet, quas possederunt Longobardi, regionum potiri dominio, ac proinde invidere Romanæ Ecclesiæ, quæ liberalitate regum Francorum prædecessorum suorum nobiliorem videretur partem Italiæ possidere. Quamobrem contra jusjurandum eidem Romanæ Ecclesiæ, cum corona ornaretur ab ea, præstitum ; contraque ipsius parentis Ludovici, Caroli avi proavique Pipini sancitas pro Romana Ecclesia sanctiones, dominandi universæ Italiæ flagrans ipse cupidine, quas audistis adversus Romanam Ecclesiam perturbationes excitare cœpit, ulterius progressurus, nisi fuisset a patre pio imperatore correptus. Quievit quoad idem Ludovicus superstes fuit; quo defuncto, per filium suum idem prœlium renovavit : quod Dei virtute cito compressum est, ut in Sergio suo loco dicturi sumus. Sed quot ipse malis post hæc fuerit exagitatus, quot pressus ærumnis, æque suis locis et temporibus inferius apparebit; modo anni hujus reliqua prosequamur.

5. *Concilii Aquisgranensis tempus et Acta.* — Hoc eodem anno, octavo idus Februarii, Indictione decima quarta, celebrata reperitur Synodus Aquisgranensis sub eodem Ludovico imperatore, de qua dicturi. Primum admonendum est, in ejus exordio, cum tempus describitur ejusdem celebrati Concilii, errorem irrepsisse in numerum annorum, cum legatur celebratum anno Christi Redemptoris octingentesimo trigesimo tertio, cum nullo modo coaptari possit is annus cum Indictione decima quarta : nec est quod in ipsius Indictionis notam mendum potius irrepsisse possit existimari, quam in notatos ibidem Christi annos ; siquidem impossibile est eamdem Synodum ad dictum annum trigesimum tertium reduci posse, quo liquet, Ludovicum ipsum absque imperio sub hostium potestate, redactum in ordinem, vitam duxisse privatam, jam se abdicare coactum ; cum

et ea, quæ in hac Synodo scripta habentur, demonstrent, illa fuisse transacta tempora, et Ludovicum ipsum summa absque metu rerum potiri. In numerum vero ita mendum irrepsisse mihi facile persuadeo, ut quod notatum haberetur anno Domini DCCCXXXVI, scriptor ita reddiderit XXXIII, quinarii numeri nota V, in duo sic dissecta II. Sed et corrigendum est, quod ibidem scriptum habetur, camdem Synodum habitam anno Ludovici vicesimo quarto, nempe sequenti, quo non decima quarta, sed decima quinta Indictio scribenda fuisset. Ut etiam hoc anno ipsa Synodus potius celebrata dicatur, suffragatur auctor domesticus Ludovici, qui res ab eo gestas, quas præsens inspexit, describens, hoc ipso anno (si temporum recta ratio habeatur) celebratum ponit Concilium Aquisgranense frequenti collecto episcoporum cœtu, de quo hæc ipse summatim :

6. « In ipsis etiam diebus, in quibus Purificatio beatissimæ semper Virginis Mariæ celebratur, conventus quidem magnus, sed præcipue episcoporum Aquisgrani convenit, in quo cum de aliis utilitatibus Ecclesiæ necessariis, tum præcipue de his rebus questum est, quas Pipinus et sui multis Ecclesiis abstulerunt. Ob quam rem imperialis auctoritatis et communis consilii commonitorium ordinatur, quibus commoneretur Pipinus et sui, cum quanto periculo res Ecclesiasticas pervaserint. Quæ res prosperum suscepit exitum. Nam Pipinus monita pii patris sanctorumque virorum libenter suscipiens, omnia invasa etiam per avunculi sui impressionem, obedienter restituit ». Hæc ipse. Subjicitur his apud Aimoinum constitutio Pipini regis pro monasterio S. Dionysii, id exposcente Hilduino ejus abbate, pro confirmatione villarum ei a Ludovico imp. concessarum ; sed quæ reperitur data anno decimo septimo imp. Ludovici, plane ad dictum Concilium minime spectare cognoscitur.

7. Quod quidem admonitione (ut ipsi in eo præfantur episcopi) ejusdem imperatoris collectum Concilium constat : monuit ipse episcopos, ut de tribus capitibus potissimum agerent, nimirum de his, quæ ad episcopos pertinere noscerentur, de vita et doctrina ipsorum. Itemque secundo loco de his, quæ ad alios inferioris ordinis Ecclesiasticos viros, abbates, rectoresque Ecclesiarum spectarent. Tertio vero loco ad ipsum imperatorem ejusque filios atque ministros recte disponendos videri possent congrua esse. Quæ petita magna ex parte noscuntur ex Concilio Parisiensi antea celebrato, de quo suo loco superius actum est; quæ et in Capitularibus regum Francorum inveniuntur esse descripta.

8. Porro in hoc Concilio itidem repetita habetur, et iterum inculcata causa, ex qua tot tantaque mala provenerint in regnum Francorum, cum ista videlicet tradunt : « Specialiter unum obstaculum ex multo tempore jam inolevisse cognoscimus : id est, quia principalis potestas, diversis occasionibus intervenientibus, secus quam auctoritas divina se habet, in causas Ecclesiasticas prosilierit; et sacerdotes partim negligentia, partim ignorantia, partim cupiditate in sæcularibus negotiis et sollicitudinibus, ultra quam debuerant, se occupaverint; et hac occasione aliter quam divina auctoritas doceat, in utraque parte actum extitisse, dubium non est, etc. » Et inferius, cum damna, quæ ex his provenerint, revocassent in memoriam, remedia ad ea penitus amovenda æque adducunt in medium, cum aiunt : « Proinde cum liqueat nos plurimum ac multifarie exorbitasse, atque a ministerio nostro non minimum excessisse : in hoc summopere integritatem sinceritatemque esse concussam, quod filiorum vestrorum defectio atque improbitas, sed et quorumdam procerum perversitas atque infidelitas in inauditum a sæculis facinus excrevisse cognoscitur. Quæ omnia nullo modo integra et ad necessarium dignumque finem perduci posse nobis videntur, nisi miserante Domino, imperiali potestate, paterna hæreditate, imo vigore sinceriter restituto, honor sanctæ Dei Ecclesiæ integerrime reparetur, et episcopalis auctoritas proprio, imo a Christo Domino sibi commisso officio denuo solidetur ». Hæc pro remedio bene imperii disponendi a Patribus sunt inculcata, tunc Ludovico imperatori et filiis regna administrantibus profutura.

9. *Concilium Lugdunense.* — Sed et eodem quoque anno apud Lugdunum alius conventus est habitus episcoporum, cui et idem Ludovicus cum filiis interfuit, excepto Lothario, qui est impeditus ea, qua hoc anno laboravit infirmitate, ita flagellis a Deo correptus, cum inconcessa tentasset. Porro in hoc Concilio agitata est causa Ecclesiarum Lugdunensis ac Viennensis, pastoribus tunc carentium, cum Agobardus Lugdunensis antistes contra imperatorem conspirasset, simul et Bernardus episcopus Viennensis conscius criminis, facti essent extorres ; verum Agobardus vocatus reddere rationem, non venit ; sed qui adfuit Bernardus rursus diffidens causæ, fugam iniit. Substiterunt tamen episcopi, detrectantes adhuc in absentes ferre sententiam.

10. *Reliquiæ S. Viti translatæ in Saxoniam.* — Hoc eodem anno, quo prima Normandorum in Gallias irruptio in Francorum Annalibus recensetur, facta etiam ponitur[1] translatio S. Viti martyris ad Corbeiam Saxoniæ : uno enim eodemque anno contigisse, reliquias ejusdem martyris e Galliis in Saxoniam esse translatas, atque Normandos ausos irrumpere in Francorum ditionem, ipse legatus Caroli testatus est apud Witichindum, istis verbis : « Postquam nos deseruit insignis martyr Vitus, et ad nostram perniciem, vestramque perpetuam pacem Saxoniam visitavit, communicare tecum maluit. Neque enim postquam translatum est corpus ejus a nobis, civilia, vel externa cessavere bella. Eodem quippe anno Dani et Normandi regionem

[1] Apud Sur. tom. VII. die XV Junii.

nostram invaserunt ». Hæc legatus, et alii prosecuti res Francorum et Saxonum.

11. Hoc igitur anno octingentesimo trigesimo sexto, Indictione decima quarta, Ludovici imp. anno vicesimo tertio, eamdem factam esse S. Viti reliquiarum translationem, qui præsens fuit auctor, testatum relinquit, procuratamque tradit per Warinum abbatem novæ Corbeiæ, petentem ab Hilduino sancti Dionysii abbate, ut aliquem ex sanctis martyribus, qui illuc delati essent, in Corbeiam celebre monasterium recens erectum transferendum concederet : quod et obtinuit, annuente id etiam ipso Ludovico imperatore, necnon Parisiensi episcopo ; factumque id tradit decimo quarto kalendas Aprilis, die Dominico, summo honore. Parisios vero Roma translatum idem sancti corpus ante tradit, per Folradum abbatem ejusdem sancti Dionysii sub Pipino rege, cum contigisset ipsum Romam proficisci : transvectum vero in Saxoniam per Warinum abbatem, repositumque Corbeiæ idibus Junii, tradit. Cum tantum martyrem Saxones omnes suscipientes in patronum, mira a Deo per eum consecuti sunt beneficia. Quanta vero abundantia benedictionis in miraculorum etiam editione, idem martyr Vitus in Saxoniam venerit, atque permanserit, liber ipse de ejus translatione conscriptus significat. Quomodo autem post annos centum, ejusdem S. martyris Viti reliquiæ, petente Venceslao duce Bohemiæ, Pragam translatæ sunt, in rebus gestis ejusdem Venceslai prolixior habetur[1] oratio.

12. *Ecclesia Paderbornensis illustratur miraculis per reliquias S. Liborii illuc translatas.* — Sed et novella Ecclesia Paderbornensis in Saxonia adhuc lacte indigens, miraculorum gratia mirum in modum illustratur ex facta hoc item anno translatione[2] sacri corporis S. Liborii episcopi Cenomanensis in ipsam, cui hoc tempore præerat Baduardus, secundus ipsius antistes, qui ad Aldricum Cenomanensem episcopum legatos misit ad id, quod peteret, impetrandum. Ido Paderbornensis presbyter, et Erconredus Cenomanensis Ecclesiæ archidiaconus scribunt, quæ per eumdem S. Liborium in eo loco et in translatione, et postea dignatus est Dominus operari. Extat in hunc diem libellus de eadem translatione conscriptus ad Bisonem episcopum Paderbornensem, qui fuit ordine quartus ejus Ecclesiæ præsul. Porro Ido ejusdem scriptor historiæ, præcipuus inter eos, qui ad tantum obeundum negotium missi sunt, omnem suæ profectionis historiam, et signa, quæ divinitus in ea ostensa perspexerat, conscripsit, et ab eo qui accepit sive scriptis, sive viva voce tradita simul jungens, in dicto de ejus translatione libello contexuit. Hic vero etsi non integrum libellum, ne nimia prolixitate molestiam ingeramus, saltem tibi describemus ipsam legationem, qua calor ille fidelium innotescit, quæ breviter sic se habet :

13. « Anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo trigesimo sexto, Indictione decima quarta, cum præfatus Ludovicus tertium et vicesimum in imperio annum ageret, legati Paderburnenses de Saxonia profecti, ad urbem Cenomanicam, quarta kalendarum Maiarum, die Veneris, insinuantesque episcopo causam, pro qua missi fuerant, benigne ab eo suscepti. Dei nutu, ut credimus, sine mora petita impetraverunt. Sequenti namque die convocans omnem clerum, præsente suo quoque chorepiscopo, David nomine, tractare cum eis diligenter cœpit, qualiter missorum de tam longinqua parte venientium religiosis precibus decenter in hoc posset annuere, ut sancti alicujus integros, ut petebant, artus accipere mererentur. Erat ibidem sanctorum corporum magna copia, inter quæ S. Liborii quondam præsulis ejusdem urbis præcipue glorificatum miraculis habebatur insigne. Quod cum episcopus præfatis nuntiis dare disponeret, reniti primo cœpere plurimi, dicentes se illis pignoribus pretiosius nihil habere.

14. « Tandem vix omnium impetrato consensu, assumptis secum sacerdotibus, et cujusque gradus clericis, sacri ministerii vestibus ornatis, missos, qui sanctos artus accepturi erant, adesse præcipiens, processit ex urbe ad Ecclesiam, in qua sacratissimum beati Liborii corpus digno cum honore conditum habebatur. Erat autem eadem Ecclesia juxta civitatem posita, et in honore duodecim Apostolorum dedicata, quam primus ejusdem sedis præsul, nomine Fabianus, condidisse fertur. Ad hanc itaque memoratus episcopus, denuntiato prius jejunio, cum sacro illo comitatu humiliter ac devote, ut ad tale opus decebat, perrexit, vicissim psalmos, litanias, hymnosque decantans. In quam cum ipse et plures secum sacros artus de mausoleo levaturi convenissent, mirum dictu, sensere cuncti inæstimabilis odoris suavitate totam domum repente completam, qui dissimilis odoramentis omnibus, quæ in terris, vel natura, vel arte fiunt, clarum cælestis cujusdam præsentiæ dedit indicium. Ita enim omnium, qui aderant, mentes magis, quam corpora ineffabili jucunditate immutaverat, ut velut in ecstasi positi, aliarum rerum obliti, tantum ibi manendi delectatione tenerentur. Nec dubium, quin ipse tunc fuerit in medio multorum fidelium in suo nomine congregatorum, qui paucis quondam discipulis suæ visionis dulcedinem præbuit, ut primus eorum diceret[1] : Domine, bonum est nobis hic esse, etc. » Pergit dicere de elevatione sacri corporis, et ingentibus in plures diversi generis collatis miraculis, quæ si velis tu consulas, hæc enim ad institutum jam satis.

[1] Apud Sur. tom. VII. die XXVIII. Septemb. — [2] Apud Sur. tom. IV. die XXIII Jul. Crant. hist. Sax. l. I. c. 28.

[1] Matth. XVII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6329. — Anno Æræ Hispan. 874. — Anno Hegiræ 222, inchoato die 14 Decemb., Fer. 5. — Jesu Christi 836. — Gregorii IV papæ 10. — Ludovici imp. 23. Theophili imp. 9.

1. *Duplex legatio Ludovici Aug. ad Lotharium filium.* — A num. 1 ad 5. Annalista Bertinianus ad annum DCCCXXXVI scribit : « Imperator Natalis Domini festivitate celebrata (sc. apud Aquisgranum) missos iterum ad Lotharium direxit, monentes eum reverentiæ ac obedientiæ paternæ, pacisque illi concordiam multipliciter inculcantes. Ad quod manifestius agnoscendum, jussum est, ut suos, quibus maxime fidebat, legatos ad patrem dirigeret, cum quibus tractari de suo honore atque salute posset, et qui paternam erga illum voluntatem audire sibique fideliter nuntiare valerent ». Voce *iterum* utitur annalista, quia legatio hæc diversa fuit ab ea, de qua anno superiori cum auctore Vitæ Ludovici Pii egimus. Ad hanc posteriorem legationem Cointius hoc anno num. 1 recte refert verba Liudolphi, auctoris coætanei, in Vita S. Severi episcopi Ravennatensis, quæ extat apud Bollandum ad diem I Februarii : « Ludovicus imperator Otgarium Moguntiensem episcopum et Hildi Virdunensem antistitem, duosque comites, quorum alter Warinus, alter Adalgisus vocabatur, ad Lotharium filium suum, qui eo tempore Ticini morabatur, destinavit pro pace et amicitiis inter eos reparandis ». Peracta festivitate Paschali *Ludovicus Aug.* Aquisgrano digressus in Theodonis villam pervenit, ibique missos Lotharii mense Maio benigne suscepit, necnon et quos ad eumdem Lotharium nuper direxerat, *Otgarium* nempe Moguntiacensem archiepiscopum et alios tres mox memoratos, qui legationem exitu valde prospero obierunt. *Lotharius* enim rationum, quas attulere, vi persuasus legatos ad patrem pro sancienda pace statim direxit, et eo tempore reliquiæ sanctorum Severi, Vincentiæ et Innocentiæ, quæ multis sæculis in diœcesi Ravennate quieverant, Moguntiam sunt translatæ, ut anno DCCCXXIV narravimus. Quare quæ ibi de hac translatione diximus, huc revocanda. Cointius loco laudato et numero 62, Otgario, Hildino et duobus aliis legatis *Malcwardum* Prumiæ et Andaini abbatem addit, quem a biographo citato omissum fuisse arbitratur, quod Lupus Epistolis IV et V ad Eginhardum datis mentionem faciat legationis Italicæ Malcwardi hoc circiter tempore obitæ. Verum cum Ludovicus Aug. varios per hæc tempora legatos ad Lotharium filium miserit, hæc *Malcwardi* legatio cum ea, de qua hic agitur, non miscenda.

2. *Legatio Lotharii imp. ad patrem.* — Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 5, num. 31, refert extare in Bibliotheca Cæsarea veterem Codicem Historiæ Thegani chorepiscopi Trevirensis, et in eodem antiqua etiam manu exaratam duorum annorum Appendicem ad eamdem Historiam, quam integram publicat, nosque in Criticam nostram sparsim inseremus. Hoc ejusdem Appendicis initium est : « Anno vero regni sui XXIII habuit imperator colloquium cum fidelibus suis in prædio regali Theodonis mense Maio, et ibi venerunt legati Hlutharii a partibus Italiæ, Walach, qui erat abbas, et Rihhaldus (id est, Richardus) perfidus, et Ebarhardus fidelis cum cæteris nonnullis, nuntiantes eum libenter venire ad patrem, si pacifice potuisset. Tunc aliqui episcopi et cæteri optimates promiserunt ei fidem cum juramento, si infirmitas non prohibuisset. Tunc prænuntiavit domnus imperator generale Concilium suum Wormatiam civitatem habere ». Annalista Fuldensis ad annum DCCCXXXV de hoc conventu ad Theodonis villam coacto verba facit. Verum Lambecius citatus n. 23, ubi ex Codice Cæsareo supplet et corrigit editionem Pitheanam illius annalistæ, observat, quæ in eo anno DCCCXXXV, post hæc verba, *imperator in palatio Thedenhove*, etc. leguntur, pertinere ad annum DCCCXXXVI, qui ante illa verba collocari debuit.

3. *Ludovicus Aug. suscipit legatos Lotharii, et audit quos ad eum is misit.* — De adventu oratorum Lotharii Aug. ad Theodonis villam, dum ibi *Otgarius* archiepiscopus Moguntiæ degeret, sic loquitur auctor Vitæ Ludovici Pii, statim atque priorem Ludovici Aug. ad Lotharium filium legationem memoravit : « In condicta porro villa (Theodonis nempe, in qua jam dixerat Ludovicum Augustum aliud Placitum hoc anno celebrandum constituisse) et tempore prætinito, affuere missi a filio, quos ipse præcepit, plurimi : inter quos etiam Wala (veteris Corbeiæ abbas) primus affuit. Causa autem prædicta ventilata atque ad calcem perducta, imperator cum conjuge reconciliari vo-

luit, primum ipsi Walæ, dimissis quæcumque in eos commiserat delictis, multa alacritate et benignitate cordis : mandavitque per eum et cæteros filio missos, ut quantocius veniret. Quod si faceret, consultissime sibi futurum sciret. Qui redierunt, et filio rem retulerunt. Sed ne mandatum imperatoris ad effectum perduceretur, morbus febrisque intercessit, et Walam quidem rebus humanis abduxit, Lotharium vero lectulo dejiciens maximo tempore languere fecit. Imperator vero clementissimus natura, ut filium adversa valetudine correptum audivit, per missos fidelissimos, scilicet Hugonem fratrem suum et Adalgarium comitem, eum visitavit, atque omnia incommoda rescire studuit, imitatus videlicet beatum David, qui multis insectationibus lacessitus a filio, mortem tamen ejus ægerrime tulit. At vero postquam desæviente languore convaluit, nuntiatum est imperatori, eo quod conditiones sacramentorum dudum promissas irrumperet, maximeque Ecclesiam sancti Petri », et cætera a Baronio num. 1 et seq. recitata.

4. *Plures e partibus Lotharii moriuntur.* — De eadem legatione Lothariana annalista Bertinianus hæc præsenti anno refert : « Lotharius patris jussionibus non usquequaque refragans, mense Maio in villa Theodonis ad imperatoris præsentiam direxit Walonem abbatem, cum quibus (legendum, cum quo) de adventu ejus tractatum est, ac nostra ex parte firmatum, ut incolumis una cum suis ad patris veniret præsentiam, et deinceps redire potuisset. Sed et a suis similiter sacramento promissum est ei, ad genitoris sui præsentiam statuto Placito absque dilatione venturum ». Auctor Vitæ Ludovici Pii paulo post verba supra recitata, ait : « Ea tempestate quanta lues mortalis populum, qui Lotharium secutus est, invaserit, miserabile est dictu. In brevi enim, id est, a kalendis Septembris usque ad missam sancti Martini (id est, festum sancti Martini, quod XI Novemb. celebratur), hi primores ejus vita excesserunt : Jesse olim Ambianensis episcopus (anno DCCCXXX episcopatu depositus), Helias Trecassinæ urbis episcopus (vir Lotharianis partibus addictus), Wala Corbeiensis monasterii abbas (de quo mox), Mathfridus (comes quondam Aurelianensis, qui tamen ex Thegano cap. 55, ante biennium dicitur vita functus), Hugo (Lotharii Aug. socer), Lambertus (vir partium Lotharianarum), Godofridus itemque filius ejus Godofridus, Albertus comes Pertensis, Burgaretus quondam præfectus venatoribus regalibus, sed et Richardus vix evasit. Nam post non multum et ipse moritur. Hi enim erant, quorum decessu dicebatur Francia nobilitate orbata, fortitudine, quasi nervis succisis evirata, prudentia his obeuntibus annullata, etc. Imperator hoc suscepto nuntio nihil in se exultavit, nec morti inimicorum insultavit; sed pugno pectore tunso, lacrymisque oculis oppletis, Deum illis propitium fieri cum ingenti gemitu precatus est ». Annalista Bertinianus de solo Wala loquitur, aitque : « Walo abba, cujus consiliis Lotharius plurimum utebatur, in Italia obiit ». Ad hæc auctor Appendicis ad Historiam Thegani ad annum XXIII Ludovici Aug. scribit : « Eodem anno supradictus Walha mortuus est, et cæteri nonnulli infidelium ».

5. *Inter quos Wala abbas veteris Corbeiæ.* — Mabillonius sæc. IV Benedict. part. I, in observationibus præviis ad Epitaphium Arsenii, seu Vitam Walæ abbatis Corbeiensis in Gallia, quam a Paschasio Radberto scriptam existimat, mortem *Walæ* in annum superiorem confert, eamque in rem laudat verba auctoris Vitæ Ludovici Pii mox a nobis recitata. Verum Cointius num. 51 et seq. auctorem Vitæ Ludovici Pii ibidem loqui de re, quæ hoc anno contigit, recte observat. Qua de re dubium esse non debet, cum si quæ in annotatione temporis apud auctorem Vitæ Ludovici Pii obscuritas sit, auctor Appendicis ad Historiam Thegani et Bertinianus annalista eam penitus tollant, aliaque quæ ipsemet narrat non pauca a currenti anno removeri non possunt. Erat *Wala* filius Bernharti seu Bernardi Caroli Martelli filii, de quo et ejus fratribus ac sororibus Paschasius Ratbertus in Vita sancti Adalhardi abbatis Corbeiensis in Gallia num. 23 ait : « Germani erant quinque, ut sexu, ita discreti et ætate, sed eadem uniti bonitate. Sanctus Adalhardus primum ætatis et sanctitatis tenebat gradum : post quem Walo virorum clarissimus, ordinis, justitiæ, et æquitatis hæredium : quibus sancta virgo Gundrada hærens ex latere, dispar quidem erat sexu, sed non dispar sanctitate : quæ sola inter venereos palatii flores ignem juventutis meruit evadere. Reliqui duo Bernharius et Theodrada : quæ reddito fructu nuptiali ante pedes Jesu verbum Dei elegit audire cum Maria. Et ipsa quidem Suessionis sanctimonialium rexit vitam : ille vero Corbeiæ Christi discipulatus assumpsit formam ». Auctor Vitæ Walæ citatus ait, Walam sub exitum suæ vitæ omnem operam posuisse, ut concordia Ludovicum inter et Lotharium Augustos renovaretur : « Febre correptus, inquit, sollicitior pro Augusto imperatore (nempe Lothario) apud quem tunc agebat, quam pro se erat, ne forte quod nuper patri promiserat, obmitteret occasione accepta, quia ipse febribus vexabatur ». Antequam rediret in Italiam, ubi Bobiensis abbas ab eodem Lothario renuntiatus fuerat, in gratiam cum Ludovico et Juditha redierat, dimissis quæcumque in eos commiserat delictis, ut mox ex auctore Vitæ Ludovici Pii diximus.

6. *Ludovicus Aug. ad Lotharium et ad Gregorium PP. legatos mittit.* — Idem scriptor ait, Ludovicum Aug. dixisse « se limina beatorum Apostolorum invisere velle. Quod ne fieret, irruptio Nordmannorum in Frisiam impedivit ». Audita enim hac Nordmannorum irruptione, cujus etiam mentionem faciunt hoc anno Fuldensis et Bertinianus annalistæ, Ludovicus Aug. animum ab itinere in Italiam suscipiendo revocavit. Subdit enim auctor

Vitæ Ludovici Pii : « Ad quorum insolentiam comprimendam pergens misit missos ad Lotharium, Fulconem scilicet abbatem, et Richardum comitem, necnon Adrebaldum abbatem (Flaviacensem nempe). Quorum Fulco et Richardus responsum sibi a Lothario referrent. Adrebaldus porro Romam pergeret, Gregorium papam de necessariis consulturus, et voluntatem imperatoris, cæteraque sibi injuncta perlaturus. Sed Lotharius de his conventus, necnon de rebus quarumdam Ecclesiarum ablatis, quæ in Italia sunt, quibusdam annuit; quædam se non posse servare respondit. Et Fulco quidem atque Richardus imperatori a Frisia post fugam Nordmannorum revertenti, talia nuntiant in Franconoford palatio, ubi ipse autumnalem exercens venationem hyematum Aquisgrani sese convertit. At vero Adrebaldus Romam, ut jussum sibi fuerat, pervenit, dominum Gregorium papam ægrotantem reperit, et maxime fluxu sanguinis, qui licet sensim, continue tamen ex naribus defluebat. Sed tanta alacritate et gaudio ad verba imperatoris et compassionis ejus recreatus est, ut profiteretur se pæne incommoditatis propriæ oblitum. Itaque et missum ad se opulentissime curavit apud se consistentem, et ditissime muneravit recedentem, mittens cum eo duos episcopos, Petrum Centumcellensis urbis, et Georgium regionarium Romanæ Urbis simul episcopum. Lotharius porro, ut audivit memoratorum episcoporum ad dominum imperatorem adventum, misit Leonem, qui tum apud illum magni loci habebatur, Bononiam, qui magno intentato terrore, ultra progredi episcopos prohibuit. Adrebaldus tamen Epistolam imperatori destinatam, ab eis occulte suscepit; et cuidam suorum sub obtentu mendici, quousque Alpes transiret, ferendam commisit, ac post imperatori porrexit ».

7. *Synodus Aquisgranensis.* — A num. 5 ad 9. Synodus Aquisgranensis, die sexta mensis Februarii habita, his verbis inchoatur : « Cum convenissemus episcopi, etc. Aquisgrani palatii in secretario Basilicæ sanctæ Genitricis Dei Mariæ, quod dicitur Lateranis, anno Incarnat. Domini N. J. C. DCCCXXXVI, Indict. XIV, anno vero imperii prædicti Cæsaris XXIII, VIII scilicet iduum mensis Februarii, etc. » Coactum illud ad restaurandum Ecclesiasticam disciplinam, et duas in partes distribuitur; quarum una tripartitos canones complectitur de tribus capitulis a Ludovico Aug. ad tractandum propositis, « id est, ut ventilentur, sine quo episcopi episcopale ministerium absque offensione divina ullo modo perficere non possunt, aut quid unumquemque episcopum scire oporteat atque implere, nec omnino ignorare absque periculo liceat; vel etiam quid ad ornatum sanctæ Dei Ecclesiæ, et ministerium sacerdotale pertineat », ut legitur in Præfatione. Secunda pars tres in libros dividitur, quos episcopi Pippino Aquitaniæ regi direxerunt, ut quas ei res per Commonitorium antea suggesserant, sacræ Scripturæ testimoniis et exemplis illustrarent. Periit istud Commonitorium, sed quid contineret, abunde docent prædicti tres libri, et auctor Vitæ Ludovici Pii, qui tamen perperam ait, Concilium Aquisgranense *in ipsis diebus, in quibus Purificatio beatissimæ semper Virginis Mariæ celebratur*, habitum fuisse, quod et habet annalista Bertinianus, qui præterea perperam illud in annum sequentem differt; quod non animadvertens Cointius, anno sequenti de altero conventu Aquisgranensi die Purificationis beatæ Virginis habito verba facit. Auctor igitur Vitæ Ludovici Pii et annalista Bertinianus asserunt, in hoc Concilio præcipue de rebus, *quas Pippinus et sui multis Ecclesiis abstulerunt*, querelas fuisse, et *Pippinum* monita patris sanctorumque virorum suscipientem, *omnia invasa* restituisse. Verba auctoris Vitæ Ludovici Pii recitat Baronius num. 6. In altera parte hujus Concilii, et libro primo refertur Epistola a Concilio ad Pippinum missa; et in libro tertio, ex sanctis Patribus, Hieronymo præsertim et Augustino, complures sententiæ proferuntur adversus eos, qui possessiones Ecclesiarum, et ea quæ in Dei donaria collata sunt, in suum lucrum vertunt. Tres libri illi non parum prolixi referuntur tom. VII Concil. cum canonibus in hoc Concilio editis.

8. *Concilium Lugdunense anno superiori habitum.* — Ad num. 9. Theganus loquens de rebus anno DCCCXXXV gestis ait : « Ipso anno perrexit imperator ad partes Lugdunensium, ubi obviam venerunt filii sui Pippinus et Lodewicus, qui natu juniores erant. Ibi sedebat imperator cum filiis suis quoadusque legati sui in Italiam venirent ad Lotharium. Inde reversus est imperator, et venit ad Aquis sedem suam, et Pippinus reversus est in Aquitaniam, Lodewicus reversus est ad partes Austriæ ». Paulo post opus suum his verbis absolvit : « Iste est annus XXIII regni domini Lodewici piissimi imperatoris, etc. » Quare insinuat Theganus, qui hoc tempore vixit, Concilium Lugdunense anno superiore celebratum fuisse, quod et diserte habent annalistæ Fuldensis et Bertinianus, hicque *in mense Junio* habitum observat. Erat *Theganus* chorepiscopus Trevirensis, et Walafridus Strabo in Præfatione, quam ejus opusculo præfixit, ait, eum *breviter et vere potius quam lepide* illud composuisse. Quare errat auctor Vitæ Ludovici Pii, qui hanc Lugdunensem Synodum in præsentem annum confert. Porro loco horum verborum, *iste est annus* XXIII, legendum cum Ms. Cæsareo, *iste est annus vicesimus secundus*, ut docet Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 5, qui illud legit, et Appendicem ad Historiam Thegani, de qua mox, publicavit. Sed non tantum ex Thegano et Fuldensi ac Bertiniano annalistis liquet, hoc Concilium ad annum superiorem pertinere; sed etiam ex tribus Præceptis eo anno a Ludovico Aug. emissis, quorum prius refertur a Baluzio in Appendice ad libros de Marca Hispanica pag. 774, in quo legitur : « Data XII kal. Januarias anno, Christo propitio, XXII imperii domni Hludovici piissimi Augusti, Indictione XV.

Actum civitate Lugduno palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen ». Sed loco, *kal. Januarias*, legendum, *kal. Junias;* Junius enim a librariis sæpe in Januarium mutatur, ut passim in hoc Opere ostendimus. Præterea loco, *Indictione* xv, legendum, *Indictione* xIII; qui error numerorum librariis familiaris. Secundum Præceptum recitatur ab eodem Baluzio lib. 3 Miscel. pag. 166. in eoque habetur: « Data VIII kal. Julias, anno, Christo propitio, xxII imperii domni Hludovici piissimi imperatoris, Indictione xIII. Actum Strannaco supra fluvium Rhodanum in Dei nomine feliciter. Amen». Concilium autem Lugdunense Stramiaci mense Junio celebratum, ut mox dicemus. Tertium extat apud Dacherium in Notis ad Opera Guiberti abbatis, quod his verbis clauditur: « Data XII kalendas Augusti, anno, Christo propitio, xxII imperii domni Ludovici piissimi Augusti, Indictione xIII. Actum Strennaco villa in Dei nomine feliciter. Amen ». Sed loco, *Strennaci*, Stramiacum reponendum. Mansit apud *Stramiacum* Ludovicus Aug. aliquandiu, quia vicinior erat Italiæ, redituraque exspectabat legatorum, quos Ticinum ad Lotharium filium direxerat, ut mox diximus ex Thegano, qui licet de Concilio Lugdunensi verba non faciat, quia tamen tam annalistæ Bertinianus et Fuldensis, quam auctor Vitæ Ludovici Pii eadem fere quæ Theganus de profectione Lugdunensi Ludovici Aug. narrant, solumque addunt, eum ibi conventum generalem habuisse, nullum dubium esse debet, quin Theganus illum subintelligat. Legati autem de quibus loquitur, alii non sunt, quam illi de quibus anno DCCCXXXV, num. 5 mentionem fecimus ex auctore Vitæ Ludovici Pii, qui eorum nomen tacuit.

9. *Quæ in eo acta sint.* — Auctor Vitæ Ludovici Pii, quid in hoc Concilio actum sit, his verbis explicat: « In quo causam Ecclesiarum Lugdunensis atque Viennensis vacantium ventilari fecit, eo quod episcopi dudum illarum, Agobardus quidem jussus ad rationem non venerit reddendam; Bernardus autem Viennensis affuerit quidem, sed rursus fugam inierit. Sed hæc quidem res imperfecta remansit, propter absentiam, ut prædictum est, episcoporum. Sed et causa Gothorum ibidem ventilata est, quorum alii partibus Bernardi favebant, alii ducebantur favore Beringarii Huronici quondam comitis filii. Sed Beringario immatura morte prærepto, apud Bernardum potestas Septimaniæ quam maxima remansit, legatis illuc missis, qui ea quæ indigebant correctione in meliorem componerent statum ». Episcoporum causa propter eorum absentiam judicari non potuit. Causa vero Gothorum, quæ in Gothia sive in Septimania vertebatur, inter Beringarium comitem Tolosanum, et Bernardum ducem Septimaniæ, qui et Barcinonæ et Marcæ Hispanicæ præfectus erat, sopita fuit ejusdem Beringarii morte, quæ juxta Theganum anno superiori contigit, a quo tempore Bernardus comitatum quoque Tolosanum obtinuit. Locus, in quo celebrata est Synodus prope Lugdunum, ab antiquis appellatus est *Stremiacum* vel *Stramiacum*, cujus situs valde obscurus. Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum existimat, esse *Crèmiacum*, seu Cremiacum hodiernum, gallice *Cremieux*, qui locus ab urbe Lugdunensi quinque leucis non totis distat.

10. *Conventus Wormatiensis.* — Ludovicum tamen hoc anno conventum suum generalem Wormatiæ coegisse, auctor est annalista Bertinianus, qui ait: « Mense Septembri ad indictum Placitum Wormatiam venit. In quo cum dona annualia more solito reciperet, ac Lotharium opperiretur, nuntiatus est febri correptus nullatenus advenire posse. Ad quem directis denuo Hugone abbate et Adalgario comite, de infirmitate ac recuperatione ejus, et voluntate imposterum veniendi quæsitum est, necnon de restitutione rerum Ecclesiis Dei in Franciam constitutis, quæ in Italia sitæ a suis pro libitu fuerant usurpatæ. Verum et de episcopis atque comitibus, qui dudum cum Augusta fideli devotione de Italia venerant, ut eis et sedes propriæ, et comitatus, ac beneficia, seu res propriæ redderentur. Ad hæc Lotharius per missos suos, oppositis quibusdam conditionibus, non in omnibus se assentiri posse mandavit. Eodem tempore Nordmanni Dorestatum et Frisiam rursus depopulati sunt ». Jam ad annum DCCCXXXV de Normannis scripserat: « Dum in eodem placito (nempe Lugdunensi) moratur (scilicet Ludovicus Aug.) Nordmanni secunda irruptione Dorestadum irruentes vastaverunt atque hostiliter deprædati sunt ». De hoc Lotharii morbo, et legatis ad eum missis loquitur etiam auctor Vitæ Ludovici Pii ad hunc Christi annum, ut mox vidimus, qui ideo conventum Wormatiensem in annum præcedentem male retrahit, ut eo anno ostendimus, et recentes Historicos in errorem inducit. Hunc vulgarem errorem plane evertit auctor Appendicis ad Historiam Thegani, qui postquam narravit colloquium ad Theodonis villam anno xxIII Ludovici Aug. habitum, statim subdit: « Tunc prænuntiavit domnus imperator generale Concilium suum Wormatiam civitatem habere, et jussit, ut Hlutharius ibi obviam venisset mediante mense Septembrio. Cumque die statuto imperator Wormatiam deveniret cum magna multitudine et filii sui Pippinus et Hludewicus cum exercitu eorum, ibi iterum venientes legati Hluthaarii et nuntiaverunt, Hlutharium in febre bis interea valde laborare, et minime venire potuisse ». Et post hæc Walæ mortem refert.

11. *Translatio S. Castoris presbyteri.* — Tum in eadem Appendice hæc subjunguntur: « Eodem anno Hetti beatus Treverensis archiepiscopus divino jussu instinctus adsportavit corpus S. Castoris de loco, in quo ante requiescebat, qui vocabatur Caradona, ad locum qui vocatur Confluentes (vulgo *Coblentz*), ubi Mosella in Rhenum intrat, ad monasterium quod ipse supradictus archiepiscopus a fundamento construxerat, sicut ei in

visu præcepit sanctus Maternus, qui erat tertius Treverensis archiepiscopus; et in festivitate S. Martini venit sanctum corpus ad Confluentes cum magno honore, et in crastinum die Dominico (hoc anno dies XII mensis Novemb. in Dominicam incidit) consecravit supradictus pontifex illam Ecclesiam in honore sancti Castoris et omnium sanctorum confessorum. Et post consecrationem suscepit sanctum corpus, et collocavit illud in Ecclesia honorifice sicut dignum erat. Octavo vero die post consecrationem, quod est XII kal. Decemb. die Dominico venit domnus imperator cum conjuge et liberis, et post missarum solemnia obtulit ibi maxima dona in auro et argento, et mansit ibi duos dies et totidem noctes, et honoravit eum supradictus pontifex cum conjuge et liberis, et omni cum familia sua donis innumeris. Domnus imperator rediit Aquis ad sedem suam, et ibi totam hyemem permansit ». Bollandus ad diem XIII Februarii refert Vitam sancti Castoris presbyteri, qui sub finem sæculi quarti vixit, ab auctore anonymo scriptam, sed qui longe post hoc sæculum opus suum elucubravit.

12. *Frequentes Normannorum in Gallias irruptiones.* — Ad num. 10 et seq. Baronius Normannorum in Gallias irruptionem hoc anno factam, de qua annalistæ Fuldensis et Bertinianus, *primam* appellat. Verum Normanni Caroli Magni principatu primum piraticam exercuere; deinde majore classe contracta Frisiam et Saxoniam Germaniæ regiones maritimas ac littora Galliæ vastarunt, sicut et tempore Ludovici Pii, quo ora Galliæ, qua Oceano alluitur, cum insulis Frisiaque vexata, ac tributum ab incolis nonnullis exactum. Per annos amplius centum Normanni jugulis Gallorum imminuere, sacra profanaque diripientes. Porro quam frequentes ante hæc tempora Normannorum incursiones in Gallias fuerint, docet Ermentarius abbas monasterii Heriensis, testis oculatus eorum, quæ narrat in Historia Translationis sancti Filiberti hoc anno factæ: « Anno Incarnat. Domini ac Redemptoris nostri Jesu Christi octingentesimo trigesimo sexto, Indictione quarta decima, Ludovico vero gloriosissimo imperatore vicesimo et tertio regni sui anno feliciter imperante, etc. Hilbodo etiam venerabili abbate gregem præfati confessoris Christi Filiberti, Domino favente, secundum regulam sancti Benedicti gubernante, cujus jussu ego, non dico operibus, sed etiam verbis omnium suorum intimus monachorum hæc narranda suscepi. Cum repentini atque intempestivi, veluti dictum est, Nordmannorum minime cessarent occursus, prædictus pater Hilbodus, qui propter ipsam perfidam gentem in memorata insula castrum condiderat, una cum consilio fratrum suorum regem adiit Pippinum, suggerens ejus celsitudini, quid super hoc decernere vellet. Tunc vero gloriosus rex suique optimates (generale siquidem regni sui placitum existebat) istiusmodi rem solerti cura pertractantes, nequaquam ibi auxilium pugnandi assidue administrari posse repererunt, scilicet quia ipsa insula ledonibus maxime impedientibus (est autem ledo seu leduna, ut ostendit Ducangius in Glossario suo, æstus maris languidior, qui per quatuor pæne dies, tam ante quam post secundam atque ultimam Lunæ quadraturam, mense unoquoque accedit, cum certis diebus languidius et minore aquarum cumulo terra oras allambit), quibus mare tranquillatur inaccessibilis esse minime dignoscatur. Sed elegerunt revera, quod salubrius esse judicaverunt. Annuente quippe Pippino serenissimo rege, pari consensu omnes ferme Aquitanicæ provinciæ episcopi, abbates, comites, cæterique fideles, qui illic adfuerunt, insuper et alii quamplures, qui hoc scire potuerunt, decreverunt multo melius fore beati Filiberti corpus inde transferri debere, quam ibi relinqui. Quod effectum esse constat anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi suprascripto ». Narrat postea Ermentarius miracula tunc patrata, sicut et in Basilica Deensi, in qua reliquias collocatas fuisse anno superiori diximus.

13. *Translatio S. Viti in novam Corbeiam.* — Facta et alia hoc anno translatio *S. Viti* martyris in Saxoniam. Warinus enim abbas Corbeïensis in Saxonia et abbas Resbacensis in episcopatu Meldensi adiit Hilduinum abbatem San-Dionysianum, eumque rogavit, ut meminisset, ante aliquot annos, cum in Corbeia Saxonica exularet, se pollicitum esse monachis ullius loci, « quod si se Dominus in honorem pristinum collocaret, absque retractatione aliquem sanctorum, qui sub ditione sua erant, eis daret », ut inquit monachus anonymus Corbeiæ Saxonicæ, qui translationi interfuit, in libello de Translatione S. Viti martyris in Saxoniam, recitato a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 1. Addit anonymus: « Quam petitionem Hilduinus abba cum voluntate et licentia piissimi imperatoris Ludwici, consensu etiam episcopi Parisiacæ urbis, cæterorumque nobilium virorum in supradicta diœcesi commorantium, libenter annuens, dedit ei corpus sancti Viti pueri et martyris Lucani, qui sub Valeriani (legendum, Maximiani) et Diocletiani temporibus passus esse, et a quodam viro religioso, regnante Pippino, translatus ab Italia in Franciam, et in diœcesi Parisiaca locatus narratur. Cujus merito in loco, ubi positum fuerat corpus ipsius, multas Dominus virtutes operatus est. Fertur enim ab incolis loci illius, ubi beatissimus martyr in corpore quievit, quod a tempore, quo ipso in loco positum fuerat, nunquam ibi tempestates aut fulgura nocuissent ». Jam dixerat anonymus hanc translationem peractam esse « anno Incarnat. DCCCXXXVI, Indict. XIV, anno imperatoris Ludovici XXIII ». Quo tempore sancti Viti reliquiæ in Galliam adductæ fuerint, narravimus anno DCCLXIV.

14. *Translatio S. Liborii in Ecclesiam Paderbornensem.* — Ad num. 12. Eodem prorsus tempore, quo reliquiæ *S. Viti* martyris ad novam

Corbeiam diœcesis Paderbornensis transvehebantur, corpus quoque *S. Liborii* Cenomannensis quondam episcopi Cenomanno Paderbornam translatum est, ut fuse Baronius et Cointius hoc anno narrant. Causa translationis hæc profertur, quod *Baduradus* episcopus Paderbornensis videns, « quia rudis adhuc in fide populus, et maxime plebeium vulgus, difficile poterat ab errore gentili perfecte divelli, latenter ad avitas quasdam superstitiones colendas se convertens », existimavit, cum facilius ab infidelitate revocatum iri, si alicujus sancti illuc corpus afferretur, ob miraculorum, quæ fierent, ostensionem. Quare hoc anno, Indict. xiv, anno Ludovici Aug. xxiii legatos ad urbem Cenomannicam misit, et *a sancto Aldrico* Cenomannicæ urbis episcopo corpus sancti Liborii episcopi quondam Cenomannensis obtinuit, ut refert anonymus in Historia de translatione sancti Liborii.

15. *Quarta expeditio Theophili Aug. in Saracenos.* — Quarta Theophili Aug. in Saracenos expeditio hoc circiter anno suscepta : « Vere ineunte », inquit Cedrenus, « Agareni et Theophilus ad bellum inter se gerendum facta expeditione, alter alterius metu domum nulla re gesta redierunt ». Idem habet Porphyrogenneta in Continuatione Theophanis, pag. 76.

GREGORII IV ANNUS 10. — CHRISTI 837.

1. *Cometæ apparitio.* — Sequitur Redemptoris annus octingentesimus trigesimus septimus, Indictione decima quinta, quo Ludovicus imp. cœlestibus admonitus signis, tanquam proxime moriturus, multa sancte pieque disposuit. Astronomus ipse, qui res gestas a Ludovico conscripsit, hæc pariter, ut se habuerunt, quam fidelissime ita posteris tradidit : « Mediante, inquit, festivitate Paschali dirum semper ac triste portentum ibidem, Aquisgrani scilicet, cometæ sidus in signo Virginis apparuit, in ea parte ejusdem signi, qua penulam ejus, subtus caudam vero serpentis similiter, cornuque constringunt. Quod cum non more errantium septem siderum, Orientem versus peteret, per viginti quinque dies (quod mirum est dictu) idem sidus et Leonis et Cancri, necnon Geminorum transiens signa, in capite Tauri tandem sub Aurigæ pedes, igneum globum, jubarumque prolixitatem deposuit, quas usquequaque porrexerat antea. Quam rem cum primum imperator talium studiosissimus conspexisset, constitit, et antequam quieti membra committeret, accitum quemdam, itemque me, qui hæc scripsi, et qui hujus rei scientiam habere credebar, percontari studuit, quid super ea mihi videretur.

2. « A quo cum tempus peterem, quo faciem sideris considerarem, ac per hæc rei veritatem investigarem, et cognitam in crastinum nuntiarem : imperator ratus (quod erat verum) me tempus redimere velle, ne cogerer triste aliquid respondere : Perge, inquit, in mœnia huic domui contigua, et nobis quæ respexeris, nuntia : novi enim a me hanc stellam nequaquam præterito vespere visam, vel a te monstratam, sed scio hoc signum cometarum esse, de quo jam præteritis diebus locuti sumus. Quid autem tibi portendere videatur, edicito. Cumque aliquid dicerem, et aliqua tacuissem : Unum est, inquit, quod adhuc silentio premis : mutationem enim regni mortemque principis hoc portento monstrari dicunt. Cumque ego testimonium Prophetæ in medium protulissem, quo dicitur[1] : A signis cœli ne timueritis, quæ pavent gentes : ille solita usus magnanimitate et prudentia : Non alium, inquit, timere debemus præter illum, qui nostri et hujus sideris creator est. Sed ejus clementiam non satis laudare et imitari possumus, qui nostram inertiam, cum simus peccatores et impœnitentes, talibus indiciis dignatur admonere. Quia ergo et me et omnes communiter hoc ostentum tangit : omnes pro posse et sapere ad meliora festinemus, ne forte misericordiam illo prorogante, et nostra impœnitudine impediente, nos illa inveniamur indigni.

« His dictis et ipse paulisper mero indulsit, et omnibus id facere jussit, et unumquemque ad sua se colligere præcepit, noctemque illam (ut nobis perlatum est) pervigilem duxit, ac Dei laudibus et obsecrationibus honoratam (oneratam)

[1] Jerem. x.

luci supervenienti præsentavit. In cujus crepusculo ministros aulicos vocavit, et eleemosynas quam largissime pauperibus, ac servis Dei tam monachis, quam canonicis porrigi jussit, missarumque solemnia per quoscumque potuit, celebrare fecit, non tantum sibi metuens, quantum Ecclesiæ sibi creditæ prospiciens ». Et inferius :

3. *Carolus coronatur rex Neustriæ.* — « In his imperator tota æstate consistens, indixit generalem conventum autumni tempore, id est, Septembri mediante, in Carisiaco. In quo loco et tempore filius ejus Pipinus ab Aquitania ad eum venit, et ipsi conventui interfuit; ubi dominus imperator filium suum Carolum armis virilibus, id est, ense cinxit, corona regali caput insignivit, partemque regni, quam homonymus ejus Carolus habuit, id est, Neustriam attribuit. Itaque dominus imperator inter filios, quantum possibile fuit, coagulo benevolentiæ firmato, Pipinum in Aquitaniam, Carolum autem in portionem regni ipsi attributam dimisit, et præsentes quidem Neustriæ provinciæ primores Carolo manus dederunt, et fidelitatem sacramento obstrinxerunt, absentium autem quisque postea idem fecerunt ». Hæc de Caroli ad regnum promotione, atque de rebus Occidentalibus satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6330.— Anno Æræ Hispan. 875.— Anno Hegiræ 223, inchoato die 3 Decemb., Fer. 2. — Jesu Christi 837. — Gregorii IV papæ 11. — Ludovici imp. 24. Theophili imp. 9.

1. *In familia Ludovici Aug. discordiæ enatæ.* — Ad num. 3. Post Pascha, « insistente Augusta et ministris palatinis, quamdam partem imperii imperator filio suo dilectissimo Carolo Aquisgrani tradidit. Sed quia inofficiosa remansit, a nobis quoque silentio premitur. Quam rem auditam cum fratres ejus ægre tulissent, mutuum iniere colloquium ; sed nil se contraire posse intuentes, et cœptum dissimulantes, motus patris, qui ex hoc accidisse videbantur, facile composuere. In his imperator tota æstate consistens, indixit generalem conventum, autumni tempore, id est, Septembri mediante, in Carisiaco », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii. Priorem illam partitionem ab eodem imperatore in conventu Aquisgranensi factam, hic auctor prætermisit, sed qua parte regni donationem jam Carolo factam imperator hoc anno amplificarit, diserte memorat Nithardus lib. 1, qui subjungit : « Quod quidem Lodharius et Lodhuwicus audientes graviter ferebant, unde et colloquium indixerunt. Ad quod venientes, cum nihil ex his indignari se posse viderent, callide dissimulantes quidpiam se contra patris voluntatem moliri velle, discesserunt. Veruntamen ob id colloquium commotio non modica exorta est, sed facile quievit ».

2. *Irruptio Nortmannorum in Frisiam.* — Inter hæc Nortmanni in Galliam irrupere, ut annalista Fuldensis ad hunc annum juxta Ms. Cæsareum, his verbis narrat : « Nordmanni tributum exactantes in Walchram insulam (seu Walacriam in Frisia cis Rhenum positam, ut docet annalista Bertinianus) venerunt, ibique Eggihardum ejusdem loci comitem et Hemmingum Halpdani filium cum aliis multis XV kal. Jul. occiderunt, et Dorestadum vastaverunt, acceptoque a Frisionibus tributo reversi sunt. Imperator omisso itinere Italico Aquisgrani hyemavit ». Quid postea actum sit, refert auctor Chronici de Gestis Nortmannorum in Francia, a Duchesnio tom. II publicati : « Anno Domini DCCCXXXVII, Nortmanni in insula, quæ Walaria dicitur, multos trucidaverunt, et aliquando inibi commorantes, censu exacto ad Dorastadum pervenerunt, et tributa similiter exegerunt. Quibus Ludovicus imperator auditis ad Noviomagum castrum properare non distulit. Cujus adventu Nortmanni audito, continuo recesserunt ». Idem narrat annalista Bertinianus, aitque, Noviomagum castrum *vicinum* fuisse *Dorestado*.

3. *Ob eam Ludovicus Aug. a consilio Romam eundi discedit.* — Auctor Appendicis ad Historiam Thegani, de quo anno superiori locuti sumus, hanc Normannorum irruptionem etiam narrat, eosque alios a Danis non fuisse nos edocet ; quos enim auctores laudati Normannos, ipse Danos appellat : « Anno vero XXIV (Ludovici nempe Aug., inquit auctor ille anonymus) prænuntiavit imperator, ut cum omni exercitu voluisset ire Romam cum filiis suis Pippino et Illudewico, et statuit seditiones (seditionis nomine intelligenda conspiratio in mortem aut damnum alicujus, ut exponit Ducangius in Glossario) in nonnullis locis contra Danos (pro Danis). Illi vero Danai nave venientes ad unam sedi-

ctionem (legendum, seditionem juxta dicta) et interfecerunt ibi innumerabilem multitudinem Christianorum, et ibi cecidit Hemminch, qui erat ex stirpe Danorum dux Christianissimus, et Eccihardus (quem annalista Fuldensis Eggihardum vocat) alius dux, et multi optimates imperatoris, et aliqui comprehensi sunt, et postea redempti. Hoc audiens imperator dimisit iter quod prænuntiatum habebat, et revertens ad prædium Gundulphi, cum omni exercitu venit Noviomagum castrum, quod situm est super fluvium Valum (seu, ut nunc loquimur, Vahalim). Explicit origo regum atque acta ». Quibus verbis auctor ille Appendicem suam duorum annorum ad Annales Thegani claudit. Annalista Bertinianus hoc anno etiam asserit, Ludovicum Aug. ob Normannorum irruptionem a consilio Romam proficiscendi discessisse. Auctor Vitæ Ludovici Pii, cujus verba anno superiori retulimus, scribit imperatorem eo anno Romam proficisci constituisse, sed vel hallucinatur, vel imperator semel et iterum in animo habuit profectionem Romanam suscipere.

4. *Gesta in conventu Carisiacensi.* — Quoad conventum apud Carisiacum mense Septembri habitum, ei interfuere Ludovicus Aug. et Pippinus ac Carolus ejus filii, nequaquam vero Lotharius Aug. et Ludovicus rex Bajoariæ, qui palam testabantur sibi displicere, quod pater regnum Caroli fratris tot provinciis adauxisset, ut auctor Vitæ Ludovici Pii indicat, qui addit, imperatorem eumdem Carolum corona regali insignisse, Neustriamque ei dedisse. « In eodem loco et tempore pæne omnes Septimaniæ nobiles affuerunt, conquerentes adversus Bernardum ducem illarum partium, eo quod illius satellites tam rebus Ecclesiasticis quam privatis, absque ullo respectu divino humanoque, pro libito abuterentur. Unde petierunt, ut dominus imperator sub suæ protectionis munimine eos susciperet, et post hæc tales missos in eamdem terram dirigeret, qui et potestate et prudentia de ablatis æquo libramine penderent, et avitam eis legem conservarent », Gothicam nempe, qua Septimani utebantur, ut locum illum recte interpretatur Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 24.

5. *S. Aldricus episc. Cenomannensis huic conventui interest.* — Complures episcopi conventui Carisiacensi interfuere, et inter eos *S. Aldricus* Cenomannensis episcopus, qui eleemosynæ Ecclesiæ Cenomannensi a se factæ confirmationem ab imperatore tunc obtinuit cum Anisolensi monasterio, quod Ecclesiæ suæ prius ablatum gravissime querebatur, ut legitur in ejus Vita, ab ipsius Aldrici discipulis scripta, et a Baluzio lib. 3 Miscellan. in lucem emissa. Diploma ab imperatore datum ibidem cap. 50 recitatur, ejusque initium est : « Cum in nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi domnus Hludovicus imp. anno Incarnat. Dom. DCCCXXXVIII (legendum, DCCCXXXVII, ut mox patebit) ad universorum causas audiendas vel recta judicia terminanda in Carisiaco palatio publice resedisset, et conventum generalem totius populi una cum Pippino et Carolo filiis suis, gloriosis videlicet regibus, et Synodum episcoporum et reliquorum sacerdotum ibidem generaliter ad Ecclesiastica sive mundana negotia tractanda, necnon et ad utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ fulciendam coadunatum haberet ». In fine vero : « Data VIII idus Septembris, anno, Christo propitio, imperii domni Hludovici piissimi Augusti XXV, Indictione I. Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen ». Sed loco « *VIII idus Septemb.*, legendum, *VIII idus Novemb.*, aut *VIII idus Decemb.* », annusque ille XXV (1) Ludovici Aug. ab anno DCCCXIII, quo nominis imperialis consors factus est, deducendus. Conventus enim Carisiacensis habitus medio Septembri, ut jam ex auctore Vitæ Ludovici Pii diximus, quod et Nithardus lib. 1 diserte etiam habet, ideoque quod in eo gestum, *VIII idus Septemb.* postea Aquisgrani confirmari non potuit. Cointius hoc anno num. 39 eodem Ludovici Aug. præcepto recitato arbitratur, causam Carilephiani cœnobii apud Carisiacum VIII idus Septemb. judicatam esse, et librariorum errore loco *Carisiaci palatio regio*, scriptum esse, *Aquisgrani palatio regio*. At cum medio tantum Septembri mense conventus incœptus fuerit, causa illa die sexto ejusdem mensis, nec terminari, nec inchoari potuit. Præsentes fuisse dicuntur *Drogo archiepiscopus et senior capellanus*, episcopus nempe Metensis et archicapellanus ; *Autkarius archiepiscopus*, Moguntinensis scilicet ; *Agobardus archiepiscopus*, scilicet Lugdunensis, qui ideo in suam Ecclesiam restitutus fuerat; *Bernardus archiepiscopus*, nempe Viennensis, indeque liquet, eum etiam tunc sedi suæ redditum fuisse. « Ambo postmodum, piis imperatoribus agentibus, sedem recepisse », in Chronico Adonis perhibentur. Mitto nomina aliorum archiepiscoporum et episcoporum apud Baluzium legenda.

6. *Ejus virtutes et episcopatus initium.* —

(1) In Instrumento hoc Aquisgranensi nullum subesse mendum suspicor ; sed rem totam ita compono. Anno DCCCXXXVII circa Septembris medium Synodus Carisiaca celebrata fuit ; in qua de Anisolensi cœnobio actum. Dein succedenti anno DCCCXXXVIII de causa illa Anisolensi, in Synodo præcedentis anni definita, præceptum a Ludovico datum fuit Aquisgrani die sexta Septembris anno ejusdem Ludovici XXV ab obitu patris, Indictione I, a Januario ducta. Annus igitur DCCCXXXVIII, de quo in Privilegio non ad Synodum Carisiacam, cujus in eodem Privilegio mentio est, sed ad annum quo charta consignata est, pertinet. Id autem perspicue demonstro ex verbis Flori magistri in lucubratione sua de damnatione Amalarii facta in Synodo Carisiaca, de qua nos in Nota ad A. DCCCXXX, 2. Postquam enim ille de Synodo Carisiaca *nuper*, ut ipse adnotat, *habita* egisset, subdit Ecclesiam Lugdunensem tunc habuisse *episcopum sine potestate* et *magistrum*, nempe Amalarium, *sine veritate*. Hic episcopus sine potestate erat utique Agobardus, quem fuga se proripuisse, eo quod contra Ludovicum steterit, Pagius ad A. DCCCXXXIV, 4, notavit. Ex hoc igitur Flori testimonio constat, Agobardum Synodo Carisiacæ non interfuisse, cum etiam post Concilium illud nondum in gratiam redisset. Cum autem Agobardi nomen legatur in subscriptione Privilegii Aquisgranensis, hinc non immerito deduceremus chartam illam, non quidem statim post Synodum celebratam, sed vertente anno scriptam fuisse. Constat insuper ex dictis restitutionem Agobardi non ad præsentem annum DCCCXXXVII cum Pagio, sed forte ad sequentem annum DCCCXXXVIII referendam esse. MANSI.

Quia vero sæpe nobis *Aldrici* episcopi Cenomannensis mentio facienda erit, hæc ex laudata ejus Vita notanda duxi. Is duodecim annos natus a patre ad Carolum M. et Ludovicum ejus filium deductus, cum post aliquod tempus instinctu divino monitus fuisset, ut militiam sæcularem dimitteret, ad Carolum M. accessit, qui cum ab ea cogitatione eum avertere non posset, quod postulavit, concessit, præbendam nempe cum duobus clericis in civitate Metensi, ubi *cantum Romanum atque grammaticam, sive divinæ Scripturæ seriem pleniter atque doctissime* didicit. Post duos clericatus sui annos a Gundulfo episcopo Metensi diaconus ordinatus est, cui cum *Drogo* in episcopatum successisset, eum presbyterum consecravit, et seniorem cantorem constituit, tandemque tam civitatis quam monasteriorum cum omni clero suo magistrum declaravit. Cum egregiæ ejus virtutes ad aures Ludovici imp. pervenissent, *eum seniorem sacerdotem suumque confessorem præesse constituit*. Post quatuor menses mortuo episcopo Cenomannensi, a Landramno metropolita Turonensi in ejus locum subrogatus est, et Ludovicus Aug. ipsum reluctantem, ut sacrum susciperet ministerium, hortatus est. « XI kal. Januarii, anno Incarnationis Domini nostri J. C. DCCCXXXII » episcopum consecratum esse auctor ejus Vitæ docet. Is vero dies XI kal. Januarii, seu dies XXII mensis Decemb. eo anno in Dominicam incidit, ideoque Aldrici ordinationis dies certus. In Actis enim episcoporum Cenomannensium a Mabillonio tom. III Analect. publicatis *Franco* ejus decessor mortuus dicitur *an.* DCCCXXXII, *VIII id. Novemb.*, a quo die ad XXII mensis Decemb. imperator, qui absens erat, de hac electione moneri potuit; et quæcumque in ea Vita dicuntur, peragi. Denique hoc anno cum iis inter eum et abbatem Carilephianum versaretur de monasterio sancti Carilephi, quod suis decessoribus Aldricus datum fuisse contendebat, judicatum est eum « canonice et legibus memoratum monasterium habere conquisitum et evendicatum », ut cap. 50 ejus Vitæ legitur.

7. *Ultima expeditio Theophili Aug. in Saracenos.* — Theophilus imp. quintam et ultimam in Saracenos expeditionem hoc anno suscepit, ut ex iis, quæ anno sequenti dicemus, manifestum fiet : « Theophilus », inquit Porphyrogenneta lib. 3, num. 29, « majoribus rursum animis adversus Agarenos proficiscitur, paterna se minorem audacia videri, ægre ferens. Longe itaque in Syriam progressus, obvia quæque vastat, deprædatur, diripit, duasque captas civitates solo tenus diruit : quin et ipsam oppugnat Zozopetram (quæ Syriæ urbs erat) Ameramnunæ (id est, califæ, qui hoc tempore erat Mutasimus) patriam, a qua ille ut recederet, scriptis litteris etiam atque etiam rogaverat; quanquam Theophilus ei minime obtemperavit, hisque adeo gestis, Constantinopolim reversus est : relicto Theophobo cum mandatis, ut res Persarum componeret, iisque compositis festine ad eum rediret. At Persæ eum Sinope (est urbs Asiæ Minoris in Paphlagonia sita) detinentes, reluctantem sane, imperatorem consalutarunt. Is partim imperatoris reverentia et cultu, partim metu deterritus, rem detrectabat, diraque passuros pro hac temeritate ausuque aiebat. Quocirca illi minis territi, obfirmatius hærere proposito, animosque Theophobo, quem medium habebant, facere. Ille porro clam imperatori rem significat, jurejurando confirmans, *non se, sed Persas hujus auctores facinoris esse.* Ac tunc quidem Theophilus voluntatem Theophobi approbavit, et in aulam revocato. pristinam dignitatem restituit ». Addit Porphyrogenneta Theophilum Persas in varias provincias ac legiones dispersisse, et non multo post Theophobum occidisse. Meminit hujus Theophili expeditionis Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. ad annum Hegiræ CCXXIII occasione belli anno sequenti adversus Theophilum a Mutasimo califa gesti : « Aiunt autem Theophilum Romanorum imperatorem egressum, cum centum militum millibus obsedisse Zabatram (id est, Sozopetram) eamque cepisse, et diruisse, incolas autem partim occidisse, partim captivos abduxisse : atque hinc abiisse Malatiam, et eam quoque cepisse, multosque occidisse, et plures quam mille Muslimas captivas avexisse », feminas nempe Saracenicas, inquit Elmacinus. Baronius anno DCCCXLI, num. 3, hujus Theophili expeditionis meminit, sed loco non suo.

8. *Moritur Egbertus totius Angliæ monarcha.* — Mortuus est hoc anno *Egbertus* Saxonum Occidentalium rex et totius Angliæ monarcha, qui ab anno octingentesimo regnabat, « post annos regni triginta et septem et menses septem », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Gest. reg., cap. 1, qui subdit: « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXXXVII, Ethelwlphus (quem quidam Athulphum vocant) filius Egberti regnum sortitus, regnavit viginti annis et quinque mensibus, natura lenis, et qui sub quiete degere, quam multis provinciis imperitare mallet. Denique avito Westsaxonum regno contentus, cætera quæ pater subjugaverat, appendicia Ethelstano filio contradidit, qui quanto, et quo fine defecerit, incertum ». Ethelwerdus lib. 3, cap. 2, qui Egbertum hoc anno mortuum indicat, ait *Athulphum* ejus successorem ac filium Cantuariorum regnum *Ethelstano* filio tradidisse, ac præterea eumdem præfecisse East-Saxonibus, Suthregiis, et Suth-Saxonibus.

GREGORII IV ANNUS 11. — CHRISTI 838.

1. *Nova partitio imperii inter Lotharium et Carolum, eisque defensio Romanæ Ecclesiæ injuncta.* — Octingentesimus trigesimus octavus qui sequitur, Indictione prima notatur annus, quo Ludovicus imperator Lotharium filium in gratiam recepit, defunctoque Pipino filio Aquitaniæ rege, Carolo filio eam tribuit provinciam, partito inter Lotharium atque Carolum universo imperio, tradidit Ludovico Bajoariam. Ex qua divisione rursus obortæ discordiæ, Ludovico indignante, et pro Pipino puero filio Pipini regis nonnullis nobilibus insurgentibus, eo quod a patris regno visus esset exclusus. Hinc rursus nonnihil turbatæ sunt Galliæ, ipsaque præsertim Aquitania factiosorum est vehementer agitata tumultibus.

Reperitur autem alias sæpius a Ludovico imperatore diversis occasionibus facta esse regnorum partitio, ut inter alias illa, quam ex veteribus monimentis Pithœus in lucem prodidit factam inter tres filios, Pipinum, Ludovicum et Carolum, in qua inter cætera illud adscriptum est caput, de obligatione defensionis Romanæ Ecclesiæ majorum suorum exemplo, quod in omnibus aliis ab ipso factis divisionibus annexum fuisse, dubitari non debet, secundum promissionem Deo factam a majoribus suis, cum ab Apostolica Sede coronam fuerint regni consecuti. Est hujusmodi :

2. « Super omnia autem jubemus atque præcipimus, ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ S. Petri simul suscipiant, sicut quondam a proavo nostro Carolo et avo nostro Pipino, et beatæ memoriæ genitore nostro Carolo imperatore, et a nobis postea suscepta est ; ut etiam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur et justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet et ratio postulaverit, habere faciant. Similiter de cæteris Ecclesiis, quæ sub illorum fuerint potestate, præcipimus, ut justitiam suam et honorem habeant : et pastores atque rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum, quæ ad ipsa pia loca pertinent, in quocumque de his tribus fratribus illarum Ecclesiarum possessiones fuerint ». Hæc de his, quæ pertinent in primis ad Romanæ Ecclesiæ, ac demum ad aliarum Ecclesiarum defensionem, Ludovicus imperator. De quo quæ parum arrident, scripta subjicimus.

3. *Quæ causa martyrii Friderici Trajectensis episcopi.* — Hoc enim anno Fridericum Trajectensem episcopum consummasse martyrium [1], cum tradant : causam, quam puto confictam, referunt hujuscemodi : « Hic natione Friso multum laboravit in Walachria contra illicita connubia, et in Frisia contra Arianam perfidiam : Ludovicum imperatorem voluit condignam agere pœnitentiam, de eo quod Judith ducis Bavariæ filiam, suæ majestatis carnalem consanguineam, contra Decreta canonum et pontificum haberet uxorem sine licentia summi Pontificis, et sine aliorum præsulum judicio. Cumque excommunicationis gladium minaretur, Judith eum precibus et promissis frustra flectere tentavit. Quare duos subornavit, qui sanctissimum Frisonicæ gentis episcopum post missæ celebrationem pro veritate occiderunt. Quod factum est anno octingentesimo trigesimo octavo ». Hæc summatim ex Actis ejusdem martyris Friderici, quæ antiquitus scripta asservari dicuntur in eadem Ecclesia Trajectensi, ex quibus ista [2], quæ hæc sunt secuta, deprompsimus :

4. « Porro Germaniæ et Galliæ episcopi, comperta cæde immerita beati Friderici, uno animo in imperatorem et Judith insurgentes, dixerunt dignos eos esse, qui regno pellerentur, et anathemate percussi, melioribus cederent, qui populum Dei regere, non jugulare scirent, ejusque legem et cærimonias servarent. Quod ubi imperator didicit, multum anxius et perturbatus, verebatur, ne ab ipso ad filios deficerent, ipsoque pulso, illos eligerent. Juravit igitur cum regina in conspectu omnium, se ab episcopi Friderici cæde immunes esse, et neque consilio, neque voluntate sua eam rem perpetratam. Ipsos autem sicarios, qui eum peremissent, nullibi posse reperiri. Tum vero episcopi, qui convenerant, domum abiere, missisque militibus, ubique inquiri illos homicidas jussere. Illi igitur certam sibi necem impendere videntes, accepta a

[1] Molan. de Sanctis Belgiis, die XVIII Julii. — [2] Extant apud Sur. die XVIII Julii tom. IV.

Juditha mercede tanti sceleris, e regno in regnum profugi ferebantur, donec subitanea exstincti morte, in tartarum demigrarunt ». Hæc de his ibi.

5. Cæterum quod multum ob connubium proscindatur in eis Ludovicus imperator, laudentur vero, qui ejus exauctorationis auctores fuerunt episcopi, in quorum in eum accusationibus illatis nulla de his penitus habetur mentio; multaque etiam haud temporibus convenientia pariter coacerventur, in suspicionem venerunt facta illa, nimirum concinnata fuisse ab alio, qui adversaretur tunc temporis Ludovico. Sed et cum nullum hactenus repererim ex veteribus, qui hisce scriptis testis accedat, suspectæ magis apud me fidei perseverant, aliamque potius cædis sanctissimi viri causam præcessisse putarim. Claruisse autem iisdem temporibus Oidulphus presbyter perhibetur, qui eidem Friderico in Evangelii prædicatione fidus minister accessit, cujus quoque res gestæ scriptis proditæ extant [1].

6. *Lupus monachus abbas monasterii Ferrariensis.* — Hac eadem Indictione prima, Lupus monachus S. Benedicti, Rabani [2] discipulus, educatus sub Aldrico [3] abbate, qui postea fuit episcopus Senonensis ante Guinilonem, vir doctrina et vitæ moribus præstans, vocatus in aulam a Judith imperatrice, paulo post, nempe kal. Decembris a Ludovico imperatore deligitur in abbatem cœnobii Ferrariensis, siti sub episcopatu Senonensi, quod multipliciter nominatum reperitur, nempe [4] nomine S. Petri, itemque S. Judoci, dictum et Bethlehem, frequentiori usu monasterium Ferrariense ita a loco denominatum. De his omnibus idem ipse est testis locuples in suis Epistolis : atque primum de ejus vocatione in aulam hæc in Epistola ad Rengibertum [5] : « Superiore anno, annitentibus amicis in præsentiam imperatoris deductus sum, et ab eo atque regina benigne omnino exceptus. Et nunc, hoc est, decimo kal. Octobris, Indictione prima, ad palatium regina quamplurimum (quæ) valet evocante promoveo : multique existimant fore, ut cito mihi gradus dignitatis aliquis conferatur, etc. » Porro creatum fuisse tunc abbatem dicti monasterii Ferrariensis, ipse ad Rabanum suum præceptorem significat istis verbis [1] : « Consensu fratrum nostrorum in kal. Decembris cœnobium Ferrariense mihi commissum est ; dominusque noster Carolus mira me dignatione fovens, gratia sua donavit. Vestra igitur benevolentia me, unaque congregationem mihi creditam sacris orationibus commendare dignetur, ut sicut studia mea plurimum eruditione adjuvisti, sic officii difficultatem assiduis precibus temperetis ». Accepisse autem eam a Ludovico imperatore per intercessionem Judith imperatricis, idem in Epistola ad Carolum [2] testatur, multisque aliis locis profitetur. Porro non prætermittendum, quod non defuncto prædecessori, sed ob gravia delicta deposito Odoni ipse successit, ut ipsius docent Epistolæ [3] ad Jonam episcopum Aurelianensem, et aliæ ad alios [4] datæ.

7. Cæterum eodem anno, quo ipse Lupus præfectura monachorum auctus est, ejus præceptor Rabanus Fuldensis abbas abdicans se, quietis amore, in Hattonem refudit onus. Ita ipse testatur Lupus in eadem ad ipsum scripta Epistola [5], qua de sua promotione ipsum reddidit certiorem : sunt hæc ejus verba : « Cæterum audivi sarcinam administrationis vestræ vos deposuisse, et rebus divinis solummodo nunc esse intentos, Hattoni vero nostro curam sudoris plenam reliquisse. Cujus rei ordinem, simulque alia, quæcumque videbuntur, beatitudinis vestræ litteris exspectabo cognoscere ». Hæc ad Rabanum Lupus. Quod et testantur Francorum Annales veteres, in quibus legitur : quod tenuit eam præfecturam Hatto usque ad annum Redemptoris octingentesimum quinquagesimum sextum, donec Rabanus vixit. Porro hac frui requie Rabanus permissus est usque ad annum Redemptoris octingentesimum quadragesimum septimum, quo, ut dicetur, defuncto Othgario Moguntino episcopo, in locum ipsius, agente Ludovico rege, subrogatus est. At de his satis.

[1] Extant apud Sur. die XII Junii tom. III. — [2] Lup. Ep. XL. — [3] Ibid. Ep. XLI. — [4] Ibid. Ep. XXI. — [5] Ibid. Ep. VI.

[1] Lup. Ep. XL. — [2] Ibid. Ep. LXXI. — [3] Ibid. Ep. XXI. — [4] Ibid. Ep. XXIII. XXIV. — [5] Ibid. Ep. XL.

Anno periodi Græco-Romanæ 6331. — Anno Æræ Hispan. 876. — Anno Hegiræ 224, inchoato die 23 Novemb., Fer. 7. — Jesu Christi 838. — Gregorii IV papæ 12. — Ludovici imp. 25. Theophili imp. 10.

1. *Moritur Pippinus Aquitaniæ rex.* — Ad num. 1 et seq. Pippinus Aquitaniæ rex et Ludovici Aug. filius initio circiter Maii currentis anni mortuus est. Annalista quidem Metensis eum *mense Novembrio* anni DCCCXXXVII defunctum tradit, et annalista Fuldensis hoc anno mense Novembrio; Bertinianus vero *idibus Decembris* currentis anni; sed auctor Vitæ Ludovici Pii loquens de rebus ad præsentem annum Christi pertinentibus, ait: « Qua hyeme transacta, kalendis Junii sævus cometæ ignis in signo Scorpionis apparuit, non multo post solis occubitum. Cujus minacem vultum non multo post excessus Pippini est subsecutus ». Cointius hoc anno num. 1, loco, *kalendis Junii*, reponit, *kalendis Januarii*, sed contra mentem auctoris Vitæ Ludovici Pii, qui asserit Pippinum *hyeme transacta* e vivis excessisse, et contra testimonium Nithardi mox citandi. Quare error in numeros duorum Diplomatum a Beslio in lib. de regibus Aquitanorum recitatorum irrepsit. Data sunt illa a Pippino juniore ejus filio; primum, *XV kal. Febr.*, *Indict.* VIII, *anno* VIII, *regnante Pippino*, die nempe XVIII Januarii anni DCCCXLV; secundum, *III id. Januar.*, *Indict.* XI, *anno* X, *regnante Pippino*, id est, die XI mensis Januarii anni DCCCLVIII, ex quibus sequeretur, eam mortem contigisse initio Januarii hujus anni. Reliquit duos filios Pippinum et Carolum, quorum ille major natu hæredem patris se dixit, avo Ludovico patruoque Carolo invitis, et a die, quo patrem amisit, regium usurpavit titulum, ut ex duobus laudatis Diplomatis liquet, quæ tamen in numeris corrupta sunt, ut exordium Pippini jun. suo tempori redditum ostendit. Porro hic duo observanda; primum, annalistam Fuldensem anno DCCCXXXVII in editione Pithæana habere, quæ ipsemet hoc anno narravit, et quæ in eadem editione hoc anno leguntur, ab eodem annalista cum anno DCCCXXXIX alligata fuisse, ut demonstrat Codex Ms. Cæsareus, juxta quem Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 5, editionem Pithæanam emendavit. Secundum, in auctore Vitæ Ludovici Pii, loco, *kalendis Junii sævus cometæ ignis*, legendum videri, *kalendis Maii sævus cometæ ignis*. Neque enim de divisione regni Carolum inter et Lotharium actum est, nisi post *Pippini* mortem auditam; cum in ea divisione *Aquitania*, cujus Pippinus rex fuerat, sorti Caroli obtigerit. Tomo I Anecdotorum P. Martene col. 29 extat, præceptum Pippini datum anno DCCCXXXVIII, die prima Septembris, ideoque Pippinus post eum diem mortuus est. Datum est præceptum anno XXIV regni sui, ideoque a Ludovico Aug. patre rex Aquitaniæ dictus fuerat anno DCCCXIV post kal. Septembris (1). Quare licet error irrepserit in priori Diplomate a Beslio recitato, in secundo tamen nullus est error, cum annus X Pippini junioris ejus filii vel mense Novembri vel Decembri, an. DCCCXLVII incœptus sit, si Pippini patris mors conjungatur cum Novembri vel Decembri anni DCCCXXXVIII. In priori Diplomate loco, *anno* VIII, legendum, *anno* VII. Cæterum ex Diplomate a Martene recitato constat Indictionem a kalendis Septembris inchoatam fuisse in Aquitania. Mortuus est ergo Pippinus vel mense Novembri, vel Decembri, ut scribunt annalistæ Fuldensis et Bertinianus, et locus auctoris Vitæ Ludovici Pii purus est, nam juxta eum kalendis Junii cometes apparuit, et *non multo post*, id est, mense Novembri vel Decembri, *excessus Pippini est subsecutus*. Hæc enim verba, *non multo post*, magnam latitudinem habent. Sed posito quod legendum sit in eo auctore *kalendis Maii*, loco *kalendis Junii*, dicendum esset Pippinum mortuum mense Maio,

(1) Quoad Pippini regis Aquitaniæ obitum nihil habeo sive quod contra Pagium excipiam, sive quo rem chronologicam magis illustrem. Sed iis quæ in hoc § Pagius notat de Indictione a kalendis Septembris inchoari solita in Aquitania, obstat fides ejusdem Diplomatis ex Anecdotis Martene ab eodem Pagio laudati. Nam illud *Indictionem primam* in iisdem Anecdotis et apud Mabillonium in Annalibus lib. 32, num. 1 exhibet; quæ sane Indictio hoc anno ante Septembrim fluebat. Igitur in Aquitania Indictiones serius quam ab exordio Septembris ducebantur. Quoad exordium vero regni ejusdem Pippini accuratius aliquid suppetit, quam hic a Pagio tradatur. Non enim tantummodo regiam dignitatem obtinuisse illum constat post kalendas Septembris anni DCCCXIV, sed nec illam adiverat kalendis Novembris ejusdem anni, ut eruo ex Diplomate ejusdem apud Mabillonium in Annal. lib. 31, num. 32, quod datum est *kalendis Novembris anno vicesimo secundo Hludovici Augusti; Pippini autem vicesimo primo*, id est, anno DCCCXXXV. Vicissim autem eodem anno DCCCXIV, die XXII Decembris regnum illud jam incœperat, ut facile intelligimus ex alio Diplomate ejusdem Pippini apud eumdem Mabillonium ibid. lib. 30, num. 10, signato *XI kal. Januarii anno tertio decimo domini Ludovici serenissimi Augusti, et eodem regni nostri*, (Pippini) id est, anno DCCCXXVI. MANSI.

ideoque et placitum Wormatiense, non potuisse celebrari mense Maio ejusdem anni, cum Lotharius esset in Italia. Conventus itaque Wormatiensis, de quo num. sequentibus, pertinet ad an. DCCCXXXIX, ut recte scripsit annalista Bertinianus.

2. *Juditha regina pro pace inter Carolum et ejus fratres concilianda sollicita.* — « Mater (nempe Juditha mater Caroli Neustriæ regis) ac primores populi, qui in voluntate patris (nempe Ludovici Aug.) pro Carolo laboraverant, metuentes, si infectis rebus decederet, odia fratrum usque ad internecionem sibi insurgere, ratum duxerunt, ut quemlibet e filiis pater in supplementum sibi assumeret; et si post discessum ejus cæteri concordes esse nollent, saltem hi duo unanimes effecti, valerent resistere invidorum factioni; cumque necessitate instante, ac per hoc assiduis meditationibus in hac electione versarentur, universorum sententia consensit, si Lodharius certum se in hoc negotio præbere vellet, cum eo fœdus iniri debere. Nam, uti præmissum est, idem patri matrique ac Carolo juraverat, ut partem regni quam vellet pater, eidem daret, et eamdem se consentire, et protegere illi contra omnes inimicos omnibus diebus vitæ suæ debere. Quamobrem missos deligunt, et in Italiam ad Lodharium mittunt, promittentes, si patris voluntatem deinceps erga Carolum conservare vellet, omnia quæ in illum hactenus deliquerat, remitti, ei omne regnum absque Bajoaria, inter illum et Carolum dividendum. Quæ quoniam Lodhario et suis rata videbantur, utraque ex parte sic velle, ac sic se perficere juraverunt. Ergo ab urbem Vangionum (Wormatiam nempe) conventu indicto convenerunt, in quo Lodharius humillime ad pedes patris coram cunctis procidit », inquit Nithardus lib. I, cui consentit auctor Vitæ Ludovici Pii, qui notat imperatorem venisse ad Wormatiam *post Paschæ solemnitatem*. annalista vero Metensis, *post Pascha mense Maio*, annalista Bertinianus *tertio kalendas Junii*, sed hic Placitum Wormatiense in annum sequentem perperam differt.

3. *In conventu Wormatiensi Ludovicus Aug. divisionem sui regni facit.* — Quid gestum sit in conventu Wormatiensi, refert postea Nithardus : « Ludovicus Aug. ut pius ac clemens pater, et delicta postulanti (nempe Lothario filio) indulsit, et gratiam roganti concessit : eo scilicet pacto, ut deinceps nihil quolibet modo contra suam voluntatem, nec in Carolum, nec in regnum alicubi egisset, etc. die autem altera Concilium ineunt. Hinc pater, ut sui juraverant, perficere cupiens : Ecce fili, ut promiseram, regnum omne coram te est, divide illud prout libuerit; quod si tu diviseris, partium electio Caroli erit; si autem nos illud diviserimus, similiter partium electio tua erit. Quod idem cum per triduum dividere vellet, sed minime posset, Josippum atque Richardum ad patrem direxit, deprecans ut ille et sui regnum dividerent, partiumque electio sibi concederetur. Insuper vero in ea fide, quam illis juraverant, testati sunt, quod pro nulla re alia, nisi sola ignorantia regionum, id peragere differret. Quamobrem pater, ut æquius valuit, regnum omne absque Bajoaria cum suis divisit, et a Mosa partem Australem Lodharius cum suis elegit, quinimo et accepit. Occiduam vero, ut Carolo conferretur, consensit, et una cum patre coram omni populo ita se velle annuntiavit. Hinc autem pater fratres, prout valuit, unanimes effecit, etc. » Paulo post : « Eodem tempore, ut Pippinus decessisset, pater nuntium acceperat, et pars quædam populi quid avus de regno vel nepotibus juberet, præstolabatur : pars autem arrepto filio ejus Pippino, quia natu maximus erat, tyrannidem exercebat ». Quare cum Ludovicus Aug. Wormatiam die trigesima mensis Maii adventarit, ut mox vidimus, ibique statim regnum suum Lotharium inter et Carolum filios diviserit, apparet auctorem ejus Vitæ recte Pippini Aquitaniæ regis mortem consignasse, Cointiumque loco kalendarum Juniarum kalendas Januarias perperam reposuisse. Mors enim Pippini Ludovico patri statim significata fuit, et Nithardi auctoritas testimonio annalistarum laudatorum, qui per ultima Ludovici Augusti tempora sæpe in Chronologiam peccant, omnino præferenda, corrigendus tamen error librarii, et loco, *kalendis Junii*, reponendum, *kalendis Maii*, uti jam dixi. Quas provincias et comitatus pars utrique regi assignata complecteretur, annalista Bertinianus ad annum DCCCXXXIX sigillatim enumerat.

4. *Alia regni divisio ante triennium facta.* — Aliam regni sui divisionem inter Pippinum, Ludovicum et Carolum filios ante aliquot annos fecerat Ludovicus Aug. quam Pithæus e veteri Ms. eruit, et post opus Thegani de Gestis Ludovici imp. publicavit. De ea loquitur hoc anno Baronius, et Goldastus tom. II imperial. Constit. existimat, eam ordinatam esse *in Carisiaco anno* DCCCXXXVII, quem annum servavit Baluzius tom. I Capitular. sed expuncto Carisiaco substituit Aquisgranum. *Præceptum* tamen illud *de divisione regni*, ut a Duchesnio tom. II vocatur, videtur datum in conventu Lugdunensi anno DCCCXXXV congregato, ubi filius *Pippinus* occurrit, nec *Ludovicus* alter filius defuit, inquit auctor Vitæ Ludovici Pii loquens de conventu Wormatiensi, quem insigni hallucinatione in locum Lugdunensis subrogat, ut suo loco diximus. Eo enim anno Pippinus et Ludovicus in amicitia Ludovici Aug. patris erant cum Carolo fratre, et Lotharius trans Alpes sese recipere coactus fuerat. Serius vero hæc tripartita regni divisio differri non potest, quia post conventum Lugdunensem statim investigari cœpit ratio reconciliationis inter *Ludovicum* et *Lotharium* Augustos sanciendæ, annisque posteris, qui Pippini regis obitum præcessere, initæ sunt aliæ regni divisiones, prætermisso Ludovico Bajoariæ rege, qui proclivior erga Lotharium fratrem, quam erga patrem tunc videbatur. Cointius propter has rationes Præceptum istud cum

anno DCCCXXXV et cum conventu in villa Theodonis eo etiam anno habito alligavit, sed probabilius videtur illud emissum esse in sequenti conventu Lugduni coacto, cum nec *Pippinus*, nec *Ludovicus* reges conventui ad Theodonis villam interfuerint, quos tamen certum est conventui Lugdunensi adfuisse. Inter omnia illius Præcepti capita, illud valde notabile est, in quo Ludovicus Aug. ait : « Super omnia jubemus atque præcipimus, ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ S. Petri simul suscipiant, sicut quondam a proavo nostro Carolo et avo nostro Pippino, et beatæ memoriæ genitore nostro Carolo imp. et a nobis suscepta est, etc. » Carolus enim Martellus tam a Carolo quam a Ludovico Augustis inter defensores Ecclesiæ Romanæ semper numeratur.

5. *S. Fredericus episc. Ultrajectensis martyrium facit.* — A num. 3 ad 6. *S. Fredericus* episcopus Ultrajectensis hoc anno martyrium subiit decimo quinto kalendas Augustas, ut ad illum diem Molanus in Natalibus sanctorum Belgii notavit, sed quod subdit, *Juditham* imperatricem, cujus connubium cum Ludovico Aug. Fredericus improbaret, viros subornasse, qui sanctissimum Frisonicæ gentis episcopum, post missæ celebrationem, pro veritate occiderunt, illud mere commentitium ; in dissidiis enim domesticis Ludovico Aug. nec a filiis, nec ab aliis de nuptiis incestis nihil unquam objectum est. Idem quidem quod apud Molanum legitur in Actis S. Frederici a Surio ad diem XVIII mensis Julii recitatis, sed ea scripta ab aliquo nugatore, non vero ab auctore synchrono, ut putavit Baronius. Cointius hoc anno num. 35 et seqq. pluribus contendit, ea fuisse interpolata, et sæculo undecimo elucubrata. Verum ea non interpolata, sed mere fabulosa et commentitia, ut ex iis, quæ ipsemet refert, manifeste patet. Quare satis mirari non possum, quomodo Malmesburiensis, qui anno MCXLII Historiam suam absolvit, huic commento fidem adhibere, integrumque in lib. 1 de Pontif. pag. 197 inserere potuerit. *Fredericus* itaque pro veritate quidem interfectus, sed an a paganis, vel a malis, quorum vitia reprehendebat, Christianis, incertum. Legendus Wilhelmus Heda in episcopis Ultrajectensibus.

6. *Lupus fit abbas Ferrariensis.* — Ad num. 6. *Lupum Servatium* anno octingentesimo quadragesimo secundo renuntiatum esse abbatem Ferrariensis cœnobii in diœcesi Senonensi, quod etiam *Bethleem* dicebatur, positi, demonstrat Baluzius in Notis ad Epistolam XL ab eodem Lupo ad Rhabanum datam. Lupus ad eum in Germaniam studiorum causa missus fuerat, et ex monasterio Fuldensi *X kalend. Octob. Indictione prima*, ut idem Lupus in Epistola sexta habet, Ludovico Pio Aug. præsentatus est a Judith Augusta, ideoque anno DCCCXXXVII, quo kalendis Septemb. Indictio prima inchoata. Tum anno DCCCXLII a Carolo Francorum rege Ludovici Augusti filio præfectus est abbatiæ Ferrariensi, ad quam monachi post Præceptum regis eum elegere, ut liquet ex ejus Epistola XL ad Rhabanum scripta, in qua duo dicit. Primum : « Namque consensu fratrum nostrorum X kal. Decemb. cœnobium Ferrariense mihi commissum est ; dominusque noster Carolus mira me dignatione fovens, gratia sua donavit ». Secundo scribit Lupus : « Cæterum audivi sarcinam administrationis vestræ vos deposuisse, et rebus divinis solummodo nunc esse intentos, Hattoni vero nostro curam sudoris plenam reliquisse ». Quare anno quo Rhabanus abbatiam Fuldensem dimisit, Lupus ad Ferrariensem evectus est, ut recte vidit Baronius. At, ut mox ostendemus, Rhabanus nonnisi anno DCCCXLII Fuldam deseruit. Lupus, ut inquit Trithemius in lib. de Script. Ecclesiast., fuit « vir in divinis Scripturis studiosus et doctus, atque in sæcularibus juxta ætatem sui temporis studiose peritus ».

7. *Rhabanus abbatiam Fuldensem abdicat.* — Ad num. 7. Lambertus Schafnaburgensis ad annum DCCCXLII scribit : « Luitharius expulsus est a regno et Raban abbas de monasterio », quod utrumque in annalista Hildesheimensi etiam legitur. Rodulphus vero in Vita Rhabani num. 50 ait : « Cum vir ille venerabilis monasterium sibi commissum per annos XX nobiliter rexisset; deposito curæ pastoralis pondere, ad Ecclesiam, quam ad Orientem monasterii in monte constructam esse supra dixi, se contulit, ibique manens ac Deo serviens, cælesti philosophiæ vacabat ». Quare cum Rhabanus anno DCCCXXII abbatiæ Fuldensi præpositus fuerit, anni viginti præfecturæ ejus anno Christi DCCCXLII expirarunt. Hujus vacationis tempore totum se ad sacrarum litterarum studium contulit, opus suum *de Universo*, de laude sanctæ Crucis, commentarios in Sapientiam et in Ecclesiasticum, aliosque libros elucubravit, de quibus legendus Mabillonius in Commentario prævio ad Elogium ejus historicum, ubi et eum anno DCCCXLII abbatiam deposuisse, etiam ostendit.

8. *Califa Babylonis ob eversam patriam in ditiones Romanas irrumpit.* — Elmacinus lib. 2 Hist. Saracenicæ, ad annum hegiræ CCXXIII narrata Sozopetræ, quæ patria Mutasimi califæ erat, expugnatione, subjungit : « Hoc cum intellexisset Mutasimus, ingentem hominum multitudinem convocavit, seque armavit ad oppugnandos Romanos, et tanto belli apparatu instruxit, quanto nullus ante eum califa usus fuerat, etc. Abiit itaque Mutasimus cum copiis suis in regionem Romanorum, easque in varias legiones partitus est, quæ singulæ per singulas montium angustias regionem ingressæ, multa ceperunt oppida : cumque ad Ammoriam (sita est ea urbs in Phrygia Salutari, Galatiæ vicina) pervenissent, Mutasimus applicatis ad eam catapultis et balistis, adorsus eam est, atque cepit ». Abul-Pharaius in Historia dynastiarum ad eumdem hegiræ annum CCXXIII, de Mutasimo ait : « Profectus in Græcorum regionem Amuria capta triginta hominum millia occidit, totidemque capti-

vos cepit ». Quare Amorii expugnatio a Baronio in annum DCCCXLI perperam differtur, ut eo anno num. 3 apud eum videre est. Ea enim a præsenti removeri non potest, ut ex dicendis anno sequenti magis liquebit. Hinc verum non est quod legitur in Oratione historica in festum Restitutionis imaginum, a Combefisio in Auctario Biblioth. Græcolatina tom. II edita, Agarenos sc. *quinto anno imperii* Theophili ad Amorium venisse, et ipsemet vir doctissimus in Notis ad eam orationem fallitur, quando ait, hanc expeditionem ad annum XII Theophili pertinere. Auctor enim anonymus illius orationis sæpe in Chronologiam peccat, ut legentibus patebit. De martyrio XLII procerum exercitus anno DCCCXLV, ad quem pertinet, verba faciemus.

9. *Amorium urbem expugnandam suscipit.* — Hic autem quæ hoc anno gesta sunt ex Porphyrogenneta lib. 3, num. 30 et seqq. magis explicanda: « Ameramnunes (id est, califa Mutasimus) ob expugnatam direptamque patriam, tanto ictus animi dolore est, sicque excanduit, ut undique ex Babylone et Phœnicia et Cœlesyria, Palæstinaque et inferiore Libya conscripto exercitu, ingentibusque conductis copiis, clypeis omnium inscribi jusserit: AMORIUM; susceptam a se contra id oppidum expeditionem, illudque bello tentandum cum audacia innuens. Collegit igitur copias; et apud Tarsum ex paucissimis ingens subito numerosusque apparuit, ob patriæ suæ ignominiam furore exæstuans. Sed et Theophilus adversus illum profectus, Dorylæum pervenit, quod tridui itinere ab Amorio abest, etc. Præclarum fortisque animi consilium putavit, ut urbem communiret, ducisque strenui rationibus atque opera incolumem præstaret. Electus in eam rem Aetius patricius ac Orientalium dux. Quia vero etiam justis copiis opus erat, has quoque Theophilus mittit, quo undique hosti obsisteret, ac victoriam illi præriperet. Ad hæc cohortibus illos præfecit, qui paulo post futuri erant martyres, Theodorum cognomento Craterum, et Theophilum ac Babutzicum. Hi non modo missi tunc exercitus, sed et cohortis quadraginta duorum martyrum principes extiterunt ».

10. *Ea expugnata sævit in omnes, ac præsertim exercitus duces.* — Addit Porphyrogenneta, califam et filium ejus Amorii obsidionem tandem inchoasse, ac sprevisse legatos Theophili, qui eum oblatis muneribus ab ea expeditione revocare conabantur. « Ad septuaginta millia, censu habito, post captam urbem » sibi desiderari Saraceni repererunt; et urbs excidium evasisset, nisi quidam proditor jactis inter missilia litteris, qua parte propugnacula imbecilliora essent, suggessisset. « Veniunt itaque, ut præmoniti erant, moxque aggressi ingrediuntur, trucidantes ac vulnerantes, si quos obviam habebant. Qui necem effugeret, nullus erat. Cædebantur et cadebant omnes, ac cruoris rivi late diffluebant. Sic itaque captum Amorium, majorique scelere ac improbitate impiorum manibus proditum. Illi tantum mortem effugere, qui Bagdad usque missi sunt, viri scilicet per themata ac legiones proceres fortissimique, quibus etiam connumerati sunt quadraginta duo martyres. Reliqui omnes hostili gladio perempti sunt. Nam nec secundis missis legatis, qui ducentis centenariis eos, qui bello capti essent de exercitu, ab hostibus essent redempturi, Barbari animum Theophilus ullatenus inflexit, nec modo alios, sed ne eos quidem qui se affinitate contingerent, illucque suppetias ab ipso missi essent. Verum ille immensum glorians, fastuque tumens ac superbiens, utrosque tam primos quam secundos legatos prolixe derisos, probrisque onustos ac complutos, remisit », inquit Porphyrogenneta, cui Symeon logotheta, Cedrenus, aliique consentiunt. De martyribus Amoriensibus suo loco agetur.

11. *Ethelwolfus rex duorum sanctorum præsulum ministerio utitur.* — Ethelwolfus Occidentalium Saxonum rex, quem olim S. Swithinus litteras et pietatem docuerat, hunc ad episcopatum Wintoniensem evexit: « Ethelwolfus », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Pontif. pag. 242, « Swithinum, ut altorem doctoremque suum suscipiens (sic enim eum vocabat) non prius abstitit, quam episcopatu Wintoniensi honoraret, consentiente clero, ordinante archiepiscopo Cantuariæ Ceolnotho. Lætis ergo incrementis, fundamenta bonorum in regno jacta per regem, pullulabant per pontificem: dum iste bonum urgeret, quod ille suis præsertim admonitionibus inciperet. Et erat quidem virtutum omnium promptuarium, sed adgaudebat duabus maxime, clementia et humilitate ». Swithini et Alstani Schireburnensis episcopi auxilio regnum tempestate Danorum hoc ipso tempore jactatum solertius regebat Ethelwolfus rex: « Habebat enim duos eo tempore præcellentes præsules, beatum Swithinum dico et Alstanum Schireburniæ. Hi videntes regem crassioris et hebetis ingenii, sedulis admonitionibus ad scientiam regnandi stimulabant. Swithinus in terrenis nauseans, Dominum ad cælestia informabat: Alstanus quoque forensia non negligenda ratus, eumdem contra Danos animabat: ipse pecunias fisco sufficiens, exercitum ipso componens. Multa per illum in talibus, et inchoata constanter, et terminata feliciter, qui Annales legerit, inveniet », inquit idem Malmesburiensis lib. 2 de Reg., cap. 2.

12. *Bodo diaconus in Judaismum lapsus.* — In Chronico San-Gallensi a Duchesnio tom. III edito ad annum DCCCXXXVIII legitur: « Puoto diaconus de palatio lapsus est in Judaismum inter octavam et nonam horam in Vigilia Ascensionis Domini ». Ejus meminit etiam hoc anno Hermannus Contractus in Chronico, et annalista Bertinianus, qui eum Bodonem vocat, et illius apostasiam in annum sequentem perperam rejicit: « Bodo diaconus, inquit, Alemanica gente progenitus, et ab ipsis pæne cunabulis in Christiana religione palatinis eruditionibus, divinis humanisque litteris aliquatenus imbutus, qui anno præcedente Romam orationis

gratia properandi licentiam ab Augustis poposcerat, multisque donariis muneratus impetraverat, humani generis hoste pellectus, relicta Christianitate ad Judaismum sese convertit, et primum quidem consilio proditionis atque perditionis suæ cum Judæis inito, quos secum adduxerat paganis vendendos callide machinari non timuit. Quibus distractis, uno tantummodo secum, qui nepos ejus ferebatur, retento, abnegata (quod lacrymabiliter dicimus) Christi fide, sese Judæum professus est. Sicque circumcisus, capillisque ac barba crescentibus, et mutato, potiusque usurpato Eleazari nomine, accinctus etiam cingulo militari, cujusdam Judæi filiam sibi matrimonio copulavit, coacto memorato nepote suo similiter ad Judaismum translato. Tandemque cum Judæis miserrima cupiditate devinctus, Cæsaraugustam urbem Hispaniæ mediante Augusto mense ingressus est. Quod quantum Augustis, cunctisque Christianæ fidei gratia redemptis luctuosum extiterit, difficultas qua imperatori id facile credendum persuaderi non potuit, patenter omnibus indicavit». Eamdem Historiam memorat Rhabanus libro contra Judæos, et istum diaconum *Bodonem* etiam appellat.

13. *Monasterium S. Carilephi Aldrico episc. Cenomannensi adjudicatum.* — In conventu Carisiacensi superiori anno congregato coram Ludovico Aug. causa sancti *Aldrici* Cenomannensis episcopi et monachorum monasterii *Anisolæ*, seu sancti Carilephi, ventilata est, et monasterium Ecclesiæ Cenomannensi adjudicatum. Verum contentio postea recruduit, nec defuere qui illud juris regii esse assererent. Quapropter, ut altercatio tandem pacifice terminaretur, habita Synodus Aquisgranensis hoc anno, tempore Quadragesimali, factaque legum Ecclesiasticarum et civilium, multorumque Privilegiorum seu Præceptorum lectione, Ludovicus Aug. nihil sibi juris in prædictum monasterium arrogavit, lataque sententia est in Sigismundum abbatem, qui Placito, quamvis quater vocatus, adesse noluit. Actum hoc judicium, ut in Aldrici gestis cap. 47 legitur: «An. Incarnat. Dominicæ DCCCXXXVIII, et anno imperii præfati domni Hludovici imp. XXV, anno vero ordinationis sæpe dicti Aldrici episcopi sexto, pridie quoque kalendarum Maiarum, Aquisgrani palatio». Aldricus, quia sententia in Placito Carisiacensi lata caruit effectu, nullum non movit lapidem, ut inter Ecclesiam Cenomannensem et Anisolense monasterium lis omnis pacifice componeretur. Varias proposuit conditiones, quas Sigismundus abbas sprevit. Quare videns imperator Sigismundi contumaciam, «interrogavit suos consiliarios et episcopos, sive abbates et reliquos fideles suos, quid ex hoc facere deberet, et quale consilium ex hoc ei darent, et quid de tam inobediente suo Præcepto facturus esset». Qui omnes responderunt, judicare se præfato Aldrico episcopo monasterium cum omni integritate reddendum esse, ut in laudatis Gestis fusius narratur. Fundatum fuit S. Carilephi monasterium non longe a civitate Vindocino a Childeberto Francorum rege, hodieque vulgo *S.-Calais* appellatur.

GREGORII IV ANNUS 12. — CHRISTI 839.

1. *Ludovici in sedandis rebellionibus studium, et Gregorii papæ Epistola ad universos episcopos ad quædam tollenda dissidia et multis consulendum.* — Annus sequitur Redemptoris octingentesimus trigesimus nonus, Indictione secunda, quo Ludovicus imperator Cabillonensem conventum habuit, in quo de rebus Ecclesiasticis atque politicis componendis actum est. Fuit hic annus bellicis tumultibus turbulentior, cum ipse imperator adversus Ludovicum filium rebellantem, exercitum movit, cumque ad spontaneam reconciliationem adegit: Aquitaniamque ob nepotem Pipinum inofficiose prætermissum commotam compescuit.

Quod autem et inter episcopos æmulatione exorta, alter in alterius vindictam intenderet, et inter alios Aldricus Cenomanensis antistes gravem a comprovincialibus episcopis pateretur invidiam atque experiretur persecutionem, Gregorius papa his cupiens occurrere, aliisque consulere, Epistolam scripsit ad universos episcopos, quam inventam in veteribus Vaticanæ bibliothecæ monumentis hic tibi describendam curavimus: ex ea enim

Gratianus complura reperitur intulisse in Decretorum volumen; sic enim se habet[1]:

2. « Dilectissimis fratribus universis coepiscopis per Galliam, Germaniam, Europam, et per universas provincias constitutis, Gregorius servus servorum Dei.

« [2] Divinis præceptis et Apostolicis saluberrimis incitamur monitis, ut per omnium statum impigro vigilemus affectu. Et quia cunctarum, divina dispensatione, Ecclesiarum curam gerimus, omnibus nostra poscentibus suffragia, Apostolica auctoritate subvenire optamus. Quoniam divinæ virtutis ac infirmitatis humanæ sanctio est (ac si diceret Dei et hominis Christi Jesu, eo quod dixit Petro[3]: Confirma fratres tuos) ut omnium Ecclesiarum negotia ad nostræ reparationis tendant affectum. Quapropter has ad vos litteras destinamus, quibus[4] Decreto nostro vestram rogantes charitatem, mandamus, ut si aliquis (quod non optamus) suorum æmulorum Aldricum Cenomanicæ Ecclesiæ episcopum accusare damnabiliter attentaverit, ut honoretur beati Petri Apostolorum principis memoria, Ecclesiæque Romanæ, cui præsedit privilegium, et nostri nominis auctoritas: liceat illi post auditionem primatis diœceseos, si necesse fuerit, appellare, et nostra auctoritate, aut ante nos, aut legatos nostros e latere missos, juxta Patrum decreta, suas exercere atque finire actiones: nullusque illum ante hæc judicet, aut judicare præsumat. Sed si (quod absit) grave intolerandumque ei objectum fuerit, nostra erit exspectanda censura, ut nihil prius de eo, qui ad sinum sanctæ Romanæ confugit Ecclesiæ ejusque implorat auxilium, decernat, quam ab ejus Ecclesiæ fuerit præceptum auctoritate; quia sic vices suas aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis.

3. « Proinde dilectio vestra, quorum devotione gaudemus, jungat curam suam dispositionibus nostris, et det operam, ut non cujusquam præsumptione circa memoratum fratrem vestra provisione, vel successorum vestrorum, si ipse superstes fuerit, aliter quam hic insertum est, nullo modo..... Sed hæc quæ ad ejus tuitionem atque defensionem prædicta hic auctoritate suggesta sunt ac salubriter ordinata, absque ulla apologia pleniter impleantur. Si autem (quod non arbitramur) a quoquam secus præsumptum fuerit; et ab officio cleri submotus, et injuriarum reus ab omnibus judicetur; ne lupi qui sub specie ovium subintrarunt, bestiali sævitia quosque audeant dilacerare; et quod sibi fieri nolunt, aliis inferre præsumant. Nec quisquam frivolus, aut contentiosus, sive contumax hæc nos irrationabiliter præcipere contendat; cum et auctoritate canonum et prædecessorum nostrorum decretis sancitum est, ut episcopus accusatus, si voluerit, appellet Romanum Pontificem; et ad eum (si libuerit) confugiat, ut ab eo ejus audiatur causa, aut ipse a latere suo legatos, qui eam audiant, mittat; qui juste cum omnibus episcopis comprovincialibus ejus auctoritate judicent. Quæ omnia hic necesse non est inserere, ne productores magis quam præceptores esse videamur. Et sanctæ recordationis Innocentius antecessor noster inter cætera sic ait: Si majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad Sedem Apostolicam (ut Nicæna Synodus definivit, et inveterata consuetudo exegit) referant; et multa alia, quæ in suis auctoribus pleniter inveniuntur.

4. « Nec alicui fratri hæc gravia aut inutilia videri debent: quoniam sicut prædicto fratri, sancti Petri et nostræ Sedis auctoritate succurrimus; ita omnibus, quibus necesse fuerit, et debemus subvenire, et impigre volumus. Et sicut quisquam sibi subvenire cupit, ita alium adjuvare debet, et non ejus auxilium moleste ferre, cum Apostolus moneat omnes[1]: Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Nos vero ad hunc finem omnem nostrum affectum curamque dirigimus, ut quod ad exaltationem sanctæ Dei Ecclesiæ, et quod ad custodiam et profectum pertinet sacerdotum, nulla dissensione violetur, nulla desidia negligatur. Super quibus: Si quis[2] arguere voluerit, aut (etiam) extra auctoritatem facere contenderit (contenditur), veniat ad Sedem Apostolicam, quo omnia Ecclesiastica negotia, de quibus quæstio habetur, confluere jussa sunt; ut ibi ante Confessionem S. Petri mecum juxta decertet, quatenus inibi unus ex vobis sententiam suscipiat suam.

« Vos, fratres, hortamur et monemus, ut quæ a nobis pie vobis circa prædictum fratrem mandata sunt, ejusque pro simplicitatis defensione salubriter ordinata atque injuncta, nulla concertatione turbentur: quoniam non intervenit temeritas præsumptionis, ubi est diligentia. Nemo vestrum quod suum est quærat, sed quod alterius est: et quod Apostolus inquit[3]: Unusquisque proximo suo placeat in bonum, et reliqua[4]. Præceptis ergo Apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam, quæ a sancta Romana et Apostolica auctoritate jussa sunt, salutifere impleantur, si ejusdem S. Ecclesiæ, quæ est caput vestrum, communionem habere desideratis[5]. Qui autem se sciunt quibusdam esse præpositos, non ferant moleste aliquem sibi esse prælatum, sed obedientiam, quam exigunt, etiam ipsi defendant. Unde liquet, quod omni studio devotionis unanimes divinis et Apostolicis præceptionibus parere debeatis, et in nullo inobedientes (quod absit) effici. Nam[6] licet et plerumque accidant sacerdotibus quæ sunt reprehendenda: plus tamen erga corrigendos agat benevolentia quam severitas, plus cohortatio quam commotio, plus charitas quam potestas; cum nemo

[1] Vatic. Bibl. et in Cod. Bibl. S. Mariæ supra Minervam Rom. — [2] XXV. q. I. c. 2. — [3] Luc. XX I. — [4] I. q. VI. c. Decreto nostro.

[1] Rom. XII. — [2] II. q. VII. c. 42. Si quis. — [3] Rom. XV. — [4] C. 2. præceptis XII. dist. — [5] II. q. VI. c. 14. Sunt S. Leonis verba. — [6] XLVI. dist. c. 4. Licet.

nostrum sine reprehensione, aut sine peccato vivat. Nam si Dominus statim post trinam negationem beatum Petrum præceptorem nostrum Apostolum judicasset, non tantum ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Exspectandi sunt ergo magis atque corrigendi rectores Ecclesiæ, quam statim et absque nostro consulto judicandi, cum majora negotia, difficiliores causarum exitus, sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditi et totius mundi reverentia consecrati jubeant sub nostra exspectatione suspendi, nostro moderamine frui.

5. « Unde necesse est, hæc et alia Ecclesiastica quæque negotia post multarum experimenta causarum, sollicitius perspici et diligentius præcaveri, quatenus per spiritum charitatis et pacis omnis materies scandalorum, et præsumptio invidorum, atque oppressio simplicium de Ecclesiis Domini auferantur. Et sicut non vult quisquam fratrum, se aliorum judicio prægravari, ita non audeat aliis inferre, quod sibi non vult fieri, reminiscens præceptum Domini Salvatoris, quo ait [1] : Nolite judicare, et non judicabimini : in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini, et reliqua. Nihil ergo per nostram facilitatem tribunalis excelsi judici derogare debemus, cum illa sint rata, quæ pia, quæ vera, quæ justa sunt : et aliter necessitatis, aliter tractanda est ratio voluntatis. Nullum enim intemeratum reliquit inimicus, idcirco succurrendum est irretitis; conterendus est ergo venantis laqueus, ut fugatis lamentationibus tam in justo moderamine, quam compunctione pietatis, Apostolica auctoritate sol justitiæ in oculos splendeat corruentium ; nec pigeat forsitan, aut pudeat nostris obedire mandatis , aut Apostolicæ Sedis observare præcepta, quia humilibus dat gratiam, non superbis.

6. « Nam [2] nulli fas est vel velle, vel posse transgredi Apostolicæ Sedis præcepta, nec nostræ dispositionis ministerium, quod vestram oporteat sequi charitatem. Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, qui Apostolicis voluerit contraire decretis : nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris a sancto fiat ministerio : non de ejus judicio quisquam postea curam habeat, quoniam jam damnatus a sancta Apostolica Ecclesia, ac auctoritate, suaque inobedientia atque præsumptione a quoquam esse non dubitatur; quia majoris excommunicationis dejectione est exigendus, cui sanctæ Ecclesiæ commissa fuerit disciplina, qui non solum præfatæ sanctæ Ecclesiæ jussionibus parere debuit, sed etiam aliis, ne perirent, insinuare. Sitque alienus a divinis et pontificalibus officiis, qui noluit præceptis obtemperare Apostolicis.

7. « Maneat itaque memoratus Aldricus hac Apostolica auctoritate usque ad præsentiam Sedis Apostolicæ semper episcopus; nec antequam huc veniat, talium aut aliorum verbis intendat nocivis, neque eorum succumbat judicio, aut ullam sævam suscipiat sententiam, nec nobis sicut illi (quod minime arbitramur) inobediens existat, prædictæ Apostolicæ, si voluerit, Sedis sanctæ, et necesse fuerit, appellet antistitem, et ad eum libere absque ullius pergat impedimento; nec colligari, nec judicari, nec damnari a quibusdam possint episcopis, qui Apostolicis fuerint fulti auctoritatibus; quanto minus ab illis si factum, quod fieri non credimus, fuerit, qui eorum inobedientia atque protervia facta, jam sunt damnati auctoritate? quia non aliter persecutores fratrum, quam Sedis sanctæ jussionibus, cui omnis orbis caput inclinat, inobedientes corrigere, seu regere juxta præcedentium Patrum exempla possumus, nisi eos zelo fidei Dominicæ persequamur, et a sanis mentibus, ne pestis hæc latius divulgetur, in severitate, qua possumus, abscindamus.

8. « Quisquis namque conatus fuerit tentare prohibita, sentiet censuram Sedis Apostolicæ minime defuturam. Et qui monitis noluerit obedire Apostolicis, necesse est, ut severitatis regula vindicetur; ne aliquis hoc faciat, aut fieri sinat, unde alium vel capiendo decipiat, sibique causas generet, quibus reus constitutis decretalibus fiat. Cavete, fratres, negligere præfata, cavete tentare (temnere) prohibita , ne prædictis involvamini retinaculis. Nolite sæpedictum fratrem absque nostra (ut prædictum est) præsentia aut auctoritate judicare, vel condemnare, aut gravare. Sed sicut Apostolicis est munitus præsidiis, ita vestris fulciatur auxiliis. Sitque ab omni sacerdotalis catalogi laqueo, aut oppressione vel judicio humano intactus et liber usque ad nostrum (ut præfatum est) judicium, qui beati principis Apostolorum Petri meruit adipisci auxilium. Contra caput ergo nolite vos extollere. Nolite beati clavigeri Petri, cujus vice legatione pro Christo fungimur, Sedem ejusque Sedis auctorem spernere, ne ejus patiamini offensionem, aut scandalum Ecclesiæ generetis, sed magis solliciti pro fratrum salute et liberatione estote, et pro sanctæ Dei Ecclesiæ salute summopere laborate : armamini charitate , non severitate : omnibus vobis, ac sigillatim occurrat charitas, et vinculis, quæ mille modis a Christo solvuntur, vobiscum pariter in perpetuum connexa lætetur in Domino.

9. « Cæterum insectatores fratrum Ecclesiastica disciplina comprimere, et erudire debetis, qui statum majorum non tenentes, Dei sacerdotes atque sanctam Ecclesiam, quæ in sacerdotibus maxime constat, principum et populorum favorem sequentes, et Dei judicium non timentes, sua violare persæpe nituntur præsumptione. His ergo nec factis, nec Conciliis, nec manifestis, nec occultis vos oportet præbere consensum, dicente Domino [1] : Videbas furem et currebas cum eo. Non tantum qui faciunt, sed qui facientibus consentiunt, rei tenentur. Illud duntaxat debet mentem vestram vehementius excitare, ut ab omni labe sæculi istius

[1] Matth. VII. — [2] Dist. X. c. 5. Nulli.

[1] Psal. XLIX.

immunes ante Dei conspectum et securi inveniamini, ut charitatem non amittentes, et sustentatores fratrum existatis, quatenus juxta Apostolum unanimes, unum sectantes, permaneatis in Christo; nihil per contentionem, neque per inanem gloriam vindicantes; non hominibus, sed Deo Salvatori nostro per omnia placentes. Hac ergo charitatis glutinatione compescite, quæso, a memorato fratre; si quorumcumque cognoveritis aut insidias, aut æmulationem, eis dare quoquo modo nolite consensum, quod omnibus duris rebus durius arbitramur.

10. « Si quo pacto conversationes non habet amabiles, habendus tamen pro reverentia S. Petri, cujus est munitus auctoritate, dilectus. Non novum aliquid præsenti jussione præcipimus, sed illa, quæ olim videntur indulta, firmamus, cum nulli dubium sit, quod non solum pontificalis causatio, sed omnis etiam religionis relatio, ad Sedem Apostolicam, quasi ad caput Ecclesiarum debet referri, et inde normam sumere, unde sumpsit exordium, ne caput institutionis videatur omitti, cujus auctoris sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab Apostolicæ petræ, super quam Christus universalem fundavit Ecclesiam, soliditate develli. Si quis hæc Apostolicæ Sedis præcepta non observaverit, percepti honoris hostis esse non dubitetur. Sed forte vos vestrique prædecessores in hodiernum non reluctati sunt. Et ne quando contingat ut reluctentur: idcirco denuo repetentes, sæpius admonemus, ut vetentur, qui hujusmodi fratres turbare visuntur, et prohibeantur aliud quam ille noster jussit agricola seminare. Nam qualiter nos, qui neminem volumus perire, contristet, qui electorum percellunt animos, Dominicus in Evangelio sermo testatur: ait enim Salvator ipse[1]: Quod expediat scandalizanti de pusillis aliquem in maris profundo demergi, et cætera, quæ ad hunc sensum pertinent: a quibus non sacerdotes, sed et omnes Christiani se cavere omnino debent, quoniam sacerdotes, qui Throni Dei vocantur, quieti ab omnibus perturbationibus esse debent. Nec ab re ipse Salvator[1] vendentes columbas, et nummulariorum mensas proprio flagello evertit et projecit e templo: unde liquet, summos sacerdotes ipsius exspectare judicium. Ad cujus rei confirmationem plurimum valet, quod alibi inquit[2]: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et reliqua talia, quæ in suis inveniuntur auctoribus.

« Illos ergo, qui non speculatores esse volunt, excusare non possumus, si fratres, quos tueri et adjuvare pro viribus debemus, improba fœdari contagione permittamus. Unde hortamur dilectionem vestram, obtestamur et monemus, ut qua debetis et potestis sollicitudine, super his vigiletis: quia in specula esse debetis, ne qua infestantium prorumpat audacia. His ergo pro viribus resistite, quia nefas est prægravari religiosos, pati fratres, quorum afflictione, quia membra sunt nostra, nos quoque convenit macerari, crucemque juxta Domini Salvatoris vocem ferre, qui ait[3]: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me. Quanquam maneat his beatitudo promissa[4], quicumque probantur persecutionem propter justitiam sustinere. Quibus quid promittat ipse Salvator in futurum, sequens sermo declarat. Intelligamus hæc ipsa vobis, quæ nobis non placent, displicere. Quod ita demum probare poterimus, si quibus manum porrigemus, vos nobiscum porrigatis, ut cui et vos manum porrigetis, vobiscum porrigamus: quia non aliter unus grex et unus pastor sumus, nisi quemadmodum Apostolus docet, dicens: Idipsum dicamus omnes, simusque perfecti in eodem sensu et in eadem sententia. Deus vos incolumes memores nostri custodiat, fratres charissimi ». Hactenus Gregorii Epistola de Rom. Pontificis auctoritate, qua claudimus annum.

[1] Matth. IX.

[1] Matth. XXI. — [2] Psal. LXXXI. — [3] Matth. XVI. — [4] Matth. V.

Anno periodi Græco-Romanæ 6332. — Anno Æræ Hispan. 877. — Anno Hegiræ 225, inchoato die 12 Nov., Fer. 4. — Jesu Christi 839. — Gregorii IV papæ 13. — Ludovici imp. 26. Theophili imp. 11.

1. *Aquitania Carolo, Bajoaria Ludovico cedit.* — Ad num. 1. Postquam Pippinus Aquitaniæ rex naturæ debitum solvit, « pars quædam populi », inquit Nithardus lib. 1, « quid avus de regno vel nepotibus juberet, præstolabatur : pars autem arrepto filio ejus Pippino, quia natu maximus erat, tyrannidem exercebat. Quapropter his ita, uti præfatum est, cum Lodhario perfectis (id est, regno Lotharium inter et Carolum anno superiori diviso) collecta manu valida, per Cavillonem, Clarummontem una cum Carolo ac matre pater petit; ac partem populi, qui illum præstolabatur, inibi benigne recepit. Et quoniam olim regnum Aquilaniæ Carolo donaverat (anno nempe DCCCXXXII, uti eo anno n. 6 vidimus), ut illi se commendarent, hortando suasit, jussit. Qui omnes commendati eidem sacramento fidem firmaverunt. Post quod quomodo tyrannos compesceret, contendit ». Nithardus de motu Bajoarico verba non facit, sed illum his verbis narrat auctor vitæ Ludovici Pii : « Egit Natalis Domini atque Paschæ solemnitatem (nempe Ludovicus Aug.) celeberrime Aquis. Ludovicus vero audiens hujusmodi patris erga fratres suos voluntatem, et regni inter eos divisionem, non tulit. Ideoque quidquid regni trans Rhenum fuit, sibi adscribendum putavit, et vindicandum statuit. Quod cum imperatori delatum esset, in transactam festivitatem Paschalem differendum judicavit : qua peracta nequaquam procrastinandum in talibus ratus, cum multis viribus Rhenum quidem apud Moguntiacum transiit, et Triburas venit, ibique aliquandiu ad colligendum exercitum consedit. Quo coacto, usque Bedonniam perrexit, ibique filius, quanquam invitus, supplex venit, et increpatus ab eo, male se egisse confessus emendaturumque se, perperam gesta professus est. At imperator consueta, et sibi semper amica utens mansuetudine, et filio indulsit, et eum verbis primum, ut dignum fuit, paululum asperis increpavit, post autem lenioribus demulctum in regno reliquit ». Subdit auctor, cum Natalem Domini Pictavis celebrasse.

2. *S. Aldricus episc. Cenoman. Gregorio IV charus.* — Ad num. 2 et seqq. *Sanctus Aldricus* Cenomannensis episcopus Ludovico Aug. et post ejus mortem Carolo illius filio charissimus fuit, nec unquam defecit a fide, qua se vel imperatori, vel regi sciebat obnoxium. Anno sequenti tota *Neustria* post Ludovici Aug. mortem civili bello ardente, a seditiosis Cenomannensibus e sua pulsus Ecclesia confugit ad Carolum, in cujus comitatu cum insigni laude per plures menses permansit, donec suæ sedi restitutus est ab eodem rege, ut infra dicturi sumus. Quare Epistola Gregorii papæ data episcopis « per Galliam, Germaniam, Europam et per universas provincias constitutis », quam Baronius integram recitat, ad eum annum pertinet. Cointius quidem hoc anno num. 36 et seqq. eam suppositítiam arbitratur, sed nihil in medium adducit, quod id evincat, et passim a viris doctis uti vera et genuina recipitur. In prolixis Gestis sancti Aldrici a Baluzio tom. III Miscell. recitatis mentio est alterius Epistolæ, quam Gregorius Romanus Pontifex Aldrico direxit : « Præfatus Aldricus episcopus », ait auctor prædictorum Gestorum cap. 44, « tantæ fuit dignitatis et honoris amorisque, ut usque ad Romanam Sedem ejus rumor pervenerit, eique domnus Gregorius Romanæ Sedis Ecclesiæ venerabilis Apostolicus Roma in pago Cenomanico suum vestimentum sacerdotale miserit, illud scilicet vestimentum, quo in Pascha indutus fuerat. Misit etiam ei baculum pastorale, quod ferula nuncupatur, (de ferula, seu baculo pastorali, seu pedo, insigni dignitatis tam papalis quam episcopalis, legendus Ducangius in suo Glossario), una cum sua Epistola, vocans eum, ut, si possibile foret, usque ad eum perveniret, eique concessit, ut qualemcumque petitionem et benedictionem a Sede sancti Petri accipere vellet, aut per seipsum, aut per suum missum ei voluntarie et lubenti animo mitteret atque concederet ».

3. *Missi imperiales justitiam Romæ exercent.* — In Excerptis Chronici Farfensis, seu monasterii Acutiani in ducatu Spoletano siti, quæ extant apud Duchesnium tom. III, refertur illustre exemplum ad asserendam auctoritatem judiciorum imperialium in Urbe Romana. Anno incerto Gregorii papæ IV, Ludovicus Pius Aug. legatos Romam misit ad justitias faciendas; ubi cum residerent in judicio, proposita est in palatio Lateranensi coram

eis controversia de quibusdam possessionibus, et Ingoaldus abbas ejusdem monasterii, « retulit, quod domni Adrianus et Leo Pontifices per fortiam invasissent res hujus monasterii, id est, curtem Corvinianum, et curtem sancti Viti, etc. Unde tempore Stephani, Paschalis et Eugenii semper reclamaverat, et justitiam minime invenire poterat ». Cum primo die finis causæ imponi non potuisset, res imposterum dilata, tandemque auditis utriusque partis rationibus ac mature discussis, pronuntiatum est secundum monasterium. Verum Gregorius IV judicatis stare noluit, et a missorum imperialium sententia appellavit ad imperatorem. « Hæc supradicti missi sive judices audientes judicaverunt, ut Gregorius advocatus Pontificis retraderet ipsas curtes Audulfo advocato ad partem hujus monasterii, quod facere noluit. Sed et ipse Apostolicus dixit nostro judicio se minime credere, usque dum in præsentia domini imperatoris simul venirent », inquit auctor Chronici Farfensis ex Actis ejusdem monasterii. Mabillonius in Musæo italico tom. I, part. 2, pag. 62, qui in illo monasterio fuit, dicit Chronicon dignum esse quod integrum edatur ob varia Acta publica, quæ in illud inserta sunt. Certe non pauca monumenta publica et antiquorum loca recte intelligi non possunt, nisi sciatur penes quem Romæ potestas judicandi hoc tempore fuerit.

4. *Legatio Theophili Aug. ad Ludovicum Aug.* — Porphyrogenneta lib. 3, num. 36, hæc de Theophilo Græcorum imperatore narrat : « Theophilus imperator, quam ab Agarenis cladem probrumque acceperat, animo non ferens, Theodosium patricium, cui Babutzicus nomen erat, ad regem Franciæ mittit, fortes inde auxiliarios ac numerosas copias ad se mitti petens. Existimabat enim suos nunquam virium imbecillitate aut molliore animo victoria cecidisse, sed pugnæ detrectatione, seu (quod idem est) proditione, id illis semper accidisse. Ac plane rem experturus erat, ac gentium, quarum auxilia rogaverat, sensisset potentiam : siquidem Francorum rex legationem libens habuerat, nec missurum se armatos abnuebat, novaque rursus acie *Infortunatus* Theophilus (hoc enim ille sibi nomen adsciverat, quod in prœliis semper victus exiret) in Agarenos expeditionem suscepisset, nisi quem ille miserat, Theodosius prius in humanis esse desiisset. Nam et tum illius mors in causa fuit, ne Francorum auxilia in urbem regiam venirent, tum dysenteriæ invalescens morbus, imperatori mortem attulit, non etiam resumendi arma facultatem fecit ».

5. *Benigne suscepta, sed irrita.* — Hanc legationem recitat hoc anno annalista Bertinianus his verbis : « Venerunt legati Græcorum a Theophilo imp. directi, Theodosius videlicet Chalcedonensis metropolitanus episcopus, et Theophanius spatharius, ferentes cum donis imperatore dignis Epistolam. Quos imperator quinto decimo kalendas Junii in Ingulenheim honorifice suscepit. Quorum legatio super confirmatione pacti et pacis, atque perpetuæ inter utrumque imperatorem eique subditos amicitiæ et charitatis agebat, necnon de victoriis, quas adversus exteras bellando gentes cælitus fuerat assecutus, gratificatio et in Domino exultatio ferebatur. In quibus imperatorem sibique subjectos amicabiliter datori victoriarum omnium gratias referre poposcit ». Ex hac legatione manifeste deducitur, quintam Theophili in Saracenos expeditionem ad annum DCCCXXXVII, et excidium Amorii ad præcedentem pertinere. Porro *Theodosium* patricium fuisse, non vero episcopum, docent etiam Curopalata et Cedrenus.

6. *Michael nascitur Theophilo Aug.* — Symeon logotheta in Annalibus num. 17 scribit : « Theophili imperatoris anno decimo, nascitur ei filius ex Theodora, cui Michaelis nomen indidit », quod confirmat Porphyrogenneta in Vita ejusdem Michaelis, in qua ait, eum *annos tres* natum Theophilo patri successisse. Zonaras de Manuele Constantinopolim reverso, postquam a Theophilo defecerat, loquens, ait : « Magna cum lætitia est exceptus ab imperatore, statimque magistri honore ornatus, imperatoris filium Michaelem e sacro baptismate suscepit, quem pater diademate cinxit, et Romanorum imperatorem declaravit ». Ubi Zonaras reditum Manuelis, de quo suo loco egimus, uno tenore refert cum iis, quæ postea contigere. Porro Constantinus Manasses annum, quo Michael a patre Augustus nuncupatus est, his verbis declarat : « Annum jam duodecimum imperans (sc. Theophilus), Michaelem filium, admodum adhuc puerum, imperiali corona redimit.

7. *Jonas episc. Aurelian. scribit adversus Claudium episc. Taurin.* — Cum Claudius Taurinensis episcopus prius e vivis excesserit, quam Ludovicus Aug. cujus obitus mense Junio sequentis Christi anni accidit, et *Jonas* episcopus Aurelianensis anno sequenti Carolo regi libros tres de cultu imaginum obtulit, de libris illis *Jonæ* et de Claudii morte, hic nobis mentio facienda. Dungalus et Jonas de tribus iisdem causis seu quæstionibus, eodemque ordine, totidem libris disputarunt adversus *Claudium*, primo de imaginibus, secundo de cruce, tertio de peregrinationibus ad memorias sanctorum ; sed non eodem tempore ; ille enim librum suum dicavit Ludovico et Lothario Augg. *biennio post Synodum Parisiensem,* ut Mabillonius in Præfatione ad partem 1 sæc. IV Benedict. ex ejus operis initio eruit ; *Jonas* vero hoc vel sequentis anni initio libros suos elucubravit præcipiente Ludovico Aug., ut ipsemet in sua Præfatione ad Carolum regem testatur, subditque : « Audiens eumdem Claudium juxta humanam conditionem ultimum clausisse diem, ab eodem opere perficiendo stylum meum feriandum statui. Rebar enim quod, illo moriente, pariter ejus error nusquam comparuisset, secundum Domini sententiam dicentis : Delebo memoriam Amalech de sub cælo, nihilominus memoria illius perversæ doctrinæ deleta fuisset in omnium

virorum prudentium pectore. Sed quia, ut relatione veridica didici, non modo error, de quo agitur, in discipulorum suorum mentibus reviviscit; quin potius eo dicente, hæresis Ariana pullulare deprehenditur, de qua fertur quædam monumenta librorum congessisse, et ad simplicitatem et puritatem fidei Catholicæ et Apostolicæ oppugnandam in armario episcopii sui clandestina calliditate reliquisse, non sum ausus, quia monitu et hortatu filiorum sanctæ Dei Ecclesiæ, opus quod prætermiseram, cunctatim discutiendum repeterem, et singulis, quæ supererant, perverse objectis, atque piissimis antithetis ad liquidum obviarem ». Abutuntur Protestantes auctoritate Jonæ Aurelianensis episcopi et Dungali diaconi ac reclusi monasterii San-Dionysiani, adversum sacrarum imaginum cultum; verum Natalis Alexander sæculo VIII in Dissert. VI, eos fuse solide refellit. De libris a Claudio Taurinensi editis legendi Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. et Oudinus in suo Supplemento (1).

8. *Moritur Witlafius Merciæ rex.* — Facta hoc anno a Danis in Angliam irruptio, cujus ad hunc annum vetus chronologus Saxo, Wigorniensis, Ethelwerdus lib. 3, aliique meminere. Ea calamitate *Witlafius* Merciorum rex, ad quem pertinebat civitas Londinensis, quæ tunc devastata, vita functus est sine prole, quæ in regnum succederet, ideoque successit in Merciorum principatum *Bertulfus* ejus frater, qui, ut Danorum furorem sisteret, monasteriorum bona in belli usum convertit, quod Deo ingratum fuisse eventus ostendit, ut infra videbimus; ipseque sub finem vitæ omnia quæ monasteriis abstulerat, restituit. Ingulphus ait, eum *decimo tertio anno regni sui* mortuum esse, docetque singulis annis, *saltem semel*, sepulcrum sancti *Guthlaci* visitasse, et pio semper munere ornasse; cumque audisset, *Alfledam*, seu, ut eam ipse vocat, *Etheldritam* virginem, quæ reclusa vivens in Croilandensi Ecclesia eum profugum exceperat, e vivis abiisse, tanto dolore perculsum fuisse, *ut longo tempore lecto decumbentem, omnes sui jam morti proximum formidarent*, qui tamen de amisso regno nullam emiserat lacrymam. Alfledæ nomen inscribitur in Martyrologio Anglicano ad diem XII Septemb. et in Martyrologio Uvionis ad diem tertium mensis Augusti. Ei Etheldritæ nomen, ut existimo, quando sæculum reliquit, impositum.

(1) Qui Claudii Taurinensis librum altero opposito libro confutavit Dungalus, alius plane fuit a Dungalo monacho San-Dionysiano recluso. Licet enim id opinatus fuit olim Mabillonius, et ex illo Pagius, modo tamen plane oppositum evincitur ex evulgato a Muratorio Antiquit. Ital. tom. III, col. 821, vetustissimo catalogo eorum Codicum, qui sæculo X in Bobiensi S. Columbani monasterio extabant. In eo legas : « Item de libris quos Dungalus præcipuus Scotorum obtulit beatissimo Columbano. Inter eos libros legas : Dungali contra perversas Claudii sententias ». Dungalus ergo iste, qui Claudium insectatus fuit, in Italiam ad cœnobium Bobiense venit. Constat autem per illa tempora Dungalum quemdam Papiæ humaniores litteras docuisse, ut legitur in Capitulari quodam Ludovici Pii vulgato Rer. Italic. tom. II, pag. 151. Is facile Dungalus Claudium impugnavit. MANSI.

GREGORII IV ANNUS 13. — CHRISTI 840.

1. *Ludovicus imperator in filium Ludovicum rebellem movet, ægrotat, sua optime disponit, pie moritur.* — Quadragesimus supra octingentesimum incipit annus, tertia Indictione signatus, quo Ludovicus imp. duodecimo kalendas Julii ex hac vita migravit. Sed quæ ista præcessere, ex ejus domestico, qui ejus res gestas tunc scribebat, dicenda sunt. Ludovicus enim rex ipsius Ludovici imperatoris filius, qui anno superiori adversus patrem pararat exercitum, licet majori vi armorum oppressus, cum humili conveniens obsequio, veniam petiisset et impetrasset : rursum memoria præteritorum, quod cum ipse patrem ex imperio deturbatum et custodiæ mancipatum vindicasset in libertatem, et in imperium revocasset : tamen quod in divisione regnorum, nulla horum habita ratione, Carolus a patre fuisset ipsi præpositus ex alia conjuge genitus, inter fratres natu minimus, ipse autem de parente adeo bene meritus inofficiose postpositus : cum hæc indigesta adhuc detinerentur in stomacho, bile succensa, rursus multa febre freneticus ad arma conversus Alamanniam

adoritur. Ad quem comprimendum cum intempestive ipse Ludovicus imp. profectus esset, ex incommodis sibi morbum, et ex morbo mortem paravit, ut idem qui supra auctor rem gestam accuratissime prosecutus dicit his verbis :

2. « Hæc eo agente, Natalis Domini festivitas rediit, eamdemque solemnitatem Pictavis cum debito et solito honore Ludovicus imperator celebravit. Ibidemque moranti, et quæ utilitas poscebat disponenti, nuntius illi advenit, dicens Ludovicum filium suum, assumptis quibusdam Saxonibus atque Thuringis secum, Alamanniam invasisse. Quæ res maximum incommodum ei peperit. Etenim cum jam senili ætate gravaretur, et flegmatis abundantia, quæ hieme augmentatur, ultra solitum pulmo ejus gravaretur, pectusque quateretur: accessit etiam hic tristis nuntius, cujus relatu adeo affectus est amaritudine, quamvis esset pæne ultra humanum modum natura mitissimus, fortitudine magnanimus, pietate cautissimus, ut in apostema pituita excrescens duresceret, et intra vitalia ulcus lethale concresceret : invictus tamen illius animus, dum turbari tali peste Ecclesiam Dei, populumque Christianum vexari comperit, nec fastidio cessit, nec dolori fractus succubuit.

3. « Sed postquam sanctum Quadragesimale jejunium cum uxore et filio Carolo inchoavit, adversus hanc tempestatem sedandam se obicem tulit. Et qui solitus erat hoc tempus psalmorum decantatione, orationum instantia, missarum celebratione, eleemosynarum liberalitate cum summa devotione totum solemne reddere, ita ut vix uno aut duobus diebus propter exercitationem equitationi indulgeret : nunc propter discordiam fugandam, pacemque revocandam, nullum diem habere feriatum voluit; pastoris enim boni exemplum sequens, pro utilitate gregis sibi commissi, non refugiebat etiam proprii corporis jacturam ferre. Unde non ambigendum est, ei redditum præmium, quod ita laborantibus se daturum promisit maximus Pater, princepsque pastorum.

4. « Cum maxima igitur fatigatione, impugnantibus valentiam ipsius præmissis casibus, pervenit imminente sacratissima Paschali solemnitate Aquisgrani (Aquisgranum); ibique eam cum solita devotione celebravit. Qua explicita, cœptum negotium acceleravit explere. Nam Rheno transmeato, Thuringiam continuato itinere penetravit, ubi Ludovicum morari per id tempus didicit. In qua cum eum conscientia morari non pateretur, utpote jam patre propinquante, rebus etiam diffideret, salutem in fugæ præsidio posuit. Redempto enim itinere, per Sclavorum terram in propria rediit. Quo illo redeunte, imperator generalem conventum in urbe Wangionum, quæ nunc Wormatia dicitur, congregari præcepit. Et quia res Ludovici taliter se habebant, Carolus autem filius ejus cum matre in Aquitania vernabatur : imperator ad filium suum Lotharium in Italiam misit, jubens ut eidem placito interesset, quatenus cum eo de hac re deliberaret.

5. « Quo in tempore deliquium solis contigit tertia die litaniæ majoris insolito modo : in tantum enim lucis recessu tenebræ prævaluerunt, ut nihil a noctis veritate differre videretur. Stellarum namque rarus ordo ita cernebatur, ut nullum sidus lucis solaris hebetudinem pateretur, quin potius luna quæ se ei adversam præbuerat, paulatim Orientem petendo, primum corniculatim illi lumen a parte Occidentali restitueret in morem sui, quando prima vel secunda cernitur ; et sic per augmenta totam venustatem tota rota solis reciperet. Quod prodigium licet naturæ adscribatur, tamen lamentabili exitu consummatum est. Portendebatur enim per hoc maximum illud lumen mortalium, quod in domo Dei super candelabrum positum omnibus lucebat, piissimæ recordationis imperatorem dico, maturrime rebus humanis subtrahendum, mundumque ejus discessu in tenebris tribulationum relinquendum.

« Cœpit ergo fastigio tabescere et nauseanti stomacho ad cibum potumque intendere, crebris suspiriis urgeri, singultibus quati ac per hoc virtute destitui. Natura enim suis deserta comitibus, necesse est ut victa fatiscat. Quod cernens, jussit parari sibi habitacula æstiva atque expeditionalia in insula quadam contigua Moguntiacæ civitatis : Ibique viribus desertus, lectulo sese committit. Porro quis explicet ejus pro Ecclesiæ statu sollicitudinem, vel pro ejus concussione mœrorem ? Quis enarrare lacrymarum flumina, quas pro acceleratione divinæ clementiæ fundebat ? Non enim se recessurum dolebat, sed quod futurum noverat, gemebat, dicens se miserum, cujus extrema clauderentur talibus inferiis (miseriis).

6. « Aderant autem ejus consolationi venerabiles antistites, et alii servi Dei quamplurimi, inter quos erat Hethius venerabilis Treverorum archiepiscopus, Othgarius Moguntiæ similiter archiepiscopus, sed et Drogo frater domini imperatoris Metensis episcopus, necnon sacri palatii archicapellanus ; quem quanto sibi propinquiorem noverat, tanto ei familiarius sua omnia et semet credebat. Per eumdem quotidie confessionis munus, sacrificium spiritus contribulati, et cordis humiliati, quod Deus non despicit, offerebat. Cibus ejus erat solummodo per dies quadraginta Dominicum Corpus, laudante eo justitiam Dei et dicente : Justus es Domine : at quia Quadragesimæ tempus non jejunans exegi, saltem coactus idem jejunium tibi exsolvam.

« Jussit autem venerabili fratri suo Drogoni, ut ministros cameræ suæ ante se venire faceret, et rem familiarem, quæ constabat ex ornamentis regalibus, scilicet coronis et armis, vasis, libris, sacerdotalibusque vestibus per singula scribi juberet. Cui prout sibi visum fuit, quid Ecclesiis, quid pauperibus, postremo quid filiis elargiri deberet, edixerat, Lothario et Carolo scilicet. Et Lothario

quidem coronam et ensem, vulgus auro gemmisque redimitum eo tenore habendum misit, ut fidem Carolo et Judith servaret, et totam regni portionem illi consentiret et tueretur, quam Deo teste et proceribus palatii ille secum et ante se largitus ei fuerat. His rite peractis, Deo gratias egit, quod nihil superesse proprium cognovit.

7. « Inter hæc tam venerabilis antistes Drogo, quam cæteri pontifices, dum in cunctis quæ agebantur, Deo gratias persolverent, utpote quia videbant, quod eum, quem chorus virtutum semper comitatus fuerat, nunc perseverantia subsequens quasi cauda hostiæ totum ejus vitæ sacrificium Deo prorsus acceptum reddebat; unum erat quo gaudium eorum obfuscabatur. Verebantur enim ne forte filio Ludovico implacabilis esse vellet, scientes quod vulnus frequenter incisum, aut cauterio adustum, acerbiorem dolorem sustinenti propagaret: fisi tamen de ejus invicta patientia, qua semper usus est, per Drogonem fratrem ejus, cujus verba spernere nolebat, animum ejus leniter pulsant. Qui primum quidem amaritudinem sui animi demonstrabat, at vero parumper deliberans, et viribus quantuliscumque collectis enumerare conabatur, quot et quantis incommodis ab eo afflictus sit, et quid contra naturam et Domini præceptum talia agendo commeruerit. Sed quia ipse, inquit, ad me venire satisfacturus nequit : ego quod meum est ago, vobis testibus et Deo, omnia quæ in me peccavit, illi remitto. Vestrum autem erit illum monere, ut si ego illi totiens perperam gesta indulserim, ille tamen sui non obliviscatur, qui canos paternos deducit cum dolore ad mortem, et in talibus communis Patris Dei præcepta minasque contempsit.

8. « His peractis et dictis (erat enim vespere sabbati) præcepit, ut ante se celebrarentur vigiliæ nocturnæ, et ligno sanctæ Crucis pectus suum muniretur. Et quandiu valebat, manu propria tam frontem quam pectus eodem signaculo insignibat. Si quando lassabatur, per manus fratris sui Drogonis nutu id fieri poscebat. Mansit ergo tota illa nocte omnis virtutis corporeæ inops, solius sobrietatis animi compos. In crastinum (quæ erat Dominica) jussit ministerium altaris præparari, et per officium Drogonis missarum solemnia celebrari, necnon per manus ejus, juxta morem, communionem sacram sibi dari, et post hæc cujusdam potiunculæ calidulæ haustum præberi. Quo perpaululum prælibato, precatus est fratrem et simul adstantes, ut curandis corporibus operam darent; se tamdiu præstolaturum, quandiu illi refici possent.

9. « Instante autem ejus migrationis articulo, juncto pollice cum articulis (hoc enim facere consueverat, si quando fratrem nutu vocabat) Drogonem accersivit. Quo veniente et reliquis sacerdotibus, verbis quibus potuit, et nutibus se commendans, benedici petivit, et quæ solent agi in egressu animæ, fieri postulavit. Quibus id agentibus (sicut plures mihi retulerunt) conversa facie in sinistram partem, indignando quodammodo, virtute quanta potuit, dixit bis : Huz, Huz, quod significat : Foras, Foras. Unde patet, quia malignum spiritum vidit, cujus societatem nec vivus, nec moriens habere voluit. At vero elatis ad cælum oculis, quanto huc minacius intuebatur, tanto illuc lætius intendebat, ita ut nihil a ridente differre videretur.

« In talibus ergo vitæ præsentis terminum sortitus, ad requiem feliciter, ut credimus, commigravit; quia veraciter dictum est a veridico doctore : Non potest male mori qui bene vixerit. Decessit autem duodecimo kalendas Julii, anno vitæ suæ sexagesimo quarto. Et Aquitaniæ quidem præfuit per annos triginta septem, imperavit vero viginti septem ». Addit et menses sex Nithardus in fine libri primi. Pergit auctor :

10. « Anima porro recedente, Drogo frater ejus et episcopus Metensis cum aliis episcopis, abbatibus, comitibus, vassis dominicis, plurimaque frequentia tam cleri quam populi, sumptis imperatoris reliquiis, cum magno honore Metis transportari eas fecit, et in Basilica S. Arnulphi, in qua et mater ejus condita est, nobiliter sepelivit ». Hactenus auctor de obitu Ludovici imp. quem hoc anno Redemptoris quadragesimo supra octingentesimum contigisse liquet, numerando sive a natali ipsius annos, sive ab auspicatione regni pariter et imperii. Ex quibus redarguas, qui eidem auctori perperam partiendo singulos annos, ipsum defunctum ponit post biennium, anno videlicet Redemptoris octingentesimo quadragesimo secundo, cum tamen Ado et alii antiquiores omnes et recentiores hoc ipso anno eum defunctum affirment. Sed reddamus hic Epitaphium tunc sepulcro ejus inscriptum, licet longe impar tanto imperatori :

Imperii fulmen, Francorum nobile culmen
  Excitus a sæculo, conditur hoc tumulo.
Rex Ludovicus pietatis tantus amicus,
  Quod Pius a populo dicitur et titulo
Hildegard soboles, Caroli Magni pii proles,
  In pacis metas colligit hunc pietas.
Rumelicum villam, quidque refertur ad illam,
  Arnulphi sancti contulit huicque loco.
Stirps a quo procerum regumque vel imperatorum
  Quo cum muneribus sistitur, hicque locus.

Successit autem Lotharius in imperium, qui adversus fratres monarchiæ cupidus bella movit : de quibus hujus temporis scriptores consulas, nempe Nithardum, qui aderat, et anonymum, qui scripsit temporis hujus Annales.

11. *Dira ultio in usurpatores rerum Ecclesiæ S. Remigii.* — Hic non prætermittenda, quæ Hincmarus archiepiscopus Rhemensis in libello de translatione sancti Remigii scripsit de his, quæ miranda terribilia auditu sub Ludovico imperatore et post ejus obitum acciderunt ad commonefaciendum alios, qui iisdem tenerentur delictis. Quæ igitur suo tempore contigerunt, ita describit : « Tempore Ludovici imperatoris duo fratres Franci

forestarii ejus invaserunt partem de silva, quam in saltu Vosagi (ut supra ostendimus) sanctus Remigius in vita sua pretio comparaverat intra fines ejus, dicentes quod plus pertineret ipsa silva ad fiscum imperatoris, quam ad partem S. Remigii. Contradicentibus autem hominibus de potestate Rhemensis Ecclesiæ, unus eorum altercando venit ad porcos suos, quos in eamdem silvam ad pastionem miserat, inter quos lupum invenit, quem ascendens in equum velociter est insecutus. Et volens eum percutere, equo expavescente, collisit caput ad unum fustem de ipsa silva, ita ut cerebrum illius in terram defluxerit, et mortuus est. Frater vero ejus velociter pergens in partem alteram, pervenit ad quamdam petram, et dixit: Omnibus notum sit, quia usque ad hanc petram ista est silva imperatoris. Et cum perculeret eamdem petram dolatoria, quam in manu portabat, exsilierunt ab illa particulæ in oculos ejus et excæcatus est. Sicque ambo receperunt mercedem præsumptionis et mendacii sui.

12. « Quidam vir nobilis de territorio Nivernensi, obtentis reliquiis B. Remigii, oratorium in ejus honorem in proprietate sua ædificavit: ubi Dominus multas virtutes per merita ipsius sancti sui ostendit. Cum autem defuncto Ludovico imp. Aquitani gentilitia nobilitate absque jugo principis, prout quisque poterat, se efferre, et invicem pugnare, et per contiguos pagos debacchari cœperunt: pauperes homines substantiolas suas in Ecclesiis reponere studuerunt. Unde confisi opinione virtutum, quæ ibi fiebant, ad salvanda sua in eodem oratorio quicumque poterant, certatim reposuerant. Audientes autem prædones idem oratorium plurimorum opibus refertum; aggressi sunt eas diripere. Quorum unus obseratum ostium pede percussit, ut seram effringeret: et mox eidem ostio pes ejus adhæsit, et resupinus præsumptor in terram cecidit. Quod videntes alii, aufugerunt. Ipse autem miser cruciatu cogente, cum maximo ejulatu cœpit culpam suam fateri, et cum lacrymis amarissimis profiteri, quod si Deus per merita S. Remigii pedem illius ab ipsa compede solveret, nunquam ulterius de ipsa, vel de alia Ecclesia quicquam tolleret, vel tolli (quantum in ipso esset) ullo modo consentiret. Caballum quoque suum cum sella et alia, quæ potuit, in eamdem Ecclesiam afferens, donavit. Sicque post confessionem et lacrymas atque professionem et votum, pes ejus ab ostio, cui inhærebat, est solutus: verumtamen postea de ipso arido pede claudus remansit, usque dum computrescente crure et femore, post diutinum laborem mortuus fuit ». Hæc de his, quæ hoc tempore contigerunt, Hincmarus ejusdem Rhemensis Ecclesiæ archiepiscopus magnæ auctoritatis, res suorum temporum scriptis omni fide prosecutus.

13. *S. Bartholomæi corpus translatum Beneventum.* — Hoc eodem anno, qui a Leone Ostiensi [1] tertius numeratur Bassacii abbatis monasterii Cassinatis, translatum ponit corpus S. Bartholomæi Apostoli ex Lipari insula Beneventum, sub Sicardo principe Beneventano, de quo supra Sigebertus in Chronographia anno Redemptoris octingentesimo trigesimo primo his verbis: « Sarraceni Siciliam incursantes, etiam Liparim insulam devastant, ubi corpus Bartholomæi Apostoli quiescebat, quod olim loculo plumbato injectum, et in mare mersum a paganis, non ferentibus illud propter nimiam signorum claritatem ab omnibus venerari, ab India usque ad hanc insulam ultro delatum fuerat. Cujus ossa modo a Sarracenis huc illuc dispersa, a quodam monacho, ipso revelante, collecta Beneventum transferuntur ». Hæc ipse. Verum de translatione ex Indiis in Liparim insulam, diversa diversorum est narratio. At de his modo satis.

[1] Leo Ostiens. in Chronic. Cassin. l. I. c. 26.

Anno periodi Græco-Romanæ 6333. — Anno Æræ Hispan. 878. — Anno Hegiræ 226, inchoato die 31 Octob., Fer. 1. — Jesu Christi 840. — Gregorii IV papæ 14. — Lotharii imp. 21 et 1. Theophili imp. 12.

1. *Moritur Ludovicus Aug.* — A num. 1 ad 13. Nithardus primum suum librum morte Ludovici Aug. claudit: « Per idem tempus Ludhuvicus a Bajoaria, solito more, egressus Alamanniam invasit cum quibusdam Toringis et Saxonibus sollicitatis. Quamobrem pater ejus (nempe Ludovicus Aug.) ab Aquitania revocatus, dimisso videlicet Carolo una cum matre ejus Pictavis, ipse vero san-

ctum Pascha Aquis celebravit; et sic uno eodemque itinere Toringiam petiit; a qua Lodhowico filio ejus pulso, per Sclavos itinere redempto, cum in Bajoariam fugere compulit. Quo peracto, kal. Julii ad Vangionum urbem conventum indixit, ad quod Lodharium filium suum ab Italia venire præcepit, cum eo cæterisque sibi credulis de Lodhowico deliberaturus. Cumque hæc se ita haberent, et Lodharius in Italia, Lodhuwicus trans Rhenum, et Carolus in Aquitania esset, Lodhovicus imperator paterque illorum in insula quadam juxta Moguntiacum XII kal. Julii obiit. Quem Drogo frater et episcopus atque archicapellanus ejus, Metis civitate sua apud sanctum Arnulphum, una cum episcopis, abbatibus, comitibusque congruo honore sepulturæ tradidit. Vixit per annos IV et LX. Rexit Aquitaniam per annos VII et XXX. Imperiale vero nomen per annos VII et XX et per menses sex obtinuit ». Annalistæ Metensis et Fuldensis idem habent quoad diem et mensem, aiuntque eum mortuum esse *in insula quadam Rheni fluminis prope Ingilenheim*, palatium nempe regium prope Moguntiam ac Rhenum situm, cujus vestigium nullum restat. Auctor Vitæ Ludovici Pii refert, eo anno, *tertia die Letaniæ Majoris*, seu III nonas Maii deliquium solis contigisse *insolito modo*. Hanc eclypsim annalistæ Fuldensis et Metensis *in ipsa Vigilia Ascensionis Domini* collocant, seu die V Maii feria IV, et Calvisius dimidia fere hora post meridiem accidisse demonstrat; indeque constat Ludovici Aug. mortem ab hoc anno removeri non posse.

2. *De annis ejus vitæ et imperii.* — Quoad annos, quibus vixit, cum anno DCCLXXVIII in lucem prodierit, ut inter omnes convenit, apparet Nithardum, quemadmodum et auctorem Vitæ Ludovici Pii, qui ei annos vitæ LXIV etiam assignat, annos Incarnationis inchoare a Paschate, et *Ludovicum* anno DCCLXXVIII, ante diem decimum nonum mensis Aprilis, in quem tunc Pascha incidit, et novus annus secundum hanc epocham numerari cœpit, natum esse, sicque annos LXIV utrinque incompletos vixisse, ac Cointium hallucinatum, qui contendit utrumque historicum, licet coætaneum, hac in re errasse. Certe Theganus, qui hoc ipso tempore floruit, eadem Incarnationis Æra usus est; cum suæ Historiæ initio tradat, Carolum M. qui die XXVIII mensis Januarii anni DCCCXIV vivere desiit, mortuum esse *anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo tredecimo.* Quoad annos imperii ejus, astronomus in ejus Vita ait, eum imperasse *annos viginti septem*, et ita scripserat Nithardus; sed librarii addidere *menses sex*, quod nullo modo verum esse potest; cum anno DCCCXIII, eoque jam provecto, in consortium imperatoriæ dignitatis a patre adscitus fuerit. Dicitur autem *Ludovicus* ab eodem astronomo regnasse in Aquitania *annos* XXXVII, deductos scilicet ab anno septingentesimo octogesimo primo, et usque ad annum octingentesimum decimum septimum continuatos; quia hoc ultimo anno *Pippinus*, qui ante triennium rex Aquitaniæ jam appellatus fuerat, nova denuo Constitutione in eodem regno confirmatus est, sicque *Ludovicus* Aug. dici potest, regnasse in Aquitania annos XXXVII, non integros scilicet. Quam insignis ejus pietas fuerit, ostendunt infinita bona ab eo Ecclesiis et monasteriis data, et quod de eo scribit Theganus cap. 19: « Quotidie ante cibum eleemosynarum largitionem exhibuit, et ubicumque erat, xenodochia secum habebat ». Quantus vero zelus ejus et ardor extiterit in propagandis disciplinis liberalibus, Scripturarumque et sanctorum Patrum codicibus asservandis, unde tela depromerentur ad contigendas hæreses omnes, indicat Jonas Aurelianensis episcopus in Epistola, qua Carolo Calvo suum de imaginum cultu dicavit opus: « Quantum, inquit, Ecclesiam Christi suo regimini divinitus commissam, morem patris sui, videlicet pii et homonymi viri Caroli nobilissimi Augusti imitans, imo supergrediens, disciplinis liberalium artium educaverit, et utriusque Testamenti sancti paginis, atque eximiorum Patrum dictis ad propellenda hæreticorum dogmata venenata, et instruxerit, et instrui fecerit, cunctis Catholicæ Apostolicæ fidei filiis perspicuum esse non ambigitur: quoniam revera id quod dicitur, in promptu esse cernitur ».

3. *Duabus epochis post patris mortem utitur Lotharius Aug.* — *Lotharius* patre demortuo duas epochas usurpare cœpit, quarum priorem ab an. DCCCXX, quo Longobardiæ rex renuntiatus fuerat, alteram vero a die XX mensis Junii patris emortuali desumpsit, ut anno DCCCXXI, num. 2 jam insinuavimus, et passim infra exemplis confirmabimus. *Indictiones* vero modo a kalendis Januarii, modo a kalendis Septemb. deduxit. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 24, num. 3, ait pleraque Ludovici Pii Diplomata inchoare Indictionem a Januario, idque probare in primis ejusdem Ludovici Pii Diploma pro cœnobio Montis-Olivi recitatum a Baluzio in Appendice ad Capitularia reg. Franc. pag. 1409: « Datum VI idus Decemb. anno secundo imperii domini Ludovici piissimi Aug. Indictione octava », id est, ut vir doctissimus interpretatur, anno DCCCXV, quo ea Indictio in cursu fuit. Verum tam in eo Diplomate, quam in aliis omnibus tam a Carolo M. quam a Ludovico Pio, et ab utriusque filiis ante ejusdem *Ludovici Pii* mortem emissis, Indictiones a kalend. Septemb. semper inchoatæ. In citato enim Diplomate annus secundus Ludovici imp. ab anno Christi DCCCXIII, quo is imperialis nominis consors a Carolo M. patre dictus fuit, proficiscitur, et Diploma illud anno DCCCXIV, non vero DCCCXV promulgatum, uti recte vidit Cointius eo anno num. 28, ubi illud integrum refert. Porro, ut hoc obiter observem, monasterium Montis-Olivi in diœcesi Carcassonensi situm, quod etiamnum perstat, fundatum fuit ab *Olomundo* primo ejus abbate, qui laudatum præceptum a *Ludovico Pio* anno II imperii ejus obtinuit. Baluzius in Notis ad Capitularia pag. 1100

antiquiorum ejus abbatum Catalogum recenset, sed laudatum Ludovici Pii Diploma, quod cum an. DCCCXV alligat, cum anno DCCCXIV copulandum.

4. *Indictiones modo a Januario, modo a Septemb. a regibus Franc. coptæ.* — *Ludovicus* Bajoariæ rex et *Carolus* Calvus Francorum rex Lotharii Aug. fratres Indictiones etiam modo a kalendis Januarii, modo a kalendis Septembris exorsi sunt, ut ex eorumdem Diplomatis eruitur. Quare Cointius hoc anno num. 61 perperam scribit, *Ludovicum* et *Carolum* fratres mortuo Ludovico Pio patre, ne se suaque regna *Lothario* fratri tanquam imperatori subjecisse crederentur, neglecta Indictione Constantinopolitana, sive imperiali, quam kalendæ Septembres aperiebant, amplexos esse aliam, cujus idem ac anni Christiani principium, quam *regiam* et *Francicam* nuncupat : *Lotharium* vero qua imperatorem Constantinopolitana, qua regem eadem cum fratribus usum esse Indictione. Nam hæc nota temporaria neque dominium attribuit, neque subjectionem infert, sed ad tempora magis distinguenda tantum usurpata fuit, idque non tantum a regibus; sed etiam ab episcopis aliisque personis publicis, uti suo loco diximus de nota consulari, de qua eodem ac de Indictione modo locutus est Cointius, camdemque sententiam tulit. *Carolum* vero Calvum sæpe Indictionem a kalendis Septemb. auspicatum esse, liquet ex duobus ejus præceptis a Baluzio in Appendice ad opera Lupi abbatis Ferrariensis p. 507 et seq. recitatis, et ex variis aliis ab eodem Baluzio in Appendice ad Capitularia reg. Franc. pag. 1440 et seq. relatis, in quibus tam ipse *Carolus*, quam *Lotharius* frater modo Indictiones a kal. Septemb. modo a kal. Januarii repetunt. Vana itaque distinctio illa Diplomatum a Lothario qua rege, vel qua imperatore datorum; cum *Lotharius* in omnibus suis præceptis regni Italici et Gallici annos memoret. Porro Gallos, Germanos et Anglos ante sæculum nonum, vel etiam ante mortem Ludovici Pii Indictionem, non a kal. Septemb. uti Romani ac Constantinopolitani, sed a VIII kal. Octobris exorsos esse, jam anno DLXXVI docuimus. Verum postea hac in re variatum fuit, et ea apud eosdem aliquando a kal. Septemb. et aliquando a kalend. Januarii deducta, et eodem tamen tempore sæpe antiquus mos observatus, ut ea nempe a VIII kal. Octobris repeteretur. Nithardus jussus est a Carolo Francorum rege historiam hujus anni et duorum insequentium conscribere, ut ipsemet in sua Præfatione testatur. Quare meliori duce uti non possumus ad Annales Ecclesiasticos supplendos.

5. *Lotharius Aug. fratres suos vexat.* — « Audiens Lodharius », inquit Nithardus lib. 2, « patrem suum obiisse, confestim nuntios ubique, præsertim per totam Franciam (id est, per Galliam) mittit, qui se venturum in imperium (seu regnum) quod olim fuerat illi datum, affirment, promittens unicuique honores a patre concessos se concedere, et eosdem augere velle. Dubios quoque fide, sacramento firmari præcepit. Insuper autem jussit ut quantocius possent, obviam illi procederent. Nolentibus vero capitale supplicium ut prædiceretur, indixit. Ipse autem pedetentim, quo se res verteret, antequam Alpes excederet, scire volens. Ergo cupiditate terroreque illecti undique ad illum confluunt, et hoc cernens spe viribusque magnanimus effectus, quibus artibus universum imperium (seu regnum) liberius invadere posset, deliberare cœpit. Loduwicum quoque, quem itineri suo contiguum esse prospexit, ut primum in illum manum mitteret, ratum duxit, et ut eumdem viribus annullaret, operam omni virtute adjecit. Interea ad Carolum in Aquitaniam legatos callide dirigens, mandat se erga illum, sicut pater statuerat, et sicut erga filiolum ex baptismate oportebat, benevolum esse. Verumtamen ut nepoti suo, filio Pippini, donec cum eo loqueretur parceret, deprecatus est. Et his ita compositis, ad urbem Wangionum (seu Wormatiam, in qua Ludovicus pater, nisi morte præventus fuisset, indictum Placitum celebrare decreverat) iter direxit.

6. *Fœdus simulatum Lotharii cum Ludovico.* — « Eodem tempore Ludhuwicus partem exercitus inibi causa custodiæ reliquerat, et Saxonibus sollicitatis obviam illis perrexerat. Quamobrem Lodharius parvo conflictu custodes fugere compulit, Rhenum cum universo exercitu transiens, Franconofurth iter direxit, quo insperato hinc Lodharius, inde Ludhuwicus confluunt, paceque sub nocte composita, alter inibi, alter vero quo Moin in Rhenum confluit, castra haud fraterno amore componunt. Cumque Ludhuwicus viriliter resisteret, et Lodharius illum absque prœlio sibi subigere diffideret, sperans Carolum facilius superari posse, ea pactione prœlium diremit, ut III idus Novemb. eodem loco rursus conveniant, et ni concordia statutis interveniat, quid cuique debeatur, armis decernant. Et his ita omissis Carolum sibi subigere contendit.

7. *Carolus rex se ad bellum adversus Lotharium Aug. accingit.* — « Per idem tempus Carolus Bituricas ad Placitum, quo Pippinum sui juraverant venturum, venerat. Qui quidem ex omnibus nuntio recepto, missos, videlicet Nitardum et Adelgarium delegit, et uti ocius valuit, ad Lodharium direxit mandans ac deprecans, ut memor sit sacramentorum quæ inter se juraverant, et servet quæ inter illos pater statuerat. Insuper etiam fraternæ filiolique conditionis meminerit, haberet sua sibi, et quod illi pater suo consensu concesserat, absque conflictu illum habere permittat, promittens si hoc faceret, fidelem se illi et subjectum fore velle, ita ut primogenito fratri esse oporteret. Insuper etiam quidquid hactenus in illum deliquerat, pollicitus est se ex corde remittere, deprecatus ne amplius suos sollicitet, nec regnum sibi a Deo commissum perturbet. Cederent undique paci atque concordiæ, et hoc se sua suorumque ex parte ratum videre, ac per hoc conservare velle,

mandavit. Quod, etsi alter hoc ita esse non crederet, quocumque vellet modo, ex his illum certum se efficere promisit. Quæ quidem Lodharius simulans se benigne suscipere, legatos tantum, salutationis causa redire permisit, ac per suos se responsurum de cæteris esse, respondit. Insuper etiam, quoniam ad ipsum se vertere frustrata fide noluerunt, honoribus, quos pater illis dederat, privavit. Ita quid fratri facere cogitaret, nolens indicium dabat. Interea omnes inter Mosam et Sequanam degentes ad Carolum miserunt, mandantes, ut antequam a Lodhario præoccuparentur, veniret, adventum ejus se præstolaturos promittentes. Quamobrem cum perpaucis Carolus hoc iter accelerans, ab Aquitania Carisiacum venit, et a Carbonariis et infra ad se venientes benigne suscepit. Extra vero Herenfridus, Gislebertus, Bovo ac cæteri ab Odulfo decepti, firmatam fidem negligentes defecerunt.

8. *Carolus rex ad magnas angustias redactus.* — « Eodem tempore missus ab Aquitania venit, nuntians quod Pippinus cum his, qui parti suæ favebant, super matrem Caroli irruere vellet, ac per hoc Carolus Francos inibi omittens, mandat, si illos frater suus, donec reverteretur, opprimere vellet, obviam sibi procederent. Insuper ad Lodharium, Hugonem, Adelhardum, Gerhardum, et Hegironem direxit, cuncta quæ tunc nuper illi mandaverat replicans, necnon et pro Deo deprecatus est, ne suos sibi subtrahens, regnum, quod Deus paterque suo consensu illi dederat, amplius dissipet. Et his ita compositis, in Aquitaniam festinus perrexit, superque Pippinum et suos irruens, fuga illos abire compulit. Per idem tempus, cum Lodharius a Ludhuwico reverteretur, et omnes citra Carbonarias ad illum venirent, Mosa trajecta, ratum duxit, ut Sequanam usque procederet. Quo dum tenderet, Hilduinus abbas sancti Dionysii et Gerardus comes Parisii civitatis a Carolo deficientes fide frustrata ad illum venerunt. Quod quidem Pippinus filius Bernardi regis Langobardorum, cæterique cernentes, elegerunt potius more servorum fidem omittere, juramenta contemnere, quam ad modicum tempus facultates relinquere, ac per hoc, fide relicta, quos supra memoravimus secuti, eidem se dederunt. Hinc quoque Lodharius magnanimus effectus Sequanam excessit, præmittens more solito, qui ad defectionem inter Sequanam et Ligerim degentes, partim minis, partim blanditiis subducerent. Ipse quoque, uti consueverat, lento itinere subsecutus Caremtenam (seu Carnutenam) civitatem tendebat. Cumque Theodoricum, Ericum, et hos, qui illum sequi deliberaverant, ad se venturos didicisset, spe multitudinis suæ fretus Ligerim usque ut produceret, deliberavit. Carolus quoque a fuga, qua Pippinum et suos disperserat, reversus, et quoniam matrem ubi tuto relinqueret non habebat, pariter ad Franciæ partes properabat.

9. *Eum Lotharius Aug. infida pace decipere conatur.* — « Audiens autem Carolus interea, quod hi omnes, quos supra memoravimus, ab eo defecissent, et Lodharius cum ingenti exercitu persequi illum usque ad internitionem statuisset, hinc autem Pippinus et Britones infesti erant, quid facerent, concilium convocant, ineunt, deque his omnibus facile deliberaturi, facile consilium perfacile inventum est. Et quoniam nihil præter vitam et corpora reliquum habebant, elegerunt potius nobiliter mori, quam regem proditum derelinquere. Quamobrem obviam Lodhario pergunt, atque Aurelianensem urbem hinc inde petunt, castra ponunt, distantes ab invicem plus minus leucas VI, legatos invicem dirigunt. Et Carolus quidem sola justitia pacem petebat; Lodharius vero quo astu absque prœlio illum decipere ac superare posset, operam dabat. Quod cum peragere, strenue resistentibus, diffideret, sperans vires suas, uti cœperant, quotidie accrescere, quæ cum Carolo decrevissent, facilius illum subjugari posse arbitrabatur. Hac autem spe deceptus, ea pactione prœlium diremit, ut cederet Carolo Aquitania, Septimania, Provincia, et decem comitatus inter Ligerim et Sequanam, eo videlicet modo, ut his contentus interim inibi esset, donec Attiniacum VIII idus Maias conveniant, qua se quidem communi consensu utrorumque utilitatem prævidere, ac statuere velle promisit. Primores quoque partium Caroli cernentes negotium vires suas excedere ; maximeque timebant, ne forte prœlio commisso in tanta paucitate regem suum salvare difficile possent. Erat enim spes cunctis non modica indolis ejus.

10. *Discordia inter utrumque fratrem augetur.* — « Quamobrem statutis eo tenore consentiunt, ut deinceps Lodharius Carolo ita fidus amicus sit, sicut frater per justitiam fratri esse debet, et regna quæ illi deputabat, quieta habere faceret, ac interim super Lodhuwicum hostiliter ire dedisset (legendum, desineret), aliter autem jure, quod juraverant, absoluti esse deberent. Qua quidem arte et regem suum a periculis subtrahunt, et se mox a sacramento absolvunt. Nam antequam iidem, qui hæc juraverant, domo egrederentur, aliquos ex his qui aderant, subducere ab illo tentavit, et in crastinum quosdam suorum recepit. Insuper et in regna, quæ illi deputaverat, statim direxit, et in quantum potuit, ne illi se subderent, perturbavit, et ut e Provincia ad se venientes exciperet, perrexit, et quemadmodum Lodhuwicum dolo an vi superare posset, intendit. Interea Carolus Aurelianensem urbem veniens, Theotbaldum et Warinum cum quibusdam a Burgundia ad se venientes gratanter ac benigne excepit. Hinc autem obviam Bernardo, sicut mandaverat, Nivernensem urbem petit. Sed Bernardus (sancti Willelmi filius) more solito ad illum venire distulit, dicens se cum Pippino suisque sacramento firmasse, ut neuter absque alterius consensu cum quolibet quodcumque pactum inire deberet. Quamobrem testatus est ad illos se ire velle, et, si efficere posset, ut una secum sui devenirent, bene ; sin aliter, soluto juramento infra dies

quindecim ad illum reversurum, suæque ditioni se commissurum esse promisit. Quamobrem Carolus Bituricas iterum obviam illi venit ». Hæc præsenti anno gesta.

11. *Ebo in sedem Rhemensem edicto Lotharii Aug. restituitur.* — Lotharius Aug. dum in vicinis ad Rhenum et ad Mœnum locis, donec inducias cum Ludovico fratre pactus esset, degeret, *Ebonem*, qui e sede Rhemensi dejectus fuerat, eductum e custodia suscepit, et dignitati per edictum imperiale restituit. Edictum recitat Flodoardus lib. 2, cap. 20, in cujus fine legitur: « Actum in Engileheim palatio publico, in mense Junio, VIII kal. Julii, regnante et imperante domno Lothario Cæsare, anno reversionis ejus I. Successor factus patris in Francia, Indictionis III ». Sed mendum in mensem irrepsit; cum Ludovicus Aug. die XX Junii vitam clauserit. Quare recte Cointius hoc anno num. 46 legendum censet, datum *in mense Augusto, octavo kalendas Septembris*. Ebo, quia Lotharianis partibus favebat, ab Ecclesia Rhemensi pulsus fuerat, eamque ob rem Lotharius illum in sedem restituere voluit, prætexens postulationem Ecclesiæ Rhemensis, et unanimem quamplurimorum episcoporum consensum, qui congregata apud Engelheimum Synodo Lotharii Aug. voluntati assensi sunt. Clerici Rhemenses in suo libello eum sedi suæ canonice restitutum jactitant; sed plura in medium adducunt, quæ ex Actionibus potissimum I et II Concilii Suessionensis secundi, de quo infra, falsa esse demonstrat Cointius loco laudato. Labbeus libellum illum clericorum Rhemensium, et Apologeticum Ebonis post Baronii mortem publicavit tom. VII Concil. pag. 1771 et seqq. et ubi iidem clerici num. 1 de Ebone aiunt: « Rhemensi ab Ecclesia pulsus, septennique custodia pressus », in margine reponit *quinquenni*, sed perperam; cum ipsemet Ebo in eodem Apologetico idem asserat, et ex dictis constet, Ebonem anno DCCCXXXIV captivum ablegatum esse ad monasterium Fuldense. Idem Labbeus pag. 1575 recitat Epistolam Gregorii papæ IV *ad episcopos et Orthodoxos fideles*, qua Ebonem archiepiscopum Rhemensem in pristinum gradum restituit. Verum Sirmondus, qui in Appendice ad Concilia Galliæ tom. III, primus eam e tenebris eruit, brevem hanc notam ex Codice Laudunensi, ex quo ea Epistola descripta, subjecit: « Cod. Laudun. hæc compilata Epistola ex parte Gregorii, quam sit mendax, ipsa evidens ratio monstrat: quia tempore Gregorii, ex cujus nomine ista conscribitur, imperator Hludovicus ab imperio est depulsus, et Ebo post restitutionem ipsius imperatoris suo et episcopali judicio est depositus, et a Sergio successore Gregorii sub laica tantum communione est condemnatus ». Cum igitur prius Gregorius obierit, quam gesta sint varia, quæ litteris ab eo mandata perhibentur, ea Epistola mere fictitia.

12. *Translatio corporis S. Bartholomæi Apost.* — Ad num. 13. In Chronico Casinensi Leo Ostiensis lib. 1, cap. 25 et seq. asserit, *Bassacium* abbatem Casinensem ordinatum fuisse *an. Christi* DCCCXXXVII, post Authpertum *X kal. Martii* demortuum. Quare annus præfecturæ Bassacii tertius, quo idem Leo asserit, corpus S. Bartholomæi Apostoli ex Lipari insula Beneventum esse translatum, sub Sicardo duce Beneventano, in annum superiorem Christi convenit, quo ideo ea translatio secundum istum chronographum peracta. Huic certe suffragatur Nicetas Paphlago in orationibus Encomiasticis a Combefisio græce et latine evulgatis, in auctario bibliothecæ veterum Patrum. In oratione enim S. Bartholomæi ait, cum in urbe *Urbanopoli* ad majorem Armeniam spectante, in Bartholomæi sepulcro plura miracula fierent, infideles urnam, in qua erat sancti Apostoli corpus, cum quatuor aliis sanctorum martyrum urnis in mare projecisse, additque: « Longa itaque decursa serie extremis temporibus in diebus Theophili imp. capto ab Agarenis ob plura nostra scelera, in quo sanctus Apostolus jacebat præsidio, omnique Lipara insula (quo jam dixerat sancta corpora appulisse) manente desolata, Beneventanæ urbis regulus, Apostoli perceptis miraculis, ferventi erga sanctum fide excitatus Amalphitanæ urbis nautis aliquot convocatis, ac quantas par erat pecunias dare pollicitus, ire jussit, ac pretiosum illum thesaurum ad se deferre, quod et contigit ». Vixit autem Nicetas sub hujus sæculi finem.

13. *Annus ejus in controversiam vocatur.* — Anastasius tamen Bibliothecarius Nicetæ coævus, e græco in latinum vertit sermonem S. Theodori Studitæ *de S. Bartholomæo Apostolo*, publicatum a Dacherio tom. III Spicilegii, et in fine suæ versionis ait, postquam corpus B. Apostoli in insula Liparitana requievisset *usque ad annum octingentesimum octavum ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi*, Saracenos prædictam insulam deprædatos esse, et ossa S. Apostoli dispersisse; *cumque pro exquirendis Saracenis illuc Longobardorum irent navigia*, nutu Dei inventum ibi monachum et sancti corpus tulisse Beneventum, *anno ab Incarnatione Domini octingentesimo nono, vicesimo quinto videlicet mensis Octobris*. Ex his patet Nicetam Paphlagonem, Leonem Ostiensem, et Anastasium, quoad tempus quo hæc translatio facta, inter se convenire, sed librarium in utroque loco Anastasii citato numerum 30 omisisse, quod numeri 8 et 9 manifeste innuunt. In brevi tamen Chronico Rhemensi, quod extat tom. I Bibl. Labbeanæ, ad annum DCCCVIII habetur: « Translatio S. Bartholomæi Apost. a Lipari insula ad Beneventum ». Quare ille librariorum error antiquus; nam vix mihi persuadere possum Anastasium hac in re lapsum esse. Porro *Lipara* insula Siciliæ vicina.

14. *Moritur Sicardus dux Beneventi.* — Quoad *Sicardum* Beneventanum ducem, anonymus, qui Beneventi vixit in monasterio sanctæ Sophiæ, ei tribuit *annos* VI, *menses* X, ideoque hoc anno vivere desiit. Apud eumdem auctorem post Sicardi mortem *Radelgisus* ejus thesaurarius præfecturam Beneventanam suscepit, et *Siconulfus* Sicardi frater,

ab eo perpetuo exilio injuste damnatus, *a custodia carceris clapsus* bellum domesticum excitat, de quo sequentibus annis mentionem facit Baronius.

15. *Obitus Agobardi archiepisc. Lugdunensis.* — Hoc anno mortuus est *Agobardus* Lugdunensis archiepiscopus, ut legitur in Chronographo San-Benigniano, qui ad hunc Christi annum scribit : « Eodem anno sanctæ memoriæ Agobardus Lugdunensis episc. obiit VIII idus Junii », quo die in Martyrologio Lugdunensi memoratur natalis *Agobardi episcopi et confessoris*, quem Lugdunenses *duplicis Officii* ritu celebrant, inquit Theophilus Raynaudus in sanctorum Lugdunensium Indiculo. « Plane magnum virum fuisse », inquit Baluzius initio Notarum ad opera Agobardi a se publicata, « persuasum habeo. Sed uno pessimo facinore, quidquid nonnulli contra sentiant, illustria sua facinora ingentesque virtutes commaculavit. Nam transgressus in partes *Lotharii* Augusti, qui Ludovicum patrem anno DCCCXXXIII eo usque deprimere ausus est, ut etiam in carcere concluderet, pœnitentiæque publicæ addici procuraret ». Theophilus tamen Raynaudus loco laudato, ex eo quod Agobardus Kalendario Lugdunensi insertus sit, recte infert dubium non esse, « quin vel impactis noxis immunis fuerit, vel eas ante obitum condignis pœnitentiæ imbribus eluerit ». Verum quidem est, eum caute legendum esse in causa de imaginum cultu ; sed reatum perduellionis post suum e Lotharii comitatu reditum pœnitentia diluit ; cum deinceps Ludovico imperatori percharus fuerit, et in expeditione pro eodem Ludovico suscepta apud Sanctonas vita functus sit, ut prodit Ado in Chronico. Subjungit chronographus San-Benignianus : « Amolo prædicti episcopi diaconus ordinatur episc. Lugdunensis XVII kal. Februarias », ideoque anno sequenti, quo is dies in Dominicam incidit. Ex quo et liquet errasse Hugonem Flaviniacensem in Chronico Virodunensi, ubi Agobardi mortem differt in annum DCCCXLI. *Amuli* vel Amoli seu *Amalonis* duæ extant Epistolæ, altera ad Gothescalcum, altera ad Theotboldum Lingonensem data. Prior edita est a Sirmondo, posterior a Nicolao Camuzatio. De duobus aliis ejus opusculis legendus Oudinus in Supplemento ad Script. Ecclesiast.

16. *S. Aldricus episc. Cenomannensis de sua sede ejectus.* — Auctor Vitæ sancti Aldrici Cenomannensis episcopi cap. 52, ait : « Defuncto præscripto domno Illudovico piissimo Augusto, anno Incarnationis Dominicæ DCCCXL, magna seditio orta est in imperio suo », quæ eo processit, ut e sede sua pulsus fuerit Aldricus, de quo idem auctor cap. 57 subdit, eum ex Ecclesia sua ejectum, quod Carolo filio Ludovici Aug. minori, quem is ei commendaverat, fidem debitam servaret. « Habebat, inquit, ad utilitatem ejusdem Ecclesiæ fulciendam, et ad pauperes recreandos congregatos greges jumentorum una cum anissariis amplius quam octoginta, vaccarum, et ovium atque caprarum sive porcorum amplius quam ducenta, annonam et fœnum ac vinum tam ad opus congregationum, hospitumque et pauperum, quam et ad sibi Ecclesiæque sibi commissæ servientium opus sufficienter. Sed quid amplius dicam ? Ita habebat fundatum tam in Ecclesiasticis, quam et in aliis rebus prædictum episcopium, et res sibi commissas, qualiter non fuerint a diebus antiquis, vel a tempore, quo alicujus hominis memoria retinetur. Sed hæc et reliqua bona innumerabilia a prædictis tyrannis, sive hospitalia septem, quæ ad pauperes et hospites recipiendos et recreandos fecerat, funditus vastata et diruta sunt ».

17. *Floret Kenetus Scotorum rex.* — Florebat hoc tempore *Kenethus* Scotorum rex, qui varias leges hoc anno dictavit, a Spelmanno pag. 342 et a Labbeo tom. VII Concil. publicatas, ex quibus apparet eum fuisse principem valde Catholicum. Qui eas collegit, testatur eum sedem episcopalem ad templum reguli transtulisse, exindeque huic oppido sancti Andreæ nomen esse impositum. « Cæterum, inquit, tanta reverentia inter homines, tantaque vitæ innocentia, et erga Deum pietate sacer divi Andreæ pontificatus ab institutione sui longa episcoporum serie, ad tempus usque quo hæc commentabamur, est continuatus (sex enim supra triginta antistites et eorum complures inter divos relatos illic sedisse perhibent), ut nusquam gentium veræ religionis cultus morum consentiente probitate magis effulserit ». Addit eum mortuum esse anno DCCCLV.

GREGORII IV ANNUS 14. — CHRISTI 841.

1. *De Theophili imperatoris obitu vaticinia.* — Christi annus sequitur octingentesimus quadragesimus primus, Indictione quarta notatus, quo ingravescente in dies magis Theophili imperatoris adversus Orthodoxos persecutione in Oriente, sanctus ille admirandus Joannicius, de quo sæpe superius, de reddenda quam cito Ecclesiæ pace divinum responsum accepit, quo consolatus est afflictos speque jam destitutos miseros Orthodoxos : in rebus enim ab eo gestis sincerissime scriptis ista narrantur : « Cum enim ad sanctum rursus venisset Eustratius præfectus monasterii Agaurorum, quoniam res Dei et Ecclesiarum erant tunc mundanis perturbatæ fluctibus : Quousque, dixit, res Ecclesiarum non redduntur Ecclesiis? Quousque augebuntur res persecutorum, et immanes nos lacerabunt bestiæ? Ille vero : Parum, inquit, sustine, o frater, et intelliges Dei potentiam. Erit enim quidam Methodius, qui tenebit ejus clavum, et eum divino Spiritu gubernabit, qui tollet quidem divisionem et dissensionem divinitatis, decretis autem fidem constituet Orthodoxam, et ad summam pacem et concordiam rediget seditionem, et eos, qui restiterant, dextera Domini subjunget. Breve tempus intercessit, et Theophilus quidem ex hac vita excedit ». Initio nimirum anni sequentis, ut suo loco dicturi sumus.

2. Sed quæ ex anu fatidica Theophilus ipse futurorum curiosus investigator acceperit, a Joanne Curopalata ea describente sic accipe : « Theophilo autem studiosius de his inquirente, quinam post se regnaturi essent, quædam muliercula ex Agarenis capta superioribus bellis, ingenio ad hujuscemodi prædicenda idonee prædita, præsto fuit. Interrogavit igitur imperator quæ voluit, et longam imperatorum seriem, qui deinceps successuri essent, jussit edicere. Hæc mulier sive divini numinis instinctu, sive dæmoniorum virtute concitata : Tuus, inquit, imperator, filius succedet cum matre sua, sed post hos Martinatiorum genus imperium diutius administrabit. Ille simul ac hæc verba audivit, Martinacium, licet sibi dilectum, detondendum et monachum instituendum curavit, ejusque domum monachorum fecit hospitium : neque hoc solum dixit mulier illa, verum alia multa quoque futura vaticinata est. Fore enim pronuntiavit, ut et Joannes patriarchali sede excederet, et venerandæ imagines debitum honorem, cultumque consequerentur. Quibus admodum dolens Theophilus, sæpenumero reginam hortabatur, et Dromi logothetam Theoctistum, et jurejurando maxime formidabili obstringebat, ne post suum obitum Joannem patriarchatus dignitate abdicarent, neve idolorum (sic enim sacrosanctas imagines appellabat) cultum permitterent ». Hæc et alia de aliis prædicta habet Curopalata. Sed hæc de divinatione facta Theophilo, anno superiori contigisse, ex eodem auctore colligitur.

3. *Martyres per Sarracenos.* — Porro annus iste, qui et ultimus ejusdem imperatoris Theophili numeratur, eidem imperatori perquam molestissimus cessit : siquidem (ut idem tradit Curopalata) ducens exercitum adversus Sarracenos, magna indignatione commotos ob expugnatam eorum civitatem Syriæ Sozopetram, et imparibus viribus cum eis decernere collatis signis necessitate coactus, posteriores referens, et in vitæ discrimen adductus, circumventus Persarum proditione : vix salvus fuga lapsus evasit; sed nobiliores captivos reliquit, qui et martyrium subiere una cum cohorte quadraginta duorum martyrum, quorum præcipui nominati sunt Theodorus Fortis, Theophilus, atque Boburzicus duces exercitus. Ista quomodo se habuerunt, Joannes Curopalata enarrat, et alii, qui post eum et ab eo descriptam sunt historiam prosecuti. Simulque tunc a Sarracenis factum durum et horrendum Amorii civitatis excidium : quibus cladibus imperator animo consternatus, mœroreque confectus, in morbum lethalem incidit, quem dysenteriam vocant, quo sequentis anni principio (ut dicetur) vitam finivit.

4. *Bellum civile inter Francos ; victoria Caroli et Ludovici fratrum.* — Hoc item anno civili bello flagrante Gallia, atque Lothario adversus Ludovicum et Carolum fratres agente, septimo kalendas Julii acriter inter eos dimicatum est : cessit tandem

victoria fratribus Ludovico atque Carolo; qui sæpius ante crebris legationibus redimere pacem frustra laborantes, in ipsum rem dolis agentem, armis conserere, inviti licet atque nolentes, compulsi sunt; tandemque factum est, ut justitia comite, cruento tamen certamine, perjurum germanum vicerint: quo unico prœlio, relictum Carolus sibi a patre regnum firmiter stabilivit. Hæc autem ab exordio quomodo gesta sint, qui interfuit cunctis rebus Nithardus nobilissimus Francus, Caroli Magni nepos ex Berta filia, quam fidelissime scripsit [1]; quem otiosus lector consulere pro animi arbitrio poterit: nobis autem quæ ad religionem spectare noscuntur prœlium consecuta, ex eodem auctore hic describemus, quæ sic se habent [2] in commendationem Caroli pietatis, qua tunc patris legitimum se esse hæredem ostendit:

5. « Prœlio quidem, inquit, uti præfatum est, strenue peracto: quid de palantibus perageretur, Ludovicus et Carolus in eodem campo deliberare cœperunt. Et quidam ira correpti, prosequi hostes suadebant. Quidam, et maxime reges, miserantes fratris plebisque, et ut judicio Dei et hac plaga repressi ab iniqua cupiditate resipiscerent, et Deo donante, deinceps unanimes in vera justitia devenirent, piis visceribus, solito more, optabant; in quo negotio, Dei misericordiam, ut præstolaretur, suadebant. Quibus cætera multitudo assentientes, a prœlio et præda discesserunt, et fere mediante die ad castra redeunt, quid deinceps consultius actum iri videretur, deliberaturi. Fuit quidem ingens numerus prædæ et ingens cædes, insuper admirabilis, imo et merito notabilis misericordia tam regum, quam universorum. Nam diversis pro rebus diem Dominicum inibi acturos se deliberarunt, in quo missa peracta, amicos et inimicos, fideles et infideles pariter sepulturæ tradebant. Plaga correptos ac semivivos eodem modo pro viribus ex animo refovebant. Post hos qui fuga evaserant, miserunt, offerentes si revera sana fide vellent omnia delicta remitti.

6. « Post hæc reges populique super fratris (fratre) populoque christiano dolentes, percontari episcopos cœperunt, quid agere super hoc negotio deberent. Quamobrem unanimes ad Concilium omnes episcopi confluunt. Inventumque in conventu publico est, quod pro sola justitia et æquitate decertaverint, et hoc Dei judicio manifestum effectum sit. At per hoc immunis omnis Dei minister in hoc negotio haberi tam suasor, quam effector deberetur. At quicumque conscius sibi, aut ira, aut odio, aut vana gloria, aut certe quolibet vitio quiddam in hac expeditione suasit, vel gessit: esset vere confessus secrete, secreti delicti, et secundum modum culpæ dijudicaretur. Verumtamen in veneratione ac laude tantæ declarationis justitiæ pro remissione delicti mortuorum fratrum suorum, in eo quod imperfecti, peccatis intervenientibus se noverant, et in multis volentes nolentesque delinquebant, ut suo adjutorio ab his exuti liberarentur. Insuper autem uti hactenus in justitia adjutor et protector illi Deus extitit, ita et deinceps ubique existeret, proque his omnibus triduanum jejunium inventum: inoque libenter ac celebre celebratum est ». Hactenus de rebus ab episcopis in eo præsentaneo Concilio constitutis. Ducebant enim Francorum reges in expeditione secum complures episcopos, quorum consiliis atque precibus juvarentur.

7. Subdit autem post alia ista Nithardus: « Cumque Suessonicam peteret urbem Carolus, monachi de S. Medardo occurrunt illi, deprecantes, ut corpora sanctorum Medardi, Sebastiani, Tiburtii, Petri et Marcellini, Marii, Marthæ, Audifax, et Habacuc, Onesimi, Meresinæ et Lecadiæ (Leocadiæ), Mariani, Pelagii et Mauri, Floriani cum sex fratribus suis, Gildardi, Sereni, et domni Remigii Rothomagorum archiepiscopi in Basilicam, ubi nunc quiescunt, et jam tunc maxima ex parte ædificata erat, transferret. Quibus acquiescens, inibi remansit; et ut postulaverant, beatorum corpora propriis humeris cum omni veneratione transtulit. Insuper et villam, quæ Bernacha dicitur, rebus ejusdem Ecclesiæ addidit ». Ista Nithardus.

Porro ex iis rursum usitatum morem inspicis, ut corpora sanctorum nominentur, quæ illic essent martyrum collocatæ reliquiæ. Certe quidem (ut de aliis dicere omittamus) numeratorum ibi martyrum Romanorum non integra illic fuisse corpora, quæ sunt superius dicta de eisdem sanctis, satis ostendunt.

[1] Nithar. l. II. — [2] Nithar. l. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6334. — Anno Æræ Hispan. 879. — Anno Hegiræ 227, inchoato die 21 Octob., Fer. 6. — Jesu Christi 841. — Gregorii IV papæ 15. — Lotharii imp. 22 et 2. Theophili imp. 13.

1. *Theophili Aug. imperium infelix fuit.* — A num. 1 ad 4. Quo anno Theophilus Aug. *Sozopetram* Mutasimi califæ patriam expugnarit, quove hic *Amorium* ceperit, suis locis explicavimus, annoque DCCCXLV de passione quadraginta duorum martyrum verba faciemus. Hic nobis ex Porphyrogenneta lib. 3, num. 39 ostendendum, quam infelicia fuerint ultima hujus imperatoris Deo exosi tempora : « Circa idem tempus Cretenses, plena educta classe, Thraciæ maritima populari, prædasque agere ac captivos abigere. Eo usque autem processit illorum insolentia ac bellicus furor, ut non solum maritimam deprædari conarentur, sed et in eos, qui montem sic dictum, Latrus, habitant, ac vitam monasticam agunt, strictis gladiis irruerent, eorumque omnem supellectilem, Mysorum (quod aiunt) prædam facerent. Constantinus tamen Contomytes ejus tunc provinciæ præfectus, quod relictis navibus longius in terram excurrerant, velut Delphinos in continenti deprehensos jugulavit, cunctosque strenua manu internecioni dedit. Eodem quoque Theophilo imperatore, mense Octobri, Indict. VIII, Romanorum classis in Thasso insula, navali prœlio expugnata, tota penitus periit. Deincepsque Cyclades insulas (quin et alias omnes) diripiendi ac populandi Ismaelitarum classis atque exercitus nullum finem fecit. Iterum quoque Theophobus, et Augustæ frater Bardas cum exercitu in Abasgam missi, infaustis adeo ominibus rem gesserunt, ut pauci admodum ex illa expeditione reduces fuerint. Sed et nimii æstus, ac rursus exuberantes pluviæ prorsusque aeris inæqualitas, intemperiesque terram ac colonos lædebant, indeque rerum penuria ac fames. Vix quoque vel unum diem, quandiu ille rerum potitus est, terra motibus quati destitit ». Ubi Indictio mendose a librariis descripta fuit; toto enim Theophili Aug. imperio *Indictio* VIII cum mense Octobri conjuncta non obtinuit, nisi anno DCCCXXIX, quo imperium suscepit, et quidem mense Octobri. Et tamen quæ narrat Porphyrogenneta, sub finem principatus Theophili accidere.

2. *Bernardus odium Caroli reg. incurrit.* — Ad num. 4 et seqq. Sub exitum anni superioris Aurelia *Carolus* obviam *Bernardo* duci Septimaniæ profectus, ut mandaverat, Nivernum adiit, sed *Bernardus* venire distulit adhibita excusatione, quod pridem cum Pippino convenisset, ut neuter absque alterius consensu quodlibet pactum iniret, testatus est ad Pippinum ire se velle, ut illum pace persuasa secum adduceret; sin minus intra dies quindecim se reversurum, et ditioni Carolinæ se commissurum promisit : « Quamobrem Carolus », inquit Nithardus lib. 2, « Bituricas iterum obviam illi venit. Quo Bernardus veniens cum neutrum fecisset, graviter Carolus ferens seductiones, quas patri fecerat, et hactenus illi faciebat, timens ne aliter illum comprehendere posset, subito in illum irruere statuit. Sed hoc Bernardus, quanquam tarde, præsensit, fugam iniit, ac vix evasit. Carolus autem quosdam e suis stravit, quosdam saucios ac semivivos reliquit, quosdam vero illæsos cepit, ac more captivorum custodiri præcepit, supellectilem autem universam diripere permisit. Hinc quoque Bernardus humilior effectus, paulo post supplex ad Carolum venit, dicens, et fidelem se illi fuisse, et tunc, si liceret, esse voluisse, et deinceps, quanquam hac contumelia affectus esset, in futurum fore minime diffideret. Quod, et si quilibet aliter dicere vellet, armis se ob propulsurum promittit (locus mutilus est). Quibus Carolus credulus effectus, ditatam muneribus et gratia in societatem amicitiæ suscepit, et ut Pippinum ac suos, uti promiserat, subditos sibi efficere tentaret, direxit. Et his ita compositis Cenomannicam urbem adiit, Lantbertum Ericumque una cum cæteris recepturus. Cumque ille illos inibi perhumane reciperet, protinus ad Nomenoium ducem Britannorum mittit, ac sacramento fidem deinceps servandam esse illi firmavit.

3. *Ludovicus rex in auxilium Carolo fratri venit.* — « Quoniam tempus Placiti, quod ad Attiniacum condixerant, appropinquare videbatur », Carolus suorum consilio illuc veniendum duxit, ideoque Aquitanos et Burgundos, qui suæ parti favebant, *una cum matre secum venire præcepit.* Dum hæc aguntur, *Lotharius*, ut Ludovicum fratrem perderet, Rhenum trajecit, et Ludovicus a suis desertus in Bajoariam se recepit. Quod *inchoante mense Aprili* factum fuisse, testatur anna-

lista Fuldensis. Porro postquam Ludovicus in Bajoariam se recepit, videns Lotharius Carolum Sequanam transiisse, denuo ad ei resistendum studia et vires convertit. Interim, ut scribit annalista Fuldensis : « Hludovico per nuntios Karli ad auxilium vocato, et per Alamanniam iter facienti, comites, quos Hlotharius tutores partium suarum dimiserat, in Renense occurrunt cum exercitu, ortoque prœlio Adalbertus comes et incentor discordiarum occiditur, et cum eo innumerabilis multitudo hominum prosternitur III id. Maii. Itaque Hludovicus hac congressione victor Rhenum transiens Karlo fratri suo auxilium laturus, in Gallias pergit ». Locus in quo ad Rhenum dimicatum est, parum cognitus.

4. *Quid agendum sit, Ludovicus et Carolus deliberant.* — Lotharius Carolum, qui procedebat obviam Ludovico, acriter insistendum duxit a tergo, eoque cum copiis iter quamprimum arripuit. « Circumfusæ plebi », inquit Nithardus, « Carolum fugam iniisse, persequique illum quantocius posset velle denuntiat. Quo quidem nuntio fidos sibi alacriores reddidit, dubiis autem quibusque et affluendi audaciam injecit, et firmiores suæ parti reddidit. Cumque Carolus a Lodhario persequi se didicisset, quoniam in difficili loco aquis paludibusque circumfusis castra posuerant, ut absque qualibet difficultate, si Lodharius vellet, congredi possent, protinus obviam illi perrexit. Quæ quidem Lodhario ut nuntiata sunt, castra posuit, ac veluti fessis equis biduo requiem dedit. Iterato itaque cum hæc eadem fecissent, missosque invicem frequenter mitterent, sed nihil proficui deliberare possent, tandem appropinquantes Luduwicus et Carolus conveniunt, deque his omnibus in eodem conventu, quæ Lodharius absque quolibet moderamine erga se suosque sæviebat, dolendo conferunt, quidve deinceps agendum opportunius videretur, in crastinum deliberaturi.

5. *Sese ad prœlium accingunt.* — « Aurora siquidem delucescente conveniunt, consilium ineunt, in quo multum de tanta calamitate conqueruntur ». Ait postea Nithardus, eos a Lothario per suos petiisse, ut « cederet cuique quod patris fratrumque consensu juste debebatur. Sed hæc veluti pro nihilo ducta Lodharius sprevit, per suos se nihil absque prœlio velle mandavit. Confestimque obviam Pippino, qui ab Aquitania ad illum veniebat, iter arripuit. Quod cum ocius didicissent Luduwicus et sui, supra modum rem graviter ferentes (erant enim undique graviter tam itineris longitudine, quam et prœliis variisque difficultatibus, et maxime equorum inopia attriti) verumtamen quanquam hæc se ita haberent, timentes ne forte, si ab auxilio fratris frater deficeret, posteris suis indignam memoriam reliquissent, etc. quamobrem ex eadem magnanimitate mœstitia oppressi, invicem se adhortantes, gaudentes, velociterque ut Lodharium cito consequi possent, ibant. Cumque insperate propter urbem Alciodorensem (seu Autisiodorensem) uterque exercitus alter ab altero videretur, confestim Lodharius verens, ne forte fratres sui absque dilatione supra se irruere vellent, armatus castra aliquanto excessit, etc. quapropter aurora delucescente, Luduwicus et Carolus ad Lodharium mittunt, mandant valde sibi displicere, quod illis pacem absque prœlio denegaverat, etc. Is autem more solito per suos se responsurum promisit, et, ut legati regressi sunt, protinus obviam iter arripuit, ac locum, quo castra poneret, Fontaneum petit. Eadem autem die fratres sui post Lodharium iter accelerantes, antecesserunt illum, et propter vicum, qui Tauriacus dicitur, castra posuerunt. Crastina die exercitus præparati ad prœlium, castra aliquantulum excesserunt.

6. *Pax frustra a Carolo et Ludovico tentata.* — « Præmittentes Luduwicus ac Carolus Lodhario mandaverunt, ut memor esset fraternæ conditionis, sineret Ecclesiam Dei et universum populum Christianum pacem habere, etc. ad quod Lodharius more solito per suos se quidquid placeret notare respondit, mittensque per præsens Drogonem, Hugonem et Hegilbertum, mandat, non illos aliquod tale antea illi mandasse, ad quod considerandum, spatium se velle habere aiebat. Verumtamen Ricuinum, Hirmenaldum, et Fredericum sacramento firmare præcepit, quod nulla re alia has inducias peteret præter quod commune profectum tam illorum, quam et universæ plebis, sicut justitiam inter fratres et populum Christi oportebat, quærere volebat. Quo quidem sacramento Luduwicus et Carolus creduli effecti, eadem die et in crastinum, insuper etiam usque in horam secundam diei tertiæ, quod evenit VII kalend. Julii, pace utrorumque ex parte jurejurando firmata, ad castra redeunt, missam vero sancti Joannis in crastinum celebraturi. Pippino quoque eadem die Lodharius in supplementum recepto mandat fratribus suis, quoniam scirent illi imperatoris nomen magna auctoritate fuisse impositum, ut considerent quatenus ejusdem nominis magnificum posset explere officium, insuper autem haud se libenter utrorumque quærere profectum. Interrogati autem, si quiddam horum quæ mandaverant, recipere vellet, vel si quamlibet finitivam sententiam mandasset, nihil sibi eorum fuisse injunctum responderunt. Quamobrem cum omnis spes justitiæ ac pacis ex parte ablata videretur, mandant illi si melius non invenisset, aut reciperet unum horum, quæ illi mandaverant, aut nosset illos in crastinum (quod contigit, sicut præfatum est, VII kalend. Julii, hora videlicet diei secunda) ad omnipotentis Dei judicium, quod illis absque illorum voluntate mandaverat, esse venturos. Quæ quidem Lodharius solito more insolenter sprevit, et visuros se, quid agere deberet, respondit.

7. *Prœlium ad Fontanetum habitum.* — « Diluculo Luduwicus et Carolus consurgunt, verticem montis castris Lodharii contigui cum tertia, ut videtur, exercitus parte occupant, adventumque

ejus et horam secundam, ut sui juraverant, exspectant. Cumque utrumque adesset, prœlium super Rindam Burgundionum magno certamine committunt. Et Luduwicus quidem ac Lodharius in loco, qui Brittas dicitur, strenue confligunt. Quo superatus Lodharius terga vertit. Pars autem exercitus, quam Carolus in loco, qui Fagit vulgo dicitur, protinus fugit. Pars vero quæ in Solennat Adhelardum, cæterosque, quibus haud modicum supplementum, Domino auxiliante, præbui, appetiit, strenue conflixit », inquit Nithardus, qui prœlio interfuit, et ut opem Adhelardo, sic et magnum victoriæ momentum attulit. Pugnatum est *VII kalend. Julii, die sabbato*, ut notavit annalista Bertinianus; in qua pugna, inquit annalista Metensis, « ita Francorum vires attenuatæ sunt, ac famosa virtus infirmata, ut non modo ad amplificandos regni terminos, verum etiam nec ad tuendos proprios imposterum sufficerent. Tandem non sine gravi dispendio suorum Ludoicus et Carolus vicerunt ». Notabile etiam quod idem annalista Bertinianus scribit : « In quo prœlio Georgius Ravennatis episcopus a Gregorio Romano Pontifice ad Lotharium, fratresque ejus pacis gratia directus, sed a Lothario detentus, neque ad fratres venire permissus, captus est, et cum honore ad propria remissus.

8. *Saxones a Lothario Aug. ad idololatriam redire permissi.* — Idem annalista Bertinianus narrato prœlio scribit : « Lotharius terga vertens, et Aquasgrani perveniens, Saxones cæterosque confines restaurandi prœlii gratia sibi conciliare studet, in tantum ut Saxonibus, qui Sterlingæ appellantur, quorum multiplicior numerus in eorum gente habetur, optionem cujuscumque legis vel antiquorum Saxonum consuetudinis, utram earum mallent, concesserit. Qui semper ad mala proclives, magis ritum paganorum imitari, quam Christianæ fidei sacramenta tenere delegerunt. Herioldo, qui cum cæteris Danorum maritimis incommoda tanta sui causa ad patris injuriam invexerat, Gaula Crusaria, quæ vicina loco, hujus meriti gratia in beneficium contulit. Dignum sane omni detestatione facinus, ut qui mala Christianis intulerant, iidem Christianorum terris et populis Christique Ecclesiis præferrentur, ut persecutores fidei Christianæ Domini Christianorum existerent et dæmonum cultibus Christiani populi deservirent. Hludowicus partim terroribus, partim gratia, Saxonum quidem complures, Austrasiorum, Toringorum atque Alemannorum suæ omnes subjugat ditioni ».

9. *Normanni in Gallias per Sequanam fluvium primum irrumpunt.* — Dum Francorum reges inter sedigladiantur, *Normanni* in Franciam irrumpunt, et obvia quæque diripiunt. Monachus enim Fontanellensis, qui hoc tempore vivebat, in Chronico a Duchesnio tom. II edito habet : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLI, Indictione IV, quarto idus Maii venerunt Nortmanni, Oscheri quoque dux. Pridie idus Maii incensa est ab eis urbs Rothomagus. XVII kal. Junii regressi sunt a Rothomago, IX kal. Junii Gemmeticum monasterium igne cremarunt. VIII kal. Junii redemptum est Fontinellense cœnobium libris VI. V kal. Junii venerunt monachi de S. Dionysio redemeruntque captivos sexaginta octo, libris viginti sex. Pridie kal. Junii pagani mare petierunt. Obviusque illis factus est Vulfardus regis homo cum populo, sed pagani minime ad pugnam se præparaverunt ». Hujus irruptionis meminere annalista Bertinianus et auctor Chronici de Gestis Nortmannorum in Francia. *Gemmeticum* monasterium quinque leucis a Rothomago distat, et monachi Gemmeticenses audito Normannorum adventu statim alio commigrarunt, ac corpora sanctorum Hugonis metropolitæ Rothomagensis, et Aichadri sive Aichardi Gemmeticensis abbatis ad villam *Haspras* sive *Hasprum* transtulerunt, ut testatur monachus Gemmeticensis in poemate de profectione Gemmeticensium fratrum ad Haspras eorumque reditu ad Gemmeticum. Porro *Haspra* villa est in Cameracensi diœcesi posita; cœnobium vero Fontanellense in territorio Rothomagensi. Hæc prima Normannorum in Gallias irruptio per Sequanam fluvium, ut patet ex iis, quæ anno DCCC, num. 2, in medium attuli.

10. *Irrumpunt et in Angliam.* — Infesta et a Danis seu *Normannis* Anglia, ut produnt Ethelbertus lib. 3, cap. 3, Huntindoniensis ipso libri V initio, aliique. Hæc Huntindoniensis verba : « Adelwlf (id est, Ethelwolfus Occidentalium Saxonum rex) quinto anno regni sui cum parte exercitus (divisi namque erant exercitus) pugnavit contra gentem XXXV puppium apud Carrum (quod oppidum est a Carro flumine ita appellatum) Dacique victores fuerunt; licet enim parvus fuisset numerus puppium, magnus tamen erat puppes maximas numerus ingressorum ». Annalista vero Mailrosensis ait : « Dani prædaverunt circa Cantuariam, et Rovecestriam, et Lundonias ».

11. *Moritur S. Aldricus archiep. Senonensis.* — *Sanctus Aldricus* archiepiscopus Senonensis, qui Ludovico Pio semper fidelissimus adhæsit, quique variis pro Ecclesia Dei regnique Francici pace functus est officiis, vitæ monasticæ, cui adoleverat, iterum studiosus, abdicationem meditabatur, cum eum mors sustulit, ut testatur Lupus ejus discipulus, in Epistola XXIX ad Venilonem Aldrici successorem data : « Quæ etiam decessor vester beatæ memoriæ Aldricus, qui præfati Cæsaris (nempe Ludovici Pii) jussu et mirabili bonorum adnisu, nobis cum esset abbas (monasterii scilicet Ferrariensis), ablatus et Ecclesiæ Senonicæ pontifex factus est, ad nos immutabiliter proposuerat regredi, episcopali cura omissa, quando hanc vitam, ut credimus, feliciore mutavit ». Plures episcopi hoc et superioribus sæculis, tam in Gallia, quam in Anglia, ad vitam monasticam redibant, ut innumeris exemplis liquet. Verum, dum pastoralis sollicitudinis curam Aldricus proposuit

exuere, « sexto idus Octobris, feliciter migravit ad Dominum », inquit auctor anonymus ejus Vitæ apud Mabillonium sæc. IV Benedict. part.... qui cum annum ejus emortualem non memoraverit, in tres sententias viri docti abiere. Cointius annum DCCCXXXVI elegit, ut ibidem num. 3 et seqq. videre est, Mabillonius loco citato annum octingentesimum quadragesimum, cui Mathoudus in Catalogo archiepiscoporum Senonensium adhæsit, Baluzius vero in Notis ad laudatam Lupi Epistolam currentem annum præferendum esse censuit.

12. *Mors ejus ab hoc anno removeri non potest.* Hæc ultima sententia certa et indubitata; Gaufridus enim a Colione, qui teste ipsomet Mathoudo cæteris omnibus accuratius antistitum Senonensium Chronologiam expendit, recensuitque ad annum MCCXCIV, quo vivere desiit, in Tabula XXII habet : « Anno Domini DCCCXLI obiit sanctus Aldricus VIII idus Octob. apud Ferrarias in monasterio sancti Petri tumulatus, multis clarus miraculis illo loco ». Idem ante Gaufridum scripserat vetus auctor Catalogi episcoporum Senonensium, et Lupus Ferrariensis monachus, qui Fuldam a sancto Aldrico tunc Ferrariensi abbate, ut a Rabano illius loci abbate divinarum Scripturarum interpretationem disceret, missus fuerat, postquam anno DCCCXLII in patriam rediit, *X kal. Decemb.* abbas Ferrariensis renuntiatus est, et ad Rabanum Epistolam ordine XL scripsit : « Audivi sarcinam administrationis vestræ vos deposuisse », Epistolam vero XLI ad Immonem, in qua ait se invenisse omnia prospera, « præter domini ac nutritoris mei Aldrici, quantum ad me attinet, plenum infortunii obitum ». Quare cum Rabanus anno DCCXLII abbatiam Fuldensem abdicarit, ut suo loco ostendi, et Aldricus die decima mensis Octobris e vivis excesserit, Lupus, qui anno DCCCXLII, X kal. Decemb. abbas Ferrariensis dictus fuit, et utramque Epistolam dedit, evidenter ostendit, *Aldricum* mortuum esse die X mensis Octob. præsentis anni, non vero anni superioris. Mabillonius in Elogio historico Rabani sæc. IV Benedict. part. 2, num. 24, utrumque Lupi locum ad suam sententiam probandam frustra adhibet, sicuti et in Notis ad Vitam sancti Aldrici hæc verba Caroli in proclamatione contra Venilonem archiepiscopum Senonensem : « Mihi a domno et genitore meo piæ memoriæ Ludovico Aug. pars regni inter fratres meos reges divina dispositione est tradita, in qua parte regni vacabat tunc pastore metropolis Senonum ». Divisio enim regni, de qua loquitur Carolus rex, anno sequenti inchoata, annoque DCCCXLIII absoluta. Quare ex illis verbis certus annus mortis Aldrici deduci non potest; cum ea vera sint, sive *Aldricus* anno DCCCXL obierit, sive ad præsentem vitam protraxerit. Denique iisdem Caroli regis verbis Cointius abutitur, quando ait, Carolum regni partem, in qua Senonæ tunc archiepiscopo carebant, a Ludovico Aug. patre sibi traditam constanter asserere, ideoque *Aldricum* mortuum an. DCCCXXXVI, cum Ludovicus Aug. an. DCCCXXXVII in conventu Aquisgranensi sortem ejusdem Caroli plurimum auxerit. Nam manifestum est, *Carolum* loqui de divisione regni quæ anno DCCCXLII inchoata, quia eo Christi anno nihil Carolo in ea partitione assignatum, quod jam eidem a patre donatum non fuisset.

GREGORII IV ANNUS 15. — CHRISTI 842.

1. *A Lothario victo et profugo regnum translatum per episcopos ad Carolum et Ludovicum.* — Octingentesimus quadragesimus secundus sequitur Redemptoris annus, Indictione quinta, quo Gallorum episcopi conventum habent Aquisgrani, in quo ex petitione regum Francorum Ludovici et Caroli decernunt, de juribus regni in Gallia hostis ipsorum Lotharii imperatoris. Qui illum eo privantes, dividendum decernunt inter ipsos Ludovicum atque Carolum reges fratres. Quomodo autem ista se habuerint, ex Nithardo, qui interfuit, accipiamus, ac primum ista, quæ præcesserunt.

Cum enim Lotharius imperator in bello anno superiore posteriores tulisset, collecto rursum exercitu, rursum experiri adversus utrumque germanum, Ludovicum Carolumque tentavit : sed validiorem isti comparantes exercitum, pergentes adversus eum castra moventem, mox captare fu-

gam ipsum cum exercitu coegere: qui cæteris omissis, abiens cum paucis ad Rhodani ripam consedit. « Cum (inquit Nithardus, qui præsens erat) Ludovicus et Carolus eum a regno suo abiisse, certis indiciis cognovere, Aquis palatium, quod tunc sedes prima Franciæ erat, petentes, sequenti vero die, quid consultius de populo ac regno a fratre relicto agendum videretur, deliberaturi. Et primum quidem visum est, ut rem ad episcopos sacerdotesque, quorum aderat pars maxima, conferrent, ut illorum consultu, veluti numine divino, harum rerum exordium atque auctoritas proderetur. Et hoc illis, quoniam merito ratum videbatur, commissum est ». Hæc Nithardus de causa conventus Aquisgranensis. Quibus intelligis pietatem regum Francorum haud auspicari audere magna, nisi ex sacerdotum consultu, ut eo modo quid Deo placeret, agnoscerent; et quid per illos responsum esset, veluti cælitus missum oraculum securi susciperent. Quid autem tunc ab episcopis responsum sit, accipe : pergit enim idem qui supra Nithardus:

2. « Quibus (episcopis scilicet) ab initio gesta Lotharii considerantibus, quomodo patrem suum regno pepulerit : Quoties populum Christianum perjurum sua cupiditas effecerit : quoties idem ipse hoc, quod patri fratribusque juraverat, frustraverit : quoties post patris obitum fratres suos exhæreditare atque delere tentasset : quot homicidia, adulteria, incendia, omnigenaque facinora universalis Ecclesia sua nefandissima cupiditate perpessa sit. Insuper autem neque scientiam gubernandi rempublicam illum habere, nec quoddam vestigium bonæ voluntatis in sua gubernatione quemlibet invenire posse ferebant. Quibus ex causis non immerito, sed justo Dei omnipotentis judicio, primum a prœlio, et secundo a proprio regno fugam illum iniisse aiebant. Ergo omnibus unanimiter visum est, atque consentiunt, quod ob suam nequitiam vindicta Dei illum ejecerit, regnumque fratribus suis melioribus se juste ad regendum tradiderit. Verumtamen haudquaquam illis episcopi hanc licentiam dedere, donec palam illos percontati sunt, utrum illud per vestigia fratris ejecti, an secundum Dei voluntatem regere voluissent. Respondentibus autem, in quantum nosse et posse Deus illis concederet, secundum suam voluntatem se et suos gubernare, et regere velle, aiunt : Et auctoritate divina, ut illud suscipiatis, et secundum Dei voluntatem illud regatis, monemus, hortamur atque præcipimus ».

3. Huc adeste, politici novatores, qui in controversiam admodum frivole revocatis, num summus Pontifex potuerit Francorum regnum ab Hilderico stupido in Pipinum transferre; cum modo, ut videtis, Francorum episcopi judices sedeant de regno et regibus judicaturi; atque sua sententia (quod majus est) imperatoris Lotharii regnum hæreditarium transferunt in Ludovicum et Carolum, apposita, ut audistis, de his etiam præceptione, quæ et mox fuit exsecutioni mandata. Nam audi Nithardum: « Hinc autem uterque illorum duodecim e suis ad hoc opus elegit, quorum unus ego extiti. et sicut illis congruum, ut inter illos hoc regnum divideretur, visum est, contenti sunt. In qua divisione non tantum fertilitas, aut æqua portio regni, quantum affinitas et congruentia cujusque aptata est. Evenitque Ludovico omnis Frisia, etc. » Inferius vero ab eodem ista subduntur : « Quibus peractis, quique illorum e populo, qui se secutus est, suscepit, ac sibi, ut deinceps fidelis esset, sacramento firmavit. Et Carolus quidem Mosam regnum suum ordinaturus trajecit, Ludovicus vero Saxonum causa Coloniam petiit ». Hunc accipit finem conventus Aquisgranensis; reliqua vero in annum sequentem, quo sunt facta, rejicimus.

4. *Theophili imp. obitus et præsumpta conversio.* — Quod ad res Orientales pertinet, morte Theophili imperatoris sublato persecutore, Ecclesia illa nacta pacem respirat, piorumque imperatorum successione virescit, floretque decorem pristinum consecuta. Qui igitur obstinato animo in cultores sacrarum imaginum ab exordio sui imperii in hanc diem furere non cessavit; a Deo ipse flagella passus, meritam vindictam accepit, qui adversus eum erigens Sarracenos, eisdem in ejus perniciem favit, adeo ut (sicut anno superiori est enarratum) ob acceptas ab hostibus clades mœrore confectus, in lethiferum morbum inciderit, quo tandem modo miserando consumptus, ultimum obire diem coactus sit. Contigit Theophili imperatoris obitus hoc ipso anno Redemptoris octingentesimo quadragesimo secundo, Indictione quinta, tertio kalendas Februarii.

5. Quomodo autem ista se habuerint, cum plures Græcorum scribant auctores, nos ex Joanne Curopalata cæteris antiquiore petemus historicam veritatem, quam sic narrat : « Cum Theophilus hac spe decidisset, legationis scilicet ad Francos pro auxilio missæ, defuncto in via legato, qui missus fuerat, Theodosio, a morbo magis oppressus, lectica delatus, in Magnauram se confert. Ubi convocato senatu et reliquis claris civibus, suas calamitates tragice deplorans conquerebatur. Coactosque petebat, ut suæ erga se benevolentiæ meminissent, in fide et benevolentia erga uxorem, filiumque suum servanda, atque ipsis imperium ab insidiis tutum præstarent. Cumque ii, qui coacti erant, fracti essent miserabilibus imperatoris verbis : statim omnium gemitus et ejulatus sublatus est, omnes Deum deprecantes pro imperatoris salute ac vita vota fecere. Sin autem (quod minus optabant) mors illum occupasset, pro ejus uxore, suaque regina et filiis polliceri. Item si opus esset, vitam se profusuros, ipsisque imperium illæsum conservaturos, et illi hoc polliciti ». At quid ad sævitiam, Herodis instar, Theophilus tunc brevi moriturus adjecerit, ab eodem auctore sic accipe :

6. « Ut sibi vitæ finem adesse novit Theophi-

lus, in maxime obscurum carcerem Theophobum conjiciendum curat ad Bucoleonem (hunc enim de affectatione imperii calumniis impetitum fuisse pluribus idem narrat auctor). Jamque appropinquante fine, caput ei amputatum sibi afferri jussit. Quo accepto, manibus capillos contingens, supremum hoc verbum dixit: Neque post hæc ego ero Theophilus, neque tu Theophobus ». Ita miser hac novissima in virum innocentissimum exsatiatus crudelitate, ad vitæ finem appropinquavit.

Cæterum in ipso fine exhalaturum spiritum pœnituisse Theophilum erroris sui, et a Deo consecutum esse misericordiam, ex antiquioribus monumentis prodidit Gennadius patriarcha Constantinopolitanus in expositione pro Concilio Florentino Sessione quinta his verbis: « Imaginum oppugnator Theophilus divinorum et sanctorum virorum et Augustæ servatus est precibus ». Et quod hoc non satis videretur, paulo post subjicit ista: « Neque enim aut sanctorum virorum preces, aut Augustæ studium pro Theophilo valuissent, nisi prius ille suum peccatum confessus esset, sanctasque imagines colere et honorare, justum esse asseruisset. Quoniam is valde illustris extitit, sed cum in hæresim delapsus esset eorum, qui imagines oppugnabant (ut de eo scripta docet historia) os ejus admodum diductum est, ita ut viscera conspicerentur. Post cum ipsam venerabilium imaginum adorationem sanctam esse comprobasset, arreptam ex sinu cujusdam eorum, qui aderant, eamdem imaginem reverenter osculabatur. Paulo post inde ad tribunal raptus est. Pro quo cum assiduæ preces a sanctis viris et a regina effunderentur, ei venia data est.

7. « Nam Theophilum in somnis regina conspexit vinctum, tractumque ab innumerabili præcedentium et subsequentium multitudine. Ante illum ferebantur diversa instrumentorum genera ad torquendum accommodata ; ipsaque videbantur eos sequi, qui ad pœnam adducebant, quousque ad conspectum terribilis judicis pervenerunt, Theophilumque ante ipsum statuerunt. Provoluta igitur ad judicis illius tremendi pedes enixe multis lacrymis Augusta pro viro suo deprecabatur.

« Ad quam terribilis judex dixit : Mulier, magna est fides tua : propter te et sacerdotum tuorum preces conjugi tuo do veniam. Tunc ministris suis dixit : Solvite eum, uxorique ejus tradite. Similiter et sacer patriarcha, Methodius scilicet, omnium hæreticorum, Theophilique ipsius adnotatis scriptisque nominibus, hæc eadem sub sacra mensa collocavit, eademque nocte, qua regina visionem adspexit, vidit et ipse divinum angelum magnum templum ingredientem, qui dixit : Episcope, exauditæ sunt preces tuæ, et veniam Theophilus impetravit. Somno ergo experrectus, ad sacram mensam advenit, ibique cum legeret paulo ante conscriptum libellum, invenit, o Dei judicia ! Theophili nomen abolitum ». Hucusque de salvato Theophilo Gennadius. Quæ hoc anno post creatum Methodium patriarcham oportuit contigisse, de quo paulo post dicturi sumus. Modo autem ad Theophili successorem convertamus orationem. Quomodo autem mox Michael imperium post patris obitum sit consecutus, ita Curopalata enarrat :

8. *Assumpto in imperium Michaele cum matre Theodora restituuntur SS. imagines, ejicitur Joannes, eique subrogatur Methodius in patriarchatu Constantinopolitano.* — « Cum autem Theophilus vitam finiisset, filius ejus Michael imperii sceptra suscepit cum matre Theodora, eos habens tutores et curatores, quos ipsi in testamenti tabulis instituerat Manuelem magistrum et domesticum vocatum scholarum, et Theoctistum patricium et logothetam Dromi. Qui simul atque mortuus est Theophilus, in hippodromum ingressi, ibique ad concionem convocato populo, verba faciunt, commemorantes imperatoris erga ipsos benevolentiam, multisque dictis ad demulcendos ac deliniendos animos audientium sibi amorem conciliarunt ; qui pro salute imperatoris, vel proprium sanguinem se fusuros polliciti sunt ; pollicitationesque statim jurejurando obstrinxere ». Sed quid ejus mater Theodora simul atque cum filio firmatum imperium accepit, pie religioseque peregerit, audi ista dicentem eumdem Curopalatam :

« Igitur Theodora imperio cum filio potita, statim et ab initio piorum virorum monitis, quæ ad Iconomachorum sectam exstirpandam pertinebant, explorabat ; quæ quidem a Leonis ex Armeniis imperio, usque ad eumdem Theophili obitum omnem Romanorum ditionem pervaserat. Assentiebatur ejus demolitioni Theoctistus quoque, sed Manuel ad quoddam tempus ambiguus fuit. Verum nemo aperte ac libere loqui de ipsa eruenda audebat, cum maxima cœtus pars et senatus, atque adeo ipse patriarcha hac hæresi imbuti essent. Solus autem Manuel divina vi impulsus id ausus est. Nam prius (ut dictum est) animi dubius erat in sacrosanctarum imaginum cultu, quem postea tali de causa complexus est.

9. « Gravissimo morbo fuerat occupatus, jamque ejus vitæ salus desperata erat, omni medicorum arte fatigata. Venerunt igitur ad ipsum quidam, qui eum decessisse audierant, venerandi ac pii monachi a monasterio Studii. Qui cum ad lectum accessissent, eumque adhuc vivere et spirare cognovissent, prædixerunt fore, ut viveret, et in pristinam valetudinem restitueretur. Qui prius nullam his fidem habebat : veruntamen instantibus divinis viris, hortantibusque, ne dubitaret de virtute Dei, quæ sibi illuxerat , paululum morbo allevatus est tenui atque imbecillo cantu : Et quomodo (ipsis inquit) erit hoc mihi, o divini Patres ? animæ vires defecerunt, corpus totum exhaustum est et aruit, et ego jaceo quasi salsamentum conditum et exsiccatum, nulla alia re a mortuis differens, quam solo spiritu. Quænam igitur spes ? vel quæ ratio persuadebit me convaliturum, pristi-

namque sanitatem restitutum iri ? Responderunt igitur sancti viri illi : Omnia fieri a Deo possunt, neque quicquam est, quod ille non possit. Si igitur operam dabis, cum convalueris, ut Iconomachorum exstinguatur incendium, et sacræ imagines, et priscæ et patriæ leges restituantur : pollicemur tibi vitam. Quo dicto, abierunt. Manueli vero, nec opinato, et præter omnem exspectationem melius esse cœpit, naturalesque vires sine ullo impedimento redibant, ac breviori tempore ab omni vi morbi liberatus est.

10. « Statimque facile equitans, ad palatium se confert, et ad reginam ingressus, omnibus modis eam hortari cœpit, ut sanctas restitueret imagines. Quæ tamen jam pridem sibi dari hujuscemodi exspectabat occasionem ; siquidem a parente sua ad id semper accendebatur, et a matris fratribus patriciis. Sed tamen restitit Theodora verbis Manuelis, sive jusjurandum erga virum verita, sive tamen (ut diximus) quod metueret frequentiam eorum, qui hæresi detinerentur. Instante autem Manuele, Theodora : Meus, inquit, o magister, vir et imperator veritatis amator erat, et nihil unquam inconsiderate fecit, atque hoc dogma, nisi sacris legibus et sanctis Scripturis esset interdictum, nunquam ille ex Ecclesia tollendum curasset. Quæ cum illa dixisset, propediem illi adesse vitæ finem, imperiique amissionem minatus est, neque ipsi tantum, sed etiam ejus filio, nisi divinum ornatum sanctis imaginibus templum restitueret. Quibus verbis sive deterrita, sive (ut diximus) alioqui prompta regina omni studio rem suscepit. Statimque in Theoctisti tentoriis omnes prudentia et eloquentia præditos viros tum ex themate, tum ex concilio cogi jussit, ibique disputari ac proponi, quæ ad rectam fidem pertinerent. Omnibusque, ut ita dixerim, congregatis, multisque verbis factis et testimoniis sacræ Scripturæ non paucis adductis, pia pars tandem superior fuit.

11. « Ac subito dogma propositum est, ut sacræ restituerentur imagines, episcopis, monachis et senatoribus, quicumque majoris partis prius morbo detinebantur, quod esset melius ediscentibus et veritatem edoctis, sententiam in melius commutantibus. Quicumque vero altiori impietate hæresi infecti ita se haberent, ut a prava opinione deduci non possent, illi e civitate ejecti, in exilium mitterentur. Sublato item impio patriarcha, et pontificatu abdicato, per quosdam viros fide dignos ad eum missos ex iis, qui custodiæ palatii præerant. Quibus obedire ille prius noluit, neque de sede decedere, affirmans nunquam volentem ab ipsa Ecclesia recessurum. Qui ubi reversi ad reginam, quæ eos miserat, eam de illius pertinacia docuerunt : statim Bardas patricius, reginæ frater mittitur percontaturus, quare Orthodoxæ fidei non cederet patriarchatum? At Joannes versutus et callidus tum in scribendo, tum in comminiscendis calumniis, ut si quis alius, plumbo sibi ventrem, tergaque compunxit, et nares, ut videretur ab aliquibus flagris cæsus ; et ab his, qui missi fuerant, ita se affectum exclamans, qui barbarico more se invasissent. Sed præcipue a Constantino Viglæ Drungario supplicabat tantisper sibi veniam dari, quoad vibices evanescerent. Et hæc Joannes dixit.

« Bardas autem patefacto, et redarguto illius commento, ita percitus vel invitum de patriarchatu dejecit. In cujus dejecti locum regina patriarcham Ecclesiæ sacrum ac divinum virum Methodium sufficit, qui adhuc martyrii puncta ob confessionem in carne sua gestabat, omnibus piis sacerdotibus et laicis, et monachis, et illis item, qui sese in montibus exercebant, multo gaudio illius declarationem approbantibus. Qui confestim ad reginam profecti, unanimes æterno anathemate hæresim illam condemnarunt ». Hæc initio imperii quæ a Theodora ejusque filio recte gesta sunt.

12. Verum ista de restitutione imaginum habita disputatione, et hæresis condemnatione, ejectioneque Joannis, atque subrogatione Methodii nequaquam perfunctorie facta sunt, sed secundum canones, ad hæc agenda congregato Concilio, de quo hic intexenda est Theophanis presbyteri temporis hujus scriptoris narratio, qui in oratione in S. Nicephorum patriarcham dicta, habet hoc anno, post Theophili imp. obitum, opera Theodoræ Augustæ Synodum Constantinopoli esse collectam; illicque damnatam hæresim, et ipsum patriarcham Joannem hæreticum, Methodium vero electum; hæc enim habet : « Postquam defuncto Theophilo, imperium ad ejus uxorem Theodoram et filium eorum Michaelem admodum adolescentem delatum est, in pietatis studium curamque maxime incubuit femina vere Dei munere (ut nomen ejus indicat) data, ex omnibus præclaris et magnis facinoribus, quibus principes probari solent, nullum præstantius existimans, quo tutius sibi imperium confirmaret, aut virilem in feminea persona fortitudinem exerceret, quam si pietatis et religionis cultu Deum sibi propitium redderet. Id autem nullo pacto facilius aut commodius posse contingere, quam si perturbationem in Ecclesia jam diu excitatam sedaret, et partem in illo morbo laborantem reduceret ad sanitatem ; et qui inter se animi essent abalienati, conciliarentur atque idem omnino sentirent. Sic igitur fore, ut cum una esset omnium sententia atque idem sensus, vera sinceraque fides Apostolorum, Patrumque institutis tanquam solidis fundamentis insistens, firma atque immobilis conservaretur, et sibi deinceps imperii gubernatio facilis et tolerabilis permaneret.

13. « Hæc igitur cum illa vere animo excellens et mente fortis regina ingenio suo excogitasset, et providentia considerasset, re cum illis, qui erant in magistratu et dignitate constituti, communicata, accersit cum ipsis eos, qui inter monachos præstabant, et de imaginum instauratione quæstionem proponit. Cumque idem omnes consentientes comperissent, diuturnoque ejus rei

desiderio teneri, atque animo excruciari propter religionis in ea re mutationem, postulavit, ut se etiam Patrum auctoritatibus ad veritatem confirmarent, quas variis in libris invenissent. Mandavitque quo in loco palatii præfinito cœtus Ecclesiasticus universus cogeretur, et ad populum ea de re quam apertissime verba faceret. Tanta autem multitudo confluxit, ut numero comprehendi non posset. Convenerunt enim non solum illi, qui mentem sanam impietatis temporibus conservarant, verum etiam quamplures ex iis, qui cum pietatis hostibus consenserant, quique sacerdotiis et Ecclesiis regendis ab ipsis electi fuerant : e vestigioque mutata sententia, eos, qui sanctas imagines oppugnarant, anathemati subjecerunt.

14. « Qua quidem celeri et insperata rerum mutatione, Joannes, qui tunc impie munus pontificium administrabat, stupore et mentis caligine captus, parum abfuit, quin ipse sibi manus inferret, mortemque consisceret. Hic enim sceleris caput et summa fuerat : qui cum impie sentiret, et apud imperatores auctoritate posset antea plurimum, eos mendaciis et dolis imprudenter inconsiderateque confictis, in impietatis barathrum impellebat. Eo igitur propter flagitia, quæ in Deum admiserat, uno omnium consensu, et cunctis tum magnorum imperatorum, tum universi cœtus Ecclesiastici suffragiis a sacra sede cum ignominia ejecto, Methodius vir et vita et doctrina valde probatus, et qui pro veritate et religione multa certamina et longum exilium pertulerat, atque inde plagis et carcere diu cruciatus redierat, omnibus in dignitate constitutis approbantibus, electus est, qui sacram reginæ urbium civitatis sedem obtineret.

15. « Tunc Nicææ secundum divinitus electum sanctum Œcumenicum Concilium, quod Irenæ imperatricis verum ab ipsa pace nomen habentis, et Tarasii maximi beatissimique patriarchæ studio celebratum est, merito firmam obtinuit auctoritatem ac robur, cum omnes quæ, Deo aspirante, in ipso decreta fuerant, comprobarent. Tunc omnes Ecclesiæ suum ubique decus receperunt, et venerabilium imaginum splendore fuerunt illustratæ : ejectisque illis, qui eas nefarie insectabantur, sacerdotes in eis ac duces recti dogmatis sunt constituti ». Hactenus Theophanes de rebus in Synodo Constantinopolitana adversus Iconomachos gestis. Tunc accidit, ut inter alios Orthodoxos confessores ad sedes episcopales promotos, fuerit Theophanes ille Theodori frater vultu litteris exaratus, de quo plura superius, qui Nicææ Bithyniæ factus est archiepiscopus ; de quo etiam proxime suo loco, hoc eodem anno dicturi sumus.

16. *Circa hæresim Iconoclastarum penitus dissipatam animadversiones.* — Sic igitur hæresis illa, quæ Constantinopoli ante centum viginti annos e portis inferni magno fastu, auctore imperatore, potens ac furens in Ecclesiæ damnum erupit, et repressa sæpius, rursus sanguine sanctorum ebria audacius est debacchata Constantinopoli : hoc anno tandem penitus exstincta fuit. Quanta ista invexerit secum mala, quot quibusque cladibus sæpius pessum dederit Ecclesias Orientales, nec mente, nedum scriptis quis assequi possit, ut licet totus hic tomus in his insumptus sit, haud tamen scriptorum inopia cuncta complecti potuerit, sed vix ex plurimis pauca receperit ex iis, qui sunt reperti hujus sæculi, scriptoribus eruta. Deploravit frustra jacturam suam imperium Orientis, cum hujus occasione hæresis, Occidentalis imperii dispendium passum est, cum in pœnam imperatoris Iconoclastæ fuit ab illo diremptum, atque postea genti facienti fructum ejus collatum est, homini, inquam, Dei amico, et qui inventus est secundum cor ejus, Carolo Magno imperatori. Quis unquam regum vel aliorum principum gloriari potest aliquod sibi et successoribus suis ex hæresi bonum partum ? Sicut enim a patre mendaciorum ipso diabolo bonum nullum, mala omnia provenire, nullus ignorat ; ita plane ab ejus inventis, ipsis, inquam, hæresibus, innumera in orbem semper inferri damna, dubitare quis potest ? Ut de his jam illud, quod est in Job [1], jure dici possit : « Vidi eos, qui operantur iniquitatem, et seminant dolores et metunt eos, flante Deo periisse, et spiritu ejus iræ esse consumptos ; rugitus leonis, et vox leænæ, et dentes catulorum leonum contriti sunt. Tigris periit eo quod non haberet prædam, et catuli leonis dissipati sunt ». Cum videlicet ejusdem hæresis auctores et propagatores Leones Isauricus et Armenus, et eorum successores Iconoclastæ imperatores, una cum sua ipsorum hæresi, tigridis nomine designata, consumpti sint absque ulla spe. De quibus triumphans Ecclesia, martyrum fuerit illustrata coronis, insignita trophæis, innumerisque de prostrata impietate locupletata victoriis.

17. Quando et inter insignes Orientis Ecclesiæ pugiles, præcipue enituit virtus Studitarum : hi enim suis precibus (ut vidisti) revocando pæne mortuum ad vitam curatorem imperii, coegerunt hæresim mori. Alumni isti erant magni illius Theodori, ejusdem monasterii Studitarum præpositi, cujus certamina eadem ex causa suscepta, illata sævissima verbera, eademque toties repetita, tum conceptam, modo perfectam peperere pacem Ecclesiæ. Quæ enim ipse seminavit in lacrymis, messuerunt filii in exultatione : irrigavit ipse crebrius sata sanguine, venerunt filii cum exsultatione, portantes manipulos suos, ut secundum illud Dominicum dictum his acciderit [2] : « In hoc enim est verbum verum, quia alius est, qui seminat, et alius est, qui metit. Ego misi vos metere quod vos non laborastis ; alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis ». Sed jam ad sanctum Methodium redeamus, de quo auctor, qui sui temporis res gestas prosecutus est Joannicii, ista habet :

[1] Job. IV. — [2] Joan. IV.

18. *Scissa Ecclesia Constantinopolitana Joannicius et Methodius archiepisc. pro unitate laborant.* — « Methodius revera vir sacrosanctus, et homo Dei in sacris collocabatur sedibus (ut de eo idem sanctus prædixerat Joannicius) et ut semel dicam, cum omnia ab eo fuissent traducta ad fidem Orthodoxam, et sopitus esset omnis fluctus, et sæva tempestas, et res erant quietæ : quædam alia seditio excitatur a piis, et res Ecclesiæ rursus erant divisæ et redactæ in duas opiniones. Nam alii quidem volebant habere in ministerio eos, qui dignitatem sacerdotii acceperant ab Iconomachis, utpote qui per hoc nihil pietati officerent ». Quod scilicet ea hæresis non dogmata de divinitate, vel humanitate Christi, vel quid hujusmodi Ecclesiæ Orthodoxæ tetigerit, sed ritum et traditionem Ecclesiæ labefactarit. « Illi autem », subdit auctor, « profanis sancta tradere manibus, putabant omnino esse impium, et minime Deo gratum, nec admittendum. Et qui Deo quidem vere vivebat Methodius ægre ferebat, angebatur, corde lacerabatur, putabat magnum Paulum resonare in auribus, propemodum hæc loquentem [1] : Utinam sim a Christo anathema pro fratribus meis secundum carnem, si modo steteritis nobiscum, et communiter Trinitatem glorificemus ». Et ille quidem sic se habebat. Omnes illos comministros habere desiderans, qui in reliquis essent Orthodoxæ sententiæ. At quid adversarii ? subdit auctor : « Illi autem parati erant omnia pati potius, quam dimittere ea, quæ visa fuerant, adeo ut hinc in partes duas scinderetur cœtus Ecclesiæ, et alii quidem secum, alii vero cum illis se conjungerent.

19. « Dei itaque amicus Joannicius incidens in res adeo turbatas, partim quidem per se, partim vero per litteras veluti fistula revocabat divulsam partem gregis, et ei, qui est solus Deus, qui est solus bonus Pastor et non mercenarius, conciliabat : maxime vero archiepiscopi Methodii jam labantem recreabat animum, multa quidem et alia scribens. Ante omnia autem iis, qui homousion absurde et aliquo modo scindunt, novasque et absurdas opinantur divisiones : eis ne aurem quidem adhibere suadebat, non sal, non tectum cum his habere commune, non eos alloqui, sed quam maxime declinare eorum congressionem. Admonebat enim, ne posse quidem sanctum eum reputari sacrificium, cum qui sacrificatur contemnit et vilipendit. Scribebat autem Methodio, ut illos potius haberet circa divinum sacrificium, quos nosset cum eo sentire de dogmate Orthodoxiæ. In fine vero Epistolæ valere cum circa sanam rationem optavit magnus Joannicius ». Sic igitur in eamdem sententiam, qua Methodius, pedibus abiens sanctus Joannicius, suadebat illos procul tantum facere ab altari, qui adhuc essent hæresi inquinati, non pœnitentes errorenque detestantes, et præ cæteris Iconomachos. Pergit auctor :

[1] Rom. IX.

20. « Cum hæ venissent litteræ, divinus quidem Methodius memoriæ mandavit ea, quæ scripta fuerant. Improbi autem homines eam rem irridebant et habebant ludibrio, et male ab ipsis bonus audiebat Joannicius. Ille vero cum cognovisset, quod ipsi eum calumniarentur : ita stans, ut eum omnes possent audire, de Deo et de rebus divinis disserens, eos ita vi cepit, et in suam redegit potestatem, ut non solum abstinuerint a sua in eum insania, verum etiam eorum mentes ad id, quod est melius, converterit, et iis dimissis, quæ prius eis visa fuerant, Orthodoxæ fidei dogma didicerint, ut ipse exprimebat. Sic frequentissimus ille populus victus fuit ab unius hominis virtute, et totæ civitates dependebant ab una illius sententia, iis, quæ meditata fuerant longo tempore, brevi depositis ». Hæc de his auctor.

Qui igitur post tot Ecclesiæ Constantinopolitanæ naufragia, ejus clavum e manibus hæreticorum evulsum moderandum suscepit patriarcha Methodius, ad revocandos in Ecclesiam lapsos mirifice laboravit. Quod vero hi reperirentur variæ ætatis diversæque conditionis : ne vilesceret Ecclesiastica disciplina, eosdem omnes diverso modo censuræ Ecclesiasticæ voluit esse subjectos. Quamobrem pro salute omnium ejusmodi promulgavit edictum, cui ejusmodi titulus reperitur inscriptus :

21. « Methodii sanctissimi patriarchæ Constantinopolitani de iis, qui abnegarunt, per diversos modos et ætates [1].

« Si puer quidem comprehensus fuerit, et abnegaverit seu metu, seu ignorantia et inscitia : is propitiationis preces septem diebus accipiat, et octavo die lavetur, et a lavacro linteo accinctus, chrismate inungatur, ut solent inungi, qui baptizantur, et ferat vestes novas, secundum ordinem eorum, qui illuminantur.

« Si autem sint adolescentes, vel senes, seniove confecti ; siquidem per tormenta negaverunt, clementer ac benigne cum eis agatur, sed duas Quadragesimas jejunent, vacantes orationibus, et genuflexiones assiduasque preces peragentes. Duarum autem Quadragesimarum fine appropinquante, octo diebus propitiatorias preces suscipiant, et sub omnibus, qui inveniuntur cum sacerdote, qui pro eis Deum placat, eas faciant, et dicant intensa voce, Kyrie eleison, centies. Et sicut superius statuimus, laventur et ungantur secundum priorem constitutionem ; et celebrato sacrificio, sacrosanctis mysteriis digni habeantur vacantes Ecclesiæ et sacrorum celebrationi octo diebus.

« Si qui autem sua sponte ad negandum transfugerunt : ii quidem habent canonem terribilem ; sed propter commiserationem duos annos jejunent a carnium et ovorum esu et a vino abstinentes, genuum inflexiones facientes, si sint quidem juvenes et robusti, quotidie centum diebus, ducenties

[1] Extat bibl. Sanct. tom. VI. c. 619. et additio ad Theod. Bals.

dicentes, Kyrie eleison. Duobus autem annis expletis, ante octo dies preces propitiatorias accipiant, et quæ sequuntur, ut prius statutum est, in ipsis fiant, sive sint viri, sive mulieres, modo sint perfecti ætate ». Ista Methodius.

22. At nec de ipso illud prætermittendum quod tradit Glycas his verbis: « Quia Methodii malæ propter sacrarum imaginum propugnationem contundendo læsæ solutæque fuerant a Theophilo, necesse habebat, ut eas tenui quadam fascia linea obligaret. Unde mea quidam sententia mos inolevit, hodieque durans, ut pontifices ab anteriori parte lineas fascias alligatas habeant ». Hæc ipse.

Sed redeamus ad Theodoram Augustam, quæ expleta Synodo de restituta fide Catholica, expurgataque a fæce hæreticorum Ecclesia Constantinopolitana, collocato jam in throno Catholico patriarcha, hilaris convivium Orthodoxis confessoribus præparavit, in quo quid acciderit, hæc accipe a Curopalata, qui ait: « Iconomachorum hæresis tali modo terminata est, et Orthodoxorum Ecclesia suum recepit ornatum, venerandarum imaginum restaurationem. Hanc celebritatem rectæ fidei colens olim beata regina, Ecclesiæ cœtui convivium præbuit in loco, ubi palatia Curiani sita erant. Cum cæteris convivis numerati sunt et invitati Theophanes et illius consanguineus, (imo germanus) Theodorus, in quorum vultu notæ inustæ erant ».

23. *Theodorus monachus in convivio aulico.* — Quod ad Theodorum pertinet, ex his (si ista vere se habent) corrigas opus est, quæ in Actis vitæ ejus atque fratris Theophanis leguntur, ubi dicitur Theodorus ante redditam Ecclesiæ pacem esse defunctus in carcere; quem ad hæc etiam pervenisse tempora, sermo ille historicus recitari solitus apud Græcos ipsos in Ecclesia Dominica prima Quadragesimæ, habet, cæterique omnes Græcorum historici tradunt post Curopalatam, qui sic pergit: « Jamque vigente convivio, et tragematis, placentis videlicet ac bellariis appositis, frequenter regina in ora Patrum oculos intendens, et perspiciens in eorum facie inustas litteras, suspiria emittebat et lacrymas. Et quidam de Patribus hoc conspicatus, causam rogavit, cur illa tam frequenter in ipsos oculos intenderit. Quæ cum respondisset: Vestram admiror fortitudinem, quomodo insculpi in ore vestro tot litteras sustinuistis, et misereor, atque infelicem illum censeo, qui tanto in vos odio adductus est, ut hæc patrarit. Respondens beatus Theophanes: Pro hac, inquit, pictura, regina, in judicio Dei incorrupto cum tuo viro et imperatore judicabimur.

24. « Quo dicto perculsa est regina, et cum lacrymis sancto dixit: Et hæc est pollicitatio vestra, et scripta fœdera, ut non modo non ignoscatis, sed etiam ad judicium adducere et vocare studeatis? Quam redarguens patriarcha et reliquus sanctorum episcoporum cœtus, et doloris vehementiam allevantes, exsurrexerunt, et statim dixere: Nostra, o regina, fœdera et pacta firma et stabilia sunt, ita ut mutari nequeant, sed istius contemptum jam valere sinere honestum est: atque ita mitigatus est reginæ dolor ». Hæc de his Curopalata, ex quo descripsere reliqui Græcorum auctores. Quod ad pollicitationem episcoporum et pacta, quæ exigebat ab episcopis Theodora Augusta, pertinet: nihil aliud puto intelligere voluisse, nisi quod iidem episcopi promisissent hæreticis omnibus pœnitentibus tam vivis, quam defunctis tribuere veniæ spem. Porro eumdem Theophanem confessorem Theodori germanum, gloriosæ confessionis merito, creatum fuisse archiepiscopum Nicææ in Bithynia civitate, testantur qui ejus certamina scripsit, et alii Græcorum historici.

25. *SS. imagines solemni ritu restitutæ, annuus dies festus indictus cum sacris canticis.* — At vero erectio ista atque restitutio sacrarum imaginum in Ecclesiis Constantinopolitanæ civitatis solemni ritu celebrique facta est pompa, convenientibus imperatoribus in magnam Ecclesiam, una simul cum sacro clero atque venerandorum ordinibus monachorum, confluentibus pariter ex viis omnibus, instar amnium in mare immittentium se agminibus populorum. Celebrataque sunt veluti encænia quædam innovatæ atque sanctificatæ et illustratæ Basilicæ, quæ ab impiis Hagiomachis Iconoclastis fuerat deformata, profanata atque penitus denigrata. Sacræ sunt illic preces publice recitatæ, sacrosanctum sacrificium incruentum oblatum in gratiarum actionem ob tot tantaque simul a Deo populo suo præstita beneficia; quod qui in duas partes diro schismate scissus esset, jam diruto interjacente et ab invicem dividente altero pariete, coisset in unum corpus sub uno capite sancto Methodio, sicut in unam fidem, veteremque ritum atque traditionem, atque convenissent in unam Ecclesiam.

Tunc et magnus confessor Theophanes vultu inscriptus, decorus facie ob elucentia in ea pulchra stigmata confessionis, sacrum Deo in gratiarum actionem cecinit hymnum, triumphale carmen, instar Moysis post transitum maris rubri, hostibus mari mersis, filiis Israel liberatis, choream sacram ducens et præcinens, cæteris recinentibus, dignas Deo Deique Genitrici gratiarum actiones alacriter persolvit.

26. Tempus erat, quo celebrari consuevit in Ecclesia solemne jejunium Quadragesimæ, cujus ingressus instabat prima Dominica; sed luctus et pœnitentiæ tempus illud, in gaudium et lætitiam atque exultationem et jubilum est conversum, ut secundum sacrum vaticinium Isaiæ[1], « daret in eo Dominus coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris ». Cum et nec deessent, quæ subjicit: « Vocabuntur in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum ». Confessores nimirum Catholicæ fidei, qui magno robore sustinuissent ferociter debacchantes atque furentes

[1] Isa. LXI.

adversarias potestates. Sed et factum quod sequitur: « Et ædificabunt diruta a sæculo, et ruinas antiquas erigent, et instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem et generationem ». Cum videlicet non in una civitate Constantinopolitana solummodo, sed ubique, longe lateque, toto Orientali imperio Romano, in pristinum decorem et cultum omnes restituerentur Ecclesiæ. Sed et ne quid deesset ad plenam ab eodem Propheta decantatam lætitiam, æque tunc fieri contigit, quod subditur istis verbis: « Et stabunt alieni, et pascent pecora vestra, et filii peregrinorum agricolæ et vinitores vestri erunt ». Cum scilicet qui alieni erant a fide Catholica, atque etiam ab unitate Ecclesiæ peregrini, iidem æque simul in una fide conjuncti et coagmentati, ex alienis facti sunt proprii, et ex peregrinis cives sanctorum et domestici Dei, iidemque pastores populorum atque cultores agri Dominici; ut una omnium vox exsultationis esset psallentium Davidicum illud[1]: « Sicut lætantium omnium habitatio est in te ». Atque ad postremum absolveretur quod subditur: « Vos autem sacerdotes Domini vocabimini, ministri Dei nostri ». Cum legitime præesse cœperunt Ecclesiis, in quibus antea a lupis lupi fuerant instituti titulo mentito pastorum, redditi jam ex lupis veri pastores, custodes gregis, atque ministri fideles; adeo ut ex hac die nunquam amplius auditus fuerit in Orientis Ecclesiis ejusmodi in sacras imagines ululatus funestus luporum, rugitusque leonum sævientium imperatorum, sed tantum hoc nostro sæculo in Occidente, proh pudor! ruditus vilium asinorum in sacras imagines calcitrantium.

27. Cæterum secundum quod est scriptum in psalmo[2]: « Cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi ». Haud satis visum Ecclesiæ Orientali pro tot tantisque a Deo beneficiis consecutis in restitutione sacrarum imaginum unica tantum celebritate immensitatem quam deberet gratiarum actionis explere: quamobrem sacro antistite una cum collegis episcopis Methodio decernente, statutum fuit ut annua die, eadem prima Dominica Quadragesimæ, perpetua memoria tanti a Deo accepti beneficii coleretur, recoleretturque in ea cum ingenti gratiarum actione restitutus in Oriente sacer cultus imaginum. Quæ tanta celebritas pietatis hactenus apud eos feliciter perseverat.

In qua inter alias divinas laudes sacra victoriæ cantica duo in Ecclesia publice occinuntur, Theophanis confessoris alterum, alterum vero Theodori Studitæ titulo prænotatum. Quæ ipsa hic tibi reddituri sumus, tum græce tum latine fideliter scripta. Noster enim Fredericus Metius vir honestissimus et græcarum rerum peritissimus, a quo accepimus, latinitati donavit accepta ipsa e Græcorum sacro libro, Triodio nuncupato, quo utuntur pro divinis Officiis celebrandis a Septuagesima usque ad octavam Pentecostes; in cujus liminari pagina legitur, librum illum exaratum a S. Cosma, auctum vero a Theodoro atque Josepho Studitis et aliis patribus, inter quos nominatur Nicephorus Callistus, cognomento Xanthopulus. Ibidemque etiam latius declaratur, cur idem volumen Triodium nominetur.

28. In eo autem, qui secundo loco ponitur hymnus Theodori Studitæ nomine, considerandum putamus, ipsius hymnum illum esse non posse, quem ante hæc tempora ex hac vita migrasse vidimus, et hymnus ille non ante hæc tempora, cum pax est Ecclesiæ restituta, potuit esse scriptus: quod et auctor ipse demonstrat manifestius, dum in ejus septima oda viginti octo annos persecutionis hujus numeret, a tempore scilicet, quo regnare desinente Irena Augusta pacis Ecclesiæ conciliatrice, successit Leo Armenus imp. Iconoclasta, Ecclesiæ persecutor, a cujus imperii exordio usque ad Theophili imperatoris obitum, quo exstincta est persecutio, tot anni, nempe viginti octo, interjacent. Quamobrem dicendum est, hymnum illum Theodori esse non posse, quem existimamus alicujus ex discipulis ejus, monasterii Studitarum professoris esse opus, et fortasse Naucratii, vel alterius ex confessoribus illis, qui sub persecutione diversorum imperatorum, multa pro cultu sacrarum imaginum (ut vidimus) passi sunt. Nos autem reddemus primo loco Theophanis hymnum, ut ipsa se habet inscriptio.

[1] Psal. LXXXVI. — [2] Psal. LXXV.

CANON EPINICIUS SIVE VICTORIALIS A THEOPHANE CONFESSORE conscriptus suis Odis distinctus. Et dicitur ad Matutinum prima Dominica Quadragesimæ, quando sacra Imaginum erectio Constantinopoli celebratur. Qui festus dies, Orthodoxia nuncupatur. In quo hymno illud observandum, quod fieri minus potuit, ut in ejus versione idem rhythmus servaretur, qui habetur in canone græco. Qui etiam hac de causa ita est interpunctis distinctus pro servando rhythmo, ut sententiæ ipsæ aliquando pervertantur.

Insuper sciendum est quod in his hymnis Odis distinctis semper immediate post primam sequitur tertia, omissa secunda. Cujus rei hanc a Græcis accepi rationem, quod cum novem Odis hymnus distinctus sit ad imitationem novem chororum Angelorum, secunda demitur, quod secundi ordinis credantur ab illis fuisse Angeli apostatici, quorum nulla est communis cum aliis laudatio.

ΤΗ α΄. ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ

Τεσσαρακοστῆς.

Εἰς τὸν ὄρθρον, κανόνες ψαλλόμενοι, ποίημα τοῦ κυρίου Θεοφάνου, οὗ ἡ ἀκροστιχίς : Σήμερον εὐσεβίης θεοφεγγέος ἤλυθεν αἴγλη.

Ωδὴ α΄ Ἦχος δ΄, πρὸς· Θαλάσσης τὸ ἐρυθραῖον πέλαγος.

Σκιρτῶντες μετ' εὐφροσύνης σήμερον, πιστοὶ, βοήσωμεν· ὡς θαυμαστὰ τα ἔργα σου, Χριστὲ, καὶ μεγάλη ἡ δύναμις, ὁ τὴν ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν ἐργασάμενος.

Ἡμέραν χαρμονικὴν, θεόφρονες, δεῦτε τελέσωμεν. Νῦν οὐρανὸς εὐφραίνεται καὶ γῆ· καὶ ἀγγέλων τὰ τάγματα, καὶ τῶν βροτῶν συστήματα, διαφερόντως ἑορτάζοντα.

Μεγίστην εὐεργεσίαν βλέποντες χεῖρας κροτήσωμεν· τὰ διεστῶτα μέλη τοῦ Χριστοῦ, συνηγμένα πρὸς ἕνωσιν, καὶ τον Θεὸν αἰνέσωμεν, τὸν τὴν εἰρήνην πρυτανεύσαντα.

Ἐδόθη τῇ Ἐκκλησίᾳ σήμερον, τὰ νικητήρια, θεοκινήτῳ νεύσει καὶ βουλῇ· Μιχαὴλ Θεοδώρας τε, τῶν εὐσεβῶν τῆς πίστεως, ἀντεχομένων βασιλέων ἡμῶν. θ΄.

Ῥομφαῖαι τῶν δυσσεβῶν ἐξέλιπον σαφῶς αἱρέσεων. Τὸν γὰρ ναόν σου, πάναγνη σεμνὴ, ἐν εἰκόσι κοσμούμενον, πανευσεβῶς θεώμενοι, νῦν πανίερως ἀγαλλόμεθα.

Ωδὴ γ΄.

Οὐκέτι τῶν ἀσεβῶν αἱρετικῶν νῦν ἡ ὀφρὺς αἴρεται· ἡ γὰρ Θεοῦ δύναμις τὴν ὀρθοδοξίαν ἐκρατύνε.

Νεφέλαι προφητικῶς ζωοποιὸν ἐξ οὐρανοῦ σήμερον δρόσον ἡμῖν ῥανάτωσαν, ἐπὶ τῇ ἐγέρσει τῆς πίστεως.

Εὐήχως αἱ μυστικαὶ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ σάλπιγγες ὑπερφυῶς βοάτωσαν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἀνόρθωσιν.

Ὑμνήσωμεν τὸν Χριστὸν τὸν ἀναδείξαντα ἡμῖν ἄνασσαν θεοσεβῆ, φιλόχριστον, σὺν τῷ θεοστέπτῳ βλαστήματι.

Σκηνήν σου τὴν ἱερὰν καταλαβόντες οἱ πιστοὶ, πάναγνε· φωτοειδεῖ χάριτι νῦν καταυγασθῆναι δεόμεθα.

Ωδὴ δ΄.

Ἐπιφοιτήσει τῇ θείᾳ τοῦ παρακλήτου, τὸν σὸν ναὸν ἁγίασον, καὶ τῇ παρουσίᾳ τούτου τῆς αἱρέσεως τὴν πλάνην ἀπέλασον, Λόγε τοῦ Θεοῦ πολυέλεε.

Βιαιοτάτης ῥυσάμενος δυσσεβείας τὸν σὸν λαὸν, ἀνάδειξον τῷ τῆς εὐσεβείας ζήλῳ πυρπολούμενον, καὶ πίστει κραυγάζοντα· δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Ἱεροτύποις μορφώσεσι τῶν εἰκόνων τῶν τοῦ Χριστοῦ θεώμενοι, καὶ τῆς θεοτόκου, τύποις καταλάμποντα, τὰ θεῖα σκηνώματα ἱεροπρεπῶς ἀγαλλόμεθα.

Ἡ βασίλισσα στεφανῷ κεκοσμημένη τὴν ἀληθῆ ποθήσασα Χριστοῦ βασιλείαν, τούτου ἀνιστόρησεν εἰκόνα τὴν ἄχραντον, καὶ τὰ τῶν ἁγίων μορφώματα. θ΄.

Σεσαρκωμένον τεκοῦσα τὸν θεῖον Λόγον, θεοπρεπὲς ἁγίασμα· κεχαριτωμένη, τούτου ἀναδέδειξαι· διὸ σου τὸ τέμενος τὸ φωτοειδὲς ἐγκαινίζομεν.

DOMINICA PRIMA SANCTÆ

QUADRAGESIMÆ.

Ad Matutinum canuntur sequentes canones, opus videlicet domini Theophanis, cujus Acrostichis hæc habet : Hodie venit splendor pietatis a Deo missæ.

ODE I. TON. 4 instar illius : MARE RUBRUM.

Exsultantes hodie præ gaudio clamemus, fideles : quam mirabilia sunt opera tua, et quam magna, o Christe, potentia tua, qui nobis unionem et concordiam es operatus.

Diem lætitiæ, Christi fideles, venite celebremus : nunc enim cælum exsultat et terra, et Angelorum ordines, et hominum cœtus, variis hymnis festum diem celebrantes.

Maximum hoc beneficium consecuti, manibus plaudamus, dum membra Christi, inter se divisa ad unionem convenisse conspicimus, et Deum laudemus pacis hujus auctorem.

Ecclesiæ concessum est hodie, ut carmina pro adepta victoria concinat, dum divino quidem nutu et consilio Michael et Theodora nostri imperatores, pro sua pietate, fidei se præbent protectores.

Gladii impiarum hæresum jam defecerunt : templum enim tuum, o purissima et veneranda Dei Genitrix, imaginibus exornatum omni cum pietate conspicimus, et sacro replemur gaudio.

ODE III.

Non amplius impiorum hæreticorum supercilium extollitur : Dei enim potentia rectam fidem confirmavit et roboravit.

Nubes, juxta[1] Propheticum illud, e cælo nobis vivificum rorem hodie demittant in hac quasi fidei resurrectione.

Mysticæ Apostolorum Christi tubæ, magno cum clangore suaviter resonent, propter venerabilium imaginum erectionem.

Celebremus hymnis Christum Dominum, qui nobis piam reginam et Christi amantem concessit, una cum ejus filio a Deo coronato.

Purissima Virgo, tuum præsidium nos fideles adepti, divina præterea nos gratia per te illuminari precamur.

ODE IV.

Dei verbum, magna præstans misericordia, adventu sancti Spiritus Ecclesiam tuam sanctifica, et hujus assistentia, omnem hæresis depelle errorem.

Cum populum tuum maxima liberaveris, Domine, impietate, redde illum e contra pietatis zelo ardentem, ut cum fide ad te clamet : Gloria sit, Domine, potentiæ tuæ.

Sacris imaginibus Christi, et Dei Genitricis veneranda templa illustrata conspicientes, ut par est, exsultemus.

Imperatrix Theodora corona exornata, verum Christi regnum præterea obtinere cupiens, sacram illius imaginem, et sanctorum simulacra erigenda curavit.

Incarnatum divinum Verbum, cum pepereris Virgo, effecta es gratia plena, quapropter tui sacri templi encænia celebramus.

[1] Isa. XLV.

Ode V.

Ecclesiæ tuæ, Domine, firmitatem statue, ut æterno tempore maneat inconcussa, et a fluctibus hæreticorum immunis.

In omnem terram hilaritas hæc dimanavit, propter eam, quam Deus fidelibus suis, lætitiam desuper concessit, et auxilium.

Tu qui solus bonus es, quin etiam fons bonitatis existis, exalta, Domine, Orthodoxorum regum cornu, qui tuam venerantur imaginem.

Lumen pietatis, quod occasum nescit, exortum est nobis, fidelium scilicet regum rescripto a Deo inspirato et nutu divino immisso.

Innova nobis antiquum decorem, immaculata Dei Genitrix, et domum istam tuam gratia tua sanctifica.

Ωδὴ ε'.

Θεῦ, Κύριε, τῇ σῇ Ἐκκλησίᾳ κραταίωμα, ἀκλόνητον διαμένειν εἰς αἰῶνα αἰῶνος τῷ σάλῳ τῶν αἱρέσεων·

Εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἡ φαιδρότης ἐξέλαμψε· τῆς ἄνωθεν δεδομένης τοῖς πιστοῖς εὐφροσύνης, καὶ θείας ἀντιλήψεως.

Ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ πηγὴ ἀγαθότητος, σὺ ὕψωσον ὀρθοδόξων βασιλέων τὸ κέρας τιμώντων τὴν εἰκόνα σου.

Φῶς ἄδυτον ἡμῖν εὐσεβείας ἀνέτειλε θεσπίσματι θεοπνεύστῳ τῶν πιστῶν βασιλεῶν, καὶ νεύματι θεόφρονι.

Ἐγκαίνισον ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν εὐπρέπειαν, πανάχραντε θεομῆτωρ, καὶ τὸν οἶκόν σου τοῦτον ἁγίασον σῇ χάριτι.

Ode VI.

Pingitur et veneratur a fidelibus summo cum honore Christi imago, et iterum assumit animos Ecclesia, ea qua par est pietate, celebrandi Salvatorem.

Christi Ecclesia vultus demissione, et hæreseos tenebris exuitur, et liberatur, et veste lætitiæ induitur, atque divina et illuminante gratia exornatur.

Orthodoxorum populus gloriam et splendorem antiquum est adeptus, Theodoræ imperatricis nutu, et ejus filii Michaelis imperatoris.

Ille qui testimonii tabernaculum fieri sibi præcepit Deus, tanquam rationali in tabernaculo, in te solus inhabitat glorificatus, et tuam Ecclesiam miraculis gloriosam reddit.

Ωδὴ ς'.

Γράφεται, καὶ τιμᾶται πιστῶς προσκυνούμενος ὁ χαρακτὴρ τοῦ δεσπότου· καὶ λαμβάνει πάλιν ἡ Ἐκκλησία παῤῥησίαν, εὐσεβῶς τὸν Σωτῆρα δοξάζουσα.

Γυμνοῦται κατηφείας καὶ σκότους αἱρέσεως ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ φορεῖ χιτῶνα τῆς εὐφροσύνης, καὶ τῇ θείᾳ καὶ φωσφόρῳ πυκάζεται χάριτι.

Εὐκλείας τῆς ἀρχαίας ἐλλάμψεως ἔτυχε τῶν ὀρθοδόξων ὁ δῆμος, Θεοδώρας εὐσεβοῦς Μιχαὴλ αὐτοκράτορος. θ'.

Ὁ πάλαι μαρτυρίου προστάξας γενέσθαι σκηνὴν, ὡς ἐν σκηνῇ λογικῇ, σοι κατοικεῖ ὁ μόνος δεδοξασμένος, ὁ δοξάζων τὸν ναόν σου, παρθένε, τοῖς θαύμασι.

Ode VII [1].

Angelorum exercitus divino concitatus amore in tanto Ecclesiæ gaudio nobiscum choreas ducat, et hymnos Deo concinat, inquiens : Benedictus es, Domine, in templo gloriæ tuæ.

Primogenitorum Ecclesia, et panegyris, summo repletur gaudio, dum sacrum populum unanimiter clamantem conspicit : Benedictus es, Domine, in templo gloriæ tuæ.

Liberati priori hæresis obscuritate, Theodoræ dignissimæ imperatricis nutu cantemus omnes : Benedictus es, Domine, in templo gloriæ tuæ.

Supra cælestes choros exaltata es, purissima Virgo, dum tu sola Creatoris omnium facta es Mater; gaudentes igitur, clamamus : Benedicta es inter mulieres, Domina immaculata.

Ωδὴ ζ'.

Συγχορευέτω τῆς Ἐκκλησίας τῇ φαιδρότητι· πόθῳ θεϊκῷ ἀγγέλων ἡ στρατιά, θεοφρόνως ἀναμέλπουσα· Εὐλογημένος εἶ ἐν τῷ ναῷ τῆς δόξης σου, Κύριε.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, καί πανήγυρις χαίρει θεωμένη νῦν θεῖον λάον, ὁμοφρόνως ἀναμέλποντα· Εὐλογημένος εἶ ἐν τῷ ναῷ τῆς δόξης σου, Κύριε.

Λελυτρωμένοι τῆς πρὶν ἀχλύος τῆς αἱρέσεως, νεύσει Θεοδώρας τῆς ἀξιοπρεποῦς βασιλίδος ἀναμέλπωμεν· Εὐλογημένος εἶ ἐν τῷ ναῷ τῆς δόξης σου, Κύριε. θ'.

Ὑπὲρ τὰς ἄνω χοροστασίας ἤρθης, πάναγνε· μόνη γενομένη μήτηρ τοῦ παντουργοῦ. Γεγηθότες οὖν κραυγάζομεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν ὑπάρχεις, πανάμωμε δέσποινα.

Ode VIII.

Patrias Ecclesiæ leges custodientes, imagines pingimus, et veneramur, ore et corde et animo, non solum eas, quæ Christi sunt, verum etiam sanctorum ejus, clamantes : Benedicite omnia opera Domino.

Imaginis honorem et venerationem ad prototypum procul dubio referentes, illam veneramur, sanctorum Patrum documenta secuti, et Christo cum fide clamamus : Benedicite omnia opera Domino.

Veneranda imperatrix Theodora sancti spiritus lumine mentem illustrata, et filium divina sapientia exornatum adepta, decorem Ecclesiæ Christi, et pulchritudinem procuravit, benedicens, una cum fidelibus Jesum Dominum, Deum simul et hominem.

Radiis intellectualis luminis illustrata, tua sacra domus, omnes fideles sancti Spiritus nube obumbrat, et sanctificat, illos unanimiter clamantes : Benedicite omnia opera Domino.

Ωδὴ η'.

Θεσμοὺς Ἐκκλησίας πατρικοὺς διαφυλάττοντες, εἰκόνας γράφομεν· καὶ ἀσπαζόμεθα στόμασι, καὶ καρδίᾳ, καὶ θελήματι, τῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων κράζοντες· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα.

Ἐπὶ τὸ πρωτότυπον σαφῶς τὴν τῆς εἰκόνος τιμὴν, καὶ τὴν προσκύνησιν ἀναβιβάζοντες σέβομεν, θεηγόρων τοῖς διδάγμασιν ἀκολουθοῦντες, τῷ Χριστῷ πίστει κραυγάζομεν· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα.

Νοῦν καταυγασθεῖσα φωτισμῷ τοῦ θείου Πνεύματος σεπτὴ βασίλισσα, καρποὺς θεόφρονας ἔχουσα, τὴν εὐπρέπειαν ἠγάπησε τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡραιότητα, εὐλογοῦσα ἅμα πιστοῖς Ἰησοῦν τὸν θεάνθρωπον. θ'.

Ἀκτῖσι φωτὸς τοῦ νοητοῦ καταλαμπόμενος ὁ θεῖος οἶκός σου, κατασκιάζει νῦν ἅπαντας, τῇ νεφέλῃ τῇ τοῦ Πνεύματος· καὶ ἁγιάζει τοὺς πιστοὺς, συμφώνως ψάλλοντάς· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα.

Ode IX.

Sanctam Ecclesiam sacris iterum imaginibus exornatam conspicientes, cum veneratione omnes occurramus, et Christo clamemus : Te magnificamus, o ter sancte.

Honorem et gloriam adepta Ecclesia, tuam videlicet Crucem, et venerandas imagines sanctorumque figuras, cum lætitia et hilaritate, Domine, te magnificat.

Ωδὴ θ'.

Ἱερογραφίαις εἰκόνων κεκοσμημένην καθορῶντες πάλιν τὴν σεπτὴν Ἐκκλησίαν, μετ' εὐλαβείας πάντες προσδράμωμεν, καὶ τῷ Χριστῷ βοήσομεν· Σὲ μεγαλύνομεν, τρισάγιε.

Γέρας καὶ τιμὴν κεκτημένη ἡ Ἐκκλησία, τὸν σταυρόν σου, καὶ τὰς σεβασμίους εἰκόνας, καὶ τῶν ἁγίων τὰ ἐκτυπώματα, μετ' εὐφροσύνης, δέσποτα, καὶ θυμηδείας μεγαλύνει σε.

[1] Ante septimam Oden leguntur legenda, in quibus habetur historia de erectione sanctarum imaginum, quæ adjecimus huic canoni, ne ordo perturbaretur.

Λάμπρυνον τῇ θείᾳ σου δόξῃ, τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν οἰκτίρμον· καὶ παρεμβολαῖς ἀγγελικαῖς, καὶ πανοπλίαις τούτους περίφραξον, τὴν τῶν ἐθνῶν θρασύτητα, καθυποτάσσων αὐτοῖς δέσποτα. θ′.

Ἤρθη τῆς προμήτορος Εὔας ἡ καταδίκη, θεοτόκε· ὅτι σὺ τὸν πάντων δεσπότην ἀνερμηνεύτως ἁγνὴ γεγέννηκας, οὗ νῦν τὴν ἐμφέρειαν ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀσπαζόμεθα.

Illustra, misericors Domine, divina gloria tua, imperatores nostros, et angelorum custodia et cautela illos circumda, gentium audaciam et feritatem ipsis subjiciendo.

Sublata est primæ matris Evæ maledictio, per te, o sancta Dei Genitrix, cum tu universorum Dominum ineffabiliter pepereris Virgo, cujus imaginem nunc in figuris veneramur.

Hactenus sacer hymnus tunc cani cœptus, et nunquam postmodum a posteris intermissus, Theophanis magni confessoris sacris stigmatibus decorati. « Ita plane, sicut non est speciosa laus in ore peccatoris, sed abundat ea in ore fideli, et dominator dabit eam illi », ut Sapiens [1] dicit, et ex sententia David [2] : « Rectos decet collaudatio » : Dei providentia factum est, ut iidem canerent laudes Deo, qui antea voce sanguinis ipsum sæpius prædicassent viri sanctissimi, Orientalis Ecclesiæ lumina, multiplicibus coronis aucti, ex iteratis sæpe confessionibus quot plagis, tot oris apertis fidem Catholicam profitentes, et quot verberibus, tot characteribus fidei veritatem testatam relinquentes.

Sed quod est in psalmo [1] : « Dies diei eructat verbum », sancto recinit sanctus. Siquidem confessor alius (etsi Theodorus Studita esse non potuit, qui jam ante hæc tempora ex hac vita migrarat) alium tunc temporis, Deo inspirante, conscripsit hymnum, quo concentu oblectaret Ecclesiam, et aculeo impeteret perfidos Iconoclastas : quem in solemni processione canendum tunc temporis Constantinopolitana suscepit Ecclesia, cum veluti in triumphum sacræ veherentur imagines : quem etiam ne quid tibi deesse possit ad plenum gaudium ob prostratam impietatem, et fidem Catholicam exaltatam, hic tibi occinendum posuimus, qui sic se habet hac inscriptione notatus.

[1] Eccli. xv. — [2] Psal. xxxii.

[1] Psal. xviii.

CANON EPINICIUS, SEU VICTORIALIS A THEODORO STUDITA confessore conscriptus, et suis Odis distinctus, usu receptus ut caneretur, dum sacræ Dominicæ Crucis lignum et venerandæ imagines processionaliter prima Dominica Quadragesimæ Constantinopoli gestantur.

ΕΤΕΡΟΣ ΚΑΝΩΝ, ΨΑΛΛΟΜΕΝΟΣ εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ποίημα τοῦ ἁγίου Πατρος Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

Ὠδὴ α′. Ἦχος πλάγιος δευτέρου, πρὸς· Βοηθὸς καὶ σκεπαστής.

Χαριστήριον ᾠδὴν τῷ εὐεργέτῃ Θεῷ τῶν ὅλων ᾄσωμεν, πιστοί, ὅτι ἤγειρε σωτήριον κέρας, βασιλείαν κραταιάν, ὀρθοδοξίας πρόμαχον.

Ἐπεφάνη ἀληθῶς ἡ θεία χάρις τῇ οἰκουμένῃ δόξα καὶ τιμὴ πεφανέρωται. Σκιρτᾷ Ἐκκλησία δεξαμένη τὴν στολήν, τῆς ἑαυτῆς γυμνώσεως.

Τὸν χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ διεῤῥηγμένον ὑπὸ τοῦ πλάνου καὶ φαρμακουργοῦ Ἰωάννου τὸ πρίν, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐξυφάναντες σαφῶς, τῇ Ἐκκλησίᾳ δεδώκασι.

Τοῦ Κυρίου τὴν μορφὴν ἀπολαβοῦσα ἡ Ἐκκλησία χαίρει καὶ σκιρτᾷ σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῆς, ὡς νίκης βραβεῖα δεξαμένη παρ' αὐτοῦ, ὀρθοδοξίας σύμβολα.

Αἰσχυνθήτωσαν λοιπόν, καὶ ἐντραπήτωσαν μεμηνότες· Λήζιξ ὁ δεινός, καὶ Ἀντώνιος, σὺν τῷ Ἰωάννῃ, καὶ Θεόδωρος ἀμφοῖν, οἱ ἀρνηταὶ τῆς πίστεως.

Ἰαννῆς, καὶ Ἰαμβρῆς ἀνθεστηκότες τῷ νομοθέτῃ, πάλαι Μωϋσῇ κατῃσχύνθησαν· νυνὶ δὲ ὁ πλάνος Ἰωάννης ἀληθῶς σὺν Ἀντωνίῳ δείκνυνται.

Σὺ διέῤῥηξας, Χριστέ, τὴν ξυνωρίδα τῶν θεομάχων καὶ τὸν στολισμὸν ἀποδέδωκας, τῇ σῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑπερ ἧς ὡς ἀγαθός, τὸ αἷμά σου ἐξέχεας. θ [1].

Σε, Τριάς, θεολογῶ, καὶ προσκυνῶ σου τὸ θεῖον κράτος· ῥῦσαι πειρασμῶν ἐκ παντοίων με· εἰς σὲ γὰρ πιστεύω τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα τὸ πανάγιον. θ′ [2].

Τὴν βασίλειον στολήν, ἐκ σοῦ, παρθένε, Θεὸς φορέσας, ὤφθη τοῖς βροτοῖς ἀνθρωπόμορφος, διπλοῦς κατ' οὐσίαν· οὗ τὸ εἶδος τῆς μορφῆς, ἐν προσκυνήσει ἔχομεν.

ALTER CANON, QUI CANITUR in erectione sanctarum imaginum : opus videlicet sancti patris Theodori Studitæ.

ODE I. TON. 6 instar illius : ADJUTOR ET PROTECTOR, ETC.

Canamus, o fideles, cantum pro gratiarum actione universorum Deo et benefactori, quoniam erexit cornu salutis et potens imperium ad rectam fidem protegendam.

Apparuit revera divina gratia, et universo orbi honor et gloria est manifestata. Exsultat propterea Christi Ecclesia, recepta stola, qua fuerat antea exuta.

Christi vestem antea discerptam a seductore et pharmacorum concinnatore Joanne sancti Patres iterum contexentes, Ecclesiæ illam restituerunt.

Domini figuram resumens Ecclesia, gaudet et exsultat una cum filiis suis, cum ab illo victoriæ bravium acceperit, rectæ videlicet fidei sacramenta.

Confundantur in posterum, et revereantur insani illi[3], Lezius scilicet furens, et Antonius, una cum Joanne et Theodoro, ambobus fidei desertoribus.

Jannes et Mambres legislatori Mosi olim adversati, ab ipso fuere confusi : nunc vero seductor Joannes una cum Antonio, eadem passi noscuntur.

Tu, Christe, Dei hostes dissipasti, et tuæ Ecclesiæ suum decorem reddidisti, pro qua, ut bonus Pastor, sanguinem tuum fudisti. Gloria Patri.

Te Trinitatem, unum Deum agnosco et confiteor, tuam divinam potentiam adoro, libera me, quæso, ab omnibus tentationibus : in te enim credo, Patrem, et Filium, et sanctissimum Spiritum.

Regiam stolam, ex te, Virgo, Deus gestans hominibus apparuit in hominum forma, duplex secundum essentiam, cujus effigiem et figuram veneramur.

[1] Θ. hoc signum apud Græcos dicitur *τριαδικόν*, id est, hymnus de S. Trinitate, et propterea ante ipsum cantatur, *δόξα Πατρί*, etc. — [2] Θ. hoc vero dicitur *θεοτοκίον*, id est, hymnus de sanctissima Deipara, cui præcedit *καὶ νῦν καὶ ἀεί*, etc. — [3] Hunc illum perfidum puto, qui a Theodoro Studita in suis Epistolis Leontius nominatur, corrupto vero vocabulo Lezius dictus.

ODE III.

Gaudete, omnes SS. Patrum cœtus et Apostolorum chorus, respicientes imaginum venerationem, quam vos ipsi nobis aperte tradidistis.

Pulchritudinem meam accepi et decus meum, ac mea stola sum induta, clamet immaculata Dei Ecclesia, qua illam Joannes exuerat.

Confundimini, impii, adversum Dominum oblatrantes, carnem enim assumpsit, et apparuit in imagine, quam nos ad ipsum referentes, veneramur.

Impia dogmata et insanas doctrinas amentis Joannis quis enarret? quis ejus tropos et versutias delphicas exponet?

Anathema dicamus Lezio, et Joanni cum Antonio, et impio Theodoro et blasphemo, necnon insano Theodoto.

Sanguis clamat, qui effusus est a Joanne pro divina similitudine, et imagine Christi Domini carnem gestantis.

Expulit Dominus alienigenarum turmas, et restituit sua suis : gloria sit propterea ejus bonitati. Gloria Patri.

Voluntatem principio carentem et potentiam, et regnum Trinitatis adoremus recta fide, Arium semper, ut par est, conviciis insectantes.

Vere te Dominam confitemur, quæ Deum peperisti, Nestorii nugis neglectis, et sanctorum Patrum dogmatibus inhæremus.

Ωδὴ γ'.

Εὐφραίνεθε, ἅπαντες χοροὶ Πατέρων καὶ Ἀποστόλων, καθορῶντες τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων· ἥνπερ ἐμφανῶς παρεδώκατε.

Τὸ κάλλος μου ἔλαβον, καὶ τὴν στολήν μου ἐνεδυσάμην, ἐκβοάτω ἡ πανάμωμος Ἐκκλησία, ἥνπερ Ἰωάννης ἐξέδυσεν.

Αἰσχύνθητε, ἄνομοι, αἱρεσχελοῦντες κατὰ Κυρίου· ἐσαρκώθη καὶ ἐφάνη γὰρ ἐν εἰκόνι· ἥνπερ σχετικῶς ἀσπαζόμεθα.

Τὰ βέβηλα δόγματα, καὶ τὰς ἀθέσμους διδασκαλίας Ἰωάννου τοῦ παράφρονος τίς ἐξείποι, τρόπους δελφικοὺς ἐκτιθέμενος ;

Ἀνάθεμα Λήζικι, καὶ Ἰωάννῃ σὺν Ἀντωνίῳ, Θεοδώρῳ τῷ ἀθέῳ τε καὶ βλασφήμῳ ἅμα Θεοδώτῳ παράφρονι.

Τὰ αἵματα κράζουσι, τά ἐκχυθέντα ὑπὲρ τῆς θείας σαρκοφόρου ὁμοιώσεως τοῦ δεσπότου, ἅπερ Ἰωάννης ἐξέχεεν.

Ἐδίωξε Κύριος τὴν ξυνωρίδα τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ἀπέδωκε τὰ ἴδια τοῖς ἰδίοις· δόξα τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι. Δόξα.

Τὴν ἄναρχον θέλησιν, καὶ ἐξουσίαν, καὶ βασιλείαν, τῆς Τριάδος προσκυνήσωμεν, ὀρθοδόξως, Ἄρειον ἀεὶ στηλιτεύοντες. θ'.

Κυρίως σέ, δέσποινα, ὁμολογοῦμεν Θεὸν τεκοῦσαν, μὴ προσέχοντες τοῖς ῥήμασι Νεστορίου, ἀλλὰ τῶν Πατέρων τοῖς δόγμασιν.

ODE IV.

Lætare, Ecclesia, et unaquæque civitas et regio, cum exsultatione templa nunc aperiat, et virginum domicilia sacras reliquias venerentur, et imagines martyrum dignis honoribus exornent.

Christus vos vocat : Convenite nunc alacri animo, divini Patres, et conspectum ejus incarnationis, Apostolorum more, celebrate, miracula etiam et Passionem, quæ sacrum nos docuit Evangelium.

Congregamini gaudentes, monachorum cœtus, et hilari animo : si enim male prævaluerint hostes fidei, iterum etiam vincentur miseri, et consilium, quod hujusmodi homines inierint, Dominus dissipabit.

Patrum verbera et vulnerum sanguis revera desierunt, frequentia exilia quieverunt, et pax omnibus procuratur. Non prævalebit amplius magicæ artis industria : Deus etenim est nobiscum.

Iniquitatis vinea impietatis palmites extendit, et amarum botrum produxit, et ira draconum est vinum ipsorum, quo Domini populum revera inebriarunt, sua prava et obtenebrata mente.

Templum tuum contaminaverunt impii, suis profanis manuum impositionibus, et simoniacis : et hac de causa juxta sacros canones, istiusmodi homines a divina gloria sunt dejecti, quibuscum etiam Simon magus, et Joannes et Antonius insanus.

Feras illas, et Dei hostes, profanum scilicet Antonium et transgressorem Joannem satanæ mentem adeptum, et Ecclesiæ perturbatóres, ut lupos infestos, omnes fideles convenientes, anathemate damnemus. Gloria Patri.

Increata monarchia, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, te adoramus, quam Cherubim, multis oculis exornata, et Seraphim sex alis circumdata laudant clamantia : Sanctus, Sanctus, Sanctus es, o excelse et omnipotens.

Sanctis sanctior, et omnibus creaturis excelsior, tu sola apparuisti Mater simul et Virgo Dei Genitrix, cum ipsum tuum Creatorem pepereris : quapropter tuam sanctam imaginem veneramur.

Ωδὴ δ'.

Ἀγάλλου, ἡ Ἐκκλησία, καὶ πᾶσα πόλις καὶ χώρα ἐν εὐφροσύνῃ· ἀνοιγέσθω νῦν τὰ ἀσκητήρια· καὶ, οἱ παρθενῶνες, καλλωπίζεσθε τά λείψανα· καὶ εἰκονίσματα τῶν μαρτύρων ἀξίως προσκυνείσθωσαν.

Χριστὸς ὑμᾶς προσκαλεῖται· συνέλθετε νῦν προθύμως θεῖοι Πατέρες· καὶ τὴν θείαν τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως, ἀποστολικῶς ἀνιστορήσατε· τὰ θαύματα καὶ τὰ παθήματα, καθὼς γράφει τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον·

Ἀθροίσθητε γεγηθότες. τὰ πλήθη τῶν μοναζόντων ἐν παῤῥησίᾳ· ἐὰν γὰρ κακῶς ἰσχύσωσι, πάλιν ἡττηθήσονται οἱ δείλαιοι. Καὶ ἣν ἂν βουλὴν βουλεύσωνται οἱ τοιοῦτοι, διασκεδάσει Κύριος.

Αἱ μάστιγες τῶν Πατέρων, τὰ αἵματα τῶν μωλώπων ἔλλειψαν ὄντως· ἐξορίαι συνεχεῖς ἐπαύσαντο· καὶ εἰρήνη πᾶσι πολιτεύεται. Οὐκέτι ἰσχύσει το δράμα τῆς γοητείας· Θεὸς γαρ μεθ' ἡμῶν ἐστιν.

Ἡ ἄμπελος τῆς κακίας ἐξέτεινε τὰ κλήματα τῆς ἀσεβείας· καὶ τὸν βότρυν τον πικρὸν ἐξήνθησε, καὶ θυμος δρακοντιος ὁ οἶνος αὐτῶν· ἐξ οὗ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, ἐπότισαν ὄντως, τὴν θολερὰν κακονοιαν.

Ἐμίαναν τὸν ναόν σου, ἀθέσμοις χειροτονίαις διά χρημάτων· καὶ κανονικῶς οὗτοι ἐκβέβληνται. Καὶ τῆς θείας δόξης ἐκπεπτώκασιν, ὁ Σίμων ὁ μάγος, σὺν τούτῳ καὶ Ιωάννης καὶ ὁ δεινὸς Αντώνιος.

Τοὺς θῆράς καὶ θεομάχους, Αντώνιον τὸν βέβηλον, καὶ παραβάτην Ιωάννην τον σατανογνώμονα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας πολεμήτορα, ὡς λύκους βαρεῖς, συνελθόντες, ἀναθεματους πιστοὶ ἀναβοήσωμεν. θ.

Ἡ ἄκτιστος μοναρχία, Πάτερ, Υἱὲ, καὶ Πνεῦμα, σὲ προσκυνοῦμεν, ἣν τὰ Χερουβὶμ τὰ πολυόμματα, καὶ τὰ Σεραφὶμ τὰ ἑξαπτέρυγα, ὑμνοῦσι κραυγάζοντα· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος ει, ὦ παντοκράτορ Ὕψιστε. θ'.

Ἁγίων ἁγιωτέρα, καὶ πάντων ὑψηλοτέρα τῶν ποιημάτων, μόνη ἀνεδείχθης, Μητροπάρθενε, ὡς αὐτὸν κυήσασα τὸν πλάστην σου· διὸ τὴν ἁγίαν μορφήν σου, θεογεννῆτορ, ἐν προσκυνήσει ἔχομεν.

ODE V.

Christus vicit, exsultet terra, quievit tumultus, quieverunt et lacrymæ servorum Dei, fides vero ubique per universum orbem est promulgata.

In imagine cernentes Cruci affixionem Domini illam veneramur, Christum et ejus signa adorantes; non tamen illa veneramur ut Gentilium deos.

Spiritus ille loquax et blasphemus, Lezius scilicet, jam quievit, qui frequenter quotidie adversus divinam Christi effigiem et sanctorum oblatrabat.

Ωδὴ έ.

Χριστὸς νενίκηκε· σκιρτάτω ἡ γῆ· πέπαυται θόρυβος, πέπαυται καὶ ὁ κλαυθμὸς τῶν τοῦ Κυρίου δούλων, ἡ πίστις δὲ πανταχοῦ τῷ κόσμῳ ἐφηπλώθη.

Ἐν εἰκόνι βλέποντες τὴν σταύρωσιν σέβοντες στέργομεν, ἀσπαζόμενοι Χριστὸν καὶ τὰ αὐτοῦ σημεῖα, καὶ προσκυνοῦμεν αὐτά, οὐχ ὡς θεοὺς τιμῶντες.

Πνεῦμα τὸ πολύῤῥημον καὶ βλάσφημον Λήζικος πέπαυται, τὸ λαλοῦν διαπαντός, ἡμέραν καθ' ἡμέραν κατά τῆς θείας μορφῆς Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων.

Ἵνα τί, τρισάθλιε, μεμίσηκας μόρφωσιν ἄχραντον τῆς σαρκώσεως Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων πάντων; Μὴ γαρ εἰδώλοις κωφοῖς οἱ πιστοὶ προσκυνοῦμεν;

Ἀσεβείας ὄργανα τυγχάνοντες, ἤθροισαν σύνοδον ἱερέων ἀσεβῶν κατὰ Θεοῦ ὑψίστου· ὡς Ἰουδαῖοι το πρὶν, Ἄννας καὶ Καϊάφας.

Ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, πανάθλιε, στήσονται ἔλεγχοι τῆς ἀθέου σου ψυχῆς, ὁ δῆμος τῶν Πατέρων, ὧνπερ ἀμέτροις πληγαῖς ἐγύμνωσας τὰς σάρκας.

Ἐκκλησίαι ἅπασαι βοήσουσι, κράζουσαι ἅπασαι, στερηθεῖσαι ὑπὸ σοῦ τῆς μορφῆς τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ τὰς ἱερὰς εἰκόνας. Θ.

Ἡ τὸ πᾶν συνέχουσα τῷ κράτει σου, δόξα σοι, δόξα σοι, τρισυπόστατε μονὰς, Πάτερ Υἱὲ καὶ Πνεῦμα, τοὺς πεποιθότας εἰς σε ῥῦσαι παντοίας βλάβης. Θ'.

Ὡς χρυσοκαλλώπιστον λυχνίαν σὲ, δέσποινα, σέβομεν, τὴν τὸ φῶς τὸ νοητὸν, γεννήσασαν τῷ κόσμῳ, καὶ τὴν ζοφώδη ἀχλὺν, μειώσασα, Παρθένε.

Quanam de causa, miserrime homuncio, immaculatam effigiem incarnationis Christi Domini, et sanctorum omnium es odio prosecutus? Num surda idola nos fideles veneramur?

Impietatis instrumenta cum convenissent, conciliabulum coegerunt, impiorum videlicet sacerdotum, adversus Deum excelsum, quod etiam olim fecerunt Judæi, Anna scilicet et Caiphas.

In die illa extremi judicii, o infelicissime, aderunt, qui tuam impiam animam arguent, sanctorum videlicet Patrum chorus, quorum denudata corpora innumerabilibus plagis afflixisti.

Omnes Ecclesiæ clamare non desinent, cum a te fuerint orbatæ Christi Domini imagine, et sanctorum ejus sacris figuris. Gloria Patri.

Gloria tibi, et iterum gloria tibi sit, trina unitas, Pater et Filius et Spiritus sanctus, quæ universum orbem potentia tua contines: te deprecamur, ut ab omni malo eos qui in te confidunt liberare digneris.

Instar lucernarii auro exornati, te veneramur, sancta Dei Genitrix, quæ lumen intellectuale mundo peperisti, et tenebrosam nebulam dissipasti.

Ωδὴ ς.

Ἐβόησαν οἱ ἄγρυπνοι φύλακες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν αἰτοῦντες, δοθῆναι τὴν εἰρήνην, καὶ εἰσήκουσε, καὶ προσέσχε τῇ δεήσει.

Διήλεγκται τοῦ πλάνου τὰ θήρατρα ταῖς τῶν Πατέρων διδαχαῖς· καὶ Θεὸς ὑμνεῖται σαρκὶ μεμορφωμένος, ὁ ἀπεριγράπτως θεότητι ὑπάρχων.

Οἱ συνεργοὶ τῆς πλάνης, αἰσχύνεσθε. Καὶ ἀπολέσθωσαν ὁμοῦ, σὺν τῷ Ἀντωνίῳ, Θεόδοτος καὶ Λήζιξ, καὶ Θεόδωρος ὁ βυθὸς τῆς ἀπωλείας.

Τὸ στόμα σου διήνοιξας, ἄθλιε, οὐκ ἐν ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἀλλ' ἐν βλασφημίαις, κατὰ τοῦ σοῦ Δεσπότου, ἀπωθούμενος τὴν σεπτὴν εἰκονουργίαν.

Διέστρεψας Πατέρων τὰ δόγματα, καὶ Ἀποστόλων διδαχὰς, ἄλλην ἄλλως γράφων, κατὰ τὴν σὴν θρησκείαν παράνομον, Ἰωάννη Χριστομάχε.

Σοῦ ὁ καπνὸς δακρύων ἐνέπλησε τῶν εὐσεβούντων ὀφθαλμούς· ἀλλὰ τῷ ἀνέμῳ τῶν θείων διδασκάλων διεσκέδασται, ματαιόφρων Ἰωάννη.

Σὺ τὴν στολὴν τὴν θείαν διέῤῥηξας, ὥσπερ ὁ Ἄρειος τὸ πρὶν τὸν τοῦ Χριστοῦ χιτῶνα· διὸ τῆς Ἐκκλησίας πόῤῥω βέβλησαι, ἐκβληθεὶς καθάπερ κύων. Θ.

Μίαν ἀρχὴν δοξάζω θεότητος, ἐν ὑποστάσεσι τρισίν· εἷς Θεὸς γάρ ἐστι Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Πνεῦμα, κἂν διήρηται χαρακτῆρσι καὶ προσώποις. Θ'.

Προφητικῶς, ἁγνὴ θεοδόξαστε, πόλις ἐδείχθης τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη αὐτὸς ὁ Ποιητής σου, μέτὰ τόκον σε, ὡς τὸ πρὶν διαφυλάξας.

ODE VI.

Vociferati sunt vigiles Ecclesiæ Christi custodes, ab ipso petentes, ut sibi pax largiretur, quos exaudivit, et eorum precibus mentem adhibuit.

Detecta sunt seductoris illius artes et doli sanctorum Patrum dogmatibus; et Deus carne indutus ab omnibus celebratur, qui pro sua divinitate incircumscriptus existit.

Socii seductionis pudore confundantur, et pereant una cum Antonio Theodotus et Lezius et Theodorus, profundum perditionis.

Os tuum aperuisti, o miser, non in canticis spiritualibus, sed in blasphemiis adversus Dominum tuum, venerandas imagines insectando.

Pervertisti sanctorum Patrum dogmata, Apostolorum doctrinis contraria scribendo, juxta tuam falsam religionem et impiam, o Joannes Christi inimice.

Fumus tuus piorum oculos lacrymis replevit, sed vento sacrorum doctorum dissipatus est, o insane Joannes.

Tu sacram stolam dilaniasti, quemadmodum olim Arius Christi vestem; quapropter merito ab Ecclesia procul, instar canis, es ejectus. Gloria Patri.

Unum deitatis principium in tribus personis glorifico. Unus enim Deus est: Pater, Filius, et Spiritus sanctus, licet idiomatibus distinguantur et personis.

O purissima Virgo a Deo glorificata, civitas Dei a prophetis merito es prænuntiata, ex qua ortus est ipsemet tui Creator, qui te post partum, ut ante, Virginem conservavit.

Ωδὴ ζ'.

Τὴν κάμινον τῆς αἱρέσεως, νῦν κατέσβεσεν ἡ θεία χάρις, φλέγουσα νοουμένους Χαλδαίους, καὶ δροσίζουσα Τριάδος θεράποντας· τετραπλαῖς ἑβδομάσεσιν ἐτῶν αὐτὴν διακρατήσασαν.

Πεποίκιλται, περιβέβληται, κεκαλλώπισται ἡ Ἐκκλησία· μόρφωσιν τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων τῆς σαρκώσεως, καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ, καὶ τὰ σύμβολα φέρουσα, εἰς τέλος κατὰ τοὺς θείους θεσμούς.

Ἑόρταζε, πανηγύριζε, ὁ χριστώνυμος λαὸς Κυρίου, βλέπων τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πάλιν διαλάμπουσαν, τὸ κάλλος τῆς θείας μορφῆς· ἣν Θεὸς ὢν ἐφόρεσεν, ὡς ἄνθρωπος, διὰ τὸ σῶσαι ἡμᾶς.

Ἐπτώχευσε, καὶ ἐπείνασε, καὶ ἐδίψησε σαρκὶ ὁ Λόγος· ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας ἰδιώματα, δι' ὧν περιγράφεται. Οὗτος δὲ τῇ θεότητι ἁπλοῦς ἐστι καὶ ἀπερίγραπτος.

Κατήργηται τὰ τεράστια καὶ μαντεύματα τοῦ χριστομάχου, ἴσος γὰρ τῶν Ἑλλήνων ἐδείχθη ὑψαυχούμενος, τοῖς τούτων συγγράμμασιν, ἃ δικαίως ἐλίκμησαν αἱ τῶν δικαίων φωναί.

Τὰ κρύφια, καὶ παμβέβηλα, καὶ ψυχόλεθρα διδάγματά σου, ποία

ODE VII.

Hæresis fornacem quatuor[1] annorum hebdomadas prædominantem, gratia nunc exstinxit divina, ardens quidem Chaldæos, et refrigerans pios Trinitatis cultores.

Exornata est, et pulchra effecta Dei Ecclesia, recepta Dominicæ Incarnationis sacra imagine, et ejus Passionis ac aliorum mysteriorum, juxta divinas leges.

Christiane Dei popule, exsulta, et hymnos Deo concine, dum vides Ecclesiam iterum illustratam divinæ imaginis pulchritudine, quam cum Deus esset, gestavit, ut homo, ut nos homines salvos faceret.

Pauperiem passus est, et famem, et sitim in carne Deus Verbum: hæc siquidem humanæ sunt naturæ idiomata, per quæ circumscribitur: ipse vero Deitate simplex existit, et incircumscriptus.

Portenta et vanæ prædictiones Joannis illius Christo infensi sunt dissipatæ, qui se, instar gentilium, jactabat eorum scriptis, quæ merito justorum voces et preces disjecerunt.

Occulta, et profana, et animabus perniciosa tua

[1] A Leonis Armeni tempore, qui post Irenam Augustam regnavit, manifestum est hos computari annos: viginti octo namque anni intercedunt a primo anno Leonis usque ad obitum Theophili, quando sacræ imagines sunt restitutæ.

dogmata quænam lingua poterit enarrare, vel prædictionem tuæ ventriloquæ pythonissæ, o Joannes? hoc nomine indigne proculdubio, cum potius Satanæ præcursor, et Antichristi existas.

Non oportebat te, o scelestissime omnium, hoc nomine, Joannes videlicet nuncupari, sed potius Pythagoram, et Saturnum vel Apollinem, vel alium quempiam profanorum illorum eorum, quorum vitam es imitatus, eorum impudicitiis delectatus. Gloria.

Sempiternam omnipotentem incomprehensibilem Trinitatem fideles omnes adoremus, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, et divinis laudibus inconfuse celebremus, clamantes, Sanctus, Sanctus, Sanctus es Deus.

Sancta Dei Genitrix Mater et Virgo, hymnis celebranda, et glorificanda, libera nos ab omnibus delictis, qui tuum immaculatum partum veneramur : nullum enim aliud habemus præsidium præter te, o Dei sponsa.

Ode VIII.

Una cum Propheta exultemus et lætemur, fideles omnes : hæc enim est dies, in qua Christus Verbum Ecclesiæ suæ propriam restituit stolam.

Hostium instar acies struxerunt adversus Christi imaginem, eodem animi furore Lezius, et Joannes, socii Belial, iniquitatis securi Ecclesiam abscindentes.

Quis non deplorabit magnam hæreticorum audaciam, respiciens divinam imaginem, quæ est in ænea porta palatii, a nefariis hominibus lapidibus percussam, Joannis exemplo?

Quomodo non intellexisti, capte oculis, et miserrime, ac mentem obtenebrate, universum orbem Christi charactere insignitum, sed solus tu nactus es Judæorum mentem?

Tu e medio omnino tollere animo cogitasti ex Dei Ecclesiis Christi Domini imaginem carne prælulgentem, et sanctorum omnium ; sed divina gratia tuam tyrannidem destruxit.

Sacras sanctorum reliquias, et ipsorum imagines Lezius ille ferus, una cum Joanne, nullo pacto venerandas, impie asserebant, ut pietatis desertores. Gloria Patri.

Omnes pie venerantes Dei majestatem, omnium auctorem, in tribus personis, Patrem videlicet principio carentem, et Verbum coæternum, Spiritum quoque sanctum simul prælucentem glorificemus in sæcula.

O Domina Dei Genitrix, tu sola existis Christianorum pons securus, et fidelium gloria atque refugium, a periculis cunctis, omnes adjuvans atque liberans.

Ode IX.

Gentes omnes, plaudite manibus, et sanctorum Patrum chori accurrite, et qui claustra et montes incolitis, convenite omnes, et accedite, quos antea ille seductor, et impius Joannes fuerat persecutus, ut ejus magicas artes et fraudes conculcetis et profligetis.

Lætare, eremus et universus orbis, montes etiam omnes dulcedinem stillate, et valles exultate, quoniam Christus Dei Verbum pacem omnibus est largitus, et sanctis Ecclesiis fidei unitatem.

Deus ultionum nunc libere egit, Christus adstitit, corroborans hodie sanctos Patres, ut ejus adventum libere prædicare valeant, atque imaginibus ejus incarnationem designare.

Longanimis Domine, quam mirabilia sunt opera tua! quis tuam clementiam recensebit? et quomodo intuens tuos sacerdotes et monachos, dum interficerentur propter tuam imaginem, seductores illos tanti mali auctores non combussisti, sed tantas injurias æquo tulisti animo?

O Domine, qui Ecclesiam tuam inconcussam compegisti, ut portæ inferi adversus eam prævalere nequeant, ipse pacem tuam populo tuo largire, ut te omnes alacri animo, uno ore laudemus et celebremus.

Anathema sit illis, Domine, qui tuæ Incarnationis imaginem non venerantur, in primis vero Joanni, et Antonio, et Theodoro impio, una cum Theodoto, et aliis fidei desertoribus.

O Domine, qui Apostolis tuis pacem tuam dedisti, largire etiam nunc omnibus tranquillitatem, tua manu illos congregans, qui sunt dissipati, et tanquam oves rationales, sanctæ Ecclesiæ gregi illos aggrega. Gloria Patri.

ἐκδιηγήσεται γλῶσσα, ἢ τὴν πρόῤῥησιν τῆς ἐγγαστριμύθου σου, Ἰωάννη ψευδώνυμε, καὶ πρόδρομε τοῦ ἀντιχρίστου Σατᾶν ;

Οὐκ ἔδει σε, ὦ παράνομε, ὀνομάζεσθαι τοιαύτην κλῆσιν, μᾶλλον δὲ Πυθαγόραν, καὶ Κρόνον, καὶ Ἀπόλλωνα, ἤ τινα τῶν ἄλλων Θεῶν, ὧν τὸν βίον ἐζήλωσας, τερπόμενος ταῖς ἀτελγείαις αὐτων. θ.

Ἀΐδιον παντοδύναμον ἀκατάληπτον Τριάδα πιστοὶ, πάντες Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα προσκυνήσωμεν, καὶ θεολογήσωμεν ἀσυγχύτως κραυγάζοντες· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ Θεός. θ΄.

Πανύμνητε πολυδόξαστε, μητροπάρθενε θεοκυῆτορ, λύτρωσαι χαλεπῶν ἐγκλημάτων, τοὺς τιμῶντάς σου τὴν ἄχραντον κύησιν· οὐ γὰρ ἄλλην βοήθειαν κεκτήμεθα πλὴν σου, Θεόνυμφε.

Ωδὴ ή.

Προφητικῶς ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθῶμεν πιστοὶ πάντες μυστικῶς· αὕτη γὰρ ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ Χριστὸς ὁ Λόγος τὴν ἰδίαν στολὴν ἀπέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πολεμικῶς ὥσπερ παρετάξαντο, κατὰ Χριστοῦ τῆς μορφῆς, ὁμοθυμαδὸν Λήζιξ καὶ Ἰωάννης, τὸ ζεῦγος τοῦ Βελίαρ, πελέκει κακίας ἐγκόψαντες τὴν Ἐκκλησίαν.

Τίς μὴ θρηνήσει τό μέγα τόλμημα, τὴν θείαν βλέπων μορφὴν, τὴν ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ παλατίου, ὑπὸ ἀνδρῶν ἀνόμων λίθοις βαλλομένην, τῇ διδαχῇ τοῦ Ἰωάννου.

Πῶς οὐ συνῆκας, τυφλὲ πανάθλιε, ἐσκοτισμένε τὸν νοῦν, τὴν ὑπ' οὐρανὸν βλέπων κεκοσμημένην Χριστοῦ τῷ χαρακτῆρι, ἀλλὰ μόνος ἔσχες τὸ φρόνημα τῶν Ιουδαίων.

Σὺ παντελῶς καθελεῖν ἐνόμισας τῶν θείων Ἐκκλησιῶν τὴν σαρκολαμπῆ μόρφωσιν τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων πάντων· ἀλλ' ἡ θεία χάρις καθεῖλέ σου τὴν τυραννίδα.

Τὰ ἱερὰ τῶν ἁγίων λείψανα, καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν Λήζιξ ὁ δεινος, ἅμα τῷ Ιωάννῃ οὐδ' ὅλως προσκυνεῖσθαι ἔφασκον ἀνόμως, οἱ ἀρνηταὶ τῆς εὐσεβείας. θ.

Παντουργικὴν θεαρχίαν σέβοντες ἐν χαρακτῆρσι τρισὶ, πάντες εὐσεβῶς, ἄναρχον τὸν Πατέρα, συνάναρχον τὸν Λόγον, Πνεῦμα συνεκλάμπον δοξάσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας. θ΄.

Χριστιανῶν ἡ βεβαία γέφυρά, τὸ καύχημα τῶν πιστῶν, καὶ καταφυγή· δέσποινα θεοτόκε, αὐτὴ ὑπάρχεις μόνη, πάντας βοηθοῦσα, καὶ σώζουσα ἐκ τῶν κινδύνων.

Ωδὴ θ΄.

Τὰ ἔθνη, κροτήσατε· χοροὶ Πατέρων, σπεύσατε· οἱ ἀσκηταὶ δὲ καὶ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι, συνέλθετε· ἥκετε, οἱ διωχθέντες πάλαι ἀπὸ τοῦ πλάνου καὶ δυσσεβοῦς Ἰωάννου, στηλιτεῦσαι τὰς μαγίας καὶ μαντεύματα.

Εὐφραίνου, ἡ ἔρημος καὶ οἰκουμένη ἅπασα, τὰ ὄρη πάντα, γλυκασμὸν σταλάξατε, βουνοὶ, ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι Χριστὸς ὁ Λόγος εἰρήνην δέδωκε τοῖς ἐν γῇ, καὶ ταῖς θείαις Ἐκκλησίαις τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως.

Θεὸς ἐκδικήσεων νῦν ἐπαῤῥησιάσατο, Χριστὸς ἐπέστη, ἐνισχύων σήμερον τοὺς θείους διδασκάλους, ἐν παῤῥησίᾳ λέγειν τὴν συγκατάβασιν αὐτοῦ καὶ τὴν σάρκωσιν βεβαίως ἐν εἰκόνι περιγράφεσθαι.

Μακρόθυμε Κύριε, ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου! Τίς ἀριθμήσει τὴν φιλανθρωπίαν σου ; Πῶς βλέπων κτεινομένους διὰ τὴν σὴν εἰκόνα, τοὺς ἱερεῖς σου καὶ ἀσκητὰς, οὐ κατέφλεξας τοὺς πλάνους, ἀλλ' ἠνέσχου ὑβριζόμενος.

Ὁ πήξας ἀσάλευτον τὴν Ἐκκλησίαν, Κύριε, καὶ πύλαι ᾄδου ταύτης οὐ κατίσχυσαν, αὐτὸς τὴν εἰρήνην σου, παράσχου τῷ λαῷ σου, ἵνα σε πάντες εἰλικρινῶς, ἐν μιᾷ δοξολογίᾳ προσκυνῶμεν καὶ δοξάζωμεν.

Ἀνάθεμα ἔστωσαν οἱ μὴ τιμῶντες, Δέσποτα, τὸν χαρακτῆρα τῆς σῆς σωματώσεως, πρὸ πάντων Ἰωάννης, ἅμα σὺν Ἀντωνίῳ, καὶ Θεοδώρῳ τῷ δυσσεβεῖ, Θεοδότῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀλάστορσι τῆς πίστεως.

Ὁ δοὺς τὴν εἰρήνην σου τοῖς Ἀποστόλοις, Δέσποτα, καὶ νῦν παράσχου τὴν γαλήνην ἅπασι, συνάγων τῇ χειρί σου τοὺς διεσκορπισμένους· καὶ ὥσπερ πρόβατα λογικὰ, συναρίθμησον τῇ μάνδρᾳ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας σου. θ.

Δοξάζω θεότητα Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, τὴν μίαν φύσιν τρισὶν ὑποστάσεσι, οὐσίαν ἀμέριστον, διαιρετὴν προσώποις, ὁμοβασίλειον, παντουργὸν, πανσθενῆ, τελεταρχίαν, τὴν συνέχουσαν τὰ σύμπαντα.

θ'.

Ἡ πάντων βοήθεια, καὶ σκέπη καὶ ἀντίληψις, δεῖξον, ὅτι δύνασαι πρεσβεύειν ὑπὲρ πάντων εἰς σὲ καταφευγόντων, καὶ ἀπελαύνεις τοὺς δυσσεβεῖς τῇ δυνάμει τοῦ Υἱοῦ σου· ὡς γὰρ μήτηρ, πάντα δύνασαι.

Deitatem glorifico Patris, et Filii et Spiritus sancti, unam scilicet naturam in tribus personis, essentiam indivisam suppositis distinctam, simul regnantem, omnia facientem, omnipotentem, perfectum imperium, omnia denique continentem.

Dei Genitrix, quæ omnium es auxilium, refugium, et protectio, ostende quæsumus te, quod pro omnibus, qui ad te confugiunt, vales intercedere, sicut e contra impios rejicis, tui filii potentia; omnia siquidem potes, ut ejus Mater.

Hactenus sacer hymnus, dulce post lacrymas canticum, et suavis post gemitus exsultatio.

29. *Sacri sermones de eodem argumento legi soliti quotannis in Ecclesiis.* — Reliquum vero tantum est, ut sermonem illum in eadem Græcorum Ecclesia ex eo tempore recitari cœptum in matutino ante septimam odam canonis sancti Theophanis hic describamus, quod summatim contineat narratam de Iconoclastis historiam, habeatque alia, quæ desiderantur in vulgatis historicis scitu digna. Accepimus ipsum ex eodem sacro Græcorum Triodio; quem hactenus Latinis incognitum, idem qui supra accuratus interpres latinitati donavit, qui sic se habet :

« Eadem die (Dominica videlicet prima Quadragesimæ) sancta Christi Ecclesia traditionem accepit, ut erectionem sanctarum et venerabilium imaginum celebraret, quæ a Michaele et Theodora sancta et beatissima imperatrice, necnon a S. Methodio patriarcha Constantinopolitano fuit instituta. Res autem ita se habuit: Cum Leo Isaurus ex humili et servili vita ad imp. fasces fuisset evectus, divina scilicet permissione, tunc temporis sanctus Germanus Ecclesiæ gubernacula dirigebat, quem ad se vocatum ita alloquitur imperator : Videntur mihi, o domine, sanctæ imagines parum abesse ab idolis : præcipe igitur, ut quam primum e medio tollantur : vel si veræ sanctorum effigies existunt, in altioribus locis collocentur, ne frequenter illas venerantes, dum variis peccatis distinemur, illas coinquinemus. Patriarcha vero, cum rem adeo exsecrandam audivisset, imperatorem pro virili avertere conabatur, hæc adjiciens : Cave, quæso te, hæc cogites, o imperator. Accepimus enim quemdam, qui talia adversus sanctas imagines moliretur, rabie fuisse corruptum, cui nomen Conon fuit. Ad hæc imperator : Quinimo ego etiam, cum puer essem, Conon appellabar. Cum itaque imperator patriarcham sibi minus assentiri cerneret, illum exulem pellit, et ejus loco Anastasium eadem quæ ipse sentientem collocat, et ita adversus sanctas imagines grave bellum audacter adoritur. Fama est etiam Hebræos hoc scelus illi in principio suggessisse, cum quibusdam fascinationibus illum ad imperium evehendum prædixissent, quando cum pauper esset, una cum ipsis inopem vitam agebat.

30. « Sed cum Leo male, ut par erat, vitam terminasset, ejus catulus ipso ferocior Constantinus cognomento Copronymus in imperio successor relinquitur, et multo majore rabie adversus sanctas imagines incenditur. Et quid opus est dicto, quot, et quanta impius ille mala peregerit? Verum cum etiam ille longe turpius vitam finiisset, ejus filius ex Chazara imperium occupat. Cum autem etiam iste male vitam exegisset, Irene et Constantinus imperii successores remanent, qui sub Tarasio sanctissimo patriarcha septimam Synodum congregant, et ita sanctas imagines Christi Ecclesia iterum recipit. Isti vero cum imperium deposuissent, Nicephorus evehitur, deinde post eum Stauratius filius, post quem Michael cognomento Rhancabenus, qui sanctas venerati sunt imagines. Michaeli vero ferus ille Leo Armenus succedit, qui a monacho quodam clauso et parum pio, dolo corruptus, secundum adversus imagines bellum excitat, et iterum Dei Ecclesia suo decore exuta conspicitur. Huic iterum Amorrhæus succedit Michael, et huic Theophilus filius, qui alios in persequendis sanctorum imaginibus longe superarunt.

31. « Hic igitur Theophilus multos sanctorum Patrum pœnis et tormentis inauditis cum afflixisset propter sanctas imagines, justitiæ nihilominus in primis studiosissimus fuit: ut cum aliquando, si quis esset in urbe, qui alteri molestiam afferret, sciscitaretur, nullus, ut aiunt, multis diebus fuit inventus. Cum autem duodecim regnasset annis, et dysenteriæ morbo correptus, e vivis excedere deberet, os suum supra modum aperuit, ita ut etiam interiora ipsa intueri liceret. Augusta vero Theodora maximo propterea dolore afflicta, vix ad somnum convertitur, et visionem intuetur hujusmodi. Immaculatam scilicet Dei Genitricem infantem ante omnia sæcula genitum ulnis gestantem, et angelis lucidissimis circumseptam, Theophilum autem ejus conjugem ab ipsis flagris et contumeliis affectum. Cum igitur somnus ipsam dimisisset, et Theophilus parum respirasset, vehementer exclamavit : Hei mihi misero, qui propter sanctas imagines percutior! Qua re audita, imperatrix quamprimum Dei Genitricis imaginem super ipsum collocat, illam multis cum lacrymis deprecans. Theophilus vero licet ita se haberet, cum vidisset adstantium quemdam imaginem parvam collo alligatam gestantem, illam arreptam osculabatur, et venerabatur. Quapropter continuo illud os, quod ante adversus imagines rugiebat, et guttur, quod ita turpe apertum cernebatur, ad priorem statum conversum est, et a frequenti illa angustia et molestia requievit et obdormivit, cum antea aperte confessus esset bonum esse sanctas imagines honorari, et venerari; cum itemque imperatrix e suis arculis venerandas et

sanctas imagines eduxisset, toto pectore nitebatur Theophilum adducere, ut illas veneraretur.

32. « Paulo tamen post tempore Theophilus excedit e vita, et Theodora revocatis illis omnibus, qui in exilio et carceribus detinebantur, ut libere agerent, illis præcepit. Quin etiam Joannes e patriarchali throno deturbatur, qui Joannes et mantiarcha, necnon dæmoniarcha potius, quam patriarcha esset dicendus. At Christi confessor Methodius ipsam patriarchalem sedem assumit, multa antea passus, et in sepulcro in vinculis vitam agens.

« Ilis ita se habentibus, res quædam divinitus apparet contigisse Joannicio illi magno, dum in Olympo monte vitam monasticam exercebat. Magnus enim ille Arsacius asceta ad ipsum accedens, hæc ait : Deus me ad te misit, ut quamprimum ad venerabilissimum virum Esaiam, cognomento Inclusum, Nicomediam accedentes, ab ipso discamus quæ Deo sint placita, et ejus sanctæ Ecclesiæ congrua. Quapropter cum ad venerabilissimum Esaiam accederent, hæc audiunt ab ipso : Hæc dicit Dominus : Ecce pervenit finis inimicorum meæ imaginis : vos igitur ad imperatricem Theodoram, necnon ad patriarcham Methodium properantes, hæc illi annuntiate : Procul abire præcipe omnes profanos homines, et ita cum angelis sacrificium mihi offer, imaginis meæ et Crucis effigiem veneratus. Hæc cum illi audissent, quamprimum se Constantinopolim conferunt, et hæc omnia Methodio patriarchæ et omnibus electis Dei annuntiant : hi vero congregati ad imperatricem accedunt, et ipsam in omnibus obsequentem inveniunt (ab incunabulis enim fuerat pia et Deum timens.) Quamprimum propterea imperatrix Deiparæ imaginem, quam e collo pendentem gestabat, extrahens coram omnibus illam venerabatur, hæc inquiens : Si quis has imagines non adorat et veneratur, relative quidem et habitudine quadam, non latrice, non ut deos, sed tanquam imagines archetyporum, propter reverentiam ipsorum, sit illi anathema. Ili vero magno repleti sunt gaudio. Imperatrix propterea illos enixe orat, ut pro Theophilo viro suo preces Deo effundant, qui conspecta illius fide, licet inviti, persuadentur tamen.

33. « Quapropter sanctus Methodius congregato universo populo, necnon et clero, et episcopis omnibus in magna Dei Ecclesia, illuc advenit; inter quos erant illustres illi viri, qui ex Olympo venerant, magnus videlicet Joannicius, et Arsacius, et Naucratius, discipuli Theodori Studitæ, et Theophanes ille ex magno agro, et Theodorus, qui litteris in facie scripti fuerant, et Dei confessores extiterant; Michael etiam Hagiopolita et Syncellus, et alii plurimi, qui totam noctem pro Theophilo Deum exorant, omnes quidem cum lacrymis et frequenti oratione Deum laudantes, idque per totam primam hebdomadam Quadragesimæ peragebatur. Quin et ipsa imperatrix Theodora hæc eadem cum mulieribus, et reliquo populo faciendum curabat. Quæ dum ita se haberent, Theodora imperatrix diluculo sextæ feriæ somno detenta, sibi videbatur apud columnam, quæ dicitur Crucis, reperiri, et quosdam illac magno cum strepitu præterire, diversa tormentorum genera secum ferentes, in quorum medio vinctus agebatur imperator Theophilus, manibus retro revinctis, quem cum agnovisset imperatrix, consequebatur et ipsa illos, qui eum ducebant. Cum autem ad æneam portam pervenissent, vidit virum quemdam adspectu mirabilem, qui ante imaginem Christi sedebat : ad hunc cum Theophilum illi adduxissent, stiterunt eum. Quibus visis imperatrix, pedibus ejus provoluta pro imperatore intercedebat; at ille dixit aperto ore : Magna est fides tua, o mulier : scito igitur, quod propter tuas lacrymas fidemque tuam, necnon propter preces et intercessiones servorum meorum et sacerdotum, Theophilo viro tuo ignosco. Deinde ait illis, qui eum adducebant : Solvite ipsum, et tradite uxori suæ; quæ illo recepto, recessit exsultans, et gaudens, et continuo somnus illam dimisit. Hæc quidem Theodora imperatrix vidit in somnis.

34. « Patriarcha vero Methodius, dum preces et orationes ab ipso fiebant, recenti pagina accepta, scripsit in ipsa omnium hæreticorum imperatorum nomina, inter quos et Theophilum collocavit, et hanc paginam sub sancto altari posuit occulte, ut nullus animadverteret. Feria vero sexta etiam ipse angelum quemdam terribilem conspicit, qui magnam ingrediebatur Ecclesiam, et cum illi appropinquasset, hæc aiunt dixisse : Exaudita est oratio tua, o episcope, et veniam obtinuit imperator Theophilus; non amplius igitur pro eo Deo sis molestus. Hic autem ut experiretur an vera esset visio, ad altare accedens, accepta charta, eaque aperta invenit (o Deum judiciorum) nomen Theophili omnino divinitus deletum. Hæc cum didicisset imperatrix, magno perfusa est gaudio, et patriarchæ significat, ut universum congreget populum una cum venerandis crucibus et sanctis imaginibus in magna Dei Ecclesia, ut illi sanctarum imaginum ornamentum restituatur, et novum miraculum omnibus manifestetur.

35. « Cum itaque omnes, quæ parum abest, in Ecclesia essent congregati cum cereis accensis, imperatrix et una cum filio accedit, et facta processione cum sanctis imaginibus et sacris et venerandis sanctæ Crucis lignis, et sacro et divino Evangelio usque ad eum locum, quod Miliare nuncupatur, egressi sunt, Domine miserere, alta voce clamantes, et ita rursus ad Ecclesiam reversi, sacram liturgiam confecerunt, erectis videlicet sanctis et venerabilibus imaginibus a præfatis sanctis viris, celebrando, et omnia bona imprecando piis omnibus et iis, qui recte de Catholica fide sentiunt, sicut e contra impiis, et qui sanctarum imaginum honorem respuunt, interdictis et anathemate damnatis, quinimo ex eo tempore statuerunt

illi sancti confessores, ut singulis annis hæc sacra panegyris celebretur, ut non amplius in eamdem impietatem iterum impingamus. Tu vero Christe, qui es imago Patris immutabilis, precibus sanctorum confessorum tuorum, miserere nobis. Amen ». Hactenus sermo annis singulis, dicta die, in Ecclesia recitari solitus, cui subjungimus alium ejusdem argumenti, eadem pariter die ab archiepiscopo Tauromeniæ Theophane ad populum dictum, ut ejus indicat titulus istis verbis :

36. « Homilia XXXVII Theophanis archiepiscopi Tauromeniæ in Sicilia, de sanctis imaginibus, in die festo earum dicta ». Deprompta est ex Hoplotheca manuscripta Francisci Turriani, qui latinam fecit, nisi quod aliquot verba græca hinc inde, et duas, tresve periodos intactas reliquerat; sed perfecit qui ultimam apposuit manum Sirmundus, ejusdem societatis Jesu professor.

Narrabimus unde et ortus et origo, ex qua, inquam, occasione hujus diei festi agitatio. Quia per Incarnationem Verbi Dei, et per prædicationem Apostolorum, cultus idolorum deletus erat, cum hostis Ecclesiæ ferre non posset se esse victum, excitavit contra eam principes et duces hæresum. His autem a sanctis Patribus diversis Synodis damnatis et anathematizatis, aliud zizanium seminavit in Ecclesia inimicus, prætextu et specie pietatis, suggerens idololatriam existimari cultum imaginum. Reperit vero aptum instrumentum ad hoc Leonem Isauricum, qui cum esset antea privatus, et incidisset in magos Hebræos, docuerunt eum futurum esse imperatorem Romanorum, si ipsis jurasset deleturum se imagines templorum : quod cum fecisset, et non multo post ad imperium tyrannus ascendisset, metuens ne in peccato perjurii esset, properat, ut promissum præstet. Misit in exilium Germanum patriarcham Constantinopolitanum sanctissimum, quia non consensit impio ejus dogmati ; delevit omnes effigies et figuras sanctorum ex templis, et pro eis jussit depingi bestiarum imagines.

37. « Hoc scelesto mortuo, successit in imperio et in impietate filius ejus Copronymus, ut apte dici possit serpens ex dracone. Hic cum multum roborasset hæresim, abiit ad illa divina judicia, relicto hærede Leone filio imperii et impietatis. Qui cum avi sui impietatem imitari quæsisset, studuit ut esset eo ferventior. Cui cum successissent Constantinus et Irene, recuperavit Ecclesia ornamentum sanctarum imaginum et a Synodo OEcumenica impietas est anathematizata. Pauci autem relicti sunt, qui impietatem in animis abditam celaverunt. Tres imperatores consecuti sunt post Irenem Orthodoxam, Nicephorus et Stauratius, et Rhancabenus Michael, et rursus cœpta est hæresis. Renovavit autem eam alia fera ejusdem nominis cum prima Leo Armenius, indignus qui esset imperator. Hic deceptus a quodam pseudoabba in domuncula clauso, et in tenebris deceptionis instar noctuæ habitante, et hæresim Iconomachorum profitente, deceptus, inquam, nisi funditus imagines tolleret, amissurum esse cum imperio vitam : obedivit impio consilio, rursumque incendit hæresis flammam, et misit in exilium Nicephorum, quia non consentiebat hæresi. Octavo autem anno suæ tyrannidis occisus est, et hæresis floruit. Siquidem Michael majores suos ut vinceret, ardentior fuit in impietate. Mortuus autem est et ipse, relicto imperio filio Theophilo.

38. « Hic autem etsi justitiæ erat, si quis alius, studiosus et amator, fuit tamen paternæ impietatis ardens amator. Hic duxit uxorem Theodoram piam, quæ non erat particeps hæresis, etsi dissimulabat propter crudelitatem imperatoris : habebatque in arca inclusas imagines, quas occulte colebat et osculabatur. Acciditque aliquando hoc, quod est ad narrandum et audiendum jucundum. Erat in regia quidam Morio, deformis homo et despicabili specie, qualem describit Thersiten Homerus, Denderis, opinor, vocabatur. Hic cum consuevisset ingredi sine ulla cautione ad conclavia regia, ingressus est in quoddam conclave, ubi invenit Theodoram tenentem in manibus imagines, easque venerantem et deosculantem. Hoc cum ille Thersites imperatori nuntiasset, is excandescens adit Theodoram, et eam acriter objurgat, famulam idolorum eam appellans : quæ mira prudentia et iram et suspicionem imperatoris depulit. Temere, inquit, et importune irasceris, imperator ; frequenter enim me in speculo specto, ut caput ornem et componam capillum. Iste autem improbus existimavit se videre imagines : sic declinavit suspicionem imperatoris. Hoc autem imperatore mortuo, successit filius ejus Michael, habens Theodoram matrem imperatricem. Hæc igitur congregavit cœtum Patrum, qui hæresim anathematizavit ; et Ecclesia imagines sanctas, tanquam ornatum quemdam recuperavit, quæ antea videbatur tanquam sponsa regis illa lamentari, quæ scripta sunt in Canticis canticorum : Percusserunt me, et vulneraverunt me : abstulerunt theristeum meum a me, qui custodiebant civitatem, reges, et sacerdotes qui debebant esse custodes fidei. Sic igitur Ecclesia ad priorem gloriam reducta et renovata est.

39. « Hoc festum hodie agitamus, duces impietatis anathematizantes, et sacras imagines Salvatoris nostri et Matris ejus et omnium sanctorum relative adorantes, non illis tanquam diis adhærentes, nec coloribus expressas imagines cultu prosequentes, sed earum honorem in imaginis, ut magnus ait Basilius, prototypum referentes, atque ita per sensum ad pietatem magis manu ducimur. Videmus enim in sacris imaginibus Dominum nostrum ex Virgine mirabiliter natum, a Magis cum muneribus adoratum, in ulnis senilibus Simeonis portatum, nudum in fluentis Jordanis prophetica dextera baptizatum, operantem miracula solo verbo et motu voluntatis, suscitantem mortuos, terrorem dæmonibus injicientem, ambulantem in mari tanquam super pavimentum, in soli-

tudine copiosum convivium præbentem, audaciam Judæ, illud judicium impium in Christum, crucifixionem, sepulturam, resurrectionem, ascensum in cælos. Hæc cum depicta coloribus videmus, perspicue illa videre nos putamus : novit enim pictura tanquam sub adspectum res ponere. Imo et honor imaginum desursum (superne) nobis ab initio lege sancitus est. Præcepit enim olim Deus Moysi duos Cherubinos erigere ex utraque parte tabernaculi : et ipse Dominus noster in sindone speciem sive formam suam expressit sine manu, et Abgaro toparchæ Edessæ misit. Nunquam vero hæc fecisset, nisi imagines coli voluisset. Et illa Edessena sanguinis fluxum passa, et a Domino sanata, ut remuneraret tanti beneficii auctorem, statuam ad similitudinem Salvatoris erexit : cujus fidem approbans Dominus, voluit ut ex pedibus statuæ herba nasceretur, quæ omnem dolorem sanaret. Imo et Lucas celebris Evangelista imaginem Dei Matris cera et coloribus depinxit, sacris ulnis Dominum amplectentem, quæ in Megalopoli, id est, in magna civitate hactenus conservatur. Omnis igitur imago in nomine Domini, aut angelorum, aut Apostolorum, aut Prophetarum, aut martyrum, aut justorum facta, sancta est. Eos enim, qui pro Christo claruerunt, omnium generum honoribus prosequi convenit. In hac firmissima et certa fide permanentes, fratres, emundemus singuli ab omni vitio conscientiam nostram, sinceram mutuo charitatem servantes ». Hucusque in Codice.

40. Erant ista, anniversaria die repeti solita in Ecclesia illa sacra encomia de confutata, devicta, penitusque debellata Iconoclastiæ impietate, cum fideles pro gratiarum actione solemnes conventus annis singulis agitarent, in memoriam revocantes annum istum, et diem, quo Orientalis Ecclesia de superata perfidia erexit victricia signa, nobilemque duxit triumphum, atque digna trophæa fixit perpetuo permansura. Sicque jam illa alieno [1] igne repleta thuribula anathematis in laminas ducta et altari affixa, perenne servant in Ecclesia Catholica Iconoclastarum ignominiæ monumentum, unde sua semper funera lugeant, deplorent damna, erubescant infamiam ; Ecclesia vero Catholica victrix exsultans, ovansque decoram cum filiis suis choream ducat : et præcinentibus illis triumphale carmen illud [2] : « Surge, surge Debbora, surge, surge, et loquere canticum ». Ipsa recinat cum Apostolis, dicens [3] : Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum [4] : Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Num. XVI. — [2] Jud. V. — [3] 1. Cor. XV. — [4] 1. Pet. IV.

Peroratio cum gratiarum actione. — Ad optatum tandem finem post immensos labores, Deo nobis favente, opitulanteque suis precibus Dei Genitrice Maria, perducto nono Annalium tomo : sine fine gratiarum actio perseveret, non verbis tantum, sed factis. Etenim bene conscii sumus, quanta pro acceptis beneficiis Deus in veteri Testamento sibi rependi mandarit, dum pro gratiarum actione ejusmodi sacrificium sibi offerri præcepit [1] : « Si pro gratiarum actione, inquit, oblatio fuerit, offerent panes absque fermento, conspersos oleo, et lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, et collyridas olei admixtione conspersas, panesque fermentatos cum hostia gratiarum ». At nos longe impares sumus, ut præstare tot tantaque possimus, quæ per ea mystice designantur ; cum etiam majora Christus Redemptor noster a fidelibus suis, ex aucto in immensum beneficiorum pondere, multiplicato fœnore, jure exigat. Ubinam nobis purissimi illi azymi sinceritatis absque veteri fermento quos commendat Apostolus [2] panes, cum ex corrupta massa peccati nostram quotidie experiamur amarulentiam nobis ingratam ? Et ubi olei copiam, quo aspersa cuncta offerri præcipit, exhibendi facultas ? « Sum plane », dicam cum Propheta [3], « vir videns paupertatem meam », egentior ipse pauperrima illa vidua Sareptana, quæ potenti dixit Eliæ [1] : « Non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho ». Ditissima tamen fide, et opulentissima charitate.

[1] Levit. VII. — [2] 1. Cor. V. — [3] Thren. III.

« Una nobis consolatio, quod etiam fermentatos panes non penitus rejicit Deus, sed accipit, si (ut jubet) adjiciatur hostia gratiarum, cædenda ipsa absque redemptione ad sacrificium consummandum. Ecce victima, sed ubi gladius, ubi ligna ? Sacrificium pro peccato non postulasti, factus ipse hostia pro peccato. Sed quod utique pro gratiarum actione petisti : tunc dixi, et dicam semper : Ecce venio, testaturus tua gratia, si liceret, multo melius sanguine quam scriptis Catholicam veritatem : siquidem [2] voce sanguinis nulla potentior, quæ jugiter de terra clamans, audiatur in cælo. At quod tanta præstare, maximi muneris Dei est, ut optare potius quam præsumere fas sit : non negetur saltem illud interea beneficium ad gratias persolvendas, ut eo modo quo monet Apostolus [3], in gratiarum actionem vivens victima jugiter immoletur ; nimirum ut exhibeamus nos ipsos hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum ipsi bonorum omnium largitori, cui honor, virtus et gloria et gratiarum actio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 3. Reg. XVII. — [2] Gen. IV. — [3] Rom. XII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6335.— Anno Æræ Hispan. 880.— Anno Hegiræ 228, inchoato die 10 Octob., Fer. 3. — Jesu Christi 842. — Gregorii IV papæ 16. — Lotharii imp. 23. et 3. Michaelis imp. 1.

1. *Carolus et Ludovicus reges adversus Lotharium se sacramento devinciunt.* — A num. 1 ad 4. Annalista Bertinianus, quæ ante mensem Junium hoc anno gesta esse fuse Nithardus lib. 3 narrat, paucis refert : « Inde Trecas adiens (nempe Carolus rex) per Alsensem pagum et Tullum civitatem, Vosegi saltu transposito, penes Argentoratum urbem fratri Hludowico conjungitur. Lotharius nulla penitus sua suorumque utilitate, inferiores Galliæ partes tantopere populatus, erga Parisiorum Loticiam fluvium Sequanæ transiens, Aquasgrani rediit, fratrumque conjunctionem audiens, ægre tulit. Hludowicus et Carolus, quo sibi firmius populos utrique subditos necterent, sacramento sese alterutro devinxerunt. Fideles quoque populi partis utriusque pari se juramento constrinxerunt : uter eorumdem fratrum adversus alterum sinistri quippiam moliretur, relicto prorsus auctore dissidii, omnes sese ad servatorem fraternitatis amicitiæque converterent. Quibus patratis ad Lotharium pacis gratia dirigunt. Qui, legatis eorum a sui præsentia atque colloquio inhibitis, ad obsistendum fratribus se suosque hostiliter præparat. Quo Ilisentiaco palatio a Mosella flumine octo ferme millibus constructo, et ejusdem transeundi facultatem dispositis custodiis denegante : Hludowicus navali, Carolus equestri apparatu, castrum confluentes perveniunt, ibique Mosellam transire inchoantibus, omnes Lotharii excubiæ velociter aufugerunt.

2. *Colloquium trium fratrum regum in vicinio Matisconis.* — « Lotharius inopinato fratrum adventu territus, cessit, sublatisque cunctis ab Aquisgrani palatio, tam sanctæ Mariæ quam regalibus thesauris, etc. per Catalaunis fugiens, apud Trecas Paschali solemnitate peracta, Lugdunum petiit. Hludowicus penes Coloniam Agrippinam, Carolus in Heristattio palatio, eamdemque festivitatem celebrantes, homines ipsarum partium ad sese refugientes suscipiunt, fratrem persequi desistentes. Quibus multipliciter receptis, fratris abitum gradu tardiusculo insequuntur : quia apud fratres super pacis fœdere licet invitus satagens, legatos quibus plurimum nitebatur, dirigit. Electo ad hoc negotium Matasconis urbis vicinio, illuc utrinque coitur, ut utriusque partis castra Arare fluvio dirimente, in quamdam insulam ejusdem fluminis ad commune colloquium adspectumque coeunt. Ubi venia de præteritis perperam gestis vicissim postulata atque accepta, sacramentum quoque alter alteri veræ pacis fraternitatisque juraverunt, et de regni totius æquis portionibus diligentius faciendis, kalendis Octobris in urbe Mediomatricorum Metis vocabulo decreverunt ». Nithardus lib. 4 scribit, congressum trium illorum fratrum factum esse *mediante Junio, feria videlicet quinta*, et deliberatum fuisse, ut « usque ad conventum, quod in kal. Octobris condixerant, pacifice quisque in sua portione, quam vellet, esset ».

3. *Normanni et Mauri in Gallias irrumpunt.* — Sed redeo ad annalistam Bertinianum, qui subdit : « Ea tempestate Normannorum classis in emporio, quod Quentovicus dicitur (oppidum est ad Quantiam in Ambianensi diœcesi situm), repentino sub lucem adventu deprædationibus, captivitate, et nece sexus utriusque hominum adeo debacchati sunt, ut nihil in eo præter ædificia pretio redempta relinquerent. Maurorum etiam piratæ per Rhodanum prope Arelatum delati, cuncta passim deprædati impune, oneratis navibus regressi sunt. Carolus autem a Matascone Aquitaniam ingressus, ad memoratum Placiti locum et tempus venire non distulit. Lotharius apud Augustam Treverorum legatos Græcorum suscipit (Theodoræ scilicet Augustæ, et Michaelis filii) eisque absolutis ejusdem Placiti tempore palatio, quod Theodonis villa dicitur, resedit. Hludowicus peragrata omni Saxonia cunctos sibi eatenus obsistentes sui terrore ita perdomuit, ut comprehensis omnibus auctoribus tantæ impietatis, qui et Christianam fidem pæne reliquerant, et sibi suisque fidelibus tantopere obstiterant, CXL capitis amputatione plecteret, XIV patibulo penderet, innumeros membrorum præcisione debiles redderet, nullumque sibi hactenus refragantem relinqueret ».

4. *Divisio regni Francorum inter fratres inchoata.* — Nithardus lib. 4 ait, Carolum et Ludovicum fratrem *Wormatiæ* Placitum habuisse, cumque Metis *pridie kal. Octobris* venisset Carolus, misit ad Lotharium fratrem cum quo conventum fuit, ut missi utriusque partis ad Confluentum

XIV kal. Novembris convenirent, sed postea conventus *in nonas Novembris* dilatus. Refert idem Nithardus translationem S. Angilberti patris sui Centulensis quondam abbatis *nonis Novembris*, qui dies hoc anno in Dominicam incidit, peractam. « Requieverat in loco priori annis XXVIII, et ita integrum et absque corruptela sanctum ejus corpus inventum est, ac si ea hora anima illud deposuisset », inquit Nithardus. Postquam nonæ Novembres advenere, divisio regni in annum sequentem dilata est ad diem XX post missam sancti Joannis, seu post festum sancti Joannis Baptistæ, et interim inter fratres pax ab illis firmata, ut habet idem auctor, cui suffragatur auctor brevis Chronici sancti Galli, a Duchesnio tom. II publicati, qui ad annum DCCCXLII habet : *Divisio regni inchoata.* Tum ad annum DCCCXLIII : *Pax facta inter illos.* Quod utrumque etiam Hepidamnus monachus in brevibus suis Annalibus habet. Quare certum est, regni Gallici divisionem inter fratres anno tantum sequenti peractam esse.

5. *Beneventana regio a Mauris et Saracenis devastata.* — Subjungit Nithardus : « Eodem tempore Mauri a Sinegulfo fratre Sigiardi sibi causa subsidii inducti Beneventum invadunt », seu regionem Beneventanam. Ait enim annalista Bertinianus : « Beneventanis inter se dissidentibus, Saraceni ab Africa ab eis invitati, primo quidem auxiliatores, postmodum vero violenti insecutores, plurimas civitatum vi obtinent ». Diuturnum fuit hoc bellum inter Radelgisum Beneventanorum ducem et Siconulfum, qui principatum ad se pertinere contendebat, ut anno DCCCXL, num. 14 ostendimus. Cladem hanc Beneventanam Erchempertus num. 16 his verbis memorat : « Interea Siconulfus Beneventum crebris prœliis graviter affligebat, atque ut dici solet, malo arboris nodo malus infigendus est cuneus : contra Agarenos Radelgisi Lybicos, Ismaelitas Hispanos accivit, iisque invicem intestino et externo alternantibus bello, ultramarina loca captivis nostræ gentis diversi sexus et ætatis fulciebantur ». Regni Longobardici regio Beneventana pars erat, quam propter bellum civile Lotharius negligebat. Baronius an. DCCCXLIII, num. 29 ait, Nithardum lib. 4, scribere Mauros, eo anno a Sinegulfo vocatos fuisse, et Annales Fuldenses seu Pithæanos habere eos eo anno *Beneventum* occupasse. Beneventum, a Mauris anno DCCCXLIII occupatum fuisse tradit etiam Hermannus juxta editionem Canisianam.

6. *Moritur Theophilus Aug.* — Ad num. 4 et seq. Porphyrogenneta lib. 3, num. 51 Theophili Aug. mortem his verbis refert : « Vicesima die Januarii naturæ debitum solvit, imperio potitus annos duodecim, menses tres. Adversus rectæ fidei professores per omnem vitam odium implacabile gessit, nullumque non turbinem omni hora ac quavis occasione, nulla eis venia indulgentiaque adhibuit : quo factum est, ut *Infortunati* nomen apud omnes velut hæreditario quodam jure reportarit. Nunquam pro imperii majestate ac laude dignum adversus hostes tropæum erexit, ac neque acceptam cladem resarcire unquam satis potuit; idque cum octodecies per omnem vitam suscepta adversus hostes expeditione, totiesque cum illis signa contulerit, nec contemnendas copias pugnam commissurus duxerit ». Zonaras vero hæc de ejus morte habet : « Ut corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcerem conjicit, cumque jam vitam suam de tenui filo pendere cerneret, et mox defecturam, illo interfecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposita et contrectatis capillis dixisse fertur : Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus : iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos XII et tres menses. Uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli ». Imperium susceperat Theophilus die III mensis Octobris anni DCCCXXIX, ideoque supra annos XII et menses III, imperavit dies XVIII, ab historicis Græcis neglectos.

7. *Michael cum Theodora matre et Thecla sorore imperat.* — Idem Porphyrogenneta lib. 4, num. 1, scribit : « Istiusmodi finem vitæ nacto Theophilo, Michael ejus filius, illius successor imperium capessivit, annos tres natus, ex quo eum parens Theodora partu effuderat : rerum curatores ac procuratores fuerunt, quos ei pater reliquerat : Theoctistus eunuchus per id tempus Caniclio præfectus, ac Dromi logotheta, Bardasque patricius ac Augustæ frater, necnon Manuel magister ex Armeniis oriundus, qui et Augustæ patruus erat ». Michael jam a patre duodecimum imperii annum agente imperator coronatus fuerat, ut supra dixi. Quinque ei sorores fuere, *Thecla* earum natu maxima, ut testatur Porphyrogenneta pag. 91. *Anna*, *Anastasia*, *Pulcheria*, *et Maria* Theophili natarum minor natu, hæcque sola in matrimonium collocata, sed ante patrem demortua, ideoque anno circiter ætatis octavo, ut ex dictis de Theodoræ cum Theophilo matrimonio liquet. In Vita sancti Ignatii patriarchæ Constantinop. a Niceta elucubrata, hæ filiæ βασίλιδες seu *reginæ* non semel appellatæ, sola tamen *Thecla* una cum matre Theodora et Michaele fratre aliquandiu imperium rexit, Augustæ titulo perinde donata. Anastasius enim Bibliothecarius in Præfatione ad VIII Synodum generalem de Barda scribit : « Persuasit imperatori Michaeli, ut matrem et Theclam sororem suam, quæ et ipsa cum matre ac fratre imperii fuerat sceptra sortita, tondere patriarchæ præciperet, et in monasterio collocaret ». Præterea Baronius anno DCCCLXVI, num. 19, nummum aureum exhibet, in cujus antica visitur Theodora, et hi characteres leguntur, ΘEODORA DESPVNA. Ea orbem dextra sustinet duplici cruce superposita, læva sceptrum. In adversa parte Michael ut puer, et The-

cla ut natu maxima repræsentantur cum unica superne cruce, sed Thecla absque sceptro et orbe; circum, MIKAHLS ΘECLA.

8. *Manuel cum Augusta de restituendis imaginibus agit.* — « Firmato itaque reipublicæ statu », subdit Porphyrogenneta, « et cum rerum hactenus recta gubernatio foret, futurum erat, ut et imaginum cultus instauraretur, pristinumque honorem illæ rursum reciperent. Ad Manuelem itaque diro morbo gravique conflictatum ingressi Studiani monachi (quippe quibus ille fidei plurimum habebat) facili negotio citoque recuperandam sanitatem pollicentur, si modo tum ipse sanctarum imaginum cultum approbet, tum illius quovis loco sanciendi imperatoribus auctor existat. Multi præterea ex aliis montibus divinorum Patrum Manueli amicitia juncti, ex eo tempore quo is Armeniacorum dux erat, ad eum venientes, eademque rogantes, ad rectum tandem eum sensum trahunt, et ut quod ipsis in votis erat, polliceatur, si solum morbo levaretur : quod et illorum ad Deum precum instantia consecutus est. Postquam itaque ille morbo liberatus est, nihil rem monachi negligendam ducunt, sed obsecrando, eorum quæ sancte Deo pollicitus esset, meminisse rogabant; qua admonitione divina æmulatione ejus prorsus animum incenderunt. Communicato itaque cum sociis procuratoribus consilio, cum illis persuasisset, operæ pretium esse, bono res statu ab exordio ipso componere, illisque in suam traductis sententiam, ad Theodoram ingreditur, ea de re commune consilium habiturus. At illa quippe religiosa matrona, vereque regina atque Augusta, ubi de recta fide audivit : Hoc, inquit, semper et desideraveram, nec versare animo unquam cessabam : et si hactenus plurium senatorum procerumque, qui illi studeant hæresi, ingens deterruit numerus, ne quid hactenus ejus rei molirer. Nec minus qui tuendæ Ecclesiæ sibi partes vindicant, metropolitæ, omniumque maxime patriarcha. Is namque cum maritus exiguam quamdam hujus hæresis radicem a majoribus traxisset, eam longe auxit, doctrinisque suis ac crebris hortamentis robustiorem fecit; auctor nimirum illi effectus, ut ad verbera tormentaque adjiceret animum (unde eruitur ante annum DCCCXXXII, quo Joannes patriarcha creatus est, imaginum causa regnante Theophilo nullum morti addictum fuisse), quorum quotidie adversus sanctos novus artifex erat, taliumque ei malorum miser, incensor ac doctor fuit.

9. *Eas restituendas esse pseudo-patriarchæ Constantinop. denuntiant.* — « Tum illi : Ecquid vero causæ est, Augusta, cum sic sentias, ac optime consulas, quidve impedit, ne hoc opere impleas, hancque communem totius plebis lætitiam festamque lucem peragi jubeas? Statim ergo accersito Bigle Drungario (erat hic Constantinus Thomæ patricii postmodumque Dromi logothetæ pater) patriarchæ denuntiat; plures undique viros pietate spectabiles, monachos item convenientes, supplicationem Augustis obtulisse, ut omni colendas veneratione imagines, restitui jubeant. Si igitur ita confitearis, hisque consentias, Dei Ecclesia vetus ornamentum recipiat; sin autem hæsitas, nec recte sentis, relicta sede ac urbe, in suburbanum tuum tantisper recede, dum sancti Patres una tecum conveniant. His enim in promptu est ut judicio tecum contendant ac disputent maleque de imaginibus loquenti ac sentienti, quod sanioris mentis sit, suadeant ».

10. *Eo ejecto S. Methodius fit patriarcha.* — Jannes in hæresi obstinatus Ecclesia ejicitur ac relegatur. Sedit annos novem, ut legitur in Continuatione Chronici Nicephori, ubi prætermittitur decimus, quia incompletus fuit. Zonaras enim, qui ei annos tantum sex attribuit, manifeste hallucinatur. In Jannis locum « inducitur is », inquit Porphyrogenneta, « qui multis laboribus atque ærumnis integram ac illibatam virtutem conservaverat, ac cui ex diuturno (ut par est) carceris pudore atque fœtore pili defluxerant; quanquam ei, Dei nutu, ac Theodoræ Augustæ assensu, Ecclesiæ gubernatio clavusque debebatur; magnus scilicet, invictusque Ecclesiæ defensor, Methodius. Sed et Theodoræ animum considera : quomodo scilicet generosi pectoris matrona, quæ ut vere marito adjutor extiterit, non illi adversata sit, in unum congregatis quotquot usquam erant orthodoxis, factaque regio Diplomate libera dicendi sentiendique licentia, sic eos allocuta sit : Eia, inquit, Dei hæreditas ac Patres mei, cum humanissime sacrarum venerabiliumque imaginum restitutionem vobis indulgeam atque præbeam, rogo ut mihi (quæ præsertim domina sim ac Augusta) justam gratiam munusque reponatis : non id vile aut exiguum, ut nec muneris atque gratiæ nomen mereatur; ac tum vobis, qui daturi estis, tum mihi flagitanti, haud satis congruum, haudve utile videatur; sed conveniens illud ac perenne, quodque Deo acceptum merito existat ac habeatur. Nempe ut viro meo ac imperatori, eorum quæ in causa imaginum deliquit, indulgentia veniaque præstetur, tantumque scelus oblivione a Deo deleatur. Sin autem minime feceritis, neque me vestra sequentem Decreta habebitis, nec vero Ecclesiam recipietis.

11. *Responsio Methodii ad Augustam pro salute viri sui sollicitam.* — « Expleto mox sermone Orthodoxa Ecclesia, ac qui ejus præses erat, Methodius : Justa, inquiunt, est, Augusta, petitio tua : neque nos possumus ire inficias. Æqui enim ac justi ratio postulat, ut a quibus beneficia consecuti sumus (præsertim principibus) convenientes gratias largiter rependamus; tum præsertim, cum non tyrannica manus imperat, sed mens pia est et religiosa. Eum tamen, qui in aliam vitam commigravit, a pœnis illis a Deo constitutis (majora nobis quam pro nostra facultate arrogantes) haudquaquam liberare possumus. Licet quidem nobis (inque eam rem claves cælorum concreditas a Deo accepimus) omnibus, qui velint, aperire, sed his

duntaxat, qui in hac vita adhuc disponuntur, priusquam in alteram commigraverint. Quin etiam quandoque, his ipsis, qui e vita emigraverint, cum levia sunt delicta, quibus nec desit pœnitentia. His autem qui spe non bona vivis excesserint, feruntque palam suæ damnationis sententiam, pœnas diluere minime possumus».

12. *Theophili pœnitentia ex Augustæ fide et suppositione.* — «Tum Augusta, sive id vere, sive alioquin nimia in maritum succensa amoris vi (quod plane ita est, nosque assentimur) jurejurando tamen sacro illi choro affirmabat, cum sub ejus exitus horam ingentem luctum ederet, direque lamentaretur et deploraret, ac coram exponeret, quanta eum suosque istiusmodi hæresis invidia in tanta civitate consecutura essent, nempe a precibus abdicatio, dirarum prolixa vis, populi defectio, subiisse illi rei pœnitudinem, simulque imagines petiisse, ac ferventi animo, eadem ipsa Augusta in manus porrigente, exosculatum esse, abducentibus angelis spiritum tradidisse. Hac illi voce audita, Augustæque mores indolemque reveriti (quippe cum femina omnium religiosissima Christique amans esset) ac cum alioqui sanctarum imaginum cultum instaurari exquirerent, communi sententia ac suffragio, dummodo se res Theophili ita haberent, ejus veniam delicti se a Deo exoraturos dixere, simulque rei scriptam cautionem Augustæ tradidere».

13. *Ea recentibus Græcis probata.* — Baronius num. 6 et seq. refert ex Gennadio patriarcha Constantinop. *Theophilum* animam exhalaturum erroris sui pœnituisse; sed sunt hæc Græciæ sequioris fabulæ, post forte *Theophilum* et ejus liberationis occasione inventæ, inquit Combefisius in Notis ad orationem historicam in festum Restitutionis imaginum, a se publicatam in Auctario Biblioth. græco-latinæ, in qua idem dicitur, quanquam enim *Damascenus* antiquus sit, cujus nomine libri Græcorum Ecclesiastici orationem, in qua idem legitur, de Trajano Gregorii et Theclæ precibus liberato, stylus tamen ostendit, orationem illam Damasceni non esse. Allatius in libello de erroribus Græcorum recens Triodio ac libris aliis eorum ritualibus insertis, censet impensiorem hanc misericordiam Neothericorum Græcorum ex *Origenis* fontibus damnatis manare, ut veram in inferno redemptionem adstruant, ac qualem fere Latini profitentur in Purgatorio; et damnatorum animas precibus sanctorum inde liberari posse secundum legem velut ordinatam. Cæterum Synaxarium et in eo ac toto diei Restitutionis imaginum Officio de Theophilo contenta, antiqua non sunt, sed post schisma, ac auctoribus non ita sanis, diu a celebrata septima Synodo adjecta. Testatur Combefisius penes se esse Tilianum Triodium Ms. antiquum satis ac rotundo scriptum charactere toto canone illius diei, nihil omnino *Theophili* meminisse, ejusve liberationis precibus *Theodoræ* ac sanctorum; sed solius concordiæ Ecclesiarum restitutis imaginibus ejusdem Theodoræ ac filii Michaelis nutu. Quare recte existimat Allatius ea recens inserta esse in Triodium a Nicephoro Callixto, qui sub Andronico seniore Palæologo floruit.

14. *Restitutio sacrarum imaginum.* — Pergit Porphyrogenneta: «Interea recepta Ecclesia, sanctissimoque Methodio Pontificali honore sublimato, sanctorum jejuniorum prima Dominica, una cum Augusta peractis in sacra sanctissimæ Dominæ nostræ Deique Genitricis Blachernensi æde, in Dei laudibus et canticis, nocturnis vigiliis, mane solemni supplicatione ac pompa ad magnum Dei Verbi templum veniunt, riteque peracta re sacra, suum rursus Ecclesia ornatum recipit. Inque eum modum proficiebat orthodoxa Ecclesia, et ut verbis Scripturæ utar, *renovabatur ut aquila*, proscriptis toto terrarum orbe cunctis hæreticis, eorumque antistite, Joanne scilicet, cui a fidelibus ob suam impietatem Jannis nomen inditum est». Hæc imaginum restitutio nonnisi post congregatum Concilium peracta, ut Baronius n. 12 ostendit ex Theophane presbytero, auctore coævo, qui in oratione *De reliquiis et translatione sancti Nicephori patriarchæ Constantinop.* Synodi tunc habitæ meminit. Ad hæc in libello Synodico de Michaele et Theodora Augustis dicitur: «Qui zelo Dei inflammati eos, qui in exiliis erant, sanctos Patres revocarunt: et Synodo divina ac sacra locali in Canicleo convocata, Joannem quidem impurissimum throno dejecerunt, sanctum vero Methodium Constantinop. patriarcham constituerunt: sanctasque septem Œcumenicas Synodos approbantes, sacras imagines ad eam venerationem, quæ eis olim debebatur, reduxerunt». Die itaque XIX mensis Februarii, in quam Dominica prima Quadragesimæ hoc anno incidit, jam *Methodius* patriarcha erat, sed a paucissimis diebus, ut in morte ejus ostendam.

15. *Dominica Orthodoxiæ prima est Quadragesimæ, tam Græcis quam Latinis.* — Combefisius post cujus mortem Chronographia Constantini Porphyrogenneti, *a Leone Armenio usque ad Michaelem Theophili*, edita fuit, pag. 96, ubi Porphyrogennetus de Dominica Orthodoxiæ sermonem habet, hæc verba in margine apposuerat, *Orthodoxiæ pompa, Dom. I. Jejun. nobis II.* Verum, ut notat Allatius in Dissert. de Dominicis et Hebdomadibus recentiorum Græcorum num. 12, differentia inter Græcos et Latinos numerandi Dominicas et hebdomades Quadragesimæ non raro viris doctissimis imposuit; neque enim Latinorum hebdomades Græcis respondent, cum quæ Latinis prima est, Græcis sit secunda, et sic de aliis, et tamen Græcorum Quadragesima æque ac Latinorum septem hebdomadibus constet, et sex duntaxat Dominicis. *Dominica* itaque, quæ a Latinis *Quinquagesima* appellatur, est extra Quadragesimam Græcorum, qui jejunium inchoant a die Lunæ post Dominicam nostræ Quinquagesimæ, cum nos eam a die Mercurii auspicemur. Hæc vero hebdomas prima

Quadragesimæ a Græcis nuncupatur, qui secundam hebdomadem a die Lunæ consequenti exordiuntur, ut liquet ex libris ritualibus Græcorum. Quare apud eos dies Dominica claudit hebdomadem, quæ tamen eamdem apud Latinos incipit, et eadem Dominica tam Latinis quam Græcis dicitur Dominica prima Quadragesimæ, quam et Græci Dominicam Orthodoxiæ appellant. In memoriam restitutæ Orthodoxiæ seu restitutionis sacrarum imaginum, solemnis processio cum crucibus et imaginibus ad locum destinatum fiebat, uti prodit Typicon Sabæ cap. 32, et eo in loco legebatur Synodicum : Abimus in locum destinatum, ubi legendum est Synodicum, uti habetur in Typico. Curopalates loquens de iis Iconomachis, qui Methodium patriarcham calumniati fuerant, ait : « Dedissent dignas pœnas calumniatores, nisi patriarcha, qua erat patientia, unam hanc ultionem petiisset, ut quotannis solemni piorum conventu, die Orthodoxiæ sacro, ipsi a fano Deiparæ Blachernensis ad S. Sophiæ templum cum facibus irent, et in ipsorum aures anathema obnuntiarent, quod et per omnem eorum vitam obtinuit. Et hoc modo Iconomachorum hæresis eversa est».

16. *Episcopi et monachi omnes ex exilio revocati.* — Monachi et episcopi, quos *Theophilus* relegaverat, omnes in libertatem asserti, sed non defuere monachi, qui solitudinem deserere noluerint, uti sanctus *Josephus hymnographus*, de quo Joannes Magnæ Ecclesiæ diaconus in ejus Vita cap. 4, postquam locutus est de calamitatibus ab eo in exilio perpessis, ait : « Sed non multo post sedata jam tempestate, et imperii gubernaculis ad orthodoxos principes reductis, iterum in urbem revocatus, ad reditum minime potuit induci, ut qui exilio, perinde atque amœnissimis deliciarum hortis, propter Christum, frueretur. Tamen eorum precibus enixe obsecratus, quibus obsistere amplius nefas erat; tum illectus etiam charitate, qua in cives summopere flagrabat; crebris imperatorum postulationibus concedendum ratus, ab exilio Byzantium revertitur ». Auctor anonymus coætaneus in Vita sancti Nicolai Studitæ, propter sacras imagines a Theophilo relegati, de eo et Naucratio successore sancti Theodori in præfecturam Studitarum scribit : « Tunc plane etiam communis pater noster ac Christi famulus Naucratius ab exilio rediens, venit Byzantium, proque certaminum merito, multo cum honore ab imperatrice, ipsoque patriarcha susceptus vir inclytus, eorum rogatu, sacræ fratrum sodalitatis in unum tunc congregatæ in venerabilissimo Studii monasterio, præfecturam suscepit. Quam quidem magnus Theodorus multis nuper laboribus enutriens adaugensque, ad millenarium fere numerum provexerat. Eratque rursus novo vigore vegetum Christi illud ovile, velut cuidam paradiso simile, multas virtutum rosas, ac spiritus suaveolentiam adspectare volentibus præstans. At vero Nicolaus pater, quam amicam haberet longam ex certaminibus in carcere quietem undequaque venans, eaque quotidie compunctus, quanquam maxime pro amicitiæ jure, pariter cum fratribus commorari volebat; haud tamen sinebatur meliori studio, amica solitudine, jugiter laborare desiderans. Quamobrem plurimum tempus in præfato diversorio agens, rarius huc in Patrum se consortium dabat ».

17. *S. Theodoro Grapto in exilio mortuo S. Theophanes ejus frater Constantinop. redit.* — Sancto *Theodoro Grapto* in exilio demortuo sanctus *Theophanes Graptus* ejus frater, corpus « in arca lignea deponit, et apud se servat, partim quidem incorruptionis ergo admirans; partim vero etiam certaminum memoria glorians », inquit auctor anonymus ejus Vitæ, qui subdit : « Deinde etiam in canones ejus refert certamina (extant adhuc canones illi a Combefisio in originum Constantinopolitanarum Manipulo cum Theodori Grapti Vita publicati) : partim quidem pro lugubri planctu atque nænia (cui nefas indulgere) laudum cantica proponens; partim vero etiam, eorum qui convenerant, desiderium solans, etc. Cum autem rursum Deus in bonitate ac miserationibus respexisset, et velut caligo impietas dissoluta esset, rectumque dogma denuo vires assumeret, cum jam e vivis Deo invisus Theophilus excessisset; revertuntur quidem ab exilio, qui propter Christum patria ac Ecclesiis ejecti erant; reversus vero est et magnus Theophanes, cum esset martyr, ac susceptis Christi causa stigmatibus honestaretur; mercedem confessionis, aliam quidem a Deo, magnam scilicet et quæ auferri non potest, exspectans; in præsentia autem Nicææ Bithyniæ sedem priorum concertantibus studiis ornans ». Theodorum in exilio mortuum fuisse testantur etiam Logotheta in Annalibus, et Græci in Menæis ad diem XXVII mensis Decemb., sicuti et in Synaxario. Quibus adde Leonem grammaticum Porphyrogenneta longe antiquiorem. Is lib. 4, num. 11, *Theodorum* Theophilo superstitem fuisse primus scripsit, quod postea ab eo accepere Curopalata, Cedrenus, auctores duo orationum in festum Restitutionis imaginum, aliique. Verum Porphyrogenneta ostendit se hac de re male edoctum fuisse; refert enim *Theodoram* festum Restitutionis imaginum celebrantem omnem Ecclesiæ cœtum epulis recreasse, et inter confessores adfuisse *Theophanem* Smyrnensem episcopum, ejusque fratrem Theodorum. *Theophanes* enim quando imagines restitutæ, nondum erat episcopus, et postea non Smyrnensis, sed Nicænus episcopus et metropolita creatus est. Præterquam quod auctor Vitæ Theodori Grapti nullam illius convivii mentionem facit. *S. Theophanis Grapti* memoriam Menæa ad diem XI Octob. recolunt. Baronius n. 23 dicit, ex Curopalata aliisque scribentibus *Theodorum* Theophilo superstitem fuisse, Acta ejusdem sancti Theodori corrigenda esse; sed hæc conjectura ex dictis corruit. Denique tam in oratione in festum Restitutionis imaginum a Combefisio publicata, quam in ea quam Baronius num. 39 et seqq. recitat, varia contra

Chronologiam, imo et contra veritatem narrantur, ex quibus neutram antiquam esse colligitur.

18. *Mutasimo califæ succedit Haron.* — *Mutasimus*, qui anno Christi DCCCXXXIII, die ultima Julii, in quam feria quinta incidebat, califatum Saracenorum Bagadensium inierat, obiit *anno hegiræ* CCXXVII, *die decimo octavo Rabii prioris*, inquit Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. ideoque die quinto mensis Januarii currentis Christi anni, in quem feria quinta conveniebat, recteque chronologus ab Elmacino citatus ait : « Imperii ejus dies primus fuit Jovis, uti et ultimus », qui subdit : « Elapsis annis hegiræ CCXXVI et diebus LXXVII, annis autem solaribus mundi (scilicet secundum Alexandrinos) 6333, et diebus CXXX » ; a die enim XXIX mensis Augusti superioris Christi anni, a quo anonymus iste annum mundi 6334 exorditur, ad diem quintum Januarii præsentis anni, intercurrunt dies centum triginta, ut numeranti patebit. « Cæterum Mutasimus », inquit Elmacinus, « idiota fuit, neque scribere novit ; sunt tamen qui dicunt, male eum scripsisse ». Mutasimo successit filius ejus *Haron Wacicus Billa*, inter califas XXX.

HIC BARONIUS NONUM ANNALIUM TOMUM ABSOLVIT.

GREGORII IV ANNUS 16. — CHRISTI 843.

Singula quæque sæcula, per quæ nostri quos elaboramus Annales decurrunt, multiplici mole rerum gestarum, in unumque simul cumulum congestarum, montes utique præ se ferunt erectos, inque cacumen unum conjunctos, super quod una semper manens et eminens undique inspiciatur tanquam excelsa turris, Ecclesia, de qua antiquitus prænuntiatum extat divinum oraculum[1] : « Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium ». Quæ unica domus coadunatione omnium gentium creverit in civitatem, eamdemque Christi regni metropolim, quæ supra[2] montem posita, nemini possit abscondi, facta perspicua omnibus intuentibus, ut non sit qui non videat, ubi sit, nisi qui[3] facti rebelles lumini, eam videre nolint. Quot enim annis, tot veluti tumulis elevatam, quotque sæculis, tot montibus exaltatam, et super omnem altitudinem collocatam omnes filii lucis unam semper contemplentur Ecclesiam, eamdemque amplitudine sui Catholicam nominatam, supernæ lucis radiis illustratam ; quam filii tenebrarum tantummodo non adspiciant : de quibus dictum[4] : « Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde ». Iidem videlicet, de quibus apposite Sapientia[1] : « Dum persuasum habent iniqui, posse dominari nationi sanctæ, vinculis tenebrarum et longæ noctis compediti jacent, adeo ut (quod subdit) ignis nulla vis possit illis lumen præbere, nec siderum limpidæ flammæ illuminare illam noctem horrendam, cum et aerem, quem nulla ratione quis possit effugere, negent se videre». Ita plane, cum veritatem ipsam toto cælo perspicuam, uti sole aerem absque nebularum obice, vel noctis vicissitudine jugiter perfulgentem minime videant. Quorum cum sit omnium miserrima et deplorata conditio, nonnisi unum superest eis remedium exhibendum, ut pro ipsis illuminandis immensa Dei misericordia jugiter imploretur. Quod si non istis noster in scribendo labor sit profuturus, illis tamen, quorum cognoscendæ veritatis exæstuat desiderium, nostrum semper desudet ingenium, et studium vigilet. In quorum gratiam tomos tomis addentes, ecce modo paramus decimum volumen Annalium. Quod quidem cum ipso intuitu, tanquam mons arduus, ob multiplicium difficultatum scabra, proponitur superandum : ante plane, quam pedes, oculos sursum levo[2] « ad montes, unde veniet auxilium mihi. Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum et terram ». Scandenti

[1] Isa. II. — [2] Matth. V. — [3] Job. XXIV. — [4] Psal. LXXV.

[1] Sap. XVII. — [2] Psal. CXX.

itaque montem ipsa primum occurrat, et porrigat dexteram, quæ gravida Verbo [1] montana cum festinatione conscendit Dei Genitrix Virgo Maria; cum ipsa etiam [2] claudus saliet sicut cervus, et infirmus dicet: Quia [1] fortis ego sum. Tanto igitur freti auxilio, aggredimur opus, de consueta ejus protectione securi.

[1] Luc. I. — [2] Isa. XXXV.

[1] Joel. III.

1. *Calumnia in S. Methodium per hæreticos conflata corruit.* — Christi Redemptoris humani generis annus incipit octingentesimus quadragesimus tertius, Indictione sexta, qua decimum Annalium tomum inchoamus, cum jam superiorem clauserimus gloriosa victoria de hæresi Iconoclastarum accepta et Orthodoxorum triumpho; cum jam ubique locorum venerandæ imagines fuerint in Ecclesias restitutæ: cum et pulsis hæreticis, pro illis fuerint ordinati episcopi Orthodoxi: in ipsaque primaria civitate Constantinopolitana, ejecto e throno Joanne impio patriarcha, fuerit ordinatus Methodius celebris sanctitate, gloria confessionis illustris, atque doctrina clarus, de quo sæpe superius magna cum laude mentio facta est. At non tulit invidia tantum Constantinopolitanæ Ecclesiæ decus et ornamentum ex electione viri celeberrimi comparatum; quam ut obscurarent, laboraverunt impii, qui e throno fuerant ab episcopatu dejecti, Joannes scilicet patriarcha, ejusque frater, et alii ejusdem impietatis alumni. Quæ autem perfidi isti in S. Methodium sint machinati, a Joanne Curopalate sic accipe:

2. « Ejecti, inquit, isti, ut diximus, Joannes, qui fuerat a sede patriarchatus ejectus, et ejus frater Arsaber patricius, ejusque socii, nec sic quidem quievere, sed adhuc contra sanctas imagines aliquid novi moliri audebant, et quædam impia facinora in homines pios machinabantur. Commenti enim calumniam contra magnum Methodium Constantinopolitanum nuper electum patriarcham, conabantur eum accusare, qui ab omni culpa vacuus erat, atque ita Orthodoxum cœtum offendere, corrupta quadam muliere multo auro pollicitationibusque, si sibi tantum consentiret, (parens illa mulier erat Metrophanis, qui postea Smyrnæ præfectus fuit). Ei igitur persuadent, ut ad reginam et tutores imperatoris factum deferat, accusetque eum secum rem habuisse. Res igitur statim horroris plena a civilibus et sacris viris reprehendebatur. Aderant viri pii mœstitiæ ac doloris pleni; neque aberant impii, qui existimabant fore, ut quædam minime vulgaris nota Orthodoxorum inureretur Ecclesiæ: aderant sycophantæ superbia elati et gaudentes, quasi statim accusatio promptam habitura esset demonstrationem et certum judicium.

3. « Adducta in medium mulier, quæ docta fuerat, judicibus enarrabat. Indignabantur judices, et præ cæteris magister militum Manuel, quod unius viri opera, Orthodoxorum multitudo periclitaretur, et ludibrio esset futura adversariis. His omnibus cognitis S. Methodius, qui studebat impios de spe dejicere, et pios, qua tenebantur, gravi animi molestia liberare, neque lapis offensionis volebat esse Ecclesiæ: nihil hominum frequentiam veritus; rejecta veste, in conspectu omnium qui spectatores aderant, pudenda nudat, omni honore et reverentia revera dignus. Et illa omnibus conspecta sunt ita morbo quodam consumpta, ut naturalis prorsus essent virtutis expertia. Factum hoc pudore sceleratos perfudit, et calumniatores, et quam maxima lætitia et jucunditate affecit pios viros. Qui ad eum accurrentes, summo cum gaudio salutabant, neque præ ingenti lætitia intelligebant quidnam facerent. Et quidam ex propinquioribus ad eum accedens, interrogabat patriarcham leni voce, quod se ab eo discere ostendebat cupere, qua ratione ei virilia membra contabuissent.

4. « Qui respondens, rem alte a principio exorsus enarrabat. Se olim Romam ad papam missum propter excitatas sanctissimo patriarchæ Nicephoro lites: ibique commorantem, a dæmone carnis amatore, spiritu fornicationis, molestia affectum. Qui ubi non destitit dies ac noctes se invitare, et carnalis copulæ sibi cupiditatem injicere: incensum libidine, jamque victum se agnoscentem, Petro Apostolorum principi addixisse seipsum, eique supplicasse, ut ab corporea hac libidine se liberaret. Quem sibi in somnis visum, nocte dextera manu attigisse pudenda, et incendisse, hæc locutum; ne amplius in posterum voluptatis cupiditatem metueret: et a somno excitatum, non sine vehementi cruciatu invenisse ita effectum, ut illi conspexerant. Quæ cum dixisset patriarcha, Manuel haud ferendum ratus improbum illum conatum, decrevit mulierem examinandam, ut indicaret doli machinationem.

« Statim igitur ipsi intentatus est gladius, et virgæ spinis obsitæ adducebantur, et carnifices idonei præsto fuere: quibus infelix deterrita, rei veritatem patefecit, et quomodo dolus consutus esset, et fraudem, qua decepta esset, obligationem auri, et multas pollicitationes; et eos nominavit, qui hæc patrarant, et totum rei indicavit commentum. Adjecit etiam, si quis domum suam abiret, eum aurum in marsupio reperturum in quadam arca frumenti plena. Statimque e satellitibus unus missus est, et aurum adductum, et facinus fuit manifestatum. Ac debitas pœnas sycophantæ persolvissent, nisi impune hoc ipsis crimen dimitti petiisset patriarcha Methodius, suum Dominum imitatus. Hoc tantum pœnarum et supplicii subirent, ut annis singulis in publica Orthodoxorum celebritate, ab immaculato templo Dei Genitricis, quod

est in Blachernis, cum facibus ad sanctæ Sophiæ templum accederent, ibique suis auribus perciperent anathema illud, quod usque ad exitum vitæ ipsorum servatum est ». Hactenus Curopalates, et alii Græcorum historici.

5. Vidisti, lector, omnia hæreticorum machinamenta ad profectum Catholicæ Ecclesiæ provenisse: ex tanta enim calumnia S. Methodius redditus est illustrior, et dum verenda nudat, reverendissimus ostensus est ipse, dum cogente necessitate, factum revelat gloriosum, quod hactenus obvolutum silentio tenuisset. Hæretici vero calumniantes, ex ubere semente sparsæ calumniæ messuerunt confertos manipulos ignominiæ, annis singulis falce justitiæ recidendos, et in Ecclesiam Catholicam inferendos, non ad benedictionem promerendam, sed ad anathema magna confusione publice audiendum, ut secundum divinum oraculum acciderit eis[1]: « Qui seminat iniquitatem, metet mala: et virga iræ suæ consummabitur ».

6. *Impii Joannis justa punitio.* — At non illis contigit, quod peccantibus precatur David, ut convertantur[2]: « Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine ». Siquidem isti, quos eorum malitia excæcavit, majori obstinatione obdurati, deteriora prioribus scelera addidere: nam audi quid de Joanne, qui ad pœnitentiam detrusus fuerat in monasterium, idem, qui supra, Curopalates subjiciat: « Execrabilis vero Joannes in quoddam monasterium detrusus, cum in quadam parte conspicatus esset restitutam imaginem Christi Dei, ejusque Matris, et angelorum; suo diacono præcepit, ut eo ascendens, venerandarum imaginum oculos effoderet. Quod ubi audivit pia regina, zelo divino incensa, eidem oculos effodi jussit. Verum hoc factum non est, quod quidam probi et idonei viri intercessere; sed missis satellitibus, ducentis eum verberibus loris percutiendum curavit ». Hucusque de impio Joanne pseudopatriarcha Curopalates.

7. *Pax inter Lotharium et fratres ac regni partitio.* — Quod ad res spectat Occidentales, componendæ ac stabiliendæ pacis causa, rursus arbitrio episcoporum inter reges fratres regnum Francorum dividitur. Cum enim (ut anno superiori demonstratum est) regnum Lotharii imp. in pœnam sæpe fracti fœderis itidem ab episcopis inter Carolum et Ludovicum fratres, qui eum bello superaverant, divisum esset: ipse Lotharius legationibus pacis eosdem sæpe conveniens, supplici petitione, quod amiserat, sibi reddi sollicite postulavit. Cum tandem pii fratres, pacis totius populi consulentes, nova regni partitione eidem satisfacere voluerunt. Quomodo autem ista transacta inter eos sint[3], Nithardus, qui aderat in exercitu Caroli inter primos, exacte describit, et inter alia ista habet de legatione Lotharii ad fratres missa: « Josephus, Ebenhardus, Egbertus, una cum cæteris a parte Lotharii ad illos venerunt, dicentes, quod Lotharius cognovisset se in Deum, et in illos deliquisse; nolletque amplius, ut altercatio inter illos et populum Christianum esset, si vellent aliquid illi super tertiam partem regni propter nomen imperatoris, quod illi pater illorum concesserat, et propter dignitatem imperii, quam avus regno Francorum adjecerat, augere facerent; sin aliter, tertiam tantummodo partem totius, absque Longobardia, Bajoaria, et Aquitania illi concederent, regeretque quisque illorum, Deo favente, portionem regni sui, prout melius posset; frueretur alter alterius subsidio ac benevolentia; conficerent pacem, et leges sibi invicem subjectas; essetque inter illos pacta pax perpes.

8. « Quod cum Ludovicus et Carolus audivissent, plebique universæ placitum esset, in unum una cum primoribus coeunt, et quod de talibus acturi essent, gratanti animo conferunt. Aiebant se hoc in exordio dissensionis voluisse, et quanquam peccatis intercedentibus, proficuum esse non posset, sæpe hoc illi mandatum fuisse. In eo tamen omnipotenti Deo gratias referebant, cujus tandem ope adjuti, hoc promeruerunt, ut frater illorum, qui semper pacem et concordiam spreverat, Deo largiente, tum illam petebat. Verumtamen more solito ad episcopos sacerdotesque rem referunt: ut quocumque divina auctoritas id vertere vellet, nutu ipsius, libenti animo præsto adessent. Quibus cum undique, ut pax inter illos fieret, melius videretur, consentiunt, legatos convocant, postulata concedunt, etc. » Quomodo autem convenientibus simul, cuncta sunt juramento firmata, idem auctor pluribus narrat.

9. *Divina in occupantes bona Ecclesiæ ultio.* — Quæ autem hoc anno, quo facta est partitio regni inter tres fratres, contigisse narrat Hincmarus, hujus temporis auctor magni nominis, in translatione priori corporis S. Remigii, digna plane sunt, quæ hic describantur[1]: Misericors Deus, qui neminem vult perire, terribilibus semper exemplis significavit, quam gravissimum scelus esset bona Ecclesiarum abripere. Quod autem ejusmodi sacrilegium his maxime temporibus plurimum invaluisset, mirifica Deus ostendit suæ indignationis in delinquentes supplicia, quibus alii, quibus inesset mentis ratio, exterrerentur. Hincmarus igitur de his, quæ suo tempore in sua Ecclesia acciderunt, suo stylo ita describit[2]: « Quando tres fratres reges, Lotharius, Ludovicus et Carolus regnum post patris sui obitum inter se diviserunt: episcopium Rhemense, quod tenebat Fulco presbyter, Carolus inter homines suos divisit. Villam Juliacam Richuvino in beneficium dedit ». Est mentio Richuvini comitis apud Eginhardum, reperiturque subscriptus cum aliis comitibus testamento Caroli Magni. Pergit vero Hincmarus:

[1] Prov. XXII. — [2] Psal. LXXXII. — [3] Nithard. l. IV.

[1] Annal. Francor. a Pith. edit. hoc anno. — [2] Hincm. de translat. S. Remig.

10. « Cum autem uxor illius, nomine Berta, in cubiculo villæ ipsius jaceret, venit ad eam S. Remigius, dicens : Non est iste locus tuus ad jacendum ; alterius meriti et officii esse debet, qui hanc villam habere, et in hoc cubiculo jacere debet : surge quantocius, et hinc abscede. Quod illa parvipendit, putans se visum inane videre. Altera vice venit ad eam S. Remigius, et dixit ei : Cur hinc non abscessisti, sicut tibi præcepi ? vide, ne amplius hic te inveniam. Quod illa ut prius pro nihilo duxit. Tertio ut venit ad eam S. Remigius dixit : Nonne etiam semel et secundo tibi præcepi, ut hinc abscederes ? Sed quia contempsisti hinc pergere, aliorum deportatione abscedes : et percussit illam virga, quam tenebat in manu. Quæ, toto corpore in maximum tumorem converso, quod vidit, viro suo Richuvino, et aliis quamplurimis dixit, et per aliquantos dies severissime cruciata, vitam finivit. Cujus corpus vir ejus in Ecclesiam S. Remigii deportari, eamque ibidem sepeliri fecit ». Et inferius :

11. « Licet non tam frequenter exserat Deus in perniciosos vindictam, non tamen usquequaque inulta nostris temporibus deserit præsumptorum piacula. Nam Blithgarius quidam nuper mansum de thesauro Ecclesiæ in villa Tenoilo pretio apud Bernardum custodem obtinuit, unde famulos S. Remigii cum flagellis ejecit. Clamantibus autem eis S. Remigium, ut eos adjuvaret, idem Blithgarius cum irrisione illis respondit : Modo parebit, qualiter vos sanctus Remigius adjuvabit. Videte quomodo in adjutorium vestrum venit. Et inter hæc verba cum maximo clamore ingemuit ; et incredibiliter inflando intumuit, sicque medius crepuit, et mortuus est, etc. » Plura addit in detestationem sceleris, admonens fideles ab hujusmodi peccatis abstinere. Porro qui hæc stylo prosecutus est Hincmarus, nondum erat episcopus Rhemensis, sed eam Ecclesiam occupabat Fulco, sive Fulquus presbyter ; ipsum vero Hincmarum, nonnisi post annum sequentem in eadem Ecclesia contigit creari episcopum, ut suo loco dicetur.

12. *S. Gregorii papæ obitus et dona Ecclesiis Urbis oblata.* — Hoc anno Gregorius papa quartus, cum sedisset annos sexdecim, diem clausit extremum. Hoc quidem anno esse defunctum, veteres Annales Francorum testantur post Anastasium, licet sint, qui ejus obitum in annum sequentem absque veterum assertione rejiciant. Cum autem res ab eo gestas per annos singulos digesserimus, hic ad postremum ad laudem ejus tanquam phaleras sepulcrales foras prodimus ornamenta plurima, quæ diversis Urbis Ecclesiis contulit, diversis sui Pontificatus annis, quæ Anastasius eo ordine recensuit, quo descripta reperit in libro rationum expensarum. Quorum cum nonnulla suis locis superius recensuerimus ; hic modo sunt describenda, quæ, quo certo suæ sedis anno facta sint, ignorantur : atque in primis, quam præ cæteris coluit Basilicam sanctæ Mariæ Transtiberim, dictam Callisti, quibus auxerit donis, dicendum est. Anastasius enim hæc habet :

13. « Cumque hæc omnia, quæ superius intexta leguntur, consummata fuissent atque perfecta a quarto hujus intemeratæ Sedis papa Gregorio, Deo favente, piger esse nolens, cœpit incunctanter post curam gregum de cultura et melioratione tractare locorum, ut suis temporibus novæ culturæ forma consolidata esset : quod intercedente apud Dominum principe Apostolorum Petro, juxta votum sui desiderii factum est. Ideo cum talia propositi sui animo volveret et cogitaret : repente in memoriam ejus recurrerunt, quod justum non esset, si amplius Ecclesia sanctæ Dei Genitricis, quæ more veterum, nunc usque Callisti dicitur, sine monachorum officio consisteret, maxime cum in ea signorum non minima frequenter fierent miracula et virtutes diversæ. Tunc demum divinitus compunctus corde, et Dei omnipotentis roboratus et fretus juvamine, juxta latus prænominatæ Basilicæ monasterium a fundamentis statuit, et novis fabricis decoravit. In quo etiam monachos canonicos aggregavit, qui ibi officium facerent, et omnipotenti Deo grates et laudes diebus singulis ac noctibus prosequentes, intimo cordis spiramine decantarent. Qui sicut in præsentiarum cernimus, magno conamine, magnoque studio pastor eximius hoc opus valde firmissimum ampliavit. Nam ubi nulla antea erat cultura posita, modo, Deo disponente, pulchra sunt habitacula monachorum. Et loca, quæ nuper ab hominibus videbantur vepribus, vel immunditiis plena, nunc in eis cellulæ constructæ sunt, in quibus oves Christi cum suis ad laudum officia habitant et dormiunt.

14. « Eo itaque tempore sæpe dictam Ecclesiam, quæ quibusdam per circuitum locis longo senio erat perrupta, quam firmissimis undique munitionibus restauravit. Et in ea sanctum fecit præsepium ad similitudinem præsepii sanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur Majoris : quod scilicet laminis aureis et argenteis decoravit. In quo pro remedio et venia delictorum obtulit dona, imaginem auream habentem historiam Dominæ nostræ cum diversis pretiosis gemmis hyacinthinis majoribus tredecim, prasinis decem, albis majoribus numero viginti octo, alamandrinis (adamantinis) majoribus numero viginti, albis modicis..... in circuitu capitis coronæ diversis filo paribus. Circellorum paria duo, habentia gemmas pretiosas albas numero viginti octo, prasinas hyacinthinas quatuor. Item in æde imaginis murenas prasinas pretiosissimas duas, ex quibus una habet pendula numero undecim. Item murenam eriphilem auream, habentem gemmas diversas, albas numero septuaginta tres, et bacciculas triginta tres ; aliam murenam, in qua pendent gemmæ hyacinthinæ tredecim ; digitias aureas novem, pendentes ad filum aureum. Item murenam filatam, ex qua pendent gemmæ hyacinthinæ quatuordecim cum

signo Christi, habentem victicellas duas; et minores tres omnes murenæ pendentes in eis, gabathas aureas habent purissimas, intersatiles, filo pares, et signum Christi pendens in catenulis tribus et liliis, in quibus legitur :

« DONA DEO ET SANCTÆ MARIÆ QUÆ VOCATUR PRÆSEPIS TRANSTIBERIM DOMNUS GREGORIUS PAPA QUARTUS PURO CORDE OBTULIT.

15. « Addidit et gabathas tres soxiscas, signum Christi habens historiam in modum leonis capillati cum diversis operibus purissimi auri, pendens in catenulis quatuor et uncino uno. Item gabatham soxiscam, habentem leones quatuor, et diversas imagines serpentium, et medio stantem pinum, et quatuor leunculos, nodis aureis pendentes in catenulis tribus et uncino uno. Quæ omnia domnus Gregorius Pontifex libenti obtulit animo ». Et post multa inferius :

« Idem a Deo electus et præclarus antistes obtulit in Ecclesia beatæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Dominæ nostræ, quam Callisti et Cornelii vocant, coronas argenteas duas, et per unamquamque delphinos duodecim pensantes simul libras duodecim. In dicta Basilica fecit canistra argentea quatuor cum inscriptione :

« DEI GENITRICI MARIÆ GREGORIUS IV PAPA, pensantia libras centum tredecim.

16. « Fecit idem venerabilis papa in eodem sancto loco, intra ambitum ipsius Ecclesiæ operosam et decoram constructionem. Nam prius altare in humili loco situm fuerat, pæne in media testudine, circa quod plebs utriusque sexus conveniens erat, dum Pontifex cum clero cum plebe confuse commixto sacra mysteria faciebat. Sed et sancta corpora beatorum Callisti, Cornelii, et Calepodii in media plaga tumulata, post tergum populi jacentia non digne honorificabantur. Quod religiosissimus papa non leviter tulit, sed solerti, solitoque studio intima industria operam adhibens, mirificum opus inchoans consummavit. Nam refosso clandestino antro, summa cum reverentia præfata sancta corpora elevans, in occidentali plaga ejusdem Ecclesiæ, hoc est in ambitu absidis honorifice collocans, occuluit; circa quæ maximæ molis aggregans aggerem, coopertum magnis lapidibus tribunal erigens decoravit, supraque Confessionem respicientem ad ortum solis, miri operis cælaturæ ornata compagine coaptavit: siquidem bases altaris (quod miro modo ex argento purissimo comens, in honorem Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ) elatius priore erexit intra consurgentes pulchri operis gradus : atque presbyterium amplo circuitu operis funditus construxit : cui ex septentrionali plaga lapidibus circumseptum marmoreum posuit.

17. « Sed et decorem altari addens, et Matrem Domini merito honorans, fecit ibidem vestem de chrysoclavo cum blattha Byzantina habentem historiam Nativitatis et Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi, et desuper imaginem Dei Genitricis Mariæ, refoventem imaginem Salvatoris sui. Idem vero a Deo præfectus Pontifex fecit hamas argenteas sex, quæ procedunt per omnes stationes, librarum tredecim, scyphos duos pensantes singuli libras decem. gemmiliones octo, pensantes singuli libras duas ». Et post multa de aliis Ecclesiarum ornamentis subdit Anastasius ista, postea ibidem ab eodem Pontifice collata: « Item in venerabili monasterio sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, et sanctorum Callisti et Cornelii Transtiberim fecit canistra argentea numero sex, quæ pensant simul libras decem et octo, scyphum unum pensantem libras octo, sidonem unum pensantem libras tres ». Et rursus de eadem : « Obtulit in Basilica sanctæ Dei Genitricis Mariæ Transtiberim vestem de Tyrio, habentem historiam Dominicæ Nativitatis et Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi ». Hactenus de rebus collatis in dictam Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis Mariæ Transtiberim.

18. Quæ autem idem Pontifex contulerit dona Ecclesiæ S. Petri, idem Anastasius sic narrat : « Hæc denique postquam a dicto Pontifice decenter expleta essent, ea, quæ in Ecclesia B. Petri Apostoli foris muros, longo jam senio lassata videbantur, ad pristinum statum, cultumque perduxit. Nam pæne totam porticum super oratorium sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ Mediana dicitur, noviter ex trabibus, cæterisque lignis ob decorem Basilicæ renovavit. Imo et aliam similiter porticum ante valvas argenteas, novoque opere cultuque præcipuo perfecit. Necnon in fronte Paradisi jam fatæ Ecclesiæ principale musivum : nam cuncta, quæ a priscis temporibus in eodem pariete erant diruta, velocitate nimia pingere et restaurare decrevit. Renovavit similiter porticum ejusdem Basilicæ, quæ super gradus ejus esse perspicitur, per quos populo orationis voto præbet ascensum. Fecit etiam juxta accubitum pro quiete Pontificis, ubi post orationes matutinales vel missarum officia ejus valeant membra repausari (soporari), hospitium parvum, sed honeste constructum, picturis decoratum eximiis ». Et inferius : « Fecit etiam in oratorio sanctissimi papæ Gregorii, sito intra Ecclesiam B. Petri Apostoli, colmellas argenteas quatuor, habentes libras argenti quadraginta.

19. « Post hæc namque omnia ipse venerabilis Pontifex in curte, quæ cognominatur Draconis, domum satis dignam, undique parietibus et solaribus circumdatam, a solo noviter statuit, in qua tam ipse, quam futuri Pontifices cum omnibus, qui eis obsequuntur, quandiu placuerit, ibidem spatiose immorari valeant. Fecit similiter in curte alia, quæ Galaria vocatur, domum aliam spatiosam, et longam satis atque præcipuam, ad opus atque utilitatem Pontificum : ubi quoties opportunum fuerit, cum omnibus, qui ei famulantur, amplissime hospitetur ». Et de Basilica rursum sic habet : « Fecit in Basilica B. Petri Apostoli vela cum chrysoclavo numero quatuordecim, habentia

diversas historias Evangeliorum (hoc est Evangelistarum) et passiones beatorum Petri et Pauli, necnon Andreæ Apostoli, quæ dependent inter imagines, auro argentoque fusas in trabe desuper argentata, antequam adeas sacram Confessionem, speciosa valde nimis, usibusque humanis præcipua ». Rursum vero idem Anastasius : « Hic benignus et præclarus Pontifex, bonus et verus pastor, considerans Romanorum penuriam, qui ubi molerent triticum ad edendum, nullo modo haberent, divino fretus auxilio, Formam, quæ Sabbatina vocatur, quæ jam per plurimos annos fracta atque destructa esse videbatur, elato operis studio, sicut prioribus fuerat ædificata temporibus, noviter fecit instruere, ita ut ad Ecclesiam B. Petri, et ad Janiculum sicut prius, aquæ affluenter decurrerent ». Hæc de his, quæ spectant ad Basilicam S. Petri. De ædificiis vero in Laterano ab eodem constructis, idem Anastasius ista habet :

20. « Fecit in patriarchio Lateranensi triclinium miræ magnitudinis decoratum (deauratum) cum abside de musivo, et alias absides duas dextra lævaque positas infra paracellarium, variis historiis depictas ». Ac rursum inferius : « Itemque inter cætera bonæ operationis exempla, fecit in patriarchio Lateranensi pro utilitate, seu usu Pontificis prope oratorium S. Christi martyris Laurentii habitaculum satis idoneum, ubi quies est optima; ut cum clericis idem sanctissimus Pontifex inde digrediens, omnipotenti Deo debitas laudes persolveret; sed et descensum, qui paracellarium respicit, per quem antea homines veluti in nocte ascendebant et descendebant, ita noviter reformavit, ut nulla inde transeundi deinceps, ut antea, obscuritas valeat impedire. A quo videlicet loco usque ad oratorium S. Laurentii cuncta, quæ erant vetera, restauravit, et alia nova adjecit, in quibus tres caminatus fieri jussit. Renovavit et balneum, quod juxta paracellarium situm est, a fundamentis per totum, et marmoribus, cæterisque placibilibus operibus decoravit. Pari modo et in Ecclesia Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, fecit vestem auri textilem, habentem historiam Palmarum, et Cœnæ Domini ». Et paulo post : « Fecit in Basilica Salvatoris vestem cum chrysoclavo unam, habentem in fronte altaris historiam beatissimorum Joannis Baptistæ et Evangelistæ Joannis : et per altaris circuitum similiter uno corpore cohærentia quasi vela, similiter de chrysoclavo quasdam picturas habentes in modum gryphorum cornua in frontibus picta ». In Basilica autem S. Pauli ista, quæ sequuntur :

21. « Idem vero prædictus præsul obtulit in Ecclesia Doctoris gentium B. Pauli Apostoli cortinam fundatam, pendentem in arcu triumphali, habentem in medio Annuntiationem, et Nativitatem Domini nostri Jesu Christi. Item velum holosericum, pendens in tegulari sub imagine argentea, habens historiam imperatoris. Ibidem et ipse fecit duo alia modica vela fundata, quæ pendent in circuitu altaris foris, numero sexdecim. Item vela quinque pendentia intus in circuitu altaris, habentia lora viginti quinque. Item vela, quæ pendent in presbyterio, numero viginti quatuor. Vela fundata, quæ pendent per arcus majores, numero quadraginta. In ciborio ipsius Ecclesiæ fecit vela quatuor ». Et inferius : « Idem a Deo protectus Pontifex in eadem Ecclesia Doctoris gentium fecit vela de chrysoclavo per arcus presbyterii, habentia historiam beati Pauli Apostoli, et in circuitu listas ex auro numero viginti septem ». Et de eadem : « Obtulit et ibidem vestem de chrysoclavo, habentem effigiem Domini nostri, et in ejus obsequium a dextris et a sinistris angelos et Apostolos miræ magnitudinis et pulchritudinis, diversis lapidibus et margaritis ornatam, pulcherrimeque contextam.

« In Basilica vero sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe ista : Fecit ibi ciborium de argento purissimo, pensans libras quadringentas, et coronas ex auro purissimo, pensantes libras decem et semis ». Et rursum inferius : « Simili modo et in Ecclesia Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Dominæ nostræ ad Præsepe fecit auro textilem, Nativitatem, Baptismum, Præsentationem, et Resurrectionem, habentes in capite ipsius historiæ gemmas albas trecentas octoginta unas, hyacinthinas quinquaginta, prasinas viginti duas, in circuitu adamantinas, habentes nomen domni Gregorii quarti papæ.

22. Quæ autem contulerit dona cæteris diversisque Urbis Ecclesiis, Anastasius ita recenset : « Fecit item in Ecclesia beati Christi martyris Georgii munificus præsul hinc inde porticus : quas etiam ad decorem ipsius Basilicæ variis ornavit picturis. Absidem vero ejusdem diaconiæ a fundamentis, auxiliante Domino, cum summo studio compsit. Hic Deo amabilis Pontifex, dum diligenter cerneret, quod ejusdem venerabilis diaconiæ secretarium præ nimia temporis vetustate marcesceret; noviter fecit, et pro ejus honore obtulit hæc dona : vestem de fundato unam, et aliam cum chrysoclavo, habentem imaginem Salvatoris et martyrum Sebastiani et Georgii; vela de fundato majora duo, minora decem et octo ». Et inferius : « Fecit alia vela habentia in circuitu gammadias de octaplo ». Ac rursum : « Fecit velum Alexandrinum, habens duodecim...... Sed et ante januas, velum lineum plumatum unum ». Et inferius : « Simul et in diaconia beati Christi martyris Georgii fecit coronam de argento cum delphinis duodecim, pensantem libras sex ». De aliis quoque Ecclesiis iste subdit idem Anastasius : « Fecit in Ecclesia beatorum martyrum Cosmæ et Damiani vestem de fundato, habentem historiam eorumdem sanctorum de chrysoclavo.

23. « Simili modo in Ecclesia S. Abbacyri et Archangeli fecit aliam vestem, habentem in medio historiam depictam de chrysoclavo. In Basilica S. Eustachii idipsum. Itidem in Ecclesia SS. Sergii

et Bacchi fecit vestem de fundato. Idipsum in Ecclesia S. Silvestri in monte Soracte.

« Pari modo sarta tecta Basilicæ S. Hadriani martyris, positæ in Via sacra, quæ præ nimia vetustate marcuerant, restauravit.

« Fecit etiam in Ecclesia S. Clementis vestem de fundato cum leonibus cum periclisi de octaplo. Simili modo in Basilica beati Theodori martyris vestem de fundato cum periclisi, ut supra.

« Fecit autem in Ecclesia Christi martyris Laurentii, quæ ponitur foris muros, vestem chrysoclavam, habentem historiam Zachæi.

« In Basilica S. Stephani protomartyris in Cœlio monte, fecit vestem de fundato cum gammadiis. Verum etiam in diaconia B. Dei Genitricis Mariæ in Via lata fecit vestem de stauraci cum periclysi de blatthi.

« Fecit in diaconia B. Hadriani martyris vestem de fundato. In Ecclesia S. Petri ad Vincula fecit vestem de fundato, habentem leones cum gryphis. In Basilica S. Martini confessoris atque pontificis fecit vestem de fundato, habentem leones cum arboribus. In Basilica S. Eusebii martyris fecit vestem de holoserico, habentem aquilas cum periclisi de quadraplo.

24. « Item in diaconia beatæ semperque Virginis in Cosmedin fecit vestem de Tyrio, habentem historiam de Dominica Nativitate atque Resurrectione Domini nostri Jesu Christi. Et ad honorem et gloriam beatæ virginis Susannæ obtulit ejusdem Ecclesiæ vestem fundatam cum periclisi de Tyrio. Et in Ecclesia B. Cyriaci diaconi et martyris vestem de fundato, habentem periclisin de stauraci. Pari modo in Ecclesia beatæ Pudentianæ virginis vestem de fundato cum periclisi de quadraplo. Obtulit B. Vitali martyri vestem de fundato, habentem aquilas et periclisin de quadraplo. Fecit et in Ecclesia B. Anastasiæ martyris vestem de fundato, habentem aquilas et periclisin de chrysoclavo. Obtulit et Basilicæ S. Luciæ martyris, quæ est in Orphea, vestem de fundato cum periclisi de octaplo. In titulo beati Chrysogoni vestem obtulit de Tyrio, habentem historiam Danielis cum periclisi de stauraci. In titulo Pammachii obtulit vestem de stauraci cum periclisi de quadraplo.

25. « Fecit et in Ecclesia beatæ Cæciliæ martyris vestem de fundato, habentem aquilas et gryphos cum periclisi de holoserico. Pari modo in titulo Æmilianæ obtulit vestem de fundato, habentem aquilas et periclisin de blattha Byzantea. Simul in Ecclesia beati Sixti martyris atque Pontificis fecit vestem de Tyrio, habentem historiam Danielis cum periclisi de holoserico. Fecit in Basilica S. Balbinæ martyris vestem de fundato cum periclisi de holoserico. Itemque in titulo S. Damasi fecit vestem de stauraci, habentem periclisin de blattha Byzantea. Et in Ecclesia Apostolorum Philippi et Jacobi fecit vestem de fundato. Et in Ecclesia beati Marcelli martyris atque Pontificis fecit vestem de fundato ». Et inferius de eadem Ecclesia : « Item fecit in Basilica B. Marcelli martyris atque Pontificis coronas ex argento tres, pensantes libras... Pari modo in Basilica S. Laurentii in Lucina fecit vestem de stauraci.

26. « Item in Ecclesia S. Valentini fecit vestem de fundato cum gammadiis de octaplo ». Et post multa : « In monasterio S. Sabæ fecit vestem de holoserico cum leonibus, habentem periclisin de octaplo. In monasterio S. Anastasii martyris eodem modo fecit vestem de stauraci cum periclisi de quadraplo. In monasterio S. Andreæ, quod appellatur in clivo Scauri, fecit vestem de stauraci cum periclisi de quadraplo. Sed et in monasterio S. Agathæ martyris, quod est supra Suburram, fecit vestem de holoserico cum periclisi de octaplo. In monasterio S. Erasmi fecit vestem de stauraci cum periclisi de octaplo. In monasterio S. Luciæ ad Septem vias, fecit vestem de holoserico cum leonibus, habentem periclisin de octaplo. In monasterio S. Silvestri fecit vestem de holoserico cum periclisi de octaplo, ibidemque fecit vestem de fundato cum gryphis, habentem periclisin de blattha. In monasterio S. Praxedis fecit vestem de holoserico cum periclisi de stauraci ». Et inferius : « Fecit etiam in monasterio beatissimi Christi martyris Laurentii, quod dicitur in Palatinis, canistra de argento sex, et cerostrata duo adjuncta, scyphum unum argenteum et arcus similiter argenteos ». Hactenus de his ibi.

27. Atque utinam ejus temporis auctor ita diligens fuisset ad res gestas singulas ipsorum Romanorum Pontificum conscribendas, ut in his recensendis se exhibuit solertissimum. Verum et si ista minime prætermitti debuerunt ; minimum tamen obtinent locum in historica facultate, respectu aliorum, quæ in moderanda universali Ecclesia universalem omnium Pastorem die noctuque oportuit laborando jugiter peregisse.

Ad postremum res gestas Gregorii Anastasius ita claudit : « Qui beatissimus, postquam Sedem Romanam et Apostolicam annos sexdecim gloriosissime rexit, ex hac luce subtractus, ad æternam migravit requiem. Fecit ordinationes quinque per mensem Martium, et Decembrem et Septembrem, quibus creavit presbyteros..... diaconos..... episcopos per diversa loca centum octoginta quinque. Sepultus est in Basilica beati Petri Apostoli ». Hactenus Anastasius.

28. Postremo autem et inter Gregorii adnumerandum est monumenta, quod fulgens illud temporibus istis Germaniæ sidus Rabanus Maurus, Albini Flacci auditor tricenarius, scribere aggressus S. Crucis mysteria atque præconia metrico stylo canenda, egregium opus dedicavit ipsi Gregorio quarto Romano Pontifici, ad quem post alia, tum ipsius, tum Albini ad eumdem in liminari pagina scripta Epigrammata ista leguntur :

Sedis Apostolicæ Princeps, lux aurea Romæ
Et decus, et doctor plebis, et almus amor :

Tu caput ecclesiæ es, primus Patriarcha per orbem,
Præclarus meritis, et pietate potens :
Sal terræ, mundi lux, atque urbs inclyta Christi,
Perpetuæ præbens lucis iter populo.
Vestra valet cælum reserare et claudere lingua,
In terra positus claviger æthereus.
Tu renovator ades patriæ, spes, rector, honorque,
Dulcis amor cunctis, dignus amore Dei.
Tempora sunt hujus vitæ nunc plena periclis;
Bella movent gentes, hostis ubique furit.
Unde opus est valde, tua quod protectio fortis
Succurrat miseris, quos inimicus odit.
Eripe, sancte, piis monitis, precibusque sacratis
Commissum tibimet, pastor, ab hoste gregem.
Ut tua laus maneat, merces, et gloria semper,
Cum Christo in cælis regna beata tenens.
Principi Apostolico Petro conjunctus in ævum,
In terris vicem cujus et ipse geris.

Post hoc aliud mox sequitur carmen de oblatione libri facta Pontifici, in hunc modum :

Præsul amate Deo papa Gregorius, oro
Inter oves proprias me miserum ut numeres.
Sisque tui famuli protector verus : et ipsum
Æterno Domino restituas precibus.
Qui se totum offert et parva hæc dona ministrat,
Commendans tibimet, seque, suaque simul.
Per te ut alma Crucis laus nunc acceptior extet,
Principi Apostolico munera missa Petro.
Quæ Christi ad laudem conscripta est tempore prisco,
Ludere dum libuit carmine versifico.
Credo quidem memet per te conquirere posse
Vitam, quam nequeo propria per merita.
Te Deus æternus mundi mitissimus auctor,
Tempore longinquo protegat atque regat.
Ut valeas, sanus vigeas, et prospera captes
Hic, et in æternum regna superna metas.
Te vigilem servet qui non dormitat in ævum,
Nominis atque tui restituat meritum :
Ut vigilet cautus Pastor Gregorius, adsis
Sancte tuis ovibus. Papa beate, vale.

Et quod cupis, lector, ex Albino de Rabano depromi aliquid, accipe ex intercessione ejusdem de ipso ad eumdem Gregorium papam Epigramma eidem libro præpositum :

Sancte Dei Præsul meritis in sæcula vivens,
Causam quam ferimus suscipe mente pia.
Nempe ego cum fueram custos, humilisque minister
Istius Ecclesiæ, dogmata sacra legens;
Hunc puerum docui divini famine verbi
Ethicæ monitis et Sophiæ studiis.
Ipse quidem Francus genere est; atque incola silvæ
Bochoniæ, huc missus discere verba Dei.
Abbas namque suus Fuldensis rector ovilis,
Illum huc direxit ad tua tecta pater,
Quo mecum legeret metris Scholasticus artem,
Scripturam et sacram rite pararet ovans.
Ast ubi sex lustra implevit, jam scribere tentans,
Ad Christi laudem hunc edidit arte librum,
Qui typicos numeros, tropicas et rite figuras
Indidit, ut dona panderet alma Dei;
Passio quid Christi mundo conferret honoris;
Qualiter antiquum vinceret et chelydrum, etc.

Legimus ipsum egregium opus, cusum anno salutis millesimo quingentesimo primo industria Jacobi Vimphelindii.

Cæterum etsi Gregorio quarto a Rabano fuerit liber inscriptus, ad Sergium tamen ejus successorem missum constat per certos homines. Unde conjectura ducimur, ut existimemus his ultimis diebus Gregorii ab eo scriptum librum, sed Gregorio morte prævento, ad successorem ejus missum fuisse ; sed de his satis.

29. *Sarraceni in Campania; monasterium Cassinense exspoliatum.* — Porro hic ipse, quo Gregorius papa ex hac vita decessit, annus fuit Italiæ lugubris, ex ingenti clade a Sarracenis illata universæ Campaniæ atque Samnitibus, cum illi Beneventum ceperunt, Capuam exusserunt, atque alia mala innumera perpetrarunt. Sunt ista cœpta hoc anno, ad annos viginti in posterum propagata. De tempore facit fidem[1] Nithardus, hujus temporis scriptor, qui ait Mauros vocatos a Sigenulpho fratre Sighardi ducis Beneventani. Et veteres Annales Francorum a Pithæo editi : « Hoc anno, inquiunt, Mauri Beneventum occupaverunt ». Quænam autem fuerit causa Sigenulpho Mauros in auxilium convocandi[2], Leo Ostiensis prosecutus res monasterii Cassinensis, sic ait : « Cum præfatus Richardus (sive Sigehardus) princeps Beneventanorum a suis nequiter fuisset occisus, præfatus Radelchis thesaurarius ipsius illi in principem successit. Interea Capuani, quibus tunc Landulphus Castaldæus præerat, pro multis nequitiis suis Radelchim valde infensum habebant. Cumque illum hac de causa metuerent, inito consilio ad Siconulphum (sive Sigenulphum, principis Siconis filium, fratrem vero germanum Sichardi sive Sigehardi), qui tunc Tarenti exulabat, se conferunt, eumque sibi principem eligunt. Qui tum iisdem Capuanis cum magna Beneventanorum manu, quibus idem Radelchis exosus erat, comitatus, Salernum adiit : et contra dictum Radelchim sese modis omnibus instruens, belli initium dedit. Ortus est contra se invicem dimicandi ardor ac studium, et crebro conserebant prœlia. Verum quia (ut ait Veritas[3]) omne regnum in se divisum desolabitur, concordiaque res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur : ab iis Sarracenorum exercitus contra se diversis in locis accersiti, totum non modo principatum, verum etiam Italiæ regnum dissensione sua, ferro et igni per annos ferme triginta demoliti sunt. Primus itaque Radelchis in auxilium suum Sarracenos evocat per Pandonem quemdam fidelem suum, qui tunc Barim regebat. Quos dum idem Pando juxta murum urbis et oram maris locasset improvidus : illi, ut sunt ingenio callidi, intempesta nocte Barim urbem per loca abdita penetrant ; plurimisque peremptis, prædictum patriæ proditorem marinis fluctibus donant. Is autem rex Calphon, quos prædictus Radelchis, quia pellere urbe non poterat, cœpit familiares colere, et ad sui auxilium provocare. Cumque illis totam Siconulphi regionem devastans, Capuam quoque universam redegit in cinerem. At contra Siconulphus ex Hispania Sarracenos accersens, frequentibus prœliis, omnes fere per circuitum, præter Sipontum, a

[1] Nithard. l. IV. — [2] Leo Ostiens. Chron. Cass. l. I. c. 27. — [3] Matth. XII.

Radelchis jure urbes abstulit, Beneventumque expugnare cœpit ».

30. Sed quæ tunc damna passum est nobile monasterium Cassinense, idem Leo mox subdit [1] : « Septimus jam annus memorati abbatis Bassacii vertebatur, cum præfatus Siconulphus ad B. Benedicti monasterium veniens, mutui nomine universum fere thesaurum, quem inclytæ memoriæ reges Carolus et Pipinus frater ejus, et Carolomannus, et Ludovicus ejusdem Pipini filii, et alii plurimi reges et principes religiosi ibidem contulerant, Agarenis tribuendum abstulit. Nam primo quidem tulit in calicibus et patenis, coronis et crucibus, phialis quoque et hamulis, bocis et fibulis auri purissimi libras centum triginta. Saricam itidem Stericam de silphori cum auro et gemmis; pro quibus promisit se redditurum solidos Siculos decem millia. Unde cognatus ejus Ursus et Grimoaldus scriptum redditionis monasterio fecerunt. Item secundo trecentas sexaginta quinque argenti libras, et quatuordecim millia solidos aureos signatos. Item duo argentea vasa ponderis librarum triginta, et fundatos duplices octo. Item vasa duo argentea anaglypha inaurata. Tertio, post octo circiter menses tulit in coronis, baziis, et hamulis garalibus, et cochlearibus argenti libras simul quingentas. Item post menses decem veniens, rupit ipsum monasterii vestiarium, et inde tulit solidos mazatos quatuordecim millia. Pro quibus juraverunt Leo episcopus, et Petrus, et Landenulphus Castaldæi ejus super Evangelia et crucem et corpus S. Benedicti, quod post quatuor menses pretium illud monasterio restituerent, et cum non haberent unde redderent, fecerunt hic præceptum de sancto Nazario incanziæ cum omnibus suis. Rursus Lando et Aldemarius Castaldæi exportaverunt solidos prædulatos duo millia. Alias item quando Spoletum perrexit Maio cognatus ejus, abstulit item solidos duo millia. Item quando Romam profectus est, venit idem Siconulphus, et tulit coronam auream smaragdinis gemmis mirifice decoratam, quæ patris ejusdem Siconis fuerat, pro tribus millibus solidis. Et ista quidem omnia sacrilegus ille sancto Benedicto auferens, nihil inde vel sibi vel patriæ emolumenti quæsivit. Ex quo tempore nulla unquam victoria potitus est ». Hucusque Leo, quæ sequenti anno facta esse ipse docet, dum anno septimo dicti abbatis contigisse tradat, quem ejus monasterii præfecturam suscepisse anno Redemptoris octingentesimo trigesimo septimo, idem auctor affirmat.

[1] Leo Ostiens. Chron. Cass. l. 1. c. 28.

Anno periodi Græco-Romanæ 6336.— Anno Æræ Hispan. 881.— Anno Hegiræ 229, inchoato die 29 Septemb., Fer. 7.— Jesu Christi 843.
— Gregorii IV papæ 17. — Lotharii imp. 24. et 4. Michaelis imp. 2.

1. *Pax inter tres Francorum reges anno superiori inchoata.* — Ad num. 7 et seq. Auctor brevis Chronici San-Gallensis ad annum DCCCXLII scribit : *Divisio regni inchoata.* Tum ad annum currentem : *Pax facta inter illos ;* quod totidem verbis in Annal. Hepidanni monachi sancti Galli etiam legitur. In Chronico vero Hildensheimensi ad hunc annum habetur : *Hoc anno facta est pax inter Lotharium, et Ludowicum et Karolum fratres suos.* Nithardus libros quatuor de dissensionibus filiorum Ludovici Pii imp. *ad an. usque* DCCCXLIII scripsit, sed ultimus mutilus ad nos pervenit. Is postquam locutus est de conjugio Hirmentrudis cum Carolo Calvo, uno ex Francorum regibus, ait : « Nuptiis quidem XIX kal. Januarii expletis, Natale Domini ad sanctum Quintinum celebre peregit. Valentianas quoque, qui de fidelibus suis inter Mosam Sequanamque custodiæ remanere deberent, ordinavit. Idem vero partibus Aquitaniæ una cum conjuge anno DCCCXLIII Incarnationis Domini in hyeme iter direxit ». Ubi loco, *anno* DCCCXLIII, legendum, *anno* DCCCXLII. Nithardus enim, ut an. DCCCXL, num. 2 ostendimus, annos Christi vel a Paschate, vel a die XXV mensis Martii exorditur, uti etiam auctor Vitæ Ludovici Pii, et Jonas episcopus Aurelianensis in Historia Translationis reliquiarum sancti Huberti Leodiensis episcopi a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 1 recitata, ubi ait, Carolum M. anno DCCCXIII vita functum esse, quia scilicet *Carolus M.* mense Januario anni DCCCXIV mortuus est, qui juxta eos, qui annum a Paschate vel ab Annuntiatione B. Virginis auspicantur, erat tantum annus DCCCXIII.

2. *Regnum inter eos hoc anno divisum.* — Regni igitur Francorum divisio inter Lotharium imperatorem, Ludovicum Germaniæ regem, et Caro-

lum Calvum Francorum regem peracta, in Nithardo desideratur, sed eamdem referunt annalistæ Metensis et Bertinianus ad hunc Christi annum. Hæc annalistæ Metensis verba : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLIII, descripto regno (anno scilicet superiori) a primoribus et inter partes diviso, apud Viridunum Galliæ civitatem tres reges mense Augusto convenientes, regnum inter se dividunt. Et Karolo quidem Occidentalia regna cesserunt, Ludoico vero Orientalia, scilicet omnis Germania usque ad Rheni fluenta. Porro Lotharius, quia major natu erat, et imperator appellabatur, medius inter utrosque incedens, regnum sortitus est, quod hactenus, ex ejus vocabulo Lotharii nuncupatur, totamque Provinciam, necnon et omnia regna Italiæ, cum ipsa Romana Urbe. Factaque inter se pace, et juramento firmata, singuli ad disponendas et tuendas regni sui partes revertuntur. Karolus Aquitaniam, quasi ad partem regni sui jure pertinentem affectans, Pippino nepoti suo molestus efficitur : eumque crebris incursionibus infestans, grande detrimentum proprii exercitus sæpe pertulit ». Obtigit itaque *Ludovico* Germania omnis Transrhenana, cum paucis aliquot cis Rhenum urbibus et pagis : *Carolo* ad Occidentem, quidquid Galliæ ab Oceano hinc ad Mosam et Scaldim, inde ad Rhodanum et Ararim porrigitur. *Lotharius* imperator reliquas Galliæ provincias, quæ inter Mosam et Rhenum, quæque inter Rhodanum, Ararim, et Alpes sitæ sunt, cum Longobardiæ regno sortitus est. Omnesque Francorum reges appellati, qui « unitum Francorum regnum fœda sectione sciderunt, et exteris nationibus occasionem rebellandi contulerunt. Ingruentibus enim Normannis, Dacis et Britonibus fiunt Christianorum strages, deprædationes, vastationes, incensiones », inquit Hugo Flaviniacensis abbas in Chronico Virdunensi, qui verbo *rebellare* intelligit *iterum bellare*, ut passim alii hujus temporis historici.

3. *Hanc pacem Wenilo sacramento firmavit.* — De hac inter tres fratres Francorum reges pace agit etiam Regino in Chronico, sed perperam ad annum DCCCXLII. Eam enim hoc anno sancitam, testantur etiam annalistæ Bertinianus et Fuldensis, hicque eam *mense Augusto* factam observat. Carolus in libello proclamationis apud Saponarias adversus Guenilonem archiepiscopum Senonensem porrecto, prædictam regni partitionem atque amicitiam, quam iniit cum Ludovico fratre, sacramento ejusdem Guenilonis firmatas esse ait : « Post hæc de divisione regni inter me et fratres meos ratio est exorta, notissima, unde partem divisionis cum mutuis, nostris scilicet nostrorumque fidelium sacramentis, sicut etiam primores regni totius invenerant, tenendam et gubernandam suscepi. Quam divisionem inter me et fratres meos, de cætero a me substantialiter tenendam sicut et alii, qui ibi adfuerunt episcopi, Guenilo mihi fratribusque meis propria manu juravit ; pacem etiam et mutuum adjutorium inter me et præfatum fratrem Ludovicum Guenilo sacramento firmavit ». Ubi Carolus rex mentionem etiam facit alterius pacis, quam anno superiori cum Ludovico fratre privatim pepigit, et *Venilo* seu *Guenilo* tunc sacramento firmavit. Ex laudato loco aliqui viri docti deduxere, *Venilonem* anno tantum DCCCXLII archiepiscopum Senonensem ordinatum esse, quod tamen ex eo minime sequitur ; ad hanc enim dignitatem anno antecedenti evectus fuerat, ut suo loco vidimus.

4. *Gesta anno superiori.* — Baronius refert ex Nithardo lib. 4 pacem inter *Lotharium* imperatorem et fratres ejus constitutam, ac legationem Lotharii ad utrumque fratrem. Sed cum Nithardus ea narret, antequam sermonem habeat de nuptiis Caroli regis cum *Hirmentrude*, die XIV mensis Decembris anni superioris habitis, manifestum est, quæ ex Nithardo Baronius narrat, ad annum superiorem pertinere.

5. *Gregorius IV PP. anno sequenti mortuus.* — A num. 12 ad 29. *Gregorius* papa hujus nominis IV, anno tantum sequenti e vivis excessit, ut Sigebertus, Marianus Scotus, Hermannus Contractus in Chronicis, annalista Bertinianus, aliique docent. Annalistæ quidem Fuldensis et Metensis, hujus Pontificis mortem in præsentem annum conferunt ; sed cum auctores isti nihil referant quod ex aliis non acceperint, et in Chronologia parum versati fuerint, non mirum si hoc anno *Gregorii* papæ obitum collocent ; cum die vicesima quinta mensis Januarii anni sequentis contigerit, quo annum Christi a Paschate, vel a die XXV Martii scriptores, a quibus hoc mutuati sunt, auspicantes annum DCCCXLIII adhuc numerabant. Similes errores chronologici tam in istis annalistis, quam in aliis a Duchesnio editis sæpe occurrunt, et tamen eos omnes annum a die Natali Christi inchoare, certum esse debet. Non me latet, viros aliquos doctissimos ex hujusmodi horum annalistarum anachronismis sumpsisse occasionem existimandi, eos vel a Paschate, vel a die XXV Martii annos Christi inchoare ; at, si varia unius et ejusdem annalistæ loca inter se contulissent, invenissent, eum utramque supputationem adhibere, sed raro eam quæ Incarnationis annos a Paschate vel ab Annuntiatione B. Virginis deducit. Sic annalista Moissiacensis, qui anno DCCCI tradit, Carolum M. in ipsa Nativitate D. N. J. C. nomen imperatoris accepisse, quique ideo ab eo die, ut passim aliis in locis, anni initium repetit, mortem ejusdem Caroli M. cum anno DCCCXIII alligat, quæ tamen secundum eam supputationem ad annum DCCCXIV pertinet. Annalista igitur iste quod de ejus coronatione et morte scribit, e diversis auctoribus desumpsit. Quod et de aliis Francorum annalistis dicendum.

6. *Mors ejus in diem* XXV *Januarii incidit.* — Porro *Gregorium IV* anno sequenti, idque *VIII kal. Februarias*, seu die XXV mensis Januarii obiisse, ut produnt Sigonius lib. 5 de Reg. Ital. et Onuphrius in Chronico Eccles. indubitatum esse arbitror. Post

mortem enim ejus cessavit Pontificatus *dies quindecim*, ut habent varia Mss. Anastasiana in fine editionis regiæ citata, exemplar Ms. Anastasii bibliothecæ Colbertinæ n. 417 ab annis circiter quingentis exaratum; Catalogi duo a nobis editi, sc. IV et VI, ac Ordericus lib. 2, et Sergius II ejus successor die decima Februarii anni sequentis ordinatus est, ut in hujus morte referenda ostendemus. Anastasius nec annum mortis Gregorii IV, nec dies et menses, quibus supra annos sedit, memorat, sed in Sergio II ait tantum Gregorium IV *per sexdecim solertissime* gubernasse *Ecclesiam annos*. Quare Papebrocius, qui in Conatu-Chronico Historico recte mortem ejus in annum sequentem differt, et cessationi Sedis dies quindecim attribuit, gratis asserit, eum sedisse annos XVI, dies VII, et mortem ejus cum die XI Januarii non bene illigat.

7. *Regio Beneventana a Saracenis afflicta.* — Ad num. 29 et seq. *Radelchis* et *Sigenulphus* inter se de Beneventano ducatu contendentes Saracenos in auxilium vocant, ille Saracenos Africæ, hic vero Saracenos Hispaniæ, sed hoc anno superiori contigit, ut ibidem num. 5 ostendimus. Pax *Radelchim* inter et *Siconulphum* ante annum DCCCLI firmata non fuit, et ante annum illum Saraceni gravissima damna Latio et Campaniæ intulere, ut testantur Leo Ostiensis et Etkempertus.

8. *Normanni in urbem Namnetensem irrumpunt.* — Annalista Bertinianus hoc anno scribit: « Carolus Aquitaniam pervagatur. Quo illic constituto, Nomenogius Brito et Lantbertus, qui nuper ab ejus fidelitate defecerant, Rainaldum Namnetorum ducem interficiunt, complures capiunt. Piratæ Nordmannorum urbem Namnetum aggressi, interfectis episcopo et multis clericorum atque laicorum, sexusque promiscui, deprædata civitate, inferioris Aquitaniæ partes depopulari adoriuntur. Ac postremum insulam quamdam ingressi, convectis a continenti domibus hyemare velut perpetuis sedibus statuerunt ». De hac Normannorum incursione agemus anno DCCCLIII, quo eam Baronius, licet loco non suo, refert. Hic in antecessum observandum, *Reinaldum*, qui Normannos ex Hero insula nuper ejecerat, a Carolo rege comitem Namnetensem renuntiatum esse, et *Lantbertum*, qui præfecturam illam ambiebat, insigni perfidia transiisse ad *Nomenoium* Minoris Britanniæ ducem, adversus Carolum regem rebellem. *Reinaldus* collecto exercitu Britonibus obviam processit, sed infelici exitu, ut liquet ex citatis annalistæ Bertiniani verbis.

9. *Conventus duo a Carolo rege celebrati.* — *Carolus* cum ex Minori Britannia rediret, conventum non procul a mœnibus Cenomannorum habuit in villa *Colonia*, gallice *Coulaines*, ibique Capitulare sex capitulis constans condidit, ut videre est tom. VII Concil. pag. 1819, cumque in Præfatione Meldensis Concilii, de quo infra, tam Synodus Lauriacensis, quam Coloniensis dicantur celebratæ post conventum Virodunensem, et patres *Pippini* mentionem non faciant, utraque serius quam hoc anno non videtur habita. Quoad Synodum *Lauriacensem*, conditi in ea canones quatuor, qui extant in Concilio Meldensi, et in secundo ac tertio anathematizantur, qui regiæ potestati non obtemperant, occasione scilicet Lantberti comitis, aliorumque rebellium. Cæterum *Lauriacum* fuit villa publica in pago Andegavensi, hodie *Loire* appellatum.

10. *Moritur Jonas episc. Aurelianensis.* — Mortuus est hoc anno *Jonas* episcopus Aurelianensis, ut colligitur ex Concilio Vernensi mense Decembri sequentis Christi anni habito. In ejus enim canone X dicitur, *Venilonem* archiepiscopum Senonensem *superiori anno* Agium Aurelianensem episcopum ordinasse, quia nempe Jonas e vivis excesserat. Tres libros *Jonas* scripsit adversus *Claudium* Taurinensem episcopum pro defensione sanctarum imaginum et cultu sanctæ Crucis, in Biblioth. Patrum editos, quorum auctoritate, cum adversus sacrarum imaginum venerationem Heterodoxi abutantur, hos refellit Natalis Alexander sæculo VIII, dissert. VI, paragrapho 13. Scripsit et tres libros *de Institutione laicali*, qui extant tomo I Spicilegii, ubi laicos omnes, sed maxime conjugatos ad vitam Christiane instituendam hortatur. Edidit et alterum opusculum *de Institutione regia*, quod fere integrum habetur in Concilio Parisiensi V et recitatur in tomo V Spicilegii.

11. *Moritur Judith Aug.* — Hoc etiam anno obiit *Judith* imperatrix, Caroli Calvi mater, ut legitur in Chronicis Lemovicensi, Engolismensi, et in Chronico Ademari.

12. *Indictio in Galliis usurpata.* — Lotharius Augustus præceptum immunitatis Ecclesiæ Viennensi dedit, in cujus fine legitur: « Data XI kal. Novemb. anno, Christo propitio, imperii domni Lotharii pii imperatoris in Italia XXIV, et in Francia IV, Indictione VI. Actum Aquisgrani palatio, in Dei nomine feliciter. Amen ». Dedit et aliud in favorem ejusdem Ecclesiæ, cui villam *Tolianum* reddi præcepit, eadem penitus subscriptione firmatum. Utrumque recitat Baluzius tom. II Capitul. in Appendice. Quæ cum notentur Indictione VI, cum XI kalend. Novemb. conjuncta, apparet *Lotharium* usum esse tam Indictione a Natali Christi vel a kalendis Januarii inchoata, quam Constantinopolitana, quod ultimum ex aliis ejus Diplomatis colligitur. Porro annus XXIV Lotharii in Italia regnantis ab anno DCCCXX, annus vero IV regni ejus in Francia, a die XX Junii anni DCCCXL proficiscuntur. Sic *Carolus Calvus* Indictionem aliquando cum anno Incarnationis inchoat, ut patet ex ejus Præcepto de Cella sancti Jodoci, in quo legitur: « Data VI kal. Januarii, anno IV Christo propitio regni domini Caroli regis, Indict. VII »; aliquando vero eam a kalend. Septemb. exorditur, ut in alio ejus Præcepto pro monasterio S. Columbæ urbis Senonensis, quod his verbis clauditur: « Data nonis Decembris, anno octavo regnante Karolo glorio-

sissimo rege, Indictione XI », anno scilicet Christi DCCCXLVII, quo Indictio illa XI kal. Septemb. inchoata fuit. Utrumque præceptum refert Baluzius in Appendice ad Notas operum Lupi Ferrariensis abbatis. Mitto similia alia exempla, quibus discimus, *Lotharium* et *Carolum Calvum*, modo a Nativitate Christi, modo a kalendis Septemb. Indictiones auspicari, idque, uti existimo, pro notariorum libitu.

SERGII II ANNUS 1. — CHRISTI 844.

1. *Sergius optimis a pueritia imbutus moribus, papa eligitur, compresso tumultu Joannis diaconi.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus quadragesimus quartus, Indictione septima, quo post Gregorium quartum subrogatus est in locum ejus Sergius, quarto idus Februarii, Joanne diacono ejecto, qui Sedem occuparat violenter. Hæc quomodo se habuerint, ex Anastasio Bibliothecario hujus sæculi scriptore prodemus, qui Vitam ipsius Sergii ab incunabulis ita enarrare aggreditur : « Sergius secundus, natione Romanus, ex patre Sergio, sedit annos tres ». Hic ad limen subsiste, lector. Quos delectat fabulas veris intexere, hunc primum fuisse tradunt Romanum Pontificem, qui creatus papa, nomen sibi mutavit; eo quod nomen indecens tanto sacerdotio visus esset se habere. Sed scias id factum in Sergio tertio, neque id accidisse ob turpitudinem nominis, sed reverentiæ causa : cum enim ille Petrus vocaretur, indignum putavit eodem se vocari nomine, quo Christus primum ejus Sedis Pontificem, principem Apostolorum ex Simone Petrum nominaverat. Verum id factum primum ab Octaviano, qui vocatus est Joannes XII, alii tradunt, ut suo loco inferius dicetur. Quam autem hæc vera sint absque dubitatione aliqua, quæ in contrarium opponi possint, opportunius suo loco dicturi sumus. Hic de secundo Sergio dicendum, qui ex paterno nomine, ut audisti, a principio Sergius est appellatus.

2. « Hic (subdit Anastasius) ex illustri familia editus, a matre castis nutrimentis erudiri cœptus ingenti cum studio, ut nihil obscenum vel libidinosum ab eo quis audire, vel videre posset : puerilia oblectamenta contemnebat, et verebatur ; ita ut in actibus pollere videretur piis, et moribus clarescere cœpit nobilibus, paris monitis instructus maternis ingenuus (ingenuis). Igitur mater exsultabat quotidie, et omnipotenti Deo gratias referebat alacriter, qui talem sibi superno prolem concessisset auxilio. Duodecimo quidem ætatis suæ anno obiit mater ejus, migravitque ad Dominum, qui relictus a matre (pater jam olim luce caruerat) morabatur in æde fratrum parentis sui. Eodem tempore primatum gerebat Ecclesiæ Leo tertius benedictus atque præcipuus, qui generositatem hujus præclari pueri reminiscens, et parentum nobilitatem recolens, ad suam eum fecit magno cum amore duci præsentiam. Et cum adductus fuisset, hilari vultu eum, serenaque fronte contemplari cœpit, et suo supra modum placuit animo. Tunc præsul eum scholæ cantorum ad erudiendum communibus tradidit litteris, et ut mellifluis institueretur cantilenæ melodiis. Insignis idem et solertissimus puer celeriter omnis litteratioris disciplinæ eruditionem sumpsit ingenio, ut omnes ipsius præcederet scholæ pueros. His optimus auditis Pontifex, inexplebili replebatur quotidie gaudio pro pueritiæ ejus benignæ profectibus : cum et eum acolythum in sancta constituit Romana Ecclesia. Vicesimo autem sui Pontificatus anno cum decessisset, Romanæ sacerdotium Stephanus suscepit Ecclesiæ, qui eum magno cordis diligebat affectu, ac protinus illi subdiaconatus concessit officium. Sed parvo tempore episcopatu administrato, defunctus est, et Ecclesiæ gubernacula Paschalis suscepit, a quo idem jam vir per omnia prudentissimus, vita, eruditione, et moribus adornatus, tituli beati Silvestri confessoris atque Pontificis presbyter creatur (consecratur) : qui super omnes misericordia, studio, vigilantia, et omnibus aliis bonis institutionibus claruit. Paschali vero defuncto, præsulatus culmen accepit Eugenius, qui cum in pontificio tribus durasset annis, Valentinus Sedis ipsius Pontifex consecratur : cujus post

casum Ecclesiæ apicem suscepit Gregorius, a quo cum diligentius prædictus Sergius amaretur, archipresbyter ab eo in sancta Ecclesia ordinatur. Cum vero Gregorius annos sexdecim solertissime Dei Ecclesiam gubernasset, ad extrema ductus, occubuit.

3. « Tunc vero cum cleri proceres, et Romanæ Urbis optimates universusque Ecclesiæ populus pro eligendo Pontifice in unum coiissent, atque alius de alio (ut fieri solet in talibus) conclamaret : subito per Dei providentiam, nutu divino compuncti, de antefati Sergii archipresbyteri religione diligentius confabulari cœperunt, ut omnes conclamarent, quia dignus esset Pontificatus adipisci regimen. Firmatoque in eumdem virum consilio, unusquisque ad sua reversus est.

« Tunc repente Joannes quidam nomine, diaconus ejus Ecclesiæ, in tantum amentiæ erupit atque insaniæ, ut persuaso quodam imperito et agresti satis populo, turbulentorum et seditiosorum manu, in patriarchium per vim, fractis januis, cum bellicis telis ingrederetur, leges et ordinem traditionum transgressus. Quo facto, omnes, qui intra patriarchii mœnia erant, stupore et metu repleti sunt. Igitur cum per unius horæ momentum perdurasset ignobilis populi coitio, timore correpta, eo relicto, non comparuit. Quibus ita gestis, omnes Quiritum principes dedignati sunt, et communi consilio universi in Basilica B. Martini confessoris atque Pontificis, celeri cursu magnoque equitatu sunt congregati, et eumdem archipresbyterum Sergium in omnibus probatissimum virtutibus virum extrahentes de Ecclesia, magno cum honore, magna populi comitante caterva, amplisque resonantibus laudibus, cum hymnis et canticis spiritualibus in patriarchium Lateranense perductus et electus est. Eodem vero die tanta nix in Urbe effusa est, ut in omnibus candidata cerneretur : quod multi gaudii et claritatis (eam claritatem) dicebant esse indicium ». Sed fallitur mens humana, dum ex naturalibus eventis ventura prædicere fallaci divinatione curiose pertentat : Sergii enim Pontificatus brevis fuit et ærumnosus, ut quæ dicturi sumus ostendent. Pergit vero Anastasius :

4. « Prædictum vero Joannem diaconum de patriarchio magna cum turpitudine hujus Romanæ Urbis principes expulerunt, et arctius in claustra sub cautela trudi præceperunt pro ipsius tanta temeritate, et impia et dira præsumptione, quam ipse sæpe fatus Joannes ausus est perpetrare ; quem etiam concilio antistitum suo privari honore, necnon ensibus membratim dilaniari et interimi voluerunt. Sed hoc fieri benignissimus ac solertissimus Sergius præsul prohibuit, non malum pro malo, secundum [1] Apostolum, cuiquam reddere volens.

« Tunc demum, exsultantibus omnibus sacerdotibus, proceribus et optimatibus omnibusque Ecclesiæ populis, idem sanctissimus vir in Apostolica B. Petri sacratissima Sede ordinatus, consecratusque est Pontifex. Erat enim origine insignis, fide purus, prædicatione liberior, Deo humilis, hominibus charus, vultu alacris, mente alacrior, Ecclesiarum gubernator, plebium cultor, pauperum fautor, viduarum pater, tegmen et consolator, indigentium largitor, dispersorum congregator et conservator, inanium sæculariumque rerum contemptor, solius sapientiæ divitiarum avidus et amator.

« Hujus sacratissimæ consecrationis cum ad aures invictissimi Lotharii Augusti rumor pervenisset imperatoris, Drogonem videlicet Metensis Ecclesiæ archiepiscopum, cum excellentissimo filio Ludovico suo, magno cum Francorum exercitu Romam misit, cum quibus etiam archiepiscopos, pluresque episcopos, abbates, et comites proficisci præcepit.

5. *Ludovicus Lotharii filius Romam venit et honorifice excipitur.* — Cur autem missus fuerit Ludovicus a Lothario imp. Romam, narrat his verbis Ado[1] Viennensis, hujus sæculi scriptor : « Lotharius filium suum Ludovicum, quem in Italia regem fecerat, ut imp. nomen sortiretur, per Drogonem patruum Romam misit. Cui Sergius jam tunc Pontifex coronam imposuit, et acclamante universo populo, imperator et Augustus est salutatus ». Hæc Ado. Ex quibus redarguas impudentiam schismatici Sigeberti, dum ait missum a Lothario Romam ad confirmandam electionem Sergii papæ. Hæc ipse pro animi libitu in gratiam ejus, cui inhæsit, contra Pontificem schismatici imperatoris. At quid actum est? Stimulis pravorum consiliariorum exagitatus juvenis, concepit animo subjicere sibi Romam tyrannide. Cujus rei causa secum duxit exercitum ; impellebatur ad hæc ipse, male consultus ab episcopis, qui eum sunt comitati, omnes in Romanum Pontificem flagrantes odio : quinam fuerint isti, dicetur inferius. Assectemur modo Anastasium rem gestam ordine prosequentem, qui subdit ista :

6. « Ipsi vero, ex quo in oras Bononiæ civitatis teligeris exercitibus sunt ingressi, tantas cædes, tantasque strages in populos peregerunt, ut qui per urbes et agros erant, tyrannica crudelitate perterriti, relictis propriis locis, per loca abdita et latebras se absconderent. Cum vero hæc per omnem locum, singulasque urbes, atque vicos et agros sæva operarentur nequitia : ad pontem pervenerunt Capellæ, et cum tanta esset cæli serenitas, ut in toto aere nubes aliqua aut pluviæ signum nusquam videri potuisset : subito atrarum non modica densitas nubium facta est, ut nimbosis procellis et coruscationibus circumdati, quidam de primatibus Drogonis consiliariis fulminis ictu percussi, interempti sint. Hoc videntes horribile signum, nimio omnes fracti timore correpti sunt ; sed nullatenus

[1] Rom. XII.

[1] Ado sub ann. 844.

mentis ferocitatem deponentes, atroci voluntate ad Urbem velociter properabant.

« Quorum adventum antedictus beatissimus papa Sergius fieri propius cum cognovisset; in ejusdem excellentissimi Ludovici regis occursum universos judices ad fere novem millia ab hac Romana Urbe direxit: quem cum signis et magnis resonantibus laudibus susceperunt. Et dum Urbi pæne unius milliarii spatio appropinquasset, universas militiæ scholas, una cum patronis direxit, dignas nobilissimo rege laudes omnes canentes, aliisque doctissimis Græcis imperatorias laudes decantantibus, cum dulcisonis earum laudum vocibus, ipsum regem glorifice susceperunt. Obvias illi ejus sanctitas dirigens venerandas cruces, id est, signa (sicut mos est imperatorem aut regem suscipere) ita eum cum ingenti honore suscipi fecit. Ipse vero Ludovicus rex, qua hora sibi sacratissimas cruces et signa obviam advenisse conspexit, alacris factus, valde lætatus est. Tunc suo universo cum populo omnibus Romanis judicibus ac scholis antecedentibus, ad beatum Petrum studuit properare. Quem antedictus almificus Pontifex in gradibus ipsius Apostolicæ aulæ eumdem regem in ipso die Dominico post Pentecosten, suo cum clero exspectavit.

« Conjungente vero eodem rege, universosque gradus ejusdem sacratissimæ beati Petri Ecclesiæ ascendente, ad prænominatum appropinquavit Pontificem, qui in atrio super gradus, juxta fores Ecclesiæ, cum universo clero et populo Romano assistebat. Tunc mutuo sese complectentes, tenuit idem Ludovicus rex dexteram antedicti Pontificis. In interius ingressi atrium, ad portas pervenere argenteas. In quo atrio unus de exercitu a dæmonio arreptus, in conspectu omnium Francorum valde vexatus est ».

7. Et quidem magna Dei providentia, unius vexatione iidem, qui hostili venerant animo, timore correpti sunt adeo, ut omnes simul fuerint redditi mites, deposita, quam conceperant, truculenta ferocia; videntes etiam dæmones, Deo disponente, insurgere vindices pro Ecclesiæ defensione: ut scirent omnino corripiendos divina vindicta, si quid peccassent in Basilicam principis Apostolorum. At quid tum Sergius papa, consulens periculo quod timebat, egerit, Anastasium audi:

« Tunc almificus præsul claudi faciens omnes januas beati Petri, atque serari præcepit, et regi, sancto Spiritu admonente, sic dixit: Si pura mente et sincera voluntate, et pro salute Reipublicæ ac totius orbis et hujus Ecclesiæ huc advenisti; has mea ingredere januas jussione: sin aliter, nec per me, nec per meam jussionem istæ tibi portæ aperientur. Statim illi respondens rex, dixit, quod nullo maligno animo, aliqua pravitate, vel malo ingenio advenisset. Tunc eodem præsule præcipiente, appositis manibus, prædictas portas patefecerunt. Et ita in eamdem venerabilem aulam beati Petri ingressi sunt, laudem Deo et ejus excellentiæ decantantes. universus clerus, et cuncti religiosi Dei famuli, extensa voce acclamantes: Benedictus qui venit in nomine Domini, etc. Sicque cum eodem Pontifice ipse rex, simulque omnes episcopi, abbates, et judices, et universi Franci, qui cum eo advenerant, ad Confessionem beati Petri appropinquantes, seseque proni eidem prosternentes, Deo nostro omnipotenti, et eidem Apostolorum principi gratias reddiderunt. Et data a prædicto almo Pontifice super populum oratione, ab Ecclesia pariter omnes egressi sunt ». Nulla hic mentio de donis ex more oblatis principi Apostolorum; ut intelligas eos non religioso, sed hostili animo advenisse.

8. *Coronatur Romæ Ludovicus.* — At quid post hæc? Qui venerant, prædaturi Urbem, etsi ad horam, Apostolici culminis reverentia cessissent, ingredi Urbem vetiti quid egerint, ab Anastasio accipe:

« Postea vero continuis diebus sequentibus omnia suburbana pestifera devastatione compresserunt, agrosque, segetes, atque prata, quasi fulmineus impetus destruxerunt. Dum hæc gerebantur, ipse a Deo protectus Pontifex, a quibusdam audivit, quod in Urbem hospitalitatis causa introire voluissent. Sed munitis clausisque portis, ut fieret, minime concessit ». Ne autem occasionem præberet Pontifex armatis exercitibus Urbem invadendi et inflammandi: quod peteretur a Lothario imperatore, et tunc ab ipso præsente filio Ludovico exigebatur, ut coronaretur, idem sanctissimus præsul indulsit. Quomodo autem coronatio ista facta sit, ab eodem Anastasio audiemus, qui potuit præsens esse, qui ait:

« Dominico vero die sequente, in eadem principis Apostolorum Basilica omnes archiepiscopi et cuncti abbates, et omnes, qui cum eo venerant, Franci, sunt congregati, omnesque pariter Romanorum nobiles et præclari. Tunc almificus Pontifex manibus suis ipsum Ludovicum imperatoris filium, oleo sancto perungens, regali ac pretiosissima coronavit corona, regemque Longobardorum præfecit (perfecit), cui regalem tribuens gladium, illic eo subcingi jussit. Deinde missarum celebritate finita, ab Ecclesia omnes cum rege lætantes regressi sunt.

9. « Deinceps vero per dies singulos conflictum novi certaminis cum sanctissimo præsule, omnibus episcopis, et optimatibus nostris atque proceribus ipse Drogo, archiepiscopus Metensis Ecclesiæ (de quo superius memoriam fecimus) commovebat tam ipse, quam omnes archiepiscopi et episcopi, qui cum eo contra hanc universalem, et caput cunctarum Ecclesiarum Dei, sine metropolitani concessione atque vocatione convenerunt, id est:

« Gregorius archiepiscopus Ecclesiæ Ravennensis.

« Angilbertus archiepiscopus Ecclesiæ Mediolanensis.

« Joseph episcopus Ecclesiæ Eporediensis.
« Northandus episcopus Ecclesiæ Vercellensis.
« Sigisfridus episcopus Ecclesiæ Regiensis.
« Toringanus episcopus Ecclesiæ Concordiensis.
« Odelbertus episcopus Ecclesiæ Aquensis.
« Ambrosius episcopus Ecclesiæ Lucensis.
« Donatus episcopus Ecclesiæ Fesulanæ.
« Joannes episcopus Ecclesiæ Pisensis.
« Petrus episcopus Ecclesiæ Volaterranensis.
« Gausprandus episcopus Ecclesiæ Pistoriensis.
« Lancio episcopus Ecclesiæ Senensis.
« Lupus episcopus Ecclesiæ Textinæ.
« Sigismundus episcopus Ecclesiæ Aprutinensis.
« Ricco episcopus Ecclesiæ Asculanensis.
« Fratellus episcopus Ecclesiæ Camerinensis.
« Gisus episcopus Ecclesiæ Firmanæ.
« Racipertus episcopus Ecclesiæ Nucerinensis.
« Amadeus episcopus Ecclesiæ Pinnensis, et cæteri.
« Cum quibus etiam Boso comes.
« Adalgisus comes.
« Joannes comes.
« Vuldo comes.
« Vernardus comes.
« Winfridus comes.

« Marinus comes, et cæteri pariter contendebant. Sed divina gratia inspirante, nec sermones ipsius almi Pontificis, neque prudentiam superare valuerunt: tantaque ei superna aderat virtus, ut nullo sermone eum concludere, vel constringere potuissent. Sed ab eo superati, pudore operti et confusione discesserunt. Quod videntes, omnem iram atque ferocitatem, quam in mentibus conservabant, omnino deposuerunt.

10. « His igitur peractis, a prædicto postulaverunt Pontifice, ut omnes primates Romani fidelitatem ipsi Ludovico regi per sacramentum promitterent. Quod prudentissimus præsul fieri nequaquam concessit. Sed sic orsus est illis : Quia si vultis Lothario magno imperatori hoc sacramentum ut faciant, solummodo consentio atque promitto. Nam ut Ludovico ejus filio hoc peragatur, nec ego, nec omnis nobilitas Romanorum consentit. Tunc demum in eadem Ecclesia sedentes pariter, tam beatissimus Pontifex, quam magnus rex, et omnes archiepiscopi et episcopi, stantibus reliquis sacerdotibus, et Romanorum et Francorum optimatibus, fidelitatem Lothario magno imperatori semper Augusto promiserunt ».

Audisti, lector, Anastasium asserentem, nonnisi de regno Longobardorum Ludovicum fuisse a Sergio coronatum, cui tamen haud assentiendum facile puto, cum plurium testificationibus constet, eum coronatum fuisse Romæ imperatorem ; quarum illa certior, quæ in sepulcrali titulo posita legitur istis versibus :

Hic ubi firma virum mundo produxerat ætas
Imperii nomen subdita Roma dedit.

Testatur id ipsummet [1] Leo Ostiensis. Diplomata præterea afferuntur in [2] testimonium, in quibus annus hic primus Ludovici imperatoris ponitur.

11. Cæterum quod Acta Romani Concilii et ipsa quidem legitima, anno septimo Leonis papæ quarti celebrati, anno Domini octingentesimo quinquagesimo tertio, bis ponant eum annum Ludovici imperatoris esse quintum : plane declarant, nonnisi anno secundo Leonis ipsius, nempe anno Domini octingentesimo quadragesimo octavo eumdem Ludovicum coronatum fuisse Romæ imperatorem, anno secundo Pontificatus ejusdem Leonis quarti.

Porro quod in sepulcrali versu dicitur, « imperii nomen subdita Roma dedit », non cogit, ut hoc anno potius factum, quam post annos quatuor id contigisse dicamus : ut hac ex parte verum esse possit, quod Anastasius scriptor candidissimus asserit, qui et ista dictis subdit :

« Post hæc Ebbo archiepiscopus Rhemensis, et Bartholomæus..... archiepiscopus, qui pro criminibus suis privati honore, ab Ecclesia fuerant expulsi, a sanctissimo Pontifice postulabant, ut eos Ecclesiæ reconciliare dignaretur. Quos idem præsul nec communionem inter clericos dignos esse suscipere dicebat; sed inter communem populum communicandi licentiam tantummodo haberent ». Fuerat Ebbo unus ex illis, qui contra Ludovicum Pium imp. conjurasse dicebantur. Pergit vero Anastasius :

12. *Papiam revertitur cum exercitu.* — Per idem tempus cum rex Ludovicus Romæ degeret, Siconulphus Beneventanorum princeps magno cum exercitu Romam venit. Quem cum prædictus rex honorifice suscepisset ; omnia, pro quibus venerat, ipsi indicavit. Cui rex gratanti animo quidquid petierat, tribuit atque concessit. Et cum simul Franci et Longobardi ac Beneventani congregati fuissent, facta est ingens populi multitudo, ita ut omni ex parte Roma circumdata videretur ; quorum multitudine omnia sata deleta sunt. Ipse vero Siconulphus ardenti pectore præcipuum desiderabat videre Pontificem, et ab eo benedictionem accipere. Quem præsul cum suscepisset, solo prostratus, pretiosos ejus pedes humiliter est osculatus, et ab eo benedictione suscepta, ab ejus conspectu alacriter, Deo gratias referens, regressus est.

« His omnibus finitis, ipse excellentissimus rex Ludovicus ampla cum lætitia Papiam reversus est, ubi ab exordio principatus sui incoluit. Tunc vero læti omnes cum conjugibus ac liberis senatus populusque Romanus, tam ingenti peste liberati, et a jugo tyrannicæ immanitatis redempti, sanctissimum Sergium præsulem velut salutis auctorem ac restitutorem pacis venerabantur. Ille tamen non suæ virtuti rem gestam, sed divino muneri deputa-

[1] Leo Ostiens. Chron. Cassin. l. I. c. 29. — [2] Sigon. de Reg. Ital. l. I. hoc anno.

bat ». Liberavit plane Urbem, dum regem juvenem, dominandi cupidum, exercitibus potentem detinuit extra Urbem, et ne ipsi jurarent Romani fidelitatem, constantissime restitit : ut plane visum fuerit quasi miraculum a Deo (ut divinæ [1] Scripturæ verbis utar) sine armis extitisse victorem, et compressisse juvenem exercitibus potentem, malorum sacerdotum malis consiliis excitatum. Majori enim conatu aggredi, et ardentiori prosequi studio, donec perficiat, homo laborat, quod semel ut rectum, consilio sacerdotum accepit ut divinitus allatum oraculum. Drogo autem Metensis archiepiscopus reversus ad suos, diem obiit, sepultusque est in monasterio S. Arnulphi, ubi et in ejus sepulcro hujusmodi fuit Epitaphium exaratum :

Conditur hoc busto præsul Drogo marmore sculpto.
  Spiritus in requie lætus ovat Abrahæ.
Filius hic magni Karoli fuit imperatoris,
  Vir pius et prudens, vel probitate cluens.
Aulæ regalis moderator, pastor ovilis.
  Metis, et Ecclesiæ jure pater patriæ.
Hic præsul, præses, dominus, primasque cis Alpes,
  Ejus judicio (et) paca fuit regio.
Iste Glodesindis solemniter ossa levavit,
  Condigneque loco condidit eximio.

Sed redeamus in Urbem, ad res gestas ipsius Romani Pontificis. Pergit rursum Anastasius :

13. *De ornamentis Basilicæ Salvatoris collatis, et scala sancta populis exposita.* — « Jam quia linguæ cuncta, quæ gessit, per ordinem explicare non prævalent, transeamus ad ea, quæ idem Pontifex sanctis locis obtulit, eaque breviter enarrare inchoemus. In primo quidem Pontificatus sui exordio, superno amore exardescens, in Basilica Salvatoris, quæ Constantiniana vocatur, miræ pulchritudinis opus explevit : nam ambitum sacri altaris, qui strictim in ea olim fuerat constructus, longiorem proprio digito designans, a fundamentis perfecit, pulchrisque columnis cum marmoribus desuper in gyro sculptis splendide decoravit : ubi nunc sacra plebs in administratione sacri large consistit officii. Quo expleto, ipse almificus Pontifex pro decore et ornatu hujus præclari operis, in eadem Basilica obtulit vela alba holoserica viginti, ornata per circuitum de fundato. Similiter et alia vela de fundato valde optima viginti, ornata de blatthi in circuitu. Ubi etiam Confessionem mirificam, Christo cooperante, construxit, et argenteis tabulis auro perfusis fulgide composit : quam propriis manibus consecrans, in ea reliquias posuit.

« Et aliud quidem opus ante fores hujus venerandæ Ecclesiæ valde optimum peregit ; quia sacra pridem, quæ latebant populis, limina, summo studio omnibus manifesta constituit, cum pulchri decoris arcus ibidem a fundamentis construeret ; quos etiam variis picturis nitide decoravit ». Cæterum per sacra limina intelligi eam, quam vocamus hodie, Portam sanctam, existimamus ; nisi potius auctor more suo improprie locutus, limina pro Scalis usurparit. Nam antiquitus nonnisi Apostolorum Petri et Pauli limina culta inveniuntur, quæ et accedentes exosculari consueverunt, eademque sacra limina nuncupata ac frequentata. Scala vero sancta scitur Lateranensem Basilicam fuisse illustratam.

14. *Insignis et divinitus relata a Sarracenis victoria in Hispania.* — Hoc anno, qui et secundus regni Ranimiri, sive Ramiri, regis Oveti in Hispania regnantis, numeratur, juxta exactam temporis rationem, ab [1] Ambrosio exactissime allatam, qua errores plurium corriguntur, et mendosi codices emendantur, contigit admiranda illa, omnium celeberrima, omni scriptorum genere celebrata victoria, adversus Sarracenos obtenta divinitus, cum præcipuus Hispanorum patronus sanctus Jacobus perspicuus omnibus, uti pollicitus fuit, visus est ante aciem adversus Barbaros impios dimicare. Testantur ista (ut omittam longissimam id asserentium scriptorum seriem texere) vetustissima monumenta, nimirum ejusdem regis Diploma, cum pro gratiarum actione, eidem sancto Hispaniam reddidit vectigalem ; sunt et Romanorum Pontificum litteræ, quas citant, ista firmantes. Antiqua innovantur Christi virtute miracula, sive in Machabæorum libris, sive in aliis enarrata, cum pro fidelibus visi sunt cælitus missi milites decertare, fugare hostes, insequi illos, et insignem victoriam suis parere. Quomodo autem tam grandia ista, divina fieri virtute contigerint, ex Tudensi rem gestam in compendium redigente, sic reddimus :

15. « Cum, inquit, Ramirus regnare cœpisset, miserunt ad eum Sarraceni, ut daret illis annuatim quinquaginta puellas nobiles, quas sibi in matrimonium copularent, et quinquaginta de plebe, ut ad solatium essent illis, sicut olim fecerat rex Mauregatus. Rex autem Ramirus cum hæc audisset, iratus est valde propter stuprum et sacrilegium puellarum. Et congregato exercitu magno, terram Maurorum hostiliter intravit, et cuncta, quæ in agrestibus villis et agris reperit usque ad Nazarum, ferro flammaque vastavit. Sarraceni vero, multitudine valida congregata, ei bellum intulerunt in loco, qui vocatur Albella. Exercitus autem regis Ramiri paulatim cœpit terga præbere, usque dum pervenit ad collem, qui Calbilium vocabatur. Clausit nox obscurissima diem ; et illico omnes Christiani congregati sunt, totam noctem cum lacrymis et orationibus peragentes. Rex autem Ramirus aliquantulum dormire cœpit, et apparens ei Jacobus Apostolus, ait illi : Dominus meus Jesus Christus alias provincias aliis fratribus nostris Apostolis distribuens, totam Hispaniam meæ tutelæ deputavit, atque mea munivit protectione. Post hæc Apostolus manu sua manum regis adstringens, dixit illi :

[1] 2. Reg. XIV.

[1] Ambr. Mor. Chronic. Hisp. l. XIII. c. 52. et in Schol. ad S. Eulog.

Confortare, et esto robustus : ego enim sum Jacobus Apostolus Christi, et venio in auxilium tibi : et superabis mane auxilio Dei Sarracenorum, a qua obsessus es, hanc innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus jam parata est æterna requies supra, in isto prœlio coronam meriti suscepturi. Et ne dubites super hoc, videbis me in equo albo, deferentem maximum album vexillum. Summo igitur mane, facta peccatorum vestrorum confessione, et accepta corporis et sanguinis Domini communione, armata manu non dubites invadere castra Barbarorum, nomen Domini invocantes : pro certo enim noveris, eos in ore gladii ruituros. Quibus dictis, Apostolus discessit.

16. « Rex autem Ramirus ad se reversus, vocatis episcopis, abbatibus et magnatibus, eis retulit visionem. Qui gratias agentes Deo, fecerunt ut sibi fuerat præceptum, et bellum Barbaris intulerunt : beatus autem Jacobus apparuit, sicut promiserat, Christianos animando ad pugnam, et Sarracenos fortiter feriendo. Christiani autem, ut viderunt B. Jacobum, in Domino roborati, cœperunt magnis vocibus, concidendo gladiis Sarracenos, clamare dicentes : Adjuva nos, Deus, et beate Jacobe. Tunc victi Sarraceni fugerunt, et cæsi sunt ex illis fere septuaginta millia, et in castra reversus est exercitus cum magna gloria.

« Rex autem Ramirus cum episcopis et abbatibus omnes simul statuerunt ex tunc annuatim perpetuo, tam in terra acquisita, quam in acquirenda, quas sub nomine B. Jacobi Apostoli dignaretur de Sarracenorum manibus liberare, de unoquoque jugo boum singulas mensuras frugis ad modum primitiarum ; et de vino similiter clericis, in Ecclesia beati Jacobi Apostoli Deo servientibus, concesserunt in perpetuum. Similiter quod Christiani milites in singulis expeditionibus de eo, quod a Sarracenis acquisierint, ad mensuram portionis unius militis, beato Jacobo conferrent. Præsentes fuere duo archiepiscopi, et quatuor episcopi, cum hæc dona beato Jacobo Apostolo voverentur, scilicet Dulcitius Cantabriensis archiepiscopus, Suarius Ovetensis archiepiscopus, Salomon Asturicensis episcopus, Rodericus Lucensis episcopus, et Petrus Tudensis episcopus. Præsentes quoque erant Ordonius filius regis Ramiri, et Garsias frater ejusdem regis, qui ambo reges dicebantur. Siquidem tantæ benignitatis Ramirus erat, ut fratrem tanquam seipsum diligeret, et participem faceret regni.

« Non apposuerunt ultra Sarraceni a Christianis tributum petere puellarum, quia rex Ramirus Barbaros valida manu expugnabat, auxilio gloriosissimi Jacobi Apostoli roboratus. Inclyta quoque regina Uraca uxor ejus gloriose erga Ecclesiam beati Jacobi Apostoli se habuit. Quod ex hoc potest adverti, quod eam multis donis, auro, argento, gemmis et cortinis sericis decoravit. Ovetensem quoque Ecclesiam S. Salvatoris multis insignibus nobiliter ditavit ». Hæc Tudensis. Reliqua de rege maxime pio dicturi sumus inferius.

17. *Quæ secuta fuerint mala ex nece Bernardi ducis, ex Epistola S. Eulogii.* — Quod vero ad res Francorum pertinet, hoc eodem anno cum inter fratres reges pax esset, Carolus Aquitaniæ rex Bernhardum Barcinonensem ducem, a patre Ludovico imp. donatum Septimaniæ ducatu, cujus causa (ut superiori Annalium tomo fusius dictum est) adversus patrem imperatorem filii insurrexere, incautum, nihil hujusmodi cogitantem, occidit. Hoc veteres Annales Francorum a Pithœo editi. Fuit Bernhardo huic Willelmus filius, magni animi juvenis, qui patris necem ulturus, Sarracenorum regi inhærens, ejus fretus auxilio, omnia, quæ potuit, cædibus miscuit. Est mentio hujus apud[1] Nithardum hujus temporis auctorem.

Sunt hæc illa infelicia tempora, quorum meminit S. Eulogius Cordubensis martyr in Epistola ad Wiliesindum Pampilonensem episcopum, atque deplorat. Sed male Scholiastes ad annum Redemptoris octingentesimum vicesimum septimum refert. Nam præter quod certa auctoritate dictorum veterum Annalium Francorum redarguitur ; Carolus cædis patrator, de quo est sermo, tunc temporis nonnisi septem annorum erat, natus ipso nimirum anno Domini octingentesimo vicesimo, plane ad ea peragenda erat minus idoneus. Quod vero ejusdem Epistolæ prima parte hujus temporis calamitates quantæ fuerint enarrantur, simulque de sua agens peregrinatione, statum referat Hispanæ Ecclesiæ sanctorum virorum floribus exornatæ ; ratio nobilis exigit argumenti, ut ex ea hic illa nos describamus, quæ ad hæc tempora spectare noscuntur. Erit plane, lector, ut magnam capias animi voluptatem, cum tempore densarum veprium Mahumetanicæ impietatis videris virescere cedros Dei, et in altum, cælum versus, sublimes extolli ; ut tibi libenter et patienter ferendum sit, si rubiginoso stylo auctor pro temporis conditione sit usus ad aureas litteras exarandas. Porro ipsa Epistola post annos septem ab hoc tempore scripta habetur, Æra octingentesima octogesima nona, qui est annus Redemptoris octingentesimus quinquagesimus primus, de qua rursum in his, quæ spectant ad persecutionem Sarracenorum, cujus in posteriori ejus parte texitur historia, suo loco erit agendum. Sic enim se habet :

18. « Reverentissimo ac sanctissimo Dei ministro, domino et patri meo Wiliesindo Pampilonensis sedis episcopo, Eulogius presbyter salutem.

« Olim, beatissime papa, cum dira sæculi fortuna, quæ fratres meos Alvarum et Isidorum a genitali solo abducens, pæne in interiores Togatæ Galliæ partes apud Hludovicum regem Bajoariæ exulare fecit ; me etiam propter eos diversas adire regiones, et ignota atque laboriosa itinera subire compelleret : quoniam stipata prædonibus via, et funeroso quondam Vuilihelmi tota Gothia perturbata erat incursu, qui adversus Carolum regem

[1] Nithard. hist. Franc. l. III.

Francorum eo tempore, auxilio fretus Habdarraghmanis regis Arabum tyrannidem agens, invia et inadibilia cuncta reddiderat : ad partes Pampilonenses diversus, putaram me inde cito migraturum. Sed ipsa iterum, quæ Pampilonam et Seburicos limitat Gallia Comata, in excidium prædicti Caroli contumaciores cervices factionibus comitis Sancii Sancionis erigens, contra jus præfati principis veniens, totum illud obsidens iter, immane periculum commeantibus ingerebat.

« Eo tempore magnam mihi consolationem beatitudo tua in ipsa peregrinatione exhibuit. Et vere summi magistri typum gerens, et in veritate ejus præceptis obediens, non distulisti hospitio recreare, quem tibi vera charitas Jesu Christi commendaverat, dicentis : Hospes [1] eram, et collegistis me. Ita thesauros meritorum apud Patrem in cælis collocare studens, præbes necessaria destitutis, foves omnia, universa tutaris ; adeo ut in illo exilio meo, nihil præter affectuosam peregrinorum fratrum et destitutæ familiæ præsentiam suspirarem. Lugebam ego sæpe : sed tu, pater, assidue consolabaris mœrentem. Flebam multum, sed tu pia compassione relevabas prostratum. Quandoquidem (juxta [2] Apostolum) mecum infirmabaris, mecum tristabaris, plangebasque ubertim, cum ego plorarem.

19. « Cumque me uno residere loco, multiplex dolor non sineret, libuit mihi loca visitare sanctorum, quo dejectum summis mœroribus animum relevarem. Et maxime libuit adire B. Zachariæ asceterium, quod situm ad radices montium Pyrenæorum in præfatæ Galliæ portariis, quibus Aragus flumen oriens, rapido cursu Seburim et Pampilonam irrigans, amni Cantabro infunditur : quod famosissimis in exercitatione regularis disciplinæ studiis decoratum, toto refulgebat occiduo. Sed tu, pater, juvas anhelantem, et salutari consultu instruis abeuntem, pioque fratrum comitatu foves pergentem. Prius autem quo ad eumdem locum accederem, plures apud Legerense monasterium commorans dies, præcipuos in Dei timore viros ibidem manere cognovi. Deinde alia atque alia loca peragrans, tandem divino munere ad illud, quod sæpius desiderabam, perveni cœnobium. Præerat quippe ei tunc Odoarius abbas, summæ sanctitatis magnæque scientiæ vir : qui ultra quam referri potest, nos digne suscipiens, omnem erga nos humanitatem exhibuit.

20. « In illo etenim beatæ congregationis collegio, quod pæne centenarium numerum excedebat, veluti sidera cæli, alii quidem sic, cæteri vero sic, diversis meritorum virtutibus emicabant. Florebat in nonnullis perfecta charitas, quæ foris mittit timorem ; plerosque alto culmine extollebat humilitas, qua sese unusquisque juniore inferiorem reputans, imitatores præceptorum Dei fieri contendebant. Multi etiam cum essent corpore imbecilles, verumtamen magnanimitate subnixi, alacrioribus animis injunctum exercebant obsequium. Sic quoque in aliquos principatum suum obedientia, quæ omnium virtutum magistra est, vindicans, suos non patiebatur executores degenerare, sed supra vires grandia exercere compellebat, quoscumque suo munere illustraverat. Operabantur omnes certatim, alter alterum invitans, contendebat præcellere. Augebatur invicem ardor placendi Deo et fratribus, et unusquisque propriæ artis industriam, ad communem profectum exercitabat. Exercebant alii peregrinorum et hospitum diligentius curam ; et quasi declinanti Christo ad hospitia eorum, omnibus adventantibus obsecundabant. Cum vero tot essent, nullus murmurans, nemo arrogans intererat. Studebant cuncti silentio, totamque per noctem furtivis precibus incumbentes, nocturnum chaos pervigili meditatione vincebant, magna se circumspectione vallantes, ne Psalmistæ denotarentur [1] oraculis, qui ait : Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt.

21. « Sed quid referre de sanctorum virtutibus lingua potest mortalis, qui in terris positi, angelice degunt ; et qui licet inter homines conversentur, propositum vero gerunt cæleste ? Cum quibus paululum commorans, cum ab eis vellem discedere, omnes solo proruunt, pro se exorari deposcunt : et cur tam cito a me desererentur, supplici voce conquerebantur. Præstabat quippe tunc mihi clarissimus filius meus Theodemundus diaconus comitatum ; qui ab exordio itineris mei usque ad ultimum inconvulsibiliter contubernio meo cohærens, mecum totius discrimina illius peregrinationis confecit. Regredientibus ergo nobis, præbent sodalitatem abbas ille venerabilis Odoarius, et Joannes præpositus per totum usque ad vesperum diem, colloquium de divinis Scripturis gerentes; sic quoque ab invicem datis osculis, discedentes, ad te, Apostole Dei, e vestigio repedavimus, cujus informatione, tanta honoris venerabilitate ab illis patribus excipi meruimus.

22. « Igitur cum proprium revisere arvum, piæ matris Elisabeth, seu sororum duarum Nicolæ et Anullonis, juniorisque fratris Joseph urgerer affectu : cogis, ut adhuc remaneam, nec sinis abire mœrentem. Sed utroque vulnere percussum cor meum tu jam mederi non poteras : cui et peregrinatio fratrum, et desolatio domesticorum quotidianum afferebant lamentum. Ista de nostra charitate confisus, rogas, ut Cordubam repetens, ipse reliquias tibi sancti martyris Zoili dirigerem, et hoc munere Pampilonenses populos illustrarem. Illico me satisfacere petitioni tuæ, respondi, et hujus rei debitorem me vobis esse in veritate promisi.

« Cumque a vobis egrederer, festinus Cæsaraugustam perveni, causam fratrum meorum, quos vulgi opinio negotiatorum cohortibus interesse,

[1] Matth. XXV. — [2] 2. Cor. XI.

[1] Psal. LXXV.

nuper ab interioris Franciæ gremio ibidem descendentibus jactitabat. Deinde urbi appropinquans, negotiatores quidem reperi, peregrinos autem meos eorum relatione apud Maguntiam nobilissimam Bajoariæ civitatem exulasse cognovi. Et verum fuisse hoc negotiatorum nuntium, regredientibus, Deo fautore, succedenti tempore, ab interiori Gallia fratribus nostris, didicimus. Aliquandiu vero apud seniorem pontificem, qui tunc rectæ vitæ moribus, eamdem urbem regebat, demorans : postea Complutum descendi, raptim per Segontiam transiens civitatem, in qua tunc præsulatum gerebat vir prudentissimus Sisemundus. Et cum ab antistite Complutensi Venerio digne susciperer : post quintum diem Toletum reverti : ubi adhuc vigentem sanctissimum senem nostrum, faculam Spiritus sancti, et lucernam totius Hispaniæ Wistremonium episcopum comperi, cujus vitæ sanctitas totum orbem illustrans, hactenus honestate morum, celsisque meritis Catholicum gregem refovet. Multis apud eum diebus egimus, ejusque angelico contubernio hæsimus.

23. « Cumque in domum me revocassem, cuncta incolumia reperi, genitricem scilicet, binasque sorores, et ultimum nostrorum omnium ætate Joseph, quem sæva tyranni indignatio eo tempore a principatu dejecerat. Suscipit peregrinum suum destituta familia; et quasi e sepulcro suscitatum lætantibus animis gaudet revisisse post longum tempus domum. Ego vero semper in omni colloquio meo te patrem extollens, semper inter familiares sermocinationes tuam beneficentiam recolens, semper tuæ charitatis affectum corde gestans, mentis ulnis amplector. Et quia intercedente terrarum prolixa capedine, multis ab invicem disparamur spatiis, obstante quoque alio chaos immane, quo ego Cordubæ positus sub impio Arabum gemam imperio : vos autem Pampilonæ locati, Christicolæ principis tueri meremini dominio, qui semper inter se utrique gravi conflictu certantes, liberum commeantibus transitum negant : inde est, vel quod non debitum vestræ bonitati dependimus famulatum, vel quod non pio desiderio vestro satisfacimus in transmissione reliquiarum; seu quia non quibuscumque tales tantasque opes committere duximus ratum.

24. « Nunc autem quia, Deo dispensante, dominus Galindo Enniconis ad propria remeans, suos revisere fines exoptat; per ipsum vobis præfati martyris reliquias destinavimus. Sed et S. Aciseli, quas a nobis non postulastis, transmisimus : ut vos sponsionis vestræ votum feliciter adimplentes, eorum beatorum memoriæ construendo Basilicam, nobis, Deo fautore, propter hanc obedientiam patrocinium illorum occurrat ad veniam, Christo vobis omnia repensante atque donante, quæ in nobis egistis, et quæ erga nos operati estis : quem vestrum in nos olim exhibitum non latet obsequium, et pia remuneratione contriplicatum vobis valet rependere commodum, qui dixit : Qui vos recipit, me recipit, et qui vos spernit, me spernit : et qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet. Cuncta tibi, pater, reposita sunt coram Domino : omnia apud illum, quæ piis laboribus tuis debentur, salva et incolumia perseverant recipienda a Deo tempore necessario, cum justus advenerit unicuique reddere pro qualitate laborum, aut præmium, aut supplicium ». Hucusque ex S. Eulogio. Quæ autem sequuntur, ad tempus spectant, quo Epistola scripta est : agemus de his, quæ subjicit de excitata persecutione Maurorum suo loco.

25. *Carmen de S. Cruce a Rabano scriptum.* — Ad hunc item annum pertinet quod in superius citatis Francorum Annalibus his verbis traditur post enarratam Bernhardi cædem, et alia ad bellum spectantia : « Rabanus quoque sophista, et sui temporis poeta nulli secundus, librum, quem de laude sanctæ Crucis Christi figurarum varietate distinctum difficili et mirando poemate composuit, per Asericlum et Theodbertum monachos monasterii Fuldensis, Sergio papæ sancto Petro offerendum transmisit ». Hæc ibi. Cæterum liber ipse, ut superius dictum est, tempore Gregorii papæ quarti, et ad Gregorium ipsum scriptus est, cui offerre cum debuisset, ne fieret, aliquod, et ut puto, mortis intercessit impedimentum.

26. *Translatio corporis S. Theodori Studitæ Constantinopolim.* — Quod spectat ad res Orientales, hoc anno, qui numeratur decimus octavus ab obitu S. Theodori Studitæ egregii confessoris, contigit ejus corpus transferri Constantinopolim magna celebritate. Ita plane voluit Deus ipsum, qui suo sanguine sæpe fuso viam straverat ad victoriam adversus Iconoclastas, illis penitus superatis, magna gloria triumphum ducere in terra etiam, qui anima jam triumpharat in cælo. Debebantur plane congrua convenientia, ut sacra illa membra toties subjecta verberibus, publicis eo modo cumularentur honoribus. Quomodo autem ista se habuerint, Michael Studita ad finem Vitæ ipsius ista habet, rem gestam summatim perstringens :

« Quoniam sacrum ipsum sanctumque corpus præcipuo quodam honore affici par erat : post annos decem et octo, cessante jam adversus Ecclesiam bello, quod postremum Theophilus excitarat : in regiam urbem clara et celebri pompa devehitur, illustri Methodio, piaque Theodora illud ab insula exportantibus, atque in Studii monasterio collocantibus, in quo et magni Platonis, et beati quoque Josephi dives area pariter asservatur. Quod cum inferretur, divinus ipse patriarcha, clerusque universus cum ingenti monachorum ac populi multitudine cum facibus, varioque suffitu extra urbem obviam effusi, supinis manibus illud excipientes, salvum, integrum, sanumque, ac miro fragrans odore repererunt, laudemque Deo omnium regi referentes, in patrum thorum intulerunt. Illi honor et gloria,

cum ingenito ipsius Verbo, et vivifico Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen ».

Sequenti autem anno facta est translatio S. Nicephori patriarchæ, de qua modo dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6337. — Anno Æræ Hispan. 882. — Anno Hegiræ 230, inchoato die 18 Sept., Fer. 5. — Jesu Christi 844. — Sergii IV papæ 1. — Lotharii imp. 25 et 5. Michaelis imp. 3.

1. *Sergius II fit Pontifex Rom.* — A num. 1 ad 14. Mortuo Gregorio IV die XXV Januarii currentis anni, vacavit Sedes dies XV, die ejus emortuali excluso, ut anno superiori ostendimus, et Sergius *natione Romanus*, hujus nominis II ordinatus est quarto idus Februarii, ut recte Baronius num. 1, post Sigonium lib. 5 de reg. Ital. et Onuphrium in Chronico Eccles. Hoc enim anno dies X mensis Februarii cum Dominica concurrit, et ex ejus Sedis duratione infra patebit eum circiter diem illum Pontificem Romanum consecratum esse. Platina in Sergio II ait : «Sunt qui Sergium primo quidem *Os-Porci* appellatum fuisse dicant, et ob turpitudinem cognomenti, Sergii nomen sumpsisse, eamque consuetudinem ad nostros manasse, ut qui Pontifices crearentur, suo omisso, majorum nomina sibi inderent, licet ab omnibus non sit observatum ». Verum primus Pontificum qui nomen mutavit, ut observat Baronius, fuit *Octavianus*, qui Joannis XII nomen assumpsit, et Sergius, qui *Os-Porci* appellabatur, non fuit Sergius II, uti Platina et Godefridus Viterbiensis in Chronico, aut Sergius III, ut Baronius credidere, sed Sergius IV, ut infra ostendam.

2. *Ludovicus Lotharii imp. filius rex Ital.* — Post Eugenii et Valentini mortem Gregorius IV « non prius ordinatus est, quam legatus imperatoris Romam veniret, et electionem populi qualis esset, examinaret », inquit Eginhardus in Annal. ad annum DCCCXXVII. Sed post Gregorii mortem inconsulto Lothario imp. Romani *Sergium* Gregorii successorem non solum elegerunt; sed etiam consecrandum curarunt. Quod cum ad aures ejusdem imperatoris pervenisset, « Drogonem, videlicet Metensis Ecclesiæ archiepiscopum cum excellentissimo Hludowico filio suo, magno cum Francorum exercitu, Romam direxit, cum quibus etiam archiepiscopos pluresque episcopos, abbates, et comites proficisci præcepit », inquit Anastasius. Ineunte vere, Ludovicus viæ sese dedit, et Romæ perhonorifice susceptus est a Sergio II sexto idus Junii. Subdit enim Anastasius : Quem ante dictus almificus Pontifex in gradibus ipsius Apostolicæ aulæ eumdem regem in ipso die Dominico post Pentecosten suo cum clero exspectavit ». Ex quibus etiam verbis colligitur, Ludovicum non Romæ, sed ante discessum in Francia a patre renuntiatum esse regem Italiæ. Pergit Anastasius : « Dominico vero die sequente (nempe die XV mensis Junii) in eadem principis Apostolorum Basilica omnes archiepiscopi, et sancti abbates, et omnes qui cum eo venerant Franci, sunt congregati, etc. Tunc almificus Pontifex ipsum Hludowicum Lotharii imp. filium oleo sancto perungens regali ac pretiosissima coronavit corona, regemque Langobardis præfecit ».

3. *Non vero Augustus a Sergio II ungitur.* — Baronius num. 5 citat hæc verba Adonis ad annum DCCCXLI : «Lotharius filium suum Ludovicum, quem in Italia regem fecerat, ut imperatoris nomen sortiretur, per Drogonem patruum Romam misit. Cui Sergius jam tunc Pontifex coronam imposuit, et acclamante universo populo imperator et Augustus est salutatus ». Ex his redarguit Baronius Sigebertum in Chronico, ubi ait, Ludovicum missum a Lothario Romam ad confirmandam electionem Sergii papæ. Verum non Sigebertus, sed Ado reprehendendus, qui non solum Ludovici coronationem anno suo non reddidit, sed etiam eum Augustum coronatum esse a Sergio falso asseruit. Præterea annalista Bertinianus aliquot sæculis ante Sigebertum idem ac Sigebertus memoriæ prodiderat ad annum DCCCXLIV, ubi ait : « Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex decessit ; cui Sergius succedens in eadem Sede substituitur. Quo in Sede Apostolica ordinato Lotharius filium suum Hludowicum cum Drogone Mediomatricorum episcopo dirigit, acturos, ne deinceps decedente Apostolico quisquam illic præter sui jussionem, missorumque suorum præsentiam ordinetur antistes. Qui Romam venientes honorifice suscepti sunt. Peractoque negotio Hludowicum Pontifex Romanus unctione in regem consecratum cingulo decoravit. Drogonem vero episcopum sui vicarium Galliarum, Germaniarumque partibus designavit ».

4. *Ejus epochæ quatuor.* — Baronius num. 10 et seq. arbitratur, haud facile assentiendum esse Anastasio affirmanti non nisi de regno Longobardorum *Ludovicum* fuisse a Sergio coronatum ; cum extent Diplomata in quibus hic annus primus Ludovici imp. ponitur. Ita Baronius. Verum in Dissert. Hypatica cap. 4, num. 16 jam observavi, *Ludovicum* imperatorem hujus nominis II Lotharii filium, quatuor habuisse epochas, quarum prima ab hoc anno, quo a Sergio II Longobardorum rex coronatus est, proficiscitur. Secunda ab anno DCCCXLIX, quo a patre in consortium imperii adscitus fuit. Hanc secundam epocham agnovit Baronius num. 11, sed eam ab anno DCCCXLVIII perperam deduxit, ut videbimus anno DCCCLIII, num. 12, quo fundamentum ejus in medium afferemus. Tertia repetitur ab anno DCCCL, quo imperator a Leone IV papa unctus fuit. Hanc epocham Mabillonius in Præfat. ad partem 2 sæc. IV Benedict. num. 214, cum secunda confundere videtur, quod in Diplomate Benedicti papæ Leonis successoris dicatur, illud datum esse *V nonas Octubrias, Hludowico novo imperatore anno* VII, *Indictione* IV, anno sc. Christi DCCCLV. Inde enim vir doctissimus deducit, Benedictum papam annum imperii Ludoviciani primum illigare anno DCCCXLIX, *uno anno prius quam Annales Bertiniani.* Verum Benedictus III annum illum VII Ludovici imperatoris ab anno DCCCXLIX, quo imperii socius a patre dictus est, ut recte vidit ipsemet Mabillonius, non vero ab anno DCCCL, quo annalista Bertinianus scribit, Ludovicum Romæ in imperatorem unctum esse, numeravit, sicut antea Leo IV in Concilio Romano anno DCCCLIII celebrato annum quintum Ludovici imp. ibidem memoratum, ab anno DCCCXLIX repetierat. Quare Benedictus III et annalista Bertinianus inter se non discrepant, sed alter ad designationem Ludovici in imperium, alter ad unctionem ejus in imperatorem respexit, ut postea ipsemet Mabillonius lib. 5 de re Diplom. pag. 440 observavit. Quarta denique Ludovici imp. epocha ab anno DCCCLV, quo patri Lothario demortuo successit, desumitur. Quatuor harum epocharum exempla passim infra occurrent, et a nobis evidenter declarabuntur, eo magis quo secunda et tertia hucusque inter se satis distinctæ non fuerint.

5. *Fidelitatis sacramentum præstatur Lothario imp.* — Anastasius apud Baronium num. 9, loquens de tumultu a Francis facto, quando *Ludovicus* Romam advenit, ait *Drogonem* archiepiscopum Metensem commovisse omnes episcopos ac proceres adversus *Sergium* papam. Verum non dubito, quin Anastasius falsis rumoribus hac in re deceptus fuerit; non solum quia *Drogo* antistes fuit pietate clarissimus : sed etiam quia eum Romæ existentem Sergius suum vicarium in Gallia et Germania, ut mox diximus ex annalista Bertiniano, renuntiavit. Inter præsules, qui fuerunt in comitatu Ludovici regis cum Drogone Anastasius tredecim numerat e provincia Romana, et archiepiscopum Ravennatensem, atque Francos a Sergio II postulasse, « ut omnes primates Romani fidelitatem ipsi Hludovico regi per sacramentum promitterent, quod prudentissimus Pontifex fieri nequaquam concessit, sed sic orsus est illis. Quia si vultis domno Lothario magno imperatori, hoc sacramentum ut faciant solummodo, consentio atque permitto. Nam Hludovico ejus filio ut hoc peragatur, nec ego, nec omnis Romanorum nobilitas permittit. Tunc demum in eadem Ecclesia sedentes pariter tam beatissimus Pontifex quam magnus rex et omnes archiepiscopi atque episcopi, stantibus reliquis sacerdotibus, et Romanorum ac Francorum optimatibus fidelitatem Lothario magno imperatori semper Augusto promiserunt ». Quare apparet Lotharium jus supremum in Urbe obtinuisse, nullum vero in ea reges Italiæ habuisse. Quod utrumque certum est.

6. *Non vero Ludovico Italiæ regi.* — Nec dubitandum, quin Anastasius rem, ut gesta fuit, retulerit ; cum Frodoardus in fragmento de Romanis Pontificibus sæc. III Benedict. part. 2 recitato eidem suffragetur, et præcedentium ac succedentium Pontificum Rom. ordinationibus legati imperatorum Francorum interfuerint; quod cum prætermissum fuisset in electione Sergii II,

Francicus Induperator, ubi fastigia nactum
Hunc audit, genitum Romana ad mœnia mittit,
Hesperiæ quasdam sociis populantibus urbes.

Paulo post Frodoardus ait, Pontificem ita regem allocutum esse :

Sincera si mente venis, si corde benigno,
Ecclesiæ si pro regnique urbisque salute ;
Hæc nostro tandem penetra sacra limina jussu.
Sin secus, haud nostra has pandet tibi cessio portas.
Testato se nulla dolis molimina princeps
Volvere, mandatis reserantur pessula patris :
Ingressique aulam laudes ac vota tonanti
Dant Antenoridæ Æneadæque superna canentes.
Papa tuens Urbem immunem, regemque coronans
Disponit sceptra, Augusti dat regmina proli.
Pontifices, comitesque repugnantes sibi, celso
Præterit eloquio, rutili ferit impete veri,
Mitificans tumidas pietatis robore mentes.
Nec Petri proprios puero servire clientes [2]
Cæsarei patitur juris : quin culmina servans,
Damnatis veniam, censoribus edit honorem :
Oraturque [3] alta prorerum cervice subacta
Pacis et instructor populo veneratur ab omni.

Obiter notabis, Frodoardum vocare Romanos *clientes Cæsarei juris,* ideoque imperatores Francos supremos Romæ dominos fuisse, et jure merito Sergium II noluisse, ut Ludovico, qui imperator non erat, fidelitatis sacramentum præstaretur. *Adoratus* vero dicitur Sergius, id est, supremus Ecclesiæ princeps agnitus.

7. *Drogo episc. Metensis fit vicarius in Galliis Sergii II.* — Ejusdem Pontificis litteras ad Galliæ

[1] Franci et Romani. — [2] Romanos. — [3] Adoratur.

et Germaniæ episcopos pro legatione *Drogonis* episc. Metensis publicavit Sirmondus tom. III Concil. Galliæ, in iisque Sergius inquit : « Ad nostræ humilitatis vicem, cunctis provinciis trans Alpes constitutis, Drogonem archiepiscopum Metensem gloriosi quondam Karoli imperatoris filium, cujus beatissimi moderatoris industria Romanorum Francorum concorporavit imperium, cauta deliberatione constituimus; ut quia serenissimi atque piissimi filii nostri, magni imperatoris Hlotharii, ejusque fratrum dilectissimorum filiorum nostrorum Hludowici et Karoli regum avunculus (id est, patruus) est, insuper sanctitate doctrinaque conspicuus, ab hac Sede sanctissima Apostolorum principis auctoritate percepta, vestris necessitatibus vice nostra idoneus ubique minister existat. Et quia omnium vestrorum sollicitudinem illi gerere præcipimus, omnium volumus obedientia comitari, etc. » Baronius, qui hanc Sergii Epistolam non viderat, in Addendis ad hunc Christi annum scribit, Drogonem Metensem archiepiscopum ad suos reversum e vita migrasse. Verum *Drogo* usque ad annum DCCCLV vitam produxit, ut ibidem ostendemus, et mox de ejus vicariatu agemus.

8. *Moritur Alfonsus rex Legionis.* — A n. 14 ad 17. *Alfonsus Castus* Asturiarum et Legionis rex, cum ad ultimam senectutem processisset, anno superiori mortuus est, ut tradunt Ambrosius Morales et Mariana, quos hic sequitur Baronius, quanquam non desint, qui ejus obitum in hunc annum differant. Paulo antea in procerum conventu *Ramirum* Veremundi regis filium regni successorem designavit. Is bellica gloria et pacis artibus celeberrimus fuit, insignemque victoriam de *Abderhamano* Saracenorum Cordubensium rege, sancto Jacobo auspice, reportavit, quam ex Tudensi fuse Baronius narrat.

9. *Bernardus Marcæ Hispanicæ præfectus morte afficitur.* — A num. 17 ad 25. *Bernardus* sancti Willelmi comitis filius, Marcæ Hispanicæ præfectus, seu dux Septimaniæ, comes Barcinonis ac Tolosæ, hoc anno Caroli Calvi jussu morte affectus est, seu quod Pippino palam in Aquitania faveret seu quod tyrannidem affectaret, ut annalista Bertinianus his verbis ad annum DCCCXLIV insinuat : « Bernardus comes Marcæ Hispanicæ jamdudum grandia moliens, summisque inhians, majestatis reus, Francorum judicio, jussu Caroli in Aquitania capitalem sententiam subiit ». Ex uxore *Dodona* duos reliquit filios, ut ipsemet testatur in suo Manuali a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 2, inter Monumenta Historica publicato, ex quo etiam liquet *Willelmum* Bernardi filium majorem natu, hoc anno annum ætatis XVIII egisse. Willelmus patris mortem ulturus Pippini auxilio *Tolosam* intercepit, quam Carolus rex statim obsidione cinxit. Eo tempore moram agebat Carolus in monasterio S. Saturnini, quo proceres et populi Marcæ Hispanicæ profecti sunt, et varia Diplomata mensibus Maio et Junio ab eo obtinuere. Septem enumerat Baluzius in Appendice veterum actorum post Notas ad Capitularia, Act. LIX et seqq. In uno, quibusdam Hispanis concesso, legitur : « Data XIV kal. Junii, Indictione VII, anno IV, regnante Karolo glorioso rege, in monasterio sancti Saturnini prope Tolosam, in Dei nomine feliciter. Amen ». Annalista Metensis ad hunc Christi annum mentionem facit prœlii durante illa obsidione commissi : « Pippini duces, inquit, Karoli exercitum superant VII idus Junii. In quo prœlio ceciderunt Hugo abbas, patruus Karoli, et Rihtbodo abbas, Raban quoque signifer, cum multis nobilibus ». Quod totidem fere verbis annalista Fuldensis habet.

10. *Willelmus ejus filius adversus Carolum Calvum rebellat.* — Fusius rem gestam narrat annalista Bertinianus : « Pippinus Pippini quondam regis filius exercitu ex Francia ad Carolum Tolosam civitatem obsidione vallantem properanti in pago Ecolesimo occurrens, ita brevi et absque suorum casu profligavit, ut primoribus interfectis cæteros fugam etiam ante congressum ineuntes, vix paucis evadentibus, aut caperet, aut spoliatos, sacramentoque adstrictos ad propria redire permitteret. Qua inopinata congressione Hugo presbyter et abbas filius Caroli magni quondam imperatoris et frater Hludowici itidem imperatoris, patruusque Lotharii, Lodoici, et Caroli regum, necnon Richboto abbas et ipse consobrinus regum, nepos videlicet Caroli imperatoris ex filia, etc. cum aliis pluribus interfecti ». Hugo duorum monasteriorum abbas fuit sancti sc. Quintini, et sancti Bertini, de quo plura Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1 in Vita S. Hugonis episcopi Rothomagensis. Richbotus Centulensis abbas erat, ut scribit Hariulfus illius monasterii chronographus cap. 7.

11. *Fœdus init cum Saracenis Hispaniæ.* — *Wilhelmus* veritus, ne ad tantum facinus viribus destitueretur, fœdus init cum Abderamane Cordubensi Saracenorum rege qui milite et pecunia rebellem juvit. Hoc est quod significare voluit Eulogius Cordubensis in Epistola ad Willesindum episcopum Pampilonensem, recitata a Baronio num. 18 et seqq. scriptaque *Æra* DCCCLXXXIX, inquit Eulogius, anno sc. Christi DCCCLI, in qua narrat ea, quæ ante annum illum sibi contigerant, cum se ad Gallias adeundas accingeret. Prohibitum quippe se fuisse ait, ne per Gotthiam iter ageret, ob Willelmi factionem : « Quoniam strata prædonibus via, et funeroso quondam Willelmi tota Gotthia perturbata erat incursu; qui adversum Carolum regem Francorum eo tempore, auxilio fretus Habdarraghamanis regis Arabum tyrannidem agens, invia et inadibilia cuncta reddiderat ». Ambrosius Morales Willelmum hunc cum Willemundo, qui anno DCCCXXVII socius fuit Aizonis adversus Ludovicum Pium rebellis, confundit; quamvis Eginhardus in Annal. ad eum Christi annum Willemundum, non vero Willelmum, Beræ comitis Barcinonensis filium diserte appellet, et tumultus

a Willelmo excitati initia non possint hunc annum, quo Bernardus exstinctus est, antecedere. Quare jure merito Baron. n. 17 et Marca l. 3 Marcæ Hisp. c. 27, n. 1, Ambrosium Moralem confutarunt. Addit Marca, cum Eulogius affirmet, totam pæne Gotthiam eo tempore fuisse perturbatam, videri non solum Gotthiam Hispanicam significare voluisse; sed etiam Gallicam, id est, Septimaniam.

12. *Præceptum Caroli Calvi pro Hispanis.* — Carolus Calvus, dum *Tolosam* obsideret, Præceptum emisit pro Hispanis, qui e ditionibus califæ Cordubensis fugerant, et propter Saracenorum persecutionem in Franciam sese receperant. Refertur illud a Didaco in Historia Barcinonensium comitum lib. 2, cap. 4, et post eum ab aliis : « Notum sit omni S. Ecclesiæ fidelium atque nostrorum, præsentium sc. et futurorum, in partibus Aquitaniæ, Septimaniæ sive Hispaniæ consistentium, quia progenitorum magnorum nostrorum Orthodoxorum imperatorum, avi videlicet nostri Karoli, seu genitoris nostri Augusti Hludowici auctoritatem imitantes, Gothos sive Hispanos inter Barchinonam famosi nominis civitatem, vel Terracium Castellum quoque habitantes, simul cum his omnibus Hispanis, qui infra eumdem comitatum Barchinonæ extra civitatem quoque consistunt, quorum progenitores crudelissimum jugum inimicissimæ Christiani nominis gentis Saracenorum evitantes, ad eos ferre confugium, et eamdem civitatem illorum magnæ potentiæ libenter condonarunt seu tradiderunt, et ab eorumdem Saracenorum potestate se subtrahentes eorum nostræque demum libera et prompta voluntate se subjecerunt, complacuit mansuetudini nostræ sub immunitatis tuitione defensionisque munmine benigne suscipere ac retinere, et quod habitationem necessitatibus eorum opportunum auxilium, sicut et ab illis progenitoribus eorum, et ipsis constat per imperialium apicum sanctionem concessum clementer conferre, qualenus et nostra regalis conservatio constructio (librarius cum vocem legere non posset, has duas posuit), atque innovatio in eorum bene gestis operibus exaltationi Ecclesiæ glorioso sanguine redemptæ, et ministret augmentum, et animabus eorum ac nostræ proficiat semper in emolumentum ». Eis postea concedit Carolus eadem fere privilegia, quæ alias Ludovicus Pius Aug. de cujus præcepto in Hispanorum gratiam suo loco egimus. Porro *Terracium* castellum seu Terracia, vulgo hodie *Terrassa,* successit in locum veteris Egaræ olim sedis episcopalis, ut ostendit Marca lib. 2 Marcæ Hisp. cap. 16, num. 2. In fine Præcepti Caroli legitur : « Data III id. Junii, anno quarto regnante Karolo glorioso rege. Actum in monasterio sancti Saturnini prope Tolosam ». Post acerrimam propugnationem urbs hæc tandem a Carolo expugnata, qui antequam ex ea discederet, edidit Capitulare novem capitulis constans, quod inter ejus Capitularia legitur. Rebellio tamen *Willelmi* per aliquot annos continuata.

13. *Translatio S. Theodori Studitæ.* — Ad num. 26. *Sanctus Theodorus* Studitarum præpositus, sacrarum imaginum defensor acerrimus, e vita migravit anno DCCCXXVI, *et post annos decem et octo* sacrum ejus corpus Constantinopolim translatum est, uti narrat Baronius ex Michaele Studita in hujus sancti Vita. Diem ejus translationis notavit auctor Vitæ S. Nicolai ejusdem monasterii Studitarum præpositi, quæ recitatur a Combefisio post Historiam Monothelitarum, et a Bollando ad diem IV Februarii. Anonymus iste loquens de Naucratio Studitarum præfecto, et de S. Nicolai solitudine, ait : « Per id tempus illustris quoque ac lætitiæ plena translatio contigit confessoris ac sancti patris nostri Theodori ab insula Principe (quæ posita erat in antiqua Thracia) ad nostrum hoc monasterium, providente piissima Augusta (sc. Theodora) ac magno pontifice (nempe Methodio), universoque Ecclesiæ cœtu concurrente : fuitque gloriose depositus vicesimo sexto Januarii, juxta inclytum ac afflatum a Deo ejus avunculum Platonem, una cum fratre ac episcopo Joseph ». Sanctus Plato die XIV Aprilis, sanctus vero Josephus archiepiscopus Thessalonicensis die XIV Julii colitur, sed hoc anno dies XXVI Januarii in diem sabbati, anno sequenti in feriam secundam incidit; ideoque vereor, ne in numeros error irrepserit; cum translationes sanctorum nonnisi diebus Dominicis aut festis solemnioribus fierent.

14. *Concilium ad Theodonis villam.* — Celebrata hoc anno Concilia duo in Francia, alterum ad Theodonis villam, alterum in Verno palatio. Hic titulus prioris in Capitularibus Caroli Calvi : « Sequuntur capitula, quæ acta sunt in Synodo secus Theudonis villa habita in loco, qui dicitur Judicium, quando tres fratres gloriosi principes, Hlotharius videlicet, Hludowicus et Carolus simul convenerunt anno V regni Caroli ; cui Synodo Drogo Metensis episcopus præsedit consensu eorumdem regum : quæ et ipsi principes ante se fidelesque eorum relecta capitula approbarunt, et se eadem servaturos auxiliante Domino promiserunt mense Octobri, Indictione VII ». Labbeus tom. VII, Concil. titulum illum et sex canones in hoc Concilio conditos refert; sed in margine perperam scribit, loco *Indictione* VII, legendum esse *Indict.* VIII, Constantinopolitana nempe a kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoata; non enim animadverterat, Carolum Calvum plerumque adhibuisse Indictionem a die natali Christi inchoatam. Synodus hæc congregata fuit ex universa Francia, quæ tribus regibus parebat, eique præfuit *Drogo,* qui in aliis Conciliis primum jam locum tenuerat, forte quod esset regiæ prosapiæ ac filius Caroli M. Annalista Bertinianus ad hunc annum de hoc conventu scribit : « Interea fratrum Lotharii, Hludowici et Caroli alternatim fraterno affectu legatis multifariam discurrentibus mense Octobri iidem penes Theodonis villam conveniunt. Habitoque diebus aliquot amicabili pernecessarioque colloquio inter

se, fraternitatis et charitatis jura imposterum non violanda confirmant. Omnes quoque discordiarum satores cauturos sollicitius, exsecraturosque et statum Ecclesiarum imminentibus necessitatibus fœdissime rebus dilaceratum, ac personis minus congruis, id est, laicis, vulgo contraditum, redintegraturos sese promittunt. Unde et ad Pippinum Landbertum atque Nomenogium (id est, Nomenoium Minoris Britanniæ ducem) pacis gratia missos pariter destinant, ut fratri Carolo, ut obedientes fideles de cætero permansuri occurrere non differant. Sin alias, eis tempore opportuno viriliter conglobati, eorum infidelitatibus ulciscendis se interminando profecturos pronuntiant ». Theodovilla in ditione Lotharii sita erat.

15. *Concilium Vernense II.* — Habitum et hoc anno Concilium *Vernense*, cui Sirmondus hanc Epigraphen apposuit : « Canones Concilii in Verno palatio habiti, ubi præsedit Ebroinus Pictavorum episcopus (qui archicapellanus erat sacri palatii) et Wenilo Senonum archiepiscopus, necnon et Hludowicus sancti Dionysii abbas, et Hincmarus post Rhemorum episcopus, anno v regni domini nostri Caroli filii Hludowici imperatoris mense Decembrio, Indictione VII ». Labbeus loco laudato, ubi Concilium Vernense II recitat, in margine hujus Epigraphes dicit, loco *Indictione* VII, legendum esse, *Indictione* VIII, quia, ut diximus, non observarat, post Ludovici Pii mortem Indictionem Gallicanam apud Francos in usu esse cœpisse. Extant hujus Concilii Vernensis II canones duodecim, quorum auctorem se esse docet Lupus Ferrariensis abbas in Epistola XLII ad Hincmarum episcopum data, ubi de illis loquens inquit : « Canones eosdem, sive, ut vos vocatis, capitula meo stylo tunc comprehensa vobis direxi, de quorum æquitate, credo, ætas posterior judicabit, et devotionis meæ non erit immemor cordium renumque scrutator ». Quæ observatio debetur Baluzio in Notis ad Lupum pag. 462.

16. *Legatio Apostolica Drogonis effectu caruit.* — Canon undecimus his verbis conceptus est : « De prælatione reverendissimi Drogonis definire aliud non audemus, nisi exspectandum quam maximus cogi potest, Galliæ Germaniæque conventum, et in eo metropolitanorum reliquorumque antistitum inquirendum esse consensum, cui resistere nec volumus, nec valemus. Nobis tamen, si quid tale alicui committi potest, et non alia, quam quæ prætenditur, latet causa, illi potissimum convenire videtur, qui et communione sacerdotii nobis, et excellentiæ vestræ propinquitatis privilegio sociatur ». Post mortem S. Bonifacii, quæ anno DCCLV contigit, nullus in Gallia ac Germania legatus Apostolicæ Sedis fuit, per annos nonaginta, et ex laudatis verbis intelligimus, Drogonem passum esse contradictionem ab episcopis ægre ferentibus eam illi potestatem datam. Ad hæc Hincmarus in Epistola XLIV, cap. 30, testatur, episcopos Gallicanos huic legationi intercessisse, eamque effectum sortitam non esse : « Quod affectu ambiit », inquit Hincmarus de Drogone, « effectum non habuit ; et quod efficaciæ usu, non consentientibus quibus intererat, obtinere non potuit, patientissime, ut eum decuit toleravit ; ne scandalum fratribus consacerdotibus generans, schisma in sanctam Ecclesiam introduceret. Quem tantæ generositatis ac dignitatis virum quisque nostrum imitari debuerat, ut indebite appeteret quod non habebat, qui sine contentione non exsequi pertulit, quod adeptus fuerat ». Verum in sorte Caroli erat.

17. *Irruptio Normannorum in Galliam et in Angliam.* — In fragmento Chronici Fontanellensis apud Duchesnium tom. II, hoc anno legitur : « Quentauvich portum miserabili clade devastarunt Nortmanni ». Erat Quentavicus portus ad Quantiam fluvium ab urbe Bononiensi in Picardia haud dissitum. Ad hæc auctor Chronici de Gestis Nortmannorum in Francia, scribit : « Northmanni in Britanniam insulam, quam Anglo-Saxones incolunt, impetentes, triduo pugnando victores effecti, prædas, rapinas, neces facientes, terra pro libitu potiti sunt ». Meminit hujus irruptionis Normannicæ ad hunc Christi annum Wesmonasteriensis, et in Northumbriam factam fuisse docet.

SERGII II ANNUS 2. — CHRISTI 845.

1. *Corpus S. Nicephori Constantinopolim translatum in templo SS. Apostolorum reconditur.* — Octingentesimus quadragesimus quintus Redemptoris annus, octava Indictione inchoatur, quo, ut cunctas in eo gestas res ordine temporis reddamus, et quæ primum contigerunt, primo loco narremus: eodem anno, decima tertia Martii, Constantinopoli facta est translatio corporis S. Nicephori patriarchæ celebris confessoris, ex loco exilii, ubi decesserat. Describit eam, qui præsens fuit, et de ea habuit ad populum orationem Theophanes, qui post certamen atque coronam ejusdem confessoris, de translatione ista subjungit:

« Quadriennio post, a restitutione scilicet facta sacrarum imaginum, sacratissimus Methodius divino plane Spiritu impulsus, opportune sapienterque divinam imperatricem Theodoram admonuit, non esse ex imperii et reipublicæ dignitate, quod venerandus et inter patriarchas illustris Nicephorus, qui pro gloriosæ sinceræque fidei defensione a sacra sede depulsus, in longissimo exilio defunctus erat, negligeretur. Alioquin ingrati animi vitium, inquit, non evitabimus, si post mortem etiam ipsum in exilio tanquam jure damnatum reliquerimus: præsertim cum non ignoremus, eos, qui ex genere erant, Joseph[1] in benedictionis parte posuisse, ut ossa patris post quadringentos fere annos ex Ægypto in Chananitidem exportarent. Quod cum ita sit: nos, qui sumus pietatis filii, diutius patiemur privari patris istius præsentia, a quo divinis documentis enutriti sumus? Hæc quidem omnium, quas intuetur sol, urbium præstantissima et regia civitas sacri ducis atque pastoris sui reliquias desiderat, quas pie conservet et colat. Sponsi sui præsentia fruatur rursus ipsius Ecclesia amantissima; et quo vivo injustissima imperatoris manu spoliata fuit, mortui corpus, annuente studiosa pastoris imperatrice, complectatur. Cernis quemadmodum hic populus, qui per te securus in vera religione conquiescit, incredibili studio post mortem etiam spiritualis pastoris vocem ejus audire concupiscit. Quod si tabernaculum ejus tantum ad se relatum adspexerit; se illum ipsum spiritalem recepisse existimabit, et tanquam thesaurum aliquem pretiosissimum recondet et observabit.

2. « His precibus et cohortationibus celerrime et libentissime inclyta annuit imperatrix. Perspicuum est enim, inquit, hoc apud omnes posteros et mihi et liberis meis honori futurum. Tunc sacer civitatis antistes Methodius cum sacerdotibus et monachis, universoque populo ad S. Theodori templum accedit, in quo gratia plenæ reliquiæ jacebant; easque cum veneratione et lacrymis complectens, tanquam sanctum ipsum viventem sic allocutus est: O vir beatissime, qui iisdem laboribus et ærumnis, quibus S. Joannes Chrysostomus, affectus es, sicut eodem religionis studio et dicendi libertate præstabas; quique pariter et sede privatus et mulctatus exilio, et idem triginta annorum spatium extorris tum vivus, tum mortuus transegisti; nunc te nobis tui amantissimis restitue, atque discedens, ad propria redi; ut te nunc, ut ipsum olim, populus tui studiosissimus cum gaudio suscipiat. Tibi jam a Deo alienus imperator viventi adversatus est, et inconsiderate ab Ecclesia te depulit, sed dignas furore suo pœnas dedit, miserandoque exitu imperio simul et vita privatus, audaciæ suæ debita præmia tulit.

3. « Hodie imperatores Deo propter morum pietatem charissimi, mortuo Ecclesiam reddunt, quam uti filii per Evangelium effecti mecum constituunt non habentem maculam neque rugam, qualem tuis ornatam et confirmatam institutis reliquisti. Adspice et vide congregatos filios, qui ex propinquo venerunt, cum reliqui procul tuum ad se reditum exspectent: quos tu velut orphanos, noli tua mœrentes absentia relinquere. Habeat civitas tua loco muneris pretiosissimi tuum beatissimum tabernaculum, quo magis quam imperii amplitudine ornata glorietur et gaudeat. Hæc voce flebili supplicans sacratissimus patriarcha Methodius, nocturnum Psalmorum cantum et mysticum sacrificium cum populo Dei perficiens: præclarum e tumulo corpus retexit, quod undeviginti annorum

[1] Exod. XIII.

spatio integrum omnino purumque remanserat; et in arca ab ipso compositum, et sacerdotum manibus sublatum, cum luminibus et frequenti psalmorum cantu in navim ad hoc paratam illatum est ». Sed quod ad tempus spectat, corrige, ut loco annorum decem et novem, ponas decem et septem : tot enim numerabis ex eodem auctore superius, cui consentiunt alii.

« Sed cum fretum trajecisset, et ad urbis littus appropinquasset Dei cura, Michael imp. juvenis, et amplissimis dignitatibus præstantes viri, et patricii, et reliqui cives læti, facesque manibus tenentes, obviam processerunt, et arcam illam cum fide ac veneratione humeris suis subeuntes, ad magnam usque gestarunt Ecclesiam, ex qua pontificia dignitate spoliatus ejectus fuerat. Atque inde rursum, assiduis item diurnis nocturnisque Psalmorum cantibus vicissim utentes, et cum omni luminum genere per mediam ipsam urbem gestantes, in sanctorum Apostolorum templo collocarunt.

4. « Tanta autem erat concurrentis populi virorum, et feminarum, atque ætatum omnium multitudo, ut numerari non posset. In biviis enim et porticibus premebantur, et ubique per vim sibi exitum parabant : adeo ut quamvis multæ propter imperatores et sacerdotes variis temporibus celebritates extiterint : nulla tamen cum hac conferri queat. Nonnulli etiam in via spiritibus immundis vexati, cum ab aliis comprimerentur, miserandas atque maledicas voces emittebant, quorum e numero quidam ab ipso curati sunt. Populi igitur impetu vix evitato, sanctum eximii patriarchæ corpus in celeberrimo Apostolorum templo, sacris mysteriis Deo peractis, in sepulcro recens constructo manibus ipsius Methodii compositum est tertio idus Martii, quo quidem die in exilium etiam ejectus fuerat, ut utraque re sit memorabilis.

« Nunc vero, o patrum sanctissime, o sacrorum præconum decus, qui digni facti sumus, ut te et terrestrem haberemus civem, et cælestem apud Deum intercessorem, et ad arcam tuam cum desiderio accedimus, eamque cum omni veneratione complectentes, has tibi voces offerimus. O sublimium et arcanorum mysteriorum inspector et contemplator ! O divini adspectus atque splendoris gloria abunde propter mentis puritatem illustrate ! O patriarcharum atque pontificum societatis particeps, qui in nomine et re simul cum illis victoriæ præconia et præmia, ærumnis et periculis superatis, percepisti ! suscipe benigne sinceri cordis erga te fidem et affectionem, vicissimque tuas pro nobis ad Deum puras castasque preces exhibe ; ut Ecclesia sancta in tranquillitate versetur, et fides integra custodiatur. In perpetuum nobis Deum propitium redde, et nos, qui jucundissima tua monumenta, qui pulcherrima ad salutem instituta variis in libris a te relicta perlegimus, in recta dogmatum doctrina firmos immobilesque conserva, et in omni temporum varietate constantes, ut omnem reliquam vitam exemplo tuo sancte transigamus, ut Deo chari simus, et quæ justis promissa sunt bona, consequamur, etc. »

5. *Bulgarorum rex cum sua gente ad Christum conversus.* — Vix credi potest quot secum bona vexerit restituta antiqua religio Constantinopolim ; licet enim femina habenas moderaretur imperii : summa pax sine bello, atque sine armis parta, Deo favente, victoria fuit, dum fera gens Bulgarorum et indomita per mulierem fidem consecuta Christianam, colla subdidit pietati. Quomodo autem ista se habuerint, a Joanne Curopalate, sæculi hujus scriptore nobili sic accipe, ab origine narrationem petente : « Bogaris, inquit, Bulgarorum princeps cum audisset mulierem cum tenero adhuc puero Romanis imperare, audacia elatus, nuntios ad reginam misit, per quos minabatur, se fœdera soluturum, et Romanorum fines invasurum. At regina nihil humile vel effeminatum cogitans : Et me, inquit, invenies paratam ad resistendum in acie, Deique nutu superiorem ; si autem (quod absit) victor ipse fueris, hoc quoque pacto mea erit victoria : viceris enim non virum, sed mulierem. Quibus verbis confusus et deterritus quievit, et pristina fœdera renovavit. Miserunt autem ultro citroque legatos et regina et princeps.

6. « Regina legatos accepit a quodam Theodoro, Cuphara cognomento, viro idoneo, et administrandæ reipublicæ utili, qui tunc in Bulgaria captivus detinebatur : princeps vero a sorore sua, quæ in quadam excursione capta, in regia commorabatur. Hæc enim jam pridem captiva abducta, et Christianorum religione initiata, litterasque edocta, quo tempore captiva erat, ac nuper liberata, non desistebat fratri Christianorum mysteria commendare, et in ejus cor fidei semina injicere, qui tamen ante a Cuphara divina mysteria fuerat edoctus. Inita autem permutatione, et reddita muliere fratri, restituto item reginæ Cuphara, quamvis ante princeps instructus esset, et divinis imbutus mysteriis ; adhuc tamen retinebat infidelitatem, proprio cultui addictus. Verum cum ingens fames Bulgarorum regionem occupasset, omnique destituerentur auxilio : princeps ipse Christianorum Deum, ut sibi opem ferret, invocavit, idque facere omnem sibi subjectam nationem jussit : impetratoque remedio, et fame liberati, ad veram religionem se conferunt, et princeps nova lavacri regeneratione donatur, de nomine imperatoris Romanorum Michael appellatus ab episcopo, qui ad eum missus fuerat, eique divinum lavacrum impertitus est.

7. « Aliud quoque accidit, quod principem ipsum in veræ fidei cultu magis confirmavit. Insatiabiliter iste venationi deditus erat, qua oblectare se studebat, non modo dum venatum se conferret, sed etiam quando otiosus esset domi, idque per animalium pictas figuras. Constructa nova domo, Methodium quemdam monachum arte pictorem jussit domum illam picturis ornare. Verum quasi divina quadam providentia ductus, non præscripsit definite quænam et qualia pingeret animalia,

verum quæcumque ipse vellet, jussit pingere, terribilia tamen essent, quæ pingerentur, ut spectantibus terrorem et metum incuterent. Ille autem nihil aliud terribilius noscens secundo Christi adventu, hunc ibi descripsit. Cumque jam finita illa esset pictura, conspicatus princeps ex altera parte justorum cœtum coronari, ex altera vero impios puniri, et a pictore percepta picturæ mente, statim propriam ejurat religionem. Imbutusque, ut diximus, a sancto episcopo divinis mysteriis, intempesta nocte sacrum percepit baptisma.

8. « Cum autem cognovissent nationis præfecti, communem mutatum religionis cultum, in principem conspirant, eumque de imperio dejicere student : quos ille parva, quam secum habebat, manu fudit fugavitque, præeunte Crucis signo, et inopinata re perculsos, Christianos effecit. Igitur tota natione ad unum cultum traducta, reginæ Theodoræ scribit, petens concedi sibi regionem, quod sibi subjecti nimis anguste habitarent, pollicensque se gentem unam tantum effecturum, pacemque fore perpetuam et immutabilem. Regina vero admodum benigne et hilariter ejus preces admisit, concessitque desertam eo tempore regionem, quæ est ab ea parte, quæ ferrea vocatur, confinis tunc Romanorum et Bulgarorum, usque ad Debeltum, quod Bulgari Zaguram nuncuparunt. Hac igitur ratione omnis Bulgaria ad verum Dei cultum traducta fuit, et Occidens integerrimam et optatissimam pacem est adeptus : et res Occidentis tranquilla, firma et stabili pietate administrabantur ». Hucusque Curopalates, e quo eadem exscripsit Cedrenus, et alii Græcorum.

Fuerunt ista Bulgarorum ad fidem Christi venientium veluti præludia quædam, cum non omnis gens illa, sed ex ipsa aliquot Christiana sunt imbuti religione. Integra vero messis reservata fuit Nicolao Romano Pontifici, qui ab Urbe ad Bulgaros ad fidem convertendos, a latere legatos misit, eosdemque ad Gentilium conversionem Apostolos : de quibus suo loco pluribus agendum erit.

9. *Manichæorum renascentium compressio.* — His autem tum idem Curopalates, tum reliqui rerum Græcarum scriptores subjiciunt ejusdem Theodoræ imperatricis optimum consilium de Manichæis exstirpandis, qui in immensum jam crevissent, adeo ut nonnisi comparato exercitu tentanda res esset. Complures, ut vidimus, prædecessores imperatores idem fuerant opus aggressi, sed nulli datum, ut Orientis Romanum imperium ea liberaret peste longe lateque grassante. Dei autem virtute Theodora confisa, rem aggreditur, quam idem, qui supra, Curopalates descripsit, a quo reliqui posteriores historici accepere. Sic enim ipse : « Exsultans athleta rerum successu regina, de conversione videlicet Bulgarorum, quasi honestum augere studens, Manichæos in Oriente positos, quos et Paulicianos communis hæresiarcharum lingua appellare consueverat, ad pietatem et verum cultum revocare nitebatur. Sin autem id assequi non posset, eos funditus e medio tollere decrevit : quod quidem multis complevit orbem terrarum calamitatibus. Qui enim missi sunt, ut mandata exsequerentur, Leo ex Argyro, et Andronicus dux et Sudalis, non moderate, sed crudeliter utentes imperio, alios lignis appensos, alios gladio necandos curabant, alios aliis malorum generibus cruciabant, et variis et diversis pœnarum omnis generis modis circiter centum hominum millia interfecere, eorum bonis publicatis. Ita ut reliqua multitudo hinc coacta, ad rebellandum animum applicaverit, cujus rebellionis hoc fuit initium.

10. « Præfectus erat Orientis Theodotus Melissenus, huic minister erat, qui primi mandatoris obibat munus, quidam vir nomine Carbeas, Manichæorum fidei addictus : hic cum parentem suum in crucem actum cognovisset, gravissime id factum ferens, cum aliis quinque millibus ejusdem fidei transfugit ad Ameri Militenes Ameram, et inde ad Armenmunem, a quo multo honore excepti, data et accepta incolumitatis publica fide, haud multo post Romanorum regionem invadunt. Et quia hominum frequentia abundabant, semper confluentibus qui se per motum occultaverant Manichæi, ad duas urbes tertiam quoque addidere, quam Theophricen vocarunt, unde profecti, et cum Ameri Militenes Ameræ præfecto conjuncti, et Alim Tarsi principe, non desistebant, assidue excurrentes Romanorum regionem diripere. Verum Alim in quamdam Armeniorum regionem cum suo exercitu profectus, funditus interiit. Amer autem intestina seditione laborans, in quam inciderat, quia contra eum collega conspiraverat (hic Scheri vocabatur) suarum rerum satagebat, neque cum aliis pugnandi ei temporis aderat opportunitas, quoad debellato adversario nactus est securitatem. Tunc enim pactis induciis, et alioqui nesciens quiescere, cum Carbea se conjunxit, cumque omnibus copiis Romanos aggreditur. Contra quos exercitum ducit reginæ frater Petronas domestici scholarum imperium administrans, verbo majori natu fratri Bardæ conveniens, re autem ab ipso administratum, quod illi non vacaret, quod imperatoris tutela occuparetur. Iste igitur Petronas dux Thracensium contra Amer et Carbeam in acie sese instruit. Quomodo vero congressus fuerit, et quæ gesserit, suo loco declarabit historia ». Hic finis temporis hujus in Manichæos excitatæ vexationis. Ad verbum eadem Cedrenus habet, reliqua suo erunt loco dicenda.

11. *Concilium Bellovacense ob electionem Hincmari episcopi Rhemensis.* — Jam vero quæ spectant ad res Occidentalis Ecclesiæ, hoc anno veris initio celebratum est in Gallia Concilium Bellovacense, ut Ecclesiæ Rhemensi jam annis pluribus destitutæ pastore post depositionem Ebbonis, de quo superiori tomo actum est, consuleretur, cui communi consensu episcoporum datus est archiepiscopus Hincmarus, de quo hæc omnia Frodoardus hujus temporis scriptor in Vita ipsius :

quam una cum aliis ejusdem auctoris monumentis in Gallicam linguam translatam edidit.

Nos vero, quod quæsitum latinum autographum hactenus habere non potuimus, in gratiam lectoris eadem scripta in latinum rursum vertenda curavimus per virum fidelissimum æque ac doctissimum Christophorum Obrium theologum Sorbonicum, Romæ degentem, et honestissimo labore Vaticanæ typographiæ inservientem, nuper autem magno damno operis, cui invigilabat, hac vita a Deo præreptum. In tertio itaque Frodoardi libro de Ecclesia Rhemensi, de electione et ordinatione Hincmari ista habentur :

12. « Anno Incarnationis Domini octingentesimo quadragesimo quinto, Carolus Calvus convocavit Synodum episcoporum sui regni Bellovaci civitatis provinciæ Rhemensis. In qua inter alia negotia Ecclesiæ et regni, de Ecclesiæ Rhemensis desolatione agere incepit, quam Fulquus presbyter diu usurpaverat, et post eum Hotho suus successor ; adeo ut longo temporis intervallo sine pastore extitisset. Verum episcopi recensuerunt, quomodo Ebbonis episcopi depositionem viderant et audierant, et super eo negotio auctoritatem sanctorum Patrum in memoriam reducentes, uno ore statuerunt, tum quia eos necessitas cogebat, tum quia partium illorum erat, ut tandem, decennio post Ebbonis depositionem in Ecclesia Rhemensi episcopus ordinaretur.

« Quare Hincmarus non tantum a clero et populo urbis Rhemensis, verum etiam ab episcopis ejusdem provinciæ cum consensu Wenilonis archiepiscopi Senonensis et Ercamradi episcopi Parisiensis, necnon abbatis et religiosorum S. Dionysii in Francia, ubi Hincmarus monachus erat, episcopus electus fuit, cujus electionem Carolus gratissimam habuit. Hoc igitur sic statuto, et scriptis sigillisque eorum, qui hunc elegerant, confirmato, Ecclesiæ Rhemensis episcopus ordinatus est. Porro hic ab adolescentia litteris humanioribus eruditus, et in disciplina monastica in monasterio S. Dionysii sub Hilduino abbate educatus ; inde tam propter suorum parentum nobilitatem, quam ingenii sui acumen, in Ludovici imperatoris, cui familiaris erat, palatium adductus fuit. A quo, et a suo abbate sub auctoritate episcoporum exoravit, ut ordo et status monasticus a multis, depravata quorumdam vita collapsus, in pristinum nitorem et splendorem prædicto in monasterio S. Dionysii restitueretur. Et ut facto adimpleret, quod verbo consulebat, ipsemet corpus suum castigando, et in servitutem redigendo, cum aliis reformationem subire voluit.

13. « Cum autem temporis progressu suus abbas Hilduinus archicapellanus capellæ imperatoris, cum multis aliis nobilibus regni, imperatoris indignationem incurrisset, et suis abbatiis spoliatus, in Saxoniam relegatus fuisset : hunc Hincmarus cum licentia et permissione sui proprii episcopi, et benedictione suorum confratrum monachorum in exilium secutus est. Verum ob priscam familiaritatem, quæ sibi cum imperatore intercesserat, divina annuente ope, tanta valuit gratia apud imperatorem, principes, et alios nobiles, ut Hilduinus ab exilio revocatus, in suas abbatias postliminio redierit. Similiter cum papa Gregorius huc venisset, et regnum Franciæ ab ipso imperatore defecisset : Hilduinus hunc ad se pellicere contra fidem imperatoris conatus est, sed id ipse præstare noluit. Et post restitutionem imperatoris, totus incubuit in utilitatem sui abbatis ; pacificus mansit in monasterio suo, ubi tamdiu reliquiarum Ecclesiæ, et corporum sanctorum martyrum custos extitit, quamdiu in regis obsequium vocatus, monasterii Deiparæ Virginis Mariæ, et sancti Germani provinciam et administrationem, regis, sui episcopi, et Hilduini diaconi, sui abbatis imperio suscepit. Insuper rex illi quamdam possessionem bonorum et servorum largitus est, postquam fuit consecratus episcopus, et monasterio sancti Dionysii, in quo militaverat, testamento legavit ». Hæc Frodoardus. Reliqua vero, quomodo de ejus electione ingens est mota quæstio, inferius suis locis dicturi sumus.

14. *Northmannorum irruptio in Gallias, et quæ inde mirabilia secuta.* — Post hæc autem æstivo tempore, ingenti perturbatione contigit regnum Caroli exagitari, cum videlicet Northmanni Gallias invadentes, omnia tam profana quam sacra, cæde, rapina et incendio miscuere. Hujus Northmannorum in Francos funestæ cladis Lupus abbas Ferrariensis meminit [1] in Epistola ad Guenilonem episcopum Senonensem, alias Wenilonem, sive Winilonem dici repertum, in qua et de Britannicis motibus ista præmittit. « Cur autem, sicut constituerat, dominus noster rex ad sanctum Martinum non accesserit, hæc (ut nuntii nostri retulere) causa fuit, quod Britanni sibi præter solitum diffidentes, regem nostrum in Britanniam versus evocavere, ut pars, quæ contra Nomenoium sentiebat, ad eum tuto deficeret ». Erat iste prior seu præfectus Britanniæ, et in tyrannum conversus, ingenti clade afflixit populum illum, et vastavit Ecclesias; de quo suo loco inferius pluribus. Pergit vero Lupus :

15. « De Pipino, unde vestra quæsivit paternitas, nihil certi in palatio dicebatur, leviter tantum fama jactabat, eos, qui nuper ab ipso descivissent, in concordiam redituros. Quidam vero de Aquitania venientes, Northmannos inter Burdegalam et Santones eruptionem his diebus fecisse, retulere; et nostros, id est, Christianos pedestri cum eis prœlio congressos, et miserabiliter (nisi quos fuga eripere potuit) peremptos. In quo bello comprehensum ducem Vasconum Siguinum, et peremptum etiam, juramento testati sunt. Quæ res quam vera sit, Domini sententia ostendit : Omne regnum in se divisum desolabitur, et discordiam amplectentibus, qui fructus maneat, manifestat ». Hæc ob Pipinum in Aquitania discordias miscentem Lupus.

[1] Lup. Ep. XXXI,

16. De his acturi, usitato more, primum omnium, quod ad rationem temporis spectat, examinemus. Scimus Aimoini iterata testificatione, tam in historia scilicet de gestis Francorum, quam in libellis, quos de translatione et miraculis S. Germani conscripsit, hæc in annum referre sequentem octingentesimum quadragesimum sextum. Contra vero, hoc potius anno ista accidisse, veteres Annales Francorum, ab auctore hujus temporis scripti, testantur. Sed et quod Meldense Concilium, de quo paulo post dicturi sumus, hoc ipso anno post eam cladem acceptam, celebratum idem testetur, omnem prorsus amovet dubitationem. His de tempore elucidatis, quæ prius citati Annales breviter dicant, in medium adducamus : hæc enim habent : « Northmanni regnum Caroli vastantes, per Sequanam usque Parisios navigio venerunt; et tam ab ipso quam ab incolis terræ accepta pecunia copiosa, cum pace discesserunt. In Frisia quoque tribus prœliis conflixerunt, in primo quidem victi, in duobus superiores effecti, magnam hominum multitudinem prostraverunt. Castellum quoque in Saxonia, quod vocatur Hammaburg depopulati, nec inulti, reversi sunt ». Hæc ibi de Northmannis, et Aimoinus plus his ista summatim [1] : « Gens Northmannica Galliam irrumpens, Parisios usque pervenit, monasteriumque beati Germani pontificis depopulata est. Quorum dux R genarius nomine, sub principe Borico (Horich) hanc devastationem peragens, dum ante dictum principem suum se jactaret, opulentissimum regnum Caroli acquisiisse, et monasterium almi Germani devastasse, et quod ibi majorem mortui, quam vivi virtutem haberent, nullumque sibi restitisse præter Germanum senem mortuum : continuo virtutem beati viri expertus concidit, ac post triduum expiravit; non solum ipse, verum etiam et cæteri raptores et violatores sancti loci dysenteriæ morbo perierunt ». Hæc ipse. Porro idem, sive alius Aimonius, sive Aimonus dictus, locupletiorem de omnibus, quæ tunc miranda acciderunt, jubente Carolo rege scripsit historiam, cujus est titulus, De translatione et miraculis sancti Germani episcopi, descriptam prius a duobus monachis seorsim positis, quorum ipse labores una conjungens, duobus libris digessit, omni sinceritate et veritate, utpote qui his interfuit, et quæ non vidit, a testibus fide dignissimis accepit. Par est ergo, ut hic ex ea aliqua intexamus, cum nisi prolixitas deterreret, hic integra eadem esset historia describenda. Prætermissa igitur duplici ejusdem auctoris Præfatione, ab exordio ipsius historiæ auspicamur ita [2] narrationem :

17. « Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quadragesimo sexto (DCCCXLVI), regis item præcellentissimi Caroli sexto, cum regnum Francorum post obitum Ludovici imperatoris varias divisum esset in partes, et peccata populi crescerent, sanguisque sanguinem tangeret, Deo permittente, flagitiis quidem exigentibus actum est nostris, ut exteræ nationes e propriis egrederentur sedibus, videlicet gens Danorum, qui vulgo Northmanni, id est, septentrionales homines appellabantur, et superbo tumentique corde, cum valido navium apparatu Christianorum fines intrarent. Qui huc illucque furentes, atque cum magna superbia cuncta gyrantes, cœperunt vastando diversas insulas maris, donec, nemine sibi resistente, fluvium Sequanæ ingressi, Rothomago sorte incredibili applicarent. Cumque in eadem civitate aliquantisper demorantes, regionis principes (quod absque ingenti contritione cordis effari nequimus) ad bellandum pigros timidosque adverterent, exeuntes e navibus, longe lateque diffusi, cœperunt utriusque sexus multitudinem trucidare, captivare, villas, monasteria, Ecclesiasque depopulando cremare, totamque suæ libidinis immensitatem cum omni crudelitate in populum Dei debacchando exercere, quousque ad locum, qui vocatur Carolivenna, ventis velisque suæ malignitati, justo Dei judicio secundantibus, ultra spem securi navigando pervenirent.

18. « Tunc gloriosus princeps rex Carolus, quia propter subitaneum eorum ascensum, ex toto non poterat, convocata aliqua sui exercitus parte, venit primum ad monasterium macarii Dionysii, ut suis orationibus fultus, securius contra Dei suosque pergeret hostes. Denique ut accessit, paratus non solum dimicare, sed etiam pro fide, proque defensione sanctæ Dei Ecclesiæ laudabiliter mori : ejus adversarii cognoscentes adventum, diverterunt ad alteram prædicti fluminis ripam, ubi quædam parva tantum pars populi erat. Quibus confestim in fugam versis, in insula quadam ejusdem fluvii ad opprobrium Christianorum plus minus centum undecim captivos sudibus suspenderunt, multosque alios per domos et arbores confixerunt, atque nonnullos per villas, camposque miserabili insecutione trucidantes peremerunt. Ipsoque sanctissimo Paschalis festivitatis sabbato, Parisios pervenientes, vacuam penitus ipsam urbem, quondam populosam, et omnia in circuitu illius monasteria suis habitatoribus deserta repererunt. Timor siquidem et metus universos invaserat, utpote merito iniquitatis, divino enudatos auxilio, atque ideo humanæ defensionis destitutos solatio. Quis, rogo, non doleret? antequam bellum committeretur, fugatum exercitum, antequam jaceretur sagitta, confossum, ante scuti allisionem ignominiose subactum. Universorum namque ordo penitus in Ecclesia confusus, atque a bonitatis studio permutatus, hoc ipsa privatione boni usque ad excidii fomitem digna satis ultione promeruerat. At pius pater, justus delinquentium semper corrector, correctorumque clemens susceptor, non hoc intulit, ut nos ob innumera delictorum nostrorum pondera crudelis damnaret, sed ut per immensam benignitatis suæ largitatem

[1] Aim. de Gest. Franc. l. v, c. 20. — [2] Apud Sur. t. II, die XXV Jul.

afflictos emendaret ». Hæc auctor de vindice ira Dei in populum delinquentem. Pergit vero: «Tunc, proh dolor! sanctissimum beati Germani corpus de suo effossum sepulcro, in possessionem quamdam ejus Ecclesiæ, quæ Cumbrs dicitur, delatum est. Sed quæ facundia, quisve sermo exponere posset, qualis dum hæc agerentur, quantusve in eadem Ecclesia extitit luctus? Senes itaque et juvenes, et pueri flebant et infantes, utpote nemo sese a lacrymis temperare valens. Similiter et aliorum corpora sanctorum, in eodem pago degentium, extumulata, atque per diversa sunt loca deportata, exceptis membris duntaxat macarii Dionysii, sociorumque ejus martyrum : quæ licet a suis fuerint extracta sepulcris, propter tamen regis præsentiam non sunt tunc ad alia loca transire compulsa. Statuerat quippe, populo videlicet a se labente, ut vel jam dicti martyris monasterium defenderet, eo quod divæ memoriæ genitor illius, eum, cum esset parvulus, eidem sancto speciali traditione commendasset.

19. « Hoc interea juxta narrationis ordinem inseratur, quod dum sanctum ejus moveretur corpus, cunctipotens Deus dignatus est ostendere. Nam dum in effossione ipsius, et quomodo portari deberet, unanimes intenti essemus, cereis pro reverentia accensis, casu accidit, ut unus, quem puer incaute tenebat, e manibus ipsius labens, rueret, totoque privatus exstingueretur lumine. Quem cum a solo idem puer omni velocitate levasset, lumen amissum ab altero mutuari cupiens, meritis tanti patroni actum est, ut statim in manibus ejus cereus exstinctus illuminaretur. Quod quidem mirum, nec ab re tamen ducimus, si ibidem ignis divinus resplenduit, ubi quamvis lugubre, filius venerabatur lucis. Unde qui aderant universi, gratias Deo referentes, atque præclara pontificis merita collaudantes, cœperunt magis magisque in psalmodiis, Deique laudibus esse devoti, quousque opus, licet triste, consummaretur honeste.

20. « Nam visio illa, quæ ab aliquibus ipsius monasterii patribus, eadem nocte, qua beatissimum ejus corpus effossum est, antequam aurora subsequens appareret diei, ostensa est, ut non dicatur, omitti debet. Cum ergo ad fluvium Sequanæ sua quæque ad naves ferentes, quidam prima ipsius noctis vigilia perrexissent fratres, indeque ad monasterium jam remearent : apparuit eis, secumque etiam comitantibus famulis, tam immensus claritatis splendor super eam Ecclesiæ partem, qua ejusdem sanctissimi viri corpus positum erat, ut claritate æquaretur diei, eademque Ecclesia velut igne supposito videretur cremari. Qui cum intra se nimium mirarentur, et eorum corda ejusmodi consideratione stupefacta hærerent, visio paulatim deficiens disparuit. Pervenientesque ad monasterium, sciscitati sunt, si aliquis fratrum ea hora cum lumine super ipsam fuisset Ecclesiam : nemine tamen, qui fuerat, reperto, cognoverunt visionem angelicam divina virtute meritis sancti paratam, qui sua migratura ossa, piosque cineres talis sibi claritatis concessa gratia, invisere curavisset ». Et inferius, narratis aliis de visionibus, quæ ante adventum Northmannorum acciderant, pergit Aimoinus, qui præsens erat, reliqua, quæ sunt secuta, referre :

21. « Denique Carlolivennæ loco ipsi Northmannorum populi se victores, seque superiores esse conspicientes, dum adhuc morarentur, exeuntes e navibus cellam nostram , quæ contra vel secus eumdem locum posita est, cursu propero festinantes, intraverunt. Unde miraculum, quod tunc illic factum comperimus, optimum, si narretur, putamus. Namque in eadem cella Ecclesiis Apostoli Petri almique Germani ignem ter quaterque supponere nitentes, cum defecissent, eas incendere amborum meritis non valentes, claustra ejusdem cellæ tandem egressi, horreum, quod ibi erat juxta positum, intraverunt (incenderunt), ex quo tantus flammarum globus, aeris alta petens, ascendit, quod quasdam arbores ultra etiam jam dictam cellam virentes incenderet, ipsas vero Ecclesias intactas integrasque, ut erant, relinqueret. Cum insuper ventus australis validissime flaret, totumque fere incendium eamdem in partem projiceret, illico septentrionalis e regione spirans intumuit, atque in altius sparsis latus australe mira conversione reflectens, omnem vim ardoris pariter retorsit. Ita mirabilis Deus, qui per famulos suos secum fulgentes in cælis semper, mira communis pietatis gratia operatur in terris.

22. « Cum igitur sabbato Paschali diffusa navium classe Parisios, ut supra dictum est, pervenissent : in crastinum, cum sol lucifluos emitteret radios, propria totum illustrans lampade mundum, e navibus prorumpentes, ipsam civitatem, ut præmisimus, vicinaque suburbana absque habitatoribus repererunt. Ingressique monasterium beatissimi Germani, Dei fanum, residuumque Ecclesiæ, quod securitatis damno remanserat, apparatum contaminare, pollutisque manibus cœperunt destruere. Sed quia Domino miserante, nec ibi virtus defuit ejusdem sanctissimi patris, minime debet reticeri, quæ tunc illic totius mundi Creator, ad laudem sui nominis, gratia ipsius pontificis, ostendere dignatus est miracula : quæ quia nemo nostrum interfuit, penitus ignorabamus, postea autem a fidelibus missis Ludovici Bavariorum regis, Kobbone videlicet, et aliis, quos ad principem Northmannorum, Horich nomine, legationis causa direxerat, ea cognovimus, qui nobis illa fideliter narraverunt, quemadmodum ipsi attestati sunt coram Horich, qui præsentes ex parte viderunt, atque ex parte ab his, qui tunc in ipsa Ecclesia, quando hæc gesta sunt, simul aderant, Christianis audierunt. Nam cum trabes Ecclesiæ miserrimus iste populus (quæ erant abiegnæ, et idcirco habiles navigio) incidere tentavisset, tres ex maligno eorum numero ante altaris crepidinem beati Stephani, invalidi totius virtutis robore ruentes ceciderunt, atque confracti incredulas, Deoque odibiles animas, aliis

timore perculsis, exhalantes, perpetuas descenderunt ad umbras, ubi edax vermis eorum non morietur, et nimius eorum ignis non exstinguetur.

23. « Cumque illud Dei templum a trabibus ita cassatum, totumque simul depopularetur monasterium, accidit ut unus eorum etiam apud eos nefandissimus, ad Confessionem domini Germani, strictum gladium polluta gestans manu (mira quidem dicentur) deveniret, columnamque marmoream, quæ ibidem orantibus ad dexteram sita erat, terdecies totius corporis annisu, veluti vapulans hostem, percuteret, ei continuo manus dexteræ, qua columnam ipsam inciderat, virilitas evanuit, ut post primum diem (quemadmodum idem Kobbo vidit, qui et eas incisiones, nobis ignorantibus, præsens ostendit) usque ad infelicem ejus de hac vita decessum, semper immobilis, aridaque, ut fuerat extensa, permaneret : manubrium vero ferri ita manui compaginatum inhæserat, ut nunquam ab ea aliquo ingenio vel arte, nisi cum cutis parte avelli potuerit. Qui tamdiu nimia vexatione compatientis corporis cruciatus est, donec miserrimam finiret vitam, plenus indignationis et iræ, manibus dæmonum devectus ad tartaricas sedes Cocyti, fœtidumque locum Averni.

« Operæ pretium fore credimus, si et illud magnum narretur miraculum : igitur dum ipsum sanctissimum oratorium a crudelissima impie violaretur turba : tanta subita nebulæ est densitate repletum, ejusdemque obsceni violatores divini judicii cæcitate percussi, quatenus id metu et tremore nimio pavefacti linquere cupientes, vix ostia vel fores, per quas intraverant, invenire valerent. Sicque in oberrando diutius fatigati, tandem erumpentes, quantocius effugerunt; talique ab illo die, tantoque pervasi terrore, quo nec ausi ulterius essent quacumque fœditate ipsam contaminare Ecclesiam. Insuper et ita dysenteriæ morbo exinde (ut est vulgatum) sunt affecti, ut dum quotidie morerentur, nullus ex tanta multitudine se putaret evadere.

24. « Interea stimulati (simulato) languore, legationis causam dirigunt ad præcellentissimum regem Carolum, ut eos cum pace fideles suscipiens, ad propriam, dato regni tributo, redire permitteret patriam. His ita placitis, rege quidem nolente, principibus tamen quibusdam, ut fatebatur, muneribus læsis, Ragenarius dux eorum, cunctique principes ad regem, qui tunc in monasterio macarii Dionysii residebat, adducuntur, per deos, perque omnia, quibus maxime se protegi et salvari putabant, testantes, numina vel arma, quatenus nequaquam ulterius vel sui regni, nisi fortasse auxiliatores intrarent, aut contingerent. Qui ita dimissi, atque pro sui evasione, quam minime speraverant, gavisi, quo venerant, accepta auri argentique summa imposita, læti redierunt. Sed revertentes, morbo, quo in prædicta Ecclesia percussi fuerant, quotidie deficientes, cruciabantur, cruciatique nequissimas miserabiliter animas expiraverunt, nemine, quos secum habebant, Christianorum hujusmodi plagam sentiente. In quibus omnibus Dei est consideranda potentia, ejusque pietas amplectenda, qui tam misericorditer salvat innocentes, tamque terribiliter, sanctos suos mirificando, punit profanos ». Subjicit his auctor de reductione sacrarum S. Germani reliquiarum ad suam Ecclesiam, atque de facta tunc dæmonum per ipsas expulsione. Cœptam vero de duce Danorum prosecutus historiam, ista miranda admodum subjicit :

25. « Ragenarius dux, auctorque totius memorati mali, ante præfatum Horich Northmannorum principem cum ingenti superbia veniens, ostendit ei, quod secum hinc adsportaverat aurum argentumque multum, dixitque, quod optatissimam Parisios civitatem captam haberet, quodque mansionem Germani senis, quæ in eadem terra decentissima haberetur, intrasset : insuper et quod omne Caroli regnum sibi ratione tributi subjugatum haberet. Horich autem dum talia non crederet, jussit jam dictus Ragenarius partem incisæ trabis monasterii divi Germani, seramque portæ Parisiacæ urbis ante eum in testimonium adduci. Præterea retulit quam bonam, quamque fertilem, uti omnibus repletam copiis invenisset terram, populum vero eam incolentem ad dimicandum pavidum ac timentem. Referebatque dicens, quod majorem ibi mortui quam viventes haberent virtutem, nullumque sibi invenerint resistentem, præter Germanum senem mortuum. Hæc cum diceret, tremens illico ac pavens corruit in terram, atque terrifica cœpit voce clamare, Germanum coram consistere, eumque se baculo, quem manu gestabat, graviter flagellare.

26. « Quod videntes, Horich videlicet universique sibi adstantes, ipseque Kobbo Ludovici regis illuc directus legatus, ex eo quod acciderat, stupore nimio permoti, admirati sunt. Idem vero Ragenarius sic humiliatus, ac repente contritus, aliorum manibus cito sublatus recessit : qui maximis per triduum tormentis ignominiose afflictus, præcepit tandem unam auream suæ similitudinis statuam fieri, eamdemque per eumdem Kobbonem Germano seni deferri, spondens se, si evaderet, Christianum deinceps futurum. Sed quia non erat ex ovibus Christi, idcirco quod petebat, obtinere non meruit. Ita prorsus inflatus (quemadmodum nobis idem Kobbo manifestum fecit) ac totus turgidus extitit, ut nec auditus, nec visus, nec odoratus, vel gustus in ejus corpore discerni potuerit. Sicque diffusis ad postremum visceribus, medius crepuit, vitamque miserrimus inanem finivit. Statua vero sacris oblationibus indigna, a quibus delegata fuerat, retenta, velut immundissima a mundissimo cordium inspectore refutata remansit.

27. « Sed adhuc qualiter qui residui fuerant, ex hac defecerunt vita, prosequendo narremus. Ab eo sane die, quo monasterium almi præsulis Germani ingressi sunt, donec pœnaliter cuncti interirent, ita (ut diximus) Kobbone teste, viscerum in-

flatione percussi sunt, quatenus omnis eorum cœtus etiam in patria quotidie moriens periret, præter quos Horich postea jussit occidi. Timens etenim ipse, ejusque optimates, et populus pariter universus hujusmodi morte pessima damnari, præcepit omnes, qui residui erant, exceptis paucis fuga lapsis, quos nec mortis credimus evasisse exitium, decollari, eorumque capita, veluti satisfaciens morbo, Christiano, qui captivus illic erat, populo tradi. Nam ita clades ingrassata, Deo permittente, sæviebat in plures, ut pæne quicumque morbidum tangeret, eodem extemplo attactus morbo et ipse deficeret.

« Insuper jussit cunctos captivos, qui Christianitatis vocabulo censerentur, in regno suo perquiri, eosque cum libertate et honore, absque alicujus contradictione in suam patriam reverti : qui etiam hæc et alia ultra quam sunt inserta, dicebant. Nos tamen ea, quæ a videntibus percepimus, tantummodo ponere disposuimus : magnum satis habentes, quod victoriam, quam populi multitudo, communi obstante crimine, ex inimicis habere non potuit, B. Germanus inclytus meritis, gloriosus miraculis, apud Deum tali donatus triumpho, obtinere promeruit ». Hæc de ultione divinitus in hostes immissa Aimoinus, qui et in [1] historia sua de ejusdem probrosi et prodigiosi Ragenarii ducis, et reliquorum dysenteria peremptorum interitu meminit. Pergit hic vero dicere de aliis miraculis, in S. Germani Ecclesia editis; cum postea ejus venerandum corpus in locum pristinum est restitutum. Tu ea consulas, ut magis intelligas, quam admirabilis sit Deus in sanctis suis.

28. Quid tu ista audiens, novator hagiomache perfide ? Negas tu solus, quod barbarus dux, et gentilis, et hostis sanctorum, extorquente numine, instar Antiochi, confitetur verbis, et profitetur factis ? quod rex pariter hostis et dæmonum cultor æque dictis testatur et factis, suorumque, quos receperat victores sanguine, expiando delictum, confessus atque professus est, libertate concessa fidelibus ? Negabisne tot præsentibus testibus consignatam, et ab adversariis ipsis confirmatam, ab auctore fide integra, qui præsens aderat, scriptis mandatam, ab omnibus receptam, a nullo in controversiam revocatam constantem undique veritatem ? Quid tibi timendum, et de te quid dicendum, nisi quod Dominus olim in Judæos perfidos dixit occasione necatorum ruina [2] turris Siloe, quod licet minime gravioribus peccatis essent obnoxii, quam alii habitantes Hierusalem, ea passi fuerint, in exemplum tamen peccantium positi, ut nisi pœnitentiam agerent, essent similiter perituri : non quod super omnes essent turres ad ipsorum interitum ruituræ, sed quod omnes divinæ vindictæ absque aliqua dubitatione servandi essent, nempe gehennæ, omnibus suppliciis graviori.

29. At quod testati sunt Barbari, et suo experti sunt damno, mortuos viventibus fortiores, id non solum declaratum est in S. Germano episcopo Parisiensi, sed etiam in S. Martino episcopo Turonensi, cum alius dux regis pariter Northmannorum, nomine Hastingus, eodem ferme tempore obsidens expugnare conaretur civitatem Turonensem. Rem gestam plane memoria dignam describit Odo abbas Cluniacensis in libello de translatione S. Martini ad Fulconem comitem Andegavensem his verbis :

« Contigit autem, ut Galliæ superioris partibus incensis, Turonum simili eam incendio consumpturus descenderet. Ambasio itaque et universis, quæ inter Ligerim et Karum continebantur, in favillam redactis, Turonum obsidet. Portis igitur custodias admovet, et ne quis tute exeat, magno studiosoque conamine providet. Aggeres etiam construit, aspera complanat, et quidquid urbi capiendæ commodum esset, ordinat. Alieni infortunii rumor delatus conceptæ formidini fomitem subministrat; muros tamen reparant, et turres et propugnacula resarciunt, et sagittarum grandine præmissa, varios subjungunt assultus. Jam muri crebro quatiuntur ariete, et machinarum ictibus cedentes, ruinam suis minantur. Obsessi viribus deficientes, spei penitus solatio destituuntur.

« Tandem vero, divina inspirante gratia, in se reversi, beati patroni sui Martini corpus pie rapiunt, et ad locum, in quo belli violentior impetus erat, deferentes, mortuum pro vivis propugnatorem opponunt. O admirabilem per omnia virum, qui dum adhuc viveret, signipotens appellatus, vigorem virtutis astris intulit, defunctus etiam bellipotens, triumphatos hostium cuneos sola sui præsentia confecit ! Vere mirabilis Deus in sanctis suis. Sancti siquidem patrocinante suffragio, et obsessis securitas et confidentia redditur, et obsessoribus formido et pavor non modicus immittitur. Fugiunt ergo Dani, fugientes Turonici persequuntur; fugientium pars gladio cadit, pars capta reducitur, et pars fugæ subsidio elapsa est, et usque ad sextum lapidem ab urbe persecuti sunt Danos, triumphatoris sui corpus cum hymnis deferentes cum gloria, per quem sibi triumphus cessit et victoria.

« Unde et in ejusdem belli triumphalis memoriam, in ipso loco, in quo sancti constitit corpus, in honorem ipsius fabricata est Ecclesia, quæ propter belli eventum, SANCTI MARTINI BELLI sortita est vocabulum ». Et paulo post : « Ea propter igitur Synodo celebrata, auctoritate archiepiscopi et ipsorum, qui convenerant, statutum est, ut singulis deinceps annis per universam diœcesim subvectionis hujus festum, quarta idus Maii, solemniter celebraretur, quæ nullo alio nomine rectius quam SUBVENTIO censeretur ». Hucusque Odo de liberata civitate per reliquias sacras S. Martini : quæ autem post hæc subjicit auctor, inferius suo loco dicentur.

30. *Concilium Meldense enumeratis deploratis Ecclesiæ calamitatibus medetur.* — In tot autem

[1] Aim. l. v. c. 20. — [2] Luc. XIII.

tantisque malis, quibus Christianus populus in iis Galliarum provinciis est afflictus, una illa consolatio fuit, quod non sicut accidit deploratæ Jerusalem, cum (quod luget [1] Jeremias) « Prophetæ non aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent ». Sed ejus provinciæ episcopi dolentes, angustiati, afflicti, convenientes in unum, causam illam tantorum malorum aperuerunt, et potissimum eam esse manifestarunt, quod scilicet res Ecclesiasticæ per reges traderentur laicis hominibus possidendæ, quorum sacrilegiorum causa, ira divina cælitus instar fulminis, per barbaras gentes, eo modo, ut audistis, vibraretur in populum. Sic igitur præstantissimi Patres in tot angustiis constituti, gregis commiserantes, ad divinam indignationem avertendam, provocandamque Dei misericordiam, correcturi ejusmodi pravos fidelium mores, quibus divina vindicta concitabatur, collegerunt Meldense [2] Concilium; in quo positi, primum omnium deplorant iniqua tempora, et quod cum alias sæpe convenissent in unum, nunquam tamen secuta morum correctio fuerit, nec quod expedire videretur Ecclesiæ sanctæ, perfecerint.

31. Sed audiamus eos, cum in præfatione ista lugent his verbis: « Postquam ab ipsis piæ memoriæ Ludovici divi Augusti temporibus, Ecclesia diversis et adversis cœperat vexationibus fatigari, in qua (ut [3] Propheta longe ante defleverat) a planta pedis usque ad verticem non erat, imo nec est, desiderabilis sanitas, crebris monitionibus suam, principum quoque et potentum ac pauperum, totiusque Ecclesiæ clamantes necessitatem, vocem correctionis dederunt, si forte ipsa vexatio (ut [4] scriptum est) intellectum daret auditui. Hoc verbis, hoc scriptis, hoc publicis, hoc privatis suasionibus, hoc specialibus, hoc generalibus egerunt, pro Christo legatione fungentes, petitionibus, hoc est, dicta dominica proponentes, hoc propheticis et Apostolicis oraculis contestantes, hoc veterum statuta præ oculis demonstrantes, hoc capitulari et petitoria suggestione sæpius et reipublicæ potentes atque ministros ex divina insinuatione et voce blanda, et terribiliter (quia ita diversi rerum eventus exegerant) monuerunt.

« Et ut de multis quædam ad memoriam reducamus, ita egerunt scriptis, quæ constant; quorum est unum ex Synodo in pago Andegavensi habita in villa, quæ dicitur Lauriacus. Aliud in reversione gloriosi regis et domini nostri Caroli et Redonis civitate, quod idem inclytus princeps et cæteri quique tam Ecclesiastici, quam qui ex laicali ordine adfuerunt viri, manu propria firmaverunt. Tertium in generali Synodo apud Theodonis villam generaliter actum, et generali constitutione propalatum. Quartum ex convenientia in prædicto conventu cœptum, et in Verno palatio perpetratum, sed invidia ac malitia diaboli, seu ministrorum, nondum principis et populi auribus prolatum. Inde vero, quia sicut necesse fuerat, divinis jussionibus non est secuta obedientia, dedit Dominus ab Aquilone, unde (juxta [1] Prophetam) pandetur omne malum: dignos meritis nostris Apostolos, crudeles scilicet et immanissimos Christianitatis persecutores Northmannos, qui usque Parisios venientes, quod jussit Dominus, demonstrarentur; quorum actus Domini sacerdotes, ut prævenerant ex ore Domini, sermone sunt etiam subsecuti. Sed et inde Belluacum civitatem venientes, quæ ex Domini voluntate cognoverunt, et verbo et scripto nullatenus siluerunt.

32. « Tandem autem, grassante iniquitate, atque elongante se optata atque optabili pace, non solum a medio nostri, verum (quod est lugubrius) a finibus nostris; perspicientes etiam divinam misericordiam, quæ potissimum in tribulatione suis fidelibus consueverat semper adesse, tot miserorum gemitus, tantasque lacrymas et pæne intolerabiles, et in hac regni duntaxat parte, inauditas afflictiones, et horribiles calamitates, surda (ut dici fas est) aure justo judicio præterire, ob hoc justæ indignationis divinæ complangendum supplicium, et Ecclesiæ Christi devoto pectore tractandum negotium, præsulum quoque et sequentis cleri correctionem, et regis et regni salubritatem atque stabilitatem, et populi, auctore et fautore Domino, procurandam salutem, venerabiles episcopi, Wenilo videlicet Senonicæ sedis archiepiscopus cum suffraganeis suis, Hincmarus quoque sanctæ metropolis Ecclesiæ Rhemorum episcopus cum coepiscopis suis, et Rodulphus Bituricæ civitatis archiepiscopus, cæteris etiam dominis sacerdotibus, legatis vel scriptis suam præsentiam exhibentibus, in Meldensem Ecclesiam de suis civitatibus convenerunt, ibique secundum synodalis ordinis censuram residentes, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quadragesimo quinto, piique regis Caroli succrescentis feliciter sexto, cujus consensu, suo divino nutu illuc conventum est decimo quinto kal. Julii, etc. »

33. Dum autem iidem, qui in Concilio convenerunt episcopi, sacris canonibus jam consuetudine illapsa peccata emendare conantur, laborantque deformibus apponere medicamenta vulneribus: primum causam detegunt, cur Deus iratus dederit regem cum regno gentibus bellis assiduis affligendum. Quænam fuerint peccata ista, quibus præ cæteris Deus redderetur infensus, ex eorumdem Patrum capitulis hic describemus; quo cautiores alieno periculo fiant, qui principatuum moderantur habenas, discantque quam magno damno sui, suorumque Ecclesiastica Deo debita jura pervadunt, cæcaque dominandi libidine violant sacra septa angelorum vallata custodia, atque defensa; ut dum in sacra, inconcessa sibi, manus injiciunt,

[1] Thren. II. — [2] Conc. Meld. tom. III. Conc. edit. Venet. — [3] Isai. I. — [4] Isai. XXVIII.

[1] Hierem. I.

Barbaros ipsi sentiant veloces ultores, eosdemque voraces atque feroces, et inexplebiles grassatores, eorum sanguinis cupidissimos. Sed quid opus est novis ejusmodi testimoniis facinus declamantium, atque detestantium Patrum ? Nonne amplissimis tanquam in tabula expressum est notis, et vivis coloribus redditum in prædecessorum principum rebus gestis, tanquam e sublimi loco clamantibus illud Davidicum [1] : « Et nunc, reges, intelligite, erudimini qui judicatis terram ». Quomodo [2] « persequebatur unus mille, et duo fugarent decem millia ? » Quandiu enim defensores rerum Ecclesiarum et propagatores earum vixere Francorum reges, ut Pipinus et Carolus Magnus, qui legibus, armis, multoque sanguine bona Ecclesiastica illibata servarunt; redditi sunt omnes eorum hostes infirmi, et jugo submissi, propagatum est regnum, nomenque Francorum summa gloria toto orbe diffusum. Ubi vero direptione rerum Ecclesiarum adversus Deum conflatum est bellum; imbelles populi, reges socordes, et obtusa facta sunt arma; hostes [3] vero eorum in capite, sacerdotes vero gementes : inter quos et qui huic Meldensi Concilio interfuere Francorum episcopi, has luctuosas emisere voces [4] : « Magnopere cavendum est, ne tam manifesta religionis destructio, regni hujus fiat desolatio, cum manifestissime Scriptura demonstret Ozam morte damnatum, quod Arcam Domini quasi cadentem relevare voluit, quam vel contingere ei illicitum fuit ». Et paulo post acerbius [5] ista deplorantes subjiciunt :

34. « Perventum est siquidem ad nos, quod auditu lugubre, et dictu nefas, actuque horribile ac nimis triste dignoscitur, quia contra omnem auctoritatem, contra Patrum Decreta, et totius Christianæ religionis consuetudinem, in monasteriis regularibus laici in medio sacerdotum et levitarum ac cæterorum religiosorum virorum, ut domini ac magistri resideant, et velut abbates de illorum vita et conversatione decernant, eosque dijudicent, ac regimina animarum, ac divina eis secundum regulam, non solum sine præsentia, verum etiam sine conscientia episcopi committant sacraria; et ita præsumptive doceant, qui noluerunt fieri discipuli veritatis, et saltu inordinato magistri fiant erroris.

« Quod quam temerario ausu præsumptum sit, omnis Scripturarum demonstrat auctoritas, adeo ut sicut [6] scriptum est, nec in persecutione Dominica sine ministris Pontificum, resp. ad comprehendendum Dominum, quanto magis ad ordinanda divina servitia auderet transmittere ». Et inferius : « Quod non est aliud, nisi quod [7] Joannes dicit, cum venerit Antichristus, acturum, et nunc Antichristi videlicet isti multi sunt : et quod Dominus secundum [8] Marcum : Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco, quo non debet : qui legit intelligat. Vere enim ista est abominatio desolationis non solum religionis, sed etiam præsentis ac perpetuæ salutis, et non solum subditorum et talium apocryphorum doctorum, verum et regis, et regni, atque regni primorum huic detestabili inordinationi fautorum. Et quod adhuc habetur flebilius, quidam episcoporum e vicino sedentes, et juxta [1] prophetam : Canes muti non volentes latrare, nec opponere [2] murum pro domo Israel : hæc scientes silent, et surda aure pertranseunt. Unde et zelo divino succensi, auctoritate Dei, ex quo omnis paternitas secundum Apostolum, et in cælo, et in terra nominatur, decernimus, ut quidquid hujusmodi hactenus actum est, sacerdotali et regali rigore seu dispositione cassetur, etc. »

35. Et ad hæc pertinet quod subjicitur adversus regem manus injicientem in res Ecclesiasticas, unde ipsius regni certa ruina immineat; aiunt enim [3] : « Occasionem etiam et fomitem, unde ordo Ecclesiasticus et canonica forma, atque monastica religio sæpe a superiori tempore, cum minus religiosos principes habuit, titubavit, et pæne collabens deperiit ; et iterum cum devotos et Dei zelo ferventes principes accipere meruit, resurrectione quadam revixit, et vigorem recepit, et sui processus tempore ambulavit : quod non sine gravi dolore et metu ultionis divinæ dicimus, in vestri regiminis tempore in destructionem, non ædificationem (sicut Paulus [4] docuerat) accidisse conspicimus ». Et inferius in pervasores rerum Ecclesiasticarum : « Intercessionem fidelissimarum oblationum deleverunt, quibus Ecclesiasticarum rerum pervasores inconsulti, et in perniciem sui, sine reverentia abutuntur. Quod ita verum esse, ut dicimus, Dominus protestatur [5] dicens : Peccata populi mei comedunt : peccata enim populi comedunt, qui contra auctoritatem divinam res Ecclesiasticas indebite pervadunt, et nec intercessionis ope, nec prædicationis consilio, vel quocumque divino auxilio pro peccatis eorum, qui ea dederant, laborant, nec pio operi, ad quod fides fidelium eas tradiderat, servire permittunt. De quo periculoso facto, vos principes Christianissimi venerabiliter admonemus, et devotissime obsecramus, ut memores salutis vestræ, præsentis scilicet et æternæ ; memores etiam largitatis progenitorum vestrorum erga sanctas Ecclesias, propter quam feliciter regnaverunt, et sibi contrarios superaverunt, memores siquidem cum quanta religione etiam ante Christi sanguinem in tempore famis in Ægypto discretione sancti [5] Joseph apud nefandum regem Pharaonem terra sacerdotalis extitit, etc. » Pluribusque insinuant, labefactari perdique regna, cum quæ sunt sacerdotum a regibus pervaduntur. Insuper et alia Patres, quæ decreta antea fuerant pro conservatione rerum Ecclesiasticarum,

[1] Psal. II. — [2] Deut. XXXII. — [3] Thren. I. — [4] Conc. Meld. c. 9. — [5] Ibid. c. 10. — [6] Joan. XVIII. — [7] 1. Joan. II. — [8] Marc. XIII.

[1] Isai. LVI. — [2] Ezech. XIII. — [3] Conc. Mel. c. 15. — [4] 2. Cor. XIII. — [6] Osee IV. — [6] Gen. XLVII.

in medium adducunt, quæ brevitatis causa recensere prætermittimus.

36. Eo autem progressa fuerant mala, ut (quod deterius videri poterat) quæ peregrinæ gentis erant sacræ hospitales domus in Gallia, eædem spoliarentur bonis, quibus alendi erant peregrini. Acciderat enim, ut cum frequentissima esset peregrinatio eo tempore ex Anglia potissimum ad limina Apostolorum : Scotorum nonnulli ad eos excipiendos per eam viam, quæ ad Urbem ducit, constituerint domos hospitales cum redditibus suis. Has vero cum invasissent impii ministri regii, et redditus earum sibi vindicassent, nec sinerent eas ad usum, cujus causa fuerant institutæ, patere : in hujusmodi immane scelus declamantes episcopi ista [1] subjecere :

« Admonenda est regia magnitudo de hospitalibus, quæ tempore prædecessorum suorum et ordinata et exculta fuerant, et modo ad nihilum sunt redacta ; sed et hospitalia Scotorum, quæ sancti homines illius gentis in hoc regno construxerunt, et rebus pro sanctitate sua acquisitis ampliaverunt, ab eodem hospitalitatis officio funditus sunt alienata, et non solum supervenientes in eadem hospitalia non recipiuntur, verum etiam ipsi, qui ab infantia in iisdem locis militaverunt, ex iisdem ejiciuntur, et ostiatim mendicare coguntur, etc. » Sunt et alia plura, quæ iidem episcopi in Synodo congregati, libertate sacerdotali perperam facta, regi ingerunt corrigenda, quæ tu consulas.

37. Qui enim præ cæteris in ea Synodo scientia eminebat Hincmarus Rhemensis episcopus, cæteros in suam trahens sententiam, non ipsis tantum, sed posteris relinquens exemplum, dixit, in emendatione peccatorum Ecclesiæ filiorum, ab ipsis regibus inchoandam esse correctionem, quæ si negligatur, vanus cedat omnis labor de Ecclesia reformanda ac bonis moribus instituenda susceptus : frustraque pariter tentetur placari numen offensum, et immissa divinitus damna vitari, nisi primum omnium, quo delinquunt principes, corrigeretur. Fuisse autem Hincmarum Carolo regi magna familiaritate conjunctum, et apud eum auctoritate pollentem, demonstrant litteræ Lupi abbatis Ferrariensis ad ipsum scriptæ, paulo inferius recitandæ. Modo quæ sunt reliqua prosequamur.

Ad postremum autem iidem, qui convenere Patres, monuerunt inter alia regem, ut promulgari debeant capitula Ecclesiastica a Carolo Magno atque a Ludovico collecta, utque ea observari præcipiat, ita decernentes [2] : « Ut capitula Ecclesiastica a domino Carolo Magno imp. necnon a domino Ludovico Pio Augusto promulgata, obnixe observari præcipiantur, sicut et legalia servanda esse noscuntur ». Hæc Patres.

38. Cæterum eadem capitula ab Ansegiso primum collecta, quatuorque distincta libellis, in lucem jam prodierunt. Hoc vero tempore, id exigente, ut audisti, Concilio, quæ deerant, collegit Benedictus levita, tribusque aliis libris digessit, et Ludovici imp. regnantibus filiis dedit, Lothario, Ludovico atque Carolo. Testatur id ipse, cum præfatur his verbis : « Et quæ ille aut invenire nequivit, aut inferre fortasse noluit, et illa, quæ postmodum a fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et Pipini ac Caroli atque Ludovici didicimus in jam dictis libellis minime esse inserta : pro Dei omnipotentis amore et sanctæ Dei Ecclesiæ, et servorum ejus, atque totius populi utilitate fideliter investigare curavimus, et in tribus subsequentibus libellis distincte cum titulis suis coadunare, ac Ludovico, Lothario, atque Carolo nobilissimis regibus, filiis videlicet Ludovici piissimi imp. habenda, et omnium Christianorum fidelibus tradenda, scribere non distulimus : ut scirent, qualiter juxta normam avi, proavi, ac genitoris, secundum Domini voluntatem, sicut et illi fecerunt, clerum et populum sibi commissum, Domino opem ferente, regere mererentur ». Et in carmine dedicatorio, post laudes dictorum trium prædecessorum Pipini, Caroli et Ludovici, hæc ad tres successores, quibus tres offert libros, de sui ratione instituti habet his versibus idem auctor :

Nos quibus illa tenent terni quæ jura libelli
Obtulimus scripta semper habenda tibi.
Quorum norma docet jugiter nos vivere recte,
Et studiis Domino rite placere piis.
Namque patrant multi funestas sæpe rapinas :
Nonnulli violant templa dicata Deo.
Sunt alii scelerum fœdati labe suorum,
Fistula quos omnes connumerare nequit.
Sed cohibet tales legum censura sacrarum,
Decretisque vetat ista patrare piis, etc.

Pluribus canens versibus, harum legum conditores Francorum reges dilatasse, propagasse, et stabilisse Francorum terrenum regnum, et æternum in cælo pariter consecutos esse. Cæterum nonnisi post annos octo capitula ista a Carolo promulgata, ejusmodi docet inscriptio : « Ex capitulis, quæ Carolus, Ludovici pii filius, consultu fidelium suorum in Silvatico edidit, et missis per regnum suum ordinatis, annuntianda observandaque præcepit, anno Domini octingentesimo quinquagesimo quarto ». Et quæ sequuntur de eorum observatione, his verbis : « Capitula avi et patris nostri, quæ in præscriptis commemoravimus, qui ex missis nostris non habuerint, et eis indiguerint, ut commissa per illa corrigere possint, sicut in eisdem capitulis habetur ; de scrinio nostro, vel a cancellario nostro accipiant, ut rationabiliter et legaliter cuncta corrigant et disponant ». Porro dicta omnia capitula fuisse auctoritate Romanorum Pontificum confirmata, ne putarentur reges Ecclesiasticas sua auctoritate sancire leges, idem Benedictus collector affirmat : nosque superiori tomo eadem pluribus testimoniis demonstravimus. Addiderunt ad postremum Patres octo capitula, qui-

[1] Conc. Mel. c. 40. — [2] Ibid. c. 78.

bus in omnibus consultum voluerunt per regem Ecclesiæ juribus, quæ tu videas. Hæc autem satis nobis ad institutum.

39. *Bona Ecclesiæ Rhemensi restituuntur.* — Cæterum editio canonum ejusdem Meldensis Concilii minime hoc anno facta est, sed sequenti, dum de iisdem actum est in Concilio Parisiensi, ut suo loco dicetur.

Verum etsi decreta Patrum Meldensis Concilii haud (ut audisti) recepta fuere ab ipso Carolo rege : tamen in gratiam Hincmari, quem plurimum diligebat, recens creati Rhemensis episcopi, quæ ab illa Ecclesia jam ante fuerant ab ipso sublata, quantum tunc opportunum fuit, eidem restituenda curavit, scripto de his hoc anno Diplomate ad eumdem Hincmarum, quod recitatum a Frodoardo sic accipe, qui ista loco argumenti præmittit [1] : « Hincmaro archiepiscopo Rhemensi ordinato, rex Carolus omnia bona episcopatus Rhemensis, quæ sui aulici sua permissione usurparant, cum Diplomatibus sub hac forma a se concessis reddidit :

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Carolus Dei gratia Francorum rex.

« Si res, quæ pie a nostris prædecessoribus, et a fidelibus Christianis datæ, statutæ, confirmatæ fuere, confirmemus : si pariter nostra auctoritate regia res, quæ quadam necessitate corruptæ fuere, corrigamus et in melius emendemus, nostræ saluti providemus, et oneri regio Ætna monte graviori, a Deo nostris humeris imposito, satisfacimus. Omnes igitur fideles Dei servi et nostri sciant, quod hoc nostro mandato, et auctoritatis nostræ edicto in præsentiarum omnia episcopatus Rhemensis bona in integrum restituimus, quæ magna quadam necessitate coacti, dum hic sanctus conventus pastore destituebatur, in commendam ad tempus nostris subditis contulimus, ut nobis servientes aliquo subsidio temporali gauderent : nos, inquam, restituimus Hincmaro Spiritus sancti gratia, dispositione divina et nostra electo et ordinato hujusce sanctæ sedis archiepiscopo, nimirum Esperneum, Julium, Cormiacum, Capellam, quam Rabanus presbyter possidebat, et omnia singula quæque bona, quæ de hoc episcopatu Richuinus comes, Odo, Pardulus, Algarda abbatissa, Robertus, Amalbertus clericus, Altmarus, Joannes medicus, Rabanus parvus nanus, Rathboldus, Goderanus, Hereboldus, Donatus, et Gituinus tenuerunt, et adhuc tenent. Tunc demum omnia, sive a clericis, sive a laicis occupata, quæ ad tempus in nostra ditione, et a nobis dicto Hincmaro commendata fuere. Et (ut paucis perstringam) S. Remigii testamento in præsentia nostrorum subditorum tam clericorum, quam laicorum a nobis viso, hoc nostro mandato nunc reddimus, et in integrum restituimus Ecclesiæ sanctæ Mariæ matris Dei, Ecclesiæ sancti Remigii, et archiepiscopo Hincmaro id omne, quod de hoc episcopatu arripuimus, cum hunc Fulquus in nostras manus remisit, aut alicui sub forma beneficii dedimus : ut sine ulla contradictione, omnibus litteris et concessionibus irritis, revocatis, rescissis et annullatis, hac nostra auctoritate potiatur, et de his disponere, et ejus pariter successores, sicuti de bonis Ecclesiæ in ejus utilitatem oportet, disponere possit.

« Et ut hæc auctoritas nostra, et hoc nostrum mandatum, quo nihil nos amplius simile in posterum contra hanc Ecclesiam Dei tentaturos pollicemur, nostros successores per omnipotentem filium sanctæ Mariæ Virginis obnixe rogamus, ut nihil contra eam aggrediantur ; firmum et stabile et inviolatum maneat. Et ut hujus notitia adversus sanctæ Ecclesiæ hostes valeat : hac nostra manu propria subsignavimus, et nostrum sigillum apponere fecimus. Datum Andegavi, in villa Avegio, primo Octobris, anno sexto, regnante gloriosissimo rege Carolo, Indictione octava ». Hucusque Diploma.

40. In eo vero quod datum ponatur octava Indictione, quæ secundum consuetam periodum, ipso mense Septembri absolvebatur, secundum consuetudinem nonnullorum factum videtur, ut cum anno Redemptoris a Natali Domini æque Indictio inciperet numerari. Subjiciuntur ab eodem Frodoardo duo alia Diplomata ejusdem Caroli, alterum de persolvendis eidem Ecclesiæ nonis et decimis, datum illud secunda die Septembris, anno regni octavo, Indictione decima : alterum, quo idem rex Carolus Calvus concessit eidem Ecclesiæ Rhemensi immunitates atque exemptiones, quæ a prædecessoribus fuerant eidem concessæ Ecclesiæ, quæ ibidem describuntur. Datum ipso anno ejusdem regis decimo, Indictione decima tertia, die vicesima septima mensis Maii. Subjicit his idem Frodoardus, quæ in restaurationem et cultum Ecclesiarum ipse archiepiscopus Hincmarus effecit, et Epigrammata, quæ perpetui gratia monumenti iisdem inscribi fecit, et inter alia venerandæ Dei Genitricis imagini, filium tenenti in ulnis super altare positæ, cui hoc distichon consecravit :

Virgo Maria tenet hominem, regemque, Deumque
Visceribus propriis natum de famine sancto.

Ex quibus intelligas cultum sacrarum imaginum, exploso errore illo, quem male seminatum vidimus superiori tomo, communi usu retentum et frequentatum. Certum vero horum tempus, præsentem scilicet annum, alterius inscriptionis hi versus ostendunt :

Jam bene completis centenis octies annis
Quadraginta simul quinto volvente sub ipsis.

Quot insuper eadem Dei Genitricis Ecclesia illis temporibus fuerit illustrata miraculis, idem Frodoardus narrat, describens ex eis aliquot, quæ brevitatis causa relinquimus.

41. *S. Mauri abbatis translatio et miracula.*

[1] Frodoard. hist. Rhem. l. III. c. 40.

— Hoc eodem anno inventum translatumque est venerandum corpus S. Mauri abbatis, discipuli S. Benedicti, ex quo monachismus ejus ordinis in Galliis mirifice propagatus est. Non sine Dei providentia his ipsis temporibus monasteriorum fundatorem Deus voluit apparere, atque miraculis coruscare, cum monastica disciplina soluta, ipsa jam monasteria laicorum manibus traderentur, ut quasi vindex videretur exsurgere. Rei gestæ historiam Odo scripsit[1], qui hoc sæculo vixit, cunctaque omni fide optime testata reliquit. Qui primum quomodo ultus sit idem sanctus in Gaidulphum Ravennatem, qui acceptum a rege Francorum Fossatense monasterium, ipsum, ejectis monachis, solo æquatum ac profanum redditum usurpaverat, hanc memoratu dignam texit historiam :

« Postquam cuncta, quæ animo conceperat, juxta Dei permissionem, de eodem exercuit loco Gaidulphus, convocatis amicorum atque affinium turmis ad convivium apparatioris prandii : scelerate a se gesta post insatiabilem lautitiorum (lautiorum) edacitatem ciborum, et meri nimiam potationem, cunctis, qui aderant, jactantia, desperabiliter barathro demersus, referre cœpit : Ne, inquiens, teterrimum genus monachorum per succedentia tempora locum hunc, vanis spebus animatum, repetere, aut vindicare valeat, cum domorum eversione testamenta sunt ablata prædiorum, quibus se opinari poterant possessiones tantorum recuperaturos fundorum. Necdum verba compleverat, cum ecce contra se super mensam, ad quam lasciviens residebat, adstare vidit venerandi monachum habitus, virum, cujus facies igneo resplendebat adspectu, canities vero comptissimi dignitate honoris super nivem micans candebat. Qui ferulam manu gestans, torvisque aliquantisper respiciens luminibus, eum forti conamine calce quidem in ventre, ferula autem in capite valide percussit. Qui illico amens effectus, atque caput huc illucque super scapulas crebro jactans, ejulando clamare cœpit : Maure, tu me interficis, Maure, tu me interficis. Cumque hæc et alia cunctis, qui aderant, audientibus, oculis jam cæcatus, quos capitis percussione amiserat, frequenter repeteret, Arii mulctatus damnatione, effusis intestinis, infelicem (ut erat dignus) finivit vitam, particeps dæmoniorum effectus ». In ipsa mensa, ut rex ille potentissimus[2] Babylonis, sententiam damnationis accipiens, a quibus autem auctor ista acceperit, fidem testatam relinquens, subjicit, dicens :

42. « Hæc ita gesta Germanus monachus nostræ Congregationis, qui a patruo suo ipsius loci monacho se ita peracta, sicut hic inserta sunt, frequenter ista audisse confirmat, qui de eodem cœnobio cum cæteris fratribus ab ipso perversæ mentis homine expulsus, sæpe ad domum patris hujus Germani fratris veniens, cuncta ex ordine referre solitus erat. Adstipulantur etiam huic assertioni religiosæ admodum et reverendæ personæ, quæ ab eodem tempore usque ad nostram perdurantes ætatem, evidentissimis ista profitentur indiciis ; ex quibus ego etiam duos vidi, quos pro hoc ipso ad me evocans, atque ab eis cuncta diligenter sciscitans, verissima hæc esse, prout ea ipsi oculis inspexerant, asseruere ; addentes etiam hæc, quod post expulsionem loci illius habitatorum, et ejusdem desperabilem scelerati viri percussionem, prædia et villæ, quorum subsidiis et redditibus locus ille eatenus substiterat, perceptione satis injusta, tam a comite Andegavensi, quam ab aliis quibuscumque præsumptuosæ ac cupidæ mentis hominibus usurpatæ sunt atque pervasæ ». Adjungit his de restauratione ejusdem monasterii divino monitu facta per Rorigonem religiosissimum comitem, deque præfectura ejusdem monasterii collata a Carolo filio Ludovici, Gauzlino filio Gauzberti, deque sancti Mauri corporis translatione ab ipso facta : cujus rei gestæ testificationem subjicit istis verbis :

43. « Suscepta curà pastorali ejus loci a rege sibi injuncta, nobiliter in sancta religione cœpit excrescere : denique in divinis cultibus suo tempore nemini secundus emicuit ». Qui qualiter corpus B. Mauri de australi climate altaris B. Martini retro (ut nostro sæculo mos est) ad orientalem scilicet ejusdem mensæ transtulerit partem, ipsius scriptis plenissime cognosci valet. Ita enim prosequitur :

« Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo quadragesimo quinto, Indict. octava, feria quinta hebdomadæ nihilominus quintæ, in Quadragesima, quarto idus Martii, translata sunt ossa beatissimi levitæ Mauri a famulo Dei Gauzlino aliisque sacerdotibus in locum, in quo nunc venerantur, in arca ferrea cum honore recondita. Hac eadem etiam die, reliquiæ protomartyris Stephani, quæ a Bertulfo abbate tempore Clotarii regis, juxta prædicti patris nostri Mauri tumulum, ob ejus venerationem in buxide (pixide) lignea reconditæ fuerant, ita intactæ et absque macula sunt repertæ, ut quasi eodem die illic repositæ fuisse viderentur. In qua etiam membranulæ vetustissimæ portiuncula est inventa, cujus series diuturna oblitteratione pæne deleta, vix perspicacissima elucidari valuit indagine ; cujus textum tandem enucleatum hæc continere repertum est : Hic requiescit corpus beati Mauri monachi et levitæ, qui tempore Theodoberti regis in Galliam venit, et octavo decimo kalend. Februarii migravit e sæculo. Beati quoque Petri Apostoli patrocinia ibidem sunt reperta in arcula, quæ ad caput ejus erecta, et arenoso aggere cooperta pro conservatione eorumdem (ut opinari potest) decenter fuerant ». Hæc quidem ille. In his vero, quæ de patrociniis ait S. Petri ibi inventis, non alia ea putamus fuisse, quam vela a S. Gregorio brandea appellari solita, sive sanctuaria, quæ ad secundum foramen confessionis beati Petri Apostolorum prin-

[1] Extat in Bibl. Vatic. script. Cod. — [2] Dan. v.

cipis demissa, tactu ejus sepulcri ad curanda mala omnia virtutem acciperent (ut superius fuse dictum est) ob idque etiam Apostoli patrocinia dici solita, quæ ne ob terræ humiditatem defossa jacturam pati possent, arenæ aridæ congestione, ut audisti, cooperta fuere. Sed de his, quæ ad præsentem annum spectant, jam satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6338. — Anno Æræ Hispan. 883. — Anno Hegiræ 231, inchoato die 7 Sept., Fer. 2. — Jesu Christi 845. — Sergii II papæ 2. — Lotharii imp. 26 et 6. Michaelis imp. 4.

1. *Translatio reliquiarum S. Nicephori episc. Constantinop.* — A num. 1 ad 5. Theophanes presbyter et præpositus in oratione de exilio S. Nicephori patriarchæ Constantinop. et translatione ejus reliquiarum, narrata restitutione sacrarum imaginum anno DCCCXLII facta, ait, *quadriennio post* Methodium patriarcham Constantinop. admonuisse Theodoram imperatricem, non esse ex imperii et reipublicæ dignitate, quod venerandus et illustris inter patriarchas Nicephorus, qui pro gloriosæ sinceræque fidei defensione a sacra sede depulsus in longissimo exilio defunctus erat, negligeretur ». Subdit Theophanes, cum annuisset imperatrix, Methodium Nicephori corpus e tumulo retexisse, « quod undeviginti annorum spatio integrum omnino purumque remanserat », et illud translatum esse in celeberrimum Apostolorum templum « tertio idus Martii, quo quidem die in exilium etiam ejectus fuerat, ut utraque re sit memorabilis ». Quare cum sanctus Nicephorus anno Christi DCCCXXVIII in exilio obierit, et post annos XIX sacrum ejus corpus Constantinopolim translatum fuerit, hæc translatio die XIII mensis Martii anni sequentis peracta, quo anni illi XIX inchoati fuere, et *Methodius* die XIV mensis Junii ad Deum migravit. Baronius num. 3 dicit, loco *annorum* XIX, ponendum XVII. Verum, si annos illos XIX incompletos numerasset cardinalis eruditissimus, locum illum purum esse intellexisset. Translatum autem corpus *S. Nicephori* quadriennio integro a restitutione sacrarum imaginum.

2. *Conversio Bulgarorum.* — A num. 5 ad 11. Porphyrogenneta in Vita Michaelis Theophili filii num. 14 et seqq. fuse narrat conversionem Bulgarorum, quam ex eo Zonaras his verbis breviter perstringit : « Soror Bulgariæ principis, inquit, aliquando capta, dum in aula degit, sacro baptismate est initiata et litteris erudita. Eam frater (Bogoris a Porphyrogenneta vocatus) repetitam recepit, ejus loco reddito viro erudito Theodoro Cuphara (quem Porphyrogenneta monachum fuisse dicit). Quæ cum in Bulgariam rediisset, fratrem ad Christianam religionem perducere statuit, assidue de ea cum illo disserens, et Christianorum mysteria, ut divina celebrans. Quamvis autem ille eadem e Cuphara quoque audivisset, non prius tamen a patriis moribus recedere voluit, quam pestilentia, fames et ipsum et gentem ad pietatem perduxit. Quæ cum populum universum premeret, neque ullum esset mali effugium, plurimis pereuntibus : princeps ea de causa æger et animi dubius ad eum confugit, qui sibi a sorore annuntiabatur, eumque depulsorem famis et interitus populi invocat. Quæ invocatio cum depulsis malis efficax esset, cognita invocati numinis potentia, petiit mitti sibi aliquem, a quo arcanis Christianæ religionis erudiretur, et sacro baptismate initiaretur. Idque misso pontifice factum est. Cum autem eum Bulgari ob deserta majorum instituta, per seditionem e medio tollere conarentur, ille præcedente crucis signo fretus, victis adversariis effecit, ut omnes Christianismum amplecterentur. Deinde per legatos ab imperatrice petiit, ut quia gens sua locorum angustiis premeretur, Romani agri aliquid sibi concederetur perpetuam pacem et belli societatem pactus. Annuit imperatrix et quidquid inter regionem, quæ Ferrea dicitur, ac prius Romanos et Bulgaricos fines distinguebat, ac Debelzum interjacet, eis concessit. Eam regionem Bulgari cum accepissent, Zagoram appellarunt ». Ita summarie Zonaras ex Porphyrogenneta, quem etiam Curopalates et Cedrenus exscripsere, sed nullus ex eis annum, quo hæc gesta, memoravit.

3. *Michaele solo imperante peracta.* — Verum Porphyrogenneta conversionem Bulgarorum *Theodoræ* Aug. magno errore attribuit, et errandi causam dedit, non solum Curopalati, Cedreno et Zonaræ, sed etiam Baronio, Henschenio in Elogio Theodoræ Aug. ad diem XI Januarii, quo a Græcis colitur, paragrapho 9, aliisque omnibus historicis

recentioribus. Non enim *Methodii* patriarchæ Constantinopolitani, sed Photii pseudo-patriarchæ tempore, quæ Porphyrogenneta citatus, et ex eo alii narrant, contigere, idque anno Christi DCCCLXI, ut ibidem demonstrabimus. Fons erroris annus quartus *Michaelis* imp. Cum enim Porphyrogenneta accepisset, anno quarto imperii Michaelis Bulgaros Christianos effectos fuisse, autumavit annum illum quartum fuisse *Michaelis* cum *Theodora* matre imperantis; cum tamen *Bulgarorum* conversio anno quarto Michaelis solius regnantis, et jam matre ex aula ejecta, peracta sit. *Theodora* itaque cum Michaele filio imperans inquisivit de *Theodoro Cuphara*, et *Bogoris* Bulgarorum rex arrepta occasione sororem suam perinde captivam postulavit. Hæc ad fratrem reversa nullum ei laudandæ rei Christianæ finem faciebat; sed is *ad veritatem hactenus oculos aperire noluit*, inquit Symeon logotheta in Michaele Theodoræ filio num. 22. Et hoc tantum circa Bulgarorum conversionem, Theodora imperante factum, et a Porphyrogenneta suo tempori redditum.

4. *Conversio Paulicianorum frustra tentata.* — Porro Theodora, ut refert Porphyrogenneta, « Paulicianos quoque per Orientem conatur ad veram transferre fidem, sin minus exstirpare ac de medio tollere : quæ res ingentibus malis Romanum orbem implevit. Mittit itaque in eam rem procerum quosdam ac magistratuum. Erant illi, Algiri ducisque filii, et Sudales. Hi alios in crucem agebant, alios gladio cædebant, alios mari profundo mergebant. Sublati ad centum millia ejusce generis suppliciis : publicata substantia ac fisco illata ». Subdit Porphyrogenneta, Carbeam Manichæum cum quinque millibus ejusdem religionis *ad Melitinæ Amerem*, id est, præfectum, profugisse, *indeque ad Ameramnunem*, id est, califam Saracenorum, profectos communibus studiis Romanam ditionem invasisse, urbes tres condidisse, et multas clades Romanis intulisse, quod fusius Baronius num. 9 et seq. ex Curopalate narrat. Eæ vero urbes sunt Argaunum, ut Cedrenus pag. 541, seu Argaum vel Argeum, ut infra, Amara et Tephrica, de qua ultima postea.

5. *Concilium Bellovacense.* — A num. 11 ad 14. Concilium *Bellovacense* recte a Baronio consignatum; Flodoardus enim lib. 3, cap. 1 scribit : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLV, Carolus Synodum episcoporum regni sui apud Bellovacum civitatem Rhemensis provinciæ convocavit ». In ea *Hincmarus* San-Dionysianus monachus episcopus Rhemensis electus est, cum sedes jam a decennio per *Ebonis* depositionem vacasset. Adfuere *Wenilo* Senonensis archiepiscopus, *Erchanradus* Parisiensis, *Hincmarus* Rhemensium archiepiscopus designatus, et octo alii episcopi. Condita in eo octo capitula, quæ *Carolus* rex se religiose observaturum promisit. Referuntur ea tom. VII Concil. pag. 1812. Ex Epistola Hincmari ad Carolum regem, edita tomo II operum ejus pag. 316, constat, Concilium Belvacense *mense Aprili* congregatum fuisse. Idem Hincmarus in hoc Concilio archiepiscopus Rhemensis electus, die tertia mensis Maii, in quam hoc anno Dominica cadebat, ordinatus fuit, ut legitur in brevi Chronico Rhemensi apud Labbeum tom. I Biblioth.

6. *Normanni anno sequenti in Aquitaniam irrupere.* — Ad num. 14 et seq. Annalista Bertinianus ad annum DCCCXLVI ait : « Carolus apud villam sancti Remigii Sparnacum nomine, contra morem conventum populi sui generalem mense Junio habuit. In quo episcoporum regni sui pernecessaria admonitio de causis Ecclesiasticis ita flocci pensa est, ut vix unquam reverentia pontificalis Christianorum duntaxat temporibus sic posthabita legatur.... Inde partes Britanniæ Carolus cum exercitu petens, pacem cum Nomenogio duce Brittonum intervenientibus hinc et abinde sacramentis paciscitur ». Quare Epistola XXXI Lupi abbatis Ferrariensis ad Wenilonem archiepiscopum Senonensem, in qua Lupus scribit : « Quidam de Aquitania venientes Normannos inter Burdegalam et Santones eruptionem his diebus fecisse retulere, etc. In quo bello comprehensum ducem Vasconum Siguinum et peremptum, etiam juramento testati sunt », Epistola, inquam, illa anno tantum sequenti data, quia antea Lupus dicit, Carolum regem ideo ad sanctum Martinum non accessisse, « quod Britanni sibi præter solitum diffidentes regem nostrum in Britanniam versus evocavere, ut pars quæ contra Nomenoium sentiebat, ad eum tuto deficeret ». Non loquitur vero Lupus de pace constituta Carolum inter et Nomenoium minoris Britanniæ ducem, quia has litteras dedit, antequam illa sanciretur, quas ideo Baluzius anno sequenti exaratas recte censuit, innixus his Ademari in Chronico verbis ad annum DCCCXLVI : « Siguinus comes Burdegallensis et Santonicensis a Normannis captus et occisus est, et Santonas urbs a Normannis concremata est, thesauris ejus optimis exportatis. Carolus iterum Britanniam pergens (quo anno DCCCXLV eum sese contulisse jam dixerat Ademarus) cum Nomenoio duce dimicavit et victor extitit : sed Nomenoius fuga lapsus est », qui tamen postea pacem cum Carolo fecit, ut ex annalista Bertiniano mox diximus. Irruptio itaque Normannorum, quæ anno sequenti contigit, non confundenda cum ea, qua anno præsenti Gallia afflicta, de qua statim ago.

7. *Hoc vero anno in urbem Parisiensem.* — A num. 14 ad 29. Normannos hoc anno *Parisios* usque navigio venisse, docent non tantum Fuldensis et Metensis annalistæ, sed etiam Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam, et annalista Bertinianus, qui et prodit, id mense Martio factum esse : « Normannorum naves centum viginti mense Martio per Sequanam hinc et abinde cuncta vastantes Loticiam Parisiorum, nullo penitus obsistente, pervadunt. Quibus cum Carolus occurrere moliretur, sed prævalere suos nullate-

nus posse prospiceret, quibusdam pactionibus, et munere septem millium librarum eis exhibito, a progrediendo compescuit, ac redire persuasit ». In fragmento Chronici Fontanellensis a Duchesnio tom. II publicato etiam legitur : « Anno DCCCXLV, Indictione VIII, Ragneri dux Normannorum venit cum classe sua, et usque Parisios accessit, ac in Vigilia sancti Paschæ, id est, XV kalend. Aprilis, eamdem urbem intravit ». Sed loco *XV kalend. Aprilis*, legendum *V kal. Aprilis*, ut habet abbreviator ejusdem Fragmenti ibidem a Duchesnio pag. 390 recitati. Pascha enim hoc anno die XXIX Martii celebratum est, et sabbatum sanctum incidit in quintum kalendas Aprilis. Librarius itaque numerum denarium male addidit, et abbreviator locum illum accurate descripsit. Normannos *ipso sanctissimo Paschalis festivitatis sabbato* Parisios accessisse, testatur etiam Aimoinus monachus cœnobii sancti Germani de Pratis, cujus Historicam relationem recitat Baronius. Ejus tempore Aimoinus iste cum Floriacensi confundebatur; sed eos diversos esse demonstrat Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. et nunc hac de re inter omnes convenit.

8. *Opinio contraria refellitur.* — Aimoinus monachus monasterii Parisiensis sancti Germani de Pratis hoc sæculo floruit, et libros duos de Miraculis S. Germani episcopi Parisiensis scripsit, recitatos a Papebrocio ad diem XXVIII mensis Maii et Mabillonio sæc. III Benedict. part. 2, qui ambo hanc irruptionem Normannicam cum an. DCCCXLVI illigant, quod initio lib. I de Miraculis S. Germani idem Aimoinus scribat : « Anno Incarnationis Domini Jesu Christi octingentesimo quadragesimo sexto, regis autem præcellentissimi Karoli sexto, Normannos cum valido navium apparatu Gallias intrasse. Verum neque anno Christi DCCCXLVI, neque anno sexto Caroli regis ea irruptio contigit, sed anno Christi currenti annoque quinto Caroli regis. Nam quod ait Papebrocius in Notis ad illum locum, sextum fuisse Caroli Calvi annum, *saltem usque ad* XX *Junii, et totum potuisse sic appellari*, difficultatem non solvit; cum ea irruptio hoc anno facta fuerit, et quidem *ipso sacratissimo Paschalis festivitatis sabbato*, ut diserte asserit Aimoinus, ideoque anno quinto Caroli regis, qui hoc anno usque ad diem XX mensis Junii in cursu fuit. Non dubium itaque, quin Aimoinus lapsus fuerit.

9. *Civitas Turonensis a Normannis hoc anno non obsessa.* — Ad num. 29. Narrat Baronius obsidionem civitatis Turonensis a Normannis factam, et liberationem illius opera sancti Martini episcopi Turonensis, quia existimat, illam Normannorum irruptionem ad hunc annum pertinere. Verum hujus urbis obsidio an. DCCCXXXVIII contigit, eaque ab Hastingo Normannorum duce peracta, ut scribit Odo abbas Cluniacensis, cujus verba recitat Baronius; dux vero Normannorum, qui Parisios venere, *Ragenarius* fuit, ut prodit Aimoinus citatus. Monachus anonymus, qui scripsit libellum de abbatibus Majoris Monasterii, hanc obsidionem his verbis narrat, dum de Herbeno abbate Majoris Monasterii verba facit : « Hujus tempore venit Hastignus in Turoniam, et omnia suburbana una cum majori monasterio destructis et in favillam redactis, Turonum obsedit. Sed oratione et præsentia beati Martini multis suorum interfectis et captis, turpiter fugatus est ». Sed loco *Hastignus* legendum *Hastingus*, ut infra videbitur.

10. *Sed anno* DCCCXXXVIII. — Odo Cluniacensis abbas in Tractatu *de Reversione B. Martini a Burgundia*, qui legitur in Bibliotheca Cluniacensi, ab Andrea Duchesnio edita, annum hujus obsidionis Turonensis expresse non notavit, ejusque nulla in tot Chronicis, in quibus sparsim res a Normannis gestæ memorantur, mentio; indeque Duchesnius in Notis ad illum Tractatum ait, se non tentaturum scriptorum de anno hujus infestationis loquentium discordes sententias concordare. In densis adeo tenebris Odo nobis videtur sequendus, qui cum asserat, « elapsis post Hastini (legendum Hastingi) incendia tribus lustris » Rollonem milite multiplici stipatum *exercitus sui procuratores* Turonum transmisisse, qui Majus-Monasterium, quod non longe a Turonis erat, funditus everterunt, illudque gestum sit anno DCCCLII, ut infra demonstrabo; verosimile est, primam urbis Turonensis infestationem contigisse anno octingentesimo trigesimo octavo, cum ab eo an. ad DCCCLII lustra tria, seu anni quindecim intercurrant. Anno itaque DCCCXXXVIII, *Hastingus* Gallias ingreditur, civitates obsidet, contigitque, inquit Odo, « ut Galliæ superioris partibus incensis Turonum, simili eam exterminio consumpturus, descenderet. Ambazio itaque (vulgo *Amboise*, urbs a Turonibus parum dissita) et universis, quæ inter Ligerim et Carum continebantur, in favillam redactis, Turonum obsidet ». Sed illud divi Martini ope liberatur, uti jam dixi. *Carus* fluvius in Ligerim non procul a Turonibus evolvitur, et hæc urbs inter utrumque fluvium interjacet. Ambasiæ seu Ambasciæ invasionis sermo est in Gestis consulum Andegavensium, et in veteri Historia dominorum Ambasiensium, sed in neutro opere annus rei gestæ memoratur. De altera Normannorum in urbem Turonensem irruptione anno DCCCLIII verba faciemus. Fallitur autem Odo, cum ait, Rollonem in ea expeditione fuisse. Is enim nonnisi anno DCCCLXXVI in Galliam venit, ut infra videbitur.

11. *Civitas Turonensis a S. Martino defensa.* — Porro « in loco, quo sancti substitit corpus, dum Danos fugarent, in honore sancti fabricaverunt Ecclesiam, quæ propter belli eventum, S. Martini bellum ab incolis nuncupatur », inquit chronographus Turonensis apud Duchesnium in scriptoribus Normanniæ pag. 25, qui subdit : « In honore vero sancti eo die, quo de Danis habuerunt victoriam, scilicet IV idus Maii, instituerunt solemnitatem annuam celebrandam, quam subventionem proprie nuncuparunt ». Hujus festi meminit etiam auctor anonymus de Gestis abbatum Majoris

Monasterii, sicuti et Odo laudatus. Scaliger lib. 6 de Emendat. Temp. pag. 626, loquens de memorabili prœlio, quo tot millia Saracenorum a Carolo Martello cæsa sunt, illud perperam in annum DCCXXV confert, cum anno DCCXXXI, ut suo loco ostendi, commissum sit, additque : « Mirum est adhuc rusticos ejus rei tanquam nuperæ memoriam conservare. Locus autem dicitur S. Martinus bellus ». Verum si vir doctissimus in Aquitania natus libellum de translatione sancti Martini ab Odone abbate Cluniacensi editum legisset, vidisset illam denominationem a clade Normannica originem ducere, et bellum sancti Martini primum appellatum, sed a plebe processu temporis *sanctum Martinum bellum* inde vocitatum, id est, S. Martinum pulchrum ; gallice enim *bellus* ac *pulcher* idem significant.

12. *Astingus famosus Normannorum dux.* — *Astingus* seu *Hastingus* hujus expeditionis Normannicæ dux, a rerum Normannicarum scriptoribus toties memoratus, « ortus est », ut docet Glaber Rodulphus lib. 1 historiarum sui temporis cap. 5, « in pago Trecassino ex infimo rusticorum genere, in vico videlicet, qui Tranquillus dicitur, tribus a civitate distans milliaribus ». Is ad Normannorum gentem se contulit, fortuna pauperum parentum abjecta, et « illis tantummodo primitus adhæsit, qui assiduo raptui servientes, victum cæteris ministrabant ». Paulatimque robustior cæteris viribus ac rebus effectus, omnes pariter illum constituere terra marique principem. Postmodum etiam cum universa pæne cui præerat gente, « conscendens ad superiores Gallicarum partes, quamvis pestifer parens nativum male quærens revisere solum. Qui cum venisset, gladio et igne ultra omnem hostium cladem universa demoliens, nemine repugnante, diutius consumpsit. Tunc quoque domus Ecclesiarum per Gallias universæ, præter quas municipia civitatum vel castrorum servarunt, omnimodis dehonestatæ atque igne succensæ sunt. Sicque deinceps tam ab ipso Astingo, quam ab ejus successoribus, illius videlicet gentis principibus, in spatio fere centum annorum hujusmodi clades illata est longe lateque populis Galliarum ». Hæc summarie ex Glabro, de verbo tamen ad verbum. Camusatius vir Tricassinus ait, *Tranquillum* viculum esse Tricassinæ diœceseos, novem leucis ab urbe Trecensi seu Tricassium distantem, gallice *Trancost*, vel *Trancaut* appellatum.

13. *Quo anno in Gallias primum venerit.* — Verum Gemmeticensis, qui initio sæculi XII floruit, lib. 1 Hist. Normannorum cap. 5, et Ordericus, qui anno MCXLI Historiæ suæ Ecclesiasticæ finem imposuit, lib. 3, *Astingi* initia alio modo referunt, docentque *Bierem* filium Lothroci Daniæ regis, expulsum a patria cum Astingo pædagogo seu nutritio suo, viro nequissimo, *ex insperato* in Galliam intrasse, oppida urbesque cum monachorum cœnobiis concremasse, et *per triginta annos* cum suis complicibus in Christianos sæviisse ; quibus completis *Rollo* dux cum valida Danorum juventute anno DCCCLXXVI Neustriam ingressus est, et Gallos diuturnis invasionibus attrivit. Addit Gemmeticensis, Astingum *anno ab Incarnatione Domini* DCCCLI, cœpisse Veromandensem aggredi portum, et universum comitatum ferali rabie combussisse. Quæ si vera sint, sequitur, sanctum *Odonem* citatum, qui serius Tractatum de reversione sancti Martini a Burgundia in Gallias, composuit, sicut Rollonis ; ita et Astingi adventum citius quam par erat, collocasse, et Astingo, quod ab aliquo alio Normannorum duce factum, perperam attribuisse. Verum Gemmeticensis et Ordericus a semetipsis dissentiunt, seque de tempore, quo *Astingus* et *Rollo* Gallias primum ingressi sunt, male edoctos fuisse ostendunt. Constat enim *Rollonem* anno DCCCLXXVI primum in Galliis visum, ideoque si id contigit postquam *Astingus* per triginta annos in easdem debacchatus est ; anno DCCCXLVI, aut circiter Astingi initium, quemadmodum et Turonensis civitatis obsidio consignari deberent ; et tamen ipsemet Gemmeticensis ejus adventum cum anno DCCCLI connectit, et sanctus Odo supponit, eum anno DCCCXXXVIII Turonos obsidione cinxisse. Quare annus, quo primum *Astingus* Gallias affligere cœpit, hactenus in obscuro est ; cumque certum sit, *Normannos* ante annum DCCCXL in Gallias irrupisse, ab Odonis sententia non discedendum, donec major lux affulgeat.

14. *Reliquiæ S. Genovefæ Normannorum metu occultatæ.* — Ad Normannicam irruptionem hoc anno factam pertinet quod scribit auctor anonymus in libello de Miraculis *S. Genovefæ* virginis, quæ colitur Parisiis in monasterio eidem sanctæ dicato, quod hodie est canonicorum regularium S. Augustini. Recitatur libellus ille a Bollando ad diem III Januarii post Vitam S. Genovefæ, in eoque legitur, fratres præfati cœnobii Normannorum tyrannidem declinantes, deduxisse *dominam suam ad Attegias sui villam*, et ab Attegiis *transito Sequana* deductam esse *Dravernam*. Deinde *Parisiensibus cura bellorum solutis*, reductam esse ad locum suum, exsultantibus et occurrentibus populorum turbis. Refert anonymus miracula *in fuga, reditu, et post facta ;* hanc *Normannorum primam* incursionem appellat, et postea de secunda loquitur, de qua suo loco agemus. Porro Attegiæ seu Attejæ, vulgo *Aties*, fuit villa publica in Viromanduis, ubi est cella ad monasterium S. Victoris pertinens, ut videre est apud Hadrianum Valesium in Notitia Galliarum pag. 409. *Dravernum* vero, seu *Draverna*, vel *Dravetum*, vulgo *Dravet*, villa erat monasterii S. Genovefæ.

15. *Concilium Meldense.* — A num. 30 ad 41. Concilium *Meldense* hoc anno celebratum ; in Præfatione enim ejus dicitur, *Wenilonem* Senonensem, *Hincmarum* Rhemensem, et *Rodulfum* Bituricensem archiepiscopos cum eorum suffraganeis convenisse « in Meldensem Ecclesiam anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLV, piique regis Caroli succrescente feliciter VI, cujus consensu sub

divino nutu illuc conventum est XV kalendas Julias ». Ibi canones Synodorum nuper habitarum recensiti, sc. conventus Coloniensis, conventus apud Theodonis villam, apud Lauriacum, et apud Belvacum seu Bellovacum, et alii canones LVI conscripti. Referuntur simul omnes a Labbeo tom. VII Concil. pag. 1819 et seqq.; sed pag. 1843, ubi episcopi varia antiquorum loca memorant, decretum Concilii Aurelianensis III, memoriæ lapsu, *Lupo* episcopo Tricassino tribuunt; cum tamen sit *Lupi* archiepiscopi Lugdunensis, qui Concilio III Aurelianensi præfuit, ut observavit Sirmondus.

16. *Ansegisus abbas Luxoviensis et Fontanellensis auctor Collectionis Capitularium.* — In capitulo LXXVIII decernunt Patres Concilii Meldensis, « ut capitula Ecclesiastica a domno Carolo Magno imp. necnon et a domno Ludovico pio Augusto promulgata, obnixe observari præcipiantur, sicut et legalia observanda esse noscuntur ». Ea capitula seu eorum Collectionem primum vulgavit *Ansegisus*, et post eum *Benedictus levita* Moguntinensis in eodem argumento laboravit. De utroque loquitur Baronius num. 38, et jam anno DCCCXIX, num. 5, *Ansegisum* Lobiensem abbatem fuisse dixerat quod Sigebertus in Chronico ad annum DCCCXXVII omnibus id persuaserit. Verum Baluzius in Præfatione ad Capitularia regum Francorum num. 39 et seq., et Mabillonius in Vita S. Ansegisi abbatis Fontanellensis et Luxoviensis observarunt, in Chronico Laubiensi, auctore Folcuino, nullum eo nomine reperiri abbatem; in Chronico Fontanellensi tom. III Spicilegii Dacheriani legi *Ansegisum* abbatem Fontanellensem a Ludovico Pio constitutum, virum fuisse doctum ac librorum amatorem, quorum magnam copiam reliquit in monasterio Fontanellensi, et in Flaviacensi, cujus etiam abbatem fuisse docet auctor ejusdem Chronici; et denique *Adsonem* Luxoviensem abbatem, qui de miraculis S. Waldeberti ac de suis successoribus librum scripsit sæculo X, prodere Ludovicum Pium *Ansegisum* præfecisse abbatiæ Luxoviensi. Addit Adso : « Capitula regum Francorum, quæ diversis fuerant acta Conciliis, excepit, et uno volumine contineri fecit ». Quare non dubitandum, quin is Ansegisus Collectionis Capitularium compilator extiterit. Chronographus Fontanellensis citatus annum ejus mortis his verbis designat : « Recessit domnus Ansigisus Dominica illucescente die XIII kal. Augusti », seu die vicesima mensis Julii, ideoque anno octingentesimo trigesimo tertio, quo dies ille in Dominicam incidit, ut recte Cointius eo anno num. 81, non vero anno DCCCXXXV, ut perperam legitur apud Mabillonium laudatum. Colitur *Ansegisus* a monachis Fontanellensibus.

17. *Benedictus levita auctor alterius Collectionis Capitularium.* — *Ansegisus* iste aliquot Karoli Magni et Ludovici Pii Capitularia collegit, eaque in quatuor libros digessit. « Anno Incarnationis DCCCXXVII, Indict. V, anno vero XIII imperii gloriosissimorum principum, domni Hludowici Pii Christianæ religionis magni propugnatoris, et Lotharii Cæsaris filii ipsius », inquit ipsemet Ansegisus in sua Præfatione. Quatuor libros illos Capitularium tres sequuntur Appendices, de quibus fuse disserit Cointius anno DCCCXXVII. num. 40 et seqq. Quoniam vero Ansegisus plurima Caroli Magni ac Ludovici Pii capitula prætermiserat, abstinuerat-que præterea a referendis *Pippini* et *Karlomanni* Majorum-Domus Constitutionibus, quarum tamen frequens usus erat, *Benedictus levita* Moguntinensis hanc in se curam hoc circiter anno suscepit, ut Capitularia in unum colligeret, et in tres libros distribueret. Baronius anno DCCCXLVII, num. 12, et hoc anno num. 38, ac post eum alii, existimavit, Collectionem illam confectam fuisse ex præcepto Concilii Meldensis juxta ipsius Capitulum LXXVIII mox a nobis recitatum. Verum Baluzius loco laudato num. 44 refellit sententiam illam cum Hermanno Conringio lib. *de Origine juris Germanici* capp. 15 et 17; cum enim illa Collectio facta sit in regno Ludovici Germaniæ regis, extra quod Meldensis civitas erat posita, existimari non potest, *Benedictum* diaconum Moguntinum aggressum esse opus istud jussu episcoporum alterius regni. Præterea idem Benedictus testatur se Collectionem illam adornasse jussu *Otgarii* archiepiscopi Moguntini. Nam postquam locutus est de quatuor libris ab Ansegiso collectis, postea addit:

> Autcario demum, quem tunc Moguntia summum
> Pontificem tenuit, præcipiente pio.
> Post Benedictus ego ternos levita libellos
> Adnexi legis quis recitatur opus.

Quare cum *Otgarius* anno sequenti supremum diem obierit, *Benedictus* ante annum illum suam Collectionem edidit. Baluzius vir eruditissimus accuratam Capitularium regum Francorum editionem dedit, in qua ea ad vetera exemplaria tam Mss. quam jam publicata emendavit, notis illustravit, et in Præfatione multa singularia de iisdem in medium attulit.

18. *Translatio reliquiarum S. Mauri.* — Ad num. 41 et seq. Refert Baronius ex Odone abbate Glannafoliensi et Fossatensi translationem reliquiarum *S. Mauri* propagatoris ordinis divi Benedicti in Galliis, ea prætermissa, quæ postea anno DCCCLXVIII peracta fuit. Nos de utraque hic agemus, quia in eodem libello *Odo* utramque narravit. Extat ea Historia tam apud Bollandum ad diem XV Januarii, quam apud Mabillonium sæc. IV Benedict. part. 2, eaque ab Odone anno DCCCLXIX, ut ipsemet in fine testatur, scripta. Sepultus fuerat S. Maurus, ut sæculo sexto diximus, in monasterio Glannafoliensi ad Ligerim posito; et cum ejus reliquiæ ad decentiorem locum transferendæ essent, hæc Scheda inventa : « Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo quadragesimo quinto, Indictione octava, feria quinta hebdomadis nihilominus quintæ in Quadragesima, quarto idus Martii,

translata sunt ossa beatissimi levitæ Mauri a famulo Dei Ganzlino, aliisque sacerdotibus, in locum, in quo nunc venerantur, in arca ferrea cum honore recondita », quam scriptor Schedulæ *quintam* appellat, *quartam* vocamus, eaque post Dominicam *Lætare* occurrit. Sed postea Normannis sævientibus maxime in pago Andegavensi, ubi monasterium Glannafoliense situm erat, monachi Glannafolienses pars cum corpore *sancti Mauri* fugerunt in pagum Sagiensem, Odo sc. auctor istius Historiæ cum aliis, pars vero in Pictavensem, qui in monasterio S. Savini consederunt, ut prodit auctor Vitæ S. Hugonis monachi Æduensis apud Mabillonium sæc. v Benedict. Post varias sacri corporis huc et illuc delationes factas ob metum Normannorum, deportatum fuit in monasterium *Fossatense* in agro Parisiensi locatum, et solemnis ejus translatio peracta an. DCCCLXVIII, *Ænea* Parisiensi episcopo sacram pompam ducente, et sacrum corpus humeris gestante, ut ipsemet Æneas in suis litteris a Mabillonio recitatis affirmat, notum faciens, « quod anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo sexagesimo octavo, Indictione prima, jussu serenissimi Caroli regis, ad Fossatensem ob recipiendum corpus B. levitæ Mauri accessisse abbatiam, et a propriis sacram præfati sancti deposuisse humeris super beatorum Apostolorum altare glebam ».

19. *Martyrium* XLII *procerum Amorii captorum.* — *Theodorus* cognomento Craterus, *Constantinus Drungarius*, et quadraginta alii utriusque socii agminum exercitus Theophili imp. principes, qui capto a Saracenis *Amorio* an. DCCCXXXVIII captivi in Syriam ducti sunt, currenti anno, dieque sexta mensis Martii, cum fidem Christianam ejurare nollent, morti traditi sunt. Nam Porphyrogenneta et Symeon logotheta, uterque in Vita Theophili imp. referunt, eos per annos septem carceris molestias patienter tolerasse. « Tantis obsitus tenebris locus erat, sicque arcta tenebantur custodia, ut nec alto meridie lucis quicquam eis splendesceret. Una vox erat, qua alter alterum dignoscebant : nulla eis cum aliquo præterquam cum custodibus consuetudo : cum aliis penitus sublata ; nec aliter quam in altissimo eremo vitam agebant. Tantis malis ad annos septem conflictati sunt », inquit Porphyrogenneta. Qui addit, *quinta Martii* Boiditzem a Christo apostatam in carcerem venisse, et Constantinum virum studiis sapientiæ educatum, ut a fide Christiana deficeret, irrito labore sollicitasse, dieque insequenti, cunctis eorum fiduciam mirantibus, morte affectos fuisse. In variis Menæis tam excusis, quam Mss. a Bollando ad diem VI mensis Martii memoratis, quadraginta duorum martyrum, qui in Amorio comprehensi sunt, passio celebratur.

20. *Acta eorum serius scripta.* — Bollandus hujus martyrii Acta auctore *Evodio* scripta ex tribus Mss. Græcis eruit, et *Evodium* scriptorem synchronum fuisse putavit ; sed non dubito, quin Græculus ille longe serius vixerit ; cum gesta in obsidione *Amorii* urbis ignorarit. Ait enim eam intra tredecim omnino dies expugnatam fuisse ; cum tamen continuator anonymus Theophanis scribat, Ameramnunem seu califam, qui tunc *Mutasimus* erat, Amorium obsedisse, *variisque certaminibus editis* obtinere non potuisse, *fortiter et generose civibus in adversum prœliantibus*, ac illud non nisi proditione in manus ejus venisse. Idem habet Porphyrogenneta citatus num. 34, qui ait, *tempore prœlabente*, urbem excidium sine illa proditione evasuram fuisse, cum post eam captam ad septuaginta millia censu habito inventa sint Saracenis desiderari. Ad hæc Evodius nulla illius proditionis mentione facta ait, protosymbolum, quem magnum visirum nunc appellamus, *Amorium* expugnasse ; et tamen laudatus continuator Theophanis et Porphyrogenneta testantur, ipsummet Ameramnunem seu califam cum filio suo obsidioni præfuisse, nec protosymboli meminere. Imo ipsimet scriptores Arabes, uti Elmacinus in Hist. Saracenica et Abul-Pharajius, *Amorium* a Mutasimo califa subactum esse tradunt. Non laudo hic alios scriptores Byzantinos, quia hi nihil de Theophilo habent, quod a Porphyrogenneta, qui initio sequentis sæculi vixit, non acceperint. Denique autumat Bollandus captos sanctos martyres circa annum DCCCXL, et postea anno DCCCXLVII peremptos. Sed an. DCCCXXXVIII *Amorium* eo anno captum docuimus. Basilius Macedo ædem in honorem horum SS. excitavit in palatio Pegano, teste Porphyrogenneta in ejus Vita num. 90.

21. *Pippinus Aquitaniæ rex declaratur.* — Annalista Bertinianus ad hunc annum scribit : « Carolus (Francorum rex) agrum Floriacum in quo S. Benedicti monasterium consistit, duodecim ab Aurelianorum urbe leugis, veniens, Pippinum Pippini filium suscipit, et receptis ab eo sacramentis fidelitatis, quatenus ita deinceps ei fidelis, sicut nepos patruo existeret, et in quibuscumque necessitatibus ipsi pro viribus auxilium ferret, totius Aquitaniæ dominatum sibi permisit, præter Pictavos, Sanctonas et Ecolismenses. Unde et omnes Aquitanici, qui eatenus cum Carolo fuerant, ad eumdem Pippinum continuo sui conversionem efficere studuerunt.

22. *Irruptio Normannorum in Franciam.* — « Beneventani cum Sarracenis, veteri discordia recrudescente denuo dissident. Nortmanni alveo Sequanæ remenso maria repetunt, cuncta maris loca finitima diripiunt, vastant, atque incendiis concremant. Sed licet peccatis nostris divinæ bonitatis æquitas nimium offensa, taliter Christianorum terras et regna attriverit : ne tamen etiam pagani improvidentiæ, aut certe impotentiæ Dominum omnipotentissimum ac providentissimum impune diutius insimularent, cum a quodam monasterio Sithdiu nomine direpto incensoque, oneratis navibus repedarent, ita divino judicio vel tenebris cæcati et insania sunt perculsi, ut fertur,

commotus animo rex Oricus, ad Illudowicum regem Germanorum legatos pacis gratia destinat, captivitatem (legendum, captivos) absolvere thesaurosque paratus pro viribus restituere.

23. *Variæ civitates ab eis devastatæ.* — « Dani, qui anno præterito Aquitaniam vastaverant, remeantes Sanctonas invadunt, confligentes superant, quietisque sedibus immorantur ». Monasterium Sithivense, hodie sancti Bertini nomine appellatum, inclusum est muris Audomaropolis. Folcardus autem Sithivensis monachus, qui sæculo xi floruit, in Vita S. Bertini abbatis Sithivensis, sæc. III Benedict. part. I recitata, lib. 1, cap. 11, hanc Normannorum incursionem in annum sequentem differt, aitque, regnante Carolo, Adalardum monasterii S. Bertini abbatem hujus corpus *anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quadragesimo sexto*, secretiori quam prius fuerat loco locasse, et non multo post temporis intervallo Normannos in eam regionem irrupisse, nullumque in eo monasterio monachum *præter quatuor palmam martyrii præstolantes* invenisse, quia alii, omnisque pæne nobilitas ad tutiora loca fugerat. « Nec modo semel, verum bis terque Sithienses fines profligare non cessarunt, donec prædicti sancti meritis multipliciter attriti in vaginam suam compulsi sunt regredi. Tantis divinæ ultionis cladibus hanc terram (nempe Morinorum) ferme centum annis occupantibus, denuo quasi quodam diluvio diluitur his decocta tribulationibus », inquit Folcardus, qui tamen in anno primæ irruptionis memorando erat; cum in Chronico Nortmannico a Duchesnio tom. II Hist. Franc. et in lib. de Gestis Normannorum in Francia auctore incerto scriptis, et ab eodem Duchesnio in Historiæ Normannorum scriptoribus publicato, legatur, *Normannos* hoc anno monasterium *Sithivense*, diripuisse. De duabus aliis eorumdem in idem monasterium irruptionibus suo loco agetur.

SERGII II ANNUS 3. — CHRISTI 846.

1. *Sarraceni vastant Basilicas SS. Petri et Pauli.* — Christi annus octingentesimus quadragesimus sextus, Indictione nona, qui sequitur, extitit Ecclesiæ Romanæ lugubris : siquidem, peccatis ingravescentibus, Deus ad indignationem provocatus implevit illud Ezechielis[1] : « Adducam pessimos de gentibus, et possidebunt sanctuaria eorum ». Et quod subjicit[2] : « Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, et desiderabile oculorum vestrorum, et super quo pavet anima vestra ». Nam Sarraceni ex Africa instructa classe venientes, improviso agmine suburbia trans Tiberim posita deprædati sunt, et ipsas sacrosanctas Basilicas principum Apostolorum Petri et Pauli auro, argento, gemmisque locupletes spoliarunt. Evenit plane juxta illud Habacuc[3] vaticinium, quo dicitur : « Admiramini, et obstupescite, quia factum est opus in diebus nostris, quod nemo credet, cum narrabitur. Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram et velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua. Horribilis et terribilis est : ex semetipsa judicium, et onus ejus egredietur. Leviores pardis equi ejus, et velociores lupis vespertinis ». Imo (quod et luget Hieremias[1]) : « Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli ». Ut quod dictum est de Chaldæis olim, virga furoris Domini ad infligendas plagas delinquentibus filiis, hoc tempore per aliam gentem, illa deteriorem atque crudeliorem, expletum sit, cum Sarraceni, ad punienda populi Christiani peccata, ex Arabia in Occidentem immissi sunt.

2. Cæterum non Christiani ut Judæi, neque Basilicæ principum Apostolorum ut templum Hierosolymorum, libera potestate traditæ sunt in manus Sarracenorum, neque ut illi in manus Chaldæorum : de illis siquidem dictum[2] : « Plaga inimici percussi te castigatione crudeli ». De istis autem[3] : « Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum : misericordiam autem meam non dispergam ab eo ». Siquidem non permissi sunt isti Urbe potiri, quam appetebant, nec ipsas Apostolorum Basilicas inflammare, vel solo prosternere, aut effodere veneranda corpora

[1] Ezech. VII. — [2] Ezech. XXIV. — [3] Habac. I.

[1] Thren. IV. — [2] Hier. c. 30. — [3] Psal. LXXXVIII.

Apostolorum, sacrosque in ventum dispergere cineres sanctorum martyrum; intacta enim ipsa penitus remanserunt, intentis illis prædæ tantummodo, omnium hominum avarissimis ac rapacissimis. « Misit[1] tunc manum suam hostis ad omnia desiderabilia ejus », et (quod sequitur) « occidit omne, quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, cum effudit Deus quasi ignem indignationem suam » : et dixit percussoribus : « A sanctuario meo incipite ». Etenim spoliatæ auro fuere, quo erant contectæ confessiones, eodemque altaria nudata, omnia ornamenta direpta, et portæ ipsæ eo, quo opertæ erant, argento exspoliatæ. Attigit autem ista potius quam descripsit Anastasius in Leone quarto, Sergii, de quo agimus, successore. Vetus Francorum chronicon editum a Pithæo, hoc id factum anno docet paucis istis : « His temporibus, anno videlicet Redemptoris octingentesimo quadragesimo sexto, Mauri (sic nominat degentes in Africa Sarracenos) Romam cum exercitu venientes, cum non possent Urbem irrumpere, Ecclesiam S. Petri vastaverunt ». Deprædati scilicet eam, quam ornamentis exutam reddiderunt plane deformem. Nullum tamen Basilicas illas Apostolorum Petri et Pauli, extra Urbem positas, incendium passas esse, columnæ omnes a tempore Constantini in Basilica Vaticana quadruplici dispositæ ordine, et in Basilica sancti Pauli a tempore Valentiniani junioris adhuc integræ, igne intactæ demonstrant; secus vero quæ in Basilica Lateranensi, post multa sæcula ictu fulminis conflagrata residuæ videntur, clamant, quam ex igne sunt passæ, jacturam.

3. *Sarraceni post monasterii Cassinensis aggressionem divina ultione perempti.* — Quamvis autem Annales Francorum tradant Basilicam tantum Petri principis Apostolorum ejusmodi passam esse damnum, Leo tamen Ostiensis atque Anastasius in Leone idem affirmant de Basilica Pauli Apostoli, extra Urbem posita via Ostiensi ; at cum inter utramque medius fluat Tiber, haud adeo liberum esse potuit Sarracenis ipsam statim invadere, ut non aliquod temporis spatium intercurreret, quo ejus sacra ornamenta potuerint in Urbem inferri. Sed audiamus[2] Leonem ipsum, qui Cassinatis monasterii historiam texens, hæc ait : « His temporibus, præsidente Sedi Apostolicæ Sergio secundo, qui Ludovicum imperatorem coronavit, ingens Sarracenorum multitudo, ex Africa classe Romam devecta, Ecclesias SS. Apostolorum Petri et Pauli omnino deprædati sunt; multis illic interfectis, per Appiam viam iter aggressi, ad Fundanam civitatem pervenerunt : quam cum igne succendissent, cunctosque illic cives partim cepissent, partim interemissent, omniaque in circuitu vastassent, secus Cajetam applicantes castrametati sunt. Adversus hos missus a Spoleto Francorum exercitus, turpiter superatus aufugit, quos Sarraceni persequentes, tandem ad loca vicina monasterio trans flumen, quod Carnellum dicitur (antiquitus Liris) applicuerunt. Ecclesiamque sancti Andreæ Apostoli igne combusserunt, atque ad cellam sancti martyris Apollinaris pervenientes in loco, qui Albianus dicitur, e vestigio ad hoc monasterium Cassinense videlicet, quod fama jamdudum vulgante compererant, quodque tunc præsentialiter oculis ex eodem loco cernebant, omni annisu properare curabant; tardiore tamen hora prohibiti, ibidem tentoria figunt ea intentione, ut die huc altero properantes, cœnobium omne destruerent, et quæque hic reperissent, cuncta diriperent, omnesque hic degentes gladio trucidarent. Maxima tunc erat cæli serenitas, tantaque prædicti fluvii siccitas, ut pedibus illum quispiam transvadare potuisset. Itaque cum ad fratrum aures hujuscemodi nuntius pervenisset, mortemque tam subitam tamque horrendam sibi imminere conspicerent, maximo timore perterriti, omnes nudis pedibus, cinere aspersi capita, cum litaniis ad B. Benedictum conveniunt, orantes Dei clementiam, ut illorum animas misericorditer suscipere dignaretur, quorum corpora tam repentinæ morti tradere judicio suo instituisset.

4. « Tota igitur nocte fratribus in oratione pernoctantibus, sanctæ memoriæ abbas Apollinaris, de quo supra retulimus, reverentissimo abbati Bassacio apparens dixit : Quare fratres ita turbamini, vel cur ita mœstum geritis animum? Cui cum Bassacius diceret : Propter mortem, pater, omnium nostrum, quam ante oculos cernimus, hujusque loci desolationem, quam præstolamur. Nolite, inquit ille, ultra metuere, omnemque ex animo mœstitiam ac sollicitudinem pellite : Benedictus enim pater, vestram a Domino ereptionem obtinuit; ipsumque vobis venisse in auxilium pro certo noveritis : vota tantum vestra ac preces ad Dominum ex corde profundite. Nos enim id una vobiscum ante conspectum Domini facimus. Et dubitare nolite, ullam vobis, neque huic loco ex infidelium ferocia gignendam esse molestiam. Cum autem experrectus abbas hæc omnia fratribus indicasset : universi procidentes in faciem, cum lacrymis ac singultibus, magnisque clamoribus cœperunt Deo laudes et gratias reddere, eumque immensis jubilationum vocibus glorificare atque benedicere, qui illos B. Benedicti precibus ab imminenti periculo dignaretur eripere; quodque supererat noctis spatium, in hymnis ac Dei laudibus duxere pervigiles.

5. « Fidelis plane Deus in verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, qui justo polliceri dignatus est dicens[1] : Invoca me in die tribulationis, eripiam te et glorificabis me. Cum ecce post paululum, cælum, quod diximus, nulla fuscabat nube, repente nubibus tegitur, coruscant fulgura, tonitrua mugiunt, et adeo vehemens inundatio pluviæ erumpit, ut fluvius, quem supra diximus,

[1] Thren. II. — [2] Leo Ostiens. l. I. c. 29.

[1] Psal. XLIX.

ultra ripas excrescens, undique se late diffunderet. Mane igitur Sarraceni surgunt, et ad fluminis appropinquantes oram, intelligunt cujus vada die præterito pedibus (ut diximus) transire potuissent, nunc se ripas vix posse contingere. Diligenter itaque navem aliquam inquirentes, cum omni transmittendi fluminis spe frustrati essent, dolentes se eam prædam amisisse, qua abire onusti cogitabant (ut sunt barbaræ immitisque naturæ) frementes, digitos sibi cœperunt manusque præ furore corrodere. Cellas itaque hujus cœnobii sanctorum martyrum Georgii ac Stephani titulis nobiles igne succendentes, per duos Leones (sic dictam viam) Cajetam ad sua castra reversi sunt. Post aliquot dies, cum ad propria redire disponerent, debilitatos ac subnervatos equos omnes dimisere, conscensisque navibus, iter in Africam aggrediuntur. Cumque patriæ proximi vicinos jam intuerentur montes, et nautico more plausu inter se et gratulatione perstreperent, repente conspiciunt naviculam quamdam inter suas huc illucque crebro discurrere, duos tantum homines habentem, quorum unus pulchra canitie clerici speciem præ se ferebat, alter habitu monachus videbatur. A quibus solerter inquisiti, unde tam hilares, tamque festivi remearent, quidve gessissent : ex Italia se atque ex Roma ipsa redire, ibique cædes ingentes, rapinas atque incendia patrasse fatentur : Petri, inquiunt, et Pauli Ecclesias vastavimus ; ad Benedicti vero prædandum monasterium, quoniam objectu amnis ire nequivimus, cellas ejus trans ripam positas igne succendimus. Cumque vicissim et ipsi quærerent, quinam et ipsi essent, hujusmodi ab eis accipiunt responsum : Nos, inquiunt, illi sumus, quorum domos diripuisse, ac succendisse ita gloriamini ; verum quinam simus, continuo ex eventu discetis. His dictis, repente evanescunt, tantaque e vestigio procella subsecuta est, ut naves omnes partim se collidentes, partim in montes ac scopulos impulsæ, naufragium fecerint, vixque pauci evaserint, per quos cæteris ista innotescerent. Hoc ordine Petrus Apostolus suas injurias vindicavit, et Benedictus suum monasterium liberavit ». Hucusque Leo Ostiensis.

6. Ita plane et cum olim Wandali ex Africa pariter parata classe venientes, deprædati sunt Urbem, naufragio redeuntes magna ex parte periere, ut suo loco superius dictum est ; cum tamen illi præ reverentia abstinuerint a deprædatione trium principalium Basilicarum : ut non mirum sit, si ipsi tantorum scelerum rei naufragio periere una cum Basilicarum ornamentis furto sublatis. Haud enim passus est Deus, ut aurum, argentum et gemmæ, quibus sacræ vestiebantur confessiones, et ornabantur altaria, nefandorum hominum profano usui manciparentur. Porro de eodem naufragio Sarracenorum meminit Anastasius in Leone Sergii successore.

7. *Synodus Parisiensis.* — Hoc eodem anno Francorum episcopi, qui anno superiori Meldis convenerant, et complura statuerant regi in primis, et universo populo Christiano proficua, rursus Parisiis Synodum habuere, ut quæ habentur Acta ejus intexta Meldensi Concilio, declarant his verbis :

« Quia vero mox post absolutam Synodum, nec admonitionis episcopalis congruentia variis eventibus præpedita potuit subsequi, nec admonitionis efficacia promereri : prædicti venerabiles episcopi una cum æque venerabili Guntbaldo Rothomagensi archiepiscopo ac coepiscopis suis, consensu suprascripti gloriosissimi regis Caroli, anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quadragesimo sexto, kalendis Martiis, Parisiis convenerunt, et cœptum divinum negotium pertractantes, ut ad perfectionem debitam, propitiante Christo, perduceretur, satagere studuerunt ». Ubi autem convenere, præfati sunt ista : « Sicque per septiformis Spiritus sancti virtutem nos omnes, licet indigni, Christi tamen vicarii, et Apostolorum ipsius successores omnem hominem (omni homini) [ecce jam non modo septies, verum et octies intuitu meriti stabulario repromissi ; quod super erogaveris, inquit, cum rediero [1], reddam tibi, convenientes, ut vel nunc in hac octava, quæ resurrectionem prætendit, conventione, a mortuis operibus communiter resurgamus] consilium Dei juxta Pauli [2] vocem annuntiamus, et mundos nos a sanguine audientium exhibemus : indeque non obedientibus, quam non optamus, iram, ac indignationem, ac tribulationem, sicut idem sanctus [3] Apostolus docuerat, denuntiamus : omni autem obedienti et operanti bonum, et perseveranti in bono, Christi Dei nostri vice promittimus, quem et exposcimus, gloriam et incorruptionem, et vitam æternam in sæcula sæculorum. Amen ». Hæc tunc Patres. Et quidem ut pronuntiaverunt, factum est, ut ira, indignatio ac tribulatio super regem et principes effunderetur, qui constituta a sanctis episcopis contempserunt, ut declaraverunt eventa.

8. *De usurpatis Ecclesiarum bonis querelæ, et mala inde derivata imperatoribus.* — Sanctis enim episcoporum admonitionibus atque Decretis magna animositate adversati sunt in primis ipsi religionis obliti regni principes. Quod enim abbatias et alias res Ecclesiasticas iidem a rege Carolo in beneficium accepissent, apud ipsum conquesti, magna importunitate molesti, Patrum Decretis adversantes adegerunt eum, ne cunctos canones in Concilio Meldensi sancitos acciperet ; sed ut rejectis aliis, ex ipsis paucos tantum suscipiendos esse decerneret. At suo ingenti damno auscultavit magis comitibus suis, quam Dei sacerdotibus. Siquidem factum est, ut novis Northmannorum incursionibus, ejus regnum Deus affligi permiserit, atque iniquissimas ab eis propositas subire leges coactus sit ipse, qui a Patribus sancte pieque statutas recusavit accipere : quando autem accide-

[1] Luc. x. — [2] Act. xx. — [3] Rom. ii.

rint ista, suo loco dicturi sumus. Nunc vero quæ manifestant hæc, quæ diximus, hic reddamus. Ad finem enim Capitularium librorum regum Francorum post quartam Additionem, ista sequentibus capitulis affixa antiquitus inscriptio litteris grandiusculis legitur :

9. « Quæ sequuntur capitula, excerpta sunt a domno Carolo, domni Ludovici imperatoris filio, et principibus ejus ex capitulis, quæ anno octingentesimo quadragesimo sexto ediderant episcopi in Synodis, Wenilo scilicet cum suffraganeis suis, Gunthaldus cum suffraganeis suis, Vismarus cum suffraganeis suis, Hincmarus cum suffraganeis suis. Et oblata sunt eidem principi, sicut ipse jusserat, collecta ad relegendum in Sparnaco villa Rhemensis Ecclesiæ. Et quia factione quorumdam motus est animus ipsius regis contra episcopos, dissidentibus regni sui primoribus ab eorumdem episcoporum admonitione, et remotis ab eodem Concilio episcopis, ex omnibus illis capitulis hæc tantum observanda et complacenda sibi collegerunt, et episcopis scripto tradiderunt, dicentes: Non amplius de eorum capitulis acceptasse, quam ista, et ista se velle cum principe observare ». Hæc sunt, quæ sequuntur capitula undeviginti, excerpta ex dicto Meldensi Concilio, quibus perperam facta principis corrigerentur: quorum causa in se divinam provocavit ultionem. Unde perspicuum est declaratum, quam male consulant politici regibus, cum Ecclesiastica jura, regnandi causa, proculcanda proponunt, ut nulla via sit hac magis aperta ad regni ruinam, quam cum jactura rerum Ecclesiasticarum ipsi male consulitur. At quinam erant isti, qui contradicebant, nisi principes, qui sibi abbatias atque monasteria vindicassent? adversus quos sunt etiam Lupi abbatis Ferrariensis querelæ, hic recitandæ ex Epistolis ab eo tunc ad diversos, in primis ad Lotharium scriptis, cum sua ipsius abbatia a quodam principe ex illis invasa esset. Sed audi [1] eum :

10. « Domine præcellentissime Auguste, nos fratres ex cœnobio Ferrariensi, multis et maximis hoc anno pressi angustiis, erubescimus, quod toties celsitudinis vestræ majestatem inquietare compellimur: tamen recordantes, quod pro vobis fideliter oravimus et oramus, et promissionem adjutorii vestri tenentes, non desperamus nos impetraturos, quod petimus. Cellam sancti Judoci, quam Magnus Carolus quondam Alcuino ad eleemosynam exhibendam peregrinis commiserat, beatæ memoriæ pater vester nobis ea ratione concessit, sicut edictum illius attestatur, ut quod eleemosynæ superesset, in nostrum usum cederet. Hanc per surreptionem Rhuodingus a vobis obtinuit, nobisque legitimam donationem patris vestri repetentibus in posterum (imposturæ) crimen inurit. Unde petimus, ut inspecto edicto patris vestri, pro reverentia beati Petri et beatæ Mariæ et Pauli (apud quos communem Dominum pro vobis exoramus) sic hoc negotium terminare dignemini, ut non solum invasor cellæ illius in præsenti juste redarguatur; verum etiam posteris calumniandi nobis occasio auferatur. Nam etsi dominus noster, pater quondam vester, hoc nobis munus non concessisset, tam intente pro vobis laboravimus et laboramus, ut si eamdem cellam, aut amplius quid a vestra excellentia peteremus, non esse nobis denegandum, unanimiter confidamus. Ipse autem Deus inspiret prudentiæ vestræ, ut sicut hoc scandalum vestro tempore cœpit, ita etiam per vos firmissimum finem accipiat, ut hoc beneficio et nos et posteri nostri pro vobis et filiis vestris nitamur Deum attentius implorare; vosque sic tribuat imperare in terris, ut æternum regnum possideatis in cælis ». Hæc ad Lotharium imperatorem Lupus, cum nondum facta regni divisione, eam regionem idem Lotharius possideret. Cæterum exanditus Lupus abbas, puto, fuisset, ut intrusus ille recederet: sed postea ab alio item sæculari homine rursum invasa illa cella fuit, cum sub regno Caroli ex facta divisione posita esset.

11. Siquidem Odulphus comes eam sibi dari ab ipso Carolo impetravit, ut docet idem Lupus in Epistola ad Hugonem, ubi hæc verba: « Cum [1] mihi quod nec timueram, nec (ut opinor) merueram, contigisset, ut dominus rex Cellam cœnobii nostri (unde edictum et ipsius et patris ejus domini Ludovici serenissimi Augusti habemus nobis oblatum) Odulpho comiti daret, etc. » Ista plane sunt, quæ comites a regibus impetrare, et ab illis inique tradi (ut vides) consueverunt, unius Lupi exemplo satis patefacta. Qui quidem quantum laboraverit, ut recuperare posset, litteræ ejus tum ad Carolum regem, tum ad diversos apud eum potentes missæ docent, ex quibus hic aliquas reddamus memoratu dignas, quibus plenius intelligas malorum omnium, quibus his temporibus regnum Francorum afflictatum est, causam. Nam ad Hincmarum Rhemensem episcopum, qui huic interfuit Synodo, hanc scripsit [2] Epistolam :

« Non sum nescius, cum tantis divinæ gratiæ muneribus abundetis, ultro vos cogitare, apud principem juvandi bonos facultatem divinitus accepisse, ut quod in se non habent, in vobis possideant, et remunerandæ vestræ industriæ materiam præbeant. Proinde familiaritatis fiducia moneo, ut dum tempus habetis, usuram talenti multiplicare curetis, ut instar solis benevolentiæ vestræ splendor cunctos irradiet, neque quemquam excipiat, nisi qui superba cæcitate lucem justitiæ adspernatur. Nobilitatem vestræ generositatis ornat eruditio salutaris, altitudinem officii commendat religio professionis. Hæc vestræ celsitudini, non arrogantiæ vitio, sed amicitiæ studio scripsi, ut quoniam in vobis et nobilitas et sapientia convenerunt, quantum hæc societas valeat, etiam nolentibus

[1] Lup. Ep. XI.

[1] Lup. Ep. LXXXVIII. — [2] Lup. Ep. XLII.

emineat, qui ipsa quoque lumina Ecclesiæ obscurare contendunt.

12. « Loci nostri factura vobis nota est, ut scilicet rex cellam nobis nulla mea culpa subtraxit, quam pater ejus etiam edicto contulerat. Quod cum comperisset, monachicam religionem apud nos durare non posse, nisi facultatum fulciremur augmento. Itaque ad tantam inopiam devoluti sumus, ut hoc anno vix duorum mensium frumenti sustentaculum habeamus; famuli, quorum servitio carere non possumus, pæne nudi sunt: nec quid his faciamus, habemus. Plerique fratrum nuditatem attritis atque scissis vestimentis vitare coguntur. Hospitalitatem paupertate compellimur imminuere, et hoc turbulento reipub. tempore his expensis, quæ majores nostri congregaverunt, a rege clementiam, a communi Domino patientiam flagitamus. Itaque tædio necessitatum afflictus, vacationem officii, ad quod a fratribus et electus sum, subinde cogito. Verum ab ea, et sæcularium perniciosa voracitate et impatientiæ crimine, si in tanta perturbatione eosdem fratres relinquam, deducor. Cum enim pro viribus, imo ultra vires regi servierim, et pro eo semper intente orem, non solum ut aliquid mediocritati nostri cœnobii conferret, non merui, verum etiam hanc notam incurri, ut partem ejus optimam sæculari homini traderet non regendam, sed evertendam. Fecerit hoc mea vilitas : cur tantorum virorum, qui mecum Deo serviunt, est contempta sanctitas? Vestro admonitu nosse debet, esse inter nos aliquos, de quibus merito Scriptura [1] testetur : Voluntatem timentium se faciet; et [2] : Qui tangit vos, quasi qui tangit pupillam oculi mei.

13. « Quid ei sæcularis illius excellentia contulit? Numquid ille postea gentem aliquam barbaram subjugavit? aut hoc sibi dissidens regnum composuit? At si votum quo, vobis credo suggerentibus, in Ecclesia beati Dionysii se obligavit, ex integro absque respectu ullius personæ Deo persolvisset, imo primo consiliis, quæ quæsita et inventa sunt acquievisset, jam eum regnare in pace fecisset ille, de quo sacræ continent litteræ [3] : Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

« Canones eosdem, sive (ut vos vocatis) capitula meo stylo nunc comprehensa vobis direxi, de quorum æquitate, credo, ætas posterior judicabit, et devotionis meæ non erit immemor cordium renumque scrutator. Vos autem interim mihi, quæso, ut quibuscumque similia patientibus, Mardochæi constantiam, Esther pietatem impendite, ut hostes famulorum Dei vestra diligentia, imo divina virtute, non ut tempore, cujus mentionem facio, ad suam perniciem, sed ad perpetuam salutem vincantur et opprimantur. Bene vos valere optamus ». Hæc ad Hincmarum Lupus.

14. Audisti, lector, quam libere sicut vere testetur, nihil prosperum uspiam cessisse Carolo, ex quo in bona Ecclesiæ manus misit. Sed nec in posterum dexterum quidpiam eventurum, nisi resipisceret, protestatur scribens ad Ludovicum abbatem [1] regis intimum eodem argumento Epistolam, ad cujus finem ista : « Admonete igitur eum sui periculi, ut et sibi, et nobis, aliisque similiter a se afflictis consulat ; nec timeat Dominum nostra consolatione placare, quem non timuit acerba oppressione offendere. Siquidem generalis religiosorum assertio est, præter vindictam ultimam, quæ impendeat, nunquam eum felicitatis optatæ prosperitatem adepturum, donec redintegret Ecclesiam, quam divisit, et gravibus ac maturis bonorum, hoc est, timentium Deum consiliis acquiescat ».

Sed resistente adhuc rege, rursum interpellat ipsum Hincmarum episcopum Rhemensis Ecclesiæ, ad quem scribens, hæc inter alia [2] habet: « Elaborare dignemini, ut se rex tanto peccato exuat, et nos tam ingenti penuria liberet; ne tam eum nostra oratio sublevet, quam afflictio importabilis deprimat. Siquidem vestra suggestione institutus magnam potest habere opportunitatem, ut quod perperam fecit, immutet; scilicet, si sæcularibus, quibus res Ecclesiasticas impertitus est, enumeret, quæ seipsum et illos post consecuta sint incommoda, nec iratum Deum, nisi sua ei restituant, esse placandum ». Hæc et alia multa id genus ingerit, ostendens contra propria commoda laborare regem, et pro hostibus suis rem gerere semper, cum res Ecclesiasticas inconcessas attingit. Sed quæ ad Carolum ipsum scripserit videamus; sic enim se habet ad eumdem regem data [3] Epistola :

15. « Omnipotentis Dei, quæso, recordamini, qui gratis dedit vobis vitam, nobilitatem, pulchritudinem, potentiam, laudabilemque prudentiam, et quod majus est omnibus, sui cognitionem. At honorate eum in servis ejus, quia ipsi utpote habenti omnia, conferre nihil potestis. Polliceri dignatus est ille [4] : Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Estote nobis nimium indigentibus misericordes, ut pro nobis beatitudinem misericordiam ipse vobis restituat.

« Plus minusve quadriennium est, ex quo septuaginta duo monachi, quos ad eorum votum, electionemque mihi commisistis, quive indesinenter vobis in diversa occupatis pro salute ac prosperitate vestra excubant, propter abstractas facultates patiuntur incredibilem vestimentorum, leguminum ac piscium indigentiam, et publica hospitalitas peregrinis, juxta constitutionem piorum regum exhibenda, intermissa est; famuli monasterii squalore torquentur et frigore, nec possunt subvenire miseris, quoniam ab aliis multitudo collecta, mihi relicta est, et copia, unde sustentabatur, ablata.

[1] Psal. CXLIV. — [2] Zach. II. — [3] Prov. XXI.

[1] Lup. Ep. LXIV. — [2] Lup. Ep. LXIII. — [3] Lup. Ep. XLV. — [4] Matth. V.

16. « Siquidem intercedente matre vestra serenissima, pater vester Ludovicus Augustus remedium animæ suæ ad salutem posteritatis supplementum hoc cœnobio nostro contulerat. Nec tamen cum id haberemus, noxia diffluebamus abundantia, ut in delicias incompetenter solveremur, quia quæ regula concedit, integris facultatibus monasterii vix poterant procurari : nunc autem longe pauciora consecuti, abstinemus inviti, algemus coacti ; pueros, senes, atque infirmos propter inopiam non fovemus. In tanta calamitate patri et matri vestræ quotidianas preces, et annuum officium persolvimus, quasi quod illi contulere, possideamus. Fecerunt enim illi totum, quod potuerunt, et domum suam robustissime firmaverunt.

« Tangat itaque vos affectus eorum, per quos esse cœpistis : instaurate illorum eleemosynam, ingenti periculo hactenus intermissam, nec obliviscamini nostri : etenim vos jam eleemosyna indigetis. Tempus est, ut Dei timor atque amor vestram compungat mentem, quia jam pervenit corpus ad virilem ætatem. Nec differatis, quæso, ulterius bonum, quod vos velle dicitis : quoniam cum nesciatis quid superventura pariat dies : tamen quia nobiscum quotidie ad ejus judicium tenditis, cui verissime dicitur : Tu[1] redde unicuique juxta opera sua : dubitare non potestis. Horribile[2] est autem incidere in manus Dei viventis. Nec vero dicere dignemini, vos non posse. Siquidem, ut ait Apostolus[3], Deus non irridetur. Scit ille quantum potestis conferre, qui nonnisi quod justum est exigit, nec trepidetis timore, ubi non est timor.

« Audete potius benefacere, si in hac vita prospere, et in futura feliciter desideratis regnare. Cur enim non constanter audeatis immutare, quod nullus, justum esse, possit ostendere? Consensu bonorum omnium justum est, quod poscimus, possibile regali potentiæ, necessarium nobis, utile non tam nobis quam vobis : nos enim ex hoc beneficio temporalem consequemur usum, vos autem accedentibus aliis bonis, præmium sempiternum.

17. « Flectant igitur pietatem vestram justissimæ supplicationes, humillimæ preces, quas maxima extorquet egestas. Et ut nunc perficere dignemini, quod tunc firmissime concessistis, cum vobis Davidicum illud fixum est, quod locutus sum. Namque nec aliter decet vestram nobilitatem atque probitatem, quæ omnibus imitabilis esse debet, nec vero aliter convenit vestræ saluti ac reipubl. paci. Nos autem nec in debito famulatu reddendo inveniemur segnes, et in placanda vobis, quantum poterimus divinitate, curabimus esse ferventes ». Hucusque ad Carolum Epistola Lupi, ad quem dedit quoque ejusdem argumenti aliam. Sed et fatigavit alios regis intimos, viros religiosos, et inter alios[4] Marcuvadum abbatem Pruniacensem, ad quem de his extat[1] Epistola, nec destitit quousque tandem ablata restituta sunt, ut ipse pluribus fatetur litteris[2]. At de his hactenus.

18. *S. Joannicii obitus.* — Quod ad res pertinet Orientales, hoc eodem anno, tertia die Novembris, magnus ille et sanctitate celebris, quem suis scriptis adeo laudavit Theodorus Studita, admirandis operibus clarus, virtutibus insignis, Joannicius anachoreta, de quo sæpe tomo superiori dictum est, ex hac vita migravit ad Dominum, annos natus centum quindecim, utpote, quem ejus vitæ Acta sincerissime scripta tradunt, anno decimo quarto Leonis Isauri imp. in hanc lucem ex utero materno progressum. Prænoscens autem S. Methodius patriarcha ejus ad Deum transitum brevi futurum, convenit eum, ut ejus Acta docent his verbis : « Quinto anno imperii Michaelis, qui Ecclesiam regebat Constantinopolitanam Methodius, cum magni Joannicii præscivisset excessum ad Dominum appropinquare, ad eum venit, et ultimas preces ab eo petiit. Ille autem cum maximi fecisset convenire Methodium, et in longum tempus cum eo produxisset sermonem, et deinde sacro cœtui, et recens electo gregi ea, quæ ad pietatem opus erant, suasisset, dicens ut immobiliter et stabiliter permanerent in fide Orthodoxa, neque everterentur a profanis vocibus hæreticorum, et inter se conservarent concordiam, neque blasphemam ac maledicam linguam moverent in pontificem, subjunxit, quod neque multum tempus post suum decessum viveret Methodius. Qua quidem in re non fuit falsus : tertio autem die, postquam hæc dixisset (erat vero tertius Novembris dies) Joannicius, spiritu quidem migrat ad eum, quem diligit, deductus a choris angelorum, corpus autem deponitur in loculo. Methodius autem, qui clarissime refulsit inter patriarchas, ipse quoque octavo mense post illius decessum, excessit ex hac vita quarto decimo Junii.

« Quænam sunt ea, quæ facta sunt in morte, et post mortem admirabilis hujus Joannicii? dissolutorum membrorum confirmationes, homines liberati a malignis spiritibus, si solum ad capsam illius accessissent. Quidni erat Joannicius iis rebus, vel post mortem glorificandus, cujus decessum columna ignis significavit iis, qui erant in monte Olympo ? »

Porro dies natalis ejus annis singulis una cum aliis sanctis in Ecclesia memorandus adscriptus fuit in Ecclesiasticis monumentis, utpote qui in magna obscuritate Orientalis Ecclesiæ, densa hæreticorum offusa caligine, uti cæleste sidus enituit, donec illis penitus effugatis, ipse reddita luce translatus a claritate in claritatem, in perpetua luce cum Deo regnat in sæcula. At de rebus anni hujus hic finis esto.

[1] Matth. XVI. — [2] Hebr. X. — [3] Gal. VI. — [4] Lup. Ep. LXXV.

[1] Lup. Ep. LV. LX. — [2] Lup. Ep. LXII. et Ep. LXXXVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6339.— Anno Æræ Hispan. 884.— Anno Hegiræ 232, inchoato die 28 Aug., Fer. 7.— Jesu Christi 846.
— Sergii II papæ 3. — Lotharii imp. 27. et 7 Michaelis imp. 5.

1. *Saraceni in Urbem Romanam irrumpunt.* — A num. 1 ad 7. Annalista Metensis hoc anno scribit : « His temporibus Mauri Romam cum exercitu venientes, cum non possent Urbem irrumpere, Ecclesiam sancti Petri vastaverunt ». Quod totidem verbis habet annalista Fuldensis a Baronio citatus. Hanc Saracenorum irruptionem fusius narrat annalista Bertinianus : « Mense Augusto Saraceni Maurique Tiberi Romam aggressi, Basilicam beati Petri Apostolorum principis devastantes, ablatis cum ipso altari, quod tumbæ memorati Apostolorum principis superpositum fuerat, omnibus ornamentis atque thesauris, quemdam montem centum ab Urbe millibus munitissimum occupant. Quos quidam dudum Hlotharii minus religiose adorsi, atque deleti sunt. Pars autem hostium Ecclesiam beati Pauli audiens a Campaniensibus oppressa, prorsus interfecta est. Hludowicus rex Germanorum adversus Sclavos profectus tam intestino suorum conflictu, quam hostium victoria conterritus, reversus est. Hlodoicus Hlotharii filius rex Italiæ cum Saracenis pugnans victus vix Romam pervenit ». Ante biennium enim postquam Romæ Longobardorum rex coronatus fuit, in Galliam non rediit. Idem de devastatione Romæ narrat Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam.

2. *Concilium Parisiense.* — A num. 7 ad 17. In Præfatione Concilii Meldensis hæc verba leguntur, quæ ostendunt deceptos esse tam Sirmondum tom. III Concil. Gall. ubi censuit, sub Leone IV duo Parisiis celebrata fuisse Concilia, quam Labbeum tom. VIII Concil. p. 39, qui recte quidem asserit, ea in unum debere compingi, sed qui valde hallucinatur, cum aliud in annum sequentem differt (1) : « Quæ bene », inquiunt Patres Concilii Meldensis, « inventa et semel statuta sunt, observatione indigent, ut ex vestigiis præcedentium didicimus, non retractatione. Nec solum studendum est nova cudere, sed et vetera conservare. Quia etiam mox post absolutam Synodum, nec admonitionis episcopalis congruentia variis eventibus præpedita potuit subsequi, nec monitionis efficacia promereri, prædicti venerabiles episcopi, una cum æque venerabili Guntboldo Rothomagensi archiepiscopo ac coepiscopis suis consensu supra scripti gloriosissimi regis Caroli, anno Incarnationis Dominicæ DCCCXLVI, XVI kalendas Martias Parisius convenerunt, et cœptum divinum negotium pertractantes, ut ad perfectionem debitam propitiante Domino perduceretur, satagere studuerunt ». Composita hæc Præfatio post celebrationem Conciliorum Lauriacensis, Coloniensis, Concilii apud Theodonis villam, Vernensis, Belvacensis, Meldensis ac Parisiensis, cum omnia in ea Præfatione memorentur, et omnia quæ in Meldensi aliisque citatis constituta fuerant capitula, in Parisiensi demum hoc anno absoluta fuerint, ut eadem Præfatio declarat.

3. *In duo non dividendum, nec in annum sequentem differendum.* — In hoc Parisiensi Concilio *Radberti* abbatis Corbeiensis rogatu Privilegium electionis et libertatis ejusdem monasterii confirmatum. Recitat illud Labbeus tom. VII Concil. pag. 1848, ejusque hoc initium est : « Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCXLVI, Indict. X, regnante per provincias Galliæ gloriosissimo atque serenissimo principe Carolo..... convenientibus nobis Galliarum episcopis ex regio præcepto Parisius ». Subscripsit Privilegio Gundbaldus Rothomagensis archiepiscopus cum aliis præsuli-

(1) Labbei sententiam quæ Concilium hoc Parisiense cum anno DCCCXLVII componit, novo hoc argumento asserendam suscipio. Auctor anonymus coævusque, qui Acta translationis sacrarum reliquiarum SS. Ragnoberti et Zenonis scripsit, narrationem suam ita exorditur : « Anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quadragesimo septimo, Indictione decima ». Vide Acta SS. ad diem VI Maii pag 620 : tum subdit sanctos illos Hervæo cuidam per visum apparuisse semel, iterum, et tertio. Secundam visionem ostensam asserit octavo kalendas Junii ; tertiam vero advenienle Christi Nativitate. His incitatus Hervæus, addit auctor, tandem adivit Waldricum Bajocensem episcopum ; sed absentem illum nactus, contulit sese ad Fereulphum Lexoviensem episcopum. Causa absentiæ Waldrici hæc proditur ab auctore : « Eadem die Waldricus ipsius civitatis episcopus crimine nefando fuerat apud gloriosum regem Carolum accusatus, et ob id quia ad sanctam Synodum ab eo congregatam convolaverat, defuit civitati, et in Synodo officium, a quo depositus fuerat, recuperavit ; et etiam donis adornatus plurimis remeavit ». Sermonem hic esse de Synodo Parisiensi, cui inter cæteros Valdricus etiam subscriptus legitur, nemo prudens dubitaverit. Igitur si die Nativitatis Christi anni DCCCXLVII, Valdricus a Synodo absolutus remeavit ad propria ; patet inde Synodum non quidem die XVII kalendarum Martiarum anni præcedentis, sed eadem die sequentis anni DCCCXLVII celebratam fuisse. Quis enim crederet illum jam absolutum toto ferme biennio a diœcesi sua abstinuisse ?
MANSI.

bus. Sed error irrepsit in Indictionem, et loco, *Indictione* x, legendum, *Indictione* IX, non vero duo Concilia Parisiensia statuenda ; hujusmodi enim errores in antiquis monumentis passim occurrunt. At, inquit Labbeus, tam in hoc Privilegio, quam in Præfatione Concilii Meldensis an. DCCCXLVI cum XVI kalendas Martias conjunctus, est annus Incarnationis a die XXV Martii, vel a Paschalibus feriis inchoatus, qui adhuc volvebatur apud plerosque Gallos anno DCCCXLVII, quo Indictio x obtinuit. Verum hoc sæculo sicuti et præcedenti in Actis publicis adhibitus est tantum annus Incarnationis a die Natali Christi deductus, et non nisi in Historiis aut libris hujusmodi Æra ab Annuntiatione B. Virginis vel a Paschate incœpta, quod etiam a paucioribus factitatum. Neque enim reperire est Acta publica hoc sæculo in Galliis confecta, in quibus annus Christi a. Paschate, vel a die XXV Martii initium sumat. Quare nec Concilium Parisiense in annum sequentem differendum, nec in duo Concilia Parisiensia partiendum. Sed Concilium Parisiense ad hunc annum pertinere, extra omne dubium ponunt conventus Sparnacensis, quem constat post illud congregatum fuisse.

4. *Conventus apud Sparnacum.* — Carolus rex omnium istorum Conciliorum capitula observari non præcepit. Annalista enim Bertinianus hoc anno scribit : « Carolus apud villam sancti Remigii Sparnacum, contra morem conventum populi sui generalem mense Junio habuit. In quo episcoporum regni sui pernecessaria admonitio de causis Ecclesiasticis ita flocci facta est, ut vix unquam reverentia pontificalis Christianorum duntaxat temporibus sic posthabita legatur ». Tom. II Capitularium regum Franc. referuntur capitula Caroli Calvi et tit. 7 enumerantur, quæ proceres regni ex omnibus istis Conciliis observanda voluere, et episcopis scripto tradiderunt, « dicentes non amplius de eorum capitulis acceptasse quam ista, et ista se velle cum principe observare », ut in veteri titulo hujus conventus legitur. Hi alii non erant, quam qui sibi abbatias et monasteria vindicarant, quique, ut ex Epistolis Lupi abbatis Ferrariensis a Baronio citatis liquet, ad restitutionem nunquam adduci potuere, ut recte Baronius tradit.

5. *Moritur S. Joannicius abbas.* — Ad num. 17. Mortem *S. Joannicii* abbatis sacrarum imaginum defensoris acerrimi accurate narrat hoc anno Baronius ex auctore ejus Vitæ apud Surium ad diem IV Novembris, ubi tamen Symeoni Metaphraste perperam attribuitur. In ea dicitur, *quinto anno imperii Michaelis*, tertia die Novembris *Joannicium* ad Deum migrasse. Nicetas Paphlago in Vita sancti Ignatii patriarchæ Constantinopolit. loquens de Iconomachis sectam suam damnantibus atque iterum ad hæreseos perniciem prolabentibus, ait : « Nicephorus vir eximius, adhuc superstes, et hic Methodius, divinitus decreta illorum exstirpatione, virique divini Joannicii impulsu in omnes hæreticos declarata, rectam adhuc viam incedere quærentibus, veritatis tramitem ostendit » , nempe Methodius, de quo ante locutus erat. Quod vero scribit auctor Vitæ S. Joannicii, huic Methodium per menses octo superstitem fuisse, verum non esse, anno sequenti demonstrabimus.

6. *Pax inter Francos et Brittones.* — Pax hoc anno inter *Carolum* Francorum regem et *Nomenoïum* Minoris Britanniæ ducem composita, et Aquitaniæ pars a Normannis vastata, ut anno superiori num. 6 ostendimus.

7. *Controversia de Partu B. Virginis.* — Per hæc tempora agitabatur quæstio de *Partu B. Virginis*, quæ in Germania primum agitari cœpit, et deinde in Franciam transiit per Ratramnum Corbeiensem monachum invecta. Huic adversatus est *Paschasius Radbertus* ejusdem loci cœnobita, ac dein abbas anno DCCCXLIV creatus, ut docet Mabillonius ex Chronico Corbeiensi Ms. in Elogio historico ejusdem Paschasii sæc. IV Benedict. part. 2, cap. 4. Controversia erat de Nativitate Christi, quomodo sc. ex utero B. Virginis prodierit, via communi an singulari, id est, extraordinaria et divina. Unum erat in quo conveniebant adversæ partes, nimirum Deiparam perstitisse Virginem ante partum, in partu, et post partum. Sed tamen Radbertus id ita ab adversariis adstrui dicit, ut idipsum quod confitentur, evertant. Totam igitur quæstionem tribus in rebus reponit *Ratramnus* in libro de Nativitate Christi, nimirum Christum *per naturæ januam, per solemnem parturitionis viam* ex utero sacratissimæ Virginis processisse, cap. 1 et seq. *vulvam aperuisse*; ac demum ita aperuisse, « non ut clausam corrumperet, sed ut eam suæ nativitati ostium aperiret; non quo violaret integritatem uteri, sed quo ventris palatium vacuaret », ex c. 5. Ex his omnibus in fine concludit, Christum naturaliter natum esse.

8. *De ea duos libros scripsit Radbertus.* — Mox in *Ratramnum* insurrexit Radbertus, ratus ex ejus libro Deiparæ Virginitatem ex obliquo seu ex consequenti impugnari. Et primo quidem libellum *de Partu Virginis*, quem abbatissæ et sanctimonialibus Suessionensibus dedicavit, scripsit : « Quæstionem, inquit, charissimæ, de Partu B. Mariæ Virginis mihi nuper allatam vobis persolvere decrevi, quoniam vos eam plurimum amare non ambigo : ut ex hoc sciatis quantum vos diligam longe diu a puero vester alumnus multo jam senio confectus ». Vulgato Radberti libro non statim acquievere adversarii, sed novis eum rescriptis denuo exagitarunt. Hinc data ipsi occasio scribendi alium librum, in quo conqueritur, quod suis non acquiescant dictis, sed ea audire dedignentur : hortaturque eos ad auscultandum B. Augustino, cujus ex Enchiridio testimonium profert in sententiæ suæ patrocinium : « Si », inquit Augustinus, « vel per nascentem corrumperetur ejus (sc. Virginis) integritas, non jam ille de virgine nasceretur, eumque falso, (quod absit) natum de Virgine Maria tota confitetur Ecclesia ». Quid ex hoc posteriori libro, quem dun-

taxat imperfectum habemus, consecutum sit, ex relictis hujus sæculi monumentis divinare non possumus; nam et *Ratramni*, ejusque sequacium posteriora (si qua fuerint) adversus Radbertum opera interciderunt, inquit Mabillonius in Præfat. ad partem 2 sæculi IV Benedict. cap. 3, ubi plura de hac controversia in cœnobiis sui ordinis orta. Illud certum, constantem semper in Ecclesia hanc sententiam fuisse, B. Virginem modo supernaturali concepisse et peperisse.

9. *Abbatiam Corbeiæ Gallicæ abdicat.* — Interfuit *Radbertus* Concilio Parisiensi die XIV mensis Februarii currentis anni congregato, jam abbas Corbeiensis obtinuit a patribus litteras in confirmationem immunitatis Corbeiensis, de qua immunitate agit Gualdo monachus in Prologo Vitæ S. Anscharii, ut observat Mabillonius in laudato Radberti Elogio historico :

Petrus illi contulit arram
Libertatis opem, sibi ne manus æmula dotem
Auferret per vim, vel eam subverteret olim.
Nupta semel soli post se non nuberet ulli,
Nec sibi rivalis præsul foret Ambianensis,
Neve bonis sponsæ præsumeret improbus esse.

Privilegium illud exemptionis a *Bertefrido* Ambianensi episcopo primum concessum fuit a *Clothario* Francorum rege hujus nominis III, extatque tom. I Concil. Gall. Interfuit etiam Radbertus Synodo Parisiacensi an. DCCCXLIX adversus Gotescalcum convocatæ, et non multo post anno incerto abbatiam Corbeiensem abdicavit, ac studia intermissa repetiit. Varios errores suo tempore confutavit; *Felicis* Urgelitani episcopi dogma de Christi adoptione passim in libris super Matthæum, et in Psalm. XLIV, ac *Claudii* Taurinensis episcopi, qui cultum sacrarum reliquiarum et peregrinationes elevare tentavit, lib. 11 in Matthæi caput 24 arguit; sicut etiam « quosdam novos assertores falsitatis, qui nulla alia esse genera pœnarum, neque loca tormentorum præter proprias conscientias hominum », affirmabant in eodem libro ad caput 25, quod in Joannem Scottum ejus erroris assertorem cadere non dubitat Mabillonius. Denique in Epistola Fredegardo scripta notat aliquos, qui de Eucharistia non recte sentiebant. Sed de ejus scriptis ac virtutibus longe plura suppeditabit idem Mabillonius, in ejus Elogio historico.

10. *Normannorum metu sanctorum reliquiæ alio transportantur.* — In Chronico de Gestis Normannorum in Francia a Duchesnio tom. II publicato legitur: « Anno Domini DCCCXLVI piratæ Danorum Fresiam adeuntes, provincias et Ecclesias vastaverunt, et populum in eis occiderunt. Quod audientes Flandrenses vicinarumque urbium pontifices et abbates, cum sanctorum suorum reliquiis ad sanctum venerunt Audomarum, quia muro valido et turribus atrium ejus divina providentia munitum erat. Isti sunt sancti, qui propter persecutionem illam pervenerunt ad idem castrum: sancti Bavo, Wandregisilus, Ausbertus, Wlfrannus, Wasvulphus, Piatus, Bainus, Vinnocus, et Austreberta virgo; et quadraginta annis eorum aliqui ibi permanserunt.

11. *Normannorum grassationes.* — « Eodem anno Northmanni Frisiam adeuntes, recepto pro libitu censu, pugnando quoque victores effecti, provincia potiuntur. Eodem etiam anno inferioris Galliæ, quam Britones incolunt, fines adeuntes, ter cum eisdem bellantes superant. Scoti a Northmannis per annos plurimos tributarii efficiuntur: Insulis circumquaque positis nullo resistente potiti immorantes ».

12. *Rastizes fit dux Moraviæ.* — Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam de Ludovico Germaniæ rege ad annum DCCCXLV loquens ait : « Ludovicus rex quatuordecim duces Bohemanos ad fidem conversos baptizari fecit ». Tum ad annum DCCCXLVI : « Ludovicus Marahensibus Sclavis (id est, Moraviis) compressis, Rastizen ducem constituit, et per Bohemiam cum gravi damno rediit ». Rastizes seu Rastilaus Moraviæ dux constitutus sæpius adversus Ludovicum rebellavit, regisque titulum affectavit, donec tandem an. DCCCLXX captus et excæcatus fuit, ut habet annalista Fuldensis. Eo Moraviam regente *sancti Cyrillus* et *Methodius* Slavorum apostoli Moravis fidem Christianam annuntiarunt, ut infra ostendemus.

LEONIS IV ANNUS 1. — CHRISTI 847.

1. *Sergius de causa Hincmari et Ebbonis scribit in Gallias.* — Qui sequitur annus, numeratur octingentesimus quadragesimus septimus, Indictione decima inchoatus, quo Sergius papa interpellatus litteris Lotharii imperatoris commoti admodum adversus electionem Hincmari Rhemensis archiepiscopi, legatos missurus in Gallias ad cogendam Synodum Rhemensem, in qua eadem causa cognosceretur, litteras scripsit ad Carolum regem, ut episcopos in ejus regno constitutos ad Synodum Trevirensem venire sineret : sed obice mortis ejusdem Sergii papæ, ad Leonem quartum ejus successorem res delata est. Quæ autem in eadem causa tum temporis transacta sint, Frodoardus [1] in sua, quam scripsit, historia Rhemensi hæc habet : « Imperator Lotharius contra Carolum fratrem suum odia et dissidia pro regno persequens, Hincmarum Caroli fidelissimum post ordinationem ipsius a papa Sergio Diplomate obtinuit, ut causa et lis depositionis Ebbonis (Ebonis vel Hebbonis) renovaretur. Quibus papa ad Carolum scribebat, ut Guntbaldum episcopum Rothomagensem cum Hincmaro et aliis episcopis sui regni, quos ipse Guntbaldus eligeret, ad Synodum Trevirensem ad legatos suos mitteret, et ibi rationes et scripta depositionis Ebbonis discuterentur. Verum legati papæ Sergii non venerunt, sicut determinatum fuerat. Idcirco Guntbaldus, consensu regis Caroli cum aliis episcopis Synodum indixit, ad quam auctoritate Sergii papæ Ebbonem Epistolis et nuntiis vocavit. Qui tamen nec in persona propria, neque per procuratorem, neque per litteras comparuit. Nihilominus Guntbaldus et alii episcopi, qui tunc erant Lutetiæ congregati, nimirum Wenilo metropolitanus Ecclesiæ Senonensis cum episcopis suis diœcesanis , Latranus archiepiscopus Turonensis cum suis suffraganeis, et Hincmarus cum suis episcopis provinciæ Rhemensis ad eum scripserunt, et illi diœcesi Rhemensi interdixerunt, prohibueruntque ne in posterum quemquam hujus diœceseos aut litteris, aut verbis, aut tabellariis sollicitaret, usquequo ipsemet ad eos veniret, ut ab illis in publica Synodo sententiam definitivam, juxta constitutiones canonicas et Apostolicas intelligeret. Idcirco ipse Ebbo nullam Synodum , nec Sedem Apostolicam interpellavit, nec de episcopatu Rhemensi, nec de ordine suo conquestus est. Et postquam episcopi et rex suis litteris Leonem papam de his omnibus, quæ gesta fuerant, certiorem fecissent, et hic ordinationem Hincmari, qui suam confessionem fidei Romam miserat, approbasset, eumdemque pallio donasset : ipsemet Ebbo adhuc quinque annos, usque ad annum Incarnationis Domini octingentesimum quinquagesimum primum vixit ». Hucusque de his Frodoardus.

2. *Sergius papa moritur munificentissimus erga Ecclesias.* — Sergius autem papa ubi sedisset annos tres et mensem unum, obiit pridie idus Aprilis. Hæc ex Anastasio, a quo etiam quæ post annum primum ab eo collata sunt diversis Urbis Ecclesiis ornamenta, ista produntur : « Ipse a Deo protectus præclarus Pontifex, pro remedio et futura animæ suæ retributione, fecit cameram præsepii Domini nostri Jesu Christi, quod absidi beatæ Dei Genitricis Dominæ nostræ connectitur, quæ Major ab omnibus nuncupatur, argenteis tabulis ac deauratis, habentibus historiam Dominicæ Incarnationis, atque Nativitatis beatæ Dei Genitricis Mariæ, magnifice atque præcipue, quod nullus prædecessorum Pontificum per tot annorum curriculum ad tantam decoris speciem perducere cogitarat.

« Hic vero præsul, cum de omnibus Ecclesiis sollicite curam gereret : etiam Basilicam S. Archangeli, quæ in cacumine Fajani (Hadriani) est constituta, latiorem quam pridem fuerat, a fundamentis perfecit, ac radiantibus picturis luculenter pingi jussit, ac sarta tecta ejus noviter restauravit, ubi et obtulit vestes de mizilo quatuor, similiter et vela quatuor.

« Idem vero almificus et beatissimus papa, scholam cantorum, quæ pridem Orphanotrophium vocabatur, et præ nimia vetustate in ruinam posita, atque confracta videretur, Dei annuente clementia, a fundamentis in meliorem, quam olim fuerat, statum, noviter restauravit. Sed et Basili-

[1] Frodoard. hist. Rhemens. l. III. c. 2.

cam B. Romani martyris, quæ non longe ab Urbe foris portam Salariam sita est, a fundamentis perfecit, quam etiam tituli SS. Silvestri et Martini parochiam esse decrevit.

« Fecit autem et Basilicam sancti Theodori martyris, quæ in Coranis videtur finibus posita, milliario ab Urbe trigesimo, quam etiam splendide picturis fulgentibus decoravit.

« Fecit autem in Basilica B. Petri Apostoli vestem de chrysoclavo, habentem in medio Salvatoris effigiem, et dextra lævaque ejus omnium sanctorum Apostolorum rutilantes figuras : quam etiam pretiosissimis gemmis prasinis et hyacinthinis perornavit.

3. « His igitur summo opere consummatis, ipse a Deo protectus beatissimus papa pia devotione sollicitus pro desiderabili dilectione sanctorum Silvestri et Martini, Ecclesiam, quæ sancto eorum nomini fuerat consecrata, quam ab exordio sacerdotii sui, usquequo ad Pontificatus culmen deductus est, strenue gubernavit, et quæ per olitana tempora detecta vetustate marcuerat, ruinisque confracta, diutina antiquitate lacerata manebat, Dei clementia annuente in meliorem pulchrioremque statum a fundamentis perfecit. Absidem quoque ipsius aureis musivo perfusam coloribus ingenti amore depinxit. Et ad honorem omnipotentis Dei ejusdem beatissimi præsulis corpus cum beatissimo Fabiano atque Stephano et Sotere martyribus et Pontificibus collocavit. Simulque Asterii martyris corpus cum sanctissima filia ejus, sanctoque Cyriaco et Mauro, Largo et Smaragdo, ac Anastasio et Innocentio Pontificibus, una cum sancto Quirino ac Leone episcopis, pariter Artemio, Nicandro et Crescentiano martyribus, cum quibus beata Soteris atque Paulina, necnon Memmia, Juliana et Quirilla, Theophiste et Sophia virginibus atque martyribus, et beata Cyriaca vidua cum aliis multis, quorum nomina soli Deo sunt cognita, eosque sub sacro altare dedicans collocavit.

Verum etsi Sergius cœpit, non tamen perfecit, sed inchoatum opus Leo papa quartus ejus successor absolvit, ut versus sequentes in abside musivo opere contexti testantur :

Sergius hanc cœpit præsul quam cernitis aulam,
Cui moriens nullum potuit conferre decorem,
Sed mox papa Leo quartus, dum culmina sumpsit
Romanæ Sedis, divino tactus amore
Perfecit solers, melius quam cœpta manebat,
Atque pia totam pictura ornavit honeste,
Cœnobiumque sacrum statuit monachosque locavit,
Qui Domino assiduas valeant persolvere laudes.
Talibus ut donis cælestia scandere possit
Regna, quibus Martinus ovans, Silvester et almus
Præfulgent, gaudentque simul cum præsule Christo,
Quorum pro meritis hæc templa dicata coruscant.

Hæc in hemicyclo absidis. E latere autem dextro in marmorea tabula hæc antiquitus, eo ipso tempore scripta, leguntur :

4. « Temporibus domni Sergii junioris papæ recondita sunt in hoc sacro altari B. Silvestri præsulis corpora et beati Martini. Item corpora beatissimorum Fabiani atque Stephani cum Sotere martyribus ac Pont. simulque Asterio cum sanctissima filia ejus, sanctoque Cyriaco, Papia, Mauro, Largo et Smaragdo et sociis, Sisinnio atque Anastasio et Innocentio Pontificibus, una cum sancto Quirino ac Leone; pariterque Artemio, Sisiano, Pollione, Theodoro, Nicandro, Crescentiano martyribus ; cumque beata Sotere atque Paulina, necnon Memmia, Juliana et Quirilla, Theophiste, Sophia virginibus atque martyribus, et beata Quiriaca vidua, et beata Justa, cum aliis multis, quorum nomina Deo soli sunt cognita, omnesque sub sacro altare dedicans collocavit. Hæc sanctorum corpora translata sunt de cœmeterio Priscillæ via Salaria : statuens omni anno in festivitatibus eorum indulgentiam trium annorum et trium quadragenarum, omnibus ad ea devote venientibus ». Hucusque vetus monumentum, quo etiam pristinum usum sacrarum indulgentiarum expressum habes. Ad quam laudabilem antiquam formam S. D. N. Clemens papa VIII non sine divino instinctu effusas nimis indulgentiarum concessiones restringere aggressus est ; fiunt enim potius remissiores vasta indulgentiarum laxitate fideles. Sed ad Anastasium redeamus, qui ista subjicit :

5. « His igitur magnifice peractis, gratanti animo, menteque sollicita obtulit in eadem Ecclesia ista perenniter permanenda, regnum aureum valde pretiosum cum gemmis prasinis et hyacinthinis et albis, quod nunc usque cernitur super altare pendens, habens in medio crucem de auro purissimo cum gemmis similiter pretiosis. Item obtulit gabathas ex argento purissimo auroque perfusas quatuor, pendentes ante vestibulum sacri altaris, atque gabathas intersatiles deauratas cum bullis duabus. Obtulit etiam crucem auream cum gemmis valde optimis duabus, et aliam similiter crucem de argento, et thymiamateria aureo superinducto colore tria, patenas de argento purissimo et deauratas duas, colatorium de argento deauratum unum, quo in sacro utantur officio, regnum de argento cum tintinnabulis, habens in medio crucem cum columba, aquamanilia de argento tria, sextaria de argento duo, coronas majores de argento quatuor cum delphinis, pensantes libras..... calices de argento majores, pariter et deauratos duos, patenam de argento majorem auroque perfusam, habentem in medio effigiem Domini nostri Jesu Christi. Cerostrata desuper argentata paria tria, canistra de argento tria, patenam cum calice deaurato unam, scyphum argenteum unum pensantem libras....... Obtulit eidem venerandæ Basilicæ cantharos de aurichalco duodecim, rugas de aurichalco similiter duodecim. Fecit ciborium de argento purissimo pensans libras...... sed et Confessionem sacri altaris ornavit tabulis argenteis auro perfusis, ut per sacras eorum intercessiones ætherei regni gaudia possideret. Idemque obtulit

ubi supra imagines de argento auro perfusas tres, habentem unam effigiem Domini nostri Jesu Christi, alias duas sancti Silvestri et Martini, sedentes (sedentium) super vestibulum sacri altaris. Ibidemque obtulit vestem de chrysoclavo, habentem historiam Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi cum gemmis prasinis hyacinthinis et albis. Fecit et aliam vestem de fundato valde pretiosam cum chrysoclavo, habentem in medio effigiem Salvatoris Domini nostri JESU Christi, et dextra lævaque sanctorum Silvestri et Martini, similiter cum gemmis prasinis, hyacinthinis et albis. Obtulit similiter cortinas Alexandrinas pretiosissimo opere contextas tres, vela de fundato cum periclisi de blattha ornata in circuitu, quæ pendent per arcus ipsius Basilicæ viginti quatuor: alia de fundato cum periclisi de blattha quindecim, vela alba holoserica quatuor, ex quibus circumdatur altare, unum ex eis habens in medio crucem et gammadias de chrysoclavo et alia ornamenta in circuitu de blattha. Idem vero beatissimus Pontifex ad latus ipsius Basilicæ in laudem Creatoris, nomine et honore beatorum Petri et Pauli Apostolorum, Sergii et Bacchi, sanctorumque Silvestri et Martini a fundamentis construxit, in quo monachorum Deo servientium congregationem, pro quotidianis laudibus in prædicta Ecclesia die noctuque Dominum Deum nostrum deprecantium, constituit ».

6. His enarratis, hæc apud eumdem subjiciuntur de obitu et ordinatione ab eo facta : « Hic beatissimus Pontifex, postquam Sedem Romanam annis tribus et mense uno gloriosissime rexit, ex hac luce subtractus, in æternam migravit requiem. Fecit autem ordinationem unam mense Martii, creavit presbyteros octo, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero viginti tres. Sepultus est in Basilica beati Petri Apostoli die duodecima mensis Aprilis ». Hactenus apud Anastasium, apud quem multa de Sergio desiderari videntur ; siquidem nulla ibi de clade tanta per Sarracenos illata mentio, cum deprædati sunt Basilicas Apostolorum : quæ quidem haud potuerunt a quovis etiam negligente scriptore prætermitti, cujus cladis tantum est mentio obiter facta apud Anastasium ipsum in Leone, qui Sergio huic successit.

His autem subjiciendum putavimus Epitaphium, quod tunc ejus sepulcro inscriptum fuit, nunquam hactenus cusum, quod in veterum ædificiorum demolitionibus repertum, male tamen exscriptum fuit, et inter vetera monumenta Bibliothecæ S. Petri reconditum, ut in fine dicetur.

Epitaphium Sergii papæ junioris ex Bibliotheca Basilicæ S. Petri, in Codice operum S. Hieronymi num. 12 :

Sergius en junior præsul et plebis amator
Hoc tegitur tumulo, qui bene pavit oves.
Spes patriæ, mundique decus, moderator opimus,
Divinis monitis non fuit ille piger.
Romanos proceres non tantum famine verbi,
Rebus et humanis nocte dieque fovens.
Utque Leo sanctus, Damasus quoque papa benignus
Hic ritum tenuit, instituitque gregem.
Egentem semper studuit recreare catervam,
Proque poli ut caperet cælica regna libens :
Jamjam pro tanto tundamus pectora pugnis
Pastore amisso, vivat ut axe poli.
Nectitur ecce piis Fabiano et compare Xysto
Præsulibus, quorum spiritus astra tenet.

His ista subjiciuntur :

« Hoc Epitaphium inventum fuit in altari B. Xysti, quod est ante Ecclesiam S. Martini in introitu Basilicæ B. Petri juxta ferratam. Super altare vero arcus ex mirifico musivo, sicut dicit Paschalis primus papa in Pontificali post deprædationem cœmeterii Callisti. Et posuit corpus B. Xysti martyris ante corpus B. Petri juxta ferratam, super quod fecit altare lapidibus ornatum, et super altare arcum ex mirifico musivo ». Hactenus ex dicto Codice. Atque de Sergio hactenus.

7. *Leonis IV ad summum Pontificatum electi primordia et virtutes.* — Quo defuncto Sedem non vacasse, sed eadem die, qua ille obiit, Leonem suffectum esse, Anastasius tradit, qui de ejus vitæ exordio acturus, virtutum ejus catalogum primo recensuit istis verbis : « Leo natione Romanus ex patre Rodoaldo fuit. Hic adeo Catholicus et Apostolicus vir multæ patientiæ, multæque germanitatis extitit, largus, pius, innocens, benignus, amator justitiæ, suæ plebis ferventissimus gubernator, divinarum quoque Scripturarum indeficiens perscrutator, vigiliis et orationibus semper intentus ; in cujus etiam beatissimo pectore, juxta illud, quod in sancto Evangelio[1] legitur, et serpentis astutia, et simplicitas inhabitabat columbæ. Erat enim totius sanctitatis decore repletus, amator religiosorum hominum, Deoque in omnibus assidue famulantium, nutritor pauperum et contemptor sui.

« Hic primum a parentibus, ob studia litterarum in monasterio beati Martini confessoris Christi, quod foris muros hujus civitatis Romanæ juxta Ecclesiam beati Petri Apostoli situm est, quousque sacras litteras pleniter disceret, sponte concessus est : ubi non solum litteras didicit, verum etiam in studio sanctæ conversationis, non quasi puer tunc erat, sed velut perfectus monachus abditus (addictus) mansit. Cujus etiam piæ conversationis exemplo alii sub eodem monasterio degentes, vita omnipotenti Deo plena devotione serviebant ; eratque cum eis quasi unus ex illis. At quemadmodum civitas supra montem posita abscondi non potest, sic nec rumor hujus sanctissimi viri diu occultus existere potuit, fama illius, sive sanctitatis opinio huc illucque clarius divulgata est, atque multorum relatione fidelium ad aures Pontificales quondam beatissimi patris et papæ Gregorii festino relatu occurrit. Cui cum tantum fuisset castitatis dignæ conversationis magisterium enarratum : illico eum ex monasterio, in quo pie degebat, exire jubens, ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium perduxit, atque

[1] Matth. x.

ut in suo semper servitio familiariter permaneret, in Lateranensi patriarchio esse præcepit; subdiaconum quoque eum ob suæ famam vitæ laudabilis fecit. Qui quamvis locum mutaret, vel ordinem, tamen vitam moresque suos plusquam prius in summi Creatoris nostri servitio regulariter constrinxit, bonisque multiplicavit operibus.

8. « Defuncto autem hujus sacratissimæ Sedis papa Gregorio, tunc Sergius archipresbyter Romanæ Ecclesiæ præsul effectus, hunc, de quo superius nonnulla retulimus, Leonem videlicet beatissimum papam, presbyterum consecravit, eique titulum sanctorum Quatuor Coronatorum largitus est: in quo dum bonis polleret moribus, indigentibus necessaria ministraret, peregrinos ac pauperes, minusque habentes non solum verbo, verum etiam corporalibus alimoniis refoveret: is qui tunc præerat Sergius Romanæ Sedis antistes, ex præsenti vita subtractus est, sub cujus tempore Ecclesiæ beatorum Apostolorum Petri et Pauli a Sarracenis funditus deprædatæ sunt. Ea igitur calamitate atque miseria omnis Romanorum vigor elanguit atque contritus est ex hoc facto, et universa concio Romanorum ex duobus his casibus atque periculis, videlicet ex repentina morte Pontificis, atque ex devastatione, quæ facta fuerat in Ecclesiis sanctis cunctisque finibus Romanorum, fatebatur se nullatenus posse evadere mortis periculum.

« Cumque pari devotione communique consilio universi Romani proceres de futuro cogitarent Pontifice, ut quis esset, qui tam sanctum et inviolabilem locum cum omnipotentis Dei timore regere vel gubernare posset: confestim fama beatissimi præsulis simul et meritum ab omnibus patefacta sunt, totamque per Urbem diffusa. Nondum enim is, qui obierat, Pontifex ad sepulturam debitam fuerat deportatus: et ecce omnes a novissimo usque ad primum una voce, unaque simul concordia Leonem venerabilem presbyterum sibi dari futurum Pontificem flagitabant; et quod nullum alium super se habere vellent præsulem, nisi hunc, de quo crebro dictum est, multis conjurationibus ac vocibus fatebantur. Quorum incunctanter omnium corda ad hunc expetendum, non aliud, nisi amor divinus, et divinæ virtutis inflammavit et univit clementia.

9. « Tunc omnes (ut superius annotatum est) pergentes cum gaudio, multaque jucunditate et lætitia ad Ecclesiam, in qua degebat, beatorum Quatuor Coronatorum, inde eum coactum et invitum abstrahentes, cum hymnis laudibusque præcipuis ad Lateranense patriarchium perduxerunt. Cujus (morem observantes antiquum) omnes osculati sunt pedes. Quanta autem in ejus Pontificali electione concordia vel unanimitas fuit, nullus breviter enarrare hominum potest.

« Quid autem electionis suæ tempore, Apostolorum suffragiis, suisque sanctis intervenientibus precibus de Sarracenis illis, qui tam nefarium scelus admisere, divina virtus peregit: hoc inconveniens, aut reprehensibile non est, ob futurorum sive timorem, sive memoriam, ut præsentibus litteris annotemus. Omnes enim cum vellent, iniquitatis ac deprædationis scelere perpetrato, ad Africanam, ex qua venerant, regionem revertere: vasto maris pelago, vi ventorum procellarumque (sicut certa relatione cognovimus) Deo permittente, submersi sunt: antiquum illud Ægyptiorum miraculum ecce noviter Apostolorum oratio meruit obtinere.

« Romani quoque, ut diximus, novi electione Pontificis congaudentes, cœperunt iterum non mediocriter contristari, eo quod sine imperiali non audebant auctoritate futurum consecrare Pontificem: periculumque Romanæ Urbis maxime metuebant, ne iterum, ut alias, ab hostibus foret obsessa. Hoc timore et futuro casu perterriti, quod cum sine permissu principis præsulem consecraverunt, fidem quoque illius sibi honorem post Deum, per omnia et in omnibus conservantes ». Hæc apud Anastasium.

10. *Nullum jus imperatori in electione Pontificis, servatis aliis juribus imperialibus.* — Cæterum Leo papa obstitit Lothario et Ludovico imperatoribus vindicantibus sibi confirmationem Romani Pontificis electi, vel qualecumque aliud jus, quod sibi iidem impp. in ejusdem electione vel consecratione arrogare tentassent. Evicitque ut iidem consenserint, ne ea nisi ex canonum præscripto fieri deberet. Extat enim de his ejusmodi decretum ejusdem Pontificis ad eosdem impp. his verbis:

« Leo quartus Lothario et Ludovico [1] Augustis. Inter nos et vos pacti serie statutum est et confirmatum, quod electio et consecratio futuri Romani Pontificis nonnisi juste et canonice fieri debeat ». Hæc Leo ad dictos impp.

Sic igitur si quid fuerit sive per populum Romanum metus causa imperatoribus iisdem male promissum, vel ab ipsis Augustis pessime usurpatum, Leonis papæ iisdem adversantis, atque jus Ecclesiasticum defendentis, animi robore irritatum fuit atque sublatum, iisdem (ut dictum est) ipsi Pontifici consentientibus Augustis.

11. Vice versa pollicitus est illis Leo Pontifex, servaturum se illibata jura imperialia, simulque ea, quæ a suis prædecessoribus Romanis Pontificibus constituta fuissent. Extat de his professio ejusdem Leonis scribentis ad eosdem verbis istis [2]:

« De capitulis vel præceptis imperialibus vestris, nostrorumque Pontificum et prædecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis, quantum valuimus et valemus, Christo propitio, et nunc et in ævum nos conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse quilibet aliter vobis dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem ». Sed quomodo intelligendum sit,

[1] Dist. LXIII. c. 31. — [2] Dist. X. c. 9. secundum lect. Ivonis p. 4. c. 176. et Pan. l. II. c. 149.

quod pollicitus est Leo atque ejus prædecessores, servaturos illibata jura imperialia, a Nicolao papa, qui sedit post Benedictum successorem Leonis, ita declaratum invenies in Epistola ad Michaelem imp. his verbis[1]: « Ut Pontifices pro cultu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur ». Cæterum quod de capitulis dixit imperatorum atque Pontificum prædecessorum, non dubium est, intellexisse de Capitularibus libris regum Francorum, per Benedictum diaconum collectis atque pariter promulgatis, ut quæ paulo post dicturi sumus, manifestius declarabunt. Acquieverunt pariter iidem Lotharius et Ludovicus impp. quod cum ipsi dicerentur Romani imperatores, cogere vellent Romanos alias servare leges, diversas ab iis, quibus hactenus usi essent; acquieverunt, inquam, agente eodem Leone Pontifice, ut sinerentur Romani suis antiquis legibus uti. Est de his ejusdem Pontificis ad eosdem facta tum postulatio verbis[2] istis: « Vestram flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta: ita nunc suum robur propriumque vigorem obtineat». Annuit his Lotharius imp. cujus de his rescriptum extat inter leges[3] Longobardorum his verbis conceptum: « Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege vult vivere; et tali lege, quali lege vivere professi sunt, vivant. Illique denuntietur, ut hoc unusquisque tam judices quam duces, vel reliquus populus sciat, quod si offensionem contra eamdem legem fecerint, eidem legi, qua profitentur vivere, per dispensationem Pontificis et nostram subjacebunt». Hæc Lotharius imp. in quibus observa, primo loco ab eo poni legum vindicem in delinquentes adversus eas Romanum Pontificem, inde vero imperatorem. Quod et servatum hactenus vidimus, nimirum ut tunc a Romanis Pontificibus adversus Romanos delinquentes vocaretur imperator, cum Romani contempsissent ipsis Pontificibus obedire, vel aliquid moliti essent adversus eosdem Pontifices.

12. *Capitularia quæ observanda Lotharius proposuit.* — Sed quas servandas præscripserit Lotharius imp. leges sibi subdito Italiæ regno, Constitutio ab eo promulgata ita declarat[4]: « Placuit nobis, ut capitula, quæ excerpsimus de Capitulari bonæ memoriæ gloriosissimi avi domini nostri Caroli et genitoris nostri Ludovici imp. invictissimi, his omnibus et fidelibus nostris, et sanctæ Ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus, per legem teneantur et serventur. Et quicumque horum capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidis componatur ». At quales fuerint istæ leges, ipse, qui adhuc extat, liber Capitularium docet: nimirum quæ noscuntur magna ex parte acceptæ ex sacris Conciliis et Decretis Romanorum Pontificum, atque ex prædecessoribus imperatoribus; illæ duntaxat, quæ essent optimæ, faverentque Ecclesiasticæ immunitati, ut non mireris, si eas se Ecclesiis etiam leges præscribere idem Lotharius dicat, utpote quod eædem leges ipsis Capitularibus libris contentæ (ut suo loco superius dictum est pluribus, et ostensum luce clarius) fuerint per Romanos Pontifices comprobatæ.

Porro ad memoriam revocandum, promulgationem istam Capitularium collectorum per Carolum Magnum et Ludovicum, per Lotharium factam hoc tempore fuisse, quod ita jusserint Patres anno superiori collecti ad celebrandum Meldense[1] Concilium, cum illi inter alia statuerunt (ut suo loco etiam dictum est) hæc ipsa: « Ut capitula Ecclesiastica a domino Carolo Magno imp. necnon a domino Ludovico Pio Augusto promulgata, obnixe observari præcipiantur, sicut et legalia observanda esse noscuntur ». Ita ibi Patres. Ex quorum arbitrio pariter (ut dictum est) eadem collecta a Benedicto diacono, atque eisdem tribus Ludovici filiis, Lothario, Ludovico et Carolo promulganda data fuere, ut pluribus anno superiore demonstravimus; quinimo et Leonis ipsius decreto et ejus prædecessoris Sergii, necnon Gregorii quarti, cui successit, ipsa fuisse potissimum confirmata, ipse, qui collegit, et Lothario imp. ac fratribus dedit, ita testatur, cum perorat his verbis[2]: « Maxime, inquit, trium ultimorum capitula istorum librorum Apostolica sunt cuncta auctoritate roborata; quia his cudendis maxime Apostolica interfuit legatio: nam eorum nomina, præter trium, id est, Leonis, Sergii et Gregorii, hic non inseruimus, licet ea per singulos conventus inserta invenissemus, vitantes legentium atque scribentium fastidia. Si quis autem plenius nosse voluerit, istorum legat authentica, quibus illa inserta inveniet ». Hæc Benedictus. Sed et qui exscripsit, brevitati consulens, satisque esse Benedicti testimonium id asserentis existimans, prætermisit testimonia Leonis, Sergii et Gregorii, eadem per legatos suos confirmantium collecta capitula.

13. Cum igitur (ut vidisti) Lotharius profiteatur non alias se dedisse populis vel Ecclesiis leges, quam quæ per Carolum Magnum avum atque Ludovicum ejus filium, suum vero parentem collectæ fuerunt: plane possumus intelligere, quod quæ illis contrariæ editæ invenirentur, non esse Lotharii, vel ejus filii Ludovici, sed schismaticorum (ut superius de aliis factum invenimus) imposturas, cum videlicet tradunt, confirmationem Romani Pontificis sui esse juris eos asseruisse: cum præter alia Leonis papæ, quam nuper recitavimus, Constitutio penitus id explodat.

Quod vero ad Ludovicum spectat, etsi diu, nimirum usque ad Nicolai papæ tempus, insedit in animo ejus libido ista dominandi Romæ atque ejus Ecclesiæ, clero scilicet ac Pontificibus: tamen divina miseratione tandem ad se reversus, sese

[1] Dist. x. c. 8. Ivo. p. 4. c. 188. — [2] Dist. x. c. 13. — [3] Leg. Longob. l. xi. tit. 57. — [4] Leg. Longob. l. iii. tit. 35.

[1] Conc. Mel. c. 78. — [2] Cap. l. vii. in fine.

iisdem Romanæ Ecclesiæ Pontificibus exhibuit obsequentissimum, ut quæ in electione Nicolai papæ post decem annos dicturi sumus, ostendent ; ut plane appareat, quidquid idem Christianissimus imperator aliquando deliraverit, id suasione potius pravorum hominum, quam sua sponte fecisse, correxisseque scelus, ubi attentius prospexit in legem perfectæ [1] libertatis, non amplius habens quasi [2] velamen malitiæ libertatem.

14. *Ecclesias a Sarracenis deprædatas, et maxime Basilicam S. Petri magnificentius ornat Leo, et muneribus cumulat.* — Sed Leonis papæ anni hujus reliquas res gestas prosequamur. Cum enim lugubre spectaculum ob oculos positum intueretur, Basilicas principum Apostolorum manibus sacrilegis Sarracenorum omni ornatu atque decore privatas penitusque exspoliatas, omnique genere contumeliarum affectas, profanatas atque pollutas : alta ducens ex corde suspiria, cum se sciret ad hoc a Deo electum Pontificem, ut quæ essent dissipata restauraret, atque in omnibus decorem domus Dei sublatum restitueret atque multiplicaret : in hoc adjecit animum, ut quæ ad ornatum cultumque earumdem spectarent Basilicarum, summa diligentia procuraret. Quænam fuerint ista admiratione quidem digna, audies ab Anastasio, qui quam diligentissime recensens singula, ista scribit :

« Jam quia humanus æstimare non sufficit arbiter, nec os referre prævalet, quantæ bonitatis ac pietatis hic beatissimus extiterit Pontifex : redeamus ad ea, quæ fretus amore sanctorum Ecclesiis obtulit, et a primo Pontificatus sui exordio enarremus. Hic vero insignis et adeo præclarus antistes superno amore exardescens, obtulit in Basilica beati Petri Apostoli coronam ex argento purissimo, pensantem libras viginti quatuor, gabathas intersatiles duas pensantes libras duas, vela septem, duo quidem de fundato, et alia duo de stauraci, et tria de spanisco. Obtulit etiam ad splendorem et gloriam ipsius venerandæ Basilicæ cortinam Alexandrinam miræ pulchritudinis, habentem historiam pavonum portantium desuper homines, et aliam historiam aquilarum, rotarumque et avium cum arboribus ». Et inferius : « Eidem Basilicæ obtulit butronem de argento purissimo cum gabathis argenteis pendentibus in catenulis septem : fecit et ad illuminationem ipsius Basilicæ rete æneum cum canistris argenteis decem et septem, et pharum miræ magnitudinis ad splendorem et gloriam sæpius memoratæ Basilicæ reparavit. In qua etiam obtulit coronam de argento mundissimo, pensantem libras..... Vela de fundato, quæ in ambitu sacri altaris pulchriora dependent, viginti quinque.

« Item vela leonum habentia historias, quæ ante vestibulum sacræ Confessionis cernuntur pendere, decem, et alia vela de fundato, quæ inter columnas ipsius venerandæ Basilicæ dextra lævaque coruscant, quadraginta sex. Item vela de fundato, quæ in arcubus ad ornatum et decorationem presbyterii pendent, triginta. Verum et alia vela de fundato, quæ in diversis ejusdem Basilicæ locis idem almificus Pontifex constituit pendere, decem et octo. Et alia quidem vela, quæ ante januas sacræ Basilicæ pendent, quatuor ». Et paulo post :

15. « Ut ea, quæ ibidem beati Petri Ecclesiæ ab impiis manibus innumerabilia fuerant bona ablata, suo præcipue tempore, libenti voluit pectore omnia noviter restaurare. Idcirco ad decus et honorem ipsius prædictæ Ecclesiæ fecit coronas ex argento purissimo miro compositas opere duas, pendentes cum catenulis argenteis cum gemmis et aulis (anulis) deauratis, pensantem unam libras centum triginta duas, et aliam centum triginta, habentem unam clamisterios argenteos subter pendentes, triginta septem, et aliam simili modo quadraginta ». Et post multa : « Idem a Deo amabilis et prudentissimus papa fecit in Basilica beati Petri Apostoli vela de fundato in circuitu compta de blattha numero quadraginta sex ». Et inferius : « Fecit canistrum intersatile de argento purissimo, pensans libras..... item obtulit lucernam bimixem de argento purissimo, pensantem libras quadraginta quinque. Itemque fecit vela, quæ pendent inter arcus presbyterii, ex auro texta, habentia historiam beati Petri Apostoli, numero decem et octo. Et obtulit calices de argento, qui resident super circuitu altaris, numero sexdecim, pensantes libras..... Verum etiam calicem pendulum cum catenis et delphinis, pensantem libras....

« Idem coangelicus sanctissimus præfatus præsul post deprædationem Sarracenorum ipsius Ecclesiæ, fecit ad corpus beati Petri Apostoli imagines argenteas numero tres, unam quidem in medio, habentem effigiem Salvatoris Domini nostri Jesu Christi cum gemmis in capite per crucem ornatam hyacinthinis et prasinis; aliam positam ad dexteram partem Salvatoris, habentem vultum beati Petri Apostoli et beatæ Petronillæ, et aliam ad lævam partem, habentem vultum beati Andreæ Apostoli, et vultum prædicti præsulis, pensantes omnes libras centum quatuor. Fecit ubi supra phara ærea, quæ sedent super vestibulum sacri altaris, numero duodecim ». Et post multa :

« Peractis, inquit, omnibus atque perfectis operibus, quorum jam sigillatim superius nomina scripta et memorata sunt; confestim idem pastor et pater egregius, quamvis universarum proficuam Ecclesiarum Dei curam dignamque sollicitudinem gereret, et ad omne opus bonum præ omnibus intentus existeret, ex intimo cordis sui longa trahens suspiria, cum quotidie beatissimi Apostolorum principis sacratissimum altare cerneret violatum, et ad tantam inhonestatem a Sarracenis perfidis Deoque contrariis, sive vilitatem perductum etiam (quod dolentes mœrentesque dicimus) ipse undique Christianum populum ad jam fati principis Apostolorum sacratissima limina, orationis

[1] Jac. I. — [2] I. Pet. II.

causa convocavit, qui vota sua perficere pleniter satagebat.

16. « Ideo omnipotentis Dei fretus auxilio, atque consilio et virtute munitus, aureis simulque argenteis tabulis non solum confessionem sacram, verum etiam frontem sæpedicti altaris satis decenter et honorifice perornavit, ut præsens per omnia opus ibidem dedicatum luce clarius manifestat. Quamobrem venerandi altaris frontem præcipuam tabulis ex auro optimo noviter exornavit, et eam gemmis quamplurimis valde optimis acoretisiis totam circumdedit, et in meliorem quam prius statum, decoremque perduxit. In quibus scilicet aureis (ut dictum est) tabulis, non solum Redemptoris nostri forma depicta præfulget, verum et ejus resurrectio veneranda, atque judicium sacræ et salutiferæ Crucis : Petri quoque Paulique pariter vultus, atque Andreæ in prænominatis tabulis splendent atque coruscant. Inter quos sanctissimi Leonis quarti præsulis, necnon et spiritualis filii sui domni imperatoris Lotharii propter futuram memoriam, sive mercedem personæ Deo charæ per cuncta sæcula venerandæ depictæ sunt. Quod denique in tabula opus de smalto ducentas sexdecim auri obrizi pensat libras. Confessionem vero dicti altaris crebris tabulis ex argento compactis purissimo, simili modo tota animi devotione ad antiquum decus et statum reduxit, in quibus Salvatorem in throno sedentem conspicimus, pretiosas in capite gemmas habentem, et a dextris illius Cherubim, a læva quoque ejus vultus Apostolorum cæterorumque depictos. Imo et rugas sacræ Confessionis fecit ex argento constructas, vultus habentes beatissimorum Petri et Pauli, pensantes libras ducentas et octo; fecit et vela ex auro texta, compte ornata de blattha, pendentia in circuitu, numero undecim ». Et inferius : « Fecit cortinam holosericam cum historiis multis claritatis immensæ, ad decorem et gloriam ipsius sacratissimæ Basilicæ ». Et post multa : « Obtulit etiam beatissimus præsul in Ecclesia beatissimi principis Apostolorum thuribulum de argento inaurato, Apostolatus legens nomen domni Leonis quarti, pensans libras quatuor. Ubi etiam in oratorio beati Gregorii confessoris atque Pontificis fecit vestem de fundato cum gammadiis, et crucem de argento textam ». Et inferius post multa ista subjiciuntur :

17. « Fecit etiam beatissimus præsul post deprædationem Sarracenorum in Ecclesia beati Petri Apostoli crucifixum miræ magnitudinis, constructum de argento purissimo, inauratum, ornatum gemmis hyacinthinis, et aliis gemmis albis, pensans libras septuaginta ». Et inferius : « Obtulit in Basilica beati Petri principis Apostolorum post deprædationem factam per gentem Agarenorum arcus de argento mundissimo, numero quatuordecim, ex quibus duos posuit a parte dextra atque sinistra in presbyterio miræ magnitudinis, pensantes libras..... Fecit et vestem auro textam, habentem historiam, qualiter beatus Petrus prædicavit sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cum gemmis albis, id est, margaritis, et gemmis prasinis, necnon etiam gemmis hyacinthinis ». Et paulo inferius : « Necnon in Ecclesia B. Petri Apostoli fecit thuribulum ex auro purissimo gemmis ornatum ». Rursum vero inferius : « Obtulit in Ecclesia B. Petri Apostoli crucem ex auro purissimo, diversis gemmis hyacinthinis, et albis, et smaragdis miræ magnitudinis ornatam, quæ stat a parte dextera juxta altare majus, in qua et renovavit rugas, et deargentavit eas, in qua prædicta crux continetur, pensans libras undecim et semis, legens nomen domni Leonis quarti ». Et inferius :

« His denique decentius consummatis atque peractis, post flebilem et iniquam deprædationem Sarracenorum, Catholicus et per omnia laudabilis præsul ad decorem Ecclesiæ principis Apostolorum Petri, fecit miræ magnitudinis ac pulchritudinis super illius venerandum altare ciborium, cum columnis et liliis deauratis ex argento purissimo, pensans libras mille sexcentas sex. Sed et super ciborium fecit coronas quatuor, cum calicibus sexdecim ex auro mundissimo, pensantes libras.... ..... et de argento fecit coronas et calices numero quadraginta sex, pensantes libras viginti duas et uncias septem ; necnon super columnas ipsius ciborii ob pulchritudinem, fecit delphinos quatuor, pensantes omnes libras quadraginta duas : fecit et in circuitu altaris vela alba holoserica sigillata numero quatuordecim, habentia listam de fundato ». Et inferius :

« Obtulit in Basilica beati Petri Apostoli ante Confessionem sacri altaris a dextris et a sinistris ad decorem ipsius Basilicæ angelos sex ex argento mundissimo, pensantes libras sexaginta quatuor, et super dictum ciborium fecit oleas, quæ pendent in circuitu altaris habentis tabulas quatuor inauratas, necnon et gammadias numero quatuor, ubi et fecit arcus quatuor, qui stant in presbyterio ex argento mundissimo, pensantes libras centum ». Et inferius: « Fecit et tres alios arcus cum columnis et liliis, pensantes libras sexaginta ».

18. Et post multa aliis collata Ecclesiis, ista idem Anastasius subjicit : « In Basilica cælestis clavigeri portas, quas destruxerat progenies Sarracena, argentoque nudaverat, erexit, easque argenteis tabulis, lucitluis salutiferisque historiis sculptas decoravit, et in meliorem speciem, quam pridem fuerant reparavit : ut omnes, qui in eamdem Basilicam ingredientes veniunt, laudes Deo omnipotenti, suoque sancto præsulatui referant, et exposcant, ut ad multa annorum curricula vita sua extendatur, qui tanti fulgoris opere, tantæque pulchritudinis pondere argenti pensantis libras...... centum septuaginta ornavit ». Rursusque post alia multa de donis eidem collatis Basilicæ :

« In Ecclesia beati Petri regni cælorum clavigeri fecit lucernam ex argento purissimo, habentem unum mixum pensantem libras sexdecim ».

Et paulo post : « Idem vero beatissimus papa fecit regulas ex argento fusiles cum cancello in ingressu presbyterii ante Confessionem B. Petri Apostoli amatoris sui, quæ pulchro rutilantes decore, præbent hominum mentibus admirationem, quarum duæ pensant libras sexcentas quinquaginta duas, aliæ duæ libras quingentas octoginta ». Et paulo inferius : « Sed quia (ut sæpe diximus) hujus serenissimi præsulis animus maximo beatissimi Apostoli Petri Apostolorum principis repletus amore, ipsius summæ Ecclesiæ, cujus divina dispensante potentia, thronum regebat, multa desiderabat semper ornamenta adjicere. Fecit itaque super altare vestem de chrysoclavo, habentem historiam in medio Salvatoris, inter angelicos vultus fulgentis, Petroque Apostolo claves regni cœlorum tradentis, et dextera lævaque gloriosam Petri et Pauli passionem fulgentem. Inter quos ipse præsul civitatem, quam fieri jusserat, Petro intervenienti offert depictam, et crucem auro gemmisque nitentem. Et in circuitu altaris et desuper pannos sericos, pretiose aquilarum historia textos, quorum duo aurati cernuntur. Obtulit præterea ubi supra vela quatuor cum chrysoclavo, in quibus ipse præsul depictus, imagini Salvatoris inter angelicos vultus fulgentis civitatem, quam funditus crexerat, offert ». Et paulo post : « Beato Petro semper aliquid pretiosum et optimum offerre curabat : nam obtulit ei tres oleas (tria aulæa) majoricas admirabilis pulchritudinis, serico textas, coloreque depictas, quæ videlicet festis diebus in circuitu altaris majoris dependent ». Atque hactenus de his, quæ hoc anno cœpta usque ad annum ante ultimum ejus Pontificatus perfecta ab eodem oblata sunt dona Ecclesiæ S. Petri. Quæ autem ipso ultimo anno ab eo sunt addita, suo loco dicturi sumus.

De structura autem ædificiorum ipsi Basilicæ inhærentium, ista ab Anastasio narrantur ab eo esse jussa perfici ipso sui Pontificatus initio, hoc videlicet anno :

19. « Ipse (inquit Anastasius) summus atque Deo amabilis papa in exordio sui Pontificii, cum porticus partis lævæ beati Petri, ob vetustatem Basilicæ cecidisset, celeri studio præclare renovavit; nam et ipsius præcipue Ecclesiæ sarta tecta magnis trabibus perspicaci artificio elaboratis renovavit. Quin etiam porticum, quæ sancti Andreæ cohæret Ecclesiæ, cum timeretur casura, in melius noviter restauravit : sed et cameram, quæ ante portas argenteas jam dictæ aulæ esse conspicitur, renovans decoravit». Sic igitur plane intelligas, minime conflagratam Basilicam sancti Petri per Sarracenos, cum nihil de ejus restauratione facta ex integro Anastasius tradat, sed tantum quæ vetustate deficerent, per Leonem Pontificem restituta dicat.

20. Quod vero non sicut in Basilicam Petri, Leo Pontifex intulit in Basilicam Doctoris gentium Pauli dona, confirmant, quæ dicta sunt superius, nimirum Romanos, dum intenti essent Sarraceni ad deprædationem Basilicæ Petri, in Urbem intulisse, quæ erant pretiosa ornamenta Basilicæ sancti Pauli, factumque dispendium tantummodo ciborii, quod non esset adeo mobile, ut facile transferri posset, quod tantum per Leonem restitutum Anastasius docet his verbis : « In Ecclesia beatissimi Pauli Doctoris gentium post impiam Sarracenorum devastationem fecit super ejus sacratissimum corpus ciborium miræ pulchritudinis ingenti argenti pondere, cum columnis argenteis comptum, pensans libras nongentas quadraginta sex ». Et de eadem Basilica superius : « Hic insignis et pius antistes in Basilica beati Pauli Apostoli superno fretus amore, vespertinas publice a cuncto choro et schola constituit in die Natali ejus psallere laudes.

« Hæc etiam sui Pontificatus exordio (addit Anastasius) idem jam sæpefatus solertissimus Pontifex, secundum antiquam consuetudinem, canonica auctoritate decrevit, atque constituit, ut dum sacra missarum solemnia in Ecclesia celebrantur, nullus ex laicis in presbyterio stare, vel sedere, aut ingredi præsumat, sed tantum sacrata plebs, nempe clerus, quæ in administratione sacri officii constituta est, videatur ». Accidisse ex his possumus intelligere, ut ex profanatione Basilicarum facta per Sarracenos, ipse vigilantissimus Pontifex Leo ad corrigenda peccata, quæ in eis perpetrata fuissent, quorum causa divinam indignationem subiissent, eadem loca sancta, summa occurrens celeritate, voluerit esse inaccessa laicis, sicque primum omnium emendarit in quo haud leviter divinum offensum numen esse scivisset, cum (ut diximus) præter fas sibi laici locum inter clericos usurpassent. Sed quomodo idem Leo populum nova et inaudita hactenus clade periclitantem, sacris precibus hoc eodem anno liberaverit, accipe : Anastasius enim sic rem gestam prosequitur :

21. *Serpens fugatus, incendium exstinctum, ædes constructæ a Leone.* — « In primo quidem sui Pontificatus anno, juxta Basilicam beatæ Luciæ martyris, quæ in Orphea sita est, in quibusdam tetris abditisque cavernis diri generis serpens, qui basiliscus græce, latine regulus dicitur, ortus est, qui flatu suo ac visione omnes, qui ad easdem appropinquabant cavernas, celeriter necabat. Ipse vero Pontifex beatissimus hanc populi necem audiens atque perniciem, ad orationem se convertit ac litanias, ut Dominum deprecaretur, quo hujusmodi omnes interitu liberaret. Dum hæc aguntur, præclarus ac celeberrimus dies advenit, in quo beatæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Assumptio celebraretur : tunc præfatus universalis Pontifex a patriarchio cum hymnis et canticis spiritualibus sancta præcedente icona, ad Basilicam S. Hadriani martyris, sicut mos est, propriis pedibus cum omni clero perrexit. De qua regressus cum omni fidelium cœtu ad Basilicam beatæ Dei Genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, quæ Ad præsepe dicitur, cum Dei laudibus magna populi caterva

comitante properabat. Qui cum pervenisset ad locum, in quo ipse sævissimus basiliscus tetris (ut jam superius dictum est) jacebat cavernis : omni clero et populo stare præcepit ; atque juxta easdem cavernas properans, super foramen, unde spiritus pestiferi flatus egrediebantur serpentis, intrepidus stetit, et oculos in cælum pariter tendens et palmas, Christum, qui est super omnia Dominus, profusis lacrymis deprecatus est, ut ab eodem loco diri serpentis genus sua potentia effugaret. Et data super populum oratione, Dei laudes ad Basilicam, quam superius memoravimus, profectus est exhibere. Ab eodem vero die ipse mortifer basiliscus ita effugatus, et ab ipsis projectus est antris, ut ultra in illis locis nulla læsionis ejus macula appareret ». Hæc de effugato serpente mortifero, qui cum dicatur basiliscus fuisse, mirum quidem videri debet, cum hujusmodi genus serpentis in Cyrenaica tantum regione nasci solitum testetur[1] Plinius, locis arentibus et non humidis, ut esse solent ædificiorum fornices in Urbe, qui ædificiorum amplissimorum ruina sub terram latentes, cryptarum similitudinem exprimunt. Sed cum Deus punire vult peccata hominum, universæ ubique obediunt creaturæ, ut generet quod gignere non consuevit.

22. Sed sicut in fugando serpente lethifero virtus enituit tanti Pontificis, ita in exstinguendo incendio patefacta est fides ipsius, potentia Crucis pollens. Rem gestam hoc pariter anno ita recitat Anastasius : « Et aliud miraculum, quod ipse almus Pontifex fecit, narrare breviter inchoemus : In ipsius vero, quod memoravimus superius, Pontificii sui exordio, Saxonum vicum validus ignis invasit, qui flammarum violentia cuncta comburere cœpit validius, ubi populorum multa congregata sunt agmina, quæ hujus incendii flammas volebant exstinguere ; sed ventorum flatibus altius extendebatur ignis in aere, cuncta comburens atque comminuens ; ita ut propius ad beati Petri Apostolorum principis positas perveniret Saxonum et Longobardorum domos, porticum concremans. Quo audito ipse beatissimus Pontifex anxius illuc celeri cursu profectus est ; et ut ob hujus tanti ignis impetum se præpararet, Dominum deprecari cœpit, ut hujus incendii flammas exstingueret, et ubi Crucis prope (propriis) frequentavit signacula digitis, amplius ignis extendere flammas non potuit : et beati virtutem ferre non valens Pontificis , exstinctas flammas redegit in cinerem ». Hactenus Anastasius.

23. Sed et quæ reliqua sunt rerum gestarum ipsius hoc anno, ex eodem hic reddamus, sic enim idem auctor enarrat : « Hic quoque prædictus præsul a die, qua divina fretus potentia, sacram Apostoli Sedem omni benignitate conscendit : mox de priscis et antiquis sacri palatii usibus atque ordinibus, qui sub prædecessorum suorum Pontificum tempore corrupti, atque diversæ consuetudines fuerant deletæ : universa in meliorem statum reducere atque ordinare, quam ante fuerant, avide conatus est. Nam accubitum, quem domnus Leo bonæ memoriæ tertius papa a fundamentis construxerat, et omnia ornamenta ibi paraverat ; quæ præ nimia vetustate et oblivione antecessorum Pontificum deleta sunt, adeo ut in die Natalis Domini nostri Jesu Christi secundum carnem tam domnus Gregorius, quam domnus Sergius sanctæ recordationis minime ex more epularentur : idem beatissimus et summus præsul Leo IV cum gaudio et delectatione omnia ornamenta, quæ ibi deleta fuerant, noviter reparavit, et ad statum pristinum magnifice revocavit. Necnon et crucem ex auro purissimo gemmis ornatam, quam Carolus piæ memoriæ imp. Francorum ac Romanorum in Basilica Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ Constantiniana nuncupatur, temporibus domni Leonis sanctæ recordationis tertii papæ obtulerat (quæ mos erat, ut in litaniis ante sanctissimum Pontificem ita præcederet, et sic permansit usque ad tempus sanctæ recordationis domni Paschalis papæ) sed inde, diabolica suggestione atque instigatione a malis exorta, eadem a latronibus nocte per furtum sublata est ; et nullus deinceps prædecessorum Pontificum, tam domnus Paschalis, quam domnus Eugenius, sive domnus Valentinus, sive domnus Gregorius, necnon domnus Sergius recordatus fuit, ut eam restitueret, et ad usum sanctæ Romanæ Ecclesiæ præpararet : idem præfatus magnificus præsul fecit eam ex auro purissimo, et miræ magnitudinis, et margaritis et gemmis hyacinthinis et prasinis mirabiliter ornavit, et ad usum pristinum sanctæ Dei Romanæ Ecclesiæ mirifice decoravit ». Hæc Anastasius.

Ne vero quid prætermittamus de rebus gestis ab eodem Pontifice hoc anno, reperitur[1] ab eo scripta Epistola ad Prudentium episcopum Tricasinum de consecrando ab eo monasterio, quod construxerat Ademarus monachus, deque reliquiis sanctorum ab Urbe missis, monetque ut sanctæ Trinitati dedicetur in nomine sanctorum Apostolorum Petri et Pauli , atque S. Leonis papæ. Atque de rebus gestis ejusdem Leonis Papæ anni hujus jam satis.

24. *Terræ motus in Italia.* — Hoc eodem anno ad alia mala additum, ut Urbem excusserit terræ motus, de quo pauca tantum ista Anastasius : « Hujus beatissimi Pontificis tempore, terræ motus in Urbe per Indictionem factus est decimam (est hic ipse annus) ita ut elementa concussa viderentur in omnibus ». Meminit ejusdem terræ motus Leo Ostiensis in Chronico Cassinate, quo pariter agitata docet alia loca Italiæ. Sed quæ eodem tempore per Sarracenos illos, quos diximus vocatos a Radelchi tyranno Beneventum occupasse, in vicina loca illata sunt damna, recenset his verbis[2] :

[1] Plin. nat. hist. l. VIII. c. 21. in fine.

[1] Script. Cod. Bibl. Sirlet. n. 65. — [2] Leo Ostiens. l. I. c. 30.

« Eodem tempore Massar Sarracenorum dux in auxilium prædicti Radelchis accersitus, Beneventi residens, Beneventanosque contemnens, eos modis omnibus vehementer afflixit, monasteriumque sanctæ Mariæ in Cingla devastavit, castellum S. Viti cepit, Telesinamque civitatem in deditionem compulit, et omnia per circuitum depopulatus est. Qui dum die quadam juxta beati Benedicti transiret monasterium, ita mens ejus effera continuo cælitus mutata est, ut cum canis ejus anserem monasterii cepisset, ipse cum flagello accurrens, illum per se ex ore illius extraxerit, atque ante januas monasterii veniens, claudi illas protinus jusserit, ne quis ex suis ingressus aliquam illic vim inferre præsumeret. Sicque Aquinum pertransiens, omnia per circuitum vastans, Beneventum reversus est. Eo item tempore, cum ab Incarnatione Domini octingentesimus quadragesimus septimus ageretur annus, ingens terræ motus per omnem Beneventanam regionem factus est, ita ut Isernia a fundamentis fere tota corruerit, multusque ibi populus, et ipse una eorum pontifex cum eis interierit. Apud monasterium quoque sancti Vincentii terræ motus idem evertit domos. In hoc autem monte, meritis beati Benedicti nec unum quidem lapidem de suo movit loco ». Hæc Leo.

25. *Concilium Moguntinum Ecclesiasticæ præsertim immunitati vindicandæ celebratum.* — Hoc item anno, Moguntiæ Synodus congregata est, eademque prima dicta sub Rabano, qui hoc anno ejusdem Ecclesiæ, defuncto Orthgario, episcopus creatus est. Nam in veteribus Francorum Annalibus a Pithæo editis, ista leguntur : « Orthgarius Maguntiacensis episcopus undecimo kalend. Maii obiit, in cujus locum ordinatus est Rabanus quinto kal. Julii, qui in eodem anno, jubente Ludovico rege, apud Maguntiam Synodum habuit circa kal. Octobris ». Hæc ibi.

Ex quibus redarguas collectorem Conciliorum, dum Concilium istud sub Rabano habitum, collectum ponit anno Redemptoris octingentesimo trigesimo quarto, cum nonnisi hoc anno Rabanus sedere cœperit. Rursum vero aliud ibidem ab eodem Rabano celebratum Concilium iidem Annales docent, de quo suo loco anno sequenti dicturi sumus. Quod autem ad præsens anni hujus Concilium spectat, quot episcopi, et qui fuerint isti, qui convenerunt, quæ tractaverunt, et quæ per canones servanda definierunt, docet ejus Synodalis Epistola ad Ludovicum regem missa cum capitulis ibidem constitutis. Ex quibus omnibus ea, quæ ad institutum spectare dignoscuntur, hic describemus. Occasio autem hujus congregandi Concilii eadem, quæ Meldensis Concilii fuisse cognoscitur, quod cum a laicis bona Ecclesiarum, jura pariter et personæ assidue invaderentur, deque his frequentes apud regem querelæ essent, ut his ipse liberaret malis Ecclesias, egit ut ejusmodi provinciale Concilium colligeretur, cui archiepiscopus Rabanus, vir doctrina valde insignis præesse deberet, quem sciret probitate atque scientia nulli secundum. Præcipua igitur Patrum intentio in hoc Concilio ea fuisse videtur, ut consulerent rebus Ecclesiasticis per laicos mirum in modum diversis prætextibus proculcatis. Hæc enim fuit potissima illa sanctorum Patrum sæculi hujus apud Francorum reges et imperatorem perstrepens ubique effusa querela. Sed audiamus ipsam Synodalem Epistolam, quæ plura nobis insinuat memoria digna. Sic incipit[1] :

26. « Domino serenissimo et Christianissimo regi Ludovico, strenuissimo rectori ac DEFENSORI SANCTÆ DEI ECCLESIÆ, una cum uxore et prole sua, ejusque fidelibus vita, salus, et honor, et benedictio cum victoria sine fine mansura.

« Dignissimæ reverentiæ vestræ patefacimus nos humillimi servi vestri, Rabanus videlicet Moguntiacensis Ecclesiæ indignus archiepiscopus cum coepiscopis meis, qui ad prædictæ Ecclesiæ diœcesim pertinent, id est, Samuele, Egotbaldo, Baturato, Hebone, Gorbartho, Hemmone, Waltgario, Ansgario, Otgario, Santone, Salomone, et Gebehardo cum reliquis collegis nostris chorepiscopis, abbatibus, monachis, presbyteris, et cæteris Ecclesiasticis ordinibus, quia venimus secundum jussionem vestram in civitatem Moguntiam, ibique pariter adunati post triduanum jejunium, quod cum litaniis celebravimus, divinam suppliciter supplicantes clementiam, quatenus sancta gratia sua conventum et actionem ipsius Synodi sibi acceptabilem facere dignaretur, et Christiano populo proficientem ad salutem et vitam perpetuam, vobisque ad æternum honorem et gloriam.

« Ubi etiam decrevimus, ut singulis parochiis per episcopos et clericos, per abbates et monachos oratio pro vobis et pro vestra conjuge, simulque prole nobilissima fieret. Cujus orationis summa est, missarum tria millia et quingentæ, et psalteriorum mille septingenta : hoc omni devotione postulantes, ut Deus omnipotens diuturnam vobis sanitatem ac prosperitatem concedat, regnumque vestrum stabiliat ab omni hoste defensum in terra, et post hujus vitæ terminum in regno cælesti gloriam vobis simul cum sanctis suis concedat sempiternam.

« Tunc vero considentes in claustro S. Albani martyris, secundum morem illum, quo priscis temporibus sub Carolo imp. Hildebaldus, et Richolphus cum cæteris episcopis et abbatibus illuc convenientibus fecerunt, cœpimus in Dei nomine communi consensu et voluntate tractare pariter de statu veræ religionis, atque utilitate et profectu Christianæ plebis. Convenit inter nos, de nostro communi collegio clericorum et monachorum facere duas turmas, sicut et fecimus : ita ut in una turma considerent episcopi, cum quibusdam notariis legentes atque perscrutantes sanctum Evan-

[1] Extat tom. III. Conc. Venet. edit.

gelium, necnon Epistolas et Actus Apostolorum, canones quoque ac diversa sanctorum Patrum opuscula cum cæteris sacris dogmatibus, diligenti studio perquirendo, quibus modis statum Ecclesiæ Dei, et Christianæ plebis profectum sana doctrina et exemplis justitiæ inconvulsum, largiente Dei gratia, perficere et conservare possent.

« In alia vero turma sederunt abbates et probati monachi, regulam S. Benedicti legentes atque tractantes diligenter, qualiter monachorum vitam in meliorem statum atque augmentum cum Dei gratia perducere possent. Et ubicumque per negligentiam atque desidiam rectorum regularis ordo dilapsus fuisset, rursum secundum normam sancti Benedicti ad integrum restitueretur ». Hactenus de ordinis facta ibi dispositione, Rabani opera, qui in ea facultate plurimum noscitur laborasse, quem de Conciliis ipsum constet scripsisse volumen.

27. Sed audi consuetas episcoporum in hac Synodali Epistola ad Ludovicum querelas : « Proh dolor ! his temporibus nec sancta loca venerantur, neque ministri Dei condigne honorantur, sed vice versa illi, qui honorari debuerunt, flagellantur, spoliantur, atque diversis calumniis franguntur. Unde necessitas magna nos cogit pro hac re ad vos reclamare et petere, ut sicut apud antecessores vestros reges atque imperatores, qui ante vos fuerunt, honorem sancta Dei Ecclesia habuit, et per immunitatem eorum possessiones Ecclesiasticæ inconvulsæ perstiterunt, manentesque in eis semper illæsi perseverarunt, ita apud vos modernis temporibus incontaminatæ permaneant. Zelo enim Dei oportet vos defendere Ecclesias Christi, etc. » Subjiciuntque his exempla tam de Ethnicis, quam de Christianis principibus, qui olim libertati et immunitati Ecclesiasticæ faventes, eidem optime consuluissent, quos ipsi imitandos proponunt.

Præmissa igitur loco Præfationis ejusmodi ad Ludovicum Epistola Synodali, primo loco qui de fide canon est sancitus recitatur, atque ejusmodi quidem, quo, sic agente divino spiritu, præsentium Novatorum novatio penitus destruatur, cum delirant multa febri phrenetici ac blaterant, absque operibus nostris ad salutem sufficere fidem. Nam audi quid vertex hujus temporis Theologorum Rabanus una cum collegis episcopis primo loco, in ipso tanquam superliminari scribi decreverit :

28. « Initium actionis nostræ de fide esse decrevimus, quæ bonorum est omnium fundamentum. Et quamvis sine fide, ut dicit Apostolus [1], impossibile sit placere Deo : fides tamen indiget opere, quia [2] fides sine operibus mortua est. Ideo beatus Gregorius : Ille, inquit, vere credit, qui exercet quod credit, etc. » Cum vero diversis ex causis plures et diversi in eodem Concilio canones constituti legantur : satis visum est, si ex eis, quæ spectant ad immunitatem Ecclesiasticam, cujus causa præcipue (ut dictum est) eadem Synodus congregata fuit, duo isti canones recitentur, quorum prior sic se habet [1] :

« Si quis fastu superbiæ elatus, domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo consecratas, atque ad honorem Dei sub regiæ immunitatis defensione constitutas inhoneste tractaverit, vel infringere præsumpserit, quasi et violator domus Dei, excommunicetur. Decet etiam, ut indignationem ipsius domini regis sentiat, cujus benevolentiæ contemptor, et constitutionis prævaricator extitit. Nihilominus tamen rex suæ concessionis immunitatem ab omnibus ditioni suæ subjectis illæsam conservari præcipiat. Assensum vero non præbeat improbe affirmantibus, non debere esse res Dominicas, id est, Domino dominantium deditas, ita sub defensione regis, sicut propriæ sunt hæreditates. Magisque advertat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto præstantior est divina causa mortalium possessione. Quocirca decipitur quisquis plus in propriis, quam in Dominicis rebus gloriatur. Quarum divinarum rerum defensor et custos divinitus statutus diligenti cura non solum eas servare, sed etiam multiplicare debet, magisque illa, quæ diximus præstantiora quam sua, illum defendere oportet, et augmentare. Si quis igitur insanus importunitate improbitatis suæ regem a recto proposito mutare tentaverit, nullisque remediis mitigari posse visus fuerit, licet obsequiis aliquibus transitoriis sit necessarius, abjiciendus ab eo, projiciendusque est, juxta illud Evangelicum [2] : Si pes, manus, oculusve tuus scandalizet te, erue illa, et projice abs te ». Hæc Patres : et rursus sequenti canone de potestate episcoporum super laicos his verbis [3] :

29. « Ut episcopi potestatem habeant res Ecclesiasticas providere, regere et gubernare, atque dispensare secundum canonum auctoritatem volumus. Et ut laici in eorum ministerio obediant episcopis ad regendas Ecclesias, viduas et orphanos defendendos, et ut obedientes sint ad eorum Christianitatem servandam ; consentientesque sint comites et judices præsulibus suis ad justitias faciendas juxta præcepta divinæ legis. Et nullatenus per aliquorum mendacium, vel falsum testimonium, neque per perjurium, aut per præmium divina lex in aliquo depravetur ». Hæc de his Patres, qui et (quod prætermittendum non est) inter alia etiam illud [4] constituerunt, ne sacratissima Eucharistia denegetur condemnatis per judicem ad ultimum subeundum supplicium. Sed et adversus illos sacerdotes, qui confitentibus pro peccatis gravibus leves quosdam et inusitatos imponunt pœnitentiæ modos, consuentes pulvillos, secundum [5] propheticum sermonem, « sub omni cubito, etc. » canonem statuerunt.

Ad postremum autem cur velint ab ipsis statuta confirmari per regem, ita pandunt : « Hæc

[1] Heb. XI. — [2] Jac. II.

[1] Conc. Mogun. c. 6. — [2] Matth. V. — [3] Conc. Mogun. c. 7. — [4] Eod. Concil. c. 27. — [5] Ezech. XIII.

vero, quæ vobis transmissa sunt, petimus, ut vestra auctoritate firmentur; ut si quis adversarius illis existere voluerit, prævalere non permittatur. Dei enim cooperatores esse debetis, et adjutores sanctæ ejus Ecclesiæ, quatenus religio Christiana incontaminata temporibus regni vestri usque in finem servetur ».

30. Præter hæc, etiam spectant ad Concilium Moguntinum ea, quæ in iisdem citatis antiquis Annalibus ita subjiciuntur : « Eodem anno pseudoprophetissa Moguntiacum venit, quæ Salomonis episcopi parochiam non minime deturbaverat. Nam certum consummationis sæculi diem, aliaque perplura Dei solius notitia cognita, quasi divinitus sibi revelata, scire se fatebatur, et eodem anno ultimum diem mundi imminere prædicabat. Unde multi plebeii utriusque sexus timore perculsi, ad eam venientes, munera illi ferebant, seque orationibus illius commendabant. Et quod gravius est, sacri ordinis viri doctrinas Ecclesiasticas postponentes, illam, quasi magistram cælitus destinatam, sequebantur. Hæc in præsentiam episcoporum apud S. Albanum deducta, et diligenter de suis assertionibus requisita, presbyterum quemdam sibi ea suggessisse, et se talia quæstus causa narrasse, professa est. Quapropter Synodali judicio, publicis cæsa flagellis, ministerium prædicationis, quod irrationabiliter arripuit, et sibi contra morem Ecclesiasticum vindicare præsumpsit, cum dedecore amisit, suisque vaticiniis tandem confusa finem imposuit ». Hæc Annales : atque de his, quæ ad Moguntinam Synodum spectant, jam satis.

31. *Ethelvulphi Anglorum regis peregrinatio et pietas erga Romanam Ecclesiam.* — Contigit hoc item anno peregrinatio Ethelvulphi, sive Athulphi regis Anglorum Romam ad limina Apostolorum : rex enim liberatus Danorum incursionibus, haud multo post Romam voti causa petivit, ubi a Leone quarto Pontifice benigne acceptus, fecit Romanæ Ecclesiæ eam quoque insulæ partem, quam Egbertus pater ad regnum adjunxerat, vectigalem, imitatus Inam, id quod supra commemoravimus, legeque sancivit, ut qui ex suis possessionibus triginta denariorum vectigal in singulos annos caperent, aut plures domos haberent, pro eis, quas habitarent singuli singulos denarios quotannis Romano Pontifici ad diem festum Apostolorum Petri et Pauli, vel summum ad vincula Petri solverent. Quam legem quidam, licet falso, Aluredo ejus filio assignant. Fuit is annus salutis humanæ octingentesimus quadragesimus septimus. Idem fertur instaurasse Romæ scholam quamdam, primo ab Offa Merciorum rege conditam, et paulo ante ejus adventum in Urbem incendio fere consumptam (de quo incendio, ubinam fieri contigerit, superius dictum est) : rex autem Ethelvulphus moratus est Romæ majorem anni partem; postea domum reversus, non modo se clementem principem, sed optimum parentem omnibus suis præbuit, atque cuncta ad honesti cultum modestiamque referebat. Hæc ex antiquis rerum Angliæ monumentis Polydorus, qui ait etiam auctores fuisse regi, ut adeo optime vitam institueret, duos viros sanctitate præclaros, Svitinum, qui et Svithunus, et Adelstanum, sive potius Helinstanum. Extat breviter scripta ejus Vita, ubi de eodem rege habetur, quod cum sacris esset ordinibus initiatus, nempe subdiaconatu, patre Egberto sine hærede moriente, a Leone Pontifice dispensatum, ut uxorem duceret. Svithunus autem, qui eum ab infantia enutrierat, post obitum sancti Helinstani episcopi Wintoniensis in ejus locum successit, miraque claruit sanctitate. De cujus obitu suo loco dicturi sumus. Scimus tamen ejusdem regis peregrinationem Romam referri [1] ab aliis anno Domini DCCCLIV.

32. *Methodio defuncto sanctitate et doctrina insigni sufficitur Ignatius in sede Constantinopolitana.* — Cum jam satis in rebus Occidentalis Ecclesiæ anni hujus immorati simus, ad Orientalem invisendam Ecclesiam transeamus, quæ hoc anno ex obitu S. Methodii patriarchæ, gravissimo affecta est damno. Ipse siquidem sanctus quarta decima die Junii (ut habent Acta superius citata S. Joannicii anachoretæ) ex hac vita migravit, cum sedisset (ut ait Curopalates) annos quatuor, qua die tum apud Græcos, tum apud Latinos relatus habetur in tabulas Ecclesiasticas inter sanctos, annis singulis jugi memoria celebrandus. At ex his, quæ superius de eo dicta sunt, reperies eum sedisse annos quinque et menses quatuor.

Nicolaus papa in Epistola [2] ad Michaelem imp. Methodium antonomastice Magnum appellat, ubi postea dum ipsum imperatorem redarguit nihil tribuentem Romanæ Ecclesiæ, de hæresibus tunc ab eo in Oriente profligatis, sic de ipso : « Fuerunt hujusmodi hæreses in Nicæa secundo convocata Synodo, et a Magno Methodio deinde subversæ ». Et paulo post : « Et rursum quasi non et venerandæ memoriæ Methodius in Græcia persecutione fervente, hic apud beatum Petrum, et apud nos (ubi olim Athanasius, ubi Paulus, ubi plurimi cum illis et præter illos, ubi denique semper Catholicis subvenitur, consecuti sunt requiem), donec apprehenderet campum certaminis, jam satiatus lacte hujus matris omnium, sanctæ videlicet Romanæ Ecclesiæ, Catholicum dogma defendere fuerit eruditus. Et quasi non hinc auctoritatem prædicandi sumpserit, nec hic infulis sacerdotalibus ditatus extiterit. Ad extremum, quasi non hinc constantia Petri et omnia Pauli ad debellandos Iconomachos arma portaverit, id est, loricam justitiæ, calceatos pedes in præparatione Evangelii pacis, scutum fidei, galeam salutis, et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Non ergo dicatis, non eguisse vos in causa pietatis Romana Ecclesia, quæ collecta Concilia sua auctoritate firmat, sua moderatione custodit; unde quædam eorum, quæ

[1] Matth. West. monast. an. 854. — [2] Nicol. Ep. VIII.

consensum Romani Pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt ». Hæc de sancto Methodio Nicolaus.

33. Cum autem certum sit ipsum fuisse virum doctissimum, scriptorum ejus nulla vidimus monumenta, nisi qui recitatur apud Theodorum canon de non appetendo Ecclesiasticam præfecturam, et quod de eo testatur Anastasius Bibliothecarius in Epistola [1] ad Carolum Calvum imp. ab eo scriptam fuisse Vitam S. Dionysii Areopagitæ, quam ipse latinitati donavit. Nam in fine ejus Epistolæ habet ista : « Hujus autem, nempe Dionysii, passionis textum beatus Methodius, qui a Sede Apostolica Constantinopolim presbyter missus, ejusdem urbis tenuit pontificium, et ex tunc inter sanctos ab omnibus ob suæ confessionis et agonis certamen veraciter veneratur et colitur, edidit, pauca de multis præcedentibus scriptis excerpens». Hæc Anastasius in fine suæ ad imperatorem Epistolæ : quod etiam testatur Hincmarus in Epistola ad eumdem imperatorem data, ipso ejus exordio.

34. De successore autem Methodii ita Curopalates : « Vita functo beatissimo Methodio, per sexdecim annos Ecclesiam Constantinopolitanam moderatus fuerat Ignatius, Nicephori imp. ex filia nepos, filius autem Michaelis imp. qui regno exciderat ; postquam regno et genitalibus privatus, eunuchus factus, monasterium ingressus fuerat, et monasterii Satyri præfectus, ad patriarchatus sedem adducitur ». Hæc ipse. Nicetas cognomento David, qui scripsit Vitam ejusdem Ignatii, testatur prædictum illi fuisse a Theophane præfecto monasterii Syncriani egregii confessoris, futurum ipsum patriarcham Constantinopolis. Addit vero, consuluisse imperatorem et matrem ejus hoc tempore sanctum Joannicium anachoretam, quis in sede patriarchali collocandus esset ; ipsum vero respondisse, eligendum esse Ignatium. Hæc Nicetas pluribus, cujus nobile antiquitatis monumentum, utpote auctoris, qui res gestas sui temporis fidelissime scripsit, hactenus Latinis incognitum ex græco Codice Columnensis Bibliothecæ, quæ Sirleti cardinalis viri doctissimi fuit, noster Federicus Metius erutum in latinum vertens, egregio munere nostros locupletavit Annales.

35. Porro de legitima promotione Ignatii, ejusque virtutibus, quibus tanto throno dignus videbatur, scripsit Michael imp. litteras ad Leonem papam, prout testatur Nicolaus Pontifex in Epistola ad eumdem imperatorem post annos ferme duodecim data, cum a patriarchatu fuit ejectus, in qua ista primum leguntur : « Denique considerare libet, quid sibi vult hoc, quod per duodecim fere jam annos regiæ urbis vestræ innocue sacerdotium agere, et sanctis virtutibus pudicitiæ castitatisque florere dictum Ignatium non solum per vestras innotuistis litteras, sed etiam Synodicis vocibus ejus sub tempore habitis, magnis honoribus Epistolæ vestræ fatentur, quas præ manibus tenemus, commendastis jugiter et extulistis, minime eum ad Apostolicam Sedem invasoris, vel alicujus criminis opinione notantes, nunc invide damnastis ». Et paulo post : « Nos quidem de nobilissimo viro Ignatio patriarcha non tantum hæc, verum et illud comperimus, quod non solum genere claruit, verum etiam a primævo suæ ætatis per singulos Ecclesiasticos gradus ascendens ex monastica vita, omni Ecclesiastico cœtu consentiente (sicut in apicibus, quos sanctissimo Leoni Præsuli prædecessori nostro destinaveratis, comperimus) episcopatus culmen promeruit ». Hæc de his Nicolaus.

[1] Extat in Areop. in fin. apud Sur. tom. V. die IX. Octob.

Anno periodi Græco-Romanæ 6340. — Anno Æræ Hispan. 885. — Anno Hegiræ 233, inchoato die 17 Aug., Fer. 4. — Jesu Christi 847. — Leonis IV papæ 1. — Lotharii imp. 28 et 8. Michaelis imp. 6.

1. *Ebo petit restitui in sedem Rhemensem.* — Ad n. 1. Flodoardus lib. 3, cap. 2, refert, Lotharium imp. litteras exegisse a Sergio papa *pro reparando judicio de Ebonis depositione*, et Carolum regem *Gundboldo* Rothomagensi episcopo præcepisse ; ut cum cæteris regni sui episcopis hanc querelam discuteret ; ac ipsi quoque Gundboldo litteris mandasse, « ut cum post diem sanctæ Domini Resurrectionis missos suos in servitium imperatoris mitteret », ipse cum episcopis hanc causam diffiniret : sed cum Ebo non compareret, *Gundboldus et cæteri episcopi*, QUI APUD PARISIOS TUNC CONVENERANT, litteris suis ei diœcesim Rhemensem interdixere, donec diffinitionis sententiam ab ipsis

coram generali conventu perciperet. Sed *Ebo* de sede Rhemensi repetenda amplius non cogitavit. Addit Flodoardus : « Per quinque circiter annorum curricula supervixisse fertur in corpore, usque ad annum videlicet Incarnationis Dominicæ DCCCLI ». Refert hæc ex Flodoardo Baronius, usus tamen exemplari valde depravato : in quo phrases integræ desunt. *Ebo* archiepiscopatu Rhemensi depositus fuit imperante Ludovico Pio, ut suo loco diximus, et *Lotharius* imp. cujus partes secutus fuerat, nihil intentatum reliquit, ut in suam sedem *Ebo* restitueretur. Verum irrito conatu, ut ex hac Flodoardi presbyteri Ecclesiæ Rhemensis relatione intelligimus.

2. *Desistit a causæ suæ prosecutione.* — Cum *Gundboldus* archiepiscopus Rothomagensis *post diem sanctæ Domini Resurrectionis* Ebonis causam discutere debuerit, et de ea actum non sit, nisi in Concilio Parisiensi *XVI kal. Martias* superioris Christi anni celebrato, manifestum est, Sergii II litteras, quæ ad nos non pervenere, anno DCCCXLV aut antecedenti datas fuisse. Secundo, *Concilium Parisiense*, de quo Flodoardus loquitur, anno superiori, non vero currenti, ut perperam Labbeus tom. VIII Concil. pag. 39, habitum esse. Flodoardus enim loco laudato ait, hæc in causa Ebonis gesta esse, *emenso anno post ipsius Hincmari ordinationem.* Quare cum is die tertia mensis Maii anni DCCCXLV Rhemensis antistes consecratus fuerit, liquet, Flodoardum de Concilio Parisiensi superiori anno indicto verba facere, deceptumque Labbeum, qui illud cum currenti copulavit. Controversia itaque de anno Concilii Parisiensis prorsus dirempta.

3. *Moritur Sergius II PP.* — A num. 2 ad 24. Annalista Bertinianus hoc anno habet : « Sergius Romanus Pontifex VI kal. Februarii defungitur, et Leo in ejus locum eligitur ». De anno ejus emortuali nulla est controversia, neque etiam post tam clarum testimonium de die esse potest. Quod enim Baronius num. 6 tradit ex Anastasio, Sergium sepultum esse *die duodecima mensis Aprilis*, neque in editione Moguntinensi, neque in Parisiensi, nec in variantibus lectionibus editioni Parisiensi subjectis legitur. Præterea refert ibidem Baronius ex Anastasio, Sergium Romanam Sedem rexisse *annis tribus et mense uno*, sed in laudatis exemplaribus Anastasianis semel et iterum legitur, eum sedisse *annos tres* nulla mensium aut dierum mentione facta. Quare cum *Sergius II* die decima mensis Februarii anni DCCCXLIV Pontifex Romanus consecratus fuerit, dieque vicesima septima mensis Januarii præsentis anni ad Deum migrarit, sedit annos tres, demptis diebus decem et octo, ab Anastasio, qui numero rotundo locutus est, neglectis. Baronius num. 7 ait, Anastasium scribere, eadem die, qua *Sergius* obiit, *Leonem* suffectum esse, quod ex eo cardinalis doctissimus deduxisse videtur, quod cessatio Sedis in exemplaribus Anastasii editis desideretur. Verum in duplici Ms. Anastasii Freheriano, et in alio Thuaneo in fine editionis Parisiensis relatis, ac præterea in quibusdam Catalogis nostris ac in Historia Platinæ habetur, Sedem vacasse *menses duos, et dies quindecim*, et in Codice Ms. Anastasiano num. 417 in Bibliotheca Colbertina signato habetur : « Cessavit ep. ejus mense secundo, die quinto decimo », ubi imperitus librarius locum non recte expressit ; cum contra Ordericus lib. 2 recte habeat, « mensibus II, diebus XV ». Quare *Leo IV*, natione Romanus, consecratus est Pontifex Romanus die undecima mensis Aprilis, feria secunda Paschali, quod ex dicendis in morte ejus magis innotescet.

4. *Indulgentiæ ei affictæ.* — Verum antequam de Leonis IV ordinatione verba faciamus, examinandum quod Baronius num. 4 dicit de Indulgentiis *trium annorum et trium quadragenarum*, a Sergio II datis omnibus, qui Ecclesiam SS. Silvestri et Martini visitassent, quod se in marmorea tabula antiquitus scripta legisse ait. Mabillonius enim in Præfatione ad sæculum V Benedict., ubi num. 107 de antiquitate indulgentiarum pluribus disserit, recte scribit, vereri se, ut explorata sit hac de re auctoritas, cum sæculo X extent quidem vestigia indulgentiarum, sed non hoc modo definitarum ; et Papebrocius in Conatu Chronico-Historico Dissert. XVII ostendat, indulgentiarum usum hodie in Ecclesia sub ea formula frequentem vix ante sæculum XII in antiquis monumentis reperiri, ac tabulam illam ante pauca sæcula sculptam fuisse. Divus Thomas in IV Sentent. distinct. 20, quæst. I, art. 3, agens de indulgentiis, post hæc verba, « sicut quando papa dat, ut qui vadit ad unam Ecclesiam, habeat septem annos de indulgentia », addit : « Cujusmodi etiam indulgentiæ a B. Gregorio in stationibus Romæ concessæ sunt », et ante ipsum Guillelmus Antissiodorensis, postea Parisiensis episcopus, lib. 4 Summæ, tract. 6, cap. 9 ; sed uterque absque examine historico secutus est errorem vulgi attribuentis *sancto Gregorio* (utique ejus nominis primo) indulgentias stationum, multis post sæculis institutas, nempe sæculo XI, cum vulgus cœpisset eas ad ipsarum stationum auctorem *S. Gregorium M.* referre, eumque errorem ut certam veritatem arripuissent scholastici veteres, qui ipsorum disciplinis informatos Pontifices etiam in eo capite (quod alioquin non Theologicum, sed Historicum erat) sua auctoritate pertraxere, eo tempore, quo nemo adhuc incumbebat eradendis antiquitatibus Ecclesiasticis, sacrarumque ceremoniarum originibus illustrandis. Quare mirum Baronium et Bellarminum, qui ad insignem Theologicarum rerum scientiam, minime vulgarem antiquitatis Ecclesiasticæ cognitionem addidere, vulgari opinioni subscripsisse ; cum is indulgentiarum, de quo agimus, usus doceri nequeat sæculo XI prior fuisse ; et sine litteris propagatum per tot sæcula, quot a S. Silvestro ad sæculum XI intercurrere, gratis assumatur, et absque ulla pietatis jactura historice negetur, ut accurate scribit Pa-

pebrocius loco laudato, qui hæc fusius prosequitur.

5. *Indulgentiæ primum indefinite concessæ.* — His adde quæ Mabillonius citatus de hac materia habet. Ait vir eruditissimus, *indulgentias* sæculo x indefinite concessas fuisse, ut fuit illa, quam *Salomon* Constantiensis episcopus a papa accepit. Ille ob procuratam trium adversariorum suorum necem Romam profectus est, *veniam* petiturus. A papa « vero benigne susceptus, cum ibi supplicans aliquandiu moraretur, indulgentiam sibi ab eo plorans petiit. Tandem ab Apostolico indulgentiam adeptus demum revertitur », inquit Ekkehardus part. 1, pag. 45. Eamdem gratiam Udalricus Augustensis episcopus accepisse memoratur apud Gerardum in ejus Vita num. 61. Is quippe Romam ultimo profectus, « votorum antea ibi dispositorum promissionibus devotissime expletis, et gravissimorum emolumentorum et indulgentiarum donis acceptis reversus est ».

6. *Postea ad certum tempus definitæ.* — Postea sæculo undecimo ad certum tempus vel in perpetuum, et quidem passim occasione dedicationis Ecclesiarum, datæ. Celebris præ cæteris et plena fuit *Indulgentiarum* gratia ab Alexandro II impertita in dedicatione Ecclesiæ Casinensis, nempe tam iis, quos tunc præsentes esse contigerat, quam omnibus, qui per octo continuos dies eo conventuri essent, *confessorum peccatorum absolutione* concessa. Urbanus II anno MXCVIII Andegavos sese contulit : *Tunc in Septuagesima dedicata est* Ecclesia S. Nicolai ab ipso papa : qui *edicto* jussit, ut « in eodem termino, quo dedicationem fecerat, indictum publicum celebraretur uno quoque anno apud sanctum Nicolaum, et septima pars pœnitentiarum populo convenienti ad illam celebritatem dimitteretur », ut inquit Fulco comes in Spicilegio Dacheriano tom. x, pag. 396. Idem factum anno MCXX a Calisto II, qui dedicata Maurianensi prope Stampas Ecclesia, « annuam peccatorum remissionem in dedicationis anniversario constituit », ut videre est apud Duchesnium tom. IV, pag. 369.

7. *Indulgentiæ ab episcopis dari solitæ.* — Episcopi etiam jamdudum *indulgentiarum* concessione usi sunt, ut testis est Epistola Rajambaldi archiepiscopi Arelatensis pro dedicatione Ecclesiæ S. Mariæ de Correno Gallo-Provinciæ vico, in qua legitur, ut *pœnitenti, qui ad eam in consecratione* ejus advenerit, *tertiam partem pœnitentiæ* remittat episcopus, et *Ecclesiam*, id est, ejus ingressum, *usque ad caput anni* ei reddat et pacem, simulque facultatem incidendi capillos, etc. quæ ad annum MLXV referuntur. Extat ea Epistola tom. VI Spicilegii pag 441. Hanc vero potestatem Rajambaldus *a S. Petro* se accepisse dicit. Dein hæc indulgentiarum gratia, qua potiebantur episcopi, ad quadraginta dies contracta est, ante annum MCCLXXXIV; ipso namque anno Symon Bituricensis archiepiscopus abbatiam Angliæ diœcesis Pictavensis visitans, multis cruce signatis pro negotio Aragoniæ auctoritate domini papæ et legati centum dies indulgentiæ contulit, et *auctoritate sua quadraginta*, ut legere est apud Baluzium tom. IV Miscell. pag. 211. Etsi autem ad quadraginta dies passim redactæ essent episcoporum indulgentiæ, nihilominus Joannes de Ordine Teutonicorum, Laconiensis episcopus, monasterium Scuteranum diœcesis Argentinensis in Alsatia visitantibus relaxat *centum dies criminalium et annum venialium*, anno scilicet MCCLXXXVIII, ut legere est apud Jodocum Coccium de Dagobert. cap. 9. Generalis et plena est indulgentia B. Mariæ de Portiuncula omnium sc. peccatorum, quæ « cum fuisset tam humiliter quam constanter a B. Francisco postulata, fuit tandem a summo Pontifice (sc. Honorio III) liberalissime et gratissime concessa, quamvis diceret ipse summus Pontifex, non esse consuetudinis Apostolicæ Sedis talem indulgentiam facere », inquit Rainerius de Mariano de Arecio Ordinis Minorum, qui testatur, se id audivisse a Benedicto de Arecio religioso ejusdem Ordinis, socio S. Francisci. Rainerii testimonium ex veteri Codice Ms. recitat Baluzius ibidem pag. 490, in quo et dicitur eam *primæ diei kalendarum Augusti* fuisse affixam. Contra præsumptam indulgentiarum vetustatem legendus etiam Papebrocius citatus in Dissert. VIII, quæ est « de magna Tabula Basilicæ Lateranensis in Urbe, et adscriptis in ea S. Silvestro indulgentiis aliisque similibus ».

8. *Causa longioris interpontificii post mortem Sergii II.* — Venio nunc ad ordinationem Leonis IV; Anastasius in ejus Vita scribit : « Nec dum is, qui obierat, Pontifex ad sepulturam debitam fuerat deportatus. Et ecce omnes a novissimo usque ad primum una voce, unaque simul concordia Leonem venerabilem presbyterum sibi futurum Pontificem flagitabant », etc. Paulo post : « Romani quoque, ut diximus, novi electione Pontificis congaudentes cœperunt iterum non mediocriter contristari, eo quod sine imperiali non audebant auctoritate futurum consecrare Pontificem, periculumque Romanæ Urbis maxime metuebant, ne iterum, ut olim, aliis ab hostibus fuisset obsessa. Hoc timore et futuro casu perterriti, cum sine permissu principis præsulem consecraverunt, fidem quoque illius, sive honorem post Deum per omnia et in omnibus conservantes ». Baronius num. 9 eumdem locum citat, usus exemplari depravato, ut ipsemet signo crucis addito hoc modo indicat, « quod cum sine permissu principis præsulem consecraverunt, fidem quoque illius † sibi honorem post Deum per omnia et in omnibus conservantes ». Errorem illum Baronius non emendat, sed locus purus est tam in Editione Moguntina, quam Parisiensi, ex qua illum retulimus. Significat autem Anastasius, veritos esse Romanos, ne Saraceni iterum in Urbem prorumperent; quia, ut prodit annalista Bertinianus ad hunc Christi annum, *Mauri ac Saraceni Beneventum* invaserant, *et usque ad Romana confinia* populabantur ; ac præ-

terea metuisse, ne, ut post mortem Gregorii IV contigerat, Lotharius imp. ob consecrationem Pontificis offensus, de se vindictam sumeret. Quare ad utrumque periculum vitandum, ad ordinationem Leonis IV sibi procedendum putarunt, sub protestatione, quod ea in re in nullo læsam vellent fidem et honorem imperatori debitum, ut recte explicat Papebrocius. Et hæc germana causa interpontificii per menses duos et dies quindecim continuati. Nam Francia a Normannis tunc infestata, ut mox videbimus, exspectanda fuit itineris tutioris opportunitas, vel forte legati, metu, captivitate, aliisque casibus in itu et reditu impediti fuere.

9. *Leo IV nihil innovavit in electione Pontificis Romani.* — Baronius num. 10 ait, Leonem IV Lothario et Ludovico impp. vindicantibus sibi confirmationem Romani Pontificis electi, evicisse, ut iidem consenserint, « ne ea nisi ex canonum præscripto fieri deberet ». Verum præterquam quod Ludovicus ante annum DCCCXLIX imperator a patre dictus non est, tantum abest, ut Lothario imp. obstiterit Leo IV, ut sicut Sergius II ejus decessor et Benedictus III ejus successor jura imperialia servarunt, ita et ipse fidem Lothario imp. debitam et honorem *per omnia et in omnibus* conservarit. Ipsemet Baronius anno DCCCLXV, num. 38, loquens de Benedicti III electione, hæc verba Anastasii refert : « Pontificali solio (ut mos est Pontificum, eanaque consuetudo demonstrat) posuerunt », (nempe Romani). Addit Anastasius : « His ita peractis clerus et cuncti proceres decretum componentes, propriis manibus roboravere, et, ut CONSUETUDO PRISCA EXPOSCIT, invictissimis Lothario ac Ludovico destinavere Augustis ».

10. *Petiit a Lothario imp. ut ea juste et canonice fieret.* — At, inquit Baronius ibidem, extat de his ejusmodi Decretum ejusdem Pontificis : « Leo IV Lothario et Ludovico Augg. Inter nos et vos pacti serie statutum est, et confirmatum, quod electio et confirmatio futuri Romani Pontificis non nisi juste et canonice fieri debeat ». Quare si quid fuit sive per populum metus causa iisdem imperatoribus male promissum, vel ab ipsis Augustis usurpatum, a Leone IV sublatum fuit, ipsi Pontifici consentientibus Augustis. Ita Baronius. At locus ille a Gratiano Dist. 63, cap. 31, et ab Ivone part. 5, cap. 14, relatus nihil aliud denotat, quam consensisse quidem imperatores, ut electio Romani Pontificis fieret *juste et canonice*, sed tamen eosdem non abjecisse jura imperialia, imo illa expresse sibi retinuisse, cum decreverunt, ut ea electio juste fieret, id est, secundum mores antiquos, servato jure imperatorio, ita ut electus Pontifex non consecretur, nisi coram missis imperatoris, qui « CANONICO RITU et consuetudine ab imperatore diriguntur », ut legitur in Concilio Romano, a Joanne IX papa exeunte hoc sæculo celebrato. Hoc Leonis IV Decretum confirmarunt postea Otto I et Henricus I imperatores, quorum verba an. CMLXII, num. 3 et seq. referemus, post quæ nullum dubium erit de vero et genuino sensu Decreti Leonis IV.

11. *Promisit se jura imperialia illæsa servaturum.* — Vice versa, subdit Baronius, pollicitus est illis Leo IV servaturum se illibata jura imperialia, et quæ a suis prædecessoribus constituta fuissent, ut habet Gratianus Dist. 10, cap. 9 : « De capitulis vel præceptis imperialibus vestris vestrorumque prædecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis, quantum valuimus et valemus, Christo propitio, et nunc, et in ævum conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse quilibet aliter vobis dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem ». Illam porro Leonis papæ pollicitationem de conservandis juribus imperialibus explicandam esse, ex Epist. Nicolai I scripta ad Michaelem I imp. in qua legitur, Pontifices pro cultu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uti. Hæc Baronius. Sed Baluzius in Præf. ad Capitularia Reg. Franc. num. 22 et seqq., ubi mota hoc loco dubia omnia docte solvit, respondet, manifestum esse ex textu Epistolæ Leonis IV delatam adversus eum querelam fuisse ad Lotharium imp. tanquam Leo IV Capitularia regum Francorum contemneret. Ad quam criminationem ille injuriam ulturus, ac sui securus respondit, se ea velle irrefragabiliter in ævum conservare, magnum et impudens mendacium esse asseverans quidquid contra dictum fuerat imperatori. Ita Baluzius ex Bartholomæo Brixiensi, qui anno MCCXL florebat. Quoad Epistolam Nicolai I, ex qua jura illa imperialia explicat Baronius, in ea nulla Capitularium mentio extat, neque extare potest, et in ea verbis tantum generalibus scriptum est, Christianos imperatores pro æterna vita Pontificibus indigere, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uti, id est, subjacere quidem Pontifices legibus civilibus ratione rerum temporalium, non vero ratione personæ. Episcopos enim esse Deos et Deos ab hominibus judicari non posse, ut aiebat Constantinus M. Quare ea Nicolai verba cum generaliter de omnibus episcopis intelligi debeant, congruere non possunt cum Epistola Leonis IV, quia in ea sermo est de solis Pontificibus Romanis. Cæterum Epistolam istam Leonis Hermannus Conringius 2, q. 7, c. 41, *Nos si*, putavit esse *Leonis tertii*, non vero Leonis IV, præsertim quod Leone IV sedente, summa imperii penes Lotharium fuerit, non autem penes Ludovicum; quam opinionem quidam alii postea viri docti secuti sunt; quod Ivo Carnotensis Epistolam illam a Leone simpliciter scriptam doceat, neque Leonis III, nec IV numerum exprimat. Verum hæc opinio sustineri non potest; cum mos ille ut consecratio Romani Pontificis coram missis imperialibus fieret, nonnisi Eugenio secundo demortuo cœperit, uti suo loco ostendimus. Præterquam quod Leo III eo tempore Romanus Pontifex consecratus est, quo Carolus M. defensor tantum Urbis erat, ad quem Leo legatos non misit, nisi

post suam ordinationem, uti initio ejus Pontificatus narravimus.

12. *Nullum de electione pactum inter Leonem IV et Ludovicum intercessit.* — Rursum Baronius eodem num. 9, ut opinionem suam de pacto facto inter *Leonem IV* et *Lotharium* ac *Ludovicum* Augg. confirmet, ait, eum ea tempestate petiisse ab iisdem imperatoribus, uti lex Romana deinceps suum robur propriumque vigorem obtineret, et annuisse postulatis papæ Lotharium, cujus Decretum de ea re describit ex lib. 2 legis Langobardorum, his verbis conceptum : « Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur qua lege vult vivere » et cætera anno DCCCXXIV, num. 3 a nobis recitata. At Gratianus a Baronio citatus, et Ivo part. 4, pag. 181, qui locum istum nobis conservarunt, nullam hic Ludovici mentionem faciunt, sed *Lotharii* tantum, tanquam ad illum solum scripta sit Epistola Leonis IV. Ad hæc Decretum illud Lotharii anno DCCCXXIV, tempore *Eugenii II* conditum, ut mox insinuavi. Itaque etiam ex hoc capite illa opinio Baronii corruit.

13. *Decreta Synodi Meldensis in regno Italiæ non promulgata.* — Postea Baronius num. 12, refert hæc verba Lotharii descripta ex Constitutione ab eo promulgata, et de capitulis Caroli M. et Ludovici Pii ab illo excerpta : « Placuit nobis, ut hæc capitula, quæ excerpsimus de capitulis sanctæ memoriæ avi nostri Caroli ac domini nostri Ludovici imp. ab omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ seu nostris fidelibus in regno Italiæ consistentibus pro lege teneantur et conserventur ; et quicumque hujus Capitularis contemptor extiterit, sexaginta solidis componat, sicut in capitulis prædicti avi domini nostri ». Addit Baronius, promulgationem istam Capitularium collectorum per Carolum M. et Ludovicum, per Lotharium factam hoc tempore fuisse, quod ita jusserint Patres in Synodo Meldensi cap. 78. Ad hanc rationem Marca lib. 2 de Concordia cap. 12, num. 5, respondet, has principum Constitutiones non ingratas fuisse Leoni IV, demonstrare fragmentum Epistolæ ejus ad Lotharium, qua spondet, se *capitula illa et præcepta Lotharii ejusque prædecessorum in omnibus* observaturum, quod Fragmentum num. 11 mox retuli. Secundo, Synodi Meldensis verba cap. 78 memorata, non pertinere ad Capitulare Lotharii, de quo agitur ; cum illud in Italia promulgatum sit, ubi Lotharius imperabat ; episcoporum enim Meldensium Carolo regi subjectorum præcepto Decreta in Galliis condita promulgari non poterant in regno Italiæ *Lothario* subdito, ut evidens est. Cæterum quia Baronius a consuetudine in electione Pontificum Rom. tunc usurpata abhorrebat, et Ecclesiam jugo illo non parum gravi liberam fuisse optasset, in eam, quam refellimus opinionem, ejus ætate inter canonistas communem, delapsus est ; verum Historia nunc in majori lumine collocata, sicut in opinione de indulgentiarum vetustate et in aliis quibusdam, ita et in ea, de qua agitur, ab eo non possumus non discedere.

14. *Rabanus fit archiepisc. Moguntiæ.* — A num. 25 ad 31. Annalista Fuldensis narrata hoc anno *Otgarii* Moguntiacensis episc. morte, ait, Rabanum *V kal. Julii* in ejus locum subrogatum esse, cui consentiunt annalista Hildensheimensis et Lambertus Schafnaburgensis in Chronico ; sed uterque quoad annum tantum. Difficultas esse potest de die, qui non in Dominicam, sed in feriam secundam incidit. Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 2, in Elogio historico beati Rabani num. 6, existimat, mendum irrepsisse in diem apud Annales Fuldenses, et pro *V kal. Julii*, reponendum esse *VI kal. Julii*, uti legit Trithemius, additque Franco-Saxonicos Annales Mss. optimæ notæ, qui cætera hoc loco cum Fuldensibus conveniunt, Rabani ordinationem reponere *VIII kal. Julii*, id est, die natali S. Joannis Baptistæ, qua ob festi celebritatem Rabani ordinatio facile fieri potuit.

15. *Concilium Moguntinense.* — Subdit Annalista Fuldensis, eum *circa kal. Octob. Synodum apud Moguntiacum celebrasse.* Synodus hæc Ludovici Germaniæ regis jussu habita, eique etiam chorepiscopi, abbates, monachi et omnium ordinum clerici adfuere. Conditi in ea canones triginta et unus de Disciplina Ecclesiastica, quæ non minus in regno Ludovici, quam in regno Caroli fratris, labefactata erat.

16. *Celebris donatio Ethelwolfi regis Sax. Occidentalium.* — Ad num. 31. Polydorus Virgilius narrat, *Ethelwolfum* Occidentalium Saxonum regem, voti causa Romam petiisse, legemque sancivisse, « ut qui ex suis possessionibus triginta denariorum vectigal in singulos annos caperent, aut plures domos haberent, pro iis quas habitarent, singuli singulos denarios quotannis Romano Pontifici, ad diem festum Apostolorum Petri et Pauli vel summum ad Vincula Petri solverent ». Quod quidem verum est, sed falsum quod addit, eam donationem regiam præsenti anno factam ; ad quod cum Baronius animum non advertisset, scripsit Angliam hoc anno vectigalem factam fuisse, subodoratus tamen id contigisse anno DCCCLV, quo commodius hac de re agemus.

17. *Moritur S. Methodius patriarcha Constantinop.* — Ad num. 32 et seqq. *Theodora* Augusta instaurandæ pietatis in imperio Orientali ab *Iconomachis*, qui illud per annos triginta afflixerant, *Methodio* aptiorem non reperit, ideoque illum Ecclesiæ Constantinopolitanæ patriarcham præfecit, ipso imperii sui initio, anno nempe DCCCXLII. « Sed cum Ecclesiam Dei optime sanctissimeque per quadriennium rexisset, ad Deum sempiterna potiturus pace abiit », inquit Nicetas cognomento Paphlago in S. Ignatii, Methodii successoris Vita, tom. VIII Concil. pag. 1180 et seqq. integra recitata. Annos etiam quatuor *Methodio* assignant Porphyrogenneta, Curopalates, Cedrenus et Zonaras, dum de Michaele Balbo imp. verba faciunt. Imo in Additamento Chronici Nicephori patriarchæ Constantinop. cujus auctor hoc sæculo vixit, hæc verba leguntur :

« Methodius Orthodoxus (quia sc. de Joanne hæretico proxime locutus est) annis IV, mensibus III ». Quare cum auctor Vitæ S. Joannicii abbatis apud Surium ad diem IV Novembris prodat, *Methodium excessisse ex hac vita quarto decimo Junii*, hunc die illo, ac anno octingentesimo quadragesimo sexto ad Deum migrasse, apud me certum, licet omnes historici, qui post Baronium scripsere, ejus opinioni suffragentur. Continuator Nicephori, aut potius librarius errat, cum ait, eum sedisse annos IV, menses III; a die enim XIX Februarii an. DCCCXLII, Dominicæ Orthodoxiæ sacra, ad diem XIV Junii anni superioris, fluxere anni quatuor, menses tres, et dies viginti sex, die emortuali excluso. Quare loco, *menses* III, legendum, *menses* IV, sicque Methodius ordinatus fuerat die VII Februarii, in quem Dominica anno DCCCXLII cecidit.

18. *Joannicius illi superstes fuit.* — Baronius *Methodii* mortem in hunc annum differt, quod auctor Vitæ sancti Joannicii scribat, hunc sanctum abbatem dixisse, « quod non multum tempus post suum decessum viveret Methodius. Qua quidem in re non fuit falsus. Tertio enim die postquam hæc dixisset (erat vero tertius Novembris) D. Joannicius spiritu quidem migrat ad Deum », Methodius autem « octavo mense post illius decessum excessit ex hac vita XIV Junii », ideoque hoc Christi anno; cum *Joannicius* mense Novembri antecedentis mortuus sit, ut ibidem ostendimus. Verum non dubito, quin auctor incertus Vitæ sancti hujus abbatis, licet gravis, hac in re erraverit, eique *Nicetas* Ignatio æqualis, quem et omnes Græci secuti sunt, præferri debeat. *Methodii* Constantinop. patriarchæ opera attributa fuere alteri Methodio Patarensi episcopo, Seniori vulgo appellato, uti ejus oratio *de Symeone et Anna*, *quo die Domino in templo, occurrerunt*, ac de *sanctissima Deipara*, quam Combefisius perperam adscribit Methodio seniori, et oratio *in Ramos Palmarum*, quæ inter opera Methodii senioris legitur. Composuit etiam *Encomium S. Dionysii Areopagitæ et martyris*, et Encomium S. Agathæ virginis et martyris, quod utrumque ad nos pervenit. Porro non existimandum, *Methodium* ex antiquis Græcorum monumentis accepisse, quæ de martyrio S. Dionysii tradit; cum non nisi sæculo octavo Dionysius Areopagita cum Parisiensi confusus fuerit. De utroque Methodio legendi Allatius in Symphosio decem virginum, Combefisius in Apparatu ad Bibliothecam Patrum concionatoriam, et Oudinus in Supplemento Script. Ecclesiast. Altero argumento ostendo *Methodio* vita functo *Joannicium* adhuc vixisse.

19. *Joannicii consilio S. Ignatius in Methodii locum subrogatus.* — Methodio enim successit S. Ignatius, de quo Nicetas in ejus Vita post laudata verba scribit : « Multis vero tum ad Ecclesiæ administrationem designatis, aliisque alias ob causas voto frustratis, uti destinata Dei sententia staret, Ignatius sanctissimus presbyter, cum per multos annos sacerdotii muneribus magna cum laude perfunctus esset, bonumque sibi in multa auctoritate et in Jesum Christum fide jam gradum exstruxisset, ac propterea omnium ore celebraretur, quantumvis dignitatis magnitudinem refugiens, vi tamen sancti Spiritus et antistitum auctoritate et sententia, honore sacro dignissimus judicatus in imperantis urbis sacra sede collocatur, lucernaque candelabro imponitur, cum ante omnium episcoporum et populi sententias imperatrix ad Joannicium anachoretam consultum misisset, ecquemnam hoc patriarchatus honore dignum, per Dominum cognosceret. Ignatium eximius ille Joannicius divinitus pronuntiavit ». Ordinatus est S. Ignatius die quarta mensis Julii anni superioris, in quam Dominica cadebat, uti ex dicendis an. DCCCLVIII constabit. Quibus positis quomodo verum esse potest, quod scribit auctor Vitæ S. Joannicii numero præcedenti laudatus, *Methodium* nempe Joannicio mensibus octo superfuisse; cum Theodora Augusta, mortuo Methodio, de eo, quem in locum ejus subrogare deberet, *Joannicium* consuluerit? Quare hic iterum insinuanda regula subinde a nobis infra inculcanda, auctores sc. coætaneos et suppares in rerum suo tempore gestarum narratione quandoque falli; cum auctor Vitæ S. Joannicii licet valde antiquus, ut ex ejus lectione colligere est, *Joannicium* ante Methodium demortuum perperam referat. Ad hunc Nicetæ locum animum adverterat Baronius, cum num. 34 tradat, scribere Nicetam, « consuluisse imperatorem et matrem ejus hoc tempore S. Joannicium anachoretam, quis in sede patriarchali collocandus esset ». Sed cum hæc litteris mandaret, non meminit se jam anno superiori ejusdem *Joannicii* obitum consignasse. Hæc itaque Baronii opinio amplius sustineri non potest.

20. *Bodo apostata Christianis infestus.* — Annalista Bertinianus ad hunc annum scribit : « Bodo, qui ante annos aliquot Christiana veritate derelicta ad Judæorum perfidiam concesserat, in tantum mali profecit, ut in omnes Christianos Hispaniæ degentes, tam regis quam gentis Saracenorum animos concitare statuerit, quatenus aut relicta Christianæ fidei religione ad Judæorum insaniam, Saracenorumve dementiam se converterent, aut certe omnes interficerentur. Super quo omnium illius regni Christianorum petitio ad Carolum regem regnique sui episcopos, cæterosque nostræ fidei ordines lacrymabiliter missa est, ut memoratus apostata reposceretur, ne diutius Christianis illic versantibus aut impedimento aut neci foret ». De Bodone diacono, qui relicta Christiana religione Judæus effectus est, et in synagogis cum eis Christum et ejus Ecclesiam blasphemavit, jam anno DCCCXXXVIII locuti sumus.

21. *Carolus rex cum Hispaniæ Saracenis pacem init.* — « Legati Abdirhaman regis Saracenorum a Corduba Hispaniæ ad Carolum pacis petendæ, fœderisque firmandi gratia veniunt; quos apud Rhemorum Durocortorum decenter, et susce-

pit, et absolvit », inquit ibidem annalista Bertinianus. Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 27, existimat, Abderraman regem Saracenorum in Hispania pacem a Carolo per legatos expetiisse, ut domesticis seditionibus par esset. Incidit enim in hæc tempora, quod de *Muza* duce refert Sebastianus Salmanticensis episcopus, quem ait, ab Abderramane rege palam deficientem, incredibili celeritate occupasse *Oscam*, Cæsaraugustam, et Tutelam, tum Toletum , evocantibus illum civibus, eique *Lupum* filium suum præfecisse. Addit, eum bella dein cum Francis feliciter egisse, adeo ut eum Karolus rex muneribus sibi conciliandum existimaverit, quæ circa annum DCCCLII amisit in pugna, qua victus fugatusque est ab Ordonio rege Asturum. « Munera », inquit Sebastianus, « quæ ei Carolus rex Francorum direxerat, perdidit ». Certamina *Muzæ* cum Francis constitere intra limitem Hispanicum, ut recte observat Ambrosius Morales lib. 13, cap. 55. Neque enim populabundus in Gallias irrupit, ut sibi cum Mariana persuasere Blanca, Garibaius et abbas Brizius, ista de suo addentes narrationi Sebastiani, inquit Marca, qui postea eosdem auctores refellit, qui *Muzam* genere Gothum, sed ejurata religione Christiana Maurum professione fuisse docent, quod Sebastianus asserat, eum fuisse *natione Gettulum;* cum tamen *Getuli* essent populi Africæ Mauritanis proximi, ideoque significet Sebastianus, *Muzam* non fuisse ex Mauris Hispaniensibus, sed Afrum ex Getulia.

22. *Incursiones Saracenorum et Normannorum.* — Idem annalista Bertinianus hæc narrat : « Dani partem inferioris Galliæ, quam Britones incolunt, adeuntes, ter cum eisdem bellantes superant. Nomenogiusque (Britonum dux) victus cum suis fugit. Dein legatos muneribus a suis eos sedibus amovit ». Ubi legendum, *per legatos*. Subdit idem auctor : « Hlotharius, Hludowicus et Carolus legatos ad Oric Danorum regem destinant mandantes, ut suos Christianorum infestationibus cohiberet; sin alias bello se impetendum nullatenus dubitaret. Ea tempestate Mauri et Saraceni Beneventum invadunt, et usque ad Romana confinia populantur. Dani Aquitaniam maritimam impetunt et prædantur, urbemque Burdegalam diu oppugnant. Alii quoque Danorum Emporium, quod Dorastadum dicitur, et insulam Batavam occupant atque obtinent ».

23. *Conventus Francorum apud Marsnam.* — Habitus hoc anno *conventus* a tribus fratribus Francorum regibus, *Lothario, Ludovico* et *Carolo*, mense Februario apud *Marsnam,* quæ fuit villa regia in finibus Tungrorum, ad flumen Mosam sita, vulgo *Mersen*, in quo de concordia et pace inter eosdem actum, variaque statuta, ut videre est in Capitularibus Caroli Calvi a Sirmondo publicatis. Ex Decretis ibidem conditis, quam in misero statu Gallia hoc tempore versaretur, intelligimus. In sexto enim dicitur : « Ut rapinæ et deprædationes, quæ quasi jure legitimo hactenus factæ sunt, penitus interdicantur, et nemo se impune post hæc eas præsumere posse confidat ». In octavo vero : « Ut nullus in omni eorum regno deinceps raptum facere præsumat, aut si fecerit, legaliter puniatur ».

24. *Obitus califæ Babyloniensis.* — Anno Hegiræ CCXLII sex diebus ante finem *Dzulhaggiæ*, qui mensis ultimus est hujus anni Arabici, absolviturque die decima sexta Augusti nostri, obiit *Haron Vacicus Billa* califa Babyloniensis, juxta Eutychium, qui hoc tempore vivebat, et Abul-Pharaium. Eum excepit *Almontasen.*

LEONIS IV ANNUS 2. — CHRISTI 848.

1. *Consilium Leonis de nova erigenda civitate in Vaticano, suffragante Lothario.* — Christi Redemptoris annus octingentesimus quadragesimus octavus Indictione undecima inchoatur, quo Leo papa agens in Pontificatu annum secundum, opus ingens aggreditur, nimirum ut novam construens civitatem, mœnibus ambiret Basilicam sancti Petri, ne sic, ut antea fuerat, Sarracenorum jugiter pateret incursibus, idque non sine nutu divino, ut Anastasius Bibliothecarius narrat his verbis : « Dum universa Romanorum nobilitas pro illa deprædatione, quam jamdudum nefandi ac malevoli Sarraceni intulerunt, in nimia lamentatione consisterent, ne deinceps, nisi Ecclesia B. Petri Apostoli

undique munita cilius foret, pejora valuissent committere, idem amabilis Pontifex magnam pro Romanis omnibus cœpit habere angustiam, et quo modo, vel ordine ab eorum cordibus tantum potuisset mœrorem sive timorem auferre, anxius cogitare. Cum in his diuturnis curis et angoribus desudaret, Deo revelante, hujusmodi prorsus consilium sumpsit, ut hoc ipsum suo dilecto et spirituali filio Lothario luce clarius indicaret Augusto, quatenus per illius, Deo annuente, adjutorium atque consilium civitatem illam ædificaret, quam prædecessor ejus Leo tertius juxta Ecclesiam prænominatam Apostoli ædificare cœperat, et multis in locis fundamenta posuerat, licet post suum transitum a quibusdam ablata fuissent hominibus, ita ut nec altius appareret, ubi post ejus inchoationem præfatus missus erat murus : quod si vita comes adesset, desideratum opus, Christo sociante, ad effectum vellet perducere.

2. « Hoc denique piissimus ac serenissimus Cæsar agnoscens, magna est illico lætitia et exsultatione repletus; rogansque jam fatum summopere præsulem, patremque per omnia spiritualem, ut tanti operis et temporis fabricam sedulo labore perficeret : ad eam ipse una cum suis fratribus non modicas argenti libras direxil, ut sicut dictum est, tam proficuum opus indeliberatum minime remaneret. Ex quo nuntio satis præoptato præsul præcipuus ultra modum hilaris est effectus. Cœpit autem ex tunc de prædicto negotio valde esse sollicitus; convocansque cunctos sanctæ Dei Ecclesiæ fideles, petivit ab eis consilium, qualiter tantorum murorum cito valuisset fabrica consummari. Tunc omnibus visum est, ut de singulis civitatibus, massisque universis publicis, et monasteriis, per vices suas homines generaliter venire fecisset, sicut et factum est. Quamobrem secundo præsulatus illius anno præfata civitas ædificandi sumpsit exordium, et in sexto magnis et admirabilibus omnibus fabricis civitas undique est consummata ». Hæc de exordio construendæ civitatis Anastasius.

Quando autem fuerit ipsa, cum esset jam perfecta, solemni ritu consecrata, suo loco ex eodem auctore dicemus. At quod idem auctor superius dicat id factum duodecima Indictione, dictis non repugnat, siquidem hoc eodem anno ad finem Septembris mensis, undecima absoluta Indictione, incipit duodecima. Porro augebat metum, quod certo nuntio perlatum esset, classem Venetam a Sarracenis penitus excisam esse ad sinum Crotoniatem, ita ut ne lembus quidem incolumis evasisset, ut ejus civitatis Annales produnt. Hæc de rebus urbicis.

3. *Concilium Moguntinum posterius, et quis Gothescalcus hæreticus in eodem damnatus.* — Hoc eodem anno secunda Synodus Moguntina sub Rabano archiepiscopo celebrata est, ut iidem antiqui a Pithæo editi Francorum Annales testantur his verbis : « Circa kalendas autem Octobris generale placitum rex Ludovicus habuit apud Moguntiacum, in quo legatos fratrum suorum, et Northmannorum, Sclavorumque suscepit, audivit et absolvit. Homines autem Rabani episcopi adversus dominum suum conspirantes, publice convictos cum eo pacificavit. Legatos suos ad fratrem suum Lotharium in Theodonis villa placitum habentem pro Gislaberto, qui eodem anno ad fidem ejus venerat, reconciliationis gratia direxit. Gothescalcus quoque quidam presbyter de prædestinatione Dei prava sentiens, rationabiliter, ut plurimis visum est, convictus, et ad proprium episcopum Hincmarum Rhemos transmissus est, prius tamen juramento confirmans, quod in regnum Ludovici ultra non rediret ». Hucusque Annales.

4. Agit de hac eadem Synodo quoque Trithemius in Chronico Hirsaugiensi, in eo tamen errans, dum ait jussu Lotharii imperatoris convenisse episcopos, cum id factum per Ludovicum regem in regno ipsius non sit dubium : nam nullam Lotharium facultatem habuisse disponendi aliquid in regno Germaniæ spectante ad Ludovicum, certum est, ait enim : « Rabanus archiepiscopus Moguntinus jussu Lotharii imp. Synodum apud Moguntiam episcoporum et abbatum convocavit, anno Domini octingentesimo quadragesimo octavo kalendis Octobris, Indictione undecima ». Et hic error. Nam si convenerunt Patres ad kalendas Octobris, jam Indictionem duodecimam inchoatam oportuit. Sed pergit : « In qua hæreticum quemdam Godscalcum (Gothescalcum) presbyterum condemnavit : et multa ad decorem et utilitatem Ecclesiasticam constituit. Fuerunt inter alios præsentes ibi celeberrimi viri episcopi Hecti (Hetto) archiepiscopus Trevirensis, Hildeboldus archiepiscopus Coloniensis, Altfridus episcopus Hildesheimensis, Haymo episcopus Halberstatensis, Ludericus episcopus Bremensis, Lintbertus primus iste abbas S. Aurelii Hirsaugiensis, Waldo abbas Fuldensis, Einhardus abbas Selgenstetensis, Brunnuvart abbas Hirsfeldensis, Bertholdus episcopus Mediolacensis, Adventilius abbas Metensis, Radulphus abbas sancti Medardi Suessionensis, postea Bituricensis archiepiscopus, et alii multi episcopi, et abbates, et monachi, inter quos complures erant vita et doctrina famosissimi ». Hæc ipse. Cæterum de Gothescalco damnato in Concilio Moguntino Sigebertus agit anno sequenti.

5. Quod autem spectat ad Gothescalcum hæreticum in hoc Concilio condemnatum, ut cuncta, quæ ad eum spectant, simul intelligas : hic tibi recitanda sunt, quæ de eo postea Hincmarus Rhemensis episcopus scripsit ad Nicolaum papam : quæ quidem Epistola extat apud [1] Frodoardum in historia, quam scripsit de Ecclesia Rhemensi, in qua hæc post alia :

« Guido mihi nuntiavit, quod cum eo de condemnatione et captivitate Gothescalci verba fecistis. Et quamvis jam alii de eo vos allocuti fuerint, nihilominus Odoni episcopo quosdam articulos ad

[1] Frod. hist. Rhem l. III. c. 13.

vestram sanctitatem deferendos dedi, quos ex doctoribus Catholicis contra impiam opinionem istius hominis pestilentissimi excerpsi; de quibus nihil adhuc mihi respondistis. Quidam tamen episcopi, ad quos certe hoc factum non spectabat (quia nec charitas, ut manifeste demonstrarunt, eos impellebat, nec etiam auctoritas) me ex improviso litteris, quas per hominem laicum miserunt, in conciliabulum (vos prohibetis vocare Synodum) ab his in urbe Melense a paucis diebus habitum convocarunt, ut totius hujusce facti rationem redderem. Me, inquam, importune accersiverunt quatuor dies ante ipsum conventum, non animadvertentes, quod ego Metis octoginta mille passibus et plus distabam, et Gothescalcus plus quam centum mille.

6. « Hanc ob causam nunc vobis pauca aperire desidero, quomodo antequam episcopus ordinatus fuissem, iste Gothescalcus monachus monasterii Ecclesiæ metropolitanæ Rhemensis, dicti Orbei, diœcesis Suessionensis (ut hujus abbas et monachi, cum quibus versabatur, testantur) homo animo elatus, quietis impatiens, novorum verborum cupidus, insatiabili honoris ambitione incensus, protervus et tumultuosus, ut inani animi ostentatione et falsa quadam novitate sui nominis famam adipisceretur, adeptam latius opinionem propagaret, et propagatam ab oblivionis injuria vindicaret, certos articulos omnium falsarum doctrinarum, quas tunc in his partibus huc et illuc dispersas esse noverat, elegit et collegit, ut istis illecebris et lenociniis simplicium devotorumque sensus inescaret, et inescatos perverteret; et magistri nomen usurpans, discipulos ad se pelliceret, et pellectos seduceret vitæ religiosæ simulatione; et iis præesset doctrina, qui a veritate auditum avertentes, et ad fabulas se convertentes, ad sua desideria magistros coacervant prurientes auribus ». De eodem insuper hæretico idem Hincmarus in Epistola ad Hincmarum item dictum episcopum Laudunensem, deque ejus subdola arte in decipiendo, habet ista observatione digna : « Dum laudari hæretici tanquam de excellenti ingenio cupiunt, quasi nova quædam proferunt, quæ in antiquorum Patrum libris non tenentur : sicque fit, ut dum videri sapientes desiderant, miseris suis auditoribus stultitiæ semina spargant. Et quoniam hoc egisse Godescalcus in conventu episcopali convictus fuit : idem Concilium (sicut scriptum est [1] : Qui imponit stulto silentium, iras mitigat) silentium ei imposuit : mihi illum ad custodiendum commisit ». Hæc ibi, quæ ad præsens Concilium spectant, Hincmarus. Pergit vero cœptam historiam :

7. « Idem Godescalcus ordini sacerdotali a decano Rhemensi initiatus (hæc autem promotio constitutionibus Ecclesiasticis reluctabatur) contra suam regulam monasticam suo monasterio egressus est, et disjunctissimas terras peragravit, ut suæ falsæ doctrinæ virus semper evomeret. Tandem cum in civitate Maguntiensi Synodus coacta esset, huic interfuit, et ibi librum sui erroris archiepiscopo Rabano obtulit. Qui ab omnibus episcopis Germaniæ damnatus fuit, et cum litteris Synodi ad Ecclesiam metropolitanam Rhemensem missus, cujus tunc gratia Dei habenas moderabar. Episcopi provinciæ Galliæ Belgicæ et aliarum provinciarum hunc audiunt, et comperientes hunc hæreticum esse, decernunt, ut in quodam monasterio nostræ diœcesis Rhemensis captivus detineretur, quia resipiscere noluit, et ut etiam qui seipsum non amabat, aliis non officeret, dico expresse, nostræ diœcesis Rhemensis, quamvis Suessionensis esset. Visum autem est, quod Rhotadus nequibat illi resistere. Adde quod verebamur (quia novitatum auctor est) ne is, qui recta et honesta discere noluit, ut ea doceret, colloquiis pravis istum corrumperet, et is ejus vestigia sequens, a Catholica fide deficeret. Quod autem Gothescalcus hoc in monasterio in carcerem conjectus fuit, id factum est, ne sua prava conversatione alios inficeret. In eo igitur secuti sumus S. Pauli doctrinam, dicentis [1] : Hæreticum hominem post primam et secundam correctionem devita, sciens quia subversus est, qui hujusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus. Verum et Leo papa de Eutyche ait : Debebat suam opinionem deserere, quia videbat sententiam suæ temerariæ stultitiæ auribus Catholicorum distillare, et non ita antistites Ecclesiæ exacerbare, ut damnari meruerit; quam quidem condemnationem nullus poterit rescindere, si in suo perverso errore persistat. Quod si ad doctrinam Catholicam redire voluisset, fui semper, et adhuc sum paratus, hunc ad communionem Catholicam admittere. Sic enim venerabiles episcopi stabilierunt, sicuti etiam ego illi omnia ad corporis victum necessaria suppeditari facio.

« Verum si vestra sapientia Catholica articulos scire velit, quos contra fidem Ecclesiæ docere videtur, et quos ex vetere hæresi Prædestinatianorum hausit (quæ primum fuit in Africa impugnata, et postea in Francia, eodem tempore, quo hæresis Nestoriana sub Cælestino papa, tam hujus auctoritate, quam cura et vigilantia S. Prosperi convicta fuit) vobis ordine exponam non omnes articulos, quos tuetur, sed tantum quosdam eorum, qui tamen maximi momenti sunt.

8. « Dicit igitur id, quod antiqui Prædestinatiani etiam dicebant : Quod sicuti Deus quosdam prædestinavit ad vitam æternam ; sic etiam alios ad mortem æternam prædestinavit. Quod Deus non vult omnes homines salvos fieri, sed duntaxat eos, qui salvantur : nam si hi omnes non salvantur, quos Deus vult salvari : non omne fecit, quod voluit. Quod si velit id, quod non potest facere, non est omnipotens, sed infirmus et impotens : attamen omnipotens est, quia fecit omne, quod voluit, testante Scriptura [2] : Omnia quæcumque voluit

[1] Prov. XXVI.

[1] Tit. III. — [2] Psal. CXXXIV.

Dominus fecit, in cælo, in terra, in mari, et in omnibus abyssis. Item : Cuncta[1], Domine rex omnipotens, in ditione tua sunt posita, et non est, qui tuæ possit resistere voluntati : si decreveris salvare nos, illico liberabimur.

« Quod Jesus Christus Dominus noster et Salvator non fuit crucifixus, neque mortuus est pro redemptione totius mundi, id est, pro redemptione et salute omnium hominum, sed tantum pro his, qui salvantur. Dicit, licet non omnino pari traditione, simili tamen errore, id, quod veteres Prædestinatiani dicebant, quando hæc verba sancti Petri Apostoli exponit[2] : Negantes Dominum, qui eos redemit : Redemit eos, inquit, sacramento baptismi, nihilominus non passus est mortem Crucis, nec sanguinem effudit pro eis. Verum aperte divinus Paulus dicit, quod perceptio baptismi vocatur redemptio[3] : Nolite contristare, inquit, Spiritum sanctum, in quo signati estis in diem redemptionis. Et sicut hæc electio, quæ tantum propria et specialis est omnium electorum, et quam crucifixus pius ac misericors Redemptor his tantummodo impertiit, quos redemit et eripuit, et a præteritis peccatis lavit : sic certe redemit, liberavit, et a delictis præsentibus abluit eos, qui nati sunt, et qui nascituri sunt, vivos et mortuos, nimirum omnes electos, et hi recte sunt mundus, pro quo Dominus passus est : non secus quam alibi dixit[4] : Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

9. « Insuper idem Gothescalcus affirmat : Absit velim non solum dicam cogitare, verum etiam semel mussitare, quod serpens antiquus ad se rapere possit unum eorum, pro cujus redemptione Deo Patri suo Dominus sanguinem suum pretiosum effudit. Amen. Et alloquens Deum, dicit : Quare manifestum est, nullum eorum perire, qui sanguine tuæ Crucis redemptus est.

« Non minus perniciose, quam audacter defendit id, quod antiqui Prædestinatiani non dixerunt, quod deitas sanctæ Trinitatis triplex sit.

« Multos alios articulos omitto, quos iste et plurimi ex nostris partibus asserunt, qui veritati et integritati nostræ fidei adversari videntur. Quos cum vestra auctoritas ab alio intellexerit, quam a mea temeritate, attentius perpendet, et quid de his credendum est, cito definiet : necesse autem est, hos resolvere. Et quamvis eorum corda insania, corrupti et depravati sensus ferveant : tamen propter metum nostri regis Orthodoxi suas impias opiniones evomere non audent; adeo ut his oculis cernamus dictum Psalmistæ adimpleri : Congregans sicut in utre aquas maris. Nam aqua maris tanquam in utre sive pelle coacervatur, qui amara hæreticorum scientia hodie ambitu regni domini Caroli vestri filii continetur, eo quod sua zizania disseminare verentur. Me etiam calumniantur, et genuino dente rodunt, sed hoc patienter cum Dei auxilio feram, propterea quod brevi extremum vitæ diem finiam. Quod si inter filios Dei illis licet, Deo sic sinente, corpus meum affligere, meam patientiam, Deo opitulante, exercebunt. Et ubi de fide male sentientes, se adversarios exhibebunt, hoc aliquantulum scientiæ, quod in me est, acuent. Et quamvis me oderint, eos tamen diligam, et sic meam benevolentiam probabunt.

10. « Sed ut ad Gothescalcum redeamus, si vestra auctoritas ad me scribat, ut hunc carcere liberem : ad vos mittam, ut vosmetipsi hujus doctrinam ad unguem exploretis : aut hunc in manus alterius, quem vobis placuerit mihi nominare, deponam, quia sicut scitis, quod absolute unusquisque non potest regulariter ordinari : sic ille, qui in custodiam alicujus datus est, et in certum locum detrusus, sive monachus, sive quilibet alius regulariter vivens, sine cognitione et licentia ejus, ad quem spectat, absolvi canonice nequit : quidquid vobis lubebit mihi imperare, omnino perficere conabor. Solum a vobis auctoritatem peto, ne mea præsumptione judicium tot episcoporum relinquere velle videar. Non enim me delectat, hunc in carcere detentum intueri, quamvis ob suam pertinacem obstinationem, has merito pœnas luat, sed ejus perfidiam moleste fero, a qua desciscere non vult. Quod si vestræ auctoritati gratum sit, ut alicui custodiendus committatur, providete etiam, ut is, cui tradetur, sit Catholicus, et qui in honore et pretio habeat gravitatem Ecclesiasticam, Scripturamque calleat : nam Gothescalcus non cessat totos dies integros non solum Scripturas, quas ad suam voluntatem trahit repugnantes, verum etiam Doctorum Catholicorum sententias mutilatas, et a suo germano sensu detortas effutire, et eo modo in sui admirationem et æstimationem rapiebat non tantum idiotas et simplices, verum etiam mediocriter doctos, et parum prudentes, qui præ se ferebant zelum Dei habere, sed non secundum scientiam et discretionem. Præterea non solum appetit videri doctor et magister eorum, qui ipsum docent : verum etiam eos, qui cum eo conferunt, suis colloquiis callide intercipere contendit. Quod si nequit convincere eos sic dixisse, obstinate jurabit, eos inter loquendum nonnulla protulisse, quæ fortasse non dixerunt, ut verax habeatur, et hi, qui illi sese opponunt, mendaces, et suæ propriæ doctrinæ contrarii ». Hactenus de Gothescalci erroribus et progressu ejus usque ad Nicolai papæ tempora, quando eam Epistolam ad ipsum Hincmarus scripsit, cui et multum fuit laborandum adversus ejus longe lateque per Gallias disseminatos errores. Porro ejus lucubrationes adversus eumdem hæreticum, idem Frodoardus recenset his verbis[1], ex translatione e lingua gallica :

11. « Hincmarus ad supradictum Nicolaum papam litteras de suæ confessione fidei, et de Apologia, quam pro fide Catholica contra errorem Go-

[1]Esth. XIII. — [2] 2. Pet. II. — [3] Ephes. IV. — [4] Joan. VI.

[1] Frod. l. III. c. 14.

thescalci struebat, scripsit. Idem plurima alia in lucem edidit, et inter cætera Collectionem sententiarum Orthodoxorum Patrum, ad confutandas blasphemias istius Gothescalci, quam filiis Ecclesiæ suæ dedicavit, docens deitatem divinæ Trinitatis non debere dici triplicem, cum in summa Trinitate unitas sit. Item poema eruditissimum Carolo regi vovit, in quo agitur de gratia et prædestinatione Dei, de Sacramento corporis et sanguinis Christi, de modo videndi Deum, de origine animæ, et de fide sanctæ Trinitatis. Et hoc opus inscripsit Ferculum Salomonis. Ita maximum volumen de prædestinatione Dei et libero arbitrio contra quosdam episcopos reprehensores suos, et præsertim contra dictum Gothescalcum et Ratranum monachum Corbeiensem collegit et composuit. Item alium pulcherrimum librum contra eumdem Gothescalcum et alios Prædestinatianos, nomine regis exaravit, et suæ majestati his verbis scripsit : Domino Carolo regi, etc. » Hæc Frodoardus, ex quibus intelligas, diu multumque decertandum Hincmaro fuisse adversus bestiam hanc, de qua etiam suis locis inferius dicendum erit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6341.— Anno Æræ Hispan. 886.— Anno Hegiræ 234, inchoato die 5 Augusti, Fer. 1. — Jesu Christi 848. — Leonis IV papæ 2. — Lotharii imp. 29. et 9. Michaelis imp. 7.

1. *Gothescalcus varios errores spargit.* — Ad num. 3 et seqq. Synodi Moguntinensis II, in qua *Gothescalcus* monachus damnatus ad Rhemorum metropolitam remissus est, meminit annalista Fuldensis, ac etiam sæpe Hincmarus, maxime in capite 2 posterioris operis adversus Gothescalcum et Prædestinatianos scripti, ubi et Synodalem Epistolam a Rabano metropolita Moguntinensi de Gothescalco ad se missam profert. Extat ea in tomo III Conciliorum Galliæ. *Rabanus* insuper tres hac de re scripsit Epistolas, ad Hincmarum Rhemensem, ad Notingum Veronensem episcopos, et ad Eberardum comitem in Italia, ibidem a Sirmondo recitatas. *Gothescalci* causa magna animorum contentione sæculo nostro recruduit, quam tam ex veteribus, quam ex Mabillonio in Præfatione ad partem 2 sæc. IV Benedict. cap. 2, Natali Alexandro part. 2 sæculi IX et X, Dissert. V, aliisque recentibus explicabimus, quia post Baronii mortem varia publica monumenta e tenebris eruta, quorum subsidio hæc historia clarior evasit.

2. *Præsertim Prædestinatianorum.* — Gothescalcus itaque *monasterii Orbacensis*, *parœciæ Suessionicæ monachus* fuit, ut docet annalista Bertinianus ad annum DCCCXLIX, sub Bavone Orbacensi abbate multam dedit operam legendis sanctorum Patrum libris, maxime Augustini, cujus sententias, teste Hincmaro, totas dies memoria proferre solitus erat. *Lupo* Ferrariensi abbati, et *Walafrido* Augiæ divitis etiam abbati, amicissimus fuit, ut patet ex Epistola XXX ejusdem Lupi, et ex gratulatorio Carmine, quod ipsi Walafridus cecinit. A Rigboldo Rhemensis Ecclesiæ chorepiscopo presbyter ordinatus Romam se contulit, ac diu multumque divagatus cœpit spargere *Prædestinatianorum* errores. In domum deinde comitis Eberardi, unius e primis Lotharii Aug. optimatibus in Italia aliquantisper hospitatus est. Ubi dum versaretur, collationem habuit cum *Notingo* de gemina prædestinatione, sive electorum ad vitam, sive reproborum ad mortem, ut tradit Hincmarus lib. de Prædestinatione Dei et libero arbitrio cap. 2, et in Epistola ad Nicolaum I a Baronio recitata.

3. *Refellitur a Rabano.* — Quod ubi rumore vulgante Rabanus jam archiepiscopus Moguntinus accepit, litteras dedit ad Eberardum comitem, in quibus ait : « Quia divulgatum in istis partibus constat, quemdam sciolum nomine Gothescalcum apud vos manere, qui dogmatizat, quod prædestinatio Dei omnem hominem ita constringat, ut etiam si quis velit salvus fieri, et pro hoc fide recta atque bonis operibus certet, ut ad vitam æternam per Dei gratiam veniat, frustra et incassum laboret, si non est prædestinatus ad vitam : quasi Deus prædestinatione sua cogat homines interire, qui auctor est salutis nostræ, non perditionis. Et jam hinc multos in desperationem suimet hæc secta perduxit, ita ut dicant : Quid mihi necesse est pro salute mea et vita æterna laborare? quia si bonum fecero, et prædestinatus ad vitam non sum, nihil mihi prodest; si autem malum egero, nihil mihi obest, quia prædestinatio Dei me facit ad vitam æternam pervenire ». Tum oppositis Augustini quibusdam testimoniis, in fine comitem monet, pro-

hibeat Gothescalcum ab hac secta, ne hac licentia in prædicando scandalum fiat infirmis. Litteræ datæ sunt *X kal. Maii*, apud Ughellum tom. III, pag. 696, eodemque tempore alias etiam ejusdem argumenti dedit ad *Notingum* Veronensem electum.

4. *Damnatur in Synodo Moguntina.* — His litteris pulsatus *Gothescalcus* Eberardi ædibus excessit : tum peragratis Norico, Suevia, et aliis quibusdam Germaniæ partibus, ut prodit annalista Bertinianus, Moguntiam tandem accessit. Id ubi comperit Rabanus, statim Moguntiæ Synodum indixit, et hoc anno *circa kalendas Octobris*, ut testatur annalista Fuldensis, Ludovico Germaniæ rege præsente, celebravit. Tum Rabano atque Synodo Gothescalcus *libellum sui erroris porrigens*, ut habet Hincmarus de Prædestinat. cap. 2, « damnatus, cum litteris Synodalibus ad Rhemorum metropolim est remissus ». Id signantius explicat Hincmarus in cap. 5, ubi ait, Gothescalcum *librum suæ virosæ conscriptionis* Rabano archiepiscopo porrexisse, ejusque librum reprehendisse, « in quo positum reperit, quod impii sive reprobi non sint divinitus ad damnationem prædestinati : itemque chartulam suæ professionis » eidem Rabano obtulisse. Quas Synodicas dicit litteras Hincmarus in cap. 2, easdem ibidem, sed nomine tantum Rabani post Synodum scriptas refert, quarum hæc summa est : « Nempe quemdam girovagum monachum nomine *Gothescalc*, qui se asserebat sacerdotem, in Rhemensi parochia ordinatum, de Italia venisse Moguntiam, novas superstitiones et noxiam doctrinam de prædestinatione Dei introducere, et populos in errorem mittere, dicentem, quod prædestinatio Dei sicut in bono fit, ita et in malo. Qua de opinione hominem in Synodo Moguntina correptum, sed incorrigibilem repertum, annuente atque jubente *Ludovico rege* damnatum ad Hincmarum mitti quatenus eum recluderet in parochia sua, et non sineret eum amplius errorem docere, et seducere populum Christianum ». Porro hujus Concilii Moguntinensis, et damnationis *Gothescalci* meminere annalistæ Hildesheimensis et Lambertus Schafnaburgensis in Chronicis, uterque ad hunc Christi annum.

5. *Quid de prædestinatione senserit Gothescalcus.* — Gothescalcum in quæstionibus de libero arbitrio, et de voluntate Dei ac redemptione sanguinis Christi ad omnium salutem effusi, Rabanum veluti Semipelagianum traduxisse, discimus ex Hincmaro in lib. de Prædestinat. cap. 5 : « His ita præmissis, inquit, ponamus quæ Gothescalcus signifer et prævius, atque hujus pravæ doctrinæ modernus resuscitator, de primo capitulo unde versatur quæstio, in libro suæ virosæ conscriptionis archiepiscopo Rabano porrecto scribat, dicens : Tandem, inquit, legi librum, venerande pontifex, tuum, in quo positum reperi, quod impii quoque sive reprobi non sint divinitus ad damnationem prædestinati. *Et post aliquanta* : Præscivit, inquam, illos pessimum habituros ortum, pejorem interitum. Prædestinavit autem eos ad luendum perenne tormentum et sempiternum interitum ». Quod vero Catholicam Rabani de libero arbitrio sententiam Semipelagiani erroris incusarit, constat ex eodem libello, cujus fragmentum describit Hincmarus cap. 21 : « Prisci dixerunt Prædestinatiani, inquit, quod liberum arbitrium in homine nihil sit, sed sive ad bonum, sive ad malum prædestinatio Dei in hominibus operetur, quoniam Deus tale in hominibus plasmet arbitrium, quale est dæmonum, quod proprio motu nihil aliud possit velle nisi malum. Inde et Gothescalcus modernus Prædestinatianus in libello ad Rabanum archiepisc. Moguntinum dicit ad locum : De quo videlicet libero arbitrio quid Ecclesiæ Christi tenendum sit atque credendum, cum a cæteris Catholicis Patribus evidenter sit, Deo gratias disputatum, tum præcipue contra Pelagianos et Cœlestianos a B. Augustino plenius et uberius diversis in opusculis, et maxime in Hyponnesticon esse cognoscitur inculcatum. Unde te potius ejusdem Catholicissimi doctoris fructuosissimis assertionibus incomparabiliter inde quoque malueram niti, quam erroneis opinionibus Massiliensis Gennadii, qui plerisque præsumpsit in locis, tam fidei Catholicæ, quam beatorum etiam Patrum invictissimis auctoritatibus, infelicis Cassiani perniciosum nimis dogma sequens reniti ». Hæc ad Rabanum Gothescalcus.

6. *Quid de voluntate Dei et de morte Christi.* — De voluntate autem Dei hæc refert Hincmarus cap. 24 : « Omnes, quos vult Deus salvos fieri, sine dubitatione salvantur : nec possunt salvari, nisi quos Deus vult salvos fieri. Nec est quisquam quem Deus salvari velit, et non salvetur : quia Deus noster omnia quæcumque voluit, fecit ». Denique cap. 27 de morte Christi hæc Hincmarus : « Illos omnes impios et peccatores, quos proprio fuso sanguine filius Dei redimere venit, hos omnipotentis Dei bonitas ad vitam prædestinatos irretractabiliter salvari tantummodo velit : et rursum, illos omnes impios et peccatores, pro quibus idem filius Dei nec corpus assumpsit, nec orationem, ne dico sanguinem fudit, neque pro eis ullo modo crucifixus fuit, quippe quos pessimos esse præscivit, quosque justissime in æterna præcipitandos tormenta præfinivit, ipsos omnino perpetim salvari penitus nolit ». De iterata Gothescalci damnatione anno sequenti sermo erit.

7. *In minori Britannia simonia grassatur.* — Florebat hoc tempore in Britannia minori *sanctus Conwoio* abbas Rotonensis monasterii in diœcesi Venetensi siti, cujus Vitam ab auctore anonymo incerto tempore scriptam refert Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 2, litterasque etiam fundationis monasterii, datas « quarta feria mensis Junii, regnante domno Ludovico, decimo octavo anno imperii ejus », anno scilicet Christi DCCCXXXI. Hoc anno Conwoione agente *Nomenoius* Britanniæ dux illius provinciæ episcopos in cœtum coegit, iisque de simoniæ labe convictis quidem, sed gravissime

tumultuantibus, duos cum *Convoione* Romam direxit, qui Leonem papam hac de re consulerent. Hinc habitus Romæ conventus præsidente Leone papa, qui episcopos culpam ultro confitentes, moderate objurgatos ad propria remisit cum litteris ad reliquos Britanniæ episcopos directis, quibus episcopos simoniacos in Concilio judicandos esse secundum veterum Canonum placita definit. Extat hæc Leonis Epistola, qua variis eorumdem consultis respondet. Ex quo intelligitur, legationem hanc communem fuisse, *Nomenoii* scilicet atque Britanniæ episcoporum, qui non solum de simoniæ causa; sed et de aliis capitibus ad Pontificem scripserant. Reversis in Britanniam legatis, *Nomenoius* dux, audito episcopos integra dignitate Roma revertisse, id indigne tulit; atque accepto *Leonis* papæ responso, scribentis episcopos, qui simoniæ convicti fuissent, in ordinem redigendos, rem per sese exsequi aggressus est : moxque coactis in Rotonensem S. Salvatoris Ecclesiam accusatis episcopis dignitatem in frequenti laicorum hominum cœtu abrogat, aliosque substituit, adjectis tribus episcopatibus, quorum Dolensem metropolitanum esse constituit. Ejecti episcopi ad *Carolum* regem se recipiunt, atque apud eum querelas deponunt. Hi ad Turonensem metropolitanum remissi, quem multum offenderat *Nomenoii* facinus parum ex Ecclesiæ disciplina procedens. De Synodo hanc in rem Parisiis convocata anno sequenti agemus. Hæc Mabillonius, partim ex Indiculo de episcoporum Britonum depositione, a Sirmondo inter Analecta ad Capitula Caroli Calvi publicato, partim ex Vita sancti Conwoionis, in quibus tamen res hæc diversimode narrari videtur. Sed Mabillonius temporum rationem distinguens, utramque narrationem recte conciliat.

8. *Irruptio Normannorum et Saracenorum.* — Annalista Bertinianus hoc anno ita refert : « Carolus Normannorum Burdegalam oppugnantium partem aggressus, viriliter superat. Exercitus Hlotarii contra Saracenos Beneventum obtinentes dimicans, victor efficitur. Dani Burdegalam Aquitaniæ Judæis prodentibus captam, depopulatamque incendunt. Aquitani desidia inertiaque Pippini coacti, Carolum petunt, atque in urbe Aurelianorum pæne omnes nobiliores cum episcopis et abbatibus in regem eligunt, sacroque chrismate delibutum, et benedictione episcopali solemniter consecrant. Piratæ Græcorum provinciam Massiliæ nullo obsistente vastantes, impune recedunt. Nortmanni Metallum vicum (seu Metullum Castrum, sæpe Metulum, gallice, *Melle*, in Pictonibus situm) populantes, incendio tradunt. Scotti super Nortmannos irruentes, auxilio Domini nostri Jesu Christi victores eos a suis finibus repellunt. Unde et rex Scotorum ad Carolum pacis et amicitiæ gratia legatos cum muneribus mittit, viam sibi petendi Romam concedi deposcens. Mauri denuo Beneventum invadunt ». In Fragmento Chronici Fontanellensis pleraque ex his confirmantur verbis istis : « Carolus rex cum Francis Aquitaniam ingressus super fluvium Dordonia novem naves Danorum cepit, interfectis piratis earum, in diebus Quadragesimæ. Eodem anno Nortmanni Burdegalim urbem ceperunt, et ducem ejusdem Guillelmum noctu. Ipso anno dominus rex Carolus iterum Aquitaniam ingressus est contra Pippinum, qui tyrannidem meditabatur ».

9. *Adhuc durabat Guillelmi filii Bernardi rebellio.* — Addit annalista Bertinianus : « Guillelmus filius Bernardi Impurium (seu Empurium), et Barcinonam dolo magis quam vi capit », quod in fragmento Chronici Fontanellensis ad annum sequentem refertur. *Empuriæ*, quæ olim episcopali sede nobilitatæ fuere, nunc ruinis sepultæ jacent. De hac urbe legendus Marca lib. 2 Marcæ Hisp. cap. 18.

LEONIS IV ANNUS 3. — CHRISTI 849.

1. *Leo papa instaurat mœnia contra incursum Sarracenorum, corpora sanctorum infert in Urbem, Ecclesias ornat.* — Octingentesimus quadragesimus nonus Redemptoris annus Indictione duodecima inchoatur, quo cum in Urbe innotuisset, Sarracenos ex Africa, ingenti comparata classe, in Italiam ad Urbis excidium properare, Leo Romanus Pontifex in magna constitutus angustia, quæcumque

posset, ad defensionem Urbis contulit. Quænam ista fuerint, Anastasius Bibliothecarius accepit ab hujus temporis sincerissimo scriptore, sed non adeo expolito. Qui res gestas sic aggreditur : « Tunc, inquit, de Romanæ Urbis statu, et restauratione murorum, qui longo jam senio ac vetustate nimia fracti ac diruti funditus videbantur, cœpit cum Jesu Christi Domini tractare consultu ; ne si diu sub hac negligentia sive oblivione consisterent, esset, Domino permittente, ut facilius ab hostibus capi, aut forsan expugnari potuissent. Ideo ne hoc in futurum malum fieret, omnes prænominatæ muros civitatis Romanæ, duodecima instante Indictione, renovari, atque ad priorem cultum decusque reduci, tota mentis alacritate curavit. Et non solum muros, quos diximus, celeri fieri agilitate præcepit, sed et portas, quibus omnis sæpe clauditur civitas, novo cultu, lignisque prævalidis ob inimicorum metum atque terrorem reædificari festinantius jussit. Quæ denique omnia ut cito fierent, et ad effectum decoremque perducerentur, præfatus vir Apostolicus indesinenter, non solum equo residens, verum etiam suis pedibus propriis per muros et portas cum suis fidelibus discurrebat, quatenus in restauratione eorum nulla mora aut dilatio esset exorta.

« Quapropter, ut antea dictum est, inter cætera, maximam de Romana Urbe curam et sollicitudinem venerandus Pontifex gerens, undique ad novum melioremque cultum per cuncta deducens, quindecim ab ipso solo turres, quas funditus dirutas per circuitum Urbis reperit, novis fabricis restaurari præcepit; quarum denique duas juxta Portuensem portam ita prudenter ac sapienter venerabilis præsul ab ipsa ora Tiberis, id est, juxta ripam Tiberis fluminis reædificare disposuit, cum nullus prius hominum cogitare vel considerare valebat, quia per hunc locum non solum naves, verum etiam homines pedibus ingrediebantur. Nunc autem vix unquam per eam parvæ naviculæ introire valebunt. Et hoc propter futurum hostium Sarracenorum periculum, et salutem Romanæ Urbis factum est. Ipsas igitur turres non solum lapidibus, sed etiam ferreis muniri curavit catenis, quatenus, nisi necessitas fuisset, per eumdem locum nulla valeat navis pertransire. Quod noviter opus constructum Romanæ Urbis defensionem præstat. Quod videntibus non modicum, sed grande miraculum præstitit, quanta cum sapientia et subtili prudentia et sedulitate peractum est ».

2. Quod vero satis idem Pontifex sciret, quod [1] nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam : inter hæc ad divinum auxilium per sanctos martyres promerendum sollicitus fuit, in quibus magis confidens, quam in copiis militaribus, eos ex cœmeteriis erutos intra Urbem invexit ad custodiam civitatis. Memoria repetens sanctorum victorias, quas scripsit Paulus ad Hebræos [1] : Sanctos per fidem vicisse regna, fortes factos esse in bello, castra vertisse exterorum, et alia, quæ sequuntur. Bibliothecarius igitur sub hac eadem duodecima Indictione, ubi de restauratione murorum narrationem habuit, ista mox subjicit : « Ipse vero a Deo protectus beatissimus Pontifex multa corpora sanctorum, quæ diu occulta jacuerunt, summo studio summoque cordis affectu, ad honorem omnipotentis Dei intra hujus Romanæ Urbis mœnia mirifice congregavit. Nam et corpora sanctorum martyrum Quatuor Coronatorum solerti cura inquirens reperit. Quorum desiderabili amore Basilicam, quæ in honorem sanctorum fuerat Domino consecrata, quam ipse, antequam ad Pontificii ductus est apicem, prudentissimo moderamine rexit, quæ per olitana curricula temporum quassata vetustatis defectu, et penitus confracta diuturna antiquitate videbatur et convulsa, supernæ virtutis annuente clementia, in splendidiorem pulchrioremque statum a fundamentis exstruxit, et ad laudem omnipotentis Dei ipsorum sacratissima corpora Claudii, Nicostrati, Symphoriani, atque Castorii, una cum Simplicio, necnon Severo, Severiano, Carpophoro et Victorino, quatuor fratribus; verum etiam Marthæ, Marii, Audifacis et Abacum, necnon Felicissimi, Agapiti, et Hippolyti cum suis famulis (familiis) numero viginti novem, Aquilina, Prisco, Arseo, Aquino, Narcisso, Marcellino, Symmetrio, Candida atque Paulina, Anastasio et Felice, Diogene et Liberali, Festo, Marcello, Exuperantio, Pudentiana, Benedicto, Felice et Benenato...... sub sacro altare recondidit cum aliis multis, quorum nomina Deo sunt cognita ».

3. Sed et in eo idem Leo pariter admirandus, quod licet ob mœnium instaurationem summa gravaretur impensa, et instantis belli occasione ad alendos milites custodes Urbis plurima pecunia indigeret, tamen nulli pepercit impensæ in exornandis sanctorum Ecclesiis, præcipue vero illa, quæ fuerat ipsius titulus, in quam tot sanctorum martyrum intulerat ossa. Nam audi, quæ mox his Anastasius subdit : « Super quod altare ejusdem Ecclesiæ, ad gloriam Creatoris miro opere miræ pulchritudinis fecit ciborium ex argento purissimo, aureo superinducto colore, cum gemmis prasinis et hyacinthinis, pensans libras trecentas tredecim et semis. Insuper obtulit in eadem Ecclesia vela rubea, quæ pendent in circuitu altaris numero quatuor ». Sed et quæ aliis dedit Ecclesiis sic subdit : « Itemque in oratorio S. Barbaræ, quod constructum est intra Ecclesiam SS. Quatuor Coronatorum, coronam de argento pensantem libras duodecim : necnon in eodem oratorio obtulit gabathas de argento decem, pensantes libras...... Fecit et vestes de fundato tres, habentes in medio cruces cum gammadiis, et vela duodecim.

« Prædictus vero Pontifex fecit in Basilica B. Stephani Pontificis via Latina, milliario tertio,

[1] Psal. CXXVI.

[1] Hebr. XI.

vestem de fundato cum cruce in medio, et vela sex, ubi super obtulit patenam cum calice modico, pensante libram unam et semis ». Subjicit ea, quæ obtulit Basilicæ Apostolorum, quæ nos una cum aliis ornamentis eidem ab ipso collatis recensuimus, atque mox addit: « Ibi etiam in oratorio B. Gregorii confessoris atque Pontificis, fecit vestem de fundato cum gammadiis et cruce de argento texta. Similiter in oratorio beati Pastoris martyris fecit vestem pari modo de fundato. Necnon in oratorio beatæ Dei Genitricis, quæ est posita in Ambone, eodem modo fecit vestem unam, et in oratorio sanctæ et superexaltatæ Crucis fecit vestem similem, necnon in oratorio, quod positum est ad Fontem, fecit similiter vestem et vela de quadraplo ». Et quo ordine cuncta sunt facta recensens, mox subjicit ista:

4. « Ipse vero venerabilis et præclarus Pontifex fecit in Ecclesia SS. Quatuor Coronatorum super altare majori vestem de fundato cum cruce in medio et gammadiis, in gyro listam de fundato. Ubi supra in oratorio sanctæ Barbaræ similiter vestem fecit de fundato. Et in oratorio sancti Sixti similiter vestem fecit unam. Et in oratorio S. Nicolai similiter fecit vestem cum aquila, necnon cortinam habentem crucem in medio, et in gyro listam de fundato miræ magnitudinis. Similiter in Ecclesia quam fundaverat, obtulit patenam ex argento purissimo, aureo superinductam colore cum Crucis trophæo, Salvatorisque effigie, sanctæque Dei Genitricis et SS. Apostolorum, pulchro schemate decoratam, pensantem libras septem: similiter et calicem auro perfusum, Evangelistarum habentem iconam et crucem, pensantem libras quatuor; necnon de argento purissimo cantharum deauratum, in quo signaculum in circuitu expressum cernitur crucis, cum prophetarum effigiis, beatissimique Stephani primi martyris icona. Verumtamen et thuribulum ex argento mundissimo...... gabathas ad nitorem ipsius venerandæ Basilicæ deauratas, pensantes pondus duarum et semis librarum. His omnibus ita gestis, ornavit confessionem sacri altaris cum tabulis argenteis, pensantibus libras nonaginta, et sanctorum effigiis decoravit. Super quod etiam obtulit regnum de argento purissimo cum pretiosissimis gemmis, habens in medio crucem, quod usque nunc super idem altare pendere conspicitur. Ibi etiam obtulit vela de fundato quadraginta tria. Ipse vero sæpius memoratus præclarus antistes superno inflammatus amore, obtulit in monasterio S. Silvestri, sanctique Benedicti, et S. Scholasticæ, quod nuncupatur Sub Lacu, vestes de fundato tres, et vela similiter de fundato septem ». Ita quidem sicut martyrum, ita et confessorum concilians sibi adversus Sarracenos auxilium. Nec fefellit eum spes; siquidem « qui confidit in Domino, sicut mons Sion (ut scriptum[1] est) non commovebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem: montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui ». Quod declararunt eventa.

5. *Sarraceni prope Ostiam vi armorum divinitus profligati.* — Anastasius recensitis, quæ hoc anno ab eodem Pontifice facta sunt, de his, quæ spectant ad Sarracenos, ejusmodi mox subjicit orationem: « Sic igitur quæ inter cætera per sanctissimi præsulis assiduas preces et lacrymas, Domino exaudiente, duodecima itidem insistente Indictione, mirabiliter acta, vel gesta sunt, non inutiliter agimus, si ob æternam memoriam huic opericulæ clarius inserere studeamus, ut quantæ sanctitatis in hac ærumnosa vita vir iste extiterit, præsentes atque futuri facilius cognoscant.

« Denique post nefandam et lugubrem, omnique plenam miseria Sarracenorum deprædationem, quam in primo Ecclesiarum omnium capite, sancta scilicet Romana Ecclesia, hortatu diabolico peregere: voluerunt iterum ipsi Satanæ filii similia in Romanos fines, et in Ecclesiam beatissimi Apostoli Petri, ut olim damna inferre, et deinde ad loca, unde fuerant egressi, victores remeare. Sed cura et studio summi vigilante pastoris, minime perficere potuerunt. Tamen ut fideles in Domino amplius, et fideliores vere existant, et illius signa ac veneranda miracula veteribus similia noviter emanasse non dubitent: a principio nunc recensendum est, quid de eis divina, eodem tempore, misericordia mirabiliter egerit, quantis miseriis et calamitatibus gens illa merito protrita dilapsa sit.

6. « Quamobrem pristinum reminiscentes lucrum, et prædam, quam fecerant, multiplicatam, iterum perversorum hominum manu, multisque cum navibus ad Urbem expugnandam, duodecima Indictione vigente, venire crudeliter decreverunt. Multisque etiam diebus in loco, qui dicitur Torar...... juxta insulam Sardiniam demorati sunt. A qua digressi ad Romanum Portum, Deo illos non adjuvante, venire conati sunt. Quorum iniquus et nefandus adventus Romanis non mediocriter terrori fuit. Sed quia Ecclesiam suam Deus omnipotens semper inviolatam custodivit, et custodire non desinit: excitavit inter cæteros omnium Neapolitanorum, Amalphitanorum, Cajetanorumque corda, ut una cum Romanis contra eos insurgere, et dimicare fortiter debuissent. Mox etenim e locis propriis egressi contra Sarracenos inutiles, ipsi cum suis navibus conjunxerunt, summque repente adventum beatissimo Leoni quarto Pontifici notum fecerunt; et quod ob nullam rem se venisse aliam sunt professi, nisi ut de paganis, Domino auxiliante, victores existerent.

« Tunc demum venerabilis papa aliquantos ex eis prius ad se Romam venire præcepit, volens adeo specialiter scire, si eorum pacificus esset adventus, vel non, sicuti et factum est. Inter quos tunc filius Sergii magistri militum, qui erat ordinatus super exercitum, nomine Cæsarius, advenit. Quos benigne in palatio Lateranensi suscipiens, causam, pro qua advenerant, inquisivit. Illi autem ob aliud

[1] Psal. cxxiv.

non se venire testati sunt, nisi ob hoc, quod superius legitur exaratum. Quorum pius Apostolicus credens verbis, cum magno armatorum procinctu mox in civitatem Ostiam properavit, omnesque Neapolitanos grandi et eximia devotione suscepit. Qui ut summum præsulem conspexerunt, pedes ejus humi prostrati venerabiliter sunt osculati, gratiasque omnipotenti Deo altithrono retulerunt, quia ad se confortandos talem dirigere decrevisset antistitem. Qui ut meliores de filiis Belial victores existerent, summopere eum deprecati sunt, ut de suis sacris manibus Corpus Dominicum percipere meruissent. Quibus ore suo Pontifex missam in Ecclesia beatæ Aureæ decantavit, atque universi ex illius, ut dictum est, manibus communionem sumpserunt. Et antequam hæc fierent, usque ad præfatam Ecclesiam cum hymnis et litaniis, canticisque præcipuis simul cum ipsis Neapolitanis, Christo adjuvante, profectus est. In qua etiam flexis genibus Altissimum deprecatus est, quatenus orationibus sanctis ipsos Christianorum hostes in manus resistentium tradere dignaretur. Super quos etiam multis cum lacrymis hanc orationem obtulit, dicens :

7. « Deus, cujus dextera B. Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur erexit, atque B. Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberavit: exaudi nos propitius, et concede, ut amborum meritis, horum fidelium vestrorum brachia contra inimicos sanctæ tuæ Ecclesiæ dimicantia, omnipotenti dextera tua corroborentur, et convalescant: ut de percepto triumpho nomen sanctum tuum in cunctis gentibus appareat gloriosum. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, etc.

« Die vero altera, postquam a jam dicta civitate venerabilis præsul reversus est: ipsi scelerum socii et participes juxta litus maris Ostiensis multis cum navibus apparuerunt. Contra quos Neapolitani impetum facientes, dimicare fortiter voluerunt, et vulneraverunt aliquantos ex illis, et jam inde triumphum accepissent, nisi unum citius impedimentum accidisset: nam cum iu invicem attentius dimicarent, subito tam validus et vehemens excitatus est ventus, qualem quis his temporibus meminisse non valeat: qui utrorumque naves confestim divisit. Naves Sarracenorum veniebant usque ad oram maris; deinde vento flante, mareque elevato, procellis dispergebantur; et iterum post aliquantum confractis viribus revertebantur. Dominus enim omnipotens (ut pro certo credimus) hunc ex thesauro produxit ventum, qui ad nocendum foras minime permitteret illis exire.

8. « Super his novis mirificisque miraculis, quæ licet immeritis divinitas ostendere ac demonstrare nostris dignata est temporibus, semper collandanda et glorificanda est veri Dei nostri clementia; qui eos ad locum, quem desiderabant, tantum permisit adspicere, et tamen ne capere possent, virtutis suæ potentia longius expulit: multosque postea per intercessiones et merita Apostolorum Petri et Pauli, non tantum maris profunditas, verum etiam famis et gladius indesinenter exstinxit. Ex quibus per quasdam insulas nostras fame laborantes, plurimi a nostris hominibus interfecti sunt. Cæteros autem veritatis causa ac testimonii vivos comprehendentes Romam duxerunt; quorum Romani proceres, ne nimis multiplicatus eorum numerus videretur, multos prope Portum nostrum Romanum in ligno suspendi jusserunt. Aliquantos vero nos ferro constrictos vivere jussimus pro hac solummodo causa, ut spem nostram, quam in Domino habemus, et ejus ineffabilem pietatem, necnon et propriam tyrannidem ipsi scire valerent. Qui post hæc ne otiose et sine angustia apud nos viverent, aliquando ad murum, quem circa Ecclesiam sancti Petri habebamus incœptum, aliquando per diversa artificum opera, quidquid necessarium videbatur, per eos onera jubebamus deferri ». Hucusque de his Anastasius.

9. « Mutatio ista dexteræ Excelsi » : dixerat insaniens inimicus [1]: « Persequar, comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea : Evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea ». Sed, « flavit spiritus tuus, et operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus »; aliquibus residuis ad graviora supplicia subeunda, vel ad triumphum et gloriam Apostolorum reservatis. Sic ultus est Deus sanctos suos, qui, ne quid sibi sumeret homo, quod totum est suum, gloriæ vel honoris, noluit per auxiliares copias confici hostes et plenam obtineri victoriam : ipse eos vento diremit, ac vento tantum pugnavit in hostes, vento dispersit, ventoque mersit, atque vento fecit esse captivos. Ita ista omnia ille, qui imperat vento et mari, qui licet dormiens in navicula aliquando visus est nostra non curasse discrimina, cum scivit in sancta sua invalescere inimicum; tamen haud dubium, Petri et aliorum Apostolorum rursus excitatus clamoribus, vento et mari imperans, retorsit fluctus in hostes.

10. Non semel enituit potentia principum Apostolorum in liberanda ab hostibus Urbe : nam etsi quandoque delicta civium divinam provocaverint ultionem, iisdem uti filiis flagellatis et emendatis, mox Deus in hostes flagra asperiora convertit, secundum illud Davidicum [2] : « Inimicos ejus induam confusione; super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea ». Magna certe inhæsit istis confusio, cum qui hactenus extiterunt ubique victores orbis, jamque ante triennium potiti ipsis eorumdem Apostolorum Basilicis, elati mente, videbantur adversus sanctos ipsos, imo sanctorum principes fuisse potentes : modo ex iisdem, aliis absorptis fluctibus, suspendio consumptis aliis, qui residui fuere, loco magni ducerent beneficii, si ad munimentum Basilicæ sancti Petri, quam spoliaverant et profanaverant, servi operarii loco infimo inser-

[1] Deut. xv. — [2] Psal. cxxxi.

virent, ferreis onusti vinculis, jugiter sub nervo gementes. Ita plane ulciscente Deo, secundum Propheticum illud, in hostes suos, qui insiliunt in Ecclesiam suam, semper acciderit[1] : « Omnes, qui comedent te, devorabuntur, et universi hostes tui in captivitatem ducentur, et qui te vastant, vastabuntur, cunctosque prædatores tuos dabo in prædam ». Licet ad tempus ob peccata ipsius visus sit Deus irasci in populum suum.

11. Sed majori adhuc ista admiratione recolui de mœnium facta ædificatione per hostes Mahometanæ perfidiæ sectatores, cum diebus nostris, meis conspexi oculis rursus Mahometanos eidem operi, in æditicatione eorumdem murorum ambientium Basilicam Vaticanam adscriptos. Cum videlicet obtenta illa ingenti, ac plane admirabili, famosissimaque adversus Turcas navali victoria, captivos Turcas, quos accepit in partem sanctæ memoriæ Pius quintus Romanus Pontifex, auctor sancti fœderis, ad perficiendum opus munitionis, quod inchoaverat ejus prædecessor Pius quartus, in catena cæmentariis servire coegit. Vidi, inquam, et ad ista memoriam revocans, illud Davidicum exclamavi[2] : « Venite et videte opera Dei terribilis in consiliis suis super filios hominum ». Quam admirabili providentia sua est operatus (quod stulte Ethnici fatale dixissent) ut ad ædificationem mœnium sancti Petri semper captivos, ferro vinctos Mahometanos servientes in cophinis, ob gloriam Apostolici culminis adhibuerit. Ut plane quibusdam velut lineamentis significaret, non ex eorum potentia esse quod regnant, sed propter peccata nostra : nam si nos quod esse deberemus, essemus, secundum Psalmi illud acciderel : « Si populus[3] meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, et super tribulantes eos misissem manum meam » ; cogeretque dominantes populis servire nobis, perfidosque Mahometanos suo experiri iterum damno, quam periculose in petram impingant, qui sibi visi essent, expugnato jam prope undique orbe, de omni fere gente revexisse triumphum.

12. *Epistolæ Leonis papæ fragmenta.* — Porro de rebus tunc gestis idem Pontifex Leo scripsit Epistolam ad Lotharium imperatorem. Non extat ipsa quidem integra, sed tantum ex ea fragmentum hujusmodi apud Gratianum[4] his verbis : « Igitur cum sæpe adversa a Sarracenorum partibus perveniant nuntia : quidam in Romanum Portum Sarracenos clam furtiveque venturos esse dicebant, pro quo nostrum congregari præcepimus populum, maritimumque ad littus descendere decrevimus. Et egressi sumus Roma, etc. » Hucusque ibi. Cui quidem capiti aliud mox subnectitur istis verbis[5] :

« Scire vos oportet, quod nunquam ab aliquibus nostros homines sinimus opprimi ; sed si necessitas ulla occurrerit, præsentialiter vindicamus, quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus, et præcipui adjutores ». Hæc Leo ad eumdem imperatorem. Sed et constat aliam dedisse Epistolam ad Francorum exercitum, cum strenue eum adversus Sarracenos pugnare hortatur verbis istis[1] :

« Qui timore ac tremore deposito, contra inimicos sanctæ fidei et adversarios omnium religionum agere viriliter studete. Novit enim Omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate fidei, et salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: et ideo ab eo præmium cæleste consequetur ». Hæc ibi. Atque de his hactenus.

Inter hæc autem fertur, quod Lotharius imperator agens litteris apud Leonem Rom. Pont. inter alia ab eo impetraverit pallium pro Hincmaro archiepisc. Rhemensi, et singulari (ut audies) prærogativa. De his enim ista Frodoardus[2] habet : « Hincmarus ob sanctitatem et prudentiam colendus, imperatoris Lotharii postulatione, a papa Leone IV pallium in usum quotidianum accepit, licet ad eum jam unum misisset, quo diebus solemnibus sibi præscriptis uteretur. Hanc ob causam idem Leo Hincmarum sua Epistola monuit, se nulli unquam antea archiepiscopo usum ordinarium et quotidianum pallii concessisse, nec in posterum ulli unquam concessurum ». Hæc Frodoardus. At Nicolaus papa de his Hincmarum, ut mendaci rescripto utentem redarguit, ut suo loco dicetur.

13. *De Nomenoïi tyranni intoleranda pervicacia, quam redarguunt episcopi Synodi Turonensis.* — Hoc eodem anno, audiens Leo papa in Britannia minori Nomenoium dirum insurrexisse tyrannum, qui a Carolo Francorum rege eam curare provinciam fuerat missus, vastareque simul humana atque divina, expellereque pro animi furore ab Ecclesiis suis episcopos : litteras ad eum commonitorias scripsit, quæ licet non extent, tamen earum mentio fit in Synodali Epistola, ex Concilio Turonensi ad eumdem tyrannum tunc missa, cum eadem ex causa dicta Synodus est celebrata.

14. Hoc enim anno (ut accepimus ex veteribus fragmentis rerum Francorum, a Frontone Ducæo ad nos in Urbem missis) ejectis a Neomenio, sive potius Nomenoio duce Britonum episcopis, Nannatensi, Redonensi, coacta est Synodus a Landrano archiepiscopo Turonensi et aliis inferius nominandis.

Ante hæc autem de his admonitus Leo Romanus Pontifex, studuit (ut par erat) Apostolicis litteris ad meliorem frugem reducere hominem perditissimum. Sed frustra conatus : etenim eo superbiæ et arrogantiæ elatus iste, eas contemnens, nec accipere quidem voluit. Cujus contemptus Apostolicæ Sedis vindices exsurgentes Francorum episcopi viginti duo simul convenientes, ad eumdem tyrannum litteras scribentes, ipsum ob id potis-

[1] Jer. XXX. — [2] Psal. LXV. — [3] Psal. LXXX. — [4] XXIII. q. VIII. c. 7. — [5] Ibid. c. 8.

[1] XXIII. q. VIII. c. 9. — [2] Frod. l. III. c. 9.

simum acerrime redarguere, excommunicationem comminantes. Extant ipsorum litteræ apud Lupum Ferrariensem abbatem, memoria dignæ [1], quæ sic se habent ex ipsorum conventu scriptæ, ut puto, ab eodem Lupo adhuc monacho, qui inhærebat tunc suo episcopo Senonensi Gueniloni :

« Landranus Turonum metropolitanus episcopus, Dodo Andegavorum, Aldricus Cenomanorum episcopus, Guenilo Senonum metropolitanus episcopus, Heriboldus Antisiodori episcopus, Prudentius Tricassinorum, Agius Aurelianorum, Ercanradus Parisiorum, Huchertus Meldorum, Elias Carnutum, Herimannus Nivernorum, Hincmarus Rhemorum metropolitanus, Himmo Noviomagi, Pardulus Lauduni, Rhotadus Suessionum, Gilmeradus Ambianorum, Erpoinus Silvanecti, Hermenfridus Bellovacorum, Paulus Rothomagi metropolitanus episcopus, Saxoboldus Sagiorum episcopus, Freculphus Lexoviorum, Walfridus Bajocensium, Nomenoio priori gentis Britannicæ salutem, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

15. « Dominus quidem Deus occulto, justo tamen judicio permisit esse te rectorem gentis tuæ. In quo tamen regimine qualem te exhibueris, testis est conscientia tua, et amaræ querimoniæ diversarum Ecclesiarum, et afflictiones nobilium et ignobilium, divitum et pauperum, viduarum et orphanorum, quos damnabili cupiditate et horribili crudelitate vexasti. Sed quia Christianum nomen non penitus abjecisti, et nos ex Apostolica successione debitores sumus omnibus, ut bene agentes ad perseverantiam exhortemur, delinquentes autem ad pœnitentiam auctoritate divina provocemus: vehementissime tuis excessibus condolemus, et a tuo interitu paterna et episcopali sollicitudine te cupimus revocare. Cupiditate tua vastata est terra Christianorum, templa partim destructa, partim incensa cum sanctorum ossibus cæterisque reliquiis, possessiones Ecclesiarum, quæ fuerunt vota fidelium redemptio animarum, patrimonia pauperum illicite in tuos usus redacta; hæreditates nobilium ablatæ, et maxima multitudo hominum et interfecta et severitate oppressa; rapinæ crudelissimæ perpetratæ, adulteria, et corruptiones virginum passim commissæ, episcopi legitimi sedibus propriis expulsi, et (ut mitius loquamur) quia dicere nolumus, fures et latrones, mercenarii introducti. Patroni nostri B. Martini quondam diœcesis, ex qua vos esse negare non potestis, violata; omnes postremo Ecclesiastici ordines perturbati, quod nimis dolendo et compatiendo dicimus.

« Satis hæc ad tuam perditionem sufficiebant, sed ad cumulum malorum auxisti temeritatem, et omnem læsisti Christianitatem, dum vicarium beati Petri Apostolicum, cui dedit Deus primatum in omni orbe terrarum, sprevisti. Cum enim eum postulasses, ut in libro suo te scriberet, et pro te Dei clementiam exoraret; et ille directis litteris, se id facturum promisisset, si se monentem obedienter audires : non solum nihil eorum, quæ mandaverat, fecisti, sed ne litteras quidem ipsas recepisti. Et quia nolebas a malo desinere, timuisti bene monentem audire. In eo igitur læsisti Apostolos, quorum est princeps Petrus ; læsisti episcopos, qui jam cum Deo regnant in cælis, et miraculis coruscant in terris; læsisti et nos, qui etsi non habemus eorum meritum, idem tamen divina gratia possidemus officium ». Hæc audiant qui litteras Apostolicas retinent, atque earum exsecutionem quovis colorato prætextu eludentes impediunt, quam enormiter peccent; et quam graviter delinquant, qui quod Patres adeo detestati sunt etiam in tyranno, defendant in piis principibus duplo peccantibus : siquidem sciens [1] et non faciens voluntatem domini sui, vapulabit multis. Pergunt Patres :

16. « Nuper etiam excipiens Lambertum, quem Ecclesia materna pietate ex aliqua parte receperat, ea scilicet conditione, ut se corrigeret, et mala solita perfecte declinaret : fecisti te participem, imo auctorem perturbationis populi Christiani : cum enim amator pacis dominus noster rex etiam ad suam suasionem removeral a finibus tuis, et aliis honoribus decoraverat; et nunc eum rebellare conantem, velut in gremium recepisti, et ut in malo proficiat, favere non desinis. Jube afferri libros tuos (divinos), et in eis comminantem Dominum [2] audies : Impio præbes auxilium, et his qui oderunt, amicitia jungeris; et non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, dignos esse morte invenies. Nec ignoras quod certi fines ab exordio dominationis Francorum fuerint, quos ipsi vindicaverunt sibi, et certi quos petentibus concesserunt Britannis. Quomodo ergo despicis legem Dei, quæ præcepit, ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui ? et terram Francorum injuste tibi defendere conaris? Nec formidas illud [3]: Maledictus qui transgressus fuerit terminos proximi sui ? O quid facturus es in die magni judicii, cum tibi reddenda erit ratio de tuis annis, mensibus, horis, momentis! Et hoc erit celeriter. Verum est enim, quod juvenis possit cito mori, sed senex diu non possit vivere. Ante te prolixum fuit, secutum post te quoque Deo certum est quantum durabit. Pro hac vita brevissima noli tibi sempiternam miseriam comparare.

17. « Ne si deponas persuasionem alienorum, oppressiones omnium, societates perditorum, et recipias admonitionem Sedis Apostolicæ, nostræque unanimitatis, non tibi prodesset fides, nec quæcumque pietas, aut bona opera. Quod Salvator dicit [4]: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Cogita quid mereatur, qui scandalizaverit unum de pusillis : et ita poteris colligere, quam ingentem sis perlaturus, nisi resipueris, damnationem, qui partem maximam populi Christiani

[1] Lup. Ferrar. Ep. LXXXIV.

[1] Luc. XII. — [2] 2. Paral. XIX. — [3] Deut. XVII. — [4] Matth. VII.

gravissime perturbasti. Quamobrem monemus te, obsecramus, obtestamurque tuæ salutis cupidi, pone finem malis tuis: convertere ad Dominum, cujus nemo nostrum potest effugere judicium : Fac fructus dignos pœnitentiæ, hoc est, quia granditer deliquisti, granditer bona exerce, ut non solum non torquearis cum diabolo et reprobis in inferno ; verum etiam gaudeas cum Deo et electis ejus in cælo. Id quoque tibi pollicemur, quia si te Deo restitueris, apud eum intercessores pro peccatis tuis esse cupimus, et apud pium principem nostrum, ut tibi tuæque posteritati benigne consulat, conabimur obtinere.

18. « Maximum reatum te contraxisse scimus, quod Epistolam Sedis Apostolicæ respuisti, existimans aliqua in ea tibi noxia contineri. Sed quod exemplar ejus venerabilis papa nobis dignatus est dirigere, notum tibi facimus, nihil in ea contineri, quod ad tuam pertineat læsionem. Et propterea parati sumus, si vis, secundo legatum Sedis memoratæ cum scriptis toti mundo venerandis dirigere. Quod si eum non receperis : nos, qui monuimus, excusabiles erimus. Sin autem receperis, et auscultaveris : et Dominum et beatum Petrum propitios, et nos habebis in fide conjunctos, et intercessores proficuos. Si vero nos benigne monentes contempseris : certum tibi sit, nunquam tibi futurum locum in cælo, et cito non futurum in terra, quod tua culpa separatus ab Apostolica et nostra societate anathematis ultione, locum habebis (quod avertat Deus) in tartaro. Hæc etiam per tuum ministerium denuntiamus Lamberti hominibus et quibuslibet gentis tuæ : quod si communicaverint ipsi, et rebellioni ejus consenserint, anathemate condemnabuntur, et traditi Satanæ, sine fine peribunt. Conversos autem recipimus, et in pace Christiana permanere optamus, atque pro eis parati sumus domini nostri regis clementiam, quantum possumus flectere ». Hucusque Synodales litteræ episcoporum.

Cæterum cum impio Nomenoio haud diutius fuit agendum, ipso Deo vindice causam citius dirimente, cum impium de medio sustulit exitu repentino anno sequenti, de quo hæc tantum scripta reperimus in Chronico Engolismensi : « Anno octingentesimo quinquagesimo, jubente Domino, Nomenoius ab angelo percussus interiit ». Hæc ibi.

19. *Translatio corporis S. Helenæ*. — « Eodem anno in Anglia occisus asseritur sanctus Vulstranus nepos duorum regum Merciorum. De cujus sanctitate cælestia non defuere miracula indices. Nam de loco, ubi innocenter occisus est, columna lucis usque ad cælum porrecta, omnibus loci illius incolis per dies triginta stabat conspicua ». Hæc Matthæus Westmonasteriensis hoc anno. Quo pariter ex Urbe, ab Ecclesia sanctorum martyrum Petri et Marcellini elevatum corpus sanctæ Helenæ Constantini Magni matris, per Theagisum monachum fuisse translatum in Gallias, et in diœcesi Rhemensi collocatum, auctor est Sigebertus in Chronico. Sed de ejus corpore inter Latinos et Græcos antiqua est controversia, ubi sepultum fuerit. Veneti insuper illud ab Oriente delatum possidere se gloriantur, quod et digno cultu prosequuntur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6342. — Anno Æræ Hispan. 887. — Anno Hegiræ 235, inchoato die 26 Julii, Fer. 6. — Jesu Christi 849. — Leonis IV papæ 3. — Lotharii imp. 30 et 10. Michaelis imp. 8.

1. *Concilium Parisiense occasione episcoporum Britanniæ coactum.* — A num. 14 ad 19. Ante *Nomenoium* minoris Britanniæ ducem hæc provincia metropolitæ Turonensi semper paruerat ; isto vero tempore Britonum episcopi sese ab ejus jurisdictione subtraxere, et deinceps archiepiscopo Dolensi usque ad Innocentii III tempora, invitis licet ac repugnantibus Pontificibus Romanis, subjecti fuere. Anno superiori *Nomenoium* eis Dolensem episcopum metropolitam constituisse ostendimus. Sed hoc anno Parisiis convocata est Synodus, cui episcopi XXII interfuere. Eorum Epistola Synodica est inter Epistolas Lupi abbatis Ferrariensis, ordine LXXXIV, eamque integram Baronius recitat. Hoc Concilium hactenus *Turonense* vocatum, quod *Landrannus* Turonum metropolita ei præfuerit. Verum Labbeus tom. VIII Concil. pag. 61, ex fragmento Chronici Fontanellensis eruit, illud *Parisiis* congregatum fuisse, quod in eo ad hunc annum legatur : « Episcopi in Parisio Synodum generalem tenuerunt », quod de Concilio in causa episcoporum Britonum celebrato omnino intelli-

gendum, cum ex xxii episcopis, quibus constabat, quatuor fuerint metropolitæ, Turonensis nempe, Senonensis, Rhemensis et Rothomagensis. In ea Synodica queruntur episcopi, quod Britanniæ « episcopi legitimi sedibus propriis expulsi, et mercenarii introducti fuerint » ; violata sancti Martini diœceseos auctoritas, sicut etiam vicarii beati Petri, nempe Leonis IV, cujus Epistolam ad se missam ne recipere quidem dignatus sit *Nomenoius*. Mabillonius sæc. iv Benedict. part. 2, in Observationibus prævìis ad Vitam sancti Conwoionis abbatis Rotonensis existimat, Indiculum *de episcoporum Britonum depositione*, a Sirmondo publicatum, in hac Synodo confectum esse, et forsan ad Leonem IV directum, qui rescripto suo Nomenoium monuit, ne *Gislardum* Namneticæ sedis invasorem defensare pergeret, ut docet relictum ejus Epistolæ fragmentum. « Nomenoius patrato scelere (id est, depositis episcopis quatuor) pseudo-episcopos constituit loco ipsorum. Cogitans autem episcopos, quos elegerat, a metropolitano Turonensi benedictionem minime posse consequi, nec accessum ad eum metu regis (nempe Caroli) habere ; ex quatuor episcopatibus (scilicet Venetensi, Aletensi, Coriopitensi, et Osimensi) septem composuit. Quorum apud Dolum monasterium unum constituit, quem archiepiscopum fieri decrevit. Monasterium vero sancti Brioci sedem constituit episcopalem. Similiter etiam sancti Rabutuali (nunc Trecorensis, gallice *de Treguier*) hos tres usurpaticos episcopos constituit, cæteris quatuor in antiquis urbibus derelictis. Provincia itaque Turonensi ita recisa, Nomenoius Dolo monasterio episcopos suos congregans, se in regem ungere fecit », inquit auctor anonymus Indiculi laudati. Et hæc causa celebrationis Concilii Parisiensis, sed *Nomenoius* in sua contumacia perstitit, irritæque fuere sequentium Pontificum Romanorum admonitiones, et controversia de erectione Dolensis metropoleos usque ad Innocentium III duravit.

2. *Quid egerit S. Conwoionis in causa Brittonum episcoporum.* — Indiculus ille multum differt a Vita sancti *Conwoionis*; in eo enim episcopi per calumniam simoniæ insimulati, et calumnia a quodam impostore subornata fuisse dicitur : tum episcopi penitus abjecti dicuntur Britanniæ solum vertisse, et in Galliam ad *Carolum* regem se recepisse. At vero in Vita legitur, episcopos simoniæ reos Romam examinandos fuisse missos ; eosdemque crimen abnegantes, sed tandem convictos, rogante *Conwoione* veniam impetrasse, et ad sedes suas remissos. Non minor tamen Vitæ, quam Indiculo fides adhibenda, quia ea a libro 2 de Gestis sanctorum Rotonensium, id est, ab auctore æquali accipit testimonium. Quare standum conciliationi, quam anno superiori ex Mabillonio loco laudato proposui. Addit Mabillonius, certum esse *Conwoionis* instinctu episcopos in cœtum a *Nomenoio* fuisse coactos ; eumque fortasse auctorem fuisse, duos ex eis mittendi Romam ad *Leonem IV*, qui omnium causam agerent ; ac verosimile non esse, *Conwoionem* conscium fuisse dejectionis episcoporum, et intrusionis aliorum in eorum sedes a laicis perpetratæ. Etsi enim dejectio hæc a laicis hominibus præsente *Nomenoio* in Ecclesia Rotonensi facta sit, ejus tamen expertem fuisse *Conwoionem* intelligimus, tum ex ejus Vita, tum maxime ex libro 2 ei subjecto cap. 10, ubi *Conwoionis* Romana legatio in facto episcoporum accurate describitur, nulla mentione facta secutæ dejectionis, quam proculdubio non reticuissent auctores illi, si Conwoio particeps ejus fuisset. Deinde in eodem libro 2 a monacho Rotonensi, Conwoionis discipulo, tacite arguitur Nomenoii factum, isque *zelum Dei non secundum scientiam* habuisse dicitur : quæ verba ad episcoporum dejectionem contra canonum præscripta peractam spectare videntur. Accedit longe gravissimum in Conwoionis gratiam argumentum ex Epistola Synodica Concilii Tullensis ad optimates Britonum, qui sæpe dictæ exauctorationis præcipui auctores fuerant ; quibus omnibus ex nomine inscripta est Epistola, nulla mentione facta *Conwoionis*, qui indubie inter primos nominandus fuisset, uti recte scribit Mabillonius laudatus.

3. *Gesta a Nomenoio adversus Francos.* — Ad num. 19. Baronius usus Chronico Engolismensi corrupto interitum *Nomenoii* minoris Britanniæ ducis hoc anno consignat ; sed certum est, illum tantum contigisse anno dcccli, ut ibidem tam ex eodem Chronico, quam ex aliis demonstrabimus. De Nomenoio annalista Bertinianus hoc anno scribit : « Nomenogius Britto consueta perfidia Andegavis, et vicina eis circumquaque loca invadit ». Auctor vero fragmenti Chronici Fontanellensis : « Nomenocus tyrannus Brittonum ad Andegavis urbem accessit ». Quid anno sequenti egerit, ibi referemus. Jamdiu minoris Britanniæ duces, qui a Clodovei Magni temporibus Francorum beneficiarii erant, regium titulum affectarant, quod Carolus Calvus, prædecessorum suorum exemplo passus non est.

4. *S. Wistanus adhuc puer occiditur.* — Baronius eodem num. 19, refert ex Westmonasteriensi mortem *sancti Wistani* seu *Wulstani*, qui librariorum errore Wulstranus apud Westmonasteriensem appellatur. Fuit puer iste martyr filius « Wimundi, filii Withlafii, Merciorum regis, et Elfledæ, filiæ Celvulfi, qui fuit patruus Kenelmi », inquit Malmesburiensis pag. 88, qui et de eo loquitur pag. 284. Mortuo Wimundo patre, et Withlafio avo, ei Merciorum regnum natalium jure debebatur. Cum tamen per ætatem minus aptus ad regnum videretur, pueritiæ annos, sub Bertulfo, Withlafii fratre tyrocinium ponere jubetur. Verum Berfertus Bertulfi filius id sibi ad coronam impedimento futurum ratus, puerum per insidias sustulit. « Berfertus namque filius suus », inquit Ingulphus in sua Historia tom. i Rerum Anglicarum scriptorum veterum edita, « in sancta vigilia Pentecostes, consensu patris sui Bertulfi, cognatum suum sanctum

Wistanum, filium Wimundi filii regis Withlafii et Alfledæ filiæ Ceowlphi quondam regis (tanta ferebatur ad regnandum ambitione!) crudeliter ac impie interfecit. Corpus innocentissimi martyris tunc Ripadio delatum, juxta Vithlafium avum suum humatum, posterioribus annis per fidelium devotionem ad Eveshamium est translatum ».

5. *Translatio corporis S. Helenæ in Franciam.* — Memorat etiam ibidem Baronius translationem *sanctæ Helenæ* Constantini Magni matris ex Urbe in Gallias, quam Sigebertus in Chronico huic anno affixit. Flodoardus enim lib. 2, cap. 8, refert, quemdam presbyterum Rhemensis diœcesis, *Tergisum* nomine, Romam profectum Helenæ corpus cautissime furatum esse, ac secum ad monasterium Altumvillarense (quod suo loco ostendimus a sancto Nivardo episcopo Rhemensi constructum) detulisse. Narrat etiam Flodoardus miracula, quæ tam in via, quam in diœcesi Rhemensi tunc patrata sunt.

6. *Synodus Carisiacensis adversus Gothescalcum.* — Nunc supplenda quæ Baronius omisit. Hincmarus in libello de Prædestinatione cap. 2, ait : « In Synodali conventu in Carisiaco palatio iterum auditus Gothescalcus ab episcopis, et cæteris quamplurimis viris Ecclesiasticis atque religiosis, qui eidem Synodo interfuerunt, videlicet Wenilone Senonensium archiepiscopo, Hincmaro Rhemorum episcopo », aliisque duodecim ibidem nominatis. Interfuere et *Rigboldus* Rhemorum chorepiscopus, et *Witao* Cameracensium chorepiscopus. Adfuere et *Æneas* notarius sacri palatii, postea Parisiorum episcopus, *Isaac* diaconus Parduli, postea Lingoniensium antistes, et denique abbates, *Ratbertus* Corbeiensis, *Bavo* Orbacensis, *Halduinus* Ativillarensis. Ad Synodum adductus Gothescalcus, auditusque, « nihil dignum ratione vel dixit, vel interrogatus respondit, sed ut abreptitius, cum quid rationabiliter responderet, non habuit, in contumelias singulorum prorupit », quod constat ex Epistola Hincmari ad Amulum archiepiscopum Lugdunensem, prout refertur ab Ecclesia Lugdunensi in lib. de tribus Epistolis : « Inventus hæreticus, atque incorrigibilis, sicut et in Moguntina civitate, honore presbyterali, quem per Rigboldum chorepiscopum, cum esset Suessionicæ parochiæ monachus, inscio civitatis suæ episcopo usurpaverat potius quam acceperat, abjectus et pro sua irrevocabili contumacia secundum leges et Agathenses canones, et regulam S. Benedicti, ut improbus virgis cæsus, sicut decreverant Germaniæ provinciarum episcopi, ne aliis noceret, qui sibi prodesse nolebat, ergastulo est retrusus », inquit ibidem Hincmarus.

7. *Hujus Synodi epocha.* — Porro Concilium hoc currenti anno congregatum esse, testatur annalista Bertinianus, qui tamen loci hujus Concilii non meminit, et præterea in ejus narratione aliqua verba desunt a librariis omissa : « Tandem, inquit, ad diœceseos suæ urbem metropolim Rhemorum Durocortorum nomine, cui Inginarus (legendum, Hincmarus) vir venerabilis præsidet, redire compellitur : quatenus illic dignum suæ perfidiæ..... Strenuissimus cultor Carolus advocato sanctorum memoratæ diœceseos episcoporum conventu (congregato nempe Carisiaci, quod villa regia erat ad Isaram fluvium in diœcesi Rhemensi posita, qui locus hactenus *Kiersy* vocabulum retinet, ut videre est apud Mabillonium lib. 4 de Re Diplom. p. 258) suis adspectibus præsentari decrevit. Quo perductus, publice flagellatus, librosque suarum assertionum igni cremare compulsus est ». Hincmarus damnatum ac reclusum Gothescalcum frustra conatus est ad saniorem mentem revocare, data ad eum Epistola, qua SS. Patrum et præcipue Augustini ac Prosperi testimoniis manifestis ostendit, « Deum et bona præscire et mala, sed mala tantum præscire; bona vero et præscire et prædestinare. Unde præscientia esse potest sine prædestinatione : prædestinatio autem esse non potest sine præscientia : et quia bonos præscivit et prædestinavit ad regnum; malos autem præscivit tantum, non prædestinavit, nec ut perirent, sua præscientia compulit ». At Gothescalcus huic confessioni subscribere recusavit, ut prodit Flodoardus lib. 3, cap. 28. Interim ad Prudentium Trecensem episcopum, qui a Synodo Carisiaca abfuerat, Hincmarus scripsit, significavitque, « quia multis modis eum converti tentaverit, et de moribus ac superbia ipsius : et si in Cœna Domini, vel in Pascha debeat eum admittere ad audiendum sacrum officium, vel accipiendam communionem ». Prudentii precibus et consilio humanius egit cum Gothescalco Hincmarus, eique scribendæ confessionis fidei licentiam dedit, sperans fore, ut errorem tandem ejuraret.

8. *Gothescalcus errores suos defendit.* — Ille duplicem confessionem edidit, breviorem unam, prolixiorem alteram. In breviori, prædestinationem impiorum ad mortem æternam propter ipsorum mala merita certissime præscita propugnat, sicut prædestinationem gratuitam electorum ad vitam : « Credo, inquit, et confiteor, Deum omnipotentem et incommutabilem præscisse et prædestinasse angelos sanctos, et homines electos ad vitam gratis æternam : et ipsum diabolum caput omnium dæmoniorum cum omnibus angelis suis apostaticis et cum ipsis quoque hominibus reprobis, membris videlicet suis, propter præscita certissime ipsorum propria futura mala merita, prædestinasse pariter, per justissimum judicium suum, in mortem merito sempiternam ». Errorem suum callide ac fraudulenter dissimulavit, quo reprobos prædestinari a Deo non tantum ad pœnam, sed etiam ad culpam propugnaverat in Germania, ut ex Epistolis Rabani ad Eberardum comitem, et ad Hincmarum supra laudatis patet. Perseveravit itaque in errore, ut colligitur ex Epistola Amolonis archiepiscopi Lugdunensis ad ipsum data, et a Sirmondo primum edita. Apprime noverat *Amolo* quidquid in Germania, et ad Carisiacum, in causa Gothescalci gestum erat; ejus perspectam habebat sententiam ex scri-

ptis, non perfunctorie, sed accurate perlectis et discussis, ut ex ea Epistola constat : « Audiens sane», inquit Amolo, « et agnoscens quæ in scriptis tuis misisti, et per quemdam fratrem nostrum mihi innotescenda vehementissime flagitasti, diu hæsitavi utrum tibi respondere deberem, homini de novis contra Ecclesiam præsumptionibus, et non parvis erroribus jam dudum accusato, et propter contumaciam, ut audio, episcopalis Concilii auctoritate damnato ». Postea diserte testatur, ipsum immaniter de divina prædestinatione in damnatione reproborum sensisse, etiam post editas confessiones, et alia errorum capita pariter propugnasse, quod tamen in ambabus suis confessionibus Gothescalcus dissimulavit, ut fusius ostendit Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, Dissert. V.

9. *Ejus causa Ecclesia Gallicana in duas partes scissa.* — Post utramque confessionem a *Gothescalco* editam, metuens Hincmarus, ne multos præsertim ex ordine monastico in partes traheret, opusculum contra ejus errores ad reclusos et simplices Rhemensis diœceseos scripsit. Quod ubi lucem vidit, Ratramnus Corbeiensis monachus in Epistola ad Amicum, illud censura liberiori perstrinxit, aitque quod sancti Fulgentii sententiam non recte exposuisset, et quod libellum *de Induratione Pharaonis* sancto Hieronymo perperam tribuisset, ejusque fuisset auctoritate deceptus. Lucubrationem suam cum gemina confessione Gothescalci, et *Ratramni* Epistola misit ad Rabanum Hincmarus, qui opus approbavit et Ratramni censuram carpsit, ut constat ex Epistola posteriori ejusdem Rabani ad Hincmarum. *Prudentius* Trecensis episcopus opusculum composuit de quæstionibus, quas Gothescalcus moverat, quod sanctorum Patrum defloratas de iis argumentis sententias complectebatur, illudque Synodi Parisiensis hoc anno congregatæ consensu emisit in publicum, et Hincmaro atque *Pardulo* episcopo Laudunensi destinavit. In eo Deum peccati auctorem non esse, nec aliquem ad peccandum compellere propugnabat; cogere tamen prædestinatione sua peccatores in interitum iræ, sicut electos prædestinatione sua ad præmium æternum perducit, ut refert Rabanus in Epistola ad Hincmarum. Ea *Prudentii* assertio toto cælo distabat ab errore *Gothescalci*, inquit Natalis laudatus, sed eumdem tamen loquendi modum usurpabat, quem ille in duplici confessione. Unde *Rabanus* ei se assentiri non posse ait, quod Scriptura sacra non ita loquatur. De morte Christi pro omnibus non dissensit ab Apostolo et ab Augustino, sed pro solis fidelibus mortuum eatenus propugnavit, quia ad eos duntaxat fructus mortis ejus per baptismum et cætera Sacramenta derivatur. Opusculum illud Prudentii nunc in Bibliotheca PP. editum est.

10. *Carolus rex Lupi abbatis Ferrariensis sententiam exquirit.* — Carolus Francorum rex *ad Bituricas civitatem mense Decembri venit*, inquit auctor fragmenti Chronici Fontanellensis. Aberat ab ea urbe Lupus abbas Ferrariensis itinere tantum unius aut alterius diei. Itaque quoniam facilis erat accessus ad regem, illuc venit, ut colligit Baluzius ex Epistola CXXVIII Lupi ad eumdem Carolum data, in qua ait : « Dudum in urbe Biturigum quæsistis de prædestinatione, et libero arbitrio, ac redemptione sanguinis Christi, quid sentirem ». Duas in partes Ecclesia Gallicana hoc tempore scissa erat, aliis *Gothescalcum* impugnantibus, aliis ejus personæ, non tamen erroris, patrocinium suscipientibus. Ex ea Lupi Epistola colligimus, *Carolum Calvum* cum eo contulisse de tribus quæstionibus, quæ jam totam Ecclesiam Gallicanam commovebant, scilicet de prædestinatione, de libero arbitrio, et de redemptione sanguinis Christi. Quod ille in divinis litteris didicerat, et in maximis auctoribus invenerat, ejus majestati strictim aperuit, ut ipsemet testatur in laudata Epistola. Librum ea de causa composuit, cui titulus est *de tribus Quæstionibus*; sed cum is ante sequentem annum in lucem prodire non potuerit, de eo ibidem agemus.

11. *Varia in Italia et Gallia gesta.* — Hoc anno, ut annalista Bertinianus habet, « Nortmanni Petrocorium Aquitaniæ civitatem populantes incendunt, atque impune ad naves remeant. Mauri et Saraceni Lunam Italiæ civitatem adprædantes, nullo obsistente, maritima omnia usque ad Provinciam devastant. Carolus filius Pippini relicto Hlothario fratrem suum Pippinum in Aquitania vagantem adire cupiens, a fidelibus Caroli regis comprehensus est, et ad ejus præsentiam perductus. Qui merito perfidiæ in eumdem patruum suum, et patrem ex fonte sacro, sententiam quidem capitalem meruerat, sed clementiæ respectu servatus est. Unde et mense Junio apud urbem Carnutum Carolo rege conventum habente, post missarum solemnia, ambonem Ecclesiæ conscendens innotuit omnibus voce propria, se ob divinæ servitutis amorem clericum nullo cogente velle fieri. Ibique ab episcopis, qui præsentes aderant, benedictus, et ad clericum tonsus est ». Paulo post : « Carolus Aquitaniam ingressus, pæne omnes, Christo sibi propitio, conciliando, subjugat. Marcam quoque Hispanicam pro libitu disponit ».

12. *Series regum Navarræ non sollicitanda.* — Moretus in Annalibus regni Navarrei post *Inigonem Aristam* Navarræ regem duos alios intrusit, *Fortunium* nempe et *Sanctium*, et ut probet *Fortunium* illi successisse, refert extare in Archivis monasterii sancti Joannis Pinnatensis Chartam, in qua legitur : « Facta charta in Æra DCDXXXI, regnante rege Fortunio Garcianis in Pampilona et comite Galindo Aznar in Aragone, Adefonsus in Gallæcia, Garcia Aznares in Gallicis, Reimundus in Pallarez; pagani vero Mahomat Ebon Lupo in Valle Terra (lege, Tena), et Mahomat Atavel in Osca, abbas dominus Barains in cœnobio SS. Juliani et Basilissæ de Cabasal, XIV anno postquam Carolus rex venit in Hispaniam ». Hac subscriptione Moretus innixus omnes alias evertit, contenditque Chartam il-

lam anno XIV ab ingressu Caroli Magni in Hispanias datam esse, cum tamen numerus ille potius delendus esset, et alia verba relinquenda in quibus nulla contradictio. Verum vel Moretus non bene legit, aut progressu temporis hæc nota ͡u supra x posita expuncta fuit; ibi enim exaratum erat Xo, quæ nota secundum antiquum Hispanorum morem designat XL, ita ut ibi scriptum fuerit XoIV, id est, XLIV, nempe annus XLIV post adventum, non Caroli Magni, cujus nomen in nullo scripto aut monumento in Navarra, Biscaia et Castella edito reperitur, ut ipsemet Moretus egregie probat, sed Caroli Calvi, qui *Carolus Magnus* cognominabatur, et hoc anno, ut locuples testis est annalista Bertinianus, in Hispanias profectus est, et sequenti legationem a Navarreis missam suscepit, ut ibidem ostendemus. Ad hæc quicumque eo in Privilegio nominantur, vivebant Æra DCDXXXI, seu anno Christi DCCCXCIII. Tunc *Fortunius Garcianis* in urbe Pampelonensi regnabat, *Galindus Aznar* comes erat Aragoniæ, *Alphonsus III* rex Gallæciæ, Legionis et Asturiarum, *Garcia Aznares* præerat Vasconiæ Gallicæ, quæ in regno Navarræ Gallia simpliciter appellabatur; *Raimundus* comes erat Pallarensis et Urgellensis in Catalaunia, et *Mahomat Ebn Lupo* princeps vallis Tenensis. Denique prœlium *Olohasti* commissum circa annum DCCCLXXXV, cujus meminimus anno DCCLXXXIII, sæculo integro serius quam par erat a Moreto collocatum.

13. *Placitum Carnotense.* — Quæ narrat annalista Bertinianus de gestis hoc anno in Francia, ex parte confirmantur ab auctore fragmenti Chronici Fontanellensis : « Isto anno mense Martio cepit Uivianus comes Carolum fratrem Pippini, qui ad auxilium fratri ferendum Aquitaniam destinabat, aliosque complices ejus ». Paulo post : « Ipso tempore Placitum habuit rex Carolus generale cum Francis in urbe Carnotensi. In quo loco Carolus prædicti Pippini frater tonsoratur, et in monasterio Corbeia continuo dirigitur. Inde disposito itinere, Ligere alveo transmisso, ad Lemovicam urbem accedit, occurrentibus sibi obviam principibus Aquitanorum, et cum summo favore suscipientibus. Inde recto itinere Tolosam rebellem aggreditur urbem, præmissis ante se quibusdam primoribus populi sui, qui eamdem obsiderent Urbem ». Addit auctor illius fragmenti eam ab illius præfecto Carolo deditam esse. Carolus Pippini filius Rabano demortuo in archiepiscopatum Moguntinensem successit, ut infra videbimus.

14. *Ludovicus II fit consors imperii.* — *Lotharius* Aug. qui anno DCCCXLIV *Ludovicum* filium Italiæ regem renuntiarat, ut eo anno retulimus, præsenti eum in imperii consortium sibi adscivit, ut liquet ex iis quæ eo anno num. 4 diximus, et ex Concilio Romano anno DCCCLIII celebrato magis innotescet. Et hic quartus imperator ex gente Francorum, qui ad discrimen Ludovici Pii, *Ludovicus II* appellatur. Baronius an. DCCCXLIV, num. 11, ex Actis Rom. Conc. anno DCCCLIII habiti deducit, Ludovicum II coronatum imperatorem Romæ fuisse anno antecedenti, quod in eodem Concilio bis annus ejus quintus memoretur. Verum *Ludovicus* nonnisi anno sequenti Romæ a Leone IV coronatus, ut ibi demonstrabimus, et annus ejus quintus cum anno Christi DCCCLIII copulatus, nonnisi a currenti Christi anno deduci potest. Anno enim insequenti die secunda mensis Decembris Romæ a Leone IV unctus est imperator, et ex variis ejus Diplomatis a Margarino lib. 2 Bullarii Casinensis pag. 28 et seq. recitatis certo colligitur, cum hoc anno a patre dictum esse imperatorem. Ibi Constitutio XXXIII dicitur « data pridie idus Maii, anno, Christo propitio, imperii domini Hludovici serenissimi imperatoris in Italia VII, Indict. IV », Christi scilicet DCCCLVI ante Septembrem Indictione IV signato. Constitutio XXXIV dicitur « data XIV kal. Junii, anno, Christo propitio, imperii domini Hludovici gloriosissimi Augusti in Italia VII, Indictione IV ». Qua etiam die Constitutio XXXV ab eodem imperatore emissa. Cum autem epocha ab ejus coronatione Romæ peracta proficiscatur a mense Decembri anni Christi DCCCL, ut ibi videbimus, annus ille imperii Ludoviciani septimus nonnisi a præsenti Christi repeti potest, ut numeranti liquet. Est hæc secunda *Ludovici II* epocha, cujus prima a regno ejus Longobardico deducta pertinet ad annum DCCCXLIV, ut ibidem monstravimus.

15. *Moritur Strabus Walafridus.* — Mortuus est hoc anno *Strabus Walafridus* ex monacho sancti Galli abbas Augiæ Divitis in diœcesi Constantiensi ad Rhenum. Hepidannus enim monachus sancti Galli in Annalibus Brevibus, Hermannus Contractus in Chronico, et auctor anonymus brevis Chronici sancti Galli apud Duchesnium tom. III, eum hoc anno obiisse tradunt; dies vero mortis ejus in ephemeridibus monasterii sancti Galli tom. I Rerum Alamannicarum notatur *XV kalend. Septemb.* Anno XVI Ludovici Pii, Christi DCCCXXIX, vivebat in palatio Aquisgrani, et versus de imagine Tetrici, interlocutoribus Scintilla et Strabo, composuit, aliaque plura opera in lucem emisit, de quibus legendus Labbeus in Dissert. de Script. Eccles. et Oudinus in Supplemento Script. Eccles.; quæ Walafridus in lib. de rebus Ecclesiast. cap. 8, de imaginibus et picturis habet, Ecclesiæ dogmati de sacrarum imaginum veneratione non adversari, ostendimus anno DCCXXV, num. 17. Ipsius est *Glossa ordinaria* in sacram Scripturam, ex aliorum interpretum, ac præsertim Rabani præceptoris ejus commentariis collecta. Male enim Trithemius, et qui eum secuti sunt, *Walafridum* Augiæ abbatem a Strabone monacho Fuldensi, quem Glossæ ordinariæ scriptorem existimant, distinxere; qui error inde natus, quod Fuldæ sub Rabano sacris litteris operam dederit. Eum obiisse, dum ad Carolum regem Ludovici Germaniæ regis ejus fratris jussu proficisceretur, docet Ermenricus monachus Augiensis in lib. *de Grammatica*, cujus fragmentum publicavit Mabillonius t. IV Anal. p. 329.

LEONIS IV ANNUS 4. — CHRISTI 850.

1. *Cordubensis Ecclesia nobilitata martyribus.* — Octingentesimus quinquagesimus adest Redemptoris annus, decima tertia Indictione inchoata, quo Dei Ecclesia Catholica martyribus Cordubensibus mirifice illustrari cœpta est, iisdemque stylo sancti Eulogii æque martyris nobilitatis. Ubi erat cubile draconum, ubi iniqua erat Sarracenorum regni sedes, illic flores apparuerunt : sanguine siquidem martyrum irrigata germinavit[1], et exsultavit lætabunda, et laudans. Ut hac ex parte Cordubensis felix Ecclesia præ cæteris orbis Ecclesiis fuerit illustrata, utpote quæ sola inter inimicos magna constantia vexillum confessionis erexit. Cum enim in Asia, Africa, et Europa dominaretur gens perfida, Christianis infensa, et omnes dura diraque premerentur servitute, et religionis cultum gravi pensitatione tributi redimerent, jam inveterati inter inimicos, cum his, qui oderant pacem, videbantur jam esse pacifici ; satis sibi esse judicantes, si adire suas possent Ecclesias, et suos, qui præessent gregi, haberent episcopos, licet innumera in Christianam religionem quotidie illata paterentur opprobria, audirentque blasphemias subsannantium infidelium, quæ tamen miseri tolerarent inique. Ast qui non venit ejusmodi pacem[2] mittere, sed gladium, zelo læsi numinis excitavit corda multorum æstuantium illius ignis incendio, de quo Salvator : « Ignem[3] veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur ? » qui et ejus luminis claritate, quæ esset Dei voluntas bona, beneplacens, et perfecta intelligentes secundum illud Propheticum : « De[4] excelso misit ignem in ossibus meis et erudivit me ». Atque dicentes : « Opprobria[5] exprobrantium tibi ceciderunt super me ». Eosdem armatura[6] Dei indutos, galea salutis tectos, fidei scuto munitos, potentes gladio spiritus, adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus pugnaturos eduxit in campum ille ipse, qui dixit[7] : « Confidite, ego vici mundum ». Quæ quidem præclara certamina consecrari perpetua memoria meruere non ab alio, quam ab auctore, qui præsens affuit, et pars magna fuit, sacro Dei ministro, dignissimo sacerdote atque gloriosissimo martyre S. Eulogio Cordubensi presbytero : qui quidem agones, atque coronæ martyrum a nullo dignius, quam a martyrii candidato, martyre designato, promotore martyrum, testeque fideli scribi ullatenus potuerunt.

2. Quod vero ejusdem Eulogii eo argumento scripti libri jam excusi vulgati sint, ne singulorum martyrum Acta describendo, lectori tædium afferamus, eadem summatim hic describere consultius visum est, cum qui ea integra videre cupit, habeat quem originarium petat fontem. Quando autem singuli passi sint, certi temporis nota firmata ab eodem Eulogio ita narrantur[1] :

« In nomine Domini. Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, anno Incarnationis ejus octingentesimo quinquagesimo, Æra octingentesima octogesima octava : consulatus autem Habdarraghman vicesimo nono. Cujus temporibus rebus et dignitate gens Arabum in Hispaniis aucta, totam pæne Hiberiam diro privilegio occupavit. Cordubam vero, quæ olim patricia dicebatur, nunc sessione sua urbem regiam appellatam summo apice extulit, etc. » Subjicit his gloriosam confessionem, consummationemque martyrii presbyteri Ecclesiæ Cordubensis, Perfecti nomine, qui cæteris ad martyrium viam aperuit, qui primus dolosa arte Sarracenorum invitus primum, inde libens volensque certaminis campum ingressus, gloriosum triumphum de perfidia debellata, et Christi gloria prædicata revexit, multiplici corona dignus qui primum pilum in hostem, cominus pugnaturus injecit, primusque vexillum confessionis super mœnia impietatis erexit. Bene igitur a Perfecto perfecta opera Dei sunt inchoata. Hic in cœnobio sancti Acisçli monachus ab adolescentia militans, perfectæ vitæ stipendia merens, ubi fraude Arabum ad publicam confessionem addu-

[1] Isa. XXXV. — [2] Matth. X. — [3] Luc. XII. — [4] Thren. I. — [5] Psal. LXVIII. — [6] Eph. VI. — [7] Joan. XVI.

[1] Eulog. Mem. Sanct. l. II. c. 1.

ctus, Mahometum pseudoprophetam scita oratione insectatus et detestatus pariter, Christum Dominum verum Deum confessus est. Cujus rei causa detrusus in carcerem, detentus ibi diutius, fortior spiritu redditus, vehementius in illorum pseudoprophetam invectus, obtruncatione capitis nobile certamen explevit quarto decimo kalendas Maii, feria sexta. Corpus vero a fidelibus curatum sepultumque est in Ecclesia sancti Aciscli, martyrem martyri conjungentibus. Sed quæ secuta sit ultio persecutorem, cujus interitum jam ante prædixerat ipse martyr, ab Eulogio accipe, qui sic ait : « Illudque propheticum divinitus ore prolatum de proconsule eunucho claviculario Nazar, ita Deo dispensante impletum est, ut carcere adhuc religatus convinctis prædixerat. Nam priusquam in anno altero profanæ solemnitatis Paschale gaudium perituris occurreret, multis ante diebus eunuchus idem occubuit. Ignita namque febre intrinsecus viscera ejus adusta, et (ut nonnulli ferunt) toxica potione corrupta, ante obitum, dum urgente corporali necessitate, ad purgandum alvum secretius cubiculum peteret, disco effusa sunt, et interiit, sicut quidam poeta Christicola Arii finem describens, heroice lusit, dicens :

3. Visceribus fusis, vacuus quoque ventre remansit.

« Sic namque Dominus utroque miraculo militem suum glorificans, magnæ spei solatiis fidelium vota corroborat ». Hæc Eulogius : qui et inferius, quantum de consummato Perfecti martyrio ubique fama vulgata in cordibus fidelium ignem accenderit, his verbis reddidit manifestum : « Res vero tanti facinoris in sacerdote commissi, multos otio securæ confessionis per deserta montium, et nemora solitudinum in Dei contemplatione fruentes, ad sponte et publice detestandum et maledicendum sceleratum vatem Mahometum exilire coegit, majorisque ardoris fomitem moriendi pro justitia cunctis ministravit. Et quod ab isto uno infida persecutorum executio primitus violenter extorsit; et quod in hunc callida circumventione suadendo ulciscitur, postmodum in plurimos ultro se tali discrimini offerentes exhorruit. Adeo namque terrore nimio Ethnicorum universitas in horum progressu concussa est, ut perditionem reipublicæ, regnique sui excidium jam imminere arbitrarentur, ac nostros athletas ab hujusmodi intentionibus inhiberi suppliciter exoraret.

« Hunc secutus est ad certamen [1] Joannes, qui eadem ex causa ad tribunal judicis ductus, homo laicus, venalia exposita habens, plurimisque verberibus publice per civitatem flagellari jussus, in arctum detrusus est carcerem quem Eulogius se invenisse testatur adhuc plagis cruentum, cum ipse in eumdem postea (ut dicetur) detrusus est carcerem ». Qui et in fine : « Horum igitur duorum et spontaneus et violentus ad passionem cursus cæteros in unum eumdemque consensum dimicandi ultro venire coegit ». Secundum illud Evangelicum [1] : « Si granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, multum fructum affert ». Et sic cum putatur vitis, magis uvis abundat. At de martyribus, quod ad hunc annum pertinet, satis. Reliquas autem martyrum coronas suis locis inferius relegemus.

Sic igitur quæ torpescere ac tepescere videbatur, quæ inter infidelium vepres erat Ecclesia ; mox beneficio persecutorum ita virere atque florere visa est ex cæde martyrum, ut præ cæteris omnibus toto Christiano orbe sparsis Ecclesiis fuerit illustrata, longe lateque fulgoribus splendens.

4. *Ranimiro regi in Hispania succedit Ordonius filius.* — Quod autem ad res Christianorum seorsum in Gallæcia regnantium spectat : hoc ipso anno Ranimirus rex successor Alfonsi Casti ex hac vita discessit die prima Februarii, sepultus Oveti, ejusmodi Epitaphio inscripto sepulcro :

OBIIT DIVÆ MEMORIÆ RANIMIRVS
REX DIE KAL. FEBRVARII ÆRA DCCC
LXXXVIII. OBTESTOR VOS OMNES
QVI HÆC LECTVRI ESTIS VT PRO REQVIE ILLIVS ORARE NON DESINATIS.

Ex hujus inscriptionis adeo evidenti testimonio (quam qui vidit exscripsit, atque sincere reddidit Ambrosius [2] Morales) erroris manifestissimi arguuntur reliqui omnes rerum Hispanicarum tractatores, qui ejusdem regis ingressum in regnum ponunt anno Domini octingentesimo vicesimo tertio, et annis sex et mensibus novem regnasse [3] tradunt, ex numeris Æræ corruptis, quos per ejusmodi antiquissimam certamque, ac omnibus patentem inscriptionem, oportuisset (ut prudenter fecit Ambrosius) emendasse, cum alioqui semel in tempus illapsus error, fecundo mendaciorum germine infeliciter propagetur. Porro Ranimiro successit eodem die Ordonius filius, regnavitque annis duodecim, usque scilicet ad annum Redemptoris octingentesimum sexagesimum secundum, ut ex alia item veteri inscriptione idem auctor manifestissime probat.

5. *Cur Nortmanni in Gallia ad regni partem admissi, in Hispania vero deleti.* — Hoc pariter anno luctus et clamor ingens repetitur in Galliis ex Northmannorum nova facta incursione in regnum Caroli filii Ludovici imperatoris, cum ille timore concussus, consilii inops eosdem in regni consortes assumit, ea regni parte illis concessa, quæ ab eorum nomine sumpto vocabulo, dicitur Normandia. Habent ista Annales veteres a Pithæo editi, verbis istis : « Hoc anno octingentesimo quinquagesimo Northmanni, Godefrido duce, per Sequanam ascendentes, regnum Caroli prædantur. Ad quorum expulsionem Lotharius in au-

[1] Eulog. Mem. Sanct. l. 1.

[1] Joan. XII. — [2] Ambr. Moral. in Schol. ad Eulog. in fin. et hist. l. XIII. c. 52. — [3] Theod. par. IV. c. 10. et alii eum secuti.

atium vocatus, cum sibi cum hoste pugnandum esse putaret, Carolus etiam mutato consilio, Godefridum cum suis in societatem regni suscepit, et terram eis ad habitandum delegavit. Lotharius vero adventum suum illi supervacuum videns, ad propria est reversus ».

6. Vidisti degenerem a majorum suorum fortitudine principem Northmanno piratæ succumbere, et ab eodem turpiter adeo redimere pacem, regni consortio. Unde mala ista? Non aliunde quidem, nisi quod a majorum pietate et propenso religionis cultu, per quem sibi illi Deum conciliantes[1], facti sunt adversus Barbaros omnes invicti, reperiuntur hi fuisse degeneres. Francorum tunc quidem enituit robur, cum in regibus cultus pietatis excelleret, elanguit, cum defecit, et Ecclesiæ sunt prostitulæ laicis. Quorum redditibus non sunt illi roborati, vel erecti, sed enervati, penitusque depressi. Luxerunt ista, et aperuerunt ea principibus ipsis reverendissimi Patres (ut vidimus) in Meldensi Concilio, et ad putridum vulnus opportuna apposuere remedia. Sed recusavit ille ea omnino suscipere, unde justo Dei judicio factum est, ut qui latas a sanctis Patribus leges subire renuit, coactus sit a Northmannis durissima suscipere jura; et qui Ecclesiarum bona laicis tradebat, coactus sit sua largiri Northmannis. Sed sicut nulla est secuta emendatio in rege, ita nec quievit Northmannorum flagellum in manu Dei, ut quæ suis locis dicturi sumus ostendent. Etenim in omnibus semper vigens, nunquam senescens permanet sententia Achioris[2] disserentis cum Holoferne. Quod cum populus peccat in Deum suum, nullo negotio adversus eum prævaleant Barbari. Secus vero, si cultor sit religionis atque justitiæ, nullam esse gentem, quæ possit illi resistere.

7. Vis videre, atque certo discere experimento, pro pietate regum de Barbaris concedi victorias? Sicut enim Carolus bona Ecclesiarum laicis, ipsis sui regni comitibus dedit, coactus est sua dare Northmannis; ita contra, cum Ramirus rex in Hispania (ut vidimus) ipsum suum regnum fecit pensione tributi esse vectigale Ecclesiæ sancti Jacobi, retulit gloriosum triumphum, cum idem invictum hactenus genus hominum superavit. De qua tanta victoria breviter ista Tudensis : « Ejus tempore Northmannorum classes per septentrionale mare ad littus Legionis civitatis advenerunt. Gens hæc est crudelissima, et in partibus nostris antea non visa. Quod rex ubi comperit, adversus eos cum exercitu suo venit, et multitudinem eorum vicit, et septuaginta naves illorum combussit, atque multis ditatus divitiis, ad propria incolumis reversus est ». Hæc ipse. Eadem et reliqui, ut Rodericus et alii historici tum veteres, tum recentiores, qui prosecuti sunt res Hispaniarum. Ex his igitur opportune rursus Davidicum illud ad principum aures importunius occinendum : « Et nunc[3], reges, intelligite : erudimini qui judicatis terram ».

8. *Lupi ad Carolum regem litteræ admonitoriæ.* — Est hic annus trigesimus ætatis Caroli regis, qui licet ad virilem ætatem, non tamen eodem pietatis et vitæ morum incremento pervenit. Lupus abbas Ferrariensis, cupiens eum ad meliorem frugem perducere, ad eum scripsit litteras, quas dignas Annalibus existimamus. Sic enim se habent, isto titulo prænotatæ[1] :

Exhortatio ad Carolum.

« Ut pacifice, feliciterque regnetis, observanda vobis fideli dilectione collegi. Creatori vestro Deo et judici futuro gratias habete semper et agite, qui vos hactenus malis pluribus liberavit, et bonis multiplicibus exornavit : utque vobis initium, profectum, atque perseverantiam in bonis actibus largiatur, quotidianis precibus flagitate. Cum essetis parvuli, loquebamini ut parvuli; sapiebatis ut parvuli : nunc autem ad virilem perducti ætatem, secundum eumdem Apostolum, in quo evidenter Dei spiritus loquebatur, evacuate quæ fuerunt parvuli, scilicet stulta atque inania declinantes, rationabilia præsenti et futuræ saluti profutura sectamini. Quæ agenda sunt, prospicite diligenter, et retractate subtiliter commune, quale consilio cum Dei vestrisque perfecte fidelibus; quia id divinum nos instruit eloquium[2] : Qui sibi nequam est, cui bonus erit? Nec vos cuilibet ita subjiciatis, ut ad ejus arbitrium omnia faciatis. Cur enim regium nomen prætenditis, si regnare nescitis? ut pace cunctorum dixerim, non expedit vobis et populo, ut aliquem vobis æquetis, nedum præponatis. Quoniam Deus, qui scit quid sit in homine, præmonet[3] : Ne des potestatem filiis tuis in vita : quia melius est, ut illi te deprecentur, quam tu illos. Si filiis hoc non est concedendum, quanto minus aliis? Vicem vos gerere Dei, quis ignorat? At ipse dicit : Gloriam[4] meam alteri non dabo. Non admittentur ergo a vobis monitores, quos bajulos vulgus appellat, ne gloriam vestram ipsi inter se partiantur, et meliorem amorem alienent a vobis.

9. « Imitatione Dei nolite personaliter judicare, sed in causa eadem dives, mediocris, et pauper eumdem vos sentiant, ut sit quod potentes terreat, et quod mulceat non resistentes. Bene semel gesta nunquam nisi in melius mutaveritis, ut fidem vestram atque constantiam cuncti mirentur. Fugite levitatem, morum maturitatem apprehendite, ut vestra probitas cunctis possit prodesse subjectis. Vitate malorum societatem : quoniam, ut scriptum recolitis[5], Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Amplectamur bonorum collegium, quoniam[6] cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris. Et apud eumdem regem et Prophetam pulcherrime dicitur[7]: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Et :

[1] Deut. XXXV. — [2] Judith. V. — [3] Psal. II.

[1] Lup. Ep. LXIV. — [2] Eccli. XIV. — [3] Eccli. XXX. — [4] Isai. XLII. — [5] 1. Cor. XV. — [6] Psal. XVII. — [7] Psal. C.

Ne metuatis potentes, quos ipsi fecistis, et quos cum vultis, extenuare potestis. Ne confidatis [1] in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus; sed transferte spem vestram ad Deum, qui fecit cælum et terram [2], qui custodit veritatem in sæculum.

10. « Concipite honestam veritatem, ut quod vos non decet præstare, nemo scienter a vobis audeat postulare. Cogitate multa, nec dicatis omnia : quia vel juxta divinam Scripturam [3] : Qui custodit os suum, custodit ab angustiis animam suam; vel juxta sæcularem litterarum sententiam : Quod occultum velis, nemini dixeris. Quomodo namque poteris ab alio exigere silentium, quod tibi ipsi non præstas ? et : Non potest vox emissa reverti. Communem utilitatem et opportunitatem omnium charissimam vobis omnes intelligant; et certatim omnes sibi vos præferre contendent. Divinas et humanas leges justas duntaxat nemo sinatur contemnere, quia malorum impunitas, vitiorum semper peperit incrementum. Humilitas cuncta opera vestra venustet, quia scriptum est [4] : Quid superbit terra et cinis? Et [5] : Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam. Et ipse redemptor noster admonet [6] : Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animi vestri. Eleemosynis assiduis Deum vobis placate, secundum illud [7] : Miserere animæ tuæ placens Deo : quia, ut sacræ continent litteræ [8] : Eleemosyna a morte liberat, et non patitur animam ire in tenebras. Salvator quoque hanc ita commendat [9] : Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis. Glorificate Deum in omnibus ; quia ipse testatur [10] : Qui glorificat me, glorificabo eum ; et qui contemnunt me, erunt ignobiles. Rex et propheta eximius sic sibi Deum proponit [11] : Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Hæc studiose custodientes, Deo et bonis quibusque placebitis : rebelles Dei, ut credimus, vobis pugnantibus, comprimetis atque vincetis : et post regnum temporale ac laboriosum, consequemini sempiternum et vere quietum ». Hactenus Lupus ad Carolum, ad quem eodem argumento hæc rursum libero animo ingerit :

11. « Explicari facile non potest, quam cupiam [12], domine mi rex gloriose Carole, ego ultimus vester famulus in omnibus vestram prosperitatem et spiritualem et sæcularem : propterea aliquoties et verbis et scriptis ultro me ingessi, ut mea devotio, opitulante Dei gratia, vestræ prodesset felicitati. Nunc etiam quod utilissimum vobis et vestro regno multa meditanti occurrit , paucis aperio. Observantia justitiæ non solum apud Dominum meritum vobis comparat, verum etiam terrenam potestatem confirmat. Bonorum societas perfectam vobis et laudem parit ad exemplum beati David, qui se imitandum proponens, ait [1] : Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Segregatio etiam perversorum æque laudabilis est, ut idem ipse David instituit [2] : Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam : qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. Quod autem fidissimus quisque debeat esse familiarissimus, illa sententia instituimur : Quæ pestis ad nocendum efficacior esse potest, quam familiaris inimicus ?

12. « Quorum consilio respublica, Domino faciente (de quo dicitur [3] : Fiat pax in virtute tua) possit esse tuta et quieta, sanctæ litteræ his verbis insinuant [4] : Multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. Item intelligunt, quod non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Et in Davidis consiliis : Ab æquitatis tramite non recedunt. Unde et eadem consilia ab ipso Domino ad utiles rediguntur affectus. Alibi etiam satis hinc aperte docemur, ubi legimus [5] : Consilium semper a sapiente require. Sapientem hic intelligimus, quem aut experientia docuit, aut lectio erudivit, aut inspiratio divina cæteris prætulit magnum aliquid fieri. Quæso recolite memoria illud, quod prudentissime dictum est : Antequam incipias, consulito : et ubi consulueris mature, facto opus est. Sic enim et præcipitatio vitabitur, et nocitura dilatio. Romani orbis terrarum domini quibus consiliariis usi sint, hac una et brevi sententia ad vestram nostramque utilitatem considerare dignemini : Fidum erat et altum reipublicæ pectus, curia, silentique salubritate munitum et vallatum undique, cujus limen intrantes, abjecta privata charitate, publicam induebant. Tales, quæso, tales quærite, qui publicam dilectionem, hoc est, totius populi præferunt privatis commodis, et miserante Domino, motus isti molestissimi conquiescent.

« Imperatorum gesta brevissime comprehensa, vestræ majestati offerenda curavi, ut facile in eis inspiciatis, quæ vobis imitanda sint, vel cavenda. Maxime autem Trajanum et Theodosium suggero contemplandum ; quia ex eorum actibus multa validissime poteritis ad imitandum assumere. Ita diutissime regnetis, ut semper Deus regnet in vobis ». Hæc Lupus, qui nullam prætermittens regem juvandi occasionem, de cavendo juramento, breviorem ad ipsum hanc etiam scripsit Epistolam [6] :

13. « Glorioso domino, præcellentissimo regi Carolo integre fidelis Lupus.

« Cum a vestra majestate digrederer, præcepistis, ut impendente Quadragesima, quiddam vobis dirigerem, unde caperetis fructum aliquem ædificationis. Sermonem itaque beati Augustini, in quo jurandi consuetudinem dissuadet, quamque sit ferale perjurium ostendit, vestræ prudentiæ designavi, profuturum vobis plurimum credens, si vobis

[1] Psal. CXLV.—[2] Ibid.— [3] Psal. CXIII. — [4] Eccli. X. — [5] Eccli. III. — [6] Matth. XI. — [7] Eccli. XXX. — [8] Tob. XII. — [9] Luc. XI. — [10] I. Reg. II. — [11] Psal. CXIII. — [12] Lup. Ep. XCIII.

[1] Psal. C. — [2] Ibid. — [3] Psal. CXXI. — [4] Sap. VI. — [5] Tob. IV — [6] Lup. Ep. XCVI.

admonentibus, quidam assidue jurare desistant; et quod recte juraverint, non contemnant. Non adulandi vitio, in gratiam vestram dico, sed desiderio salutis eorum, qui nobiscum in cælum invocant, quicumque fidem vobis jurejurando firmaverunt, si ab ea saltem latenter deficiunt, jam sibi mortem animæ intulerunt, nec possunt esse filii Dei, qui nolunt esse pacifici. Admoneantur ergo nostra industria sui periculi, et saluberrima institutione tanti doctoris, ad correctionis remedium invitentur. Misi præterea celsitudini vestræ gemmas, quas dudum opifex noster exsculpendas et poliendas acceperat, quarum formam atque nitorem si approbaveritis, memorato artifici gratulabor. Opto et oro, ut bene semper agatis, et propitio Deo, felici successu diutissime gaudeatis ». Hactenus Lupus : qui et pluribus aliis suis Epistolis eumdem admonet, ablata Ecclesiis bona reddere, cum et docet, ex quo tempore talia sunt præsumpta in regno Francorum, omnia pessumdata, hostibus prævalentibus. Sic igitur, ut vides, non caruit Carolus monitore, si audire voluisset : sed quia secus egit, regnum Francorum in ejusmodi, quod legitur, discrimen induxit.

14. *Franci a Bohemis victi, et fame ingenti vexata Germania.* — Cæterum præter ea, quæ dicta sunt de clade per Northmannos Francis illata, in regno item suo Ludovicus pugnans adversus Bohemos, posteriora retulit. Nam Sigebertus hæc de his summatim in Chronico : « Franci a Bohemanis gravi prœlio vincuntur. Cui bello spiritus malignus se præfuisse, per os arreptitii publice protestatus est, et per se, et per socios, spiritus scilicet superbiæ et discordiæ egisse, ut Franci terga verterent ». Hæc ipse. At non solum bellum, verum etiam dira fames oppressit hoc anno Francos; nam in superius citatis Annalibus mox ista subjiciuntur :

« Eodem anno gravissima fames Germaniæ populos oppressit, maxime circa Rhenum habitantes : nam unus modius de frumento Moguntiaci vendebatur decem siclis argenti. Morabatur autem eo tempore Rabanus archiepiscopus in quadam villa parochiæ suæ, cui vocabulum est Winzella, et pauperes de diversis locis venientes suscipiens quotidie plusquam trecentos alimento sustentabat, exceptis his, qui in præsentia illius vescebantur assidue. Venit autem mulier quædam pæne consumpta inedia cum puerulo parvulo inter cæteros refocillari desiderans; quæ priusquam limen portæ transcenderet, præ nimia imbecillitate corruens, spiritum exhalavit; puer vero mamillam matris mortuæ quasi viventis de sinu protrahens et sugere tentans, multos intuentes gemere et flere coegit.

15. « Quidam etiam in illis diebus de Grabfelden cum uxore sua et filio tenero in Thuringiam proficiscens, ut malum inopiæ temperare posset, uxorem in itinere in quadam silva sic affatus est : Nonne, inquit, melius est, ut puerum istum occidamus, et manducemus carnes ejus, quam omnes inedia consumamur? Illa vero contradicente, ne tantum scelus committeret : tandem urgente fame, filium de brachiis maternis per vim rapuit; et voluntatem opere complesset, nisi Deus illum sua miseratione prævenisset. Nam sicut idem postea in Thuringia positus plurimis retulit, cum evaginasset gladium, ut mactaret filium, et in ancipiti positus necem distulisset : vidit eminus duos lupos super unam cervam stantes, et lacerantes carnes ejus. Statimque parcens filio, ad cadaver cervæ cucurrit : et lupos inde abigens tulit de carnibus prægustatis, et cum incolumi filio ad uxorem reversus est. Prius enim, quando filium tulerat de manibus matris, paululum ab ea declinaverat, ne illa morientem puerum videret et audiret.

16. « At illa veniente marito, videns recentes carnes et cruore perfusas, putabat filium occisum, et cecidit retrorsum pæne exanimis. Ille autem accedens consolatus est eam, et erigens illam, ostendit puerum viventem. Tunc illa resumpto spiritu, Deo gratias egit, quia filium sanum recipere meruit : nec minus ille, quia eum Deus a liberi interfectione innocuum dignatus est conservare. Ambo tamen carnibus lege prohibitis, necessitate coacti se recrearunt ». Hactenus Annales auctoris hujus temporis. Meminit ejusdem famis etiam Sigebertus, necnon de Rabani erga pauperes munificentia.

Hoc item anno in antiquo Codice notatur, celebratam esse Synodum in regia civitate Ticinensi, sed titulus tam in Indictione, quam in annis imperatoris depravatus extat. Interfuisse eidem invenitur et præfuisse Synodo Angilbertus Mediolanensis archiepiscopus [1]. Extant ejusdem canones viginti quinque, et Ludovici atque Lotharii Augustorum capita quinque, quos pro arbitrio consulere poteris. Proficui sunt pro restituenda collapsa Ecclesiastica disciplina.

Hoc eodem anno S. Athanasius, Sergii filius creatur Neapolitanus episcopus, qui Romam veniens, a Leone papa consecratur idibus Martiis ante altare S. Gregorii. Ita Petrus diaconus Cassinensis, qui sui temporis florentis episcopi res gestas conscripsit, viri, antequam nasceretur, Deo a pia matre dicati, quæ eo quod cultrix esset magni Athanasii episcopi Alexandrini, natum voluit Athanasium nominari.

[1] Canis. tom. V. p. 674.

Anno periodi Græco-Romanæ 6343.— Anno Æræ Hispan. 888.— Anno Hegiræ 236, inchoato die 15 Jul., Fer. 3.— Jesu Christi 850.
— Leonis IV papæ 4.— Lotharii imp. 31. et 11 Michaelis imp. 9.

1. *Califa Cordubensis in Christianos sævit.* — A num. 1 ad 4. *Sanctus Eulogius* archiepiscopus Toletanus electus, in Memoriali sanctorum martyres Cordubenses libris tribus celebravit. Primus ex eis fuit sanctus *Perfectus* presbyter, cujus martyrium ex eodem Eulogio recitat Baronius. Dicitur passus Perfectus « regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, anno Incarnationis ejus octingentesimo quinquagesimo, Æra DCCCLXXXVIII, consulatus autem Habdarrhaman vicesimo nono ». Tum ait Eulogius : « Consummavit vir Dei cursum agonis sui in pace XIV die kal. Maias, sexta feria, Æra qua supra adnotatum est », qui characteres omnes denotant diem XVIII mensis Aprilis hujus anni, qui in feriam sextam incidit. Consulatus nomine Eulogius annum præfecturæ Abderraminis Saracenorum Hispanias incolentium Ameræ denotat ; qui cum anno DCCCXXI præfecturam susceperit, annus ejus XXIX in finem vergebat. Occisus ab eo sanctus *Perfectus*, quod in Mahometis sectam inveheretur, ut videre est apud Baronium, qui ejus martyrii annum accurate consignavit.

2. *Moritur Ramirus Legionis rex.* — Ad num. 4. Recte etiam mortem Ramiri I Legionis et Castellæ regis cum hoc anno Baronius copulat ; cum in ejus Epitaphio quod recitat, dicatur mortuus die kal. Februarii Æra DCCCLXXXVIII. *Ordonius* filius regium insigne, animumque suscepit, princeps miti ac tractabili ingenio, suavissimis moribus, justi æquique tenax. Fallitur autem Baronius in eo quod scribit *Ordonium* regnasse *annos* XII, *annoque* DCCCLXII vivere desiisse, ut in hujus morte videbimus.

3. *Normanni Gallias affligunt.* — A num. 5 ad 8. Annalista Bertinianus de Normannis hoc anno habet : « Orich rex Normannorum, impugnantibus sese duobus nepotibus suis, bello impetitur. Quibus partitione regni pacatis Rorich nepos Herioldi, qui nuper a Lothario defecerat, assumptis Nortmannorum exercitibus, cum multitudine navium, Fresiam, et Batavum insulam, aliaque vicina loca per Rhenum et Vahalem devastat. Quem Lotharius cum comprimere nequiret, in fidem recepit, eique Dorestadium et alios comitatus largitur. Cæterorum vero pars Menapios, Tarvisios, aliosque maritimos deprædantur : pars Britanniam insulam, Anglosque impetentes, ab eis auxilio Domini nostri Jesu Christi superantur ». Hanc in rem auctor Fragmenti Chronici Fontanellensis ait : « Classis Danorum in regnum Clotharii (seu Lotharii) appulit, ducibus Rorico et Godefrido. Nec mora de Walo fluvio recedentes absque ulla præda, Flandrensem adorsi regionem, variis deprædationibus populati sunt ». Annalista Fuldensis addit, *Carolum Calvum* Godefridum cum sociis in societatem regni suscepisse, et terram eis ad habitandum tradidisse, indeque Baronius deducit Normanniam eis tunc concessam fuisse. Verum hæc provincia eis tradita a Carolo Simplici anno CMXII, ut ibi dicetur.

4. *Franci in Germania a Bohemis victi.* — Ad num. 14. Annalista Metensis ad annum DCCCXLVIII refert, Ludovicum Germaniæ regem *Bohemanos*, quos hodie Bohemos vocamus, eruptionem molientes, obsides dare coegisse. Tum ad an. DCCCXLIX asseril, eos contra Francos rebellasse ; cumque quidam ex primatibus inconsultis aliis eosdem aggressi essent, « statim experti sunt quod sine Dei timore parum prosit virtus et audacia. Hostes enim effecti superiores, cædendo persecuti sunt eos usque ad castra, et spe evadendi e toto sublata, coacti obsides dabant, a quibus suscipere dedignati sunt ». Tam fœdæ cladi hostis contemptus superbia et discordia ducum Francorum causam præbuit, ut ibidem annalista Sigeberto in Chronico præferendus indicat. Ad hunc vero annum idem annalista prodit, gravissimam famem Germaniæ populos oppressisse, *maxime circa Rhenum*, et Rabanum Moguntinum archiepiscopum quotidie pauperes plusquam trecentos sustentasse, *exceptis his, qui in præsentia ejus assidue comedebant* ; quod confirmat annalista Fuldensis, cujus verba Baronius recitat.

5. *Synodus Ticinensis.* — Ad num. 16. Celebratum hoc anno *Ticini* Concilium, in quo canones viginti quinque conditi ad restaurandam Ecclesiasticam disciplinam. Titulus tam in Indictione, quam in annis imperatorum, Baronium aliosque viros doctissimos mirum in modum torsit, et non paucos, quod in urbe *Regiaticina* celebratum dicatur. Hæc tamen ultima difficultas ex imperito tan-

tum amanuensi procedit, qui duo vocabula conjunxit, et loco *in urbe regia Ticino,* scripsit, *Regiaticina.* Altera difficultas nondum hactenus soluta sic dirimenda. Hæc sunt verba Præfationis : « Anno Incarnationis Dominicæ DCCCL, Indictione XIV, et Hlotharii atque Illudovici piissimorum Augustorum XXX atque primo, in urbe Regiaticino facta Synodus, cui præsederunt Angilbertus Mediolanensis archiepiscopus, etc. » Indictio XIV kalendis Septemb. præsentis Christi anni inchoata, at Synodus hæc habita anno XXX Lotharii Aug. ab anno DCCCXX deducto, ut eo anno exposuimus. Quare cum eo Christi anno Lotharius ante kalendas Septemb. rex Italiæ dictus fuerit, manifestum est, loco, *Indict.* XIV, reponendum esse *Indict.* XIII, et hanc Synodum ante diem ultimum Maii, quo *Lotharius* jam numerabat annum XXXI, coactam esse. Vide dicta loco citato. Annus primus Ludovici Aug. ab anno superiori, quo imperii collega declaratus est, proficiscitur, et prioribus hujus anni mensibus in cursu erat. Neque enim a secunda imperii ejus Epocha hoc anno instituta deduci potest, ut ex mox dicendis patebit. Hujus *Indictionis* emendatio, et *anni* XXX *Lotharii* interpretatio certæ et indubitatæ, ideoque et hanc Ticinensem Synodum, vel hyemali, vel potius verna tempestate congregatam fuisse. Porro *Angilbertum*, seu *Angelbertum* hoc anno Mediolanensi Ecclesiæ præfuisse, discimus ex Catalogo episcoporum Mediolanensium nuper a Mabillonio tom. I Musæi Italici part. 2, et a Papebrocio ante tomum VII SS. mensis Maii publicato.

6. *Ludovicus II Romæ die secunda Decemb. coronatus.* — Cæterum Ludovicum II hoc anno Romæ coronatum esse imperatorem, his verbis docet annalista Bertinianus : « Lotharius, inquit, filium suum Ludoicum Romam mittit; qui a Leone papa honorifice susceptus, et in imperatorem unctus est ». Hæc est secunda imperii Ludoviciani epocha, quam plerique cum priori perperam confundere. Mense Novembri nondum coronatus fuerat, ut ostendit Charta a Mabillonio lib. 6 de Re Dipl. pag. 542 relata dataque « anno imperii ejus XXII, mense Novembri, Indictione V, anno scilicet Christi DCCCLXXI, quo Indictio V mense Septemb. in Italia incœpta, mense Novembri adhuc obtinebat. Imo ea epocha die secunda mensis Decembris initium sumpsit. Ibidem enim pag. 544 et sequenti duo Placita ejusdem imperatoris recitantur anno DCCCLXXIII data, quo Indictio VII a Septembri in Italia cœpta, adhuc currebat mense Decembri. In priori legitur : « Actum in Casa aurea in anno imperii domni Ludovici imperatoris XXIV, die III, et quarto mensis Decemb. per Indict. VII feliciter ». Secundum vero emissum « anno domni Ludovici imperatoris XXIV, mense Decembri, per Indictionem VII ». Ex priori Placito eruo, Ludovicum II annos imperii Romæ suscepti a die secunda mensis Decembris hujus Christi anni deduxisse; cum anno DCCCLXXIII, die quarto ejusdem mensis jam supra annos XXIII imperii numeraret diem tertium, in eum diem quartum Decembris incidentem. Nec dici potest, eumdem annum XXIII ab an. DCCCXLIX, quo a patre imperator creatus, repeti debere; cum constet hanc nuncupationem ante diem tertium mensis Octobris illius anni factam esse. Quod si quis velit cum Mabillonio Indictionem septimam in eo Placito memoratam indicare illud anno DCCCLXXIV, quo Indictio VII mense Januario sæpe hoc tempore incipiebatur, datum fuisse, ex ipsismet Diplomatis refelletur, quæ pro monachis Casauriensibus data sunt: imo posterius in Casa-Aurea, sita in insula Piscaria ad Benacum lacum, hodie in ditione Venetorum (1). In Italia autem Indictiones a Septembri initium sumpsisse, jam sæpe insinuavi, quia video non paucos ad eum lapidem offendere. Hoc quidem anno dies ille secundus Decembris cum feria tertia concurrit, et hujusmodi inaugurationes diebus Dominicis vel solemnioribus festis de more fiebant; sed id non semper observatum, et quod de more fit, non semper fit. Porro *Ludovicum II* ipso, quo coronatus est die, more imperatorum Orientalium consulatum perpetuum capessisse, demonstravi in Dissert. Hypatica part. 3, num. 16 et seq. Sed hac in re Ludovicus II *Lotharii* patris exemplum secutus est, qui vivente Ludovico Pio patre sese consulem dixit contra Græcorum imperatorum consuetudinem.

7. *Lupus libellum de Tribus Quæstionibus edit.* — Lupus abbas Ferrariensis, qui anno superiori mense Decembri jussus est a Carolo Calvo

(1) Memoria labitur Pagius, dum scribit monasterium *Casauriense*, quod posterius in *Casa Aurea*, et in *insula Piscaria* dictum est, situm fuisse *in insula Piscaria ad Benacum lacum, hodie in ditione Venetorum* Nam *Casauriense* monasterium, quod est *Casa Aurea,* situm fuit in regno Siciliæ citra pharum, quod Neapolitanum regnum dicitur, ad Piscarium fluvium. Ad *Ludovici II* coronationem hoc anno Romæ factam quod attinet, nondum hoc anno, quum confecta est stipulatio inter *Nicolaum* abbatem *S. Erasmi* in Urbe Roma, et *Tiberium primicerium* S. R. E. Etenim in Regesto Sublacensi pag. 69, col. 2, hæc stipulatio habetur, in qua hæc leguntur : « Anno Deo propitio pontificatus domni Leonis summi Pont. et universali IV PP. imperii domni Lothario magno imperatore » (Hic in Regesto habetur linea, in qua nihil scriptum est.) Sequitur : « Quoniam certum est me Nicolaus sanctæ Ecclesiæ (hic item habetur alia lacuna) ac (pro *hac*) die cessisse, etc. » Tradit « Tiberio sanctissimo primicerio sanctæ Sedis Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ fundum Lionis positum foris portam Latinam milliario ab urbe Roma plus minus tertio, juris monasterii S. Herasmi ». Qui « Nicolaus humilis episcopus et abbas prænominati monasterii S. Herasmi » recepit ab eodem « Tiberio terram sementariciam, quot sunt cesina plus minus V ». Quæ confirmavit *Leo* papa IV. Jurant hæc omnia servaturos « per Deum omnipotentem sanctæque Sedis Apostolicæ principi a Deo coronato domno Lothario magno imperatore, seu salutem venerabilissimi et Apostolici domni Leoni Pontifici et universali quarti papæ ». In fine : « Quam scribendam rogavit Anastasium in Dei nomine consul et magister censi Urbis Romæ, in quo ego suprascripto subtus manu propria subscripsi et testes, qui subscriberent rogavi, et nobis qui suprascripti contradidi sub die mensis et Indictione suprascripta XIII ».

« Nicolaus immeritus episcopus et abbas venerabilis monasterii sancti Christi martyris Erasmi huic cessionis commutationis charta facta a me in Tiberio primicerio sanctæ Sedis Apostolicæ manu propria subscripsi, et testes qui subscriberent rogavi ».

Solius *Lotharii* nomen in hac membrana adnotatur. *Indictio* XIII et *Leonis IV* Pontificatus, annum Christi DCCCL ante mensem Septembrem designant. GEORGIUS.

scribere de Prædestinatione, de Libero Arbitrio, et de Redemptione Sanguinis Christi, hoc anno edidit libellum *de Tribus Quæstionibus*. In Præfatione causam, quæ eum movit, his verbis aperit : « Cum post devictas persecutiones, et falsas opiniones jam inde ab Incarnatione Domini exortas, DCCCXLIX ab eadem Incarnatione agente annum Ecclesia in pace, quam et reliquit Servator cum ea futurus usque ad consummationem sæculi, comperissem primum in Italia, deinde in Gallia : si non concuti fidem, turbari certe quorumdam intentionem, quod de Libero arbitrio, et de Prædestinatione bonorum et malorum, ac de Sanguinis Domini taxatione, vulgo quædam inaudita jactarentur, harum rerum, qui per se non possent, optavi ut per me fierent certiores ». In prima quæstione, statuit homines habere ex Adam liberum arbitrium, non ad bonum et ad malum, quale ipse a Conditore accepit, sed quale sponte in ima vergens elegit, et peccando commeruit, hoc est, ad malum liberum ; ad bonum autem, si tamen id nobis divino munere contigerit, Dei gratia liberandum. Liberum arbitrium congenitum et omnino inamissibile illud esse ait, ex divo Augustino, quo beati volunt etiam hi, qui ea nolunt, quæ ad beatitudinem ducunt.

8. *Summarium secundæ quæstionis.* — In secunda quæstione asserit *prædestinationem* nunquam esse sine præscientia ; præscientiam esse plerumque sine prædestinatione, quia crimina perversorum præscit Deus, quæ utique ut se facturum non prædestinavit, ita nec fecit. Prædestinationem reproborum ad pœnam adstruit, quam plerosque immerito horrere ait : « De his, inquit, prædestinationem Dei dici horrent plerique, atque refugiunt : in quibus et quædam præclara præsulum lumina. Scilicet ne credatur Deus libidine puniendi aliquos condidisse, et injuste damnare eos, qui non valuerint peccatum, ac per hoc nec supplicium declinare. Qui si attenderent, sicut in Adam, illo voluntate peccante omnes peccaverunt : ita prius illo absque vitio existente, omnes absque vitio extitisse. Deum autem non homini necessitatem casus intulisse, potestatem tamen permisisse : ipsum vero, utpote *Qui fecit quæ futura sunt, et qui vocat quæ non sunt tanquam ea quæ sunt,* et casum præscisse, et quid casum sequeretur, constituisse ; ut videlicet genus humanum sua sponte corruptum, nec totum propter misericordiam damnaretur, nec totum propter justitiam salvaretur : nullam patientur caliginem, Deus quos rectos origine condidit, voluntas propria vitiavit, quos non liberat clementia, sic punire judicio, ut non ipse, verum ipsi convincantur suæ damnationis auctores ». Prædestinationem reproborum ad pœnam Lupus ad mentem Gothescalci non propugnavit, quæ scilicet pereundi ac peccandi necessitatem illis imponeret, ut ex illius verbis compertum est. Unde nec eum suæ sententiæ plene congruere Gothescalcus ipse agnovit.

9. *Summarium tertiæ quæstionis.* — In tertia quæstione, Christum pro omnibus hominibus mortuum eodem sensu asserit, quo Deum velle omnes salvos fieri jam exposuerat. Probabiliter tamen dici posse, mortuum pro omnibus Christum, qui ejus fidei sacramenta, sive servaturi, sive non servaturi suscipiunt. Pro servaturis nulli id esse posse ambiguum : pro non servaturis, Apostolum idoneum esse auctorem (I Corinth. 8) : « Peribit infirmus in tua scientia frater, pro quo Christus mortuus est ». Tum se non admodum iis repugnare significat, qui sanguinem Christi etiam reprobis prodesse affirmant : « Verum, inquit, hoc quidem velut blasphemum vehementer exsecrantur et damnant, quo derogetur plurimum Redemptori, nisi generaliter omnes redemerit. Nos autem salva fide.... ita causam in medio relinquamus, ut si quilibet eumdem sanguinem Redemptoris prodesse aliquid etiam perditis valeant demonstrare, non solum resistamus nihil, verum etiam libenter in eorum sententiam transeamus ». Tum subdit sancti Joannis Chrysostomi testimonium ex Homilia 4 in Epist. ad Hæbræos, quo mortuum etiam pro reprobis Christum diserte asserit. Lupus tamen *Gothescalci* sententiam circa hanc quæstionem non tuetur, quia is pervicaciter contendebat, Christum nec pro fidelibus reprobis mortuum esse ; sed eos solum redemptos dici posse ratione baptismi, qui præterita peccata expungit, non ratione sanguinis, quem pro illis Salvator Patri obtulerit ; aut sinceræ voluntatis, quam eorum de salute habuerit. Contrariam etiam opinionem non damnat, uti damnabat Gothescalcus.

10. *Ejus Collectaneum de tribus illis quæstionibus.* — Eodem tempore idem Lupus libellum de iisdem quæstionibus ad Carolum Calvum scripsit, ac de iisdem *Collectaneum* edidit, quo SS. Patrum testimonia de gemina prædestinatione, de libero arbitrio, et de sanguine Christi, quomodo pro omnibus sit effusus, complexus est. SS. Augustini et Hieronymi, Gregorii et Bedæ auctoritate maxime abutitur, nec mirandum esse ait, duo clarissima lumina doctorum BB. Augustinum et Hieronymum, et post illos Gregorium et Bedam in hoc sensu suo inveniri, cum eorum doctrina ex Evangelica pendeat auctoritate, in qua apud Matthæum sic invenitur : « Bibite ex hoc omnes : hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, etc. » Sancti Chrysostomi locum insignem sibi objici posse ait, quo explicat hanc Apostoli sententiam : « Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem ». Verum hunc insuper habet, dicens ejus expositionem divinis eloquiis non roborari. *Gothescalco* quoad modum loquendi plurimum favit Lupus, etsi verisimile sit, quoad rem ipsam ejus errori non favisse ; et æque Catholico sensu asseruisse, Christum non fudisse sanguinem suum pro omnibus, sed pro fidelibus tantum, ac SS. Patres quorum testimonia colligit, scilicet non esse mortuum pro omnibus, ita ut beneficium mortis ipsius atque fructus in

omnes æque derivetur : quamvis sanguis ejus in se habeat, ut omnibus prosit, et illum pro totius mundi peccatis obtulerit : et quoad illam pretii et voluntatis erga omnium salutem sincere affectæ sufficientiam, tam sit mortuus pro omnibus, quam omnes in Adam mortui sunt. Ita utrumque Lupi opusculum Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, Dissert. V explicat.

11. *Ratramnus libros 2 de Prædestinatione scribit.* — Eodem pæne tempore *Ratramnus* Corbeiensis monachus, Caroli Calvi mandato, duos *de Prædestinatione* libros composuit. In secundo prædestinationem impiorum ad pœnam adstruit auctoritate sancti Augustini Tractatu 14 in Joannem, ubi « populum quemdam præparatum ad iram Dei, damnandum cum diabolo agnoscit ». Idem probat auctoritate S. Fulgentii lib. 1 ad Monimum cap. 13, ubi ait : « Deum potuisse sicut voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam : sed quos prædestinavit ad gloriam, prædestinavit ad justitiam : quos autem prædestinavit ad pœnam, non prædestinavit ad culpam ». Prædestinatianorum tamen et Gothescalci errori non favet Ratramnus, quia negat prædestinationem reprobos constringere necessitate pereundi, aut eos ad peccatum a Deo prædestinari : « Æstimamus, inquit, quod non paucis Ecclesiasticorum doctorum sententiis monstratum sit malos ad pœnam prædestinatos, non tamen ad peccatum. Siquidem ex eo quod Deus præscivit eos peccatores futuros, et in suis peccatis perseveraturos, prædestinavit, id est, præordinavit eos ad supplicium : quæ tamen præordinatio, sive prædestinatio non eos necessitate quadam constringit, vel compellit ad pœnam : quamvis necesse sit fieri, quod Deus prædestinavit, nec possit mutari quod disposuit, nec aliter contingat, quam ordinavit. Cum enim omnia novit, et nihil eum possit latere, disponit de omnibus secundum voluntatis suæ consilium, justo judicio, quamvis mortalibus absconso: ut autem unusquisque ad pœnas deputetur sempiternas, non est ex iniquitate judicantis, sed ex justitia decernentis. Tales enim novit eos, quos ad pœnam disposuit, ut digni essent de quibus sic disponeretur : propria enim voluntate deliquerunt, etc. » Plura hac de re Natalis Alexander laudatus.

12. *Tumultus in Britannia minori exorti.* — Auctor Fragmenti Chronici Fontanellensis hoc anno scribit : « Lambertus comes et Warnarius fratrer ejus tyrannidem meditantes, a fide defecerunt, et Nomenoio tyranno Brittonum se conjunxerunt. Sed non multo post Warnerius a Gausberto comite captus est, regique (scilicet Carolo) præsentatus. Rex Carolus cum exercitu usque ad Redonas oppidum pervenit, ibique ob custodiam disposuit. Sed eo ab urbe recedente, Nomenoius et Lambertus cum fidelium copia eamdem urbem oppugnare moliti sunt. Quo metu territi custodes nostri (Franci scilicet) in deditionem venerunt, in Britanniamque exiliati sunt ». Paulo post : « Ipsis diebus Amalricus comes, et alii plures, a Nomenoio duce Brittonum et Lantberto tyranno, in Nannetis urbe capiuntur. Indeque ad Cinomannis cum indicibili furia pervenerunt, Lantberto tyranno proditore.... hæc cooperante. Seniores vero capti in Britanniam directi sunt, reliquis populis inermibus reversis ». Tum anno DCCCLI, ait : « Lantbertus a Gausberto juvenculo interimitur, et frater ejus Warnarius jussu regis capitalem excepit pœnam ». Erat vero Gausbertus Cenomanensium comes, ut habetur eo anno in Fragmento Chronici Lemovicensis. Lantbertus vero comes, olim Nannetensis fuerat, et ira inflammatus adversus Carolum, quod in sui contumeliam *Reinoldum* Nannetensibus præfecisset comitem verterat se ad Britones, eosque et copiis militaribus et multa rei militaris peritia juvabat, ut videre est apud Adrevaldum lib. 1 de Mirac. sancti Benedicti cap. 33. Rediit dein in gratiam cum Carolo anno superiori, ab eoque dignitatem suam recepit, id est, custodiam limitis Britannici, ut ibidem fidem facit auctor laudati Fragmenti : « Lamberto comiti reddita est Marka ». Sed vir mobilitate ingenii pacem atque bellum mutare solitus, rursum se Nomenoii ducis Britanniæ partibus conjunxit hoc anno, ut mox narravimus.

13. *Regis Navarræ legati ad Carolum regem.* — Idem auctor Chronici Fontanellensis habet : « Carolus Placitum in Vermeria palatio tenuit in mense Junio. Ibi ad eum legati venerunt INDUONIS et MITIONIS (vel Nutionis) ducum Naverrorum, dona afferentes. Paceque..... et impetrata, reversi sunt ». Locus corruptus est, sed ex eo intelligimus, regnum Navarræ, cujus conditum hactenus hoc sæculo perperam consignatum fuerat, ad antecedens pertinere, et Francos Navarræ reges, vel per contemptum, vel quod eorum ditio parum dilatata esset, non reges, sed duces appellasse. Porro hæc verba *Induonis et Mitionis ducum Naverrorum*, sic ex Marca in Historia Bearniæ cap. 10 corrigenda, *Inniconis Eminonis duc. Navarr.* Imperitus enim librarius ex uno Enecone-Ximenonis Navarræ rege, seu ex Inigone Ceminionis, ut vulgo appellabatur, duos duces fecit. De hujus principis morte anno sequenti sermo erit.

14. *Barcinona a Francis recuperata.* — *Guillelmus* filius Bernardi et nepos sancti Guillelmi comitis, qui nuper Barcinonam dolo ceperat, ut suo loco diximus, hoc anno cum magna suorum clade victus, cum in eam urbem sese recepisset, illic prehensus est factione quorumdam Gothorum, ut narrat Annalista Bertinianus hoc anno : « Guillelmus Bernardi filius in Marca Hispanica Aledramnum et Isembardum comites dolo capit, sed ipse dolosius captus, et apud Barcinonem interfectus est ». Auctor vero Fragmenti Chronici Fontanellensis ad annum DCCCXLIX habet : « Isebardus filius Warini, et Aledramnus per dolum pacis fictæ capti sunt a Willelmo invasore urbis Barcinonæ ; sed non multo post isdem Willelmus bellum contra nostros (scilicet Francos) instaurans, jactus (legen-

dum, victus) est, amissa infidelium copia: fugaque arrepta, dum Barcinonæ se recipi posse confideret, factione Aledranni et quorumdam Gothorum capitalem subiit pœnam. Sicque filius iniquitatis periit». Itaque Barcino Francis subdita remansit, et religionem Christianam, quam regnante Carolo Magno amplexata fuerat, conservavit. Annalista quidem Bertinianus ad annum DCCCLII ait: « Mauri Barcinoniam Judæis prodentibus capiunt, interfectisque pæne omnibus Christianis et urbe vastata, impune redeunt ». Verum cum *Barcino*, post hæc tempora in potestate Francorum fuerit, annalista Saracenorum in eam irruptionem non vero ejusdem expugnationem, verbis illis designat.

15. *Saraceni usque ad Arelatum veniunt.* — Idem annalista Bertinianus scribit: « Mauri usque ad Arelatum, nullo obsistente, cuncta devastant. Sed cum redirent, vento contrario rejecti et interfecti sunt ».

LEONIS IV ANNUS 5. — CHRISTI 851.

1. *Ludovicus imperator liberat Beneventanos a Sarracenis.* — Annus sequitur Redemptoris octingentesimus quinquagesimus primus, Indictione decima quarta, quo Ludovicus imp. Lotharii imperatoris filius adversus Sarracenos in Italiam veniens, liberat Beneventum. Hæc quidem Ado Viennensis in Chronico hoc anno, necnon Leo Ostiensis in Chronico Cassinate[1], qui ait: « Huic ergo Ludovico admodum adolescenti ab afflictis varia peste Longobardis per venerabilem Bassacium abbatem supplicatum est, ut ad istas se conferret partes, eosque ab infidelium vexationibus eripere, ac talibus cladibus finem dignaretur imponere. Quod et factum est. Eorum enim supplicationibus annuens Ludovicus, Beneventum venit, eique Radelchis, ac Beneventanis Sarraceni omnes traditi sunt. Quos omnes, ipso die vigiliarum sanctæ Pentecostes, extra urbem duci, atque ad unum jugulari jussit. Inter quos Massar etiam illorum dux capite cæsus est. Moxque idem imperator convocatis Longobardis omnibus, totam provinciam Beneventanam inter Radelchim et Siconulphum æquo jure partitus est anno Domini octingentesimo quinquagesimo primo. Paucisque post diebus, compositis rebus, ad sua remeavit ». Hæc de his Leo. Quo tempore a Francis corpus sancti Magni Fundis civitate in Campania sublatum, Sutrium usque delatum, divino monitu Romam reportatur, et in Ecclesia S. Michaelis apud Vicum Saxonum collocatur. At alii id sub Carolo factum asserunt ex veteri inscriptione. Sed de his alias. Per Lotharium autem imp. S. Hermetis martyris reliquias in Gallias missas, et collocatas apud monasterium Indam dictum, Sigebertus hoc anno tradit. Quod spectat ad persecutionem anno superiori in Hispania adversus Christianos a Sarracenis excitatam, post martyrium eorum, quos recensuimus, tanquam gravioribus vulneribus ex eorum triumphis confossus hostis, vehementiori insurgit ad perdendam omnem Ecclesiam impetu; et quod gravius est, unus ex episcopis adversus fideles pro Sarracenis surrexit, de quo inferius dicturi sumus.

2. *Persecutione in Hispania per Sarracenos perseverante multorum martyrium.* — Quanta autem ista fuerit persecutio, idem qui supra S. Eulogius in libello hoc anno scripto, cujus est titulus, Documentum martyriale, ita describit: « Licet inviti, tamen pro nomine suo sumus devincti, et alto ergastulorum laqueo delegati. Repleta sunt penetralia carceris clericorum catervis: viduata est Ecclesia sacro præsulum et sacerdotum officio. Horrent divina tabernacula squalidam solitudinem: aranea texit templum, tenent cuncta silentium. Confusi sunt sacerdotes et ministri altaris, quia dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum; et desinentibus in conventu hymnis cantionum cælestium, resonant abdita carceris murmure sancto psalmorum. Non promit cantor divinum carmen in publico: non vox Psalmistæ tinnit in choro: non lector concionatur in pulpito: non levita evangelizat in populo: non sacerdos thus infert altaribus, quia percusso pastore, dispersionem intulit adversarius gregi Catholico, privata prorsus Ecclesia omni sacro ministe-

[1] Leo Ost. l. I. c. 31.

rio ». Cordubensis enim episcopus una cum universo clero fuerat detrusus in carcerem.

3. Sed non hic quievit furor Sarracenorum sanguinem fidelium sitientium, donec compluribus ex eis occisis, abunde sanguine martyrum cruentarentur. Quinam autem fuerint isti, dicamus, sicque Cordubensium martyrum coronis, qui hoc ipso anno egregie martyrium consummarunt, exornemus Annales. Texuit eas Eulogius rerum præsens inspector et scriptor stylo sincerissimæ veritatis, ita narrationem aggrediens [1] : « Sed nos, sicut hujus voluminis Præfatio continet, nostrorum agonistarum ætates, ortus, temporaque decisionis fideli prosequamur stylo, ut quod, divino munere nobis nostræque ætati conjunctum est, propriis scilicet obtutibus sanctorum contemplari agonem, venturis etiam sæculis pura libelli series innotescat, ut nostri quoque gaudii futura generatio particeps fiat, dum mente credula vera esse non abnuat, quæ sibi Catholicorum mandasse industria lectitat ». Ista præfatus, quo ordine singuli passi sint, recitat, ab Isaac incipiens [2], cujus passionis Acta ab ipso fusius enarrata, nos ut Annalium ratio postulat, summatim collecta reddemus.

4. Hic quidem Isaac nomine, genere nobilis, civis Cordubensis, fungens exceptoris officio, abdicans se a sæculo, monasticam vitam professus est, ubi postquam triennium exegit, sponte judicem adiit, detestatusque impiam Mahometi sectam, ejus sententia duci jussus, tertio nonas Junii, feria quarta, Æra octingentesima octogesima nona, hoc ipso videlicet anno, martyr gloriosus occubuit : cujus corpus igni traditum est una cum aliis, qui idem certamen explentes, pari sunt insigniti corona, quorum sunt cineres in amnem propinquum injecti. Post duos vero dies, nempe nonis Junii, ipsius Eulogii auditor Sancius [3] eum ad coronam per martyrium est consecutus. Rursum vero sex monachi, nempe Petrus sacerdos, Walabonsus diaconus, Sabinianus, Wistremundus, Habentius et Hieremias, post duos item dies judicem sanctorum cædis avidum adeuntes, et profitentes Christianam fidem cum detestatione et exsecratione Arabicæ superstitionis, statim decollari sunt jussi septimo idus Junii, quorum corpora affixa stipitibus, post aliquot dierum spatium incendio in cinerem redacta fuere, qui et in amnem fuit immersus. Hos quidem in monastica solitudine, tanquam in pharetra sua [4] absconderat Dominus, futuros aliquando sagittas acutas in manu potentis, ad faciendam vindictam in nationes et increpationes in populos. Erant plane in Cordubensi diœcesi hinc inde plura in solitudine monasteria excitata, tanquam munitiones [5] fortissimæ a facie Idumææ, seu tanquam David [6] turres ædificatæ cum propugnaculis, in quibus mille clypei, et omnis armatura fortium esset. Ex ipsis enim quique prœliaturi pro Christo armabantur ad bellum, et promovebantur victores ad coronas atque triumphum.

5. Hos secutus est Sesinandus [1] diaconus Cordubensis, qui septimo kalendas Augusti, ut per visum admonitus fuerat, jugulum carnifici præbuit ad martyrium consummandum : cujus corpus in amnem projectum cum fuisset, ejus postmodum ossa reperta in S. Aciscli Ecclesiam ad sepulturam delata fuere. Inde vero Paulus [2] diaconus ejusdem Cordubensis Ecclesiæ idem exantlatus certamen, eamdem promeruit coronam martyrii tertio decimo kalendas Augusti. Octavo autem kalendas ejusdem Theodomirus monachus certaminis campum ingressus et coronatus est : qui ambo uno sunt conjuncti sepulcro in Ecclesia sancti Zoili æque martyris. Ut vero Christi gloria præclarior redderetur, non strenui tantum milites ex monastica exercitatione vocati sunt ad certamen, assueti adversus dæmones dimicare, sed imbelles sexu feminæ, ætateque debiles, experimento rudes, exhibitæ sunt ad pugnam a Spiritu etiam tenellæ virgines, cædemque sorores [3] Nunilo et Alodia, progenitæ vero ex patre impio Mahometano, matre vero Christiana, haud tamen admodum pia, quæ diversis primo tentatæ illecebris, deinde minis acerrimis impetitæ, cum nec illis abducerentur, nec his cederent, demum cæsæ gladio, gloriosam sunt consecutæ palmam martyrii undecimo kal. Novembris; quarum corpora ab infidelibus occultata, magnis sunt illustrata miraculis, adeo ut etiam erga Mahometanos eas invocantibus celeri auxilio præsto esse consueverint.

6. Has imitata Flora virgo, fratris proditione delata, robore fidei fortis in confessione persistens, primam in capite ita est crudeliter verberata, ut non capillis tantum, sed cute nudata, os calvariæ appareret : postea fratri tradita punienda, simulque custodienda, noctu fugiens, tutas nacta est usque ad tempus martyrii latebras, tunc cum sorore atque cum compare virgine, Maria nomine, meruit insigniri corona martyrii. Maria enim et ipsa flore virginitatis insignis, monitu et hortatione fratris martyris incensa ardore martyrii (nescit enim amor subesse legibus) monasterium clam egressa, forum aditura, ac quæsitura pro Christi confessione coronam, divertens in Ecclesiam, ibi Floram Dei providentia invenit, quam ad palmam consortem habere meruit; ambæ enim simul confessæ, ambæ sunt jussæ duro carcere contineri, ubi diu detentas eas suis scriptis S. Eulogius est consolatus, scribens ad eas librum, quem Documentum martyriale nominavit, quo eas labantes, impulsu nequissimorum, roboravit et reddidit ad subeundum martyrium fortiores. Quæ inde (ut idem inquit Eulogius) ad locum decollationis ductæ, sacra signacula vultibus imprimentes, extensis collis, primo Flora, deinde Maria carnificis gladio proster-

[1] Eulog. Mem. Sanctor. l. II. c. 1. in fin. — [2] Eulog. l. II. c. 2. — [3] Ibid. c. 3. — [4] Jer. XLIX. — [5] I. Mach. IV. — [6] Cant. IV.

[1] Eulog. l. II. c. 4. 5. — [2] Ibid. c. 6. — [3] Ibid. c. 7.

nuntur. Quorum veneranda corpora canibus primum exposita, inde in flumen fuere projecta. Quæ vero sunt repertæ earum venerandæ reliquiæ, in Ecclesia S. Acisch fuere reconditæ. Accidit autem et illud tunc memoria dignum, quod cum eædem virgines, dum detinerentur in carcere, pollicitæ essent reliquis fidelibus eodem carcere clausis liberationem ipsorum impetrare a Domino, ubi consummato martyrio, ad Deum pervenissent; quod fuerant pollicitæ, præstitere. Nam ipsæ cum passæ essent octavo kal. Decembris (inquit Eulogius, qui cum aliis vinctus erat) nos tertio earumdem kalendarum compedibus resolutos, ab squalore carceris eruerunt, Æra qua supra, hoc ipso videlicet anno.

7. Scripsit autem egressus e carcere idem S. Eulogius de earumdem virginum consummato martyrio Epistolam ad Alvarum amicum suum, in qua hæc inter alia digna memoria : « Ipso autem die, quo gloriosarum relatus est sub confessione nominis Christi interitus, omnes ad orationum arma currentes, horam nonam in Dei laude persolvimus, ac deinceps auctis tripudiis, vespertinum, matutinum, et missale sacrificium consequenter ad honorem et gloriam nostrarum virginum celebravimus ; cunctique nos illarum patrocinio tutandos fovendosque commisimus. Et quia universorum spes non perfunctorie in earum meritis collocata est : ideo, sicuti cernitis, favens Christus earum victoriis, et intervenientibus gloriosis martyribus post sextum diem, quo illæ coronatæ sunt, nos vinculo absolvit et carcerali claustro exemit ». Hæc tunc S. Eulogius ad Alvarum, suam obiter transiens, aliorum confessiones egregie celebrans. Sed quæ ipse modestiæ causa reliquit obvoluta silentio, idem ejus familiaris Alvarus scriptis mandavit : qui de his, quæ ad præsentem annum spectant, hæc habet in Vita ejus, paulo altius narrationem aggressus :

8. *S. Eulogius Romam cogitans cum aliis sacerdotibus detrusus in carcerem.* — « Quotidie ad cælestia volare cupiens, corporea sarcina gravabatur, in tantum, ut Romam ire disponeret, ut adolescentiæ nævos lacrymis et peregrinationis itinere domaret, imo domitos deleret. Sed ecce omnes hinc inde insistimus, et eum magis corpore quam animo retinemus. Verum dum ista et alia referuntur, tandem Reccafredus episcopus super Ecclesias et clericos quasi turbo violentus insiluit, omnesque sacerdotes, quos potuit, carcerali vinculo alligavit. Inter quos, ut electus aries ducitur, nempe Eulogius, et cum pontifice suo, vel aliis sacerdotibus vincitur ».

Quisnam autem fuerit iste persecutor episcopus Reccafredus, nec ipse Alvarus, nec Eulogius usquam vel nomine tenus meminit, neque apud scriptorem aliquem reperire concessum hucusque fuit ; non tamen fuisse Cordubensem episcopum, certum est : nam ipse egregius confessor vinctus eodem tempore est detentus in carcere una cum aliis episcopis, sacerdotibus, cæterisque Ecclesiæ ministris et laicis fortissimis confessoribus, de quibus omnibus hæc idem S. Eulogius habet in Epistola hoc anno data ad Wiliesindum Pampilonensem episcopum : « Denique, beatissime pater, nolumus vos ignorare tribulationem nostram, quam his diebus, nostro præpediente deliquio (delicto), sustinemus, ut solito nos propensius orationum clypeo defendentes, vestræ intercessionis irrepudiabili merito, quod multum apud Dominum valere confidimus, e profundo tædiorum labyrintho erui mereamur. Etenim anno præsenti, qui est Æra octingentesima octogesima nona, exardescens sævus adversus Dei Ecclesiam furor tyrannicus, omnia subvertit, cuncta vastavit, universa dispersit, retrudens carcere episcopos, presbyteros, abbates, levitas et omnem clerum, et quoscumque illa tempestate capere potuit, ferro devinctos, quasi mortuos sæculi subterraneis specubus immersit. Inter quos ego ille peccator amabilis vester devinctus sum, etc. » Scribebat hæc ipse (ut in fine Epistolæ docet) cum Flora et Maria in carcerem detrusæ essent, novem ante martyrium consummatum diebus : nam data eadem Epistola habetur decimo septimo kalend. Decembris, ipsæ vero passæ octavo kalend. ejusdem.

9. Dum autem Eulogius sic detineretur in carcere, scripsit (ut dictum est) Documentum martyriale, « sed et eo bene usus otio carceris (inquit Alvarus) metricos, quos adhuc nesciebant sapientes Hispaniæ, pedes perfectissime docuit, nobisque post egressionem suam ostendit. Inde etiam mihi pro libris illis, quos ad defensionem martyrum dederat, Epistolam facundo ore dictatam direxit. Est ejus exordium : Magnificavit Dominus misericordiam suam nobiscum, etc. » Reddita itaque est ex insperato pax Ecclesiæ, redempta ipsa sanguine sanctarum virginum, redditusque consuetus cultus Ecclesiarum, securitasque fidelibus, atque libertas sacerdotibus. Cujus occasione, anno sequenti (ut suo loco dicturi sumus) Cordubæ fuit Concilium celebratum, seu potius conciliabulum, et conventus malignantium, collectus malorum episcoporum consilio per regem Arabum, ad expugnandum martyrium, et expungendum martyres ab Ecclesiæ tabulis.

10. *Ebbonis archiepiscopi Rhemensis obitus.* — Hoc eodem anno (ut auctor est Frodoardus[1]) moritur Ebbo, olim Rhemensis archiepiscopus, cujus causa plurima sunt ab Ecclesia Romana ventilata judicia, non solum dum viveret, sed etiam post obitum, ut dicemus suis locis inferius. Addit idem[2] auctor, eo tempore notum hominem Rhemensis diœcesis, Bernoldum nomine, per visum accepisse, ipsum Ebbonem cum aliis nonnullis episcopis torqueri pœnis Purgatorii, expetiisseque eos suffragia viventium, orationes et eleemosynas, præcipue vero sacratissimum missæ sacrificium, quibus exhibitis, iidem pœnis alleviati fuerint. Porro

[1] Frodoard. hist Rhem. l. III. c. 3 in fin. — [2] Frod. ibid.

visionem istam divinitus ostensam, ut admirabilem, ita et veram cognitam, ab Hincmaro Rhemensi tunc archiepiscopo fusius fuisse descriptam, idem Frodoardus affirmat.

Anno periodi Græco-Romanæ 6344. — Anno Æræ Hisp. 889. — Anno Hegiræ 237 inchoato die 4 Jul., Fer. 7. — Jesu Christi 851. — Leonis IV papæ 5. — Lotharii imp. 32 et 12. Michaelis imp. 10.

1. *Provincia Beneventana in duas divisa.* — Ad num. 1. *Radelchi* et *Siconulpho* de provinciæ Beneventanæ principatu inter se contendentibus, et Saracenos, ut superioribus annis vidimus, in auxilium vocantibus, Ludovicus II imp. Beneventum venit, Saracenos omnes inde expulit, et « totam provinciam Beneventanam inter Radelchim et Siconulphum æquo jure partitus est anno DCCCLI », inquit Leo Ostiensis lib. 1, cap. 31 ; et ex eo fuse Baronius narrat. Hæc Salernitani principatus fuere primordia, inquit Sigonius lib. 5 de regno Italiæ. Quare amanuensis in hoc loco annalistæ Bertiniani, ad hunc Christi annum, « Sarraceni Beneventum, et alias civitates quieta statione possident », particulam negativam omisit, legendumque, *non possident.*

2. *Normanni Angliam affligunt.* — Asserus hujus sæculi scriptor in Vita Alfredi Occidentalium Saxonum regis celeberrimi scribit, hoc anno Danos Cantuariam depopulatos esse, et Bertulfum Merciorum regem, qui contra eos ad pugnam venerat, in fugam conjecisse : « Magnus, inquit, paganorum exercitus, cum CCCL navibus in ostium Tamesis fluminis venit; et Londoniam civitatem, quæ est sita in Aquilonari ripa Tamesis fluminis, in confinio Eastseaxum, et Middelseaxum, (sed tamen ad Eastseaxum illa civitas cum veritate pertinet) depopulati sunt. Et Beortulfum Merciorum regem cum omni exercitu suo, qui ad prœliandum contra illos venerat, in fugam verterunt ». Idem habent Westmonasteriensis ad hunc annum, Huntindoniensis pag. 348, Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 4, uterque chronographus Saxo, et alii. Alibi tamen felicius in Danos pugnatum, tam in Occidente, quam ad Austrum ; ubi Dani insulam aggressi repulsi sunt, teste eodem Assero, qui ait : « Anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quinquagesimo primo, nativitatis autem Alfredi regis III, Ceorl, Domnaniæ comes, cum Domnanis, contra paganos Nortmannos, sive Danos, pugnavit in loco, qui dicitur Wicganbeorg : et Christiani victoriam habuerunt ». Fuit hæc alia Danorum classis, quæ Anglo-Saxonum vires distraheret, dum major ille navium numerus Cantium et Londinum vexat.

3. *Illustris victoria Anglorum de Normannis.* — Cæterum, qui *Bertulfum* et Mercios fuderunt, illi ipsi ab Ethelwolfo Occidentalium Saxonum rege fusi sunt. Nam de classe CCCL navium hæc refert idem Asserus : « Prædictus paganorum exercitus perrexit in Suthrie : quæ plaga sita est in meridiana Tamesis fluminis ripa, ab Occidentali parte Cantii. At Æthelwlfus Occidentalium Saxonum rex et filius suus Æthelbaldus, cum omni exercitu, in loco qui dicitur Aclea, id est, in campulo quercus, diutissime pugnaverunt : ibique cum diu, acerrime et animose ex utraque parte pugnatum esset; maxima pars paganæ multitudinis funditus deleta et occisa est; ita qualiter nunquam in aliqua regione, in una die, ante nec post, ex eis occisam esse audivimus, et christiani victoriam honorifice tenuerunt, et loco funeris dominati sunt ». Idem produnt uterque chronographus Saxo et Simeon Dunelmensis in Historia de Gestis reg. Angl. pag. 120. Nec stetit ibi Ethelwolfi felicitas ; nam, ut refert idem Asserus : « Eodem quoque an. Ethelstan rex, filius Athelwolfi regis, et Ealhere comes, magnum paganorum exercitum in Cantio, in loco qui dicitur Sandwic, occiderunt, et ex navibus eorum, novem naves ceperunt ; cæteri per fugam elapsi sunt ».

4. *Donatio Bertulfi Merciæ regis monasterio Croylandiæ.* — *Bertulfus* Merciorum rex transiens per Croylandiam celeberrimum monasterium, de quo alibi egimus, quæcumque *Withlafius* frater ejus ac in regno decessor, aliique Merciorum reges, jocalia in Ecclesiæ ornamentum contulerant, una cum tota pecunia, quam in monasterio invenire potuit, « sceleratissime diripuit, et conducens inde milites, cum bellum contra Danos, qui circa Londonias debacchabantur, iniret, ab iisdem paganis superatus et fugatus est. In recompensationem tamen aliqualem pecuniæ direptæ, hujusmodi chartam pulcherrima privilegia continentem

fecit Croylandiæ de terris suis et libertatibus », inquit Ingulfus in Historia sua pag. 13, qui postea recitat amplissimum illud privilegium, datum Kingesburiæ, præsentibus Ceonultho Dorobernensi archiepiscopo, cæterisque Merciæ episcopis, « anno Incarnationis Christi Domini octingentesimo quinquagesimo primo, feria sexta, in hebdomada Paschæ ».

5. *Gallia a Normannis infestata.* — Nec Gallia a Normannorum invasione immunis fuit. Monachus enim anonymus, qui sæculo x miracula sancti Bavonis tribus libris composuit, a Mabillonio sæculo II Benedict. relatis, lib. 1, num. 10 ait : « Anno ab Incarnatione Domini nostri octingentesimo quinquagesimo primo, piratæ Danorum cum ducentis quinquaginta duabus navibus Fresiam et Batavos populantur. Sed et usque ad monasterium S. Petri et S. Bavonis, quod Gandavum dicitur, debacchantes, idem monasterium incendunt : venientesque urbem Rotomum (id est, Rothomagum) usque ad Belvacum (id est, Bellovacum) pedestri gradu perveniunt ». Paulo post : « Dani post multam generis humani interfectionem, Gandavum rediere, suisque ibi reparatis navibus, terra marique iter facientes Mosam ingressi sunt, et famosissimum Aquisgrani palatium igne cremaverunt et monasteria, civitatem Treveris nobilissimam, et Coloniam Agrippinam cum habitatoribus interfectis igne cremaverunt ». Gandavi incolæ reliquias sancti Bavonis hanc irruptionem metuentes detulerant Laudunum, Picardiæ oppidum quondam munitissimum. Qua ex urbe per centum pæne annos hac illacque a monachis deportatæ, aliquandiu locatæ manserunt in cœnobio de Nigella, vulgo *Nelle*, itidem in Picardia : quo ex loco anno CMXXXIX Gandavum revectæ sunt, ut legitur in Chronico Bavoniano apud Sanderum in suo Gandavo.

6. *Eorum depopulationes magis explicatæ.* — Confirmat hæc auctor Fragmenti Chronici Fontanellensis apud Duchesnium tom. II, qui ad annum DCCCLI ait : « Classis Normannorum fluvium Sequanam ingressa est ipso die tertio idus Octobris, duce Hoseri, qui aliquot ante annos Rothomagum urbem depopularat, ac incendio cremarat, id est, anno Dominicæ Incarnat. DCCCXLI, et per annos undecim multas regiones latrocinando occuparat. Inter quas et urbem Burdegalim munitissimam urbem, caput regionis Novempopulanæ, de qua tunc progressus fuerat, historiam in te meorumque infelicitatis... primitus Fontinellam monasterium aggressi, cuncta ejus depopularunt. Ad extremum etiam post dies ingressus sui Sequanam LXXXIX, ipso die v idus Januarii ad solum usque cremaverunt, cum stetisset a primo ædificationis suæ die ducentis octodecim annis, mense uno, et dies tredecim. Belloacus interea urbem cremarunt, et Flaviacum monasterium. De qua cum revertorentur, in loco nuncupato Wardera a Francis excepti, plurimi interfecti sunt, reliqui sylvis se occuluerunt. Sicque noctu aliqui ad naves reversi sunt. Fuerunt autem in Sequana a tertio idus Octobris usque nonis Junii dies ducentos octoginta septem. Sicque onustis navibus ad Burdegalim reversi sunt. Testantur regiones Sequanæ adjacentes, quia ex quo gente esse cœperunt, nunquam tale exterminium in his territoriis auditum est. Tanta enim egerunt, quanta nemo prudentium chronographorum enarrare sufficeret. Idcirco multa reliqui ; quia sub brevitate narrare disposui. Egregius locus, sed in verbis aliquibus, et in his numeris exprimendis CCXVIII *annis, mense uno, et diebus tredecim* depravatus. Monasterium enim Fontanellense die kalendarum Martii anni DCXLVIII ædificari cœptum, ut suo loco ostendi. De hac irruptione hæc annalista Bertinianus : « Post hæc (nempe post conventum apud Marsnam, de quo mox) piratæ Danorum Fresiam et Batavos populantur. Sed et usque ad monasterium sancti Bavonis, quod Gant dicunt, debacchantes, idem monasterium incendunt. Venientesque urbem Rotumum usque ad Belvacum pedestri gradu perveniunt. Qua incensa cum redirent, a nostris intercepti, et aliqua ex parte profligati sunt ».

7. *Moritur Nomenoius minoris Britanniæ dux.* — Baronius qui in mendosum Codicem Chronici Engolismensis inciderat, an. DCCCXLIX, num. 19, *Nomenoii* minoris Britanniæ ducis mortem recitat. Verum eum hoc anno vita functum esse, docent annalista Bertinianus, chronographus Andegavensis, et chronographus sancti Michaelis in periculo maris a Labbeo tom. I Biblioth. editi, imo et chronographus Engolismensis ex correcto exemplari a Labbeo ibidem publicatus, qui ad annum DCCCLI tradit : « Nomenoius jubente Deo ab angelo iniquitatis nonis Martii permissus (legendum, *percussus*) interiit. Carolus quarta vice Britanniam repetens, cum Erispoio filio Nomenoii certamen iniit XI kal. Septembris, partemque exercitus cum Viviano duce amisit » : de hoc bello Britannico et pace insecuta loquitur hoc anno auctor Fragmenti Chronici Fontanellensis, qui narrata Nomenoii morte subdit : « Isto anno Placitum magnum et generale factum est a tribus gloriosissimis fratribus Clothario, Carolo et Ludovico, magnis regibus, in loco quodam juxta flumen Mosam. Inde cum pace reversus rex Carolus Placitum suum in Rauziaco tenuit, (erat Rauciacum villa regia ad flumen Axonam posita, hodie *Roucy* appellata, et in Campania Rhemensi sita, de qua legendus Hadrianus Valesius in Notitia Gall. in voce *Rauciacum*), et dona annua suscepit. Inde in Britanniam iter suum indixit. Commissoque cum Britonibus bello, fugaci more suorum, plurimi Franci perierunt, nobiles, comites, et duces, seu reliqua manus. Inter quos Gausbertus juvenis, necnon et Hilmeradus comes palatii, et alii quamplures : multique capti Britanniam perducti sunt. Paceque cum Respogio (legendum, Erispoio) filio Nomenoii tyranno Brittonum assecurata, ad proprias regni sedes Carolus rex reversus est ».

8. *Erispoius ejus filius pacem cum Carolo rege init.* — *Nomenoius* Britanniæ dux primum missus fuit Ludovici Pii imperatoris, ut discimus ex ejusdem Nomenoii litteris sæc. IV Benedict. part. 2, pag. 85 recitatis, et ex lib. 1 de gestis sanctorum Rhotonensium cap. 11, ibidem pag. 201, eum fecisse quamdam donationem sancto *Conwoiono* abbati Rhotonensi. Sed post mortem Ludovici Pii lapsus est in reatum, Carolo Calvo regnante, et provincias Britanniæ vicinas turbavit. Quam male habuerit ejusdem Britanniæ episcopos, suo loco narravimus. De *Erispoii* pace cum Carolo Calvo hæc annalista Bertinianus : « Respogius filius Nomenogii ad Carolum veniens, in urbe Andegavorum datis manibus suscipitur, et tam regalibus indumentis, quam paternæ potestatis ditione donatur : additis insuper ei Redonibus, Namnetis, et Ratense », seu Ratiatensi pago, qui hodie ducatus titulo gaudet, ac vulgo nuncupatur *le Duché de Raiz*, alias *Retz*. Has urbes Nomenoius armis occuparat, et Carolus ejus filio condonavit, quæ ideo ab hoc tempore Britanniæ pars esse cœpere. Hæc oppida Clodoveus I ditioni Francicæ adjunxerat.

9. *Conventus ad Marsnam villam.* — Quoad Placitum seu conventum apud *Marsnam* villam regiam ad Mosam fluvium positam habitum, quatuor in eo capitula constituta, ab annalista Bertiniano, et in Capitularibus Caroli Calvi apud Baluzium tom. II Capit. reg. Franc. pag. 46 recitata. Prior conventus ad *Marsnam* anno DCCCXLVIII celebratus fuerat, ut eo anno vidimus. Præsenti vero *Lotharius*, *Ludovicus* et *Carolus* iterum convenerunt, et consilio episcoporum ac magnatum ea capitula ad pacem inter se redintegrandam, et Ecclesiæ ac regnis suis consulendum condiderunt.

10. *Moritur Hirmingardis Augusta.* — Annalista Metensis obitum *Hirmingardis* imperatricis, quam *reginam* appellat, ut non raro imperatrices vocatas fuisse ostendit Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. pag. 81, his verbis narrat : « Obiit Ermengardis regina conjux Lotharii imperatoris, quæ tres filios Lothario genuerat, Ludovicum scilicet, Lotharium et Carolum ». Idem habet hoc anno Regino in Chron. Rabanus in Hirmingardis Epitaphio asserit, mortem ejus contigisse *XIII kal. April. Indict.* XIV, *in die Parasceves*, quæ ideo hoc anno accidit, quo dies XX Martii in feriam sextam Majoris Hebdomadæ incidit. Annalista Bertinianus ad annum DCCCLIII hanc in rem habet : « Lotharius imperator, defuncta ante biennium Ermengarda christianissima regina, duas sibi ancillas ex villa regia copulavit, ex quarum altera Doda vocabulo filium genuerat, quem Karolomannum vocari jubet ».

11. *Amalarius et Joannes Scotus adversus Gothescalcum scribunt.* — Hoc anno *Hincmaro* archiepiscopo Rhemensi et *Parduto* episcopo Laudunensi suadentibus, in *Gothescalcum* scripsere *Amalarius* et *Joannes Scotus*, seu Joannes Erigena, qui in aula Caroli Calvi degebat, vir quidem philosophiæ sæcularis ac græcæ linguæ peritus, sed sacrarum litterarum ignarus : infelici uterque successu. Amalarii liber ad nos non pervenit, sed opus *Joannis Scoti* undeviginti capitibus constans a Mauguino viro Cl. editum in Collectione veterum auctorum, qui nono sæculo *de Gratia et Prædestinatione* scripsere. Utriusque illius auctoris censura in libro Ecclesiæ Lugdunensis *de Tribus Epistolis* cap. 40 legenda. Ut primum *Joannis Scoti* liber vulgatus est, excerptæ ex eo fuere centum circiter propositiones, magna ex parte erroneæ, a *Venilone* archiepiscopo Senonensi, et ad *Prudentium* Trecensem episcopum missæ, ut eas confutaret, quod anno sequenti ab eo præstitum, ut ibidem ostendemus.

12. *Moritur S. Paschasius Radbertus.* — *Sanctus Paschasius Radbertus* abbas Corbeiensis in Gallia, ante biennium interfuit Synodo Carisiacensi adversus Gothescalcum convocatæ, et postea de abdicando regimine cogitavit, ac ad optata sacrarum litterarum studia rediit : « Cum sollicitudine pastoralis officii curisque regiminis et negotiis actionum essem tandem exoccupatus, divino dispensante judicio retuli me ad ea studia, quæ profecto retenta animo, remissa temporibus, inter varios rerum sæcularium anfractus abjeceram : sicque longo intervallo intermissa revocavi », inquit ipsemet Ratbertus in psalmum 44, initio libri primi. Sirmondus, qui opera ejus publicavit, in Vita quam de eo scripsit, illius mortem hoc anno consignavit. Mabillonius tamen sæc. IV Benedict. part. 2 in Raberti Elogio historico num. 21, ex lucubrationibus ab eo post abdicatam præfecturam editis colligi existimat, eum ad annum circiter DCCCLXV superstitem fuisse. Idem vir doctissimus in Appendice ad eamdem partem, hujus sancti Vitam a monacho Corbeiensi anonymo sub finem sæculi XI, aut initium XII scriptam recitat, sed ex ea tantum discimus, eum mortuum esse senem et plenum dierum et sanctitatis *sexto kalendas Maii*, in solemnitate S. Richarii, *quem plurimum dilexerat*. Mabillonius in eo Elogio historico disserit de ejus scriptis, virtutibus et exercitiis, et in Præfatione ad eamdem partem 2 ostendit, clara Paschasii de reali præsentia Christi in Eucharistiæ Sacramento et de Transsubstantiatione doctrina oppressos Lutheranos et Calvinistas ad varias artes confugisse, ut sese ab ejus auctoritate expedirent, solideque demonstrat, *Radbertum* contra receptam de Eucharistia fidem nihil in medium attulisse, sed universalis Ecclesiæ doctrinam exposuisse ac propugnasse. Qua de re legendus etiam Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, in Dissert. V, ubi quæcumque Protestantium in Paschasium argumenta diluit, et invictis argumentis fidem Catholicam confirmat.

13. *Eneconi secundo Navarræ regi succedit filius Garsea Enneconis.* — Usque ad hunc annum superstes fuit *Eneco-Ximenonis* Navarræ rex hujus nominis II, cui successit filius *Garsea Enneconis*,

juxta auctorem libri Regulæ Legerensis monasterii. Is enim diserte scribit : « Postea regnavit pro eo (nempe Ennecone Ximemonis) filius ejus Garsea Enneconis », quæ verba successionem immediatam significant, frustraque Moretus vim eorum verborum, *regnavit pro eo*, eludere conatus est, contenditque post *Eneconem* Ximenonis, non filium *Garsiam* Enneconis, sed *Garsiam* Xemenonis Garsiæ Enneconis patruum regnum obtinuisse. Verum exscriptor citatus coætaneus est, et monachus monasterii, ubi regum Navarrorum sepulcra erant, ideoque ejus auctoritas non potest rejici. Moretus in Annalibus Navarræ authenticum testamentum Attilii abbatis Ortuli refert, ex quo infert, Æra DCCCXCVIII, seu anno Christi DCCCLX, non *Garseam Enneconis*, sed *Garseam Xemenonis* patruum ejus regnasse, ac *Garseam* Xemenonis nepotem *Garseam Enneconis* a successione exclusisse. Respondet vero ad auctorem libri regulæ Legerensis, cum loqui tantum de regibus in sua Ecclesia sepultis. Verum licet Moretus argumentum negativum ex silentio monachi circa Garseanem Enneconis deductum solvat, argumentum tamen positivum ex his verbis petitum, *regnavit pro eo*, in suo robore perstat. Standum est itaque correctione Chronici sancti Wandregisili, quam anno superiori num. 13, ex Petro de Marca retulimus, quæ plane hanc difficultatem tollit, docetque, præsenti circiter anno *Ennecone Ximenonis* demortuo filium ejus *Garseam Enneconis* Navarræ regnum obtinuisse. Is post aliquot annos, ante annum DCCCLX, a patruo deturbatus fuit, sed regnum postea recuperavit. In vivis adhuc erat anno DCCCLXXVI, quo « societatem in orationibus, et jejuniis, et eleemosynis et bonis operibus » cum monachis sancti Salvatoris monasterii Legerensis fecit, « consilio, inquit, filii mei Fortunii ». In fine Chartæ a Garibayo lib. 22, cap. 3 recitatæ legitur : « Facta Charta in Æra noningentesima decima quarta, duodecimo kalendas Novembris », ideoque anno DCCCLXXVI. Annus ejus emortualis incertus. Porro *Garseam* Enneconis anno Christi DCCCLXVII regnasse, Garibayus capite præcedenti, Moretus, et alii testantur, regis *Garseæ* Enneconis varias Chartas, *Æra* CMV, Christi nempe DCCCLXVII datas, in medium afferentes.

14. *A Garsea Xemenonis patruo regno spoliatur.* — Ejus decessor seu *Garsea Xemenonis*, regni usurpator jam ab anno DCCCLVIII regnum administrabat, ut demonstrat Charta, cujus duo exemplaria authentica in Archivis sancti Joannis Pennatensis servantur. Eam recitat Moretus in Investigationibus suis pag. 403, in eaque habetur : « Hæc est schedula de cœnobio, quæ vocatur Cella, quam jusserunt scribere abbas Attilio et Dono Gonsaldo cum omni conventu monachorum suorum, quando ædificaverunt ipsum monasterium sub regimine Garsea Scemenonis rege de Pampilona, et comite Galindo in Aragona.... Scripta schedula DCCCLXUVI, id est, Æra DCCCXCVI, annoque Christi octingentesimo quinquagesimo octavo, uti anno DCCCXLIX notam illam Hispanicam XUVI exposuimus. Ex quibus tandem omnibus sequitur, regum Navarrorum seriem, aliter ac a nobis factum, dirigendam non esse, quod ex infra dicendis magis confirmabitur.

LEONIS IV ANNUS 6. — CHRISTI 852.

1. *Dedicatio novæ civitatis Leoninæ in Urbe.* — Octingentesimus quinquagesimus secundus annus Redemptoris, Indictione decima quinta inchoatur, quo Leo Romanus Pontifex, absoluta, quam cœperat, nova civitate, qua includeret Basilicam S. Petri Apostolorum principis cum adjacentibus diversarum gentium Romam peregrinantium hospitalibus habitaculis, eamdem solemni ritu Deo dicavit. Quomodo autem ista se habuerint, ex Anastasio Bibliothecario, qui aderat, enarremus, rei gestæ seriem sic aggrediente : « Secundo præsulatus Leonis papæ anno, præfata civitas ædificandi sumpsit exordium, et in sexto consecrationis suæ, utpote magnis ac mirabilibus fabricis omnis civitas undique consummata est. Cumque post multos labores atque certamina beatissimi præsulis totum (ut desiderabat) murorum opus completum fuisset, cœpit omnipotenti Deo multimodas, sive innumeras gratias agere, qui suas quotidianas preces pro nova ædificatione murorum exaudire

et adimplere dignatus est. Nam quantam qualemque curam, vel studium, simulque sollicitudinem pius ac laudabilis pastor, quousque construeretur, diebus singulis ac noctibus habuit, nullius hominis lingua breviter narrare potest. Et quia nihil aliud post debita sacrorum mandatorum officia agebat, præter id, quod superius exaratum est: revera non frigus, neque flatus ventorum, vel pluvia, aut aeris vel grandis, vel modica perturbatio pigrum in eundo de die in diem quolibet modo facere potuit, sed modo huc, modo illuc per diversas murorum fabricas vigil ac sollicitus discurrebat, ut suum bonum propositum ac desiderium per Apostolorum Petri et Pauli pia suffragia Redemptor noster omnipotens prospere (propere) adimplere decerneret, ut modo omnes conspicimus.

2. « Tunc demum consummatis, simulque perfectis, ut crebro retulimus, novæ civitatis universis operibus, papa beatissimus et per omnia et in omnibus semper laudabilis, ut prædicta civitas, quæ a proprio conditoris sui nomine Leoniana (Leonina) vocabatur, perpetualiter firma ac roborata consisteret: jussit cum magna animi devotione, cordisque lætitia, ut omnes cum eo episcopi pariter et sacerdotes, imo et levitæ et universi ordines clericorum sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ post litanias et psalterium decantatum, cum hymnis et canticis spiritualibus per totum murorum ambitum nudis pedibus, cinerem portantes in capite circuirent, et inter cætera ab episcopis cardinalibus aquam fieri benedictam præcepit, ut inter orationum officia, aquam ipsam transeuntes per murum, sanctificationis gratia, jactare omnimodis studuissent, qui quod ab eo jussum fuerat, humiliter peregerunt.

« Ipse autem venerabilis Pontifex ore suo tres super eumdem murum orationes cum multis lacrymis ac suspiriis dedit, rogans et petens, ut sæpedicta civitas et Christi conservaretur in ævum auxilio, et sanctorum omnium angelorumque præsidio ab universo inimicorum secura et imperterrita perduraret incursu. Primam itaque orationem super portam, quæ respicit ad sanctum Peregrinum dixit (dedit), cujus principium et finis talis est:

3. « Deus, qui Apostolo tuo Petro collatis clavibus regni cælestis, ligandi atque solvendi Pontificium tradidisti: concede, ut intercessionis ejus auxilio, a peccatorum nostrorum nexibus liberemur: et hanc civitatem, quam te adjuvante fundavimus, fac ab ira tua in perpetuum permanere securam, et de hostibus, quorum causa constructa est, novos et multiplicatos habere triumphos. Per Dominum nostrum, etc.

« Secundam quoque idem pius papa dedit orationem super posterulam in loco, ubi mirum in modum castellum præeminet, quod vocatur sancti Angeli. Cujus orationis talis est textus:

« Deus qui ab ipso Christianitatis exordio hanc sanctam Catholicam et Apostolicam Romanam Ecclesiam ab hostibus custodire et conservare dignatus es: iniquitatis nostræ chirographum propitiatus emunda, et civitatem hanc, quam tuo sancto nomini per Apostolorum tuorum Petri et Pauli suffragia noviter dedicavimus, ab omnibus inimicorum insidiis securam semper atque imperterritam manere permitte. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc.

« Tertiam vero orationem cecinit super posterulam aliam, quæ respicit ad scholam Saxonum, atque ex eorum vocabulo Posterula Saxonum appellatur. Et ipsa oratio tertia hunc specialiter continet modum:

« Præsta, quæsumus, omnipotens et misericors Deus, ut ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro Apostolo tuo, pietatis tuæ indulgentiam consequamur, et pro hac civitate, quam ego famulus tuus Leo quartus episcopus, te auxiliante, novo opere ædificavi, meoque nomine Leoninam vocavi: jubeas, ut semper illæsa permaneat, ac secura apud clementiam Majestatis tuæ jugiter perseveret. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc.

4. « In qua scilicet civitate, juxta promissum sui desiderii, quod Deo voverat, magnam sive Romanis, sive diversis nationibus, ut in summæ solemnitatis die, rogam distribuit. Deinde cum cæteris (ut præfatum est) sacerdotibus et omnibus Romanorum proceribus ad Ecclesiam beati Petri Apostoli cum orationibus divinisque laudibus tendens, missam pro salute populi et civitatis incolumitate, ac stabilitate perpetua honorifice decantavit. Fuitque die illo magna cunctis lætitia, videlicet die septimo et vicesimo mensis Junii, pridie S. Leonis papæ, et vigilia sanctorum Apostolorum Petri et Pauli. Siquidem ante beatissimorum Petri et Pauli vigilias per totam Romanam Urbem infinita gaudia et exsultationes innumeræ celebratæ sunt.

« Unde magis dignum est et conveniens, ut pro tanto præsule tantoque pastore cuncti omnipotentem Dominum toto corde puroque animo jugiter imploremus (per quem tam admirabile perhonestumque est opus, Christi sociante potentia, celeri exsecutione expletum ob salutem Christianorum omnium, consummatumque cognovimus) nostris orationibus, quatenus et hic diutissime vigeat, et illic cum sanctis omnibus pro suis innumeris certaminibus ac laboribus perpetualiter æterna mereatur præmia possidere ». Hactenus Anastasius.

5. *E Corsica deducta colonia ad Romanum portum.* — Post hæc autem subjicit de colonia ducta ab eodem Pontifice in civitatem Portuensem, et ex habitatoribus insulæ Corsicæ, qui ob frequentes Sarracenorum incursiones coacti fuerant illam insulam derelinquere. Sic enim rem gestam enarrat: « Cum mens et animus summi antistitis in bonis Deoque dignis operibus indeficiens desudaret, cœpit de civitate Portuensi maximum habere certamen; ut quo modo, vel ordine tam suis, quam etiam futuris temporibus ab hostibus ac satanæ

filiis secura et libera manere potuisset. Cumque diu hoc tacitus in corde suo Pontifex haberet consilium : tunc Pater omnipotens et excelsus, qui semper in justis piisque cogitationibus fideles suos adjuvare non desinit, Corsorum animos excitavit, qui timore Sarracenorum perterriti, a propriis sedibus exules existebant ; et huc sive illuc sine solo proprio vagantes incedebant, ut ad Sedem Romanam, causa salutis ac refugii venire quantocius debuissent, sicut et factum est.

6. « Venientes vero illi ad sacratissima Apostolorum principis limina, ter beatissimo domino nostro Leoni quarto papæ illico præsentati sunt. Qui cum ab eo ejusque proceribus prudenter satis sciscitati fuissent, qualis tunc eis imminebat necessitas, pro qua venerant : ipsi autem suas necessitates, calamitatesque et angustias per ordinem quasi uno ore coram præfato Pontifice, se futuros cunctis diebus in suo successorumque suorum Pontificum obsequio ac servitio declararunt. Hoc sane benevolus Pontifex agnoscens, magna est statim lætitia et exsultatione elevatus, gratiasque Deo retulit, qui tales ipsi transmisit homines, qui in prænominata civitate in perpetuum habitare potuissent. Auditis itaque eorum multis promissionibus, papa prædictus una cum suis optimatibus clara voce respondit : Si quod verbis nobis dixistis, opere curaveritis perficere, satis loca habemus optima, in quibus habitare possitis, si tantum nobis nostrisque successoribus Pontificibus boni fideles fueritis : nam civitas, quam vobis daturi sumus, valde firma est atque munita, quam nos, Redemptoris nostri protegente auxilio, novis portis ac fabricis in locis pernecessariis positis, ad cultum pristinum revocavimus. In qua si, ut diximus, manere cupitis, vineas vobis ac terras prataque concedemus, ut nullam possitis habere inopiam. Dabimus etiam vobis, ut ex labore vestro habeatis vos et mulieres vestræ et filii vestri, unde vivere plenissime valeatis, boves etiam et caballos et animalia cætera, sicut prædiximus, si cuncta bono animo feceritis.

7. « Tunc Corsorum populi talia audientes promissa, lætiores effecti sunt, missosque a pio Pontifice protinus quæsierunt, qui civitatem et loca specialiter demonstrarent : et ita factum est. Placuerunt ipsis quidem omnia, et spoponderunt æquanimiter omnes, quod si noster papa et dominus universa, quæ circuimus, fuerit dignatus conferre, cum omni familia et supellectili in servitio sancti Petri et suorum successorum cum omni aviditate perseverabimus. Lustrata denique civitate et possessionibus universis, ad venerabilem Pontificem cum iisdem missis reversi sunt. Venientes quidem, ut præmissum est, ipsique læta ac prospera nuntiantes, et quod Corsi vivere et mori in iisdem locis omnino fuissent professi, vocatis omnibus, ut ipsi similiter, secundum missorum assertiones unanimes testarentur : Pontificale eis secundum quod promiserat præceptum, et serenissimorum Lotharii et Ludovici nostrorum imp., suamque simul mercedem, perpetuamque memoriam præceptum emisit, hoc scilicet tenore et placito interposito, ut tamdiu firmum maneret ac stabile, quousque sanctæ Sedis præsulibus, populoque Romano in cunctis obedientes ac fideles existerent. Et si (quod absit) omnem præcepti seriem irrefragabiliter non custodierint, sancitum est, ut idem vacuum et inane omnino consisteret.

« Loca vero, quæ eis data sunt, et a missis Pontificalibus consignata, tam proprii juris Ecclesiastici, quam venerabilium monasteriorum, imo et singulorum hominum, qui finitimi existebant, in concesso eis Pontificali privilegio specialiter scripta leguntur ». Hæc Anastasius, plenissimam commendans tanti Pontificis erga omnes charitatem. Qui et de instauratis aliarum civitatum mœnibus ista subjicit : « Hortanæ et Amerinæ valde antiquarum civitatum cum muri et portæ præ nimia vetustate cecidissent, et funditus destituti manerent, in quibus modo fures, modo latrones, patentibus portis, nullo resistente custode, facilius ingrediebantur : ipse adeo solertissimus præsul tantam civium prædictarum urbium cognoscens incuriam, easdem, quas prætitulavimus, civitates hortatu suo ac studio muris novis, portisque prioribus minime dissimilibus ad pristinum locum statumque, gratia corroboratus divina, reduxit, ut cives a furibus et latronibus et ab aliis inimicorum insidiis securi habitarent ». Hæc Anastasius, addens de aliis ornamentis ab eodem Pontifice diversis Ecclesiis tunc oblatis.

8. *De vico Sardorum.* — Cæterum quod passi sunt Corsi ob Sarracenorum infestationem, passi sunt etiam Sardi, qui et Sardiniam insulam relinquere compulsi, aliis in locis quæsiere sibi sedes ; nam idem Anastasius inferius meminit de vico Sardorum, distante ab Urbe trigesimo milliario, in cujus vici Ecclesia, titulo sanctæ Mariæ nobilitata, libros quatuor obtulit, unum Evangeliorum, alium Regnorum, item Psalterium, atque alium Sermonum. Et de eodem vico Sardorum, superius hæc habet de aliis donis eidem Ecclesiæ S. Mariæ ab eo collatis : « In Basilica, inquit, sanctæ Dei Genitricis Mariæ Dominæ nostræ, quæ posita est in vico Sardorum, obtulit calicem et patenam de argento deauratam, pharum unum, in quo legitur nomen domini Leonis quarti, pensans libras quatuor et uncias quinque ». Insuper idem Anastasius inferius agens de sacris donis oblatis Ecclesiis, meminit de Ecclesia sanctæ Mariæ ab eo tunc erecta in eadem, qua supra, Leonina civitate, ad vicum Saxonum, in qua oblata ab eo ornamenta ista recitat : « In Ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quam ipse beatissimus Pontifex a fundamentis supra Saxonum vicum noviter construxit, obtulit vestes de fundato numero tres : vela similiter de fundato quatuor ». At de Basilicæ S. Petri his diebus oblatis donis ista mox subdit :

9. *Dona oblata Basilicæ S. Petri.* — « Idem beatissimus Pontifex fecit in Basilica B. Petri Apostoli

cereos de argento, qui stant in presbyterio numero viginti septem, pensantes simul libras quadraginta: nam et trabes in ingressu, et in medio presbyterii vestivit ex argento purissimo, pensante libras sexaginta septem et uncias tres; coronam ex argento purissimam cum catenulis argenteis quatuor, habentem delphinos quadraginta duos, pensantes simul libras...... Fecit in circuitu altaris B. Petri Apostoli vela serica de prasino quatuor, habentia tabulas de chrysoclavo cum effigie Salvatoris et Apostolorum Petri et Pauli, et ipsius almifici præsulis, et in medio cruces et gammadias de chrysoclavo cum orbiculis, in quibus sunt imagines Apostolorum, mira pulchritudine decoratas, quæ in diebus festis ad decorem ibidem suspenduntur. Pari modo fecit ubi supra vela alba holoserica rosata cum cancellis decorata mirifice, Paschæ obumbrantia sacra; necnon aliam coronam minorem ibi obtulit cum catenulis quatuor et delphinis decem, habentem lilium et muconem, pensantem libras.... » Et paulo post : « Fecit coronam ex auro purissimo, inclytis Christi et sanctorum vultibus refulgentem, et Apostolorum principis Petri juxta altare, sub quo ejus sacratissimum corpus requiescit, cum catenulis aureis, bullis gemmisque prasinis decoratam, habentem delphinos sexaginta, pensantem libras viginti. Fecit et crucifixum argenteum miro opere depictum in eadem Ecclesia in læva introitus parte inter columnas magnas positum, ingenti splendentem decore, habentem libras sexaginta duas et dimidiam ». Hactenus de his ibi. Reliqua alibi suo tempore.

10. *Conciliabulo episcoporum frustra laborante, martyres in Hispania multiplicantur.* — His enarratis, invisamus Hispanias, et in iis Ecclesiam Cordubensem, ad modicum spatium temporis a Sarracenorum gladio quiescentem, mox vero sub eamdem persecutionem crudelius revocatam. Diximus anno superiori, persecutionem Christianorum magis magisque invaluisse, sed nece sanctorum demum quievisse, dimissis episcopis et reliquis sacerdotibus, et aliis, qui detinebantur in carcere, liberis. Quod autem episcopi et sacerdotes, circa finem anni superioris e carcere educerentur, non fuit ista clementia nequissimi regis Sarracenorum, sed dolus; siquidem inhærentes ipsi episcopi hoc ei suaserunt, nimirum, ut curaret Concilium cogi omnium episcoporum regni sibi subjecti, pollicentes fore, ut per episcoporum Concilium martyrium vetaretur, sicque non amplius Christiani, cohibiti synodalibus Decretis, auderent se palam prodere ad martyrium.

11. Verum inter hæc rursus apparentibus Christianæ fidei professoribus, eisdemque insectatoribus Mahometanæ perfidiæ, petitis iisdem ad necem, dilatatum fuit aliquantisper quod in proposito erat Concilium, seu Conciliabulum potius, satanicusque conventus, quem minister satanæ indixisset. Sic plane cum ora confitentium Dominum occludere laborant mali illi episcopi : magis aperit illa Deus et divinus implet Spiritus organa sua ad confitendum publice nomen Domini. Nam ex ipso hujus anni principio, antequam in unum jussu tyranni cogerentur episcopi, non defuerunt, qui se pro Christi confessione offerrent neci, nec qui cæderent eos truculenti carnifices. Recenset enim singulos S. Eulogius passos hoc anno martyres, ab exordio ipsius usque ad finem.

Nam [1] tertia decima Januarii die passi sunt Gumesindus Toletanus, et servus Dei monachus. Gumesindus enim a puero Cordubæ nutritus, et in Ecclesia trium martyrum Fausti et Januarii et Martialis educatus, demum ruralis Ecclesiæ sacerdos effectus, atque una cum Servio Dei monacho in civitatem veniens, una cum eo in eadem Christi confessione persistens, martyrium consummavit.

Die vero [2] vicesima septima Julii necati sunt sancti martyres Aurelius et Felix Cordubenses viri conjugati, similiter et earum uxores Sabigotho et Liliosa, necnon Georgius Syrus monachus.

12. Insuper [3] vicesima die mensis Augusti pariter martyrio coronati sunt Christophorus Cordubensis, et Leovigildus Eliberitanus, ambo monachi vita sanctissimi.

Quarto decimo [4] vero die mensis Septembris, Emila et Jeremias Cordubenses pro Christo cæsi, consecuti sunt insignes martyrii coronas.

Die vero sequenti [5], Rogellus Eliberitanus monachus, itemque Serviodeo ex Syria monachus, dire excarnificati, martyrium consummarunt. De quorum omnium coronis S. Eulogius [6] agit in Memoriali sanctorum pluribus quidem : quem cui libet consulere potest : proxilior enim mora lectori videri posset, si in singulorum certaminibus recensendis immorari vellemus. Jam facti sunt notissimi martyres universæ Ecclesiæ Occidentali, ut qui non unius Cordubensis Ecclesiæ tabulis reperiantur inscripti, sed in Romanæ Ecclesiæ albo sacro notati : in ejus enim Martyrologio exarati annis singulis, singulorum natalibus diebus lectoris præconio publice recoluntur in Ecclesiis universis Catholicæ communionis.

13. *Multi ex Christianis fugiunt, multi a fide deficiunt.* — Cum interea perfidus Sarracenorum rex quot victoriis martyrum, tot se notis ignominiæ aspersum sentiens, in Christianos magis exacerbatus esset, quid sibi adversus eos agendum esset, suos consuluit assessores consiliarios. De his autem S. Eulogius ista [7] : « Ipse rex in furorem maximum concitatus, varia corde præmeditatur, quibus posset intentionem sanctorum reprimere. Sciscitatur etiam sapientes, explorat philosophos, regnique sui consules super hac re percontatur. Qui omnes unanimiter in perniciem conspirantes fidelium, comprehendi Christianos et vinculari sub arctissimos carceres decreverunt. Tunc jam pro-

[1] Eulog. in Mem. Sanct. l. II. c. 9. — [2] Ibid. l. II. c. 10. — [3] Ibid. c. 11. — [4] Ibid. c. 12. — [5] Ibid. c. 13. — [6] Ibid. c. 9. 10. 12. 13. — [7] Ibid. c. 14.

culdubio enecandi eos difficultas fuit adempta, si quisquam vatis sui temerarius exprobrator ultra occurreret ». Ista Sarraceni. At quid tunc Christiani, audi quæ subjiciat :

14. « Hac nos miseri opinione comperta, diffugimus, abimus, evagamur, delitescimus, timidoque discursu et habitu demutato, nocturna silentia carpimus; decidente solio exturbamur, crebro mansiones mutamus, tutiora loca requirimus, ac tremebundi undequaque dilabimur, mori formidantes per gladium, quandoque morituri per debitum. Qui ideo forte martyrium fugimus, non quia timemus mortem, quæ quandoque ventura est, sed quia indigni sumus martyrio, quod quibusdam et non omnibus datum est. Qui enim nunc martyrizantur, et martyrizandi sunt, ab initio mundi præscripti sunt, dicente Apostolo[1] : Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus : quos autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, illos et glorificavit ». Hæc de fuga fidelium habet Eulogius.

15. Quod autem persecutio se habeat instar ignis, qui aurum purgat, comburit autem paleas : qui tales levitate et ariditate inventi sunt pabulum ignis, recedentes a fide inhæserunt impiis Sarracenis, de quibus mox ista idem subdit Eulogius[2] : « Multi igitur horreo inutiles Dominico, ejecti foras de rete Apostolico ab eo, qui non ut bonos vasis recondere, sed potius ut stipula inexstinguibili meruerunt incendio deputari, nobiscum vel fugere, vel compati, vel etiam delitescere recusantes, pietatem relinquunt, fidem prævaricantur, abdicant religionem, Crucifixum detestantur, sese (proh dolor !) impietati tradentes, submittunt colla dæmonibus, blasphemant, detrahunt, subvertuntque Christicolas. Plurimi etiam, qui pridem nobiscum sano sensu victorias martyrum prædicabant, constantiam efferebant, laudabant trophæa, extollebant agonem, tam ex sacerdotibus, quam ex laicis, sententias mutant, aliter sentiunt, judicant indiscretos, quos hactenus felicissimos asserebant, pro eo quod ipsi sancti infirmioribus nolentes compati, suæ potius tranquillitatis et pacis commoda, quæ in cælestibus sanguine mercari fidebant, quam nutanti Ecclesiæ inter scopulos perfidorum consulere studuerunt, quibusdam ex lege sententiolis immutationem oris sui ac linguæ versibilitatem quasi roborare nitentes, non perpendentes, quod nullus tantæ præscriptus militiæ, et cælesti curiæ annumerandus, instante hora vocationis, nexibus retineri posset mortalibus, cum quotidie in Scripturis[3] sacris nobiscum perlegant, quod nec vita, nec sæva pericula, nec ipsa etiam mors sanctos a charitate Domini nostri Jesu Christi avellere unquam prævaleant. Illi autem, qui ab initio actus non destiterunt infamare sanctorum, fœdaque susurratione eorum conati sunt intentionem evertere, bellum, quod militibus gloriosis nequiverunt inferre, in nos crudeliter vertunt, nosque auctores hujus rei existere asserentes, nostro instinctu, illa omnia perpetrata fuisse accusant. Adeo ut quidam illius temporis publicæ rei exceptor, præpotens vitiis et divitiis, solo Christianismi nomine denotatus, operibus autem Deo et angelis ejus ignotus, a principio certaminibus beatorum infensus, detractor, derogator, et infamator eorum iniquus, tumidus, elatus, superbus et improbus, quodam die præsenti Concilio episcoporum, multas adversum me, linguam commovens, exaggeraverit contumelias : anathematizare sanctos decernit, talia meditantes, maledicere imperat, persequi stylo jubet electos; verens infelicissimus omnium, ne jacturam honoris patiatur; qui non solum nullam reverentiam sanctis exhibere studuit, verum etiam prædicare sinistrum esse, quod agunt, in populis præcepit ». Hæc Eulogius.

16. *Conciliabulum Cordubense martyrii meritum deprimendum curat.* — Quoniam vero de Concilio ibidem ab episcopis celebrato meminit, hoc anno id celebratum esse, æque Scholiastes in Eulogium asserit. Fuit conventus iste, non in Spiritu sancto legitime Concilium congregatum, sed consilio perfidorum, jussu regis impii hostis Christianorum collectum. In quo nec quod Deo esset placitum, tractatum, vel definitum fuit, sed pseudoepiscoporum unanimi conspiratione facta cum principe, vetitum est martyrium, demptusque est cultus sanctorum martyrum, erecta perfidia, atque depressa confessio. Unde Ecclesia Dei ubique confusa atque delusa apparuit, gementibus ubique fidelibus, fugientibus, et factis extorribus, cæteris detrusis in carcerem; inter quos episcopus Cordubensis fuit, qui unus reperitur nominatus, quod refragatus est regi et faventibus illi malis episcopis.

17. Hic lugendus est status reliquarum Hispaniæ Ecclesiarum sub Sarracenis constitutarum, cum nonnisi unus legatur obsistens episcopus omnibus coepiscopis, idemque ductus in carcerem.

Quam autem funestum et exsecrandum ab illis fuerit promulgatum decretum, ab Eulogio intelliges, dum ista mox subdit de iisdem episcopis : « Et quanquam metu compulsi, seu metropolitanorum judicio, qui ob eamdem causam tunc e diversis provinciis a rege fuerant adunati, aliquid commentaremur, quod in ipsius tyranni ac populorum serperet aures : inhibitum esse martyrium, nec licere cuiquam deinceps ad palæstram professionis discurrere, præmisso pontificali Decreto, ipsæ litteræ nuntiarunt ». Hæc cum illi statuerent verborum ambiguorum involucro, uti subdit, velare, quæ turpiter adeo statuerunt, elaborarunt, adeo ut nonnisi quis acuto intuitu, quæ in eorum Decreto scripta erant, considerasset, vix fallacem artem intelligere potuisset, cum tamen illud om-

[1] Rom. VIII. — [2] Eulog. l. II. c. 15. — [3] Rom. VIII.

nibus innotesceret, per eos populum a martyrio revocari, ut idem Eulogius ibi testatur.

18. Est sane ingens ejusdem querela adversus[1] sacerdotes sanctis martyribus detrahentes, nec in martyrum numerum eos recensendos asserentes. Sed audiamus ipsius Eulogii verba : « Sunt autem plerique fidelium, et (heu proh dolor) etiam sacerdotum, temere horum confessorum gloriam adimere non verentes : qui jubent eos non recipi in catalogo sanctorum : inusitatum scilicet atque profanum asserentes hujusmodi martyrium ; quippe quos nulla violentia præsidialis fidem suam negare compulit, nec a cultu sanctæ piæque religionis amovit, sed propria se voluntate discrimini offerentes, ob superbiam suam (ita dicunt) quæ initium est omnis peccati, interempti, suarum parricidæ effecti sunt animarum ». Hæc, inquam, cum tradat non solum dicere sacerdotes, sed et jubere : plane suggillat episcopos illos, qui Synodo interfuerunt pro compescendo martyrio in gratiam regis ; hæc enim jubere in dedecus martyrum, sacerdotum simplicium esse non poterat, sed episcoporum.

19. Erat eorumdem, sive horum similium in sanctos martyres illa ad derogationem martyrii sparsa calumnia, ut non essent hi inter martyres computandi, quod miracula, uti olim martyres, non ediderint, neque eorum corpora incorrupta manerent. Porro ad hæc omnia diluenda ipse sanctus Eulogius scripsit egregium commentarium, cujus est titulus, Memoriale sanctorum, in cujus primo libro ad hæc valide confutanda versatur. Sed et addidit postea, ut suo loco dicetur, Apologeticum ad alias ab eisdem illatas objectiones confutandas. Surrexit itaque adversus hæc unus Eulogius pro martyrum gloria, non solum adversus impios Sarracenos, sed etiam contra sacerdotes, in gratiam principis martyres insequentes, et martyrium prohibentes, defensor acerrimus et hortator intrepidus, cum magna ex parte fideles animo elanguissent ; quin etiam ut populus Israel in Ægypto in Moysen, ita isti in suos duces, episcopum videlicet et sacerdotes magnopere quererentur, quod eorum causa turbata esset pax civitatis, et adeo gravis persecutio esset exorta. Nam audi ipsum Eulogium hæc ubi supra, post illa de Concilio enarrata[2] subjicientem :

20. « Denique cum ex omni parte Christianis immineret interitus, ardensque immani furore comminatio principis multos electorum errare compelleret : plerique nobis illam exprobrationem Israeliticam, cum se gravius opprimi cernerent, inferebant dicentes[3] : Videat Dominus, et judicet, quoniam fœtere fecistis sudorem nostrum coram hoc tyranno et servis ejus, et præbuistis eis gladium, ut occiderent nos. Crescente enim numero martyrum, crescebat in majus iracundia principis, augebaturque fidelibus conturbatio, ut pæne casus nostri olim Pharaoniticis contra Israel persecutionibus computarentur ». At exsurrexit Dominus pro populo suo, acerbius quam Pharaonem puniens regem persecutorem. Ut plane innotuerit etiam hostibus, si audire æquiore mente terribile Dei judicium voluissent, et reliquis martyrum contemptoribus, placere illi martyres, in quorum ultionem tam cito, tam sedulo, tamque terribilis insurrexisset, clamantibus illis de cælo[1] : « Surge, Domine, in ira tua, exaltare in finibus inimicorum nostrorum ». Et illud Apocalypsis[2] : « Vindica sanguinem nostrum, Deus noster ». Sed non, ut illi, acceperunt divinum responsum, ut exspectarent modicum, donec impleretur numerus conservorum suorum, nam sine mora, secundum illud Davidicum[3] : Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino, et percussit inimicum suum. Quomodo autem id acciderit, Eulogium audi, qui mox ista subjungit[4] :

21. *Regis Sarraceni persecutoris dirus obitus.*— « Cumque tanta coarctati angustia crebrius gememus, et latentibus ac vagantibus nobis, denuo pontifex horribili carcerum specui traderetur, nullusque nobilium laicorum ingredi fores auderet, futurum in perendie ergastulum metuentes : cœpit rex alta ædium petere, scanditque sublime solarium, oppida lustraturus ; confestimque e regione pendentia stipitibus sanctorum corpora intuetur. Continuo suppositis ignibus, cremari ea præcepit (quorum cineres, Deo fautore, per loca sancta repositi sunt). Et o admiranda potentia Salvatoris, et stupenda virtus Domini nostri Jesu Christi, qui semper quæsitus in tribulatione, assistit, pulsatus aperit, invocatus exaudit. Nam os illud, quod sanctos Dei comburi præcepit, repente eadem hora divinitus obstruitur, lingua vero, angelo percutiente, repressa, suo hærens palato ultra fari non potuit. Sicque portantium manibus in stratum reductus, quadam noctis ipsius hora spiritum reddens, priusquam rogus sanctorum cadaverum exstingueretur, idem vita exemptus, æterno clibano deputatus est, relinquens successorem imperii Mahomad primogenitum, hostem Ecclesiæ Dei, et Christianorum malevolum persecutorem ». Hucusque de his Eulogius, quibus adeo patentibus indignationis divinæ signis illud psalmographi aptari possit[5] : « Si est fructus justo, utique est Deus vindicans eos super terram ». Atque reciproce : Si est Deus vindicans in terra servos suos, utique est fructus illis in cælo de consummato in terra martyrio : ut vel hoc uno signo obstruerentur ora loquentium iniqua.

22. Quod autem ad tempus pertinet obitus Habdarrahgman regis Sarracenorum, Scholiastes ad Eulogium initio sequentis anni accidisse ponit. Verum cum ex eodem Eulogio satis perspicue demonstretur, tunc contigisse, cum sanctorum martyrum corpora suspensa penderent e patibulo;

[1] Eulog. Mem. Sanct. l. I. — [2] Ibid. l. II. c. 16. — [3] Exod. V.

[1] Psal. VII. — [2] Apoc. VI. — [3] Psal. LXXVII. — [4] Eulog. ibid. — [5] Psal. LVII.

hoc, et non initio sequentis, id evenisse dicere opus est : siquidem non ante mensem Junii sequenti anno cæteri martyres nece necati reperiuntur, quorum nec sunt suspensa corpora in patibulis : sed præsenti anno, quo sancti martyres Emila et Jeremias ubi necati gladio sunt, eorum corpora ultra amnem suspensa sunt die decima quinta Septembris, et sequenti die occisis pariter sanctis martyribus Rogello et Serviodeo, ipsorum corpora itidem cum aliis suspensa sunt trans flumen in patibulis, quæ simul omnia ita suspensa e summo suæ domus solario rex adspiciens, jussit incendio tradi, cum adhuc igne vigente, ipse miserando interitu pœnas dedit : nec est, quod vel fingi possit, usque in sequentem annum ea corpora affixa patibulis permansisse : siquidem Christiani studiosissimi colligendi vel minutos cineres, nedum corpora martyrum, haud dubium eadem opportuna occasione nocturni temporis, et hiemalium densorum imbrium eadem sustulissent ; cum insuper nec fieri potuisse videatur, ut tamdiu, in sequentem scilicet annum, jam penitus resolutis ex corruptione compagibus, corpora potuerint permansisse suspensa. Hæc de tempore regis obitus, et filii ipsi in solium succedentis, de quo plura anno sequenti. Modo ad res Francorum.

23. *De translatione S. Remigii.* — Hoc anno contigit secunda translatio S. Remigii Rhemorum episcopi, Francorum apostoli, per Hincmarum ejusdem Ecclesiæ archiepiscopum facta, qui ejusdem sancti recens sepulcrum tunc temporis ejusmodi Epitaphio exornavit :

> Hic famulus Hincmar Domini sacra membra locavit
> Dulcis Remigii, ductus amore pio,
> Qui prius est sanctus, mundo quam matre creatus,
> Et magnus dictus cælitus ore Dei.
> Bis denos binosque gerens feliciter annos,
> Sorte Dei sumpsit pontificale decus.
> Sexaginta simul bis septem manserat annis
> Istius urbis honor præsul, et orbis amor.
> Vitam defunctis reddens, quoque lumina cæcis ;
> Egerat et vivens plurima mira satis.
> Nam domuit fera corda animo pius, ore profusus
> Sicambræ gentis regia sceptra sacrans.
> Nonaginta quidem sex cum compleverat annos
> Splendida lux, nostras deseruit tenebras.
> Idus jam plenas cum Janus mensis haberet,
> Emeritus miles præmia digna capit.
> Idem Hincmarus prius hac in sede sacerdos
> Post triginta loco constitit et numero.
> Cui sextus decimus sub hac radiante lucerna
> Remigio, Rhemis munia chara dedit.
> Annis septenis, quinis ac mensibus egit
> Pastoris curam, hæc recolenda patraos.
> Octingenteno, quinquagenoque secundo,
> Quo Deus est anno Virgine natus homo.
> Tertius et Carolus regni componeret actus,
> October primam cum daret atque diem.
> Ac tercentenos octavus tangeret annus,
> Hic justus Domini, quo petit astra poli.
> Tercentum fuerant tres, et deni quater anni,
> Quo vitæ Francos gurgite lavit ovans.
> Ipsius is precibus cælesti in sede locetur,
> Quem terris coluit verus amator. Amen.

Hactenus Hincmari Epithaphium, S. Remigii sepulcro inditum, quod habes ad calcem Vitæ ipsius ab eodem Hincmaro conscriptæ. Apud Frodoardum etiam ab ipso Hincmaro scriptum sequens epigramma legitur, cum agit de hac secunda translatione :

> Hoc tibi Remigi fabricavit magne sepulcrum
> Hincmarus præsul, ductus amore tuo.
> Ut requiem tribuat Dominus mihi, sancte, precatu
> Et dignis meritis, mi venerande, tuis.

His subjicit multiplicia dona, ab eodem eidem sancto collata : ac post statim subjicit ista : « Hic denique venerabilis præsul Hincmarus pro suæ sanctitatis ac sapientiæ reverentia per interventionem Lotharii imp. pallium ad quotidianum suscepit usum a quarto Leone papa, a quo jam aliud acceperat, designatis sibi solemnitatibus debile deferendum. Quem quotidianum pallii usum nulli unquam archiepiscopo se concessisse, vel deinceps concessurum esse, in Epistola ad eum directa testatur ». Sed id omnino negat a Leone papa factum Nicolaus papa, ut suo loco dicetur. Addit Frodoardus, ab eodem Leone Pontifice diversorum argumentorum sexies Hincmarum litteras accepisse.

24. *Synodus alia Moguntina sub Rabano.* — « Hoc anno Genaldus Northmannus, qui superioribus annis iram domini sui Horic Danorum regis fugiens, ad regem Ludovicum se contulit, et ab eo benigne susceptus, et baptizatus, et fidei sacramentis imbutus est : cum per plures annos honorifice inter Francos haberetur ; tandem principibus Borealium partium et custodibus Danici limitis, quasi lubricæ fidei et molimine proditionis cœpit esse suspectus, unde et ab iis occisus est ». Hæc Annales veteres a Pithæo editi, in quibus hæc de Synodo, hoc eodem anno celebrata Moguntiæ, dicenda tertia sub Rabano earum, quarum mentio inveniatur.

25. « Habita est autem Synodus ex voluntate atque præcepto ejusdem serenissimi principis in civitate Moguntia metropoli Germaniæ, præsidente Rabano venerabili ejusdem urbis archiepiscopo cum omnibus episcopis atque abbatibus Orientalis Franciæ, Bajoariæ et Saxoniæ. Et illi quidem de absolvendis quæstionibus tractatum habuerunt». Quænam fuerint istæ, nusquam mentio. Porro has Synodos provinciales, nonnisi accepta prius licentia a Romano Pontifice congregari consuevisse, et reges ab eo impetrare, dictum est superiori tomo.

Ad hunc præterea annum spectat, quod [1] Carolus rex Francorum filios fratris sui Pipini regis, Pipinum et Carolum regnum inquietantes cepit, et attonsos detrusit in monasterium.

[1] Sigeb. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6345. — Anno Æræ Hispan. 890. — Anno Hegiræ 238, inchoato die 23 Junii, Fer. 5. — Iesu Christi 852.
— Leonis IV papæ 6. — Lotharii imp. 33 et 13. Michaelis imp. 11.

1. *Dedicatio civitatis Leoninæ appellatæ.* — A num. 1 ad 10. Narrat Baronius ex Anastasio *Leonem IV*, postquam inclusit Basilicam sancti Petri Apostolorum principis in nova civitate, quam secundo Pontificatus sui anno cœperat, *in sexto consecrationis suæ* eam dedicasse, Leoninam appellasse, et Corsos ob frequentes Saracenorum incursiones in civitatem Portuensem vocasse : « Fuit die illo (nempe dedicationis) magna cunctis lætitia, videlicet die septimo et vicesimo mensis Junii, pridie ante beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli vigilias ». Non vero, ut habuit exemplar, quo Baronius usus : « Fuit die illo magna cunctis lætitia, videlicet die septimo et vicesimo mensis Junii, pridie sancti Leonis papæ et vigilia sanctorum Apostolorum Petri et Pauli », ut liquet ex editione Parisiensi Anastasii, et variis lectionibus in fine ejus adjectis. Flodoardus in fragmento de Pontificibus Romanis in fine partis 2 sæc. III Benedict. recitato indicat, Francorum regem hoc in consilio Pontifici favisse, ubi Francorum regis nomine intelligit *Lotharium* imperatorem, cui hoc attribuit Anastasius, quique etiam ob partem Franciæ qua potiebatur, rex Francorum appellabatur.

Præveniens cæcos inimici militis actus.
Papa sagax, inter decorandum cultibus aulas
Mœnibus aggreditur Petri munire sepulcrum;
Æquivoci decessoris conamina patris.
Quod nutu Domini Francique juvamine regis
Nisu perficiens agili, sancta agmina cogit, etc.
Præsidium ipse novans aliud, peregrina receptat
Corsica, quos mittit populorum examina Cephæ.

Subdita erat hoc tempore Romanæ Sedi *Corsica*, quæ postea duas in partes divisa fuit, quarum altera ab Honorio III, anno MCCXVII Genuensibus data, ea lege ut sacramentum fidelitatis Romano Pontifici præstarent, et quotannis libram auri penderent.

2. *Persecutio Christianorum in Hispania.* — A num. 10 ad 22. Narrat Baronius ex Eulogio in Memoriali sanctorum persecutionem ab Abderramine Cordubensium Saracenorum rege, magis magisque invaluisse, et quorumdam martyrum tunc passorum nomina profert.

3. *Moritur Abderramen Hispaniæ amira.* — Ad num. 22. Elmacinus in Historia Saracenica lib. 2, docet Abderramenem seu Abdurrhamen mortuum esse, *ut imperaverat annos triginta unum et menses quinque*, et Muhammedem a Roderico Toletano in Historia Arabum cap. 26, Mahometem appellatum, filium suum imperatorem designasse. Jusserat Abderramen quorumdam Christianorum corpora cremari, sed « priusquam rogus sanctorum cadaverum exstingueretur, idem vita exemptus æterno clibano deputatus est, relinquens successorem imperii Mahomad primogenitum, hostem Ecclesiæ Dei, et Christianorum malevolum persecutorem », inquit Eulogius lib. 2 ejusdem Memorialis cap. 16. Ejus mortem hoc anno etiam consignat annalista Bertinianus. Erat autem *Abderramen* inter amiras Hispaniæ secundus hujus nominis.

4. *Normanni Gallias affligunt.* — Ad num. 24. Annalista Bertinianus non meminit Genaldi Nordmanni, cujus mortem ex annalista Fuldensi refert Baronius, sed hæc habet hic non prætermittenda : « Godefridus Herioldi Dani filius, qui quondam sub imperatore Ludovico Moguntiaci fuerat baptizatus, a Lothario deficiens ad suos se confert. Unde congregata manu valida Fresiam cum multitudine aggreditur. Deinde vicina Scaldi fluminis ad postremum ingreditur. Quo occurrentibus Lothario et Carolo, cum omni suo exercitu utramque ripam ejusdem fluminis obsident ». Tum ad annum DCCCLIII : « In qua obsidione Dominicæ Nativitatis festivitatem celebrant. Sed nolentibus, qui ex parte Caroli erant, inire bellum, absque utilitate recessum est. Carolus eumdem Godefridum quibusdam pactionibus sibi conciliat. Cæteri Danorum usque ad mensem Martium inibi absque ulla formidine resident, cuncta eo furiosius, quo liberius diripiunt, cremant atque captivant ».

5. *Tertia Synodus Moguntina sub Rabano.* — Ad num. 25. *Rabanus* episcopus Moguntinensis tertiam Synodum Moguntinam celebrat, teste annalista Fuldensi, cujus verba Baronius recitat, sed quid decretum in ea fuerit, annalista iste non prodit. Ex Epistola autem Synodica Synodi primæ Moguntinensis, quam refert Baronius an. DCCCXLVII, num. 26, constat tunc suffraganeos duodecim sedi

Maguntinæ fuisse subjectos, nempe episcopos Verdæ, Hildesheimii, Halberstadii, Paderbornæ in Saxonia inferiori et Westphalia, Herbipolis in Franconia, Wormatiæ, Spiræ, Argentorati ad Rhenum, Aistadii ad Almonam non procul a Danubio, Augustæ ad Licum in Suevia, Constantiæ ad lacum Acronium seu Bodanicum, et Curiæ apud Rhætos in Alpium jugis Germanicis.

6. *Pippinus filius Pippini fit monachus.* — Annalista Bertinianus, qui anno DCCCXLIX ait, Carolum filium Pippini, et nepotem Ludovici Pii, clericum attonsum esse, ut eo anno ex eodem narravimus, hoc anno de Pippino ejus fratre scribit : « Sancius comes Vasconiæ Pippinum Pippini filium capit, et usque ad præsentiam Caroli servat. Quem Carolus (nempe Calvus) captum in Franciam ducit, ac post colloquium Lotharii in monasterio sancti Medardi apud Suessiones tonderi jubet ». Idem fere narrat Baronius ex Sigeberto in Chronico. Sirmondus in Notis ad Capitularia Caroli Calvi ait, in Chronico Memmiano, ad annum DCCCLII legi : « Mense Septembri Karolus nepotem suum Pippinum adquisivit ». Ad hæc in Capitularibus Caroli Calvi tit. XI, ubi refertur Synodus Suessionensis anno sequenti habita, Actione V dicitur : « Ante hoc tempus venerandi Concilii, obtinente Pippino, Pippini regis filii Ludovici piissimi Augusti filio, Aquitaniam, etiam consentiente avunculo ejus glorioso rege Carolo, cui eadem provincia in partem obtigerat, Ecclesiastica disciplina et militari soluta, eadem regio a suis indigenis valde vastata est, et multi illic impune illicita perpetrarunt. Tandem aliquando, respiciente Deo populum suum, idem Pippinus a suis contemptus et desertus, atque in potestatem avunculi sui redactus, consilio reverentissimorum Pontificum, et procerum attonsus, et in habitu monachico ad monasterium sancti Medardi custodiendus, edocendus, deductus est. Ibi duo quidem monachi habitu, sui propositi vix credibiliter transgressores, ardentes immodica cupiditate, eumdem Pippinum abducere conati sunt, et pacem Christiani populi dissipare ».

7. *Synodus Suessionensis.* — Denique annalista Bertinianus ad annum DCCCLIII hæc habet : « Carolus mense Aprili Synodum episcoporum juxta urbem Suessionum in monasterium sancti Medardi aggregans, duos presbyteros monachos ejusdem monasterii ipse Synodo præsidens, episcopis judicantibus, degradari fecit, eo quod Pippinum furari et cum eo in Aquitaniam fugere disposuissent ». Paulo post : « Pippinus Carolo sacramentum fidelitatis jurat, et insuper habitum monachi suscipit, regulæque observationem more monachi solito promittit ». De Pippino rursus infra.

8. *Barium a Ludovico II imp. frustra obsessum.* — « Ludowicus Lotharii filius Beneventum adiens, Bairam (id est, Barium) civitatem oppugnat, interruptoque muro pessimis usus consiliis, a cœpto resiliit. Nam dicentibus consiliariis suis magnam illic partem esse thesaurorum, qua penitus fraudaretur, si passim omnibus intrandi copia daretur, in castra sese recipit, prohibitis omnibus ab irruptione Urbis. Quibus recedentibus Mauri ita noctu muri interrupta trabibus muniunt, ut venientem in crastinum hostem nullatenus formident. Proinde in cassum tanto labore deducto, Ludowicus cum exercitu suo ad propria remeat », inquit annalista Bertinianus. Barium, sive Barrium Apuliæ civitas nobilissima, Siconulfo et Aldegiso de principatu Beneventano inter se pugnantibus, a Saracenis, quos in auxilium vocarunt, occupatum fuit, indeque eos tandem Ludovicus II imperator ejecit, ut suo loco dicetur.

9. *Moritur Bertulfus Merciæ rex.* — *Bertulfus* Merciorum rex postquam *annos* XIII regnasset, mortuus est, et *Burrhedus* accepta Ethelsuida filia regis Athulphi ei in regnum successit, inquit Malmesburiensis lib. I de Gest. Reg. pag. 33. Annos etiam XIII ei attribuit Ingulphus in Historia, ideoque mors ejus accurate cum hoc anno conjungitur tam a Simeone Dunelmensi in Historia de Gest. reg. Angl. quam ab annalista Mailrosensi. *Burrhedus* ultimus Merciorum rex fuit, regnumque per multos annos strenue administravit, sed vectigalis regis Saxonum Occidentalium, uti ultimi ejus decessores.

10. *Joannes Scotus a Prudentio episcopo Trecensi confutatus.* — Natalis Alexander part. 2 sæculi IX et X, in Dissert. V, paragrapho 6, num. 8 et seqq. quid contineat liber *Joannis Scoti* adversus Gothescalcum scriptus, ostendit ex Prudentio episcopo Trecensi, et ex Floro Magistro diacono doctissimo, qui hoc anno illum confutarunt. His initio verbis Prudentius Joannem Scotum aggreditur : « Blasphemias tuas, Joannes, atque impudentias, quibus in Dei gratuitam gratiam, justitiamque inflexibilem procax inveheris, percurso tuæ perfidiæ libro, quem sub nomine cujusdam Gothescalci adversus omnes Catholicos effudisti, eo molestius accepi, quo te familiarius amplectebar, peculiarius diligebam : quippe qui in tantum vesaniæ proruperis, ut gravissimam sanctarum Scripturarum auctoritatem tuis pravis interpretationibus detorqueres, sensaque Catholicorum Patrum perversis invertenda sensibus edoceres, etc. » Joannis Scoti verba passim inserit : tum contra venenatam doctrinam ex Pelagio et Juliano acceptam, conficit antidotum ex SS. Patrum sententiis, Hieronymi præcipue, Augustini, Fulgentii et Gregorii. Errores Gothescalci, ut quidam crediderunt, Prudentius non defendit, quamvis errore facti, nullam esse nec fuisse unquam hujusmodi hæresim contendat, quæ sub Gothescalci nomine a Joanne Scoto impugnata est.

11. *Prudentii doctrina sana.* — Geminam prædestinationem tuetur Prudentius, ad vitam scilicet æternam, atque ad pœnam sempiternam ; Deum tamen impios prædestinasse ait, « non ut peccarent, sed ut propter peccatum pœnis perpetuis interirent : prædestinasse, id est, præordinasse, non ad

culpam, sed ad pœnam; non ut malum quoddam vellent, sive admitterent; sed ut propter malum quod volentes facerent, eos pœna sempiterna juste damnaret ». Ibidem Christum non pro omnibus mortuum propugnat, sed de redemptionis efficacia intelligit, ut ex ipsa quæstionis propositione perspicuum est : « Quos autem sanguis proprii filii ejus Domini nostri Jesu Christi misericorditer liberarit, utrumne pro omnibus quibuscumque hominibus, an pro quibusdam prædestinatione electis, electione indebita prædestinatis fusus fuerit; ipsa omnipotentissima veritas, quæ eum in unitatem suæ personæ misericorditer suscepit et fudit, consulta nos doceat ». Negat in Deo voluntatem salvandi omnes, sed de voluntate absoluta et consequente, ut Theologi vocant, non de conditionata et antecedente intelligendus est, ut demonstrant quæ cap. 4 scribit. Denique totius operis recapitulationem subjecit Prudentius, continentem LXXVII *Joannis Scoti* propositiones cum brevissimis responsionibus, ad eorum utilitatem, qui totum librum non legissent, et ad eorum qui legissent, juvandam memoriam.

12. *Joannes Scotus a Floro Magistro confutatus.* — Easdem propositiones ex libro Joannis Scoti excerptas, et ad Ecclesiam Lugdunensem delatas, *Florus Magister* ejusdem Ecclesiæ nomine edito libro confutavit, ut ipse in Præfatione testatur. Prædestinatianam hæresim fictitiam asserit errore facti : « Secunda hæresis », inquit cap. 4, « quam dicit gratiæ solius, quæ sit, vel fuerit in Ecclesia, quæ ita prædicaverit, sola Dei gratia hominem salvari, ut liberum hominis negaret, vel destrueret arbitrium, nobis minime comperta est ». Cæterum tam ipse quam Ecclesia Lugdunensis errorem Gothescalci circa prædestinationem exsecrantur, quamvis incertum habeant, an vere in ea versetur, ut ex cap. 4 evidens est.

13. *Gothescalcus ab Amolone archiepisc. Lugdunensi refellitur.* — *Amolo* etiam Lugdunensis archiepiscopus sanctitate et doctrina clarus, cum varia scripta *Gothescalci*, tum ab ipso, tum ab aliis ad se missa legisset atque expendisset, gravissimam ad eum Epistolam dedit, qua ejus errores exsecratus est, et singulos strictim confutavit, ejusque temeritatem ac superbiam, ut par erat, castigavit. In fine Epistolæ illum amantissime hortatur, ut ad saniorem mentem redeat. Non diu post hæc superstes fuit *Amolo* seu Amulo, cui successit *Remigius* sacri palatii Lotharii imp. summus capellanus, de quo infra. *Amolo*, cujus nomen Lugdunensis Ecclesiæ Fastis ad diem ultimum Martii adscriptum est, hebraicæ latinæque linguæ peritissimus fuit; ejus opera cum Agobardi ejus decessoris scriptis a Baluzio Parisiis ab aliquot annis publicata.

14. *Amolonis de incertis quibusdam reliquiis sententia.* — Inter alia scripsit Epistolam ad *Theotboldum* episcopum Lingonensem, qui eum consuluerat *de reliquiis incertis*, nec probatis, quas quidam monachi vagi, quasi ex Urbe Roma allatas, Divione in Basilica sancti Benigni deposuerant. Cœperunt enim in eadem Basilica quædam velut miracula fieri, non sanitatum, quibus ulla divinæ miserationis indicia ostenderentur, sed percussionum, elisionum, quibus miseræ mulierculæ subito, in ipsa orationis domo cadere et collidi, et quasi vexari viderentur; cum tamen in nulla parte corporis læsæ apparerent ; quæ paulo post, velut recepto sensu sanatæ, nullatenus ab illa Basilica se discedere posse affirmabant ; quia si ad domos redirent, statim nova nescio qua plaga percussæ, ad Ecclesiam, de qua exierant, redire compellebantur. *Amolo* ad *Theotboldum* respondit, imprimis ossa illa quæ nulla ratione, nulla auctoritate, nescio cujus sancti esse dicebantur, omnino de loco celebri tollenda, et nequaquam intra Ecclesiam, sed foris in atrio, aut certe sub pariete ; vel circa ipsam, vel potius circa aliam, secreto in loco, apto et mundo, sub paucorum conscientia sepelienda esse; ut quoniam et sancta esse dicebantur, aliquid eis reverentiæ deferretur, et quia esse penitus nesciebantur, nequaquam rudibus populis occasio erroris et superstitionis existerent. Addit, esse inauditum, ut in memoriis martyrum talia signa increbuerint, quibus nequaquam ægri sanarentur, sed sani percuterentur, et dementarentur. Similes illusiones paucis abhinc annis *Ucetiæ* ad sancti *Firmini* episcopi sepulcrum factas commemorat, de quibus a Bartholomæo Narbonensi archiepiscopo consultus fuerat Agobardus decessor suus ; se aliquoties vidisse homunculos et mulierculas, quæ coram *Agobardo* se dæmoniacas simularent, sed cum plurimis verberibus distringerentur, confestim de miserrima simulatione confessas, et necessitates atque egestates suas, quibus supplendis talia ostentaverant, publice exponentes, ab omni invasione dæmoniaca liberas, ut revera erant, apparuisse. Quapropter *Theotboldo* auctor est, ut hujusmodi vanum et perniciosum plebecularum concursum ad sancti Benigni Basilicam, aut ad alias, in quibus hujusmodi illusiones vel imposturæ fieri cœperant, omnino prohibeat.

LEONIS IV ANNUS 7. — CHRISTI 853.

1. *Synodi Suessionensis singula Acta in causa clericorum ab Ebbone ordinatorum.* — Sequitur Christi annus octingentesimus quinquagesimus tertius, Indictione prima, quo mense Aprilis Suessione in Galliis Concilium habetur, cui et Carolus rex voluit esse præsens. Actum est in eo de causa eorum, qui ordinati fuerant ab Ebbone Rhemensi archiepiscopo, qui primum sub Ludovico imperatore sede privatus, opera Lotharii imperatoris per Synodum comprovincialium episcoporum fuerat restitutus, cum et complures in eadem Ecclesia clericos ordinavit. Sed eo opera Caroli abire coacto, Hincmarus in locum ejus fuit episcopus substitutus. Hic (ut testatur Frodoardus) cum jam anno superiori idem Ebbo decessisset, ordinatos ab eo recipere nolens, hanc Synodum celebrandam curavit : in qua eorumdem clericorum ab Ebbone ordinatorum damnatio facta est. Hæc summa totius rei gestæ, quam a Frodoardo habes fusius enarratam[1]. Porro quod hæc ipsa causa Rhemensium clericorum per annos tredecim, nempe usque ad annum Redemptoris octingentesimum sexagesimum sextum ventilata est judicio Apostolicæ Sedis, quodque insuper hæc ipsa Synodus cassata prorsus et abolita fuerit a Nicolao papa, ob idque male inter probatas Synodos in posteriori editione Conciliorum voluminum reperiatur allecta : ut de hac ipsa fusius agatur, et cunctæ res gestæ in ea exacte intelligantur, ob idque omnes ejus actiones hic describantur, operæ pretium existimamus. Prima igitur ejus Actio sic se habet :

2. « Residentibus[2] in Synodo venerabilibus episcopis, Hincmaro Rhemensi, Wenilone Senonensi archiepiscopo, Almarico Turonensi archiepiscopo, Theodorico Cameracensi episcopo, Rothado Suessionæ urbis episcopo, Lupo Catalaunensi episcopo, Emmone Noviomagensi episcopo, Erpuino Silvanectensi episcopo, Ermenfrido Belluacensi episcopo, Pardulo Laudunensi episcopo, Hilmerado Ambianensi episcopo, Hucberto Meldensi episcopo, Aio Aurelianensi episcopo, Prudentio Tricassinæ civitatis episcopo, Herimanno Nivernensi episcopo, Jona Augustudunensi episcopo, Godalsado Cabilonensi episcopo, Dodone Andegavensi episcopo, Gulberto Ebroicensi episcopo, Hildebrando Sagiensi episcopo. Residentibus etiam presbyteris et abbatibus, Dodone abbate monasterii S. Sabini, Lupo abbate monasterii Bethleem, quod Ferrarias dicitur, Bernardo abbate ex monasterio S. Benedicti, quod appellatur Floriacus, Odone abbate ex monasterio Corbeiæ, Erico abbate ex monasterio Corbionis, et quamplurimis aliis sacerdotibus et abbatibus, adstantibus diaconibus, adstante quoque reliquorum graduum clero, residente etiam in cœtu episcoporum glorioso rege Carolo, qui in eadem sacra Synodo suam exhibere dignatus est præsentiam apud Suessionis civitatem in monasterio S. Medardi confessoris Christi, quod situm est in suburbio ipsius civitatis, in Ecclesia, quæ est in honorem S. Trinitatis sacrata, anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo quinquagesimo tertio, Indictione prima, sexto kalend. Maii.

3. « Dum quædam Ecclesiastica et pernecessaria negotia in eadem Synodo ventilarentur et definirentur : venit Sigloardus servans locum archidiaconi Rhemensis Ecclesiæ, dixitque filios ejusdem Rhemensis Ecclesiæ et Hincmari archiepiscopi stare pro foribus, qui pro sua necessitate in Synodum introduci petebant. Hincmarus archiepiscopus dixit : Recita illorum nomina, et audiat dominus noster rex Carolus et sacra Synodus illorum conscripta nomina, et tunc quod jussum fuerit, in nomine Domini fiat. Et recitavit Sigloardus servans locum archidiaconi Rhemensis Ecclesiæ hæc nomina : Rodoldus, Gisladus, Wilfridus (Vulfadus), Fridebertus ex canonicis ipsius sanctæ matris Ecclesiæ, Sigismundus ex monasterio S. Theodorici, ex monachis autem monasterii S. Remigii Nortuinus, Heinradus, Mauringus, Antheus, Teutlandus, Haconvaldus, Radulphus, Wicbertus. Quibus jussu Synodi et principis introductis, Hincmarus archiepiscopus dixit : Quæ est vestra petitio, fratres ? Illi

[1] Frod. hist. Rhem. l. III. c. 11. — [2] Extat tom. III. Conc. edit. Ven. pag. 885.

autem responderunt : Misericordiam petimus nobis a vestra paternitate impendi de ministratione ordinum Ecclesiasticorum, ad quos a domino Ebbone quondam provecti, a vestra autem auctoritate suspensi sumus. Hincmarus archiepiscopus dixit : Legum Ecclesiasticarum consuetudo et auctoritas talis est, ut in causis gestorum semper scripturam requirant, adeo ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen præcipiatur : qui ad summum sacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligatur; ordinatus autem a suis ordinatoribus litteras accipere jubeatur : qui etiam ab Ecclesiastica societate quolibet excessu disciinditur, libellari scriptione aut recipitur, aut dejicitur ; sed et qui accusatur, vel qui excommunicatur, per scripturam accusari, vel reconciliatus commendari jubetur : et sic in cæteris hujusmodi in tantum scriptura deposcitur, ut sicut beatus Gregorius in commonitione ad Joannem defensorem, ex Romanis legibus sumens scribit : Sententia, quæ sine scriptura profertur, nec nomen sententiæ habere meretur. Quapropter fratres et filii, oportet vos secundum Ecclesiasticam auctoritatem, reclamationem vestram libelli serie allegare, eumque vestris manibus roboratum Synodo sacræ porrigere, ut convenienter et canonice vobis valeat responderi.

4. « Et tunc ipsi fratres, libellum conscribentes, eique sua nomina subscribentes, porrexerunt Hincmaro archiepiscopo, qui tunc una cum Wenilone archiepiscopo et Amalrico archiepiscopo sub præsentia gloriosi regis domni Caroli Synodo præsidebat. Relegens vero Hincmarus archiepiscopus libellum porrectum et subscripta nomina, comperit deesse nomen Vulfadi, quod ante Sigloardus prædictorum recitans nomina, recitarat. Tunc Hincmarus archiepiscopus audiente sancta Synodo, dixit : Tu frater Sigloarde antea Vulfadi fratris nostri inter præfatorum nomina recitasti, et modo hic illius non vidimus præsentiam, nec nomen libello subscriptum invenimus. Sigloardus servans locum archidiaconi Rhemensis Ecclesiæ, respondit : Frater noster Vulfadus, de quo veneratio vestra dicit, hic in monasterio jacet infirmus, et ideo vestris sanctis adspectibus et sacræ Synodo glorioso-que principi suam non potest exhibere præsentiam. Hincmarus archiepiscopus coram omni Synodo dixit : Tu, frater Sigloarde, accipe libellum, et adhibe tecum Liudonem archidiaconum venerabilis fratris et coepiscopi nostri Parduli Laudunensis Ecclesiæ, et Isaac diaconum sanctæ Rhemensis Ecclesiæ, et vade ad dictum fratrem Vulfadum, et dic ei ex parte gloriosi principis nostri ac sacræ Synodi, nostræque humilitatis voce, ut si in hac causa, quam præsens libellus continet, his fratribus nostris vult participare, huic libello, sicut se habet auctoritas, nomen suum propria manu subscribat, et per suam subscriptionem nobis suam studeat repræsentare personam.

5. « Tunc Sigloardus servans locum archidiac. Rhemens. Eccles. et Liudo archidiaconus venerabilis Parduli episcopi Laudunensis Ecclesiæ et Isaac diaconus Rhemensis Ecclesiæ, ut in ore duorum vel trium testium omne verbum confirmetur, perrexerunt ad dictum fratrem Vulfadum, qui nomen suum libello subscripsit, et Synodo sacræ cum cæteris fratribus voto suo, et voce fratrum prædictorum, qui ad eum transmissi fuerant, libellum roboratum porrexit. Quem suscipiens Hincmarus archiepiscopus, et relegens coram Synodo, excelsa voce dixit : Istorum fratrum sententia manifeste me tangit, qui si contra aliquem coepiscoporum nostrorum clamassent, ad nostræ humilitatis auctoritatem ab eo provocare debuerant : nunc autem quia de judicio nostro queruntur : oportet, ut in libellari subscriptione ad electos provocent judices, quatenus causa illorum debitum et certum finem accipiat. Sic enim scriptum est in Concilio Africano cap. 63 : Si autem fuerit provocatum, eligat qui provocaverit judices, ut ab illis deinceps nulli liceat provocare. Item eodem Concilio cap. 89 : A judicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare. Item in libro primo capitulorum Synodalium domini Caroli imperatoris cap. 43 : Ut probati a metropolitano judices, qui nostram rationem audiant, et consultu ac sententia synodali definiant. Unde relegit, et porrexit hunc libellum idem Hincmarus archiepiscopus, in quo hæc scripta continebantur :

6. « Ego Hincmarus sanctæ metropolis Ecclesiæ Rhemorum episcopus, in hac duntaxat causa quæ ventilatur, de his, qui se a domino Ebbone post depositionem suam asserunt ordinatos, eligo mihi judices, quos canones electos appellant, Wenilonem Senonensem archiepiscopum, Amalricum Turonensem archiepiscopum, Pardulum diœceseos nostræ Laudunensem coepiscopum, servantem locum in hoc judicio nostræ auctoritatis, salvo in omnibus primatu metropolis Rhemorum Ecclesiæ, et manente in suo statu jure, quod cum aliis metropolitanis mihi in sacris canonibus est collatum. Salva etiam reverentia Apostolicæ Sedis, cui in omnibus causis debet reverentia adhiberi, sicut Innocentius papa ad Victricium Rothomagensem scribit episcopum, et sancti etiam canones præfigere dignoscuntur. Et recedens de suo loco, posuit sedere coepiscopum suum Pardulum Laudunensem in hoc judicio, ut præscriptum est, quod servet locum primatus metropolis Rhemorum Ecclesiæ. Deinde licet a metropolitano judices electi sufficerent secundum canonicam auctoritatem, ne quererentur proclamantes, se illius opprimi auctoritate, dedit eis licentiam, si vellent, eosdem, vel alios quoslibet ex consensu suo eligere judices. Qui elegerunt prænominatos reverendos viros, et superaddiderunt, sibi velle constitui judicem Prudentium Tricassinæ civitatis episcopum, quod et præfatus non abnuit Rhemensis archiepiscopus : et sic missum est scriptum illorum de electione judicum per præfatos fratres, Sigloardum videlicet

servantem archidiaconi Rhemensis Ecclesiæ locum, et Liudonem archidiaconum Laudunensis Ecclesiæ, et Isaac diaconum Rhemensis Ecclesiæ ad Vulfadum eorum consortem, quem jacere in eodem monasterio infirmum prædiximus, ut si eorum consensui in eadem judicum electione consentiret, propria voce dicere procuraret. A quo iidem fratres in responsis Synodo retulerunt, quod præfatæ electioni judicum usquequaque idem Vulfadus præberet assensum, eosdemque sibi judices devote expeteret.

7. « Et sic prima Actione finita, in primordio Actionis secundæ judices Synodum jussu principis, et in conspectu ipsius, scilicet gloriosi regis domini Caroli, sic sunt voce promptissima allocuti : Fratres et consacerdotes nostri, manifestum est, quia si Ebbo quondam episcopus in suo statu canonice manens, hos fratres canonice ordinavit, debent utique ministrare. Si autem injuste dejectus est, et canonice restitutus, et post suam canonicam restitutionem hos fratres studuit ordinare, sine ulla quæstione debent utique ministrare. Qua de re ordinatores fratris et coepiscopi nostri Hincmari doceant, si juste et rationabiliter ; quia tunc canonice fuerit Ebbo dejectus, et non secundum Ecclesiasticas regulas extitit restitutus, et ante canonicam audientiam ministrare, et istos quasi ordinare præsumpsit, quin etiam usurpavit : facilis patet responsio, quia ministrare non debent, nec potuerunt. Tunc surgens Theodoricus episcopus Ecclesiæ Cameracensis, porrexit in conspectu principis et Synodi scriptum, dicens : Sicut audivi et vidi depositionem canonicam Ebbonis episcopi, ita vestræ reverentiæ profiteor voce, et scriptum porrigo, et auctoritate confirmo. Et revelatum est volumen illud Synodo coram principe glorioso Carolo a Lupo venerabili presbytero et abbate in monasterio sancti Petri, quod Bethleem, vel Ferrarias dicitur : in quo volumine continebatur, qualiter idem Ebbo voce propria et judicum peccatorum suorum videlicet episcoporum judicio, Aiulfi scilicet archiepiscopi, Badaradi episcopi, Modoini episcopi, et testificatione testium, Nothonis archiepisc. ipsius Theodorici quem prædiximus episcopi, et ipsius libelli subscriptione, qui relectus est in Synodo, quem ipse propria manu in conspectu prænominatæ Synodi subscripserat, et Synodo ipsi porrexerat, pro reatibus et criminibus confessis a ministerio episcopali alienum se reddens, et quadraginta quatuor episcoporum sententia, ut a ministerio episcopali recederet, et sub pœnitentiæ modo Domino servire studeret, suscipiens, se condemnavit, et condemnatus recessit. In quo etiam volumine continebatur, quia et taliter se episcopus a ministerio exuens, administratione episcopali spoliatus manere deberet. Et edoctus est sacris auctoritatibus, qualiter exauctoratus episcopus restitui deberet. Et quia idem Ebbo restitutus canonice non fuerat. Insuper et ab Apostolica Sede, sicut in gestis Pontificum coram principe, Synodo relectum est, a Sergio papa confirmante dejectionem illius, damnatus extitit, ut in laica tantummodo communione permaneret ; sed ministerium episcopale, quo suo et episcoporum judicio fuerat spoliatus, irreverenter usurpare præsumpsit. Et hoc secunda Actione plenissima auctoritate monstratum, et a cuncta Synodo generaliter definitum est ».

Quod autem pertinet ad nomina episcoporum, qui contra Ebbonem steterunt in judicio, et inter alios recensitos Aiulfum archiepiscopum, restituendum Aigulfum pro Aiulfo : eo namque nomine apud Theodulphum [1] Aurelianensem invenimus nominatum, cum et carmen elegiacum idem Theodulphus ad eum scripsit. De Modoino itidem episcopo ibidem nominato meminit summa cum laude idem Theodulphus, cum ad eum elegiam inscripsit in carcere. Est autem responsio ejusdem Modoini ad eum. Hæc de episcopis [2] : prosequamur Acta Synodalia, quæ hæc habent :

8. « In primordio tertiæ Actionis judices coram Synodo dixerunt : Nunc quia evidenti ratione, et veneranda auctoritate Decretorum Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, et sacrorum canonum promulgatione monstratum est, et qualiter canonica et Apostolica auctoritas jubeat, vel accusare, vel condemnare, et quia Ebbo canonice fuerat depositus, et non fuerat restitutus, imo et ab Apostolica Sede pristinæ suæ damnationi addictus : volumus, ut ordinatores fratris nostri Hincmari doceant, qualiter idem frater noster Hincmarus canonice fuerit ordinatus. Tunc surgens Rothadus episcopus Suessionensis civitatis, porrexit canonicam auctoritatem, qualiter metropolitanus episcopus debeat ordinari, et si de eadem Ecclesia non sumitur, qualiter petente ejusdem Ecclesiæ clero, vel populo, a vicina debeat Ecclesia postulari, porrigens etiam canonicas litteras Erchenradi episcopi Parisenorum Ecclesiæ confirmatas suis, suique archiepiscopi et coepiscoporum suorum manibus, quas ad petitionem Rhemensis Ecclesiæ, cleri et plebis, idem Hincmaro tribuerat ; porrigens nihilominus decretum canonicum, cleri et plebis manibus roboratum, qualiter jam dictum Hincmarum sibi postularunt episcopum ordinari. Et his omnibus relectis, docuit, quia canonice cum præsentia et consensu omnium episcoporum Rhemensis diœceseos eumdem Hincmarum ordinavit archiepiscopum. Post hæc surgens idem Hincmarus, in conspectu gloriosi principis et Synodi porrexit et litteras canonicas, quas canones sacri ordinatum a suis ordinatoribus accipere jubent, diem proferentes et consulem.

« Porrexit etiam Epistolam totius Galliæ episcoporum manibus subscriptam ad Apostolicam Sedem pro confirmatione ipsius ordinationis, quoniam Sedes Apostolica per Sergium papam, sæpedictum Ebbonem damnavit episcopum, adeo ut inter laicos communionem tantum habere mereretur, ut dixi-

[1] Canis. tom. V. pag. 885. — [2] Ibid. pag. 879 et 888.

mus. Ostendit etiam ipsi Christianissimo principi coram sancta Synodo diploma sacrum, ipsius venerandi principis manibus insignitum, ex approbatione suæ ordinationis ad eamdem sanctam et Apostolicam, omnium scilicet Ecclesiarum matrem, Romanam Ecclesiam.

9. « Et sic quarta Actione evidentissimis documentis ostensum, et Synodali judicio decretum est, Hincmarum archiepiscopum canonice a vicina diœcesi ad ipsum canonice electum, et canonice ordinatum et canonice pallio, Apostolicæ Sedis rata ordinatione, perfectum, et in culmine primatus metropolitana auctoritate usquequaque et ab omnibus confirmatum. Deinde judices percontati sunt, quid de his canonica auctoritate æstiment, vel decernant, quos sæpefatus Ebbo post suam depositionem absque ulla legitima restitutione præsumpserat ordinare.

« Tunc exsurgens Emmo Noviomagensis episcopus porrexit rotulam, auctoritatem canonicam et Apostolicam continentem, quod qui ab ipso voluerant, et visi fuerant ordinari in gradus Ecclesiasticos, ab eodem quod idem non habuit, nemo eorum accipere potuit : damnationem utique quam habuit, per pravam manus impositionem ei dedit; quia qui particeps factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere (ut Innocentius papa dicit) inveniri non potest.

10. « Et sic quinta Actione canonica et Apostolica auctoritate inventum et decretum est a sacratissima Synodo, ut quicquid in ordinationibus Ecclesiasticis idem Ebbo post damnationem suam egerat, secundum traditionem Apostolicæ Sedis (ut in gestis Pontificum legitur) præter sacrum baptisma, quod in nomine sanctæ Trinitatis perfectum est, irritum et vacuum habeatur, et ordinati ab eo in quamcumque terrarum orbis partem profugi vagentur, vel vagati sunt, quia divinum judicium effugere nullatenus possunt, Spiritus sancti judicio Ecclesiasticis gradibus privati perpetuo habeantur.

« Tunc relegens unus ex prædictis fratribus, nomine Fredebertus libellum proclamationis, voce omnium dixit : se ideo ab eodem Ebbone permisisse ordinari, quia viderat suffraganeos Rhemensis Ecclesiæ, Rothadum videlicet episcopum, Simeonem episcopum, Erpuinum episcopum, in metropolim Rhemensem Ecclesiam convenisse cum litteris domini Lotharii, et eumdem Ebbonem restituisse. Et ostenderunt litteras, quasi ex nomine Theodorici episcopi, Rothadi episcopi, Lupi episcopi, Emmonis episcopi, Simeonis episcopi, Fulcoini episcopi, Ragnarii episcopi, Gildemanni episcopi, Erpuini episcopi manibus confirmatas; quæ manifeste falsissimæ sunt comprobatæ. Tunc surgens Emmo episcopus, licet ipsi accusatores et criminatores episcoporum ad accusationem eorum non essent idonei, sicut scriptum est in Concilio Africano cap. 93 : Qui postea quam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus, sive sit laicus, si accusare voluerit, definimus ad accusationem non admitti : tamen ad satisfactionem gloriosi principis et sacræ Synodi porrexit rotulam, quæ et de communicatione eorum, qui cum illo post depositionem Ebbonis episcopi, et de cujus chartulæ subscriptione evidentissima protulerunt indicia, quibus mendacissima est probata illorum assertio. Sed et de baculis et annulis ab illo datis, unde et in præfata schedula idem frater relegerat, frivola est autumatio, per auctoritatem in omnibus comprobata. Unde et iidem fratres, qui felle amaritudinis majores natu criminati sunt, coramque (quorumque) vox muta fore est judicata, juxta canonicam auctoritatem, secundum Concilium Eliberitanum, quod actum est tempore Constantini cum missis Apostolicæ Sedis cap. 75 : Si quis, inquiens, episcopum, vel presbyterum, sive diaconum falsis criminibus appetierit, et probare non potuerit; nec in fine dandam ei esse communionem. Et quia gradus Ecclesiastici, a quibus privarentur, non habebant : jussi sunt communione privari.

11. « Et sic sexta Actione finita, decreto judicum et Synodali judicio, atque consensu principis, Hincmarus archiepiscopus primatus sui locum recepit, et judex et præses Synodi effectus super venturis Actionibus cum archiepiscopis, Wenilone scilicet et Amalrico sensum accommodavit. Tunc de presbytero quodam et monachorum abbate in Altivillaris monasterio, nomine Halduino, qui ab eodem Ebbone diaconus fuerat ordinatus, et a Lupo postea venerabili episcopo Catalaunensi presbyter sine examine fuerat consecratus, commota est quæstio. Unde surgens Lupus episcopus porrexit volumen, in quo continebatur : Quia metropolis Rhemorum Ecclesia carebat pastore, jussus est regiis litteris domini Caroli, ut in confectione Chrismatis, et aliis necessitatibus videlicet, ut suæ matri Ecclesiæ pro sua possibilitate in Ecclesiasticis negotiis consulere procuraret. Qua de re cum Epistola regia, ut eumdem fratrem, nomine Halduinum et presbyterum ordinaret, et abbatem monachorum in monasterio Altivillaris sacraret, archidiaconus Rhemensis Ecclesiæ cum aliis ministris tam canonicis, quam monachis eumdem illi ad ordinandum in gradu diaconi ad presbyterium obtulit; qui secundum consuetudinem, quam in offerendo ordinandos ex canonica, et monasteriis ipsa metropolis Ecclesia habebat, ordinandum suscepit, et ad votum præcipientis principis et offerentium ordinavit. De quo judicatum est a Synodo secundum sacros canones, sicut scriptum est : Ut qui presbyteri sine examine per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem sunt provecti, cum fuerint cogniti, deponantur. Quia quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia. Et ostensum est in eodem Concilio Sardicensi cap. 9, et ex aliis Conciliis ac decretis damnationis scripto secundum canonicam formam eumdem episcopum nihil de illius ordinatione attigisse : sed qui saltu sine gradu diaconi ad sacerdotium prosilierat, in degradationem debitam resilire deberet.

12. « Et hoc negotio septima Actione finito; interrogatum est de his, qui sæpedicto Ebboni oratione, vel oblatione communicaverant: quoniam scriptum est in canonibus, ut qui excommunicato communicaverint, omnes ab Ecclesia respui, maxime eos, qui sciebant eum esse dejectum. Unde surrexit Erpuinus, et porrexit rotulam, canonicam et Apostolicam auctoritatem continentem, qualiter libellari satisfactione sanari valeant et debeant exorbitantes. Unde et in gestis Pontificum, et in Decretalibus Apostolicis papæ Leonis, et in libris Epistolarum domini Gregorii, qui dicitur ex Registro, et in Ecclesiasticis historiis, et in decretis multorum Pontificum sufficienter est exemplis manifestissimis demonstratum, per quorum doctrinam libellari satisfactione et decreto canonico manibus omnium roborato, in electione canonica venerabilis archiepiscopi Hincmari omnes Rhemorum Ecclesiæ indita sibi pœnitentia, largita indulgentia, benedictione supereffusa, communione sacra tributa, per sæpefatum venerabilem Hincmarum archiepiscopum, operante Domino nostro Jesu Christo, purificata esse noscitur et sanata.

13. « Et sic octava Actione finita, benignus ac pius princeps sæpedictus dominus Carolus rex gloriosus sacram Synodum, et sæpedictum Hincmarum episcopum humiliter petit, ut quia præfati fratres episcopos diœceseos Rhemensis Ecclesiæ falsis appetivere criminibus, quod post depositionem Ebbonis illi communicaverint, et cum irregulariter restituerint, et ob id secundum canonicam auctoritatem communione privati existerent, quoniam gradus Ecclesiasticos habere non possunt, legum Ecclesiasticarum auctoritate decernente, humanius de illis definientes, ut communionem habere valeant per sacræ Synodi indulgentiam. Quod et pietas sacerdotalis libenter assensit, et misericorditer pieque concessit, recognoscentibus iisdem fratribus et petentibus veniam. Et sic cunctis ex ordine secundum regulam Ecclesiasticam, canonice et diligenter patratis, decretum et judicatum est a sancta et venerabili Synodo, assentiente et favente Christianissimo et glorioso rege domino Carolo hæc omnia gestis inseri, et in conspectu Synodi relegi, et rata omnia judicata, cum eorum manibus et subscriptione canonica perpetuo inconvulsa et inviolabiliter permansura firmari ». Hucusque Acta Synodi Suessionensis de his, quæ spectant ad judicium clericorum ab Ebbone ordinatorum, et ad factam penitus ejusdem Ebbonis jure dejectionem, et Hincmari ostensam legitimam electionem et consecrationem. Quæ quidem ita se habuere, quousque ad lapidem Lydium, ad judicium scilicet Apostolicæ Sedis hæc sunt allata, per quod omnia, ut a vento fumus, evanuerunt, cum multis ostensa sunt falsitatibus et erroribus esse composita. Leguntur ejusdem Synodi sancita alia capita, sive canones, et inter alios ille, quo damnati sunt monachi, qui Pipino fugæ auctores fuere.

14. *Ejusdem Synodi approbatio facta a Romano Pontifice et ab Hincmaro viciata.* — Hincmarus igitur quo minus sciret tale Synodale judicium posse subsistere, eo magis a Leone Romano Pontifice iteratis legationibus illud petiit confirmari, quod sanctissimus Pontifex facere omnino renuit. Ita repulsus nequaquam a cœpto destitit, sed defuncto Leone, ab ejus successore Benedicto, in ipso ejus Pontificatus ingressu ejusdem Synodi confirmationem subripuit; sed quod illa non in omnibus, ut ipse volebat, se haberet, nec plene voluntati ipsius satisfaceret (proh nefas) quædam eidem confirmationi a Benedicto per Epistolam missæ addidit, quædam vero sustulit. Hæc autem ex litteris Nicolai Pontificis, suo loco recitandis, evidentiora patebunt: modo vero reddamus hic Benedicti papæ illam Epistolam, de confirmatione Concilii Suessionensis conscriptam, quam hic describimus: nacti sumus eam in scripto Codice Antonii Augustini in Vaticanam Bibliothecam relato, in qua habes aliqua litteris grandiusculis exarata, quibus notata scias ea omnia fuisse ab Hincmaro turpiter erasa ex ipsis Benedicti litteris Apostolicis, uti inferius ex litteris Nicolai papæ cognosces:

15. « Benedictus episcopus servus servorum Dei, reverentissimo confratri nostro Hincmaro archiepiscopo Rhemensis Ecclesiæ.

« Probabilium sacrorumque definitiones gestorum audientium mentes exhilarant, faciuntque alacres; et in tantum mortalium lætitia corda replent, ut in conditoris omnium exuberent laudes, facilique intuitu illarum confirment proficuas intentiones et actus, validoque et inconvulso propagare fundamine, conamine ingenti procurent. Nostrum quemadmodum Pontificii cor dulcisonis tuæ benignitatis apicibus latius effectum est et hilarius, strenua quos perlegentes inquisitione, nostræ te esse conventum dilectionis, internis novimus oculis, divinisque prosperitatibus efficacem. Synodi textum imminenti ventilantes intuitu, ejusque Actus, quam Suessionis apud civitatem sua beatitudo studuit celebrare diœcesis cum episcopis tuæ, venerabilibusque archiepiscopis, Guenilone scilicet Senonensi, Amalrico Turonensi, aliisque episcopis, ut scriptis mihi contulisti, subtili demonstratione pandere procurasti. Quæ ad profectum tantæ noscuntur Ecclesiæ piis auctoritatibus statuta, sancitaque reperimus, præcipue in quibus æquiparare te viros illos prospeximus, qui non terrenis actibus, caducisque delectati sunt observationibus, infinitoque Dei zelo accensi, Ecclesiastica promulgarunt statuta et ordines. Hæc cernentes, ad ea, quæ cupis, nos nullatenus inclinare ambigimus, tuæ venerationis adimplere cupientes affectum. Et quia ut devotus fidelisque in omnibus filius, pro instructione, seu confirmatione gestorum ac regularum Ecclesiasticarum, semper ad hanc te Sedem recurrere contemplamus: definitiones fraternitatis tuæ et cæterorum episcoporum, quas in præfata Synodo Apostolicis canonicisque auctoritatibus propriis digitis roborasti: SI ITA EST

NOSTROQUE UT SCRIPTIS PRÆSULATUI INTIMASTI ET GESTORUM SERIE DEMONSTRASTI, RATAS EAS QUIDEM DEFINITIONES APOSTOLICA PROMULGAMUS FORE AUCTORITATE, semperque manere statuimus; ut inde quæstio nullis aliquando temporibus oriatur, et aspirantes indebite anhelitus, compressi funditus perpetuo maneant, ne amplius ullorum contradicentium adversitatibus Dei turbetur Ecclesia, sed omnibus eruta, sine pertractationis erroribus, unita semper in Christo permaneat.

16. « Inter hæc quidem et hoc sancimus : Ne quilibet tuæ diœceseos regulis subjectus Ecclesiæ, te contempto, impune audeat, seu valeat aliena expetere, aut exspectare judicia, ut almorum traditionibus Patrum, canonumque promulgationibus est constitutum (SALVO IN OMNIBUS JURE APOSTOLICÆ NOSTRÆ SEDIS) ab ipso veluti Christo et sacris est cautum canonibus. Sed cuncti sive in prælatione sint, sive in subditione debita, ordinem ab Ecclesiasticis regulis traditum observantes obediant, et studiosius obtemperare procurent. Et hoc promulgamus atque statuimus, ut te, qui ejus provinciæ primas esse diceris, nullius unquam infestatione contra canonica, Apostolicaque decreta, sive judicia Ecclesiastica, tibique commissa, aut virtute, aut facultate nullari, aut ANTE AUDIENTIAM ROMANI PONTIFICIS a quocunque damnari statuimus. Sed si compellitur, ad hanc appellare sanctam Sedem volueris Apostolici papæ judicio reservari : nostra imo beati Petri auctoritate præcipimus, nec alicujus juri vel judicio te subjici, EXCEPTA POTESTATE SEDIS ROMANI PONTIFICIS. Et hoc volumus, ne quilibet ex provincia, et diœcesis metropolis tuæ, tibique subjectæ, jus, secundum Ecclesiasticas constitutiones primatis Ecclesiæ tuæ et tibi debitum, quoquomodo per contemptum convellere, aut tibi vel Ecclesiæ tuæ quamcumque violentiam contra eadem canonica constituta et decreta Romanorum Pontificum pertinaciter inferre præsumat, cum anathematis interpositione, nostra Apostolica et B. Petri Apostolorum principis auctoritate prohibemus. Optamus fraternitatem tuam in Christo nunc et semper bene valere ». Hucusque Benedicti Epistola ad Hincmarum, reliqua vero quæ ad eamdem causam spectant, suo tempore sub Nicolao papa dicenda erunt. Hæc eadem de Concilio hoc Suessionensi Frodoardus habet, deque Benedicti papæ Diplomate concesso Hincmaro, et Nicolao papa eidem adversante, et Concilium hoc Suessionense penitus abrogante.

17. *Ex eadem Synodo Capitularia Caroli regis de rebus Ecclesiasticis redintegrandis.* — Sed et ad dictum Suessionense Concilium hoc anno celebratum spectant, quæ post damnationem clericorum ibidem factam, sunt per Carolum regem suasione episcoporum impleta. Præter illa enim omnia, quæ cusa extant, reperimus in scripto Codice Antonii Augustini capita quædam, nusquam (quod sciamus) hactenus edita, quæ ex petitione ejusdem Synodi ipse rex per universum regnum suum missis legatis statuit nota fieri : quibus una cum cujuscumque Ecclesiæ episcopo, quæ essent perperam facta, corrigerent, statumque rerum Ecclesiarum in statum pristinum vindicarent. Ejusmodi igitur legatione Decreta, quæ a legatis suis servanda essent, idem Carolus ex petitione episcoporum istis, quæ sequuntur, capitibus scripsit, quibus ejusmodi inscriptus titulus habetur :

« Ista sunt capitula a domno Carolo in Synodo apud Suessionis civitatem, in monasterio sancti Medardi facta, anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo tertio, in mense Aprili.

18. « Ut missi nostri per civitates et singula monasteria tam canonicorum, quam monachorum, sive sanctimonialium una cum episcopo parochiæ uniuscujusque, in qua consistunt, cum consilio etiam et consensu ipsius, qui monasterium retinet (quem volumus et expresse præcipimus, ut præsens sit) vitam ibi degentium et conversationem inquirant, et ubi necesse est, corrigant, et ubi desunt, congruas officinas construere jubeant; et ubi sunt factæ, et per negligentiam sunt destructæ, instaurari præcipiant; et victum ac potum et vestitum, atque cætera necessaria pro qualitate ac possibilitate loci, et inhabitantium necessitate ordinent; et hospitalitatem supervenientium hospitum et receptionem pauperum ibidem ponant et ordinent; et thesaurum ac vestimenta, seu libros diligenter inbrevient, et breves nobis reportent; inbrevient etiam quid unusquisque Ecclesiarum prælatus, quando prælationem Ecclesiæ suscepit, ibi invenerit, et quid modo exinde ibi minus sit, vel quid et quantum sit superadditum. Quid etiam Northmannis per nostram commendationem, sive sine nostra commendatione datum sit, quidve relictum, vel quid a quoquam ibi in eleemosynam datum, numerum etiam canonicorum et monachorum, sive sanctimonialium uniuscujusque loci describant, et nobis referant, ut secundum qualitatem et quantitatem loci, cum consilio episcoporum et fidelium nostrorum, ubi minor numerus fuerit, nostra auctoritate addamus, ubi vero indiscretione prælatorum superfuerit, ad mensuram redigamus.

« Inquirant quoque quot tempore avi nostri Caroli, et domni genitoris nostri Hludovici unoquoque in loco fuerint, et quot modo sint, et ubi loca a Northmannis, sive a quibuslibet aliis destructa sunt, et penitus annullata, quot ibi nunc propter paucitatem rerum, et devastationem earumdem constitui, vel ordinari possint, ut inde cum consensu fidelium nostrorum ordinemus, quid de cætero agendum sit, et qualiter abbatiarum prælati, et in locis sacris inhabitantes, de his, quæ missi nostri præceperint, obedierint nobis diligentissime et capitulatim referri procurent.

19. « Ut missi nostri diligenter investigent per singulas parochias simul cum episcopo de monasteriis, quæ Dominum timentes in suis proprietatibus ædificaverunt. Et ne ab hæredibus eorum dividerentur, parentibus et prædecessoribus nostris

sub immunitatis defensione tradiderunt, et postea in alodem sunt data, ut describant quæ sint, et a quo, vel a quibus in proprietatem data sint, et nobis renuntiare procurent, ut cum episcopis et cæteris fidelibus nostris consideremus, quid et qualiter secundum Dei voluntatem et nostram salutem agere debeamus.

« Ut missi nostri per singulas parochias una cum episcopo parochiæ ipsius requirant de capellis et abbatiolis et casis Dei in beneficium datis, qualis census inde exeat, ut Ecclesia, de qua supra, exinde vestituram habere possit, et nobis renuntient, ut hoc nostra auctoritate commendetur et firmetur, et secundum qualitatem et quantitatem loci clericos et luminaria ibi ordinent, et loca instaurari faciant.

« Denuntiandum est omnibus, et a missis nostris ordinandum, ut omnes Ecclesiæ presbyteri sub immunitate et privilegio et ordinatione, atque dispositione episcoporum singularum parochiarum, in quibus consistunt, secundum auctoritatem canonicam et Capitularia domni Caroli imp. avi nostri, et pii Augusti Hludovici domni et genitoris nostri permaneant.

« Ut missi nostri diligenter investigent cum episcopo et prælatis monasteriorum, et per fideles et strenuos viros in unaquaque parochia de rebus Ecclesiasticis in alodem datis, et sicut evidentibus et veris indiciis ac auctoritatibus conspexerint diligenter, a quo et quibus dati sunt, vel quantum exinde percepturi sint, describant, et nobis renuntient.

20. « Ut missi nostri expresse et cum omni diligentia cum episcopo et prælatis monasteriorum per singulas parochias requirant de rebus Ecclesiasticis, unde et nonæ et decimæ solvi debent et non solvuntur, et persolvi ab easdem res tenentibus faciant. Et si aliqua contradictio, quæ rationabilis videatur, oborta fuerit, describatur. Et prælatus ipsius casæ Dei, unde res esse noscuntur, et ille, qui eas detinet, et nonam ac decimam solvere detrectat, simul cum missis nostris ad nostram jubeantur venire præsentiam, et tunc veritate comperta, et definitione decreta, quod rationabiliter invenerimus, inde percipiamus. Volumus etiam, ut investigent missi nostri, qualiter illi, qui easdem res Ecclesiasticas, unde decimæ dantur, sive non dantur, possident, illas salvas habeant, et in casticiis et silvis custoditis; et si terræ aut mancipia inde perdita sint, vel aliquid hujusmodi, aut si familia oppressa sit contra legem : et omnia per breves renuntient nobis missi nostri.

« Ut missi nostri per singulas parochias comitibus, et reipub. ministris ex banno nostro præcipiant, ne malla, vel placita, in exitibus et in atriis Ecclesiarum, et presbyterorum mansionibus, neque in Dominicis et festivis diebus tenere præsumant. Sed comes convenientem locum consideret, et convenientem stationem ad mallum tenendum constituat. Quia nefas est ibi reos puniri, ubi respectu divinæ reverentiæ, misericordiam consensu fidelium et Decreto prædecessorum nostrorum consequuntur.

21. « Ut missi nostri comitibus et omnibus reip. ministris firmiter ex verbo nostro denuntient atque præcipiant, ut a quarta feria ante initium Quadragesimæ, neque in ipsa quarta feria usque ad octavam Paschæ, mallum, vel placitum publicum, nisi de concordia et pacificatione discordantium tenere præsumant : similiter etiam quartam feriam ante nativitatem Domini usque ad consecratos dies observent, necnon et jejuniis Quatuor temporum, et in Rogationibus simili observatione eosdem feriatos dies venerari omnimodis studeant.

« Ut missi nostri omnibus per singulas parochias denuntient, quia si episcopus et ministri episcoporum pro criminibus colonos flagellaverunt cum virgis propter metum aliorum, et ut ipsi criminosi corrigantur cum tali discretione sine ulla occasione indebita, sicut in Synodo collocutum est, ut vel inviti pœnitentiam corporaliter et temporaliter agant, ne æternaliter pereant : si seniores ipsorum colonorum indigne tulerint, et aliquam vindictam inde exercere voluerint; aut eosdem colonos ne destringatur, contendere præsumpserint : sciant quia et bannum nostrum component, et simul cum excommunicatione Ecclesiastica, nostram armiscaram durissime sustinebunt.

22. « Ut missi nostri omnibus reipub. ministris denuntient, ut comites et reip. ministri simul cum episcopo uniuscujusque parochiæ sint, ut ministeriis illorum, quando idem episcopus suam parochiam circumiret, cum episcopus eis notum faceret, et quos per excommunicationem episcopus adducere non potuerit : ipsi regia auctoritate et potestate ad pœnitentiam et rationem atque satisfactionem adducant.

« Sciant etiam fideles nostri, quia concessimus in Synodo venerabilibus episcopis, ne super beneficia Ecclesiastica, vel præsentatorias (etiamsi episcopus, aut quilibet monasteriorum prælatus irrationabiliter petierit) præcepta confirmationis nostræ ullo modo faciamus, et ideo ab irrationabili petitione se unusquisque compescat.

« Ut missi nostri omnibus per illorum missaticum denuntient, ne commutationes rerum, ac mancipiorum quilibet prælatus earumdem rerum Ecclesiasticarum sine licentia et consensu nostro facere præsumat, neque mancipia Ecclesiastica quisque, nisi ad libertatem commutet, videlicet ne mancipia, quæ pro Ge.... dabuntur, in Ge..... servitute permaneant, ut Ecclesiasticus homo perpetua libertate fruatur ». Hactenus Caroli, pro redintegrandis rebus Ecclesiasticis, capita.

23. *Northmanni Galliam Aquitanicam invadunt, Nannetensem civitatem cædibus cruentant.* — Rursus autem, quod pariter ad Francorum res gestas pertinet (ne quid prætermittamus ad institutum spectans) hic itidem annus Francis calamitosus extitit iis, qui sub regno Caroli de-

gentes erant, ob iteratas Northmannorum incursiones, quibus etiam loca sacra gravia sunt passa ubique dispendia, incensis ex eis aliquibus. De his in primis hic reddamus, quæ veteres habent Annales sæpe citati a Pithæo in lucem proditi, in quibus ista leguntur : « Northmanni per Ligerim fluvium venientes, Turonum Galliæ civitatem prædantur, Ecclesiamque S. Martini confessoris, nemine resistente, succendunt ». Addit his aliquid amplius Regino istis verbis : « Repentina irruptione civitatem Nannetensem invadunt : omnia cædibus, incendiis ac rapinis depopulantes, Pontificem civitatis, ipso die sabbato Paschæ, cum baptismum ex more celebraret, in Basilica interficiunt, clerumque trucidant : omnemque in circuitu regionem devastantes, primum Andegavensem, deinde Turonicam occupant urbem, ac velut immanis tempestas cuncta prosternit, ita cuncta consumunt, etc. » Porro non solum Regino, sed Sigebertus, et Otto Frisingensis hanc cladem Nannetensem referunt ad annum hunc Redemptoris octingentesimum quinquagesimum tertium. Verum a Bertrando [1] Argentræo, gallico scriptore ex monumentis abbatiæ S. Sergii Andegavensis, ponitur anno quadragesimo tertio post octingentesimum, istis verbis tanti mali occasionem reserantibus :

24. « Anno ab Incarnat. Salvatoris DCCCXLIII, ab Urbe vero condita DXCV, qui est annus Caroli trierarchæ tertius, Rainaldus eximius Caroli dux, genere Aquitanus, Nannetis urbis comes, contra Britones multa amicorum et propinquorum manu collecta, super fluvium Vicenoniam in loco, qui dicitur Meciacus, dimicat, et primo quidem congressu Britones fortiter pressi, terga vertunt : demum Lamberto suppetias ferente, adeo persequentibus acriter resistunt, ut ante quos prius fugiebant, fugere compellerent ; tantaque in eos cæde bacchantur, ut ingenti multitudine cum duce prostrata, copiosas domum manubias reportarint, non modica ob commercium turba servata. Præfuit autem Britannorum bello Herispogius, patre Nomenoio, gravi languore detento, habens secum prædictum Lambertum transfugam, qui in Nanneticæ urbis comitatum inhians, stragis hujus ductor et incentor extitit ». Lambertus hic stipendia fecerat sub Ludovico Pio imperatore ; cum autem a Carolo Calvo ejus filio antelatum sibi Rainaldum in comitatu Nannetensi, quem ambiebat, ægerrime ferret, rege deserto, ad Nomenoium, Britonum ducem, transfugit, et cætera gessit, quæ sequuntur : « Quibus patratis, Lambertus exoptato doni potitur voto non diu : nam exortis utrinque simultatibus, idem mox urbe ac regione pellitur. Triginta tribus autem posthæc elapsis diebus, mense Junio, Northmannorum ferox natio, numerosa classe advecti, Ligerim fluvium, qui inter novam Britanniam et ultimos Aquitaniæ fines in occiduum mergitur Oceanum, ingrediuntur. Demum dato classibus Zephyro ad urbem Nanneticam, ab impiissimo Lamberto crebro exploratore præcognitam, celeri carbasorum volatu, pariter remorum impulsu contendunt. Quam mox navibus egressi undique vallant, et sine mora nullo propugnatore capiunt, vastant, diripiunt : alii quippe scalis murum subeunt: alii oppilatum olim aditum offendentes infringunt et penetrant. Porro civitatis episcopus, vocabulo Guihardus, vir innocens, et omni pietate repletus, clerus omnis cum monachis, qui ex vicino cœnobio, cujus vocabulum est Antrum, quod antefati amnis ictifero gurgite undique cingitur ; ad urbem copiosum Ecclesiæ thesaurum habentes confugerant; cumque reliqua vulgi multitudine, quos vel metus hostis incluserat, vel Præcursoris, quæ inerat, nativitas, non solum ex vicinis regionibus et vicis, sed etiam ex procul positis urbibus attraxerat ; cernentes intra mœnia hostem, certatim cuncti ad templum Apostolorum Petri et Pauli, quod in urbe nobilius et pulchrius erat, utpote ignari certaminis concurrerunt, obseratisque ostiis ædis, solum quod supererat cœlitus auxilium anxie flagitabant. Ac gentiles effractis ostiis, fenestrisque propulsis, templum feraliter irrumpunt : imbellem pariter et inermem multitudinem gladio feriunt : tantaque crudelitate in Christi sæviunt gregem, ut præter eos, quos sive captivandi, sive distrahendi gratia in naves transtulerunt, omnem multitudinem sacerdotum, clericorum atque laicorum cum prædicto antistite intra Ecclesiam gladio sternerent : monachorum vero quosdam extra, alios intra Ecclesiam, plerosque autem super ipsam templi aram instar hostiæ trucidant. Reliquos vero noctis crepusculo secum abducunt, classique imponunt. Quis (proh dolor) illius diei dolorem explicare ? quis explicando a lacrymis valeat temperare, quando mortuarum matrum cruorem pro lacte sugentes pendent ab ubere nati ? quando sanctorum sanguine hostili mucrone fuso templi pavimenta madent ? altaria sacra innocentium cruore oblita fluunt ? Post hæc erutis omnibus opibus, cum gregibus captivorum utriusque ordinis et ætatis ad naves remeant : ad quorum postmodum redemptionem plurimum a cladis superstitibus collatum est. Quibus peractis, cœnobium insularum, de quibus supra meminimus, natalitio Apostolorum Petri et Pauli scaphis adeunt, vastant, incendunt, quos ex tunc præter intestinos, usque in præsentem antedicti regis annum, nullo propugnatore, utpote studiis in diversa, imo perversa tendentibus, terra marique externos hostes assidue patimur ». Hæc de clade Nannetensis civitatis et Ecclesiæ ibi positæ. Jam de Turonensi agamus. Dei quidem providentia factum est, ut antequam Turonensis civitas ab iisdem Barbaris invaderetur, et Basilica incendio traderetur : quod in ea asservabatur sancti Martini corpus, inde sublatum ab ejusdem Ecclesiæ clericis transferretur Antisiodorum.

[1] Lib. II. hist. Brito. c. 12.

25. *Cladem prosequentibus Nortmannis, et monasterium vastantibus corpus S. Martini Turone transfertur Antissiodorum.* — Quomodo autem ejusmodi translatio facta fuerit, posteris temporibus venerabilis Oddo Cluniacensis abbas descripsit, dignum memoria monumentum, dum rem gestam his prosecutus est verbis : « Elapsis post illata ab Hastingo incendia tribus lustris, successit ejusdem gentis et simili sorte a finibus suis exulans Rollio, vir armis strenuus, sed circa Christianæ professionis homines inhumanus, peditum multitudine, equestris ordinis copia, milite multiplici stipatus ex Flandrensibus, Northmannis, et Britonibus, in martio congressu sæpenumero confecto exercitatis, eorum civitates et oppida, necnon et Ecclesias in favillam redigens, innumeras hominum strages dedit. Cenomannis postmodum obsessis, exercitus sui præcursores Turonum usque transmisit, ut urbe pessumdata, auri et argenti affluentem copiam, et cætera ejus bona diriperent, et illius incolas vinculatos secum adducentes captivarent.

26. « Dei autem providente clementia, tanta Kari et Ligeri excrevit inundantia, ut sui unione pelagus unum efficerent, ac a civitatis accessu non minima sui altitudine cuneos hostiles arcerent. Verum Majore-Monasterio, quod non longe a Turonis erat, funditus everso, centum viginti monachos, bis binis minus (plus minus) gladio ibidem percusserunt, præter abbatem et viginti quatuor alios, qui in cavernis terræ latitantes evaserunt. Abbatem tamen e latebris extractum, tormentis et cruciatibus ab eo exigunt, ut thesauros Ecclesiæ prodat, et monachos, qui in cavernis latebras fovebant, in medium adducat. Vir autem Domini Hebernus abbas, licet varia et multiplici tormentorum violentia arctaretur, nec thesauros declaravit, nec filios in latebris se occultantes revelavit. Qui adhuc reservati sunt, ut patroni corpus inter alienos persequerentur. Ita quidem contigit : nemo enim illorum residuus fuit, quem non Martinus Ecclesiæ præficeret regimini, et sublimaret dignitate.

27. « Recedentibus Danis, postquam civibus, tumore fluviali depresso, libera discurrendi reddita est facultas, auditum Majoris-Monasterii infortunium et eversio, necnon et abbatis cruciatus et pœnæ, et monachorum pretiosa mors et passio, universorum, et maxime sancti Martini canonicorum gaudia obnubilans, lacrymosa subministravit suspiria, et doloris immodici copiosam materiam propinavit. Mœstitiæ igitur et mœroris pallio amicti, vultu lugubri assumpto et ornatu, sicut moris est compatientium dolere cum dolentibus, flere cum flentibus, dolentes et flentes ad memoratum accedunt locum, et doloris intrinseci, tumore singultuoso perstillantibus foras lacrymis aliquantisper imminutis, viginti quatuor monachos, qui in cavernarum latebris morabantur, extrahunt, et abbatem una cum ipsis cum debito honore et reverentia ad suam secum deducunt Ecclesiam. In omnibus vero eos pie curantes, delegerunt ipsis domum Ecclesiæ, valvis inhærentem, a qua in Ecclesiam reciprocus ingressus et regressus secretior haberetur.

28. « Sex vero mensibus emensis, comperto canonici, quod Rollio Cenomannis captis, Turonum captum ire disponeret : communicato cum concivibus suis consilio, pretiosam margaritam, et singularem thesaurum, sanctissimi videlicet Martini corpus, Aurelianos usque transmittunt. Hujus latores et custodes extiterunt Hebernus Majoris-Monasterii abbas sæpe dictus cum viginti quatuor monachis suis, et duodecim canonici, qui Deo et Christi confessori Martino die ac nocte deservirent; comitatui eorum indesinenter inhærentibus duodecim castri Noviburgensis, qui cum suis servitoribus pie deservientes, eis necessaria providerent. Famæ vero postmodum præcurrentis relatu edocti, quod Dani ad Galliæ superiora processissent : cum thesauro suo ad sanctum transmeant Benedictum. Paucis vero elapsis diebus, fama pervigili rursus pronuntiante, quod jam Rollio Aurelianos advenisset : sanctarum bajuli reliquiarum Clabeianum venerunt : tempore autem permodico ibidem commorati, metu iterum invalescente, cum thesauro illo incomparabili Antisiodorum usque procedunt.

29. « Episcopus vero fama præambula præmonitus et tota civitas obviam ruunt, et tantum hospitem cum honore non indebito deducunt, et in Ecclesia beati Germani cum secus ejus feretrum Martini non imparis corpus sancti reponunt. Per merita igitur beati Martini virtutes ibidem innumeræ et miracula fiunt : cæci siquidem visum, claudi gressum, febricitantes sanitatem, aridi sospitatem, leprosi mundationem, paralytici membrorum redintegrationem recipiunt. Fama vero, quæ nihil clam agere consuevit, per universas regiones sanitatum gratias divulgante, tanta illuc in dies infirmantium multitudo confluebat, ut ex numeri innumera æstimatione regio cuilibet exercitui assimilata videretur. Et quia civitas tantæ insufficiens multitudini universos capere non poterat, per circumjacentes vicos hospitandi gratia diffundebantur. Omnibus pro voto per merita beati Martini antistitis salus optata reddebatur. In familiæ vero ejusdem pontificis usum universa infirmantium transibat oblatio.

30. « Tantus autem oblatæ pecuniæ excrevit cumulus, ut munerum quantitas excedens, Antisiodorensibus clericis invidiæ fomitem ministraret : unde cupiditatis et invidiæ stimulo perurgente, S. Martini ministros taliter alloquuntur : Quoniam tam a nostro, quam a vestro pontifice virtutes et miracula indifferenter fiunt, æquum est, ut si quid utilitatis inde provenerit, utrisque in commune partiatur. Quibus evidenti ratione satisfacientes illi, postulatæ jus communionis in hunc modum dissolvunt, dicentes : Antequam Martinus noster huc veniret, vestro hic perendinante Ger-

mano, nullorum mentio miraculorum erat : in adventu autem nostri antistitis, piis ejus id obtinentibus meritis, signorum frequentia evidens exhibetur, et ex impensæ per eum salutis respectu ejusmodi nobis beneficia proveniunt. Ut autem ex animo vestro omnis super hoc dubietatis scrupulus excludatur : leprosus hic, qui præ oculis est, in medio, si placet, præsulum sanandus inferatur ; si vero a Martini latere leprosi latus positum convaluerit, et Germani lateri ejusdem latus adjunctum in lepra perstiterit : virtutis auctori Martino miraculum adscribatur. Sin autem e converso a Martini latere leprosi pars posita non curetur, et Germano pars inhærens sanetur : ad Germani merita patefacta virtus et miraculum transferatur.

31. « Acquieverunt utrique, et prolata judicii sententia ab omnibus approbatur. In argumentum igitur agnoscendæ veritatis, in medio præsulum leprosus ponitur. Decursa igitur nocte illa in vigiliis et laudibus, mane illucescente, convenientibus utrisque partibus, medietas hominis a Martini parte posita sana et incolumis reperitur ; pars autem altera, occulto Dei judicio, sananda differtur. Ut autem per miraculum evidentius fides certior clariorque eluceret, leprosa pars iterum sananda versus Martinum vertitur, et mane facto sub oculis omnium, homo totus ex integro alteratus in salutem invenitur. Sopita igitur mutualis hæc contentio, et Martini cultoribus ex tunc et deinceps infirmantium universa cessit in pace oblatio. O admirandæ urbanitatis Germanum pontificem, qui cum tanti meriti esset, ut mortuos suscitarit : in domo sua hospiti suo tantum detulit honorem, ut in signorum exhibitione eo se videri vellet inferiorem ! » Ita plane inter vita functos pontifices, viventes autem in cælo, canonum antiquorum adhuc observantia illa viguit, ut peregrino episcopo deferat, qui recipit eum hospitio loci præsul. Subjicit his idem qui supra Oddo de ejusdem sancti Martini in suam Ecclesiam reductione, de qua suo loco dicturi sumus. Sed quæ sunt anni hujus reliqua prosequamur.

32. *Concilium generale Romanum sub Leone IV.* — Prope finem anni hujus, nempe decima quinta Novembris (ut ex Leonis papæ litteris inferius recitandis apparet) ab ipso Pontifice Leone Synodus indicta est Romæ celebranda, ad quam nonnisi die octava mensis Decembris convenisse Patres inveniuntur. Porro eadem, universalis, in ejus Actis ex litteris ejusdem Leonis papæ nominata reperitur, ad quam et quatuor legati ab impp. Lothario atque Ludovico missi sunt. De ista in primis Anastasius, qui his temporibus floruit, hæc breviter habet : « Inter hæc vero, quæ superius dicta sunt, cœpit crebro nominatus sanctissimus præsul de singulis Ecclesiarum rectoribus, videlicet episcopis, presbyteris, diaconibus, atque omni Christianorum militia curam sollicitudinemque habere præcipuam. Volens itaque, sicuti et factum est, ex priscis auctoritatibus, novam, Christo juvante, normam proponere, qualiter unusquisque eorum vitam castam et sobriam duceret, et Deo, cui semper irreprehensibiliter famulatum debemus impendere, in omnibus complacere : tunc demum sancti Spiritus gratia revelante, una cum consilio serenissimorum Lotharii et Ludovici impp. (anno siquidem imperii eorum quinto, [Ludovici videlicet], et trigesimo septimo, [Lotharii scilicet ex quo cum patre imperare cœpit], mense Decembri, die octavo, Indictione secunda) sanctam et venerandam in Ecclesia beati Petri Apostoli Synodum congregavit. In qua tam ipse Catholicus et Apostolicus vir, quamque alii cum eo sexaginta et septem episcopi resedere. Ex quibus quatuor episcopi ab imperatoribus destinati, Joseph Eporediensis, Notingus Brixiensis, Petrus Spoletinus, et alius Petrus Aretinus. Inter quos etiam Paulus diaconus sanctæ Ravennatis Ecclesiæ residens, vicem tenuit Joannis archiepiscopi sui, absque presbyteris, et diaconibus sanctæ matris Ecclesiæ ». Hæc de congregato Concilio. Quæ autem per Synodum gesta sint, idem breviter sic enarrat :

33. « Et tunc coram omnibus quadraginta et duo capitula, quæ profecto ad salutem et lucrum omnium Christianorum hominum pertinere noscuntur, per diaconos sanctæ et universalis Sedis Apostolicæ legi præcepit. Quæ etiam capitula, ut in futurum ab omnibus illibata serventur, post cætera Decreta Pontificum in sanctis canonibus jussit adscribi : quatenus omnes episcopi hujus auctoritatis exemplum ante oculos habeant, ut suos melius possint instruere et erudire subjectos.

« In hac denique post cætera Synodo Anastasius presbyter cardinalis tituli beati Marcelli ab omnibus canonice est depositus, eo quod parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, et in alienis usque hodie demoratur. Qui neque ad duo pro eo congregata Concilia venire volens, neque per Apostolicas Epistolas, neque per tres vocatus episcopos, Nicolaum videlicet, Petronacium et Joannem : ideo merito uno consensu, secundum quod de talibus, sacris continetur canonibus, cum sancta Synodus deposuit, et sacerdotali honore privavit, anno, mense, die, et Indictione superius annotata ». Hæc Anastasius summatim cuncta perstringens.

34. Extant ipsi canones numero quadraginta duo, quorum triginta septem recitati sunt ex Synodo item Romæ habita sub Eugenio papa, additis tamen ab ipso Leone nonnullis : trigesimus autem octavus ex Synodo Romæ habita sub Zacharia ; reliqui vero ipsius Leonis integri, quorum nonnullos in corpus canonum Gratianus et alii collectores redegerunt. Est vero hic recitandus ille, qui contra impedientes electionem summi Pontificis ita statutus reperitur apud Gratianum his verbis [1] :

« Si quis ex sacerdotibus, seu primatibus,

[1] Dist. LXXIX. c. 6. Si quis.

nobilibus, seu cuncto clero sanctæ Romanæ Ecclesiæ, electioni Romani Pontificis contradicere præsumpserit, sicut in Concilio Bonifacii et Stephani papæ legitur statutum, anathema sit ».

Reperiuntur autem omnes canones in pluribus antiquis Codicibus manuscriptis, ex quorum emendatiori exemplari, quod ab Antonio Augustino ex Hispania Romam missum est, hic describenda putamus duntaxat Acta illa, quæ ultimo loco posita, aliis rebus absolutis, continent damnationem ipsius Anastasii presbyteri cardinalis, memoratu digna. Hic enim ambitionis percitus œstro, incensusque libidine summi Pontificatus per imperatorem illum obtinendi, aditum sibi parans (ut exitus declaravit) deserens Urbem, convolavit ad ipsum imperatorem, ubi omnia comminiscens, illi suadet, ut manum injiciat in electionem Romani Pontificis. Ista cum non laterent Leonem papam, eum revocare in Urbem diligenti studio laboravit; sed cum omnino ille renueret, eo Pontifex adactus est, ut eum percelleret censuris Ecclesiasticis, graduque deponeret ; sed quomodo ista singula se habuerint, ex Actis accipe, quæ sequuntur :

35. *Acta in causa Anastasii presbyteri cardinalis excommunicati et depositi.* — «Theodorus notarius ac scriniarius sanctæ Romanæ Ecclesiæ legit.

« Imperantibus dominis piissimis, perpetuis Augustis, Lothario a Deo coronato, pacifico et magno imperatore, anno trigesimo septimo, sed et Hludovico a Deo coronato, ejus filio novo imperatore, anno quinto, mense Decembrio, die octava, Indictione secunda, in civitate nova, cujus vocabulum Leoniana (Leonina) est, intra Ecclesiam, ubi corpus beatissimi Petri Apostolorum principis conditum est.

« Leo episcopus servus servorum Dei, venerabilibus missis sacratissimorum imperatorum filiorum nostrorum Joseph Eporediensis Ecclesiæ antistiti, seu Petro Spoletinæ, itemque Petro Aretinæ Ecclesiæ episcopo, ac Notingo episcopo Brixiensi, universæque sanctæ Synodo hic pariter congregatæ.

« Quod bene ac pleniter nobiscum simul, fratres charissimi, scitis, nunc iterum dilectioni vestræ cognitum esse volumus, quoniam instigante ac suadente diabolo , Anastasius presbyter cardinis nostri, quem nos in titulo beati Marcelli martyris atque Pontificis ordinavimus, contra statuta Patrum propriam Ecclesiam deserens , ecce jam per quinquennii tempus in alienis parochiis, id est, Aquileiensibus, velut ovis errans, degere ac temere inhabitare præsumpsit. Quem etiam auctoritate suffulti canonica , Apostolicis litteris per tertiam et quartam vicem vocavimus. At ubi redire distulit, congregatis episcoporum Conciliis, cum eum non potuissemus videre, vel habere specialem præsentiam : communi eum decreto sancta communione privavimus. Volentes siquidem per hujus excommunicationis censuram, ad gremium sanctæ, a quo discesserat, matris Ecclesiæ personam reducere , juxta illud decimum sextum sancti magni Concilii Nicæni capitulum, in quo omnis necessitas presbyteris, a propria Ecclesia discedentibus , imponi præcipitur ac promulgatur. Sed Apostolica monita, sanctique Concilii pro nihilo ducens, erroris irretitus caligine, redire nullatenus voluit.

36. « Postmodum vero Ravennæ nobis cum piissimo invictoque domino Hludovico imperatore spirituali filio nostro degentibus, ejus clementiam exoravimus , ut eumdem presbyterum ad nos, suamque Ecclesiam reverti juberet. Quod omni alacritate nostro repromisit perficere Pontificio, diem constituens, atque denuntians, in quo eum remeare sanciret. Missos etiam majestatis suæ nobiscum reliquit , Notingum Brixiensem , et Adelgisum illustrem comitem, qui revertentem illum nostro conspectui præsentarent. Quos exspectantibus illic nobis ad diem statutum et ultra, prædictus presbyter non advenit. At iidem missi illum nobis repræsentare non posse professi sunt. Post transactum autem placitum, dum eum mandatis nostris temere renitentem conspexerimus, ita ut neque jussis Apostolicis obedire voluisset, neque sanctionis venerandi Concilii observatorem se, a quo sancta communione privatus existeret, exhibuisset, et plurimos sua læsione pestifera maculasset : quin et domini Lotharii præstantissimi imperatoris Decreto redire jubenti, pertinaciæ suæ intemperantia restitisset : ne ulterius suo exemplo Ecclesiasticus ordo confunderetur, et Christianitatis religio profanaretur : anathematis eum vinculo cum sacerdotum nostrorum consensu nodavimus. Ibi etiam præsto fuerunt idem dictus Notingus Brixiensis episcopus, et Adelgisus illustris comes, prædicti missi domni Hludovici serenissimi imperatoris.

37. « His ita peractis, Ravenna remeantes, advenimus Romam ; ipseque jam fatus presbyter cum missis imperialibus præventus (pervectus) est Clusium. Ad quem tres venerabiles episcopos nostros cum vocationis litteris destinavimus, Nicolaum videlicet, Petronacium et Joannem, monentes eum tam per se, quam per Epistolas, quas ei per eosdem mandavimus, ut die quinto decimo mensis Novembris hujus secundæ Indictionis, ad generalem Synodum absque omni dilatione, vel mora occurrere debuisset. Ille autem, ut semper ita et nunc, in sua inquietudine atque audacia perseverans, venire (ut omnes modo nobiscum cernitis) distulit atque contempsit. Nos post tantas vocationes, tantosque labores, quos una vobiscum pro eo tribuimus (tulimus) : quid aliud nunc facere, vel agere possumus, nisi ut canonum promulgationem, ut illius indisciplinatam mentem, vobiscum venerabilibus imperialibus missis, charissimis in Christo fratribus nostris, necnon cum cæteris episcopis atque presbyteris, ac Synodo residentibus, atque stantibus diaconibus, atque reliquo clero, in eum communiter inferamus, quæ de

talibus in tertio Antiocheni Concilii capitulo hæc clarius continetur?

« At omnes episcopi in sancta Synodo residentes dixerunt: Vestræ sanctitati si placet, veniant in medium venerabiles episcopi, per quos cum vestris Apostolicis litteris accersiri decrevistis. Illico surrexere, Nicolaus videlicet, Petronacius et Joannes episcopi, et coram omnibus voce clara dixerunt : Nos secundum jussionem beatissimi præsulis nostri præsentialiter verbis et litteris eum vocavimus; quarum exemplaria, en (ut cernitis) in manibus : et si vobis placet legantur. Sancta Synodus dixit: Legantur. Tunc relectæ sunt per Theodorum notarium et scriniarium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in quibus continebatur ita :

38. « Leo episcopus servus servorum Dei Anastasio excommunicato.

« Cum spiritualibus te nostris procreatum visceribus noscimus : tua deceptione quotidie ingemiscimus, qui sinu matris tuæ progressus, erroris irretitus caligine, alienis parochiis, vel regionibus immorari contra præcepta Patrum, canonumque sanctionem non dubitas. Revertere igitur, salutisque incedere summopere callem procura; te ne vana spes decipiat, caducæque adulationes subvertant, sed e terrenis mentem actibus erigere ad ea, quæ superna infinitaque permanent, inquiescibili intuitu anhela. Memento, quia salutem tuæ cupimus animæ corporisque videre. Et ne te diabolicæ insidiæ concludant, omnipotentis Dei semper clementiam exoramus. Præterea Apostolicis tibi præcipimus litteris jam quinquennii tempus huc et illuc latitando, velut anguis discurrenti, ad Concilium, quod quinto decimo congregaturi sumus die Novembris, exspectatæ futuræ secundæ hujus Indictionis, præsentare te, omni occasione deposita, procures, ut causam tuam cum venerabili cœtu sanctæ valeamus congregationis subtili ventilare intuitu, et humanius tuam conversationem tractare. Si autem neglexeris, quod præcipimus : ampliori te vinculo innodamus. Nam e multis modis te reprehendimus ac reprehensibilem judicamus, quia ad duo pro te congregata Concilia occurrere distulisti, sicut hi præsentes Nicolaus, Petronacius atque Joannes venerabiles episcopi nostri, per quos te nunc auctoritate canonica jussimus evocari, ore proprio indicabunt. Si autem constituto tempore ad prædictum Concilium venire neglexeris, sub excommunicatione et anathemate, modis omnibus, decernimus te esse mansurum.

39. « Sancta Synodus : Interea (dixit) requiratur, sæpedictus Anastasius presbyter excommunicatus, utrum venerit, an non. Requisitus, minime est inventus. Tunc sanctissimus papa imperialibus superius jam dictis missis dixit : Cur nobis, sanctoque Concilio secundum imperialem Epistolam, jam dictum non præsentatis presbyterum? Ipsi autem affirmantes dixerunt : Nos eum secundum præceptionem domini magnique imperatoris reducere, vobisque præsentare maluimus, sed minime illum invenire potuimus. Mox autem omnibus episcopis ipse insignis ac beatissimus præsul dixit : Quid vobis de his videtur? Universus episcoporum cœtus respondit : Imperialis (si vobis placet) Epistola relegatur. Et cum relecta fuisset, in ea inter cætera repertum est ita : Vestræ denique serenitatis (sanctitatis) industria cognoscat de Anastasio presbytero, cur ad vos non pervenerit, nostro satis animo displicuisse : quem nunc per clarissimos missos nostros, Joseph videlicet reverendissimum episcopum, atque dilecti filii nostri Hludovici archicapellanum, necnon et Petrum sanctæ sedis Spoletinæ venerabilem episcopum, et Adelgisum illustrem comitem nostrum præsentialiter vobis mittimus : quidquid canonice et secundum Deum super illum vestra deliberaverit sententia, nihil contradicentes. Tantum sollicite cavere, ac prudenter tractare curate, ne hoc facto divina voluntas offendatur in aliquo.

« Tunc venerabilis et præcipuus præsul omnibus residentibus episcopis et presbyteris, stantibusque diaconibus et cuncto clero dixit : O beatissimi fratres, quid vestra beatitudo de crebro dicto presbytero, qui tanta ac talia, et tam enormiter contra Patrum regulas atque statuta peregit? Mox omnes episcopi unanimiter dixere : Quid aliud arbitrari, aut proferre valemus, nisi ut sancti Patres, qui Antiocheno Concilio residentes, tertio capitulo promulgarunt, et inviolabiliter statuerunt? his verbis :

40. « Si quis presbyter parochiam propriam deserens, ad aliam properavit : deinde omnino demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, ulterius ibidem non ministret; maxime si vocanti suo episcopo, regredi ad propriam parochiam et commorari, obedire contempserit. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, a ministerio modis omnibus amoveatur; ita ut nequaquam locum restitutionis inveniat. Quam promulgationem in eum (si vobis placet) presbyterum inferimus, et propriis manibus roboramus.

« Præsul summus respondit : Placet. Tunc elevans se ipse præclarus Pontifex de Sede sua, ait: Anastasium jam nuper excommunicatum presbyterum tituli S. Marcelli, qui propriam parochiam relinquens, in aliena per multa tempora nititur immorari, a sacerdotali ministerio modis omnibus removemus, ita ut locum restitutionis nequaquam inveniat. Si quis autem contra hanc definitionem nostram quocumque tempore agere præsumpserit, aut eum restituere in sacro officio tentaverit : sit ei a sanctis Patribus et a nobis omnibus anathema.

« Post hæc omnes episcopi in eadem Synodo residentes unanimes dixerunt : Et nos sic judicamus, sicque irrefragabiliter statuimus. Et subscripsere episcopi numero sexaginta septem ». Et primo loco sic Leo papa :

41. « Leo sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ro-

manæ Ecclesiæ quartus, episcopus, in hac excommunicatione et anathemate, sive depositione Anastasii presbyteri tituli S. Marcelli a me facta, sicut superius legitur, manu propria subscripsi.

« Hlotarius imperator subscripsit.

« Paulus subdiaconus vicem gerens Joannis archiepiscopi Ravennalis.

« Joseph episcopus Eporediensis.
« Petrus Spoletanæ.
« Petrus Aretinæ.
« Notingus Brixiensis.
« Leo Balneoregis.
« Joannes Belitrensis.
« Adrianus Ferentinatæ.
« Joannes Sutriensis.
« Agatho Tudertinæ.
« Nicolaus Anagninæ.
« Petrus Gabinensis.
« Andreas Ausimanæ.
« Joannes Furconiæ.
« Dominicus Fulginensis.
« Megistus Ostiensis.
« Maio Privernatæ.
« Stephanus Narniensis.
« Rascipertus Nuceriensis.
« Rodoaldus Portuensis.
« Cancio Senensis.
« Leo Sylvæ candidæ.
« Georgius Polymarsiensis.
« Dominicus Centumcellensis.
« Alipertus Fundensis.
« Colo Reatinæ.
« Arnolphus Walvensis,
« Albinus Amerinæ.
« Benedictus Nepesinæ.
« Rodericus Castellanæ.
« Theodorus Maturanensis (Marturanensis).
« Joannes Tuscanensis.
« Tamimundus Suanensis.
« Jordanes Tarracinensis.
« Sergius Umanensis.
« Adrianus Cerensis.
« Petronacius Albanensis.
« Joannes Fanensis.
« Ragubel Pisaurensis.

« Joannes presbyter vicem tenens Benedicti episcopi Perusinensis.

« Talarius Minturnensis.
« Samuel Senogalliæ.
« Artualdus Verolanæ (Berobanæ).

« Aymo diaconus vicem gerens Anastasii episcopi Esinatæ.

« Ursus archidiaconus vicem gerens Petri episcopi Theatinens.

« Joannes Falaritanæ.
« Dominicus Galliensis.
« Andreas Calliensis.
« Bonipertus Signinæ.
« Leo Alatrinæ.
« Jordanes Castrensis.
« Joannes Forosempronial.
« Odalpertus Populoniensis.
« Constantinus Urbinat.
« Joannes Eugubinæ.
« Sergius Sabinensis.
« Andreas Aleranæ.
« Ibo Assisiensis.
« Anastasius e Tribus tabern.
« Ursus Tiburtinæ.
« Petrus Urbevetanæ.
« Tuderisius Marsensis.
« Crescentius Tribensis.

« Leo presbyter vicem agens Stephani episcopi Montefeltranæ.

« Rampertus presbyter vicem agens Jeremiæ episcopi Patriensis.

« Walderanus presbyter vicem gerens Wenderandi episcopi Asculanæ.

SUBSCRIPTIO PRESBYTERORUM.

« Romanus archipresbyter tituli S. Pudentianæ.

« Sergius presbyter tituli sancti Clementis.
« Leo S. Cæciliæ.
« Zacharias S. Chrysogoni.
« Benedictus S. Callisti.
« Leo S. Laurentii.
« Paulus S. Balbinæ.
« Leo S. Cyriaci.
« Hadrianus S. Marci.
« Georgius S. Anastasiæ.
« Romanus SS. Joannis et Pauli.
« Quirinus S. Eusebii.
« Jovinianus S. Sabinæ.
« Hadrianus S. Vitalis.
« Georgius S. Laurentii.
« Joannes S. Chrysogoni.
« Leo SS. Quatuor Coronatorum.
« Martinus S. Marcelli.
« Joannes S. Priscæ.

SUBSCRIPTIO DIACONORUM.

« Joannes archidiaconus.
« Joannes diaconus.
« Nicolaus diaconus.
« Benedictus diaconus.
« Leontius diaconus.
« Benedictus diaconus ».

Post hæc autem ista in Codice sequebantur, quæ gestarum rerum compendium historicum continent, istis verbis tunc scriptum :

42. « In hac quidem sancta ac [1] venerabili Synodo, Domini solatiante gratia, nobiliter celebrata, post universas episcoporum, sacerdotumque, vel clericorum, atque omnium Christianorum hominum pias, vel salutiferas admonitiones et exhor-

[1] De cleric. non resid. c. Ex gestis.

tationes, depositus est juste atque canonice Anastasius presbyter tituli S. Marcelli, eo quod contra auctoritatem canonicam, propriam parochiam deseruit per annos scilicet quinque, et in alienis adhuc usque hodie demoratur; et vocatus, atque excommunicatus, et ad ultimum anathematizatus, sicut de eo in hac ipsa Synodo pleniter scriptum est, ad congregata duo episcoporum Concilia [1] F. S. R. I. A. L. T. ante XXIII A. L. item, ante pervenire non voluit. Ideo tam a summo Pontifice, quam ab universis episcopis tunc in Synodo residentibus, ob suam stultam audaciam (ut prædiximus) est depositus, et sacerdotali honore privatus, anno denique, mense, die, et Indictione, ut supra». Hactenus ibi, finemque hunc accepit ipsum sub Leone papa Concilium. At vero cervicosus iste, licet anathematis confossus jaculis, tantum abfuit, ut se ad pœnitentiam salutarem humiliando demiserit, ut exspectato Leonis Pontificis obitu (qui contigit post sequentem annum) perditissimorum factione potens, insilierit in Pontificiam Sedem. Sed de his suo loco agendum erit. Modo, quæ sunt anni hujus, reliqua prosequamur.

43. *Persecutio in Hispania sub Mahomad Sarracenorum rege, in qua multi martyres, ex quibus virgines Digna, Columba et Pomposa fuerunt.* — Ad Cordubensem Ecclesiam dira persecutione agitatam, parturientemque martyres convertamus orationem. Defuncto horribili casu anno superiori (ut suo loco dictum est) Habdarraghman Sarracenorum rege persecutore, ejusque filio Mahomad successore relicto, acerbior sub novo rege persecutio excitatur, de qua ista S. Eulogius [2] : « Adepto Mahomad patris imperio, confestim in promptum odium contra nos prorumpens, ipso die, quo fascibus infulatus, solium regnaturus conscendit, Christianos omnes palatio abdicans, indignos aulæ principali ministerio promulgavit. Quos iterum post, non longo intervallo sub tributario censu præscribens, plures præmio regali privavit, qui dudum militaribus vescebantur annonis. Et quia scriptum est [3] : Secundum judicem populi, sic et ministri ejus : ipsis per idem tempus gubernacula urbis committit, qui consimili zelo controversiæ adversum Dei populum laborantes, cum ubique affligerent, everterent, et opprimerent, ut non solum vatem suum nullatenus infamari præsumerent, verum etiam terroribus compulsi abominabilem confiterentur culturam. Sic quoque mœror importabilis et persecutio truculenta undique nobis obvians, plerosque prævaricationis laqueo immergebat.

44. « Multi autem sua se sponte a Christo divertentes, adhærebant iniquis, sectamque diaboli summo colebant affectu, sicuti ille spurius et sanctorum benedictione indignus, de quo in libro secundo meminimus, egit, qui sæcularis reverentiæ pompam rebus præponens cælestibus, inauditaque libidine pro Deo officium venerans, post, bisseno mense, quo sanctos anathematizari decreverat, nosque fœdis conviciis impetierat, honore dejectus est ; gratia itaque disertitudinis linguæ Arabicæ, qua nimirum præditus erat, solus e Christianis a consulibus in officio exceptoris detentus, post aliquos menses et palatio et ministerio est abdicatus. Quod factum non leviter ferens, cum se dejectum adspiceret, privatumque tanta dignitate altius suspiraret : præstantius Deo mori, quam non vivere sæculo eligens : continuo fidem sanctæ Trinitatis spernens, cedit sectæ perversitatis, et nequaquam se Christianum vult ultra videri. Quapropter in deteriora conversus, qui nusquam simplicia meditatus fuerat, exul Christianis effectus, adunatus gentilibus, crebroque discursu illud gentilitatis delubrum, quasi unus de ministris diaboli frequenter ingreditur, expulsus de templo Domini, quod, dum adhuc fidelis existeret, sera ac pigra visitatione incoluit. Scriptum est enim [1] : Non habitabit in medio domus meæ faciens superbiam, et qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. Idem vero post negationem, in honorem pristinum restitutus, palatio reformatur, quo pedica et hamus cæteros illiciendi existens, foret aliis in prævaricationis scandalum, qui causa gloriæ temporalis sibi fuerat laqueus.

45. « Interea cum sæpius contra Dei catervam sæva principis conspiratio insolesceret, affligeretque ubique Christicolas, et nec sic omnes generali dilapsu, ut fidebat, ad ritum suum proruerent : jubet Ecclesias nuper structas diruere, et quidquid novo cultu in antiquis Basilicis splendebat, fueratque temporibus Arabum rudi formatione adjectum, elidere. Qua occasione satrapæ tenebrarum inde capta, etiam ea templorum culmina subruunt, quæ a tempore pacis, studio et industria Patrum erecta, pæne trecentorum a diebus conditionis suæ numerum excedebant annorum.

« Et quia undique dibellionum (rebellionum) insurgentia bella magnam ei molestiam inferebant : nam libere in cunctis Hispaniæ urbibus, quas vigore potestatis et egregii potentia intellectus, largoque munere præmiorum pater suus acquirendo domaverat, et obsederat ; hic privilegium dominandi gerebat : præsertim cum et ex aliquibus locis cæsum et fugatum exercitum suum cernens ubique imminui, ubique se gemeret in deteriora converti : idcirco contra nos diu meditatum in futurum differebat perditionis interitum, tardoque ac pigro impetu Ecclesiarum operabatur ruinas : nam nullos, credo, Christianorum, nisi ista difficultatis obstarent repagula, secum pateretur morari. Quinimo, ut jam alibi præmissum est, si commodam regnandi haberet licentiam, Judæos etiam a se repelli compelleret, quo solius gentis suæ comitatu vallatus, his præesse

[1] Ita vet. Cod. — [2] Eulog. Mem. sanct. l. III. c. 1. 2. 3. 4. — [3] Eccli. X.

[1] Psal. C.

solummodo mereretur, cum quibus inextricabilia æterni barathri hæreret tormenta, nec alterius diversitate religionis unitas damnabilis culturæ scinderetur. Ex qua, Deo vocante, et per splendentia fidei sanctæ mysteria compungente, plures admodum recedentes, et pietati adhærentes, mortemque specie (spe) firmiori propter Christum excipientes, idem ingemiscebat; præter eos, qui nimia carnis impediti formidine, ardua cordis contritione Christo regi sub chlamyde adhuc militant.

46. « Cumque Ecclesiam Dei flammis invidiæ inurendo, interno cogitamine corrosus tabesceret, et suorum pacem affectaret, hæc et hujusmodi contra nos exercere disponeret : in nullo tamen divinam dispensationem humana procacitas prævalet immutare; quæ eum cunctis odibilem, universis exosum, omnibusque exsecrabilem reddens, etiam domestico (et ut ferunt) pellicum suarum odio et maledicto impetitur. Verum (ut scriptum est [1]) rex justus erigit terram; vir autem avarus destruit eam : hic idem inauditis cupiditatum facibus ardens, militum annonas demutilat, tribunorum coarctat donaria, lunaremque præmiorum discursum imminuit. Et cum sibi vilia admodum, et pæne exigua a viciniorîbus locis reddi vectigalia cerneret, quia videlicet, si culpa vulgi is ad sceptrum (Deo dispensante) admotus est : tamen ejus meritorum improbitate urbes ac nationes in stimulum recalcitrationis inductæ, non ad integrum tributis provinciarum eum perfrui patiuntur : ideo in nos arma districtionis convertens, et ut lutum platearum dominii planctu contribulat, quorumdam Christianorum ejus optioni favente nequitia (si tamen Christiani, et non magis operarii iniquitatis appellandi sint) qui ut privilegium chirographa exigendi obtineant, sortem Domini, fideliumque conventum suo vadimonio, vel crimine a rege mercantes, importabili census onere colla aggravant miserorum, quotidie plebem Domini pessimantes (pessumdantes); illa proculdubio plectendi in futurum sententia, quæ talium condemnans excessus, ait [2] : Et qui pessimant plebem tuam, inveniant perditionem. Quibus utique secundum Veritatis edictum [3] : Felicius erat gravatis molarum pondere collibus (collis) profundo mergi, quam tanto pusillanimes perturbari scandalo, aut tantam vim gregi parvo inferre, cui Patri dare regnum complacuit. In quorum conspectu Deus non est, et a quorum intuitu judicia Dei sublata sunt. Semper invidi, semper iniqui, ubique malitiosi, in alterutrum iracundi, in aliorum eversione pacifici, in confœderationibus infidi, in conspirationibus conciti, in circumventione versuti, in apparatu noxietatis aptissimi : pro se invicem disparati, ad perdendum cæteros adunati, ad decipiendum excitati, ad miserendum pigri : in incessu tumidi, in assertione superbi, in promissione dubii, in datione avari, in largitione parci, in acceptione avidi, id promittentes, quod dari nequeat, id conferentes, quo frui non liceat. Qui non dormiunt, nisi male fecerint, et consurgere ad iniquitatem festinant : qui lætantur, cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis : et cum se Christianos esse pronuntient, Christum quotidie in membris ejus crucifigunt, Judæ proditoris documenta sectantes, qui præceptorem venaliter distrahendo, pecunia crucifigens, sibi quidem laqueum perditionis effodit, mundo autem libertatem debitam contulit. Hi vero se eidem incorporantes, cum redemptos ejus crudeli accusatione affligunt et (quod non sine gravi cordis mei vulnere profero) quos tueri debuerant, quia sumus invicem membra Christi, eum (proh dolor) negare compellunt.

47. « His interea imminentibus malis, et ejusmodi ærumnis Ecclesia vapulante, ferunt ob hoc regem ingenti crapulatum lætitia, ampliora fidelibus scandala irrogaturum se promittere, et ut alibi taxatum est, dira incursatione molestiaque contriturum, si commodum regnandi successum diutius obtineret; adeo ut plerique procerum olim decedentium martyrum subsannantes constantiam nobis referrent : Quo nunc abiit illa vestrorum virtus agonistarum? quo aufugit magnanimitas? qua absorpta temeritas delitescit? ubi se enervata fortitudo abduxit? qui dudum concitis gressibus certatim ad expugnandum dogmatisten nostrum occurrentes, debita ultione perempti sunt, nunc adsint, nunc veniant, modo properent, si divinitus inspirati illud in veritate conservent certamen.

48. « Dum ergo in nos [1] hujuscemodi irrisionibus insultarent, et hoc deludio nostram pæne consummatam cladibus fatigarent miseriam : adolescens quidam Fandila, ephebus, adspectu decorus, honestate vitæ probabilis, sanctus et timoratus presbyter, inter has cædes, sævaque discrimina, ostium aditumque primus exercendi martyrium sub hujus tyranni privilegio patefecit. Hic itaque ex urbe Accitana progenitus, Cordubam discendi gratia veniens, totam pæne pubertatem ibidem sub pædagogi traditione peragens, confestim ut adolescentiam adiit, monastica oblectatus conversatione, illico monachis se Deo jugiter militaturus admiscuit, qui aliquibus locis peragratis ac demutatis, in quibus ardens devota mens requiescere non poterat, ultimo se in Tabanense cœnobium contulit. Ibi aliquandiu sub regulari disciplina, vel regimine abbatis Martini demorans, perfectius in timore Domini claruit. Et quoniam summæ humilitatis magnæque obedientiæ erat, idcirco gratia sanctitatis, qua cælitus refulgebat, diu implorantibus ac rogantibus monachis cœnobii sancti Salvatoris, quod haud procul a civitate Cordubæ in parte Septentrionis ad radicem Mellaris pinnaculi situm est, ad officium sacerdotale præelectus invite et (ut ita dixerim) violenter, instantia, vel præjudicio abbatis sui, sanctum ministerium suscipit; et ni-

[1] Prov. XXIX. — [2] Eccli. XXXVI. — [3] Matth. XVIII.

[1] Eulog. Mem. sanct. l. III. c. 7.

hilominus jejuniorum, vigiliarum, orationumque solito propensius labores adaugens, ambulabat [1] de virtute in virtutem, visurus Dominum in Sion, scalis meritorum evectus. Cujus venerabilem vitam, cunctisque necessario imitabilem conversationem, cum affatim digno laudum præconio eorumdem fratrum atque sororum, quibus præerat, relatione pandatur, eo tamen magnificentius declaratur, quo florentissimam juventutem animo robustiore transgrediens, gladio martyriali non cunctatus fuerit subdere.

49. « Igitur comitante ipsum perfectione timoris Domini, cum omnia terrena despiciens, mentem cælo suspenderet, cuperetque dissolvi melius et cum Christo manere, quam rebus adhærere caducis : quodam die obfirmato vultu, judici adstans, prædicat Evangelium, impudicum exprobrat vatem, cœtumque noxiæ combinatum culturæ pædoribus (nisi resipiscens pietatis fidem apprehendat) ultricibus luiturum pœnarum incendiis protestatur. Hinc carcere trusus, et vinculis coarctatus, latronum mansionibus alligatur, principali postmodum sententia decollandus. Quod factum judex regio intimari auditui non differens, accenditur igne furoris immensi, et quodam hebetatus horrore, miratur stupidus, quæ esset illa victrix audacia, quæ tantæ gloriæ non expaverit regem, tamque sublime vanitate et superbia caput, atque ut se putabat, super omnia excellens talibus non reverentiæ ausibus propulsaret. Quamobrem eodem momento sub voce terribili episcopum (Cordubensem scilicet) comprehendi decernit; sed ipse fugæ præventus remedio, salvatur. Nam ferunt jam tunc eum, nulla intercedente dilatione, punire decreverat. Jusserat etiam omnes Christianos generali sententia perdere, feminasque publico distractu dispergere, præter eos, qui spreta religione, ad cultum suum diverterent. Et nisi hoc edictum consultu satrapum quassaretur : qui pro eo quod nullus sapiens, nemo urbanus, nullusque procerum Christianorum hujuscemodi rem perpetrasset, idcirco non debere universos perimere asserebant, quos non præit personalis dux ad prœlium. Et hinc credo, jam funditus Christianismum nostrum, partim gladio, partim prævaricatione exstingueret. Fortissimum vero athletam gladio interficiens, patibulo ultra amnem suspendi præcepit.

50. « Quem sequens alio die Anastasius presbyter, qui ab ineunte ætate apud Basilicam sancti Aciscli Cordubensis disciplinis et litteris eruditus, usque ad plenam juventutem ibidem in diaconatus officio degens, post, monastica vita, qua dudum fuerat, spreto ministerio, oblectatus, in cenibus egerat, demum sacerdotio applicatur. Concito gressu palatium petens, adstat consulibus, hostemque fidei veridicis assertionum stimulis feriens, gladio confestim abscissus, suspenditur.

« Cum quo et Felix monachus ex oppido Complutensi progenitus, natione Getulus, et quadam occasione in Asturias devolutus, ubi et fidem Catholicam et religionem monasticam didicit, eadem die, hac professione descissus afficitur.

« Cumque dies illa maximum cursus sui explens metabulum, jam pæne in horam nonam divergeret, virgo quædam adolescentula merito et nomine Digna, ex collegio venerabilis Elisabeth, cujus rationem liber secundus edisserit, Deo revelante et confortante, ad palmam processit. Paulo namque ante martyrium suum assistere sibi per somnium videt puellam habitu et specie percomptam angelico, rosas ac lilia manu gestantem. Quam cum de nomine, causaque sui exploraret adventus : Ego sum, inquit, Agatha olim propter Christum diris attrita suppliciis, et nunc veni partem tibi purpurei muneris hujus conferre : Accipe libens donarium, et viriliter age in Domino : nam reliquias rosarum et liliorum, quas in manibus servo, post te ex hoc loco datura sum migraturis. Tali denique virgo sacratissima visu ac munere illustrata, cum e dextera colloquentis rosam susciperet, auris admixta cælestibus, ab oculis intuentis elevabatur. Hæc autem puella, cum pro summa humilitate atque obedientia inter convirginales ultimam se judicaret, essetque incomparabili apparatu obsecundatrix, nunquam tamen appellari se Dignam patiebatur, dicebatque cum lacrymis: Nolite me Dignam vocare, sed magis Indignam, quia cujus meriti sum, etiam nomine debeo insigniri.

51. « Et cum a die revelationis suæ amore compuncta martyrii, tacito cogitamine, quibus ad id posset indiciis aspirare, sæpius ruminare cœpisset : fit affatim lætior horum instructa martyrio, quo quasi his præcedentibus, hæc firmiori gressu succederet ad coronam. Ideoque apertis silenter cœnobii claustris, cum jam beatos pendere compperisset martyres ; concito gradu judicem petens, cur fratres suos, præcones justitiæ trucidaverit, assertione intrepida percontatur. An quia, inquit, Dei cultores existimus, sanctamque fideliter colimus Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unum et verum Deum fatentes, et omne, quod ab hac credulitate dissentit, non solum negamus, verum etiam detestamur, maledicimus, et confundimus, idcirco confodimur? Hæc et his similia sancto et immaculato ore disserente puella ; nihil cunctatus arbiter lictoribus decollandam committit, qui mox delicatis inferunt jugulum collis. Nec mora, consternatis corruens membris equuleo deorsum versa suspenditur, cæterisque trans flumen adsciscitur. Hoc namque ordine hi tres vocati, Anastasius scilicet presbyter, Felix monachus, et Digna virgo beata eodem die dispariter ceciderunt, decimo octavo kal. Julii, Æra octingentesima nonagesima prima ». Qua præsens Christi annus signatur. Pergit Eulogius [1] :

[1] Psal. LXXXIII.

[1] Eulog. Mem. sanct. l. III. c. 9. 10.

52. « Denique hos sequens Benildis femina ætate jam provecta, et, ut ferunt, non mediocriter timorata, sub professione cæterorum occubuit decimo septimo kalend. Julii, Æra qua supra. Quorum cadavera post aliquot dies ingenti concremata incendio, ad ultimum fluvii projectu dispersa sunt». His enarratis, S. Eulogius de S. Columba virgine Cordubensi et martyre prolixiorem subnectit historiam, cujus ubi originem et in monasterio educationem, exactamque monasticæ vitæ observantiam, qua sibi ad martyrium viam aperuit, enarravit, (quæ brevitatis causa prætérimus) memoria digna de martyrio consummato subjicit ista :

« Hinc jam ardentius in amore Christi succensa, concitis ad eum gressibus, cui fideliter servierat, anhelans pervenire, quibusdam etiam revelationibus ad id frequenter impulsa, quodam die, irrupto latibulo, reseratis tacite foribus, in forum digrediens, licet incognita viarum urbis existeret, provido tamen exploratu, quo judex moraretur, addiscit. Ibi cum pervenisset, ejusque adstaret obtutibus, dat professionem Catholicæ fidei, profert Evangelicam veritatem, iniquum dogma retundit, auctoremque magni esse sceleris talia præsumentem annuntians; ipsum denuo arbitrum, quare se talibus sacrilegiis combinaret, blandis admodum verbis hortatur. Cujus speciem, verbaque miratus, illico eam in palatium ducens, satrapum concilio repræsentat. Ibi adhuc profitetur, prædicat, admonet omnes, suæ potius debere saluti consulere, quam vanis insistere deceptionibus, quibus eam transvertere conabantur. Dicebat etiam: Non talem habet Christus sponsam, quæ immutari de pristina compactione arrharum ejus prævaleat. Nam quis ditior illo est, ut vos me copiis rerum credatis illicere? Quis pulchrior eo est, cujus speciei forma præ filiis hominum claret, ut vos me nuptu terreno arbitremini oblectandam ? Quis cultus, vel secta Evangelicæ fidei veritate sanctior est? quæ per totum orbem Apostolorum vocibus promulgata, æternæ spei credentibus præmium repromittens, omne prophetismum, quod ab illa dissentit, anathema esse in veritate non dubium est. Quamobrem, relicta vanitate, verum Evangelii ducem requirite, quo melius filii lucis, quam genimina tenebrarum, mortisque soboles appellemini. Ille etenim dixit [1] : Qui sequitur me, non ambulat in tenebris; et : Omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum.

53. « Igitur cum fortissimam virginis constantiam consules universi adverterent, et neque immutari posse talibus imbutam oraculis cernerent, neque hortatum assertionis ejus ferre valerent : continuo ante fores palatii eam trucidari præcipiunt. Quam cum summa reverentia foro constituentes, non se prius decollari permisit, quam præmio lictorem virgo sacratissima honoraret. Sicque pronior cervicem inclinans, in lapsu juguli delicatum corpus sternitur. Nec mora, ut erat lineis indutum cadaver, sportæ immissum, alveo projici principes mandaverunt (nec sicut cætera occisorum cadavera, aut pro foribus neglexerunt, aut equuleo suspenderunt) decimo quinto kal. Octobris, Æra octingentesima nonagesima prima. Quod post sextum diem illæsum et integrum quorumdam solertia monachorum, divinitus nobis allatum est, dignoque officio in Basilica S. Eulaliæ virginis et martyris, quæ in vico Fragellas constituta est, honorabilem meruit sepulturam.

« Cæterum tu, sacratissima virgo, quæ utiliter Ecclesiam Catholicam, et vivens conversationis exemplo, et moriens celso meritorum instituis patrocinio, esto memor cultoris tui, erue me laqueis mundi, abstrahe perturbationibus sæculi, et confer post mortem requiem Paradisi, per Dominum nostrum Jesum Christum, etc. » Quæ autem post biduum coronata pariter martyrio fuit Pomposa virgo, ab eodem Eulogio plurimum celebratur, cujusque vitæ institutio, atque felix exitus ita enarratur :

54. « Igitur [1] cum ad multorum notitiam ipso die rumor consummati martyrii prædictæ virginis pervenisset, et non solum totam civitatem, verum etiam viciniora loca inserperet, virgo quædam venerabilis, nomine Pomposa ex cœnobio S. Salvatoris, quod ad radicem Pinnæ Mellariæ constitutum est, quo dudum se cum parentibus, fratribus, et cognatis Christo militatura contulerat, ex quo antea beatissimus Fandila ejusdem loci sacerdos olim descenderat, mox ut illud martyrium a dicentibus comperit, alio die cita occurrit.

« Hæc namque virgo beata parentum et propinquorum sanctam conversationem, quam gerebant in Corduba (ex qua erant progeniti) cernens, confestim avida mente tali se voto assignans, cum his simul mundum spernit, labentia deserit, integritatem promittit, mansuraque perenniter toto nititur conatu appetere. Quapropter parentes ejus distracto patrimonio, præfatum cœnobium construentes eo in loco, qui ex eo quia ab antiquitus congestos in illa celsiori rupe apum industria favos, qui usque hodie permanent, majores nostri viderunt, Pinna Mellaria vocatus est. Ibidem autem se ad exercitium vitæ monasticæ collocantes, tradunt beatam hanc virginem inter illum suorum conventum pulchriorem gratia sanctitatis floruisse, et quæ ultimum per ætatem gradum tenebat, fit cæteris excellentiori culmine innocentiæ ac simplicitatis merito sublimata. Tantoque in Scripturarum meditatione fortissima permanebat, ut si fieri posset, non diebus, non noctibus a lectione vacaret, nisi quarumdam ingruentium tempestatum impediretur procellis. Si quid forte ad suam exaggeratum sentiret injuriam ; illa quæ macte humilitatis gratia prominebat, cuncta patienti animo sustinebat. Instabat vigiliis, jejuniis et ora-

[1] Joan. VIII.

[1] Eulog. Mem. sanct. l. III. c. 11.

tionibus crebrius incubabat, quibus, favente Domino, inviolabiliter votum posset conservare promissum. Plura sunt, quæ de ejus sanctitate, referente nobis famulo Christi Felice monacho, ejusdem cœnobii abbate, cognovimus, quæ obtentu evitandi fastidium relinquentes, ad illud, quod eam sine dubio cælo præmisit, quam propere festinamus.

55. « Cum enim summæ sanctimoniæ studium gereret, serviretque Deo fideliter : mox ut beatæ Columbæ martyrium comperit, illico interius igne conflagrata martyrii, fit admodum lætior tali nuntio recreata; et quibus ad id posset pertingere passibus, tacito et singulari cogitamine ruminat. Et o miram vocationem Domini, et supernæ dispositionis aditum patefactum, quo nullus prædestinatus martyrio, martyrii gloria defraudatur, quo nemo cœtui sanctorum adscriptus, humana potest illaqueatione teneri. Ferunt namque, quod multo satis ante hoc tempus hæc virgo ad martyrium convolasset, nisi quibusdam suorum impediretur repagulis, qui eam causa sævientium persecutionum, alta servabant custodia. Sed quid in se potest habere custodiæ conditio miserabilis, quando, sicut scriptum est[1] : Nisi Dominus custodierit, in vanum vigilant qui humaniter se quippiam custodire arbitrantur.

« Etenim ipsa superveniente nocte, consummata in Dei laudibus nocturna vigilia, unus e fratribus suis, cæteris quiescendi gratia regredientibus ad cubile, quasi divinitus moneretur, et certe non sine providentia Domini, arrepta clave, portam monasterii inconsuetus aperuit, minimoque tantummodo clavo superposito retrusit (reclusit). Ad quam illa silenter accedens, et clam ostium reserans, vadit per tenebras noctis cælesti lumine illustrata, totumque illud iter vasta horridum solitudine ante lucis crepusculum transiens, clarescente mane, urbem ingreditur, seseque obtutibus judicis præsentari non differt. Ad quem sanctæ fidei rationem proponens, vatemque impudicum simplici exhortatione confundens, confestim ille gladio trucidandam decernit : sicque ante fores palatii constituta, exempto capite consternatur, decimo tertio kal. Octobris, Æra octingentesima nonagesima prima. Cujus cadaver in flumen projicientes, quorumdam mercenariorum studio in quadam fovea, congesto desuper multo pulvere tumulatur. Ex quo iterum, Christo favente, post dies pæne viginti industria quorumdam monachorum inde abstractum, ad prædictum beatæ virginis Eulaliæ sanctuarium reportantes, digno ibidem sacerdotum et religiosorum ministerio ad pedes S. Columbæ humatum est. Quod nihilominus divina credimus dispensatione peractum, ut quæ se in vita sua tanta charitate dilexerant, morte etiam ac sepultura indivisæ manerent, regnante Domino nostro Jesu Christo in sæcula sæculorum ».

[1] Psal. CXXVI.

Hactenus Eulogius de hujus anni martyribus Cordubæ coronatis. Atque præsentis anni rerum gestarum finis.

56. *Fabula de femina papa penitus explosa.* — Quod autem, secundum[1] Apostolum, non sapientibus tantum, sed etiam insipientibus debitores sumus, illis tenemur veritatem elucidare, quam cupiunt ; istis mendacia confutare, quæ fovent; in hos autem ubique locorum clamitat Sapientia[2] : « Usquequo imprudentes odibunt scientiam ? » cum licet toto cælo videant, manu contrectent, adhuc tamen fateri veritatem detrectent, ut de illis jure sit dictum[3] : « Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas, feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus ». De novatoribus dico, sed nec de omnibus; sunt siquidem ex iis, qui cum errent, percupidi tamen sint veritatis investigandæ, et recto rationis ductu ad ipsam anhelantes pervenire laborant. De quibus non desperandum, sed omni studio succurrendum. Sed quorsum hæc modo ? audi. Hoc ipso anno ab auctore, qui post ducentos et triginta annos vixit ac scripsit Marianus Scotus, ponitur primo falsissime obitus Leonis papæ, stultissime vero ei subrogata mulier asseritur, Joanna nomine, quæ sederit annos duos, menses quinque, et dies quatuor. Quoniam autem nullus penitus ante eum inventus est auctor, qui de ejusmodi portento meminerit, quod sui deformitate universum orbem ad spectaculum provocasset, et ad detestationem impulisset : hoc majus portentum videri potest, tale monstrum ducentorum et triginta annorum curriculo potuisse latere, ignorari, atque penitus sepultum jacuisse silentio, quam quod tale quid aliquando esse potuerit.

57. Quod vero nonnisi ab hoc auctore (quod non esset ejus rei assertor antiquior) qui postea eadem conscripsere, deduxisse originem potuerunt : hic primo de ipso, quo tempore vixerit, paucis agendum. Natus (ut ipse testatur) anno Christi millesimo vicesimo octavo, sæculum reliquit anno quinquagesimo tertio post millesimum, quinquagesimo nono autem Fuldæ includitur usque ad decennium, postea Moguntiæ eodem vitæ genere perseverans, usque ad obitum inclusus permansit : testatur ipse hæc omnia. Pervenisse vero usque ad annum millesimum octogesimum sextum, quo obiit, Dodichindus abbas, qui ad ejus Chronicon appendicem addidit, constanter affirmat. Erant ea ipsa tempora, quibus Marianus scribebat, cum Henricus III imp. (ut ipse narrat) schismate cum suis ab Ecclesia Catholica desciverat ; cum et promulgato a Gregorio papa septimo adversus clericos concubinarios Decreto, complures ex illis (ut ait delegerint expelli potius ab Ecclesia, quam concubinas expellere. Hæc adeo diligenti studio de certitudine temporis oportuit ipso quæstionis ingressu testata relinquere, quod nulla sit vis potentior ad

[1] Rom I. — [2] Prov. I. — [3] Prov. XXVII.

redarguendos errores et falsitates ipsa temporis ratione.

58. Quamobrem his considerandum adjungimus, quod quando ista scribebat Marianus, jam de femina ordinata in sede Constantinopolitana patriarcha fama ferretur. Testatur id quidem sua [1] Epistola Leo nonus Romanus Pontifex, scribens ad Michaelem patriarcham Constantinopolitanum, atque Leonem Acridanum, Romanam Ecclesiam maledictis proscindentes, ubi adversus eos hæc inter alia : « Absit autem, ut velimus credere, quod publica fama non dubitat asserere, Constantinopolitanæ Ecclesiæ contigisse, ut eunuchos contra primum sancti Nicæni Concilii capitulum passim promovendo, feminam in sede pontificum suorum sublimasset aliquando. Hoc tam abominabile scelus, detestabileque facinus, etsi enormitas ipsius, vel horror, fraternaque benevolentia non permittit nos credere : considerata tamen incuria vestra erga sanctorum censuram canonum, quia eunuchos et aliqua ex parte corporis imminutos non solum ad clericatum, sed Pontificatum etiam indifferenter ac solemniter adhuc promovetis, fieri potuisse pensamus ». Hæc Leo, scribens ista (ut in Epistola ipse testatur) annos post mille et fere viginti a passione Christi, a Nativitate vero millesimo quinquagesimo tertio inchoato, eodem ipso anno, quo Marianus Scotus primus scriptor fabulæ (ut diximus testificatione ipsius) sæculum reliquit, et quinquagesimo sexto ex Scotia in Germaniam veniens, Coloniæ (ut tradit ipse) factus est monachus. Quo tempore (ut audisti ex Leonis Epistola) publica fama percrebuit, feminam in sede Pontificum sublimatam aliquando Constantinopoli. Porro ea, quæ ita erant fama vulgata de Ecclesia Constantinopolitana, conversa in Romanam Ecclesiam a schismaticis eam odio prosequentibus et calumniis proscindentibus, atque ita, ut accepit ipse eam fabulam Marianus, eodem tempore scripserit, quis non intelligat?

59. « Quod autem », inquit idem, qui supra Leo, « Constantinopolitanæ Ecclesiæ contigisse, ut eunuchos passim promoverent, de Ignatio atque Photio ambo eunuchis primum contigit, postea de Polyeucto ». Sed et quod subjicit, feminam in sede Pontificum Constantinopoli sublimatam aliquando : fortasse id fama vulgatum, quod Michael imperator, licet per ludum, unum e cinædis suis fecerit Constantinopolitanum patriarcham, qui cum aliis cinædis episcopis pariter nominatis obiret sacra, aliaque exerceret pontificia munera; sacris, ex more, vestimentis utens. Qui quidem ludus haud semel, ut comœdia, est repræsentatus in scena, sed ad multum temporis spatium perduravit : quo etiam ipsam delusit imperatricem, ut narrat Curopalates, nosque anno sequenti dicemus. Accidere fortasse potuit, ut quo Michael abuteretur ut femina, et species illa feminea appareret induta pontificalibus ornamentis, spargeretur in vulgus, feminam creatam esse Pontificem, ut sic fama illa de femina creata episcopo Constantinopoli, aliquam saltem speciem habuerit veritalis. Quæ igitur eo tempore facta esse probantur, per transennam velut, lucem aliquam inferunt, qua veri amans prudensque lector possit propinquam inspicere veritatem. Audisti de tempore, quo scripsit Marianus : modo audi ex ipso totidem verbis, quæ de his eodem hoc anno scripserit :

60. « Anno (inquit) octingentesimo quinquagesimo tertio Leo papa obiit kalend. Augusti. Huic successit Joanna mulier annis duobus, mensibus quinque, diebus quatuor ». Hæc in Codice impresso, Heroldi opera, qui mala fide locum hunc cum aliis multis corrupit : nam in scripto Codice, ex quo prodiit prima editio, ita legitur : « Joannes, qui ut asseritur, fuit mulier ». Sed utcumque legatur, nullam ex quavis lectione commentum fidem acquirit. Post Marianum autem elapsis triginta ferme annis, Sigebertus et ipse schismaticus, in sua Chronographia eamdem describens fabulam, nulla aliqua firma utitur testificatione, sed incerta fama tantum ferri quod scribit, asserit. Post hæc factum est, ut plures alii eadem suis ipsorum, quas scripserunt, historiis intexuerint, aliique alia addiderint, ut mendacia vires sumerent, adeoque ut pii etiam viri res majorum prosecuti, quæ de his invenerint, absque delectu descripserint. Sic plane accidit, ut in aliis pluribus fabula fidem sibi conciliaverit; vel apud imperitos, quorum in crimine inscitia sit, et nimia simplicitas arguatur; vel apud pravos, qui ut muscæ quærant ulcus, ex quo sanie satiarentur, inventoque semel, antea cædi, quam inde divelli patiantur.

61. Felix historiæ cursus, si absque obice fabularum, sincera tantum ferri veritate daretur, quæ ubi semel, ut zizania inter triticum seminata, fixis radicibus, tritici mentita specie, altiori culmo consurgunt, sicut triticum messoris æqua falce metantur, et cum frumento in horrea recondantur, et mixta tritico, tritici jam nomine decorata, atque æquo pretio, eademque mensura cum tritico venundentur; ita fabularum abolito nomine, receptæ semel transeant in historiam, ut opus sit magno cribrario, qui magno labore a veris falsa, et fabulas segreget ab historiis, non desunt de his exempla. Nam fabula de collapso Romæ pacis templo tempore Christi ortus, quod nondum fuerat ædificatum, semel asserta, multiplicium haud vulgarium fuit scriptorum auctoritate firmata. De anima Trajani precibus S. Gregorii ab inferis revocata, commentum semel creditum etiam disertissimos habuit assertores, imo etiam defensores. Nonne hactenus fabula illa, ut historia lecta est de Cyriaco papa, Roma Coloniam comitante S. Ursulam cum virginibus undecim millibus ; cum tamen nec per somnium quidem ejus nominis Pontifex sederit in Sede Petri? De septem Dormientibus somno tentis annos prope ducentos quid dicam, tam a Græcis in

[1] Leo IX. Ep. I. c. 23.

Oriente, quam a Latinis in Occidente historiam lectam atque receptam? De Sylvestro papa secundo, quod per magiam Pontificatum adeptus fuerit, atque dilaceratus in obitu a diabolo? De obitu Hadriani, per muscam illato, quid addam? De fabularum officina Turpini: quot jam ex eis in historiam transierunt, et fidem sibi plenissimam conciliarunt? Taceo de plurimis aliis, quæ vel a nobis superioribus tomis sunt confutatæ, vel erunt inferius confutandæ.

62. Modo versemur in ista, quæ quidem inanitate, vel levitate, sicut et falsitate alias omnes superat, in qua quidem refellenda haud diutius detinebimur. Siquidem viri doctissimi, verique amantissimi ante me summa cum laude in his versati præripuere labores, et inter alios novissime Papyrius Maso in Galliis, vir quidem præstans ingenio et pietate, in volumine suo, quod scripsit de urbis episcopis, ut ventus fumum, evanescere totam in auras fabulam fecit. Sed præ cæteris commendandus, qui magno pietatis zelo succensus, veritatis singulari amore flagrans, exæstuansque ejus elucidandæ immenso mentis ardore, locupletius ista pertractans, singula quæque curiosius pervestigans, nihil indiscussum relinquens, fama nobilis Florimundus de Remundo, regius consiliarius in Parlamento Burdegalensi, vir cum primis illustris ac pius, et doctrina insignis, cujus lucubrationes de antichristo adversus novatores magnopere celebrantur, commentarium edidit eodem argumento, cujus est inscriptio: « Error popularis de Joanna pseudo-pontifice, dicta papissa », quo sic confecit monstrum istud, scriptorum levitate formatum, et novatorum industria phaleratum, ut eos pudeat, quæ scripserint, vel somniasse: nam post talem editam scriptionem inventus est nullus inter omnes novatores rubore effusos, ac mente confusos, qui refractario stylo, ipsorum more, sit ausus eam firma solidaque veritate constantem appetere. Quam nos, sicut opportunam, ita dignam æstimaremus, quæ hic nostris Annalibus intexeretur, ut opus Phrygium, elegantissime elaboratum, nisi prolixitas impediret. Est præ manibus liber, quem sicut gallico, ita cuperem latino sermone conscriptum nostratibus edi. Pro instituto autem, ut rem quam breviter potest fieri pertractemus, in eo in primis nostra versetur oratio, ut quam apertissime demonstretur omnino falsa esse inanis fabula, ineptumque commentum omni penitus vacuum veritate, imo etiam (quod majus est, magisque mirandum) omni penitus verisimilitudine destitutum, ut procul absit vel persuaderi posse, quod nec fingi aliqua ratione possit.

63. Sed in ipso limine controversiæ rideas inane studium pugnacium novatorum aerem verberantium, dum anxio et infatigabili animo eam fabulam suadere conantur, ut ex eo continuatam hactenus successionem Romanorum Pontificum jam esse succisam et interruptam ostendant. Sed frustra. Quid enim? Fingamus esse, quod nunquam fuit, eam electam esse feminam in Pontificem. Numquid Pontifex illa fuerit? Nemo adeo imprudens et vecors erit, qui affirmet, resistentibus legibus omnibus, potuisse feminam, revera, quorumvis suffragiis accedentibus, esse Pontificem Maximum, imo nec minoris ordinis clericatu initiatam. Qua ratione qui primus ejus fabulæ scriptor extitit Marianus, eam minime inter Romanos Pontifices numeravit, dum qui ante Leonem quartum vixit, Sergium numerat centesimum primum, Leonem successorem centesimum secundum, Benedictum, illa absque numeri nota prætermissa, legitimum Leonis successorem centesimum tertium ponit, et sic deinceps reliquos suo ordine subjicit. Qua certissima ratione nihil præterea ex ea ter miseri novatores, qui veram asserunt fabulam, lucri capiunt, nisi ut dici possit, duobus illis annis et mensibus, Sedem Pontificiam legitimo vacuam fuisse pastore, non tamen ob eam causam successionem a Christo per Petrum in posteros continuatam fuisse succisam: nam et alias accidit, ut majori etiam temporis spatio Sedes Pontificia, dilata per discordias eligentium electione, vacarit, nec tamen successionem desiisse, quis unquam ausus est dicere, quod nec dici potuit, sed tantum esse dilatam, nullo vero modo sublatam. Vides igitur omne penitus evanescere, quod ex re inani inane captant lucrum vanissimi novatores.

64. Sed quod polliciti sumus, totam illam narrationem de femina papa non solum fabulam falsam omnino esse, imo nec extitisse, atque non veritate tantum, sed verisimilitudine etiam omni carere, apertissime demonstrare, rem ipsam summatim potius attingentes, quam fusiore sermone (quod jam dignissime, sicut et locupletissime factum diximus) pertractantes, falsam ipsam esse in primis arguimus ex certa temporis ratione. Quomodo Marianus Scotus primus auctor fabulæ (cum ipso enim tanquam cum duce, qui reliquos antecedit, agendum est, ut eo mendacii convicto, reliqui simul victi cedant) quomodo, inquam, hoc anno ingressum ponit feminæ post Leonis obitum, si adhuc Leo ipse vivebat, qui et vitam adhuc ad duos annos etiam propagavit? Cuinam de his magis credendum, quam Anastasio Bibliothecario, qui hoc vivebat tempore, atque præsens omnibus, ut testatur, ea ipsa scribebat, Leonemque Pontificem annos octo, menses tres, et dies quinque sedisse tradit? Quo etiam teste, fabula de femina eidem substituta falsissima redarguitur, dum ab ipso, Leoni non ipsa, sed Benedictus statim ponitur substitutus Pontifex post dies sex. Anastasio ista videnti, atque testanti, nullus unquam contradixit ejus sæculi scriptor, nec sequentis auctor aliquis, neque ejus, quod post secutum est tertium sæculum, usque ad Marianum primum auctorem confictæ fabellæ.

65. Rursum vero silentium ipsum tanti temporis, de re tanta, tot emergentibus tantum nefas

declamandi occasionibus, plusquam mille dixeris juratos testes, ad certam exploratamque fidem faciendam de fabulæ vanitate et falsitate. Certe quidem tam amici, facinus horrendum detestando, querendo, dolendo, quam hostes, improperando, detrahendo, subsannando centies proclamassent. Etenim quomodo id exprobrare præteriissent Romanæ hostes Ecclesiæ, qui præcesserunt, qui si vel fingere potuissent, quod nec componi posse cognoscerent, magno sane pretio redemissent, ut quavis captata et arrepta occasione Romanæ Ecclesiæ notam inurerent. Photiusne pseudoepiscopus, Romanorum Pontificum implacabilis hostis, quorum Decretis paulo post (ut suo loco dicemus) sede fuit expulsus, tacuisset istud immane scelus, qui longe leviora in Romanam Ecclesiam objicit? Quique inter alia sede censeretur indignus, quod esset eunuchus: tacuisset dicere ipse, quod etiam femina thronum Romanæ Ecclesiæ conscendisset? Sed et Michael, qui hoc tempore Orientale moderabatur imperium, et ejusdem Photii stimulis in eamdem Romanam Ecclesiam concitatus, omne genus conviciorum in eam contumeliosus valde conjecit: tacuissetne, modestiæ causa adeo probrosa objicere, et portentosa cantare? Quod de Photio diximus et Michaele, qui hoc vivebant tempore, et sub Nicolao Pontifice, qui post Benedictum hujus Leonis successorem, Romanam administrare cœpit Ecclesiam, de reliquis schismaticis patriarchis, et de aliis ab Ecclesia Romana divisis schismate imperatoribus æque dicendum et sæpius iterandum est. Qui cum plurimi fuerint, et infensissimi Romanæ Ecclesiæ perduelles, et in eam jugiter, instar grandinis spicula maledictionum intorserint: quomodo nullus unquam eorum in præsentem usque diem adeo pudendum scelus objecit, cum præsertim iidem Romanorum Pontificum acerbissimis (ut par erat agere cum obstinatis animo) reprehensionibus exagitati fuissent?

66. Sed ut ad Leonem nonum, de quo supra plura sunt dicta et recitata, redeamus: quomodo in hostes ea de femina evecta in patriarcham, ipse objicere ausus esset, si majori infamia atque turpiori dedecore id fuisset in Romana Ecclesia perpetratum? Qua fronte potuisset in eos adeo acriter invehi, quod esset de femina apud eos creata Pontifice, fama perlatum: si verum fuisset, feminam in Apostolicum thronum acceptam, atque in eodem puerum peperisse? At certe si vel levissimus rumusculus per calumniam de his sparsus esset, utique is ab eo fuisset antea diluendus, quam ut fama perlatum facinus ejusdem generis objecisset. Prætermittimus numerare numerosam multitudinem post Leonem schismaticorum Orientalium episcoporum, qui cum adversus Romanam Ecclesiam non Epistolas tantum, sed libros etiam conscripserint, quæcunque, licet minima, animo hostili venantes, et per calumniam effingentes, ac mentientes, nunquam tale quidpiam (etiam cum apud Latinos id jactari cœpisset, et magis magisque scriptis ipsorum pervulgatum fuisset) in eamdem Romanam Ecclesiam vel scriptis, vel verbis objicere ausi sunt. De historicis vero Græcorum, qui ab hoc tempore vixerunt, nec unus quidem repertus est, qui utcumque quavis occasione ejus probrosi facti meminerit, quamvis ex eis non defuerint plures in Romanam Ecclesiam parum æqui, utpote ab ea schismate scissi, qui nequaquam ipsi modestiæ causa pepercerint, sed quavis occasione eam semper calumniose perstrinxerint. Quamvis enim apud unum duntaxat Græcorum historicorum novissimum [1], Laonicum Chalcocondylam latinum redditum ejusmodi fabula reperitur esse descripta, non tamen ab auctore ipso positam scias, sed ab impostore Clausero interprete fraudulenter appositam, ut ostendit evidenter, qui imposturam egregie detegit Florimundus. Quamvis et si ipse auctor Laonicus ista a Latinis quibusdam accepta scripsisset, haud magnifaciendus esset recentissimus scriptor, qui vixit anno millesimo quadringentesimo sexagesimo.

67. Sed ad Latinos, qui post multa sæcula de eadem fabula scripserunt, convertamus orationem. Quis crederet, quod eorumdem assertionibus, quibus fabulam adstruunt, magis ea destruatur et arguatur falsitatis? Ita quidem secundum Davidicum illud [2]: « Mentita est iniquitas sibi ». Prætermittimus hic de singulis agere, singulosque refellere: præstitit enim id egregie Florimundus, quem majori otio lector consulat: nobis satis ex ipsis ostendere fabulæ assertoribus simul omnibus, in omnibus detegi atque convinci ejusmodi mendacium, et refelli commentum. Cum enim sanctus Evangelista [3] Judæos vult redarguere falsitatis: ex testimoniorum inconvenientia id demonstrat, cum dicit: « Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum: et convenientia testimonia non erant ».

Nos eadem via regia gradientes, brevi compendio perstringemus, quam absurde fabulæ assertores inter se varia diversaque scribentes, alter alterum destruat, et magis confutet, quam defendat: ut plane rursum Deus in fabricatores tanti mendacii, illud ipsum, quod olim videatur esse locutus [4]: « Venite descendamus, et confundamus linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui ». Ita plane in his factum invenies: nam audi in primis quanta inter eos confusio in confictæ feminæ nomine. Alii enim ipsam Joannam, nominatam antea Agnetem dixere, quæ ab alio reperitur appellata Gilberta; rursum vero ab alio Isabella, ab alio autem Margarita; Tuttam insuper aliquis, aliquis vero Dorotheam nominavit, præterquam quod alii Germanam, alii dixere Anglicanam. Rursus quanta diversitas in nomine, quod continxerunt Pontificis, vel leviter crediderunt pa-

[1] Laon. Chalc. de reb. Turc. l. VI. — [2] Psal. XXVI. — [3] Marc. XIV. — [4] Genes. XI.

pissæ Joannæ? nam alii eam vocant Joannem septimum, alii octavum, alii vero nonum, cum tamen fuerint iidem legitimi Ecclesiæ Romanæ Pontifices, Joannes septimus, octavus, et nonus. Ita laborant miserrimi novatores, ut inveniant locum, in quo imaginarium monstrum collocent, quod nullum tempus admittit, quantumlibet diversis temporibus, auctores diversi ponere sint frustra conati, dum alii hoc anno octingentesimo quinquagesimo tertio, alii anno sequenti, alii anno octingentesimo quinquagesimo septimo, octavo alii, quidam nongentesimo quarto, præter eos, qui ponunt eam post Martinum primum anno Redemptoris sexcentesimo quinquagesimo tertio. Alii post Joannem quintum, anno Christi sexcentesimo octogesimo sexto. Sed unde, qui post Marianum primum auctorem ista scripsere, ab eo recedentes, ista sibi tam diversa finxere? Nullus citatur auctor, vel scriptus Codex anonymus a quopiam nominatur, ut aliquo saltem, licet mentito colore, quod non verum, facerent verisimile.

68. Sed et in sedis tempore quanta inter eos diversitas et repugnantia? dum alii eam sedisse tradunt anno uno et mense uno et diebus quatuor, alii annis duobus, totidemque mensibus et diebus quatuor, alii duobus annis cum dimidio; duobus tantum annis alii, alii vero quatuor tantum mensibus. Sed quanta insuper diversitas in ejusdem fabulæ narratione? Qui singulorum recenset de ea verba doctissimus Florimundus, nec unum quidem reperiri demonstrat, qui consentiat alteri; imo omnes inter seipsos dissentire, contradicere sibi invicem, ut nulla penitus historia sit, de nomine, loco, tempore, et rebus, quæ narrantur, adeo mendax, adeo inconstans et varia, diversa, et omni penitus verisimilitudine carens. Doctas fabulas, aliquis forte vel animo levis, vel scientia imperitus, deceptus accipiet; prudens autem, vel doctus, secus: hinc tibi Petrus Apostolus[1]: « Non enim doctas fabulas secuti, etc. » Indoctas autem, omni ex parte mendaces, insulsas, ineptas, vanas, varias, frivolas, sibi contradicentes, se invicem dissolventes, nulla etiam verisimilitudine subsistentes, vel saltem mentito veritatis fuco nitentes quis accipiet? Sunt plane deterioris generis istæ illis, quas S. Apostolus Paulus scribens ad Timotheum, cavendas admonuit, dicens[2]: « Ineptas autem et aniles fabulas devita ». Nam vanæ tantum illæ atque leves; istæ vero subdolæ etiam et virulentæ, calumniosæ et contumeliosæ, leviter fusæ, levius creditæ, mendaciter dictæ, perfide assertæ, procaciter defensæ, obstinate retentæ a novatoribus illis, de quibus vaticinatus S. Apostolus ait[3]: « A veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur ».

69. Quod autem primus præcipuusque fabulæ hujus auctor Marianus Scotus eam hoc ipso anno (ut vidimus) accidisse testetur: ut de omnibus germana veritas habeatur, ad scriptores hujus ipsius sæculi, istiusmet temporis, horumque ipsorum annorum convertamus orationem, qui scriptis suis eadem tempora illustrarunt: ut non a longe petitis auctoribus, sed ab ipsis, qui viderunt et interfuerunt, successionem veram sinceramque, absque obice certam exploratamque habeas Romanorum Pontificum, et nullus alicui veritatis cupido dubitandi locus supersit. Post Anastasium, cujus testificatio satis superque sufficiens esse posset, auctoris integræ famæ et certæ scientiæ, qui his omnibus præsens fuit, suffragantur ejusdem temporis plures diversorum scriptorum Epistolæ, quæ præ cæteris scriptionum antiquarum generibus, majorem (ut alias diximus) vindicent sibi fidem, ut quæ tempora illa absque nubilo privati studii, ut res se haberent, sincero candore ob oculos ponant. Inter quos, qui hoc vixit tempore, et Romam venit his Leonis papæ temporibus, Lupus abbas Ferrariensis, natione Gallus, sub diœcesi Senonensi, de quo sæpe superius, scribens Epistolam[1] ad Benedictum papam, quam suo loco reddituri sumus, vocat eum successorem Leonis, ac plane nullum inter Leonem et Benedictum intercessisse Pontificem, satis evidenter ostendit: idemque cum suis Epistolis diversis in locis deploret sui temporis Ecclesiæ miserum statum, certe si quod tam nefandum scelus accidisset, dicere minime omisisset, sed implacabili luctu vir zelo plenus planxisset.

70. Nicolaus papa, qui post annos quinque Benedicto successit successori Leonis, in duabus[2] suis Epistolis ad Michaelem imp. conscriptis, tertio repetit proximos prædecessores suos Romanos Pontifices, Leonem et Benedictum, nullo alio medio inter eos nominato. Nec est, quod quis dicere possit, ipsum non numerasse Joannam feminam, quod legitimus Pontifex non fuisset. Nam cum ipse de Ignatio agens patriarcha Constantinopolitano, numeret ejus sedis annos duodecim[3] usque ad violentam ejus depositionem factam sui Pontificatus tempore, plane declarat, nullum alium intercessisse Pontificem inter Leonem et Benedictum: alioquin si in medio sedisset femina annis duobus et mensibus quinque, totidem anni adjungendi essent sedi ipsius Ignatii. Sed et extat cusa Epistola Nicolai papæ Romani edita numero quadragesima sexta ad episcopos, qui convenere ad Suessionense Concilium in causa Hincmari Rhemensis episcopi, in qua pariter qui immediate successerit Leoni, ponitur et asseritur absque controversia Benedictus, ut de his dubitandi nullus penitus locus remaneat. Insuper habentur et Acta Tullensis Synodi paulo post celebratæ, de qua dicendum inferius: in quibus pariter absque aliquo interstitio vel intercalatione mox post Leonem subrogatus æque ponitur Benedictus, ut his non acquiescere, omnino insanire sit. Præterea si ea fabula vera fuisset, ut Romæ hoc tempore sederit femina, cui in electione ipse

[1] 2. Pet. I. — [2] 1. Tim. IV. — [3] 2. Tim. IV.

[1] Lup. Ep. CIII. — [2] Nicol. Ep. VIII. IX. — [3] Nicol. Ep. I. et V.

Nicolaus tunc cardinalis suffragium oportuerit contulisse : qua fronte Photium redarguere potuisset (quod sæpissime facit) eo nomine, quod cum esset laicus, ordinari se episcopum passus esset, cum et imperatorem ipsum pariter ea de causa acerrima reprehensione perstringat, quod id agere præsumpsisset? Ista quidem declamat quindecim Epistolis Nicolaus, tanquam quindecim fortissimis invectivis.

71. Quis ista considerans et manu tangens locum aliquem vel per somnium fabulæ dabit? Clarum plane est, luceque multiplici diversorum scriptorum perspicue satis præsens sæculum fulgens, ut non solum res maximi momenti non potuerint latuisse, sed minimæ etiam perenni inveniantur memoria consignatæ. Nam præter Græcos atque Latinos historicos, plurimæ Epistolæ Photii, Nicolai, et Joannis octavi Romanorum Pont., Lupi et Hincmari, et aliorum, necnon diversorum Acta Conciliorum tempora ista reddunt revera luce meridiana splendentia : ut nihil sit, quod res tanta potuerit aliqua caligine obscuritatis obvolvi, ut quod in orbis theatro in ipsa Urbe fuerit, tanquam in scena ludicrum, repræsentatum facinus mirandum et insuetum, non ab omnibus cognitum fuerit et declamatum. Quæ autem occasio intercessisse potuerit, ut de Joanne octavo ista scripta fuerint, et a nonnullis credita, suo loco ad finem ejus Pontificatus dicturi sumus.

Hoc eodem anno moritur Aymo episcopus Halberstatensis scientia clarus, cujus adhuc extant complura scriptorum monumenta ab aliis dinumerata.

Anno periodi Græco-Romanæ 6346. — Anno Æræ Hispan. 891. — Anno Hegiræ 239, inchoato die 12 Junii, Fer. 2. — Jesu Christi 853. — Leonis IV papæ 7. — Lotharii imp. 34 et 14. Michaelis imp. 12.

1. *Concilium Suessionense II.* — A num. 1 ad 23. Epocha Concilii Suessionensis II in ejus Præfatione his verbis exprimitur : « Anno Incarnationis Domini Dei nostri Jesu Christi DCCCLIII, anno vero regni gloriosi Caroli filii Ludovici Augusti XIII, Indictione I ». Tum legitur illud celebratum esse, ipso rege Carolo præsente, in monasterio sancti Medardi, apud Suessiones, *X kalendas Maias ;* sed legendum, *VI kalendas Maias*, ut in primo canone habetur. Eidem præfuere Hincmarus Rhemensis, Venilo Senonensis et Amalricus Turonensis metropolitæ, et in eo præsertim actum de ordinationibus ab *Ebone*, postquam depositus fuit ab archiepiscopatu Rhemensi, factis. Ejus depositio confirmata, et *Hincmari* successio legitima declarata. Clerici ab eo ordinati gradibus suis dejecti, ut videre est canone primo et in Actis Synodalibus. Præterea aliquot alii canones conditi. Restitutus in sedem *Ebo Wulfadum* aliosque clericos ordinaverat ; qui sicut postea professi sunt, de excommunicatione et restitutione illius tunc non aliud scivere, nisi quod eum in Ecclesia Rhemensi ab episcopis (ut aiebat) regulariter restitutum, nullo contradicente, solemniter et pacifice sacrum officium per annum celebrare viderunt.

2. *In eo ordinati ab Ebone archiepisc. Rhemensi depositi.* — Anno DCCCXLV *Hincmarus*, post decennalem vacationem sedis Rhemensis, in Concilio Bellovacensi ordinatus est archiepiscopus Rhemensis, sed anno insequenti *Lotharius* imp. litteras a Sergio papa obtinuit pro refricando judicio de Ebonis depositione ; verum hic ab hujus negotii prosecutione abstinuit, nec ad Synodum vocatus venit. Interim *Hincmarus* Wulfadum, aliosque ab Ebone ordinatos clericos a sacris ministeriis suspendit. Causa ad Concilium Suessionense II hoc anno celebratum delata fuit, et Actione prima quæstio de Ebonis depositione ac restitutione proposita. Ostensum, ipsum pro criminibus a se confessis sese condemnasse, et XLIV episcoporum sententia hanc ejus abdicationem confirmatam fuisse. Actione IV, Hincmari electio et ordinatio tanquam canonica confirmata. Actione quinta : « Decretum est a Synodo, ut quidquid in ordinationibus Ecclesiasticis idem Ebo post damnationem suam egerat, secundum traditionem Apostolicæ Sedis, ut in Gestis Pontificum legitur, præter sacrum baptisma, quod in nomine sanctæ Trinitatis perfectum est, irritum et vacuum habeatur : et ordinati ab eo, Ecclesiasticis gradibus privati perpetuo habeantur ». Fredebertus illorum clericorum unus, dato proclamationis libello, se ac socios ordines ab Ebone suscepisse bona fide contestatus est. Hæc vera licet ac justa clericorum defensio, Hincmarus

tamen Actione vi, vii et viii decrevit cum aliis episcopis, ut dicti clerici gradibus Ecclesiasticis privati manerent; ex indulgentia tamen Synodi Caroli regis precibus annuentis, communione fruerentur, ut legitur Actione viii.

3. *Leo IV Concilium hoc renuit confirmare.* — Hujus Synodi confirmationem a Leone IV obtinere tentavit *Hincmarus*, quod tamen Pontifex renuit, præsertim quod *Wulfadus* et socii per proprias litteras camdem Sedem appellassent. Præcepit Leo, ut *Hincmarus* ad Concilium cum dictis clericis occurreret, ad quod suum ipse legatum direxerat, ad renovandum judicium vice sua : ita ut si eisdem dejectis clericis contigisset, ut in ipsa debuissent depositione persistere, et obedire renuissent, atque ad Sedem Apostolicam iterum provocassent, illis ad eam veniendi licentia minime negaretur, ne ejusdem sanctæ Sedis dissolveretur privilegium. Cum quibus præcepit, ut *Hincmarus* vel missus ab eo procurator veniret; quatenus cum fratribus suis episcopis collato negotio, et utraque parte conveniente, causa eorum a sancta Sede canonice finiretur. Verum *Leonis IV* examen ac judicium fugit *Hincmarus*, et post hujus mortem Benedicto III ejus successori obrepsit, et hujus Pontificis rescriptum fœde interpolavit ac mutilavit, ut testatur Nicolaus I, Epistola xlvi ad episcopos Synodi Suessionensis III, a quo et per obreptionem Synodi Suessionensis II confirmationem etiam obtinuit *Hincmarus*, ut liquet ex ejusdem Pontificis Epistola anno dccclxiii, num. 74 a Baronio recitata. Verum renovata per *Wulfadum* et socios ad Sedem Apostolicam appellatione, Nicolaus I Acta ejusdem Concilii Suessionensis II examinavit et rescidit, ac *Wulfadum* et socios in pristinos gradus restituendos jussit, ut suo loco videbimus. Hæc summarie ad dicendorum suis locis intelligentiam.

4. *Epocha prioris irruptionis Normannorum in urbem Nannetensem.* — Ad num. 23 et seq. Baronius duas irruptiones Normannorum in urbem Nannetensem in unam confudit. Prior an. dccclxiii contigit, ut annalista Bertinianus his verbis docet: « Piratæ Nordmannorum urbem Nannetum aggressi, interfectis episcopo et multis clericorum atque laicorum, sexusque promiscui, deprædata civitate , inferioris Aquitaniæ partes depopulari adoriuntur. Ad postremum insulam quamdam ingressi, convectis a continenti navibus hyemare velut perpetuis sedibus statuerunt ». Idem habent auctor Chronici Fontanellensis Duchesniani , et quidam alii chronographi ad eum Christi annum. Sed totum negotium accurate describitur in Fragmento ex Andegavensi monasterio sancti Sergii a Duchesnio tom. ii publicato : « Mense Junio (anni sc. dccclxiii antea ibidem memorati) Normannorum ferox natio numerosa classe advecti, Ligerim fluvium, qui inter novam Britanniam et ultimos Aquitaniæ fines in occiduum mergitur Oceanum, ingrediuntur. Demum dato classibus zephyro, ad urbem Nanneticam, ab impiissimo Lamberto (qui a Carolo rege defecerat) crebro exploratore præcognitam, celeri carbasorum volatu, pariter remorum impulsu contendunt. Quam mox navibus egressi undique vallant, et sine mora nullo propugnatore capiunt, vastant, diripiunt. Alii quippe scalis murum subeunt; alii oppilatum olim aditum offendentes infringunt et penetrant. Porro civitatis episcopus vocabulo Guihardus, vir innocens et omni pietate repletus, clerus omnis cum monachis, qui ex vicino cœnobio, cujus vocabulum est Antrum, quod antefati amnis ictifero gurgite undique cingitur, ad urbem copiosum Ecclesiæ thesaurum habentes confugerant; cumque reliqua vulgi multitudine, quos vel metus hostis incluserat, vel Præcursoris quæ inerat nativitas, non solum e vicinis regionibus et vicis, sed etiam ex procul positis urbibus attraxerat, cernentes intra mœnia hostem, certatim cuncti ad templum Apostolorum Petri et Pauli, quod in urbe nobilius et pulchrius erat, utpote ignari certaminis concurrerunt, obseratisque ostiis ædis, solum, quod supererat cælitus auxilium, anxie flagitabant », inquit auctor anonymus, qui sequentibus verbis se eo tempore vixisse testatur.

5. *Hæc epocha magis explicata.* — Hæc de verbo ad verbum refert Argentræus lib. 2 Hist. Brit. et ex eo Baronius, apud quem quæ sequuntur legenda ; sunt enim ejusdem anonymi, non vero Argentræi, ideoque et indubitatæ fidei. Cum vero clades illa Nannetensis die vicesima quarta mensis Junii anni dccclxiii nativitati sancti Joannis Baptistæ sacra patrata sit, *sanctus Gohardus* episcopus Nannetensis eo die occisus, die xxv ejusdem mensis colitur. Ejus Vita in *Armorica sancta* legenda. Loquitur etiam de eodem exterminio *Letaldus* monachus Miciacensis, qui sub finem sæculi x florere cœpit, in libro Miraculorum sancti Maximini abbatis monasterii Miciacensis prope urbem Aureliam constructi, qui recitatur Sæc. i Benedict. pag. 598.

6. *Urbs Nannetensis iterum a Normannis devastata.* — Nunc venio ad secundam irruptionem, quam a priori non distinguit Baronius; quæ tamen decennio post, currenti nempe anno contigit. In Chronico de Gestis Normannorum in Francia ab anno Christi dcccxxxii usque ad annum dcccxcvi perducto ad annum dccclxiii, prius exterminium Nannetense narratur ; et deinde ad annum dcccliii legitur : « Normanni mense Julio, relicta Sequana, Ligerim adeuntes, Nannetim urbem, et monasterium sancti Florentii, ac vicina loca populantur. Deinde a Nannetibus superiora petentes, VI idus Novembris urbem Turonicam adeunt, atque incendunt, cum Ecclesia sancti Martini et cæteris adjacentibus locis. Sed quia evidenti certitudine hoc præscitum fuerat, corpus beati Martini, ad Cormaricum monasterium ejus Ecclesiæ, et inde ad civitatem Aurelianorum transportatum est. Quod iste de verbo ad verbum ex annalista Bertiniano transcripsit ». Regino, cujus verba describit Baronius,

utramque Normannorum invasionem confundit, et episcopum Nannetensem hoc anno in vigilia Paschæ a Normannis occisum dicit; sed sacrilegium illud in prima invasione et die nativitatis sancti Joannis Baptistæ, non vero in vigilia Paschatis, commissum fuerat. Denique annalista Metensis utramque etiam confundit ad annum DCCCLIII, et postquam ipsissima verba Reginonis retulit, subdit: « Tunc primum Nortmannorum classis (ut aiunt) Ligeris littora attigit » ; cum tamen anno DCCCXLIII Normanni Ligerim ingressi ad urbem Nannetensem venerint, ut mox ex auctore synchrono narravimus.

7. *Turones et aliæ civitates a Normannis direptæ incensæque.* — In Chronico Aquitanico, quod ab aliquibus vocatur fragmentum Chronici Lemovicensis, ad hunc annum habetur : « Lucionum mense Maio a Nortmannis exuritur, et mense Junio sancti Florentii monasterium, et Namnetis civitas, Turonis quoque exuruntur ». Certum itaque tam Nannetas, quam Turonas, præsenti anno devastatas fuisse. Letaldus laudatus in libro Miraculorum sancti Maximini abbatis Miciacensis n. 18 de clade Turonensi, anno tamen non expresso, hæc scribit : « Iterum navibus conscensis Turonis pervadunt (nempe Normanni), perque alveum Ligeris ad monasterium patris Maximini perveniunt : quod vacuum hominibus reperientes quæque occurrentia diripiunt, et ad ultimum admoto igne a parte Australi Ecclesiam comburere conantur. Sed servante eo, qui non dormit, neque dormitat, qui custodit Israel, nequicquam diu laborantes, et omni effectu malitiæ carentes confusione adoperti discedunt. Hactenus porro intueri datur, quanta vigilantia pater Maximinus hunc servaverit locum, quem a die suæ conditionis etiam tempore Barbarico ignibus nunquam permiserit violari. Nam ea tempestate vix aliquod cœnobium totius Neustriæ et magna ex parte Aquitaniæ manus impiorum evasit, cum et S. Martini et B. patris Benedicti monasteria ab eis conflagrata sint ».

8. *Corpus S. Martini anno superiori Autisiodorum translatum.* — A num. 25 ad 32. Translatio corporis *sancti Martini* episcopi Turonensis ad urbem Autisiodorensem Normannis debacchantibus facta, a Baronio cæterisque omnibus hoc Christi anno, quo Turonensis civitas a Normannis incensa, male affigitur; ea enim anno anteriori peracta, cum sanctus Odo abbas Cluniacensis in tractatu *de Reversione B. Martini Turonensis a Burgundia*, testetur sacrum corpus, *anno* DCCCLXXXVII, *a transvectione trigesimo sexto*, Turonos iterum translatum fuisse, ut eo Christi anno videbimus, et errorem, qui irrepsit in numeros, emendabimus. Odo itaque postquam urbem Turonensem ab Hastingo Normannorum duce obsessam divi Martini meritis liberatam fuisse, quod anno DCCCXXXVIII contigit, affirmavit : « Elapsis, inquit, post Hastini (legendum, Hastingi) incendia tribus lustris, successit ejusdem genus (legendum, gentis) et simili sorte a finibus suis exulans. Rollo vir armis strenuus, sed circa Christianæ professionis homines inhumanus, etc. Ille Ecclesias in favillam redigens, non minimas hominum strages dedit. Cenomannis postmodum obsessa (anno sc. DCCCLII) exercitus sui procuratores Turonum usque transmisit, etc. Dei autem providente clementia, tanta Kari et Ligeris excrevit inundantia, ut sui unione pelagus unum efficerent, et a civitatis accessu non minima sui altitudine cuneos hostiles arcerent. Verum Majus-Monasterium, quod non longe a Turonis erat, funditus eversum, CXX monachos, bis binos minus, ibidem gladio percusserunt, etc. Recedentibus Danis, postquam civibus, tumore fluviali represso, libera recurrendi reddita est facultas : auditum Majoris-Monasterii infortunium et eversio, etc. Sex vero mensibus emensis (ab everso nempe Majori-Monasterio uno milliari a Turonibus dissito) comperto canonici (anno nempe DCCCLII), quod Rollo, Cenomannis capta (id est, si caperetur) Turonum captum ire disponeret, communicato cum civibus suis consilio, pretiosam margaritam, et singularem thesaurum sanctissimi videlicet corpus Martini Aurelianis usque transmittunt », tandemque *Autisiodorum*, oppidum in Burgundia situm, ubi per annos XXXVI et usque ad annum DCCCLXXXVII conservatum fuit.

9. *Ex hac epocha pendet annus prioris obsidionis Turonensis.* — *Odo* mentionem non facit combustionis urbis Turonensis præsenti postea anno factæ, sed narrato Majoris-Monasterii incendio, loquitur de delatione corporis sancti Martini per varia oppida, de ejus Autisiodori depositione et post annos XXXVI in urbem Turonensem revectione. *Odonem* aliter ac a nobis præstitum interpretandum non esse demonstrat annalista Bertinianus, cujus verba auctor Chronici de Gestis Normannorum transcripsit et mox num. 6 recitavimus. Porro corporis sancti Martini *Autisiodorum* translatione suo anno reddita, manifestum est, Normannos anno DCCCXXXVIII Turonos obsidione cinxisse, urbemque divi Martini opera eorum manus evasisse; cujus obsidionis annus hactenus ignoratus fuerat.

10. *Errores duo in hac historia corrigendi.* — Corrigendus hic autem error *Odonis*, quando ait, *Rollonem* ducem fuisse expeditionis anno superiori a Normannis susceptæ, et auctorem eversionis Majoris-Monasterii. Certum est enim *Rollonem* ante annum DCCCLXXVI in Galliam non venisse, annoque DCDXII *Gislam* Caroli Simplicis filiam, cujus dos Neustria fuit, in conjugium accepisse, et fidei Christianæ eodem tempore nomen dedisse. Et tamen *Odo* secundum errorem priori adjiciens asserit, *Rollonem* fidei restitutum fuisse, quando Turonenses Autisiodorum profecti sunt ad corpus sancti sui patroni postulandum. Natus est *Odo* anno circiter DCCCLXXX, annoque DCDXXVII sancto Bernoni abbati Cluniacensi successit. Jam abbas, libellum illum *de Reversione B. Martini a Bur-*

gundia composuit, ut patet ex litteris Fulconis Boni Andegavorum comitis ad Odonem abbatem, et ejusdem ad Fulconem responso, quæ eidem libello præmittuntur. Ex quibus liquet, eamdem historiam primitus editam fuisse ab alio scriptore, et *in quibusdam veteribus schedulis* repertam, quæ quia *impolito* exarata *sermone* erat, petiit Fulco ab Odone, ut eam in suo *dictamene* explanaret. Quare Mabillonius, qui Sæc. IV Benedict. part. 2 de ista sancti Martini translatione agit, et posteriorem illum Odonis lapsum observat, translationem sancti Martini ad urbem Autisiodorensem, ad præsentem Christi annum perperam revocat, ut rationes mox a nobis in medium allatæ evincunt.

11. *Urbes Turonensis et Nannetensis secunda vice eodem anno afflictæ.* — Ex his liquet, auctorem Chronici Turonensis, qui vixit anno MCCXXV, et cujus Chronicon refert Duchesnius in scriptoribus antiquis Hist. Normannorum, audiendum non esse, et quæcumque de invasione urbis Turonensis a Normannis facta habet, exscripsisse ex Odone eo tempore, quo opus ejus aliquibus in locis jam a librariis depravatum fuerat, ut ejus Chronicon legenti patebit : præterquam quod irruptiones Normannorum, quæ variis temporibus contigere, simul insulse permiscet. Quare ad difficultates, quæ in Tractatu Odonis occurrunt elucidandas, nihil hic chronographus conferre potest. Scribit V. G. anno primo Lotharii Aug. *Hastingum* ad urbem Turonensem venisse, et eam obsidione cinxisse, ac *Nannetem* civitatem *in sabbato Paschæ* aggressum esse : anno Lotharii XVI Danos *Parisios* combussisse, et Turoniam rediisse, indeque *Hastingum* in Italiam rediisse : *elapsis post Hastingui incendia tribus lustris*, Rollonem cum Danis in Festo S. Joannis Nannetum venisse, et urbis episcopum trucidasse. Denique anno imperii Caroli Crassi VII, Christi scilicet DCCCLXXXV, Autisiodorenses reliquias sancti Martini Turonensibus reddidisse ; quæ omnia a veritate aliena, ut ex dictis dicendisque evidentissimum fiet. Liquet denique priorem infestationem urbis Turonensis pertinere ad an. DCCCXXXVIII, uti jam diximus anno DCCCXLV, cum *Odo* diserte asserat, urbem incensam fuisse, *elapsis post Hastini incendia tribus lustris*, et auctor Chronici Turonensis eadem verba retineat. Porro secundam hanc irruptionem hoc anno factam esse, testis est etiam Audradus Modicus in libro Revelationum præsenti anno scripto , cujus excerpta refert Duchesnius tom. II, pag. 390 : « Eodem anno, inquit, Nortmanni per Ligerim alveum ascendentes, monasterium sancti Martini Turonense, et Basilicam ejus toto orbe venerabilem, nullo obstante, mense IX incendunt, etc. » mense scilicet Novembri, qui a Martio nonus est. Adrevaldus in libello de Miraculis sancti Benedicti Sæc. II Benedict. pag. 369 recitato, cap. 33, Namneti, Pictavorum et Turonum devastatione narrata, subdit : « Populata omni circumquaque regione , haud longe post superiora Ligeris amnis navibus expetentes, Aurelianis perveniunt : captamque urbem auro distrahunt, Agio tunc temporis præfatæ urbis præsulatum gerente : sicque ad tempus recedentes, secundo adventu prædictam civitatem combustione dissipant , matre duntaxat Ecclesia, quæ in honore sanctæ Crucis jubente Constantino Augusto a B. præsule Evurtio sacrata erat , studio bonorum hominum remanente »; quod certo scire potuit Adrevaldus, qui monachus erat monasterii Floriacensis in diœcesi Aurelianensi siti, quique Caroli Calvi principatu vixit. Agius anno DCCCXLIII præsulatum Aurelianensem suscepit, Jonæque successit; Evurtius vero usque ad annum CCCXC, quo San-Marthani mortem ejus collocant, pervenire non potuit, cum juxta Adrevaldum imperante Constantino M. floruerit quod obiter dictum sit.

12. *Synodus Romana.* — A num. 32 ad 43. Holstenius in Collectione Romana, Concilium *Romanum* sub Leone IV a LXVII episcopis habitum, et canones XLII disciplinam Ecclesiasticam spectantes in eo editos promulgavit, et Labbeus eosdem in tomum VIII Concil. inseruit. In Præfatione dicitur illud habitum, « anno Pontificatus sanctissimi ac coangelici et universalis quarti papæ Leonis septimo, atque invictissimorum dominorum nostrorum Hlotarii ac Hludovici impp. anno quoque imperii eorum quinto et trigesimo septimo, mense Decembri die VIII, Indict. II », quæ verba postea iterantur in Actis depositionis Anastasii presbyteri Tit. B. Marcelli, de quibus mox. Quare hoc Concilium mense Decembri hujus anni congregatum, annusque ille XXXVII Lotharii ab anno DCCCXVII, quintus vero Ludovici Aug. b anno DCCCXLIX deducuntur. Baronius quidem anno DCCCXLIV n. 11, annum illum V *Ludovici imp.* ab anno DCCCXLVIII repetendum censuit, ideoque autumavit, *Ludovicum* eo anno post diem VIII mensis Decemb. imperatorem appellatum. Sed cum anno DCCCLVI mense Maio septimum imperii annum Ludovicus adhuc numeraret, ut anno DCCCXLIX monstravimus, ad illud ante annum DCCCXLIX evectus non est, et illatio Baronii subsistere non potest. Notabile est quod in ea Synodo legitur, Leonem nempe IV super valvas argenteas scribi jussisse Anastasium damnatum fuisse « anno Pontificatus sanctissimi ac coangelici et universalis IV papæ Leonis septimo, atque invictissimorum Hlotharii ac Hludovici imperatorum anno imperii quadragesimo secundo, mense Decembri die VIII, Indictione II ». Annus enim Lotharii XXXVII cum anno Ludovici V conjunctus reddit annum XLII imperii eorum. Sic anno DCCCL, num. 5, retulimus subscriptionem Placiti ab eodem Ludovico imp. dati, ubi imperii ejus annus exprimitur formula vix alibi usurpata, quod utrumque observandum esse duximus. Porro ex canonibus XLII in hac Synodo Romana promulgatis, triginta et octo in Synodo Romana ab Eugenio II indicta editi fuerant, quos Leo IV nonnullis additionibus auxit, et quatuor alios condidit.

13. *In ea Anastasius presbyter Tit. S. Marcelli*

depositus. — In hac Synodo Romana *Anastasius* Tituli S. Marcelli presbyter cardinalis, ab omnibus canonice depositus est, eo quod parochiam suam *per annos quinque* contra canonum instituta deseruisset, et in alienis toto illo tempore moratus fuisset. Cardinales tunc ad residentiam obligabantur, ut ex Actis hujus Concilii colligitur, et non parva jam tunc eorum dignitas erat; cum tres episcopi Anastasium cardinalem ad Synodum canonice evocaturi missi fuerint. De isto Anastasio anno DCCCLXVIII rursus sermo erit. Præterea notabis, hoc Concilium celebratum esse « anno Pontificatus sanctissimi ac coangelici et universalis quarti papæ Leonis septimo », et paulatim usum inductum, ut in Actis publicis anni Pontificatus Pontificum Rom. notarentur.

14. *Marianus Scotus auctor non est fabulæ de Joanna papissa.* — Ad num. 57 et seqq. Cum fabula de *Joanna papissa*, quæ alias a Sedis Romanæ hostibus libentissime audiebatur, hodie ab iis qui etiam majori impetu in eam feruntur, vix defendatur, et jam monstrum illud confixum fuerit, hic tantum de primo ejus auctore et de *sella stercoraria* ab Heterodoxis adeo decantata, aliquid annotabo. Figmentum de Joanna papissa inter annum MCCLXXVIII, quo Martinus Polonus obiit, et annum MCCCXLII, quo *Ptolemæus de Luca*, ordinis Prædicatorum adhuc vivebat, procusum. Is enim Historiam suam Ecclesiasticam, quæ adhuc inedita est, post annum millesimum trecentesimum duodecimum promulgavit, et lib. 16, cap. 8, de Leone IV, cui fabulatores Joannam papissam substituere, hæc scribit : « Omnes quos legi, præter Martinum (Polonum nempe) tradunt, post Leonem IV fuisse Benedictum III. Martinus autem Polonus ponit Joannem Anglicum VIII ». Quare Ptolemæi Lucensis ætate hæc fabula recens conficta fuerat, et Martino Polono attribuebatur, licet immerito, ut statim monstrabimus. Baronius quidem num. 57 et seqq. autumavit, Marianum Scotum fuisse primum auctorem aut scriptorem hujus commenti. Verum Leo Allatius in *Confutatione fabulæ de Joanna papissa, ex monumentis græcis*, num. 3 jam demonstravit, in sinceris Mariani Scoti Codicibus hanc fabulam non fuisse exaratam, testari scriptorem non ignobilem, qui Metropolim Alberti Krantzii Notis illustravit, ad lib. 2, pag. 100, editionis Coloniensis anno MDLXXIV curatæ, sed notam illam typographos Francofordienses erasisse; Mariani Scoti Codices Mss. aliquos antiquissimos, qui adhuc extant, nihil de Joanna papissa habere, sicuti nec Codices Mss. Sigeberti Gemblacensis abbatis, quod præcipue constat ex authographo cœnobii Gemblacensis, quod a Miræo editum est. Ea quidem fabula legitur in Speculo historiali Vincentii Bellovacensis lib. 25, cap. 36, qui medio sæculo XIII vixit, sed cum in Codicibus eo vivente exaratis ea non habeatur, et testimonium Ptolemæi Lucensis sit omni exceptione majus, non dubium, quin in Historiam Martini infarta fuerit, postquam e vivis excessit, et ante Ptolemæi Lucensis obitum. Anno MDCLV Lucas Wadingus in Hibernia natus, et egregiis suis libris omnibus notus ostendit mihi veterem Codicem Ms. Mariani Scoti, ac exemplar quod ex eo describi jusserat, ut illud typis mandare posset, tum quod in titulo Marianus, non *Scotus*, sed *Hibernicus* vocatur, tum quod in lib. 3, nulla Joannæ papissæ mentio habetur. Sed morte paulo post superveniente, consilium illud ad effectum non perductum ; non sine tamen litterarum detrimento ; cum in fine laudati manuscripti extent variæ Epistolæ *de Ratione Paschatis*, quas percurrere cogitaveram, ut viderem, an Petavius in Appendice ad tomum II de Doct. Temp. aliquam ex id genus Epistolis prætermiserit. Præterea initio ejusdem Codicis Ms. habetur parvum Chronicon consulare ad imperium Gallieni spectans. Exemplar istius Codicis servatur nunc Romæ in conventu sancti Isidori, sed autographum ad Bibliothecam Vaticanam, aut ad aliquam aliam Urbis pertinebat. Mortuus est autem Marianus Scotus anno MLXXXVI, et a nullo ex hujus fabellæ assertoribus in suæ sententiæ patrocinium laudatus reperitur. Imo in nullis Catalogis Pontificum Romanorum, sive Vaticanis, sive Colbertinis, sive aliis ante annum MCD exaratis, pseudo-papissæ Joannæ nomen legitur, quod tamen in variis Catalogis post eum annum exaratis, et a me visis, habetur. Prætermiseram observare Ptolemæum laudatum dicasse opus suum *Guillelmo de Baiona presbytero cardinali* Tituli S. Cæciliæ, huncque eo honore exornatum exeunte anno MCCCXIII, ut videre est apud Baluzium in suo opere de Pontificibus Rom. qui Avenione sederunt. Quare valde hallucinati sunt recentes critici, qui fabulæ a tribus aut ad summum a quatuor sæculis excogitatæ magnam antiquitatem tribuerunt. Ex quibus eruo ejus originem Valdensibus hæreticis, uti alibi monui, adscribendam esse. Sed redeo ad *Martinum Polonum.*

15. *Martinus Polonus auctor non fuit istius fabulæ.* — Magnus est eorum numerus, qui *Martinum Polonum* ordinis Prædicatorum ridiculæ hujus fabellæ auctorem existimant. Sed Allatius loco laudato num. 5 et seqq. non solum ostendit, ejus Chronicon pessime corruptum fuisse, et ununquemque quæ ipse digna memoria judicabat addidisse, et erasisse quæ sibi indigna lectu videbantur ; sed etiam in Bibliotheca Vaticana extare hujus auctoris antiquissimum exemplar, in quo post Vitam *Leonis IV* nulla fit *Joannæ papissæ* mentio, neque in margine eadem vel aliena manu scripta, nec quidquam aliorum industria erasum. Ad hæc Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæsareæ cap. 8 testatur, in ea Bibliotheca reperiri quatuor Codices Mss. Chronici *Martini Poloni*, in quibus fabulæ de *Joanna papissa*, nec mentio extat, nec unquam extitit, indeque jure merito concludit, *Martinum* falso haberi pro auctore vel approbatore absurdissimi hujus commenti, et Chronicon illud nonnisi post ejus mortem, quæ anno MCCLXXVIII contigit,

partim malitia falsariorum hæreticorum, partim nimia credulitate imperitorum, labe illa contaminatum esse. Fatetur quidem quatuor alia exemplaria Mss. ejusdem Chronici inveniri in Bibliotheca Cæsarea ea sorde inquinata, sed in pluribus priora istis quatuor præstare, fuse ostendit. Nec est quod quis dicat, quatuor illa exemplaria, in quibus illa periocha desideratur, mutilata fuisse; illa enim de *Joanna papissa* fabula ita omnium animos occuparat, ut in magnifica Ecclesia metropolitana civitatis Senensis, quæ post eam excogitatam quatuor Pontifices Romanos dedit, Pium scilicet II, Pium III, Marcellum II et Paulum V, statua *Joannæ papissæ* inter alias cæterorum Pontificum Romanorum conspiceretur. Quare librarius *Martini Poloni* exemplaria, in quibus ea historiola defuisset, sese venundare non posse credidisset. Ad hæc non autumandum, quempiam in proprios usus aliquod hujusmodi exemplar sibi exarandum petiisse; cum hanc feminam aliquando Ecclesiæ Romanæ præfuisse communis tunc opinio ferret. Quatuor itaque Codices illi Mss. Bibliothecæ Cæsareæ, in quibus ea fabula legitur, interpolati fuere, et hac in parte corrupti.

16. *Statua Joannæ papissæ in Ecclesia Senensi alias posita.* — Mabillonius in Museo Italico tom. I, part. I, pag. 159 refert, se dum *Senis* Ecclesiam illam inviseret, et non sine admiratione pavimentum, marmoreis segmentis depictum, quale nusquam alibi invenitur, sicuti et statuas indigenarum Pontificum quæ in ea conspiciuntur, contemplaretur, *Joannis papissæ* statuam sibi in mentem venisse: « Dum ejusmodi, inquit, statuas intueremur, occurrit memoriæ id quod in *Colomesii Singularibus* legitur, statuam pseudo-papissæ Joannæ inter illas Pontificias locum habuisse usque ad annum MDCXXXIV, quo anno *Joannes Launoius* doctor Parisiensis Senas profectus, ipsam statuam in cathedrali Ecclesia etiam tunc stantem se vidisse asserit in Dissertatione *de Auctoritate negantis argumenti*: ac proinde Baronio illusum fuisse, cum in litteris ad Florimundum Raimundum scriptis, disjectam et comminutam statuam sibi ipse gratulatur. Oculis omnia lustravimus accurate, nec quicquam de illa statua aut videre, aut rescire potuimus. Rem postea maturius examinavit illustrissimus abbas Jacobus Mignanellus, atque ænigma solvit in litteris, quas per Magliabechum nobis transmitti curavit. Quippe statuam illam fabulosæ Joannæ, quæ post refectam sub hæc novissima sæcula Basilicam, obtinente fabula, fabricata fuerat, demum Clementis VIII Pontificatu, cooperante cum magno duce ad Baronii preces archiepiscopo loci cardinale Tarugio, non penitus quidem fuisse comminutam; sed mutatis formæ muliebris lineamentis, ex femina factam Zachariæ Pontificis figuram, apposito ZACHARIÆ nomine, ne qua suspicio in posterum hac de re ob servatam statuæ materiam suboriri posset. En vera ac genuina facti historia ». Ita Mabillonius.

17. *In ea Ecclesia amplius non extat.* — Eadem mihi ac Mabillonio anno MDCLXXVII, cum forte per eam urbem pertransirem, subiit cogitatio, non quod laudatam Joannis Launoii Dissertationem legissem, sed quod anno MDCLXIII Parisiis cum eo de variis Ecclesiarum Gallicanarum traditionibus colloquens, dixisset, plerasque ex illis certis principiis non innixas majorem fidem non mereri, quam traditionem de *Joanna papissa*, qua nulla falsior esset, licet nulla universalior. Addidit, et non semel iteravit, se in Ecclesia metropolitana Senensi vidisse ejus statuam inter alias Pontificum Romanorum collocatam. Quare cum anno MDCLXXVII per urbem Senensem transirem, religiosos ordinis nostri de illa statua diligenter percontatus sum, cumque eam sibi prorsus ignotam respondissent, post horam Vesperarum ad Ecclesiam metropolitanam me contuli, et a plerisque canonicis ex choro egredientibus postulavi, ut mihi papissæ Joannæ statuam, quo facilius hæreticos refellere possem, ostendere vellent. Repulsus ab omnibus, dum nescirem, quo me verterem, accessit ad me vir ætate provectus, et, uti apparebat optimus, et in aliquo munere Ecclesiæ Senensis constitutus, qui me canonicos interrogantem semper observarat, dixitque se a quampluribus annis illi Ecclesiæ inservire, et cum non curiositate, sed desiderio proficiendi Ecclesiæ ducerer, rem, ut se haberet, narraturum, dummodo eam summo silentio premerem; et hæc dicens deduxit me ad latus Ecclesiam ingredientibus dextrum, ostenditque locum, ubi asseruit, statuam illam fuisse, antequam tempore Alexandri VII in ea urbe nati ea ablata fuisset, nominans operarium Ecclesiæ, aliosque tunc ad eam rem exsequendam adhibitos. Locus illius statuæ circa medium ejusdem lateris erat, ut vir ille bona fide et recta intentione, in quantum conjicere potui, referebat; sed cum jam advesperasceret, nihil videre potui, et crastina die mihi ex ea urbe discedendum fuit. Unde tam relatio Joannis Launoii, quam Jacobi Mignanelli, vera existimanda, credendumque eam Zachariæ papæ statuam in ea Ecclesia remansisse usque ad Alexandri VII Pontificatum.

18. *Usus sedis stercorariæ.* — Nunc ex Mabillonio in eodem libro pag. 59, *sedis stercorariæ* usus ac finis nobis narrandus. Is de visis a se Romæ loquens ait: « Dominico die octava sancti Joannis profecti ad Lateranensem Basilicam, vidimus in claustro Basilicæ adjuncto tres sedes, confuse cum varia supellectile conjectas: unam ex marmore albo, olim in porticu Basilicæ positam, in qua novum Pontificem collocari mos erat, *stercorariam* appellatam: alias duas porphyreticas, et quidem perforatas, quæ ante capellam sancti Silvestri quondam existebant: in quibus Pontifex recens consecratus itidem sedebat. Quocirca observare juverit, Pontificem novum eo ritu in Lateranensis Basilicæ possessionem induci solitum, ut primo ad thronum Pontificalem, qui in apside Basilicæ extabat, *omnes episcopos et cardinales*, ut

loquitur Cencius, ad osculum admitteret, *deinde ad sedem lapideam, quæ dicitur stercoraria*, stantem in porticu Basilicæ collocaretur, *ut vere dicatur :* SUSCITAT DE PULVERE EGENUM ET DE STERCORE ERIGIT PAUPEREM : postea ductus ad capellam sancti Silvestri prope Lateranense palatium, primo sederet ad dextram in una ex illis sedibus porphyreticis, ubi claves Basilicæ a priore sancti Laurentii acciperet in signum regiminis et correctionis : demum ad sinistram in altera sedens, easdem claves eidem priori restitueret. Ex quo intelligitur, *stercorariam* vocabulum traxisse, non ex forma (neque enim pertusa est, ut aliæ duæ) sed ex versu psalmi, qui Pontifice in ea sedente canebatur, *et de stercore erigit pauperem.* Hæc *fœda loco,* non forma, nedum usu, appellatur in libro secundo de coronatione Bonifacii VIII, auctore Jacobo cardinale apud Bollandianos tomo IV Maii pag. 471, ubi totus hic ritus de tribus sedibus metrice describitur. *Fœda*, inquam, *loco*, nempe quod in porticu Basilicæ inferiori constituta esset, ut ex antecedentibus intelligitur.

19. *Cessatio hujus usus.* — « Quando primum harum sedium usus cœperit, non constat. De his nihil invenimus ante sæculum duodecimum, quo tempore illarum fit mentio apud Cencium, uno sæculo ante natam fabulam de pseudo-papissa Joanna, id est, ante Martinum Polonum, qui primus eam fabulam vulgavit, ut superius vidimus. Tandem ritus ille, qui ad altius insinuandam novo Pontifici humilitatem primum inductus fuerat, post receptam apud nimium credulos de pseudo-papissa fabulam ita infamis evasit, ut ob hoc commentum penitus abrogaretur : quod sæculo superiore post Leonem X factum putamus. Cæterum non alia de causa sedes illas pertusas fuisse verisimile est, quam quod in antiquis Romanorum thermis repertæ, ob materiæ pretium, non ob formam aptæ judicatæ sunt, quæ ad novi Pontificis sessionem adhiberentur ». Ita vir doctissimus, cui tamen quoad primum auctorem seu narratorem fabulæ de Joanna papissa assentiri non possum ; pag. enim 27, ubi eam *Martino Polono* adscribit, non alio argumento id probat, quam loco Ptolemæi de Luca mox a nobis num. 14 recitato ; sed ex eo tantum inferri debet, *Ptolemæi* ætate Historiam Martini Poloni jam ea in parte fuisse interpolatam, et fabulam de *Joanna papissa* recens excogitatam, cum Ptolemæus, qui anno MCCCXLII vivebat, quique ad componendam suam Historiam, qui eum præcesserant, historicos perlegerat, in uno Martino Polono, interpolato scilicet, se eam invenisse testetur.

20. *Moritur Aimo episc. Halberstadensis.* — Hoc anno mortuus est *Haimo* episcopus Halberstadensis in Saxonia tertius, *V kal. April.*, ut chronographus Fuldensis, vel *VI kal. April.*, ut habet Saxo chronographus apud Mabillonium Sæc. IV Benedict. part. 1, ubi pluribus de eo agitur. Multa commentatus est Haimo in Scripturam sacram, et inter alia scripsit Tractatum *De corpore et sanguine Domini*, tom. XII Spicilegii Dacheriani publicatum. Porro ex laudatis chronographis alter diem mortis, alter diem sepulturæ notavit.

21. *S. Remigius archiepisc. Lugdunensis Gothescalcum defendit.*— Hoc pariter anno *Hincmarus* archiepiscopus Rhemensis de erroribus et damnatione Gothescalci, in Synodis Moguntina atque Carisiaca, ad Amolonem archiepiscopum Lugdunensem litteras dedit. Scripsit cum Hincmaro *Pardulus* episcopus Laudunensis, et Epistolam Rabani ad Nothingum suis adjunxere, « ut quid Ecclesia Lugdunensis de eadem re sentiret, vere et fideliter responderet ». *Remigius* Amolonis tunc demortui in sedem Lugdunensem successor, suæ Ecclesiæ nomine illis Epistolis respondit, edito libro *de Tribus Epistolis,* et quidem « ex Scripturarum sanctarum immobili veritate, et beatissimorum Ecclesiasticorum Patrum fundatissima auctoritate », se quæstiones difficillimas solvere profitetur, quæstionem nempe de præscientia et prædestinatione divina, alteram de divina salutis hominum voluntate, tertiamque de morte Christi. In iis quidem *Gothescalco*, errore facti, nonnihil patrocinata videtur celebris Ecclesia Lugdunensis, sed ab ejus erroribus longe aliena fuit, ut fuse ostendit Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, Dissert. V, § 7. Asseruit *Remigius* Ecclesiæ suæ nomine *Gothescalci* propositiones de prædestinatione reproborum ad pœnam, de voluntate Christi erga salutem omnium, et de Christi morte ac redemptione, Catholicas et Augustinianas esse, quia existimavit, ipsum ita prædestinationem reproborum ad pœnam admisisse, ut ad culpam prædestinatos eos negaret, aut aliquam perditionis eorum causam in Deo esse, aut ipsis pereundi necessitatem divina prædestinatione ita imponi, ut salvari non possent. Existimavit etiam eum negasse duntaxat in Deo voluntatem efficacem salutis omnium hominum, et redemptionem efficacem infidelium. Non mirum itaque si Ecclesia Lugdunensis de Gothescalci propositionibus ita scripserit cap. 24 : « Sicut superius et ex divina et ex paterna auctoritate satis ostendimus, videtur nobis sine dubio, quod illa quæ de divina prædestinatione dixit, juxta regulam Catholicæ fidei vera sint, et a veridicis Patribus manifestissime confirmata, nec ab ullo penitus nostrum, qui Catholicus haberi vult, respuenda sive damnanda. Et ideo in hac re dolemus, non illum miserabilem, sed Ecclesiasticam veritatem esse damnatam », et cætera apud Natalem laudatum legenda.

22. *Synodus Carisiaca II adversus Gothescalcum.* — « Carolus ad Carisiacum veniens cum quibusdam episcopis et abbatibus monasticis, quatuor Capitula edidit, et propria subscriptione roboravit. Quorum primum est, a Deo neminem prædestinatum ad pœnam, unamque esse Dei prædestinationem, quæ aut ad donum pertinet gratiæ, aut ad retributionem justitiæ. Secundum, liberum

arbitrium, quod in primo ordine perdidimus, nobis, præveniente et adjuvante Christi gratia, redditum. Tertium, velle Deum generaliter omnes homines salvos fieri, licet non omnes salventur. Quartum, Christi sanguinem pro omnibus fusum, licet non omnes Passionis mysterio redimantur », inquit annalista Bertinianus ad hunc Christi annum, ideoque Sirmondus tom. III Concil. Gall. et Labbeus tom. VIII Concil. quatuor illa celeberrima Capitula ad Synodum Carisiacam, in qua damnatus est Gothescalcus, male referunt. Carolus Calvus *Hincmaro* et aliis episcopis ac abbatibus jussit, ut brevibus Capitulis explicarent et statuerent, quid sibi de illis quæstionibus videretur, quæ jam totam Ecclesiam Gallicanam perturbabant; et quid secundum fidem Catholicam de illis sentiendum esset. Quare illi quatuor præfata Capitula, non quidem verbis tenus, sed quoad sensum excerpta ediderc, quæ fusius ab Hincmaro de prædestinatione cap. 2 referuntur, quam ab annalista Bertiniano, ideoque apud Sirmondum vel Labbeum legenda.

23. *S. Prudentius episc. Trecensis Gothescalco favet.* — Eodem anno *Prudentius* Trecensis episcopus ad Synodum pro *Æneæ* Parisiensis episcopi ordinatione convocatam, cum ob infirmitatem adesse non posset, Tractoriam misit per Arnaldum presbyterum vicarium suum ad *Wenilonem* archiepiscopum Senonensem, et coepiscopos, qua ordinationi præbebat assensum, ea lege ut *Æneas* quatuor Capitulis a se missis subscriberet. Recitat illa Natalis Alexander loco citato § 9, aitque, quod licet annalista Bertinianus, et alii quidam acriori censura *Prudentium* perstrinxisse videantur, vindicatam tamen Prudentii sanctitatem, et quæ in ejus operibus splendescit charitas ac singularis moderatio, ipsum elucidandæ ac tuendæ veritatis animo scripsisse clamare, non vero æmulatione, aut ulla animi perturbatione. In quæstione enim difficillima, et tunc temporis valde obscura, anceps fuit ac dubius. Primo Carisiacis Capitulis subscripsit : deinde metuens, ne doctrinæ sancti Augustini et discipulorum ejus, imo Catholici dogmatis ulnus aliquod Carisiaca inferrent Capitula, trepidans, inquam, timore ubi non erat timor, Parisiensium episcopum ordinandum, subscribere voluit aliis quatuor Capitulis, quæ Tractoriæ suæ inseruit, præter Ecclesiæ morem. Hæc tamen Capitula Carisiacis, verbis tenus repugnant, non sensu, uti ostendit Natalis Alexander citatus de Ecclesiæ Lugdunensis doctrina cum tribus Epistolis comparata, ac de eadem cum quatuor Capitulis Carisiacis collata, quæ apud eum legenda; cum brevitas quam nobis in hoc opere proponimus, non sinat ut in iis similibusve immoremur.

24. *Saraceni Romanos vexant.* — « Romani arctati Sarracenorum Maurorumque incursionibus, ob sui defensionem omnino neglectam apud imperatorem Lotharium conqueruntur », inquit annalista Bertinianus.

25. *Britanni a rege Merciæ domiti.* — « Anno Dominicæ Incarnationis », inquit Asserus, « octingentesimo quinquagesimo tertio, Aelfredi regis undecimo (legendum, quinto) Burgred (seu Burrhedus) Merciorum rex, per nuntios deprecatus est Ethelwolfum Occidentalium Saxonum regem, ut ei auxilium conferret, quo Mediterraneos Britones, qui inter Merciam et mare Occidentale habitant, dominio suo subdere potuisset, qui contra eum immodice reluctabantur. Nec segnius Æthelwulfus rex, legatione ejus accepta, exercitum movens, Britanniam cum Burgredo rege adiit, statimque ut ingreditur, gentem illam devastans, dominio Burgredi subdit. Quo facto domum revertitur ». Porro hunc esse annum quintum Aelfredi seu Alfredi regis, docet ipsemet Asserus, qui cum Alfredo familiariter vixit, quique annum nativitatis ejus libri sui exordio notavit. Scribit enim eum an. DCCCXLIX in lucem prodiisse. *Æthelwolfus* pater ejus ante Alfredum tres alios filios genuerat, *Ethelbaldum* sc. *Ethelbertum* atque *Ethelredum*, omnes deinceps Occidentalium Saxonum reges; sed inter eos *Alfredus* magis enituit, utpote belli et pacis laude clarissimus, quique non minus doctrinæ et litterarum, quam regni terminos dilatavit.

26. *Alfredus Romæ a Leone IV Saxonum Occident. rex ungitur.* — Alfredum *Æthelwolfus* pater, qui eum cæteris omnibus plus diligebat, Romam misit, ut moribus pariter et religione ibidem informaretur : « Eodem anno », inquit Asserus, « Æthelwolfus rex præfatum Aelfredum, magno nobilium et etiam ignobilium numero constipatum, honorifice Romam transmisit. Quo tempore dominus Leo papa IV Apostolicæ Sedi præerat ». Egressus ex insula Alfredus ad Morinos descendit; et ad sancti Bertini monasterium divertens in Grimbaldi monachi notissimi cognitionem venit, quem postea in Britanniam evocatum summe coluit, de quo infra sermo erit. Subdit Asserus : « Leo IV præfatum Aelfredum oppido ordinans, unxit in regem, et in filium adoptionis sibimet accipiens confirmavit ».

LEONIS IV ANNUS 8. — CHRISTI 854.

1. *Leo papa novam civitatem Centumcellensem et Leopolim dictam ædificat.* — Annus Christi octingentesimus quinquagesimus quartus Indict. secunda notatur, quo Leo Rom. Pont. anno sui Pontificatus octavo, Centumcellensem civitatem diu ante a Sarracenis captam et solo æquatam, restituendam curavit, alio tamen loco munitiori divinitus ei per visum ostenso. Quomodo autem ista se habuerint, Anastasius Bibliothecarius in Leone ita scribit: «Post pulchra ac laudabilia diversarum Ecclesiarum opuscula, quæ præsul munificus tota animi devotione peregit: ne Christianus populus Centumcellensis castri amplius ab invadentibus hostibus Sarracenis deperiret, sicut fieri solebat, effecit. Nam per annos quadraginta ipsa civitas muris diruta, et habitatore proprio destituta manebat, moreque bestiarum, relictis sedibus propriis ob timorem Sarracenorum, usque jam factum fuerat, ut per opaca silvarum, montesque incognitos sua domicilia populus, qui ab eis relictus fuerat, aberraret: in quibus etiam præ timore inimicorum, diebus ac noctibus, nec soporem oculis, nec ullam juxta humanam consuetudinem quietem vel modicam habens manebat.

2. «Cumque tam pius ac laudabilis præsul de illorum gravamine et intolerabili nimis angustia, ultra modum et plus quam credi potest, quotidie condoleret, multis cum lacrymis infinitisque orationibus Dominum rerum omnium conditorem deprecabatur assidue, ut ei dono gratiæ suæ dignaretur ostendere, quo in loco pro salute et libertate omnis crebro dicti Christiani populi Centumcellensis civitas mutari potuisset. Ad quæ ipse profectus loca, quæ ei affinitate erant conjuncta, diligenti cura et studio pervidit atque conspexit. Sed ubi locus videbatur idoneus ad urbem ædificandam, aquæ egestate et penuria laborabat, quæ hominibus semper satis est necessaria. Peragratis igitur omnibus, ut prædiximus, locis, pervenit tandem, divina favente clementia, ad locum optimum valdeque munitum, super quo suus maxime est animus dilatatus, quia et aquarum copiam ad populum confortandum, et cæteras utilitates humanas, aquimolasque molendas pleniter subministrabat.

3. «Tamen quo modo, vel ordine hoc ei divina ostendit clementia, dignum est ad memoriam revocare, ad laudem venerandi Pontificis, ut omnis populus credat veraciter et cognoscat, quod divino consilio et consultu opus diu exquisitum perfectum est. Nocte denique quadam, dum in lectulo proprio juxta morem præclarus jaceret antistes, et de divinis ex solito operibus cogitaret, ad prævisum et ordinatum jam locum, qui duodecimo a Centumcellensi urbe milliario distat, in somnis perductus est, et loca singula cuidam Petro magistro militum, quasi per corporalem præsentiam in ipsa revelatione per ordinem demonstravit, ubi Ecclesias, et ubi portas ex Pontificali adjutorio fundare et construere debuisset. Et quia præ loci angustia non ibidem, nisi duæ portæ instruendæ erant: in ipsa arcana revelatione digitis propriis annotavit. Mane autem facto, pro somnio, quod viderat, magna cœpit habere certamina. Et prænominatum Petrum ad suam illico fecit venire præsentiam. Cui quidquid in somnis viderat, retulit. Multosque in argento mancusos præbuit, ut conducto populo, cum eo ad vicem Centumcellensis urbis, civitatem perficere debuisset. Deo quidem auspice, ita nunc omnia ædificata nitescunt, sicut in somnio papa laudabilis manu propria designavit, cui ex nomine proprio, Leopolim, nomen imposuit.

4. «Ad quam, postquam ædificare cœperant, videndam et considerandam fabricam cum fidelium suorum multitudine ovanter accessit: visis denique portis et Ecclesiis, in ipsis specialiter locis, sicut monstraverat: ut suum, Christo protegente, desiderium impletum vidit, omnipotenti Deo gratias retulit infinitas, qui ei talem ostendere locum dignatus est, in quo et populus salvus existeret, et aquæ abundantiam ministraret, et etiam lapides et arenam ibi tribueret, qualiter sine labore operariorum noviter exstructa fabrica augmentum percipere potuisset. Gavisis ex iis omnibus, urbem Leopolim sæpedictus Pontifex, litaniis et orationibus pedibus propriis circuivit, et tribus

orationibus in nomine Trinitatis perpetualiter consecravit, ac missarum, ut solitus erat, officium rite persolvens, aquam benedictam per muros jactari præcepit, et non modicam propriis manibus jecit. Præ amoris vero magnitudine, universo populo rogam distribuit; commendans omnipotenti Domino populum et civitatem divinitus demonstratam, ne unquam ab hostibus capiatur, aut invadatur. His omnibus perpetratis, ad Sedem suam cum ingenti lætitia et alacritate reversus est, octavo scilicet mense, Christo auxiliante, dieque supradicti mensis decimo quinto, omnis murorum ambitus completus atque perfectus est, anno præsulatus ejus octavo, Indictione secunda.

5. « Nam et in Ecclesiis, quas ibidem fecit, multa dona obtulit : in Ecclesia videlicet sancti Petri gabathas ex argento fusiles majores, minoresque septem, pensantes simul libras sexdecim, et unciam unam; cantharum exauratum unum; baucas exauratas tres; fibulatoria majora et minora quinque; crucem ex argento deauratam unam cum gemma una, item aliam crucem de auro, habentem in medio monocassim, et aliam crucem ex argento, habentem gemmas quadraginta, thuribulum argenteum exauratum, dextram saxisam unam, coronas aureas duodecim, et.... camelorum ova duo. Atque fecit in eadem Ecclesia jam dictæ civitatis vestes sericas duas, ex quibus una habet in medio tabulam de chrysoclavo, habentem in medio crucem et orbicula quatuor cum gammadiis, et vela de fundato decem et octo, crucifixum ex argento purissimo, pensantem libras septem.

« Necnon in Ecclesia sancti Leonis ubi supra, obtulit patenam exauratam unam, calicem de argento unum, vestes duas, unam quidem de fundato ornatam in circuitu de spanoclisto, habentem in medio rotam de chrysoclavo, et gammadias, et aliam de spanoclisto. Similiter et Codices canonicorum librorum septem, historiarum, Salomonis, Antiphonarium, Psalterium, Sacramentarium, gestorum etiam sermonem, sed et Evangeliorum cum tabulis argenteis ». Hucusque de donis in Ecclesias Leopolitanæ civitatis collatis Anastasius.

6. *Bellum civile Danorum.* — Eodem anno Cordubæ in Hispania, perseverante persecutione Sarracenorum, Abundius presbyter martyrium consummavit quinto idus Julii, quo in sacras Tabulas relatus est. Meminit ipsius sanctus [1] Eulogius in Memoriali sanctorum.

Quod ad res Danorum pertinet, habet hæc vetus Chronicon a Pithæo editum : « Civile bellum exortum inter Horic Danorum regem et filium fratris Guduym, qui regno pulsus piraticam exercebat, universoque populo factione diviso, parte altera regi, altera nepoti studente, miserabili modo conciderunt, de regia stirpe non nisi puerulo remanente. Ita Domino sanctorum virorum suorum injurias ulciscente, et adversariis digna factis retribuente ».

7. *Concilium Constantinopolitanum damnat Gregorium episc. Syracusanum, unde schismatis initium.* — Quod ad res pertinet Orientis, eodem anno octingentesimo quinquagesimo quarto, secunda Indictione, ab Ignatio patriarcha celebratum est Concilium Constantinopolitanum, in quo depositus est Gregorius episcopus Syracusanus, ita tamen ut assensus Leonis Romani Pontificis requireretur. Celebrata enim Synodo, et lata in eum sententia, legati missi sunt ad Leonem papam, ut ejus assensu facta depositio rata haberetur. Leo autem confirmare distulit, donec pars altera audiretur. Interea vero Leo obiit, et ad successorem (quod contigit anno sequenti) eadem causa delata est. Habet ista Nicolaus papa in Epistola [1] ad Michaelem imperatorem, in qua hæc breviter : « Judicate ergo, mansuetissime imperator, cui potius obediendum est, Deo, an hominibus. Judicate, cui potius resistendum sit, potestati, quam in Petro Omnipotens ordinavit, an ordinationi Gregorii Syracusani. Cui dicendum : Væ homini illi, per quem in Ecclesiam Christi tot scandala venerunt, quique olim (sicut ipsi scitis) a fratre et comministro nostro Ignatio, et a Synodo, quæ sub eo erat, depositus est. Et ut Apostolica Sedes in ejus damnatione consentiret, ab ipso consacerdote nostro postulata est, sed decessores mei beatæ memoriæ Leo ac Benedictus Sedis Apostolicæ moderamina servantes, noluerunt sic unam partem audire, ut aliæ parti nihil penitus reservarent : unius quippe mediator non est. Quamobrem interim depositio ipsius a Sede Apostolica non suscepta, remansit infirma. Cumque idem Gregorius per legatum suæ partis, Zachariam nomine, Sedem agnovisset Apostolicam in sua depositione nullatenus consensisse, non gratias egit, nec a cœptis in jam dictum fratrem nostrum Ignatium sævientibus contumeliis conquievit, sed benignitate Dei, et patientia Sedis Apostolicæ in superbiam abutens, in ipsum videlicet Ignatium patriarcham suum rediviva jacula impietatis irreverenter exacuit, etc. »

8. Magnæ tragœdiæ hic initium. Ex hac enim damnatione Gregorii Syracusani dirum conflatum est schisma. Ipse siquidem (ut suo loco fusius dicturi sumus) arrepta occasione se in Ignatium patriarcham ulciscendi, malis artibus operatus est, ut ille e sede Constantinopolitana deponeretur, atque in locum ejus Photius eunuchus ex laico intruderetur, cujus rei causa innumera subsecuta sunt mala. Quod autem ad præsentis anni hujus res gestas pertinet, audisti synodalia Acta, sententias patriarcharum, judicia episcopalia indiguisse confirmatione primæ Sedis Pontificis. Quod autem Sicilia insula sub juribus adhuc esset Orientis imperatoris, quamvis occupata esset a Sarracenis, primas causas vindicaverat sibi Constantinopolita-

[1] Eulog. Mem. sanct. l. III. c. 12.

[1] Nicol. Ep. IX.

nus episcopus; ita tamen, ut sua Acta confirmatione indigere Apostolicæ Sedis non ignoraret. Quid autem egerit successor Leonis Benedictus papa, cum ad eum, defuncto Leone, causa delata est, suo loco dicturi sumus.

9. *Michaelis imperatoris in deterius prolabentis turpia et impia facinora.* — Quod autem ad ipsum Michaelem imperatorem pertinet, hoc ipsum plane tempus, quo postquam excessit ex ephebis, quos tutores habuit fastidiens, et matrem imperii curatricem, adversatricem vero suis depravatis moribus aversatus, liberas habenas imperii cupiens moderari, Theoctistum et Manuelem tutores amovit, illo opera Bardæ avunculi occiso, isto postea morbo e vita sublato; sequenti vero anno matrem detrusit in monasterium, ut suo loco dicturi sumus. Erant infelicissimo juveni ad omne malum illectores et assentatores scelestissimus pædagogus, et Barda frater Theodoræ Augustæ, imperii cupidissimus. Duobus istis tanquam omnium scelerum biga vectus imperator, redditus est temporibus istis novus Nero, illo non inferior aurigandi arte, nec libidine impar, sed prodigalitate persimilis, atque sævitia proximus. Fusius de his omnibus agit Curopalates, ex quo ista duntaxat, quæ sacra attingunt, hic reddamus: ait post alia probrosi hominis enarrata facinora: [1] « Hæc igitur, inquit, omnia homini odium conciliabant, omniumque in ipsum iram merito concitabant; et quod pessimum est, cinædorum ipsum comitantium societas, et ad omne turpe facinus paratorum. Quos ille in honore habens et colens, divinis vero illudens et insultans, sacras vestes auro contextas induit et chlamydes, turpiterque et impure cogebat res divinas peragere, castissimaque mysteria, istorum principem, Gryllum nomine, patriarcham vocans, et reliquos undecim metropolitas; se quoque unum e sacerdotibus fieri voluit, qui præsul Coloniæ appellabatur. Cumque oporteret eos canere, mysteriaque perficere, cithara cantiunculas absolvebant, nunc sensim quodammodo et levi voce resonantes, nunc incitata et clara, perinde atque in sacris cærimoniis sacerdotes sacrorum hymnorum voces edere consueverunt, habebantque vasa inaurata, et pretiosis lapidibus ornata, quæ aceto et sinapi implentes, iis, qui sumerent, porrigebant, ad hunc modum sacrosancta et impolluta mysteria irridentes.

10. « Accidit olim, ut improbus ille cœtus, cinædorum scilicet, quo repræsentabatur patriarcha cum episcopis, in via occurreret beato Ignatio patriarchæ cum sacro clero et supplicationibus procedenti. Quo Gryllus conspecto, turpiter simul et impudenter nihil cedens, remissa testudine, cum suis sodalibus vehementioribus plausibus usus, sanctos illos maledictis et turpibus probris lacessebat. Iste impudentissimus imperator matrem quoque suam Theodoram, in palatio adhuc degentem, accersivit, ut a patriarcha (nam istum esse beatum Ignatium finxerat) benedictionem acciperet. Ut igitur honestissima mulier summa religione exiit, seque in terram prostravit, benedictionem petens, nihil omnino suspicata; quippe cum interim Gryllus os occultaret: surgens ille oppedit, crepitum scilicet ventris emittit, verbaque proprio ore digna protulit. Ipsa vero graviter et iniquo animo factum illud ferens, execrationibus filium insectabatur, ipsumque propediem divina providentia destitutum iri, quasi propheta, vaticinata est ». Hæc de imperatoris turpitudine, atque religionis contemptu. Quomodo autem Theodoram Augustam matrem ipsum redarguentem imperio exuit, dicemus anno sequenti.

[1] Joan. Curop. in Mich.

Anno periodi Græco-Romanæ 6347. — Anno Æræ Hisp. 892. — Anno Hegiræ 240, inchoato die 1 Junii, Fer. 6. — Jesu Christi 854.
— Leonis IV papæ 8. — Lotharii imp. 35 et 15. Michaelis imp. 13.

1. *Horicus Danorum rex intestino prœlio occisus.* — Ad num. 6. « Dani intestino inter se prœlio dimicantes, adeo tridui concertatione obstinatissima bacchati sunt, ut Horico rege et cæteris cum eo interfectis regibus, pæne omnis nobilitas interierit », inquit hoc anno annalista Bertinianus; Horicus Danorum rex sanctum Anscharium Hammaburgensem episcopum Evangelium in suo regno prædicantem multo affectu veneratus fuerat; « ita ut et inter secreta sua, dum de negotiis regni cum consiliariis tractaret, ipsi liceret interesse..... cui post alia vota pater sanctissimus patienter suggerere cœpit, ut Christo Domino concederet hanc benevolentiam, ut in regno suo Ecclesiam fieri

permitteret, ubi sacerdos omni tempore præsens adesset, ut verbi divini semina, ac baptismi gratiam quibuscumque suscipere volentibus traderet. Quod ille benignissimo concessit affectu, et in portu regni sui ad hoc aptissimo, et huic regioni proximo Sleaswich (id est, Eslesuvicum olim Anglorum sedes, nunc ducatus Slesuvici titulus) vocato, ubi ex omni parte conventus fiebat negotiatorum, Ecclesiam illic fabricare permisit, tribuens locum, in quo presbyter maneret: data pariter licentia, ut quicumque vellet in regno suo, fieret Christianus», inquit sanctus Rembertus in Vita sancti Anscharii Septentrionalium regionum apostoli cap. 41.

2. *Horicus junior rex S. Anschario favet.* — Rembertus postea cap. 54 de morte Horici regis in Annalibus Fuldensibus, Bertinianis, Metensibus, et in libro de Gestis Nortmannorum memorata, his verbis mentionem facit: « Inter hæc divino contigit judicio, ut piratarum infestatione memoratus Oricus rex, quibusdam propinquis hujus regnum ipsius invadere conantibus, bello interemptus sit: cum quo pariter omnes primores terræ illius, qui olim domno episcopo familiares et amici habebantur, gladio interierunt. Deinde post hæc constituto in regno ipsius Horico juniore, quidam illorum, quos ille tunc habebat principes, et minus antea domno cogniti fuerant episcopo, persuadere ei cœperunt, ut Ecclesia apud eos facta destrueretur, et religio Christianitatis ibi cœpta annihilaretur, dicentes deos suos sibi iratos esse, et quod ideo eos tanta mala invenerint, quia alterius et incogniti Dei culturam apud se receperint. Qua de re comes præfati vici, Sleaswich videlicet, nomine Hovi, qui huic religioni præcipue resistebat, et ad destruendam Christianitatis fidem regem provocabat, Ecclesiam ibi factam jussit claudi, religionemque Christianitatis ibidem prohibuit observari: unde et presbyter, qui ibi aderat, persecutionis acerbitate compulsus, inde recessit». Subjungit Rembertus, Anscharium in magnam tristitiam incidisse, quod nullum haberet amicum, qui sua consilia apud Horicum juniorem promoveret, ideoque humano destitutum auxilio ad divinum confugisse, factumque esse certiorem, quod religio ibi cœpta non deperiret, indeque regem præfatum comitem de illo vico expulisse, et legatum ad episcopum direxisse, eique mandasse, ut « sacerdotem suum ad propriam remitteret Ecclesiam: non se minus quam seniorem Horicum Christi velle gratiam promereri, dominique episcopi amicitiam obtinere ». Anscharius ad præsentiam regis venit, et « tanta gratia a juniore susceptus est Horico, ut statim ei omnia, quæ antecessor suus causa Christianitatis in regno suo fieri permiserat, ipse quoque concederet. Insuper etiam, quod antea nefandum paganis videbatur, ut clocca (id est, campana, ut videre est in Glossario mediæ et infimæ latinit.) haberetur in Ecclesia consensit ».

3. *Variæ urbes Galliæ a Normannis afflictæ.* — Annalista Bertinianus hoc anno etiam scribit: « Dani in Ligere consistentes usque ad Blisium (aliis Blesum, quod nunc oppidum celebre est in Carnutibus, vulgo *Blois*) castrum veniunt, ipsumque incendunt: volentes inde Aurelianis pervenire, eadem patraturi. Præparantibus vero adversus eos navigia et bellatores, episcopo Aurelianensium Agio, et Carnutum Burdiardo (legendum, Burchardo, cujus mentio est canone III Concilii Suessionensis II, anno superiori celebrati) ab intentione desistunt, et inferiora Ligeris repetunt. Alii quoque piratæ Danorum Fresiam Saxoniæ adjacentem populantur ». Paulo post: « Piratæ Nortmannorum Ligere insistentes, denuo civitatem Andegavorum incendio concremant ». Porro Burchardum indignum episcopatu fuisse, asserit Audradus Modicus in libro Revelationum anno superiori scripto, ubi ait, cum *mense quarto anni Induciarum noni* (mense scilicet Junio, qui a Martio quartus est, quove anno præcedenti in cursu erat annus IX Induciarum) ordinatum esse episcopum: « Cujus ordinationem aperte ira Dei mox secuta est, etc. Idcirco et omnis pax rupta est, et omne malum iterum ceu reviviscens super omnes Ecclesias velut intolerabilis mali procella, superabundavit ». Addit Audradus se audivisse Deum Patrem Filio dicentem, homines auxisse sibi opera nequitiæ, et absque ulla pœnitentia in eis perdurare: « Cumque in hoc crebro ab illis despectus afficerer tædio (inquit Pater Æternus) evaginavi gladium meum ut interficerem eos, et quantæ infelicitatis essent, ac quantæ apud me dejectionis, ostendens, diem sanctissimum et celeberrimum Paschæ ritu pagano in medio eorum apud urbem Parisiacam maculari permisi: ut vel sic experirentur mortem sibi instare vicinius, qui Pascha sacrum in celeberrimis suorum locorum Basilicis digni celebrare minime viderentur ». Ubi sermo est de invasione urbis Parisiensis anno DCCCXLV, in Vigilia Paschatis, a Normannis factæ.

4. *Origo schismatis Græcorum.* — Ad num. 7 et seq. *Gregorii* cognomento *Asbestæ*, episcopi Syracusani in Sicilia, depositio ab episcopatu, schismatis Græcorum origo fuit. Sanctus Ignatius patriarcha Constantinop. celebrata Constantinopoli Synodo sententiam in eum tulit, legatique ad Leonem IV papam missi, ut Gregorii depositionem ratam haberet; sed quia altera pars audienda erat, Leo IV interim obiit, et *Benedictus III* ejus successor *Ignatii* sententiam confirmavit. Qualis vir fuerit Gregorius iste, docet nos Nicetas in Vita sancti Ignatii, ubi ait: « Hunc Ignatius cum esset patriarcha consecrandus, ne initiationi suæ interesset, admonuit, donec per otium causa ipsius diligenter cognosceretur ». Paulo post: « Simul ac ejus rei nuntium accepit, non se philosophum ostendit, et infamiam suam prudenter dedecusque contexit, sed cereos de Ignatii consecratione acceptos abjecit, et impudentissimo ore innocentem coram universa Ecclesia fœdissime conviciatus, lupum pro pastore substitui furiose clamitavit, etc. undecim igitur ipsis annis Ignatius a recepta primum sede Con-

stantinopolitana, omni ratione conatus, omnique verborum humanitate et liberalitate adhibita, nunquam tamen potuit Asbestæ improbitatem exstinguere, etc. præsertim vero Photio Photianisque gratissimus honoratissimusque, magnus quidam homo Dei credebatur ». Infra videbimus, Gregorium malis artibus effecisse, ut Ignatius e sede Constantinop. deponeretur, et in ejus locum Photius intruderetur. Porro episcopos Siciliæ patriarchæ Constantinop. a tempore Leonis Isauri subjectos fuisse supra ostendimus.

5. *Imperium Orientis pessime administratum.* — Ad num. 9 et seq. « Imperator Michael, annos pueritiæ egressus, et jam adolescens, iniquo animo ferebat regni administrationem esse penes alios, simulque ab avunculo Barda (fratre scilicet Theodoræ Aug. imperii administratricis) uno e suis tutoribus ad principatus, suo arbitratu, gerendi cupiditatem incitabatur », inquit Zonaras in Michaele Theophili et Theodoræ filio, qui, uti diximus, anno DCCCXXXVIII in lucem prodierat, quique hoc tempore annum ætatis XVII attigerat. *Bardas* regni cupiditate flagrabat, ideoque *Theoctistum* ex imperatoris tutoribus unum occidendum curavit, et imperator omnibus vitiis deditus ejus consiliis regebatur, ut fuse narrant Continuatores Theophanis, qui ejus tamen exemplo res singulas suis annis non affixere. *Theoctisti* cædem anno DCCCLVI patratam esse, ex iis, quæ anno sequenti dicemus, apparebit.

BENEDICTI III ANNUS 1. — CHRISTI 855.

1. *Synodus Valentina in Gallia contra hæresim Gothescalci et duellantes.* — Sequitur Christi Redemptoris annus octingentesimus quinquagesimus quintus, Indictione tertia consignatus, cujus exordio, nempe sexto idus Januarii celebratur in Gallia Synodus Valentina [1], ut ejus declarat Præfatio his verbis : « Regnante Domino nostro JESU Christo, anno octingentesimo quinquagesimo quinto, gloriosissimo Lothario imperatore decimo quinto, Indictione tertia, mensis Januarii, sexto filii ejusdem, apud Valentinam urbem, etc. » Cui interfuerunt trium metropolitanarum sedium episcopi, Lugdunensis, Viennensis et Arelatensis, omnes numero quatuordecim. Metropolitanarum sedium episcopi hi fuerunt, Remigius Lugdunensis, Egilmarus Viennensis, Rothlandus Arelatensis, collaborante cum eis Obbone episcopo Gratianopolitano. Sed error in titulo, dum sub Benedicto papa successore Leonis collocatur : nam etsi hoc anno moritur Leo, et succedit Benedictus ; tamen sub Leone celebratum oportuit, qui mense Julii ex hac vita migravit. Occasio autem hujus congregandi episcoporum conventus, præcipua illa fuit, quod Scoti quidam vagi homines, quorum princeps Gothescalcus, de prædestinatione et præscientia Dei, de gratia et libero arbitrio pravas opiniones in vulgus spargere laborabant, ex quibus Catholica doctrina corrumperetur. His occurrentes episcopi, in novitatem ultores exsurgentes, nihil præterea in Ecclesiam inducendum censuerunt, quam quod sanctissimi Patres, doctores Ecclesiæ fideles omni sinceritate docuissent in Africa olim in Concilio Carthaginensi, in Galliis in Concilio Arausicano. Quibus esset in his omnibus inhærendum, nempe bonos non nisi per gratiam Dei salvari, malos per suam damnari iniquitatem. Nec ipsos malos (ut dicebant ipsi) ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia esse noluerunt. Gothescalcum enim illum, de quo superius dictum est in secundo Concilio Moguntino sub Rabano, fuisse horum errorum auctorem, et magistrum discipulorum, satis superius suo loco demonstratum est. Porro quod ad hanc Synodum spectat, Hincmarus in Epistola ad Carolum Calvum adversus errores Gothescalci ejus meminit, cujus nomine se accepisse testatur capitula quædam, ut quid de his sentiret ipse secundum Ecclesiam Catholicam, responderet, quod et fecit, damnans scripto libro ejusdem hæretici de prædestinatione renovatos errores. Post hæc autem in eadem Synodo ad corrigenda mala, quæ per laicos Ecclesiis inferrentur, conversi sunt Patres, ac in primis, ne qui nominarentur a

[1] Extat tom. III. Concil. edit. Ven.

regibus episcopi, ita indiscussi reciperentur, sed de doctrina atque moribus diligentissimum haberetur examen. Vetuerunt insuper, ne utraque pars litigantium jurare simul compelleretur, cum esset necesse alteram perjurare. Sed et qui creverat gravi animarum damno in populo Francorum abusus, ut causæ sæpius duello dirimerentur, ne inolitum scelus ulterius patraretur, canonica censura, dignaque cohibuere severitate, hæc statuentes :

2. « Statuimus juxta antiquum Ecclesiasticæ observationis morem, ut quicumque tam iniqua et Christianæ paci inimica pugna alterum occiderit, seu vulneribus debilem reddiderit, velut homicida nequissimus et latro cruentus ab Ecclesia et omnium fidelium cœtu separatus, ad agendam pœnitentiam modis omnibus compellatur. Ille vero, qui occisus fuerit, tanquam sui homicida et propriæ mortis spontaneus appetitor a Dominicæ oblationis commemoratione alienus, nec cadaver ejus juxta sanctorum canonum Decretum, cum psalmis, vel orationibus ad sepulturam deducatur. Supra quibus duobus titulis propter funesta et horrida animarum, vel etiam corporum exitia, Christianissimi imp. pietas sacerdotali omnium nostrorum supplicatione imploranda est, ut tantum malum a populo fidelium suis publicis sanctionibus amoveat, etc. » Hæc prima die : sequenti alia statuere ad curam episcoporum spectantia ; quæ tu consulas, ex quibus præsentia deplores tempora, cum Ecclesiæ principum nimia licentia gravissime affligantur, et per ejus magistratus gravia pati compelluntur. Canones omnes numerantur viginti tres ab iisdem constituti.

3. *Concilium Ticinense.* — Eodem anno, mense Februario, Ticini [1] Concilium celebratur ab episcopis Cisalpinis, Ludovici imp. monitu, ut ejusdem imperatoris sanctionis exordio his verbis declaratur : « In nomine Dei omnipotentis, anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo quinto, Indictione tertia (ita jure restituitur corruptus textus, pro decima tertia) mense Februario, die mensis ejusdem quarto.

« Cum dominus magnificentissimus Ludovicus Augustus apud Ticinensem civitatem in Augustali aula resideret, tractaturus de statu sanctæ matris Ecclesiæ, et pace divina dispositione commissi sibi imperii, ac generali totius populi salute, præsentibus optimatibus suis, dixit : Crebro vestram fidelitatem retroactis temporibus commonuimus, ut secundum normam Christianæ religionis vivere unusquisque nostrum fidelium satageret, et suos a rapina compesceret. Attamen quia hactenus indiligenter actum est, amodo omni conamine omnes studere volumus, quo penitus a nostro regno rapina eliminetur, et pauperum voces usque nunc Domini Sabaoth aures pulsantes querimoniis, incipiant suo Creatori laudes rependere pro ubique pace et quiete concessa nobis a gentibus.

[1] Extat tom. III. Conc. edit. Ven.

4. « Statuimus autem, ut Ecclesiæ Dei per totius regni nostri fundatæ terminos sub nostræ immunitatis tuitione, secure cum rebus et familiis permaneant, ceu prædecessorum nostrorum piissimorum Augustorum temporibus fuisse probantur, earumque rectores propriis utantur privilegiis, et monachi per sua cœnobia regularem teneant ordinem ; similiter et clerus omnis proprio fungatur ministerio, nemine molestante nostri terroris formidine, etc. » Probe quidem ista, sed an ipse ista præstiterit erga præcipuam omnium Romanam Ecclesiam, qui suis privilegiis gaudere se velle ostendit parœcias omnes, quæ dicturi sumus inferius in electione Benedicti Pontificis, significabunt.

Porro ista omnia rogatione episcoporum, qui Concilio Ticinensi interfuerunt, Ludovicus rescripsit. Cum episcopi quæ vellent in Ecclesia ordinari atque disponi, non ut olim consuevere majores, ipsi sacerdotali auctoritate per canones constituerent, sed ea per capita digesta mitterent in palatium probanda ab imperatore, quod et factum videmus in nuper nominato Concilio Valentino. Ista, temporum calamitate ferente, prodiere, ut principes prædatorie, ut latrones in silvis, in Ecclesias sibi jus injuste vindicarent, in earumdemque personas dominium tyrannice exercerent.

5. *Ludovicus imperator Romam venit.* — Sed quæ causa exorta sit, ut post hæc, eodem isto anno vivente adhuc Leone Romano Pontifice, idem Ludovicus Romam se concito gradu conferret, jam dicamus ex Anastasio, qui interfuit ; ait enim circa finem vitæ ab ipso scriptæ Leonis IV Pontificis : « Quidam Daniel magister militum, iniquitatis ac stultitiæ mole cæcatus, ad serenissimi domni Ludovici Imperatoris vestigia properavit, eique multa falsa et inutilia verba, quæ credi nullo modo possent, super Gratianum eminentissimum magistrum militum et Romani palatii egregium superinstam et consiliarium dicere non dubitavit. Nam constanter eum accusabat falsitate ob invidiam, dicens imperatori de Gratiano Romanæ Urbis superinsta : Quem erga vos fidelem esse creditis, mihi soli in domo sua, nimium super Francos murmurans, dixit secrete : Quia Franci nobis nihil boni faciunt, vel adjutorium præbent, sed magis, quæ nostra sunt, violenter tollunt ; quare non advocamus Græcos, cum eis fœdus pacis componentes, et Francorum regem et gentem de nostro regno et dominatione expellimus ? Quo audito, mox prædictus imperator immenso furore incensus, sine litteris etiam ad Romanum directis Pontificem et senatum, Romam venire velociter procuravit. Quem tamen venientem domnus Leo papa honorifice (sicut mos est) super gradus majores beati Petri Apostoli residens suscepit, et mellifluis prædicationis verbis placare cœpit.

« Quadam vero die, ipso imperatore cum sanctissimo Leone Pontifice, omnibus Romanis proceribus pariter et optimis Francis in domo, quam beatæ memoriæ Leo III papa juxta Ecclesiam

beati Petri Apostoli fecerat, sedentibus, de prædicta accusatione placitum habuit. Tunc Daniel iniqua fronte armatus, falsaque cogitatione imbutus, dixit coram omnibus : Iste Gratianus habuit mecum consilium hanc Romanam terram de vestra (nostra) tollere potestate, et Græcis tradere illam. Cui statim non solum Gratianus, verum etiam omnes Romani coram imperatore dixere : Mentiris, nullo modo est verum, quod dicis. Cognoscens autem imperator et omnis Romanorum Francorumque nobilitas, prædictum Danielem tale crimen per falsitatem et invidiam contra Gratianum dixisse : illico idem clementissimus imp. nolens contra instituta veterum Augustorum peragere Romanorum, eos secundum Romanam legem instituit judicare. Quo judicio ipse Daniel multorum verbis reprehensus, ore proprio manifestavit, se falsum testimonium super eum dixisse : ideo jam dicto Gratiano ante omnes est traditus, ut quidquid de eo facere vellet, potestatem haberet ; sed eum jam traditum Danielem imperator a Gratiano multa et humili supplicatione petivit ; quem ille statim plenaria ipsi reddita gratia, libenter concessit, et sic de mortis est periculo liberatus.

6. *Leonis papæ obitus et dona collata Ecclesiis.* — « His vero peractis, imperator abiit, et sanctissimus dominus Leo IV papa non post multos dies obdormivit in Domino decimo sexto kal. Augusti, sepultus vero est in Ecclesia B. Petri. Fecit autem ordinationes duas, unam in mense Decembris, et aliam per mensem Martii, creavit presbyteros decem et octo, diaconos octo, Episcopos per diversa loca sexaginta tres ». Hæc omnia Anastasius, qui numerat ejusdem Leonis papæ annos octo, menses tres et dies quinque. Relatus est autem inter sanctos, scriptus in Tabulis Ecclesiasticis [1], anniversaria memoria celebrandus. Sed quæ, præter hæc ab eodem Anastasio de Leone scripta sunt, videamus. Cultum enim sanctorum cum magno studio prosecutum, pluribus ostendit : quo in laborioso Pontificatu conciliavit sibi per sanctorum intercessionem ad magna præstanda divinum auxilium, quo munitus, quæcumque ardua licet aggressus est, felicissime consummavit. Præter illa autem, quæ superius dicta sunt, collata ab eodem Pontifice in diversas Ecclesias sacra dona, quæ in eodem argumento versatus Anastasius addit, sic accipe :

7. « Hic vero sanctissimus papa sanctorum martyrum sepulcra devota mente ardentique pectore assidue visitabat ; quos vigiliis sacrisque orationibus pro cuncto Orthodoxæ fidei populo exorabat. Die quadam, cum ad sepulcrum beati Laurentii martyris pervenisset, et more solito orationem expleret, diligentius inquirere cœpit ac dicere : Quanti quotidianas hic monachi Deo omnipotenti referunt laudes ? Tunc omnes, qui aderant, beato Pontifici retulerunt, quod a quibusdam Pontificibus duo monasteria ibidem fuissent constructa, sed pro magna paupertate et inopia in desolationem redacta sint. Mox autem idem almificus Pontifex superno nutu compunctus, monasterii, quod nunc vocatur sancti Stephani et Cassiani, restaurans muneribus et divitiis locum plenissime ornavit. In quo etiam sancta conversatione plures instituit monachos, Græcos genere, qui Deo omnipotenti, eidemque martyri, diu noctuque laudes persolverent ». Sed et quæ dona in diversas alias Ecclesias, præter illa, quæ superius suis locis alia occasione sunt recensita, contulerit, eodem ordine quo ab ipso Anastasio pro ratione temporis, quo sunt facta, memorantur, diversis locis posita, sic accipe :

8. « Obtulit in Basilica Quatuor Coronatorum, in qua sacerdotii sui solertissime functus est officio, canistra de argento purissimo tria pensantia libras... Aquamanile similiter de argento mundissimo par unum, cantharum, et thymiamaterium unum pensans libras.... Vela de fundato ad nitorem arcuum ipsius Ecclesiæ, duodecim. Item vela serica viginti quatuor. Fecit et vestem holosericam habentem periclisin de chrysoclavo, et aliam vestem albam cum rosis, habentem rotas septem, et in medio tabulam cum chrysoclavo cum effigie hominis gerentis in capite gemmas prasinas quinque. Item vestem albam de chrysoclavo cum rotis sex. Fecit etiam in jam dicta Basilica in honorem altaris, vela habentia cruces et gammadias de chrysoclavo et gemmis et bullis aureis triginta tribus ; velum acu pictum, habens hominis effigiem sedentis super pavonem ; vela tria habentia historiam sanctæ Dei Genitricis Mariæ ; alia vela fundata quatuordecim, et vestes de blatthi duas ». Et inferius : « In Basilica sanctorum Quatuor Coronatorum fecit vestem de chrysoclavo, habentem historiam Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi, atque effigies prædictorum martyrum et ipsius almifici præsulis ». Et post multa sæpius enarrata : « Fecit idem egregius Pontifex in monasterio S. Martini, quod beati Petri Basilicæ cohæret, ad laudem et gloriam ipsius beati Martini, miræ pulchritudinis vestem, habentem historiam supra memorati Martini jacentis in lecto, cum effigie Salvatoris Domini nostri Jesu Christi : simul et effigie sanctæ Agathæ, ad pedes habentis effigiem ipsius almi Pontificis, habentem gemmas hyacinthinas decem et septem. Item in eodem oratorio fecit vela quatuor, et unum habens rotas de chrysoclavo tres. Fecit et in Basilica sanctorum Quatuor Coronatorum vestem de fundato, habentem historiam ipsorum sanctorum, et effigiem ipsius magni præsulis, habentem gemmas duodecim.

« Idem beatissimus præsul fecit in Ecclesia beati Silvestri confessoris atque Pontificis, quæ est in monte Soracte, vestem de fundato, habentem angelos (angulos) quatuor, duos quidem de fundato, duos de tigrin ». Et inferius :

9. « Idem beatissimus papa omnia sanctorum, quæ destructa fuerant, loca reædificare magnopere cupiebat : nam et monasterium Corsarum juxta

[1] Martyrolog. Rom. die XVII. Julii.

Basilicam B. Sixti martyris atque Pontificis situm, quondam malorum hominum operibus desolatum, et ad sæcularem habitationem perductum, pro salute ac futura retributione animæ suæ perfectius restauravit, in quo etiam ancillarum Dei congregationem munivit ad persolvendas Deo omnipotenti laudes, muneribus perornavit et divitiis auxit; et omnia sacris præceptis, quæ fuerant ablata, restaurans, suis sanctis digitis plenius confirmavit ». At de munere prædicationis ista interserit :

« Hic sæpius memoratus beatissimus papa prædicationis suæ alloquio multos ad cognitionem veritatis perduxit, et salutiferas omnibus operationes demonstravit ». Addit his insuper : « Octavam Assumptionis beatæ Dei Genitricis diem, quam minime Roma antea colebat, vigiliis sacris, matutinisque cum omni clero pernoctans laudibus in Basilica ejusdem semper Virginis Dominæ nostræ, quæ foris muros juxta Basilicam beati Laurentii martyris sita est, celebrare præcepit; in qua etiam magna populi multitudo convenit, novæ festivitatis cupiens celebrare solemnitatem. Hoc ipse magnanimus cum videret antistes, omnibus, qui aderant huic celebritati, plenius argenteos erogavit. Necnon fecit ibidem vela quadraginta quinque, et intra ipsius Ecclesiæ oratorium, quod vocatur Barbaræ, fecit vestem de fundato. In oratorio sancti Nicolai fecit vestem de fundato; et in oratorio sanctæ Eugeniæ item fecit vestem de fundato. Item in Ecclesia S. Stephani foris muros juxta Ecclesiam S. Laurentii, fecit vestem de fundato ». Et infra : « In oratorio beati Leonis martyris fecit vestem de fundato : idem in monasterio sanctæ Mariæ Dominæ nostræ posito juxta monasterium, quod dicitur Corsarum, vestem fecit de fundato : idem in oratorio S. Anastasii.

10. « Item crucem, quæ (ut mos est antiquus) ferebatur a subdiaconibus ante equum Pontificum, Deo adjuvante, in auro et argento et gemmis melius renovavit. Obtulit Ecclesiæ beatæ Nymphæ martyris, quæ est in civitate Portuensi, vestem de fundato. Similiter fecit in Ecclesia SS. Cosmæ et Damiani in Silva candida. Intra Basilicam beati Petri fecit oratorium miræ pulchritudinis, pulchris marmoribus circumdatum, et absidem cum musivo ornavit, in quo recondidit corpus venerabile beati Leonis confessoris atque Pontificis, et desuper construxit altare et ciborium deauratum cum cruce ». Et infra post multa : « In monasterio sancti Cæsarii in palatio fecit vestem de fundato et vela quatuor. Et in monasterio sanctæ Agathæ extra portam sancti Pancratii, fecit vestem de fundato et vela octo. Et in oratorio, quod dicitur Pauli papæ, obtulit vestem de fundato aquilarum, habentem imagines cum cruce de chrysoclavo et gammadiis. Idem in oratorio SS. Processi et Martiniani, obtulit vestem cum rotis, aquilis, et cruce de chrysoclavo cum gammadiis. Et in monasterio S. Hadriani similiter ». Et inferius : « Obtulit Ecclesiæ S. Stephani protomartyris vestem auro textam cum gemmis hyacinthinis. Et in Ecclesia S. Laurentii foris muros vestem de serico mundo cum aquilis, habentem depictum martyrium prædicti martyris cum imagine Pontificis ipsius.

11. « In Ecclesia sanctorum Quatuor Coronatorum imagines de argento tres, in una habentem vultum Salvatoris, duas alias habentes vultus Claudii et Nicostrati, pensantes libras quinquaginta duas et semis. Et in eadem Ecclesia obtulit coronam de argento, pensantem libras viginti quinque; et in pergula ejusdem Ecclesiæ, quæ est ante altare majus, suspendit lilium de argento, habens mala de crystallo et ramunculum : fecit etiam ibi canistra de argento septem, pensantia libras duodecim.

« Fecit idem mitissimus Pontifex in æde propria monasterium ancillarum Dei in honorem SS. Symmitrii et Cæsarii, cui et bona largitus est, patenam et calicem de argento exauratum, habentem diversas gemmas, necnon et thymiamateria, et canthara, et canistra de argento mundissimo, et gabathas saxiscas, et vestes de fundato tres, et regnum ex auro purissimo cum gemmis prasinis et hyacinthinis, quod pendet super altare, pensans libras..... et Basilicæ sanctæ Dei Genitricis extra muros prope S. Laurentium, obtulit vestem de fundato, habentem in medio tabulam exauratam cum effigie Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, et ipsius almi Pontificis, et in ipsa Ecclesia S. Laurentii thuribulum argenteum cum operculo suo exauratum, habens catenulas suas per gyrum pendentes librarum septem ». Et inferius :

12. « Obtulit idem præsul in Ecclesia S. Cæsarii in civitate Tarracina vestem de fundato, habentem in medio crucem et gammadias et periclisin de blatthi, tegentem nomen domini Leonis quarti papæ, et vela de fundato quinque, et vestem de quadraplo, habentem in medio crucem de chrysoclavo cum nomine ejusdem Leonis. Fecit similiter in civitate Blerana in Ecclesia S. Sinzigii, ubi obtulit vestem de fundato, habentem tabulas de chrysoclavo cum effigie Salvatoris et S. Sinzigii, et ipsius præsulis, et vela de fundato quatuor. Et in Ecclesia sanctorum Quatuor Coronatorum obtulit cerostrata ex argento purissimo, pensantia libras quinque et uncias sex, et gabathas ex argento numero quatuor. Et in Ecclesia S. Laurentii foris muros vela de fundato viginti septem. Et in Ecclesia S. Clementis papæ et martyris regnum, quod pendet super altare, ex auro, habens in medio crucem cum gemmis vitreis.

« Obtulit in Ecclesia S. Hippolyti martyris in insula Portuensi, quæ nuncupatur Arcis, vestem de fundato, habentem gammadias ex argento textas, et vela de fundato quatuor. Et in Ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ ponitur in civitate, quæ vocatur Anagnia, obtulit vestem de fundato cum gammadiis auro textis, et vela de fundato quatuor ». Hæc et alia Anastasius.

13. *Legationes ex Gallia et Britannia ad Leonem papam, et ejus Epistolæ.* — Sed ne quid inta-

ctum prætermittamus de rebus gestis tanti Pontificis, plura sunt quidem, quæ quoniam quoto anno ejus Pontificatus acciderint, minime potuimus reperire, ad finem Vitæ ejus ex more collocanda servavimus; nimirum legationes ex diversis locis ad ipsum perlatas, ex Gallia et ex Britannia. Quæ ex Gallia missa est, ea functus Lupus abbas Ferrariensis, de quo sæpe pluraque superius. Testatur id ipse sua Epistola ad hujus successorem Benedictum papam [1] verbis his : « Tempore decessoris vestri beatæ memoriæ Leonis functus legatione Romæ, cui auctore Deo præsidetis, et ab eodem antistite exceptus benigne atque tractatus, etc. » Meminit ipse ejusdem legationis in Epistola ad Reginfridum episcopum pro permutatione [2] facienda in suo transitu monetæ Italicæ. Quæ autem causa legationis fuerit præter visitationem Liminum Apostolorum, nihil reperitur scriptis proditum, quæ generatim habet in Epistola ad Marcuadum abbatem, verbis istis conscripta [3] :

14. « Charissimo ac desideratissimo patri Marcuado Lupus plurimam salutem.

« Orationis gratia et quarumdam Ecclesiasticarum studio causarum, quas Deo volente, reversus cum vos videro, paternitati vestræ aperiam, Romam proficiscor. Et quoniam in efficiendis rebus, Apostolici notitia indigebo : ea vero sine munerum intercessione iniri commode non potest : velut ad paternum, imo ad maternum gremium ad vos confugio, supplicans, ut sicut nunquam mihi ulla necessitate defuistis, ita nunc adesse dignemini, mihique, si ullo modo potestis, per præsentes nuntios duo saga Veneti coloris, et totidem lintea, quæ germanice Glizza vocantur, dirigatis, quæ illic comperi esse charissima. Horum si fuerit vobis integritas ardua, nequidquam videbitur nobis ipsa medietas contemnenda : nam sæculari eruditione docti sumus, ut sperantes minora, majora poscamus. Ac ne ingenio nostro latiorem defuisse materiam suspicemini, si equo tolutario, vel quolibet alio fortissimo nostrum iter sublevaveritis, plurimum nobis collatum esse ducemus. Sane nihil me obtinere moleste præferam, si communicatis his litteris cum communi filio Eigile, risum uterque vestrum tenuerit. Cupio vos valere feliciter, meique benigne memoriam gerere ». Hucusque ad Marcuadum Lupus. Præstitit ipse Marcuadus quod Lupus petierat, et abundanter, ut ipse testatur, alia ad ipsum reddita post Epistola : nam et pueros addidit externæ linguæ peritos. Vidisti ex recitata [4] Lupi Epistola veterem morem, non adire solitos legatos summum Pontificem absque muneribus, tanquam eulogiis, ut vidimus superius de sancto Bonifacio martyre episcopo Moguntino, hisce xeniis Romanos Pontifices frequentante : erant ista munuscula, ut vidisti, quæ symbolum charitatis exprimerent in dante, et in accipiente non arguerent avaritiam.

[1] Lup. Ep. CIII. — [2] Lup. Ep. LXVI. et LXVII. — [3] Lup. Ep. LXVIII. — [4] Lup. Ep. 70.

Quod autem ad legationem pertinet Britannorum episcoporum, provincia illa, ut vidimus, diu exagitata tyrannide Nomenoii impii hominis atque sacrilegi, Ecclesiæ illi expositæ gravissime afflictatæ fuerunt; illo autem Dei vindicta perempto, respirare paululum concessum est. Quamobrem coeuntes episcopi, synodali conventu inter alia ad Sedem Apostolicam legationem decrevere, ut de nonnullis illam consulerent. Quænam autem ista fuerint, Epistola ejusdem Leonis Pontificis ad eos reddita docet, quæ sic se habet [1] :

15. « Leo omnibus reverendissimis et sanctissimis confratribus Britannicæ gentis episcopis.

« Quanto studio quantaque solertia gregem vobis in Domino commissum pascitis, divinisque fovetis eduliis, nobis directa scripta reserarunt. Unde non modica exsultatione congratulor, et tantarum ambiguitatum indagatione lætificatus, a timore negligentiæ, qui me illius regionis in infimis deprimebat; quasi a gravi languore relevatus, et utpote sanus [2], licet omni salute captus, magis animo sospes surrexi, quam corpore. Quia cum quorumdam laicorum in Ecclesiasticis cognoveram curam præpollere, et studioso animo illorum respondere vigilantiis cogerer; nihil aliud vos, qui divinis negotiis et Ecclesiasticis sorte venistis, quam crederem dormitare. Nunc divina gratia hi confratres nostri, videlicet talium et tales Ecclesiarum præsules ad nos perducti et cogniti, magis securus nunc duro quam antea.

« Legationem denique communem omnium episcoporum reverendissimorum nobis propositam relegentes, requiritis de [3] his, qui turpissimo lucro columbas in templo Domini vendere non pertimescunt, et sua facta improba temeritate Simonis hæreseos conjungentes : utrum possint in ordine pœnitentiam agere, aut tantummodo extra ordinem et sacerdotalem fieri gradum. Quod nos, qui adeo convictis, et iis, qui tam detestabile nefas (quod jam in multis est damnatum Conciliis) peregisse cognoscuntur, nulla possumus pœnitentia subvenire, et tot spiritualibus Patribus obviare, sed in illorum Patrum me sententia convenire certum sit; ita tamen ut omnia in Conciliis fiant episcoporum. Nam [4] nullam damnationem episcoporum esse unquam censemus, nisi aut ante legitimum numerum episcoporum (quæ fit per duodecim episcopos) aut certe probata sententia per septuaginta duos idoneos testes, qui tales sint, qui et accusare possint, et prius ad sacra Christi quatuor Evangelia sacramenta præstent, quod nil falsum depromant, sicut nobis beatus Silvester tradidit, et Romana sancta videtur tenere Ecclesia. Et si inter eos, quos damnandos esse dixerint homines, fuerit episcopus, qui suam causam in præsentia Romanæ Sedis episcopi petierit audiri; nullus super illum definitivam dare sententiam præsumat, sed eum omnino

[1] Ep. Leon. ad Britann. t. II. Ep. Decret. in fin. — [2] Locus obscurus. — [3] I. q. VII. c. 5. Requiritis. — [4] II. q. IV. c. ult.

audiri decernimus. De cætero quod nobis apicibus vestris factum est clarum : quid vel qualiter de ipsis capitulis interrogatis debeam respondere; unde precibus vestris annuere curavimus, et sigillatim quid agendum sit : sive ex posito a sanctis Patribus, sive more antiquitus tradito curavimus demonstrare.

16. « Primo quidem capitulo dictum, cui Ecclesiasticus ordo pertineat. Quod episcopis et clericis ordinatis pertinere non dubium est (quod vos ignorare minime credimus) ab ipsis Apostolicis viris cognoscetis. Et cum in sacris Ecclesiis ab episcopis promulgatæ sint regulæ et receptæ; quis extra episcopos promulgatores canonicarum quiverit esse sententiarum ?

« Capitulo secundo[1]. Regenda vero est unaquæque parochia sub provisione ac tuitione episcopi per sacerdotes et cæteros clericos, quos ipse cum Dei timore providerit, cui jure pertinere videtur, et circumire, ut sibi necessarium visum fuerit, vel Ecclesiastica utilitate cogente.

« Capitulo tertio[2]. De Eulogiis ad sacra deferendis Concilia, nihil invenimus a majoribus terminatum, sed sicut unicuique presbytero placuerit. Nam si constitutum fuerit illo in tempore benedictiones afferri, forsan minus libenter ad Synodos occurrent, et magis venire detrectent (detrectabunt), quæ, ut arbitror, non sunt rationabiliter quærendæ, nec ultro delatæ sunt respuendæ.

17. « Capitulo quarto. De expelentia autem divinationum, vel maleficiorum scriptum quidem in sacris habemus canonibus (ut ipsa verba ponamus) ita : Qui divinationes expetunt, et more Gentilium sequuntur, aut in domos suas istiusmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant. Unde ad illorum similitudinem sortes, quibus vos cuncta in vestris discriminatis judiciis, nihil aliud, quam quod illi Patres damnaverunt, divinationes et maleficium esse decernimus.

« Capitulo quinto. Ut definitum est a Patribus, nullus de propria cognatione sibi audeat copulare, alioqui anathema sit. Unde beati junioris Gregorii decreta sunt tenenda ». Hucusque ex Epistola Leonis ad consultationes Britannorum episcoporum. Hæc ex scripto Codice et edita Epistola ad Britannos, de qua aliqua apud diversos canonum collectores reperiuntur, quæ his conjungimus, atque in primis quæ sequuntur[3]:

18. « De libellis et commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, et sanctorum Conciliorum canones relinquere, vel Decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus in omnibus Ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones (qui dicuntur) Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium, Constantinopolitanorum, Ephesiorum, Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium, et cum illis regulæ præsulum Romanorum, Silvestri, Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, et Gregorii junioris. Isti omnino sunt, et per quos judicant episcopi, et per quos simul episcopi judicantur et clerici. Nam si tale emerserit vel contigerit inusitatum negotium, quod minime posset per ipsos definiri, tunc si illorum, quorum meministis, dicta, Hieronymi, Augustini, Isidori, ac cæterorum similium sanctorum doctorum reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda, vel ad Apostolicam Sedem referenda de talibus. Quam ob causam luculentius, et magna voce pronuntiare non timeo; quia qui illa quæ diximus sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur (sive sit ille episcopus, sive clericus, sive laicus) non indifferenter recipere convincitur, nec Catholicam, nec Apostolicam Sedem, nec sancta quatuor Evangelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere probatur». Hæc ibi, ex quibus vides, hactenus non usu receptas Epistolas illas, quæ ante Silvestrum diversorum feruntur Romanorum Pontificum, ab Isidoro collectas.

Extat et ejusdem Pontificis Epistolæ fragmentum ad ducem Britanniæ Vernonem apud Gratianum his verbis[1]: « Non furem, non latronem, qualem Gillandum (alias Gistardum) esse sentimus in Nannetica sede : qui viventis, quod non licuit, locum non timuit usurpare, pro cujuscumque muneris donis ultra debes defensare ».

19. Habet autem idem pervetus Codex aliam breviorem Leonis papæ Epistolam ad Prudentium episcopum de monasterio erigendo. Est mentio hujus episcopi in Concilio Suessionensi, de quo superius mentio facta est, et apud Lupum Ferrariensem in Epistola nonagesima nona, imo extat Epistola ad ipsum scripta, quæ est ordine sexagesima tertia :

« Leo episcopus servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo Prudentio Tricassinæ episcopo salutem.

« Cognoscat prudentia sanctitatis tuæ, qualiter hic religiosus Adremarus monachus cum monachis suis, cum summa devotione ad laudem et gloriam sanctæ Trinitatis, et remedium animæ suæ suorumque omnium, in honorem beati Petri Apostolorum principis, seu et sancti Leonis ejusdem vicarii papæ monasterium desiderat consecrare, et situm ac structuram ejus sancti cœnobii in rebus juris dicti beati Petri Apostoli, quæ ejus vere sunt, fundare ac construere. Quæ res prædictæ Guidoni generosissimo comiti (a Guidone comite) per præceptum Pontificale donatæ sunt. Quam ob causam jubemus, ac hortamur sanctitatem tuam, ut quando

[1] x. q. 1. c. 4. — [2] Dist. xviii, c. 18. de Eulog. — [3] Dist. xx. c. 1. Pal. p. 3. tit. 20. Ans. lib. iii. c. ult. Jud. p. 4. c. 72. Pan. lib. ii. cap. 118.

[1] vii. q. 1. c. 10. Non furem.

ab illius monasterii prædictis monachis fueris cum humilitate postulatus, illuc accedere debeas, et locum, quem vobis significaverit, ipsas illic reliquias supranominatorum sanctorum, quas a nobis accepit, eo tenore et conditione recondas atque consecres, ut semper ac perpetualiter sub jure ac potestate sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ jam fatum monasterium consistat atque permaneat. Sanctitatem tuam omnipotens Deus incolumem custodiat, frater. Bene vale ».

20. De illa autem, quam idem Leo papa IV ad Carolum Francorum regem Epistolam scripsit, accipe quod recitat Gratianus [1] fragmentum : « Si fortassis (quod non credimus) apud vos inutiles judicamur : Ecclesia tamen, cui permittente Domino præsumus, non inutilis, sed caput, principiumque omnium, merito simul ab omnibus vocatur ». Et ex eodem infra idem [2] : « Contra sanctorum Patrum censuras videtur existere, si sæcularis vel laicus presbyteros ab Ecclesiis, in quibus tempore ordinationis eorum nominati, vel introducti fuerint, videtur expellere. Si vero fundatores Ecclesiarum ad inopiam vergere cœperunt, ut ab iisdem Ecclesiis temporalis vitæ suffragia percipiant ».

Et ex alia ejusdem Leonis Epistola ad Ebruinum et Adelfridum episcopos, fragmentum aliud ab eodem Gratiano pariter recitatum habetur [3], quod incipit : « Quia præsulatus nostri (quod bene nostis) magisterium non solum de sacerdotum, verum etiam de sæcularium utilitatibus debet esse sollicitum, propterea, etc. » De eodem Leone illud insuper proditum ab antiquis, quod cum Egbertus rex Anglorum sine successore rege defunctus esset, Apostolica auctoritate dispensavit, ut Adulphus sive Alidulphus ejus filius jam subdiaconus ordinatus uxorem ducere posset. Testatur hæc Gothelinus Morinensis in Vita sancti Suvithuni episcopi Wintoniensis [4].

Ad calcem vero, ne tanti Pontificis tantum pereat monumentum, adjungenda hic homilia ejusdem Patris sanctissimi, quam per provincias ad episcopos misit, ut ab ipsis recitaretur cunctis sibi subditis presbyteris, animarum curam gerentibus, quo cunctis innotesceret, quæ essent sui muneris, et ad salutem consequendam, quæ agere deberent. Reperimus eam in Vaticana Bibliotheca, hac videlicet inscriptione notatam :

21. *Homilia S. Leonis IV ab episcopis recitanda subditis.* — « Leo quartus Romanus Pontifex homiliam conscripsit, quam quisque episcoporum in Synodis diœcesanis recitaret ad clericos, qua edocerentur Ecclesiastica officia ». Reperi eam apud Anselmum Lucensem episcopum, suorum temporum celeberrimum theologum. Est hujusmodi [5] :

« Fratres, presbyteri, et sacerdotes Domini, cooperatores mihi estis ordinis. Nos quidem, quamvis indigni, locum Aaron tenemus ; vos autem Eleazari et Ithamar. Nos vice duodecim Apostolorum fungimur ; vos ad formam septuaginta discipulorum estis. Nos vero pastores vestri sumus ; vos autem pastores animarum vobis commissarum. Nos de vobis rationem reddituri sumus Pastori nostro Jesu Christo, vos de plebibus vobis commendatis. Et ideo, charissimi, videte periculum vestrum (nostrum), admonemus, et obsecramus, sicut alibi scriptum invenimus, fraternitatem vestram, ut de communi salute vestra cogitantes, attentius audiatis admonitionem nostram ; et quæ vobis suggerimus, memoriæ commendetis, et opere exercere studeatis.

22. « In primis admonemus, firmiterque præcipimus, ut vita et conversatio vestra irreprehensibilis sit, scilicet, ut cella et habitatio vestra sit juxta Ecclesiam, et in ea feminas non habeatis. Omni nocte ad nocturnas horas surgite, cursum vestrum horis certis decantate : missarum celebrationes devote peragite, corpus et sanguinem Domini cum timore et reverentia sumite. Vasa sacra propriis manibus abluite et extergite. Nullus missam cantet solus, nullus ante solis ortum, nisi in Nativitate Domini. Nullus cantet eam, nisi jejunus. Nullus cantet, qui non communicet. Nullus cantet sine lumine, sine amictu, sine alba, stola, fanone (felonio), et casula. Vestimenta nitida sint, et ad nullos alios usus sint. Nullus in alba, qua in suo usu utitur, præsumat missas cantare. Nullus in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat missam agere. Nulla femina ad altare Domini accedat, et calicem Domini contingat. Corporale mundissimum sit, altare sit coopertum mundissimis linteis ; super altare nihil ponatur, nisi capsæ cum reliquiis sanctorum, aut forte quatuor sancta Dei Evangelia, aut pyxis cum corpore Domini ad viaticum pro infirmis, cætera in nitido loco recondantur : Missale plenarium et Lectionarium, Antiphonarium unaquæque Ecclesia habeat. Locus in secretario aut juxta altare sit præparatus, ubi aqua effundi possit, quando vasa sacra abluuntur, et ibi linteum nitidum cum aqua dependeat, ut ibi sacerdos manus lavet post communionem. Ecclesiæ sint coopertæ bene et cameratæ, et atrium sit semper mundatum.

23. « Nullus extra Ecclesiam per domos, aut in locis non consecratis missas cantet sine licentia sui episcopi. Omnis presbyter clericum habeat scholarem, qui Epistolam, vel lectionem legat, et ad missam respondeat, cum quo et psalmos cantet. Nullus cum calcaribus, vel cultellis missam cantet, quia indecens et contra regulas Ecclesiæ est. Calicem et oblatam recta cruce signate, id est, non in circulo et variatione (varicatione) digitorum, ut plurimi faciunt, sed districtis duobus digitis, et pollice intus recluso, per quos Trinitas annuitur. Istud signum ✝ recte facere studete : non enim aliter quidquam potestis benedicere.

[1] XVI. q. VII. c. 6. — [2] XVI. q. VII. c. 29. — [3] Dist. I. q. IV. cap. 5. — [4] Apud Sur. tom. IV. die II. Julii. — [5] Leonis quarti Romani Pontificis sermo. Ex Vatic. Biblioth. cod. qui inscribitur Liber Censuum.

« Infirmos visitate, et ut sua rationabiliter disponant, admonete; deinde reconciliate, et juxta Apostolum, oleo sancto inungite, et propria manu communicate, et nullus præsumat communionem laico, aut feminæ tradere ad deferendum infirmo. Nullus vestrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, aut mortuis sepeliendis præmium, aut munus exigat. Videte, ne per negligentiam vestram ullus infans absque baptismo moriatur. Nullus vestrum sit ebriosus, nullus sit litigiosus, quia servum Dei non decet litigare. Nullus vestrum arma ferat in seditione, quia arma vestra spiritualia debent esse.

24. « Nullus canum aut avium jocis inserviat. Nullus in tabernis bibat. Unusquisque vestrum (quantum ei datur, et in se est) aliquid de sacro Evangelio, vel de Epistolis Apostolorum die Dominico, vel festis diebus plebi suæ annuntiet. Unusquisque presbyter officium suum recte addiscat; qui autem est illitteratus, ab officio suspendatur, nisi emendet. Verbum Domini, et non fabulas inanes ex corde vestro debetis populo annuntiare et prædicare. Curam pauperum peregrinorum et orphanorum habete, et ad prandiola vestra eos invitate. Estote hospitales, ut a vobis alii bonum sumant exemplum.

« Omni die Dominica ante missam aquam benedicite, unde populus aspergatur; et ad hoc proprium vas habete. Sacra vasa et vestimenta sacerdotalia nolite pignori dare. Nullus vestrum minus digne pœnitentem cujuscumque rei gratia ad reconciliationem adducat, et ei testimonium reconciliationis ferat. Nullus vestrum usuras exigat, ut conductor fœneratorum existat. Res et facultates, quas post ordinationem vestram acquiritis, sciatis ad Ecclesiam matrem pertinere. Nullus sine licentia episcopi per potestatem sæcularem Ecclesiam acquirat. Nullus presbyter sub potestate laicorum minister aut castaldio fiat. Nullus per pecuniam Ecclesiam alterius supplantet. Nullus Ecclesiam, ad quam intitulatus est, dimittat, et ad aliam quæstus gratia sine licentia episcopi migret. Nullus plures Ecclesias teneat sine adjutorio aliorum presbyterorum. Nullatenus una Ecclesia inter plures dividatur. Nullus alterius parochianum, nisi in itinere, si ibi placitum fuerit, ad missam recipiat. Nullus in alterius parochia absque proprii presbyteri voluntate vel rogatus missas cantet. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat. Nullus pœnitentem invitet carnem manducare et bibere vinum, nisi pro eo ad præsens eleemosynam faciat.

25. « Nullus baptizare præsumat, nisi in vigiliis Paschæ et Pentecostes, nisi pro periculo mortis. Nullus clericus, vel laicus in Ecclesia loqui audeat; tantum oret, maxime infra divinum officium. In sabbato Paschæ, exstincto veteri, novus ignis benedicatur, et per populum dividatur, et aqua benedicta similiter. Unusquisque fontes lapideos habeat, et si lapideos habere non possit, vas saltem aliquod ad hoc paratum, in quo nihil aliud fiat, habeat. Attendite, ut omnibus parochianis vestris Symbolum Apostolorum et orationem Dominicam insinuetis. Vigilias Apostolorum, et jejunium Quatuor temporum et Rogationum, et Litanias majores plebibus vestris omni studio observandas insinuate. Quarta feria ante Quadragesimam, plebem ad peccatorum confessionem invitate, et juxta qualitatem delicti, pœnitentiam injungite non ex corde vestro, sed sicut in pœnitentiali scriptum est. Ab illa quarta feria usque in diem Resurrectionis Domini nullus manducet carnem, vel sanguinem. Quatuor temporibus in anno, id est, in Nativitate Domini, in Cœna Domini, Pascha et Pentecoste, omnes fideles ad communionem corporis et sanguinis Domini accedere admonete, certis diebus et temporibus conjugatos abstinere ab uxoribus exhortamini.

26. « Eulogias post missas in diebus festis plebi distribuite. Nullus vestrum induatur vestibus laicalibus. Nullus rem, aut possessionem, aut mancipium Ecclesiæ vendere, aut commutare, aut quocumque titulo alienare absque licentia episcopi præsumat. Die Dominica et aliis diebus festis absque opere servili a vespere usque ad vesperum celebrare facite. Cantus et choros mulierum in Ecclesia, vel in atrio Ecclesiæ prohibete: carmina diabolica, quæ nocturnis horis super mortuos vulgus facere solet, et cachinnos, quos exercet, sub contestatione Dei omnipotentis vitate. Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus præsumat illis missas cantare, sed et hoc ipsum plebibus annuntiate. Ad nuptias, nisi forte ad eas benedicendas, nullus vestrum eat. Omnibus plebibus denuntiate, ut nullus uxorem accipiat, nisi publice celebratis nuptiis. Raptum omni modo prohibete, et ut nullus ad proximam sanguinis accedat, firmiter prohibete, et ne alterius sponsam quis ducat, contradicite. Porcarios, pecuarios, et alios pastores, diebus Dominicis ad missam venire admonete, et ut filiis suis orationem Dominicam et Symbolum insinuent, vel per alios insinuari faciant. Chrisma semper sit sub sera et sigillo propter quosdam infideles. Volumus autem, fratres charissimi, quatenus quæ nostra percepistis traditione, quantum humana patitur infirmitas, bonis studeatis operibus adimplere, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, etc. » Hæc ibi, ejusdem Pontificis pervigilis curæ pastoralis nobile documentum. Non est prætereundum, quod eodem anno, dum adhuc ipse Leo papa superstes esset, Ethelulphus rex occidentalium Saxonum in Anglia Romam veniens, summo honore ab eodem Leone Pontifice exceptus est; eo autem defuncto, quem duxit secum Aelfridum filium suum ab eo coronari obtinuit. Cujus rei causa, qui in Anglia remansit primogenitus ab eo defecit, sed, Deo juvante, cum pater rediit, res ab eo sunt compositæ. Hæc pluribus Matthæus Westmonasteriensis, qui et recitat donationem ejusdem regis factam Eccle-

siæ Anglicanæ sui regni anno superiori, antequam Romam se contulerit, quæ sic se habet :

27. *Donatio regis facta Ecclesiæ Anglicanæ.* — « Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo. In nostris temporibus bellorum incendia, et direptiones opum nostrarum et vastantium crudelissimas hostium Barbarorum, paganarumque gentium multiplices tribulationes affligentium usque ad internecionem cernimus tempora incumbere periculosa. Quamobrem ego Ethelulphus rex occidentalium Saxonum cum consilio episcoporum et principum meorum, concilium salubre, atque uniforme remedium affirmavi, ut aliquam portionem terræ meæ Deo et beatæ Mariæ, et omnibus sanctis jure perpetuo possidendam concedam, decimam scilicet partem terræ meæ, ut sit tuta muneribus, et libera ab omnibus servitiis sæcularibus, necnon regalibus tributis majoribus et minoribus, sive taxationibus, quas nos Miteredden appellamus. Sitque omnium rerum libera pro remissione animarum (animæ meæ), et peccatorum meorum ad serviendum soli Deo sine expeditione, et pontis constructione, arcis munitione, ut eo diligentius pro nobis preces ad Deum sine cessatione fundant, quo eorum servitutem in aliquo levigamus. Placuit autem episcopis Ecclesiæ Schireburnensis Alstano, et Wintoniensis Suvithuno cum suis abbatibus et Dei servis, viris scilicet et feminis religiosis, quibus supradicta collata sunt beneficia, consilia inire, ut omnes fratres et sorores, omni hebdomada, die Mercurii, hoc est, Wodnesday, in unaquaque Ecclesia cantent psalmos quinquaginta, et unusquisque presbyter duas missas, unam pro rege, et aliam pro ducibus ejus, in hunc modum consentientibus pro salute et refrigerio delictorum suorum (nostrorum). Postquam autem defuncti fuerimus, pro rege defuncto singulariter, et pro ducibus communiter. Et hoc sit firmum constitutum omnibus diebus Christianitatis, sicut libertas constituta est, quandiu fides crescit in gente Anglorum.

28. « Scripta est autem hæc donationis Charta anno gratiæ octingentesimo quinquagesimo quinto, Indictione quarta (tertia), quinto nonas Novembris, in urbe Wentana, ante majus altare beati Petri Apostoli ». His ita gestis subdit auctor : « Rex magnificus occidentalium Saxonum Ethelulphus cum honore maximo Romam profectus, duxit secum Aelfridum filium suum juniorem, quem cæteris omnibus plus dilexit, ut a papa Leone moribus pariter et religione informaretur ibidem. Ubi cum anno integro rex cum filio suo demoratus fuisset, fecit filium suum ibi a papa in regem coronari, atque post dies paucos ad patriam rediens, duxit Juditham Caroli regis Francorum filiam secum in Angliam sibi matrimonio copulatam, etc. »

Rursum vero sub eodem Leone Romano Pontifice constat quemdam Walbertum[1] nobilissimum Saxonem, Christiana pietate ferventissimum Romam ivisse religionis gratia, atque petiisse ab eodem Leone summo Pontifice corpus S. Alexandri martyris, qui fuit unus ex filiis sanctæ Felicitatis, accepisseque ab eo, atque in Saxoniam deportasse, illicque in collegio a patre suo Wigberto inchoato collocasse, digneque coluisse, habent scriptores rerum Saxonum.

29. *Mirabilia sub Leone IV exempla morientium.* — Hic demum recitanda sunt, quæ tempore ejusdem Leonis papæ quarti Joannes diaconus valde miranda contigisse tradit in monasterio S. Gregorii ad Clivum Scauri. Sic enim se habent[1] : « Leonis quarti Pontificis tempore, cum Megistus Ostiensis episcopus et Apostolicæ Sedis bibliothecarius, eidem monasterio præesset, Joannes presbyter ejusdem præpositus cum quadam femina turpiter vivens, vehementissimo podagræ dolore correptus est. Qui medicorum manu cauteriatus, per exustionis vulnus calcem cœpit effundere, quam restringere nullis artibus prævalens, in tantam desperationem perductus est, ut ab omni illius feminæ visitatione desisteret, et illa sibi alterum sub eodem facinore copularet. Sed post annum presbyter ad pristinam sanitatem revertens (quanquam propositum sibi fuisset, ut ulterius nullam contingeret) ad eam tamen, misso nuntio, futuro die Dominico se redire professus est. Quo recepto, ubi suo desiderio votum quoque mulierculæ convenire gavisus est, ad balnea processit. Unde revertens, tantum lætitiæ potionibus et cantionibus se dissolvit, ut subrepente somno, interesse nocturnis cum fratribus nunquam potuisset officiis.

30. « Eadem nocte cuidam presbytero et monacho beatus Gregorius in somnis apparens, ait : Surge, et dic præposito, ut pœnitentiam agens, peculium suum, quod congregare non puduit, pro peccato conscientiæ suæ dispergat, quia die tertia funditus exstinguetur e vita. Quod præpositus vehementer, ut audivit, expavit ; et quia mandato Gregorii incredulus esse non poterat, pœnitentiam cœpit, cunctaque sua sanus distribuens, tanto febris ardore correptus est, ut a diluculo diei tertii usque ad horam tertiam ingenti fragore præ incendio, linguam ab ore projiciens, ultimum flatum protraheret. Quem presbyteri tam duriter laborare videntes, deputatis illic monachis, qui cum psalmodiis ejus exitum commendarent, ipsi pro eo studuere omnipotenti Domino solemnes hostias immolare. Sed monachi psalmodiam deserentes, non timuerunt inter se morienti fratri detrahere. Cum ecce presbyteri a missarum solemniis circa horam septimam remeantes, Joannem presbyterum, quem incredibiliter cum morte luctantem reliquerant, lenius se habere mirati sunt, eumque nominatim clamare cœperunt. Mox ille oculos subridendo concutiens : Parcat, inquit, mihi Dominus, fratres. Quare me sollicitare voluistis,

[1] Sax. Metrop. Crant. lib. II. c. 27. et alii.

[1] Joan. diacon. in Vit. S. Greg. lib. IV. cap. 86.

qui ab ipso hujus diei principio usque nunc coram Christo præsidenti (præsentibus) multis millibus angelorum, cum diabolo ad judicium steti, et adjuvantibus me sanctis Andrea et Gregorio, cunctis ejus objectionibus bene respondi? Sciatis autem, quia monasterii sextarium, modium, libram, consuetudinem eleemosynarum, et luminum, omnemque mensuram curiosissime Christo quærenti, usque ad scabellum pedum ejus portavi. Sed de una objectione, fateor, convictus erubui, de qua me nimium, sicut vidistis, laborando vexavi, et me adhuc liberare non potui.

31. « Cumque fratres de ea requirerent, ait: Non audeo dicere, quia quando vos me clamastis, et a sancto Gregorio redire jussus sum, ut vobis etiam de mensuris et consuetudinibus monasterii ponerem rationem, diabolus conquestus est, putans, quod me pater Gregorius ad pœnitentiam remisisset. Quapropter beatum Gregorium vadem dedi, ne commotam calumniam cuilibet revelarem. Illis magis imminentibus, et se pro eo deprecaturos Dominum promittentibus, ut causam fratribus revelaret: defunctorum quorumdam domos et viventium merita proferebat, dicens: Iste dignus, iste indignus est. Rursus interrogatus, ad monachos, qui pridem secum remanserant, conversus est, dicens: Omnia, in quibus mihi detraxistis, fratres, audivi, quanquam respondere nequiverim, et impedimentum mihi non modicum generastis, quia tam a vobis, quam a diabolo sub uno tempore accusatus, nesciebam cui calumniæ primitus responderem. Sed si quando quemlibet migrantem videritis, compatimini sorti communi, et nolite de eo judicare, qui ad tam districti Judicis cum criminatore suo judicium vadit.

32. « His expletis, cunctos jubet abscedere; solum presbyterum, qui sibi mortem prænuntiarat, secum tenens. Qui solus remanere pavescens, alterum secum tenuit, hortatus, ut causam, pro qua conflixerat, saltem sibi pandere non timeret. At ille vehementer ingemuit, et converso ad parietem capite, clamabat dicens: O Andreas, o Andreas, hoc anno pereas, qui me pravo consilio ad periculum compulisti ». Erat illa ista causa, cujus judicio arctabatur, ut satisfacere accusatori non posset, ut pœnas æternas posset evadere, ut proxime auditurus eris. Ita Deo disponente, ut judicio suo moneret viventes, quam severe Deus judicet in exitu uniuscujusque. Pergit vero Joannes: « E vestigio Zacharias medicus, qui anno præterito ad suos, videlicet Sarracenos apostatando reversus est, affuit; tactisque temporibus, jurare cœpit, presbyterum ex eadem valetudine minime moriturum. Quem languidus ut audivit, cum ingenti animadversione repulit, dicens: Fratres, jam omne corpus meum est mortuum, in extremis faucibus spiritum permissum retineo, continuo moriturus: tantum psallite, ut revideam angelos, quos videbam, et innuens vobis ostendam. Quibus orantibus totus cœpit tremere, pallescere, sursum desideranter adspicere. Cum subito spiritus adventare conspiciens, revolutis terribiliter oculis, monachis innuit, et abscessit; eosque tanto terrore perculsos dimisit, ut multis noctibus ibi jacere timuerint.

33. « Eodem die, sicut postea deprehensum est, eodemque momento, quando presbyter moriens, Andreæ periculum fuerat imprecatus, idem Andreas fundi Barbiliani, positi scilicet in via Ostiensi, conductor in lectulum decidit, in quo per multum temporis continuo languore correptus, ita totus emarcuit, ut omne corpus ejus particulatim videretur dissolvi. Cumque defluentibus carnibus consumi posset, mori autem non posset, uxorque fœtorem vulnerum, virique cruciatus jam sustinere non poterat, intellexit tanti languoris incommoda sine divinæ ultionis sententia hunc nullatenus incurrisse. Quem flendo curavit inquirere, ut quoniam a moriente præposito frustra vocari non poterat, quid cum ipso commiserat, ut monachis revelaret; si forte Dominus ejus confessionem recipiens, eum a tantis cruciatibus liberaret. At ille cognoscens malum, quod fecerat, latere non posse, monasterii monachos convocari rogavit, eisque confessus est, cum eodem præposito quasdam monasterii chartulas rapuisse, ac receptis pretiis extraneis tradidisse, seque certum existere, quia pro hoc flagitio mori non posset, quousque hoc coram omnibus revelaret. Quod videlicet verum fuisse, rei eventus evidenter ostendit: nam mox ut tantum facinus cunctis innotuit, is qui dudum mori volens non poterat, inter verba suæ confessionis spiritum efflavit. Quem idcirco omnipotens Deus diu cruciari voluit, mori autem, donec reatum suum confiteretur, non posse permisit, ut exemplo sui cruciatus ostenderet, quid consumptores rerum Gregorii de semetipsis ubique sperare debuissent.

34. « Ipsius quoque Pontificis tempore, ejusdem patris monasterio Anastasius præfuit, vir quidem castitate conspicuus, et sui monasterii cautissimus executor. Qui cum sævientis inopiæ tempus agnosceret; ne monachis fortassis necessitas incumberet, quadraginta pauperum, quos beatus Gregorius pasci semel in anno decreverat, refectionem subduxit. Quod impune se fecisse perpendens, etiam duodecim pauperum totidem denarios, qui die depositionis beati Gregorii pro commemoratione ab eo quondam invitatorum, quorum tertius decimus angelum se esse professus est, consuetudinaliter pascebantur, penitus intercepit. Cum ejusdem Quadragesimæ tempore, beatus Gregorius eidem presbytero, cui supra, et monacho in somnis apparuit, dicens: Vade, et dic œconomo: Quia adminuit consuetudinem, quam ego constitui, Dominus quoque ejus dies diminuit. Quod œconomus ut audivit, primo quidem contremuit, postea vero tanto minus credidit, quanto longius vitam suam cognoscebat extendi.

35. « Et ecce sub ipsis Albis Paschalibus in oratorio S. Severini cum fratribus vespertinis

assistens officiis, ardere parietem vidit, quem fratribus exstinguere imperavit. Quibus hunc vinolentum credentibus, ipse tandem ferulam, quam tenebat, projiciens, manusque per parietem circumducens, conabatur foris flammas exstinguere, quas constabat intima ejusdem depascere. Deinde tandem ad hospitium rediens, tanto febris ardore succensus est, ut pervenire ad diem septimum nullatenus potuisset. Quia ergo dum consuluisse putavit se monachis, pauperibus nocuisse non timuit, ac per hoc, quo se placare posse Gregorium credidit, prorsus offendit, frustra flammas parietis exstinguere voluit, qui tenacitatis suæ flammas exstinguere recusavit ». Subjicit de infestatione dæmonis in eodem loco multifariam a Deo permissa, quo habitantes in eodem monasterio, vel saltem timore coerciti, vitia propulsarent, atque virtutibus operam darent. Jam vero de Leonis successore agamus.

36. *Benedicto III papa electo, Anastasius Ludovico imperatori suffultus pseudo-papa multa molitus et operatus, tandem reprimitur.* — Leone defuncto, absque mora in locum ejus subrogatur consensu omnium Benedictus patria Romanus, Petri filius, ex presbytero tituli Callisti. Verum mox factione pravorum, qui usi sunt ad flagitium opera legatorum imperatoris, intruditur Anastasius olim presbyter tituli S. Marcelli excommunicatus; verum resistente magna constantia Romano clero, populoque Anastasio schismatico renitente, ejicitur, atque in suam Sedem idem Benedictus restituitur. Hæc summa rerum, quæ fusius ab Anastasio, qui aderat, narrantur. Fuit iste pessimus conatus imperatoris Ludovici, qui videns in electione Pontificis nullam haberi rationem imperatoris, in odium Romani cleri, liberis suffragiis eligentis Pontificem, studuit provehere in Sedem Apostolicam hominem illum perditissimum, qui diu multumque ista molitus fuerat. Sed omnis conatus imperatoris irritus penitus redditus est. Quomodo autem ista cuncta gesta sint, audiamus ab ipso Anastasio, qui sic exorditur ab ejusdem Benedicti ad subdiaconatum promotione :

« Erat autem sapiens verbo, et doctrina præclarus, sobrius conversatione, loquela pacificus, cunctis compatiens, omnibusque obediens. Denique benignissimus cum intueretur papa Gregorius eum peritum doctrinis, atque proficuum : in sancta illum constituit Romana Ecclesia subdiaconum. In quo quidem ordine plura invenit actionis sacræ certamina. Tamen carnem vicit, et mundi principem, et omnia ejus argumenta nequissima. Ubi vero Gregorius præsul migravit ad Dominum, Sergius gubernacula Romanæ suscepit antistes Ecclesiæ. Eoque defuncto, Leo Sedem papa suscepit, oppido qui illum pro felicissimis ejus Actibus diligens, superno compulsus nutu, Callisti eum titulo, ingenti presbyterum consecravit honore; cujus virtutis magnitudo in tantum longe lateque refulsit atque perfloruit, ut in omnibus beatissimus meritis et opere haberetur. Evidenter autem in eo divina permanere sapientia cognoscebatur : quare largifluis purisque ejus omnes favebat affectibus, et luce clarius perornabat, caducique et transitorii mundi delectabilia respuebat. Jejuniis erat validus, orationi assiduus persistebat, pervigilque quotidie divinis laudibus immorabatur.

37. « Leo quidem ubi ex hac luce subtractus præsul occubuit, mox simul omnis clerus istius Romanæ a Deo protectæ Sedis, universique proceres, cunctusque senatus atque populus, Domini clementiam congregati sunt exorare, ut beatissimum illis omnibus dignaretur demonstrare pastorem, Apostolatus qui culmen regere valuisset tranquille. Divinitus igitur et æthereo tunc lumine inflammati, uno consensu unoque cum conamine, qui tantis pollebat sacris operibus, Pontificem promulgaverunt eligere. Illico vero alacri universi studio, plebs et populi cœtus ad Callisti titulum properantes, Domino illum omnipotenti (ut solitus fuerat) invenerunt fundentem orationem. Surgens autem, et populi densissima cernens agmina, quod erat recognovit et mente concepit. Interea multis cum lacrymis genua flectens, flebili voce omnes deprecabatur, taliter dicens : Non me a mea deducatis Ecclesia, rogo, quia tanti culminis non sufficio onus sustinere, nec bajulare gravamen. Illi vero nullatenus acquieverunt, sed viribus cunctis ex eodem titulo abstrahentes, cum hymnis et canticis spiritualibus ampla exsultatione et ineffabili gaudio in patriarchium Lateranense perducentes, Pontificali solio (ut mos est Pontificum, canaque consuetudo demonstrat) posuerunt. Lætatur propterea Urbs, exsultat Ecclesia, congaudent senes, omnesque divinas modulantur virgines laudes, ditantur pauperes, locupletantur inopes, consolantur afflicti, consurgunt debiles, infirmi sanantur, celerique pede concurrunt : quæ extensa in eis tristitia fuerat, contemplabatur excussa, et tranquillitas florigera videbatur erecta.

38. « His ita peractis, clerus et cuncti proceres Decretum componentes, propriis manibus roboravere, et ut consuetudo prisca exposcit, invictissimis Lothario ac Ludovico destinavere Augustis. Ipsum autem qui deducebant decretum legati, Nicolaus videlicet Anagninæ antistes Ecclesiæ, atque Mercurius magister militum, Arsenio Eugubii obviantes episcopo, ad invicem confabulari cœperunt. Qui callidis eos sermonibus leniens, corda eorum emolliri cœperunt, Benedictique fidelitatem jam fati declinare electi. Cum quibus etiam consilium studuit confirmare, ut depositum, anathematizatumque Anastasium (quod divina nullatenus permittebat clementia) Pontificatus infula perornarent. Euntes itaque, Ludovico benignissimo Cæsari decretum dantes, duplici, quam in mentibus gerebant, intentione, Romam reversi sunt, adventumque missorum nuntiantes imperialium, Epistolas eidem insigni obtulere electo,

quibus Augusti continebantur responsa. Qui et omni clero, ac reipublicæ cœtibus, diris machinationibus consilium quod (ut retulimus) cum Eugubino episcopo Arsenio statuerant, adimplere cupientes, dicebant : Omnes obviam imperialibus simul nobiscum exire studete legatis, quatenus Augusti jussionibus obedientes existere valeatis.

39. « Post aliquot quoque dies, ipsi, quos pronuntiavere, missi Hortani, quæ quadraginta milliaria Roma distat, properavere. Ex quibus in eam Adelbertus Bernardusque ingressi comites, eidem olim damnato, cogente Arsenio episcopo, se conjunxere presbytero, nomine Anastasio (qui in sancta Synodo, præsidente Leone sanctæ memoriæ præsule, rite secundum sacrorum promulgationes canonum excommunicatus, depositus, et anathemate vinctus fuerat) non habentes Dominum præ oculis, ipsius præcepta confundere, ut tyranni truculenti cupientes, meditabantur qualiter eumdem ejectum, anathematizatumque Anastasium Apostolico culmine sublevarent, contra traditiones, omniumque sanctiones Pontificum, virorumque almiorum. Missi quoque, quos jam supra meminimus, qui imperatori nostrum quidem decretum benignissime de electione Benedicti porrexerant, id est, Nicolaus episcopus, et Mercurius magister militum, obviam quasi imperatoris legatis profecti sunt, Hortamque properantes urbem, fidelitatis sacramentum, quod fecerant almifico Benedicto, parvipendentes, obliviscentesque electi, se damnato conjunxere depositoque presbytero. Hac sub occasione multi recedentes ab Urbe, similiter peregere, cogitantes consilium, juxta illud prophetæ [1] elogium, quod non potuere stabilire.

40. « Urbe quidem exeuntes, ab Horta juxta Basilicam beati Leutii martyris pervenere insultantes, talium que gloriantes hominum favore atque virtute. Cum quibus Rodualdus Portuensis episcopus, Tudertinæque urbis Agatho antistes aderant, qui etiam Romana discesserant Urbe, eidemque anathematizato, tetra irretiti caligine, se junxerant, obscurati sensu mentis et animæ. Hoc ipse Dei famulus audiens Benedictus electus, Gregorium Majonemque venerabiles, prudentesque et omni scientia plenos episcopos ipsis imperialibus missis cum aliquibus litteris studuit destinare. Qui eos apprehendentes, arcte, anathematizato monente presbytero, vinxerunt, et custodibus tradiderunt ; quod ne barbaræ quidem in legatos nationes perficere audent. Postmodum autem sæpius dictus Christi minister Benedictus electus Hadrianum insignem secundicerium sanctæ Sedis Apostolicæ illis, atque Gregorium ducem obviam direxit.

41. « Altera autem die motionem fingentes, omni clero, cunctoque senatui, et universo populo mandavere, ut obviam illis trans [2] Molvium pontem imperatoris jussionibus irent. Tunc omnes dolum nescientes Romani neque fallaciam, acquieverunt : Molviumque trans pontem Urbe egressi, unanimiter perrexerunt, properantibusque ad martyris jam fati Basilicam, ipsis, de quibus jam supra meminimus, legatis, eidemque deposito, anathematizatoque presbytero ipsi clerus atque Romana plebs, ac proceres obviaverunt pariter, cum quibus Neronis equitantes per campum, Urbis jam mœnibus propinquabant : Hadrianum quoque insignem secundicerium, de quo supra retulimus, vallatum custodibus deducebant. Sed hoc infelicis depositi præsumptio agebat presbyteri, qui viribus Cæsaris Leoninam cum ipsis ingrediens urbem legatis, Apostolorum principis, quam non debuerat introire Basilicam, eamque Dei parvipendens judicium, audacter invasit, tantaque ac talia infausta operationis mala peregit, qualia nec Sarracena in ea perficere manus præsumpsit, vel ausa est. Imagines enim confregit, igneque cremavit ; et Synodum, quam super sanctuarii januas beatæ memoriæ Leo papa pingere jusserat, destruxit ; denique Jesu Christi ejusque semper Virginis Genitricis iconam bipenne (quod non debuerat) ad ima dejecit. Pro quo detestabili opere Orthodoxæ cuncti cultores fidei lacrymas fundentes ingemiscebant, et tristitia replebantur et mœrore ». Opus illud aureum et argenteum a Leone prædecessore magna fuerat impensa constructum, eidemque sacræ Basilicæ (ut dictum est superius) una cum aliis donis oblatum. Pergit Anastasius :

42. « His ita peractis, hostili virtute ipse presbyter depositus, Romam ingreditur, celeriterque in Lateranense patriarchium properavit cum suis iniquissimis sequacibus, et sæculari potentia, multisque telorum generibus januas ejus aperiens, tyrannus veluti cruentus januam sic introivit, solioque, quod nec manibus debuerat contrectare, resedit. Et cuidam Balneoregis episcopo, Romanus qui vocitatur nomine tantum, non opere, qui ferinis obumbratus moribus cerneretur, præcepit, ut beatissimum Benedictum, quem omnis Romana (ut prætulimus) plebs elegerat, Pontificali, in quo residebat, ejiceret solio : qui etiam vestimenta Pontificalia, quibus indutus erat, ut barbarus tulit atque exspoliavit, multisque cum injuriis verberibusque replevit. Tunc ipse depositus presbyter Anastasius eumdem benignissimum Benedictum electum non humana, sed Dei virtute custodibus acribus, qui eum constringerent, tradere studuit, Joanni scilicet Hadrianoque dudum presbyteris, qui a Leone præside pro illorum criminibus damnati fuerant atque depositi ex omni sacerdotali officio.

43. « Mox universa Urbs ululatu amplisque repleta est fletibus, et gravi mœrore quassata jacebat. Illico quidem omnes episcopi, clerusque ac Dei populus Sancta Sanctorum ingressi tundentes pectora sua, profusis lacrymis inter vestibulum et altare prostrati jacebant, Dei orantes majestatem, ut e tanta erroris caligine sua eos victrice dextera liberaret. Septimæ tunc feriæ cursus per-

[1] Psal. xx. — [2] Molvium pro Milvio sæpe.

agebatur. Altera quidem die, prædicti episcopi cum universo clero ac populo in Æmilianæ titulo convenere. In quem etiam Augusti sæpius dicti legati frementes, magnaque tumentes superbia pervenere : et impetu facto, absidem, in qua episcopi psallentes residebant cum clero, leones veluti ferocissimi conscenderunt, erectisque baculis, eos conabantur elidere, ensibusque punire, dicentes : Acquiescite, et vestro consensu Anastasius Pontificali culmini subrogetur.

44. « Illi vero sancto repleti Spiritu, affirmantes dixerunt : Nunquam in depositum et anathemate a sancto præsule, beataque Synodo vinctum consentimus, sed modis omnibus abjicimus a cæteris et segregamus. Ipsi denique furibundi verberibus eos tormentisque dicebant velle punire. Sed beatissimi omnes antistites, et qui cum ipsis aderant, terrores, vel minas parvipendentes eorum, immobiles persistiterunt. Quorum constantiam jam dicti Franci cernentes, ab eis ira discesserunt repleti, et in quoddam cubiculum ipsius Basilicæ sunt ingressi, diversa consilia meditantes, in quod etiam Ostiæ Albanique antistites coactos introduxerunt ; quos molliori sermone, blandisque reducere adulationibus decertabant, et postmodum asperis promissionibus circumdabant. Quibus etiam stridula voce dicebant : Nullatenus vitam possidere potestis, sed capitali subjacetis sententiæ, nisi Anastasio gratiam consecrationis dederitis. Illi autem antea se morti tradi proferebant, membratimque lacerari, quam deposito, anathemate damnato consecrationis tribuere benedictionem. Arguebant autem eosdem missos, et universas demonstrabant sacræ Scripturæ responsiones, quatenus nullatenus eum depositum ordine, quo poscebant, restituere valuissent. Protinus vero secretius lingua eorum confabulantes, furor, qui inter eos exuberabat, minuitur, mentibusque eorum videbatur expulsus.

45. « Tertia vero feria lucescente, omnes episcopi cum clero et populo in Basilica Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, congregati sunt, in qua omnis plebs ac populi multitudo extensa voce clamabant : Benedictum beatissimum papam volumus, ipsumque desideramus. Quod jam præfati audientes legati mirabantur. Videntes itaque quia ad Anastasium Christianitas amorque nullo concordiæ flectebatur ingenio, in quodam patriarchii cubiculo episcopos convocavere et alios sacerdotes cum clero ; cum quibus amplum agitare studuerunt conflictum. Sed eorumdem missorum audaciam superaverunt sermonibus atque doctrinis, ita ut infausta eorum mentis cogitatio contemplaretur contrita atque confusa. Hoc cernentes, venerabilibus legati dixerunt episcopis : Accipite vestrum electum, et in quam vultis Basilicam eum deducite. Et modo Anastasium, quem depositum dicitis, ab hoc patriarchio ejicimus. Tresque per dies jejunium cum orationibus celebremus, et postmodum, quid superna clementia demonstraverit, impleatur.

46. Almifici vero episcopi clamaverunt : Ejiciatur a nostra præsentia invasor atque depositus Anastasius, et ab hoc expellatur patriarchio : et tunc facimus quod hortamini. Illico prædictus Anastasius magna cum turpitudine de patriarchio ejectus et expulsus est ; ut omnes multimodas Orthodoxæ fidei cultores Domino nostro Jesu Christo persolverent grates. Episcopi quidem cum universo clero ac populo beatissimum accipientes Benedictum antea ejectum ex Basilica, in qua clerici commorantur, deduxere, in qua cum custodibus a sævissimo fuerat Anastasio collocatus. Qui cum omni alacritate atque exsultatione cum ipso in Basilicam Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, descendere. De qua exeuntes, eum super equum, super quem Leo præsul sedere consueverat, posuere ; quem etiam magna populi præcedente caterva, in Basilicam Dei Genitricis, quæ ad Præsepe dicitur, deduxerunt. In qua jejuniis et orationibus tribus diebus ac noctibus vacantes, majestatem Domini multis cum lacrymis exorabant. Expletoque jejunio, omnes, qui presbytero Anastasio anathematizato depositoque se conjunxerant, divino compuncti nutu, Deique inflammati fervore, in jam fatam Basilicam, in qua beatissimus (ut prætulimus) Benedictus residebat electus, unanimes convenere. Et procidentes, vestigia ipsius osculari cœperunt, et dicebant : Erravimus, et lubrico a te pede discessimus. Sed pastor velut sanctissimus ovium suscipe agmina per nemus errantia ; fessoque sinu agniculos collige, tuisque obumbra sub alis. Protinus ipse a Deo protectus Benedictus extensis brachiis, pura mente, cordeque benigno, omnes amplecti sitiebat, et osculis perornabat, quibus etiam et dicebat : Gaudete, dilectissimi, et magis exsultate, quia Ecclesiam, quæ scissa fuerat, Christus sua virtute unire dignatus est.

47. « Hæc dicens, et his similia prædicans, etiam ipsi imperiales itidem convenere legati, qui salubribus verbis ac mollioribus secretius cum eodem electo confabulabantur. Subito una omnes episcopi, universusque clerus, et innumera Romani populi multitudo ex eadem eum deducentes Basilica, cum hymnis et canticis spiritualibus in patriarchium Lateranense introduxerunt, et in Pontificali solio, de quo ejectus fuerat, posuere. Denique universa congratulabatur Ecclesia, et omnis populus amplis vocibus exsultabat. Præterea Dominico die diluculo in Basilicam beati Petri Apostoli ab episcopis, clero et proceribus deductus est. Et in conspectu omnium, imperialibus missis cernentibus, in Apostolica Sede, ut mos est, et antiqua traditio dictat, consecratus, ordinatusque est Pontifex. Portuensis vero episcopus prohibitus ab Ecclesia, orationem, quam debuerat, super eum nullatenus dixit, quod anathematizato se conjunxerat, ac in perjurii voraginem ceciderat atque manebat. Sacrisque tunc missarum solemniis celebratis, in patriarchium Lateranense Pontifex ordinatus reversus est.

48. « Erat enim mitissimus, et omnibus sacris decoratus operibus, vultu pulcher et mente clarus, dulcis verbo et doctrina benevolus. Et quia cuncta non sufficimus per ordinem enarrare, ad ea, quæ diversis sanctorum obtulit locis, calamum extendere studeamus. In primo quidem sui Pontificatus exordio, superno exardescens amore, in Basilica Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, ipsius Redemptoris Domini nostri Jesu Christi miræ pulchritudinis ex argento purissimo, auroque perfusam fecit iconam, leonem draconemque pedibus conculcantem, pensantem libras sexdecim et semis (LXVI). Sed et in Basilica sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Dominæ nostræ, quæ ad Præsepe nuncupatur, obtulit coronam auream pretiosissimam, pensantem libras quatuor. In qua Basilica baptisterium, quod distectum per multa tempora manserat, celeri studio, futuram sperans retributionem, restauravit, et ad pristinum statum perducere procuravit.

49. « In Basilica vero beati Petri Apostoli ex argento mundissimo auroque fusum cantharum intersatilem, in quo thus mittitur, obtulit; ubi etiam candelabra septem cum coronis ex argento purissimo obtulit, aureo nitentia colore. Nam et in Basilica Doctoris Gentium beati Pauli Apostoli sepulcrum, quod a Sarracenis destructum fuerat, perornavit argento, pensante libras centum tres. Etiam in Basilica sanctæ Mariæ trans Tiberim obtulit vestem, in circuitu ornatam de holoserico, habentem in medio crucem de chrysoclavo.

« Fecit autem in Basilica Dei Genitricis, quæ vocatur Antiqua, quam a fundamentis Leo papa exstruxerat juxta Viam sacram, vela de fundato cum periclisi de blatthi, numero tredecim. Quin etiam in Basilica S. Laurentii martyris, sita foris muros civitatis, obtulit aureas claves, atque concessit ...» Hactenus Anastasius de rebus gestis Benedicti Pontificis hoc anno : reliqua suis locis.

50. *Lotharius imp. factus monachus moritur.* — Eodem anno (ut Regino et alii veteres tradunt) imperator Lotharius relicto imperio, atque regno diviso, Ludovico Italiam, Lothario regnum, quod in Francia possidebat, præterquam Provinciam, quam Carolo tradidit, dedit, cæterisque rebus cunctis bene dispositis, abdicans se ab omnibus humanis curis, Pruniacense ingressus est monasterium, ubi, coma deposita, habitans, sanctæ religionis accepto habitu, fit monachus. Demum eodem anno quarto kalend. Octobris spiritum Deo reddidit, sive (ut alii tradunt) sexto kalend. ejusdem. Laudatus invenitur a Rabano in libro de Anima, et ab Angelomo in Præfatione in Cantica.

Sed accipe inscriptionem sepulcralem ejusdem Lotharii imperatoris, quæ falso alicubi sub nomine Henrici tertii scripta reperitur. Quod autem nonnisi Lothario huic conveniat, dicetur inferius. Extat etiam in Codice Vaticano Conciliorum Galliæ absque nomine imperatoris, ex quo descripsimus :

Cæsar tantus eras quantus et orbis,
At nunc exigua clauderis urna.
Post hac quisque sciat se ruiturum,
Et quod nulla mori gloria tollat.

O quanto premitur Roma dolore,
Tam claris subito patribus orba,
Infirmata prius morte Leonis,
Nunc, Auguste, tuo funere languet.

Florens imperii gloria quondam
Desolata suo Cæsare marcet,
Hanc ultra speciem non habitura;
Quam tecum moriens occuluisti.

Leges a senibus (Patribus) rite statutas,
Quas elapsa diu raserat ætas.
Omnes ut fuerant ipse reformans
Romanis studuit reddere causis.

Tu longinqua satis regna, locosque,
Quos nullus potuit flectere Cæsar,
Romanos onerans viribus artus,
Ad civile decus excoluisti.

Quæ te non timuit patria vivum,
Aut quæ non doluit Cæsar obisse ?
Sed quæ te timuit patria vivum,
Hæc te nunc doluit Cæsar obisse.

Nam sic mitis eras jam superatis,
Et sic indomitis gentibus asper,
Ut qui non doluit, jure timeret,
Et qui non timuit, jure doleret.

Luge, Roma, tuum nomen in umbris,
Et defuncta tuo lumine luge.
Arcus frange tuos : sicque triumphum
De te Roma tuis hostibus aufer.

Quod autem Epitaphium hoc, sive apud Pithæum, sive alibi editum inveniatur Henrici tertii nomine : non liquet, quo pacto convenire illi possit, cum Henrici tertii tempore Leo papa nullus fuerit; hic autem paulo ante imperatoris obitum Leo quidam papa Romæ obiisse significetur. Sed neque Henrico II tribui potest, quia Leo IX, qui eo imperante sedit, toto biennio ac fere triennio ante illum decessit; et in Henricum II minime quadrant, quæ in his versibus dicuntur. Nec porro Leonis V, VI, VII, VIII temporibus ullus fuit imperator, cui aptari hæc possint : conveniunt autem optime singula Lothario imp. Nam Leo IV altero mense ante illum obiit, hoc est decimo sexto kal. Augusti hoc an. DCCCLV, cum Lotharius subito eodem an. tertio kal. Octobris migrarit e vita. Ad hæc Lotharius imp. leges Romanis condidit, ut dictum est, et notum x, Dist. x, et in Præfatione Capitularium, et bella longinqua gessit in Gallia, Italia, Germania. Quorum omnium hic mentio fit, ut jam de his dubitatio nulla omnino esse possit.

51. *Theodora Augusta detrusa in monasterium, et de ejus filiabus.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc eodem anno Michael imperator, ut liberas in omnibus malis agendis habenas imperii possideret, sublatis e medio viris probis relictis sibi a patre tutoribus, matrem suam Theodoram Augustam sanctissimam feminam, cum annos quatuordecim cum ipsa imperasset, detrusit in monasterium, ubi et vivendi finem accepit. Plurima enim cum intercessissent, quibus ipsa Theodora Augusta tum filium Michaelem, tum Bardam patricium fratrem omnium illorum scelerum architectum severe reprehendisset, iidem illam de medio tollere, consi-

lium inierunt, quod et perfecerunt in hunc modum : « Cum autem », inquit Curopalates, « consuevisset Theodora regina conferre se ad sacrum templum Dei Genitricis, quod est in Blachernis, tum divini cultus causa, tum ut cum filiabus lavaretur : ubi eam cognovit imperator illuc adventasse, ejusque consanguineus Bardas, misso Petrona, quem fratrem ipsius fuisse demonstravimus : eam detondent, et monacham cum filiabus esse jubent ; eisque tum Cariani palatia definiunt, ademptisque, quas habebant, divitiis, eas privato non regio more vivere statuerunt.

52. « Verum Theodora haud multo post e vita decessit, cujus cadaver Basilius, qui postea imperavit, et filias ad Mammæ monasterium, quod Gastria vocatur, ut ibi degerent, misit. Fuere reginæ isti Theodoræ fratres duo, id est, Bardas dolorum consultor, et Petronas, filiæ tres, Sophia, Maria, Irene, quarum Sophia Constantino Baluzico, qui ad magistratus honorem perveneral, collocata fuit ; Irene vero Sergio patricio fratri Photii, qui postmodum ad patriarchatus sedem ascendit, et Maria Arsaberæ magistro viro forti, qui ea tempestate plurimum poterat. Omnes hæ honesta et decora facie, summaque virtute præditæ. Theodora vita functa, hujuscemodi prolem reliquit, omnisque rerum administratio ad unum Bardam delata est ». Hæc Curopalates, quæ hoc anno contigisse, cum Michael decimum quartum annum ageret in imperio, certum est : nam et idem auctor affirmat, eumdem Michaelem annos quatuordecim cum matre regnasse, solum autem decem. Porro Theodoram ipsam diutius post hæc fuisse superstitem, litteræ [1] Nicolai papæ, datæ ad eam anno Redemptoris octingentesimo sexagesimo sexto, demonstrant, de quibus suo loco agemus, eritque ibi de eadem Theodora iterum mentio.

Hoc eodem anno, perseverante in Hispania persecutione Sarracenorum, Amator Tuccitanus, Petrus et Ludovicus genere Cordubenses, cum munus prædicationis suscepissent fidei Christi causa, perempti sunt pridie kal. Maias. Hos secutus ad coronam Witesindus ea ætate clarus. Agit de his S. Eulogius [2] in Memoriali sanctorum.

[1] Nicol. Ep. XIV. — [2] Eulog. Mem. Sanct. l. III. c. 13. et 14.

Anno periodi Græco-Romanæ 6348.— Anno Æræ Hispan. 893.— Anno Hegiræ 241, inchoato die 22 Maii, Fer. 4. — Jesu Christi 855. — Benedicti III papæ 1. — Ludovici imp. 8. 7. 6. et 1. Michaelis imp. 14.

1. *Concilium Valentinum.* — Ad num. 1 et seq. In Præfatione Concilii Valentini dicitur : « Regnante Domino nostro J. C. anno DCCCLV ab Incarnatione ejus, Indictione III, mense Januario, VI idus ejusdem mensis, apud urbem Valentinam, etc. » ideoque Concilium Valentinum recte a Baronio hoc anno collocatum. Additur in Præfatione illud convocatum fuisse jussu *Lotharii*, et eidem adfuisse episcopos XIV, Lugdunensis, Viennensis, et Arelatensis diœceseon. Quare episcopi illi in ea regni parte erant, quæ *Lothario* parebat. Varii in hoc Concilio canones conditi, quorum aliqui disciplinam spectant, et sex priores quæstiones, quas *Gothescalcus* et *Joannes Scotus* seu Joannes Erigena Ecclesiæ intulerant, de quibus in Synodo Carisiaca ante biennium habita, actum fuerat, ac de quibus scripserat Ecclesia Lugdunensis. Sex istos ita explicat Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 2, in Dissert. V, § 11. Canon primus novitates vocum omni studio vitandas præscribit, et *Joannem Scotum* petit, qui et sensus et verba ipsa sacrarum litterarum invertere non erubuit, et religionis mysteria sophistico explicare quadruvio, maxime circa difficillimas de prædestinatione et gratia divina quæstiones. Secundus canon docet, Deum ab æterno præscisse « bonos omnino per gratiam suam bonos futuros, et per eamdem gratiam æterna præmia accepturos : malos præscisse per propriam malitiam malos futuros, et per suam justitiam æterna ultione damnandos, etc. » Hoc canone Gothescalci error in Synodis Moguntina et Carisiaca damnatus configitur, licet Gothescalco Patres, qui Valentinæ adfuere, patrocinati fuerint.

2. *Canon tertius.* — Tertius canon asserit, « prædestinationem electorum ad vitam, et prædestinationem impiorum ad mortem : in electione tamen salvandorum, misericordiam Dei præcedere meritum bonum : in damnatione autem periturorum, meritum malum præcedere justum Dei judicium, etc. » Qui canon nec Gothescalco favet, nec Capitulis Carisiacis adversatur, quorum primum ita conceptum est : « Unam prædestinationem dicimus, quæ aut ad donum pertinet gratiæ, aut ad retributionem justitiæ ». Errorem Gothescalci damnat, ejusque assertores, si qui sint, anathemate configit : quamvis errore facti censerent Valentinæ Synodi Patres, eum esse ab eo errore immunem.

3. *Canon quartus.* — Quartus canon de re-

demptione sanguinis Christi his verbis conceptus est: « Idem de redemptione sanguinis Christi, propter nimium errorem, qui de hac causa exortus est, ita ut quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impiis, qui a mundi exordio usque ad Passionem Domini in sua impietate mortui, æterna damnatione puniti sunt, effusum eum definiant, contra illud Propheticum: *Ero mors tua, o mors! Ero morsus tuus, inferne?* Illud nobis simpliciter et fideliter tenendum ac docendum placet, juxta Evangelicam et Apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster dicit: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam, etc.* » Isto canone Capitulum quartum Carisiacum peti videtur, sed revera ejus doctrinam recte intellectam non attingit. Carisiaci enim Capituli sensus est, sufficienter quidem etiam pro pereuntibus mortuum esse Christum, ut non pereant, licet efficaciter tantum pro illis mortuus sit, qui salvantur. Hunc vero sensum Valentina Synodus non damnat; alioqui in sanctum *Prosperum*, ex cujus verbis IV Capitulum Carisiacum confectum est, damnatio illa recideret. Id ergo voluerunt unum illius Synodi Patres, Christum non pro illis mortuum esse, qui a mundi exordio usque ad Passionem Domini, in sua impietate mortui, æterna damnatione puniti sunt, ut scilicet eos ex inferno eriperet, sicut patres ex Limbo. Quare sensum Carisiaci Capituli non damnarunt Valentinæ Synodi Patres, sed alium, quem errore facti ipsi tribuerunt.

4. *Canon sextus.* — Sextus denique canon Valentinæ Synodi, qui est de gratia et libero arbitrio, a secundo Capitulo Carisiaco non abludit: « De gratia, inquit, per quam salvantur credentes, et sine qua rationalis creatura nunquam beate vixit, et de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, sed per gratiam Domini Jesu fidelibus ejus redintegrato et sanato, idipsum constantissime et fide plena fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana, quod Arausica Synodus professa est, quod beatissimi Pontifices Apostolicæ Sedis Catholica fide tenuerunt; sed et de natura et gratia in aliam partem nullo modo declinare præsumentes ». Ex quibus patet, Valentinam Synodum a doctrina Carisiacorum Capitulorum revera non dissensisse; quamvis modum loquendi Hincmari et coepiscoporum, a quibus condita erant, non probaverit. Illud ex æmulatione antistitum ortum est, qui cum diversis regibus parerent, facile in contraria studia scissi sunt; Carisiaca enim Capitula ab episcopis regni Caroli Calvi condita sunt, Valentini vero canones ab episcopis regni Lotharii conscripti.

5. *Ludovicus II Aug. supremus Urbis Romæ dominus fuit.* — A num. 5 ad 36. Narrat Anastasius in Vita Leonis IV, *Danielem* magistrum militum ad Ludovicum imp. properasse, et *Gratianum* magistrum militum et Romani palatii superistam (hæc dignitas hactenus ignorata) his verbis accusasse: « Quem vos fidelem esse creditis, mihi soli in domo sua, nimium super Francos murmurans, dixit secrete: quia Franci nihil nobis boni faciunt, vel adjutorium præbent, sed magis quæ nostra sunt violenter tollunt. Quare non advocamus Græcos, cum eis fœdus pacis componentes, et Francorum gentem de nostro regno et dominatione expellimus? » His auditis Ludovicum imp. Romam profectum esse, et « ipso imperatore cum sanctissimo Leone Pontifice omnibus Romanis proceribus pariter et optimis Francis sedentibus, de prædicta accusatione Placitum » habuisse. Tunc Daniel dixit coram omnibus: « Iste Gratianus habuit mecum consilium hanc Romanam terram de vestra tollere potestate, et Græcis tradere illam ». Subdit Anastasius Danielem falsi testimonii crimine convictum fuisse, sed tamen imperatorem eum de mortis periculo liberasse. Qua ex narratione manifeste liquet, Ludovicum II Aug. dominio Urbis vere potitum esse, non vero solo defensoris et protectoris Ecclesiæ titulo, ut multis persuasum fuit (1).

6. *Moritur Leo IV PP.* — Idem Anastasius subdit, Leonem IV non *post multos dies* obdormivisse in Domino, *XVI kal. Aug.* seu die decima septima mensis Julii, et ejus Pontificatus initio dixerat, eum sedisse *annos octo*, *menses tres*, *dies quinque*, cui quoad annos et menses Catalogi passim consentiunt, sed quoad dies, multi quidem habent etiam dies quinque, sed secundus, quartus et sextus Colbertini, Ordericus Vitalis in Historia Ecclesiast., lib. 2, ubi Catalogum exhibet Pontificum Romanorum a divo Petro usque ad Hadrianum III, Hermannus in Chronico, Honorius Augustodunensis, Martinus Polonus in Chron. et auctor anonymus Chronici monasterii S. Vincentii prope Vulturnum fluvium in provincia Capuana, qui Indicem Pontificum Rom. a Stephano II ad Hadrianum II repræsentat, ut videre est apud Duchesnium tom. II script. Franc. habent *dies sex,* ideoque Anastasius scripserat *dies sex*, non vero dies quinque, et *Leo IV*, qui anno DCCCXLVII, die XI mensis Aprilis consecratus fuerat, mortuus est hoc anno, postquam Ecclesiam Romanam gubernasset annos octo, menses tres et dies sex, ut diserte legitur in Codice Ms. Anastasii Thuaneo ad Bibliothecam Colbertinam translato. Eum inter sanctos connumeratum esse, in morte Leonis III ostendimus.

7. *Profectio Romana Ethelwolfi, ejusque donatio Ecclesiis Anglicanis.* — Baronius num. 27 et seq. mentionem facit profectionis Romanæ *Ethel-*

(1) Ad ea quæ de Urbis dominio hoc loco, et alibi sæpe habet Pagius, vide quæ diximus ad an. DCCXCVI, n. 6. Huic autem Conventui interfuit, ut ex Anastasio patet, *imperator* (Ludovicus) *cum sanctissimo Leone Pontifice, omnibus Romanis proceribus,* etc. Itaque *Ludovicus,* non ut Urbis dominus, sed ut Romanæ Ecclesiæ *advocatus* et *defensor* huic Placito interfuit; nec is solus judicium tulit, sed cum eo *Leo* Romanus Pontifex, et alii Romanorum optimates. GEORGIUS.

wolfi Occidentalium Saxonum regis, qui cum *Alfredo* filio, vivente adhuc Leone IV, Romam adventavit, et postea memorat donationem decimæ partis bonorum *terræ* suæ Deo et beatæ Mariæ factam. Annus hujus profectionis inter scriptores Anglos in controversia positus, aliis in annum superiorem, aliis in præsentem eamdem conferentibus. Alfordus in Annal. Anglo-Saxonicis hanc controversiam pluribus discutit; sed cum non legisset annalistam Bertinianum, qui tamen jam lucem viderat, quique testatur, *Ethelwolfum* hoc anno Romam properantem honorifice a Carolo Calvo susceptum fuisse, ut num. 17 narrabimus, et *kalendis Octobris Juditham* Caroli Calvi filiam uxorem sibi copulasse, eoque tempore quo Roma reverteretur, nodum istum solvere non potuit. Hac itaque in re standum *Assero* in Vita Alfredi regis, auctore coævo, qui scribit *Ethelwolfum* currenti anno decimasse totum regni sui imperium pro redemptione animæ suæ et antecessorum suorum, et ipso anno ad limina principis Apostolorum cum *Alfredo* filio profectum esse, ibique moratum *anno integro* orationibus et eleemosynis insistentem. Cum enim mense Octobri anni sequentis *Juditham* in Gallia conjugem acceperit, ut ibi videbimus, et Anastasius scriptor etiam hujus temporis in Vita Benedicti Leonis successoris affirmet, tunc regem Saxonum orationis causa Romam venisse, dubium esse non debet, quin *Æthelwolfus* hoc anno, mortuo jam Leone IV et Benedicto III electo, Romam pervenerit, et post elapsum annum Judithani in Galliis conjugem acceperit. Hæc Asseri verba ad annum DCCCLV, post narratam donationem decimæ totius regni sui: « Eodemque anno cum magno honore Romam perrexit, præfatumque filium suum Ælfredum iterum in eamdem viam secum ducens; et quod illum plus cæteris filiis suis diligebat, ibique anno integro demoratus est (usque ad annum DCCCLVI) quo peracto ad patriam suam remeavit; afferens secum Juditham Caroli Francorum regis filiam ». Ethelwerdus antiquus chronographus in lib. 3, mentem Asseri recte assecutus est; scribit enim: « Post annum (scilicet DCCCLIV) Pagani (id est, Normanni) hyemaverunt in loco Esceapige. In eodem anno (nempe DCCCLV) decumavit Athulf rex de omni possessione sua in partem domini, et in universo regimine sui principatus sic constituit, et in ipso anno profectus est Romam cum magna dignitate, moratusque est ibi menses duodecim. Igitur revertente eo ad patriam, Carolus rex Francorum filiam suam tradidit ei in matrimonium, quam susceptam duxit ad patriam suam ».

8. *Utraque ad hunc annum pertinent.* — Nec obstat quod in Historia Ingulphi, Ethelwolfi donatio his verbis subscripta sit: « Acta sunt hæc apud Wintoniam in Ecclesia sancti Petri, anno Dominicæ Incarnationis DCCCLV, Indictione tertia, nonas Novembris, etc. præsentibus et subscribentibus archiepiscopis et episcopis Angliæ universis, necnon Beorredo rege Merciæ, etc. » Error enim facile in numeros irrepit, et Spelmannus pag. 348 et seqq. diversa illius donationis exemplaria recitat, monetque in quibusdam haberi donationis chartulam datam esse « anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLIV, Indictione quarta, quinto nonas Novembris »; quæ tamen Indictio cum eo Incarnationis anno componi non potest. Spelmannus eligit annum DCCCLV, verum mense Novembri illius Christi anni *Ethelwolfus* non Wintoniæ seu Ventæ in Anglia, sed Romæ versabatur. Error itaque in mense cubat, et loco *nonas Novembris*, reponendæ *nonæ* alicujus mensis, qui *Julium* præcesserit, et duo alii temporum characteres servandi. Baronius loco laudato putavit, *Alfredum* Romæ hoc anno coronatum fuisse; sed factum id in prima ejus profectione Romana, ut anno DCCCLIII jam diximus, deceptusque est cardinalis doctissimus a Polydoro, quando anno DCCCXLVII *Ethelwolfi* regis profectionem Romanam collocavit; Ethelwolfus enim semel, ejus vero filius bis Romam profectus est. Recte itaque Annales fere omnes Anglici decimationem regni Ethelwolfi cum Romana ejus profectione componunt, et in eumdem annum referunt, ideoque corrigenda subscriptio Chartæ regiæ, ut cum illis conveniat.

9. *Donatio Ethelwolfi fuit tantum ampliatio donationis Inæ et Offæ.* — Cæterum in dubium versatur, an *decima* illa fuerit tantum de terris Ethelwolfi, an vero de terris totius regni, quia verba Chartæ regiæ varie ab auctoribus recitantur, et iterum an unum Occidentis regnum, an vero alia omnia quæ *Egbertus* Occidentis regno adjunxit, in *decimam* ceciderint. Hoc dubium Seldenus lib. 2 Analect. cap. 4, et Alfordus an. DCCCLIV, num. 6 recte solvunt, aiuntque Ethelwolfum pensionem, quam *Inas* et *Offa* reges Occidentis regno imposuerant, per cæteras provincias ampliasse, quod Malmesburiensis lib. 2 de Reg., cap. 2 recte intellexit, cum dicit: « Apponam scriptum libertatis Ecclesiarum, quod Athelwlfus rex toti concessit Angliæ »; quod paulo aliter Ethelwerdus citatus expressit. Refert Asserus hoc anno, dum Ethelwolfus Romæ esset, *Æthelwaldum* ejus filium rebellasse, et quando Ethelwolfus in regnum rediit, filio Occidentis imperio cessisse, ita tamen ut paternam in filios et primam in insula principis dignitatem retineret, ne *Juditha* regina juri suo cederet. Saxones enim Occidentales *reginæ* nomen lata lege proscripserant, ab eo tempore, quo *Eadburgæ*, Offæ filiæ, Brithrici conjugis, ambitiosæ et libidinosæ feminæ crudelia facta damnarant. Denique donatio in Concilio generali *Vintoniæ* habito facta, ut videre est tom. VIII Concil. pag. 243, ubi varia hujus donationis exemplaria ex Spelmanno exhibentur. Vide quæ dicam anno sequenti de hac Romana profectione Ethelwolfi regis.

10. *Benedictus III ordinatur Pontifex Rom.* — A num. 36 ad 50. In vulgatis editionibus Anastasii cessatio Sedis post Leonis IV mortem non legitur, sed in variantibus lectionibus editioni regiæ subjectis, pag. 291 dicitur in uno exemplari

Ms. haberi cessasse Sedem *menses* II, *dies* XV, quod et notatur in duobus Catalogis Colbertinis, IV scilicet et VI, et in Historia Platinæ; sed cum Leo IV ex Anastasio die XVII mensis Julii e vivis excesserit, et *Benedictus III*, natione Romanus, die vicesima nona mensis Septembris, in quam Dominica cadebat, ordinatus fuerit, ut in morte ejus constabit, Sedes cessavit tantum menses duos, dies duodecim. *Benedictus* quidem paucos post dies a morte decessoris sui Pontifex electus est, sed Ludovici II Aug. decretum exspectandum fuit, antequam ad ordinationem veniretur. Scribit enim Anastasius, postquam ejus electionem narravit : « His peractis clerus et cuncti proceres decretum componentes propriis manibus roboraverunt, et CONSUETUDO PRISCA UT POSCIT, invictissimis Lothario ac Ludovico destinaverunt Augustis ». Addit Anastasius legatos, qui imperialem Epistolam Romam attulere, defecisse ad Anastasium presbyterum, qui a Leone IV in plena Synodo depositus, et anathemate vinctus fuerat; sed episcopos cum universo clero ac populo clamasse, se velle Benedictum beatissimum papam, et ejectum fuisse Anastasium, de cujus consecratione idem Anastasius subjungit : « Dominico die diluculo in Basilicam beati Petri Apostoli ab episcopis, clero, proceribus deductus est, et in conspectu omnium, imperialibus missis cernentibus, in Apostolica Sede, UT MOS EST ET ANTIQUA TRADITIO dictat, consecratus ordinatusque est Pontifex ». Ex quibus duo magni momenti colligere est : primum, ordinationes Pontificum Romanorum nonnisi diebus Dominicis aut solemnioribus festis fieri solitas esse; quod quidem Onuphrius in Chronico Ecclesiastico, Blondellus in Apologia pro sententia Hieronymi de episcopis et presbyteris, ac in libro contra primatum Ecclesiæ, Jacobus Capellus, et quidam alii jam observarunt, et nunc apud omnes in confesso est.

11. *Donatio Ludovici Pii supposititia.* — Secundo falsam esse donationem quæ sub Ludovici Pii nomine circumfertur, in qua statuitur ut Pontifex electus non exspectatis legatis imperialibus consecretur, et deceptum esse Baronium, qui Ludovici donationem legitimam esse credidit, scripsitque, *Lotharium* et *Ludovicum* imperatores pactis cum Leone IV initis remisisse confirmationem, quam sibi vindicabant Romani Pontifices electi, vel qualecumque jus quod sibi in ejusdem electione vel ordinatione arrogare tentassent; cum Anastasius mox citatus diserte asserat, id priscam consuetudinem postulasse.

12. *Moritur Lotharius Aug.* — Ad num. 50. « Lotharius imperator morbo correptus, vitamque desperans, monasterium Promeæ (legendum, Prumiæ) in Arduenna constitutum adiit, sæculoque et regno penitus abrenuntians tonsus est, vitam habitumque monachi humiliter sumens. Dispositoque inter filios, qui secum morabantur, regno, ita ut Lotharius cognomen ejus Franciam, Karlus vero Provinciam obtineret, intra sex dies vita decessit IV kalendarum Octobrium, atque in eodem monasterio sepulturam, ut desideraverat, consecutus est ». Situm est monasterium Prumiense quinque circiter millium passibus ab urbe Trevirensi. *Lotharius* autem pœnitentia ductus ob ea, quæ in patrem fratresque olim gesserat, et ob peccata in Deum commissa, in pœnitentis animi signum habitu monastico in eo monasterio indui voluit. Sapientiæ atque ingenuarum artium studia coluit, et, ut Rabanus in opusculo de anima observavit, ingenium ei fuit, et scientiæ cupidine flagrans, et investigandi perspicacia luculentum. Præter Epitaphium a Baronio recitatum, seu verius Elogium, ei adhuc in sæculo viventi, et tamen jam ægrotanti dictum; cum nulla monachatus ejus in illo mentio sit, Brouverus lib. 8 Annal. Trevir. aliud affert ex pervetusto poematum Rabani Codice Bibliothecæ Fuldensis, quem jam pridem amissum dicit.

EPITAPHIUM HLUDHARII IMPRIS

CONTINET HIC TUMULUS MEMORANDI CÆSARIS OSSA
HLOTHARII MAGNI PRINCIPIS ATQUE PII
QUI FRANCIS ITALIS ROMANIS PRÆFUIT IPSIS,
OMNIA SED SPREVIT; PAUPER ET HINC ABIIT.
NAM BIS TRICENOS MONACHUM SIC ATTIGIT ANNOS,
ET SE MUTAVIT; AC BENE POST OBIIT.

III. KL. Octbr.

13. *Dies ejus emortualis.* — Natus erat *Lotharius* anno septingentesimo nonagesimo quinto, aut insequenti, cum Ludovicus Pius pater ejus annum ætatis XVIII attigisset. Cointius quidem anno DCCXCVIII, num. 40, ejusdem Ludovici cum Ermengarda priori conjuge nuptias eo anno collocat, citatque Theganum de Gestis Ludovici imp. cap. 4, et astronomum in Vita Ludovici Pii; sed Theganus annum hujus conjugii non exprimit, et astronomus sæpe in Chronologiam peccat, uti alibi observavimus. Baronius, aliique passim dubitant, an Lotharius *III kal. Octob.*, ut tradunt Regino aliique, vel *VI kal. Octob.*, ut annalista Fuldensis, vel *IV kalend. Octob.*, ut annalista Bertinianus, e vivis excesserit. Verum ex regula anno LXVII, num. 20, a nobis statuta, et in hoc Opere sæpius inculcata, apparet eum *IV kalend. Octob.* demortuum, et *III kal. Octob.* sepultum fuisse, aliosque ad diem ejus mortis, alios vero ad diem ejus sepulturæ, ut sæpe fit, respexisse. Passim etiam ostendimus, librarios numerum 4 facili errore in numerum 6 sæpe commutare. Præterquam quod Lotharius nocte inter IV et III kalend. Octobris vita fungi potuit.

14. *Reliquit tres liberos.* — Tres liberos reliquit *Lotharius*, *Ludovicum*, cui jam Italiam concesserat, et quem imperii collegam renuntiarat, *Lotharium*, cui eam Galliæ partem quæ ab illo Lo-

tharingia dicta, concessit, et *Carolum* natu minimum, cui Provinciam dedit. Porro *Ludovicus II* annos imperii, modo ab anno DCCCXLIX, quo a patre imperator nuncupatus est, modo ab anno insequenti, quo Leo IV eum Romæ coronavit, et modo a die mortis patris numeravit. Unde ut ejus Diplomata certo suis annis reddi possint, in fronte cujuslibet anni imperii ejus annos a tribus illis epochis deductos exhibebimus.

15. *Theodora Aug. ex aula pulsa.* — Ad num. 51 et seq. Porphyrogenneta in Vita Michaelis Theodoræ filii num. 20, refert, Theodoram imperatricem, ubi accepit *Theoctistum*, unum ex Michaelis filii tutoribus, indigna morte sublatum, multo ejulatu ac fletu aulam implesse, et imperatorem ac Bardam, ejus dira, probraque non ferentes eam aula movendam statuisse : «Tunc autem moris erat Theodoræ», subdit Porphyrogenneta, «ut sacram Blachernensem ædem frequens adiret, tum ut vota quædam Deo redderet, tum vero etiam ut lavaret. Cum itaque ex more eo quandoque se contulisset, Michael et Bardas misso Petrona illius fratre, ipsam cum filiabus attondentes, ad Cariani interim palatia relegant : postea vero, non semel tantum, sed et iterum missis ministris, illarumque fisco illata substantia, privatas, ac velut e vulgo feminas, non regio cultu vivere eas siverunt ».

16. *Sed anno tantum* DCCCLVII.— Verum *Theodora* non hoc anno, ut autumavit Baronius, neque sequenti, ut Bollandus ad diem XI Februarii in Commentario historico Vitæ sanctæ Theodoræ § 12, aliique cum eo, sed anno octingentesimo quinquagesimo septimo in monasterium conjecta, ut diserte insinuat Nicetas in Vita sancti Ignatii patriarchæ Constantinop. qui ait, Michaelem imp. Theodoræ filium per insidias mactatum fuisse, «cum imperium una cum matre annos quindecim, menses octo, solus novem prope annos administrasset», ubi tamen loco ἐννέα, id est, *novem*, legendum, ἕνδεκα, id est, *undecim*, prono in similibus numeris librariorum errore. Sed de annis, quibus solus imperavit Michael, in morte ejus sermo erit. Nicetæ suffragantur Leo Grammaticus et Georgius monachus, qui rotundo numero loquentes Michaeli cum matre imperanti annos quindecim attribuunt. Porphyrogenneta quidem, Curopalates, Cedrenus, Simeon logotheta et Zonaras cum annos XIV cum matre imperasse tradunt; sed ex iis, quæ in medium afferemus, cum de *sancti Ignatii* depositione sermo erit, eos hallucinatos esse constabit. Cum itaque *Michael* die XX mensis Januarii anni DCCCXLII cum *Theodora* matre imperare cœperit, anni illi XV ac menses octo desinunt mense Septembri anni octingentesimi quinquagesimi septimi, ideoque ante annum illum ac mensem Theodora cum filiabus ex aula expulsa non est, uti ex dicendis anno DCCCLVIII magis apparebit. Patricius tum erat *Bardas* et scholarum domesticus, sibique totam imperii administrationem, utpote avunculus Michaelis, vindicabat, inquit Nicetas, cum de ejectione Theodoræ ex aula verba facit.

17. *Varia in Galliis gesta.* — Annalista Bertinianus hoc anno scribit : « Nordmanni Burdegalam Aquitaniæ civitatem invadunt, et hac illacque pro libitu pervagantur. Karlus Aquitanis petentibus Karlum filium suum regem designatum attribuit. Karlus etiam Edilvulfum regem Anglorum Saxonum Romam properantem honorifice suscipit, omni regio habitu donat, et usque ad regni sui terminos cum obsequiis rege dignis deduci facit». Paulo post : «Multa Catholicæ fidei contraria in regno Karli, ipso quoque non nescio concitantur ». Accurate itaque Asserus in Vita Alfredi regis notavit, *Alfredum* cum Ethelwolfo patre præsenti anno Romam profectum esse, eosque in ea Urbe per annum integrum mansisse, erraruntque vetus chronographus Saxo, aliique quidam historici Anglici, qui hanc profectionem Romanam in annum præcedentem rejiciunt, ut mox demonstravimus.

18. *Carolus filius Caroli Calvi fit rex Aquitaniæ.* — Addit annalista Bertinianus : «Aquitani urbem Lemovicum mediante Octobri mense convenientes, Karlum puerum filium Karli regem generaliter constituunt, unctoque per pontificem coronam regni imponunt, sceptrumque attribuunt. Nordmanni Ligerim ingressi, relictis navibus pedestri itinere urbem Pictavorum adire moliuntur; sed occurrentibus Aquitanis adeo profligati sunt, ut ultra trecentos pauci evaserint. Roric et Godefridus (qui in parte Daniæ regnabant), nequaquam arridentibus sibi successibus, Dorestado se continent, et parte maxima Fresiæ potiuntur». Aquitani, qui jamdiu peculiares principes habuerant, vix in officio contineri poterant, nisi eis rex præficeretur, præsertim cum Pippinus jam e monasterio aufugisset, et non pauci ex Aquitanis eidem, ut statim ostendo, adhærerent.

19. *Normanni Gallias incursant.* — Cladem Normannorum ad urbem Pictavorum iisdem verbis narrat auctor Chronici de Gestis Normannorum in Francia. In Fragmento Chronici Fontanellensis ad hunc annum legitur : «Indictione III, ipso die XV kalendas Augusti, maxima classis Danorum fluvium Sequanæ occupat, duce item Sydroc : et usque Pistis castrum, quod olim Petremamulum vocabatur, venire contendunt. Deinde post dies XXXIII, id est, XIV kalend. Septemb. Berno Nortmannus cum valida classe ingressus est. Deinde junctis viribus, usque Particum saltum plurimam stragem ac depopulationem fecerunt. Quo in loco Carolus rex eis cum exercitu occurrens, maxima eos strage percussit». Pistæ hodie *Pistres*, locus nunc est vel vicus in diœcesi Rothomagensi positus, ubi Carolus Calvus pontem Sequanæ imposuit, præsidioque firmavit ad prohibendas Normannorum navigationes, ut videre est apud Hadrianum Valesium in Notitia Galliarum, *Petromantelum* vero, vel *Petromantalum* oppidum est ad Sequanæ ripam in Carnutibus positum, a petra seu monte

saxeo, ad quem situm est, ita dictum; gallice *Mantes*, de quo in eodem opere loquitur Valesius, refellitque Duchesnium editorem laudati Fragmenti, qui Petromantalum, non pro Medunta, sed pro Pistis accepit his verbis: «Pistæ castrum, quod olim Petremamulum vocabatur», et in margine dicit legendum, *Petremantalum*, vel *Petromantalum*. Denique Particus saltus vel Perticus nomen dedit pago Pertico, gallice *Le Perche*, inter Carnutes et Normanniam hodiernam. Has Normannorum irruptiones diligenter annoto, quia ad historiam Ecclesiasticam et Vitas sanctorum probe intelligendas multum conducunt.

20. *Normanni diu in Namnetensi urbe constitere.* — Quid antea egissent Normanni, narrat auctor Chronici sancti Maxentii tom. II Biblioth. a Labbeo producti: «Posteaquam isti Normanni civitatem Namneticam ceperunt (anno nempe DCCCLIII), non parvo tempore in ea habitavere, et exinde egressi, proximas regiones vastando prædaverunt; superveniens vero alia classis Normannica, ubi audivit eos in civitate ipsa residere, omnesque provincias circumquaque quasi in proprium jus vindicasse, misit nuntios suos ad Erispoium Britannicum principem, mandans ei ut congregato exercitu veniret, junctique simul supradictos Normannos a civitate expellerent. Erispoius hæc audiens, Namnetum pergens, et adjuvantibus sibi Normannis jam dictæ classis civitatem obsedit. Illis autem de intus haud segniter se defendentibus, pugna gravis usque ad noctem deducitur, sauciatusque est in illo certamine Sidric (qui in Chronico Fontanellensi Sydroc appellatur), comes præfatæ classis. Nocte vero sequente pacem fecerunt inter se Nortmanni cum Insulanis. Insulanos ideo dico, quia in insula quadam Becia nomine (vocatur ab Argentræo in Historia Minoris-Britanniæ *Lisle de Biere*) sub civitate Namnetica sua magalia exstructa habebant. Mane autem facto, mare ingressi per Sequanam fluvium superiores Franciæ partes agere cupientes petierunt: sed nefandissimi eorum conatus omnes frustrati sunt; nam a Carolo Calvo ibi congressi, et usque ad internecionem omnes deleti sunt. Eo anno apparuit in Francia stella, quæ dicitur cometes, diebus viginti, et fames tritici horribilis per Franciam, Burgundiam et Aquitaniam, ita ut non essent, qui sepelirent cadavera morientium, sed se invicem homines manducarent». Quibus lucem accipiunt quæ mox diximus ex Chronico Fontanellensi.

21. *Minor Britannia a Normannis desolata.* — Anonymus monachus Rotonensis, sancti Conwoionis abbatis Rotonensis discipulus, qui libros tres *de Gestis sanctorum Rotonensium*, Sæc. IV Benedict. part. 2 recitatos scripsit, in lib. 3, cap. 9, fusius de obsidione insulæ sub civitate Namnetica sitæ, et de hac Sidrici impressione agit, quam Argentræus laudatus in annum DCCCLXV perperam differt. Ea et Caroli victoria narratis, subdit: «Cumque Britones perrexissent ad tabernacula sua, Normanni qui fuerant obsessi exstruxerunt naves suas, et præparaverunt ut venirent cum ira et indignatione reddere Britonibus malum quod sibi intulerant, navali prœlio. In illo ergo tempore Barbari ascenderunt naves suas, egressi de fluvio Ligere, navigaverunt mare magnum, intraveruntque Visnoniæ fluvium cum centum tribus navibus, occupaveruntque ripam fluminis, castraque metati sunt pæne duobus millibus a sancto monasterio Rotonensi (situm est illud in diœcesi Venetensi ad Vicenoniam seu Vicinoniam, vel Visnoniam fluvium, gallice *la Vilaine*, qui inter Namnetas et Venetos in Oceanum Britannicum effunditur). Porro monachi sancti monasterii (vulgo *Redon*) ut phalangas navium viderunt, illico Deum omnipotentem deprecati sunt, ut dignaretur liberare sanctum locum a pollutionibus paganorum, esselque illæsus, ne incendio cremaretur; et statim de loco sancto migraverunt». Subjungit anonymus, statim magna tonitrua et fulgura e cælo emicuisse, et paganos cœpisse «voto se constringere, ut si mortem evasissent, nullatenus sanctum Dei locum violarent, sed dona et munera super S. Altare ponerent; quod ita factum est». Paulo post: «Exinde pagani progredientes intra provinciam (Britanniæ nempe) agebant prædas, captivantes viros et mulieres, domos tradebant incendio, nec sinebant neminem vivere. Plurimi autem ex captivis in eodem sancto loco evaserunt fugientes nocte. Per diem enim latitabant in ædibus monasterii, et sic per misericordiam Dei tuebantur». Ita monachus ille Rotonensis, qui hoc tempore vivebat.

22. *Normanni in varias turmas divisi.* — Normanni itaque, qui a triennio *Namnetas* occuparant, ibique sedes fixerant, alios Normannos *Erispoio* Britanniæ duci conjunctos adversarios experti sunt, et ab his Namnetensis urbs obsessa; sed post acrem pugnam inter utrosque habitam pacem inter se pepigere, et *Sidroc* cum suis transito Sequana fluvio, viribusque cum *Bernone* alio Normannorum duce conjunctis, *Perticum* saltum a Sequana non longe dissitum, et superiores Galliæ partes devastarunt. Verum hi a *Carolo Calvo* in prœlio victi sunt. Alii vero Normanni, qui ad Ligerim obsessi fuerant, ex eo fluvio egressi in Britanniam, ubi monasterium *Rotonense* positum, venere, et eam deprædati sunt. Anno sequenti *Sydroc* et *Berno* utrinque ex parte sua prædas egerunt. Auctor enim Chronici Fontanellensis post superius narrata subdit: «Sequenti anno (nempe anno DCCCLVI) Sydroc egreditur de fluvio (nempe Sequana). Berno in quadam insula castrum ædificat, ubi a Carolo rege navali obsidione obsessus est anno DCCCLIX, sed factione Ludovici fratris (Germaniæ regis) et quorumdam seditiosorum ab eo (id est, a Bernone) repellitur». Vides quam pessimo in loco essent hoc tempore oppida, Ecclesiæ et monasteria Galliarum, præsertimque provinciarum Ligeri et Sequanæ vicinarum.

23. *Reliquiæ S. Vincentii ad Castrense mona-*

sterium translatæ. — Hoc anno facta est translatio *S. Vincentii* levitæ et martyris, ex Hispania in Castrense Galliæ monasterium, quam Aimoinus monachus S. Germani a Pratis duobus libris prosaicis, totidemque metricis scripsit. Mabillonius, qui Historiam illam Aimoini Sæc. IV Benedict. part. 1 exhibet, observat monasterium *Castrense* an. DCXLVII in pago Albigensi constructum fuisse, ut legitur in ejusdem monasterii Chronico t. VII Spicilegii publicato, et monasterium illud a Joanne XXII in Ecclesiam cathedralem erectum. Initio libri primi refert Aimoinus, « anno octingentesimo quinquagesimo quinto Incarnationis Domini nostri Jesu Christi », Hilbebertum monachum cælitus admonitum fuisse, ut pergeret Valentiam Hispaniarum, ubi S. levitæ et martyris corpus, ejus Ecclesia a paganis destructa, imbre madescebat æthereo : Hildebertum cum *Audaldo* monacho in Hispaniam profectum esse, tandemque sacrum corpus reperisse, sed cum Cæsaraugustam pervenit, Audaldum dure ab episcopo nomine *Seniore* exceptum fuisse ; sed postea corpus quod ab eo abstulerat, eidem reddidisse. Perlatum illud est ad Castrum seu ad Castrense monasterium. Ita Aimoinus ; sed cum anno DCCLXI ostenderimus, Ulyssiponenses tradere apud se sancti Vincentii reliquias asservari, existimandum cum Bollando ad diem XXII Januarii, quo sanctus Vincentius colitur, integras hujus sancti martyris reliquias Valentia Castrum, aut Valentia in Lusitaniam evectas non esse. Plura de hac controversia Bollandus.

24. *Tolosa a Pippino obsessa.* — Aimoinus citatus lib. 2, loquens de miraculis in hac translatione a sancto Vincentio factis hæc habet, quæ Mabillonius laudatus pag. 768, ex Codice Ms. eruit : « Nortmanni, quorum livido metu sancti levitæ et martyris corpus sublatum recesserat, tunc temporis e Garumnæ fluvio a Pippino conducti mercimoniis, pariter cum eo ad obsidendam Tolosam adventarant. Hoc itaque contendentes agonizabant, qualiter urbem caperent ; terram autem prædæ ignisque plaga vastarent, atque incolas exitiabilis ferri mucrone sanguinis sitibundi perimerent. Unde non solum Tolosani, sed revera Albienses omnes, ne forte more solito illis supervenientibus insperate præoccuparentur, gravi perculsi formidine, huc atque illuc exterriti mortis periculum evadere concertantes diffugiunt. Monachi vero cum pro se, tum insuper magis solliciti et paventes pro sancto, ne in modico perderent quod se cum tanto lætabantur acquisisse labore ; providi sacrum sumentes corpus ad alium tutiorem locum secedunt : insistuntque rogantes, quatenus illos in tribulatione præsentis angustiæ ejus Omnipotens precibus dignaretur adjuvare, cujus victricia membra, etiam post mortem pelago immersa, ne poti voragine absorberentur, potenti dextera gubernavit. Denique Normanni post aliquot dies in vanum exactos simul cum conductore inani obsidione fatigati recedunt : non, ut conati fuerant, excepta in circuitu facta præda, Dei miseratione sanctique levitæ et martyris rogatione repulsi, se prævaluisse stomacho læsi dolentes. Monasterii vero fratres mox ad se fama securitatis perlata, obviantibus sibi fidelibus, sanctum revehunt corpus, dignisque eo in loco, ubi prius fuerat, officiis venerandum reponunt ». Hæc narratio prætermissa fuit in aliis editionibus Historiæ ab Aimoino scriptæ, neque hujus obsidionis Tolosanæ apud alios historicos mentio, sed cum Aimoinus hoc tempore vixerit, et in Annalibus Bertinianis ad an. DCCCLVII et DCCCLXIV dicatur *Pippinum* hunc Pippini Aquitaniæ regis filium et Ludovici Pii nepotem Normannis sociatum fuisse, ea obsidio in dubium minime revocanda.

BENEDICTI III ANNUS 2. — CHRISTI 856.

1. *Inundatio Tiberis et pestis in Urbe.* — Octingentesimus quinquagesimus sextus volvitur annus, Indictione quarta signatus, cujus quinta die mensis Januarii Tiber excrescens, Urbem alluvione vexavit. Res lugubris ab Anastasio in Benedicto ita describitur : « In mense igitur quinto consecrationis hujus Pontificis, id est, mense Januarii, die sexta, fluvius, qui appellatur Tiber, alveum suum egressus est, et per campestria se dedit. Intumuit ita inundatione aquarum multarum, et ingressus per po-

sterulam, quæ vocatur sanctæ Agathæ, in Urbem Romanam hora diei tertia ascendit, et inter cætera aliquibus locis ingressus est in Ecclesiam B. Silvestri, ita ut ex gradibus, quibus ascenditur in Basilicam beati Dionysii, præ multitudine aquarum unus, qui superior erat, remaneret super aquas, et exinde expandit se super plateam, quæ vocatur Viæ-Latæ, et ingressus est in Basilicam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ ibidem est; et tantum intumuit aqua, ut etiam portæ ipsius Ecclesiæ non viderentur præ multitudine aquarum. Et inde ascendit per plateas et vicos usque ad Clivum-Argentarium, et exinde remigrans, ingressus est per porticum, quæ est posita ante Ecclesiam S. Marci, in mense supradicto, die sexta, quæ est Apparitio Domini nostri Jesu Christi secundum carnem, id est, Theophania. Inde impetum faciens, cœpit decurrere in cloacam, quæ est juxta monasterium sancti Silvestri et sancti Laurentii martyris, quod vocatur Pallacini. Et ab ipso die cœpit paulatim aqua diminui, et fluvius post multa damna facta in suum alveum reversus est. Nam domos evertit, agros desertavit, evellens segetes, et eradicans arbusta ». Hæc Anastasius.

2. Cæterum Tiberis inundationem secuta est pestis, qua fluxione guttur obstructum, citam mortem inferret. Meminit pestis hujus (hocque nomine vocat) Joannes Diaconus temporis hujus scriptor, ad finem rerum gestarum S. Gregorii papæ, ita scribens, dum agit de signis et prodigiis, quæ fieri contigerunt in monasterio ejusdem S. Gregorii ad Clivum Scauri: « Benedicti (inquit) quoque Pontificis tempore, Lucido Ficuleno episcopo eidem monasterio præeminente, cum pestilentia faucium multitudo quotidie maxima deperiret: idem monachus (Joannes scilicet spiritu prophetiæ imbutus) venit ad mortem. Cui desperanti beatus Gregorius in somnis apparuit, dicens: Vis sanus fieri? At ille se velle, respondit. Et beatus Gregorius: Si mihi, inquit, promiseris, quæ tibi dixero, fore dicturum, scito te esse sanandum: sin vero, citius moriturum ». Erat vir Dei humilis corde, et quod a Deo fuerat donum prophetiæ consecutus, celare studebat, ut etsi ventura sciret, non diceret. Hac de causa sub vitæ periculo compellat eum S. Gregorius. Pergit auctor: « Cumque ille se dicturum tota certitudine promitteret, audivit: Ito denuntians Sabæ, Joanni, Benedicto, Martino, Palumbo, et Antonio monachis, Laurentio coco, Gemmoso carpentario, Accepto pistori, Andreæ, Romano, et Leoni laicis, quoniam a crastino incipientes, omnes dictim se moriendo subsequentur.

3. « Post quorum decessum denuntia, Lucidum episcopum, qui tenet id monasterium, die septima moriturum. His dictis, monachum oscitare præcipiens, duos digitos in fauces conjecit, vulnusque discutiens, ut exscrearet, injunxit. Ille tussiens partem coagulati sanguinis, in morem lapidis, revera projecit: et ab ipsis pæne mortis januis liberatus, eadem nocte, contra spem omnium matutinalibus hymnis interfuit, et mirantibus fratribus, sanitatis suæ modum innotuit: quos, quando, et qualiter ex monasterii familia morituros præviderit, indicavit. De sola interim episcopi morte dubitando conticuit. Et e vestigio in cunctorum morti deputatorum auribus volans fama discurrit. Et dum ex relatione monachi se morituros certa die cognoscerent, dispositis suis rebus, ita se in morte secuti sunt, sicut fuerant in somno nominati.

4. « Cumque presbyter et monachus Lucido episcopo tam durum nuntium revelare timeret, tacere autem penitus non auderet: monasterio se tandem proripuit, et in domum episcopi non longe a flumine Tiberi, e regione videlicet juxta Basilicam sanctorum Cyri et Joannis positam, somnium nuntiaturus accessit. Quem scilicet ubi cum Pontifice in palatio prandere cognovit: exspectans redeuntem sacerdotalibus vestimentis indutum, colore fulgidum, valetudine quoque sanissimum salutare curavit. Cui episcopus ait: Jam nunc in tota Urbe pro divino haberis, quia de his, quos morituros pronuntiasti, solus unus remansit. At ille: Utinam sicut et ille, quem vivere putas, defunctus est, sic ipse, qui hunc sequi prædictus est, exiliret. Cumque episcopus de eo tota curiositate requireret, et monachus dicere palpitaret, tandem ubi die sexto se moriturum cognovit, expalluit, atque contremuit, resumptisque viribus contra monachum frenduit, quem redire volentem retinuit: interiora cubiculi pervagus penetravit, paulatim sibi fauces dolere præsentit; deinde tacto pulsu, mox febris signa cognovit, monacho credidit, domum suam disposuit, ad monasterium, cui præerat, eisdem redimitus, quibus a patriarchio reversus fuerat, venit. Secunda feria, cunctis tam subitam conversionem mirantibus, monachicum habitum suscepit; et paulatim, ingravescente morbo, sextæ feriæ diluculo obdormivit. Et denuo suscitatus, apparuisse sibi S. Andream Apostolum, seque circa horam tertiam vocandum esse, sibique præceptum perhibuit, ut quia suæ mortis exspectatione suspensi monachi S. Fabiani munia solita celebrare non poterant, mox corpus suum sepulturæ traderent; acceptisque a se cereis ac thymiamatibus, ad peragenda solemnia festinarent. Hora itaque tertia episcopus lætus defungitur, ut in ipsa vultus ejus lætitia, conversio ipsius Deo fuisse placabilis, cunctis videntibus demonstraretur.

5. « Eodem tempore germanus cujusdam monachi mentis insaniam passus est, ita ut humana commercia fugiens, multo tempore pervagus per cryptas solitarias et cœnosa monumenta discurreret. Cujus insaniæ frater nimium condolens, quotidie S. Gregorium profusis lacrymis precabatur, ut sibi fratrem sospitem reddere dignaretur. Itaque cum nocte quadam post hujusmodi fletus quiesceret, beatus Gregorius apparuit ei, dicens: Videns lacrymas tuas, suscepi orationem tuam. Et ecce germanum tuum tibi hodie reducam sanum. Et hoc tibi signum, quia statim ut dies illuxerit, jussu

Pontificis presbyter, qui hic inclusus est, extrahetur. Qui surgens matutinali tempore fratribus indicavit. Forte tunc idem presbyter Campanus de loco, qui Claustrum, non longe a Tarracina, vocatur, a suis accusatoribus jam contemptus, a cunctis quoque suis fuerat in oblivionem ductus, cum nullum propinquum, nullum in Urbe cognitum habere potuisset, qui de eo Pontifici suggessisset; et monachi quidem pro eo satagerent, sed perficiendi aditum non haberent: Pontifex divinitus recordatus ejusdem, diluculo hunc ab ergastulo jussit extrahi, liberumque dimitti. Nec multo post monachi frater ita sanus reversus est, ut videretur hactenus in ejusdem patris monasterio tanto fidelius deservisse, quanto se illius adminiculo meminit ad sanitatem pristinam remeasse ». Hucusque Joannes Diaconus. Jam reliqua, quæ anni hujus sunt, prosequamur.

6. *Legatus Michaelis imperatoris et rex Lazorum Romam veniunt.* — Eodem anno Michael imperator, secundum antiquam consuetudinem, cum accepisset novum Romæ creatum esse Pontificem, legationem ad eum misit cum muneribus, de quibus meminit Anastasius verbis istis: « Hujus Benedicti papæ temporibus, Michael imp. filius Theophili imp. Constantinopolitanæ urbis, ob amorem Apostolorum misit ad B. Petrum Apostolum dona per Lazarum monachum et pictoriæ artis nimis eruditum, genere vero Chazarum, id est, Evangelium auro purissimo tectum cum diversis lapidibus pretiosis, calicem similiter ex auro et lapidibus circumdatum, reticula pendentia ex gemmis albis pretiosissima pulchritudine decorata, vela duo de holoserico cum crucibus de holoserico, et lista de chrysoclavo, parva coopertoria ipsius calicis, sicut mos Græcorum est. Similiter et vestem de purpura imperiali unam super altare majus, ex omni parte cum historia habente cancellos et rosas, de chrysoclavo magnæ pulchritudinis decoratam. Etiam et velum de stauraci unum cum cruce de chrysoclavo, et litteris ex auro Græcis ». Hæc Anastasius, qui et mox ista subdit de rege Lazorum, sive (ut habet alia lectio) Saxorum.

7. « Iis temporibus rex Lazorum (Saxorum), nomine..... causa orationis veniens, relictis omnibus suis rebus, regnum proprium dimisit, et Romam properans ad limina Apostolorum Petri et Pauli cum multitudine populi, obtulit dona beato Petro Apostolo, coronam ex auro purissimo, pensantem libras quatuor, baucas ex auro purissimo duas pensantes libras..... spatham cum auro purissimo ligatam. Item imagines duas minores ex auro purissimo, gabathas saxiscas de argento exauratas quatuor, saracam de holoserico cum chrysoclavo, vela minora de fundato duo. Idem rex dedit rogam in Ecclesia beati Petri Apostoli episcopis, presbyteris, et diaconibus; et universo clero et optimatibus ex auro, populo autem minutum argentum. Postmodum vero finita oratione, reversus est ad proprium regnum suum, et post paucos dies vitam finivit, et perrexit ad Dominum ». Hæc apud Anastasium. Licet diversa sit lectio in rege Lazorum, sive Saxorum: tamen Saxonum regi Ludovico filio Ludovici Pii tribui hæc non possunt, qui nec invenitur sub Benedicto Romam venisse, nec sub eodem defunctus esse: forlasse autem accidit ut Michaelis imperatoris legato se conjunxerit rex Lazorum, et ex remotissimis regionibus trans mare Caspium pietatis ergo peregrinationem consuetam ad limina Apostolorum susceperit. Quo etiam tempore et ipse patriarcha Constantinopolitanus Ignatius mittens ex more ad novum Pontificem legationem, dedit et legatis Acta synodalia, quibus probaretur legitime facta Gregorii Syracusani depositio. Nam cum de lata in eum sententia antea (ut vidimus) scripsisset ad Leonem prædecessorem Pontificem, ut ab eo confirmaretur, et ipse detrectasset, quod de ea causa reddi certior cuperet, et audire Gregorium, Leone ipso vita functo, cum ejus successore Benedicto hoc ipsum Ignatius egit. Qui cognitis cunctis, quæ spectarent ad causam, depositionem ipsius Gregorii tunc præsentis confirmavit, dignumque judicavit, qui a munere sacerdotali esset extorris. Hæc omnia nota fiunt ex litteris Nicolai papæ, Benedicti ipsius successoris: qui in Epistola [1] ad Photium scripta, cui narrationem gestarum rerum intexuit, et in alia ad episcopos Orientalis Ecclesiæ [2] manifeste testatur, Gregorium Syracusanum ab Apostolica Sede convictum atque excommunicatum fuisse; eumdemque promisisse haud quidquam moliturum adversus Ignatium patriarcham, quod tamen minime præstitit, sed reversus, multa mala adversus eum machinari non cessavit, quousque eum violenter congregato conciliabulo, e sede deponendum curavit. Sed de his suo loco pluribus agendum erit sub Nicolao Benedicti successore. Hæc de rebus Orientalibus.

8. *Lupi litteræ consultatoriæ ad Benedictum papam.* — Contigit eodem tempore, eumdem Romanum Pontificem Benedictum litteras consultatorias accipere a Lupo magni nominis abbate Ferrariensi, diœcesis Senonensis, quæ adhuc extant, et dignæ sunt, quæ integræ Annalibus intexantur. Sic enim se habent [3]:

« Domino præcellentissimo, et omnibus Christianis unice singulariterque venerando universali papæ Benedicto, ultimus abbatum Lupus ex monasterio Galliæ, quod vocatur Bethlehem sive Ferrariæ, præsentem prosperitatem et futuram beatitudinem.

« Tempore decessoris vestri beatæ memoriæ Leonis, functus legatione Romæ, cui auctore Deo præsidetis, et ab eodem antistite exceptus benigne atque tractatus, postquam vos non esse inferiores religione fama declaravit, nec tantum potestatis beatissimi Petri participes, verum etiam humilitatis, quam in allocutione [4] Cornelii vulgavit,

[1] Nicol. Ep. VI. — [2] Ibid. Ep. X. — [3] Lup. Ep. CIII. — [4] Act. X.

hæredes, vera morum vestrorum expensio certa ratione perdocuit, ausus sum tantillus cognitioni vestræ sublimitatis me scriptis ingerere; meamque exiguitatem et fratrum meorum monachorum unanimitatem eximietati vestræ committere, ut in vestris sanctis orationibus mereamur a Deo et in præsenti consolationem, et in futura communionem salutis feliciter consequi.

9. « Fratres præterea et compresbyteros nostros Adulphum et Acaricum, qui spontaneam peregrinationem pro nomine Domini susceperunt, et quanquam laboriosissime, ad memoriam beatissimorum Apostolorum, cæterorumque sanctorum tandem aliquando pervenerunt, specialiter vestræ mansuetudini commendamus, ut eos pietate competenti fovere dignemini, et consuetudinibus Ecclesiasticis, quæ variæ in diversis locis tenentur, diligenter instruere; ut per eos ad nos, et ad cæteros quosque talia pie quærentes institutio Romana perveniat. Siquidem in quibuscumque ad religionem et honestatem pertinentibus ambiguitatem creat varietas, ut optima quæque eniteant, illuc sollicita investigatione credimus currendum, unde ubique fidei manavit exordium.

10. « Cæterum quia parentes thesaurizare debent filiis, ut doctor gentium [1] manifestat, nosque vobis obsequentissimi filii esse cupimus, commentarios beati Hieronymi in Jeremiam post sextum librum usque ad finem prædicti Prophetæ, per eosdem fratres nostros mitti deposcimus in Codice reverendæ veritatis vestræ sanctitatis. Si id obtinuerimus, postquam celeriter exscriptus fuerit, sine dubio remittemus. Nam in nostris regionibus nusquam ullus post sextum commentarium potuit inveniri. Et optamus in vobis recuperare quidquid parvitati nostræ deesse sentimus. Petimus etiam Tullium de Oratore, et duodecim libros institutionum oratoriarum Quintiliani, qui uno, nec ingenti volumine continentur, quorum utriusque auctorum partes habemus, verum plenitudinem per vos desideramus obtinere. Pari intentione commentum in Terentium flagitamus. Quæ auctorum opera si vestra liberalitas nobis largita fuerit, Deo annuente, cum commemorato sancti Hieronymi Codice fideliter omnino restituenda curabimus. Sanctitatem vestram ad totius Ecclesiæ utilitatem divina clementia diuturnis temporibus conservare dignetur ». Hucusque ad Benedictum Pontificem Lupus.

11. *Synodus apud Carisiacum ex qua litteræ adhortatoriæ et Capitularia Caroli Calvi ad reprimendos factiosos.* — Quod ad reliqua status rerum Francorum spectat : erat plane hoc tempore miserandus atque lugubris sub Carolo Calvo; nam undique ebulliebant factiones subditorumque rebelliones : excrescente enim undique sceleratorum audacia, increbrescebant ubique furta, deprædationes, grassationes et cædes, omneque violentæ turpitudinis genus. Ad quæ omnia evellenda idem Carolus, hoc ipso anno, habuit Synodum in villa, Carisiacum nominata, ex qua ejusdem regis scripta est ad suos admonitio, sive exhortatio ista, quam nunquam hactenus (quod sciamus) editam ex Codice Antonii Augustini, licet mendoso admodum [1], hic tibi cudendam curavimus :

12. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Carolus Dei gratia rex illustris episcopis et dilectis, ac fidelibus missis illustribus, comitibus nostris illustribus salutem.

« Notum sit fidelitati vestræ, quia decimo quinto kalend. Martii, secundum sacram auctoritatem, Synodum venerabilium episcoporum, ac conventum fidelium nostrorum apud Carisiacum fecimus convenire. Cum quibus inter cætera Ecclesiastica utilitatis ac regni necessitatis negotia consideravimus, qualiter rapinæ et delationes, quæ partim occasione superirruentium paganorum, partim mobilitate quorumdam fidelium nostrorum in regno nostro, per eos etiam, qui Ecclesiam Dei defendere et tueri, et regni soliditatem et quietem debuerant providere, grassantur : aliquo modo, annuente Domino, sedari valeant et amoveri.

« Quorum consultu decrevimus, ut quia peccata, quæ in suo initio, ut sunt, magni ponderis æstimantur, pernicioso processu ipso etiam exitiabili supra [2] jus mentibus loquantur, et quasi insensibiles : ac si quando resipiscere moliuntur, cassibus suis obligent, ut si resurgere velint, non possint. Antequam censura Ecclesiastica, ac legales sententiæ hujusmodi prædatores terribiliter et damnabiliter feriant, episcopi quique in suis parochiis, et missi in illorum missaticis, comitesque in eorum comitatibus pariter placita teneant, quo omnes reipublicæ ministri et vassi dominici, omnesque quicumque vel quorumcumque homines in iisdem parochiis et comitatibus, sine ulla personarum acceptione et excusatione, aut dilatione conveniant, et episcopi illius parochiæ breviter annotatas sententias de ejusmodi causa, Evangelicæ videlicet et Apostolicæ et propheticæ auctoritatis, necnon et Decreta Apostolica atque canonica omnibus relegant, et aperto sermone cunctis, qualc quantumque peccatum sit, et qualem quantamque pœnitentiam, et quam immanem, severissimamque vindictam exposcat, cum aliis debitis et necessariis atque utilibus prædicationibus innotescere curent.

13. « Missi quoque legales sententias, sicut eas cognitas habent, annotent, et prædecessorum nostrorum regum atque imperatorum, nostraque Capitula de hac causa in unum collecta omnibus nota fiant. Et episcopi Dei et Apostoli auctoritate tales deprædationes omnibus interdicant, et missi et comites nostri cunctis ex regio nostro banno prohibere firmiter studeant, et cognoscant omnes, quia si abhinc in ante in regno nostro talia facere

[1] 2. Cor. XII.

[1] Ex scripto cod. Anton. August. pag. 20. usque ad 22. — [2] Locus corruptus.

aliquis præsumpserit, secundum divinas sententias specialiter excipiet sententiam, et secundum leges ac capitula regia emendari cogetur, et secundum judicium fidelium nostrorum condignam vindictam suscipiet.

« Et si talis persona fuerit, ut episcopi et missi nostri ac comites in illorum ministeriis quod pravum actum fuerit potuerint emendare, secundum præfixa monita illud emendare studeant, aut per fidejussores ad nostram præsentiam venire faciant. Si autem aliquis, quiscumque inobediens extiterit, cum summa festinatione nobis notum facere curent, ut quanto citius ad nostram præsentiam illum venire jubeamus, et dignam ultionem, secundum judicium fidelium nostrorum sustineat. Et si (quod absit) talis emerserit, qui Dei timorem postponat, et Ecclesiasticam auctoritatem contemnat, ac regiam potestatem refugiat, sciat, quiscumque ille fuerit, quia et secundum canonicam auctoritatem ab omnium Christianorum cœtu, et sanctæ Ecclesiæ consortio, et in cælo et in terra alienus efficietur, et regali potestate atque omnium regni fidelium unanimitate, sicut Dei et Ecclesiæ inimicus et regni devastator persequetur, usque dum a regno exterminetur.

14. « Et si aliquis comes fuerit, qui hoc in suo comitatu fecerit, aut ubi talia increscere permiserit, et ipse illa non emendet, aut nota nobis non fecerit, ut nostra auctoritas talia corrigat : sciat quia talem sententiam inde sustinebit, sicut tempore antecessorum nostrorum consuetudo fuit. Et si aliqui itinerantes deprædationes et rapinas per regnum nostrum fecerint, et episcopi seu missi et comites hoc emendare non potuerint ; quam citius possint, nobis notum facere curent ; ut jubeamus ipsos deprædatores per eamdem viam cum misso nostro redire, et illa omnia, quæ alii egerunt, legaliter emendare, et talem armiscaram, sicut a nobis jussum fuerit, aut judicium, sicut cum fidelibus nostris consideraverimus, sustinere. Si autem dilecti fratris nostri ac nepotum nostrorum homines fuerint, qui talia egerint, et hoc nobis innotescat, ut illis nota faciamus. Et illi suos homines, sicut illis melius visum fuerit, de talibus castigare procurent, sicut et nos nostros homines castigare volumus. Si in illorum regnis indecentia, et aliqua noxia (quod absit) facere præsumpserint : admonendi sunt, qui aliena rapere contendunt, ut sollicite audiant, quod veniens in judicio Dominus dicat [1] : Esurivi, et non dedistis mihi manducare, etc., quibus dicit : Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Hinc ergo colligendum est, quanta damnatione plectendi sint, qui aliena rapiunt, si tanta animadversione feriuntur, qui sua indiscrete tenuerunt. Perpendant quo eos obliget reatu res capta, si tali subjicit pœnæ non tradita. Perpendant quo demeretur injustitia illata, si tanta percussione digna est pietas non impensa.

[1] Matth. xxv.

15. « Audiant raptores, qui multiplicant non sua usquequaque, et aggravant contra se densum [1] lutum ! Densum lutum contra se aggravare, est terrena lucra cum pondere peccati cumulare.

« Audiant quid Christus dicat [2] : Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur ; id est : Quid prodest homini, si totum, quod est extra se congregat, et hoc solum, quod ipse est, damnat.

« Audiant illi, qui rapiunt in hoc sæculo : deficient autem et in sæculo dimittent ; sed secum ad judicium causas rapinæ, id est, damnationem secum ferent, ut alibi scriptum est.

« Audiant quia propheta Isaias dicit [3] : Rapina pauperis in domo vestra, et causa viduæ non ingreditur ad eos, et lacryma viduæ usque ad maxillam descendit ; et Dominus non delectabitur in illis.

« Audiant quia in cujus domo rapina est, sive in domo corporis, sive in domo mansionis, non habitat in illa domo Spiritus sanctus, sed spiritus malignus. Et si accedit ad communionem corporis et sanguinis Christi ante dignam satisfactionem, non mundatur per illam communionem a peccato, sed plenius, sicut Judas, quando in cœna plenus rapina et iniquitate communicare præsumpsit de manu Christi, possidetur a diabolo, unde et suspensus crepuit medius. Ad quem causa viduæ non ingreditur, nec ipse, si digne non satisfecerit, in cælestem Ecclesiam intrare valebit.

16. « Audiant raptores quid iterum propheta dicat [5] : Qui prædaris, nonne et ipse prædaberis ? Videlicet quia ille, qui prædatur res pauperum et Ecclesiarum ac servorum Dei, deprædatur a diabolo, et præda illius fit.

« Audiant quid sanctus Apostolus dicat, per quem locutus est Christus, et qui raptus fuit usque ad tertium cælum, et qui raptus fuit in paradisum, et audivit talia secreta verba, quæ non licebit hominibus loqui [5] : ait namque : Quia neque rapaces, neque homicidæ, neque adulteri regnum Dei possidebunt. Ille intendat quale quantumque peccatum est rapina, quam cum adulterio et homicidio sanctus comparavit Apostolus. Item ipse dicit [6] : Si quis fornicator, aut adulter, aut rapax, aut homicida est, cum hujusmodi nec cibum sumere Christi discipulo, id est, Christiano licet ante satisfactionem, id est, correctionem ac emendationem, et dignam pœnitentiam.

17. « Audiant quod sanctus Joannes Apostolus electus et dilectus Christi, qui in cœna supra pectus ejus recubuit, talem hominem salutare vetat, dicens [7] : Nec Ave dixeris, nec in domum receperis.

« Audiant quid in Toletano [8] Concilio sancti episcopi, qui in cælo et cum Deo regnant, et in terris miraculis coruscant, de totius mundi partibus congregati decreverunt : Si quis de potentibus

[1] Habac. ii. — [2] Matth. xvi. — [3] Isa. iii. — [4] Isa. xxxiii. — [5] I. Cor. vi. — [6] Ibid. — [7] 2. Joan. — [8] xxiv. q. iii. c. 21.

clericum aut quemlibet pauperem, aut religiosum exspoliaverit: et mandaverit ad ipsum episcopus, ut eum audiat, et si contempserit; invicem mox scripta percurrant per omnes provinciæ episcopos, quoscumque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur, donec audiat et reddat aliena. Ecce de pauperum raptoribus.

18. « Audiant raptores et prædones rerum Ecclesiasticarum, quod sanctus [1] Anacletus papa ab ipso Petro Apostolo presbyter ordinatus cum totius mundi sacerdotibus judicavit; dicit namque: Qui abstulerit aliquid patri, vel matri, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit, mater vero nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo regeneravit: ergo qui Christi pecunias et Ecclesiæ rapit, vel fraudat, homicida est, utque homicida ante conspectum justi Judicis deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniam, vel res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit, et ut sacrilegus judicandus est. Item sanctus [2] Urbanus papa et martyr: Res et facultates Ecclesiæ oblationes appellantur, quia Domino offeruntur, et vota sunt fidelium et pretia peccatorum, et patrimonia pauperum. Si quis illa rapuerit, reus est damnationis Ananiæ et Sapphiræ, et oportet hujusmodi tradi Satanæ, ut spiritus salvus sit in die Domini. Item sanctus Lucius [3] papa: Rerum Ecclesiasticarum et facultatum raptores, a liminibus sanctæ Ecclesiæ anathematizatos, Apostolica auctoritate pellimus et damnamus, atque sacrilegos esse judicamus; et non solum eos, sed etiam omnes consentientes; quia non solum, qui faciunt, rei judicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pœna agentes et consentientes comprehendit.

19. « Et sanctus Augustinus in sermone Evangelii sancti Joannis ita dicit: Fur sacrilegus loculorum sacrorum et Dominicorum est Judas; et qui aliquid de Ecclesia furatur, et rapit, Judæ perdito comparatur. Item in sacris Canonibus sancto Spiritu dictatis, et Christi sanguine confirmatis scriptum est: Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere et dare voluerit præter conscientiam episcopi et ejus, cui hujusmodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit. Episcopus autem omnibus dicere debet, quid anathema sit; et ne desperent, ostendere debet, quandiu duret anathema, id est, quandiu quisque errorem non corrigit, et digna satisfactione non emendat, ut reconciliationem et indulgentiam valeat promereri. Si qui vero ante satisfactionem et reconciliationis indulgentiam in peccatis suis perseverans, mortuus fuerit: jam anathema perpetuum illi erit et peccatum ad mortem, pro quo non dicit [4] Apostolus, ut oretur. Sed et plura, si necesse fuerit, episcopus quisque colligere et dicere procurabit ». Hucusque Caroli ad episcopos exhortatio. Qui et Capitula nonnulla ad populos sibi subditos misit ad conciliandos ipsos, cum illi his non acquiescentes deteriora adderent, nempe ut defectionem pararent. Est autem eorumdem ejusmodi inscriptio:

20. « Hæc, quæ sequuntur, Capitula, misit rex Carolus ad Francos et [1] Aquitanos, qui ab eo desciverant, anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo sexto, nonis Julii de palatio Carisiaco per fideles missos suos Alardum abbatem, Rodulphum, Rithminum, Adalgarum et Berengarium ». Quæ nos, quod minus spectent ad Ecclesiasticos Annales, ad vitandam prolixitatem, hic describere prætermittimus. Sunt hæc plane illa tempora, quorum mentio est in Epistola Lupi abbatis Ferrariensis, de qua supra, his verbis [2]: « In regno Caroli regis nostri, novis exortis rebus, impune latrocinia committuntur; et nihil securius atque constantius, quam rapinarum violentia frequentatur. Talis igitur est commeantium quærenda societas, quorum numero atque virtute improborum factio evitetur, aut si necesse fuerit, repellatur ». Et in ultima Epistola scripta ad Guenilonem archiepiscopum Senonensem eodem argumento, deplorans tempus hoc infelicissimum, ait [3]: « Unanimis tantum vobis in omnibus supplicabo, et ad idem agendum fratres meos hortabor, ut Deus inspiret vobis consilium, quo generaliter pro omnibus Christianis, ne peccatum injustitiæ, quæ nos jam miseros fecit, in damnationem trahat sempiternam. In diebus pontificatus vestri ad tantam libertatem vitia proruperunt, ut vindicata impunitate, apertis (spretis) quibusque, nec Deus, nec rex, nec episcopus timeatur. Quid moramini? Quid ultra exspectatis? Aut Deus vestra industria et auctoritate ad æquitatem reducet res humanas, aut hæc malorum incrementa post inauditas contumelias, pæne omnes, qui pauci remanserunt, oppriment. Innocentes videtis, quia secundum beatum Isaiam [4]: Qui recedit a malo, prædæ patuit. Nec tutus quisquam contra violentiam raptorum est, nisi qui viribus prævalet, aut in eorum concessit collegium ». Hæc Lupus. Reperitur apud eumdem inter Epistolas suas una ex illis admonitionibus, quas (ut audisti in Caroli regis nuper recitata admonitione) idem rex per episcopos singulos in sua parochia ad populum sibi subditum scribi præcepit, ut abstineat a peccatis, præcipue vero a factionibus atque deprædationibus; sic enim se habet titulus:

21. « Admonitio » [5], scripta, ut puto, ab ipso Lupo pro episcopo Senonensi, sub cujus parœcia ipse erat. Sequitur ipsa:

« Diversis malis afflicti, causas eorumdem malorum debemus cognoscere, et cognitas, auxiliante Dei misericordia, evitare. Causam prosperitatis et adversitatis Spiritus sanctus aperte demonstrat his verbis: Justitia [6] elevat gentem, miseros facit populos peccatum; peccatum, quo miseri ef-

[1] XII. q. II. c. 6. — [2] XVII. q. IV. c. 18. — [3] Ibid. c. 5. — [4] I. Joan. V.

[1] Ex script. cod. Ant. Aug. B. pag. 17. — [2] Lup. Ep. CIV. — [3] Lup. Ep. CXXVI. — [4] Isai. LIX. — [5] Lup. Ep. C. — [6] Prov. XIII.

ficimur; hoc esse credibile est, quod cum simus fide Christiani, sempiternæ felicitati præponimus temporalem, et illam, nisi resipiscamus, perdemus, et hanc, quæ quantulacumque posset esse, si recti esse vellemus, non apprehendemus. Quia ergo vindicta Dei et in hac vita temporaliter incipit, et usque ad alteram, quæ finem non habet, nisi conversio subveniat, pertendit; et hic sæpe bonos bona temporalia comitantur; alibi autem eosdem bonos æterna bona coronant, sive prælatos, sive subditos; omnes deponamus excusationes, et cum sibi unusquisque sit conscius, in quibus maxime Deum offendit, communiter eum et obedienter audiamus monentem: Redite [1] prævaricatores ad cor. Itaque [2] lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perverse, discite benefacere: ut per pœnitentiæ salutarem cursum perveniamus ad indulgentiæ tutissimum portum. Ita enim valebimus non solum effugere mala præsentia, verum etiam bona sperare ventura. Dediscamus sola carnalia appetere. De consequendis spiritualibus aliquando cogitemus, ut et nostræ cupiditates temperentur, et modum aliquem teneant.

22. « Veniat nobis in memoriam celer eorum transitus, quos in dignitatibus vidimus: nec obliviscamur quod eos quotidie sequimur. Ad mortem enim sine intermissione properamus. Repetamus mores, quibus hoc regnum crevit, et viguit. Nullæ sint factiones, nullæ conspirationes inter nos, qui Patrem invocamus Dominum, quibus dicunt pontifices: Pax vobis, et pro quibus omnes orant concorditer sacerdotes: Da propitius pacem in diebus nostris, et: Pax Domini sit semper vobiscum. E quibus polliceri dignatur [3]: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Illa comminatio ejus non videatur nobis contemptibilis [4]: Væ illi, per quem scandalum venit. Ne forte (quod ipse avertat [5]) sola vexatio det aliquando intellectum auditui; ut infelici experimento quod nunc non credimus, aut nos nescire fingimus, in tormentis positi sentiamus.

23. « Prædas et rapinas conversationi Christianæ nimis contrarias, et a regno Dei miserrimos excludentes, penitus deponamus. Contra hos enim sic sermo Apostoli fremit: Neque [6] rapaces regnum Dei possidebunt. Pro Dei timore atque amore lucra propria intermittamus, bono communi et publico certatim et unanimiter consulamus. Ut dum tranquillitatem fidelibus præstare nitimur, et vires resistendi infidelibus recuperemus; et ab eo, qui est omnipotens, utriusque pacis idem, et qualis nunc esse potest, et illius consummatæ, quæ solis electis dabitur, gaudia consequamur. Illud autem neminem nostrum fugiat, quibusque doctissimis usque ad nostram ætatem probatum et creditum; quia per discordiam res maximæ dilabuntur: ne forte, dum cupimus nostra securius tenere, vel ad majora capienda felicius conscendere; justo Dei judicio, ruina nos regni, quam nostris dissensionibus præparamus, involvat, et in perniciem animæ et corporis pertrahat ». Hactenus sermo ex sententia Caroli scriptus ad populum, ab episcopo autem nuntiandus. Porro adversus malum ingruens laborandum fuit etiam ipsi Romano Pontifici Benedicto. Etenim cum hujuscemodi deprædationibus inter alios daret quoque operam Hubertus subdiaconus, Bosonis filius, re perlata ad Benedictum papam, adversus eum Apostolicas litteras dedit ad præsules omnes sub Caroli regno constitutos, per quos eædem ipsi innotescerent, quæ sic se habent [1]:

24. *Litteræ Apostolicæ Benedicti papæ ad episcopos sub Caroli regno constitutos.* — « Benedictus episcopus servus servorum Dei, omnibus reverendissimis et sanctissimis archiepiscopis, cunctisque episcopis in Caroli gloriosi regis regno morantibus.

« Bonorum semper innovamur auditu, et actibus hilarescimus Deum diligentium animo superna pollentium (petentium), quos beatitudo sublimat, divinoque connectit consortio, et poli perducit ad climata; atrocitatibus autem actibusque malorum lamentamus, quorum sceleribus conversatio circumdatur, et plena malis eorum operatio manet: quorum in cunctis cursus est detestabilis, perseverantia sæva (sua), infelixque opinio. Quibus Hubertum clericum quondam Bosonis filium relatione similem esse cognovimus, qui tantis squaloribus irretitus, mentem ad superna non sublevans, eorum perennis particeps esse nolit. Multorum vero ingemiscentium clamoribus hominum horrificisque assertionibus plura infelicis suæ audaciæ mala, dirasque perpetrationes nostri præsulatus didicere legati. Qualiter olim sacrorum fuit conjunctus numero clericorum a Deo, ut in divinis celebrandis mysteriis, more subdiaconorum, sacras lectiones, conscendens ambonem, populis nuntiaret: Nunc autem (quod lacrymantes referimus) iniquorum sceleratissimorumque hominum conversationibus sociatus infaustæ vitæ iniquus, et multis piaculis criminibusque plenus, ad periclitationem suæ, quo non debuerat, animæ, iniquo certamine (conamine) tendit, et cruenta tyrannide perseverat. Et hoc multis narrantibus audiere, quod cum scenicis mulieribus quotidie degere non dubitat, quæ animas perdunt, corpora sauciant, ad imaque deducunt.

25. « Et quia aggregatione multorum hominum sibi noxiorum conjuncta, multa in plebem Domini, pretiosa quam passione e faucibus nequissimi eripuit leonis, atque redemit, homicidia, et innumera adulteria, turpesque fornicationes, ac deprædationes illicitas et insustentabiles perpetrare non cesset: sed et pluribus item affirmantibus didicere, quod monasterium sancti gloriosique

[1] Isai. XLVI. — [2] Isai. I. — [3] Matth. V. — [4] Matth. XVIII. — [5] Isai. XXVIII. — [6] 1. Cor. VI.

[1] Ex cod. Ant. Aug. manuscript.

Mauritii martyris Apostolicis privilegiis munitum, tanta ferocitate pervasit, ut nullus jam priscæ religionis in eo ordo servetur (nam illa, quæ Deo ibidem famulantibus ex opibus ipsius ministrabantur, nunc meretricibus, canibus atque avibus, nequissimis necnon hominibus sua largiuntur præceptione) : idque monasterium ab Ecclesia tindens, annonas, quas possidere videatur antistes, sacrorum canonum Patrumque violans sanctiones, indecenter possidere non dubitet: et quia monasterium in commemoratione B. Petri Apostoli, Luxovii constitutum, cujus claustri aditus mulieribus nunquam patuit, hostili modo ingressus, cum illicitis mulieribus per aliquot dies commorari non trepidarit : quædam etiam mulier, quæ causa pudicitiæ proprio se viro dissociavit, Deoque se vovit atque dedicare promisit, et postmodum diaboli jaculo terebrata atque percussa, a monasterio fugiens, cuidam adultero juncta, suæ se defensioni submisit; postremo archiepiscoporum episcoporumque quæsita cœtu minime est præsentata, qui una cum defensoribus suis eam ab Ecclesiastica communione expulere. Quam hactenus usque divinum non timens judicium, sua defensione retinere non cessat. Pacem, quam inter Ludovicum munivimus Cæsarem semperque Augustum suosque gloriosos germanos, sua miserrima cupiditate, ad multorum Christianorum necem atque periculum scindere (ut audivimus) non dubitavit. Hæc et multa horum similia de eo audientes, profusis lacrymis condolemus, ne suæ fragilitatis in his eum finis contingat, crebique voragini addicatur. Propterea volumus, et Apostolica sacra præcipimus auctoritate et industria, ut omni postposita excusatione, ablatoque ingenio, post triginta dierum curricula, ubi hæc illi fuerit præsentata Epistola, iter inchoare non pigeat, Romamque celeri studio properare festinet, ut præsentialiter videre valeamus atque cognoscere, si taliter circa eum hic quæ dicuntur existant, ut spirituali abluere censura curemus, sauciataque membra cælestis reformare medicinæ collegio (collyrio) valeamus. Cupimus enim ipsum tantis erutum esse delictis, et supernæ patriæ sacris monitis perficere civem. Si autem venire neglexerit, ad nostramque Apostolicam Sedem secundum præceptionem pergere noluerit : scire vos volumus, quia mox illum ab Ecclesiastica communione expellimus, ita ut nec vobiscum, nec cum aliis Christianæ cultoribus fidei consortium habeat, et a Dominico corpore et sanguine eum facimus alienum. Optamus beatitudinem vestram in Christo bene valere ». Hæc Benedictus.

26. *Rabani episcopi Moguntini obitus et martyres Cordubenses.* — Hoc eodem anno (habet vetus Chronicon a Pithæo editum) mense Februario, quarta die mensis defunctus est Rabanus archiepiscopus Moguntiacensis Ecclesiæ, habens in episcopatu annos novem, mensem unum, et dies quatuor. Cui successit Karolus magis ex voluntate regis et consiliariorum ejus, quam ex consensu et electione cleri et populi ». Hæc ibi. Extat Epitaphium de Vita ipsius in sepulcro inscriptum, a Trithemio autem descriptum his versibus :

Lector honeste, meam si vis cognoscere vitam,
 Tempore mortali, discere sic poteris.
Urbe quidem hac genitus sum, ac sacro fonte renatus,
 In Fulda post hæc dogma sacrum didici.
Qua monachus factus, seniorum jussa sequebar,
 Norma mihi vitæ regula sancta fuit.
Sed licet incaute hanc nec fixe semper haberem :
 Cella tamen mihimet mansio grata fuit.
Ast ubi jam plures transissent temporis anni,
 Convenere viri vertere facta loci.
Me abstraxere domo invalidum, regique tulere,
 Poscentes fungi præsulis officio.
In quo nec meritum vitæ, nec dogma repertum est,
 Nec pastoris opus jure beneplacitum.
Promptus erat animus, sed tardans debile corpus.
 Feci quod poteram ; quodque Deus dederat.
Nunc rogo te ex tumulo, frater dilecte, juvando
 Commendes Christo me ut precibus Domino.
Judicis æterni me ut gratia salvet in ævum,
 Non meritum adspiciens, sed pietatis opus.
Raban nempe mihi nomen, et lectio dulcis
 Divinæ legis semper ubique fuit.
Cui Deus omnipotens tribuas cælestia regna,
 Et veram requiem semper in arce poli.

Hactenus Rabani Epitaphium. Verum dum Trithemius eum defunctum dicit anno superiori, Indictione tertia, a citato Chronico scriptoris ejus temporis erroris arguitur. Emicuit plane Rabanus ut fulgentissimum sidus, cujus quæ extant scripta, tanquam lucis radii, excellentiam demonstrant auctoris, ut et iisdem illustrata Germania glorietur suum haud adeo imparem magnis habuisse doctorem. De quo idem qui supra Trithemius tradit, ipsum præter opuscula tam carmine, quam soluta oratione conscripta, Scripturam sanctam a principio usque ad finem omnem feliciter explanasse, virum plane omni litterarum genere egregie excultum, triumque linguarum hebraicæ, græcæ atque latinæ peritum.

27. Eodem anno[1] Corduba in Hispania civitas novis est illustrata martyribus, vigente adhuc adversus Christianos persecutione Sarracenorum. Passi siquidem sunt Elias presbyter, Paulus et Isidorus monachi decimo quinto kalend. Maias. Quarto vero kal. Julias Argimirus monachus æque glorioso martyrio coronatus est. Decimo quarto autem kal. Augusti Aurea virgo clarissima, quo debilior in certamine priori succubuit, eo fortior in posteriori agone certans, victrix insigniorem martyrii coronam promeruit. Quorum omnium digna certamina S. Eulogius martyrii candidatus, consors martyrum scripsit.

[1] Eulog. l. III. c. 15. 16. 17.

Anno periodi Græco-Romanæ 6349. — Anno Æræ Hispan. 894. — Anno Hegiræ 242, inchoato die 10 Maii, Fer. 1. — Jesu Christi 856. — Benedicti III papæ 2. — Ludovici II imp. 8. 7. et 2. Michaelis imp. 15.

1. *Quinto mense Pontificatus Benedicti III, Tiberis exundavit.* — Ad num. 1. Anastasius narrata Benedicti III ordinatione ait : « In mense quinto consecrationis hujus præclari Pontificis, id est, mense Januario, die.... fluvius, qui appellatur Tiberis, alveum egressus est suum, et per campestria se dedit, intumuitque inundatione aquarum multarum ». Paulo post : « Exinde reflexus ingressus est per porticum, quæ est posita ante Ecclesiam sancti Marci mense supradicto, die sexto Apparitionis Domini nostri Jesu Christi secundum carnem, id est, Theophaniæ, etc. et ab ipso die, et deinceps cœpit paulatim aqua minui, et fluvius post multo damno facto in suum alveum reversus est ». Baronius anno DCCCLVIII, n. 1, ex his verbis deducit, Benedictum III anno superiori consecratum fuisse die sexta mensis Augusti ; cum Anastasius asserat, menses quinque intercurrisse ab ejus consecratione usque ad sextum Januarii. Verum *Benedictus III* die Dominico, ut diserte Anastasius affirmat, consecratus fuit ; anno vero elapso, dies VI mensis Augusti incidit in Feriam tertiam, ut observavit Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, qui ideo consecrationem ejus cum die prima mensis Septembris illius anni, quæ Dominicalis fuit, copulat. Verum nec Baronius, nec Papebrocius scopum attigere ; Anastasius enim menses Julianos, eosque incompletos hac in parte numerat, ut sæpe alii antiqui, dum annos et menses recensent, ideoque cum *Benedictus III* die XXIX mensis Septembris consecratus fuerit, Anastasius primum Benedicti mensem Septembrem, secundum Octobrem, et sic deinceps appellat ; quo pacto *Tiberis* mense quinto ejus Pontificatus exundavit, mense nempe Januario, qui quintus est a Septembri. Veteres menses XVIII trium diversorum annorum quandoque triennium appellare, imo quatuor aut quinque ultimos dies alicujus anni Juliani pro anno integro computare, demonstravi in parte 1 Dissert. Hypat. cap. 2, num. 1 et seq. et memini me in hac Critica varia exempla hujus rei observasse. Quare Anastasium eumdem numerandi modum in laudato loco adhibuisse, initium Pontificatus tam Benedicti III, quam Nicolai I ejus successoris certos nos reddunt. Porro dies exundationis Tiberis deletus est in omnibus exemplaribus Anastasianis, quæ videre licuit. Vide quæ mox num. 6 de hac numerandi ratione dicam.

2. *Pestis valida.* — A num. 2 ad 6. Quod refert Baronius ex Joanne Diacono hujus temporis scriptore ad finem rerum gestarum sancti Gregorii M. Tiberis scilicet inundationem pestem secutam esse, confirmat annalista Bertinianus ad hunc Christi annum : « Hyems asperrima et sicca, pestilentia valida, qua magna pars hominum absumitur ».

3. *Ethelwolfus rex Saxonum Occident. Roma in regnum suum redit.* — Ad num. 7. Anastasius in Vita Benedicti III scribit : « Hujus (nempe Benedicti III) temporibus rex Saxonum nomine, causa orationis veniens, relictis omnibus suis rebus, regnum proprium suum dimisit, Romam properans ad limina Apostolorum Petri et Pauli, cum multitudine populi, et obtulit dona beato Petro Apostolo, coronam ex auro purissimo pensantem libras IV », et cætera a Baronio recitata. Is tamen in corruptum Anastasii Codicem inciderat, in quo loco, *rex Saxonum* legebatur, *rex Lazorum*, quem Baronius existimat hoc tempore Romam venisse. At *Lazi* his diebus reges proprios non habebant, et in omnibus exemplaribus Anastasii, quæ legere potui ; ac præterea in variantibus lectionibus ejusdem auctoris editioni regiæ subjectis, habetur *rex Saxonum*, qui alius non est ab *Ethelwolfo* Occidentalium Saxonum rege, qui anno superiori, ut ibidem vidimus, Romam venit, et currenti in Angliam rediit. Annalista enim Bertinianus ad hunc annum habet : « Edilwulf rex Occidentalium Anglorum (anno superiori eum vocaverat idem annalista, regem Anglorum Saxonum) Roma rediens Judith filiam Karli regis mense Julio desponsatam kalend. Octobribus in Vermaria palatio in matrimonium accipit, et eam Ingmaro (legendum Hincmaro) Durocortori Rhemorum episcopo benedicente imposito capiti ejus diademate, reginæ nomine insignit. Quod sibi suæque genti eatenus fuerat insuetum. Patratoque regiis apparatibus utrinque atque muneribus matrimonio, cum ea Britanniam regni sui ditionem navigio repetit ». Ex his lucem accipiunt quæ anno superiori num. 7 et seqq. de Ethelwolfo dixi, et hæc vicissim ab illis.

4. *Galliarum status lugubris.* — A num. 9 ad 26. Quam lugubris fuerit hoc tempore sub Carolo Calvo Galliarum status, et quomodo undique factiones ebullierint, indicat annalista Bertinianus his verbis : « Ludoicus rex Italiæ filius Lotharii super portione regni paterni in Francia apud patruos suos Ludovicum et Karlum conquiritur : Italiam largitate avi Ludoici imperatoris se asserens assecutum. Aquitani Karlum puerum (Caroli Calvi filium) quem nuper regem constituerant, spernentes, Pippinum ex monacho, qui de monasterio sancti Medardi aufugerat, eductum custodia regem simulant. Karlus rex cum Respogio (id est, Erispoio) Britonum paciscens, filiam ejus filio suo Ludoico despondet, dato illi ducatu Cenomannico usque ad viam, quæ a Lotitia Parisiorum Cæsaredunum Turonum ducit. Proceres quondam Lotharii filium ejus Lotharium regem Franciæ (id est, Lotharingiæ, quæ media Francia erat, et quæ ab isto annalista *Francia* absolute appellatur) etiam sacra ratione constituunt. Comites pæne omnes e regno Karli regis cum Aquitanis adversus eum conjurant, invitantes Ludoicum regem Germanorum ad suum consilium perficiendum. Quo diutius in expeditione Sclavorum detento, ubi et magnam partem sui exercitus amisit, isti moras illius non ferentes, Karlo regi reconciliantur. Exaqui (id est, Aquitani, ut præcedentia ostendunt; vox enim illa abbreviata, legendumque : Exinde Aquitani spreto, etc.) spreto Pippino Karlum puerum filium Karli regis, quem antea pepulerant, recipiunt, et in Aquitaniam reducunt. Ludoicus imperator Italiæ, et Lotharius frater ejus rex Franciæ (id est, Lotharingiæ) cum Karlo puero germano suo (Provinciæ rege) apud Urbam conveniunt (est Urba vicus pagi Transjurensis, qui aliquot millium passuum a lacu Lemano abest, quæ a Gallis *Orbe* vocatur). Ubi adeo pro regni paterni portionibus dissident, ut pæne armis inter se decernant. Karlo tamen fratri suo Provinciam et ducatum Lugdunensem juxta paternam dispositionem distribuunt: eripientibus eum a fratre Lothario optimatibus, qui illum moliebatur in clericum tonsurare ».

5. *Synodus Carisiacensis.* — Inter hæc dissidia ubique cædes et grassationes increbrescebant, ad quas tollendas *Carolus* Synodum *Carisiaci* indixit, a Baronio num. 12 et seqq. recitatam, a Sirmondo tamen in Capitularibus Caroli Calvi tit. 23 in annum sequentem dilatam, et capitibus distinctam. Tum Baronius num. 20 refert *ad Francos et Aquitanos missa de Carisiaco* a Carolo rege, *qui ab eo desciverant an. Incarnationis Dominicæ* DCCCLVI, *nonis Julii, de palatio Carisiaco*, quæ fusius habentur tit. 19 Capitularium Caroli Calvi. Dein num. 21 recitat Baronius *Admonitionem*, qua Carolus rex omnem populum suum hortatur, ut abstineant a peccatis, præcipue vero a factionibus atque deprædationibus. Legitur ea *Admonitio* inter Epistolas Lupi Ferrariensis ordine C. Denique num. 24 refert Epistolam a Benedicto III universis episcopis in regno Caroli regis constitutis, adversus *Hubertum* clericum quondam, tunc vero iniquorum hominum conversationibus sociatum, qui cum scenicis mulieribus quotidie degere non dubitabat. Ait pius Pontifex *Hubertum* deprædationes illicitas perpetrare non cessare, monasteria sancti Mauricii martyris et Luxovii pervasisse, et pacem quam inter Ludovicum Augustum ejusque germanos ipse Benedictus constituerat, scindere non dubitare, etc.

6. *Moritur Rabanus archiepisc. Moguntiæ.* — Ad num. 26 et seq. *Rabani* archiepiscopi Moguntinensis mortem hoc anno contigisse, tradit non tantum annalista Fuldensis a Baronio citatus, sed etiam Lambertus Schafnaburgensis, et Sigebertus in Chron. Annalista Hildensheimensis et auctor brevis Chronici monasterii sancti Galli. Diem exprimit annalista Fuldensis, quartam nempe mensis Februarii; sed quod subdit, eum sedisse *annos novem, mensem unum, et dies quatuor*, non parvam difficultatem habet; cum enim *Rabanus* die XXVII mensis Junii aut die XXIV ejusdem mensis ordinatus fuerit, sedit tantum annos octo, menses septem, et aliquot dies. Nec dici potest, errorem in numeros irrepsisse, aut annalistam Fuldensem annum incipere a Paschate, ideoque Rabanum mortuum esse die quarta Februarii sequentis Christi anni, qui juxta illum calculum dicitur annus DCCCLVI usque ad Pascha; nam Lambecius tom. II Biblioth. Cæsareæ lib. 2, cap. 5, corrigit editionem hujus annalistæ juxta exemplar Ms. Bibliothecæ Cæsareæ, et ad hunc locum nihil notat. Ad hæc tam annalistam Fuldensem, quam omnes alios a Duchesnio editos, qui scripsere de rebus gestis sub Carolo Martello, Pippino et sequentibus Francorum regibus, annum a Nativitate Christi inchoare certum esse debet, quamvis Cointius, aliique non pauci contrarium sibi persuaserint. Henschenius quidem ad diem IV Februarii in Commentario prævio ad Vitam B. Rabani § 10, ait, hæc verba *annos novem, mensem unum, dies quatuor*, non extare in exemplari Ms. Annalium Fuldensium monasterii S. Trudonis in Belgio, ideoque et ab alio postea inepte intrusa esse. Verum Henschenius non indicat, an manuscriptum illud antiquum sit, ut de Cæsareo asserit Lambecius, et Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2 in Elogio ejusdem Rabani § 9 affirmat, eadem verba in Franco-Saxonicis Annalibus Mss. reperiri. Quidquid igitur hac de re sit, annalista Fuldensis, vel ejus interpolator numerat annos Julianos, non vero annos sedis *Rabani*, uti jam diximus, *Anastasium* menses ordinationis Benedicti III enumerare, quando ait, mense quinto ejus ordinationis Tiberim exundasse, ut videre est hoc anno num. 1. Primus annus episcopatus Rabani juxta annalistam Fuldensem vel ejus interpolatorem incipit a mense Junio anni DCCCXLVII, et cum eodem anno Juliano absolvitur, et sic deinceps usque ad præsentem Christi annum, quo *Rabanus* die quarta Februarii ad Deum migravit, postquam supra an-

nos illos Julianos IX adhuc gessisset episcopatum mensem unum et dies quatuor, ut recte hunc locum explicarunt Serarius lib. 4 Moguntiacar. Rer. et Mabillonius loco citato.

7. *Ejus scripta, virtutes et successor.* — Sanctus Odilo abbas Cluniacensis in Sermone *de Laude sanctæ Crucis* dicit, Rabanum fuisse « sæculari scientia affatim eruditum, fide Catholicum, spiritali scientia ad plenum edoctum ». De ejus operibus tam editis, quam adhuc ineditis ac de legitimis et spuriis quæ ei attribuuntur, diligenter agit idem Mabillonius, quemadmodum et de ejus zelo pro fide et pro integritate morum ac de ejus præceptoribus, discipulis, ac successoribus in Fuldensi Academia, ubi cum summa laude docuit. Successorem habuit *Rabanus* in episcopatum Moguntinensem *Carolum* Pippini regis Aquitaniæ filium et Corbeiensis Gallicæ monachum, unde a patruo suo *Ludovico* Germaniæ rege vocatus fuit. De *Caroli* virtutibus legendus Serarius laudatus.

8. *Moritur S. Aldricus episc. Cenomannensis.* — Mortuus est etiam hoc anno *sanctus Aldricus* Cenomannensis episcopus, die VIII Januarii, ad quem Bollandus recitat ejus Vitam a quodam canonico Cenomannensi a pauco tempore scriptam, quia quando publicavit tomos duos sanctorum mensis Januarii, nondum lucem viderat liber tertius Miscellaneorum a Baluzio editus, cujus initio recitantur gesta a discipulis ejus litteris mandata. *Aldricus* nobilissimis parentibus ortus, ab infantia cum episcopis enutritus, atque ab eis nobiliter et sapienter est instructus, a *Gundulpho* episcopo Metensi diaconus ordinatus, suadente *Drogone* ejus successore presbyter factus, a *Ludovico Pio* imperatore senior Ecclesiæ Metensis, ejusque confessarius constitutus est, et post quatuor menses anno octingentesimo trigesimo secundo ad episcopatum Cenomannensem evectus. Quas passus fuerit persecutiones, et quantum pro Ecclesia sua Cenomannensi laborarit, jam explicavimus, dum tomum IX Baronii illustravimus. Ejus discipuli, quid post annum DCCCXL egerit, et quo anno spiritum Deo reddiderit, non narrant; sed cum in recenti ejus Vita dicatur, sedisse annos XXIV, mors ejus ad hunc annum pertinet.

9. *Irruptiones Saracenorum et Normannorum.* — Non prætermittenda hic quæ refert annalista Bertinianus de Saracenis ac de Normannis. De prioribus ait : « Sarraceni de Benevento Neapolim fraude adeuntes vastant, diripiunt, et funditus evertunt ». De Normannis vero : « Piratæ Danorum XIV kalend. Maii civitatem Aurelianis adeunt, prædantur, et impune revertuntur ». Paulo post : « Iterum piratæ Danorum alii mediante Augusto Sequanam ingrediuntur, et vastatis direptisque ex utraque fluminis parte civitatibus, etiam procul positis monasteriis atque villis, locum qui dicitur Fossa Givaldi, Sequanæ contiguum, stationique munitissimum deligunt, ubi hiemem quieti transigunt ». Idem de Normannis de verbo ad verbum refert auctor Chronici de Gestis Normannorum in Francia, sed ea cum anno præcedenti illigat.

BENEDICTI III ANNUS 3. — CHRISTI 857.

1. *Concilium Moguntinum.* — Qui sequitur annus octingentesimus quinquagesimus septimus, Indictione quinta notatur, quo (ut habent veteres Annales Francorum) celebratum est Concilium Moguntinum a Carolo Rabani successore, de quo hæc ibi : « Habita est, hoc anno scilicet, Synodus apud Moguntiacum circa kal. Octobris, præsidente Carolo archiepiscopo, ubi inter alia ventilata est causa de jure Ecclesiastico. Præsentata est Epistola Guntharii Coloniensis episcopi ad Altfridum episcopum directa, in qua legebatur, contigisse Coloniæ decimo septimo kal. Octobris terribilem valde tempestatem, populo cuncto præ nimio horrore in Basilicam sancti Petri confugiente, et signis Ecclesiæ concrepantibus, unanimiter Dei misericordiam implorante, subito fulmen informe ignei draconis instar, Basilicam scidisse, ac penetrasse, atque ex omni illa multitudine tres homines, diversis quidem locis, sed uno ictu in mortem dejecisse, presbyterum scilicet juxta altare S. Petri, diaconum ad altare S. Dionysii, laicum autem ad altare sanctæ Mariæ : alios etiam numero sex eodem impetu ita prostravisse, ut elati semivivi vix convalescerent. Feruntur et alia his temporibus Treviris contigisse,

quæ ideo scribere distuli, quia de eis certum nuntium non habui ». Hæc de his auctor hujus temporis. Porro ipsum Moguntinum Concilium excidit.

2. *Apologeticum S. Eulogii pro defensione martyrum in Hispania.* — Eodem anno Cordubæ in Hispania, sæviente adhuc persecutione Sarracenorum in Christianos, tertio idus Martias Rudericus et Salomon martyrium summa gloria consummarunt. De quibus sanctus Eulogius agit in Apologetico. Absolverat autem ipse tres libros Memorialis sanctorum, antequam iidem martyres certamen inirent: nam de his nulla in eo commentario mentio habetur, quem absolvit una cum rebus gestis sanctorum martyrum, qui sunt passi anno octingentesimo quinquagesimo sexto. Sed accidit, ut dum recentium martyrum certamen historice describere jam tentaret, nonnullorum in martyres obloquentium strepitu motus, coactus fuerit (ut ipse fatetur) historiam in Apologeticum commutare, ut oblatrantibus, canum instar, sanctis martyribus responderet. Tota in eo diaboli vis est demonstrata, ut qui annis singulis illustrari sanguine martyrum Christi Ecclesiam ægre ferret, ore ministrorum suorum illud in vulgus spargeret, hos omnes gladio cæsos nequaquam dignos, qui in numerum martyrum referrentur; nempe quod non sicut antiqui martyres a cultoribus idolorum occiderentur, sed ab iis qui unum Deum colerent, et uti Christiani idola detestarentur; quod etiam non ut olim antiqui martyres, isti, dum paterentur, miraculis coruscarent: quodque etiam non ut illi, quos recepit Ecclesia martyres, diversis tormentorum generibus cruciarentur, sed ictu gladii cito certamen absolverent.

3. Fuerunt igitur ista primum ab Eulogio potentissime confutanda, ne horum occasione tepesceret incensus in cordibus credentium ardor fidei, et fortitudo languesceret confessorum. Præstitit id quidem ipse egregie, ut cuique pervidere facile est, qui et in posteriori ejusdem Apologetici parte prosecutus est dictorum martyrum Ruderici et Salomonis gloriosum certamen publice exantlatum, et Dei nutu factam inventionem et Ecclesiasticum funus illis exhibitum, in quo et divina virtus enituit insignis miraculi ostensione, dum post viginti dierum spatium mersa flumine sacra membra reperta, non solum incorrupta manserint, sed etiam suavissimum spirarent odorem: adeo ut non scriptis Eulogii tantum, sed re ipsa patuerit, in recentioribus martyribus non defuisse divina miracula, nec nece martyrum ob sævitiam persecutorum in Christianis fidei refriguisse calorem, sed magis accensum, ut non latibula quærerent, sed ipsos cæsos gladio martyres publice colerent, et publico funere sepelirent. Testatur ista sanctus Eulogius, qui et de seipso in primis ista, ubi gladio iidem cæsi sunt martyres: « Ego interim peccator Eulogius, qui gesta beatorum meo elucubranda stylo dudum decreveram: cum rumor consummatæ passionis eorum ubique discurreret: expletis missarum solemniis, ipsorum invisenda corpora, quadam vegetatus audacia adii: ac propius quam cætera spectantium turba accedere non veritus sum. Et testis est Redemptor meus, qui hoc commentarium discussurus est, quia non mentior, quod tanta decoris pulchritudine decisa illa cadavera fulgebant, ut crederes, si a quoquam sciscitarentur, protinus locutura. Nonnulli etiam e turba Gentilium venientes, sumebant lapillos fluminis, qui cruore martyrum erant aspersi, et lymphis abluentes, projiciebant in pelago, ne Christianis in emolumentum existerent lipsanorum, nescientes, quod nihil obesset, ab his partem adimere, quibus totam decreverat Dominus passionem (possessionem) donare, etc. » Agit post hæc de ipsa etiam inventione corporum, et celebri sepultura, episcopi et cleri totius exhibita ministerio.

4. Sed et quomodo eodem hoc anno sævierit barbarica gens etiam in lapides ipsos atque parietes, hæc ibidem habet sanctus Eulogius: « Per idem ergo tempus graviter in nos præsidialis grassabatur insania, ita ut nonnullas apud Cordubam olim patriciam, nunc autem florentissimam regni Arabici urbem Basilicarum turres everteret, templorum arces dirueret, et excelsa pinnaculorum prosterneret, quæ signorum gestamina erant ad conventum canonicum quotidie Christicolis innuendum ». Hæc Eulogius, reliqua apud ipsum quæras. Quomodo autem post sequentem annum ipse, quod diutius concupierat, ut martyrio frueretur, est consecutus, suo loco dicturi sumus.

Hoc anno pariter habitus est conventus apud sanctum Quintinum, in quo Carolus Calvus sicut cum fratre Ludovico pacem concordiamque tenuit inoffensam, ita cum nepotibus fratruelibus Lotharii filiis custodire velle professus est, statutis ea de re quibusdam capitibus, quibus ejusmodi inscriptio præposita legitur:

« Annuntiatio Caroli et nepotis sui Lotharii apud sanctum Quintinum kalend. Martii, anno octingentesimo quinquagesimo septimo Incarnationis Dominicæ. Volumus vos scire quod fecit insimul noster conventus.

« Postquam Dominus nostrum seniorem vocavit de isto sæculo, etc. » Continet hæc omnia scriptus Codex Antonii Augustini, in Vaticanam Bibliothecam illatus.

5. *Obitus Ethelwulphi Anglorum regis.* — Hoc anno contigit obitus regis Occidentalium Saxonum in Anglia religiosissimi Ethelwulphi, qui condidit testamentum, in quo inter alia pia legata, hæc annuatim deferri jussit ad Basilicas Apostolorum, quæ ita recitantur a Matthæo Westmonasteriensi: Romam autem singulis annis trecentas denariorum mancusas portari præcepit, qui taliter dividerentur ibidem, centum mancusas scilicet in honorem S. Petri Apostolorum principis, specialiter ad emendum oleum, quo implerentur omnia luminaria Ecclesiæ Apostolicæ in vesperis Pa-

schæ, et tantumdem in gallicantu. Et centum ibidem mancusas in honorem sancti Pauli iisdem de causis. Centum præterea mancusas universali papæ præcepit exhiberi ad suas eleemosynas amplian-das ». Hæc ipse, et alia de aliis legatis testamento relictis, et de ejus obitu post testamentum hoc anno secuto.

Anno periodi Græco-Romanæ 6350.— Anno Æræ Hispan. 895.— Anno Hegiræ 243, inchoato die 30 April., Fer. 6.— Jesu Christi 857. — Benedicti III papæ 3.— Ludovici II imp. 9. 8. et 3. Michaelis imp. 16.

1. *Varia in Francia gesta.* — Ad num. 4. Annalista Bertinianus, quæ inter Francorum reges hoc anno contigere, his verbis refert : « Aquitanorum aliqui persuasione occulte conspirantium Francorum quorumdam in Karlum (scilicet Calvum) a Karlo admodum puero deficientes, Pippino (scilicet apostatæ) sociantur. Karlus (nempe Calvus) rex et Lotharius nepos ejus sacramentis vicissim exhibitis fœderantur. Similiter Ludoicus rex Germaniæ, et Ludoicus imperator Italiæ. Pippinus Danorum piratis sociatur, Pictavorum civitatem devastat, et multa alia Aquitaniæ loca depopulat. Lotharius concubinis abutens, uxorem suam reginam abjicit (Teutbergam nempe, de qua pluribus infra) ».

2. *Reges Francorum inter se consociantur.* — Baronius narrat conventum hoc anno habitum *apud sanctum Quintinum*, in monasterio scilicet sancti Quintini oppido ejusdem nominis vicino, et in agro Veromanduorum sito; quo in conventu pactionem ac fœdus Lotharius nepos cum Carolo patruo pepigit, *kalendis Martiis*, ut legitur tit. 25 Capitularium Caroli Calvi, ubi quæ inter utrumque statuta sunt, narrantur. Alterius conventus aut colloquii his verbis meminit annalista Fuldensis ad hunc annum : « Rex Hludowicus mense Februario colloquium habuit in Confluente Castello cum Luthario nepote suo » ; ubi *Confluentis* nomine intelligendum Confluentes Mosellæ et Rheni, vetus et nobile castrum, vulgo *Coblentz* appellatum.

3. *Moritur Æthelwolfus Saxonum Occid. rex.* — Ad num 5. Æthelwolfus Occidentalium Saxonum rex anno tantum sequenti e vivis excessit; annalista enim Bertinianus, qui matrimonium ejus cum Juditha accurate consignavit, ad annum postea DCCCLVIII scribit : « Edilvulf rex Occidentalium Saxonum moritur : relictam ejus Judith reginam Adalboldus filius ejus uxorem ducit ». Idem habet annalista Mailrosensis. Imo Asserus, qui hoc tempore vivebat ad annum DCCCLVIII : « Vixit ergo, Æthelwulfus duobus annis, postquam a Roma pervenit (in Angliam scilicet). Æthelbald filius ejus duobus et dimidio annis post patrem regni gubernacula rexit ». Male itaque Alfordus cum aliquibus historicis Anglicis Æthelwulfi regis mortem hoc anno collocat.

4. *Ejus filii regnum inter se partiuntur.* — Ingulphus Bethelwlfi morte narrata ait : « Ethelbaldus (*Adalboldus* corrupte appellatus) et Ethelbertus filii ejus regnum paternum inter se partiuntur succedentes. Ethelbaldus thorum patris sui ascendens (quod nec inter gentes usquam est auditum) propriam novercam Juditham, quoniam quondam filiam regis Francorum (nempe Caroli Calvi) sumptam a patre Ethelwlfo in conjugium, cum omnium comprovincialium scelus suum abhorrentium maximo stupore, duxit in uxorem, qui biennio in tam vili volutabro decurso moritur, parsque sua fratri suo Ethelberto integre adunatur ». Ubi Ingulphus annos solum duos Ethelbaldo assignat, neglectis nempe mensibus ab Assero enumeratis. De *Juditha* pluribus infra.

5. *Gallia a tribus Normannorum turmis afflicta.* — Quæ Gallia hoc anno a Normannis passa sit, summarie perstringit annalista Bertinianus : « Piratæ Danorum V kalendas Januarias, Lotitiam Parisiorum invadunt, atque incendio tradunt ». Paulo post: « Dani Sequanæ insistentes cuncta libere vastant, Lutetiamque Parisiorum aggressi, Basilicam beati Petri et sanctæ Genovefæ incendunt, et cæteras omnes, præter domum sancti Stephani, et Ecclesiam sancti Vincentii atque Germani, præterque Ecclesiam sancti Dionysii, pro quibus, tantummodo, ne incenderentur, multa solidorum summa soluta est. Alii Danorum emporium, quod Dorstatum dicitur, vi capiunt, totamque Batavorum insulam, et cætera loca contermina diripiunt. Frotbaldus episcopus Carnotum, insistentibus sibi Danis in eadem civitate pedibus fugiens, fluviumque Audu-

ram natatu petens, aquis interceptis moritur ». Hæc Normanni illi, quorum alii in insulis Sequanæ aut locis circumviciniis, alii in Frisia sedes habebant. Præter istos erant alii Normanni seu Dani, qui Namnetis ad Ligerim morabantur, et de istis idem annalista scribit : « Hi vero, qui apud inferiora Ligeris morabantur, Turones et omnia circumquaque loca usque ad Blisum (gallice *Blois*) castrum deprædantur ». Bollandus ad diem III Januarii Vitam sanctæ Genovefæ virginis, cujus corpus Parisiis in Ecclesia ejus nomini dicata asservatur, ab antiquo auctore scriptam refert, cui subjunguntur miracula hujus sanctæ auctore anonymo scripta. Ibidem relatis miraculis, quæ in prima Normannorum in urbem Parisiensem incursione anno DCCCXLV facta contigerunt, narrantur postea miracula facta in secunda, diciturque beatam virginem ad villam Parisiacam deportatam fuisse, eamque in ea profectione multis claruisse miraculis. Tum ait anonymus : « Beatissima virgo Genovefa per quinque annorum curricula mansit extra propriam sedem, populantibus Normannis omnem regionem Sequanæ adjacentem. Quibus ad sua revertentibus, reduximus ad locum sanctum suum dominam nostram ». Quibus ex verbis, aliisque in ea narratione contentis intelligimus, anonymum istum hoc ipso tempore vixisse. Loquitur etiam de lugubri ædis San-Genovefianæ per Normannos combustione Stephanus Tornacensis in Epist. CLXIV ad episcopum Londinensem data : « Inter alias, inquit, quod sine suspirio ac singultu referre non possumus, aut debemus, Ecclesiam Apostolorum Petri et Pauli, in qua B. virgo Genovefa requiescit in corpore, regali ope et opere constructam musivo intus et extra, sicut reliquiæ adhuc testantur, ornatam et depictam miserabili concremarunt incendio, nec sacro loco parcentes, nec B. virgini aliisque sanctis, qui ibi requiescunt, venerationem exhibentes ».

6. *Variæ Normannorum incursiones summatim narratæ.* — Ermentarius, qui anno DCCCLXIII abbas erat monasterii Heriensis, et præerat monachis, qui post sancti Filiberti hujus monasterii fundatoris et primi abbatis corpus hinc inde ad tutiora loca delatum, certas sedes non habebant, scripsit libros duos de Historia Translationis hujus sancti ex monasterio Heriensi in varia loca, Sæc. IV Benedict. part. I recitatos, et in fine libri primi ait : « Deinde post aliquantulos annos innumerabilis pæne multitudo navium Nortmannorum ingreditur Sequanam fluvium. Nihil enim illis in partibus minus grassatur malum. Invadunt Rothomagensium civitatem, populantur, incendunt : Parisiorum perinde, Belvacensium, atque Meldnorum capiunt civitates, necnon Melidunensium devastant castellum : capitur Carnotis : Ebroicas populantur ; atque Baiocas, reliquasque undique secus civitates invadunt. Nullus pæne locus, nullum intactum remanet monasterium, omnes fugam arripiunt : rarus est qui dicat : State, state, resistite, pugnate pro patria, liberis et gente. Sicque torpentes atque invicem dissidentes, quod defendere debuerant armis, tributis redimunt, ac Christianorum pessumdatur regnum. Hispanias insuper adeunt, Rhodanum intrant fluvium, Italiam populantur. Dum vero tanta ubique domestica et peregrina desæviunt bella, Incarnationis Christi octingentesimus et quinquagesimus septimus defluxerat annus ».

7. *Salomon fit dux Minoris-Britanniæ.* — *Erispoius* dux Minoris-Britanniæ et filius Nomenoii hoc anno occisus est, ut tradit auctor Chronici sancti Michaelis apud Labbeum in tom. I Biblioth. cui suffragatur annalista Bertinianus, qui ait : « Respogius dux Britonum a Salomone et Albaro Britonibus contra se dissidentibus interimitur ». Addit chronographus sancti Michaelis: « Tempore hujus Salomonis delatum est corpus B. Matthæi Apostoli in Minorem-Britanniam ».

8. *Privilegium monasterio San-Dionysiano concessum.* — *Ludovicus* filius Rotrudis Caroli M. filiæ, abbas San-Dionysianus in Francia, quem Normanni Lutetiam invadentes cepere, ut legitur in Chronico de Gestis Nortmann. in Francia, exposuit Benedicto III papæ monasterium San-Dionysianum varia bona in Anglia possidere, et *cum suprema sorte funguntur reges, et alii succedunt in regno*, multos per insolentiam eo præsertim tempore sibi et monachis injurias importare. Quare Pontifex anathemate insolubili damnat hujusmodi invasores, et omnia Privilegia monasterii sancti Dionysii confirmat Epistola ordine III, tom. VIII Concil. in cujus fine legitur : « Scriptum per manum Theodori notarii regionarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Maio, Indictione septima. Datum per manum Megisti episcopi et bibliothecarii sanctæ Apostolicæ Sedis, quinto idus Maii, imperante domino piissimo perpetuo Augusto, a Deo coronato magno imperatore, consulatus ejus anno octavo, Indictione septima ». Labbeus recte observat, loco *Indictione septima*, legendum esse, *Indictione quinta;* sed nec ipse nec ullus alius animadvertit, annum consulatus Ludovici II Aug. mendose etiam a librario descriptum fuisse, quia scilicet consulatus perpetui parum hactenus fuere cogniti. Quare cum Ludovicus anno DCCCL, mense Decembri imperium et consulatum uno eodemque die, ut moris erat, susceperit, et *Benedictus III* anno sequenti ante mensem Maium obierit, ea Epistola serius quam currenti anno, Indictione V, et consulatu septimo Ludovici II Aug. notato dari non potuit. Porro *Ludovicum* Aug. anno DCCCL, non vero antecedenti, quo a patre imperator designatus est, consulatum iniisse, liquebit ex dicendis anno DCCCLXVIII, num. 5.

9. *Hincmarus scribit adversus Gothescalcum.* — Hoc vel sequenti anno *Hincmarus* Rhemensis archiepiscopus composuit ingens volumen, plures *libros de Prædestinatione Dei et Libero arbitrio* continens. Opus illud dicavit Carolo regi, ut liquet ex ejus Præfatione apud Flodoardum lib. 3, cap. 15, quæ sola superest. Edidit autem volumen illud

contra *Gothescalcum* et *Ratramnum* Corbeiensem monachum, et etiam contra quosdam episcopos, a quibus ipse reprehendebatur occasione illorum, quæ contra eosdem in lucem emiserat.

10. *Photius insidiatur S. Ignatio episc. Constantinopolitano.* — Cum divus Ignatius patriarcha Constantinop. hoc anno, non vero insequenti, ut ibi demonstrabimus, dignitate motus fuerit, et Photius in ejus locum intrusus, quod narrat de Photio Anastasius Præfatione in Concilium Constantinopolitanum IV, serius quam hoc anno accidere non potuit : « Ante annos aliquot », inquit Anastasius, « Photius idem duarum unumquemque hominem animarum consistere prædicabat. Qui cum a Constantino philosopho, magnæ sanctitatis viro, fortissimo ejus amico, increpatus fuisset, dicente : Cur tantum errorem in populum spargens, tot animas interfecisti ? Respondit : Non studio quemquam lædendi, talia, inquit, dicta proposui ; sed probandi, quid patriarcha Ignatius ageret, si suo tempore quælibet hæresis per syllogismos philosophorum exorta patesceret. Qui scilicet viros exterioris sapientiæ repulisset : verum ignoravi me sub hujus fomite propositionis tot animos fore læsurum. Ad quod ille : O sapientia mundi, quæ infatuatur et destruitur ! Jactasti sagittas in multitudinem copiosæ turbæ, et ignorasti quemlibet ex his omnibus vulnerandum. Certe omnibus liquet, quia sicut oculi quantumlibet sint magni et aperti, si fumus palearum interjacuerit, videre ultra non possunt ; ita oculi sapientiæ tuæ quantumlibet sint ampli et patuli, avaritiæ tamen et invidiæ fumo penitus obcæcati, tramitem justitiæ videre non possunt. Ac per id verum est, quod dicis, neminem ictu tuo putasse esse lædendum, cum sic obcæcatum sensum prædictis adversum patriarcham passionibus habens, nec quid emiseris prævidisti ». Quod refert Anastasius, ut ostendat Photium perversorum dogmatum cultorem fuisse, et insidias Ignatio struxisse.

11. *Floret S. Cyrillus antea Constantinus dictus.* — *Constantinus* iste cognomento philosophus alius non est quam *sanctus Cyrillus*, qui cum sancto Methodio germano suo Slavorum gentem ad fidem Christianam adduxit. In Historia de regno Slavorum a Diocleate presbytero composita id diserte legitur : « Tunc vir Dei Constantinus, inquit, cui nomen postea Cyrillus a papa Stephano impositum est, quando consecravit eum monachum, cœpit prædicare regi Evangelium Christi, et fidem sanctæ Trinitatis, cujus prædicationem rex (scilicet Slavorum) Sphetopelek credidit Christo et baptizatus est cum omni regno suo ». Antea vocaverat eum *Philosophum*, sed in eo errat, quod scribat *Cyrilli* nomen illi a Stephano papa datum fuisse ; Cyrillus enim usque ad Stephani V tempora vivere non potuit. Ex laudato autem Anastasii loco manifeste patet, *Constantinum* hoc anno nondum *Cyrillum* appellatum fuisse, imo nec anno DCCCLXIX, quo Synodus Constantinopolitana OEcumenica IV celebrata est ; alioquin Anastasius in Præfatione ad eamdem Synodum Hadriano II papæ dicatam eum *Cyrillum*, non vero *Constantinum* philosophum vocasset. Quare verosimilius est quod in priori Vita SS. Cyrilli et Methodii legitur : « Hic (nempe Constantinus) quinquagesimo die ante obitum suum ex licentia summi Pontificis imposuit sibi nomen Cyrillus, asserens sibi nomen hoc divinitus fuisse revelatum ».

12. *Moritur Drogo episc. Metensis.* — Mortuus est hoc anno *Drogo* archiepiscopus Metensis, juxta Catalogum episcoporum Metensium ex Codice monasterii sancti Symphoriani descriptum ; in quo legitur : « Drogo archieps sedit annos XXXIV, menses V, dies VII. Obiit VI id. Decemb. » In editione quidem ejusdem Catalogi curata a Marco Dominicio lib. de Ansberti familia rediviva, loco, *annos* XXXIV, leguntur *anni* XXXII. Verum ex dicendis in morte *Walæ* an. DCCCLXXXII, liquebit editionem Ansberti corruptam esse. Quare *Drogo* hoc anno vivere desiit die octava mensis Decembris, postquam a mense Julio anni DCCCXXIII sedem illam occupasset. Dies ejus ordinationis detegi non potest, quia numeri quoad dies corrupti sunt, sed annus certus est. Baronius anno DCCCXLIV, num. 9, de eo loquitur, sicuti et in Appendice ad illum Christi annum, ubi eum paulo post obiisse credidit ; quod forte non interfuerit alicui ex tot Synodis, quæ post illum annum celebratæ fuere. Verum cum Galliarum episcopi eum tanquam sanctæ Sedis vicarium agnoscere noluissent, huic quidem honori renuntiavit, sed nulli postea Synodo interfuit. *Drogoni* successit *Adventius* anno sequenti, die septima mensis Augusti, in quam Dominica cadebat, ordinatus, ut in ejus morte videbimus. Accurate itaque *Adventii* initium in Brevi Chronico Metensi S. Vincentii cum anno DCCCLVIII alligatur.

NICOLAI I ANNUS 1. — CHRISTI 858.

1. *Benedicti papæ obitus et munera oblata Ecclesiis.* — Octingentesimus quinquagesimus octavus annus Redemptoris adest, sexta Indictione signatus, quo Benedictus papa moritur die decima sexta Februarii, cum sedisset secundum Anastasium annos duos, menses sex, dies decem, cujus obitus tempus ex eo etiam sic deducitur: cum dicat menses quinque intercurrisse ab ejus consecratione usque ad sextam Januarii; utique demonstratur ipsum consecratum fuisse anno superiori, die sexta mensis Augusti; cumque idem tribuat Sedi ipsius (ut dictum est) annos duos, menses sex, et dies decem, utique pervenisse tantum oportuit ad decimam sextam Februarii anni hujus. Quod autem alii consecrationis ejus tempus, ex quo incipiunt anni Pontificatus numerari, rejiciunt ad tertium kal. Octobris, unde acceperint non invenimus, cum prorsus his, quæ ex Anastasio hujus temporis scriptore recitavimus, adversentur.

2. Antequam autem ad successoris creationem veniamus, quæ ab eodem Benedicto Romano Pontifice, incerto tamen anno, facta inveniuntur, hic ex more simul describamus. Anastasius relegens ornamenta ab eo diversis donata Ecclesiis, ita singula quæque describit: « In Ecclesia Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Dominæ nostræ donavit vestem in altare majori de chrysoclavo, habentem historiam Assumptionis ejusdem Dei Genitricis. Obtulit etiam in monasterio sancti Christi martyris Anastasii, quod vocatur Aquæ Salviæ, gabatham saxiscam ex argento purissimo, pensantem libras tres.

3. « Necnon et in Basilica beatæ Dei Genitricis, quæ olim Antiqua vocabatur, nunc autem sita est juxta Viam sacram, fecit vestem de chrysoclavo, habentem historiam Nativitatis Domini nostri Jesu Christi secundum carnem.

« Similiter in monasterio beati Martini fecit canistra duo ex argento purissimo, pensantia libras quatuor et semis.

« Idem venerabilis Pontifex fecit in Ecclesia beati Cypriani martyris, quæ ponitur Via Ostiensi, vestem de fundato cum gryphis.

4. « Et in titulo beati Chrysogoni martyris fecit calices ex argento purissimo quinque, pensantes simul libras undecim et uncias sex.

« In titulo Callisti fecit hamam unam ex argento purissimo, pensantem libras undecim: ibidem fecit gabathas quatuor pensantes libras novem et semis, similiter canistra novem pensantia simul libras undecim. Fecit et Evangelium argento auroque perfusum pensans libras quindecim. Item ibi fecit canistrum unum, et arcum cum duabus gammadiis ex argento purissimo, pensantibus simul libras quadraginta. Et in Ecclesia beatæ Balbinæ martyris obtulit Evangelium ex argento purissimo.

« Verum etiam in Basilica Doctoris mundi beati Pauli Apostoli, fecit vestem de chrysoclavo miræ magnitudinis et pulchritudinis.

« Et in Ecclesia beati Petri principis Apostolorum nutritoris sui præ nimio amore ad cooperiendum umbilicum Confessionis, fecit operculum ex auro purissimo, pensans libras tres.

« Et in monasterio sanctorum Christi martyrum Sergii et Bacchi, qui appellantur Callinici, fecit calices de argento purissimo duos, et patenam unam, colatorium unum, cantharum unum, thymiamaterium unum, pensantia simul libras quatuordecim.

5. « Item Apostolorum principi polique janitori obtulit miræ pulchritudinis vestem ex auro textam, miroque decore fulgentem, habentem historiam Annuntiationis et Hippopanti, et Jesu Christi in medio doctorum disputantis.

« Fecit et in Basilica Pauli Apostoli regnum de auro purissimo spanoclistum, quod pendet assidue super idem altare, pensans libras duas et unciam unam.

« Obtulit et in eadem Basilica cantharum de argento mundissimum, pensans libram unam et uncias novem.

« Item cruces argenteas septem, quæ per olitana tempora per omnes catholicas Ecclesias procedebant, nimia vetustate confractas, noviter restauravit, et in pristinum statum erexit, pensantes simul libras quinquaginta unam et semis.

« Necnon in Basilica beati martyris Sebastiani

in loco, qui dicitur Frascata, obtulit vestem de fundato, habentem in medio crucem cum gammadiis de quadraplo.

« Item in Basilica Pauli Apostoli obtulit vestem rubram Rodinam cum chrysoclavo.

« Et in titulo beati Cyriaci martyris obtulit vestem de fundato unam, et in Basilica beati Petri Apostoli nutritoris sui obtulit pharum ex argento miræ magnitudinis, pensans libras.....

« In Ecclesia beati Laurentii foris muros, fecit vestem de fundato cum chrysoclavo mira pulchritudine decoratam.

« Sarta tecta Ecclesiæ beati Petri Apostoli nutritoris sui, id est, navem majorem, et aliam navem, quæ supra corpus ejus est, magnis trabibus impositis numero septem, perspicaci artificio elevatis renovavit.

« In titulo beati Cyriaci martyris obtulit Evangelium unum ex argento purissimo in laudem et gloriam ipsius Ecclesiæ.

6. « His peractis, restauravit absidem majorem Ecclesiæ sanctæ Mariæ Dei Genitricis trans Tiberim positæ, fenestras vitreas coloribus decoravit, et pictura ex musivo ornavit, necnon porticum, baptisterium cum secretario omnia in omnibus sarta tecta renovavit.

« Cœmeterium beati Marci confessoris atque Pontificis, quod est foris portam Appiam, in ruinis jam positum renovavit.

« Necnon in Ecclesia beatorum Petri et Marcellini martyrum tectum jam ob vetustatem vicinum ruinæ restauravit.

« In Basilica sæpius dicti Doctoris mundi beati Pauli Apostoli idem sanctissimus Benedictus præsul pulcherrimi decoris obtulit vestem factam miro opere, totam gemmis albis et rubris et bullis aureis conclusam, etiam auropetias in se habentem smaltitas, videlicet majores numero 24, et alias pariter minores, necnon amingdolas aureas numero undecim, et gemmas e chrysoclavo pendentes numero decem, quam super sacrosanctum altare ad honorem Apostoli offerens, pendere jussit assidue. Itemque ibi obtulit volumen, in quo erant Epistolæ Pauli et aliorum Apostolorum, et Prophetarum lectiones, quæ a subdiaconibus leguntur per cunctas Ecclesiarum stationes more solito sursum in ambone : quod raptum et perditum a sancta Ecclesia fuisse prospiciens, magna ac vehementi sollicitudine tale dignum volumen reparare studuit, in quo et græcas et latinas lectiones, quas die sabbato sancto Paschæ simul et sancta Pentecoste subdiaconi legere soliti sunt, scriptis adjungere præcepit, miræque operationis tabulis argenteis decenter adornans, sanctæ Ecclesiæ Romanæ libenter obtulit ». Et inferius :

7. « In Basilica regni cœlorum clavigeri et nutritoris sui pharum cantharum argenteum stans in quatuor pedibus, a Sarracenis olim ablatum, in quo ad decus ipsius Basilicæ in diebus festis et Dominicis lucernæ simul et cerei ponuntur juxta lectorium, mirifico opere fecit ac renovavit, pensans libras..... » Et de constitutis ab ipso sic :

« Hic constituit, ut cum episcopus vel presbyter, aut diaconus moritur, Pontifex una cum omnibus episcopis et presbyteris et diaconibus, necnon et reliquis clericis ad ejus sepeliendum corpus et commendandum Deo animam conveniret. Similiter etiam ipsi facerent, cum Pontifex ab hac luce migrasset. Quod non solum docuit, sed et fecit. Cujus justitiam sequens successor ejus in causa pietatis ejus sicut et in cæteris, tanquam heres devotissimus imitatus est ». Ita quidem ubi defunctus est Benedictus (ut testatur Anastasius in Nicolao), diaconorum humeris delatus est ad sepulturam, inter quos fuit ipse Nicolaus diaconus, qui et ei successit in Pontificatu. Ad postremum de eo : « Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem, creans presbyteros sex, diaconum unum, episcopos per diversa loca sexaginta sex : sepultus vero est in Basilica beati Petri Apostoli ».

8. *Nicolaus a pueritia sancte et docte institutus papa eligitur, eique Ludovicus imperator humillima præbet obsequia.* — Quantum autem temporis vacarit Sedes, apud Anastasium non legitur, sed de successore tantum ista habentur : « Nicolaus natione Romanus ex patre Theodoro regionario, Benedicto successit. Hujus insignes beatissimi actus omnibus a primordio pueritiæ suæ fulserunt, sanctisque moribus claruerunt : tanta enim sacrorum comptus erat pulchritudine operum, ut nihil ludi, nihilque (ut pueri solent) inhonesti eum delectaret. Vacabat autem patientiæ atque sobrietati, flagrans humilitate, puritateque præcipua. Pater vero ejus cum liberalium fuisset amator artium, et nobilissimo polleret stemmate, castis eum alimentis, almificisque ritibus imbuens, litterarum studiis optime nati mentem perornabat, ita ut nulla sacrarum species remaneret disciplinarum, quam internis conceptam visceribus suæ cognitioni traductam (traditam) non haberet. Crescit igitur membris, crescit et sapientia, clarus modestia, spiritu et scientia decoratus. Probabilium nempe (namque) morum quoscumque viros conspiceret, illis concitus inhærere studebat, illisque congratulabatur opinione (opime).

9. « Cumque cum prudentissimo patre ad quemdam beatissimum virum accederet, qui sancti Spiritus illustratione plura fidelibus prædicabat, amplo eum asserebat culmine ascensurum : decoris enim animi magnitudinem intuens, mentis sensit acumine coruscare, ejusque hortatu ad clericatus perductus est ordinem, ut quod divino præsenserat nutu, futuris temporibus impleretur. Sergius porro præsul cum summæ actionis culmen eum conscendisse audiret : parentum eum deducens ab ædibus, in patriarchio collocavit, et in subdiaconatus per benedictionis gratiam constituit gradu. In quo mirificis observationibus degens, cælesti fruebatur ardore (odore).

10. « Sergio vero papa ab hac corruptibili vita

subtracto, Romanæ Ecclesiæ gubernacula præsul Leo suscepit : qui tantæ sæpissime videns perseverantiæ fructus, ingenti illum diaconum consecravit dilectione. In hoc quippe ordine eo ministrante, tanta illi desuper concessa fuit gratia, ut summæ actionis a cunctis cerneretur perfectionibus rutilare. Amabatur autem a clero, a nobilibus laudabatur, a plebe magnifice habebatur. Leone papa defuncto, Benedictus miræ beatitudinis vir et sanctissimus Pontifex in supremo prospectu Romanæ præponitur Sedis, suæque Nicolaum administrationi conjunxit, ita ut per nullum horæ momentum sine illo esse delectaretur. Quidquid Ecclesiasticarum rerum utilitatibus intuebatur congruere, cum eo communicans, definitioni ipsius tradebat, prudentissimas contemplans illius arbitrii (arbitrandi) opes, sensusque virtute clarescere : utriusque enim observantia semper utiliora suo moderamine (conamine) faciebat. Ad extrema tandem vitæ Benedictus perductus, pretiosæ mortis calicem sumpsit : suisque cum humeris, cum adhuc diaconus esset, cum aliis diaconibus gestans, propriis manibus tumulo collocavit, dilectionis præmium pendens, quam erga eum habebat, et amoris integritatem.

11. « Eo autem tempore invictissimus Ludovicus Cæsar Roma discesserat : qui cum Benedicti transitum cognovisset, condolens, concitus reversus est ad eam Urbem. Romani quippe tanto pastore amisso, mœstissimo gemitu lacrymas effundebant. Cumque clerus, proceres, et optimatum genus congregarentur, jejuniis et orationibus atque vigiliis insistebant, incessabili Dominum conamine obsecrantes, ut qualem amiserant, talem illis dignaretur ostendere virum, quem pontificatus culmine sublevarent. Hæc vero dum gererentur, in Basilicam beati Dionysii confessoris atque Pontificis cum universo populo convenerunt. In quo per aliquod spatium conferentes (confabulantes) : sidereo accensi fulgore, unanimes Nicolaum Apostolicæ Sedis præsulem esse suaserunt, et celeri gressu ad principis Apostolorum Petri continuo aulam properavere, in qua ipse fugiens latitabat. Dicebat enim indignum se esse tanti regiminis gubernacula suscipere. Impetum vero qui aderant facientes, viribus illum de eadem Basilica abstrahentes, sacris acclamationibus in patriarchium Lateranense introduxerunt, Apostolicoque solio imposuerunt. Postmodum vero nobilissimorum cœtibus, cunctoque etiam populo in Basilicam beati Petri Apostoli deductus, Cæsare præsente, consecratus est, Apostolicaque sublimatus in Sede, factus est Pontifex, et missarum solemnia supra sacratissimum corpus Apostoli beatifice celebravit. Qui densis optimatum populique agminibus cum hymnis et canticis spiritualibus in patriarchium iterum Lateranense perductus est. Coronatur denique, Urbs exultat, clerus lætatur, senatus et populi plenitudo magnifice gratulatur, octavo Kalend. Maii.

12. « Tertio consecrationis ejus die cum Augusto convescens, sapienti famine resplendebat, charitateque plenus epulabatur in Christo, finitoque convivii apparatu consurgit, Cæsaremque spiritualem et veluti charissimum deosculatus filium, immenso circumdedit amore. His ita gestis, serenissimus imperator ab Urbe discessit, sedemque in loco, qui dicitur Quintus, collocavit. Beatissimus autem præsul hoc audiens, dilectionis ejus compulsus plenitudine atque amoris, ad eumdem locum cum proceribus et optimatibus properavit. Quem cum vidisset excellentissimus Augustus, obvius in adventum ejus occurrit, frenumque Cæsareis suis manibus apprehendens, pedestris more, quantum sagittæ jactus extenditur, equum traxit. Cum quo imperiale ingressus tentorium, salubribus ad invicem fruebantur colloquiis, mensisque epulis perornatis, spirituali alacritate cibum pariter sumpserunt. Cibis vero et mensis remotis, serenissimus Cæsar beato præsuli plura contulit dona. Quibus susceptis, equum conscendens, conabatur reverti. Augustus ejus amore fretus, imperialis equi superascendens cathedram, ovanti eum eo incedebat animi voluptate. Ad quemdam quidem cum pervenissent spatiosissimum itineris locum, imperator equo descendit, equumque Pontificis iterum (ut memoravimus supra) traxit, dulcissimisque osculis ad invicem propinquantes, latitlue gratulati sunt. Cæsar vero ad tentorium remeans, cœptum arripuit iter : præsul autem nobilissimorum cœtibus, quibus prosecutus fuerat, septus Romam ingressus, almifica est comitatione magnificatus ». Hæc Anastasius de humilibus obsequiis, quibus imperator Ludovicus prosecutus est Nicolaum Pontificem, ut plane loco miraculi habendum fuerit, ut qui ab ejus imperii exordio fastu tumens sese adversus Romanos Pontifices protervum et contumeliosum exhibuisset, quique haud pridem adversus Benedictum electum Pontificem evexisset per legatos suos excommunicatum atque depositum hominem sceleslissimum Anastasium antipapam, modo ex leone agnus redditus, et ex truculento dracone mansueta columba, non solum se non immiscuerit liberæ cleri electioni Romani Pontificis, nec aliquo prætextu turbarit eam, sed ab eis electum Pontificem magnopere sit veneratus, et tot tantisque fuerit obsequiis prosecutus. Ut plane in tali Christi, tantoque Petri successoris triumpho, illud fuerit faustis vocibus acclamatum : « Hæc mutatio [1] dexteræ Excelsi ». Ut plura atque majora opera sint exhibita, quam prophetico fuerint [2] sermone prædicta : « Adorabunt vestigia pedum tuorum, qui detrahebant tibi ». Isaiæ hoc fuerat vaticinium de Ecclesia Gentium. At parva visa sunt Christianissimo imperatori, universalis Ecclesiæ Christi vicario, successorique Petri ista præstare, sed se ejus vectori jumento, ipsum freno ducens, humillimum exhibuit famulum. Divinæ sapientiæ lusus [3] est iste in orbe terrarum, ut su-

[1] Psal. LXXVI. — [2] Isa. LX. — [3] Prov. VIII.

blimes deorsum humiliet, humiles vero elevet in sublime, et servis servorum faciat servire dominos dominorum.

13. *Bremensis Ecclesiæ unio cum Hamburgensi.* — Hoc ipso anno Nicolaus papa sui Pontificatus exordio, nempe mense Maio, univit Ecclesiam Bremensem cum Hamburgensi, cui summa cum laude præerat sanctus Ansgarius. De his enim hæc apud Adamum antiquum chronographum istis [1] verbis habentur : « Interea quæstio magna surrexit in regno Francorum de Bremensi episcopatu, ad invidiam sancti Ansgarii conflata. Ea contentio diræ per regnum gravi et ancipiti dissensione profligata, multis partium studiis collidebatur. Tandem orthodoxus Cæsar Ludovicus compositis hinc inde contradicentium voluntatibus, præcipue Guntharii Coloniensis archiepiscopi, cujus suffraganea prius erat Brema, super his Romam direxit ad sanctissimum Nicolaum papam. Ille quod Ecclesiastica necessitas persuasit, et quod Patrum Conciliis rationabiliter fieri posse comprobatum est, facile consensit. Ergo Bremensem et Hamburgensem (Hamaburgensem) episcopatum auctoritate Apostolica copulari, et deinceps sanxit pro uno haberi. Cujus rei privilegia diligenter asservantur in Bremensi Ecclesia : quibus etiam additum est, quod idem papa Nicolaus tam ipsum Ansgarium, quam successores ejus legatos et vicarios Apostolicæ Sedis constituit in omnibus gentibus Danorum, Sueonum, et Slavorum : quod et antea Gregorius papa concessit. Igitur Bremensis et Hamburgensis parochiæ adunatio facta est ultimo tempore sancti Ansgarii. Vitæ annum non ponit, Præceptum autem regis ponit annum XXI ; Privilegium papæ notat annum Domini DCCCLVIII, qui est ab ordinatione archiepiscopi XXIX ». Hæc ipse.

14. Sane hic annus inchoatur vicesimus quartus regni Ludovici a tempore, quo facta est a patre Ludovico imperatore divisio regni anno octingentesimo trigesimo octavo, ut vetus Chronicon a Pithæo editum habet. Cui concordat chronographia anni Domini in Privilegio descripti, octingentesimi quinquagesimi octavi. Ex quibus corrigas apud Crantzium notam numeri Indictionis ad finem privilegii positæ, duodecimæ. Nam si ex ipsius et aliorum sententia septem annos post unionem supervixit Ansgarius, qui et mortuus æque ab omnibus affirmatur anno octingentesimo sexagesimo quarto ; utique non nisi hoc anno jam factam esse oportuit a Nicolao Pontifice unionem. Extant [2] ipsæ litteræ Apostolicæ Nicolai, quarum est exordium : « Quisquis Dominum ». In quibus de Gregorii papæ quarti litteris mentio habetur istis verbis : « Annuente, ac solemnia Sedis Apostolicæ privilegia præbente prædecessore nostro beatæ memoriæ papa Gregorio, cujus etiam auctoritate in supradicto Nordalbingorum populo sedes constituta est archiepiscopalis in castello superius memorato Hammeburg, et in eadem quoque sede archiepiscopus, accepto a Sede Apostolica pallio, primus est ordinatus Ansgarius. Cui a præfato Pontifice delegata est cura seminandi verbum Dei, et animas lucrandi Deo. Cujus delegationis et auctoritatis et pallii acceptionis pagina nobis est a præfato filio nostro Ludovico rege per jam dictum Salomonem sanctissimum episcopum destinata, juxta morem sanctæ Romanæ Ecclesiæ ebullata, per cujus paginæ tenorem hæc ita fuisse comperimus, sicut pietas nobis præfati regis per fidelem virum Salomonem scilicet episcopum intimavit. Unde nos vestigia tanti Pontificis et prædecessoris nostri Gregorii sequentes, omnemque ibi statutam providentiam Deo dignam agnoscentes, magnorum principum votum, Ludovici videlicet divæ recordationis Augusti, et æquivoci ejus filii excellentissimi regis, tam hujus Apostolicæ auctoritatis præcepto, quam etiam pallii datione, more prædecessorum nostrorum, roborare decrevimus, quatenus tanta fundatus auctoritate prænominatus Ansgarius primus Nordalbingorum archiepiscopus, et post ipsum successores ejus lucrandis plebibus insistentes, adversus tentamenta diaboli validiores existant, ipsumque filium nostrum jam dictum Ansgarium in omnibus circumquaque gentibus Sueonum sive Danorum, necnon etiam Slavorum, vel etiam ubicumque illis in partibus constitutis divina pietas ostium aperuerit, publicam evangelizare tribuimus auctoritatem, ipsamque sedem Nordalbingorum, Hamaburg dictam, in honorem S. Salvatoris atque intemeratæ Genitricis semper Virginis Mariæ consecratam, archiepiscopalem esse decernimus, etc. » In fine autem : « Scriptum per manum Zachariæ notarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Maio, Indictione duodecima. Bene valete. Data pridie kalend. Junii per manus Tiberii primicerii sanctæ Sedis Apostolicæ, etc. »

15. *S. Ansgarii labores Apostolici.* — Videant itaque et considerent modo Dani, Sueones, et alii circumpositi populi unde acceperint Evangelium, nempe a Sede Apostolica per Gregorium atque Nicolaum sanctissimos Pontifices Ansgario traditum, et quanta benedictione in animarum proventum, et operatione virtutum in ostensione signorum. Quod bene plantatum et cælitus irrigatum, proh scelus ! novatores suffoderunt temporibus nostris. Quis Ansgario sanctior, vel sapientior, aut miraculorum editione sublimior suasit hoc vobis, vel a quo missus, et quibus est notis ejus pseudoapostolatus expressus ? « Videant et confundantur [1] zelantes populi ».

Res præclare gestas Ansgarii scriptis mandavit æque sanctus ejus successor Rembertus, qui de Vita ejus librum conscripsit, sed magna jactura deperditum querimur. Ex eo tantum illa sunt no-

[1] Adam. chron. l. 1. c. 27. — [2] Apud Crant. Sax. l. 1. c. 38

[1] Isa. XXVI.

bis nota, quæ idem qui supra Adam suo Chronico[1] intexuit, ubi post acceptum a Sede Apostolica per Nicolaum antistitem Privilegium, subjicit miranda ista de cæde Danorum, qui tunc restiterunt Evangelii prædicationi : « Tanta cæde mactati utrinque sunt Dani, ut vulgus omne caderet, de stirpe autem regia nemo omnino remaneret præter unum puerum, nomine Hericum. Iste mox, ut Danorum regnum suscepit, ingenito furore super Christicolas efferatus, sacerdotes Dei expulit, et Ecclesias claudi præcepit. Ad quem sanctus Dei confessor Ansgarius venire non trepidavit. Comitante gratia divina, crudelem tyrannum sic placatum reddidit, ut Christianitatem ipse susciperet, suisque omnibus, ut Christiani fierent, per edictum mandarit, et insuper in alio portu regni apud Ripam exstruxerit Ecclesiam in Dania secundam. Et his Ecclesiastico ordine compositis, beatus pater noster Ecclesiam illam Remberto commendavit presbytero, et reversus est ad Hamaburg, ubi de venditione Christianorum Nordalbingos correxit. Inde Fresos adiens, castigavit eos pro labore Dominici diei, pertinacius vero agentes igne cælesti mulctavit. Et alia, quæ antiquis miraculis non imparia, leguntur in Vita ejus.

16. « Et quoniam totum studium ejus erat pro salute animarum ; si quando a prædicatione Gentilium foris liber erat, domi congregationum suarum curam egit. Quarum primam, quæ ab Hamaburg olim barbarica incursione depulsa est, ipse (ut prædiximus) ad Ramsolas transtulit. Secundam in Bremis habuit sanctorum virorum, qui habitu quidem usi canonico, regula vivebant monastica usque ad nostri fere temporis ætatem. Tertiam sanctarum virginum congregationem in Luximon adunavit, ubi devota Christi matrona totum patrimonium suum offerens cælesti sponso, magnum chorum castitatis suo ducatu nutrivit. Ad curam autem pauperum, et susceptionem peregrinorum multis locis hospitalia præparavit. Unum autem quod præcipuum habuit Bremæ, ubi per seipsum quotidie veniens, infirmis non erubuit ministrare, quorum plurimos dicitur verbo, vel tactu sanasse. Ipse transtulit corpus sancti Willehadi in matricem Ecclesiam beati Petri Apostoli ab illo australi oratorio, quo deportatum est a Willerico. Et tunc facta sunt miracula, quæ per merita sancti Willehadi populo ostensa sunt ab anno Domini octingentesimo sexagesimo primo, qui est ab ordinatione episcopi trigesimus. Ipse enim qui transtulit, et vitam et miracula ejus singulis libris comprehendit. Sique temporum seriem diligenter computemus, ipsum est tempus, quo in Saxoniam translatio sancti Alexandri contigit. In qua illud mirabile videtur, confessorem nostrum cum advena martyre certasse, quis eorum videretur esse major, et in gratia sanitatum populis acceptior. Eginhardus in gestis Saxonum hæc dulci calamo prosequitur ». Hæc ibi.

[1] Ad lib. 1 c. 28. 29. 30.

17. *Episcopi sub Caroli regno constituti ad Ludovicum regem Germaniæ paræneticam scribunt Epistolam.* — « Hoc eodem anno perseverante infelicissimo statu Galliarum, de quo superius dictum in litteris Caroli regis, cum omnia prædonibus factiosisque hominibus plena essent, nullusque locus legibus Ecclesiasticis, vel civilibus esset, scelerata licentia sibi omnia vindicante ; Edelhartus abbas et Otho comes venerunt in Germaniam ad Ludovicum regem, postulantes, ut populo periclitanti et in angustia posito subveniret : quod nisi celeriter fieret, et hac tanta spe liberationis privarentur, a paganis cum periculo Christianitatis quærere deberent, quæ a legitimis et orthodoxis dominis invenire non possent. Tyrannidem enim Caroli horum omnium causam se diutius ferre non posse testati sunt, etc. » Hæc totidem ferme verbis vetus Francorum Chronicon ab auctore hujus temporis scriptum, a Pithæo autem editum. Ubi pariter insinuatur, quod Ludovicus diu anceps quid agere deberet, tandem suorum consilio venerit in regnum Caroli fratris, ut tot malis mederi posset. Primumque omnium non armis experiendum adversus germanum ducens, sed pietate, convocat Concilium episcoporum ad octavum kalend. Decembris hoc eodem anno celebrandum. Qui igitur in regno Caroli erant episcopi, suspectum habentes Ludovici adventum, timentes ne occasione optimi regiminis disponendi, meditaretur tyrannidem : venire ad Synodum indictam detrectarunt, justasque excusationes prætexentes, seorsim convenerunt, atque ad eum scripserunt Epistolam, seu potius admonitionem ad regem, tantis episcopis dignam, qua de pluribus ad eum spectantibus sacerdotali auctoritate monuerunt. Hanc nunquam hactenus cusam hic tibi reddendam putavimus ex scripto Codice Antonii Augustini : complura enim habet scitu digna, quæ statum tum regni, tum Ecclesiæ Francorum temporis hujus insinuent, et qualiter cum regibus agere episcopi debeant, exacte demonstrent. Epistolæ autem ejusmodi inscriptio præposita legitur :

18. « Hæc, quæ sequuntur, Capitula miserunt episcopi provinciarum Rhemensis et Rothomagensis, a Carisiaco palatio, quo convenerant, per Wenilonem Rothomagensem archiepiscopum, et Erchanraum Catalaunensem episcopum Hludovico regi in Attiniaco palatio consistenti.

« Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo octavo, in mense Novembris, domno Hludovico regi glorioso, episcopi Rhemorum diœceseos atque Rothomagensis, qui adesse potuimus.

« Litteras admonitionis vestræ quique nostrum habuimus, quibus jussistis, ut vobis octavo kal. Decembris Rhemis occurreremus, quatenus ibi nobiscum, et cum cæteris fidelibus vestris de restauratione sanctæ Ecclesiæ, de statu et salute populi Christiani tractaretis. Sed nos ad placitum illud occurrere non potuimus, et propter incommoditatem et brevitatem temporis, et propter inconve-

nientiam loci, et (quod est lugubrius) propter compassionem tumultus exorti : sed et divinis legibus, quas et vos observaturos cum fratribus nostris, nobis denuntiastis, cautum esse dignoscitur : quia sicut nec archiepiscopi sine episcopis, ita nec coepiscopi sine archiepiscoporum litteris nos valuimus de conventu habere sermonem. Quapropter noverit vestra sublimitas, quia mandatum vestrum nostra non contempsit humilitas. Sed (sicut longe est ante nos dictum) qui jubet impossibile, facit se contemptibilem.

19. « Sed et tractatum de restauratione sanctæ Ecclesiæ et statu et salute populi Christiani, quod nunc vos nobiscum habere velle dicitis : justius et rationabilius illud haberi potuisset, si nostris, quin potius divinis consiliis et observationibus atque obtestationibus superno respectu obtemperare voluissetis, quia non nostra scripsimus, mandavimus, diximus, sed quæ dictante charitate, quæ Deus est, in litteris sacris invenimus, et quæ naturæ insita recognoscimus. Cæterum quæ contra illa quæ scripsimus, mandavimus, diximus, acta sunt, vel aguntur : naturalis legis morbus et vitium etiam animis sapientibus esse dignoscitur. Qua de re prudens quisque respiciat et sapiat, quam granditer Deus offenditur, quando in sic grandibus et apertis non ignoranter peccatur. Unde scriptum est [1] : Descendant in infernum viventes, id est, labantur in peccatum scientes : quæ divina permissione merito mundi patientis propter communia peccata nostra, pastorum scilicet et gregum, propter delicta regis eveniunt, sicut scriptum est [2] : Immissiones per angelos malos, viam fecit Dominus semitæ iræ suæ. Tamen sicut Dominus protestatur, non erit sine ultione vindictæ, nec ipsa virga furoris Domini. Sic legimus, sic audivimus, et pro certo sic cito videbimus. Quoniam licet peccatores simus, sed pœnitentes, et in divina clementia fortiter confidentes, ministerium sacrum, operante Spiritu sancto, suscepimus, sine quo sacra non ministramus. Nam nobis dictum a Veritate veraciter scimus [3] : Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

20. « Et licet dominatio vestra melius noverit, de quibus scriptis, mandatis, et dictis dicamus : tamen non ab re est, si etiam et nos illa ad memoriam vestram reducamus. Primo quidem, quod per Hildegarium [4] venerabilem episcopum scriptis et dictis : secundo per Æneam Parisiorum episcopum litteris et verbis : deinde per Hincmarum Rhemensem et Wenilonem Rothomagensem archiepiscopos, item per eosdem cum aliis, quos ipsi vocastis, ea quæ saluti fuerint congrua, sufficienter audiatis, quando, sicut et ante, petivimus, ut frater vester et omnes fideles illius, ante vestram fideliumque vestrorum præsentiam in rationes loco et tempore congruo venissemus, et quæ male gesta fuerunt, vestro consilio et auxilio cum Dei adjutorio fuerint emendata. Pro quibus omnibus non obaudientibus valde timemus quod dicitur [1] : Si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt, et reliqua quæ Dominus comminatur. Et si illa non sunt exaudita, putari potest quod nec ista, quæ vos dicitis apud nos velle quærere et audire, exaudientur. Videturque quibusdam, ut sicut [2] Dominus quando quæsivit ficus in ficulnea, cui maledixit, cum non esset, teste Evangelio, tempus ficorum, aliud voluerit significare : ita et in hoc citato et incongruo conventu, remota dominationis vestræ sinceritate, de qua nihil contra puritatem volumus autumari, haud alia quædam possunt intelligi. Et quia beatus [3] Petrus omnem monet episcopum, ut paratus sit ad satisfactionem omni petenti se rationem, quæ nunc videmus, pro tempore damus fideliter dominationi vestræ consilia.

21. « Primo quidem in ipsa radice cordis adventum vestrum in hoc regnum inspicite, et coram oculis Domini, cui secundum [4] Psalmistam, cogitatio hominis confitetur, statera æquitatis ponderate, et quidquid hortatores et consiliarii, ac laudatores vestri vobis dicant, ad cor reducite ; et quidquid ad commendationem adventus vestri invenire et dicere poteritis, vestram conscientiam interrogate ; et si talia sustinere vultis, qualia facitis, judicate. Et illam horam, qua certi estis, quia nullo modo poteritis effugere, quando anima vestra de corpore exierit, ante mentis oculos ponite ; quando totum mundum, et omnem potestatem, et omnes divitias, et ipsum corpus derelinquet, et sine adjutorio uxoris ac filiorum, et sine solatio et comitatu Drudorum atque Vassorum nuda ac desolata exibit ; et quidquid cogitavit, et ordinare disposuit, infectum dimittet, sicut dicit Scriptura [5] : In die illa peribunt omnes cogitationes illorum, et videbit omnia peccata sua et sentiet, videns diabolos se constringentes et coarctantes, quidquid contra charitatem et fidem debitam cogitavit, parabolavit, et fecit in isto sæculo, et per dignos pœnitentiæ fructus non emendavit, ante oculos semper habebit, et effugere volet, et non valebit. Nam certum est, quia ad omnes homines, quando egrediuntur e corpore, veniunt diaboli, et ad justos, et ad peccatores, sed et ad ipsum Christum venit, in quo suum nihil invenit, sicut scriptum est [6] : Venit princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam. Et crede nobis veraciter rex utinam semper bone et Christiane, nec longe est, sed satis et plusquam speratur præpropera inest illa hora : propterea non te seducant ista, quæ vides.

22. « In tempore quippe patris vestri vidimus per aliquos incœpta et facta, quæ in tempore isto, per istos, qui ista conficiunt, videmus fieri et per

[1] Psal. LIV. — [2] Psal. LXXVII. — [3] Matth. X. — [4] Apud Lupum Ep. XCIX. Hildegarius Meldorum, Æneas Parisiorum, Ep. XCVIII.

[1] Joan. XV. — [2] Matth. XXI. — [3] I. Pet. III. — [4] Psal. LXXV. — [5] Psal. CXLV. — [6] Joan. XIV.

alios videbantur compleri. Et quando tibi adveniet hora exitus tui, sicut rident nunc quando per te obtinent quæ volunt : in hora voluntatis suæ sic ridebunt in hora exitus tui, et quærent quomodo per alium teneant, quæ per te obtinuerunt. Quomodo et fieri potest, ut quidam etiam pereant in tempore suo. Sed et illi, nisi dignam pœnitentiam egerint, miserabiliter ad illam horam venient exitus sui, sicut venerunt et illi qui defecerunt a patre tuo cum fratre tuo. Nam ut illi ordinantes seditiones in paternam reverentiam, sic et isti vos excitantes in fraternam dilectionem, nomen pacis, et statum Ecclesiæ, et salutem et unitatem populi obtendere studuerunt : sed latebat sub melle venenum. Et completum est in illis Psalmistæ dictum [1] : Qui loquebantur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, et quæ sequuntur. Et receperunt illi in sæculo isto quæ nota sunt, sicut et receperunt in sæculo altero, quæ in judicio plenius cognoscentur. Quorum isti intuentes exitum, timere debuerant actionem. Quid facient, si illos respexerit Dominus, qui respicit humiles et custodit parvulos ? Et sic pestilente flagellato sapientior erit parvulus, ut scriptum [2] est, et sapiet : Quia non repellet Dominus plebem suam, nec obliviscetur in finem : quoniam propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exsurgam [3], dicit Dominus. Alioquin sicut tunc illis dixit, ita et nunc dicit Dominus istis [4] : Tacui, numquid semper tacebo? quasi parturiens clamabo [5] : Nondum venit hora mea, sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum. Et quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi, nunc autem [6] abscondita sunt ab oculis tuis : quia venient dies in te. Roga tibi, quæsumus, in tali loco, ubi bene possis intendere, afferri homiliam sancti Gregorii, legere in lectione Evangelii, quæ incipit [7] : Videns Jesus civitatem, flevit super illam.

23. « Precamur vos, domine, ut diem ante mentis oculos habeatis, quando cum omnibus hominibus animam vestram proprium corpus recipiet, et venietis ante faciem æterni Judicis in conspectu omnium angelorum et hominum. In qua die (sicut dicit sanctus [8] Paulus) judicabit Dominus unumquemque non per aliud testimonium, sed occulta uniuscujusque per cogitationes accusantes, aut etiam quando recipiet unusquisque proprii corporis prout gesserit, sive bonum, sive malum. Et non despicientur tunc nostra verba, quæ scripsimus. ab eis, qui nunc illa contemnunt, quando sine dubio replicata erunt in testimonium in ipso tremendo judicio. Et nullus illorum te nunc adjuvabit, qui nec seipsum adjuvare sufficiet, quando ibunt qui talia agunt (qualia audimus et sentimus, atque dolemus, si in talibus perseveraverint) in ignem æternum, et justi, qui injusta patiuntur, in vitam æternam.

[1] Psal. LXXXIV. — [2] Prov. XIX. — [3] Psal. XI. — [4] Isai. XLII. — [5] Luc. XXII. — [6] Luc. XIX. — [7] S. Gregor. hom. in Evang. XXXIX. — [8] Hebr. X.

« Qui tanta et talia crudelia et abominanda fieri per parochias, quas pertransitis, audivimus, et quædam sentimus, et quædam sentire retinemus (et illis, qui persenserunt et sentiunt, dolemus) quæ calamitatem et miseriam, quam a paganis patimur, superant, quoniam a Christianis in Christianos, a parentibus in parentes, a rege Christiano in regem Christianum, a fratre in fratrem contra omnes leges divinas et humanas aguntur. Contra quos clamat Ecclesia a paganis afflicta [1] : Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Et nos omnes cunctique patientes [2] sustinuimus pacem, et non venit ; quæsivimus bona, et ecce turbatio.

24. « Propterea talia cohibete, compescite, et sedate : quoniam palatium vestrum debet esse sacrum, et non sacrilegum. Palatium enim regis sacrum dicitur, propter rationabiles homines inhabitantes, et non propter parietes insensibiles, sive macerias ; et rex a regendo dicitur, ut se sub Deo, et bonos cum Deo puritate cordis, veritate oris, firmitate stabilitatis regat, et pravos a pravitate corrigat, et in rectitudine dirigat : et si quæ male facta sunt, emendare venistis, pejora, quæ vidimus a Christianis in Christianos fieri, ingerere non debetis. Illam charitatem, quam Christus per Paulum docuit, monstrare debetis. Ait enim [3] : Charitas non est ambitiosa, non agit perperam, non quærit quæ sua sunt, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati ; quæ est de corde puro, conscientia bona, et fide non ficta, quæ operatur per dilectionem, non per potestatem, vel indebitam cupiditatem ; sine qua charitate etiam si quis tradiderit corpus suum ita ut ardeat, nihil illi prodest, quoniam omnibus Dominus in signum dedit, ut sciant, si quisque est Christianus, aut si intrabunt in regnum Dei. Annon dicit : In hoc cognoscent homines, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem ? Namque in primordio fidei, discipuli appellabantur, nunc Christiani dicuntur : et ipsa est vestis nuptialis, quam qui non habuerit, e nuptiis cælestis convivii in futuro judicio ejicietur in tenebras exteriores, et in ignem æternum, ubi fletus et stridor dentium. Ipsa charitas vos contra paganos accendat : et qui tunc moti non sunt ad pietatem, ut nobiscum irent contra eos, qui de isto regno amplos habebant et habent honores (quod si facerent et zelo recto accensi unanimiter vellent, expelli aut disperdi pagani, adjuvante Domino, poterant) vel nunc quacumque intentione a dominatu illorum per vestram ordinationem sancta liberetur Ecclesia, et regnum, quod contra eos redimetur, a tributo indebito eripiatur. Sed et qui fugiunt a facie paganorum, cum in illas partes venerint, in quibus degitis, refugium tranquillum inveniant, et non talem deprædationem, ut nec incolæ vivere, nec fugientibus solatium possint præbere ; quia nunc, peccatis nostris exigentibus, completur quod olim dictum est per prophe-

[1] Psal. XVII. — [2] Jerem. XIV. — [3] I. Cor. VIII

tam [1] : Qui fugerit a facie leonis, irruet in ursum ; et cum intraverit domum, et innixus fuerit super parietem, mordebit eum coluber; et cum fugerit arma ferrea, irruet in arcum æreum. Sic omni ex parte miseri afflictionem inveniunt.

25. « Et si Ecclesiam Dei, sicut nobis scripsistis, quæritis restaurare ; debita episcopis, et sibi commissis Ecclesiis privilegia intemerata, sicut divinitus constituta sunt, custodite ; præcepta, immunitates et honorem earum, sicut avus vester conservavit, conservare curate. Et quæ frater vester, dominus Carolus scilicet, qui et paterna donatione et vobiscum cum vestris vestrorumque fidelium cum suis firmitatibus regni partem accepit, pro cultu et honore Ecclesiarum egit, similiter conservate, et rectores et pastores Ecclesiarum, ut patres et Christi vicarios colite, sicut Scriptura sancta præcepit, dicens [2] : Sacerdotes Dei sanctifica, et magnatibus humilia caput tuum, eorumque spiritualia consilia obaudite. Et item [3] : Interroga sacerdotes meos legem meam, et dicent tibi. Et Dominus per Malachiam prophetam [4] : Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est. Eosque tempore incongruo et inopportuno nolite inquietare, sed liceat eis ministerium sacrum, ad quod ordinati sunt, in populi salutem peragere, sibique domestica cura subjectos nolite concutere, et non sinatis dehonestare, sive opprimere. Ut presbyteris honor congruus et jura debita, quæ canones et Capitula avi et proavi vestri statuerunt, conserventur, satagite. Ut episcopi quietam libertatem suas parochias circumeundi et prædicandi, ac confirmandi, atque corrigendi habeant, ordinate. Ut missus Reipublicæ, id est, minister comitis, cum ipsis, si jusserint, eat, qui liberos homines incestuosos, si per admonitionem presbyterorum venire ad episcopum noluerint, eos ad episcopi placitum venire faciat, commendate. Ut si episcopus, pro quacumque necessitate Ecclesiastica ad vos direxerit, ad quem suus missus veniat, per quem rationabiliter petierit, obtineat in palatio vestro, sicut comes palatii est in causis Reipublicæ, ministeria. Congruum constitutum habete, ut temporibus a sacris regulis constitutis comprovinciales Synodos cum episcopis, et speciales cum presbyteris habere qui possint, annuite.

26. « Res et facultates Ecclesiasticas, quæ sunt vota fidelium, pretia peccatorum, stipendia ancillarum et servorum Dei, deprædari, et ab Ecclesiis discindi, nolite sustinere; sed fortiter, ut rex Christianus et Ecclesiæ alumnus, resistite et defendite. De quibus consecratis Deo rebus, quod habent liberi homines Ecclesiis servientes per dispositionem rectorum ipsarum Ecclesiarum, ideo constituerunt Apostolorum successores hoc ordinari, ut quia creverunt fidelium vota, et increbuerunt infidelium mala, augeretur per dispensationem Ecclesiasticam regni militia ad resistendum malorum nequitiæ, quatenus ipsi defensionem Ecclesiæ haberent et pacem, et Christianitas obtineret tranquillitatem. Quapropter sicut illæ res et facultates, de quibus vivunt clerici, ita ut illi sub conservatione immunitatis sunt, de quibus debent militare vasalli, et pari tuitione a regia potestate in Ecclesiarum usibus debent muniri.

27. « Quia vero Carolus princeps Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res Ecclesiarum ab eis separavit atque divisit : pro hoc solo maxime est æternaliter perditus. Nam sanctus Eucherius Aurelianensium episcopus, qui in monasterio sancti Trudonis requiescit, in oratione positus, ad alterum est sæculum raptus, et inter cætera, quæ sibi, Domino ostendente, conspexit, vidit illum in inferiori inferno torqueri : cui interroganti ab angelo ejus ductore responsum est, quia sanctorum judicatione, qui in futuro judicio cum Domino judicabunt, quorumcumque res abstulit et divisit, ante illud judicium anima et corpore sempiternis pœnis est deputatus, et recepit simul cum suis peccatis pœnas propter peccata omnium, qui res suas et facultates in honore et amore Domini ad sanctorum loca in luminaribus divini cultus, et alimoniis servorum Christi ac pauperum, pro animarum suarum redemptione tradiderunt. Qui in se reversus, sanctum Bonifacium, et Fulradum abbatem monasterii S. Dionysii, et summum capellanum regis Pipini ad se vocavit, eisque talia dicens, in signum dedit, ut ad sepulcrum illius irent, et si corpus ejus ibidem non reperissent, ea, quæ dicebat, vera esse concrederent. Ipsi autem pergentes ad prædictum monasterium, ubi corpus ipsius Caroli humatum fuerat, sepulcrumque illius aperientes, visus est subito exiisse draco, et totum illud sepulcrum interius inventum est denigratum, ac si fuisset exustum. Nos autem illos vidimus, qui ad nostram usque ætatem duraverunt, et nobis viva voce veraciter sunt testati, quæ audierunt et viderunt.

28. « Quod cognoscens filius ejus Pipinus, Synodum apud Liptinas congregari fecit, cui præfuit cum sancto Bonifacio legatus Apostolicæ Sedis Gregorius nomine. Nam et Synodum ipsam habemus, et quantumcumque de rebus Ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, Ecclesiis reddi procuravit. Et quoniam omnes res Ecclesiis, a quibus ablatæ erant, restituere propter concertationem, quam cum Waifario Aquitanorum principe habebat, non prævaluit : precarias fieri ab episcopis exinde petiit, et nonas ac decimas ad restaurationes tectorum, et de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam, unde res erant beneficiatæ (sicut in libro Capitulorum regum habetur) dari constituit, usque dum ipsæ res ad Ecclesiam revenirent. Unde et dominus Carolus imp. adhuc in regio nomine constitutus edictum fecit, ut nec ipse, nec filii ejus, neque successores hujusmodi res agere attentarent, quod manu propria firmavit,

[1] Amos, V. — [2] Eccli. IV. — [3] Agg. II. — [4] Malac. II.

cujus plenitudinem habemus, et de quo capitulum excerptum, in libro [1] Capitulorum ejus quicumque librum illum habet, et legere voluerit, invenire valebit. Hanc etiam relationem et in Scripturis habemus, et quidam nostrum etiam viva voce dominum Hludovicum imp. patrem vestrum referre audiverunt. Sed et sacri canones Spiritu sancto dictante, eos, qui facultates Ecclesiasticas diripiunt, et res Ecclesiasticas indebite sibi usurpant, Judæ traditori Christi similes computant. Et sancti, qui cum Deo in cælo regnant, et in terris miraculis coruscant, divino judicio, tanquam necatores pauperum, ab Ecclesiæ liminibus et cælestis regni secludunt. De quibus sacrilegis in prophetico psalmo dictum est [2] : Qui dixerunt : Hæreditate possideamus sanctuarium Dei : Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti, et ignis, qui comburit silvam, et sicut flamma comburens montes, ita persequeris illos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos : imple facies eorum ignominia.

29. « Monasteria etiam religiosa atque præcipua canonicorum et monachorum atque sanctimonialium habitacula, quæ ab antiquo tempore parentes vestri sub religioso habitu constituerunt, et in eis rectores et rectrices fuerunt, et quando parentes vestri primatum regni tenuerunt, et etiam quando sanctus Remigius Francos ad fidem, cooperante Domino, convertit, et cum regem ipsorum baptizavit, et frater vester dominus noster, innuente partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam et animarum necessitate, quia dicebant petitores, nisi eis illa sacra loca donaret, ab eo deficerent, et ipse aliquando per vos, sicut nunc patet, aliquando per fratrem vestrum regno destitutus, ab eis penderet; talibus (sicut scitis) personis commisit : debito privilegio restituite. Nam idem frater vester et divina inspiratione, et sacerdotali redargutione, et etiam ab Apostolica Sede admonitus, ex aliqua parte quæ peregit, correxit : quæ autem incorrecta erant, quomodo emendare posset, gemebundus quærebat.

30. « Absit autem ut vos, qui pro restauratione sanctæ Ecclesiæ huc venistis, aut illa, quæ ipse emendavit, deterioretis, et sicut ille offendit, et vos offendatis : aut quod ipse necdum emendare potuit, inemendatum sinatis. Qui sæpe (sicut et nos testes sumus) fratres vestros de talibus monuistis, et in omni annuntiatione, quam communiter faciebatis, promptissime inde disputabatis , sicut et secus Theodonis villam, in loco, qui Juliacum dicitur, capitula, quæ habemus, cum vestris fratribus acceptastis, et in chirographo apud Marsnam manu propria confirmastis ; contra quod si forte aliquis egit, non propterea vos immunes eritis, si illud, quod teste Domino pepigistis et confirmastis, observare (quod absit) non studueritis. Neminem quippe adjuvat, qui aliena mala reprehendit, nisi et ipse illa caveat. Quod demonstrat Paulus dicens [1] : Putas, o homo, quod tu evades judicium Dei, qui eadem agis, quæ judicas?

31. « Rectoribus etiam monasteriorum, quibus monasteria committitis, firmiter et obnixe præcipite, ut secundum ordinem et habitum et sexum, quo inhabitantes constituti sunt, sollicite et solerter prævideant, ut secundum ordinem debitum, servi et ancillæ Domini vivant, et necessaria stipendia in victu et vestitu et cæteris quibuscumque habeant, et domos ac servitores habeant, prout competit, sicut religiosi et habitus et conversationis rectores ejus provideant; susceptionem etiam hospitum ac pauperum nullo modo negligant; quin et inconvenientes personæ, et res tales quæ religioni non congruunt, in monasteria non introducantur, non dicimus, quoniam religiosi rectores providentiam et curam debitam inde sumere debere non ignoramus. Hospitalia peregrinorum, sicut sunt Scotorum, ac quæ tempore antecessorum vestrorum regum constructa et constituta fuerunt, ut ad hoc, ad quod deputata sunt, teneantur, et rectoribus Deum timentibus ordinentur, custodiantur, ne dissipentur, obtinete.

« Sed et rectoribus monasteriorum, et xenodochiorum, id est, hospitalium præcipite, ut sicut canonica docet auctoritas, et capitula avi et patris vestri præcipiunt, episcopis propriis sint subjecta, et monasteria et hospitalia sibi commissa ipsorum regant consilio. Quoniam episcopi paternam sollicitudinem eis secundum ministerium illorum studebunt impendere. Et quia sæpe unicuique in omni ordine competentem legem, et justitiam una cum fratribus vestris frequenti annuntiatione perdonastis, Ecclesiastici et religiosi habitus viri et feminæ, atque peregrini et pauperes, in quibus Christus specialiter suscipitur, per donationem vestram sibi sentiant semper adesse.

32. « Et quia de statu et salute populi Christiani, sicut nobis scripsistis, vultis quærere : primo a vobis ipsis incipite, qui alios debetis corrigere, sicut scriptum est [2] : Medice, cura teipsum. Et munda debet esse manus a sordibus, quæ alienas sordes curat detergere : et quæ in aliis debetis corrigere, nemo in vobis juste valeat reprehendere. Super quanto siti estis in regni culmine, tanto moribus servire debetis, et sicut lucerna super candelabrum posita in domo, bonitatis exempla monstrare : quia omnium oculi in vos debent intendere : quos si malo exemplo destruxeritis, qui per vos et a vobis in bonum debuerant ædificari , sub tantis sine dubio in futuro sæculo pœnis vos necesse est torqueri.

33. « Præterea oportet, ut qui rex estis, et Dominus appellamini, in illum semper suspenso corde suspiciatis ; a quo videlicet Rege regum et Domino dominorum nomen regis et domini mutuatis. Ut sicut ille disponit orbem terræ in æquitate : et ad

[1] Lib. I. c. 83. et I. I. c. 58. Quia cum. — [2] Psal. LXXXII.

[1] Rom. II. — [2] Luc. IV.

hoc (sicut in libro Sapientiæ dicitur [1]) constituit hominem, ut ipse similiter faciat: imitamini illum, si vultis regnare cum illo. Quia qui dicit se [2] in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare. qui dicit [3]: Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est. Et si dixeritis, quonam modo possum esse perfectus, cum alia Scriptura dicat [4]: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir: non cadit a perfectione, qui non peccat malitiæ cupiditate. Septies [5] enim cadit in die justus, et consurgit, impii autem corruunt in malum. Et [6] justus cum ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Qualitercumque vero quis peccet, cupiditatis voluntate, aut fragilitatis necessitate, nemo illi melius prævalet indicare ut conscientia sua, quæ non potest latere oculis inspectoris sui. Propterea ita oportet vos vivere, judicare, et agere etiam in occulto, quasi sitis semper in publico: quia si de vobis irreprehensibilia judicabit, sæpe etiam illa, quæ vobis et in vobis laudaverit apud alios, de vobis reprehensibilia judicabit.

34. « Sic autem, ut dicimus, adjuvante Domino, vivere, judicare, et agere prævalebitis, si vos non stimulaverit amor privatus; si vos non inflammaverit cupiditas gloriæ, divitiarum, possessionum, et potentatus; si non plus credideritis alienæ linguæ, quam propriæ conscientiæ; si vos non roserit tinea adulationis; si vos non arserit livor alienæ felicitatis; si vos non vexaverit neglectus animæ et amor carnis; si credideritis regem Christum non pro se, id est, non pro sua necessitate mortuum, sed pro nobis, ut viveremus, qui mortui eramus; et vos plus studeatis aliis vivere in salutis suæ utilitatibus, quam vobis ipsis in propriis voluntatibus; si scientes, vos esse morituros, et vos credideritis de factis propriis rationem Domino reddituros, et quæ digne receperitis, sine fine et commutatione aliqua habituros.

35. « Domum vestram domesticam sic nutrite, regite, et disponite, ut quando regni populus ad vos convenerit, in vobis, et in domesticis vestris videant qualiter se atque domum, cum quanta humilitate atque castitate, quam sobrie, quam juste, quam pie nutrire, disponere debeant et gubernare. Quia sicut quidam sapiens dixit: Secundum mores domini erit familia custodita. Et ideo domus regis schola dicitur et disciplina, quia non scholastici, id est, disciplinati et bene correcti sunt sicut alii, sed potius ipsa schola, quæ interpretatur disciplina, id est, correctio dicitur, quæ alios habitu, incessu, verbo, et totius bonitatis continentia corrigat. Et vos si caput illius non bene infixi in Domino virtutum, inimici forte fueritis: et vos cadetis, et qui a vobis pendent, labentur. Quapropter sicut Dominus sub potestate constitutos, ex tentatorum occasione, docuit reddere quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo; ita et vos qui sub Deo estis, et super homines estis, reddite quæ sunt Dei Deo, et sicut Cæsar æquus, quæ subditorum sunt, subditis reddite.

36. « Reddite Deo puram et immaculatam fidem et sincerissimum cultum in sacerdotibus, in Ecclesiarum privilegiis, in sacris locis, in Ecclesiasticis et religiosis viris ac feminis, in defensione Ecclesiæ et Christianitatis, in æquitate et justitia populi Christiani, in sublevatione et tranquillitate et consolatione omnium indigentium, sicut præmisimus; reddite illi quotidianum pensum in quotidiana oratione, in justis et assiduis eleemosynis. Offerte illi devotionem vestram in sacris oblationibus et lacrymis, secundum multitudinem ac magnitudinem quotidianorum peccatorum profusis: reddite subditis judicium cum misericordia, justitiam cum æquitate: studete exaltare humiles, et debellare atque humiliare superbos: studete a bonis plus diligi, quam timeri: curate, ut mali si non propter Deum, vel saltem propter timorem vestrum, malum agere metuant: non plus apud vos lingua dolosa, manus plena, obsequium indebitum valeat, quam veritas, æquitas et sinceritas, scientes scriptum [1]: Qui excutit manum suam ab omni munere, iste in excelsis habitabit; unde consequenter intelligi debet, et non aliud: munus enim est a lingua, favor; munus a manu, donatio; munus ab obsequio, indebita subjectio.

37. « Constituite ministros palatii, qui Deum cognoscant, ament, et metuant, qui maximam curam gerant, quatenus quicumque mœstuosi palatium adierint, et per quos perrexerint, patrem et consolatorem mirantes gaudendo vos videre, occurrant, non qualiter dicere nolumus, gemendo, et maledicendo refugiant. Constituite comites et ministros Reip. qui non diligant munera, qui odiant avaritiam, qui detestentur superbiam, qui non opprimant neque dehonestent pagenses, qui messes et vineas et prata et silvas eorum nequaquam devastent, qui illorum pecora, vel fuscinchas, vel quæcumque illorum sunt, non prædentur atque diripiant, ac per violentiam et mala ingenia, quæ illorum sunt, nullo modo auferant. Qui episcoporum suorum consilio, quæ Dei sunt et Christianitati conveniunt, faciant: qui placita non pro acquisitione lucri teneant, sed ut casæ Dei, viduæ et pupilli, ac populus justitiam habeant, et plus litigantes ad concordiam, salva justitia, revocare studeant, quam committere, ut ipsi inde aliquod lucrum possint habere; quos si pacificare non potuerint, tunc sicut rectum est, justum judicium decerni cum magna sollicitudine faciant, scientes scriptum esse [2]: Indicabo tibi, homo, quid sit bonum, id est, facere judicium et justitiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo; id est, ut quod illi placet et tibi placeat, et facias; quod illi displicet, et tibi displiceat, non facias: quod si fragilitatem

[1] Sap. VII. — [2] I. Joan. II. — [3] Matth. V. — [4] Jac. III. — [5] Prov. XXIV. — [6] Psal. XXXVI.

[1] Isa. XXXIII. — [2] Mich. VI.

feceris, non contumaciter vel pertinaciter in tuo malo facto perseveres, sed statim pedem sicut a ferro calido revoca, et in viam voluntatis Domini tui dirige. Et sicut scriptum est[1]: Quia sunt viæ, quæ videntur hominibus bonæ, et ducunt ad interitum: fac sicut Scriptura tibi præcipit[2]: Quicumque es, homo, interroga de via bona, et ambula per eam. Quia si creditur Evangelio, ampla[3] via est quæ ducit ad perditionem, et multi vadunt per illam; et arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam, et pauci inveniunt eam. Propterea quicumque es, homo, audi prophetam, et ora cum propheta[4]: Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper. Et[5]: Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Et[6]: Viam iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei. Quia sicut Jeremias propheta dicit[7]: Non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos, sed a Domino diriguntur gressus viri, et viam ejus volet. Ipsi comites similiter quantum potuerint, similes sibi timentes Deum, et justitiam diligentes per se ministros constituant: quia sicut seniores suos benignos et affabiles pagensibus suis viderint, et ipsi pro modulo suo illos imitari in omni bonitate et justitia certent.

38. « Homines etiam et potentes sæculi, qui inter illas seditiones legis jugum et justitiam æquitatis refugiunt, et talia et tanta fecerunt, pro quibus Ecclesiasticam et specialem excommunicationem meruerunt: ad legis et justitiæ tramitem revocate, et ut ad nos episcopos humiliter, sicut eis necesse est, veniant, jubete, vel cogite; et ut Ecclesiæ, in quam peccaverunt, aut cum debita ac necessaria humilitate satisfaciant, aut humiliter et veraciter se excusent, qualiter absolvi a Domino per ministerium episcopale valeant, suadete, atque regia potestate præcipite. Et si forte vos, vel quicumque alii de eorum societatis et conjunctionis communicatione infecti, et condemnati sunt: pœnitentiam quiscumque se recognoscendo faciat, quia teste sacra auctoritate, non poterit absolvi a suis, qui peccatis damnabiliter gravatur externis: sicut orans Deum sanctus propheta David demonstrat, dicens[8]: Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo.

39. « Judices denique villarum constituite, qui non sint cupidi, qui non diligant avaritiam, et usuras nec ipsi faciant, nec pecunias regias vel suas ad usuras dent, neque a suis subditis usuras fieri sinant. Quæ omnia per vos super omnes ministros vestros ordine exigant, neque per angarias in tempore congruo illos affligant, neque per dolos, aut mala ingenia, sive inconvenientes precationes colonos condemnent, quia si per tales et alias hujusmodi affectiones pondus argenti vel auri habueritis in arca; majus et gravius pondus erit peccati, quod habebitis in conscientia vestra et anima. Ædificent villas vestras moderatis castellis, ut et honestas necessaria sit, et familia non gravetur. Laborent et excolant terras et vineas in tempore cum debita sollicitudine: solvant et dispensent laborata cum fideli discretione: faciant nutrimenta congrua et necessaria: custodiant silvas, pastionem defendant, et excolant prata, unde habeant pabula, quatenus non sit vobis necesse per quascumque occasiones quorumcumque hortatibus circumire loca episcoporum, abbatum, abbatissarum, vel comitum, et majores quam ratio postulat paratas exquirere, et pauperes Ecclesiasticos et fidelium vestrorum mansuarios in caricaturis et paraveredis contra debitum exigendis gravare, et peccatum de facultatibus indebite consumptis in animam vestram congerere.

40. « Neque a comitibus vel fidelibus vestris plus studeatis, quam lex et consuetudo fuit tempore patris vestri de hoc, quod de Francis acciperent, exquirere: quin potius habeatis unde sufficienter et honeste cum domestica corte vestra possitis vivere, et legationes palatium vestrum adeuntes recipere: et sicut scriptum est[1], unde possitis de justis laboribus necessitatem patientibus tribuere, quia rex et largus debet esse, et non quod largiatur (dona scilicet accipiat) de injustitia, vel iniquitate debet conquirere. Judices vero villarum colonos distinguant, ut non Ecclesiasticos homines, vel Francos pauperiores, aut alienos servos propter privilegium regium opprimant, aut sylvas, vel quæcumque aliorum sunt in sua vicinitate devastent, quia rex justus, qui justitiam debet diligere, ministros et colonos impios et iniquos non debet habere, sed omnibus in se, et in suis debet imitationem debitam demonstrare: quia si ipse Deum dilexerit, omnes boni diligent eum: et si ipse Deum timuerit, omnes mali timebunt illum, et rex atque sui ministri per amorem Dei bonum faciant; et omnes bona facere doceant, ut per timorem Dei mala fugiant, et omnes in illis mala fugere discant. Missos etiam tales per regnum constituite, qui sciant qualiter comites et cæteri ministri Reipub. justitiam et judicium populo faciant; qui sicut comitibus præponuntur, et in scientia et in justitia ac veritate eis præemineant.

41. « Hæc, quia litteris vestris significastis, quod nobiscum de restauratione sanctæ Ecclesiæ, et de statu et salute populi Christiani tractare velletis, dominationi vestræ scripto pandere curavimus, quia et pro inclementia aeris, et propter inconvenientiam temporis, et propter imminentem diem Domini nostri Natalis venire ad præsentiam vestram nequivimus. Operamini vos interim ista, quæ cum fidelibus vestris sine nostra corporali præsentia operari valetis. Et cum tempus congruum et sacris canonibus designatum advenerit, quando et pro paganorum infestatione, et propter exorti tumultus ac deprædationum atque rapi-

[1] Prov. XVI. — [2] Jerem. XVI. — [3] Matth. VII. — [4] Psal. XXVI. — [5] Psal. CXVIII. — [6] Ibid. — [7] Jer. X. — [8] Psal. XVIII.

[1] Ephes. IV.

narum miserrimam nimis confusionem nobis licuerit cum dominis ac fratribus et provincialibus archiepiscopis et coepiscopis Synodum, faciente Domino, celebrare, quæ his sunt residua, cum eis sicuti cum magistris et patribus tractare, et vestræ dominationi debitum consilium dare studebimus. Et si Deus soliditatem et salutem Ecclesiæ atque regni in manu vestra adunare et prosperare decreverit, quæ cum archiepiscopis et coepiscopis nostris plus congruere divinis dispositionibus viderimus, agere sub famulatu recti regiminis vestri studebimus. Potens est enim Deus minus bonum initium, in perfecte bonum commutare processum, cui noscitur esse possibile, quod impossibile solent homines judicare. Si enim sapientia vestra dignum judicat loqui et tractare cum vicino rege, ejusque fidelibus, suadente et de ista parte regni domino nostro, fratre videlicet vestro : multo magis oportet vos exspectare tempus canonicum, ut cum fratribus et comprovincialibus archiepiscopis et episcopis loquamur, quia generalis causa imminet totius Cisalpinæ Galliæ; maxime autem nobis necesse est loqui cum illis archiepiscopis et episcopis, qui consensu et voluntate populi regni illius, dominum nostrum fratrem vestrum unxerunt in regem sacro chrismate, divina traditione, quemque sancta Sedes Apostolica mater nostra litteris Apostolicis ut regem honorare studuit et confirmare.

42. «Legite libros Regum, et invenietis quanta reverentia reprobatum et abjectum a Domino Saul ducere dignum duxit sanctus Samuel, cujus locum in Ecclesia nos licet indigni tenemus; et attendite quam magni pendat sanctus David in locum illius electus et unctus a Domino, mittere manum in Christum Domini, cum Saul non solum ex alia progenie, sed ex alia tribu esset, et illum ejectum et se electum a Domino cognoscebat, et nihil infirmitatis Sauli David fecerat, sed primum adjutorium et devotam servitutem ei impendebat, et neque bello auferre, neque ingenti dolo illi regnum subripere attentavit. Et cum multos ad hoc suasores et consiliarios habuisset, nulli aurem, ut hoc moliretur, accommodavit, quamvis multas persecutiones et morti proximas ab eo sæpissime sustinuerit. Insuper bene scitis, quid de illo jusserit, qui licet mendaciter, pro illius tamen gratia acquirenda se manum misisse in Christum, id est, unctum Domini, nuntiavit. Nam si est aliquis, qui hæc ignorat, nos ei dicimus, quia gladio eum interfici jussit. Sic et qui infideliter et contumaciter in unctum qualemcumque Domini manum mittit, Dominum christorum Christum contemnit, et in anima proculdubio spiritatis gladii animadversione perit.

43. « Hæc dicimus, non ut exaggerationes contra dominationem vestram incongruas exquiramus, sed ut evidentius pro qualitate nostri ministerii, quid excepta debita fide et beneficentia, nobis in fratre vestro reverendum sit, demonstremus. Talem nempe vos debemus et volumus credere, ut nec vos regni augmentum cum animæ vestræ detrimento velitis habere, et neque nos cum tali dedecore ad adjutorium Ecclesiastici regiminis et gubernationis recipere, ut sine sacerdotio simus, quo privati erimus, si contra Deum et rationis auctoritatem nos Ecclesiasque nostras vobis studuerimus committere. Ecclesiæ siquidem nobis a Deo commissæ non talia sunt beneficia, ut ejusmodi reges, et pro libito suo inconsulte illas possint dare, vel tollere; quoniam omnia, quæ Ecclesiæ sunt, Deo consecrata sunt. Unde qui Ecclesiæ aliquid fraudat, aut tollit, sacrilegium secundum sanctam Scripturam facere noscitur. Et nos episcopi Domino consecrati, non sumus ejusmodi homines sæculares, ut vassallatico debeamus nos cuilibet commendare, sed ad defensionem et adjutorium gubernationis in Ecclesiastico regimine, Ecclesiasque nostras committere; aut jurationis sacramentum, quod nos Evangelica et Apostolica atque canonica auctoritas vetat, debeamus quoquo modo facere : manui enim chrismate sancto perunctæ, quæ de pane et vino aqua mixto per orationem et Crucis signum conficit corpus et Christi sanguinis sacramentum, abominabile est quidquid ante ordinationem fecerat, ut post ordinationem episcopatus, sæculare tangat ullo modo sacramentum. Et linguæ episcopi, quæ facta est per Dei gratiam clavis cœli, nefarium est, ut sicut sæcularis quilibet, super sacra juret in nomine Domini, et sanctorum invocatione, nisi forte (quod absit) contra eum scandalum acciderit Ecclesiæ suæ, et inde sic temperanter agat, sicut Domino docente, constituerunt rectores Ecclesiæ synodali concilio. Et si quando sacramenta ab episcopis exacta aut facta fuerint contra Deum et Ecclesiasticas regulas, quæ Spiritu sancto dictatæ, et Christi sanguine sunt confirmatæ, irrita sanctæ Scripturæ paginis declarantur, et exigentes atque facientes medicamento exinde salutaris pœnitentiæ indigent.

44. « Propterea exspectate, domine, patienter, sicut princeps Christianus et Ecclesiæ filius, et honorate Ecclesiæ sanctæ rectores, ut vos honoret qui nobis dixit [1] : Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. Et [2] : « Honorantes me, honorabo; et qui contemnunt me, erunt ignobiles. Et [3]: Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et in Psalmo [4] : Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari. Et [5] : Qui maligna agunt, exterminabuntur; sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram, hoc est regnum Dei. Et cum venerit tempus et locus (sicut superius diximus) loquemur cum nostris confratribus, et sicut Domini justis dispositionibus viderimus convenire, sine dubio faciemus. Et non est rationabilis causa, quæ contra hoc, quod petimus, vos debeat stimulare, quia non sumus hujusmodi homines, ut cum cognoverimus voluntatem Domini, velimus, aut debeamus quoquo modo resultare, rixas et dis-

[1] Luc. x. — [2] 1. Reg. II. — [3] Zach. II. — [4] Psal. CIV. —. [5] Psal. XXXVI.

sensiones, seu seditiones, quas vulgus werras, modo guerras, nominat, debeamus commovere, et conserere, et tenere, quos Dominus pacis prædicatores et sectatores voluit ordinare, et peccata nostra, et nobis commissi etiam totius populi constituit plangere et curare, et bellum cum vitiis, pacem cum fratribus jussit habere. Nos equidem pacem, et quietem, non rixas et bellum optamus et quærimus: quia, sicut dixit [1] Apostolus, non sunt nobis carnalia arma, sed spiritualia, potentia Deo, qui sumus [2] calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, induti loricam justitiæ, et galea salutis tecti, accincti lumbos in veritate, habentes scutum fidei, et gladium Spiritus sancti [3]: quia non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Et non militamus terreno regi, sed cælesti, pro salute et nostra et terreni regis et totius populi nobis commissi. Quorum officium est, nulli nocere, contra neminem infideliter agere, omnibus autem velle prodesse.

45. « Tandem, domine noster rex, contra Deum et contra animam vestram non audiatis illos qui dixerint (si forte vobis dixerint) non tibi curæ sit rex, quæ tibi referant illi fellones atque ignobiles: hoc fac, quod tibi diximus; quoniam cum nostris, et non cum istorum parentibus tenuerunt parentes tui regnum. Nos autem obsecramus dominationem vestram, attendite potius (si Christianus rex estis, sicut et Deo gratias estis, et in illum creditis, et per illum regnare vultis, per quem, sicut scriptum est [4]: Per me reges regnant, cujus est regnum, imo orbis terræ et plenitudo ejus) quia idem Deus in carne veniens, qui solus rex fieri potuit et sacerdos, et in cælum ascendens, suum regnum, id est, Ecclesiam inter pontificalem auctoritatem et regiam potestatem gubernandam disposuit, non elegerit ad hoc divites et nobiles, sed pauperes et piscatores, et sicut scriptum [5] est, ignobilia et contemptibilia mundi elegit, ut confundat fortia. Et fieri potest, ut tales vobis ista dicant (si forte minus necessario Deum timentes vobis dixerint) cum quorum parentibus diabolus, qui secundum [6] Scripturam, est rex super omnes filios superbiæ, regnum Christi (quod est Ecclesia) conturbaverit, et nunc eos in regno suo, id est, in inferno retineat, et secum in sæcula retinebit: pro certo autem sciatis, quia cum nostris parentibus, id est, cum Apostolis Christus Rex regum regnum suum, id est, Ecclesiam conquisivit, ampliavit, et erexit: et per nos et nobiscum (utinam non ad judicium vestrum dicamus) eamdem Ecclesiam, id est, regnum suum quotidie acquirit, auget, et gubernat idem Dominus Jesus Christus, sicut dictum est a Domino Ecclesiæ per prophetam [7]: Pro patribus nati sunt tibi filii, id est, pro Apostolis creavit tibi episcopos, qui te regant et doceant. Cum qua Ecclesia nobis a Deo commissa, rex Christiane ac domine, sicut litteris vestris jussistis, jejuniis ac orationibus et litaniis Dominum, summum gubernatorem in navi sanctæ Ecclesiæ fluctuante in hoc mare, id est, sæculo naufragoso, peccatis nostris communibus dormientem pulsare et excitare, et pro vobis deprecari studebimus, ut quanto citius pro sua ineffabili dignitate evigilet, et imperet ventis ac mari, id est, tentationibus diabolicis, et inquietudinibus sæcularium hominum, ut redeat quantumcumque tranquillitas, gratia et misericordia ejusdem Domini nostri Jesu Christi, cui est, et sit potestas et honor et gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen ». Hucusque episcoporum Epistola ad Ludovicum.

46. *Carolus a Ludovico rege impetitus legatos mittit ad Ludovicum imperatorem et Nicolaum papam.* — At non quievit Ludovicus Germaniæ rex, sed quo minus licuisse sibi vidit rem agere cum episcopis, se ad arma convertit, atque adversus Carolum venit cum exercitu valido satis, qui tunc in expeditione adversus Northmannos ad ripam Ligeris fluminis erat. Cum vero ipse Carolus se longe imparem viribus esse fratri cognosceret, cum paucis clam a suis se copiis subduxit, quæ ita sine rege relictæ, defecerunt ad Ludovicum. Cumque ad res componendas Ludovicus adjiceret animum, dimissis suis, illic hiemare paravit: sed interim importune renuntiata rebellione Sorabica, coactus est ad propria reverti; sicque Carolus ut prius, ex insperato, regni habenas liberas nactus est. Hæc omnia idem vetus Francorum Chronicon.

47. Interea vero ipse Carolus rebus consulturus, legatos misit in Italiam, tum ad Ludovicum nepotem imperatorem, tum ad Nicolaum Romanum Pontificem, expostulans cum utroque de Ludovico fratre, qui non læsus, cum exercitu validissimo regnum suum esset aggressus. Non defuit officio imperator, sed et Nicolaus præstitit quod patris et pastoris est: qui ambo datis ad Ludovicum regem Germaniæ litteris, eum admonuerunt, ne quid in regnum alienum præsumeret, abstineretque a cœptis, et (ut decet Christianos principes) charitatis vinculo juncti, et pacis nexibus vincti, quæ justa, quæ sancta, Deoque grata, populisque utilia, meditarentur. His acceptis litteris Ludovicus, legavit ad Ludovicum nepotem imperatorem, et ad Nicolaum Romanum Pontificem Othonem Fuldensem abbatem, qui apud utrumque suam rectam in omnibus intentionem notam faceret, litteris Apologeticis se purgans apud utrumque. Porro hujusmodi legatio per Fuldensem abbatem mitti contigit anno sequenti, ut vetus sæpe citatum Chronicon docet. Sed antequam ad ea veniamus, jam modo quæ reliqua sunt anni hujus rerum gestarum Nicolai papæ videamus, indeque ad res Orientalis Ecclesiæ orationem convertemus. Quæ enim hoc anno ipso sui Pontificatus exordio Nicolaus papa diversis Urbis Ecclesiis dona contulit, Anasta-

[1] 2. Cor. x. — [2] Ephes. vi. — [3] Ibid. — [4] Prov. viii. — [5] 1. Cor. i. — [6] Job. xli. — [7] Psal. xliv.

sius, qui res ab eo gestas singulas ordine temporum est prosecutus, hæc ait :

48. *Dona a Nicolao collata Ecclesiis.* — « Hic beatissimus præsul divina inspiratione repletus, in diaconia sanctæ Dei Genitricis Dominæ nostræ, quæ vocatur Cosmedin, fecit vestem holosericam unam de stauraci habentem leones majores duos; fecit velum rotatum album unum ornatum in circuitu de Tyrio miræ magnitudinis. Obtulit item in dicta diaconia gabatham saxiscam de argento purissimo deauratam, quæ pensat libras duas et uncias quatuor. Fecit autem in Basilica Salvatoris, quæ Cæsarea dicta (nomen sumptum a Constantino) cruces de argento purissimo, quæ pendent ante sacramentum substantiæ carnis ejusdem Domini nostri Jesu Christi, in quibus ad laudem ipsius festis diebus cereus ardere solitus, pensantes libras quatuor et semis. Et in Basilica quoque semper Virginis Mariæ Dominæ nostræ, quæ vocatur ad Præsepe, fecit cantharum de argento fusilem, pensantem libras octo et uncias quatuor. Idem a Deo protectus et beatissimus Pontifex superno favore plenus, obtulit in Basilica beati Petri nutritoris sui gabatham de auro puro pretiosis gemmis ornatam, pensantem libras tres et uncias octo. Item fecit in Confessione ipsius sanctissimæ Basilicæ jugulum de auro mundissimo, pensans libras duas. Similiter vero in dicta Ecclesia fecit cruces de argento mundissimo numero sex, pensantes libras tredecim et uncias quinque. Item et in Basilica doctoris gentium B. Pauli Apostoli fecit cruces ex argento purissimo, quæ pensant libras quatuor. Item et in Basilica S. Laurentii martyris, quæ est sita foris muros, fecit cruces duas de argento purissimo, quæ pensant libras quatuor.

49. « Primo quidem Pontificatus sui anno, cum aurea quædam ipsius beatitudini pretiosissimis compta gemmis corona perducta est, librarum habens pondera octo et uncias quatuor, ad Dei gloriam supra sacratissimum ejus altare Basilicæ aureis catenulis ingenti exaltavit amore. Verum etiam in dicta Ecclesia B. Petri Apostoli nutritoris sui obtulit gabathas ex argento purissimo numero octo, quæ pensant simul libras duodecim et semis. Item fecit in monasterio SS. Stephani et Silvestri, quod noviter fundavit sanctæ recordationis domnus Paulus quondam papa in Ecclesia, quæ vocatur S. Dionysii, vela quatuor de stauraci ». Hactenus de oblationibus primi ejus anni, reliquæ suis describentur locis pro temporis ratione.

Ad postremum autem quæ in hujus anni fine, in Orientali Ecclesia luctuosa valde contigere, hic ultimo loco narremus. Hoc namque anno, cum Ignatius Constantinopolitanus patriarcha undecimum sedis annum explesset, atque duodecimum ageret, factione Bardæ patricii, penes quem summa erat administrationis imperii, e throno inique deponitur, tyranniceque in carcerem horrendum detruditur, atque Photius eunuchus ex laico indigne sufficitur, consecraturque die Natalis Domini, et per sæcularem potentiam retinetur. Hic initium magnæ tragœdiæ haud uno vel altero actu finitæ, quæ ad multorum annorum curricula propagata, et sub pluribus Romanis Pontificibus ducta, cuncta gemitibus replevit atque doloribus. Præcessisse autem concilium, quo ab iniquis, et excommunicatis episcopis ipse sanctus depositus est Ignatius, testatur [1] Nicolaus papa in prima Epistola ab ipso scripta ad imperatorem, quod et testificatione ejusdem imperatoris litterarum constat. Quin etiam ante concilium celebratum, nimiis adversariorum fatigatum angustiis atque pressuris, ipsum Ignatium sponte deseruisse thronum, et Ecclesiam reliquisse, declarant primæ litteræ Nicolai papæ ad Michaelem imperatorem suo loco inferius recitandæ. Sed videamus quæ de his scripsere veteres Græcorum historici. Joannes enim Curopalates antiquus historicus rem gestam sic aggreditur :

50. *Ignatio patriarcha expulso et dire vexato Photius intruditur in sede Constantinopolitana.* — « Hic Ignatius sanctissimus patriarcha, Bardæ propter uxoris insontis repudium, et cum cognata sibi sponsa consuetudinem, Ecclesiam interdixit, siquidem divinos canones non curabat. Cui postquam multum supplicans Bardas, ut eum sibi placaret, veniam impetrare non potuit, omnino desperata re, ad injuriam et ultionem animum adjicit, eumque ex Ecclesia expellendum curat ». Nicetas, qui res gestas Ignatii, Vitam ejus scribens, prosecutus est, tradit sæpe ab Ignatio redargutum Bardam ob eamdem turpitudinem cum cognata. Verum ille non declinans a scelere, ubi die Epiphaniæ anni hujus in Ecclesiam se conferret, Eucharistiæ sumendæ causa, rejecit eum Ignatius a communione corporis sacri, cujus rei causa in eum Bardas insaniit, furitque : in invidiam et odium præterea Ignatius ductus est, quod non paruisset imperatori, cum ei præcepit, ut matrem Theodoram in monacham invitam tonderet : nam facinus indignum detestatus, illud perpetrare noluit. Accessit ad hæc præterea, quod Bardas accusavit eumdem Ignatium, quod contra imperatorem Gebum quemdam seduxisset. Erat Gebus iste stupidus homo et mente non valde sibi constans, qui paucis diebus ante Dyrrachio venerat, habitu quidem Ecclesiastico indutus. Hic cum se filium Theodoræ imperatricis ex alio viro diceret, ei plerique ex populo quasi regnaturo inhærebant; tunc autem in insula, Acuta dicta, pro cautela tenebatur custoditus. Hæc erant quæ in virum sanctissimum objiciebantur a Niceta recitata, qui mox subdit, his de causis ipsum relegatum fuisse in insulam, cui erat nomen Terebinthus, ubi post tres dies rogatus est ab episcopis ad hoc missis, renuntiare sedi patriarchali, dareque libellum renuntiationis, quod impetrare nullo modo potuerunt. Sed iidem iterum rem tentantes, ad hoc ipsum miserunt patricios et magistratus cum episcopis, ut libellum renuntiationis ab ipso

[1] Nicol. Ep. v.

acciperent, quod facere omnimode recusavit, quamvis multis minis ab illis tentatus esset. Comminationes autem ad effectum esse perductas, Curopalates tradit, hæc subjiciens : « Et post multas atque incredibiles vexationes et cruciatus ad extremum in Copronymi sepulcro includitur, impositis ipsi gravibus crudelissimisque custodibus. Et profecto decessisset e vita sanctissimus hic vir præ gravissima vexatione, summoque dolore, nisi pius ac religiosus quidam vir, cum quibusdam de causis necessariis inde abiissent custodes, e sepulcro eum eduxisset, et convenientem illi curam præstitisset. Quem et post magnam vexationem in Mitylenem relegat. Sed et alii complures episcopi similia his atque adeo pejora pertulere, eo quod iis, quæ fierent, non assentiebantur, neque se alium recipere velle patriarcham (quodcumque accideret) exclamabant. Attamen postmodum cedentes alii minis, alii pollicitationibus, Bardæ voluntati obsequuntur, cum virtute et gloria pecuniæ cupiditatem et defectionem permutantes.

51. « Bardas autem Photium virum ob sapientiam clarum, cum primus a secretis tunc esset, patriarcham deligit. Et ubi advenere etiam papæ legati contra Iconomachos missi, eisdem quoque suadent, ut suæ voluntati consentiant. Quare in SS. Apostolorum templo, coacto concilio, publico interdicto condemnant Ignatium ab exilio accersitum ». Hæc de his Curopalates, et totidem ferme verbis Cedrenus, et alii recentiores omnes. Verum non hoc anno cuncta hæc accidere, et quod ultimo loco de legatis Apostolicæ Sedis dicit, id quando contigit, suo loco dicetur. Hæc autem mixtim et confuse a græcis historicis citatis de Ignatii exauctoratione, quam diximus, et Photii subrogatione narrata, suo ordine, quo sunt gesta, describuntur a Niceta in Ignatii Vita distincte satis. De Photio autem in primis agens, qualis esset, et cujus ordinis ante patriarchatum, enarrat, nimirum nobilitate insignem, protospatharium dignitate, munere a secretis imperatori inservisse, divitiis pollentem, scientiis sæcularibus disertissimum, antiquis etiam hac ex parte comparandum, sacrarum vero litterarum expertem, sed qui sero licet, ubi eum invasit libido spiritalis præfecturæ, eas non qua decet animi submissione aggressus, nullo usus magistro, magistrum, qui docere alios posset, statim professus est, homo gloriæ appetentissimus, sexque diebus ex laico transformatus in patriarcham, nimirum (ut inquit ipse Nicetas) : « Prima die ex laico monachus, secunda efficitur anagnostes, tertio subdiaconus, quarto diaconus, quinto presbyter, sexto denique patriarcha, sedem patriarchalem conscendens, alta voce populo pacem annuntiavit, nihil pace dignum cogitans.

52. « Erat autem ejus initiationis Gregorius ille Syracusanus excommunicatus atque e throno jam ante depositus minister et in omnibus auctor, Ignatii perduellis. Quod enim facinorosum hominem multis diffamatum criminibus Constantinopoli existentem, Ignatius suæ ordinationi noluerit esse præsentem, ab eo tempore expertus est eum inimicum et adversarium, utpote qui tunc eo accedens, ceras in quibus ordinatio Ignatii scripta erat, e manibus abjiciens, in Ignatii conversus contumelias, non pastorem, sed lupum ordinari, coram omnibus impudens exclamavit. In eodem odio perseverans, sui similes sibi jungens, Petrum Sardorum episcopum, cognomento Miserum, et Eulapium Apameæ, iis usus est in Photii initiatione comministris. Quod igitur undecim annis, quibus Ignatius sedit, magno labore machinatus est, hoc tempore est conatus explere, ipso die Natalis Domini, quo Photius ab eo est consecratus ». Ista Nicetas. Qui pergit dicere, post duos menses, nempe anno sequenti, diram persecutionem a Photio excitatam adversus metropolitanos episcopos omnes, qui perstantes in Ignatii communione, chirographum obedientiæ Photio non obtulissent petitum : insuper eumdem Photium insimulasse Ignatium apud imperatorem, quod exul in imperium res novas moliretur, ejusque rei causa missos judices quæstionem diram de Ignatii familiaribus habuisse, et cum nihil reperissent, tunc vinctum ipsum Ignatium inde abducentes, ad Sacram insulam ex Terebinthi insula transtulisse, ubi eum in caprarum stabulo concluserunt, inde vero deduxerunt ad loca, Promethi dicta, ubi Leo ille, sacrarum largitionum domesticus, Ignatii maxillam pugnis appetens, duos ex illa excussit molares dentes. Postea vero compedibus ferreis eum vincientes, in angusto carcere concluserunt. Hæcque omnia agebantur, ut ab eo libellum renuntiationis sedis extorquere possent. Inde transtulerunt ita vinctum ad Numera; imminente vero Augusti mense, naviculæ imponentes, deduxerunt in insulam Mitylenem. Amicos vero ejus affectos verberibus, proscriptosque in diversa loca exules miserunt. Tunc et Basilio chartophylaci propter ejus in dicendo libertatem lingua amputata. Hæc omnia Nicetas pluribus, quæ cœpta hoc anno in sequentem, ut audisti, sunt propagata, suoque ordine, quo gesta sunt, recensita ab ipso, qui horum spectator erat.

53. Porro ista etiam synodalia acta proclamarunt : nam in primis quæ passus est Ignatius, et qui illi cohærentes episcopi, libellus episcoporum, qui oblatus est sacrosanctæ OEcumenicæ octavæ Synodo, in Actione secunda recitatus, hæc post alia contra Photium continet : « Nonne dentes ejus radicitus evulsit, faciens eum facie percuti? Nonne pedes ejus ferreis vinculis munivit? Nonne eum cum lapsis et fugitivis servis in fœtoribus et sordibus damnavit, ut moreretur, tempore non parvo? Nonne denudans eum vestimentis, quæ induebat, vel prima parvula tunica, hujus crura scidit, et in sepulcro, quod in modum rogi factum est, illum delusum collocari fecit, lampadum, quæ ibi ardebant, aquam profundendo, ne dum siti cruciaretur, vel ex illa aqua ad se refocillandum potare posset? Nonne hunc erectum stare facientes, abstu-

lerunt illi virgam, quam tenens in manibus ea fulciebatur, senectutis suæ imbecillitatem consolando? Nonne sine cibo et potu multos eum dies transigere fecerunt? Nonne exulem illum fecit, ubi fiunt frequentes incursus Barbarorum, et rapiuntur homines, qui in illis locis habitant, et gladii efficiuntur impendium? Sed quæ ab eo sustinuit, tantæ multitudinis sunt, ut dinumerare, in vanum laborare sit : neque enim sermo valebit hæc enarrare. Et tum quis erat, qui talia sustinebat? Imperatorum filius, et imperatorum nepos : ipse Ignatius, qui angelicam vitam subiens, habitu monasticæ conversationis indutus est, qui Deo placabilis, et angelis reverendus, et dæmonibus metuendus apparuit ». Hucusque de his, quæ sanctus Ignatius passus est ante et post intrusionem Photii, anno sequenti. Quæ autem in alios minoris conditionis episcopos idem Photius scelestissimus perpetrarit, iidem episcopi in plena Synodo Œcumenica ita deplorarunt :

54. « Ex his quot exiguitatem nostram severitatibus submiserit, etsi dicere non possumus, vos colligere et nosse valetis. Si enim talibus summis sacerdotibus, scilicet papæ Nicolao, ac studiosissimo patriarchæ Ignatio, talia operatus est : nobis utique humilibus mentis munditia qualia fecerit, non ignoratis. Multi enim ex nobis cum infidelibus gentibus in prætorio mulctati sunt, fameque et siti seu cæteris miseriis afflicti, ad secandum marmora pro lignis damnati sunt. Alii autem pro eo ut aut lignis ferirentur, spatha percutiebantur, his qui feriebant non ut sacerdotes, neque ut homines carnem ferentes, sed ut inanimata corpora percutientibus. Illud vero, quos calcibus submittebant, et huic pœnæ subjectis viscera evellebant, ut leve tormentum habebant. Id præterea, quot monilibus ferreis afficiebat, et catenis vinciebat, fœnum post multos dies in escam præbens, humanitatem multam esse putabat. Quot autem in tenebris et umbra mortis, in fœtoribus mortiferis includebant; nec tegebant cum facerent, sed gloriantes, et cachinnantes magna voce, nescientibus cum feritate atque jactantia loquebantur ludentes : et rogati, ut talibus misericordiam præberent, magis insaniebant et deterius causabantur. Alios etiam in extremitates orbis, in alienigenarum loca fecit exiliare (exulare). His atrocitatibus submissi nos, et in summum sacerdotem nostrum, et viros, qui cum illo perseverabant, pejora his committi videntes, afflicti et fatigati sumus, tam in aliis fieri adspicientes, quam ipsi talia patientes, etc. »

55. Audisti carnificinam ad destruendam Ecclesiam ab eunucho paratam, ut merito comparari possit persecutio ista quibusvis aliis, sive a schismaticis, vel ab hæreticis, aut etiam a Gentilibus adversus Ecclesiam excitatis. Sed illis eo ista deterior, quod immanissimus persecutor præcipuam verbis præ se ferret sanctitatem, et quo minus probe factis caruit, eo magis verbis scriptisque seipsum commendans, justus sanctusque, totusque Apostolicus affectaverit apparere, ut ex litteris ejus inferius recitandis intelliges. Mea quidem sententia nullus deterior persecutor ita prostravit Orientalem Ecclesiam ac Photius, utpote qui præter ista insuper manibus pedibusque conatus sit eam a communicatione Ecclesiæ Romanæ divellere, cujus damna in dies graviora in hanc usque horam experiantur infelices Orientales. Hæc autem hoc anno cœpta, in sequentem sunt propagata. Ut enim ista omnia certitudine temporum consignata relinquamus : hæc de Ignatio in ordinem redacto, et subrogato Photio, hoc ipso anno facta esse, quo undecimus expletur annus sedis Ignatii, et inchoatus est duodecimus per plures menses, tum testificatione Nicetæ constat, tum etiam ex Nicolai papæ Epistolis ita colligitur, quod cum sæpe testetur, ipsum Ignatium throno privatum, cum jam duodecim prope annis in eo sedisset, huncque duodecimum annum sedis ejus sit numerare ab obitu S. Methodii, cui successit anno Redemptoris octingentesimo quadragesimo septimo, mense Junii : hoc ipso utique anno Ignatium sedere desiisse, et Photium sedem invasisse certum est. Reliqua inferius.

Anno periodi Græco-Romanæ 6351. — Anno Æræ Hisp. 896. — Anno Hegiræ 244, inchoato die 19 April., Fer. 3. — Jesu Christi 858. — Nicolai I papæ 1. — Ludovici II imp. 10. 9. et 4. Michaelis imp. 17.

1. *Nicolaus Benedicto III succedit.* — A n. 1 ad 13. Benedictus tertius *sedit annos duos, menses sex, dies decem*, inquit Anastasius : cui suffragantur Codices in fine editionis regiæ laudati, et duo Catalogi Vaticani a Schelestratio in Appendice ad antiquitatem Ecclesiæ pag. 644 et 650 recitati, Luitprandus ac Ordericus lib. 2, nisi quod loco, *annos duos*, mendose habet annum I. In aliis Catalogis et scriptoribus error est modo in annis, modo in mensibus, modo in diebus. Sed cum certum sit ex plerisque Catalogis eum *annos* II *et menses* VI Ecclesiam Romanam rexisse, et *Nicolaum* natione Romanum ordinatum esse die vicesima quarta mensis Aprilis, in quam hoc anno Dominica incidit, de diebus dubium esse non debet ; cum in Catalogis nostris IV, VI et VII, in Codice regio Anastasii. et in Historia Platinæ dicatur, Sedem cessasse *dies quindecim*. Quare *Benedictus III* die octava Aprilis e vita excessit, postquam sedisset annos duos, menses sex et dies decem. *Ludovicus II* Aug. legatos suos, qui Nicolai ordinationi interessent, non misit, quia cum Roma discessisset, Benedicti III morte accepta ad eamdem urbem rediit, et Nicolaus *præsente Cæsare consecratus est*, inquit Anastasius. « Coronatur denique, Urbs exultat, clerus lætatur, senatus et populi plenitudo magnifice gratulatur VIII kalendas Maii », subdit idem Anastasius juxta editionem Labbei tom. VIII Concil. et eam, quam secutus est Baronius num. 11. In editione tamen regia, et in variis lectionibus in fine ejusdem operis recitatis character ille temporis *VIII kalendas Maii* non legitur. Sed *Nicolaum* eo die, seu die XXIV Aprilis consecratum fuisse certum esse debet, licet Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ejus ordinationem cum die XXV mensis Martii, festo Annuntiationis Dominicæ sacro, conjunxerit, quod in hujus sancti Pontificis morte refellemus.

2. *Gesta quædam S. Anscharii ad suos annos revocata.* — A num. 13 ad 17. Baronius, ut videre est num. 15, Acta *sancti Anscharii* archiepiscopi Hamburgensis primi a S. Remberto ejus discipulo et successore scripta, deperdita credebat, indeque illorum jacturam resarcire conatus est. Sed post ejus mortem *Philippus Cæsar* abjurata hæresi sacræ theologiæ doctor primum ea e tenebris eruit, et post eum eadem correctiora Henschenius ad diem III mensis Februarii, et Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2, denuo publicarunt, et Notis illustrarunt. Horum Actorum et Notarum ope hæc observavi. Jam anno DCCCXXXII num. 8 ostendi, *Anscharium* anno DCCCXXXI archiepiscopum Hamburgensem creatum esse, deceptumque Baronium, qui ejus præsulatum in annum DCCCXXXII distulit. Secundo, anno DCCCLIV narravi ex Remberto, cap. 54, *Horicum* juniorem patri in regnum Daniæ successisse, religionis Christianæ exercitium prohibuisse, tandemque *Horici* senioris patris vestigia secutum esse; ideoque quæ Baronius hoc anno num. 15, ex Adamo Bremensi de eadem re refert, ad illum Christi annum revocanda. Tertio, infra videbimus, *Anscharium* usque ad annum DCCCLXV vitam produxisse, quem tamen Baronius num. 14, anno DCCCLXIV mortuum credidit.

3. *Anno* DCCCXLIX *episcopatus Bremensis cum Hamburgensi unitus.* — Hic nobis cum Baronio agendum de unione episcopatus Bremensis cum archiepiscopatu Hamburgensi, qui nullas Ecclesias suffraganeas habuit ante Ottonis primi tempora, ut prodit Adamus in lib. 2, cap. 1. Bremensis enim ei non tam subdita fuit quam unita. *Brema* civitas in maritima Saxoniæ inferioris parte ad dextram Visurgis fluminis ripam posita episcopatu tempore Caroli M. primum a sancto Willehado administrato nobilitata fuit, ut suo loco diximus. Huic substitutus est *Willericus*, et isti *Leudericus*, quo anno DCCCXLIX demortuo utrique Ecclesiæ præfectus est sanctus Anscharius. Ad annum enim DCCCXLIX, in Chronico Saxonico Ms. legitur : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLIX, Leudericus Bremensis Ecclesiæ tertius episcopus obiit, cui successit Ansgarius monachus Hammaburgensis primus archiepiscopus, sub quo coadunatio facta est Bremensis et Hammaburgensis parochiæ ». Huic chronographo çonsentit liber Donationum ab Adamo citatus in lib. 1, cap. 24.

4. *Anno* DCCCLVII *in conventu Wormatiensi de ea unione tractatum.* — De hac utriusque episcopatus unione eo anno peracta Rembertus cap. 36

loquitur, aitque Ludovicum Germaniæ regem, ut Anscharius majori fructu legationis suæ mandatum perficere posset, de episcopatu Bremensi tunc pastore viduato Hamburgensi uniendo cogitasse, eamque in rem Concilium episcoporum coactum fuisse, « qui multis præcedentibus exemplis probaverunt bene posse fieri, ut quia diœcesis illa, ad quam ipse ordinatus fuerat, admodum parva erat (nam nonnisi quatuor baptismales habebat Ecclesias) et hæc ipsa multoties jam Barbarorum incursibus devastata, ista ei causa solatii adjungeretur », inquit Rembertus, qui cap. 38 subdit : « Porro cum hæc agerentur, Colonia civitas, ad quam Bremensis parochia suffraganea erat, eo tempore absque benedictione episcopali degebat ; quod quia diuturnum extitit, illud etiam sine illius loci Pontificis præsentia necessario decernendum fuit. Postea tamen consecrato ad eum locum venerabili præsule Gunthario, hoc ipsum domnus et pater noster ei suggerere statuit, ut sua quoque auctoritate firmaretur ; cui tamen rei ipse admodum contrarius extitit. Qua de causa postmodum in Wormatia civitate positis duobus regibus, Ludovico scilicet et Lothario, et coram multa episcoporum utriusque regni frequentia, præsente venerabili patre nostro hæc eadem res exposita est ». Annis itaque fere decem sedes Coloniensis vacavit ; cum Guntharius Coloniensis episcopus anno superiori de ista unione primum litem movere cœperit.

5. *Eaque in Synodo Moguntina confirmata.*— In Annalibus enim Fuldensibus ad annum DCCCLVII habetur : « Rex Ludovicus mense Februario colloquium habuit in Confluente castello cum Lothario nepote suo ; tempore vero Quadragesimæ Placitum habuit apud Vangionum civitatem », quæ eadem est cum Wormatia. Paulo post : « Habita est Synodus apud Moguntiacum circa kalend. Octob. præsidente Carolo archiepiscopo, ubi inter alia, quæ ventilata sunt de jure Ecclesiastico, præsentata est Epistola Guntharii Coloniensis archiepiscopi ad Altfridum episcopum directa ». Altfridus autem episcopus erat Hildesheimensis, ut liquet ex Chronico ejusdem nominis. Utroque rege et episcopis ibi aggregatis rogantibus Guntharium ut huic unioni consentiret, « respondit, si Apostolica auctoritate firmaretur, ex se quoque ratum esse. Quo responso accepto, cum etiam omnes suffraganei ejus hæc eadem consensissent, piissimus rex jam dictus Ludovicus, cupiens et patris sui eleemosynam in omnibus augmentare, et quod ipse disposuerat, per omnia ratum fieri, reverendissimum Salomonem Constantiæ civitatis episcopum pro hoc ipso ad Sedem direxit Apostolicam ; cum quo etiam domnus et pater noster Anscharius, quia ipse per se non poterat, filium suum fratrem nostrum Nordfridum misit presbyterum, qui officiosissime a sancto suscepti papa Nicolao, legationis suæ mandatum ei plane et dilucide retulerunt ». Recitat postea Rembertus partem litterarum Nicolai papæ, quibus Anschario legationem Septentrionalium regionum concedit, et Ecclesiam Hamburgensem archiepiscopalem deinceps esse decernit. Has litteras integras recitat Henschenius citatus § 18, cum Epistola Nicolai papæ ad Horicum Daniæ regem, juniorem scilicet, qui Christianis favebat, eumque hortatur, ut idola colere desisteret, et vero Deo totam servitutem impenderet. Adamus cap. 28 testatur hunc principem « Christianitatem suscepisse, suisque omnibus, ut Christiani fierent, per edictum mandasse », quod tamen neque in Vita sancti Anscharii, neque in Vita sancti Remberti ejus successoris legitur.

6. *Confirmata et a Nicolao papa.* — Gesta in Synodo Moguntina a Nicolao papa hoc anno confirmata esse docet Chronicon Saxonicum Ms.: « Eodem anno Bremensis atque Hammaburgensis parochiæ coadunatio facta est ultimo tempore sancti Ansgarii ex auctoritate Nicolai papæ, qui tam ipsum, quam ejus successores legatos et vicarios constituit in omnibus gentibus Sueonum, Danorum, atque Sclavorum : quod et ante Gregorius papa concessit », Gregorius nempe hujus nominis IV. Adamus cap. 27 idem asserit, aitque : « In Privilegio papæ notatur annus Domini DCCCLVIII, qui est ab ordinatione archiepiscopi XXVIII », non XXIX, ut perperam apud Baronium num. 13 legitur (1). Porro etsi

(1) Nicolai papæ Bullam pro utriusque episcopatus Hamburgensis et Bremensis conjunctione recitat Hermannus Cornerus in suo Chronico ad annum usque MCDXXXV perducto, vulgatoque ab Eccardo in corpore Historic. tomo II, col. 465. In eo autem omnia leguntur quæ chronista Saxo hic *num.* 6, a Pagio relatus, expressit. Consignatur autem manu « Zachariæ notarii S. Romanæ Ecclesiæ, in mense Maio, Indictione XII, imperante Ludovico imperatore anno suo (sic) quinto ». Hæc utique temporis adscriptio mendosa est, cum Indictio duodecima cum anno quinto Ludovici cum nulla ejus Epocha concurrat. Cum vero illud *anno suo* insolens et novum sit, suspicio oritur ibi errorem cubare, et illud *suo* forte in autographo exprimere numerum aliquem annorum, *quinto,* qui dein notatur, anno addendum, puta *decimo quinto.* Sane annus Ludovici decimus quintus ab anno DCCCXLIX, quo in imperii consortium a patre adscitus fuit, saltem post Maium incœptum, congruit, cum mense Maio Indictionis duodecimæ, signatque annum DCCCLXIV, quo et S. Anscharius et Ludovicus adhuc in vivis agebant. Nostram hanc conjecturam non evertit Adami Bremensis apud Pagium hic auctoritas ; quanquam enim asserit in Bulla Nicolai notatum fuisse annum DCCCLVIII, cum tamen id novum esset et insolens in Bullis Pontificis hujus sæculi, ab aliquo sciolo id additum fuisse oportet. Igitur non sine fundamento assereremus hanc unionem Pontificia auctoritate nonnisi anno DCCCLXIV roboratam fuisse, atque errare historicos, qui Privilegium illud anno DCCCLVIII consignant ; cum præsertim chronista Saxo apud Pagium hic asserat hæc omnia peracta fuisse *ultimo tempore* S. Anscharii, qui anno DCCCLXV decessit. Hanc conjecturam indubitatam reddit Responsio Nicolai papæ ad legationem Salomonis episcopi Constantiensis, a Ludovico rege missi, quam in tomo V Miscellaneorum Baluzius vulgavit. Salomonem istum Romam directum fuisse a Ludovico, ut de confirmanda unione episcopatus Hamburgensis et Bremensis, ac de utriusque erectione in archiepiscopatum tractaret, tam notum est eruditis, testante Remberto Vitæ S. Anscharii cap. 10, quam inexploratum, eidem pariter Salomoni ea ipsa occasione injunctum fuisse, ut de reconciliatione Lotharii cum Pontifice, et de restitutione Theodgaudii et Guntharii tractaret. Utrumque vero munus illi demandatum ex eodem Nicolai responso discimus. Utrique huic postulationi respondit Pontifex, Ludovicum rogans ut una secum Lotharium ad pellicem deserendam inducere laboret. Quoad episcopos vero ait, se illos cum S. Synodo ita deposuisse, « ut si aliquid de ministerio sacro auderent contingere, nullo modo liceret eis in alia Synodo restitutionis spem habere ». Quibus verbis indicari censeo Synodum Romanam anni DCCCLXIII, in qua primum utrumque episcopum damnatum fuisse ex annalista Bertiniano Pagius ibidem, num. 3 docet. Sed *nunc,* pergit Nicolaus, *audivimus Guntharium interdictum sib*

Hamburgi primum Anscharii sedes archiepiscopalis fuerit, tamen post ejus urbis direptionem a Danis anno DCCCXLV ex Annal. Fuldensibus, et post unionem Ecclesiæ Bremensis, collegio canonicorum Hammaburgensium Ramsolas (monasterium est Bremensis diœcesis) translata, *Anscharius* ipsiusque successores Bremæ sedere soliti sunt, seque identidem Bremenses episcopos appellare, ut refert idem Adamus cap. 29. Hæc Bremensis et Hamburgensis Ecclesiæ unio a Formoso papa dein abrogata, ac demum ab ejus successoribus restituta.

7. *Adversus Carolum Calvum subditi rebellant.* — A num. 17 ad 48. Hic annus ob fraterna regum dissidia Francis pæne funestus fuit. Carolus Calvus ignavia et crudelitate procerum animos a se averterat, et Normannis regnum lacerantibus segnius resistere accusabatur. « Mense Julio collectis et ordinatis exercitibus legati ab Occidente (ad Ludovicum Germaniæ regem) venerunt Edalhartus abbas et Otto comes, postulantes eum, ut populo periclitanti et in angustia posito præsentia sua subveniret. Quod nisi celeriter fieret, et ex parte ejus spe liberationis privarentur, a paganis cum periculo Christianitatis quærere deberent defensionem, quam a legitimis et orthodoxis dominis invenire non possent. Tyrannidem enim Caroli se diutius ferre non posse, testati sunt, etc. Ludovicus precibus legatorum favens, votis populi præsentiam ejus desiderantis, cum divino adjutorio se affuturum promisit. Mediante autem mense Augusto Wangioni collecto comitatu per Alisatiam profectus, venit in Galliam ad villam regiam, in regno Caroli, quæ vocatur Panticona, ubi occurrerunt ei fere omnes primates partium illarum, exceptis eis quos tunc Carolus secum in præsidio habuit, pugnans contra Normannos supra Ligerem fluvium, qui ut audivit Ludauvicum esse intra terminos regni sui, dimissa obsidione cum exercitu occurrit in loco, qui vocatur Briacus, visaque multitudine Orientalium simul et eorum, qui e suis contra tyrannidem ejus conjuraverant, cum se virtute cerneret imparem, nec posse sine grandi periculo suorum cum fratris copiis in acie congredi, deposito tamen, et quasi ad pugnandum milite ordinato, ipse quidem cum paucis latenter abscessit. Exercitus vero in loco certaminis derelictus, cognito ducis abscessu, ad Ludovicum transivit. Ille vero sedato impetu populi Karlum persequi cupientis, ad disponenda regni negotia, quasi libera utens potestate, diligentiam curamque convertit », inquit annalista Fuldensis.

8. *In Synodo Carisiacensi episcopi, ut jura Ecclesiæ servet, illum hortantur.* — *Carolus Calvus* ante Ludovici regis Germaniæ adventum, cum suos non immerito suspectos haberet, iteratis invicem sacramentis illorum animos placare, et sibi obstringere conatus est. Inter Capitularia enim Caroli Calvi tit. 26, leguntur sacramenta apud Carisiacum, quorum ibidem hic titulus est : « Acta sunt hæc sequentia apud Carisiacum palatium anno Incarnat. Dom. DCCCLVIII, regni autem domni Caroli XVIII, Indict. VI, XII kal. April. » Et postea refertur tam sacramentum fidelium quam sacramentum regis, quibus subscribunt aliqui episcopi, et aliqui comites. *Ludovicus,* ut mox ex annalista Fuldensi diximus, mense Augusto in Galliam cum exercitu venit : cui ad Breonam *Carolus* occurrens maxima ex parte derelictus a suis pridie idus Novembris, ut Hincmarus in Epistola quinta notat, gradum referre coactus est. Tertio post mense redintegratis copiis ad Ludovicum rediit, qui pæne jam ab omnibus destitutus de pago Laudunensi excessit, atque in patriam reversus est. Quo vero tempore in Gallia hæsit *Ludovicus* partem in Attiniaco palatio exegit, quod et titulus 27 Capitularium Caroli Calvi, et ejus proclamatio adversus *Wenilonem* tit. 30, cap. 7, declarant. In eo igitur palatio erat, cum ab episcopis Caroli partium studiosis in Carisiaco palatio coactis scripta est eodem ipso Novembri, ut docet idem tit. 27, aurea Epistola ab episcopis diœceseos Rhemorum atque Rothomagensis, quam Baronius integram recitat.

9. *In suam Epistolam inserunt fabulam de Caroli Martelli damnatione.* — Meminit hujus Epistolæ Hincmarus ad Carolum regem, scribens : « Et nolite negligere illa Capitula, quæ Synodus de Carisiaco per Wenilonem (archiepiscopum Rothomagensem) et Erchenraum (episcopum Catalaunensem) transmisit ad hunc Attiniacum præterito anno Hludowico fratri vestro, et me transmittente Hincmarus filius meus vobis dedit, quando vobiscum in Burgundia fuit. Sed relegite illa diligenter, quia, mihi credite, plus pro vobis, quam pro illo facta fuerunt ». Capitulo VII, et apud Baronium num. 25 et

ministerium usurpasse. Quod ab eo præstitum die Cœnæ Domini anno DCCCLXIV asserit annalista Bertinianus apud eumdem Pagium ad eumdem annum num. 6. Ex his autem verbis *nunc audivimus*, intelligimus scriptum illud exaratum fuisse anno DCCCLXIV, mense Aprili, cum dies Cœnæ Domini anno illo in diem XXX Martii inciderit. Postquam vero Pontifex potissimis legationis hujus postulationibus ita satisfecit ; dein in capite 4 ita negotium Bremensis archiepiscopatus expedit : « Ut episcopus Bremonensis, licet a Gunthario hæc non potuerit dari licentia, nec ab eo tale quid peti debuerit, tamen pro amore domini regis, quia pia est ejus petitio, cum nostra auctoritate in prædicto loco Bremon potestatem et honorem archiepiscopatus super Danos et Suevos habeat, et simili modo sui successores per tempora futura perpetualiter teneant atque possideant ». Hæc Nicolaus postulationibus Ludovici per Salomonem respondit, eademque occasione Bullam ea de re supra a nobis indicatam expedit. Ex his autem patere arbitror confirmationem hanc Pontificis non prius quam anno DCCCLXIV datam fuisse, nec de illa agi in Concilio Moguntino anni DCCCLVII potuisse. Nec sane quisquam ex antiquis in eo Concilio de controversia hac tractatum prodidit, non Fuldensis annalista, qui a Patribus Moguntinis discussa quædam Ecclesiastici juris argumenta prodidit ; sicut et lectam in eo fuisse asserit Epistolam quamdam Guntharii narrantis mala, quæ procella subito oborta Coloniensibus intulit. Ex quo discimus Guntharium Synodo huic non adfuisse. Non Rembertus, qui causam unionis utriusque episcopatus ventilatam fuisse asserit coram utroque rege, Wormatiæ existentibus Lothario et Ludovico, et in *frequentia episcoporum* ex utroque regno addit, rogatumque ab episcopis *ibi aggregatis* Guntharium (qui proinde hic præsens aderat) ut junctioni illi consentiret, quo respondente se præsto esse, dummodo Apostolica confirmatio intercederet, rex Ludovicus Salomonem ad Nicolaum deputasse. Ex hac Remberti narratione intelligimus male a Pagio scribi hanc delegationem factam a Ludovico fuisse ex decreto Concilii Moguntini, et anno DCCCLXIV quo illa suscepta fuit, Concilium quoddam Wormatiense assignandum esse. MANSI.

seqq. aiunt episcopi : « Et si Ecclesiam Dei, sicut nobis scripsistis, quæritis restaurare, debita episcopis, et sibi commissis Ecclesiis Privilegia intemerata, sicut divinitus constituta sunt, custodite. Præcepta et immunitates et honores earum, sicut avus et pater vester conservaverunt, conservare curate ». Et pluribus interpositis pergunt : « Quia vero Carolus princeps, Pippini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res Ecclesiarum ab eis separavit atque divisit, pro hoc solo maxime est æternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianensium episcopus, qui in monasterio S. Trudonis requiescit, in oratione positus ad alterum est sæculum raptus, et inter cætera, quæ Domino sibi ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri ». Quam fabulam pluribus narrant, et fidem ei adstruere enixe nituntur, quod ipsam magis suspectam facit, quamque Baronius, et nos cum illo sæculo præcedenti explosimus.

10. *Normanni Gallias infestant.* — Annalista Bertinianus hoc anno scribit : « Berno dux partis piratarum (nempe Normannorum) Sequanæ insistentium ad Karlum regem in Vermeria palatio venit, ejusque se manibus dedens fidelitatem statim jurat. Pars altera eorumdem piratarum Ludoicum abbatem monasterii S. Dionysii, cum fratre ipsius Guazleno capiunt, eisque redemptionis suæ gravissimam mulctam imponunt : ob quam multi thesaurorum Ecclesiarum Dei ex regno Karli ipso jubente exhausti sunt. Sed his minime sufficientibus, ab eodem rege et omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, cæterisque viris potentibus multa ad suppletionem prædictæ summæ certatim collata sunt ». Post pauca interposita subjungit : « Karlus rex insulam Sequanæ vocabulo Oscellum (vulgo a similitudine Rostrum asini, gallice *Lisle de Bedasne*, alias *Oissel*, ut notat Hadrian. Valesius in Not. Galliarum) Danos in ea commorantes obsessurus mense Julio aggreditur. Ubi ad eum Carolus puer filius ejus ab Aquitania pervenit. Cum quo Pippinum jam laicum suscipit, et ei comitatus ac monasteria in Aquitania tribuit. Lotharius etiam rex ad eamdem insulam mense Augusto properat, avunculo (seu patruo) adjutorium collaturus. Ubi usque IX kalend. Octob. absque profectu obsidionis demorantes, tandem ad propria remeant ».

11. *Eodem anno Theodora ex aula et Ignatius e sede Constantinop. ejecti.* — Ad num. 49 et seqq. Depositio *sancti Ignatii* a patriarchatu Constantinop., quam Baronius et omnes alii cum præsenti anno conjungunt, contigit anno superiori, cum paulo antea Michael imp. *Theodoram* matrem aula abire jussisset. Nicetas enim in Vita sancti Ignatii refert *Bardam*, penes quem tota imperii administratio erat, quique *nurus suæ amore* furebat, hortatum ab Ignatio, ut fœdum et enorme scelus expiaret, « ipso Epiphaniæ die festo in ædem sacram, Eucharistiæ mysteria percepturum », impudenter esse progressum, sed eum patriarcham a sacris arcuisse, indeque Bardam omnem contra cum lapidem movisse, ut eum apud imperatorem criminaretur. Hic aggressus aliquando adolescentem, verbisque insidiosis captans : « Quid, inquit, domine, imperium matri et sororibus permittis? Atqui non es amplius infans, ævique immaturus : imo, inquit, etiam uxore ducta (nempe Eudocia, seu Eudoxia, ut eam Nicolaus papa Epist. XV vocat, Decapolitæ filia) virum agis : debes ergo in posterum virilem animum gerere. Itaque a patriarcha accersito matrem et sorores tonderi, velarique jube, etc. Accersit ergo illico venerandum patriarcham, etc. Tunc igitur Michael, etc. Matrem, inquit, meam sororesque e vestigio arreptas attonde, et religiosa velatas veste vitæ religiosæ addicito. At libere patriarcha : Hoc, inquit, a me fieri nefas : nam Ecclesiæ gubernacula sedemque sacram cum susciperem, fidem jurejurando meam per scriptum adstrinxi, etc. Hæc memorantem patriarcham Bardas reum majestatis postulavit, etc. Patriarcha ergo Michaeli suspectus, statim ad Ecclesiam se recepit. Michael vero extemplo matrem cum sororibus in Cariani ædes detrusam deportari tonderique imperat. Nec multo post ipsum quoque patriarcham Ignatium pellit atque in insulam Terebinthum ejicit ». Ibi erat magnificum cœnobium a Michaele imp. Ignatii patre conditum, in quo vixerat sanctus patriarcha, postquam monachum induit. « Plate et Hyatros, ac Terebinthus, quas Principes appellant insulas, illius cura et studio inhabitatæ, in ædes sacras et monachorum domicilia sunt conversæ », inquit Nicetas, quando de Ignatii monachatu sermonem habet.

12. *Utrumque anno* DCCCLVII *factum.* — Cum itaque juxta eumdem Nicetam Michael cum Theodora matre *annos* XV *et menses octo* imperarit, anno superiori die sacro Epiphaniæ *Bardas scholarum domesticus* ab Ignatio ob ejus impudicitiam Dominici corporis participatione indignus judicatus, mense Septembri ejusdem anni Theodora et ejus filiæ in monasterium detrusæ, *nec multo post* Ignatius relegatus, die sc. XXIII Novembris, ut mox dicemus. Quare ejectio *Theodoræ* ex aula et depositio *Ignatii* ad diversos annos non pertinent, ut hactenus creditum, sed uno eodemque, antecedenti nempe, et *Theodora* in monasterium conjecta, et *Ignatius* in exilium missus. Incredibile enim, *Bardam* Ignatium læsæ majestatis crimine accusasse, huncque postea menses quatuordecim adhuc patriarchatum gessisse. Alii historici Byzantini aliter rem hanc non narrant, et quando Nicetas ab iis dissentiret, quod tamen dici non potest, ei, utpote auctori coævo, major fides adhibenda esset. Idem Nicetas loquens de restitutione Ignatii Basilii imp. tempore facta, ait : « Dies erat Dominica (anno nempe DCCCLXVII), tertia et vicesima Novembris, quo etiam anni tempore prius in exilium pulsus erat ». Ita versio Raderi. Verum textus græcus habet : Κυριακὴ μὲν τῶν ἡμερῶν ἦν, εἰκάδα δὲ καὶ τρίτην εἶχε Νοέμβριος, ὥσπερ καὶ ὅτε πρῶτον ἐξωρίζετο, quæ verba ita vertenda : « Dies erat Dominica, ter-

tia et vicesima Novembris, ut cum prius in exilium pulsus erat ». Nicetas itaque non tempestatem, qua Ignatius abdicatus aut in sedem restitutus, sed diem et mensem abdicationis et restitutionis notavit. Quare cum auctor libelli Synodici, qui hoc tempore vivebat, referat Synodum Constantinopolitanam currenti anno in templo Apostolorum habitam a Photio, in qua legitur, *Ignatium annos undecim*, *menses quatuor*, *dies viginti* thronum patriarchalem occupasse, manifestum est, non solum *Ignatium* anno DCCCXLVI, die quarto mensis Julii, in quam Dominica cadebat, ordinatum fuisse; sed etiam anno octingentesimo quinquagesimo septimo, die vicesima tertia mensis Novembris a sede pulsum esse; cum a die IV præfati mensis Julii ad diem XXIII mensis Novembris anni DCCCLVII, anni XI, menses IV, et dies XX intercurrant, et Ignatii ordinatio, quæ nonnisi in Dominica facta fuit, ab anno DCCCXLVI removeri non possit, sicuti nec ejus depositio ab anno DCCCLVII. Auctor Additamenti ad Chronicon sancti Nicephori, qui Ignatio tribuit *annos* XI *et menses* V, et Nicolaus papa in Epistola II ad imperatorem Michaelem, in qua ait, Ignatium *per duodecim fere annos regiæ urbis* innocue sacerdotium egisse, numero rotundo locuti sunt, et ab auctore libelli Synodici non discrepant.

13. *Photius in locum S. Ignatii intruditur.* — « Necdum triduum a patriarchæ discessu fluxerat », inquit Nicetas, cum adsunt qui putabantur inter episcopos primarii, chirographum sive libellum abdicationis ob præsentium temporum iniquitatem ab eo petentes, etc. Verum ii re infecta reverterunt. Intra paucos autem dies patricii, judicumque clarissimi cum iisdem episcopis egressi, omnibus machinis et pollicitationibus, comminationibusque compellebant, ut episcopatu se abdicaret, si in apertum nollet committere se periculum. Sed non minus firmus immotusque stetit, quam maritima cautes altis in terram defixa radicibus, fluctuum insultibus nihil cedens, etc. Postquam igitur administri regii sæpe tentata re, non potuerunt flectere Ignatium ad id quod inique petebant, suam illo dignitatem fortiter et constanter tuente, a se ipsi consilium de cætero petiverunt; rebusque inter se diu agitatis, omnemque in partem versatis, tandem Photium protospatharium et primum a secretis, patriarcham urbis regiæ designant; hominem sane minime obscurum et ignobilem, sed claris et illustribus oriundum natalibus, rerumque civilium et politicarum usu, prudentiaque et scientia clarissimum. Grammaticæ enim litteraturæ, et carminis pangendi, dicendique laude, quin et philosophiæ et medicinæ, et omnium prope liberalium disciplinarum externarum studio, cognitioneque tantopere florebat, ut ævi sui facile princeps haberetur, imo et cum veteribus jam certare posset, etc. Ergo jactis sacerdotii sui improbandis fundamentis, extrema initiis consentanea sortitus est. Nec enim repudiavit Ecclesiam, tanquam a profanis magistratibus profane et sacrilege sibi demandatam; neque velut alteri viro nuptam, sibi per adulterium desponderi veritus est, etc. Eratque vere cernere, ut fertur adagio, extemporalem fictitiumque, seu personatum sanctum. Nam primo die monachus ex laico, altero lector, tum hypodiaconus ac diaconus, et presbyter: sexto deinde, qui fuit Christi Natalis, et ipse sacrum conscendens tribunal, pacem populo, nihil vera pace dignum cogitans, nuntiavit».

14. *Photius a Gregorio Syracusano episcopo deposito ordinatur.* — *Photium* itaque hactenus laicum *Gregorius Asbesta*, Syracusanus archiepiscopus ab aliquot annis a sancto Ignatio dignitate ob improbitatem depositus, anno superiori Decembris die XX, sacris initiavit; eoque die monachum, altero lectorem, tertio subdiaconum, quarto diaconum, quinto presbyterum, sexto Decembris scilicet die XXV Natali Christi sacro, consecravit. « Præsertim vero Photio », inquit Nicetas de Asbesta, « Photianisque gratissimus honoratissimusque, magnus quidam homo Dei credebatur. Quare ab eodem Photius primum est initiatus; qui hominis auctoritate inductus, totum ex illo adversus insontem Ignatium furorem hausit: perinde quasi ad hoc ipsum patriarcha esset consecratus, ut omnibus consiliis, modisque omnibus innoxium iret perditum ». Et quia episcopi nonnisi in Synodo de more tunc depositi, habita Synodus in palatio, cujus meminit auctor libelli Synodici, aitque: « In palatio etiam Synodo vili coacta, Photium, qui primus a secretis fuerat, subrogarunt », episcopi nempe quidam et monachi elati Ignatio infensi.

15. *Photius*, *Bardas*, *et Gregoriani S. Ignatii persecutores.* — Hanc enim Ignatii exauctorationem non solum Bardæ et Michaeli; sed etiam Gregorio ejusque sociis, quorum consiliis Bardas usus, quorum stimulis Michael concitatus fuerat, adscribit Anastasius Bibliothecarius, qui hoc tempore floruit, in Historia Synodi octavæ: « Fama crebrescit, Bardam scholarem domesticum et Theodoræ imperatricis germanum, incestu nurum propriam usu fœdare. Quem patriarcha criminis redarguit, interminatus excommunicandum, nisi a tanto flagitio cessavisset. Cujus redargutionis modum ille non ferens, prænotatis schismaticis ac depositis (Gregorio scilicet et Gregorianis) jungitur, et versutum in patriarcham sarcinat argumentum. Persuasit enim imperatori Michaeli, ut matrem et Theclam sororem suam, quæ et ipsa cum matre ac fratre imperii fuerat sceptra sortita, tondere patriarchæ præciperet, et in monasterio collocaret. Quod cum patriarcha renueret, pro eo quod utraque imperatrix hanc interim non eligeret sponte professionem, maxime quia his secundum morem, sicut cæteris imperatoribus, et imperatricibus juraverat, non se ullo in tempore insidiaturum: Heus, inquit, imperator, saltem nunc non advertis, Ignatium tuæ spirare neci; et matrem imperii alii gestire, futuro scilicet imperatori, sociare marito ». Paucis interpositis: « Tunc imperator aure tanti

præstigii credulus et iratus, matrem cum sororibus tonsam palatio pepulit, et Ignatium, schismaticorum ac Bardæ suggestione a regimine patriarchatus abegit ». Quibus verbis penitus etiam jugulatur communis opinio, quæ Theodoræ ex aula ejectionem et Ignatii depositionem duobus diversis annis accidisse tradit.

16. *Vexatus S. Ignatius ut throno Constantinop. sponte cederet.* — Venio nunc ad ea, quæ a Photianis hoc anno adversus Ignatium et Ignatianos gesta: « Licet essent ab eo (nempe Photio, inquit Nicetas) per metropolitas suos, a quibus est receptus, exacta chirographa, ut paternum Ignatio honorem tribueret, omniaque ex ejus voluntate gereret, nec ulla in re molestus esset; ipse tamen vix post duos a creatione sua menses (mense scilicet circiter Martio hujus Christi anni) juramento suo violato, primum Ignatii familiares conjecit in vincula, dirisque plagis et flagris mulctavit; deinde rursus blanditus, muneraque et honores pollicitus, chirographa petiit, et omnibus modis studuit adversus Ignatium exitii causam reperire: cumque nihil horum, quæ ipse cupiebat, inveniret, scelerato Bardæ, perque Bardam Michaeli levissimo suggerit, ut mittat, qui in Ignatium velut imperio insidiantem severe inquirant. Ergo crudeles præfecti, atrocesque satellites extemplo Terebinthum petunt, omniaque genera quæstionum instituunt, famulos Ignatii tormentis omnibus excruciant. Postquam vero defecerunt scrutantes scrutinia, nec quicquam deprehenderunt, quo jure in illum animadverterent, aperto scelere in illum grassantur, etc. Deinde vectibus, geminis ferreis, latronum instar, pedes strinxerunt, angustoque conclusum ergastulo, duobus duntaxat pueris administris illi concessis, reliquerunt. Tota autem vis et vexatio eo pertinebat, ut Ignatius abdicationis libellum scriberet, sponteque throno patriarchatus cederet, etc. Deinde Augusto mense appetente, in navigium conjectum Mitylinem deportant ». Episcopi sancto Ignatio addicti in libello, quem anno DCCCLXIX Concilio Constantinopolitano legendum tradiderunt, ab Anastasio in hujus Synodi Gestis Actione II repræsentato crudelitatem Photii adversus Ignatium pluribus exponunt: « Nonne dentes ejus (nempe Ignatii) radicitus evulsit (scilicet Photius) faciens eum in facie percuti? Nonne pedes ejus ferreis vinculis munivit », et cætera a Baronio num. 53 recitata, qui tamen perperam hæc ad annum DCCCLIX pertinere scribit, persuasus hoc tantum anno *Ignatium* sede deturbatum esse, quæ omnium hactenus sententia fuit.

17. *S. Nicolaus Studita cum Photio communicare non vult.* — Florebat hoc tempore *sanctus Nicolaus*, archimandrita Studitarum urbis Constantinopoleos, qui postquam *Naucratius*, Ignatio Ecclesiam Constantinopolitanam regente, in Domino obdormivit, ei in præfecturam ordinis Acœmetorum successit, eamque post triennium abdicatam resumere coactus fuit. Is visis, quæ a Photio adversus Ignatium fiebant, illius communionem vitavit, et « una cum fratre e monasterio discedens, in ejusdem hospitio degebat, quod Præneti situm est », inquit monachus anonymus Studita in ejus Vita, a Combefisio primum publicata, et a Bollando ad diem IV Februarii recitata. Erat autem *Prænete* emporium situm e regione Nicomediæ in Bithynia. Hoc cum didicissent Michael et Bardas, virum sanctum Præneti convenere, ut eum a sententia revocarent. Sed cum nihil ab eo obtinere potuissent, aliquo post tempore alium in ejus locum præpositum ordinarunt, nullumque non moverant funem, quo sanctum caperent. Verum Nicolaus *locum ex loco, cum egestate, tum senio confectus mutabat*, nec nisi Michaele ac Barda jugulatis, sub Basilio imperatore regimen resumpsit, ut fuse narrat idem anonymus, qui serius Vitam illam scripsisse videtur; cum dicat, *Bardam* fuisse Cæsarem, quando *Ignatius* in exilium missus est; qui error etiam a plerisque Byzantinis scriptoribus admissus; certum enim *Bardam* tunc scholarum domesticum extitisse, et, ut habet Porphyrogenneta in Vita Michaelis, hic imperator eum curopalatæ dignitate affecit, *præmium scilicet ob submotam sororem ei hoc largiens.* Leo quidem Grammaticus in Vita ejusdem Michaelis affirmat, Michaelem, cum imperium nullo consorte gereret, *Bardam* scholarum domesticum instituisse, ac postea curopalatam et Cæsarem declarasse. Sed Nicetas, qui de rebus Ignatii melius edoctus fuit, asserit, ut vidimus, *Bardam* scholarum domesticum extitisse, quo tempore præfata in Theodoram et Ignatium acta sunt. In Epistolis Photii a Richardo Montacutio in lucem editis, tertia et sexta inscriptæ sunt *Bardæ, magistro, patricio et curopalatæ;* octava vero *Bardæ Cæsari*, quæ duo priores cum a Photio paulo ante creato patriarcha, ut ex earum lectione liquet, datæ sint, veteres, recentesque historicos, qui *Bardam* jam Cæsarem fuisse prodiderunt, cum Theodora in monasterium conjecta, et Ignatius patriarchatu spoliatus fuit, valide refellunt. Porro *Photius* in iisdem Epistolis III et IV, et in aliis ad Nicolaum papam scriptis persuadere conatur, se patriarchatum animo penitus invito suscepisse, et Heterodoxi aliqui litteris mandare non verentur, *Photio* in sua causa loquenti non minorem fidem adhibendam esse, quam Nicetæ Ignatii discipulo, aliisque hujus ætatis scriptoribus, qui pæne omnes in Photium invehuntur; sed hæc refutatione non indigent, cum ea referre refellere sit.

18. *Gesta circa tempus exilii S. Ignatii.* — Porphyrogennetus in Vita Michaelis Theophili filii num. 7 et seqq. narrat, *Michaelem* pueritia egressum adversus Ismaelitas expeditionem suscipere voluisse, non a se, sed a Barda curatore inductum. Ingenti *Bardas* imperandi desiderio flagrabat, et discordiarum aliquid *Manueli* cum *Theoctisto*, qui ambo curatores erant, intercesserat. *Manuel* majestatis insimulatus, ut vim invidiæ superaret, a palatio paulo longius recessit, indeque

quotidie veniens, iis intererat, quæ a tutoribus in palatio administrabantur. Bardas vero, qui non sua, sed *Theoctisti* opera Manuelem sic aula submovisset, sua ipse opera *Theoctistum* procul depellere statuit, et postea occidendum curavit. Ubi *Theodora* immane illud scelus accepit, filium imperatorem et Bardam fratrem diris devovit, et ejulatu aulam implevit. Quare uterque de ea ex aula ejicienda cogitavit, quod et ab eis anno superiori peractum, ut mox narravimus.

19. *Romani a Saracenis superati.* — His relatis Porphyrogennetus scribit, Michaelem, postquam Bardam curopalatæ dignitate ornasset (quod hoc anno contigit, ut eruitur ex Epistola sexta Photii *Bardæ magistro, patricio, et curopalatæ pro clerico Blasii in periculis constituto* data, qua de re loquitur Nicetas pag. 1202, dum narrat gesta hoc anno mense Augusto) adversus Ismaelitas, et eorum *Amerem* præfectum esse, et postquam *Samosatam* urbem ad Euphratem sitam pervenisset, eam obsidione cinxisse. Agareni timore per triduum simulato, cum impetu vehementi Romanorum castra aggressi sunt, « tertia obsidionis die, quæ prima dierum, ipsaque Dominica fuit (die nempe Paschatis) ipsa hora, qua mysteriis impartiendi erant », tantumque eis terrorem incussere, ut omnes fuga salutem quæsierint; ipseque Michael ægre « tandem servatus est, suis omnibus castrorumque impedimentis in hostium potestate relictis », ait Porphyrogenneta. Hanc cladem hoc anno Romanis illatam ipse insinuat; cum eam referat post narratam ejectionem Theodoræ Aug. asseratque tunc Bardam curopalatæ dignitate cohonestatum fuisse, quod munus Michael imp. hujus anni initio, et non antea in eum contulit, ut ex citatis Photii litteris colligitur.

20. *Toletani rebelles Christianorum auxilium implorant.*— Anno Arabum CCXL, an. Christi DCCCLIV inchoato, regnante in Hispania Mahomete, *Toletani* adversus eum rebellarunt, et *Ordonium* Asturiarum et Gallæciæ regem in adjutorium vocarunt, qui eis multitudinem *Asturum et Navarrorum* misit. Tum *Mahomet* collecto exercitu *Toletum* perrexit, cumque Christiani et cives ignorantes insidias, quæ latebant, prœlium inchoassent, de Christianis usque ad octo millia, de Toletanis vero usque ad septem millia perierunt. Per subsequentes annos rebellio perduravit, et Mahumetani rebelles male semper habiti. Tandem cum *Mahomet* iterum exercitum congregasset, Toletani Ameræ potentiam non ferentes, se ejus dominio reddiderunt, qui eos benigne excepit anno Arabum CCXLV, anno Christi sequenti inchoato. Ita rem narrat Rodericus Toletanus in Historia Arabum cap. 26, indicatque Asturiæ et Legionis regem nullum ex hac rebellione emolumentum percepisse.

21. *Furentibus Normannis corpora SS. Wandregisili et Ansberti in varia loca transferuntur.* — Hoc anno corpora *sanctorum Wandregisili* abbatis Fontanellensis primi, et *Ansberti* archiepiscopi Rothomagensis ob metum Nortmannorum, propriis effossa sepulcris, ad quoddam prædium *Bladulfi villa* appellatum deportata sunt, indeque ad emporium *Quentovicum* a Bononiensi urbe haud dissitum, ubi in Ecclesia sancti Petri reliquiæ repositæ sunt in Vigilia Ascensionis Christi, quæ in *V idus Maii*, seu diem XI ejusdem mensis incidebat, qui currentis anni character certissimus est, annique Caroli Calvi XVII in libello de Miraculis sancti Wandregisili a Mabillonio Sæc. II Benedict. publicato, memorati. Ex portu Quentovico delatæ sunt ad urbem Bononiensem in ora Picardiæ positam. Tum « anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo nonagesimo quinto » utriusque sancti corpus ad urbem Carnotenam delatum, ne in *Normannorum* manus veniret, ut eo anno videbimus. Vide quæ de hac translatione SS. Wandregisili et Ansberti anno DCCC, num. 2 ex eodem libello in medium attulimus.

NICOLAI I ANNUS 2. — CHRISTI 859.

1. *S. Eulogii martyrium.* — Anno Redemptoris octingentesimo quinquagesimo nono, septima Indictione, undecima mensis Martii, magnus ille promotor martyrum, Christi præco, debellator Mahometanæ impietatis, Dei sacerdos S. Eulogius, designatus olim Toletanus antistes, presbyter vero existens Ecclesiæ Cordubensis, de impietate diu oppugnata triumphans, martyrio coronatus migrat

in cœlum, addita ad palmam Leocritia, Mahometanæ gentis sobole. sed in Christo renata, et prædicatione ejusdem Eulogii enutrita, atque ad martyrium roborata. Quomodo autem ista se habuerint, ab Alvaro ejus temporis rerum gestarum sincerissimo scriptore accipiamus, qui in Eulogii Vita hæc habet, ubi incipit ab ejus vinculis historiam recitare : « Nam eo die, nescio cujus instinctu, quorumve insidiis et proditione locus præsidi latibuli indicatur, et a militibus ad hoc missis, ex improviso omnis illa eorum habitatio circumdatur. Actumque est, ut electus et prædestinatus martyr præsentialiter adfuisset. In cujus præsentia jam dictam (Leocritiam) virginem educentes, eumque una pariter comprehendentes, verberantes, multisque contumeliis affligentes, iniquo præsidi et scelerato judici præsentarunt. Quem mox judex per flagella occidere cogitans, truculento vultu et impatienti animo, vehementi furore accensus, furiosis verbis interrogat; virginemque cur domo retinuerit minitando, disquirit.

2. « Cui libentissime et patientissime, more locutionis suæ splendide rei veritatem hoc ordine pandit : Præses, ordo nobis prædicationis injunctus est, et nostræ hoc fidei convenit, ut disquirentibus a nobis lumen fidei porrigamus, nullique ad vitæ itinera properanti, quæ sancta sunt, denegemus. Hoc sacerdotibus competit, hoc religio vera deposcit, hoc etiam Christus Dominus noster nos docuit, ut quisquis sitiens fidei haurire flumina voluerit, in duplo potum inveniat, quem quæsivit.

« Et quoniam hæc virgo fidei sanctæ regulam a nobis inquirere visa est : necessarium extitit, ut illi nostra eo se libentius applicaret intentio, quo ejus in amplius incenderetur affectio : nec decuit talia desiderantem rejicere, præsertim illi, qui ad hoc Christi electus est munere : unde et ut posse mihi extitit, illustravi et docui, et fidem Christi viam regni esse cælestis exposui. Quomodo et tibi, si me disquirendum putasses, libentissime facerem. Tunc præses turbido vultu virgas inducere jussit, eum minitans flagellis perimere. Cui sanctus dixit : Quid istis virgis exercere cupis ? Animam, inquit, tuam per has educere volo. Gladium, ait, acue et compone, pro quo animam a vinculo corporis expeditam ei reddas, qui dedit : nam flagellis membra dissecare non æstimes. Et mox clara invectione et sufficienti eloquio, falsitatem vatis sui et legis improperans, et prædicationis verbum ingeminans, sub omni velocitate palatium ducitur, et ad regis consiliarios usque pertrahitur. Ubi unus ex ipsis illi familiarissime notus, compatiendo insiluit :

3. « Si stulti, inquit, et idiotæ in hanc mortis deflendam ruinam devecti sunt, tu sapientiæ decore præcinctus, et vitæ moribus illustratus, quæ te dementia huic mortifero casui, oblitterato naturali vitæ amore, committere compulit? Audi me, obsecro, et ne præcipiti casu corruas, rogo. Dic tantum verbo in hora hujus tuæ necessitatis, et postea tua, ubi potueris, utere fide. Promittimus te nuspiam inquirendum. Cui beatissimus martyr subridens : O, inquit, si scire potuisses, quanta fidei nostræ cultoribus maneant reposita, aut si possem, quod meo retineo, tuo committere pectori : tunc jam non me a proposito revocare conareris, sed libentius te ab hoc mundiali honore amovere cogitares : et cœpit eis Evangelii æterni verbum porrigere, et prædicationem regni constanti libertate infundere.

« Qui illico, cum nolentes audire, gladio jubent transfigi. Cumque duceretur, unus ex eunuchis regis alapa eum percussit; cui ille alteram faciem præparans : Obsecro, inquit, ut hanc iterum verberando priori coæques : quam cum secundo feriret : ille patiens et mitis iterum priorem paravit. Sed impetu militum ad locum occisionis deducitur. Ubi genua in oratione curvans, et manus ad cælos extendens, signoque crucis totum se muniens, paucis verbis intra se orans, cervicem mucroni extendit, et celeri ictu, mundum contemnens, vitam invenit. Complevit martyrium suum quinto idus Martii, die sabbato, hora nona.

4. « Et o felicem et admirabilem nostro sæculo virum, qui et præmisit in multis sui operis fructum, et reliquit in virgine se sequendum. Secum victoriæ vexillum manibus elevans, et manipulum laboris sui pro se Domino libans, oblationem puram et pacificas hostias offerens, et in se quæ alios docuerat, Christo rerum Domino repræsentans. Mox vero ut projectum est cadaver e loco eminentiori in ductum alvei, columba miro candore nivescens, videntibus omnibus, secans aera pennis, super corpus martyris aligerans sedit : quam omnes missilibus petris hinc inde abigere conantes, et nihilominus consistentem repellere non valentes, manibus voluerunt cominus effugare. Sed illa in circuitu corporis non volans, sed saliens, super turrim corpori imminentem propius resedit, et ad corpus beatissimi viri vultum convertit.

5. « Nec silendum est miraculum, quod ad laudem sui nominis Christus est super corpus martyris operatus. Etenim unus Astigitanæ civitatis incola, dum inter cæteros palatinum lunatim mansionis servitium ageret, ibique cursum suum vigiliis expediret, nocte aquam potare desiderans surrexit, et ad prominentem canalis ductum, qui supra illa loca producitur, pervenit. Ubi vidit desuper, super corpus ejus, quod deorsum jacebat, sacerdotes miro candore niventes, luminaria coruscantia retinentes, et psallentium more psalmos gnaviter recitantes. Qua visione perterritus, ad mansionis locum magis fugiens, quam rediens, repedavit, et socio omnia renuntians, cum eo iterum ad locum revertere voluit, sed jam secundo cernere illud non valuit. Cujus beatissimi caput alio die curiositas Christianorum redemit, corporis vero reliquias tertio die collegit, et sub umbra beatissimi martyris Zoili tumulavit.

« Beatissima vero virgo Leocritia multis oblectationibus delinita, multisque promissionibus impulsata, tandem divino munere soliditate fidei roborata, quarta post ejus martyrium die extitit decollata, ac in flumine Betis projecta. Sed aquis nec submergi potuit, nec celari : erecto enim corpore pergens, mirum omnibus visum præbuit, et sic a Christianis educta, in Basilica S. Genesii martyris, quæ sita est ad locum Tertios, extitit tumulata ». Hactenus de sanctis martyribus, quibus Cordubensis Ecclesia est mirifice illustrata. Nam cum toto ferme orbe terrarum dominarentur impii Mahometani, nullo alio loco (quod sciatur) nisi Cordubæ ita enituit frequens in perferendo martyrio Christiana constantia, reliquis alibi non audentibus adversus Sarracenorum obloqui impietatem, satis habentibus, si inter illos Christianos esse liceret.

6. *Legatio episcoporum ad Ludovicum regem optime ad exitum perducta.* — Quod ad res Francorum spectat, hoc eodem anno Ludovicus rex Germaniæ perterritus litteris episcoporum eum redarguentium, quas anno superiori missas recitavimus, ab eorumdem legatis expetiit, ut venirent, et quæ pacis essent, tractarent, et quidquid ea de re ipse peccasset, absolverent; se autem esse paratum, omnem quamvis duram subire conditionem potius, quam a Deo excidere, et ab Ecclesia fieri per reatum extorrem. Quamobrem iidem episcopi, qui litteras scripserant, minime officio defuere, sed nobilem ad eum ornaverunt legationem Wormatiam, ubi erat ; imo et ex eis aliqui ejusdem suscepere onus legationis. Cujus quod extat ad ipsos legatos datum tunc commonitorium (ita vocabant legatis insinuata præcepta) hic tibi reddemus, ne adeo digna, nisi edantur, pereant monumenta antiquitatis ; sic enim se habent ex antiquis Codicibus [1] accepta :

« Dilectis in Christo fratribus et consacerdotibus nostris, legatis videlicet divinæ pacis ac nostræ unanimitatis Hincmaro, Gunthario, Weniloni archiepiscopis, et venerabilibus coepiscopis nostris Herluino, Hildegaro, Advento, Hebboni, Hincmaro, Erchanrao, episcopi quorum nomina subter habentur adscripta. Qui favente Domino, et annuentibus gloriosis principibus nostris Carolo et Lothario, in Mediomatricum civitatem anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo nono, Indict. septima, quinto kalend. Junii (Julii) synodali decreto convenimus.

7. « Nota, et (proh dolor) nimis est discordia, atque calamitatis pernicies, quæ factione quorumdam seditiosorum hominum nuper inter fratres reges nostros Hludovicum et Carolum accidit. Unde talia et tanta in Ecclesia nobis ad regendum divina dignatione commissa, et in hoc regno perperam sunt admissa, ut ipso etiam auditu horribilia cognoscantur. Et si hæc discordiæ pestilentia diutius, operante humani generis antiquo hoste, duraverit, quam exitialis et mortifera existet, ipsi scitis. Qua de re memores, quid veritas missis prædicatoribus jusserit, et divinus Paulus dicit [1] : Legatione fungimur pro Christo : reconciliamini Deo, legatione pro Christo fungentes vos, fratres charissimi, legati Dei amatæ pacis : quoniam exinde jam vos ad gloriosos principes nostros Carolum et Lotharium episcopali auctoritate, non minus ad dominum Hludovicum regem gloriosum, mediante Domino, ordinavimus, sicut Salvator [2] dicit : In quamcumque domum intraveritis, primum dicite : Pax huic domui, et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra : sin autem, ad vos revertetur, qua aut erit quisque prædestinatus ad vitam, et cæleste verbum sequetur, quod audiet, aut si nullus audire voluerit, ipse prædicator sine fructu non fuerit.

8. « Post prædictam vero et postulatam pacem legatio vestræ paternitatis hujusmodi erit conditionis, ut idem rex nobis, et utinam Deo semper amabilis, admissorum indulgentiam consequatur; videlicet, si sese de omnibus, quæ cum malitiosorum hominum persuasione atque seductione in parochiis nostris, fratrumque nostrorum perpetrata sunt, veraciter recognoverit, sicut scriptum est [3] : « Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde ; et [4] : Sacrificium Deo spiritus contribulatus, quoniam cor contritum et humiliatum Deus non despiciet. Et sicut hi, qui ficte Deum quærunt, minime inveniunt ; ita [5] prope est Deus omnibus invocantibus eum in veritate. Et si post veram recognitionem pariter (puriter) confessus fuerit : quia dicit Scriptura [6] : Qui abscondit scelera sua, non dirigetur : qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur. Et si [7] confiteamur peccata nostra ; fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, ac emundet nos ab omni iniquitate.

9. « Post puram autem confessionem si promiserit, quæ male gesta sunt, per dignos pœnitentiæ fructus, præveniente, adjuvante, et subsequente divina gratia, se pro viribus emendaturum ; quia scriptum est [8] : Facite fructus dignos pœnitentiæ, ut tanto majora quærat bonorum quisque lucra, quanto graviora sibi intulit damna per culpam. Quoniam et illi beati [9], quorum tecta sunt peccata ; et ut scriptum est, quia peccavit et populum peccare fecit : tanta sint bona, quæ tanta operiant mala. Deinde si spoponderit, ad pacem et concordiam præsentialiter et in toto corde et ore, quanto citius rationabiliter et possibiliter atque convenienter ex communi consensu fieri poterit, etiam præsentia corporis ad pacem et concordiam cum fratre suo Carolo se rediturum, et in pace et charitate Deo placita cum præfatis principibus no-

[1] Ex vet. manuscript. cod. Marc. Ant. Mureti, et alio Ant. Aug.

[1] 2. Cor. III. — [2] Luc. X. — [3] Psal. XXXIII. — [4] Psal. L. — [5] Psal. CXLIV. — [6] Prov. XXVIII. — [7] 1. Joan. I. — [8] Luc. III. — [9] Psal. XXXI.

stris Carolo atque Lothario, si ipsi eamdem pacem et concordiam erga eum servaverint, permansurum : et in se peccantibus debita ita dimiserit, sicut sua debita a Deo sibi cupit dimitti : quia itidem Scriptura dicit [1] : Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum et mala cuncta bonis sequentibus deleantur. Tantum est discordiæ malum, quæ nisi exstincta funditus fuerit, bonum nullum sequi, Evangelio teste, permittat [2]. Et charitas est, quæ operit multitudinem peccatorum, sine qua etiam si quis corpus [3] suum tradat ad ignem, nihil ei nisi ad damnationis judicium proderit. Et Dominus dicit [4] : Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra.

10. « Post hæc si promiserit, quod jam ulterius tale vel simile schisma in hac sancta Dei Ecclesia, atque in ista Christianitate non iteret. Nam scriptum est [5] : Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit lavatio ejus? Baptizatur quippe a mortuo, qui mundatur fletibus a peccato ; sed post baptismum mortuum tangit, qui culpas post lacrymas repetit. Et iterum [6] : Canis reversus ad vomitum suum , sus lota in volutabro luti. Quia qui peccatum post pœnitentiam repetit, quasi in lutosa aqua sus, semetipsum volvit, vitæ munditiam subtrahit, ipsas etiam lacrymas ante Dei oculos sordidas facit.

11. « Tunc demum promittat se ab illorum perditorum hominum tuitione atque favore, per quos tam graviter Deum offendit, disjungere. Et qui quasi ad ejus fidem, sed potius infideliter ad eum venerunt : ad rectam rationem in proximo placito ante fratrem suum Carolum et nepotem suum Lotharium, sicut Deo teste, apud Marsnam propria manu firmaverit, venire si potuerit, faciat : et quæcumque illorum recta ratio significaverit, digne honore suo fruatur. Et qui per rectam rationem ante seniorem suum justificari non potuerit, rationabilem misericordiam illi obtineat. De illo vero, quem recta ratio et justum judicium condemnaverit, et rex Christianus cum Rege regum Christo condemnet, et alienæ perditioni se non commisceat ; quia, ut Paulus dicit [7] : Non solum qui faciunt, sed etiam qui male facientibus consentiunt, digni sunt morte. Unde sanctus Innocentius dicit, quia non multum interest inter committentis animum et consentientis favorem. Addo amplius : plerumque dediscit errare, cui nemo consentit. Et iterum S. Paulus [8] cum talibus hominibus nec cibum sumere permittit. Et S. David, dum totum se ad fœdera pacis internæ constringeret, testatur quod cum malis concordiam non teneret, dicens [9] : Nonne qui te oderant, Domine, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam ? perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi. Inimicos enim Dei perfecto odio odisse est, ad quod facti sunt, diligere, et quod faciunt increpare. Mores pravorum premere, est vitæ prodesse. Hinc Phinees peccantem civem coeuntem cum Madianitide [1] perculit, et iram Dei ipse iratus placavit. Et Josaphat, qui tot de anteacta vita præconiis attollitur, de Achab regis amicitiis pæne periturus inculpatur, cui a Domino per prophetam dicitur [2] : Impio præbes auxilium, et iis, qui oderunt Dominum, amicitia jungeris : et idcirco iram quidem Domini merebaris ; sed bona opera inventa sunt in te. Hinc sacri canones promulgati a Spiritu sancto dicunt, ut hi, qui post excommunicationem, vel interdictum, cum excommunicatis communicaverint, condemnati habeantur. Et S. Cyprianus regis ministerium esse dicit, impios de terra perdere, homicidas, perjuros, adulteros, veneficos, sacrilegos non sinere vivere. Et in libro regum scriptum est, dicente Domino per prophetam [3] : Qui dimiserit reum morte dignum, erit anima sua pro anima illius, et populus suus pro populo illius. Et quam noxia sit indebita erga iniquos misericordia, monstratur in opere Saul ac [4] Samuelis, quoniam cui Saul pepercit offendens Dominum, Samuel propheta in frusta conscidit. Nam sicut quisque in se peccantibus debet propter Deum dimittere, ita in peccantes in Deum, et Ecclesiam conculcantes, et regni pervasores, et Christianitatis depopulatores, et pacis perturbatores, et patriæ proditores debet minister Domini rex debitam vindictam propter Deum exercere. Quapropter sciat rex nobis amabilis, quia sicut infirmus [5] lavari non potest qui a medico coquitur, quandiu ferrum ignitum in illius tenetur corpore : ita et nemo sanari potest a peccato, quandiu ei, qui in peccato manet, scienter et libenter communicaverit.

12. « Tandem si se promiserit adjutorem et cooperatorem Dei pro viribus de cætero et rationabiliter futurum, qualiter Ecclesia Dei, quæ in suo regno, ac regnis nostrorum principum una est, sicut et unum sacerdotium, secundum qualitatem periculosi temporis in unoquoque ordine restituatur, et sacerdotes Dei debita privilegia, et Ecclesiasticum vigorem obtineant, et populus justitiam habeat et pacem : congregatis vobis et nostro, imo divino Spiritu, qui est remissio omnium peccatorum, per Ecclesiasticam Apostolicæ auctoritatis potestatem, illi peccata in nostris parochiis per illum et ab illo commissa, Ecclesiastica pietate et canonico more dimittite, eique indulgentiam postulanti donate : atque illum sacræ communioni, qua se ipse privaverat, excommunicatis communicans, restituite. Et licet multorum annorum secundum præfixos a sacris canonibus gradus pœnitentiæ hæc perpetrata facinora indigerent : tamen confisi de Dei misericordia, apud quem non sic acceptatur mensura temporis, ut doloris, nec ab-

[1] Hebr. XII. — [2] 1. Pet. IV. — [3] 1. Cor. XIII. — [4] Matth. VI — 1. Cor. XV. — [6] 2. Pet. II.— [7] Rom. I. — [8] 1. Cor. V.— [9] Psal. CXXXVIII.

[1] Num. XXV. — [2] 2. Par. XIX. — [3] 3. Reg. XX. — [4] 1. Reg. XV. — [5] Locus corruptus.

stinentia ciborum sicut mortificatio vitiorum: non præjudicantes Patrum sententiis, quæ de hujusmodi decreverunt; sed potius sequentes eorum humaniorem definitionem hæc scribimus. Ait sancta Synodus Africana: Pœnitentibus secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora discernantur. Et sanctus Leo Apostolicæ Sedis Pontifex: His, inquit, qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera confessio, dicente Dei Spiritu per [1] Prophetam: Cum conversus ingemuerit, tunc salvus erit; et alibi [2]: Dic iniquitates tuas prior, ut justificeris. Item propheta David inquit [3]: Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque donis non debemus esse difficiles, nec se accusantium gemitus lacrymasque negligere, cum ipsam pœnitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo [4]: Ne forte det illis Deus pœnitentiam, ut resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. Et sanctus Gregorius in homilia dicit: Veniat foras mortuus, id est, confiteatur peccator; venientem vero foras solvant discipuli; ut pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant admovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit.

13. « His perpetratis, fratres charissimi, (sicut diximus) jam dictum regem nobis amabilem si ita contemperatum divinæ voluntati et sacræ auctoritati inveneritis, secundum ministerium vobis a Deo traditum cum nostra unanimitate absolvite. Sin alias, vos nullo modo cum eo, quem absolvere non poteritis, ligare nolite: quoniam nec coram Deo, nec in Synodo nos in eo auctores habebitis. Si agere aliter (quod absit) præsumpseritis, vos et in Synodo et coram Deo pro facto irrito dabitis rationem. Et si ipse (quod Deus longe faciat) ea, quæ egit, unde illum nunc commonere vos mittimus, reiteraverit, omnia et ante divinos oculos, et ante Ecclesiastica judicia redivivo vulnere curanda et amputanda noverit revenire. Si quid contra sanctam auctoritatem præsumptum, et subreptum, sive extortum fuerit: non solum in divinis examinationibus, verum nec in divinis legibus quidpiam prævalebit. Et non sit de cætero immemor idem rex gloriosus, quod dicit S. Gregorius: Sciendum est, inquiens, quia quisquis illicita nulla commisit, huic jure conceditur, ut licitis utatur, sicque pietatis opera faciat, ut tamen si noluerit, ea quæ mundi sunt, non relinquat. Quilibet vero tanto a se licita debet abscindere, quanto se meminit et illicita perpetrasse. Neque enim par fructus esse boni operis debet ei qui minus, et ei qui amplius deliquit, aut ei qui in nullis, et ei qui in quibuslibet facinoribus recidit, sed tanto quisque majora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam. Unde a vobis nostra, quin potius Dei voce commoneatur, ut sic studeat præteritorum pœnitens, et imminentia atque futura cavens, Deo militare in regno terreno, quatenus mereatur conregnare Christo in regno cælesti ». Hucusque episcoporum ad legatos admonitio. Sequitur in Codice eorumdem legatorum de iis, quæ apud eumdem regem gesta ab eis essent, scripta relatio istis verbis:

14. « De indulgentia sua nobis Hludovicus rex pridie nonas Junii in Wormatia dixit: Volo vos precari, ut si in aliquo vestros animos offendi, ut hoc mihi perdonetis; ut in antea securi vobiscum loqui possimus. Ad hæc Hincmarus, qui primus in ordine in sinistra parte illius stetit, prædicens: Ista causa cito ad effectum pervenire potest, quia quod nos offerimus, hoc vos petitis. Et monente Grimoaldo et Theodorico episcopis, iterum Hincmarus dixit: Nihil contra me fecistis, unde rancorem in mente contra vos teneam: quia si facerem, ad altare, ut Domino sacrificarem, accedere non auderem. Iterum monentibus iisdem Grimoaldo et Theodorico ac Salomone, dicente ipso Theodorico: Hæc verba facite, sicut senior noster precatur, parcite illi. Respondit ipse Hincmarus hæc eadem verba: Quod in me, id est, in meam personam offendistis, et peperci, et parco. De hoc autem quod in Ecclesia mihi commissa, et in populo male est factum, voluntarie vobis dono consilium, et secundum Deum præsto auxilium, ut inde salvi sitis, si vobis placet.

15. « Et præfati viri responderunt: Certe bene dixit; et cæteri fratres nostri in hæc verba et senserunt et prosecuti sunt. Tanta et talis indulgentia illi largita fuit, et non altera, neque amplius. De scripto autem, quod confirmatum nobis est traditum, nec ipsi quidem quæsivimus, nec nos illi aliquid diximus, quoniam needum cum illo ex hujusmodi in ratione eramus. Ipse autem prius hæc et alia nos egisse suggessit, quod non egimus. Ex hoc materiam sumens, quod Guntharius illi familiariter ut eum instrueret, et ad satisfactionem provocaret, scriptum relegit, ita inquiens: Vos mihi transmisistis vestram Epistolam, cum capitulis vos venistis, cum causa facta: nos non sumus hic, nisi duo, vel tres, qui sine aliis huc exilivimus. In illas causas intrare non possumus, antequam cum nostris episcopis inde tractemus, quia, Deo gratias, nihil sine consilio eorum feci, ut postea inde respondeam. Nos autem exspectabamus, ut consilium a nobis de sua salute oblatum ipse quæreret; et tunc ei secundum illud scriptum donaremus consilium. Ipse autem de suo gradu respondit, quod in illud scriptum non intraret, antequam cum episcopis consideraret. Et sic quidquid in generali causa Ecclesiæ et populi egit, penes illum remansit ». Hucusque relatio.

[1] Ezech. XXXIII. — [2] Isai. XLIII. — [3] Psalm. CXXIX. — [4] 2. Tim. II.

16. Cæterum annuisse apparet et in eo episcopis legatis, ut ad mutuum colloquium conveniret cum Carolo atque Lothario : testatur id quidem vetus Pithæi sæpe citatum Chronicon, in quo ista consentientia iis, quæ dicta sunt, leguntur his verbis : « Anno octingentesimo quinquagesimo nono, Ludovicus rex quasi inchoante verno tempore, de Galliis rediens, Wormatiam venit. Cum frequentibus legatorum suorum discursibus fratris ac nepotis sui animos sibi reconciliare studeret, eorumque responsa per internuntios reciproca relatione susciperet : tandem condicto tempore singuli cum æquo numero principum suorum ex adversa parte nominatim expressorum juxta Aternacum castellum, in quadam insula Rheni fluminis navigio vecti convenerunt, reliquo singulorum comitatu super littus ex utraque parte fluminis consistente. Ubi cum diu varia et anceps actarum simul et agendarum rerum agitata esset disputatio, condicto placito autumni tempore juxta Basalam communiter habendo, singuli cum suis ad propria reversi sunt. Ludovicus tamen eis, qui priori anno a Carolo deficientes, sui effecti sunt, honores, quos prius habuerant, impetrare non potuit : res enim dilata est in futuro placito definienda ». Hucusque Chronicon. Cæterum istiusmodi placitum dilatum est usque in sequentem annum, quando rursum iidem principes convenientes, inter se invicem conciliati sunt. Quomodo autem ea tractata fuerint, suo loco dicturi sumus.

17. *Concilium generale Tullense et ejusdem Acta tum circa fidem et mores, tum in causa Wenilonis.* — Fuit autem curæ Carolo Calvo et nepoti Lothario regi, ut ex omnibus sibi subjectis provinciis Galliarum hoc anno celebraretur apud Tullum Concilium, ad quod convenerunt episcopi ex duodecim provinciis, appellatumque est ab ipsis Concilium generale ; cujus cogendi cum multæ causæ præcesserint, proditio Wenilonis archiepiscopi Senonensis, qui defecerat a Carolo ad Ludovicum, potissima fuit, adversus quem Carolus ipse rex libellum Synodo obtulit, ut ejus Acta declarant, hactenus nusquam edita.

Porro ante omnia, ex more, quæ ad fidem Catholicam spectabant, in hac Synodo pertractata fuerunt : nam primum omnium agente Remigio archiepiscopo Lugdunensi, capitula quædam, haud pridem scripta in conventu Lingoniensi, oblata sunt legenda Synodo ; quæ ubi lecta, jussa sunt eadem deponi apud ipsam sanctam Synodum. Quibus auditis, mirum in modum commoti sunt episcopi orthodoxi, videntes innovatam in eis hæresim Prædestinatianorum, paratique cum essent publice recla mare, cohibiti sunt a Remigio, asserente, ut quæ essent Catholicæ fidei proferrent ipsi. Sed et Carolus rex idipsum injunxit Hincmaro, qui meminit hujus Synodi hoc anno celebratæ in Epistola nuncupatoria ad tres libros ab eo editos contra errores Gothescalci hæretici Prædestinatiani : aitque in hac Synodo oblata a Remigio archiepiscopo Lugdunensi capita quædam de erroribus Gothescalci Carolo regi, ipsum vero dedisse illa Hincmaro, ut responderet, quod egregie præstitit tribus libris eo argumento conscriptis. Sic igitur in tribus Conciliis adversus eumdem hæreticum tractatum esse apparet, nempe Moguntino, Valentino atque Tullensi. Habentur apud [1] Frodoardum in Rhemensis historiæ libro tertio duæ Epistolæ Hincmari ad Carolum regem scriptæ eodem argumento de erroribus Gothescalci, eædemque nuncupatoriæ præfixæ libris, quibus ejusdem hæretici confutavit errores : tu eas legere poteris : hic autem recitari prætermissæ sunt ob nimiam earum prolixitatem.

18. Quæ autem præter hæc pertractata fuerint in ipso Tullensi Concilio, ex Actis ejusdem, quod nunquam ea hactenus cusa sciamus, quæ nobis tria exemplaria suppeditarunt, hic prodemus in lucem, quibus ejusmodi præposita inscriptio legitur [2] :

« Hæc ventilata, definita atque obtenta sunt in Synodo duodecim provinciarum, quæ habita est anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo nono, Indictione septima, in territorio Tullensi, sub principibus Carolo, Lothario et item Carolo.

« Ut charitas fraterna et concordia pacis reformetur inter fratres, principes scilicet ac gloriosos reges nostros Ludovicum ac Carolum.

« 1. Qualiter schisma, quod ortum est nuper in Ecclesia, ad unitatem benignitatis valeat redintegrari, status Ecclesiæ pæne collapsus restitui, et pax et justitia in populo Christiano valeat procurari ; et qui a fidelitate debita defecerunt, judicio et justitia per rectam rationem et rationabilem misericordiam possint salvari, et a perverso conamine ad salubriorem converti.

19. « 2. Episcopi namque secundum illorum ministerium ac sacram auctoritatem uniti sint, et mutuo consilio atque auxilio reges, regumque primores, atque populum sibi commissum in Domino regant, et corrigant, et nemo se solatio mutuo subtrahat, sed synodales conventus secundum jussionem canonicam frequentare procurent, quatenus ordo Ecclesiasticus, qui quasi oblitteratus jam fuerat (quoniam Synodi propter discordiam regum frequentari non poterant) episcopali collatione ad necessarium ac debitum statum reduci prævaleat : unde etiam consensum apud reges expetitum obtinuerunt.

« 3. Reges nihilominus ac principes nostri Carolus, Lotharius, atque item Carolus ad Dei voluntatem, atque sanctæ Ecclesiæ statum, suamque salutem et populi sublevationem, gratias Deo uniti et in eadem salutari unitate firmati sunt.

20. « 4. Perventum est ante conventum episcoporum, quemdam diaconum, cui Tortoldus nomen est, episcopalem dignitatem in urbe Bajocensium occupasse, et pollicitationibus atque minis sollici-

[1] Frod. l. III, c. 13 et 16. — [2] Cod. Aut. Aug. l. 1.

tare multos ac perturbare. Unde definivit sancta Synodus, ut Wenilo Senonum archiepiscopus, cujus diaconus fuit, adjunctis secum tribus aliis, memoratum diaconum evocatum audiant, et secundum auctoritatem canonicam de eo definiant. Si autem refugerit eorum cognitionem, annitente principali potestate, venire ad audientiam compellatur. Quod si hanc quoque declinaverit, anathemate feriatur.

« 5. De quodam etiam subdiacono Anscario, qui vivo et incolumi episcopo, civitatis Lingonum sedem pervasit, simili est sententia definitum. Sed intervenientibus legatis ejusdem subdiaconi, humanior est prolata sententia. Videlicet ut sacramento confirmet, se nunquam talia hujusmodi præsumptione facturum, cujus sacramenti tenorem huic capitulo subnectere dignum existimavimus.

21. « Ego Anscarius subdiaconus confiteor coram Domino, et sanctis angelis ejus, reverentiæ sanctæ paternitatis vestræ, contra Dei voluntatem, et contra canonica statuta temere me fecisse in Isaac venerabilem pontificem, usurpando sedem Ecclesiæ sanctæ sibi commissæ Lingonicæ, et sollicitando clericos et vassallos ejus, omnemque familiam. Atque ideo pro tantæ præsumptionis excessu, per sacri ministerii vestri vobis largitam a Domino potestatem, veniam mihi pœnitenti largiri suppliciter deprecor. Deinceps vero nec in eumdem antistitem, nec in alium quemlibet, nec in illa, nec in alia Ecclesia hujusmodi præsumptionem facere tentabo. Et neque illi, aut alicui suorum clericorum, aut laicorum in aliqua re impedimentum faciam pro hac causa: quia me graviter deliquisse confiteor. Nec insidias eis ullius inquietudinis parabo, neque per me, neque per aliquem meorum propinquorum, neque per quemcumque hominem; sed adjutor pro viribus et intelligentia ipsi suisque ero, prout sibi placuerit. Et qui sibi pro hoc ipso inimici sunt, quos ipse voluerit, si potuero, colligare eidem procurabo. Sic me Deus adjuvet, et istæ sanctæ sanctorum reliquiæ.

« 6. Statuit etiam sancta Synodus, ut nunquam ad eamdem Lingoniensem Ecclesiam, sive ad Lanuacensem, quam jam pridem pari modo afflixerat, debeat adspirare. Et si ita, ut præmisimus, jussis episcopalibus obedire refugerit : sententiam superius diacono datam incurrat.

22. « 7. Deinde gloriosus rex domnus Carolus sacræ Synodo libellum appellationis, electorumque judicium inter se et Wenilonem Senonum archiepiscopum, qui ab eo defecerat, et damnationis diploma porrexit. Unde secundum sacram auctoritatem et induciæ, et dierum prolatio per episcopos, et synodicas litteras præfato archiepiscopo est intimata, atque concessa secundum regulas divinitus promulgatas.

« 8. Mota est etiam quæstio de Attone Virdunensium episcopo, quod oblatione regulari (unde petitio ibidem est præsentata) in monasterio S. Germani Antisiodorensium extiterit, et contra regulas Ecclesiasticas inde discedens, minus provise, quam sacra auctoritas doceat, ad ordinem episcopatem pervenerit. Unde etiam definitum est dari sibi commeatus veniendi ad aliam Synodum, sicut sacra sanxit auctoritas.

« 9. Ad episcopos siquidem Britonum, qui se contra auctoritatem a metropoli sua moliuntur discindere, Synodus litteras secundum auctoritatem sacram direxit, quatenus ad suam metropolim redeant, eique debito jure se subdant; nec a canonica et episcopali congregatione se segregent. Excommunicatis etiam, sicut sacræ decernunt regulæ, Britones communicantes, ipsi se sacra communione non privent.

« 10. Ad memoratos quoque excommunicatos sancta Synodus litteras direxit, eisque usque ad futuram proximam Synodum corrigendi spatium tribuit, monens Ecclesiastica pietate, ut convertantur et vivant. Quia nisi se correxerint ad futuram Synodum, generali unanimitate anathemate terribili ferientur.

23. « 11. Relicta sunt denique in eadem Synodo quædam capitula, super quibus quorumdam fratrum sensus dissentire probantur. Unde convenit inter episcopos, ut Deo favente, pace et tranquillitate impetrata, simul conveniant, et prolatis sanctarum Scripturarum atque Catholicorum doctorum sententiis, quæ saniora sunt, concordi unanimitate sequantur.

« 12. Tandem postulavit humiliter Synodus generalis, se ad terram usque prosternens ante Carolum regem, et Rodulphum Biturigum archiepiscopum obsecrans et adjurans per crucem et Christi sanguinem, ut privilegium monasterii S. Benedicti, quod annuente rege præfato firmaverat, quodque idem Rodulphus subscripserat, inconvulsum servare studerent. Quod si abbas negligens, et sacris regulis inconveniens per directos missos inventus fuerit, ab eadem paternitate removeatur, et alius, qui dignus repertus fuerit, substituatur, et privilegii regularis auctoritas in eodem monasterio quacumque occasione non destituatur.

24. « 13. Hæc de præcipuis in eadem sacra Synodo fuere statuta. Cæterum specialia de quibusque parochiis, prout visum fuit, secundum Ecclesiasticam auctoritatem definita, et episcopis in propriis parochiis sunt ad exsequendum commissa.

« 14. Placuit omnibus (ut creditur) instinctu divino, qui ad universale Concilium in viciniam Tullensium confluxerunt, quoniam calamitatum tædio laborabant, quo invenirent aliquid, ubi consolationis gratia respirarent. Statuerunt itaque ut pro se invicem omnes dum adviverent, preces in ejusmodi frequentarent, scilicet ut singuli pro cunctis per singulas hebdomadas feria quarta missam celebrarent. Post vocationem autem cujuslibet eorum, superstites obtineant, ut pro eo, qui decesserit, in sedibus septenæ missæ, totidemque vigiliæ Domini persolvantur. A presbyteris autem monasteriorum sive villarum totidem vigiliæ dependantur. Exitus autem uniuscujusque vicissim piis

currentibus litteris innotescat. Præsentes etiam abbates in tam profutura societate recepti, eadem se conditione junxerunt ». Hucusque summatim de rebus in Synodo gestis. Quibus plura, memoria quidem digna, annexa leguntur. In primis vero libellus Caroli Calvi adversus Wenilonem Senonensem archiepiscopum sanctæ Synodo oblatus (ut superius dictum est in Actis) in quo plura, quæ ad hujus temporis res gestas pertinent, continentur. Sic enim se habet ejus inscriptio :

25. « Libellus proclamatorius Caroli regis adversus Wenilonem archiepiscopum Senonum electis judicibus Remigio, Erardo, Weniloni, et Rodulpho archiepiscopis in sancta Synodo apud Tullensem parochiam propria ipsius manu porrectus.

« Quia sicut dicit sanctus Gregorius, et consuetudine olitana cognoscitis, in Francorum regno reges ex genere prodeunt : mihi a Domino et genitore meo piæ memoriæ Illudovico Augusto pars regni inter fratres meos reges divina dispositione est tradita. In qua parte regni vacabat tunc pastore metropolis Senonum, quam juxta consuetudinem prædecessorum meorum regum, Weniloni tum clerico meo, in capella mea mihi servienti, qui more liberi clerici se mihi commendaverat, et fidelitatem sacramento promiserat, consensu sacrorum episcoporum ipsius metropolis ad gubernandum commisi, et apud episcopos (quantum ex me fuit) ut eum ibidem archiepiscopum ordinarent, obtinui. Post hæc de divisione regni inter me et fratres meos ratio (altercatio) est exorta notissima. Unde partem divisionis cum mutuis, nostris scilicet nostrorumque fidelium sacramentis, sicut jam priores totius regni invenerant, tenendam et gubernandam suscepi. Quam divisionem inter me et fratres meos de cætero a me substantialiter tenendam, sicut et alii, qui affuerunt episcopi, Wenilo mihi fratribusque meis propria manu juravit. Pacem etiam et mutuum adjutorium inter me et fratrem meum Illudovicum Wenilo sacramento firmavit.

26. « Sed et post hoc electione sua, aliorumque episcoporum, ac cæterorum fidelium regni nostri voluntate, consensu et acclamatione cum aliis archiepiscopis et episcopis Wenilo in diœcesi sua apud Aurelianos civitatem in Basilica sanctæ Crucis me, secundum traditionem Ecclesiasticam, regem consecravit, et in regni regimine chrismate sacro perunxit, et diademate, atque regni sceptro in regni solio sublimavit. A qua consecratione, vel regni sublimitate supplantari, vel projici a nullo debueram sine audientia et judicio episcoporum, quorum ministerio in regem sum consecratus, et qui throni Dei sunt dicti, in quibus Deus sedet, et per quos sua decernit judicia, quorum paternis correptionibus et castigatoriis judiciis me subdere fui paratus, et in præsenti sum subditus.

« Denique cum seditiones in regno nostro per homines irreverentes cœperunt crebrescere, consensu episcoporum et cæterorum fidelium nostrorum chirographa invicem conscripsimus, qualiter ego erga eos cooperante Domino, agere vellem : et qualiter mihi consilio et auxilio iidem fideles nostri ab inde postmodum solatium ferre debuissent. Cui scripto Wenilo apud Bajernam-Villam propria manu subscripsit, sicut in præsenti videre potestis. Deinde cum contra paganos ad insulam loci, qui Oscellus dicitur, cum fidelibus nostris, et terreno itinere, et navigio, sicut scitis, perrexi, quidam a nobis deficientes fuga lapsi sunt. Wenilo autem se pro infirmitate sua illuc ire non posse dicens, ad sedem suam reversus est. Dum autem in procinctu nos et infirmi degeremus, frater noster Illudovicus, sicut scitis, cum manu hostili et seditiosis hominibus ex regno suo regnum nostrum invasit, ad cujus colloquium sine mea voluntate atque licentia Wenilo venit ; quem supplantatorem meum esse cognovi, quod nemo episcoporum ex regno nostro alius fecit.

27. « De cætero cum contra prædictum fratrem meum, et inimicos meos, ac vastatores Ecclesiæ, et depopulatores regni, qui cum illo erant, cum fidelibus Dei ac nostris perrexi, nec per seipsum, nec per debitum solatium, quod antecessores mei reges, et ego ipse ex Ecclesia illi commissa habere solitus eram, aliquod adjutorium præbuit, præsertim cum hoc devote ab illo petierim. Cum autem ratio et necessitas mihi accidit, ut de Villa Breona, ac a prædicto fratre meo secederem : et ipse frater meus Illudovicus ad hoc rediit in partem regni mei, ut mihi meum nepotem subriperet, et homines meos mihi subtraheret, et fideles meos vastanter imprimeret : Wenilo cum quo potuit solatio, ad prædictum fratrem meum Illudovicum in meam contrarietatem venit, cum quo erant excommunicati istius regni et seditiosi. De quorum excommunicatione coepiscoporum suorum litteras accepit, et missas publicas fratri meo, cum quo ipsi seditiosi erant, in palatio meo Attiniaco et parochia et provincia alterius archiepiscopi fidelis nostri sine sua licentia, ac coepiscoporum consensu, Wenilo excommunicatis, vel excommunicatorum participibus celebravit, et in concilio atque consilio fuit, quo nepos meus Lotharius per mendacia, quantum ex seductoribus fuit, subriperetur, et debitum ac sacramento promissum solatium atque adjutorium ex illo mihi subtraherent.

28. « Prædictis nihilominus fratris mei consiliariis, et publicis ac secretis tractatibus Wenilo cum specialibus familiaribus, et inter priores ejus familiariter cum episcopali judicio, ut diximus, excommunicatis et judicio regni interfuit, quatenus partem regni, quam idem frater meus et Wenilo mihi juraverant, et in qua Wenilo me regem sacraverat, sæpefatus frater meus obtineret, et ego illam perderem. Wenilo in eo consilio et contractu fuit, ut episcopi, qui mihi ob fidem promissam debitores erant, et consilium atque auxilium manu propria confirmatum ferre debuerant, deficerent, et ad fratris mei Illudovici obsequium et subditionem se verterent.

« De abbatia sanctæ Columbæ, et rebus et honoribus regni mei apud Hludovicum fratrem meum præceptum obtinuit, et litteras ad missos, quo eamdem abbatiam revocaret, Ethardum et Theodoricum impetravit. Sed et in eisdem litteris ad præfatos missos jussionem fratris mei Hludovici Wenilo obtinuit, ut de muro Castelli-Meliduni, quod jus est regiæ potestatis, petras haberet licentiam prehendere. Unde constat, quod in plebe ipsius regni mihi a Deo collati eum studebat colere, et satagebat tenere. Wenilo in eo consilio et tractatu cum præfatis excommunicatis fuit, ubi consideratum est, quatenus ille homines, qui mihi fideles erant, et mihi juramento fidelitatem promiserant, sive volentes, sive nolentes, fratri meo Hludovico contra meam fidelitatem, quam mihi promisit, sacramento donavit.

29. « Wenilo per se, et per familiares suos, supradictos scilicet excommunicatos, apud fratrem meum Hludovicum obtinuit, ut vacans episcopatus Bajocensis scilicet civitatis, propinquo suo clerico, meo nomine, Tortoldo, qui mihi se commendavit, et fidelitatem sacramento promisit, donaretur, qui eumdem episcopatum in mea infidelitate, et contra fidelitatem mihi promissam, consensu Hludovici fratris mei accepit. Tandem postquam mihi Deus vires recuperandi per solatium fidelium meorum contra fratrem meum donavit, perrexi propere de civitate Wenilonis, qui me contra fratrem meum ad recuperandum regnum meum pergere scivit, et nullum adjutorium vel per se promissum, vel subscripto consilio, vel per militiam, quæ ex Ecclesia sibi commissa solet exire, adjutorium aliquod præstitit ». Hucusque Caroli libellus (ut inscribitur) proclamatorius adversus rebellem et proditorem Wenilonem, distinctus capitibus quatuordecim.

30. Porro Wenilo iste tanta ob perpetratum scelus ignominiæ labe aspersus est, ut ubique locorum Wenilo publice proditor acclamaretur; quin etiam infame adeo fuit redditum nomen ejus, ut nomine Wenilonis proditores insignes nominari solerent. In quo illud advertendum, quod quem in his Actis Conciliorum Wenilonem appellatum legimus, apud Lupum Ferrariensem, cujus multæ extant Epistolæ ad eum scriptæ, non Wenilo, sed Guenilo semper scriptus reperitur, vulgo Ganelo, quod nomen usurpatum invenitur in Turpini fabulis. Unde scias, auctorem illum post ista tempora vixisse, ubi jam Ganelonis nomen ex auctore Guenilone mutatum, insignibus proditoribus commune redditum erat. Sequor igitur non invitus de Guenilone, sive Ganelone, Papirii Masonis judicium, quo Turpini seu Tilpini (ut ait) nomine vulgatus libellus fabulosus jure contemnitur. Sed ad ejusdem Acta redeamus.

31. Ubi sanctissimi Patres Concilio præsidentes libellum illum porrectum a Carolo acceperunt, judicium adversus accusatum Wenilonem, seu Guenilonem auspicaturi, eum litteris synodalibus ad Concilium ad dicendam causam, ex sacrorum præscripto canonum vocavere, quæ sic se habent :

« Dilecto ac venerabili Weniloni Senonum metropolitano.

« Remigius Lugdunensis metropolitanus episcopus.

« Rodulphus Biturigum metropolitanus episcopus.

« Guntharius Agrippinensium metropolitanus episcopus.

« Ardoicus Vesontionum metropolitanus episcopus.

« Hincmarus Rhemorum metropolitanus episcopus.

« Theutgaudus Trevirorum metropolitanus episcopus.

« Wenilo Rothomagensis metropolitanus episcopus.

« Erardus Turonum metropolitanus episcopus.

« Himmo Noviomagorum episcopus.

« Jonas Æduorum episcopus.

« Ungerus Trajectensis episcopus.

« Ebbo Gratianopolitanus episcopus.

« Fredebertus Basiliensis episcopus.

« Arnulphus Tullensis episcopus.

« Rhotadus Suessionum episcopus.

« Ermenfridus Bellovacensis episcopus.

« Adventius Metensis episcopus.

« Abbo Antisiodorensis episcopus.

« Æneas Parisiensis episcopus.

« Ratoldus Argentarius episcopus.

« Erpuinus Silvanectensis episcopus.

« Gilibertus Carnotensis episcopus.

« Guntbertus Ebroicensis episcopus.

« Ratbertus Valentinensis episcopus.

« Franco Tungrensis episcopus.

« Aius Aurelianorum episcopus.

« Hildegarius Meldensis episcopus.

« Hincmarus Laudunensis episcopus.

« Rotbertus Cenomannensis episcopus.

« Erloinus Constantiæ episcopus.

« Abbo Maurogensis episcopus.

« Hildebrandus Sagiensis episcopus.

« Aicardus Luxoviensis episcopus.

« Wallbertus Abriventensis episcopus.

« Godelsadus Cabillonensis episcopus.

« Isaac Lingonensis episcopus.

« Erchembertus Bajocensis episcopus.

« Gilmeradus Ambianensis episcopus.

« Et multi alii, qui ad universale Concilium in suburbano Tullensi convenerunt, in Domino salutem.

32. « De instauratione pacis, totiusque status Ecclesiastici redintegratione, conferentibus nobis, gloriosus rex dominus noster Carolus decimo octavo kalend. Jul. submisse unanimitatem nostram adiit, implorans, ut quæ a vobis vehementer indebite passus esset, cognosceremus, et maculam nostri ordinis justo judicio tergeremus, etc. » Enumerant singula accusationum capita, in recitato

Caroli libello posita, quibus recensitis, hæc in Epistola subjiciuntur de judicibus a S. Synodo delectis, qui causam cognoscerent et judicarent : « Elegit autem terminandæ querelæ judices me Remigium Lugdunensem, et Wenilonem Rothomagensem, et Erardum Turonum, et Rodulphum Biturigum episcopos, cæteris nostrum judicium sua sponte approbaturis. Proinde, frater charissime, a tempore, quo litteras has acceperis, post diem trigesimum quocumque evocatus fueris, ita canonice instructus occurreris, ut defensionis tempore ac loco accepto, si conscientiæ (quod plurimum optamus) confidis, suffragante veritate, probabiliter objecta dissolvas. Sin autem in defensione defeceris, sententias a majoribus institutas accipias, etc. » Subjiciuntur diversorum Conciliorum antiqui canones de accusationibus episcoporum editi.

33. *Epistola Synodalis ad Britanniæ episcopos, ubi quæstio de prærogativis Ecclesiarum Turonensis et Dolensis.* — Post hæc sancta Synodus cupiens congregare dispersos, synodalem Epistolam aliam scripsit ad episcopos Britanniæ, qui schismate se diviserant a suo metropolitano, quæ sic se habet :

« Synodus universalis collecta ex Gallia et Germania in suburbio Tullensi, villa Saponarias, Remigius Lugdunensium, Wenilo Rothomagensium, Erardus Turonum, Rodulphus Biturigum, Hincmarus Rhemorum, Guntharius Agrippinensium, Ardoicus Vesontionum, metropolitani episcopi, cum multis aliis episcopis, Fastiniano, Warnario, Garnobrio, Felici, in Domino salutem.

« Quo plura emergunt in populo Dei noxia et episcopali diligentia recidenda, ad hoc plures et frequentius necesse est convenire Pontifices, ne ministerii sacerdotalis nomen frustra comprobentur gerere. Hac intentione confluximus ad memoratum locum, ut fida collocutione, quid nobis in tantis periculis et tribulationibus agendum, sollicite quæreremus, et sancto Spiritu demonstrante, inveniremus. Ad hanc collocutionem vos præsertim evocatos non concurrisse, molestius tulimus. Decuerat enim, ut quorum unum est officium, par studium probaretur. Sacris instructi canonibus non ignoramus, metropolitano vestro, charissimo fratri nostro Erardo, competentem reverentiam vos debere, ita ut præter ejus præsentiam et consensum nullus in regione vestra canonice possit ordinari episcopus; nec vos generale aliquid sine ejus assensu posse sancire. De qua reverentia salubriter a vobis, et a gente vestra metropolitano impendenda, nostro nomine plura et reverendissimi papæ Leonis, et successoris ejus Benedicti scripta docuerunt, et refragantibus Apostolica auctoritate dignam excommunicationis protulerunt sententiam. Monet etiam nos, quod his, quos vester metropolitanus cum aliis episcopis propter diversa crimina excommunicavit, indifferenter vos communicare competit. In canonibus autem divinitus institutis socii excommunicatorum eorumdem sententia feriuntur.

34. « Proinde monemus sanctam nobisque amandam fraternitatem vestram, ut ab his excessibus ulterius temperetis, et vestra instantia, opitulante Dei gratia, gentem vestram ad olim traditam disciplinam, ac totius Ecclesiasticæ religionis observantiam invitetis, et unanimiter et constanter absque dilatione reducatis. Siquidem etiam illis observandum est, ne damnatorum illicita societate certam sententiam damnationis incurrant. Quæ autem a nobis diligentiore tractatu reperta et decreta sunt, venerabilis episcopi Erardi relatione discetis. Verum si (quod non optamus) ab ejusdem metropolitani sollicitudine ulterius resilieritis, et nostris ex charitate manantibus exhortationibus vos constiterit reluctari : ministerii necessitate canonicam in vos cogimur proferre sententiam. Bene valete, et orate pro nobis ». Post hæc iisdem litteris hanc addiderunt Appendicem :

35. « Placuit universali Concilio, ut Salomoni, qui Britannorum tenet regionem, suggeratis, ut quæ pro ejus salute mandamus, obedienter audiat, si Deum vult habere propitium, et nostræ unanimitatis tenere consortium.

« Ut permittat totius Britanniæ episcopis debitam reverentiam metropolitano deferre.

« Ut consideret quanto animæ suæ periculo Britannorum dominationem invaserit, cum domino nostro regi Carolo fidelitatem prius juraverit.

« Ut recordetur gentem Britannorum Francis ab initio fuisse subjectam, et statutum dependisse tributum : ac per hoc diligenter ad nuper omissam reverti debeat consuetudinem.

« Ut proprietates a parentibus relictas, vel quolibet modo rationabiliter acquisitas, justos possessores habere permittat. Nisi enim se ab hac audacia et impietate retraxerit, et divina pœnitudine deleverit, quod deliquit : nostræ auctoritatis affectu vobis admonentibus, cito ei Deus usurpatam auferet potestatem, et debitam inferet ultionem.

« Pro diversis criminibus excommunicatos ne recipiat, suadete, ostendentes divino judicio, si id præsumpserit, pari eum vindicta constringi ». Hæc ad Salomonem referenda sancta Synodus.

36. Hæc autem haud modici momenti, utpote ventilata judicio etiam Apostolicæ Sedis per plura annorum centenaria, ut plenius assequaris, lector, hic tibi res ipsa, ab ovo (ut aiunt) est repetenda, eademque ad umbilicum usque perducenda, quam maxima licuit brevitate.

Dolus civitas in ea Britanniæ minoris ora sita est, quæ Northmannos contingit, Macloviensi, sive, ut olim vocabant, Alethensi finitima. Primum in illa episcopum sedisse beatum Samsonem, omnes consentiunt ; quem narrant Britonicarum rerum scriptores, cum ex Anglia profugus in eam oram venisset, munusque pontificium in Dolensi Ecclesia exercere cœpisset, pallium ac reliqua archiepiscoporum insignia, quæ Eboraci gesserat (ibi enim archiepiscopum antea fuisse volunt) retinuisse :

inde porro factum, ut ejus quoque successores pro archiepiscopis se gerentes iisdem usi sint : quorum etiam ex numero Bestovaldum a Severino, Junemenum ab Hadriano primo pallium obtinuisse contendunt : quod tamen ut incertum, suspectæque fidei refellitur in Epistola Innocentii III, de qua mox dicendum est.

37. Quare verisimilius alii archiepiscopi nomen a Dolensibus antistitibus usurpatum negant ante Nomenoium principem Britannorum. Hunc enim sub annum Christi octingentesimum quinquagesimum, cum proprium sibi, excusso Francorum jugo, regnum constituisset, Aletheusi, Briocensi, Trecorensi, cæterisque adeo, qui in ejus ditione forent, episcopis, Dolensem metropolitani jure præposuisse, Britannis, ut in eadem est Epistola, volentibus novum archiepiscopum, sicut novum regem creaverant, suscitare, cum ante id tempus omnes Britanniæ episcopi, archiepiscopo Turonensi, tanquam Lugdunensis tertiæ metropolitano paruissent. Ut ut sit, constat certe post hæc primum tempora natam, agitatamque de pallio et archiepiscopatus jure controversiam fuisse inter Turonensem et Dolensem episcopos, quæ post varias multorum Pontificum decisiones, sub judice adhuc erat temporibus [1] Innocentii, quoad illam ipse summo tandem judicio et sententia definivit anno Christi millesimo centesimo nonagesimo nono.

38. Primum ergo, idipsum est, quod Landranus Turonensis, et cæteri episcopi in suis ad Nomenoium litteris, quæ apud [2] Lupum abbatem leguntur, voluerunt, cum ab eo B. Martini diœcesim, ex qua se ac suos esse negare non poterat, violatam fuisse questi sunt. Leo autem et Benedictus Pontifices, de reverentia Turonensi, a Britonum episcopis impendenda, litteras dederunt, quarum fit mentio in Synodo Tullensi. Et quamvis [3] Baldricus archiepiscopus Dolensis, qui Paschalis II ætate vixit, scripsitque inter alia historiam Ecclesiæ suæ Dolensis, auctor sit, in pacis fœdere, quod a Carolo Calvo ictum est cum Heruspeo filio et successore Nomenoii, inter eos convenisse, ut Dolenses in posterum archiepiscopi titulo ac prærogativa gauderent : Salomonis tamen, qui Heruspeo successit, tempore, hoc ipso anno Synodus [4] duodecim provinciarum, in suburdio Tullensi coacta, dictas litteras iterum dedit ad Fastinianum (Festinianum), Warnarium, Garnobrium, et Felicem Britonum episcopos, quibus docet eos Erardo Turonensi, ut metropolitano suo, reverentiam debere; monetque, ut Salomoni, qui Britannorum tenebat regionem, suggerant, ne reverentiam hanc impediat. De qua etiam Nomenoii ducis tempore a Leone papa et successore ejus Benedicto scriptum fuerat, ut jam dictum est. Nicolaus [5] item papa Salomoni eidem binis litteris scribens, idem asseruit ex antiquis monumentis; et Festiniano Dolensi antistiti per litteras vetuit, ne se metropolitanum appellaret. Extant quidem Hadriani II litteræ ad Salomonem, in quibus pallium Festiniano se mittere significat; et pallium illi ab Hadriano concessum asserit idem Baldricus. Cæterum litteras illas, quatenus de pallio agunt, a Petro [1] quodam, Dolensis episcopi clerico, falsatas fuisse, deprehensum est Gregorii VII temporibus in Synodo Santonensi.

39. Joannes [2] VIII, anno salutis octingentesimo septuagesimo octavo Epistolam Maheno Dolensi, et cæteris episcopis Britannicis scribens, graviter eos arguit, quod a Turonensis archiepiscopi, cui secundum antiquam consuetudinem subditi semper fuerint, jurisdictione et obedientia se subducerent, præcipitque ut eidem pareant [3]. Idem præterea Salomoni regi de causa episcoporum, qui depositi fuerant, rescribens, ostendit Britannos in regione sua metropolitanum nunquam olim habuisse, sed Turonensis archiepiscopi suffraganeos omnes fuisse. Delata lis [4] fuerat ad Leonem IX, qui cum Dolensem pseudoarchiepiscopum cum suis ad Synodum Rhemensem, de ea responsurum venire jussisset, cum parere detrectasset, illum omnesque adhærentes episcopos excommunicavit.

40. Gregorius [5] vero VII cum Ivonem Romæ in archiepiscopum Dolensem consecraret, anno Domini millesimo septuagesimo sexto, conditionem adjecit, ut cum Rodulpho Turonensi Sedi Apostolicæ se sisteret, ad decidendam ejus de negata sibi subjectione querimoniam. Postea [6] anno salutis millesimo septuagesimo nono, synodaliter causa cognita, definivit, penes Turonensem jus videri : summam tamen decisionem rejecit ad Synodum Santonensem, præsidente legato Apostolico, qui simpliciter pronuntiavit, omnes Britanniæ episcopos Turonensi obedientiam debere, ut est in eadem Epistola Innocentii.

Idem sancitum est, redintegrata causæ cognitione, ab [7] Urbano II, deinde a Lucio II, cujus sententiam confirmarunt Eugenius et Anastasius successores, idemque ab Alexandro III non obscure judicatum. Anno autem millesimo centesimo nonagesimo nono (ut superius dictum est) denique Innocentius III, retractato judicio, omnibus, quæ ab utraque parte a prima origine producta fuerant, recognitis et examinatis, auctoritate item Apostolica sanxit, ut Dolensis Ecclesia cum suis Turonensi perpetuo suffragetur. Qua de re prolixa extat [8] Epistola ipsius Innocentii, quæ superiora ferme omnia Pontificum rescripta, et alia multa ad hanc quæstionem spectantia commemorat, omnem in posterum de ea re disceptationem interdicens; adeoque hic finis videtur fuisse ancipitis diutur-

[1] Innoc. III. l. I. Regist. Ep. CLXVIII. et l. II. Ep. LXXIX. — [2] Lup. Ferrar. Ep. LXXXIV. — [3] Citatur a recentioribus hist. Britonum. — [4] Edit. Pithæi inter XII coætan. — [5] Epist. Innoc. III. l. II. LXXIX.

[1] Epist. Innoc. III. eadem. — [2] Edit. Roman. Epist. CXXIV. — [3] III. q. VI. Hæc quippe. — [4] Innoc. III. Ep. LXXIX. — [5] Lib. IV. Ep. IV. V. XIII. et XVII. — [6] Greg. VII. l. VII. Ep. XV. omnibus Episcopis Britanniæ. — [7] Ep. Innoc. III. l. II. LXXIX. — [8] Innoc. Regist. l. II. Ep. LXXIX.

næque inter episcopos controversiæ. Sed jam, quæ sint reliqua Tullensis Synodi, videamus.

41. *Alia Synodalis Epistola ad factiosos.* — Præter recitatam Epistolam Synodalem ad episcopos Britanniæ, extat ibidem alia Synodalis Epistola, tunc pariter a Patribus scripta ad seditiosos, factiosorumque principes, quorum effreni licentia omnes provinciæ turbarentur, quæ sic se habet :

« Universalis Synodus ex diversis partibus in nomine Domini ad vicinum locum Tullensi urbi, qui dicitur Saponarias, congregata.

« Utinam bonis filiis Rotberto, Odoni, Heriveo, Truardo, Ingelboldo, Fortmundo, item Heriveo, Magenardo, Cadelori, et cæteris in nostra societate conjunctis salutarem conversionem.

« Propter dissensiones et diversas contentiones, quæ in nostris regionibus exortæ sunt, longum tempus est, quod voluimus venire in unum, et dolorem nostrum ostendere, quod propter vestram omnium perversitatem talem vindictam ponit Deus, qualis non est audita ante nos, postquam Deus sua gratia potestatem dedit regibus et genti Francorum. Ipse Deus nos in unum ad hoc adduxit, ut vel flagellati diversis tribulationibus recogitemus peccata nostra, et nos primum convertamus ad ipsum, et alios ad eum nostra prædicatione et exemplo adducamus. Et oramus omnes cum gemitu et nimio dolore, et quibus possumus cum lacrymis, ut respiciat nos ultimos servos suos, ad se volentes redire, et dignetur nobis præstare, ut quod aliis prædicamus, ipsi quoque faciamus. Quia sic dicit ipse Salvator noster[1] : Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Hæc est nostra intentio.

42. « Vos nolite attendere quod reprehensibiles sumus, sed quod ministri Dei sumus. In his, quæ bene vobis dicimus, audite Dominum præcipientem : Quæ dicunt, facite. In his, quæ male facimus, audite iterum ipsum præcipientem[2] : Quæ faciunt, facere nolite. Doctrina enim Dei a nobis indignis bene vobis annuntiata, si obedieritis, proderit vobis, quasi ex B. Petro principe Apostolorum eam audieritis, et erit vobis salvatio. Nobis autem, si non observaverimus, quod aliis præcipimus, erit damnatio. In commune deseruimus cultum Dei. Quidam ex nobis mandata Dei, et minas, et promissiones cognoscimus, sed non timemus, neque amamus. Quidam neque cognoscere dignamur ; et utrique sumus in magno periculo, nisi convertamur, antequam moriamur. Mors nostra incerta est cuique nostrum, et certa est vindicta Dei, et in proximo, nisi conversio et pœnitentia nobis subvenerit. Propterea nos humiliamus (licet tales omnes non simus) ut vos nobiscum ad Deum attrahamus.

43. « Fratres, audite et intelligite quid Deus dicat omnibus suis fidelibus[3] : Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Quod propterea dixit, ut suspectam semper habeamus mortem, quam effugere non valemus, et ad eam vincendam semper præparemur, quam scimus nulli esse præcognitam, et omnibus adventuram. Peccata nostra quotidiana sunt, unde quotidie dicimus[1] : Dimitte nobis debita nostra ; sed non debent esse mortifera, id est, criminalia. De quibus dicitur per Prophetam : Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur ; et per Apostolum Paulum : Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

« Fratres et filii, audite nos nunc pie monentes, ut in judicio Dei, quando non erit pœnitentiæ locus auditis (quod ipse Dominus avertat), non audiatis juste et veraciter accusantes. Primo cognoscite, quia in discordia estis, et discordia tam grande malum est, quod oblatio, quæ solet alia peccata delere, non recipitur a Deo, donec discordia deponatur, et ad bonum concordiæ redeatur. Hoc vobis notum est ex Evangelio. Etiam sapientes mundi intellexerunt et bene docuerunt, quia parvæ res per concordiam crescunt, et maximæ per discordiam corruunt. Quod verum esse, probatur in nobis, qui regnum Francorum, cum in concordia esset, magnum vidimus, et nunc cum est in discordia, jam pæne nullum videmus. Charissimi videte, ne de tanto malo vos sitis capita, ut pro eo cogamini debita sustinere tormenta. Deus dicit in Evangelio[2] : Quisquis scandalizat unum ex pusillis, melius erat ei, ut alligata mola, mergeretur in profundum maris. Vos qui scandalizatis innumerabilem multitudinem, in quanto et in quam incomparabili estis periculo et judicio Dei, qui alios inquietatis et opprimitis ? In præsenti vita non habetis quietem, nec ullam securitatem : in futuro autem habebitis inevitabilem damnationem.

44. « Quæritis quæ sit illa damnatio ? Ignis est æternus, quo omnes impii punientur ; sic enim dicit Deus se dicturum impiis[3] : Ite in ignem : et non stetit ita, ut finiret sententiam, sed addidit, æternum. Ut quem non terret tanti supplicii atrocitas, mittat eum in pavorem nunquam finienda supplicii perpetuitas. Per Isaiam prophetam de impiis Deus dixit[4] : Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur. Et per aliam Scripturam[5] : Vindicta carnis impii ignis et vermis. Anima impiorum (credite nobis auctoritatem divinam vobis explanantibus) patietur vermem, id est, morsum infructuosæ pœnitentiæ, et corpus impiorum ad augmentum tormenti patietur vermis corporalis morsum, et ignem ipsum corpus semper succendentem, et nunquam finientem.

45. « Attendite actus vestros. Nulla lege vivitis, nec illa quam homines ad conservandam præsentem pacem præfixerunt, nec illa quam ad tenendam præsentem justitiam, et ad promerendam

[1] Matth. vii. — [2] Matth. xxiii. — [3] Matth. xxiv.

[1] Matth. vi. — [2] Matth. xviii. — [3] Matth. xxv. — [4] Isa. lxvi. — [5] Eccli. vii.

cœlestem gloriam, divinæ litteræ docuerunt. Omnes absque reverentia rapinam facitis. Et Apostolus Paulus dixit [1] : Quia rapaces regnum Dei non possidebunt. Et [2] dives purpuratus non propterea ardet in inferno, quod Salvator eum referat aliena rapuisse, sed misericorditer propria indigenti non tribuisse. Unde existimate, quanta pœna cruciabitur, qui aliena diripit, si ad inferni ignem damnatur, qui petenti propria denegavit. Plurimi vestrum, abjecto timore Dei, templa violant, vasa Dei, et in diversis speciebus thesaurum auferunt, et deposita, id est, commendata propter paganorum incursionem ab aliis Ecclesiis in suos usus transferunt, et sacrilegium jam publice et sine timore committunt. Possessiones Ecclesiæ, id est, villas, quæ datæ sunt Deo, ab his qui ante vos Christiani fuerunt, propter redemptionem animarum, et propter templorum Dei instaurationem, et eorum victum et vestimentum, qui sine cessatione laudes Deo persolvunt, et propter stipendium pauperum, et, si opus esset, redemptionem captivorum, vos Deo aufertis : et quia statim non vindicat, quasi cum securitate possidetis. Domini [3] est terra et plenitudo ejus. Et quicumque Deo aliquid obtulit, nihil ei dedit, nisi quod ab eo accepit. Ut tamen sciamus eum nostram devotionem non fastidire, quasi nostrum accipit, quod ipse dedit. Sic enim dignatur promittere se dicturum pietatem impendentibus proximis [4] : Hospes fui, et suscepistis me : nudus, et operuistis me : esurivi, et dedistis mihi manducare : sitivi, et dedistis mihi bibere ; quasi ea ex suo largiantur, qui hæc manifeste divino munere perceperunt.

46. « Tam nefarium scelus, quo præsentibus et futuris nocetis, jam vindicaret, quia justus est, nisi esset et patiens. Sed utinam omnes talia agentes ejus patientia ad pœnitentiam adducat, quia in præsenti tempore secundum Apostolum Paulum [5] : Patientia Dei ad pœnitentiam nos invitat. Sed si in his et similibus facinoribus perduraverimus : quanto nunc est mitior patientia, tanto erit durior postea inflexibilis vindicta. Dei vox est [6] : Tacui, numquid semper tacebo? id est, in hac vita quiesco, in altera vindicabo. Vindictam illaturus, quid est dicturus? Audisti me præcepisse [7] : Non concupisces rem proximi tui. Rem proximi vestri si concupistis, quia non ausi estis, aliquando non abstulistis ; mea non solum concupistis, sed ad meum contemptum audacissime vobis vindicastis, et plus timuistis servum, quam Dominum. Ergo meus contemptus, et vestra, quæ radix est omnium malorum, cupiditas vos mergit in tartarum. Non permittat Deus, ut hæc audiatis in futuro, sed potius audiatis in præsenti, nobis dicentibus auribus vestris, Deum dicentem in cordibus vestris [8] : Convertimini ad me, et salvi eritis.

47. « Plurimi vestrum fornicationes et adulteria sine timore divino, et sine humana verecundia faciunt. Audi Apostolum Paulum dicentem [1] : Fornicatores et adulteros judicabit Deus, id est, damnabit. Audiant etiam eumdem dicentem [2] : Horrendum, id est, tremendum est, incidere in manus Dei viventis. Homicidia crudelissime exercent, et creaturam dissipant, quæ facta est ad imaginem Dei, ad ejus injuriam, qui creavit. Sancti Dei, qui ante nos Ecclesiam rexerunt, eos, qui voluntarium homicidium fecerunt, pœnitentiam quandiu viverent, facere statuerunt : et ut nunquam acciperent sanctam communionem, nisi in fine pro viatico, decreverunt. De uno homicidio hoc ab illis est confirmatum : nobis quid faciendum est, quibus nuntiatur, multos a singulis trucidatos?

48. « Incendiarii Christianorum villas incendunt; et plurimorum damnis atque mortibus faciunt se dignos incendio sempiterno. Episcopos ad matrem Ecclesiam revocantes non auditis, ministros eorum affligitis, monachos et sanctimoniales penuria opprimitis, agricolas, quorum labore vivitis, fame torquetis. A Deo et bonis hominibus his et aliis inauditis sceleribus vos separatis : sed videte, cui vos jungatis. Deus dicit [3] : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Si pacifici estis : filii Dei estis, et eritis. Si pacifici non estis, manifestum est, quia nec filii Dei estis. Salvator dicit [4] : Qui est ex Deo, verba Dei audit : propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Si aure corporis verba Dei auditis, et aure mentis percipitis, ut opere compleatis, ex Deo estis. Ex Deo autem non estis, si ista negligitis. Absit ut inter eos numeremini, quibus ipse Dominus dicit [5] : Vos ex patre diabolo estis. Deus sibi obedientibus dabit seipsum, ut intelligatur, et habeatur, et sit gaudium sempiternum in regno cælorum. Diabolus sibi obedientibus hoc præstabit, ut cum eo mergantur in ignem æternum.

49. « Charissimi, dum tempus est, fugite seductorem, et sequimini Salvatorem. Sitis illius, qui vos fecit, non illius, qui vos decepit. Dominus dicit [6] : Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, seipsum autem perdat, et detrimentum sui faciat? quod propterea dicit, quia nihil prodest homini, sed multum nocet, si acquirat totum mundum, et perdat seipsum. Quod sine offensione Dei habere non possumus, ut Dei amatores habere nolimus. Ista quæ in hoc sæculo videntur, secundum auctoritatem divinæ [7] Scripturæ, temporalia sunt. Quæ autem non videntur, æterna. Ne peccemus in superfluo : dilectione temporalium ne amittamus beatitudinem æternorum. Unicuique nostrum Deus dicit [8] : In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. Si imparati fuerimus ab his, quæ illicite amamus, inviti abstrahemur, et quæ suavia nobis sunt, erunt asperrima. Nihil proderit pompa sæculi,

[1] I. Cor. v. — [2] Luc. xvi. — [3] Psal. xxiii. — [4] Matth. xxv. — [5] Rom. ii. — [6] Isa. xlii. — [7] Exod. xx. — [8] Isa. xlv.

[1] Hebr. xiii. — [2] Hebr. x. — [3] Matth. v. — [4] Joan. vii. — [5] Joan. viii. — [6] Matth. xvi. — [7] 2. Cor. iv. — [8] Eccli. vii.

nihil adjuvabunt propinqui, nec ulli carnales amici. Et magna peccata, quæ non deleverimus per pœnitentiam, compellent nos sustinere æternam vindictam. Paterna pietate minas Dei, et promissiones vobis proponimus, ut ab omnibus vitiis, quæ pacem præsentem et futuram gloriam tollunt, cum festinatione recedatis, et ad Deum ex toto corde conversi, faciatis opera bona, quibus spem salutis habere possitis.

50. « Pro criminibus, quæ superius exposita sunt, vos excommunicatos a quibusdam episcopis comperimus; sed piis intercedentibus, damus spatium, ut ad nostram piam admonitionem deponatis mortiferam societatem et peccatorum consuetudinem, ne forte si in vestra contumacia perstiteritis, cogamur vos anathemate generali contra nostram voluntatem, propter ministerii necessitatem ferire. Explicit ». Hæc Patres, nihil prætermittentes, ut miseri errantes, et in errorem ducentes converterentur ad pœnitentiam.

51. *De scholis litterarum instituendis in Gallia.* — In eadem quoque Synodo statuti sunt Canones sexdecim, ex quibus septem priores mutuati noscuntur ex Concilio Valentino, reliqui superadditi, inter quos saluberrime institutos ille hic a nobis est recensendus, qui de scholis litterarum instituendis est conditus, cum necdum impletum esset, quod haud pridem in Concilio [1] Valentino de eadem re fuerat institutum. Ipse autem canon sic se habet [2]:

« Ut scholæ sanctarum Scripturarum, et humanæ quoque litteraturæ, unde annis præcedentibus per religiosorum impp. studium magna illuminatio Ecclesiæ, et eruditionis utilitas processit, deprecandi sunt pii principes nostri, et omnes fratres et coepiscopi nostri instantissime commonendi, ut ubicumque omnipotens Deus idoneos ad docendum, id est, fideliter et veraciter intelligentes donare dignatur, constituantur ubique scholæ publicæ, ut utriusque eruditionis, et divinæ videlicet et humanæ, in Ecclesia Dei fructus valeat accrescere. Quia (quod nimis dolendum est, et perniciosum maxime) divinæ Scripturæ verax et fidelis intelligentia jam ita dilabitur, ut vix jam ejus extrema vestigia reperiantur. Et idcirco ingenti cura et summo studio remedium procurandum est ». Hæc canon, quo cum prædecessorum commendetur in ea re studium imperatorum; Lotharium Augustum post Carolum et Ludovicum bene meritum fuisse de viris doctis, testatur Angelomus in Præfatione in commentarium tunc a se editum in Cantica Canticorum.

52. *Scholæ in Oriente restitutæ per Bardam, ubi de Psello et Metaphraste.* — Porro eodem ferme tempore contigit bonarum litterarum scholas aperiri Constantinopoli opera Bardæ tunc Cæsaris, de quo ita Joannes Curopalates: « Solus Bardas omnia moderabatur, et omnia sustinebat, et crebro ab imperatore honores consequebatur, perveniteque ad Cæsaris quoque honorem et gloriam, Michaele nihil de rebus publicis curante, quam theatra et certamina equorum, et (quod deterrimum est) non cupiebat solum esse spectator, sed etiam ipse aurigare, omnibus ludibrio et risui esse, et ille in his versabatur. Bardas autem omnia ad Remp. spectantia obibat, et de imperio cogitabat, quomodo ipsum opportuno tempore sibi adscisceret. Externæ quoque sapientiæ rationem habuit, quæ jam pridem effluxerat, et ad nihil prorsus reciderat, imperatorum principum rusticitate ac ruditate, definitis unicuique scholæ doctrinæ scholis, aliis quidem ubicumque contigerat, supernæ vero philosophiæ in ipsa regia, in Magnaura: atque ita ex eo tempore doctrinæ reflorescere cœperunt. Hoc opus pulcherrimum et celeberrimum haud potuit alias maculas, quibus infectus erat Bardas, abstergere. Philosophiæ igitur dux et magister erat Leo ille magnus philosophus, ex fratre nepos Joannis patriarchæ, qui etiam Thessalonicæ thronum consecutus est, et paulo ante ejectis Iconomachis, ipse quoque ejectus fuerat ». Hæc Curopalates, subjiciens magnam penuriam fuisse doctorum hominum, ut opus fuerit eos hinc inde in angulis latentes, et paupertate egentes summa quærere diligentia, ut plane compertissimum sit, nullum eo tempore extitisse vestigium Athenarum scholarum, in quibus fabulantur indocti imaginariam feminam illam Joannam philosophiam didicisse. Subjicit idem Curopalates de eodem Leone unico in Oriente philosopho ista: « Grammaticam asserebat se Leo et poeticam Constantinopoli didicisse, reliquas vero doctrinas cum in insula Andro commoraretur. Ibi enim cum studioso quodam homine Michaele Psello versatus, et ab eo perceptis elementis atque rationibus quibusdam et principiis, quando non quantum voluit comprehendit, obibat monasteria, etc. »

53. Ex his pariter habes, lector, quo tempore vixerit Psellus, qui fuit magister Leonis philosophi: ex quo pariter addisces quo tempore vixerit Metaphrastes, in cujus laudem Psellus ipse orationem habuit, qua ostendit haud pridem esse defunctum, dum [1] ait de ejus obitu audisse eos, qui viderunt ejus ad Deum transitum. Sunt hæc ejus verba: « Non enim eum veluti abscissum, aut divisum fuisse dicunt ii, qui viderunt, sed videbatur veluti a quodam vinculo liberari, et hilari nutu se extendere ad ducentes Angelos, et quodammodo seipsum tradebat illorum manibus, ut cito emigraret de corpore ». Hæc Psellus. Cæterum quod inter Vitas sanctorum positas in tomis ab ipso collectis reperiantur aliqui sancti, qui post hæc vixerunt tempora, id factum aliena putamus opera, qui suis diebus et mensibus allegerunt sanctos singulos, qui postea vixerunt, ne viderentur extra classem vagari; sicut et de eo monendum putamus

[1] Conc. Valent. c. 18. — [2] Ex cod. Ant. Mureti B. 1. can. 10.

[1] Apud Sur. die XXVII Novemb.

esse lectorem, sæpe accidere in Vitis sanctorum, ut scriptores earum illis vixisse temporibus declarentur; ut sit necesse errore labi, si quis eum esse putaverit Metaphrasten, et eum illo vixisse tempore dixerit, cum scire debeat Vitas sanctorum non fuisse, ut plurimum, a Metaphraste conscriptas, sed collectas tantum, ordineque per singulos menses dispositas. Ex tempore igitur Pselli, melius intelliges tempora Metaphrastis. Quod et si plures Psellos fuisse dixeris : isto nullum celebriorem, nec antiquiorem invenimus.

54. *Conciliabulum Constantinopoli et callida legatio tum Photii, tum Michaelis imperatoris ad Nicolaum papam adversus Ignatium.* — Quod autem occasione scholarum a Francis ad Græcos se convertit oratio : jam miserrimum statum Ecclesiæ Constantinopolitanæ anno superiori ob oculos positum prosequamur. Dictum autem est in fine anni præcedentis, quomodo S. Ignatius Bardæ patricii factione e throno depositus fuit, et in locum ejus Photius subrogatus. Sed nec hic finis impositus malis : nam postquam idem Ignatius plurimis afflictus est pœnis, ut abdicationis ab ipso libellum extorquerent, cujus rei causa ipsa Ecclesia Constantinopolitana schismate scissa fuit : ipse Photius (ut ait Anastasius Bibliothecarius in Præfatione historica ad octavam Synodum) videns quamplurimos adhuc stare pro Ignatio, persuasit imperatori, ministerio Bardæ, ut congregaret concilium sibi adhærentium episcoporum, quo eumdem Ignatium damnaret, ut hac arte episcopos atque populum ab Ignatii affectione divelleret. De isto conciliabulo et conventiculo satanæ agens Nicetas in Ignatio, hæc ait : « Dum vero Mytilene Ignatius exul ageret, Photius congregata sua iniquorum caterva in sacro templo gloriosorum Apostolorum, privationem promulgat adversus Ignatium absentem, necnon illum anathemate damnat : ipse scilicet accusator factus et judex, et quoscumque videbat huic animo suo, et iniquæ huic actioni adhærentes, et rebus, quæ fiebant, subscribentes, inter præcipuos amicos et charos comministros habebat : qui vero huic judicio inique habito se objicientes, hæc approbare nolebant, hos prætorio et carceribus variis modis puniendos tradebat.

55. « Cum igitur multi murmurarent, et hæc injusta acta Photii reprehenderent, quinimo a propriis operibus, necnon a suamet conscientia redargueretur, consilium iniit Photius, pravum magis quam sapiens : non enim bono malum, sed malo malum sanare cogitat, quin potius majori majus addere : quemadmodum enim qui viam virtutis conscendunt, per bona opera tanquam per scalas ad Deum ascendunt; ita illi, qui rectam viam dimiserunt, per mala opera iniquitatis patri accedunt, et malum malo addentes, non desinunt, quousque in malorum operum profundum seipsos præcipites dent. Iniit itaque consilium Photius legatos mittendi ad antiquam Romam, et a Nicolao papa legatos petere, occasione videlicet, ut Ecclesiam corrigeret, necnon ut illos, qui hæresim Iconomachorum tuerentur, a Christiano nomine omnino rescinderet; revera autem id curabat, ut Romanorum manu et auctoritate firmiorem redderet Ignatii depositionem. Mittit igitur Theophilum episcopum Amorii, et Samuelem episcopum Chonorum (Chonarum) sub Laodicea existentem, quem deinde archiepiscopali honore decoravit. et alios duos. Per hos etiam falsa scribere ad summum Pontificem non veretur. Scribit enim Ignatium propter senium, et infirmitatem, et corporis imbecillitatem, Ecclesiæ renuntiasse præfecturam, et ab illa secessisse, et in quamdam insulam profectum in monasterio manere cum omni honore et cultu et obsequio tum ab imperatoribus, tum etiam ab universa civitate habitum ». Hucusque Nicetas rerum inspector de conciliabulo et legatione Photii ad Nicolaum Pontificem. Porro Photius etiam suasit imperatori, ut et ipse eadem ex causa ad eumdem papam legationem mitteret, ut omnia facilius impetraret. Quod et imperator fecit, ut ipse Nicolaus [1] testatur in Epistola ad universos fideles sanctæ Ecclesiæ, verbis istis :

56. « Quod igitur generali notitia extat universæ plebi Dei vulgatum, minime vestræ sanctitati habetur incognitum, qualiter præterito jam tempore sanctæ Constantinopolitanæ urbis Ecclesiæ clerus, imo Græcorum inclytus imperator cum Christianissima plebe suæ ditioni subjecta, pro quibusdam prævaricationibus in eadem Ecclesia pullulatis, ac variis dissensionibus in eodem populo super Photio invasore, et Ignatio patriarcha nequiter obortis, legatos proprios ad hanc sanctam et omnium Ecclesiarum matrem miserunt Ecclesiam, discretissima videlicet postulatione consulentes, qui definitionis calculus super hujuscemodi prævaricationibus nostro judicio deberetur imponi; sancta scilicet ac salubri discretione perducti, ab hac principali Ecclesia, quam veraciter intelligunt a Christo Salvatore percepisse sui principatus privilegia, non immerito ob ædificationem religionis, et recuperationem pacis atque concordiæ, sub canonica definitione sibi dari poscentes judicia ». Hæc de his ibi.

57. Quod autem eadem legatione sua petiisset imperator ab ipso Romano Pontifice legatos mitti a latere ad sedandum conflatum schisma, idem Nicolaus in Encyclica ad omnes patriarchas et episcopos declarat his [2] verbis, rem gestam ab exordio breviter repetens : « Postquam quidam invidiæ facibus accensi, et superbiæ fastu arroganter elati more Judæorum contra pastorem proprium insurrexerunt, et patriarcham suum, comministrum videlicet nostrum Ignatium sanctissimum præfatæ urbis antistitem ab Ecclesia ipsa, cui jure præsidebat, tyrannice projecerunt : Photium quemdam ex foro ac sæculari militia et habitu, atque a palati-

[1] Nicol. Ep. IV. — [2] Nicol. Ep. I.

nis ædibus eductum ac subito consecratum eidem contra sacros canones Ecclesiæ præfecerunt. Tunc cœpit scandalum et schisma in jam dicta urbe et in adjacentibus sibi civitatibus non modicum oboriri, aliis quidem Photii promotionem defendentibus, aliis autem hanc, tanquam inconvicto et superstite Ignatio, factam merito detestantibus. Tunc, inito consilio, imp. Michael, qui et ipse Bardæ patricii versutiis suasus, Photii parti favebat, ad Apostolatum nostrum legatis cum Epistolis destinatis, accusationes quasdam adversus Ignatium deferentibus, petiit, ut a Sede Apostolica missos daremus, qui scandala ipsa sedarent, et schismata dissiparent ». Hæc de missa ab Oriente legatione Nicolaus.

58. Magnam hic considera, lector, vim atque potentiam veritatis. Licet imperiali nisus potentia Photius, et episcoporum consultu, ex congregato ad eam rem perficiendam concilio, ab ipso imperatore, Barda operante, in patriarchalem elevatus sit thronum : quod tamen sciretur omnis conatus imperatoris esse irritus, nisi Ignatius e sede depositus, auctoritate papæ privatus esset, et ipse Photius, quem evexisset imperator in sedem, manu Romani Pontificis firmaretur : judicium vel invitus cogitur implorare Apostolicæ Sedis. Sed et licet verisimili conjectura existimare potuisset, quæ a se tyrannice præter jus fasque essent in Ignatium perpetrata, minime probanda fore ab eadem Apostolica Sede, a qua sciretur haud pridem excommunicatus Gregorius Syracusanus antistes in eumdem Ignatium insurgens esse damnatus : nihilominus, cogente veritate, contineri non potuit (licet sciret in discrimen adduci existimationem ipsius imperatoriæ majestatis, si a Romano Pontifice rescinderentur, quæ ab ipso essent pro Photio in Ignatium pertractata) quin ad sedandum schisma, Sedis Apostolicæ judicium appellaret, ad quod impetrandum, legationem decerneret ad ipsum Nicolaum Romanum Pontificem, Barda non repugnante, nec ipsomet contradicente, quod sciret omnino infirma et penitus invalida esse, quæ Romanæ Sedis auctoritate carerent. Tantum ergo etiam apud nequissimos homines veritas sibi vindicat potestatis. Sed quid cæca malitia meditatur ? Quid iniquitas arte fraudulenta molitur ? Ut omnino quod peteret de legatione mittenda a Pontifice obtineret : aliam quoque (quod tradit Anastasius) prætexit Photius simulatam occasionem, nempe causam sacrarum imaginum, nimirum ut sua auctoritate Pontifex pullulantem rursus errorem evelleret.

59. Quinam vero hac functi sint legatione, quæve munera per eos miserit imperator ad Nicolaum papam, ab Anastasio ea cuncta oculis spectante sic accipe : « His temporibus Michael filius Theophili imp. Constantinopolitanæ urbis imperator, ob amorem Apostolorum misit ad B. Petrum Apostolum dona per episcopos, quorum hæc sunt nomina, Methodius metropolitanus, et Samuel episcopus, et alii duo, qui depositi fuerant ab honore episcopatus, Zacharias et Theophilus, et alius imperialis minister laicus, nomine Arsa protospatharius : misit scilicet patenam ex auro purissimo cum diversis lapidibus pretiosis, albis, prasinis, et hyacinthinis. Similiter calicem de auro et lapidibus ornatum in circuitu, pendentibus per fila aurea et repidis duabus in typo pavonum, et scutum aureum ex diversis lapidibus pretiosis hyacinthinis et albis, quod pensat simul libras..... Similiter misit vestem de chrysoclavo cum gemmis albis, habentem historiam Salvatoris, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum cum arbustis et rosis, et litteris legentibus nomen imp. miræ magnitudinis et pulchritudinis ; et alia multa dona porrigentes, legationis verba sibi injuncta protulere. Præfatus Græcorum imperator inventa pro imaginum depositoribus occasione, missos Apostolicæ Sedis per præfatos legatos Constantinopolim dirigi postulavit, intentans scilicet causam Ignatii patriarchæ, et Photii Constantinopolitanæ Ecclesiæ pervasoris, cupiens hinc eumdem sanctum virum Ignatium judicio Sedis Apostolicæ callide per invidiam (ut postmodum patuit) condemnari ». Hæc de legatione et muneribus imperatoris Anastasius.

60. Meminit rursum hujus legationis Nicolaus[1] papa in Epistola ad Orientales episcopos, sub Constantinopolitana Ecclesia consistentes, his verbis : « Dum quod hinc a nobis fieri deberet, vel qualiter tanti rumoris certitudinem nosse possemus, incessanter et anxie cogitaremus : ecce repente cum Epistola regia quidam episcoporum, quorum unus erat Gangrensium metropolitanus, cum Arsa viro glorioso spathario, Augustalem ferentes legationem ad Sedem Apostolicam pervenerunt, accusationem in scriptis adversus jam fatum consacerdotem nostrum Ignatium, et in verbis excusationes pro Photio deferentes, et ut a Sede Apostolica missos daremus, etc. » Quatuor episcopos Romam ad Nicolaum una cum Arsa missos esse, habet libellus episcoporum apud Actionem secundam octavæ Synodi, quorum episcopatuum nomina recitantur ab Anastasio Bibliothecario in Notis ad eamdem Synodum appositis. Sunt hæc : Methodius metropolitanus Gangrensium, Samuel Chonarum episcopus, Theophilus Jacenti (Zacynthi), et Zacharias Tauromeniæ, qui omnes legati episcopi Photii litteras detulerunt ad Nicolaum. Qui eos audivit in Basilica S. Mariæ, ad Præsepe nuncupata, non tamen ad communicationem cum reliquis episcopis admisit, licet ad audientiam recepisset eos per satisfactionem libelli et juramenti. Hæc habent Acta octavæ Synodi testificatione Marini Apostolicæ Sedis diaconi in Actione quarta. Sed videamus ipsas Photii litteras dolo plenas, mendaciis refertas, quas cum aliis plurimis invenimus in Columnensi Bibliotheca, quæ fuit cardinalis Sirleti, easque in latinum reddendas curavimus a docto ac pio viro

[1] Nicol. Ep. XVI.

mei amantissimo Petro Morino Parisiensi, quæ sic se habent :

61. *Epistola Photii ad Nicolaum papam.* — « In omnibus sanctissimo, sacratissimo, reverendissimo comministro Nicolao papæ senioris Romæ, Photius episcopus Constantinopoleos novæ Romæ.

« Cum mihi pontificatus magnitudo in mentem venit, cumque cogito, longe hominis utilitatem ab ea, quæ illi inest, perfectione abesse, ac mearum virium imbecillitatem metior, subitque animum sublimitatis talis dignitatis mecum enutrita consideratio, quæ faciebat, ut eos admirarer, et obstupescerem quotquot unquam sæculi nostri, ne dicam superiorum ætatum, tremendum Pontificatus jugum susceperunt, cum homines essent, carnique et sanguini devincti, periculose aggrederentur incorporeorum Cherubim opera peragere: cum hæc ex animo et curiosius perscrutor, et quo in statu alios videns perturbabar, eodem me nunc captum intueor : dici non potest, quibus doloribus incessar, quoque mœrore detineri perseverem. Quamvis enim hæc mihi cogitatio et cura fuerit, a puero simul augescens et comitans, liberum ab hujus vitæ negotiis ac tumultibus quiete, ac res meas continentem perseverare (nam oportet me, qui ad sanctitatem vestram scribere incœpi, verum dicere) regiarum dignitatum administrationes deorsum trahentes voluntatem, ad alia convertere cogebant. Verum me nunquam incessit fiducia, quæ faceret, ut mihi esset tolerabile pontificatus honorem subire. Erat enim mihi perpetuo venerabilis et tremendus, præsertim recordanti principis Apostolorum Petri, qui quidem cum multa argumenta in Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum ostendisset, ac multum undique specimen dilectionis in eum dedisset : quasi coronidem rerum præclare ab eo gestarum et peractarum pascendi ministerium dignatione magistri suscepit. Et vero servo scio concredi talentum, eumque propter metum dominicæ severitatis occultantem, nec unde sibi quod creditum erat, excidens diriperetur, ac propterea talentum ei, qui dederat, multiplicatum non reddidit, rationem ab eo reposci, eumque ignis ac gehennæ condemnationem subire.

62. « Verum cur hæc a me scribuntur, et gliscit dolor, et molestia intenditur, et turbatio investigatur ? Nam memoria rerum anxiarum malum acrius efficit, ac sublevari non sinit mœrorem (inertiam). At enim hanc ob causam eorum, quæ acciderunt, tragœdia quasi in scena acta est, ut vestris orationibus, nescio quomodo creditum nobis gregem pulchre videntes agi et gubernari, officientem nobis difficultatis nubem discutiamus, et inertiæ caliginem effugiamus. Novit enim, novit gubernatori secundo vento navis currens, ac egregie gubernaculis recta lætitiam afferre, et Ecclesiæ cœtus pietate, virtutibusque exuberans præfectum et pastorem afficere voluptate, et efficere, ut incertæ mentis inopiæque consilii nebulam abstergat.

« Nuper itaque cum is, cui ante nos sacerdotio fungi obtigerat, eo honore abiisset: nescio quomodo impulsi, magna me vi aggrediuntur, et qui censebantur in clero et episcoporum metropolitanorum conventus, et ante hos, cumque iis pietate præstans Christumque diligens imperator, in omnes quidem benignus et æquus et humanus (quid enim ? verum dicendum non est?) nec quemquam eorum qui ante ipsum imperarunt æquitate parem habens ; mihi vero tum inhumanus quidem visus ac violentus, admodumque formidandus. Is enim una cum commemorato sacerdotum cœtu nihil remittebat de vi et impressione mihi facienda, sed quamobrem me dimissurus non esset, excusatione utebatur consentientis sacerdotum voluntatis et studii ; seque etiam, si vellet, non posse postulatum meum perficere. Ad sacerdotes autem ac cæterum clerum (magnus enim numerus convenerat) ne obsecrationis quidem meæ verba clare perveniebant ; si quibus vero ea incidebant, non recipiebant ; cum hoc unum et meditati essent, et dicere instituissent, me omnino vel nolentem hoc præfecturæ onus suscipere oportere.

63. « Postquam vero omnes mihi viæ precum verbis faciendarum obstructæ sunt; prosiliebant lacrymæ, ac desperationis caligo cum omnia interiora confusione implesset, et in ipsos usque oculos irrupisset, in rivum mutabatur. Nam cogitatio (desperata semel salute verbis consequenda) naturam ipsam ad supplicationem et lacrymas excitabat, his sperans auxilium et opem nancisci se posse, quamvis voluntate ac proposito suo deciderit. Nec enim sic remiserunt se, qui vim faciebant ; quoad contra voluntatem meam, illorum vero ex sententia res perfecta est. Sic in mediis de cætero tumultibus, iis judiciis, quæ scit qui novit omnia, toleranter dego : sed satis quærens, tempestivum est dicere proverbium.

« Quoniam vero omnium optima est fidei communio, maximaque omnium causa veræ dilectionis : ut id cum vestra sanctitate purum et insolubile vinculum faciamus : censuimus nostram vestramque fidem breviter tanquam in columna scribendam. Inde orationes vestras fervidius promptiusque attrahentes, nostrumque in vos affectum explicantes.

64. « Credo igitur in unum Deum, perfectum, et perfectionis efficientem Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, non dividens personarum distinctione etiam naturam (dividat enim Arii divisio) sed in identitate naturæ personarum differentiam credo. Tollatur enim pariter et Sabellii contractio. Trinitatem sanctissimam omnium opificem, omnipotentem, ipsam sibimet simul existentem, sine principio, ut omne temporale principium excedentem, et initio carentem, principii autem et causæ rationem in Patre implente : sic enim et super temporalem cogitationem pari honore Trinitas stabilitur ; et ejusdem substantiæ cum Patre, ex quo hic quidem sine fluxione et ineffabiliter genitus est, hic vero

procedit theologice, hymnis celebrabitur. Trinitatem sanctissimam, supersubstantialem substantiam, hoc quidem, quod omnem substantiam Deo decenter supergreditur; hoc vero, quod inde omnibus entibus participatio est essendi super omne bonum bonitatem, hoc quidem, quod fons bonitatis, hoc vero quod bonis illinc est, quod bona sunt. Hoc nobis est (ut in brevibus) theologiæ nostræ inculpabilis disciplina.

65. « Filium vero et Verbum Dei et Patris in ultimis diebus ex semper Virgine et supergloriosa Domina nostra Deipara processisse cum carne animata, anima intelligenti et rationali, id est, perfectum hominem assumpsisse veritate, non phantasia: non personaliter, neque aliquem in singulis proprio ac determinato charactere circumfinitum, sed totum hominem, quem in sua hypostasi individuum subsistere fecit, ut genus humanum salvaret. Servatas etiam in eodem et uno Christo naturas divinitatis et humanitatis, unitas quidem unione secundum hypostasim, sed non confusas substantias alterificatione; unam quidem hypostasim, duas vero naturas; et utrique earum propriam tribuo voluntatem. Duas enim voluntates in Christo non minutas, quia et duæ operationes: eumdem passibilem et impassibilem; corruptibilem et incorruptibilem: circumscriptibilem et incircumscriptibilem: alia approprians divinitati, alia humanitati attribuens: crucifixum voluntarie pro nobis. Et qui nobis præbuit honorabilem et venerandam Crucem, destructionis mortis causam: sepultum eumdem, ac in mortuis connumeratum. Qui tertio die juxta ipsius deiloquam vocem a mortuis resurrexit: quique visus est discipulis, et cum illis edendo ac bibendo, omnem ambiguitatem ac phantasiæ opinionem ab eis submovit. Deinde et ascendit una cum assumpta, sive cum animata anima intelligenti et rationali ipsius propria carne. Et iterum pariter venturus est ad judicandum vivos et mortuos. Sic enim dicit divina Scriptura: Veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

66. « Sic sentiens et confitens incommutabiliter eam fidem, quæ in Catholica et Apostolica Ecclesia stabilitur et prædicatur, sanctas et œcumenicas septem Synodos recipio. Primam quidem, utpote quæ Arium, et eos, qui cum eo sentiebant, una cum eorum abominanda creaturæ adoratione disrupit ac evertit. Secundam vero, quæ læsæ mentis Macedonium ab Ecclesiastica communione exterminavit, et abscidit, qui pari atque Arius insania laborabat: in creaturis enim hic quoque sanctissimum, et omnium opificem ponens Spiritum, creaturam adorare non erubescebat. Verum enimvero et tertiam, quæ deposuit impium Nestorium, ac evertit innovatam ab eo Deo exosam superstitionem: hic enim indivise, et secundum hypostasim unitum Deo Verbo totalem hominem audacter et dementer a divina Verbi abstrahens hypostasi, in propria eum hypostasi esse, monstruose dicebat et imaginabatur; ac idcirco nudum hominem eum, qui carne apparuerat, Filium et Verbum Dei somnians, consequenter hic infelix appellare sanctissimam Dei Genitricem Deiparam proprie abnegavit. Quartam autem, ut quæ Eutychen, dystychen, id est, infelicem ac scelestum Dioscorum elisit atque anathematizavit una cum eorum imaginativa dementia, eorumque omni caterva. Domini enim carnem non esse nobis consubstantialem, delire asserebant, sed ex duabus quidem naturis unionem factam esse, in unam vero naturam post unitionem consumptam fuisse neutrius conservantem proprietates, nec divinæ, nec vero humanæ. Quintam etiam, quæ excidit ac penitus exstinxit ea, quæ in perniciem auctorum suorum suscitabantur, scelerata dogmata, et partus impii Nestorii, qui regiæ urbis sine Deo pontifex fuerat, et Theodori, qui Mopsuestiæ, magis etiam sine Deo, episcopatum gesserat; tum eos, tum omnes, qui eadem, qua illi vana sententia ægrotabant; quin etiam et quæ dilaceravit et demessuit Origenem, Didymum, Evagrium, qui ratione cum Gentilibus congruente ac insipiente sententia in ultimum profundum Deo adversariæ persuasionis inciderunt. Cum enim gradus et inferiores sedes Deitatis confinxissent, et animarum præexistentias, ac effluxus et decidentias respectionis earum ad Deum in seipsis constituentes, easque in diversa et multiformia corpora transvasantes et transmutantes; et finem suppliciorum, ac dæmonum restitutionem, e ventre (sicut dicitur) eructantes, libero et aperto, nullis claustris, ore fabulati sunt, et commenta sua consuerunt. Sed et sextam, ut quæ abjecit ac demolita est [1] Honorium, et Sergium, et Macarium, monstruosi homines sermonis ac dementes, unaque cum ipsis eos, qui eamdem impietatem ad se duxerunt et expresserunt, cumque alienis eorum et absurdis commentis: unam enim voluntatem, et unam operationem Christo Deo nostro, qui ex duabus inconversis naturis est, male miseri adscribebant. Præterea et eam, quæ Nicææ iterum facta est, sacram et magnam Synodum, quæ Iconomachos, id est, imaginum oppugnatores, ac propterea Christomachos, id est, Christum oppugnantes, et sanctorum obtrectatores, ut purgamenta eliminavit ac dejecit. Cum iis autem et detestandam æque Manichæicam eorum hæresim: Domini enim nostri Jesu Christi consubstantiale nobis sanctum corpus pingere in imagine abominabantur: pingi non posse, et incircumscriptum esse debacchando asseverantes, ac ideo nobis consubstantiale non esse, insano more concludentes. Has igitur sanctas et œcumenicas Synodos recipio, anathematizans, quos anathematizaverunt, et amplectens et magnificans, quos laudibus celebrarunt.

67. « Hæc est fidei meæ, et eorum, quæ ad ipsam pertinent, et circa eam subsistunt, confessio,

[1] Falso accusans Honorium: nec sine dolo potuit prætermisisse Pyrrhum et Paulum Constantinopolitanos patriarchas hæresis auctores et propugnatores. De Honorio consule quæ dicta sunt octavo Annal. tomo.

et in ea spes; nec mihi vero soli, sed et omnibus, quibus meditatum est pie vivere, quibusque divinus amor innatus est puram et sinceram Christianorum sententiam retinendi. Hanc igitur in scriptis fidei confessionem statuentes, et vestræ sacratissimæ sanctitati res nostras ut in tabula exprimentes, et sermone commemorantes; quod sæpe petivimus, indigemus orationibus vestris, ut Deum propitium ac benignum in his, quæ gerimus, inveniamus: omnem vero scandalorum radicem, et petram offensionis ex Ecclesiastico ordine sublatam intueamur, ac bene pasci subditos, nec multitudine nostrorum delictorum, illorum in bono profectum ita retardari, ut inde nobis multiplex peccatum adscribatur; sed ego quidem ipsis faciam et dicam in doctrina, quæ oportet: ii vero obedienter et tractabiliter ad suam ipsorum salutem ducantur, et Christo omnium capiti inhærenter coagmententur, ejus humanitate et benignitate, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu, vitæ principi et consubstantiali Trinitati, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus Photii litteræ, diversæ tamen ab illis, quarum argumentum ex Niceta audisti superius.

Porro his litteris fraudulentus Photius primum omnium communicationem Apostolicæ Sedis suffurari conatus, Ignatii abrogationem, et suæ sedis stabilimentum molitus est. At quæ Romæ in his decernendis acta sint, et quæ ad Photium et ad imperatorem Nicolaus rescripserit, dicentur anno sequenti, quo litteræ ab eo datæ inveniuntur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6352.— Anno Æræ Hispan. 897.— Anno Hegiræ 245, inchoato die 8 April., Fer. 7. — Jesu Christi 859.
— Nicolai I papæ 2. — Ludovici imp. 11. 10. et 5. Michaelis imp. 18.

1. *S. Eulogius Cordubæ martyrium facit.* — A num. 1 ad 6. Nuspiam magis Saracenorum grassata est procella, quam in Hispania, ubi Christianorum ac præcipue monachorum magna strages facta. Eorum defensionem *Eulogius* presbyter Cordubensis scriptis aggressus est adversus nonnullos, etiam Christianos, qui martyres illos agnoscere non ferebant, propterea quod sese ultro martyrio objicerent. *Documentum martyriale* uno libro composuit, cum Epistola ad Willesindum episcopum Pampilonensem, lectu sane dignissima, in qua Serasiensium et Legerensium monachorum mores egregie commendat. Ipse tandem morte affectus pro Christo hoc anno, die Martii undecima; *Alvarus* enim Cordubensis, intimus et maxime ejus a juventute amicus, et gestorum conscius in ejus Vita, a Bollando ad diem XI Martii relata, ait: « Complevit martyrium suum quinto idus Martii, die sabbato, hora nona », ideoque hoc Christi anno, quo sabbatum in diem XI Martii incidit. Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2, loquens de monachis hoc sæculo martyrium passis memoriæ lapsu scribit, *Alvarum* seu *Alvarium* ipsius Eulogii fratrem extitisse; in laudata enim Vita se tantum ejus amicum *Alvarus* appellat; recte autem ostendit Mabillonius *Eulogium* monachos summopere dilexisse, sed ipsum fuisse clericum, et virginum cœnobia Hispanica, quorum meminit Eulogius, duplicia fuisse, uti erant in Gallia et Anglia: virginum conventui abbatissam, virorum cœtui abbatem præfuisse, qui utrisque superior erat, et denique duplicia apud Eulogium monasteria extitisse, *Tabanense*, *Cuteclariense et Pinnamellarense.*

2. *Gesta a Francorum regibus.* — A num. 6 ad 33. Quæ gesta sunt hoc anno in Gallia inter tres Francorum reges, his verbis narrat annalista Bertinianus: « Karlus (nempe Calvus) rex recuperatis viribus fratrem suum Ludoicum (Germaniæ regem) nec opinantem aggreditur, et de regni sui finibus pellit. Lotharius rex ad Karlum patruum suum festinat, et die Dominico initii Quadragesimæ in Arca palatio publice sacramentis vicissim per sedipsos datis sese iterum confirmant ». (Arcæ olim villa regia, vel potius Arcus, vicus est hodie in agro Maceriensi ad flumen Mosam in Neustriæ regnique Lotharii, seu Austriæ confinio alias positus, gallice *Arches*). Karlus quædam monasteria, quæ antea clerici habere solebant, laicis distribuit ». Paulo post: « Karlus rex per diversa loca conventus episcoporum agit, sed quarto a Tullo Leucorum milliario in villa Saponarias (locus erat una amplius leuca ab ea civitate disparatus, ubi superest hodie exigua tantum Ecclesia, ut observat Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pag. 322) cum Lothario et Karlo nepotibus suis regibus Synodo episcopo-

rum assistens, libellum accusationis adversus Guanilonem Agendici Senonum metropolitanum episcopum porrigit. Quæ tamen actio propter absentiam ejusdem Guanilonis episcopi dilata est. Inde ad colloquium fratris sui Ludoici regis in insula Rheni inter Autumnacum et Confluentes properat. Cujus colloquii effectus differtur usque ad VIII kalendas Novembris apud Basiliam civitatem. Quo Ludoico adveniente, Karlus propter Lotharii absentiam ab itinere cœpto revertitur. Aquitani ad Karlum puerum (Caroli Calvi filium) omnes convertuntur. Pippinus Rotberto comiti et Britonibus sociatur ». Paucis interpositis : « Lotharius fratri suo Ludoico Italorum regi quamdam regni sui portionem attribuit, ea videlicet quæ ultra Juram montem habebat, (id est, Genuam, seu Genevam, a scriptoribus modo Jenuam, modo Januam, alias Genuam, alias Gennavam, vel Jenebam appellatam) Lausonnam et Sedunum civitates, cum episcopatibus, monasteriis, et comitatibus : præter hospitale, quod est in monte Jovis, et Pipincensem comitatum. Guanilo episcopus Senonum absque audientia episcoporum Karlo regi reconciliatur ».

3. *Legatio Ludovici Germaniæ regis ad Nicolaum PP. et Ludovicum Aug.* — Annalista Fuldensis, postquam dixit Placitum ad urbem Basileensem condictum fuisse, subdit : « Interea vero cum suis habita, locutione, Thiothonem Fuldensis cœnobii abbatem ad Ludovicum regem Italiæ nepotem suum et ad Nicolaum Apostolicum apologetica intentione Romam misit (nempe Ludovicus Germaniæ rex) responsa eorum, si esset possibile, ad condictum regale Placitum perlaturum ; a quibus honorifice susceptus, cum de gestis præteriti anni regem per omnia rationabiliter excusaret infamiæ (id est, excusando liberaret infamia). Apostolica fultus episcopus (loco *episcopus*, legendum, *Epistola* ex Ms. Cæsareo apud Lambecium tom. II Biblioth. Cæs. pag. 349, ubi locus iste purus est) rediens, juxta lacum Brigantieum ad regem venit, de loco prædicto Placiti jam tunc reversum, quia ad condictum diem vel locum Placiti neuter sibi regum occurrerat. Qui cum de legatione sua regi per omnia satisfecisset, accepta licentia ad proprium rediit monasterium ». Placitum itaque Basileense habitum non fuit.

4. *In Concilio Metensi agitur de indulgentia Ludovici regis Germaniæ.* — Ex his lucem accipiunt quæ Baronius ex Capitularibus Caroli Calvi hoc anno refert. Reverso in regnum suum Germanicum *Ludovico*, et operam dante, ut Caroli Calvi fratris ac Lotharii nepotis animos expeditione anno superiori ab eo suscepta offensos sibi reconciliaret, decreta est ad illum ex Synodo Metensi legatio episcoporum novem cum mandatis, ut indulgentiam illi certis legibus offerrent. Ea Synodus Metensis in Capitularibus Caroli Calvi tit. 28 legitur, diciturque habita « anno Incarnationis Dominicæ DCCCLIX, Indictione VII, V kal. Junias ». Litteræ ibi datæ, seu Commonitorium de indulgentia Ludovici regis, referuntur a Baronio a num. 6 ad 14. In iis *Hincmarus* Rhemensis, *Guntharius* Coloniensis, et *Wenilo* Senonensis archiepiscopi, et sex episcopi nominantur, qui ad Ludovicum regem missi renuntiarunt, se *pridie nonas Junias in Wormatia* litteras præfatas Ludovico regi reddidisse, ipsumque petiisse, ut sibi parceretur, sed nihil concludere posse quoad alia, nisi cum suis episcopis. Ejus responsum extat loco laudato Capitularium, integrumque refertur a Baronio num. 14 et seq.

5. *Synodi Lingonensis et Tullensis ad Saponarias.* — Quoad Concilium in Lingonensi territorio habitum, idque *XIII kal. Maii* XVIII *Caroli regis, Indictione* VII, ut eruitur ex litteris Jonæ episcopi Æduensis tom. VIII Concil. pag. 673 recitatis, de eo loquitur Baronius n. 17, in Synodo Tullensi, de qua mox, ejusdem mentio est, illiusque Acta in eam inserta ; indeque intelligimus Synodum Tullensem mense Junio aut circiter, congregatam fuisse. Agit de ea Baronius num. 18 et seqq. Eidem interfuere *Carolus Calvus* et filii Lotharii imperatoris, *Lotharius* nempe, qui regionem universam, quæ ab eo postea regnum Lotharii dicta est, obtinebat, et *Carolus*, qui Provinciam inter Rhodanum et Alpes cum Burgundia sortitus erat. Hac in Synodo tredecim canones conditi, in quorum primo Patres de pace inter Carolum Calvum et fratrem ejus Ludovicum Germaniæ regem constituenda egere. In sexto dicitur, *Carolum Calvum* libellum proclamationis adversus *Wenilonem* archiepiscopum Senonensem, qui ab eo defecerat, Synodo porrexisse, et ejus causam ab electis judicibus cognosci ac finiri postulasse, etc. et demum regis accusationem *Weniloni* per certos episcopos et Synodicas litteras significatam fuisse, datasque inducias. Sed et commonitorium ad eumdem Wenilonem dedit *Herardus* Turonensis archiepiscopus, unus e judicibus ad causam illius discutiendam electis, ut episcopis negotium suum exponeret, regemque placare satageret. Alii judices cum Herardo electi, fuere *Remigius* Lugdunensis, *Wenilo* Rothomagensis, et *Rodulfus* Bituricensis, omnes metropolitæ. Libellum proclamationis refert, et Wenilonis causam exponit Baronius a num. 25 ad 33. Quam sopitam fuisse, aut *Wenilonem* purgatum, et regi reconciliatum docet annalista Bertinianus citatus, et ex eo patet, quod anno sequenti Synodo II Tullensi interfuerit, nec ulla deinceps ejus causæ in Synodis, aut in monumentis publicis mentio fiat. Legenda Epistola Lupi CXXIV ad Guenilonem episcopum data, ad ejus causam faciens, ut ostendit Baluzius in Notis ad eamdem.

6. *Relecti quidam canones adversus Gothescalcum editi.* — De canonibus VIII et IX in causa *Britonum* episcoporum editis mox agetur. In decimo relecta dicuntur in Synodo quædam Capitula dogmatica, circa quæ episcopi plurimi dissentiebant, scilicet sex priores *Valentinæ* Synodi canones, qui paucis ante diebus in Synodo *Lingo-*

nensi confirmati, in hac etiam Tullensi, proferente Remigio Lugdunensi, relecti sunt : quatuor item Synodi Carisiacæ contra *Gothescalcum*. Dissidentes episcopos, quorum præcipui erant Remigius Lugdunensis et Hincmarus Rhemensis, hortatur Synodus, ut simul conveniant, et « prolatis sanctarum Scripturarum, atque Catholicorum doctorum sententiis, quæ saniora sunt, concordi unanimitate sequantur ».

7. *Actum de causa Britonum episcoporum.* — A num. 33 ad 51. In Canone VIII et IX Synodi *Tullensis* legitur, eam ad *Britonum* episcopos, qui a metropolitani sui Turonensis archiepiscopi jurisdictione et obedientia sese subtraxerant, litteras dedisse, eosque monuisse, ut illi se subderent, nec excommunicatis communicarent. Sed et *Salomonem* Britonum ducem hortarentur, ut promissam *Carolo Calvo* fidem servaret. In canone IX narratur, Synodum ad *Britones* ob varia crimina excommunicatos litteras alias scripsisse, eisque ad proximam usque Synodum inducias dedisse, ut se emendarent, sub pœna generalis graviorisque anathematis. Utræque litteræ Synodicæ recitantur hic a Baronio, qui fuse etiam agit de eorumdem Britonum episcoporum causa, et institutione archiepiscopatus Dolensis, ut canon VIII et IX melius intelligantur. Verum cum Baronii tempore Indiculus *de Britonum episcoporum depositione*, Vita sancti Conwoionis abbatis Rotonensis in Minori-Britannia, ac libri tres de Gestis sanctorum Rotonensium, Conwoionis et aliorum, non extarent, hanc historiam non parum obscuram satis declarare non potuit, ideoque quæ de eadem ex iisdem monumentis anno DCCCXLVIII et insequenti in medium protulimus, legenda.

8. *Carolus Calvus litteras promovet.* — Ad num. 51. Quantum debeant litteræ *Carolo Calvo*, discimus ex Herrico, vel Herico monacho Altissiodorensi, in Præfatione ad Vitam sancti Germani versibus a se conscriptam, et dicatam Carolo Calvo, cum jam Augustus esset. In ea enim hæc inter alia scribit : « Id tibi singulare studium effecisti, ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hos ad PUBLICAM ERUDITIONEM undecumque tua celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapsilitas provocaret. Luget hoc Græcia novis invidiæ aculeis lacessita ; quam sui quondam incolæ jamdudum cum Asianis opibus aspernantur, tua potius magnanimitate delectati, studiis allecti, liberalitate confisi. Dolet, inquam, se olim singulariter mirabilem et mirabiliter singularem a suis destitui. Dolet certe sua illa privilegia, quod nunquam hactenus verita est, ad climata nostra transferri. Quid Hiberniam memorem, contempto pelagi discrimine, pæne totam cum grege philosophorum ad littora nostra migrantem ? quorum quisquis peritior est, ultro sibi indicit exilium, ut Salomoni sapientissimo famuletur ad votum. Itaque, Cæsar invictissime, pæne est, ut universus orbis novas in te struat controversias, novis adversum te declamationibus invehatur, qui dum te tuosque ornamentis sapientiæ illustrare contendis, cunctarum fere gentium scholas et studia sustulisti. Sublatis enim præceptoribus, confine et consequens est, facile omnium ingenia otio congelasse. Ita namque spretis cæteris in eam mundi partem, quam vestra potestas complectitur, universa optimarum artium studia confluxerunt ; ut verisimile habeam jam dudum eas humanæ perosas inertiæ terris penitus excessisse, nisi tuæ integritatis amplitudine tenerentur, in quo etiam nuntium suæ professionis culmen ac fastigium, ut palmam eminet, mirabiliter collocarunt ». Hinc licet modo bella civilia, modo externa, et Normannorum irruptiones Carolum sæpe distinuerint, et huc illucque distraxerint, parum tamen inde damni cœperunt litteræ, et floruere in Galliarum regno, Hincmarus, Lupus, Rabanus, et complures alii litterarum amantissimi.

9. *Bardas anno sequenti dictus Cæsar.* — Ad num. 52. Symeon Logotheta in Vita Michaelis Theodoræ filii, num. 23, ait : « Ejus imperii anno tertio, Michael imperator Antigonum Bardæ filium scholarum domesticum præficit, alterumque ejus filium, locata ei uxore, qua cum illi turpis rei suspicio erat, supremum ducem Occidentalium turmarum constituit. Quo illic brevi extincto, hebdomadæ Paschæ quarta feria, Michael Bardam avunculum Cæsaris infulis ornavit ». Quare cum annus tertius Michaelis solius imperantis a mense Septembri currentis Christi anni exordiatur, *Bardas* anno sequenti, juxta Symeonem Logothetam, Cæsarea dignitate exornatus. Leo Grammaticus annum non exprimit, sed narrata Antigoni ad dignitatem domestici scholarum evectione, ejusque fratris conjugio, subdit : « Modico post feria Paschatis quarta Michael Bardam avunculum promovet Cæsarem : qui curru per mediam urbem vectus munera sparsit in populum », consulum scilicet more, ὃς ἔπι ἅρματος ἐποχηθεὶς ἔδωκεν ὑπατείαν τῇ μέσῃ. A Symeone Logotheta Porphyrogennetus in Vita Michaelis num. 24 et seq. non discrepat. Nam postquam narravit, cladem hoc anno a Michaele imp. a Saracenis acceptam, a qua Manuelis opera servatus vix evasit, refert aliam expeditionem ab eodem imperatore adversus Amerem, seu ducem Saracenorum susceptam, cum *alter vix annus transierat*, ideoque tertio imperii ejus anno. Tum num. 26 scribit : « Sed et Bardas nullo fixus munere, alias ex aliis continue dignitates, profusa principis largitate mutabat ; haud secus ac juvenis quidam ac ambitiosus, vario ad luxuriam cultu mutat vestes. Mutata itaque functione, ad Cæsaris dignitatem gloriamque ascendit ; cum Michael nulla alia Reipublicæ cura teneretur, quam ut theatris ludisque circensibus vacaret ». Ducangius in familiis Augustis Byzantinis verba faciens de familia Michaelis Balbi Aug. tempus Bardæ collatæ Cæsaris dignitatis colligit ex Charta, data « anno XXIV imperii Michaelis, et II Bardæ Cæsaris, XV Januar. Indict.

XIV », anno scilicet Christi octingentesimo sexagesimo sexto. Verum error in numeros irrepsit; alioquin Bardas anno tantum DCCCLXIV eo honore affectus fuisset, quod omnibus scriptoribus Byzantinis adversatur. Loco itaque II *Bardæ Cæsaris*, legendum, VI *Bardæ Cæsaris* (1).

10. *Bardas litteras Constantinopoli restituit.* — Porphyrogennetus post superius narrata subdit : « Interim negotia publica administrabat (nempe Bardas) ac sibi ipse imperium animo destinabat, cujus quandoque sibi ipse compos fore videretur. Cæterum hæc quidem in futurum illi reposita : interim vero sæcularis ac profanæ sapientiæ cura suscepta (cum jamplura lustra humaniores litteræ imperatorum barbarie ac inscitia obsolevissent, ac prope exstinctæ essent) mathematicarum disciplinarum scholis ad Magnauram (palatium a Constantino M. conditum, de quo Ducangius lib. 2 Constantinopolis Christ. cap. 5, num. 2) constitutis, magnifice rursus florere, ac velut repubescere eam fecit. Nec tamen hoc Bardæ facinus, quanquam summam præferret honestatem, gloriaque celeberrimum esset, ejus noxas reliquas eluere valuit. Præerat huic scholæ ac doctor philosophiæ erat, magnus ille ac philosophus Leo, sanguinis quidem prosapia Jannis patriarchæ patruelis, gradu vero Thessalonicensis quondam episcopus. Tunc autem cessare jussus atque amotus, quod Iconomachorum hæresis cultor erat, huic negotio præpositus, opera sua ac industria inscitiam procul abigebat atque fugabat ». Paulo post : « Theodorus ejus discipulus, geometriæ ludo præsidebat : Theodegius astronomiæ, Cometas, linguæ græcæ, grammaticæ. Iis Bardas dum large sumptus suppeditat, ac quo scientiarum desiderio accensus videbatur, sæpe ipse quoque scholas frequentans, discipulorumque animos confirmans, intra justi temporis moras, velut alas doctrinis addidit, eisque plumescendi (ut sic dicam) ac profectus maximi, compendium fecit ».

11. *Michael Psellus senior præceptor Leonis Philosophi.* — Ad num. 53. Quod *Leo Philosophus* rhetoricam, philosophiam, arithmeticam et reliquas scientias in *Antro* insula didicerit, ut tradit Cedrenus; Baronius ait inde colligi posse, quando vixerit *Psellus*, quando item *Metaphrastes*, quem vita functum Psellus laudavit; indeque Metaphrastæ ætatem ad præcedentes annos revocat. Verum Allatius in Diatriba *de Psellis*, et in Diatriba *de Symeonibus*, Metaphrastæ ætatem antea ignotam, certam atque indubiam primus signavit, demonstravitque cum sæculo tantum sequenti floruisse, et *Michaelem Psellum* Leonis Philosophi præceptorem, qui hoc tempore vixit, alium esse a Michaele Psello juniori, qui Symeonem Metaphrastem longe post ejus mortem laudavit. Sed quia tam scriptores Catholici, quam Heterodoxi, in Metaphraste obtrectando profusi fuere, et in ejus gestis peregrini, nobis fuse de illo sæculo sequenti agendum erit, ideoque hic de eo plura in medium non afferemus.

12. *Temperamentum a Photianis excogitatum.* — Ad num. 54 et seqq. Cum *Photius* die natali Christi anni DCCCLVII patriarcha Constantinopolitanus consecratus fuerit; quæ Baronius de eo, et de sancto Ignatio hoc anno refert, partim ad superiorem, partim ad currentem pertinent. *Barda* in Ignatium et Ignatianos gravissime sæviente, hi Ignatium tanto vehementius patriarcham reposcere : « His ergo compertis », inquit Anastasius in Historia Synodi octavæ, « cœperunt nonnulli metropolitani antistites ac inferioris sacerdotii, vel ordinis clerici, vel laici, pontificis sui tormentis compatientes, dejectionemque dolentes, rectorem sibi proprium reddi magnopere clamitare ». Episcopi in duas partes distracti erant, aliis Ignatio adstantibus, aliis Photio accedentibus. Metrophanes Smyrnensium in Ionia metropolitanus, cujus Epistolam ad Manuelem patricium datam Baronius anno DCCCLXX, num. 45 et seqq. recitat, in quem statum res redacta esset, his verbis narrat : « Cum primum vidimus universam episcoporum multitudinem corruptam, operæ pretium fore duximus, nostra etiam manuscripta assensione Photium nostræ Christi Ecclesiæ filium declarare, et sanctissimi ejus præsulis Ignatii socium et collegam, ut hoc pacto Bardæ edicta nullo modo refragari deprehenderentur. Edixerat enim ille, ut nostræ Christi Ecclesiæ patriarcham constitueremus, licet coram nobis sua scripserit manu, se Ignatium ab omni culpa immunem patriarcham existimare; nec unquam adversus illum aliquid se dicturum. Si quis vero dicat, Photium fuisse admissum patriarchæ collegam; admissus certe fuit Photius a nobis, tamen invitis, vi quidem atque ejus qui imperabat imperio. Qui paulo post quod sua manu chirogra-

(1) Nemo accuratius annum, et mensem collatæ in Bardam Cæsarem dignitatis definit ac Genesius, qui in exitu hujus sæculi sub Constantino Paleologo res Constantinopolitanas scribebat, prodiitque in Collectione Historiæ Byzantinæ editionis Venetæ tom. XXIII. Narrat igitur post fusum fugatumque a Saracenis Michaelem in obsidione Samosatæ, quod in annum DCCCLVIII Pagius ibid. num. 19 optime refert, Saracenos quievisse biennio. Tum iterum arma movisse ; commissoque cum Michaele prœlio, superiores evasisse ; adeo ut obsessus in monte quodam imperator vix tandem evaserit. Post hæc iterum biennii quies. *Duobus annis præterlapsis, rursus etc.* Saraceni fines imperii invadunt, quibus coercendis missus Petronas, Theodoræ matris imperatoris ac Bardæ frater, insignem de illis victoriam retulit. Tum subdit idem Genesius pag. 46 : « E iam Bardas postquam cum fratre hostes vicisset, tunc Cæsar acclamatus fuit, in diebus Paschatis, Indictione decima ». Belle hæc omnia congruunt cum anno DCCCLXII, quem etiam annum indicat duplex cum Saracenis pugna, quæ duplex biennium ab obsidione Samosatæ signat. Ex his patet Logothetam qui hæc refert anno tertio Michaelis res in plures annos gestas sub uno eodemque consignasse. Patet insuper Pagium non satis apte textum Porphyrogeniti explicasse, apud quem illud, *cum alter vix annus transierat*, sonat, biennium jam effluxisse ab infelici Samosatæ per Michaelem obsidione. Liquet id ex textu græco, ita ferente δεύτερος ἤ χρόνος παρέδραμε, *secundus jam annus transierat.* Denique pugna, quæ victoriam Petronacis præcessit, non ad annum DCCCLIX, sed ad DCCCLX pertinere censenda est, cum ex Genesio contigerit ab obsidione Samosatæ biennio. Demum Petronacis expeditio a Pagio ad annum DCCCLX consignata, ad annum DCCCLXII promovenda est.

MANSI.

phium scripserat, ipse etiam delevit, et Ignatium deposuit, quando coram universo episcoporum cœtu Constantinopolitanæ provinciæ ipse anathemate fuit damnatus, et depositus, et segregatus a Patre et Filio et Spiritu sancto declaratus ».

13. *Photiani S. Ignatium anathemate percellunt.* — Excogitatum fuit temperamentum illud ad majora mala vitanda, sed cum inutile esset, in sanctæ Irenes æde Synodum per quadraginta dies celebrant, *Photium* damnant, eique patriarchatum abjudicant. Photiani vero Concilium in sanctorum Apostolorum templo coegere, et *Ignatium* absentem et dignitatis patriarchalis, et Ecclesiasticæ communionis indignum declararunt, et in eum anathema dixerunt. Subdit enim Metrophanes : « Ita cum episcopi omnes (scilicet sancto Ignatio addicti) suffragiis consentirent, ut seipsos quoque damnarent, si quis unquam Photium patriarcham conliteretur, et per dies quadraginta Synodum in æde sanctæ Irenes celebrarent, ille (nempe Photius) adjutore Barda Concilium in Apostolorum templum colligit, et iterum repudiat Ignatium, et anathematizat. Quo etiam tempore nos ejus iniquitatem arguimus, et hac de causa in illo conciliabulo iniquissimam depositionem nos itidem passi sumus, et in fœtidissimum carcerem apud Numeros (erant longæ porticus *magni palatii*, in quibus excubabant prætoriani milites ad imperatoris custodiam delecti, a numeris militaribus *Numeri* appellatæ, ut videre est apud Ducangium lib. 2 Constantinop. Christ. cap. 4, num. 32) multis diebus fuimus conjecti atque detrusi. Nobiscum etiam fuit ipse patriarcha Ignatius ferreis vinculis devinctus, et custoditus, et alii præterea multi in prætorii carcere, qui deinde illinc educti, in exilium missi sunt. Patriarcha quidem Mitylenem, reliqui vero alii alio. Photius interea separatim ad beatissimum papam Nicolaum quatuor metropolitas Romam misit, et per eos illi omnia significavit, quæ ad Ignatii damnationem faciebant.

14. *Conciliabulum Constantinop. et legatio ad Nicolaum PP.* — Hoc Concilium *Constantinopolitanum* in templo Apostolorum hoc anno congregatum, ejusque meminere etiam Anastasius in Historia Synodi octavæ, Nicetas in sancti Ignatii Vita, aliique. Meminere et legationis a Photio ad Nicolaum papam missæ, « quatenus », inquit Anastasius laudatus, « sicut ipse sperabat, approbante vel decernente mox omnia ora resistentium obstructa silerent, et aditus sibi progrediendi, qua vellet, omnes omnino patescerent ». Sed de hac legatione plura Baronius.

15. *Variæ Normannorum grassationes.* — Grassationes Normannorum hoc modo ab annalista Bertiniano narratæ : « Dani loca ultra Scaldem populantur. Vulgus promiscuum inter Sequanam et Ligerim inter se conjurans adversus Danos in Sequana consistentes (alii enim ad Ligerim fluvium, alii ad Sequanam fl. sedes habebant) fortiter resistit ; sed quia incaute suscepta est eorum conjuratio, a potentioribus nostris facile interficiuntur. Piratæ Danorum longo maris circuitu, inter Hispanias videlicet et Africam navigantes, Rhodanum ingrediuntur ; depopulatisque quibusdam civitatibus ac monasteriis, in insula, quæ Camarias dicitur, se disponunt, (legendum, *sedes ponunt ;* nam ex eodem annalista constat, eos ibi moratos esse, ut dicemus anno sequenti). Dani noviter advenientes monasterium sancti Walarici et Samarobrigam Ambianorum civitatem, aliaque circumquaque loca rapinis et incendiis vastant. Alii quoque eorum insulam Rheni Patavum simili furore invadunt. Ili vero, qui in Sequana morantur, Noviomum civitatem noctu aggressi, Immonem episcopum cum aliis nobilibus tam clericis quam laicis capiunt, vastataque civitate secum abducunt, atque in itinere interficiunt. Qui etiam ante duos menses Ermenfridum Belvagorum (id est, Bellovacorum episcopum) in quadam villa interfecerant. Sed et anno præterito Blatfridum Bajocassensium episcopum necaverant. Ossa beatorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii metu eorumdem Danorum in pagum Mauripensem, in villam sui juris Novientum devecta sunt, atque XI kalendas Octobris in loculis diligenter collocata ».

16. *Normanni in monasterium Centulense irrumpunt.* — Monachus vero Centulensis anonymus, qui hoc tempore vivebat et libros duos de Miraculis sancti Richarii abbatis Centulensis primi, Sæc. II Benedict. recitatos scripsit, in lib. 2 ait: « Anno Incarnat. Dominicæ DCCCLIX, Indict. VIII, (a Septembri inchoata) depopulata est dira clades non minimam Franciæ partem. Nam mare eo tempore quamvis sub quibusdam assidue obscuris significationibus illud minime cessat exercere, nudum suum suis ostendit vicinis affectum. Ea enim tempestate alumnos proprios, quos sui tabo nutrierat fellis, velut parturiendo evacuit. Heu quam sæva illius gemina parturitio, id est, significativa et detecta ! Quarum prior suum constituit esse in rapiendis animabus, et ad infimum sui sævi flaminis mergendo : sequens autem jura suæ transgressa est naturæ, et pro affectu pio utitur homicidiis cruentis. Nam quæ aliquando suavem solebat suis finitimis deferre pastum, nunc mortis præstat interitum. Et unde olim enormis educta fuerat saturitas, inde nunc nigra egreditur fames. Nam tempore supradicto dira Danorum manus, late maris æquora contexit suis de navibus, adeo ut fere silvestres putarentur maris sursum porrectis : quorum popularitate monasteria destructa, civitates dissipatæ, villæ radicitus corruerunt : et (quod nequius est) ipsa hominum, nec minus popularium, quam servientium Deo multitudo turpibus traditur canibus : et ipsos partim trucidant, partim prædæ dirigunt suarum navium, partim etiam trucibus necant flammis. Qua pestilentia contigit obvolvi, et monasterium sancti Richarii. Nam monachi qui ibi theoricæ arripuerant iter, dispersi sunt velut oves præsentia torvi lupi. Qui huc illucque diffu-

giendo diversas viarum suarum calamitates perpessi sunt ». Subdit anonymus, corpus sancti Richarii, quod alio delatum fuerat, metu Normannorum cessante, in monasterium *Centulense* relatum, variaque quæ tunc patrata sunt miracula refert. Porro *Centulense* monasterium, hodie monasterium sancti Richarii appellatum, positum est in Picardia ac in Ponticensi regione, non longe a Somona fluvio.

NICOLAI I ANNUS 3. — CHRISTI 860.

1. *Legati mittuntur Constantinopolim cum mandato inquirendi, et cum litteris Apostolicis ad eumdem imperatorem.* — Christi Redemptoris annus sequitur octingentesimus sexagesimus, Indictione octava, quo post missam legationem tam ab ipso patriarcha intruso Photio, quam etiam a Michaele imperatore (ut vidisti) anno superiori, simulque a pseudosynodo contra Ignatium habita Constantinopoli : auditis legatis, lectisque litteris, in conventu Patrum ad hoc ipsum convocatorum, rebus cunctis quam diligentissime examinatis, communi omnium sententia, petita legatio decernitur Constantinopolim ad causam ipsam pervestigandam, non autem dirimendam. Sic igitur Nicolaus rerum gestarum penitus ignarus, ex petitione ipsorum decernens legationem Constantinopolim, delegit legatos duos episcopos, Rodoaldum Portuensis Ecclesiæ, et Zachariam civitatis Anagniæ, ut de causa inter Photium et Ignatium inquirerent, et referrent ad ipsum Nicolaum Pontificem : quibus et dedit ad Photium perbreves istas litteras[1], quas una cum aliis ejusdem Pontificis litteris, facta cum diversis exemplaribus diligenti collatione, quantum licuit, emendatas edimus ; sic enim se habent :

2. « Omnis utilitas et profectus animarum Catholica fide munitur, et dilectione Evangelii tuetur : quæ omnes intra se conclusos salvat, extra se positos, suos non existimat. Unde dilectionis vestræ scriptis apicibus, lætificati sumus, quia vos Catholicum in eis cognovimus. Nam ibi prudentiæ vestræ utilitatem intelleximus ; ideoque multas gratias Deo omnipotenti retulimus, quia vestrum scire de Catholico fonte manare, experti sumus. Sed rectum vos ordinem minime continuisse, doluimus, eo quod non per gradus Ecclesiæ ductus (ducti) ad tantum honorem de laicali habitu vos prosiluistis, cum oporteret vestram prudentiam ita canonice vixisse in clericali ordine, ut nihil extra canonica instituta agentes, tempore congruo, atque assensu legitimo constitueretis Ecclesiæ pastor. Vos itaque hoc prætermittentes, contra statuta Patrum egisse, manifestum extitit. Nam Sardicense Concilium per omnia tantæ temeritatis præsumptionem vetuit : pariter et sanctorum Pontificum Romanæ Sedis Cælestini doctoris egregii, Leonis sanctissimi, cujus laus in quarta Synodo clara fuit, seu Gelasii doctrina et meritis æque beatissimi, horum videlicet instituta hoc prohibuerunt, ut talis ordinatio fieri non præsumeretur. Quapropter vestræ consecrationi consentire nullo modo possumus, donec nostri, qui a nobis Constantinopolim sunt directi, revertantur, qualiter per eos cognoscamus vestræ observationis actus, et Ecclesiasticæ utilitatis constantiam, et quo studio circa Catholicæ fidei defensionem vosmet exerceatis. Et tunc si dignum fuerit, ut tantæ sedis præsulem, ceu convenit, honorabimus, et fraterna dilectione amplectemur. Mense Septembri, die vicesima quinta, Indictione nona », tunc inchoante. Hæc scribens ad Photium Nicolaus, in mandatis dedit legatis, ne ullo pacto cum Photio communicarent, antequam id ipse Pontifex decrevisset, ut testatur ipse Nicolaus in Epistola[1] ad omnes Christi fideles, quam Encyclicam nominare consuevit, ubi ait : « Photii vero consecrationem non solum minime admittendam esse decrevimus, verum etiam ipsis legatis nostris, ne cum illo, nisi quasi cum laico usque ad notitiam nostram communicarent, frequenti et omnimoda jussione præcepi-

[1] Nicol. Ep. III. tom. III. Ep. Rom. Pont.

[1] Nicol. Ep. I. tom. III.

mus: solum scilicet iisdem de venerabilibus Domini nostri Jesu Christi, ejusque Genitricis semper Virginis Mariæ ac sanctorum ipsius imaginibus, quidquid quæstio afferret, juste ac pie definire licentiam dantes ». Sic igitur hæc inveniuntur legatis data in mandatis, ut causam inter Ignatium et Photium cognoscerent tantum, non definirent: et cum Photio ipso, ut episcopo, non communicarent; quæstionem vero de sacris imaginibus exortam, sæpius judicatam, iterum definirent.

3. Dedit autem idem Nicolaus [1] papa iisdem legatis litteras ad Michaelem imperatorem, Apostolico throno dignas, quæ sic se habent :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Michaeli glorioso imperatori Græcorum.

« Principatum divinæ potestatis, quem omnium conditor electis suis Apostolis largitus est, super solidam fidem Apostolorum principis, Petri videlicet soliditatem constituens, ejus egregiam, imo primam Sedem deliberavit. Nam voce dominica ipsi dictum fuerat [2]: Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Petrus denique a firmitate petræ, quæ Christus est, structuram universalis Ecclesiæ inconcussam et fidei robore solidatam ita precibus suis munire non cessat, ut errantium vesaniam rectæ fidei norma reformare festinet: necnon intrepide eam consocians eos remunire (reunire) procuret, quatenus portæ inferi, malignorum utique spirituum suggestiones, atque hæreticorum impetus non prævaleant ejusdem Ecclesiæ unitatem infringere.

4. « Quapropter Deo omnipotenti multiplices referimus grates, qui vestro pectori hoc infundere dignatus est, ut fautores Ecclesiæ Dei effecti, concordiæ ipsius desideretis favere, ne quavis rubigine erroris consumatur pulchritudo fidei, et frangatur intellectus Apostolicæ eruditionis. Ad ejus etenim (sicut ipsi scitis) integritatem observationis multoties conventus factus fuit sanctorum Patrum, a quibus et deliberatum ac observatum extitit, qualiter absque Romanæ Sedis, Romanique Pontificis consensu, nullius insurgentis deliberationis terminus daretur. Igitur a vobis Constantinopoli congregatum Concilium (ut vestris apicibus nostris intimatum est auribus) hujus tenoris seriem parvipendens, ab institutis prædictis manum considerationis suæ reflectere non trepidavit: adeo ut Ignatium supra jam nominatæ urbis patriarcham sine Romani consultu Pontificis ibidem cœtus conveniens proprio privasset (privarit) honore. Quod quantum sit reprehensione dignum, testes illi, qui ei oppositi sunt, manifestant; quia tales, quos in Epistola vestra legimus, canonica institutio prohibet, et invidiose datos manifeste claret, quoniam nec ipse proprio ore manifestavit (ut directionis vestræ asserunt litteræ) illa, quæ ei objiciebantur, neque accusatores illius secundum sacrorum canonum instituta probaverunt.

5. « Cæterum his etiam sic injuste peractis, ad detestabiliora inconsiderationis suæ votum supradictam populi catervam dirigendo, de laicorum habitu, qui ei præesset, delegit pastorem : o quam præsumptuosa temeritas ! ille præponitur ovili divino, qui nescit adhuc dominari spiritui suo. Nam qui ignorat disponere vitam suam, per gradus Ecclesiæ minime ductus, quomodo corrigere quibit vitam alienam subito electus? etc. » Ad hæc autem demonstranda ipse Pontifex citat divinam Scripturam, Conciliorum canones, Pontificum Romanorum decreta, et inter illa, quod Hadrianus papa indulgens tandem ob necessitatem temporis, ut Tarasius ex laico ordinaretur Constantinopolitanus antistes, prohibuerit omnino ne ab ea Ecclesia id amplius tentaretur. His decursis ad causam Ignatii deveniens, quid esset agendum insinuat, ubi ait:

6. « Et ut in omnibus rectus ordo servari queat, volumus, o clemens Auguste, ut Ignatius, quem sedis supradictæ gubernacula propria spontaneaque voluntate deseruisse, et totius plebis concilio congregato depositum esse , vestris apicibus nobis intimare curastis, in conspectum veniat nostrorum missorum, et universi Concilii, vestris quidem imperialibus institutis, quatenus perquiratur, quamobrem spreverit traditam sibi plebem, et instituta antecessorum nostrorum sanctorum Pontificum , Leonis videlicet papæ atque Benedicti parvipendendo contempserit, ut ad hoc agendum subtili examine a nostræ jussionis legatis depositionis ejus censura perquiratur: quatenus inquirentes invenire queant, utrum canonicus tenor in eadem observatus fuerit, vel non, ut manifestum existat. Ac deinde cum nostro præsulatui significatum fuerit; quid de eo agendum sit, Apostolica sanctione definiemus ; ut vestra Ecclesia, quæ tantis quotidie quatitur anxietatibus, inviolabilis deinceps et inconcussa permaneat ». Hæc de causa Ignatii Nicolaus, de quo cum dicat, recedendo e sede contempsisse instituta Leonis et Benedicti Romanorum Pontificum prædecessorum, ad ea alludit, quæ dicta sunt, nimirum quod cum accusatus esset a Gregorio Syracusano episcopo apud eosdem Pontifices, illi eum sedere jussissent. Post hæc ingerit, quæ expeti videbatur solida constansque doctrina de cultu sacrarum imaginum, præclare ostendens inter alia nunquam in Testamento veteri nisi in imaginibus cultum fuisse Deum, cum non ut est, sed in diversis assumptis formis semper apparuerit servis suis. Quod autem de his superiori tomo actum sit pluribus, describere ea omnia prætermittimus: illam tantum, quam ad finem habet Epistolæ, querelam reddituri, qua expostulat de juribus et bonis aliis Romanæ Ecclesiæ a Græcorum imperatoribus injuste detentis. Quænam autem ista fuerint, accipe quæ de his sic scribat:

7. « Oportet enim vestrum imperiale decus,

[1] Nic. Ep. II. tom. III. edit. Rom. collatione facta cum aliis exempl. — [2] Matth. XVI.

quod in omnibus Ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus, ut antiquum morem, quem nostra Ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini, quatenus circa vicem, quam nostra Sedes per episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanæ Sedis vicem per Epirum veterem, Epirum novum, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam Ripensem, Daciam Mediterraneam, Mysiam, Dardaniam et Prævalim, B. Petro Apostolorum principi contradicere nullus præsumat, quæ antecessorum nostrorum temporibus, sancti Damasi, Syricii, Innocentii, Bonifacii, Cælestini, Sixti, Leonis, Hilarii, Simplicii, Felicis atque Hormisdæ sanctorum Pontificum sacris dispositionibus regebatur. Quorum denique institutiones, ab eis illis in partibus destinatas, per missos nostros, ut rei veritatem cognoscere queatis, vestræ Augustali potentiæ dirigere curavimus ». Hæc de his Nicolaus, quæ ut facilius innotescant, in memoriam revocanda essent, quæ sæpe superius in superioribus Annalium tomis sunt dicta, et Actis Œcumenicorum Conciliorum ingesta, Romanum Pontificem, quamvis sicut Urbis (ut sæpe demonstratum est) ita et totius sit orbis episcopus, speciales tamen quasdam provincias, easdemque superius nominatas, uti peculiares suas, per vicarium regere consuevisse, iisque præfici moris erat archiepiscopum Thessalonicæ ab eodem Romano Pontifice ordinandum. Accidit vero, ut suasione schismaticorum patriarcharum orientales imperatores spoliaverint istis Romanam Ecclesiam, sed majore ipsorum damno : siquidem ulciscente numine, immissi sunt in orientale imperium (ut vidimus) Sarraceni, qui latissimis provinciis, iisdemque non paucis orientale imperium minuere, rebus in dies in deterius prolabentibus, donec imperii totius sub Turcarum dira tyrannide est facta cum Græcorum servitute jactura.

8. Sed et de sublatis per eosdem bonis eidem Romanæ Ecclesiæ ista subjicit idem Pontifex Nicolaus : « Præterea Calabritanum patrimonium et Siculum, quæque nostræ Ecclesiæ concessa fuerunt, et ea possidendo obtinuit, et disponendo per familiares suos regere studuit, concessionibus reddantur : quoniam irrationale est, ut Ecclesiastica possessio, unde luminaria et concinnationes Ecclesiæ Dei fieri debent, terrena quavis potestate subtrahatur, sed domui Dei restituta meritum redditoris multiplicet, et suscipientis votum spiritalis desiderii lucris exerceatur. Inter ista et superius dicta volumus, ut consecratio Syracusano archiepiscopo nostra a Sede impendatur, ut traditio ab Apostolis instituta nullatenus vestris temporibus violetur ». Hæc de ordinatione Syracusani archiepiscopi idcirco, quod deposito ab Apostolica Sede (ut dictum est) Gregorio, in locum ejus alius suffectus, vel sufficiendus esset.

9. Ad postremum vero legatos commendans, finem imponit Epistolæ : ait enim : « Destinavimus autem vestræ serenitati reverendissimos et sanctissimos episcopos, Rodoaldum videlicet sanctæ Portuensis Ecclesiæ, atque Zachariam sanctæ Anagninæ Ecclesiæ, fungentes legatione Apostolatus nostri, quos ut honorifice suscipiatis, vestram amplitudinem deprecamur. Quibus etiam frequens colloquium tribuatis : et eis quæ de Ecclesiastico statu irreprehensibiliter dixerint, credere non ambigatis. Et cum in conventu Ecclesiæ sederint pro Ecclesiasticis definitionibus, nihil a vobis, aut ab aliis alicujus contrarietatis impetum sentiant. Et cum fas illis fuerit revertendi, vestros conjungite (concedite) missos, et tales, qui in dromonibus congruis eos Romam incolumes, favente Deo, Apostolorum precibus studeant referre : quatenus pro omnibus vestris bonis devotionibus gratias Deo omnipotenti Patri atque ejus unigenito Filio Domino nostro Jesu Christo, et Spiritui sancto devotius agere valeamus, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. Data mense Septembri, die vicesima quinta, Indictione nona ». Quod ad alterum legatorum Zachariam Anagninum episcopum spectat, fuisse hunc præfectum monasterio S. Gregorii in Clivo Scauri, tradit Joannes diaconus in Vita sancti Gregorii papæ ad finem, ubi sæpe de eo. Sed reliqua prosequamur.

10. His datis litteris a Nicolao, legati profecti sunt Constantinopolim hoc quidem anno, sed minus digne suscepti, nec libere loqui permissi. Ubi enim innotuit Constantinopoli, non esse receptam a Romano Pontifice depositionem Ignatii, nec probatam Photii promotionem, imo et denegatum cum illo habere communionem : ejusdem Photii arbitrio cuncta sunt immutata atque infenso animo pertractata. Est de his querela ejusdem Pontificis Nicolai in litteris ad eumdem Photium postea scriptis[1], ubi de legatis Roma missis hæc verba : « De missis siquidem nostris, quos petitos in servitio beati Petri principis Apostolorum pro utilitate sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ contra depositores imaginum, vel alias necessitates ingruentes, necnon pro causa solummodo depositionis sæpefati viri Ignatii inquirenda, in illas partes direximus, silendum non est, quod cum eis (sicut dicunt) per centum dierum spatium, omnium nisi suorum personis loquendi facultas fuisset denegata ; ut Apostolicæ Sedis missi non digne suscepti sunt, neque ut decuerat, retenti. Quod non pro alia gestum putamus re, nisi ut inquirendi locum de depositione præfati viri non invenirent ». Hæc de legatorum adventu et imperatoris illiberalitate Nicolaus. Quæ autem post hæc sunt secuta, anno sequenti, suo loco dicenda erunt.

11. *Bardas et Photius cuncta moderantur, Michaele imperatore inepto et voluptuoso.* — Hic in limine controversiæ, ipsoque ingressu turbarum, monitum volumus lectorem, omnes imperatoris conatus reprehensione dignos in Nicolaum

[1] Nicol. Ep. VI.

Pontificem, non tam ipsi adscribendos esse, quam perfido Bardæ (ut Græci consentiunt historici) atque schismatico Photio. Hi vero duo unum eumdemque funem trahebant, et quidem validissime, utpote potentissimi ex propinquitate affinitatis cum imperatore. Erat enim Bardas (ut dictum est) frater Theodoræ Aug. matris imperatoris, cujus et neptis Irene, una ex tribus filiabus ejusdem Theodoræ Augustæ, nupta erat Sergio patricio Photii germano, ut Joannes Curopalates testatur, et alii post eum. Quæ igitur isti non auderent, qui et ipsum imperium viderentur habere subjectum? cum ejus habenis refusis in Bardam, ipse imperator tantum quadrigis intentus publice agitandis in circo, ab iis dimoveri nollet, etiam si omne simul periret imperium: cujus rei haud dubium tunc signum edidit, cum (ut docet Curopalates) « nuntiato per signum factum Sarracenorum adventu a protonotario, cum esset in curru ipse imperator agitans equos, colore indutus veneto, pro Venetorum parte sollicitus, torvo ac terribili adspectu eum intuitus: Et quomodo ausus es, o sceleratum caput, inquit, de istiusmodi rebus me alloqui in hoc necessario ludo occupatum, neque aliud quidquam curantem, quam videre medii sinistram partem conversam, pro qua re omne mihi certamen est institutum? adeo erat demens et mente captus ». Hæc Curopalates de imperatore, alia plura subdens de indecoro, quo abuteretur imperatoria majestate, ut hac saltem ex parte præsens sæculum ingemuerit juniorem peperisse Neronem, aurigandi tantummodo peritum imperatorem, licet aliis vitiis inferior haberetur, cum tamen illis non omnino careret.

12. Nam quod ad sævitiam pertinet, audi quæ idem prodat Curopalates, post recensita alia ejusdem Augusti enormia facta: « Michael imp. cum se vino ingurgitare consuevisset, quo tempore ebrius erat, absurda multa fieri imperabat: alii enim aures amputari, alii nares, alii caput: quæ fieri Basilius vetabat ». Sic igitur voluptuosissimus homo, vel nihil curaret omnino regimen imperii, vel temulentus quæcumque ageret, male ageret. Hic erat status miserandus Orientalis imperii, satis ad infelicitatem, si tantum ebriosum habuisset imperatorem, secundum illud sacrorum Proverbiorum [1]: « Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum, ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum, et mutent causam filiorum pauperis ». Ex quibus intelligas, quid ex tali imperatore possis sperare de causa Ignatii innocentissimi patriarchæ, urgentibus eum et cornibus sæcularis potentiæ ventilantibus Barda simul et Photio; pariterque cognoscas quibus cum bestiis fuerit Nicolao papæ certandum, cum ea, quæ Petro per visum ostensa sunt cælitus demissa, in linteo animalia immunda atque ferocia, ipse sibi adversantia coactus sit pati. Sed confisus in eo, qui dixit [2] Petro: Occide et manduca, nihil timuit adversus ejusmodi truculenta monstra pro defensione justitiæ inire certamen. Qualenam autem fuerit, et quem progressum habuerit, et finem sit consecutum, quod cœptum vidisti bellum, quæ inferius singulis dicentur annis ostendent: jam vero ad res Occidentalis Ecclesiæ convertamus orationem.

13. *Pax inter reges Francos in Synodo Confluentana et ejus Capitula.* — Hoc eodem anno sancita tandem fuit mutua concordia inter quinque Francorum reges Carolum et Ludovicum fratres, nepotesque ipsorum Lotharium, Ludovicum et Carolum, de qua vetus Chronicon a Pithæo editum habet hoc anno ista: « Ludovicus et rex Carolus frater ejus, neposque eorum Lotharius cum primatibus suis in Confluento castello convenientes, pacem inter se et fidelitatem mutuam singuli juramento confirmaverunt, cujus sacramenti series hujusmodi fuit: Amodo et quandiu vixero, istum fratrem meum Carolum, et nepotes meos Ludovicum et Lotharium atque Carolum, ad Dei voluntatem et sanctæ Ecclesiæ statum et honorem atque defensionem, et ad nostram communem salutem et honorem, et ad populi Christiani nobis commissi salvamentum et pacem, et ad legis et justitiæ et rectæ rationis conservationem (quantum mihi Dominus scire et posse donaverit, et ipsi me obaudierint) vero consilio, et secundum quod mihi rationabiliter et salubriter possibile fuerit, recipiens, sincero auxilio adjutor ero ad regnum illorum continendum, et nec in vita, nec in membris, neque in regno illorum eos [1] fors consiliabo in hoc, ut ipsi erga me similem promissionem faciant et conservent [2] ». Hactenus ibi. Verum ejusdem conventus extant publica Acta apud nos in scripto Codice Antonii Augustini, ex veteri Mureti exemplari descripto his verbis, de collecto conventu primum sic posita:

14. « Hæc sunt nomina episcoporum, qui anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo, nonis Junii, in Secretario Basilicæ S. Castoris consideraverunt cum nobilibus laicis firmitatem, quam gloriosissimi reges nostri Ludovicus, Carolus atque Lotharius inter se fecerunt octavo idus Junii in eodem monasterio, et qui hæc capitula ab omnibus observanda acceptarunt: Hincmarus, Juntherius, Alefridus, Salomon, Adventius, Atto, Theudericus, Leutbertus, Gedebardus, Christianus, Vulfadus abbas, Wilgarius abbas. Hæc nomina laicorum: Conradus, Everardus, Vicarnarius, Exstangarius (Archangarius), Arnulphus, Berengarius, Luitharius, Luthardus, Hunfriardus, Adalbertus, Leuthulphus, Hernodulphus, Adalardus, Luitfridus, Gislebertus, Huto, Matfridus, Boso, Rithuenus, Bernoldus, Burchardus, Hessi, Arnustus, Hynodulphus, Ratbotus, item Chuanradus, Sigeri, Harmainus, Wigricus, Atto, Christianus,

[1] Prov. XXXI. — [2] Act. X.

[1] Inscriptus codex habet : « Fors conciliabo ». — [2] Inscrip. codex hæc amplius : « Sic me Deus adjuvet, et istæ sanctæ reliquiæ ».

Herimannus, Sigardus ». Post recensita nomina sequitur mutuo præstitum juramentum, ex Chronico recensitum. Post vero ista sunt sancita capitula pacis initæ :

15. « Ut omnium præteritorum malorum, et contrarietatum et supplantationum, atque malarum machinationum, atque molitionum, seu nocumentorum invicem actorum abolitio ita inter nos et apud nos fiat, et a nostris cordibus penitus avellatur cum omni malitia et rancore, et nec in memoriam ad retribuendum duntaxat mali, vel contrarietatis, atque exprobrationis, seu improperii de cætero exinde quidquam veniat.

« Ut tanta inter nos, Domino cooperante, veræ charitatis benignitas abhinc in ante semper maneat de corde puro, conscientia bona, et fide non ficta, sine dolo et simulatione, ut nemo suo fratri suum regnum, aut suos fideles, et quod ad salutem, sive prosperitatem ac honorem regum pertinet, discupiat, aut forconsiliet, aut per occultos susurrones libenter composita mendacia, seu detractiones acceptet.

16. « Ut unusquisque fideliter suum fratrem, ubicumque necessitas illi fuerit, et ipse potuerit, aut per se, aut per filium, aut per fideles suos et consilio et auxilio adjuvet, ut regnum fidele, prosperitatem atque honorem regium debite valeat obtinere ; et veraciter unusquisque erga alterum certatim demonstret, quia in fratris sui adversitate, si sic venerit, fraterno modo contristetur, et in prosperitate illius lætetur, et talem fidem sicut inter nos modo abhinc in ante conservaturos confirmatum habemus, sic unusquisque infantibus fratris sui, si obierit, qui superfuerit, conservabit.

« Et quia per vagos et tyrannica consuetudine irruentes homines pax et tranquillitas regni perturbari solet, volumus, ut si ad quemcumque nostrum talis venerit, ut in his, quæ egit, rationem ac justitiam subterfugere non possit : nemo ex nobis illum ad aliud recipiat et retineat, nisi ut ad rectam rationem et debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectam subterfugerit, omnes in commune, in cujus regnum venit, illum persequantur, donec ad rationem perducatur, aut de regno deleatur. Similiter de eo agendum est, qui pro aliquo capitulo et publico crimine, a quolibet episcopo corripitur et excommunicatur, aut de excommunicatione crimen faciens, regnum et regis regimen mutat, ne debitam pœnitentiam suscipiat, ut susceptam legitime peragat; interdum etiam incestam propinquam suam, aut sanctimonialem, et raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens secum duxit : hic talis cum episcopus, ad cujus curam pertinebit, nobis notum fecerit, diligenter perquiratur, ne morandi et latitandi locum in regno alicujus nostrum inveniat, et Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat, sed a nobis et ministris Reipub. constringatur, ut et simul cum diabolica præda, quam secum duxit, ad episcopum suum redeat, et de quocumque crimine publico pœnitentiam ut susceptam legitime peragat, compellatur.

17. « Ut nemo episcoporum hominem peccantem ab Ecclesia Christiana alienet, donec illum secundum Evangelicum præceptum, ut ad emendationem et pœnitentiam redeat, commonitum habeat. Qui peccans si commonitus inobediens et incorrigibilis permanserit, et ad emendationem redire noluerit, regiam et Reip. potestatem per seipsos, et per ministros suos adeant, ut constringatur, et ad emendationem et pœnitentiam peccator redeat. Qui etiamsi ita ad correctionem perduci nequiverit, tunc secundum leges Ecclesiasticas medicinali separatione communionis Ecclesiasticæ segregetur ». Ita censuerunt Patres qui huic Synodo interfuerunt, quod multi essent episcopi ad excommunicandum potius, quam ad peccatorum correctionem procurandam proclives. Pergit :

18. « Ut illis hominibus, qui in talibus perturbationibus (sicut in his præteritis annis accidit) in Deum et in sanctam Ecclesiam atque in eos peccaverunt, si ex veritate recognoscentes veniam petierint, et deinceps nobis veraciter fideles esse voluerint, et in regnis nostris pacifici et quieti, et legibus ac justitiæ obedientes extiterint, rationabilis misericordia impendatur, non solum in indulgentia commissorum, et in concessione proprietatum ; verum etiam et in largitione honorum secundum nostram rationabilem possibilitatem.

« Ut de rapinis ac deprædationibus, et de conspirationibus ac seditionibus, et de raptis feminarum, sicut Ecclesiasticæ et Christianæ leges, atque progenitorum Capitula continent, ita in omnibus et ab omnibus conserventur.

« Ut alia etiam Capitula eorumdem progenitorum nostrorum de sanctæ Ecclesiæ honore et immunitate ac conservatione, et de regis etiam honore, et populi nobis commissi lege et justitia in omnibus et ab omnibus conserventur.

19. « Ut nostri fideles unusquisque in suo ordine et statu veraciter sint de nobis securi, quia nullum abhinc in ante contra legem, justitiam, et auctoritatem, ac justam rationem aut damnabimus, aut dehonorabimus, aut opprimemus, et indebitis machinationibus affligemus, sed illorum scilicet veraciter nobis fidelium communi consilio, secundum Dei voluntatem, et commune salvamentum, ad restitutionem sanctæ Dei Ecclesiæ, et ad statum regni et ad honorem regium, atque pacem populi commissi pertinenti assensum præbebimus in hoc, ut non illi solum non sint nobis contradicentes et resistentes ad ista consequenda, verum etiam sic sint nobis fideles et obedientes, ac veri adjutores atque cooperatores vero consilio atque sincero auxilio ad ista peragenda, quæ præmisimus, sicut per rectum in suo ordine ac statu suo principi et seniori esse debent.

20. « Ut sic simul et conjuncti et nos fratres et nepos noster ad invicem et nos cum fidelibus nostris, et fideles nostri nobiscum et omnes simul

cum Deo nos conjungamus, et ut nobis sit propitius, illi pro devoto munere offeramus, et unusquisque omnium nostrum absque sua propria excusatione et justificatione recognoscamus, in quibus aut sigillatim, aut communiter, aut contra illius mandata, et decreta suorum sanctorum fecimus, aut consensimus in ordine Ecclesiastico et statu regni, et per singula in medium illa producamus; et nemo nostrum suo aut amico, aut propinquo et confœderato, imo nec sibi ipsi sæculariter parcat, ut spiritualiter et salubriter parcere possit; quoniam sicut præmisimus in præcedenti capitulo, vero consilio et sincero auxilio illa in commune certatim emendari totis viribus procuremus, quantocius rationabiliter poterimus.

21. « Et si aliquis de subditis in quocumque ordine et statu de hac convenientia exierit, aut se retraxerit, et huic communi decreto contradixerit: seniores cum veraciter fidelibus suis hanc secundum Dei voluntatem et legem et justam rationem, velit, nolit ille, qui divino consilio et decreto, et huic convenientiæ resistens et contradicens fuerit, exsequantur. Et si aliquis de senioribus de hac convenientia exierit, aut se retraxerit, et huic communi decreto (quod absit) contradixerit: complurium seniorum nostrorum concilio, et episcoporum judicio, ac communi consensu, qualiter de eo, qui debite admonitus, incorrigibilis perseveravit, agendum sit, favente Domino, decernatur, et ut obnixius suprascripta Capitula a nobis, auxiliante Domino, inviolabiliter observentur, et nos illa observaturos ut certius credatur, manibus propriis subter firmavimus ». Post hæc sequuntur in eodem Codice ista :

22. « Annuntiationes domni Ludovici regis apud Confluentem, lingua Theothisca.

« Vos scitis, quid in isto regno evenit. Et ideo huc convenimus, ut de Dei voluntate et sanctæ ejus Ecclesiæ statu, et de nostra ac vestra communi salute et honore, et de pace populi Christiani cum Dei adjutorio, et fidelium nostrorum consilio tractaremus. Et misimus hoc super episcopos et cæteros fideles nostros, ut illi hoc invenirent, qualiter nos ad hæc quæ diximus, exsequenda adunaremus. Et volumus, ut sciatis, quia sicut illi invenerunt, et scripto nobis nuntiaverunt, adinvicem adunati sumus sicut fratres per rectum esse debent, et vos simul cum isto nepote nostro, et ille nobiscum, et etiam suos fratres et nepotes nostros in hac adunationis firmitate nobiscum recepimus, ita tamen ut si ipsi hanc firmitatem erga nos fecerint et observaverint.

« Et sciatis quia non volumus, ut ullus inter nos abhinc in ante alia verba portet, nisi talia, quæ Deo sint placita, et ad nostram communem salutem, et ad nostrum honorem pertineant: ut sic simus sicut fratres invicem, et patrui cum nepotibus, et nepotes cum patruis esse debent. Et si aliquis fuerit, qui hoc facere tentaverit, perducatur in medium ad rationem, et taliter inde castigetur, ut nemo alius similiter agere tentet.

23. « Volumus ut Ecclesiæ et casæ Dei, et episcopi, et Dei homines, clerici, et monachi, et nonnæ talem mandeburdem et honorem habeant, sicut tempore nostrorum antecessorum habuerunt.

« Et volumus, ut vos et cæteri homines fideles nostri talem legem et rectitudinem et tale salvamentum in regnis nostris habeatis, sicut antecessores vestri tempore antecessorum nostrorum habuerunt, et justitia et lex omnibus conservetur, et pauperes homines talem defensionem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum lex et consuetudo fuit, et sicut fideles nostri communiter consenserunt et scripto nobis demonstraverunt, et nos cum illorum consilio consentimus, et communiter volumus. Et si aliquis hoc perturbare voluerit, a nullo nostrorum recipiatur, nisi ad rectam rationem, aut rationabilem indulgentiæ concessionem deducatur.

« Sed de istis rapinis et deprædationibus, quas jam quasi pro lege multi per consuetudinem tenent, ab hoc die et deinceps de Dei banno et nostro bannimus, ut nemo hoc amplius præsumat, sed unusquisque intra patriam cum pace et sine oppressione pauperum et circummanentium consistat, et in hostem, et ad placitum, seu ad curtem veniens de suo Scuvarintæs, et de domo sua moveat, ut cum pace venire, et nobiscum stare, et ad domum suam redire possit. Et qui hoc transgressus fuerit, sicut tempore antecessorum nostrorum fuit, et in illorum Capitulis continetur, volumus, ut hoc in illis transgressionibus emendetur.

24. « Similiter et de conspirationibus et de raptis feminarum tam viduarum, quam puellarum atque nonnarum bannimus ex Dei et nostro verbo, ut nullus hoc in nostris regulis (regnis) agere præsumat, et si quis hoc præsumpserit, secundum legem, et sicut in Capitularibus progenitorum nostrorum continetur, sic hoc emendare cogatur.

« Hæc eadem Carolus Romana lingua pronuntiavit, et maxima parte lingua Theothisca recapitulavit.

« Post hæc domnus Ludovicus ad domnum Carolum fratrem suum lingua Romana dixit : Hoc si vobis placet, vestrum verbum habere volo de illis hominibus, qui ad meam fidem venerunt : et domnus Carolus excelsiore voce lingua Romana dixit :

25. « Illis hominibus, qui contra me fecerunt, et sicut scitis, ad meum fratrem venerunt, propter Deum et propter illius amorem, et pro illius gratia totum perdono, quod contra me nimis fecerunt, alodes de hæreditate et de conquisima, et quod de donatione nostri senioris habuerunt, excepto illo, quod de mea donatione venit, illis concedo, si mihi firmitatem fecerint, quod in regno meo pacifici sint, et sic vivant, sicut Christiani in Christiano regno vivere debent. In hoc si frater meus meis fidelibus, qui contra illum nihilominus fecerunt, et me,

quando opus fuit, adjuverint, similiter illorum alodes, quos in regno illius habent, concesserit: sed et de illis alodibus, quos de mea donatione habuerunt, et etiam de honoribus, sicut cum illo melius considerabo, illis, qui ad me retornabunt, voluntarie faciam.

« Et domnus Lotharius lingua Theothisca in supra annuntiatis capitulis se consentire dixit, et se observaturum illa promisit. Et tunc domnus Carolus iterum lingua Romana de pace commonuit, ut cum Dei gratia sani et salvi irent, et ut eos sanos revideret, oravit, et annuntiationi finem imposuit ». Hucusque Acta in conventu ad Confluentem habito. Sequitur in eodem Codice Edictum Caroli Calvi ad suos subditos datum, ubi rediit ad propria, quo cuncta in eo conventu statuta proposuit observanda. Accedit postea series legum regum Francorum ex Capitularibus sæpe citatis, contra varie delinquentes, atque pacem publicam perturbantes, quæ subditis sunt propositæ, ut servarentur.

26. *Ludovici et Lotharii ad Nicolaum litteræ auxilium poscentium contra Carolum fœdifragum.* — Cæterum Carolum non stetisse pactis conventis, imo de invasione cogitasse alienorum, querelæ Ludovici fratris ejus et Lotharii nepotis ad Nicolaum Pontificem docent. Regnandi cupido cui parcit? quæ cum semel hominis mentem occupat, in furorem convertit, ut nulla Dei, vel hominum, nec propriæ salutis habita ratione, eo feratur præceps in malum. Tanta autem et inopinata ejus mutatione perculsi iidem reges, ad quem confugiant, neminem habent, præter patrem omnium Romanum Pontificem, quem interpellant his litteris, hactenus nunquam editis, quæ sic se habent:

« Domino vere beatissimo ac sanctissimo totiusque sanctæ Dei Ecclesiæ roseo pii regis Christi sanguine acquisitæ Pontifici et universali papæ Nicolao, Hludovicus Magnus et Lotharius, divina præveniente gratia, reges, in Principe pastorum Christo sempiternam summæ felicitatis pacem et gloriam.

27. « Nullus mortalium sanctissimi Apostolatus vestri sospitatem largius audire, et uberius videre desiderat, quam nostra unanimis affectio; et sicut spiritales ac devotissimi filii almifluam paternitatem vestram toto cordis affectu amplexamur. Nos vero divina largiente clementia sani et incolumes vigemus, et pro nobis omnipotentis Dei victrici dextera pugnante, sopitis per omnia in regnis nostris paganorum infestationibus, in vestris obsequiis et utilitatibus paratissimi existere desideramus. Porro Christus Dominus noster, qui regium et pontificale nomen solus sibi vindicavit, quique sanctæ matris Ecclesiæ fundamentum principis Apostolorum Petri fide et nomine locavit, sua nos gratuita bonitate respiciens, vestri Apostolatus apicem in omnibus mundi partibus salubriter profuturum prælegit, et uti dignum erat, almifluo virtutum diademate decoravit, cui generalem sui gregis commisit sollicitudinem. Quippe jam periculosis temporibus, in quos, ut ait Apostolus, fines sæculorum devenerunt, sanctæ (tantæ) sanctitatis Pontifex divina dignatione largitus, ut ea, quæ verbis docet, religiosissimis exemplis prosequatur. Unde nos modis omnibus congaudemus, et spiritali jucunditate lætamur, imo mente et corpore vestræ sanctæ paternitati nos humiliter committimus, vestrisque sanctissimis precibus, apud illum, qui Pontifex est in æternum, commendabiles fieri suppliciter obsecramus. Postquam enim de vestro pio studio, et vigilantissima pastorali cura semel aliquid hausimus, nostrum multipliciter flagrat desiderium, ut si Deus omnipotens nostris votis annuerit, quem absentem mente veneramur, aliquando quidem præsentem divina largitione dulciter amplexemur, atque Christianissimorum principum more, ad vestra sacra vestigia provoluti, de vestro desiderio recreari mereamur.

28. « Et quidem ad notitiam Deo digni Pontificatus vestri perferendum decrevimus, qualiter olim his præteritis annis per totius humani generis inimicum suosque ministros, operarios videlicet iniquitatis, nequissimos Christianos, quædam simultas in regnis nostris orta fuit. Unde sanctæ matris Ecclesiæ filii innumeras pertulerunt calamitates, deprædationes, vastationes, multiplicesque incommoditates. Sed hoc plurimum detestantibus episcopis, monentibusque Dei ac nostris fidelibus, nos et Carolus major, ac primates regnorum nostrorum pariter convenimus, et de statu sanctæ Dei Ecclesiæ, atque servanda inter nos pace, et regnis, lege, ac justitia mutuo firmavimus. Imo hoc publice denuntiavimus, quod si aliquis pseudochristianus contra has saluberrimas pacis conditiones, sinistrum aliquid, et tantæ paci contrarium moliretur, ab omnibus insecutus, aut ad emendationem veniret, aut certe illi nullum evadendi pateret latibulum.

29. « Sed revera, quod non optabamus, et non sine tristitia scribimus, diabolus in membris suis sæviens, præscripta pacis indicia pervertere nititur, et per eos, qui incorrigibiles sunt, ac denuntiati fuerant, eliminandi, cum sint infideles, loco fidelium a quodam adoptati, redivivam inter nos, proh dolor, discordiæ pestem seminant. Unde fit, et verisimile cernitur, quod Carolus major, eorum instinctu fideles nostros hinc inde sollicitat, ut sub prætextu et occasione potestatis indebitæ, quædam non referenda præjudicans in regno alteri a Deo concesso, præcipitanter aspiret. Cum Apostolus dicat: Non est enim potestas nisi a Deo. Si enim hujusmodi lamentabilis cessasset ambitio, et venena pullulantis invidiæ, saltem apostolico antidoto mederentur, pura mente disponimus (disponebamus) sanctorum Apostolorum limina, vestramque desiderantissimam ac sanctissimam paternitatem humiliter et reverenter visitare. Præsertim, cum pugnante pro nobis, ut diximus, Christo, ex omnibus

nostræ ditionis finibus, paganorum infestatio viriliter sit repulsa, et nostri desiderii votum sola intercipiat pseudochristianorum discordia.

30. « Oporteret præterea vestræ auctoritatis jubar propter generalem sollicitudinem nostros invisere fines, ut quos nulla pacis fœdera, nulla movent fraternæ charitatis viscera, nulla nectunt consanguinitatis ligamenta, Apostolica invectio ad censuram Ecclesiasticam venire compellat. Et quidem sanctissimi prædecessores vestri per suam præsentiam, ac pium laborem, plurima correxerunt; imo per legatos ac litteras, absentes corpore, sed Spiritu sancto præsentes, innumera, quæ in abruptum perversitatis lapsa fuerant, revocantes, ad rectum justitiæ tramitem reduxerunt. De cætero, si aliquis regum, quod absit, vel forte aliqua contumax persona, vestræ beatitudinis admonitionem parvipendere præsumpserit, latere non poterit, dicente Veritate [1] : Unaquæque arbor de fructu suo cognoscitur. Nos ergo propriis limitibus ac terminis contenti, illi sanctæ Sedi Apostolorum principis, et vestræ ab omnibus reverendæ auctoritati, humilem subjectionem unanimes modis omnibus observare decernimus, eique collatam divinitus immunitatem salubriter tueri præoptamus. Igitur quasi ad vestra sacra vestigia provoluti, propter amorem Dei, et reverentiam B. Petri multipliciter precamur, ut ex nostra unanimitate nihil sinistrum, nihilque falsidicum credere dignetur vestra sancta paternitas. Sed sicut per Gudfridum fidelem nostrum atque illustrissimum comitem vobis dudum significavimus, ita apud vos pariter ac veraciter teneantur, quousque auxiliante Deo, aut per nos ipsos, aut per strenuos legatos nostros, viva voce vestræ magnitudini satisfacere procuremus, et de incertis certum reddere valeamus. Omnipotens Deus tanti Pontificis sanctissimum apicem ad consolationem sanctæ matris Ecclesiæ, ac filiorum ejus nostramque perpetuam pacem, diu incolumem custodiat, pro nobis apud pium judicem feliciter interpellando. Amen.

31. « Embolim. Pro parvissimo temporis articulo, episcopi præsentes, Epistolam dominorum nostrorum gloriosissimorum regum nostris litteris persequi non potuimus. Unde etiam actum est, quod non juxta morem antiquum in tuncardo conscripta cernitur, sed in membranis. Assidua tamen orationum vota vestro sanctissimo Apostolatui humiliter intimamus, quæ ut credimus, in conspectu cuncta videntis oblata nos vobis commendabiles reddent, in vestris sanctissimis precibus multipliciter confidentes. Porro humiliter petimus, ut vestros apices remittendo, multimodas gratiarum actiones referatis domino Illudovico majori, quod tam indefessus operator existit pro pace sanctæ Dei Ecclesiæ et salute populi Christiani : nisi enim ille tam ineluctabiliter ac fideliter istis in partibus laboraret, jam pæne ista Christianitas periclitata fuisset.

[1] Matth. VII.

« Dominum etiam Illotharium regem vestra pia sollicitudo corroborare et confortare dignetur, quia fidissimus defensor est sanctæ Dei Ecclesiæ contra paganorum infestationem, nec alicubi, protegente Christo, in suo regno sancta mater Ecclesia de paganis aliquod dispendium patitur ».

32. *Tiberis inundatio duplex.* — Non prætereundum, quod ad finem vergente præsenti anno sexagesimo post octingentesimum, in fine scilicet Octobris mensis, Roma passa est Tiberis alluvionem : quæ ab Anastasio ita describitur in Nicolao : « Hujus præclari Pontificis tempore, id est, mense Octobris, die trigesima, Indictione nona, fluvius, qui appellatur Tiberis, alveum suum egressus est, et se per campestria dedit, et cum intumuit inundatione aquarum multarum, ingressus est per posterulam, quæ appellatur S. Agathæ, in Urbem Romam hora diei secunda, transcendensque in aliquibus locis, ingressus est in Ecclesiam S. Laurentii, quæ vocatur Lucinæ. Inde se extendit, et ingressus est in monasterium S. Silvestri, ita ut ex gradibus qui ascendunt in Basilicam B. Dionysii, præ multitudine aquarum, ne unus quidem videretur, excepto eo, qui superior erat. Et exinde se extendit per plateam, quæ vocatur Via lata, et ingressus est in Basilicam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ ibidem est, tantumque intumuit aqua, ut etiam portæ ipsius Ecclesiæ non viderentur præ multitudine aquarum ; et inde ascendit per plateas et vicos usque ad Clivum Argentarium. Et exinde redundans ingressus est per porticum, quæ est posita ante Ecclesiam S. Marci. Inde impetum faciens, cœpit decurrere in cloacam, quæ est juxta monasterium S. Laurentii martyris, quod vocatur Pallacini. Ab ipso die cœpit deinceps aqua paulatim minui, et fluvius, multo damno facto, in suum alveum reversus est : nam muros et domos evertit, et agros desertavit, evellens segetes, et eradicans arbusta.

33. « Simili modo in mense Decembris, die vicesima septima, natali sancti Joannis Evangelistæ, Indictione supra scripta, egressus alia vice Tiberis alveum suum, omnia fecit, ut supra ». His subjicit ornamenta Ecclesiarum et ædificia, quæ eodem tempore idem Nicolaus Pontifex fecit, nempe « in monasterio S. Valentini Interamnæ, vestem de fundato, habentem historiam leonum, et in circuitu muzinum (musivum), et restauravit Formam aquæ, quæ vocatur Avia (Accia), ex qua aqua per Centenarium decurrebat in Urbem. Fecit et in Ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ vocatur Cosmedin, hospitium ad utilitatem Pontificum, ubi ipse cum omnibus, qui ei famulantur, hospitaretur. Obtulit et vela per arcus presbyterii Ecclesiæ sancti Petri Apostoli, habentia figuras leonum numero quadraginta, et catenam ex argento mundissimo, pensantem libras quatuor. Et in oratorio sanctæ Crucis intra Ecclesiam S. Petri fecit gabatham de argento pensantem libras duas. In Basilica vero Doctoris Gentium beati Pauli Apostoli fecit

candelabrum argenteum, pensans libras duodecim et uncias sex. Et in titulo beati Eusebii confessoris Christi fecit super ciborium crucem pensantem libras quatuor ». Ista Anastasius hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6353. — Anno Æræ Hispan. 898. — Anno Hegiræ 246, inchoato die 28 Martii, Fer. 5. — Jesu Christi 860. — Nicolai I papæ 3. — Ludovici imp. 12. 11. et 6. Michaelis imp. 19.

1. *Nicolaus PP. judicium causæ S. Ignatii sibi reservat.* — A num. 1 ad 13. Nicolaus Pontifex Romanus, auditis imperatoris Photiique legatis, *Rodualdum* Portuensem et *Zachariam* Anagninum legatos suos in Orientem misit, eis mandans, ut redivivam de cultu sacrarum imaginum quæstionem secundum septimæ Synodi decreta definirent, ac Iconomachorum reliquias auctoritate Sedis Apostolicæ comprimerent. Causas vero « Ignatii patriarchæ diligenter investigarent, et Sedi Apostolicæ plenis ac veracibus referrent indiciis ». Iisdem legatis præcepit, ne cum Photio, *nisi quasi cum laico* communicarent, ut ipse testatur Epist. I *ad universos Catholicos*, et Epist. X *ad episcopos diœceseos Constantinopolitanæ*. Denique scripsit ad Michaelem imp. et ad Photium. Epistola ad Michaelem imp. dicitur *data mense Septembrio die* XXV, *Indictione* IX, sicuti et Epistola ad Photium, ideoque hoc anno, quo Indictio IX kalendis Septemb. exorditur. Nicolaus solum istius negotii examen legatis permisit ultimumque sibi judicium reservavit, quod *de majoribus Ecclesiæ causis* hæc esset. Quæ fusius Baronius exponit.

2. *Synodus Confluentina.* — A num. 13 ad 32. Annalista Bertinianus ad hunc annum habet : « Ludoicus, Karlus, et Lotharius reges (sc. Francorum), kal. Junias apud Castrum, quod Confluentes (vetus Castrum situm ubi Mosella Rheno confunditur, vulgo *Coblentz*) vocatur, conveniunt : ibique de pace inter se diu tractantes, tandem concordiam atque amicitiam ipsi per se juramento firmant. Ludovicus imperator Italiæ suorum factione impetitur, et ipse contra eos ac contra Beneventanos rapinis atque incendiis desævit ». Hoc itaque anno inter quinque Francorum reges pax et concordia in Concilio Confluentino sancita, cujus Concilii Capitula referuntur in Capitularibus Caroli Calvi tit. 31, et a Baronio num. 14. Verum in iisdem legitur : « Hæc sunt nomina episcoporum, qui anno Incarnat. Dominicæ DCCCLX, non. Juniis in secretario Basilicæ sancti Castoris consideraverunt cum nobilibus ac fidelibus laicis firmitatem quam gloriosi reges nostri Hludowicus et Carolus, atque Hlotharius inter se fecerunt VII idus Junias in eodem monasterio », nempe sancti Castoris. Quare annalista Bertinianus ad initium cœtus respexit, et sessiones sequentibus diebus habitæ sunt.

3. *Synodus Tullensis II ad Tusiacum.* — Hoc anno etiam congregata Synodus *Tullensis II* apud Tusiacum, olim villam in diœcesi Tullensi sitam, in qua interfuere episcopi quatuordecim provinciarum, Lugdunensis scilicet, Rothomagensis, Turonensis, Senonensis, Viennensis, Arelatensis, Vesontionensis, Moguntinæ, Coloniensis, Trevirensis, Rhemensis, Bituricensis, Burdegalensis et Narbonensis. Dicitur habita *anno Incarnat.* DCCCLX, *Indict.* IX, et in Diplomate, quo privilegia monasterii sancti Martini confirmantur, legitur episcopos convenisse *VII idus Novembris*. Quinque canones in ea conditi, in quorum quinto statuitur, ut clerici et monachi ad ovile volentes, nolentesque reducantur, quia, ut ibi dicitur, « plurima loca Deo sacrata incensa et vastata sunt a perfidis Christianis, et a crudeli etiam gente Northmannorum », et sub hac occasione « multi lascivi clerici et monachi relicto religionis habitu retro abierunt ». Synodicam Epistolam Patres scripsere, qua fideles universos docent, quam grave sit crimen rerum Ecclesiasticarum pervasio et deprædatio, ostenduntque pravum horum temporum morem pauperes deprædandi : « Rapinæ, inquiunt, et deprædationes, quæ in istis regnis jam ex consuetudine sic ab omnibus pæne tenentur, quasi peccata non sint, aut quasi levia peccata sint ».

4. *Causa in ea agitata.* — Ad eamdem Synodum *Regimundus* comes querimoniam detulit adversus *Stephanum*, virum illustrem, cui filiam suam nuptui dederat ; Stephanus autem ea uti nolebat ut conjuge, quod cum ejus propinqua carnale quondam commercium habuisset. Visum est Patribus causam illam ad Synodum Aquitaniæ remittendam ; et *Hincmaro* jussere, ut ad *Rodulfum* Bituricensem, et *Frotarium* Burdigalensem, Aquitaniæ metropolitas, totius Synodi nomine scriberet, ut ad causam illam definiendam ex episcopis et magnatibus illius regionis conventum

cogerent; quoniam causa mixta erat, Ecclesiastica scilicet ratione sacramenti, de qua judicare ad episcopos spectabat, civilis vero ratione contractus, ratione dotis, aliorumque effectuum civilium, quorum judicium ad principes et magistratus spectat. Synodus hæc post Baronii mortem a Sirmondo edita.

5. *Conciliorum Decreta ab absentibus episcopis quandoque subscripta.* — Porro ex fragmento tom. VIII Concil. pag. 705 relato discimus, episcopos duntaxat XL Concilio *Tusiacensi* interfuisse, tametsi ei subscribunt episcopi octo et quinquaginta. Ut enim Mabillonius tom. I Analect. pag. 58 animadvertit, hoc accidit duabus ex causis, quia scilicet ejusdem sedis episcopi duo interdum subscripsere, episcopi nempe Noviomenses duo, *Rainelmus* et *Immo* ejus successor: duo item Autisiodorensis, *Christianus* et *Abbo*. Ad hæc subscripsere etiam absentes nonnulli, ad quos ejusdem Concilii exemplar transmissum est. Moris quippe tum erat, ut in gravioribus negotiis Conciliorum Decreta sigillo suo confirmarent, non solum præsentes, sed etiam absentes episcopi; imo etiam ipsorum successores; cujus rei luculentum habemus exemplum in hoc Concilio Tusiacensi. Injuria proinde critici nonnulli vetera Diplomata falsi postulant hoc nomine, quod iis duo ejusdem sedis episcopi nonnunquam subscripsisse deprehendantur. Hujus enim rei exempla varia Mabillonius laudatus in medium profert.

6. *Variæ Normannorum grassationes.* — Gallia a Normannis, uti anno superiori, devastata: « Karlus rex », inquit annalista Bertinianus, « inani Danorum in Somna consistentium pollicitatione pellectus exactionem de thesauris Ecclesiarum, et omnibus mansis, ac negotiatoribus etiam paupertinis, ita ut etiam domus eorum, et omnia utensilia appretiarentur, et inde statutus census exigeretur, fieri jubet. Nam idem Dani promiserant, ut si eis tria millia librarum argenti pondere examinato tribueret, se adversus eos Danos, qui in Sequana versabantur, ituros, eosque inde aut expulsuros, aut interfecturos. Dani in Somna consistentes, cum eis non daretur supradictus census, receptis obsidibus, ad Anglo-Saxones navigant. A quibus profligati atque repulsi alias partes petunt. Illi vero Dani, qui in Rhodano morabantur, usque ad Valentiam civitatem vastando perveniunt. Unde direptis quæ circa erant omnibus, revertentes, ad insulam (nempe Camariam, quam Rhodanus in tria ora dispersus efficit) in qua sedes posuerant (anno præterito), redeunt. Dani, qui in Rhodano fuerant, Italiam petunt, et Pisas civitatem aliasque capiunt, deprædantur atque devastant ».

7. *Normanni in monasterium Sithivense irrumpunt.* — Ad hæc auctor anonymus, qui initio sæculi sequentis vixit, et a Mabillonio Sæc. III Benedict. part. 1, post Vitam sancti Bertini abbatis Sithivensis in Morinis, refertur, in lib. 2 de Miraculis hujus sancti cap. 1 scribit: « Anno Incarnationis Domini Christi octingentesimo sexagesimo, immodica iterato coadunata manu (anno enim DCCCXLV, ut legitur in Chronico Nortmannico apud Duchesnium tom. II, Nortmanni Sithivense monasterium diripuerant) plurima classe iter notum repetentes, ac toto nisu alio mari velificantes, spumantia certatim sulcabant freta, pertinacique cursu applicuerunt in finibus Menapiorum in sinu, qui vocatur Iseræ portus (modo Neoportus, vulgo *Nieuport*, oppidum ad Iseræ fluminis ostia): et ibi prosilientes, nulloque a publico pervio divertentes, incendiis quoque ac cædibus illius ergo indulgentes, ut ad famosissimum locum pausationis confessorum Audomari, atque Bertini furtim properarent, aviditate thesauros Ecclesiarum latenter subripiendi ac spe servos Dei improviso inibi comprehendendi, brevibus noctium meatibus, scilicet sabbato hebdomadis Pentecostes hora secunda pervenerunt ad locum quo tendebant. Sed provisione jugiter in se confidentium tutantis Dei, nullos ex fratribus ibidem repererunt; verum monitu jubentis Domini obtemperantes, quo dicit: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*; subduxerunt se ad tempus, servantes secundis et melioribus rebus, præter quatuor qui devoverunt se (si Deo placuisset) ibi martyrio potius velle vitam finire, quam desolationi sui loci supervivere. Quod quia ex parte Deus aliter fieri disposuit, subsequenti eventu patuit. Nomina autem illorum qui se taliter devoverunt hæc sunt: Worardus et Winebaldus sacerdotes, Gerwardus et Raynardus diaconi », quorum postea hic auctor martyrium narrat.

8. *Saraceni a Romanis victi.* — Porphyrogennetus in Michaele Theophili filio, postquam narravit gesta anno secundo ejusdem Michaelis solius imperantis, num. 25 ait: « Alter vix annus transierat, rursusque egressus Amer (id est, dux Saracenorum) cum quadraginta millibus, simul quidem Armeniacum tractum, simulque maritimam Amisum depopulabatur ac diripiebat, eo quod militum præsidia deerant, quibus illis tuto satis prospectum esset ». Subdit, Michaelem imp. *Petronam* Theodoræ fratrem, qui tum Thracensibus præerat, adversus eum proficisci jussisse: Petronam vero in monte sancto, qui Epheso adjacet, hæsisse, sive desponderet animum, et quasi imperium detrectaret, sive ut divinam opem implorarct: « Eo porro illic morante, rumor quidam præcurrens Joannem illum monachum famaque celeberrimum, procera virum statura, nudis semper pedibus incedentem, et in Latro domicilium habentem ultro venire annuntiat. Virum solitarium, nec unquam cella exeuntem, illa mirabatur ætas. Audiens itaque de illo patricius, haud procul eum abesse asello invectum, festinus illi occurrit, ac pedes ejus complectitur. Ad quem statim Joannes: Vade, inquit, contra Saracenos, imperialibus parens litteris: vade, Deum enim liberatorem tibique præeuntem habebis, si modo omnis alterius amuleti loco, charissimum illi Joannem in omnium

scutis depictum palam gestaveris; adjecitque hanc unam, nec aliam esse causam, cur hoc iter susceperit.

9. *Hæc clades a Joanne Solitario prænuntiata.* — *Petronas* sancti viri precibus armatus ad *Lalacaonem* fluvium de Amere celeberrimam victoriam retulit; is enim desperata salute, ac velut fulmine ictus, in medios se enses primumque obvios inserit; ubi tum ipse tristi fato cadit, tum suos omnes, ne uno quidem cladi superstite perdit, ejusque filius fugiens Petronæ traditur. « Sic ergo Petronas erectis de Amere tropæis, magna deinceps veneratione ac cultu monachum prosequebatur, alium eum divinum vatem vocans ». Paucis interpositis: « Monachus cum se ad Deum emigraturum, divinitus cognovisset, Petronam rei admonet. Ad quem ille lugens: Ubinam vero, inquit, tu pastor meus ac amator, oviculam tuam humanis excedens vis relinquere? Num in hoc sæculo? At vereor, ne in priora prorsus delicta diffluam, mihique posteriora nihil meliora prioribus fiant. Num vero, inquit monachus, tibi animo cedet, ut me sequaris? Ita pater, inquit, lubentissime sequar. Morbo itaque et ipse correptus, statim ac domum rediisset, ea narrat quæ abbati evenerant, vicissimque refert, dixisse monachum: Ipsum quoque, uti petierat, brevi morientem eum secuturum. Ac sane paucis elapsis diebus, cum monachus ad Deum evocatur, tum statim Petronas velut ex condicto magnifice sequitur. Ita nimirum, ut quamvis brevi sic intervallo dissiti erant, ambobus simul emigrantibus, alter alterius mortis nuntium audire nequiverit. Moritur vero et illo prior Manuel, morbo quodam detentus ». Ita Porphyrogennetus. Erat porro *Manuel* unus ex tutoribus Michaelis imp. Elmacinus et Abul-Pharaiius, qui adversos Saracenorum casus ut plurimum tacent, istius etiam cladis non meminere. De *Joanne Solitario* spiritu prophetico prædito, cum laude verba facit Symeon Logotheta in Michaele Theophili filio num. 34. Porphyrogennetus autem verbis laudatis non asserit *Joannem*, aliosque, de quibus verba facit, hoc anno e vivis excessisse, sed tantum eo tempore, quo ei moriendum fuit, illum de morte sua proxime futura *Petronam* certum fecisse. Quare cum is post terræ motum, quo Constantinopolis mense Augusto anni insequentis concussa, adhuc in vivis fuerit, et *pretiosum gestamen, quod ad sinum imperatoris pendebat,* sancto *Ignatio* dederit, ut refert Nicetas in hujus sancti Vita pag. 1211, liquet, *Joannem Solitarium* saltem usque ad illud tempus superfuisse.

10. *Moritur Æthelbaldus Saxonum Occid. rex.* — « Anno Domini Jesu DCCCLX, nativitatis autem Ælfredi regis duodecimo Æthelbald Occidentalium Saxonum rex defunctus est. Ætherberet frater suus quinque annis regno pacifice gubernato universalem viam adiit », inquit Asserus in Vita Ælfredi regis, ubi annos illos quinque, non Æthelbaldo, sed Atherbercto et Æthelredo ejus fratribus attribuit; jam enim scripserat, *Æthelbaldum* annos duos cum dimidio regnasse, uti anno DCCCLVIII vidimus. Ad quod cum varii historici Anglici animum non advertissent, et cum eis Alfordus, annos illos quinque *Æthelbaldo* perperam adscribunt.

NICOLAI I ANNUS 4. — CHRISTI 861.

1. *Conciliabulum schismaticorum dictum ab ipsis Œcumenicum, ad quod Ignatius vocatus et indignissime habitus.* — Sequitur Christi annus octingentesimus sexagesimus primus, nona Indictione notatus, quo celebratum est Constantinopoli conciliabulum schismaticorum, in eoque iterum conclamata est damnatio Ignatii sanctissimi patriarchæ, Photii vero intrusio confirmata. Fuit plane numerosum admodum idem concilium, adeo ut gloriaretur Michael imp. implesse numerum Patrum, qui interfuerunt magno Nicæno Concilio, nempe trecentorum decem et octo. Testatur id quidem Nicolaus papa in [1] Epistola hoc anno reddita ad Michaelem his verbis: « Igitur quia ad instar Nicæni venerandi cœtum Concilii vestrum, qui in depositione Ignatii patriarchæ attuistis, totidem numerari fere dicitis, miramur. Et quid prodesse consideramus ejus numeri collegium posse, ubi

[1] Nicol. Ep. v.

ipsius sententiæ prævaricantur, cujus et numerus imitatur? Quod non laude magis, quam reprehensione dignum ducimus, quia omnino magis peccatis est cumulus, ubi multiplex fuerit agmen prævaricatorum ». Ita plane Photius comparatus, ut quo minus veritate polleret, justæque causæ confideret, eo magis numero et vi regia prævaleret. Qui cum Synodum convocandam curavit, procuravit, ut per imperatorem accirentur legati Apostolicæ Sedis, fingens id esse necesse ob causam cultus imaginum, ut sic latrocinium suum velamento posset magnæ Synodi honestare. Nominavit autem ipse hanc Synodum, ob numerositatem suam et præsentiam legatorum Romani Pontificis, Œcumenicam. Ita apud Theodorum Balsamonem eam appellatam invenies, dum eam interpretatur. Cæterum ipse Nicolaus papa synodum hanc nec nomen Synodi habere voluit, in qua omnia, ut in silva per latrones, per vim et metum sunt acta, vim facientibus ministris imperatoris legatis Apostolicæ Sedis, ut depositioni Ignatii assentirentur. Quinimo idem Pontifex conventum hunc satanæ, latrocinalem Synodum appellare consuevit, idque multiplici nomine. Primo quidem ob illa, quæ in ea Ignatius passus est; deinde quia legati Apostolicæ Sedis minas et terrores perpessi sunt, et litteræ Apostolicæ falsatæ a Photio in synodo illa sunt recitatæ.

De his singulis ut agamus, primum omnium, quæ sanctus Ignatius passus sit, videamus. Nicetas res ab eo gestas prosecutus, ubi de exilio ejus Mitylenem atque ad Terebinthum, et in alia loca ablegatione tractavit, hæc postea reddens opportune singula singulis temporibus subjicit :

2. « Interea vero revertitur ab exilio athleta Ignatius, sex menses Mitylene commoratus; revertitur autem eorum consilio, qui rerum potiebantur : ad Terebinthum insulam constitutus, non ad honorem, quin potius ad dedecus; neque ad quietem et solatium, sed ad majus tormentum et dolorem. Quæ enim inimicus mala adversus eum patravit, et quot tormenta Ignatio intulit Nicetas regii exercitus drungarius, Oryphas cognomento dictus, quot molestias etiam, ut Photio rem gratam faceret et principibus, quis sermone complere posset? quis singula posset edicere? deportationes videlicet, injurias, damna et verbera, et quæcumque impuris manibus canis ille adversus Ignatium fuerit machinatus. Accessit et alia sancto viro calamitas : eo enim tempore immanissimum Scytharum genus per Euxinum mare progressi ad Augustum, omnia loca et monasteria cum diripuissent, usque ad ipsas insulas Byzantio adjacentes pervenerunt : vasa omnia et utensilia prædantes, et omnes homines interficientes; patriarchæ etiam Ignatii monasterium barbarico more invaserunt, magno cum impetu et furore omnem, quam invenerunt, supellectilem auferentes; viginti autem et duos ejus familiares, qui illi intimi erant, cum tenuissent, omnes securibus membratim conciderunt. Quas cum ipse miserias accepisset, unam in ore vocem hanc habebat : Dominus[1] dedit, Dominus abstulit, ut Domino placuit, ita factum est; et quæ sequuntur, Deo gratias agendo, et orationibus sine intermissione ad Deum intendens, ejus judicium et auxilium implorabat, et vanam omnium salutem censebat, quæ ab his proficiscitur, qui dominari videntur.

3. « Illi vero quando acceperunt Ignatium tot calamitatibus circumdatum, tantum abest, ut ejus miseriis mœrerent, et illum solarentur, ut potius mœroris sui occasionem duxerint, quod non ipse etiam manu barbarica fuerit captus, et cum suis familiaribus non sit interemptus; non magis gaudentes pro iis, qui fuerant interfecti, quam mœrore affecti pro salute Ignatii : nec mirum. Anima enim omnis a charitate segregata, et odio plena, et tanquam igne odii assumpta, unum tantum habet suæ passionis solatium, interitum videlicet et perniciem ejus, quem odio prosequitur. Nec multum temporis intercessit, et iterum conciliabula, iterum principum et pontificum adversus innocentem Ignatium concilia et conventicula. Ipse quidem ita se habebat, ut machinationes, quæ contra ipsum struebantur, observaret.

4. « Photius vero suam Ecclesiam, vel potius synagogam, cum eos, qui illuc venerant, legatos accepisset, sacrum Apostolorum templum occupat : aderant etiam imperatores, aderant et omnes principes, et tota fere urbs ibi aderat. Cum igitur convenissent, primum quidem Bahanem præpositum, Augurium, Cucumerum videlicet nuncupatum, et alios quosdam Romanos abjectos homines ad Ignatium mittunt apocrisiarios. Qui cum accessissent, aiunt illi : Magna et sacra Synodus te vocat ad se : veni quamprimum responsurus ad ea, quæ juste et injuste tibi objiciuntur. Tunc beatus Ignatius : Dicite, inquit, rogo vos, quomodo veniam, ut episcopus, vel sacerdos, vel famulus? Hi vero dixerunt, se nescire quid ad hæc respondere deberent. Sed audi : nunc discedentes, ad eos, qui nos miserunt, revertemur, et certum responsum afferemus. Crastina itaque die iidem accedentes dicunt : Legati antiquæ Romæ Rodoaldus et Zacharias per nos indignos hæc significant tibi, ut ad sanctam et generalem Synodum incunctanter venias, ut tua tibi dictat conscientia.

5. « Quamprimum igitur ille pontificalibus indumentis ornatus, cum episcopis et sacerdotibus, et magno numero monachorum et sæcularium hominum discessit, pedestris incedens. Cum vero appropinquaret templo sancti Gregorii Theologi, ubi crux in marmorea columna in media via publica erecta est, Joannes patricius, cognomento Coxes, illi obviam fit, inquiens, quod ab imperatore missus fuerat illi comminando, quod nisi consueto habitu monastico procederet, mortis illi pœna imminebat. Quod cum Ignatius fecisset, illi rever-

[1] Job. I.

tentes Concilio retulerunt. Et jam aderant septuaginta duo falsi testes, quos multo antea paratos habebant, homines videlicet impios et gregarios omnes, quibus præerat Leo ille patricius, Creticus nuncupatus, necnon Theodotachius etiam ipse patricius, cui pro perjurio mercedem proposuerunt magistri dignitatem : cum quibus et alios ex omni genere hominum, præsertim pauperrimos cum collegissent, quin etiam ex iis, qui Anabaptistæ nuncupantur, et ex omni ordine (ut breviter dicam) turpissimos quosque et sordidissimos dignitatum pollicitationibus conduxerunt, singulos adducentes, ut jurejurando affirmarent, quod Ignatius ille videlicet, qui duodecim paulo minus annis Ecclesiæ præerat, nullo rite eligendi ordine consecratus, Ecclesiam occupaverat.

6. « Quid igitur insani istorum judices, et viri in quorum manibus iniquitates, et dextera eorum repleta est muneribus, fecerunt? Isti utique sententiam hanc contra Ignatium promulgarunt, et trigesimum canonem Apostolorum legerunt, qui ait : Si quis episcopus mundanorum principum favore usus, per eos Ecclesiam obtinuerit, deponatur. Quod vero sequitur ejusdem capitis, quod scilicet etiam omnes, qui cum illo communicant, sint deponendi, malitiose et dolose prætericrunt. Oportebat autem omnino, si Apostolicam legem observare niterentur, non ex parte quidem, sed perfecte illam observare. Et si vera esset accusatio adversus Ignatium, quemadmodum ipse, ita alii omnes, qui ab eo fuerant ordinati, et cum ipso communicaverant, erant deponendi : et ita in operibus manuum suarum peccatores aperte deprehendebantur, illud tantum iniquissime cogitantes, ut quem ipsi persequebantur, lædere possent; quod vero reliquum erat canonis, quoniam ipsos eidem pœnæ subjiciebat, silentio prætereunt; quod jam patriarcha ipse, illis tunc tacentibus satis congrue proclamavit. O iniquitatem! O stultitiam! Quis enim ignorat, quod Ignatius omnium episcoporum calculis, simul etiam et tota Ecclesia approbante, canonice et legitime fuit ordinatus : ipse vero Photius Bardæ illius et mundanorum principum favore usus et auxilio, illegitime potius et tyrannice, quam Ecclesiastico more sedem occupat? Sed non cognoverunt, neque intellexerunt illi, qui in tenebris avaritiæ et ambitionis ambulant, quod iis comprehenderentur laqueis, quos ipsi aliis tendunt ». Hæc de accusatione Photii in Ignatium Nicetas. Anastasius vero Bibliothecarius in Præfatione historica ad octavam Synodum addit, insimulatum quoque fuisse Ignatium, quod in S. Methodium prædecessorem suum contumeliosus fuisset. Quod ipse ostendit fuisse falsissimum, cum potius Ignatius S. Methodium summis laudibus celebrasset, et memoriam illius sicut aliorum sanctorum patriarcharum in sacris mysteriis agere consuesceret, necnon etiam anniversarium diem obitus ejus solemni ritu celebrare soleret. Pergit vero Nicetas narrare exauctorationem Ignatii tum factam rursus in conventu illo satanico :

7. « Post multam igitur verborum contentionem et moras, secundum nullam justitiæ legem, sed sola potentia furiose utentes, exuunt Ignatium vestibus, quas habebat, laceris et sordidis illum induentes pontificalibus indumentis : quibus deinde versa vice exspoliant. Erat autem subdiaconus quidam mente insanus et vita profanus, quapropter Ignatius patriarcha illum antea de gradu clericali dejecerat : hic primus auferens Ignatio superhumerale, et reliqua indumenta pontificia, clamabat, ut moris est, INDIGNUS. Zacharias autem et Rodoaldus, et alii quidam profani easdem mittentes voces, iniquæ illi sententiæ simul subscripserunt ». Hic finis damnationis Ignatii in latrocinali illa Synodo factæ. Quæ autem hæc secuta sint, suo loco inferius rerum gestarum servato temporis ordine dicturi sumus; satis modo hæc de damnatione sanctissimi patriarchæ, ex Niceta ejus temporis scriptore, non antea Latinis cognito, deprompsisse. Jam videamus, quæ de legatis scripta sint Apostolicæ Sedis.

8. *Quam vim passi fuerint legati in Synodo latrocinali, in qua et falsatæ litteræ Apostolicæ.* — Præter illa, quæ passos diximus, cum Constantinopolim pervenerunt, cum centum dies fuerint custoditi, ne quis ad eos accederet, neque ipsi ad alios ; Nicolaus papa in Epistola ad Michaelem imp. hæc addit[1] : « Pervenientes igitur isti missi nostri Constantinopolim, minis imperii tui (sicut ipsi postea nonnunquam fatebantur) deterriti, et horrendis terroribus impulsi, spretis monitis nostris, contemptis et Epistolis sibi a nobis coram tota Ecclesia nostra datis, imo postposito timore Dei, sicut postea claruit, in contrarium verterunt omnia, quæ sibi fuerant imperata ». Hæc ipse. Inter alia autem terricula illud non leve fuit, quod missi sunt aliqui nomine imperatoris significare iisdem legatis Apostolicæ Sedis, quod nisi in omnibus obsequerentur voluntati ejus, fore ut in exilium longe longius ablegarentur, ubi sic ageretur cum ipsis, ut fame coacti, suos cogerentur manducare pediculos. Habentur ista in alia Epistola ad Photium a Nicolao[2] Pontifice data. Cæterum aliquandiu restitisse legatos, ne damnaretur Ignatius, testatur idem Pontifex Nicolaus, qui illis in mandatis dederat, ut non consentirent depositioni Ignatii, nec probarent promotionem Photii. Hæc sunt tunc in latrocinali conventu tyrannice acta : ita namque et non alio nomine, et jure quidem merito ob manifestam tyrannidem inimicorum episcoporum, qui tunc interfuerunt, idem Nicolaus papa in Epistola pariter ad Michaelem[3] imp. data, synodum hanc latrocinalem appellat, utpote quod nihil in ea nisi per minas atque terrores confectum sit, nec quidquam secundum ordinem sacrorum canonum. Nam (ut sæpe queritur Nicolaus) a schismaticis atque damnatis episcopis est

[1] Nicol. Ep. IX. — [2] Nicol. Ep. VI. — [3] Nicol. Ep. VIII.

eadem synodus celebrata, a quibus quid boni sperari potuit, præsidente illis Photio invasore?

9. De his enim in Epistola ad Michaelem data, quæ incipit : « Proposueramus quidem, etc. » hæc habet : « Illi qui tunc convenerunt contra jam dictum venerabilem virum, aut suspecti, et abhinc et nudius tertius inimici ejus erant, aut excommunicati, aut depositi, aut subjecti ipsius Photii, aut certe inferioris dignitatis extiterunt, quorum omnium nullus personam legitimorum judicum habere sine dubio poterat ». Et inferius aliquot ex ipsis qui primum locum tenere videbantur, nominat dicens : « Quis de considentibus ibidem non de prædictis extitit hæreticis atque schismaticis? Nonne Gregorius Syracusanus millies condemnatus? Nonne Eulampius, Petrus, item Petrus, qui pro nefandis actibus suis et ore confessis, depositionem, deinde anathema inciderunt, et alii, quos enumerare longissimum est? Ecce quales inter cæteros erant qui contra præfatam regulam centum quinquaginta Patrum, os contra venerandum patrem suum aperire non sunt veriti. Et cum essent ligati ligare, et cum essent mortui et in suis penetralibus jam fœtidi, virum per totum mundum redolentem mortificare conati sunt, et malæ opinionis nidore aspergere tentaverunt ». Et post multa de episcopis Photio tantum subjectis ita : « Hic autem (ut de patriarchis omittamus) nec unius episcopus civitatulæ, aut quilibet ignotæ personæ adversus tantum pontificem sententiæ extitit promulgator, qui non de suffraganeis et subjectis ejus fuerit ». Sed ea quoque ex parte latrocinalis dicta est synodus illa, quod (ut queritur propterea Nicolaus in judicio sacerdotum) contra canones ipse imperator eidem voluit interesse. Nam subjicit scribens ad eumdem imperatorem : « Congregastis concilium adversus eum, et ad imperii vestri nutum cuncti sunt famulati minores. Et ad votum sæcularium (ut cum pace vestra dicamus) de solio imperiali descendentes, cathedram præsularem, ut ita fateamur, ascendistis, et pro desiderio hostium ejus, Augustalium obliti sceptrorum, quemdam regem [1] Israel imitantes, adversus illum sacerdotalis ministerii arripuistis officium ; præsertim cum imperium vestrum suis publicæ rei quotidianis administrationibus debeat esse contentum. Dicite, quæsumus, ubinam legistis, imperatores antecessores vestros in synodalibus conventibus interfuisse, nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ universalis est, quæ communis est, quæ non solum ad clericos, verum etiam ad laicos, et ad omnes omnino pertinet Christianos? Vos autem non solum Synodo in causa sacerdotis collectæ interfuistis; verum etiam numerosa sæcularium millia ad videndum ejus opprobrium aggregastis, cum magis debueratis in hoc imitari Constantinum pium Augustum, de quo scriptum est : Quia si vidissem aliquem eorum, qui religioso circumamicti sunt habitu, turpitudinem aliquam operantem, chlamydem meam explicuissem, et cooperuissem eum, ne videretur a quoquam. Sed in viro hoc omnia oblivioni traduntur. Fit plausus de Domini sacerdote scurris et histrionibus. Heu ! quomodo obscuratum est aurum (libet cum Jeremia [1] clamare) mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum? Deinde vero contra ritum Ecclesiasticum, contraque venerandas leges, de imperialibus ædibus, et cui imperari potest, ad falsum testimonium dicendum adhibetur, fiunt suspecti judices, et mercenarii et lupi custodes, etc.» Hæc Nicolaus ad imperatorem.

10. Sed aliud accipe latrocinium, ex quo etiam latrocinalis synodus dici meruit. Nam coacta synodo, intromissis legatis, oblatis ab eis litteris Apostolicæ Sedis, ex illis aliqua non sunt recitata, et illa, quæ sunt lecta, ab ipsis antea fuere falsata. Id testatur idem Nicolaus in Epistola ad eumdem Michaelem imp. novissime scripta, cujus est exordium [2] : « Quanto sunt majora beneficia Dei, etc. » ubi hæc ploratu digna habet : « Quia superius de falsatæ Epistolæ per jam dictos tunc Rodoaldum et Zachariam episcopos ad te directæ scriptura memoriam fecimus : restat, ut partim loca, in quibus falsata est, quantum inspectis exemplaribus græcis, quæ nobis per Leonem a secretis misisti, nosse tribuitur, aperiamus. Asserentes primitus, quomodo non ordo legitimus, nec a sanctis Patribus usitatus in lectione ipsius Epistolæ fuerit observatus. Quandoquidem eadem Epistola non solum de sacris imaginibus, verum etiam de audiendo fratre et coepiscopo nostro Ignatio sententiam Sedis Apostolicæ continebat. Et vos eam in causa quidem Ignatii consacerdotis nostri, quæ prius ventilata est, nescimus cujus usi consilio , silentio contexistis : solum hanc postea, quando pro veneratione sacrarum imaginum Synodus collecta est, demonstrantes; quamvis in iis, quæ ibidem ex ea lecta sunt, nonnulla addita, multa mutata, plura subtracta reperiantur, et per omnia talis a vobis effecta, ut aut nihil, aut parum aliquid nos per eam de crebro dicti comministri nostri Ignatii disposuisse causa videamur. Sed vere non sic in Synodis pro suo tempore collectis, non sic actum fuisse, nonnullorum gesta Conciliorum demonstrant. In illis enim Apostolicæ Sedis scripta non sub occultationis modio tegebantur, sed ut omnibus, qui in domo erant Dei, lucerent, in propatulo ponebantur. Et ut si qua turpitudo, vel macula in fidei pulchritudine a quolibet tentaretur induci, facile patesceret, ac si specula, in omnibus habebantur, et quasi quædam rectitudinis formula, qua imprimi cæteri possent, posita colebantur ».

11. Inferius vero in eadem ad imperatorem Epistola loca quædam majoris momenti recenset in eadem sua Epistola depravata, atque in primis quod diceretur in Epistola Nicolai ad Michaelem [3]

[1] 2. Par. XVI.

[1] Thren. IV. — [2] Nicol. Ep. IX. — [3] Ibid.

prima: « Siquidem cum nos inter alia commemorassemus, quod multoties conventus factus fuerit sanctorum Patrum, a quibus et deliberatum ac observatum extitit, qualiter absque Romanæ Sedis, Romanique Pontificis consensu nullius insurgentis deliberationis terminus daretur.

« Vos », inquit Nicolaus, « erasistis absque, et interposuistis cum ». Et alia addita, « quibus, ut ait, significaretur, ita deliberatum fuisse a sanctis Patribus, ut cum Sedis Apostolicæ et Ecclesiæ vestræ consensu omnis rei finis debeat omnino proferri. Cum hoc, inquit, fieri nulla ratione valeat, nullo prorsus exemplo gestum patescat, præsertim cum hæc Apostolica semper Sedes in sana doctrina perstiterit, vestra vero Ecclesia, quantum ad præsulatum pertinet, infirmante capite, sæpe languerit, ac per hoc ista quiverit adsciscere quovis modo consensum, cujus pessimum exsecrabatur non immerito sensum ».

12. Locus huic proximus turpiter depravatus ostenditur, qui dum Nicolaus invehitur in eos, qui Ignatium sine consultu Romani Pontificis privassent honore, et cætera hujusmodi, ab illis in contrarium mutatus esset. Nam Nicolaus ad eumdem Michaelem: « Vos hoc commutastis dicentes, quod id prius a vobis fieri non debuisse, nos scripsissemus, tanquam vel nos postea id fieri censuissemus, etc. »

Quæ insuper post hæc sequebantur in eadem Epistola in detestationem Photii, versibus plusquam centum exarata, omnia queritur fuisse suppressa. Nam audi ipsum Nicolaum: « Post hæc autem quidquid de jam fati fratris et comministri nostri Ignatii tyrannica expulsione, quidquid de inconsiderata et invidiæ plena in eum prolata sententia, quidquid de violatis paternis definitionibus, quidquid de Photii scripseramus irregulari promotione, saltu quodam astutiæ transcendentes, etiam sanctorum Patrum instituta, quæ sancti Spiritus afflatu sunt edita, ne ad Concilii pervenirent notitiam, contexistis, et veluti in quodam silentii sudario ligata, dum divinitus attributa talenta fuerint, abscondistis ». Usque ad illa verba: « In conspectu missorum nostrorum, etc. »

13. Qui vero tot et tanta sustulerunt, vel ne legerentur, contexerunt, ad finem unam addentes illi periodum, contraria penitus iis, quæ legatis dederat Pontifex in mandatis, videri voluerunt ipsum statuisse: nam ait: « Novissimus Epistolæ locus, in quo nos quidem legatos nostros commendantes, amplitudinem tuam deprecati fueramus, de ipsis inter alia dicentes: Et cum in conventu Ecclesiæ sederint pro Ecclesiasticis definitionibus, nihil a vobis, vel ab aliis alicujus contrarietatis impetum sentiant. Vos vero protinus subintulistis, quasi nos his continuatim subjunxissemus, perhibentes: A vobis enim quæ hujuscemodi sunt dispositionis (depositionis), et statuta sint et definita. Hoc præcepto vestra utinam Deo placens sagacitas innuere volens, quæcumque a legatis nostris statuta fuerunt et definita, nos statuisse et definisse per omnia dignoscamur, qui tamen scriptus versiculus nec a nobis prodiit, nec eis præter quod ad sacras imagines pertinet, et id quoque irreprehensibiliter definiendum, sive scripto, sive verbo terminare quidquam, vel deliberare præcepimus. Ita esse quæ diximus superius a nobis annotatis sententiis, testificantibus exemplaribus ejusdem Epistolæ nostræ, etc. » Paulo post autem hæc de reliquis: « Cætera vero, quæ supersunt, per legatos nostros, quos ad divinitus protectum imperium tuum ecce direximus, inspectis immutilatis exemplaribus, quæ illis tranquillitati tuæ demonstranda tradidimus, facillime potes agnoscere ». Et de auctoribus sceleris ista subinfert:

14. « Et siquidem per vestratum aliquem tantum nefas patratum est (quoniam apud Græcos, sicuti nonnulla diversi temporis scripta testantur, familiaris est ista temeritas), miramur, et modis omnibus obstupescimus, si regius excellentiæ tuæ honor, qui judicium diligit, ad tantum potuerit dedecus incurvari, cum ad hoc magis divinitus ordinatus sit, ut depravata corrigat, et falsata pristinæ veritatis honestati restituat. Aut enim justa fuerunt, quæ misimus, sicque consequenter oportuit ea servari: aut si justa putata non sunt, in quo justa non fuerint, per aliud saltem scriptum exponi, vel nobis referri, et summa ratione debuerant patenter ostendi. In nullo tamen horum oportuit ea vel Ecclesiam, quæ apud vos est, cognitione privare, vel aliqua falsitatis depravatione fraudari. Porro si tuæ mansuetudinis postposita notitia, hoc immane sacrilegium gestum est; nihilominus immensa admiratione ducimur, et quia tantum imperium illudi potuit, et tantam fraudem perferre, jure dolemus. Denique sacrilegium non immerito commisisse dicendus est, qui scripta pietatis fidelium, atque pii principis notioni vel subducit, vel a sui veritate submovens, velamento præstigiorum suorum obnubilat. Verumtamen nos quomodocumque falsitati, vel depravationi eadem sit Epistola submissa, grates innumeras agimus Deo, cujus inspiratione, et fidelia ejus exemplaria penes nos retinuimus, et cujus permissu qui hæc, vel authenticam ipsam scripsere, superesse noscuntur ». Hactenus de falsatis Apostolicis litteris Nicolaus ad Michaelem imperatorem. Quis doli tantam fabricam intuens, non consideret Photium architectum? manum scorpii non intelligat, et diaboli comministrum artificem non sentiat ea omnia eumdem Photium operatum? Proh scelus! hæccine Synodus Nicænæ magnæ numero episcoporum composita, et ab ipso Œcumenicæ titulo prænotata? in qua nec vestigium quidem ostendi potest legitimi in Spiritu sancto congregati conventus. Nam præter hæc tam patentia arte diaboli concinnata; nec in ipsa quidem prosecutione causæ aliquis a jure statutus est ordo servatus, qui in aliis quibuscumque causis, sive sacris, sive profanis legibus est præscriptus, ut vidisti in his, quæ ex Niceta sunt recitata.

15. *Tyrannica sententia et crudelitas Photii in Ignatium ejusque fautores.* — Siquidem ut idem Nicolaus testatur, ipse Ignatius absque interrogatione damnatus est: nam audi ejus verba [1]: « Ante omnem interrogationem idem antistes pulsus Ecclesia. Verum etiam postea in damnatione ipsius (sicut gesta illius latrocinalis synodi, quæ nobis per Leonem illustrem a secretis misistis, indicant) quod nunquam, ni fallimur, vel aliquando fuit actum, primi et ante omnes scripseritis in episcopum ». Hæc Nicolaus ad imperatorem, eum redarguens, quod in damnando Ignatium contra Ecclesiæ, morem præcesserit ipsius sententia imperatoris; idque tyrannice, ne quis esset, qui contraria sentiendo, ipsi contradicere videretur.

Præterea non imperatoris tantum atque Bardæ in ea synodo est demonstrata tyrannis, sed Photii ipsius innotuit manifeste crudelitas in persecutione episcoporum, qui justitiæ studiosi favissent Ignatio. Nec his exsatiata est eunuchi infulati crudelitas, quæ rursum in Ignatium sede privatum, humili loco jacentem inglorium insiliens, diris eum tormentis exagitare perseveravit. Nam audi quæ de his scribit Nicolaus papa in sententia adversus Photium ipsum Romæ in Concilio promulgata: « Postremo, inquit, episcopos, qui ei tanquam adultero et pervasori communicare noluerunt, exilio relegavit, et sui sceleris complices in eorum subrogare locis non timuit. Et usque hodie Ecclesiam Dei diversis persecutionibus impugnare non desinit, ita ut et fratrem et coepiscopum nostrum Ignatium sanctissimum patriarcham inauditis pœnis, et horribilibus tormentis afficere non quiescat, sed et omnes quotquot pro veritate et fide cum eodem persistere comprehenderit, quibus prævalet et modis perdere impræternisse moliatur ». Cujus crudeli animo cum summa potentia non deesset, quam acerbe sit persecutus Catholicos, vix dicere quisquam sufficiet. Ex quibus complures caplasse fugam, extorresque ob ejus tyrannidem factos, Romam tanquam ad portum confugisse, idem Nicolaus affirmat.

16. Sic igitur multiplici nomine, jure, meritoque synodus ista latrocinalis meruit (ut sæpius dictum est) appellari. Porro quæ hic modo statuta sunt, postea (ut suo loco apparebit) repetita fuerunt in alio Photii conciliabulo, quod octavum Concilium Œcumenicum appellavit.

Hujus autem cum duæ fuerint Actiones, quarum altera habita est pro cultu sanctarum imaginum, altera vero in causa Ignatii, eadem Synodus duplex dicta reperitur. Meminit de ambabus Nicolaus [2] in Epistola ad Orientales: id quoque præ se fert titulus duorum ejusdem pseudosynodi canonum apud Theodorum Balsamonem his verbis præfixus: « Canones editi a sancta et magna Constantinopolitana Synodo prima et secunda, quæ congregata est in venerabili templo sanctorum et benedictorum Apostolorum ». Hæc ibi: ubi Theodorus explicat, cur oportuit eos iterum convenire, ob dogmatum diversitatem; nam in secunda tractatum est de cultu sacrarum imaginum. Sed quæ novitas ista? cur duplicem Synodum appellavit, et non potius more majorum, duplicem unius Synodi Actionem, cum eodem in loco, eodem anno ab iisdem episcopis Actiones ambæ fuerint celebratæ?

17. *Canon de non ordinandis laicis et schismaticis.* — At quid ad postremum Photius ipse? Meditatus est opus, quod Nomocanon appellari voluit, continens collectionem sacrorum canonum, et sanctorum Patrum responsiones, attexuitque post septimæ Synodi canones, alios numero decem et septem diversorum argumentorum hujuscemodi pseudosynodi canones, ultimoque loco illum de promotione laicorum, cujus reus erat, his verbis [1] conceptus ab ipso canonum perversore:

« In omnibus boni Ecclesiastici ordinis curam gerentes, hoc quoque definire necessarium duximus, ut nullus deinceps laicus, vel monachus repente ad episcopalem altitudinem eveheretur, sed in Ecclesiasticis gradibus primum examinatus, sic episcopalis dignitatis ordinationem susciperet. Etsi enim hucusque quidam ex monachis et laicis, exigente necessitate, episcopali honore statim digni facti sunt, qui et virtute excellenti fuere, et suam Ecclesiam in altum extulere: id tamen, quod raro evenit, Ecclesiæ legem statuentes, decernimus, ut deinceps minime fiat, nisi is, qui rite ordinatur, per gradus sacerdotales processerit, in unoquoque ordine tempus prædestinatum adimplens ». Ista Photius post vulneratas facto suo antiquas Ecclesiasticas leges, ne ulterius fiat, clamoribus legatorum et Catholicorum episcoporum id detestantium coactus, emplastrum opponi patiens vulneri, quod ipse tyrannice intulit. Meminit hujus canonis Photius in Epistola sua hoc anno ad Nicolaum Pontificem data, cum se excusat non innotuisse sibi aliquem canonem de non promovendis laicis ad episcopatum, meminitque et alterius ibidem sanciti canonis adversus schismaticos, qui sic se habet [2]:

18. « Quæ de presbyteris et episcopis et metropolitanis constituta sunt, multo magis etiam in patriarchis conveniunt. Quamobrem si quis presbyter, vel episcopus, vel metropolitanus a sui patriarchæ communione recedere ausus fuerit, et nomen ejus, non ut in divini mysterii celebratione constitutum est et ordinatum, referat: sed ante synodale decretum, et perfectam ejus condemnationem schisma fecerit, statuit sancta Synodus eum esse ab omni sacerdotio alienum, si in hoc solum deliquisse convictus fuerit. Et hæc quidem constituta et obsignata sunt de iis, qui aliquorum criminum prætextu, a propriis præsulibus rece-

[1] Nicol. Ep. VIII. — [2] Nicol. Ep. X.

[1] Can. 17. Syn. Const. sub Photio. — [2] Cap. 15. Conc. Const. sub Photio.

dunt, et schisma faciunt, et Ecclesiæ unionem convellunt ». Ista quidem Photius, quo ob conflatum schisma eos, qui cum ipso communicare nollent, quod non legitimus esset episcopus, insequi quovis digno prætextu posset. Cum alioqui censendi revera essent schismatici, qui cum Ignatio non communicarent legitimo patriarcha, quocum communicare sciretur Romanus Pontifex Nicolaus. Quamobrem contra schismaticos lex sancita in ipsummet Photium, et eos, qui eum reciperent, esset jure vertenda. Sed et alia statuit, quibus suum labantem et corruentem penitus firmare posset episcopatum, ut cuique recte acuteque intuenti facile est pervidere. Sed de latrocinali, quam appellat Nicolaus, synodo, hactenus.

19. *Gravissimos perpessus cruciatus Ignatius fugit et revertitur.* — Jam ad Ignatium redeamus. Quæ autem in eum post ipsius exauctorationem impii adversarii perpetraverint, Nicetas sic pergit, inchoatam prosequens de ipso orationem : « Quid vero ille Photius ? num veritus est homines, vel justitiam ? Deum judicium diligentem timuit ? et ejus iram avertere studuit? Nihil minus, sed potius invidiam invidiæ, et malum malo addere contendebat, omni studio et arte, non solum illum interimere, verum etiam quod pejus, tanquam morte dignum e medio tollere curans. Tunc igitur cum deposuissent et ejecissent eum, inhumanissimis et impiissimis hominibus eum puniendum tradiderunt, quousque manu propria suæ depositioni subscriberet et confirmaret. Aderant autem qui ita illum affligebant, et molestiis afficiebant, ut duabus septimanis carcere detentum inedia omnino confecerint. Quinimo illum attollentes, et ejus pedibus graves lapides alligantes, et valde inhumane eum percutientes, conterebant. Qui vero hæc et alia plura adversus illum beatum contumeliose gerebant, verbis et gestis illum subsannantes, erant iniquitatis filii (ut ita dicam) et malum semen, insanus ille Theodorus, et Joannes Gortynæ, et Theoduli Nicolaus, qui Scatolaspis dicebatur. Post tormenta autem, quæ isti intulerunt Christi confessori Ignatio, post minas, post vincula, quæ venerabilibus illis pedibus adhibuerunt, post verbera, et postquam ad modum crucis super marmora in faciem illum extenderunt per totam noctem, atque deinde vinculis devinxerunt, et super pavimentum lanceis pupugerunt et contriverunt, et terram ejus sanguine madefecerunt ; post hæc omnia vix spirantem Ignatium insanus ille Theodorus vi accepta manu ejus et pagina, crucem in illa, quasi pro eo loco subscriptionis signavit : quam efferens tradidit Photio. Hic vero accepto illo crucis signo, ex seipso deinde ita subscripsit : Ignatius indignus Constantinopolitanus confiteor me ingressum esse sine calculis, non canonice videlicet electum, et his annis non sancte me gessisse, sed tyrannice.

20. « Hac subscriptione missa imperatori, dimittitur beatus Ignatius ab illa custodia, qui maternam domum rediens, ibi parum a multis laboribus respirabat. Inimicus vero Photius non quiescebat dolos corde machinari, et mala adversus innocentem illum meditari. Suggerit igitur principibus, ut iterum ad Apostolorum Ecclesiam illum deducant, et cogant, lecta prius sua depositione, super ambonem seipsum anathematizare. Postea vero (o consilium atrox ! o impietatem !) oculos illi eruere, et manum insano quodam furore illi abscindere cogitabant. Ita odium illos profunde obcæcaverat, ut justitiæ Dei nullus apud illos timor, sed diaboli invidia illis tantum cordi esset. Ipsum sanctæ Pentecostes festum peragebatur, et ecce militum armatorum manus, domum in qua detinebatur Ignatius, ex tempore circumdat. Sanctus igitur ille, cum mala, quæ sibi imminebant, cerneret, et eorum insaniam, ut fratrem suum interimerent, nosset : consilium iniit contrarium temporis iniquitati, sua vero prudentia, et eo, qui eum ducebat, spiritu dignum. Et quodnam est hoc consilium ? seipsum immutat, et laicalem famulorum indutus habitum, et duas sportas ex uno pendentes ligno propriis humeris sustollens, instar alicujus bajulantis aufugit, custodes media nocte latens.

21. « Festinabat autem una cum suo discipulo Cypriano versus Sabaiticam regionem iter peragens, corde autem præ metu tremens, lacrymis madefactus, et nimis tristis et mœstus currebat, ut David ille fugiens a facie Saul. Divina vero providentia huic noctu ambulanti obviam fit vir quidam facie satis decora, et barba et coma recte ornatus, qui et alba induebatur veste, et equo etiam vehebatur albo, et iter tenebat quasi ad Blachernas. Ignotus autem vir ille, cum nec lumen usquam adesset, nec aperte illum videre posset, tamen quisquis ille fuerit, divino spiritu motus, inquit : Deus et sanctissima Dei Genitrix te ab omni periculo, sanctissime pater, et tuos custodiat. Hoc verbum quasi bonum omen desuper sibi adveniens, beatus ille Ignatius suscipiens, alacrius procedebat; et cum habitu illo servili et paupere omnes latuisset, et in naviculam conscendisset, ad Principis et Proconnesi insulas non solum, verum etiam Propontidis insulas omnes navigat, aliam ex alia mutans et in solitudine errans, et montibus et speluncis, atque foraminibus terræ latens, Apostolorum more (ut ita dicam) afflictus et male habitus vivendi rationem quærebat, per homines Christi dilectos mendicando.

22. « Photius vero spe frustratus, omnia monasteria, et omnem civitatem inquirebat, sicubi invenire posset Ignatium, tanquam facem a conspectu ignis avulsam. Dum igitur nihil eorum, quæ volebat, perficere potuisset, imperiali mandato gravem illum Orypham destinat, ut cum sex cursoribus insulas omnes et maritimam regionem percurrat. Et sicubi Ignatium capere contigerit, quam primum occidant, quasi totius imperii per-

turbatorem et eversorem ». Sed quæ postea contigerunt, cum nutu Dei eum habitu mutato latentem, quamvis aliquando proxime accedentes, invenire minime potuissent, reversi præda vacui Constantinopolim, idem Nicetas sic subdit :

23. « Mensis Augustus instabat, et tremoribus magnis Constantinopolitana civitas concutiebatur, et cum omnis domus agitaretur, omnes timor mortis occupabat, clamantes unam esse terræ motus hujus causam, unum peccatum et impietatem, quæ adversus patriarcham Ignatium exercebatur. Quadraginta vero diebus cum durasset terræ motus, ita eorum sævitiam repressit, ut principes, Michael scilicet et Bardas, juraverint, quod neque ipse sacer vir Ignatius exul, neque ii, apud quos latebat, si manifestaretur, malo ulli forent obnoxii, sed illi liceat absque molestia ad suum reverti monasterium. Hæc igitur cum audisset Christi athleta Ignatius, seipsum manifestat quamprimum patricio illi Petronio, qui cum imperatoris avunculus esset ex matre, torquem ipsam imperatoris cum attulisset, obsidis instar, præbuit patriarchæ. Hic vero eam collo suspendens, et ad Bardam illum delatus stetit. Cui ille : Cur, inquit, instar fugitivi cujusdam ad aliam ex alia regione percurrens peregrinaris ? Hic vero inquit : Christus rex et Salvator noster præcepit, ut si vos persecuti fuerint, ex hac civitate fugite in aliam. Ille itaque victus virtute illius viri, illæsum et immunem præcepit in suo manere monasterio, et ita terræ motus quievit ». Hucusque de Ignatio, quæ contigerunt hoc anno, Nicetas.

24. *Theognosti libellus nomine Ignatii ad Nicolaum papam, et hujus litteræ ad Orientales.* — Hic modo subjiciendus est libellus Ignatii nomine ante fugam ejus scriptus a Theognosto, delatusque ab eodem Romam, et oblatus Nicolao papæ nomine pariter ejusdem Ignatii patriarchæ, quo deplorans mala, quæ a Photio passus est, appellat ejusdem Pontificis judicium. Extat in eodem antiquo Codice Columnensi post encomium Pselli in sanctum Ignatium, positum ad finem Vitæ ipsius a Niceta conscriptæ. Est ejusdem libelli hæc inscriptio :

« Libellus, qui continet omnia magni Ignatii gesta, missus ad Nicolaum papam Romanum, scriptus a Theognosto monacho et archimandrita antiquæ Romæ ex exarcho Constantinopolitano, nomine Ignatii patriarchæ.

25. « Ignatius tyrannidem passus, et multis tentationibus agitatus, necnon qui mecum sunt, et horum temporum iniquitatem experti didicerunt, decem metropolitæ et alii, qui adsunt episcopi, et præpositorum, et presbyterorum, et aliorum monachorum infinitus numerus domino nostro sanctissimo et beatissimo præsidi et patriarchæ omnium sedium et principis Apostolorum successori et universali papæ, et sanctissimis ejus episcopis et universæ doctissimæ Romanorum Ecclesiæ in Domino salutem.

26. « Quis dabit capiti meo aquam (ut ait [1] Scriptura) et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo ea, quæ mihi contigerunt, mala, et persequentium me barbaram immanitatem ? In frigore enim, et nuditate, et fame, et omnibus aliis malis, instar furiarum me exagitarunt, quindecim quidem diebus in frigidissimo loco, et tempore brumali, secreta videlicet apud ipsos parte clausum detinuerunt et vinctum, rebus necessariis et omni consolatione privatum, præsertim cum gravi morbo jam detinerer, immaniter nihilominus me trahentes, etiam membra omnia mihi fustibus comminuerunt. Qua vero de causa hæc mihi contigerunt ? ecce jam aperio. Fuit mihi paucis ante diebus magna concertatio cum avunculo imperatoris, cui nomen Bardas, qui hæc omnia adversum me tyrannice procuravit. Hunc Bardam frequenter ego sancti Spiritus sermonibus percutiebam; qui me contra comminationibus et calumniis percutere nitebatur. Nostræ vero concertationis hujus causa fuit Herodianum peccatum et incestus. Cumque Bardas resipiscere minus vellet, illum ab Ecclesia ejeci. Imperator hoc audito, aliquando precibus mecum agebat, aliquando gravissimis minis, nisi avunculum suum recipere voluissem. Consilio præterea Bardæ imperator eo adducitur, ut voluerit matrem et sorores e regia ejicere; et propterea mihi præcepit, ut ipsas tonderem : quod ego facere recusavi, cum mulieres illæ nullo pacto se tonderi permitterent.

« Hac igitur de causa ab Ecclesia ejectus fui, vapulavi etiam, et exilio mulctatus fui, et vinctus et clausus ante vestrorum judicum adventum, ii etiam, qui nobiscum sunt, eadem passi sunt mala. De quibus omnibus cum litteris vos edocuissemus, quas presbytero Laurentio et duobus Stephanis, alteri videlicet subdiacono, alteri sæculari, episcoporum legatorum famulis tradidimus, quos et juramento obstrinximus, ut vestræ sanctitati illas traderent : nihil horum factum est.

27. « Cum vero nobis mandatum fuit, ut coram tribunali illo nos constitueremus, clamavimus, appellantes sanctitatem vestram, ut ab ea judicaremur. Sed nullus erat, qui nos audiret. Iterum vocati petiimus ab eis, ut nobis dicerent, quomodo accedere ad eos deberemus, ut monachi et condemnati, vel ut judicandi ? et mihi responderunt, ut eo pacto accederemus, ut digni sumus ; quapropter sacris induti vestibus, processimus ad Concilium, vel potius conciliabulum. Cumque non procul essemus, quos misisset tyrannus, in ipsa via publica sacris vestibus me spoliant. Cum vero ad templum compulsi sumus; mittuntur ad nos præfati tres famuli legatorum, Laurentius, et duo Stephani, et dixerunt mihi : Quanam de causa cum damnatus sis, Ignati, tot de causis, et depositus, sacris vestibus indui non dubitasti ? Avellentes igitur me vi ab his, qui mecum erant, solum stite-

[1] Jerem. IX.

runt imperatori, qui statim contumeliis me onerat. Ego vero cum dixissem, quod contumeliæ sunt mitiores tormentis, paululum mitior factus est, et mihi præcepit, ut ligneo scamno sederem. Et interea colloquio habito, petii, ut mihi liceret salutare Rodoaldum et Zachariam tuos legatos. Qua re mihi concessa, illos salutavi. Interrogavi etiam de causa illorum adventus. Qui dixerunt : Legati sumus papæ Nicolai, et missi sumus, ut res tuas judicemus. Iterum interrogavi, an litteras haberent sanctitatis tuæ. Qui responderunt, non habere, quoniam non veniebant ad patriarcham, sed ad eum, qui a propria Synodo jam fuerat damnatus, et parati erant ea facere, quæ canones præcipiunt. Ad hæc ego : Adulterum igitur Photium primum e medio tollite : si vero hoc facere non potestis, nec judices eritis. Ipsi autem iterum responderunt : Ita vult ille, imperatorem videlicet indicantes.

28. « Post hæc qui circa imperatorem erant, venerunt ut consolarentur me, hortantes, ut resignarem patriarchatui, idque tum blandis verbis, tum comminationibus facere nitebantur : sed nullo pacto, ut id facerem, adducere potuerunt. Quapropter ad metropolitas se converterunt, alios aliis de causis calumniantes, ut quod ipsi ratam habuerint resignationem meam, et quomodo iterum peterent me in patriarcham ? Quibus responsum dederunt metropolitæ, quod cum duo mala fuissent proposita, imperatoris videlicet indignatio, et populi tumultus, levius elegimus tunc temporis. Sed vos, qui assistitis imperatori, restituite patriarchæ Ignatio sedem suam, et de nobis nulla vos angat cura. Sed interea iterum qui circa imperatorem erant, ad comminationes convertebantur, aperte petentes a me spontaneam abdicationem, ut ita adulter Photius absque metu Ecclesiam occuparet. Cum vero id facere omnino repugnarem, ita dies illa transiit, et Concilium dissolutum. Et hoc idem multis diebus faciebant. Cum autem quæ ipsi voluerunt, non sunt assecuti, ad aliud technæ genus convertuntur. Et cum misissent prædictos legatorum ministros, vocant me ad Concilium. Ego vero dixi, quod illuc non accederem : Neque enim videram judices illos, legatos scilicet, aliquid juxta Ecclesiasticas regulas facere, cum adulterum et intrusum Photium ab Ecclesia non ejicerent, sed potius cum illo comedebant, et cujus munera jamdiu acceperant (nam apud Rhædetum urbem illis obviam missæ sunt vestes sacræ multæ) : quapropter tales judices nullo pacto ego accipio, sed ad papam me adducite, et inde judicium libenter accipio. Hæc eadem qui mecum erant, alta voce clamarunt. Proinde præfatas Epistolas, ut nobis legerent petimus : canonicæ enim demonstrationes et decreta in ipsis inserebantur Innocentii papæ pro S. Joanne Chrysostomo, quod videlicet non oporteret Joannem ad judicium vocari, antequam ipse ad suam restitueretur sedem. Canon etiam Sardicensis quartus hæc habet : Quod si quis episcopus depositus fuerit, et dixerit se iterum habere quæ dicere possit ad sui defensionem, non antea in ejus sede constituatur alius episcopus, quam episcopus Romanæ Ecclesiæ hac de re aliquid decernat. Alia etiam multa his similia in Epistolis scripta leguntur; quæ te rogamus, ut quæras, o præsidum reverendissime, et fratrum tuorum studiosissime, ac tu illa legas.

29. « Cum igitur adhuc instarent, quærentes ut nos ad illos accederemus; hoc illis nos responsum dedimus : Ut videmini, fratres mei, neque canones legistis, neque regulam Ecclesiasticam scitis. Hæc est regula : Ut episcopus, qui a Synodo vocatur, per duos episcopos vocetur, et hoc bis et ter fiat : vos vero ab altero quidem diacono, altero vero sæculari me vocari vultis. Nos igitur talia respondimus. At illi in medium attulerunt testes, qui dicebant, se paratos esse jurare, quod ego non rite præpositus et electus fui, neque legitime ordinatus. Ad quæ ego iterum respondi : Quinam sunt isti ? Et quisnam ipsis fidem adhibebit ? et quisnam canon præcipit, ut imperator testes adducat ? Si igitur ego non sum episcopus, neque mœchus et adulter Photius : omnes vos indignarum manuum mearum creaturæ estis. Si ex Ecclesia esset mœchus Photius, annuissem fortasse libenter. Nunc vero quomodo alienum ab Ecclesia pastorem illum constituam Christi ovium? Multa quidem sunt, quæ illi sunt impedimento. Unum quidem, quod ex iis est, qui excommunicati sunt et anathematizati, neque hoc solum a nobis passi sunt, ut excommunicatione et anathemate damnarentur, et ab aliis sedibus patriarchalibus, verum etiam a vestra potestate ; damnati videlicet propter scelestum illum Zachariam, ita ut non haberent facultatem neque sacrum facere, neque communicare, neque alios ordinare ; qui nihilominus omnia ea confecerunt, antequam absolverentur. Alterum vero impedimentum, quod sæcularis ordinis erat, et ordinatus est pastor Photius, antequam ovis esset. Præterea quoniam ab anathemate damnato ac deposito fuit ordinatus, necnon quando metropolitas adduxit, ut sibi adhærerent, petierunt illi ab eo proprium chirographum de me, quod scripsit, adhibito etiam juramento, se nihil videlicet facturum contra me tanquam eorum patrem. Neque jam quadraginta transierunt dies ab ejus ordinatione, quando publice me deposuit, et anathemate damnavit licet absentem. Fregerunt præterea digitos archiepiscopi Cyzici Photii mandato, et abripuit ab eo Photius exemplum proprii chirographi, ac eumdem ipsum præterea deposuit, et alios quidem malis et minis adducebat, ut chirographum, quod scripserunt, conculcarent, alios vero muneribus lucratus est. Tyrannus vero nihil respondens ad ea, quæ dixeram, venit, ut introducerentur illi, qui parati erant jurare, quod non rite et legitime ordinatus fui. Ego vero coram præsentibus episcopis alta voce dixi : O Patres, accipite unam mei humilis petitionem, et venite ad nos.

30. « Cum igitur me solum accepissent et judices legati, et tyranni, et ab aliis me segregas-

sent, iterum rogabant me de his rebus, de quibus antea rogaverant, ut resignarem scilicet. Cum nihil profecissent, ad minas iterum convertebantur. Deinde reliquerunt episcopos carnifices illi, qui mecum erant, et recesserunt. Et episcopi iterum ea tractare aggressi sunt. Ego vero dicebam, quod oportet eos discere res meas, et tunc petere a me quæ petunt; et a quonam possunt discere, præterquam a me solo? alius enim nemo audet ex tanto numero præpositorum et pontificum et laicorum ita libere et ingenue loqui. Viderunt enim illi metropolitam Ancyræ veritatem clamantem et dicentem in Concilio; et quomodo barbarus homicida ensis vagina caput ejus percussit, et sanguine ejus vestes cruentavit, et quot alia mala præterea aliis fecit. Hæc ego dixi. Et cum illi postridie convenissent venire ad me, segregati sumus ab invicem in diversas domos. Post decem vero dies tribunali et conciliabulo Caiphæ tractum me stiterunt, et eos, qui falsum testimonium dicebant, quod videlicet nec rite nec legitime electus fui, adduxerunt. Et quot plagas tunc mihi inflixerunt, quid opus est dicere? septem enim diebus cum me satis superque male tractassent, sine cibo, sine somno, sine quiete perdurare coegerunt.

31. « Hæc brevibus tibi manifestavi. Tu vero sanctissime domine, ostende in me viscera misericordiæ, et juxta illum magnum Paulum dic etiam [1]: Quis infirmatur, et ego non infirmor? In mentem revoca prædecessores tuos patriarchas, Fabianum, inquam, Julium, Innocentium, Leonem, et (ut breviter dicam) omnes qui pro veritate adversus injustitiam viriliter se gesserunt; et hos imitare, et ad vindictam nostri, qui tot injusta passi sumus, exsurge..... » Cætera desunt. Porro Theognostus iste, qui hunc deferebat libellum, serius Romam venit, quam legati redeuntes in Urbem, et legatio ab imperatore missa ad Nicolaum papam pervenit, adeo ut non potuerit nisi sero de veritate rerum gestarum Nicolaus Pontifex certior reddi, legatis ipsis omnia mendaciis obvolventibus. Meminit autem eorumdem legatorum reversionis Nicolaus papa in Epistola ad Orientales istis verbis [2]: « Missi, inquit, præterea nostri tandem reversi, nihil aliud renuntiavere, nisi depositum Ignatium, et Photium in sede Constantinopolitana firmatum. Post duos vero dies legatus a nobis imperialis nomine Leo a secretis susceptus, duo volumina obtulit, quorum unum depositionis Ignatii gesta continebat, alterum vero de sanctis imaginibus habebat Acta. Per quæ videlicet cognovimus, quia nec imperator Epistolam nostram, qua fratrem et coepiscopum nostrum ad solam audientiam ante conspectum missorum nostrorum accersiri decreveramus in depositione ipsius consacerdotis nostri, quæ prius sicut putabatur facta, ostendit : nec iidem missi nostri parilem ejus ac per omnia consimilem, quam eis in episcoporum conventu recitare jusseramus, demonstrare curaverunt. Sed nec quantum in iisdem voluminibus in latinum sermonem ex græco translatis reperitur, ordo legitimus et a sanctis Patribus usitatus, in lectione ipsius Epistolæ extitit observatus; quamvis ex his, quæ in conventu, qui posterius pro sacris imaginibus collectus est, ex ea lecta sunt, nonnulla edita, multa mutata, plura subtracta reperiantur : et per omnia talis effecta sit, ut aut nihil, aut parum aliquid nos per eum de crebro dicti comministri nostri Ignatii disposuisse causa videremur. Quidquid enim de ipsius recessu, vel præjudicio, quidquid de sententia non a Romano Pontifice secundum morem in eum prolata, quidquid de violatis paternis definitionibus, quidquid de Photii scripseramus irregulari promotione, saltu quodam calliditatis transcendentes, etiam sanctorum Patrum instituta, quæ sancti Spiritus afflatu sunt edita, ne ad Concilii pervenirent notitiam, more suo, falsidici transcenderunt, et cum divinitus tributa talenta fuerint, velut in quodam sudario ligata, sub terra penitus absconderunt. Quo comperto, moleste tulimus; et quid sine ministris nostris actum fuerit, confestim intelleximus, qui talia cum missis nostris perpetrasset, patenter agnovimus. Aut enim justa fuerunt, quæ jussimus, sicque consequenter oportuit ea servari, aut si justa putata non sunt; in quo justa non fuerunt, per aliud saltem scriptum exponi et nobis referri, et summa ratione debuerunt pariter ostendi. In nullo tamen horum oportuit ea vel Ecclesiam, quæ apud vos est, cognitione privari, vel aliqua falsitatis depravatione fraudari.

32. « Detulit præterea idem Leo imperialis legatus Augustales litteras, deprecantes, quatenus in depositione Ignatii, et in confirmatione Photii consensum præberemus et subscriberemus. At nos, divina docente gratia, dum idem adesset missus, convocata tota, quæ apud nos est, Ecclesia, decrevimus et statuimus atque professi sumus coram ipso, et coram sancta Ecclesia, sicuti et nunc per eamdem, ac per vos profitemur coram universali sancta Christi Ecclesia, pro dejectione Ignatii, vel consecratione Photii nunquam misisse, neque missuros esse, et in depositione Ignatii, et promotione Photii nunquam consensisse, nunquam consensuros esse. Ex his sæpius dictis et palam renuntiatis, atque Apostolatus nostri Epistolis taliter insertis, et eidem Leoni a secretis tam imperatori, quam Photio ad deferendum datis, hunc a nobis remisimus.

« Igitur cum hæc gerebantur, nondum Rodoaldus et Zacharias episcopi, quos (ut præmissum est) Constantinopolim miseramus, confessione propria, vel synodali examine convicti erant, aut patenter ostensi, quod ipsi deposuissent Ignatium, vel communicassent adultero Photio; quamvis hoc et illa Concilia, quæ imminentibus illis Constantinopoli celebrata sunt, videlicet tam id, quod adversus patriarcham Ignatium, quam id quod pro sacris imaginibus collectum est, patenter

[1] 2. Cor. xi. — [2] Nicol. Ep. x.

innuerint, et imperialis Epistola clare denuntiaverit, atque præfatus Leo a secretis regius legatus iis negantibus in facie sæpissime atque constantissime coram nobis et primoribus Ecclesiæ nostræ jam dixerit.

33. « Sed procedente tempore murmur multorum ab illis partibus Romam venientium, quinimo persecutiones a fautoribus Photii commotas fugientium sensim eosdem cœpit episcopos, muneribus fuisse corruptos, diffamare : et quod communicassent Photio et deposuissent Ignatium, divulgare. Quo audito, etc. » Pergit dicere de congregato adversus legatos concilio. Sed antequam de eo agamus, de litteris per Leonem legatum imperatoris ad Nicolaum papam Romam allatis, dicendum est.

34. *Epistola Photii ad Nicolaum Pontificem data per legatos redeuntes in Urbem.* — Constat quidem (ut modo vidimus) perlatas fuisse litteras Michaelis imp. ad Nicolaum Pontificem, easque ejus argumenti fuisse, ut cum de rebus gestis Constantinopoli eum certiorem redderent, preces continerent ejusdem pro confirmatione Photii promotionis, et depositionis Ignatii. At non extant illæ, sed ex responsione ejusdem Pontificis, quales fuerint, perspicue dignoscuntur. Attulit insuper ad eumdem Nicolaum papam litteras ab ipso intruso Photio, et quidem ejusmodi, ut miretur, si quis eas legat, hominem persecutorem Catholicorum, invasorem alienæ sedis, spirantem undique furorem, tam copiose, tamque ornate loqui de mutua charitate : plane dixerit alterum Saulem prophetantem inter prophetas, qui tamen hasta studeat confodere innocentem. Extant ipsæ quidem in superius citato Codice Columnensi, quas ab eodem viro diserto Petro Morino latinitati traditas, sumus hic tibi integras descripturi ; de quibus est, ut mireris hominis sicut ingentem vafriciem, ita in dicendo facundiam, utpote qui in scribendis litteris apprime versatus esset, cum antea fuisset a secretis eidem imperatori. Sic autem se habent :

« In omnibus sanctissimo, sacratissimo fratri et comministro Nicolao papæ senioris Romæ Photius episcopus Constantinopoleos novæ Romæ.

« Charitate vere nihil venerabilius esse, nec pretiosius, et communibus sententiis confessum est, et sacris eloquiis testatum. Per eam enim separata conjunguntur, et pacificantur pugnantia, et juncta, domesticaque magis consociantur, seditionibus, contentionibusque aditum non præbentia. Ipsa enim non cogitat malum, sed omnia suffert, omnia sperat, omnia sustinet ; nec unquam (juxta bonum [1] Paulum) excidit. Ipsa et famulos, qui offenderunt, dominis reconciliat, naturæ eumdem honorem ad defensionem lapsus opponens. Ipsa et dominorum sævientem furorem leniter ferre ministros edocet, fortunæ imparilitatem consolans ex eorum, qui eadem patiuntur, similitudine. Et patrum in filios iracundiam mitigat atque exhilarat ; et mussitationem filiorum in parentes, sine dolore accipere hortatur, naturalem habitum et affectum mutuum armans contra eam disjunctionem, quæ a natura abhorret : et amicis rixam incidentem facile repellit, ut communes sales æque ac naturam revereantur adhortans, et eos, qui in eadem de Deo rebusque divinis sententia sunt, quamvis sint locorum intervallo disjuncti, et oculis inter se nunquam viderint, conjungit et sententiis conglutinat, et veros facit amicos, ac si forte alteruter ad incusationes inconsiderantius venerit, casui illi medetur, omniaque redintegrat, firmum conjunctionis vinculum conservans.

35. « Hæc et nostræ mediocritati persuasit, non graviter objurgationes ferre, quæ a vestra paterna sanctitate jaculorum instar emissæ sunt ; ac fecit, ut arbitrarer, perturbati animi hos fœtus non esse, nec mentis offensionum et inimicitiarum cupidæ verba ; sed potius affectus veri ac nihil fingentis, et Ecclesiasticum ordinem subtiliter examinantis, atque ad summum accurata diligentia ducere nitentis. Nam si propter summam benignitatem non concedit malum ut malum cogitare, quomodo sinet, malum esse, pronuntiare ? ea enim ratio benignitatem esse novit, quæ eousque progreditur, ut eos etiam, qui dolorem dant, beneficio afficiat. Quoniam vero nihil prohibet, quominus et fratres cum fratribus, et cum patribus filii in vero dicendo libertatem obtineant (nihil enim amicius veritate) licet et nobis libero sermone uti ac scribere, non contradicendi studio, sed defendendi voluntate.

36. « Oportuisse nempe vestram in virtute perfectionem, ante alia omnia considerantem invitos nos ad hoc jugum tractos esse, non increpare, sed misereri, nec despicere, sed condolere. Misericordia enim et humanitas iis, quibus affertur vis, debetur, non objurgatio, aut contemptus. Vim enim subiimus : quantam autem, Deus, cui omnia etiam occulta aperta sunt, ipse simul scit. Inviti detenti sumus : in custodia æque ac sontes habiti, custodiis observabamur : suffragium de nobis, nobis renuentibus, latum : creati sumus flentes, querentes, ipsi nosmetipsos ferientes, et affligentes. Sciunt hæc omnes : non enim in angulo facta sunt ; at impressionis et (ut ita dicam) obtrectationis magnitudo historiam ad omnes pertulit. Quid igitur oportet in eos, qui multa gravia et acerba passi sunt, invehi, objurgare, conviciis appetere potius, quam misereri, et pro viribus consolari ? Decidi e vita pacem habente ; decidi a tranquillitate dulci et placida ; decidi de gloria (si tamen quibusdam mundanæ gloriæ amor est) ; excidi e chara quiete, e pura illa et jucundissima cum iis, qui mihi proximi erant, consuetudine, e conversatione doloris experte et doli et reprehensionis. Nemo erat, qui me incusaret, nec alium quemquam ego accusavi vel advenarum vel indigenarum, nec vero hominum minus familiarium,

[1] 2. Cor. XIII.

nedum amicorum. Non ego sic unquam dedi alicui dolorem, ut contumeliam in nos exspueret : nisi forte velit quis suscepta pro pietate pericula intueri; nec quisquam in me ita peccavit, ut usque ad contumeliam in ipsum lingua taberetur. Adeo erant omnes erga nos benigni : nostra vero ratio, quæ fuerit, illi, quamvis taceam, clamant. Me amici magis diligebant, quam consanguineos suos: at vero cognatis meis existimabar et cognatorum charissimus, et cognatus omnium amantissimus.

37. « Fama vero studii erga me proximorum meorum, ignotos quoque ad divinum amorem trahebat, et ad amicitiæ vinculum; nec eos fortasse laudum de me habitarum unquam pœnitebit. At hæc quomodo sine lacrymis commemorari possunt? Nam domi manentem grata voluptatum complectebatur oblectatio, cum discentium laborem intuerer, studium interrogantium, alloquentium exercitationem, quibus rebus informatur sententia, ne facillime possit decipi : eorum præterea, quorum mens scholis mathematicis exacuebatur, vel qui logicis methodis verum investigabant, vel quorum sensus divinis eloquiis ad pietatem dirigebatur, qui aliorum omnium laborum est fructus : talis enim chorus, domus meæ chorus erat.

« Ad regiam rursus autam sæpe adeunti præsto erant prosequentium vota, hortatio ne morarer : nam præterea, qui satisfacere animo meo omnes vellent, hic honor mihi habebatur eximius, ut voluntatem haberem, modum in regia commorandi. Redeunti rursus ante portas stans chorus ille sapiens occurrebat : quibus propter virtutis præstantiam major, quam cæteris fiducia concessa erat, alii contenti erant salutem dixisse, alii ostendisse tantum exspectationem suam. Atque hoc in orbem fiebat, nec occultis consiliis prohibitum, nec invidia intermissum.

38. « Ecquisnam tali vita submotus libens mutationem, ac sine lamentis ferat? His omnibus excidi, super his ingemiscebam. Hæc cum abstraherentur, fontes lacrymarum profluebant, ac doloris caligo circumfundebatur. Sciebam enim, cum nondum essem expertus, multiplicem hujus sedis turbationem et sollicitudinem : sciebam fastidium et contumaciam promiscuæ turbæ, lites inter ipsos, invidiam, seditiones, mutuos impetus, contumeliam in præfectos, et mussitationem, si quando quibus egent, qui petunt, non adipiscuntur, et quando ad horum voluntatem illi se non conformant, nec accommodant : despicientiam rursus et contemptum, cum ad postulatum adduxerint, et detraxerint ad voluntatem suam; non enim in voluntaria gratia, sed in violento jussu deputant optati sui eventum, ac vulgus potestatem nactum imperii in eum qui rerum potitur, tum sibi, tum rectori perniciem creat. Navis etenim facile mergetur, cum nautæ, gubernatore depulso, simul omnes gubernant. Et exercitus funditus interibit, cum eorum quisque nulli duci obtemperans, sibi adversus alterum officium ducis arrogat. Cur autem quis singula prosequatur? Nam sæpe necesse est, perfectum colorem oris sui in tristitiam mutare, cum non ita afficiatur animus : ac rursus interdum animo dolente lætum præbere os : et irasci nonnunquam cum iratus non sit; et subridere, dum angitur; talis enim scena eorum est, qui multitudinis præfecturam suscipere adjudicati sunt. Antea vero qualis est? amicus amicis non gravis : qualis affectio est, talis species.

39. « Nunc autem est, ubi acerbe necesse est increpare amicos, et propter mandatum cognatos spernere, et peccantibus apparere gravem. Invidia undique, licentia diuturnitate temporis confirmata. Quid me oportet cætera commemorare? qualia perpetior insectans Simonem? quales quotidie tentationes sustineo, mundanam licentiam sermonis a sacro conventu prohibens, et contemptum potiorum rerum, et diligentiam vanarum? hæc providebam, et animus mordebatur; nec vero meæ est opis, hæc convellere : fugiebam suffragium, deprecabar creationem, præfecturam ingemiscebam. Verum declinari non potuit, quod erat præfinitum.

40. « Sed cur hæc scribo et scripsi prius? ac siquidem credita sunt, nunc injuriam accipio, a misericordia desertus. Sin iis non est creditum, rursum afficior injuria, qui vera scribam, nec fidem faciam. Sic undique miser sum. A quibus sperabam doloris nacturum me sublevationem, inde increpor : a quibus exhortationem et consolationem, inde ad dolorem dolor adjungitur. Te non oportebat, inquiunt, affici injuria : hoc dicito iis, qui intulerunt. Non oportuit tibi afferri vim. Egregia sane lex; sed qui objurgandi? nonne qui vim fecerunt? misericordia quinam digni? nonne ii, qui vim subierunt? at si quis eos sinit, a quibus est illata vis; increpat autem eum, qui vim passus est : sperabam tuæ justitiæ posse me in eum judicium implorare. At canones, inquit, violati sunt, quod ad pontificatus fastigium e laicorum ordine ascendisti. Sed quis violavit? is, qui vim irrogavit, an qui per vim et invitus attractus est? sed resistere oportuit. Quousque? restiti enim, et plusquam oportuit. Quod si sic non providissem infestorum ventorum procellas sæviores fore, restitissem etiam usque ad ipsam mortem. Quales autem canones hi, quorum asseritur prævaricatio? quos ad hunc usque diem Constantinopolitanorum Ecclesia non accepit. Illorum dicitur transgressio, quorum tradita est custodia; quæ vero tradita non sunt, ea non custodita, transgressionis non inferunt crimen.

41. « Satis erant quæ jam exposui, ac multo etiam plura, quam conveniebat. Nec enim ad hæc adductus sum, ut me justa defensione commendarem. Quomodo enim aliter esse posset, cum optabile mihi esset omnimodis hac procella liberari, et hoc levari onere? sic ergo sedis appetens sum, sic vehementer eam retineo. Non enim a principio quidem oneri thronus fuit, progressu vero temporis expetitus est : sed quemadmodum ingressus

sum invitus, sic invitus sedeo. Quod autem initio mihi vis facta sit, cum ex aliis, tum ex hoc demonstratur, quod a principio usque adhuc velim cedere hac sede. At si mihi grata scribenda erunt, non oportuit benigna, cæteroqui et laudabilia scribi : Accepimus, lætamur, et gratias agimus sapientissimo Deo, qui Ecclesiam gubernat. Hoc vero ex laicorum ordine, laudabile non est : idcirco ambigui adhuc sumus, et perfectum assensum in apocrisiariorum nostrorum reditum distulimus. Verum scribi debuit : omnino non assentimur, non probamus, non accipimus, nec vero unquam accipiemus : qui accurrit, qui præsulatum nundinatus est, qui non est justis suffragiis factus : in omnibus improbum : Abi hac sede, et de pastoris munere. Qui ita scripsisset, mihi scripsisset jucunda, quamvis falsa pleraque. An vero oportebat, qui in ingressu affectus erat injuria, in egressu itidem injuriam accipere? et qui aliena protervia invitus ad hæc inciderat, magis etiam præcise ac proterve expelli? Qui sic affectus est, quique hæc cogitat, non valde curat, nec laborat de calumniis propulsandis, quarum hæc potestas sola est, ut ei thronus adimatur. Satis ergo, ut dixi, hæc fuerant.

42. « At quoniam propter nos nobiscum, qui ante nos fuere, sancti ac beati Patres periclitantur in calumniam et crimen venire, ut Nicephorus et Tarasius (nam hi quoque ex ordine laico ad pontificatus fastigium pervenerunt, qui memoriæ nostræ clarissima lumina, pietatisque egregii præcones, veritatem et vita et verbis confirmarunt) : existimavi quæ restant, orationi oportere adjungi ; dum ostendo beatos illos viros crimen omne vincere, et calumniam omnem superare. Quod si ne alii quidem hos in crimen vocare audent, quod autem e laicis ad pontificatum ascenderint, in offensione et scandalo ponunt, reprehendunt sane quos nec reprehendunt ; nam hi quoque laici sunt producti, quos rursum in honore habent et admiratione, eorum non fugiunt vituperationem. At hi, Tarasius et Nicephorus, in sæculi vita astrorum instar collucentes, in sacerdotum ordinem allecti contra regulam et formam Ecclesiasticam Ecclesiæ præfuerunt. Absit a me, ut hanc emittam vocem, aut alium hæc dicentem audiam. Hi enim regularum accurati fuere custodes, propugnatores pietatis, impietatis accusatores, orbis terræ lumina, ex divinis eloquiis verbum obtinentes vitæ. Quod vero regulas, quas non norunt, non servarunt : nemo eos jure reprehendere potest. Sed quod eorum quæ accepere, custodes fuerunt, idcirco a Deo glorificati sunt. Nam ea, quæ tradita sunt, conservare, stabilis est mentis, ac novitatis studium repudiantis. At de iis, quæ non acceperis, legem, usu non hortante, ferre, et custodiam inducere, præproperum studium est animi res novas molientis atque errabundi. Propria enim quisque mensura ac regula continetur et dirigitur. Multi canones aliis traditi sunt, aliis ne noti quidem sunt. Qui accipit et violat, dignus qui in judicium inducatur : qui vero non novit, nec recipit, quomodo obnoxius est? Multæ quoque leges ab iis, quibus impositæ erant, custoditæ sunt, ac demonstrarunt Dei famulos eos esse, qui custodierunt : qui vero non acceperunt, ideoque animum ad ea non adverterunt, nihilominus Deo amabiles esse cogniti sunt.

43. « Atque in manibus sunt exempla. Abraham circumcisus, incircumcisus Melchisedech, qui ad similitudinem Filii Dei, et principium ortus sui, et finem habuit incognitum. Enimvero Abrahæ custodiam circumcisionis probans Deus, nusquam apparet ipsi Melchisedech transgressionis inferens exprobrationem. Nec vero quisquam hunc legis violatæ unquam accusavit, aut illum, quod facinus circumcisionis ausus sit, qui eos insimulare velit, redarguetur. Atque prognatis ex Abraham, qui eam legem in sinum acceperat suum, mortis pœna proposita erat, si quis transgressus esset, quæ non ab hominibus modo inferebatur, sed etiam vehementi ipsorum angelorum interminatione. Et cum in eo Abraham et Melchisedech dissiderent, gratam in communem Dominum mentem ac pietatem et consimilem inter se cultum servabant. Ex quibus neutri ab altero vituperatio impingebatur ; sed in potissimis rebus constantissima inter eos, et in rerum novarum studio aliena societas non sinebat cæterarum rerum discrimen curiosius intueri. Nam revera communia omnibus sunt, quæ omnes custodire necesse est, et ante alia, quæ de fide habemus, ubi vel paulum declinare, est mortifero se piaculo obstringere. Quædam proprie alios consequuntur, quorum prætermissio eis mulctam affert, quibus illa tenenda data sunt : qui vero non acceperunt, hi propterea quod non observaverint, minime condemnantur. Et quæ œcumenicis et communibus præcepta sunt suffragiis, convenit ab omnibus custodiri : quæ vero Patrum aliquis exposuit, auctoralis definivit Synodus, eorum qui servant, non efficit superstitiosam mentem : qui autem non acceperunt, ea præterire sine periculo possunt. Sic tonderi aliis patrium est, aliis synodica etiam definitione abjiciendum.

44. « Bonis enim verbis hæc dici oportebat, ut et nos diximus. Quod si eum canonem, qui in[1] Sida, proposuissemus, graves atque importuni fuissemus ; ita præter unum, alia sabbata observare, nobis reprehensione non caret, aliis vero plura uno jejunantur, ac traditio putat se effugere vituperationem, quæ consuetudine canonem pervicit, eoque potior fuit. Legitimis nuptiis presbyter Romæ uxori conjunctus non invenitur ; nos vero eos, qui unico conjugio vitæ suæ moderati sunt, edocti sumus in presbyteri gradum efferre,

[1] Videtur obscure orare, ut misericordi indulgentia et dispensatione Sedis Apostolicæ episcopi nomen obtineat et dignitatem, cum suspicaretur Ignatium restitutum iri. Sic Concilium Ephesinum de Eustachio ad sacram quæ est in Pamphylia Synodum Sidæ collectam : Sida quidem Pamphyliæ est metropolis ; vel (quod non minus verisimile est) ex eo orat, ne restitueretur Ignatius, sed tantum sit contentus nomine episcopi frui, dum viveret ; sic astutus homo, quod maxime velit, haud admodum se curare demonstrat.

eosque, qui hoc in discrimine ponunt, ac se secernunt, ne ab his Domini corporis participationem capiant, undique excludimus, eodem loco ducentes eos, qui legem aut fornicationis sanciunt, aut nuptiarum tollunt. Item si quis apud nos presbyterii consecrationem præteriens, episcopi honore diaconum effecerit, utpote qui maxime deliquerit, condemnatur; quibusdam vero pari ducitur loco, e presbytero provehere episcopum, et e diacono, medium transilientibus ordinem, ad episcopi abripere dignitatem. Et quidem inter hæc quantum interest? Aliæ enim in unoquoque ordine et gradu orationes, aliæ cærimoniæ, alia item ministeria, aliæ et observationes temporum et morum probationes. Verum quod quis in legis loco non accepit, ejus non observati defensionem hanc objiciens, quod non receperit, ab eo ratio nulla poscetur. Sin quis apud nos convinceretur hoc fecisse, nemo ei ullam veniæ guttam instillaverit: minorum enim legum multa violatio, tritiores homines ad majorum contemptum facit. Aliis semel factis monachis esus carnium non exsecrantibus, sed se exercentibus usque interdicitur: ab aliis vero non diu hoc observatur. Ego et hominum audivi sermonem, veritatem magno in honore habentium, cum nempe occasione ejus, qui Alexandrinorum Ecclesiæ præsul futurus erat, hanc rationem subire cogi: quod ex aliquo iis in locis casu constitutum est: se nunquam ab esu carnium abstinere. At apud nos monachi habitum nemo unquam in clerici commutarit: nonnulli autem, cum voluerint monachum ad episcopi fastigium attollere, eum orbiculariter tondentes, priorem habitum immutant. Ita, ubi nulla est prævaricatio fidei, nec communis et catholici decreti eversio, cum aliis apud alios mores et leges custodiantur, nec custodes injuste agere, nec eos, qui non acceperunt, contra legem facere, is, qui recte judicare norit, definiat.

45. « Et vero quod a nobis in crimine ponitur, si cum nonnullis, quæ admemorata sunt, conferatur, recti et veri existimationem habebit; et alia quidem nefariorum et exsecrabilium loco ducuntur, hoc vero laudi est, et putatur esse pulcherrimum, hoc usque adhuc et factum esse, et fieri, libera voce, et sententia, et vultu prædicatur. Quomodo enim non summis laudibus quis efferatur, quod nondum sacerdotum ordinem assecutus, ita vitam suam moderatus est, ut et aliis, quibus sacerdotium obtigit, et ab omni reliquo cœtu ad pontificatum aliis præferatur? Quædam vero ne ab iis quidem, qui delinquunt (quod quidem sciam) quod fiunt, laudantur ob summam fortasse absurditatem, aut nescio quid dicam, iis qui fecerunt, inficiationem veritati anteponentibus. Quis enim sabbatissare, qui in Christianis censeatur, etiam si millies his succumbat, non ejuret? Quis se conjugium exsecrari legitimum, nisi quis impiorum ac sine Deo hominum sententiam opifici proponat, et ei hypostasi, quæ inde per bonitatem extitit? Quis autem Dominicorum et paternorum, et synodalium decretorum (ne sigillatim dicam) non revereatur confiteri, se moliri contemptum? Ex laicis sane eum, qui sacrum vitæ genus susceperit, ad pontificatum promoveri, valde consequens esse divinis Patribus, non verbis pronuntiatum, sed reipsa gestum, magnæ utilitatis sponsæ Christi Ecclesiæ causa, in pluribus demonstratum est.

46. « Ad hæc, adspice, si vis, et ministeriorum varietates, quæ in orationibus, quæ in invocationibus, in ordine et consequentia, in temporis diuturnitate et brevitate, in multitudine et paucitate. Et quidem in iis (o miraculum) communis panis in corpus Christi mutatur, et commune vinum sanguis ejus fit, qui eum in redemptionem nobis de proprio latere cum aqua effudit. Et horum discrimen ac varietas uniformem, Deificamque Spiritus gratiam multipliciter, et invariabiliter suscipi ab iis, propter quæ hæc geruntur, non prohibuit. Quin etiam testes apud nos et regulis nostris ad tres numeramus: qui si cæteroqui vitio careant, satis sunt ad fidem veritati faciendam, quamvis in episcopi crimen adsciscantur: apud alios vero nisi testium numerus superet septuaginta, quasi populum, qui accusatur, quantumvis in re ipsa fuerit deprehensus, omni crimine liber absolvitur. Satis quæ dicta sunt esse duco hominibus æquis, quique non malint, quam intelligere, redargui. Quid autem figura capillorum, ac temporis prorogatio ad sacerdotium suscipiendum potest? mores enim hominem ante sacerdotii figuram dignum ostendunt, tametsi nondum quis ei manum imponat, nondum didicit preces. Multi vero, quos mores fugiunt, habitu venerandi, in habitu consistunt: etenim capillorum resecatio signum est conversationis a mortuis operibus puræ. Et qui ita est, quamvis signi tuba nondum insonet, vitam ejus prædicans puram, hic in nihilo mihi eo inferior virtute est, qui signum gerit.

47. « Atque hæc dicemus non nos ipsos commendantes. Absit: æque enim nos a moribus atque ab habitu abfuimus, tantumque abest, ut hæc de meipso dicam, ut verius, si qui nos velint risu ac dicteriis incessere, possint magis ex moribus sacerdotio dignis, quam ex figura in nos insurgere. Non igitur pro nobis hæc, sed pro iis, quos ante diximus, scribuntur. Patribus enim male audientibus pro iis non decertare metuo: nam tacere cum defendendi potestas sit, et comœdiis incessere, non multum distat: a parricidii vero crimine ipsa quoque natura abhorret. Non igitur Tarasius aut Nicephorus in crimen adducendi, qui vitam throno etiam ante habitum præbuerant dignam. Neque Ambrosius male audiet, quinimo Latinis (sat scio) incutiet pudorem: nisi forte alius exoriretur Ambrosius, latinitatis decus, quique latino sermone multa, eaque utilissima scripsit. Nec vero Nectarius in reprehensionem incidet, cui Synodus universalis confirmavit episcopi dignitatem; cuique si quis obtrectare conatur, non eum, sed Synodum potius in jus vocat. Et quidem eorum

uterque non e laico solum ad episcopatus progressus est consummationem, sed cum nondum essent initiati, simul et baptismatis munus ad pontificalem gratiam meruerunt. Quod si horum neutrum quisquam ad reddendam rationem accersere audet, etiam valde confidens, non Tarasium quidem nostrum proavunculum, nec Nicephorum illius et generis et sedis et morum dignum successorem. Prætermitto in præsens et Theologi parentem Gregorium, et Cæsareæ Thalassium, et pontificum vitam reliquorum, qui consimili ordine et ritu suscepto præsulatu Ecclesiarum, omni vituperatione et calumnia caruerunt.

48. « Atque hæc, pro quibus dici conveniebat, dicta sint. De nobis autem unum dictum est, ac dicetur. Inviti huc adducti sumus : usque adhuc retinemur et sedemus. Demonstrantes autem nos obtemperare paternæ vestræ charitati, aperteque ostendentes, non contentionis causa hæc dicta esse, sed beatorum nostrorum Patrum purgationis, assensi sumus, ut[1] synodice promulgaretur, ne posthac ad episcopatus sublimitatem confestim extollerentur, qui e laicis, vel monachis crearentur, nisi per sacros deinceps gradus procederent. Nam ubi offensionis morbus Patribus exoritur, nisi forte medicina lædat (quandoquidem nonnullos vitio suo offendi sumus edocti, cum sponte propter invidiam cæcutiunt) parati sumus occasionem tollere offensionis et scandali, facillimamque præbere, sublato eo quod turbabat, ægritudinis curam. Quamobrem de rebus præteritis consilium accipere, et postulare, ut ea quæ apud vos est, regula teneat, Patribus erat contumeliam admetiri, et ab iis, qui nihil deliquissent, pœnas expetere. In posterum vero id concedere, et permittere multorum judicio, nec Patribus contumeliam affert, nec cuiquam pœnam injustam, ac ne damnum quidem irrogat. Quæ enim constituta sunt, custodire oportet ; et patribus filios jus fasque est obedire.

49. « Idcirco alterum quidem non accepimus, sed repulimus, et aliis ut repellerent, suasimus, atque suadebimus : alterum vero et adscivimus, et synodaliter egimus. Atque utinam pridem Constantinopolitana Ecclesia regulam hanc servasset ! Sic enim fortasse intolerabilis violentiæ, et influentium in me opprimentiumque incommodorum turbam effugissem. Verum aliis quidem ob salutem et curarum liberationem regula ea scripta est : mihi vero crebri laborum ægritudinumque influxus, quæ liberatio, quæve ratio et via inveniri poterit? Quod instabiles stabilire oporteat, ignaros edocere, meruditos erudire, et ratione ac sermone eos aggredi, qui ægre convertuntur, et flagris protervos reprimere, ignavos excitare, avaris persuadere pecuniarum despicientiam atque pauperum amorem ; refrenare ambitiosos, itaque assuefacere, ut honorem expetant qui honorabiliorem divinioremque animam efficiat ; superbos deorsum trahere, eosque ad modestiam hortari, et ad modice de se sentiendum ; impuros ac libidinosos et fornicarios comprimere, et ad temperantiam conformare, prohibere injurias, hominesque ad juste agendum adducere ; lenire et mansuefacere iracundos, pusillanimes consolari ; ac ne cætera sigillatim enumerem, consuetis passionibus et improbitate et nequitia, quæ tum animas in servitutem redigunt, tum corpora sordidant, studere, vel invitos eos liberare, qui iis tenentur, eosque Christo veros famulos offerre. Et qua ratione quisquam, cui tot tantarumque rerum cura sit imposita, non ademptionem magis, quam administrationem hujus principatus requirat.

50. « In circuitu rursus impii : alii imaginem Christi conspuentes, et ipsi Christo in ea obtrectantes : alii naturas in eo confundentes, aut abnegantes, et alii novæ naturæ inductione priores exterminantes, et quartam Synodum innumerabilibus maledictis incessentes, adversum quos nobis bellum excitatum et multo tempore gestum, multos in obedientiam Christi captivavit. Ecquis mihi det, ut omnes captivos videam? Vulpes rursus ex latibulis suis prodeunt, eosque, qui multis simpliciores sunt et prave faciles, per fraudem ut pullos devorant. Schismaticas dico vulpes, quarum abscondita est malitia multo iis infestior, qui aperte insidiantur. Nam ingredientes in domos, juxta divinum [1] Apostolum, decipiunt mulierculas oneratas peccatis, quæstum sibi esse ducentes ingluviei et vanæ gloriæ, et cæteræ omnis voluptatis atque impuræ libidinis, artificiosam in sanctam Ecclesiam insurrectionem.

51. « Solent enim, ut plurimum, vulgi mores propter infirmitatem et instabilitatem mentis novitatibus, novisque factionibus magis studere, quam bonis institutis niti. Quorum omnium quamvis audaciæ et contumeliæ flamma exstincta sit, synodico [2] decreto paternæ vestræ religionis sententia in eos sua per venerabiles vicarios suos opitulantis : attamen fumus eos adhuc mordet et angit, qui gregi accommodate præesse volunt, ac exiguum eorum, qui pascuntur, peccatum, magnum suum damnum esse ducunt. Ac fortasse his canonibus constitutis, quibus integra Romanorum Ecclesia conservata est, insanis schismatibus non divisa, dissipabitur fumus, et caligo discutietur, ac nobis mœroris præbebitur consolatio. Non enim tantum canon præfatus juxta exhortationem vestram custodiri jussus est ; sed et alii, vestris vicariis assentientibus, sunt traditi, quorum vis et robur, et multam Ecclesiæ pacem afferet, et debitum honorem gloriamque iis dabit, qui dudum quidem acceperunt, nunc vero impertiverunt. Nec ulla regularum a beatissima in Deo paternitate vestra definitarum quin sanciretur prætermissa esset, nisi quædam imperatoria refragatio plusquam voluntas nostra

[1] Can. 17. repetitus in octava Synodo Photiana inferius sub Joan. papa octavo habita.

[1] 2. Tim. III. — [2] Can. 15. Oct. Synod. sub Photio.

pollens, de reliquis non sanciendis intercessisset. Idcirco una cum venerabilibus vicariis in rem esse arbitrati, non, dum omnes canones expetuntur, summam rei amittere, complures obtinendo, reliquorum damnum in præsens subiimus. Optimum enim est quidem eorum, quæ quis expetat, nullo excidere : at desperantis est, nec satis sanæ mentis, cum plura dantur, de iis quæ non dantur, nimis esse curiosum, ac de his contendentem, omnibus seipsum privare. Ideoque eos, de quibus sententiæ consonæ dictæ sunt, synodaliter exposuimus, unaque in litteris cum iis, quæ a nobis prius exposita fuerant, subjecimus.

52. « De iis vero, qui ordinationes ex se [1], et arbitrio suo pridem accipiunt, nobiscum communicarunt sanctitatis vestræ vicarii; oportere eos reverti, et ad propriam recurrere eam, quæ prius fuit, matrem. Verum si quod volebamus in nostra fuisset potestate situm, nec negotium cum imperio divisum fuisset, dicenda causa non esset, sed ipsa res, quæ causæ dictione ac omni defensione est potior, esset exhibita. Quoniam vero Ecclesiastica, et maxime jura, quæ de regionibus sunt et finibus, solent cum Reipubl. potestate ac administratione mutari : vestræ religionis æquitas, nostram ad concedendum assentionem probans, id non obtinuisse, Reipublicæ administrationis, non nostrum putet esse crimen. Ego enim non modo, quæ pridem in aliorum ditione erant, cum jure et amica parte studeo reddere; sed etiam si quorumdam ex iis, quæ antea huic sedi dicata erant, aliquis viribus pollens procurationem deposceret, paratus eram petenti potius cedere, quam plura retinere. Nam qui mihi aliquid eorum, quæ non habeam, addit, is plus imponit oneris; curam enim et sollicitudinem a me postulat: qui vero eorum, quæ mihi erant, aliquid in se transfert, gratiam a me init; levius enim mihi præfecturæ pondus facit. Quod si, qui mea cum charitate accepit, ei gratiam habeo; ei, qui propria quærit, quomodo non dabit quis lætus, si modo nemo impediat? tanto præsertim Patri, quique hoc per tales, et per Deo amabiles optimosque viros postulavit. Hi enim revera vestræ paternæ perfectionis vicarii prudentia et virtute et multa rerum experientia fulgent, nec propria conversatione minus, quam Christi discipuli eum, qui misit, honorant. Quibus complura eorum, quæ dici ac scribi debuerant, exposuimus, cum persuasum nobis esset, et dicere eos posse, quæ vera essent, ac multo magis, quam alios dignos esse, quibus fides haberetur.

53. « Ac volueram quidem nihil de nobis scribere, cum præsertim paterna vestra religiositas non per litteras, sed per proprios vicarios se certiorem fieri oportere decrevisset. At ne principio, nihil velle scribere, negligentia existimaretur : ideo per excursum res nostras exposuimus; cum multa sint, ac multum otium requirentia, quæ prætermissa sunt. Cum autem Dei cultores vicarii complura ipsi viderint atque audierint, possunt aperte docere, si prudentia vestra, magno prædita ingenio, velit percontari.

54. « Quod autem dici oportet, ac pæne me effugit, hoc cum addidero, finem faciam. Canonum custodia a quovis bono debetur : magis vero ab iis, qui divinæ providentiæ dignatione alios regunt; omnium sane maxime, quibus in horum numero primatus obtigit : quanto enim aliis præstant, tanto diligentiores legum custodes debent esse ; nam celerius illorum delictum, utpote in sublimitate positorum, omnibus nuntiatur, atque inde alios oportebit ad virtutem reduci, vel ad vitia retrahi ac pessumdari. Quare vestra debet amabilis beatitudo Ecclesiasticam disciplinam ac modestiam in omnibus curæ habens, et canonicam tenens rectitudinem, eos qui sine commendatitiis litteris ad Romanam Ecclesiam hinc proficiscuntur, non temere ac fortuito recipere, nec sinere hospitalitatis specie odii fraterni jaci semina. Nam quotidie ad vestram paternam sanctitatem eos, qui velint, adire, et pretiosis ejus frui vestigiis, hoc mihi valde amabile est, ac multis aliis rebus anteponendum : at sine nostra scientia, et absque commendatitiis litteris peregrinationes nullo ordine suscipi ; id nec nobis, nec canonibus, nec vero vestro integerrimo judicio est acceptabile. Omitto enim alia, quæ evenire solent iis, qui hinc discedunt, iter ac peregrinationes non juxta canonem habentibus, pugnas, seditiones, rixas, contentiones, calumnias, insidias, insurrectiones. Sed quod nunc videtur, ac fit, dicam. Cum enim hic nonnulli per impuram nequitiam vitam contaminarint ac sordidarint : sit vero exspectatio, de iis criminum pœnas expetitum iri : speciosa nuncupatione fugitivi fiunt, orationis ac voti nomen fugæ suæ indentes, ac turpe flagitium appellatione proba contegentes. Quorum alii aliena conjugia perfoderunt, alii furti damnati sunt, aut vinolentiæ se propinarunt, aut lasciviæ, libidini, et intemperantiæ servierunt ; alii vero tenuiorum hominum percussores et homicidæ deprehensi sunt ; alii aliis passionibus immunditiæ se immerserunt. Qui cum in seipsos jus emitti, ut diximus, persentiscunt : simul omnia miscentes et conturbantes, flagitiorum ac facinorum suorum pœnas fuga amoliuntur, nec objurgationibus castigati, nec suppliciis curati, nec se a lapsu erigentes ; sed sibi atque aliis usque perniciosi. Ex quibus ei, qui velit, passionibus delicias facere, lata exitii porta subaperitur. Habent enim pœnæ effugium, Romam sub orationis obtentu proficisci. Quorum male artificiosa molimina considerans, vestrum passiones interficiens et Deo gratissimum caput, inutilem iis et vanum, et sine effectu ostendat dolum, et voluntatem multa nequiter machinantem, et varie consuentem, eos, qui sine commendatitiis litteris adveniunt, diligenter illuc redigens, unde male, ac nullo ordine effugerunt. Sic enim et illorum salus procurabitur, et regularis modestia et ordo custo-

[1] Hos Græci αὐτοχειροτονήτους.

dietur, et firmabitur amor fraternus, et communis sollicitudo omnibus ad salutem animæ et corporis impendetur». Hucusque Photii Epistola ad Nicolaum Pontificem data per legatos redeuntes in Urbem.

55. *Quid Nicolaus papa, acceptis litteris, coram Romana Ecclesia sanxerit.* — In qua quidem quam ipse summus artifex contexendi dolos, eosque involucro verborum ornandi fuerit, egregium plane specimen edidit. Nam quod ad postremum hoc, quod adeo exaggerat, pertinet, non præstari dolet ab ipso Nicolao Romano Pontifice custodiam canonum, cum absque litteris commendatitiis obnoxios diversis criminibus recipiat fugitivos Constantinopoli Romam venientes, colorato prætextu, ut ait, pietatis, causa orationis, visitandi sacra limina Apostolorum : sciendum quod erant hi, qui communicare nolebant cum ipso schismatico patriarcha Photio sedis alienæ invasore, quique cum diram illic persecutionem paterentur (ut idem suis litteris Nicolaus papa testatur) e persecutoris manibus dilabentes, Romam se conferebant; per quos Nicolaus didicit, quæ perperam facta essent Constantinopoli a legatis Apostolicæ Sedis, cum illi cuncta negassent. Quis ergo commendatitias requirat litteras a schismatico præsule, ab intruso et incubatore Ecclesiæ alienæ? sed omittimus hic reliqua omnia redarguere, quæ violator sacrarum legum in sui excusationem accumulat. Satis ad redargutionem et increpationem reddita ad ipsum Epistola Nicolai, unum illud brevitate constringens : hac sua Apologia Photium omnes explesse numeros Pharisæorum, quos Dominus in Evangelio [1] acriter increpat, quod mundent quæ foris sunt, et illa omittant, quæ sunt gravissima crimina; cum totus sit in excusatione et commendatione sui, quod invitus sit coactus sedere ex laico in sede episcopali, nullum prorsus verbum faciens, quod sanctissimus Ignatius sit ejectus, et ipse per excommunicatos suffectus. Sed præteriit ista ipse, cum, licet eloquens, quomodo excusaret, non haberet.

56. Quæ vero post hæc secuta sunt, ibi Nicolaus papa has litteras a Photio, et alias ab imperatore per Leonem legatum accepit, jam enarremus. De his enim idem Pontifex in Epistola ad Ignatium [2] data habet ista : « Dum apud nos idem Leo imperatorius missus adesset : convocata tota, quæ apud nos est, Ecclesia, professi sumus coram ipso, sicut et profitemur, pro dejectione vestra et confirmatione Photii nunquam misisse, nunquam missuros esse : et in depositione vestra, vel promotione Photii nunquam consensisse, nunquam consensuros esse. Et hæc sæpius dicta et palam annuntiata, atque in Apostolatus nostri Epistolis taliter inserta tam excellentissimo imp. Michaeli, quam Photio destinatis præfato Leoni a secretis decretis deferenda tradidimus ». Hæc Nicolaus, qui ubi dicit id factum ab Ecclesia coram ipso Leone, per Ecclesiam significari collectionem omnium cardinalium, per sacrum consistorium, aliæ ejusdem Nicolai litteræ docent : idemque esse apud eum, Ecclesiam colligere, quod olim (ut est apud S. Cyprianum) colligere presbyterium, ac modo apud nos, consistorium convocare, cum et proximi assistentes interessent episcopi. Quæ autem rescripserit Nicolaus ad imperatorem et Photium, per eumdem Leonem legatum dicentur anno sequenti, quo illæ sunt datæ litteræ.

57. *Concilium Romanum in causa Joannis episcopi Ravennatis.* — Hoc pariter anno sexagesimo primo supra octingentesimum, celebrata habetur Synodus Lateranensis in causa Joannis episcopi Ravennatis, licet alii in annum sequentem rejiciant; sed huic anno monumenta Ravennatis Ecclesiæ consentiunt [1]. Meminit et hujus Synodi Petrus diaconus Cassinensis, hujus temporis scriptor, in rebus gestis S. Athanasii Neapolitani episcopi, aitque ipsum a Nicolao Pontifice ad hanc Synodum specialibus litteris vocatum fuisse, tertioque loco sedisse, injunctumque ei ab eodem Nicolao Pontifice, ut legeret cautiones quasdam ab eodem Joanne Ravennate contextas. Præter illa, quæ apud Burchardum in libris Decretorum extant tribus actionibus Acta distincta, eadem narratione altius repetita ab Anastasio Bibliothecario, qui interfuisse potuit, ita narrantur [2] : « Interea multi Ravennatum, qui a Joanne ejusdem urbis archiepiscopo in rebus et juris sui proprietatibus incommoda sustinebant, ad hunc beatissimum papam, ut a tantis oppressionibus eruerentur, veniebant. Quorum pie clamores audiens, ipsum legatis suis et litteris sæpius archiepiscopum, quatenus talibus cederet actibus, commonuit. Sed ille mente confusa, monita pii Patris contemnens, pejora prioribus addere minime contemnebat. Quanto autem benigna inspectio summi præsulis illum, ut resipisceret, admonebat, eo magis ad deteriora se divertebat, et super iniquitatem iniquitatem addere non desinebat. Nam quosdam temere excommunicabat, quosdam autem a visitatione Sedis Apostolicæ avertebat, et quorumdam res sine legali judicio occupabat, necnon et sanctæ Romanæ Ecclesiæ plurima prædia auferebat : missos illius spernebat, et gloriam beati Petri Apostoli, quantum in se erat, evacuabat : præcepta etiam juris sancti Petri, si apud quoscumque inveniebat, frangebat, et ad jus sancti Apollinaris transferebat. Nam presbyteros et diaconos non solum sibi subjectos, sed etiam per Æmiliam constitutos ad Apostolicam Sedem pertinentes, sine canonico judicio deponebat, et alios carceri, alios autem fœtidis ergastulis retrudi faciebat; alios crimen, quod non fecerant, confiteri cogebat. Constituta præterea Ecclesiastica absque Sedis Apostolicæ consensu deprimebat. Et vocatus a summo Pontifice Romam, se ad Synodum non

[1] Matth. XXIII. — [2] Nicol. Ep. XII.

[1] Hier. Rub. hist. Rav. post edit. hoc anno. — [2] Anast. in Nicol. papa.

debere occurrere jactitabat. Nec mirum, cum postea ista fecerit, qui cautiones et indiculos, quæ solita sunt ab archiepiscopis Ravennatibus in Scrinio fieri initio consecrationis suæ, more Felicis decessoris sui falsavit, et quædam barbara scripta, quædam vero falsa composuit.

58. « Eodem tempore papa prædictus ter ad Synodum suis litteris eum vocavit, et ille venire contemnens, a sancta Synodo communione privatus est. Deinde Papiam pergens, imperatoris auribus Ludovici Cæsaris molestiam intulit, solamenque mundanum quæsivit. Tunc largiente ei Augusto legatos præcipuos, cum illis superbiæ repletus tumore, Romam pervenit: sed Pontifex almus, quia contra sacrorum canonum regulas excommunicato ipsi legati communicaverunt, benigne eos redarguit. Illis autem quæ egerunt deflentibus, eidem archiepiscopo a Domino conservandus papa mittebat, ut in kalendis Novembribus ad Synodum, a qua fuerat excommunicatus, accurreret, plenamque satisfactionem ostenderet, necnon et tantis prævaricationibus finem imponeret. Ille autem noluit, sed retrorsum abiens recessit.

59. « Et ecce Æmilienses et senatores urbis Ravennæ venere cum innumero populo ad vestigia præsulis hujus beati Romani cum lacrymis properantes, rogabant, ut ad imitationem Domini nostri Jesu Christi, pro recuperatione eorum, non dedignaretur proficisci Ravennam, qualiter inspectis omnibus, ad summam eam perduceret libertatem. Itaque per semetipsum beatissimus papa Ravennam proficiscens, cum de ejus adventu Joannes archiepiscopus cognovisset; usque Papiam continuo ad imperatoris aures denuo molestandas iter arripuit. Tamen præsul optimus omnibus Ravennensibus, Æmiliensibus, et Pentapolitanis, res, quas Joanne archiepiscopo et Gregorio fratre ejus rapientibus, amiserant, clementer restituit ex præceptionis suæ decreto, quod tradidit et confirmavit. Præfato autem archiepiscopo, ut prædictum est, perveniente Papiam, concives ejusdem urbis una cum Luithardo episcopo suo consecrato cum audissent, quod a summo Pontifice excommunicatus idem esset archiepiscopus : in tanta se custodiæ circumspectione dediderunt, ut nec in suis domibus eum reciperent, nec hominibus ejus paterentur aliquid venundari, ne per tale commercium saltem locutionis eorum viderentur esse participes, ac per hoc excommunicationis notam incurrerent. Potius autem cum de assistentibus ipsius archiepiscopi aliquos per plateas incedentes vidissent, clamabant: Isti de illis excommunicatis sunt: non licet nobis cum illis misceri.

60. « Tunc videns se idem archiepiscopus voluntatis suæ non posse per hoc machinamenta perficere, idem se ab imperatore adjuvari poposcit. Cui ad hæc per internuntium Augustus dixit : Vadat, et fastu elationis deposito, tanto humiliet se Pontifici, cui et nos, et omnis Ecclesiæ generalitas inclinatur, et obedientiæ et subjectioni colla submittat; quia qui cupit aliter, minime consequi poterit. Cumque archiepiscopus hæc audisset, anxiari cœpit, et iterum importunis precibus legatos imperatoris expetens, Romam pervenit, quo contra beatissimus papa hæc cognoscens, omnem illius arrogantiam tanquam aranearum telam despiciens, in qua prius sententia fuerat, perseveravit atque immobilis fuit. Tamen eisdem Augustalibus missis papa sanctissimus, cum magna mansuetudine agens, hujuscemodi locutus est : Si dilectus filius noster domnus imperator istius Joannis archiepiscopi actus, et bene mores cognosceret : ipse non solum pro illo nos minime flagitaret, sed etiam ut se corrigeret, ad nos etiam eum, ipso nolente, dirigeret.

61. Tunc sicut ipse egregius papa decreverat, multis in unum episcopis provinciarum convenientibus, eidem archiepiscopo destinavit, ut coram veniens, de se plenissimam satisfactionem ostenderet, et quæ prævaricatus fuerat, satius emendaret.

« Quod archiepiscopus per ter audiens, et se a nemine adjuvari posse conspiciens, in angustiæ lamenta et nimiæ tribulationis se contulit intus, et quos poterat cum lacrymis implorabat, dicens : Misereminí mei, peto, misereminí mei, et clementiam summi præsulis, ut mei misereatur, exposcite. Quod nonnulli videntes et audientes, summo referebant antistiti, et responsionis illius, quas lamentabili voce dabat suggestiones, ad liquidum exponebant. Tunc compatientissimus papa Dominum, qui mortem non vult peccatoris, imitatus, misericordia motus, præfatum archiepiscopum ad humilitatis viam tandem conversum suscipere decrevit.

62. « Tunc ille confestim, apprehensa charta repromissionis et juramenti sui, scripturas, quas tempore consecrationis suæ imperfectis confusisque (ut in eis videbatur) repleverat dictionibus, propria manu scribens, juxta consuetudinem antecessorum suorum composuit. Et domum, quæ dicitur Leoniana, in qua beatissimus præsul cum episcopis, presbyteris, proceribus et optimatibus, multis adstantibus residebat, conscendit, prædictasque scripturas, quas fecerat, super vivificam Crucem Domini nostri Jesu Christi atque sandalia ejus, et super sacrum quatuor Evangeliorum Codicem posuit, et has manu tenens, innumeris, qui convenerant, audientibus, clara voce sponte juravit, se omnibus diebus vitæ suæ observando integriter tenere atque perficere, sicut in ipsis sanctis (suis) responsionis continebatur atque legebatur scripturis. Quas etiam in conspectu omnium ore proprio legit, summoque præsuli tradidit.

63. « His ita peractis, ipse insignis et præcipuus Pontifex in Basilicam Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, cum omnibus episcopis et cuncto clero, altero die descendit : ubi a summo Pontifice jussus prænotatus archiepiscopus affuit, et de crimine hæreseos, quo imputabatur, se ex-

purgavit. Quem communioni ipse papa restituit, et ut sacrarum missarum solemnia celebraret, licentiam ei benignus indulsit.

« Sequenti vero die, præsidente eodem summo et universali papa, in eadem domo Leoniana, et juxta morem residente sanctissimo sacerdotum et coepiscoporum collegio, affuit idem archiepiscopus, et jussu summi præsulis resedit. Tunc Æmilienses adstitere episcopi, dantes querimoniam in libellis super eumdem Joannem archiepiscopum, dicentes, se multa præjudicia et superimposita ab ipso archiepiscopo sustinere. Nam nonnulli Ravennates et Æmilienses eadem fatebantur, sicut in gestis, quæ in Bibliotheca jacent, quisquis investigaverit, poterit reperire. Quæ audiens a Deo protectus Pontifex una cum sancta Synodo, contra Ecclesiasticæ regulæ normam talia esse prædixit, et ut omnes istæ transgressiones corrigerentur, acclamante sancta Synodo, ita debere fieri, dulci afflatu statuit: Ne sibi principaliter grex commissus Dominicus per desidiam lupinis lacerandus morsibus relinqueretur. Verumtamen, o Joannes archiepiscope, inquit, ut cuncta, quæ dicuntur, speciali possint correctione amodo facilius corrigi : præcipimus tibi, ut remota omni excusatione, præter gravem corporis molestiam, quæ te venire omnino prohibeat, semel in singulis ad Sedem Apostolicam properare studeas annis, nisi forte remorandi licentiam ab Apostolica Sede percipias.

64. « Item sancimus, ut episcopos per Æmiliam non consecres, nisi post electionem ducis, cleri, et populi, per epistolam Apostolicæ Sedis præsulis acceperis eos consecrandi licentiam. Ipsos autem episcopos, quotiescumque ad Apostolicam Sedem accedere voluerint, nequaquam prohibeas, sed et nullam dationem, quam sacri canones non præcipiunt, ab eis aliquando exigas.

« Præcipimus etiam, ut ipsos episcopos illam malam consuetudinem, quæ a quibusdam Trigesimalis dicitur, nullo modo Ravennati exhibere, aut exercere (exsolvere) compellas Ecclesiæ. Nec ullum morem, qui contra episcoporum privilegium sit, ab eis exigere quoquo modo tentes. Nihilominus præcipimus tibi, ut nunquam res cujuscumque personæ, qualicumque ingenio vel chartula exquisitas et possessas olim, modo occupes, aut titulum superimponas, donec in præsentia Apostolica, vel missi ejus aut vestrorum Ravennæ, legali ordine illos in judicio convincas.

« Cumque hoc a beatissimo papa observandum archiepiscopo Joanni fuisset injunctum ac imperatum : surrexit sancta Synodus, et tribus vicibus acclamavit : Rectum judicium summi præsulis. Justa definitio pastoris totius Ecclesiæ. Salubris constitutio Christi discipuli. Omnibus placet, omnes eadem dicimus : omnes eadem sapimus : omnes eadem judicamus.

65. *Ornamenta Ecclesiis oblata a Nicolao papa.* — « Tunc tam eodem archiepiscopo, quam omni sancta Synodo sacri verbi pabulo refectis, dulcissimique saporis a beatissimo præsule nectare satiatis, unusquisque ad propria, licentia accepta Pontificis, exivit ». Hucusque de causa dicti Joannis archiepiscopi Ravennatis Anastasius. Qui his subjicit diversa ornamenta ab eodem Nicolao diversis donata Ecclesiis, videlicet « calicem de argento purissimo Ecclesiæ sanctæ Mariæ in Cosmedin, pensantem libras quinque, et uncias duas. In titulo Vestinæ expressæ figuræ beati Vitalis martyris fecit iconam argenteam, pensantem libras quatuor et semis. In Basilica beati martyris Anastasii in circuitu altaris vela quatuor cum periclisi de blatthi. In Basilica beati Petri Apostoli, in oratorio S. Gregorii papæ fecit vestes de fundato, per circuitum ornatas de holoserico. Et in Ecclesia doctoris gentium beati Pauli Apostoli fecit vestem auro textam miræ pulchritudinis, in circuitu gemmas habentem hyacinthinas, albas, et prasinas, simul et carbunculos lapides, simul et duo vela auro texta cum gemmis. Similiter sanctæ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ, quæ primitus Antiqua vocabatur, nunc autem Nova, quam domnus Leo papa quartus a fundamentis construxerat, sed picturis minime eam decorarat, idem beatus simul præsul pulchris et variis fecit depingi coloribus, augens decorem, et pluribus corde puro ornavit speciebus ». Hæc de rebus anni hujus Anastasius.

66. *Alfonsus Magnus rex in Hispania.* — Eodem anno Redemptoris octingentesimo sexagesimo primo, vita functo Ordonio Galleciæ in Hispania rege, ejus filius Alfonsus, sive Aldefonsus cognomento Magnus successit, quem hoc anno regnare cœpisse, vetus inscriptio docet, suo loco inferius recitanda. Potens armis, et religione potentior, Magni est cognomentum duplici jure, tum pietate, tum bellica fortitudine consecutus : qui sui regni exordio inter cætera opera pietatis, thesauros [1], quos pater suus sibi reliquerat, pauperibus et Ecclesiis erogavit, Ecclesiamque sancti Jacobi, quæ terrea erat, quadratis lapidibus erigens, et columnis fulciens, reddidit augustissimam, aliasque multas Ecclesias fabricavit. His jactis ad bene instituendum regimen fundamentis, multis victoriis adversus impios Arabes est illustratus, quas, qui fusius res Hispanas sunt prosecuti, describunt. Dicendum rursus de eo inferius opportuno loco ac tempore. Hic modo finis anni.

[1] Roderic. Tolet. l. IV. c 16.

Anno periodi Græco-Romanæ 6354. — Anno Æræ Hisp. 899. — Anno Hegiræ 247, incboato die 17 Martii, Fer. 2. — Jesu Christi 861. — Nicolai I papæ 4. — Ludovici imp. 13. 12. et 7. Michaelis imp. 20.

1. *S. Ignatius a Photianis exauctoratur.* — A num. 1 ad 19. Cum *Rodoaldus* et *Zacharias* Sedis Apostolicæ legati Constantinopolim pervenissent, centum dierum spatio ab imperatore detenti sunt, eisque exilii et famis minæ intentatæ, nisi ratam haberent *Ignatii* depositionem, et *Photii* ordinationem, ut ipsi *Photio* exprobrat *Nicolaus I* Epist. vi. Quare legati minis concussi, et muneribus illecti, ministerium suum fœda proditione dehonestarunt, et *Photio* patrocinium omne polliciti sunt. Convocatur itaque *Synodus* in templo Apostolorum, cui ingens episcoporum Photio devotorum numerus interfuit, et *Ignatius*, qui ex insula Mitylene in Terebinthum insulam revocatus, et inde Constantinopolim adductus fuerat, Synodo se sistere jussus est, idque legatorum Apostolicorum nomine. « Photius », inquit Nicetas in Vita sancti Ignatii, « cum sua factione et missis ab Urbe Pontificis legatis sacram Apostolorum ædem occuparat. Aderant imperatores, παρῆσαν καὶ οἱ βασιλεῖς (ut græcus textus habet, nempe Michael Augustus et Bardas Cæsar, qui ideo anno superiori eam dignitatem consecutus fuerat), aderant et principes cuncti, totaque prope civitas confluxerat. Frequentes ergo cum adessent, primum Baanem præpositum cognomento Angoram, aliosque nonnullos ex vilioribus Romanis apocrisiarios ad Ignatium destinant, etc. Ergo (Ignatius) extemplo sacrum patriarchæ ornatum indutus, cum episcopis et clero, magnaque religiosorum frequentia, civiumque concursu et comitatu, viam pedes ingressus », a Photianis exauctoratus est, ut fuse ex eodem Niceta, aliisque Baronius narrat.

2. *Epocha Pseudo-Synodi Constantinop.* — Hæc Pseudo-Synodus, cujus meminit auctor libelli Synodici, qui hoc tempore vivebat, post Pascha currentis anni celebrata. Nicetas enim, postquam Ignatium in Synodo Constantinopolitana depositum fuisse asseruit, de Photio subjungit: « Suggerit imperatoribus, ut Ignatius ad ædem Apostolorum deductus, primus exauctorationem suam ipse publice pro ambone legat, etc. Pentecostes sancta dies complebatur, cum ecce tibi armatorum manus domicilium in quo degebat, corona præter omnem exspectationem repente cingit ». Sed Ignatius vilem a servis sumit vestem, et deceptis custodibus profugit, ut ex Niceta refert Baronius num. 20 et seqq. Quare cum Pentecostes festum hoc anno in diem xxv mensis Maii inciderit, mense illo Synodus hæc celebrata.

3. *Moritur Ordonius Gallæciæ rex.* — Ad num. 66. *Alphonsus Magnus* in Chron. mortem Ordonii patris sui, Gallæciæ et Legionis regis hujus nominis primi, his verbis refert: « Supra fatus rex post xvi annos completos morbo podagrico correptus Oveto est defunctus, et in Basilica sanctæ Mariæ cum prioribus regibus est tumulatus ». Quare cum Ordonius die prima mensis Februarii anni DCCCL *Ramiro* patri in regnum successerit, Baronius mortem ejus quinquennio anticipavit, eaque usque ad annum DCCCLXVI differenda, uti demonstrat Sandovallius in Ordonio I, pag. 241, ex ejus Epitaphio, in quo dicitur Ordonius « die vicesima septima mensis Maii Æra nongentesima quarta », anno sc. Christi DCCCLXVI vita functus. Hunc excepit Alphonsus Magnus hujus nominis III, in quo Sampirus Asturicensis episcopus Chronicon suum exorditur, quod usque ad annum CMLXXXV, quo exstinctus est *Ranimirus III* Sanctii filius continuavit, de quo scriptore legendus Nicolaus Antonius lib. 7 veteris Hispanæ Biblioth. cap. 1.

4. *Normanni Parisios et Tarvanam affligunt.* — Annalista Bertinianus clades Francis a Normannis hoc anno illatas, his verbis narrat: « Dani mense Januario Lutetiam Parisiorum et Ecclesiam sancti Vincentii martyris et sancti Germani confessoris incendio tradunt. Negotiatores quoque per Sequanam navigio sursum versus fugientes, insequuntur et capiunt. Alii quoque Danorum piratæ Tarvanensem pagum adeunt, et devastant ». Aimoinus monachus Pratensis, qui hoc tempore floruit, in Historia miraculorum sancti Germani episcopi Parisiensis lib. 2, num. 10, tradit, *Normannos* in Sequanæ insula, quæ *Oscellus* dicta, sæpe *Parisios* navali excursu venisse, et omnibus vicinis monasteriis, ne illorum sævitia cremarentur, sese redimentibus, eos magnas pecuniarum summas a monachis accepisse. Parisiis monachis S. Germani *Paschalis sacrosanctæ festivitatis officium ce-brantibus*, Normanni *cunctos ut erant in Eccl*

circumcinxere psallentes, sed omnes sese in quæque latibula vel puteos immergentes absconderunt, et præter unum meritis S. Germani servati sunt. Monasterium tamen penitus crematum disperiit, inquit Aimoinus citatus, cujus relatio historica legenda in Actis sanctorum Bollandianis ad diem xxviii mensis Maii. et in Sæc. iii Benedict. part. 2. Quare erravit annalista Bertinianus, qui hoc excidium monasterii San-Germanensis *mense Januario* accidisse scripsit; Aimoinus enim ejusdem monasterii monachus ea in re eo minus falli potuit, quo ibidem referat hymnum in laudem sancti Germani decantatum, cum corpus ejus Parisios revectum est, in quo diserte dicitur, hanc cladem monasterio illatam, *dum illucescit Paschæ dies splendida.*

5. *S. Hunfridus de episcopatu Tarvanensi abdicando cogitat.* — Quoad devastationem *Tarvanæ*, quæ urbs erat episcopalis in Morinis posita, quæque in odium Gallorum a Carolo V anno MDLII destructa fuit, ejus episcopatum hoc tempore administrabat sanctus *Hunfridus,* primum monachus Prumiensis, et postea Morinensis seu Tarvanensis episcopus. Is hoc anno a Normannis ex ea civitate fugatus, abdicandi in perpetuum episcopatus consilium suscepit, eamque in rem consuluit Nicolaum papam, liceret ne sibi quod reliquum esset ætatis peragere in monasterio : ad quem Nicolaus hæc respondit : « Sciscitaris per Guldagarium presbyterum, utrum, cum a Normannis de episcopio depellaris, debeas de cætero in monasterio conversari. In quo scias, charissime frater, quod si perniciosum est proretam in tranquillitate navem deserere, quanto magis in fluctibus? Ubi non dicimus, quod persecutorum non fugiamus (maxime paganorum) insidias, cum ad tempus sæviunt, et ob multitudinem delictorum nostrorum, nocendi facultatem divinitus assequuntur : præsertim cum eis prodire ultro non debeamus, et multos prophetas et Apostolos, ipsumque Dominum hujusmodi fugisse insecutores luce clarius constet : sed quod præcipue nos, qui tanquam arietes ducatum gregibus præbemus, imo qui et eorum pastores sumus, Deo auctore, cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat : et cum tranquillitas reddita divina fuerit pietate, sopitaque furentium infestatio, mox gregem requirere et in unum colligere, et ejus animos cælestis patriæ pace ac potissimum securitate prædicata, rursum erigere debemus. Et tamdiu super eorum cautela oportet nos esse sollicitos, ut si Dei judicio præsentis temporis commoda fortassis amittunt, futuræ vitæ se sperent gaudia absque ambiguitate percipere sempiterna ». Extat hoc Nicolai responsum apud Gratianum in Decreti part. 2, Causa 7, quæst. 1, capite 7.

6. *Aliæ strages a Normannis illatæ.* — « Dani », prosequitur annalista Bertinianus, « qui pridem Morinum civitatem incenderant (nempe Tarvanam, Morinorum caput) de Anglis revertentes duce Welando, cum ducentis et eo amplius navibus per Sequanam ascendunt, et castellum in insula, quæ Oscellus dicitur, a Nortmannis constructum, et eosdem Normannos obsident. Ad quorum obsidentium videlicet locarium quinque millia libras argenti (id est, pretium conductionis seu locationis, ut videre est in Glossario Ducangii) cum animalium atque annonæ summa non modica, de regno suo, ne deprædaretur, exigi Carolus præcepit, et Sequanam transiens Meidunum super Ligerim adit, Rodbertum cum placitis honoribus recipit. Qua occasione Guntfridus et Gozfridus, quorum consilio Carolus præfatum Rodbertum receperat, cum suis complicibus gentilitia nobilitate et inolita consuetudine a Carolo ad Salomonem Britonum ducem deficiunt. Interea Danorum pars altera cum sexaginta navibus per Sequanam in fluvium, Tellas ascendunt, indeque ad obsidentes castellum perveniunt, et eorum societate junguntur. Obsessi autem famis inedia et miseria omni squallore compulsi, sex millia libras inter aurum et argentum obsidentibus donant, eisque sociantur : et sic per Sequanam usque ad mare descendunt. Quos imminens hyems ingredi mari prohibuit. Unde se per singulos portus ab ipso loco Parisios usque secundum suas sodalitates dividunt. Welandus autem per Sequanam usque ad castrum Milidunum (seu Melodunum in Sequanæ insula a Lutetia paucis leucis dissitum) cum sociis suis ascendit. Castellani vero cum Welandi filio Fossatis monasterium (in episcopatu Parisiensi positum) occupant.

7. *Russi fidem Christianam recipiunt.* — *Russi,* seu, ut tunc vocabantur, *Rhossi* hoc anno Christianam fidem amplexati sunt. Porphyrogennetus enim iis narratis, quæ hoc anno adversus Ignatium a Photianis gesta, num. 33 scribit : « Exinde factum, ut Rossi (Scytica illa gens immitis ac fera) Romanos agros vastaret; ipsumque Pontum (haud sane etiam Euxinum) igni desolarent, ac quasi indagine, regiam ipsam urbem (Michaele in expeditione adversus Ismaelitas occupato) cingerent. Verum hi quidem abunde Dei ira exsaturati, Photio, qui ad Ecclesiæ gubernacula sedebat, Deum exorante, urbique propitium reddente, domum rediere; nec multo post legatis in urbem missis, divinum efflagitantes baptismum, etiam impetravere. Partim itaque hæc Rossorum vastabat incursio; partim Cretensium advecta classis, ad viginti lintres (cimbaria vocant), galeas septem, ac onerarias quasdam adducens deprædabatur, infestabatque ; modo quidem Cycladas insulas, modo maritimam omnem regionem ad Proconnesum usque pervagans : partim denique continui terræ motus labefactabant, et solo tenus diruebant. Horum unus, quo die Domini ac Salvatoris nostri in cælos recepti solemnis memoria agitur, Exacionii tertiam partem solo prostravit, etc. » Exacionium, seu Exotionium pars erat muri a Constantino Magno conditi, quo diruto mansit *Exotionii* appellatio, ut videre est apud Ducangium in Constanti-

nop. Christ. lib. 2, cap. 16, num. 38. Narrat Baronius hunc terræ motum anno sequenti n. 4 ex Nicela in Vita sancti Ignatii, eoque revera anno contigit; cum Nicetas, ubi locutus est de iis, quæ in festo Pentecostes facta fuerant, postea recitet magnum illum terræ motum, qui die Ascensioni Christi sacra accidit. Porphyrogennetus itaque hæc omnia uno tenore narravit.

8. *Postquam in Romanos graviter sævierc.* — Idem Nicetas, antequam sermonem habeat de Pseudo-Synodo Constantinopolitana, in qua Ignatius depositus, ait : « Ea tempestate Rhossi gens Scytharum, a Ponto Euxino ad Stenum (id est, fretum Constantinopolitanum, quod eo nomine appellabatur, ut supra ostendimus), excursione facta, omnem circa regionem, omniaque monasteria deprædati sunt : insulanorum quoque Byzantinorum per populationem vasa omnia diripuerunt, argentum abstulerunt, captos ad unum omnes trucidarunt. Ipsius denique patriarchæ (nempe sancti Ignatii) cœnobia (in Mitylene insula ædificata) barbarico furore et impetu incursantes, tota supellectili direpta, spoliarunt, duosque supra viginti ex familiarissimis captos, in uno navigii trochantere omnes securibus trucidarunt ». Cum vero *Russi* vastissimam regionem habitarent, non facile est divinare, qui ex illis hoc tempore Christo nomen dederint; cum sæculo sequenti, quando Russis Evangelium prædicatum, nulli essent in Russia Christiani.

9. *In fide non perseverant Russi.* — Denique Photius in Epistola ad patriarchales sedes Orientis apud Baronium anno DCCCLXIII, num. 41, postquam de Bulgarorum baptismo verba fecit, de Rutenis seu Russis scribit : « Non sola gens ista a priore sua impietate ad Christi fidem conversa est; verum etiam quod apud multos sæpenumero est dictitatum, gens illa, quæ crudelitate ac cædibus omnes superat, qui Ruteni dicuntur, quique infinitos populos sibi subjecerunt, et propterea multum elati adversus Romanum imperium manus injecerunt, nihilominus etiam isti puram et immaculatam Christianorum religionem, deposita sua illa ethnica et impia superstitione, quam antea sequebantur, nostram fidem susceperunt : subditorum loco et clientum humane nobiscum se habentes, pro illa sua priore adversus nos deprædatione, et pro magna illa sua audacia, ita eos fidei desiderium et zelus accendit, ut iterum Paulus clamare videatur : Benedictus Deus in sæcula. Episcopum enim et pastorem receperunt, et Christianorum sacra magno studio et diligentia venerantur ». Verum Rutheni, qui hoc tempore Christo nomen dedere, ad idololatriam anno incerto rediere; cum exeunte sæculo sequenti, quando rursus Evangelium Russis annuntiatum, et baptisma ab eis susceptum, nulli in Russia Christiani inventi fuerint præter *Helenam* reginam, ut ibidem videbimus.

10. *Annus et occasio conversionis Bulgarorum.* —*Bulgaros* etiam hoc anno Christianam religionem suscepisse, diserte asserit Nicetas; postquam enim verba fecit de tremoribus horrificis, quibus a mense Augusto Constantinopolis totos quadraginta dies concussa est, et quidem hoc anno, quo Baronius num. 23 de illo terræ motu agit, inquit : « Victus innocentia et virtute viri (nempe Ignatii) Bardas, innoxium liberumque in monasterium remitti suum jubet, statimque moveri terra desiit, et Bulgari providentia Dei, fame urgente, muneribusque ab imperatore deliniti, armis positis, cælestis baptismatis unda sunt lustrati ». Symeon Logotheta *anno* imperii Michaelis solius regnantis *quarto*, kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, num. 25, rem magis explicat, et non solum tempus rei gestæ, sed occasionem nos edocet : « Ejus imperii anno quarto Michael imperator cum Cæsare, terra marique adversus Goborem (quem alii Bogorem rectius appellant) Bulgarorum principem copias educit. Bulgari apparatu audito, ac cum alias fame conficerentur, quasi tacti e cælo obrigescentes, omnique abjecta victoriæ spe ante etiam agones et prœlia, nomen Christo dare deposcunt, ac Romano subesse imperatori. Michael vero in urbem inductos, salutari omnes lavacro donavit; eorumque principem ex suo nomine Michaelem appellavit. Ille ad suos reversus, Methodii pictoris manu ac penicillo, judicium, futuramque retributionem in suis ædibus depingi curavit. Quamobrem etiam omnes ejus populares magis in eum accensi tumultuantur : in quos ille cum paucis conserta pugna, victor, divinæque crucis collare signum (seu pectorale) circumferens, omnes palam Christianos fecit.

11. *Terræ Bulgaris a Romanis datæ.* — « Imperatori quoque de agro significavit : nempe arctari suis finibus subjectam tantæ multitudinis plebem, præterquam quod animis constitutum sit, ejusdem fidei sensum in perpetuum tenere, ac charitatis insoluta vincula in æternum servare. Annuit placide imperator ac tunc temporis incultam regionem a Sidera (id est, Ferrea) quæ tunc Romanæ ac Bulgarorum ditionis limes erat, ad Debellum usque (vernacula lingua Zagoram illis nuncupatam) agrorum partem eis tribuit ». Porro *Debellum*, seu melius, ut habet Porphyrogenneta, *Debeltum*, aut, ut Ammianus, *Dibaltum*, aut denique, ut Ptolomæus lib. 3, cap. 11, *Develtus*, urbs erat Thraciæ ad fines Mysiæ et Pontis Euxini sita. Leo grammaticus pag. 462, postquam narravit *Bardam* feria quarta Paschatis Cæsarem renuntiatum fuisse, de *Bulgarorum* conversione eadem fere quæ Symeon Logotheta refert. Quamobrem certum videtur, *Bardam* anno superiori dictum esse Cæsarem, et præsenti *Bulgaros* ad fidem Christianam adductos, quod utrumque hactenus ignoratum fuerat. Denique Photius in Epistola ad Michaelem Bulgariæ principem, *de Officio principis*, quæ ordine prima est, *Michaelem* modo *dilectum filium* appellat, modo *partus* sui *spiritualis verum et ge-*

minum genema, ideoque, non *Methodio* Ecclesiam Constantinopolitanam regente, sed Photio in illam intruso, Bulgari sacro baptismate tincti, et quidem ab eodem Photio, ut rursus anno DCCCLXVII dicetur. Huc revocanda quæ anno DCCCXLV, num. 2 et seqq. de eadem conversione in medium adduximus.

12. *Moritur S. Prudentius episc. Tricassinus.* — Memoranda hic etiam mors *sancti Prudentii* episcopi Tricassini, de quo annalista Bertinianus hæc ad hunc annum habet : « Galindo cognomento Prudentius Tricassinæ civitatis episcopus, natione Hispanus, apprime litteris eruditus, qui ante aliquot annos Gothescalco Prædestinatiano restiterat, post felle commotus contra quosdam episcopos secum hæretico resistentes, ipsius hæresis defensor acerrimus : indeque non modica inter se diversa et fidei adversa scriptitans, moritur. Sicque licet diutino languore fatigaretur, ut vivendi, ita et scribendi finem fecit ». Verum ex iis quæ anno DCCCLIII, num. 23, diximus, liquet hujus annalistæ judicio standum non esse, Prudentiumque in quæstione tunc obscura ancipitem tantum fuisse ac dubium. Camuzatus in sanctis Tricassensibus testatur : « Reliquias ejus, capsulæ ligneæ inclusas, in primaria Tricassium æde asservari; in eaque festum ejus die sexta Aprilis peragi cum Officio novem lectionum, in quo omnia de Communi ». Scripta ejus enumerat Oudinus in Supplem. de Script. Ecclesiast. quæ omnia lucem viderunt (1).

13. *Martyrium S. Meginradi eremitæ.* — Mortuus est hoc anno *sanctus Meginradus* eremita et martyr apud Helvetios, licet in ejus Vita ab auctore anonymo sæculo XI scripta, et tam a Bollando ad diem XXI Januarii, quam a Mabillonio Sæc. IV Benedict. part. 2 recitata, legatur : « Passus est sanctus martyr XII kalendas Februarii anno ab Incarnatione Domini DCCCLXIII, regnante Ludovico rege in Orientalibus Francis, anno XXVIII regni ejus ». In brevi enim Chronico monasterii Sancti-Galli, in Annalibus Hepidanni monachi Sancti-Galli, in Chronico Mariani Scoti, et in utroque Chronico Hermanni Contracti juxta editionem Urstisii, hoc martyrium cum præsenti anno illigatur, iisque auctoribus longe major fides adhibenda. *Meginradus* nobilissimis et ditissimis parentibus natus Augiæ monachum induit, ubi scholis præfectus est, posteaque secessit in *eremum Deiparæ Matris* in Nigra Silva positam, ibique tandem, incertum qua de causa, a duobus prædonibus occisus. Mos autem horum temporum obtinebat, ut quisquis cruenta morte vitam finiret, martyr appellaretur, si alias moribus et vita integer fuisset, cujus rei complura habemus exempla. Porro annus ille XXVIII Ludovici Germaniæ regis ab auctore Vitæ hujus sancti deducitur ab anno DCCCXXXV, quo *Ludovicus Pius* regni sui ditiones tres in partes pro totidem filiis, *Pippino, Ludovico*, et *Carolo* separavit, ut videre est apud Cointium anno DCCCXXXV, num. 34. Locus ille fidelium concursu, ac religione monachorum, qui ibi numero centum degunt, etiamnum percelebris est, vocaturque vulgo *Ensidlen*, seu Einsidlense monasterium. Inscribitur sanctus Meginradus ad diem XXI Januarii in Martyrologio Romano. Cella S. Meginradi post ejus mortem annis pæne sexaginta vacavit, donec decanus quidam summi collegii Argentinensis, *Eberhardus* nomine, anno circiter DCDXXIII, in hanc ipsam eremum ingressus collapsam cellam reparavit, et mediocre delubrum ibi construxit. *Ad Eberhardum* venit, elapsis aliquot annis, *Gregorius* quidam, Eduardi Angliæ regis filius, Edithæ quæ Ottonis M. prima conjux fuit, germanus frater, quem imperator Otto primum loci abbatem instituit, et monasterium amplissimis proventibus dotavit. Legendi Annales eremi Deiparæ Matris monasterii in Helvetia anno MDCXII Friburgi Brisgoviæ editi a Christophoro Hartmanno ibidem monacho, ubi plura de sanctis abbatibus Eberhardo et Gregorio, qui ultimus vixit usque ad annum DCDXCVI.

(1) Hoc anno celebratum fuit Romæ Concilium a Nicolao, de quo Baronius hic agit ; sed integra ejus Acta Mss. Codicibus a Cl. Blanchinio eruta exhibentur tom. II, pag. 1, fol. 104 Rerum Italicarum. In ejus fronte legas : « Pontificatus domini Nicolai anno IV, imperii piiss. Aug. Ludov. an. XI ; die octavo decimo mens. Novemb. Indict. X (a Septembri cœpta) ». Ex his temporum characteribus habes confirmatam opinionem Pagii, qui unam Ludovici Epocham ducit ab anno DCCCL, ab exordio mensis Decembris. Synodo huic subscripta leguntur nomina episcoporum Italorum LXX. MANSI.

NICOLAI I ANNUS 5. — CHRISTI 862.

1. *Constantinopoli incendium et terræ motus: Michaelis impietas, Photii cooperatio, et dolosæ in Ignatium sævitiæ.* — Annus Redemptoris octingentesimus sexagesimus secundus, decima Indictione notatus incipit, quo incendio conflagravit Constantinopoli Basilica sanctæ Sophiæ, atque Ascensionis Domini die rursus magno terræ motu civitas Constantinopolitana concussa est, hæcque omnia in ultionem scelerum ibidem ad summum culmen excrescentium. De incendio primum agens Nicetas hæc habet: « Eodem etiam tempore incendium magnum in templo sanctæ Sophiæ fieri contigit: dici autem nullo pacto potest, quot damna vicinis attulerit. Nihil tamen horum ad pœnitentiam agebat eos, qui impie se gerere decreverant ». Quodnam autem ingens, præter alia recensita, Constantinopoli tunc vigeret jam antea cœptum, cum imperaret cum filio Theodora, neque unquam correctum scelus in contemptum sacrorum, idem Nicetas paulo inferius sic enarrat: « Michael imp. juvenilibus concupiscentiis tota mente corruptus, ludibrio habebat res sacras, ludibrium videlicet ipse factus omnis incontinentiæ et peccati, necnon peccatorum patris diaboli. Etenim sordidissimos quosdam homunciones et profanissimos et scurras cum delegisset a Spiritu sancto alienos, sicut e contra adversario spiritu plenos, agens ipse imperator, sacerdotes et pontifices sine ulla religione et reverentia ordinavit. Inter quos Theophilum quemdam protospatharium hominem ridiculum et histrionem, et omnium impurorum impurissimum, quasi patriarcham illis præponendo nominavit, risum sibi ipsi et cachinnum impurum execrabilis imperator comparando, et risu dignus propter ea, quæ ab ipso patiebatur sancta Dei Ecclesia, et Dei nomen blasphemabatur inter gentes.

2. « Ita vero gaudebat hac sua insania et gloriabatur imperator, ut neque eum puderet hæc publice dicere, quod mihi quidem patriarcha est Theophilus, Photius vero Bardæ, Christianis vero Ignatius. Eo scilicet dementiæ et impietatis adductus est. Prædictus itaque Theophilus helluo ita publice in aula regia comam gerens, suis nefandis omnibus impuritatibus et scurrilitatibus sacra mysteria, imitatione quadam deludendo, repræsentabat, quod ne impiissimi quidem Gentilium agere ausi sunt. Photius vero dum hæc ante ejus oculos turpiter gererentur, non reprehendit rem adeo absurdam, neque huic impietati refragatus est, neque parvam, neque magnam vocem edidit, dum res sacras tanta contumelia affici cerneret. Nec mirum quidem: mercenarius enim erat, non pastor: quapropter nulla de perditis ovibus illi cura erat, sed ad duo tantum ejus mens dirigebatur: alterum quidem, ut per omnia illis, qui imperare videbantur, gratificaretur, ut ita patriarchalem dignitatem stabiliorem sibi redderet: alterum vero, quomodo etiam vita ipsa, si fieri posset, privaret Ignatium. Quod autem hæc revera sint, nec verba inania, res ipsa clamat. Quis enim audiens apparatum illum, non agnovit quamprimum Photii mentem interficiendi Ignatii?

3. « Una enim die hospes quidam, eo usque omnibus ignotus, monastico habitu indutus, Eustratius nomine, patriarchalem domum ex tempore ingrediens, binas fictas litteras in conspectu omnium attulit, quas sapientissimus ille Photius (ut deinde apertum omnibus fuit) dolose formaverat; alteras quidem ex persona Ignatii ad Nicolaum papam, quibus illum docebat fusius de novitatibus, quæ contra ipsum gestæ fuerant, et de iniquitate imperatoris; quas litteras, ut iste dicebat, cum papa ipse nec intueri voluisset, inde illas iterum reportabat; alteras ad Photium ipsum a Nicolao papa, Apologiæ vim habentes, pro contentione, quæ inter eos interea orta erat, in posterum pacem et communionem quasi firmantes. Has cum ille Photius turbarum magister accepisset, quamprimum imperatori et Bardæ contra innocentem Ignatium ostendit, et illos adversus eum irritat, hæc addens: Ignatius nequiter se habet adversus vestrum imperium, et cum extraneis vos accusat, et calumniatur, et injustos nuncupat: quapropter justum esset, ut nec vivere permitteretur, dum talia adversus serenitatem vestram meditatur; horum vero esse apertam demonstrationem, litteræ ipsæ docent, quibus nihil nos quidem offendit, sed adjuvit potius, cum satis superque papa sciverit veritatem, et

pacem et unionem nobiscum confirmarit. Non puto autem justum esse, ut vestrum imperium ita ab ipso vituperetur. Hæc quidem sycophanta ille Photius. Quamprimum vero custodes et carcer Ignatio accusato et innocenti præparantur : magna etiam fit inquisitio, an hæc ita se habeant. In medium igitur tabellarius ille adducitur, et ab eo petebatur, ut indicaret, a quonam accepisset litteras ad papam. Hic vero cum primum dixisset, quod Cyprianus ille Ignatii socius et litteras et viaticum sufficiens illi dedisset : qui per mensem quæsitus, ut illum ostenderet, quisnam scilicet Cyprianus esset, nec unquam invenisset, quem non cognoverat : tandem deprehensus fuit tabellarius, quod neque Cyprianum, neque alium hominem Ignatii cognovisset. Cum itaque hoc pacto fraus ipsa deprehensa fuisset, gravissimis verberibus tabellarius a Barda mulctatus fuit, quem cum sæpius Photius liberare contendisset, minus potuit. Hac iniquitate aperta jam facta, nullus erat, quin odio prosequeretur horum malorum auctorem Photium ». Hæc Nicetas, qui pergit dicere de terræ motu, quem tunc Constantinopoli hoc anno contigisse diximus; ait enim :

4. « Præterea Ascensionis Dominicæ festivitas agebatur, et vespere terræ motus secutus est omnium, qui unquam fuerunt, maximus, qui totam sequentem noctem duravit. Vox etiam et sonus inarticulatus e terra et mari emittebatur, qui cordibus hominum metum et horrorem injiciebat, præsertim cum Justini columna e genibus concisa decidisset. Tunc etiam Basilius ille Cretæ antea episcopus, sed propter Agarenorum incursionem Thessalonicam translatus, ausus est adire Michaelem imp. et illum simul admonere, eum orans, ut abstineat a sacris muneribus, et ab illa turpi et impia sacrarum rerum imitatione, et scurrili ministerio; hinc enim ille affirmabat, irritari Dei furorem. Ille vero monitionibus hujusmodi graviter offensus, validis pugnis verberando illius faciem, seni illi dentes radicitus excussit, necnon terga ita flagris oneravit, ut parum abfuerit, quin mortuus fuerit. Hæc autem non curabat mercenarius Photius, quin ipse gaudebat iis, quæ fiebant; et una cum mimis frequentius conveniens et convivans, neque ab illorum exercitio et contemptu procul aberat ». Hæc quidem, quæ breviter perstringit Nicetas de Photio mimis hujusmodi inhærente, esse verissima, Acta probant (ut dicemus suo loco) octavæ Œcumenicæ Synodi, ubi sæpe clamatur Photius mimorum ejusmodi res sacras eludentium patriarcha, ut intelligas hominem omni ex parte turpissimum, enervatum penitus, roboris virilis eunuchum, totum effeminatum et emollitum, in istiusmodi sacrilegos ludos cum imperatore pariter defluxisse, illi in istis etiam, quod probe faceret, turpiter adulatum.

5. Sed quæ perfidus post hæc in eumdem sanctum patriarcham Ignatium sit molitus, ab eodem Niceta sic accipe : ait enim : « Cura autem illi hæc in primis erat, ut contra Ignatium aliquid moliretur : et lætabatur contra ipsum quidquam audire. Et si quid convicianten aliquem videret, et vanam adversus Ignatium calumniam proferentem, hunc sibi tanquam amicum fidelem conciliabat, et magna cum lætitia audiebat : nihil enim adeo oblectat animam odio male affectam, ut murmuratio adversus eos, quos odio habemus. Semper igitur patriarchæ Ignatii amicos et familiares, quibus poterat, muneribus et dignitatibus suffurando, et sibi conciliando, per eos investigabat, si quid adversus justi illius Ignatii animam patrare posset. Horum unus ille fuit Ignatius itidem nomine, sancti discipulus, qui juxta Demam[1] illum antiquum, cum sæculum præsens in primis dilexisset, Photio adhæsit, et dominus primum constituitur monasteriorum, quæ sunt in Propontide, deinde metropolita Hierapoleos a Photio efficitur. Hic pro dignitate accepta hanc illi reddidit gratiam : O domine, inquit, quomodo mirabilis illa te latuit Ignatii absurditas, et sine correctione neglecta fuit? In media enim insula, quæ Plata, id est, lata dicitur, templum quadraginta martyrum constructum erat, et ibi Dei Genitricis oratorium, cujus altare antea Scythæ insulam depopulantes, humi straverunt; Ignatius vero hoc denuo erexit ». Erat ista illius accusatio, quasi Ignatius exauctoratus, absque licentia petita a Photio, qui patriarcham agebat, altare ausus esset erigere. Pergit auctor :

6. « Quid igitur ille? num hanc rem quasi parvam, et nihil absurdi in se habentem ratus silentio præteriit? Nequaquam, sed potius principibus ipsis, quasi magnam rem et gravem detulit, et suæ Ecclesiæ cum rem gestam ab Ignatio communicasset, Amphilochium Cyzici, et Theodorum Patarorum metropolitas, necnon Pantaleonem senatorem, cognomento Bophron, ad dictam insulam cum destinasset, profanorum hominum manibus sacram illam aram deturbavit : præcepit iis etiam, ut aliam prope littus maris erigerent ». Hæc Nicetas, acerrima apostrophe et invectiva perstringens bestiam illam femineo vultu virum agentem, atque sacerdotali specie perstrepentem; sed satis suis factis ipse proscinditur absque alicujus linguæ mucrone ad omne malum comparatus homo, lues postrema Orientalis Ecclesiæ.

7. Cum autem sic sederet Photius, tale quid insuetum accidit, quod loco prodigii habitum est, narratque ita Nicetas : « Cum enim nondum hæc quidem ab Orthodoxis fuisset congregata Synodus, octava scilicet Œcumenica, eademque legitima, nec spes quidem ulla foret : bubali quidam cum per mediam urbem agerentur, repentino quodam motu incitati, huc atque illuc dissipantur. Unus vero ex ipsis versus magnam Ecclesiam recto cursu incitatus, intra sacrum templum ingressus, usque ad ambonem progressus est. Erat autem hora diei

[1] 2. Tim. IV.

nona, et hoc non bonum nuntium apud illos fuit, qui hæc talia judicare norunt ». Hæc Nicetas, interpretatus ipse bubalos Photianos male exceptos (ut ait) in Ecclesiam. Sed concinne magis ipsi aptatur Photio, bruti instar bubali eam Ecclesiam invadenti et occupanti, nisi quod longe minor ista est comparatio, quam ut exprimat omne malum, quod ex Photii invasione passa est illa infelix Ecclesia, qui primum ventilans eam atque proscindens superbiæ cornibus, et discendens, saniorem partem Ignatium amplectentem, atque communicatione Catholica Romanæ Ecclesiæ inhærentem perdidit atque disperdit; deteriorem vero, atque funestiorem schismate a Catholica unione divisam fovens et colens, sic roborare conatus est, ut non solum sibi suisque æternæ vitæ dispendium simul intulerit, sed in successores propagans, perpetui jecerit semina schismatis, quod altis radicibus fixum, nunquam amplius esset in posterum evellendum: adeo ut quod efficit terræ motus hoc anno, concutiens omnem illam Ecclesiam, quod incendium eam absumens, idipsum perpetuo peragendum ibi reliquerit: adeo ut licet defecerit ipse, non tamen cessaverint commotiones excitatæ semel ab ipso, nec incendium, Ætnæ instar, flammarum globos jugiter vomens, unquam finem acceperit; nam etsi ad modicum temporis spatium sit aliquando intermissum, rursum tanquam vi repressum vehementiori erumpere impetu et graviori damno visum est cuncta depascere, ita ut voracibus flammis cuncta jam appareant esse consumpta in cineremque redacta.

8. *Nicolaus papa Photii diluit imposturas per Epistolam eidem datam.* — Sed quid inter hæc Romæ? laborat indefesse vindex justitiæ Nicolaus, exactor observantiæ Canonum vigilat, atque defensor innocentium, ut eos de manu potentium liberet, fortiter agit. Apostolica in eo constantia vigens adversus conatus omnes Michaelis imperatoris assurgit, insurgitque in omnia, quæ ejus voluntate atque potentia adversus patriarcham sanctum Ignatium per scelestissimum Photium facta essent, qui illius sedem ejiciens, tyrannice suam erexit. Quam male munitam imperatoria auctoritate, et inaniter roboratam numeroso Concilio instar Nicænæ Synodi Œcumenicæ, uti pestilentiæ cathedram sui infirmitate nutantem atque labantem Nicolaus ejecit, thronum vero Ignatio statuit ac stabilivit. Hic tu, lector, tanti certaminis spectator assiste, cui victoria cedat, dum quod imperator ædificat, Pontifex destruit, quod ille erigit, iste disjicit, et quod dissipat ille, reparat iste. « Sed absorpti[1] sunt enim juncti petræ judices eorum », petræ utique illi, de qua dictum[2]: « Super quem ceciderit petra, conteret eum ». Hic tu de fine securus, et de certaminis exitu certus, interim quæ sunt gesta, sic accipe :

9. Hoc eodem anno Nicolaus papa dimisit Leonem legatum imperatoris; qui cum in Urbe hiemasset, jam veris tempore adventante, solvit Constantinopolim versus. Decima quidem Indictione se dedisse litteras eidem Nicolaus ipse testatur[1], sed et litteræ ipsæ significant, quæ datæ in fine leguntur decima octava mensis Martii, decima Indictione. Extant enim ipsæ litteræ a Nicolao papa redditæ ad imperatorem[2] et aliæ seorsum ad Photium[3], necnon aliæ ad universos[4] Christi fideles, ut universæ Ecclesiæ, quæ inique in S. Ignatium gesta essent, nota fierent; quo scirent omnes quibuscum sibi communicandum, et quorum cavenda communio. Datæ omnes hoc (ut dictum est) anno, die decima octava vel nona mensis Martii, decima currente Indictione. Ex quibus ne nimia prolixitate fatigem lectorem, satis si una ex ipsis, nempe reddita Photio Nicolai Epistola hic describatur, cum si quis alias cupit, eas habeat, quas legat: et ad historiam satis, si Nicolai ponatur Epistola, qua respondet ad prolixam Photii superius recitatam Epistolam: quas si conferas simul, illam pollere asseres eloquentia, seu potius verbositate; hanc autem niti tantummodo veritate, ut decet Romanæ Ecclesiæ majestatem, non aliunde petere ornamenta: quæ satis ex divinis impertito sibi decore, satis ex ipsa veritate nitescit. Sic enim se habet :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei prudentissimo viro Photio ». Ita inscriptio, uti laico homini, nulloque sacro initiato legitime ordine, quamvis se gereret Constantinopolitanum patriarcham.

10. « Postquam beato Petro principi Apostolorum Dominus ac Redemptor noster Jesus Christus ex utero Virginis pro nostra redemptione, ut erat verus Deus ante sæcula, verus homo in fine sæculorum apparere dignatus est, ligandi atque solvendi in cælo et in terra potestatem tribuit, et januas regni cælestis reserandas concessit, supra soliditatem fidei suam sanctam dignatus est stabilire Ecclesiam, secundum illius veridicam vocem dicentis[5]: Amen dico tibi: tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni cælorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis. Ad quam promissionem sanctæ Apostolicæ institutionis cæmento cœperunt hujus fundamenta ex pretiosis succrescere lapidibus, et annuente divina clementia, per studium structorum et Apostolicæ auctoritatis sollicitudinem usque ad culmen insolubiliter perducta, perpetualiter mansura sine sinistræ auræ impulsu consistere. Cujus primatum (sicut omnibus Orthodoxis manifestum est viris, et in superioribus præmodicum declaratum est), beatus Petrus princeps Apostolorum et jani-

[1] Psal. CXL. — [2] Matth. XXI.

[1] Nicol. Ep. LXX. — [2] Nicol. Ep. V. — [3] Nicol. Ep. VI. — [4] Nicol. Ep. IV. — [5] Matth. XVI.

tor regni cælestis merito promeruit. Post quem et hujus vicarii sincerissime Deo famulantes, carentes nebularum densitatibus, quæ recto ab itinere impedire assolent, dignius perceperunt, et in cura regiminis, quam pro Dominicis ovibus susceperant, sollicite permanserunt, inter quos et nostram parvitatem omnipotens Dei misericordia connumerare dignata est, pro quibus tantum consistimus pavidi, quantum consideramus in æterno examine pro omnibus et præ omnibus, qui Christi censentur nomine, rationem reddituros.

11. « Et quia universitas credentium ab hac sancta Romana Ecclesia, quæ caput omnium est Ecclesiarum, doctrinam exquirit, integritatem fidei deposcit, criminum solutionem qui digni sunt, et gratia Dei redempti, exorant, oportet nos, quibus commissa est, sollicitos esse, et ad speculationem Dominici gregis tantum ferventius anhelare, quantum hunc avidi lupi ad dilaniandum hinc inde patenti ore exquirunt, quod et audiendo cognovimus, et experiendo comprobamus. Et quos per corporalem ob longinqua terrarum spatia, aut tumentes marinos fluctus, nequimus visitare præsentiam; saltem series apicum quasi viva voce declarent, ut nec a nobis silentii exquiratur culpa, nec audituris de ignorantia excusandi tribuatur facultas, quia et illud a nobis cavendum est, quod per Prophetam dicitur [1]: Canes muti non valentes latrare. Nam et Apostolus ait [2]: Insta opportune, importune. Constat enim sanctam Romanam Ecclesiam per B. Petrum principem Apostolorum, qui Dominico ore primatum Ecclesiarum suscipere promeruit, omnium Ecclesiarum caput esse, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus, et Ecclesiasticis institutionibus, quas secundum canonicas et synodicas, sanctorumque Patrum sanctiones inviolabiliter atque irrefragabiliter retineret, exquirere ac sectari. Et ideo consequens est, ut quod ab hujus Sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis præpediente occasione, proprias tantum sequendo voluntates, removeatur, sed firmius atque inconcusse teneatur.

12. « Nam in hoc, quo noster Apostolatus vestram prudentiam commonuit, quia ex laicali ordine sine canonica approbatione ad patriarchatus dignitatem subito transcendere contra Patrum promulgationem non recusastis, sed temere atque impudenter ad tanti honoris culmen accedere præsumpsistis, assumpsistis vobis quasi a sanctissimo viro Nectario occasionem, quem sancta secunda Synodus non ob aliud ad sacerdotalem eligere atque ordinare ex laicali ordine voluit dignitatem, nisi quia magnæ necessitatis contritione anxiabatur, eo quod in sancta Constantinopolitana Ecclesia nullus clericorum inveniri poterat, qui pessimæ hæresis nimbosa caligine non fuerit impeditus. Et ob id, ne diu jam dicta Ecclesia sub destitutione pastoris quasi viduata maneret, prædictum Nectarium expugnatorem hæreticorum, et defensorem atque gubernatorem Ecclesiarum ad Ecclesiasticam curam et dignitatem sacerdotalem jam dicta secunda Synodus elegit; sed ut hoc iterum fieret, non confirmavit, neque sanxit, aut instituit. Et ideo, licet contra Patrum atque canonicas institutiones, quod per necessitatis fieri eventus comprobatur, non in auctoritate tenendum est, sed ne iterum talis proveniat necessitas, magis magisque cavendum: quia omne, quod ab aliis reprehendi poterit, convenientius ac decentius videtur existere, si antequam fomes reprehensionis accrescat, emendationis cura succedat.

13. « De Tarasii siquidem promotione, qui similiter ex laicali cœtu ad patriarchatus extemplo culmen promotus est, quam et vos quasi in auctoritatem vestræ defensionis assumere vultis; si sanctam, quæ apud vos tempore sanctissimi viri domini Hadriani papæ celebrata est, Synodum diligentius scrutati fueritis, atque attentius intenderitis, invenietis, quid in ea idem sanctissimus vir consultus decreverit. Et quod dum ejus consecrationis reprehenderet actus, et mœrorem se pro tam præsumptiva factione nimium sustinere profiteretur (dicit enim: Quod nisi in erigendis imaginibus ferventius contra illarum depositores atque conculcatores, ut verus miles Christi resisteres, nequaquam vestræ consecrationi assensum præberemus, aut in ordine patriarchatus vestram dilectionem susciperemus) quæ tantum declaratur inordinate promota, quantum comprobatur contra Apostolica Decreta enormiter præsumpta.

14. « Beatissimum quoque Ambrosium, clarissimam et splendidissimam lucernam Ecclesiæ, qui ex catechumeno divino præsagio ad episcopalem per continuos gradus promotus est dignitatem, cur nobis pro vestro tutamine opponitis, et ad vestram illicitam promotionem antefertis, qui non instinctu hominum, sed divina vocatione per miraculorum prodigia electus est? Nam cum in infantiæ cunis sub nutricis cura dormiens sollicite verteretur: aperto ecce ore, examen apum subito affuit, quod faciem ejus et ora complevit, ita ut ingrediendi et egrediendi vices frequentaret. Quod pater cum matre vel filia deambulans, ne abjiceretur ab ancilla, quæ curam nutriendi infantem susceperat, prohibebat: sollicita enim erat, ne infanti nocerent. Exspectabat tamen patrio affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illæ post aliquandiu volitantes, in tantam aeris altitudinem sublevatæ sunt, ut humanis oculis minime viderentur. Quo facto territus pater ait: Si vixerit infantulus iste, aliquid magni erit. Post hæc vero adultus puer, liberalibus artibus imbutus, Mediolanum perrexit, ubi Auxentius Arianorum episcopus cathedram non regendam, sed dilaniandam tenebat episcopalem. Quo defuncto, cum ad electionem episcopi popularis fieret in Ecclesia conglobatio: ecce quidam infans acclamabat, dicens: Ambrosium episcopum. Ad quam vocem et omnis

[1] Isai. LVI. — [2] 2. Tim. IV

illa conventio similiter acclamabat Ambrosium episcopum. Quod non humanis id fieri credendum est voluntatibus, sed divinis, ad salvationem et ereptionem fidelium de adversarii nostri faucibus, qui tanquam leo rugiens quærit quem devoret, inspirationibus. Qui dum se multis voluisset occultare argumentis, et a tanto honore delitescere, tandem superatus ad sacerdotalem ab omni populo et clero divinitus est dignitatem electus, et e catechumeno per singulos gradus Ecclesiasticos proficiscens, octavo die ab omni Catholicorum, divina annuente clementia, consensu est consecratus episcopus. Attendat igitur prudentiæ vestræ dilectio, et intimo cordis prospiciat oculo, si debentur ea, quæ per miraculorum signa fidelibus proveniunt, his æquari, quæ proprio tantum libitu ad dignitatis gloriam percipiendam peraguntur; et sic ad auctoritatis vestræ excusationem præfatos assumite viros. Ecce propter necessitatem et inopiam clericorum assumitur Nectarius: ecce propter Ecclesiastica dogmata et hæreticorum expugnationem, qui venerandas deponere imagines præsumpserunt, Tarasius: ecce per miraculorum signa Ambrosius ad regendas Ecclesias promoti sunt.

15. « De vobis autem, quibus perplures auctoritates Conciliorum, atque decreta sanctissimorum Pontificum resistunt, quid aliud est sentiendum, nisi inopinatam a vobis consuetudinem adolevisse credendum, et secundum sanctorum Patrum sententiam non solum quia ex laicali ordine contra canonicas auctoritates ad regendam Constantinopolitanam Ecclesiam subito transvolastis; sed etiam quia vivente viro et incolumi persistente, videlicet religiosissimo Ignatio patriarcha, cathedram illius, scilicet Constantinopolitanam Ecclesiam, ut mœchus, subripuistis, et invadere præsumpsistis, postponentes illud, quod scriptum est [1]: Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris: et ideo vestræ consecrationi, æquitatis libramina tenentes, assensum præbere, quia enormiter et contra sanctorum Patrum institutiones peracta est, minime præsumimus.

« Quod vero dicitis, neque Sardicense Concilium, neque Decretalia vos habere sanctorum Pontificum, vel recipere; non facile nobis credendi facultas tribuitur: maxime cum Sardicense Concilium, quod penes vos in vestris regionibus actum est, omnis Ecclesia recipit: qua ratione convenerat, ut hoc sancta Constantinopolitana Ecclesia abjiceret, et ut dignum est, non retineret? Decretalia autem, quæ a sanctis Pontificibus primæ Sedis Romanæ Ecclesiæ sunt instituta, cujus auctoritate atque sanctione omnes Synodi et sancta Concilia roborantur, et stabilitatem sumunt, cur vos non habere, vel observare dicitis, nisi quia vestræ ordinationi contradicunt, et ex laico ad culmen patriarchatus transvolare resistunt? contra illud Apostolicum [2]: Nemini cito manum imposueris. Quod si ea non habetis, de neglectu atque injuria estis arguendi: si habetis, et non observatis, de temeritate estis corripiendi et increpandi.

16. « Quod violenter vos ad sacerdotalem dignitatem promotos asseveratis atque protestamini, vestræ consecrationis tempore; non ita esse declaratur: qui postquam in patriarchatus throno stabiliti estis, non ut pater in filios blandum, sed ut immitem in depositione archiepiscoporum et episcoporum per severitatem vos demonstrastis, et in damnatione innocentis Ignatii, quem vos ut depositum habetis, immoderate exarsistis. In cujus depositione, nisi prius veracissime illius cognoverimus transgressionem vel culpam, inter depositos illum non numeramus, neque damnamus. Quia valde cavendum est, ne sine causa innocens damnetur. Et sicut illum in pristino honore mansurum, si ei damnationis crimina non comprobantur, sancta Romana retinet Ecclesia; sic vos, qui incaute et contra paternas traditiones promoti estis: in patriarchatus ordine non recipit, neque ante justam damnationem Ignatii patriarchæ in ordine sacerdotali vos manere consentit. Quod non ideo vestra arbitretur dilectio, contra vos invidiæ causa, aut exosos vos habendo, nos agere, atque incongrue contra vestram ordinationem exardescere; sed ducti zelo paternæ traditionis, volentes sanctam Constantinopolitanam Ecclesiam, quæ pro sui stabilitate atque firmitate, censura sanctorum Patrum, ad hanc sanctam Romanam Ecclesiam solito more percurrit, sine macula, sine reprehensione, aut aliqua transgressione illæsam consistere, et ea, quæ Ecclesiasticis regulis obviant, resecare. Et maxime hoc, quod omni auctoritate canonica revincitur, et tali consecrationi contraitur, quod jam per longam consuetudinem quasi regulariter actum defenditis, omnimodis amputare. A qua, quia vos sicut nos diligimus, per increpationem paterni affectus providentiam vestram proculdubio volumus revocare, imitantes Apostolum dicentem [1]: Filium, quem diligit pater, flagellando castigat et corripit.

17. « De consuetudinibus quidem, quas nobis opponere visi estis, scribentes per diversas Ecclesias, diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua eis obviare debeamus, nil judicamus, vel eis resistimus: tamen cavere volumus, ne hæc vestra consuetudo, quæ omnium sanctorum Patrum promulgatione convincitur, ut ex laico non subito ordinetur episcopus, vires accipiat, aut in vestra Ecclesia magis pullulet, operam dare minime cessamus: quam etiam nostra Apostolica tantum abigit censura, quantum hanc temere recognoscit præsumptam.

18. « De missis siquidem nostris, quos petitos in servitio B. Petri principis Apostolorum pro utilitate sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ contra depositiones imaginum, vel alias necessitates ingruentes, necnon et pro causa solummodo depo-

[1] Matth. VII. — [2] 1. Tim. V.

[1] Hebr. XII.

sitionis sæpefati viri Ignatii inquirenda, illas in partes direximus, silendum non est : qui, cum eis, sicut dicunt, per centum dierum spatium, omnium nisi suorum alloquendi facultas fuisset denegata, ut Apostolicæ Sedis missi non digne suscepti sunt, atque ut decuerat retenti. Quod non pro alia gestum putamus re, nisi ut inquirendi locum de depositione præfati viri non invenirent : quia ceu in Apostolica nostra insertum fuit Epistola (quæ nescimus cujus illusione, sicut in Synodo a nobis missa reperimus, fraudata extitit) non illius promotionem, aut ingressionem, sed tantummodo depositionis exitum per nostros audire, vel cognoscere (sicut nunc volumus) missos volebamus. Quibus secundum horum relationem, longa exilia, et diuturnas pediculorum comestiones, si in tali intentione persisterent, quibusdam nuntiantibus, quod illis a nobis injunctum fuit, clam vobis cum sequacibus vestris resistentibus, perficere minime potuerunt, aut depositionem jam dicti Ignatii, utrum justa, vel injusta fuerit, invenire valuerunt. Qua cognita, secundum sui modum canonica atque Apostolica cum eo censura extenderetur. Data mense Martio, die decima octava, Indictione decima ». Ista Nicolaus ad Photium.

19. *Encyclica Epistola ad Orientales Ecclesias.* — Scripsit et (sicut diximus) per eumdem Leonem [1] ad imperatorem, incipit Epistola : « Serenissimi imperii vestri gloria, etc. » Aliam autem, quam ad universam Ecclesiam misit Encyclicam Epistolam, sic exorditur [2] : « Quod igitur generali notitia extat universæ plebi Dei vulgatum, etc. » In qua ad finem has speciatim habet ad patriarchas et alios episcopos Apostolicas jussiones.

« Igitur, dilectissimi fratres, sanctitati vestræ, qui Catholicas Alexandrinorum, Antiochenorum, vel Hierosolymorum gubernatis Ecclesias, seu cunctis Orientalibus metropolitis atque episcopis luce clarius expressiusque significamus, quoniam Sedes Apostolica nullo pacto venerabilem Ignatium patriarcham dignitatis propriæ nudari privilegio tam improvide patitur : sed magis repulso a sanctæ Catholicæ et Apostolicæ sacro Ecclesiæ viscere pervasore conjugis (ut ita dixerimus) viri viventis, scelestissimo videlicet Photio, sanctissimum patriarcham Ignatium in sui sacerdotii dignitate manere, sicut olim statuit, iterum quoque canonico et legali examine judicat et decernit. Et ut vos hujus Sedis privilegium servantes rite, pari religione Catholici, pari etiam nobiscum super venerabilis Ignatii patriarchæ sacerdotii recuperatione et Photii pervasoris expulsione eadem sentiatis, Apostolica auctoritate vobis injungimus atque jubemus. Et ut hujus præsulatus nostri paginam in cunctis parochiis vestris ad omnium faciatis notitiam pervenire, atque de hac re, juxta Apostolicæ Sedis definitionem prædicari curetis aliis, ipsique similiter incommutabiliter teneatis, paterno amore præcipimus ». Data habetur Epistola eodem anno et mense, die tamen decima nona ejusdem mensis Martii, eadem decima Indictione. Missas litteras per eumdem Leonem legatum imp. ad ipsum imperatorem, testatur idem Nicolaus in alia Epistola ad Michaelem et Basilium [1] impp.

20. *Synodus adversus Theopaschitas hæreticos.* — Hoc anno ab eodem Nicolao papa Synodus Romæ habita est, in qua occasione quorumdam Orientalium damnata est Theopaschitarum hæresis iterum pullulans, adversus quam duo capitula seu canones statuti sunt. De hac Synodo idem Nicolaus ait [2] : « Insuper autem quid in alia Synodo a nobis olim collecta decreverimus adversus eos, qui divinitatem Domini nostri Jesu Christi cum Valentino, Marco, Apollinari et Eutyche sectatoribus eorum contra primum pastorem et Apostolum, qui Christum carne passum dicit, passibilem ore sacrilego in quibusdam regionibus vestris prædicare dicuntur, subter annexis capitulis declaratur ». Quæ sunt :

« Veraciter quidem credendum est, et omnimodis profitendum, quia Redemptor noster et Dominus noster Jesus Christus Deus et Dei Filius passionem Crucis tantummodo secundum carnem sustinuit, Deitate autem impassibilis mansit, ut Apostolica docet auctoritas, et sanctorum Patrum lucidissima doctrina ostendit.

21. « Hi autem, qui aiunt, quia Redemptor noster et Dominus Jesus Christus Deus et Dei Filius passionem Crucis secundum Deitatem sustinuit (quod impium est, et Catholicis mentibus execrabile) anathema sint ». Hæc ibi. Sed de hoc Concilio, et alio paulo post collecto post acceptas litteras Orientalium per Leonem, hæc alibi idem [3] Nicolaus : « Deinde bis facto Concilio, et lectis profanis gestis, quæ prædictus Leo a secretis detulerat, etc. »

Ita quidem frequentia erant sub Nicolao papa Concilia, quod ingruerent undique magni momenti negotia, non ab Oriente solum, sed etiam ab Occidente, ut proxime dicturi sumus; idemque sanctissimus Pontifex, quantumlibet doctus et sapiens, nihil tamen inconsultis fratribus agere consuevit, probe sciens, quod ubi congregari contigit conventus Patrum, promissione Domini, inter eos assistat Deus, dicente ipso [4] : « Ubi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ego in medio eorum sum ». Secundum illud Davidicum [5] : « Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat ». Sed quæ nubes multiplicium negotiorum ex Galliis uno tempore sese in Urbem infuderit, et ad Apostolicum thronum pervenerit, unde adversus reges fuerit Ecclesiasticis censuris agendum, et usquedum idem Pontifex vixit, plurimum laborandum, jam dicamus.

22. *Synodus Aquisgranensis Lotharii divortium*

[1] Nicol. Ep. v. — [2] Ep. iv.

[1] Nicol. Ep. lxx. — [2] Nicol. Ep. vii. — [3] Nicol. Ep. lxx. — [4] Matth. xviii. — [5] Psal. lxxxi.

turpiter approbat. — Hoc eodem anno novæ tragœdiæ paratur argumentum a Lothario Francorum rege, dum juvenili ardore concupiscentiæ frena laxans, amore exæstuans Waldradæ, quam a pueritia consuetudine puerili junctus amavit, ut eam acciperet in uxorem, in animum induxit. Quomodo autem id perficere posset, cum suis episcopis consilium captare cœpit. Quod enim leges Ecclesiasticæ ejusmodi facinori vehementer obstarent, eo quod Theutpergæ reginæ legitimo matrimonio junctus esset : quomodo id dissolveret, cum suis agere quam studiosissime non cessabat. Regi volenti assentatores assurgunt, cui et assurgere jura cogunt atque in regis sententiam, renitentia licet, torquent. Quid actum ? ex regis arbitrio, consilio vero suorum episcoporum Aquisgrani indicitur Synodus, fingitur casus, componitur stropha, Concilium cogitur episcoporum, quot præsules, tot Philippo Demosthenes : nullus tamen (quod lugendum ob temporis hujus boni penuriam) Joannes inventus, qui regem errantem corripiat, et alios in errorem trahentem arguat, canes muti effecti omnes, non valentes latrare, imo conspirantes cum lupo, ejusque voracitati faventes, facti sunt et ipsi simul lupi rapaces, de quibus apposite apud Jeremiam [1] : « Sacerdotes non dixerunt : Ubi est Dominus : et tenentes legem, nescierunt me, et Prophetæ prævaricati sunt in me, prophetaverunt in Baal, et idola secuti sunt ». Quid autem actum sit in hac Synodo, quæ hic subjiciuntur capita docent, haud hactenus edita, accepta autem ex scripto Codice pervetusto Trevirensi ad nos una cum aliis ad hæc spectantibus egregiis monumentis missa a P. Christophoro Broverio Societatis Jesu professore, cui mecum bene precentur omnes Ecclesiasticæ antiquitatis studiosi. Sic enim se habent :

23. « Cap. 1. Anno DCCCLXI (DCCCLXII), Indictione decima, die tertia kalendarum Maiarum ex vocatione domini Illotharii gloriosissimi regis, archiepiscopi, eorumque coepiscopi Aquis convenerunt, videlicet Guntharius Agrippinensis archiepiscopus et sacri palatii archicapellanus, necnon et Theutgaudus Trevirensis archiepiscopus, Adventius Mediomatricorum episcopus, Atto Viridunensis episcopus, Arnulphus Tullensis episcopus, Franco Tungrensis episcopus, Ungarius episcopus, Ratholdus Argentoriensis episcopus, ut divina auxiliante clementia, pro utilitate ac necessitate sanctæ matris Ecclesiæ, apud memoratum serenissimum principem, fideliter ac salubriter pastorali provisione intervenirent. Unde nostris jam periculosis temporibus, saltem sero pastoralis tuba insonare prophetica admonitione debuerat, ubi dicitur [2] : Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Ergo multipliciter, et fideliter, malefidis Dei discrimina, et senescentis mundi pericula replicantes, non sine gravi gemitu nostro, Christianissimo principi ad memoriam reduximus, ut non immemor vocationis suæ, quod nomine censetur, opere compleat, ut Rex regum Christus, qui sui nominis vicem illi contulit in terris, dispensationis sibi creditæ dignam remunerationem reddat in cœlis. Ad hæc ille, sicut verus Dei cultor, nostræ pariter ac veraciter annuit unanimitati, per omnia irrefragabiliter promittens nostris se obedire velle consiliis, et rationabilibus obtemperare monitis. Et ut ita dixerimus, ultra quam credi potest, ita nobiscum suum benignissimum informavit affectum, ut proculdubio pateret, quod suum cor illius amplexatur dextera, in cujus manu corda sunt regum.

24. « Cap. 2. Interea de his, quæ ad statum sanctæ Dei Ecclesiæ, et utilitatem regni, atque salutem populi sibi commissi pertinent, salubribus responsis, et spiritualibus consiliis, nostram consolatus est unanimitatem, se in omnibus paratissimum esse affirmans, ut verus adjutor, atque indefessus auxiliator nostri ordinis, et totius sanctæ religionis existat.

« Cap. 3. Post hæc humiliter ac devote pastorale consilium requisivit, libellum proclamationis, et suæ summæ necessitatis in manibus nostrorum fratrum imponens, ubi satis lugubriter divinum et pastorale consilium expetiit, suæque imbecillitatis causas querulosis vocibus retractavit, qualiter in quadam femina, Theutperga nomine, factiosis perfidorum hominum argumentis fuerat defraudatus, imo non mediocriter repetebat, quod judicio episcoporum dissidii sententiam pertulisset. Quam, si idonea fuisset conjugali thoro, et pestifera incestus pollutione fœdata non esset, et vivæ vocis confessione publice condemnata, sponte retineret. Porro se incontinentem esse professus est, et sine conjugali copula juvenilis ætatis ardorem ferre non posse asseruit, proculdubio replicans, quod illi Theutpergam incestuosam diximus, et ab omni concubina abstinere præcipimus, et quod illi perdifficile est in juvenili ætate taliter permanere. Hinc vero testis affuit Theutgaudus archiepiscopus, quod juxta divinum atque suum consilium, si aliquid in adhibita sibi concubina deliquit, Ecclesiastico medicamine adjutus, secretis jugibus, qui hoc lacrymis, et vigiliis, ac spiritalis continentiæ macerationibus, insuper eleemosynarum largitionibus salubriter delevit. Et ut de multis pauca dicamus, si læta caro illum traxit ad culpam, afflicta, ut credimus, reduxit ad veniam [1].

25. « Cap. 5. Igitur pastoralis regiminis cura, ac divinorum eloquiorum documenta, nostrorum fratrum animos sollicitare cœperunt, quid nobis agendum, quidve tractandum esset, atque pro hujusmodi querula proclamatione rationabiliter definiendum, illudque ante omnia formidantes, ne forte, quod absit, post dignam satisfactionem, et saluberrimam reconciliationem fragilitatis noxam tantus princeps incurreret, reversus ad vomitum,

[1] Jerem. II. — [2] Isa. LVIII.

[1] Nisi error sit in numero, quartum caput deest.

et quasi sus in volutabro luti, illicitos aliquoties repeteret amplexus.

« Cap. 6. Inde actum est, quod pia fratrum sollicitudo retractare decrevit, qualiter Ecclesiasticæ auctoritatis censuram in præscripta femina Theutperga, sua publica confessione exigente, complevit.

« Cap. 7. Allato quoque diversorum Conciliorum volumine, ex Concilio Hilardensi (Ilerdensi) capitulum quartum recitari fecimus, ubi ita scribitur : De his qui se incesti pollutione commaculant, placuit, ut quousque in ipso detestando et illicito carnis connubio persistunt, usque ad missam tantum catechumenorum in Ecclesia admittantur, cum quibus etiam nec cibum sumere ulli Christianorum, sicut Apostolus jussit, oportet.

26. « 8. Cap. Hinc quoque sancti Ambrosii [1] in expositione Epistolæ B. Pauli Apostoli ad Corinthios, capite trigesimo tertio hos alloqui, qui matrimonio juncti sunt, ore Dominico uxorem a viro non discedere ; quod si discesserit, manere innuptam. Hoc Apostoli consilium est, ut si discesserit propter malam conversationem viri, jam innupta maneat ; quod si continere se non potest, quia pugnare non vult contra carnem, suo viro reconcilietur. Non enim permittitur mulieri, ut nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut apostasiæ, aut illicita impellente lascivia. Vir usum quærat uxoris, quia inferior omnino non hac lege utitur, qua potior. Si tamen apostata vir, non usum quærat uxoris invertere ; non alteri potest nubere mulier, nec reverti causa fornicationis ad illum. Et virum uxorem non dimittere, subauditur autem, excepta causa fornicationis. Et ideo non subjecit, sicut de muliere dicens : Quod si discesserit, manere sic : quia viro licet ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccantem. Non enim ea lege constringitur vir, sicut mulier. Caput enim mulieris vir est. Nam cæteris, inquit, ego dico, non Dominus ; hoc dixit, ut ostendat, quid proprio ore Dominus jussit, et quid hujus auctoritate concessit : quia et per istum Dominus loquitur; qui ait [2] : An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?

27. « Cap. 9. Ex Concilio Agathensi cap. 62 de incestis conjunctionibus, nihil prorsus veniæ reservemus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestos vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam designare, funestum est ; ibique post aliqua ita scribitur : Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

« Cap. 10. De cætero his atque hujusmodi canonicis sanctionibus, et sancti Patris Ambrosii oraculis liquido perspectis, credimus, non illam fuisse idoneam, aut legitimam conjugem, neque a Deo præparatam uxorem, quæ publica (ut dictum est) confessione, incestuoso fornicationis crimine denotata probatur. Quocirca glorioso principi nostro, pro sua in divino cultu devotissima affectione, atque victoriosissima regni tuitione, cui non solum nos, verum etiam canonica auctoritas incestuosum conjugium interdicit : legitimum atque idoneum conjugium a Deo illi concessum non denegemus, juxta indulgentiam dicentis Apostoli [1]: Melius est nubere, quam uri ». Hactenus Acta Synodi Aquisgranensis.

28. Præter hæc autem, ad corroborandam Lotharii regis causam, est novum excogitatum commentum ab uno episcoporum, qui eidem Synodo interfuit, Adventio nomine, qui oblato libello longam texuit fabulam, qua probare conatus est, Waldradam pellicem Lotharii, ei conjunctam matrimonio jam a tenera ætate ab ejus patre Lothario Augusto, Theutpergam vero postea ipsi invito regi minis fuisse conjunctam. Ac proinde non ipsam, sed Waldradam legitimam esse dicendam conjugem ipsius regis. Extat ipse libellus Adventii junctus dictæ Synodo Aquisgranensi in eodem Codice Trevirensi, ex quo describens idem Broverius, prætermisso longissimo exordio de regum atque sacerdotum auctoritate, ista duntaxat, quæ ad rem, de qua agitur, spectare putavit, inde exscripsit. Quæ sic se habent :

29. « Augustus divæ recordationis Hlotharius per electionem populi regni Romanorum creatus est imperator, arcemque regni Francorum regens, inter reliquias gestorum suorum deliberationis filio suo domino Hlothario virginem nobilem, nomine Waldradam, sub nomine divinæ fidei tradidit, ut eam in Dei fide, et sua futuro tempore custodiret et obtineret. Et ut hæc copula justa esse patesceret, in prætitulatione dotis, centum mansos gloriosissimo puerulo tradidit : qui necdum suæ libertatis erat, licet futurus heres patris : sed sub tutoribus et actoribus manebat, sicuti de talibus loquitur Apostolus, dicens [2] : Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus et actoribus est, usque ad præfinitum tempus a patre. Verum quandiu prædictus imperator regni Francorum sublimitatem obtinuit, præfatus puerulus datæ sibi puellæ paterno munere inhæsit; quod non in angulo patratum fuit, quia veritas non habet angulos, sed in publico pontificum et optimatum spectaculo, sicut pædagogi ejus testantur, etiam et avunculus ejus Leutfridus. Domino imperatore Hlothario migrante, in ipsis diebus paterni luctus, Huchertus Acefala (Hubertus Acephale) cum suis complicibus, sororem suam, nomine Theutpergam, domino regi Hlothario clarissimo adolescentulo adduxit, et fraudulenter eam sibi sociavit, minans regis esse periculum de statu regni sui, si suis non faveret hortamentis. Acquievit rex, licet nolens, sicut ipse testatus est.

30. « Fama pessimæ turpitudinis Theutpergam sequitur, et de incestuoso concubitu fratris sui

[1] Non est sancti Ambrosii expositio in Epist. Pauli. — [2] 2. Cor. XIII.

[1] 1. Cor. VII. — [2] Gal. IV.

Huberti rea acclamatur, affertur schedula confessionis, ubi sponte confessa legitur, judicio consulum damnatur, misericordia præsulum salvatur, fugam capessit. Hujus facti notitiam, per illustres viros piissimus rex dominus Hlotharius Romam mittit, et causas rei pandere statuit. Beatissimus papa Nicolaus ratione comperta deliciosos missos Rodoaldum scilicet Portuensem, Joannem Fidieulensem (Ficodensem) in Franciam mittit, et in urbe Metica generale Concilium celebrare decernit. Ubi præsentiam suam gloriosissimus rex Hlotharius, cum universo primatum suorum nobiliumque consiliariorum comitatu ostendens, in sancta Synodo resedit, ibi causas suæ actionis in conspectu legatorum Romanæ Sedis exposuit, quomodo in fide Dei genitor suus excellentissimæ memoriæ dominus Hlotharius perpetuus Augustus, et virginem prænobilem manu propria tradiderit, et reliqua, quæ supra enumeravimus. Quod vero Theutperga reatus sui culpam publice confessa fuerit, in prædicto Concilio, quod Metis civitate patratum est, senatores universi regni Francorum perficere se acclamaverint. In quibus prudentia tam temporalis, quam spiritalis refulget, quorum patres, proavi, et atavi Romanorum consilii maturitate rexerunt imperium, quorum stirpem, tempore Augustorum domini Hludovici imperatoris, et magnificentissimi Hlotharii semper titulo consulatus exornatam intuitus sum. Horum specialem consilii prærogativam nequaquam abjiciendam universitas populi acclamavit : quippe cum nec criminum eis damnositas objiciebatur, sed probitatum ingenuitas laudibus efferebatur. Quapropter quia passim plurimi varie de his opinantur, et multiplicia definitionum genera ponunt, quo affectu super his tractaverim, ac senserim, reverentiæ fidelium elucidari curabo. Quando imperator piissimus filio suo æquivoco, puellam nobilitate carnis insignitam dedit, nondum eram episcopali onere prægravatus, nec his interfui actibus. Theutperga cum introducta fuit, et secundum conjugium patratum est, nisi auditu penitus ignoravi. His rebus ita excursis, expetitus a clero, et electus a plebe, episcopus canonice consecratus in his factis taliter sensi : Christianissimus imperator in fide Christi, et sua, virginem filio dedit. Fides Dei scortum non donat, sed repudiat, dicens [1] : Non mœchaberis. Et Psalmista [2] : Perdes omnes, qui fornicantur abs te. Paulus, qui fide Dei præcinctus erat, clamat, hoc [3] inquiens : Scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi, et Dei, qui portans stigma Jesu in corpore suo, hoc est, vexillum fidei, non fovet adulteros, sed cuspide sacri faminis terebrat, dicens [4] : Neque adulteri regnum Dei possidebunt. Dominus, qui fidelis est, et dat sancta David fidelia, et orthodoxo imperatori Hlothario non abstulit potestatem conjungendi filium suum cum quacumque puella decrevisset, in Evangelio dicit [1] : Qui dimissa uxore, alteram duxerit, mœchatur. Unde oportet, ut hæc audientes, pio et devoto studio paternos canones audiant, ac servent, quia terminos Patrum nunquam transgredi oportet. Nam sacri canones paterno munere mulierem datam culpa carere proclamant. Imperator, qui culturæ divinæ deditus erat, fornicationis detestabili facinore filium uti non permisit Hlotharium regem, cujus professio, et omnium senatorum talis extitit, de copula Waldradæ, quod eam genitor in fide Dei sibi dederat.

31. « De Theutperga vero, quod sceleris sui malum de horrendo impudendi (impudici) fratris amplexu confessa, et comprobata fuerit, similiter omnino protestati sunt, quæ non pavidis a nobis minis territa est, nec amœnis confota blanditiis. Ipse autem secundum Apostolum faciens, ubi dicit [2] : Si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habete, et consulum nobilium voces audiens, sicut supra per succedentia tempora exemplis annotavimus, quod audita et approbata sunt senatorum consilia, in omnibus subscriptionibus et definitionibus nostris hoc modo censuimus, ut si Theutperga confessa prædictum fuisset reatum, regia societate indignam esse censui. Et si Waldrada in fide Dei munere patris juncta esset regi, fidem Dei non ausus fui blasphemare, ne forte perfoderet me Scriptura verbi jaculo, dicens [3] : Blasphemos ne patiaris vivere. Apostolus [4] licentiam dat, ut unusquisque in suo sensu abundet ». Hucusque libellus Adventii, unius ex illis, qui postea comperta fraude, meruere a Nicolao Romano Pontifice excommunicari, verum non ut alii, nempe Coloniensis et Trevirensis, obstinatione obduruit, sed peccati pœnitens, seipsum accusans, et veniam petens, obtinuit illam ab eodem Nicolao Pontifice, ut suo loco dicemus. Porro Guntharium Coloniensem archiepiscopum atque archicapellanum pariter ejusdem regis deceptum ab ipso Lothario fuisse promissione illa, quod si dissolveret connubium cum Theutperga, fore ut ejus neptem acciperet in uxorem, vana hac spe elatum in suam sententiam adduxisse Theutgaudum archiepiscopum Trevirensem, testatur Regino, eamdem breviter prosecutus historiam.

32. *Crebrescentibus querelis adversus Lotharium, Synodus ad Sablonarias celebratur, intervenientibus aliis regibus Francorum ad tollenda scandala.* — Sed his auditis, quæ in approbationem conjugii falso asserti Waldradæ, quæve in rejectionem legitimi conjugii Theutpergæ ad legatos Metim ad Synodum missos Nicolaus papa scripserit, suo loco dicetur. Jam enim in sui defensionem Lotharius rex, de his omnibus, quæ audisti ex Adventii libello, Nicolaum Pontificem per commonitorium certiorem reddendum curavit.

His autem et aliis novis motibus contigit exa-

[1] Exod. xx. — [2] Psal. LXXII. — [3] Ephes. v. — [4] I. Cor. VI.

[1] Matth. XIX. — [2] Rom. XII. — [3] Levit. XXIV. — [4] Rom. XIV.

gitari Gallias, quibus non ipsos tantum Francorum reges nonnihil oportuit commoveri, sed etiam ipsum Nicolaum Romanum Pontificem; quem alii ut primarium Christiani orbis judicem interpellarunt; alii autem ad veniam impetrandam, pulsantes fores Ecclesiæ, adivere. In primis autem querelæ multorum adversus Lotharium regem, Caroli Calvi nepotem, Romam ad Nicolaum Pontificem perlatæ sunt, quod nulla habita ratione divini, vel humani juris, contemptis etiam sancitis nuper inter ipsos Francorum reges de servanda concordia legibus, idem Lotharius in suo regno nefarios homines diversorum criminum reos reciperet contra litteras Pontificias, cum iidem jam denuntiati essent ab Ecclesia alieni. Ad hæc autem emendanda primum omnium evigilavit studium ejusdem Romani Pontificis Nicolai, cujus videretur esse læsa nonnihil auctoritas, cum contra ejus mandata litteris Apostolicis significata, idem Lotharius deliquisset; sicque datis denuo litteris, jussit in Galliis haberi conventum, ad quem ipsi una simul Francorum reges convenirent cum suis episcopis. Cum igitur ea de re allatæ sunt Sedis Apostolicæ litteræ, ab iisdem regibus conventus indictus est in Gallia celebrandus, in villa Sablonarias dicta, tertio nonas Novembris, ad quam convenerunt tres Francorum reges, Ludovicus et Carolus fratres, et Lotharius nepos, simulque consiliarii episcopi, abbates, et ex laicis comites, et alii viri clarissimi, numero fere ducenti. Quæ autem ibidem fuerint pertractata, hic in primis summatim sunt referenda.

33. Acciderat enim, ut cum nobilissima natalibus femina, nomine Engeltrudis, sed moribus ignominiosissima, nulla suæ famæ habita ratione, atque animæ contempta salute, dimissis penitus honestatis habenis, se totam effrenato animo furenti cæcæque libidini tradidisset: ejus impetu eo prolapsa infelix est, ut nullo parentis inter Francos primarii habito respectu (hic erat Mattefridus comes), contemptoque Bosone comite, cui juncta erat vinculis conjugalibus, œstro impudentiæ percita, et furore agitata infamis concupiscentiæ, recedens a viro suo, alienis inhæreret, hinc inde per Gallias, tanquam scenica aliqua, et perditissima moribus, vulgaris femina errabunda vagans, jam (quod dici nefas) septennium in ejusmodi infamissimo vitæ genere perseverans, insumpsisset. Cum non defuerit omne studium viri sui ad revocandam eam ad meliorem frugem, pollicitus etiam veniam, si resipisceret, sed et vitæ spopondit securitatem, si ad jugalem thorum, quem fœdaverat, pœnitens redire vellet. Verum oblita illa penitus suæ salutis et honestatis, virum contemnens, in regno Lotharii regis, accepta ab eo ibi manendi licentia, in eadem semel male cœpta obscena vita perseveravit. Cum interea idem vir ejus Boso comes, ne quid intentatum omitteret, quo uxoris saluti et honestati consuleret, Romam se contulit ad Nicolaum Romanum Pontificem, Apostolicam omnibus reverendam interpellans auctoritatem, et querelas ingessit adversus Lotharium regem, quod suam conjugem in viri contemptum in suo regno concesserit habitare: effecitque, ut idem Pontifex excommunicationis litteras in eam ad Francorum episcopos daret, si in peccato obstinata persistens, reverti ad virum paratum eam recipere, recusaret. Alias rursum idem dedit Apostolicas litteras ad Francorum reges, quibus eosdem commoneret, ut apud Lotharium agerent, ne detineret, sed procul a regno suo ejusmodi nobile scortum abjiceret; quo sic illa repulsa, rejecta ab omnibus, cogeretur redire, unde male egressa fuerat, domum viri. Scripsit et ad Lotharium ipsum idem Pontifex Nicolaus, monens et terrens censuris Ecclesiæ, nisi in omnibus Apostolicæ Sedis mandatis obsequens esset. Scripsit de his et ad Carolum regem hanc nunc primum editam ex scripto Codice Parisiis missam a Fabro Epistolam:

34. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei, Carolo glorioso regi, spiritali filio nostro.

« Vestram regiam dignitatem condecet, de pietatis fonte justitiæ discretionem haurire. Nemo itaque justius operari debet, quam cui commissa videtur legum ordinabilitas. Ecce etenim reges regibus suadere (favere) solent. Sed convenit, ut in his, quæ ratio docet justitiæ, invicem alternent: quæ autem [1] improbitas, vicaria vice se subtrahere non cessent. Unde vestram exhortamur regiam magnitudinem, uti corrigatis Hlotharium regem nepotem vestrum, ne tantum piaculum permittat manere in regno suo: hoc est, non consentiat fugitivam uxorem Bosonis comitis tam diu remanere, ut non reddatur viro suo, remissa quidem negligentia, quam ei fecit. Cæterum vos etiam monere volumus, ut si in vestro regno contigerit devenire, similiter peragatis. Quoniam jussimus omnibus archiepiscopis, seu episcopis regni vestri, ut eam, indulta sibi culpa, si noluerit reverti ad supradictum virum suum, excommunicent a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, et societate omnium fidelium; quoniam condecet, ut in regno vestro tantum malum non oriatur, et si ortum fuerit, citius exstinguatur. Adeo ut omnes consentientes malo ipsius supradicta excommunicatione nodamus (nectamus). Optamus excellentiam vestram in Christo bene valere ». Scripsit eodem argumento alias plures, quæ desiderantur Epistolæ.

35. His accessit, quod Balduinus quidam nobilis, vassallus tamen Caroli Calvi, ejus filiam viduam, Judith nomine, rapuit, ut eam in uxorem haberet; qui et in Lotharii regno pariter securus degebat.

His igitur de causis, donec corrigerentur errata, ipse Carolus se ab ejus amicitia segregavit. Sciens autem hæc Ludovicus rex, ut eos conciliaret simul, admodum laboravit: cujus rei gratia, istum,

[1] Locus subobscurus.

quem diximus, conventum cogi curavit, in quo promittente Lothario se secundum divinas leges ex Caroli sententia cuncta esse impleturum, pax est feliciter consecuta. Extant harum omnium rerum gestarum Acta, quæ ex vetere scripto Codice hic depromimus. In quibus ista in primis summatim descripta leguntur [1], quæ in eodem sunt gesta conventu :

36. « Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo secundo, quando Ludovicus Carolo mandavit, ut cum eo simul et Lotharium reciperet, et ad osculum atque colloquium; misit Carolus per eum et per Alefridum, atque per Salomonem, et per Adventium, et per Ottonem episcopos Lothario hæc, quæ sequuntur, capitula, dicens : quia pro his causis ei non auderet communicare, nisi ita perficeretur, sicut ibidem scriptum est. Renuntiantibus autem ex parte Lotharii, Ludovico, et præfatis episcopis, Carolo, et Hincmaro, itemque Hincmaro, et Odoni, atque Christiano episcopis, quod ita velle se, et se facturum esse professus fuerat Lotharius; sub hac convenientia receperunt eum ad osculum atque colloquium Carolus et episcopi, qui cum eo fuerunt ». Hæc summa rerum. Sed audi primum scriptam a Carolo ad Ludovicum fratrem denuntiationem, seu adversus Lotharium contestationem. Sic enim se habet :

37. « Postcaquam proxime apud Confluentem (Confluentes) nos invicem mutua indulgentia, annuente Deo, communi fidelium nostrorum consilio reconciliavimus, et sacramento de observanda inter nos pace, et de præstando in alterutrum adjutorio nos confirmavimus, et capitula a communibus fidelibus nostris dictata, et nobis relecta nos observaturos promisimus : et publice communibus fidelibus nostris annuntiavimus : vobis, unice et charissime frater, reputare non volo, ut illa, quæ invicem nobis promisimus, hactenus erga me observata non habeam. Quod si quis fuerit paratus inde nobis certam reddere rationem, et dignam facere satisfactionem, qualiter autem ea, quæ mihi promisit, erga me ille observata habeat, non solum ego, sed et plures alii sciunt. Sed et sicut nobis tunc ibi convenit, ut tempore statuto ad locum condictum cum primoribus regnorum nostrorum conveniremus, ut ibi quæque in regnis nostris emendatione digna et necessaria erant, et in sancta Dei Ecclesia, et in nostro ac populi salvamento tractaremus. Et nos erga fideles nostros, et fideles nostri erga nos emendaremus, et observanda de cætero statueremus, et semel et secundo ad hæc exsequenda paratus fui, et ad hoc etiam nunc conveni, sicut sæpe mihi per communes fideles nostros mandastis. Pro quibus autem causis cum præfato nepote nostro antea colloqui non volui, quam vobiscum inde accipere consilium : quædam volo hic designare, quædam vero postea congruo loco, et in convenienti modo innotescere.

38. « Quando altera vice pro iis, quæ dixi, tractantes ad Tussiacum veni, apportavit mihi et episcopis regni nostri Boso ex parte domni Apostolici Epistolas quasdam nepoti nostro, et episcopis regni sui mittendas, quas illi secundum mandatum domini papæ transmisimus : quasdam autem nobis legendas et observandas, quarum et hic textum habemus. In quibus invenimus nos increpatos, cur fornicarios in regno nostro immorari permitteremus. Et non solum ipsam feminam, sed omnes faventes facinori ejus corpore et sanguine Christi excommunicatos, usque dum ipsa mulier ad virum suum rediret. Et scimus, sicut sanctus dicit Gregorius, quoniam qui resecanda, si potest, non corrigit, ipse illa committit. Nos autem audivimus, prædictam feminam in regno nepotis nostri commorari. Et hanc sententiam postea non audivimus immutatam. Et qui gravamur nostris, timemus alienis etiam communicare peccatis, communicando excommunicatis. Filiam nostram Judith viduam secundum leges divinas et mundanas sub tuitione Ecclesiastica, et regionum de Burge constitutam Balduinus sibi furatus est in uxorem : quem post legale judicium episcopi regni nostri excommunicaverunt secundum sacros canones, et definitionem sancti Gregorii papæ, qui dicit : Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, ipse et consentientes ei anathema sint. Quæ et verbis et litteris nos et episcopi regni nostri nepoti nostro Lothario innotuimus; nos etiam, sicut scitis, consilio et concessu fidelium nostrorum communiter confirmavimus, ut nemo nostrum hujusmodi hominem in regno suo recipiat, neque immorari permittat, sed ad rectam rationem reddendam, et ad pœnitentiam agendam, sicut statutum est, illum redire cogat. Qualiter autem nepos noster Lotharius, non solum erga nos et consanguinitatem, verum etiam contra Deum et sacram auctoritatem, et communem Christianitatem inde egerit, spero, quia vos non latet, quod est plurimis cognitum, et sanctus Paulus, per quem locutus est Christus, dicit [1] : Non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.

39. « Nota est vobis causa de uxore nepotis nostri Lotharii : unde a nobis et ab episcopis regni nostri, et ab aliis episcopis, præsentibus nobis, quæsivit consilium, et audivit, sed secundum illud consilium exinde non fecit. Scimus etiam quia ad domnum Apostolicum pro hoc transmisit, et ab illo exinde Epistolas recepit. Negare quoque non volumus, nos scire, quod domnus Apostolicus et illi, et quibusdam episcopis exinde mandavit. Et scimus quod negare non possumus, neque volumus, quoniam non debemus, quia domni Apostolici commendatio (condemnatio) ab Evangelica veritate, et ab Apostolica atque canonica auctoritate in illo discordat, et secundum mandatum illius de hoc facto executum non audi-

[1] Cod. Ant. Aug. ex cod. Mar. Ant. Muret. descript. pag. 56.

[1] Rom. I.

vimus, nec videmus. Illa etiam sancta et prima in toto orbe terrarum Sedes per divinum Paulum, cælestem scilicet tubam, qui ad tertium cælum, et ad paradisum raptus, hoc quod ab ipso Domino didicit, nobis et omnibus Christianis semper in omni mundo clamat[1] : Cum hujusmodi nec cibum sumere : et per beatum Joannem Apostolum, qui de æterno et vivo Christi pectoris fonte in cœna, quando sacramenta Redemptionis nostræ sunt celebrata et tradita, super eo recumbens, hausit, quod redemptis omnibus propinavit, manifestissime eadem Sedes Apostolica interdicit, hujusmodi hominem non debere quemquam in domum suam recipere [2], nec Ave ei dicere, quia qui dixerit ei, Ave, communicat operibus ejus malignis. Et per beatum Gregorium papam in homiliis Ezechielis dicit : Quia sicut ille, qui fide a Deo recedit, apostata est; ita ille qui a Deo recedit opere, sine dubio apostata est, quoniam sicut dicit Apostolus [3] : Fides sine operibus mortua est. Et item sicut alius dicit Apostolus [4] : Sunt qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Et ipse Dominus dicit de semel, de secundo, de tertio legaliter commonito et non correcto, sit [5] vobis sicut gentilis et publicis criminibus implicatus : cum quo et Apostolica et canonica auctoritas nec cibum sumere (ut præmisimus) nobis concedit. Propterea, unice et charissime frater, a nobismetipsis accipite, et mihi consilium date, et ipsi nepoti nostro vitæ salutis et honoris date consilium, et præstate auxilium, quia et ego et hoc quantum mihi Dominus scire et posse donaverit, sum paratus simul vobiscum agere, si voluerit ipse recipere.

40. « Quod autem consilium ego cum episcopis et cæteris fidelibus nostris sollicitus, et pro natura communi, vestra scilicet et mea, sed et pro ipsius nepotis salute, honore, et pro communi fidelium nostrorum indemnitate, et salvatione nunc proxime, et in Synodo et in placito nostro accepi vobiscum, nullum bonum negare, sed omne bonum meum paratus sum participare : dico si placet, et si ita vobis bene visum fuerit, accipiamus illum communiter; et si melius vobis per rationem et auctoritatem divinam et humanam nostræ salvationi et Christianitati congruentem ostenderitis : paratus sum illud cum omni devotione accipere, et vobiscum, Deo cooperante, et communi fidelium nostrorum consilio et auxilio adminiculante, libentissime sequi et exsequi : quia scriptum est : (dicente bono rege [6], qui tamen deliquit ut homo, recognovit se ut felix) Ex voluntate mea confitebor illi. Profiteatur idem nepos noster coram nobis et coram episcopis, qui nobiscum fuerint, et remandet nobis per vos et per illos, quia vult secundum domni Apostolici et episcopale, imo divinum consilium, ad placitum convenire cum episcopis et fidelibus atque amicis Dei et nostris ac suis, quoniam hæc causa generalis est omnibus Christianis, et aut causam ostendere, quia secundum legem divinam et humanam Christianis congruam, hoc factum de uxore sua habeat executum; aut secundum Dei consilium, et legem Christiano regi convenientem hoc, et illa duo, quæ præmisimus, emendare velit, et debeat : et paratus sum cum tali charitate et honorabilitate illum recipere, sicut Christianus rex Christianum regem, et sicut diligens patruus dilectum nepotem debet recipere, et in illius amicitia, ad illius salvationem et honorem, si ita fecerit, permanere.

41. « Et constituatur tempus congruum, et locus opportunus, quando simul pacifice conveniamus, et hanc causam sicut de nobis ipsis (quia, sicut dicit [1] Scriptura, os nostrum et caro nostra est) ad communem nostram et fidelium nostrorum salvationem et honorem definiamus; ne qui fidelibus nostris, et omnibus Christianis in bono exemplar esse debemus, perditionis exemplum demus; et qui omnium malorum correctores esse debemus, caput malorum, quod absit, fiamus. Sed et ea quæ, ut prædiximus, ad Confluentes promisimus nos tractaturos, et observanda constituturos, tractemus et statuamus. Et qui undique propter peccata nostra, et malum discordiæ, quod in regnis nostris manet, percutimur, placato Deo, misericordiæ illius solatium consequi mereamur. Et non sit nepoti nostro hoc agere in mente sua durum, quia scriptum est [2] : Qui mentis est duræ, corruet in malum. Sed timeat Deum, et compescat istud scandalum, quod tam grande in ista Christianitate sine ulla necessitate est generatum et propagatum, cum per rationem et auctoritatem potuisset ad debitum effectum perduci, quod multis hominibus videtur sine plena ratione et auctoritate debita executum. Et quia scriptum est [3] : Beatus homo, qui semper est pavidus. Et Dominus dicit [4] : Diligentes me diligo : pro amore et timore Dei honoret se et suam Christianitatem et suum nomen regium, et exuat se, et nos omnes ab ista calumnia, quæ illum sequitur, et per illum, et propter illum nos propinquos illius : et honoret inde Deum, sciens Dominum dicere [5] : Honorantes me honorificabo, et qui contemnunt me, erunt ignobiles. Et si noluerit, faciat quod judicaverit faciendum.

42. « Ego in vestra amicitia et debita fraternitate persistere et omni debito obsequio illam promereri cupiens, qui non quæro quæ sunt illius, sed illum : si eum salubriter habere non possum : me a Deo pro illius amicitia tollere nolo; nec ad malum alicui auxilium præstare volo; quia legimus in Scripturis, Dominum dixisse cuidam regi [6] : Impio præbes auxilium, et iis, qui oderunt me, amicitia jungeris; idcirco iram Domini merebaris quidem. Et sicut ibidem in reliquo scriptum est. Et idem legimus, quia de quacumque impietate qui-

[1] 1. Cor. v. — [2] 2. Joan. — [3] Jac. II. — [4] Tit. I. — [5] Matth. XVIII. — [6] Psal. XXVII.

[1] Genes. II. — [2] Prov. XXV. — [3] Prov. XXVIII. — [4] Prov. VIII — [5] 1. Reg. II. — [6] 2. Par. XIX.

cunque impius conversus [1] fuerit, et ex corde se converti velle dixerit : jam non inter impios computatur : sed a piis pie recipi debet et salubriter potest, dicente Scriptura [2] : Converte impios, et non erunt; non quia non erunt in essentia, sed non erunt in impietatis culpa. Hæc autem dicimus, non ut nepotem nostrum numero impiorum computari cupiamus, quem piorum numero sociari, a Domino exoptamus ». Hucusque Caroli denuntiatio, seu contestatio. In Codice autem subjiciuntur de rebus gestis in dicto conventu, denuntiationes trium regum, Ludovici, Caroli atque Lotharii, de conservanda inter se mutua pace atque concordia, beneque consulendo rebus publicis, in omnibus justitiam ministrando : quæ brevitatis causa hic prætermittimus recitare. Ubi autem auditæ illæ in eo conventu fuere, ut evulgarentur, sunt retentæ, ob illa, quæ in eis de Lotharii crimine scripta erant. In fine vero Actorum ista leguntur, quibus tempus ejusdem conventus ita consignatum habetur :

43. « Quoniam istas, quæ præcedunt denuntiationes, Ludovicus et Lotharius cum illorum sequacibus, postquam coram omnibus, qui affuerunt, trium regum consiliariis fere ducentis, tam episcopis, quam abbatibus et laicis relectas penitus rejecerunt, ne populo legerentur, ut causa Lotharii penitus taceretur : hanc, quæ sequitur, annuntiationem domnus Carolus istis ipsis verbis jam vesperi annuntiavit apud Sablonarias anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo secundo, Indictione undecima, tertio nonas Novembris, ab ipsa casa, ubi relictæ sunt præcedentes annuntiationes, in quam pauci alii intraverunt, quam qui antea fuerunt; quoniam fere plena de ipsis erat : sic : Cum ego verbis et scriptis per fratrem meum et per episcopos nepoti meo mandavi, et illi de sua parte mihi renuntiaverunt, sic illi amicus esse, et illum salvare volo, sicut avunculus per rectum nepotem salvare debet; et sicut ille nepos per rectum, avunculum suum salvare debet, me et meos salvaverit ». Hactenus Acta conventus ad Sablonarias.

Ita res verbis transacta, pollicente Lothario se præstiturum, quod juste fuerit judicatum. Qui tamen, ut eluderet Carolum, Romanum Pontificem appellavit Nicolaum, interpellans ac rogans, ut Synodum in Galliis celebrandam indiceret, ad quam legatos mitteret, qui una cum episcopis causam suam cognoscerent ac judicarent, fiduciam habens in Trevirensi et Coloniensi archiepiscopis, quos jam in suas partes pertraxisset. Visa est Lotharii petitio sancta, sed non æque sancto proposito, ut exitus declaravit, verum (quod diximus) ut ita eluderet Carolum regem, paratum in eum ulcisci, postea vero ipsum etiam Nicolaum deciperet.

44. *Litteræ mutuæ tum episcoporum, tum Nicolai papæ in causa Lotharii cognoscenda in Synodo Metensi.* — Scripserunt etiam tunc ad eumdem Nicolaum Pontificem episcopi Galliarum sub regno ejusdem Lotharii constituti, cum ea de causa profecti sunt Romam Theutgaudus et Atto episcopi. Epistola autem sic habet, accepta ex sæpe dicto Codice Trevirensi :

« Domino vere sanctissimo ac beatissimo totiusque sanctæ matris Ecclesiæ pii regis Christi sanguine acquisitæ Pontifici, et universali papæ Nicolao, archiepiscopi, et coepiscopi in regno domini ac gloriosissimi regis Hlotharii consistentes in Christo pastorum principe, fidelia orationum vota, summæque felicitatis et pacis gaudium.

45. « Apostolicis documentis, et Pontificalibus decretis multipliciter informamur, ut vestri sanctissimi Apostolatus apicem, principis Apostolorum fide et nomine consecratum, quoties sancta Ecclesia aliqua novitate pulsatur, humiliter adeamus : ibique veri consilii saluberrima instituta sinceriter hauriamus, ubi mitis magister Christus, et summum caput nostrum fundamentum Ecclesiæ posuit. Et quia omnipotens Deus nostris jam periculosis temporibus, misericorditer nobis nostræ auctoritatis jubar faustissimis divinæ sapientiæ floribus, et sanctissimis virtutum studiis insignitum prævidit, illum laudamus, qui præstitit, ejusque clementiam votis imploramus assiduis, ut talem ac tantum patrem nobis incolumem custodiat temporibus diuturnis. Quippe si temporum opportunitas arrideret, vestræ sanctitati multum desideraremus nostram unanimem exhibere præsentiam ; sed hoc ne fiat, malefidis Dei fluctuosa tempestas intercipit, ac multiplex rerum varietas impedire non cessat. Ille tamen [1], qui duobus mœstis in via apparuit, amplitudinem vestræ charitatis illo (ita) dilatare dignabitur, ut tandem aliquando de vestra desiderabili præsentia consolemur. Enimvero, nec verbis fari, nec justæ æstimationis poterit compendio ponderari, quanta divinæ legis instituta, quantave diu optatæ pacis incrementa a suo paulatim recto tramite exorbitantia, restaurari poterant, si vestræ dignationis visitatione frui mereremur.

46. « Revera totius humani generis inimicus, zizaniorum sator, tanto amplius ovile Christi lupina rapacitate circuire non cessat, quanto citius sanctorum gloriam appropinquare considerat : eoque largius venena suæ perfidiæ spargere satagit, quo abundare iniquitatem, et multorum charitatem refrigescere serpentino astu intelligit. Hinc est, quod virulenta ac nefaria vitiorum germina, olim divina animadversione subversa, imo lethæo, ac flammivomo barathro justo Dei judicio deputata, quasi redivivis radicibus, heu, heu, frondescunt in frutice. Porro quod nos non sine gravi mœrore describimus, funesta vulnera divinis oraculis, atque Apostolico antidoto in cæca gentilitate salubriter procurata, jam male fœtentia ad vestras iterum redeunt manus ; impleturque illud propheticum [2] :

[1] Ezech. III. — [2] Prov. XXII.

[1] Luc. XXIV. — [2] Jerem. LI.

Curavimus Babylonem, et non est sanata. Sed unde modo pauca scripsimus, per fratres nostros Theutgaudum Trevirensis Ecclesiæ venerabilem archiepiscopum, atque Attonem coepiscopum latius exponere procurabimus. Per illos ergo vestræ celsitudini pura et viva voce, verbis ac scriptis fideliter ac veraciter significare desideramus, de quibus vestram sanctitatem consulendam nostra decrevit unanimitas.

47. « De cætero prævios nostræ humilitatis apices vestris sacris optatibus perferendos direximus, qui a quorumdam relatione comperimus, quod veritatis æmuli, nostrique senioris domini Hlotharii evidentissimi inimici, admodum adversari velint in causa uxoris suæ, et hoc argumento falsitatis non modicas ordiri satagunt simultates, suosque legatos ad vestram sanctam dignoscentiam mittere non verentur, et nostram nondum definitam sententiam sinistra interpretatione pervertere conantur. Præsertim cum nostra unanimitas de uxore nostri principis (si forte uxor dici debeat, quæ se germano incestu maculaverat) nihil aliud hactenus determinaverit, nisi quod perspecto suæ confessionis libello publice confitenti, remedio pœnitentiæ subvenire decrevimus. Inter hæc illa fuga lapsa. Unde humiliter petimus, ut vestræ paternitatis veræque charitatis anchoram solido figatis in littore, nullaque mendosi flatus impulsione veritatis et justitiæ libra vacillet, sed fidissimus almifluentis afflatus, præscriptos legatos domini ac senioris nostri Hlotharii gloriosi principis, et dilecti filii vestri præstoletur, ut fucata mendacia nullis se gaudeant delituisse latibulis. Oramus sanctissimam paternitatem vestram, summo Pontificatus apice cælitus sublimatam ad custodiam gregis Dei feliciter vigere, ac prosperato temporum cursu æternam nancisci remunerationem multum venerande semperque desiderande pater. Amen ».

48. Hic acceptis Nicolaus Pontifex litteris, ad Lotharium in primis ista rescripsit [1] :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei Lothario regi.

« Regalis excellentia vestra nuper Apostolatui nostro direxit, ut pro perficienda Synodo missos e latere nostro dirigere dignaremur. Quod nos ante litterarum vestrarum preces, et postmodum facere ardenti desiderio cogitavimus. Sed quia multis sanctarum Dei Ecclesiarum utilitatibus hactenus fuimus occupati, tam celeriter (ut volebamus) eos destinare nequivimus. Nunc autem, Domino nostro Jesu Christo favente, legatos sanctæ nostræ, cui, Deo auctore, deservimus Ecclesiæ, duos reverendissimos et sanctissimos episcopos Rodoaldum sanctæ Portuensis Ecclesiæ, et Joannem sanctæ Ficodensis Ecclesiæ, deliciosos nostros, quorum adventu atque præsentia, Dei sacerdotum Synodus congregetur, transmittimus; sicut nostris vobis jampridem direximus litteris, quibus magnitudini vestræ intimatum est, binos episcopos de regno Ludovici patrui vestri et Caroli regis vestri fratris ad ipsam Synodum convenire debere. Nunc autem volumus, atque litteris nostris directis jubemus, similiter duos de regno Caroli regis gloriosi patrui vestri ibidem sine aliqua ambiguitate adesse. Quas sane litteras nobilitati vestræ dirigentes, petimus, ut eas Carolo regi de præsenti per vestrum fidelem hominem transmittatis, quatenus et duo regni istius episcopi, ut diximus, ad prædictam Synodum, quæ auxiliante Domino congreganda est, cum nostris pariter legatis valeant convenire. Quos sane Apostolatus nostri legatos excellentia vestra digno honore suscipiat, et familiaritatis ejus locum concedat, ut Domino auxiliante, cum ad nos fuerint reversi, digna nobis de parte vestra nuntiantes, maximas Deo gratias referre, et Apostolicæ vos benedictionis munere ditare possimus, congaudentes sane in vestræ humilitatis devotione fidei. Dextera vos supernæ majestatis illæsos conservare per tempora longa dignetur. Datum nono kal. Decembris, Indictione undecima ». Quo pariter die et anno datæ leguntur ejusdem Pontificis litteræ eodem argumento ad Carolum regem scriptæ, quæ sic incipiunt [1] : « Sedes hæc sancta atque Pontificia, etc. » Et aliæ ad Ludovicum imp. quarum est exordium [2] : « Augustæ serenitatis magnitudinis vestræ, etc. » Quæ, quod cusæ habeantur, liberum est cuique volenti eas inspicere; cum tamen ad exactam rerum gestarum cognitionem, quæ sunt positæ, et modo ponentur, sufficere posse videantur. Dedit alias ad episcopos, qui ad eamdem Synodum se conferre deberent, quæ sic se habent [3] :

49. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei omnibus archiepiscopis et episcopis per Galliam et Germaniam constitutis.

« Incognitum vobis esse non credimus, qualiter pro duabus feminis Lotharius rex Ecclesiæ Dei faciem illiciti connubii nævo aspersit, vel qualiter una repulsa, idem rex alteram sibi sceleratissime copulavit. Quarum prior Theutperga nomine pro sui repudio acriter dolens, per emissam legationem super hoc negotio Sedis nostræ expetivit judicium. Ex qua re quia unius partis causam sine alterius judicare, canonice fieri minime duximus : statuimus fraternitatem vestram Meti collectam pariter cum legatis nostris ejusdem Lotharii causam audire, et canonice communi sententia definire. Itaque juxta statutum nostrum cum duos illas in partes fratres nostros destinaremus episcopos, accidit ad nostram notitiam pervenire, quod Lotharius legitima et prima repulsa muliere, secundam sibi adsciverit conjugem, neque Sedis nostræ petitum ac promissum judicium exspectans, neque canonico judicio uspiam succumbens. Qua ex re quid aliud datur intelligi, nisi quia ubi plurimorum judicium prævenit, ibi suo judicio præva-

[1] Nicol. Ep. XVII. tom. III. Ep. Rom. Pontif. collatione facta cum duobus aliis exemplaribus manuscript.

[1] Nicol. Ep. XVIII. — [2] Ibid. — [3] Nicol. Ep. XXII.

ricatorem se judicavit? Et ideo universaliter hanc fraternitati vestræ Apostolicæ auctoritatis Epistolam destinavimus, ut Christianæ religionis zelo accensi, pariter cum missis nostris Metim proficiscamini, illucque Lotharium convocantes audiatis, et in eum canonicum judicium proferatis. Quod si venire distulerit, et a præsentia se synodali, præsentibus legatis nostris, subduxerit, et ad pœnitentiam et satisfactionem repedare minime curaverit, ita ut præsentialiter ad Synodum coram missis nostris satisfacturus, et a scelere recessurus occurrat: illum de cætero excommunicatum reddemus, et quandiu in hoc permanserit, a totius Ecclesiæ consortio faciemus exortem (extorrem) ». Hæc ad dictos episcopos Nicolaus.

50. Dedit insuper idem Pontifex iisdem legatis aliam Epistolam ad ipsam Synodum, ubi convenisset, legendam coram omnibus, quæ eo quod ipsius Nicolai de rebus in ea agendis mentem declaret, hic eam describendam putavimus. Sic se habet[1]:

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, omnibus reverendissimis et sanctissimis archiepiscopis confratribus nostris, et episcopis in Concilio residentibus.

« Reverentiæ sacerdotali tunc debitus honor impenditur, cum eos in omnibus, quæ ab illis sub æquitatis libramine geri debentur, trutinam misericordiæ cum lance rectitudinis tenere conspicimus; et tenendo, nullius favore retenti, aut quomodocumque terroribus permoti, vel etiam numeratis pecuniis, aut honorum amplitudinibus a tramite justitiæ quoquo modo inclinati permutantur; sed quantum eis erga proximos in discutiendo curare conceditur, tantum his sine personarum acceptione ad sui custodiam pavor cum zelo rectitudinis proculdubio adhiberi debet, ne immemores illius Apostolicæ sententiæ videantur, dicentis[2]: Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum laborem. Nam cum inter multarum Ecclesiasticarum rerum, quæ ad salutem et fidei soliditatem populi Dei pertinere videntur, noster Apostolicus animus causas extenderetur: de quarumdam feminarum controversia, Theutpergæ scilicet atque Waldradæ, admodum, sicut quorumdam referentium, quia pastoralis nos cura ad audiendum commoneat, relatio intentos reddidit; et ne aliquo violentiæ morbo per desidiam grex fatigetur Dominicus, ad medelam recuperandæ sanitatis ardore charitatis ferventius invitavit.

51. « Prædicta quippe Theutperga multis vicibus Sedem Apostolicam lacrymosis litteris studuit appellare, in quibus affatu flebili puram se quo accusatur crimine, inquit, atque insontem. Ad quod negotium, et judicii discretionem, sicut jam vestram fraternitatem nuper per Apostolicos apices commonere decrevimus, Apostolico vos hortamine adesse volumus; quatenus a Pontificii latere venientibus missis, synodicam illic celebrationem, Apostolica fulti auctoritate, cum fraternitate vestra præsidentibus adunare debeatis, et una cum eis vigilantius sine dolositatis macula, vel fomento invidiæ, aut odii nutrimento, quæ possunt homines a via veritatis pervertere, et a calle rectitudinis, proh dolor, declinare, semper Deum præ oculis habentes, personas principum et terrores, qui ad tempus insurgunt, et in tempore finiuntur, contemnentes, quid in his justius, quidve veracius cum satis nostris missis invenire valueritis, horum consensu definire et statuere proculdubio studeatis. Caventes hoc, quod per Prophetam dicitur[1]: Væ his, qui dicunt bonum malum, et malum bonum; qui ponunt tenebras lucem, et lucem tenebras, et dicunt dulce amarum, et amarum dulce. Nam et Evangelica, inter cætera, quæ nos ad bene vivendum instruit, sententia admonet, dicens[2]: Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate. Psalmista[3] quoque ait: Si vere justitiam loquimini, recte judicate filii hominum. Igitur cum multa sint, quibus vestram fraternitatem non oblivionis, aut ignorantiæ causa de vobis judicantes, sed charitatis studium amplectentes, commonere possimus, hæc ideo sufficere credimus, quia ad plura vos et Evangelicæ, atque Apostolicæ, Propheticæque lectionis dogmata in talibus memoria transcendere non dubitamus. Tantum est, ut cum æquitatis justitia in præsenti examinatione sine aliquo dolo, vel invidiæ macula (sicut præfati sumus) quia Deo præsenti assistitis, proximorum causas cum jam missis nostris ita juste et irreprehensibiliter cum Dei timore definire satagatis, ut illorum in omnibus vestræque sanctitatis consensus atque judicium æquitate fulgere videatur. Nam si vos, vel illos in aliquam partem pro cujuscumque favore a canonicis et sanctorum Patrum institutionibus (quod non optamus) declinare perspexerimus, arguere non dubitamus. Si vero aliarum Ecclesiasticarum utilitatum in eodem Concilio res acciderint, digno examine pertractantes cum Dei timore definire satagite. Si autem aliqua in eo fuerit contentio orta, in qua definitiones ponere nequiveritis fortasse, censuram nostro eam judicio reservare sancimus.

52. « Statuimus etiam, ut cuncta, quæ in eodem Concilio peracta fuerint ac definita, nostro Apostolatui gestorum serie incunctanter significetis: ut si ea justitiæ pulchritudine, probabilique sanctione definita perspexerimus, Deo omnipotenti gratias referamus. Si vero injustitiæ (quod nolumus) et contrarietatis fuerint acta intentione, ea renovari summopere jubeamus. Missos quidem nostri Pontificii (ut in prima Epistola vestræ dilectioni significavimus) pro quibusdam Ecclesiasticis utilitatibus, quibus fuimus occupati, destinare ante nequivimus. En Christo juvante, strenuitatis pollentes, scientia atque doctrina reverentissimos nunc dirigere missos decrevimus, Rodoaldum sci-

[1] Nicol. Ep. XXIII. — [2] I Cor. III.

[1] Isai. V. — [2] Joan. VII. — [3] Psal. LVII.

licet atque Joannem episcopos deliciosos atque consiliarios nostros, qui prædictum cum vestra sanctitate Concilium, ut prætulimus, studeant celebrare. Omnipotens Deus, qui vos sacri regiminis culmine perornavit, vestræ beatitudinis corda rectitudinis et justitiæ claritate repleat atque decoret, ut in omnibus vestris actibus æquitatis videamini plenitudine rutilare. Data nono kal. Decembris, Indictione undecima ». Dedit igitur sanctissimus Pontifex has omnes de Concilio cogendo, ad reges et episcopos litteras. Quid autem actum sit, suo loco sequenti anno dicturi sumus.

53. *Nicolaus papa intercedit pro Balduino apud Carolum Calvum.* — Dedit eisdem legatis Nicolaus papa litteras alias ad Carolum Calvum pro Balduino, qui (ut superius dictum est) ejus filiam Judith rapuit, ut sibi assumeret in uxorem. Hic enim gemens et dolens Romam ad Nicolaum Pontificem se contulit, interpellans eum, ut suis precibus conciliaret sibi Carolum, quem justa causa infensissimum pateretur, antequam desperatione victus, cogeretur confugere ad Northmannos. Præstitit Nicolaus misericordis patris officium, prodigi filii peccatis suis in deterius prolabentis commiseratus, easque, quas diximus, litteras per legatos ad Carolum regem scripsit [1]. Incipiunt litteræ : « Beato ac pretioso Christi Dei nostri cruore, etc. » In quibus hæc de causa ipsius : Ad beatissima sanctorum Apostolorum principum Petri et Pauli limina nostrumque Pontificium Balduinus vassallus vester ardenti animo accedere studuit. Qui vestram se habere indignationem, eo quod Judith filiam vestram illum præ cæteris diligentem sine vestræ voluntatis consensu in conjugium elegerit, eamque volentem acceperit, ore proprio retulit. Hæc ad ipsum : ad reginam autem Judithæ matrem eodem argumento per eosdem quoque legatos scribens, ab eo raptam affirmat. Est Epistola brevis, dignaque memoria, quæ sic se habet [2] :

54. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei, Hermentrudæ reginæ.

« Fidelium universitas gentium ex variis mundi partibus, cujusque sint ordinis vel ætatis, si qua forte criminis noxa vel seniorum suorum formidine detineantur, ad hanc sanctam omnium terrarum matrem Ecclesiam Romanam, ut salutare percipiant remedium, recurrunt, et ab ea non solum animæ, sed et corporis salvationem (ut omnibus patet) humili prece suscipere precantur. Quibus multis divinitus fulta auctoritatibus, et sanctorum Patrum roborata documentis, materno amore solamina subministrat, et sugenda ubera consolationis compatiendo inferre minime recusat. Et quia hic Balduinus, qui charissimam filiam vestram contra divinarum legum sanctiones rapuit, de his se esse recognovit : liminibus sanctorum Apostolorum lacrymosis et mœstis precibus lugubriter se obtulit, ut pro tanto crimine Apostolicam opem acciperet, nostroque Apostolatui nihilominus flendo se præsentare quæsivit. Cujus cum lamentabilem, et tanto scelere plenam cognovissemus petitionem, ad mentem rediit, quod per Prophetam Dominus dicit [1] : Misericordiam volo, et non sacrificium : miserti fuimus, et hos vestræ in Christo dilectæ industriæ Apostolicæ sollicitudinis apices fieri statuimus, missosque etiam Rodoaldum et Joannem reverentissimos et sanctissimos episcopos, deliciosos nostros pro eo vestræ charitati direximus, per quos obnixius deprecamur, ut prædictus Balduinus, qui vestram per Apostolorum intercessiones desiderat beneficentiam obtinere; pro Dei amore gratiam percipere valeat, et de sui affectione nostri præsulatus oraculis consolationem resumat, quatenus ut qui se per infelicem culpam a norma æquitatis declinasse non ambigit, medelam Apostolorum agnoscat, et apud vestrum seniorem venialem, nobis juvantibus, vigorem obtineat. Dextera vos supernæ protegat majestatis, et ab omnibus semper adversitatibus maculisque custodire dignetur. Data octavo kal. Decembris, Indictione undecima ». Hactenus Nicolai ad reginam Epistola. Porro quod ad hanc ipsam ejusdem Balduini causam spectat, de eadem rursus inferius suis locis dicendum erit.

55. *Legatis proficiscentibus ad Concilium dat Nicolaus commonitoria in causa Lotharii.* — Hæc omnia (ut dictum est), idem Nicolaus Pontifex per legatos hoc anno in Gallias missos Rodoaldum atque Joannem episcopos agebat, quibus et de rebus per ipsos gerendis mandata dedit, quæ servare in omnibus et transgredi nullo modo deberent, quod genus scriptionis antiquitas Ecclesiastica, Commonitorium appellare consuevit. Non extat illud quidem sicut et reliqua monumenta, eo quod mala fide occultatum fuisset illud, nec patefactum, ne ipsius Romani Pontificis quæ esset in rebus gerendis sententia innotesceret. Quæ autem contineret, idem [2] Nicolaus in litteris scriptis ad Concilium Silvanectense declarat : nimirum ut si Lotharius rex monitis Apostolicis non acquiesceret, Waldradam dimittens, excommunicatione omnino plectendus esset una cum omnibus, qui ipsi faverent. Quæ omnia significanda forent antea ipsi Lothario. Quin etiam post datum eis dictum commonitorium ipse Nicolaus iterum ipsis ea quæ illo continebantur, ut quam exactissime custodirent, in memoriam revocavit, et ne quid ab ipsis prætermitteretur valde sollicitus, perbrevem hanc ad ipsos scripsit Epistolam, quam cum aliis ejusdem Pontificis litteris acceptam Parisiis ex Bibliotheca Nicolai Fabri mihi amicitia conjunctissimi, hic suo loco cudendam putavimus. Sic enim se habet :

56. « Reverentissimis et sanctissimis Rodoaldo et Joanni episcopis.

« Quemadmodum sanctæ Romanæ Ecclesiæ

[1] Nicol. Ep. II. — [2] Nicol. Ep. XXI.

[1] Osc. VI. — [2] Nicol. Ep. LXXXII. prope fin.

fideles estis, et Apostolicæ Sedis columnæ existitis, ita custodientes omnia secundum priorem præceptionem nostram peragere festinate, et Metis Apostolica auctoritate Synodo evocata, nostra jussa perficite. Quod si Synodus episcoporum se illuc minime collegerit, aut Hlotharius venire distulerit, tunc vos ad eum pergere studete, et nostra jussa atque instituta declarate. Et deinde, cum pro causa Balduini ad Carolum perrexeritis, eidem glorioso regi Epistolas synodicas, et has, quas nunc vobis dirigimus, pariter cum commonitorio præsentibus cunctis ostendite : et non solum ei, sed et omnibus episcopis, et universis fidelibus hoc notum facientes, palam legere et denuntiare studete. Præterea scitote a nobis vestræ sanctitati duas dirigi Epistolas, vice ablatarum, unam Carolo regi, secundam vero uxori. Episcopis autem Galliæ et Germaniæ alteram cum hac ipsa ad vos destinata mandamus ». Hactenus ad legatos Nicolaus.

57. Addidit autem huic posteriori commonitorio ad legatos alia plura secundum ea, quæ superius per Adventium narrata vidimus de prætextibus, quibus Waldradæ mœchiam in matrimonium transferre satagerent Lotharii defensores episcopi, et e contra matrimonium legitimum Theutpergæ improbare curarent. Ipse autem Nicolaus de his omnibus eosdem missos a se legatos ad Metense Concilium Rodoaldum atque Joannem episcopos quam citius admonendos putavit, ista scribens, quæ ab [1] Ivone recitantur atque etiam [2] Gratiano his verbis :

58. « Idem Nicolaus Rodoaldo Portuensi et Joanni Ficolensi (Ficodensi) episcopis in commonitorio.

« Lotharius rex profitetur Waldradam se a patre accepisse, et sororem postmodum admisisse Huberti. Ubi primum diligenti investigatione inquirite, et si eumdem gloriosum regem prædictam Waldradam præmissis dotibus coram testibus secundum legem et ritum, quo nuptiæ celebrari solent, per omnia inveneritis accepisse, et publica manifestatione eadem Waldrada in matrimonium ipsius admissa est, restat ut perscrutemini, cur illa repudiata sit, vel filia Bosonis admissa. Sed quia idem gloriosus rex metu Theutpergam admisisse se dicit : vos illud Evangelicum recolite, quo Dominus [3] : Nolite, inquit, timere eos, qui corpus occidunt. Et iterum ait [4] : Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? In quibus Dominicis sententiis considerandum est, quod si occisores corporum timendi non sunt, contra justitiam hominem impellentes, et lucrum totius mundi non prosit homini, anima perdita : quanto minus metu unius hominis, tantus rex debuit contra divinum præceptum in immane præcipitium mergi? In hoc certe se magis reprehensibilem ostendit, in quo amori mundi amorem Dei postposuit. Ubi nihil vobis aliud præcipimus, manifestatione sua eodem rege convicto, nisi ut secundum canonicam auctoritatem, nostra vice freti, causam illius definiatis. Sin vero minime probatum fuerit, Waldradam uxorem fuisse legitimam, neque nuptiis secundum morem celebratis, per benedictionem scilicet sacerdotis filio nostro Lothario extitisse conjunctam : suggerite illi, ut non moleste ferat legitimam sibi, si ipsa innocens apparuerit, reconciliari uxorem, nec in hoc carnis voci obtemperet, sed potius divinis præceptis obediens pudeat eum, imo pertimescat in luxuriæ stercore putrefieri, et voluntatem propriam sequendo, ante tribunal Christi districtam ponere rationem.

59. « Præterea vos scire volo, quia præfata Theutperga Apostolicam Sedem bis et ter appellavit, et se a præfato rege glorioso, questa est, injuste fuisse dejectam, et vi coactam, falsum contra se composuisse piaculum. Nam eo tempore ad Apostolicam Sedem libellum appellationis suæ misit, in quo non quidem adhuc confessam, sed ut contra se falsum diceret crimen, cogi sese, innotuit. Insuper subjungens : Quod si amplius compulsa fuero, scitote, non veritate, sed timore mortis, et evadendi studio (quia aliter non possum) quod voluerint, dicam ; vos autem memores estote mei hæc vobis insinuantis. Unde præcipimus vobis, ut cum eadem Theutperga ad condictam Synodum, sicut statuimus, advenerit, causam ejus diligenti examinatione tractetis. Et si ei objicitur, quod illa crimen se aliquod admisisse confessa fuisset, et contra illa violentiam se pertulisse proclamaverit, vel si inimicos sibi judices fuisse testata fuerit : tunc illud renovetis judicium, secundum æquitatis normam, ut injustitiæ mole non opprimatur ». Hactenus Nicolaus ad legatos.

60. Quomodo autem ista omnia nihilominus ab ipsis fuerint prætermissa, et iidem legati in transversum acti, seducti a quibusdam episcopis Lothario regi faventibus, anno sequenti suo loco dicturi sumus. De his modo satis.

Quid autem, cum ista pararentur pro Concilio Metis habendo, secreto scripserit Adventius episcopus, de quo superius, ex ejus Epistola accipe, accepta ex sæpe dicto Codice Trevirensi :

« Reverentissimo ac sanctissimo nobis per omnia desiderando patri Theutgaudo Adventius devotus filius, et assiduus orator, summæ felicitatis pacem et gloriam.

« Præsentes apices, per Deum et propter Deum humiliter precamur, ut nullus alius mortalium videat, sed Vulcanus edax perspectos consumat. Vestræ antiquæ gravitatis, et maturum consilium, ac vice fidei anchoram prudentiæ tutelam figat in sapientiæ firmamento (fundamento), ne aliquid nostro seniori sinistrum, vel dextrum isto tempore nuntietis, quousque in Purificatione sanctæ Mariæ, sicut pro certo vocati sunt omnes nostri confratres, Metis conveniant : quia pro certo scitis,

[1] Ivo p. 8. c. 334. — [2] C. 31. q. II. c. Lotharius. — [3] Matth. x. — [4] Matth. XVI.

quod noster senior modis omnibus deliberatum habet, ut illorum communi consilio, quidquid illis secundum Deum melius visum fuerit, in omnibus se paratissimum esse promittat, aut eorum monitis atque consiliis parens, nihil ulterius aliter agat. Quapropter oportet vos, dilectissime pater, modo caute agere, ne, quod absit, aliqua vana spe a via Dei, et Evangelicis atque Apostolicis documentis deviando, laqueum incurrat Averni. Certi enim esse potestis, quia si nostra culpa, aut aliqua vana fiducia modo erraverit, illud implebitur [1] Propheticum : Sanguinem ipsius de manu tua requiram. Ista quippe ideo scribimus, quia Waltharium nostri senioris fidelem hodie excepimus de palatio remeantem, qui nobis prædictam deliberationem in sua fide, ex parte nostri senioris, ita ut prædiximus, affirmavit, imo multoties deprecatus est, ut propter amorem Domini ista vobis significaremus, modisque omnibus consuleremus, ne ex vestra parte, vel vestra viva voce aliquid tale audiat, unde a sua salute vacillet. Aptius enim nobis cernitur simulari infirmitas, quam ut præparatam a Deo medicinam languens stomachus rejiciat. Bene vos valere optamus, dilectissime pater ». Hæc ipse, cum rem serio agit.

Eodem anno, sexto nonas Julii ex hac vita migravit vir omni genere virtutum ornatus, a Deo multis miraculis illustratus sanctus Suvithunus episcopus Wintoniensis in Anglia, cujus res præclare gestæ scriptæ extant a Gothselino [1] Morinensi.

[1] Ezech. III.

[1] Apud Sur. die II Julii tom. IV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6355.— Anno Æræ Hispan. 900.— Anno Hegiræ 248, inchoato die 6 Martii, Fer. 6 — Jesu Christi 862. — Nicolai I papæ 5. — Ludovici imp. 14. 13. et 8. Michaelis imp. 21.

1. *Gesta in causa S. Ignatii et Photii.* — An. 1 ad 20. Hoc anno *Rodoaldus* et *Zacharias* legati Nicolai papæ Romam rediere, post quos statim Leo imperatori a secretis, ejusque ad *Nicolaum* Pontificem orator profectus est, et *Michaelis* Photiique litteras detulit. Legati nihil aliud renuntiarunt, nisi depositum *Ignatium*, et *Photium* in sede Constantinopolitana firmatum, intellexitque Pontifex legatos suos in contrarium vertisse omnia, quæ ipsis fuerant imperata, cum Photio communicasse et Ignatii exauctorationem suffragiis suis confirmasse. Parte alia idem *Leo* Michaelis orator, hujus litteras Nicolao papæ obtulit, quibus ipsum rogabat, ut *Ignatii* depositioni et Photii confirmationi subscriberet. Tradidit et *Photii* litteras, quibus mentitur, se invitum ac reluctantem in sede patriarchali constitutum fuisse. Convocatis itaque episcopis, qui Romæ tunc aderant, præsente præfato imperatoris oratore, nunquam se pro dejectione *Ignatii*, vel consecratione *Photii*, misisse aut missurum esse, palam contestatus est. *Zacharias* vero legatus, prævaricationem confessus, depositus est, causa *Rodoaldi*, qui moras in Galliis trahebat, alteri Synodo reservata. Hæc constant ex Epistolis Nicolai I, VII, X et XIII (1).

2. *Nicolaus PP. Constantinopolim scribit se Photium patriarcham non agnoscere.* — Post hæc Pontifex *Leonem* oratorem remisit cum litteris ad imperatorem et ad Photium, a Baronio recitatis, et in Epistola ad Michaelem imp. quæ est ordine V significavit, se nullatenus *Photium* recipere ; cum Photio vero seu cum laico egit, Epistolamque ad ipsum, quæ est ordine VI, scribit *Prudentissimo viro Photio*. Quæ omnia præsenti anno gesta esse demonstrat Nicolai ad Michaelem imp. Epistola V, quæ dicitur *data mense Mart. die* XIX, *Indictione* IX, ubi legendum, *Indictione* X, ut ostendit Epistola ejusdem Pontificis ordine IV *ad omnes fideles*, qua docet Orientalem Ecclesiam sine ullo suo consensu a legatis Sedis Apostolicæ Ignatium depositum, et Photium substitutum. Hæc enim dicitur data *mense Martio*, *die* XVIII, *Indictione* X, currenti scilicet anno, quo etiam die Epistola ordine VI ad Photium, a Nicolao scripta dicitur *data mense*

(1) Hic annus exhibet Concilium Schirachavense in urbe ejusdem nominis majoris Armeniæ celebratum, præsente Ascint Pacratide Armenorum principe. Id autem coegit Zacharias Catholicus Armeniæ, qui litteris a Photio Constantinopolitano acceptis pro Concilio Chalcedonensi, episcopos ditionis suæ colligens Synodum celebravit, in qua canones XV editi sunt contra errores Nestorii, Eutychetis, Dioscori, Theopaschitarum et Manichæorum, confirmata etiam verbis subobscuris (ob metum populi) Synodo Chalcedonensi. Vide tom. XIX collect. Concilior. Venetæ col. 223 etc. ex Galano Conciliat. Eccl. Arm. part. 2, tom. I, pag. 139. MANSI.

Martio, die XVIII, *Indictione* X. Hæc omnia fusius a Baronio pertractata.

3. *Injustum divortium Lotharii regis cum Teutberga.* — A num. 22 ad 32. *Lotharius* rex, Caroli Calvi etiam regis nepos, et Lotharii imperatoris filius *Teutbergæ* legitimo matrimonio junctus, *Waldradæ* amore impotenti eo perductus est, ut de *Teutberga* repudianda, et *Waldrada* sibi copulanda serio cogitarit. Eam in rem crimen confinxit in reginam, eamque velut incestus ream traduxit, occultique flagitii cum *Haberto* fratre suo perpetrati, ex quo, licet contra naturæ ordinem concubuissent, concepisset, atque hausta potione fœtum exstinxisset. Contigit id anno DCCCLX, ad quem annalista Bertinianus scribit : « Lotharius reginam suam Teutbergam irrevocabili odio habitam..... ut ipsa coram episcopis confiteretur, fratrem suum Hucbertum sibi sodomitico scelere commixtum. Unde et pœnitentiæ continuo addicta est, atque in monasterium retrusa ». Regina in episcoporum procerumque conventu flagitium negavit, et laicorum nobilium judicio episcoporum consilio ac regis assensu, procuratorem misit ad judicium aquæ ferventis, ut suam innocentiam Deo probandam ac vindicandam permitteret. Ex aqua ferventi homo illæsus exivit, ideoque reginæ innocentia conclamata, eaque regio conjugio ac thoro digna renuntiata, uti refertur in libro Hincmari Rhemensis episcopi *de Divortio Lotharii et Teutbergæ* interrogatione prima. Quare hoc purgationis genus adhuc hoc tempore in usu erat ; quod et sequentibus sæculis usurpatum constat.

4. *Duæ Synodi Aquisgranenses de hoc divortio habitæ.* — Triplex de *Lotharii* et *Teutbergæ* conjugio Synodus Aquisgrani habita. Priores duæ anno DCCCLX, in quarum altera regi renuntiarunt episcopi, adulteram ipsum uxorem retinere non posse : in altera publicam *Teutbergæ* pœnitentiam decreverunt. In tertia hoc anno congregata *Lothario*, ut aliud iniret conjugium permiserunt. Prioris meminit Hincmarus loco laudato, aitque : « Convenerunt principis jussu, anno Incarnat. Dominicæ DCCCLX et regni ejus V, Indictione VIII, V idus Januarii, Aquis Palatio, Guntharius summus capellanus, etc. » qui nuntiaverunt regi, « quod ad uxorem non liceret illi eam habere ». Posterioris initium erat : « Anno ab Incarnatione Domini DCCCLX, Indict. VIII, mediante Februario mense, decernentibus gloriosis regibus Hludowico, Carolo, atque Hlothario, etc. » Hæc hujus Synodi Aquisgranensis sententia fuit : « Lugendam incesti pollutionem in publicum exhalatam publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandam decrevimus ». Et de hac Synodo intelligenda verba laudata annalistæ Bertiniani. Neutrius Synodi Baronius meminit. Ad hanc tamen secundam pertinet Epistola episcoporum regni Lotharii ad Nicolaum papam data, et a Baronio num. 44 recitata, in qua exponunt episcopi quid in ea secunda Synodo actum sit, orantque ne calumniantibus aures præbeat, priusquam Lotharii regis legati in Urbem veniant. Ex his apparet, *Lotharium* omnes regni sui episcopos assentatores habuisse, nullumque qui eidem diceret, uti alter Joannes : *Non licet tibi.*

5. *Eadem de re tertia Synodus Aquisgranensis.*— Hoc vero anno *III kal. Maias* tertium Concilium apud Aquisgranum a Lothario eadem de causa convocatum. *Lotharius* libellum proclamationis episcopis obtulit, licentiamque alterius ineundi conjugii rogavit, quoniam *Teutbergam* in conjugali thoro retinere non posset. *Theutgaudus* archiepiscopus aulicus regem degustatas cum Waldrada concubina voluptates lacrymis, vigiliis, macerationibus, eleemosynis eluisse mentitus est. Ab Apostolica traditione et ab Evangelica doctrina immaniter aberrarunt episcopi illi, ideoque Nicolaus papa Adoni Viennensi ipsum de Lotharii et Teutbergæ causa consulenti, Epistola LIX recte respondit : « Requiritis, si dimissa uxore, quam legitime sponsatam quis duxerit, quia nomen malum postmodum ei imposuit, absque decreto generalis Synodi, liceat ei aut aliam accipere contra auctoritatem Evangelicam, aut illa superstite, pro uxore concubinam habere. Quibus nos Apostolica auctoritate fulti, secundum Evangelicam sanctionem omnino resistimus, et nec aliæ uxoris copulam eis qui talia agunt, dimissa superstite, habere concedimus, neque concubinam habendi licentiam tribuimus».

6. *De hoc divortio Hincmarus librum scripsit.* — Inter priores duas Synodos Aquisgranenses et tertiam, id est, inter annum DCCCLX et DCCCLXII, *Hincmarus* archiepiscopus Rhemensis ab episcopis regni *Lotharii* consultus, illarumque Synodorum acceptis Actis, librum scripsit *de Divortio Lotharii et Teutbergæ reginæ.* Constat is responsionibus viginti tribus ad totidem interrogationes. Interrogatio I erat de occulto flagitio uxoris *Lotharii* et de libello capitum octo Conventus Aquisgranensis, in quo per secretam confessionem, dimissionem a regio thoro et conjugio *Teutberga* postulasse dicebatur. Respondit *Hincmarus,* multisque probavit, de his, quæ nos latent, judicare nos non posse, et quæ secreta confessione sciuntur, secreto sananda esse consilio. Regi confessam secundum leges a laicis judicandam fuisse, et si postea ad episcopale judicium venisset, secundum leges Ecclesiasticas medicinalem subire debuisse sententiam. Alias interrogationes et ad eas responsa accurate exhibet Natalis Alexander part. 2 sæculi IX et X, Dissert. IX. Postea Hincmarus *septem quæstiones* ad se transmissas et ejusdem causæ judicium spectantes breviter ac dilucide solvit, ut ibidem apud Natalem Alexandrum videre est. Annalista Bertinianus de Lothario et Waldrada ejus concubina scribit : « Cæco amore illectus, faventibus sibi Luitfrido avunculo suo, et Vultario, qui vel ob hoc maxime illi erant familiares, quod nefas est dictu, quibusdam etiam regni sui episcopis consentientibus, coronat, et quasi in conjugem et reginam sibi, amicis dolentibus atque contradicentibus, copulat ».

7. *Tres Franciæ reges inter se discordes.* — A num. 32 ad 60. *Carolus Calvus* a Lotharii nepotis colloquio abstinebat triplicem ob causam, ob *Engeltrudis* adulterium, *Judith* raptum, et *Teutbergæ* repudium, ut videre est apud Baronium, et ex parte apud annalistam Bertinianum, qui hoc anno scribit : « Carolus per Rhemis civitatem Suessionis venit, ubi non incerto nuntio comperit, quia filia ejus Judith, relicta scilicet Edelvoldi regis Anglorum (quæ possessionibus venditis, quas in Anglorum regno obtinuerat, ad patrem rediit, et in Silvanectis civitate debito reginæ honore sub tuitione paterna et regia atque episcopali custodia servabatur, donec si se continere non posset, secundum Apostolum, scilicet competenter ac legaliter, nuberet) Balduinum comitem (nempe Flandriæ), ipso lenocinante, et fratre suo Ludoico consentiente, mutato habitu est secuta. Sed et quia Ludoicus filius ejus a præfatis Guntfrido et Gozfrido (de quibus loculi sumus anno superiori) sollicitatus, relictis fidelibus patris, cum paucis noctu aufugit, et transfuga ad se sollicitantes pervenit. Unde Carolus episcopos, et cæteros regni sui primores consulens, post mundanæ legis judicium canonicum in jam dictum Balduinum, et Judith, quæ cum fure cucurrit, et adulteri portionem se fecit, secundum edicta beati Gregorii, ut si quis viduam in uxorem furatus fuerit, et consentientes ei, anathema sint, depromi sententiam ab episcopis petiit ».

8. *Inter se reconciliantur.* — Paulo post idem annalista habet : « Ludoicus rex Germaniæ, directis missis blandiloquis ad fratrem suum Carolum, obviam sibi in territorium Tullense venire petit. Et quia Carolus cum Lothario ante alloqui noluit, quam fratri suo causas diceret, quæ ei in Lothario displicebant, non mediocri querela inde sermonibus est conflictum. Tandem Carolus cum episcopis qui secum erant, Ludoico et episcopis qui erant cum eo, scripto capitulatim ostendit, pro quibus Lothario communicare nolebat, nisi profiteretur quod inde aut certam redderet rationem, aut secundum auctoritatem dignam ostenderet emendationem. Postquam professionem sub hac convenientia Carolus et episcopi, qui cum eo erant, in communionem Lotharium receperunt, et scriptas, ac consiliariis recitatas annuntiationes, quas de illorum conventu debuerunt populo nuntiare, usi concilio præcipue Ludoicus et Lotharius Chunradi sui consiliarii, Caroli autem avunculi, qui superciliosa, sed frivola, et nec sibi adeo nec pluribus proficua more sueta scientia nitebatur; ne innotescerentur populo causæ, quas Carolus Lothario reputabat, penitus rejecerunt. Verum Carolus contra eorum vota omnibus pleniter notum facit, quia pro uxore contra Evangelicam et Apostolicam auctoritatem relicta altera ducta est : et quia uxori Bosonis (Engeltrudi nempe) et Balduino, qui filiam ejus furatus fuerat in uxorem (nempe Juditham), excommunicatis communicaverunt, Lothario ante prædictam professionem communicare nolebat ».

9. *Ea reconciliatio in villa ad Sablonarias facta.* — Tres itaque Francorum reges et episcopi in villa *ad Sablonarias* dicta hoc anno conventum egere, ibique pax inter tres illos reges constituta, uti narrat Baronius ex Tit. XXXV Capitularium Caroli Calvi, cujus inscriptio est : *Quando Hlotharius ad osculum receptus est*, ubi post recitata decem Capitula ibidem condita, « sequuntur annuntiationes quas ore reges apud Sablonarias annuntiare debuerunt »; et in fine *annuntiatio* Caroli dicitur annuntiata *apud Sablonarias anno Incarnationis Dominicæ* DCCCLXII, *Indictione* XI, *III nonas Novembris*, ubi Indictio illa XI a mense Septembri hujus anni repetitur, quamvis in plerisque Caroli Calvi Diplomatis Indictio cum anno Incarnationis Christique Natali inchoetur; adeo verum est quod supra asseruimus, *Indictionum* per hæc tempora, certum non fuisse in Galliis initium, sed eas modo a Nativitate Christi, modo a kal. Sept. initium sumpsisse.

10. *Synodus Pistensis.* — Idem annalista Bertinianus Synodi *Pistensis* hoc anno habitæ, et a Baronio prætermissæ mentionem his verbis facit : « Carolus omnes primores regni sui ad locum, qui Pistis dicitur, ubi ex una parte Andella, et ex altera Andura Sequanam influunt, circa Junii kalendas cum multis operariis et carris convenire facit, et Sequana munitiones construens, ascendendi vel descendendi navibus propter Nortmannos aditum intercludit, etc. Ipse ad Pistis, quo Placitum simul et Synodum ante condixerat, redit, et inter operandum de sanctæ Ecclesiæ ac regni negotiis cum fidelibus suis tractat. Ubi Rothadus Suessorum episcopus, homo singularis amentiæ in Synodo provinciali regulariter episcoporum communione privatus, cum sua se contumacia quatuor provinciarum Concilio præsentavit. Quem fraternus conventus, ne deponeretur penitus, sub appellatione Sedis Apostolicæ servare disposuit. Sed iisdem post ejus Concilii judicium inde appellaverat, etc. » Annalista Bertinianus, sicut Prudentio Tricassino, ita et Rothado Suessionensi iniquior est, uti de Prudentio jam ostendimus, et anno sequenti de Rothado exponemus, quia Baronius de eo itidem agere incipit.

11. *Valde numerosa fuit.* — In Synodo *Pistensi* Capitula V condita, quæ referuntur in Capitularibus Caroli Calvi Tit. XXXIV, et in Præfatione dicitur Carolum regem, episcopos, abbates et comites convenisse « ex diversis provinciis super fluvium Sequanam, in locum qui Pistis dicitur, ubi aliquandiu sedes fuit Normannorum, anno Incarnat. Dominicæ DCCCLXII, anno vero XXIII regni Caroli regis, Indictione X. Synodus itaque post diem XX mensis Junii, quo annus XXIII Caroli Calvi auspicatur, congregata, quæ *Regalis* appellatur in privilegio de libertate sancti Dionysii, recitato tom. VIII Concil. pag. 775, quia rex aderat, et *universalis*, quia ex quatuor provinciis convenerant episcopi, qui privilegio eidem subscribunt, numero amplius triginta.

12. *Moritur S. Swithunus.* — Ad num. 60. Mortem *sancti Swithuni* Wintoniensis episcopi in annum sequentem differunt Malmesburiensis lib. 2 de Pontif. et chronographus Mailrosensis, sed Wigorniensis, Westmonasteriensis aliique scriptores Anglici eamdem cum anno præsenti illigant; imo Vigorniensis diem, feriam, et Indictionem notavit scribens : « Sanctus transivit Swithunus et astra petivit, Indictione decima, sexto nonas Julii, feria quinta », ideoque hoc anno, quo dies secunda Julii in feriam v incidit. Præceptor fuit *Swithunus* Ethelwolfi Merciæ regis, qui in magisterii præmium eum infulis donavit : « Lætis ergo incrementis », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Pontif. pag. 242, « fundamenta bonorum in regno jacta per regem, pullulabant per pontificem; dum iste bonum urgeret, quod ille suis præsertim admonitionibus inciperet. Et erat quidem virtutum omnium promptuarium; sed adgaudebat duabus maxime, clementia et humilitate ». De hujus S. translatione sæculo sequenti sermo fiet.

13. *Obitus califæ Babyloniensis.* — Anno Hegiræ CCXLVIII obiit *Almontaser* califa Babyloniensis *die Solis, Rabiæ posterioris quinto,* inquit Abulo-Pharaius, ideoque mense Junio hujus Christi anni. Ei successit *Almothadi Bellahi.*

NICOLAI I ANNUS 6. — CHRISTI 863.

1. *Romanum Concilium in causa legatorum prævaricatorum in quo et sententia in Photium et restitutio Ignatii.* — Christi Redemptoris annus octingentesimus sexagesimus tertius, Indictione undecima incipit, cujus exordio, summa hieme celebratum est Romæ Concilium; cœptum ipsum quidem in Basilica Vaticana, consummatum autem in Basilica Constantiniana. Hujus quidem Concilii meminit ipse Nicolaus papa in brevi Epistola data ad Adonem archiepiscopum Viennensem, nuper creatum, atque pallium petentem [1] :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo Adoni Viennensi confratri nostro archiepiscopo.

« Sanctioni et institutioni canonicæ obtemperantes, vestræ dilectionis apices destinare curastis : quibus cordi Apostolico lætitiam dedimus, licet eisdem perlectis mœrore affecti fuerimus, eo quod quatuor Synodos observantes, quintam et sextam prætermiseritis. Nam in petitione pallii vobis annuimus. Verumtamen istiusmodi occasione nacta, non fuerat postulatio vestra implenda, nisi recensita intentione directæ scripturæ, cognovissemus vos per omnia tenere velle, quod sancta dogmatizat Ecclesia. Ideoque volumus, pariterque sanctitatem vestram rogamus, ut sub omni celeritate dirigatis, qualiter vos de ipsis V et VI Synodis sentiatis. Gratia sancti Spiritus adhortante atque adjuvante, in mense Martio pro diversis Ecclesiæ utilitatibus Synodum Romæ celebravimus. Ubi etiam quædam capitula statuimus, ipsaque vestræ sanctitati custodienda, seu confratribus vestris archiepiscopis per vos transmittenda direximus : et suffraganeis vestris ut hoc instruatis, observare hortamur ». Hoc namque anno Adonem sedere cœpisse, vel ex eo collige, quod cum annos sexdecim sedisse, pervenisseque ad annum Domini octingentesimum septuagesimum nonum omnes affirment, ipsiusque Chronicon illuc usque conscriptum ostendat : necesse sit ab hoc anno ejus archiepiscopatus exordium incipere numerare. Sed de ipsa Romana agamus Synodo, hoc anno habita.

Hujus autem celebrandæ Synodi inde manavit occasio, quod, cum tandem certis nuntiis Romam perlatis, et ipsius Ignatii scriptis per Theognostum (quæ superius sunt recitata) ad Nicolaum Pontificem datis, ad liquidum cognita explorataque in omnibus haberetur prævaricatio Apostolicæ Sedis legatorum Rodoaldi atque Zachariæ Constantinopolim ante annum missorum : ut in eos vindicaret zelus Apostolicus insurrexit. Haud enim ejusmodi scelus erat, ut dissimulari aliquo modo posset, cum multipliciter ab eis peccatum esset, quod limites mandatorum Pontificiorum transgressi essent, inconcessa tentassent, innocentem Ignatium condemnantes, et nefandissimum invasorem in sede

[1] Bibl. Floriac. edit. a Joan. a Bosco cælest. in fine p. 53.

firmantes, ipsique Nicolao Pontifici mentientes, omniaque fraudibus involventes, ne papa veritatem aliquando rei gestæ consequi posset. Quamobrem tanto judicio dignum parans tribunal, assessorum multiplicium corona cingendum, Concilium convocat plurimorum antistitum ex diversis Italiæ provinciis vocatorum. In eo autem quæ sint gesta, sic accipe ex ejusdem Pontificis litteris :

2. « Tunc [1] convocato multarum provincialium Occidentalium regionum sanctissimorum episcoporum cœtu, et collecta sancta Synodo in Ecclesia Dei, ubi beatus Petrus Apostolorum princeps corpore floret, et virtutibus emicat : deinde propter frigidiorem locum in Ecclesia sancti Salvatoris, quæ ab auctore vocatur Constantiniana, et quæ prima in toto terrarum orbe constructa est : ibique recitatis omnibus scripturis de græco sermone in latinum conversis, tam videlicet nefanda Synodo, quæ Constantinopoli per Photium celebrata, quæ per fatum Leonem legatum Michaelis imperatoris Romam missum (de quo superius dictum) Apostolicæ Sedi delata est, quam etiam imperialibus Epistolis, in quibus omnibus depositio Ignatii continebatur. Et deductus in medium Zacharias episcopus (quia Rodoaldus propter absentiam haberi ad præsens non poterat) et discussus et diligenter examinatus, inventus est, in depositione Ignatii, et communione Photii omnino culpabilis. In quo idem Zacharias tunc episcopus, nunc autem honore et communione privatus, se obnoxium recognoscens, proprio ore, ac proprio scripto, se Constantinopolim a Sede Apostolica directum esse, et quæ sibi a nobis agenda fuerant injuncta neglexisse, ac quæ fuerant prohibita peregisse, confessus est, Ignatium scilicet sine jussione Apostolicæ Sedis deponendo, et Photio contra nostri Apostolatus præceptionem communicando.

3. « Tunc decernente nobiscum sancta Synodo, depositionis et excommunicationis suæ sententiam præfatus Zacharias accipiens, in foveam, quam alii præparavit, incidit : alterius, id est, Rodoaldi, examinatione propter absentiam usque ad aliam Synodum protelata ». De rebus autem in eadem Synodo gestis subjicit mox ista capitula, quorum titulus : « Quæ autem in eadem venerabili et sancta Synodo, unanimiter et constanter de fratre et consacerdote nostro Ignatio patriarcha, vel de invasore et usurpatore Ecclesiæ ipsius Photio, atque fautoribus ejus, necnon et de sacris imaginibus statuimus et promulgavimus, hæc sunt :

4. « Cap. 1. Photius, qui ex schismaticorum, et se a sancta communionis participatione avertentium parte esse dignoscitur; et ex sæculari administratione atque militia, et ex foro subito tonsuratus a Gregorio Syracusano dudum episcopo in Synodo damnato, et ab Apostolica Sede convicto episcopus ordinatus est, et vivente ac superstite consacerdote nostro Ignatio sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ patriarcha, sedem ipsius invasit, et sponsam, quam a Christo sponso immaculatam custodiendam velut amicus sponsi perceperat, non per ostium, quod Christus est, sed aliunde ex adverso in ovile Dominicum more furis atque latronis ingrediens, ac sic violentus, rapax et sceleratus adulter, irrupit : deinde cum damnatis et anathematizatis, atque cum iis, qui ne sacerdotale officium ante audientiam præsumerent, a prædecessore meo beatæ memoriæ Benedicto papa fuerant obligati, quotidie et indifferenter communicans et conversans, contra fidem promissam, contraque suam professionem, qua pollicitus est, se adversus jam fatum patriarcham nullum sinistrum consilium esse facturum, congregavit Concilium, et una cum sequacibus suis depositis et damnatis, excommunicatis et anathematizatis, et aliis sine sedibus, atque cum his, a quibus vel ille irregulariter et illicite provectus fuerat, vel quos ipse temere et indebite provexerat, contra eumdem fratrem et comministrum nostrum Ignatium depositionem facere, et anathema dicere ausus est. Deinde Apostolicæ Sedis missos, quos pro causa sanctarum imaginum, et pro inquirenda et nobis renuntianda jam fati patriarchæ dejectione, et ob inveniendum modum promotionis hujus neophyti destinaveramus, quibus potuit argumentis a nostris mandatis avertere, more Acacii quondam Constantinopolitani hæretici patriarchæ præsumpsit. Et ad processionem, quæ cum paribus suis habebatur (sicuti eorum professione patefactum est, et sancto Spiritu revelante, sanctæ Synodo, quæ a vobis collecta est, claruit) ad damnatorum et schismaticorum communionem, contempta legatione, quæ vel Gentilium more servari debuit, pertraxit : et in illusionem beati Petri Apostoli, a cujus Sede profecti fuerunt, non solum inefficaces redire fecit, sed etiam impugnatores omnium, quæ fuerant mandata, monstravit. Postremo episcopos, qui ei tanquam adultero et pervasori communicare noluerunt, exilio relegavit. Et sui sceleris complices in eorum subrogare locum non timuit, et usque hodie Ecclesiam Dei diversis persecutionibus impugnare non desinit, ita ut fratrem et coepiscopum nostrum Ignatium sanctissimum patriarcham inauditis pœnis et hostilibus tormentis afficere non quiescat, et omnes quotquot pro veritate et fide cum eo persistere comprehenderit, quibus prævalet modis perdere imprætermisse moliatur.

5. « Hæc et his similia contra Evangelica, Apostolica, Prophetica, atque canonica instituta afferens : sit Dei omnipotentis, et beatorum Apostolorum principum Petri et Pauli, et omnium simul sanctorum, atque venerandorum [1] sex universalium Conciliorum auctoritate, necnon et Spiritus sancti per nos judicio, omni sacerdotali ho-

[1] Nic. I. Ep. VII.

[1] Cur tam Nicolaus hic, quam ejus successor Hadrianus in Epistola ad Carolum regem, sex tantum Œcumenicas Synodos nominet, inferius ab auctore alia occasione dicetur.

nore el nomine alienus, et omni clericatus officio prorsus exutus. Ita ut si post notitiam hujus sanctionis, quam divina inspiratione depromptam esse credimus, cum unanimitate et concordia sanctæ Synodi proculdubio promulgatam, tentaverit in Constantinopolitano throno præsidere, aut sæpefatum venerabilem coepiscopum nostrum Ignatium, quominus Ecclesiam sibi commissam sine quavis inquietudine regere possit, impedierit; vel si ulterius ausus fuerit aliquid de sacro ministerio, more sacerdotis contingere; juxta præcedentem consuetudinem, nullo modo liceat ei communionis spem, aut locum habere satisfactionis : sed anathematis vinculis innodatus una cum communicatoribus suis atque fautoribus perpetuo, Dei, post nostram mediocritatem, judicio ac sententia sacrum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, non nisi vicino mortis periculo omnino percipiat. Ut hæc unusquisque discens, nequaquam de cætero temeraria præsumptione ex laico subito in Dominicis castris ex insperato quodammodo impetu irrepere audeat, et principatus amore, ante ducatum præstare velit, quam tyronis consummet officium, et ante tentet docere, quam discere, sicut in eadem Constantinopolitana Ecclesia sæpe præsumptum esse comperimus, et rursum contemptis clericis, quorum, utpote in tam magna urbe, copiosa multitudo est, quique ab ipsis (ut diximus) cunabulis imprætermisso labore, in Ecclesia Christi desudant, et indesinentia Domino servitutis obsequia exhibent, is, qui deforis est, alterius ovilis Christi repente principatum arripiat, et nitatur quos esse suos non recognoscit, discerpere, et grex Dominicus incipiat eum extraneum et improvisum omnino contemnere, præsertim cum perspiciat, nihil sibi stipendia profecisse meritorum, et alienum suorum cernat consumere fructus laborum ». Hæc in Photium lata sententia.

6. In qua cum audisti, nonnisi sex Œcumenicas Synodos prædicari, omissa septima, Nicæna secunda dicta, cujus tamen decreta recepta in universa Ecclesia essent usui : unde id acciderit, accipe, atque illud primum : In reliquis omnibus Ecclesiis patriarchalibus Orientis, Constantinopolitana excepta Ecclesia, sex tantum Œcumenicas Synodos in publicis confessionibus et professionibus nominari consuevisse, sicut in decreto Synodali nuper recitato factum legimus : testatur sane id ipse Photius in Encyclica Epistola ad omnes patriarchales Orientis sedes data, hoc ipso anno inferius suo loco recitanda, cum hoc ipsum ille conatus apud eos est, ut non sex tantum, ut Nicolaus fecisse visus est, sed septem æqua probatione, titulo œcumenico Synodos prædicarent. Sic igitur quod hic vides Nicolaum fecisse, a cæteris antiquis patriarchalibus sedibus factitatum, testificatione etiam adversantis Photii, certum atque exploratum habetur. Cujus rei causa, sicut de patriarchalibus illis sedibus ea asseritur, quod ejus Synodi Acta (ut ibi habet Photius) ad eas non pervenerint : similem causam de Romana Ecclesia accidisse, Anastasius Bibliothecarius affirmare videtur, nimirum quod ea quæ ejusdem Synodi extarent Romæ Acta, ita ex græco male reddita haberentur, ut probata licet et confirmata ab Hadriano et successoribus eadem Synodus esset : posteri tamen non eodem præconio, nempe titulo œcumenico, fuerint eamdem prosecuti, quousque fidelioribus adhibitis exemplaribus, eadem ex purissimis fontibus latinitati daretur; quod præstitit ipse Anastasius Bibliothecarius, ut idem præfando demonstrat. Sic igitur Nicolaus, dum tacuit, judicium suspendit suum, ex dicta causa; nunquam tamen negavit Œcumenicam esse dicendam. Cæterum in deteriorem partem accipiens rem hanc calumniator Photius, eidem Nicolao (ut videbis) negotium facessit, quod non nisi sex tantum reciperet Synodos Œcumenicas, cum tamen eam Nicolaus semper ab Ecclesia Romana receptam atque servatam, universalique Ecclesiæ servandam esse propositam, suis redditis litteris edocuerit, ut suo loco plenius apparebit. Sed ad Synodum.

7. Placuit sanctæ Synodo, in Gregorium Syracusanum antea depositum episcopum malorum horum omnium auctorem iterare sententiam, his verbis :

« Cap. 2. Gregorium sane, qui Syracusanæ Ecclesiæ irregulariter atque Deo contempto præest, eo quod et ipse ex parte schismaticorum sit, et postquam a Synodo episcopatus officio privatus, et a decessore meo sanctæ memoriæ papa Benedicto obligatus est, et Photium laicum subito consecrare in episcopum non formidavit, et de sacro ministerio ausus est multa contingere, juxta præcedentem consuetudinem sancimus, et juxta canonicam deliberationem Apostolica auctoritate definimus ac statuimus, omni sacerdotali carere atque privatum fore ministerio : ita ut nullo modo liceat ei in qualibet Synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis. Quod si de reliquo præsumpserit in sacro officio, more sacerdotis, quovis tempore ministrare, anathema sit. Sed et si contra fratrem et coepiscopum nostrum Ignatium turbas excitaverit, vel ab ejus communione fideles averterit, anathema sit. Et omnes communicantes ei ab Ecclesia ejiciantur, sed et ipsi anathema sint.

8. « Cap. 3. Eos vero, quos Photius neophytus et Constantinopolitanæ sedis invasor in quolibet Ecclesiastico ordine provexit, quoniam manifestum est, eos in omnibus consecrationis suæ pravitatibus consensisse, atque ei post invasionem communicasse : omni clericali officio privamus, et Apostolica atque canonica auctoritate, et Synodali decreto eos penitus sequestramus ». His damnatis, sancta Synodus ad restitutionem Ignatii se convertit, cujus causa ejusmodi decretum conscripsit :

9. « Cap. 4. Reverentissimum et sanctissimum fratrem coepiscopum nostrum Ignatium sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ patriarcham, qui primo quidem imperialis violentiæ terrore, proprio throno

privatus est, et postea a Photio adultero prævaricatore ac pervasore sedis Constantinopolitanæ, et ab ejus complicibus excommunicatis videlicet et anathematizatis atque damnatis, et sine episcopalibus sedibus, et a decessore meo sanctæ recordationis Benedicto papa obligatis hominibus anathematizatus est; et postremo ab Apostolicæ Sedis misso contra nostram præceptionem, ut sanctæ Synodo Spiritus sanctus revelavit, et dudum Zacharias episcopus, qui unus de iisdem duobus legatis extitit, propria confessione manifestavit, infulis est sacerdotalibus despoliatus: auctoritate summi Judicis Domini nostri Jesu Christi, promulgamus, sancimus atque decernimus, unquam nec fuisse nec esse depositum, vel anathematizatum, tanquam qui ab imperiali potentia sit absque ulla canonica auctoritate pulsus Ecclesia, et tanquam qui ab alligatis nullo possit haberi vinculo colligatus, et ab eis qui nullam cum judicandi potestatem, vel ab Apostolica Sede auctoritatem habuerint, ut nullum sui honoris discrimen pati debuerit. Et ideo illum, id est, eumdem fratrem et consacerdotem nostrum Ignatium patriarcham, omni vinculo anathematis ab eo remoto, per potestatem divina voce in beatissimo Petro collatam, et per auctoritates sacrorum canonum et decretalium constitutionum, more sanctorum Patrum prolatarum, pristino honori, pristinæque dignitati et sedi, pristino gradui et patriarchio, ac pristinis et pontificalibus infulis atque officiis restituimus, statuimus et confirmamus. Ita ut quicumque post notitiam hujus Apostolicæ atque synodicæ sanctionis, quominus omnia, quæ præmisimus, insignia Pontificatus recipiat, eum impedierit, et non in omnibus huic decreto obedierit, vel se ab ejus communione separaverit, vel ulterius contra eum aliquod judicium perferre tentaverit, absque Sedis duntaxat Apostolicæ præmisso consensu: siquidem clericus fuerit, ab omni clericatus officio coram Deo et hominibus sit alienus, atque perenni pœna, tanquam qui magistrum prodiderit, cum Juda traditore constringatur: et nisi a prava intentione recesserit, perpetuo anathemate maneat condemnatus. Si vero laicus extiterit ille (quisquis est) huic nostræ constitutioni contraire tentans, et eum sedem et omnem pristinam duntaxat dignitatem recipere non permiserit; vel si post receptam priorem sedem denuo illum impellere, et a patriarchio expellere tentaverit, vel personæ ipsius seu sacerdotali honori aliquam molestiam sine primæ hujus Sedis consensu intulerit: omni benedictione paterna privetur, et maledictione Cham patris Chanaan [1], qui verecundiam patris sui videns non cooperuit, sed irrisit, mulctetur, et cum parricidis æterna pœna, Domino judicante, percellatur, et nexibus anathematis, nonnisi resipiscens, penitus eruatur». Hæc de restitutione Ignatii patriarchæ sancta Synodus. Quæ ad restitutionem aliorum episcoporum per Photium damnatorum deveniens ista constituit:

10. «Cap. 5. Eos autem episcopos, seu cujuslibet ordinis clericos, qui per injustam dejectionem fratris et coepiscopi nostri Ignatii, vel in exilio relegati, vel ministerio et gradu invidiose privati sunt: statuimus, ut exilio dissoluto, proprias sedes atque gradus recipiant. Quod si quisquam huic decreto nostro contraire præsumpserit, et ut sedes vel gradus resumant impedierit, quousque non obtemperaverit, anathema sit. Sane si qui ex eis ab aliis criminantur, decernimus eos antea sedes quidem et proprios gradus recipere; judicari autem nisi a Sede Romana non patimur. Sed si quæ præter regulam forte egisse dicuntur, nostro eos decreto judicandos reservari statuimus, juxta quod et sacri præcipiunt canones». Hactenus de judicio personarum. Post hæc autem ad dogmata sacra transiens, hæc de venerando cultu sacrarum imaginum sancta Synodus omnium consensu decrevit:

«11. Cap. 6. Quod oportet nos majorum nostrorum statuta immoto mentis intuitu conservare, et in omnibus sanctorum Patrum semper dogmata venerari: definimus de sacris venerandis imaginibus Domini nostri Jesu Christi, ejusque semper Virginis Genitricis Mariæ, omniumque sanctorum, qui Deo ab Abel justo placuisse creduntur, quas Ecclesia sancta in universo orbe diffusa antiquitus accepit: quæque Sedis Apostolicæ præsules pro eis decreverunt ac statuerunt, illibata persistere atque intemerata manere. Quapropter Joannem quondam Constantinopolitanum antistitem et sequaces ipsius, qui eas frangendas atque calcandas esse, ore polluto asseverant, quandiu de his nobiscum non senserint, et juxta sanctissimorum Pontificum Romanorum decreta et aliorum Catholicorum Patrum instituta non sapuerint: sancimus eos a Christo, et ab Ecclesia Catholica atque Apostolica esse anathema». Hucusque hujus sanctæ Synodi decreta, quæ hoc anno habita esse (licet Acta ipsa anno careant atque die) ex eo colligitur, quod facta noscuntur, cum absens esset Rodoaldus legatione fungens in Gallia, et hiemis tempore, nec ad aliud tempus referri possunt.

Quæ autem hæc sint secuta, ita Nicolaus [1] edocet: «Reverso autem Leone a secretis Constantinopolim, Michael imperator comperiens per Epistolam nostram, quam per ipsum transmisimus, quod nec depositionem Ignatii, nec promotionem Photii suscepissemus: mox quemdam legatum suum Michaelem protospatharium cum Epistola injuriis plena ad nos direxit: et ut sententiam nostram ad votum ipsius commutaremus, vehementer hortatus est. At nos injurias quidem nostras non curantes, licet circa Ecclesiæ injurias non tacuissemus, scripsimus Epistolam nostram, et hanc Indictione quarta decima prædicto imperatori per jam nominatum Michaelem protospatharium le-

[1] Genes. IX.

[1] Nicol. Ep. LXX.

galum suum direximus, tam videlicet a nostra Ecclesia falsas objectiones repellere cupientes, quam ipsum imperatorem cum sequacibus suis super hoc negotio ad rectum justitiæ perducere tramitem anhelantes ». At de illa Epistola suo loco dicendum.

12. *Quanta Photius crudeliter et subdole gesserit post suæ damnationis sententiam.* — Quæ autem perpetrata sunt a Photio, ubi audivit se damnatum a Romano Pontifice, sic accipe ab Anastasio Bibliothecario in Præfatione historica ad octavam Synodum, cum hæc ait : « Cujus Romani papæ censuræ Photio minime parente, sacratus fidelium catalogus magis inflammatur, et ab ejus se communione catervatim sequestrat, horrescens, quod nec a tanta sede perculsus corrigi consenserit, quippe cum durior silice etiam verbera dura impudenti fronte contempserit. Quod Photius molestissime ferens, acriter indignatur ». Et paulo post, quid in illos sit machinatus, subdit his verbis :

13. « Alios quidem privatione bonorum et dignitatum, alios vero proscriptione facultatum damnat : hos exilio longo et carceribus relegat, illos tormentis diversis afficit, atque (ut breviter omnia comprehendantur) nulla professio, sexus, vel ætas, ab eo impunita deseritur, nisi consors suæ communionis inventa : adeo ut communionem ejus declinantium nonnullos, quibusdam exceptis, qui contemplationi operam dantes, clausi habebantur, abstraxerit, alios vero in monte Olympo ereniticam vitam ducentes fugaverit, eorumque tuguria seu speluncas igne perdiderit : quemdam autem sibi communicare renuentem etiam vivum ex inferiori parte usque ad dimidium corporis sepelierit.

« Et quod horribilius est, conciliabulum, præsidente Michaele, collegit. Falsos homines quasi vicarios Orientalium sedium format, accusatores muneribus armat, et mendaciis instruit, testes eos adsciscit, quos et accusatores opponit, judices nonnunquam et in accusati personam admittit. Excessus quosdam quasi præfati summi Pontificis fingit, eique impingit, et sicut putabat, damnatione simul et anathemate punit. Cunctis, qui aderant, exceptis perpaucis et his fautoribus impietatis, clamantibus non esse justum in summum et primum Pontificem, et præcipue ab inferiori quolibet sententiam proferri, cum id nec canon quisquam admittat, nec aliqua Ecclesiæ consuetudo fieri doceat. Verum iste falsarius falsorum excessuum adversus insontem, absentem, et invictum, mendacem codicem compilat. Mille circiter antistitum subscriptiones falsas interserit, sibi nemine prorsus consentiente, vel conscribente ex illa numerosa episcoporum multitudine, nisi uno et viginti præsulibus. Unde jam profusius sancti habitus viri eum fugiunt, et quasi squalorem quemdam declinant ; alterum Dioscorum hunc appellantes, et præcursorem Antichristi, imo ipsum Antichristum existimantes, quem scilicet hominem peccati, filium perditionis Apostolus [1] appellasset, qui profecto extolleretur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur.

14. « Cæterum construit et aliam technam hic perversorum dogmatum cultor, et persuadet imperatori præcipere, neminem testamentum facere, vel per alterius, nisi per Photii manus suas eleemosynas erogare. Quod non ob aliud adinvenit inventor, nisi ut dum acciperet et erogaret substantias divitum, proprias animis curiosis erogasse putaretur, ac per hoc a cunctis quasi dapsilis et munificus amaretur ; simul etiam ut saltem per hoc omnes ei coacti communicarent, quandoquidem conspicerent, nec ipsos se animarum suarum remedia posse, nisi per manus ejus saltem in ipso mortis articulo positos operari. Præterea et aliud iniquitatis suæ reliaculum, quo mentes simplicium caperet, texens, quotquot ad exteriorem ab eo disciplinam instruendi veniebant, proprio scripto spondere cogebat, se secundum fidem Photii de cætero credituros, quasi duæ fides essent, una scilicet Christi, altera Photii. Et hoc nihilominus callide molitus, ut communioni suæ quosque, vel quomodocumque laqueis irretiret, et esset impossibile, se unquam evelli, quem nimirum constaret, tot fixis hærere radicibus, dum his nec aliam fidem, nisi quam ipse teneret, habere quoquo modo licuisset, quod maximum scandalum mortalibus excitavit, dicentibus : Hanc Photius si hæresiarches fuerit, debent filii nostri aut fidei Catholicæ desertores esse, aut esse juramenti, vel sui chirographi transgressores ? Erant enim inter eos nonnulli clarissimis oriundi natalibus.

15. « Nam et ante annos aliquot idem Photius duarum unumquemque hominem animarum consistere prædicabat. Qui cum a Constantino philosopho magnæ sanctitatis viro fortissimo, ejus amico increpatus fuisset, dicente : Cur tantum errorem in populum spargens, tot animas interfecisti ? respondit : Non studio quemquam lædendi talia, inquit, proposui, sed probandi quid patriarcha Ignatius ageret, si suo tempore quælibet hæresis per syllogismos philosophorum exorta patesceret, qui scilicet viros exterioris sapientiæ repulisset. Verum ignoravi me sub hujus fomite propositionis tot animas fore læsurum. Ad quod ille : O sapientiam mundi, quæ infatuatur et destruitur ! Jactasti sagittas in multitudinem copiosæ turbæ, et ignorasti quemlibet ex his omnibus vulnerandum ? Certe omnibus liquet, quia sicut oculi quantumlibet sint aperti, si semel quid palearum intra jacuerit, videre ultra non possunt ; ita oculi sapientiæ tuæ, quantumlibet sunt magni et patuli, avaritiæ tamen et invidiæ fumo penitus obcæcati, tramitem justitiæ videre non possunt, ac per id verum est, quod neminem ictu tuo putasti esse lædendum, cum sis obcæcatum sensum prædictis adversus patriarcham passio-

[1] 2. Thes. II.

nibus habens, nec quid miseris prævideris ». Hæc Anastasius.

16. At quid præter hæc accidit? Cum Photius in eos, quod sibi adversarentur, adeo ferus atque crudelis esset : mitis tamen voluit videri atque benignus, et qui apud magistratus potius pro illis intercederet, quam supplicium daret; nam audi Epistolam ab ipso ad Bardam eumdem cum ipso funem trahentem. Accepimus eam una cum aliis ex Bibliotheca Sfortiana, in latinum a Petro Morino nostro translatam, quæ sic se habet :

« Photius, Bardæ, patricio et curopalatæ.

« Sciebam equidem, vel antequam experirer, indignum esse me pontificali gradu et pastorali munere. Ideoque cum ducerer ac traherer, retinebar ac ægerrime ferebam. Atque utinam me mors, antequam comprehenderer ac circumvenirer, vel potius ante illam intolerabilem vim, rapuisset. Non enim tot tantorumque malorum fluctus miserrimam animam quotidie inundantes opprimerent, quorum spes et exspectatio (facile enim natura hominum impendentes prospicit difficultates, cum præsertim in eas infesta vis ingruit) tum me valde perturbabat. Itaque perculsus et acerbo dolore confectus flebam, deprecabar, omnia potius faciebam, quam iis, qui eligebant, ac vim afferebant, assentiebar, transire a me poculum multarum variarumque curarum et tentationum exoptans. Nunc vero ipsæ me res docent, meamque arguunt indignitatem ; nec jam metus exspectationis est, sed dolor fixus in præcordiis et gemitus, et in præsentibus malis inopia consilii summæque difficultates.

17. « Cum enim sacerdotes, qualescumque tamen sint, unius casu affligi video, verberari, proscribi, duci in carcerem, iisque linguam præcidi (ignosce, Domine, peccatis nostris) quomodo non præ me beatos judicabo mortuos? Quomodo non onus hoc impositum existimabo ad redarguenda peccata mea? Homo egens, ab omni ope auxilioque desertus, cuique ne mens quidem sana et integra est (quæ res misericordiam potius, quam indignationem movent) tot simul mala perpessus est, venditus est, cæsus, in carcerem inclusus, ac ei (quod inconsolabile est) abscissa lingua, idque cum sacerdotio præditus esset. Pro quo sæpe precatus sum, pro quo sæpe oravi, pro quo sæpe vanus ego verba feci, quasi nihil paterer. Quippe viderunt, sciunt; si vero obliti sunt, Deus non est oblitus. Quæ spes incertis rebus superest, cum in certis, iisque quæ sub oculis positæ sunt, adeo nihil proficio, adeo illudor? Quomodo pro peccatis populi ac nostris deprecans exorabo et placabo, cum vos pro uno precatus, ita decidi, ita repulsus sum? Hæc scripsi sanguine lacrymarum. In te uno situm est, ut aut primam, aut postremam hanc Epistolam accipias. Ego enim coram Deo dico. Si hoc decretum est, in rationabilibus supplicationibus ac precibus meis, repellere nos ac dimittere : si nulla neque misero mihi consolatio erit et exhortatio, nec scribam, nec ullo modo molestus ero ; sed quiescam, meipsum considerans, resque meas lamentans. Nam si una cum iis, quæ quotidie in nos conflantur, tentationibus et incommodis miseram quoque perdidero animam, omnium hominum sum miserrimus ». Hucusque Photius. Qui sane cum adversus lupum gregem Dominicum invadentem ita mansuete egit et placide, plane se lupi consortem, non pastorem abigentem baculo lupum ostendit, lupus et ipse ingressus in ovile ovium, nonnisi[1] ut furetur et mactet, circumdatus tamen ad decipiendum simplices indumentis ovinis : ex fructibus ejus, qualis revera esset, optime cognitus. At de eodem Photio alia occasione rursus inferius agendum erit.

18. *Metensis Synodus dicta prostibulum, in qua, corruptis auro legatis, regis divortium admittitur.* — Hoc eodem anno (ut Anastasius est auctor) Ludovicus imp. Romam ad Basilicam Apostolorum dignas Christiano imperatore misit oblationes. At quænam fuerint, non refert.

Hoc namque anno, quæ fuit indicta anno superiori (ut vidimus) habita est Metensis Synodus in causa repudii Theutpergæ reginæ a Lothario rege facti. De quo primum quæ a Reginone scripta habentur, in medium adducamus; sic enim ait : « Quid plura? facta sunt omnia, quæ huic commento videbantur esse necessaria. Concilium Metis convocant. Reginam quasi canonice evocatam in medio statuunt, testes producunt una cum scriptis, quæ valde gravia crimina imponebant : inter alia protestati sunt, quod eadem Theoperga (Theutperga) confessa fuisset, semetipsam fratris germani incestuoso concubitu esse pollutam. Continuo statuta Patrum de incestuosis recitantur. Et non solum a legitimo viro separatur, verum etiam omni copula maritali inhibetur. Pœnitentia juxta modum culpæ indicitur. Et tali nefaria machinatione diu exoptata regis voluntas adimpletur. Non multo post interjecto tempore, iterum conventum synodalem Aquisgrani coadunant. Ubi rex libellum suæ proclamationis obtulit, ubi continebatur, qualiter in quadam femina, Theoperga nomine, factiosis perfidorum hominum argumentis fuerat defraudatus : imo non mediocriter repetivit, quod judicio episcoporum discidii sententiam pertulisset. Quæ si idonea esset conjugali thoro, et pestifera incestus pollutione fœdata non fuisset, nec vivæ vocis confessione publice condemnata, sponte eam retineret. Porro se incontinentem ipse professus est, et sine copula juvenilis ætatis ardorem ferre non posse. Allatis itaque diversorum Conciliorum voluminibus, multa de incestuosis replicata sunt. Quibus recitatis, hanc definitivam sententiam protulerunt : Credimus illam non fuisse idoneam ac legitimam conjugem, neque a Deo præparatam esse uxorem, quæ publica confessione incestuoso fornicationis crimine denotata probatur. Quocirca

[1] Joan. x.

glorioso principi nostro pro sua in divino cultu devotissima assertione, ac victoriosissima regni tuitione; cui non solum nos, verum etiam canonica auctoritas interdixit incestuosum conjugium, legitimum matrimonium a Deo illi concessum non denegamus, juxta indulgentiam dicentis Apostoli[1]: Melius est nubere, quam uri. His ita patratis, Waldrada in publicum procedit, stipata obsequentium multitudine : omnisque regia aula resultat, Waldradam reginam esse ». Hæc absque legatis Apostolicæ Sedis, qui postea advenerunt, quos diximus, Rodoaldus atque Joannes, de quibus ita paulo post Regino :

19. « In Franciam venientes, pecunia corrupti, magis faverunt iniquitati, quam æquitati. Tandem ad regem pervenientes, cum ei declarassent legationis suæ causas, tale responsum ab eo acceperunt : Se nihil aliud egisse, nisi quod episcopi ipsius regni in generali Synodo sibi agendum præmonstrassent. Dederunt autem iidem legati consilium regi, ut illos episcopos, qui illi Synodo præfuerunt, ad Sedem Apostolicam destinaret, qui verbis ac scriptis universali papæ satisfacerent. Legati immensis ditati opibus Romam regressi sunt : nuntiaveruntque præsuli, quæ in Galliis viderant, et audierant, adjicientes, se nullum sapientem episcopum in regno Lotharii invenisse, qui ad liquidum canonicis esset institutus disciplinis ». Hæc omnia Regino, sed male anno octingentesimo sexagesimo quinto : nam hæc quidem (quod in primis ad tempus spectat) hoc anno habita esse, ipsius Synodi quæ reperiuntur Acta significant, nempe coactam esse Metensem Synodum hoc anno, mense Junii, Indictione undecima; sicut et Synodum Aquisgranensem antea celebratam ostendimus. Sed quæ hæc secuta sint, rem gestam compendio tractans habet vetus Chronicon Francorum, ab auctore hujus temporis scriptum, a Pithæo in lucem proditum verbis istis :

20. « Hoc anno octingentesimo sexagesimo tertio, in regno quoque Lotharii, pro eo quod dimissa uxore legitima alteram duxit, Synodus in Metis congregata est omnium episcoporum ejus præter Hungarium Trajectensem, quem ægritudo detinuit. Aderant et missi Nicolai Romani Pontificis ob eamdem causam diligenter investigandam directi. In quo negotio ventilato rex factum suum propter quod arguebatur, consilio et auctoritate episcoporum se fecisse testatus est. Quod illi non inficiantes, quasdam assertiones rationum verisimilium, quibus gestæ rei qualitatem munire nisi sunt, opposuerunt, easque litteris comprehensas, uti legati Apostolici suggesserunt, per Guntharium Agrippinæ Coloniæ. et Theutgaudum Trevirensem Galliæ Belgiæ archiepiscopos Apostolicæ Sedis Pontifici probandas transmiserunt. Qui convocato Romanæ Sedis episcoporum Concilio, et Metensem anathematizavit Synodum, et ad se missos episcopos deposuit et communione privavit, juste quidem et canonice, ut scriptis suis ipse testatur; injuste vero, sicut illi scriptis et assertionibus firmare conantur. Propterea partis utriusque scriptorum seriem his Annalibus inserendam esse judicavi, discernendæ rei veritatem lectoris arbitrio relinquens ».

21. At in dubium revocanda non sunt, quæ Synodus judicavit, et episcopi, qui interfuerunt, veniam petentes confessi errorem suum, juste judicatum a Romano Pontifice demonstrarunt. Sed et terribili tandem vindicta (ut ostendemus) Deus eos insecutus, quam graviter peccassent, satis perspicue omnibus notum fecit. Anastasius Bibliothecarius in Nicolao papa de his agens, addit ejusmodi delicti archiepiscoporum complicem fuisse Haganonem Bergomensem episcopum una cum aliis episcopis, qui Lothario regi auctores fuerant dimittendæ Theutpergæ, et in conjugium sumendæ Waldradæ; sed et dissolverunt sententiam latam in Engeltrudem, quæ per septem annos reliquerat virum Bosonem comitem. At præstat, antequam ulterius progrediamur, audiamus ista ab Anastasio, qui præsens in Urbe erat, qui cuncta gesta breviter narrans hæc ait : « Ecce superna dirigente clementia idem Theutgaudus et Guntharius archiepiscopi Romanam Ecclesiam adeuntes, vestigiis hujus præsulis se sacris præsentari petierunt. Quibus benigne a præsule præstantissimo susceptis, libellum ei obtulerunt dicentes, se nihil, vel plus, vel minus egisse, nisi ut libellus ipse cantabat. Quo diligentissime scrutato, non pauca in eo reperta sunt, profani et multis inauditi sermonis turpitudinem habentia, quæ episcopalem excedentia ordinem, ipsos sicut phreneticos ligarent archiepiscopos. Denique convocata Synodo in Lateranensi postea palatio sub Apostolis, inventi sunt iidem (ut dictum est) archiepiscopi, unde damnationis notam incurrerent, præcipue vero quia auctores se tanti divortii fuisse clamabant : et sententiam, quam in Engeltrudem uxorem Bosonis, quæ eumdem virum suum Bosonem per septenne tempus reliquerat (utque excommunicata etiam, et a summæ Sedis pio papa ligata et anathematizata extiterat, et ad eum reverti curaverat) communicantes et conversantes, cum ea item loquentes, dissolvisse se non negabant, sed altisone publicabant, et Epistolam pii Pontificis (sicut in illis ab ipsis male compositis gestis in scrinio hujus Sedis repositis declaratur) ad libitum falsavere, etc. » Reliqua inferius suo loco. Eadem habet Regino, qui addit eosdem damnatos archiepiscopos ab Urbe recedentes, profectos Beneventum ad Ludovicum imperatorem, qui tunc ibi erat, acuisseque in blasphemias linguas suas, eorumque Guntharium auctorem malorum omnium, spreta sententia lata summi Pontificis, non abstinuisse a vetito et interdicto ministerio sacerdotali. Theutgaudum autem abstinuisse narrat. Sed hæc postea.

22. *Litteræ Nicolai papæ ex Synodo Romana,*

[1] 1. Cor. vii.

et ejusdem capitula in factum Lotharii et ejus complices. — Modo reddamus hic Epistolam Nicolai papæ, ex ipsa Romana Synodo tunc habita, quæ continet ejus Acta, a citato Francorum Annalium auctore ita descriptam :

« Nicolaus servus servorum Dei reverentissimis ac sanctissimis fratribus nostris archiepiscopis in regno Ludovici regis Germaniæ constitutis.

« Scelus, quod Lotharius rex (si tamen rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrenavit : sed lubrica enervatione magis ipsius illicitis motibus cedit) [1] Theutperga scilicet et Waldrada commisit, omnibus manifestum est. Sed et dudum episcopos Theogaudum (Theutgaudum) et Guntharium in tali facto eum habuisse tutores et fautores, pæne totus nobis orbis undique ad Limina, seu Sedem Apostolicam confluens referebat, absentibus quoque id scribentibus Apostolatui. Quod nos tanto credere renuimus, quanto de episcopis tale quid audire nullatenus sperabamus, donec ipsi Romam tempore Concilii venientes, coram nobis et sancta Synodo tales inventi sunt, quales fuerant a multis sæpe prædicati; ita ut scriptura, quam suis stipulaverunt manibus, quamque volebant, ut nostro roboraremus chirographo, caperentur, et dum muscipulam innocentibus apponere satagerent, insidiis suis illaqueati sunt ipsi. Sicque completum est, Deo auctore, quod in Proverbiis legitur [2] : Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum. Siquidem ipsi [3] obligati sunt, et ceciderunt; nos vero, qui in hoc flagitium falso cecidisse dicebamur, favente Domino, cum justitiæ propugnatoribus surreximus et erecti sumus. Igitur decernente nobiscum sancta Synodo, in præsentia depositi, et ab officio sacerdotali excommunicati, atque a regimine episcopatus alienati indubitanter existunt. Unde nostra fraternitas canonum normam custodiens, et decretorum sanctiones observans cavet, ne eos, quos nos abjecimus, recipere (retinere) in sacerdotum catalogo quis præsumat. Depositionis autem sententia, quam in prædictos Theutgaudum et Guntharium protulimus, cum cæteris capitulis, quæ sancto Concilio nobiscum sanciente promulgavimus, inferius annexa monstratur ». Incipiunt Capitula, seu decreta Romanæ Synodi.

23. « De Synodo in Metensium urbe a Theutgaudo et Gunthario archiepiscopis congregata penitus abolenda.

« Synodum, quæ nuper, id est, sub piissimo imperatore Ludovico per Indictionem undecimam mense Junio in Metensium urbe ab episcopis, qui nostrum prævenerant judicium, collecta est; quique Apostolicæ Sedis instituta temere violarunt, ex tunc et nunc et in æternum judicamus esse cassatam; et cum Ephesino latrocinio reputatam, Apostolica auctoritate in perpetuum esse sancimus damnandam, nec vocari Synodum, sed tanquam adulteris faventem, prostibulum appellari decernimus.

« Depositio Theutgaudi et Guntharii archiepiscoporum.

« Theutgaudum Trevirensem primatem Belgicæ provinciæ, et Guntharium Agrippinæ Coloniæ episcopos, nunc coram nobis et sancta Synodo, sub gestorum insinuatione, qualiter causam Lotharii regis, et duarum mulierum ejus, Theutpergæ scilicet et Waldradæ se cognoverint et judicaverint, scriptum super hoc propriis roboratum manibus offerentes; nihilque se plus, vel minus, aut aliter egisse, ore proprio, multis coram positis affirmantes. Sententiam, quam a Sede Apostolica in Ingeltrudem (Engeltrudem) uxorem Busonis (Bosonis) sanctissimus frater noster Mediolanensis archiepiscopus Tudo et cæteri episcopi nostri petierant emittendam, et nos divino succensi zelo sub anathematis obtestatione canonice protuleramus, publice viva voce se violasse confitentes, in quibus omnibus invenimus eos Apostolicas atque canonicas sanctiones in pluribus excessisse, et æquitatis normam nequiter temerasse : omni judicamus sacerdotii officio permanere penitus alienos Spiritus sancti judicio, et beati Petri per nos auctoritate omni episcopali exutos regimine consistere definientes. Quod si juxta præcedentem consuetudinem tanquam episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo liceat eis nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis. Sed communicantes eis omnes abjici ab Ecclesia, et maxime, si posteaquam didicerint adversus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

24. « De cæteris episcopis.

« Cæteri autem episcopi, qui complices horum, Theutgaudi scilicet et Guntharii, vel sectatores esse feruntur; si cum his conjuncti seditionem, conjurationes et conspirationes fecerint : vel si a capite, id est, a Sede beati Petri illis hærendo dissenserint : pari cum iisdem ratione teneantur adstricti. Quod si cum Sede Apostolica, unde eos principium episcopatus sumpsisse manifestum est, sapere de cætero per semetipsos, vel missos ad nos legatos suos cum scriptis suis professi extiterint : noverint sibi a nobis veniam non negandam, nec amissionem honorum suorum pro retroactis præsumptionibus aut subscriptionibus, quas pro insanis fecerunt gestis, per nos ullo modo formidandam.

25. « De Engeltrude.

« Engeltrudem filiam quondam Mattefridi comitis, quæ a Bossone (Bosone) proprio viro relicto, ecce jam per septem circiter annos hac atque illac vagabunda nuper cum factoribus (fautoribus) suis regulariter anathematizavimus : sed propter contumaciam iterato anathematis vinculo duximus innodandam. Sit igitur a Patre, et Filio, et Spiritu sancto, uno et vero Deo, ab omnibus sanctis Patribus, et ab universa Dei Catholica et Apostolica Ec-

[1] Desunt aliqua. — [2] Prov. I. — [3] Psal. XIX.

clesia, et a nobis penitus anathema, cum omnibus complicibus et communicatoribus atque auxiliatoribus suis, ita ut sicut jam decrevimus, si quis ei communicare, vel favere in aliquo præsumpserit, si quidem clericus fuerit, in eodem vinculo constrictus, officium clericatus amittat : monachi vero et laici, si inobedientes decreto præsenti fuerint, similiter anathematizentur. Sane si eadem mulier ad virum suum reversa fuerit, vel ad Apostolicam beati Petri Sedem properans : veniam ei post dignam satisfactionem procuMubio non negabimus. Veruntamen sub priori vinculo anathematis, quo illam prius et nunc obligavimus, interim constricta permaneat. Si quis autem eidem Engeltrudi ad Apostolicam beati Petri Sedem Romanam properanti, vel occurrenti nescius communicaverit, aut sciens opem in veniendo præstiterit, nullo pro hoc vinculo teneatur innexus ». Hæc in Engeltrudem filiam (ut audisti) Mattefridi, dicendi potius, Matfridi, ut est apud Agobardum archiepisc. Lugdunensem, qui ad ipsum Epistolam dedit, cujus hic est titulus [1] : « Ad Matfridum procerem palatii deploratoria de injustitiis ». Meminit ejusdem et Moduinus, sive Modoinus in carmine ad Theodulphum Aurelianensem, et est apud Aldovaldum libro primo miraculorum. Qui quidem felicissimus in curia, infelicissimus in filia, quam genuit omnium feminarum scelestissimam Engeltrudem. Pergunt Acta :

26. « De sententiis, antiquis interdictis Sedis Apostolicæ.

« Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro Catholica fide, pro Ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, vel futurorum malorum a Sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit ». Hactenus decreta in Romano Concilio. Damnatio autem Rodoaldi et Joannis legatorum dilata est in ipsorum adventum. Sciens enim ipse Rodoaldus, Apostolicæ Sedis sententia damnatum fuisse Zachariam episcopum Anagninum collegam suum atque ab episcopatu depositum, male sibi conscius, et novi criminis perpetratione pavescens, ut alter Cain, vagus et profugus fuit super terram. Quando autem et ipse eamdem sententiam damnationis exceperit, suo loco dicturi sumus.

Guntharius autem et Theutgaudus ubi damnationis sententiam acceperunt, vehementi agitati furore, exeuntes ab Urbe, ad Ludovicum imperatorem Beneventum (ut dictum est) perrexere, quem innumeris calumniis in Nicolaum jactatis, in eum magnopere commovere; qui et cum ei suis litteris persuadere non posset, ut eos absolutos redderet suis Ecclesiis : in Urbem ipse cum suis se contulit, et indignas Catholico imperatore adversus Nicolaum exercuit contentiones : quem cum adamante duriorem esset expertus, re infecta, reversus est Beneventum. Hæc Rempertus in historia, quam sæpe citavimus, Longobardorum Ms. Qui et testatur (ut suo loco dicturi sumus) ob injurias in Nicolaum illatas, justo Dei judicio factum, ut idem Augustus in manus inciderit adversariorum suorum. Sed hæc postea.

27. *Episcopi prævaricatores in causa Lotharii adhærent Photio.* — Perditissimi autem episcopi illi duo, cum desperatam restitutionem viderent, schismaticis adhæserunt, quos scirent infensissimo esse odio in Nicolaum, nempe Photio ejusque sectariis. Ad Photium enim miserunt Epistolam hanc, quam ad Nicolaum ab ipsis scriptam ex Synodo confinxerunt, calumniis, mendaciis, atque blasphemiis refertam, spiritu plane satanico elaboratam, quæ ab eodem veteris Chronici auctore a Pithæo editi sic recitatur :

« Nicolao Pontifici Guntharius atque Theutgaudus.

« Patres episcopi et fratres coepiscopi ad te nos direxerunt, et nos sponte ivimus, consulere videlicet, expleta generali legatione, tuum magisterium super his specialiter, quæ pariter, prout nobis visum fuit, et adjicientibus notum esse potuit, judicavimus, auctoritates rationesque, quas secuti fuimus, scriptis ostendentes, ut tua sapientia, perscrutatis omnibus, quid inde sentires, et quid velles, nobis paterno demonstrares affectu, nosque fraterna charitate procurares, et si melius illud tua sanctitas inveniret, ut nos instrueres et doceres, suppliciter obsecravimus, parati quidquid rectius et probabilius esset, libenter amplecti.

28. « Sed nos per tres hebdomadas tuum exspectantes responsum, nihil certitudinis, nihilque doctrinæ nobis expressisti. Tantum quodam die in publico dixisti, nos excusabiles apparere et innocentes juxta assertiones nostri libelli.

29. « Ad ultimum autem nos evocati ad tuam præsentiam deducti sumus, nihil adversitatis suspicantes. Ibique obseratis ostiis, facta more latrocinali conspiratione, ex clericis et laicis turba collecta et permixta, nos violenter inter tantos opprimere studuisti, longa scilicet intercapedine a nostris, a clericis et laicis separatos, atque sine Synodo, atque sine canonico examine, nullo accusante, nullo testificante, nullaque disputationis discretione dirimente, vel auctoritate, vel probatione convincente, absque nostri oris confessione, absentibus aliis metropolitanis et diœcesanis, et episcopis, et compatribus nostris, extra omnium omnino consensum, tui solius arbitrio et tyrannico furore nosmet damnare voluisti : subito quadam tibi chartula et improvise porrecta, lectoris officium assumens, assistente lateri tuo Anastasio olim presbytero ambitus damnato et deposito, et anathematizato, cujus scelerato ministerio tuus præcipitatur furor.

30. « Ergo tuam pravam sententiam a zelo rectitudinis alienam, injustam, et irrationabilem, canonicis legibus contrariam, nequaquam recipi-

[1] Agob. p. 198.

mus, imo cum omni ritu fraterno quasi nefas atque maledictum frustra prolatum contemnimus atque abjicimus, tibique anathematizatorum et religionis sacræ abjectorum et contemptorum fautori et communicatori revera communicare nolumus, contenti totius Ecclesiæ communione et fraterna societate, quam tu arroganter, te superexaltans, despicis, teque ab ea elationis tumore indignum faciens, segregas.

« Igitur ex tuæ levitatis temeritate propria tibimet sententia anathematis plagam inflixisti, exclamans : Qui præcepta Apostolica non servat, anathema sit : quæ multipliciter violare et violasse dignosceris, divinas leges simul et sacros canones calcans, et quantum in te est, evacuans, prædecessorum tuorum Pontificum vestigia sequi nolens. Nunc ergo, qui fraudulentiam tuam et calliditatem experti sumus, indignationem quoque tumidumque potentatum agnoscimus : nihil tibi, tuæque superbiæ cedimus, qua nos ad vota nostrorum, quibus fauces inimicorum obruere festinabas, sentientes nos non tuos esse, ut retractas, et extollis, clericos, quos ut fratres et coepiscopos recognoscere, si elatio permitteret, debueras. Et hæc tibi nostri ordinis non inscii, nimium tua improbitate compulsi respondemus, non quasi ad illatam nobis contumeliam provocati, sed contra tuam iniquitatem Ecclesiastico zelo accensi, nec nostræ vilitatis personam attendentes, sed omnem nostri ordinis universitatem, cui vim inferre conaris, præ oculis habentes ». Hucusque Epistola schismaticorum, qui mox (ut dictum est) schismaticis illis se conjunxerunt, qui erant sub dominio Orientis imperatoris, Photii reddidit communicatores, ad quem scribentes, has confictas ex Synodo litteras misere.

31. Audisti non dico archiepiscopos, imo nec homines, sed ipsum satanam suorum servorum ore loquentem. Sane quidem, etsi complures insurrexere in Ecclesiam Dei Gentiles, Judæi, hæretici atque schismatici, et rabido ore prosciderunt Romanæ Sedis antistites ; nullorum tamen (quod recorder) litteræ extant in Romanum Pontificem ita refractariæ, contumeliosæ, blasphemæ, mendaces et arrogantes. Ista evomuit furor, ista vibravit jacula iracundia, et superbiæ tumor in tantam erupit saniem Deo hominibusque graveolentem. Meminit harum litterarum Anastasius Bibliothecarius, earumque auctores non solum nominatos archiepiscopos fuisse tradit, sed Haganonem Bergomensem episcopum. Ita, sicut in conflatorio unitur plumbum plumbo, mali malis associati in Nicolaum calumniarum et blasphemiarum spicula converterunt. Nam de his hæc Anastasius, qui aderat :

32. « His, inquit, in Romana Synodo ita peractis una cum dicto Haganone episcopo, qui (sicut quidam episcoporum eidem coangelico præsuli scribebant) ob sermones imperitos, qui in prænominatis profanis gestis a Theutgaudo ac Gunthario oblatis sonabant, Heliud nominatus est, eo quod ipse Hagano auctor illorum fuerit, et talia cum iisdem archiepiscopis inconvenientibus mendacibusque loquelis composuerit, Joanne, de cujus superius memoria textus loquitur, adscito archiepiscopo Ravennate cum Gregorio germano fratre illius, qui multarum prævaricationum, juramenti, quod præstiterunt, obliti obnoxii habebantur. Iidem depositi pœnitentiæ lamenta non quærentes, et tantum facinus, quod in uxorem Lotharii regis gesserant, adhuc non condolentes, cum iisdem, Haganone scilicet et Joanne Ravennate archiepiscopo, et Gregorio fratre ejus, contra Sedem Romanam, imo specialiter contra summum Pontificem et populum illi subditum, a Domino Jesu Christo per beatum Petrum Apostolum regni cælorum clavigerum, multa nefanda, multa contraria, multaque sacrilega et Christianitatis modum excedentia palam et clam, fraudulenter atque procaciter operari cœpere, ita ut eorum nequitiæ montes transirent et maria, et in cælum os suum ponentes, populum Domini crudeliter discerperent, et innocentes animas viperea factione dejicerent. Et quibus non sufficiebant mala præterita, nova et inaudita alia deteriora prioribus, diabolo suadente, agere non recusabant. Quia et quod sigillatim utrisque prohibitum et synodice secundum qualitatem sceleris interdictum fuerat, audacter contingere præsumpserunt, et quæ nunc intentando memini, Deo contempto, heu, proh dolor, peregerunt ». Hæc Anastasius.

33. *Photii Epistola circularis ad Orientales Ecclesias.* — Ita quidem mens perditorum furore percita dictam Epistolam misit ad Photium, et per ipsum ad alias Orientales Ecclesias. Hac igitur, quam multo pretio redemisset, arrepta Photius occasione, mox scripsit ad patriarcham Alexandrinum Epistolam de cogenda adversus Nicolaum papam, et latinam Ecclesiam Synodo Œcumenica : ea quidem Epistola integra habetur in pervetusto Codice, carie pæne consumpto, bibliothecæ Vallicellanæ in Urbe ; eadem vero in Codice collegii Græcorum Romæ existentis habetur carens fine, decurtata illis, quibus agitur de legatione episcoporum latinorum adversus Nicolaum Pontificem, eademque nomine Sisinnii patriarchæ Constantinopolitani, ea nimirum ratione, quod Sisinnius ipsa usus, ea abstulit, quæ tunc ad rem minime spectare viderentur de accusationibus latinorum quorumdam episcoporum adversus Nicolaum Pontificem. Cæterum Photii et non Sisinnii Epistolam esse, quæ in ea tractantur de Bulgaris et Ruthenis ad fidem conversis, perspicua luce demonstrant. Utroque autem inspecto Codice, summa diligentia eamdem in latinum vertit Federicus Metius, qui in his perquirendis plurimum laboravit. Sic se habet ejus inscriptio :

34. « Encyclica sive circularis Epistola ad patriarchales sedes Orientis, Alexandriæ videlicet et aliarum sedium, etc.

« Photius miseratione divina archiepiscopus

Constantinopoleos novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha.

« Humani generis hostis nondum videtur nostris malis satis contentus, neque fraudibus et inventionibus suis finem imposuisse, quas ab initio contra nos struere studuit. Sexcentis enim dolis et versutiis ante Domini nostri in carne adventum homines seduxit, ad absurda et iniqua opera illos deducendo, quibus tyrannidem suam adversus eos magna vi obtinuit : infinitis præterea artibus et obsequiis supplantare et attrahere illos non destitit, qui sibi obsequuntur. Hinc orti sunt Simones et Marciones, Montani etiam et Manetes ; hinc varia et multiformis hæresum pugna adversus Deum increbuit. Hinc Arius et Macedonius, et Nestorius, Eutyches et Dioscorus, et reliqua impietatis caterva, adversus quos sanctæ et Œcumenicæ septem Synodi sunt congregatæ : sacrorum etiam et divinorum virorum cœtus alii alibi convenerunt, malos stolones illos gladio spiritus radicitus evellentes, et Ecclesiæ segetem puram germinare facientes. Quibus procul abjectis, et silentio et oblivione jam traditis, bona spes et magna piis et religiosis viris oriebatur, nunquam amplius novarum impietatum futuros alios inventores, dum in omnibus, quæ malus dæmon, suo more, efficere tentaverat, ejus consiliis contrarium evenerit : neque eorum, qui synodice damnati sunt, futuros unquam aliquos propugnatores et defensores, eversione scilicet et malo illorum edoctos, qui malorum priorum auctores fuerunt, ut nullo pacto amplius ad eorum imitationem alii adducerentur. Et iis quidem spebus pia et religiosa hominum mens acquievit in hac præcipue religiosa urbe, in qua multa quidem feliciter gesta sunt divina ope, quæ vix sperabamus. Multæ etiam linguæ et nationes, deposita et abjecta priore impietate, communem omnium Creatorem et auctorem nobiscum laudare sunt edoctæ, quasi ab alto et sublimi quodam loco Orthodoxiæ fontes hac regia urbe illis præbente, ac puras pietatis aquas in fines orbis terræ largiente, et instar fluviorum animas dogmatibus irrigante, quæ antea superstitionis flamma jam diu arefactæ et infructuosæ redditæ, doctrinæ pluviam tandem cum accepissent, Christo fruges jam afferunt in bonam frugem conversæ.

35. Illi enim, qui Armeniam incolunt, Jacobitarum impio errore detenti, adversus veritatis prædicationem audacter antea se objiciebant : ex quo vero numerosa illa et sancta Patrum nostrorum Chalcedone congregata est Synodus, vestris precibus nobis opem ferentibus, veterem illum errorem deponere potuerunt, et Christianam religionem pure amplecti et orthodoxe venerari. Armeniorum gens, inquam, et plaga Eutychetem et Severum et Dioscorum damnando, Petros etiam illos (Mogum scilicet et Gnaphæum), qui adversus pietatem petras mittebant et jaciebant, Julianum quoque Halicarnassensem, et universam illam multiformem deformitatem, instar Catholicæ Ecclesiæ damnat et reprobat, et vinculis anathematis insolubilibus illos subjicit.

36. « Bulgarorum præterea gens barbara, et Christo antea inimica, ad tantam conversa est mansuetudinem et Dei cognitionem, ut rejectis dæmonum et majorum suorum impiis sacris et superstitionibus, et abrenuntiata illa dæmonum adoratione, ad veram Christianam fidem, præter omnium opinionem mirabiliter sit conversa. Sed, o iniquum et invidum facinus et impium consilium ! Cum enim istarum rerum narratio et fama, bonorum nuntiorum esset argumentum et occasio, ad mœstitiam nihilominus e vestigio transmutatur lætitia ipsa, gaudio in dolorem et lacrymas converso. Gens enim illa cum vix duos annos rectam Christianorum religionem veneraretur, viri quidam impii, et quorum commercium est vitandum (et quonam nomine pius aliquis dicere illos posset ?) viri, inquam, e tenebris emergentes, Occidentalis enim plagæ fuerunt genimina (hei mihi ! quomodo reliqua narrare potero ?) isti quidem adversus gentem illam, Bulgarorum videlicet, nuper ad pietatem informatam, quasi tonitruum quoddam, vel terræ motus, vel grandinis impetus, vel potius (ut magis proprie loquamur) singularis [1] ferus, irruentes, vineam Domini dilectam, et nuper plantatam pedibus et dentibus conversationis videlicet pravæ, malis moribus et dogmatum corruptela, quod ad eorum audaciam pertinet, deprædantes depasti sunt. A rectis enim et puris dogmatibus et Christianorum immaculata fide evellere malis artibus et corrumpere illos procurarunt.

37. « Et primum quidem ad Sabbatorum jejunium ipsos impie transtulerunt. Solet autem vel quælibet parva traditionum prævaricatio ad universi dogmatis contumeliam et contemptum converti. Primam præterea Quadragesimæ hebdomadam ab alio Quadragesimæ jejunio intercidentes, in lactis potationem, et casei comestionem, et aliarum rerum hujusmodi ingluviem protraxerunt. Hic illi viam transgressionum aperientes et dilatantes, a recta et regia via alios averterunt. Sacerdotes etiam legitimis nuptiis honestatos, isti quidem, qui multas virgines absque viris mulieres ostendunt, et matres filios alentes, quorum patres videre non licet, hi, inquam, effecerunt, ut Dei vere sacerdotes odio haberentur et vitarentur, malæ messis semina in seipsis disseminantes, et animas, quæ nuper germinare cœperant pietatis semen, zizaniorum superseminatione profanantes. Quin etiam illos, qui a presbyteris chrismate uncti fuerant, iterum chrismare ipsi non horruerunt. Episcopos seipsos jactitantes, et presbyterorum Chrisma inutile esse, et frustra ab illis confici, portentose docentes. Num reperitur aliquis, qui talem unquam auribus acceperit insipientiam, quam isti mente capti audere non dubitarunt ? Illos videlicet, qui semel tincti sunt chrismate, iterum chrismantes,

[1] Psal. LXXIX.

et Christianorum excelsa et divina mysteria et sacramenta in magnas nugas, et derisum magnum convertentes. Sed inquiunt illorum sapientes et docti, vel potius revera omnino indocti, et a rebus sacris alieni et imperiti: Non licet sacerdotibus eos, qui sacro baptismate initiantur et decorantur, chrismate sanctificare: solis enim Pontificibus hoc datum est. Sed dicant mihi illi, unde venit hæc lex? et quisnam hujus legis conditor? Quive ex Apostolis, vel Patribus, vel Synodis id docuit? Vel ubi et quando congregata est hujusmodi Synodus, et quorumnam calculis confirmata? Non licet sacerdoti eos, qui baptizantur, chrismate confirmare? igitur neque baptizare omnino licet sacerdoti, neque sacrum conficere. Ne vero (licet tu nolis) dimidiatus sit sacerdos, sed integer, neque ad clerum non sacrum sit rejectus, conficit quidem sacerdos Christi Domini corpus et sanguinem, et eos, qui jam sunt initiati, sanctificat per ipsa Sacramenta: quomodo vero non itidem sanctificabit, chrismate ungens, qui baptismate initiantur et perficiuntur? Sacerdos baptizat, baptizandum perficiens: quomodo igitur illius puritati, cujus ipse est auctor, custodiam et confirmationem auferes a sacerdote? neque ministrum illum esse permittes tanti doni? neque in baptizato aliquid sacerdotem perficere asseris? ea videlicet de causa, ut tuus sacerdos vanis nominibus te exornans, te solum principem, te episcopum ostendat in sella collocatum.

38. « Sed neque hoc tantum impie agendum illi decreverunt, verum etiam si quæ est malorum summa et apex, ad hunc deducti sunt. Præter enim absurditates, quas supra recensuimus, sacrum etiam et sanctum Symbolum, quod ab omnibus synodicis et œcumenicis calculis irrefragabilem vim habet et auctoritatem, spuriis et falsis quibusdam disceptationibus, et alienis rationibus, et audaciæ quodam excessu adulterare non dubitarunt. O mali dæmonis artes! Spiritum sanctum non ex Patre solum, sed etiam ex Filio procedere, noviter docentes. Quis unquam talem vocem ab iis, qui alias impie sunt locuti, prolatam audivit? Quisnam obliquus serpens eorum cordibus hoc instillavit, et injecit? Quis omnino eorum, qui inter Christianos agunt, ferre posset, in sancta Trinitate duo introducta principia et causas, Filii quidem et Spiritus sancti Patrem causam asserendo, Spiritus vero sancti iterum Filium esse causam, et item in duos Deitatis fontes unitatem Dei dividendo? » Sequebantur hic in veteri Codice argumenta, quibus Photius nisus est impugnare Latinorum sententiam de processione Spiritus sancti a Filio sicut a Patre, quæ omisimus, quoniam eadem repetita habentur in alia ejusdem Photii Epistola, quæ inferius suo loco ponetur, cum de illis uberius pertractabitur. Tribuuntur autem illa Photio etiam in Codice Columnensi: sed et Etherianus, qui illa valide confutat, Photii et non Sisinnii esse dicit. Pergit autem: « Hanc impietatem episcopi illi tenebrarum (episcopos siquidem seipsos nuncupabant et jactitabant) cum aliis etiam impiis rebus in Bulgarorum gente disseminarunt. Quorum fama cum primum ad nostras pervenit aures, mediis visceribus nostris lethale vulnus accepimus, non secus ac si quis suorum viscerum filios oculis suis cerneret a serpentibus et feris dilaniatos et discerptos. Cum enim tot dolores et labores et sudores pro illorum regeneratione et perfectione impenderimus: quod eorum nunc interitum et perditionem videamus, intolerabilem dolorem nobis et calamitatem affert. Flevimus enim amare hoc illatum malum, sicut magna lætitia fuimus affecti, cum vidimus illos ab antiquo errore liberatos. Sed eos quidem flevimus, et adhuc flemus, et quousque ab hujusmodi errore et lapsu illi revocentur, non dabimus oculis nostris somnum, neque palpebris nostris dormitationem, donec pro virili ad Domini gregem eos revocemus. Novos autem istos apostasiæ præcursores, et adversarii famulos et ministros, et sexcentorum interituum obnoxios, communes et publicos prædones, et qui teneram illam et nuper ad religionem compactam gentem, tot et tantis discerptionibus dissiparunt, hos, inquam, deceptores et Dei hostes divina sententia synodice condemnavimus; non illam quidem nuper adversus eos decernentes, sed jam a Synodis et Apostolicis canonibus et regulis præscriptam sententiam adversus eos significantes, et omnibus notam facientes. Solent enim homines non ita præteritis pœnis emendari, sicut præsentibus corrigi, et præteritorum existit confirmatio, præsentium consensio.

39. « Quapropter istos in suo vario et versipelli permanentes errore, ab omni Christianorum grege et consortio alienos et extorres illos fecimus. Sanctorum enim Apostolorum sexagesimus et quartus canon illos, qui in sabbato jejunant, ita percutiens, ait: Si quis clericus fuerit inventus, qui Dominica die, vel sabbato jejunaverit, etc. Necnon sanctæ et Œcumenicæ sextæ Synodi quinquagesimus quintus canon ita decernit: Quoniam didicimus eos, qui in Romanorum Urbe existunt, in sancto Quadragesimæ jejunio sabbato jejunare propter ordinem ab Ecclesia traditum: placuit sanctæ Synodo, ut etiam in Romanorum Ecclesia inconcusse canon ille servetur, qui dicit: Si quis clericus inventus fuerit sancta Dominica jejunare, vel sabbato, præter unum et solum sabbatum, deponatur; si vero laicus, excommunicetur. Quin et quartus canon Gangrensis Synodi de illis, qui nuptias abhorrent et stomachantur, hæc inquit: Si quis decreverit a sacerdote conjugato non oportere oblationes suscipere, ipso sacrum faciente, sit anathema. Eamdem sententiam similiter profert adversus eosdem sexta Synodus, hoc pacto decernens: Quoniam in Romanorum Ecclesia traditum esse accepimus canonis loco, eos, qui diaconi, vel sacerdotii ordinationem obtinere debent, profiteri, quod non amplius cum suis uxoribus jungentur: nos itaque antiquo mlhæ-

rentes canoni Apostolicæ puritatis et regulæ sacrorum virorum, legitimas nuptias ex nunc confirmari volumus et ratas haberi, nullo pacto illorum cum suis uxoribus conjunctionem dirimentes, neque illos mutua conversatione decenti tempore privantes : quapropter si quis inventus fuerit dignus, ut diaconus, vel subdiaconus ordinetur, iste nullo pacto prohibeatur ad hujusmodi gradum ascendere propter uxorem, neque ordinationis tempore ab illo petatur profiteri, ut a legitima cum propria uxore conversatione abstineat, ne hoc pacto cogamur nuptias vituperare, quæ sunt a Deo lege sancitæ, et ejus præsentia benedictæ, et Evangelii vox clamat aperte [1] : Quod Deus conjunxit, homo non separet. Cum etiam Apostolus [2] doceat, venerandas esse in omnibus nuptias et cubile immaculatum, et apertis etiam verbis asserat [3] : Ligatus es uxori, noli quærere solutionem : si quis igitur ausus fuerit adversus Apostolicos canones aliquem sacris ordinibus initiatum, presbyterum, inquam, vel diaconum, vel subdiaconum privare conversatione et communione suæ legitimæ uxoris, deponatur. Similiter si quis presbyter, vel diaconus suam uxorem religionis prætextu ejecerit, excommunicetur. Si vero perstiterit, deponatur. Solutio vero primæ hebdomadis Quadragesimæ, et nova unctio illorum, qui baptizati sunt, et chrismate tincti, neque canonum auctoritate opus esse arbitror, ut illa damnetur, cum vel ipsa sola rei narratio omnem impietatis excessum superet ; necnon quæ adversus Spiritum sanctum, vel potius adversus totam sanctam Trinitatem blasphemia, qua major nulla esse potest, licet nihil aliud esset eorum, quæ dicta sunt, satis erit illa sola ipsos sexcentis subjicere anathematibus.

40. « Harum rerum notitiam et cognitionem juxta veterem Ecclesiæ morem vestræ in Domino fraternitati insinuare, justum duximus ; vosque hortamur, et precamur, ut prompti commilitones nobis sitis ad tollenda impia ista et Deo inimica capitula, et ne relinquatis Patrum ordinem, quem nobis majores nostri suis actionibus et exemplo servandum tradiderunt : sed magna cum celeritate et alacritate aliquos vestros legatos mittatis, qui vestras vices gerentes, pietate et religione et sacerdotio, doctrina etiam et vita perfulgeant, ut hanc recens exortam impietatis istius gangrænam serpentem e medio Ecclesiæ tollamus, et eos, qui insane tantum malum seminare ausi sunt, et inter nuper compactam et nuper institutam Bulgarorum gentem introduxerunt, cum ipsismet radicibus evellamus, et communi omnium sententia in illum ignem conjiciamus, quem maledictos exspectare, Domini pronuntiant [4] eloquia.

41. « Ita enim impietate procul ablegata, et pietate confirmata, bonam spem habemus fore, ut ad traditam sibi fidem convertatur Bulgarorum gens nuper Christo initiata, et nuper illuminata. Non enim sola gens ista a priore sua impietate ad Christi fidem conversa est ; verum etiam quod apud multos sæpenumero est dictitatum, gens illa, quæ crudelitate ac cædibus omnes superat, qui Ruteni dicuntur, quique infinitos populos sibi subjecerunt, et propterea multum elati adversus Romanum imperium manus injecerunt, nihilominus etiam isti puram et immaculatam Christianorum religionem, deposita sua illa Ethnica et impia superstitione, quam antea sequebantur, nostram fidem susceperunt : subditorum loco et clientum humane nobiscum se habentes, pro illa sua priore adversus nos deprædatione, et pro magna illa sua audacia, ita eos fidei desiderium et zelus accendit, ut iterum Paulus clamare videatur [1] : Benedictus Deus in sæcula. Episcopum enim et pastorem receperunt, et Christianorum sacra magno studio et diligentia venerantur. Cum igitur isti clementis Dei gratia, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad veritatis agnitionem venire, omissis antiquis suis vanis opinionibus, hoc pacto perspicuam et claram Christianorum fidem jam susceperint : si fraternitas vestra nobiscum prompto animo assurgat et cooperetur ad excidendos et comburendos hujusmodi stolones : confidimus in Domino Jesu Christo vero Deo nostro, quod ejus lex etiam atque etiam augebitur, et illud adimplebitur : Quod noscent me omnes a parvo usque ad magnum ipsorum, et [2] : In omnem terram exivit sonus Apostolicæ doctrinæ, et in fines orbis terræ verba eorum. Oportet igitur eos, qui a vobis mittentur, et vestræ sacræ et venerandæ personæ vices sustinebunt, ut vestra etiam perfulgeant auctoritate, quam vos in Spiritu sancto obtinuistis, et de his capitibus et de aliis similibus ex auctoritate vestræ Apostolicæ Sedis absque ullo impedimento loqui valeant et tractare ». Habet quæ sequuntur Codex Vallicellanus, quæ desiderantur in Codice collegii Græcorum, ea ratione, quam diximus superius.

42. « Ex partibus enim Italiæ synodica quædam Epistola ad nos allata est, sexcenta continens mala et delicta, quæ adversus proprium ipsorum episcopum, illi qui Italiam incolunt, conqueruntur, sexcentas etiam obtestationes cum magna iræ Dei comminatione nobis adhibent, ne ipsos prætermittamus ita misere perditos, et tanta et adeo gravi tyrannide oppressos : sacerdotales præterea leges, et omnes Ecclesiasticas regulas conculcatas narrant. Quæ jam diu quidem a monachis et presbyteris inde aufugientibus ad omnium aures devenerunt : inter quos Basilius fuit et Zosimus et Metrophanes, et cum ipsis alii multi, qui hujusmodi tyrannidem deplorabant, et ad Ecclesiarum defensionem nos vocabant multis cum lacrymis. Nunc vero (ut superius dixi) diversæ litteræ diversorum inde venerunt, hujusmodi tragœdiæ et sexcentorum malorum plenæ, quarum exempla, juxta eorum preces et obtestationes (ad universas enim

[1] Matth. XIX. — [2] Hebr. XIII. — [3] 1. Cor. VII. — [4] Matth. XXV.

[1] Rom. I. — [2] Rom. X.

patriarchales sedes illas dari cum horrendis obtestationibus nos rogarunt, ut ipsæmet litteræ cum legentur, manifestum vobis facient) his nostris litteris adjecimus, ut de his rebus etiam sancta universali Synodo in Domino congregata, quæ placuerint Deo, communi sententia confirmentur, et magna pax Ecclesiæ Christi restituatur. Nec enim solum vestram beatitudinem ad hoc advocamus, verum etiam alias patriarchales et Apostolicas sedes, ex quibus quidem alii jam adsunt, alii vero brevi affuturi exspectantur.

43. « Ne igitur vestra in Domino fraternitas, aliqua temporis procrastinatione cæteros fratres supra quam par est, tempus terere faciat, cum noveritis quod si quid propter vestri absentiam (quod non deceret) vitiosum sequeretur et mutilatum, nullus alius præterquam vos ipsi hujus rei contra vos ipsos damnationem effeceritis : id etiam his litteris adhibendum duximus, ut sanctam et Œcumenicam septimam Synodum aliis sex et generalibus Synodis aggregare et connumerare universæ nostræ Ecclesiæ plenitudini tradatur et manifestetur. Fama enim et rumor quidam ad nos pervenit, quod nullæ Ecclesiæ earum, quæ vestræ Apostolicæ subjiciuntur Sedi, usque ad sextam generalem Synodum annumerantes, septimam præter eas non agnoscunt, licet ea quæ in ipsa sunt decreta, magnam habeant venerationem. Ipsam vero septimam Synodum in Ecclesia publicare instar aliarum generalium Synodorum nondum noverunt, quamvis in omnibus æqualem illi dignitatem tribuant. Ipsa etenim septima Synodus maximam impietatem e medio sustulit. Cui Synodo præfuerunt et simul decreverunt nonnulli ex quatuor patriarchalibus sedibus. Affuit siquidem (ut patet) ex vestra Apostolica sede Alexandrina Thomas presbyter, et ejus socii, ex Hierosolymitana sede etiam et Antiochena Joannes, et illorum socii ; et ab antiqua Roma Petrus religiosissimus primus presbyter, et alter Petrus presbyter monachus et præpositus venerabilis monasterii S. Sabæ, quod est in Urbe Roma. Qui cum omnes simul convenissent una cum nostro magno patruo sanctissimo et beatissimo viro Tarasio archiepiscopo Constantinopolitano, magna illa et generalis septima Synodus fuit congregata, Iconomachorum impietatem ut deleret et conculcaret. Cujus Acta fortasse non ita facile fuit, ut ad vos perferrentur, cum barbara et alienigena Arabum gens regionem istam vestram occupasset. Qua de causa multi etiam illorum, qui illic degunt, ejus Acta licet honori et venerationi habeant, nihilominus quod septimæ sint Synodi (ut ipsi affirmant) ignorant.

44. « Oportet igitur hanc etiam septimam Synodum (ut diximus) magnam quidem et sanctam et generalem, et una cum aliis sex Synodis, quæ ipsam præcesserunt, simul promulgare et prædicare. Hoc enim nisi fiat, primum quidem est magna injuria afficere Christi Ecclesiam, si tantam Synodum neglexerint, et tantæ portionis conjunctionem et connexionem ab Ecclesia avulserint et dissolverint. Deinde vero quoniam Iconomachorum, quorum impietas nihilo minor est aliis, certo scio impietatem non abhorrere, aperire est illorum ora, ut scilicet dicant, non generali Synodo suam impietatem damnatam fuisse, sed unius tantum sedis patriarchalis judicio et sententia seipsos damnatos pœnas dare. Ne igitur occasionem habeant hujusmodi portenta effutiendi, hac de causa non solum synodicis litteris, sed etiam universis Ecclesiasticis historiis et quæstionibus septimam Synodum connumerare oportet, et aliis sex generalibus Synodis illam aggregare, et septimam post eas statuere. Hæc vos quidem rogamus, et ut fratres decet, fratres hortamur, ea qua par est charitate. Christus vero verus Deus noster primus et magnus Pontifex, qui sponte sua seipsum pro nobis pulchram obtulit victimam, et suum sanguinem pro nobis pretium persolvit, largiatur quidem vestro pontificali capiti adjacentes barbaras gentes superare. Largiatur etiam vitæ cursum tranquillum et quietum peragere, et cælestem hereditatem cum ineffabili gaudio et lætitia obtinere, ubi est omnium exultantium habitatio, et a qua procul absunt dolor et suspiria et mœstitia in ipso Christo vero Deo nostro, cui gloria et potentia in sæcula. Amen ». Hucusque Photii Epistola. Verum quæ occasione calumniarum Occidentalium schismaticorum in Nicolaum papam ad Photium missarum hic recitata est, non hoc anno ad patriarchas, sed post triennium esse data cognoscitur, nempe ut ex ea apparet, post irrogatum sacrilege in eum ab eodem Photio anathema, de quo suo loco dicemus. Quoniam autem ipso ferme Epistolæ exordio mentio habetur de Armenis, ex erroribus hæreticorum ad pietatem redditis : hic opportune ex sancto Nicone, qui fuerint Armenorum errores, adducendi sunt in medium. Sic enim ait[1] :

45. *Armenorum errores.* — « Quæ ab Armenis præter rationem fiunt et creduntur, hæc sunt : Dicunt divinam naturam esse patibilem, et in Aphartodocitarum hæresim inducti, Trinitatem pati dicunt. Hoc autem etsi non audent aperte dicere, iis tamen, quæ faciunt, hoc declarant. Tres enim cruces conjungentes, et uni ligno tanquam jugo affigentes, nominant hoc, sancta Trinitas. Adjiciunt autem sancto atque adeo sanctissimo hymno illud : Qui crucifixus es pro nobis, Petri Fullonis rabiem sequentes, et nobis quidem asserunt, se de Filio hoc adjicere : ipsi autem, Deum esse patibilem, aperte sentiunt. Existimant quoque Spiritum esse Patre et Filio minorem, unde et paulo ante dictarum crucium mediam minorem statuunt, in Spiritus typum hanc esse revelantes. Iidem et duarum Christi naturarum unione, confusionem decernunt. In pane quoque mystico utuntur azymis, et in sanctum calicem aquam non

[1] Vide in Bibl. Margar. tom. III.

immittunt ». Porro alia ratione, quam Latini azymo isti pane in sacrificio utebantur, nempe quod judaizarent, ut ex aliis inferius dicendis apparet. Pergit Nicon :

46. « Et quinto mensis Januarii vespere festum Evangelismi celebrant, tum aliam quoque hujus festi consequentiam facientes, tum etiam convenieus Evangelium legentes; mane autem Christi Natalem celebrant, et in divino sacrificio sancta Theophania. An autem eo Evangelismi die, venerabilissimum Salvatoris nostri Natalem fuisse existimantes hoc festum celebrent, incertum. Manifestum autem est, quod non sicut nos, carnem Domini in Dei Matris utero formatam esse existimant. Quomodo enim fieri posset, ut infans uno die perfectus completusque nasceretur? et innumerabiles absurditates ex eo deducuntur. Sin autem existimant post duodecim menses, anno in eumdem reverso, editum esse partum : non tam magis humanam nativitatem, quam ab equis et asinis similem introducunt : hæc enim animalia post annum pariunt. In festo autem sanctorum Theophaniorum non oratione, non Evangelio, non hymno, non aliarum scripturarum lectione utuntur, sed crucem tantum in aquam immergentes, hoc sibi sufficere existimant. Circumcisionem autem octo diebus post Theophaniam celebrantes, falluntur, nescientes quod prius circumcisus, deinde baptizatus est.

« Deinde cum magnus Gregorius, qui fuit magnæ Armeniæ episcopus, cavisset, Armeniæ episcopum a nullo esse alio ordinandum, quam ab illius temporis Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopo, ubi ipse quoque ordinatus est, et horrendæ execrationes et anathema in eos sit intentatum, qui aliter faciunt : hæc quidem illi transgrediuntur, a Syria autem Amerano universalis eorum episcopus ordinatur. Si autem negant magnum Gregorium hæc constituisse, ostendant nobis ejus ad filios constitutiones, et os eis obturabitur. Sin autem adhuc dubitaverint, dicant, si possint, cum in eos sententiam anathematis protulimus, quid ab eis factum novimus? Quando enim universalis eorum episcopus non ordinatur ex canonibus : quomodo qui ab eo ordinantur, fide digni habebuntur ?

47. « Porro autem a sacris quoque Evangeliis abstulerunt vocem, quæ dicit : Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis in terram descendentis : hoc esse imbecillitatis existimantes, non divinæ majestatis; sed etiam historiam, quæ nos docet, quod mulier ad Jesum tanquam adultera adducta est, cum is autem dixisset : Qui non peccavit, lapidem in eam projiciat, recesserunt omnes, nec a Christo condemnata est, rejiciunt; hanc auditionem multis esse perniciosam dicentes. Comedunt autem et in sabbatis et in Dominicis sanctæ Quadragesimæ, ova, caseum, et butyrum, et in primis eorum universalis episcopus, et est apud eos canon, qui dicit : Si quis butyrum, caseum, et ovum, vino et oleo non æquivalere existimet, sit anathema. Septimana quoque τῆς τυροφάγου carne vescuntur, jejunantes septimana, quæ est ante ἀπόκρεων, intensis jejuniis, præter panem et aquam nihil aliud gustantes. Vocant autem hanc septimanam Artziburtzia : nesciunt tamen quid sibi velit vis hujus nominis. Sed nonnulli quidem dicunt fuisse hoc cujusdam Sergii jejunium, nonnulli vero Ninivitarum, aliqui vero Adami, quando ex paradiso deliciarum ejectus est. Et hinc sine ratione jejunare convincuntur.

48. « Quidam autem dicunt, et videtur verum esse, quod ab eis dicitur, fuisse quemdam apud eos episcopum, qui utebatur catulo, cui erat cognomen Artzibuirtzes (id autem præcursor, seu præcessor latine interpretatur) præcedebat enim episcopum in urbem vel vicum ingressurum : quo mortuo septem dierum jejunium ab episcopo constitutum est in memoriam luctus, qui fuit propter canem. Sacrum autem celebrantes, non solum capiti tegmen non detrahunt, sed etiam capiti cucullam adjiciunt, licet divinus[1] Paulus aperte exclamet, detectos esse debere in oratione.

49. « Venerabiles autem imagines non adorant, sed quod magis est, eorum universalis episcopus cum reliquis eos, qui adorant, anathemate percutit. Nec crucem adorant, nisi clavum in eam immiserint, et ipsam etiam baptizaverint : postquam autem clavo fixa et baptizata crux fuerit, et alterum duorum lignorum divisum et relictum fuerit, rectum scilicet vel transversum, id solum quod relictum est, adorant. Sed et omnia fere, quæ sunt abolita, legalia, adhuc peragunt. Agnum enim magno Dominico sacrificant, et limina inungunt, et ejus ossa comburentes, servant cinerem cum sanguine in signum expiationis : et velum ante altare statuunt, et tintinnabula ipsi et altari appendunt. Quin etiam pro mortuis, ovium et boum sacrificia peragunt, nec defunctum aliter servandum existimant, nisi tertiis et nonis et quadragesimis ejus diebus, ejusmodi sacrificia peracta fuerint. Antequam autem hujusmodi sacrificia peragantur, sal benedicentes, dant bestiis in nutrimentum, et super earum etiam capita dicunt quasdam orationes, et eas mactant. Nominant autem hæc sacrificia, Natalitia. Si qui autem aliquid horum negant : eum, qui hoc facit, anathematizant ». Hucusque Nicon de Armenorum erroribus, quos ad Catholicam fidem esse conversos vane Photius gloriatur. Quando autem id acciderit, et cujus opera, suo loco dicetur.

50. *Adventius Metensis episcopus nomine suo aliorumque episcoporum, qui Concilio Metensi in causa Lotharii interfuerunt, veniam precantur : ejus ea de re ad papam Epistola, qui eidem respondet.* — Jam vero ad episcopos conciliabuli Metensis redeamus, omnes anathemate a Sede Apostolica obligatos : quorum præcipui aliorum ductores et seductores Theutgaudus atque Guntha-

[1] I. Cor. XI.

rius, cum haud leve bellum (ut vidisti) in ipsum Nicolaum Pontificem concitassent, alter eorum, nempe Theutgaudus, ad se reversus, magna instantia pulsavit diu fores Romanæ Ecclesiæ, ut ab ea reciperetur. Sed quod sicut nemini vere pœnitenti obserantur eædem ad veniam peccatorum consequendam; ita ad restitutionem honoris pristini in atrocioribus facinoribus reserari semper minime consueverunt: hoc ipse petens, rejectus foras mœrens mansit semper extorris, dum idem Nicolaus Pontifex vixit. Alter vero majori in dies aversione a sacris non cessans, obstinatior perseveravit. Reliqui vero condemnati episcopi, quorum non erat tanta culpa, libellos supplices de his, quæ in Metensi conciliabulo peccassent, eidem Pontifici Nicolao offerentes, sunt veniam consecuti, quibusdam acceptis ab Apostolica Sede conditionibus. Id autem in primis præstitisse Adventium Metensem episcopum, litteræ ab ipso ad eumdem Pontificem tunc eodem argumento conscriptæ, significant, quas oblivione diu sepultas, nuper industria nostri amantissimi Broverii suppeditavit ex vetustissimo Codice Trevirensi. Sic enim se habent:

51. « Gloriosissimo Dominici gregis pastori, domino et beatissimo Nicolao, summo et universali papæ, Adventius humilis Metensium sedis episcopus nunc et in æternum valere.

« Christus Dominus Deus proprii sanguinis pretio acquisito gregi solita pietate prospiciens, vobis summi sacerdotii contulit dignitatem, cui inter plurima spiritualium virtutum ornamenta, quibus sanctam matrem Ecclesiam inimitabili sanctitate condecoratis, sacra etiam priscæ auctoritatis dogmata affatim resplendent, quo Christiana plebs efficacissimo tanti patris exemplo feliciter imbuta, vitiorum monstra devitare, et auxiliante Deo, æterna poterit præmia comprehendere: imo Ecclesiastici ordinis disciplina vestris temporibus inviolabilis permanere. Unde mea parvitas omnesque divina dignatione mihi crediti multipliciter congaudentes, magnas omnipotenti Deo gratias referimus, devotis precibus implorantes, ut Deus omnipotens vestri Pontificatus apicem diu incolumem custodire dignetur, ad consolationem sanctæ suæ Ecclesiæ, omniumque fidelium animarum. Quippe cum inter sævissimas paganorum pressuras, densissimasque perversorum Christianorum simultates occuparemur, et per capita humilitatis nostræ Dominici ovilis sollicitudinem gerere optaremus, decreta excellentissimi Apostolatus vestri nobis directa sunt, super quibus responsa dignitati majestatis vestræ festinantissime currens præsentialiter dare viva voce desiderarem, nisi longæva senectus me gravidum redderet, et indeficiens corporis ægritudo frequenter atque inopinate spiritum exhalare cogeret. Magnum enim, et quasi totius meriti gaudium obtinerem, si ad limina Apostolorum, vestramque desiderabilem et præeminentissimam præsentiam, virium imbecillitas me ire sineret. Sed quia podagrici dolores et veterani mei artus optata denegant, omnipotenti Deo et S. Petro, atque incomparabili clementiæ vestræ magnitudinis, meæ parvitatis quantitatem committo, qui vices Dei tenetis, et in reverentissima summi principis cathedra, verus Apostolus residetis, ut vestris fovear solaminibus. Si enim fallaciter, quasi fautor vitiorum in conspectu vestræ mansuetudinis diffamatus existo, si non corpore, mente tamen ad vestra sacra vestigia provolutus, humiliter peto, ut excusationis meæ causas nullo mendacii fuco obnubilatas, paternæ pietatis affectu recipere non dedignemini, quas capitulatim misericordiæ vestræ pandere studui.

52. « Cap. 1. In catalogo sacerdotum nequaquam recipio Theutgaudum quondam archiepiscopum, qui depositionis suæ sententiam a vobis prolatam hactenus patienter ferens, juxta præcedentem consuetudinem, nihil omnino de sacro ministerio contingere præsumpsit, sed quasi mitissimus vir incaute se proprio sermone lapsum, atque alterius pertinacissima obstinatione deceptum fatetur, et per humilitatis et obedientiæ viam incedens, a vestra pia largitate locum satisfactionis præstolatur.

« Cap. 2. Guntharium quondam sacri palatii archicapellanum, in episcoporum numero non suscipio, neque ei, vel fautoribus suis communicare præsumo, quoniam vetito usus est officio, et Apostolicam floccipendere excommunicationem non metuit.

53. « Cap. 3. Causam piissimi regis Hlotharii in præsentia vestrorum (legatorum) præfati quondam primates Ecclesiarum, cum aliis archiepiscopis eorumque coepiscopis, de duabus uxoribus in nostra urbe ventilantes, et magistratus nostri principatum obtinentes, qui de jam dicti nostri principis querela decreverint, vestram non latet sanctitatem. Ego igitur, teste Deo cum angelis et archangelis, arbitratus sum puriter vera manere, quæ plurimorum consulum adstipulatione effabantur. Interea decernentibus tunc temporis præscriptis archiepiscopis eorumque coepiscopis, solus ego, qui essem meritis et ordinatione novissimus, qui magistrorum auctoritatibus et judiciis resisterem? et ne forte in aliquo contra decretum Leonis papæ offenderem (verebar), qui titulo 32 ita scribit: Igitur secundum sanctorum Patrum canones Spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos jus traditæ sibi antiquæ dignitatis intemeratum habere decernimus. Si enim a regulis præstitutis ulla aut licentia, aut præsumptione discesserunt, ego penitus nesciebam. Unde et in Antiocheno Concilio cap. 9 ita scribitur: Per singulas regiones episcopos convenit nosse, metropolitanum episcopum sollicitudinem totius provinciæ gerere: propter quod ad metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrant, et cætera. Sola quippe plurimorum relatione de jam dicta querela, quæ in primordiis gesta sit, aure, non oculo percepi, quia episcopus non eram, sed in excubiis

templi beati [1] Stephani protomartyris occupatus, novissime in regno domini Lotharii senioris mei, expetitus a clero, et electus a plebe, pastoralis officii curam, Deus novit, et non ultra ambiens, sed canonice invitatus excepi. Et multo amplius, si fieri potest, verbis archicapellani, ac cæterorum Patrum, qui interfuerunt, credulus extiti, quam mihimetipsi; et si forte in aliquo simpliciter egi, restat, ut ad magistrum veritatis recurram. Nunc ergo proferat singularis sapientia vestra normam in hoc facto, et ecce paratus sum obsecundare edictis vestræ auctoritatis, veluti Deo, in cujus persona cuncta profertis. Vestro enim sancto ac salubri consilio usus, jugo me obedientiæ humiliter submitto. Nam quamvis quorumdam levitate contra me tumultum detractionis sentiam, nisi de simplicitate nullus me in hac re accusare potest: fidenter enim dico [2]: Ecce in cælo testis meus, et conscius meus in excelsis. Unde vas electionis dicit [3]: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Hic enim beatus Gregorius papa in Epistola Theoctistæ patriciæ directa, ita scribit: In omnibus, inquit, quod de nobis extra dicitur, recurrere ad arcana mentis debemus. Etsi omnes vituperent, liber est, quem conscientia non accusat.

54. «Cap. 4. Si decretum vestræ auctoritatis judicio sancti Spiritus ab omni pastoralis officii regimine præfatos metropolitas exutos definivit, propter excessus sanctionum, et absolutionem anathematis a Sede Apostolica emissi super Ingeltrudem (Engeltrudem) Bosonis uxorem, sciatis verissime, quia in ejus absolutione nequaquam particeps extiti; et postquam illam vera relatione infausto adulterii genere sauciatam audivi, semper quasi mortiferum venenum abominatus sum. Communionem vero cum excommunicatis nullatenus habere universos moneo, si sacris uti ausi fuerint, sicut Capitulum Antiocheni quartum ostendit, quod communicantes eis ab Ecclesia abjici jubet.

«Cap. 5. Sectatorem damnatorum, ac seditiosum, vel conjurationis aut conspirationis reum me penitus esse denego: faventibusque (quibuscumque) nequaquam assentire fateor, sed cum capite, id est, sancta et venerabili Sede beati Petri, cui claves regni cælorum misit, in qua etiam petra Christus rex æternus sanctam ædificavit Ecclesiam, contra quam portæ inferi non prævalebunt, canonice in omnibus me favere profiteor.

55. «Cap. 6. Porro sanctitas vestræ paternitatis inviolabiliter censuit, nullo modo pavendam honorum amissionem, pro temeritatibus et subscriptionibus; atque indulgentiam non esse denegandam, si vobiscum sapere nostrumque per nosmetipsos, aut per legatos nostros assensum cum scriptis offerre studeremus. Noverit præcellentiæ vestræ sanctitas munificentissima, quod legatus noster, qui jam vobis fatam professionem ostenderet, et multiplicibus verbis enuclearet, ideo tardavit, quia cæteros confratres nostros huc illucque de diversis partibus advocans, vobiscum sentire unanimiter, et sapere hortatus sum. Eorumque omnium generaliter unanimitate comperta, quasi præconem legati nostri, in ipso margine præsentis vitæ constitutus, vestræ sanctæ paternitati præmisi, præsentem videlicet litterarum portitorem. Nihil in me ambiguum, nihilque damnabile remanere patior, cui viam omnis carnis arripere, proprii corporis resolutio pollicetur. Sed in omnipotentis Dei misericordiam valde confido, quod mihi peccatori spatium hujus calamitosæ vitæ concedere debeat, quousque digna satisfactione purgatus, vestræ paternæ pietatis gratiam petenti redditam intelligam, meque receptum in vestro Deo digno consortio congratuler. Credimus enim, quod favente Deo et Apostolorum omnium principe, qui in eleemosynis et jejuniis et furtivis orationibus spiritaliter occupati estis, omnibus viribus divina dispositione prævidere debeatis, ne pro falsidica deceptione viventia in Christi corpore membra moriantur. Igitur si meis lacrymosis precibus vestra misericordia in aliquo flectitur, per sanctam et individuam Trinitatem humiliter deprecor, ut per latorem præsentium litterarum, si amplius esse non potest, saltem de vestra sancta manu in naufragio vitæ constitutus, illud recipere merear, quod mitis magister vester Christus, quibusdam discipulis hæsitantibus januis divisis (clausis) apparens, imprecatus est, dicens: PAX VOBIS. Excellentiam sanctitatis vestræ assiduis votis et precibus diu incolumem vigere humiliter exoramus». Hæc Adventius. Pro quo etiam Carolus rex Francorum scripsit litteras commendatitias, quas ex eodem Codice Trevirensi hic describemus; sic enim se habent:

56. « Sanctissimo ac reverentissimo patri Nicolao Catholicæ et Apostolicæ Sedis summo Pontifici et universali papæ, Karolus gratia Dei rex et spiritalis filius vester.

« Quia sicut devotio nostra erga sanctam Sedem Apostolicam omniumque Ecclesiarum matrem atque magistram, et erga sancti Apostolatus vestri honorem in istis Cisalpinis regionibus longe lateque, gratias Deo, cognoscitur; ita et colendæ cum summi amoris veneratione paternitatis vestræ benignitas, erga filialem nostram dilectionem non solum nostris benevolis, sed et æmulis auctore Deo, certis indiciis, veluti sanctitatem vestram, scilicet religionis culmen decet, innotuit. Adventius Mettensium venerabilis episcopus hunc fratrem nomine Bettonem nobis fidelem, ut credimus, in monasterio regni nostri ab infantia regulariter educatum, et nostra munificentia, sicut inter nos convenit, sibi concessum, ad nos misit, petens a nobis vestræ amantissimæ paternitati pro eo litteras mitti, quas profuturas, et non modice sibi apud auctoritatem vestram credidit suffragari. Mandavit etiam mihi, quod professionem suam, subreptionum præteritarum correctionem, et futurarum

[1] Est illa hodieque cathedralis Metensium, seu Mediomatricum Ecclesia. — [2] Job. XVI. — [3] 2. Cor. I.

cautelam continentem, sicut regulæ sanctæ præcipiunt, manu sua subscriptam, vestro Apostolatui per hunc fratrem vellem dirigere, quatenus et excessuum veniam, et Apostolicæ Sedis communionem, et vestri Apostolici vigoris gratiam valeat obtinere.

57. « Unde quoniam venerandus et amantissimus patruus noster Drogo, qui licet in regno fratris nostri Hlotharii quondam imperatoris post obitum domni et patris nostri degisset, eo quod sedes in partem regni ipsius devenerat, nobis tamen unice dulcissima dilectione, et obnixa fidelitate conjunctissimus fuit ; eumdem venerabilem Adventium nutrivit, et domestica familiaritate habuit, et ipse Adventius nobis fidelis et amicus existit, ac si vestigia sanctissimæ paternitatis vestræ deosculantes, cum omni devotione deposcimus, ut nostra petitione, sicut credit, apud auctoritatem vestram se sentiat adjuvari, ne ipse, et sedes ejus in illo, modo quolibet, quod absit, dehonoretur ; quæ postulatione avi nostri divæ memoriæ Karoli imperatoris honorari ab Apostolica Sede meruit, ut Engilramnus (Angilramnus) prædecessor istius, summus capellanus ejus [1], et apocrisiarius Apostolicæ Sedis in istis regionibus aliquandiu fieret, et postea deprecatione sanctæ recordationis pii Augusti, domni et genitoris nostri, excellenti genio a Sede Apostolica in præfato patruo nostro Drogone venerando episcopo fuerat honorata, ut una cum prædicto ministerio, et imperatoris et Apostolicæ Sedis, etiam usu pallii potiretur.

58. « Nam etsi hic vir venerabilis Adventius, aut principis sui, aut magistrorum superstitione actus, aut favore ac consensu plurimorum attractus, vel alio quolibet modo subreptus, vel interceptus in aliquo minus, quam debuerat, providus extitit (quoniam, ut Augustinus dicit : Amat Deus confitentibus parcere, et eos, qui semetipsos judicant, non judicare ; cessatque divina vindicta, si conversio præcurrat humana) : vestri Apostolatus mitissima et præstabilis cunctis conversis benignitas, in eo sententiam prædecessoris sui Leonis sequetur, quo dicit : Sedis, inquiens, Apostolicæ moderatio hanc temperantiam servat, ut et severius agat cum obduratis, et veniam cupiat præstare correctis ; quatenus venia concedatur, si error aboletur. Petimus siquidem, ut istum non modo suum, verum et nostrum legatum Bettonem religiosum monachum, et litterarum scientia bonique ingenii capacitate, Dei gratia, et sedulo studio imbutum, benigne et familiariter recipiatis, quo ea, quæ sibi injuncta sunt, mansuetudini vestri Apostolatus domestica suggestione valeat enarrare. Deus omnipotens orantem pro nobis sanctitatem vestram ævo longiore conservare in voluntate sua dignetur, sanctissime et reverentissime pater in Domino ». His Nicolaus acceptis supplicibus litteris, Adventio per Theutericum ejus legatum, quem post Bettonem miserat, ista rescripsit :

59. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo Adventio episcopo Metensi.

« Excusationis tuæ litteras per Theutericum religiosum presbyterum tuum suscipientes, quoniam his te in extremitate vitæ positum indicasti, mœror nos continuo ingens obtinuit. Sed professio tua, qua te in nullo a Sede Apostolica dissentire manifestas, quamque nobis a te minus, quam ab aliis sperabamus offerendam, inter mœstitiam merito lætitiam miscuit. Quoniam licet de exteriori homine, cum ipsius privamur fraterno solatio, doleamus ; de interiori tamen, quem extinctum putabamus, nunc vero per gratiam Dei vivificatum audimus, incomparabiliter exultamus. Quamvis autem probabilem tua videatur habere excusatio rationem, teque innocentem comprobetur ostendere, sufficeret tamen etiam, si qua præteritorum noxa tenereris excessuum, satisfactio, quam in articulo mortis, sicut ipse fateris positus, litteris datis Apostolatui nostro, ut decreveramus, ostendis. Cujus rei testis est latro, qui in cruce pendens, in ipso momento mortis jam jamque constitutus, confessus est, et : Hodie mecum eris in paradiso, a Jesu audire promeruit. Et Propheta subitaneam gementis salutem demonstrans [1] : Cum conversus, inquit, ingemueris, tunc salvus eris. Verumtamen potens est Deus misericorditer operari, ut qui excusationes tuas et obedientiæ promissa suscipientes, de immortali vita tua per id fiduciam sumpsimus, percipiamus etiam in hoc temporali cursu, longævitate divinitus tibi concessa, unde et verbi Dei fructibus multipliciter perfruamur, ac per hoc in Domino glorieınur. Quid autem mirum, si Guntharius dudum archiepiscopus Apostolicam flocci-pendere sententiam non metuit, qui divina præcepta toties parvipendisse convincitur? Claret vero, et cunctis manifeste datur intelligi, etiamsi nulla alia pravitatis suæ præcessissent indicia, qualis ante pœnam extitit, qui se post pœnam talem exhibuit, et quam debite percussionem promeruit, qui etiam post unde magis percuti debeat, minime admittere recusavit. Eo igitur suadente, nunc Apostolicis institutis inobediens effectus est, quo nuper cœlestibus oraculis semper obviasse repertus est, antiquo videlicet adversario, qui sicut leo rugiens, juxta primum [2] Apostolum, circuit, quærens quem devoret.

60. « Illud vero, quod dicitis, regibus et principibus vos esse subjectos, eo quod dicat [3] Apostolus, sive regi tanquam præcellenti : placet. Verumtamen videte, utrum reges isti et principes, quibus vos subjectos esse dicitis, veraciter reges et principes sint. Videte si primum se bene regunt, deinde subditum populum. Nam qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? Videte si jure principan-

[1] Quem Paulus diac. l. VI. c. 6. edit. rec. nimis elate vocat archiepiscopum ob ista, credo, privilegia.

[1] Isai. XXX. ex 70. Interp. — [2] 1. Pet. V. — [3] 1. Pet. II.

nur; alioquin potius tyranni credendi sunt, quam reges habendi, quibus magis resistere, et ex adverso ascendere, quam subdi debemus. Alioquin, si talibus subditi et non prælati fuerimus, nos necesse est eorum vitiis faveamus. Ergo regi quasi præcellenti virtutibus scilicet et non vitiis subditi estote, sed sicut Apostolus ait, propter Deum, et non contra Deum.

61. « Superfluum autem judico, quod in conventu episcoporum capitula sancti Leonis papæ ac Antiocheni Concilii quidam, ut asseris, legerint. Quoniam si sanctus vir metropolitanos singularum provinciarum episcopos jus traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decrevit; privilegia tamen hujus Sedis non abstulit, et huic divinitus jura concessa non minuit. Quia sicut ipse scribit ad Anastasium Thessalonicensem, ac per eum ad omnes, inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis; et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cæteris præemineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio, et magna ordinatione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia; et rursus quidam in majoribus urbibus constituti, sollicitudinem ejus susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri Sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret, et nihil a suo capite dissideret. Iidem ipse alibi, ut de componendis atque compositis relatio sibi plena mittatur, præcipit. Rursus si fatetur Antiochenum Concilium, per singulas regiones convenit nosse metropolitanum episcopum sollicitudinem totius provinciæ gerere, quid præjudicat Sedi Apostolicæ sollicitudinem habenti non solum unius provinciæ, sed et totius Ecclesiæ? Cum idem Concilium magis metropolitas coerceat, refrenet, et arctet, dum eos non amplius, quam suarum provinciarum dicat sollicitudinem gerere. Quorum enim quis sollicitudinem gerit, et judicium prætendere necesse est, ut beatus papa Innocentius ad Maximum Antiochenum scribens: Quorum enim, inquit, et maxime exspectat cura præcipue tuum debent mereri judicium. Ergo quia totius nos Ecclesiæ maxima cura præstolatur, nostrum præcipue debet Ecclesia tota procuridubio judicium promereri.

62. « Sed tandem ad propositum redeamus, et votis tuis, quantum possumus, Deo præstante, misericorditer annuamus. Itaque si Theutgaudum dudum episcopum, sicut profiteris, in catalogo episcoporum non recipis, quousque de eo humanius tractemus; et si Guntharium mysterium (ministerium) sibi vetitum usurpantem, non solum inter episcopos non susceperis, sed nec ipsi, nec fautoribus ejus communicaveris, et regi in scelere permanenti episcopaliter contradixeris, et secundum vires in nullo a constitutis et sententiis ab Apostolicæ Sedis præsule prolatis deviaveris, sed de cætero pro fide Catholica, et correctione fidelium, ac pro conservandis Pontificis (pontificiis) Sedis Apostolicæ privilegiis nobiscum senseris, nobiscum pro viribus decertaveris, fratres quosque et proximos tuos nobiscum sapere hortatus fueris: Deus omnipotens intercessione Apostolorum principum Petri ac Pauli vincula omnium peccatorum absolvat, et quidquid humanitus, quod in oculis majestatis ejus displicuit, egisti, tibi miseratus indulgeat, et benedictionis suæ gratia replens ad beatitudinem visionis suæ perducat ». Hactenus Nicolai Epistola, post quam extant redditæ Adventii litteræ ad eumdem Nicolaum pro gratiarum actione de venia impetrata, quas suo loco reddemus.

63. *Litteræ Synodales ex Silvanectensi Concilio ad papam in causa Lotharii.* — Sed quid inter hæc accidit? Cum in aliis provinciis Galliarum, quæ Carolo subjacerent, innotuisset, quid statutum esset in Metensi Concilio, nempe ex Lotharii sententia cuncta esse transacta, legatosque Apostolicæ Sedis omnia comprobasse, existimantes quidquid legati fecissent, ex Nicolaï, qui eos miserat, voluntate confectum esse: scripserunt ad ipsum Pontificem litteras amarissimas, easdemque synodales ex Silvanectensi Concilio, quod collegerant, quibus eum rogaverunt mutare sententiam, et generale Concilium convocare. Quibus acceptis litteris Nicolaus [1] respondit, sibi non esse opus mutare sententiam, cum semper adversus Lotharium sensisset, litterisque significasset, legatis suis missis in Gallias datis, quarum exemplar ad eos mitteret; nempe sensisse, ut Lotharius nisi pareret, ejiciendo Waldradam pellicem, alienus fieret a communione totius Ecclesiæ Catholicæ una cum fautoribus suis. Quæ sua constantissima, nec aliquando mutanda sententia, ut per ipsos universo populo innotesceret, sic admonuit eos, dicens: « Ne vero simplices, quod adulteris aliquando cesserimus, falso nos opinentur: non incongrue nostri super hoc animi votum omnibus fratribus et coepiscopis nostris intimate, et concionando in Ecclesiis vestris publice cunctis ad liquidum subditis exponite ». Hæc Nicolaus.

64. *Nicolaus papa ad Hincmarum de confirmatione Concilii Suessionensis et de privilegiis Ecclesiæ Rhemensis.* — Hoc eodem anno, mense Aprilis, Hincmarus subripuit a Nicolao papa confirmationem Concilii Suessionensis ante decennium celebrati, itemque confirmationem privilegiorum Rhemensis Ecclesiæ, cum idem Pontifex Nicolaus dolum nesciens, ipsi annuens ad ipsum ista rescripsit [2]:

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, reverentissimo ac sanctissimo confratri nostro Hincmaro Rhemorum archiepiscopo.

« Pastoralis sollicitudinis cura constringimur, et loci sublimitate, qua nos superna providentia totius domus suæ generalitati præposuit, provoca-

[1] Nicol. Ep. XXXII. in fine. — [2] Ex Cod. S. Mariæ super Minervam in Urbe Epist. Nicol. XXXVIII.

mur, ut Apostolatus nostri apex in ea tanquam lapis positus angularis ad imitationem ipsius, fidelibus quidem et humilibus tutissimum et firmissimum refugium, quo cuncti frangantur tumentes hostium fluctus, exhibeat : his autem, qui offendunt verbo, nec credentes in quo positi sunt, sit lapis iste offensionis et petra scandali. Proinde quia dilectio tua sequens instituta majorum, ea, quæ possunt aliquam recipere quæstionem, ad nos quasi ad caput et ad apicem episcopatus referre studuit : quod nos libenter accepimus, quia hinc dilectionem tuam memorem canonum comprobamus : Synodum illam, quæ a te et cæteris venerabilibus archiepiscopis atque episcopis in urbe Suessionum anno Incarnationis Dominicæ DCCCLIII, Indictione prima, quinto kalend. Maii fuerat celebrata, et a decessore nostro beatæ memoriæ Benedicto papa est confirmata ; sicut idem sanctæ recordationis Pontifex illam confirmavit, ita et nos eam confirmatam, et irrefragabilem, perpetuoque mansuram, Apostolica auctoritate decernimus, SALVO TAMEN ROMANÆ SEDIS IN OMNIBUS JUSSU ATQUE JUDICIO.

65. « Præterea quidem et hoc sancimus, ne quilibet extremorum Durocortorum provinciæ, regionis Belgicæ regulariter subjectus Ecclesiæ, te contempto, vel potius habita coepiscoporum ipsius diœcesis provinciali Synodo, impune audeat, seu valeat aliena expetere, aut exspectare judicia, aut alienas contra canones ordinationes suscipere, vel ad alias provincias irregulariter convolare ; sed ita ut Nicænorum et cæterorum Conciliorum canonicis definitionibus est promulgatum, et beatorum Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Bonifacii, Leonis, Hilarii, Gelasii, Gregorii, ac cæterorum Romanæ Sedis Pontificum constitutionibus est decretum, SALVO IN OMNIBUS NOSTRÆ APOSTOLICÆ SEDIS JURE, VELUTI AB IPSO CHRISTO ET SACRIS EST CAUTUM CANONIBUS, cuncti sive in prælatione, sive in subjectione debita ordinem ab Ecclesiasticis regulis traditum observantes, metropolitanæ tuæ auctoritati honeste aut canonice præcipienti obediant.

66. « Et hoc promulgamus atque Apostolica auctoritate statuimus, ut te, quem primatem ipsius provinciæ sanctæ memoriæ præsules, prædecessores nostri, Leo scilicet in largitione usus pallii, et Benedictus privilegio suæ corroborationis, et ut antecessores eorum tuos prædecessores canonica auctoritate, et antiqua consuetudine pro metropoli Ecclesiæ Rhemensis genio confirmaverunt, et nos primatu beati Petri Dei voce præcepto pariter confirmamus : nullius unquam infestatio contra canonica Apostolicaque decreta sive judicia opprimat, aut ab Ecclesia tibi commissa, virtute vel facultate nudare, aut ante audientiam Romani Pontificis, quia nec regulæ hoc permittunt Ecclesiasticæ, judicare te, vel condemnare præsumat. Quod et si temerarius quisquam forte præsumpserit, nullius excommunicationis, vel obligationis, seu condemnationis sententia sine decreto Romani Pontificis tenearis adstrictus. Sed si a quocumque vel undecumque fueris compellatus, ut debeas judicari, Apostolici papæ judicio te reservamus, nostra, imo beati Petri Apostoli auctoritate decernimus, nec alterius cujuscumque viri vel judicio te subjici, excepta potestate Sedis Romani Pontificis, nec ad alterius primatis provinciæ Synodum, nisi ex communi placito posse convocari, mandamus. ITA TAMEN SI IN NULLO NEGOTIO APOSTOLICÆ SEDIS ROMANÆ JUSSIONIBUS INVENTUS FUERIS INOBEDIENS.

67. « Et hoc constituimus, ne quælibet provincia metropolitæ tibique subjecta, jus secundum Ecclesiasticas constitutiones primatus Ecclesiæ tuæ et tibi debitum, et secundum sacros canones et decreta Romanorum Pontificum ex antiqua consuetudine traditum ac constitutum, quoquo modo per contemptum convellere, aut provinciam dividere, aut tibi vel Ecclesiæ tuæ quacumque violentia contra eadem canonica constituta et decreta Romanorum Pontificum pertinaciter inferre præsumat.

« Quæ omnia suprascripta violari a quoquam, cum anathematis interpositione, beatorum Apostolorum principis auctoritate, et nostra Apostolica sententia prohibemus. Eo duntaxat tenore et conditione hæc per hujus præcepti decretique paginam tibi omnibus vitæ tuæ diebus habenda concedimus, ad tuæque securitatis quietudinem ac decorem valere disponimus, si tam in præsenti, quam semper, dum tamen in vita tua superstes extiteris, in nullo ab Apostolicæ Sedis præceptionibus quoquo modo discrepaveris. Quod si a sanctæ Romanæ Ecclesiæ constitutis, vel ab ejus præsulum jussionibus quolibet tempore inventus fueris segregatus, eorumque sive per Epistolam, sive per verba mandatis obedire neglexeris : hujus privilegii atque præcepti tenor nullius momenti penitus judicetur, et cuncta, quæ in eo continentur, irrita in perpetuum atque inania prorsus existant.

68. « Si quis autem temerario ausu, magna, parvave persona, contra hoc nostrum Apostolicum decretum agere præsumpserit : sciat se anathematis vinculo esse innodatum, et a regno Dei alienum, et cum omnibus impiis æterni incendii supplicio condemnatum. At vero qui observator extiterit præcepti hujus, gratiam atque misericordiam, vitamque æternam a misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur. Scriptum per manum Zachariæ notarii regionarii et scriniarii S. R. E. in mense Aprili, Indictione undecima. Bene valete.

« Data quarto kal. Maii per manus Tiberii primicerii sanctæ Sedis Apostolicæ. Imperante piissimo domino imperatore Aug. Hludovico a Deo coronato magno pacifico imp. an. XIV, Indict. XI ».

69. *Libellus appellationis Rhotaldi episcopi ad Pontificem Nicolaum ob injustam depositionem ipsi inflictum per Hincmarum.* — His acceptis ab Ecclesia Romana per Nicolaum Pontificem privilegiis, obtentaque confirmatione (ut audisti) Concilii Suessionensis, Hincmarus jam opere perficere aggreditur, quod conceperat adversus Rhotaldum

episcopum Suessionensem, cujus causa Silvanectense Concilium paravit, quod eodem tempore, quo Metense, de quo audisti, est celebratum hoc anno, mense Junii, Indictione undecima, in regno Caroli Calvi, in quo idem Rhotaldus Suessionensis episcopus deponitur, et quantumlibet Sedem Apostolicam appellarit, non est auditus, sed in monasterium detrusus, alio in ejus locum episcopo subrogato. Cum et ab ipsa Synodo missa est legatio per Odonem Bellovacorum episcopum ad Apostolicam Sedem, qua peteret per Nicolaum Pontificem confirmari, quæ ab episcopis in eadem Synodo acta essent. Quo tempore ad eamdem Apostolicam Sedem missus est libellus supplex querelarum Rhotaldi ipsius, de his, quæ injuste ab eadem Synodo passus esset. Insuper et aliæ a viciniis compluribus, tyrannicum factum detestantibus additæ sunt ad eumdem Pontificem querimoniæ pro Rhotaldo. Hæc omnia, et in iis potissimum, quæ ad tempus spectant, perspicue demonstrant ipsius Nicolai papæ litteræ ad eamdem Synodum reddita [1]. Ut autem totius rei gestæ seriem cognoscamus, est hic reddendus libellus Rhotaldi ad Sedem Apostolicam appellantis, qui sic se habet [2] :

70. « Domino meo sanctissimo atque reverendissimo Nicolao summo Pontifici et universali papæ.

« Ego Rhotaldus peccator Suessionensis Ecclesiæ, Sedem appellans Apostolicam, irregulariter episcopatu privatus, calamitatum mearum suggero lugubrem historiam : non tamen omnia, quæ passus sum retexens, quod impossibile forsitan erat, et nimis fastidiosa narratio tuis, piissime præsul, auribus importuna videretur. Venerabilis igitur metropolitanus Hincmarus sanctæ Rhemensis Ecclesiæ antistes, quibusdam occasionibus exortis, acri circa me infestatione certans, diu multis ac variis laboribus meam vexabat exiguitatem. Ego autem quantum poteram, illum tolerans, in his ei nequaquam pro suo libitu acquiescere volui, quæ sacris perpendebam auctoribus esse contraria. Dumque ad Synodum jussu gloriosi regis Caroli, pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ convocatam episcopi convenissemus, et ipse, quasi omnium dominus præsidens ac prævalens, sententiam in me damnationis violenter ac præcipitanter jaculari acceleraret; hinc ego Apostolicam Sedem et Apostolicum præsulem universalis Ecclesiæ summum provisorem appellare maturavi.

71. « Cumque mihi hoc denegare non præsumeret, sancta Synodo decernente , ægre tamen evictus præbebat assensum, dinumerans hos dies, ultra quos omnino non retardarem iter. Inde ego festinato cursu ad nostram civitatem reversus, de instanti itinere moras non patiebar, quam lætus si ad Apostolorum limina contendere meruissem, ut ad domini mei tanti Pontificis et piissimi patris omnium ad se confugientium tutissimi defensoris ac protectoris sacram pervenirem præsentiam. Cumque jam e vicino pacti itineris immineret egressus, litteras domino meo regi et meo archiepiscopo dirigere curavi, nostram illis Ecclesiam committens, multumque postulans, ut juxta suum utriusque officium eam dirigere procurarent, donec de me excellentissimus Romanæ Urbis præsul finem determinaret legitimum. Misi et litteras ad illum olim presbyterum, pro cujus ego regulari depositione (nam in stupro fuerat deprehensus et abscissus) a meo judicabar metropolitano, ut et ipse mecum huc ad tuam, domine papa, audientiam examinandus adveniret, quarum exemplaria præ manibus habeo, et si vobis placet, Apostolatui vestro offeram.

72. « Alia quoque Capitula conscripta cuidam nostro confratri et coepiscopo transmisi sub eodem temporis articulo per easdem manus deferens, quæ , ut præmissum est, memorato regi et antistiti destinaveram. In quibus sane Capitulis mea talis postulatio continebatur, aliis episcopis, qui meam damnationem participare nolebant, insinuanda, ut ipsi parati essent sicut fraternitatis amatores et sectatores charitatis, juxta beatissimi Apostoli sanctionem, meam defendere et tueri salutem. Sed ille meus unanimis frater, cui hanc mei curam committebam, tunc absens fuit.

« Hincmarus autem continuo causam persensit. Adhuc dominus rex, et idem meus prælatus in eodem loco manebant, ubi sub una eademque meæ parvitatis Epistola, et illa Capitula (uti relatum est) perscrutabantur. Moxque Hincmarus ipse archiepiscopus scriptorum portitorem diligenter jussit inquiri, cur illis non ostenderet apices, quos sigillatim detulerat. Qui confiteri compulsus, respondendo subjunxit, quia ille, inquiens, ad quem mihi crediti sunt perferendi, non hic modo apparet. Nec cessavit ille, donec persuaso rege, subito quasi collecta Synodo ex ipsis, qui supererant, episcopis, presbyterum introduci fecit invitum, ipsum videlicet litterarum latorem.

73. « Cœperunt hinc et inde in medio positum movere, pulsare et perurgere, sicut hoc callide per insidias argumentatum erat, ut litteras, quas Rhotaldus per eum suo ad Synodum metropolitano decreverat, citius præsentaret. Neque ad Synodum missus sum, ait, nec a Rhotaldo episcopo, cujus nec ego sum clericus, litteras accepi, Hincmaro reddendas. Cumque nullo modo presbyter ipsa vellet Capitula prodere, jubente tamen rege, coactus reddidit. Moxque Hincmarus regem postulavit, ut Trasulphum abbatem ad me dirigeret. Qui ad nostram civitatem celerrime perveniens, me jam paratum, ut nostrum iter arriperem, invenit. Tunc ipse abbas in atrio Ecclesiæ assistens, publica voce in verbo regis et Hincmari archiepiscopi auctoritate prohibere curavit, ut nullus omnino ab ipsa civitate mecum aggredi iter vellet, ac ire volentem Romam me prosequeretur. Nequaquam ita faciam, ego subintuli; sed sicut primum Roma-

[1] Nic. Ep. XXXII. — [2] Inter Epist. Nicol. post XXXVII.

num appellavi Pontificem, ita depositus, Deo auxiliante, minime differam.

74. « Hinc mirabar et stupebam, quid sibi vellet talis immutatio, aut cur me a meo itinere retardarent. Sed prius per aliquot dies fama vulgabat, quod Hincmarus archiepiscopus dicere volebat, quasi ego aliqua Capitula scribens, renovari mihi judicium petiveram. Quod certe falsissimum est, cum nec illa Capitula ad eum direxi, neque de aliquo tali judicio ibi mentionem egi, nec electorum judicum secundum sacros canones, aut nomina, aut certe numerum expressi. Testor Dominum creatorem omnium, quia nec in cogitatione mihi subrepsit, ut appellationem hujus eminentissimæ Sedis ad aliam aliquo modo rationem diverterem. Proh dolor! ablata est migrandi facultas, et circumseptus custodia, in eadem sum civitate retentus. Acceleratur itaque de convocanda Synodo, qua in suburbio nostræ civitatis congregata, rex inclytus a Concilio est invitatus. Tunc tres Hincmarus archiepiscopus episcopos ad me misit, mandans ad Synodum ipsam, ut sine mora venirem. Quibus ego respondi, quod non mihi ita liceret, neque ego hoc ullatenus auderem, ut in præjudicium sanctæ Romanæ Ecclesiæ omnium Ecclesiarum matris, ejusque excellentissimi rectoris circa posito cuicumque præbeam aliquo modo assensum: ad illam summam auctoritatem sine intermissione appello, cui nullus potest contradicere, quæ a Domino Jesu Christo per beatum Petrum Apostolum tantum meruit principatum. Judicium ergo illius, ad quam proclamavi, expeto, nec alibi, nisi Romæ judicari consentio, quia præposterus ordo est, inferiorem superiori anteferri.

75. « His auditis, qui missi fuerant, Synodo renuntiaverunt. Iterum secundo et tertio me continuatim invitantes, in eadem invenerunt ratione persistere. Novissime vero industriose persuadebant, suam offerentes fidem, nihil me incommodi perpessurum, aut saltem domino regi in proximo loco Synodi locuturus occurrerem. Quod etiam mihi nostri fratres, Ecclesiæ nostræ filii jam suadere cœperunt, ut pio principi meæ parvitatis præberem præsentiam. Annui ego, et ad locum quo me ducebant, transivi, sacerdotalibus vestitus indumentis, secundum Evangelium, Marci scilicet, et lignum sanctæ Crucis circa mea pectora gerens. Cumque me in quoddam diversorium pro foribus Synodi a nostris omnibus separatum introduxissent: obnixis precibus postulavi per Leudonem diaconum, ut dominus rex locum mihi indulgeret secum loquendi. Qui mox pro sua pietate ad me indignum venire dignatus est; meque benigne audivit, sed exaudire non est permissus. Nam cum illum valde suppliciter anxieque rogarem, ut mihi Romam eundi libertatem, sicut ipse concesserat, non tolleret, sanctamque Apostolicam Sedem in suis privilegiis honoraret, respondit: hoc ad meum specialiter metropolitanum, sanctumque pertinere conventum: se tantum sacris episcoporum monitis ac dispositionibus humiliter obediturum profitebatur. Et illico recedens, in Synodum abiit, ibique resedit.

76. « Rursus tres episcopos consequenter ad me miserunt, qui multum fortiter, ad Synodum ut introirem, hortabantur: meque impellebant nunc blandiendo, nunc minando me subvertere volentes. Sed ego toto annisu, juxta votorum meorum primam intentionem perseverare contendi. Porro cum me perspicerent suis nolle studiis acquiescere, obseratis ostiis in eadem sum cella inclusus, neque egredi omnino poteram, donec de me peccatore, sicut quibusdam tunc placuit, definirent. Meus etenim archiepiscopus voluntatis suæ propositum, quantum poterat, implere curavit, factusque est gravis meus ipse accusator, ipse testis, ipse judex. Et sicut me absentem prout voluit, culpabat, sic et temere judicare nec timuit, nec detrectavit. Sed inter alia, quæ mihi mendaciter objiciebat, hoc unum specialiter ingessit, quod presbyterum, cujus supra feci mentionem, injuste deposuissem: quod procul dubio falsum est, ut multi idonei testes et episcoporum et cæterorum clericorum sive laicorum et noverunt et noscunt. Quem tamen ipse jam tribus annis transactis absque meo consensu, seu consultu, in suam receperat communionem, eique sacerdotali officio, quo cum triginta episcoporum judicio legaliter privatus erat, citra canonum statuta fungi præcepit. Illum vero presbyterum, quem in locum damnati per tres etiam circiter annos substitutum habebam, per violentiam, me ignorante, sibi fecit adduci: nam cum in Dominicorum die ipse presbyter paratus esset in Ecclesia missarum solemnia populo celebrare: jussu archiepiscopi repente ibi homines affuerunt, qui presbyterum extra Basilicam dolose educentes, subito rapuerunt, et infatigabili cursu citius ad ejus præsentiam perduxerunt, quem ipse mox excommunicatum in carcerem detrudi jussit, illumque depositum, genitalibus truncatum in meæ parœciæ Ecclesia restituit. Hinc quoque mihi contumaciæ et obstinationis imputabat reatum, quoniam sibi in talibus inobediens existerem: hoc a me exigere volens, ut non quasi confrater et coepiscopus, sed ut proprius clericus ad sua vota famularer, similiterque propter indebitam appellationem ad Apostolicam Sedem suis obtemperare precibus contemnerem; imo quod ego non opinabar, canonicis institutionibus contrairet.

77. « Hæc autem, et alia pari modo falsa adscribebat, quæ divina favente gratia, et misericordia opitulante, quasi favilla ad nihilum redigentur, et quasi fumus evanescent, te quidem, domine clementissime et coangelice papa, cum Apostolorum meritis cooperante et suffragante. Non enim meipsum a multis meis excuso peccatis, aut de bonis justifico, cum sciam quam innumera de me dici possint non bona. Verumtamen illa, quæ malitiose ad meam video damnationem esse reperta, Deo teste et judice, qui judicaturus est vivos et

mortuos, non vera esse pronuntio. Denique sæpe fatus archiepiscopus meus in Concilio eodem tanquam imperator triumphans, et tanquam summus Ecclesiæ Pontifex decernens, subjugata suo potentatui, et oppressa fratrum humilitate, jam mihi intrepide, et ut reor, impie judicium depositionis emisit, parvipendens quod ulli ulterius esset inde rationem redditurus, et quasi hoc nulli debens, et in seipso confidens, et illud satis innotuit quando me, quia ipsum solum offenderam, nullius posse alterius sublevari auxilio demonstrare conabatur, totumque mihi noceret, quod aliud sperabam petebamque præsidium.

78. « Et ecce tres episcopi, quos Hincmarus hujusmodi simplicitatis esse noverat, sententia excommunicationis, imo conspirationis ab ipso meo damnatore accepta, ad me violenter inclusum properabant; et sicut illis injunctum fuerat, lacrymosis suspiriis mihi propinabant. Mox ego in terram provolutus orabam, et adjurabam per nomen æterni Dei, ut ab isto judicio cessarent, mihique, ut assidue petebam, Romam proficiscendi licentiam non abnuerent. Tunc e vestigio tanquam in latronem, more satellitum, homines in me manus conjecerunt, meque rapaciter ad carceralem duxere custodiam. Quantis postea sim affectus injuriis, ac per diversa loca distractus, quanto fuerim labore fatigatus, tædetque me pudetque referre. Ad hoc namque coarctare me satagebant, interdum aliquos honores, id est, unam abbatiam repromittentes atque spondentes; tantum ut in meam damnationem ego subscriberem.

79. « Interea ordinatur episcopus in cathedra viventis; quamvis ne unquam post appellationem Romani Pontificis hoc fiat, sacri canones evidenter vetare noscuntur. Neque enim, sancte pater, tua mandata per Apostolicas Epistolas debita reverentia moreque solemni, sive auditu, congruo fuerunt observata. Denique requirere dignetur vestra sancta pastoris (pastoralis) sollicitudo atque diligentia, quale mihi immerito testimonium nostra perhibuit Ecclesia, quando vestris venerabilibus legatis Rodoaldo atque Joanni obvia fuit turba civitatis nostræ ac circumjacentis regionis; et quid ab eis expetere magnis clamoribus, multisque precibus circa suum pastorem satagebant, licet a Hilmerado episcopo meo condiœcesano magnis minis atque percussionibus admodum prohiberentur, regis atque archiepiscopi mei interdictione denuntiata, ne omnino aliquid hujusmodi clamare præsumerent.

80. « Et nunc ego omnium episcoporum minimus (qui tamen apud quosdam non episcopus, sed juxta paternitatis vestræ beatitudinem, episcopus vocor) in Domino valde confidens, ad præcellentiam vestri præsulatus, piissime domine, confugere elegi, et de magnificentissima bonitate vestra auxilium sperans, ad sanctorum Apostolorum sacratissima limina opem suffragaminis impetraturus, decenter accessi. Ecce jam per dimidium annum ante januam Apostolicæ pietatis pulsans assisto, rationem de omnibus, quæ mihi falso et injuste sunt objecta, reddere paratus; nullus est, qui in præsenti aliquam adversus me vocem proferat accusationis. Et quoniam ante vestram dignationem neque me falsum exhibere, neque negotii mei causas exponere, vel preces meas, ut decuerat, scio perorare : restat ut ipsi de me secundum sapientiam cælitus vobis donatam misericorditer, quod cœpistis, perficiatis, ne se jactent temeratores, propter meam vilitatem et indignitatem, Apostolica jura et canonica prævaluisse infirmare statuta ». Hucusque Rhotaldi appellationis libellus oblatus ejus nomine Romano Pontifici Nicolao, cum ipse Romam venire minime potuisset, qui detineretur in carcere, sed eum misisset, per quem Sedem Apostolicam jugi perseverantia appellaret.

81. *Nicolaus papa severe egit cum Hincmaro et episcopis Concilii pro restitutione Rhotaldi.* — Cæterum ipse Rhotaldus post hæc fuit in exilium missus, atque detrusus in monasterium, ut litteræ [1] Nicolai papæ ad Hincmarum datæ significant; cum alioqui idem Rhotaldus valde bonus esset senex, emeritæ militiæ miles, in Ecclesiæ castris magna semper cum laude versatus, ut idem [2] Nicolaus papa testatur. Quamobrem Hincmarus magnam sibi ex hujusmodi iniquo judicio notam infamiæ irrogavit, majorem vero, cum diu multumque, nempe ad triennium usque (tot enim annis ejusmodi controversia viguit) refractarius obstitit ipsi [3] Nicolao Rom. Pontifici, sed et maximam inde contraxit labem, dum in eumdem secum trahebat errorem Carolum regem, et alios, si licuisset, episcopos, licet apologetica se Hincmarus excusavit, quam recitat Frodoardus, de qua nos agemus inferius suo loco.

Sed, quomodo his tandem omnibus superatis, Nicolaus sublevaverit oppressos, erexerit ejectos, revocarit dispersos, et summo cum honore hominem justum una cum justitia postliminio Apostolica auctoritate restituerit, triumpharit vero de resistentibus veritati regibus et archiepiscopis, jam dicturi sumus, rerum gestarum serie ad rationem temporis accommodata, quam prosequamur.

82. Ubi igitur judicium Silvanectensis Synodi per missam inde synodalem Epistolam per Odonem Bellovacorum episcopum ad Nicolaum Pontificem pro ejus confirmatione innotuisset, et idem, qui supra, libellus appellationis Rhotaldi Suessionensis episcopi eidem redditus esset, accepissetque pariter per eumdem legatum litteras ab Hincmaro Rhemensi archiepiscopo, et alias seorsum a Carolo rege favente eidem judicio synodali, collecto Romanæ Ecclesiæ presbyterio, atque vicinis episcopis, adhibita diligenti totius causæ consultatione, quod consentiens esse sacris Ecclesiæ regulis novit, ad eamdem Synodum Silvanectensem rescripsit Epi-

[1] Nicol. Ep. XXIX. — [2] Ibid. — [3] Nicol. Ep. XXXII.

stolam, quæ incipit [1] : « Scriptis dilectæ fraternitatis vestræ susceptis, etc. » Par esset ipsam integram hic reddere, nisi nimia prolixitate timerem lectorem tædio afficere, qui si eam cupit, eusam cum aliis pluribus ejusdem Pontificis litteris habet : satis sit, eas, quæ hactenus non sunt editæ, recitare.

83. Porro quod ad præsentem, de qua agitur, Rhotaldi causam pertinet, negat in primis Nicolaus, se ab ipsis in Concilio definita posse, repugnantibus sacris legibus, confirmare, quibus cogatur et penitus eadem irritare, atque cassa omnino reddere. Redarguit vero quod appellantem Rhotaldum Apostolicam Sedem, suam appellationem ipsum prosequi non permiserint, sed eum retruserint in monasterium. Excusationem vero eorum, qua prætexuissent Rhotaldi appellationi non fuisse deferendum, eo quod adversarentur ei leges imperiales, rejicit omnino ex sacris regulis, Pontificiisque decretis, quibus caveretur, non utendum sæcularibus legibus et imperatoriis sanctionibus, cum illis leges Ecclesiasticæ contradicunt. Magis vero redarguit, eo quod præter jus omne fasque appellatione pendente, alium in sedem Rhotaldi appellantis intruserint contra sacrorum omnium sancita canonum.

84. Significat insuper iisdem litteris Nicolaus, se jam ante eas litteras commonuisse per Epistolam eorum metropolitanum antistitem Hincmarum Rhemensem archiepiscopum, ut post eam acceptam spatio triginta dierum Rhotaldum sede depositum gradui pristino restitueret, vel ipsum Romam mitteret cum suo legato, si ipse Hincmarus venire non posset, ut Apostolicæ Sedis judicio tota causa illa juste definiretur. Quorum si neutrum ageret, tam ipse, quam cæteri episcopi, qui Rhotaldi injustæ depositioni consensissent, a missarum celebratione censerentur esse suspensi. Fuit ista Nicolai prima ad episcopos ejus Synodi facta monitio. Cui per hanc ad eamdem Synodum redditam Epistolam adjecit secundam admonitionem, qua juberentur omnes eumdem Rhotaldum ab exilio solvere, Romamque dirigere una cum tribus ab ipsis mittendis episcopis, vel eorumdem vicariis, ad experiendum Sedis Apostolicæ in eadem causa judicium : adjiciens eamdem, si contemnerent obedire, pœnam, qua prohiberentur missæ sacrificium Deo offerre, triginta dierum pariter spatium ea cuncta implendi præfiniens ; comminatus pariter, nisi parerent Apostolicæ Sedi, fore ut per eam Concilium cogeretur, in quo ipsi ea pati condemnarentur, quæ irrogassent in virum innocentem, supplicia, dispendium sedis, et alia ; ipsum vero Rhotaldum in locum pristinum collocandum, istaque omnia dirimenda ex sacrarum legum præscripto. Hæc de his, quæ ad causam Rhotaldi spectare noscuntur. Ad eamdem vero Synodum scripsit per ejusdem Synodi legatum in Gallias redeuntem Odonem episcopum, cui et alias seorsum ad Hincmarum ipsorum archiepiscopum litteras dedit, quæ pariter extant [1] : est earum exordium : « Beatitudinis tuæ lectis apicibus, etc. »

85. Scribens igitur ad Hincmarum, vehementer se dolere significat, quod adeo suæ ipsius existimationi contraria facta multiplicet, cum primo inconsulta Apostolica Sede damnet episcopum : secundo eumdem appellantem proficisci Romam non sinat : et tertio quod post appellationem, qua pendente nihil debeat innovari, in ejus locum alium episcopum ordinarit. Rejicit eum petentem suæ Ecclesiæ privilegia conservari, qui opere Sedis Apostolicæ studeat privilegia infirmare. Monet postremo, hanc secundam esse de restituendo Rhotaldo monitionem, cui si non pareat, fore post tertiam, ut de sui damnatione ejusdem sanctæ Sedis cogatur experiri judicium. Porro prima Epistola, qua et continebatur prima monitio, perperam secundo loco in Codice posita legitur, quæ incipit [2] : « Sanctitatem vestram, quam semper in virtutum exercitiis conversantem comperimus, etc. » Scripsit et tunc ad Carolum regem, significans quæ de restituendo Rhotaldo et Romam mittendo Hincmaro suis litteris dederit in mandatis ; est Epistolæ ad Carolum hoc principium [3] : « Nunc laudanda est frequens conversatio, etc. »

86. Secunda autem monitio de restituendo Rhotaldo per Odonem legatum Concilii missa, hoc pariter anno contigisse cognoscitur, quando et aliis litteris [4] eosdem congregatos in Concilio episcopos redarguit, quod collegissent Concilium illud sine Apostolicæ Sedis præcepto, quod nulli fas esse demonstrat, quodque etiam cavillis niterentur appellationem ad Sedem Apostolicam obscurare, dum fingerent rursum post appellationem implorasse illorum auxilium : ita subdoli homines male interpretati sunt, quod legimus in libello Rhotaldi, ipsum antequam venturus Romam proficisceretur, quibusdam episcopis, qui Synodo interfuerant, commendasse res suas, quasi ad ipsorum provocasset judicium, cum expetivit auxilium. Quod autem et istæ per Odonem datæ hoc anno fuerint, ex eo possumus certius intelligere, quod eas Hincmarus accepisse [5] scribitur octavo kal. Julii.

87. At quid post hæc contigerit, ubi litteræ Romani Pontificis per Odonem ad Synodum, ad Hincmarum, Carolum atque Rhotaldum pervenerunt : ex Epistola ejusdem Nicolai Pontificis post biennium ad Carolum data possumus intelligere ; ait enim [6] : « Hujus contumaciæ nullus auctor, nisi Hincmarus Rhemorum episcopus extat ». Et paulo post eadem pagina loquens de Epistola missa pro restitutione Rhotaldi ad ipsum Hincmarum, ista subjicit : « Hanc frater Hincmarus quid dicam audire, cum videre illam, more Dioscori velatus, neglexerit ? » Et rursus inferius eadem pagina

[1] Nicol. Ep. XXXII.

[1] Nicol. Ep. XXVIII. — [2] Nicol. Ep. XXIX. — [3] Nicol. Ep. XXXI. — [4] Nicol. Ep. XXXVIII. — [5] Nicol. Ep. XLI. — [6] Nicol. Ep. XL.

agens de litteris illis, Nicolaus per eumdem Odonem missis ad Synodum ista ait : « Denuo frater noster Hincmarus in contumelia nostra versatus, non solum non obedire nobis delegit, verum etiam Epistolam nostram, quam ad eum et ad episcopos, qui in depositione Rhotaldi sibi consenserant, miseramus, apud se per quatuor menses retinens, quæ de Rhotaldo decrevimus, etiam inter hæc diversis aliis pro eadem hac causa nostris Epistolis per nonnullos directis crebro contemptis, agere recusavit ». Aliis enim litteris Nicolaus tertiam adjecit admonitionem : sed et quartam; verum ista anno sequenti, de qua suo loco erit agendum, cunctaque suis erunt reddenda temporibus.

88. Hic autem primum considerans Hincmari miserandum casum , atque ruinam admirans et obstupescens, illud cogor exclamare funestum : O livor, omnium virtutum exitium, atque vitiorum cunctorum auctor atque nutritor ! Hincmarus iste, qui hactenus ab adolescentia sua visus est florere scientia et sapientia in omnibus Conciliis, præ cæteris spectatus ab omnibus, cultus a regibus super omnes hujus sæculi viros, existimatione præcellens : ubi semel sui oblitus, fraterno infectus est odio, omnis in eo mox pulchritudo ex virtutibus florens emarcuit, et exsiccata penitus excidit, atque omnem simul deformitatem superinduxit, adeo ut nihil eo turpius excogitari potuerit. Quid enim adeo monstruosum atque portentosum esse possit in mundo, quam in præpositum sibi a Deo caput intumescere, erigere male et ad malum extorta superbiæ cornua, ac ventilare contemptu, quem summopere multiplici nomine colere atque venerari debuisset, summum in Ecclesia Catholica positum verticem ac sacræ religionis antistitem? In ista tandem erupit damna octo annorum spatio natum, concretum, auctumque odium adversus fratrem coepiscopumque Rhotaldum ; nullum enim magis, quam Hincmarum Nicolaus papa suggillat litteris suis Encyclicis ad universam Ecclesiam datis, dum ait [1] : « Quidam Gallorum episcopi, zeli et invidiæ facibus accensi (quia mors, sicut scriptum est [2], per invidiam introivit in orbem terrarum) huic fratri nostro Rhotaldo venerabili viro insultantes, et per octo circiter annos quemadmodum illum proprio privarent episcopatu, judicio meditati sunt, etc. » Sed quod in immensum flamma succensa vento furoris impulsa in quæque vicina transiliit : in Nicolaum Pontificem ipsi Rhotaldo defensione justa conjunctum, Hincmari indignatio fervens exarsit : sed in ipsum incensorem (ut in fornace contigit [3] Babylonis) flamma succensa convertitur, Nicolaum vero splendore magis illustrat.

89. Hunc autem quis non miretur tot tantisque fluctibus pæne obrutum, clavum tamen summa prudentia, et animi immota tranquillitate, et mente intrepida moderantem ? utpote qui fide pollens probe sciret, in eadem esse navi Christum, qui cum vult fluctibus et ventis imperat, nec patitur ullatenus ipsam periclitari naviculam, in qua licet dormire videatur, vigilare corde fidelis homo non dubitet. Ecce in Oriente schismaticus Photius conflans implacabile schisma, universas in suam sententiam (ut vidisti) sedes patriarchales adversus ipsum Romanum Pontificem adducit. In Ecclesiis vero trans montes positis, quos fluctus excitarint Coloniensis et Trevirensis atque Rhemensis præcipui illarum provinciarum episcopi, proxime vidimus atque mirati sumus. Perspeximus etiam enormiter publiceque peccantes reges, iisdemque male conniventes episcopos, ut deficientibus propemodum omnibus, uni pro omnibus Nicolao fuerit adversus reges et episcopos insurgendum, et effrenatæ licentiæ regum se opponere obicem, et enervatæ episcoporum ignaviæ defluenti objicere sacerdotalem constantiam. Cum tamen (quod deterius videri potuit) interea tam in Oriente, quam in Occidente ipsos suos passus fuerit legatos e latere proditores, prævaricatores et desertores, ita ut externo et domestico bello vexatus , undique ærumnis exagitatus, ab imperatoribus, regibus, et episcopis, in Oriente et Occidente, domi forisque turbatus, jure illud Jeremiæ exclamare potuerit [1] : « Væ mihi, mater mea, quare genuisti me, virum iræ, virum discordiæ in universa terra ? » Sed qui dixit [2] Apostolis : « Confidite, quia ego vici mundum », eamdem de divino auxilio certam securitatem, quo cuncta adversantia superaret, in ejus animum jugiter instillans, ad omnia fortiter patienda firmiter roboravit.

90. *Nicolaus omnes in Urbe positos pascit pauperes.* — Qui probe sciens ex sancti Ambrosii sententia, pauperes milites Ecclesiæ esse : ex iis validum hoc tempore sibi exercitum comparavit, quibus ingruentes undique hostes superare valeret. At quomodo ista facta sint, Anastasius post recitata, quæ superius dicta sunt, ita narrat, reddens singula temporibus suis : « Hic etenim (interim) Christi amicus omnium nomina claudorum, cæcorum atque ex toto debilium in Urbe Roma consistentium scripta apud se retinens, quotidianum illis victum ministrare curiose curabat. Nam reliquis pauperibus gressum et vires habentibus hujuscemodi, ut vicissim eos pasceret, sapientem reperit modum, scilicet bullas suo nomine titulatas fieri jussit, et has eis dari præcepit, ut quanti prima feria, quanti secunda, quanti tertia, vel cæteris aliis feriis prandere debuissent , per signum bullarum facilius nosceretur. Et in illis quidem bullis, quæ eis datæ sunt, qui prima feria refici debeant, fecit per singulas duos nodos, et sic per omnes usque in sabbatum, ut quot feriæ essent, tot essent nodi per singulas bullas, includens in eis nuscas, ubi nodi fiebant, quatenus nullus pauper haberetur in Urbe, qui vel uno die de sanctis eleemosynis non esset

[1] Nicol. Ep. XXXIX. — [2] Sap. II. — [3] Dan. III.

[1] Jerem XV. — [2] Joan. XXVI.

refectus ». Hæc de pauperum stipe, sive stipendio Ecclesiæ Christi militum Anastasius, qui præsens his cunctis aderat omnium, quæ fiebant, rerum inspector atque fidelissimus scriptor, quique mox his ista subjicit : « Interea Carolus rex S. Apostolo Petro obtulit purissimo auro et gemmis constructam vestem, habentem gemmas prasinas hyacinthinas et albas. Sanctissimus autem et fulgidissimus Pontifex dolens populum tot oppressum calamitatibus, Dominum tantummodo innumeris invocabat precibus, et infinitis laudabat præconiis, non tamen Ecclesiarum curam relinquens, sed potius in tribulatione et temporali tentatione decenter adaugens, etc. » Hucusque Anastasius. Sed quæ rerum gestarum anni hujus sunt reliqua videamus.

91. *Inter Nicolaum et Carolum Calvum de causa Balduini, et de Hincmaro acta.* — Postquam autem legatus Synodi Silvanectensis Odo episcopus dimissus est in Gallias cum litteris Nicolai Pontificis ad diversos, accepit idem Pontifex a Carolo Calvo rege litteras, quibus inter alia indigno animo se tulisse significavit, quod Balduinum ejus filiæ raptorem profugum Romæ recepisset, atque pro illo preces pariter (ut vidimus) commendatitiis litteris ad ipsum Carolum et reginam Hermentrudem adhibuisset; quod videlicet homo nefarius indignus esset, cui papa parceret. Similis querela fuit Synodi jam memoratæ [1] Silvanectensis. Rescripsit autem ad regem et ad Synodum Nicolaus, procul abesse, ut ipse absolverit anathemate, quo ligatus erat, Balduinum, imo facinus detestatus, ipsum acerrime redarguerit, postulantem vero subsidium Apostolorum abjicere non licuerit, idque exemplo prædecessorum ; nam in fine Epistolæ ista habet ad Carolum : « Non plane immemor, quod ante aliquot annos quidam, qui hujusmodi noxam incurrerat, memoratam etiam Sedem adiisset, et cælestis clavigeri ejusdem vicarii interventu apud piæ memoriæ imperatorem Lotharium, non prodita (reddita) conjuge, plenissimam indulgentiam simul et gratiam percepisset. Nulli præterea (propterea) regum grave videri debet (quod tamen cum pace vestra dixerimus) conservo debitum censum denariorum dimittere, qui fortasse a summo regum et Domino dominorum decem [2] millia talentorum sibi relaxari desiderat ». Hactenus de Balduini causa Nicolaus, eodem modo et iisdem ferme verbis Synodo satisfecit.

92. Porro ipsum Balduinum tandem a Carolo receptum fuisse in gratiam, ejusdem Nicolai [3] litteræ ad eumdem Carolum regem redditæ docent, quibus ipsi Pontifex eo nomine gratias agit. Quod et Hincmari Epistola ad Nicolaum papam, quæ recitatur a Frodoardo, plenius ostendit [4], ubi Hincmarus hæc habet : « Interim Balduinus et Juditha leges civiles, quas elegerant, observarunt. Similiter rex noster filius vester huic adesse noluit, sed Reipublicæ ministros et officiarios misit, et ut vobis pollicitus fuerat, hos inter se matrimonium contrahere juxta leges humanas permisit, et Balduinum maximis honoribus affecit, ut postulaveratis ». Hæc Hincmarus.

93. Nicolaus vero eadem Epistola ad Rhotaldi causam conversus, de Hincmaro apud eumdem principem questus est, et quam constanter velit ipse integra illibataque servari Sedis Apostolicæ privilegia, eidem Carolo regi his verbis significat : « Quæ tanta privilegia (Apostolicæ Sedis videlicet) usque ad mortem, ope freti divina, prædecessorum meorum vestigia sequendo, cassari taliter minime patiemur. Sed et vos, charissimi, ut ea, quibus potestis cultibus, veneremini, summopere incitamus. Nam quomodo putatis, si opportunitas exegerit, ut vestro regno, vestris jussibus, vestri regni Ecclesiis aliquod præstemus solatium, aut contra adversarios protectionis clypeum conferamus, si quanti in regni vestri partibus est, quoniam illa omnino scindi non possunt, ea vos aliquatenus minorari sinatis, quibus usi patres vestri omne suarum dignitatum incrementum, omnemque gloriam perceperunt ? » Alludens plane Nicolaus ad Pippinum et Carolum Magnum, quorum alter regia dignitate, imperio alter fuisset auctus ex Sedis Apostolicæ privilegiis : ac proinde subjicit ista : privilegia namque Romanæ Ecclesiæ, totius sunt Christi (ut ita dicamus) remedia Ecclesiæ Catholicæ. « Privilegia, inquam, Petri arma sunt contra omnes impetus pravitatum, et munimenta atque documenta Domini sacerdotum, et omnium prorsus, qui in sublimitate consistunt, imo cunctorum, qui ab iisdem potestatibus diversis afficiuntur incommodis ». Hæc et alia Nicolaus, qui ad finem Epistolæ eidem Carolo gratulatur de victoria adversus Northmannos Dei auxilio consecuta. Prœliabatur Carolus adversus Northmannos per suum comitem Ruodbertum, quem præ excellentia et multiplicitate rerum in bellis fortiter gestarum, hujus temporis auctor, qui Francorum scripsit Annales, a Pithæo editus, Judæ comparat Machabæo.

94. *De monasterio S. Carilephi Epistolæ Nicolai papæ.* — Hoc eodem anno idem Nicolaus Pontifex amplissimum privilegium contulit monasterio Corbeiæ, quod inter ejus [1] Epistolas Romæ cusas extat ; idque cum ad hoc Romam venisset Odo episcopus Bellovacensis, qui a Carolo rege missus impetravit pariter ab eodem [2] Nicolao papa privilegium exemptionis monasterio S. Carilephi in ejusdem regni Caroli constituto pago Cenomanensi. Faverat ante hæc Nicolaus Rotberto episcopo Cenomanensi adversus eosdem monachos, ab ejus obedientia subducere se conantes, ut indicant tres ejusdem Nicolai breves Epistolæ, quas una cum nonnullis aliis ejusdem Pontificis a Nicolao Fabro Parisiensi viro præstantissimo acceptas,

[1] Nicol. Ep. XXX. et XXXII. — [2] Matth. XVIII. — [3] Nicol. Ep. LII. — [4] Frod. hist. Rhem. c. 11.

[1] Nicol. Ep. XXIV. — [2] Nicol. Ep. LXII.

ne excidant, hic cudendas, et perpetuitati consecrandas curavimus; sic enim se habent :

« Nicolaus episcopus servus servorum Dei, cunctæ congregationi monasterii S. Carilephi.

95. « Fidelium relatione comperimus, quod modum proprium transgredi cupientes, a jure Cenomanicæ urbis, in cujus diœcesi moramini, vos subtrahere conamini : et sicut nostri Apostolatus arbitratu cognoscimus, ad vestri interitus perditionem, in propria voluntate vivendo, animos elevare videmini. Qua de re, salutem vestrarum desiderantes animarum, auctoritate Apostolica a talibus vos revocare studuimus. Expressius jubemus, ut non vos proprius libitus ducat, quo animus erigi prævaleat : sed ad principalem vestram Ecclesiam, videlicet Cenomanicam, solito more recurrite, ejusque episcopo obsecundantes, et illam, qua nomine dicimini, vitam implere satagite, et vestri ordinis ministerium prudenter assumite cum sanctitate. Quod si ista vestrarum arcana (mentium) non penetraverint; tunc in conspectu sanctissimorum episcoporum, qui a Rotberto Cenomanico præsule convocati fuerint, causam edicere procurate, ut quo res ducitur plenius digeratur. Nam si illic inter prædictum Cenomanicum episcopum atque vos regulare judicium datum non fuerit, tunc incunctanter præcipimus, ut ex vobis tres eligantur, qui cum sæpefato episcopo, vel ejus legato in nostram Apostolicam veniant præsentiam, ut omni repulsa occasione nostro examini hujus rei gratia appareat, atque canonico calculo finem accipiat. Optamus vos in Christo bene valere ». Ac rursum de iisdem scribit ad episcopos in regno Caroli constitutos, his verbis :

96. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei, omnibus reverentissimis et sanctissimis confratribus nostris archiepiscopis et episcopis in regno Karoli gloriosi regis commorantibus.

« Dignum est, ut qui sacerdotali reverentia decorantur, secundum sanctorum Patrum censuram, æqui moderaminis lance sic cuncta studeant trutinare, quatenus gregum sibi a Domino creditorum septa munire non desinant, et debitam curam adhibere nequaquam postponant : ne forte cum segnitia cœperit aboleri, incentori aditus relinquatur, per quem pestifero more in ovile Dominicum ingrediens, oves Dominicas discerpere, ac morsu ferino incipiat lacerare. Quod utique de vobis, fratres, minime dici volumus : quin potius commonemus, ut tantæ sollicitudinis operam ad cunctorum subjectorum profectum assumere studeatis; quantum illud audire cupitis, quod Dominus se confitentibus misericorditer repromisit [1] : Euge, inquiens, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Idcirco sanctitati vestræ compertum esse volumus, qualiter a primordio constructionis suæ monasterium sancti Carilephi in Cenomania situm, ejusdem Cenomanicæ urbis juri, ejusque præsulis subditum fuerit; et juxta canonica instituta, qui ejus diœceseos curæ præerat, ipsius etiam sub regimine ejusdem monasterii congregatio degebat. Sed nunc, ut nostris intonuit auribus, monachi ipsius, regulari auctoritate contempta, zelum paternæ traditionis non ducunt, et modum servare non cupiunt; cum quod non licet, proprio libitu vivere quærunt; et parochiam, in cujus diœcesi consistunt, jus non tenuisse fatentur. Quapropter Apostolicæ auctoritatis apicibus omnium vestrorum reverentiam commonere decrevimus, ut rectitudinis atque æquæ justitiæ intercurrente libramine, Dominum præ oculis habentes, hoc extra institutionem sanctorum Patrum fieri non sinatis. Hoc considerantes atque tenentes, Cenomanicam plebem non patiamini per judicium sustinere, atque quæ ejus sunt inconvenienti calculo discernere ac pertractare, quatenus et vestræ fraternitatis ordo non violetur, et ipsius Ecclesiæ præsul sua amittere nequaquam cogatur. Igitur si ab eodem Cenomanico præsule ex vobis, qui hujuscemodi quæstionem discutiant, judices electi fuerint, et illa electio in unum convenerit, tunc si illuc contentionis finis, aliqua emergente difficultate, dirigi non poterit; jubemus, ut utraque pars in nostram specialem veniat præsentiam, ut litis intentio legali coram nostro Pontificio sententia ventiletur, declaretur, atque luce clarius finiatur. Omnipotens Dominus mentes et corda vestra ad bene agendum semper inclinet, ut bonis operibus inhærendo, æquitatis atque æquæ justitiæ culmine videamini sublimari ». Idem de his ipsis ad Hincmarum Rhemensem episcopum sic cum eo expostulans :

97. « Nicolaus episcopus servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo confratri nostro Hincmaro Rhemorum archiepiscopo.

« Relatu quorumdam audivimus, quod tua fraternitas contra Rotbertum Cenomanicæ urbis episcopum, pro eo quod monasterium sancti Carilephi ad jus Ecclesiæ sibi commissæ vindicare velit, non parum sit indignata : ita ut animum dilectissimi filii nostri Karoli gloriosi regis adversus eum commoverit, et in Synodo, quæ modo dicitur a sanctitate tua colligi, fertur, quod nescio quas insidias, quasi ex alia ratione, illi nitamini præparare, lædere eum magnopere gestientes : quod de tanto viro indignum credere judicavimus. Denique si Rotbertus episcopus petit, quod petere debet, impetret; si vero, quod non debet, postulat, nunquam obtineat : verumtamen ob id nil sustineat omnino læsionis : quod tua, frater charissime, studeat sanctitas summopere præcavere; ne, quod non credimus, injuste vel obtentu æquitatis, idem antistes a tua lædatur in aliquo reverentia : sed si crimen illi objicitur, sic de eo examinatio præveniat, ut judicium in illum ex nostræ auctoritatis libramine subsequatur. Nam cum vos suspectos habere videatur, indecorum, imo temerarium, ut a vestra sanctitate aliquid patiatur discriminis : sed et devo-

[1] Matth. xxv.

tissimi filii nostri Karoli pii regis animum vestra beatitudo circa jam fatum episcopum placabilem ac mitem reddere nostra vice procuret : quatenus furore deposito, dum, Domino auctore, mentem suam ad nos adhuc (nobis ad hoc) obediendum, et circa sæpe designatum episcopum benigne regere studuerit, quod vere rex sit, omnibus palam detur intelligi, et cunctis manifeste ipsius pietas innotescat. Optamus fraternitatem tuam in Christo bene valere ». Ejusdem sunt argumenti duæ aliæ [1] Epistolæ, quæ eusæ extant, altera ad Carolum regem, ad Rotbertum episcopum Cenomanensem altera. At de rebus gestis anni hujus hic finis.

[1] Nicol. Ep. LX. LXI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6356. — Anno Æræ Hispan. 901. — Anno Hegiræ 249, inchoato die 24 Febr., Fer. 4. — Jesu Christi 863. — Nicolai I papæ 6. — Ludovici imp. 15. 14. et 9. Michaelis imp. 22.

1. *Concilium Romanum adversus Photium et duos legatos Nicolai PP.* — A num. 1 ad 18. Nicolaus papa Concilium Romæ hoc anno celebravit, quod in libello Synodico his verbis memoratur : « Quod cum sanctus papa Nicolaus percepisset (nempe conciliabulum Constantinopolitanum adversus S. Ignatium patriarcham Constantinop. habitum), neque enim latere poterat orbem tantum maleficium publice commissum : in locum tenentes suos, accurata inquisitione facta, cum ex propria eorum confessione reperisset, munera ipsos accepisse, perpetuæ depositioni Rodoaldum et Zachariam subjecit : divinaque et sacra congregata Synodo, Photium ut adulterum et invasorem anathemate notavit, quæque ab eo et sub eo acta essent, minime recipienda esse definivit : quin et omnibus, qui ei communicarent Michaeli ipsi imperatori subditis, principibus, et reliquis sanctis patriarchis depositionem denuntiavit». Baronius, qui pluribus narrat quæ Romæ adversus Photium acta sunt, num. 16, ad hunc annum refert Epistolam Photii ordine sextam in editione Montacutii, cujus titulus : « Bardæ magistro, patricio et curopalatæ, pro clerico Blasii in periculis constituto », in qua invasor iste fingit, se deplorare patriarchatum initum a se coacto et invito ; verum cum Bardas feria quarta Paschatis anno DCCCLX Cæsar a Michaele imp. renuntiatus fuerit, ea Epistola alterutro ex præcedentibus annis data, quibus Bardas *curopalata* tantum erat.

2. *Ado ante triennium archiepisc. Viennensis dictus.* — Porro quia Nicolaus papa de Concilio a se Romæ habito litteras dedit ad *Adonem* Viennensem in Gallia archiepiscopum, Baronius aliis etiam conjecturis fultus hunc sanctum præsulem ad eam dignitatem hoc anno evectum fuisse autumavit. Verum Mabillonius tom. I Analect. pag. 103, antiquum Catalogum episcoporum Viennensium exhibet, in quo legit, *anno Dominicæ Incarnationis* DCCCLX obiisse *Agilmarum* archiepiscopum Viennensem, et in ejus locum subrogatum esse archiepiscopum sanctum *Adonem ;* quod confirmat Mabillonius Sæc. IV Benedict. part. 2, in Elogio historico sancti Adonis, ubi cum ordinem sancti Benedicti professum esse, et nomen ejus in variis Martyrologiis legi ostendit ; is enim Tusiacensi Synodo anno DCCCLX habitæ subscripsit sub die IX kalendas Novembris, et in Synodo Viennensi anno DCCCLXX congregata, quam refert Mabillonius ex Viennensi chartario, in fine legitur : « Actum Viennæ publice mense Aprilis, episcopatus domni Adonis anno X, Indictione III », ideoque anno DCCCLX post mensem Aprilem *Ado* archiepiscopus Viennensis ordinatus est ; cum anno DCCCLXX mense Aprili adhuc episcopatus sui annum X numeraret. Ubi de *Adonis* morte sermo erit, omnibus dubiis Baronii de eo motis faciemus satis.

3. *Synodus Metensis in causa Teutbergæ et Lotharii.* — A num. 18 ad 31. *Teutberga* regina a *Lothario* rege repudiata, ad Nicolaum papam appellavit, isque ad hujus causæ judicium Synodum in urbe Metensi celebrandam indixit, de qua annalista Bertinianus scribit : « Carolus missos domni Apostoli Nicolai, Raduoldum scilicet Portuensem episcopum (seu Rodoaldum, de quo mox locuti sumus) et Joannem Ficoclensem episcopum satis honorifice Suessionis in monasterio sancti Medardi recipit. Quos aliquandiu secum retinuit, et concessa Balduino, qui ad limina Apostolorum confugium fecerat, indulgentia ; pro cujus obtentu venerant, cum Epistolis ad Apostolicam Sedem redire, muneratos absolvit. Iidem autem Aposto-

licæ Sedis legati Metis adeunt, Synodum habituri ex delegatione Apostolica circa medium mensem Junium pro divortio, quod inter Lotharium et uxorem suam Theotbergam acciderat, et pro superinductione concubinæ Waldradæ, quam contra leges Ecclesiasticas et mundanas in uxorem sibi adsciverat. In qua Synodo præfati missi corrupti muneribus Epistolas domni Apostolici occultantes, nihil de his quæ sibi commendata fuerunt, secundum sacram auctoritatem egerunt. Ut autem aliquid viderentur egisse, Guntharium Coloniensem archiepiscopum et Theutgaudum Treverensem æque archiepiscopum, cum veniis, quas in eadem Synodo subscripserunt episcopi, Romam ire jusserunt, ut judicio domni Apostolici ipsa causa definiretur. Domnus Apostolicus quæ acta fuerant plene cognoscens, et Rodoaldum similiter cupiditate in Constantinopoli cum Zacharia socio suo episcopo nuper corruptum damnare volens, Synodum convocavit. Quod sentiens Rodoaldus noctu fuga lapsus disparuit. Guntharius vero et Theutgaudus Romam pervenientes primum in Synodo, et postea in Ecclesia S. Petri, sicut habetur in subditis, ab Apostolico sunt damnati ». Ita annalista Bertinianus. Cluverius lib. 1 Italiæ Antiq. cap. 28 putavit, *Ficoclen* seu *Phycoclen* urbem esse fictitiam, quod Anastasius, qui hoc tempore vixit, in Vita Theodori papæ scribat, decollatum fuisse Mauritium chartularium *juxta civitatem Ravennatem* in loco, *qui dicitur Ficuclas, duodecimo milliario a civitate*, ubi Ficoclen simpliciter *locum* appellat. Verum Anastasius aut auctor libri Pontificalis ipsi attributi, ac scriptores mediæ et infimæ latinitatis oppida et civitates quandoque *locum* appellant; et Theodori papæ tempore, *Ficocle* forsan nondum urbs episcopalis erat. Denique Joannes VIII papa litteris ordine CCCVIII datis *XIII kalend. Augustas, Indict.* XIV, anno scilicet DCCCLXXXI, Joanni episcopo *Ficoclensi* visitationem Faventinæ Ecclesiæ pastore destitutæ committit. *Faventia*, sicut *Ficocle*, in Æmilia positæ, et utraque archiepiscopo Ravennati subjicitur. Denique *Ficocle* adhuc urbs episcopalis erat anno MCXIX, ut patet ex Diplomate eo anno a Gelasio II archiepiscopo Ravennensi concesso apud Rubeum in Hist. Ravenn. lib. 5.

4. *Errores Reginonis in ea causa narranda.* — Gesta in causa *Lotharii* et *Teutbergæ* refert Baronius ex Reginone, qui tamen sicut annalista Metensis, quem Regino exscripsit, in hac narratione multipliciter erravit, ut animadvertit Natalis Alexander Sæc. IX et X, part. 2, in Dissert. IX. Primo enim Metense Concilium Aquisgranensi præponit ordine præpostero, et primam accusationem *Teutbergæ* in Metensi factam commemorat. Secundo, falsum est quod asserit, *Waldradam* a Lothario non ante ductam, quam Synodus Metensis celebrata esset. *Waldradam* enim cum jam sibi sociasse, cum Concilium Metense coactum est, et Synodi ipsius Acta probant, et *Nicolai* papæ Epistola ad episcopos Galliæ et Germaniæ, in qua ait, *Lotharium* legitima repulsa conjuge, secundam sibi adscivisse, neque Sedis Apostolicæ judicium exspectasse. Tertio, in eo erat, quod legatos Apostolicos *Rodoaldum* et *Haganonem* anno duntaxat DCCCLXV, peracta jam Synodo Metensi, quam et perperam figit anno DCCCLXIV, in Gallias missos a Nicolao papa asserit, quos Metensi Concilio adfuisse certum est ex ejusdem Nicolai Epistolis, et ex Anastasio in ejus Vita. Quarto, quod *Haganonem* cum Rodoaldo missum in Gallias testetur ad obeundam legationem pro causa Lotharii et Teutbergæ; cum Anastasii etiam testimonio constet, *Haganonem* ante in Galliis fuisse, quam legati mitterentur, et celebraretur Metensis Synodus; neque illum inter legatos hanc ob causam missos *Nicolaus* papa affirmat, in cujus Vita Anastasius totam hanc historiam accurate narravit, et narrationem Reginonis funditus evertit.

5. *Rothadus episc. Suessionis ab Hincmaro male habitus.* — A num. 63 ad 94. Causam *Rothadi* Suessionensis episcopi cum *Hincmaro* Rhemensi archiepiscopo accurate tractavit Natalis Alexander laudatus in Dissert. VI. Rothadus Hincmari odium incurrit, isque per octo circiter annos occasionem quæsivit, qua eum ab episcopatu dejiceret, ut patet ex Nicolao papa in Decreto absolutionis ipsius ac restitutionis ad omnes Ecclesiæ Romanæ episcopos misso. Hanc porro occasionem *Hincmarus* captavit. Presbyterum quemdam suæ diœceseos in stupro deprehensum *Rothadus* canonice deposuerat, et ille ad metropolitanum confugit, quem episcopo suo subinfensum noverat. *Hincmarus* presbyterum sacerdotio fungi præcepit post triennium, injuste depositum causatus, licet XXXIII episcoporum judicio ejus exauctoratio decreta fuisset. Ad hæc presbyterum alterum, quem *Rothadus* deposito substituerat, *Hincmarus* communione privavit, et in carcerem detrudi mandavit; illum vero qui ob stuprum depositus fuerat, Ecclesiæ, cui fuerat antea præpositus, restituit. Tam irregulari judicio *Rothadus* refragatus est, et Hincmarus anno DCCCLXI congregata Synodo in suburbio Suessionensi, ipsum ut contumaciæ reum episcopali communione privavit, donec obediret; ut ad annum DCCCLXI docet annalista Bertinianus, auctor coævus: « Hincmarus Durocortori Rhemorum archiepiscopus Synodo comprovinciali apud martyrium sanctorum Crispini et Crispiniani, secus civitatem Suessionis Rothadum ipsius urbis episcopum regulis Ecclesiasticis obedire nolentem episcopali privat communione secundum decreta canonum, donec obediat ». Baronius num. 82, et Sirmondus tom. III Concil. Gall. damnationem illam *Rothadi* hoc anno in Synodo *Silvanectensi* factam perperam scripsere, decepti inscriptione Epistolæ Nicolai papæ ordine XXXII, quæ dicitur *ad episcopos Synodi Silvanectensis* data, cum tamen, ut notavit Alexander citatus, loco *Silvanectensis* restituendum sit *Suessionensis*, quemadmodum ex annalista Bertiniano eruitur.

6. *Secunda Synodus Suessionensis adversus Rothadum indicta.* — Interim Synodus altera ab Hincmaro præcedenti anno in suburbio Suessionensi congregata, ad quam invitatus est Carolus Calvus, et hæc a Baronio et Sirmondo prætermissa, sed ab annalista Bertiniano ad eum Christi annum memorata, qui ait: « Sed isdem (nempe Rothadus) post ejusdem Concilii judicium, unde appellaverat, expetens, constitutis duodecim ab eadem Synodo judicii exsequendi judicibus, novus Pharao propter sui cordis duritiam, et vetera sæcula repræsentans, homo mutatus in belluam, propter excessus, quoniam corrigi noluit, in suburbio Suessorum civitatis deponitur ». Hincmarus tres episcopos misit ad Rothadum, qui eum ad Synodum juridice vocarent, quibus ille respondit integrum sibi non esse judicium subire Synodi, pendente appellatione ad Romanam Sedem. Secundo et tertio citatus *Rothadus* idem respondit, tumque *Hincmari* partiarii, data ipsi fide, persuasere, ut ad locum Synodo proximum regi occurreret, cum ejus majestate collocuturus. Quod etiam innuerunt Suessionenses clerici. Progressus itaque *Rothadus*, rex benigne illi occurrit, ipsumque audivit supplicantem, ut antea concessam Romam eundi facultatem non tolleret, sanctamque Apostolicam Sedem in suis privilegiis honoraret. Respondit rex, id negotii spectare Synodum et archiepiscopum Rhemensem ejus metropolitam : se vero episcoporum decreta exsecutioni mandaturum.

7. *Rothadus depositus ad Pontificem Rom. appellat.* — Rege ad Synodum regresso, tres episcopi rursus *Rothadum* convenere, ipsum qua minis, qua blanditiis urgentes, ut Synodo se sisteret. Quem ubi in appellatione sua constantem comprererunt, in cella recludi jussere, donec Synodi judicium excepisset. Hincmarus *Rothadum* velut contumacem deposuit, ut ipsemet Rothadus narrat in libello proclamationis ad *Nicolaum* papam, a Baronio num. 70 et seqq. recitato. Denuntiata fuit *Rothado* a tribus episcopis exauctorationis sententia, moxque in carcerem conjectus est, spe ipsi facta abbatiæ ab Hincmaro, si ab appellatione desisteret, ordinatusque episcopus in ejus locum, ut ex eodem libello discimus. Cito ad *Nicolaum* papam delatæ sunt *Rothadi* querelæ contra Hincmarum et appellatio Synodi illius ac Synodi Suessionensis. Rescripsit quamprimum ad Hincmarum *Nicolaus* papa, eique violationem paternorum canonum et privilegiorum Apostolicæ Sedis, quæ intemerata a tota Christi servantur Ecclesia, improperavit. Jussit, ut intra dies XXX *Rothadum* sedi suæ restitueret, aut Romam cum eo ad causam dicendam veniret, legatumve mitteret pro se responsurum, sub pœna suspensionis a sacro ministerio, quam et cæteris episcopis, qui Rothadi exauctorationem cum Hincmaro decrevere, comminatus est. Hæc patent ex Epistola XXIX ejusdem Nicolai; sed ad superiorem annum pertinent.

8. *Gesta adversus Rothadum rescendit Nicolaus PP.* — Currenti vero Hincmarus *Odonem* Bellovacensem episcopum Romam misit, qui Synodi Suessionensis ac depositionis *Rothadi*, quasi a judicibus electis in ea factæ, confirmationem a Sede Apostolica rogaret. Sed *Nicolaus*, perspectis *Hincmari* fraudibus ac tyrannide, Acta dictæ Synodi rescidit, quod Sardicenses canones de appellationibus episcoporum dejectorum violasset: jussit etiam omnibus episcopis, qui ad eam Synodum convenerant, ut *Rothadum* ab exilio revocari curarent, et Sedem Apostolicam adire permitterent cum eorum legatis, ut eorum judicium retractaretur. Quod, ni parerent, suspensionem a missarum celebratione ipsis minatus est, ut legitur in Epistola Nicolai XXXII ad episcopos Synodi *Suessionensis*, non vero *Silvanectensis*, ut tom. VIII Concil. perperam legitur, data. Scripsit etiam ad *Hincmarum* per *Odonem* Bellovacensem, ut *Rothadum* Romam dirigeret. Secundam hanc se recepisse jussionem meminisset, caveretque, ne si tertio ad ipsum pro eadem causa rescribere cogeretur, definitivam ac peremptoriam in eum sententiam proferret, ut in sacrorum canonum contemptorem. Ea Epistola est ordine XXVIII. Scripsit et ad *Carolum* regem, ipsique significavit, quæ ad Hincmarum aliosque episcopos scripserat, illiusque majestatem hortatus est, ut *Rothadum* suo adjutum solatio Romam dirigeret, Sedisque Apostolicæ privilegia in suo regno firmaret. Est hæc Epistola Nicolai ordine XXX.

9. *Hincmarus confirmationem Synodi Suessionensis II dolo obtinet.* — Dum hæc fierent, *Hincmarus*, qui anno DCCCLIII *Vulfadum*, aliosque ab *Ebbone* ordinatos clericos a sacris ministeriis suspendi a Concilio Suessionensi II obtinuerat, sed illius Synodi confirmationem a Leone IV Pontifice Romano frustra petierat, eamdem a Nicolao I per obreptionem impetravit; sed *Nicolaus* versatile Hincmari ingenium, fraudesque magis postea intellexit, et Acta illius Concilii Suessionensis rescidit, ut suo loco ostendemus. Baronius a num. 64 ad 69 illas Nicolai papæ litteras ordine V per dolum ab Hincmaro obtentas exhibet, in quarum fine legitur : « Data quarto kalend. Maii per manus Tiberii primicerii sanctæ Sedis Apostolicæ, imperante domino piissimo imperatore Augusto Ludovico, a Deo coronato, magno, pacifico, imperatore anno XIV, Indictione XI ». Qua ex subscriptione liquet primo, Baronium exordium imperii Ludovici II perperam copulasse cum anno DCCCXLVIII, alioquin hoc anno imperii annum non XIV, sed XV numerasset. Liquet secundo, *Ludovicum II* a Lothario Aug. anno DCCCXLIX post diem XXVIII mensis Aprilis designatum fuisse imperatorem ; cum eo die annus imperii ejus XIV hoc anno adhuc in cursu fuerit. Liquet tertio, eamdem subscriptionem in Privilegie monasterii Corbeiensis ad Trasulfum abbatem Corbeiensem inscripto, cujus meminit Baronius n. 94, extatque inter Epistolas Nicolai papæ ordine XXIV, depravatam esse ; in ea enim habetur : « Data IV kalendas Maias, per manum Tiberii primicerii

sanctæ Sedis Apostolicæ, imperante domino piissimo Augusto Ludovico, a Deo coronato, magno, pacifico, imperatore, anno XIV, et post ejus an. XIV, Indictione XI », cum tamen Ludovicus II anno tantum DCCCL, quo Romæ a Leone IV imperator coronatus est die secunda mensis Decembris, consulatum inierit, ut infra videbimus. Quare in ea subscriptione delenda hæc verba: *Et post ejus anno* XIV.

10. *Grassatio Normannorum.* — Annalista Bertinianus hæc de Normannis hoc anno habet : « Dani mense Januario per Rhenum versus Coloniam navigio ascendunt, et depopulato emporio, quod Dorestadus dicitur, sed et villam Nommodacam (vox illa corrupta est) ad quam Frisii confugerant, occisis multis Frisiorum negotiatoribus, et capta non modica populi multitudine, usque ad quamdam insulam secus castellum Nuisium perveniunt. Quibus Lotharius ex una parte Rheni cum suis, et Saxones ex alia parte aggrediuntur, et usque circa kalendas Aprilis consident. Unde iidem Dani consilio Rorici sicut accesserant, et recedunt ». Paulo post narrans quæ circa hujus anni finem contigere, ait : « Interea tristi nuntio comperit (nempe Carolus Calvus) quod Normanni Pictavis venerant, et sub redemptione civitate servata, Ecclesiam sancti Hilarii magni confessoris incenderint ».

11. *Corpus S. Germani Parisios revehitur.* — In libro secundo de Miraculis sancti *Germani* episcopi Parisiensis, ab Aimoino monacho Pratensi edito, dicitur *Nortmannis jam amico pacis fœdere regno eductis*, monachos, qui sanctum ejus corpus ad *Novigentum* (nempe Novigentum Artaldi, ad Matronam fluvium situm) detulerant, ibique illud iisdem infidelibus furentibus custodierant, hoc anno Parisios revexisse ad monasterium ejus nomini dicatum, et die XIV *kalendas Augusti* deposuisse *super ipsum, in quo prius jacuerat, sepulcrum*.

12. *Moritur Carolus rex Provinciæ.* — Pergit annalista Bertinianus : « Carolus Lotharii imp. filius, et rex Provinciæ, diu epeleutica infirmitate vexatus, moritur. Ludoicus frater ejus Italiæ vocatus imperator Provinciam venit, et quos potuit ipsius regni primores sibi conciliavit ». Hic Carolus nullos liberos reliquit.

13. *Minor Britannia rursus Francis subdita.* — Subdit idem annalista : « Carolus rex Cinomannis civitatem adit, indeque ad monasterium, quod Interamnis dicitur, procedit. Ubi Salomon dux Britonum, cum primoribus suæ gentis illi obviam venit, seque illi commendat, et fidelitatem jurat, omnesque primores Britanniæ jurare facit, et censum illius terræ secundum antiquam consuetudinem illi exsolvit.

14. *Juditha Balduino comiti Flandriæ uxor data.* — Denique idem annalista paulo post scribit : « Judith filiam suam per deprecationem domni Apostolici ad pacem, et legatum Mahometh regis Sarracenorum (Hispanias incolentium) cum magnis et multis muneribus, ac litteris, de pace et fœdere amicali loquentibus, solemni more suscepit (scilicet Carolus Calvus). Quem cum honore et debito salvamento, ac subsidio necessario in Silvanectis civitate opportunum tempus, quo remitti honorifice ad regem suum posset, aperiri disposuit ». Paucis interpositis : « Ad Antisiodorum civitatem usque pervenit : ibique filiam suam Judith, sicut domnus Apostolicus eum petierat, consilio fidelium suorum, Balduino, quem secuta fuerat, legaliter sociari permisit ». Flodoardus lib. 3, cap. 12, recitat Epistolam ab Hincmaro ad Nicolaum papam datam, qui ei Juditham commendarat, significatque Carolum regem, Balduinum, et Juditham *uxoria conjunctione ad invicem* copulari permisisse, *et honores Balduino* pro ejus *solummodo petitione* donasse. Loquitur ad hunc annum de hoc matrimonio Meyerus lib. 2 Annal. Flandriæ, et testatur Balduinum totam regionem *Scalde, Somona et Oceano terminatam dotalem* a Carolo accepisse, appellatumque fuisse comitem regni, « in hoc maxime, ut adversus Danos, omnemque Septentrionis barbariem perpetuus foret Galliarum regni propugnator ». Balduinus iste *Ferreus* cognominatus fuit, et filius ejus ac successor Balduinus *Calvus*, denominatione ex avo materno deducta.

15. *Sacra expeditio SS. Cyrilli et Methodii in Moraviam.* — In priori Vita SS. Cyrilli et Methodii a Bollando ad diem IX Martii recitata, post narratam priorem sacram expeditionem Cyrilli, Constantini Philosophi appellati, legitur : « Philosopho reverso Constantinopolim, audiens Rastilaus princeps Moraviæ, quod factum fuerat a Philosopho in provincia Cazarorum ; ipse quoque genti suæ consulens, ad prædictum imperatorem nuntios misit, nuntians hoc, quod populus suus ab idolorum quidem cultura recesserat, et Christianam legem observare desiderabat ; verum doctorem talem non habent, qui ad legendum eos et ad perfectam legem ipsos edoceat : rogare se, talem hominem ad partes illas dirigat, qui pleniter fidem et ordinem divinæ legis et viam veritatis populo illi ostendere valeat. Cujus precibus annuens imperator, eumdem super nominatum Philosophum ad se venire rogavit; eumque illuc, id est, in terram Sclavorum simul cum Methodio germano suo, transmisit, copiosis valde illi de palatio suo datis expendiis ». Cur autem Cyrillus et Methodius in Moravia *per annos quatuor et dimidium* Evangelium disseminarint, annoque DCCCLXVII Romam venerint, ut eo anno ostendemus, manifestum est, deceptum esse Bollandum in Commentario prævio ad illam Vitam § 4, ubi existimat, *Cyrillum* et *Methodium* ante annum DCCCLVI hanc secundam expeditionem suscepisse; sic enim non *per annos quatuor et dimidium*, ut in ea Vita dicitur, sed per decennium et amplius in Moravia fuissent.

16. *A Rastilao rege seu a duce vocati fuere.* — Præterea ibidem *Rastilaum* cum Swantopluco sive Sfentipulco, qui et *Zventibaldus* appellabatur, per-

peram confundit. Ut enim videre est in Annal. Fuldensibus anno DCCCLV et seqq. Rastices seu Rastizi, qui idem est cum Rastilao, Moraviæ principatum rexit usque ad annum DCCCLXX, quo Karlomanni regis jussu excæcatus fuit ob infidelitatis crimen, et *Zventibald nepos Rastizi* in locum ejus substitutus. De utroque principe diserta mentio est in posteriori Vita utriusque sancti, diciturque seditiosum *Swadopluk* conatum esse « religiosum principem avunculum suum occulte potione veneni occidere », subditurque : « Postquam vero devotus rex (nempe Rastices seu Rastilaus) fuisset naturali morte præventus, et Swadopluk regnum Moraviæ gubernaret », Christianos persecutus est, qua de re suo loco. Qui itaque Cyrillum et Methodium a Michaele imperatore postulavit, ut in Moravia verbum Dei prædicarent, *Rastices* seu *Rastizi*, seu *Rastilaus* fuit, eique *Zventibaldus* seu *Swadopluk* nepos successit. Dicitur autem loco laudato prioris Vitæ *Ratislaum* petiisse aliquem, qui suos *ad legendum* doceret, quia *Cyrillus*, ubi in Cazariam pervenit, non solum Sclavicam linguam Cazaris communem didicit; sed etiam novos characteres excogitavit ad Barbarorum commodiorem institutionem, et sacros libros in linguam Sclavonicam vertit.

FINIS TOMI QUARTIDECIMI.

Barri-Ducis. — Typis Ludovici GUERIN et Sociorum.

